

મળવાનું ઠેકાણું
શ્રી અ. ભા. સ્વે. સ્થાનકવાસી
જૈન શાસ્ત્રોદ્ધાર સમિતિ
૬ ગરેડિયા કુવારોડ, શ્રીન લોજ
પાસે, રાજકોટ. (મીરાપ્ટ્ર)

Published by
Shri Akhil Bharat S S
Jain Shastoddhar Samiti
Garedia Kuva road RAJKOT
(Saurashtra) W Ry India

X
પ્રથમ આવૃત્તિ પ્રત ૧૦૦૦
બીજી સવત ૨૪૮૬
ત્રીજી સવત ૨૦૧૬
ચતુર્થી સવત ૧૯૬૦

X

સુદ્રઢ
મણિલાલ છગનલાલ રાહ
ધી નવપ્રભાન પ્રિન્ટીંગ પ્રેસ
ધીકારા રોડ અમદાવાદ

આદ્યમુરબીશ્રી

(૨૫.) શેઠ આત્મારામ માણેકલાલ
અમદાવાદ

સ્વ. શેઠ આત્મારામભાઈ માણેકલાલની જીવનઝરમર

અમદાવાદમાં ન્યાનકવામી જૈન કામમાં જાળીતા શેઠ મલીચક જેથ દલાઈના કુટુંબમાં તેઓનો જન્મ થયો હતો. શેઠ મલીચકના પાંચ દીકરાઓ હતા તેઓના નામ શેઠ ઉત્તમશીભાઈ, માણેકલાલભાઈ, લહેરાભાઈ, મહાસુખભાઈ અને રંગદાસભાઈ હતા. શેઠ આત્મારામભાઈ માણેકલાલભાઈના પુત્ર વાચ તેઓના પિતા શેઠશ્રી માણેકલાલભાઈ, આત્મારામભાઈને માત્ર ૧૫ વરસની વયના મૃદી, ૪૦ વર્ષની વયે સ્વર્ગવાસ પામ્યા હતા.

શ્રી આત્મારામભાઈનો જન્મ મત ૧૯૩૧ના અષાઠ વદિ અમાસના રોજ થયો હતો, એમની દોઢ વરસની ઉંમરે એમના પિતાનો સ્વર્ગવાસ થવાથી, એમના માતૃશ્રી ચંદનબા તથા એમના કાકા લહેરાભાઈ વીગેરેએ એમને ઉછેરીને મોટા કર્યા હતા. પોતાની પાંચ વરસની ઉંમરે એમણે શુજરાતી અભ્યાસ શરૂ કર્યો હતો અને કુદરત શુજરાતી ચાર ચોપડીનો અભ્યાસ કરીને દસ વરસની નાણુક વયે હુકાનના કામમાં જોડાયા હતા.

એ વખતે એમની મલીચક જેથકના નામની ધોતીજોટાની હુકાન ચાલતી હતી જેમાં શેઠશ્રી જેસિંગભાઈ, લહેરાભાઈ, આત્મારામભાઈ વગેરે કામકાજ કરતા હતા, ત્યારબાદ શેઠ જેમી ગલાઈ તથા તેઓએ 'આત્મારામ જેસિંગલાઈ'ના નામથી સ્વતંત્ર રૂની પેઢી શરૂ કરી, જેમાં તેમણે જાતમહેનત અને બાહોશીથી આગળ વધી તે પેઢીને મદદર પાયા પર લાવી મૂકી.

ત્યાર બાદ સદ્ગત શેઠશ્રીએ 'આત્મારામ માણેકલાલ'ના નામથી સ ૧૯૬૪માં કોટન કમીશનની પોતાની સ્વતંત્ર પેઢી શરૂ કરી અને થોડા જ વખતમાં પ્રમાણિકતા અને કુશળ વ્યવસ્થાથી પેઢીની ઘણી સારી ઉન્નતિ ઢરી એટલું જ નહિ પણ આ પેઢીની શાખાઓ તેમણે ધ્રાગધા, વઢવાણ, સુરત, ઉજ્જન, ખામગામ, હુબલી, માણાવદર વગેરે સ્થળે સ્થાપી, જેમાંની કેટલીક શાખાઓ અત્યારે પણ ચાલી રહેલ છે, આ પેઢીનો વહિવટ હાલમાં શેઠશ્રીના સુપુત્રો શ્રી અમનલાલભાઈ, શ્રી શાંતિલાલભાઈ તથા શ્રી પ્રમુખલાલભાઈ બાહોશીથી ચલાવી રહ્યા છે.

શેઠશ્રી આત્મારામભાઈની સ્થાનકવાસી જીનધર્મ પ્રત્યે અતુટ શ્રદ્ધા હતી હમેશા નિયમિત ડથીજ સામાયિકો કરવી, સાયકાળનું પ્રતિક્રમણ કરવું અવાર નવાર ઉપવાસ, આય બિલાદિ કરવા, સાધુ સાધ્વીજીઓની દેખભાળ રાખવી, સંઘના પ્રત્યેક કાર્યમાં પ્રગતિની દૃષ્ટિએ નિહાળવું, દરેક પ્રસંગે દાન આપી ને ૧૫ આપવું એ તેમના ઉમદા ગુણો હતા.

હમણા બે વર્ષ પહેલા જ, 'શેઠ મલીચક જેવડા ધર્મસિંહજી જૈનધર્મ સ્થાનક'ના આલિશાન મકાનનું ઉદ્ઘાટન તેઓશ્રીના વરદ હસ્તે થયું હતું

તેઓએ અનેક પ્રસંગોએ અનેક પ્રકારની નાની મોટી સખાવતો કરી છે તેઓ આ સખાવતોને જાહેરમાં નહિ લાવવાની ઇચ્છાવાળા હોવાથી, મોટે ભાગે તે શુષ્ક જ રહેવા પામી છે

જૈનધર્મના સાહિત્યનો ફેલાવો થાય, જૈનો આચાર, વિચાર અને ક્રિયા કાઠમા આગળ વધે એ તેમની ઉત્કટ ઇચ્છા હોવાથી શ્રાવકના ખારમત, મહાવીર સ્તુતિ, અનુપૂર્વીઓ, પચાગો વગેરે વારંવાર છપાવીને જનતામાં વિના મૂલ્યે પ્રચાર કરી જૈનધર્મની સારી સેવા બજાવી છે, તેમજ દરેક નવા નીકળતા પુસ્તકોની ચારી નકલો ખરીદીને તેમણે હંમેશા જૈન સાહિત્યકારોને ઉત્તેજન આપ્યું છે

જૈનશાસ્ત્રોદ્ધાર સમીતી રાજકોટ, સ્થા જૈન છાત્રાલય, અમદાવાદ, વર્ધમાન તપ આયળીલખાતું, છીપાપોળ જૈનધર્મ સ્થાનક તેમજ બહારના અનેક ધર્મ સ્થાનકોમાં તેમણે ઉચિત રકમ આપીને પોતાનો ધર્મપ્રેમ ધર્મધગશ વ્યક્ત કર્યો છે

તેઓશ્રી સામાયિક કે પ્રતિકમણની ક્રિયા ઘર આગળ બેસીને નહિ, પરંતુ ઉપાશ્રયમાં વ્યાખ્યાનમાં આવીને આ ક્રિયાઓ કરતા અને અન્ય સામાન્ય જનતાને પ્રેરણાદાયી બનતા એ ખાસ તેમની વિશિષ્ટતા હતી

સ્વર્ગવાસ વખતે તેમની ઉંમર ૮૪ વર્ષની હોવા છતાં, તેઓ છેક સુધી સચક્રત રહ્યા હતા એમ કહીએ તો એમાં અતિશયોક્તિ જેવું નથી તેમનું અવસાન સવત ૨૦૧૫ના ચઈતર સુદ ૮ બુધવારે સવારના થયેલ, તેના આગલા દિવસે પણ સવારના દસ વાગ્યા સુધી તેમને સામાયક વીગેરે નીત્ય કર્મ કરેલ હતું મૃત્યુ અગાઉ ચાર દિવસ પહેલાં, તેઓ છીપાપોળમાં આવ્યા ત્યારે સ્થા જૈન મંત્રના તત્રીને તેમની મુલાકાત થઈ હતી તે વખતે તેમણે પૂછેલુ કે-આપણા પચાગો છપાઈ ગયા? કલેલ, કડી મોકલ્યા? વઢવાણ મોકલ્યા? આમ અતિમ દિવસોમાં પણ તેમની ધર્મલાવના કેટલી પ્રબળ હતી તે તેમના ઉપરોક્ત શબ્દોથી સ્પષ્ટ થાય છે

તેઓશ્રી અમદાવાદમાં તમામ સ્થાનકવાસી જૈન ઉપાશ્રયમાં ખીરાજતા પૂજ્ય મુનિવરે તથા પૂજ્ય મહાસતીજીઓની સારી રીતે સલાહ લેતા હતા

તેઓ સ્વભાવે સરળ, ગભીર, સહજમાં સૌ કોઈનું મન જીતી દેતે તેવા પ્રભાવશાળી હતા તેમનું મોસાળ અમદાવાદમાં શેઠ પાનાચંદ બવેરચંદના ધર્મિષ્ઠ કુટુંબમાં હતું

उत्तराध्ययन भाग दूसरे (अध्या. ४ से १४ तक) की विषयानुक्रमणिका

पृष्ठ

चौथा अध्ययन

१ जराग्रस्तको शरणका अभाव	१-३
२ जराग्रस्तको शरणके अभाव विषयमें अट्टनमल्लका दृष्टान्त	४-१६
३ धनलोभीके नरकगमनका वर्णन	१७-१९
४ धनलोभ ऊपर दुर्घट चोरका दृष्टान्त	१९-२२
५ किये हुए कर्म बिना भोगे निवृत्त नहीं होते हैं.	२२-२४
६ अपने कर्मों के भोगके विषयमें दुर्घृत्त चोरका दृष्टान्त	२४-२६
७ पापकर्मकी प्रशंसा अनेकानेक अनर्थोंका कारण बनती है उस विषयमें दुर्मति चोरका दृष्टान्त	२६-२८
८ कर्मके फल भोगते समय बाधवोंकी असहायता	२८-३०
९ कर्मके फल भोगते विषयमें ग्यालिनको ठगनेवाले चणिकका दृष्टान्त	३१-३६
१० द्रव्यसे त्राण-रक्षणका अभाव	३७-३९
११ द्रव्य रक्षण नहीं कर सकता है इस विषयमें पुरोहित पुत्रका दृष्टान्त	४०-४१
१२ सम्यग्दर्शनादिकको प्राप्त करके भी मोहाधीन जीव उसका नहीं पानेवाला जैसा होता है, इसपर धातुवादी पुरुषका दृष्टान्त	४२-४३
१३ प्रमाद नहीं करनेका उपदेश	४३-४६
१४ प्रमादके त्यागके विषयमें अगडदत्तका दृष्टान्त	४६-९०
१५ निर्जराके लाभके लिये शरीरका पोषण श्रेयस्कर है इस विषयमें मूलदेव राजाका दृष्टान्त	९१-१०१
१६ गुरुकी आज्ञाके पालनसेही मुनिको मोक्षकी प्राप्ति होती है, इस विषयमें अश्वदृष्टान्त	१०२-१०६
१७ गुरुकी आज्ञामें प्रमादके त्यागनेका उपदेश	१०६-१०७
गुरुकी आज्ञामें प्रमादके विषयमें ब्राह्मणीका दृष्टान्त	१०८-११२

६४ द्विधागतिप्राप्त बाल-अज्ञानीके उद्धारकी दुर्लभताका वर्णन	२६७-२६८
६५ बालत्वके परिवर्जनसे मनुष्यगतिके लाभका वर्णन	२६९
६६ मनुष्य योनि कौन पाता है ? उसका कथन	२७०
६७ देवगतिप्राप्तिका वर्णन	२७१-२७२
६८ देवगतिप्राप्तिका उपदेश	२७३-२७४
६९ देवसुख और मनुष्यसुखोंकी समुद्रके दृष्टान्त द्वारा तुलना	२७५-२७८
७० मनुष्य सम्बन्धी कामभोगोंसे निवृत्त होनेवालेके गुणका वर्णन	२७९-२८०
७१ काम निवृत्त जीवकी देवलोकसे ध्वनेके पीछेकी गतिका वर्णन	२८१-२८२
७२ धीरताका स्वरूप और उसका फलका वर्णन	२८३-२८५

अष्टम अध्ययन

७३ कपिल मुनिके चरित्रवर्णन	२८६-२९८
७४ कपिलचरित वर्णनमें ससारकी असारताका वर्णन	२९७-३००
७५ दोष प्रदोषोंसे मुक्तिके उपायका वर्णन	३०१-३०२
७६ परिग्रहमें गृह बने हुवेके दोषोंका और केवलीके परिग्रह त्यागोंके गुणोंका वर्णन	३०३-३०५
७७ कामभोगादि अधीर पुरुषोंके लिये दुस्त्यज और सुव्रत-धारियोंके लिये सुत्यज होनेका कथन	३०६-३०८
७८ बाल-अज्ञानीके नरकगमनका वर्णन	३०९-३१०
७९ प्राणिवधसे निवृत्त बननेवालों के मोक्षप्राप्तिका वर्णन	३११-३१३
८० प्राणियोंमें दण्डनिषेधका वर्णन	३१४
८१ एषणासमिति वर्णनमें रसोंमें अगृह रहनेवालेके कर्तव्यका कथन और अश्रमणके लक्षणोंका वर्णन एवं उनकी गतिका वर्णन	३१५-३२१
८२ लोभके वशवर्तीके आत्माका दुष्पूरकत्व	३२१-३२२
८३ असतोषके विषयमें स्वानुभवका वर्णन	३२३-३२४
८४ स्त्रियोंमें गृहिभावनिषेधका और उनके त्यागका वर्णन	३२४-३२९

८५ नमिचरित	३३०-४६२
८६ युगनाहु दृष्टात	३३०-३३६
८७ मदनरेखाका दृष्टान्त	३३७-३४६
८८ पुष्पशिख और नखशिखका वर्णन	३४७-३४८
८९ पद्मरथका दृष्टान्त	३४९-३५०
९० दृढता साध्वीके उपदेशका वर्णन	३५१-३५२
९१ नमिराजाके हाथीके पलायन (भगने) की कथा	३५३-३५५
९२ नमि और चन्द्रयशके युद्धप्रस्तावका वर्णन	३५५-३५६
९३ नमि और चन्द्रयशके युद्धको रोकनेके लिये मदनरेखा साध्वीके विहारका वर्णन	३५६-३५८
९४ नमि और चन्द्रयशका मिलन	३५९-३६०
९५ नमिराजाके दाहज्वरका वर्णन	३६१-३६२
९६ नमिराजके वैराग्यका वर्णन	३६३-३६४
९७ नमिराजके मन्त्रज्यामृहणका वर्णन	३६५-३६९
९८ नमि और इन्द्रका सवाद	३७०-४५२
९९ इन्द्रकृत नमिराजर्पिस्तुति	४५३-४५९
१०० अध्ययनका उपसंहार	४६०-४६२

दशवें अध्ययन

१०१ निश्चल मन्त्रज्या शिक्षामें साल महासाठका दृष्टान्त	४६३-४६९
१०२ जम्बूस्वामीके प्रति सुधर्मस्वामी का उपदेश	४६९-५१६

ग्यारहवाँ अध्ययन

१०३ अवहुश्रुतमें कारणपचकका वर्णन	५१७-५२०
१०४ बहुश्रुत वननेमें आठ कारणका वर्णन	५२१-५२२
१०५ अविनीतके चौदह कारणोंका वर्णन	५२३-५२८
१०६ विनीतके पन्द्रह कारणोंका वर्णन	५२९-५३४
१०७ विनीतके लक्षणका वर्णन	५३५-५३६
१०८ शब्दादिकके दृष्टान्तसे बहुश्रुतकी प्रशंसा	५३७-५६१

આચમુરવ્વીશ્રીઓ-૧૦

(ઓછામાં ઓછી રૂ. ૫૦૦૦ ની રકમ આપનાર)

નંબર	નામ	ગામ	રૂપિયા
૧	શેઠ શાન્તીલાલ મંગલદાસભાઈ	જાળીતા મીલમાલીક અમદાવાદ	૧૦૦૦૦
૨	શેઠ હરલચંદ કાલીદાસભાઈ વારીયા હા. શેઠ લાલચંદભાઈ જેચન્દભાઈ, નગીનભાઈ, વૃજલાલભાઈ તથા વલ્લભદાસભાઈ	ભાણવડ	૬૦૦૦
૩	કોઠારી જેચન્દભાઈ અજરામર હા. હરગાવીંદભાઈ જેચન્દભાઈ	રાજકોટ	૫૨૫૧
૪	શેઠ ધારશીભાઈ જીવનભાઈ	વારસી	૫૦૦૧
૫	સ્વ. પિતાશ્રી છગનલાલ શામલદાસના સ્મરણાર્થે હ. મોગીલાલ છગનલાલભાઈ ભાવસાર	અમદાવાદ	૫૨૫૧
૬	સ્વ. દિનેશભાઈના સ્મરણાર્થે હ. શેઠ કાતિલાલ મળીલાલ જેસીંગભાઈ	અમદાવાદ	૫૦૦૦
૭	શેઠ આત્મારામ માણેકલાલ હા. શેઠ ચીમનલાલભાઈ શાન્તીલાલભાઈ તથા પ્રમુખભાઈ	અમદાવાદ	૬૦૦૧
૮	શ્રી શામજી વેલજી વીરાણી અને શ્રી કડવીવાઈ વીરાણી સ્મારક ટ્રસ્ટ હા શામજી, વેલજી વીરાણી	રાજકોટ	૫૦૦૦
૯	શ્રી શામજી વેલજી વીરાણી અને શ્રી કડવીવાઈ વીરાણી સ્મારક ટ્રસ્ટ હા માતુશ્રી કડવીવાઈ વીરાણી	રાજકોટ	૫૦૦૦
૧૦	શેઠ પોચાલાલ પીતામ્બરદાસ	અમદાવાદ	૫૨૫૧

मुरव्नीश्रीओ-२१

(ओलामा ओडी रु १००० नी रकम आपनार)

१	शाह रगजीभाइ मोहनलाल ह. पोपटलाल मोहनलाल तथा प्रेमचंद रगजीभाइ	अमदावाद	३७५१
२	वकील जीमराजभाइ वर्धमान कोठारी ह. कदानदासभाइ तथा वेणीलालभाइ	जेतपुर	३६०५
३	दोशी प्रभुदास मूळजीभाइ	राजकोट	३६०४
४	म्हेता गुलाबचन्द पानाचन्द	राजकोट	३२८९।।-।।
५	म्हेता माणेरुलाल अग्रुलखराय	घाटसोपर	३२५०
६	सववी पीताम्बरदाम गुलाबचन्द	जामनगर	३१०१
७	नामदार ठाकोर साहेब लखरीरसिंहजी नडादुर	मोरवी	२०००
८	शेठ लहेरचन्द कुरजी ह. शेठ न्यालचन्द लहेरचन्द	सिद्धपुर	२०००
९	शाह उगनलाल हेमचन्द वसा ह. मोहनलालभाइ तथा मोतीलालभाइ	मुम्बई	२०००
१०	श्री स्थानकरासी जैन सघ ह. शेठ चन्द्रकांत वीरमचन्द मोरवी		१९६३
११	म्हेता सोमचन्द तुलमीदास तथा तेमना धर्मपत्नि अ. सौ. मणीगौरी मगनलाल	रतलाम	१५००
१२	म्हेता पोपटलाल भावजीभाइ	जामजोधपुर	१५०२
१३	दोशी कपुरचंद अमरशी ह. दलपतरामभाइ	जामजोधपुर	१००२
१४	वगडीआ जगजीवनदास रतनशी	दामनगर	१००२
१५	शेठ माणेरुलाल भाणजीभाइ	पोरनदर	१००१
१६	श्रीमान चंद्रसिंहजी साहेब म्हेता (रेल्वे मेनेजर)	कलकत्ता	१००१
१७	म्हेता सोमचंद नेणसीभाइ (कराचीवाला)	मोरवी	१००१
१८	शाह हरीलाल अनोपचंद	खभाव	१००१
१९	कोठारी छवीलदास हरखचंद	मुम्बई	१०००
२०	कोठारी रंगीलदास हरखचंद	शिहोर	१०००
२१	मोदी केशवलाल हरीचंद्र	अमदावाद	१००१

૩૭ શ્રી સ્થાનકવાસી જૈનસઘ

(બેન ધીરજકુંવરની દીક્ષા પ્રસંગે મેટ)

ભાળવડ ૫૦૧

૩૮ વકીલ વાઢીલાલ નેમચન્દ શાહ

વીરમગામ ૫૦૧

૩૯ મ્હેતા શાંતિલાલ મગીલાલ હ. કમલાયેન મ્હેતા

અમદાવાદ ૫૫૬

૪૦ શ્રીયુત લાલચન્દજી તથા અ. સૌ. ઘોસાયેન

અમદાવાદ ૫૦૧

૪૧ શેઠ મોહનલાલજી મુરુનચન્દજી વાલિયા

અમદાવાદ ૫૦૧

૪૨ સ્વ. શેઠ ડકામાઈ ત્રોમોચનદાસના સ્મરણાર્થે

તેમના ધર્મપત્નિ લક્ષ્મીનાઈ ગીરધર તરફથી

હા. મરઘાયેન તથા મણુચેન

અમદાવાદ ૫૦૧

૪૩ પારેલ જયતીલાલ મનમુલ્લાલ રાજકોટવાળા

હા વિનુભાઈ

અમદાવાદ ૫૦૧

૪૪ શ્રીયુત શેઠ લાલચન્દજી મીશ્રીલાલજી

” ૫૦૧

૪૫ શ્રી વાકાનેર સ્થાનકવાસી જૈનસઘ

વાકાનેર ૫૦૧

૪૬ શ્રી સ્થાનકવાસી જૈનસઘ

વોટાદ ૫૦૧

૪૭ શેઠ ગુદડમલજી શેપમલજી જોવર (વરાવ)

પીપલગાંવ ૫૦૧

૪૮ સ્વ. તુરલીયા લહેરચન્દ માળેકચન્દના સ્મરણાર્થે

તેમના ધર્મપત્નિ જીવતીબાઈ તરફથી

હા. ભાઈ જયતીલાલ તથા પૂતમચન્દ

ડભાસ ૫૦૧

૪૯ શાહ અચલદાસજી શુકનરાજજી

હા. શેઠ શુકનરાજજી

અમદાવાદ ૫૦૧

૫૦ ભાવસાર સ્વોડીદાસ ગણેશભાઈ

ધધુકા ૫૦૧

૫૧ અ. સૌ હીરાબેન માળેકલાલ મ્હેતા ઘાટકોપર

મુવઈ ૫૦૧

૫૨ મહેતા શાન્તીલાલ મગનેલાલ તથા

અ સૌ પદ્માવતી શાન્તીલાલ મહેતા

અમદાવાદ ૫૦૦

૫૩ શેઠ હીરાચંદજી વનેચંદજી કટારીયા

હુવલી ૫૦૧

૫૪ શેઠ છોટુભાઈ હરગોવિંદદાસ કટોરીવાળા

મુવઈ ૫૦૧

५५. पारेख रतिलाल नानचद मोरजीयाळा तरफथी तेमना
पिताश्री न नचद गोविंदजीना स्मरणार्थे तथा तेमना
धर्मपत्नि अ. सौ. वसंत व्हेनना अट्टाह तप निमिते
हा. अमृतलाल रतिलाल पारेख अमदावाद ५११
- ५६ स्व. शाह श्रीभोवनदास मगनलालना स्मरणार्थे तेमना
धर्मपत्नि श्रीवज्रवरवाड तरफथी हा रतीलाल श्रीभोवनदास अमदावाद ५११
- ५७ श्रीमान नाथालाल माणेरचद पारेख मुनड (माडुगा) ५०१

५२२ मेम्बरोनु गामचार लिस्ट

अमदावाद तथा पराओ

- १ शेठ गीरधरलाल करमचन्द २५१
- २ शेठ छोटालाल वखतचन्द ह फकीरचन्दभाई २५१
- ३ शाह कान्तीलाल श्रीभोवनदास २५१
- ४ शाह पोपटलाल मोहनलाल २५१
- ५ शेठ प्रेमचन्द साकरचन्द २५०
- ६ शाह रतीलाल बाडीलाल २५१
- ७ शेठ लालभाई मगळदास २५१
- ८ स्व. अमृतलाल वर्धमानना स्मरणार्थे
ह. कानजीभाई अमृतलाल २५१
- ९ भावसार भोगीलाल जमनादास (पाटणयाळा) २५१
- १० शाह नटवरलाल चन्दुलाल २५१
- ११ शाह नरसिंहदास श्रीभोवनदास २५१
- १२ श्री शाहपुर दरीयापुरी आठकोटी स्था जैन उपाश्रय
ह वहीवट कर्ता शेठ इश्वरलाल पुरपोत्तमदास २५१
- १३ श्री छोपापोळ दरीयापुरी आठकोटी स्था जैनसय
ह शेठ चन्दुलाल अचरतयाळ २५१

१४ शाह चीनुभाइ बालाभाइ	
C/o शाह बालाभाइ महासुखराम	२५१
१५ शाह भाइलाल उजमशी	२५१
१६ श्री सुखलाल डी. शेठ हा डो. कु. सरस्वतीन्हेन शेठ	२५१
१७ श्री सौराष्ट्र स्थानरुवासी जैनसघ	
हा शाह कान्तिलाल जीवणलाल	२५१
१८ मोदी नाथालाल महादेवदास	२५१
१९ शाह मोहनलाल त्रीकंपदास	२५१
२० श्री छकोटी स्था. जैनसघ	२५१
हा. शाह पोचालाल पीताम्बरदास	२५१
२१ शेठ पोपटलाल हसरजना स्मरणार्थे	
ह. शेठ बाबुलाल पोपटलाल	२५१
२२ देशाइ अमृतलाल वर्धमान बापोदरबाळाना स्मरणार्थे	
हा. भाइलाल अमृतलाल देसाइ	२५१
२३ शाह नवनीतलाल अमलखराय	२५१
२४ शाह मणीलाल आशाराम	२५१
२५ शाह चीनुभाइ साकरचन्द	२५१
२६ शाह वरजीवनदास उमेदचन्द	२५१
२७ शाह रजनीकान्त कस्तुरचन्द	२५१
२८ संघवी जीवणलाल छगनलाल (स्था. जैन)	२५१
२९ शाह शातिलाल मोहनलाल धागधावाळा	२५२
३० अ सौ बेन रतनबाइ नादेचा	
हा. धुलजीभाइ चपालालजी	२५१
३१ शाह हरिलाल जेठालाल भाडलावाला	२५१
३२ श्री सरसपुर दरीयापुरी बाठकोटी स्था. जैन उपाश्रय	
हा. भावसार भोगीलाल छगनलाल	२५१

३३	शेठ पुखराजजी समतीरामजी सादहीवाळा	२५१
३४	स्व पिताश्री जगदीरलालजी तथा पूज्य चाचाजी हजारीमलजी घरदीयाना स्मरणार्थे	
	हा. मूळचंदजी जगदीरलालजी	२५१
३५	स्व. भावसार जगभाड (मंगळदाम) पानाचन्दना स्मरणार्थे हा तेमना धर्मपत्नि पुरीवेन	२५१
३६	स्व पिताश्री रजनीभाई तथा स्व. मातुश्री मूळीयाडना स्मरणार्थे हा. करुलभाई कोठारी	३०१
३७	भावसार केशवलालभाड भगनलालभाड	२५१
३८	शाह केशवलाल नानचंद जाखडावाळा हा. पार्वतीवेन	२५१
३९	शाह जीतेन्द्रकुमार वाढीलाल माणिकचन्द राजसीतापुरवाळा (सावरमती)	२५१
४०	श्री स्था. जैन सव (सावरमती)	२५०
४१	श्री वीपिनचंद्र तथा उमारात चुनीलाल गोपाणी (राणपुरवाळा)	३०१
४२	भावसार छोटालालभाई छगनलालभाई	२५१
४३	भावसार शरूराभाई छगनलालभाई	२५१
४४	अ सौ. जीवीवेन रतीलाल हा. भावसार रतीलाल हरगोविंददास	२५१
४५	सवरी वालुभाई रुमळशी तथा तेमना धर्मपत्निओ अ सौ. चपावेन तथा वसतवेन तरफथी	२५१
४६	अ. सौ. विद्यावेन वनेचंद देशाड तरफथी वर्षी तप तथा अठाई प्रसंगे हा भूपेन्द्रकुमार वनेचंद देसाड	४१७
४७	शाह नटवरलाल गोकळदास	२५१
४८	शाह शामलभाई अमरशीभाई	२५१
४९	अ सौ ककुवेन (भावमार भोगीलालभाई छगनलालभाईना धर्मपत्नि)	३०९

५० अ. सौ. सवितापेन (जयतीलाल भोगीलालना धर्मपत्नि)	२५१
५१ अ. सौ. शांतापेन (दीनुमाइ भोगीलालना धर्मपत्नि)	२५१
५२ अ. सौ. सुनदापेन (रमणभाइ भोगीलालना धर्मपत्नि)	२५१
५३ शेठ हीराजी रुगनाथजीना स्मरणार्थे हा. रागमलजी रुगनाथजी	३०१
५४ शेठ मणीलाल बोधाभाइ	२५१
५५ षट्ठा सुमेरमलजी अनोपचन्दजी जोधपूरवाळा	३०१
५६ स्व. माणेरुलाल मनमाळीदास शाहना स्मरणार्थे हा. रमणलाल माणेरुलाल	२५१
५७ स्व. शाह धनराजजी खेमराजजीना स्मरणार्थे हा. कनैयालालजी धनराजजी	३०१
५८ श्री सारगरपुर द. आ. को. स्थानरुवासी जैनसघ हा. शाह रमणलाल भगुभाइ	२५१
५९ दोशी हरजीवनदास जीवराज तथा लक्ष्मीवाइ लहेरचन्दना स्मरणार्थे हा. दोशी मनहरलाल करसनदाम मुळीवाळा	२५१
६० शाह पूतमचन्द फतेहचन्द	२५१
६१ श्रीयुत चतुरभाइ नदळाल	२५१
६२ श्रीयुत अमृतलाल ईश्वरलाल	२५१
६३ शाह जादवजी मोहनलाल तथा शाह चीमनलाल अमुलखभाई	२५१
६४ अ. सौ. लाम्बुवेन मगनलाल हा. शाह अमृतलाल धनजीभाई वढवाण शहेरवाळा	३०१
६५ अ. सौ. बहेन कान्तावेन गोरधनदास (चादमुनिना उपदेशी)	२५१
६६ दोशी फुलचन्द सुखलालभाइ बोटादवाळाना स्मरणार्थे हा. दोशी छवीलदास फुलचन्दभाइ	२५१
६७ लालाजी रामकुमारजी जैन	२५१
६८ शेठ छोटालाल गुमानचन्द पालनपुरवाळा	२५१
६९ शाह धीरजलाल मोतीलाल	२५१

- ७० संघवी सूर्यकांत चुनीलालना स्मरणार्थे
हा. सघवी जीवणलाल चुनीलाल २५१
- ७१ भावसार मोहनलाल अमृतखराय २५१
- ७२ शाह फूलचन्द मुलचन्दभाइ हा. हसमुखभाइ फूलचन्दभाइ २५१
- ७३ शाह लल्लुभाइ मगनभाइ चूढापाला
हा. जसवतलाल लल्लुभाइ ३०१
- ७४ श्रीमान मीश्रीलालजी जगदीरलालजी वरडीया अल्वरवाळा २५१
- ७५ म्हेता मुळचन्द मगनलाल २५१
- ७६ वैद्य नरसीदास साकरचन्दना धर्मपत्नि रेवायाइना स्मरणार्थे
ह. हरीलालभाइ २५१
- ७७ कुमारी पुष्पायेन हरीलाल (चादमुनिना उपदेशथी) २५१
- ७८ शाह मणीलाल ठाकरशी ह. कमळायेन मणीलाल
(चादमुनिना उपदेशथी) २५१
- ७९ मीस नलीनीयेन जयतिलाल २५१
- ८० अ. सौ. लीलावती ईश्वरलाल २५१
- ८१ स्व. उमेदराम त्रीभुवनदासना धर्मपत्नि काशीयाइना
स्मरणार्थे ह. शातिलाल उमेदराम (चादमुनिना उपदेशथी) २५१
- ८२ स्व. भावसार मोहनलाल उगनलालना धर्मपत्नि दिवाळी-
वाइना स्मरणार्थे ह. रतोलाल माणेकलाल
(चादमुनिना उपदेशथी) २५१
- ८३ म्हेता देवीचंदजी खूपचन्दजी धोका गढसीयाणावाळाना
स्मरणार्थे ह. म्हेता चुनीलाल हरमानचन्द २५१
- ८४ घासीलालजी मोहनलालजी कोठारी C/o लक्ष्मी पुस्तक भंडार २५१
- ८५ शाह मणीलाल उगनलाल २५१
- ८६ स्व. शेठ नाथालाल रतनाभाइ मारफतीयाना स्मरणार्थे
पुनाव्हेन तरफथी ह. करसनभाइ (चादमुनिना उपदेशथी) २५१

८७ भावसार जयंतिलाल भोगीलाल	३०९
८८ „ दीनुभाइ भोगीलाल	२५१
८९ „ रमणलाल भोगीलाल	२५१
९० „ कजुभाइ सकरचन्द	२५१
९१ शेठ भेरुमलजी साहेब जोधपुरवाळा	२५१
९२ स्व. वेनाणी वर्धमान रामजीभाइ कुदणीयाळानों स्मरणार्थे हा. शातिलाल वर्धमाने	२५१
९३ स्व. शाह कचराभाइ लहेराभाइना स्मरणार्थे हा. शान्तिलाल कचराभाइ	२५१
९४ एक स्वधर्मी बंधु हा. शाह रीखभदासजी जयन्तिलालजी	२५१
९५ अ. सौ. सरस्वतीबेन मणीलाल चतुरभाइ शाह (सदानंदी छोटालाल महाराजश्रीना उपदेशी)	२५१
९६ चीमनलाल मणीलाल शाह दरियापुरी सभदायना पू० तपस्वी महाराज श्री माणिकचंद्रजी महाराजना शिष्य मुनिश्री मगनलालजी महाराजश्रीना स्मरणार्थे	२५१
९७ जेकुवर व्रजलाल पारेख	२५१
९८ पुनमचंदजी जवाहरलालजी बरडीया	२५१
९९ अ. सौ. लीलावती धीरजलाल भेटा C/o डो. धीरजलाल त्रीकमलाल भेटा	३०१
१०० श्रीयुत हरजीवनदास रायचंद हा छत्रीलदास हरजीवन	३०१
१०१ शेठ राजमलजी घासीमलजी कोठारी कोशीथडवाळा तरफची	२५१
१०२ शेठ चुनीलाल भगवानजी C/o रतीलाल चुनीलाल	२५१
१०३ भाग्यवती अरवींदकुमार C/o अरवींदकुमार सकरामाई	२५१

१०४	अ. सौ. चचलनेन मनमुखलाल	
	हा मनमुखलाल जैठालाल रुपेश	२५१
१०५	स्व आसीमाइ तथा शेट रस्तीमजी भोमाजीना	
	स्मरणार्थ हा. शेट मीश्रीलालजी देवीचंदजी	
	ओसवाल केरुवाळा	२५१
१०६	स्व शेट कीशनमलजी माडोधना स्मरणार्थ	
	हा श्रीरेमलजी कीशनमलजी सोजतवाळा	२५१
१०७	स्व. शेट वरुतावरमलजीना स्मरणार्थ	
	हा. शेट घीसालालजी मुरुनराजजी शीयारीया	
	(जोधपुरवाळा)	२५१
१०८	शाह महामुखलाल भाटलाल	
	(सदानदी पंडित मुनिश्री छोटालालजी महाराजना	
	उपदेशयी)	२५१
१०९	अ. सौ. कान्तानेन काळीदास	
	C/o कुमार बुरु वाइन्डींग वर्कस	२५१
	अजमेर	
१	शेट भुरालाल मोहनलाल	२५१
	अमरेली	
१	मास्तर हकमीचन्द दीपचन्द शेट	२५१
	अमलनेर	
१	शाह नागरदास बाघजीभाइ	२५१
२	श्री स्थान० जैनसच हा. शाह गाडालाल भीखालाल	२५१
	अहंवर	
१	श्रीमती चपादेवी C/o बुद्धामलजी रतनलालजी सचेती	२५१
२	चांदमलजी महावीरप्रसाद पालावत	२५१
३	श्रीयुत रुपभकुमार सुमतिकुमार जैन	२५१

आणंद

१ श्रेष्ठ रमणीकलाल ए. कपासी. ह मनमुखलालभाइ २५१

आसनसोल

१ बाबूसा मणीलाल चत्रभुजना स्मरणार्थे तेमनां धर्मपत्नि २५१

मणीबाइ तरफयी ह. रसिकलाल, अनिलकान्त, विनोदराय २५१

आटकोट

१ शाह चुनीलाल नारणजी ३०१

इन्दौर

१ अ. सौ. बेन दयावेन मोहनलाल देशाइ
जेतपुरवाळा (अ. सौ. बेन विद्यावेनना
वर्षीतप निमित्ते) ह अरविंदकुमार, जीतेन्द्रकुमार २५१

२ भाइलाल छगनलाल तुरखीया ३५१

३ स्व. गौरीशकर कालीदास देशाइ जेतपुरवाळाना
स्मरणार्थे हा. भुपतलाल गौरीशकर २५०

हगतपुरी

१ पन्नालाल लखीचंद जैन २५१

उदयपुर

१ श्रीयुत साहेबलालजी महेता ३०१

२ श्रेष्ठ मोतीलालजी रणजीतलालजी हींगड २५१

३ श्रेष्ठ मगनलालजी बागरेचा २५१

४ अ. सौ. बेन चन्द्रावती ते श्रीमान बहोतलालजी नाहरना २५१

धर्मपत्नि ह श्रेष्ठ रणजीतलालजी हींगड २५१

५ स्व. श्रेष्ठ कालीलालजी लोढाना स्मरणार्थे २५१

ह. श्रेष्ठ दोलतसिंहजी लोढा २५१

६ स्व. वेठ प्रतापमलजी साखलाना स्मरणार्थे २५१

हा प्राणलाल हीरालाल साखला २५१

७ पूज्य पिताश्री मोतीलालजी म्हेताना स्मरणार्थे	
ह. रणजीतलालजी मोतीलालजी म्हेता	२५१
८ शेठ छगनलाल बागरेचा	२५१
९ शेठ भीमराज थावरचन्द बाफणा	२५१
१० श्रीमती सोहनीमाइ	
C/o रणजीतलालजी मोतीलालजी हींगड	२५१
११ शेठ पन्नालालजी गणेशलालजी हींगड	२५१
१२ शेठ दीपचंद पन्नालालजी लोढा	२५१
उमरगांवरोड	
१ शाह मोहनलाल पोपटलाल पानेलीमाळा	२५१
उमलेटा	
१ शेठ जेठालाल गोरधनदास	२५१
२ स्व वेन सतोकवेन कचरा ह. ओतमचन्दभाइ छोटालालभाइ	
तथा अमृतलालभाइ वालजी (कल्याणमाळा)	२५१
३ शेठ खुशालचन्द कानजीभाइ हा. शेठ प्रतापभाइ	२५१
४ सधाणी मुळशंकर हरजीवनभाइना स्मरणार्थे	
हा. तेमना पुत्रो जयतीकाल तथा रमणीकाल	२५१
५ दोशी विठ्ठलजी हरखचंद	२५१
एडन केम्प	
१ शाह गोकळदास शामजी उदाणी	२५१
२ शाह जगमोहनदास परसोतमदास	२५१
३ महेता प्रेमचन्द माणिकचन्दना स्मरणार्थे	
हा. रायचन्दभाइ, पोपटलालभाइ तथा रसीकलालभाइ	२५१
आकोला	
१ शेठ कचनलालभाइ राघवजी अजमेरा	
C/o मेसर्स अजमेरा ब्रधर्स एन्ड कुं.	
(पूज्य सदानंदी मुनिश्री छोटालालजी महाराजना	
उपदेशी)	२५१

आणद

१ शेट रमणीकलाल ए. कपासी. ह मनमुखलालभाइ २५१
आसनसोल

१ बाबीसी मणीलाल चन्नभुजना स्मरणार्थे तेमना धर्मपत्नि २५१
मणीबाइ तरफथी ह. रसिकलाल, अनिलकान्त, विनोदराय
आटकोट

११ शाह चुनीलाल नारणजी ३०१

हन्दोर

१ अ. सौ. बेन दयावेन मोहनलाल देशाइ २५१
जेतपुरवाळा (अ. सौ. बेन विद्यावेनना
वर्षीतप निमित्ते) ह अरविंदकुमार, जीतेन्द्रकुमार

२ भाइलाल छगनलाल तुरखीया ३५१

३ स्व. गौरीशकर काळीदास देशाइ जेतपुरवाळाना २५०
स्मरणार्थे हा. भुपतलाल गौरीशकर

इगतपुरी

१ पन्नालाल लखीचंद जैन २५१

उदयपुर

१ श्रीयुत साहेबलालजी महेता ३०१

२ शेट मोतीलालजी रणजीतलालजी हींगड २५१

३ शेट मगनलालजी बागरेचा २५१

४ अ. सौ. बेन चन्द्रावती ते श्रीमान बहोतलालजी नाहरना २५१

५ धर्मपत्नि ह शेट रणजीतलालजी हींगड २५१

६ स्व. शेट काळुलालजी लोढाना स्मरणार्थे २५१

७ ह. शेट दोलतसिंहजी लोढा २५१

८ स्व. वेठ प्रतापमलजी साखलाना स्मरणार्थे २५१

९ हा प्राणलाल हीरालाल साखला २५१

३ स्व. काळीदास जेठालालना स्मरणार्थे

ह. सुमनलाल काळीदास

२५१

कुदणी—आटकोट

१ दाशी रतीलाल टोकरशीभाइ

२५१

कोलकी

१ पटेल गोविंदलाल भगवानजी

२५१

२ पटेल सीमजी जेठाभाइ याघाणी

(तेमना स्व. सुपुत्र रामजीभाइना स्मरणार्थे)

३०२

कल्याण

१ सघवी ठाकरशीभाइ सघवीना स्मरणार्थे

ह. शाह हीमंतलाल हरखचन्द

२५१

खाखीजाळीया

१ वाटवीया गुलामचन्द लीलाधर

२५१

खीचन

१ शेठ कीशनलाल पृथ्वीराज

३५२

खुडदारोड

१ शेठ गीरधारीलालजी सीतारामजी

३००

२ शेठ नरसींहदास शातीलालजी भोरलावाळा

२५१

खभात

१ शेठ माणिकलाल भगवानदास

२५१

२ श्री स्था. जैन संघ ह. पटेल कान्तीलाल अवालाल

२५१

३ शाह साकरचन्द मोहनलाल

२५१

४ शाह चन्दुलाल हरीलाल

२५१

५ शाह शकराभाइ देवचन्द

२५१

६ शाह त्रिभोवनदास मगळदास

२५१

कुशलगढ

१ शेठ चपालालजी देवीचदजी २५१

कत्रासगढ

१ श्री जैन श्वे. स्था. सघ ह. शेठ देवचन्द अमलख २५१

कलकत्ता

१ श्री कलकत्ता जैन श्वे. स्था. (गुजराती) सघ
ह. शाह जयसुखलाल मधुलाल २५१

कलोल

१ शेठ मोहनलाल जेठाभाइना स्मरणार्थे
ह. शेठ आत्माराम मोहनलाल २५१

२ डो. मयाचन्द मगनलाल शेठ ह. डो. रतनचन्द मयाचन्द्र २५१

३ स्व. नाथालाल उमेदचन्दना स्मरणार्थे
ह. शाह रतीलाल नाथालाल २५१

४ शेठ मणीलाल तलरुचन्दना स्मरणार्थे
ह. मारफतीया चन्दुलाल मणीलाल २५१

५ स्व. श्रीधुत बाडीलाल परसोतमदासना स्मरणार्थे
ह. घेलाभाइ तथा आत्मारामभाइ २५१

६ शेठ नागरदास केशवलाल २५१

७ श्री स्थानकवासी जैन सघ
ह. आत्माराम मोहनलालभाइ २५१

कडी

१ श्री स्था. दरीयापुरी जैन सघ
ह. भायसार दामोदरदासभाइ इश्वरभाइ २५१

२ पार्वतीबेन C/o जेसींगभाइ इश्वरभाइ २५१

कानपुर

१ शाह रमणीकलाल प्रेमचन्दभाइ ३००

२ शाह हरकीशनदास फूलचन्दभाइ २५१

घटकण

१ शाह चन्दुलाल केशवलाल	२५१
घोलचड (धाणा)	
१ महेता गुलाबचन्दजी गभीरमलजी	३००
घोडनदी	
१ शेठ चद्रमान शोभाचंद गादिया	२५१
चुटा (झालावाड)	
१ श्री स्या. जैनसघ हा. रतीलाल गाधी प्रभुख	२५१
जलेसर (बालासोर)	
१ सघवी नानचन्द पोपटभाई थानगढवाळा	२५१
जयपुर	
१ श्रीमान हिमतसिंहजी साहेब गलूडिया एडिसनल	
कमीशनर अजमेर डीवीझनवाळाना धर्मपत्नि अ. सौ	
माणेककुवरचेन तरफथी ह. सुशालसिंहजी गलूडिया	३५१
२ श्रीमान शेठ शीरेमलजी नवलखाना धर्मपत्नि	
अ सौ. प्रेमलतादेवी	२५१

जामजोधपुर

१ श्री स्या जैनसघ ह. महेता पोपटलाल मावजीभाई	३८७
२ शाह श्रीभोवनदास भगवानजी पानेलीवाळा	२५१
३ दोशी माणेकचन्द भवान	२५१
४ पटेल लालजी जुठाभाई	२५१
५ शेठ वाचनजी जेठाभाई	२५१
६ शेठ व्रजलाल चुनीकाल	२५१

जामनगर

१ शेठ छोटालाल केशवजी	२५१
२ बोरा चीमनलाल देवजीभाई	२५१

गांधीधाम

१ शाह मोरारजी नागजी एन्ड कुा. २५१

गुंदा

१ स्व. महेता पूतमचन्द भवानभाइना स्मरणार्थे
ह. तेमना धर्मपत्नि दीवाळीनेन लीलाधर २५१

गोंडल

१ स्व. वाखडा वच्छराज तुलसीदासना धर्मपत्नि कमळवाइ
ह माणेकचन्दभाइ तथा कपुरचन्दभाइ २५१

२ पीपळीआ लीलाधर दामोदर तरफथी तेमना धर्मपत्नि
अ. सौ. लीलावती साकरचन्द कोठारीना बीजा घरसीतपनी

३ खुशालीमां ३०१

३ कामदार जुठालाल केशवजीना स्मरणार्थे
ह हरीलाल जुठाभाइ ३०१

४ स्व. कोठारी कृपाशकर माणेकचन्दना स्मरणार्थे
ह. तेमना धर्मपत्नि प्रभाकुवरवेन २५१

५ कोठारी गुलाबचन्द रायचन्द २५१

६ जसाणी रुगनाथभाइ नानजी ह. चुनीलालभाइ २५१

गोधरा

१ शाह श्रीभोवनदास छगनलाल ३०१

२ स्व. प्रेमचन्द ठाकरशीना स्मरणार्थे
ह. शाह चुनीलाल प्रेमचन्द ३०१

गुदाला (कच्छ)

१ शाह मालशी घेलाभाइ २५१

गुलाबपुरा

१ श्री स्या जैन वर्धमान सघ
ह. मांगीलालजी उकारमलजी २५१

- २ श्रेष्ठ पुखराजजी पदमराजजी मढारी २५१
 ३ श्रेष्ठ नररतनमलजी धनवतसिंहजी २५०
 ४ श्रेष्ठ वस्तीमलजी आनदमलजी साममुखा २५१

जोरावरनगर

- १ श्री श्वे. स्या. जैन सघ ह श्रेष्ठ चपकलाल धनजीभाइ २५१
 जमशेदपुर

- १ दोशी झवेरचंद बल्लभजी २५१

धरीया

- १ श्री जैन स्या. सघ हा. श्रेष्ठ कनैयालाल बी. मोदी २५१

डांडाडचा

- १ श्री स्या. जैन सघ हा. श्रेष्ठ चपालालजी मारवे २५०
 दसा (चाया धोळा)

- १ श्री दसागाम श्री स्या. जैन सघ ह एक सद्ग्रहस्थ तरफथी २५१

- २ श्री स्या जैन सघ हा. बगडिया नरभेराम जेठालाल
 (दसा जकशन)

तासगांव

- १ स्व. चुनीलालजी दुगडना स्मरणार्थे तेसना धर्मपत्नि
 ढोंडुगइना तरफथी हा श्रेष्ठ रामचंदजी दुगड ३५१

थानगढ

- १ शाह ठाकरशीभाइ करशनजी २५१

- २ श्रेष्ठ जेठालाल त्रीभोवनदास २५१

- ३ शाह धारशीभाइ पाशवीरभाइ ह. सुखलालभाइ २५१

- ४ शाह त्रीभोवन गोपालजी तथा अ सौ. कसुगावेन त्रीभोवन २५१

दहाणुरोड (थाणा)

- १ शाह हरजीवनदास ओघड खधार (कराचीवाला) २५१

३ डो साहेब पी. पी. शेठ	२५०
४ शाह रंगीलदास पोपटलाल	२५१

जामखभाळीया

१ शेठ वसनजी नारणजी	२५१
२ श्री स्था. जैनसघ हा म्हेता रणछोडदास परमाणद	२५१
३ सघवी प्राणलाल लवजीभाइ	२५१
४ महेता हेमचन्द काळीदास	२५१

जावरा

१ स्व. भडारी स्वरूपचंदजी शाहना धर्मपत्नि मोतीनेनना स्मरणार्थे ह श्रीयुत लालचंदजी राजमलजी किशनगढवाळा (चादमुनिना उपदेशयी)	२५१
---	-----

जुनागढ

१ शाह मणीलाल मीठाभाइ ह. हरीलालभाइ (हाटीना माळीआवाळा)	२५१
---	-----

जुनारदेव (मध्य प्रात)

१ घेलाणी त्रीकमजी लाधाभाइ	२५१
---------------------------	-----

जैतपुर

१ शेठ अमृतलाल हीरजीभाइ ह नरभेरामभाइ (जसापुरवाळा)	२५१
२ दोशी छोटालाल वनेचन्द	२५१
३ कोठारी डोलरकुमार वेणीलाल	२५१
४ अ. सौ. व्हेन सुरजकुवर वेणीलाल कोठारी	२५१

जैतलसर

१ शाह लक्ष्मीचन्द कपुरचन्द	२५१
२ कामदार लीलाधर जीवराजना स्मरणार्थे तेमना धर्मपत्नि जवकवेन तरफथी ह. शान्तीलालभाइ गोंडलवाळा जोधपुर (राजस्थान)	२५१

१ शेठ हस्तीमलजी मनरूपमलजी सामसुखा	२५१
-----------------------------------	-----

२ पिताश्री भगवानजी कचराभाइना तथा चि. हसाना स्मरणार्थे	
ह. पटेल दलीचन्द भगवानजी	३०१
३ अ. सौ. यचीबेन वाघुभाइ	२५१
४ धी नवसौराष्ट्र ओइल मील प्रा. लीमीटेड	२५१
५ स्व. रायचन्द पानाचन्द शाहना स्मरणार्थे	
ह. चीमनलाल रायचन्द	३०१
६ गांधी पोपटलाल जेचन्द	२५०
७ देशाई छगनलाल डायाभाइ लाठवाळाना धर्मपत्नि दिवाळीबेन	
तरफयी ह. कुमारी हस्तमती	२५१
धधुका	
१ शेठ पोपटलाल धारशी	२५१
२ स्व. गुलामचन्दभाइना स्मरणार्थे ह. पोपटलाल नानचन्द	२५१
३ वसाणी चन्नभुज वाघजीभाइ	२५१
धूलिया	
१ श्री अमोल जैन ज्ञानालय हा. कनैयालाल छाजेड	२५१
नदुरचार	
१ श्री स्थानकवासी जैन संघ ह. शेठ प्रेमचन्द भगवानलाल	२५०
नारायण गाम	
१ मोतीलालजी हीराचन्दजी चोरडीया बोरीवाला	२५१
नडीयाद	
१ शेठ मोहनलाल भुराभाइ	२५१
पोर्टसुदान	
१ शेठ सोमचन्द परसोतमदास	३०१
पाणसणा	
१ श्री स्थानकवासी जैन संघ ह. छोटालाल पुजाभाइ	२५१

दाहोद

१ शैठ माणैकलालभाइ खेंगारजी	२५१
दिल्ली	

१ लाला पूर्णचंदजी जैन (सेन् ल बेंकवाळा)	३५१
२ श्रीयुत कीशनचंदजी म्हेतावचंदजी चोरडीया	
हा. श्रीमती नगीना देवी तथा श्रीयुत म्हेतावचंद जैन	२५१
३ लालाजी मीठनलालजी जैन एन्ड सन्स	३०१
४ लालाजी गुलशनरायजी जैन एन्ड सन्स	३०१
५ थ. सौ. सज्जननेन इंदरमलजी पारेख	२५१
६ स्व लक्ष्मीचंदजीना स्मरणार्थ नगीनादेवी सुजंतीना	
तरफथी हा. संघवी हेमतकुमारजी जैन	२५१
७ वेन विज्याकुमारी जैन C/o म्हेतावचंद जैन	
(वयोवृद्ध सरळ स्वभावी फूलमतीजी महासतीनी	
प्रेरणाथी)	२५१

धार (मध्यप्रात)

१ शैठ सागरमलजी पनाळालजी	२५१
-------------------------	-----

ध्रांगध्रा

१ श्री स्था. जैन मोटा संघ ह. शैठ मगळजीभाइ जीवराज	२५१
२ संघवी नरसीदास वखतचंद	३०१
३ ठकर नारणदास हरगोवींददास	२५१
४ कोठारी कपूरचंद मगळजी	२५१

ध्राफा

१ शैठ मणीलाल जेचंदभाइ	२५१
-----------------------	-----

धोराजी

१ म्हेता प्रभुदास मूळजीभाइ	३५१
----------------------------	-----

घोरा

- १ स्वरूपचन्दजी जवाहरमलजी बोरडीया
मेनोबाइ मुगनलालजीना स्मरणार्थे
(चादमुनिना उपदेशधी) २५१
- २ वेन राधीबाइ (पूज्य आचार्य धर्मदासजी महाराजना सप्रदायना
मन्त्री कीशनलालजी महाराजना मुशिष्य शोभागमलजी महाराजना
शिष्य स्व. केवलचंदजी महाराजना स्मरणार्थे) चादमुनिना उपदेशधी २५१

बेंगलोर

- १ बाटवीया बनेचन्द अमीचन्द महावीर टेक्षटाइल स्टोर तरफधी
भाइ चन्द्रकांतना लग्ननी सुशालीमा २५२
- २ शेठ कीशनलालजी फूलचंदजी साहेब २५१

बोटाद

- १ स्व. बसाणी हरगोविंददास छगनलालना स्मरणार्थे
ह. तेमना धर्मपत्ति छवलवेन २५१

पीकानेर

- १ शेठ भेरुदानजी शेठीया २५४

बिदडा

- १ शाह कानजी शामजी २५१

बेलारी

- १ श्री स्था. जैन संघ हा. हजारिमलजी हस्तीमलजी राका २५१

बदनावर

- १ श्री वर्धमान स्था. जैन श्रावक संघ
हा. मिश्रीलाल जैन बकील २५१

पालणपुर

१ लक्ष्मीवेन ह. महेता हरीलाल पीताम्बरदास	२५१
२ श्री लोकागच्छ स्थानकवासी जैन पुस्तकालय	२५१
३ महेता मणीलाल भाइचन्दभाइ	२५१
४ महेता सूरजमल भाइचन्दभाइ	२५१

पालेज

१ स्व. मनसुखलाल मोहनलाल सघवीना स्मरणार्थे	
ह. भाइ धीरजलाल मनसुखलाल	३०१

पुना

१ शेठ उत्तमचन्दजी केवळचन्दजी धोरु	२५१
-----------------------------------	-----

प्रांतिज

१ श्री प्रांतिज स्था. जैनसघ ह श्रीयुत अमालाल महासुखराम	२५०
--	-----

फालना

१ महेता पुखराजजी हस्तीमलजी (सादडीवाळा)	३०१
२ महेता कुन्दनमलजी अमरचन्दजी (सादडीवाळा)	२५१

घरवाळा (घेलाशा)

१ स्व. मोहनलाल नरसीदासना स्मरणार्थे	
ह. तेमना धर्मपत्नि सुरजवेन मोरारजी	२५१

वगसर (भायाणी)

१ शेठ पोपटलाल राघवजी रायडीवाळा ह. शेठ मानसग प्रेमचन्द	२५१
वेराजा (कच्छ)	

१ शेठ गांगजी केशवजी (ज्ञानभडार माटे)	२५१
--	-----

चालोतरा

१ शाह जेठमलजी हस्तीमलजी, भगवानदासजी भणसारी	२५१
--	-----

भुमावल

१ शेठ राजमल नदलाल म्हेता चेरीटेयल ट्रस्ट २५१

मद्रास

१ शेठ मेघराजजी देवचन्दजी म्हेता २५१

२ श्रीयुत वापालाल भाइचद म्हेता २५१

मनोर (धाणा)

१ शाह शेरमलजी देवीचन्दजी जसवतगढवाळा
ह. पूनमचन्दजी शेरमलजी मोल्या २५१

मानकुचा (कच्छ)

१ स्व. म्हेता कुवरजी नाथालालना स्मरणार्थे
ह. तेमना धर्मपत्नि कुवरयाइ हरखचन्द
(मानकुचा स्थानकमासी जैनसघ माटे) २५१

मालेगाव

१ श्री स्या जैन सघ ह. फतेलाल मालु जैन २५१

मुचइ तथा परांओ

१ शेठ छगनलाल नानजीभाड २५१

२ शाह हरजीवन केशवजी २५१

३ चेलानी प्रभुलाल ब्राह्मजीभाड (बोरीवली) २५२

४ श्री वर्धमान स्या जैन सघ
ह. केशरीमलजी अनोपचन्दजी गुगळीया (मलाड) २५१

५ शेठ डुगरशी हशराज बीसरीया २५१

६ शाह रमणीकलाल काळीदास तथा
अ सौ. कान्तावेन रमणीकलाल २५१

७ शाह हिमतलाल हरजीवनदास २५१

बोटेली

१ शाह प्रीणचन्द नरसीदास (साणदवाळा)	२५१
२ शाह गीरधरलाल साकरचन्द	२५१

भाणवड

१ शेठ जेचन्दभाइ माणेकचन्द	३५२
२ सघवी माणेकचन्द माधनजी	२५१
३ शेठ लालजीभाइ माणेकचन्द (लालपुरवाळा)	२५१
४ शेठ रामजी जीणाभाइ	२५१
५ शेठ पदमशी भीमजी फोफरीआ	२५१
६ फोफरीआ गाडालाल कानजीभाइ	
ह. अ. सौ. शातावेन वसनजी	२५१
७ वकील मणीलाल खेंगारभाइ पूनातर	२५१

भीम

१ चपकलालजी जैन पुस्तकालय	
हा. छोगामलजी मागीमलजी माडोत	
(मुनी मागीलालजीना उपदेशी)	२५१

भीलवाडा

१ श्री शांति जैन पुस्तकालय ह. चादमलजी मानमलजी सघवी	२५१
२ शेठ भीमराज भीश्रीलालजी	२५१

भोजाय (कच्छ)

१ ज्ञान मंदिरना सेक्रेटरी शाह कुवरजी जीवराज	२५१

भावनगर

१ स्व कुवरजी बाबाभाइना स्मरणार्थे	
ह. शाह लहेरचन्द कुवरजी	३०१
२ कोठारी उदयलालजी साहेब	२५१

२५	शेठ चुशालभाइ खगारभाइ	२५०
२६	शाह प्रेमजी मालशी गंगर (मलाड)	२५१
२७	स्व पिताश्री पचुभाइ मोनाभाइना स्मरणार्थे हा. शाह कानजी पचुभाइ (मलाड)	२५१
२८	शाह वेलजी जेशोंगभाई छासराभाळा तरफयी तेमना धर्मपत्नि अ. सौ. स्व. नानाभाइना स्मरणार्थे	३०१
२९	स्व. पिताश्री रायशी वेळजीना स्मरणार्थे हा शाह दामजी रायशी (मलाड)	३०१
३०	शेठ गवकलाल कस्तुरचंद लींढीवाळा तरफयी श्री अजरामर शास्त्रभंडार लींढी माटे (माडुंगा)	२५१
३१	स्व. पिताश्री भीमजी कोरशी तथा मातुश्री पालीवाइना स्मरणार्थे हा. शाह उमरशीभाइ भीमशी (मलाड)	३०१
३२	शेठ चुनीलाल नरभेराम वेकरीवाळा	२५१
३३	शाह वरजागभाइ शीमजी (मलाड)	२५१
३४	श्रीधुत रतीलाल भाइचन्द महेता	२५१
३५	शाह खीमजी मूळजी पूजा (मलाड)	२५१
३६	मेसर्स सवाणी ट्रान्सपोर्ट कम्पनी हा. शेठ माणेरुलाल वाडीलाल	२५१
३७	वेळणी वलभजी नरभेराम हा. नरसीभाइ वलभजी	२५१
३८	अ. सौ. समतावेन शान्तीलाल C/o शान्तीलाल उजमशी शाह (मलाड)	२५१
३९	तेजाणी कुवेरदास पानाचन्द	२५१
४०	कपासी मोहनलाल शीवलाल	२५१
४१	स्व केशवलाल वछराज कोठारीना स्मरणार्थे सुरजनेन तरफयी हा. जनसुखलालभाइ (मलाड)	२५१
४२	दडीया अमृतलाल मोतीचन्द (घाटकोपर)	२५१
४३	शेठ सरदारमलजी देवीचन्दजी कावेडीया (सादडीवाळा)	२५१

८ शाह रतनशी भोणशीनी कम्पनी	२५१
९ शाह शीवजी माणेक (कच्छ वेराजावाळा)	२५१
० वोरा पानाचन्द संघजीना स्मरणार्थे ह त्रैवकलाल पानाचन्द एन्ड ग्रधर्स	२५१
११ स्व. पू पिताश्री वीरचन्द जेसींगभाई लखतरवाळाना स्मरणार्थे ह. केशवलाल वीरचन्द शेठ	२५१
१२ शा. कुवरजी हंसराज	२५१
१३ स्व. मातुश्री माणेकवेनना स्मरणार्थे ह. शेठ वळभदास नानजी (पोरवदरवाळा)	३०१
१४ एक सद्गृहस्थ ह. शेठ सुदरलाल माणेकचन्द	२५१
१५ अ. सौ पानवाइ हा शेठ पदमशी नरसिंहभाई (मलाड)	२५१
१६ श्रीयुत अमृतलाल वर्धमान वापोदरावाळा हा दलीचन्द अमृतलाल देशाई	२५१
१७ स्व. शाह नागशी सोजपाळ गुदाळावाळाना स्मरणार्थे हा रामजी नागशी (मलाड)	३०१
१८ शाह रामजी करशनजी थानगढवाळा	२५१
१९ शाह नगीनदास कल्याणजी वेरावळवाळा	२५१
२० शीवळाल गुलाबचन्द शेठ मेवावाळा	२५१
२१ स्व. जटाशकर देवजी दोशीना स्मरणार्थे हा. रणछोडदास (धाबुलाल) जटाशकर दोशी	३०१
२२ स्व. गोडा वणारशी त्रीभोवन सरसइवाळाना स्मरणार्थे हा. जगजीवन वणारशी गोडा (मलाड)	२५१
२३ स्व. त्रीभोवनदास ब्रजपाल वीछीयावाळाना स्मरणार्थे हा. हरमोविंददास त्रीभोवनदास अजमेरा	२५१
२४ स्व. कानजी मूळजीना स्मरणार्थे तथा मातुश्री दिवाळीवाइना १६ उपवासना पारणा प्रसंगे	
२५ हा जयंतीलाल कानजी (मलाड)	२५१

૬૨	પારેલ ચીમનલાલ લાલચન્દનાં ધર્મપત્નિ અ સૌ શ્રીમતી ચલ્લાગાઇના સ્મરણાર્થે હ સારાભાઈ ચીમનલાલ	૨૫૧
૬૩	શાહ કોરડીભાડ હીરજીભાડ	૩૦૧
૬૪	પિતાશ્રી કુદનમજી મોતીલાલજી મુધાના સ્મરણાર્થે હ મોતીલાલ જુવરમલ (અહમદનગરવાળા)	૨૬૧
૬૫	શ્રી વર્ધમાન શ્વેતામ્બર સ્થા. જૈન સત્ર હ. શેઠ રુપચન્દ શીવલાલ કામદાર (અવેરી)	૨૫૧
૬૬	અ. સૌ. કમળાબેન કામદાર હ. રુપચન્દ શીવલાલ (અવેરી)	૨૫૧
૬૭	ધી મરીના મોર્ડન હાઇસ્કૂલ ટ્રસ્ટ ફંડ હ. શાહ મળીલાલ ઠાકુરશી	૨૬૧
૬૮	સ્વ. માતૃશ્રી જીવીગાઇના સ્મરણાર્થે હ. શામજી શીવજી કચ્છ ગુડાગાવાળા (ગોરેગાંવ)	૨૫૧
૬૯	શાહ રવજીભાઈ તથા ભાઈલાલભાઈની કપની (કાદીવલી)	૨૬૧
૭૦	અ. સૌ. લાટુબેન હ. રવજી શામજી (કાદીવલી)	૨૫૧
૭૧	અ. સૌ. વેન કુદનગૌરી મનહરલાલ સઘની (સ્વાસ્તોડ)	૨૬૧
૭૨	શાહ કરશન લખુભાઈ (દાદર)	૩૦૧
૭૩	અ સૌ- રજનગૌરી ચન્દુલાલ શાહ C/o ચન્દુલાલ લક્ષ્મીચન્દ (માહુન્ગા)	૨૬૧
૭૪	મહેતા મોટર સ્ટોર્સ હા. અનોપચન્દ ડી. મહેતા	૨૫૧
૭૫	શેઠ મનુભાઈ માળેકચન્દ હા. જ્ઞાટકીયા નરમેરામ મોરારજી (ઘાટકોપર)	૨૫૧
૭૬	ચેતાળી મળીલાલ કેશવજી (વહીયાવાળા) ઘાટકોપર	૨૫૧
૭૭	સ્વ કસ્તુરચન્દ અમરશીના સ્મરણાર્થે હા તેમના ધર્મપત્નિ જ્ઞવેરબેન મગનલાલની વતી- જયતીલાલ કસ્તુરચન્દ મશ્કારીઆ	૨૫૧
૭૮	સ્વ. પૂજ્ય માતૃશ્રી જગલગાઇના સ્મરણાર્થે હા. દેશાઈ વ્રજલાલ કાઠીદાસ (મલાડ)	૨૫૧

४४-दोशी चत्रभुज सुन्दरजी (घाटकोपर)	२५१
४५ दोशी जुगलकीशोर चत्रभुज (घाटकोपर)	२५१
४६ दोशी प्रवीणचन्द्र चत्रभुज (घाटकोपर)	२५१
४७ शाह श्रीभोवनदास मानमिंग दोढीवाळाना स्मरणार्थे हा शाह हरखचन्द श्रीभोवनदास	२५१
४८ शाह जेठालाल डामरशी धागध्रावाळा हा. शाह वाडीलाल जेठालाल	२५०
४९ शाह चन्दुलाल केशवलाल	२५१
५० स्व. पिताश्री शामळजी कल्याणजी गोडलवाळाना स्मरणार्थे हा. वृजलाल शामळजी राप्तीसी	२५१
५१ शाह प्रेमजी हीरजी गाला	२५१
५२ स्व. पिताश्री भगवानजी हीराचन्द जसाणीना स्मरणार्थे ह. लक्ष्मीचन्दभाइ तथा केशवलालभाइ	३०१
५३ स्व. पिताश्री हसराज हीराना स्मरणार्थे ह. देवशी हसराज कच्छ वोडडावाळा (मलाड)	२५१
५४ स्व. मातुश्री गोमतीवाइना स्मरणार्थे ह. पोपटलाल पानाचद	२५१
५५ शेठ नेमचन्द स्वरूपचन्द खभातवाळा ह. भाइ जेठालाल नेमचन्द	२५१
५६ स्व. पिताश्री शाह अवालाल परसोतम पाणशणावाळाना स्मरणार्थे तेमना पुत्रो तरफथी ह. बापालालभाइ	२५१
५७-बेन केशरवाइ चन्दुलाल जेसींगलाल शाह	२५१
५८-दडोया जेसींगलाल त्रीकमजी	२५१
५९ शाह कान्तीलाल मगनलाल (घाटकोपर)	२५१
६० कोठारी सुखलालजी पूनमचदजी (खार)	२५१
६१-स्व. मातुश्री कडवीवाइना स्मरणार्थे ह. तेमना पौत्र ह. हकमीचन्द ताराचन्द दोशी (अघेरी)	२५१

मांडवी (कच्छ)

१ श्री स्या. छ कोटी जैन संघ हा. महेता चुनीलाल बेलजी २७७

मांडवा (धोलाजकन)

१ श्री मांडवा स्या जैन संघ

ह अ सौ. कन्चनगौरी रतिलाल गोसलीया गढडावाळा २५१

मेसाणा

१ शाह पदमशी सुरचन्दना स्मरणार्थे हा. शीमलाल पदमशी २५१

मोम्नासा

१ शाह देवराज पेयराज २५०

२ श्रीयुत नाथालाल डी. महेता २५१

यादगीरी

१ शेठ वादरमलजी सुरजमलजी वेन्कर्स २५०

राणपुर (झालावाड)

१ श्रीमति मातुश्री समस्तमाइना स्मरणार्थे

ह. डो. नरोत्तमदास चुनीलाल कापडीया २५१

राणावास (मारवाड)

१ शेठ जवानमलजी नेमीचन्दजी हा. वायु रीखवचन्दजी ३०१

राजकोट

१ वाडीलाल डाइग एन्ड पिन्टींग वर्कस ४००

२ शेठ रत्नीलाल न्यालचन्द २५१

३ बाबु परशुराम उगनलाल शेठ (उदेपुरवाळा) २५०

४ शेठ मनुभाइ मुळचन्द (एन्जीनीअर साहेब) २५१

५ शेठ शान्तीलाल प्रेमचन्द तेमना धर्मपत्निना वरसीतप प्रसंगे २५१

६ उदाणी न्यालचन्द हाकेमचन्द वकील २५१

७ शेठ प्रजाराव वीठलजी २५१

८ वहेन सूर्यवाळा नौत्तमलाल जसाणी (वरसीतपनी खुशाली) २५१

७९	शाह नटवरलाल दीपचंद तरफथी तेमनां धर्मपत्नि	
	अ. सौ. सुशीलावेनना वर्षीतपनी खुशालीमा	२५१
८०	शेठ रसीकलाल प्रभाशकर मोरवीवाळा तरफथी तेमनां	
	मातुश्री मणीवेनना स्मरणार्थे	३०१
८१	कोटीचा जयतीलाल रणछोडदास सौभाग्यचंद जुनागढवाळा	२५१
८२	मोदी अभेचंद सुरचंद राजकोटवाळा	
	हा. डोसालाल अभेचंद	२५१
८३	स्व. शाह रायशी कचराभाईना स्मरणार्थे तेमना	
	धर्मपत्नि नेणनाइ वती ह. शाह जेठालाल रायशी	२५१
८४	श्रीधुत जे सी घोरा	२५०
८५	श्री वर्धमान स्था जैन श्रावक सघ	
	ह. सघमी चीमनलाल अमरचंद (दादर)	२५१
८६	स्व. आशाराम गीरधरलालना स्मरणार्थे ह. शांतिलाल	
	आशारामनी वती जसवतलाल शातीलाल लखतरवाळा	२५१
८७	शातीलाल डुगरशी अदाणी	२५१
८८	श्रीमती मणीवाइ वृजलाल पारेख	
	चेरीट्रेबल ट्रस्ट फंड ह. पारेख वृजलाल दुर्लभजी	२५१
८९	शाह मनहरलाल माणजीवनदास	२५१
९०	वोरा ठाकरशी जसराज	
	C/o M/s ठाकरशी एन्ड कुं.	२५१
९१	दोशी भीखालाल वृजलाल	२५१
९२	शाह गोपालजी मानसग	२५१
९३	दोशी फूलचंद माणेकचंद	२५०
९४	गाधी कांतीलाल माणेकचंद	२५१
९५	शेठ मणीलाल गुलाबचंद	२५१
९६	कोठारी रमणीकलाल कस्तुरचंद	२५१
९७	व्हेन चन्दनवेन अमृतलाल बारिया	२५१
९८	शेठ चपकलाल चुनीलाल दादभावाळा	२५१

लखनऊ

- १ शाह रायचन्द ठाकरशीना स्मरणार्थे
हा. शाह शान्तीलाल रायचन्द २५१
- २ भावसार हरजीवनदास प्रभुदामना स्मरणार्थे
हा. भाइ ग्रीमोदनदाम हरजीवनदास २५१
- ३ शाह चुनीलाल माणेरुचन्द २५१
- ४ शाह जादवजी ओयडभाइ सदादगळाना स्मरणार्थे
हा. भाइ शान्तीलाल जादवजी २५१
- ५ दोशी ठाकरशी गुलालचन्दना स्मरणार्थे तेमना धर्मपत्नि
समरतप्तेन वृजलाल तरफयी हा. जयन्तिलाल ठाकरशी २५१
- ६ शाह तलरुशी हीराचदना स्मरणार्थे ह. अमृतलाल तलरुशी
लालपुर २५१

लालपुर

- १ शेठ नेमचन्द सवजीभाइ मोदी हा. मगनलालभाइ २५१
- २ शेठ मुळचन्द पोपटलाल हा. मणीभाइ तथा जेसींगलालभाइ
लाखेरी (राजस्थान) २५१

- १ मास्तर जेठालाल मोनजीभाइ हा. महेता अमृतलाल
जेठालाल (सीनील एन्जीनीअर साहेब)
लीमडी (पचमहाल) २५१

- १ शाह कुवरजी गुलाबचन्द २५१
- २ छाजेड घासीराम गुलाबचन्द २५१
- ३ शेठ गीरचन्द पन्नालालजी कर्णावट
लीवडी (सौराष्ट्र) २५१

- १ शाह चक्रभाइ गुलाबचन्द २५१
- लाकडीया (कच्छ)

- १ श्री स्या. जैन सत्र ह. शाह रतनशी करमण २५१

९ मोदी सौभाग्यचन्द मोतीचन्द	२५१
१० बदानी भीमजी वेलजी तरफथी तेमना धर्मपत्नि अ. सौ. समरतवेनना वरसीतपनी खुशाली	२५१
११ दोशी मोतीचन्द धारशीभाइ (रीटायर्ड एन्जीनीअर साहेब)	२५१
१२ कामदार चन्दुलाल जीवराज धांगध्रावाळा	२५०
१३ हेमाणी घेलुभाइ सनचद	२५१
१४ प्रभुलाल न्यालचन्द दफतरी	२५१
१५ स्व. महेता देवचन्द पुरुषोत्तमना स्मरणार्थे तेमना धर्मपत्नि हेमकुमरवाइ तरफथी हा. जयन्तिलाल देवचन्द महेता	२५१
१६ पारेख शीवलाल झुझाभाइ मोम्नासावाळा ह. अ. सौ. कचनवहेन	२५२

राजाजीकाकेरडा (भीलनाडा)

१ श्रीमान जोरावरमलजी धर्मचन्दजी डुगरलाल (मुनिश्री मागीलाळजीना उपदेशथी)	२५१
---	-----

रायचुर

१ स्व. मातुश्री मोंधीवाइना स्मरणार्थे ह. शाह शीवलाल गुलाबचन्द बढवाणवाळा	२५१
--	-----

रगुन

१ कामदार गोरधनदास मगनलालना धर्मपत्नि अ. सौ. कमळावेन	२५१
--	-----

रापर (कच्छ)

१ पूज्य वालजीभाइ न्यालचन्द	२५१
----------------------------	-----

रतलाम

१ अनेक भक्तजनो तरफथी हा श्रीमान केशरीमलजी डक (केवळ मुनिना उपदेशथी)	२५१
--	-----

वणी

- १ महेता नानालाल छगनलालना धर्मपत्ति स्व. चंचलनेन
तथा पुरीनेनना स्मरणार्थे हा. भाइ मनहरलाल नानालाल
वडोदरा २५१
- १ कामदार केशवलाल हिमतराम प्रोफेसर साहेब
(गोंडलवाळा) २५१
- २ वकील मणीलाल केशवलाल शाह
वडीया २५१
- १ पंचमीया भनानभाइ काळाभाइ (जेतपुरवाळा) २५१
वाकानेर
- १ मास्तर कान्तिलाल त्रवरुलाल खढेरीया २५१
- २ दफतरी चुनीलाल पोपटलाल मोरवीवाळा
हा. भाइ प्राणिलाल चुनीलाल २५१
- वीछीया
- १ श्री स्या जैन सध ह. अजमेरा रायचन्द वृजपाळ २५१
वीरभगाम
- १ शाह वीठलभाइ मोदी मास्तर २५१
- २ शाह नागरदास माणेरुचन्द २५१
- ३ शाह मणीलाल जीवणलाल (शाहपुरवाळा) २५१
- ४ शाह अष्टलाल (वचुभाइ) नागरदासना धर्मपत्ति अ सौ.
वेन लीलावतीना वरमीतपना पारणानी सुशालीमा.
ह भाइ कान्तीलाल नागरदास ३००
- ५ स्व शेठ उजमशी नानचन्दना स्मरणार्थे
ह. शेठ चुनीलाल नानचन्द २५१
- ६ स्व. शेठ मणीलाल लक्ष्मीचन्दना स्मरणार्थे
ह. खीमचदभाइ (खाराघोडावाळा) २५१

लोनावला

१ शेठ धनराजजी मूळचन्द मूया २५१

लुधियाना

१ राजेन्द्रकुमार जैन दिल्लीवाळा २५१

चढवाण शहर

१ शाह दीलीपकुमार सवाईलाल ह सवाईलाल नरकलाल शाह २५१

२ शाह मगनलाल गोकळदास हा. रतीलाल मगनलाल कामदार २५१

३ सघवी मुळचन्द वेचरभाइ हा. भाइ जीवणलाल गफलदास २५१

४ शेठ वृजलाल सुखलाल २५१

५ शेठ कान्तीलाल नागरदास २५१

६ वोरा चत्रभुज मगनलाल २५१

७ सघवी शीवलाल हीमजीभाइ २५१

८ शाह देवशी देवरुण २५१

९ वोरा डोसाभाइ लालचन्द स्था. जैन सघ

हा. वोरा नानचन्द शीवलाल २५१

१० वोरा धनजीभाइ लालचन्द स्था जैन सघ

हा. वोरा पानाचंद गोवरदास २५१

११. दोशी वीरचंद सुरचंद हा दोशी नानचंद उजमशी २५१

१२ स्व. वोरा मणीलाल मगनलाल

हा. वोरा चत्रभुज मगनलाल २५१

१३, शाह वाडीलाल देवजीभाइ २५१

वटामण,

१ श्री वटामण स्था जैन सघ

हा. श्री बाबाभाइ हलुभाइ पटेल २५१

चलसाड

१ शाह खीमचन्द मूळजीभाइ २५१

चेरावल

- १ शाह केशवलाल जेचन्दभाट २५१
 २. शाह खीमचन्द सौभाग्यचन्द वसनजी २५१
 ३ स्व शेठ मदनजी जेचन्दभाटना स्मरणार्थे तेमना धर्मपत्नि
 लाडकुपरचाई तरफथी ह. धीरजलाल मदनजी २५१
 ४ श्री स्था जैन सच हा शाह शोभेचन्द करशनजी २५१

चडगांव स्टेशन

- १ शेठ माणेकचन्दजी राजमलजी वाफणा २५१

सरखेज

- १ स्व. पिताश्री शाह फकीरचन्द पुजामाईना स्मरणार्थे
 हा. शाह रमणलाल फकीरचन्द २५१

सतारा

- १ स्व. मदनलालजी कुदनमलजी कोठारीना स्मरणार्थे
 ह तेमना धर्मपत्नि राजकुपरचाई मदनलालजी २५१

सासवड

- १ शेठ चन्दनमलजी मुथाना धर्मपत्नि अ. सौ. रगचाई मुथा
 तरफथी हा. अमरचन्दजी मुथा २५१

सादडी

- १ शेठ देवराजजी जीतमलजी पूनमीया २५१

सालवनी (बगाल)

- १ दोशी चुनीलाल फुलचन्द मोरवीवाळा २५०

साणद

- १ शाह हीराचन्द छगनलाल ह. शाह चीमनलाल हीराचन्द ३०१
 २ अ. सौ चम्पावेन ह. दोशी जीवराज लालचद २५१

- ७ स्व शेठ हरीलाल प्रभुदासना स्मरणार्थे
ह. शेठ अनुभाइ हरीलाल २५१
- ८ सघवी जेचदभाइ नारणदास २५१
- ९ स्व. शाह वेलशीभाइ साकरचन्दभाइना स्मरणार्थे
ह चीमनलाल वेलशी २५१
- १० पारेख मणीलाल टोकरशी लातीवाळा तरफथी
(मोटीवेनना स्मरणार्थे) २५१
- ११ शाह नारणदास नानजीभाइना सुपुत्र वाडीलालभाइना
धर्मपत्नि अ. सौ. नारगोवेनना वरसीतप निमीत्ते
हा. शान्तीभाइ २५१
- १२ स्व छवीलदास गोकळदासना स्मरणार्थे तेमना धर्मपत्नि
कमळावेन तरफथी हा. मजुलाकुमारी २५१
- १३ श्री स्था जैन श्राविका सघ
हा. प्रमुख अ. सौ. रभावेन वाडीलाल २५१
- १४ स्व श्रीभोवनदास देवचद तथा स्व अ सौ. चचळवेनना
स्मरणार्थे हा. डो. हिमतलाल मुखलाल २५१
- १५ शाह मूळचन्द कानजीभाइ तरफथी
हा. शाह नागरदास ओघडभाइ २५१
- १६ शेठ मोहनलाल पीत्तावरदास
हा. भाइ केशवलाल तथा मनसुखभाइ २५१
- १७ श्रीमती हीरावेन नथुभाइना वरसीतप निमित्ते
ता नथुभाइ नानचन्द शाह ३०१
- १८ स्व मणीपार परसोतमदास सुन्दरजीना स्मरणार्थे
हा. शेठ साकरचन्द परसोतमदास २५१
- १९ शेठ मणीलाल शीवलाल २५१

सजेली (पचमहाल)

१ शाह लुणाजी गुलाबचन्द	२५१
२ श्री स्या. जैन सध हा. शेठ प्रेमचन्द दलीचन्द	२५१

हाटीना मालीया

१ शेठ गोपालजी मीठाभाइ	२५०
२ अ. सौ मजुन्यायेन भगवानदास गाधी	२५१

हारीज

१ शेठ अमूलग्वभाइ मुळजी हा. प्रकाशचन्द अमूलख	३०१
२ स्व. येन चन्द्रकान्ताना स्मरणार्थ हा. अमूलग्व मुळजीभाइ	३०१

ता. १५-१२-५९ सुधीमा मेम्बरोनी सग्व्या

- १० आद्य मुखनीश्री
- २१ मुखनीश्री
- ५७ सहायक मेम्बरो
- ५२२ लाइफ मेम्बरो
- ६५ बीजा कलासना मेम्बरो

---

६७५ कुल मेम्बरो

राजकोट
ता. १६-१२-५९

साकरचन्द भाइचन्द शेठ
मन्त्री

३ पटेल महासुखलाल डोसाभाई	२५१
४ शाह साकरचंद कानजीभाई	२५१
५ पुरीचेन चीमनलाल कल्याणजी सघवी लीमढीवाळाना स्मरणार्थे हा. वाडीलाल मोहनलाल कोठारी	२५१
६ पारेख नेमचंद मोतीचंद मुळीवाळाना स्मरणार्थे ह. पारेख भीखालाल नेमचंद	२५१
७ सघवी नारणदास धरमशीना स्मरणार्थे ह भाई जयन्तिलाल नारणदास	२५१
८ शाह कस्तुरचंद हरजीवनदास हा. डो. माणेकलाल कस्तुरचंद शाह	२७१

सुरत

१ श्री स्था जैन सघ हा. शाह रतीलाल लल्लुभाई	२५१
२ श्रीयुत कल्याणचंद माणेकचंद इडालावाळा	२५१
३ श्री हरीपुरा छकोटी स्था. जैन सघ हा. बाबुलाल छोटाळाल	२५१

सुवह (कच्छ)

१ सावळा शामजी हीरजी तरफथी (सदानदी जैन मुनिश्री छोटाळाल महाराजना उपदेशथी सुवह स्था जैन सघ ज्ञानभट्टारने भेट)	२५१
---	-----

सुरेन्द्रनगर

१ शेठ चांपशीभाई सुखलाल	२५१
२ भावसार चुनीलाल प्रेमचंद	२५१
३ स्व केशवलाल मूळजीभाईना धर्मपत्ति अमृतबाईना स्मरणार्थे हा शाह भाईलाल केशवलाल	२५१
४ शाह न्यालचंद हरखचंद	२५१
५ शाह वाडीलाल हरखचंद	२५१

અમદાવાદ મારગપુર પરી. પાનાચદ ઝવેરચદનો ઉપાશ્રય
મવત ૨૦૧૫, ની પ્રાંટીયદાપૃષ્ઠીમા, બુધવાર

વયોવૃદ્ધ સ્થીરવાસી મુનિશ્રી માકણેચંદ્ર

મહારાજનો અભિપ્રાય

પૂ આચાર્ય ઘામીલાલજી મહારાજ,

આપના તરફથી મહાર આપેલા શ્રી આચારાગ સૂત્ર ભા ૧ અને ભા ૨ને,
શ્રી દશવૈકાલિક ભા ૧ લેા, શ્રી ઉત્તગધ્યયનજી ભા ૧લેો તથા આવશ્યક સૂત્ર વાચી
વિચારીપરમોત્તમ ભાવ થયો, જ્ઞાન તાન્ત્ર વચુ અને ઘર્તુજ નર્ત્ત લક્ષવાનુ મળ્યુ
યુગે યુગે ધર્મોદ્ધારક મહાપુરુષો વર્ધ ગયા, તે પ્રમાણે આપશ્રીએ પ્રવ-
ચનની પ્રભાવનાનો ઉદ્ધાર કરી તીર્થંકર જિન નામ કર્મ ઉપાત્ત્યું છે તે
મહાવીર પ્રભુના મિદ્ધાતોને અહનીમ વદન નમસ્કાર હેા

૫

પૂ શ્રી ઘામીલાલજી મહારાજની આગમખત્રીસી

આજથી ૧૫ વર્ષ પહેલા મરઘવ ૫ પૂ શ્રી ઘામીલાલજી મ મૌરખૂમા
પધાર્યા અને મૌરખૂના આગમપ્રિય મહાનુભાવોએ તેમની વિદ્વત્તા, અસ્કૃત
ભાષાનુ તેમનું જ્ઞાન વગેરે જોઈને તેમને વિનતી ઠરી કે આપણા સમાજ માટે
હજારો વર્ષ સુધી છવિત રહે તેનું અસ્કૃત રીકાવાળુ આગમ સાહિત્ય આપના
દ્વારા લખાશે તો તે જૈન સમાજ માટે ખૂબજ ઉપયોગી થઈ પડશે,
આ વાત પૂજ્યશ્રીએ કબુલ કરી

શાસ્ત્રોદ્ધાર સમિતિ નામની મસ્થા સ્થપાઈ અને થોડાક તરકા છાયા
નિહાળ્યા પછી આ સમિતિ આજે ઘણી મજબુત બની ગઈ છે તેણે અત્યાર
સુધીમા ૧૭-૧૮ આગમો પ્રસિદ્ધ કર્યા છે ૩-૪ આગમો પ્રેસમા છપાઈ
રહ્યા છે ૪-૫ આગમો લખાઈને તૈયાર થઈ રહ્યા છે અને માત્ર ૭-૮ આગમો
હવે લખવાના બાકી રહ્યા છે જે પૂ શ્રી ઘામીલાલજી મ ની શારીરિક સ્થિતિ
શાસનદેવની કૃપાથી બરોબર રહેશે તો ત્રણ વર્ષમા આ સંપૂર્ણ ખત્રીસી લખ
વાનું કાર્ય પાર પડશે આ માટે અમે પૂ શ્રી ઘામીલાલજી મ અને શાસ્ત્રો
દ્ધાર સમીતીને અનેકાનેક ધન્યવાદ પાઠવીએ છીએ અને ઈચ્છીએ છીએ
કે આ કાર્ય નિર્વિઘ્ને પાર પડે

તત્રી “સ્થાનાકલાસી જૈન” તા ૫-૧૨-૫૬

શ્રમણસઘના પૂ આચાર્યશ્રી શાસ્ત્રવેત્તા આત્મારામજી મહારાજ તેમજ શ્રમણ સઘના બીજા મહારથીઓ તેમજ અન્ય શાસ્ત્રજ્ઞ સતો તથા સતીઓ, પ્રોફેસર સાહેબો તથા વિદ્વાન તત્રીઓના અભિપ્રાયો અમો અગાઉ પ્રસિદ્ધ કરી ચૂક્યા છીએ હાલમા આવેલા નવા અભિપ્રાયો આ નીચે પ્રતિદ્ધ કરવામાં આવે છે

ગોંડલ સંપ્રદાયના ગાદીપતિ પૂજ્ય આચાર્યશ્રી
બા બ્ર શાસ્ત્રજ્ઞ પુરુષોત્તમજી મહારાજશ્રીના
શાસ્ત્રો માટેના ઉદ્ગારો -

“પૂજ્ય શ્રી ઘાસીલાલજી મહારાજ આગમ પ્રકાશનને અગે શરીરની દરકાર કયો વગર અહનીંશ તનતોડ મહેનત કરી રહ્યા છે તેને માટે ધન્યવાદ છે

કારણ કે શાસ્ત્રોદ્ધાર સમિતિ દ્વારા તેમના બહાર પડેલા શાસ્ત્રોત્તુ વાચન કરતા મને તે ઉપરથી ખાત્રી થઈ છે કે બીજા પ્રકાશનો કરતા પૂજ્યશ્રી ઘાસીલાલજી મહારાજે મહેનત લઈને જે પ્રકાશન કર્યા છે તે મને શ્રેષ્ઠ લાગે છે”

- આજે પૂજ્ય આચાર્યશ્રી ગુરુદેવ પુરુષોત્તમજી મહારાજના સ્વમુખેથી ઉપરના શબ્દો સરી પડ્યા છે તેની મે આ નોંધ કરી છે

લિ સાકરચ દ લાઈચિ દ શેઠ

ગોંડલ તા ૨૦-૬-૫૬ રવિવાર

उत्तराध्ययनसूत्रम् ।

(द्वितीयो भाग.)

॥ अथ चतुर्थमध्ययनम् ॥

उक्त तृतीयमध्ययनम् । अथ चतुर्थमध्ययनमुच्यते । अथ चायमभिसम्बन्धः—तृतीयाध्ययने चतुरङ्गी दुर्लभेति प्रतिशोधितम्, तां प्राप्य प्रमादो न कार्य इति सम्बन्धेन चतुर्थाध्ययनस्य प्रसङ्गः । जरोवणीतस्य न कोऽपि शरणं भवतीत्यतो धर्मे प्रमादो वर्जनीयः इत्यर्थं प्रतिबोधयितुं हि चतुर्थमध्ययनं प्रारम्भ्यते । तस्याऽऽय-
गायामाह—“असख्य”-इत्यादि ।

मूलम्

असख्यं जीवियं मां पमार्येण, जरोवणीयस्स हं नर्त्ति ताणं ।
एवं वियाणाहि जेणे पेमत्ते, किं नुं विहिसां अजेया गंहिति ॥१॥

चतुर्थ अध्ययन प्रारम्भ

तृतीय अध्ययन कहा जा चुका है । अब चतुर्थ अध्ययन प्रारम्भ किया जाता है । तृतीय अध्ययन के साथ इसका संबंध इस प्रकार है—
तृतीय अध्ययन में जो ऐसा कहा है कि—“मनुष्यत्व, धर्मश्रवण, जिन-
वचनश्रद्धा और सयम में वीर्योत्थास, ये चार अंग दुर्लभ हैं” सो
उनको प्राप्त करके प्रमाद नहीं करना चाहिये, यह बात इस अध्ययन
द्वारा समझाई जावेगी, जराग्रस्तको कोई शरण नहीं होता है अतः प्रमाद
नहीं करना चाहिए इस सम्बन्धको लेकर इस चतुर्थ अध्ययनका प्रारम्भ
हुआ है । इसकी यह सर्व प्रथम गाथा है—‘असख्य’ इत्यादि ।

थोथु अध्ययन

त्रीण्यु अध्ययन पुरं थयु डवे थोथा अध्ययननो प्रारंभ करवामा आवे छे
त्रीण्यु अध्ययननी साथे आ अध्ययननो सणध आ प्रहारनो छे—त्रीण्यु
अध्ययनमा ले कडेवामा आण्यु के—“मनुष्यत्व, धर्मश्रवण, जिनवचनमा श्रद्धा
अने सयममा वीर्योत्थास (प्रवृत्ति) ओ थार वस्तु आत्माने प्राप्त थवा दुर्लभ छे
ओ थार वस्तुओ प्राप्त थवा पछी पणु प्रमाद न करवो जेधओ आ बात
आ अध्ययन द्वारा समन्तववामा आवे छे वृद्धावस्थामा केधओ शरण थतु नथी
भाटे प्रमाद न करवो जेधओ ओ सणधने लधने आ थोथा अध्ययननो
प्रारंभ थाय छे तेनी आ सर्व प्रथम गाथा छे ‘असख्य’ इत्यादि

શાસ્ત્રોદ્ધારનું ભગીરથ કાર્ય

#

જૈન શાસ્ત્રોદ્ધાર સમિતિ માર્કેટ પૂજ્ય શ્રી ઘાસીલાલજી મહારાજ શાસ્ત્ર ઉપર સંસ્કૃત ટીકા લખી રહ્યા છે તેમજ તેના અનુવાદો ગુજરાતી તેમજ હિંદી ભાષામાં સાથે થાય છે અને આ રીતે એક શાસ્ત્ર ચાર ભાષામાં પ્રગટ થાય છે આવા શાસ્ત્રો લગભગ ૧૮ થી ૨૦ પ્રગટ થઈ ગયા છે અને ૨૫ લગભગ આગમો સંસ્કૃત ટીકા સહિત લખાઈ ગયા છે એક બત્રીશીના સંપૂર્ણ પુસ્તકો લગભગ ૫૦-૬૦ જેટલી સંખ્યામાં થશે અને શાસ્ત્રોદ્ધાર સમિતિ તે સંપૂર્ણ બત્રીશી માત્ર ૨૫૧ રૂપિયા ભરનારને ઘેર બેઠા પહોંચાડે છે કે જેની કિંમત આશરે ૮૦૦ થી ૯૦૦ લગભગની થાય

આટલી સસ્તી કિંમતે આગમ બત્રીશી ઘેર ઘેર પહોંચાડવાનું કાર્ય કોઈએ પણ આજ સુધી કર્યું હોય તો આ પ્રથમ જ છે આ પહેલા એક પ્રયાસ પૂજ્ય શ્રી અમુલખનપીજી મહારાજે આગમો ઉપર હિંદી અનુવાદ કરેલ અને જેને શેઠ સુખદેવ સહાય જવાલાપ્રસાદે છપાવીને દરેક જગ્યાએ મફત પહોંચાડેલ પણ તે વખતે બહુ ય કામ સસ્તુ હતું જ્યારે અત્યારે તો કાગળના ભાવ ૧૦ ગણા વધી ગયા છે તેમજ છપાઈ વગેરેના ભાવ પણ વધ્યા છે તે ઉપરાંત આ શાસ્ત્રો તો સંસ્કૃત ટીકા સાથે પ્રગટ થાય છે એટલે આ સૂત્રની બત્રીશીની કિંમત એક હજારની આકીએ તો પણ ઓછી છે માટે આવી સુદર તક કોઈ પણ સઘ કે સસ્થા જતી ન કરે એવી જૈન સમાજને અમારી વિનંતી છે ખાસ વરસ પછી આ બત્રીશી હજાર રૂપિયા હેતા પણ નહિ મળે એ સહુએ ખાસ ધ્યાન રાખવા જેવું છે

આ ઉપરાંત આ ભગીરથ કામ સમિતિ અને પૂજ્ય શ્રી જે ઉત્સાહથી કરી રહેલ છે તેને પૂર્ણ સહકાર સાથે સહાયતા આપવી પણ જરૂરી છે આ કામ આપણુ જ છે એમ દરેક સાધુ સાધ્વીઓ પણ સમજે અને દરેક સઘો પણ સમજે તત્રી “ જૈન જ્યોતિ ” તા ૨૦-૧૨-૫૬

*

જનાં કિં ત્રાણ=શરણ નુ ઘટીવ્યન્તિ=પ્રાપ્સ્યન્તિ, ન કિમપિ । પ્રમાદિના હિંસકા-
નામિન્દ્રિયવશવર્તિના સમટપ્રાપ્તો કોઽપિ ત્રાતા ન ભવતીત્યર્થઃ । તસ્માદ્ ધર્મે પ્રમાદો
ન કાર્ય્યં ઇતિ ભાવઃ । ‘જળે પમતે’ ઇતિ પ્રથમાનુવચનસ્થાને સૂત્રત્વાદેક વચનમ્ ॥
અથવા ‘પમતે જળે’—હે પ્રમત્તજન ! ઇતિ સમ્બોધનમ્ ॥

પાપસ્થાનોં સે વિરક્ત નહીં હોતે હૈં । એસે મનુષ્ય (કિં ગર્હિતિ-કિં-
(ત્રાણ) ગ્રહીવ્યન્તિ) કિમકી શરણ પ્રાપ્ત કર સકેગે । અથવા ક્યા
શરણ પ્રાપ્ત કર સકેગે ? કુઝ્ઝ બી નહીં । તાત્પર્ય કહને કા યહ હૈં કિ
જો જીવ પ્રમાદી હોતે હૈં ઇન્દ્રિયોં કે ગુલામ હોતે હૈં તયા હિંસક હોતે
હૈં ઉનકા રક્ષક કોઈ નહીં હોતા હૈં, ઇસલિયે ધર્મસેવન મેં પ્રમાદ નહીં
કરનાં ચાહિયે । (એવ વિચાણાહિ-એવ વિજાનીહિ) એસા સમજો ।

ભાવાર્થ—જો વ્યક્તિ પ્રમાદી હોતે હૈં હિંસક એવ ઇન્દ્રિયોં કે વશ-
વર્તી હોતે હૈં વે સવ પ્રકાર કે અનર્થોં કો કરને મેં જરા બી કસર નહીં
રખતે હૈં । ઉનકો સસાર મેં કણ્ઠોં સે કોઈ નહીં વચા સકતા, અતઃ
ધર્મ કા સેવન અવશ્ય આવશ્યકીય હૈં કિ જિસસે જીવ કી હરસમય
રક્ષા હોતી રહે । તયા યદ્ઢી સમક્ષના ચાહિયે કિ યહ આયુ પ્રતિદિન
ઘટ રહી હૈં । ઇસકો વઢાનેવાલા કોઈ બી નહીં હૈં । જન વૃદ્ધાવસ્થા
આવેગી તત્તો ઇતનો બી શક્તિ નહીં રહેગી કિ જિસસે થોડા યદ્દુત
બી ધર્મસાવન હો સકે । ઉસ અવસ્થા મેં ઉસ જરા સે રક્ષા કરનેવાલા

પાપ કરવાથી પાછા હટી ગડતા નથી એવા મનુષ્ય કિં ગર્હિતિ-કિં (ત્રાણ) ગ્રહીવ્યન્તિ
કેાનુ શરણુ પ્રાપ્ત કરી શકશે ? કયુ શરણુ પ્રાપ્ત કરી શકશે ?, કેાઈ તેને શરણુ
આપશે નહિ કહેવાનો આશય એ છે કે જે જીવ પ્રમાદી જીવન ગાળે છે,
ઇન્દ્રિયોના ગુલામ (હોણુપ) તેમજ હિંસક હોય છે તેનુ કેાઈ રક્ષક થતુ નથી
માટે બીજુ કાઈ નહિ તો આચરણુમા તો પ્રમાદ નજ કરવો જોઈએ, એવ વિચા
ણાહિ-એવ વિજાનિહિ એટલુ તો સમજવુ જોઈએજ

ભાવાર્થ—જેઓ પ્રમાદિ જીવન ગાળતા હોય છે, હિંસક અને ઇન્દ્રિયોને વશ-
વર્તિ હોણુપી હોય છે, તેઓ સર્વ પ્રકારના અનર્થોને કરવામા જરા પણ કયાશ-
દીલાશ રાખતા નથી તેને સસારના હુ જોથી કેાઈ છોડાવી શકતુ નથી
આટલા માટે ધર્મનુ આચરણુ જીવનમા આવશ્યક વસ્તુ છે કે જેનાથી જીવની
પળેપળે રક્ષા થતી રહે છે જે ધર્મની રક્ષા કરે છે તેની રક્ષા ધર્મ કરે છે
તથા એ પણ વિચારવુ જોઈએ કે, આ આયુષ્ય ક્ષણે ક્ષણે-દિવસે દિવસે ઓણુ
થતુ જાય છે, તેને વધારવા કેાઈ સમર્થ નથી જ્યારે વૃદ્ધાવસ્થા આવશે ત્યારે
તો એટલી પણ શક્તિ નહી રહે કે જેનાથી થોડી ઘણી પણ ધર્મચરણી થઈ શકે,

या—असंस्कृत जीवित मा प्रमादयेः, जरोपनीतस्य हु नास्ति त्राणम् ।

एव विजानीहि जनाः प्रमत्ताः, किं नु विहिंसा अयताः ग्रहीष्यन्ति ॥१॥

टीका—हे शिष्य ! जीवितम्=इदमायुः, असंस्कृत=संस्कारहीन वर्धयितुमशक्यम्, द्वि-असंस्कृतम्=असंघेयम् अस्ति, अतो मा प्रमादये =प्रमाद मा कुरु । 'हु' निश्चयेन जरोपनीतस्य=जरया-वृद्धत्वेन उपनीतः-मरणसमीप प्रापितस्तस्य पुरुषस्य ताण=शरण नास्ति, यद्वा-जरागुपनीतः-स्वकर्मणा जरा प्रापितस्तस्य त्राणं=शरण नास्ति, येन जराऽपनीयते तत् त्राण नास्ति । तथा जरार्जजरितदेहयतस्तादृशी कर्मकरणशक्तिर्न भवति । किंच-एव=उक्षयमाण विजानीहि-प्रमत्ताः=प्रमादयन्तः, वेहिंसाः=हिंसकाः, अयताः अजितेन्द्रियाः, तत्तत्पापस्थानेभ्योऽनुपस्ता वा,

अन्वयार्थ—हे शिष्य ! (जीविय असंख्य-जीवित असंस्कृतम्) यह आयु असंस्कृत है-संस्कार हीन है-इसका बढ़ाना अशक्य है अथवा-असंख्येय है-टूटने पर साधने योग्य नहीं है, अतः (मा प्रमादये मा प्रमादयेः) धर्म में प्रमाद मत करो । "हु" निश्चय से (जरोवणीयस्स-जरोपनीतस्य) जरा से मरण के समीप पहुँचाये गये जीव का (ताण-त्राणम्) शरण (नस्ति-नास्ति) कोई नहीं है, अथवा ऐसा कोई नहीं है जो अपने कर्म के द्वारा जराके पास पहुँचे हुए जीव को उस जरा से बचा सके । तथा जरा से जिसका शरीर जर्जरित हो रहा है ऐसे जीव की ऐसी भी शक्ति नहीं होती है, जो वह उस अवस्था में धर्म कर सके । (पमत्ते जणे-प्रमत्ता जनाः) जो मनुष्य प्रमादी होते हैं, वे (विहिंसा-विहिंसा) स्वपर के घातक होते हैं (अजया-अयताः) इन्द्रियों को वश में नहीं करनेवाले होते हैं, अथवा उनर

अन्वयार्थ—हे शिष्य ! जीविय असंख्य-जीवित असंस्कृतम् आ आयुष्य असंस्कृत छे तेने वधायु शक्य नथी तेमज तुटेले आयुष्य साधी शक्य नथी, आथी मा प्रमादये-मा प्रमादये प्रमाद न करे । "हु" निश्चयथी जरोवणीयस्स-जरोपनीतस्य वृद्धावस्थाथी मरणुनी समीप पड़ेथेला एवमु ताण-त्राणम् शरण नस्ति-नास्ति कोई नथी अथवा ऐवा कोई समर्थ नथी के ने पोताना कर्म द्वारा घटपणुने आरे पड़ेथेला एवने ऐ वृद्धावस्थाथी ग्यावी शके तथा वृद्धावस्थाने काले नेनु शरीर जर्जरित थछ रह्यु छे ऐवा एवने ऐवी शक्ति पणु नथी रही होती के ते ऐ अवस्थाभा पणु धर्म करी शके पमत्तेजणे-पमत्ता जना ने मनुष्य प्रमादी होथ छे ते विहिंसा-विहिंसा पोताना अने पीजाना घातक होथ छे अजया-अयता इन्द्रियो उपर काणु मेजवी शकता नथी तेमज

મમૈવ મહત્ત્વક્ષતિમ્લનિતા ચ ભવતીતિ ક્વચિદન્ય પ્લોત્કટ મત્લ ગવેપયામિ, ઇતિ વિચિન્ત્ય મલ્લ ગવેપયન્ સમુદ્રતટે ગતઃ । તત્ર તે નૈકો માત્સ્યકોઽતિવલિષ્ઠઃ સ્ફુર્તિમાન્ દૃષ્ટઃ, તસ્ય પ્લ તરસ્વિતા-(સ્ફૂર્તિ) ચ જ્ઞાત્વા રાજા સ પોષિતઃ, મલ્લ યુદ્ધસ્ય શિક્ષા ચ દાપિતા । તતોઽર્સી મહામલ્લો જાતઃ । તસ્ય માત્સ્યકમલ્લ ઇતિ નામ કૃતમ્ ।

અન્યદા કદાચિદ્વનમલ્લઃ સોપારકે સમાયાતઃ । રાજા તેન સહ માત્સ્યકમ-લ્લસ્ય મલ્લયુદ્ધ કારિતમ્ । સ માત્સ્યકમલ્લેન્ મલ્લયુદ્ધે પરાજિતઃ । ઇતિના

કિયા ક્રિ યહ પલ્લિવાન કિસી દૂસરે રાજ્ય સે આકર હમારે દેશ કે મલ્લોં કો જીત કર જો ડનકી પતાકા છીન લેતા હૈ સો હસસે મેરી હી પ્રતિષ્ઠા મે હાનિ આતી હૈ, તથા વદનામી મીં હોતી હૈ । હસલિયે હસકો પરાસ્ત કરને કે લિયે હસસે અધિક વલિષ્ઠ મત્લ કી યોજ કરની ચાહિયે । હસ પ્રકાર વિચાર કર રાજા અન્ય કિસી મલ્લ કો યોજને કે લિયે સમુદ્રતટ પર આયા । વહા ડસને એક મઝીમાર કો 'દેલા જા અત્યન્ત વલિષ્ઠ ઓર સ્ફૂર્તિમાન્ થા । ડસકો દેલ્લકર રાજા ને ડસકે વલ એવ સ્ફૂર્તિ કા અન્દાજા લગાકર અપને પાસ રલ્લ લિયા ઓર યુવ ડસે પુષ્ટ કરને લગા । મત્લયુદ્ધકી શિક્ષા મીં હસકો દિલાયી । હસસે યહ મહામલ્લ વન ગયા । ડસકા નામ રાજાને માત્સ્યક મલ્લ રલ્લ દિયા ।

એક સમય અદ્વનમલ્લ સોપારક આયા । રાજાને ડસકી કુસ્તી હસ માત્સ્યકમલ્લ કે સાથ કરવાઈ । અદ્વનમલ્લ કો હસને પરાજિત

મારા દેશના મહોને યુદ્ધમાં છતીને તેમને હરાવી વિજય ધ્વજ આચકી લે છે, તેથી તેા મારી, મારા રાજ્યની પ્રતિષ્ઠાને હાનિ પહોંચે છે તથા બદનામી પણ થાય છે માટે એને શિક્ષસ્ત આપે-હરાવે તેવા તેનાથી પણ બચવાન મહ્તની મારે શોધ કરવી જોઈએ આ પ્રકારનો વિચાર કરીને તે રાજા ખીજા શક્તિ-શાળી મહ્તની શોધ કરવા સમુદ્ર તટ ઉપર આવ્યો ત્યાં તેણે અત્યંત બલિષ્ઠ અને સ્ફૂર્તિવાલા એક માછીમારને જોયો તેને જોઈને રાજાએ એના બળ અને સ્ફૂર્તિને અદાજ કાઢી પોતાની પાસે રાખી લીધો અને તેને સારી રીતે રૂઠ પુષ્ટ કરવા લાગ્યો મહ્તયુદ્ધનું શિક્ષણ પણ તેને અપાવ્યું આથી તે મહા મહ્ત બની ગયો રાજાએ તેનું નામ માત્સ્યકમલ્લ રાખ્યું

એક વખત અદ્વનમલ્લ સોપારક આવ્યો રાજાએ તેને માત્સ્યકમલ્લ સાથે મહ્તયુદ્ધ કરવા આહવાન આપ્યું મહ્તયુદ્ધ થયું માત્સ્યકમલ્લે અદ્વનમલ્લ

જરોપનીતસ્ય ચ ત્રાણ નાસ્તીત્યત્ર અદ્વનમલ્લદૃષ્ટાન્તઃ પ્રોચ્યતે—

ઉજ્જયિન્યા જિતશત્રુનામકસ્ય નૃપતેરદ્વનનામા મલ્લઃ સર્વરાજ્યેષ્વજેય આસીત્ ।
 इतश्च समुद्रतटे सोपारकनाम्नि नगरे सिंहगिरिनामको राजा मल्लयुद्धदर्शनमिय
 આસીત્ । સ મલ્લાના યો વિજેતા ભવતિ, તસ્મૈ વહુદ્રવ્યં દદાતિ । અદ્વનસ્ત્રજ
 ગત્વા મલ્લાન્ વિજિત્ય વર્ષે વર્ષે પતાકાં હરતિ । તતઃ સિંહગિરિનૃપો મનસિ
 ચિન્તયતિ—અયમન્યસ્માદ્રાજ્યાદાગત્ય મન્મલ્લાન્ વિજિત્ય પતાકાં હરતિ, एषा
 कोई भी नहीं होगा अतः हे शिष्य ऐसा समझकर तुमको धर्मके सेवन
 करने में प्रमादी नहीं होना चाहिये ।

જરોપનીત-જરાગ્રસ્ત-જીવ કા કોઈ રક્ષક નહીં હૈ, હસ વિષય પર
 અદ્વનમલ્લ કા દૃષ્ટાન્ત લિખા જાતા હૈ—

ઉજ્જયિની નગરી મે જિતશત્રુ રાજા કા એક મલ્લ-પહિલવાન થા ।
 इसका नाम अद्वनमल्ल था । किसी भी राज्यमें इसको परास्त करनेवाला
 એક ભી વ્યક્તિ નહી થા । સર્વ રાજ્યોં મેં યહ અજેય માના જાતા થા ।
 समुद्र के तट पर एक सोपारक नाम का नगर था । उसका राजा
 સિંહગિરિ થા । ઉસકો મલ્લયુદ્ધ દેખને કા વડા શૌક થા । મલ્લોં કી
 कुस्ती में जो मल्ल जय पाता उसको यह खूब इनाम दिया करता था ।
 અદ્વનમલ્લ પહિલવાન વહા પ્રતિવર્ષ જાતા ઓર અન્ય મલ્લોં કો પરાસ્તકર
 अपनी जयपताका फहराता । ऐसा देखकर सिंहगिरि राजा ने विचार

તે અવસ્થામા ઘડપણુના હુ ખોથી બચાવવાવાળુ કોઈ હશે નહીં માટે હે શિષ્ય ।
 એ પ્રમાણે સમજીને તમારે ધર્મ કરણી કરવામા જરાપણુ પ્રમાદિ બનવું ન જોઈએ
 ઘડપણુના આરે પહોચેલા જીવને કોઈ બચાવી શકતુ નથી આ વિષય
 ઉપર અદ્વનમલ્લનુ દૃષ્ટાન્ત આપવામા આવે છે

ઉજ્જયિની નગરીમા જિતશત્રુ રાજાના કરબારમા અદ્વનનામે એક મલ્લ-
 कुस्तीप्राप्त होता आनुषाणुना ऐक्येषु राज्यमा एवी कौं पणु व्यक्ति न
 હતી કે જે તેને શિક્ષસ્ત-પરાજય આપી શકે દરેક રાજ્યોમા એ અજેય
 માનવામા આવતો હતો સમુદ્રના કિનારા ઉપર સોપારક નામતુ એક નગર
 હતુ ત્યાના રાજાનુ નામ સિંહગિરિ હતુ તેને મલ્લયુદ્ધ જોવાનો ઘણો ભારે
 શોખ હતો તે મલ્લોની કુસ્તી ને ગોઠવતો અને મલ્લયુદ્ધમા જે જીતી જાય
 તેને તે સારું ઇનામ આપતો હતો અદ્વન પહોલવાન દરવર્ષે તેના રાજ્યમા
 થતા મલ્લયુદ્ધમા ભાગ લેવા જતો અને ત્યાની અન્ય મલ્લોને હરાવી પોતાનો
 વિજય ધ્વજ ફરકાવતો દર વખતે આ પ્રમાણે બનતુ જોઈને સિંહગિરિ
 રાજાને વિચાર થયો કે, આ પહોલવાન કોઈ અન્ય રાજ્યમાથી અહિં આવીને

लया फलही (कापास) मृत्पाटयन्तं त कृपीवलं त्रिलोम्य, महान् बलिष्ठोऽयमिति चिन्तयन् स तदीयाऽऽहारदर्शनार्थं यावत् तिष्ठति तावत् तस्य कृपीवलस्य भार्या तत्पातराशाय कूरसभृतं बृहद्घटं गृहीत्वा तत्र समायाता । स कृपीवलः कुम्भस्थ सखल कूर ग्रासलीलया भुक्तवान् तदनु स क्वाऽपि गत्वा पुरीपोत्सर्गं कृतवान् । अट्टनमल्लस्तत्र गत्वा तत्पुरीपं आगपुरीपवत् स्वल्प शुष्कं दृष्ट्वा तज्जाठराग्निं प्रयत्नं विज्ञाय चिन्तयति—‘अयं मम वैरिनिर्घातनसमर्थः स्यात्’ इति विचिन्त्य सायंकाले

तृण जैसे समझकर फलही-रूपास के पौधों को उखाड़ता जाता था । अट्टनमल्ल ने किसान को देखते ही “यह महान् बलिष्ठ है” ऐसा विचार कर उसके आहार का निरीक्षण करने के लिये वहाँ कुछ देर ठहरना उचित समझा । इतने में उसकी पत्नी उसके कलेवा के लिये भात से भरी हुई एक बड़ी भारी दड़िया लेकर वहाँ आ पहुँची । कृपक ने उस समस्त भात को एक कवल के जैसा समझकर देखते २ खालिया । बाद में वह शौच करने के लिये गया तो अट्टनमल्ल ने जहाँ वह शौच करने के लिए गया था उस स्थान को भी देखा । वहाँ छाग-चक्रे की पुरीप - मिंगनी के समान पुरीप - बिछा पड़ी हुई उसे दिखलाई दी । उसने स्वल्प एव शुष्क उस बिछा से यह निश्चय किया कि इसकी जठराग्नि विशेष रीति से उद्दीप्त है । अट्टनमल्ल ने इन बातों के निरीक्षण से यह मन में पक्का विचार कर लिया कि यह मेरे वैर को भजाने में समर्थ हो सकता है । इस तरह निश्चय करके अट्टनमल्ल साय-

भासनी भाक्षक वन्धे आवता ढपासना छोडवाओने उभाडीने देखी देतो । उतो अट्टनमल्ले ओ किसानने जेध “आ योद्धम महान् भणव जे। छे तेने आहार तो जेउ ?” ओम विचार करी तेना जोराकतु निरीक्षे करवा भाटे त्या थोडा पणत राह जेधने जेडा जेटलाभा ते जेडूतनी पत्नी तेने भावा भाटे बात बरेली ओक मोटी डाडी लधने त्या आवी पडोथी किसान ओ सधजा बातने ओक अपाटे भाई गयो । जभ्या पछी ते कुहरती डाजते-जज्ज गयो अट्टनमल्ल पाछण पाछण गयो । अने जेडूत जे स्थजे शौच भाटे गयो । उतो ते स्थजे जधने जेधु तो त्या भडरा तेमज तेवाज भीज्ज जनवरेनी भाक्षक लीडोओ । जेवी सुधी विष्टा पडेली तेबु जेध आ उपरथी तेने ओवो जयाव आवोये के आ पुरुषनी जठराग्नि भूण तेज छे आ सधजी गिनाओतु निरीक्षे कर्या थाह अट्टनमल्ले मनभा निश्चय कर्यो के, आ भाणुस भारा प्रतिस्पर्धि—दुरीक्षे डराववाभा

મગ્નોઽપરહસ્તીવ સ વિપાદં પ્રાપ્ય સ્વનગરમાગત્ય એવ ચિન્તયતિ-અહં ન કેનાપિ પુરા પરાજિતોઽમ્યમ્, અઘ્યાઽનેન મલ્લેન પરાજિતોઽસ્મિ, તારુણ્યોપચયાદસ્ય માત્સ્યિકમલ્લસ્ય વલટ્ટદિર્જાતા, મમ તુ માર્ધક્યેન વલ્લહાનિઃ, અતોઽન્ય સ્વપક્ષ-પાતિન મલ્લ કરિષ્યામિ । ઇતિ વિચિન્ત્યાન્ય મલ્લં ગમેપયન્ 'સૌરાષ્ટ્રાદિદેશે વહ્નો મહ્યાઃ સન્તી' -તિ શ્રુત્વા તમભિવ્રજન્ ભૃગુરુચ્છસમીપે હરણીગ્રામસીમનિ કર્પાસવપ નોઘતમેક કર્પક પશ્યતિ-એકેન હસ્તેન, દ્રુત દ્રુત હલ વાહયન્ત દ્વિતીયેન તૃણલી-

કર દિયા । જિસ તરહ કોઈ એક હાથી દૂસરે હાથી સે પરાજિત હોકર ચિન્તાગ્રસ્ત બન જાતા હૈં ઉસો તરહ અદ્વનમલ્લ ભી ચિન્તાગ્રસ્ત બન ગયા ઓર ઘર પર આકર વિચારને લગા-મૈં આજતક કિસી સે પરા-જિત નહીં હુઆ-દેખો તો સહી આજ હસ માત્સ્યિક મલ્લને મુઝે કુસ્તી મેં પઝાડ દિયા । ઠીક હૈં યહ જવાન હૈં અતઃ હસકે વલ કી વૃદ્ધિ હો રહી હૈં ઓર મૈં અવ બુઝ્ઢા હો રહા હુ અતઃ મુઝ મેં વલ કી હાનિ હોતી જા રહી હૈં, હસલિયે મુઝે અપના પક્ષપાતી કોઈ દૂસરા પહિલવાન તયાર કરના ચાહિયે । હસ પ્રકાર વિચાર કર અદ્વનમલ્લ દૂસરે મલ્લ કી રોજ મેં નિકલા । વહ "સૌરાષ્ટ્ર આદિ દેશોં મેં અનેક મલ્લ હૈં" હસ વાત' કો સુનકર સૌરાષ્ટ્ર દેશ કી ઓર ચલ દિયા । વીચ મેં ગુજરાત આયા ઉસને ભૃગુરુચ્છ-મરુચ ગામ કે સમીપ મેં હરિણીગ્રામ કી સીમા મેં કપાસ કો બોને મેં ઉચ્ચત એક કિસાન કો દેખા । કિસાન ઉસ સમય એક હાથ સે જલ્દી જલ્દી હલ ચલાતા જાતા થા ઓર દૂસરે હાથ સે

ને હરાવી દીધો. જેવી રીતે કોઈ એક ગજરાજ બીજા હાથીથી પરાજીત બનતા ચિન્તાગ્રસ્ત બની જાય છે તેવી રીતે અદ્વનમલ્લ પણ ચિન્તાગ્રસ્ત બની ગયો અને ઘેર આવીને વિચારવા લાગ્યો કે, આજ સુધી કોઈએ મને પરાજીત કર્યો નથી જ્યારે આજકાલના આ માત્સ્યિકમલ્લે મને કુસ્તાંમા પછાડી દીધો. ઠીક છે, પણ એ જીવાન છે, એને ઠારણે એના બળની વૃદ્ધિ થઈ રહી છે હું તો હવે દિવસે દિવસે બુઢો થઈ રહ્યો છું મારે મારામા બળની હિલુપ આવતી જાય છે આથી મારે મારા પક્ષનો કોઈ બીજો પહેલવાન તૈયાર કરવો જોઈએ આ પ્રકારનો વિચાર કરી અદ્વનમલ્લ બીજા બળવાન મલ્લની શોધમા નીકળ્યો તે "સૌરાષ્ટ્ર આદિ દેશોમા અનેક મલ્લ છે" આ વાત સાંભળીને સૌરાષ્ટ્ર દેશની તરફ ચાલી નીકળ્યો વચમા ગુજરાત દેશ આવ્યો ત્યાં ભરૂચ ગામની પાસે હરિણી ગામની સીમામા આવ્યો ત્યાં એક ખેડૂતને ખેતી કરતા જોયો ખેડૂત તે સમયે એક હાથથી જલદી જલદી હળ ચલાવતો હતો અને બીજા હાથથી

કય તર્હિ મમ જીવિકા સ્યાત્ ? । અટ્ટનમલ્લો વદતિ-યાગાન્ કાર્પાસસ્તવ ભવેત્
તાવતસ્તસ્ય મૂલ્યમધુનૈર્વાર્પયામિ, ગૃહતામ્, ઇત્યુક્તે સતિ તયા યાવદુક્ત તાવત્
તન્મૂલ્યતયાઽટ્ટનમલ્લો ધન દત્તાન્ । તત સાઽઽટ્ટનમલ્લેન સઠ ગન્તુ પતિમાજ્ઞાપયત્ ।

અથાટ્ટનમલ્લઃ સ્વગત વદતિ-‘કિં ન વિત્તેન સાધ્યતે’ ઇતિ । તતોઽટ્ટનમ-
લ્લસ્ત કૃપીચલમુપાત્યાય જગદુજ્જયિનીમાગતયાન્ । તત્રાટ્ટનમલ્લસ્ત વિધિધૈરુપાયૈઃ
પોષયન્ મલ્લનિયા શિક્ષયતિ । તેન તસ્ય ફલઢીમલ્લ ઇતિ નામ કૃતમ્ ।

ઉસે કૌન સમાલેગા ? ફ્યોં કિ જવ યે આપકે સાથ ચલેજાવેંગે તવ
તો વહ દેગરેચ કે અભાવ મેં ઉજઢ જાવેગા-ફિર ઇસ વર્ષ કા નિર્વાહ
કૈસે હોગા ? । યહ સુનકર અટ્ટનમલ્લને કહા-સુનો જિતના કપાસ તુમ્હારે
ચહા હોતા હો ઉતને કી કીમત મેં તુમ્હેં અબી સે હી દે દેતા હૂ । પોલો
કયા દૂ । જેસા જવ અટ્ટનમલ્લ ને કહા તથ ઉસકી પત્ની ને જીતના ખી
મૂલ્ય કપાસ કા માગા ઉતના હી અટ્ટનમલ્લ ને ઉસકો દે દિયા ।
ધન લેકર કૃપક કી પત્ની ને રાજી રુઝી સે અટ્ટનમલ્લ કે સાથ જાને કે
લિયે અપને પતિ કો આજ્ઞા દે દી ।

જેસા દેખકર અટ્ટનમલ્લને મન મેં વિચાર કિયા-દેલો પૈસે મેં કિતની
તાકત હૈં હનકે પલ પર પત્ની સે ખી પતિ કો જુદા કિયા જા સકતા હૈં ।
અટ્ટનમલ્લ કૃપીચલ કો સાથમે લેકર વહા સે ચલા । ચલતે ૨ વહ શીઘ્ર
ઉજ્જયિની આ પટ્ટેયા । વહા આકર કૃપીચલ કો ઉસને અનેકવિધ

વાવેલો છે, અને તે જશે તો પછી તેને સલાખશે કોણ ? કેમકે, જો એ તમારી
સાથે આવે તો દેખરેખના અભાવે કપાસ થી મળાઈ જશે અને એથી આ વરસનો
નિભાવ કઈ રીતે થઈ શકશે ? એ સામળી અટ્ટનમલ્લે કહ્યું કે, સાલજો ! જેટલો
કપાસ તમારે ત્યાં થતો હોય તેની કિંમત હું તમને અત્યારે જ ચુકવી દઉં
છું પછી શો વાલો છે ? કહ્યો ! કેટલા આપુ ? આવું અટ્ટનમલ્લે ઠહ્યું ત્યારે
ઢિસાનની પત્નિએ જે કિંમત માગી તેટલી અટ્ટનમલ્લે તેને મો માગી રકમ આપી
દીધી મો માગ્યું ધન મળતા ઢિસાનની પત્નિએ પોતાના પતિને રાજીખુશીથી તેની
સાથે જવા માટે રજા આપી એટલે હવે કિસાન અટ્ટનમલ્લની સાથે જવા તૈયાર થયો

આ જોઈ અટ્ટનમલ્લે મનમાં વિચાર કર્યો-જુઓ ! પૈસામાં કેટલીતાકત છે ?
એના બલ ઉપર તો પતિ અને પતિને પણ જુદા કરી શકાય છે અટ્ટનમલ્લ
તે કિસાનને લઈને ત્યાંથી આવ્યો ચાલતા ચાલતા તે પોતાને સ્થાને
ઉજ્જેની આવી પહોંચ્યો ઘેર આવ્યા પછી તેણે તે કિસાનને અનેકવિધ

तस्य मयन गत्या याचते, रात्रौ तत्र गृहे स्थातुमिच्छामि । स कृषीवलस्तस्य निवा-
साय वसतिं दत्तेवान्, रात्रौ यथासुखं तत्रावस्थितोऽद्वनमल्लस्तं कृषीवलं पृच्छति-
का युष्माकं जीविकाऽस्ति ?, कृषीवलः प्राह—अहं निर्धनोऽस्मि, महताऽऽयासेन
कृषिं करोमि, तथापि ममोदरपूर्तिं करमन्नं न संपद्यते । अद्वनमल्लः प्राह—कृषिपूर्तिं
मुत्तया यदि मया सहागच्छसि, तर्हि स्त्रलेपेनैव कालेन त्वा नृपयद्धनाढ्यं करोमि ।
कृषीवलोऽप्याह — तदाऽहमागच्छामि, यदि तत्रार्थं भार्या मामादिशेत् । ततोऽ-
द्वनमल्लेन पृष्ठा साऽप्येवमाह—अनेन यः कार्पास उप्तः स चानेन विना विनश्यति,

काल उसके मकान पर पहुँचा और कहने लगा—मैं आज की रात्रि में
तुम्हारे घर पर ही ठहर कर निकालना चाहता हूँ । कृषीवल ने अद्वनमल्ल
के ठहरने का प्रबन्ध कर दिया । जब किसान झोने लगा तो अद्वन ने
उससे पूछा—तुम्हारी आजीविका क्या है । अद्वनमल्ल की बात सुनकर
किसान ने कहा—क्या कह—आजीविका तो ऐसी कुछ भी नहीं है ।
बिलकुल निर्धन हूँ । बड़े परिश्रम से खेती करता हूँ तौ भी उदर की
पूर्ति नहीं होती है, कारण कि इतना अब्र ही खेत में नहीं उपजता
है । कृषक की बात सुनकर अद्वनमल्ल ने कहा यदि तुम खेती-किसानी का
धड़ा बन्द कर हमारे साथ चलो तो तुम्हें थोड़े से समय में ही राजा
जैसा धनाढ्य बना दूँ । कृषीवलने कहा—मैं चल सकता हूँ यदि मेरी पत्नी
मुझे आपके साथ चलने की आज्ञा दे देवे तो । उसकी पत्नी से जब
अद्वनमल्लने पूछा तो उसने भी यही कहा कि हमने जो कपास बोया है

समर्थ भनी शक तेवो छे आगे निश्चय करी अद्वनमल्ल सुरज आथभ्ये ते
जेइतना भकाने जई थोअये त्या जईने जे कडेवा लाग्यो के, आजनी रात
हुं तभारे त्या विताववा भागु छु किसाने तेनी आगता स्वागता करी उता
राने प्रणय क्यो रातवेणाजे ज्यारे किसान सुवानी तैयारी करवा लाग्यो
त्यारे अद्वनमल्ले तेने पूछ्यु—ध धो रोजगार केम आबे छे ? पैसा सारा कमावता
हुथो ? अद्वननी आ वात साबणीने किसाने कछु—शु कहुं लाई ! आशुवीका
तो जेवी भास नथी, बीसकुल निर्धन छु धबो परसेवो पाडाने जेती कइ
छु छता पछु पेट पुइ वणतरेय भगतु नथी किसाननी आ वात साबणीने
अद्वनमल्ले कछु—जे तभने वाधो नहोय तो आ तभारे जेतीने ध धो भध करी
भारी साथे आबो तो तभने थोडा ज समयमा रानना जेवा धनवान भनावी
हुं किसाने कछु के, हुं आबवा तो तैयार छु पछु जे भारी पत्नी डा पाडे
तो ने ? अद्वनमल्लने किसाननी पत्तिने पूछ्यु तो तेबे कछु के—जेतरमा कपास

कुर्वन्तौ, कदाचिच्छिन्नमूलमहाशाखिम्भू भूतले निपतन्तौ पुनः सत्त्वरमेव भूमि-
तलादुत्तिष्ठन्तौ, कदाचिच्चिरतरमिन्तनिजगन्धुवन्मिथः समाश्लिष्टौ, पुनः सत्त्वर-
मेव त्रियुज्जानौ, कदाचित् पतद्गन्धुत्पतन्तौ, कदाचित् पुनद्गन्धुत्प्लवमानौ मल्ललीला
प्रदर्शयतः । तदा जयलक्ष्मीस्तौ तुल्यमूलौ विलोक्य स्वयंवरा कुमारीय क वृणोमीति
चिन्तयन्ती तयोर्मध्ये कमपि नाट्णोत् ।

अपने २ दात पीस रहे थे । हाथियों के तुल्य ये दोनों मल्ल आपस में
मुझा मुझी करने पर ऊतारू हो रहे थे । जैसे छिन्नमूलवाला वृक्ष निःसहाय
होकर जमीनपर गिर पड़ता है उसी प्रकार उनकी उस समय दशा हो
रही थी । छिन में कोई किसीको नीचे पटक कर धर दगाता और छिन
में कोई । ज्यों ही दाव लगता एक दूसरे की छाती ऊपर चढ़
वैठता । कभी ये दोनों शीघ्र ही भूमितल से उठ बैठते और ऐसे छाती
अड़ाकर मिलते जैसे कोई अपने चिरकाल से बिछुड़े हुए बन्धु से
छाती लगाकर मिलता हो । क्षण में त्रिलकुल अलग होकर ये ऐसे
उड़ल पड़ते जैसे पतगा उड़ल पड़ता है । कभी २ ऐसे कूदते जैसे बन्दर
कूदता फाड़ता हो । इस प्रकार इन दोनों ने मिलकर मल्ललीला उप-
स्थित जनता को दिखलाई । उस समय जयलक्ष्मी ने स्वयंवरा कुमारी
कन्या के समान, दोनों को तुल्य बलवाला देखकर किस को वरूँ या
किस को न वरूँ । इस प्रकार के सदेह से आकुलित होकर किसी के

धुल्ल रही હતી બન્ને પોત પોતાના દાત પીસતા હતા હાથીઓની માફક
એ બન્ને મદ્દ આપસમા મુક્કા મુક્કિ કરવા લાગી ગયા જેમ મૂળમાથી
ક્ષીણ થએલુ વૃક્ષ જમીન ઉપર નિ સહાય બનીને પડી નાથ છે એ પ્રકારે
તેમની દશા થઈ રહી હતી એક બીજા પરસ્પર એક બીજાને પછાડતા અને
ફરી પાછા લડતા અને બ્યારે દાવ મળતો ત્યારે એક બીજાની છાતી ઉપર
ચડી બેસતા આમા કોઈ વળતે તો બન્ને જણા જમીન ઉપરથી એકદમ
ઉઠીને એક બીજા સામે છાતી લીડાવતા બાહે કોઈ લાખા સમયથી વિખુટા
પડેલા બે ભાઈઓ ભેટી રહ્યા ન હોય ! ક્ષણમા વળી પાછા ઉછળી પડતા
કે બાહે કોઈ પતંગિયુ ઉછળ્યુ ! ક્યારેક ક્યારેક એવી રીતે ફરતા કે બાહે
વાદરા હુપાહુપ અને ફૂદાફૂદ કરતા હોય આ પ્રકારે બન્ને જણાએ મળીને
મદ્દલીના ત્યા એકઠા થયેલાઓને બતાવી સ્વયવરની કુવારી કન્યા સમાન
જયલક્ષ્મીએ બન્નેને સમાન બળવાળા બાણીને કોના ગળામા વરમાળા આરોપ્યુ

અથ દ્વિતીયવર્ષે મલ્લયુદ્ધમહોત્સવેઽટ્ટનમલ્લસ્તેન સહ સોપારમ્પુર ગતઃ । તત્ર મલ્લયુદ્ધદર્શનાર્થી સિંહગિરિનૃપઃ સહસ્રપૌરૈઃ સહ રદ્ધમણ્ડપે નૃપાસનસમામીનોઽ નેકેષુ મલ્લેષુ યોધ યોધમુપરતેષુ ફલહીમલ્લ માત્સ્યિકમલ્લ ચ પરસ્પર મલ્લયુદ્ધાર્થં સમાદિશતિ । તદનુ-તૌ મલ્લશિરોમણી ભુજાઽઽસ્ફોટધ્વનિચિર્રીરાણા મનાસિ ક્ષોભયન્તૌ ચરણતલાઘાતૈર્ધ્રુવ કમ્પયન્તૌ, દન્તાદન્તીય કુર્મન્તૌ ગજાવિપ્ર મુષ્ટામુષ્ટિ

ઉપાયો સે પુષ્ટ ક્રિયા, તથા મલ્લવિદ્યા મેં નિષ્ણાત ઘના દિયા । ઇસકા નામ મીં ડસને ફલહીમલ્લ રખા । જવ ફલહીમલ્લ સવ પ્રકાર સે પુષ્ટ એવ મલ્લવિદ્યા મેં પારંગત હો ગયા તવ અટ્ટનમલ્લ કો સતોપ કા અનુભવ હુઆ । દ્વિતીય વર્ષ મલ્લયુદ્ધ કે ડત્સવ કે અવસર પર અટ્ટનમલ્લ ડસકો સાથ લેકર સોપારકપુર ગયા । મલ્લયુદ્ધ કો દેખને કે લિયે સિંહગિરિ રાજા હજારોં પુરવાસિયોં કે સાથ રગમડપ મેં સિંહાસન પર આકર વિરાજમાન હો ગયે । મલ્લોં કા પરસ્પર મેં મલ્લયુદ્ધ હોના પ્રારમ્ભ હો ગયા । સવને અપની ૨ પહિલવાની દિલ્હલાકર રાજા કો ખુશ ક્રિયા । જવ સવ મલ્લ કુશ્તી લડકર નિવૃત્ત હો ચુકે તવ રાજા ને માત્સ્યિક મલ્લ એવ ફલહીમલ્લ કો અલ્લાહે મેં ડતરને કા આદેશ દિયા । આદેશ પાતે હી યે દોનોં મલ્લશિરોમણી અપની ૨ ભુજાઓં કે ફટકારને કી ધ્વનિ સે વીરોં કે મન કો ક્ષુભિત કરતે હુઅ અલ્લાહે મેં ડતર પડે । વહા પર ઇન દોનોં કી કુશ્તી હોને લગી । ઇનકે ચરણતલોં કે આઘાત સે ડસ સમય અલ્લાહે કી ભૂમિ થરાં રહી થી । દોનોં

રીતે ડુષ્ટ પુષ્ટ બનાવી દીધો તેમજ મહાવિદ્યામા પણ પારંગત બનાવી અને તેનું નામ ફલહીમલ્લ રાખ્યું આથી અટ્ટનમલ્લને હવે સતોપ થયો બીજા વરસે મલ્લયુદ્ધના ઉત્સવના અવસર ઉપર અટ્ટનમલ્લ એને સાથે લઈને સોપારકપુર ગયો મલ્લયુદ્ધને જોવા માટે સિંહગિરિ રાજા હજારોં જનોની સાથે રગમડપમા આવી સિંહાસન ઉપર બિરાજમાન થયા પરસ્પરમા મહોનુ યુદ્ધ થવાનો પ્રારંભ થયો સઘળાએ પોતપોતાની પહેલવાની બતાવી રાજાને ખુશ કર્યો જ્યારે સઘળા મહાકુસ્તી લડીને નિવૃત્ત થયા ત્યારે રાજાએ માત્સ્યિકમલ્લ અને ફલહીમલ્લને દાવમા ઉતરવાનો આદેશ આપ્યો આદેશ મળતા જ આ બંને મહાશિરોમણી પોતપોતાની બુન્દઓથી તૈયારી બતાવી સૌના ધ્યાન એથી કુશ્તીના દાવ માટે અખાડામા ઉતરી પડ્યા ત્યાં એ બંનેની કુશ્તી થવા લાગી એ બંનેના પગના પગરવથી અખાડાની ધરણી

पृष्ठः—अथ तत्राग्रे प्रहाराः सम्पन्नाः, तत् स्थान दर्शय। मात्स्यिकमल्लः श्रमप्रहारपीडितोऽपि गर्वात् स्वाद् न दर्शयति, उदति च—अथ फल्हीमल्लः स्वाऽपि मम पुरः स्थातु न समर्थो भविष्यति। द्वितीयदिवसे पुनर्युद्धात्पसरे द्वयोरपि साम्यमेव जातम्, तृतीयदिवसे मात्स्यिकमल्लस्य पराजयोऽभवत्।

अथ मात्स्यिकमल्लेन द्वेषात् रात्रौ सुप्तस्य फल्हीमल्लस्य मस्तकं छिन्नम्। अट्टनमल्लः खिन्नो भूत्वा उज्जयिनीं गतः। तत्र परित्यक्तयुद्धव्यापारः स्वगृहे

दवा के उपचारों से स्वस्थ कर दिया। मात्स्यिकमल्ल से भी उधर राजा ने पछा—मात्स्यिक! कहो तुम्हारे शरीर में कहां २ चोटें आई हैं, ताकि उन्हें ठीक किया जायके। मात्स्यिकमल्लने जो कि श्रम के प्रहार से पीडित हो रहा था तौ भी गर्व से “मुझे कहीं चोट नहीं आई है” ऐसा कहकर अपनी वीरताका ही प्रदर्शन किया। कहने लगा—यह फल्हीमल्ल है किस खेत की मूली—उस विचारे में कहा इतनी शक्ति है जो मेरे आगे ठहर सके। दूसरे दिन पुनः इन दोनों का युद्ध होने लगा पहिले दिन जैसी ही आज भी रात हुई—किमी की भी हार जीत नहीं हुई। तीसरे दिन जब युद्ध हुआ तो फल्हीमल्ल ने मात्स्यिकमल्ल को धर दवाया—उसको फल्हीमल्ल से हार खानी पड़ी। फल्हीमल्ल ने मात्स्यिक को पछाड़ दिया—मात्स्यिक हार गया।

मात्स्यिकमल्ल ने पराजय पाकर द्वेषवश रात्रि में सोये हुए फल्हीमल्ल के मस्तक को काट डाला। अट्टनमल्ल विचारा दुःखित होकर वहा

भालीमयी, अग्निना श्रेष्ठथी तथा योज्य दवा दाइना उपचारथी स्वस्थ करी दीधा। मात्स्यिकमल्लने पणु गज्जये पूछथु के,—मात्स्यिक, कछे तभारा शरीरमा क्या क्या मार लाग्यो छे ठे जेथी तेने उपाय करवाभा आवे ? मात्स्यिकमल्ल जे के श्रमथी पीडाई रह्यो छेतो तो पणु गर्वथी “मने जयाय चोट लागी नथी” आवुं कही पोतानी वीरतातु प्रदर्शन व्युं अने कछेवा लाग्यो के, आ इलहीमल्ल ते क्या आउनु भूसाडीथु के जे मने इरावी थडे ? दलभाने दलभा उपचार न कर्या थिले दिवसे इरीथी अन्नेनु मल्लयुद्ध गर थयु पडेला दिवमनी भाइठ आवे पणु केडनी डार के छत न थई त्रीन दिवसे न्यारे युद्ध थयु तो इलहीमल्ले मात्स्यिकमल्लने पछाडीने दणाव्यो अने इलहीमल्लथी मात्स्यिकमल्लने डार आवी पडी इलहीमल्ले तेने पछाडी दीधा अने मात्स्यिकमल्ल डारी गये।

मात्स्यिकमल्ले डारी जता रात्रीना वणते न्यारे इलहीमल्ल सुतो छेतो त्यारे धियोने डारवु तेनु माथु कापी नाथु आथी अट्टनमल्ल जियादे।

अथ सिंहगिरिनृपश्चिन्तयति—अनयोर्मल्लयुद्धमधुना पूर्णं न भविष्यति तस्मात् द्वितीयदिवसे पुनरिदं भवतु इति विचिन्त्य तथैवादिगति स्म । ततः सिंहगिरिनृपे स्वासनादुत्थिते सति तौ मल्लानपि स्वस्वस्थान गतौ । ततोऽट्टनमल्लः फलहीमल्लं वदति — मात्स्यिकेन यत् त्वदङ्गं पीडितं तदुच्यताम्, फलहीमल्लस्तादा गुर्वे प्रायश्चित्तग्रहीता शिष्य इव शुद्धमानसः पीडितं स्नाद्ममन्त्रीत् । ततोऽट्टनमल्लस्त पक्वतैलमर्दं नैर्वाहितापनैर्योग्यभेषजैश्च पुनर्नूतनं कृतवान् । मात्स्यिकमल्लोऽपि राजा

भी गले में चरमाला नहीं डाली—अर्थात् इन दोनों मल्लों में से किसी की भी जीत नहीं हुई ।

इस दृश्य को देखकर सिंहगिरि राजा ने विचार किया कि इस समय इन दोनों पहेलवानों की कुश्ती सपूर्णरूप से ठीक ठाक नहीं हो सकती अतः दूसरे दिन के लिये यह काम रखा जाय । इस प्रकार विचार कर समस्त जनता के समक्ष राजा ने यह प्रकट किया कि कल फिर से इन दोनों का यहीं पर मल्लयुद्ध होगा । ऐसा कह कर राजा अपने आसन से उठकर चला गया । ये दोनों मल्ल भी राजा को जाते देखकर अपने-२ स्थान पर चले गये । अट्टनमल्ल ने फलहीमल्ल से कहा कि कहो-मात्स्यिकमल्ल ने तुम्हें कहा चोट पहुँचाई है । अट्टनमल्ल की बात सुनकर फलहीमल्ल ने जैसे प्रायश्चित्त को गुरु से ग्रहण करनेवाला शिष्य सब शुद्ध मन से अपनी दशा प्रकट कर देता है उसी तरह अपने गुरु से जहाँ २ चोट लगने से दर्द हो रहा था उन २ अगों को दिखला दिया । फलहीमल्ल की बात सुनकर अट्टनमल्लने उसके चोट खाये हुए अगों को पक्व तैल की मालिश से, अग्नि के सेक से, तथा योग्य

ये स द्देहमा आकुल व्याकुल भनीने केधना पशु गणाभा वरभाणा न आरोपी,
हेम के ते भनेमाथी केधनी पशु छत यर्थ न हती

आ दृश्यने जोध सिंहगिरि राजाये विचार उर्थो के, आ समये आ भने पडेलवानोनी कुस्ती ठीक ठीक यर्थ शक्ती नथी माटे पाडी रहेली कुस्ती अपूर्ण राणी भीजा द्विसे आहु राभनी आ प्रकारे विचार करी समस्त प्रेक्षके समक्ष राजाये येवु लोडेर कथुं के, आवती दावे आ भन्नेनु अहिं मल्लयुद्ध यथे येवु उही राजा पोताना आसनथी उहीने आट्या गया अट्टनमल्ले इलहीमल्लने कथुं के, कडे ! मात्स्यिकमल्ले तभने कया चोट (भार) पडोयाडी ? अट्टनमल्लनी बात साधणीने इलहीमल्ले नेम गुरु पासै शुद्ध लावथी प्रायश्चित्त लेनार शिष्य शुद्ध मनथी पोतानी परिस्थिति प्रगट करी हे छे ते प्रभावे न्या न्या चोट लागवाथी हर्द यर्थ रह्यु छतुं ते ते अगोने तेहे अताव्या इलहीमल्लनी बात साधणीने अट्टनमल्ले न्या न्या तेना अगोने भार लाज्ये छतो त्या त्या पाडा तेलनी

અટ્ટનમલ્લસ્તદા પક્ષિણ મમ્મોઘ્ય વદતિ-ભો ભો પક્ષિણઃ ! યૂયં નુનન્તુ અટ્ટનમલ્લેન નીરગણમલ્લઃ પરાજિતઃ । અટ્ટનસ્યૈતદ્વચન નૃપઃ શ્રુત્વા અયમટ્ટનોઽપિ મદીય એવ ઇતિ કૃત્વા સન્માનપૂર્વક વહુ દ્રવ્ય તસ્મૈ દત્તવાન્ । તદા સ્વજનોઽપિ રાજસત્કૃતસ્યાટ્ટન-મલ્લસ્ય સંમુલ્કમાગત્ય મિલિત્વા સત્કારાદિક કૃતવાન્ ।

તદાટ્ટનમલ્લેન ચિન્તિતમ્-એતે સપતિ દ્રવ્યલોભેન મમ સત્કાર કુર્વન્તિ, યદાટ્ટહ નિર્દ્રવ્યો ભવિષ્યામિ, તદા મામપમાનયિષ્યન્તિ । કિંચ-જરાવસ્થાઽપિ મમ શરીર શર્નઃ શનૈર્વ્યાપ્નોતિ, તયા વ્યાપ્તસ્તુ પુનરૌપધૈર્નાદ યુગ્મ ભવિષ્યામિ ।

કર રાજાને અટ્ટનમહાની પ્રશસા નહીં કરી । જન લોગોં ને યહ દેસા કિ રાજા હસ તર્ફ સે મૌન હૈ તૌ વે ભો મૌન હી રહે-અન્હોં ને ભો અટ્ટનમલ્લ કી પ્રશસા નહીં કરી ।

જય અટ્ટનમહાને વહા કી યહ સ્થિતિ દેહી તો ઉસને પક્ષિયોંકો સઘો-ધન કરતે દુષ્કા-ભો ભો પક્ષિગણ ! આપ લોગ હી કાંતે કિ અટ્ટનમલ્લ ને નિરગણમલ્લ કો પરાજિત કર દિયા હૈ । અટ્ટનમલ્લકે હસ વચનકો સુનકર રાજાને “યહ અટ્ટનમલ્લ ભી તો મેરા હી મહા હૈ” એસા સમજકર ઉસકો વહુત દ્રવ્ય દિયા । અટ્ટનમહાકે સ્વજનોંને જય યહ દેસા કિ અટ્ટનમહા કા વહુત અધિક સત્કાર રાજાકે દ્વારા ક્રિયા ગયા હૈ, તો વે ઉસકે સમુલ્ક આકર મિલે ઓર ઉસકા સત્કાર કરને લગે । અપને વન્ધુઓં દ્વારા કિયે જાનેવાલે સત્કાર કો દેલ્કર અટ્ટનમહા ને વિચાર ક્રિયા-દેવો હસ સમય વે મેરે વન્ધુજન દ્રવ્ય કે લોભ સે હી મેરા સત્કાર કરને મે જુટે દુષ્કા હૈં પરન્તુ જિસ સમય મેં નિર્દ્રવ્ય હો જાઁગા ઉસ સમય વે હી મેરા

પ્રમશા ન કરી જ્યારે લોકોએ જોયું કે જ્યારે રાજા તરફથી મૌન છે ત્યારે તેઓ પણ મૌન રહ્યા, તેમણે પણ અટ્ટનમલ્લની જરા પણ તારીફ ન કરી

અટ્ટનમલ્લે ત્યાની આ પરિસ્થિતિ જોઈ પક્ષિઓને સંબોધન કરીને કહ્યું-હે પક્ષિગણ ! આપ લોકજ કહો કે અટ્ટનમલ્લે નીરગણને પરાજીત કરી દીધો છે અટ્ટનમલ્લની આ વચન સાંભળીને રાજાએ “અરે ! અટ્ટનમલ્લ પણ મારાજ મલ્લ છે” એવું કહીને તેને ઘણું દ્રવ્ય આપ્યું અટ્ટનમલ્લના સ્વજનોએ જ્યારે જોયું કે, અટ્ટનમલ્લનો રાજાએ ઘણો જ આદરસત્કાર કર્યો છે, તો તેઓ તેની પાસે આવીને તેને મળ્યા અને ઘણો સત્કાર કર્યો પોતાના બધાઓ તરફથી કરાવેલા સત્કારને જોઈને અટ્ટનમલ્લે વિચાર કર્યો કે, જુઓ ! આ મમયે આ મારા બધા જનો દ્રવ્યના લોભથી મારા સત્કાર કરવામાં જોડાયેલા છે પરંતુ જે સમયે હું વળી પાડો નિર્ધન થઈ જઈશ તો સમયે તેઓ જ મારૂ અપમાન કરવા

तिष्ठति परंतु जराक्रान्तोऽयं न किञ्चित् कर्तुं शक्नोतीति मत्वा स्वजनैः पराभूयते । अन्यदा स्वजनापमानं विरोक्ष्य स्वजनमण्डपं कौशाम्बीनगरीं गतः । तत्र वर्षमेकं रसायनं भक्षितवान् । ततोऽसौ महद् बलं प्राप्योज्जयिन्यां राज्ञः सदसि मल्लयुद्धे प्रवर्तमाने पुनर्नवयौवनं प्राप्तो राज्ञो नीरङ्गणनामकं महामल्लं पराजितवान् । अनेना-
गन्तुकमल्लेन मम मल्लः पराजित इति कृत्वा स नृपोऽदृष्टमल्लं न प्रशसितवान् । लोकोऽपि राजप्रशंसामन्तरेण मौनः सजातः ।

से चापिस उज्जयिनी में लौट आया । बुझा तो यह हो ही गया था । अतः उसने मल्लयुद्ध करना छोड़ दिया और घर पर ही रहने लगा । जब घरवालों ने देखा कि यह कुछ भी नहीं करता धरता है तब उन लोगों ने इसका निरादर करना प्रारम्भ कर दिया । इससे अदृष्टमल्ल के दिल को बहुत गहरी चोट पहुंची । जब अदृष्टमल्लने यह देखा कि ये लोग मेरे तिरस्कार करने पर ही उतारू हो रहे हैं तो वह वहां से बिना कुछ कहे सुने कौशावी नगरी चला आया । वहां आकर उसने एक वर्षतक रसायन का सेवन किया । इससे इसके जरा से शिथिलित अंग पुनः बलिष्ठ बन गये । यह पुनः उज्जयिनी में आया और राजा की देव-
रेख में जो मल्लयुद्ध हो रहा था उसमें सम्मिलित होकर इसने राजा के प्रसिद्ध निरगण नाम के महान् पहिलवान को कुश्ती में हरा दिया । इस आये हुए मल्लने मेरे पहिलवान को हरा दिया है, ऐसा विचार

हुं पितृ अपनी त्यागी उज्जयिनी आये। आये। ते पुढो तो बर्ध गये हुतो,
आधी तेहे भल्लयुद्ध करवानु छोडी दीधु अने पोताना घर आगले न रहेवा
लाग्यो धरना माणुसोये जेयु के आ पुढो हुवे काई पणु काम करतो नथी,
त्यारे ते दोकाये तेनी अवगणुना करवा भाडी आधी अदृष्टमल्लना हिलने
बारे आघात लाग्यो न्यारे अदृष्टमल्ले जे नष्टु के, आ दोकाे भारे तिरस्कार
करवाभा न उतरी पड्या छे त्यारे ते त्याधी केधने पणु कह्या वगर दौशाभी
नगरी आये गये त्या पड्या तेहे जेक वरस सुधी रसायणुनु सेवन
क्यु तेनाधी वृद्धावस्थाधी शिथिल अनेल तेनु शरीर दूरीधी तदुरस्त अनी
गयु वणी पाछो ते उज्जयिनी नगरीमा आये अने राजनी डाजरीमा जे
भल्लयुद्ध थध रह्यु हुतु तेमा ते सामेल थये तेहे राजनो जे निरगण
नामनो मशहूर पहिलवान हुतो तेने कुस्तीमा डरावी दीधो आ नवा आवेला
भल्ले भारा भल्लने डरावी दीधो ? जेयो विचार करी राजज्ये तेनी नशज्ये

ननु प्रमादिना कोऽपि प्राप्ता न भवतीत्यतो धनार्जने प्रमादो न कर्तव्य इत्यत्राह—
मूलम्

जे' पावकम्मेहि धणं मणूसा, समाययती अमइं गहाँय ।

पहाँय ते पासपयंष्टिण नेरे, वेराणुवद्धा नेरय उँविति ॥ २ ॥

छाया-ये पापकर्मभिः धन मनुष्याः, समाददते अमतिं गृहीत्वा ।

प्रहाय ते पापप्रवृत्ता नरा, वैरानुवद्धाः नरकम् उपयान्ति ॥२॥

टीका-‘ जे पावकम्मेहि ’ इत्यादि ।

जरावस्था से मेरा घ्राण करने वाला न कोई बन्धु समर्थ हो सकता है, और न ससार का कोई दूसरा पदार्थ ही समर्थ हो सकता है । यदि इस अवस्था से रक्षा करनेवाला इस जीव का कोई है तो वह एक धर्म ही है । वही सर्व अवस्थाओं में जीव का संरक्षण करता रहता है, इसलिए जबतक जरा से शिथिलित शरीर नहीं बना है तब तक मुझे इस धर्म के सेवन करने के लिये प्रवर्जित हो जाना चाहिये । ऐसा सोच समझकर अटनमरल गुरु के पास जाकर दीक्षित हो गया ॥ १ ॥

जब प्रमादी जीवों का कोई घ्राण शरण नहीं होता है, तो फिर ऐसा ही क्यों न मान लेना चाहिये कि अर्थार्जन करने में प्रमाद नहीं करना चाहिये ? सूत्रकार इसका उत्तर कहते हैं-जे पावकम्मेहि-इत्यादि ।

अन्वयार्थ- (जे मणूसा-ये मनुष्याः) जो मनुष्य (अमइ गहाय-अमति गृहीत्वा) दुर्बुद्धि के चक्कर में फँस कर (पावकम्मेहि-पापकर्मभिः)

वृद्धावस्थाधी भने जयावनार जेवुं कोइ पणु समर्थ नथी न तो कोइ जधुजन भारे जयाव करी शके तेभ छे के, न तो कोइ ससारी पदार्थ भाइ रक्षण करी शके तेभ छे जे आ जवनु जे अवस्थाभा रक्षण करनार कोइ पणु होय तो ते जेक मात्र धर्म छे जे सर्व अवस्थाभा जवनु रक्षण करी शके छे आधी जया सुधी हुं वृद्धावस्थाधी शिथिल शरीरवाजो जन्थे नथी त्या सुधी भारे धर्मनु आशरणु उरवाभा ज प्रवृत्त जवनु जेध जे जेवो मन साथे विचार करी अटनमरले गुरुनी पासे जठने दीक्षा अजीकार करी ॥ १ ॥

जयारे प्रमादि जेवो भारे कोइ आशरानु स्थान नथी तो पछी जेवुं केम न भानी लेवु जेधजे के, अर्थोपाज्जन उरवाभा प्रमाद न करेवो जेधजे ? सूत्रकार जाने उत्तर छे छे-‘ जे पावकम्मेहि ’ इत्यादि

अन्वयार्थ-जे मणूसा-ये मनुष्या जे मनुष्य अमइ गहाय-अमति गृहीत्वा दुर्बुद्धिना थककरभा इसाधने जेती, बाधुज्य आदि पावकम्मेहि-पापकर्मभि

तथा चोक्तम्-अधीन मानयाना तद्, भेषजं नहि विद्यते ।

पुनर्नव भवेद् येन, जराजर्जरमङ्गकम् ॥ १ ॥

न च वार्धकदिव्यास्त्र, प्रयुक्त कालविद्विषा ।

पतत्काये स्खलयितु, शक्य स्वजनकङ्कटैः ॥ २ ॥

कङ्कटः=शकः । 'जरावरथाया मम न कश्चिद् वन्धुरन्यो वा त्राता भविष्यति, किं तु धर्म एव सर्वावस्थामु त्राताऽस्ति, तस्माद् यावदहं जरोपनीतो नास्मि तावत् प्रयजामि' इति विचार्य गुरो समीपेऽद्वनमल्लो दीक्षां ग्रहीतवान् ।

॥ इति अद्वनमल्लदृष्टान्तः संपूर्णः ॥ १ ॥

अपमान करने लग जावेंगे । और-अब तो जरावस्था भी मेरे शरीर को धीरे-धीरे शिथिल बना रही है । उस समय इस अवस्था से व्याप्त शरीर को मैं औषधियों के सेवनसे भी युवावस्था सम्पन्न नहीं कर सकूंगा, जैसे कहा है-

“अधीन मानयाना तद्, भेषजं नहि विद्यते ।

पुनर्नव भवेद् येन, जराजर्जरमङ्गकम् ॥ १ ॥

न च वार्धकदिव्यास्त्र, प्रयुक्त कालविद्विषा ।

पतत्काये स्खलयितु, शक्य स्वजनकङ्कटैः ॥ २ ॥”

मनुष्यों के अधीन ऐसी कोई दवाई नहीं है, जो जरा से शिथिलित इस शरीर को पुनः नवीन जवानी के जोश से हराभरा बना सके । कालरूपी शत्रु के द्वारा प्रयुक्त इस बुढ़ापेरूप दिव्य अस्त्र को शरीर में पड़ते समय कोई भी ऐसा स्वजनरूपी चस्तर समर्थ नहीं है जो हटा सके ।

भा०शे हुवे तो वृद्धावस्था पणु भारा शरीरने धीरे धीरे शिथिल बनावी रहले छे. हुवे घडपणुने आरे पडोयेला आ शरीरने हु औषधीओना सेवनधी कयाकट्य ठरीने पणु कुरी युवावस्था प्राप्त करी शकवाना नथी छलु छे के-

अधीन मानयाना तद्, भेषजं नहि विद्यते ।

पुनर्नव भवेद् येन, जराजर्जरमङ्गकम् ॥ १ ॥

न च वार्धकदिव्यास्त्र, प्रयुक्त कालविद्विषा ।

पतत्काये स्खलयितु, शक्य स्वजनकङ्कटैः ॥ २ ॥

मनुष्योनी पासे ओवी डोछ दवा नथी के के, वृद्धावस्थाधी शिथिल भनेला आ शरीरने कुरी युवावस्था नवा जेशधी जेतनवत-शक्तिशाणी बनावी शके कालरूपी शत्रुओ के केला युवापादधी दिव्य अस्त्रने अयावनार डोछ स्वजनउपी अचर नथी के के तेना आवता धामाधी आ शरीरने अ

श्चिन्तयति—इयं बहुतर काल मोहवशान्मया रक्षिता, इदानीमेना निहत्य पश्चाद् बालकं हनिष्यामि, इति चिन्तयति तां मारयित्वा शीघ्रमेव कूपे प्राक्षिपत् । तां मार्यमाणा विलोभ्य भीतस्तत्पुत्रो गृहान्निर्गत्योच्चस्वरेणाक्रन्दितवान् । तस्य बालकस्य महत् क्रन्दनं श्रुत्वा लोकास्तत्रागत्य पृच्छन्ति—भो बालक ! कथं रोदिषि ? बालके-
नोक्तम्—अयमभुक्ता मम जननीं निहत्य कूपे प्राक्षिप्तवान् । तच्छ्रुत्वा राजपुरुषा अन्येऽपि लोकास्तत्र गत्वा तद्गृहान्तः प्रविश्य तं रूपं द्रव्यपूर्णं तथाऽन्यरूपे बालक-
सुन्दरं मिली । उसके भी एक बच्चा हुआ, परन्तु उसके रूप पर मोहित होने के कारण इसने उसको नहीं मारा । जब इसका बच्चा ८ वर्ष का हो चुका तब चोर ने उसको देख कर विचार किया—मैंने इसकी माता को मोहवश बहुत दिनों तक अपने पास रखा, परन्तु मेरी भलाई इसी में है कि, इसको पहिले मार दिया जाय और इसके बच्चे को पीछे, ऐसा विचार कर उसने पत्नी को मार कर शीघ्र ही किसी कुँए में डाल दिया । पुत्र ने अपनी माता को मारते हुए इसको देख लिया था, अतः वह भय से घबरा कर घर से बाहर निकल पड़ा और बड़े जोर से चिल्लाने लगा—रोने लगा । उस बालक के दयनीय आक्रन्दन को सुनकर लोग उसके आसपास एकत्रित हो गये । लोगों ने उससे पूछा—हे बालक तू क्यों रो रहा है । बालकने कहा—
यह मेरा पिता मेरी माता को अभी मार कर कुँए में पटक आया है । इस बात को सुनकर सिपाहियों ने तथा अन्य नगरनिवासियों ने

आ श्रीधी तेने ओठ पाणक थयु परतु ते श्रीना इय उपर थार धखोज्
आमकता डोधाना कारखे तेने मारवाने विचार पण न आव्यो न्यारे तेनी
त्री० श्रीधी थखेल पाणक आठ वर्षतु थयु त्यारे ते पाणकने जेधने थारने
विचार आव्यो के, मे आ शु भूव करी ? मे मोहवश थधने तेनी माने
एवती राणी परतु मारी ललाछता ओमा न छे के, तेने मारी न नाथवाभा
आवे अने पत्री तेना पाणकने वारे ओवो विचार करी तेखे ते श्रीने पण मारी
नाणी अने नट्हीथी कोछ कुवाभा तेना राणने नाणी दीधु छोकशखे पोतानी
माताने मारी नपाती नजरे जेध अने पोताना भरषुना लयथी डरीने धरनी
जहार नासी गये अने धण्डा न जेर जेरथी थीसो पाडीने कटपात डरवा
लाये आ पाणकतु दया आवे तेधु आकट मालणीने बोके तेनी आणु
आणु ठेजे वगी गया अने तेने पूछवा लाग्या, छे पाणक ! तू शा माटे
रडी रह्यो छे ? पाणक कहुं, मारा भापे मारी माने मारी नाणी ने डमधु न
कवाभा नाणी दीधी ने आ साबणी राजयना सीपाहीओ तथा अन्य

અથ સ ચૌરશ્ચિન્તયતિ—મમ ગૃહન્યપત્યાનિ જાતાનિ ણ્ને પુત્રાદય સર્વે મમ કૃન્દ્રોપાર્જિતધનક્ષયકારકા મવિવ્યન્તીત્યતોઽપત્યમપિ હન્તવ્યમ્, પરંતુ તજ્જનન્યાં જીવન્ત્યા તન્નિહન્તુ ન શમ્યતે, અતઃ સાપત્યાઽપિ માર્યાં હન્તવ્યા, ઇતિ । તદન્તુ સ સપુત્રા માર્યાં નિહત્ય ક્વચિદન્યત્ર કૃપે પ્રક્ષિપ્તગાન । પુનરન્યા પરિણીય તત્પુત્રાદિક તામપિ પૂર્વવન્નિહતવાન્ ।

સ ચાન્યદા પુનરન્યા સુન્દરીં કન્યકા પરિણીતવાન્ । સાઽપિ જાતાપત્યા વભૂવ, કિં તુ રૂપમોહિતો મૃત્મા ન તામવધીત્ । તત્પુત્રેઽષ્ટવર્ષે જાતે સતિ સ ચૌર-
દેતા થા । ઉસકે ઝપર યહ ઢકના રલ્લતા થા । જિસસે વહ કૂંઆ ઢકા રહતા થા, હિસ ચૌર કે અનેક પુત્ર ઔર પુત્રિયા યી । ઉન્હેં દેલ દેલ કર યહ વિચાર કિયા કરતા થા કિ મેરે વહુત સતાન હૈ । યે સબ લોગ મેરે વહે કષ્ટ સે ઉપાર્જિત ક્રિયે ગયે દ્રવ્ય કે નાશક હૈંગે, હિસલિયે “ ન રહે વામ ઔર ન વજેગી વાસુરી ” હિસ કહાવન કે અનુસાર એસા કરના ચાહિયે કિ જિસસે યે સત્ર કે સય મર જાયે—સબ સે અચ્છા ઉપાય યહી હૈ કિ હન્હેં માર દિયા જાય, પરન્તુ જય તક હિનકી માતા જીવિત હૈ તય તક યહ કામ નહી હો સકતા હૈ અતઃ સત્ર સે પહિલે હિનકી માતા કો માર દેના ચાહિયે, પશ્ચાત્ સતાનોં કો । ઉસને એસા હી કિયા ઔર સતાનમહિત અપની પત્ની કો માર કર ઉસને કિસી જગહ એક કૂંપ મેં ઢાલ દિયા । દૂસરી શાદી કી ઉસકો મો સતાન-સહિત માર ઢાલ્યા । તીસરી જો શાદી કી ઉસમે હિસકી પત્ની વહુત

નાખી દેતો હતો આ વાત કોઈ ન બાણે તે ખાતર એ કુવા ઉપર તેણે એક ઢાકણ રાખ્યું હતું જેનાથી તે કુવો ઢાકેલો રહેતો હતો આ ચોરને અનેક પુત્રો અને અનેક પુત્રીઓ હતી આ બધાને જોઈ ને તેને વિચાર થયો કે મારે ઘણા સતાન છે મેં ઘણા કષ્ટથી એકઠા કરેલ દ્રવ્યનો તે સઘળા નાશ કરી દેશે માટે મારે એવું કરવું જોઈએ કે “ ન રહે વામ અને ન વાગે વાસણી ” આ કહેવત પ્રમાણે એવું કરવું જોઈએ કે જેથી કોઈ જીવતું ન રહે સારામા સારો ઉપાય એ છે કે, એ સઘળાને મારી નાખવામા આવે । પરંતુ ન્યા સુધી એ બાળકોની મા જીવે છે ત્યા સુધી એ બની શકું મુશ્કેલ છે માટે સૌ પ્રથમ બાળકોની માતાને જ મારી નાખવી જોઈએ એ પછી સતા નોનો વારો આ પ્રમાણે વિચાર કરી તેને અમલમા મૂકયો અને તેણે પોતાની પત્નિને અને સર્વ સતાનોને મારી નાખીને કોઈ એક કુવામા નાખી દીધા પછી એ ચોર ખીલ વખત પરણ્યો એ સ્ત્રીને પણ સતાન સહિત મારી નાખી ત્રીજી વખત પરણ્યો પણ આ પત્ની ખૂબ ત...

છાયા—સ્તેનો યથા સન્ધિમુખે ગૃહીતઃ, સ્વકર્મણા કૃત્યતે પાપકારી ।

एव प्रजा प्रेत्य इह च लोके, कृताना कर्मणा न मोक्षोऽस्ति ॥३॥

ટીકા—‘ તેણે ’ ઇત્યાદિ ।

यथा पापकारी=पापकर्ता, स्तेनः=चौरः, सन्धिमुखे=सात्रमुखे, गृहीतः सन् स्वकर्मणा कृत्यते=छिद्यते । एवम्=अनेन प्रकारेण, प्रजा=नीचः, प्रेत्य=परलोके, च=पुनः, इह लोके स्वकर्मणा कृत्यते इत्यन्वयः । परलोकेऽनेकनरकवेदनया-परमाधार्मिकादिकृतव्यथया पीड्यते, इहलोके च-वनार्जनार्थं क्षुत्पिपासाशीतातपसहन-पर्वतारोहणजलधितरणनृपसेवनयुद्धप्रहारसहनादिक्लेशेन च पीड्यते इति भावः । यतः-कृतानाम्=उपार्जिताना, कर्मणा मोक्षो नास्ति । उक्तञ्च—

કિયે હુવ કર્મ નિષ્ફલ નહીં હોતે હું ઇસ યાન કો સમજાને કે લિયે સૂત્રકાર કહતે હું—‘ તેણે ’-ઇત્યાદિ ।

अन्वयार्थ—(जहा पावकारी-यथा पापकारी) जैसे पाप करनेवाला (तेणे-स्तेनः) चोर (सन्धिमुहे-सन्धिमुखे) ग्वातर के बीच में ही (गहीए-गृहीतः सन्) पकड़ा जाकर (किञ्चइ-कृत्यते) पकड़ ने वाले के द्वारा काट दिया जाता है-मारा जाता है (एव) इसी प्रकार (पया-प्रजा) जीव (पेच्च-प्रेत्य) परलोक में परमाधार्मिकादिद्वारा दी गई व्यथा से एव अनेक नरकसचधी वेदना से पीड़ित होता है, तथा (इह च लोए-इह लोके च) इस लोक में धन के उपार्जन करने के निमित्त क्षुधा, पिपासा, शीत, उष्ण, इनका सहन करना, पर्वत पर चढ़ना, समुद्र का पार करना, राजा की सेवा करना, युद्ध में प्रहारों का सहन करना आदिरूप जो क्लेश हैं उनसे सदा पीड़ित होता रहता है ।

કહેલા ઝર્મ નિષ્ફળ થતા નથી, એ વાતને સમજાવવા સૂત્રકાર કહે છે-‘તેણે-ઇત્યાદિ

અન્વયાર્થ — જહા પાવકારી - યથા પાપકારી જેવી રીતે પાપ કરનાર તેણે-સ્તેન ચોર સન્ધિમુહે-સન્ધિમુખે ચોરી કરતા જ ગહીએ-ગૃહીત સન્ પકડાઈ જતા તેને પકડનારાઓ તેને કિચ્ચઈ-કૃત્યતે કાપી મારી નાખે છે એવ એજ પ્રકારે પયા-પ્રજા જીવને પેચ્ચ-પ્રેત્ય પરલોકમાં પરમાધર્મિક વિગેરે તેને વ્યથા પહોંચાડે છે અને અનેક પ્રકારે નરકાદિક સળધી વેદના તેને ભોગવવી પડે છે તથા ઇહ ચ લોએ-ઇહલોકે ચ આ લોકમાં પણ ધન ઉપાર્જન કરવા નિમિત્તે ભૂખ, તરસ, ટાઢ, તડકો સહન કરવો પડે છે પહોંડ ઉપર ચઢવું સમુદ્રનું પાર કરવું, રાજાની સેવા કરવી, યુદ્ધમાં પ્રહારો સહેવા, વિગેરે જે કલેશ છે તેનાથી સળળા પીડિત થતા રહે છે, કઠાળ કમ્માળ ન મોક્ષ અર્થિ-

प्रदर्शितं तज्जननीमृतकशरीरं, बह्वस्थिनिचय च विलोक्य त चौर गृहीतवन्त ।

ततस्त चौर वद्ध्वा राजपुरुषा नृपस्यान्तिक नीतवन्त । राजापि यस्य यद्धन-
मासीत् तद्धन सर्व लोकेभ्यो दापयित्वा त वेत्रादिभिस्ताडयित्वा प्राणान्तिक दण्डं
दत्तवान् । तस्माद्धनलोभ परित्यज्य धर्मो रक्षणीयः ॥

इति चौरदृष्टान्तः ॥ २ ॥

कृत कर्म निष्फल न भवतीति प्रतियोधयन्नुक्तमर्थं दृढीकुर्वन् प्राह—

मूलम्—

तेणें जेहा संधिमुंहे गंहीए, सकम्मुणा किच्चइ पावकारी ।

एवं पेया पेच्चइह चं लोएँ, कडाँण कम्माण नं मोक्खेव अत्थिँ ॥३॥

उसके घर में घुस कर उस कुँए को देखा, वह द्रव्य से भरा हुआ
था । तथा बालक ने लेजाकर उन सब को वह भी कुँआ दिखला दिया
कि जिसमे उस चोर ने इसकी माँ को मार कर डाल दिया था । लोगों
ने उस कुँए में इसकी माँ के मृतक शरीर को तथा हड्डियों के ढेरों को
देखकर चोर को राजपुरुषों द्वारा पकडवा दिया ।

चोर को बाधकर राजपुरुष राजा के पास ले गये । राजा ने उसका
चुराया हुआ समस्त धन अपहृत कर जिस जिसका था उन सब को
दे दिया और उसको बेंत आदि से पिटवा कर प्राणान्तिक दंड दिया ।

इस कथा का यही सार है कि धन के लोभ का परित्याग कर
मनुष्य को धर्म की रक्षा करना चाहिये ॥ २ ॥

नागरिकेअे तेना घरभा घुसी जडने जडती दीधी अने तपास करता द्रव्यथी लरेखे।
कुवे तेमना जेवाभा आये। ते पछी जे कुवाभा बोरे तेनी पत्तिने-ते आणकनी
भाताने भारीने नाभी दीधी छती ते कुवे ते आणके नगरवासीअेने अताये।
ते कुवाभा आणकना कडेवा प्रभाअे तेनी भातानु शय तथा डाडकाना दगला
जेया पुरावे मणता राजयना अधिकारीअेअे तेनी घरपकड करी

बोरने मुडकेटाट आधीने राजपुइअेअे तेने राजनी समक्ष रणु कये।
राजअे ते बोरे बोरेखु सधगु धन जस कथुं तथा ते बोरीना भादना साया
भादिकेनी तपास करावी तेमने तेमनु धन सुप्रत कथुं, अने ते बोरने केरडा
वगेरेथी भार भराबीने भातनी शिक्षा करी आ कथाने सार अे छे के, धननी
तृष्णाने परित्याग करी मनुअे धर्मनी रक्षा करवी जेअेअे ॥ २ ॥

ક્ષાત્ર સ્વનન્ત ચૌર વિનાયોત્યાય તસ્મિન્ પ્રદેશે સ્થિતઃ । ગૃહે પ્રવિષ્ટોઽય ચૌરઃ
ગચ્છેન્ મા પ્રહરિષ્યતીતિ વિચિન્ત્ય સ ગૃહપતિસ્તત્ર સ્થિત્વા પાદાભ્યા મગ્નિશન્તમર્ધ-
પ્રવિષ્ટ ત ચૌર પાદયોઃ શીઘ્ર જગ્રાહ । તતોઽસૌ ચૌરો વઢિઃ સ્થિત ચૌર પ્રાઢ-અહ
ગૃહપતિના ગૃહીતોઽસ્મિ ।

અય વહિ' સ્થિતચૌરસ્તસ્ય હસ્તૌ ધૃત્વા વઢિરાકર્ષતિ । ગૃહાભ્યન્તરસ્થિતો
ગૃહપતિશ્ચાભ્યન્તરે સમાર્કર્ષતિ । સ સ્નાઙ્ગરક્ષણે ધમો નાભૂત્, કિંતુ તદા તત્ર સ્વ
ઉસને માલુમ કર લિયા કિ ચોર યહાં કી ભીત મેં ગ્વાત પાઢ રહા હૈ ।
અત વહ વહાં જાકર ચુપચાપ ઘેઠ ગયા । સેઠ ને વિચાર કિયા-ચોર
જય ઘર મેં ઘુસ આયગા તો વહ અવશ્ય મેરે ઉપર પ્રહાર કરેગા । તેના
વિચાર કર કે ઉસને ઉમ મેંઘ દ્વારા પેરોં સે પ્રવિષ્ટ હોતે સમય ઉસ
ચોર કે અર્ધ પ્રવિષ્ટ અવસ્થો મેં હી દોનોં પેરોં કો પકડ લિયા । હસ
ચોર કે સાત પક દ્સરા ચોર યા, સો ઉસને ઉમ ઘાહિર રહે હુણ ચોર
સે કહા કિ મુજ્હે ઘર કે માલિક ને પકડ લિયા હૈ । અય ઘાહર વાલે
ચોર ને તો ઉસ સેધ મેં અર્ધપ્રવિષ્ટ ચોર કે દોનોં હાથ પકડ કર
ઉસકો અપની ઓર ઘાહિર ર્ચીંચના પ્રારમ્ભ કિયા ઓર ગૃહપતિ ને
ઉસકો અપની ઓર ભીતર ર્ચીંચના પ્રારમ્ભ કિયા । સેધ મેં ફસા
હુઆ હોનેસે વહ ચોર અપની રક્ષા કરને મેં બિલકુલ અસમર્થ બન ગયા ।

ભીત ઠાયવાને અવાજ સાભળીને શેઠ જાગી ગયા શેઠ સમજી ગયા કે
ચોરના પગલા થયા છે અને ખાતર પાડવા ભીત ઠાચી રહ્યો છે આથી
સમય વર્તી જઈને શેઠ તે સ્થળે ચુપચાપ ખેસી ગયા શેઠે મનમાં વિચાર્યું
કે, ચોર જ્યારે ઘરમાં ઘુસશે ત્યારે તે મારા ઉપર હુમલો કર્યા વગર રહેશે
નહિ માટે કાઇકે કરવું જોઈએ શેઠ આમ વિચારી રહ્યા હતા, તે વખતે
ચોર તે બાબા દ્વારા પોતાના બે પગ પહેલા નાખી ઘરમાં પ્રવેશ કરવા
યત્ન કરતો હતો તે જ વખતે શેઠે તેના બંને પગ ઘરની અદરથી
પકડી લીધા આ બાબુ ઘરની બહાર તે ચોરની સાથે બીજો એક ચોર
પણ હતો તેને પહેલા ચોરે કહ્યું કે, ઘરના માલિકે મારા પગ પકડી લીધા
છે આ સાભળી બહાર ઉભેલા તેના સાથીદાર ચોરે તેના બહાર રહેલા
અરધા શરીર પૈકી બે હાથને પકડીને તેને બહાર ખેંચવા માડ્યો ત્યારે
શેઠે તેને પોતાની તરફ અદર ખેંચવા માડ્યું આમ બંને બાબુ ખેંચતાણ
થતા બાકેરામાં ફસાઈ પડેલા ચોરની એવી તો કફેડી હાલત થઈ ગઈ કે,
તે પોતાના શરીરનું રક્ષણ કરવામાં અસમર્થ બન્યો પોતે એવું બાકેર

• યદિહ ક્રિયતે કર્મ, તત્ પરત્રોપમુજ્યતે ।
મૂલસિકતેષુ વૃક્ષેષુ, ફલ શાલાસુ જાયતે ॥ ૧ ॥

एव मत्वा पाप न कर्तव्यम् ।

अत्र स्वकृतकर्मभोगे चौरदृष्टान्तः—

વગદેશે આદિત્યનગરે દુર્વૃત્તનામકઋશ્વૈરઃ કસ્યચિદ્ વ્યવહારિણો ગૃહે સર્વતો-
દત્તફલકે કપિશીર્ષાકૃતિક (કઘુરાકાર) ક્ષાત્રં દત્તવાન્ । તત્ર જાગ્રદ્ ગૃહપતિઃ

કયોં કિ (કડાળ કમ્માળ ન મોક્ષવ અતિય-કૃનાના કર્મણા મોક્ષો નાસ્તિ) કિયે હુણ કર્મોં કા વિના ફલ દિયે છડના-અભાવ-નહીં હોતા હૈ । કહા હૈ-“જો કર્મ યહા જીવોં દ્વારા કિયે જાતે હૈં વે ઉનકે દ્વારા હસ લોક એવ પરલોકમેં ભાગે જાતે હૈં ” । જૈસે ઘૃક્ષ, જડ મેં તો સીંચે જાતે હૈં ઓર ફલ લગતે હૈં શાગ્વાઓં મેં । ણેસા માન કર પાપ નહીં કરના ચાહિયે । ઉસસે સદા યચતે રહના ચાહિયે । જીવ અપને કર્મોં કા ફલ સ્વય ભોગતા હૈ જિસ પ્રકાર-ચોર ચોરી કરને કા ફલ શિગ્ચ્છેદ આદિ રૂપ મે ભોગના હૈ । હસ પર દૃષ્ટાન્ત હસ પ્રકાર હૈ—

વગ દેશ મેં એક આદિત્ય નગર થા । ઉસમેં દુર્વૃત્ત નામકા એક ચોર રહતા યા । ઉસને કિસી સમય ઠક સેઠ કે ઘરપર ચોરી કરને કા વિચાર કિયા, પરન્તુ ઉસકે ચારોં ઓર પાટિયે દિયે હુણ થે અતઃ ઉસકા દાવ નહીં વૈઠતા થા । ઉસને ઉસમેં સેંઘ-ગ્વાત પાડા । જો સ્વાત ઉસને ઉસમે કી યી વહ કઘૂરા કે આકાર જૈસી થી । જન યહ ગ્વાત ખીત મેં કર રહા થા તવ યોદને કી અવાજ સુનકર સેઠ જગ પડા ।

કૃનાના કર્મણા મોક્ષો નાસ્તિ કમોના ક્ષળ લોગવવા જ પડે છે, કહ્યું છે-“ જીવ દ્વારા જે ડર્મ અહિં કરાય છે તેના ક્ષળ તેને આલોક અને પરલોકમા લોગ વવા પડે છે ” જેમ પાણી તેા વૃક્ષના મૂળમા જ સિચાય છે, છતા ક્ષળ તેા શાખામા જ લાગે છે એવુ જાણીને પાપકર્મ ડરતા અટકી જવુ જોઈએ તેનાથી સદા બચતા રહેવુ જોઈએ જીવ પોતાના કરેલા કર્મોનુ ક્ષળ પોતે જ લોગવે છે જે પ્રકારે ચોરી કરનાર ચોરને શિરચ્છેદ મસ્તક ઘડથી જુદુ - થવુ વિગેરે સજા થાય છે તે લોગવે છે એના ઉપર આ દૃષ્ટાન્ત છે

બગ દેશમા એક આદિત્ય નગર હતુ તેમા દુર્વૃત્ત નામનો એક ચોર રહેતો હતો તેણે કોઈ શેઠને ઘર એક સમય ચોરી કરવાનો વિચાર ડર્યો પરંતુ તે ઘર ચારે તરફથી બરાબર બંધ હતુ આથી તેનો ગળ વાગતો ન હતો આથી તેણે શેઠના ઘરની બીતમા ખાતર પાડવા માંડ્યુ જે કાગ-શના આકાર જેવુ હતુ તે જે વખતે બીત કોચી રંધ્યો હતો તે વખતે

तदा लोका एव वदन्ति-अस्मिन् दुरागेहे वेश्मनि कथमारुह्य चौराणां क्षात्रमेतत् कृतम्, अनेन लघुना क्षात्रेण स कथं प्रविष्टः, कथं वा बहु द्रव्यमादाय निर्गतः । अस्य तस्करशिरोमणेः शक्तिं निरीक्ष्य मनश्चित्रीयते । इति लोकाणां वचांसि श्रुत्वा तृष्टः स तस्करश्चिन्तयति-सत्यमेतत्, रुधमनेन सक्षिप्तमार्गेणाह प्रविष्टो निर्गतश्च, इत्येवं विचिन्तयन् स तस्करः स्वीय वक्षः कुक्षिं कटिं च पश्यन् मुहुर्मुहुः क्षात्रमुख

सुनकर गांव के लोग एकत्रित हो गये । चोरने भी यह विचार किया कि-‘देख गांव के ये एकत्रित लोग क्या कहते हैं’ यह सुनने के लिये वेप परिवर्तित कर वहां आ गया । लोगों ने कहा-इस इतने उच्चे मकान पर कैसे तो चोर चढ़ा होगा और कैसे यह खातर पाड़ा होगा । तथा कैसे वह इस खातर के छोटे से छेद में होकर भीतर घुसा होगा । कैसे वहां से बहुत सा द्रव्य लेकर पीछे इसी में होकर बाहर निकला होगा । चोर की ऐसी विचित्र शक्ति देखकर मन में बड़ा भारी अचम्भा होता है । चोर ने जय लोगों के इस प्रकार के वचन सुने तो वह मन में बड़ा प्रसन्न हुआ और विचार ने लगा इनका मयका कहना बिलकुल ठीक है-इस छोटे से मार्ग से मैं कैसे तो घुसा और फिर वहां से कैसे बाहर निकला । इस प्रकार चोर विचार करते-करते कभी तो अपने वक्षस्थल को देखने लग जाता और कभी अपने पेट को और कभी अपनी

ढोके बेगा धड़ गया चोरे पणु ओवे विचार कर्यो के, जेठ तो भरे के गामना ओकड़ा यथेला ढोके शुं कहे छे ? ढोकेनी वातचीत सालणवाना छेतुथी वेश परिवर्तन करी ढोकेनी वच्ये ते धुसी गये। ढोके कहेवा लाग्या के, आटला छिया भकान छपर ते कर्छ रीते चोर अउये। हरे-? अने केवी रीते आतर पाउयु हरे ? नानकड़ा ओवा पाठवामा आवेला आ पाके रामाधी ते केवी रीते अहर धुर्यो हरे ? अने भकानभाथी आटलु पधु धन लध ने ते कर्छ रीते पाछे नीकणी शक्यो हरे ? चोरनी आवी विचित्र शक्ति जेठ ने मनमा लारे अचणो थाय छे चोरे न्यारे ढोकेनी अर्थाना डायडाइय आ प्रभावे अलिप्राय जण्यो त्यारे तेने पोताना पराकभ छपर तेनी छाती गजगज कुली अने पोतानी पछाडुरी भाटे ते कुलीध जर्ध विचारवा लाग्यो के, आ पाधातु कहेपु जिलकुल ठीक छे आ नाना पाकेरामाधी हुं शी रीते अहर धुर्यो डोधश अने त्याथी पाछे कर्छ रीते पछार नीकण्यो डोधश ? आ प्रकारनी आत्मचित्तवना करता करता चोर पणु ज्यारेक गोरवलेर पोतानी छाती तरक्ष नजर नाअतो तो क्यारेक पेट तरक्ष, तो क्यारेक

નિર્મિતેऽત્યન્તસંઘટે ક્ષાત્રે કૃપ્યમાણો ઘૃપ્યમાણઘાતો તીક્ષ્ણૈઃ કપિશીર્ષકદન્તકૈર્મૃશ્ચર્મચ્છેદેન મરણાન્તિકપીઢા પ્રાપ્તવાન્ । इति चौरदृष्टान्तः ॥ ૩ ॥

પાપકર્મવત્ પાપકર્મણઃ પ્રશંસાઽભિલાષોઽપિ ઝર્જનીય , તત્પ્રશંસાદેરપ્યનર્થદેતૃત્વાત્ ।

તત્ર દૃષ્ટાન્તઃ પ્રોચ્યતે—

દુર્મતિનામકેન ચૌરેણ દુરારોહે પ્રાસાદે ક્ષાત્ર ચ્ચનિત્યા તદન્તઃ પ્રવિશ્ય વહુધનં ગૃહોત્વા નિર્ણાત । પ્રમાતે પ્રબુદ્ધો ગૃહપતિર્નિદ્રાવ્યવિનાશજન્યદુઃખાદાકન્દતિ, તત્ર વહુતરે લોકે મિલિતે સતિ સ તસ્કરસ્તત્ર લોકાઃ કિં કિં વદન્તીતિ જ્ઞાતુ મુવેષ ધૃત્વા સમાગત' ।

उसने जो वह कगूराकार सेंध तघार की थी सो वह स्वयं ही सकीर्ण होने की वजह से ऐसा फँसा की भीतर और बाहर खींचने से विचारा छुल गया । सेंध से कगूरों से उसका समस्त शरीर छिड़ गया इससे उसे मरणान्तिक पीड़ा सहनी पड़ी ॥ ३ ॥

પાપકર્મ કો છોડને કી તરહ પાપકર્મ કી પ્રશંસા કા બી ત્યાગ કર દેના ચાહિયે—કયોં કિ પાપ કર્મ કી પ્રશંસા બી અનેક અનર્થોં કી કારણ હોતી હૈં હસ પર દૃષ્ટાન્ત હસ પ્રકાર હૈ—

દુર્મતિ નામ કા એક ચોર થા । ડસને એક એસે મહલમેં સ્વાતર પાડા કિ—જિસપર ચઢના થઢા હી મુશ્કિલ થા । ડસ સ્વાતરમેં ઘુસકર ડસ ચોરને વહા સે વહુત સા ધન ચુરાયા ઓર ધન લેકર વહ ફિર ડસી સ્વાતર સે બાહર નિકલ આયા । પ્રાતઃ કાલ હોને પર જય મકાન કા માલિક જગા તો ધન કે ચુરા જાને સે વહુત ઘુરી તરહ રોને લગા । રોને કી આવાજ

પાડેલુ કે જેમાથી અંદર બહાર બેચાતા તેનુ શરીર છેદાઈ ગયું - અને તેને પરિણામે મરણુ જેવી પીડા સહેવી પડી ॥ ૩ ॥

પાપ કર્મને છોડવાની માફક પાપ કર્મની પ્રશંસા કરવાનો પણ ત્યાગ કરી દેવો જોઈએ કેમ કે, પાપ કર્મની પ્રશંસા પણ અનેક અનર્થોનુ કારણુ અને છે તેના ઉપર દૃષ્ટાન્ત આ પ્રકારનુ છે—

દુર્મતિ નામનો એક ચોર હતો, તેણે જ્યાં ચઢવુ ઉતરવુ ઘણુ જ કડીન હતુ તેવા મહાલયમા ખાતર પાડયુ તેણે તે વિશાળ મકાનની પછીતે બાકોડ પાડી, અંદર ઘુસી ઘણુ ધન ચોયું અને ચુપચાપ પોતે પાડેલા તે બાકોરામાથી બહાર નીકળી ગયો । પ્રાત કાળ થતા જ્યારે મકાનનો માલિક જાગ્યો ત્યારે તેને ચોરી થયાની ખબર પડી આથી તે ધન શુભાવતા પોકે પોકે શેવા માઠ્યો તેનુ આ પ્રકારનુ રૂઢન સાબળીને ત્યાં ઘણુ

ટીકા—‘સસારમાવળ્ણ’ ઇત્યાદિ ।

સસારમ્=સસરણ સસારઃ—મગાદ્ મગાન્તરે ગમનમ્, તમ્, આપનઃ પ્રાપ્તઃ સમારી જીવ ઇત્યર્થઃ । પરસ્ય=આત્મવ્યતિરિક્તસ્ય પુત્રકન્યાદેઃ, અર્થાપ=અર્થ=પ્રયોજન-માશ્રિત્ય, સાધારણ=સ્વપરનિમિત્ત યા, અત્ર ચકારો વિકલ્પાર્થકઃ, યત્ કર્મ=માવઘ વ્યાપાર—મદ્દારમ્માદિક ચ કરોતિ, તસ્ય કર્મણઃ વેદકાલેતુ=પિપાકકાલે તુ તે=પુત્રકલત્રાદયઃ, વાન્ધવાઃ=સ્વજનાઃ વાન્ધવતા=પહાયતા નોપયન્તિ ।

અય માવ.—સસારી યત્ સ્વાર્થમેવ સાવઘ કર્મ કરોતિ, તત્કલભોગ. સ્વમ્ય સમુચિત એવ યત્તુ સ્વજનના પ્રયોજનમાશ્રિત્ય કરોતિ, તત્કલવેદનકાલેતે તદ્વેદન

અન્વયાર્થ—(સસારમાવળ્ણ—સસારસમાપન્નઃ) ણક મવ સે દૂસરે મવ ફી પ્રાપ્તિ કા નામ સસાર હૈ, ઇસ સસારદશા કો પ્રાપ્ત હુઆ જીવ—સસારી જીવ—(પરસ્સ અદ્વા—પરસ્ય અર્થાચ) અપને સે વ્યતિરિક્ત—મિત્ર—જો સ્ત્રી પુત્રાદિક હૈં ઉનકે નિમિત્ત કો લેકર (સાધારણ જ ચ કરેઢ કમ્મ—યત્ સાધારણ ચ કર્મ કરોતિ) જો સાવઘ વ્યાપાર આદિ સાધારણ—સ્વપર નિમિત્ત કર્મ કરતા હૈ, (તસ્સ ડ કમ્મસ્સ—તસ્ય તુ કર્મણઃ) તો જવ ડસ કર્મ કા (વેચકાલે—વેદકાલે) ઉદયકાલ આતા હૈ । તય ઉમ સમય (ન યયવા વધવય ઉવેતિ—ન વાધવાઃ વાધવતાં ઉપ-યન્તિ) યન્ધુજન અપની યન્ધુતા નથી નિમાતે હૈં—સહાયતા નહીં કરતે હ ।

માવાર્થ—સસારી લોગ અપને સ્વાર્થે કે લિયે દી જો સાવઘ કર્મ કિયા કરતે હૈં ઉનકા ઉનકો સ્વયં ફલ ભોગના તો ઉચિત હી હૈ, પરન્તુ જો વે સ્વજનોં કે નિમિત્તસે સાવઘ્ય કર્મ કરતે હૈં ડસ કર્મ કે ઉદયકાલ

અન્વયાર્થ—સસારમાવળ્ણ—સસારસમાપન્ન એઠ ભવથી બીજા ભવની પ્રાપ્તિનુ નામ સસાર છે આ સસાર દશાને પ્રાપ્ત થયેલ મસારી જીવ પરસ્સ અદ્વા—પરસ્ય અર્થાચ પોતાનાથી ભિન્ન એવા જે સ્ત્રી, પુત્રાદિક છે તે નિમિત્તે સાધારણ જ ચ કરેઢ કમ્મ—યત્ સાધારણ ચ કર્મ કરોતિ જે ખેતી, વાણિજ્ય આદિ સાધારણ પોતાના તેમજ પારડા નિમિત્તે કર્મ કરે છે તસ્સ ડ કમ્મસ્સ—તસ્ય તુ કર્મણ પણ ન્યારે તે કર્મને વેચકાલે—વેદકાલે ઉદય કાળ આવે છે ત્યારે તે સમયે ન વયવા વન્ધવય ઉવેતિ—ન વાયવા વાધવતા ઉપયન્તિ બધુજન પોતાની બધુતા બતાવતા નથી અને તે કર્મ ભોગવવા સહાયતા કરતા નથી પણ તેને એકલાને જ ભોગવવા પડે છે

ભાવર્થ—સસારી લોક પોતાના જ સ્વાર્થે માટે જે સાવઘ કર્મ કરે છે તેના ફળ તો તેને જાતે જ ભોગવવા પડે છે, અને તે ઉચિત પણ છે પરંતુ જે લોકો પોતાના સ્વજનોના માટે પાપથી ડર્યા વિના સાવઘકર્મ

પશ્યન્નાસીત્ । તદા તત્રાયાતા રાજપુરુષાસ્ત ચૌર નિશ્ચિય ગૃહીત્વા રાજ્ઞઃ સમીપ-
માનીતવન્ત । રાજા ચ તસ્ય ચૌરસ્ય ક્રૂર શાસન કૃતમાન્ । એવ પાપકર્મપ્રશ-
સાઽભિલાષશ્ચ સદોષ ઇતિ તતોઽપિ નિર્ગતનીયમ્ ॥ ૩ ॥

इह कर्म निष्फल न भवतीत्युक्तम्, कर्मबन्धान्मोचन कदाचिद् बन्धुभ्य एव स्यात्,
अमुक्तौ वा धनादिवत् तद् विभज्यैव बन्धुभि सह भोक्तव्य म्यादित्याशङ्क्याह—
मूलम्—

સસારમાવર્ણણ પરેસસ અટ્ટા, સાર્હારણ જં ચં કરેઈ કમ્મં ।
કમ્મંસસ તે' તસંસ 'ઉં વેયકોલે, 'નં વર્ધવં વર્ધવંય 'ઉંવેતિ ॥૪॥

ઝાયા—સસારમાવર્ણણ: પરસ્ય અર્થાય, સાધારણ યચ્ચ કરોતિ કર્મ ।
કર્મણસ્તે તસ્ય તુ વેદકાલે, ન ગાન્ધ્યાઃ વાન્ધ્યતામ્ ઉપયન્તિ ॥૪॥

કમર કો, તથા ઇન સવ કો દેખકર ફિર વહ ગ્વાતર કે મુરત કો ખી
દેખને લગ જાતા । ઉસકી યહ ચેષ્ટા દેખકર ઉસ સમય વહા જો રાજ-
પુરુષ આયે હુણ થે ઉન્હોં ને રસકો હી ચોર નિશ્ચિત કર એવ પકડ કર
વે રાજા કે પાસ લે ગયે । રાજા ને ઉસ ચોર કો અચ્છી તરહ દડિત
કિયા । ઇસ કથા સે યહ શિક્ષા મિલતી હૈ કિ પાપકર્મ કી પ્રશસા
કરનેકા ખી પરિત્યાગ કર દેના ચાહિયે, ય્યોં કિ એસા કરના દોષ હૈ ॥૩॥

કર્મ નિષ્ફળ નહીં હોતા હૈ યહ કહા હૈ—સો કર્મોં કે બન્ધન સે
છુટકારા કદાચિત્ અપને બન્ધુજન કરાદે, અથવા ન કરાવેં તો જિસ
પ્રકાર ધન વાટકર સવ કે ભોગને કે કામ મે આતા હૈ ઉમી પ્રકાર
કર્મ ખો વાટ કર બન્ધુઓં કે સાથ ભોગ લિયા જાયગા કયા ? ઇસંકા
ઉત્તર ઇન્સ ગાથાદ્વારા દિયા જા રહા હૈ—‘સસારમાવર્ણણ’—ઈત્યાદિ ।

કમર તરફ નજર નાખી માપ કાઢતો આ બધુ જોઈને છેવટે તે પેલા
બાકેરા તરફ દૃષ્ટિ કરતો તેની આ પ્રકારની ચેષ્ટા રાજ્યની છુપી પોલીસોના
જોવામા આવી તેઓને શકા દઢ થતા તેને જ ચોર માનીને તેઓ તેને
પકડીને રાજાની પાસે લઈ ગયા રાજાએ તે જોગને સારી એવી સજા કરી
આ ઉપરથી એ શિક્ષા મળે છે કે, પાપકર્મની પ્રશસા કરવાઉપ અભિલાષાને
પણ પરિત્યાગ કરી દેવો જોઈએ કેમ કે એમ ડરવુ એ પણ દોષ છે ॥ ૩ ॥

ઠરેલા ઠમ નિષ્ક્રમ નથી થતા એવુ જે કહ્યુ છે—તો કરેલા કર્મોના
બધનથી છુટકારો કદાચ પોતાના સ્વજન કરાવી આવે, અથવા ન પણ
કરાવે જે રીતે ધનના ભાગલા પાડી તે સ્વજનોમા વહેંચી લેવામા આવે તે
રીતે કર્મ ભોગવવામા સ્વજનો ભાગીદાર થશે ? આનો ઉત્તર આ ગાથાથી
આપવામા આવે છે.—“સસારમાવર્ણણ”—ઈત્યાદિ.

अत्राभीरीवञ्चकवणिग्दृष्टान्तः प्रोच्यते—

यसुमतीनगर्या धनमित्रनामको वणिग् वाणिज्यं कुर्वन्नासीत् । अन्यदा काचित् सरलहृदया आभीरी रूप्यरुद्रयमादाय कार्पासार्थमागता । तया कथितम्—
भो ! रूप्यरुद्रयस्य कार्पासं देहि । धनमित्रो वदति—अहं ददामि, तया रूप्यरुद्रय दत्तं, तेन वणिजा एकस्यैव रूप्यकस्य कार्पासं चारुद्वयं तोलयित्वा दत्तम् । सा जानाति

करेंगे । इसका तात्पर्य यही है कि जो जीव जैसा कर्म करता है उसका वैसा ही फल वही भोगता है—दूसरा और कोई नहीं । न स्त्री सहायक होती है और न बन्धुजन । इसलिये जय यह यात अटल है तो फिर धर्म के उपार्जन करने में ही जीव की चतुराई है—दूसरों के पीछे अपने परमार्थ को नष्ट कर नरकादिक की मार ग्वाना इसमें कौनसी भलाई है ।

इस पर भोलीभोली ग्वालिन को ठगनेवाले एक वणिक् का दृष्टान्त इस प्रकार है—

यसुमती नगरी में धनमित्र नाम का एक वणिक् वाणिज्य कर्म करता हुआ अपना समय व्यतीत कर रहा था । उसके पास एक भोली भोली ग्वालिन दो रूपया लेकर कपास लेने के लिये आई । आकर उसने कहा कि—सुझे दो रूपये का कपास दीजिये । यह सुनकर धनमित्र ने कहा—कि अभी देता हूँ, ग्वालिनने इस बातको सुनकर उसे दो रूपये दे दिये । वणिक् ने रूपये लेकर उसको एक रूपयेका ही कपास दो बार तोल

वाना छे आ कडेवाने आशय छे छे के, जे एव जेवु कर्म करशे तेवु न इण तेने लोगववु पडशे गीणु केछ पखु लोगववा नही आवे न तो श्री लोगववा आवशे के न तो अधुजन आवशे न्यारे आ बात निर्विवाद छे तो पछी धर्मनु उपाजन करवाभा न एवनी चतुराई छे गीजननी पाछण पोताना परम अर्थने नष्ट करी नरकादिकने मार जावाभा कछ बलाई छे ?

आना उपर एक बलीलोणी गोवालछुने ठगवावाणा एक वाणीआनु दृष्टान्त आ प्रकारनु छे—

यसुमति नगरीमा धनमित्र नामने एक वाणिज्ये रहते। हुते ते बेपार करी जाई पोतानु एव न शुभरते। हुते एक दिवस तेनी हुकाने एक बलीलोणी गोवालछु जे इधिया लछने कपास लेवा आवी आवीने तेछे कछु के, भने जे इधियाने कपास आपो आ साबणीने धनमित्रे कछु, लवे आपु छे गोवालछु तेने जे इधिया आपी दीधा वणिक्के इधिया लछने तेने जे वज्रत तोणीने कुल एक इधियाने कपास आप्ये जे वज्रत तोणीने

વિમજ્ય નોપમુજ્જતે, નાપિ તદ્વેદન નિરાકુર્વન્તીત્યતસ્તે વાન્ધવાઃ સહાયકા ન મયન્તિ । તસ્માદ્ ધર્માર્જન એવ પ્રમાદો વર્જનીયઃ, અર્જિતથ્વ ધર્મઃ પ્રમાદપરિવર્જનેન રક્ષણીય ઇતિ । યદ્વા-મવાનિત્યસ્યાધ્યાહારઃ, સસારમાપન્નો મયાન્ યત્ કર્મ પરસ્યા યાત્=પરાર્થ સાધારણ વા કરોતિ, તસ્ય પરાર્થસ્ય સાધારણસ્ય વા કર્મણસ્તુ વેદ-કાલે વાન્ધવાઃ=સ્વજનોઃ તે=તન વાન્ધવતા નોપયાન્તીત્યર્થઃ ।

મેં વે સ્વજન ઉસ કર્મ કે ફલ કો વિમત્ત કર ઉસકો નહીં ભોગતે હૈં, વે એસા નહીં કરતે હૈં કિ યહ કર્મફલ આધા હમ ભોગ લેવે ઓર આધા યહ ભોગલેવે, ઓર ન ઉસ કર્મ કે ફલકો દૂર હી કરતે હૈં । ઇસ પ્રકાર જીવકે લિયે વે વાધવજન કુછ બી સહાયતા પ્રદાન નહીં કરતે હૈં । તય ઇસ મોહ સે ઉન્મત્ત જીવ કી યહ કિતની ભારી મૂર્ખતા હૈ કિ દૂસરોં કે લિયે સાવચ કર્મ કરે ઓર ઉસકા ફલ સ્વય ભોગે । ઇસલિયે સાવચ કર્મ કો નહીં કરતા હુઆ ધર્મોપાર્જન મેં જીવ કો પ્રમાદ નહીં કરના ચાહિયે । તથા જો ધર્મ ઉપાર્જિત કર લિયા હૈં ઉસકી રક્ષા પ્રમાદપરિહારપૂર્વક કરતે રહના ચાહિયે । અવચો યહા પર “મવાન્” ઇસ શબ્દ કા અધ્યાહાર કર લેના ચાહિયે-તથ ઇસકા અર્થ એસા હો જાતા હૈ-કિ સસાર મેં ભ્રમણ કરને વાલે આપ જો કર્મ પરાર્થરૂપ અવચા સાધારણ સ્વપર નિમિત્ત કરતે હો ઉસકે વેદનકાળ મેં વે વન્ધુ આપ કી સહાયતા નહીં કરતે હૈં ઓર નહી

કરે છે તેમને ન્યારે કર્મ ઉદય આવે છે ત્યારે તે સ્વજનો તે કર્મમા ભાગ પડાવી તેને ભોગવવા આવતા નથી તેમજ એવુ પણ નથી કહેતા કે ચાલો એ કર્મ ફળના અડધા કર્મ તે ભોગવે અને અડધા અમે ભોગવીએ, કે નથી એ કર્મ ફળ ફર કરવા પ્રયત્ન કરતા આ પ્રકારે ન્યારે ડરેલા ડરો ભોગવવા પડે ત્યારે આ ભવને તે વાધવજનો કાઈ પણ સહાયતા કરવા આવતા નથી ત્યારે સમજી લેજો કે આ મોહવશે પડેલા આ ભવનીં એ કેટલી ભારે મૂર્ખતા છે કે, ખીજાએ સાટે સાવધ કર્મ ડરે છે અને તેનુ ફળ પોતે એકલો જ ભોગવે છે આથી ધર્મોપાર્જન કરવામા ભવે ક્ષણ માત્ર પ્રમાદ કરવો ન જોઈએ તથા જે ધર્મોપાર્જન કરી લીધેલ છે તેની રક્ષા પ્રમાદ પરિહાર પૂર્વક કરતા રહેવુ જોઈએ અથવા આ સ્થળે “ભવાન્” શબ્દનો અધ્યાહાર રાખવો જોઈએ આથી તેનો અર્થ એવો થાય છે કે, સસારમા બ્રમણ કરવાવાળા હે મહાપુરુષ ! તમે જે કર્મ પારકા અર્થે અથવા સાધારણ પોતાના અર્થે કરો છો તેના કડવા ફળ ન્યારે ભોગવવામા આવશે ત્યારે તમારા એ બધુ જન તમારા કર્મ ફળમા ભાગ પડાવવા નહિ આવે ફળ તો તમારે જ ભોગવ

साधारण स्याभाविकमेव भक्तादिक भोजन परिवेषितम् । धनमित्रः पृच्छति-घृत-
पूराः कथं न कृताः ? तया कथितम्-घृतपूराः कृताः परत्यागन्तुकेन मित्रमहि-
तेन जामात्रा भक्षिताः । अथ-धनमित्रश्चिन्तयति-मया सा वराक्यामीरी परार्थं
प्रश्चिता । तद्वञ्चनाजनित पापमेव मम स्थितम्, ते घृतपूराः परैः कुतश्चिदागत्य
भक्षिताः । पुत्रकृत्रार्थं मूढाः पापं कुर्वन्ति, तद्विपाककाले तु स्वयमेव तदुपभु-
ज्यते इत्येव चिन्तयन्नमौ शरीरचिन्तार्थं परिहृतः । तदानीं ग्रीष्मो वर्तते, स
मध्याह्नसमये कृतशरीरचिन्तः सूर्यकिरणतप्तस्तरुतले मिश्रामार्थमुपविष्टः ।

लिये प्रतिदिन परोसती ग्री वैसा ही भोजन लाकर उसकी वाली में
परोस दिया । इसको देखकर वणिक् ने कहा-वेवर आज क्यों नहीं
बनाये ? पत्नी ने कहा बनाये तो थे, परन्तु मित्रसहित जमाईराज घर
पर आये थे, अतः उनके स्तकार में ही वे सब खर्च हो गये । यह
सुनकर धनमित्र ने विचार किया-मैंने व्यर्थ में उस बैचारी गरीबनी
गवालिन को पर के निमित्त ठगा । मुझे तो कुछ लाभ नहीं हुआ,
मजा तो दूसरे ने ही उड़ाया । उसकी वचना से होने वाले पाप का
फल तो मुझे ही भोगना पड़ेगा । खानेवालों को नहीं । देखो-जमाईजी
तो माल उठाकर चल दिये, मुझे तो कुछ भी हाथ नहीं लगा, सिर्फ
पाप ही मेरे भाये पड़ा, उम पाप को मैं ही उमके उदयकाल में भोगूँगा,
वे उममे तो आकर शामिल नहीं हो जावेंगे । मूढ हैं वे जो पुत्र कलत्र
आदि के निमित्त प्रतिदिन पाप क्रमाते रहते हैं । इस प्रकार विचार

गतनु भोजन तेने पीसती હતી તેણે રાજાને લોજન લાવીને તેની
થાળીમા પીરમી દીધુ તે જોઈને વાણિયાએ કહ્યું કેમ ! આજે ઘેવર નથી
બનાવ્યા ? પત્નિએ કહ્યું કે, બનાવ્યા તો હતા પરંતુ જમાઈરાજ તેમના
મિત્રો સાથે આવ્યા હતા તેથી તેમના સ્તકારમા ઘેવર પુરા થયા આ
માલખીને ધનપ્રિયે વિચાર કર્યો-મેં વિના કારણે તે ખીચારી ગોવાલણને
ખીલના નિમિત્તે ઠગી અને તો એથી કંઈ જ લાભ ન થયો મળ તો
ખીનએએ હડાવી તેની વચનાથી થવાવાળા પાપનું ફળ તો મારે જ લોગ
વડું પડશે-ખાનારાએ એ નહીં જુઓ ! જમાઈ તો માલ હડાવીને ચાલ્યા
ગયા અને પાપ ડરનારા એવા મારા હાથમા તો કાંઈ જ ન આવ્યું ફક્ત પાપ
જ મારા માથે પડ્યું તે પાપ જ્યારે ઉંચ આવશે ત્યારે મારે જ લોગવડું
પડશે જેઓ ઘેવર ખાવા તૈયાર થયા પણ તેના પાપનું ફળ લોગવવામા તેઓ
સામેલ થવાના નથી ખરેખરે એ જ મૂર્ખ છે કે, જેઓ પુત્ર, કુટુંબ આદિના

मम रूप्यकद्वयस्य कार्पासो दत्त इति । सा तेन वणिजा वञ्चिता । तस्यां गतायां वणिक् चिन्तयति—अद्य मया रूप्यकोऽयं भाग्यवशात्प्रप्तः, एनमेवमुपभुञ्जे । तेन तस्य रूप्यकस्य घृतखडादिकं वस्तु गृहीत्वा घृतपूरकरणार्थं स्वगृहे प्रेषितम् तद्वार्थया घृतपूरेषु कृतेषु नगरान्तराज्जामाता मित्रयुक्तः केनचित् कार्येण समागतः । सा वणिग्भार्या मित्रसहितं जामातरं घृतपूरैर्भोजयति । घृतपूरान् भुक्त्वा मित्रमहिते जामातरि गते मतिं स वणिक् समायातः, भोजनार्थमुपविष्टः भार्ययाऽन्यदिवसवत्

कर दे दिया । दो बार कपास को तुला हुआ देखकर उस ग्वालिन ने समझा कि मुझे इसने दो रुपये का यह कपाम दिया है । लेकर वह घर चली गई । उसके चले जाने पर वणिक् ने विचार किया—आज का दिन भाग्यशाली है—जो मुझे एक रुपया का लाभ हुआ, भाग्यवश प्राप्त हुए इस रुपये से आज मैं घेवर खाऊंगा । ऐसा विचार कर उसने उस रुपया से घृत ग्वांड आदि लेकर घेवर बनाने के लिये घर भेज दिया । उसकी पत्नी ने घेवर बनाकर तयार कर दिये । इतने में कोई दूसरे नगर से उसका जमाई मित्रसहित किसी कार्यवश उसके घर पर आ पहुँचा । वणिक् की पत्नी ने मित्रसहित अपने जमाई को घेवरोँ का खूब भोजन करवाया । स्वा पी कर जमाईराज मित्रसहित वहाँ से चले गये । उसके चले जाने पर वणिक् घर पर आया । वह भोजन करने के लिये रसोड़े में पहुँचा । पहुँचते ही वह प्रतिदिन की तरह जाकर बैठ गया । पत्नी ने जैसा भोजन वह उसके

जोधने गोवाले को भान्यु के, बाबुया को भने के इपिया को कपास आये। छे कपास लधने ते सीधी घेर आली गई तेना आल्या गया पछी वखिके विचार कथे के, आनने दिवस केवे भाग्यशाणी छे? आने ते भने अेक इपिया को अेक को लाल थये भाग्यवश प्राप्त थयेला आ इपियाथी न आन हु भीहुं लोअन करीश अेवे विचार करी तेले ते इपियातु धी, आड, वगेरे अरीही घेर मोकल्यु अने तेनी पत्नीने घेवर अनाववा सूयना आपी तेनी पत्नीअे आ भाग्यशाणी भाटे घेअर अनावी तैयार कथा अेटलाभा परगाभथी पोताना मित्रो साथे तेभना नभाधरिअ अथानक पधायो वखिकनी पत्नीअे धले दहाडे आवेला नभाध अने तेभना मित्रोने घेवरतु सारी रीते लोअन करान्यु नभाधरिअ आध पीने जेवा आन्या हुता तेवा मित्रो साथे आटया गया तेभना आल्या गया आड घेवर आवानी डोशे वखिक घेर आये। नाडि परवारीने बाबुयाभाध लोअन करवा रसोडाभा गया, अने त्या नधे दोअनी भाइक ते नभवा जेसी गथे तेनी पत्नीअे दोअ जे

परार्पितेन मुनिना सह तत्र गतः । तस्य मुनेर्देशना श्रुत्या स वणिग् वदति-
भगवन् ! अहं प्रयजितुमिच्छामि, परं तु यावत् स्वजनं पृष्ट्वा ममागच्छामि, ताव-
द्विह भगवता स्वेयम् । श्रुत्युक्ता स्नग्द्वयं गत्वा स वणिग् बान्धवान् भार्या च वदति-
अत्रापणे मम व्यवहारेण लाभः स्वल्पो भवति, अतो देशान्तरं गन्तुमिच्छामि, मम
हो सार्थवाहो मिलितो । एव. सार्थवाहो मूलद्रव्यमर्पयति, ईप्सितस्थानं नयति,
न चोपार्जिते पित्ते भागं गृह्णाति, द्वितीयो मूलद्रव्यं नार्पयति, अर्जितं समलं गृह्णाति,
तस्मात् केन सह गन्तव्यम् ? । बान्धवैरुक्तम्-प्रथमेन सार्थवाहेन सह भवान् व्रजतु ।

वणिक् उनके लौटने की प्रतीक्षा में वहाँ पर बैठा रहा । जब महाराज
लौटकर वापिस वही से लेकर निकले तब वणिक् उनके साथ गया
और उद्यान में जाकर उसने मुनिराज से धर्मदेशना का पान किया ।
देशना सुनकर उसने मुनिराज से कहा - महाराज ! मैं दीक्षा
लेना चाहता हूँ, परन्तु घरवालों से मैं राय ले लूँ, अतः जब तक मैं
वापिस लौट कर न आजाऊँ तब तक आप यहीं पर विराजे रहें । ऐसा
कह कर वह वणिक् वहाँ से अपने घर आकर पत्नी एवं अधुजनों से
कहने लगा कि सुनो-मुझे इस दुकान में कोई अधिक लाभ नहीं हो रहा
है इसलिये मेरा विचार देशान्तर जाने का है । मुझे दो सार्थवाह मिले हैं ।
उनमें एक सार्थवाह मूल द्रव्य को देता है और यथेच्छस्थान पर
पहुँचा देता है तथा उपार्जित में से आधा भाग भी नहीं चाहता है ।
और दूसरा सार्थवाह मूलद्रव्य नहीं देता है तथा समस्त उपार्जित को

राख लेधने और स्वयं बेची रहता । नाना महाराज शिक्षा लधने
और स्तेथी पाछा कथा त्यारे वणिक् तेमनी साथे भाये गये अने अगीचाभा
जध तेबे मुनिराज पामेथी धर्मोपदेश सालगये । उपदेश सालणीने तेबे मुनि
राजने कछु-महाराज ! हुँ दीक्षा देवा चाहुँ छु परतु भारी पत्नी तेमज
सगा वहालानी न भति लध आवु आथी न्या सुधी हुँ पाछा न कर त्या
सुधी आप अही न भिराजने ओवु कहीने ते वणिक् त्याथी पोताने घेर
आव्ये अने पत्नी तेमज अधुजनेने कडेना लाग्ये के, -मने आ दुकानमा
केध अधिद लाल भणतो नथी, आथी भारी विचार परदेराभा जवानो छे
मने जे सार्थवाह भणी गया छे ओभा ओक सार्थवाह मूलद्रव्य आपे छे
अने भारी धन्या प्रभावेना स्वाने पछायाही दे छे, छता कभाषीमाथी
काध पणु लवानी धन्या राभता नथी न्यारे नीजे सार्थवाह मूलद्रव्य
तो आपता नथी पणु उपार्जित करेन अधु करु करी जवानु कडे छे

સ ધનમિત્રો વણિક્ષ્ તેન માર્ગેણ સાધુમેક મિથાર્ય વ્રનન્ત વિગ્રોક્વાહ-મો મુને ! વિશ્રામ્યતામ્ । મુનિનોક્તમ્-શ્રીઘ્ર મયા સ્વકાર્યે ગન્તવ્યમ્ । વણિક્ષ પ્રાહ-ભગવન્ ! પરકાર્યેણ કોઽપિ ગચ્છતિ કિમ્ ? , તતો મુનિરાહ-ગ્રહનો જના અન્યાર્થે વિલસ્યન્તે, યથા માર્યાઘર્થ તમેવ હિચ્ચમાનોઽસિ । સ વણિક્ષ મુનેર્વચન શ્રુત્વા મતિબુદ્ધ પ્રાહ-ભગવન્ ! મયાન્ કુત્રાગ્સ્થિત ? । મુનિનોક્તમ્-ઉદ્યાને । તતોઽસા

કરતા હુઆ હી વહ વણિક્ષ શરીરચિન્તા કી નિવૃત્તિકે લિયે ઘરસે બાહિર ચલ દિયા । ગર્મીકા સમય થા ધૂપ તેજીસે પડ રહી થી, મધ્યાહ્નકા સમય થા । શરીર ચિન્તા સે નિશ્ચિત હોકર યત ગર્મી કે આતાપ સે આકુલિત થન વહીં પર એક વૃક્ષ કી છાયા મેં વિશ્રાન્તિ લેને કે લિયે બેઠ ગયા ।

ઉસ સમય એક સાધુ ભિક્ષા કે લિયે વહા હોકર નિકલે । ડસને સાધુ કો દેખકર ઉનસે કહા હે મુનિરાજ ! ઠહરિયે-કુઝ સમય વહા વિશ્રાન્તિ કર લીજિયે । વણિક્ષ કી વાત સુનકર મુનિરાજ ને કહા-મુખે જલ્દી હૈ, અપને કાર્ય કે લિયે મૈ જા રહા હુ । મુનિરાજ કી વાણી સુનકર વણિક્ષ ને કહા હે મહાત્મન્ ! પરકાર્યસે મી વગા કોઈ જાતા હૈ ? મુનિરાજ ને કહા હા, સસાર કે અનેક જીવ પર કે નિમિત્ત હી તો દુઃખ પાતે હૈ, જૈસે સ્વય -તુમ મી તો માર્યા આદિ કે નિમિત્ત દુઃખ પા રહે હો । વણિક્ષ મુનિરાજ કે વચનોં કો સુનકર સચેત હોકર બોલા-મહારાજ ! આપ કહા ઠહરે હૈ ? મુનિરાજને કહા-ગીચે મૈ । એસા કહ કર મુનિરાજ વહાસે ચલ દિયે ।

નિમિત્તે રોજ પાપકર્મ કરી ઢમાતા રહે છે આ પ્રકારનો વિચાર કરતા કરતાં તે વણિક્ષ હુ બહુલવા ધરથી બહાર નીકળ્યો ગંરમીના એ સમય હતો, તાપ ભેરથી પડી રહ્યો હતો, મધ્યાહ્નનો સમય હતો, ચિન્તાતુર વદને તે ગરમીના આતાપથી બચવા ત્યા એક ઝાડની છાયામાં વિશ્રાન્તિ લેવા બેસી ગયો

આ સમયે એક સાધુ ભિક્ષા માટે જઈ રહ્યા હતા તે ત્યાથી નીકળ્યા સાધુ મહારાજને બેઠ તે વણિક્ષે કહ્યું કે, હે મુનિરાજ ! જાણ રહો-થોડો સમય અહીં વિશ્રાન્તિ કરો વણિક્ષની વાત સાંભળીને મુનિરાજે કહ્યું-મને ઉતાવળ છે, મારા કાર્ય માટે હું જઈ રહ્યો છું, મુનિરાજની વાણી સાંભળીને વણિક્ષે કહ્યું-ભગવન્ ! બીજાના કામ અર્થે પણ શું કેઈ બંધ છે ? મુનિરાજે કહ્યું-હા સસારના અનેક જીવ બીજાના માટે જ કલેશ પામે છે જેમ તમે પાતે સ્ત્રી આદિને માટે લોગવી રહ્યા છો મુનિરાજના વચન સાંભળીને વણિક્ષ સચેત બની ગયો અને બોલ્યો મહારાજ ! આપ કયા ઉતર્યા છો ? મુનિરાજે કહ્યું-બગીચામાં આમ કહી મુનિરાજ ચાલ્યા ગયા વણિક્ષ તેમના પાછા ફરવાની

तान्पराश्रयणेन स्वकृतकर्मबन्धात् मोक्षो न भवतीत्युक्तम् । अधुना द्रव्यमेव तन्मोक्षाय भविष्यतीत्याशङ्क्याह—

मूलम्

वित्तेण ताण न लभे पेमत्तो, इमम्मि लोणं अदुर्वो परंत्था ।

दीवप्पणट्ठे वे अणंतंमोहे, पेय्याउय देदुमदेदुमेव ॥ ५ ॥

छाया—वित्तेन प्राण न लभते प्रमत्तः, अस्मिन् लोके अथवा परत्र ।

दीपमणष्ट इव अनन्तमोहः नैयायिक दृष्ट्वा अदृष्टैव ॥ ५ ॥

टीका—‘वित्तेण’ इत्यादि ।

प्रमत्तः=पञ्चप्रमादवशः, अस्मिन् लोके=वर्तमानभवे, अथवा परा=परलोके परभवे, वित्तेन=धनेन प्राण=स्वकृतपापकर्म फलभोगकाले रक्षण, कर्मबन्ध

समग्र छोडकर इन मुनिरूप सार्धवाह का आश्रय करता हू । इस प्रकार धनमित्र ने बन्धुमोह का परित्याग कर मुनिधर्म को ग्रहण करके दोनों लोकों के सुख को प्राप्त किया । इस प्रकार बान्धवों के आश्रय से अपने किये हुए कर्म के बन्धका छुटकारा नहीं होता है । यह बात इस दृष्टान्त से साधित कर दी गई है ॥ ४ ॥ यह धनमित्र वणिग्दृष्टान्त हुआ ॥

अब द्रव्य भी किये हुए कर्म के बन्ध से छुटकारा नहीं करा सकता है यह बात उनलाई जानी है—‘वित्तेण’—इत्यादि ।

अन्वयार्थ—(पमत्तो-प्रमत्तः) पाच प्रमाद के वश से हुआ जीव (इमम्मि लोण-अस्मिन् लोके) इस भव मे-वर्तमान पर्याय मे (अहवा-अथवा) या (परत्था-परत्र) परलोक मे (वित्तेण-वित्तेन) धन की सहायता से (ताण-प्राणम्) अपने द्वारा किये गये पापकर्म के फल

वशमेव अनुभार अ धुण्णेनानी साथेनो स अथ छोडीने आ मुनिरूप सार्धवाहने आश्रय स्वीकारे छु आ प्राप्तछे धनमित्रे अ धुमोहने त्याग करी मुनिधर्म अदुष्टु कर्यो अने आलोड तेमज परलोडना सुणने पाभ्यो आ रीते अथवेना आश्रयथी पोताना करेला कर्मना अ धनोथी छुटकारो थतो नथी आ वात आ दृष्टातथी साधित करवामा आवेल छे ॥ ४ ॥ आ धनमित्र वणिग्दृष्टात थथु

डवे ओ वात समजववामा आवे छे के, द्रव्य पणु करेला कर्मना अ धनो छुटकारो ठरावी शक्तु नथी—‘वित्तेण’ ध्ये दि

अन्वयार्थ—प्रमत्तो-प्रमत्त पाच प्रमादना वशमा इमाथेले एव इमम्मि लोण-अस्मिन् लोके पर्यायमा अहवा-अथवा अथवा परत्था-परत्र परलोडमा वित्तेण-वित्तेन धननी सहायताथी ताण-प्राणम् पोताना द्वारा ठरवामा आवेला पापकर्मनु

અથ સ વણિક્ સ્વજનૈઃ સહ તયોદ્યાને ગત્વાઽઽઽ-અથ મુનિ સિદ્ધિપુર્યાઃ સાર્થવાહ, ધર્મરૂપેણ સ્વક્રીયમૂલદ્રવ્યેણ વ્યવહાર કારયતિ સિદ્ધિપૂરં નયતિ ન ચો-પાર્જિતે ભાગ ગૃહ્ણતિ તદનેન સહ સિદ્ધિપુરી યાસ્યામિ । દ્વિતીયસ્તુ માર્યાદિઃ સ્વજનાત્મકઃ સાર્થવાહઃ, સ તુ પ્રાક્તન ધર્મધન હન્તિ, ન ચ સ્વક્રીયતો દત્તે । કિંચ ભવદ્ધિઃ પ્રાક્ કર્તિત્-‘પ્રથમેન સાર્થવાહેન સહ ભગવાન વ્રજતુ’ ઇતિ તસ્માત્ ભવ-દ્વચનમનુશ્રુત્ય વન્ધુસમ્બન્ધ મુક્ત્યાઽહમેન મુનિમાશ્રયામિ । ઇત્યેવ ધનમિત્રવણિક્ વન્ધુમોહ વિહાય મુનિધર્મ સ્વીકૃત્ય લોકુદ્ધયમુલ્ક લબ્ધવાન ।

इति धनमित्रवणिग्दृष्टान्तः ॥ ४ ॥

હટપ જાને કા કહતા હૈ, इसलिये आप लोग कहो-मैं किसके साथ जाऊँ । यह सुनकर बान्धवो ने कहा-इसमें पूछने की क्या बात है-प्रथम सार्थवाह के साथ आप जाईये । वणिक ने उसी समय अपने आत्मीय जनों को साथ में लिया और उन सब के साथ वह उस उद्यान में आ गया । उसने वहाँ उनसे कहा-देखो ये मुनिराज सिद्धिपुरी के सार्थ वाह हैं, ये धर्मरूप अपने मूलद्रव्य से लेन देन का व्यवहार कर-वाते हैं, तथा सिद्धिपुरी को ले जाते हैं । उपार्जित में से ये कुछ हिस्सा भी नहीं मागते हैं । इसलिये मैं इसके साथ सिद्धिपुरी को जाना चाहता हूँ । द्वितीय सार्थवाह ये मार्या आदि स्वजन हैं । ये पहिले से ही पूर्वो-पार्जित धर्म-धन को हरण कर लेते हैं अपना कुछ देते नहीं है । आप सब ने मिलकर मुझे पहिले सार्थवाह के साथ जानेकी अनुमति भी दे दी है, इसलिये मैं अब आपके वचनो के अनुसार ही वन्धुजनों के साथ

હવે તમે લોકો જ કહો કે કોની સાથે જવામા માફ શ્રેય છે ? આ સાબળીને બાન્ધવોએ કહ્યું-આમા પૂછવાની વાત જ શુ છે પ્રથમ સાર્થવાહની સાથે જ આપે જવુ જોઈએ વણિકે એ વખતે પોતાના આત્મીયજનોને સાથે લીધા અને તે બધાને સાથે લઈને તે બગીચામા આવી પહોચ્યો । બગીચામા પહોચીને તેણે પોતાના આત્મીયજનોને કહ્યું-બુઓ આ મુનિરાજ સિદ્ધિપુરીના સાર્થવાહ છે તેઓ ધર્મરૂપ પોતાના મૂળદ્રવ્યથી આપ લે નો વહેવાર કરાવે છે તથા સિદ્ધિપુરી લઈ જાય છે ઉપાર્જિતમાથી તેઓ કાંઈ હિસ્સો પણ માગતા નથી આ કારણે હું તેમની સાથે સિદ્ધિપુરી જવા ચાહું છું બીજા સાથ વાહ આ પત્ની વિગેરે સ્વજન છે, જે પહેલેથી જ પૂર્વોપાર્જિત ધર્મ ધનનુ હરણ કરી લ છે અને આપતા કાંઈ નથી આપ બધાએ મળીને મને પ્રથમ સાર્થવાહ સાથે જવાની અનુમતિ તો આપી દીધી છે, એટલે હું આપના

સ્વરૂપોઽપિ દીપપ્રકાશાઽભાવેન તદ્વદ્યૈવ જાયતે, તવાઽયમપિ જીવઃ કયંચિત્ કર્મ-
ક્ષયોપશમાદર્મુક્તિમાર્ગ દૃષ્ટાઽપિ વિત્તાઽઽમાદિવ્યાસદ્વેન દર્શનમોહનીયોદયાદ્
અદ્યૈવ ભવતિ, વિત્તસ્ય મોહાદિદેહતુત્યાત્ । તથા ચોક્તમ્—

મોહાયયણ મયકા-મવદ્વળો જણિયચિત્તમતાનો ।

આરમકલ્હહેડ, દુસ્વાણ પરિગ્રહો મૂલ્મ્ ॥ ૧ ॥

છાયા—મોહાયતન મદકામવર્ધનો જનિતચિત્તસતાપઃ ।

આરમ્મકલ્હહેડદુસ્વાના પરિગ્રહો મૂલ્મ્ ॥ ૧ ॥

તસ્માદ્ વિત્ત ગ્રાણાય ન ભવતીત્યેવાપદેઽવ નહિ, કિન્તુ ગ્રાણકારકં સમ્યગ્
દર્શનાત્મિક કયંચિત્ પ્રાપ્તમપિ વિનાશયતીતિ ॥

કો દેખ લિયા હૈ, દીપક કે બુદ્ધિ જાને પર ડન વસ્તુઓં કા વહ અદ્રષ્ટા
જૈસા હી હો જાતા હૈ, ડમી તગ્હ સે યહ જીવ મી કયંચિત્ કર્મ કે
ક્ષયોપશમ આદિ સે મુક્તિ કે માર્ગ કો પ્રાપ્ત કરકે મી ધનકી આકાશા
કે વ્યાસમગ સે હોનેવાલે દર્શનમોહનીય કર્મ કે ઉદય સે ડસ માર્ગ
કા અદ્રષ્ટા હી માના જાતા હૈ, ક્યોં કિ વિત્ત-ધન મોહાદિક કા હેતુ
માના ગયા હૈ । જૈસે કહા મી હૈ—

“ યહ પરિગ્રહ મોહ કા એક નિકેતન હૈ, મદ એવ કામ કા વઢાને
વાલા હૈ, ડસકે સવધ સે વિત્ત મેં અનેકવિધ સતાપ ઉત્પન્ન હોતા
રહતા હૈ । આરમ એવ કલ્હ કા યહ પ્રધાન કારણ હૈ । અધિક કયા
સમાર મેં જિતને મી દુઃખ હૈં ડન સવકા યહ પ્રધાન મૂલ કારણ હૈ । ”

હસલિયે કેવલ યહ વિત્તરૂપ પરિગ્રહ જીવકા કમી મી સંરક્ષક-
-રક્ષા કરનેવાલા નહીં હો સકતા હૈ, હતના હી નહીં હૈ, કિન્તુ જીવ કે

ઢરી લીધુ પણ દીવો એકાએક યુગાર્ધ જતા એ વસ્તુઓ અધાર થવાને કારણે
તેના માટે તો અદ્રશ્ય જેવો જ બની જાય છે એજ મીતે આ જીવ પણ કદાચ
કર્મના ક્ષયોપશમ વિગેરેની સહાયથી મોક્ષમાર્ગને પ્રાપ્ત કરાને પણ ધનની
આકાશાના વ્યાસ ગથી થતા દર્શન મોહનીય કર્મના ઉદયથી એ મોક્ષમાર્ગ તેને
માટે અદ્રશ્ય જેવો જ બની જાય છે કેમ કે વિત્ત-ધન મોહ વિગેરેનો હેતુ
માનવામા આવેલ છે કહ્યું પણ છે—

“ આ પરિચિહ મોહતુ એક આશ્રયસ્થાન છે મહ અને ડામને વધારનાર
છે એને કારણે વિત્તમા અનેક વિધ સતાપ ઉત્પન્ન થતો રહે છે આરભ અને
કલહતુ એ મુખ્ય કારણ છે એમારમા જેટલા પણ અધિક દુઃખ છે એ સઘળા
હુ જોનું એ મૂળ કારણ છે ” આટલા માટે કેવળ આ ધનરૂપી પરિચિહ જીવને
કહી પણ સંરક્ષક-રક્ષા કરનાર બની શકતો નથી એટલું જ નહી પણ જીવના

મોચન ન લભતે પુરોહિતપુત્રત્ । વિત્ત યાણાય ન ભવતીત્યેતાપદેન નદિ ચિત્તુ ચિત્તા
ભિક્ષાહ્વાસપિ મહતેઽનર્થાય ભવતીત્યાદ- ' દીવપ્પગદ્દેવ ' ઇત્યાદિ ।

દીપપ્રણટઃ-પ્રણટદીપઃ આર્પત્વાદ્ ત્રિશેષણસ્ય પરપ્રયોગઃ । ત્રિગતપ્રકાશદીપ ઇવ
અનન્તમોહઃ-અનન્તઃ=પર્યવસાનગ્રહિત, મોહઃ=દર્શનાદિમોહનીયકર્મોદયો यस્ય સ
તથા, નૈયાયિક-નિશ્ચિત આયો=ન્યાયો મોક્ષ, સ પ્રયોજનમસ્ય નૈયાયિકઃ સમ્યગ્
દર્શનાદિકો મોક્ષમાર્ગસ્ત દૃષ્ટા = લઙ્ઘ્યાઽપિ, : અદૃષ્ટૈવ ભવતિ । ' અદદ્દુમેવ '
અસ્ય છંદાયા અદૃષ્ટૈવ, હત્યાર્પત્વાત્ ।

અય માવ —યથા ગિરિકન્દરાન્તર્ગત' પ્રમાદાત્ પ્રણટદીપઃ પૂર્વદૃષ્ટપસ્તુ-

ભોગ કે સમય મેં કર્મવન્ધ સે છુડાનેરૂપ રક્ષા કો (ન લભે-ન લભતે)
પુરોહિત પુત્ર કી તરફ પ્રાપ્ત નહીં કરતા હૈ । અર્થાત વિત્ત પાપકર્મ કે
ફલ કો ભોગને સે નહીં રોક સકતા હૈ । ધન કી અમિલાપા તક મી
ઇસ જીવ કો અનેક અનેક અનર્થોં કા કારણ બનતી હૈ । ઇસ યાન કો
પ્રદર્શિત કરને કે લિયે મૂત્રકાર કહતે હૈ (દીવપ્પગદ્દેવ-દીપપ્રણટ ઇવ)
કિ જૈસે દીપક કે બુઝ જાને પર દેગી હુઈ વસ્તુ અદૃષ્ટ જૈસી હો જાતી
હૈ ઊમી પ્રકાર જિસ જીવ કે (અણતમોહે-અનતમોહ) દર્શનમોહનીય
કર્મ અન્તરહિત હૈ-દર્શનમોહનીય કર્મ જિસ જીવ કે વિદ્યમાન હૈ-
એસા જીવ (ગેયાડય દદ્દુ-નૈયાયિક દૃષ્ટા) સમ્યગ્દર્શનાદિક મુક્તિ
કે માર્ગ કો પ્રાપ્ત કરકે મી (અદદ્દુમેવ-અદૃષ્ટૈવ) નહીં પ્રાપ્ત કરને વાલા
જૈસા હી હો જાતા હૈ । ઇસકા સારાશ ઇમ પ્રકાર હૈ-જૈસે ગિરિકન્દરા
કે અન્તર્ગત કોઈ પ્રાણી કિ જો પહિલે ડસમે જલતે હુએ દીપક કો
લેકર પ્રવિષ્ટ હુઆ હૈ, તથા ડસકી મહાયતા સે જિસને વહા કી પસ્તુઓં

ફળ ભોગવવાના સમયે ડર્મબંધથી છોડાવવા રૂપ રક્ષાને ન લભે-ન લભતે પુરો
હિત પુત્રની માફક પ્રાપ્ત કરતો નથી અર્થાત-ધન પાપડર્મના ફળને ભોગવ
વામાર્થી છોડાવી શકતું નથી ધનની અભિલાષા આ છવ માટે અનેક અનર્થોત્ત
તારણ બને છે આ વાતને પ્રદર્શિત કરવા માટે સૂત્રકાર કહે છે કે, દિવપ્પગદ્દેવ-
દીપપ્રણટ ઇવ જેમ દીપકના બુઝાઈ જવાથી દ્રવ્ય-જેથેલી વસ્તુ અદ્રવ્ય જેવી બની
બાય છે એજ રીતે જે છવને અણતમોહે-અનત મોહ દર્શન મોહનીય કર્મ અન્ત
રહિત છે-દર્શન મોહનીય ડર્મ જે છવના વિદ્યમાન છે-એવો છવ ગેયાડય દદ્દુ-
નૈયાયિક દ્રષ્ટ્વા સમ્યગ્દર્શન વિગેરે મુક્તિના માર્ગને પ્રાપ્ત કરવા છતા પણ અદ્દુમેવ-
અદૃષ્ટૈવ પ્રાપ્ત ન કર્યાં જેવો જ બની બાય છે આનો સારાશ આ પ્રકારનો છે-
જેમ કોઈ અધારા શુદ્ધાની અદર કોઈ પ્રાણી હાથમા સળગતો દિવો લઇને પ્રવેશ
કરે અને એ દિવકના પ્રકાશની સહાયતાથી તેણે ત્યાની સર્વ વસ્તુઓતુ નિરીક્ષણ

તતો રાજપુરુષાન્ત્ર નૃપાન્તિકમાનીતમન્તઃ । રાજાપિ 'અયમાજ્ઞામજ્ઞકારી'
 ઇતિ હન્તવ્યોઽયમિત્યાવાપયતિ । રાજપુરોહિતસ્તચ્છૃત્વા નૃપસમીપમાગત્યાહ—
 સ્વામિન્ । સર્વસ્વ દદામિ, મમ તનય મુશ્વન્તુ ભવન્તુ । સર્વસ્વાર્પણેન પુરોહિતેન
 પ્રાર્થિતોઽપિ નૃપઃ પુરોહિતપુત્ર ન મુમોચ । તતોઽસૌ નિઃશરણો દીનઃ પુરોહિતપુત્રઃ
 પ્રાણાન્તિકદણ્ડ પ્રાપ્તવાન્ । તસ્માદ્ ધન ત્રાણાય ન ભવતીતિ ગો યમ ॥

॥ ઇતિ પુરોહિતપુત્રદષ્ટાન્તઃ ॥

સે વાદવિવાદ કરને કો ઉતારુ હો ગયા । રાજપુરુષોં ને જય હસકી યહ ચેષ્ટા
 દેત્રી તો વે હસકો પકડ કર રાજા કે પાસ લે આપે । રાજા ને યહ સમજાકર
 કિ "હસને મેરી આજ્ઞા કા મગ ક્રિયા હૈ" હસકો માગનેકી આજ્ઞા દે દી ।
 રાજપુરોહિત ને જય યહ સમાચાર સુના તો વહ દૌડા હુઆ રાજા કે પાસ
 આયા ઔર, કહને લગા—સ્વામિન્ । આપ મેરે સે દડરુ મૈં સર્વસ્વ લે લેવૈં પર
 મેરે હસ પુત્ર કો ઝોટ દૈં મરવાવૈં નહીં । પરન્તુ રાજા ને ઁક ઘાત મી પુરોહિત
 કી નહીં માની । દેવો પુરોહિત ને અપને સર્વસ્વ કે અર્પણ સે મી પુત્ર
 કો નહીં મારને કે લિયે રાજા સે પ્રાર્થના કી પરન્તુ રાજા ને પુરોહિત કે
 પુત્ર કો નહીં ઝોડા । પુરોહિતપુત્ર ને જય યહ દેખા કિ મેરી કિસી મી
 તરહ સે રક્ષા નહીં હો રહી હૈ તો વહ વિચારા નિઃશરણ ઘના હુઆ
 અપને કર્તવ્ય પર પશ્ચાત્તાપ કરને લગા ઔર દીનહીન દશા કો પ્રાપ્ત
 કર પ્રાણાન્તિક દડ કો મોગને વાલા ઘના । હસ કયા કા સારાશ
 કેવલ ઇતના હી હૈ કિ ધન મી હસ પુરોહિતપુત્ર કે પ્રાણોં કા રક્ષક

સાથે વાદવિવાદ કરવા લાગ્યો રાજપુરુષોએ જ્યારે તેની આ ચેષ્ટા જોઈ
 તો તે એને પકડીને રાજાની પાસે લઈ ગયા રાજા સમજ્યો કે "આજી
 મારી આજ્ઞાનો ભગ ક્યો છે " એટલે તેણે એને મારવાની આજ્ઞા આપી
 દીધી રાજપુરોહિતે જ્યારે આ સમાચાર જાણ્યા તો તે દોડીને રાજાની પાસે
 આવ્યા અને કહેવા લાગ્યા—સ્વામિન્ । આપ હઠ તરીકે માઝુ સર્વસ્વ લઈ લ્યો
 પણ મારા આ પુત્રને છોડાવો મારવાનો હુકમ ન આપો પરંતુ રાજાએ
 પુરોહિતની વાત ન માની પુરોહિતે પોતાનું સર્વસ્વ આપવાની અને તેના
 બદલામાં પુત્રને છોડી દેવાની વિનંતી કરી પરંતુ રાજાએ પુરોહિતના પુત્રને
 છોડ્યો નહીં પુરોહિતપુત્રે જ્યારે એ જાણ્યું કે, હવે તેને કોઈ જ બચાવી
 શકે તેમ નથી ત્યારે તે જિયારે નિશરણ બની પોતાના કર્તવ્ય ઉપર પશ્ચા
 ત્તાપ કરવા લાગ્યો અને દીન હીન દશાને પામી પ્રાણતિક દડને લોગવ્યો
 આ કથાનો સારાશ ફક્ત એટલો જ છે કે, ધન પણ એ પુરોહિતપુત્રના

વિત્ત ઘ્રાણાય ન ભવતીત્યત્ર પુરોહિતપુત્રદૃષ્ટાન્તઃ પ્રોચ્યતે—

લક્ષ્મીપુરનગરે શ્રીદત્તનામકો રાજા ઇન્દ્રમહોત્સવેઽન્તઃપુરેણ સહ નિર્ગચ્છન્ ઘોષણા કારયમાસ। સર્વ પુરુષા નગરાદ્ રહિર્નિર્યાન્તુ, યો ન નિર્યાસ્યતિ સ દણ્ડનીયઃ સ્પાત્। તચ્છ્રુત્વા સર્વે નરાસ્તરિત નગરાન્નિર્ગતાઃ તદ્વા રાજપ્રિયઃ પુરોહિતપુત્રો વેશ્યાગૃહે પ્રવિષ્ઠો ઘોષણા શ્રુત્વાઽપિ ન નિર્ગતઃ। રાજપુરુષૈર્ગૃહીતોઽપ્યસૌ ‘રાજો વયસ્યોઽહમસ્મિ’ इति दर्शित् त सह विवादकृतवान्।

રક્ષક જો મમ્યગદર્શનાદિક હૈં કિ જો વડી મુઠ્ઠિફલ સે ઇસકો પ્રાસ હુણ હૈં ડનકા ખી યહ બિનાગ કરનેવાલા થનતા હૈં। ઇસ પર પુરોહિતપુત્ર કા દૃષ્ટાન્ત ઇસ પ્રકાર હૈ—

લક્ષ્મીપુર નામ કા ઇક નગર થા। વહાં કા રાજા શ્રીદત્ત થા। ડસને ઇન્દ્રમહોત્સવ મે અન્તઃપુર કે સાથ નિકલતે સમય યહ ઘોષણા કત્વાઈ કિ-નગરનિવાસી સમસ્ત પુરુષ નગર સે બાહર નિકલ આવે, જો ઇસા નહીં કરેગા વહ દણ્ડિત કિયા જાયગા। ડસકી ઇસ ઘોષણા કો સુનકર સમસ્ત નગરવાસીજન જીત્ર નગર સે બાહર નિકલ આવે। પરન્તુ પુરોહિત કા પુત્ર જો રાજપ્રિય થા વહ નહીં નિકલા। પ્રત્યુત વહ ઇસ ઘોષણા કો સુનકર કે ખી વેશ્યા કે ઘર મેં ચલા ગયા। રાજપુરુષોં ને જય ઇસકો દેખા તો ડન્હોં ને ડસકો પકડ લિયા પરન્તુ ફિર ખી વહ “મૈ રાજા કા મિત્ર હુ” ઇસ અભિમાન સે ફૂલ કર વહ ડન સિપાહિયો

સરક્ષક એવા સમ્યજ્ઞ દર્શન વિગેરે જે ખૂબજ મુશ્કેલીથી તેને પ્રાપ્ત થયા હોય છે તેનો પણ વિનાશ કરનાર બને છે, એના ઉપર પુરોહિત પુત્રનું દષ્ટાન્ત આ પ્રકારનું છે—

લક્ષ્મીપુર નામનું એક નગર હતું ત્યાં શ્રીદત્ત નામે એક રાજા રાજ્ય કરતા હતા તેણે અત પુરની રાણીઆ રસાલા સાથે ઇન્દ્રમહોત્સવમા ભાગ લેવા નીકળતી વખતે એવી ઘોષણા કરાવી કે—આ નગરમા રહેતા સમસ્ત પુરુષવર્ગે નગરની બહાર નીકળી મહોત્સવમા ભાગ લેવો જે કોઈ એ પ્રમાણે નહિ પરતે તેને આકરી શિક્ષા કરવામા આવશે રાજાની આ ઘોષણા સાંભળી નગરનીવાસી સઘળા પુરુષજનો મહોત્સવમા ભાગ લેવા તુરંતજ બહાર નીકળી આવ્યા પરંતુ પુરોહિતને પુત્ર જે રાજપ્રિય હતો તે નગર બહાર ન ગયો પણ રાજાની આ ઘોષણા સાંભળીને તે એક વેશ્યાના ઘરમા ઘુસી ગયો રાજપુરુષોએ તેને જોયો, અને તેને રાજહુકમ પ્રમાણે પકડી લીધો પરંતુ પુરોહિતપુત્ર “હું તો રાજાનો મિત્ર છું” એ અભિમાનથી કુલાઈને એ સિ

દષ્ટા ત્રિપદૂર્ણિતાજ્ઞાઃ કચિદ્ ગર્તે પતિતા મૃતાશ્ચ । યથા ચેતે પ્રદીપદષ્ટગિરિક-
ન્દરામાર્ગાઃ પ્રમાદનષ્ટદીપાઃ મહાન્ધકારવિમૂઢાઃ સર્પદષ્ટા ગર્તે પતિતાસ્ત માર્ગં દષ્ટા-
પ્યદ્રષ્ટાર એવ જાતાસ્તથાઽન્યોઽપિ પ્રાણી કચચિત્ કર્મસ્યોપશમાદિના લબ્ધ
સમ્યક્ત્વા અપિ ધનાદ્યાસક્તિપ્રમાદનષ્ટજ્ઞાનદીપો મિથ્યાત્વાન્ધકારમોહિતો લોભ-
સર્પદષ્ટઃ કુગતિગર્તે પતિતશ્ચ તસ્યાદ્રષ્ટૈવ ભવતિ ॥ ૫ ॥

ધનાદિક સ્વકૃતપાપકર્મણો ભોગકાળે ત્રાણાય ન ભવતિ, તસ્માત્ કિં કર્તવ્ય
મિત્યાશદ્વ્યાહ—

મૂલમ્

સુત્તેસુ ચોવી પહિવુદ્ધંજીવી, ને વીસંસે પહિયં આસુપન્ને ।

ઘોરો મુહુર્ત્તા અવેલ સંરીર, મારહેપક્કીવં ચેરેડપંમત્તે ॥ ૬ ॥

પડ ગયે ઔર વહીં પર મર ગયે । હસકા સારાશ કેવલ હતના હી હે કિ
જિસ પ્રકાર યે ધાતુવાદીજન કિ જિન્નો ને પહિલે દીપક સે ઘુસતે
સમય ઉસ ગુફા ફા માર્ગ દેખલિયા થા પરન્તુ પ્રમાદ સે દીપક કે
બુજ્જાને પર જૈસે વહ માર્ગ ઉન્હેં ફિર નહીં મિલ સકા ઔર મહાન્ધ-
કાર મેં વિમૂઢ બન ફર જૈસે યે સર્પ દ્વારા હસે જાકર ટહે મેં પડ ગયે
ઔર વહીં પર મર ગયે, ઉસી પ્રકાર કિસી પ્રાણી ફો કચચિત્ કર્મ કે
ક્ષયોપશમ આદિ દ્વારા સમ્યક્ત્વ પ્રાપ્ત ખી હો જાય પરન્તુ ધનાદિક
પદાર્થો મેં આસક્તિરૂપ પ્રમાદ સે જય જ્ઞાનરૂપી દીપક નષ્ટ હો જાતા હૈ
તો મિથ્યાત્વરૂપી અન્ધકાર સે વિમોહિત હુઆં વહ જીવ લોભરૂપી સર્પ
સે ડસા જાકર કુગતિરૂપ ટહે મેં જાકર ગિર જાતા હૈ અતઃ ફિર વહ
પૂર્વદષ્ટ માર્ગ કા અદષ્ટા હી રહતા હૈ ॥ ૫ ॥

હીધો સર્પના ઝેરથી આકુળઆકુળ બની તે એક ખાડામા જઈ પડ્યા અને
ત્યાજ મરી ગયા આને સારાશ એટલોજ છે કે, એ ધાતુવાદી લોકો કે જેઓ
હીધો લઈને ધુમતા પહેલા તે શુકાને માર્ગ ભેઈ લીધો હતો પરતુ પ્રમાદથી
હીધો બુઝાઈ જતા જેમ તેને એ માર્ગ ફરી ન મળી શક્યો અને મહા
અધકારમા ફસાઈને મૂઢ બેવા બની ગયા અને સર્પ ડશથી ખાડામા પડી
ગયા અને ત્યાજ મરી ગયા એ રીતે કોઈ પ્રાણીને કહેવાયેલ કર્મના ક્ષયો-
પશમ આદિ દ્વારા સમ્યક્ત્વ પ્રાપ્ત પણ થઈ નય પરતુ ધનાદિક પદાર્થોમા
આનક્રિતરૂપ પ્રમાદથી ન્યારે જ્ઞાનરૂપી દીપક નાશ પામી નય છે ત્યારે
મિથ્યાત્વરૂપી અધકારથી વિમોહિત થયેલ એ જીવ લોભરૂપી સર્પના કરડવાથી
કુગતિરૂપી ખાડામા જઈને પડે છે અને તે પછી તેને પ્રથમ જેએલા માર્ગથી
અદ્રષ્ટો-વચિત રહે છે—ફરી તે માર્ગ સાપડતોજ નથી ॥ ૫ ॥

सम्यग् दर्शनादिक लब्ध्वाऽपि अलब्धेयं भवतीत्यत्र धातुवादिपुरुषदृष्टान्तं प्रोच्यते—

कस्मिंश्चिन्महापर्वते केचिद् धातुवादिनो गृहीतगुग्दीपिका गिरिकन्दरा प्रविष्टाः, तत्प्रमादेन दीपे विन्याते कन्दरान्तर्बर्तितमहान्धकारमोहितास्ते परितो भ्रमन्तः पूर्वदृष्टं कन्दरामार्गं न लब्धवन्तः । तत्र भ्रमन्तश्च ते प्रचण्डपिपधरेण सर्पेण

नहीं बना । फिर यह कैसे माना जा सकता है कि धन, किये हुए कर्मके फलको ढाल सकने में समर्थ होता है । यह पुरोहितपुत्रका दृष्टान्त हुआ ॥

सम्यग्दर्शनादिक को प्राप्त करके भी अनन्त मोरवाला जीव उसको नहीं पानेवाला जैसा ही होता है । इस पर धातुवादी का दृष्टान्त इस प्रकार है—

किसी एक विशाल पर्वत पर कितनेक धातुवादी पुरूप रहा करते थे । वे एक दिन जलते हुए दीपक को लेकर उस पर्वत की गुफा में प्रविष्ट हुए । जब वे उसमें बहुत दूर तक घुस चुके तो उनके प्रमाद से वह दीपक बुझ गया । अब क्या था—उस गुफा में अन्धकार ही अन्धकार छा गया । हाथ की हथेली भी दिखलाई नहीं देती उनको बार २ हड़ने पर भी गुफा से बाहिर निकलने का पूर्वदृष्ट मार्ग भी नहीं मिल सका । वे सब घबरा गये । चारों तरफ घूमने लगे परन्तु फिर मार्ग हाथ नहीं आया । इतने में उन्हें एक भयंकर जहरीले सर्प ने आकर डस लिया । उसके विषसे घूर्णित होते हुए वे खड्डे में जाकर

प्राप्त होने अशक्य पड़ी ओ केम मानी शक्य के, करेवा कर्मना क्षणने टाणवामा धन समर्थ थई शक्ये ? आ पुरोहितपुत्रनु दृष्टान्त यथु

सम्यग्दर्शनादिकने प्राप्त करीने पछु अनन्त मोहवाणो लुप येनाथी वचित न भनी रहे छे येना उपर धातुवादीनु दृष्टान्त आ प्रकारनु छे

कौंछ ओक विशाल पर्वत उपर केटवाक धातुवादी पुरूपो रहेता छता ते ओक द्विज सणगतो दीवो लई ने तेमनी शुक्ष्मा गया न्यारे तेओ ते शुक्ष्मा केटवेक दूर सुधी अदर तो गया पछु येमना प्रमादना कारणे दीवो भुआई गयो हवे शु थाय ? ओ शुक्ष्मा आरे तरङ्ग अधकार छवाई गयो दाधनी हथेली पछु ओछ शकती न छती भडार नीकणवानो मार्ग शोधवा धव्वा क्षक्ष भायो पछु शुक्ष्माथी भडार नीकणवानो मार्ग तेमने न नउयो आथी ते भधा भुआई गया आरे तङ्ग क्षक्ष भारवा लाग्या परतु तेमने भडार नवानो कौंछ मार्ग भउयो नछि ओटवामा ओक बय कर जेरी साथे आवी तेमने दश

સસંગં ન કુર્યાદિત્યર્થ' । યદા-મુપ્તેષુ=દ્રવ્યતો નિદ્રિતેષુ ભાવત' ધર્મ પ્રત્યજાગ્રત્સુ, સસારિજીવેષુ, 'સુત્તા અમુણી સયા' ઇતિ (આચા૦) વચનાત્, પ્રતિબુદ્ધજીવી-પ્રતિબુદ્ધ-દ્રવ્યતોઽલ્પનિદ્રત્વાત્, ભાવતો ધર્મ પ્રતિ સદા જાગરુત્વાત્, સયમી તાદૃશો ભૂત્વા જીવત્યેવશીલઃ । 'મુણિણો સયા જાગરતિ' ઇતિ (આચા૦) વચનાત્ પ્રતિબુદ્ધજીવી સય કિં કુર્યાદિત્યાદિ- 'ન વીમસે' ઇત્યાદિ । ન વિશ્વ-સેત્=પ્રમાદેષુ પ્રવૃત્તિ ન કુર્યાત્ ।

મુત્તર્તા.=કાલવિશેષ, દિસાદ્યુપલક્ષણમેતત્ ધોરા=પ્રાણાપહારપ્તવાત્ મય ત્ત્રા ન્તિ, શરીરમ્-અવલ=અવલરહિતમ્ અસ્તિ । મૃત્યુદાયકાન્ મુહૂર્તાન્ નિરાન્તું સોદુ યા શરીરમમર્થમસ્તીત્યર્થ, મુહૂર્તા ધોરા. સન્તીતિ નિદિત્યા કિં કુર્યાદિત્યાદિ-

સુત્તેષુ ન વીસસે-પ્રતિબુદ્ધજીવી મુપ્તેષુ ન વિશ્વસેત્) "સુત્તા અમુણી સયા મુણિણો સયા જાગરતિ" "સસારી સદા સોયે રહતે હેં ઓર મુનિ સદા જાગરિત રહતે હેં" ઇસ આચારાગમ્નત્રકે વચનાનુસાર દ્રવ્યકી અપેક્ષા અલ્પનિદ્રા લેનેવાલા હોનેસે, માત્ર કી અપેક્ષા ધર્મકે પ્રતિ સદા જાગરુક હોને સે જીનેવાલા સયમી મુનિ સુત્તો મે અર્થાત પ્રમાદોં મે પ્રવૃત્તિ ન કરે । યદ્ધી અર્થ હો સકતા હૈ । પહિલે જો સુત્ત શબ્દ કા અર્થ "દ્રવ્ય કી અપેક્ષા નિદ્રિત ણવ માત્ર કી અપેક્ષા ધર્મ કે પ્રતિ અજાગરુક સે સસારી જીવોં મે" જેસા લિયા ગયા હે વદ્ધી 'સુત્તા અમુણી સયા' સસારી સદા સુત્ત હૈં, ઇસ આચારાગમ્નત્ર કે વચનાનુસાર લિયા ગયા હૈં । (મુહુત્તા ધોરા-મુહૂર્તા ધોરા) મુહૂર્ત દિવસ આદિ કાલવિશેષ પ્રાણાપહારક હોને સે મયકર હે, ઓર (સરીર અવલ-શરીર અવલ)

અમુણી સયા, મુણિણો સયા જાગરતિ" "સસારી સદા સુત્તા રહે છે અને મુનિ નહા જાગતા રહે છે" આ આચારાગમ્નત્રના વચન અનુસાર દ્રવ્યની અપેક્ષાએ અલ્પ નિદ્રા લેવાવાળા હોવાને કારણે તથા ભાવની અપેક્ષાએ ધર્મના પ્રતિ સદા જાગૃત હોવાને કારણે સયમી મુનિ પ્રમાદ સેવવામાં પ્રવૃત્તિ ન કરે એ પણ અર્થ થઈ શકે છે । પહેલા જે સુપ્ત ગણના અર્થ "દ્રવ્યની અપેક્ષાએ નિદ્રીત અને ભાવની અપેક્ષાએ ધર્મપ્રતિ જાગૃત એવા સસારી હોવામાં" એવું કહેવામાં આવ્યું છે તે પણ "સુત્તા અમુણી સયા" "સસારી સદા સુતેલા છે" એ આચારાગમ્નત્રના વચન અનુસાર લેવામાં આવેલ છે । મુહુત્તા ધોરા-મુહૂર્તા ધોરા મુહૂર્ત, દિવસ આદિ કાળ વિશેષ પ્રાણાપહારક હોવાથી ભયકર છે અને સરીર અવલ-શરીર અવલ શરીર બળ રહિત છે-અર્થાત આ શરીર મૃત્યુદાયક એ મુહૂર્ત

છાયા—સુપ્તેષુ ચાપિ પ્રતિબુદ્ધજીવી, ન વિશ્વસેત્ પણિટ । આશુપ્રજ્ઞ ।

ઘોરા મુહૂર્ત અવલ શરીર, માગ્નડપક્ષીવ ચરેદપ્રમત્તઃ ॥ ૬ ॥

ટીકા—‘સુત્તેસુ’ ઇત્યાદિ ।

આશુપ્રજ્ઞઃ=આશુ=શીઘ્રમુત્પન્ના કર્તવ્યાકર્તવ્યેષુ પ્રવૃત્તિનિવૃત્તિવિષયિકા પ્રજ્ઞા=મર્તિર્યસ્ય સ તથા, પ્રત્યુત્પન્નમતિરિત્યર્થઃ । કર્તવ્યાકર્તવ્યસ્ટિતિજ્ઞાનવાનિતિ યાવત્ । પ્રતિબુદ્ધજીવી=પ્રતિબુદ્ધઃ દ્રવ્યતો જામત્, ભાવતઃ—પ્રમાદરહિતથ ભૂત્વા જીવત્યેવ શીલઃ, પણિટ-સદસદ્ધિવેરુનાન્ મેધાવી પુરુષઃ, સુત્તેષુ-દ્રવ્યતો નિદ્રાપુત્તેષુ, અપિ ભાવતઃ સુપ્તેષુ=વર્મ પ્રત્યજાગ્રત્સુ સસારિજીવેષુ ન વિશ્વસેત્=વિશ્વાસ ન કુર્યાત્,

ધનાદિક જવ અપને કિયે હુણ કર્મ કે ભોગકાલ મેં રક્ષા કરને કે લિયે સમર્થ નહીં હોતા હે તો ફિર જ્યા કરના ચાલિયે ? હસ પ્રકાર કી આશકા કા ઉત્તર હસ નીચે કી ગાથા દ્વારા સૂત્રકાદ દેતે હે—
‘સુત્તેસુ’-ઇત્યાદિ ।

અન્વયાર્થ—(આસુપન્ને-આશુપ્રજ્ઞ) કર્તવ્યાકર્તવ્ય કાર્યો મેં જિસકો પ્રવૃત્તિનિવૃત્તિવિષયક પ્રજ્ઞા શીઘ્ર ઉત્પન્ન હો જાતી હે એસા પ્રત્યુત્પન્નમતિવાલા, તથા (પણિબુદ્ધજીવી-પ્રતિબુદ્ધજીવી) દ્રવ્ય કી અપેક્ષા જાગૃત હોકર, તથા ભાવ કી અપેક્ષા પ્રમાદરહિત હોકર જીને-વાલા, ણવ (પણિય-પણિટનઃ) મલે ઘુરે કા વિવેક કરનેવાલા, એસા મેધાવી પુરુષ (સુત્તેસુ-સુપ્તેષુ) દ્રવ્યકી અપેક્ષા સોયે હુણ, ભાવ કી અપેક્ષા ધર્મ કે પ્રતિ સચેત નહીં હુણ સમારી જીવોં મેં (ન વીસસે-ન વિશ્વસેત) વિશ્વાસ નહીં કરે-उनका ससर्ग नहीं करें । અથવા (પણિબુદ્ધજીવી

જ્યારે પોતાના કરેલા કર્મના ભોગવવાના સમયે ધન આદિ તેની રક્ષા કરવા અસમર્થ બને છે તો પછી શું કરવું બેઠયે ? આ પ્રકારની આશકાનો ઉત્તર સૂત્રકાર આ નીચેની ગાથા દ્વારા આપે છે—‘સુત્તેસુ’ ઇત્યાદિ

અન્વયાર્થ—આસુપન્ને-આશુપ્રજ્ઞ કર્તવ્ય અને અકર્તવ્ય કાર્યોમાં પ્રવૃત્તિ કરવી કે નિવૃત્તિ રાખવી એ વિષયનું વિવેક જ્ઞાન બેને તાત્કાલિક થાય છે એવા પ્રત્યુત્પન્ન મતિવાળા તથા પણિબુદ્ધ જીવી-પ્રતિબુદ્ધજીવી દ્રવ્યની અપેક્ષાએ જાગૃત બની તથા ભાવની અપેક્ષાએ પ્રમાદ રહિત બની જીવવાવાળા અને પણિય-પણિટ ભલા-ખરાનો વિવેક સમજવાવાળા એવા મેધાવી પુરુષ સુત્તેસુ-સુપ્તેષુ દ્રવ્યની અપેક્ષાએ સુતેલા અને ભાવની અપેક્ષાએ ધર્મ તરફ સચેત નહીં બનેલા એવા સસારી જીવોમાં ન વીસસે-ન વિશ્વસેત્ વિશ્વાસ નહીં કરે-એનો સસર્ગ નહીં કરે અથવા પણિબુદ્ધજીવી સુતેસુ ન વીસસે-પ્રતિબુદ્ધજીવી સુપ્તેષુ ન વિશ્વસેત્ , “

‘મારંડપક્ષીચ’ इत्यादि । भारण्डपक्षीय अप्रमत्तश्चेत् । यथा भारण्डपक्षी अप्रमत्तश्चरति, तथा प्रमादरहितो भूया मुनिश्चेत्—विहरेदित्यर्थः ।

अयं भावः—यथा—भारण्डपक्षिणोः किलैकः शरीरं ग्रीवादयः चरणत्रयं च भवति, एकः स्वपिति, द्वितीयो जागर्ति, तौ चात्यन्तमप्रमत्ततयैव स्वजीवननिर्वाहं लभेते तथा—प्रमादपरिवर्जनपूर्वकं समये विहरेत् ।

द्रव्यनिद्रावर्जने प्रमादवर्जने च राजपुत्रागच्छदत्तदृष्टान्तः प्रोच्यते—
अत्रैव भरतक्षेत्रे शखपुरनामके नगरे सुन्दरनामा नृपतिरासीत् । तस्य सुलमा-

શરીર ઘલરહિત છે-અર્થાત્ યદ શરીર મૃત્યુદાયક દન મુદ્દર્ત આદિ કાલ વિશેષોં કો દૂર કરને કે લિયે, અથવા ડનકો સહન કરને કે લિયે સર્વથા અસમર્થ છે, ફસલિયે (મારંડપક્ષીય ચરે અપ્રમત્ત-મારંડપક્ષીય અપ્રમત્ત-ચરેત) મારંડપક્ષી કે સમાન પ્રમાદરહિત ઠોકર મુનિ કા કર્તવ્ય છે કે વહુ અપને કર્તવ્ય મેં સાવધાન રહે ।

મારંડપક્ષી કે એક શરીર મેં દો જીવ દો ગ્રીવા તથા ૩ પૈર હાતે છે । યે દો જુડે દુણ રહતે છે । જ્ય એક સોતા છે તો દૂસરા જાગતા રહતા છે । વહુત હી સાવધાની સે યે દોનોં અપના જીવન નિર્વાહ કરતે છે । ફસી તરહ મુનિજન કો બી અપને સમયરૂપી જીવન કા નિર્વાહ વહુત સાવધાન ઠોકર કરના ચાહિયે ।

द्रव्यनिद्रा एव प्रमाद के छोड़ने में राजपुत्र अगच्छदत्त का दृष्टान्त इस प्रकार है—

इसी भरतक्षेत्र में शखपुर नाम का एक नगर था । वहां सुन्दर

આદિ કાળવિશેષોને દૂર કરવા માટે અથવા તેને સહન કરવા માટે સર્વથા અસમર્થ છે માટે મારંડપક્ષીય ચરે—મારંડપક્ષીય અપ્રમત્ત ચરેત્ મારંડ પક્ષીની માફક પ્રમાદ રહિત બની મુનિશાસ્ત્રો પોતાના કર્તવ્યમાં સાવધાન રહેવું

મારંડ પક્ષીને એક શરીર, બે ગરદન—ઢાંક અને ત્રણ પગ હોય છે એ બંને જોડાયેલા રહે છે બ્યારે એક સુવે છે તો બીજી જાગતું રહે છે ઘણીજ સાવધાનીથી એ બંને પોતાનો જીવન નિર્વાહ કરે છે એ રીતે મુનિજને પણ પોતાના સમયરૂપ જીવનનો નિર્વાહ ખૂબ સાવધેત રહીને કરવો જોઈએ

द्रव्यनिद्रा અને પ્રમાદને છોડવા અંગે રાજપુત્ર અગદ્દત્તનું દૃષ્ટાન્ત આ પ્રકારનું છે—

આ ભરતક્ષેત્રમાં શખપુર નામનું એક નગર હતું, ત્યાં સુદર નામે

रयाया भार्याया परमसुन्दराकृतिक' पुत्रो जातः । तस्यागडदत्त इति नाम कृतम् । स च क्रमेण वर्धमानस्तारुण्यं प्राप । लोकप्रीतिकारकस्य तस्य सुन्दरनृपस्य पुत्रोऽगडदत्तो यम इव लोको द्वेगकारकोऽभवत् । स हि द्यूत-मांस-सुरा-वेष्ट्या-पापद्धि- (शिकार)-चौर्य-परदार-परायणः तत्र नगरे विचरति । ततो तन्नगरनिग्रामिनस्तस्मिन्मुक्तमर्यादं विलोक्य व्याकुलाः सन्तो भूपान्तिरुमागत्य तं विज्ञापयामासुः-स्वामिन् ! भवदीयपुत्रेण स्वच्छन्दचारिणा वयं भृशमुद्वेजिता , भगता पुरे येऽनाचाराः

नाम का राजा रहता था । उसकी रानी का नाम सुलसा था । उनके एक पुत्र हुआ - जो बहुत ही सुन्दर था । इस का नाम अगडदत्त रखा गया । जब यह क्रमशः बढ़ते २ जुवान हुआ तब यम के समान यह प्रजाजनों को त्रास पहुँचाने लगा । पिता और पुत्र के व्यवहार में प्रजा के प्रति बहुत विषमता थी-पिता अपनी प्रजा के साथ प्रीति करता था, और अगडदत्त उसको सदा दुःखित करता रहता था । सात व्यसनों में ऐसा कोई व्यसन नहीं था जो अगडदत्त से अपरिचित रहा हो । क्या जुआ, क्या मांस, क्या शराब, क्या वेष्ट्या, क्या शिकार क्या चोरी और क्या परस्त्रीसेवन, ये सब कुकर्म कूट कर न मालूम कहा से आकर इसमें भर गये । इन अगडदत्तके दुराचारसे प्रजाकी नाकोंमें दम आ रही थी । जब प्रजाने अगडदत्त को बिलकुल मर्यादा से बाहर होता हुआ देखा तब प्रजा व्याकुलचित्त बनकर राजाके पास पहुँची और प्रार्थना करने लगी-स्वामिन् ! आपके पुत्र ने अपनी स्वच्छन्द प्रवृत्ति से

एक राजा राज्य करता होता था। उसकी राखीनु नाम सुलसा હતુ તેમને એક પુત્ર થયો-જે ખૂબ જ સુંદર હતો, તેનું નામ અગડદત્ત રાખવામાં આવ્યું સમય જતા અગડદત્ત યુવાન અવસ્થાએ પહોંચ્યો ત્યારે સાક્ષાત્ યમરાજની માફક તે પ્રજાજનોને ત્રાસ આપવા લાગ્યો પિતા અને પુત્રના પ્રજા તરફના વહેવારમાં ઘણીજ વિષમતા હતી પિતા પોતાની પ્રજાની સાથે પ્રેમભાવે વર્તતો હતો બ્યારે અગડદત્ત પ્રજાને રજાડતો હતો માત્ર વ્યસનમાંથી એક પણ વ્યસન એણે ન હતુ કે જે અગડદત્તથી વેગળ રહ્યું હોય ખુશ, માસ, વેશ્યા, શરાબ, શિકાર, ચોરી, પરસ્ત્રીસેવન આ મધ્યમાં કુકર્મો તેનામાં ઠાસી ઠાસીને ભરેલા હતા આને કારણે પ્રજાજનોને નાકે દમ આવી ગયો, હોકા ત્રાહિમા ખોડારતા હતા બ્યારે પ્રજાએ અગડદત્તને બીલકુલ મર્યાદાથી બહાર જતો જોયો ત્યારે ભારે હૈયે રાજા પાસે પહોંચી અને પ્રાર્થના કરવા લાગી સ્વામિન્ ! આપના પુત્રે પોતાની સ્વચ્છદ પ્રવૃત્તિથી અમારા ઉપર બધ કર એવો

पूर्वं नाभवन् ते सर्वेऽप्यधुना भवदीयपुत्रेण प्रवर्तिताः । इत्थं पुरवासिनां वचो निशम्य राजा ब्राह्म—यूय मम कुमारं वदत, शीघ्रं मम दश त्वग्रहाऽन्यत्र गच्छ । अगडदत्तो राज्ञस्तद् वचनं जलश्रुत्या निशम्य खड्गहस्तोऽभिमानात् तन्नगराद् वह्निर्निर्गतः । स गिरिनदीग्रामनगरारण्यानि लङ्घयित्वा वाराणसीं नगरीं गतः । तत्र भुवनपालनामकः क्षितिपतिरासीत् ।

अथागडदत्तस्तत्रાપરિચિત્તત્વાત્ કેનાપ્યાદરમલમમાનો યૂથભ્રષ્ટો મૃગ દ્વ વિમના ઇતસ્તતો ભ્રમન્ ક્વચિત્ સ્થાને પવનચળાલ્ય કળાચાર્ય રાજકુમારાન્ સ્થાનગજ

हमलोगो मे ब्राह्मि २ मन्वा दी है । जो अनाचार हम नगर मे पूर्व मे कभी नहीं हुए, वे अब आपके पुत्र द्वारा अनर्गलरूप से खुलमखुला हो रहे हैं । राजा ने इस प्रकार से पुरवासियों द्वारा की गई प्रार्थना को सुनकर कहा—आप लोग घरवाचें नहीं और कुमार से कह दें कि वह हमारे नगर से बाहिर निकल जावें । अगडदत्त ने इस प्रकार की राजाजा जब लोगो के मुख से सुनी तो वह तलवार हाथ मे लेकर नगर से अभिमानपूर्वक बाहिर निकल गया । क्रमशः गिरि नदी एवं अनेक अटवियों को पार करता हुआ वह वाराणसी नगरी में जा पहुँचा । वहाँ पर भुवनपाल नाम का राजा राज्य करता था ।

यहा का स्थान उसको सर्वथा अपरिचित था, इसलिये—अपरिचित होने की वजह से किमीने भी इनकी मार सभाल नहीं की और न कही से हमको आदर सरकार मिला । इस हालत को देखकर यह घबराकर ऐसा हो गया कि जैसे अपने यूथ से भ्रष्ट होने पर मृग हो जाता है ।

ત્રાસ વર્તાવી દીધો છે જે અનાચાર આ નગરમા આજસુધી કદી બન્યા નથી તે આપના પુત્ર દ્વારા મર્યાદાહીન રીતે ખુલ્લે ખુલ્લા થઈ રહેલ છે રાજાએ પ્રજાજનોની આ પ્રકારની ફરીયાદ સાભળીને આશ્વાસન આપતા કહ્યું કે, આપ લોકો ગભરાવ નહીં અને કુમારને કહી દેજો કે તે આ નગરને છોડીને ચાલ્યો જાય અગડદત્તે આ પ્રકારની રાજઆજ્ઞા જ્યારે લોકોના મોઢેથી સાભળી એટલે તે તલવાર હાથમા લઈ અભિમાનપૂર્વક નગર છોડી ચાલી નીકળ્યો ચાલતા ચાલતા અને નદીઓ, પહાડ અને જંગલોને વળાવતો વટાવતો તે વારાણસી નગરમા જઈ પહોંચ્યો ત્યાં ભૂવનપાલ નામનો રાજા રાજ્ય કરતો હતો

વારાણસી નગરમા અગડદત્તને કોઈ ઓળખતુ ન હતુ આથી અજાણ્યો હોવાના કારણે કોઈએ પણ તેની સાર સભાળ ન લીધી તેમજ ન તો તેને કોઈ સ્થળે આદરસરકાર મળ્યો પોતાના આવા હાલહવાલ જોઈ તે વનમા મૃગના ટોળાથી છુટી પડેલા હરણની માફક આકુળ બ્યાકુળ થઈ ભટકવા લાગ્યો

शिक्षाः शिष्ययन्त दृष्टवान् । अगडदत्तस्तदन्तिकमागत्य त वन्दित्वा तत्रोपविष्टः । कलाचार्यः पृच्छति—किं तव नाम, ? कुतस्त्वमागतोऽमि ? । अगडदत्तकुमारस्त कलाचार्यमेकान्ते समाहूय कृताञ्जलिः सर्वं स्पष्टमुक्त्वा वदति—स्वामिन् ! मया दुर्मतिना क्रीडापरेण कलाऽभ्यासो न कृतः, अतो भयतः समीपे कलाभ्यासं कर्तुं-मिच्छामि । यतः—निष्कलो हि पुमान् त्रिधे, पशोरप्यतिरिच्यते ” ॥

ततः परोपकृतिपरायणः स कलाचार्यः प्राह—वत्स ! मम गृहे स्थित्वा कला-

यह जन इधर उधर—फिर रहा था तो एक स्थान मे इसने पवनचड नामक किसी कलाचार्य को देखा । कलाचार्य उम समय राज-कुमारो को रथ, अथवा एव गज के चलाने की शिक्षा दे रहे थे । अगडदत्त देखते ही उनके पास पहुँच गया और प्रणाम कर वहीं एक तरफ बैठ गया । कलाचार्य ने पूछा—तुम्हारा नाम क्या है ? कलाचार्य के प्रश्न को सुनकर अगडदत्त ने उत्तर दिया—महाराज ! मे अपना सब परिचय आपको एकान्तस्थान में देना चाहता हूँ । उसने कलाचार्य को एकान्तस्थान में लेजाकर विनयपूर्वक समस्त अपना वृत्तान्त सुना दिया और साथ मे कहने लगा—स्वामिन् ! मैंने दुर्मति में फैसकर अपने समय को यों ही खेल कूद में निकाल दिया है, किसी भी कला का अभ्यास नहीं किया अतः मैं आप के पास अब कलाओं का अभ्यास करना चाहता हूँ, क्योंकि—जो व्यक्ति कलानभिज्ञ है उसका जीवन पशु से भी खराब माना जाता है ।

अगडदत्त के इस प्रकार वचन सुनकर कलाचार्य के हृदय में

आम बात सुना तो एक स्थाने जहाँ पहुँच्यो । त्या तेले पवनचड नामना डोळ कलाचार्यने जेव्हा कलाचार्य ते सभये राजकुमारोने रथ, घोडा, डोळी, चलाववानु शिक्षण आपी रह्या हुता आ जेव्हा ने अगडदत्त तेमनी पासो पहुँच्यो तेमने प्रथाम डोळी त्या एक भावु जेमी गयो कलाचार्ये पूछ्यु—तमाई नाम शु छे, तेले कहु—महाराज । हु भारो सधणो परिचय आपने अकालमा आपवा आहु छु जे पती तेले कलाचार्यने अकाल स्थानमा लई जईने विनयपूर्वक पोतानो सधणो वृत्तांत उही सलगाव्यो साथोसाथ कहुं के, स्वामीन् ! मे दुर्मतिमा इसाधने भारो पोतानो सभय नकाशो जेलवा कुदवाभा वितावी दीधो छे डोळ पणु उणानो अभ्यास कर्चो नथी आधी हु आपनी पासो कलाओनो अभ्यास उरवा भायु छु केमके—“जे व्यक्ति कलाधी आलणु छे तेनु एव पशुधी पणु पराय मनाय छे”

अगडदत्तना आ प्रकारना वचन सालणीने कलाचार्यने तेना तरङ्ग अनु

ભ્યાસ કુરુ, મિતુ ત્વયા કમ્યચિત્ પુર સ્વચ્છાઽઽધ્યાન ન કાર્યમ્ અત્ય ભૂપમ્ય તવ પિત્રા સહ પરસ્પર વિરોધોઽસ્તિ । તદ્વચ' શ્રુત્વાઽગડદત્તસ્તથૈવ ક્રતામાન્ । તતઃ કલા ચાર્યસ્તેન સહ સ્વગૃહમાગત્ય માર્યા પ્રાહ-મમ ભ્રાતૃવ્યોઽયમાયાતઃ, અગદદત્તોઽપિ જનનીમિવ તા મમ્ત્યા વન્દતે । સા સ્વપુત્રવત્ત મોજયતિ કલાચાર્યોઽપિ પ્લાભરણાનિ તસ્મૈ દત્ત્વા પ્રાહ-મમ ગૃહ તુરગમ રથ ચ સર્ગમિમ સ્વકીય મત્વા ત્વયાઽન્ન મ્થાતવ્યમ્ ।

ઉસ કે પ્રતિ દયા જાગૃત્ત હો ગર્હ, ઔર પરોપકાર કરને મે પરાયણ ઉસ કલાચાર્ય ને ઉસકો આશ્વાસન ણવ ધૈર્ય વન્ધાતે હુણ કહા કિ— વત્સ ! તુમ ઘવરાઓ નહી, મેરે ઘર રહ કર તુમ અન્ત્રી તરહ સે કલા-ભ્યાસ કરો, પરન્તુ ઇતના ધ્યાન અવઢય રખના કિ કિમી કો મી અપના વશ કા પરિચય નહી દેના, જ્યોં કિ યહા કે રાજા કા તુમ્હારે પિતા કે સાથ પરસ્પર વિરોધ ચલા આ રહા હૈ । કલાચાર્ય કી શિક્ષા સુનકર અગડદત્ત ને વૈસા હી ક્રિયા, કલાચાર્ય પીટે ડસે અપને ઘર પર છે આયે અપની પત્ની સે કહને લગે કિ દેસ ચહ મેરે માઈ કા લડકા હૈ । અપને ઘર પર આયા હુજા હૈ । યહ સુનતે હી અગડદત્ત ને ઉસકો અપની માતા કે સમાન મક્તિ-ભાવ સે પૈર પડા । કલાચાર્ય કી ધર્મપત્નીને મી ઉસે અપને પાસ રચકર પુત્ર કે સમાન મોજન કરાને લગી । કલાચાર્ય ને સવ પ્રકાર સે ઇસકી વ્યવસ્થા કર દી । ઓઢને પહિરને કે લિયે કપડે ણવ આમરણોં કો દેતે હુણ ઉસકા સન્નોચ મિટાને કે લિયે ફિર ઉન્હોં ને કહોં કિ વત્સ ! યહ મેરા ઘર, ઘોડે, રથ આદિ સમસ્ત વસ્તુઈ અવ તુમ

કયા જાગી પરોપકાર કરવામા પરાયણુ એવા એ કળાચાર્યે તેને આશ્વાસન અને ધીરજ આપતા કહ્યું કે, વત્સ ! તુ ગભરા નહી મારે ઘેર રહીને તુ સારી રીતે કળા અભ્યાસ કર પર તુ એટલું ધ્યાન અવશ્ય રાખજે કે, કેઈને પણ તારા વશનો પરિચય આપીશ નહી કેમકે—અહિંના રાજા અને તારા પિતા બન્ને વચ્ચે વૈરભાવ છે કળાચાર્યના વચન સાંભળીને અગડદત્તે તે પ્રમાણે ઈર્ષ્ય ત્યારબાદ કળાચાર્ય તેને પોતાના ઘેર લઈ આવ્યા અને પોતાની પત્નીને કહેવા લાગ્યા કે, જો આ માગ લાઈને પુત્ર છે તે આપણે ઘેર આવ્યો છે આ સાંભળી અગડદત્તે કળાચાર્યની પત્નીને પોતાની માતા જેવી ગણી ભક્તિભાવે વદના કરી કળાચાર્યની પત્ની પણ તેને પોતાની પાસે રાખીને પોતાનો જ પુત્ર હોય તેમ ગણી તેને લોજન ડરાવવા લાગી કળાચાર્યે સર્વ પ્રકારે તેને માટે વ્યવસ્થા કરી આપી એાઢવા, પહેરવા માટે કપડા અને ઘરેણા વગેરે આપીને તેનો સકેય મટાડવા માટે ફરીથી તેને કહ્યું કે, વત્સ ! આ માફ ઘર, ઘોડા, રથ વિગેરે સમસ્ત વસ્તુઓ તુ તારી

अगडदत्तकुमारः प्रीत्या तत्र निवसन् प्राक्तनदुःश्रेष्ठित त्रिमुच्य कलाभ्यास-
परायणः सजात' । स चाल्पकालेनैव विनयामृतेन लोभं करवाणि प्रमोदयन् सकलाः
कलावन्द इव दृहीतमान् । तस्य कलाचार्यस्य गृहोद्यानगतोऽसौ राजकुमारः
कलाभ्यासाय परिश्रमं करोति । तस्योद्यानस्य समीपे एकस्य श्रेष्ठिनो महदुत्तुङ्ग
गृहमासीत्, तत्र तस्य श्रेष्ठिः पुत्री नाम्ना मन्दनमञ्जरी रूपलावण्यसपन्ना गमाक्षे
स्थिता त राजकुमारमगडदत्तं नित्यं मित्रोक्तयति, तं प्रति पत्रपुष्पफलादिकं प्रेम्णा
प्रक्षिपति । राजकुमारस्तु त्रियाग्रहणलोभेन गुरोर्भयाच्च तां तथा न पश्यति ।

अपनी ही समझी और आनन्द के साथ अपने ही घर के जैसे ही रहा पर
रहो । कलाचार्य के वात्सल्य ने अगडदत्त में बहुत अधिक परिवर्तन कर
दिया । उसके जीवन का ढांचा अब तिलकुल ही बदल गया । वहाँ
प्रीति से निवास करते हुए अगडदत्त पूर्व के समस्त दुःश्रेष्ठियों का
परित्याग कर कला के अभ्यास करने में परायण रहने लगा । अल्पकाल
में ही उसने विनयरूपी अमृत से लोकरूपी कमलों को मुदित करते
हुए सकल कलाओं को चद्र के समान ग्रहण कर लिया । कलाचार्यका एक
गृहोद्यान-घर का बगीचा था । उसमें जाकर वह प्रतिदिन कलाओं का
अभ्यास बड़े परिश्रम के साथ करता था । उसी बगीचे के पास ही
किसी एक सेठ की बड़ी ऊँची हवेली भी थी । श्रेष्ठी की एक पुत्री थी,
जिसका नाम मन्दनमञ्जरी था । वह यथा नाम तथा गुणवाली थी । रूप-
लावण्य से भरपूर थी । जब अगडदत्त बगीचे में कलाभ्यास करने के
निमित्त आया करता था, तब वह खिड़की में बैठ कर इसको देखा

घोतानी व मानने अने आनंदही तारा घोताना धनी भाइके अही
रहे कलाचार्यना वात्सल्यलागे अगडदत्तना मानसमा लारे परिवर्तन करी
दीधु तेना जीवनने प्रवाह पीलकुल व बदलाव गये अने त्या प्रेमपूर्वक
रहेता आगठना तेना मधना दुःश्रेष्ठिनो भूनी वरने उगानो अभ्यास कर-
वाभा ते प्रवृत्त रहेवा लाग्यो अल्पकालमा व तेहे विनयउपी अमृतथी
बोडइपी उभगोने मुदित करता करता मऊ उगाओने चद्रनी भाइके अहधु
वरी लीधी उगाचार्यने त्या ओठ बगीचा हुतो तेभा ते दररेव धेवो परिश्रम
वेगे उगाओने अभ्यास करतो हुतो ते बगीचानी पागे नगरना ओठ मोटा
शेठनी मोटी उनी हवेली हुती ते गेठने ओठ पुत्री हुती, जेनु नाम मन्दन
मञ्जरी हुतु ते यथानाम तथा गुणवाणी हुती, रूपलावण्यथी भरपूर हुती
ज्यारे अगडदत्त बगीचाभा कला अभ्यास करवा भाटे आव्या करतो हुतो

અન્યદા સા મન્દનમજરી વિવશા સર્વશ્રદ્ધાસજ્જિતા તત્રાશોકનિકુળજે પ્રચ્છ-
ન્નરીત્યા સમાગત્ય કલાભ્યાસતત્પર તમગહદત્ત સાનુરાગ વિલોકયતિ ।

તતોઽસૌ રાજકુમારસ્તા પ્રાહ-કાઽસિ ? કસ્ય પુત્રી વા ? , કળાભ્યાસતત્પર મા
કથ મોહયસિ ? । તતઃ સા પ્રાહ-અહમસ્મિ નામ્ના મદનમજરી, વન્ધુદત્તનામકસ્ય
શ્રેષ્ઠિમુખ્યસ્ય પુત્રી । ઈદં નગરે વિવાહિતા ચાલવિધવા ચાઽસ્મિ, ઇદં તુ મયનં મમ
પિતુર્જાનીદિ, હે સુભગા! મનોમોહન મયદીયરૂપ વિલોચ્ય મયદધીનજીવિતા જાતાઽસ્મિ

કરતી થી, તથા પ્રેમ સે ઉસકે ઉપર પત્ર પુષ્પાદિક મી ડાલ દિયા
કરતી થી । અગહદત્ત હસકી ઓર વિચાગ્રહણ કે લોભ સે તથા કલા-
ચાર્ય કે મય સે ઢાકના તક મી નહીં થા ।

એક દિન કી વાત હૈ કિ વહ મદનમજરી મદન કે પરવશ હોકર
સમસ્ત શૃંગારોં કો શરીર મે સજ્જિત કર કે વહી પર અશોક નિકુજ
મે પ્રચ્છન્ન રીતિ સે આકર ટિપ ગઈ, ઓર કલા કે અભ્યાસ કરને મેં
તત્પર અગહદત્ત કી ઓર અનુરાગપૂર્વક વાર ૨ નિહારને લગી ।

રાજકુમાર અગહદત્ત ને જબ હસકી હસ પ્રકાર ચેષ્ટા દેખી તો
કહને લગા-તુમ કૌન હો-કિસ કી પુત્રી હો, કયોં વ્યર્થ મેં કલાભ્યાસ
કરનેમેં તત્પર મુઝે વિમાહિત કરનેકી કોશિશ કર રહી હો । તબ મદન-
મજરીને કહા-સુનો મેરા નામ મદનમજરી હૈ, મૈ વન્ધુદત્ત પ્રસિદ્ધ શ્રેષ્ઠી કી
પુત્રી હું । મેરા પિતા યહાં કે સેઠોં મે સબ સે મુલ્ય ગિના જાતા હૈ । હસી
નગરમેં મેરા લગ્ન હુવા હૈ, ઓર મૈ ચાલવિધવા હું । યહ હવેલી મેરે પિતા

ત્યારે તે બારીએ બેસીને તેને જોયા કરતી હતી, અને પ્રેમથી તેના ઉપર પત્ર
પુષ્પોની વૃષ્ટી કરતી અગહદત્ત વિદ્યાભ્યાસની પ્રવૃત્તિને કારણે તથા કળાચાર્યના
લયથી તેની સામે જોતો પણ નહીં શબ્દ આ પ્રમાણે ચાલતો

એક દિવસ તે મદનમજરી મદનથી પરવશ બની શરીર ઉપર સઘળા
શબ્દગારોને સંજોને તે અશોક નિકુજમા છાનીમાની આવીને છુપાઈ ગઈ અને
કળાનો અભ્યાસ કરવામા રોકાએલા અગહદત્તનીસામે અનુરાગ પૂર્વક અનિમેષ
દષ્ટિએ જોવા લાગી

રાજકુમાર અગહદત્તે બારે તેની આ પ્રકારની ચેષ્ટા જોઈ તો કહેવા
લાગ્યો કે, તમે કોણ છો ? કોની પુત્રી છો ? કળાના અભ્યાસમા શુધાયેલ એવા
મને મોહિત કરવાનો વ્યર્થ પ્રયાસ શા માટે કરો છો ? મદન મજરીએ કહ્યું,
સાલજો! માડું નામ મદનમજરી છે, હું બધુદત્ત નામના પ્રસિદ્ધ શેઠની
પુત્રી છું, મારા પિતા અહીંના નગરશેઠ છે આ નગરમા જ માડું

રાજકુમારઃ પ્રાઢ-શુભપુરાધીશસ્ય સુન્દરનૃપસ્ય પ્રથમઃ પુત્રો નામ્ના અગડદ-
ત્તોઽસ્મિ । અત્ર કલાચાર્યસ્ય સમીપે કલાભ્યાસાર્થમાગતોઽસ્મિ । દ્વાનીં ત્વદ્વચના-
દ્વીકારે મમ કલા સ્થા અદ્વના ઇત્ય નાગમિષ્યન્તિ । યદાદ્દમિતો ત્રિજિપ્પામિ તદા
ત્વાં નીત્વા યાસ્યામિ, તાવત્ કાલ પ્રતીક્ષસ્વ । તદ્વચન શ્રુત્વા મદનમજરી સ્વસ્થ-
ચિત્તા ભૂત્વા પ્રતિનિષ્ઠતા ।

કી હૈ । હૈ સુભગ ! આપ કે મનમોહક રૂપ કો દેખકર મેરા ચિત્ત આપ
પર અનુરક્ત બન ચુકા હૈ । મેરા યહ જીવન અત્ર આપ કે હાથ મેં હૈ ।

મદનમજરી કી વાત સુનકર અગડદત્ત ને બી અપના પરિચય દે
દિયા, ડસને કહા મેં શણપુર કે અધીશ સુન્દર નામક રાજા કા પ્રથમ
પુત્ર હૈ । મેરા નામ અગડદત્ત હૈ । યહા પર કલાચાર્ય કે પાસ કલાઓ
કો સીખને કે લિયે આયા હુઆ હૈ । ઇમ સમય તુમ્હારી વાત કો માનને
કે લિયે મેં તયાર નહીં હૈ । કારણ કિ જિસ પ્રકાર એક સ્ત્રી કે સગત
મેં દૂસરી સ્ત્રી રુઠ બન જાતી હૈ ઓર વહ અપને પતિ કે પાસ નહી આતી
હૈ ઇસી પ્રકાર તુમ્હારે સાથ સગત કરને સે કલાઓ બી મુઝ સે રુઠ હો
જાવેંગી, અતઃ મેરા ઇતને દિન કા પરિશ્રમ વ્યર્થ ચલા જાયગા । અતઃ
તુમ વિશ્વાસ રક્ષો-મેં જત્ર યહાં સે જાઝગા, તવ તુમ્હેં અપને સાથ
લેતા ચલૂંગા, તવતક તુમ સ્વસ્થચિત્ત હોકર અપને ઘર પર રહો । અગ-
ડદત્ત કી ઇસ વાત કો સુનકર મદનમજરી વહા સે ચલી ગઈ ઓર
પ્રસન્નચિત્ત હો કર અપને ઘર પર રહને લગી ।

થયુ હંતુ પશુ કમલાગ્યે હુ બાળવિધવા છુ આ હવેલી મારા પિતાની છે
હે સુભગ ! આપનુ મનોભોહક રૂપ બોધને માઝ ચિત્ત આપને જ જ બે છે
માઝ આ જીવન હવે આપના જ હાથમા છે

મદનમજરીની વાત સાલળીને અગડદત્તે પશુ તેને પોતાનો પરિચય આપ્યો.
તેણે કહ્યું-શબપુરના રાજા સુદરનો હું પુત્ર છું માઝ નામ અગડદત્ત છે
અહિ હું કળાચાર્યની પાસે કળા શિખવા માટે આવેલ છું આ સમયે હું
તમારી વાતનો સ્વીકાર કરવા તૈયાર નથી, કારણ કે જે પ્રકારે એક સ્ત્રીનો
સહવાસ કરતા બીજી સ્ત્રી સીધા જાય છે અને તે પોતાના પતિની પાસે
આવતી નથી, એજ રીતે તમારી સાથે સગત કરવાથી કળાઓ મારાથી
સીધા જશે આથી મારે આટલા દિવસનો સઘળો પરિશ્રમ વ્યર્થ જશે પરંતુ
તમે વિશ્વાસ રાખો કે-હું બ્યારે અહીં થી જઈશ ત્યારે તમને મારી સાથે લેતો
જઈશ ત્યાં સુધી તમે સ્વસ્થચિત્તથી તમારા પોતાને ઘેર રહો અગડદત્તની આ વાત
સાલળીને મદનમજરી ત્યાંથી આવી ગઈ અને પ્રસન્નચિત્તથી પોતાને ઘેર રહેવા લાગી

અન્યદા સ રાજકુમારોઽગડદત્તસ્તુરગમમાલ્ય નગરમધ્યે ગચ્છતિ, તદા સ લોકાના મહાકોલાહલ શ્રુત્વા ચિન્તયતિ—કિં સમુદ્રઃ ક્ષોભ પ્રાપ્ય ચલિતઃ?, કિં ઘોરો હુતાશનો જ્વલિતઃ?, કિં રિપુસૈન્યં સમાગતમ્?, કિં યા ત્રિધુલ્લવા પતિતા, ત્યેવ ચિન્તયન્નેક મત્તમહાગજ સમુન્મૂલિતાલાનમિતસ્તતઃ પર્યટન્ત પદયતિ, તત્ત તન્નગ-રાધીશઃ પુરવાસિભિ સહ પિરાજમાનો નગરાદ્ બહિઃ સભાયમામીત્ । તદા સ રાજકુમારસ્તુરદ્રમ ક્વચિદ્ બદ્ધ્યા મુક્ત્વા રાજ્ઞઃ સભાયમાગત્ય રાજાન યન્દિત્વા તત્રોપચિષ્ઠઃ । રાજા વદતિ—કોઽપ્યસ્તિ એમ્, ય સ્વહુ દમ મહાગજ યશીકુર્યાત્—

एक दिन की बात है कि अगडदत्त घोड़े पर चढ़ कर नगर के बीच जा रहा था कि इतने में उसने नगरवासियों का उड़ाभारी कोलाहल सुना । सुनते ही उसने विचार किया यह क्या बात है, क्या समुद्र क्षुब्ध होकर चलायमान हो गया है, अथवा कहीं भयंकर अग्निकांड हो गया है, अथवा किसी परचक्र के सैनिकों के भय ने प्रजा को घस्त कर दिया है, तथा कहीं पर विजली का पात हो गया है? । यह ज्यों ही अपने इस प्रकार के विचारों में उलझ रहा कि इतने में ही इसको एक महोन्मत्त गजराज आलानस्तम्भ को उखाड़कर डधर उधर भागता हुआ दिखलाई पड़ा । उस समय नगर का राजा पुरवासियों के साथ नगर से बाहर कहीं किसी सभा में बैठा हुआ था । अगडदत्त कुमार ने ज्यों ही यह भयंकर दृश्य देखा, तो वह शीघ्र ही घोड़े से उतर कर एव घोड़े को किसी जगह बांधकर उस सभा में जा पहुँचा और राजा को नमस्कार कर एक तर्प बैठ गया । राजा ने यह समा-

એક દિવસની વાત છે, જ્યારે અગડદત્ત ઘોડા ઉપર સ્વાર થઈ નગરની મધ્યમાથી જતો હતો એ સમયે તેણે નગરવાસીઓનો ભારે કોલાહલ સાંભળ્યો સાંભળતા જ તેણે વિચાર્યું કે, આ શું હશે? શું સમુદ્ર ક્રોધિત થઈને ચલાય માન થયેલ છે? શું કયાય લય કર અગ્નિકાંડ થયો છે? શું કોઈ બીજા રાજ્યના સૈનિકોના લયથી જનતામા ત્રાસ ફેલાયો છે? કે કોઈ સ્થળે વિજળી પડી છે? તે પોતાના મનમા આ પ્રકારનો વિચાર કરી રહ્યો હતો, એવે સમયે એક મહોન્મત્ત હાથી મજબૂત સ્તંભને ઉખાડીને ન્યા ત્યા ભાગી રહેલ તેના ભેવામા આવ્યો આ સમય નગરનો રાજા પુરવાસીઓની સાથે નગરની બહાર કોઈ સભામા બેઠો હતો અગડદત્તે જ્યારે આ લય વર દૃષ્ય બેસ્યું તો તે એક દમ ઘોડા ઉપરથી ઉતરીને ઘોડાને એક સ્થળે બાંધી દઈને તે સભામા જઈ પહોંચ્યો અને રાજાને નમસ્કાર કરી એવ બાબત બેસી ગયો મહોન્મત્ત બનેલા

एतच्छ्रुत्वा सर्वमानमवलम्बितम् । भूपः प्राह—इय पृथिवी निर्भीजा निर्बीरा च जाता,
भूपवचन श्रुत्वाऽगडदत्तः प्राह—अहमस्य गजस्य दमने सर्वथा समर्थोऽस्मि, इत्यु
क्त्वा नपाणामाढाय, तस्य हस्तिनः मंगुखे गत्वा साक्षेपमुच्चैः स्वरेण हस्तिनमाह-
यति । हस्ती त प्रति क्रोधाविष्टो धावति । स कुमारस्तदा तस्य पुरस्तात् स्वकीय-
मुत्तरीयं प्रक्षिप्तवान् । रोपान्त्रेन हस्तिना तत्र दन्तप्रहारे कृते स कुमारस्तस्य पश्चा-

चार सुनकर उस सभा के बीच इस प्रकार कहा कि “ है कोई ऐसा जो
इस मन्दोन्मत्त गजराज को वश कर सके । ” राजा की इस बात को
सुनकर वहां बैठे हुए राजपुरुषों में से किसीने कुछ भी उत्तर नहीं दिया ।
सब के सब चुपचाप बैठे । इस स्थिति को देखकर राजा ने उसी समय
कहा कि “ वीरहीन मैं मही को जानी, इससे बैठ रहे इकठानी ”
मालुम पड़ता है कि यह पृथिवी निर्भीज एवं बीरों से विहीन हो चुकी
है । इसलिये सब चुपचाप बैठे हुए हैं । राजा के वचनों को सुनकर
अगडदत्त ने कहा—नहीं राजन् ! ऐसा न समझिये—अभी पृथिवी—वीर
विहीन नहीं बनी है, आपकी आज्ञा हो तो मैं इस मन्दोन्मत्त गजराज
के दमन करने में सर्वथा समर्थ हूँ । इस प्रकार कह कर वह वहां से
राजा की आज्ञा प्राप्त कर उठ खड़ा हुआ, और उस गजराज के समुख
जाकर उसे उच्च स्वर से ललकारने लगा । हस्ती ने ज्यों ही उसकी
ललकार सुनी त्यों ही वह इसके समक्ष बड़े वेग से क्रोधाविष्ट बनकर
दौड़ा । हाथी को अपनी तरफ आता हुआ देख कर अगडदत्तकुमार ने
उसकी तरफ अपना उत्तरीय बख्त उतार कर फेंक दिया । रोप से अन्धे

હાથીની વાત રાજાએ સાંભળતા રાજાએ સભાને સંબોધતા ઠહું કે, “ છે એવો
કોઈ વીર પુરુષ કે જે મદોન્મત્ત ગજરાજને વશ કરી શકે ? ” રાજાની આ
વાત સાંભળીને ત્યાં બેઠેલા રાજપુરુષોમાંથી કોઈએ કાંઈ પણ ઉત્તર ન આપ્યો.
બધા ચુપચાપ બેસી રહ્યાં આ સ્થિતિને જોઈ રાજાએ કહ્યું કે, માલુમ પડે
છે કે આ પૃથ્વી નિર્ભીજ અને નિર્વિર્ય થઈ ચુકી છે, માટેજ બધા ચુપચાપ
બેસી રહ્યાં છે રાજાના વચનોને સાંભળી અગડદત્ત કહ્યું—નહી રાજન્ ! એવું ન
સમજો હજુ પૃથ્વી નિર્વિર્ય—બાયલી નથી બની, આપની આજ્ઞા હોય તો હું
આ મદોન્મત્ત ગજરાજને વશ કરવામાં સમર્થ છું આ પ્રમાણે કહી, તેણે
રાજાની આજ્ઞા મેળવી અને સીધા તે ગજરાજની સામે જઈ ઉચ્ચ સ્વરેથી
તેને પડકાર્યો હાથીએ જ્યાં એનો પડકાર સાંભળ્યો કે ક્રોધના આવેશમાં
આવી જઈને અગડદત્તની સામે તેણે દોટ મુઠી હાથીને પોતાની સામે દોડી આવતો
જોઈને અગડદત્ત કુમારે તેની સામે પોતાનું ટપડું ઉતારીને ફેંક્યું રોપમાં અંધ

ज्ञाने समागत्य पुच्छ गृहीत्वा चक्रभ्रमेण भ्रमयति । चिर भ्रामं-भ्राम त हस्तिनं पश्चात् समारुपति । सुदूर समाकृष्टोऽसौ गतः चीत्कारध्वनिं कुर्मणः श्रान्तः पतितः ततो हस्ती यामदुत्तिष्ठति, तावता कालेन तदुपरि कुमारः समारुत्ता मस्तके मुष्टि-भिस्ताडयित्वा हस्तिनः श्वायत्तीकृतमान्, हस्ती निर्वलो जातः ।

हुए हाथी ने उस उत्तरीय वस्त्र पर दन्तप्रहार करना प्रारम्भ कर दिया । इसी समय अगडदत्त कुमार उसके पीछे पहुँच गया और पहुँचते ही उसने उसकी पूंछ पकड़ ली । पूंछ पकड़ते ही वह हाथी अगडदत्त कुमार को मारने के लिये अथवा पकड़ने के लिये चारों तरफ फिरकनी की तरह घूमने लगा । अगडदत्त कुमार ने भी बड़ी होशियारी से अपनी रक्षा करने में कसर नहीं रखी । इस तरह कुमार ने उसे चारों तरफ जब खूब घुमाया तब वह हाथी बिलकुल श्रान्त हो गया—थक गया, हाथी के थकने पर अगडदत्त कुमार ने उसको बड़े जोर से पीछे की ओर खेंचा, खेंचते ही हाथी बिलकुल दूर तक खिंचा चला गया । पश्चात् वह चीत्कार शब्द करता हुआ जमीन पर गिर पड़ा । उठने के पहिले ही अगडदत्त कुमार उसकी पीठ पर चढ़ गया । और फिर उसने उसके कुम्भस्थल पर जोर से मुट्ठी का प्रहार किया जिससे उसका मद उतर गया और हस्ती निर्वल हो कर उसके वश में आ गया । राजा ने जब हाथी को निर्वल बना हुआ अगडदत्त कुमार के आधीन देखा तो राजा को बड़ी खुशी हुई और वे मन में विचार ने

अनेका हाथीअे ते कपडा ઉપર પોતાના દાંતો વડે પ્રહાર કરવા માડયો. તે સમયે સમય સૂચકતા વાચરી અગડદત્તે તેની પાછળ જઈને તેનું પૂછડું પકડી લીધું. પૂછડું પકડાતા જ હાથી અગડદત્તને પકડીને મારવા માટે ચારે તરફ ગોળગોળ ફરવા લાગ્યો. અગડદત્તે પણ ભારે સાવધાનીપૂર્વક પોતાની રક્ષા કરવામાં કયાશ ન રાખી આ રીતે હાથી ફરકુંદડીની માફક ચારે તરફ ખૂબ ઘુમવાના કારણે ખૂબજ થાકી ગયો. અગડદત્તે જોયું કે હાથી હવે થાકી ગયો છે, એટલે તેનું પૂછડું પકડીને જોરથી પાછળની તરફ ઢસડયો. અને ઘણે દૂર સુધી હાથી ઢસડાયો. અને છેવટે મોટી ચીસ નાખીને હાથી જમીન ઉપર પડી ગયો. તે ઉભો થાય તે પહેલાજ અગડદત્તકુમાર તેની પીઠ ઉપર ચઢી ગયો અને પછી તેણે તેના ગડસ્થલ (કુભસ્થલ) ઉપર જોરથી મુઠ્ઠાના પ્રહાર કર્યા. આથી હાથીનો મદ ઉતરી ગયો અને નિર્બળ થઈ અગડદત્તને વશ થયો. રાજાએ જ્યારે હાથીને નિર્બળ થયેલો તેમજ અગડદત્તના કાબુમાં આવી ગયેલો જોયો ત્યારે રાજા ખૂબ ખુશ

રાજા તેજસ્વિન સુન્દરતર સુકુમાર રાજકુમાર ત્રિલોક્ય-કોડ્યમિતિ વેત્રધર પૃષ્ઠવાન્ । વેત્રી પ્રદતિ-પ્રભો ! અસ્ય કુલ નામ વા ન જાનામિ, કિં તુ કલાચાર્યસ્ય પાન્વે પઠન્નય મયા દૃષ્ટઃ ।

રાજા કલાચાર્યઃ સ રાજકુમારશ્ચાઽઽકારિતઃ । રાજકુમારેનાગડદત્તેન ત રાજ-માલાનસ્તંભે પ્રદ્ધ્યા રાજાન પ્રણમ્ય તત્સમીપે ઉપવિષ્ટઃ । રાજા ચિન્તયતિ-અયમસ્તિ કશ્ચિન્મહાપુરુષઃ, યતોડ્યમતિવિનીતો દૃશ્યતે । તદનુ સ નૃપઃ પ્રેમ્ણા તામ્બૂલાદિક તસ્મૈ સમર્પ્ય પૃચ્છતિ-કિં કુલ કિં ચ નામ ભવતઃ ?, કલાભ્યાસશ્ચ

લગે કિં યહ અગડદત્તકુમાર કોઈ સાધારણ નહીં હૈ કિન્તુ તેજસ્વી હૈ । રાજા ને અપને પાસ કે દારપાલ સે પૂછા કિ જાનતે હો યહ સુકુમાલ સુન્દરકુમાર કૌન હૈ ? । પ્રનાહાર ને કહા પ્રભો ! મૈં યહ તો નહીં જાનતા હૈ કિં ઇસકા ક્યા તો નામ હૈ ઓર યહ કિસ કુલ કા ભૂષણ હૈ ? પરન્તુ ઇતના અવઝ્ય જાનતા હૈ કિં યહ કલાચાર્ય કે પાસ પઢતા હૈ ।

દારપાલ કી વાત સુનકર રાજા ને કલાચાર્ય એવ અગડદત્તકુમાર કો બુલવાયા । રાજકુમાર અગડદત્ત ઉસ હાથી કો આલાનસ્તમ મે વાંધ કર કલાચાર્ય કે સાથ રાજા કે પાસ પહુંચા । વિનય સે રાજા કો પ્રણામ કર વહ ઉનકે પાસ બેઠ ગયા । રાજા ને જ્યોં હાં ઇસકી ઇતની શિષ્ટતા દેખી તો વિચાર કિયા અવઝ્ય યહ કોઈ વિશિષ્ટ વ્યક્તિ હૈ । ઇતની વિ-નીતતા વિશિષ્ટ આત્માકે સિવાય નહીં આસકતી હૈ । રાજાને ઇસ પ્રકાર વિચાર કર અગડદત્ત કો અપને હાથ સે તામ્બૂલ આદિ દિયા ઓર પૂછા

થયો અને મનમા વિચાર કરવા લાગ્યો કે, આ મનુષ્ય કોઈ સાધારણ માણસ નથી પરંતુ તેજસ્વી પુરુષ છે રાજાએ પોતાની પાસે ઉભેલા દારપાળને પૂછ્યું કે, આ સુકુમાર સુન્દર કુમાર કોણ છે, તે તમે જાણો છો ? પ્રતિહારે કહ્યું, પ્રભો ! હું એ નથી જાણતો કે એમનું નામ શું છે, તેમજ ક્યા કુળનું બુધ્ધ છે પરંતુ એટલું જાણું છું કે, તેઓ કળાચાર્યની પાસે અભ્યાસ કરી રહેલ છે

દારપાળની પાસેથી ખુલાસો ન મળતા રાજાએ કળાચાર્ય અને અગડદત્ત કુમારને બોલાવરાવ્યા રાજકુમાર અગડદત્ત તે હાથીને મજબૂત સ્તંભ સાથે બાંધી કળાચાર્યની સાથે રાજાની પાસે પહોંચ્યો અને વિનયપૂર્વક રાજાને પ્રણામ કરી તેમની નજીક બેસી ગયો રાજાએ એનામા આ પ્રકારનું વિનયવર્તન જોઈ વિચાર કર્યો કે, આ કોઈ સાધારણ વ્યક્તિ નથી પરંતુ વિશિષ્ટ વ્યક્તિ છે આટલી વિનયતા વિશિષ્ટ આત્મા સિવાય કોઈ શકે નહીં રાજાએ આ પ્રણામ કરી અગડદત્તને પોતાના હાથથી તામ્બૂલ વગેરે આપ્યું અને

કિયાન્ ભવતા કૃતઃ ? તદા રાજકુમારઃ સ્વકુલનામકથને લન્જિતો જાતઃ, તદુ-
પાધ્યાયસ્તસ્ય કુલાદિક સર્વવિદ્યાસુ નૈપુણ્ય ચ રાજે નિવેદ્યા—

સન્ત સ્ય ન ભાપન્તે, સતોઽપિ સ્વગુણાન્ ડિયા ।

इत्यसौ मौनमाधत्ते, कुमारो गुणगेमधि ॥ १ ॥

અથ સ ભૂપતિઃ કુમારવૃત્તાન્ત શ્રુત્યા ચમત્ક્રુતો જાતઃ, સ રાજકુમારમ્તેન
શુવનપાલારુપેન નૃપેણ વસ્ત્રભૂષણાદિભિઃ સત્કૃતસ્તત્રૈવ રાજધાન્યા નિગમતિ સ્મ ।

કિ-આપ કા નામ ક્યા હૈ, ઓર આપ કિમ કુલકે હૈ ? કિનને કલાઓ
કા અભ્યાસ કિયા હૈ ? રાજા કે પ્રશ્ન કા ઉત્તર દેને મેં લજ્જાકા અનુભવ
કરનેવાલે અગડદત્ત કુમારને કુઝ મી નહીં કહા—ન અપના નામ હી
બતાયા ઓર ન કુલ હી । હા, હમ સમય હસકે કલાચાર્ય ને કુમારકા
ક્યા નામ હૈ ઓર કૌનસા હસકા કુલ હૈ, યે સવ વાતેં રાજાસે કહ દો ।
તથા કિનર વિદ્યાઓ મેં હસને નિપુણતા પ્રાપ્ત કી હૈ, યહ મી બતલા ડિયા ।
સાથ મેં કલાચાર્ય ને યહ મી કહા કિ—“ મહારાજજો સજ્જન હોતે હૈં
વે અપને મેં વિદ્યમાન ગુણોં કે પ્રકાશન કરને મેં મી લજ્જા કા અનુભવ
કરતે હૈં । યહી વાત હસ ગુણી કુમાર કી હો રહી હૈ ॥ ૧ ॥

કલાચાર્ય દ્વારા કુમાર કા યન્યાર્થ પરિચય પાકર રાજા કો બડા
આશ્ચર્ય હુઆ । હસને કુમાર કા વસ્ત્ર અભૂષણોં દ્વારા સ્વ સત્કાર
કિયા । હસ પ્રકાર શુવનપાલ નૃપ સે વસ્ત્ર આભૂષણ દ્વારા સત્કાર
પાકર કુમાર આનંદ કે સાથ વહી પર રાજધાની મેં રહને લગા ।

પૂછયુ કે—આપનુ નામ શુ છે, અને આપ ક્યા કુળના ભૂપણુ છો, કેટલી કળાઓનો
અભ્યાસ કર્યો છે ? રાજાના આ પ્રશ્નનો ઉત્તર આપવામા શરમ અનુભવતા
અગડદત્ત કુમારે કાઈ પણ ન કહ્યું ન તો પોતાનું નામ બતાવ્યું કે ન તો
પોતાનું કુળ એ સમયે ત્યા ખીરાબેલા કળાચાર્યે કુમારનું નામ તથા કુળનો
પરિચય રાજાને આપ્યો અને કેટ કેટલી વિદ્યાઓમા તેણે નિપુણતા પ્રાપ્ત
કરેલ છે તે પણ જણાવી દીધું સાથેનાથ કળાચાર્યે એ પણ કહ્યું કે—

“ મહારાજ જે સન્નિહન હોય છે તે પોતાના વિદ્યમાન શુભોને બહાર
કરવામા પણ લજ્જા અનુભવે છે એજ વાત આ સદ્ગુણી પુરુષમા દેખાઈ રહી છે

કળાચાર્ય પાસેથી કુમારનો યોગ્ય પરિચય મળતા રાજાને ભારે આશ્ચર્ય
થયું તેણે કુમારનો વસ્ત્ર આભૂષણ વગેરેથી ખૂબ સત્કાર કર્યો આ રીતે
ભૂવનપાલ રાજા તરફથી વસ્ત્ર આભૂષણ દ્વારા સત્કાર પામીને કુમાર આનંદથી
ત્યા રાજધાનીમા રહેવા લાગ્યો,

अन्यदा तस्य रात्रः समीपे तत्पुरवासिनः सहस्रशस्तत्राजग्मुः, नृपस्य पुरस्तात् प्राभृत निधाय ते पित्रापयामासुः—स्वामिन् ! नगरमेतत् कुवेरपुरसदृशमासीत्, तदिदं केनापि तम्करेण निरन्तरं मुग्यमाणं रिक्तं सजातं अतोऽस्य नगरस्य रक्षा कुरु। तदा नृपतिना स्वपुररक्षका आकारिता, उचोभिस्तर्जिताः पुररक्षकाः अनुवन्—महाराज ! चौरान्वेषणं कुर्वतामस्मात् नह्यो द्रियसा अतीताः किंतु चौरा न दृश्यते, किं कुर्मः ? कोऽपि प्रचण्डस्तस्करोऽस्ति। अत्रान्तरे नृप नत्वाऽगडदत्तकुमारेणोक्तम्—

कुल दिनों के बाद राजा के पास हजारों नगरवासी आये और नजराना भेट कर कहने लगे—स्वामिन् ! यह नगर जो कुवेर के पुर समान है अब किसी तस्कर के द्वारा निरन्तर लुटाया जाकर बिलकुल खाली होता जा रहा है, अतः आप इस नगर के उपद्रव को शीघ्र दूर करने का प्रयत्न कीजिये। प्रजाजनों की बात सुनकर राजाने उसी समय नगररक्षकों को बुलाया। और डाटकर उनसे कहा कि यह क्या बात है जो नगर में लोकों की चोरियों से त्रास हो रहा है, क्या तुम लोग सोते रहते हो। अभीतक चोरो का पता क्यों नहीं लगाया ? इस तरह का कर्तव्य मे प्रमाद, तुम लोगों के हक मे ठीक नहीं है। राजा की डाट डपट सुनकर नगररक्षकों ने कहा कि हे नाथ ! हम लोग कई दिनों से चोरों की खोज करने मे लगे हुए ह, परन्तु अभीतक चोरी करनेवालोंका पता ही नहीं पड रहा है, क्या करे ? मालूम होता है कि कोई प्रचण्ड तस्कर है। जब नगररक्षकों के मुखसे इस प्रकारके हतोत्साह

हेतुबोध समय पीत्याभाह उन्नेरा नगरवासीओ राजनी पास आवी नजराना धरीने उडेवा लाग्या के, स्वामिन् ! आ नगर जे कुवेरना नगर जेधु छे ते डवे चोर—लुटारओथी राज लुटाई रह्यु छे, अने जानी धई रह्यु छे, आथी आपे आ उपद्रवने हर करवाने तात्कालिक प्रबंध करवो जेधओ प्रजजनानी बात साबणी ओ न वधते राजओ नगररक्षकेने बोलाव्या अने कडक शब्दोभा कहु के—“ प्रजजनो न्यारे चोर बोकोथी लुटाई रह्या छे, त्यारे तमे बोको शु बोवो छो ? आज सुधी चोरने जभने केम नथी करी सक्या ? आ प्रजारने तभारा बोकोने प्रमाद हु नरा पणु यलावी नही लउ राजनु आ प्रजारनु कडक वलणु जणु नगररक्षकेओ कहु के हे नाथ ! अचे बोको धणु द्विवसथी चोरानी तपासभा छीओ परतु चोरी करनाराओनो आज सुधी पत्तो लाग्यो नथी शु उरीओ। आ कोई नभरे चोरा लागे छे नगररक्ष केना बोदेथी आ राजनो हतोत्साह जेवा वचनो भासना त्यारे अगडदत्ते

સ્વામિન્ ! આજ્ઞાપયતુ ભવાન્ યથા તસ્કર ગૃહામિ । રાજા પ્રાહ-સપ્તદિવસા-
ખ્યન્તરે તસ્કરગ્રહણં ન કરોપિ ચેત્ તદા પ્રાણાન્તિકદણ્ડ દાસ્યામિ । તતોઽસૌ
કુમારશ્ચૌરનિગ્રહાર્થં નિર્ગચ્છન્ રાજાન્ યન્દિત્વા પરિતસ્તન્નગરં ગત્રામ । મઠેષુ, પ્રપાસુ
વેશ્યાગૃહેષુ, મધપાયિસ્થાનેષુ, ઘૂતસ્થાનેષુ, ચત્વરેષુ, શૂન્યશાલાસુ, ચતુષ્પથેષુ, ઉદ્યા
નેષુ, વનેષુ ચૌરગણેષુ કુર્વતસ્તસ્ય પદ્મ દિવસા અતીતાઃ, ન ક્વચિદસૌ ચૌર દૃષ્ટવાન્ ।
સપ્તમે દિવસે નગરાદ્ ગર્હિત્યા સ ક્વચિદ્ વૃક્ષતલે સ્થિતશ્ચિન્તયતિ-મમ શિરચ્છેદો

જેસે વચન સુને તો અગડદત્ત ને યદે હોકર ઉસી સમય રાજા સે અદ-
મ્ય ઉત્સાહ કે સાથ હાથ જોડકર કહા હે સ્વામિન્ ! યદિ આજ્ઞા રોવે તો
મેં ચોર કો પકડ કર લા સકતા હ । રાજાને કહા-ચઢી અચ્છી યાત હૈ,
પરતુ હસમેં શર્ત યહ હૈ કિ સાત ૭ દિનકે ખીતર ૨ હી ચોર પકડા જાના
ચાહિયે તખી તુમ્હારી વીરતા હૈ, અન્યથા પ્રાણાન્તિક દણ્ડકે ભાગી હોના
પડેગા, બોલો યહ શર્ત મજૂર હૈ ? અગડદત્તને નિર્ભય હોકર હસ શર્તકો
સ્વીકાર કર લિયા, ઓર ઉસી વસ્તુ વહ વહા સે ચોર કો પકડ ને કે
લિયે નિકલ ગયા । ઉસને નગર કે ચારોં ઓર ઘૂમના શુરુ કર દિયા ।
કોઈસા ખીએસા સ્થાન નહી બચા કિ જહાં હસને ચકર ન લગાયે હોં । કયા
મઠ, કયા પ્યાડ, કયા વેશ્યાલય, કયા દારૂપીઠા, કયા જુઆરિયોં કે સ્થાન,
કયા ચત્વર-ચોરા, કયા શૂન્યશાલા, કયા ચતુષ્પથ, કયા ઉદ્યાન, કયા વન
સબ મેં યૂબ યહ ઘૂમા । લગાતાર ઘૂમતે ૨ હસકો છહ દિન હો ગયે પરન્તુ
ચોર કા કહી ખી ઠીકાના નહી પડા । સાતવાં દિન જય લગા તબ યહ

ઉભા થધને ઉત્સાહ સાથે રાજાને હાથ જોડીને કહ્યું, સ્વામિન્ ! આજ્ઞા મળે તો
હું ચોર ઘોડોને પકડીને હાજર કરી દઉં રાજાએ કહ્યું-ધણી સારી વાત છે, પરતુ
આમા શરત એ છે કે-સાત દિવસની અદર અદર ચોરો, પકડાઈ જવા બેઠાએ
ત્યારે જ તમારી વીરતા છે તેમ ન થતા પ્રાણાન્તિક દણ્ડ તમારે
ભોગવો પડશે કહો આ શરત મંજૂર છે ? અગડદત્તે નિર્ભય રીતે
એ શરતનો સ્વીકાર કર્યો અને એજ વખતે તે ચોરને પકડવા માટે ત્યાંથી
નિકળી પડ્યો તેણે નગરમા ચારે તરફ ફરવાનું શરૂ કર્યું કોઈ પણ એવું
સ્થાન ન રહ્યું કે ત્યાં એ ન ફર્યો હોય મઠ, પરબ, વેશ્યાલય, દારૂના પીઠા,
જુગારીખેના અડાઓ, ચોરાઓ નિર્જન સ્થાનો, ચતુષ્પથ, ઉદ્યાન, જગલ દરેક
સ્થળોએ તે ખૂબ રખડ્યો, આ રીતે રખડતા રખડતા છ દિવસ વિતી ગયા
પરતુ ચોરનું કોઈ ઠેકાણું હાથ ન લાગ્યું સાતમે દિવસે એ નગરની બહાર

भवतु, गलपन्थो भवतु, लक्ष्मीः सर्वथा गच्छतु स्वप्रतिज्ञापालने पुरुषाणा यद्भवति तद्भवतु । एवं चिन्तयन् स परितो विलोकयति ।

तस्मिन्नसरे एक परिहितगैरिकपुच्छो मुण्डितमस्तरुखिदण्डधारी परित्राजक-स्तत्र समायातः । राजकुमारस्त दृष्ट्वा चिन्तयति-अयं चौरलक्षणममन्वितोऽस्ति, तस्मादयं चौर इति । एव चिन्तयन्त राजकुमारमगडदत्तं परित्राजकः पृच्छति-सत्पुरुष ! कुतः ममायातोऽसि ? केन हेतुना चिन्तितोऽसि ? अगडदत्त आह—

नगर से बाहिर जाकर किसी एक स्थानपर वृक्षके नीचे बैठ गया, और विचारने लगा-चिंताकी कोई बात नहीं, भले मुझे प्राणान्तक दंड भोगना पड़े - गले में खुशी से फासी का बन्धन पड़ जाय, लक्ष्मी आवे या चली जावे, वीरों को अपनी प्रतिज्ञा पालन करने में जो कुछ होता हो वह सब मेरे साथ घटित हो जाय इसकी योड़ी भी चिन्ता नहीं है, परन्तु चोर का पता लगाये बिना मैं चैन नहीं लूंगा । इस प्रकार का विचार कर ही रहा था, कि इतने में एक जोगी इसके पास आया । जोगी अपने बनावटी वेषभूषामें या-गेरुआ वस्त्र पहिने या शिर मुडित था हाथ में त्रिदण्ड ले रक्खा था । जोगी को देखते ही राजकुमार ने हर्ष का अनुभव किया और विचार ने लगा कि चोर का पता लग गया ठीक यही चोर है । चोर के जो लक्षण होते हैं वे इसमें मिलते हैं । इस तरह विचार की निद्रा में मस्त हुए राजकुमार को जगाते हुए जोगी ने कहा सत्पुरुष ! कहा से आना हुआ है ? किस कारण चिन्तित

नीठणी कोष्ठ ओक स्थान उपर आठनी नीचे जेभी गये अने विचार करवा लाग्यो के, चिंतानु कोष्ठ करणु नथी, लखे भारे प्राणान्तक ड भोगववे पड़े, गणामा भुशीथी क्षसीनु होरडु पड़े, लक्ष्मी आवे अथवा चाली नय, वीराने पोतानी प्रतिज्ञानु पालन करवामा जे कोष्ठ सहन करणु पड़े ते अणु सहन करवा हु तैयार छु तेनी देश मात्र भने चिन्ता नथी, परंतु चोरनो पत्तो लगाइया वगर हु न पीने जेसवानो नथी आ प्रहारनो विचार जे करी रह्यो હતો, એટલામા એક યોગી તેની પાસે આવ્યો યોગી પોતા ની બનાવટી વેશભૂષામા હતો લગવા વસ્ત્ર પહેરેલા હતો, માથુ મુડેલુ હતું, હાથમા ત્રિદંડ ધારણુ કરેલો હતો, યોગીને જોતા જ રાજકુમારના દિલમા આનંદની રેખા ઉત્પન્ન થઈ તેને ખાતરી થઈ કે હવે ચોર મળી ગયો બરાબર આજ ચોર છે ચોરના જે લક્ષણ હોય છે તે સર્વ આનામા દેખાય છે આ પ્રકારની વિચાર નિદ્રામા પડેલા રાજકુમારને જગાડતા યોગીએ જણુ કે-હે મહાતુલ્ય ! ક્યાથી આવો છો ? ક્યા કારણે ચિન્તાથસ્ત દેખાવ છો ? યોગીની વાત

वाराणसीनगरात् समायातोऽस्मि, अतिदरिद्रोऽस्मि, अतः पृथिव्या भ्रमामि ।
परिवाजकः प्राह—वत्स ! खेद मा कुरु, अद्य तत्र दारिद्र्यं छिनधि, तत्राभीष्टं
ददामि । ततो दिवस यावत् तौ तत्र स्थितौ ।

राजावगडदत्तसहितश्चौरः कस्यचिदिभ्यस्य गृहे चौर्यदृष्ट्या क्षात्र दत्तवान्
तत्र चौरस्तस्य गृहे प्रविष्टः, अगडदत्तस्तु बहिः स्थित । परित्राजकेन बहुद्रव्यस-
भृताः पेटिका गृहाद् बहिः कर्पिताः, ताः क्षात्रमुखेऽगडदत्तस्य समीपे मुक्ताः स

हो रहे हो ? जोगी की बात सुनकर अगडदत्त राजकुमार ने कहा—महा-
राज ! वाराणसी नगर से आ रहा हूँ—अतिदरिद्र हूँ आपत्ति का मारा
इधर उधर फिर रहा हूँ । सुनकर जोगी ने अगडदत्त से कहा वत्स !
इससे चिन्ता करनेकी बात कौनसी है ? तुम घबराओ नहीं । मैं तुम्हारे
दारिद्र्य को समूलतः विनष्ट कर दूंगा, और जो तुम चाहोगे वही मैं
दूंगा । इस प्रकार परस्पर बात करते हुए वे दोनों दिन भर उसी
पेड़ के नीचे रहे । जब रात्रि का समय आया तब उस घनावटी जोगी
ने अगडदत्त को साथ लिया और चोरी करने के लिये वहाँ से रवाना
हुआ । नगर में वह एक सेठ के मकान पर पहुँचा । वहाँ उसने भीत
में खातर किया, और अगडदत्त से कहा कि तुम बाहिर बैठ रहना,
जाना नहीं, मैं चोरी का माल जो तुम को घर में से निकाल कर देता
जाऊँ उसको एक तर्फ रखते जाना । अगडदत्त ने कहा ठीक ऐसा ही
करूँगा । जोगी मकान में घुसा—वहाँ से उसने धन से भरी हुई पेटिया
उठाई और उस खातर में से उनकी बाहर रखी । अगडदत्त उनकी

सालणी अगडदत्त राजकुमार के कछु—महाराज ! वाराणसी नगरीथी आवु छु
अति दरिद्र छु, आपत्तिथी घेराधने अछि तडी लटकी रह्यो छु ओ
सालणीने योगीके कछु—वत्स ! ओभा चिन्ता करवानी शी जरूर छे ? गलराव
नही हूँ तमारा दारिद्र्यने भीटावी दधश, अने तमे के आइशे ते हूँ तमने
आपीश आ प्रकारे परस्पर वाते करता करता आपो दिवस भन्ने जणुआये
ते आउनी नीचे गाज्यो रात्री पडता ते योगीना वेशमा रह्योला चोरे अगड
दत्तने साथे बर्धने ते नगरना शेकना घरनी भीत केअथी अगडदत्तने अहार
उलो राणी कछु—हूँ अहर जाँ छु ने तु अडी शेकावे कयान जने
नही चोरीना माल घरमाथी काढीने हूँ आकारामाथी तने आपु ते ओक
तरफ राखतो जने अगडदत्तने ओ प्रभावे करवानु कथुत्यु ओटले ते योगी
मकाननी अहर घुस्यो घरमाथी तेले धनथी लरेली पेटिओ उडावा अने
आकारामाथी अहार काढवा भाडी अगडदत्त तेनी रजेवाणी करतो रह्यो

परित्राजरुः स्वयमन्यत्र कुत्रचिद् गत्वा गृह्णन् ददृष्टिपुरुषान् समानीतवान् । तेषां शिरसि ताः पेटिका दत्त्वाऽगडदत्तेन सह स्वयं नगराद् उद्दिगंतः । परित्राजरुऽगडदत्तमाह — भो ! क्षणमात्रं वने स्थित्वा निद्रासुखमनुभूयामः । परित्राजरुकेनैव युक्ते सति सर्वेऽपि पुरुषास्तत्र सुप्ताः । रुपटनिद्रया परित्राजरुऽपि सुप्तः । अगडदत्तोऽपि 'अस्य विश्वासो न कायः' यतः "घोरा मुहुत्ता अवल सरीर" इति विचार्य वृक्षमूलेऽगडदत्तः प्रसुप्तोऽस्तीति यथा प्रतिगोधो भवेत् तथा स्पर्कीयवस्त्रेण वृक्षमूलं प्रच्छाद्य स्वयं खड्गमादाय गच्छन्नरीत्या वृक्षस्यापरभागे स्थितः । ततोऽसौ

रखवारी करता रहा । इतने में वह जोगी वहां से निकलकर बाहर आया और अनेक दरिद्र पुरुषों को साथ में लेकर वहां वापिस आगया । उन पेटियों को उनके माथे पर रखवा कर अगडदत्त को साथ ले फिर वह वहां से अपने स्थान की ओर रवाना हो गया । स्थान इनका जंगल में था अतः वह सब को लेकर वहां पहुँच गया । पहुँचकर उसने कहा—हे अगडदत्त ! यहाँ कुछ देर तक अपन सव ठहर कर विश्राम करलें । इस प्रकार कह कर वह सो गया उसके सोते ही वे सब पुरुष भी सो गये । जोगी वास्तविक निद्रा में नहीं सोया था, किन्तु बनावटी निद्रा में ही वह सो रहा था । अगडदत्त चतुर था उसने विचार किया, अज्ञातकुलशील वाले का सहसा विश्वास नहीं करना चाहिये । क्यों कि "घोरा मुहुत्ता अवल सरीर" समय विकट है शरीर अवल है इसलिये मनुष्य को हर समय सावधान रहना आवश्यक है, ऐसा सोचकर उसने एक वृक्ष की फैली हुई जड़ पर इस तरह से अपना वस्त्र ओढ़ा दिया कि जिससे जगने पर जोगी को ऐसा ख्याल हो जावे कि "यह

बोरी करवानु काम पतावीने ते जोगी जडार आवी थोडे दूर जर्धने डेटलाड हरिद्री भाषुयेने लध आव्थे गेठ ॥ धरमाथी बोरेली पेगीआ तेमना भाथा उपर सुकावी अगडदत्तने साथे लध ते त्याथी जगलमाना पोताना स्थान तरक्ष पलायन थये त्या पडोथीने तेबु अगडदत्तने कहु—आपबु थोडे वजत आही विश्रान्ति कगीअे आ प्रभाबु कडीने ते सुध गये अेना सुता पछी ते सधगा भाषुसे पण सुध गया थोगी जरेजर जधतो न डतो पणु डोग करतो डतो अगडदत्त यतुर डतो तेबु विचार कथो डे,—अज्ञातकुलशील पाणानो विश्वास करवो न जेध अे डेम डे, "घोरा मुहुत्ता अवल सरीर" समय विकट छे, शरीर अणज छे " भाटे मनुष्ये डर समय सावधान रडेवु जरूरी छे अबु समज्जने तेबु अेड आडनी देलायेली डण उपर पोतानु वज्र अेवी रीते ओढाडी दीधु डे, जेनाथी जोगी जगे त्याडे तेने अेवो ज्वाल आवे डे,

પરિત્રાજકુ ચત્થાય તાન્ સર્ગાન્ સજ્ઞેન હતયાન્ । તત્તોઽગડદત્તસ્ય સમીપે સમાગત
 સુત્તોઽયમગડદત્ત ઇતિ મત્વા વસ્ત્રાચ્છાદિતટ્ટક્ષમૂલોપરિ ગ્વદ્ગ્રહારં કૃત્વા વદતિ-
 હતો હતો મયા હતઃ । અત્રાન્તરે-અગડદત્તોઽહ જીવિતોઽસ્મિ જીવિતોઽસ્મીતિ વદન
 અગડદત્તઃ સ્વજ્ઞેન તસ્ય જઘાઢ્ય ચિચ્છેદ । જઘ્ઘાઢ્યે છિન્ને સતિ સ તત્રૈવ પતિ-
 તસ્તં રાજકુમારમગડદત્ત પ્રાહ-વત્સ ! અહમસ્મિ ભુજગનામચ્ચૌરઃ, મમાત્ર ઇમજ્ઞાને
 પશ્ચિમદિશિ પાતાલગૃહમસ્તિ, તત્ર મમ ભગિની વીરમતીનામ્ની કુમારિકાઽસ્તિ ।

અગડદત્ત હી યદા સો રદા હૈ ” ઓર સ્વય દાથ મેં તલવાર લેકર વૃક્ષ
 કે અપર ભાગ કી ઓટ મેં જાકર ટિપ ગયા । જય સત્ર અચ્છી તરહ
 સો ગયે ઓર ઘોર નિદ્રા લેને લગે તો વદ યોગી ઊઠા ઓર ઊઠકર
 ડસને ઇક હી સાસ મેં તલવાર સે સોયે હુપ સત્ર કે શિર કાટ દિયે ।
 પશ્ચાત્ અગડદત્ત કો મારને કે લિયે વદ વદા આયા જહાં વૃક્ષ કી જડ
 કપડે સે ઢકી હુઈ થી । જોગી ને “ યદી અગડદત્ત સો રદા હૈ ” ઇસ
 ધ્યાન સે ડસ વૃક્ષ કી જડ પર તલવાર કા ઘાવ કિયા, ઓર કહને લગા
 કિ મૈને અગડદત્ત કો માર દિયા, માર દિયા, માર દિયા । ઇતને મેં હી
 અગડદત્ત પ્રકૃટ હોકર કહને લગા કિ નહીં નહીં અગડદત્ત જીવિત હૈ
 જીવિત હૈ જીવિત હૈ । ઇસા કહને કે સાથ હી અગડદત્ત ને અપની
 તલવાર ણેસી યુક્તિ સે ફેંકી જિસસે ડસકે ડોનોં પૈર કટ ગયે । ડોનોં
 પૈર કે કટ જાને સે વદ જોગી વદી પર ગિર પડા । ગિરને કે સાથ હી
 ડસને રાજકુમાર અગડદત્ત સે કદા-વત્સ ! મે ભુજગ નામ કા ચોર હૂ,

અગડદત્ત જ અહી સુઈ રહ્યો છે, અને પોતે હાથમા તલવાર લાઇને એ
 ઝાડની પાછળના ભાગમા જઈ છુપાઈ ગયો. બ્યારે બીજા મનુષ્યો દોર
 નીકામા પડ્યા હતા ત્યારે તે જોગી ઉઠ્યો અને ઉઠીને એકી ધ્યાસે
 તેણે તલવારથી સુતેલા બધાના માથા ઢાપી નાખ્યા પછી અગડદત્તને મારવા
 માટે તે બ્યા વૃક્ષની ડાળ કપડાથી ઢાકેલ હતી ત્યા આવ્યો યોગીએ
 “ અહિ અગડદત્ત સુઈ રહ્યો છે ” એમ માનીને તે વૃક્ષની ડાળ ઉપર
 તલવારનો ઘા કર્યો અને કહેવા લાગ્યો કે, મે અગડદત્તને મારી નાખ્યો,
 મારી નાખ્યો મારી નાખ્યો એટલામા અગડદત્તે પ્રત્યક્ષ બડા થઇને કહ્યું કે,
 નહી અગડદત્ત જીવે છે, જીવે છે, જીવે છે આમ કહીને અગડદત્તે પોતાની
 તલવાર એવી સુક્તિ પૂર્વક તે જોગીની ઉપર ફેંકી કે જેનાથી જોગીના
 બન્ને પગ કપાઈ ગયા બન્ને પગ કપાઈ જતા તે જોગી ત્યા જ પડી ગયો
 પડતાની સાથે જ તેણે રાજકુમાર અગડદત્તને કહ્યું, વત્સ ! હું

ત્વમસ્ય ષટ્વૃક્ષમ્ય મૂલે તમ્યા નામ ગૃહીત્વા શબ્દ કુરુ । સા યથા ભૂમિગૃહદ્વારમુ-
દ્ધાટયિષ્યતિ, ત્વા ચ સ્વસ્વામિન કરિષ્યતિ, તદ્વિશ્વાસાર્થે મમ સ્વન્ન ગૃહાણ । ઇત્યુક્તે-
ઞગડદત્તસ્તસ્ય સ્વન્ન ગૃહીતવાન્ । સ ચૌરસ્તુ તત્રૈવ મૃતઃ ।

અગડદત્તકુમારશ્ચૌરોક્તસ્થાનમાગત્ય વીરમતીમાહ્વયતિ । સા તત્રાગત્ય દ્વારમુ-
દ્ધાટિતવતી । અગડદત્તકુમાર સ્પગૃહે સમાનીય સાદર પર્યટ્ઠે ઉપવેશયતિ, સ્વન્ના-
વૃદ્ધ ચ પમચ્છ । સ ચાગડદત્તકુમારસ્તદ્વૃત્ત યથાવસ્થિત કથયિત્વા વિશ્વાસાર્થત-
સ્વન્ન દર્શયામાસ । સા ચ “ત્વદર્થં ચન્દનાદિકુમાનયામિ” ઇત્યુક્ત્વા પ્રાસાદોપરિ ગતા ।

મેરા ઘરો રમશાન મેં પશ્ચિમ દિશા કી તરફ પાતાલગૃહ છે । વહા મેરી
એક વહિન રહતી છે જો અમીતક અવિવાહિત છે । ઉસકા નામ વીર-
મતી છે । તુમ ઇસ ષટ્વૃક્ષ કે મૂલ પર સ્થલે હોકર ઉસકો ઉસકા નામ
લેકર આવાજ દેના । અપના નામ સુનતે હી વહ દરવાજા ઓલ દેગી
ઔર તુમ કો ખીતર લે જાવેગી । વહ વહા તુમ કો અપના પતિ ઘના
લેગી । ઉસકા તુમ પર વિશ્વાસ હો જાય, ઇસ નિમિત્ત તુમ મેરી યહ
તલવાર લે લો । જવ યોગી ને એસા કઠા-તો અગડદત્ત ને ઉસી સમય
ઉસકી તલવાર ઉસસે લે લી । ચોર વહી પર મર ગયા ।

જૈસા ચોર ને પહિલે અગડદત્ત સે કહાં યા ઉસી કે અનુસાર અગડ-
દત્ત કુમાર પશ્ચિમ દિશા મેં ઉસ ષટ્વૃક્ષ કે મૂલ કે પાસ આયા ઔર
“ વીરમતી વીરમતી ” નામ લેકર પુકાર ને લગા । વીરમતી ને અપના
નામ સુનકર જીઘ્ર હી પાતાલગૃહ કા દરવાજા ઓલ દિયા, ઔર વહ
અગડદત્ત કો ખીતર લે ગઈ । ખીતર લે જાકર ઉસને અગડદત્ત કો એક
સુન્દર સેજ પર બેઠા દિયા ઔર અપને ભાઈ કા વૃત્તાન્ત પૂછને લગી ।
ઉસ અગડદત્તકુમાર ને ઉસકે ભાઈ ચોર કા સવ વૃત્તાન્ત યથાર્થ સુના-

નામનો ચોર છુ અહી રમશાનમા પશ્ચિમ દિશા તરફ પાતાળ ગૃહ છે ત્યા
વીરમતી નામે મારી એક બહેન રહે છે જે હજુ સુધી અવિવાહિત છે તમે આ
વડના મૂળ ઉપર ઉભા રહીને તેને તેનું નામ લઈ બોલાવજો પોતાનું નામ સાબળતા
જ તે દરવાજો ખોલશે અને તમારો આદરસત્કાર કરી તમોને પરણશે

મરતા સમયે ચોરે કહ્યા પ્રમાણે અગડદત્ત કુમાર તે વડવૃક્ષના મૂળની
પામે ગયો અને વીરમતીને સાહ પાડવા લાગ્યો વીરમતીએ પોતાનું નામ
સાબળીને તુરત જ પાતાળગૃહનો દરવાજો ખોલ્યો અને અગડદત્તને તે અદર
લઈ ગઈ અદર લઈ જઈ ને તેણે અગડદત્તને એક સુદર શય્યા - પલંગ ઉપર
બેસાડ્યો અને પત્ની પોતાના ભાઈનું વૃત્તાન્ત પૂછવા લાગી અગડદત્તે તેના
ભાઈનું સઘળું વૃત્તાન્ત કહી સંભળાવ્યું અને તેણે આપેલી તલવાર તેને વિશ્વાસ

તદાગ્ગડદત્તેન ચિન્તિતમ્—“ એતસ્યાશ્ચૌરભગિન્યા વિશ્વાસો ન કાર્યઃ ”
 યતઃ—“ ઘોરા મુહુત્તા અચલ સરીર ” ઇતિ ત્રિચિન્ત્ય સ શય્યા મુચ્ચતા ભિત્તિસમીપે
 દીપસ્યાધસ્તલે સ્થિતઃ । સા ગૃહસ્યોપરિભૂમિન્ના ગત્યા યન્ત્રપયોગેણ શય્યોપરિ
 શિલા મુમોચ । તયા શય્યા ચૂર્ણિતા નષ્ટા ચ, તતો “ મયા ભ્રાતૃપ્રાતકો હત. ” ઇતિ
 વદન્તી તત્ર સમાગર્તા તામગ્ગડદત્તઃ કેશેષુ સાક્રોશ ધૃત્વા ‘ જીપિતોઽસ્મિ,
 સ્ત્રીત્વાત્ ત્વા ન હન્મિ ’ ઇત્યુક્તવાન્ । તતઃ પ્રભાતે સ રાજઃ સમીપે ચૌરસ્ય છિન્ન

કર ઉસ કે વિશ્વાસ કે લિયે ઉસ ચોર કી વી હુઈ તલગાર કો ઉસકો
 દિશ્વલા દી । “ મેં આપકે લિયે ચદનાદિક લે આજ તપતક આપ યહીં
 પર ચેઠે રહિયેગા ” એસા કહ કર વહ વહા સે ઉઠ ગઈ ।

ઉસકે જાતે હી અગ્ગડદત્ત ને વિચાર ક્રિયા કિ ઇસ ચોરભગિની કા
 મુક્કે વિશ્વાસ નહીં કરના ચાહિયે, કયોં કિ “ ઘોરા મુહુત્તા અચલ
 સરીર ” એસા વિચાર કરકે ઉસને વહ શય્યા ડોડ દી । ઓર વહાં સે
 ઉઠકર વહ ભિત્તિ કે સહારે દીપક કે નીચે આકર સ્વહા હો ગયા ।
 વીરમતી ને ગૃહ કે ડપર કી છત પર જાકર યત્ર કી સહાયતા સે
 શય્યા કે ડપર એક બઢી ભારી શિલા પટક દી । ઉસકે ગિરતે હી વહ
 સેજ ફકદમ ચૂર ચૂર હો ગઈ । વીરમતી બોલી કિ—“ મેં ને અપને ભાઈ
 કે ઘાતક કો માર ડાલા ” । યહ સુનકર અગ્ગડદત્ત કો વહુત અધિક
 રોષ આ ગયા । ઉસકે નીચે આતે હી અગ્ગડદત્ત ને ઉસકી ચોટી પકડકર
 કહા હે પાપિનિ ! મેં તો નહીં મરા હૂ જીવિત હૂ પર તૂ યદિસ્ત્રી ન હોતી
 તો અવશ્ય આજ મર જાતી । એસા કહ કર વહ પ્રાત.કાલ હોતે હી વહા

એસે એ માટે બતાવી “ હું આપને માટે ચદનાદિક લઈ આવું ત્યા સુધી
 આપ અહીં એસો ” એવું કહીને તે ત્યાથી ઉભી થઈ

તેના ગયા પછી અગ્ગડદત્તે વિચાર કર્યો કે, આ ચોરની બહેનનો મારે
 એકદમ વિશ્વાસ ન કરવો. બેઠાં એ કેમકે, “ ઘોરા મુહુત્તા અચલ સરીર ” એવો
 વિચાર કરીને તેણે તે શય્યા છોડી દીધી અને ત્યાથી ઉઠીને તે ભીતના આધારે
 દીવાની નીચે જઈને ઉભો રહ્યો. વીરમતીએ ઘરની ઉપરની છત ઉપર જઈને
 યુત્રની સહાયતાથી શય્યાની ઉપર એક મોટી ભારે શીલા નાખી. શીલા
 પડવાથી તે શય્યાના ચૂરચૂરા થઈ ગયા. વીરમતી બોલીકે, “ મેં મારા ભાઈના
 માત કરનારને મારી નાખ્યો ” આ સાંભળીને અગ્ગડદત્તને ખૂબ જ ક્રોધ થયો.
 વીરમતી નીચે આવતાની સાથે જ તેના ચોટલો પકડીને અગ્ગડદત્તે કહ્યું—હે
 પાપણી ! હું તો મર્યો નથી છતાં છું પણ તું જો આ ન હોત તો આજે
 હું તારા ટુકડા કરી નાખત એવું કહીને પ્રાતઃકાળ થતા વીરમતીને પકડી “

मस्तक तस्य भगिनीं च नीत्वाऽष्टमे दिवसे राजसभाया राज्ञोऽग्रे गन्तुं प्रस्थितः । राजा च तदा रोषाग्निष्ट. “अत्रागडदत्तं हनिष्यामि” इति चिन्तयन् सिंहासने स्थित आसीत् । तदवसरे हस्तस्थितचौरमस्तकमगडदत्तमायान्तं दृष्ट्वा राजा हृष्टो जातः । अगडदत्तश्च सर्वं वृत्तं कथयति स्म । राजा तस्माद् भूमिगृहात् समस्त वित्तमानाय लोकेभ्यो दत्तम् । भूपेन सा चौरभगिनी जीवन्ती मोचिता ।

अत्रागडदत्तकुमारस्य चरित्रविशेषेण चमत्कृतः स राजा तस्मै कमलसेनारया स्वपुत्रीं ददौ । तन्मिन्नपसरे स राजा तस्मै शत गजेन्द्रान्, सहस्र ग्रामान्, अयुत-से वीरमती को पकड़ कर और उसके भाई के मस्तक को काट कर साथ में ले राजा के पास आने के लिये रवाना हुआ । राजा उस समय क्रुद्ध होकर सिंहासन पर बैठा था, और विचार कर रहा था कि—‘आज आठवाँ दिन है अतः अगडदत्त को आज भरवा दूंगा’ इतने में हाथ में चोर का मस्तक लिये हुए अगडदत्त को आते हुए देखा तो राजा हर्षित हुआ । उस समय अगडदत्तने राजा को समस्त वृत्तान्त यथावत् सुना दिया । वृत्तान्त सुनकर राजाने उस भूमिगृह से समस्त द्रव्य को मगचाकर जो जिसका था वह सब लोकों को दे दिया । एवं वीरमती को जीती हुई ही छोड़ दिया ।

अगडदत्त के वीरताभरे इस कार्य को देखकर राजा को बड़ा आश्चर्य हुआ । प्रसन्न होकर राजा ने कमलसेना नाम की अपनी पुत्री के साथ इसका पाणिग्रहण करवा दिया । अगडदत्त राजा का जमाई बन गया । राजा ने दहेज में अगडदत्त के लिये सौ हाथी, एक हजार ग्राम

लाभ औरतु मस्तक कापी लई ने ते रान्त मभक्ष होनर थये। आ गान्तु अये सभये रान्त जोधना आवेगभा सिंहासन उपर भेडेल हुतो अने विचार करी रह्यो हुतो ठे, “आने आठमे दिवस छे भाटे अगडदत्तने आने प्राणान्त दउ आपीश ” आठवामा औरतु माथु हाथमा लई ने अगडदत्तने आवतो। नेछने राजा भूषण हर्षित थये। अगडदत्ते रान्तने सघणी पीना कही मलणावी वृत्तात मलणीने रान्तये ते भूमिगृहमाथी सघणु द्रव्य मगावीने ने नेतु हुतु ते द्रव्य सघणा बोडोने आपी दीधु अने वीरमतीने छवती छोडी दीधी अगडदत्तना वीरता लरेला आ ठार्यने नेछने राजने भूषण आश्चर्य थयु अने प्रसन्न थउने रान्तये उभयमेना नामनी पोतानी पुत्री तेनी साथे परणुवी अगडदत्त रान्तने जमाई बन्यो, रान्तये दहेजभा मे हाथी, अक हजार ग्राम, दस हजार घोडा, अकलाख सैनिके आप्या, साथेसाथ सात भाणने

મૃશ્વાન્, લક્ષ પદાતીન્ દત્તવાન્ । રાજા દત્તે સપ્તભૂમિકે પ્રાસાદે રાત્રસમાનિતસ્તત્પુર
વાસિનિઃ સમાદ્યતથાગડદત્તઃ સુપ્તેન તિષ્ઠતિ ।

અન્યદા સ્વપ્રાસાદે સ્થિતસ્થાગડદત્તસ્ય સમીપે શ્રેષ્ઠિપુત્ર્યા મદનમઙ્ગર્યા
પ્રેપિતા કાચિન્નારી સમાયાતા । તયોક્તમ્-ત્યા પિના મદનમઙ્ગરી કૃચ્છ્રેણ પ્રાણાન્
ધારયતિ । અગડદત્ત આહ-યદાઽહ શશ્વપુર ગમિષ્યામિ, તદાઽહ તા ગૃહીત્વા
ગમિષ્યામિ, અતઃ સ્વલ્પ સમય પ્રતીક્ષ્યતામ્ । તતસ્તદ્વચન શ્રુત્વા સા નારી ગતા ।

અયુત-દસ ૧૦ હજાર ઘોડેઠાં અને એક લાખ પદાતી (પૈદલ સિપાહી) દિયે।
ફિર સાતે રાત્રીના એક સુંદર મહેલ મળી દિયા । અગડદત્ત કુમારે તેમાં
અપની પત્ની કમળસેનાના સાથે રહેવા લાગ્યા । રાત્રી સમયે ૨ વાગ્યે
તેના રાજાના સન્માન કરવા લાગ્યા । નગરવાસીઓએ તેને દર-તરફથી
તેના આદર સત્કાર કરવા માંડ્યા । તેના આદર સત્કાર કરવામાં તેના આદર
પ્રજાજનને નિરંતર સત્કાર પાતા હતા । અગડદત્તકુમારે તેમાં પર
સુખપૂર્વકે અપની સમય કો વ્યતીત કરવા લાગ્યા ।

કુછ દિવસોના બાદ અપની મહેલમાં આનંદપૂર્વક સમય કો વ્યતીત
કરવાના અગડદત્તના પાસે તેના સેવકી પુત્રી મદનમઙ્ગરીએ અપની
એક દાસી મેજી, વળી આવીને કહ્યું-મેજી આપના પાસે મદનમઙ્ગરી
એ મેજી છે, અને તે કહ્યું-મેજી આપના પાસે મેજી કહીને તેના
સાથે અત્યંત પ્રાણો કો રાખ રહી છે । દાસીની વાત સુનકર અગડદત્ત
કુમારે તેના પુત્રમાં તેના કહ્યું-મેજી આપના પાસે મદનમઙ્ગરીએ
કહ્યું-મેજી આપના પાસે મેજી કહીને તેના સમય સાથે લેતા

એક મહેલ પશુ આપ્યો । અગડદત્ત કુમારે તેના પોતાની પત્ની કમળસેનાના સાથે
રહેવા લાગ્યો । રાત્રી સમયે સમયે ઉપર તેના સન્માન કરવા લાગ્યો । નગરવા
સીઓ પશુ અગડદત્ત કુમારના દરેક પ્રસંગે આદરસત્કાર કરવામાં ઠાઠ કમી
નહોતા રાખતા । આ રીતે રાત્રી અને પ્રજાજનોથી સત્કાર પામીને તે સુખપૂર્વક
તેના સમય વ્યતીત કરવા લાગ્યો ।

આ પ્રમાણે અગડદત્ત આનંદપૂર્વક પોતાના મહેલમાં દિવસો વ્યતીત
કરતો હતો । એક દિવસ તેની પાસે શેઠની એક દાસી મદનમઙ્ગરીના સદેશો
લઈને આવી અને કહેવા લાગી કે, મને આપની પાસે મદનમઙ્ગરીએ મોકલી
છે તે આપને ખૂબ યાદ ઠરે છે અને આપના વિરહથી ઘણી જ દુઃખી છે,
આપની આશાએ જીવન ટકાવી રહી છે । દાસીની વાત સાંભળીને અગડદત્ત
કુમારે કહે કે, હા દાસી ! તમે જઈને મદનમઙ્ગરીને કહો-હું ત્યારે આવી થી
શશ્વપુર જઈશ ત્યારે તેને સાથે લેતો જઈશ આજ્ઞાન સુધી તમે, ”

अथान्यदाऽगडदत्तमाह्वयितुं पित्रा प्रेषितौ पितुः सेनकाशुभौ गजारूढौ तत्र समागतौ । तौ दृष्ट्वाऽगडदत्तः पित्रो कुशलं पृच्छति, तावाहतुः—तत्र पित्रोः कुशलं वर्तते, किंतु त्वद्विरहाकुली त्वन्मातापितरौ स्तः । अगडदत्तस्तद्वचनं श्रुत्वा भृशमुत्कण्ठितो जातः । ततोऽगडदत्तः स्वश्वशुरस्य भुवनपालनृपस्य समीपं गत्वा वदति—

चलूंगा, अतः जैसे इतने दिनों तक प्राणों को सुरक्षित रखा है, वैसे ही कुछ दिनों तक और सुरक्षित रखूँगे, वहाँ चलने में अब अधिक दिनों की देर नहीं है । दासी ने इस प्रकार अगडदत्तकुमार का सदेश जाकर मदनमजरी को सुना दिया । अगडदत्तकुमार का सदेश पाकर मदनमजरी को अपार हर्ष हुआ ।

एक समय की बात है कि अगडदत्त कुमार को बुलाने के लिये उसके पिता के द्वारा भेजे हुए दो सेवक हाथी पर आरुढ़ होकर वहाँ आये । अगडदत्तकुमार ने उनसे अपने माता पिता की कुशलता के समाचार पूछने के साथ यह भी पूछा कि कहो यहाँ पर तुम्हारा आना कैसे हुआ । उन्होंने कहा आप के घर पर सब प्रकार से कुशलता है, परन्तु आपके माता पिता को आपके विरह की वेदना अत्यंत सतारही है इसलिये हम आप को लेने के वास्ते आये हैं । इस समाचार को सुनकर अगडदत्तकुमार के चित्त में बड़ा ही उद्वेग जागृत हुआ, और इतनी अधिक उत्कण्ठा बढी की माता पिता के कब दर्शन होंगे । उत्कण्ठित बना हुआ अगडदत्तकुमार उसी समय अपने श्वशुर भुवनपाल

द्विमे व्यतितं त्र्यां ते रीते थोडा बहुत द्विमे शांति राखने सौ सारा वाना थशे त्या जवामा हुये आआ द्विसनी बार नथी दानीये घेर आवी अगडदत्तने स देशो मदनमजरीने सलगाव्यो पोतानी आशा नशुकना लविध्यमा इणशे जणी मदनमजरी दुर्पथी रोमाथ अनुभववा लागी

आम द्विमे वीतता अेक द्विस हाथी उपर भेसीने जे अनुयशे अगडदत्त पाये आन्या अने तेमना पिता तरुथी भोडबेढो स देशो कछो माता पिताना कुशलवर्तमान पूछयाणाह अगडदत्ते ते अनुयशेना आपवानु प्रयोजन पूछथु आपनार मेवडोये कछु के, आपना माता पिता सवे कुशल छे परतु आपना विरहनी वेदना तेमने सतावी रही छे आथी अमे आपने देवा भाटे आव्या छीये आ समाचार सालगीमे अगडदत्तना चित्तमा भयो उद्वेग थयो अने माता पिताना दर्शन करवा तेनु चित्त अधीर अन्धु उत्कण्ठना आवेशमा अगडदत्तकुमार तेज वजने पोताना सासरा भुवनपाल

अथान्यदाऽगडदत्तमाह्वयितुं पित्रा प्रेषितौ पितुः सेवकाभ्यां गजार्द्धौ तत्र समागतौ । तौ दृष्ट्वाऽगडदत्तः पित्रोः कुशलं पृच्छति, तावाहतुः—तत्र पित्रोः कुशलं वर्तते, किंतु त्वद्विरहाकुलौ त्वन्मातापितरौ स्तः । अगडदत्तस्तद्वचनं श्रुत्वा भृशमुत्कण्ठितो जातः । ततोऽगडदत्तः स्वभृशुरस्य भुवनपालनृपस्य समीपं गत्वा पदति-

चलगा, अतः जैसे इतने दिनों तक प्राणों को सुरक्षित रखा है, वैसे ही कुछ दिनों तक और सुरक्षित रखो, वहा चलने में अब अधिक दिनों की देर नहीं है । दाम्नी ने इस प्रकार अगडदत्तकुमार का सदेश जाकर मदनमजरी को सुना दिया । अगडदत्तकुमार का सदेश पाकर मदनमजरी को अपार हर्ष हुआ ।

एक समय की बात है कि अगडदत्त कुमार को बुलाने के लिये उसके पिता के द्वारा भेजे हुए दो सेवक हाथी पर आरुढ़ होकर वहां आये । अगडदत्तकुमार ने उनसे अपने माता पिता की कुशलता के समाचार पूछने के साथ २ यह भी पूछा कि कहो यहां पर तुम्हारा आना कैसे हुआ । उन्होंने कहा आप के घर पर सब प्रकार से कुशलता है, परन्तु आपके माता पिता को आपके विरह की वेदना अत्यंत सुतारही है इसलिये हम आप को लेने के वास्ते आये हैं । इस समाचार को सुनकर अगडदत्तकुमार के चित्त में बड़ा ही उद्वेग जागृत हुआ, और इतनी अधिक उत्कण्ठा बढी की माता पिता के कब दर्शन होंगे । उत्कण्ठित बना हुआ अगडदत्तकुमार उन्ही समय अपने भृशुर भुवनपाल

द्विमे व्यतित कथां ते रीते घोडा वधु द्विमं शांतिं रात्रौ सौ सारा वाना यथे
त्या जवामा हवे जाजा द्विसनी वार नथी दाम्नीये धेर आवी अगड-तने।
स देशे भदनमजरीने सलगाव्ये। पोतानी आशा नलुकना लविभ्यमा इणशे
नाथी भदनमजरी दुर्पथी रोमाय अनुभववा लागी

आम द्विमे व्यतित कथां ते रीते घोडा वधु द्विमं शांतिं रात्रौ सौ सारा वाना यथे
त्या जवामा हवे जाजा द्विसनी वार नथी दाम्नीये धेर आवी अगड-तने।
स देशे भदनमजरीने सलगाव्ये। पोतानी आशा नलुकना लविभ्यमा इणशे
नाथी भदनमजरी दुर्पथी रोमाय अनुभववा लागी

જમો મલ્લિતુઃ સેવકૌ મામાહ્યિતુમગ્રાયાતૌ, અતસ્તત્ર ગન્તુમિન્ઝામિ, રાજા માહ-
ત્વયા પુનરિદાગન્તવ્ય ત્વદર્શનેન યય સુખિનો ભગામઃ, ઇત્યુક્ત્વા સ રાજા તસ્મૈ
વત્સાભરણાદિક દત્ત્વા તેન સહ સપસ્ચિન્દાં સ્વપુત્રી પ્રાહ્ણિણોત્ ।

તતો નગર્યાં વહિઃ સકલસૈનિક નિવેશ્ય નગરીમધ્યે સ્વયમેકસ્મિન્ રયે સ્થિત્વા
તા દૂતિકા પ્રતિ સ્વસેવકમેક પ્રેપિતવાન્, સા દૂતિકા મદનમજરીસમીપં ગત્વા
વદતિ-અગડદત્તકુમારઃ સેના વહિઃ પ્રસ્થાપ્યેકેન રયેન ત્વદર્થં તિષ્ઠતિ । દૂત્યા વચન

રાજા કે પાસ પહુંચકર કહને લગા કિ-દો સેવક મેરે પિતા ઠારા ભેજે
હુવ યહા મુઝે બુલાને કો આપે હુવ હું, હસલિયે મૈ અવ ઘર પર જાના
ચાહતા હુ । અગડદત્તકુમાર કી વાત સુનકર રાજા ને કહા-આપ સુશી
સે જાઈએ પરન્તુ પુનઃ યહા આનેકા આપ સે આગ્રહ હૈ, ક્યોં કિ આપકે
દેખને સે હમ સવ કો ઘડા આનન્દ હોતા હૈ । રાજા કી આજ્ઞા પાકર
અગડદત્ત ચલને કી તૈયારી કરને લગા । રાજા ને હસકે સાથ અપની
પુત્રી કો ભી ભેજ દિયા ઓર અગડદત્ત કો સૂવ વત્સ આભરણ આદિ સે
સત્કાર કર વિદા કિયા ।

અગડદત્ત નગર સે જ્યોં હી બાહિર હુઆ કિ ઉસકો મદનમજરી કો
સાથ મે લે ચલને કી વાત યાદ આગઈ । ઉસને શીઘ્ર હી સકલ સૈનિકોં
કો વહી પર ઘડા કર કે ઓર સ્વયં એક રથ પર વૈઠ નગર મે પહુંચ
કર એક અપને સેવક કો મદનમજરી કી દૂતી કે પાસ ભેજ દિયા ।
દૂતી મદનમજરી કે પાસ જાકર કહને લગી કિ વાઈંજી અગડદત્તકુમાર
શસ્ત્રપુર કે લિયે પ્રસ્થિત હો રહે હૈં । સકલ સેના કો નગર સે બાહિર

રાજા પાસે જઈને ઠહેવા લાગ્યો કે, મારા પિતાનો સદેશો લઈને જે અતુ
અરે મને ખોલાવવા અહીં આવેલ છે આથી હું મારે ઘેર જવા ઇચ્છુ છું-
અગડદત્તની વાત સાંભળીને રાજાએ કહ્યું-આપ પુશીથી બાવ પર તુ ફરીથી
કોઈવાર અહીં આવવાનો આપને હું આગ્રહ કર છું કેમ કે, આપની હાજ
રીથી અમને યધાને ઘણોજ આનંદ થાય છે રાજાની આજ્ઞા મળતા અગડદત્ત
જવાની તૈયારી કરવા લાગ્યો રાજાએ તેની સાથે પોતાની પુત્રીને પણ
મોકલી અને અગડદત્ત કુમારને ઘણા વસ્ત્ર, આભૂષણો આપી વિદાય આપી
અગડદત્તે ત્યારે નગર છોડ્યું ત્યારે તેને મદનમજરીને સાથે લેવાની
વાત યાદ આવી તેણે એ વખતે સઘળા સૈનિકોને ત્યાજ ખડા રહેવાનો હુકમ
આપી, પોતે એક રથમાં બેસીને નગરમાં પહોંચી ગયો અને પોતાના એક
સેવકને મદનમજરીની દાસી પામે મોકલ્યો દાસીએ સેવકની વાત સાંભળીને
મદનમજરી પાસે જઈને કહ્યું-બાઈ સાહેબ ! અગડદત્તકુમાર શ

श्रुत्वा मदनमजरी सखीसहिता हर्षेण राजकुमारस्यागडदत्तस्य समीपे समागता ।
अगडदत्तस्ता रथे समरोप्य हयान् प्रेर्य निर्यातो नगर्या रहिः स्वभैरवैर्मिलितः ।

अथागडदत्तस्ताभ्या प्रियाभ्या सह सैन्यसयुतः पथि गच्छन् क्वचिदटव्या
पट्टन् भिल्लान् समुखमागच्छतो ददर्श । तदा तैः सहागडदत्तसैन्यस्य युद्धं प्रवृत्तम् ।
तत्रागडदत्तस्य सैन्यं प्रवलैर्भिल्लैः पराजितम् । राजपुरुषाः कमलसेनया सहान्येन
मार्गेण शरवपुरं प्रस्थिताः । ततोऽगडदत्तो मदनमजरीसहितस्तदा रथे स्थितो भिल्लैः

स्थापित कर एक रथ लेकर तुम्हें उलाने आये हुए हैं । ज्यों ही दूती के
इस प्रकार के वचनों को मदनमजरी ने सुना तो वह बड़ी हर्षित हुई,
और शीघ्र ही अपनी सखी को साथ लेकर वह कुमार अगडदत्त के पास
आ गई । अगडदत्त ने उसको रथ में बैठा कर घोड़ों को हाक दिया और
आकर नगर के बाहर ठहरे हुए अपने सैनिकों में मिल गया ।

रथ आनदपूर्वक तीव्र गति से चलने लगा । सैनिक लोग भी
आगे पीछे चल रहे थे । चलते २ रथ एक अटवी मार्ग में आ पहुँचा ।
वहाँ पर अगडदत्त ने बहुत से भीलों को साम्हने आते हुए देखा ।
अगडदत्त के सैनिकों का और इन भीलों का परस्पर में युद्ध होने
लगा । भीलों ने अगडदत्त के सैनिकों को बड़ी बुरी तरह से परास्त कर
दिया । परास्त होकर वे राजपुरुष राजकन्या कमलसेना को लिये हुए अन्य
मार्ग से शरवपुर के लिये चल दिये । जब अगडदत्त ने यह देखा तो वह स्वयं
उनसे युद्ध करने के लिये सबद्ध हो गया । मदनमजरीसहित रथ में

सधणी सेनाने नगरनी अडार उभी गणी अेक रथ लधने तभने पोला
ववा माटे पास आव्या छे दाम्नीनी आ वात सालणी भनभजरी भूम
आनन्द पाभी अने क्षण पणु न वितावता तरत न पोतानी अेक सणीने
साथे लधने ते कुमार अगडदत्त पासे आवी पडोथी अगडदत्ते तेने रथभा
भेसाडीने रथ टोडोथे अने न्या पोतानी सेना भडी हुती त्या सौ आवी गया

रथ आनन्द पूर्वक तीव्र गतीथी आवी रह्यो हुते सैनिको पणु आगण
पाछण आवी रह्यो हुता आवता आवता तेअो अेक न गलना मार्गभा
आवी पडोथ्या त्या अगडदत्ते भाभेथी धणु बीडोने आवता जेथो बीडोअे
आवीने अगडदत्तना भेनिको उपर हुडो कथो परस्पर युद्ध भन्थु बीडोअे
अगडदत्तना भेनिकोने भूमभ भूरी रीते हराव्या भागी छुटेला ते राज-
पुरथ कभणसेनाने लधने भीन रस्ते धधने शणपु नवा रवाना थया
न्यारे रथभा भेडोला अगडदत्तकुमारो पोतानी सैनिकोनी आ डालत जेध
जाने ते कोध अठयो अने जते न आगण आवी ते बीडोनी

सह युध्यमानस्तद्भिल्लपल सर्व शरीरपद्मावयति । ततो भिल्लपतिः स्वसैन्यं नष्टं दृष्ट्वा क्रोधावेशेन निष्ठुर वचो ध्रुवन युद्धार्थं राजकुमारस्यागडदत्तस्य समुखे समायातः । तयोर्युद्धं पवृत्तम्, परस्परमुक्तशरघर्षणसमुत्थितगह्विरनभ्र विधुलकाश दर्शयन्तौ-धनुर्ज्याघोषैर्वनजतूखासयन्तौ सततोन्मुक्तैः शैर्गगने मण्डपं कुर्वतौ युयुधतुः । तदा प्रत्युत्पन्नगुद्धिनाऽगडदत्तेन विचारितम्—अयमोजसा दुर्जयोऽस्ति, अतः कपटप्रबन्धेनामुं जयामि, इति विमृश्य स्वस्य पुरो भागे मदनमजरीमुपवेशयति । अथ

बैठे हुए उस अगडदत्त ने उस भिल्ल की सेना को अपने बाणों के प्रहारों से तितर-बितर कर दिया । भिल्ल सरदार ने अपनी सेना को नितर-बितर होते हुए जय देखा तो उसको बहुत अधिक क्रोध का आवेग आगया । उसके आवेश से बशीभूत होकर उसने निष्ठुर वचन बोलते हुए अगडदत्त को युद्ध के लिये कहा, और एकदम उसके सामने आगया । दोनों का परस्पर में जमकर युद्ध होने लगा । परस्पर एक दूसरे के ऊपर बाणों की वर्षा करने लगे । बीच २ में बाणों के टकराने से जो अग्नि के कण निकलते थे उससे ऐसा मालूम पड़ता था कि बिना मेघ के यह बिजली चमक रही है । उनके धनुष की टकार से वन के जन्तुओं तक को घ्रास हो रहा था । बाण आपस में जब एक दूसरे के ऊपर निरन्तर छोड़ने में आ रहे थे तो उस समय आकाश में उन बाणों का एक मंडप जैसा तना हुआ दिखलाई देने लगा था । लड़ते २ अगडदत्त ने जब यह देखा कि यह शत्रु बल से परास्त हो सके ऐसा नहीं है, अतः प्रत्युत्पन्नमति होने से अगडदत्त ने विचार किया कि इसको कपट द्वारा ही अब परास्त करना चाहिये । इस

सामे युद्धे अथो आने आणुवृष्टिथी लीलेने नसाडी हीधा लील सरदार पोताना नाणुसेने नासलाग करता नेधं डेपायमान थयो, अने आवेशमा आवीने निष्ठुर वचन बोलता बोलता अगडदत्त कुमारने युद्ध भाटे पडकार कथी अेकदम ते तेनी सामे आवीने ठेलो अने वरये युद्ध थवा लाग्यु अेक भील आणुनेो वरसाह वरसाववा लाग्ना, अेक भील साथे आणुो अथडावाथी अग्नि अेवो तेो अरतो छतो डे लण्णे वगर वरसाडे वीजणी अमकी डोय तेमना धनुष्य टकाराथी न गलना पशुओ पणु विद्ववण अनी रक्षा हुना आणु अेक भील उपर अविरत रीते छोडाछ रक्षा हुता अने आकाशमा अे आणुो मडपनी भाइक छवाछ गया हुता लउता लउता अगडदत्ते नेयु डे आ शत्रुने अणथी डराववो मुश्केल छे, त्यारे पोते शीघ्र विचारक डोवाथी तेने कपट द्वारा डराववानो विचार कथो, पोत

दिव्याङ्गनामित्र परमसुन्दरी ता विलोम्य भिल्लपतिर्मोहितो जातः । ततोऽगडदत्तस्त मोहमुपगत भिल्लपतिं तीक्ष्णघाणेन यक्षःस्थले प्रहार कृतवान् । ततस्त भिल्लपतिं शराघातान्यथाव्याकुल पृथिव्या पतितं विलोक्यागडदत्तेनोक्तम्—मया हतोऽयं भिल्लपतिः । भिल्लपतिना कथितम्—अहं त्वदीयपत्नीनेत्रघाणेन हतोऽस्मि, न तु त्वया, तस्मादेवं गर्वं मा कुरु ‘मया हतोऽयं भिल्लपति’—रिति । इत्युक्त्वा मृते सति तस्मिन् स राजकुमारोऽगडदत्तः स्वरिच्छद सैनिक न पश्यति, ‘मम सैन्य

प्रकार विचार कर उसने अपने सामने मदनमजरी को बैठा लिया । अय क्या या-ज्यों ही भिल्लपति ने दिव्याङ्गना के समान इस सर्वाङ्ग सुन्दरी को देखा तो वह उसकी रूपराशि से विमोहित हो पागल जैसा बन गया । अगडदत्त ने भिल्लपति को मोह से बेभान बना हुआ देखकर शीघ्र ही एक तीक्ष्ण घाण से उसकी छाती में प्रहार किया । भिल्लपति उस घाण के आघातकी व्यथासे व्याकुल होकर जमीनपर गिर पड़ा । अगडदत्त ने जमीन पर पड़ता उसे देखकर कहा—मैंने भिल्लपति को मार दिया है । अगडदत्त की बात सुनकर भिल्लपति ने कहा—तू झूठ बोलता है तुझ में क्या ताकात थी जो मुझे मार देता । मैं जो मर रहा हूँ सो तेरी पत्नी के नेत्रघाण से घायल होकर मर रहा हूँ, अतः इस प्रकार का झुठा अहंकार मत कर । ऐसा कह कर भिल्लपति ने वही पर अपने प्राणों का उत्सर्ग कर दिया । भिल्लपति के मरते ही अगडदत्त इतस्तत् भागे हुए अपने सैनिकों की परवाह न कर वहा से

पहली तेहे मदनमजरीने पोतानी आगण भेमाडी लीधी, लील नायकनी नजर मदनमजरीनी उपर पडी, ते दिव्याङ्गना सर्वाङ्ग सुन्दर देखने जेध लील नायक तेना उपर मोहित जनी पागल जेवे थध गये, अगडदत्ते लील नायकने मोहयी भेलान जनेदो जेधने तुरत ज ओठ तीक्ष्ण घाणुथी तेनी छाती विधी नाणी घाणु वागवाथी लील नायक भेलान थधने जमीन उपर ढणी पडयो लील नायकने जमीन उपर पडतो जेधने अगडदत्ते विजय पोकार क्यो दे, “मे लील नायकने मारी नाज्यो” अगडदत्तनी बात साबणीने लील नायके ठहुर-शा भाटे जुहु भोले छे ? तागभा जेवी कर्ष ताकात जणी छे ते तु भने मारी गके ? हु ताग घाणुथी नथी पडयो, पण “तारी पतिना नयन घाणुथी घायल थध भगी रह्यो छु भाटे आवा प्रकारने। जुको अहंकार करवो मूडी दे” ओटलु कहीने लील नायके त्या ज पोताना घाणु मूडी दीधा अगडदत्तना मैनिडे वेर विजेर थध गया हुता पोते अकले पडयो छे. जेध ममल मैनिडेनी पग्वा न करता तेहे पोतानो रथ त्याथी आगण

મિલ્લાના મયાત્ વ્યાપિ ગતમિતિ મત્યા એકેન રથેન ગચ્છસ્તામટપીમુલ્લખ્ય,
ગોકુલમાગતઃ । ગોકુલાદ્ ઠૌ પુરુષૌ નિર્ગત્ય ત પૃષ્ઠવન્તૌ-મયાન્ વય યામ્યતિ । સ
રાજકુમારોઽગડદત્તઃ પ્રાહ-શશ્વપુર ગચ્છામિ । તૌ કથિતવન્તૌ-યદીન્ઠસિ, આયામપિ
ત્વયા સહ ગન્તુમિચ્છાવઃ । અગડદત્ત પ્રાહ-અયમસ્તુ ।

અયાગ્રે ગન્તુકામોઽગડદત્તો રથે તુરગ્ગમૌ યોજયતિ, તદા તૌ કથિતવન્તૌ-અત્ર
માર્ગે શ્વાપદસકુલ મહાવન મિલિખ્યતિ, તત્ર ચત્વારિ ભયાનિ વર્તન્તે-દુર્યોધનનામક
શ્વૌરઃ ૧, મત્તો હસ્તી ૨, દૃષ્ટિવિપઃ સર્પઃ ૩, વ્યાગ્રથ ૪ । તસ્માદમુ પળમામગમ્ય
માર્ગં ત્યક્ત્વાઽમુના યર્ષગમ્યમાર્ગેણ ગચ્છ, અગડદત્તો વદતિ-અસ્મિન્નેવ માર્ગે ગચ્છત,

एकाकी कि-‘ मेरा सैन्य मित्रों के भयसे कहीं चला गया है ’ यों समझ
कर चल दिया, और बहुत जल्दी उस अटवी को पार कर गोकुल में
आ पहुँचा । वहाँ आते ही इससे दो पुरुषों ने आकर पूछा कि आप
कहाँ जा रहे हैं ? अगडदत्त ने कहा कि मैं शश्वपुर जा रहा हू । उन
दोनों ने तब कहा कि यदि आप कहें तो हम भी आपके साथ २
चलें । अगडदत्त ने कहा-चलो हमारा इसमें क्या हर्ज है ।

અગડદત્ત ને આગે જાને કી ઇચ્છા સે સુસ્નાને કે લિયે ઝોડે હુ
ધોડો કો રથ મે જુનવાયા કિ ઇતને મે ડોનોં ને કહા-ઇસ માર્ગ સે
ચલને મે આગે ઇક શ્વાપદોં સે સકુલ મહાવન પડતા હૈ વહા ૪ ભય હૈ,
વે યે હૈ ૧ દુર્યોધન ચોરકા, ૨ મદોન્મત્ત ગજરાજકા, ૩ દૃષ્ટિવિપ સર્પકા
૪ વ્યાગ્રકા । ઇસલિયે ઇસ છહમાસ કે માર્ગકો ઝોડકર ઇક વર્ષમે શશ્વ-
પુર પહુંચાને વાલે માર્ગ સે ચલને મેં હી પ્રેય હૈ । ડોની પાત સુનકર
અગડદત્ત ને કહા-ઇસી છહમાસ વાલે માર્ગ સે હી ચલે મે । આપ લોગોં

હકાચે અને ઝડપથી તે જગલ પાર કરી ગોકુળમાં આવ્યા પહોંચ્યા ત્યા
પહોંચતા જ તેને બે પુરુષો મળ્યા, તેમણે પૂછ્યું કે આપ કયા જઈ રહ્યા
છો ? અગડદત્તે કહ્યું-કે, હું શશ્વપુર જઈ રહ્યો છું એ બંનેએ કહ્યું કે
તે આપ કહો તો અમે પણ આપની સાથે સાથે આવીએ અગડદત્તે કહ્યું
એમાં મને શું વાધો હોય ? ખુશીથી ચાલે ।

અગડદત્તે વિશ્રાન્તિ લઈ રહેલા ઘોડાઓને રથમાં જોડ્યા એટલે તે
બંનેએ કહ્યું આ માર્ગે જવામાં જોખમ છે આ રસ્તે લય કર જગલ આવે
છે તેમાં ચાર પ્રકારના લય છે ૧ દુર્યોધન ચોરનો, ૨ મદોન્મત્ત ગજરાજનો,
૩ દૃષ્ટિવિપ સપનો, ૪ વાધનો, આથી આ છ માસના માર્ગને બદલે એક
વરસે શશ્વપુર પહોંચાડે છે તે લાખા માર્ગેથી ચાલવું ઉચિત છે અગડદત્તે
કહ્યું-ખીવાની જરૂર નથી આપણે આ છ મહિનાના દ્રકા માર્ગેથી જ

युष्मान् शीघ्रमेव शस्त्रपुर प्रापयिष्यामि । तच्छ्रुत्वा-तौ गोकुलादागतौ पुरुषौ, अन्ये च धनिनः पान्थास्तेन सह चलिताः ।

तदा जटाजूटमुकुटत्रिशूलकुण्डिकावारी भस्मोद्धूलितशरीरो योगी भिक्षुः समिलितः । स तदाऽगडदत्त वदति-वत्स ! शम्भपुरे ममापि गन्तव्यम्, किंतु मत्सन्निधौ स्पर्णदीनाराः मन्ति, ते धार्मिकपुरुषैः परमार्थकार्यार्थं दत्ताः, तान् ग्रहाण, यथाऽहं मार्गे निःशङ्कमनसा प्रजामि । इत्युक्त्वा स तस्मै राजकुमाराय दीनार-ग्रन्थिका दत्त्वा सार्थिकं सह चलितः । स च गानेन, नृत्येन, गत्या, चेष्टया, स्तरेण,

को र्म शीघ्र ही शम्भपुर पहुँचा दूगा । अगडदत्त की इस बात को सुन-कर गोकुल से आये हुए वे दोनों पुरुष तथा और भी बहुत से धनिक मुसाफिर उसके साथ बहा से चले ।

मार्ग में चलते ही इनको एक योगी मिला-जिसके भस्म पर जटा जूट का मुकुट जैसा रखा था, त्रिशूल एवं कुण्डिका जिसके हाथ में थी । भस्म से जिसका समस्त शरीर आच्छादित हो रहा था । उसने अगडदत्तसे कहा वत्स ! शम्भपुर मुझे भी जाना है किन्तु मेरेपास सोना महँगे है, इनको कितनेक धार्मिक पुरुषोंने मुझे परमार्थ कार्य के लिये दिया है इसलिए तुम इनको अपने पास रखलो तो-मैं निःशङ्क बनकर मार्ग में चलता रहूँगा । अगडदत्त ने उसकी बात को मान लिया और उसके द्वारा दी गई दीनारों की पोटली को अपने पास रख मे रखलिया । चाचाजी अब निश्चिन्त होकर अन्य मुसाफिरो के साथ २ आगे २ चलने लगे । योगी तो ये ही इसलिये साथ के लोगों को वह

आप छोड़ने हुं जट्टही शम्भपुर पहुँचादी दृष्टा अगडदत्तनी बात साधु जीने गोपुण्ठी साथे थोड़ा ते भन्ने पुरुषो तेमज्ज जीन पणु धणु धनिक मुसाफिरो तेनी साथे आत्था

भार्गभा आलता आलता तेमने ओक योगी भण्यो जेना भस्मक उपर मोटी जटा હતી, તેના હાથમા ત્રિશૂળ અને ખખ્ખર હતું તેના આખા શરીરે રાખ ચોળેલી હતી તેણે અગડદત્તને બહુ, વત્સ ! મારે પણ શમ્ભુર જવું છે પરંતુ મારી પાસે સોના મહોરો છે કેટલાક ધનિક પુરુષોએ પરમાર્થ કાર્ય માટે મને તે આપી છે આને આપ જો આપની પાસે રાખો તો હું નિશ્ચિતે રસ્તો ઠાપીશ અગડદત્તે તેની વાત માની લીધી અને તે સાધુએ આપેલી સોના મહોરોની પોટલી પોતાના રથમા મૂકી યોગી નિશ્ચિત બની બીજા મુસાફરોની સાથે આગળ આગળ ચાલવા લાગ્યો તે યોગી તો હતા જ એટલે ગાનતાન અને

મિલ્લાના મયાત્ કયાપિ ગતમિતિ મત્વા એકેન રથેન ગચ્છંસ્તામટ્ટીમુલ્લમ્બ્ય,
ગોકુલમાગતઃ । ગોકુલ્યાદ્ દ્વૌ પુરુષૌ નિર્ગત્ય તં પૃષ્ઠવન્તૌ-મવાન્ વચ યામ્યતિ । સ
રાજકુમારોઽગડદત્તઃ પ્રાહ-શશ્વપુર ગચ્છામિ । તૌ કથિતવન્તૌ-યદીન્ઞસિ, આત્રામપિ
ત્વયા સહ ગન્તુમિચ્છામઃ । અગડદત્ત પ્રાહ-અમસ્તુ ।

અથાગ્રે ગન્તુકામોઽગડદત્તો રથે તુરગ્ગમૌ યોજયતિ, તદા તૌ કથિતવન્તૌ-અત્ર
માર્ગે શ્વાપદસકુલ મહાવન મિલિયતિ, તત્ર ચત્વારિ મયાનિ ર્વન્તે-દુર્યોધનતામક
શ્ચૌરઃ ૧, મત્તો હસ્તી ૨, દૃષ્ટિવિપઃ સર્પઃ ૩, વ્યાગ્રથ ૪ । તસ્માદ્મુ પળમાસગમ્ય
માર્ગ ત્યક્ત્વાઽમુના વર્ષગમ્યમાર્ગેણ ગચ્છ, અગડદત્તો વદતિ-અસ્મિન્નેવમાર્ગે ગચ્છત,

एकाकी कि-‘ मेरा सैन्य भिड़ो के भयसे रुहीं चला गया है ’ यों समझ
कर चल दिया, और बहुत जल्दी इस अटवी को पार कर गोकुल में
आ पहुँचा । वहा आते ही इससे दो पुरुषों ने आकर पूछा कि आप
कहा जा रहे हैं ? अगडदत्त ने कहा कि मैं शश्वपुर जा रहा हूँ । उन
दोनों ने तब कहा कि यदि आप कहे तो हम भी आपके साथ २
चलें । अगडदत्त ने कहा-चलो हमारा डममें क्या हर्ज है ।

અગડદત્ત ને આગે જાને કી ઇચ્છા સે સુસ્તાને કે લિયે ઝોડે હુણ
ઘોડોં કો રથ મે જુનવાયા કિ ઇતને મે ઉન દોનોં ને કહા-ઇસ માર્ગ સે
ચલનેમે આગે ણક શ્વાપદોં સે સકુલ મહાવન પડતા હૈ વહા ૪ મય હૈં,
વે યે હૈં ? દુર્યોધન ચોરકા, ૨ મદોન્મત્ત ગજરાજકા, ૩ દૃષ્ટિવિપ સર્પકા
૪ વ્યાગ્રકા । ઇસલિયે હમ ઇહમાસ કે માર્ગકો ઝોડકર ણક વર્ષમે શશ્વ
પુર પહુંચાને વાલે માર્ગ સે ચલને મેં હી શ્રેય હૈ । ઉનકી વાત સુનકર
અગડદત્ત ને કહા-હસી છહમાસ વાલે માર્ગ સે હી ચલે ગે । આપ લોગોં

હુકારો અને ઝડપથી તે જગલ પાર કરી ગોકુળમા આવા પહોંચ્યો ત્યા
પહોંચતા જ તેને બે પુરુષો મળ્યા, તેમણે પૂછ્યું કે આપ કયા જઈ રહ્યા
છો ? અગડદત્તે કહ્યું-કે, હું શશ્વપુર જઈ રહ્યો છું એ બંનેએ કહ્યું કે
જો આપ કહો તો અમે પણ આપની સાથે સાથે આવીએ અગડદત્તે કહ્યું
એમા મને શુ વાધો હોય ? ખુશીથી ચાલે ।

અગડદત્તે વિશ્રાન્તિ લઈ રહેલા ઘોડાઓને રથમા બેડયા એટલે તે
બંનેએ કહ્યું આ માર્ગે જવામા બેખમ છે આ રસ્તે ભયકર જગલ આવે
છે તેમા ચાર પ્રકારના ભય છે ૧ દુર્યોધન ચોરનો, ૨ મદોન્મત્ત ગજરાજનો,
૩ દૃષ્ટિવિપ સર્પનો, ૪ વાઘનો, આથી આ છ માસના માર્ગને બદલે એક
વરસે શશ્વપુર પહોંચાડે છે તે લાખા માર્ગથી ચાલવુ ઉચિત છે અગડદત્ત
કહ્યું-ખીવાની જરૂર નથી આપણે આ છ મહિનાના દૂરા માર્ગથી જ જવુ છે

युष्मान् शीघ्रमेव शरपुर प्रापयिष्यामि । तच्छ्रुत्वा-तौ गोकुलादागतौ पुरुषौ, अन्ये च धनिनः पान्थास्तेन सह चरिताः ।

तदा जटाजूटमुकुटत्रिशूलकुण्डिकाधारी भस्मोद्धूलितशरीरो योगी भिक्षुः समिलितः । स तदाऽगडदत्त वदति-वत्स ! शरपुरे ममापि गन्तव्यम्, किंतु मत्संनिधौ स्वर्णदीनाराः सन्ति, ते धार्मिकपुरुषैः परमार्थकार्यार्थं दत्ताः, तान् गृहाण, यथाऽहं मार्गे निःशङ्कमनसा प्रजामि । इत्युत्त्वा स तस्मै राजकुमाराय दीनारग्रन्थिका दत्त्वा सार्थिकः सह चरितः । स च गानेन, नृत्येन, गत्या, चेष्टया, स्तरेण, को म शीघ्र ही शरपुर पहुँचा दूगा । अगडदत्त की इस बात को सुनकर गोकुल से आये हुए वे दोनों पुरुष तथा और भी बहुत से धनिक मुसाफिर उसके साथ वहाँ से चले ।

मार्ग में चलते ही इनको एक योगी मिला-जिसके भस्म पर जटाजूट का मुकुट जैसा रखा था, त्रिशूल एवं कुण्डिका जिसके हाथ में थी । भस्म से जिसका समस्त शरीर आच्छादित हो रहा था । उसने अगडदत्तसे कहा वत्स ! शरपुर मुझे भी जाना है किन्तु मेरेपास सोना महँगे है, इनको कितनेही धार्मिक पुरुषोंने मुझे परमार्थ कार्य के लिये दिया है इसलिये तुम इनको अपने पास रखलो तो-मैं निःशङ्क बनकर मार्ग में चलता रहूँगा । अगडदत्त ने उसकी बात को मान लिया और उसके द्वारा दी गई दीनारों की पोटली को अपने पास रख मे रखलिया । बामाजी अब निश्चिन्त होकर अन्य मुसाफिरों के साथ २ आगे २ चलने लगे । योगी तो थे ही इसलिये साथ के लोगों को वह

आप होड़ोने हु जट्टीथी शरपुर पहुँचादी दृष्ट अगडदत्तनी बात साबलीने गोपुणथी साथे थयेला ते भन्ने पुरुषो तेमज्जणीन पण्ण धनिक मुसाफिरो तेनी साथे आत्थी

मार्गमा आलता आलता तेमने ओक योगी भज्जे। तेना भस्मक उपर मोटी जटा हुती, तेना हाथमा त्रिशूल अने जम्पर हुतु तेना आभा शरीरे राख थोणेली हुती तेण्णे अगडदत्तने वहु, वत्स ! मारे पण्ण शरपुर जवु छे परतु मारी पामे सोना भडोरो छे केटला'ठ धनिक पुरुषोअे परमार्थ कार्य भाटे भने ते आपी छे आने आप जे आपनी पामे राणो तो हु निश्चिते रस्तो जापीथ अगडदत्ते तेनी बात मानी लीधी अने ते साधुअे आपेली सोना भडोरोनी पोटली चोताना रथमा भूडी योगी निश्चित जनी ज्जिन्ना मुसाफिरोनी साथे आगण आगण आलवा लाओ। ते योगी तो हुता ज्ज ओटवे जानतान अने

ચક્ષુ સાદૃશ્યાત્ તસ્ય દયો દાયકશ્ચક્ષુર્દય, યથા દરિણાદિગરણ્યેઽરણ્યે લુપ્તાક
 લુપ્તિતેમ્ય પટ્ટિકાદિદાનેન ચક્ષુષિ પિધાય હસ્તપાદાદિ વદ્ધ્વા તૈર્ગતૈ પાતિતમ્ય કથિ
 ત્પટ્ટિકાઽપનોદેન ચક્ષુર્દૈવા માર્ગે પ્રદર્ગયતીતિ તથા ભગવાનપિ ભવારણ્યે રાગદ્વેપલુપ્તાક-
 લુપ્તિતાઽઽત્મગુણનેમ્યો દુરાગ્રહપટ્ટિકાઽઽઞ્ઞાદિતનાનન્ન-પુમ્યો મિથ્યાત્વગતૈ પાતિતેમ્યસ્ત
 દપનયનપૂર્વક જ્ઞાનચક્ષુર્દૈવા મોક્ષમાર્ગે પ્રદર્ગયતિ । એતદેવ પ્રકારાન્તેરેગાઽહ ‘મગ્ગદણ’
 માર્ગદય—સમ્યગ્સૂત્રનત્રયલક્ષણ શિત્રપુરપથ, યદ્વા—વિગિષ્ટગુણસ્થાનપ્રાપક ક્ષયોપશમભાવો

આર્થો કે ઉપર પટ્ટી બાધકર એવ હાથ પૈર બાધકર સ્વડ્ડે મે પટકે ગયે પ્રાગિયો
 કો કોઈ દયાલુ સજ્જન ઉનકી આર્થો કી પટ્ટી સ્વોલ કર એવ ઉન્હે સ્વડ્ડે સે નિકાલ
 કર માર્ગ દિસલાતા હૈ ઓર ઇસ અપેક્ષા જૈસે વહ ઉન્હે વ્યાવહારિકરૂપ સે ચક્ષુ કા
 દાતા કહા જાતા હૈ ઉસી પ્રકાર ભગવાન્ મી ઇસ સસારરૂપ અરણ્ય મે રાગદ્વેપ આદિ
 ચોરો દ્વારા જિનકા આત્મગુણરૂપી ધન હરણ ક્રિયા જા ચુકા હૈ એવ દુરાગ્રહરૂપી
 પટ્ટી દ્વારા જિનકે જ્ઞાનરૂપી નેત્ર ઢકે હુએ હૈ તથા જો મિથ્યાત્વરૂપા સ્વડ્ડે મે પડે
 હૈ એસે પ્રાગિયો કો ઉસ મિથ્યાત્વરૂપી સ્વડ્ડે સે નિકાલકર જ્ઞાનરૂપી ચક્ષુ દેકર ઉન્હે
 મુક્તિમાર્ગ દિસલાતે હૈ, અત પ્રમુ ચક્ષુર્દય હૈ । ઇસી વાતકો પ્રકારાતર સે સૂત્રકાર
 પુન પ્રદર્શિત કરતે હૈ—(મગ્ગદણ) વે પ્રમુ માર્ગદય હૈ—સમ્યગ્દર્શનાદિ રત્નત્રય મુક્તિ
 કા માર્ગ હૈ, અથગ વિગિષ્ટ ગુણસ્થાનો કા પ્રાપક ક્ષયોપશમભાવ મી માર્ગ હૈ ।
 પ્રમુ ઇસકે દાતા હૈ । (સરણદણ) કર્મરૂપી જન્મો સે વગાકૃત હોને કે કારણ

આવેલા અને આજોના ઉપર પટ્ટી બાધીને તેમજ હાથ પગ બાધીને ખાડામા
 નાખી દેવામા આવેલા પ્રાણિઓને કોઈ દયાળુ સજ્જન તેમની આજોની
 પટ્ટી બાધીને તેમજ તેમને ખાડામાથી બહાર કાઢીને રસ્તો બતાવે છે અને
 તે અપેક્ષાએ તે જેમ તેના વ્યાવહારિકરૂપથી ચક્ષુનો દાતા ઢહેવાય છે, તેજ
 પ્રકારે ભગવાન પણ આ સસારરૂપ અરણ્યમા રાગદ્વેપ આદિ ચોરો દ્વારા
 જેના આત્મગુણરૂપી ધન હરણ કરવામા આવી ચુકેલુ છે તેમજ દુરાગ્રહરૂપી
 પટ્ટીદ્વારા જેના જ્ઞાનરૂપી નેત્ર ઢાકી દીધેલા છે તથા જે મિથ્યાત્વરૂપી ખાડામા
 પડયા છે તેવા પ્રાણિઓને તે મિથ્યાત્વરૂપી ખાડામાથી કાઢીને જ્ઞાનરૂપી ચક્ષુ
 આપીને તેમને મુક્તિમાર્ગ બતાવે છે તેથી પ્રમુ ચક્ષુર્દય છે આ વાતને
 પ્રકારાન્તરથી સૂત્રકાર ફરીને પ્રદર્શિત કરે છે, (મગ્ગદણ) તેઓ (પ્રમુ) માર્ગ
 દય છે—સમ્યગ્દર્શનાદિ રત્નત્રય મુક્તિનો માર્ગ છે અથવા વિગિષ્ટ ગુણસ્થાનોને
 પ્રાપ્ત કરાવનાર ક્ષયોપશમભાવ પણ માર્ગ છે પ્રમુ તેના દાતા છે (સરણ

दए जीवदए वोहिदए धम्मदए धम्मदेसए धम्मनायए धम्म-

मार्ग, तस्य दय-दाता, 'सरणदए' शरणदय-शरण-परित्राण कर्मरिपुवशीकृततया व्याकुलाना प्राणिना रक्षणस्थान वा तस्य दय । 'जीवदए' जीवदय-जावेपु-एकेन्द्रियाणिसमस्तप्राणिषु त्या-सद्वटमोचनलक्षणा यस्मेति, यद्वा-चावन्ति मुनयो येन स जाय-मयमजीवित तस्य दय । 'वोहिदए' वोपिदय-वोपि-निनप्रणीतधर्ममूलमृता तत्त्वार्थश्रद्धानलक्षणसम्यग्दर्शनरूपा तस्या दय । 'धम्मदए' धर्मदय-धर्म-दुर्गति-प्रपतज्जन्तुसरक्षणलक्षण श्रुतचारित्र्यात्मकस्तस्य दय । 'धम्मदेसए' धर्मदेशक-धर्म=प्राप्तिप्रतिपादितलक्षणस्तस्य देशक=उपदेशक । 'धम्मनायए' धर्मनायक-

व्याकुल हुए प्राणियों को प्रभु निर्भय स्थान के प्रदायक है, (जीवदए) भगवान् को दया केवल सजी पचेन्द्रिय जीवों तक ही सीमित (व्याप) नहीं है किन्तु एकेन्द्रिय से लेकर समस्त सजी अमजी पचेन्द्रिय प्राणियोंतक भी वह एकरस होकर वह रहा है, उसलिये वे जीवन्त्य हैं । अथवा-मुनिजन जिम जीवनसे जीते हैं ऐसा जो सयमरूप जीवित है उसक प्रगता होन से प्रभुको जावदय कहा गया है । (वोहिदए) भगवान् समन्तिरूपा बोधको देने वाले हैं । (धम्मदए) दुर्गति में गिरते हुए प्राणियोंको जो धारण अर्थात् रक्षण करे वह श्रुतचारित्र्यात्मक धर्म ही धर्म है । भगवान् उस धर्मके दाता हैं । (धम्मदेसए) भगवान् उक्तस्वरूप धर्मके उपदेशक हैं । (धम्मनायए) भगवान् उस धर्मके नायक=नेता अर्थात् प्रमत्तस्थान हैं ।

दए) धर्मरूपी श्रुत्योदी वश दशमेला डोवाना दारणे व्याकुल थयेला प्राणिओने प्रभु निर्भय स्थानको प्रदायक ठे (जीवदये) भगवान्नी दया देवस अजी पचेन्द्रिय एवे। सुधी न व्याप्त (मयाहित) नथी, परंतु ऐकेन्द्रियथी भाडीने अभन्त अजी अमजी पचेन्द्रिय प्राणिओ सुधी पण तेओ ऐकग्य थईने वडे ठे, ते भाटे तेओ अवहय ठे अथवा मुनिजन नेपु एवन एवे ऐ तेपु अयमउप एवन ने ऐ तेना प्रगता डोवादी प्रभुने अवहय ढेला ठे (वोहिदये) भगवान् अभवितरूपी बोधने देवावाणा ऐ (धम्मदए) दुर्गतिमा पडता प्राणिओने उद्धार अर्थात् रक्षण ठे ते श्रुतचारित्र्यात्मक धर्म न धर्म ऐ भगवान् ते धर्मना दाता ठे (धम्मदेसए) भगवाने उपर ढेला स्वइय धमना उपदेशक ठे (धम्मनायए) भगवान ते धर्मना नायक=नेता अर्थात् प्रभवन्वान ठे (धम्मसारही) भगवान धर्मरूप

સારહી ધમ્મવરચાઉરત-ચક્કવટ્ટી દીવો તાળ સરણગર્ડ પડઢા

ધર્મસ્ય નાયક = નેતા પ્રમુખ इति यावत् । ‘ધમ્મસારહી’ ધર્મમાર્ગથિ — ધર્મસ્ય સારથિ , ભગવતિ સારથિત્વાગેપેણ ધર્મે રથત્વારોપો — રથયત इति પરમ્પરિતરૂપકાલદ્વારસ્તસ્માદ્ યથા સારથી રથદ્વારા તત્સ્થમચનાન સુખપૂર્વકમમીષ્ટ સ્થાન નયતિ ઉન્માર્ગગમનાન્તિશ્ચ પ્રતિરુણદ્વિ તથા ભગવાન ધર્મદ્વાગ મોક્ષસ્થાનમિતિ ભાવ । ‘ધમ્મવર-ચાઉરત-ચક્કવટ્ટી’ ધર્મવરચાતુરન્તચક્રવર્ત્તા—દાન—શીલ—તપો—ભાવૈ ચતસૃણા નરકાન્નિગતાના ચતુર્ણાં વા કપાયાણામન્તો નાશો યસ્માત્, અથવા—ચતસો ગતાશ્ચતુર કપાયાન્ વાઽતયતિ નાશયતાતિ, યદ્વા—ચતુર્મિર્દાનશીલતપોભાવૈ કૃત્વાઽન્તો રમ્યોઽયવા ચચારો દાનાદ્યોઽન્તા—અવયવા

(ધમ્મસારહી) ભગવાન્ ધર્મરૂપ રથકા સચાલન કરનેવાલે હૈં । ભગવાનમ સારથિચક્રા આરોપ કરનેસે ધર્મમે રથત્વકા આરોપ વ્યક્તિત હોતા હૈ, ઇસલિયે યહૈં પરમ્પરિતરૂપક અલ્પકાર સમજના ચાહિયે । ઇસકા અભિપ્રાય યહ હૈ કિ, જૈસે સારથી રથદ્વારા રથ પર બેઠ હુખ પથિકોકો સુખપૂર્વક ડનકે અમીષ્ટ સ્થાનમે પહુંચાતા હૈ, ઉન્માર્ગગમન આદિસે ડનકો રોકના હૈ, ડસી પ્રકાર ભગવાન મો ધર્મરૂપ રથમેં ભવ્ય પ્રાણિયોકો બૈઠા-કર ડસકે દ્વારા ડહે ડનકા અમીષ્ટ મોક્ષ સ્થાનતક સુખપૂર્વક પહુંચા દેતે હૈં ઓર ડન્હે ડમાર્ગસે રોકતે હૈં । ઇસલિયે ભગવાન્ ધર્મસારથિ કહે ગયે હૈ । (ધમ્મવર-ચાઉરતચક્કવટ્ટી) દાન, શીલ, તપ, ઇવ ભાવ ડન ધર્મકે જિન ચાર પાયોં દ્વારા ચાર નરકાન્નિ ગતિયોકા અથવા ચાર મોધાદિ કપાયાકા નાશ હોતા હૈ, અથવા—ચાર ગતિયોંકા ઇવ ચાર કપાયાકા જો નાશ કરતા હૈ, અથવા દાન, શીલ, તપ ઇવ

સ્થાના સચાલન કરવાવાળા છે ભગવાનમા સારથિત્વનો આરોપ કરવાથી ધર્મમા રથત્વનો આરોપ વ્યક્તિત (પ્રગટ) થાય છે તેથી અહીં પરપરિત ૩૫૪ અલ્પકાર સમજવો જોઈએ તેનો અભિપ્રાય એ છે કે જેમ સારથી રથ દ્વારા રથ પર બેઠા બેઠા પથિકાને સુખપૂર્વક તેના અભીષ્ટ સ્થાને પહોંચાડે છે, આડા—અવળા નાગથી તેને રોડે છે, તે જ પ્રકારે ભગવાન પણ ધર્મ ૩૫૪ રથમા ભવ્ય પ્રાણિઓને બેઠાડીને તે દ્વારા તેમને તેમના અભીષ્ટ મોક્ષ સ્થાન સુધી સુખપૂર્વક પહોંચાડી દે છે અને તેમને ખોટા નાગથી રોડે છે આથી ભગવાન ધર્મસારથિ કહેવાય છે (ધમ્મવરચાઉરતચક્કવટ્ટી) દાન, શીલ, તપ, તેમજ ભાવ એ ધર્મના જે ચાર પાયો છે તે વડે ચાર નરકાદિ ગતિઓનો અથવા ચાર ડધાયોનો નાશ થાય છે અથવા ચાર ગતિઓનો તેમજ ચાર

યસ્ય, યદ્વા-ચવારિ ત્નાનાગ્નિ અન્તાનિ સ્વરૂપાગિ યસ્ય, 'અતોઽવયવે સ્વરૂપે ચ'-ઇતિ હેમચન્દ્ર । સ ચતુરન્ત મ એવ સ્વાર્થિકે પ્રજાઘણિ ચાતુરન્ત, ચાતુરન્ત એવ ચક્ર જમજગમગોચ્છેત્કવેન ચક્રતુન્ધ્યાત, વચ્ચ તત્-ચાતુરન્તચક્ર વરચાતુરન્તચક્રમ્, વરપદેન રાજચક્રાપેવ્યાઽસ્ય શ્રેષ્ઠવ વ્યવયતે લોકદ્વયસાધકવાત્, ધર્મ એવ વરચાતુરન્તચક્ર ધર્મચાતુરન્તચક્ર તાદૃશ્ય ધર્માઽતિગ્તિત્યાસમ્ભવાત્ । અતપ્તવ સૌગતાદિ-ધમાભાસનિગમ તેષા તાત્પર્યકાર્યપ્રતિપાત્કવાભાવેન શ્રેષ્ઠવાભાવાત્, ધર્મવરચાતુરન્ત-ચક્રેણ વર્તિતુ ગ્નાન્ યમ્યેતિ ધર્મવરચાતુરન્તચક્રવર્તી, ચક્રવર્તિત્પદેન પટ્ટસ્વળાધિપતિ-સાદૃશ્ય વ્યવયતે, તથાહિ-ચવાર-ઉત્તરદિગિ દિમવાન ગ્રપન્શ્ચુ ચોપાધિભેદેન સમુદ્ધા અતા સીમાનસ્તેપુ સ્વામિત્વેન ભવશ્ચાતુરન્ત, ચક્રેણ-સ્તભૂત-પ્રદરણવિશેષસદૃશેન ચારિત્રત્વેન વર્તિતુ શીલ યમ્ય સ ચક્રવર્તી, ચાતુરન્તશ્ચાસૌ ચક્રવર્તી ચ ચાતુરન્તચક્રવર્તી,

ભાવ દન ચારકો નેકર જો રમ્ય-શ્રેષ્ઠ હૈ, અથવા-ત્નાનાદિક ચાર જિસકે અવયવ હ, અથવા-ત્નાનાદિક ચાર જિસક સ્વરૂપ હૈ, વહ ચતુરન્ત હૈ, ચતુરન્ત શબ્દસે સ્વાર્થમેં અણ્ પ્રયય કરને પર “ચાતુરન્ત” વન જાતા હૈ, ચાતુરન્તહી જન્મ, જરા ઓર મરણકા ઉચ્છેત્ક હોનેસે એક ચક્ર હૈ, ઇસે વર શબ્દકે સાથ સંબંધિત કરને પર “વરચાતુરન્તચક્ર” એસા પદ વન જાતા હૈ, વર પદ ઇસ ચાતુરન્તચક્રકો રાજ-ચક્રકાં અપેક્ષા શ્રેષ્ઠ પ્રકટ કરનેકે લિયે દિયા ગયા હૈ । રાજચક્ર તો કેવળ ઇસ લોકકાહી સાધક હોતા હૈ તમ કિ યહ ચાતુરન્તચક્ર ઇહલોક ઓર પરલોક ઇન ઢોનોં લોકોંકા સાધક માના ગયા હૈ । અત ઇસ “વરચાતુરન્તચક્ર” પદકો ધર્મકે સાથ મિલાને પર “ધર્મવરચાતુરન્તચક્ર” ઇસ પ્રકારકા પદ નિષ્પન્ન હો જાતા હૈ,

કપાથોનો જે નાશ કરે છે અથવા દાન શીલ, તપ તેમજ લાવ એ ચારને લઈને જે રમ્ય-શ્રેષ્ઠ છે અથવા દાનાદિક ચાર જેના અવયવો છે અથવા દાનાદિત્વ ચાર જેનું સ્વરૂપ છે તે ચતુરન્ત છે ચતુરન્ત શબ્દથી સ્વાર્થમા અણ પ્રત્યય ડરવાથી ચાતુરન્ત અને ે ચાતુરન્ત જ જન્મ જરા અને મરણનો નાશ કરનાર હોવાથી ચક્ર છે, તેને વર શબ્દની સાથે જોડવાથી ‘વરચાતુરન્તચક્ર’ એવું પદ બની જાય છે વર પદ આ ચાતુરન્તચક્રને રાજ ચક્રની અપેક્ષાએ શ્રેષ્ઠ પ્રકટ કરવા માટે આપેલું છે રાજચક્ર તો કેવલ આજ હોડનો સાધક અને છે જ્યારે આ ચાતુરન્તચક્ર ઇહલોક અને પરલોક એ બંને હોડોનો સાધક માનવામા આવે છે હવે આ ‘વરચાતુરન્તચક્ર’ પદને ધર્મની સાથે જોડવાથી ‘ધર્મવરચાતુરન્તચક્ર’ આ પ્રકારનું પદ

અપ્પહિહય-વર-નાણ-દસણ-ધરે ત્રિયટ્છઝમે જિણે જાવણ તિણે

ધર્મેણ—ન્યાયેન પ્ર: શ્રેષ્ઠ ઇતરતીર્થિકાડપેક્ષયેતિ ધર્મપરઃ, ધર્મા પુણ્ય—યમ—ન્યાય સ્વભાવ-
 ડસચારસોમણ, ડલ્યમર, સ ચાસૌ ચાતુરન્તચક્રવર્તી ચ। યદ્વા—ચાતુરન્ત ચ તચક્ર
 ચાતુરતચક્ર, વરશ્ચ તદ્વાતુરન્તચક્ર વરચાતુરતચક્ર ધર્મો પ્રચાતુરન્તચક્રમિત્ર ધર્મપરચાતુરન્ત
 ચક્ર, તેન વર્તિતુ વર્તયિતુ યા શીલ યસ્ય સ તથા। ‘દીવો’ દ્વીપ—મસારસમુદ્રે
 નિમજ્જતા દ્વીપતુલ્યત્વાત્। ‘તાણ’ ત્રણ કર્મકર્ત્તવિતાના મળ્યાના રક્ષણસમર્થ। અત એવ તેપા
 ‘સરણગઈ’ ગરણગતિ—આશ્રયસ્થાનમ્। ‘પડ્દા’ પ્રતિષ્ઠા—જાન્યેડવ્યપિનાગિવેન
 સ્થિત। ‘અપ્પહિહય-વર-નાણ-દસણ-ધરે’ અપ્રતિહતપરનાનર્ગનધર—પ્રતિહત

જિસકા અર્થ “ધર્મહી વરચાતુરતચક્ર હૈ” એસા હોતા હૈ। જય સૌગતાદિક ધર્મ
 ધર્મવરચાતુરન્તચક્ર નહીં હૈ, ક્યોકિ ઉનમે તાત્વિકતા કા અભાવ હૈ। ડસકા મી કારણ એક
 યહી હૈ કિ વે યથાવસ્થિત અર્થકા યથાર્થ પ્રતિપાદન નહીં કરતે હૈ। ડસ ધર્મવર-
 ચાતુરન્તચક્રકે અનુસાર જિસકે વર્તન કરનેકા સ્વભાવ હે વદ્ધ ધર્મપરચાતુરન્તચક્રવર્તી
 હૈ, અત એવ મળવાન્ ધર્મપરચાતુરતચક્રવર્તી હે। મળવાન્ સસાર સમુદ્રમે ડૂબનેવાલે
 પ્રાણિયોકે દ્વીપતુલ્ય હૈ, ડસલિયે વે સ્વય (દીવો) દ્વીપ હૈ। (તાણ) કર્મો સે
 કર્ત્તવિત મળ્યોકે પ્રમુ રક્ષક હૈ ડસલિયે ત્રાતા કહે ગયે હૈ, ઓર ડસી કારણ વે
 (સરણગઈ) મળ્યોકે લિયે ગરણસ્વરૂપ હૈ। (પડ્દા) પ્રમુ સ્વય પ્રતિષ્ઠાસ્વરૂપ
 ડસલિયે હૈ કિ તીનો કાલો મ મી ઉનકા કર્મી મી વિનાગ નહા હોતા હૈ। (અપ્પ-
 હિહય-વર-નાણ-દસણધરે) પ્રમુકા અનતનાન એવ અનત દર્ગન અપ્રતિહત—નિરા

નિષ્પન્ન થાય છે જેનો અર્થ ‘ધર્મજ વરચાતુરન્તચક્ર’ છે એવો થાય
 ે બીજા સૌગત આદિ, ધર્મ ધર્મવરચાતુરન્તચક્ર નથી, કેમકે તેમા તાત્ત્વ
 ડતાનો અભાવ ે તેનુ પણ ડારણ એક તો એ ે કે તેઓ યથાવસ્થિત
 અર્થને યથાર્થ (બરાબર) પ્રતિપાદન કરતા નથી આ ધર્મવરચાતુરન્તચક્રને
 અનુસરીને જેનો વર્તન કરવાનો સ્વભાવ ે તે ધર્મવરચાતુરન્તચક્રવર્તી ે
 એટલે જ ભગવાન ધર્મવરચાતુરન્તચક્રવર્તી ે ભગવાન સસાર સમુદ્રમા
 ડૂબવાવાળા પ્રાણિઓના દ્વીપ જેવા ે તેથી તેઓ પોતે (દીવો) દ્વીપ ે
 (તાણ) કર્મોથી ડહથિત ભળ્યોના પ્રમુ રક્ષક ે તે માટે તેઓ ત્રાતા ડહે
 વાય છે, અને તે જ ડારણથી તેઓ (સરણગઈ) ભળ્યોને માટે શરણુસ્વરૂપ
 છે (પડ્દા) પ્રમુ પોતે પ્રતિષ્ઠા—સ્વરૂપ એટલા માટે ે કે ત્રણ કાળમા પણ
 તેમનો કદીએ વિનાશ થતો નથી (અપ્પહિહય-વર-નાણ-દસણ-ધરે) પ્રમુ

તારણુદ્ધે વોહણ મુત્તે મોયગે સવ્વન્નુ સવ્વદરિસી સિવ-મયલ-

મિત્તાયાવગસ્મલિત ન પ્રતિહતમ્—અપ્રતિહત, જ્ઞાનઙ્ગ દર્શનઙ્ગેતિ જ્ઞાનદર્શન, વોં શ્રેષ્ઠ
 ચ તે જ્ઞાનદર્શન—વરજ્ઞાનદર્શન—કેવલજ્ઞાનકવલ્લદર્શન, અપ્રતિહતે વરજ્ઞાનદર્શન—અપ્રતિ-
 હતવરજ્ઞાનદર્શન, ધરતાતિ ધર—અપ્રતિહતવરજ્ઞાનદર્શનયોધર—અપ્રતિહતવરજ્ઞાનદર્શનધર—
 આવગ્ગરહિતકવલ્લજ્ઞાનકવલ્લદર્શનધારા । ‘વિયટ્ઠુમ્’ વ્યાવૃત્તચ્છદ્ધા—છાધતે—
 આવિયતે કેવલજ્ઞાન—કવલ્લદર્શનાદ્યામનોડનનતિ ડમ્—ધાતિકકર્મવૃન્દ—જ્ઞાનાવરણાયાદિરૂપ
 કર્મજાતમ્, વ્યાવૃત્ત—નિવૃત્ત ડમ્ યસ્માત્ સ વ્યાવૃત્તચ્છદ્ધા । ‘જિણે’ જિન—
 રાગદ્વેષાનુવિજેતા । ‘જાણ’ જાપક—જાપયતિ=ગગદ્વેષાદિશૂન્ય જયન્ત મહ્યજાગણ ધર્મ-
 દેશનાદિના પ્રેરયતાતિ જાપક । ‘તિણે’ તાર્ગ—સ્વય—મારોધ તાર્ગ—ઉત્તીર્ગ । ‘તારણ’
 તારક—તારયતિ—તર્ગતોડ્ઞ્યાન મહ્યજાગાન્ પ્રેરયતાતિ તારક । ‘વુદ્ધે’ વુદ્ધ—સ્વય

પરગ પ્વ વર=શ્રેષ્ઠ છે જ્યાત્ પ્રમુ આપરગરહિત કેવલજ્ઞાન, કેવલદર્શન કે ધારક
 છે । (વિયટ્ઠુમ્) કવલ્લજ્ઞાન પ્વ કવલ્લદર્શનાદિક જિસકે દ્વારા આવૃત્ત હોતે છે
 વહ યહ ડમ્ ગન્સ ગૃત્ત ડુઆ છે, અત્ત ટસ દષ્ટિસે ‘ડમ્’ શબ્દકા અર્થ ધાતિક
 કર્મ હોતા હ, યહ ડમ્ પ્રમુકા આમાસે મર્મયા નિવૃત્ત હો ચુકા છે, ટસલિયે પ્રમુ
 વ્યાવૃત્તડમ્ છે । (જિણે) ગમાત્તિક અતરગ ગનુઓ પર વિજય પાન સે પ્રમુ જિન
 હ । (જાણ) જાતનેચાલે મહ્યજોગાં કો પ્રમુ ને અપની ધર્મદેશના દ્વારા આત્મ-
 કન્યાગ ક માર્ગ કા જોર પેગિત કિયા, ટસલિયે પ્રમુ જાપક—જિતાનેચાલે છે । (તિણે)
 સસારસમુદ્ધ સે પાર હોન કા પજહ સે પ્રમુ સ્વય તાર્ગ છે । (તારણ) મગગાન ને
 સમાગસમુદ્ધ સ પાર હોન ક ડચ્છાચાલે જોગો કો પ્રેરિત કિયા ટસલિયે

અનતજ્ઞાન તેમજ અનત દર્શન અપ્રતિહત—નિરાવરણુ તેમજ વર=શ્રેષ્ઠ છે
 અર્થાત્ પ્રમુ આવગ્ગરહિત ડેવલજ્ઞાન અને ડેવલ દર્શનના ધારક છે
 (વિયટ્ઠુમ્) ડેવલજ્ઞાન તેમજ ડેવલ દર્શનાદિક જેના દ્વારા ઢઢાઈ બાય છે
 તે અહીં ડમ્ ગળદથી લેવાના આવેલ છે આમ એ દષ્ટિથી ડમ્ શબ્દનો
 અર્થ ધાતિકકર્મ થાય છે આ ડમ્ પ્રમુના આત્માથી સર્વથા નિવૃત્ત થયેલો
 છે માટે પ્રમુ વ્યાવૃત્ત-ડમ્ છે (જિણે) ગમાદિઢ અતરગ ગનુઓ પર
 વિજય મેગવવાથી પ્રમુ જિન છે (જાણ) છતાવવાળા ભવ્ય છવોને પ્રમુએ
 પોતાની ધર્મદેશના દ્વારા આત્મકવ્યાણુના મારગના તરફ પ્રેરિત થયાં તે માટે પ્રમુ
 જાપક—છતાવવાળા છે (તિણે) મમાર સમુદ્ધથી પાર થવાના કારણે પ્રમુ પોતે
 તીણુ છે (તારણ) ભગવાને સસાર સમુદ્ધથી પાર થવાના ઈચ્છાવાળા છવોને

બોધ પ્રાપ્ત । ‘ગોહૃ’ બોધક બુદ્ધમાનાન્ અન્યાન્ મન્યજીગન્ પ્રેરયતીતિ બોધક
 ‘મુક્તે’ મુક્ત-અમોચિ સ્વય કર્મપણરાદિતિ મુક્ત । ‘મોચય’ મોચક-મુન્ય
 માનાનન્યાન્ મન્યજીગન્ પ્રેરયતીતિ મોચક । ‘સન્વણ્ણ’ સર્વન-સર્વ સકલદ્રવ્ય-
 ગુણ-પર્યાયલક્ષણ યસ્તુજાત યાથાતથ્યેન જાનાતીતિ સર્વજ્ઞ । ‘સન્વદરિસી’
 સર્વદર્શી-સર્વ-સમસ્ત પદાર્થસ્વરૂપ સામાન્યેન દ્રષ્ટુ શીલમસ્ત્યાઽમૌ સર્વદર્શી । ‘સિવ’
 શિવ નિર્વિલોપદવરહિતત્વાચ્છિવ-રૂપ્યાગમય, સ્થાનમિત્યસ્ય વિશેષગમિદમ્ । શિવાદીના
 સર્વેષાં દ્વિતીયાન્તાનામપ્રેતનેન સપાવિઝ્ઞામે-શ્વયનેન સન્વધ । ‘અચલ’ અચલ
 સ્વાભાવિકપ્રાયોગિકચલનક્રિયાશૂન્યમ્ । ‘અરુય’ અરુજમ્-અવિધમાના રુજો યસ્ય

તારક હૈ । (બુદ્ધે) સ્વય બોધ કો પ્રાપ્ત હોને કે કારણ ભગવાન્ બુદ્ધ હૈ,
 (ગોહૃ) બુદ્ધમાન અનેક મન્ય જીવોં કો પ્રેરિત કરને સે વે બોધક હૈ,
 (મુક્તે) ભગવાન ને સ્વય કર્મરૂપી પાંજરે સે મુક્તિ પ્રાપ્ત કી, ફસલિયે મુક્ત હૈ ।
 (મોચયે) ઔર કર્મરૂપી પાંજરે સે મુક્ત હોને કો દ્રષ્ટાવાલે જીવોં કો ઉન્હોં ને
 મુક્ત ક્રિયા ફસલિયે વે મોચક હૈ । (સન્વણ્ણ) સકલદ્રવ્યોં કે સમસ્ત ગુણ ઔર
 પર્યાયોં કો યુગપત્ હસ્તામલકવત્ યથાર્થ જાનને સે પ્રમુ સર્વજ્ઞ હૈ । (સન્વદરિસી)
 તથા સામાન્યરૂપ સે ત્રિકાલવર્ત્તા સમસ્ત દ્રવ્યોં કે દ્રષ્ટા હોને સે પ્રમુ સર્વદર્શી હૈ ।
 (સિવ-મયલ-મરુય-મળત-મકલય-મન્વાવાહ-મપુણરાવત્તિ સિદ્ધિગણામપ્રેય
 ઠાણ સપાવિઝ્ઞામે) નિર્વિલ ઉપદ્રવ રહિત હોને સે ગિવ=રૂપ્યાગમય, સ્વાભાવિક
 ઈવ પ્રાયોગિક ચલનક્રિયા સે શૂન્ય હોને કે કારણ અચલ, ગરાર તથા મન સે

પ્રેરિત કર્યા તેથી તેઓ તારક છે (બુદ્ધે) પોતે બોધ પામેલા
 હોવાના કારણે લગવાન બુદ્ધ છે (ગોહૃ) બુદ્ધમાન અનેક લબ્ધ જીવોને
 બોધ માટે પ્રેરિત કરવાથી તેઓ બોધક છે (મુક્તે) લગવાને પોતે કર્મરૂપી
 પાજરામાંથી મુક્તિ પ્રાપ્ત કરી તેથી તેઓ મુક્ત છે (મોચયે) અને કર્મ
 રૂપી પાજરામાંથી મુક્ત થવાના ઈચ્છાવાળા જીવોને તેઓએ મુક્ત કર્યા તેથી
 તેઓ મોચક છે (સન્વણ્ણ) સકલ દ્રવ્યો (પદાર્થોના) સમસ્ત ગુણ અને
 પર્યાયોને યુગપત્ હસ્તામલકવત્ યથાર્થરૂપે જાણવાથી પ્રમુ સર્વજ્ઞ છે
 (સન્વદરિસી) તથા સામાન્ય રૂપથી ત્રિકાલવર્તી સમસ્ત દ્રવ્યોના દ્રષ્ટા હોવાથી
 પ્રમુ સર્વદર્શી છે (સિવ-મયલ-મરુય-મળત-મકલય-મન્વાવાહ-મપુણરાવત્તિ
 સિદ્ધિગણામપ્રેય ઠાણ સપાવિઝ્ઞામે) સકળ ઉપદ્રવ રહિત હોવાથી શિવ=કલ્યાણ
 મય, સ્વાભાવિક તેમજ પ્રાયોગિક ચલન ક્રિયાથી શૂન્ય હોવાના કારણે અચલ,

मरुय-मणत-मक्खय-मच्चावाह-मपुणरावित्ति सिद्धिगङ्गणामधेय
ठाण सपाविउकामे अरहा जिणे केवली सत्तहत्थुस्सेहे समचउ-

तत्-अविद्यमानगगमनस्कन्धात्-आधिव्यापिरहितम् इत्यर्थः । 'अणत्त' अनन्तम्-
अविद्यमानोऽन्तो नागो यस्य तत् । अत एव 'अक्खय' अन्य-नास्ति लघुत्वेऽपि
क्षयो यस्य तत्-अविनाशो यथा । 'अच्चावाह'-अव्यानाध न विद्यते व्यानाधा-पीडा
द्रव्यतो भावतश्च यत्र तत् । 'अपुणरावित्ति' अपुनरावृत्ति-अविद्यमाना पुनरा-
वृत्ति-नसां पुनरुत्पन्न यस्मात् तत्, यत्र गता न कृत्वाचित्प्यामा विनिवर्तत,
सुमान्नातमन्यताऽपि-न स पुनरुत्पन्नत, न स पुनरुत्पन्नत-इति । इत्थमुक्तगिपत्वादि-
विशेषगविशिष्ट-**'सिद्धिगङ्गणामधेय'** सिद्धिगतिनामधेय-सिद्धिगतिरिति नामधेय=
प्रगस्त नाम यस्य तत्, 'ठाण' स्थानम्-स्थायतऽस्मिन् इति स्थान-लोकप्रलक्षगम् ।
'सपाविउकामे' सम्प्राप्तुकाम सम्यक् प्राप्तुप्रयत्नवान् इत्यर्थः । **'अरहा'** अरहा-अविद्यमान
रह-तिरोहित वस्तुजात यस्य सोऽहं, **'अरहस्'** इति सकारान्त शब्द, केवलज्ञानमलात्
हस्तामलक्रीडतलोकालोकवर्तिवस्तुकलाप इति यावत् । **'जिणे'** जिन-रागद्वेषादिविजेता ।
'केवली' केवली-केवलज्ञानसम्पन्न । **'सत्तहत्थुस्सेहे'** सत्तहत्तोत्सेध-उत्सेप=उच्चैस्व

रहित होने के कारण अरुज-आधिव्यापिरहित, अनन्त-नागरहित, अतएव अक्षय,
अव्यानाध-द्रव्यपीडा एवं भावपाटासे सर्वथा निर्मुक्त, अपुनरावृत्तिस्वरूप-जहा प्राप्त होने पर
पुन ससार में वापिस जीव का आना न हो ऐसे स्वरूपवाले, सिद्धिगति इस प्रगस्त
नाम से प्रसिद्ध स्थान-लोकप्रस्थान को प्राप्त करने वाले [अरहा] केवलज्ञान के
जल से लोकालोकवर्ति समस्त वस्तुजात को हस्तामलकवत् जानने वाले व प्रभु हे,
एव (जिणे) रागद्वेषादिक विजेता है [केवली] केवलज्ञानमपन्न है । [सत्त-

शरीर तथा मनधी रहित होवाना कांछे अङ्ग-आधि-व्याधि-रहित,
अनन्त-नाश रहित, अने तेरहा भाटे अक्षय, अव्यानाध-द्रव्यपीडा तेम
सावपीडावी सर्वथा निर्मुक्त, अपुनरावृत्ति-वउप-व्या पडोव्या पड़ी इगीथी
मसारमा पाहा उनु आवु न थाय एवां वउपवाणा सिद्धिगति अ-
प्रगस्त नामधी प्रसिद्ध स्थान-लोकप्र स्थानने प्राप्त उरवावाणा (अरहा) देवल
ज्ञानना अणधी लोकालोकवर्ती समस्त वस्तुजातने हस्तामलकवत् लक्षुवावाणा
ते प्रभु हे, तेम (जिणे) रागद्वेष आदिना विजेता हे (केवली) देवलज्ञान-
सम्पन्न हे (सत्तहत्थुस्सेहे) भात डाय ड्या हे (सम-चउरस-सठाण-सठिण)

रंस-सठाण-सठिए वज्ज-रिसह-नाराय-सघयणे अणुलोमवाउवेगे
कंकग्गहणी कवोयपरिणामे सउणिपोस-पिट्ठंतरोरुपरिणए पउमु-

सप्तहस्त उत्सेधो यस्य स सप्तहस्तोत्सेध-सप्तहस्तोच्छ्रित इत्यर्थ । 'सम-चउ-रस-
सठाण-सठिए' सम-चतुरस्र-मस्थान-स्थित-समाः-तुन्या अन्यूनाधिका, चतस्रोऽ
सयः=हस्तपादोपर्यधोरूपाश्चत्वारोऽपि विभागा [शुभलक्षणोपेता] यस्य (मस्थानस्य)
तत् समचतुरस्र-तुल्यारोहपरिणाह तच्च मस्थानम्-आकारत्रिशेष इति समचतुरस्र-
सस्थान, तेन सस्थित=युक्त । 'वज्ज रिसह-नाराय-सघयणे' वज्रपभनाराचमहनन-
वज्र=कीलिकाकारमस्थि, ऋपभ-तदुपरिवेष्टनपट्टाऽऽकृतिकोऽस्थिविशेष, नाराचम्-
उभयतोमर्कटवन्ध, तथा च द्वयोरस्थ्यो परिवेष्टितयोरुपरि तदस्थित्रय पुनरपि दृढी
कर्तुं तत्र निखात कीलिकाऽऽकार वज्रनामकमस्थि यत्र भवति तद् वज्ररूपभनाराच तत्
रहनम्-सहन्यन्ते=दृढीक्रियन्ते शरीरपुद्गला येन तत्महननम्-अस्थिनिचयो यस्य
स वज्ररूपभनाराचरहनन । 'अणुलोमवाउवेगे' अनुलोमवायुवेग-अनुलोमोऽनुकूलो
वायुवेग=शरीराऽतर्वर्ती वायुवेगो यस्य स तथा, वायुप्रकोपरहितदेह इत्यर्थ,
'कंकग्गहणी' कङ्कग्रहणी-कङ्क पक्षिविशेष, तस्य ग्रहणीव ग्रहणी यस्य स कङ्कग्रहणी-
कङ्कगुदाशयवद् गुदाशयवान् । 'कवोयपरिणामे' कपोतपरिणाम-कपोतस्येव परिणाम
आहारपरिपाको यस्य स तथा, यथा कपोतस्य जाठराऽनल पाषाणकणानपि
पाचयति तथा तस्यापि जाठरानलोऽतप्रान्तादिसर्वत्रिधाऽऽहारपरिपाचक । 'सउणि

हत्थुस्सेहे] सात हाथ उँचे हैं । (समचउरस-सठाण-सठिए) समचतुरस्रसस्थान-
वाले [वज्ज-रिसह-नाराय-सघयणे] वज्र-रूपभ-नाराच-रहनन से युक्त [अणु-
लोमवाउवेगे] अनुकूल शरीरातर्वर्ती वायु के वेग से समन्वित, [कङ्कग्रहणी]
ककपक्षी के गुदाशय के समान गुदाशयवाले, [कवोयपरिणामे] कपोत की
जठराग्नि जिस प्रकार कठुर पत्थर के कणों को भाँ पचा देती है उसी प्रकार प्रभु
की जठराग्नि भी सब प्रकार के आहार को पचा देती है ऐसी जठराग्नि वाले,

समचतुरस्र सस्थानवाणा (वज्ज-रिसह-नाराय-सघयणे) वज्र-रूपभ-नाराच
सहननशी युक्त (अणुलोमवाउवेगे) अनुकूल शरीरातर्वर्ती वायुना वेगशी
समन्वित, (कंकग्गहणी) कक पक्षीना गुदाशयना जेवा गुदाशयवाणा
(कवोयपरिणामे) कपोतना जठराग्नि जे प्रकारे काकश-पत्थरनी ठण्ठिओने पछ
पयावी दे छे तेज प्रकारे प्रभुना जठराग्नि पछ अन्त प्रान्तआदि सर्व प्रकारे

પ્પલ-ગંધ-સરિસ-નિસ્સાસ-સુરભિ-વયળે છવી નિરાયંક-ઉત્તમ-પસ-

પોસ-પિટ્ટતરોરુ-પરિણે' શકુનિ-પોસ-પૃષ્ઠાન્તરોરુપરિણત-શકુને પક્ષિણ પોસવત્
પુરીપસમ્પર્કરહિતો નિરુપ્લેપ પોસ-ગુદાગયો યસ્ય સ શકુનિપોસ, પૃષ્ઠાન્તરે ચ-
પૃષ્ઠોદરયોરન્તરાલ્વર્તિની અદ્ધે-પાર્શ્વાવિતિ યાવત્, ઊરુ ચ જદ્ધે ઇતેપા પ્રાપ્યઙ્ગત્વાત્સમાહાર-
દ્વન્દ્વે-પૃષ્ઠા-ડન્તરોરુ પૃષ્ઠપાર્શ્વજલ્પમ્-તત્ પરિણત-વિગિષ્ટપરિણામવત્-સુજાત
યસ્ય સ તથા, શકુનિપોસશ્વાસૌ પૃષ્ઠાન્તરોરુપરિણતશ્ચ સ શકુનિપોસપૃષ્ઠાડન્તરો-
રુપરિણત-નિર્લેપમલદ્વારસુન્દરપૃષ્ઠપાર્શ્વજલ્પાવાન્-દ્રવ્યર્થ । 'પડમુ-પ્પલ-ગંધ-
સરિસ-નિસ્સાસ-સુરભિ-વયળે' પદ્મોપલ-ગંધ-સદૃશ નિશ્વાસ સુરભિ-પ્રદન-પદ્મ-
કમલમ્, ઉત્પલ-નીલકમલ તયોર્ગંધ, અથવા પદ્મ-પદ્મકામિધાન ગંધ-
દ્રવ્યમ્, ઉપલ ચ ઉત્પલકુષ્ઠ તયોર્ગંધ, તેન સદૃશ-સમો યો નિશ્વાસ-
શ્વાસોચ્છ્વાસપવન તેન સુરભિ-સૌરભમય વત્ન-મુલ યસ્ય સ તથા, પરિમલ-
મયપદાર્થસૌરભસમ્ભારસમ્ભૃતશ્વાસોચ્છ્વાસસુરભિતમુલ ઇતિ ભાવ । 'છવી'
છપિ-છપિમાન્-દીપિદેદીપ્યમાનશરીર દ્રવ્યર્થ । 'નિરાયક-ઉત્તમ-પસત્થ-અડ-
સેય-નિરુવમ-પલે' નિરાતક્રોત્તમપ્રગસ્તાડતિશ્ચેતનિરુપમપલ, તત્ર-આતક્રો રોગો નિર્ગતો
યસ્માત્ તનિરાતક્ર નીરોગમ્, ઉત્તમમ્-ઉત્કૃષ્ટતમમ્ અત એવ પ્રગસ્તમ્, અતિશ્ચેતમ્-

(સડણિપોસ-પિટ્ટતરોરુ-પરિણે) શકુનિ-પક્ષી કે-ગુદાગય કી તરહ પુરીપ
કે ઉત્સર્ગ કે સર્ગ સે રહિત ગુદાગયવાલે, એવ સુન્દર પૃષ્ઠ, પાર્શ્વ ઓર
જઘાવાલે (પડમુ-પ્પલ-નિસ્સાસ-સુરભિવયળે) પદ્મ-કમલ એવ ઉત્પલ-નીલકમલ
અથવા પદ્મ-પદ્મકનામક ગંધ દ્રવ્ય ઓર ઉત્પલ-ઉત્પલકુષ્ઠ-સુગંધદ્રવ્ય વિશેષ, ઇનકી
સુગંધ કે સમાન ઉચ્છ્વાસવાયુ સે સુરભિતમુલવાલે [છવી] કાન્તિયુક્ત શરીરવાલે,
[નિરાયક-ઉત્તમ-પસત્થ-અડસેય-નિરુવમ-પલે] રોગમુક્ત, સર્વોત્તમગુણયુક્ત,

૨ના આહારને પચાવી દે છે એવા જઠરાગ્નિવાળા છે (સડણિ-પોસ-પિટ્ટતરોરુ-
પરિણે) શકુનિ-પક્ષીના શુદ્ધાશયની પેઠે મળના સસર્ગથી રહિત
શુદ્ધાશયવાળા તેમજ સુદર પૃષ્ઠ (પીઠ) પાર્શ્વ (પડખા) અને જઘા
વાળા (પડમુ-પ્પલ-નિસ્સાસ-સુરભિ-વયળે) પદ્મ-કમલ તેમજ ઉત્પલ-નીલકમલ,
અથવા પદ્મ-પદ્મ નામક ગંધ દ્રવ્ય અને ઉત્પલ-ઉત્પલ કુષ્ઠ-સુગંધ દ્રવ્ય વિશેષ,
એમની સુગંધના જેવા ઉચ્છ્વાસ વાયુથી સુરભિત-સુગંધિત સુખવાળા (છવી)
કાન્તિયુક્ત શરીરવાળા (નિરાયક-ઉત્તમ-પસત્થ-અડસેય-નિરુવમ-પલે) રોગમુક્ત,

त्थ-अडसेय-निरुपम-पले जल्ल-मल्ल-कलंक-सेय-रय-दोस वज्जियसरी-
र-निरुपलेवे छाया-उज्जोडयग-पच्चगे घण-निचिय-सुवद्ध-लम्बणु-
ण्णय-कूडागारनिभपिडिय-सिरए सामलिवोंड-घणनिचिय-च्छोडिय-

अतिशयशुभगुणयुक्त, निरुपमम्-अनुपम पल मास यस्य स, रोगमुक्तमनात्म-
गुणयुक्तश्चेन्निरुपम-मासवान्-इत्यर्थ । 'जल्ल-मल्ल-कलंक-मेय-रय-दोस वज्जिय-
शरीर निरुपलेवे' जल्ल-मल्ल-कलङ्क-स्वेद-रजो-दोष-वर्जित-शरीर-निरुपम्,
तत्र जल्ल-शरीरमल शुष्कस्वेदरूप, 'जल्ल' इति देशीय शब्द, मल्ल-
शरीरगत प्रयनविशेषापनय कठिनाभूत रज, कलङ्क-दुष्टमगतिरूप, स्वेद-
प्रस्वेद, रज-धूलि, तोषा यो दोष-मलिनीकरण तेन वर्जितम् अतएव निरुप-
निर्मल शरीर यस्य स तथा, त्रिभिधमलकलङ्कस्वेदरेणुदोषरहिततया निर्लेपनिर्मल-
शरीरवानित्यर्थ । 'छाया-उज्जोडय-गपच्चगे' शयोदोचोत्तिताङ्गप्रत्यङ्ग-शयया-
कान्त्या उद्योतितानि-चारुचिकययुक्तानि अङ्गप्रत्यङ्गानि-अङ्गोपाङ्गानि यस्य स तथा,
अनुपमकान्त्या देहाप्यमानाऽङ्गप्रत्यङ्ग इत्यर्थ । 'घण निचिय सुवद्ध-लम्बणु ण्य
कूडागारनिभ पिडिय सिरए' घन-निचित-सुवद्ध-लक्ष्मणोक्त-कूटाऽऽकारनिभ-पिण्डित-
गिरस्क, तत्र-घनम्-अतिशयेन निचित घननिचितम्-अतिनिष्ठम्, सुष्ठु-अतिशयेन

श्चेत् एव निरुपम मासवाले [जल्ल-मल्ल-कलङ्क-सेय-रय-दोस-वज्जिय-सरीर-
निरुपलेवे] विविध प्रकार के मेल-शुष्कस्वेदरूप जल्ल, कठिनीभूत रज स्वरूप मल्ल,
दुष्ट ममा तिल आदिरूप कलङ्क, एव-स्वेद प्रस्वेद रज-धूलि के दोष से वर्जित
शरीर होने से निर्मल शरीरवाले, [छायाउज्जोडयगपच्चगे] कांति से चमकते हुए
अङ्गोपाङ्गवाले, (घणनिचिय-सुवद्ध-लम्बणु-ण्यय-कूडागारनिभ-पिडिय-सिरए)
अतिनिष्ठ, स्पष्टरीति से प्रकटित शुभलक्षण रूप, उन्नत कूटाकार तुल्य एव

सर्वोत्तमशुभयुक्त, श्वेत, तेमज्ज निरुपम भाववाणा (जल्ल-मल्ल-कलङ्क-सेय-
रय-दोस-वज्जिय-सरीर-निरुपलेवे) विविध प्रकारका मेल-सुदोषेला परमेवा उप-
जल्ल, उल्ल यनेल रज्ज्वपथ भल्ल, दुष्ट भसा तल आदि उप जल्ल, तेमज्ज
स्वेद-प्रस्वेद रज्ज्व-धूलिता दोषथी वर्जित शरीर होवाथी निर्माण शरीरवाणा
(छाया-उज्जोडयगपच्चगे) कांतिथी यमदारा भास्ता अग उपाङ्गवाणा (घण-निचिय-
सुवद्ध-लम्बणु-ण्यय-कूडागारनिभ-पिडिय-सिरए) अतिनिष्ठ, स्पष्ट गीतथी
प्रकटित शुभलक्षण-संपन्न, उन्नत कूटाकार तुल्य तेमज्ज निर्माण भावना

मिड-विसय-पसत्थ-सुहुम-लक्खण-सुगंधि-सुदर-भुयमोयग-भिग-
नेल-कज्जल-पहट्ट भमरगण-णिद्ध-निकुरुव-निचिय-कुंचिय-पया-

उद्धानि-अवस्थितानि प्रकटतया विद्यमानानि लक्षणानि शिर मन्त्रधिशुभलक्षणानि यत्र
तत् सुवद्भलभगम्, उत्तम-मध्यभाग उच्च यत् कृष्ट तस्य य आकागस्तन्निभम्-
उन्नतकृष्टाकागमदृशमिति भाव । पिण्डित-निमागकर्मणा - योजित् शिरो यस्य स
घन निचित-सुन्दर-लक्ष्मणोन्नत-कृष्टाभारनिभ-पिण्डित-शिरस्क । 'सामलिपोंड घणनिचिय
चोडिय मिड विसय पसत्थ-सुहुम-लक्खण-सुगंधि सुदर भुयमोयग-भिग-नेल-कज्ज-
ल-पहट्ट-भमरगण णिद्ध निकुरुव निचिय-कुंचिय पयाहिणावत्त मुद्ध-सिरए' आन्मलि-
पोण्ड घननिचित चोटित मृदु विगन् प्रगस्त-सूक्ष्म-लक्ष्मण-सुगन्धि-सुन्दर-भुजमोचक-भृङ्ग-नैल-
कज्जल प्रहृष्ट-भ्रमरगण - स्निग्ध निकुरम् - निचिन् - कुञ्चित - प्रभिंगाऽऽवर्त - मूर्द्ध-
शिरोज-आन्मलि वृक्षविशेष, तस्य पोण्ड=फट्ट, घननिचितम्-अनिनिविड, ओटित-
स्फोटित-तृल्ल्याप्त आन्मलि-फट्टपण्ड तद्वत् मृदव-मृदुलः-इति आन्मलिपोण्डघननि-
चितचोटितमृत्पत्र, अप्रसन्ने शिरोभाग कटिन, उपरिभागे आन्मलिफट्टपण्डगत-तूल-
वन्मृदुल केशा इति भाव । तथा-विशेष-निर्मल, प्रशस्ता-उत्तमा सूक्ष्मा-
तनुतरा, लक्षणा-सुलक्ष्मण्युक्त, सुगन्ध-शोभनगन्धयुक्ता, सुन्दरा-मनोहरा, तथा
भुजमोचकान्न=नीलग्नविशेष इव, भृङ्गवत्-भ्रमरवत्, एव नैलवत्-नालविकारवत्-

निर्माणनाम कर्म द्राग सुगन्धित एसे मस्तकपाले, [सामलिपोंड-घणनिचिय-चोडो-
डिय-मिड-विसय-पसत्थ-सुहुम-लक्खण-सुगंधि-सुदर-भुयमोयग-भिग-नेल-
कज्जल-पहट्ट-भमरगण-णिद्ध-निकुरुव-निचिय - कुंचिय - पयाहिणावत्त-मुद्ध-
सिरए] सेमरवृक्ष के फलान्तर्गत तल के समान मृदुल विशद-निर्मल, प्रशस्त-उत्तम,
सूक्ष्म-तनुतरा (पतले), लक्ष्मण-सुलक्ष्मण्युक्त, सुगन्ध-शोभनगन्ध पन्न, सुन्दर-मनोहर
तथा-नाल ग्नविशेष का तरह लछेदार, नीलगुलिका का तरह नाले, कज्जल का

दर्भथी सुरक्षित जेवा भन्तडवाणा (सामलिपोंड-घणनिचिय - चोडोडिय-मिड-
विसय-पसत्थ-सुहुम-लक्खण-सुगंधि सुन्दर-भुयमोयग-भिग-नेल-कज्जल-पहट्ट भमर
गण-निद्ध-निकुरुव-निचिय-कुंचिय-पयाहिणावत्त-मुद्ध - सिरए) सेमर वृक्षना
इलानी अतर्गत उना जेवा डोभण, विशद-निर्भण, प्रशस्त-उत्तम, सूक्ष्म
क्षण पातणा, लक्ष्मण-सुलक्ष्मण्युक्त, सुगन्ध-शोभनगन्ध पन्न, सुन्दर-मनोहर
तथा नील रत्नविशेषनी पेंडे लछेदार, नीलगुलिकानी जेम दीडा, कालजना

हिणावत्त-मुञ्चसिरए दालिमपुष्पप्पगास-तवणिज्ज-सरिस-निम्मल-
सुणिद्ध-केसंत-केसभूमी छत्तागारुत्तिमगदेसे णिव्वण-सम-लट्ठ-
मट्ठ-चदद्ध-सम-णिडाले उडुवइ-पडिपुण्ण-सोम्मवयणे अल्लीण-

नीलीगुलिकावत्, कज्जलपत्त-मपीवत्, प्रहट्ट-भ्रमर-गगपत्-सोल्लास-भ्रमर-वृन्दवत्
स्निग्ध=कान्तियुक्तम्-अतीवश्याममित्यर्थ, निजुरम्प=समूहो येषां ते भुजमोचक-मृद्व-नैल-
कज्जल-प्रहट्ट-भ्रमर-गणस्निग्धनिकुरम्वा, ते च पुनर्निचिता=परस्पर श्लिष्टा रुक्षिता=
वनीभूता-कुण्डलद्वर्तुलकारा प्रदक्षिणाऽऽवर्त्ता-प्रदक्षिणम् आवर्त्तते ते तथा मूर्द्धनि-
मस्तके, गिरोजा-केशा यस्य स तथा-शाल्मलि-फलखण्डवत्क्रोमलातिश्यामल-कृष्णमणि-
भ्रमरकज्जलवत्कृष्णतर-परस्परश्लिष्ट-प्रदक्षिणावर्त्त-रुक्षित-मस्तककेशवानिति यावत् ।
केशोत्पत्तिस्थानं वर्णयते-‘दालिम-पुष्प-प्पगास-तवणिज्ज-सरिस-निम्मल-सुणिद्ध-
केसत-केसभूमी’ दालिम-पुष्प-प्रकाश तपनीय-सदृश-निर्मल-सुस्निग्ध-केशा-त-
केशभूमि, तत्र-दालिम-पुष्प-प्रकाशा रक्तवर्णेत्यर्थ, तपनीयसदृशी-अग्निप्रतप्त
सुवर्णसदृशवर्णा, तथा-निर्मल-उज्ज्वला, सुस्निग्धा-सुचिक्रगा, केशान्ते=केशसमापे-
केशमूले केशभूमि-केशोत्पत्तिस्थान-मस्तकवत्क यस्य स तथा, पूर्वोक्तमेव-विशेषण
प्रकारान्तरेणाह-‘छत्तागारुत्तिमगदेसे’ छत्राऽऽकारोत्तमाङ्गदेश-छत्राऽऽकार-वर्तुलोन्न-
तवशुयोगोच्छत्राऽऽकृति-उत्तमाङ्गदेश-मस्तकप्रदेशो यस्य स, अत्युन्नतोत्तमाङ्गवान् इति

तरह काले, प्रहट्टभ्रमरगग का तरह कांतियुक्त, परस्पर मे मल्लिष्ट-विरले नहीं,
ठेठे कुण्डल की तरह वर्तुल आकारयुक्त दक्षिणावर्त्त केशों से युक्त थे, अर्थात्-
धुँधरवालाले थे । [दालिमपुष्प-प्पगास - तवणिज्जसरिस - निम्मल-सुणिद्ध-
केसत-केस-भूमी] भगवान् का मस्तक की त्वचा दालिम के पुष्प के समान
लाल, तथा ताये हुए सुवर्ण के समान निर्मल एवं स्निग्ध=चिक्रण थी । (छत्ता
गारुत्तिमगदेसे) भगवान् का मस्तक छत्र समान गोलार था । (णिव्वण-सम

जेवा ङाणा, प्रहट्ट भ्रमरानी पेठे ङातियुक्त, परम्परमा स त्रिलष्ट, विरल नडि,
वाडा कु उलानी पेठे वतुण आडारवाणा दक्षिणावर्त्त देशेथी युक्त लगवान् डता
अर्थात् धुधरवाणा वाण वाणा डता (दालिमपुष्प-प्पगास तवणिज्ज सरिस निम्मल-
सुणिद्ध-केसत-केस भूमी) लगवान्ना मस्तकनी त्वचा [यामडी] डाडम ॥
पुष्पना जेवी दाड, तथा तावेडा सुवण्णना जेवी निर्मल तेमज्ज स्निग्ध
थिडणी डती, (छत्तागारुत्तिमगदेसे) लगवा

**पमाणजुत्त-सवणे सुस्सवणे पीण-मसल-कवोल-देसभाए आणा-
मिय-चाव-रुडल-किण्हम्भराड-तणु-कसिण-णिद्ध-भमुहे अवदा-**

भाव , 'णिच्चण-सम-लट्ठ-मट्ठ-चदद्ध-सम-णिडाले' निर्वग सम-लट्ठ-मट्ठ-चन्द्रार्द्ध-सम-लट्ठ तत्र निर्वग-अतर्हित तथा वगकिरहित, सम-विपमताग्रहित, लट्ठ-सुन्दर, मट्ठ-शुद्ध चन्द्रार्द्धसमम्-अट्ठमा-चन्द्र-मण्डलऽऽकाशम्, लट्ठ-मालस्थल यन्म स, अट्ठमा-चन्द्र-मण्डल-समानाकार-सुन्दर-जगट्-इति भाव । 'उडुवड पडिपुण-सोम्मवयणे' उडुपति-प्रतिपूर्ण-सौम्यवदन उडुपति-आरदायपूर्णचन्द्रस्तद्वत् परिपूर्ण प्रभाममूहसम्भृत, सौम्य-सुन्दर, वदन-मुख यस्य स तथा, आरदपूर्णचन्द्र-समान सुन्दर-मुख इत्यर्थ । 'अट्ठीण-पमाणजुत्त-सवणे' आलीन प्रमाणयुक्त श्रवण-समुचितप्रमाणकर्गयुक्त, अत एव-'सुस्सवणे' सुश्रवण, ओमनकर्गयान् 'पीण मसल-कवोल-देसभाए' पीण मासल कपोल-देशभागा-यानौ पुष्टौ, मासलौ मासपूर्णौ कपोलदेशभागा-कपोलावयवौ यस्य स तथा-सुपुष्टकपोत्युक्त इति भाव । 'आणामिय-चाव-रुडल-किण्हम्भराड-तणु-कसिण णिद्ध भमुहे' आनामित चाप रचिर-कृष्णाभराजि-तनु-कृष्ण-स्निग्ध-भ्रू-आनामित-चाप-चक्राकृतधनु, तद्वदरचिर-सुन्दर तथा कृष्णाभराजी इव श्याममेघपङ्क्ता इव तनू-सूक्ष्मे, कृष्णे-श्यामे, स्निग्धे चिकण-भ्रुवौ यस्य स तथा, वक्रकृष्णमूढमचिक्रग-लट्ठ-मट्ठ-चदद्ध-सम-णिडाले) भगवान् का मालस्थल व्रग क चिह्न मे रहित, विपमता मे वर्जित, सुन्दर, शुद्ध एव अट्ठमी क चन्द्रमा के समान था । [उडु-वड-पडिपुण-सोम्मवयणे] प्रभु का मुख आरद ऋतु क पूर्णचन्द्रमण्डल समान सुन्दर और आह्लादक था । [अट्ठीण-पमाण-जुत्त-सवणे] कान प्रमाणयुक्त य । [सुस्सवणे] इमलिये भगवान् सुन्दर कानवाले य । (पीण-मसल-कवोल-देसभाए) भगवान् क पुष्ट एव भर हुए सुन्दर कपोल थे । (आणामिय-चाव-रुडल-किण्ह-म्भराड-तणु-कसिण-णिद्ध-भमुहे) वक्रित धनुष क समान रचिर, तथा कृष्णमेघ

इतु (णिच्चण-सम लट्ठ मट्ठ चदद्ध-सम-णिडाले) भगवान्नु ललाट मधुना चिह्नं रक्षित, विपमतावी वर्जित, सुन्दर, शुद्ध तेभ्य अष्टमीना यद् ना जेषु इतु (उडुवड-पडिपुण-सोम्म-वयणे) प्रभुनु मुख आरदऋतुना पूर्णचन्द्रम उल्लभमान सुन्दर तथा आह्लादक इतु (अट्ठीण-पमाण-जुत्त-सवणे) कान मापमर इता (सुस्सवणे) तेथी भगवान् सुन्दर कानवाला इता (पीण-मसल कवोल-देसभाए) भगवन्ना पुष्ट तेभ्य लज्जला सुन्दर गाल इता (आणामिय-चाव-रुडल-किण्हम्भराड-तणु-कसिण-णिद्ध-भमुहे) पङ्कथेला धनुषना जेम उचिर, तथा कृष्णमेघ (काना वाहना) नी डारना जेवी

लिय-पुडरीय-णयणे कोआसिय-धवल-पत्तलच्छे गरुलायय-उज्जु
तुग-णासे उवचिय-सिलप्पवाल-विंवफल-सण्णिभाहरोट्टे पडुर-
ससि-सयल-विमल-णिम्मल-सख-गोमखीर-फेण-कुंद-दगरय-मुणा-

भूयुक्त इत्यर्थ । 'अवदालिय पुडरीय-णयणे' अवदलित पुण्डरीक-नयन-अनलिते-
विकसिते, पुण्डरीके-श्वेतकमल इव नयने-नेत्रे यस्य स, विकसितश्चेतकमलसदृश
नत्र इति भाव । 'कोआसिय धवल पत्तलच्छे' विकसित भग्न पत्रलाञ्छन कमलवद्
विकसिते धवले श्वेते, पत्रले-पद्मयुक्ते, अक्षिणी नेत्रे यस्य स, विगलनप्रयानित्वर्थ ।
'गरुला-यय उज्जु तुग-णासे' गरुडा-यत-जुतुङ्ग-नासिका गरुटस्यैव-गरुडपक्षिचञ्चुवद-
आयता-दाघा, कज्जी-सरला, तुङ्गा-उन्नता, नासिका यस्य स तथा, गरुटचञ्चु-
वदार्धसरलोचनासिकावान् इत्यर्थ । 'उवचिय सिलप्पवाल विंवफल-सण्णिभाहरोट्टे'
उपचित शिलाप्रवाल निम्बफल सन्निभाधरोष्ठ-उपचित वृत्तस्कार यच्छिलाप्रवाल-विद्रुम,
निम्बफल-रक्तातिरक्त तयो सन्निभ सदृशो रस्त अधरोष्ठो यस्य स, अतिरक्तोष्ठवान्-
इत्यर्थ । 'पडुर-ससि-सयल-विमल-णिम्मल-सख-गोमखीर-फेण-कुंद-दगरय-मुणा-
लिया धवल-दत्तसेठी' पाण्डुर शशि शकल-विमल निर्मल गगन-गोक्षीर-फेन-कुन्द-दक-

की पक्षि के समान काला, पतली और चिकना भगवान की भौहें थीं । (अव-
दालिय पुडरीय-णयणे) विकसित श्वेतकमल के समान नेत्र थे । (कोआसिय-
धवल-पत्तलच्छे) वे नत्र-विकसित, स्वच्छ एवं पद्मल-सुन्दर पीपणा-वाले
थे । (गरुला-यय-उज्जु-तुग-णासे) गरुड पक्षा का चञ्चु समान दार्ध, सरल
एव उन्नत नासिका थी । (उवचिय-सिलप्पवाल-विंवफल-सण्णिभाहरोट्टे) स्कार
युक्त विद्रुम एवं रक्तातिरक्त-अतिशय लाल कुन्दरुफल के समान अधरोष्ठ था ।
(पडुर-ससिसयल-विमल-णिम्मल-सख-गोमखीर-फेण-कुंद-दगरय-मुणालिया

गणी, पातणी अने चिकणी लभसे होती (अवदालिय-पुडरीय-णयणे)
णीलेला श्वेत उभयगुणा जेवा नेत्र होता (कोआसिय-धवल-पत्तलच्छे) ते नेत्र
विडलेला स्वच्छ तेमज पद्मल (उज्जु पापणुवाणा) होता (गरुला-यय-
उज्जु-तुग-णासे) गडग पक्षीनी साथ समान लामा सरल तेमज उन्नत
नासिका होती (उवचिय-सिलप्पवाल-विंवफल-सण्णिभाहरोट्टे) स रक्ताशुद्ध
विद्रुम तेमज रक्तातिरक्त-अतिशय लाल कुंदरु फलना जेवा अधरोष्ठ
(डोड) होता (पडुर-ससिसयल-विमल-णिम्मल-सख-गोमखीर-फेण-कुंद-दग

लिया-धवल-दतसेढी अखडदते अफुडियदते अविरलदते सुणि-
द्धदते सुजायदते एगदतसेढीवि अणेगदते हुयवह-णिद्धत-

रजो मृणाङ्गिका धवल-दन्तश्रेणि-पाण्डुर-ध्वेत यत् अङ्गिकाकल-चन्द्रगण्ड, तद्द्र विमला, तथा
निर्मल-अतिस्वच्छ, शत प्रसिद्ध, गोक्षीर-गोमृग्धम्, फेन-जलोपरिवर्तमानो नवनीलस-
म, सुन्द-ननामक ध्वेतकुमुदम्-करज-जलरुग, मृणालिका त्रिसिना-तद्द्र धवल-
महाश्वता, दन्तश्रेणि-दन्तपट्टिस्तर्कस्य स तथा, शुभ्रातिशुभ्रदन्तपट्टिकमा-
निर्यथ । 'अखडदते' अखण्डदन्त-दन्तपट्टी दन्तपट्टी-न्याभावात्,
'अफुडियदते' अफुटितदन्त दन्तपट्टी दन्ताना-देशतोऽपि भङ्गाभावात्,
'अविरलदते' अविरलदन्त-अन्तरावकाशरहितदन्त 'सुणिद्धदते' सुनिग्धदन्त-चिकण-
दन्तान्, 'सुजायदते' सुजातदन्त-सुन्दरदन्तान्-इत्यर्थ । 'एगदतसेढीवि
अणेगदते' एगदन्तश्रेणीनामकदन्त, 'हुतवह-णिद्धत-योय-तत्त-तवणिज्ज-रत्त-
तल-तालुजीहे' हुतवह-निष्पात-यौत-तमत्तपनाय-रक्ततर-तालुजिह्व-हुतवहन-वह्निना
पूर्वं निष्पात-निष्पेग न्योजित पश्चाज्जलादिना धौतम्, अत एव-तत्त-वहिताप प्राप्त-

धवल-दतसेढी) ध्वेत चन्द्रगण्डके क समान विमल, तथा निर्मल शत, गोक्षीर,
फेन, ध्वेतकुमुद, जलरुग, एव मृणाल क समान धवल दन्तपट्टियो यी ।
(अखडदते) भगवान् क दौत अखण्ड ध्वेत, (अफुडियदते) अफुटित ध्वेत,
(अविरलदते) अन्तरावकाश रहित ध्वेत । (सुणिद्धदते) चिकण ध्वेत, (सुजायदते)
सुन्दर ध्वेत, (एगदतसेढीवि अणेगदते) एग दौत की श्रेणी क समान सभी
दौत माद्वय होत ध्वेत । (हुतवह-णिद्धत-योय-तत्त-तवणिज्ज-रत्त-तल-तालुजीहे)
पहले अग्नि मे तपाये गये पश्चात् जलादिक द्वारा धोये गये पुन अग्नि मे तपाये

रय-मुणालिया-धवल दत-सेढी) ध्वेत चन्द्रगण्डके क समान विमल, तथा निर्मल
शत, गोक्षीर, गोमृग्ध, ध्वेतकुमुद, जलरुग (पाण्डूना युद्ध) तेभ्य
मृणाल ना ध्वेत अक्षेप्त हातनी हार हुती (अखडदते) भगवान् ना हात
अध उ हुता (अफुडियदते) तूट्या वगर्ना हात हुता (अविरलदते)
अवकाश (पोष) गडित हुता, (सुणिद्धदते) चिकण हुता,
(सुजायदते) सुन्दर हुता, (एगदतसेढी वि अणेगदते) अक्ष हातनी
श्रेणी (हार) ना जेम अधा हात देहाता हुता (हुतवह-णिद्धत-योय-तत्त-
तवणिज्ज-रत्त-तल-तालुजीहे) पहिला अग्निमे तपायेला पाछलथी जलादिद्वारा

धोयतत्ततवणिज्ज-रत्ततल-तालुजीहे अवट्टिय-सुविभत्त-चित्त-मंसू
मसल-सठिय-पसत्थ-सद्दूल-विउल-हणुए चउरंगुल-सुप्पमाण-कंबु-
वर-सरिसग्गीवे वरमहिस-वराह-सीह-सद्दूल-उसभ-नागवर-पडि-

यत्तपनीय=सुवर्ण तद्वद् रक्ततरम्—अतीवरक्त, तालु च जिह्वा च यस्य स तथा, अतिरक्त-
तालुजिह्वावान् इत्यर्थ । 'अवट्टिय-सुविभत्त-चित्त-मंसू' अवस्थित-सुप्रिमक्त-चित्र-
श्मश्रु—अवस्थितानि—अवर्द्धनशीलानि, सुविभक्तानि—द्विभागभ्या विभक्ततया स्थितानि,
चित्राणि—शोभासम्पन्नानि श्मश्रूणि—'दाढी मूछ'—इति भाषाप्रसिद्धानि यस्य स, अवर्द्धन-
शील-सुविभक्त सुशोभितश्मश्रुवान् इत्यर्थ । 'मसल-सठिय-पसत्थ-सद्दूल-विउल-
हणुए' मासल—संस्थित—प्रशस्त—शार्दूल—विपुल—हनु—तत्र मासल-पुष्ट, संस्थित—सुन्दरा-
ऽऽकार, प्रशस्त—अतिरमणीय, शार्दूलस्येव व्याघ्रस्येव, विपुल—दीर्घ हनु=चिबुक यस्य स
तथा-शार्दूल-वत्सुन्दर-सुविशालचिबुक इति भाव । 'चउरंगुल-सुप्पमाण-कंबुवर-
सरिस-ग्गीवे' चतुरङ्गुल सुप्रमाण-कम्बुवरसदृश-ग्रीव-भगवदङ्गुल्यपेक्षया चतुरङ्गुल-
सुप्रमाणा कम्बुवरसदृशी—उन्नततया त्रिवलिसद्भावाच्च श्रेष्ठशङ्खसदृशी ग्रीवा यस्य स तथा,
चतुरङ्गुलप्रमाणोपेतश्रेष्ठशङ्खसदृशग्रीवावान् इत्यर्थ । 'वरमहिस-वराह-सीह-सद्दूल-
उसभ नागवर-पडिपुण्ण विउल-क्खधे' वरमहिष-वराह सिंह-शार्दूल वृषभ नागवर-परिपूर्ण-

गये सोने के समान अत्यन्तरक्त तालु और जिह्वा थी। (अवट्टिय-सुविभत्त-चित्त-
मंसू) अवर्द्धनशील एवं दोभागों से विभक्त होकर अलग २ रही हुई दाढी एवं
मूछे था। (मसल-सठिय-पसत्थ-सद्दूल-विउल-हणुए) पुष्ट, सुन्दर आकार
युक्त, एवं अतिरमणीय सिंह जैसी विपुल दाढी थी। (चउरंगुल-सुप्पमाण-
कंबुवरसरिस-ग्गीवे) भगवान की अंगुली की अपेक्षा चार अंगुलप्रमाणवाली एवं
शङ्ख के समान त्रिवलीविशिष्ट ग्रीवा थी। वरमहिस-वराह-सीह-सद्दूल-उसभ-

धोअएला सुवर्णुनी पेटे अत्यन्त लाल तालुअने अलुल डता (अवट्टिय-सुवि-
भत्त-चित्त-मंसू) अवर्द्धनशील तेभञ्जे लागोथी विलङ्घ्य थधने अलग
अलग रहेली दाढी तेभञ्जे अछे डती [मसल-सठिय-पसत्थ-सद्दूल-विउल-
हणुए] पुष्ट, सुन्दर आकारवाणी तेभञ्जे अति रमणीय सिंह जैसी विपुल
दाढी डती (चउरंगुल-सुप्पमाण-कंबुवरसरिस-ग्गीवे) लंगवानना आगजानी
अपेक्षाअे आर आगजाना भाषवाणी तेभञ्जे शअनी पेटे त्रिवली (त्रलु-
इया) वाणी डोठ (गरदन) डती [वरमहिस-वराह-सीह-सद्दूल-उसभ नाग-

पुण्ण-विउलक्खंधे जुगसन्निभ-पीण-रइय-पीवर-पउट्ट-सुसंठिय-
सुसिलिट्ट-विसिट्ट-घण-थिर-सुवद्ध-संधि-पुरवर-फलिह-वट्टिय-भुए

विपुलस्कन्ध - श्रेष्ठमहिषनराह सिंहव्यात्रवृष गजवर।गामिव प्रतिपूर्ण-प्रमाणयुक्तौ-विपुलौ=विस्ती-
र्णौ सामुद्रिकशास्त्रोक्तक्षणयुक्तौ स्कन्धौ यस्य म तथा, 'सिंहव्यात्रान्त्रिंशामुद्रि-
कोक्तमक्षयुक्तप्रमाणमहितविशालस्कन्धवान् इति भाव । ' जुगसन्निभ-पीण-रइय-
पीवर-पउट्ट-सुसंठिय-सुसिलिट्ट विसिट्ट-घण-थिर-सुवद्ध संधि पुरवर-फलिह-वट्टियभुए '
युगमन्निभ-पान-रति- पीवर प्रकोष्ठ-सुसंस्थित सुस्लिष्ट-विशिष्ट-घन - स्थिर-सुवद्ध-सन्धि पुरवर-
परिघ-वर्तितभुज , युगेन=शकटाप्रायामस्थितकाष्ठेन सन्निभौ=तुन्यौ, पीनौ=पुष्टौ,
रतिनौ=प्रातिप्रदौ, पीवरप्रकोष्ठौ-कफोणे 'स्वूर्णी' इति प्रसिद्धादधस्ता मणिप्रधपर्यन्त
प्रकोष्ठ , पीरौ पुष्टौ प्रकोष्ठौ ययोर्भुजयोस्तौ, सुसंस्थितौ=सुन्दरमस्थानवन्तौ, पुन
कीदृशौ '—सुस्लिष्ट-स्युक्ता , विशिष्टा-प्रधाना, घना सघना , स्थिरा-दृढा-सुवद्धा =सुष्ठु
वद्धा स्नायुभि सन्ध्य =सन्धिसयोगस्थानानि ययोस्तौ=सुस्लिष्टविशिष्टघनस्थिरसुवद्धसंधी,
पुन-पुनरपरिधत्=नगरश्रेष्ठा-गोलावत् वर्तितौ-वर्तुलौ बाहू=भुजौ यस्य स
तथा, सुन्दरनगरार्गलावत् दृढदीर्घभुजवान् इति भाव । ' भुयगीसर-
विउल भोग-आयाण-पलिहउच्छूढ-दीह-बाहू-भुजोच्चर-विपुल-भोगा -दान-पर्यवक्षित-दीर्घ-

नागवर-पडिपुण्ण-विउल-क्खंधे) श्रेष्ठ महिष, वराह, सिंह, शार्दूल, वृषभ, एव
श्रेष्ठ हाथी के स्कन्ध जैसे विपुल स्कन्ध थे, (जुगसन्निभ-पीण-रइय-पीवर-पउट्ट-
सुसंठिय-सुसिलिट्ट-विसिट्ट-घण-थिर-सुवद्धसंधि-पुरवर-फलिह-वट्टियभुए) गाढी
के जुए के समान प्रीतिप्रद, पीवरप्रकोष्ठयुक्त-पुष्टपौचावाली, सुन्दर आकृतिमय ऐसी,
एव सुस्लिष्ट-स्युक्त-मिली हुई, विशिष्ट-उत्तम, घन-गठीली, मजबूत, स्थिर-स्नायुओं
से सुवद्ध ऐसी संधियों वाली, तथा नगर की परिघा-भोगल-जैसी वर्तुल भुजायें
थीं । (भुयगीसर-विउलभोग-आयाण-पलिहउच्छूढ-दीह-बाहू) वाञ्छित वस्तु

वर-पडिपुण्ण-विउल-क्खंधे] श्रेष्ठ पाठा, वराह, सिंह, शार्दूल, वृषभ, तेभञ्ज
श्रेष्ठ हाथीना आध लेवी विपुल आध होती (जुगसन्निभ-पीण-रइय-पीवर-
पउट्ट-सुसंठिय-सुसिलिट्ट-विसिट्ट-घण-थिर-सुवद्ध-संधि-पुरवर-फलिह-वट्टियभुए)
गाढाना वोसर लेवी पुष्ट, प्रीतिप्रद, पीवर प्रकोष्ठ-पुष्ट ढाढा वाली, सुन्दर
आकृतिवाली तेभञ्ज सुस्लिष्ट-स्युक्ता-मिलित, विशिष्ट-उत्तम, घन-भराड,
स्थिर-मजबूत स्नायुओंवाली सुसंवद्ध संधियोंवाली तथा नगरनी भोगल
जैसी भोगादार भुजाओं होती [भुयगी-सर-विउलभोग-आयाण-पलिहउच्छूढ

भुयगीसर-विउल-भोग-आयाण-पलिहउच्छद-दीह-वाहू रत्ततलो-
वडय-मउय-मसल - सुजाय लम्बवण-पसत्थ-अच्छिदजाल - पाणी
पीवर-कोमल-वर-गुली आयंवत्तव-तलिण-सुड-रुडल-णिद्ध-णखे

बाहु, भुजगेश्वर सर्पराज, तस्य विपुलभोग विगालदेह, म च आगनाय-वाञ्छितवस्तुप्रह-
णाय 'पलिहउच्छद' पर्यवन्ति प्रेम्ति सर्वथा गडगप्रसारित, तद्वत् तर्था=लम्बौ
विशालौ, गह=भुजौ यस्य स तथा, लम्बविगालगहमानु-इत्यर्थः । 'रत्ततलो वडय
मउय मसल-सुजाय लम्बवणपसत्थ अच्छिद-जाल पाणी' रत्ततलो पचित-मृदु मासल-
सुजात-लक्षणप्रशस्ता च्छिदजाल पाणि, तत्र रक्तनलौ रक्ते तले यथोक्तौ तथा, तलभागे रक्त
वर्णयुक्तौ इत्यर्थः, उपचितौ पृष्ठभाग उन्नतौ, मृदुकौ कोमलौ, मासलौ पुष्टौ, सुजातौ-सुदूरी
प्रशस्तलक्षणौ शुभचिह्नयुतौ, अच्छिदजालौ च्छिदजालवर्जितौ, पाणी-हस्तौ यस्य स तथा,
'पीवर-कोमल-वर गुली' पीवर-कोमल-वराङ्गुलि-पीवरा पुष्टा, कोमला-मृदुला,
वरा-श्रेष्ठा, अङ्गुल्यो यस्य स तथा, 'आयन-तत्र तलिण-सुड-रुडल-णिद्ध-णखे'
'आताम्र-ताम तलिण शुचि रुचिर स्निग्धनरस आताम्रताम्रा =इषट्क्ता, तलिना =प्रतला
शुचय =शुद्धा, रुचिरा =मनोज्ञा, स्निग्धा =सरसा, त्रया यस्य स तथा, 'चदपाणि-
लेहे' चन्द्रपाणिरस चद्राकारा पाणौ रखा यस्य स, चन्द्रेखाचिह्नितहस्तवानित्यर्थः,

को ग्रहण करने के लिये फैलाये हुए सर्पराज के शरीर समान दीर्घबाहु थे।
(रत्ततलो-वडय-मउय-मसल-सुजाय लम्बवण पसत्थ-अच्छिदजाल पाणी) तलभाग
में लाल, पृष्ठभाग में उन्नत, कोमल, पुष्ट, शुभचिह्नों से युक्त, एवं छिद्रों से रहित
हाथ थे। (पीवर-कोमल-वर-गुली) हाथा का अंगुलियों पुष्ट, कोमल एवं
सुन्दर था। (आयनतत्र-तलिण-सुड-रुडल-णिद्ध-णखे) इषट्क, पतले, शुद्ध,
सुन्दर, एवं चिकन नग्न थे। (चदपाणिलेहे) हाथा में चन्द्रेखा थी।

दीह-वाहू] दीर्घ धञ्जित वस्तु देखाने मात्रे देखानेवा सपराजना शरीर
समान लाणा गाहु होता (रत्ततलो-वडय-मउय-मसल-सुजाय-लम्बवण-पसत्थ
अच्छिद-जाल-पाणी] तर्जनीयाना भागभा लाल, पाष्ठगना भागभा उन्नत,
कोमल, पुष्ट, शुभ चिह्नेष्वथी युक्त तेभञ्छिद्रो वगरना हाथ होता
[पीवर-कोमल-वर-गुली] हाथोनी आगणीञ्चो पुष्ट, कोमल तेभञ्छुद्ध
हती [आयनतत्र-तलिण-सुड-रुडल-णिद्ध-णखे] धिप्रक्षत पातणा, शुद्ध,
सुद्ध तेभञ्छिद्रो नञ् होता (चदपाणिलेहे) हाथोभा चन्द्रेखा हती

चंदपाणिलेहे सूरपाणिलेहे सखपाणिलेहे चक्रपाणिलेहे दिसा-
सोत्थियपाणिलेहे चद-सूर-सख-चक्र-दिसासोत्थिय-पाणिलेहे
कणग-सिलायलुज्जल - पसत्थ-समतल-उवचिय-विच्छिण्ण-
पिहुलवच्छे सिरिवच्छकियवच्छे अकरंडुय-कणग-रुयय-निम्मल-

‘सूरपाणिलेहे’ अङ्गपाणिगेम्य अङ्गसंग्वायुक्तहस्त इत्यर्थ, ‘चक्रपाणिलेहे’
चक्रपाणिगेम्य-चक्रसंग्वायुक्तहस्त, ‘दिसासोत्थियपाणिलेहे’ निक्षिप्तस्वस्तिकपाणिरेख -
दक्षिणाऽऽवर्तस्वस्तिकाऽऽकार-रेखा-युक्त-हस्तान् इति भाव । ‘चद-सूर-सख-चक्र-
दिसासोत्थिय पाणिलेहे’ चन्द्रसूरगङ्गचक्रदिक्षुस्वस्तिकपाणिरेख चद्रमूर्याद्विहस्तेरेखा
हस्ते विद्यमाना प्रगस्तफलप्रदा भवन्ति, तामिधन्वाग्निरेखाभिश्चिह्नितहस्तवानि-यर्थ,
‘कणग-सिलायलु-ज्जल-पसत्थ-समतल-उवचिय-विच्छिण्ण-पिहुलवच्छे’ कनक
गिलातलो-ज्वल-प्रगस्त-समतलो-पचित-विस्तीर्ण-गृध्रुल-वक्षस्क - कनकगिलातलमत्-सौ-
वर्णपट्टिकावत्, उज्वल=देदी-यमान प्रगस्त=सुलक्षगोपेत समतलञ्च-उन्नताऽऽनतरहितम्,
उपचित-पुष्ट, विस्तीर्णगृध्रुलम्, -अतिविशाल, वक्ष-उरस्थल यस्य स तथा,

(मूरपाणिलेहे) सूर्यरेखा या, (सखपाणिलेहे) शखरेखा या, (चक्रपाणिलेहे)
चक्ररेखा या, (दिसासोत्थियपाणिलेहे) दक्षिणावर्त स्वस्तिक रेखा या, (चद-
मूर-सख-चक्र-दिसासोत्थिय-पाणिलेहे) इस प्रकार चद्रमा, सूर्य, शख, चक्र
एव दक्षिणावर्त स्वस्तिक की रेखायों से भगवान के हाथ सुशोभित थे । (कणग-
सिलायलु-ज्जल-पसत्थ-समतल-उवचिय-विच्छिण्ण-पिहुल-वच्छे) कनक गिला
के समान-सुवर्ण के पाट के समान देदीप्यमान, सुमलक्ष्णों से युक्त, सम, पुष्ट,
विस्तीर्ण एवं अतिविशाल वक्षस्थल था । वह वक्षस्थल (सिरिवच्छकियवच्छे)

(सूरपाणिलेहे) सूर्यरेखा होती [सूरपाणिलेहे] शखरेखा होती (चक्र
पाणिलेहे) चक्ररेखा होती, (दिसासोत्थियपाणिलेहे) दक्षिणावर्त स्वस्तिक रेखा
होती (चद-सूर-सख-चक्र-दिसासोत्थिय-पाणिलेहे) ये प्रकार चद्रमा, सूर्य,
शख, चक्र तेमज दक्षिणावर्त स्वस्तिकनी रेखाओंथी भगवानना हाथ
सुशोभित होता (कणग-सिलायलु-ज्जल-पसत्थ-समतल-उवचिय-विच्छिण्ण
पिहुल-वच्छे) इनके शिखा समान-मोनानी पाटाना जेवु देदीप्यमान,
सुमलक्ष्णोपायु, सरयु, पुष्ट, विशाल तेमज जहु पडोयु वक्षस्थल [छाती]
होते ते वक्षस्थल (सिरिवच्छकियवच्छे) श्रीवत्सना चिह्नवायु होत अने

सुजाय-निरुवहय-देह-धारी अट्टमहस्स-पडिपुण्ण-वरपुरिस-लक्खण-
धरे सण्णयपासे सगयपासे सुंदरपासे सुजायपासे मियमाइय-

‘सिरिवच्छक्रियञ्चे’ श्रावसाद्धितपक्षक-श्रीरसेन=शुभचिह्नविशेषेण अङ्कित=चिह्नित-वक्ष-हृत्स्थल यस्य स तथा, ‘अकरडुय-कणग-रुयय-निम्मल-सुजाय-निरुवहय-देह-धारी, अकरण्डुक-कनक-रचक-निर्मल-सुजात-निरुपहत-देहधारी, अकरण्डुक-‘करडुय’ इति देशोय शब्द, अदृश्यमान करण्डुक=पृष्ठभागारिथक यस्य देहस्य स अकरण्डुक, तथा कनकरुचक-सुवर्णवर्णयुक्त, तथा-निर्मल, सुजात, निरुपहत=रोगादिबाधा रहितो यो देहस्त देह धरतीत्येव शीलो य स तथा, ‘अट्टमहस्स-पडिपुण्ण-वरपुरिस-लक्खण-धरे’ अष्टसहस्र-प्रतिपूर्ण-वरपुरुष-लक्षणधर-अष्टोत्तर सहस्रम्-अष्टसहस्र, प्रतिपूर्णम्-अन्यून, वरपुरुषाणां लक्षण-त्वस्तिऋदिकम्, तस्य धर-धारक, महापुरुषाणामष्टोत्तरसहस्रपरिमितानि मुलक्षणानि सन्ति, तेषां सर्वेषां धारक-इति भाव । ‘सण्णयपासे’ सन्नतपार्श्व-सन्नतौ अधोऽधोऽनतौ पार्श्व-पार्श्व-भागौ यस्य स सन्नतपार्श्व, ‘सगयपासे’ सन्नतपार्श्व-सन्नतौ-प्रमाणोचितौ, पार्श्व-भुजमूलदध प्रदेशौ यस्य स, प्रमाणयुक्तपार्श्वप्रदेशवानिति भाव । ‘सुंदरपासे’ सुन्दरपार्श्व-दर्शनायपार्श्वयुक्त, ‘सुजायपासे’ सुजातपार्श्व-सुन्दरपार्श्ववानित्यर्थ ।

श्रीवत्सके चिह्न से युक्त था । और प्रमुक्ता शरीर (अकरडुय-कणग-रुयय-निम्मल-सुजाय-निरुवहय-देह-धारी) अकरण्डुक-अदृश्यमान पृष्ठभाग की हड्डीयुक्त, तथा सुवर्ण के जैसा निर्मल एवं रोगादिक बाधा से रहित था । भगवान् (अट्टसहस्स-पडिपुण्ण वर-पुरिस-लक्खण-धरे) न्यूनतारहित ऐसे १००८ त्वस्तिऋदिक उत्तम पुरुषों के योग्य लक्षणों के धारक थे । भगवान् के शरीरका पार्श्वभाग (सण्णयपासे सगयपासे सुंदरपासे सुजायपासे मियमाइय-पीण-रइय-पासे) क्रमिक अवनत

प्रभुत्वं शरीर (अकरडुय-कणग-रुयय-निम्मल-सुजाय-निरुवहय-देह-धारी) अकरडुक-अदृश्यमान-न देखाय तेवी गीते वाचा-अरडा-नी उरउवाणु तथा योनाना वल्लु वेडु निर्भण तेभञ्ज रेगादिठनी पीडा वगरुडु छत्तु लगवान् (अट्टसहस्स पडिपुण्ण वर-पुरिस-लक्खण-धरे) न्यूनतारहित येवा १००८ त्वस्तिऋदिक उत्तम पुरुषोने योग्य लक्षणाना धारक छत्ता लगवानना शरीरने पडणाने लाग (सण्णयपासे सगयपासे सुंदरपासे सुजायपासे मियमाइय पीण-रइय पासे) कभथी नभेदे ।

પીળ-રડય-પાસે ઉજ્જુય-સમ-સહિય-જન્ન-તણુ-કસિળ-ળિદ્ધ-
આઈજ્જ-લહહ-રમળિજ્જ-રોમ-રાઈ ઇસ-વિહગ-સુજાય-પીળ-કુચ્છી
ઇસોયરે સુઢકરણે પડમ-વિયડ-ળાભે ગગાવત્તગ-પયાહિળાવત્ત-

‘ મિયમાડય-પીળ-રડય-પાસે ’ મિતમાત્રિક-પીન-રતિદ-પાર્શ્વ, તત્ર-મિતમાત્રિકૌ-
સમુચિતપરિમાણવન્તૌ, પીનૌ પુટૌ, રતિદૌ-રમ્યૌ, પાર્શ્વૌ કક્ષામ્યામધો વામદક્ષિણશરીર-
ભાગૌ यस્ય સ તથા, ‘ ઉજ્જુય-સમ-સહિય-જન્ન-તણુ-કસિળ-ળિદ્ધ-આઈજ્જ-લહહ-
રમળિજ્જ-રોમરાઈ ’ ઋજુક-સમ-મહિત-જા-ય-તનુ-ઠૂળ-સ્નિધા-ડડય-લલિત-
રમણીય-રોમરાજિ, ઋજુકાળા-સરલાના, સમમહિતાના-મિલિતાના, જાયાના-
સ્વજાતાયેષૂત્તમાના, તનુના-સૂક્ષ્માળા, સ્નિધાના-સરસાનામ્, આદેયાનામ્ ઉપાદેયાના,
‘ લહહ ’ લલિતાના=રમણીયાના-મનોરમાળા રોમ્ળા રાજિ પદ્ધિકર્યસ્ય સ તથા, સર્લ-
સૂક્ષ્મ-ઠૂળ-સરસ રમ્ય-રોમરાજિમાન્ ઇયર્ય । ‘ ઇસ-વિહગ-સુજાય-પીળ-કુચ્છી
જપ વિહગ-સુજાત-પાન-કુક્ષિ-મત્સ્ય પક્ષિણોરિવ સુજાત=સુન્દર, પીન પુટ, કુક્ષિ-ઉદર
યસ્ય સ તથા, ‘ ઇસોયરે ’ જ્ઞપોદર-માનવત્સુન્દરોત્તરવાન્ ઇતિ ભાવ । ‘ સુઢકરણે ’
શુચિકરણ-શુચીનિ-પવિત્રાગિ, કરણાનિ-ઇન્દ્રિયાણિ યસ્ય સ, ઇન્દ્રિયાળા મલપ્રાહિત્વેડપિ
ભગવદતિગયાદ્-નિર્મલતયા નિર્મલ-નિરુપલેપેન્દ્રિયવાન્ ઇતિ ભાવ । ‘ પડમ-વિયડ-

યા, ઉચિત પ્રમાણ સે યુક્ત યા, સુન્દર યા, ઝોમન યા, તથા-પરિમત માત્રાવાલા,
પુટ એ રમ્ય યા । રોમરાજિ (ઉજ્જુય-સમ સહિય જન્ન તણુ કસિળ-ળિદ્ધ-આઈજ્જ લહહ-
રમળિજ્જ-રોમ રાઈ) સરલ, પરસ્પર મે મિલિત, ઉત્તમ, પતલી, ફાલી, ચિકની, ઉપાદેય
એ અત્યન્ત મનોહર થી । ડનકી કુક્ષિ (ઇસ વિહગ સુજાય પીળ-કુચ્છી) મત્સ્ય એવ
પક્ષી કે સમાન સુન્દર ઓર પુટ યા । (ઇસોયરે) ડનકા ડદર મત્સ્ય કે જૈસા સુન્દર
યા । (સુઢકરણે) ઇન્દ્રિયો યદપિ સ્વમાત્ર મલપ્રાહિના હે, તથાપિ અતિગય કે પ્રમાવ

હતો, શોભન હતો, તથા મર્યાદિત ઘાટનો પુટ તેમજ રમ્ય હતો । રોમરાજિ
(શરીર ઉપરના વાળની પદ્ધિત) (ઉજ્જુય-સમસહિય-જન્ન-તણુ-કસિળ-ળિદ્ધ
આઈજ્જ-લહહ- રમળિજ્જ-રોમ-રાઈ) સરખી, પરસ્પરમા મળી ગયેલી, ઉત્તમ,
પાતળી, કાળી, ચિકણી, ઉપાદેય તેમજ બહુજ મનોહર હતી તેમની ડાખ
(બગલ) (ઇસ-વિહગ-સુજાય-પીળ-કુચ્છી) મત્સ્ય તેમજ પક્ષીના જેવી સુદર
અને પુટ હતી (ઇસોયરે) તેમજ ઉદર (પેટ) માછલીના જેવુ સુદર હતુ
(સુઢકરણે) ઇન્દ્રિયો જોડે ન્વબાવથી મલપ્રાહિની છે તે પણ અતિશયના

तरग-भंगुर-रवि-किरण तरुण-बोहिय-अकोसायंत-पउम-गभीर-वि-
चड-णाभे साहय-सोणद-मुसल-दप्पण-णिकरिय-वर-कणगच्छ-
रुसरिस-वरवडर-वलियमज्झे पमुइय-वरतुरग-सीह-वर-वट्टिय-कडी

णाभे ' पद्म-विकट-नाम - पद्मकोशवद् विकटा-गम्भीरा नामिरेत्य स तथा, ' गगावत्तग
पयाहिणावत्त-तरग-भंगुर-रवि-किरण-तरुण-बोहिय-अकोसायत-पउम-गभीर-
-विचडणाभे ' गङ्गाऽऽवर्तक-प्रदक्षिणाऽऽवर्त-तरङ्ग-भङ्गुर-रवि-किरण-तरुण-बोधित-
विकसत्पद्म-गम्भीर - विकट-नाम - तत्र - गङ्गाऽऽवर्तकसम्बन्धिप्रदक्षिणावर्ततरङ्गवद्भङ्गुरा-
चक्राकारवर्तुला, रविकिरणतरुणबोधितविकसत्पद्मवद् गम्भीरा, विकटा=विगाला च
नामिरेत्य स तथा, ' साहय-सोणद-मुसल-दप्पण-णिकरिय-वरकणगच्छ-
सरिस-वरवडर-वलिय-मज्झे ' सह-सोणन्द-मुसल-दर्पण-निकरित-वरकनकसह-
सदश-वरवज्र-वलित-मध्य - सह-क्षितमय यत्-सोणन्द=त्रिकाष्ठिका, मुसल-प्रसिद्ध,
दर्पण-दर्पणदण्ड, निकरितवरकनकसह=निकरित=सारीकृत सर्वथा मण्डित यद्
वरकनक-त्रेमुवर्ग, तस्य सह-वर्जमुष्टि, एतेनामितरयोगद्वन्द्व, तै सदृश-वर-

से भगवान का इन्द्रियो निर्लेप रहता थीं। (पउमविचडणाभे) नामि पद्मकोश के समान
गभीर था, (गगावत्तग पयाहिणावत्त तरग भंगुर रवि किरण-तरुण बोहिय अकोसायत-
पउम गभीर विचड-णाभे) तथा-गगावर्तक-सत्रधो प्रदक्षिणावर्त्युक्त तरग की तरह भंगुर,
चक्रसमान गोल, मयाहकालके सूर्यकी किरणों द्वारा विकसित पद्म के समान
गभार एव विगाल थी। (साहय सोणद-मुसल-दप्पण-णिकरिय-वरकणगच्छ-
सरिस वरवडर वलिय मज्झे) कटिप्रदेश त्रिकाष्ठिका के मध्यभाग समान, मूसल के
मध्यभाग समान, दर्पण के दण्ड के मध्यभाग समान, चलकते हुए सोनेकी

प्रभावधरी अगवाननी छद्रियो निर्लेप रहेती हुती (पउमविचडणाभे) नामि
पद्मकोश जेथी गभीर हुती (गगावत्तग-पयाहिणावत्त-तरग-भंगुर-रवि किरण
तरुण-बोहिय-अकोसायत-पउम-गभीर-विचड-णाभे) तथा गगावर्तक सत्रधो
प्रदक्षिणावर्त्युक्त तरगनी पेठे भंगुर, अङ्कना जेथी- गोल, मध्याह्न-
काणना सूर्यना किरणोथी विज्जेला पद्म समान गभीर तेभज विशाल हुती
(साहय-सोणद-मुसल दप्पण णिकरिय वरकणगच्छ-सरिस-वरवडर-वलिय-मज्झे)
कटिप्रदेश त्रिकाष्ठिका (घोड़ी अथवा तिरपाई) ना मध्यभाग जेवो, मूसलना
मध्यभाग जेवो, दपणना दण्डना मध्यभाग जेवो, अजस्ता सोनानी भङ्ग

वर-तुरग-सुजाय-गुञ्ज-देसे आङ्गण-हउव्व णिरुवलेवे वर-
वारण-तुल्ल-विक्रम-विलसिय-गई गय-ससण-सुजाय-सन्निभोरू

वज्र इव वलित = श्लाम-कृश, मध्य = मध्यभागो यस्य स तथा, 'पमुइय-वरतुरग-
सीह-वर-वट्टिय-कडी' प्रमुत्ति-वरतुरग-सिंहवर-वतित-कटि-प्रमुदितस्य रोगादि-
रहिततया प्रसन्नस्य, वरतुरगस्य-श्रेष्ठहयस्य, ताट्टगस्य सिंहस्य चेन्न वरा=श्रेष्ठा वर्त्तिता-
वर्तुला, कटिर्यस्य स तथा, 'वर-तुरग-सुजाय-गुञ्ज-देसे' वरतुरग-सुजात-गुह्यदेश-
वरस्य=श्रेष्ठस्य अश्वस्येन सुजात सुन्दरो गुह्यदेशो यस्य स तथा । 'आङ्गणहउव्व णिरुव-
लेवे' आकाङ्गहय इव निरुपलेप-आकाङ्ग = मुलक्षणयुक्त उत्तम जातीयो यो हय = अश्व,
स इव निरुपलेप = निर्गत उपलेपात्-मल्लिनसम्पर्कात् इति निरुपलेप-निर्मल
इत्यर्थ । 'वर-वारण-तुल्ल-विक्रम-विलसिय-गई' वर-वारण-तुल्य-विक्रम विलसित-
गति-वरवारणस्य=श्रेष्ठगजस्य तुल्य = समान विक्रम = पराक्रम, तथा तत्तुल्या विलमिता=
चरणसचरणरणनरहिता गतिर्गमन यस्य स, गजेन्द्रवदतुल्यलज्जाली ललितगमनशीलश्चेति
भाव । 'गय-ससण सुजाय-सन्निभोरू' गज-श्वसन-सुजात-सन्निभोरू गजश्वसनस्य=
हस्तिशुण्डादण्डस्य सुजातस्य=सुष्ठुत्पन्नस्य हस्तिश्वसनस्यैव सन्निभौ-सदृशौ

खड्गमुष्टि के मध्यभाग समान और व्रजके मध्यभाग समान पतला था । तथा
(पमुइय-वरतुरग-सीहवर-वट्टिय-कडी) कटिप्रदेश रोगादिकरहित होने से प्रसन्न श्रेष्ठ
घोड़े के समान और सिंह के समान गोल था । (वर-तुरग-सुजाय-गुञ्ज-देसे)
गुह्य प्रदेश सुन्दर घोड़े के गुह्य प्रदेश के समान था । (आङ्गणहउव्व णिरुवलेवे)
आकाङ्ग जातीय घोड़े के गुह्य प्रदेश के समान भगवानका गुह्य प्रदेश निरुपलेप था ।
तथा (वर-वारण-तुल्ल-विक्रम-विलसिय-गई) भगवानका पराक्रम उत्तम हाथी के समान था,
तथा उनकी गति भी उसीके समान सुन्दर थी । (गय-ससण-सुजाय-सन्निभोरू) हस्तिशुण्डा-

शुद्धीना मध्यभाग जेवो अने वज्रना मध्यभाग जेवो पातणो हुतो तथा
(पमुइय-वरतुरग-सीह-वर-वट्टिय-कडी) कटिप्रदेश रोग आदिकथी रहित
छोवाथी प्रसन्न श्रेष्ठ घोडानी पेटे अने सिङ्गनी पेटे गोण हुतो (वरतुरग-सु-
जाय-गुञ्ज-देसे) गुह्यप्रदेश सुन्दर घोडाना गुह्यप्रदेशना जेवो हुतो (आङ्-
णहउव्व णिरुवलेवे) आकाङ्ग-मतवान घोडाना गुह्यप्रदेशना जेवो लगवानने
गुह्यप्रदेश निरुपलेप हुतो तथा (वर-वारण-तुल्ल-विक्रम-विलसिय-गई)
लगवाननु पराक्रम उत्तम हाथीना जेवु हुतु, तथा तेमनी बाल पणु तेना

समुग्ग-णिमग्ग-गूढ-जाणू एणी-कुरुविंदा-वत्त-वट्ठा-णुपुब्ब-जघे
संठिय-सुसिलिट्ठ-विसिट्ठ-गूढ-गुप्फे सुपडट्ठिय-कुम्म-चारु-चलणे

ऊरु यस्य स तथा, सुन्दर-गजशुद्धादसदृशगोहयुगत्रयानिति भावः, 'समुग्ग-णिमग्ग गूढ-जाणू' समुद्रग निमग्न-गूढ-जानु -समुद्रग -सम्पुटक -तन्मोपगितनाधस्तन रूपयोर्भागयो सधिवत् निमग्नगूढे=अत्यन्तावृत-मामपुटे इत्यर्थः, तादृश जानुनी 'घुटना' इति प्रसिद्धे यस्य स तथा, उपचितत्राट्टस्यमानजान्वस्थिरु इत्यर्थः । 'एणी-कुरुविंदावत्त-वट्ठा-णुपुब्ब-जघे' एणी-कुरुविन्द - वरं वृत्ता-नुपूर्व्यजङ्घ - एण्या-हरिण्या इव, कुरुविन्द -तृणविशेष, वरं=मूत्रपलनक च, ते इव च वृत्ते-वर्तुले, आनुपूर्व्येण तनुरूपे जङ्घे यस्य स तथा यद्वा-एणी-कुरुविन्दावर्त्त-वृत्ता-नुपूर्व्यजङ्घ-इति ज्ञाया, तत्र-एण्या इव, कुरुविन्दावर्त्त=भूषणविशेष इव च वृत्ते=वर्तुले आनुपूर्व्येण तनुस्वरूपे जङ्घे यस्य स तथा, 'संठिय-सुसिलिट्ठ-विसिट्ठ-गूढ-गुप्फे' सस्थित-सुक्षिप्त-विगिष्ट-गूढ-गुल्फ-सस्थितौ-सुसस्थानवती, सुक्षिप्तौ-

दण्ड के समान उन प्रमुक्ती दोना जवाएँ थीं । (समुग्ग निमग्ग-गूढ-जाणू) डिब्बे के समान प्रमुके घुटने गुप्तदकनी से युक्त एव अन्तर रहित होनेसे सुन्दर थे । अर्थात् उपचित होनेसे प्रमुके जानु की अस्थियाँ दृष्टिगोचर नहीं होती थीं । (एणी-कुरुविंदा-वत्त-वट्ठा-णुपुब्ब-जघे) एणी-हरिणी की जङ्घा समान, तथा-कुरु-विन्द-तृणविशेष और टोरी के बलके समान अथवा कुरुविन्दावर्त्त नामक भूषणके समान गोल पतली-ऊपर से मोटी नीचेकी ओर उतरती २ पतली प्रमुक्ती दोनो जवाएँ थीं । (संठिय-सुसिलिट्ठ-विसिट्ठ-गूढ-गुप्फे) गोमन आकारयुक्त, - अच्छी

जेवीज सुहरु हुती (गय ससण-सुजाय-सन्निभोरु) हुस्तिशु डाइ उना (छाथीना सूदना) जेवी ते प्रभुनी अन्ने ज धाओ हुती (समुग्ग-णिमग्ग-गूढ-जाणू) उण्णानी पेडे प्रभुना धुटण्णे शुस ढाणुवाणा तेमज् अतर रहित 'डोवाथी सुहरु हुता, अर्थात् उपचित डोवाथी प्रभुना धुटणुना डारुडा देभाता नहुता (एणी कुरुविंदा-वत्त वट्ठा-णुपुब्ब-जघे) ओणी-हिरणीनी ज धा समान, तथा कुरुविन्द तृणविशेष, अने टोरीनी वल समान, अथवा 'कुरु-विन्दावर्त्त' नामक भूषण समान गोल पातली उपरथी नडी तेमज् नीचेनी तरङ्ग उतरती उतरती पातली प्रभुनी अन्ने ज धाओ हुती (संठिय-सुसिलिट्ठ-विसिट्ठ-गूढ-गुप्फे) शोलायमान आकारवाणा, सारी रीते भण्ण तेमज्

અણુપુન્વ-સુસંહય-ગુલીષ ઉપ્પણય તણુતંવ-ગિદ્ધ-ળખ્ખે રત્તુપ્પલ-
પત્ત-મડય-સુકુમાલ-કોમલ-તલે નગ નગર-મગર-સાગર-ચક્ક-

સુમિલિતૌ, ગઢૌ-માસલવાટ્ઢ્યૌ ગુન્ફૌ યન્ય સ તથા, પુષ્ટતયા તિરોહિતગુન્ફ ।
'સુપ્પઙ્ઢિય-કુમ્મ-ચર્ચલણે' મુપ્રતિષ્ઠિત ઈર્મચાર-ચર્ણ-મુપ્રતિષ્ઠિતૌ ઓમનરૂપેણ
સ્થિતૌ, કર્મપત્-રુચ્છપત્ ચારુ=મુન્દરૌ ચર્ણૌ યસ્ય સ તથા, સકોચિતાક્ષક-
ચ્છપપ્રપ્તચર્ણવાનિતિ ભાવ । 'અણુપુન્વ-સુસંહય-ગુલીષ' આનુપૂર્વ્ય-સુન્હતાઙ્ઠુ-
ત્ત્વક-આનુપૂર્વ્યેગ=ક્રમેણ હાયમાના વર્દમાના વા, તથા સુમહતા-પ્રિમિન્ના અપિ
સમિલિતા અદ્ભુત્ય =ચરગાઙ્ઠુન્યૌ યસ્ય સ તથા, 'ઉપ્પણય-તણુ-તવ-ગિદ્ધ-
ળખ્ખે' ઉન્નત-તનુતામ્ર-સ્નિગ્ધ-નલ્લ-સમુન્નત પ્રતલ-રક્તચિક્કણ નરપ યુક્ત ઇત્યર્થ,
'રત્તુપ્પલ-પત્ત મડય સુકુમાલ-કોમલ-તલે' રક્તોપલ-પત્ત મૃદુક સુકુમાર કોમલતલ-રક્તક-
મલદલપત્તિકોમલાર્ણવર્ણચરણતલપાનિયર્થ । 'નગ-નગર-મગર-સાગર ચક્ક-વરગ-
મગલ-કિય-ચલણે' નગ-નગર-મકર-સાગર-ચક્રાક્ર-વરાક્ર-મહ્નલાદ્ધિત-ચરણ, તત્ર-નગ =પર્વત,

રાતિ સે મિલિતિ એવ ગૃઢ-માસલ-પુષ્ટ હોનેસે અદ્દશ્ય એસે પ્રમુકે દોનો પૈરોકે
ગુલ્ફ યે । (સુપ્પઙ્ઢિય-કુમ્મ-ચારુ-ચલણે) પ્રમુકે પૌવ સકુચ કર વૈઠે હુણ
રુચ્છાકે સમાન મુન્દર યે । (અણુપુન્વ-સુસંહય-ગુલીષ) અનુક્રમસે ઉચિત આકાર-
રવાલા એવ મિત્ર ૨ હોને પર મી પરસ્પર મે સમિલિત પ્રમુકે ચરણોકી અગુલિયા થી ।,
(ઉન્નય-તણુ-તવ-ગિદ્ધ-ળખ્ખે) સમુન્નત, પ્રતલ, રક્ત એવ ચિક્કગ પ્રમુકે નલ્લ
થે । (રત્તુપ્પલ-પત્ત-મડય-સુકુમાલ-કોમલ-તલે) રક્તકમલકે દલકે સમાન
અતિ કોમલ લાગ્વર્ણકે પ્રમુકે ચરણોકે તલે યે । (નગ-નગર-મગર-સાગર-
ચક્ક-વરગ-મગલ-કિય-ચલણે) નગ-પર્વત, નગર-પુર, મકર-જલચરજીવવિશેષ,

ગૃઢ માસલ પુષ્ટ હોવાથી ન દેખાય એવા પ્રભુના બાન્ને પગના ગોઠણો હતા
(સુપ્પઙ્ઢિય કુમ્મ ચારુ ચલણે) પ્રભુના પગ ન કુચાઈને બેઠેલા ઢાચળાની
પેઠે મુઢ્ઠ હતા (અણુપુન્વ-સુસંહય ગુલીષ) અનુક્રમથી ઉચિત આકારવાળી
તેમજ જુદી જુદી હોવા છતાં પણ પરસ્પરમા બેડાએલી પ્રભુના ચરણોની
આગળીઓ હતી (ઉન્નય તણુ તવ-ગિદ્ધ-ળખ્ખે) સમુન્નત, પ્રતલ, લાલ
તેમજ ચિડણા પ્રભુના નખ હતા (રત્તુપ્પલ પત્ત-મડય-સુકુમાલ-કોમલ-તલે),
રક્ત ઢમલના દલના જેવા અતિથય ઢોમળ લાલ વર્ણના પ્રભુના ચરણોના
તળિયા હતા (નગ નગર-મગર-સાગર ચક્ક-વરગ-મગલ-કિય-ચલણે)
નગ પર્વત, નગર પુર, મકર-જલચર જીવ વિશેષ, સાગર-સમુદ્ર અને ચક્ર

वरग-मगल-किय-चलणे विसिद्धरुवे हुयवह-निद्धूम-जलिय-तडि-
तडिय-तरुण-रवि-किरण-सरिस-तेए अणासवेअममे अकिचणे

नगरं=पुर, मकर=जलचरजीवविशेष, सागर=समुद्र, चक्र=प्रमिद्धम्, एता येव अङ्ग-
लक्षणानि, तथा वराऽङ्गाश्च=शुभमृचकस्वरितकादिलक्षणानि, मङ्गल=शुभलक्षण-
विशेषश्च, तैरलङ्कृतौ सुगोमितौ-चरणौ यस्य स तथा, नगनगरमकरादिचिह्न-स्वरितका-
दिचिह्न-मङ्गलचिह्नरूप शुभलक्षणसुगोमितचरणयुगप्रानिति भाव । 'विसिद्धरुवे' विशि-
ष्टरूप-अतिसुन्दर, 'हुयवह निद्धूम-जलिय-तडितडिय-तरुण-रवि-किरण-सरिस-तेए'
हुतवह - निर्द्धूम - ज्वलित - तडितडि - चरग - रवि किरण - सदृश - तेजस्क,
हुतवहनिर्द्धूमज्वलितस्य=अग्नेर्निर्द्धूमज्वालाया, तडितडित - धारावाहिकतया पुन
पुनर्विद्योतितविद्युत, -तथा तरुणरविकिरणाना-सदृश=समान तेज-दीप्तिर्यस्य स
तथा, 'अणासवे' अनास्रव-अविद्यमाना आस्रवा यस्य स तथा,
कर्मागमरहित इत्यर्थ, 'अममे' अमम-ममत्वरहित 'अकिचणे' अकिञ्चन-नास्ति

सागर-समुद्र और चक्र इनके शुभ चिह्नों से, स्वस्तिकादि शुभ चिह्नों से तथा
मङ्गल नामक शुभ चिह्नसे सुगोमित प्रभुके दोनों चरण थे । (विसिद्धरुवे) प्रमुका
रूप विशिष्ट-असाधारण अर्थात् अनुपम था । (हुयवह-निद्धूम-जलिय-तडित
डिय-तरुण-रवि-किरण-सरिस-तेए) निर्द्धूम अग्नि के समान, बार बार चम-
कती हुई बिजली के समान तथा मयाहूनकालिक रविकिरणोंके समान प्रमुका तेज
था । (अणासवे) नवीन कर्मोंके आस्रवसे प्रभु सर्वथा रहित थे । (अममे)
प्रभुके किसी भी पर पदार्थमें ममत्व नहीं था । (अकिचणे) प्रभु अकिञ्चन-परिग्रह-
रहित थे । (छिन्नसोए) भगवानने अपनी भवपरम्पराको नष्ट कर लिया था ।

येना शुभ चिह्नों-स्वस्तिकादि शुभचिह्नों, तथा भगवन्नामके चिह्नों
सुशोभित प्रभुना अग्ने चरण होता (विसिद्धरुवे) प्रभुनु ३५ विशिष्ट असाधा-
रण अर्थात् अनुपम होता (हुयवह निद्धूम जलिय तडि तडिय-तरुण रवि
किरण-सरिस तेए) धुमादा वगैरना अग्निना जेवु, बारबार चमकती बिज-
लीना जेवु, तथा मध्याह्न जाणना सूर्यना छिरणो जेवु प्रभुनु तेज होता
(अणासवे) नवीन कर्मोंना आस्रवधी प्रभु सर्वथा रहित होता (अममे)
प्रभुने कोछ पण पर पदार्थमा भवत्व नहोतु (अकिचणे) प्रभु अकिञ्चन-परि-
ग्रह वगैरना होता (छिन्नसोए) भगवाने पाताना लवपरपरानो नाश करी

छिन्नसोए निरुवलेवे ववगय-पेम-राग-दोस-मोहे निगंथस्स
पवयणस्स देसए सत्थनायगे पइट्ठावए समणगपई समणग-

किञ्चन यस्य स तथा, परिग्रहप्रतिरहित । 'छिन्नसोए' छिन्नस्रोता-निवर्तित-
भवप्रवाह, 'निरुवलेवे' निरुपलेप-उपलेपो-मालिन्य, तद् द्वित्रिध द्रव्यरूप भावरूपञ्च,
तादृगाद् द्विविधादुपलेपात्-निर्गतो निरुपलेप, द्रव्यतो निर्मलशरीर, भावत कर्मग्रन्थहतु-
भूतोपलेपरहित । पूर्वोक्तमेवार्थं विशेषतः स्पष्टयन्नाऽऽह 'ववगय पेम राग-दोस-मोहे'
व्यपगतप्रेमरागद्वेषमोह-प्रेम च रागश्च द्वेषश्च मोहश्चेति प्रेमरागद्वेषमोहा प्रेम-आसक्ति-
लक्षणम्, राग-विषयेषु अनुरागरूप, द्वेष-अप्रातिरूप मोह-अज्ञानरूप, एते
प्रेमादयो व्यपगता-विनष्टा यस्य स तथा, 'निगंथस्स पवयणस्स देसए'
निर्ग्रन्थस्य प्रवचनस्य देशक-निर्ग्रन्थस्य-निर्गत ग्रन्थाद् द्रव्यतः सुवर्णादिरूपाद्,
भावतो मिथ्यात्वान्निलक्षणात्-निर्ग्रन्थ तस्य निर्ग्रन्थस्य, प्रवचनस्य-प्रकर्षण-
उच्यते-परमकन्याणाय कथ्यते-इति प्रवचनम्-तस्य प्रवचनस्य देशक-उपदेशक-
निरारम्भ-निष्परिग्रह-धर्मोपदेशक इति भाव । 'सत्थनायगे' सार्थनायक-सार्थस्य-
मोक्षप्रस्थितभग्न्यसमूहस्य, नेता-स्वामीयर्थ 'पइट्ठावए' प्रतिष्ठापक-श्रुतचारित्र
लक्षणधर्मस्थापक । 'समणगपई' श्रमणकपति-श्राम्यति-सोसाह कर्मनिर्जराय

(निरुवलेवे) द्रव्य एव भाव रूप दोनों प्रकारकी मलिनतासे प्रभु वर्जित थे ।
इसी बातको पुन विशेष रूपसे द्वा निशेषणों से सूत्रकार स्पष्ट करते हैं-(ववगय-
पेम राग-दोस मोहे) भगवानने अपनी आत्मा से प्रेम, राग द्वेष एव मोहको नष्ट
कर दिया था । (निगंथस्स पवयणस्स देसए) प्रभु निर्ग्रन्थ प्रवचनके उपदेशक
थे । (सत्थनायगे) मोक्षकी ओर प्रस्थित भग्न्यसमूहके भगवान नेता थे । (पइ-
ट्ठावए) श्रुतचारित्ररूप धर्मके प्रभु रस्थापक थे । (समणगपई) भगवान् तप एव

दीधो हुतो (निरुवलेवे) द्रव्य तेभञ्ज लावइय गन्ने प्रजारनी मलिनताथी
प्रभु वर्जित हुता आ वातने इरीने विशेष इयथी तेभना अ गेना विशे
पणोथी सूत्रकार स्पष्ट करे ॐ (ववगय पेम-राग दोस मोहे) भगवाने
प्राप्ताना आत्माभाथी प्रेम, राग, द्वेष तेभञ्ज मोहनेो नाश कथो हुतो
(निगंथस्स पवयणस्स देसए) प्रभु निर्ग्रन्थ प्रवचनना उपदेशक हुता
(सत्थनायगे) मोक्षना तरङ्ग पणोता लव्यसमूहना भगवान नेता हुता
(पइट्ठावए) श्रुत आचारित्रइय धर्मना प्रभु सस्थापक हुता (समणगपई)

विद-परियड्ढिए चउत्तीस-बुद्धा-इसेस-पत्ते पणतीस-सच्चवयणा-

श्रम कुर्वति तप-स्वा यायाप्पि इति श्रमगा-त एव श्रमगा, तेषा पति-
चतुर्विधसद्धाधिपतिरिति भाव, 'समणग विद परियड्ढिए' श्रमगरु-वृन्द परिदर्शक-
श्रमणकाना चतुर्विधाना, वृन्द-सद्ध-तस्य परिदर्शक-गुणिनारी। अथवा 'परियट्ठए'
पर्यट्ठक-अग्रेसर, यद्वा पयायक-तै परिपूर्ण। 'चउत्तीस बुद्धाइमेस पत्ते'
चतुस्त्रिंशद्-बुद्धातिशेष-प्राप्त=चतुस्त्रिंशत्=चतुस्त्रिंश-सयका ये बुद्धाना=तार्थकराणाम्
अतिशेषा-अतिशया तान् प्राप्त, तत्र-अवृद्धिस्वभावक केनश्मश्रुगेमनस्यमिति प्रथमोऽतिशय,
अन्येऽप्यतिशया समवायाङ्गसूत्रेऽभिहितास्ततोऽवगतस्या। 'पणतीस-सच्चवयणा-
सेस-पत्ते' पञ्चत्रिंशत्सत्यवचनाऽतिशेषप्राप्त पञ्चत्रिंशत्सयका ये सयवचनस्य अति-
शेषा-अतिशया तान् प्राप्त, अथात् पञ्चत्रिंशद्वाणीगुणयुक्त इति भाव। पञ्चत्रिंश-
द्वाणीगुणा आचाराङ्गसूत्रस्य मवृत्ताऽऽचारचित्तामगिटीकाया प्रथमा-ययने

स्वाध्याय आदि क्रियाओंमें कर्मनिर्जराके लिये परिश्रम करनेवाले श्रमगोंके स्वामी थे।
(समणग विद परियड्ढिए) चतुर्विध ऋषिके वे प्रभु वर्द्धक थे। अथवा उसके
अग्रेसर या उससे परिपूर्ण थे। (चउत्तीस-बुद्धाइसेस-पत्ते) तीर्थङ्करोंके चौत्तीस
अतिशयोक्ते प्रभु विराजमान थे। इनमें नग, केग एवश्मश्रु-दाढी-भूँउका नहीं बढ़ना
यह पहला अतिशय है, अवशिष्ट अतिशय समवायाङ्ग सूत्र से जान लेना चाहिये।
(पणतीस सच्चवयणा-इसेस पत्ते) वागोंके पंतास गुणों से प्रभु युक्त थे। ३५वाणी-
गुणरूप अतिशय आचाराग सूत्रके प्रथम अययनकी आचारचित्तामगि टीका में
कहे हैं, अत वहा से जान लेना चाहिये। (आगासगण चकेग) आकाशगत

लगवान तप तेभञ्ज स्वाध्याय आदि क्रियाओंमा कर्मनिर्जराने माटे परि
श्रम करवावाण श्रमणाना स्वामी हुता (समणग विद परियड्ढिए) चतु
र्विध सधना ते प्रभु वर्द्धक हुता अथवा तेना अग्रेसर ते तेनाथी परि
पूर्ण हुता (चउत्तीसबुद्धा इसेसपत्ते) तीर्थङ्कराना चौत्तीस अतिशयोक्ती प्रभु
विराजमान हुता तेमा नभ देश तेभञ्ज श्मश्रु-दाढी भूछनु न वधवु ओ
पडेला अतिशय छे, आडीना अतिशय समवायाग सूत्रथी बाणी देवा
लेछ्छे (पणतीस सच्च वयणाइसेस-पत्ते) बाणीना पात्रीस गुणोक्ती प्रभु
युक्त हुता ३५ बाणी गुणु३५ अतिशय आचाराग सूत्रना प्रथम अयय
ननी आचार चित्तामगि टीकामा ठेलेला छे, अट्ठे त्याही ते बाणी देवा

इसेस-पत्ते आगासगएण चक्रेण आगामगएण छत्तेण आगास-
मियाहिं चामराहिं (आगामगएण फालियामएण सपायवीडेण
सीहासणेण) धम्मज्जएण पुरओ पकडिज्जमाणेण चउदसहिं सम-
णसाहस्सीहि छत्तीसाए अज्जियासाहस्सीहि सद्धि सपडिबुडे

आग्याता, 'आगासगएण चक्रेण' आकाशगतेन चक्रेण । 'आगासगएण-
छत्तेण' आकाशगतं छत्तेण । 'आगाममियाहिं' आकाशमिताभ्या=प्राप्ताभ्या,
'चामराहिं' चामराभ्याम्-अतिशयप्रमाणान्नकाण्डिभिर्परयन्ति इति भाव । 'आगास-
गएण फालियामएण' आकाशगतेन स्फटिकमय-आकाशस्थितेन स्फटिकनिर्मितेन
'सपायवीडेण' सपादपीठ-पादस्थापनपाठमहितेन 'सीहासणेण' सिंहासनं,
'धम्मज्जएण' धर्मयजन, 'पुरओ' पुरत-अग्रत, 'पकडिज्जमाणेण' अतिशय-
महिम्ना प्रकटयमानेन 'चउदसहिं' समणसाहस्सीहिं' चतुर्दशभि-अमणसाहस्सामि
अमणानां चतुर्दशमहत्त्वे 'छत्तीसाए अज्जियासाहस्सीहिं' पट्त्रिंशता आर्थिकासाह-
स्सामि-आर्थिकाणां पट्त्रिंशसहस्रे 'सद्धि' सद्धि-मह । 'सपडिबुडे' सम्पत्तिवृत्त -

चक्रसे, (आगासगएण छत्तेण) आकाशगत उत्तरी से (आगासमियाहिं चामराहिं)
आकाशगत चामरा से व प्रभु उपलब्धित य । (आगासगएण फालियामएण
सपायवीडेण- सीहासणेण धम्मज्जएण पुरओ पकडिज्जमाणेण) आकाशगत,
स्फटिकमय एव पादपाठमहित पेसे सिंहासन से एव अतिशय का महिमा से प्रकटित
और आग २ चलनवाल ऐसे वर्मव्यजा से युक्त, तथा-(चउदसहिं समणसाहस्सीहिं
छत्तीसाए अज्जियासाहस्सीहिं सद्धि सपरिबुडे) १४ हजार अमणों के, एव

बोधये (आगासगएण चक्रेण) आकाशगत चक्रेयी (आगासगएण छत्तेण)
आकाशगत छत्तेयी (आगासमियाहिं चामराहिं) आकाशगत आभरेयी ते
प्रभु उपलब्धित (दिखाता) हुता (आगामगएण फालियामएण सपायवीडेण सीहा
सणेण धम्मज्जएण पुरओ पकडिज्जमाणेण] आकाशगत, स्फटिकमय तेभञ्ज
पादपीठ महित येवा सिंहासनथी तेभञ्ज अतिशयनी महिमाथी प्रकटित
अने आगएण आगएण आलनाए येवा वमव्यजथी युक्त [चउदसहिं समणसा
हस्सीहिं उत्तीमाए अज्जियासाहस्सीहिं सद्धि सपरिबुडे] १४ हजार अमणानां तेभञ्ज
छत्तीसहुता आयाओना पट्त्रिंशथी युक्त लज्जवान श्री महावीर प्रभु

पुष्पाणुपुष्पि चरमाणे गामाणुगामं दूडजमाणे सुहंसुहेणं विहर-
माणे चंपाए णयरीए वहिया उवणगरग्गामं उवांगए चपं नगरिं
पुण्णभदं चेइयं समोसरिउकामे ॥ सू० १६ ॥

भगवान्—श्रीमहावीर, 'पुष्पाणुपुष्पि' पूर्वानुपूर्व्या—तार्थकरपरिपाट्या—तार्थकरपर-
म्परया । 'चरमाणे' चरन्—विहरन्, 'गामाणुगाम' ग्रामानुग्रामम् एकस्माद्
ग्रामाद् ग्रामान्तरम्, 'दूडजमाणे' द्रवन्—गच्छन् एकस्माद् ग्रामादनन्तरं ग्राममनुष्ठ-
ङ्घयन्नित्यर्थ, 'सुहंसुहेण' सुरसुखेन—नयमवाधारहितेन, 'विहरमाणे' विहरन्—अप्र-
तिवद्विहारं कुर्वन्, 'चंपाए नयरीए' चम्पाया नगया, 'वहिया' वहि
'उवणगरग्गाम' उपनगरग्रामम् नगरसमीपवर्तिनं ग्रामम् । 'उवांगए' उपागत—सम-
वमृत, किमर्थमुपागत ? इत्याह—'चपं णयरीं' चम्पाया—चम्पानाम्न्या नगया
'पुण्णभदं चेइयं समोसरिउकामे' पूर्णभद्र=पूर्णभद्रनामकं चैत्यम्=उद्यानं समवस-
तुंकाम—आगन्तुकामं सन् उपागत इति सम्बन्धः ॥ सू० १६ ॥

छत्तीसहजार आर्थिकाओं के परिवार से युक्त भगवान् श्रीमहावीर प्रभु (पुष्पाणुपुष्पि
चरमाणे) तीर्थंकरों की परंपरा के अनुसार विहार करते हुए (गामाणुगामं
दूडजमाणे) एकग्राम से दूसरे ग्राम पधारते हुए (सुहंसुहेणं विहरमाणे) सुख
सुख से विचरते हुए (चंपाए णयरीए वहिया उवणगरग्गाम उवांगए) चंपा-
नगरी के बाहरभाग की ओर स्थित, परंतु वहां से बहुत दूर नहीं, किन्तु थोड़ी
दूर पर रहे हुए ऐसे ग्राम में पधार, यहा आने का कारण उनका यह था कि
वे प्रभु (चपं णयरीं पुण्णभदं चेइयं समोसरिउकामे) चंपानगरी के पूर्णभद्र नामक
उद्यान में पधारनेवाले थे ॥ सू० १६ ॥

(पुष्पाणुपुष्पि चरमाणे) तीर्थंकरोंने परंपरा से अनुसरीने विहार करता
करता (गामाणुगामं दूडजमाणे) ओठ गांभीरी ओठे गांभी पधारता
(सुहंसुहेणं विहरमाणे) सुख सुखेनी विचरता (चंपाए णयरीए वहिया उव
णगरग्गाम उवांगए) चंपा नगरीनी ओठारना लाग तरङ्ग परंतु ओनाथी ओठु
दूर नहि पल नश दूर आवेवा ओवा गांभीरी पधार्या ओठी आवेवानु
कारण तेभने ओ उठु उ ते प्रभु (चपं णयरीं पुण्णभदं चेइयं समोसरिउकामे)
चंपानगरीनी पृष्ठभद्र नामना उद्यानमा पधारवावाणा उठा [सू. १६]

मूलम्—तए ण से पवित्तिवाउए इमीसे कहाए लद्धट्टे
समाणे हट्ट-तुट्ट-चित्त-माणंदिए पीइमणे परमसोमणस्सिए

टीका—‘तए ण’ इयादि, तत् गल्ल=यदा भगवान्—चम्पानगरागमीपग्राम—
मुपागत तदनन्तर—तपश्चात्, ‘से पवित्तिवाउए’ म प्रवृत्तिव्यापृत=स
पूर्वोक्त—भगवद्वात्ताऽऽनयन नियुक्त ‘इमीसे कहाए’ अस्या कथाया ‘लद्धट्टे
समाणे’ लघ्यार्थ सन्—जातभगवत्प्रागमनवृत्तात् सन्, ‘हट्ट-तुट्ट चित्त माणदिए’
हट्ट-तुट्ट-चित्त—नन्दित—हट्टतुट्ट=अतितुष्टम्, यदा हट्ट=हर्षितम्, तुष्टम् प्राप्तसन्तोष—
तादृश चित्त यस्य स हट्टतुष्टचित्त, अत एव आनन्दित=आनन्द प्राप्त सजात—
मानसोद्धास इत्यर्थ । सूत्रे ‘चित्तमाणदिए’ इत्यत्र मकार प्राकृतत्वात् ।
‘पीइमणे’ प्रीतिमना—प्राप्ति—तृप्तिर्मनसि यस्य स प्रीतिमना—तृप्तमानस ।
‘परमसोमणस्सिए’ परमसौमनस्यित—परमम्—उत्कृष्ट च तत् सौमनस्य प्रसन्नचित्तता
चेति परमसौमनस्य तदस्य सजात परमसौमनस्यित परमानुरागपूर्णमनस्क,

‘तए ण से पवित्तिवाउए’ इत्यादि—

(तए ण) जन भगवान् चपानगरी के समापवर्ता ग्राम मे पधारे तज
(से पवित्तिवाउए) भगवान का वाता के लाने के लिये नियुक्त किया हुआ
वह पुरुष (इमीसे कहाए) इस समाचार को (लद्धट्टे समाणे) जानकर कि
भगवान् चपानगरी के समीपवर्ता ग्राम म आकर निराजमान हो चुके हैं, (हट्ट-तुट्ट-
चित्त-माणदिए) इससे उसके चित्त म अत्यन्त हर्ष और सन्तोष हुआ । अत
वह अत्यन्त आनन्दित हुआ, (पीइमणे) मन मे प्रेम छ गया, (परमसोमणस्सिए)
अथत अनुराग से उसका मन भर गया (हरिस-वस-विसप्पमाण-हियए) अपार

‘तए ण से पवित्तिवाउए’ इत्यादि—

(तए ण) ज्यारे लगवान थ पानगरीना समीपवर्ती गाभमा पधार्था त्यारे
(से पवित्तिवाउए) लगवाननी वाती-समाचार लध जवा भाटे निमाओला
ते पुइये (इमीसे कहाए) थे समाचारने (लद्धट्टे समाणे) जण्ठ्या डे लगवान
थ पानगरीना समीपवर्ती गाभमा आवीने निराजमान थध थूक्या छे,
(हट्ट तुट्ट चित्त माणदिए) आथी तेना मनमा अत्यत लुध् अने सतोष
थयो अने तेथी ते जहु आनद पाभ्यो, (पीइमणे) मनमा प्रेम छवाध
गयो, (परमसोमणस्सिए) अत्यत अनुरागथी तेनु मन लराध गथु,

हरिस-वस-विसप्पमाण-हियए ण्हाए कयवलिकम्मे कय-कोउय-
मंगल-पायच्छित्ते सुद्धप्पवेसाइं मगलाइ वत्थाइ पवर परिहिए
अप्प-महग्घा-भरणा-लंकिय-सरीरे सयाओ गिहाओ पडिणिक्ख-

‘हरिस वस-विसप्पमाण-हियए’ हर्ष-वश-विसर्प-हृदय-हर्षवशन विसर्प-परित
उच्छलद् हृदय यस्य स तथा, भगवद्दर्शनादमन्दानन्दतरङ्गसमुच्छन्नितचित्त इत्यर्थ ।
‘ण्हाए’ स्नात-कृतस्नान, ‘कयवलिकम्मे’ कृतवलिकर्मा-स्नाने कृते पशुपक्ष्या-
द्यर्थ कृतान्नभाग ‘कय-कोउय-मंगल-पायच्छित्ते’ कृत-कौतुक-मङ्गल-प्रायश्चित्त-
कृतानि कौतुकमङ्गलायेव प्रायश्चित्तानि-दु स्वप्नादिविघातार्थमवयकरणीयत्वात् येन स
तथा, तत्र कौतुकानि=मपीतिलकादीनि, मङ्गलानि तु सिद्ध्यर्थदध्यक्षतादीनि । ‘सुद्धप्प
वेसाइ’ शुद्धप्रवेद्यानि-शुद्धानि=प्रक्षालितत्वात् निर्मलानि, प्रवेद्यानि=राजसभाप्रवेगाऽऽर्हाणि
-राजसभायोग्यानि ‘मगलाइ’ मङ्गलानि-मङ्गलकारकाणि, ‘वत्थाइ’ वस्त्राणि-विविधरूप-
प्रकाराणि—‘पवर’-प्रवराणि-मूल्यतो महार्घाणि, रूपत उज्ज्वलानि मृदूनि सान्द्राणि
च, प्राकृतत्वाद् निभक्तेल्लोप, ‘परिहिए’ परिहित-शरीरे यथास्थान योजित ।
‘अप्प-महग्घा भरणा लंकियसरीरे’ अल्प-महार्घा-भरणा-ऽलकृत-शरीर-अल्पानि=

हर्ष से उसका हृदय उछलने लगा । फिर उसने कोणिक राजा के पास जाने की तैयारी
की । उसने (ण्हाए) स्नान किया, (कयवलिकम्मे) पश्चात् पशुपक्षी आदि के
लिये अन्न का विभागरूप बलिकर्म किया, (कय-कोउय-मंगल-पायच्छित्ते)
दु स्वप्नादि निवारण के लिए मपीतिलकादि किये और दही अक्षतादि धारण किये ।
(सुद्धप्पवेसाइ मगलाइ वत्थाइ पवर परिहिए) पश्चात् उसने स्वच्छ, राजसभा में
जाने योग्य, मागलिक, बहुमूल्य, तथा रूप से उज्ज्वल वस्त्रों को धारण किये ।
(अप्प-महग्घा-भरणा-लंकिय-सरीरे) वस्त्र पहिर चुकने के अनन्तर फिर उसने

(हरिस-वस विसप्पमाण हियए) अपार दुर्धर्षी तेन हृदय उछलवा लाज्यु
पणी तेणे डोष्टिड राजनी पासे ज्वानी तैयारी करी तेणे (ण्हाए) स्नान
कर्युं, (कयवलिकम्मे) पणी पशु पक्षि आदि ने भाटे अन्नना । वलागइप
अलिडर्भ कर्युं (कय-कोउय मंगल पायच्छित्ते) दु स्वप्नादि दोषना-निवा
रयुने भाटे मपी-तिलड आदि कर्या अने छडी अक्षत आदि धारण कर्या
(सुद्धप्पवेसाइ मगलाइ वत्थाइ पवर परिहिए) पणी तेणे स्वच्छ, राजसभाभा
पडेरि जवा योग्य, मागलिक, अहुमूल्य तथा इपथी उज्ज्वल वस्त्रो धारण
कर्या (अप्प-महग्घा भरणा लंकिय सरीरे) वस्त्र पहिरि लीधा पणी तेणे आछा

मड, पडिणिक्खमिच्चा चंपाए णयरीए मज्झमज्झेणं जेणेव
कोणियस्स रण्णो गिहे जेणेव वाहिरिया उवट्ठाणसाला जेणेव
कूणिए राया भिभसारपुत्ते तेणेव उवागच्छइ, उवागच्छि-

परिमाणतो न्यूनानि, महापांगि-महान्=अतिगय-अघो=मूल्य चेपा तानि, अभ्रियन्ते=
सम्यग् धार्यन्त इयाभरणानि- अलङ्कारा, तैरलङ्कृत शरीर यस्य स तथा, अल्पबहुमूल्य-
भूषणभूषितदेह इत्यर्थ, 'सयाओ गिहाओ' स्वकाद् गृहाद्, 'पडिणिक्खमड'
प्रतिनिष्क्राम्यति-निर्गच्छति। 'पडिणिक्खमिच्चा' प्रतिनिष्क्रम्य-निर्गय, 'चंपाए णयरीए'
चम्पाया नगर्या, 'मज्झमज्झेण' मध्यमयेन-चतुर्दिगपेक्षमयभागेन, 'जेणेव
कोणियस्स रण्णो गिहे' यत्रैव कोणिकस्य राज्ञो गृह-भवनम्, 'जेणेव
वाहिरिया उवट्ठाणसाला' यत्रैव बाह्या उपस्थानशाला-आस्थानमण्डप, 'जेणेव
कूणिए राया भिभसारपुत्ते' यत्रैव कोणिको राजा भिभसारपुत्र, 'तेणेव
उवागच्छइ' तत्रैवोपागच्छति, 'उवागच्छिच्चा' उपागत्य, 'करयलपरिगहिय'

भार से अल्प एव बहुमूल्य आभरण भी शरीर पर धारण किये। इस प्रकार
सज्जन्धज कर वह (सयाओ गिहाओ पडिणिक्खमड) अपने घर से निकला,
(पडिणिक्खमिच्चा चंपाए णयरीए मज्झमज्झेण जेणेव कोणियस्स रण्णो गिहे)
घर से निकलकर यह चंपानगरी के ठाक मय के मार्ग से होकर जहा कोणिक
राजा का प्रासाद था, (जेणेव वाहिरिया उवट्ठाणसाला) जहा पर बाहरी
उपस्थानशाला थी, और (जेणेव कूणिए राया भिभसारपुत्ते तेणेव उवागच्छइ)
उस उपस्थानशाला में, जहाँ भिभसार के पुत्र कोणिक राजा बैठे हुए थे, वहा
पहुँचा। (उवागच्छिच्चा) वहाँ पहुँचते ही सर्वप्रथम उसने (करयलपरिगहिय

परिगहयन्त) तेभ्यः बहुमूल्य आभरणेषु पञ्च शरीर उपर धारण कृत्य आ
प्रवेशे शयनगार ऽग्निने ते (सयाओ गिहाओ पडिणिक्खमड) पोताने घेरथी
नीकल्ल्यो (पडिणिक्खमिच्चा चंपाए णयरीए मज्झमज्झेण जेणेव कोणियस्स रण्णो
गिहे) घेरथी नीकणीने ते चंपानगरीना अराणर मध्यभागमा थधने न्या
डोण्डि राजनेो भडेल डतो (जेणेव वाहिरिया उवट्ठाणसाला) अने न्या आह
उपस्थान शाला डती, तथा (जेणेव कूणिए राया भिभसारपुत्ते तेणेव उवागच्छइ)
ते उपस्थान-शालामा न्या ललभारना पुत्र डोण्डिक राज भेडा डता त्या
पडोच्च्यो (उवागच्छिच्चा) त्या पडोच्च्यताञ्च सर्व प्रथम तेण्णे (करयलपरिगहि

त्ता करयलपरिगृहीयं सिरसावत्त मत्थए अंजलि कट्टु जएणं
विजएणं वद्धावेड, वद्धावित्ता एवं वयासी ॥ सू० १७ ॥

मूलम्—जस्स ण देवाणुप्पिया दंसणं कंखति, जस्स

करतलपरिगृहीत=करतलेन करतल परिगृहीत=परम्पर सम्प्रिष्टम् । 'सिरसावत्त'
गिरआवर्तम्=गिरसि=गिरसोऽप्रभागे आ=समताद् र्तते=परिभाष्यति इति गिर-
आवर्तस्तम् । 'अंजलि' समिलिनकगुणम् । 'मत्थए' मस्तक-ललाटेदेश,
'कट्टु'—कृत्वा 'जएण' जयेन=जय=उत्कर्षप्रामिरूप तेन=जय जय महाराज
इति रूपेण, 'विजएण' विजयेन=विजिष्ट प्रचण्डगुणप्रहरूपो जयो विजय
तेन=अर्थात्=विजयस्व विजयस्व महाराज इति रूपेण 'वद्धावेड' वर्द्धयति=जयेन
विजयेन वर्द्धस्वेति वृद्धिकामनारूपामाणिष प्रयुङ्क्ते स्म, वर्द्धयित्वा 'एव वयासी'
एव=वर्द्धयमाणप्रकारेण अवादीत् ॥ सू० १७ ॥

टीका—भगवद्विहारदिवार्तानिवदक पुरुष कोणिकवृष किमवादीत् 'इत्याह—
'जस्स ण' इत्यादि, यस्य भगवत श्रीमहावीरस्य सल्ल=निश्चयेन, हे देवानु-
प्रिया । 'दंसण' दर्शनं सवहुमान रूपावलोकनं भवन्त 'कंखति' काङ्क्षन्ति—

सिरसावत्त मत्थए अंजलि कट्टु जएण विजएण वद्धावेड, वद्धावित्ता एव
वयासी) दोनों हाथ जोड़कर और अञ्जलिरूप में परिणत उन्हें मस्तक के
दोँधे-बाँधे घुमाकर पश्चात् उहे मस्तक पर लगाकर अर्थात् नमस्कार कर "जय
हो महाराज की, विजय हो महाराज की"—इस प्रकार जय विजय शब्दों द्वारा
राजा को बधाया । बधाने के बाद फिर वह इस प्रकार बोला—॥सू० १७॥

'जस्स ण देवाणुप्पिया' इत्यादि—

(देवाणुप्पिया) हे देवानुप्रिय । (जस्स ण) जिनके सदा आप
(दंसण कंखति) दर्शनों की इच्छा किया करते हैं (जस्स ण देवाणुप्पिया

य सिरसावत्त मत्थए अंजलि कट्टु जएण विजएण वद्धावेड वद्धावित्ता एव वयासी)
अन्ने हाथ जोडीने अने तेमने मस्तकनी जमछी अने डाणी पाणुअ
इस्वीने अज्जि इपमा परिणुत करी भाये लगावीने अर्थात् नमस्कार करीने
"जय हो महाराजने, विजय हो महाराजने" अे प्रकारे जय विजय शब्दों
द्वारा राजने वधाव्या अने वधाव्या पछी ते नीचे प्रभाणु जात्ये (सू १७)

'जस्स ण देवाणुप्पिया' इत्यादि—

(देवाणुप्पिया) हे देवानुप्रिय । (जस्स ण) जेभना सदा आप (दंसण

णं देवाणुप्पिया दसण पीहंति, जस्स ण देवाणुप्पिया दसण पत्थंति, जस्स ण देवाणुप्पिया दसणं अभिलसति, जस्स ण देवाणु-

अप्राप्त प्राप्तुमिच्छन्ति 'जस्स खलु देवाणुप्पिया दसण पीहति' इ देवानुप्रिया । यस्य भगवत श्रीमहावीरस्य गल्ल दर्शनाय भवत स्मृत्यन्ति=कृता मे भगवदर्शनं भविष्यतीत्युक्कण्ठा सतत धरन्ति, प्राप्तं सत् पुनस्तपस्वित्युक्ते नेच्छन्ताति भाव । हे देवानुप्रिया ! यस्य भगवत गल्ल 'दसण' दर्शन 'पत्थति' प्रार्थयन्ति=भवन्तो याचन्ते=ह भगवन् ! भवदर्शनादेव मम जन्मन सफलता स्यादतो भवतश्चरणपङ्कजं दर्शयतु=इति गृहसि पुन पुन प्रार्थना कुर्वन्ति, यद्वा=अस्मात्सदृशेभ्यो जनभ्यः सतत याचन्ते=भगवदर्शनं कारयतेति भाव । 'जस्स ण देवाणुप्पिया दसणं अभिलसति' यस्य खलु देवानुप्रिया दर्शनमभिलष्यन्ति=कदाऽहं भगवत्समीपमुपगम्य तपयुपासनं करिष्यामीत्यभिलाषमन्त कृष्णे कुर्वन्तो भवन्ति मन्ति । 'जस्स ण देवाणुप्पिया

दसण पीहति) जिनके आप देवानुप्रिय दर्शन करने की सत्ता स्पृहा रखा करते हैं—कन मुझे भगवान् के दर्शन होंग उस प्रकार की उकठा निरन्तर किया करते हैं, (जस्स ण देवाणुप्पिया दसण पत्थति) हे देवानुप्रिय ! जिनके दर्शना की याचना किया करते हैं, अर्थात्—ह भगवन् ! आपके दर्शन से ही मेरा जन्म सफल होगा, इसलिये आप कृपा करके अपने चरणकुमल का दर्शन दाजिये, इस प्रकार एकांत में आप तार २ प्रार्थना किया करते हैं, अथवा—हमारे जैसे लोगों से आप प्रार्थना करते हैं कि—मुझे भगवान् का दर्शन कराओ । (जस्स ण देवाणुप्पिया दसणं अभिलसति) हे देवानुप्रिय ! आप जिनके दर्शनों की चित्तमें सत्ता अभिलाषा धारण किये रहते हैं कि कन मैं प्रभु के चरणोंमें उपस्थित होकर उनकी

कसति) दर्शननी स्मृष्टा कथा करे छी, (जस्स ण देवाणुप्पिया ! दसण पीहति) जेभना आप दर्शन करवानी महा स्पृष्टा राखे छी ते कथारे भने लगवानना दर्शन थरे=जे प्रभारनी उत्तम निरन्तर कथा करे छी, (जस्स ण देवाणुप्पिया ! दसण पत्थति) हे देवानुप्रिय ! जेभना दर्शनोनी याचना कथा करे छी, अर्थात् हे भगवान् ! आपना दर्शनथीव भारे जन्म मरुल थरे, जे भाटे आप कृपा करीने आपना चरणु कमलना दर्शन आपणे जे प्रभारे जेदातमा आप बारबार प्रार्थना कथा करे छी, अथवा—अभार जेवा लोडे पासे आप प्रार्थना करे छी ते भने लगवानना दर्शन करावे । (जस्स ण देवाणुप्पिया ! दसणं अभिलसति) हे देवानुप्रिय ! आप जेना दर्शनोनी मनमा सदा अभिलाषा धारण

પિપ્યા નામગોયસ્સવિ સવળયાણ હટ્ટ-તુટ્ટ-જાવ-હિયયા ભવતિ,
 સે ણં મમણે ભગવ મહાવીરે પુવ્વાણુપુલ્લિ ચરમાણે ગામાણુગામં
 દૂઝ્જમાણે ચંપાણ ણયરીણ ઉવળગરગ્ગામં ઉવાગણ ચંપ ણયરિં
 પુણ્ણભદ્દ ચેદ્ધયં સમોસરિડકામે । તં એવ દેવાણુપ્પિયાણં પિયદ્ધયાણ
 પિયં ણિવેદેમિ, પિય તે ભવડ ॥ સૂ. ૧૮॥

નામગોયસ્સવિ સવળયાણ હટ્ટ-તુટ્ટ-જાવ-હિયયા ભવતિ' યત્ય ભગવત સ્વહ હે
 દેવાનુપ્રિય ! નામગોત્રસ્યાપિ-નામ='મહાવીર' ઇતિ, ગોત્ર=વંશ-કાશ્યપ ગોત્રમ્ ઇતિ
 ત્યોરિત્યર્થ, શ્રવણતયા-શ્રવણેન ઇત્યર્થ, સ્વાર્થિક્તાપ્રત્યયઃ પ્રાકૃતગૈલીપ્રભવ ઇતિ,
 હટ્ટ-તુટ્ટ-યાવત્-હૃદયા ભવન્તિ, 'સે ણ સમણે ભગવ મહાવીરે' સ સ્વહ શ્રમણો
 ભગવાન્ મહાવીર-અતિશયમહિમાવિત શ્રમણ-સાધુ, ભગવાન્-પરમૈશ્વર્યસમ્પન્ન
 મહાવીર ઇતિ અન્વર્થનામા 'પુવ્વાણુપુલ્લિ ચરમાણે ગામાણુગામં દૂઝ્જમાણે
 ચંપાણ ણયરીણ ઉવળગરગ્ગામં ઉવાગણ' પૂર્વાનુપૂર્વ્યા ચરન્ ગ્રામાનુગ્રામ દ્રવન્-ચમ્પાયા
 નગર્યા ઉપનગરગ્રામ-નગરસમીપવર્તિન ગ્રામમ્ ઉપાગત-સમાગત । કિમર્થમ્ ? અગ્રાહ-
 'ચંપ ણયરિં પુણ્ણભદ્દ ચેદ્ધય સમોસરિડકામે' ચમ્પા નગરી પૂર્ણમદ્રનામકમ્
 ઉપાસના કરૂંઆ, (જસ્સ ણ દેવાણુપ્પિયા નામગોયસ્સવિ સવળયાણ હટ્ટ-તુટ્ટ-
 જાવ-હિયયા ભવતિ) હે દેવાનુપ્રિય ! જિનકા નામ તથા ગોત્ર-વંશ સુનકર ખા
 આપકા હૃદય હટ્ટ તુટ્ટ હુઆ કરતા હૈ, (સે ણ સમણે ભગવ મહાવીરે) વે શ્રમણ
 ભગવાન્=પરમૈશ્વર્યસમ્પન્ન, ગુણનિષ્પન્ન નામવાળે મહાવીર (પુવ્વાણુપુલ્લિ ચરમાણે
 ગામાણુગામં દૂઝ્જમાણે ચંપાણ ણયરીણ ઉવળગરગ્ગામં ઉવાગણ) પૂર્વાનુપૂર્વીરૂપ સે
 વિહાર કરતે હુણ, એક ગ્રામ સે દૂસરે ગ્રામ મેં વિચરતે હુણ આજ ચંપા નગરી કે
 સમીપ ગ્રામ મેં પધારે હુણ હૈ, (ચંપ ણયરિં પુણ્ણભદ્દ ચેદ્ધય સમોસરિડકામે) ઓર
 કર્યા કરે છે કે કર્યારે હુ પ્રભુના ચરણોમા ઉપસ્થિત થઈને તેમની ઉપાસના
 કરે, (જસ્સ ણ દેવાણુપ્પિયા નામગોયસ્સવિ સવળયાણ હટ્ટ-તુટ્ટ-જાવ-હિયયા
 ભવતિ) હે દેવાનુપ્રિય ! જેમનુ નામ તથા ગોત્ર-વંશ સાલણીને પહુ આપનુ
 હૃદય હટ્ટ-તુટ્ટ થઈ જાય છે, (સે ણ સમણે ભગવ મહાવીરે) તે શ્રમણ ભગવાન્
 પરમૈશ્વર્યસમ્પન્ન, શુભનિષ્પન્ન નામવાળા મહાવીર (પુવ્વાણુપુલ્લિ ચરમાણે
 ગામાણુગામં દૂઝ્જમાણે ચંપાણ ણયરીણ ઉવળગરગ્ગામં ઉવાગણ) પૂર્વાનુપૂર્વી રૂપથી
 વિહાર કરતા કરતા એક ગામથી બીજે ગામ વિચરતા વિચરતા આજ
 ચંપાનગરીની સમીપના ગામમા પધાર્યા છે (ચંપ ણયરિં પુણ્ણભદ્દ ચેદ્ધય

मूलम्—तए णं से कूणिए राया भंभसारपुत्ते तस्स पवित्तिवाउयस्स अतिए एयमट्ट सोच्चा णिसम्म हट्ट-तुट्ट-जाव

उद्यान समवमर्तुकाम 'त एव देवानुप्पियाण पियट्टयाए' तदेव देवानुप्पियाणा प्रियार्थनया=उत्कर्षाप्रियत्वादननुकूलार्थनया, एवम्=अमुना प्रकारेण तद् वृत्तम् 'पिय णिवेदेमि' प्रिय=प्राप्तिकारक निवेदयामि=सविनय कथयामीति भाव । 'पिय ते भवउ' प्रिय ते भवतु ॥ सू० १८ ॥

टीका—'तए णं से कूणिए राया भंभसारपुत्ते' इत्यादि । तत = तदनन्तर खड्ड म कूणिको राजा भंभसारपुत्र 'तस्स पवित्तिवाउयस्स अतिए' तस्य प्रवृत्तिव्यापृतस्य भगवद्विहागनिवेदकस्य पुरुषस्य अन्तिके=समापेत्तन्मुखादिति भाव, 'एयमट्ट' एतमर्थम् भगवतागमनरूपम्-'सोच्चा' श्रुत्वा-श्रवणविषय कृत्वा, 'णिसम्म' निगम्य-हृदि श्रुत्वा 'हट्ट-तुट्ट-जाव-डियए' हट्ट-तुट्ट-यावद्-हृदय-हर्षाति-

चम्पानगरा के पूर्णमन्त्रैय में पधारेंगे, (त एव देवानुप्पियाण पियट्टयाए पिय णिवेदेमि पिय ते भवउ) इमलिये ह देवानुप्रिय । मैं आपको यह प्रिय आत्म-हितकारी समाचार आपके हितके लिये मविनय निवेदन करता हूँ । आपका कन्याण हो ॥ सू० १८ ॥

'तए णं से कूणिए राया' इत्यादि—

(तए णं से कूणिए राया भंभसारपुत्ते) उसके बाद भंभसार का पुत्र वह कौणिक राजा (तस्स पवित्तिवाउयस्स अतिए) उस सदेगवाहक के मुख से (एयमट्ट सोच्चा) 'भगवान पयार है' इस कर्णप्रिय समाचार को सुनकर (णिसम्म) और हृदय में अच्छी तरह धारण कर (हट्ट-तुट्ट-जाव-डियए)

समोसरिउकामे) अने चम्पानगरीना पूछुल्लड चैत्यभा पधारथे (त एवं देवानुप्पियाण पिय णिवेदेमि पिय ते भवउ) आथी छे देवानुप्रिय । हु आपने आ प्रिय आत्महितकारी समाचार आपना छितने भाटे सविनय निवेदन उउ छु आपनु उल्याखु थाओ (सू १८)

'तए णं से कूणिए राया' इत्यादि—

(तए णं से कूणिए राया भंभसारपुत्ते) त्पारथी ललसागना पुत्र ते जेछिउ रात (तस्स पवित्तिवाउयस्स अतिए) ते सदेशवाहकना सुप्रथी (एयमट्ट सोच्चा) 'भगवान पधार्यो छे' ओ उर्ध्वप्रिय समाचार आलजीने (णिसम्म) अने हृदयभा भागी जीते धारखु जीने (हट्ट-तुट्ट-जाव-डियए)

हियए धारा-हय-नीव-सुरहि-कुसुमव चंचुमालइय-ऊसविय-रोमकूवे
वियसिय-वर-कमल-णयण-वयणे पयलिय-वर-कडग-तुडिय-केऊर-

शयेन प्रमुदितहस्य, 'धारा हय-नीव-सुरहि-कुसुमव चंचुमालइय-ऊसविय रोमकूवे'
धारा-हत-नीप-सुरभि-कुसुममित्र रोमाश्रितो-च्छ्रित-रोमरूप, तत्र-धाराभि-
जलधरजलधाराभि आहत=मसिक्त यत्-नीपस्य=रुदम्बस्य सुरभि=परिमलयुक्त
कुसुम=पुष्पम् तदिव 'चंचुमालइय' इति देगीय शब्द, रोमाश्रित इत्यर्थ,
अतएव-उच्छ्रित-उच्यता गतो रोमकूपो-रोमस्थान यस्य स उच्छ्रितरोमकूप,
तत पदद्वयस्य कर्मधारय । 'त्रिअसिय वर-कमल-णयण-वयणे' विकसित वर-कमल-
नयन-वदन-विकसितवरकमलवलयनवदन यस्य स तथा, 'पयलिय-वर-कडग-
तुडिय-केऊर मउड-कुडल हार-विरायत-रइय-वच्छे' प्रचलित-वर कटक-त्रुटित-केयूर-
मुकुट-कुण्डल हार-विराजमान-रचित-वक्षस्क-प्रचलितानि=प्रकम्पितानि वर-कटक-त्रुटित-
केयूर-मुकुट-कुण्डलानि यस्य स तथा, तत्र-वरौ=श्रेष्ठौ, कटकौ=वल्लयौ, त्रुटिते-
बाहुरक्षकभूषणे, केयूरौ=गोभूषण भुजनधरिशेषौ, मुकुट=शिरोभूषणम्, कुण्डले=
कर्णभूषणे-इति, तथा हार=अष्टादशसरिकादिक, विराजमान=गोभमान, रचित=विन्यस्त -

बहुत ही हृष्ट तुष्ट एव आनन्दित हुए, (धारा हय-नीव-सुरहि-कुसुमव चंचुमालइय
ऊसविय रोमकूवे) जिस प्रकार बरसात का धारा से सींचे जाने पर रुदम्ब के
सुगन्धित फूल एकदम विकसित हो जाते हैं, उसी प्रकार भगवान् के पधारने का
समाचार सुनकर राजा के रोम खड़े हो गये, (वियसिय-वर-कमल-णयण-वयणे)
उनके नेत्र और मुख दोनों कमल के समान विकसित हो गये । (पयलिय-वर-
कडग-तुडिय-केऊर-मउड-कुडल हार-विरायत रइय वच्छे) अपार हर्ष के मोरे
कम्पित इनके शरीर पर पृथक् पृथक् दोनों वलय, दोनों त्रुटित-बाहुरक्षकभूषण,

धल्लुल्ल हृष्ट तुष्ट तेभल्ल आनन्दित थया [धारा-हय-नीव-सुरहि-कुसुमव चंचु
मालइय-ऊसविय-रोमकूवे) ले प्रडारे 'वरसादनी धाराथी सीआयेना कडणना
सुगन्धित फूल अेठदम णीली नीकणे छे तेज प्रडारे लगवानना पधारवाना
समाचार साधणीने राजाना रोमे रोम आनइथी पुलवित थर्थ डेला थया,
(वियसिय-वर-कमल-णयण-वयणे) तेभना नेत्र तथा मुख णन्ने ठमल्लना
लेभ विठसी गथा (पयलिय-वर-कडग-तुडिय-केऊर-मउड-कुडल-हार-विरायत
रइय-वच्छे) अपार दुर्धने' लउने ठपायमान थया तेभना शरीर पर धारल्ल
कडेला श्रेष्ठ णन्ने वलय (डडा), णन्ने त्रुटित-माहुरक्षक भूषण, णन्ने डेयूर

મડલ-કુડલ-હાર-વિરાયત-રડય-વચ્છે પાલવપલંવમાણ-ઘોલત-
ભૂસળધરે સસમમં તુરિયં ચવલ નરિંદે સીહાસણાઓ અન્મુદેડ,
અન્મુદિત્તા પાયપીઢાઓ પચ્ચોરુહડ, પચ્ચોરુહિત્તા વેરુલિય-વરિટ્ટ-રિટ્ટ-

પરિવૃત્ત વખસિ=વખ સ્થલ યસ્ય સ તથા, તત પન્દ્રયસ્ય કર્મગ્રામ્ય ।
' પાલવ-પલંવમાણ-ઘોલત-ભૂસળ-ધરે ' પ્રાલમ્બ-પ્રલમ્બમાન-પૂર્ણમાન-ભૂપળ-
ધર-પ્રાલમ્બ-કળ્પાભરગવિશેષ, સ ણ્વ પ્રલમ્બમાન=લમ્બાકાર પૂર્ણમાન=ઘોળાયમાન
ભૂપળ તસ્ય ધર-ધારક, ણ્તાદૃશ ' નરિંદે ' નેન્દ્ર કૃણિકૃત્ત્વ ' સસમમ '
સસમ્ભ્રમ-સાત્તર યથા સ્યાત્, ' તુરિય ' ત્વગિત-ગ્રીવતયા યથા સ્યાત્, ' ચવલ '
ચપલ-ચચ્ચલતયા યથા સ્યાત્ તથા ' સીહાસણાઓ અન્મુદેડ ' સિંહાસનવ્યુત્પત્તિ-
અવતરતિ, ' અન્મુદિત્તા ' અન્મુદાય-અતીર્થ ' પાયપીઢાઓ પચ્ચોરુહડ ' પાદપીઠાપ્ર-
ત્યગ્રોહનિ-અવતરતિ, પ્રત્યગ્રસ્થ-અતીર્થ પાદપીઠાદગોડતાર્થ ' પાડાઓ ઓમુઝડ '
પાડુકે અમુચ્ચનિ, કીદૃશે પાડુકે ' ટ્યાહ- ' વેરુલિય ' ટ્યાનિ, ' વેરુલિય-વરિટ્ટ-

દોનાં કચૂર-વાજૂવટ, મુકુટ, દોનાં મુળડલ, ણ્વ ૧૮ ત્રકા હાર, જો વક્ષસ્થલ મે
ધારણ ક્રિયા હુઆ થા ઓર જિસકી ઝોમા સે વખ સ્થલ મુગોમિત હો રહા થા,
યે સત્ર કે સત્ર આમૃષ્ણાનિ કપિત હો ઉઠે । (પલવ-પાલવમાણ-ઘોલત-ભૂસળ-
ધરે) હર્પ-જનિત કમ્પ સે ચળાયમાન ડનકા પ્રલમ્બમાન કળ્પાભરણ ડનકી ઝોમા
કો વઢા રહા થા । વાઢ મે (સસમમ તુરિય ચવલ નરિંદે) ગજા નહે હી
સમ્ભ્રમ સે-આદરપૂર્વક, અર્થાત્ એકત્મ જેસે વૈઠે થે વૈસે હી, ગ્રીવ હી ચવલ જૈસા હોકર
(સીહાસણાઓ અન્મુદેડ) અપને સિંહાસન સે ઉઠે, ઓર (અન્મુદિત્તા પાયપીઢાઓ
પચ્ચોરુહડ) ઉઠ કર પાદપીઠ પર પૈર રવરક નીચે ડતરે, (પચ્ચોરુહિત્તા વેરુ-

(બાબુળ ધ), મુકુટ, ણ્ને કુ ડલ તેમજ ૧૮ સરનેા હાર જે વક્ષ સ્થળ ઉપર
ધારણ કરવામા આવેા હોતો, અને જેની શોભાથી વક્ષ સ્થલ મુશોભિત થઈ રહ્યું
હોતું, તે તમામે તમામ આભૂષણ આદિ હલી રહ્યા હોતા, (પાલવ પલંવમાણ
ઘોલત-ભૂસળ-ધરે) હર્ષથી ઉત્પન્ન થતા કપથી ચલાયમાન થતા તેના ગળામા
પહેરેલા લાળા લટકતા હાર તેની શોભામા વધારો કરી રહ્યા હોતા પછી
(સસમમ તુરિય ચવલ નરિંદે) રાજ ઘણા સમ્રાટથી-આદરથી અર્થાત્ એકત્મ જેવા
એવેલા હતા તેવાજ ઉતાવળા ચચળ જેવા થઈને (સીહાસણાઓ અન્મુદેડ)
પોતાના મિહામન પરથી ઉઠ્યા, અને (અન્મુદિત્તા પાયપીઢાઓ પચ્ચોરુહડ)
ઉઠીને પાદપીઠ પર પગ રાખીને નીચે ડતર્યા, (પચ્ચોરુહિત્તા-વેરુલિય-વરિટ્ટ-રિટ્ટ-

अंजण-निउणो-विय-मिसिमिसत-मणि-रयण-मंडियाओ पाउ-
याओ ओमुयइ, ओमुइत्ता अवहट्टु पंच रायककुहाड, तजहा-खगं
१, छत्तं २, उप्फेस ३, वाहणाओ ४, वालवीयण ५। एगसाडिय

रिट्ठ-अजण-निउणो-विय-मिसिमिसत-मणि-रयण-मंडियाओ ' वैडूर्य-वरिष्ठ-
रिष्टा-अजण-निपुणाऽपरोपित-चिकिचिकायमान-मणि-रत्न-मण्डिते, तत्र-वरिष्ठानि=श्रेष्ठानि
वैडुयाणि रिष्टानि अज्जनानि-एतन्नामकानि रत्नानि ययो पादुकायोस्ते वैडूर्य-वरिष्ठ-
रिष्टाज्जने, वैडूर्यादिभिश्चित्ते इत्यर्थ, पुन ' निपुणाऽपरोपित-चिकिचिकायमान-
मणि-रत्न-मण्डिते ' -निपुणेन=शिल्पकलाकुशलं अवरोपितानि=परिकर्मितानि-
सत्कारितानि यथास्थानजटितानि यानि चिकिचिकायमानानि=चाकचिक्यमयानि मणि
रत्नानि तैर्मण्डिते, तत पदद्वयस्य कर्मधारय, अवमुच्य, ' अवहट्टु पंच रायककु
हाड ' अपहृत्य पञ्च राजककुदानि-अवतार्य पञ्चसत्त्वकानि राजचिह्नानि, तान्येव
पृथक्परिसंख्याति-तद्यथा-तानि-इमानि १-' खग्ग ' रत्नं त्यजति, २-' छत्त '
उत्तर-जहाति । ३-उप्फेस-मुकुटम्-अवतारयति, ४ वाहणाओ-उपानहौ, पूर्व-
परित्यक्ते पादुके अत्र ' वाहणाओ ' इति पदेन गृह्येते, त्यजति । ५-' वालवीयण '

लिय वरिट्ठ रिट्ठ-अजण निउणो विय-मिसिमिसत-मणि-रयण-मंडियाओ पाउयाओ
ओमुयइ) नाचे उत्तर कर इन्होने फिर दोनों पैरों से पादुकाएँ उतारीं, ये पादुकाएँ
श्रेष्ठ वैडूर्य, रिष्ट एवं अजण नाम के रत्नों से खचित थीं, तथा शिल्पकलामे कुशल
ऐसे कारीगरों द्वारा यथास्थान निवेशित चमकते हुए अनेक रत्नों से मण्डित था ।
(ओमुइत्ता अवहट्टु पंच रायककुहाड) पादुकाएँ उतारने के बाद इन्होने पांच राज-
चिह्नों का भा परित्याग कर दिया । वे पांच राजचिह्न ये हैं—(खग्ग छत्त उप्फेस
वाहणाओ वालवीयण) खग्ग, छत्त, उप्फेस=मुकुट, दोनों पैरों के जूते-पादुकाएँ

अजण-निउणो-विय-मिसिमिसत-मणि-रयण-मंडियाओ पाउयाओ ओमुयइ) नीचे
उतरीने पछी तेमहे णन्ने पगमाथी पाडुकाओ उतारी नाथी, ओ पाडुकाओ
श्रेष्ठ वैडूर्य, रिष्ट तेमज्ज अजण नामना रत्नोथी जडेदी छती तथा शिल्पकलाभा
कुशल ओवा ारीगरो द्वारा यथास्थान जेसाडेला यमद्वार भारतता अनेक
रत्नोथी ते शोभित छती (ओमुइत्ता अवहट्टु पंच रायककुहाड) पाडुकाओ
उतार्या पछी तेमहे पाय राजचिह्नोना पणु परित्याग ज्यो ते पाय
राजचिह्न आ प्रभाहे, छत्ता-(खग्ग छत्त उप्फेस वाहणाओ वालवीयण) अङ्ग,
छत्त, उप्फेस=मुकुट, णन्ने पगमा ओडा-पाडुकाओ तेमज्ज आभर पछी

उत्तरासंगं करेड, करित्ता अंजलिमउलियहत्थे तित्थगराभिमुहे
सत्तट्टपयाड अणुगच्छड, अणुगच्छित्ता वामं जाणुं अंचेड, अंचित्ता
दाहिणं जाणु धरणितलंसि साहट्टु तित्थवुत्तो मुद्धाणं धरणितलंसि

वालयजन-चामरयुगलं त्यजति । त्यक्त्वा 'एगसाडिय उत्तरासंगं करेड' एक-
गादिकमुत्तरासङ्गं करोति, एकगादिकम्-अस्फाटितमयोजितं सूत्ररहितम् उत्तरासङ्गम्-
=उत्तरायवक्त्रं मुग्धोपनि यतनार्थं करोति-धरति 'करित्ता' कृत्वा 'अजलि-
मउलियहत्थे' अञ्जलिमुकुन्तिहस्त-अञ्जलिना-अञ्जलिग्रन्थनेन मुकुन्तितौ-कमलमुकुल-
तुल्यौ, हस्तौ यस्य स तथा-नङ्गाञ्जलिपुट इत्यर्थः । 'तित्थगराभिमुहे' तीर्थङ्करा-
भिमुख-यस्या दिशि महावीरप्रमुखवर्तते तस्या दिशि कृतमुग्ध 'सत्तट्टपयाडं
अणुगच्छड' सम अष्ट पदानि अनुगच्छति-आनुकूल्येन गति-सिंहासनात्प्रभु-
सम्मुख सत्ताष्टपदानि गच्छति, 'अणुगच्छित्ता' अनुगम्य 'वामं जाणु अंचेड' वाम
जाणु आकुञ्चयति-उर्ध्वं करोति, 'अंचित्ता' वाम जाणुकुञ्चय-उर्ध्वोक्त्य, 'दाहिण
जाणु धरणितलंसि साहट्टु' दक्षिण जाणु धरणितले सट्टय-अधः सत्थाप्य,
'तित्थवुत्तो' त्रिवृत्-त्रिवृत्त-त्रिवारमिति यावत्-'मुद्धाणं धरणितलंसि

एव दोनों चामर । फिर (एगसाडिय उत्तरासंग करेड) पश्चात् अस्फाटित, अयो-
जित-प्रिना सीये ऐसे उत्तरीयवक्त्र को मुख के ऊपर यतनानिमित्त धारण किया ।
(करित्ता) धारण कर (अजलिमउलियहत्थे तित्थगराभिमुहे सत्तट्टपयाड अणु-
गच्छड) नम्र कमल के समान अञ्जलिपुट करके जिस दिशामे तीर्थंकर विराजमान
थे उस ओर समुख होकर सात आठ पग आगे गये, (अणुगच्छित्ता वाम जाणु
अंचेड) जाकर वहा उन्होंने अपने बाये घुटने को ऊपर किया और (दाहिण
जाणु धरणितलंसि साहट्टु) दाहिने घुटने को जमीन पर रखकर (तित्थवुत्तो

(एगसाडिय उत्तरासंग करेड) अस्फाटित, (डाटया वगरनु) अथोजित-भूत
रहित (सीय्या वगरनु) अथवा उत्तरीय वस्त्रने मुख उपर यतना निमित्त
धारण धृत्य (करित्ता) धारण करीने (अजलिमउलियहत्थे तित्थगराभिमुहे
सत्तट्टपयाड अणुगच्छड) अधः अभगनी पेटे अञ्जलिपुट करीने के दिशाभा
तीर्थंकर विराजमान होता ते तरङ्ग सम्मुख थधने नात आठ पगला आगण
गया, (अणुगच्छित्ता वाम जाणु अंचेड) अधने त्या तेभणु पोताने डाणो
ढीयणु उपर राख्यो अने (दाहिण जाणु धरणितलंसि साहट्टु) अधणु ढीयणुने
जमीन उपर राखीने (तित्थवुत्तो मुद्धाण धरणितलंसि निवेसेड) त्रणु वार

निवेसेड, निवेसित्ता ईसिं पच्चुण्णमड, पच्चुण्णमित्ता कडग-
तुडिय-थंभियाओ भुयाओ पडिसाहरड, पडिसाहरित्ता करयल
जाव कट्टु एवं वयासी ॥ सू १९ ॥

निवेसेड' मूद्रान धरणितले निवेसयति=निजमस्तक भूमिसलग्न करोति । 'निवे-
सित्ता' निवेश्य, 'ईसिं पच्चुण्णमड' ईयन् प्रयुज्जमति=अन्पनम्रीभूतकायो भवति,
'पच्चुण्णमित्ता' प्रयुज्जम्य=अन्पनम्रीभूतकायो भूत्वा 'कडग-तुडिय-थंभियाओ भुयाओ
पडिसाहरड' कटकवृटितस्तम्भितौ भुजौ प्रतिमहरति,—कटकवृटिताभ्या रुद्धण-भुजरक्षकाभ्या
स्तम्भितौ=स्तम्भरूपौ यौ भुजौ तौ प्रतिसहरति=उर्ध्वं नयति=उत्थापयतीत्यर्थ, 'पडिसाहरित्ता'
प्रतिसहय=उत्थाप्य, 'करयल जाव कट्टु' करतल यावत् कृत्वा, अत्र-यावच्छब्देन
परिगृहीत-परस्पर समिलित गिरावर्तं मस्तकेऽङ्गलिं कृत्वेति बोध्यते, 'एव वयासी' एव=
वक्ष्यमाणप्रकारेण अवादीत् ॥ सू० १९ ॥

मुद्राण धरणितलसि निवेसेड) तीनार अपने मस्तक को जमीन पर झुकाया-
जमीन से माथे को लगाया । (निवेसित्ता ईसिं पच्चुण्णमड) लगाने के बाद
फिर ये थोड़े से उठे, (पच्चुण्णमित्ता कडग-तुडिय थंभियाओ भुयाओ पडिसाहरड)
उसके पश्चात् इन्होंने अपने दोनों हाथों को कि जो ककण एव भुजरक्षक अल्कारों
से स्तम्भित थे, उँचा किया, (पडिसाहरित्ता करयल-जाव-कट्टु एव वयासी)
ऊँचे करने के बाद फिर ये मस्तक पर अङ्गलिपुट रख कर इस प्रकार बोले-

भावार्थ—सदेगहर से प्रभु के आगमन की वार्ता सुनकर कोणिकराजा मारे
अतिशय आनन्द के कारण उल्लसित हो गये । इस समाचार को सुनते ही ये
रोमाञ्चित हो उठे । कमल के समान मुख आनदातिरेक से खिल उठा । नयनों ने

घोताना मस्तकने जमीनपर नभाव्यु-जमीनने माथु अडाव्यु (निवेसित्ता
ईसिं पच्चुण्णमड) अडाउथा पछी तेओ जरा उठथा (पच्चुण्णमित्ता कडग
तुडिय-थंभियाओ भुयाओ पडिसाहरड) त्थार पछी तेओओ घोताना अन्ने छाथ
के के कडणु तेमज उडा भुजरक्षक वगेरे अल दारोथी स्तमित उता ते
उथा कथा (पडिसाहरित्ता करयल जाव कट्टु एव वयासी) उथा करीने पछी
तेओओ मस्तक उपर अङ्गलिपुट राभीने आ प्रभाओ कहु —

लावार्थ—स देशवाङ्मोदारा प्रभुना आगमनना समाचार सालणीने
आङ्गिक राज अतिशय आनद थवाना कारओ उल्लासमा आवी गया ओ
समाचार सालणता ज तेओ रोमाञ्चित थध गया कमलनी चेठे मुथ आन दना

मूलम्-नमोऽस्तु णं अरिहताण भगवताणं आङ्गराण तित्थ-

टीका—‘नमोऽस्तु णं’ इत्यादि—

‘नमोऽस्तु णं’ नमोऽस्तु खलु, ‘अरिहताणं’ अरिहन्तृभ्यः - अरीन्-रागादिरूपान्-शत्रून् प्रति-नाशयन्तीति व्युपत्याऽऽ मिद्राऽर्हतोरुभयोररिहन्तृपदेन ग्रहणं बोध्यम्, तेभ्यः, ‘भगवताणं’ भगवद्भ्यः, भगः-१ ज्ञान-सवार्थविषयकम्, भा मुख का माथ निया । हर्षातिशय के कारण इनका सम्पूर्ण शरीर कम्पित होने लगा, इस हेतु धारण किये हुए आभूषणादिक भा चंचल हो उठे । ये एकदम सिंहासन से उठे, उठकर पादपीठपर पैर रखकर नाचे उतरे । मणि-वैडूर्य-रचित नेना पादुकाएँ उतारीं । मूर्त्त आदि राजचिह्नों का परियाग कर ये एकगटिक उत्तरासग कर जिस दिशा की तरफ वे महावीर प्रभु निगजमान थे उस दिशाकी ओर सात आठ पैर आगे जाकर नमस्कारविधि के अनुसार प्रभुकी परोक्ष वदना करने लगे । उसमें यह पाठ जोड़े—॥ सू० १९ ॥

‘नमोऽस्तु णं’ इत्यादि—

(नमोऽस्तु णं अरिहताणं) रागादिकरूप शत्रुओं पर विजय पानेवाले अरिहतों को नमस्कार हो । (भगवताणं) भगवान के लिये नमस्कार हो, भग जिनके हो वे भगवान हैं । भग शब्द के दस (१०) अर्थ हैं । वे इस प्रकार हैं—ज्ञान=

अतिरेखी जिली उठ्यु नेत्रोअे पणु मुणने माथ आअ्ये दुर्धातिरेक थवाना क्षरणे तेभनु आपु शरीर धुज्वा लाज्यु अने तेथी शरीर पर धारणु ढरेला आभूषण्णादिक पणु अथल (अजायमान) थर्ध गया तेअ्ये अेकदम आसन उपरथी उठ्या अने उठीने पादपीठ पर पग राणीने नीअे उतया भणिवैडूर्य जेडेली गन्ने पादुकाअ्ये उतारी जडग आदि राजचिह्नोंने परित्याग ढगी तेअ्ये अेडथाटिउ उत्तरासग धारणु ढगी जे दिशा तरक ते भडावीर प्रभु भिराजमान हुता ते दिशा तरक मात आठ पगला आगण जर्धने नमस्कार विधि अनुसार प्रभुनी परोक्ष वदना ढवा लाज्या तेमा आ पाठ जेअ्या (सू १६)

‘नमोऽस्तु णं’ इत्यादि

(नमोऽस्तु णं अरिहताणं) रागादिकरूप शत्रुओं पर विजय भेजववा वाणा अरिहतोंने नमस्कार डे । (भगवताणं) भगवानने नमस्कार डे । जेने भग डोय ते भगवान छे भग शब्दना १० अर्थ छे, ते आ प्रकारे छे

१ ज्ञान-अभक्त प्रभुकाजना पदार्थने युगपत् ज्ञानार डेवजान, ज्ञान-अभक्त प्रभुकाजना पदार्थने युगपत् ज्ञानार डेवजान,

પુરુષવરપુણ્ડરીકમ્ પુરુષવરપુણ્ડરીકચ્ચેયાદિરીયૈકગ્રંથે પુરુષવરપુણ્ડરીકાગિ તેમ્ ॥
 ભગવતો વરપુણ્ડરીકોપમા ચ પ્રિનિર્ગતાઽરિત્વાઽશુભમલોમસવાસર્થં શુભાનુમાવૈ પરિશુ-
 દ્ધત્વાચ્ચ, યદ્વા યથા પુણ્ડરીકાગિ પદ્માજ્ઞાતાન્યપિ સલિલે વર્ધિતાન્યપિ ચોમયસમ્બધ-
 મપહાય નિર્લેપાનાવ જલોપરિ રમણીયાનિ સદૃશ્યતે નિજાનુપમગુણગગનલેન સુરાસુર-
 નરનિકરગિરોધારણીયતયાઽત્તિમહત્નીયાનિ પરમસુરાઽઽસ્પદાનિ ચ ભવન્તિ, તથેમે
 ભગવત્ કર્મપદ્માજ્ઞાતા મોગાઽમ્બોર્ધિતા સન્તોઽપિ નિર્લેપાસ્તદુભયમતિવર્તન્તે, ગુણ-
 સમ્પદાસ્પદતયા ચ કેવલદિગુણમાવાદલિલભવ્યજનગિરોધારણીયા ભવતીતિ,
 નિસ્તરસ્તુ ગાલાન્તરેઽવલોકનીય ॥ ‘પુરિસવરગદ્ગદ્ધત્યીજ’ પુરુષવરગદ્ગદ્ધત્યીજ -

ઉપમા સે યુક્ત ક્રિયા હૈ ઉસકા કારણ યહ હૈ કિ પ્રમુ ત્વી આત્મા સે સમસ્ત
 અશુભ મલિન કર્મ નષ્ટ હો ગયે હૈ એવ શુભ અનુભાવો સે પ્રમુ સમી પ્રકાર સે શુદ્ધ હૈ ॥
 ધવલ કમલ જિસ પ્રકાર કીચડ સે ઉદ્ભૂત હોને પર ઓર જલ મેં વર્ધિત હોને
 પર મી ઉન દોના સે અલિપ્ત રહતા હૈ, જલકે ઉપર નહુત હી રમણીય પ્રતિભાસિત હોતા હૈ, તથા
 સુર અસુરાદિકોં દ્વારા શિરોધાર્ય હોને સે વહ અતિમહનીય એવ પરમ સુખ કા આસ્પદ હોતા હૈ
 ડસી પ્રકાર પ્રમુ મી નામકર્મ કે ઉદય સે, કર્મરૂપ પદ સે પૈદા હોને પર એવ
 મોગરૂપ જલ સે સર્વર્ધિત હોને પર મી ઇન દોનોં કે સબધ સે સર્વથા નિર્લેપ રહા
 કરતે હૈ, એવ ગુણરૂપસપત્તિ કે આસ્પદ હોને સે તથા કેવલજ્ઞાન કી જાગતિ હોને
 સે વે અલિલ ભવ્યજનોં દ્વારા ગિરોધાર્ય મી હોતે હૈ ॥ (પુરિસવરગદ્ગદ્ધત્યીજ)
 પુરુષોં મે ઉત્તમ ગદ્ગદ્ધત્તી કે સમાન જો હોતે હૈ વે પુરુષવરગદ્ગદ્ધત્તી કહે જાતે હૈ,

જે વરપુ ડરીકની ઉપમા આપી છે તેનું કારણ એ છે કે પ્રભુના આત્મામાથી
 સમસ્ત અશુભ દાલિમા નષ્ટ થઈ ગયી છે તેમજ શુભ અનુભાવોથી પ્રભુ
 સારી રીતે શુદ્ધ છે, શ્વેત કમલ જે પ્રકારે ક્રીચડથી ઉત્પન્ન થાય છે અને
 જલમા વધે છે છતાં પણ તે અન્નેથી અલિપ્ત રહે છે, જલની ઉપર બહુજ
 રમણીય પ્રતિભાસિત થાય છે, તથા સુર અસુર આદિકોથી શિરપર ધારિત
 હોવાથી તે અતિમહનીય તેમજ પરમ સુખને આપનાર બને છે, તેવીજ રીતે
 પ્રભુ પણ નામ કર્મના ઉદયથી, ઈર્મરૂપ પદથી પૈદા થવા છતાં તેમજ
 ભોગરૂપ જલથી સર્વર્ધન પામવા છતાં પણ એ અન્નેના સબધથી સર્વથા
 નિર્લેપ રહ્યા ડરે છે તેમજ શુદ્ધરૂપ સપત્તિના આપનાર હોવાથી તથા કેવલ
 જ્ઞાનની જાગૃતિ થવાથી તેઓ તમામ ભવ્યજનો દ્વારા શિરોધાર્ય પણ થઈ
 બાક છે (પુરિસ-વર-ગદ્ગદ્ધત્યીજ) પુરુષોમા ઉત્તમ ગદ્ગદ્ધત્તીના જેવા જે રાગ

પુરિસવરગંધહસ્થીણં લોગુત્તમાણ લોગનાહાણં લોગહિયાણં લોગ-

ગધયુક્તા હસ્તિનો ગધહસ્તિન, વરાશ્ચ તે ગધહસ્તિનો વરગન્ધહસ્તિન, પુરુષા વરગન્ધ-
હસ્તિન ઇત્યપુરુષવરગન્ધહસ્તિનસ્તેમ્ય, ગધહસ્તિલક્ષણ યથા—

યસ્ય ગન્ધ સમાગ્રાય, પલાયન્તે પરા ગજા ।

ત ગન્ધહસ્તિન વિદ્યાન્તપતેર્વિજયાવહમ્ ॥ ઇતિ ।

અતઃપ્રથમ યથા ગધહસ્તિગન્ધમાગ્રાય ગજાન્તરાણીતસ્તતો દ્રુત પલાય્ય
પ્રચ્છન્નસ્થાન પ્રાપ્નુવતિ, તદ્વદચિન્ચ્યાતિગયપ્રભાવવગાદ્ ભગવદ્વિહરણસમીરણગન્ધ-
સમ્યદ્રગધતોઽપિ—ઈતિ—ડમર—મરકાદય ઉપદ્રવા દ્રાગ્ દિક્ષુ પ્રદ્રવન્તીતિ, ગધગ-
જાઽઽશ્રિતરાજન્દ્ ભગવદાશ્રિતો મન્યગણ સર્પદા વિજયવાન્ ભવતીતિ ભવત્યુભયો
સાદૃશ્યમ્ । ‘લોગુત્તમાણ’ લોકોત્તમેમ્ય, લોકેષુ—મન્યસમાજેષુ ઉત્તમાશ્ચતુર્લિંગશદતિ-

અનેકે લિયે નમસ્કાર હો, ગધહસ્તીકા લક્ષણ હસ પ્રકાર હૈ—

“યસ્ય ગન્ધ સમાગ્રાય પલાયન્તે પરા ગજાઃ ।

ત ગધહસ્તિન વિદ્યાન્તપતેર્વિજયાવહમ્” ॥

જિસકી ગધ કો સૂઘર મી અન્ય હાથી ભાગ જાતે હૈં વહ ગધહસ્તી કહલાતા
હૈ । યહ જિસ રાજા કે પાસ હોતા હૈ વહ અપ્સ્ય હી યુદ્ધ મ વિજય પ્રાપ્ત કરતા હૈ ।
તાત્પર્ય યહ હૈ કિ—જિસ પ્રકાર ગધહસ્તી કા ગધ કો સૂઘર અન્યગજ ભાગ જાતે હૈ
અસા પ્રકાર પ્રમુ કે વિહાર કી ગધ સૂઘ કર, અર્થાત્—પ્રમુકે વિહાર કી વાયુ કે સવધ
સે ઈતિ, ડમર ઓર મરકી આદિ ઉપદ્રવ બિલકુલ શાત હો જાતે હૈ । (લોગુત્તમાણ)

છે તે પુરુષવરગધહસ્તી કહેવાય છે તેમને નમસ્કાર હો ગધહસ્તીનું લક્ષણ
આ પ્રકારે છે—

“યસ્ય ગન્ધ સમાગ્રાય પલાયન્તે પરા ગજા ।

ત ગધહસ્તિન વિદ્યાન્તપતેર્વિજયાવહમ્”

જેની ગધ સૂઘવામાત્રથી બીજા હાથી ભાગી બચે તે ગધહસ્તી
કહેવાય છે તે જે રાજાની પાસે હોય છે તે અવશ્યમેવ યુદ્ધમાં વિજય
પ્રાપ્ત કરે છે તાત્પર્ય એ છે કે—જે પ્રકારે ગધહસ્તીની ગધને સુધીને
બીજા હાથી ભાગી બચે તેવી જ રીતે પ્રભુના વિહારની ગધને સુધીને
અર્થાત્ પ્રભુના વિહારના વાયુના મળધથી ઇતિ ડમર અને મરકી આદિ
ઉપદ્રવ બિલકુલ શાત થઈ જાય છે (લોગુત્તમાણ) ચોત્રીશ અતિશયો તેમજ

शयपञ्चत्रिंशद्वाणीगुणोपेतत्वात्, तेभ्य 'लोगनाहाण' लोकनाथेभ्य, लोगना= भग्याना नाथा=नेतारो योगक्षेमकारित्वान्ति लोकनाथास्तेभ्य । 'लोगहियाण' लोकहितेभ्य-लोक-एकद्रियानि सर्वप्राणिगणस्तम्भे हिता रक्षोपापयप्रदर्शकवा-
छोकहितास्तेभ्य । 'लोगपर्इयाण' लोकप्रतीपेभ्य, लोकस्य=भग्यजनसमुदायस्य
प्रदीपास्तमनोऽभिनिर्मिष्टाऽनादिमिथ्यावतम पटलप्रपगमेन त्रिगिष्टात्मतत्त्वप्रकाशक
त्वात्प्रदीपतुच्यस्तेभ्य । यथा प्रदीपस्य सकलजीवाय तुल्यप्रकाशकत्वेपि चक्षुष्मत एव
तत्प्रकाशसुखभाजो भवन्ति नत्रधास्तथा भग्या एव भगवन्नुभासममुद्भूत-
परमानन्दसन्दोहभाजो भवन्ति नाऽभग्या इति प्रतिशोधयितुं प्रदीपद्वयान्त, अत एव
च, लोकपदेन भग्यानामेव ग्रहणम् । 'लोगपज्जोयगराण' लोकप्रद्योतकभ्य-।

चौतीस अतिशयों एव पैंतीस वाणी के गुणों से युक्त होन से प्रभु लोकोत्तम कहलाते
है, ऐसे उनके लिये नमस्कार हो । (लोगनाहाण) भग्यजाओं के योग-क्षेम-कारी
होने से लोकनाथ प्रभु को नमस्कार हो । (लोगहियाण) एकेन्द्रिय प्राणियों से
लेकर पचेन्द्रिय पर्यन्त समस्त जीवों से व्याप्त इस लोक के लिये रक्षाके उपायभूत
मार्ग के प्रदर्शक होने से लोकहितस्वरूप प्रभुके लिये नमस्कार हो । (लोगपर्इयाण)
भग्यजनों के मन में अनादिकाल से ठसाठस भरे हुए मिथ्यात्वरूपी अन्धकार के
पटल के विनाश से त्रिगिष्ट आत्मतत्त्व के प्रकाशक होने से भगवान् प्रदीपतुल्य है,
जिस प्रकार प्रदीपक सकल जीवों के लिये समान प्रकाशक होता हुआ भी चक्षुष्मान
जीवों के लिये विशेष आनन्दप्रद होता है उसी प्रकार प्रभु को लखकर भग्य जीव ही
अमन्द-आनन्द के सन्दोह से सुखी हुआ करते हैं, ऐसे लोकके प्रदापस्वरूप को नमस्कार

पात्रीश वाणीना गुणोधी युक्त होवाथी प्रभु लोकोत्तम उडेवाय छे, तेभने
नमस्कार छे । (लोगनाहाण) लव्य लवोना योगक्षेम उरनार होवाथा लोडनाथ
प्रभुने नमस्कार छे । (लोगहियाण) ओडे द्रिय प्राणिओधी भाडीने पचे द्रिय
पर्यन्त समस्त लवोधी व्याप्त आ लोडना भाटे रक्षाना उपायभूत मार्गना
प्रदर्शक होवाथी लोडहितस्वरूप प्रभुने नमस्कार छे । (लोगपर्इयाण) लव्य जनाना
भनभा अनादिकालधी ठसाठस भरेला मिथ्यात्वरूपी अन्धकारना समूहना विना-
शधी विशिष्ट आत्मतत्त्वना प्रकाशक होवाथी लगवान प्रदीप समान छे, जेभ
हीवो जधा लवोने समान प्रकाशक होय छे छता चक्षुषाणा लवोने विशेष
आनन्दप्रद थाय छे तेवी रीते प्रभुने जेध लव्य लवो ज धलो आनन्द मेणवीने
सुण प्राप्त करे छे, ओवा लोडना प्रतीपस्वरूपने नमस्कार छे । [लोगपज्जोयगराण]

પર્વવાણં લોગવજ્ઞોયગરાણં અભયદયાણં ચક્ષુદયાણં મગ્ગદયાણં

લોકગત્વેનાઽત્ લોભ્યતે-દૃષ્યતે કરુણાઽલોકેન યથાનિશ્ચિતતયેતિ વ્યુપાધ્યા લોક-
લોકયોરુભયોર્પ્રત્યગ્મ, તન ગેરુસ્ય-લોકાલોકલભ્યગસ્ય સકલ્પદાર્થસ્ય પ્રયોત-લોકા-
લોકપ્રયોતસ્ત કર્તુ જ્ઞાન્ત યેપા ત લોકાગેરુપ્રયોતકરા લોકાલોકસકલ્પદાર્થ-
પ્રકાશકરગગ્રીભસ્તેમ્ય । ‘અભયદયાણ’ અભયદયેમ્ય -ન ભયમ્ અભયમ્, મયા-
નામમાનો વા અભયમ્, અક્ષોભલ્ભગ આમનોઽત્સ્થાપિગેપો મોક્ષમાધનભૂતમુઽકૃષ્ઠધૈર્યમિતિ
યાવત, દયન્તે=દન્તાનિ ત્યા, દયધાતો કર્તારે પચાદિવાદચ્, અભયમ્ દયા અભયદયા,
યદ્વા અમયા=મયવિગ્રહિતા ત્યા=સર્વજ્ઞાનમદ્વટપ્રતિમોચનસ્વરૂપા અનુક્રમ્યા યેપા તેઽમયદયા-
સ્તેમ્ય । ‘ચક્ષુદયાણ’ ચન્ુર્ધ્યેમ્ય ચન્ુ -જ્ઞાન-નિર્ગિત્યસ્તુતત્વાઽત્માસકૃતયા ચન્ુ -
સાદૃશ્યત, તમ્ય ત્યા -તયજ્ઞાન્નુર્દયાસ્તેમ્ય, યથા હરિગાદિગરણ્યેઽગ્ણ્યે લુપ્તાક-

હો।(લોગવજ્ઞોયગરાણ)લોકાલોકસ્વરૂપ સકલપદાર્થો કો પ્રકાશ કરનેકે સ્વભાવગાલે લોક-
પ્રયોતકરાં ક લિયે નમસ્કાર હો।(અભયદયાણ) અભયત્થોં કેલિયે નમસ્કાર હો। આત્મા
કો અક્ષોભલ્ભગ અવસ્થાપિગેષ કા નામ અભય હૈ, ટસે મોક્ષસાધનરૂપ ઉત્કૃષ્ઠ ધૈર્ય-
સ્વરૂપ જાનનાં ચાહિયે। ટસે પ્રતાન કરનેગાલે હોને સે પ્રમુ અભયદય કહે ગયે હૈ।
અથના-જિનકો દયા મયરહિત હૈ અર્થાત્ ભગવાન્ દ્વારા પ્રતિપાદિત દયા સમસ્ત
જાનોં કે સકુટોંકો દૂર કરનેવાલી હૈ, ભગવાનને ટસ પ્રકાર કી દયાકા સ્વરૂપ
પ્રકટ કિયા હૈ કિ જિસસે જીનોં કે ઉપર કોઈં મીં સકુટ નહીં આ સકતા હૈ।
(ચક્ષુદયાણ) જ્ઞાનરૂપચન્ુ કે ઢાતાર કો નમસ્કાર હો। પ્રમુ ચક્ષુર્દય ટસલિયે
કહ ગયે હ કિ જિસપ્રકાર હરિગાદિ જતુઓં સે વ્યાપ્ત જગલ મેં લુટેરોં સે લટે ગયે

લોકાલોક સ્વરૂપ સકલ પદાર્થોના પ્રકાશ આપવાના સ્વભાવવાળા લોકપ્રયો-
તકગેને નમસ્કાર હો [અભયદયાણ] અભયદયોને નમસ્કાર હો આત્માના અક્ષોભ-
લભગ અવસ્થાવિશેષનુ નામ અભય છે, એને મોક્ષ સાધનરૂપ ઉત્કૃષ્ઠ ધૈર્ય
સ્વરૂપ બાણવા બેઠએ એનુ પ્રદાન કરવાવાળા હોવાથી પ્રભુ અભયદય કહેવાય
છે અથવા-એમની દયા ભયરહિત છે અર્થાત્ ભગવાન દ્વારા પ્રતિપાદિત
દયા સમસ્ત જીવોના સંકટને દૂર કરવાવાળી છે ભગવાને એ પ્રકારે દયાનુ
સ્વરૂપ પ્રકટ કર્યું છે કે જેથી જીવો ઉપર કોઈ પણ સંકટ ન આવી શકે
(ચક્ષુદયાણ) જ્ઞાનરૂપ ચક્ષુના દાતારને નમસ્કાર હો પ્રભુ ચક્ષુર્દય એટલા
માટે કહેવાય છે કે જે પ્રકારે હરિષુ આદિ જનવરોથી વ્યાપ્ત જગલમા
લુટારાથી લુટાયેલા પશુ આખો પર પાટા બાંધીને ખાડા આદિમા ધક્કા

લુપ્તિતેભ્ય પત્તિકાદિત્થાનન ચતુર્થા પિધાય હસ્તપાદાદિ નદ્યા તૈર્ગતં પાતિતેભ્ય કશ્ચિ
ત્પટિકાચપનોત્તનન ચતુર્થા માર્ગ પ્રદર્શયન્તિ તથા ભગવતોઽપિ મયાઽગ્ન્યે રાગદ્વેષ-
લુપ્તાકલુઘિતાઽઽમગુણધનેભ્યો દુરાગ્રહપટિકાચ્છાન્તિજ્ઞાનચતુર્થ્યા મિથ્યાબોમાર્ગે
પાતિતેભ્યસ્તદપનયનપૂર્વક જ્ઞાનચતુર્દત્વા મોક્ષમાર્ગ પ્રર્શયન્તિ । एतदेव भङ्ग्यतरेणाऽह
'मगदयाण' मार्गदयेभ्य -मार्ग=मभ्यगूरत्नत्रयलक्षण जिनपुण्य, यद्वा-विणिष्ट-

પથ્યાત્ આર્ષો પર પટ્ટી વાધકર ગર્ત આત્મિ મે ધક્કા દેકર પટકે ગયે માનગ્રો કે
લિયે કોઈ દયાલુ માનવ ડનકી આર્ષોકી પટ્ટી રોલકર ચતુર્દાતા વન ઉઠે માર્ગકા
પ્રદર્શન કરાતા હૈ, ડસી પ્રકાર પ્રભુ મી ઇસ અગરણ ભવરૂપ અરુણ્ય મેં રાગદ્વેષ
આદિ લુપ્તેરો દ્વારા આત્મગુણરૂપ ધનો કે અપહરણ હોને સે દીનહીન વને હુણ સમસ્ત
સસારી જીવોંકો કિ જિનકી જ્ઞાનરૂપ આર્ષો પર દુરાગ્રહરૂપી પટ્ટી કર્મોને વાધ રહી હૈ
ઔર ઇસીસે જિનકા જ્ઞાનરૂપ નેત્ર આચ્છાદિત હો રહા હૈ ઔર ઇસીકે વજહ સે જો
ડનમાર્ગરૂપી ગર્ત મે ધકેલ દિયે ગયે હે, પ્રભુને અપને દિવ્ય ઉપદેશ દ્વારા ડહે
સત્ જ્ઞાન દિયા, ઇસસે ડનકા દુરાગ્રહ નષ્ટ હો ગયા, ઔર જ્ઞાનરૂપ અન્તરગ નેત્ર
નિર્મલ હો જાને સે પ્રભુને ડહે મોક્ષમાર્ગ દિલાયા । ઇસલિયે પ્રભુ ડનકે ચતુર્દાતા
સમાન માને ગયે હૈ । ઇસી વિષય કો વિશેષ સ્પષ્ટ કરને કે લિયે સૂત્રકાર પ્રકારાન્તર
સે કહેતે હૈ-કિ (મગદયાણ) મોક્ષમાર્ગ મેં લગાનેવાલોં કે લિયે નમસ્કાર હો ।
યહા રત્નત્રય યહી મોક્ષમાર્ગ હૈ, અથવા-ગુણસ્થાનોંકી પ્રાપ્તિ કરાનેવાલા ક્ષયોપશમ

દહને નાખી દેવાયેલા માણસને જેમ કોઈ દયાળુ માણસ તેની આખોના
પાટા ખોલીને ચતુર્દાતા બની તેને માર્ગ બતાવે છે તેજ પ્રકારે પ્રભુ પણ
આ અશરણુ ભવરૂપ અરુણ્યમા રાગદ્વેષ આદિ લૂટારા દ્વારા આત્મશુભરૂપ
સપત્તિ લુટાઈ જતા દીનહીન બનેલા સમસ્ત સસારી જીવોને કે જેમની
જ્ઞાનરૂપ આખો પર દુરાગ્રહરૂપી પાટા ડમેએ બાધી રાખેલા છે અને તેથીજ
જેના જ્ઞાનરૂપી નેત્ર ઢાકાઈ ગયા છે અને એજ ડારણથી જે ખોટા માર્ગરૂપી
ખાડામા ધકેલાઈ ગયા છે તેમને પ્રભુએ પોતાના દિવ્ય ઉપદેશ દ્વારા સત્ જ્ઞાન
આપ્યું, તેથી તેમના દુરાગ્રહ નાશ પામ્યા અને જ્ઞાનરૂપ અતરંગના નેત્ર
નિર્મળ થઈ જવાથી પ્રભુએ તેમને મોક્ષમાર્ગ દેખાડ્યો તેથી પ્રભુ તેમના
ચતુર્દાતા સમાન મનાય છે આજ વિષયને વિશેષ સ્પષ્ટ કરવા માટે સૂત્રકાર
પ્રકારાતરથી ડહે છે કે (મગદયાણ) મોક્ષ માર્ગમા લગાડવાવાળાને નમસ્કાર
હો અહી રત્નત્રય એજ મોક્ષમાર્ગ છે

સરણદયાણં જીવદયાણં બોહિદયાણં ધમ્મદયાણં ધમ્મદેસયાણં

ગુણસ્થાનપ્રાપ્ત ક્ષયોપશમમાવો માર્ગસ્તસ્ય દયા-દાતાસ્તેમ્ય । ‘સરણદયાણ’ શરણદયેમ્ય-શરણ=પારિણ-કર્મરિપુવગ્નીકૃતતયા વ્યાકુળાના પ્રાગિના રક્ષાસ્થાન વા તસ્ય દયાસ્તેમ્ય । ‘જીવદયાણ’ જીવદયેમ્ય-જીવેષુ-એકેન્દ્રિયાદિસમસ્તપ્રાણિણુ દયા-સફટમોચનલક્ષણા યેપામિતિ, યદ્વા-જીવન્તિ મુનયો યેન સ જીવ-સયમજીવિત તસ્ય દયાસ્તેમ્ય । ‘બોહિદયાણ’ બોધિદયેમ્ય-બોધિર્જિનપ્રણીતધર્મમૂલમૂતા-સત્વાર્થ-શ્રદ્ધાનલક્ષણસમ્યગ્દર્શનરૂપા તસ્યા દયા-બોધિદયાસ્તેમ્ય । ‘ધમ્મદયાણ’ ધર્મ-દયેમ્ય-ધર્મ-દુર્ગતિપ્રપતત્ત્વતુમરક્ષણલક્ષણ શ્રુતચારિત્રાત્મકસ્તસ્ય દયાસ્તેમ્ય ।

માવરૂપ માર્ગ હૈ, મન્ય જીવોકે લિયે પ્રમુ હસકે દાતાર હૈ । હસલિયે પ્રમુ માર્ગદય હૈ । (સરણદયાણ) શરણદાતારોં કે લિયે નમસ્કાર હો । પ્રમુ શરણદાતાર હસલિયે હૈ ફિં ઉન્હોને કર્મરૂપી રિપુ દ્વારા વગોકૃત હોનેકે કારણ વ્યાકુલ બને હુણ સમસ્ત પ્રાણિયોં કો નિર્મય સ્થાન મેં પહુંચનેકા ઉપદેશ દિયા, અથવા-તુમ્હારી રક્ષા કૈસે હો સકતા હૈ હસકા ઉપાય વતલાયા । (જીવદયાણ) જીવોં કે ઉપર દયા રચને કા ઉપદેશ દેનેવાલોં કે લિયે, અથવા-સયમરૂપ જીવન કો પ્રદાન કરનેવાલોં કે લિયે નમસ્કાર હો । (બોહિદયાણ) બોધિકે દાતારોંકો નમસ્કાર હો । પ્રમુને સમસ્ત સસારી જીવોં કો જો મોક્ષાભિલાષી થે ઉન્હેં તત્વાર્થ કે શ્રદ્ધાન કરને રૂપ બોધિ કો પ્રદાન કિયા, કયોંકિ આત્મકલ્યાણ કે માર્ગ મેં સર્વપ્રથમયહી ણક પ્રધાન સાધક હૈ । હસલિયે પ્રમુ હસ અપેક્ષા સે બોધિદાતાર કહે ગયે હૈ । (ધમ્મદયાણ) ધર્મકે

વનારા ક્ષયોપશમભાવરૂપ માર્ગ છે લબ્ય જીવોનેમાટે પ્રભુ તેના દાતાર છે તેથી પ્રભુ માર્ગદય છે (સરણદયાણ) શરણદાતાએને નમસ્કાર હો પ્રભુ શરણ દાતાર એટલા થાટે છે કે તેમણે કર્મરૂપી રિપુદ્વારા વગ્નીભૂત થઈ જવાના ડારણે વ્યાકુલ બની ગયેલા સમસ્ત પ્રાણિયોને નિર્ભય સ્થાનમા પહોંચવાનો ઉપદેશ ઢ્યો, અથવા તેમની રક્ષા કેમ થઈ શકે તેના ઉપાય બતાવ્યો (જીવદયાણ) જીવોના ઉપર દયા રાખવાનો ઉપદેશ દેવાવાળા અથવા મયમરૂપ જીવન પ્રદાન કરવા વાળાને નમસ્કાર હો (બોહિદયાણ) બોધિના દાતાએને નમસ્કાર હો પ્રભુએ સમસ્ત સસારી જીવોને જે મોક્ષાભિલાષી હતા તેમને તત્વાર્થશ્રદ્ધાનરૂપ બોધિ પ્રદાન કર્યું, કેમકે આત્મકલ્યાણના માર્ગમા સૌથી પ્રથમ આજ એક મુખ્ય સાધન છે એ માટે પ્રભુ એ અપેક્ષાએ બોધિ દાતાર ઠહેવાય છે (ધમ્મદયાણ) ધર્મના દાતાએને નમસ્કાર હો દુર્ગતિમા

ધમ્મનાયગાણં ધમ્મસારહીણં ધમ્મ-ચર-ચાઉરંત-ચક્ર-ચટ્ટીણ ટીવો

इहोक्तेषु विशेषणेषु त न्यते इत्यप्यगम्यानम्, 'अधीगर्थदयेशाम्' इति कर्मणि जेवमविश्रया पठुञ्जयते । जेवमविश्रया तु द्वितीयाया सत्तेऽपि 'कर्मण्य' इत्यणुपत्त्या अभयदायेभ्य इत्यायनिप्रयोगापत्तेर्दुर्वाङ्मत् । 'धम्मदेसयाण' धर्मदेशकेभ्य-धर्म=प्राक्प्रतिपादितलक्षण, तस्य देशका उपदेशकास्तेभ्य । 'धम्म नायगाण' धर्मनायकेभ्य-धर्मस्य नायका=नेतार-जनानामत कण्ठे धर्मप्रचार-करणान् इति यावत्-धर्मनायकास्तेभ्य । 'धम्मसारहीण' धर्मसारविभ्य-धर्मस्य सारथ्य धर्मसारथयस्तेभ्य, भगवत्सु सारथिवाऽऽरोपेण धर्मे रथचारेणो व्यन्यते इति परम्परितरूपकमलङ्कारस्तस्माद्यथा सारथ्यो रथद्वारा रथस्थान पथिकान् सुखपूर्वक-भमीष्ट स्थान नयन्त्यु मार्गगमनादितश्च प्रतिरुधते, तथा भगवन्तो धर्मद्वारा मोक्षस्थान-

दातारોંકો નમસ્કાર હો । દુર્ગતિ મેં પડને સે જોવોંકો રોકતેવાલા એક સર્વજ્ઞ વીતરાગ પ્રભુ દ્વારા પ્રતિપાદિત શ્રુતચારિત્રરૂપ ધર્મ હી હૈ । પ્રભુને એસે ધર્મકા જીવોં કો અપની દિવ્યવાણી દ્વારા ઉપદેશ દિયા, અત વે ધર્મકે દાતાર કહલાયે । (ધમ્મદેસયાણ) ધર્મદેશકોં કે લિયે નમસ્કાર હો । (ધમ્મનાયગાણ) ધર્મકે નાયકોં કે-લિયે નમસ્કાર હો । પ્રભુ ધર્મ કે નાયક હસલિયે કહલાયે હે કિ, ઉન્હોને જનતા કે અત કરણ મે ધર્મકા પ્રચાર કિયા હૈ । (ધમ્મસારહીણ) ધર્મકે સારથિયોં કો નમસ્કાર હો । યહા પરમ્પરિતરૂપકાલકાર હૈ । ક્યોંકિ ભગવાન મે સારથિવ કાજર આરોપ કિયા ગયા હૈ તો ધર્મમે રથત્વકા આરોપ પ્રકટ હોતા હૈ । હસલિયે જિસતરહ સારથી રથ દ્વારા રથસ્થ પથિક કો સુખપૂર્વક અમીષ્ટ સ્થાન પર પહુંચા દિયા કરતા હૈ,

પડવાથી જીવોને રોકવાવાળા 'એક' સર્વજ્ઞ વીતરાગ પ્રભુદ્વારા પ્રતિપાદિત શ્રુત ચારિત્રરૂપ ધર્મજ છે 'પ્રભુએ એવા ધર્મને જીવોને પોતાની દિવ્યવાણી દ્વારા ઉપદેશ આપ્યો, માટે તેઓ ધર્મના દાતાર કહેવાયા (ધમ્મદેસયાણ) ધર્મ-દેશકો ને નમસ્કાર હો । (ધમ્મનાયગાણ) ધર્મના નાયકોને નમસ્કાર હો પ્રભુ ધર્મના નાયક એટલા માટે કહેવાય છે કે તેમણે જનતાના અત ડરભા' ધર્મને પ્રચાર કર્યો છે (ધમ્મસારહીણ) ધર્મના સારથિઓને નમસ્કાર હો-અહીં પરપરિત-રૂપક અલકાર છે, કેમકે ભગવાનના 'સારથિત્વનો આરોપ કરવાથી ધર્મના રથત્વનો આરોપ પ્રકટ થાય છે આ માટે જેવી રીતે સારથી રથદ્વારા રથમાં બેસનાર પથિકને 'સુખપૂર્વક અમીષ્ટ સ્થાને પહોંચાડી દે છે તેમજ ખોટા માર્ગથી તેની રક્ષા કરે છે તેવીજ રીતે પ્રભુએ પણ

મિતિભાવ । ‘ ધમ્મ-ચર-ચાઉરત-ચક્ક-વટ્ટીણ ’-ધર્મ-ચર-ચાતુરન્ત-ચક્ક-વર્તિમ્ય
 દાનગીન્તપોભાવૈશ્વતસૃણા નરકાદિગતીના ચતુર્ણાં વા કપાયાણામન્તો નાગો યસ્માત્,
 અથવા ચતમ્નો ગતીશ્ચતુર કપાયાર્ વા અન્તયતિ=નાગયતીતિ, યદ્વા-ચતુર્ભિર્દાનગાલ-
 તપોભાવૈ કૃત્વા અતો રમ્ય, ‘ મૃતાવસિતે રમ્યે સમાપ્તાવન્ત ઇપ્યતે ’ ઇતિ
 વિશ્વકોષાત્ । અથવા ચત્વારો દાનાદયોઽન્તા=અવયવા યસ્ય, યદ્વા ચવાગે દાનાદય
 અતા સ્વરૂપાગિ યસ્ય, ‘ અન્તોઽવયવે સ્વરૂપે ચ ’ ઇતિ હેમચન્દ્ર, સ ચતુરન્ત
 સ એવ ચાતુરન્ત, સ્વાર્થિક પ્રજાવણ, ચાતુરન્ત એવ ચક્ક-

એવ ડ્વાર્ગ ગમન સે ઝમકી રક્ષા કરતા હૈ, ઝતી પ્રકાર પ્રમુ ને મી ધર્મદ્વારા
 જીમોં કો ઝનકે અમીષ્ટ સ્થાનરૂપ મુક્તિસ્થાન મે પહુંચાયા હૈ, એવ કુમાર્ગ-કુધર્મ-સે
 ઝનકી રક્ષા કી હૈ । (ધમ્મ-ચર-ચાઉરત-ચક્ક-વટ્ટીણ) દાન, શીલ, તપ એવ ભાવ
 ઇન ચાર કા સહારા લેકર ચાર નરકાદિગતિયોં કા, અથવા-ચાર ક્રોધાદિક કપાયોં
 ના જિસસે નાગ હોતા હૈ, અથવા-ચાર ગતિયોં એવ ચાર કપાયોં કા જો વિનાશ
 કરતા હૈ, અથવા દાન, શીલ, તપ એવ ભાવ ઇનકો લેકર જો રમ્ય હૈ,
 અથવા-યે ચાર દાનાદિક જિસકે અવયવ હૈ, અથવા-યે ચાર દાનાદિક જિસકે
 નિજસ્વરૂપ હે વહ ચાતુરન્ત હૈ । અન્ત શબ્દ કે કોષોં મે “ મૃતાવસિતે રમ્યે
 સમાપ્તાવન્ત ઇપ્યતે ” “ અન્તોઽવયવે સ્વરૂપે ચ ” ઇસ પ્રકાર અનેક અર્થ હૈ ।
 ઝન્હોં અર્થોં કો લેકર યહા “ અન્ત ” શબ્દ કે અર્થ કા સ્પષ્ટીકરણ કિયા ગયા
 હૈ । સ્વાર્થ મ અળ પ્રયય કરને સે “ ચાતુરન્ત ” એસા પદ નિષ્પન્ન હો જાતા

ધર્મદ્વારા જીવેને તેમના અલીષ્ટ સ્થાનરૂપ મુક્તિસ્થાનમા પહોચાડયા છે
 તેમજ કુમાર્ગ કુધર્મથી તેમની રક્ષા કરી છે (ધમ્મચરચાઉરતચક્કવટ્ટીણ)
 દાન, શીલ, તપ, તેમજ લાવ એ ચારને આશ્રય લઈને ચાર નરકાદિ ગતિ
 ઝીનો, અથવા ચાર ક્રોધાદિઠ કપાયેનો જે વિનાશ કરે છે, અથવા દાન,
 શીલ, તપ તેમજ લાવ એ લઈને જે રમ્ય છે, અથવા એ ચાર દાનાદિઠ
 જેમના અવયવ છે, અથવા એ ચાર દાનાદિઠ જેના નિજસ્વરૂપ છે તે
 ચાતુરન્ત છે અન્ત શબ્દના કોષોમા “ મૃતાવસિતે રમ્યે સમાપ્તાવન્ત
 ઇપ્યતે ” “ અન્તોઽવયવે સ્વરૂપે ચ ” એ પ્રકારે અનેક અર્થ છે તે અર્થો
 લઈને અહી અત શબ્દના અર્થનુ સ્પષ્ટીકરણ કરવામા આવેલું છે
 સ્વાર્થમા અળ પ્રત્યય કરવાથી “ ચાતુરન્ત ” એવું પદ નિષ્પન્ન થઈ બીજા છે
 આ ચાતુરન્ત જ એક ચક્ર છે, ઝેમકે ચક્ર જે પ્રકારે બીબનો ઉઠેલ કરે છે

જમજરામરણોચ્છેદકત્વેન ચક્રતુર્યવાત્, વર ચ તચાતુરન્તચક્ર વરચાતુરતચક્રમ્, વરપદેન રાજચક્રાસપેક્ષયાઽસ્ય શ્રેષ્ઠ ચ વ્યગ્યતે લોકદ્વયસાધકવાત્, ધર્મ એવ વરચાતુરન્તચક્ર-ધર્મવરચાતુરન્તચક્ર, તાદૃગસ્ય ધર્માતિરિકત્યાઽસમ્ભવાત્, અત- એવ સૌગતાદિધર્માઽસભાસનિરાસ, તેષા તાત્વિકાર્થપ્રતિપાદકવાભાવેન શ્રેષ્ઠવાઽભાવાત્, ધર્મવરચાતુરન્તચક્રેણ વર્તિતુ શીલ યેપામિતિ ધર્મવરચાતુરન્તચક્રવર્તિનસ્તેમ્ય । ચક્રવર્તિપદેન પદ્મલગ્નાધિપતિસાદૃશ્ય વ્યગ્યતે, તથા હિ ચવાર=ઉત્તરદિશિ હિમવાન્ શેષદિક્ષુ ચોપાધિભેદેન સમુદ્રા અન્તા=સીમાનસ્તેપુ સ્વામિત્વેન ભવાથાતુરન્તા, ચક્રેણ=રત્ન

હૈ । યહ ચાતુરન્ત હી એક ચક્ર હૈ, ક્યો કિ ચક્ર જિસ પ્રકાર પર કા ઉચ્છેદક હોતા હૈ ઉસી પ્રકાર યહ “ચાતુરન્તચક્ર” મી જીયોં કે જમ, જરા એવ મરણ કા ઉચ્છેદક હૈ । ઇસલિયે ઇસમે ચક્ર કી ઉપમા સાર્થક હોતી હૈ । ‘વર’ શબ્દ કા અર્થ ઉત્કૃષ્ટ હૈ, યહ ચાતુરન્તચક્ર મે ઉત્કૃષ્ટતા ઘોતિત કરતા હૈ । રાજચક્ર કી અપેક્ષા યહ ચક્ર ઉત્કૃષ્ટ હૈ । ક્યાં કિ યહ લોકદ્વય મેં હિત કા સાધક હોતા હૈ । ધર્મ હી એક ઉત્કૃષ્ટ ચાતુરન્ત ચક્ર હૈ, અન્ય નહીં । ઇસ કથન સે અન્ય સૌગતા- દિક્ સમત ધર્મ મે ધર્માભાસતા હોને સે તાત્વિક અર્થ કો પ્રતિપાદન કરને કા અભાવ કથિત હુઆ હૈ, અત ઇનમે શ્રેષ્ઠતા નહીં હૈ । ઇસ ધર્મવરચાતુરન્તચક્ર કે અનુસાર જિનકા વર્તન કરને કા સ્વભાવ હૈ વે ધર્મવરચાતુરન્તચક્રવર્તી કહે ગયે હૈ । “ચક્રવર્તી” પદ સે પદ્મલગ્નાધિપતિ કા સાદૃશ્ય અભિવ્યક્ત હોતા હૈ । “ચત્વારઃઅન્તાઃ-ચતુરન્તાઃ” યહા અત શબ્દ કા અર્થ સીમા હોતા હૈ । ઉત્તરદિશા મેં હિમવાન્ એવ શેષ ત્રીન દિશાઓં મે ઉપાધિ કે ભેદ સે ત્રીન સમુદ્ર યે ચતુરન્ત પદ સે ગૃહીત

તેજ પ્રકારે આ ચાતુરન્તચક્ર પણ જીવોના જન્મ, જરા તેમજ મરણનો ઉચ્છેદ કરે છે એ માટે આમા ચક્રની ઉપમા સાર્થક થાય છે ‘વર’ શબ્દનો અર્થ ઉત્કૃષ્ટ છે આ પદ ચાતુરન્તચક્રમા ઉત્કૃષ્ટતા ઘોતિત કરે છે રાજચક્રની અપેક્ષાએ આ ચક્ર ઉત્કૃષ્ટ છે કેમકે આ બંને લોકમા હિતનુ સાધક થાય છે ધર્મજ એક ઉત્કૃષ્ટ ચાતુરન્તચક્ર છે, બીજુ નહિ । આ કથનથી બીજા સૌગત આદિક સમત ધર્મમા ધર્માભાસતા હોવાથી તાત્વિક અર્થને પ્રતિપાદન કરવાનો અભાવ ઠહેવામા આવ્યો છે, માટે તેમા શ્રેષ્ઠતા નથી આ ધર્મવર ચાતુરન્તચક્ર અનુસાર જેનું વર્તન કરવાનો સ્વભાવ છે તે ધર્મવરચાતુરન્ત ચક્રવર્તી કહેવાય છે “ચક્રવર્તી” પદથી પટ (છ) બંડના અધિપતિનુ સાદૃશ્ય અભિવ્યક્ત થાય છે “ચત્વારઃઅન્તા ચતુરન્તા” અહીં અન્ન શબ્દનો અર્થ સીમા થાય છે ઉત્તરદિશામા હિમવાન્ તેમજ શેષ (બાકીની)

મૂતપ્રહરગગિરોપમદૃશમમ્યઋચારિત્વપગ્નન વર્તિતુ ગ્નાલ્લ યેષા તે ચક્રગતિન,
 ચાતુગ્તાથ તે ચક્રગતિન ચાતુગ્તચક્રગતિન, ધર્મેણ-ન્યાયેન વગ શ્રેષ્ઠા ઇતરતાર્થિ-
 કાઽપેક્ષયેતિ ધર્મગ, ધર્મા=પ્રાણાતિપાતાનિનિવૃત્તિપાનગ્નાલ્લરૂપા, 'ધર્મા. પુણ્ય-
 યમ-ન્યાય-સ્વભાવાઽઽચાર-સોમપા' -ક્રમગ, તર્ગ=શ્રેષ્ઠા અન્યતાર્થિકાપેક્ષયેતિ
 ધર્મગ, તે ચ તે ચાતુરન્તચક્રગતિનથેનિ-ધર્મગચાતુરન્તચક્રગતિન । યદ્વા
 ચાતુરન્ત ચ તત્ત્વચાતુરન્તચક્ર, વગ્ધ તથાતુરન્તચક્ર વગ્ચાતુરન્તચક્ર, ધર્મો વરચાતુરન્ત-
 ચક્રમિવ ધર્મગચાતુરન્તચક્ર તેન વર્તિતુ-વર્તયિતુવા ગ્નાલ્લ યેષા તે ધર્મગચાતુરન્તચક્રગતિન-
 સ્તેમ્ય, 'દીવો' દ્વાપેન્ધ્ય-મસારસમુદ્રે નિમજ્જતા દ્વાપતુન્ધ્યવાત્ । 'તાણ' ગ્રાણમ્ય-કર્મકદ-

ક્રિયે ગયે છે । ઇન ચાર મામાર્ગા કે જો સ્વામી છે વ ચાતુરન્ત છે । ચક્રગન્દ કા
 અર્થ ગ્નરૂપ પ્રહરગ-ગગિરોપ છે । ચક્રગતી કે ચૌદહ રના મે ણક રન ચક્ર
 મા હોના છે । ચક્રગતી કે ચક્રગ્નસદૃશ સમ્યઋચારિત્વપી ગ્ન સે વર્તન કરન કા
 જિનકા સ્વભાવ હે વે ચક્રગતી છે । ધર્મ ગ્ન કા અર્થ ન્યાય ઓગ પ્રાણાતિ-
 પાતાનિ-નિવૃત્તિ, પાન, ગ્નાલ્લ, આનિ માં હે । ધર્મ સે-ન્યાય સે, અથગ-પ્રાણાતિ-
 પાતાનિ-નિવૃત્તિ, દાન, ગ્નાલ્લ-આદિ સે જો અન્યતાર્થિકા કા અપેક્ષા ઉત્તમ છે
 વે ધર્મગચાતુરન્તચક્રગતતા છે । અથગ-ચાતુરન્તચક્રસદૃશ ધર્મ સે જિનકા વર્તન કા
 સ્વભાવ હે વે ધર્મગચાતુરન્તચક્રગતી છે । ણેસે ધર્મગચાતુરન્તચક્રગતિયા કે લિયે
 નમસ્કાર હો । 'દીવો' -માસમુદ્ર મે ડૂબતે હુણ પ્રાણિયોં કે જો દ્વાપ કે સમાન
 આધાર હે એસે પ્રમુ કે લિયે નમસ્કાર હો । (તાગ) કર્મો સે કદર્થિત પ્રાણિયો

ત્રણ દિશાઓમા ઉપાધિના લેદથી ત્રણ સમુદ્ર ઓ ચાતુરન્ત પદથી લેવાયુ છે
 આ ચાર સીમાઓના જે સ્વામી છે તે ચાતુરન્ત છે ચક્ર શબ્દનો અર્થ
 રત્નરૂપ પ્રહરણ અર્થાત્ શસ્ત્રવિશેષ છે ચક્રવર્તીના ચૌદ રત્નોમા ઓઠ
 રત્ન ચક્ર પણ હોય છે ચક્રવર્તીના ચક્રરત્નસદૃશ સમ્યક્ત્યા
 રિત્તરૂપી રત્નથી વર્તન કરવાનો જેનો સ્વભાવ છે તે ચક્રવર્તી છે ધર્મ
 શબ્દનો અર્થ ન્યાય અને પ્રાણાતિપાતાનિનિવૃત્તિ, દાન, શીલ આદિ પણ
 છે ધર્મથી, ન્યાયથી અથવા પ્રાણાતિપાતાનિનિવૃત્તિ, દાન, શીલ આદિથી
 જે અન્યતાર્થિકોની અપેક્ષાએ ઉત્તમ છે તે ધર્મગચાતુરન્તચક્રવર્તી છે
 અથવા વરચાતુરન્તચક્રસદૃશ ધર્મથી જેનો વર્તવાનો સ્વભાવ છે તે ધર્મગ-
 ચાતુરન્તચક્રવર્તી છે એવા ધર્મગચાતુરન્તચક્રવર્તીઓને નમસ્કાર હો
 (દીવો) મસારમુદ્રમા ડૂબતા પ્રાણીઓને દીપના સમાન જે આધાર છે

તાણં સરણગર્હ પડટ્ટા અપ્પહિહય-વર-નાણ-દસણ-ધરાણં વિયટ્ટ-

ર્થિતાના ભવ્યાના રક્ષસક્ષણેભ્ય । અતપ્ત્વ તેષા ભવ્યાના ‘સરણગર્હ’ ષરણગતિમ્ય - આશ્રયસ્થાનેભ્ય, ‘પડટ્ટા’ પ્રતિષ્ઠામ્ય - કાલત્રયેઽપિ અપિનાશિત્વાત્ રિચ્તેભ્ય, ‘દીવો’ ઇત્યાદીનિ ‘પડટ્ટા’ ઇત્યન્તાનિ ચતુર્થ્યર્થ પ્રથમાન્તાનિ, અત્રૈકવચન નપુમકત્વ સ્ત્રીત્વ ચાવિવક્ષિતમ્ । ‘અપ્પહિહય-વર-નાણ-દસણ-ધરાણ’ અપ્રતિહતપર-નાન દર્શન-ધરેભ્ય - પ્રતિહત-મિત્યાધાપરણસપ્લિત-ન પ્રતિહતમ્-અપ્રતિહત, નાનશ્ચ દર્શનશ્ચેતિ જ્ઞાનદર્શને, યતોઽપ્રતિહતે અતપ્ત્વ ધરે-શ્રેષ્ઠે ચ તે જ્ઞાનદર્શને વરનાનદર્શને કેવલ-જ્ઞાનકેવલદર્શને, અપ્રતિહતે વરજ્ઞાનદર્શને અપ્રતિહતપરનાનદર્શને, તથોર્ધરા - અપ્રતિહતવરજ્ઞાનદર્શનધરા - સમ્યુગાઽપરગરહિતકેવલનાનકેવલદર્શનધારિગસ્તેભ્ય । ‘વિયટ્ટચ્છુમાણ’ વ્યાવૃત્તચ્છન્નમ્ય - છાયતે=આનિયતે કેવલજ્ઞાનકેવલદર્શનગુણાવા-ત્મનોઽનેનેતિ ઇન્ન-નાનાવરણીયાદિક કમાટક, વ્યાવૃત્ત-નિવૃત્ત ઇન્ન યેભ્યસ્તે વ્યાવૃ

કે જો ત્રાતા હૈ એસે પ્રભુ કે લિયે નમસ્કાર હો । (સરણગર્હ) ભવ્યોં કે લિયે આશ્રયસ્થાનસ્વરૂપ પ્રભુ કે લિયે નમસ્કાર હો । (પડટ્ટા) કાલત્રય મેં મી અવિનશ્વરસ્વરૂપ પ્રભુ કે લિયે નમસ્કાર હો (દીવો) યહા સે હેરુર (પડટ્ટા) તરુ કે સમસ્ત વિશેષણ ચતુર્થી પ્રિમત્તિ કે અર્થ મે પ્રથમાત્ત પ્રયુક્ત હુપ્ હૈ । યહા એકવચન, નપુસકત્વ એવ સ્ત્રીત્વ અપ્રિવક્ષિત હૈ । (અપ્પહિહય-વર-નાણ-દસણ-ધરાણ) જો અપ્રતિહત અનન્ત નાન ઓર અનન્ત દર્શન કે ધારક હે, ઉનકે લિયે નમસ્કાર હો । (વિયટ્ટચ્છુમાણ) જિનકે દ્વારા આત્મા કા સ્વભાવભૂત કેવલજ્ઞાન એવ કેવલ દર્શન આવૃત્ત હોતા હે એસે આઠોં હી કર્મ ‘ઇન્ન’ શબ્દ સે ગૃહીત હુપ્ હૈ, યહ છન્ન જિનકી આત્મા સે સદા કે લિયે દૂર હો ચુકા હૈ

એવા પ્રભુને નમસ્કાર હો (તાણ) ઈર્મોથી અથડાતા પ્રાણિઓના જે ત્રાણ અર્થાત્ રક્ષક છે એવા પ્રભુને નમસ્કાર હો (સરણગર્હ) ભવ્યોને માટે આશ્રય સ્થાન સ્વરૂપ પ્રભુને નમસ્કાર હો (પડટ્ટા) ત્રણે કાળમાં અવિનાશી સ્વરૂપ પ્રભુને નમસ્કાર હો (દીવો) અહીંથી લઇને (પડટ્ટા) સુધીના બધા વિશેષણો ચતુર્થી વિલક્ષિતના અર્થમાં પ્રથમાન્ત વપરાયેલા છે, અહીં એકવચન નપુસકત્વ (નાન્યતર ભતિ) તેમ જ સ્ત્રીત્વ [નારી ભતિ] અવિવક્ષિત છે [અપ્પહિહય વર નાણ દસણ ધરાણ] જે અપ્રતિહત અનન્તજ્ઞાન અને અનન્ત દર્શનના ધારક છે તેમને નમસ્કાર હો (વિયટ્ટચ્છુમાણ) જેમના દ્વારા આત્માના સ્વભાવભૂત કેવલ જ્ઞાન તેમજ કેવલ દર્શન આવૃત્ત થાય છે એવા આઠેય કર્મ ‘ઇન્ન’ શબ્દથી ગૃહીત થાય

ચ્છડમાણં જિણાણં જાવયાણં તિણ્ણાણં તારયાણં બુદ્ધાણ વોહ-
યાણં મુત્તાણ મોયગાણં સવ્વણ્ણુણ સવ્વદરિસીણ સિવ-મયલ-

ત્તઞ્જાનસ્તેમ્ય । ‘જિણાણ’ જિનમ્ય-સ્વય રાગદ્વેષગુજેતુમ્ય, ‘જાવયાણ’
જાપકેમ્ય-જાપયન્તિ કર્મગતૂન જયન્ત ભગ્યજીવગણ ધર્મદેશનાદિના પ્રેરયન્તાતિ
જાપકા, જિઘાતોર્ગા ‘ક્રીડ્ઝીના ણો’ इति मूत्रेण आत्मे पुक्तिं जापि इति प्यन्ताद्वातो-
र्षुलि जापकपत्तसिद्धि, તેમ્યો જાપકેમ્ય । ‘તિન્નાણ’ તીર્ણેમ્ય-સ્વય સમારોધ-
સસારાર્ણવ તીર્ણા=ઉત્તીર્ણાસ્તેમ્ય । ‘તારયાણ’ તારકેમ્ય-તારયન્ત્યન્યાન્ इति
तारकास्तेम्य । ‘બુદ્ધાણ’ બુદ્ધેમ્ય-સ્વય વોપ પ્રાપ્તેમ્ય । ‘વોહયાણ’ વોધ-
કેમ્ય-વોધયન્ત્યન્યાન્ इति बोधकास्तेम्य । ‘મુત્તાણ’ મુક્તેમ્ય-અમોચિપત સ્વય
કર્મગન્ધાદિતિ મુક્તાસ્તેમ્ય । ‘મોયગાણ’ મોચકમ્ય-મુચ્યમાનાન અયાન્ પ્રેરય-

એસે વ્યાવૃત્તઞ્જવાલે મિદ્ધ પ્રમુ કે લિયે નમસ્કાર હો । (જિણાણ) રાગ દ્વેષ
આદિ અતરગ ગુણો કે પ્રિજેતા એસે પ્રમુ કે લિયે નમસ્કાર હો । (જાવયાણ)
જો કર્મગણુઆ કે જીતને કે લિયે ઉચત ભગ્યગણો કો ધર્મદેશનાદિ દ્વારા પ્રેરિત
કરતે ૬ વે જાપક હૈ, એસે જાપક સિદ્ધ પ્રમુ કો નમસ્કાર હો । (તિન્નાણ)
સ્વય સાર સમુદ્ર સે જો પાર હુણ હૈ વે તીર્ણ હ, એસે તીર્ણ મિદ્ધ પ્રમુ કો
નમસ્કાર હો । (તારયાણ) જો પર કો પાર કર દેતે હૈ વે તારક હે, એસે તારક
પ્રમુ કો નમસ્કાર હો । (બુદ્ધાણ) સ્વય વોપ કો પ્રાપ્ત જો હોતે હૈ વે બુદ્ધ
કહલતે હૈ ઉનકો નમસ્કાર હો । (વોહયાણ) પર કો વોધ કરને વાલે પ્રમુ કે
લિયે નમસ્કાર હો । (મુત્તાણ) મુક્ત પ્રમુ ક લિયે નમસ્કાર હો । (મોયગાણ)

ઠે આ ‘છમ્મ’ જેમના આત્માથી સદાને માટે ફર થઈ ચુકેલા છે એવા વ્યા-
વૃત્તછમ્મવાળા મિદ્ધ પ્રભુને નમસ્કાર હો (જિણાણ) રાગદ્વેષ આદિ અતરગ
શત્રુઓના વિજેતા એવા સિદ્ધ પ્રભુને નમસ્કાર હો (જાવયાણ) જે કર્મશત્રુ-
ઓને જીતવાને માટે ઉત્ત (તૈયાર) ભવ્યગણોને ધર્મદેશના આદિ દ્વારા
પ્રેરિત કરે છે તે બપક છે એવા બપક સિદ્ધ પ્રભુને નમસ્કાર હો (તિન્નાણ)
પોને સમાર સમુદ્રથી પાર થએલા છે તે તીર્ણ ઠહેવાય છે એવા તીર્ણ સિદ્ધ
પ્રભુને નમસ્કાર હો (તારયાણ) જે બીજાને પાર ઉતારી દે છે તે તારક છે
એવા તારક પ્રભુને નમસ્કાર હો (બુદ્ધાણ) પોતે બોધને પ્રાપ્ત થયેલા છે તે
બુદ્ધ ઠહેવાય છે તેમને નમસ્કાર હો (વોહયાણ) બીજાને બોધ કરવાવાળા
પ્રભુને નમસ્કાર હો (મુત્તાણ) મુક્ત પ્રભુને નમસ્કાર હો (મોયગાણ) બીજાને

मरुय-मणत-मखय-मव्वावाह-मपुणरावित्ति सिद्धिगडनामधेय

न्तीति मोचकास्तेभ्य, 'सव्वन्नुण' सर्वज्ञेभ्य-सर्वं=मकरन्दव्यगुण-पयायलक्षण वस्तुजात यथातथ्येन जानतीति सर्वनास्तेभ्य, 'सव्वदरिसीण' सर्वज्ञिभ्य-सर्वं=समस्त पर्यायस्वरूप सामान्येन द्रष्टुं शीलं येषां त सर्वज्ञिनस्तेभ्य, स्थान-विशेषणमाह-'सि' गि-निखिलोपद्रव्यरहित गि-कल्याणमय, 'अयल' अचलम् स्वाभाविकप्रायोगिकचलनक्रियाशून्यम्, 'अरुय' अरुजम्-अविद्यमाना रज्ज् यत्र तत्, अविद्यमानशरीरमनस्फरणाद् आधिन्यामिरहितमित्यर्थ, 'अगत' अनन्तम्-अविद्यमानोऽन्तो नागो यस्य तत्, अत एव-'अमरुय' अक्षयम्-नास्ति लेगतोऽपि क्षयो यस्य तत्-अविनाशीत्यर्थ, 'अव्वावाह' अव्यावाधम्-न प्रियते व्यावाधा-पीडा द्रव्यतो भावतश्च यत्र तत् । 'अपुणरावित्ति' अपुनरावृत्तिः=न मसारं पुनरावृत्तिः=पुनरवतरण यस्मात् तत्, यत्र गवा न कदाचिदप्यात्मा निवर्तते, समान्नातमन्य-

दूसरों को मुक्त कराने वाले सिद्ध प्रभु के लिये नमस्कार हो । (सव्वण्णुण सव्वदरिसीण) सर्वज्ञ-समस्त गुणपर्यायस्वरूप वस्तुसमूह के युगपत् यथार्थ ज्ञाता के लिये नमस्कार हो, एवं यथार्थ द्रष्टा के लिये नमस्कार हो । विशेषाकार बोध का नाम ज्ञान एवं सामान्याकार बोध का नाम दर्शन है । (सि-मयल-मरुय मणत-मखय-मव्वावाह-मपुणरावित्ति सिद्धिगडनामधेय ठाण सपत्ताण) निखिल उपद्रवों से रहित होने के कारण गि-कल्याणमय, अचल=स्वाभाविक एवं प्रायोगिक क्रिया से शून्य, अरुज=शारीरिक एवं मानसिक व्याधि और आधि से सर्वथा परिवर्जित, अनन्त, अविनाशी, अतएव अक्षयस्वरूप, अव्यावाध-द्रव्य और भाव दोनों प्रकार की पीडा से निर्मुक्त, अपुरावृत्ति-जहा जाकर फिर मसार में

मुक्त कराववावाणा सिद्ध प्रभुने नमस्कार हो (सव्वण्णुण सव्वदरिसीण) सर्वज्ञ समस्त-गुण-पर्याय-स्वर्प वस्तुसमूहना युगपत् यथार्थ ज्ञाताने नमस्कार हो, तेभ्य यथार्थ द्रष्टाने नमस्कार हो विशेषाकार बोधतु नाम ज्ञान तेभ्य सामान्याकार बोधतु नाम दर्शन हे (सि-मयल मरुय-मणत-मखय-मव्वावाह-मपुणरावित्ति सिद्धिगडनामधेय ठाण सपत्ताण) सकल उपद्रवोत्थी रहित होवाना कारणे शिव-कल्याणमय, अचल-स्वाभाविक तेभ्य प्रायोगिक क्रियाबोधी शून्य, अरुज-शारीरिक तेभ्य मानसिक व्याधि अने आधिधी सर्वथा परिवर्जित (मुक्त), अनन्त, अविनाशी अने तेथी अक्षय-स्वर्प, अव्यावाध द्रव्य अने भाव अने प्रकारनी पीडाथी निर्मुक्त, अपुनरावृत्ति-ज्या जघने पाहु

ठाण सपत्ताण, नमोत्थु ण समणस्स भगवओ महावीरस्स

रापि- 'न म पुनगवर्त्तत न म पुनगवर्त्तत'—इति । इत्थम्—उक्तगित्वादि—
विशेषणविशिष्टम् । 'मिद्दिगत्तिनामयेय' मिद्दिगत्तिनामधेयम्, सिद्दिगत्तिरिति नाम-
धेय=नाम यस्य तत्र सिद्दिगत्तिनामकम् 'ठाण' स्थानम्—स्थायतेऽस्मिन् इति स्थान-
लोकप्रत्ययम्, 'सपत्ताण' सम्प्राप्तम्—समाश्रितम् । इत्यदर्थि—समुच्चयेन सर्व-
मिद्रापेक्षया विशेषगोपातनपूर्वकं नमोकारनाममभिवाद्य सम्प्रति भगवन्महावीरोदेत्यक
नमस्कारमभिवाञ्छते—'नमोत्थु ण' नमोऽस्तु गच्छ—'समणस्स भगवओ महावीरस्स'
श्रमणाय भगवन्—महावीरय, अत्र श्रमणशब्देनायमर्थो बोद्धव्य—परकृतस्थान—निवासा-
त्सम, परापरमर्गध्वप्रकम्पनाद्गिगिसम, तपस्तेजोमयान्तलसम, गम्भीरत्वाद्—

ज्ञान का अवतरण नही होने ऐसे सिद्दिगति नामक स्थान को—लोक के अप्रभाग
म स्थित मुक्तिस्थान को—प्राप्त हुए या मित्रा को नमस्कार हो। यहा तक के
इन विशेषों से समस्त मित्रा की अपेक्षा से नमस्कार का कथन किया गया है।
अब भगवान् महावीर को उद्देश्य कर क यहा से नमस्कार करने का कथन
सूत्रकार करते हैं—(नमोत्थु ण समणस्स भगवओ महावीरस्स आदिगरस्स
तित्थगरस्स जाव सपात्रिडकामस्स मम यम्मायरियस्स धम्मोवदेसगरस्स)
श्रमण भगवान् महावीर के लिये नमस्कार हो। श्रमण शब्द से सूत्रकार ने प्रभु
महावीर में इन विशेषताओं का कथन किया है, वे कहते हैं भगवान् महावीर
मर्ष का तरह परकृत स्थान में निवास करने का कारण सर्प—सदृश है। परापर
एव उपमार्गों के आने पर भी प्रभु अप्रकृप थे, अतः वे गिगिसम है। तप एव
तेजके धारक होने से प्रभु अग्नि—जैसे प्रतापशाली है। गामार्थ एव ज्ञानादिकरूप

समागमा लवने आवतरणु न थाय जेवा मिद्दिगत्ति नामना स्थानने बोधना
अथलागमा रहेला मुक्तिस्थानने प्राप्त थयेला श्रीसिद्ध प्रभुने नमस्कार हो।
अही सुधीना आ विशेषजोयी भभन्त सिद्धोनी अपेक्षाजे नमस्कारनु कथन
ठ्युं ते डवे लगवान भडावीरने उद्देशीने अही थी नमस्कार करवानु उक्त
नृ १० ४३ १—(नमोत्थु ण समणस्स भगवओ महावीरस्स आदिगरस्स तित्थ
गरस्स जाव सपात्रिडकामस्स मम यम्मायरियस्स धम्मोवदेसगरस्स) श्रमणु लगवान्
भडावीरने नमस्कार हो। श्रमण शब्दही सूत्रकारे प्रभु भडावीरमा आ विशे
षताजोनु कथन ठ्युं ते तेजो उडे ते डे लगवान भडावीर मर्षनी येडे
जीवने ठरेला निवागस्थानमा रहेवाने उरण मर्ष जेवा ते
परीषड तेमज उपमार्गों आवता पणु प्रभु धुल जता नडि, माटे ते पर्वत

આદિગરસ્સ તિથગરસ્સ જાવ સંપાવિડકામસ્સ મમ ધમ્માય-

જાનાતિગ્નાકગ્વાત્ મયાદાધારક ગ્વાત માગરમમ । નિગલ્મ્બન ગ્વાદગગનસમ । મુગ્ધુ ગયોરદ-
ગિતવિકારભાવાદ વૃક્ષસમ । અનિયતગ્તિત્વાદ ભ્રમરસમ । ઇસારમયોદ્ગિનવાત મૃગસમ ।
સર્વસહવાદ ધરગિસમ । કામમોગોદભવત્તેષામિ વિષયવિરક્તતયા પદ્મજલોપરિ ઋત્તમાન-
કમલગ્નિર્લેપવાત કમલસમ । લોકાલોકયોરગ્નિગપતે પ્રકાશકવાદગિસમ । સર્વગા
પ્રતિહતગતિત્વાત્પવનમમ । મ ગ્વભૂતો મગ્ગાનસ્તીતિ માવ । મગ્ગતે-સમગ્રૈશ્વ
ર્યયુક્તાય, મહાગાય-મહાશ્વાસૌ વાર - 'વીર વિકાતૌ' - અગ્માદ્વાતોરિગુપ્થવાત્કપ્રત્યયે
વીર - રૂપાયાદિમહારિપુત્રિજેતા દયર્થ, તસ્મૈ મહાવીરાય = અસ્થામવસર્પિણ્યા ચતુર્ગિગતિત-
મચરમતીર્થક્રાયા । 'આદિગરસ્સ' આદિકગય, 'તિથગરસ્સ' તીર્થક્રાયા, 'જાવ
સંપાવિડકામસ્સ' યાવત્ સમ્પ્રાપ્તુકામાય - યાવચ્છેદાત્ - 'સયમ્બુદ્ધસ્સ' ઇત્યારમ્ય-

રત્નો સે ભરે હુદ્દે હોને કે કારણ, એ મયાના કે ધારક હોને કે કારણ પ્રમુ
સમુદ્ભુત્ય હે । ગગન કા તરહ નિરાલય, વૃક્ષની તરહ સુખ એવે દુઃખ મેં
અદર્શિતવિકારભાવયુક્ત, ભ્રમર કી તરહ અનિયતવૃત્તિમપ્ન, મૃગ કી તરહ ઇસ
ગસારરૂપા મય સે અનિયત ગ્ત, ધરિગી કી તરહ ક્ષમા કે મહાર વે પ્રમુ હૈં ।
પ્રમુ કામમોગ સે ઉપન્ન હે તો મા વિષયોં સે વિરક્ત હોને કે કારણ પદ્મ સે
ઉત્પન્ન એવે જલ સે અગ્નિરક્ત કમલ કા તરહ બિલકુલ વૈષયિક ભાવોં સે નિર્લેપ
હૈ, ઇસલિયે પ્રમુ કમલ જૈસે હ । પ્રમુ લોકે ઓરે અલોકે કે સમાનરૂપ સે પ્રકા-
શક હૈ, ઇસલિયે રમિતુલ્ય હે । પ્રમુ સર્વત્ર અપ્રતિહત-વિહારી હૈ, ઇસલિયે વાયુ જૈસે
હૈં । પ્રમુ સમગ્ર ઐશ્વર્યસમ્પન્ન હૈ, ઇસલિયે મગ્ગાન્ હૈ । પ્રમુ એક મહાવીર હૈ,

જેવા છે તપ તેમજ તેજના ધારક હોવાથી પ્રભુ અગ્નિ જેવા પ્રતાપશાલી
છે 'ગાલીર્થ' તેમજ નાનાદિકકપ રત્નોથી ભરેલા હોવાના કારણે, તેમજ
મર્યાદાના ધારક હોવાના કારણે પ્રભુ સમુદ્ર સમાન છે આકાશની પેઠે નિરા
લય, વૃક્ષની પેઠે સુખ તેમજ દુઃખના ન દેખાય જેનો વિકાર એવા,
ભ્રમરની પેઠે અનિયતવૃત્તિસપ્ન, મૃગની પેઠે આ - સસારરૂપી ભયથી
અત્યંત ત્રાસી ગયેલા, ધરનીની પેઠે ક્ષમાના ભંડાર, તે પ્રભુ છે પ્રભુ કામ
ભોગથી ઉત્પન્ન થયેલા છે તો પણ વિષયોથી વિરક્ત હોવાના કારણે કીચરથી
પેદા થયેલ તેમજ જલથી વધેલા ઝમળની પેઠે બિલકુલ વિષયના ભાવોથી
નિર્લેપ છે, તેથી પ્રભુ ઝમલ જેવા છે પ્રભુ લોક અને અલોકનો સમાનરૂપથી
પ્રકાશક છે તેથી ગ્વિ (સૂર્ય) સમાન છે પ્રભુ સમગ્ર-ઐશ્વર્ય-સપ્ન છે
તેથી ભગવાન છે પ્રભુ એક મહાન વીર છે, એમડે તેમણે કથાય આદિક

‘સિદ્ધિગઢનામધેય ઠાણ ઇત્યન્વધિ ગ્રાહ્યમ્ । અત્રતાગ્રાન વિશેષ-‘ઠાણ સપત્તાણ’
સ્થાન મપ્રાપ્તેભ્ય-ઇતિ પ્રાગુક્તમ્ ॥ તુ ‘સપાવિડકામસ્સ’-પ્રાપ્તુકામાય-
મોક્ષગામિને-શ્રુત્યુચ્યતે, ચમસ્ય તાર્થકરસ્ય કૃણિન્નૃપશાસનકાલે પ્રિયમાનવાત । ‘મમ
ધમ્માયરિયસ્સ’ મમ ધમાઽઽચાયાય=જ્ઞાનાચારાન્નિપચ્ચન્નિનાચારાગ્રારકાય, ન તુ કલ્લાચાયાય,
ક્યોં કિ ઉત્તેને કુપાયન્નિ અત્તરગ શનુઆ પર વિજય પ્રાપ્ત કા હે । મહાવાર
પ્રભુ ઇસ અવસર્પિંગા કાગ કે ચૌરીસરેં અન્તિમ તાર્થકર હ । “આદિગરસ્સ” ઇસ
પદ-દ્વારા પ્રભુ મેં અપન શાસન કોં અપેક્ષા ધર્મ કોં આદિકર્તૃતા પ્રકટ કા ગયી હે ।
ભગવાન મહાવાર ચતુર્વિધ ધર્મ કે સ્થાપક હ । “જાવ” પદસે “સયસસુદ્ધસ્સ”
યહા સે લેકર “સિદ્ધિગઢનામધેય ઠાણ” યહા તરફ પાઠ સમૂહીત કિયા ગયા
હૈ । યહા ઇસ પાઠ મેં ત્રતી વિશેષતા પહિલે પાઠ કા અપેક્ષા જાન લેની ચાહિયે
કિ પહિલે પાઠ મેં “ઠાણ સપત્તાણ-સ્થાન સપ્રાપ્તેભ્ય.” જેસા પદ રસા ગયા
હૈ ઓર યહા પર “ઠાણ સપાવિડકામસ્સ-સ્થાન સપ્રાપ્તુકામાય” જેસા પાઠ
રસા હૈ, ક્યોંકિ પ્રભુ મહાવીર અમા ઉસ સિદ્ધિગતિનામક સ્થાન કા પ્રાપ્તિ કરનેવાલે
હૈ । ‘મમ ધમ્માયરિયસ્સ’-કોણિક કહેતે હૈ કિ યે શ્રમગ ભગવાન્ મહાવીર પ્રભુ,
જો કિ જ્ઞાનાચારાન્નિ પૌંચ પ્રકાર કે આચારો કે વારક હોને કે કારગ મેં ધર્માચાર્ય
હૈ, કલ્લાચાર્ય નહોં, ઉનકે લિયે નમસ્કાર હૈ । ઇસસે યહ સૂચિત હોતા હૈ કિ જો
જ્ઞાનાચારાન્નિ પૌંચ પ્રકાર કે આચારાં ક ધારક હૈ વે હાં ધર્માચાર્ય કહે જાતે હૈ ।

અતરગ શનુઓ પર વિજય પ્રાપ્ત ઈથી ડે મહાવીર પ્રભુ આ અવસર્પિણી
કાલના ચોવીસમા અતિમ તીર્થંદર છે “આદિગરસ્સ” એ પદથી પ્રભુમા
પોતાના શાસનની અપેક્ષાએ ધર્મના આદિર્તાપણુ પ્રગટ થયું છે ભગ
વાન મહાવીર ચતુર્વિધ સધના સન્થાપક છે ‘જાવ’ પદથી “સયસસુદ્ધસ્સ”
અહીંથી લઈને “સિદ્ધિગઢનામધેય ઠાણ” અહીં સુધીનો પાઠ લેવામા આવ્યો
છે અહીં આ પાઠમા એટલી વિશેષતા પહેલા પાઠની અપેક્ષાએ બાહુવી
લેઈએ કે પહેલા પાઠમા “ઠાણ સપત્તાણ”-સ્થાન સપ્રાપ્તેભ્ય ” એવુ પદ
વપરાયુ છે અને અહીં “ઠાણ સપાવિડકામસ્સ-સ્થાન સપ્રાપ્તુકામાય” એવો
પાઠ લીધો છે, કેમકે પ્રભુ મહાવીર હજુ તે સિદ્ધિગતિનામક સ્થાનને પ્રાપ્ત
નરવાવાળા છે “મમ ધમ્માયરિયસ્સ” ડોણિડ ઠહે છે કે તે શ્રમણ ભગવાન્
કે જે જ્ઞાનાચારાદિ પાચપ્રકારના આચારોના ધારક હોવાના કારણે મારા
ધર્માચાર્ય છે, કલ્લાચાર્ય નથી, એવા પ્રભુ ને નમસ્કાર હો આથી એમ
સૂચિત થાય છે કે જે જ્ઞાનાચારાદિ પાચપ્રકારના આચારોના ધારક હોય

રિયસ્સ ધમ્મોવ્વેસગસ્સ, વદામિ ણ ભગવત્ત તત્થ ગય ઇહગણ,
પાસડ મે ભગવ તત્થગણ ઇહગયતિ—કટ્ટુ વદડ ણમસડ, વદિત્તા

ધર્માચાર્યત્વમેવ પ્રકટીકરોતિ—‘ધમ્મોવ્વેસગસ્સ’ ધર્માપદેશકાય, શ્રુતચારિત્રરૂપ ધર્મપ્રસ્તુતકાય, ‘વદામિ ણ ભગવત્ત તત્થગય ઇહગણ’ વદ ગણ ભગવત્ત તત્થગતમિહગત ઇહગત ચંપાનગરાસ્થિતોઽહમ્ કોગિક તત્થગત=ચંપા નગરામમાપ=ગ્રામ નિશ્ચિત ભગવત્ત મહાવીર, વન્દે—પૂર્વોક્તસ્તુત્વા સ્તુતિનિપય કરોમિ । ‘પાસડ મે ભગવ તત્થગણ ઇહગય તિન્નદ્ડુ’ પશ્યતુ મા ભગવાન્ તત્થગત ઇહગતમિતિ કૃત્વા—મર્ષનનાત્ તત્થગતો=દૂરસ્થિતો ભગવાન્ ઇહગત=વ્યવધાનન સ્થિત મા પશ્યતુ—ઇતિ ઝગા=અત્યુક્ત્વા—‘વદડ ણમસડ, વદિત્તા ણમસિત્તા’ વદતે—સ્તૌતિ, નમસ્યતિ=પશ્ચાદ્ગનનમનપૂર્વક પ્રગમન્તિ, વન્તિ ના નમસ્યિત્વા

‘ધમ્મોવ્વેસગસ્સ’ ભગવાન વાર શ્રુતચારિત્રરૂપ ધર્મકા ઉપદેશ કરતે હૈં, ઇસલિયે વે ધર્મોપદેશક હૈ, અત્ત એસે વારપ્રશ્ન ક લિયે નમસ્કાર હો । કોગિક ગજા ઇસ પ્રકાર કહકર પ્રશ્નવાર કો પરોક્ત વદન કરતે હૈ કિ—(તત્થગય ઇહગણત્તિ કટ્ટુ વદડ ણમસડ) વે વીરપ્રશ્ન કિ જિન્હેં મૈ ઇસ સમય નમસ્કાર કર રહા હૂ, યદ્યપિ મરે પ્રત્યક્ષ નહીં હૈ તથાપિ વે ઇસ ચપાનગરા કે પાસ કે ગ્રામ મે વિરાજમાન હૈ ઓર મૈ યહા પર હૂ, અત્ત યહા ચપાનગરા મે રહા હુઆ મૈ ઉપનગરગ્રામ મ વિરાજમાન વાર પ્રશ્ન કો નમસ્કાર કરતા હ । “પાસડ મે ભગવ તત્થગણ ઇહગય” વ પ્રશ્ન વહા પર વિરાજમાન હોતે હુએ વ્યવધાન સે સ્થિત મુજે અપને જ્ઞાનરૂપા નેત્ર દ્વારા દેરે । ઇસ પ્રકાર કહકર કોગિક રાજાને પ્રશ્ન કો વદન ક્રિયા એવ નમસ્કાર ક્રિયા—પચાગનમનપૂર્વક નમસ્કાર ક્રિયા । (વદિત્તા નમસિત્તા સીંહાસણવરગણ પુરસ્થાભિમુદે

છે તેમને જ ધર્માચાર્ય ઠહેવાના આવે છે “ધમ્મોવ્વેસગસ્સ” ભગવાન મહાવીર શ્રુતચારિત્રરૂપ ધર્મના ઉપદેશક છે તેથી તેઓ ધર્મોપદેશક છે, માટે એવા મહાવીર પ્રભુને નમસ્કાર હો ડોણિડરાજા આ પ્રકારે ઠહીને પ્રભુ વીરને પચેક્ષ વદન કર છે કે (તત્થગય ઇહગણત્તિ કટ્ટુ વદડ ણમસડ) તે વીર પ્રભુ કે જેમને હું આ નમરે નમસ્કાર કરી રહ્યો છું તે જો કે મને પ્રત્યક્ષ નથી તો પણ તેઓ આ ચપાનગરીની પાનેના ગામમા છે અને હું અહીં છું, આથી હું અહીં ચપાનગરીમા રહીને ઉપનગર ગામમા વિરાજમાન વીર પ્રભુને નમસ્કાર કરું છું [પાસડ મે ભગવ તત્થગણ ઇહગય] પ્રભુ ત્યાં વિરાજમાન હોવા છતાં દૂર રહેલા એવા મને પોતાના જ્ઞાનરૂપી નેત્રદ્વારા જુઓ આ પ્રકારે ઠહીને ડોણિડ રાજાએ પ્રભુને વદન કર્યા,

ળમસિત્તા સીહાસળવરગણ પુરત્થાભિમુદ્દે નિસીયડ, નિસીડત્તા તસ્સ પવિત્તિવાડયસ્સ અટ્ટુત્તર સયસહસ્સ પીડદાણં દલયડ, દલડત્તા સઘ્કારેડ મમ્માણેડ, સઘ્કારિત્તા સમાણિત્તા એવં વયાસી ॥ સૂ૦ ૨૦ ॥

‘સીહાસળવરગણ’ સિંહાસનવરગત, ‘પુરત્થાભિમુદ્દે’ પૌરસ્ત્યાભિમુગ્ધ, -પૂર્વાભિમુગ્ધ સન ‘નિસીયડ’ નિપાત્તિ-ઉપનિગતિ, ‘નિસીડત્તા’ નિપદ્ય-ઉપનિસ્ય ‘તસ્સ પવિત્તિ-વાડયસ્સ’ તસ્મે પ્રવૃત્તિત્ર્યાપ્રતાય-ભગવન્નાગમનનિવત્કાય, ‘અટ્ટુત્તર સયસહ-સ્સ પીડદાણ દલયડ’ અટ્ટોત્તર ગતમહ્થ પ્રીતિદાન ત્દાતિ-અઘાધિક લક્ષમિત રાજતમુદ્દારૂપ પ્રાતિપાન=તુષ્ટિપાન પારિતોષિક ત્દાતિ । ‘દલડત્તા સઘ્કારેડ સમાણેડ’ ત્ત્વા સત્કરોતિ-ચત્વાત્તિના, સ્માનયતિ આસનાત્તિના, ત્તન વિધિસહિતમેવ મન્યમ્ય મવતિ-ઙ્ગિતિ માત્ર । ‘સઘ્કારિત્તા સમ્માણિત્તા એવ વયાસી’ સત્કૃય=સતોથ્ય, સ્માય=સમ્માન ત્રિધાય, ણ્વ=વશ્યમાણપ્રકારેણ અવાદીત્ ॥ સૂ૦ ૨૦ ॥

નિસીયડ) વદન નમન કરક પદ કોણિક રાજા અપને સિંહાસન પર પીઠે જાકર પૂર્વ કા તરફ મુગ્ધ કરક વૈઠ ગયે । (નિસીડત્તા તસ્સ પવિત્તિવાડયસ્સ અટ્ટુત્તર સયસહસ્સ પીડદાણ દલયડ) વૈઠકર ફિર ઉત્તાન ઉસ તદગ્ધવાહક કો પ્રીતિદાન મે-પારિતોષિકરૂપસે ૧ લાખ ૮ ચાદા કી મુદ્રાઈ દા । (દલડત્તા સઘ્કારેડ સમ્માણેડ) દેકર ઉસકા રૂપ સત્કાર ક્રિયા ઔર સ્માન ક્રિયા, (સઘ્કારિત્તા સમાણિત્તા એવ વયાસી) આદર સત્કાર કર ચુકને પર ફિર રાજાન ઉસસે દસ પ્રકાર કહા-॥સૂ૦ ૨૦॥

તેમજ નમન્દાર કર્યા-પચાગ-નમન-પૂર્વક નમન્દાર કર્યા (વદિત્તા નમસિત્તા સીહાસળવરગણ પુરત્થાભિમુદ્દે નિસીયડ) વદન નમન્દાર ઢગીને તે કોણિડરાળ પોતાના સિંહાસન પર પાછા જઈને પૂર્વ તરફ મુગ્ધ ઢરીને બેસી ગયા । (નિસીડત્તા તસ્સ પવિત્તિવાડયસ્સ અટ્ટુત્તર સયસહસ્સ પીડદાણ દલયડ) બેસીને પછી તેમણે તે મદેશવાહકને પ્રીતિદાનમા પારિતોષિક (ધનમા) રૂપે ૧ લાખ ૮ મુદ્રાઓ આપી (દલડત્તા સઘ્કારેડ સમાણેડ) દધને તેનો ખૂબ મત્દાર ઢયો અને સન્માન ઢયું (સઘ્કારિત્તા સમાણિત્તા એવ વયાસી) આદર સત્કાર ઢગી ચુડ્યા પછી રાજાએ તેને આ પ્રકારે ઢહ્યું -(સૂ ૨૦)

मूलम्—जया णं देवाणुप्पिया । समणे भगव महा-
वीरे इहमागच्छेज्जा, इह समोसरिज्जा, इहेव चपाए णयरीए
वहिया पुण्णभदे चेइए अहापडिरूव ओग्गह ओगिण्हित्ताणं
अरहा जिणे केवली समणगणपरिवुडे सजमेणं तवसा अप्पाण
भावेमाणे विहरेज्जा, तथा ण तुम मम एयमट्ठ निवेदिज्जासि-त्ति
कट्ठु विसज्जिए ॥ सू० २१ ॥

टीका—राजा कूणिको भगवद्वार्तानिवेदक पुरुषमादिशति 'जया ण' इत्यादि ।
यदा खलु देवानुप्रिय ! श्रमणो भगवान् महावीर इहाऽऽगच्छेत्, इह समवसरेत्,
इहैव चम्पाया नगर्या बाह्ये पूर्णभदे चैये यथाप्रतिरूपमवग्रहमवगृह्य अरहा जिन
केवली श्रमणगणपरिवृत सयमेन तपसाऽऽमान भावयन् विहरेत्, तदा खलु मद्य-
मेतमर्थं निवेदयेरितिकृत्वा विसर्जित ॥ सू० २१ ॥

‘जया ण इत्यादि—

(देवाणुप्पिया) हे देवानुप्रिय ! (जया ण) जिस समय (समणे
भगव महावीरे) श्रमण भगवान् महावीर प्रभु (इहमागच्छेज्जा) यहा पर विहार
करते हुए पधारे, (इह समोसरिज्जा) यहाँ समवसृत हों, और (इहेव चपाए
णयरीए वहिया पुण्णभदे चेइए अहापडिरूव ओग्गह ओगिण्हित्ताण अरहा जिणे
केवली समणगणपरिवुडे सजमेण तवसा अप्पाण भावेमाणे विहरेज्जा) इस
चपानगरी के बाहर पूर्णभद्र नामक उद्यान में यथाप्रतिरूप—साधु को कल्पने योग्य—
अवग्रह—वसति की आज्ञा वनमाली से ग्रहण कर वे श्रमणगण से परिवृत अरहा जिन

‘जया ण’ इत्यादि—

(देवाणुप्पिया) । हे देवानुप्रिय ! (जया ण) वे सभी (समणे भगव
महावीरे) श्रमण भगवान् महावीर प्रभु (इहमागच्छेज्जा) विहार करता करता
आही पधारे, (इह समोसरिज्जा) आही समवसृत थाय, आने (इहेव चपाए
णयरीए वहिया पुण्णभदे चेइए अहापडिरूव ओग्गह ओगिण्हित्ताण अरहा जिणे
केवली समणगणपरिवुडे सजमेण तवसा अप्पाण भावेमाणे विहरेज्जा) आ
चपानगरीनी ओहार पूरुषाद्र नामना उद्यानमा यथाप्रतिरूप—साधुने कटपवा
योग्य अवग्रह—वसतीनी आज्ञा ग्रहण करीने तेजो श्रमणगणुधी पीटणाज्जेला
अरहा जिन देवद्वी भगवान् महावीर स्वामी सत्तर प्रकारना सयम वडे

मूलम्— तए णं समणे भगव महावीरे कल्लं पाउप्प-
भायाए रयणीए फुल्लुप्पल-कमल-कोमलु-म्मीलियम्मि अहपडुरे
पहाए रत्तासोग-प्पगास-किसुय-सुयमुह-गुंजद्धराग-सरिसे कम-

टीका— 'तए ण' इत्यादि । ततस्तदनन्तरं गल श्रमगो भगवान् महानार 'कल्लं'
कन्ये द्वितीयदिवसे 'पाउप्पभायाए रयणीए' प्रादुप्रभाताया प्रकटानृत प्रभाताया रजन्या
'फुल्लुप्पल-कमल-कोमलु-म्मीलियम्मि' फुल्लोत्पल कमल कोमलोन्मान्ति-फुल्ल विकसितं च
तत्-उत्पल-पत्र, कमलश्च=चित्रमृग-हृग्निविशेष, तयो कोमल मृदुलम्, उन्मीलित-
पत्राणां नयनयोश्चोन्मीलनं यस्मिन् तत्तथा तस्मिन्, इत् पभातविशेषणम् । 'अह'
अथ-अनन्तर-रजनीपर्यवसानाऽनन्तरम्-पडुरे' पाण्डुर-शुक्ले 'पभाए' प्रभात प्रातः काले,
अथ सूर्यविशेषणान्याह-'रत्तासोग' इत्यादि । 'रत्तासोग प्पगास किंसुय-सुयमुह-गुंज-
द्धराग-सरिसे' रक्ताऽगोक-प्रकाश-किंशुक-शुक्रमुग-गुञ्जाऽर्द्धराग-सदृशे, रक्ताऽ
केवली भगवान् महावीर स्वामी मरह प्रकार के मयम से और मरह प्रकार के तप से
अपनी आत्मा को भावते हुए जब विचर, (तया ण) तब तुम निश्चय से
(मम एयमद्व निवेदिज्जासि) मुझे यह समाचार निवेदित करना, (चित्ठद्व
विसज्जिए) ऐसा कहकर उसे निःसर्जित कर दिया ॥मू०२१॥

'तए ण' इत्यादि—

(तए ण) तदनन्तर (समणे भगव महावीरे) श्रमण भगवान् महावीर
(कल्ल) दूसरे दिन (पाउप्पभायाए रयणीए) जिसमें प्रभात प्रकट हो चुका है
ऐसी रजनी के होने पर (फुल्लु-प्पल-कमल-कोमलु-म्मीलियम्मि अहपडुरे पहाए)
तथा विकसित कमलपत्रों एवं चित्रमृग के नयनों का उन्मीलन जन्ममें हो चुका
है ऐसे शुभ आभायुक्त प्रातः काल के होने पर, तथा (रत्तासोग-प्पगास-किंसुय-
अने पार प्रकाशना तप वडे पोताना आत्माने लावित कग्ता न्यारे विथरे
(तया ण) त्थारे तमे ७३२ (मम एयमद्व निवेदिज्जासि) मने अे सभाथार
निवेदन करणे (चित्ठद्व विसज्जिए) अेभ उडीने तेने विहाय ठये [सू २१]

'तए ण' इत्यादि

(तए ण) त्थार पछी (समणे भगव महावीरे) श्रमणु लगवान् महावीर
(कल्ल) भीजे दिवने (पाउप्पभायाए रयणीए) ते रात्रिनु न्यारे प्रभात
प्रकट थयु, (फुल्लु-प्पल-कमल-कोमलु-म्मीलियम्मि अहपडुरे पहाए) तथा
विकसिता कमलपत्रों तेमज् चित्रमृगना नयन न्यारे उघडी थुठया डोय अेवी
शुभ आभावाणे प्रातः काल थये, तथा (रत्तासोग-प्पगास-किंसुय-सुयमुह-

लागर-संड-बोहए उट्टियम्मि सूरै सहस्सरस्सिमि दिणयरे तेयसा
जलंते, जेणेव चपा णयरी, जेणेव पुण्णभदे चेडए, जेणेव वणसडे,

शोक = प्रसिद्धवृक्ष - नस्य प्रकाश = प्रभा, स रक्ताऽगोकरप्रकाश सचकिंशुफ = पत्रागुष्प,
शुकमुख च, गुञ्जा = रक्तद्वारा फलत्रिगण - नन्दनं च रक्तार्द्रभाग, एतेषा यो गग -
रक्तवर्ण तेन सट्टय - समान तस्मिन् = तत्तुल्यत्वमित्युक्ते, 'रमरागर-संड-बोहए'
रमलाऽऽकर पण्ड-बोधके-रमलानामाकर = रमणेपतिभ्यानाति नटागात्र्य, तपु रमराकरपु
यानि पण्डानि = रमलवनानि, तेषा बोधक = प्रकाशक तस्मिन्-रमल प्राप्रिकागकारिणा यर्थ,
'उट्टियम्मि' उचिते-उत्ति 'मरे' मय, पुन कीदृशे 'सहस्सरस्सिमि दिणयरे तेयसा
जलंते' सहस्सरस्मौ त्तिनकरे तेजसा जलति-महत्त्व-महत्त्वपरिमिता रम्य = किंवा यस्य स
तस्मिन् तादृशे त्तिनकरे-दिवसकारके, तेजसा-किंवापुत्रेन, जलति-जागृत्यमान सति,
'जेणेव चपा णयरी' यत्रैव चम्पा नगरी वर्तत इति शेष । 'जेणेव पुण्णभदे चेडए'
यत्रैव पूर्णभद्र चैयमुद्यानमस्ति । 'जेणेव वणसडे' यत्रैव वनपट्ट, 'जेणेव
असोगवरपायवे' यत्रैवागोकरपादप, 'जेणेव पुढविसिलापट्टए' यत्रैव पृथ्वी-

सुयमुह-गुजद्वाराग-सरिसे कमलागर-संड-बोहए) रक्त-अगोकर के प्रकाशतुल्य,
पलागपुष्प के समान, शुक क मुख के समान और गुञ्जा क आधे भाग की
ललाई के समान, कमलवना को विकसित करनेवाला प्रभात होने पर, (उट्टियम्मि
सूरै) आकाश में सूर्य का उदय होने पर, और पश्चात् (सहस्सरस्सिमि दिणयरे
तेयसा जलंते) सहस्रकिरणवाला दिनकर जब अपने तेजसे आकाश में चमकने लगा
तब (जेणेव चपाणयरी जेणेव पुण्णभदे चेडए जेणेव वणसडे जेणेव असोगवर
पायवे जेणेव पुढवीसिलापट्टए तेणेव उवागच्छइ) जहाँ वह चपानगरी था, जहाँ वह
पूर्णभद्र उद्यान था, जहाँ वह अगोकर वरवृक्ष था, जहाँ पृथिवीसिलापट्ट था, वहाँ

गुजद्वाराग-सरिसे) रक्त अशोढना प्रकाश समान, किंशुक-उत्सुडाना पुष्प समान,
शुद्धमुख-पोषटना मुख समान, अने शुद्धना अर्धलागनी लालाग समान
(कमलागरसंडबोहए) कमलना वनेने पीलववावाणु प्रभात थता (उट्टियम्मि सूरै)
आकाशमा सूर्यनो उदय थता अने पछी (सहस्सरस्सिमि दिणयरे, तेयसा
जलंते) सहस्रकिरणवाणे सूर्य न्यारे पोताना तेजवडे आकाशमा चमकवा
लाग्यो त्यारे, (जेणेव चपाणयरी जेणेव पुण्णभदे चेडए जेणेव वणसडे जेणेव
असोगवरपायवे जेणेव पुढवीसिलापट्टए तेणेव उवागच्छइ) न्या ते चपानगरी
हती, न्या ते पृथ्वीभद्र उद्यान हतु, न्या ते अशोक वरवृक्ष हतु, अने न्या

जेणेव असोगवरपायवे जेणेव, पुढवीसिलापट्टए तेणेव उवा-
गच्छड, उवागच्छिता अहापडिरुव ओगह ओगिण्हिताण
असोगवरपायवस्स अहे पुढविमिलापट्टगसि पुरत्थाभिमुहे पलि-
यंकनिसन्ने अरहा जिणे केवली समणगणपरिचुडे सजमेणं
तवसा अप्पाण भावेमाणे विहरइ ॥ सू० २२ ॥

गिलापट्टोऽस्ति, 'तेणेव उवागच्छड' तत्रैवोपागच्छति, उपागय, 'अहापडिरुव'
यथाप्रतिरूपम्-यथासाधुरूपम्, 'ओगह' अपग्रहम्-आजाम्, 'ओगिण्हिता ण'
अवगृह्य-गृहावा सल्ल 'असोगवरपायवस्स अहे' अगोकरपाठस्य अध = अध प्रदेशे,
'पुढविसिलापट्टगसि' पृथ्वागिलापट्टके-पृथ्वागिलापट्टकोपरि, 'पुरत्थाभिमुहे' पौरस्त्याभि-
मुख - पूजाभिमुख 'पलियकनिसन्ने' पन्यङ्कनिपण्ण - पन्यङ्केन-पल याति । तेन
आसननिक्षेपेण निपण्ण - उपविष्ट, 'अरहा' अरहा - जनिधमान-रह = एकात्म तस्य
सोऽरहा - केवलज्ञानरत्नेन सर्वज्ञ, 'जिणे' जिन - रागद्वेषविजेता, 'केवली' प्राप्तकेवलज्ञान,
'समणगणपरिचुडे' श्रमणगणपरिवृत - साधुपरिवारमयुक्त 'सजमेण तवसा अप्पाण
भावेमाणे' मयमेन तपसा आत्मान भावयन् 'विहरइ' विहरति स्म ॥ सू० २२ ॥

पधार । (उवागच्छिता अहापडिरुव ओगह ओगिण्हिताण असोगवरपायवस्स
अहे पुढवीसिलापट्टगसि पुरत्थाभिमुहे पलियकनिसन्ने अरहा जिणे केवली
समणगणपरिचुडे सजमेण तवसा अप्पाण भावेमाणे विहरइ) पधारन क वाद
वे प्रभु साधुसमाचारी के अनुसार वनमाली का आज्ञा लेकर अगोकरुक्ष के नाचे
पृथ्वीगिलापट्ट पर पूर्वका ओर मुख कर पर्यङ्क आसन से (पलयी मारक) विराज-
मान हुए । तथा श्रमणगणों से परिवृत वे अरहा केवली जिन महावीर प्रभु तप
एव नियम से अपनी आत्मा को भावित करते हुए विचरने लगे ॥ सू० २२ ॥

पृथिवीशिला-पट्टः इतो, त्या पदार्थ (उवागच्छिता अहापडिरुव ओगह
ओगिण्हिताण असोगवरपायवस्स अहे पुढवीसिलापट्टगसि पुरत्थाभिमुहे पलिय-
निसन्ने अरहा जिणे केवली समणगणपरिचुडे सजमेण तवसा अप्पाण भावेमाणे
विहरइ) पदार्थों पट्टी ते साधु-समाचारी प्रभासे वनमालीनी आज्ञा
लक्ष्मिने अशोऽवृक्षनी नीचे पृथिवीशिलापट्टक उपर पूर्वदिशा तरङ्ग मुण
राणीने पर्यङ्क आसनथी (पडोडी वाणीने) विराजमान थया तथा श्रमण-
गणेश्वरी वीटणाईने अरहा देवली जिन महावीर प्रभु, तप तेमज्ज सयमथी
पौताना आत्माने भावित करता विचरवा लाग्या सू २२

**મલમ્—તેણ કાલેણ તેણ સમણ સમણસ્સ ભગવઓ
મહાવીરસ્સ અતેવાસી વહવે સમણા ભગવતો, અપ્પેગડયા ઉગ્ગ-**

ટીકા—ચમ્પાયા નગર્યા પૂર્ણમદ્દોચાન યત્ત મગવત શ્રીમહાવીરસ્ય સમવસરણ મમ્ભૂત્ તદ્વા તેન સાર્ધ સમાગતાના શ્રમણાના વર્ણન કુર્વન્નાહ—‘તેણ કાલેણ’ ઇત્યાદિ । તસ્મિન્ સહ કાલે તસ્મિન્ સહ સમયે ચ શ્રમણસ્ય ભગવતો મહાવીરસ્ય=શ્રીમહાવીર સ્વામિન અન્તેવાસિન—અત=સમાપે ચારિત્રક્રિયાચર્ય વસ્તુ શીલ=સ્વમાવો યેષા તેડતે—વાસિન—ગિપ્પ્યા, ‘વહવે’—ગ્રહવ—ગ્રહુનત્યકા, ‘સમણા’ શ્રમણા—સાધવ ‘મગવતો’—મગવન્ત—વૈરાગ્યેણ શ્રુતચારિત્રલક્ષણધર્મેણ ચ યુક્તવાત્ શ્રમણા અપિ મગવન્ત ઇત્યુચ્યતે । ‘અપ્પેગડયા’ અપ્પેકે—અપિ—સમુદ્ધયે, એક=કેચિદિત્યર્થ । ‘ઉગ્ગપવ્વડયા’ ઉગ્રપ્રવ્રજિતા—ઉગ્રા=આદિનાથેન યે નગરરક્ષકત્વેન—આરક્ષકત્વેન નિયુક્તાસ્તદગ્રજા પ્રવ્રજિતા=દાક્ષિતા, ઉગ્ર ઇતિ ક્ષત્રિયજાતિમેળ, તદન્ત ઉગ્રા ઉચ્યતે, તે પ્રવ્રજિતા ઇત્યર્થ ।

‘તેણ કાલેણ’ ઇત્યાદિ

‘તેણ કાલેણ તેણ સમણ’ उसी काल और उसी समयमें (समणस्स भगवओ महावीरस्स अतेवासी वहवे समणा भगवतो) શ્રમણ ભગવાન્ મહાવીર કે વહુત સે શ્રમણ મગવત અતેવાસી=સમાપ મે રહ કર ચારિત્રક્રિયા આદિકે આરાધન કરને વાલે ગિપ્પ્ય થે । ગિપ્પ્યો કા વિશેષણ જો “સમણા મગવતો” હૈ, ઉસકા અભિપ્રાય યહ હૈ કિ વે સત્ર શ્રમણ—સાધુ થે, ઔર વૈરાગ્ય સે, એવ શ્રુતચારિત્રરૂપ ધર્મ સે યુક્ત થે । ઇનમે (અપ્પેગડયા) કિતનેક (ઉગ્ગપવ્વડયા) ઉગ્રવગ કે—આદિનાથ પ્રમુને પહિલે જિન્હે નગરાં કી રક્ષા કે લિયે નિયુક્ત ક્રિયા થા ઉન પુરુષો કે વગકે થે । કિતનેક

“તેણ કાલેણ” ઇત્યાદિ

(તેણ કાલેણ તેણ સમણ) તેજ કાલ અને તેજ સમયમા (સમણસ્સ ભગવઓ મહાવીરસ્સ અતેવાસી વહવે સમણા ભગવતો) શ્રમણુ ભગવાન મહાવીરના ઘણાય શ્રમણુ ભગવત અતેવાસી=સમીપમા રહીને ચારિત્રક્રિયા આદિના આરાધના કરવાવાળા શિષ્યો હતા શિષ્યોનુ વિશેષણ જે સમણા મગવતો છે, તેનો અભિપ્રાય એ છે કે તેઓ બધા શ્રમણુ=સાધુ હતા અને વૈરાગ્ય તેમજ શ્રુતચારિત્રરૂપ ધર્મથી યુક્ત હતા તેઓમા (અપ્પેગડયા) કેટલાએક (ઉગ્ગપવ્વડયા) ઉગ્ર વશના—આદિનાથ પ્રભુએ પહેલા જેઓને નગરોની રક્ષા માટે નિયુક્ત કર્યા હતા તે પુરુષોના વશના—હતા

पव्वडया, भोगपव्वडया, राडण्ण-णाय-कौरव-खत्तिय-पव्व-
इया, भडा जोहा सेणावई पसत्थारो सेट्ठी इव्भा, अण्णे य वह्वे

‘भोगपव्वडया’ भोगप्रव्रजिता-रूपभदेवेन ये पूर्वं गुरुत्वेन स्थापितास्तद्वज्रा
भोगा इत्युच्यन्ते, भोगाश्च ते प्रव्रजिता=नीक्षिता भोगप्रव्रजिता, भोगगुणोपना नीक्षिता
इत्यर्थः । ‘राडण्ण-णाय-कौरव-खत्तिय-पव्वडया’ राजन्य-जात-कौरव-क्षत्रिय
प्रव्रजिता-ये तेनैव मित्रत्वेन व्यवस्थापितास्तद्वज्रा गजन्त्या उच्यन्ते, जाता इस्वा-
कुवगत्रिगेपे जाता, कौरवा-कुरुवगोपना, ‘खत्तिय’ क्षत्रिया-क्षतात् त्रायन्ते इति क्षत्रिया,
ते राजन्यादयः प्रव्रजिता, ‘भडा’-भटा-चारभटा-पदातय, ‘जोहा’=योधा-भटभ्यो
विगिष्टतरा सहस्रपरिमितैरपि रिपुसैनिकैरेकाकिनोऽपि योद्धुः समया । ‘सेणावई’
सेनापतय-सैन्यनायका, ‘पसत्थारो’ प्रगास्तार-श्यासका नातिगावधुरीणा, ‘सेट्ठी’
श्रेष्ठिन-लक्ष्मीदेवताऽध्यासितसौवर्णपद्मण्डितमस्तका, ‘इव्भा’ इभ्या-इभो-हस्ता
तत्प्रमाणपरिमितसुवर्णाणि रात्रिस्वामिनः । एते सर्वे प्रव्रजिता अतेवासिनो जाता । ये च-

(भोगपव्वडया) जिह्मे आदिनाथ प्रभुने गुरुरूप से स्थापित किया था उन भोगों के वज्र के
थे । कितनेक (राडण्ण-णाय-कौरव-खत्तिय-पव्वडया) प्रभुन जिह्मे अपने मित्ररूप
से स्थापित किया था उन राजन्यों के वज्र के थे, कितनेक जात=इस्वाकुवग के थे,
कितनेक कौरव=कुरुवग के थे, कितनेक क्षत्रियवश के थे । ऐसे हा (भडा जोहा
सेणावई पसत्थारो सेट्ठी इव्भा) भट=सामान्यवार, योधा=अकेल हा हजारों गजुसैनिकों
से युद्ध करने में समर्थ वीर, तथा-सेनापति, प्रगास्ता=न्यायाधाय, सेठ=सर्वपेक्षा अधिक
धनी होने का सूचक राजप्रदत्त पट्टबन्ध को धारण करने वाले नगरसेठ, और इभ्य=
हार्थी प्रमाण सुवर्णादि रात्रिके स्वामी भी भगवान् के समीप प्रव्रजित हुए थे ।

डेटलाओक (भोगपव्वडया) नेभने आदिनाथ प्रभुओ शुद्धिपे स्थापित ज्यो
हुता ते लोग-वशना हुता डेटलाओक (राडण्ण-णाय कौरव-खत्तिय पव्वडया)
प्रभुओ नेभने पोताना मित्ररूपे स्थापित ज्यो हुता ते राजन्य-वशना
हुता डेटलाओक ज्ञात=धृष्टवाकुवशना हुता डेटलाओ कौरव=कुडवशना हुता,
डेटलाओ क्षत्रियवशना हुता तेभज (भडा जोहा सेणावई पसत्थारो सेट्ठी इव्भा)
भट=सामान्यवीर, योद्धा-ओकलाज हुजरे शत्रु सैनिक साथे युद्धरवाभा समर्थवीर,
तथा सेनापति, प्रगास्ता=धाराशास्त्रमा निपुण, सेठ=सर्वन्नी अपेक्षाओ वधारे
पैसादार होवानु सूचक राजन्यतरङ्गथी अपाओल पट्टबन्ध (धलढाण) धारण करवा
वाणा नगरशेठ, अने इभ्य=हार्थी नेवडा सुवर्णना ढगलाना स्वामी पण लग
वान पासे प्रव्रजित थया हुता (अण्णे य वहवो एवमाइणो) लगवाननी पासे भीज

एवमाङ्गो उत्तम-जाड-कुल-रूत्र-विणय विण्णाण-वण्ण-
लावण्ण-विक्रम-पहाण-सोभग्ग-कति-जुत्ता बहु-धण-धण्ण-

पुन 'अण्णे' अये-उक्तानिरिक्ता, 'उहणे' उहण-बहु-अयम् । 'एवमाङ्गो' एवमादय-एवमप्रकार, 'उत्तम-जाड कुल रूत्र-विणय विण्णाण वण्ण-विण्ण पहाण-सोभग्ग-कति-जुत्ता' उत्तम जाति-कुल-रूप विनय विनान-वर्ण-लावण्य-विक्रम-प्रधान-सौभाग्य-कान्ति युक्ता-उत्तमा-श्रेष्ठा जात्यात्यो विक्रमात्ता, तत्र-जातिमातृवश, कुल-पितृवश, रूप-शरीराऽऽकार, विनय-कायिक-वाचिक-मानसिक विशुद्धिर्नम्रता च, विज्ञान-नसाराऽसारत्वरूप विविष्टज्ञान, वर्ण कायकान्ति, लावण्यम्-आकाशस्थैरमृद्गीयता, विक्रमः पराक्रम, प्रधाने-श्रेष्ठे ये सौभाग्यकान्ती-सौभाग्य-सुन्दरमाग्यम्, कान्ति-दीप्ति-एताभ्याम् सौभाग्यकान्तिभ्याम्, तथा उत्तमजायादिभिर्युक्ता उत्तमजायादिमन्त प्रव्रजिता, तथा 'बहु-वण-धण-विचय-परियाल-फिडिया' बहु-धन धाय-निचय-परिवार-

(अण्णे य उहणे एवमाङ्गो) भगवान् क समीप और भा प्रहृत से प्रव्रजित-हुए थे, वे सप्त (उत्तम-जाड-कुल-रूत्र-विणय-विण्णाण-वण्ण-लावण-विक्रम-पहाण-सोभग्ग-कति-जुत्ता) उत्तमजाति=निर्मलमातृवश, उत्तमकुल=निर्मलपितृवश, उत्तमरूप=सुन्दर आकार, विनय=कायिक वाचिक मानसिक विशुद्धि, अथवा नम्रता, विज्ञान=मयार को असार समझने का बुद्धि, वर्ण=शरीरकान्ति, लावण्य=शरीर का जगमगाहट, विक्रम=शारीरिक बल, श्रेष्ठ सौभाग्य और उत्तम दाति से युक्त थे। (बहु-धण-धण-विचय-परियाल-फिडिया णरवड-गुणा-इरेगा इच्छियमोगा सुहसपल्लिया) कितनेक इस विषयमडला मे ऐसे भी थे जो दाक्षित होने के पहिले गणिम एव धरिमरूप धन की एव गाला आदि धाय की रागियों से, और

पशु धन्याय प्रव्रजित तथा होता तेजो अधा (उत्तम जाड कुल रूत्र विणय विण्णाण वण्ण लावण-विक्रम-पहाण-सोभग्ग कति-जुत्ता) उत्तमजाति=निर्मल मातृवश, उत्तम कुल=निर्मल पितृवश, उत्तमरूप=सुन्दर आकार, विनय=कायिक वाचिक मानसिक विशुद्धि, नम्रता, विज्ञान-नसारेने असार समझवानीबुद्धि, वर्ण=शरीरकान्ति, लावण्य=शरीरने जगमगाहट, विक्रम=शारीरिकबल, श्रेष्ठ सौभाग्य तथा उत्तम दीप्तिपाणा होता (बहुधण धण विचय परियाल फिडिया णरवड-गुणा-इरेगा इच्छियमोगा सुहसपल्लिया) उदनायेक आ शिष्यम उनीमा येवा पशु होता हे ने दीक्षित तथा पडेला गणिम तेमज धरिमरूप धनना, तेमज शादी आदि धान्यना ढगलाथी अने दासदारीने आदि विविध प्रकारकी सेवाकी

નિચય-પરિચાલ-ફિડિયા જરવડ-ગુણા-ડરેગા ડચ્છિયમોગા
સુહસંપલલિયા કિપાગફલોવમ ચ મુણિય વિસયસોઝ્ઝ, જલ-

સ્ફુટિતા, તત્ર ધનાનિ-મગિમ-ધર્મિમાદાનિ, ધાન્યાનિ-ઘાન્યાદોનિ તેપા નિચયા રાગય,
વહવશ્ચામા ધનધાન્યનિચયાશ્ચ, પરિવારા -ગસીતમાદિપરિકરા, તૈ સ્ફુટિતા =પ્રકાશિતા,
'નરવડ-ગુણાડરેગા' નરપતિ-ગુણા-તિરેકા, નરપતિગુણેર્વિમગપિલાસાદિભિરતિરેક
આપ્તિય ચેપા તે તથા, 'ડચ્છિયમોગા' ઇમ્પિતમોગા-ઇમ્પિતા-વાચ્છિતા મોગા-
મુચન્ત ઇતિ મોગા =અન્તરૂપાત્તયો નિપયા ચેપા તે તથા, પરમવિલામિન, 'સુહસપ-
લલિયા' મુગસમ્પ્રલાપ્તિ -મુપેન-અનુકૂલવેદનાયેન-શુભપગ્નિામોપાર્જિતાનુકૂલગન્ધા-
ન્નિજનકપુણ્યપુજ્જેન સમ્પ્રલાપ્તિ -સમ્યક્ વર્ધિતા, એવમિથા પૂર્વ મુગિનોડપિ પ્રવ-
જિતા, કિ ઋગા પ્રવજિતા ઇત્યાહ-'કિપાગફલોવમ ચ' ઇત્યાદિ । કિમ્પારુ ફલો-
વમ=કિપાકો વૃક્ષવિગપસ્તકપત્રન્યમ્, કિમ્પારુફલ દર્શને આસ્વાદે ચ મનોરમ પરિણામે
પ્રાગહારક ભવતિ તદ્વત્તિયર્થ । 'વિસયસોઝ્ઝ' નિપયસૌર્યમ્-નિપયાણા-અન્તસ્પશા-
દાના સૌર્ય સુલ 'મુણિય'-જ્ઞાના, ચ-પુન 'જલ-ચુદ્વુચ-સમાણ' જલ-ચુદ્વુદ-સમા-

દામીતમ આપ્તિ પરિવાર સમુપાય સે રાજસી ઠાઠ વાલે થે, જો વાચ્છિય અન્ત-
રૂપાન્તિક નિપયો મે તઢીન ચે, પરમ વિલાસી થે, એવ પુણ્ય કે પુજ સે હા જિનકા
માનો લાલન-પાલન હોના રહતા થા । (કિપારુ-ફલો-વમ ચ મુણિય વિસય-
સોઝ્ઝ જલચુદ્વુચ-સમાણ કુસમ્ગ-જલ-વિંદુ-ચચલ જીવિય ચ ણાઝ્ઞ))
ઠ્ઠેને કયા સમઝકર કે દાક્ષા ધારણ કી 'હસ પ્રત્ન કા સમાધાન કરતે હુએ
સૂત્રકાર કહતે હૈ-ઠ્ઠેને યહ સમજા કિ ચે વૈપયિક સુલ કિપારુફલકે સમાન
પરિણામ મે અનિષ્ટકારક હૈ, ઓર યહ માનવજાતન પાના કે વુલતુલે કે સમાન
અળમગુર હૈ, એવ કુઝ કે અગ્ર પર રહે હુએ જલ કે ત્રિન્દુ કે સમાન ચચલ હૈ

ઠાઠવાળા હતા, જે મનવાછિત ગળદૃષ આદિક વિષયોમા તટલીન હતા, બહુજ
વિલાસી હતા, તેમજ પુણ્યના ઢગલાથી જ બાણે જેમનુ લાલન પાલન થતુ
રહેતુ હતુ (કિપાગ-ફલો-વમ ચ મુણિય વિસયસોઝ્ઝ જલ-ચુદ્વુચ-સમાણ કુસ-
મ-જલ-વિંદુ-ચચલ જીવિય ચ ણાઝ્ઞ) તેઓ એ શુ સમજીને દીક્ષા ધારણ કરી
હતી ? એ પ્રશ્નનુ સમાધાન ઠરતા સૂત્રકાર કહે છે-તેઓ એમ સમજ્યા કે
આ વિષયસુખ ડિપાઠકલાની પેઠે પરિણામે અનિષ્ટકારક છે, અને આ માનવ
જાતન પાણીના પરપોટાની પેઠે ક્ષણભણુર છે, તેમજ કુચના ઢેડાપર રહેલા
પાણીના ટીપાની પેઠે અચલ છે એમ બાણીને (અદ્ભવમિણ રયમિચ પદમ

बुबुयसमाण कुसगा-जल-विंदु-चचलं जीवियं च णाऊण,
अधुवमिणं रयमिव पडगलग्ग सविधुणित्ताण, चइत्ता हिरण्ण,
चिच्चा सुवण्णं, चिच्चा धणं, एव धण्णं वलं वाहण कोस कोट्ठा-

नम्-यथा जले बुदबुदा प्रादुर्भवन्ति शब्दित्वेव नश्यन्ति च तद्वत् आशुभिनाग्नि, तथा
'कुसगा-जलविंदु-चचल' बुगाप्र-जलविन्दु-चक्षल-कुगाऽप्रे-दर्भपत्राप्रभागे यो
जलविन्दु तद्वच्चक्षल-शब्दिति पतनगाल, 'जीविय' जीवित-मनुष्यजीवनम्,
'णाऊण-जात्वा-अवागत्य, 'अधुवमिण' अधुवमिदम्-इद विषयसौगन्धनात्सिद्ध
याऽऽदिकम्, अधुवम् अनित्यस्वरूप, 'पडगलग्ग' पटप्रलग्न, 'रयमिव-रज इव-धूत्र-
कणमिव 'सविधुणित्ताण' सविधूय-सम्यक्-विशेषरूपेण, पृथक्कृत्य, तथा 'चइत्ता'
त्यक्त्वा, 'हिरण्ण' हिरण्य-रूप्यम्, 'चिच्चा सुवण्ण' त्यक्त्वा सुवर्णम्, 'चिच्चा धण'
त्यक्त्वा धनम्, 'एव' एवम्-अनेन प्रकारेण 'धण्ण'-धान्य-ग्रान्यादिसञ्चयम्,
वल-चतुर्विध सैन्यम्, 'वाहण' वाहन-रथादिकम्, 'कोस' कोशम्-स्वर्णरजतादि
गृहम्, 'कोट्ठागार' कोष्ठागार धान्यराशिगृहम् 'रज्ज'-राज्य-राजाधिकृतदेशम्

ऐसा जानकर (अधुवमिण रयमिव पडगलग्ग सविधुणित्ताण) तथा ये विषयसुख
एव धन आदि का सचय सब के सब अधुव-अनित्यस्वरूप है, ऐसा विचार कर,
उन्होंने पटके अग्रभाग में लगी हुई धूलि के समान उन्हे भावत मन से
सर्वथा दूर कर दिया। और ये द्रव्यत बाह्यरूप से भी (चइत्ता हिरण्ण, चिच्चा
सुवण्ण, चिच्चा धण एव धण्ण वल वाहण कोस कोट्ठागार रज्ज रट्ट पुर
अतेउर चिच्चा, विउल-धण ऋण-रयण-मणि-मोत्तिय-सख-सिलप्पवाल रत्तरयण
माइय सत सार-सावतेज्ज विच्छड्डइत्ता विगोवइत्ता, दाण च दाइयाण परिभायइत्ता,
मुडा भवित्ता, अगाराओ अणगारिय पव्वइया) हिरण्य-चादी का परित्याग कर, सुवर्ण
का परित्याग कर, सोनाचादी से अतिरिक्त धन का परित्याग कर, इसी तरह धान्य का,

लगा सविधुणित्ताण) तथा आ विषयसुख तेभञ्ज धन आदिने। स चय तमाभे
तमाभ अधुव-अनित्यस्वरूप छे, ओभ विचारीने तेओओ वरुना छोडा
उपर लागेल धूणनी नेभ तेभनो सावपूर्वक मनमाथी तदन त्याग कर्यो
अने तेओ द्रव्यथी गाराइये पणु (चइत्ता हिरण्ण, चिच्चा सुवण्ण, चिच्चा धण,
एव धण्ण वल वाहण कोस कोट्ठागार रज्ज रट्ट पुर अतेउर चिच्चा, विउल-धण
कण-रयण-मणि-मोत्तिय-सख-सिलप्पवाल-रत्तरयण-माइय सत-सार-सावतेज्ज
विच्छड्डइत्ता विगोवइत्ता, दाण च दाइयाण परिभायइत्ता, मुडा भवित्ता, अगाराओ
अणगारिय पव्वइया) छिरपथ आदीने परित्याग करीने, सुवर्णने परित्याग करीने,

गारं रज्ज रट्टं पुरं अंतेउर चिच्चा, विउल-धण-कणग-रयण-
मणि-मोत्तिय-सख-सिलप्पवाल-रत्तरयण-माडय सत्त-सार-
सावतेज्जं विच्छड्डत्ता विगोवडत्ता, दाण च दाइयाण परिभाय-

एकभूषानावगवर्तिदेशम् । 'रट्ट' राष्ट्र-देशम्, 'पुर'-प्राकारयुक्त नगरम् । 'अंते-
उर' अतः पुर-राज्यीया निवासगृहम्, । 'चिच्चा' त्यक्त्वा 'विउल-धण-कणग-
रयण-मणि-मोत्तिय-सख-सिलप्पवाल-रत्तरयण-माडय', विपुल-धन कनक-रत्न-
मणि मौक्तिक-शङ्ख-शिलाप्रवाल-रत्ननाड्यदिकम्, तत्र विपुलानि धनानि-गोवृषादीनि, कनक-
सुवर्णम्-अघटितसुवर्णसमूहम्, रत्नानि-कर्तननादानि, मणय-चन्द्रकान्तादयः, मौक्ति-
कानि-मुक्ताफलानि, शङ्खा-पद्मशङ्खादयः, शिलाप्रवालानि-विद्रुमाणि, रत्नरत्नानि-पद्मरागा-
दीनि, आलिंगनात् शय्यासिंहासनादिपरिग्रह । एत सर्वमारभूत कथयति-'सत्त-सार-
सावतेज्ज' ससारस्वापतेयम्-सन्=विद्यमान मागे=बहुमूल्यता यत्र तत् ससार, स्वपतौ
साधु स्वापतेय-धन, ससारश्च तत्स्वापतेय ससारस्वापतेय प्रधानधन त्यक्त्वा, पुन
'विच्छड्डत्ता' विच्छर्दय-परित्याग, विच्छर्दवत् वृत्त्यर्थ । 'विगोवडत्ता' विगोप्य
चतुर्विध सैन्य का, रथादिकरूप वाहनका,स्वर्ग रजत आदि के स्थानभूत कोशका,कोष्ठागार
का, रान्यका, देशका, पुरका, अन्तःपुरका परित्याग कर, एव विपुलधन-गोवृष-
भादिकका, कनक-सामान्य सुवर्णका, रत्न का, मणि-मौक्तिकका, शङ्ख-पद्मशङ्ख आदि
का, शिलाप्रवाल-विद्रुम का, रत्नरत्न-पद्मरागादिक मणियों का, आदि शब्द से गृहीत
शय्यासिंहासन वगैरह इन सप्तका परित्याग कर, तथा उत्तमसारभूत-कोहीनूर जैसे
बहुमूल्य होने से जिसमे सार विद्यमान है ऐसे स्वापतेय-प्रधानधन को भी छोड़कर,
वपन के समान उससे ममत्व बुद्धि हटाकर, एव जो खजाने में भी पहिले से गुप्त

मेना आन्हीथी अतिरिक्त धननेो परित्याग करीने, अने ओवी रीते धान्यनेो,
चतुर्विध सैन्यने, रथ आदिइय वाहननेो, मेना आही आदिना स्थानभूत अण-
नानेो, कोष्ठागारनेो, शाल्यनेो, देशनेो, पुरनेो, अतः पुरनेो परित्याग करीने, तेमज्ज
विपुल (अहु) धननेो-गाय अण्ड आदिउनेो, कनकनेो-सामान्य सुवर्णनेो, रत्ननेो,
मणिमेतीनेो, शङ्ख-पद्मशङ्ख आदिनेो, शिलाप्रवाल-विद्रुमनेो, रत्नरत्न-
पद्मराग आदिउ मणिओनेो, आदि शब्दथी ओम समज्जवातु के शय्या
सिंहासन वगेरे ओ अधानेो परित्याग करीने, तथा उत्तम सारभूत कोहीनूर
जेवा किमती होवाथी जेभा सार मेण्ड छे जेवा स्वापतेय-मुष्य धनने
पणु छोडीने, वपन (छेटी) नी चेडे तेमाथी ममत्व बुद्धि हटावी दधने
तेमज्ज जे अणनामा पणु पडेवेथी ज श्रुत द्रव्य हतु तेने पणु अहार

इत्ता, मुंडा भवित्ता, अगाराओ अणगारिय पव्वडया, अप्पे-
गइया अद्धमासपरियाया, अप्पेगइया मासपरियाया, एवं दुमास-

यत्पि गुप्त-निधौ निक्षिप्त धन प्रागासीत् तदपि गच्छतीत्यर्थः=निर्माय, उदारतापूर्वक
'दाण' दान दत्त्वा, 'दाइयाण' त्यागदेभ्य-स्वगोत्रिकभ्य 'परिभायइत्ता' विभागो
दत्त्वा च 'मुंडा भवित्ता' मुण्डा भूत्वा=द्रव्यत निरोद्धनन, भावत क्रोधाद्यपनयनन
च मुण्डिता भूत्वा, 'पव्वडया' प्रव्रजिता-श्रमगा जाता इत्यर्थः । 'अप्पेगइया'
अप्येके-केचिद् 'अद्धमासपरियाया' अर्द्धमासपरियाया कश्चिप्रागवस्थायागेन अव
स्थान्तराऽऽसौ पर्याय, स पर्यायो जन्मना दीक्षया चेति द्विविध, प्रथमो जन्मपर्याय,
द्वितीयो दीक्षापर्याय, अत्र दीक्षापर्यायो गृह्यते, केचिद्वर्द्धमासाद् गृहातन्वयमपर्याया ।
'अप्पेगइया' अप्येके-केचन, 'मासपरियाया' मासपर्याया-मासाऽन्तरे कालाद्
गृहीतश्रमणपर्याया । एवम्-अमुना प्रकारेण केचिद्वर्द्धमासपर्याया, केचित् त्रिमास

द्रव्य था उसे भी बाहर निकाल कर, और उदारतापूर्वक उसे दान में व्यय करके
तथा सगोत्रियों में विभक्त करके, मुंडित हो-द्रव्यरूप से मस्तक लुचितकर एवं
भावरूप से क्रोधादिक का परिहार कर प्रव्रजित हुए थे । (अप्पेगइया) कितनेक
(अद्धमासपरियाया) इनमे ऐसे थे जिन्हे दीक्षा ग्रहण किये केवल अर्धमास ही
हुआ था । (अप्पेगइया मासपरियाया एव दुमासपरियाया त्रिमासपरियाया
जाव एक्कारसमासपरियाया) इसा प्रकार कितनेक ऐसे थे जिन्हे दीक्षा लिये
हुए दो मास हुए थे, कितनेक ऐसे थे जिन्हे दीक्षा लिये ३ मास हुए थे,
कितनेक ऐसे थे जिन्हे चार, पांच, छह, सात, आठ, नौ, दश एवं ११ ग्यारह

दादीने अने उदारतापूर्वक तेनो दानमा व्यय करीने तथा सगोत्रियोंमा
वडेची दधने मुंडित थई-द्रव्यरूपथी मस्तकने लुचित करीने तथा लावइपथी
क्रोधादिकने छोडीने प्रव्रजित थया हुता (अप्पेगइया) डेटलाओक (अद्धमास
परियाया) ओमा ओवा हुता जेओने दीक्षा लीधाने मात्र अरधो महिनेो ज
थयो हुतो । (अप्पेगइया मासपरियाया एव दुमासपरियाया त्रिमासपरियाया
जाव एक्कारसमासपरियाया) तेवीज रीते डेटलाओक तेओमा ओवा हुता डे
जेओने दीक्षा लीधाने ओठ मास थयो हुतो, डेटलाओक ओवा हुता डे जेओने
दीक्षा लीधाने जे मास थया हुता, डेटलाओक ओवा हुता डे जेओने दीक्षा
लीधाने त्रयुमास थया हुता, डेटलाओक ओवा हुता जेभने चार, पांच, छ,
सात, आठ, नव, दश तेभज आगिआर महिना थया हुता । (अप्पेगइया

परियाया, तिमासपरियाया जाव एक्कारसमासपरियाया, अप्पे-
गइया वासपरियाया, दुवासपरियाया, तिवासपरियाया, अप्पेग-
इया अणेगवासपरियाया सजमेण तवसा अप्पाण भावेमाणा
विहरन्ति ॥ सू २३ ॥

पयाया यावदेकादशमासपयाया, केचिद्वर्षपयाया, कचिद् द्विवर्षपयाया, केचित् त्रिवर्ष-
पयाया, केचित् चतुर्वर्षपयाया, 'सजमेण' यमेन समदशविधेन, तपसा कर्मनिपारकेण
द्वादशविधेन 'अप्पाण' आत्मान 'भावेमाणा' भावयन्तो विहरन्ति ॥ सू० २३ ॥

महिने हुए ये । (अप्पेगइया वासपरियाया दुवासपरियाया तिवासपरियाया)
कितनेक इनमें ऐसेमा थे कि जिन्हें दीक्षा लिये हुए १ वर्ष, २ वर्ष, एवं
तानवर्ष आदि हो चुके थे । (अप्पेगइया अणेगवासपरियाया) कितनेक ऐसे भी
मुनिजन थे जिन्हें दीक्षा लिए हुए अनेक वर्ष व्यतीत हो चुके थे । ये सबके
सम मुनिजन (सजमेण तवसा अप्पाण भावेमाणे विहरन्ति) १७ प्रकार के
समय से एवं १२ प्रकारके तपसे अपनी आत्माको भाजित करत हुए विचरते थे ॥

भावार्थ—भगवान् महावीर प्रभुकी शिष्यमंडली में अनेक मुनिजन थे ।
कोई उग्रकुलके थे, कोई भोगकुलके थे, कोई राजन्यकुलके थे । कोई कौरव वंश के थे,
कोई क्षत्रियवंश के थे । कितनेक भट-सामान्य वीर, योगी, सागपति, प्रगासक,
श्रेष्ठी और इन्ध आदि थे । विनय विज्ञान आदि अनेक सद्गुणा से संपन्न वे मुनिजन
दीक्षा लेने के पहिले अनेक प्रकार के धनादिक से, एवं भोगोपभोग का सामग्री

वासपरियाया दुवासपरियाया तिवासपरियाया) डेटलायेक तेय्यामा येवा पणु
हुता डे जेभने दीक्षा लीधाने १ वर्ष, २ वर्ष, तेमज तण वष आदि थछ
गया हुता (अप्पेगइया अणेगवासपरियाया) डेटलायेक येवा पणु मुनि हुता डे
जेय्याने दीक्षा लीधाने अनेक वर्ष वीती गयेवा हुता ते तमाभे तसाम मुनिज्जेने
(सजमेण तवसा अप्पाण भावेमाणा विहरन्ति) १७ प्रकारना समयमथी तेमज १२
प्रकारना तपथी पोताना आत्माने लावित करता थता विचरता हुता

भावार्थ—भगवान् महावीर प्रभुकी शिष्यमंडलीमा अनेक मुनिज्जेने
हुता कोछ उग्रकुलना हुता, कोछ भोगकुलना हुता, कोछ राजन्यकुलना हुता,
कोछ कौरव वंशना हुता, कोछ क्षत्रिय वंशना हुता, डेटलायेक भट सामान्यवीर
योद्धा-विशिष्टवीर, सेनापति, प्रगासक, श्रेष्ठी अने इन्ध आदि हुता विनय
विज्ञान आदि अनेक सद्गुणोपेसी संपन्न येवा आ मुनिज्जन दीक्षा लीधा पडेला

મૂલમ્—તેણં કાલેણં તેણ સમણં સમણસ્સ ભગવઓ

ટીકા—‘તેણ કાલેણ’ ઇત્યાદિ,

તસ્મિન્ કાલે તસ્મિન્ સમયે શ્રમણસ્ય ભગવતો મહાવીરસ્ય ‘અતેવાસી’

સે યુક્ત થે। इनका वैभवविलास राजाओं के वैभवविलास तुल्य था। इन्होंने अपने जीवन में यह विचार किया था कि ये सासारिक निषयमोग किंपाकफल के समान ग्राह्य से ही मनोहर लगते हैं, परिणाम में ये जीपको महान दुखदायी हैं। जलबिन्दु के समान ये क्षणप्रिनश्चर हैं। कुगाग्रभागमें स्थित ओसकी बूद के तुल्य देखते २ नष्ट हो जाते हैं। अत इनका परित्याग ही सर्वश्रेयस्कर है। ऐसा समझ कर ही इन्होंने समस्त धनधायादिक परिग्रहका परित्याग किया और प्रभु के पास दीक्षित हो गये। इनमें कितनेक मुनिजनोंकी दीक्षापयाय १५ दिन, एकमास आदि की थी, कितनेक मुनिजनों की १ वर्ष २ वर्ष आदि का थी, एवं कितनेक मुनिजनों की अनेक वर्ष की थी ॥ सू. २३ ॥

‘તેણ કાલેણ’ ઇત્યાદિ

(તેણ કાલેણ તેણ સમણ) उस काल में और उस समयमें (समणस्स भगवओ महावीरस्स) श्रमण भगवान् महावीर के (बह्वे) अनेक (अतेवासी) शिष्य

અનેક પ્રકારના ધન આદિક તેમજ ભોગોપભોગની સામગ્રીવાળા હતા તેમના વૈભવ વિલાસ રાજાઓના વૈભવવિલાસ જેવા હતા તેઓએ પોતાના જીવનમાં એમ વિચાર કર્યો હતો કે આ સાસારિક વિષયભોગ કિંપાકફલની પેઠે બહારથી જ મનોહર લાગે છે, પરિણામમાં તે આ જીવને દુઃખદાયી છે પાણીના ટીપાની પેઠે તે ક્ષણમાં નાશ પામે તેવા છે કુશળના અગ્રભાગમાં રહેલા ઓસના ટીપાની પેઠે ભેતભેતામાંજ નાશ પામી બાક છે આથી તેમનો પરિત્યાગ જ સર્વશ્રેયસ્કર છે એમ સમજીને તેઓએ તમામ ધન ધાન્ય આદિક પરિગ્રહનો પરિત્યાગ કર્યો, અને પ્રભુની પાસે દીક્ષિત થઈ ગયા તેઓમાં કેટલાએક મુનિજનોની દીક્ષાપયાય ૧૫ દિવસ, એક માસ વગેરે મુદતની હતી, અને કેટલાએક મુનિજનોની દીક્ષાપયાય ૧ વર્ષ ૨ વર્ષ આદિની હતી, તેમજ કેટલાક મુનિજનોની અનેક વર્ષની હતી (સૂ. ૨૩)

“તેણ કાલેણ” ઇત્યાદિ

(તેણ કાલેણ તેણ સમણ) તે કાલમાં અને તે સમયમાં (સમણસ્સ ભગવઓ મહાવીરસ્સ) શ્રમણ ભગવાન્ મહાવીરના (બહવે) અનેક (અતેવાસી)

મહાવીરસ્મ અંતેવાસી વહવે નિર્ગંથા ભગવતો, અપ્પેગડયા આ-
ભિણિવોહિયણાણી જાવ કેવલણાણી, અપ્પેગડયા મળવલિયા

અતેવાસિન-શિષ્યા ‘વહવે’ ગ્રહ્ય-ગ્રહસરવકા, ‘નિર્ગંથા’ નિર્ગંથ્યા-પ્રયો
દ્વિવિધ આમ્યન્તરો વાલ્લથ, તત્-રૂપાયાત્મરૂપ આમ્યન્તર, ધનધાન્યાદિપરિગ્રહરૂપો
વાલ્લ, તેન દ્વિવિધેન વાલ્લામ્યન્તરરૂપેન પ્રત્યેન નિર્મુક્તા નિર્ગંથ્યા, અથવા પ્રત્યાનિર્ગતા
નિર્ગંથ્યા-ક્રોધાદિભિર્ધનાત્મિશ્ચ મુક્તા દ્વયર્થ, ભગવત ‘અપ્પેગડયા’ અપ્પેગકે-
કેચિત્ ‘આભિણિવોહિયણાણી’ આભિણિવોધિકજ્ઞાનિન-‘અભિ’ ઇતિ આભિમુગ્ધે,
‘નિ’-ઇતિ નૈયત્યે, તત્તથ-અભિમુગ્ધો-પ્રત્યુચ્યદેશાડરથાનાડપેન્ની ગ્રોધ-અભિનિ-
વોધ, સ એવ આભિણિવોધિકમ્, સ્વાર્થે વિનયાદિત્વાત્ ડક્રુળ્ પ્રત્યય, કચિસ્વાર્થિકો
ડપિ પ્રત્યય પ્રકૃતિ વચનદ્વાતિવર્તત, તન અભિણિવોધસ્ય પુત્ત્વેડપિ આભિણિવોધિકસ્ય
નપુસકૃત્વ, યથા વિનય એવ વૈનયિકમ્, આભિણિવોધિક ચ તજ્ઞાનમ્ આભિણિવોધિ-
કજ્ઞાનમ્, તદસ્ત્યેપામિત્યાભિણિવોધિકજ્ઞાનિન, ‘જાવ’ યાન્ત ‘કેવલણાણી’ કેવલ-
જ્ઞાનિન - કેવલ - શુદ્ધ - નિર્મલ - સફલાડડરણમલકલક્રિગમસમ્ભૂતગાત્, અથવા

થે, જો (નિર્ગંથા) વાલ્લ એવ અન્તરગ પરિગ્રહ કે સર્વથા ત્યાગા થે, તથા (ભગવતો) ત્યાગ
એવ વૈરાગ્ય સે જિનકા અન્ત કરણ ભરપૂર થા । હનમ (અપ્પેગડયા) કિતનેક (આભિણિ-
વોહિયણાણી) આભિણિવોધિક જ્ઞાની થે । જો જ્ઞાન અભિમુગ્ધ એવ યોગ્યક્ષેત્ર મેં સ્થિત
વસ્તુ કો ડદ્રિય ઔર મનકી સહાયતા સે જાનતા હૈ વહ અભિણિવોધ હૈ, અભિણિવોધ હી
આભિણિવોધિક હૈ । આભિણિવોધિક જ્ઞાન કા દૂસરા નામ મતિજ્ઞાન હૈ । ડસ જ્ઞાન સે ઓ
યુક્ત થે વે આભિણિવોધિકજ્ઞાની કહે ગયે હૈ । (જાવ કેવલણાણી) કિતનેક શ્રુતજ્ઞાની
થે, કિતનેક અવધિજ્ઞાની થે, કિતનેક મન પર્યયજ્ઞાની થે ઔર કિતનેક કેવલજ્ઞાની

શિષ્યો હતા (નિર્ગંથા) જે બાહ્ય તેમજ અંતરગ પરિગ્રહના સર્વથા ત્યાગી
હતા, તથા (ભગવતો) ત્યાગ તેમજ વૈરાગ્યથી જેમના અંતઃકરણ ભરપૂર હતા
તેઓમા (અપ્પેગડયા) કેટલાએક (આભિણિવોહિયણાણી) આભિણિવોધિક-
જ્ઞાની હતા જે જ્ઞાન અભિમુગ્ધ એટલે યોગ્ય ક્ષેત્રમા રહેલ વસ્તુને ડદ્રિય
અને મનની સહાયતાથી બાણે છે તે આભિણિવોધ છે આભિણિવોધ એજ
આભિણિવોધિક છે આભિણિવોધિક જ્ઞાનતુજ બીજુ નામ મતિજ્ઞાન છે
આ જ્ઞાનથી જે યુક્ત હતા તેમનેજ આભિણિવોધિકજ્ઞાની કહેવામા આવે
છે (જાવ કેવલણાણી) કેટલાએક શ્રુતજ્ઞાની હતા, કેટલાએક અવધિજ્ઞાની હતા,
કેટલાએક મન પર્યયજ્ઞાની હતા, તથા કેટલાએક કેવલજ્ઞાની હતા કેવલ

વચવલિયા કાયવલિયા ણાણવલિયા દંસણવલિયા ચારિત્તવ-

સકલ-પરિપૂર્ણ-સમ્પૂર્ણજ્ઞેયગ્રાહિત્વાત, યદ્વા કેવલમ્ અમાધારગ તાદૃશાઽપરનાનાઽભાવાત્, કેવલમ્ તદ્ નાન કેવલજ્ઞાન, તદસ્તિ યેષાં તે કેવલજ્ઞાનિન । અત્ર-આભિનિબોધિકૃત્તાનિ-કેવલજ્ઞાનિનોર્મ-યે યાવન્ત્-જ્ઞાનમ્ યવધિ-મન પર્યયજ્ઞાનિનોઽપિ ગૃપ્તે, વિસ્તરભયાદેષા ય્યાગ્રાતો વિરમ્યતે, 'અપ્પેગઢયા' અપ્પેકકે-કેચિન્ 'મળવલિયા' મનોવલિકા -અનુકૂલપ્રતિકૂલપરિપ-હેઽપિ તત્સહનશીલતયા મનોવલધારિણ, 'વચવલિયા' વાચવલિકા -પ્રતિનાતાર્થનિવાહકમા, 'કાયવલિયા' કાયવલિકા -લુધાદિ-પરિપહ્ણુ તાત્રેપુ મ્લાનિરહિતદેહા, 'ણાણવલિયા'

થે । કેવલ ગદ્ધકા શુદ્ધ પરિપૂર્ણ અથવા અસાધારણ એસા અર્થ છે । યહ જ્ઞાન શુદ્ધ ફસલિયે કહા ગયા છે કે યહ આત્મા મ ચતુર્વિધ ધાતિકર્મોં કે સર્વથા વિનાશ સે ઉદ્ભૂત હોતા છે । પરિપૂર્ણ-પૂર્ણ ફમલિયે છે કે યહ વિકાલગત સમસ્ત જ્ઞેયરાગિ કો યુગપત્ જાનતા છે । અસાધારણ ફસલિયે છે કે ફસક જેસા ઓર કોઈ દૂસરા જ્ઞાન નહીં છે । યહ કેવલજ્ઞાન જિનકે આત્મામે અભિવ્યક્તરૂપમેં વિધમાન છે વે કેવલ-જ્ઞાની છે । (અપ્પેગઢયા મળવલિયા વચવલિયા કાયવલિયા) કિતનેક મનોવલધારી થે । ફસવલ કે પ્રભાવ સે હી અનુકૂલ ઇવ પ્રતિકૂલ પરિપહોં કે સહનેમ શક્તિ આત્મા કો મિલતી છે । કિતનેક વચનવલ કે ધારી થે । પ્રતિનાત અર્થ કો નિર્વાહ કરને કી ક્ષમતા ફસ વલદ્વારા આત્મા કો પ્રાપ્ત હોતી છે । કિતનેક કાયવલ કે ધારી થે । ફસકે દ્વારા તીવ્ર લુધાદિક પરીપહાં કે હોને પર મી દેહમે યોડીસા મી મ્લાનિ ઉદ્ભૂત નહા હોને પાતી છે । (ણાણવલિયા દસણવલિયા ચારિત્તવલિયા) કિતનેક નિરતિ-

શબ્દનો અર્થ શુદ્ધ પરિપૂર્ણ અથવા અસાધારણ એવો છે આ જ્ઞાન શુદ્ધ એટલા માટે કહેવામા આવ્યું છે કે તે આત્માના ચતુર્વિધ ધાતિકર્મોના સર્વથા વિનાશથી ઉત્પન્ન થાય છે, પરિપૂર્ણ-પૂર્ણ એટલા માટે છે કે તે ત્રણે કાળમા સમસ્ત જ્ઞેયરાશિને યુગપત્ જાણે છે અસાધારણ એટલા માટે છે કે તેના જેવું બીજું કોઈ જ્ઞાન નથી આ ઉપવજ્ઞાન જેના આત્મામા અભિવ્યક્તરૂપમા વિધમાન છે તે કેવલજ્ઞાની છે (અપ્પેગઢયા મળવલિયા વચ-વલિયા કાયવલિયા) કેટલાએક મનોવલધારી હતા, આ બલના પ્રભાવથીજ અનુકૂળ તેમજ પ્રતિકૂળ પરીપહોને સહન કરવાની શક્તિ આત્માને મળે છે કેટલાએક વચનબલના ધારી હતા, પ્રતિજ્ઞાત અર્થાત્ પ્રતિજ્ઞા કરેલા અર્થનું પાલન કરવાની ક્ષમતા આ બલથી જ આત્માને પ્રાપ્ત થાય છે કેટલાએક કાયબલના ધારી હતા તેના દ્વારા ત્રીન લુધા આદિ પરિપહો આવતા પણ

લિયા, અપ્પેગડયા મળેળં સાવા-ણુગહ-સમત્યા, એવ વણં

જ્ઞાનત્રલિકા-નિરતિચારજ્ઞાનવન્ત । ‘દસગવલિયા’ ટર્જનત્રલિકા ટર્જન-શ્રદ્ધા તદ્રૂપ વલ્મસ્ત્યેવામિતિ ટર્જનત્રલિકા - મુર્ગેપિ સમ્યક્પર્યર્મતશ્ચાલયિતુમશક્યા इत्यर्थ, ‘ચારિત્તવલિયા’ ચારિત્રત્રલિકા-દૃઢચારિત્રવલ્યુક્તા, ‘અપ્પેગડયા’ અપ્યેરુકે-કેચિત્, ‘મળેળ સાવા-ણુગહ-સમત્યા’ મનસા શાપાડ-નુગ્રહ-સમર્થા-મનસૈવ મનોભાગાન્નિય પરમા શાપાડનુગ્રહા=નિગ્રહાડનુગ્રહૌ કર્તુ મમથા, ‘એવ’ एवम्-અનેન પ્રકારેણ ‘વણ કાણ’ વાચા કાચેન ચ નિગ્રહાડનુગ્રહયો સમથા । ‘અપ્પેગડયા’ અપ્યેરુક-‘ઘેલોસહિપત્તા’ ઘેલૌપત્તિપ્રાપ્તા-ઘેલ-ઘેપ્પા, મ ણ્ઞૌપધિ સકલરોગાદય-

ચારજ્ઞાનગ્રાન યે । કિત્તનક શ્રદ્ધારૂપત્તવન્ત યે । ઇસ વલ કા પ્રાપ્તિ હોને પર સમ્યક્પર સે ચલાયમાન કરને કે લ્યે કોદ્ મી શક્તિ કાર્યકર નહા હો સકતી હૈ । કિત્તનેક ચારિત્રરૂપત્તવિગિષ્ટ યે । ઇસ શક્તિ કી જાગૃતિમે આત્મા અપને ગૃહીત ચારિત્ર સે રચમાત્ર મી જિયલિત નહા હોતા હૈ । (અપ્પેગડયા મળેળ સાવા-ણુગહ-સમત્યા એવ વણ કાચેણ) કિત્તનેક મન સે હી શાપ એવ અનુગ્રહ કરને મે સમર્થ યે । ઇસી તરહ વચન ઔર કાચ સે મી સમજ્ઞ લના ચાહિયે । (અપ્પેગડયા ઘેલોસહિપત્તા, એવ જલ્લોસહિપત્તા, વિપ્પોસહિપત્તા, આમોસહિપત્તા, સવ્વોમહિપત્તા) કિત્ત નેક એસે યે જિન્હે ઘેલૌપત્તિરૂપ લપ્તિ પ્રાપ્ત થી । ઇસ લપ્તિવાલે મુનિજન કા સ્વેદ-જ મલ મી સમસ્ત શારીરિક ઉદ્ધવોં કા અપહારક હોતા હૈ । કિત્તનેક એસે યે જિન્હે વિપ્રુહોપત્તિ પ્રાપ્ત થી । ઇસ લપ્તિવાલે મુનિ કે થૂક કી વ્રદે તક મી રોગાપર ઓપત્તિકા

દેહમા ૪૨-૪૩લીએ ગ્લાનિ ઉત્પન્ન થતી નથી (ણાણવલિયા દસગવલિયા ચારિત્તવલિયા) ડેટલાએડ નિગતિચાર જ્ઞાનવાન હતા ડેટલાએડ શ્રદ્ધારૂપ-બલ-સંપન્ન હતા, આ બલની પ્રાપ્તિ થતા સમ્યક્ત્વથી ચલાયમાન કરવાને ડોઈ પણ સમર્થ નથી ડેટલાએડ ચારિત્રરૂપ બલવિગિષ્ટ હતા આ શક્તિની જાગૃતિમા આત્મા પોતે શ્રદ્ધા કરેલ ચારિત્રથી યોડે પણ શિથિલ થતો નથી (અપ્પેગડયા મળેળ સાવાણુગહસમત્યા એવ વણ કાચેણ) ડેટલાએડ મનથી જ શાપ તેમ જ અનુગ્રહ કરવામા સમર્થ હતા એવી જ રીતે વચન અને ડાયાથી પણ મમલુ લેવા બેઈએ (અપ્પેગડયા ઘેલોસહિપત્તા, એવ જલ્લો સહિપત્તા વિપ્પોસહિપત્તા આમોસહિપત્તા સવ્વોસહિપત્તા) ડેટલાએડ એવા હતા જેઓને જલ્લૌપધિ લગિવ પ્રાપ્ત હતી આ લગિધિ (મિદ્ધિ)વાળા મુનિજનના સ્વેદ (પરસેવા)ના મલ પણ સમસ્ત શારીરિક ઉપદ્રવોનો નાશ કરે છે ડેટલાએડ એવા હતા

કાણં, અપ્પેગડયા खेलोसहिपत्ता, एव जल्लोसहिपत्ता, विप्पो-
सहिपत्ता, आमोसहिपत्ता, सव्वोसहिपत्ता, अप्पेगडया कोट्टबुद्धी, एव

નર્થોપગમનહેતુવાત્, તા પ્રાપ્તા, ચેપા શ્લેષ્મસ્પર્ગેન સર્વે ગેગા વિનસ્યન્તિ તે ઇત્યર્થ,
એવમ્—અમુતા પ્રકારેણ ‘જલ્લોસહિપત્તા’ જઠૌપથિપ્રાપ્તા — જઠ — સ્વેદજો મલ
સ એવૌપથિ સકલવ્યાધિપ્રશમનહેતુવાત્તા પ્રાપ્તા, ચેપા સ્વજમલસ્પર્ગેન રોગા
વિનસ્યન્તિ તે ઇતિ ભાવ, ‘વિપ્પોસહિપત્તા’ વિપ્રુઢોપથિપ્રાપ્તા — વિપ્રુષ — નિષ્ઠી
વનાદિવિન્દવ, તદ્રૂપા ઓપથિસ્તા પ્રાપ્તા, ‘આમોસહિપત્તા’ આમર્પૌપથિપ્રાપ્તા —
આમર્ષણમ્—આમર્ષ — હસ્તાદિમસ્પર્શ ઇતિ, સ ઓપથિરિવ ઇત્યામર્પૌપથિસ્તા પ્રાપ્તા ।
‘સવ્વોસહિપત્તા’ સર્વૌપથિપ્રાપ્તા — સર્વે રેલજઠ્ઠિવિપ્રુટ્કેગનરાદયસ્તે સર્વ એવૌ
પથયસ્તા પ્રાપ્તા, એપુ એકૈરુસ્ય સર્વવિધરોગોપગમકરતયૌપથિવાડરોપ । ‘અપ્પે
ગડયા’ અપ્પેરુકે—કેચિત્—‘કોટ્ટબુદ્ધી’ કોટ્ટબુદ્ધય — કોષ્ઠનત — કુચૂલનત્ સૂત્રાર્થ
રૂપધાન્યસ્ય યથાલબ્ધસ્યાડવિસ્મૃતસ્ય આજીવનધારણાત્ કોટ્ટબુદ્ધય, યથા ધાન્ય—

કામ કરતી છે । કિતનેકુ એસે યે જિન્હે આમર્પૌપથિ પ્રાપ્ત હો ચુકા યી । ઇસ લઘિ
કે પ્રભાવ સે ઇસ લઘિપ્રાપ્ત મુનિજન કા હસ્તાદિક સ્પર્ગ ઔપથિ કા કામ કરતા
હૈ । કિતનેકુ એસે મી મુનિજન થે જિન્હે સર્વૌપથિ નામની લઘિ પ્રાપ્ત હો ચુકા યા ।
ઇસ લઘિપ્રાપ્ત મુનિજન કે खेल—શ્લેષ્મા, જઠ—સ્વેદજ મેલ, વિપ્રુટ્—ચૂક આદિ કે
કળ, કેશ ઔર નખાદિક સબ ઔપથિ કા કામ કરતે હૈ । ઇન સબ કો ઔપથિ ઇસ
લિયે કહા ગયા હૈ કિ જિસ પ્રકાર ઔપથિયા રોગોપશામક હોતા હૈ ઁસી પ્રકાર યે
સબ મી રોગોપશામક હોતે હૈ । (અપ્પેગડયા કોટ્ટબુદ્ધી, એવ વીયબુદ્ધી, પડબુદ્ધી,
અપ્પેગડયા પયાણુસારી, અપ્પેગડયા સમિન્નસોયા) કિતનેકુ એસે યે જિન્હે કોટ્ટ—

જેમને વિપ્રુઢોપથિ લઘિ પ્રાપ્ત હતી આ લઘિવાળા મુનિના થૂંતુ ટીપુ પણ
ઓપથીનુ કામ કરે છે એટલાએક એવા મુનિજનો હતા જેઓને આમર્પૌપથિ
પ્રાપ્ત હતી આ લઘિના પ્રભાવથી આ લઘિવાળા મુનિજનના હસ્તાદિકનો સ્પર્શ
પણ ઓપથીનુ કામ કરે છે એટલાએક એવા પણ મુનિજન હતા, જેમને સર્વૌપથિ
નામની લઘિ પ્રાપ્ત હતી આ લઘિવાળા મુનિજનના ખેલ—કઠ્ઠ, જટલ—સ્વેદજ
મેલ, વિપ્રુટ્—ચૂક આદિના ણુ, કેશ અને નખ આદિના ણધુ ઓપથિનુ કામ કરે
છે એ બધાને ઓપથિઓ એટલા માટે ઠહેવામા આવે છે કે જે પ્રકારે ઔપથીઓ
રોગને મટાડે છે તે જ પ્રકારે એ પણ સમસ્ત રોગ મટાડે છે (અપ્પેગડયા
કોટ્ટબુદ્ધી, એવ વીયબુદ્ધી, પડબુદ્ધી, અપ્પેગડયા પયાણુસારી, સમિન્નસોયા) એટલાએક

वीजबुद्धी पटबुद्धी, अप्पेगड्या पयाणुसारी, अप्पेगड्या संभि-

सम्भृतकुशला इष्टदेवताऽनुग्रहप्रभावात्सत्ता पूणा आमते तथा प्रवर्धमानमेधापरिपूर्णा-
स्तेऽप्यन्तेवासिन इति भाव । 'एवम्'—इत्यम् 'वीजबुद्धी' वीजबुद्धय-त्रिविध-
सूत्राऽर्थागमरहस्याधिगमनिगालवृक्षजननाद् वीजमिव बुद्धिर्येषा ते वीजबुद्धय-अल्पेनापि
पदन नह्यर्थप्रतिपादकबुद्धिगालिन इति भाव । 'पटबुद्धी' पटबुद्धय-अत्र पट-
शब्देन पटसदृशा विस्तीर्णा सूत्राया गद्यन्ते, तद्विषयिका बुद्धिर्येषा ते तथा, तत्समु-
दायात्मकस्य प्रभूतमार्गप्रद्वगसमर्थनानन्त इत्यर्थ । 'अप्पेगड्या पयाणुसारी'
अप्येकमेकं पदानुसारिण-पदेनेकेनैव सप्रपदेन तदनुकूलानि तदालङ्कितानि पदगतान्य-

बुद्धि प्राप्त या । जिस प्रकार कोठा धान्य से इष्टदेवता के अनुग्रहवश सदा भरा हुआ
रहता है उसी प्रकार इस बुद्धि की प्राप्ति से मुनिजन भी सूत्रारूप धान्य से जीवन-
पर्यन्त भर हुए रहते हैं । वह इन्हे कभी भी विस्मृत नहा होता है । कितनेक ऐसे
थे जिन्हें वाजबुद्धि प्राप्त थी । जिस प्रकार सूक्ष्म से भी सूक्ष्म बीज से विगालवृक्ष तैयार
हो जाता है उसी प्रकार इस बुद्धि के धारक मुनिजन भी त्रिविध सूत्रों के अर्थों के
अर्थात् आगमों के रहस्यों के ज्ञाता हो जाते हैं । अल्पपद से भी ये विस्तृत अर्थ के
प्रतिपादन करने की योग्यता से विशिष्ट बन जाते हैं । कितनेक पटबुद्धि के धारक थे ।
पट शब्द में यहाँ विस्तृत सूत्रार्थ गृहीत हुए हैं । जिस प्रकार वृक्ष तत्त्वोंका समुदायात्मक
होता है उसी प्रकार उस बुद्धि के प्रभाव से मुनिजन भी विस्तृतसूत्रार्थ के ज्ञानविशिष्ट
होते हैं । कितनेक पदानुसारी थे । एक ही सूत्र के पद से इतर तदनुकूल एवं उस सूत्र

ऐसा होता है जेभने ठोषबुद्धि प्राप्त हुती, जे प्रकारे इष्टदेवताना अनुग्रहथी
ठोषर धान्यथी महा भरैला रह्यो करे छे तेर प्रकारे आ बुद्धिनी प्राप्तिथी
मुनिजन पण सूत्रना अर्थार्थ धान्यथी जीवनपर्यन्त भरैला रह्यो करे छे
तेसो तेने वही पण भूली जता नथी

ठेठलाऐठ ऐसा पण होता है जेभने जीवबुद्धि प्राप्त हुती जे प्रकारे
सूक्ष्मना पण सूक्ष्म जीवथी विशाल वृक्ष तैयार थय जय ते तेर प्रकारे
आ बुद्धिना धारक मुनिजन पण विविध सूत्रोना अर्थोने ऐठले आगमोना
रह्योने जेजुनारा थय जय ते अल्पपदथी पण विस्तृत अर्थोनु प्रतिपादन
करवानी योग्यतावाजा जनी जय छे ठेठलाऐठ पटबुद्धिना धारक हुता
पट शब्दथी अही विस्तृत सूत्रार्थ लीधेल छे जे प्रकारे वृक्ष ऐ तत्त्वोनु
समुदायात्मक होय ते तेर प्रकारे आ बुद्धिना प्रभावथी मुनिजन पण विस्तृत
सूत्रार्थना ज्ञानविशिष्ट थय छे ठेठलाठ पदानुसारी हुता ऐठ ज सूत्रना

કાણં, અપ્પેગડયા ચેલોસહિપત્તા, એવ જલ્લોસહિપત્તા, વિપ્પો-
સહિપત્તા, આમોસહિપત્તા, સન્વોસહિપત્તા, અપ્પેગડયા કોટ્ટુબ્બી, એવ

નથોપગમનહેતુત્વાત્, તા પ્રાપ્તા, ચેપા સ્પર્શસ્પર્શન મર્મં રોગા વિન-યાતિ તે ઇચ્છ્યે,
એવમ્-અમુના પ્રકારેણ 'જલ્લોસહિપત્તા' જઙ્ગીપથિપ્રાપ્તા - જઙ્ગ-સ્વેદજો મલ
સ એવૌપથિ સકલ-યાધિપ્રશમનહેતુત્વાત્ પ્રાપ્તા, ચેપા સ્વેદજમલસ્પર્શન રોગા
વિનશ્યન્તિ તે ઇતિ ભાવ, 'વિપ્પોસહિપત્તા' ત્રિપ્રુડોપથિપ્રાપ્તા - ત્રિપ્રુડ - ત્રિપ્રી
વનાદિનિન્દવ, તદ્રૂપા ઓપથિસ્તા પ્રાપ્તા, 'આમોસહિપત્તા' આમર્પીપથિપ્રાપ્તા -
આમર્પણમ્-આમર્પ - હસ્તાદિમસ્પર્શ ઇતિ, સ ઓપથિરિવ ઇયામર્પીપથિસ્તા પ્રાપ્તા ।
'સન્વોસહિપત્તા' સર્વૌપથિપ્રાપ્તા - સર્વે સેલજઙ્ગત્રિપ્રુડકેશનગ્ગાદયસ્તે સર્વ એવૌ
પથયસ્તા પ્રાપ્તા, એપુ એકૈરુસ્ય સર્વવિધરોગોપગમકતયૌપથિવાસરોપ । 'અપ્પે-
ગડયા' અપ્પેરુકે-કેચિત્-'કોટ્ટુબ્બી' કોટ્ટુબ્બય - કોટ્ટનત્-તુશૂલત્ સૂત્રાર્થ-
રૂપધા-યસ્ય યથાલબ્ધસ્યાઽવિસ્મૃતસ્ય આજીવનધારણાત્ કોટ્ટુબ્બય, યથા ધાન્ય-

કામ કરતી છે । કિતનેક એસે થે જિહે આમર્પોપથિ પ્રાપ્ત હો ચુકો થી । ઇસ લખિ
કે પ્રભાવ સે ઇસ લખિપ્રાપ્ત મુનિજન કા હસ્તાદિક સ્પર્શ ઔપથિ કા કામ કરતા
હૈ । કિતનેક એસે મી મુનિજન થે જિહે સર્વૌપથિ નામકી લખિ પ્રાપ્ત હો ચુકો થી ।
ઇસ લખિપ્રાપ્ત મુનિજન કે ચેલ-શ્લેષ્મા, જઙ્ગ-સ્વેદજ મેલ, ત્રિપ્રુડ-થૂક આદિ કે
કળ, કેશ ઔર નચાદિક સવ ઔપથિ કા કામ કરતે હૈ । ઇન સવ કો ઔપથિ ઇસ-
લિયે કહા ગયા હૈ કિ જિસ પ્રકાર ઔપથિયા રોગોપશામક હોતા હૈ ઊસી પ્રકાર ચે
સવ મી રોગોપશામક હોતે હૈ । (અપ્પેગડયા કોટ્ટુબ્બી, એવ વીયબુદ્ધી, પડબુદ્ધી,
અપ્પેગડયા પયાણુસારી, અપ્પેગડયા સમિન્નસોયા) કિતનેક એસે થે જિહે કોટ્ટ-

જેમને વિપ્રુડોપથિ લખિ પ્રાપ્ત હતી આ લખિવાળા મુનિના થૂકનુ ટીપુ પણ
ઓપધીનુ ઠામ કરે છે ડેટલાએક એવા મુનિજનો હતા જેઓને આમર્પોપથિ
પ્રાપ્ત હતી આ લખિના પ્રભાવથી આ લખિવાળા મુનિજનના હસ્તાદિકનો સ્પર્શ
પણ ઔપધીનુ ઠામ કરે છે ડેટલાએક એવા પણ મુનિજન હતા, જેમને સર્વૌપથિ
નામની લખિ પ્રાપ્ત હતી આ લખિવાળા મુનિજનના ખેલ-કેશ, બદલ-સ્વેદજ
મેલ, ત્રિપ્રુડ-થૂક આદિના કળ, કેશ અને નળ આદિ બધુ ઔપથિનુ ઠામ કરે
છે એ બધાને ઔપથિઓ એટલા માટે ડહેવામા આવે છે જે પ્રકારે ઔપથિઓ
રોગને મટાડે છે તે જ પ્રકારે એ પણ સમન્ત રોગ મટાડે છે (અપ્પેગડયા
કોટ્ટુબ્બી, એવ વીયબુદ્ધી, પડબુદ્ધી, અપ્પેગડયા પયાણુસારી, સમિન્નસોયા) ડેટલાએક

ગડયા સપ્પિયાસવા, અપ્પેગડયા અમ્મીણમહાણસિયા, એવ

મધુરવચનાન્યાસ્રવતિ ચેષા તે તથા, 'અપ્પેગડયા સપ્પિયાસવા' અપ્પેકકે સર્પિશ-
સ્રવા-ધૃતવચ્ચેતૃગા સ્ત્રાહતિગયમમ્પાટ્કા, શ્રોતૃનેહાનિગયમપાદમ્પાદેય તે
શ્રીરાત્રવમધ્વાધ્વેભ્યો મેદેન કથિતા, 'અપ્પેગડયા અમ્મીણમહાણસિયા' અપ્પેકકે
અક્ષીગમહાનસિકા — અક્ષાગમહાનમીં નામ લપ્પિ પ્રાપ્તા, અત્ર મહાનસમ્-અન્ન
પાકુચ્ચાન, તદાશ્રિતપ્રાન્નામપિ મહાનમમુચ્યતે, અમીગ-મિતાર્યમાગતાય લપ્પિત્રિગેષ
ધારિણે માધ્વેડન પ્રત્તે સતિ તત્પગિષ્ટમન્ન પુરુષગતસહસ્રેભ્યોઽપિ તપ્યાર્મન ન ક્ષીયતે,
યાવત્તદનસ્વામી સ્વય ન મુદ્ધકે, અપિચ મિત્રાપાગત તદન્ન લપ્પિવિગયપ્રમાપાદેવ સાધુ-
ગતસહસ્રેભ્યોઽપિ પરિવિચ્ચમાણ ન ક્ષાયતે યાવત્ તત્તન્નમિત્રાગ્રાહક સ્વય ન મુદ્ધકે,

નિકળા કરતે થે। ક્ષીરાશ્વલપ્ધિ કા કામ યહી હં કિ યહ જિસે પ્રાપ્ત હોતા હૈ
વહ ક્ષીર કે સમાન મધુર વચનોં કો સદા ચોળા કરતા હૈ। કિતનેક જેસે મુનિજન
થે જો મવાશ્વ થે, જિનકે મુગ્ધકમલ સે મધુ કે તુલ્ય મધુર વચન નિકળા કરતે
થે। કિતનેક જેસે યે જો મપિરાશ્વ થે-ધૃત કે સમાન સ્નેહાપાદન કરનાલે વચનોં
કે પ્રયોક્તા થે। કિતનેક અક્ષીણમહાનસિક થે। ઇસ લપ્પિપ્રાપ્ત મુનિજન કા યહ
પ્રમાવ હોતા હે કિ યહ જિસ ઘર સે મિશ્તા લે આવે ઇસ ઘર કા અગ્નિષ્ટ અન્ન
જનતક દેનેવાલા સ્વય ન ગ્યા લેવે, તનતક લાગ્ય આદમિયાં કો મી વિતરિત કરને
પર સૂટતા નહીં હે। તથા ઇસ સાધુદ્વારા લાયા ગયા વહ મિશ્તાન માં જનતક
લેનેવાલા સાધુ સ્વય ન ગ્યા લેવે તનતક લાસ સાધુઓં દ્વારા આહારિત હોને પર મી

શ્રોતાજનોના પ્રતિ દ્વધપાઠ જેવા મધુર-મીઠા વચન નીડળ્યા કરતા હતા
ક્ષીરાશ્વ લપ્ધિનુ ઠામ એજ છે કે તે જેને પ્રાપ્ત થાય છે તે દ્વધપાઠ
જેવા મધુર વચનો જ મહાય યોગ્યા કરે છે કેટલાએક એવા પણ મુનિજનો
હતા જે મવાશ્વ હતા જેમના મુખઠમલમાથી મધના જેવા મધુર વચન નીડળે
છે તે મવાશ્વ છે કેટલાએક એવા હતા કે જે સર્પિશાશ્વ હતા, ડીની પેઠે
સ્નેહાપાદન કરવાવાળા વચનો યોલનારા હતા કેટલાએક અક્ષીણમહાનમિક
લપ્ધિધારી હતા, આ લપ્ધિપ્રાપ્ત મુનિજનનો એવો પ્રભાવ હોય છે કે તે
જે ઘેરથી મિશ્તા લઈને આવે તે ઘેરનું ખાડીનું અન્ન જ્યાં સુધી દેવાવાળો
પોતે ન ખાય ત્યાં સુધી લાખો માણસોમા વહેંચી આપે તો પણ ખૂટી જતું
નથી તથા તે સાધુએ લાવેલું તે મિશ્તાનું અન્ન પણ તે લઈ આવનાર
સાધુ પોતે ખાય નહિ, ત્યાં સુધી લાખો સાધુઓ તેનો આહાર કરે તોય પણ

નસોયા, અપ્પેગડયા સ્ત્રીરાસવા, અપ્પેગડયા મહુયામવા, અપ્પે-

નુસરતિ તત્ત્રીય । અપ્પેગડયાન્વક્રવકા દ્વયર્થ । ‘અપ્પેગડયા સમિન્નસોયા’
અપ્પેગડયા સમિન્નસોતાર—સમિન્નના ગત્તાન—પૃથક્ ૨ યુગપત્ પૃથક્તિ ઇતિ સમિન્ન
શ્રોતાર, યદ્વા સમિન્નાનિ—ગત્તેન સમગ્ગાનિ ગત્તપાત્ત્રાગિ શ્રોનામિ—મયાગીન્દ્રિયાગિ
યેવા તે સમિન્નશ્રોતસ । ‘અપ્પેગડયા સ્ત્રીરાસવા’ અપ્પેગડયા સ્ત્રીરાસવા—
મધુસ્ત્રવેન સ્ત્રીસ્વદ્—મુખ્ય—પ્રેરૂણા મુખ્યકગિ વચનાન્યાસત્તિ—મુખ્યેભ્યો નિર્નિર્ગઠન્તિ
યેવા તે સ્ત્રીરાસવા, ‘અપ્પેગડયા મહુયાસવા’ અપ્પેગડયા મહુયાસવા—મધુવત્

મે આકાશિત અય સૈકડો પત્ત કા મા જો અનુસરણ કરનેપાલે હોતે હૈ વે પદાનુ
સારી કહલાતે હૈ । કિતનેક સમિન્નશ્રોતા યે । સમિન્નશ્રોતા મુનિજન અનેક મેદો
સે મિન્ન ૨ શબ્દા કો મી યુગપત્ પ્રથક્ ૨ રૂપ સે મુન લિયા કરતે હે । એક હી
સાથ અનેક શબ્દ એકત્ર હો રહ હો, તો મા સમિન્નશ્રોતા એક શબ્દા કો પૃથક્ ૨
રૂપ સે યુગપત્ જાન લિયા કરતે હૈ, અથવા ‘શ્રોતવ્’ શબ્દ સમસ્ત ઇન્દ્રિયા કા વાચક
હૈ, ઇસસે યહ અર્થ લગ્ન હોતા હૈ કિ સમિન્નશ્રોતા મુનિજન કી સમસ્ત ઇન્દ્રિયા શબ્દો સે
સબદ્ધ રહા કરતા હૈ, અર્થાત્ વહ શ્રોત-ઇન્દ્રિયા કા કામ શેષ ચાર ઇન્દ્રિયો સે મી લેતે હૈ,
એક ઇન્દ્રિય સે અય ઇન્દ્રિયો કા કામ લેતે હે । (અપ્પેગડયા સ્ત્રીરાસવા અપ્પે
ગડયા મહુયાસવા અપ્પેગડયા સપ્પિયામવા અપ્પેગડયા અમ્મીણમહાણસિયા)
કિતનેક મેસે મી થે જિનકે મુખ સે શ્રોતાજનો કે પ્રતિ સ્ત્રીર કે જૈસે મધુર—મોઠ વચન

પદ્ધતી ળીજા તેને અનુસરણ તેમજ તે સુખમા આકાશિત અન્ય સેડો પદોના
પણ જે અનુસરણ કરવાવાળા હોય છે તે પદાનુસારી ડહેવાય છે ડેટલાએડ
સલિન્ન—શ્રોતા હતા સલિન્નશ્રોતા મુનિજનો અનુસરેલોવાળા બુદ્ધા બુદ્ધા
શબ્દોને પણ યુગપત્ બુદ્ધા બુદ્ધા ૩૫થી માલગી લે છે એકીસાથે અનેક
શબ્દ એકત્ર થઈ જાય છે તો પણ સલિન્નશ્રોતા તે શબ્દોને બુદ્ધા બુદ્ધા
૩૫થી યુગપત્ જાણી લે છે અથવા શ્રાવણ ગ્રાહક ઇન્દ્રિયોના વાચક છે તેથી
એવો અર્થ નીકળે છે કે સલિન્ન—શ્રોતા મુનિજનની સમસ્ત ઇન્દ્રિયા શબ્દ
સાથે સબદ્ધ રહ્યા ઠરે છે (જોડાએલી રહે છે), અર્થાત્ તે શ્રોત ઇન્દ્રિયનું
કામ ળીજા ચાર ઇન્દ્રિયો પાસેથી પણ લે છે એક ઇન્દ્રિય પાસે ળીજા ઇન્દ્રિ-
યોનું કામ લે છે (અપ્પેગડયા સ્ત્રીરાસવા અપ્પેગડયા મહુયાસવા અપ્પેગડયા સપ્પિયાસવા
અપ્પેગડયા અમ્મીણમહાણસિયા) ડેટલાએડ એવા પણ હતા, જેમના મુખથી

गडया सप्पियासवा, अप्पेगडया अम्मीणमहाणसिया, एव

मधुरवचनाभ्यामपि येषां ते तथा, 'अप्पेगडया सप्पियासवा' अप्येकके सर्पिंरा सवा - घृतपञ्चोत्तृगा स्नानातिशयमम्पात्ता, श्रोत्रस्नेहातिशयमपादकत्वात् ते क्षीरास्रमव्याख्येभ्यो भेदेन कथिता, 'अप्पेगडया अम्मीणमहाणसिया' अप्येकके अक्षीणमहानसिका - अज्ञागमहानसा नाम त्रिंशत् प्राप्ता, अत्र महानसम्-अन पाकस्थान, तत्पश्चिन्नात्तन्मपि महानममुच्यते, अक्षीण-मि नार्थमागताय लघ्विप्रिये धारिणे साधयेऽन प्रत्ये मति तत्प्रतिष्ठमन पुरुषजनमहत्त्वैभ्योऽपि त्यागमन न क्षीयते, यावत्तदन्नस्वामी स्वयं न भुङ्क्ते, अपिच भिक्षापात्रगत तदन्नं लघ्विप्रियप्रभावादेव साधु शतमहत्त्वैभ्योऽपि परित्रिष्यमाण न क्षीयते यावत् तदन्नमिवाग्राहक स्वयं न भुङ्क्ते,

निकृत्वा करते थे। क्षीरास्रत्रय का काम यही है कि यह जिसे प्राप्त होता है वह क्षीर के समान मधुर वचनों को सदा बोला करता है। कितनेक ऐसे मुनिजन थे जो मन्त्रास्र थे, जिनके मुखकमल से मधु के तुल्य मधुर वचन निकला करते थे। कितनेक ऐसे थे जो सर्पिंरास्र य-घृत के समान स्नेहापादन करनेवाले वचनों के प्रयोक्ता थे। कितनेक अक्षीणमहानसिक थे। इस त्रिंशत् प्राप्ता मुनिजन का यह प्रभाव होता है कि यह जिस घर से भिना ले आवे उम घर का भ्रष्ट अन्न जनतक देनेवाला स्वयं न खा ले, तबतक लग्न आत्मियां को भी प्रित्ति करने पर स्मृता नहीं है। तथा उस साधुद्वारा लाया गया वह भिक्षा भी जनतक लानेवाला साधु स्वयं न खा ले तबतक लग्न साधुओं द्वारा आहारित होने पर भी

श्रोताजनेना प्रति हृदयात् लेवा मधुर-भीक्षा वचन नीदृष्या उरता हुता क्षीरास्रव लब्धिनु तम ओज उ ते तेने प्राप्त थाय छे ते हृदयात् लेवा मधुर वचनो ज मदाय जोत्या उ ते डेटलाओउ ओवा पणु मुनिजनेना हुता ले म वास्रव हुता लेभना मुज्जमलमाथी मधना लेवा मधुर वचन नीदृष्ये छे ते मध्वाक्षव उ डेटलाओउ ओवा हुता ते ले सर्पिंरास्रव हुता, शीनी पेटे स्नेहापादन उरवावाणा वचनो भोजनाग हुता डेटलाओउ अक्षीणमहानसिक लब्धिधारी हुता, आ लब्धिप्राप्त मुनिजननो ओवो प्रभाव होय छे ते ले धरथी भिक्षा लब्धने आवे ते धरनु जाक्षीनु अन्न न्या सुधी देवावाणो पोते न जाय त्या सुधी लाणो माणुमोभा वडेन्नी आपे तो पणु जूटी ननु नथी तथा ते साधुओ लावेहु ते भिक्षानु अन्न पणु ते लब्ध आवनार साधु पोते जाय नहि, त्या सुधी लाणो साधुओ तेनो आहार उ ते तोय पणु

उज्जुमई, अप्पेगइया विउलमई विउव्वणिड्ढिपत्ता चारणा विज्जा-

एवम् 'उज्जुमई' ऋजुमतय -मनन मनि, मनेनमिथ्यय -हन्त्री सामान्यप्राहिणी मनिथैया ते ऋजुमतय । अर्द्धतृतीयोच्छ्रयाद्गुलन्यूनमनुष्यक्षेत्रमर्तिसजिपञ्चेन्द्रिय-मनोद्रव्यप्रत्यक्षोकरणहेतुमन पर्ययज्ञानप्रशेषमन्त इत्यर्थ । ऋजुमनिनामकलधि विशेषधारिण इति भाव । अप्पेगइया विउलमई' अन्येकके विपुलमतय - विपुल सप्रशेषणवस्तुप्राहितया विस्तीर्णा मति -मन पर्ययज्ञान येषा ते विपुलमतय । ऋजुमतिविपुलमतिमतामय तात्त्विको भेद, विपुलमतय - घटाऽनेन चितित, स घटे द्रव्यत - सुवर्णघटित, क्षेत्रत - पाटलिपुत्रनगरस्य, काल - शरदीय, भावत - पीतवर्ण इत्येवमशेषप्रशेषणयुक्त वस्तु जानन्ति, ऋजुमतयस्तु सामान्यत एव जानन्ति । अर्द्धतृतीयोच्छ्रयाद्गुलन्यूने मनुजक्षेत्रे वर्तमानाना सनिपञ्चेन्द्रि-

खूटता नहीं है । (एव उज्जुमई, अप्पेगइया विउलमई विउव्वणिड्ढिपत्ता चारणा विज्जाहरा आगासाइवाई) इस प्रकार कितनेक तपस्वी शिष्यजन ऋजुमति-मन पर्यवज्ञानवाले थे । ऋजुमति-मन पर्यवज्ञानी सामान्यत सर्जो-पचेन्द्रिय के मन के भावों को जानते हे । कितनेक विपुलमति-मन पर्यव के धारक थे-विशेषणसहित वस्तु को ग्रहण करने की बुद्धिवाले थे । जैसे किसी ने द्रव्य की अपेक्षा सुवर्ण का, क्षेत्र की अपेक्षा पाटलिपुत्र का, काल की अपेक्षा शरदकाल का और भाव की अपेक्षा पीत वर्णका घट चितित किया, विपुलमति इन समस्त विशेषणों सहित उस घट को जान लेते है । अर्द्धतृतीय अगुलसे न्यून इस मनुष्य क्षेत्रमें वर्तमान सजि पचेन्द्रिय जीवां क मनमें स्थित वस्तु का सामान्यत जाननेवाला ऋजुमति-मन पर्य-

भूટતુ નથી (એવ ઉજ્જુમઈ અપ્પેગઇયા વિઝ્જલમઈ વિઝ્જવ્વણિઢ્ઢિપત્તા ચારણા વિજ્જા હરા આગાસાઇવાઈ) તેજ પ્રકારે કેટલાએક તપસ્વી શિષ્યજન ઋજુમતિ મન -પર્યવજ્ઞાની હતા ઋજુમતિમન -પર્યવજ્ઞાની સામાન્યત સર્જી-પચેન્દ્રિયના મનના ભાવોને જાણે છે કેટલાએક વિપુલમતિ-મન પર્યવના ધારક હતા, વિશેષણસહિત વસ્તુને જાણનારી બુદ્ધિવાળા હતા જેમ કે ડોહાંએ દ્રવ્યની અપેક્ષા સુવર્ણના, ક્ષેત્રની અપેક્ષાએ પાટલિપુત્રના, કાલની અપેક્ષાએ શરદકાલના, અને ભાવની અપેક્ષાએ પીળા રંગના ઘટનું ચિતવન કર્યું, ત્યારે વિપુલમતિ એ બધા વિશેષણો સહિત તે ઘટને જાણી લે છે અર્દ્ધતૃતીયઅગુળન્યૂન આ મનુષ્ય ક્ષેત્રમા વર્તમાન સર્જી પચેન્દ્રિય જીવોના મનમા રહેલ વસ્તુને સામાન્યત જાણવા વાળા ઋજુમતિ-મન પર્યવજ્ઞાન થાય છે, તેમજ સપૂર્ણ મનુષ્યક્ષેત્રમા વર્તમાન

યાગા મનોઽપ્રત્યિનવસ્તુન મામાન્યતો પ્રાહિકા ઋજુમતિ । સમ્પૂર્ણે મનુજક્ષેત્રેઽગ્રે-
પિગપવસ્તુપ્રાહિકા ત્રિપુલમતિ । ત્રિપુલમતિનામકલપિવિગ્રેષપાગિનિ ઇતિ ભાવ ।
'વિતુલ્લવિહિંદપત્તા' વિતુર્વગ્નિર્દિપ્તાન્ના-વિતુર્વગ્ન-વૈક્રિયકગ્નલપિ સૈવ ઋદ્ધિ,
તા પ્રાપ્તા યે તે તથા । 'વિતુર્વ' વિક્રિયામ્ ઇતિ પારિભાષિક સૌત્રો ધાતુ, અસ્માદ્ધા-
તાર્યુચ્પ્રત્યયે વિતુર્વગ્ના, નાનારૂપા વિક્રિયા- રચનયર્થ, વાલ્યપુર્વજ્ઞાન ભવશરણીય-
શરારાનગાઢક્ષેત્રપ્રદેશવર્તિના વૈક્રિયમમુદ્ધાતેન ગૃહીતા એકા વિતુર્વગ્ના ક્રિયતે, એનમ્
આમ્યતમ્પુર્વજ્ઞાન ભવશરણીયેનૌદાગ્નિકેષ વા શરીરેગ યે ક્ષેત્રપ્રદેશમવગાઢાસ્તેષ્વેવ યે વર્તન્તે
તાન્ ગૃહીતા વિવેચ્યા । એવ નાયાન્તરપુદ્ગલયોગેન તૃતીયા વિતુર્વગ્ના વેદ્યા ।
સ્થાનાદ્ગમ્યત્રે-(૩ ઠા ૧૩૦) સપિસ્તર વર્ણિતા । 'ચારણા' ચારણા-ચરણ=ગમ-
નમ્ અતિશયયુક્તમસ્તિ યેષા તે ચારણા, 'વ્યોસ્નાદિમ્યોઽણ્' ઇતિ પાગિનિમૂત્રાન્મત્વર્થી
યોઽણ્પ્રયય । આકાશગમનાગમનરૂપલપ્તિસમ્પન્ના ઇત્યર્થ । તે દ્વિવિધા-વિદ્યાચારણા,
જઘ્ધાચારણાશ્ચ । તત્ર વિદ્યા-પૂર્વગતવિવક્ષિતશ્રુતનાનાગ, તદમ્યાસસમયે પથપથનિરન્ત

ગ્નાન હોતા હૈ, એવ સમ્પૂર્ણે મનુષ્યક્ષેત્ર મ વર્તમાન સમસ્ત વસ્તુઓ-ચાદર પદાર્થો કો
વિગ્રેષરૂપ સે જાનનેચાલા ત્રિપુલમતિમન પર્યવચાન હોતા હૈ । કિતનેક વૈક્રિય-લપ્તિ
કે ધારી યે । વૈક્રિયલપિ અનેક પ્રકાર કી હોતી હૈ । ઇસ ઋદ્ધિ કે ધારા મુનિજન
અનેક પ્રકાર સે અપન શરાર કી વિતુર્વગ્ના કર લેતે હૈ । ઇસકા વિગ્રેષ વર્ણન સ્થાનાગ
સૂત્ર કે તૃતીય ઠાળે કે પ્રથમ ઉદેશક મેં ક્રિયા ગયા હૈ । કિતનેક ચારગલપિ કે ધારક
ય । ચારગલપિ કે ધારી મુનિજનાં કા ગમન અતિશયસપ્ત હોતા હૈ । ઇસ ઋદ્ધિ કે
ધારક મુનિયોં કા ગમનાગમન આકાશ મેં હોતા હૈ । ચારણઋદ્ધિધારી મુનિજન દો
પ્રકાર કે હોતે હૈ-એક વિદ્યાચારણ, દૂસરે જઘાચારણ । ૧૪ પૂર્વોં મે વિવક્ષિત શ્રુતજ્ઞાન

સમસ્ત વસ્તુઓ બાહર પદાર્થોને વિશેષરૂપે બાણુવાવાળા ત્રિપુલમતિ-મન પર્યવજ્ઞાન
થાય છે ડેટલાએક વૈક્રિયલપિના ધારક હતા વૈક્રિયલપિ અનેક પ્રકારની થાય
છે એ ઋદ્ધિના ધારક મુનિજનો અનેક પ્રકારથી પોતાના શરીરની વિતુર્વગ્ના કરે
છે આનુ વિશેષ વર્ણન સ્થાનાગ સૂત્રના તૃતીય ઠાળા પ્રથમ ઉદેશકમા કરેલુ છે
ડેટલાઠ ચારણલપિના ધારક હતા ચારણલપિના ધારક મુનિજનોનુ ગમન
અતિશયસપ્ત હોય છે આ ઋદ્ધિના ધારક મુનિજોનુ ગમનાગમન આકાશ
માર્ગે થાય છે ચારણ-ઋદ્ધિધારી મુનિજન બે પ્રકારના થાય છે-એક વિદ્યા
ચારણ અને બીજા જઘાચારણ ૧૪ પૂર્વોંમા વિવક્ષિત શ્રુતજ્ઞાનનુ અશ વિદ્યા

રતપ કરણેન દ્વિચ ગર્ગિઝદોષવર્જનપૂર્વકસામિગ્રહાતપ્રાપ્તવતુચ્છરૂપાન્નિષ્ઠરૂપયા પિષ્ટ-
વિશુદ્ધ્યા ચ વિદ્યાચારણનામકર્ત્રધરપયતે, યે તથા ન્યાયુક્તાન્તે વિદ્યાચારણા ઉચ્યતે ।
યદપિ પિષ્ટવિશુદ્ધ્યાન્તિક મર્ચેપા સાધૂનામપેક્ષ્ય તથા યત્રાતપ્રાતાન્નિમાભિગ્રહગ્રહમાવ યત્ર
મિતિ વિશેષ । વિદ્યાચારણાસ્તિર્યગ્મયા પ્રથમેતોપાતે માનુષોત્તર પર્વત ગચ્છતિ, તતો
દ્વિતીયોપાતેનાટમ નદીધર ગચ્છતિ, તત પર તેપા ગતિામ્તિ, નદીધરદ્વીપાત્ પ્રતિ-
નિવર્તમાના એકેનૈતોપાતેન સ્વસ્થાનમાયાતિ । તે પુનર્ધર્ચ્યગયા મેરુ જિગમિવત્ર પ્રથમે

કા અગ્ર વિદ્યા હે । ઇસ વિદ્યા કે અભ્યાસ કે સમય મ મુનિજન અતરરહિત પઠ
પઠ તપસ્યા કરતે હૈ, ઓર પારગા કે જ્ઞાન ઇર ટોપા કો ટાલકર અન્તપ્રાત એવ
તુચ્છ-રૂક્ષાદિક આહાર ગ્રહણ કરતે હૈ । ઇમપર મા અભિગ્રહ રખતે હૈ । ઇસ તરહ
અહે વિદ્યાચારણ નામકી જ્ઞાન પ્રાપ્ત હોતા હૈ । ઇસ લખિ સે યુક્ત મુનિજન વિદ્યા
ચારણ કહે ગયે હૈ । યદપિ પિષ્ટાન્તિક કી વિશુદ્ધિ સમસ્ત સાધુઓ કે લિયે સાપેક્ષ
હે, તથાપિ ઇસ ઋદ્ધિ કી પ્રાપ્તિ કે લિયે સામિગ્રહ અન્ત-પ્રાતાદિ આહાર કા ગ્રહણ
કરના આવશ્યક હૈ । વિદ્યાચારણ ઋદ્ધિ કે ધારક મુનિજન યદિ તિરછે ગમન કરે
તો ઇસ ઋદ્ધિ કે પ્રમાવ સે પ્રથમ ઉત્પાત મે માનુષોત્તર પર્વત તક ચલે જાતે હૈ ।
દ્વિતીય ઉત્પાત સે આઠમે નદીધર દ્વીપ તક જાતે હૈ । ઇસસે આગ અનકા ગમન
નહીં હોતા હૈ । પુન એક હી ઉત્પાત સે યે નદીધર દ્વીપ સે વાપિસ અપને સ્થાન
પર આ જાતે હૈ । યદિ યે ઊપર કી ઓર ગમન કરે, ઓર મેરુ પર્વત પર જાને
કે ઇચ્છુક હોં તો પ્રથમ ઉપાત સે નદનવન તક જાતે હૈ ઓર દ્વિતીય ઉત્પાત સે

છે આ વિદ્યાના અભ્યાસના સમયમા મુનિજન અતરરહિત છઠ્ઠા તપસ્યા
કરે છે અને પારણાને દિવસે ૪૨ દોષોથી રહિત અતપ્રાત તેમજ તુચ્છ
રૂક્ષ આદિ આહાર ગ્રહણ કરે છે તે ઉપરાત પણ અભિગ્રહ રાખે છે
આવી રીતે તેમને વિદ્યાચારણ તામની લખિ પ્રાપ્ત થાય છે આ લખિવાળા
મુનિજન વિદ્યાચારણ કહેવાય છે જે કે પિ ડાહિડની વિશુદ્ધિ નમસ્ત સાધુઓ
માટે સાપેક્ષ છે, તો પણ આ ઋદ્ધિની પ્રાપ્તિ માટે સાભિગ્રહ અતપ્રાતાદિ
આહાર ગ્રહણ કરવો આવશ્યક છે વિદ્યાચારણ ઋદ્ધિના ધારક મુનિજન જે
તિરછા ગમન કરે તો આ ઋદ્ધિના પ્રલાવથી પ્રથમ ઉત્પાતમા માનુષોત્તર
પર્વતસુધી આવ્યા જાય છે, બીજા ઉત્પાતમા આઠમા નદીધર દ્વીપ સુધી જાય
છે તેનાથી આગળ તેમજ ગમન થતુ નથી પાછા એક જ ઉત્પાતથી એ
નદીધર દ્વીપથી પોતા ન સ્થાને આવી જાય છે જે તેઓ ઉપરની તરફ ગમન
કરે અને મેરુપર્વત પર જવાની ઇચ્છા હોય તો પ્રથમ ઉત્પાતથી નદનવન

નોપાતેન નત્તનન ગચ્છતિ, તતો દ્વિતીયોપાતેન પ્ણડકનનમ, તત પ્રતિનિર્વર્તમાના
પ્ણકનૈરોપાતેન સ્વસ્થાનમાગચ્છતિ । પ્ણડકનનાદર્થ્ય તેષા ગતિનાસ્તિ ।

યેઽપ્તમાપ્તમનિન્તરતપ ક્રમ્ણેનાઽઽ માન ભાવયન્તિ તેષા જડ્ઘાચાર્ણનામક-
લ્થિ સમુપયતે, યે તયા લ્થ્યા યુક્તાસ્તિ જડ્ઘાચાર્ણા ઉચ્યન્તે । જડ્ઘાચાર્ણા-
સ્તિર્યગ્ગયા પ્ણકેનોપાતેનતત્રયોત્થ સ્ચક્રમ્દ્વીપ ગચ્છન્તિ, તત પર તેષા ગતિનાસ્તિ,
તત પ્રતિનિર્વર્તમાના પ્રથમોપાતેન નન્દાશ્વરમ્ દ્રાપમાગચ્છન્તિ, દ્વિતીયોપાતેન સ્વસ્થાનમ ।
તે પુનર્લ્થ્યગયા મેમ્ જિગમિપ્ત સ્વસ્થાનાદસોપત્યા પ્ણડકનનમપ્રિગેહન્તિ । તત પ્રતિ-
નિર્વર્તમાના પ્રથમોપાતેન નત્તનનમાગચ્છન્તિ, તતો દ્વિતીયોપાતેન સ્વસ્થાનમાયાતિ ।
પ્ણડકનનાદર્થ્ય જડ્ઘાચાર્ણાનામાપિ ગતિનાસ્તિ ।

પ્ણડકન તક ચલે જાતે હૈં । ફિર ત્હા મે લૌટકર પ્ણ હી ઊલાગ મેં અપને સ્થાન
પરે વાપિમ આજાતે હૈં । પ્ણડકન સે આગ ટનકા ગમન નહા હૈં । જડ્ઘાચાર્ણ નામકી
લ્થિ ડન માધુજનોં કો પ્રાપ્ત હોતી હૈં, જો નિરન્તર-અન્તર્ગહિત અપ્તમ કી તપસ્યા
મરતે હૈં । ટમ લ્થિસપત્ર મુનિજન યપ્તિ નિગટે ગમન કરે તો પ્રથમ હી ઉત્પાત
મેં તેરહવા દ્રાપ જો સ્ચક્રમ્ દ્વીપ હૈં વહા તક પહુંચ જાતે હૈં, ઇસકે આગે નહીં
જાતે હૈં । ક્યોં કિ આગ ટનકો ગતિ નહીં હોતી હૈં । વહા સે વાપિસ હોકર યે
પ્રથમ ઉપાત મેં નન્દીશ્વર દ્રાપ આ જાતે હૈં જૌર દ્વિતીય ઉત્પાત મેં અપન સ્થાન પર
આ જાતે હૈં । યદિ યે ઊપર કો ઓર ડહેં ઔર મેસ્પર્ષત પર જાને કી ઇચ્છાવાલે
હોં તો અપને સ્થાન સે પ્ણક હા ઉપાત મેં પ્ણડકન મ પહુંચ જાતે હૈં । વહા સે
જવ યે વાપિસ હોતે હૈં તો પ્રથમ ઉપાત મેં યે નડનન આજાતે હૈં ઔર ફિર
દ્વિતીય ઉપાત સે અપન સ્થાન પર । પ્ણડકન સે આગ જડ્ઘાચાર્ણાલોં કી મી ગતિ
નહીં હૈં ।

મુધી બય ડે, અને બીબ ઉત્પાતથી પડવન મુપી આલ્યા બય છે પબી
ત્યાથી પાછા આવતા એડ જ છલાગમા પોતાના સ્થાનપર પાછા આવી બય
છે પડવનથી આગળ તેમનુ ગમન નથી

જડ્ઘાચાર્ણ નામની લઘિવ એ સાધુઓને પ્રાપ્ત થાય છે કે જે નિરન્તર-
સર્વત અપ્તમ-અપ્તમની તપસ્યા કરે છે આ લઘિવવાળા મુનિજનો જે તિરછા
ગમન કરે તો પ્રથમ જ ઉત્પાતમા તેરમો કીપ જે ર્યઙ્ગર નામે કીપ છે,
ત્યાં મુપી પહોંચી બય છે, તેનાથી આગળ નથી જતા, કેમ કે આગળ
તેમની ગતિ થતી નથી ત્યાથી પાછા વળતા તેઓ પ્રથમ ઉત્પાતમા નદી-
શ્વરકીપ આવી બય છે, અને બીબ ઉત્પાતમા પોતાના સ્થાનપર આવી બય

ચારણલ્ધિસમ્પન્નો હિ સાધુ મલ ભગવદ્ગિતગણિતાનુયોગ વિજાય, સ્વેન સ્વેન ગમ્ય દ્વીપવનાદિક વિલોકયિતુમૌમુખ્યવગાત્ સ્વચ્છલ્ધિ સ્ફોટયિવા તત્ર તત્ર જિગમિષતિ । ગવા ચ તત્ર તત્ર યથાભગવદ્ગિત દ્વીપવનાદિક વિલોમ્ય સત્રાતાહ્લદ-
ધૈયાનિ વન્દતે, અથાત્ ભગવતોઽત્તાનિ જ્ઞાનાનિ સ્તૌતિ, સ્તુત્વા પ્રતિનિવર્તતે, પ્રતિ નિવૃત્ય ઇહ સ્વસ્થાનમાગચ્છતિ, આગય ઇદૃ ચૈયાનિ વન્દતે—અર્થાન્—જ્ઞાનાનિ સ્તૌતિ ।
જ્ઞાનાનન્ત્યાદ વહુવચનમ્ । સર્વમેતદ્ ભગવતામૃતેઽભિહિતમ્ । અધિકૃજિનાસુમિસ્તત્ર દ્રષ્ટ-
વ્યમ્ । ‘વિજ્ઞાહરા’ વિચાધરા—રોહિણીપ્રજ્ઞવ્યાદિવિવિધવિચાવિશેષધારિણ । ‘આગા

ચારણલ્ધિસમ્પન્ન સાધુજન પ્રમુદ્ધારા વર્ણિત ગણિતાનુયોગ કો જ્ઞાન કરકે અપનેર દ્વારા ગમ્ય દ્વીપવનાદિક કો દેરડને કે લ્યે ઉઠઠા કે વશવર્તી હો, અપનીર લ્ધિ કો પ્રગટ કરતે હૈ ઓર વહાર જાતે હૈ । ભગવાન્ ને દ્વીપવનાદિક કા સ્વરૂપ જૈસા કહા હૈ વૈસા વે વહા ઉસે દેરડતે હૈ ઓર અપાર આનન્દ સે પુલકિત હોતે હૈ । પ્રમુ કે અપાર જ્ઞાન કો અતિશય સ્તુતિ કરતે હૈ । ફિર વહા સે વાપિસ અપની જગહ પર આજાતે હૈ । આકર યહા પર મી ચૈત્યો કી અર્થાત્ પ્રમુ કે જ્ઞાન કી સ્તુતિ કરતે હૈ । યહ સર્વ પ્રકરણ ભગવતામૃત મે કહા હુઆ હૈ । જિન્હે અધિક જ્ઞાનને કી ઇચ્છા હો વહ વહા સે દેશ લેવે । કિતનેક મુનિ રોહિણી—પ્રજ્ઞસ્તિ—આદિ વિવિધ પ્રકાર કી વિદ્યાઓ કે ધારણ કરનેવાલે

છે જો તેઓ ઉપરની તરફ ઉઠે અને મેરૂ પર્વત પર જવાની ઇચ્છા કરે તો પોતાના સ્થાનથી એક જ ઉત્પાતમા પડકવનમા પહોંચી જાય છે ત્યાંથી જ્યારે તેઓ પાછા વળે ત્યારે પ્રથમ ઉત્પાતમા નદનવન આવી જાય છે, અને પછી બીજા ઉત્પાતમા પોતાના સ્થાન પર આવે છે પડકવનથી આગળ જ ઘાચારણવાલાની પણ ગતિ હોતી નથી

ચારણલ્ધિસમ્પન્ન સાધુજન પ્રમુદ્ધે વર્ણવેલા ગણિતાનુયોગને જાણીને પોતપોતાથી ગમ્ય દ્વીપવન આદિને જોવા માટે ઉત્ક્રાંત વશવર્તી થઈને પોતપોતાની લ્ધિને પ્રગટ કરે છે, અને ત્યા ત્યા જાય છે લગવાને દ્વીપવન આદિના સ્વરૂપ જોવા ડહેલા છે તેવા જ તેઓ ત્યા જાય છે, અને અપાર આનન્દથી પુલકિત થાય છે પ્રમુદ્ધ અપાર જ્ઞાનની અતિશય સ્તુતિ કરે છે પછી ત્યાંથી પાછા પોતાના સ્થાને આવી જાય છે આવીને અહીં પણ ચૈત્યની અર્થાત્ પ્રમુદ્ધ જ્ઞાનની સ્તુતિ કરે છે કેટલાએક મુનિ રોહિણી પ્રજ્ઞસ્તિ આદિ વિવિધ પ્રકારની વિદ્યાઓના ધારણ કરવાવાળા હતા કેટલાએક મુનિજન

હરા આગાસાડવાડે, અપ્પેગડયા કળગાવલિતવોકમ્મં પડિવળ્ળા, એવ
 ઇગાવલિ સુહાગસીહનિક્કીલિયં તવોકમ્મ પડિવળ્ળા, અપ્પેગડયા

સાડવાડે ' આકાશાનિપાતિન - આકાશ-અયોમ અનિપતતિ - અનિકામન્તિ - આકાશગામિ-
 વિદ્યાપ્રમાવાત્ - એ તે તથા । ' અપ્પેગડયા કળગાવલિતવોકમ્મ પડિવળ્ળા '
 અચ્ચેકકે કનઝાવલીતપ કર્મ પ્રતિપન્ના, ' એવ ' એવમ્ - અનેન પ્રકારેણ ' ઇગા-
 વલિ ' ઇકાવલી પ્રતિપન્ના, ઇકાવલીનામકૃતપ કર્મણ આદ્યનિગ્ધયોક્તા - ટતિ ન સા
 વિવ્રિયતે । ' સુહાગસીહનિક્કીલિય તવોકમ્મ પડિવળ્ળા ' હુહુક - મિહ - નિક્કી-
 ડિતમ્ - હુહુક - ઇડુ, સિંહનિક્કીડિત - સિંહગમન તદિય ચત્તપન્તન્ મિંહનીકીડિતમ્, ઇત-
 ત્તપો વચ્ચમાળમહામિંહનિક્કીડિતાડપેક્ષયા હુહુક, મિંહગમનઞ્ચ અતિક્રાન્તદેશાડપ્પલોક-
 નતો મપતિ, ઇવમતિકાતતપ સેવનન અપૂર્વતપમોડુનુઞ્ચાન યમ્મિન્ તત્ મિંહનિક્કી-

યે । કિત્તનેક એસે મુનિજન યે જો આકાશગામા યે । ઇન્કે પાસ આકાશગામિની વિદ્યા થી ।
 ઉસકે હી પ્રમાવ સે યે આકાશમેં ઉડતે યે । (અપ્પેગડયા કળગાવલિતવોકમ્મ પડિવળ્ળા
 એવ ઇગાવલિ સુહાગસીહનિક્કીલિય તવોકમ્મ પડિવળ્ળા) કિત્તનેક એસે મુનિજન યે
 જો કનઝાવલી તપ કો તપતે યે, ઓર કિત્તનેક મુનિજન ઇકાવલી તપ તપતે યે ।
 કિત્તનેક એસે યે જો હુહુસિંહનિક્કીડિત તપ કી આરાધના કરતે યે । ઇસ તપ કે
 સાથ "હુહુક" પદ કા પ્રયોગ હુઆ હે મો મહામિંહનિક્કીડિત તપકી અપેક્ષા
 સમક્ષના ચાહિયે । જિમ પ્રકાર સિંહ અપન દ્વારા અતિક્રાન્ત દેશ કો અપ્પલોકન
 કરતે હુણ આગે ૨ ગમન કરતા હૈ । ઉમા પ્રકાર ઇસ તપ મ મી અતિક્રાન્ત તપ
 કે સેવન કી અપેક્ષા રખતે હુણ અપૂર્વ ૨ તપો કા અનુઞ્ચાન ક્રિયા જાતા હૈ ।

એવા હતાડે જે આકાશગામી હતા તેમની પાને આકાશગામિની
 વિદ્યા હતી તેનાજ પ્રભાવથી તેઓ આકાશમા ઉડતા હતા (અપ્પેગડયા
 કળગાવલિતવોકમ્મ પડિવળ્ળા, એવ ઇગાવલિ સુહાગસીહનિક્કીલિય તવોકમ્મ પડિ
 વળ્ળા) ડેટલાડ એવા મુનિજનો હતા કે જે કનઝાવલી તપ તપતા હતા,
 અને ડેટલાડ મુનિજન એકાવલી તપ તપતા હતા ડેટલાડ એવા હતા
 જે હુહુમિહ-નિક્કીડિત તપની આરાધના કરતા હતા આ તપની માથે
 "હુહુક" પદનો પ્રયોગ થયો છે, તે મહામિંહનિક્કીડિત તપની અપેક્ષાએ
 સમજવો જોઈએ જે પ્રકારે મિહ પોતાથી અતિક્રાન્ત દેશને જોતો થડો
 આગળ આગળ ગમન કરે છે તેજ પ્રકારે આ તપમા પણ અતિક્રાન્ત તપના
 સેવનની અપેક્ષા રાખતા અપૂર્વ અપૂર્વ તપોનુ અનુઞ્ચાન કરવામા આવે છે

महालय सीहनीकीलिय तवोरुम्म पडिवण्णा, भद्रपडिमं महाभ-
द्रपडिम सव्वओभद्रपडिम आयंवल्लवद्धमाण तवोरुम्मं पडिव-
ण्णा, मासियं भिक्खुपडिम, एव दोमासियं पडिम, तिमासियं

डित तप कर्म प्रतिपन्ना, 'अप्पेगइया महात्थ सीहनीकीलिय तवोरुम्म पडि-
वण्णा' अप्पेक्के महासिंहनिष्कीडित तप कर्म प्रतिपन्ना, 'भद्रपडिम' भद्र
प्रतिमा 'महाभद्रपडिम' महाभद्रप्रतिमा, 'सव्वओभद्रपडिम' सर्वतोभद्रप्रतिमा
प्रतिपन्ना, 'आयंवल्लवद्धमाण तवोरुम्म पडिवण्णा' आचामान्णवर्द्धमानक तप-
कर्म प्रतिपन्ना । 'मासियं भिक्खुपडिम' मासिकीं भिक्षुप्रतिमा-मासपरिमाणा
मासिकी ता भिक्षुप्रतिमाम्-अभिग्रहरूपाम्, तत्र हि मास यावदेका दत्ति-अत्रिच्छिन्न-
दानम्, अर्थात्-अत्रिच्छिन्नधारया करस्थान्यादिभ्यः यद् भक्तं पानं च पतति सा-

(अप्पेगइया महालय सीहनीकीलिय तवोरुम्म पडिवण्णा) कितनेक मुनिजन महासिंह-
निष्कीडित तप करते थे । (भद्रपडिम महाभद्रपडिम सव्वओभद्रपडिम आयंवल्ल-
वद्धमाण तवोरुम्म पडिवण्णा) कितनेक मुनि ऐसे थे जो भद्रप्रतिमा, महाभद्र-
प्रतिमा एवं सर्वतोभद्रप्रतिमा-रूप तप का आराधन करते थे । कितनेक ऐसे भी थे
जो आयंवल्लवर्द्धमान तप को करते थे । इनका विस्तृत वर्णन अन्य शास्त्रों में है ।
(मासियं भिक्खुपडिम, एव दोमासियं पडिम तिमासियं पडिम जाव
सत्तमासियं भिक्खुपडिम पडिवण्णा) कितनेक मुनिराज ऐसे थे जो एकमासिक
भिक्षुप्रतिमा के धारी थे । इस प्रतिमा में एक महिने तक एक दत्ति होती है ।
भिक्षापात्र में अविच्छिन्नधारापूर्वक जो भिक्षा दाता के हाथ अथवा थाली आदिसे गिरती-

(अप्पेगइया महालय सीहनीकीलिय तवोरुम्म पडिवण्णा) डेटलाक मुनिजन
महासिंहनिष्कीडित तप करता होता (भद्रपडिम महाभद्रपडिम सव्वओभद्र
पडिम आयंवल्लवद्धमाण तवोरुम्म पडिवण्णा) डेटलाओड मुनियो ओवा होता
डे ओओ लद्रप्रतिमा महालद्रप्रतिमा तेमज्ज सर्वतोभद्रप्रतिमा इय तपनु-
आराधन करता होता डेटलाक ओवा पणु होता ओ आयंवल्लवर्द्धमान तप
करता होता आनु विस्तारपूर्वक वणुन अन्य शास्त्रोभा छे (मासियं भिक्खु
पडिम, एव दोमासियं पडिम तिमासियं पडिम जाव सत्तमासियं भिक्खुपडिम पडि
वण्णा) डेटलाओड मुनिराज ओवा होता डे ओ ओडमासिक भिक्षुप्रतिमाना
धारक होता आ प्रतिमाभा ओड भडीना संधी ओड दत्ति थाय छे भिक्षा

પડિમ જાવ સત્તમાસિય મિસ્ત્રુપડિમ પડિવળ્ળા, પદમં સત્તરાઈ-
દિય મિસ્ત્રુપડિમ પડિવળ્ળા જાવ તચ્ચ સત્તરાઈદિય મિસ્ત્રુ-

ત્તિ, પવ દ્વિતીયાવા સમ્યન્તા ઇકંસ્તિત્વદ્વિયુક્તા । પવ 'દોમાસિય
પડિમ' દોમાસિકીં પ્રતિમામ્ પ્રતિપન્ના । 'તિમાસિય પડિમ' ત્રૈમાસિકીં
પ્રતિમા પ્રતિપન્ના । 'જાવ સત્તમાસિય મિસ્ત્રુપડિમ પડિવળ્ળા' ચાત્ત
સપ્તમામિકીં મિન્નુપ્રતિમા પ્રતિપન્ના । 'પદમ સત્તરાઈદિય મિસ્ત્રુપડિમ પડિવળ્ળા
જાવ તચ્ચ સત્તરાઈદિય મિસ્ત્રુપડિમ પડિવળ્ળા' પ્રથમા સપ્તારિન્દિવા મિન્નુ-
પ્રતિમા પ્રતિપન્ના—યાવત્તૃતીયા સત્તગરિન્દિવા મિન્નુપ્રતિમા પ્રતિપન્ના । તન્ન સપ્તારિન્દિવા-

હૈ ઉસકા નામ દત્તિ હૈ । ઇસ પ્રકાર ૧ મહાન તરુ આહાર કી ઇક દત્તિ ઔર
પાની કી ઇક દત્તિ ગ્રહણ કી જાતા હૈ । ઇસા પ્રકાર દોમાસ પ્રમાણવાલી-મિન્નુપ્રતિમા
કો, તાન માસ કી પ્રમાણવાલી મિન્નુપ્રતિમા કો ચાત્ત માતમામ પ્રમાણવાલી મિન્નુપ્રતિમા
કો પાલન કરનેવાલે મુનિજન થે । દિમાસિક મિન્નુપ્રતિમામ ૨ દત્તિયાં આહાર કા ૨
દત્તિયાં પાની કી લી જાતા હૈ । ઇમ ક્રમિક વૃદ્ધિ સે સાતમાસ-પ્રમાણવાલી સપ્ત-
મિન્નુપ્રતિમા મ ૭ દત્તિયાં આહાર કી ઔર સાન દત્તિયાં પાની કી લી જાતા હૈ ।
(પદમ સત્તરાઈદિય મિસ્ત્રુપડિમ પડિવળ્ળા જાવ તચ્ચ સત્તરાઈદિય મિસ્ત્રુપડિમ
પડિવળ્ળા) ઔર પહેલી માત ત્વિનરાત કી મિન્નુપ્રતિમા ક, દૂસરી સાત ત્વિનરાત કી
મિન્નુપ્રતિમા ક, તથા તૈમરી સાત ત્વિનરાત કી મિન્નુપ્રતિમા કે ધારી થે । ઇન તાનો-

પાત્રમા અવિચ્છિન્ન-ધારાપૂર્વક જે ભિક્ષા દાતાના હાથે અથવા થાળીથી પડે
છે તેનું નામ દત્તિ છે આ પ્રકારે એક મહિના મુઝી આહારની એક દત્તિ
અને પાણીની એક દત્તિ ગ્રહણ કરાય છે એ પ્રકારે જે માનના પ્રમાણ
વાળી ભિક્ષુ-પ્રતિમાનુ, ત્રણ માસ પ્રમાણવાળી ભિક્ષુપ્રતિમાનુ, ચાવત્ સાત
માસ પ્રમાણ વાળી ભિક્ષુપ્રતિમાનુ પાલન કરવાવાળા મુનિજન હતા
દિમાસિકભિક્ષુપ્રતિમામા ૨ દત્તિ આહારની, ૨ દત્તિ પાણીની લેવાના આવે
છે આ પ્રકારે ક્રમિક વૃદ્ધિથી માત માનના પ્રમાણવાળી નક્ષત્ર ભિક્ષુપ્રતિ
મામા ૭ દત્તિ આહારની અને ૭ દત્તિ પાણીની લેવામા આવે છે (પદમ
સત્તરાઈદિય મિસ્ત્રુપડિમ પડિવળ્ળા જાવ તચ્ચ સત્તરાઈદિય મિસ્ત્રુપડિમ પડિવળ્ળા)
અને પહેલી માત દિવસ રાતની ભિક્ષુપ્રતિમાના, બીજી માત દિવસ-રાતની
ભિક્ષુપ્રતિમાના તથા ત્રીજી માત દિવસરાતની ભિક્ષુપ્રતિમાનાં ધારણે હતા
આ ત્રણેય સાત દિવસ-રાતની ભિક્ષુપ્રતિમાઓની વિધિ આ પ્રકારે છે—

પડિમં પડિવળ્ણા, અહોરાટ્રદિયં મિત્રુપડિમં પડિવળ્ણા, એક-

સન્ત ત્રિત્રિદિવાનિ=અહોરાત્રા યસ્યા સા સન્તરાત્રિત્રિવા=સન્તાઽહોરાત્રપ્રમાણા । પ્રથમાયા ચ ચતુર્થચતુર્થેન પાનકાઽઽહારનિરહિત ઉત્તાનકો વા પાર્થગાયી વા નિપયોપગતો વા પ્રામાદિભ્યો બહિર્વિહરતિ । દ્વિતીયા સન્તરાત્રિત્રિવાઽપ્યેવત્રિધૈઃ, નવમ્-દળ્ણાઽઽયતો વા લગ્ણડશાયી વા ઉત્કુટકો વા વિહરતિ । ણ્વ તૃતીયા સન્તરાત્રિદિવાઽપિ, નવમ્ વીરાઽઽ-સનિકો વા ગોદોહિકસ્થિતો વા આત્રકુન્જકો વાઽઽસ્તે । ‘અહોરાટ્રદિય મિત્રુપડિમ

સાત દિનરાત્રીની મિત્રુપ્રતિમાઓની વિધિ દસ પ્રકારની છે—પ્રથમ સન્તરાત્રિદિવ મિત્રુપ્રતિમામાં—અષ્ટમી મિત્રુપ્રતિમામાં—એકાન્તર ચત્રવિહાર ઉપવાસ કરતે હોય, ગ્રામમાંથી બહાર કાચોત્સર્ગ કરે, અને ત્રણ આસન કરે । અનેક નામ (૧) ઉત્તાનાસન=ચિત્ત હોય, સોના (૨) એકપાર્શ્વાસન=એક કવચથી સોના, અને (૩) નિપદાસન=પર્યાકાસનથી રહેવા । દસમી અને વીરસની સાત દિનરાત્રીની મિત્રુપ્રતિમાઓ—નવમી તથા દસમી મિત્રુપ્રતિમાઓમાંથી—એકી પ્રકારની છે । કેવલ આસનની ભેદ છે । નૌમીની ત્રણ આસન—દળ્ણાસન, લગ્ણડાસન, ઉત્કુટકાસન । (૧) દળ્ણાસન=દળ્ણાના સમાન સાથે શયન કરવા । (૨) લગ્ણડાસન=ઢેકે પાંચ પાંચની રીતે શયન કરવા અર્થાત્ મસ્તક અને પૈરોની પૃથ્વી પર સ્થાપીને પાંચ પાંચની રીતે શયન કરવા, (૩) ઉત્કુટકાસન=પૈરોની બાજુએ બેઠવા । દસમીની ત્રણ આસન—વીરાસન, ગોદોહિકાસન, આત્રકુન્જાસન । (૧) વીરાસન=પૃથ્વી પર પૈર રાખીને સિંહા-

પ્રથમ સન્તરાત્રિદિવ મિત્રુપ્રતિમામાં—અષ્ટમી મિત્રુપ્રતિમામાં—એકાન્તર ચત્રવિહાર ઉપવાસ કરતા ગામથી બહાર જઈ કાચોત્સર્ગ કરવો અને ત્રણ આસન કરવા તેમના નામ—(૧) ઉત્તાનાસન=ચિત્ત થઈને સુવુ (૨) એકપાર્શ્વાસન=એક પડખે રહી સુવુ, અને (૩) નિપદાસન=પર્યાકાસનથી રહેવું બીજી અને ત્રીજી સાત દિવસ—રાત્રીની મિત્રુપ્રતિમાઓ—નૌમી અને દશમી મિત્રુપ્રતિમાઓ—પણ આ પ્રકારની છે કેવલ આસનમાં ફેર છે નવમી પ્રતિમાના ત્રણ આસન—દળ્ણાસન, લગ્ણડાસન, ઉત્કુટકાસન (૧) દળ્ણાસન=દળ્ણાની પેઠે સીધા સુઈ જવું, (૨) લગ્ણડાસન=નાજી લાગડાની પેઠે શયન કરવું અર્થાત્ માથું અને એડી (પાની) ને પૃથ્વી પર લગાડી પીઠને અધર રાખી સુવું, (૩) ઉત્કુટકાસન=પગના બલથી (ઉભા રહી પગે) બેસવું ।

દશમી પ્રતિમાના ત્રણ આસન—વીરાસન, ગોદોહિકાસન, આત્રકુન્જાસન (૧) વીરાસન=પૃથ્વી પર પગ રાખીને સિંહાસન પર બેઠવાની પેઠે

રાંદિયં મિશ્નુપટિમ પટિવળ્ણા, સત્તસત્તમિયં મિશ્નુપટિમં,

પટિવળ્ણા ' અહોરાત્રિદિવા મિશ્નુપ્રતિમા પતિપન્ના—અહોરાત્રિકીમિત્યર્થ । અત્ર—રાત્રિ-
ન્દિવળ્ણાન્દો રાત્રિપરો ગોચ્ય । અસ્થાન્ન પટ્ટોપવાસિકો પ્રામાન્નિયો વહિ પ્રલ્મ્વમુજ-
સ્તિષ્ઠતિ । ' એકરાંદિય મિશ્નુપટિમ પટિવળ્ણા ' એકરાત્રિન્દિવામ્=એકરાત્રપ્રમાણા
મિશ્નુપ્રતિમા પ્રતિપન્ના, અગાપિ ' રાત્રિન્દિવ ' ગત્તો ગત્રિપરો ગોચ્ય । અસ્થા ચાડ્યમ-
મત્તિકો પ્રામાદ નહિત્તિપદનનગાત્રોડનિમિપનયન શુષ્કપુદ્ગલનિવદ્વદિર્જિનમુદ્રાસ્થાપિ-

સન પર નૈઠે હુળ કે સમાન ઘુટને અલગ ૨ મ્સક્ર વિના સહોરે સ્થિર રહના, (૨)
ગોદોહિકાસન—ગોદોહિકા કે સમાન નૈઠના અર્થાત્ જૈસે ગાય દૂહને વાળા જન દૂધ દૂહતા
હૈ તત્ત વહ અપન નોનાં પૈરોં કે અગ્રભાગ કે સહોરે વૈઠતા હૈ, ઉસી પ્રકાર વૈઠના ।
(૩) આપ્રકુજકાસન=આપ્રફલ કે સમાન કૂચડે હોકર સ્થિર રહના । આઠના નૌમી
દગમી પ્રતિમા મેં તૌન ૨ આસન નતાયે હૈ, ઉન તાન તૌન મ સે કિસી એક આસન સે
રહે । તથા (અહોરાંદિય મિશ્નુપટિમ પટિવળ્ણા) ગ્યારહવીં અહોરાત્રિક મિશ્નુપ્રતિમા
કે ધારક યે । ઇસમેં ચઝવિહાર વેલા ક્રિયા જાતા હૈ, ઓર ગામ કે વાહર આઠ પ્રહાર
તક કાઠસગ ક્રિયા જાતા હૈ । (એકરાંદિય મિશ્નુપટિમ પટિવળ્ણા) વાગ્હનીં
એકરાત્રિક મિશ્નુપ્રતિમા કે ધારક યે । ઇસમેં ચઝવિહાર તેલે કે દિન ગામ સે વાહર
સ્મગાન ભૂમિ મ જાકર કિસા એક પુદ્ગલ પર દષ્ટિ સ્થિર કરકે ચાર પ્રહરોં તક
કાચોસર્ગ ક્રિયા જાતા હૈ । ઇન સમી પ્રતિમાઆ—અભિપ્રહવિગેષો મેં સમી કા

ગોઠણે! જુદા જુદા રાખીને ટેડો લીધા વિના સ્થિર રહેવું, (૨) ગોદોહિકાસન-
ગોદોહિકાની પેઠે બેસવું અર્થાત્ જેમ ગાય દોહવાવાળો બનારે દૂધ દોહે છે
ત્યારે તે પોતાના બન્ને પગના અગ્રભાગને ટેડે બેસે છે, તેવી જ રીતે બેસવું (૩)
આપ્રકુજકાસન—આપ્રફલની પેઠે પડા થઈને સ્થિર રહેવું આંખી નોમી
અને દશમી પ્રતિમામા ત્રણ ત્રણ આસન બતાવ્યા છે તે ત્રણ ત્રણમાથી કોઈ
પણ એક આમનથી રહેવું તથા (અહોરાંદિય મિશ્નુપટિમ પટિવળ્ણા) અહોરાત્ર
દિવસરાત્રની અગ્યારમી લિશ્નુપ્રતિમાના ધારકો હતા આમા ચૌવિહાર
છઠ ડગલ છે, અને ગામની બહાર આં પહોરનો વાઉમગ ડરાય છે (એકરાંદિય
મિશ્નુપટિમ પટિવળ્ણા) બારમી એકરાત્રિક લિશ્નુ પ્રતિમાના ધારક હતા
આમા ચૌવિહાર તથા અર્ધમને દિવસે ગામથી બહાર સ્મગાન ભૂમિમા જઈને
એક પુદ્ગલપર દષ્ટિ સ્થિર કરીને વાચોત્સર્ગ ડરાય છે આ બધી પ્રતિમાઓમા

તપાદ્ પ્રલખિતમુજસ્તિ' ઈતિ । પ્તામુ પ્રતિમામુ ન સર્વપામધિકાર , કિંતુ વિગિષ્ટમ્હનનવનામવ । આહ ચ, 'પઢિવજ્જઇ ઇયાઓ, સવયળ-ધિઇ-જુઓ મહાસત્તો । પઢિમાઝ ભાવિયપ્પા સમ્મ ગુરુણા અણુન્નાઓ ॥ ૧ ॥' ઈતિ, 'સત્તસત્તમિય મિચ્છુપપ્પિમ' સત્તમમમિકા મિચ્છુ-પ્રતિમા-સપ સત્તમાનિ ણિનાનિ યસ્યા સા સપસપમિકા, ઇય ચ સપમિણિનાના સપર્કર્મવતિ અર્થાત્-સપ્તમિ સત્તાઽર્હૈરિતિ । તત્ર ચ પ્રથમદિને એકા દત્તિર્ભક્તસ્ય, પ્કૈય દત્તિ પાનકસ્ય, એવ દ્વિતીયાન્તિપુ ણિનેપુ ક્રમેગેકેકન્તિવૃદ્ધ્યા સપમન્નિન સપ દત્તય । એવમ્

અધિકાર નહા દૈ, કિંતુ વિગિષ્ટ મ્હનનામલે દાં ફન પ્રતિમાઝાં કા આરાધન કર સકતે હૈ । રૂઠા મા હૈ- 'પઢિવજ્જઇ ઇયાઓ, સવયળ-ધિઇ-જુઓ મહાસત્તો । પઢિમાઝ ભાવિયપ્પા, સમ્મ ગુરુણા અણુન્નાઓ ॥' ઝાયા-પ્રતિપદ્યતે એતા મ્હનન-ધૃતિ-યુતો મહાસત્ત્વ । પ્રતિમા ભાવિતાત્મા, સમ્યગ્ગુરુણા અનુનાત ॥ અર્થાત્-મહાસત્ત્વગાલી, સહનન ઓર ધૈર્ય સે યુક્ત ભાવિતાત્મા મુનિજન હી ગુરુ સે સમ્યક્ અનુનાત હોકર ફન પ્રતિમાઓં કો સ્વીકાર કરતે હૈ । તથા (સત્તસત્તમિય મિચ્છુપપ્પિમ) સાત હૈ સાતવેં દિન જિસમે એસી મિચ્છુપ્રતિમા કે અર્થાત્ ઝનપચાસ દિન કો મિચ્છુપ્રતિમા કે ધારક થે । યહ પ્રતિમા સાતસત્તાહોં મ કી જાતી હૈ । ફસમે પ્રથમ સત્તાહ કે પ્રથમદિન મે એક દત્તિ આહાર કી ઓર એક દત્તિ પાની કી લી જાતી હૈ, દ્વિતીય-દિન મે દો દત્તિયોં આહાર કા ઓર દો દત્તિયોં પાની કી લી જાતી હૈ । ફસી તરહ પ્રતિદિન એક એક દત્તિ કો વૃદ્ધિ સે સાતવે દિન સાત દત્તિયોં આહાર કી ઓર

અભિચ્છદ્ધ વિશેષોમા બધાને અધિકાર નથી, પરંતુ વિશિષ્ટસહનનવાલા જ આ બધી પ્રતિમાઓનું આરાધન કરી શકે છે કહ્યું પણ છે-

“પઢિવજ્જઇ ઇયાઓ, સવયળ-ધિઇ-જુઓ મહાસત્તો ।

પઢિમાઝ ભાવિયપ્પા, સમ્મ ગુરુણા અણુન્નાઓ” ॥

ઝાયા-પ્રતિપદ્યતે એતા સહનન-ધૃતિયુતો મહાસત્ત્વ ।

પ્રતિમા ભાવિતાત્મા, સમ્યગ્ગુરુણા અનુજાત ॥

અર્થાત્ મહાસત્ત્વશાલી મહનન અને ધૈર્યથી યુક્ત ભાવિતાત્મા મુનિજન સમ્યક્ અનુનાત થઈને અર્થાત્ શુકની આજા લઈને, પ્રતિમાઓનાં સ્વીકાર કરે છે તથા (સત્તસત્તમિય મિચ્છુપપ્પિમ) સાતઠે સાતમે દિવસ જેમા એવી મિચ્છુપ્રતિમાના અર્થાત્ ઓગણપચાસ દિવસની મિચ્છુપ્રતિમાના ધારક હતા, આ પ્રતિમા સાત મહનાહોમા કરાય છે તેમા પ્રથમ મહનાહના પ્રથમ દિવસે એક દત્તિ આહારની અને એક દત્તિ પાણીની લેવાય છે બીજે

અદ્વઅદ્વમિય મિશ્નુપડિમ, જવજવમિય મિશ્નુપડિમ, દસદસ-

‘અદ્વઅદ્વમિય ‘મિશ્નુપડિમ’ અષ્ટાષ્ટમિકા મિશ્નુપ્રતિમામ્, ‘જવજવમિય’ નવનવમિકા મિશ્નુપ્રતિમામ્, ‘દસદસમિય’ દશદશમિકા મિશ્નુપ્રતિમામ્, નવનમ્-દત્તિવૃદ્ધિ

સાત દત્તિયાં પાની કી લી જાતી હૈ। इसी प्रकार दूसरे सप्ताह से लेकर सातवे सप्ताह तक की दत्तियों क प्रिय म भी समझना चाहिये। इस प्रकार आहार और पानी की सब दत्तियाँ ३९२ होती ह। तथा (अद्वअद्वमि य मिश्रुपडिम) अष्टाष्ट-मिक मिश्रुप्रतिमा के धारक थे। यह मिश्रुप्रतिमा आठ अष्टाहं म अर्थात् चौसठ दिनों म की जाती हे। इसम प्रथम अष्टाह के प्रथम दिन में एकदत्ति आहार की और एक दत्ति पानी की ली जाती है। प्रत्येक दिन म एक एक दत्ति की वृद्धि होने के कारण आठवें दिन में आठ दत्तियाँ आहार की और आठ दत्तियाँ पानी का ली जाती हैं। इसी प्रकार अष्टाष्ट सातों अष्टाहों के बारे म भी समझना चाहिये। इस प्रकार आहार और पानी की कुल दत्तियाँ ५७६ होती ह। तथा (नवनवमि य मिश्रुपडिम) नवनवमिका मिश्रुप्रतिमा के धारक थे। यह मिश्रुप्रतिमा नौ नवाहों में, अर्थात् ८१ दिनों म पूरी होती है। प्रत्येक नौ दिना के अंतिम दिन म एक एक दत्ति की वृद्धि होने से नौ दत्तियाँ आहार की और नौ दत्तियाँ पानी की होती है।

દિવસે જે દત્તિ આહારની અને જે દત્તિ પાણીની લેવાય છે એવી રીતે પ્રતિદિન એક એક દત્તિના વધારાથી સાતમે દિવસે ૭ દત્તિ આહારની અને ૭ દત્તિ પાણીની લેવાય છે આ પ્રકારે બીજા સપ્તાહથી લઈને ૭ મા સપ્તાહ સુધીની દત્તિઓના વિષયમા પણ સમજી લેવું જોઈએ આ પ્રકારે આહાર અને પાણીની બધી દત્તિઓ ૩૯૨ થાય છે તથા (અદ્વઅદ્વમિય મિશ્નુપડિમ) અષ્ટાષ્ટમિક લિશ્નુપ્રતિમાના ધારકો હતા આ લિશ્નુપ્રતિમા આઠ અષ્ટાહોમા અર્થાત્ ચોસઠ દિવસોમા ઢરાય છે તેમા પ્રથમ અષ્ટાહના (અઠવાડિયાના) પ્રથમ દિવસે એક દત્તિ આહારની અને એક દત્તિ પાણીની લેવાય છે પ્રત્યેક દિવસે એક એક દત્તિનો વધારો થવાના કારણે આઠમે દિવસે આઠ દત્તિઓ આહારની અને આઠ દત્તિઓ પાણીની લેવાય છે એજ પ્રકારે બાકીના ૭ અષ્ટાહો (અઠવાડિયા)ના બારામા પણ સમજી લેઈએ એવી રીતે આહાર અને પાણીની કુલ દત્તિઓ ૫૭૬ થાય છે તથા (નવનવમિય મિશ્નુપડિમ) નવનવમિકા લિશ્નુપ્રતિમાના ધારકો હતા આ લિશ્નુપ્રતિમા નવનવાહોમા અર્થાત્ ૮૧ દિવસોમા પૂરી થાય છે પ્રત્યેક નવ

મિયં મિમ્સુપડિમં, શુદ્ધિય મોયપડિમ પડિવળ્ળા, મહલ્લિય મોય-
પડિમં પડિવળ્ળા, જવમજ્ઞં ચદપડિમ પડિવળ્ળા, વર-

સત્યાન્તમેળ કાર્યા । કેચિન્ ‘શુદ્ધિય મોયપડિમ પડિવળ્ળા’ ક્ષુદ્ધિકા મોક પ્રતિમા પ્રતિપન્ના, અસ્થા ક્ષુદ્ધકચ મહત્ત્વપેક્ષયા ચોગ્યમ્ । તથા ‘મહલ્લિય મોય પડિમ પડિવળ્ળા’ મન્તી મોકપ્રતિમા પ્રતિપન્ના । અનયો પ્રતિમયોગ્યાન્યા પ્રથાન્તરે વિલોકનીયા । ‘જવમજ્ઞં ચદપડિમ પડિવળ્ળા’ યવમન્યા ચદ્રપ્રતિમા પ્રતિ પન્ના—યવસ્યેવ મય યમ્યા સા યવમન્યા, ચન્દ્ર ઇવ કલાવૃદ્ધિહાનિમ્યા યા પ્રતિમા સા ચન્દ્રપ્રતિમા, તથા હિ શુક્લપ્રતિપદિ—એક કવલમ્ અમ્યવદ્વય પ્રનિર્નિમેકૈક

इस प्रकार आहार और पानी की सत्र दत्तियाँ ८१० होती हैं । तथा (तसदसमिय मिम्सुपडिम) दशदशमिका मिभुप्रतिमा के धारक थे । यह मिभुप्रतिमा दश दशाहो मे, अथात् सौ दिनों मे पूरी होती है । इसमे प्रत्येक दशवें दिनमें दस दत्तियाँ आहार की और दस दत्तियाँ पानी की होती हैं । इस प्रकार आहार और पानी की कुल दत्तियाँ ११०० होती हैं । कितनेक मुनिजन (शुद्धिय मोयपडिम पडिवल्ल) क्षुद्रक मोकप्रतिमा के धारक थे । तथा—(महल्लिय मोयपडिम पडिवल्ल) महामोकप्रतिमा के धारक थे । तथा कितनेक मुनिजन (जवमज्ज्ञ चदपडिम पडिवल्ल) यवमय चन्द्र-प्रतिमा के धारक थे । इस प्रतिमा मे शुक्ल पक्ष की एकम तिथि मे एक कवल आहार किया जाता है । प्रतिदिन एक एक कवल की वृद्धि से पूर्णिमा मे १५ कवल आहार

દિવસોના અતના દિવસે એઠ એક દત્તિની વૃદ્ધિ થવાથી નવ દત્તિઓ આહારની અને નવ દત્તિઓ પાણીની થાય છે આ પ્રકારે આહાર અને પાણીની બધી દત્તિઓ ૮૧૦ થાય છે તથા (તસદસમિય મિમ્સુપડિમ) દશદશમિકા ભિક્ષુ પ્રતિમાના ધારકો હતા આ ભિક્ષુપ્રતિમા દશ દશાહોમા અર્થાત્ સો દિવસોમા પૂરી થાય છે એમા પ્રત્યેક દશમા દિવસે દશ દત્તિઓ આહારની અને દશ દત્તિઓ પાણીની હોય છે આ પ્રકારે આહાર અને પાણીની કુલ દત્તિઓ ૧૧૦૦ થાય છે કેટલાક મુનિજન (શુદ્ધિય મોયપડિમ પડિવળ્ળા) ક્ષુદ્ધકમોકપ્રતિમાના ધારક હતા તથા (મહલ્લિય મોયપડિમ પડિવળ્ળા) મહામોક પ્રતિમાના ધારક હતા તથા કેટલાક મુનિજન (જવમજ્ઞ ચદપડિમ પડિવળ્ળા) યવમધ્યચ દ્રવ્યપ્રતિમાના ધારક હતા આ પ્રતિમામા શુક્લપક્ષની એઠમ તિથિમા એક ડોળિઆનો આહાર કરાય છે પ્રતિદિન એક એક ડોળિઆનો વધારો

મજ્ઞ ચદપડિમં પડિવણ્ણા, વિવેગપડિમ વિઓસગ્ગપડિમં ઉવ-

કવલવૃદ્ધચા પશ્ચદગ પૌર્ણમાસ્યા, કૃષ્ણપ્રતિપદિ ચ પશ્ચદગૈય મુક્ત્યા દિત્તીયાદૌ પ્રતિ-
દિનમ્ એકૈકકનલ્હાન્યા અમાવાસ્યાયામેકમેવ યસ્યા મુદ્કે સા સ્થૂલમધ્યત્વાદ યવ-
મયેતિ તા પ્રતિપન્ના । ‘વૃદ્ધ-(૨૩)મજ્ઞ ચદપડિમ પડિવણ્ણા’ વજ્રમયા ચન્દ્ર-
પ્રતિમા પ્રતિપન્ના—વજ્રસ્યેય મય યસ્યા સા તથા, યસ્યા હિ કૃષ્ણપ્રતિપદિ પશ્ચદગ કનલ્હાન
મુક્ત્યા તત પ્રતિપ્તિમેકૈકહાન્યા અમાવાસ્યાયામેક, શુક્લપ્રતિપદિપિ એકમેવ, તતો દિત્તી-
યાદૌ પુનરેકૈકવૃદ્ધચા પૌર્ણમાસ્યા પશ્ચદગ મુદ્કે સા તમયત્વાદવજ્રમયા ઇતિ તા પ્રતિ-

ક્રિયા જાતા છે । તથા કૃષ્ણપક્ષ કી એકમ તિથિ મે ૧૫ કનલ આહાર ક્રિયા જાતા
છે, ઓર દિત્તીયા સે એક એક કનલ ઘડાને સે અમાવાસ્યા તિથિ મેં માત્ર એક કવલ
આહાર ક્રિયા જાતા છે । જૈસે—યવ કા મધ્યભાગ સ્થૂલ હોતા છે, ડસી પ્રકાર ઇસ
પ્રતિમા કા મી મધ્યભાગ પૂર્ણિમા ઓર કૃષ્ણ પક્ષકી એકમ, પન્દર પન્દર કવલ આહાર-
લેને કે કારણ સ્થૂલ છે । ઇસલિયે ઇસ પ્રતિમા કો ‘યમમધ્યચન્દ્રપ્રતિમા’ કહતે છે ।
તથા—ત્રિતનેક મુનિજન (વૃદ્ધમજ્ઞ ચદપડિમ પડિવણ્ણા) વજ્રમધ્ય ચન્દ્રપ્રતિમા કો
ધારણ ક્રિયે હુએ થે । યહ પ્રતિમા કૃષ્ણપક્ષ કી એકમ કે દિન પન્દર કનલ આહાર
કર કે પ્રારમ્ભ કી જાતી છે । પ્રતિદિન એક એક કવલ ઘડાને સે અમાવાસ્યા મે એક
કનલ તથા—શુક્લપક્ષ કી એકમતિથિ મે એક કનલ આહાર ક્રિયા જાતા છે । ફિર
પ્રતિદિન એક એક કનલકી વૃદ્ધિ સે પૂર્ણિમા કે દિન પન્દર કનલ આહાર લિયા જાતા

કરવાનો હોવાથી પૂનમના દિવસે ૧૫ કોળિઆનો આહાર કરાય છે, તથા કૃષ્ણપક્ષની
એકમ તિથિએ ૧૫ કોળિઆનો આહાર કરાય છે, અને બીજીથી એઠ એઠ
કોળિઆનો આહાર ઘટાડતા અમાવાસ્યા તિથિમા માત્ર એક કોળિ
આનો આહાર કરાય છે જેમ યવનો મધ્યભાગ સ્થૂલ હોય છે તેવી જ રીતે
આ પ્રતિમામા પણ મધ્યભાગ પૂનમ અને કૃષ્ણપક્ષની એકમ, પદર પદર
કોળિઆ આહાર લેવાને કારણે, સ્થૂલ છે, તેથી આ પ્રતિમાને ‘યવમધ્ય
ચન્દ્રપ્રતિમા’ કહે છે તથા ડેટલાક મુનિજન (વૃદ્ધમજ્ઞ ચદપડિમ પડિવણ્ણા)
વજ્રમધ્યચન્દ્રપ્રતિમાને ધારણ કરવાવાળા હતા આ પ્રતિમા કૃષ્ણપક્ષની
એકમને દિવસે પદર કોળિઆ આહાર લઈને શરૂ કરાય છે પ્રતિદિન એક
એક કોળિઆ આહાર ઘટાડતા અમાવાસ્યાને દિવસે એક કોળિઆ તથા
શુક્લ પક્ષની એકમ તિથિએ એક કોળિઆ આહાર કરાય છે પછી પ્રતિદિન

હાણપડિમ પડિસલીળપડિમ પડિવળ્ળા સજમેળ તવસા અપ્પાણં
ભાવેમાળા વિહરતિ ॥ સૂ ૨૪ ॥

પન્ના । તથા—કેચિત્ ‘વિવેગપડિમ’ વિવેગપન્નિમા—વિવેગ = ત્યાગ, મ વ
આતરાગા કપાયાત્રીના ગાળાગા ન ગગગ્રીગનુનિતભક્તપાનાત્રીનામ્, તસ્ય પ્રતિમા=પ્રતિ
પત્તિર્વિવેગપ્રતિમા તા, ‘વિઓસગ્ગપડિમ’ ચ્યુત્સર્ગપ્રતિમા=કાયોસર્ગપ્રતિમામ્,
‘ઉવહાણપડિમ’ ઉપધાનપ્રતિમામ્—મોક્ષ પ્રતિ ઉપ=સામીપ્યેન દધાતિ=નયતીચુપ-
ધાનમ્—અનશનાદિક તપસ્તદ્વિપયા પ્રતિમા=અભિપ્રસ્તા, તથા ‘પડિસલીળપડિમ’
પ્રતિવેદીનપ્રતિમા=ક્રોધાન્નિરોધાઽભિપ્રહ ‘પડિવળ્ળા’ પ્રતિપન્ના મયમેન તપસા
આત્માનમ્ ભાવયત વિહરન્તિ ॥ સૂ ૨૪ ॥

હૈ । જૈસે વજ્રકા મધ્યભાગ પતલા હોતા હૈ उसी प्रकार इस प्रतिमा का भी मयमाग
अमावास्या और शुक्लपक्ष की एकम, एक एक कवल आहार लेने के कारण पतला
है, इसीलिये इस प्रतिमा को ‘वज्रमयचन्द्रप्रतिमा’ कहते हैं । तथा कितनेक मुनिजन
‘विवेगपडिम्’ विवेकप्रतिमाके अथात् आभ्यतरिक कपायादिकों के, तथा—गण,
स्वशरीर और अकल्पनीय भक्तपानादिकों के त्याग की प्रतिमा के, ‘विओसग्गपडिम्’
व्युत्सर्गप्रतिमा के, अथात् कायोसर्गप्रतिमा के, ‘उवहणपडिम्’ उपधान प्रतिमा के
अर्थात् अनशनादिरूप उग्र तपस्या की प्रतिमा के, तथा—(पडिस्लीणपडिम्)
प्रतिस्लीन प्रतिमा के अथात् क्रोध आदि कपायों के निरोध करने के अभिप्राह के
(पडिवण्णा) धारक थे । पूर्वोक्त सभी प्रकार के मुनिराज सत्रह प्रकार के समय से

એક એક ડોળિઓ વધારતા જઈ પૂનમને દિવસ પદર ડોળિઆ આહાર લેવાય
છે જેમ વજ્રને મધ્યભાગ પાતળો હોય છે તેવી જ રીતે આ પ્રતિમામા
પણ મધ્યભાગ—અમાવાસ્યા અને શુક્લ પક્ષની એકમ, એક એક ડોળિઓ
આહાર લેવાના ઠારણે પાતળો છે, એ માટે જ આ પ્રતિમાને “વજ્રમધ્ય-
ચંદ્રપ્રતિમા” કહેવાય છે તથા કેટલાએક મુનિજન (વિવેગપડિમ) વિવેક
પ્રતિમાના અર્થાત આભ્યતરિક કપાય આદિના, તથા—ગણના, પોતાના
શરીરના અને અકલ્પનીય ભોજન પાન આદિના ત્યાગની પ્રતિમાના (વિઓસગ્ગપડિમ)
વ્યુત્સર્ગપ્રતિમા એટલે કાયોત્સર્ગપ્રતિમાના, (ઉવહાણપડિમ) ઉપધાનપ્રતિમાના
અર્થાત્ અનશન આદિરૂપ ઉગ્ર તપસ્યાની પ્રતિમાના, તથા (પડિસ્લીળપડિમ)
પ્રતિસ્લીનપ્રતિમાના અર્થાત્ ક્રોધ આદિ કપાયોના નિરોધ કરવાના અભિપ્રહના
(પડિવળ્ળા) ધારક હતા પૂર્વોક્ત સર્વ પ્રકારના મુનિરાજ સત્તર પ્રકારના સય-

मूलम्—तेण कालेण तेण समएणं समणस्स भगवओ महावीर-
स्स अंतेवासी वहवे थेरा भगवंतो जाइसपण्णा कुलसंपण्णा
वलसंपण्णा रुवसपण्णा विणयसंपण्णा णाणसंपण्णा दसणसंपण्णा

टीका—‘तेण कालेण’ इत्यादि । तस्मिन् काले तस्मिन् समये श्रमणस्य भग-
वतो महावीरस्य ‘अंतेवासी’ अंतेवासिन—शिष्या वहव स्थविरा = चिरतरकाल-
पालितश्रमणपर्याया, भगवन्त = सयमगोभाशालिन, एषा विशेषणान्याह—‘जाइ-
सपण्णा’ जातिसम्पन्ना—उत्तममातृवशयुक्ता, एवम् ‘कुलसपण्णा’ कुलसम्पन्ना—श्रेष्ठ-
पैतृवशयुक्ता, ‘वलसपण्णा’ वलसम्पन्ना—वल—महननसमुत्थित पराक्रम, तेन सम्पन्ना-
युक्ता, ‘रुवसपण्णा’ रूपसम्पन्ना—रूपम्—आकृति—सुन्दराऽऽकारस्तेन युक्ता । ‘विण-
तथा वारह प्रकार के तप से आत्मा को भाजित करते हुए विचरते थे ॥ सू० २४ ॥

‘तेण कालेण तेण समएण’ इत्यादि.

(तेण कालेण तेण समएण) उसकाल उस समय में (समणस्स भगवओ महा-
वीरस्स अंतेवासी वहवे थेरा भगवतो) श्रमण भगवान् महावीर के अंतेवासी—शिष्य
अनेक स्थविर भगवन्त थे । दीक्षापथाय से युक्त एव धर्म से प्रचलित को पुन धर्म में स्थिर
करनेवाले को स्थविर कहते हैं । सयमगोभासे जो युक्त हों उन्हें ‘भगवन्त’ कहते हैं ।
ये (जाइसपण्णा) जातिसम्पन्न—उत्तममातृवश के थे, और (कुलसपण्णा) कुल-
सम्पन्न—उत्तमपितृवश के थे । (वलसपण्णा) सहनननामकर्मसे प्राप्त वल से विशिष्ट
थे । (रुवसपण्णा) सुन्दर आकृतिवाले थे । (विणयसपण्णा) जिससे अष्टविध कर्ममल

भथी तथा पार प्रदार्शना तपथी आत्माने लावित करता विचरता होता (सू. २४)

‘तेण कालेण तेण समएण’ इत्यादि

(तेण कालेण तेण समएण) ते काल ते समयमा (समणस्स भगवओ
महावीरस्स अंतेवासी वहवे थेरा भगवतो) श्रमणु लगवान् महावीरना
अंतेवासी—शिष्य अनेक स्थविर लगवतो होता धर्मथी चलायमान यता
साधुओंने करीथी धर्ममा स्थिर करवावाजाने स्थविर ठहरे छे वे सयम-
शोभावाणा होय तेभने लगवत कहे छे तेओ (जाइसपण्णा)
जातिसम्पन्न—उत्तम मातृवशना होता, अने (कुलसपण्णा) कुल सम्पन्न—उत्तम
पितृवशना होता (वलसपण्णा) सहनननामकर्मथी प्राप्त थयेल मलवडे
विशिष्ट होता (रुवसपण्णा) सुन्दर आकृतिवाला होता (विणयसपण्णा) बेनाथी

ચરિત્તસંપણ્ણા લજ્જાસપણ્ણા લાઘવસંપણ્ણા ઓયંસી તેયંસી

યસપણ્ણા' વિનયસમ્પન્ના - વિનયતેઽપનીયતે- સસ્ટેગકારકમષ્ટત્રિધ કર્મયેન સ વિનય - અમ્યુત્થાનાદિ-ગુરુસેવાલક્ષણ તેન યુક્તા, 'જાણસપણ્ણા' જ્ઞાસપન્ના, જ્ઞાન-શ્રુતચારિત્ર-લક્ષણ તેન યુક્તા, 'દસણસપણ્ણા' દર્શનસમ્પન્ના -દર્શન-સમ્યક્ત્વ તેન યુક્તા 'ચરિત્ત-સપણ્ણા' ચરિત્રસમ્પન્ના ચરિત્ર-સમિતિગુણ્યાદિક તેન યુક્તા, 'લજ્જાસપણ્ણા' લજ્જા-સમ્પન્ના લજ્જા-સયમવિરાધનાયા હૃદયસંકોચરૂપા તથા યુક્તા, 'લાઘવસપણ્ણા' લાઘવસમ્પન્ના લાઘવદ્રવ્યતો ઽત્ત્વોપધિતા, ભાવતો ગૌરવત્રયત્યાગ -તેન યુક્તા, 'ઓયસી' ઓજસ્વિન, ઓજો-માનસી શક્તિસ્તદ્વન્ત, 'તેયસી' તેજસ્વિન -તેજ અન્તર્વહિર્દેદીપ્યમાન ત્તેજોલેશ્યાદિ વા તદ્વત, 'વચ્ચસી' વચસ્વિન, વચ આદેયવચન-સૌભાગ્યાયુપેતમેષામસ્તાતિ તે વચસ્વિન,

અપનીત-નષ્ટ હોતા હૈ વહ વિનય હૈ, એસે વિનય સે યુક્ત થે । ગુરુઓં કે આને એવ જાને આદિ પર સહે હોના ક્રિયાદિક ક્રિયાએં સત્ર વિનય કે હી અન્તર્ગત હૈ । (જાણ-સપણ્ણા) વિશિષ્ટજ્ઞાન સે સપન્ન થે । (દસણ-સપણ્ણા) વિશિષ્ટદર્શનસે-સમ્યક્ત્વ સે સપન્ન થે । (ચરિત્તસપણ્ણા) સમિતિ-ગુણિ-આદિરૂપ ચારિત્ર સે સપન્ન થે । (લજ્જા સપણ્ણા) સયમવિરાધનામે જો સ્વાભાવિક હૃદયકા સંકોચ ઉસે લજ્જા કહતે હૈ, ઉસસે વે યુક્ત થે । (લાઘવસપણ્ણા) અત્ત્વ-ઉપધિરૂપ દ્રવ્યલાઘવ એવ ત્રીન ગૌરવકા પરિ-ત્યાગરૂપ ભાવલાઘવ સે યુક્ત થે । (ઓયસી) યે ઓજસ્વી યે, અર્થાત્ તપ ઔર સયમ કે પ્રભાવ સે યુક્ત થે । (તેયસી) યે તેજસ્વી યે, અર્થાત્ મીતર ઔર બાહર દેદીપ્યમાન યે, અથવા દ્રવ્યભાવરૂપ તેજોલેશ્યા આદિસે યુક્ત થે । (વચ્ચસી) યે આદેયવચન સે,

અષ્ટવિધ કર્મભલ અપનીત-નષ્ટ થાય છે તેને વિનય કહે છે એવા વિનયથી યુક્ત હતા ગુરુઓ આવે તેમ જ બીય ત્યારે ઉભા થવું વિગેરે ક્રિયાઓ બધી વિનયની જ અતર્ગત છે (જાણસપણ્ણા) વિશિષ્ટજ્ઞાનવાળા હતા (દસણસપણ્ણા) વિશિષ્ટ દર્શનથી-સમ્યક્ત્વથી સપન્ન હતા (ચરિત્તસપણ્ણા) સમિતિગુણિ-આદિરૂપ ચારિત્રથી સપન્ન હતા (લજ્જાસપણ્ણા) સયમવિરાધ નામા જે સ્વાભાવિક હૃદયનો સંકોચ થાય તેને લજ્જા કહે છે તેનાથી યુક્ત હતા (લાઘવસપણ્ણા) અત્ત્વ-ઉપધિરૂપ દ્રવ્યલાઘવ તેમજ ત્રણ ગૌરવના પરિત્યાગરૂપ ભાવલાઘવથી યુક્ત હતા (ઓયસી) તેઓ ઓજસ્વી હતા, અર્થાત્ તપ અને સયમના પ્રભાવવાળા હતા (તેયસી) તેઓ તેજસ્વી હતા અર્થાત્ અદર અને બહાર દેદીપ્યમાન હતા, અથવા દ્રવ્યભાવરૂપ તેજોલેશ્યા આદિવાળા હતા (વચ્ચસી) તેઓ આદેયવચનવાળા, અથવા તપ સયમના

વચ્ચસી જિયકોહા જિયમાણા જિયમાયા જિયલોભા જિહંદિયા
જિયણિદા જિયપરીસહા જીવિયાસ-મરણ-ભય-વિપ્પમુક્કા વય-

અથવા-વર્ચ તેજ પ્રભાવ-તદન્તો વર્ચસ્વિન । ‘જસસી’ યગસ્ત્વિન તપ સયમસમારા-
ધનપ્રાપ્તિપ્રાપ્તા । ‘જિયકોહા’ જિતક્રોધા-જિત ક્રોધો યૈસ્તે જિત ક્રોધા, ક્રોધજય-ઉદયપ્રાપ્ત-
ક્રોધનિફળીકરણતો જાતવ્ય । ‘જિયમાણા’ જિતમાના, તત્ર માન-મન્યતેઽનેનેતિ માન-અભિ-
માન-જ્ઞાનાદિના અહમનુપમોઽસ્મીલભિમાનરૂપ-ગર્વ ઇતિ યાવત્ । ‘જિયમાયા’ જિતમાયા-
તત્ર માયા-પરવચ્ચનામિપ્રાયેગ શરારાકારનપથ્યમનોનાઘાયકૌટિન્યકરણરૂપા, સા જિતા
યૈસ્તે તથા, ઉદયપ્રાપ્તપરવચ્ચનકર્મનિફળીકારકા, ‘જિયલોભા’ જિતલોભા ‘જિહ-
દિયા’ જિતેન્દ્રિયા ‘જિયણિદા’ જિતનિદ્રા ‘જિયપરીસહા’ જિતપરીપહા ‘જીવિ-
યાસ-મરણ-ભય-વિપ્પમુક્કા’ જીવિતાઽઽશા-મરણ-ભય-વિપ્રમુક્કા-જીવિતસ્ય-પ્રાણ-

અથવા તપમયમકે પ્રતાપને યુક્ત થે । (જસસી) થે યગસ્ત્વી થે, અર્થાત્ તપ ઓર
સયમકી આરાધના સે પ્રસિદ્ધિ પામે હુણ થે । (જિયકોહા) ક્રોધકો જિન્હોને જીત
લિયા થા । (જિયમાણા) માનકો જિન્હોને દૂર કર દિયા થા, અર્થાત્ “ મૈ જ્ઞાનાદિક
ગુણોસે અનુપમ હૂં ” હસ પ્રકાર અભિમાનરૂપ ગર્વકો જિન્હોને પરાસ્ત કર દિયા થા ।
(જિયમાયા) દૂસરોકો વચન કરનેકે અમિપ્રાયસે વેપ વનાના, એવ મન-વચન ઓર
કાયકો કુટિલતામે પરિણત કરના હસકા નામ માયા હૈ, હસ માયાકા મી જિન્હોને
અપની શુભપરિણતિ દ્વારા નિગારણ કર નિયા થા । (જિયલોભા) હસી પ્રકાર લોભકો
મી જિન્હોને નષ્ટ કર દિયા થા । (જિહદિયા) ઇન્દ્રિયોકો જિન્હોને અચ્છી તરહ
અપને વશમે કર રચા થા । (જિયણિદા જિયપરીસહા) નિદ્રા ઓર પરીપહો કો
જિન્હોને જીત લિયા થા । (જિવિયાસ મરણ-ભય વિપ્પમુક્કા) જાનેકી આશા એવ મરણકે

પ્રતાપવાળા હતા (જસસી) તેઓ યગસ્ત્વી હતા, અર્થાત્ તપ અને સયમની
આરાધનાથી પ્રસિદ્ધિ પામેલા હતા (જિયકોહા) ક્રોધ જેમણે જીત્યો છે
(જિયમાણા) માન જેઓએ દૂર કરેલું છે, અર્થાત્ ‘ હું જ્ઞાનાદિક ગુણોથી
અનુપમ છું ’ એવા અભિમાનરૂપ થવને જેઓએ પરાસ્ત કર્યો છે (જિયમાયા)
ખીભની વચના-છેતરપિંડી ઢરવાના હેતુથી વેપ બનાવવા તેમ જ મન વચન-
વાયાથી કુટિલતા કરવી તેનું નામ માયા છે આ માયાનું પણ જેઓએ પોતાની
શુભપરિણતિથી નિવારણ કર્યું છે (જિયલોભા) તેવી જ રીતે લોભનો પણ
જેઓએ નાશ કર્યો છે (જિહદિયા) જેઓએ સારીરીતે ઇન્દ્રિયોને પોતાને વશ
કરી લીધી હતી (જિયણિદા જિયપરીસહા) નિદ્રા અને પરીપહોને જેઓએ જીતી

પ્પહાણા ગુણપ્પહાણા કરણપ્પહાણા ચરણપ્પહાણા ણિગ્ગહપ્પહાણા નિચ્છયપ્પહાણા અજ્જવપ્પહાણા મદ્વપ્પહાણા લાઘવપ્પહાણા

ધારણસ્ય-આગા જીવિતાઽઽગા, મરણસ્ય મય=ત્રામ, પ્તામ્યા વિપ્રમુક્તા, 'વ્યપ્પહાણા' વ્રતપ્રધાના-વ્રત-સયમ પ્રધાનમ્-ઉત્તમ-ગામ્યાનિમિષુકાઽપેક્ષયા નિર્પ્રથવાદ્ યેષા તે વ્રતપ્રધાના, અથવા વ્રતેન-સયમેન પ્રધાના શ્રેષ્ઠા-નિર્પ્રથમમણા इत्यर्थ । તે ચ ન કેવલ વ્યવહારતઃ एव इत्यत आह-'गुणप্পहाणा' गुणप्रधाना-गुणा कारुण्यादय, यथोक्त- 'परोपकारैकरतिर्निरीहता, मिनीतता सयमनुयचित्ता । श्रुते विनोतेऽनुदिन न नीनता, गुणा इमे सत्त्ववता स्वभावजा । इति, एतैर्गुणै प्रधाना । 'करणप্পहाणा' कण-प्रधाना-करण=क्रिया, तच्चेह पिण्डविशुद्ध्यादिरूप, तेन प्रधाना, अथवा करण-पिण्डविशुद्ध्यादिरूप प्रधान येषा ते करणप्रधाना, 'चरणप্পहाणा' चरणप्रधाना-चरण=महा-व्रतादिमूलगुणरूप तप्रधाना, 'णिग्गहप্পहाणा' निग्रहप्रधाना-इन्द्रियनोद्विद्रियदमनप्रधाना, 'निच्छयप্পहाणा' निश्चयप्रधाना-निश्चय-सत्त्वनिर्णय, तत्र प्रधाना, अथवा अवश्यङ्करणीयासु मयमक्रियासु निश्चितचित्ता, 'अज्जवप्पहाणा' आर्जनप्रधाना-आर्जव-माया-राहित्य तत्प्रधाना, कर्पूरवत्तर्पहिर्निर्मला, 'मद्वप্পहाणा' मार्दवप्रधाना-मार्दव-मानो

મયસે જો સર્વથા વિપ્રમુક્ત થે । (વ્યપ્પહાણા) વ્રતપાલન કરનેકે કારણ પ્રધાન થે, (ગુણપ્પહાણા) ક્ષાન્ત્યાદિ ગુણોસે પ્રધાન થે, (કરણપ્પહાણા) પિણ્ડવિશુદ્ધ્યાદિ રૂપ મુનિયોંકી ક્રિયામે પ્રધાન થે, (ચરણપ્પહાણા) મહાવ્રત આદિ મૂલ ગુણોસે પ્રધાન થે, (ણિગ્ગહપ્પહાણા) ઇન્દ્રિય, નોદ્દિય (મનકે) દમન કરનમે પ્રધાન થે, (નિચ્છયપ્પહાણા) તત્ત્વનિર્ણય તથા અવશ્ય-કરણીય સયમ ક્રિયામ પ્રધાન થે । (અજ્જવપ્પહાણા) સરલતામે પ્રધાન થે, અર્થાત્ કપૂર કે તુલ્ય અન્તર ગાહર નિર્મલ થે । (મદ્વપ્પહાણા) માનકે ઉદયકા નિરોધ કરનેવાળે

લીધા હતા, (જીવિયાસ મરણ મય-વિપ્રમુક્તા) છુવવાની આશા તેમજ મરણના ભયથી જેઓ સર્વથા મુક્ત હતા (વ્યપ્પહાણા) વ્રતપાલન કરવાના કારણે પ્રધાન હતા, (ગુણપ્પહાણા) ક્ષાન્તિ આદિ શુભોચી પ્રધાન (મુખ્ય) હતા, (કરણપ્પહાણા) પિંડવિશુદ્ધિ-આદિશ્ચ મુનિઓની ક્રિયામા પ્રધાન હતા, (ચરણપ્પહાણા) મહાનત આદિ મૂલશુભોચી પ્રધાન હતા, (ણિગ્ગહપ્પહાણા) ઇન્દ્રિય નોદ્દિયનુ દમન કરવામા પ્રધાન હતા, (નિચ્છયપ્પહાણા) તત્ત્વ નિર્ણય તથા અવશ્ય કરવાની મયમક્રિયામા પ્રધાન હતા (અજ્જવપ્પહાણા) સરલતામા પ્રધાન હતા, અર્થાત્ કપૂરની પેઠે અતર અહારથી નિર્મળ હતા, (મદ્વપ્પહાણા) માનના ઉદયનો નિરોધ કરવાવાળા અર્થાત્ બલ્યાદિ આઠ પ્રકાર

स्वतिप्पहाणा मुक्तिप्पहाणा विज्जापहाणा मत्तप्पहाणा वेयप्पहाणा वभप्पहाणा नयप्पहाणा नियमप्पहाणा सच्चप्पहाणा सोयप्पहाणा

दयनिरोध, तत्प्रधाना - जायाद्यष्टविधमदवर्जिता, 'लाघवप्पहाणा' लाघवप्रधाना, लाघव-
द्रव्यतोऽन्वोपधिच भावतो गौरवत्रयव्याग, तत्प्रधाना । 'स्वतिप्पहाणा' क्षान्तिप्रधाना -
क्षान्ति-क्रोधोन्मयनिरोध-तत्प्रधाना । 'मुक्तिप्पहाणा' मुक्तिप्रधाना - मुक्तिर्लोभोदयनिरोध,
तत्प्रधाना, निर्लोभा इत्यर्थः । 'विज्जापहाणा' विद्याप्रधाना - वेदन त्रिधा - ससाधना
रोहिणीप्रज्ञमिप्रमृतिर्देव्यधिष्ठिता सा प्रधान येषां ते विद्याप्रधाना । 'मत्तप्पहाणा'
मन्त्रप्रधाना, 'वेयप्पहाणा' वेदप्रधाना - वेदते ज्ञायत जीनाजीनात्स्विरूपमेभिरिति वेदा -
आचाराद्वादय आगमा, तत्प्रधाना, 'वभप्पहाणा' ब्रह्मप्रधाना, ब्रह्म-ब्रह्मचर्य-कुण-
लानुष्ठान तत्प्रधाना । 'नयप्पहाणा' नयप्रधाना - नयति बोधयति अनकथमात्मकवस्तुन
एकाग्रम् इति नया नैगमादय सप्त, तत्प्रधाना, 'नियमप्पहाणा' नियमप्रधाना, नियमो
द्रव्य-क्षेत्रकालभावतो विविधमिग्रहग्रहणम् तत्प्रधाना, 'सच्चप्पहाणा' सचप्रधाना - जावा-

अर्थात् जायादि आठ प्रकारके मदसे रहित थे । (लाघवप्पहाणा) द्रव्यसे अल्प-
उपधियुक्त होने कारण तथा भावसे गौरवत्रयरहित होनेके कारण प्रधान थे । (स्वति-
प्पहाणा) क्रोधके उदयका निरोध करनेम प्रधान थे । (मुक्तिप्पहाणा) लोभ के उदयका
निरोध करने म प्रधान थे । (विज्जापहाणा) रोहिणी प्रज्ञप्ति आदि
विद्याओंसे प्रधान थे । (मत्तप्पहाणा) मन्त्रसे प्रधान थे । (वेयप्पहाणा)
आचाराद्वाद आदि शास्त्रों से प्रधान थे । (वभप्पहाणा) ब्रह्मचर्यसे प्रधान थे । (नयप्पहाणा)
नैगमादि सात-नयोके स्वरूप निरूपण करनेम प्रधान थे । (नियमप्पहाणा) द्रव्य क्षेत्र
काल भावसे विविध प्रकार के अभिग्रह करनेम प्रधान थे । (सच्चप्पहाणा) जीवा-

रना भद्वथी रहित होता, (लाघवप्पहाणा) द्रव्यथी अल्प-उपधिवाणा होवाना
कारण तथा लावथी त्रय गौरवथी रहित होवाना कारण प्रधान होता (स्वति
प्पहाणा) क्रोधना उदयना निरोध करवाना प्रधान होता, (मुक्तिप्पहाणा) लोभना
उदयना निरोध करवाना प्रधान होता, (विज्जापहाणा) रोहिणी प्रज्ञप्ति आदि
विद्याओंना प्रधान होता (मत्तप्पहाणा) मन्त्रथी प्रधान होता (वेयप्पहाणा)
अचाराग आदि शास्त्रोथी प्रधान होता (वभप्पहाणा) ब्रह्मचर्यथी प्रधान
होता, (नयप्पहाणा) नैगम आदि सात नयोंना स्वरूप निरूपण करवाना
प्रधान होता (नियमप्पहाणा) द्रव्य-क्षेत्र-काल-भावथी विविध प्रकारना अलि
अङ्क करवाना प्रधान होता, (सच्चप्पहाणा) जीव अजीव आदि पदार्थोंना

ચારુવળ્લા લજ્જા-તવસ્સી-જિહ્વિયા સોહી અણિયાણા અપ્પોસુયા

જાનાદિપદાર્થાના યથાવસ્થિતસ્વરૂપકથા સય તપ્રધાના, 'સોયપ્પહાણા' શૌચપ્રધાના શૌચમ્—અન્ત કરણશુદ્ધિરૂપમ્, તપ્રધાના । યદપ્યત્ર ચરણકરણગ્રહોડપ્યાર્જનાત્મિક ગૃહીત ભવતિ, તથાપિ આર્જનાદીના પૃથક્કથન પ્રધાનતાભ્યાપનાર્થમ્—દ્યયનગન્તવ્યમ્ । 'ચારુવળ્લા' ચારુવળ્લા—વર્ણ—કાન્તિ, કીર્તિ, મતિધ્વ;—ચારુવર્ણો યેષા તે, ગૌરવર્ણયુક્તા, અથવા ઉત્તમકીર્તિમન્ત, પ્રશસ્તમતિયુક્તા વા, 'લજ્જા-તવ-સ્સી જિહ્વિયા' લજ્જાતપ—શ્રી-ત્રિતેન્દ્રિયા—લજ્જયા=મયમવિરાધનાયા હૃદયસકોચરૂપયા તપ શ્રિયા=તપસ્તેજમા જિતાનિ હિન્દ્રિયાણિ યૈસ્તે તથા, યદપિ જિતેન્દ્રિયા इति પ્રાગુક્ત, તથાપ્યત્ર લજ્જાતપ શ્રીવિગ્રેષિતવાજ પુનરુક્તિદોષ । 'સોહી' શોધય—ગોધિયોગાત્ શોધિરૂપા—શુદ્ધા—અકલુપહૃદયા इत्यર્થ,

જીવાદિ પદાર્થોકે યથાવસ્થિત સ્વરૂપકથનકો સત્ય કહત હું, ઉસસે વે પ્રધાન થે । (સોયપ્પહાણા) અન્ત કરણકી શુદ્ધિકો શૌચ કહતે હૈ, ઉસમેં વે પ્રધાન થે । (ચારુવળ્લા) વર્ણશબ્દકા પ્રયોગ કાન્તિ, કીર્તિ એવ મતિમે હોતા હૈ । ઇસ અપેક્ષાસે યે સર્વ ગૌરવર્ણ વિશિષ્ટ થે, અથવા ઉત્તમકીર્તિમપન્ન થે, યા ઉત્તમબુદ્ધિ—આત્મકન્યાણમ આગર અધિકાધિકરૂપસે પ્રેરણા કરનેવાલી બુદ્ધિસે યુક્ત થે । (લજ્જા-તવ-સ્સી-જિહ્વિયા) લજ્જા—સયમવિરાધનામં સકોચ, એવ તપ શ્રી કે પ્રભાવસે ઇન્હોને હિન્દ્રિયોકો જીત લિયા આ । યદપિ "જિહ્વિયા" ઇસ પદ—દ્વારા ઉનમે જિતેન્દ્રિયતા પ્રકટ કર લી ગઈ હૈ, ફિર મી યહા પર જો પુન જિતેન્દ્રિયતા વર્ણિત હુઈ હૈ, વહ લજ્જા એવ તપકે પ્રભાવ સે ઉનમેં જિતેન્દ્રિયતા થી યહ વિશેષરૂપસે કથિત હુઆ હૈ, અન ઇસ કથનમ પુન

યથાવસ્થિત સ્વરૂપનુ કથન સત્ય કહેવાય, તેમા તેઓ પ્રધાન હતા (સોયપ્પહાણા) અતઃ કરણની શુદ્ધિને શૌચ કહે છે, તેમા તેઓ પ્રધાન હતા (ચારુવળ્લા) વર્ણ શબ્દનો પ્રયોગ કાન્તિ, કીર્તિ તેમજ મતિમા થાય છે આ અપેક્ષાએ તેઓ બધા ગૌરવર્ણવિશિષ્ટ હતા, અથવા ઉત્તમ કીર્તિ સંપન્ન હતા, અથવા ઉત્તમબુદ્ધિ—આત્મકન્યાણમા આગળ આગળ વધારેમા વધારે રૂપથી પ્રેરણા કરવાવાળી બુદ્ધિવાળા હતા (લજ્જા-તવસ્સી-જિહ્વિયા) લજ્જા=સયમવિરાધનામા સકોચ તેમજ તપશ્રીના પ્રભાવથી તેઓએ હિન્દ્રિયાને છતી લીધી હતી એ કે 'જિહ્વિયા' એ પદથી તેમનામા જિતેન્દ્રિયપણુ પ્રકટ કરી દીધેલુ છે, છતાં પણ અહીં જે કરીને જિતેન્દ્રિયતાનુ વર્ણન કરવામા આવ્યુ છે તે લજ્જા તેમજ તપના પ્રભાવથી તેમનામા જિતેન્દ્રિયપણુ હતુ તેનુ વિશેષરૂપથી કથન થયું છે માટે આ કથનમા પુન

અવહિલેસ્સા અપ્પહિલેસ્સા સુસામણ્ણરયા દંતા ઇણમેવ ણિગંથં
પાવયણ પુરઓકાઝ વિહરંતિ ॥ સૂ. ૨૫ ॥

યદ્વા-સુદ્ધ -પ્રાગિમાત્રસ્ય મિત્રસ્વરૂપા, 'અણિયાણા' અનિદાના-નિદાયતે=ઉચિતે મો-
ક્ષમનેન ઇતિ નિદાન-સ્વળાદિઋદ્ધિપ્રાર્થનમ્, ન વિદયતે નિત્યન ચેપા તે અનિદાના, 'અપ્પો-
સુયા' અન્પૌસુક્યા-અન્પમ્-અપગતમ્ ઔસુક્યમ્-ઉત્સુકતા ચેપા તે-અન્પૌસુક્યા-
વિષયૌત્સુક્યરહિતા, 'અવહિલેસ્સા' અવહિલે-યા-સયમાદવહિર્મૂતા લેસ્યા મનોવૃત્તયો ચેપા
તે ઇત્યર્થ । 'અપ્પહિલેસ્સા' અપ્રતિલેસ્યા-અવિચમાના પ્રતિલેસ્યા-સદૃશમનોવૃત્તયો
ચેપા તે-અપ્રતિલેસ્યા પ્રવર્ધમાનપરિણામસમ્પન્ના, 'સુસામણ્ણરયા' સુધામણ્યરતા-શ્રમ-
ણસ્ય ભાવ શ્રામણ્ય, ગોમન શ્રામણ્ય સુશ્રામણ્ય-સમ્પૂર્ણ સકલસાવધનિવૃત્તિરૂપ સયમ તસ્મિન્
રતા=સલ્પના, 'દતા' દાન્તા-ઇન્દ્રિય-નોઇન્દ્રિયદમનપરાયણા ઇતિ ભાવ । 'ઇણમેવ'
ઇદમેવ 'ણિગથ' નૈર્પ્રવ્ય-નૈર્પ્રથાના ભાવો નૈર્પ્રવ્ય-શ્રમણધર્મમયમ્ 'પાવયણ' પ્રવ-
ચન-પ્ર=પ્રકૃત્તયા ઉચ્યતે જીવાદિસ્વરૂપ યસ્મિન્ તત્પ્રવચન જૈનાગમ તત્ 'પુરઓકાઝ'
પુરસ્કૃત્ય=પ્રમાણીકૃત્ય 'વિહરંતિ' નિહરંતિ ॥ સૂ. ૨૫ ॥

રુક્તિદોષ નહીં આતા હૈ । (સોદ્ધી) ચે ગોધિ-અકલ્પપિતૃદયવાલે ચે, અથવા પ્રાણિ-
માત્રકે મિત્રસ્વરૂપ ચે । (અણિયાણા) મોક્ષરૂપ ફળ જિસકે દ્વારા કાટ દિયા જાતા
હૈ વહ નિદાન હૈ, ઇસ નિદાનસે ચે સર્વથા રહિત ચે । (અપ્પોસુયા) ઇનમેં વિષય-
સમ્બન્ધી કોઈ ઉત્સુકતા નહા થી । (અવહિલેસ્સા) ઇનકા માનસિક વ્યાપાર સયમકી
આરાધનાસે વાહિરકા ઓર યોદા મો નહીં જાતા થા । (અપ્પહિલેસ્સા) મનકે સાધા-
રણ પ્રવૃત્તિકો પ્રતિલેસ્યા કહતે હૈ, પરંતુ વે અપ્રતિલેસ્યા સે-પ્રવર્ધમાન મનકે શુભ
પરિણામાસે યુક્ત ચે । (સુસામણ્ણરયા) વે સુશ્રામણ્ય મેં રત ચે, અર્થાત્ સકલ સાવચકી

ઇક્ષિત દોષ આવતો નથી (સોદ્ધી) તેઓ શોધિ-અકલ્પિતૃદયવાળા હતા
અથવા પ્રાણિમાત્રના મિત્રસ્વરૂપ હતા (અણિયાણા) મોક્ષરૂપ ફળ જેનાથી
કપાઈ ગય છે તેને નિદાન કહે છે, તેવા નિદાનથી તેઓ સર્વથા રહિત હતા
(અપ્પોસુયા) તેમનામા વિષયમ બધી કોઈ ઉત્સુકતા નહોતી, (અવહિલેસ્સા)
તેમનો માનસિક વ્યાપાર સયમની આરાધનાથી બહારની તરફ જરાપણ જતો
નહોતો (અપ્પહિલેસ્સા) મનની સાધારણ પ્રવૃત્તિને પ્રતિલેશ્યા કહે છે, પરંતુ
તેઓ અપ્રતિલેશ્યાથી=પ્રવર્ધમાન મનના શુભ પરિણામોથી યુક્ત હતા (સુસા-
મણ્ણરયા) તેઓ સુશ્રામણ્યમા રત (લાગી રહેલા) હતા, અર્થાત્ સઘળા સાવધની
નિવૃત્તિરૂપ સયમમા તેઓ સદા મલગ્ન રહેતા હતા, (દતા) દાન્તા હતા-

मूलम्—तेसि ण भगवन्ताणं आयावाया वि विदिता भवति,
परवाया वि विदिता भवन्ति, आयावाय जमडत्ता नलवणमिव-

टीका—‘तेसि ण भगवन्ताण’ इत्यादि । तेषा गल श्रीमहावीरगियाणा भगवता=सयमविभूषितानाम् ‘आयावाया वि’ आ मया अपि—स्वसिद्धान्तवात् अपि-आर्हतवादा अपी यर्थ, विदिता—विनाता भवन्ति, ‘परवाया वि विदिता भवति’ परवादा अपि विदिता भवति—परेषा—शास्त्रादीना वादा—मतानि विदिता भवति, स्वपर-

निवृत्तिरूप सयममे ये सदा सलग्न रहते थे । (दत्ता) गत थे, अथान् इन्द्रिय और नोइन्द्रिय-मन के दमन करनेवाले थे । (इणमेव जिग्गथ पावयण पुरओकाउ विहरति) ये मुनिजन इसी निर्धन्य प्रवचनको आगे रगकर विचरते थे, अर्थात् इनकी सब प्रवृत्ति आगमानुकूल ही होता थी ॥ सू० २५ ॥

‘तेसि ण भगवन्ताण’ इत्यादि—

(तेसि ण भगवन्ताण) भगवान् महावीर के सयम से विभूषित उन शिष्यों के (आयावाया वि) आत्मवाद—स्वसिद्धान्तप्रतिपादित—आर्हतवाद भी (विदिता भवति) विदित था, अर्थात् भगवान् महावीर के ये शिष्य स्वसिद्धान्त—प्रतिपादित तत्त्वों के पूर्ण ज्ञाता थे । (परवाया वि विदिता भवति) तथा शास्त्रादिकों का क्या सिद्धान्त है, यह भी इहे विदित था । मतलब कहने का यह है कि ये मुनिजन स्वपरसिद्धान्त के पूर्णवेत्ता थे । ऐसा कोई भी सिद्धान्त नहीं था जो इनकी

अर्थात् ध्रिय अने नोध्रियनु दमन करवावाणा हुता, (इणमेव जिग्गथ पावयण पुरओ काउ विहरति) ते मुनिजनो आ निर्धन्य प्रवचनने आगण राणीने विचरता हुता, अर्थात् तेमनी सर्वे प्रवृत्ति आगमने अनुकूल ज थली हुती (सू २५)

तेसि ण भगवन्ताण इत्यादि

(तेसि ण भगवन्ताण) सयमथी विभूषित भगवान् महावीरना ते शिष्ये (आयावायावि) आत्मवाद—स्वसिद्धान्त—प्रतिपादित तत्त्व—आर्हतवाद पणु (विदिता भवति) ज्ञाता हुता, अर्थात् भगवान् महावीरना ते शिष्ये स्वसिद्धान्तप्रतिपादित तत्त्वोना स पूर्ण ज्ञाता हुता (परवायावि विदिता भवति) तथा शास्त्र आदिओना शु सिद्धान्त छे ते पणु तेओ ज्ञाता हुता कडेवाने मतलब ओ छे के ते मुनिजनो स्वपर—सिद्धान्तना पूर्ण ज्ञाता हुता ओवे कोइ पणु सिद्धान्त नहोते के के तेमनी नजर बहार डोय हुणु तेओ केवा

मत्तमातंगा अच्छिद्रपसिणवागरणा रयणकरडगसमाणा कुत्तिया-

सिद्धातप्रवीणतया न किञ्चिद्विद्वन्ति तेषां भवताति भाव । पुनस्ते क्रीदृशा ? इत्यनकै-
विशेषणै रथयति-‘आयावाय जमइत्ता’ आमत्रादान् प्रमयित्वा-स्वसिद्धान्तान् पुन
पुनरभ्यस्य-अतिपरिचितान् विधाय, ‘नलवणमिव मत्तमातंगा’ नलवनमिव मत्त-
मातङ्गा-क्रीडावर्थं पुन पुन प्रवेशेन कमलवन यथा मदोन्मत्ता गजेन्द्रा अतिपरिचित कुर्-
न्ति तथैव ते पुन पुनरभ्यासेन निजसिद्धान्त परिचित कृतप्रतोऽनस्ते तत्तुल्या इत्यर्थः ।
‘अच्छिद्र-पसिण-वागरणा’ अच्छिद्र-प्रश्न-व्याकरणा-अच्छिद्रा-निरन्तरा-धारा-
वाहिकरूपा प्रश्ना, निरन्तराण्युत्तराणि येषु तादृशानि व्याकरणानि-विस्तारयुक्तव्याख्या-
नानि येषां ते-अच्छिद्रप्रश्नव्याकरणा-पुन पुन प्रश्नोत्तरसमुचितव्याख्यानिर्दिष्टा,
अत एव-‘रयण-करडग-समाणा’ रत्न-करण्डक-समाना-रत्नानां-मणिमणिगत्या-
दीनां करण्डको मञ्जूषा तस्य समानास्तत्तुल्या, करण्डको यथा बहुविधरत्नपूर्णो भवति

दृष्टि से बाहर हो । और भी ये कैसे थे ? सो इस बात को आगे के विशेषणों
द्वारा सूत्रकार कहते हैं-(आयावाय जमइत्ता नलवणमिव मत्तमायगा) जिस
प्रकार मदोन्मत्त गजराज सरोवर आदि में क्रीडा करने के लिये पुन पुन प्रवेश कर
कमलवन से पूर्ण परिचित हो जाते हैं उसी प्रकार ये भी ज्ञानरूपी सरोवर में क्रीडा
करने के लिये पुन २ प्रवेश कर स्वपर-सिद्धातरूपी कमलवन से पूर्ण परिचित थे ।

(अच्छिद्र-पसिण-वागरणा) जब ये प्रवचन करते थे तब उसमें श्रोताजन धारा-
वाहिकरूप से प्रश्न किया करते थे, उनका उत्तर भी ये उसी ढंग से दते थे ।

(रयण-करडक-समाणा) इसलिये ये ऐसे ज्ञात होते थे कि मानों रत्नकरण्डक
है, जैसे रत्नों का करण्डक अनेक प्रकार के उत्तमोत्तम अमूल्य रत्नों से भरपूर होता

होता ते बात आगजना विशेषणोंद्वारा सूत्रकार कहे थे-(आयावाय जमइत्ता
नलवणमिव मत्तमायगा) जेवी रीते मदोन्मत्त गजराज सरोवर आदिमा
क्रीडा करवा भाटे बारबार प्रवेश करीने कमलवाना वनथी पूर्ण परिचित थर्थ
भाव छे, तेवीज रीते तेओ पणु ज्ञानरूपी सरोवरमा क्रीडा करवाना बारछे
बारबार प्रवेश करीने स्वपर-सिद्धातरूपी कमलवनथी पूर्ण परिचित होता
(अच्छिद्र-पसिण-वागरणा) न्याये तेओ प्रवचन करता होता त्यारे तेमा श्रोता
जनो ओकधारी रीते प्रश्न कर्था करता होता अने तेना उत्तर पणु तेओ तेवीज रीते
आपना होता (रयण करडग-समाणा) ओथी तेओ ओवा लागता होता छे नल्ले
रत्ननो वरडिओ होय जेभ रत्ननो वरडिओ अनेक प्रकारना व्याप्ता व्या

વળમૂયા પરવાઇપમદ્વળા આચારધરા ચોદસપુવ્વી દુવાલસંગિણો

તથૈવ તેડપિ મુનિવરા સમ્યગ્જ્ઞાનાદિગતપૂણા મતિ । પુનસ્તે કીદ્દ્યા ' કુત્તિયાવળમૂયા ' કુત્તિકાડસપળમૂતા = કુના = સ્વર્ગમર્ત્યપાતાલભૂમીના ત્રિક, કુત્તિક, તાત્પર્યાત્ તદવ્યપદેશ ઇતિ કૃત્વા તત્ર રિધત વસ્ત્વપિ કુત્તિકમુચ્યતે, કુત્તિકસ્ય આપળ કુત્તિકાપળ । દેવાધિષ્ઠિતત્વેન સ્વર્ગમર્ત્યપાતાલલોકત્રયસમવિવસ્તુસમ્પાદકહૃદ્ ઇત્યર્થ, તદ્ગૂતા - સમૌહિતાર્થ - સમ્પાદનલઘ્વિયુક્તત્વેન તત્તુલ્યા ઇતિ ભાવ । 'પરવાઇપમદ્વળા' પરવાદિપ્રમર્દના - પરવાદિના - શાક્યાદીના મતનિરાકરણેન વિજેતાર ઇત્યર્થ । 'આચારધરા' આચારધરા - આચારાજ્ઞસૂત્ર - સ્વધારકા યાવદ્વિપાકસૂત્રધરા, 'ચોદસપુવ્વી' ચતુર્દશપૂર્વિણ - ચતુર્દશપૂર્વાણિ વિષન્તે ચેષાં તે ચતુર્દશપૂર્વિણ પદ્મગુણહાનિવૃદ્ધિરૂપસ્થાનમસ્થિતા પરસ્પર મવતિ ન્યુનાધિક્યેન, તથાહિ - ચ કશિત્ સકલામિલામ્યવસ્તુવેદિતયા ચતુર્દશપૂર્વાં સ ઉત્કૃષ્ટ, તતોડયે સૂત્રાર્થતદુભયરૂપતાર તૂમ્યાચતુર્દશપૂર્વધરા । 'દુવાલસંગિણો' દ્વાદશાક્ષિન - દ્વાદશાનિ - અજ્ઞાનિ આચારાજ્ઞાદીનિ સન્તિ

હૈં उसी प्रकार ये साधुजन भी सम्यग्दर्शन एव सम्यग्ज्ञान आदि विविध गुणरूप रत्नों से भरपूर थे । (कुत्तियावળमૂया) ये कुत्तिकापण तुल्य थे । जिस आपण (दूकान) में स्वर्ग मर्त्य, पाताल - तीनों लोक की वस्तुएँ रहती है, उसको ' कुत्तिकापण ' कहते हैं । उस कुत्तिकापण से सभी अभिलषित वस्तुएँ मिलती है । उसी प्रकार ये अभिलषित तीनों लोक के पदार्थों के सम्पादन करने की लक्ष्मियों से युक्त थे । अत एव कुत्तिकापण - तुल्य थे । (परवाइपमद्वળા) परवादियों के मत को निराकरण करने से ये उनके विजेता थे । (આચારધરા) आचाराग सूत्र से लेकर विपाकसूत्रतक के आगमों के ये धारक थे । (ચોદસપુવ્વી) चौदहपूर्वों के ये पाठी थे । इस प्रकार ये सब के सब (દુવાલસંગિણો) द्वादशाग के वेत्ता थे । (સમત્ત-

દિ મતી રત્નોથી ભરપૂર હોય છે તેમ એ સાધુજનો પણ સમ્યગ્દર્શન તેમજ સમ્યગ્જ્ઞાન આદિ વિવિધ શુભશ્રેષ્ઠ રત્નોથી ભરપૂર હતા, (કુત્તિયાવળમૂયા) - તેઓ કુત્તિકાપણ જેવા હતા જે આપણ (દૂકાન) માં સ્વર્ગ મર્ત્ય અને પાતાળ ત્રણે લોકોની વસ્તુઓ રહેતી હોય તેને ' કુત્તિકાપણ ' કહે છે તે કુત્તિકાપણમાં બધી ઇચ્છિત વસ્તુઓ મળે છે, તેવી રીતે તેઓ પણ ત્રણે લોકોના ઇચ્છિત પદાર્થો મેળવવાની લઘ્વિયોવાળા હતા એથી તેઓ (કુત્તિકાપણ જેવા હતા, (આચારધરા) આચારાગસૂત્રથી લઈને વિપાકસૂત્ર સુધીના આગમોના તેઓ ધારક હતા (ચોદસપુવ્વી) ચૌદ પૂર્વોના તેઓ બાણનાશ હતા એ પ્રગટ એ તમામે તમામ (દુવાલસંગિણો) દ્વાદશાગના જ્ઞાતા હતા (સમત્તગણિપિડાધરા) સમસ્ત

समस्तगणपिडगधरा सव्वक्खरसण्णिवाइणो सव्वभासाणुगामिणो
अजिणा जिणसंकासा जिणा इव अवितहं वागरमाणा संजमेणं
तवसा अप्पाणं भावेमाणा विहरंति ॥ सू० २६ ॥

येषां ते द्वादशाङ्गिन-द्वादशाङ्गमजातार, द्वादशाङ्गजातृत्वेऽपि समस्तश्रुतधरत्वं न सिध्यती-
त्यत आह-‘समस्तगणपिडगधरा’ममस्तगणपिटकधरा गणो-गच्छ, गुणगणो वाऽस्याऽस्ताति
गणी-आचार्य तस्य पिटक इव पिटक सर्वस्वमित्यर्थ, समस्तस्य गणपिटकस्य धराः=धारका
अतएव-‘सव्वक्खर-सण्णिवाइणो’ सर्वाऽक्षरसन्निपातिन, यद्यपि न क्षरति-स्वभावान्न कदाचित्प्र-
च्यवते इत्यक्षर पर तत्त्व केवलज्ञानादिरूपम्, तथाप्यत्र अक्षर शब्दो स्वरव्यञ्जनभेदेन भिन्ने वर्णस-
मुदाये, ततश्च-अक्षराणां सन्निपाता मयोगा स्ववर्गपरवर्ग ममीलनानि-अक्षरसन्निपाता, सर्वे च-
तेऽक्षरसन्निपाता, ते सन्ति येषां ते सर्वाऽक्षरसन्निपातिन सर्वाक्षरज्ञानवन्त इति भावः । ‘सव्वभासा-
णुगामिणो’ सर्वभाषानुगामिन-सर्वाश्च ता भाषाः-भाषाणि, यद्वा भाष्यन्ते इति भाषा =
व्यक्तवचनानि, आसा भाषाणां सकृत्प्राकृताऽऽद्य आर्याऽनार्यादयो बहवो भेदा
भवन्ति, ता सर्वभाषा अनुगच्छति एव शीला सर्वभाषानुगामिन, ‘अजिणा’ अजिना-
असर्वनत्वादिति भावः । जयन्ति कर्मरिपून् इति जिना=सर्वज्ञा, ये जिना न भवन्ति ते
अजिना-असर्वज्ञा, तथापि-‘जिनसंकासा, जिनमङ्काशा-जिनसदृशा पृष्टनिर्वचनकारि-

गणपिडग-धरा) समस्तगणपिटक के धारक थे । (सव्वक्खरसण्णिवाइणो) यद्यपि
केवलज्ञानान्तरूप तत्त्व-अक्षर शब्द से गृहीत होना चाहिये था, परन्तु ऐसा अक्षर
यहां गृहीत नहीं हुआ है, किन्तु स्वर एवं व्यञ्जन के भेद से भिन्न वर्णसमुदाय का
ही यहां अक्षर शब्द से ग्रहण किया गया है । सन्निपात शब्द का अर्थ संयोग है ।
ये मुनिजन, सर्व प्रकार के अक्षरों के संयोग से क्या अर्थ होता है, उसके ज्ञाता थे ।
(सव्व-भासा-णुगामिणो) आर्य एवं अनार्य सब देश की भाषा के ये सब जान-
कार थे । (अजिणा) ये सर्वज्ञ तो नहीं थे पर (जिनसंकासा) सर्वज्ञ के जैसे थे ।

गणपिडकना तेऽपि धारक इति (सव्वक्खरसण्णिवाइणो) ने के केवलज्ञान
आदिश्च तत्त्व-अक्षर शब्दही लेवो लेधतो इति, परन्तु एवो अक्षर अही
लेवाथो नथी, यथु स्वर तेभञ व्यञ्जनना लेधथी लुदा वर्णसमुदायञ्च अही
अक्षर शब्दही लेवाभा आव्यो छे सन्निपात शब्दने अर्थ संयोग छे ये
मुनिजनो सर्व प्रकारना अक्षराना संयोगथी शु अर्थ थाय छे तेना ज्ञाता
इति (सव्व भासा-णुगामिणो) आर्य तेभञ अनार्य यथा देशनी भाषाना तेऽपि
यथा यथुकार इति (अजिणा) तेऽपि सब ज्ञ तो नहोता, यथु (जिनसंकासा)

मूलम्-तेण कालेणं तेणं समएणं समणस्स भगवओ
महावीरस्स अंतेवासी वहवे अणगारा भगवंतो, इरियासमिया

त्वाद अविप्रादिवचनत्वाच्चेति भाव । जिणा इव अवितह वागरमाणा' जिना इव अवितथ
व्याकुर्नागा -जिनवद् याथातथ्ये-यद्वस्तु यादृगेय तथा कथयत 'सजमेण' सयमेन
सावधयोगविरमणलक्षणेन 'तवसा' तपसा 'अप्पाण भावेमाणा विहरति' आत्मान
भावयतो विहरति ॥ सू० २६ ॥

टीका-‘तेण कालेणं’ इत्यादि । तस्मिन् काले तस्मिन् समये श्रमणस्य
भगवतो महावीरस्य अंतेवासिनो वहवोऽनगारा, ‘भगवतो’ भगवत -पयमशोभावन्त,
‘इरियासमिया’ ईर्यासमिता-ईरण-गमनमीर्या, तस्या समिता=पय्यरूपवृत्ता, गमने

(जिणा इव अवितह वागरमाणा) जिन-सर्वज्ञ-प्रभु जिस प्रकार यथार्थ की प्ररू
पणा करते हैं उसी प्रकार ये भी अवितथ-जो वस्तु जैसी थी उसी तरह से उसकी
व्याख्या करने वाले थे । (सजमेण तवसा अप्पाण भावेमाणा विहरति) ये सब के
सब साधुजन सावधयोगविरमणलक्षणरूप १७ प्रकार के सयम से एव अनगनादि
१२ प्रकार के तप से आत्मा को भावित करते हुए प्रभु के साथ निचरते थे ॥ सू० २६ ॥

‘तेण कालेण तेण समएण’ इत्यादि—

(तेण कालेण तेण समएण) उस काल और उस समय में (समण
स्स भगवओ महावीरस्स) श्रमण भगवान् महावीर के (अंतेवासी) पास में
रहनेवाले (वहवे अणगारा भगवतो) सभी अनगार भगवान् (इरियासमिया)
ईर्यासमिति से युक्त थे, अर्थात् अन्य जावों की किसी भी प्रकार से विराघना न

सर्वज्ञ जेवा हुता (जिणा इव अवितह वागरमाणा) जिन-सर्वज्ञ-प्रभु जे प्रकारे
यथार्थनी प्ररूपणा करे छे तेज प्रकारे तेजो पणु अवितथ-जे वस्तु जेवी
हुती तेवीज शीतथी तेनी व्याख्या करनारा हुता (सजमेण तवसा अप्पाण भावे
माणा विहरति) तेजो तमाभ साधुजने सावधयोग विरमण लक्षणरूप १७
प्रकारना सयमथी तेभ ज अनशन आदि १२ प्रकारना तपथी आत्माने लावित
करता करता प्रभुनी साथे निचरता हुता (सू० २६)

“तेण कालेण तेण समएण” इत्यादि

(तेण कालेण तेण समएण) ते जाण अने ते समयमा (समणस्स
भगवओ महावीरस्स) श्रमण भगवान् महावीरना (अंतेवासी) पास से रहनेवाला
(वहवे अणगारा भगवतो) धणा अनगार भगवान् (इरियासमिया) धर्मासमिति

ભાસાસમિયા એસણાસમિયા આયાણ-મંડ-મત્ત-નિસ્સેવણા-સમિ-

દત્તાવધાના ઇયર્થ, યયાડ્યગ્રીસ્ય કથમપિ વિરાધના ન ભવન્ તયોપયોગપૂર્વકગમન-ગ્રીયા ઇતિ ભાવ । ‘ભાસાસમિયા’ ભાયાસમિતા - ભાયાસમિતિયુક્તા - ભાયાસમિતિર્નિર-વધવચનપ્રવૃત્તિસ્તયા યુક્તા ઇયર્થ । ‘એસણાસમિયા’ એપગાસમિતા - એપગાયામુદ્ગમાદિ-દ્વિચારિંગદોપરર્જનેન સમિતિ - સમ્યક્પ્રવૃત્તિરેપગાસમિતિસ્તયા યુક્તા, વિશુદ્ધાડ્ઘા-રાત્તિગ્રહજાન્વેપગોપયોગયુક્તા ઇયર્થ । ‘આયાણ-મંડ-મત્ત નિસ્સેવણા-સમિયા’ આદા-ન-માણ્ડ-માત્ર નિક્ષેપગાસમિતા - આપાન=પ્રહ્ણ-અસ્ય માણ્ડમાત્રયોરિત્યનેન સમ્ભવ - પ્રયાસ-તિન્યાયાત્, સાહચર્યાદના । દેહલીનીપન્યાયાદવા માણ્ડમાત્રગ્રન્થસ્ય આપાનનિક્ષેપામ્યા-મન્થ, માણ્ડમાત્રયો - માણ્ડસ્ય=પાત્રસ્ય, માત્રસ્ય=વજ્રાધુપાકરણસ્ય ચેત્યર્થ,

હો ફસ પ્રકાર ઉપયોગપૂર્વક ગમન કરન કે સ્વભાવલે યે । (ભાસાસમિયા) નિગ્ધવચનપ્રવૃત્તિ સે યુક્ત યે । (એસણાસમિયા) એપગા મ ઉદ્ગમાત્મિક ૪૨ દોષો કા પરિવર્જનપૂર્વક પ્રવૃત્તિ કરના ફસકા નામ એપગાસમિતિ હૈ । ફસ સમિતિ સે યુક્ત એપગાસમિતિ હૈ । યે સાધુજન વિશુદ્ધ આહારાત્મિકે ગ્રહગ મ ગ્ગ અવપણમ ઉપ-યોગ-વિગિષ્ટ યે । (આયાણ-મંડ-મત્ત-નિસ્સેવણા-સમિયા) આપાન ગ્રન્થ કા અર્થ ગ્રહણ હૈ । ફસકા સ્મય પ્રયાસતિન્યાય સે, અથવા સાહચર્ય સે માણ્ડમાત્ર કે સાધ હૈ । અથવા-માણ્ડમાત્ર ગ્રન્થ કા સમ્ભવ ‘દેહલી-દાપક’ ન્યાય સે આદાન ઓર નિક્ષેપ ફન દોના કે સાધ હોતા હૈ । યે સાધુજન માણ્ડ=પાત્ર એ માત્ર=વજ્રા-ધિક ઉપકરણ કે આદાન-ગ્રહણ ઓર નિક્ષેપ-ગ્રસ્તના રૂપ સમિતિ સે યુક્ત યે ।

વાળા હતા, અર્થાત્ ઘીબા છવોની ડોઈ પલુ પ્રદારે વિરાધના ન થાય એવી રીતે ઉપયોગપૂર્વક ગમન કરવાના અલાવવાળા હતા (ભાસાસમિયા) નિરવય વચન-પ્રવૃત્તિવાળા હતા (એસણાસમિયા) એપણામા ઉદ્ગમ આદિ ૪૨ દોષોના પરિવર્જનપૂર્વક પ્રવૃત્તિ કરવી તેનું નામ એપણાસમિતિ છે આ સમિતિથી યુક્ત જે છે તે એપણાસમિતિ છે તે સાધુજનો વિશુદ્ધ આહારાદિ લેવામા તેમજ તેના અન્વેષણમા ઉપયોગવિશિષ્ટ હતા, (આયાણ મંડ મત્ત નિસ્સેવણા-સમિયા) આદાન શબ્દનો અર્થ ગ્રહણ છે, તેનો સબધ પ્રત્યાસતિન્યાયથી અથવા સાહચર્યથી લાડમાત્રની સાથે છે અથવા લાડમાત્ર શબ્દનો સબધ ‘દેહલીદીપક’ ન્યાયથી આદાન અને નિક્ષેપ એ બેઉની સાથે થાય છે, તે મુનિઓ લાડપાત્રના અને વજ્રાદિ ઉપકરણના આદાન=ગ્રહણ અને નિક્ષેપ=મૂંઠવાડપ સમિતિથી યુક્ત હતા, અર્થાત્ પાત્ર તેમજ વજ્રાદિ ઉપકરણના

યા ઉચ્ચાર-પાસવળ-ચેલ-જલ્લ-સિંધાળ-પારિદ્વાવળિયા-સમિયા મળ-
ગુત્તા વચગુત્તા કાયગુત્તા ગુત્તા ગુત્તિંદિયા ગુત્તવમયારી અમમા અર્કિ

તયોર્નિક્ષેપને-અવસ્થાપન સમિતા -સુપ્રતિલેખન-પ્રમાર્જનાનુપયોગપૂર્વકપ્રવૃત્તિયુક્તા, 'ઉચ્ચાર
પાસવળ-ચેલ-જલ્લ-સિંધાળ-પારિદ્વાવળિયા-સમિયા' ઉચ્ચાર-પ્રસવળ-ચેલ-જલ્લ
શિદ્ધાળ-પરિષ્ઠાપનિકા-સમિતા, તત્ર ઉચ્ચાર-પુરીપમ્, પ્રસવળ-મૂત્ર, ચેલ-ચેલ્મા, ઉપલક્ષણ
ત્વાનિષ્ટીવનસ્થાપિ પ્રહ્નમ્, જલ્લ-સ્વેદજમલમ્, શિદ્ધાળ-નાસિકામલમ્, એતેષા પરિષ્ઠાપનિકા-
પરિષ્ઠાપના-પરિત્યાગ-સૈવ પરિષ્ઠાપનિકા, સ્વાર્થ ક, તત્સ્યા સમિતા, શુદ્ધસ્થિતિગ્રથયણા
ત્સમ્યગુપયુક્તા । 'મળગુત્તા' મનોગુમા -(૧) ત્રિવિધા મનોગુમયઃ-આર્તરૌદ્રધ્યાનાનુવધિ-
કલ્પનાજાલત્રિયોગ પ્રથમા (૨) શાલાનુસારિણી પરલોકસાધિકા ધર્મધ્યાનાનુવધિનીમાધ્યસ્થ
પરિણતિર્દ્વિતીયા, (૩) સકલમનોવૃત્તિનિરોધેન યોગનિરોધાઽવસ્થાભાવિની-આમરમળરૂપા

અર્થાત્ પાત્ર એ વલાદિક ઉપકરણો કે સુપ્રતિલેખન પ્રમાર્જનાદિક મેં યે સર્વ ઉપ
યોગપૂર્વક પ્રવૃત્તિ કરને વાલે થે । (ઉચ્ચાર-પાસવળ-ચેલ-જલ્લ-સિંધાળ-પારિદ્વા
વળિયા-સમિયા) ઉચ્ચાર-પુરીપ, પ્રસવળ-મૂત્ર, ચેલ-ચેલ્મા, ઉપલક્ષણ સે નિષ્ટીવન
થૂકના, જલ્લ-સ્વેદજ મેલ, શિદ્ધાળ-નાસિકા કા મેલ, ઇન સર્વકે પરિષ્ઠાપન-રૂપ સમિતિ
સે યુક્ત થે । (મળગુત્તા વચગુત્તા કાયગુત્તા) ગુત્તિ ત્રીન પ્રકાર કી હૈ-મનોગુત્તિ,
વચનગુત્તિ ઔર કાયગુત્તિ, ઇનમેં મનોગુત્તિ ત્રીન પ્રકારકી હૈ-આર્ત એવ રૌદ્રધ્યાન કા પરિત્યાગ
કરના પ્રથમ મનોગુત્તિ હૈ, શાલા કે અનુસાર, પરલોક કી સાધક ઔર ધર્મધ્યાન કે સાથ
અનુવધ રચને વાલી માધ્યસ્થપરિણતિરૂપ દ્વિતીય મનોગુત્તિ હૈ । સકલ મનોવૃત્તિ કે
નિરોધ સે યોગોં કી નિરોધાવસ્થા મે હોનેવાલી પરિણતિ-આત્મા મેં રમળરૂપ પરિણતિ

સુપ્રતિલેખન અને પ્રમાર્જન આદિકમા તે બધા ઉપયોગપૂર્વક પ્રવૃત્તિ કરવાવાળા
હતા । (ઉચ્ચાર પાસવળ-ચેલ-જલ્લ સિંધાળ પારિદ્વાવળિયા-સમિયા) ઉચ્ચાર=પુરીપ,
પ્રસવળ=મૂત્ર, ચેલ=ચેલ્મા, ઉપલક્ષણથી નિષ્ટીવન-થૂકવુ, જલ્લ-પરસેવાનો મેલ,
શિંધાળ-નાકનો મેલ, આ બધાના પરિષ્ઠાપનરૂપ સમિતિથી યુક્ત હતા । (મળગુત્તા
વચગુત્તા કાયગુત્તા) ગુત્તિ ત્રણ પ્રકારની છે-મનોગુત્તિ, વચનગુત્તિ અને કાયગુત્તિ,
તેમા મનોગુત્તિ ત્રણ પ્રકારની છે-આર્ત તેમજ રૌદ્રધ્યાનનો પરિત્યાગ કરવો એ
પ્રથમ મનોગુત્તિ છે, શાસ્ત્રને અનુસરનારી પરલોકની સાધક અને ધર્મધ્યાનની
સાથે અનુબધ રાખનારી માધ્યસ્થપરિણતિરૂપ બીજી મનોગુત્તિ છે બધી મનો
વૃત્તિ માત્રના નિરોધથી યોગોની નિરોધાવસ્થામા થનારી પરિણતિ-આત્મામા

तृतीया । उक्त च योगशास्त्रे—

विमुक्तकल्पनाजाल समवे सुप्रतिष्ठितम् ।

आमाराम मनस्तज्जैर्मनोगुप्तिरुदाहृता ॥ इति ॥

तथा मनोगुप्त्या युक्ता—मनोगुप्ता । 'वयगुप्ता' वचोगुप्ता वचनगुप्तिरुदाहृता, वचनगुप्तिश्चतुर्विधा, उक्त च—

सच्चा तदेव मोसा य सच्चामोसा तदेव य ।

चउत्थी असच्चमोसा य, वयगुप्ती चउत्विहा ॥ (उक्त० अ० २४ गा २२)

आया—सया तथैव मृषा च सत्यमृषा तथैव च ।

चतुर्थसत्यमृषा च वचोगुप्तिश्चतुर्विधा ॥

वचोगुप्ति = वचनगुप्तिश्चतुर्विधा—सया, मृषा, सत्यमृषा असत्यमृषा चेति । जीव प्रति—'अय जीव' इति कथन सत्या, जीव प्रति 'अयमजीव' इति कथन मृषा, पूर्वमनिर्णाय वदति 'अद्यात्मिन्

तीसरी मनोगुप्ति है । योगशास्त्र म यही बात कहा है—

विमुक्तकल्पनाजाल समवे सुप्रतिष्ठितम् ॥

आमाराम मनस्तज्जैर्मनोगुप्तिरुदाहृता ॥

इम मनोगुप्ति से युक्त होने का नाम मनोगुप्त है । वचनगुप्ति से युक्त होना सो वचनगुप्त है । वचनगुप्ति ४ प्रकार की है—

“सच्चा तदेव मोसा य, सच्चामोसा तदेव य ॥

चउत्थी असच्चमोसा य वयगुप्ती चउत्विहा ॥ (उक्त० अ० २४ गा २२)

अर्थ इस गाथा का इस प्रकार है । सत्य, मृषा, सत्यमृषा और असत्यमृषा, इस प्रकार वचन ४ प्रकार के होते हैं, (१) जिस वस्तु का जैसा स्वरूप

रमण्यरूप परिणति से त्रीण मनोगुप्ति ७ योगशास्त्रमा ज्ञेय वात ढही ठे—

विमुक्तकल्पनाजाल, समवे सुप्रतिष्ठितम् ।

आमाराम मनस्तज्जै, — मनोगुप्तिरुदाहृता ॥

आ मनोगुप्तिथी युक्त होवानु नाम मनोगुप्त ठे वचनगुप्तिथी युक्त वचनगुप्त ठे वचनगुप्ति ४ प्रकारनी छे

सच्चा तदेव मोसा य सच्चामोसा तदेव य ।

चउत्थी असच्चमोसा य वयगुप्ती चउत्विहा ॥ (उक्त० अ० २४ गा ० २२)

गाथानो अर्थ आ प्रकारनो छे सत्य १, मृषा २, सत्यमृषा ३ अने असत्यमृषा ४—अने प्रकारे वचन ४ प्रकारना थाय छे

(१) जे वस्तुनु जेवु स्वयं होय ते वस्तुने ते ज स्वयंथी प्रकाशित

યા ઉચ્ચાર-પાસવળ-ઝેલ-જલ્લ-સિંધાળ-પારિદ્વાવળિયા-સમિયા મળ
ગુત્તા વચગુત્તા કાયગુત્તા ગુત્તા ગુત્તિંદિયા ગુત્તવંભયારી અમમાર્કિં

તયોર્નિદેષણે—અવસ્થાપન સમિતા—સુપ્રતિલસન—પ્રમાર્જનાનુપયોગપૂર્વકપ્રવૃત્તિયુક્તા, ‘ઉચ્ચાર
પાસવળ—ઝેલ—જલ્લ—સિંધાળ—પારિદ્વાવળિયા—સમિયા’ ઉચ્ચાર—પ્રસવળ—જેલ—જલ્લ
શિદ્ધાળ—પરિષ્ઠાપનિકા—સમિતા, તત્ત્વ ઉચ્ચાર—પુરીપમ્, પ્રસવળ—મૂત્ત, જેલ—જેલ્મા, ઉપલક્ષણ
ત્વાન્નિષ્ટીવનત્યાપિ પ્રહનમ્, જલ્લ—સ્વેદજમલમ્, શિદ્ધાળ—નામિકામલમ્, પ્તેપા પરિષ્ઠાપનિકા—
પરિષ્ઠાપના—પરિયાગ—સૈવ પરિષ્ઠાપનિકા, સ્વાર્થ ક, તસ્યા સમિતા, શુદ્ધસ્થળિડાશ્રયણા
ત્સમ્યગુપયુક્તા । ‘મળગુત્તા’ મનોગુમા—(૧) ત્રિવિધા મનોગુત્તયઃ—આર્ત્તરૌદ્રધ્યાનાનુબન્ધિ-
કલ્પનાગ્નિવિયોગ પ્રથમા (૨) ગાહ્યાનુસારિણા પરલોકસાધિકા ધર્મધ્યાનાનુબન્ધિનીમાધ્યસ્થ્ય
પરિણતિર્દિતીયા, (૩) સકલમનોવૃત્તિનિરોધેન યોગનિરોધાઽવસ્થાભાવિની—આમરમળરૂપા

અર્થાત્ પાત્ર એવ વસ્ત્રાદિક ઉપકરણો કે સુપ્રતિલસન પ્રમાર્જનાદિક મેં યે સર્વ ઉપ
યોગપૂર્વક પ્રવૃત્તિ કરને વાલે થે । (ઉચ્ચાર—પાસવળ—ઝેલ—જલ્લ—સિંધાળ—પારિદ્વા
વળિયા—સમિયા) ઉચ્ચાર—પુરીપ, પ્રસવળ—મૂત્ત, જેલ—જેલ્મા, ઉપલક્ષણ સે નિષ્ટીવન
થૂકના, જલ્લ—સ્વેદજ મેલ, શિંધાળ—નાસિકા કા મેલ, ઇન સર્વકે પરિષ્ઠાપન—રૂપ સમિતિ
સે યુક્ત થે । (મળગુત્તા વચગુત્તા કાયગુત્તા) ગુત્તિ ત્રીન પ્રકાર કી હૈ—મનોગુત્તિ,
વચનગુત્તિ ઓર કાયગુત્તિ, ઇનમે મનોગુત્તિ ત્રીન પ્રકારકી હૈ આર્ત્ત એવ રૌદ્રધ્યાન કા પરિયાગ
કરના પ્રથમ મનોગુત્તિ હૈ, શાસ્ત્ર કે અનુસાર, પરલોક કી સાધક ઓર ધર્મધ્યાન કે સાથ
અનુબન્ધ રહને વાલી માધ્યસ્થ્યપરિણતિરૂપ દ્વિતીય મનોગુત્તિ હૈ । સકલ મનોવૃત્તિ કે
નિરોધ સે યોગો કી નિરોધાવસ્થા મે હોનેવાલી પરિણતિ—આત્મા મે રમળરૂપ પરિણતિ

સુપ્રતિલેખન અને પ્રમાર્જન આદિકમા તે બધા ઉપયોગપૂર્વક પ્રવૃત્તિ કરવાવાળા
હતા । (ઉચ્ચાર પાસવળ-ઝેલ-જલ્લ સિંધાળ પારિદ્વાવળિયા-સમિયા) ઉચ્ચાર=પુરીપ,
પ્રસવળ=મૂત્ત, જેલ=જેલ્મા, ઉપલક્ષણથી નિષ્ટીવન-થૂકવુ, જલ્લ=પરસેવાનો મેલ,
શિંધાળ=નાકનો મેલ, આ બધાના પરિષ્ઠાપનરૂપ સમિતિથી યુક્ત હતા । (મળગુત્તા
વચગુત્તા કાયગુત્તા) ગુત્તિ ત્રણ પ્રકારની છે મનોગુત્તિ, વચનગુત્તિ અને કાયગુત્તિ,
તેમા મનોગુત્તિ ત્રણ પ્રકારની છે—આર્ત્ત તેમજ રૌદ્ર ધ્યાનનો પરિયાગ કરવો એ
પ્રથમ મનોગુત્તિ છે, શાસ્ત્રને અનુસરનારી પરલોકની સાધક અને ધર્મધ્યાનની
સાથે અનુબન્ધ રાખનારી માધ્યસ્થ્યપરિણતિરૂપ બીજી મનોગુત્તિ છે બધી મનો
વૃત્તિ માત્રના નિરોધથી યોગીની નિરોધાવસ્થામા થનારી પરિણતિ—આત્મામા

પ્રતિલેખના પ્રમાર્જનાદિ સમયોક્ત ક્રિયાકુલાપુર સર ગયનાસનાદિ વિધેયમ્, તત ગયનાસનનિ-
ક્ષેપાદાનાદિપુ સ્વેચ્છયા ચેષ્ટાપ્રતિહરેણ નિયતા=આર્જનિયમાનુસારિણીયા કાયચેષ્ટા સા દ્વિતીયેતિ ।

ઉક્ત ચ—ઉપસર્ગપ્રસન્નેડપિ કાયોત્સર્ગજુપો મુને ।

સ્થિરીભાવ શરીરસ્ય કાયગુપ્તિર્નિગદ્યતે ॥૧॥

ગયનાસનનિક્ષેપાદાનસક્રમણેષુ ચ ।

સ્થાનેષુ ચેષ્ટાનિયમ કાયગુપ્તિસ્તુ સા પરા ॥૨॥ઙ્ગિતા

તથા યુક્તા । ‘ગુપ્તા’ ગુપ્તા—અશુભયોગનિપ્રહો ગુપ્તિસ્તથા યુક્તા, ‘ગુપ્તિદિયા’
ગુપ્તેન્દ્રિયા—ગુપ્તાનિ—અસયમસ્થાનેમ્ય સુરક્ષિતાનિ—ઇન્દ્રિયાણિ યૈસ્તે ગુપ્તેન્દ્રિયા, ‘ગુપ્ત-

અથવા ભૂમિ આત્મિકી પ્રતિલેખના એવ પ્રમાર્જન કરતે સમય જો અપના ઇચ્છાનુસાર
શારીરિક ચેષ્ટાઓં કા પરિત્યાગ કરના હૈ, એવ ગુપ્ત આત્મિકી આનાનુસાર ગયન, આસન,
નિક્ષેપગ એવ આદનાત્મિક મ કાયચેષ્ટા કા નિયમન કરના હૈ વહ દુસરા કાયગુપિ હૈ ।
કહા મી હૈ—ઉપસર્ગપ્રસન્નેડપિ, કાયોત્સર્ગજુપો મુનેઃ । સ્થિરીભાવઃ શરીરસ્ય,
કાયગુપ્તિર્નિગદ્યતે ॥૧॥ ગયનાસનનિક્ષેપા,—દાનસક્રમણેષુ ચ । સ્થાનેષુ ચેષ્ટાનિયમઃ
કાયગુપ્તિસ્તુ સા પરા ॥૨॥ શ્લોકોં કા અર્થ ઉપર લિખે ભાવકે અનુસાર હૈ । યે
સાધુજન કાયગુપ્તિ કે આરાધક થે । અત એવ (ગુપ્તા) અશુભ યોગ કે નિપ્રહરૂપ
ગુપ્તિ સે યે મુનિજન યુક્ત થે । (ગુપ્તિદિયા) અસયમસ્થાનોં સે ઇન્દ્રિયા કો સુર-
ક્ષિત રસનેગાલે યે, ઇસલિયે ઇત્દે ગુપ્તેન્દ્રિય કહા ગયા હૈ । (ગુપ્તઅભયારી) નૌ—

નિવૃત્તિરૂપ પહેલી કાયગુપ્તિ છે શુરુને પૃથ્વીને શારીરિક ક્રિયાઓની (શૌચાદિની)
નિવૃત્તિના સમયે અથવા ભૂમિ આદિની પ્રતિલેખના તેમજ પ્રમાર્જના કરવાના
સમયે જે પોતાની ઇચ્છાપ્રમાણે શારીરિક ચેષ્ટાઓનો પરિત્યાગ કરવાનો
છે, તેમજ શુરુ આદિની આજ્ઞા—અનુસાર ગયન, આસન, નિક્ષેપણ, તેમજ
આદનાદિકમા કાયચેષ્ટાનુ નિયમન કરવાનુ હોય છે, તે બીજી કાયગુપ્તિ છે
ઠહ્યુ પણ છે કે—ઉપસર્ગપ્રસન્નેડપિ, કાયોત્સર્ગજુપો મુને ।

સ્થિરીભાવ શરીરસ્ય, કાયગુપ્તિર્નિગદ્યતે ॥

ગયનાસનનિક્ષેપા,—દાનસક્રમણેષુ ચ ।

સ્થાનેષુ ચેષ્ટાનિયમ કાયગુપ્તિસ્તુ સા પરા ॥

શ્લોકોનો અર્થ ઉપર લખેલા ભાવ પ્રમાણે છે તે સાધુજનો કાયગુપ્તિના
આરાધક હતા માટેજ (ગુપ્તા) અશુભયોગના નિપ્રહરૂપ ગુપ્તિથી તે મુનિજનો
યુક્ત હતા (ગુપ્તિદિયા) અસયમના સ્થાનોથી ઇન્દ્રિયોને સુરક્ષિત રાખવાવાળા

નગરે જત વાલકા જાતા 'ઇતિ સત્યથા મય્યમ્ણા । 'સ્વાધ્યાયમમ તપા નામિતિ' इति कथन चतुर्थी असत्यमणा, यद्वन्ता न मय तापि मणा, मा चतुर्थीति, चतुर्विधवचनयोग-निवृत्तिर्वचोगुप्तिरिति भाव । 'कायगुप्ता' कायगुप्ता-गमनागमाप्रचलनान्क्रियाया गोपन-कायगुप्ति, कायगुप्तिर्द्विधा-चेष्टानिवृत्तिरूप, यथागम चेष्टा-नियमरूपा च । तत्र परीपहोपसर्गांति-मयेऽपि यत् कायोर्मर्गाङ्गणात्पि कायस्य निधन्ताङ्गणम्, सर्वयोगनिरोधो वस्तुया वा सर्वथा यत् कायचेगनिरोधन सा प्रथमा । गुरुमापृच्छ च शरीरमस्तारकभूम्यादि-

हे उस वस्तु को उसी स्वरूप से प्रकाशित करनेवाला वचन सत्यवचन है, जैसे-यह जीव है । (२) जीव को अजीव कहना मृषावचन है । (३) मिश्रितवचन सत्यमृषा वचन है, जैसे-आज इस नगर में सौ बालक जमे हैं । यह वचन मिश्ररूप इसलिये है कि इसमें सौ का निर्णय नहीं है । (४) जो वचन मृषा भी न हो और सत्य भी न हो ऐसे वचन का नाम असत्यमृषा है, जैसे-स्वाध्याय समान तप नहीं है "-ऐसा वचन न सत्य है और न असत्य ही है, अर्थात् व्यवहार वचन है । इस ४ प्रकार के वचनयोग का वचनगुणि में निरोध हो जाता है । गमन-आगमन आदि क्रिया का जिसमें निरोध है वह कायगुणि है । यह कायगुणि २ प्रकारकी हैं-चेष्टा निवृत्तिरूप १, यथा-आगम-चेष्टानियमनरूप २ । परीपह एव उपसर्ग के आनेपर भी शरीर से ममत्व का परित्याग कर जो उसे निश्चल करना है, अथवा सर्वयोगों की निरोध-अवस्था में जो सर्वथा काय की चेष्टाओं का निरोध करना है यह चेष्टानिवृत्तिरूप पहली कायगुणि है । गुरु से पूछकर शारारिक क्रियाओं की निवृत्ति के समय,

ઢરવાવાણુ વચન સત્યવચન છે જેમકે આ જીવ છે (૨) જીવને અજીવ કહેવું એ મૃષાવચન છે (૩) મિશ્રવચન સત્યમૃષાવચન છે, જેમ કે આજે આ નગરમાં સો બાળક જન્મ્યા છે આ વચન મિશ્રરૂપ એટલા માટે છે કે એમાં સોનો નિર્ણય નથી (૪) જે વચન મૃષા પણ ન હોય અને સત્ય પણ ન હોય એવા વચનનું નામ અસત્યમૃષા છે, જેમ "સ્વાધ્યાયના જેવું તપ નથી" એવા વચન નથી તો સત્ય કે નથી અસત્ય, અર્થાત્ વ્યવહારવચન છે, આ ચાર પ્રકારના વચનયોગનો વચનગુપ્તિમાં નિરોધ થઇ જાય છે ગમન-આગમન-આદિ ક્રિયાઓનો જેમાં નિરોધ હોય તેને કાયગુપ્તિ કહે છે આ કાયગુપ્તિ બે પ્રકારની છે-૧ ચેષ્ટાનિવૃત્તિરૂપ, અને ૨ યથા-આગમ-ચેષ્ટાનિયમનરૂપ પરીપહ તેમજ ઉપસર્ગના આવવા છતાં પણ શરીરથી મમત્વનો ત્યાગ કરીને જે તેને નિશ્ચલ કરવું, અથવા સર્વ યોગોની નિરોધ-અવસ્થામાં જે સર્વથા કાયની ચેષ્ટાઓનો નિરોધ કરવું તે ચેષ્ટા

પ્રતિલેખના પ્રમાર્જનાદિસમયોક્તક્રિયાફલાપુર સર ગયનાસનાદિ વિધેયમ્, તત ગયનાસનનિ-
ક્ષેપાદાનાદિપુ સ્વેચ્છયા ચેષ્ટાપગિહિરેણ નિયતા=ગાહનિયમાનુસારિણીયા કાયચેષ્ટા સા દ્વિતીયેતિ ।

ઉક્ત ચ—ઉપસર્ગપ્રસન્નેડપિ કાયોત્સર્ગજુપો મુને ।

સ્થિરીભાવ શરીરસ્ય કાયગુપ્તિર્નિગદ્યતે ॥૧॥

ગયનાસનનિક્ષેપાદાનસક્રમણેપુ ચ ।

સ્થાનેપુ ચેષ્ટાનિયમ કાયગુપ્તિસ્તુ સા પરા ॥૨॥ઠ્ઠતિા

તથા યુક્તા । ‘ગુપ્તા’ ગુપ્તા—અશુભયોગનિપ્રહો ગુપ્તિસ્તથા યુક્તા, ‘ગુપ્તિદિયા’
ગુપ્તેન્દ્રિયા—ગુપ્તાનિ—અસયમસ્થાનેમ્ય સુરક્ષિતાનિ—ઇન્દ્રિયાણિ યૈસ્તે ગુપ્તેન્દ્રિયા, ‘ગુપ્ત-

અથવા ભૂમિ આપ્તિકી પ્રતિલેખના ણ્વ પ્રમાર્જન કરતે સમય જો અપના ઇચ્છાનુસાર
શારીરિક ચેષ્ટાઓં કા પરિત્યાગ કરના હે, ણ્વ ગુરુ આપ્તિકી આજ્ઞાનુસાર ગયન, આસન,
નિક્ષેપગ ણ્વ આપ્તાનાપ્તિક મ કાયચેષ્ટા કા નિયમન કરના હૈ વહ દૂસરા કાયગુપિ હે ।
કહા મી હૈ—ઉપસર્ગપ્રસન્નેડપિ, કાયોત્સર્ગજુપો મુનેઃ । સ્થિરીભાવઃ શરીરસ્ય,
કાયગુપ્તિર્નિગદ્યતે ॥૧॥ ગયનાસનનિક્ષેપા,—દાનસક્રમણેપુ ચ । સ્થાનેપુ ચેષ્ટાનિયમઃ
કાયગુપ્તિસ્તુ સા પરા ॥૨॥ શ્લોકોં કા અર્થ ઉપર લિખે ભાવકે અનુમાર હૈ । યે
સાધુજન કાયગુપિ કે આરામક યે । અત ણ્વ (ગુપ્તા) અશુભ યોગ કે નિપ્રહરૂપ
ગુપ્તિ સે યે મુનિજન યુક્ત યે । (ગુપ્તિદિયા) અસયમસ્થાનોં સે ઇન્દ્રિયાં કો સુર-
ક્ષિત રચનેગાલે થે, ટસલિયે ઇન્દ્રે ગુપ્તેન્દ્રિય કહા ગયા હૈ । (ગુપ્તઅભયારી) નૌ—

નિવૃત્તિરૂપ પહેલી કાયગુપ્તિ છે ગુરુને પૃથ્વીને શારીરિક ક્રિયાઓની (ગૌઆદિની)
નિવૃત્તિના સમયે અથવા ભૂમિ આદિની પ્રતિક્ષેપના તેમજ પ્રમાર્જના ડરવાના
સમયે જે પોતાની ઇચ્છાપ્રમાણે શારીરિક ચેષ્ટાઓનો પરિત્યાગ ડરવાનો
છે, તેમજ ગુરુ આદિની આજ્ઞા—અનુસાર ગયન, આસન, નિક્ષેપણ, તેમજ
આદાનાદિઠમા કાયચેષ્ટાનુ નિયમન ડરવાનુ હોય છે, તે બીજી કાયગુપ્તિ છે
ઠહુ પણ છે કે—ઉપસર્ગપ્રસન્નેડપિ, કાયોત્સર્ગજુપો મુને ।

સ્થિરીભાવ શરીરસ્ય, કાયગુપ્તિર્નિગદ્યતે ॥

ગયનાસનનિક્ષેપા,—દાનસક્રમણેપુ ચ ।

સ્થાનેપુ ચેષ્ટાનિયમ કાયગુપ્તિસ્તુ સા પરા ॥

શ્લોકોનો અર્થ ઉપર લખેલા ભાવ પ્રમાણે છે તે સાધુજનો કાયગુપ્તિના
આરાધક હતા માટેજ (ગુપ્તા) અશુભયોગના નિપ્રહરૂપ ગુપ્તિથી તે મુનિજનો
યુક્ત હતા (ગુપ્તિદિયા) અસયમના આનોથી ઇન્દ્રિયોને સુરક્ષિત રાખવાવાળા

ચળા અકોહા અમાણા અમાયા અલોભા સંતા પસંતા ઉવસતા
પરિણિવ્યુયા અણાસવા અગ્ગથા ટિણ્ણગ્ગયા ટિણ્ણસોયા નિરુપલેવા,

‘બમયારી’ ગુપ્તપ્રહ્લનાગ્નિ—ગુપ્ત પામિર્મત્યર્ચ્યગુપ્તિમા રમિત પ્રત્ત—મૈત્રુનપ્રિરમણ ચરિત તચ્છીલા, ‘અમમા’ અમમા—મમપરહિતા, ‘અર્કિચળા’ અર્કિચના—નાસ્તિ કિંચન યેષા તે અર્કિચના—ધર્મોપકરણાતિગ્નિપસ્તુરહિતા । ‘અકોહા’ અકોહા=ક્રોધરહિતા, ‘અમાણા’ અમાના=માપરહિતા, ‘અમાયા’ અમાયા=માયાર્જિતા, ‘અલોભા’ અલોભા=લોભરહિતા, ‘સતા’ આતા=અતિવૃદ્ધા શાન્તિયુક્તા, ‘પસતા’ પ્રશાન્તા=અતર્પિત્યા શાન્તિયુક્તા, અત એવ ‘ઉવસતા’ ઉપશાન્તા=શીતીભૂતા ‘પરિણિવ્યુયા’ પરિણિવૃતા=કર્મકૃતવિકારરહિતાત્ સ્વસ્થીભૂતા, અતઽપ્ય ‘અણાસવા’ અનાસવા=આસવરહિતા, ‘અગ્ગથા’ અગ્ગથા=નિર્ગથા, ‘ટિણ્ણગ્ગયા’ ટિણ્ણગ્ગથા પ્રથાતિ વન્નાતિ આત્માન કર્મણેતિ પ્રથ, સ દ્વિવિન—દ્રવ્યભાવમેદાત્, દ્રવ્ય હિરણ્યાદિ,

વાટિકા—સહિત પ્રહ્લચર્ય કે ધારક યે, ઇસલિયે ગુપ્તપ્રહ્લચારા યે । (અમમા) મમત્વ સે રહિત થે । (અર્કિચળા) ધર્મોપકરણ સે અતિગ્નિ ઓર ઇનકે પાસ કુઠ નહીં થા । (અકોહા) ક્રોધરહિત થે । (અમાણા) માનરહિત થે । (અમાયા) માયારહિત થે । (અલોભા) લોભરહિત થે । (સતા) ગ્રાહરસે શાન્તિયુક્ત થે, (પસતા) આમ્યન્તર સે શાન્તિયુક્ત થે, અત એવ (ઉવસતા) શાન્તીભૂત થે । (પરિણિવ્યુયા) કર્મકૃત વિકાર સે રહિત હોને કે કારણ સ્વસ્થ યે, અત એવ (અણાસવા) આસવ સે રહિત થે । (અગ્ગથા) નિર્ગથ થે । (ટિણ્ણગ્ગથા) જો આત્મા કો કર્મો સે જકડે (બાંધે) ઉસકા નામ પ્રથ હૈ । યહ તે પ્રકાર કા હોતા હે । ૧ દ્રવ્યપ્રથ, દૂસરા ભાવપ્રથ । હિરણ્યાદિ દ્રવ્યપ્રથ હૈ ।

હતા, તેથી તેમને શુષ્કે દ્રિય ઝહે છે (ગુપ્તવમયારી) નવવાટિકા (વાડ) સહિત પ્રહ્લચર્યનું પાલન કરનાર હતા (અમમા) મમત્વથી રહિત હતા (અર્કિચળા) ધર્મોપકરણથી અતિરિહત બીજી તેમની પાસે ઝઘ નહોતું (અકોહા) ક્રોધરહિત હતા (અમાણા) માનરહિત હતા (અમાયા) માયારહિત હતા (અલોભા) લોભરહિત હતા (સતા) ગ્રાહરથી શાન્તિયુક્ત હતા (પસતા) આમ્યન્તરથી શાન્તિયુક્ત હતા, અત એવ (ઉવસતા) ઉપશાન્ત—શીતીભૂત અન્દર અને ગ્રાહરથી શીતલ હતા (પરિણિવ્યુયા) કર્મકૃત વિકારથી હોવાને કારણે સ્વસ્થ હતા, અત એવ (અણાસવા) આસવથી રહિત હતા (અગ્ગથા) નિર્ગથ હતા (ટિણ્ણગ્ગથા) જે આત્માને કર્મોથી જકડી રાખે (બાંધે) તેનું નામ પ્રથ છે એ જે પ્રકારના થાય છે ૧ દ્રવ્યપ્રથ અને ૨ ભાવપ્રથ,

कसपाईव मुक्तोया, सख डव निरगणा, जीवो विव अप्पडिहयगई

भावो मिथ्यावादि, स विविधो ग्रन्थोऽस्ति चेत्ते तथा । 'छिणसोया' छिन्नस्रोत-
स-छिन्नसमारप्रवाहा । 'निरुवळेवा' निरपलेपा-कर्मग्रन्थद्वयत्वरूपलेपो रागादिस्तेन रहिता,
निरपलेपतामेव 'कसपाईव' इत्यादि-**'सुहुयहुयासणो इव'** इत्यन्तैरुपमानोपमेयभावे
प्रदर्शयति, तत्र-**'कसपाईव मुक्तोया'** काव्यपात्राय मुक्तोया-मुक्त-व्यक्त तोयमिव
ससारग्रन्थद्वयत्वेनेहो यैस्ते तथा, यथा काव्यपात्राया पतितमपि जलं लिप्तं न भवति
तथा समारग्रन्थद्वयत्वेनो लिप्तो न भवताति भावः, **'सख इव निरगणा'** शब्द इव

मिथ्यावादि भावग्रन्थ है। इन दोनों प्रकार के ग्रन्थों से ग्रहित होने के कारण ये
'छिन्नग्रन्थ' कह गये हैं। (छिणसोया) ससार का प्रवाहरूप स्रोत इनसे अलग
हो चुका था। (निरुवळेवा) कर्मग्रन्थ का कारणभूत रागादिक लेप से भा ये रहित
थे, इसलिये निरपलेप था। इसी बात को जागे क **'कसपाईव'** से लेकर **'सुहुय-
हुयासणो इव'** यहाँ तक के उपमान पदों के द्वारा सूत्रकार प्रकट करते हैं।
(कसपाईव मुक्तोया) कौंसे का भाजन जिस प्रकार पाना के ससर्ग से सर्वथा रहित
होता है उसी प्रकार जल के तुल्य स्नेह को ससार का अधन का द्वय होने से
जिन्होंने सर्वथा छोड़ दिया, अथवा कौंसे के भाजन में गिरा हुआ जल जैसे लिप्त
नहीं होता उसी प्रकार ससारग्रन्थद्वय आश्रय जिनमें लिप्त नहीं होता, जस्त के
कौंसे के भाजन के समान निरपलेप कह गये हैं। (सख इव निरगणा) शब्द में

द्विरुप आदि द्व्यग्रन्थ के मिथ्यात्व आदि लावग्रन्थ के आश्रयने
प्रकारना अन्वेषणी रहित होवाना कारण तेजोने छिन्नग्रन्थ छोड़वाना आव्या
छे (छिणसोया) समारना प्रवाहउप स्रोत तेमनाथी अलग थर्ध युक्त्या होता
(निरुवळेवा) कर्मग्रन्थमा कारणभूत रागादिकलेपथी पण तेजो रहित होता,
तेथी निरपलेप होता आश्रय वातने आगजना **'कसपाईव'** थी लधने **'सुहुयहु-
यासणो इव'** अही सुधीना उपमानपदोथी सूत्रकार प्रकट करे छे (कसपाईव
मुक्तोया) दासानु वासणु नेम पाणीना न सर्गथी सर्वथा रहित होथ छे
तेज गीते जलना तुल्य स्नेह ने, समानता अधनने होतु छे तेने नेमले
सवया छोड़ी दीधो, अथवा दासाना वासणुमा पडेला पाणी नेम लिप्त थता
(चोटता) नथी, तेवीज गीते न सारग्रन्थनने होतु आश्रय नेजोमा लिप्त थतो
नथी, तेथी तेजोने दासाना वासणुनी पे० निरपलेप छोड़वाना आव्या छे
(सख इव निरगणा) शब्दमा नेम डोई पणु रग होतो नथी तेवीज रीते

जच्चकणगं पिव जायरूवा, आदरिसफलगा इव पागडभावा, कुम्भो

नीरङ्गणा—रङ्गण—रागाद्युपरध्ना तस्माजिगता, शब्दे यथा किमपि रङ्गनद्रव्य स्थिति न लभते तथैतेष्वनगारसु रागादयो न तिष्ठता यर्थ । ‘जीवो विव अप्पडिहयगई’ जीव इव अप्रतिहतगतय—जीवो यथा शुभाशुभकर्मरागादयाहतगया सर्वत्र याति तथा अप्रतिहता गतिर्येषा ते तथा, देशागगन्तिषु अगनिनयविचारित्वेन वादादिषु—कुत्तीर्यिकमतगिरगरगसामर्थ्योपतत्वेन च अस्मन्निगतय, ‘जच्चकणग पिव जायरूवा’ जात्यकनकमिव जातरूपा—शोधितमुवर्गमिव निर्मग—रगात्प्रहिता इत्यर्थ । ‘आदरिसफलगा इव पागडभावा’ आदर्शफलका इव प्रकटभावा—प्रकटा=प्रकटिता, भावा—उत्पादव्ययध्रौव्यस्वभावका जायाजीवादिपदाया यस्ते तथा, आदर्शफलका

जैसे कोई भी रंग स्थिति नहीं पा सकता, उसी प्रकार रागात्मिक भी उन अनगारों में ठहर नहीं सकते थे । अतः ये शरा क समान नीरङ्गण कह गये हैं । (जीवो विव अप्पडिहयगई) जीव जिस प्रकार शुभ और अशुभ कर्म के वश प्रेरित होकर अव्याहत गति से सर्वत्र चला जाता है उमा प्रकार इनका भी देश, नगर आदिमें अप्रतिहतगतिविहार होने से एवं वाद—विचार आदि में कुत्तीर्यिक मता के निराकरण करने की सामर्थ्य से युक्त होने से ये भी जीव के समान अस्खलितगतिवाले थे । (जच्चकणग पिव जायरूवा) शोधितमुवर्ग के समान ये चिन्तुल निर्मल थे । (आदरिसफलगा इव पागडभावा) आदर्श अर्थात् काच जिस प्रकार पतिविम्बित मुखादिक अवयवों को यथावस्थित प्रकट करता है उसी प्रकार ये भी अपने ज्ञान के द्वारा उत्पाद व्यय एवं ध्रौव्य—विशिष्ट जीवाजीवादिक पदार्थों को प्रकट करते थे । इनकी

रागादिषु पशु ते अनगारेभा रङ्गी शकता नथी, तेथी तेओ शब्दानी पडे नीरगशु डडेवाय छे (जीवोविव अप्पडिहयगई) एव नेम शुभ अने अशुभ कर्मवश प्रेरित थछने अव्याहत गतिथी सर्वत्र याट्यो नय, तेम तेओनी पशु देश नगर आदिमा अप्रतिहतगति—विहार होवाथी तेमज वादविवाद आदिमा कुत्तीर्यिकमतानु निराकरण करवानु सामर्थ्य होवाथी तेओ पशु एवनी पडे अस्खलितगतिवाजा हुता (जच्चकणग पिव जायरूवा) शोधेला सुवर्णना नेवा तेओ मिलकुल निर्मण हुता (आदरिसफलगा इव पागडभावा) आदर्श अर्थात् अग्रीसो नेम प्रतिनिमित्त शुभ आदिषु अवयवोने यथावस्थित प्रकट करे छे (दिखाडे छे) तेम तेओ पशु चोताना ज्ञानद्वारा उत्पाद, व्यय तेम ज ध्रौव्य—विशिष्ट एव—अएव—

इव गुत्तिदिया, पुस्वरपत्त व निस्वलेवा, गगणमिव निरालवणा,

यथा प्रतिप्रित्तान् मुवाद्ययवान् यथानस्थित प्रकटीकुरिति, तथा यञ्जतदशनया जनानां चित्तवर्षणे जीवाजीवात्मिकत्वात्वा तुस्पष्ट प्रकाशते इत्यर्थः । 'कुम्भो इव गुत्तिदिया' कुम्भ इव गुप्तेन्द्रिया—कुम्भो यथा भयहन्ता मनि मयुतमर्षेन्द्रियो भवति तथा समार-भ्रमणभयाद् गुप्तानि=विषयस्यापेक्ष्य स्मृतानि इन्द्रियाणि येषां ते गुप्तेन्द्रिया । 'पुस्वरपत्त व निस्वलेवा' पुष्कल्पमिव निम्पलपा—यथा कमलपत्रं निर्लिप्तं सत् जलेषु निष्ठति तथा निस्पन्पा—पद्मजन्तुन्यस्वजनविषयमभ्यन्तरहिता भवन्तीति भावः । 'गगणमिव निरालवणा' गगनमिव निगल्मना—कुश्रामनगगद्याल्म्वनवर्जिता,

जीवाजावान्निषयक देशना ऐसी होती था कि जिमसे मनुष्यों के चित्तवर्षी वर्षण में उत्पादादि—स्वभाव वाले समस्त जावादिक पदार्थ अच्छी तरह—स्पष्टरूप से प्रतिभासित होने लगते थे । (कुम्भो इव गुत्तिदिया) कच्छपजिम प्रकार भय क कारणों क उपस्थित होने पर समस्त इन्द्रियां को गोपित कर लता है उसी प्रकार ये मुनिजन भी समारपिभ्रमण क भयसे विषय—रूपों का ओर से अपनी २ इन्द्रियां को सुरक्षित किये हुए रहते थे । (पुस्वरपत्त व निस्वलेवा) जिस प्रकार कमलपत्र जल में निर्लिप्त होकर उस के ऊपर रहता है और कीचड़ से उपन्न होने पर भी जैसे वह उसके स्वयं से रहित होता है उसी प्रकार ये साधुजन भी कीचड़ पर जन्तुन्य स्वजन, एव विषयों के संपर्क से मिलकुल रहित थे । (गगणमिव निरालवणा) आकाश की तरह ये कुल, ग्राम और नगर आदि के सहारों की अपेक्षा नहीं रखते थे । (जणिलो इव निरालवणा) पवन की तरह घर

आदि पदार्थोंने प्रकट करता हुआ तेमनी उवाहवादि विषयनी देखना अच्छी जाती हुती थे जेवी मनुष्योंना चित्तवर्षी वर्षणमा उत्पाद आदि स्वभाववाणां समस्त उवाहिक पदार्थ नाही गीते स्पष्टरूपे प्रतिभासित थता हुता (कुम्भो इव गुत्तिदिया) जायवो जेम लयना दारणो आवी पडता समस्त छद्मिओने न गोपित करी ले थे तेम ओ मुनिजनों पणु म साग—परिभ्रमणना लयवी विषयउपायोंनी तरङ्गी पोतपोतानी छद्मिओने सुक्षित राखता हुता (पुस्वरपत्त व निस्वलेवा) जेम उभयपद लक्ष्मी निर्लिप्त वर्धने तेनी उपागडे थे अने दीयडवी उत्पन्न थाय थे तो पणु जेम ते तेना सज्जधथी रहित होय थे तेवी न गीते माधुजन पणु दीयड तेम न जलतुल्य स्वजन तेम न विषयोंना सज्जधथी मिलकुल रहित हुता (गगणमिव निरालवणा) आकाशनी पेंडे तेओ कुण, ग्राम अने नगर आदिना आश्रयनी

अणिलो इव निरालया, चंदो इव सोमलेस्सा, सरो इव दित्तेया,
सागरो इव गभीरा, विहग इव सन्वओ विप्पमुक्का, मदरो इव
अप्पकपा, सारयसलिलव सुद्धहियया, खग्गिविसाण व एगजाया,

‘अणिलो इव निरालया’ अणिल इव निरालया—परा इव गृहरहिता, ‘चंदो इव सोमलेस्सा’ चंद्र इव सौम्यदेवता—अनुपतापद्वतुमन पणिममधायिण, ‘मूरो इव दित्तेया’ सूर्य इव तपतेजस—प्रथमतः शरीररूप्या भावतो जानन च दर्शयमाना । ‘सागर इव गभीरा’ सागर इव गम्भीरा—हर्षभोक्तान्त्रिकाण्ययोगेऽपि निर्निवारिता । ‘विहग इव सन्वओ विप्पमुक्का’ विहग इव सर्वतो विप्रमुक्ता—परिचारपरि यागात् नियत-वासरहितराचेति भाव । ‘मदरो इव अप्पकपा’ मन्दर इव अप्रकम्पा—मेरुवत् परिपहोपसर्गपवनैरचलिता । ‘सारयसलिल व सुद्धहियया’ शारदसलिलमिव शुद्ध-हृदया—यथा शरदृतौ जल निर्मल भवति तथा परमनिर्मलहृदया इति भाव । ‘खग्गिविसाण

से रहित थे । (चंदो इव सोमलेस्सा) चन्द्र के समान उनकी देवता सौम्य थी । (मूरो इव दित्तेया) सूर्य के समान ये तप तेजगले थे । शारदिक कालि द्रव्यतेज, एव ज्ञान यह भावतेज है । (सागर इव गभीरा) सागर के तुल्य ये गभीर प्रकृति के थे । हर्ष भोक्तान्त्रिक के कारणों के उपस्थित होने पर भी इनके चित्त में किसी भी तरह का विकार उत्पन्न नहीं होना था । (विहग इव सन्वओ विप्पमुक्का) पक्षी की तरह ये नियमित निवास से रहित थे । (मदरो इव अप्पकपा) मेरुपर्वत की तरह परीपह एव उपसर्गरूप पवन से ये अचलित थे । (सारयसलिल व सुद्धहियया) शरद ऋतु के जल समान उनका हृदय निर्मल था । (खग्गिविसाण व एगजाया) खड्गी

अपेक्षा शान्ता नहुता (अणिलो इव निरालया) पवननी पेटे धरती रहित हुता (चंदो इव सोमलेस्सा) चंद्रनी पेटे तेमनी देवता सौम्य हुती (सूरो इव दित्तेया) सूर्यनी पेटे तेओ दीप्त-तेजस्वी हुता शारीरिः कालि द्रव्यतेज तम ज्ञान ओ भावतेज छे (सागर इव गभीरा) सागरना जेवा गभीर प्रकृतिना तेओ हुता हर्ष शोड आदिना ढारणो आवी जता पण तेमना चित्तमा डोढ पण न्यतनो विकार उत्पन्न थतो नहोतो (विहग इव सन्वओ विप्पमुक्का) पक्षीनी पेटे तेओ नियमित निवासथी रहित हुता (मदरो इव अप्पकपा) मेरु पर्वतनी पेटे पगीपड तेमज उपसर्गइय पवनथी तेओ अचलित हुता (सारयसलिल व सुद्धहियया) शरद ऋतुना जलनी पेटे तेमना हृदय निर्मल हुता (खग्गिविसाण व एगजाया) खड्गी (गेडा)ना थीगडानी पेटे,

ભારડપક્ષીવ અપ્પમત્તા, કુજરો ઇવ સોડીરા, વસમો ઇવ જાય-

વ એગજાયા 'ગડિગવિપાગમિયેકજાતા -સદ્ગા=આગ્યજાવ -તસ્ય ત્રિપાગ શક્ત, તત્તેમ્યેવ
મગ્નિ, તદિય પક્કજાતા -પક્કામૃતા-ગગાન્તિસ્ટાવગ્નિતા, કુટુમ્બાન્તિમાદાવગ્નિતા ઇત્યર્થે ।
'ભારડપક્ષીવ અપ્પમત્તા' ભાગ્વત્પ તાગાડપ્રમત્તા -ભાગ્વત્પક્ષી=ભાગ્વત્પ્રામૌપક્ષી ચ ભાગ્વત્-
પક્ષી, અયન્તિજાવન્તિચરણવાન દ્વામ્યા પ્રાવામ્યા દ્વામ્યા મુગ્ધામ્યા ચયુક્ત, દ્વયોર્જાવયોર્મુકમેયોદર
ભવતિ, તૌં ચાચન્તમપ્રમત્તનયન્તિગ્રાહકમેને । યન્તિ ક્ષ્માચિદૈવાત્ નયેન્કોડપિજાવ પ્રમાદ્ મગ્નિ, તન્ના
ઉમયોનાગો મગ્નિ, તસ્માત્ મર્મ્મા ચકિત્તચિતૌ પ્રમાદ્ગતિૌ તૌં તિષ્ઠત । તદ્વત્-
પ્રમત્તા -તપ મયમાન્તિધર્મરક્ષણ પ્રમાદ્ગતિતા ઇત્યર્થે । 'કુજરો ઇવ સોડીરા' કુજર
ઇવ ઔગ્ધાગ -દૃષ્ટાવ શૂરા -રૂપાયાદિરિપુમજ્જનગીગ । 'વસમો ઇવ જાયત્યામા'
વૃષભ ઇવ જાતસ્થામાન -જાત સ્થામ-અથ ચેપા તે જાતસ્થામાન -વૃષભપ્રસજાતપરાક્રમા

(ગૈડા) કે સીંગ કી તરહ, યે રાગાત્કા કા સદાયતા સે ગઠિત હોને કે કારણ, એક-
સ્વરૂપ થે । (ભારડપક્ષીવ અપ્પમત્તા) ભારટ પક્ષી કી તરહ યે અપ્રમત્ત થે । યહ
પક્ષી દો વાદવાગ હોતા હ । ડસકે ત્રીન પેગ હોતે હ । પ્રાવા ઔર મુગ્ધ ડસકે દો હોતે હૈ ।
ઉદર અથા ૧ પટ પક્કહી હોતા હૈ । યે બેનો જીવ અચત્ત અપ્રમત્ત હોતે હ । યદિ ક્ષ્માચિત્ત
એક જાવ પ્રમાદ કર તો બેનો કા નાશ હોવે । ડસલિયે અપ્રમત્તચિત્ત હોકર યે
બેનો મહુત હી સાવગાના સે રહતે હૈ । ડસા તરહ યે મુનિજન મી તપ એવ સયમાન્તિક ધર્મ
કે રક્ષણ કરને મેં પ્રમાદ્વર્જિત થે । (કુજરો ઇવ સોડીરા) કુજર કે સમાન યે
રૂપાયાત્કિક કે મજ્જન મ ઔગ્ધીર-શૂરીર થે । (વસમો ઇવ જાયત્યામા) વૃષભ કે

તેઓ રાગાદિબોની મહાયતાવી રહિત હોવાને કારણે, એકસ્વરૂપ હતા (ભારટ
પક્ષીવ અપ્પમત્તા) ભારટ પક્ષીની પેઠે તેઓ અપ્રમત્ત હતા આ પક્ષી બે
છવવાળા હોય છે તેને ત્રણ પગ હોય છે ડાડ અને મુખ તેને બે હોય છે
ઉદર (પેટ) તેને એક ન હોય છે તે બન્ને છવ બહુ અપ્રમત્ત હોય છે
બે વદાચિત્ત એક છવ પ્રમાદ (ભૂલ) કરે છે તો બન્નેનો નાશ થાય છે
તેથી અપ્રમત્તચિત્ત (અતુર) થઈને તે બન્ને બહુ જ સાવધાનીથી રહે છે
તેવી જ રીતે એ મુનિજનો પણ તપ તેમજ મયમ આદિ ધર્મના રક્ષણ
રૂપામા પ્રમાદરહિત હતા (કુજરો ઇવ સોડીરા) કુજર (હાથી)ની પેઠે
તેઓ વપાય આદિબના ભગ (નાથ) કરવામા ગૌડીર-શૂરીર હતા
(વસમો ઇવ જાયત્યામા) વૃષભની પેઠે તેઓ બલિષ્ઠ હતા (સીંહો ઇવ દુહ્ધ-

त्थामा, सीहो इव दुद्धरिसा, वसुधरा इव सव्वफासविसहा,
सुहुयहुयासणो इव तेयसा जलन्ता ॥ सू० २७ ॥

इयर्थ । 'सीहो इव दुद्धरिसा' मिह इव दुद्धेण - मिहपपापान्निर्गोर्धुर्धो इयर्थ ।
'वसुधरा इव सव्वफासविसहा' वसुधरा इव सर्वस्पर्शपिपा - गृध्वा यथा सर्वं सप
मसह वा स्पर्शं सहते सर्वमहति चो यत सर्वमेतं सामोऽपि अनुकूलप्रतिकूलपरीपहोपमर्ग
सुसहा भवति । 'सुहुयहुयासणो इव तेयसा जलन्ता' सुहुतहुताशन इव तेजसा
ज्वलन्ति - सुहुत = सुहु हुत - धृतापाहुतिभिस्तर्पितो यो हुताशनो वह्नि - तद्भस्मेजसा - तप -
सयमतेजसा ज्वलन्तो दीप्यमाना इति भावः ॥

अत्र उपमानसंग्राहकम् इदं गानाद्वयम् —

'कसे १ नपे २ जापे ३, ज-चे कणगे य ४ आतरिसे ५ ।

कुम्मे ६ पुसरपत्ते ७, गयणे ८ अगिले ९ य च १० सरं य ११ ॥

सागर १२ विहगे १३ मत्तर १४, सारयसल्लि च १५ गग्गी य १६ ।

भारडे १७ गय १८ वसह १९, सीह २० वसुधरा २१ सुहुयहुए

२२ ॥ २॥ इति ॥ सू० २७ ॥

समान ये बलिष्ठ थे । (सीहो इव दुद्धरिसा) सिंह के समान ये दुर्धर्ष थे । सिंह जैसे
मृगादिकों से अप्रभृष्य होता है, उसी प्रकार मृग जैसे परीपटान्त्रिकों से ये भी चलितचित्त
नहीं होते थे । (वसुधरा इव सव्वफासविसहा) पृथिवी के समान सर्वस्पर्शसह
थे । पृथिवी जिस तरह सहने योग्य अथवा नहा सहन करने योग्य ऐसे भी स्पर्श
को सहती है उसी प्रकार ये मुनिजन भी अनुकूल एवं प्रतिकूल परीपहों के उपनिपात
को अच्छी तरह सहन करते थे (सुहुयहुयासणो इव तेयसा जलन्ता) सुहुत
अग्नि की तरह ये तप और सयम क तेज से देदीप्यमान थे ॥ सू० २७ ॥

रिसा) सिंहाना जेवा तेजो दुर्धर्ष होता सिंहा जेभ भृग आदिदेधी अप
धम्य होय छे तेवी ज नीते भृगसमान परीपह आदिदेधी तेजो पण अलित
चित्त थला नहोता (वसुधरा इव सव्वफासविसहा) पृथिवीनी पेठे सर्व स्पर्श
सहन करता हुता पृथिवी जेभ सहेवा योग्य अथवा न सहन करवा योग्य
जेवा पण स्पर्शने सहन करे छे तेवी ज नीते जे मुनिजने पण अनुकूल
तेभ ज प्रतिकूल परीपहोना उपनिपात ने सारी नीते सहन करता हुता
(सुहुयहुयासणो इव तेयसा जलन्ता) सुहुत अग्निनी पेठे तेजो तप अने सयमना
तेजो देदीप्यमान हुता (सू० २७)

मूलम्—नत्थि ण तेसि ण भगवन्ताण कत्थइ पडिवंधे
भवइ । से य पडिवंधे चउव्विहे पण्णत्ते, तंजहा-दव्वओ
खेत्तओ कालओ भावओ । दव्वओ णं-सच्चित्ताचित्तमीसिएसु

टीका—‘नत्थि’ इत्यादि । नास्ति अय पक्ष, यत् खलु ‘तेसि
ण भगवन्ताण’ तेषा गल भगवन्ताम्—श्रीमहावीरस्वामिना शिष्याणाम् ‘कत्थइ’
अपि—कस्मि नपि विषये ‘पडिवंधे भवइ’ प्रतिपत्ति—आसक्ति भवताति, श्री महावीर-
स्वामिनोऽतेनासिना समयप्रतिपत्तिं विभूत कोऽपि हेतु कुत्रापि न भवतीति भाव ।
‘से य पडिवंधे चउव्विहे पण्णत्ते’ स च प्रतिपत्तिं धत्तुर्विधं प्रजप ‘तंजहा’ तद्यथा-भेद-
प्रकारधेयम्—द्रव्यत क्षेत्रत कालतो भावतश्च । तेषु ‘दव्वओ ण’ द्रव्यत खलु ‘सच्चित्ता-
चित्त-मीसिएसु दव्वेसु’ सच्चित्ताचित्त-मिश्रितेषु द्रव्येषु । तत्र—सचित्त=शिष्यादिकम्,
अचित्त=ब्रह्मादिकम्, मिश्रितम्=शिष्यसहितब्रह्मादिकम्, एतेषु द्रव्येषु, ‘खेत्तओ’ क्षेत्रत —

‘नत्थि णं’ इत्यादि ।

(तेसि ण भगवन्ताण) भगवान् महावीर के समीप में रहावाले उन स्थविर
भगवन्तों का (कत्थइ) किसी भी विषय में (पडिवंधे) प्रतिबंध (नत्थि) नहीं
था । अर्थात् भगवान् वीर प्रभु के ये समस्त मुनिजन समय के विघातक किसी भी विषय
में आसक्ति नहीं रखते थे । (से य पडिवंधे चउव्विहे पण्णत्ते) वह प्रतिबंध चार प्रकार
का कहा गया है, (तंजहा) वह इस प्रकार है—(दव्वओ खेत्तओ कालओ भावओ)
द्रव्य से, क्षेत्र से, काल से एवं भाव से । (दव्वओ ण सच्चित्ता-चित्त-मीसिएसु
दव्वेसु) द्रव्य से प्रतिपत्ति ३ प्रकार का है—(१) सचित्त (२) अचित्त (३) सच्चित्ताचित्त ।

‘नत्थि ण’ इत्यादि

(तेसि ण भगवन्ताण) भगवान् महावीरना समीपमा रहेवावाणा ते
स्थविर भगवतोने (कत्थइ) कोऽपि विषयमा (पडिवंधे) प्रतिपत्तिं (नत्थि)
न होतो, अर्थात्—भगवान् वीरप्रभुना ते समस्त मुनिजनो समयमना विघातक
कोऽपि विषयमा आसक्तिं राखता न होता (से य पडिवंधे
चउव्विहे पण्णत्ते) ते प्रतिपत्तिं चार प्रकारना कहेला छे (तंजहा) ते आ प्रकारे
छे (दव्वओ खेत्तओ कालओ भावओ) द्रव्यथी, क्षेत्रथी, कालथी तेभञ्ज आवथी
(सच्चित्ता-चित्त-मीसिएसु दव्वेसु) द्रव्यथी प्रतिपत्तिं चार प्रकारना
छे, (१) सचित्त, (२) अचित्त, (३) सच्चित्ताचित्त, शिष्य आदिह सचित्त छे

ત્યામા, સીહો ઇવ દુદ્ધરિસા, વસુધરા ઇવ સવ્વફાસવિમહા,
સુહુયહુયાસણો ઇવ તેયસા જલંતા ॥ સૂ. ૨૭ ॥

અર્થ । ‘સીહો ઇવ દુદ્ધરિસા’ સિંહ ઇવ દુર્ધવા—મિત્રપરીપાતકાદિર્ગર્ભુર્ધવા અર્થે ।
‘વસુધરા ઇવ સવ્વફાસવિમહા’ વસુધરા ઇવ સર્વસ્પર્શિણ—પૃથ્વી યથા મત્રં સર્વ-
મસલ્લ વા સ્પર્શં સહતે સર્વમદ્દતિ ચો-યત તર્થેત માયગોપિ અનુકૂળપ્રતિકૂળપરીપાતોપસર્ગ
સુસહા ભવતિ । ‘સુહુયહુયાસણો ઇવ તેયસા જલંતા’ સુહુતુનાગન ઇવ તેજમા
જ્વલત—સુહુત=સુપ્તુ હુત—પૃતાયાહુતિભિસ્તર્પિતો યો હુતાગનો વદ્ધિ—તદ્ગતેજસા—તપ—
સયમતેજસા જ્વલંતો નીપ્યમાના ઇતિ માય ॥

અત્ર ઉપમાનસમ્રાહકમ્ ઇદ ગાથાદયમ્—

‘કસે ૧ મણે ૨ જીવે ૩, જન્વે ૪ગણે ૫ ૪ આત્તરિસે ૫ ।

કુમ્મે ૬ પુમ્મ્મરપત્તે ૭, ગયણે ૮ અગિલે ૯ ય ચ ૧૦ મુદ્દે ય ૧૧ ॥

સાગર ૧૨ વિહુમે ૧૩ મદ્દર ૧૪, સારયસલ્લિ ચ ૧૫ સગ્ગી ય ૧૬ ।

મારહે ૧૭ ગય ૧૮ વસહે ૧૯, સીહ ૨૦ વસુધરા ૨૧ સુહુયહુ

૨૨ ॥ ૨ ॥ ઇતિ ॥ સૂ. ૨૭ ॥

સમાન યે બલિષ્ઠ યે । (સીહો ઇવ દુદ્ધરિસા) સિંહ કે સમાન યે દુર્ધર્ષ યે । સિંહ જૈસે
મૃગાદિકોં સે અપ્રવૃથ્થ્ય હોતા હૈ, ઉસી પ્રકાર મૃગ જૈસે પરીપહાત્તિકોં સે યે મી ચલિત્તચિત્ત
નહીં હોતે યે । (વસુધરા ઇવ સવ્વફાસવિમહા) પૃથિવી કે સમાન સર્વસ્પર્શસહ
યે । પૃથિવી જિસ તરહ સહને યોગ્ય અથવા નહીં સહન કરને યોગ્ય એસે મી સ્પર્શ
કો સહતી હૈ ઉસી પ્રકાર યે મુનિજન માં અનુકૂળ એવ પ્રતિકૂળ પરીપહોં કે ઉપનિપાત
કો અચ્છી તરહ સહન કરતે યે (સુહુયહુયાસણો ઇવ તેયસા જલંતા) સુહુત
અગ્નિ કી તરહ યે તપ ઓર સયમ કે તેજ સે દેદીપ્યમાન યે ॥ સૂ. ૨૭ ॥

રિસા) સિંહના જેવા તેઓ દુર્ધર્ષ હતા સિંહ જેમ મૃગ આદિદેહી અથ
ધન્ય હોય છે તેવી જ રીતે મૃગસમાન પરીપહ આદિદેહી તેઓ પણ ચલિત
ચિત્ત થતા નહોતા (વસુધરા ઇવ સવ્વફાસવિમહા) પૃથિવીની પેઠે સર્વ સ્પર્શ
સહન કરતા હતા પૃથિવી જેમ મહેવા યોગ્ય અથવા ન સહન કરવા યોગ્ય
જેવા પણ સ્પર્શને સહન કરે છે તેવી જ રીતે એ મુનિજનો પણ અનુકૂળ
તેમ જ પ્રતિકૂળ પરીપહોના ઉપનિપાત ને સાગી રીતે સહન કરતા હતા
(સુહુયહુયાસણો ઇવ તેયસા જલંતા) સુહુત અગ્નિની પેઠે તેઓ તપ અને સયમના
તેજથી દેદીપ્યમાન હતા (સૂ. ૨૭)

मूलम्—नत्थि ण तेसि ण भगवताण कत्थइ पडिवंधे भवइ । से य पडिवंधे चउव्विहे पण्णत्ते, तंजहा-दव्वओ खेत्तओ कालओ भावओ । दव्वओ णं-सच्चित्ताचित्तमीसिएसु

टीका—‘नत्थि’ इत्यादि । नास्ति अयं पन्थ, यत् खलु ‘तेसि ण भगवताण’ तेषां गल भगवताम्—श्रीमहाभगवामिन गिध्याणाम् ‘कत्थइ’ स्थापि—कम्म-नपि विषये ‘पडिये भवइ’ प्रतिपन्न-आसक्ति भवताति, श्री महावीर-स्वामिनोऽन्तेयमिना सयमप्रतिपन्न गीभूत कोऽपि हेतु कुत्राऽपि न भवतीति भावः । ‘से य पडिये चउव्विहे पण्णत्ते’ स च प्रतिपन्नधत्तुर्निध प्रज्ञा ‘तंजहा’ तदथा-भेद-प्रकारश्चेत्यम्—द्रव्यत क्षेत्रत कालतो भावतश्च । तेषु ‘दव्वओ णं’ द्रव्यत खलु ‘सच्चित्ता-चित्त-मीसिएसु दव्वेसु’ सच्चित्ताऽचित्त-मिश्रितेषु द्रव्येषु । तत्र-सचित्त=गिध्यादिकम्, अचित्त=बलादिकम्, मिश्रितम्=गिध्यासहितपञ्चादिकम्, एतेषु द्रव्येषु, ‘खेत्तओ’ क्षेत्रत—

‘नत्थि ण’ इत्यादि ।

(तेसि ण भगवताण) भगवान् महावीर के समीप में रहनेवाले उन स्थविर भगवतों का (कत्थइ) किसी भी विषय में (पडिये) प्रतिपन्न (नत्थि) नहीं था । अर्थात् भगवान् वीर प्रभु के ये समस्त मुनिजन सयम के विधातक किसी भी विषय में आसक्ति नहीं रखते थे । (से य पडिये चउव्विहे पण्णत्ते) वह प्रतिपन्न चार प्रकार का कहा गया है, (तंजहा) वह इस प्रकार है—(दव्वओ खेत्तओ कालओ भावओ) द्रव्य से, क्षेत्र से, काल से एवं भाव से । (दव्वओ ण सच्चित्ता-चित्त-मीसिएसु दव्वेसु) द्रव्य से प्रतिपन्न ३ प्रकार का है—(१) सचित्त (२) अचित्त (३) सच्चित्ताचित्त ।

‘नत्थि ण’ इत्यादि

(तेसि ण भगवताण) भगवान् महावीरना समीपमा रहनेवाला ते स्थविर भगवतोने (कत्थइ) दोषपिण विषयमा (पडिये) प्रतिपन्न (नत्थि) न छोटो, अर्थात्—भगवान् वीरप्रभुना ते समस्त मुनिजनो सयमना विधातक छोटो ओवा दोष पण्ण विषयमा आसक्ति गणता नछोटो । (से य पडिये चउव्विहे पण्णत्ते) ते प्रतिपन्न चार प्रकारना छेला छे (तंजहा) ते आ प्रकारे छे (दव्वओ खेत्तओ कालओ भावओ) द्रव्यथी, क्षेत्रथी, कालथी तेभन् लावथी (दव्वओ ण सच्चित्ता-चित्त-मीसिएसु दव्वेसु) द्रव्यथी प्रतिपन्न त्रण प्रकारेना छे—(१) सचित्त, (२) अचित्त, (३) सच्चित्ताचित्त, शिष्य आदिह अचित्त छे

દબ્બેસુ । खेत्तओ-गामे वा णयरे वा रण्णे वा खेत्ते वा खले वा घरे
वा अंगणे वा । कालओ-समए वा आवलियाए वा आणा-

‘ગામે યા’ ગામે વા, ‘ણયરે યા’ નગરે વા ‘રણ્ણે યા’ અણ્ણયે યા, ‘खेत्ते या’ ક્ષેત્રે વા, गटे= या यम
र्दनसञ्चोवनस्थाने वा, ‘घरे या अंगणे या’ ગઘરે યા અંગણે વા । ‘काओ समय या आरण्याए
वा’ કાલ-સમયે સર્વતો જવયે કાલે, समयस्य विस्तृतोऽर्थ उपासकशागद्वयार्थसञ्जीवनी
वृत्तितोऽन्ये । ‘आवलिकायाम’ અમર્યાતસમય રૂપાયામ ‘आणापाणुए या’ આનપ્રાણે વા=

ગિળ્યાદિક સચિત્ત છે । વજ્રાદિક અજીવ પદાર્થ અચિત્ત છે । ગિળ્યસહિત વજ્રાદિક
સચિત્તાચિત્ત છે । इनमें इन मुनिजनों को मिलकुल भी आमक्ति नहीं थी । (खेत्तओ
गामे वा णयरे वा रण्णे वा खेत्ते या खले या घरे या अंगणे वा) इसी तरह क्षेत्र की
अपेक्षा-ग्राम में, नगर में, जगल में, क्षेत्र में, खल-आयादिक के कूटने और फटकने के
स्थान ऐसे खलिहान में, घर में अथवा आगन में प्रतिपद्य नहीं था । (कालओ
समए वा आवलियाए वा आणापाणुए वा थोवे वा लवे वा मुहुत्ते
वा अहोरत्ते वा पक्खे वा मासे वा अयणे वा अणयरे वा दीहकालसजोगे)
कालकी अपेक्षा से समय-सच से छोटे काल में, इस समय और कालका विलुप्त
अर्थ ‘उपासकदशाग’ की ‘अगारधर्मसञ्जीवनी’ वृत्ति में कहा है, वहा से जान लेना चाहिये ।
आवलिका में, अमर्यात समयकी एक आवलिका होती है, उच्छ्वासनिश्वासकालरूप
आनप्राण में, स्तोत्रमे-सप्तप्राणप्रमाणवाले कालविशेषमे-सात उच्छ्वासमे, लवमें-सात-

વજ્રાદિક અજીવ પદાર્થ અચિત્ત છે શિષ્યસહિત વજ્રાદિક સચિત્તાચિત્ત છે
તેમા એ મુનિજનોને બિલકુલ જ આસક્તિ નહોતી (खेत्तओ गामे वा णयरे
वा रण्णे वा खेत्ते वा खले वा घरे वा अंगणे वा) તેવી જ રીતે ક્ષેત્રની
અપેક્ષા-ગામમા, નગરમા, જગલમા, ખેતરમા, ખલ-ધાન્ય વગેરેને કૂટવા
ખાડવાના સ્થાનભૂત એવા ખલિહાનમા, ઘરમા, આગણામા પ્રતિપદ્ય નહોતો
(कालओ समए वा आवलियाए वा आणापाणुए वा थोवे वा लवे वा मुहुत्ते
वा अहोरत्ते वा पक्खे वा मासे वा अयणे वा अणयरे वा दीहकालसजोगे) કાલની
અપેક્ષાએ સમય-સૌથી થોડા ઢાળમા (આ સમય અને ઢાળનો વિસ્તૃત
અર્થ ‘उपासकदशागनी’ ‘अगारधर्मसञ्जीवनी’ વૃત્તિમા કહેલો છે ત્યાથી
બાહી લેવો જોઈએ), આવલિકામા (અસખ્યાત સમયની એક આવલિકા થાય
છે), ઉચ્છ્વાસ-નિશ્વાસ-ઢાલરૂપ આનપ્રાણમા, સ્તોત્રમા-સપ્તપ્રાણના પ્રમાણ

पाणुए वा थोवे वा लवे वा मुहुत्ते वा अहोरत्ते वा पक्खे वा मासे
वा अयणे वा अण्णयरे वा दीहकालसंजोगे । भावओ-कोहे वा
माणे वा मायाए वा लोहे वा भए वा हासे वा । एव तेसि ण भवइ
॥ सू० २८ ॥

उद्धासनि वासकाल इत्यर्थ, 'थोवे वा' स्तोके वा=सप्तप्राणमाने वा कालविशेषे,
'सत्त पाणाणि से थोवे' इत्युक्ते । 'लवे वा'-'सत्त थोवाणि से लवे'
इति सप्तस्तोकरूपिणे काल वा, 'मुहुत्ते वा' मुहूर्त्ते वा-त्याना सप्तमनतिप्रमाणे काले,
'अहोरत्ते वा' अहोरात्रे वा-रात्रिद्विसप्तप्रमाणे काले वा, 'पक्खे वा' पक्षे-पञ्चदशदिवस-
प्रमाणक काले वा 'मासे वा' त्रिगद्विसप्तप्रमाणके काले वा, 'अयणे वा' अयने-
उत्तरायणदक्षिणायनभेदाद्विभिन्ने षण्मासप्रमिते काले वा, 'अण्णयरे वा दीहकालसंजोगे'
अयतरस्मिन् वा त्रीर्धकालमयोगे-उक्तप्रभेदाद् भिन्ने वा सप्तसरादिरूपे काले । 'भावओ'
भावत-'कोहे वा' कोधे वा 'माणे वा'-माने वा, 'मायाए वा'-मायाया वा, 'लोहे वा'
लोभे वा 'भए वा' भये वा, हासे वा । 'एव तेसि ण भवइ' एव तेषा न भवति,
एव-पूर्ववर्णितप्रकारेण तत्र तत्र प्रतिग्रन्थ-आसक्तिस्तेषा मुनीना न भवति ॥ सू० २८ ॥

स्तोत्र अर्थात् ४९ उच्छ्वास-प्रमित कालमें, मुहूर्त्तमें-७७ लघुसे प्रमित कालमें, अहो-
रात्रम, पक्ष-१५ दिनके कालमें, मास-३० दिन-प्रमाण समयमें, अयनमें-उत्तरायण-
दक्षिणायन रूप उ उ महिनामें, एव और भी सप्तसरादिरूप नृहत्समयमें प्रतिबध नहीं था ।
(भावओ) भावकी अपेक्षासे (कोहे वा माणे वा मायाए वा लोहे वा भए वा हासे वा
एव तेसि ण भवइ) कोधमें, मानमें, मायामें, लोभमें, भयमें, अथवा हास्यमें उन
मुनिजनोको किसीभी तरहका प्रतिबध नहीं था ॥ सू० २८ ॥

नेटला काणविशेषमा-सात उद्धासमा, लवमा-सात स्तोत्र अर्थात् ४९
उद्धासिना प्रमाणना काणमा, मुहुर्त्तमा-७७ लघुवर्षी प्रमित काणमा, अहो-
रात्रिमा, पक्ष-१५ दिवसना काणमा, मास-३० दिवसना समयमा, अयनमा
उत्तरायण-दक्षिणायनइय छ छ महिनामा, तेमज्जीणपणु सप्तसर आदिइय
काणमा समयमा प्रतिबध नहोतो (भावओ) लावनी अपेक्षाओ (कोहे वा
माणे वा मायाए वा लोहे वा भए वा हासे वा एव तेसि ण भवइ) कोधमा,
मानमा, मायामा, लोभमा, लयमा अथवा हास्यमा ते मुनिओने डोइ पणु
तरइने प्रतिबध नहोतो (सू २८)

मूलम्—ते णं भगवतो वासावासवज्जं अट्ठ गिम्हहेमतियाणि
मासाणि गामे एगराइया णयरे पचराइया, वासीचदणसमाण-

‘ते ण भगवतो’ इत्यादि। ते=श्रीवर्धमानस्वामिन णिप्प्या गल्ल भगवतो
‘वासावासवज्ज’ उपावासवर्जम् ‘अट्ठ गिम्हहेमतियाणि’ अट्ठो ग्रैमहेमन्तिफान ‘मासाणि’
मासान्, ‘गामे एगराइया’ ग्रामे एकरात्रिका—यस्मिन् त्रिवसेऽनगारा ग्राममागच्छन्ति स
दिवस पुनर्यात्रान्तर्गते तावपर्यन्त काल एकरात्रगन्धेन गृह्यते, तर्गकसमाहनिवासिन इत्यर्थः।
‘णयरे पचराइया’—नगरे पञ्चरात्रिका—यस्मिन् त्रिवसेऽनगारा नगरमागच्छन्ति स त्रिवस
पञ्चवारमावर्तित पञ्चरात्रमुच्यते, तेनैकोनत्रिंशद्विंशत्यमिन इत्यर्थः। स्थानिकानिना जेपकाले
एकस्मिन् नगरे मासकल्पवित्तिरित्वात्। ‘वासी—चदण—समाण—रूप्पा’ वासी—चन्दन—
समान—कल्पा, वासी—‘वसुला’ इति प्रसिद्ध काष्ठतक्षणशस्त्रविशेष, वासीय वासी अपकारी,
ता चन्दनसमान—चन्दनवत् कल्पयति=मन्यन्ते ये ते वासीचन्दनसमानरूप्पा—अपकारिण-
मप्युपकारकत्वेन मन्यमाना इत्यर्थः। तथा चोक्तम्—

‘तेण भगवतो’ इत्यादि,

(तेण भगवतो) वर्धमान स्वामी के वे सयमी णिप्प्यजन (वासावासवज्ज)
वर्षाकाल—चौमासा ठोडकर (अट्ठ गिम्हहेमतियाणि मासाणि) ग्रीष्मकाल एव शीत-
कालके ८ महीनामे (गामे) छोट्टे गाममें (एगराइया) एकरात्रिपर्यन्त—एक सप्ताह तक
और (णयरे) नगरमें (पचराइया) पांच रात्रितक—२९ दिवस—पर्यन्त ठहरते थे।
(वासी—चदण—समाण रूप्पा) ये अपने अपकाराजनको भी उपकारीरूपसे मानते थे।
अथवा कोई चाहे इन्हे वसूलास छान्ने, चाहे चदनसे चचे, दोनों पर समान दृष्टि रखते
थे। कहा भी है

‘तेण भगवतो’ इत्यादि

(तेण भगवतो) वर्धमान स्वामीना ते सयमी शिष्यजनो (वासावास-
वज्ज) वर्षाकाल—चौमासु ठोडीने (अट्ठ गिम्हहेमतियाणि मासाणि) ग्रीष्मकाल
तेमज्ज शीतकालना आठ महिनामा (गामे) नाना गाभमा (एगराइया)
अष्ट रात्रि सुधी—अष्ट अठवाडीया सुधी, अने (णयरे) नगरमा (पचराइया)
पाच रात्रि सुधी—२९ दिवस सुधी देखाता हुता (वासीचदणसमाणरूप्पा) ते
घोताना अपकारीजनोने पणु उपकारीइय गणुता हुता अथवा कोछ लक्षे
तेमने वासलाथी ओखे ठे लक्षे यदनथी यथे जेउपर समान दृष्टि राखता
हुता छहुं पणु छे—

“યો મામપકરોત્યેપ, તત્ત્વેનોપકરોત્યસૌ ॥

શિરામોક્ષાનુપાયેન, કુર્વાણ ઇવ નીરુજમ્ ॥” ઈતિ ॥

યદા-વાસ્યા ચન્નનસમાન કન્થ આચારો યેષા તે વાસીચન્દનસમાનકન્થા,

યો મામપકરોત્યેપ તત્ત્વેનોપકરોત્યસૌ ।

શિરામોક્ષાનુપાયેન, કુર્વાણ ઇવ નીરુજમ્ ॥ ૧ ॥

સજ્જનાંકા જન કોડ મનુષ્ય અપકાર કરતા હૈ, તન વે ણેસા સમજતે હૈ કિં યહ જો મેરા અપકારી હૈ સો તો વસ્તુત ઉપકારા હા હૈ । ક્યાં કિં ઇસકે અપકાર સે હમારી સહનશીલતા આતિ ગુણોંકા પરાશા હોતા હૈ, યતુ-મિત્રમ, નિન્દા-સ્તુતિ-આદિમેં સમ-દૃષ્ટિતા વદતા હૈ । અત યહ મેગ અપકારી નહા, પ્રત્યુત ઉપકારી હૈ । જૈસે કિસીકી ગર્દનકી નસ યતિ ચઢ જાતી હૈ, ઇસકો યથાસ્થાનમેં વૈઠાનેકે વૈઠ ઇસકા શિર પકડ-કર વાયેં-ઢાયેં ધુમાતા હૈ, ઇસ સમય રોગીકો પીડા હોતા હૈ, પરંતુ નસકે અપને સ્થાન પર વૈઠ જાને પર પાડિતકી પીડા ગાન્ત હો જાતા હૈ, વહ નીરોગ હો જાતા હૈ, ઇસી પ્રકાર અપકારી મી અપકારકે દ્વારા સજ્જનાંકી આત્માકો, જો અનાદિકાલસે સ્વ-સ્થાનચ્યુત હો સસાગમે ભ્રમણ કર રહી હૈ, સ્વસ્થાનમે સ્થિત કરતા હૈ । ઇસલિયે સજ્જન અપન અપકારાંકો ઉપકારીહા માનતે હૈ, ઇસ પર આક્રોશ કમા મી નહા કરતે

યો મામપકરોત્યેપ તત્ત્વેનોપકરોત્યસૌ ।

શિરામોક્ષાનુપાયેન કુર્વાણ ઇવ નીરુજમ્ ॥ ૧ ॥

સજ્જનોનો ડોઈ મનુષ્ય જ્યારે અપકાર કરે છે ત્યારે તેઓ એમ સમજે છે કે આ જે અમારો અપકારી છે તે તો ખરીરીતે ઉપકારી જ છે કેમકે તેના અપકારથી અમારી મહુનશીલતા આદિગુણોની પરીક્ષા થાય છે, યતુ-મિત્રમા, નિન્દા-સ્તુતિ આદિમા સમદષ્ટિપણ વધે છે તેથી તે અમારો અપકારી નથી, પરંતુ ઉપકારી છે જેમકે કોઈની ગરહનની નસ જો થડી બન્ય છે તો તે ખરાખર ઠેકાણે ખેસાડી દેવાને માટે વૈધ તેણે માથું પકડીને જમણુ-ડાણુ ફેરવે છે તે વખતે રોગીને પીડા થાય છે, પરંતુ નસને પોતાને ઠેકાણે ખેમી જવાથી તે રોગીની પીડા શાંત થઈ બન્ય છે, અને તે નિરોગી થઈ બન્ય છે તેવીજ રીતે અપકારી પણ અપકારદ્વારા સજ્જનોના આત્માને-કે જે અનાદિકાલથી પોતાના સ્થાનથી ચ્યુત થઈ સસારમા ભ્રમણ કરી રહેલો છે તેને-પોતાના સ્થાનમા સ્થિર કરે છે તેથી સજ્જન પોતાના અપકારીને ઉપકારીજ માને છે તેના પર શુભો દ્રષ્ટી પણ કરતા નથી

કપ્પા સમલેદ્દુકંચના સમસુહદુક્ષ્વા ડહલોગ-પરલોગ-અપ્પડિવહ્ઠા
સંસારપારગામી કમ્મણિગ્ધાયણટ્ટાણ અવ્વુટ્ટિયા વિહરતિ ॥ સૂ ૨૧ ॥

તથાચોક્તમ્—

“ અપકારપરેડપિ પરે, કુવંત્યુપકારમેવ હિ મહાન્ત ।

સુરમીકરોતિ વાસીં, મલયજમપિ તક્ષમાણમપિ ॥ ” ઇતિ ।

‘સમલેદ્દુકચના’ સમલેદ્દુકાચના = લેદ્દુ - મૃત્તિકારણડ, કાચન-મુગ્ગ, તે ઉમ મમ
તુલ્યે યેષા તે તથા, ‘સમસુહદુક્ષ્વા’ સમસુગ્ધુ ગ્વા, મુને દુ લે ચ સમાનપણિમા

હૈ, અથવા-વાસી-અપકારામેં ચદનકે સમાન હૈ આચાર જિનકા મેસે વે સાધુજન થે ।
ચદન વાસી દ્વારા-વસૂલા દ્વારા-કાટે જાને પર મી વમૂલાકે મુલકો મુવાસિત કરતા હૈ ।
રહા મી હૈ—

અપકારપરેડપિ પરે, કુવંત્યુપકારમેવ હિ મહાન્તઃ ।

સુરમીકરોતિ વાસી મલયજમપિ તક્ષમાણમપિ ॥ ૧ ॥

તથા દુષ્ટ-સ્વભાવવાળે મનુષ્ય યથાપિ સજ્જનોંકા નિરન્તર અપકાર હી કરતે રહતે હૈં,
તો મી વે સજ્જન ઉન અપકારિયોં પર કમી મી ક્રુદ્ધ નહીં હોતે હૈં, ઉનકા કમી મી અપકાર
નહા કરતે હૈ । પ્રત્યુત વે અપકારિયોંકા મી ઉપકાર હી કરતે હૈ । જૈસે ચદનવૃક્ષ અપને
અદ્ધકો કાટનેવાલે મનુષ્યકો, કાટને કે સાધન કુઠારકે મુલકો મી સુરમિત હી કરતા હૈ ॥ ૧ ॥

(સમલેદ્દુકચના) પાપાણ ઓર સુવર્ણ ઇન દોનોં કો બરાવર સમજતે થે । (સમસુહ-

અથવા વાસી-અપકારી પ્રતિ ચ દનના સરજો આચાર છે જેમનો એવા તે
સાધુજનો હતા ચ દન વાસીદ્વારા-વાસલાથી કપાઈ જવા છતાં પણ વાસલાના
મુખને મુવાસિત કરે છે કહ્યું પણ છે—

અપકારપરેડપિ પરે, કુવંત્યુપકારમેવ હિ મહાન્ત ।

સુરમીકરોતિ વાસીં મલયજમપિ તક્ષમાણમપિ ॥

તથા તે દુષ્ટ સ્વભાવવાળા મનુષ્ય જે કે સજ્જનોનો હમેશ અપકાર જ
કર્યા કરે તે પણ તે સજ્જનો તે અપકારીઓ ઉપર કદી પણ ક્રોધ કરતા
નથી, કદી પણ તેમનો અપકાર કરતા નથી, પરંતુ તે અપકારીઓ ઉપર પણ
ઉપકાર જ કરે છે જેમ ચ દનવૃક્ષ પોતાના અગને ડાપવાવાળા મનુષ્યને,
અને ડાપવાના સાધન કુહાડાના મુખને પણ સુગંધિત કરે છે (૧) (સમલેદ્દુ
કચના) પાપાણ અને સુવર્ણ એ બન્નેને બરાબર સમજતા હતા (સમસુહ

મૂલમ્—તેસિ ણ ભગવતાણ એણ વિહારેણ વિહરમા-

કથર્થ । ‘ઇહલોગ-પરલોગ-અપ્પહિવદ્ધા’ ઇહલોકપરલોકાપ્રતિવદ્ધા - લોકદ્વયસુખાસ-
કિર્ગિતા, ‘સસાર-પાર-ગામી’ સસાર-પાર-ગામિન - ભવસમુદ્રત સ્વપરામતારકા,
‘કમ્મણિગ્વાયણદ્વાએ અચ્ચુદ્ધિયા વિહરતિ’ કર્મનિષાતનાર્થમન્યુથિતા - સકલકર્મનિર્જરણાર્થ
કૃત્યોયમા વિહરન્તિ ॥ સૂ. ૨૧ ॥

ટીકા—‘તેસિ ણ’ ટ્યાન્તિ । તેવા શ્રીમહાવીરસ્વામિનિધ્યાના ‘ભગવતાણ’
ભગવતા-તપ-યમગ્રોભાગાન્તિમ, ‘એણ વિહારેણ વિહરમાણાણ’ એતેન વિદ્યોગે
વિહરતામ્-તત્ર વિહાર=વિચરણ-મુનિચર્યા, યદ્વા ત્રિધૈરનેકપ્રકારૈસ્તપભિભાસ્વહન-પાત્ચલન-
પરાપ્રહસનનિરૂપૈ કાયકચ્છેઝૈ કર્માણિ હિયન્તડનેનેતિ વિહાર, એતેન વિહારેણ-ગ્રામનગરા-

દુઃખા) સુખ ણ્વ દુઃખમ સમાન પરિણામ વાલે થે । સુખમેં હર્ષ એવ દુઃખમ વિપાદ
હસ પ્રકાર ત્રિપમતા લિયે ઇનકે પરિણામ નહોં થે । (ઇહલોગ પરલોગ-અપ્પહિવદ્ધા)
હસ લોક-પગ્ગી એવ પરલોક મનધી સુખાકી આસક્તિ ઇનકે હૃદયમેં નહોં થી । (સસાર-
પારગામી) થે મનસ્વી સમુદ્રકો તિરનેવાલે થે । (કમ્મણિગ્વાયણદ્વાએ અચ્ચુદ્ધિયા
વિહરતિ) સમસ્ત કર્મોંકી નિર્જરા કરનેકે લિયે હી સયમારાધનમે તત્પર હોકર વિચરતે
થે ॥ સૂ. ૨૧ ॥

‘તેસિ ણ ભગવતાણ’ ઇત્યાદિ,

(તેસિ ણ ભગવતાણ) મહાવાર સ્વામાકે ઇન સ્થવિર ભગવતોંકા જો (એણ
વિહારેણ વિહરમાણાણ) હસ પ્રકારકે વિહાર કરતે થે । વિહાર શબ્દકા અર્થ મુનિચર્યા

દુઃખા) સુખ તેમજ દુઃખમા સમાન પરિણામવાળા હતા સુખમા હર્ષ
તેમજ દુઃખમા વિષાદ (શોક) એવી વિષમતા તેમનામા નહોતી (ઇહલોગ
પરલોગ-અપ્પહિવદ્ધા) આ લોક-સખધી તેમજ પરલોક-સખધી સુખોની
આસક્તિ તેમના હૃદયમા નહોતી (સસારપારગામી) તેઓ ભવગ્રામી સમુદ્રને
તરવાવાળા હતા (કમ્મણિગ્વાયણદ્વાએ અચ્ચુદ્ધિયા વિહરતિ) સમસ્ત કર્મોંની
નિર્જરા કરવા માટે જ સયમ-આરાધનમા તત્પર થઈને વિચરતા હતા
(સૂ. ૨૬)

‘તેસિ ણ ભગવતાણ’ ઇત્યાદિ,

(તેસિ ણ ભગવતાણ) એ મહાવીર સ્વામીના તે સ્થવિર ભગવતો
(એણ વિહારેણ વિહરમાણાણ) આ પ્રકારે વિહાર કરતા હતા, વિહાર શબ્દનો

જહા-ઇત્તરિય ય ૧ આવકહિય ય ૨ । સે કિં તં ઇત્તરિય ? ઇત્તરિય
અળેગવિહે પળ્ણત્તે, ત જહા-ચઉત્થમત્તે ૧ છટ્ઠમત્તે ૨ અટ્ઠમમત્તે

રિક ચ-એતિ-ગચ્છતિ તચ્છીઝમ્ ઇત્તર, તદેવ-ઇત્તરિકમ્-અન્યપાત્તિકમ્, યયા શ્રીમાદ્ધી-
સ્વામિનસ્તીર્થે નમસ્કારસહિતપ્રયાગયાનકાલાતરમ્ પમાસપર્યન્તમ્, શ્રીનામેયતીર્થદ્વર
તીર્થે ગચ્છતિપર્યન્તમ્-ઇતિ ૧ । 'આવકહિય ય' યાવ કથિકસ-યાદન્-યદવધિર્મનુપ્યો-
યમિતિ મુદયવ્યવહારરૂપા કથા યાવકથા, તત્ર મત્ર યાવ કથિક-આનપર્યન્તમ્ અનગનમિતિ ।
અનયોરિત્તરિક પૃચ્છતિ-'સે કિં ત ઇત્તરિય' અથ નિ-તદ ઇત્તરિકમ્, અવ્યોત્તરમાદ-
'ઇત્તરિય અળેગવિહે પળ્ણત્તે' ઇત્તરિકમ્ અનકથિધ પ્રજ્ઞપમ્, 'ત જહા'-તથા-તાનિ
યદૂપાણિ સત્તિ તથા કથયતિ-'ચઉત્થમત્તે' ચતુર્થમત્તમ્-એકોપમામરૂપમ્ ૧ । 'છટ્ઠમત્તે'
પષ્ઠમત્તમ્-નિરતરદિનદ્વયોપવાસરૂપમ્ ૨ । 'અટ્ઠમમત્તે' અટ્ઠમમત્ત-નિરતરત્તિત્રયોપવાસરૂ-

સ્વામી કે તીર્થ મે ઇત્તરિક તપ નમસ્કારસહિત-નૌકારસા પ્રત્યાગ્યાન કાલ સે હકર ઝહ
માસપર્યન્ત કા કહા ગયા હે । શ્રી આદિનાથ તીર્થકર કે ગાસનમ ઇસકી મર્યાદા નૌકા
રસી સે હકર ઇકનર્પ પર્યન્ત કી થા । શેષ ૨૨ તાર્થકર કા ગાસનમે અટ્ઠમાસ પર્યન્ત ઇસકી
અવધિ થી । (સે કિં ત ઇત્તરિય ?) ઇત્તરિક તપ કયા હે ? ઉત્તર-(ઇત્તરિય અળેગ-
વિહે પળ્ણત્તે) યહ ઇત્તરિક તપ અનેક પ્રકાર કા બ્રહ્મા ગયા હે, (ત જહા) વે પ્રકાર યે હૈ-
(ચઉત્થમત્તે છટ્ઠમત્તે અટ્ઠમમત્તે દસમમત્તે બારસમત્તે ચઉદસમત્તે સોલસમત્તે અદ્વમાસિય-
મત્તે માસિયમત્તે દોમાસિયમત્તે તેમાસિયમત્તે ચઉમાસિયમત્તે પચમાસિયમત્તે છમ્મા-
સિયમત્તે) ચતુર્થમત્ત-એક ઉપવાસ, પષ્ઠમત્ત-દો ઉપવાસ-નિરન્તર-લગાતાર-દો તિન કા
ઉપવાસ, અટ્ઠમમત્ત-નિરતર તાન દિન તક ઉપવાસ, દશમમત્ત-ચાર-ઉપવાસ-લગાતાર

સ્વામીના તીર્થમા ઇત્તરિક તપ નમસ્કારસહિત-નૌકારસી પ્રત્યાગ્યાનકાલથી
લઈને છ માસ સુધીનું કહેલું છે શ્રી આદિનાથ તીર્થ કરના મમથે તીર્થમા
તેની મર્યાદા નૌકારમીથી લઈને એક વર્ષ સુધીની હતી આદીના ૨૨ તીર્થ
કરના તીર્થમા ૮ માસ સુધીની તેની અવધિ હતી (સે કિં ત ઇત્તરિય ?)
ઇત્તરિક તપ શું છે ? ઉત્તર-(ઇત્તરિય અળેગવિહે પળ્ણત્તે) આ ઇત્તરિક તપ
અનેક પ્રકારનું કહેલું છે, (તજહા) તે આમ છે (ચઉત્થમત્તે છટ્ઠમત્તે અટ્ઠમ
મત્તે દસમમત્તે બારસમત્તે ચઉદસમત્તે સોલસમત્તે અદ્વમાસિયમત્તે માસિયમમત્તે
દોમાસિયમત્તે તેમાસિયમમત્તે ચઉમાસિયમમત્તે પચમાસિયમત્તે છમ્માસિયમત્તે)
ચતુર્થ-લક્ષ્ય એક ઉપવાસ, પષ્ઠલક્ષ્ય-દો ઉપવાસ-નિરન્તર-લગાતાર એ દિવ
સનો ઉપવાસ, અષ્ટમલક્ષ્ય-એક માથે ત્રણદિવસનો ઉપવાસ-ત્રણ ઉપવાસ, દશમ

૩ દસમમત્તે ૪ વારસમત્તે ૫ ચતુદશમત્તે ૬ સોલસમત્તે ૭ અદ્વ-
માસિયમત્તે ૮ માસિયમત્તે ૯ દોમાસિયમત્તે ૧૦ તેમાસિયમત્તે ૧૧
ચતુમાસિયમત્તે ૧૨ પચમાસિયમત્તે ૧૩ છમ્માસિયમત્તે ૧૪,

પમ્ ૩ । ‘દસમમત્તે’ દશમમત્તમ્—નિરતગ્નિચતુષ્થોપવાસરૂપમ્ ૪ । ‘વારસમત્તે’ દ્વાદશ-
મત્તમ્—નિરતગ્નિપચ્ચક્રોપવાસરૂપમ્ ૫ । ‘ચતુદશમત્તે’ ચતુર્દશમત્તમ્—નિરતરદિનચતુષ્કો-
પવાસરૂપમ્ ૬ । ‘સોલસમત્તે’ પોઠશમત્તમ્—નિરત્તરગ્નિસપ્તકોપવાસરૂપમ્ ૭ । ‘અદ્વમાસિય
મત્તે’ અર્દ્ધમાસિકમત્તમ્ નિરતગ્નિચતુષ્થોપવાસરૂપમ્ ૮ । ‘માસિયમત્તે’ માસિકમત્તમ્—
નિરત્તરગ્નિચતુષ્થોપવાસરૂપમ્ ૯ । ‘દોમાસિયમત્તે’ દ્વૈમાસિકમત્તમ્ ‘તેમાસિયમત્તે’ ત્રૈમા-
સિકમત્તમ્ । ‘ચતુમાસિયમત્તે’ ચાતુર્માસિકમત્તમ્ । ‘પચમાસિયમત્તે’ પાચ્ચમાસિકમત્તમ્ ।
‘છમ્માસિયમત્તે’ પાષ્ણમાસિકમત્તમ્ । ‘સે ત ઇત્તરિણ્’ તદેતદિત્વરિકમ્ । ‘સે કિં ત
‘આવરુહિણ્’ અથ કિન્તિદ્ યાનકયિકમ્ । ‘આપરુહિણ્’ યાનકયિકમ્—યાનત્—યદવધિ

૪ દિન કે ઉપવાસ, દ્વાદશમત્ત—પાંચ ઉપવાસ—લગાતાર પાંચ દિન તક ઉપવાસ, ચતુર્દશમત્ત-
૭ ઉપવાસ—લગાતાર ૬ દિનતક ઉપવાસ કરના, પોઠશમત્ત—૭ દિન ઉપવાસ—લગાતાર ૭
દિનતક ઉપવાસ કરના, અર્દ્ધમાસિકમત્ત—નિરત્તર—લગાતાર ૧૫ દિનતક ઉપવાસ કરના,
માસિકમત્ત—લગાતાર ૧૬ મહિના મહિના ઉપવાસ કરના, દ્વૈમાસિકમત્ત—લગાતાર ૧૬ મહિના સાથ
ત્રૈમાસિકમત્ત—લગાતાર ૧૬ મહિના સાથ ૩ માસ કે ઉપવાસ, ચાતુર્મા-
સિકમત્ત—લગાતાર ૧૬ મહિના સાથ ચાર મહિના કે ઉપવાસ, પાચ્ચમાસિકમત્ત—પાંચ મહિના કે
લગાતાર ઉપવાસ, યાનકયિકમત્ત—લગાતાર ૭ મહિના કે ઉપવાસ કરના । યહ સર્વ
ઈત્તરિક નામકા અનશન તપ હૈ । યાવત્કયિક કા મતલબ હૈ—જનતક “ યહ મનુષ્ય હૈ ” ઇસ

લક્ષ—ચાર ઉપવાસ—એક સાથે ૪ ચાર દિવસના ઉપવાસ, દ્વાદશલક્ષ—પાંચ ઉપ-
વાસ—એક સાથે પાંચ દિવસ સુધી ઉપવાસ, ચતુર્દશલક્ષ—એક સાથે ૬ દિવસો
સુધી ઉપવાસ કરવો, પોઠશલક્ષ—૭ દિવસ એક સાથે ઉપવાસ કરવો, અર્દ્ધ
માસિકલક્ષ નિરતર એક સાથે ૧૫ દિવસ સુધી ઉપવાસ કરવો, માસિકલક્ષ—
એક માથે એક મહિના સુધી ઉપવાસ કરવો, દ્વૈમાસિકલક્ષ—એક સાથે બે
મહિના સુધીના ઉપવાસ, ત્રૈમાસિકલક્ષ—એક સાથે ત્રણ માસ સુધી ઉપવાસ,
ચાતુર્માસિકલક્ષ—એક માથે ચાર મહિનાના ઉપવાસ, પાચ્ચમાસિકલક્ષ—પાંચ
મહિના સુધી એક સાથે ઉપવાસ, અને પાષ્ણમાસિકલક્ષ—છ મહિના સુધી
એક સાથે ઉપવાસ કરવો આ બધું ઈત્તરિકનામનુ અનશન તપ છે યાવત્ક-

જહા-ઇત્તરિય ય ૧ આવકહિય ય ૨ । સે કિં ત ઇત્તરિય ? ઇત્તરિય
અળેગવિહે પળ્ણત્તે, ત જહા-ચઉત્થમત્તે ૧ છટ્ઠમત્તે ૨ અટ્ઠમત્તે

રિક ચ-એતિ-ગચ્છતિ તચ્છીન્મ ડચ્ચર, તદેવ-ઇચ્ચરિન્મ-અપ્પમાન્નિકમ્, યથા શ્રીમદ્દાવીર-
સ્વામિનસ્તીર્થે નમસ્કારસહિતપ્રયાગયાનકાલાતારમ્ય પપ્પમાસપર્યન્તમ્, શ્રીનામેયતીર્થદ્વર
તીર્થે ગ્વસરપર્યન્તમ્-ઇતિ ૧ । 'આવકહિય ય' યાવ કથિક્ક-યાગત્-યદનધર્મનુપ્પોડ
યમિતિ મુરયન્યવહારરૂપા કથા યાગકથા, તત્ર ભવ યાવ કથિક-જાગનપર્યન્તમ્ અનગનમિતિ ।
અનયોર્ત્વરિક પૃચ્છતિ-‘સે કિં ત ઇત્તરિય’ અથ ત્રિન્તદ ઇચ્ચરિકમ્, ‘અસ્યોત્તરમાહ-
‘ઇત્તરિય અળેગવિહે પળ્ણત્તે’ ઇચ્ચરિકમ્ અનેકવિધ પ્રજ્ઞપમ્, ‘ત જહા’-તથા-તાનિ
યદૂપાણિ સન્તિ તથા કથયતિ-‘ચઉત્થમત્તે’ ચતુર્થમત્તમ્-એકોપનામરૂપમ્ ૧ । ‘છટ્ઠમત્તે’
પષ્ટમત્તમ્-નિરન્તરદિનદ્વયોપનાસરૂપમ્ ૨ । ‘અટ્ઠમત્તે’ અટ્ઠમત્ત-નિરન્તરદિનત્રયોપવાસરૂ-

સ્વામી કે તીર્થ મે ઇત્વરિક તપ નમસ્કારસહિત-નૌકારસી પ્રત્યાગયાન કાલ સે ઠેકર ઝહ
માસપર્યન્ત કા કહા ગયા હૈ । શ્રી આદિનાથ તીર્થકર કે જાસનમે ઇસકા મર્યાદા નૌકા
રસી સે ઠેકર એકવર્ષ પર્યન્ત કા થા । શેષ ૨૨ તાર્થકરા કે જાસનમે અટ્ઠમાસ પર્યન્ત ઇસકી
અવધિ થી । (સે કિં ત ઇત્તરિય ?) ઇત્વરિક તપ કયા હે ? ઉત્તર-(ઇત્તરિય અળેગ-
વિહે પળ્ણત્તે) યહ ઇત્વરિક તપ અનેક પ્રકાર કા કહા ગયા હૈ, (ત જહા) વે પ્રકાર યે હૈ-
(ચઉત્થમત્તે છટ્ઠમત્તે અટ્ઠમત્તે દસમમત્તે વારસમત્તે ચઉદસમત્તે સોલસમત્તે અદ્ધમાસિય-
મત્તે માસિયમત્તે દોમાસિયમત્તે તેમાસિયમત્તે ચઉમાસિયમત્તે પચમાસિયમત્તે છમ્મા
સિયમત્તે) ચતુર્થમત્ત-એક ઉપવાસ, પષ્ટમત્ત-દો ઉપવાસ-નિરન્તર-લગાતાર-દો ત્રિન કા
ઉપવાસ, અટ્ઠમત્ત-નિરન્તર ત્રીન દિન તક ઉપવાસ, દશમમત્ત-ચાર-ઉપવાસ-લગાતાર

સ્વામીના તીર્થમા ઇત્વરિક તપ નમસ્કારસહિત-નૌકારસી પ્રત્યાગયાનકાલથી
લઈને છ માસ સુધીનું કહેલું છે શ્રી આદિનાથ તીર્થકરના સમયે તીર્થમા
તેની મર્યાદા નૌકારસીથી લઈને એક વર્ષ સુધીની હતી બાકીના ૨૨ તીર્થ
કરોના તીર્થમા ૮ માસ સુધીની તેની અવધિ હતી (સે કિં ત ઇત્તરિય ?)
ઇત્વરિક તપ શું છે ? ઉત્તર-(ઇત્તરિય અળેગવિહે પળ્ણત્તે) આ ઇત્વરિક તપ
અનેક પ્રકારનું કહેલું છે, (તજહા) તે આમ છે (ચઉત્થમત્તે છટ્ઠમત્તે અટ્ઠમ
મત્તે દસમમત્તે વારસમત્તે ચઉદસમત્તે સોલસમત્તે અદ્ધમાસિયમત્તે માસિયમત્તે
દોમાસિયમત્તે તેમાસિયમત્તે ચઉમાસિયમત્તે પચમાસિયમત્તે છમ્માસિયમત્તે)
ચતુર્થ-લક્ષ્મ એક ઉપવાસ, પષ્ટલક્ષ્મ-બે ઉપવાસ-નિરન્તર-લગાતાર બે દિવ
સનો ઉપવાસ, અષ્ટલક્ષ્મ-એક સાથે ત્રણદિવસનો ઉપવાસ-ત્રણ ઉપવાસ, દશમ

વગમણે ? પાઓવગમણે દુવિહે પળણત્તે, ત જહા—વાઘાડમે ય ?
નિવ્વાઘાડમે ય ૨ નિયમા અપ્પહિકમ્મે । સે તં પાઓવગમણે ।
સે ફિં ત ભત્તપચ્ચક્કાણે ? ભત્તપચ્ચક્કાણે દુવિહે પળણત્તે, ત

પગમન દ્વિવિધ પ્રજનમ્, 'ત જહા' તથા—'વાઘાડમે ય' વ્યાધાતવચ્ચ—વ્યાધાત—વ્યાત્ર-
સિંહ—દાપાનભાગિ—સજાતોપદ્રવ, તેન સહિત વ્યાધાતવત્ । 'નિવ્વાઘાડમે ય' નિવ્વાધાતવચ્ચ—
સિંહદાપાનભાગિયુપદ્રવગ્રહિત ય પ્રતિપચ્ચતે તત્ નિવ્યાધાતવત્, વ્યાધાતપ્રિરહિતમિયર્થ । એતદ્ દ્વિવિધ
'નિયમા અપ્પહિકમ્મે' નિયમાદપ્રતિકર્મ=નિયમત ગરાગચ્ચલ્લાદિક્રિયારહિત ભવતિ ।
'સે ત પાઓવગમણે' નદત પાદપોપગમનમ્ । 'સે ફિં ત ભત્તપચ્ચક્કાણે ?' અથ
ફિં તદ્ ભક્તપ્રત્યાય્યાનમ્, —'ભત્તપચ્ચક્કાણે દુવિહે પળણત્તે' ભક્તપ્રત્યાય્યાન દ્વિવિધ
પ્રનમ્, તત્ર—ભક્તપ્રત્યાય્યાન—ચતુર્વિધસ્યાઽઽહારસ્ય, ત્રિવિધસ્ય પાનક્રહિતસ્ય વાઽઽહારસ્ય
વર્જનરૂપ દ્વિવિધ પ્રજનમ્—દ્વિપ્રકારક કથિતમ્ । 'ત જહા' તથા—'વાઘાડમે ય'

પ્રકાર સે—(વાઘાડમે ય ૧ નિવ્વાઘાડમે ય ૨ નિયમા અપ્પહિકમ્મે) ૧ વ્યાધાતવત્, ૨
નિવ્યાધાતવત્ । જો વ્યાત્ર, સિંહ એ દાપાનભાગિ સે ઉદ્ભૂત ઉપદ્રવ સે મહિત હોતા હૈ
વહ વ્યાધાતવત્ હૈ । જિમમ્ ઇસ પ્રકાર કે ઉપદ્રવ ન હોં વહ નિવ્યાધાતવત્ હૈ । યહ પાદપોપ-
ગમન નિયમત ગ્રાગ્રિક હલનચલન આદિ ક્રિયાઓ સે રહિત હોતા હ । તથા ઇસમેં ઔપગો-
પચાર આગિ નહીં ક્રિયા જાતા હૈ । (સે ત પાઓવગમણે) યહ પાદપોપગમન સંચારા હૈ ।
અત્ર ભક્તપ્રત્યાય્યાન કા વર્ણન કરતે હૈ—(સે ફિં ત ભત્તપચ્ચક્કાણે) યહ ભક્તપ્રત્યા-
ય્યાન ક્રિતને પ્રકાર કા હોતા હ, (ભત્તપચ્ચક્કાણે દુવિહે પળણત્તે) યહ ભક્તપ્રત્યા-
ય્યાન દો પ્રકાર કા હૈ, (ત જહા) વહ ઇસ પ્રકાર—(વાઘાડમે ય નિવ્વાઘાડમે ય

છે—(ત જહા) તે આ પ્રકારે—(વાઘાડમે ય ૧ નિવ્વાઘાડમે ૨ ય નિયમા
અપ્પહિકમ્મે) ૧ વ્યાધાતવત્ અને બીજો નિવ્યાધાતવત્ બે વાઘ (વાવજ)
તેમજ દાપાનલથી થતા ઉપદ્રવવાળા હોય છે તે વ્યાધાતવત્ છે એમા એ
પ્રકારના ઉપદ્રવ ન હોય તે નિવ્યાધાતવત્ છે આ પાદપોપગમન નિયમ પ્રમાણે
શારીરિક હલનચલન આદિ ક્રિયાઓથી રહિત હોય છે, તથા એમા ઔપધો-
પચાર આદિ નથી કરતા (સે ત પાઓવગમણે) એ પાદપોપગમન સંચારા આ
પ્રમાણે થાય છે હવે ભક્તપ્રત્યાય્યાનનું વર્ણન કરે છે—(સે ફિં ત ભત્તપચ્ચક્કાણે ?)
આ ભક્તપ્રત્યાય્યાન કેટલા પ્રકારના થાય છે ? (ભત્તપચ્ચક્કાણે દુવિહે પળણત્તે)
એ બે પ્રકારના છે—(ત જહા) તે આ પ્રકારે—(વાઘાડમે ય નિવ્વાઘાડમે ય નિયમા

સે ત ઇત્તરિણે । સે કિં ત આવકહિણે ? આવકહિણે દુવિહે પળ્લત્તે,
ત જહા-પાઓવગમણે ય ? ભત્તપચ્ચસ્સાણે ય ૨ । સે કિં તં પાઓ-

કથા-‘મનુષ્યોઽયમ્’ એતદ્રૂપા સા યાત્કથા, તત્ર ભવ યાવકથિકમ્-યાવજ્જીવનમિત્યર્થ, તદ્ ‘દુવિહે પળ્લત્તે’ દ્વિવિધ પ્રત્તમ્ । ‘ત જહા’ તથા-‘પાઓવગમણે ય ભત્તપચ્ચસ્સાણે ય’ પાદપોષગમન ચ ભક્તપ્રત્યાઘ્યાન ચ, તત્ર-પાદપસ્યેવ વૃક્ષસ્યેવોપગમનમ્-અસ્પન્દતયા-નિશ્ચલતયાઽસ્થાન પાદપોષગમનમ્-ચતુર્વિધાઽઽહારપરિત્યાગેન શરારપ્રતિ-ક્રિયાપર્જનેન ચ વૃક્ષવનિશ્ચલવસ્થાનમિત્યર્થ । ‘સે કિં ત પાઓવગમણે’-અથ કિંતપાદ પોષગમનમ્-પાદપોષગમન કીદૃશમ્? અત્રાહ-‘પાઓવગમણે દુવિહે પળ્લત્તે’ પાદપો-

પ્રકાર કા ઉસકે-તપ કરને વાલે કે-સાથ વ્યવહાર ચલતા રહે તવતક જો ત્રત ક્રિયા જાય વહ યાવકથિક હૈ-જીવનપર્યંત આરાધિત અનશન ત્રત યાવકથિક હૈ । (સે કિં ત આવકહિણે ?) યાવકથિક તપ કિતને પ્રકાર કા હૈ ? ઉત્તર-(આવકહિણે દુવિહે પળ્લત્તે) યહ તપ દો પ્રકાર કા હૈ-(ત જહા) વહ ઇસ પ્રકારસે (પાઓવગમણે ય ભત્તપચ્ચસ્સાણે ય) પાદપોષગમન ઓર દુસરા ભક્તપ્રત્યાઘ્યાન । જિસમ કટ વૃક્ષ કી તરહ નિશ્ચલ હો નર સ્થિતિ રહે વહ પાદપોષગમન હૈ-ચારો પ્રકાર કે આહાર કે પરિત્યાગ સે જવ શરાર કી શુશ્રૂષા આદિ ક્રિયાઓ કે પરિત્યાગ સે કટે વૃક્ષ કી તરહ નિશ્ચલ હો જાના ઇસકા નામ પાદપોષગમન હૈ । (સે કિં ત પાઓવગમણે ?) પાદપોષગમન કિતને પ્રકાર કા હૈ ? (પાઓવગમણે દુવિહે પળ્લત્તે) યહ પાદપોષગમન સ્થારા દો પ્રકાર કા હૈ, (ત જહા) વહ ઇસ

થિઠની ભતલણ છે, જ્યા સુધી “ આ મનુષ્ય છે ” એ પ્રકારનો તેના-તપ કરનારના સાથે વ્યવહાર ચાલતો રહે ત્યા સુધી જે ત્રત કરવામા આવે તે યાવકથિક છે-જીવનપર્યંત આરાધિત અનશન ત્રત યાવકથિક છે (સે કિં ત આવકહિણે) યાવકથિક ત્રત કેટલા પ્રકારના છે ? ઉત્તર (આવકહિણે દુવિહે પળ્લત્તે) આ તપ બે પ્રકારનું છે (ત જહા) તે આ પ્રકારે છે (પાઓવગમણે ય ભત્તપચ્ચસ્સાણે ય) (૧) પાદપોષગમન અને બીજું ભક્તપ્રત્યાઘ્યાન જેમા કાપેલા વૃક્ષની પેઠે નિશ્ચલ જેવી સ્થિતિ રહે તે પાદપોષગમન છે-આરેય પ્રકારના આહારનો ત્યાગ કરીને તેમજ શરીરની મેવા-શુશ્રૂષા આદિ ક્રિયાઓના ત્યાગ કરીને કાપેલા વૃક્ષની પેઠે નિશ્ચલ થઈ જવું તેનું નામ પાદપોષગમન છે (સે કિં ત પાઓવગમણે ?) પાદપોષગમન કેટલા પ્રકારના છે ? (પાઓવગમણે દુવિહે પળ્લત્તે) આ પાદપોષગમન મથારા બે પ્રકારના

યરિયા ય ૨ । સે કિ તં દવ્વોમોયરિયા ? દવ્વોમોયરિયા દુવિહા
પણ્ણત્તા, તં જહા-ઉવગરણદવ્વોમોરિયા ય ? ભત્તપાણદવ્વોમો-
યરિયા ય ૨ । સે કિ ત ઉવગરણદવ્વોમોયરિયા ? ઉવગરણદવ્વોમો-
યરિયા તિવિહા પણ્ણત્તા, તં જહા-એગે વત્થે ? એગે પાણ ૨ ચિય-

રા કથિતા 'ત જહા' તથા- 'દવ્વોમોયરિયા ય' દ્રવ્યાવમોદરિકા ચ । 'ભાવોમોયરિયા
ય' ભાવાડ્યમોદરિકા ચ । 'સે કિં ત દવ્વોમોયરિયા ?' અથ કા સા દ્રવ્યાડ્યમોદરિકા ,
'દવ્વોમોયરિયા દુવિહા પણ્ણત્તા' દ્રવ્યાવમોદરિકા દ્વિવિધા પ્રજ્ઞા, 'ત જહા' -તથા
'ઉવગરણદવ્વોમોયરિયા ય' ઉપકરણદ્રવ્યાવમોદરિકા ચ ૧ । 'ભત્તપાણદવ્વોમોય-
રિયા ય' ભક્તપાણદ્રવ્યાવમોદરિકા ચ ૨ । 'સે કિં ત ઉવગરણદવ્વોમોયરિયા' અથ
કા સા ઉપકરણદ્રવ્યાવમોદરિકા ? 'ઉવગરણદવ્વોમોયરિયા તિવિહા પણ્ણત્તા' ઉપકરણ-
દ્રવ્યાવમોદરિકા ત્રિવિધા પ્રજ્ઞા, 'ત જહા' તથા-૧ 'એગે વત્થે' એક વલ્લમ્-એક-
ચોલપદ્ધત્ત વલ્લ ન દ્વિતીયમ્, ૨-'એગે પાણ' એક પાત્રમ્, ૩-'ચિયત્તોવગરણસાઙ્ગ-

દો પ્રકાર્કા હૈ, [ત જહા] વે દો પ્રકાર યે હૈ- [દવ્વોમોયરિયા ય ભાવોમોયરિયા ય]
એક દ્રવ્યાવમોદરિકા ઓર દુસરી ભાવાવમોદરિકા । [સે કિં ત દવ્વોમોયરિયા] પ્રશ્ન-
વહ દ્રવ્યાવમોદરિકા ક્યા હૈ-કિત્તને મેત્વાલી હૈ ? ઉત્તર-[દવ્વોમોયરિયા દુવિહા પણ્ણ-
ત્તા] દ્રવ્યાવમોદરિકા તો મેત્વાલી હૈ, [ત જહા] વે દો પ્રકાર ઇસ તરહ હૈ-[ઉવગરણ-
દવ્વોમોયરિયા ય ભક્તપાણદવ્વોમોયરિયા ય] ૧ ઉપકરણદ્રવ્યાવમોદરિકા ઓર ૨
ભક્તપાણદ્રવ્યાવમોદરિકા । [ઉવગરણદવ્વોમોયરિયા તિવિહા પણ્ણત્તા] ઇનમે ઉપકરણ-
દ્રવ્યાવમોદરિકા ત્રીન પ્રકાર કો હૈ । (ત જહા) વે ત્રીન પ્રકાર યે હૈ-[એગે વત્થે એગે પાણ
ચિયત્તોવગરણસાઙ્ગજ્ઞાના] એક વલ્લ ૧, એક પાત્ર ૨, ઓર ત્રીસરા ત્યક્તોપકરણસ્વાદનતા

છે (તજહા) તે એ પ્રકાર આ છે-(દવ્વોમોયરિયા ય ભાવોમોયરિયા
ય) એક દ્રવ્યાવમોદરિકા અને બીજી ભાવાવમોદરિકા (સે કિં ત
દવ્વોમોયરિયા) પ્રશ્ન-એ દ્રવ્યાવમોદરિકા શુ છે ? ટેટલા પ્રકારની છે ?
(દવ્વોમોયરિયા દુવિહા પણ્ણત્તા) ઉત્તર-તે એ પ્રકારની છે-(ત જહા) તે
એ પ્રકાર આવી રીતે છે (ઉવગરણદવ્વોમોયરિયા ય ભક્તપાણદવ્વોમોયરિયા
ય) ૧ ઉપકરણદ્રવ્યાવમોદરિકા અને બીજી ભક્તપાણદ્રવ્યાવમોદરિકા (ઉવગ-
રણદવ્વોમોયરિયા તિવિહા પણ્ણત્તા) તેમા ઉપકરણદ્રવ્યાવમોદરિકા ત્રણ પ્રકાર
ની છે (ત જહા) તે ત્રણ પ્રકાર આ છે-(એગે વત્થે એગે પાણ ચિયત્તોવગરણસા
ઙ્ગજ્ઞાના) ૧ એક વલ્લ, બીજી એક પાત્ર, અને ત્રીજી ત્યક્તોપકરણસ્વા

જહા—વાઘાઈમે ય ૧ નિવ્વાઘાઈમે ય ૨ ણિયમા સપ્પઢિકમ્મે । સે તં
ભત્તપચ્ચક્ષણે । સે ત અણસણે । સે કિં તં ઓમોયરિયા ? ઓમોય-
રિયા દુવિહા પણ્ણત્તા, તં જહા—દવ્વોમોયરિયા ય ૧ ભાવોમો-

વ્યાઘાતવચ્ચ વિગ્ગયુક્તઞ્ચ । ‘નિવ્વાઘાઈમે ય’ નિર્વ્યાઘાતવચ્ચ—વિગ્ગરહિત ચ । एतद् द्वय ‘णियमा
सपपडिकममे’ नियमात् सप्रतिकर्म—नियमत शरीरचलनादिक्रियासहित भवति । तेन बाह्यौ-
पधोपचारो वैयावृत्य च तस्य भवति । ‘से त भक्तपचक्षणाणे’ तदेतद् भक्तप्रत्याख्यानम् ।
‘से त अणसणे’ तदेतदनशनम् ।

‘સે કિં ત ઓમોયરિયા’ અથ કા સાડવમોદરિકા ?, ‘ઓમોયરિયા દુવિહા
પણ્ણત્તા’ અવમોદરિકા દ્વિવિધા પ્રજ્ઞા—અવમોદરિકા—અવમમ્—ઝનમ્, ઉદર યસ્મિન્ ભોજને
તદ્ અવમોદર, તદસ્ત્યસ્યામિતિ અવમોદરિકા—તપોરૂપા ક્રિયા, સા દ્વિવિધા પ્રત્નમા,—દ્વિપ્રકા

નિયમા સપ્પઢિકમ્મે) ૧ વ્યાઘાતવત્ ૨ નિર્વ્યાઘાતવત્ । સે ભક્તપ્રત્યાખ્યાન મેં ચૌ-
વિહાર એવ તેવિહાર દોનોં ક્રિયા જાતા હૈ । વિગ્ગયુક્ત કા નામ વ્યાઘાતવત્ એવ વિગ્ગરહિત
કા નામ નિર્વ્યાઘાતવત્ હૈ । સે તપ મે નિયમત શારીરિક હલન—ચલનાદિક ક્રિયાઈં હોતી
હૈ । ઉનકા સેતમે પરિત્યાગ નહીં હૈ । સેતલિયે સેમં બાહ્ય ઔપધોપચાર, એવ વૈયાવૃત્ય ક્રિયે
જાતે હૈ । (સે ત ભક્તપચક્ષણે) યહ ભક્તપ્રત્યાખ્યાન કે મેદોં કા વર્ણન હૈ ।
(સે ત અણસણે) સેત પ્રકાર તપકે ૧૨ મેદોં મે સે અનશન નામકા ૧ પ્રથમ બાહ્યતપ કા
વર્ણન સમ્પૂર્ણ હુઆ । (સે કિં ત ઓમોયરિયા ?) પ્રશ્ન—અવમોદરિકા કિસે કહતે હૈ
ઔર વહ કિતને પ્રકાર કી હૈ ? (ઓમોયરિયા દુવિહા પણ્ણત્તા) ઉત્તર—યહ અવમોદરિકા

સપ્પઢિકમ્મે) ૧ વ્યાઘાતવત્ ૨ નિર્વ્યાઘાતવત્ આ ભક્તપ્રત્યાખ્યાનમા ચૌવિહાર
૪ ચારે પ્રકારના આહારનો ત્યાગ તેમજ તેવિહાર બંને કરવામા આવે છે વિધ્ન
વાજાનુ નામ વ્યાઘાતવત્ તેમજ વિધ્નરહિતનુ નામ નિર્વ્યાઘાતવત્ છે આ તપમા
નિયમપ્રમાણે શારીરિક હલનચલન આદિક ક્રિયાઓ થાય છે તેનો આમા
પરિત્યાગ નથી તેથી આમા બાહ્ય ઔપધોપચાર તેમજ વૈયાવૃત્ય કરાય છે
(સે ત ભક્તપચક્ષણે) આ ભક્તપ્રત્યાખ્યાનના લેહોનુ વર્ણન છે (સે ત
અણસણે) એ પ્રકારે તપના ૧૨ લેહોમાથી અનશનનામના ૧ પ્રથમ બાહ્ય
તપનુ વર્ણન સંપૂર્ણ થયુ

(સે કિં ત ઓમોયરિયા) પ્રશ્ન—અવમોદરિકા કેને કહે છે ? અને તે કેટલા
પ્રકારની છે ? (ઓમોયરિયા દુવિહા પણ્ણત્તા) ઉત્તર—એ અવમોદરિકા બે પ્રકારની

માણે અપ્પાહારે ૧. દુવાલસ કુકુડિયડગપ્પમાણમેત્તે કવલે આહાર-
માણે અવહ્દોમોયરિયા ૨, સોલસ કુકુડિયડગપ્પમાણમેત્તે કવલે
આહારમાણે દુભાગપત્તોમોયરિયા ૩, ચડવીમં કુકુડિયડગપ્પ-

પટકપ્રમાણમાત્રાન કવલન ચ આહરન મગ્ગિ, તસ્ય મ આહાર અપ્પાહાર । દ્વાવિગ્ગ-
ત્પરિમિતે કવલે પુરુષાઽઽહાર પયાપ, તત્ર ચતુર્થાંશસ્ય પ્રથનાદન્પાદાગ્મત્તનૈય મક્તપાન-
અન્યાવમોદગિકાઽપિ મિદ્ધા (૧) । ‘દુવાલસ કુકુડિયડગપ્પમાણમેત્તે કવલે આહારમાણે
અવહ્દોમોયરિયા’ દ્વાદશ કુકુડાઽપટકપ્રમાણમાત્રાન કવલન આહરન યો મગ્ગિ તસ્ય સ
આહાર અપાદાવમોદગિકા, પોટક કવલન અર્દ્ધમ, તસ્માત્ અપટ્ટકા = ન્યૂના દ્વાદશકવલમન ગાદ
યાઽવમોદગિકા સા-અપાદાઽવમોદગિકા (૨) । ‘સોલસ કુકુડિયડગપ્પમાણમેત્તે કવલે
આહારમાણે દુભાગપત્તોમોયરિયા’ પોટક કુકુડાપટકપ્રમાણમાત્રાન કવલન આહરન
દ્વિભાગપ્રમાણમોદગિકા-પોટક કુકુડાપટકપ્રમાણમાત્રાન કવલન આહરન યો મગ્ગિ તસ્ય
સ આહારો દ્વિભાગપ્રમાણમોદગિકા = દ્વિતીયભાગપ્રમાણમોદગિકા મગ્ગિ । અય નામ-
પયાપપુરુષાહારદ્વાવિગ્ગકવલના ભાગદ્વયે વૃત્તે સત્તિ પ્રાપ્તાન પોટક કવલન મુજ્જાનસ્ય
દ્વિભાગપ્રમાણમોદગિકા તપસ્યા મગ્ગતિત્તિ (૩) । ‘ચડવીસ કુકુડિયડગપ્પમાણમેત્તે કવલે
કુકુટકે અણ્ડ પ્રમાણ આઠ કવલ કા આહાર હોતા હ । પુરુષ કે જિયે ૩૨ કવલપ્રમાણ આહાર
પયાપ હોતા હ । ઇત્તમેં ચતુર્થાંશ-આઠ કવલ પ્રમાણ આહાર કે હેન સે યહ અપ્પાહાર કવલ ગયા
હ (૧) । (દુવાલસ કુકુડિયડગપ્પમાણમેત્તે કવલે આહારમાણે અવહ્દોમોયરિયા)
દ્વસરા મેદ અપાર્દ્ધ-અવમોદગિકા હે, ઇત્તમેં-કુકુડ અણ્ડ પ્રમાણ ૧૨ કવલોં કા આહાર જિયા
જાતા હે (૨) । (સોલસ કુકુડિયડગપ્પમાણમેત્તે કવલે આહારમાણે દુભાગપત્તોમોય-
રિયા) તામરા મેદ િભાગપ્રમાણમોદગિકા હે, ઇત્તમે-કુકુટ-અણ્ડ-પ્રમાણ ૧૬ કવલોં કા
આહાર જિયા જાતા હે (૩) । (ચડવીસ કુકુડિયડગપ્પમાણમેત્તે કવલે આહારમાણે

જેટલો-ડોળિઆનો આહાર થાય છે પુરુષને માટે ૩૨ ડોળિઆ જેટલો આહાર
પર્યાપ્ત થાય છે તેમાથી ચતુર્થાંશ ડોળિઆ-જેટલો આહાર લેવાની એને
અપ્પાહાર જહેવાય છે (૧) (દુવાલસ કુકુડિયડગપ્પમાણમેત્તે કવલે આહારમાણે
અવહ્દોમોયરિયા) બીજો લેદ અપાર્દ્ધ-અવમોદગિકા છે એમા કુકુડાના ઈડા
જેવડા ૧૨ ડોળિઆનો આહાર લેવાય છે (૨) (સોલસ કુકુડિયડગપ્પમાણમેત્તે
કવલે આહારમાણે દુભાગપત્તોમોયરિયા) ત્રીજો લેદ દ્વિભાગપ્રમાણમોદગિકા છે
એમા કુકુડાના ઈડા જેવડા ૧૬ ડોળિઆનો આહાર લેવાય છે (૩) (ચડ
વીસ કુકુડિયડગપ્પમાણમેત્તે કવલે આહારમાણે પત્તોમોયરિયા) ચોથો લેદ પ્રમાણ

તોવગરણસાડજ્ઞણયા ૩ સે ત ઉવગરણદવ્વોમોયરિયા । સે કિં
તં ભત્તપાણદવ્વોમોયરિયા ? ભત્તપાણદવ્વોમોરિયા-અણેગવિહા
પણ્ણત્તા, ત જહા-અદ્ધ કુક્કુડિયંડગપ્પમાણમેત્તે કવલે આહાર-

જ્ઞણયા' ત્યક્તોપકરણસ્વાદનતા, ત્યક્તા-ઉપકરણસ્ય સ્વાદનતા-આસક્તિર્યસ્યામવમોદરિકાયા
સા તથા, ભાણ્ડોપકરણાદિપુ મૂઠ્ઠાપરિત્યાગિતેયર્ય । 'સે ત ઉવગરણદવ્વોમોયરિયા'
સૈવા ઉપકરણદ્રવ્યાવમોદરિકા । 'સે કિં ત ભત્તપાણદવ્વોમોયરિયા' અથ કા સા ભક્તપાન-
દ્રવ્યાવમોદરિકા ? 'ભત્તપાણદવ્વોમોયરિયા' - ભક્તપાનદ્રવ્યાવમોદરિકા - 'અણેગવિહા
પણ્ણત્તા' અનેકવિધા પ્રજ્ઞા, 'ત જહા' તથા - 'અદ્ધ કુક્કુડિયંડગપ્પમાણમેત્તે કવલે આહાર-
રમાણે અપ્પાહારે' અદ્ધૌ કુક્કુટાન્ડગપ્પમાણમાત્રાન્ કનલાન્ આહરન્નલ્પાહાર - અદ્ધ કુક્કુટા-

૩ । વચ્ચ મેં એક હી વચ્ચ રચના, જૈસે કોઈ ચોલપટ રચતા હે તો વહ વહી રચેગા, અન્ય
દૂસરા વચ્ચ નહીં રચ સકતા । દૂસરે પ્રકાર મેં એક હી પાત્ર રચના દૂસરા પાત્ર
નહીં । જિસ અપમોદરિકા મેં ઉપકરણ કી આસક્તિ ત્યક્ત હો જાતા હે વહ ઉત્તકા તોસરા
પ્રકાર હૈ, અર્થાત્-ભાણ્ડોપકરણ મેં મૂઠ્ઠા કા પરિત્યાગ । (સે ત ઉવગરણદવ્વોમોયરિયા)
દસ પ્રકાર યે તોન મેં ઉપકરણદ્રવ્યાવમોદરિકા કે કહે ગયે હૈ । [સે કિં ત ભત્તપાણ-
દવ્વોમોયરિયા] પ્રશ્ન-ભક્તપાનદ્રવ્યાવમોદરિકા કયા હૈ ? અર્થાત્-ભક્તપાનદ્રવ્યાવમોદરિકા
કે કિતને મેદ હૈ ? (ભત્તપાણદવ્વોમોયરિયા અણેગવિહા પણ્ણત્તા) યહ ભક્તપાન-
દ્રવ્યાવમોદરિકા અનેક પ્રકાર કી કહી ગયી હૈ, (ત જહા) વે પ્રકાર યે હૈ-(અદ્ધ-કુક્કુડિ-
યંડગપ્પમાણમેત્તે કવલે આહારમાણે અપ્પાહારે) પ્રથમ મેદ અલ્પાહાર હૈ, ઇસમે

દનતા વચ્ચમા એકજ વચ્ચ રાખવુ જેમ ટોઈ ચોલપટ રાખે છે તે તે જ રાખે,
બીજી વચ્ચ રાખી શકે નહિ બીજા પ્રકારમા એક જ પાત્ર રાખવુ બીજી
(દ્વિતીયાદિ) પાત્ર નહિ જે અવમોદરિકામા ઉપકરણની આસક્તિ ત્યક્ત થઈ
જાય છે તે તેનો ત્રીજો પ્રકાર છે અર્થાત્ ભાણ્ડોપકરણમા મૂઠ્ઠાનો પરિત્યાગ
(સે ત ઉવગરણદવ્વોમોયરિયા) એ પ્રકારના આ ત્રણ ભેદ ઉપકરણદ્રવ્યાવ
મોદરિકાના કહેલા છે - (સે કિં ત ભત્તપાણદવ્વોમોયરિયા) પ્રશ્ન-ભક્તપાનદ્રવ્યાવ
મોદરિકા શું છે ? અર્થાત્ ભક્તપાનદ્રવ્યાવમોદરિકાના ટેટલા પ્રકાર છે ?
(ભત્તપાણદવ્વોમોયરિયા અણેગવિહા પણ્ણત્તા) આ ભક્તપાનદ્રવ્યાવમોદરિકા
અનેક પ્રકારની કહેલી છે, (ત જહા) તે આ પ્રકાર છે - (અદ્ધ કુક્કુડિયંડગપ્પમાણ
મેત્તે કવલે આહારમાણે અપ્પાહારે) પ્રથમ ભેદ અલ્પાહાર છે તેમા કુકડાના પાંચ

મોડત્તિ વત્તવ્વં સિયા । સે તં મત્તપાણદવ્વોમોયરિયા । સે તં
દવ્વોમોયરિયા । સે કિં તં ભાવોમોયરિયા ? ભાવોમોયરિયા અણેગ-
વિહા પણ્ણત્તા, તં જહા-અપ્પકોહે ૧, અપ્પમાણે ૨, અપ્પમાણે ૩,

હેમ્ય-એકેનાડપિ પ્રાસેનોનકમાહારમાહરન્ શ્રમણોનિર્મ્યો નો પ્રકામરસમોજો-નાત્યન્તમોજન-
ગીલોડસ્તીતિ વત્તવ્યમ સ્યાત, અય માન-કિંચિદ્નાવમોદરિકા તપસ્યા કુર્મન્ 'પ્રકામમોજી'
ઇતિ નોચ્યતે ઇતિ । 'સે ત મત્તપાણદવ્વોમોયરિયા' મૈયા મત્તપાનદ્રવ્યાવમોદરિકા ।
અત પર ભાવાડમોદરિકામાહ- 'સે કિં ત ભાવોમોયરિયા' અય કા સા ભાવાડવમોદ-
રિકા ? 'ભાવોમોયરિયા અણેગવિહા પણ્ણત્તા' ભાવાડમોદરિકા અનેકવિધા પ્રજ્ઞતા, 'ત
જહા' તથા 'અપ્પકોહે' અપ્પક્રોધ-ક્રોધન ક્રોધ-ક્રોપમોહનીયોદયસમ્બાધ અક્ષમાપરિણ-
તિરૂપ, અપ્પગન્દોડન પ્રતનુવાચક-તેન અપ્પ-સ્વપ્પ ક્રોધ-અપ્પક્રોધ । 'અપ્પમાણે'

નિર્પ્રથમ એક કપલ મી આહાર કમ કરતે હૈં વે પકામમોજી નહીં હૈ, અર્થાત્ જિહ્વા-
ઇન્દ્રિય કે નિજેતા હૈ-એસા સમજના ચાહિયે । (સે ત મત્તપાણદવ્વોમોયરિયા) ઇસ
પ્રકાર યહા તરુ મત્તપાનદ્રવ્યાવમોદરિકા કા કથન ક્રિયા, અર્થાત્ ઇસ પૂર્વોક્ત પ્રકાર
સે મત્તપાનદ્રવ્યાવમોદરિકા કા સ્વરૂપ હૈ । (સે ત દવ્વોમોયરિયા) ઇસ પ્રકાર યહ
દ્રવ્યાવમોદરિકા કા સ્વરૂપ હૈ । યહા સે આગે અન ભાવાવમોદરિકા કા કથન કરતે
હૈં-(સે કિં ત ભાવોમોયરિયા ?) પ્રશ્ન-યહ ભાવાવમોદરિકા કયા હૈ? કિતને પ્રકાર કી
હૈ? (ભાવોમોયરિયા અણેગવિહા પણ્ણત્તા) ઉત્તર-ભાવાવમોદરિકા અનેક પ્રકાર કી
કહી ગઇ હૈ, (ત જહા) જૈસે-(અપ્પકોહે) અપ્પક્રોધ-અક્ષમાપરિણતિકા નામ ક્રોધ
હૈ, અપ્પગન્દ પ્રતનુવાચી હૈ, અર્થાત્ ક્રોધક્રપાય મે અલ્પતા કરના । (અપ્પ-

એક કોળિયો પણ આહાર ઓછો કરે તે પ્રકામભોજી નથી, અર્થાત્ જીભ-
ઇન્દ્રિયનો વિજેતા છે-એમ સમજવું જોઇએ (સે ત મત્તપાણદવ્વોમોયરિયા) એ
પ્રકારે અહીં સુધી લક્ષતપાનદ્રવ્યાવમોદરિકાનું કથન કર્યું, અર્થાત્ એ
પૂર્વોક્ત પ્રકારે લક્ષતપાનદ્રવ્યાવમોદરિકાનું સ્વરૂપ છે (સે ત દવ્વોમોયરિયા)
આ પ્રકારે આ દ્રવ્યાવમોદરિકાનું સ્વરૂપ છે અહિંથી આગળ હવે ભાવા
વમોદરિકાનું કથન કરે છે-(સે કિં ત ભાવોમોયરિયા ?) પ્રશ્ન-આ ભાવાવમોદરિકા
શું છે, કેટલા પ્રકારની ઠહેલાય છે ? (ભાવોમોયરિયા અણેગવિહા પણ્ણત્તા) ઉત્તર
ભાવાવમોદરિકા ઘણા પ્રકારની ઠહેલાય છે (ત જહા) જેમકે (અપ્પકોહે)
અપ્પક્રોધ, અક્ષમા-પરિણતિનું નામ ક્રોધ છે, અપ્પ શબ્દ પ્રતનુવાચી
છે-અર્થાત્ ક્રોધક્રપાયમા અપ્પપણ્ણ (ઓછું) કરવું (અપ્પમાણે અપ્પમાણે)

માણમેત્તે કવલે આહારમાણે પત્તોમોયરિયા ૪, એકતીસ કુકુડિયં-
ડગપ્પમાણમેત્તે કવલે આહારમાણે કિંચૂળોમોયરિયા ૫, વત્તીસં
કુકુડિયંડગપ્પમાણમેત્તે કવલે આહારમાણે પમાણપત્તે, એત્તો એગેણ
વિ ઘાસેણં ડળયં આહારમાહારેમાણે સમણે નિગ્ગથે ણો પકામરસ-

આહારમાણે પત્તોમોયરિયા'—ચતુર્વિંગતિં કુકુટાણ્ડકપ્રમાણમાત્રાન્ કવલાન્ આહરન્
પ્રાપ્તાવમોદરિકા—દ્વાત્રિંશત્કવલાના ચતુર્થોશ્વન્યૂનમાહારમ્ આહરન્ યો ભવતિ, તસ્ય સ
આહાર પ્રાપ્તાવમોદરિકા—પાદમાત્રોનતયા પ્રાપ્તેનાંડમોદરિકા પ્રાપ્તાવમોદરિકા ભવતિ, ॥૪॥
'એકતીસ કુકુડિયંડગપ્પમાણમેત્તે કવલે આહારમાણે કિંચૂળોમોયરિયા' એક-
ત્રિંશત કુકુટાણ્ડકપ્રમાણમાત્રાન્ કવલાન્ આહરન્ યો ભવતિ તસ્ય કિંચિદ્નાવમોદરિકા=
કવલૈરૂપનાવમોદરિકા ભવતિ ॥૫॥ 'વત્તીસ કુકુડિયંડગપ્પમાણમેત્તે કવલે આહારમાણે
પમાણપત્તે' દ્વાત્રિંશત કુકુટાણ્ડકપ્રમાણમાત્રાન્ કવલાન્ આહરન્ પ્રમાણપ્રાપ્ત =પ્રમાણપ્રમિતા-
સહારયુક્તો ભવતીત્યર્થ, 'એત્તો એગેણ વિ ઘાસેણ ડળય આહારમાહારેમાણે સમણે
નિગ્ગથે ણો પકામરસમોદત્તિ વત્તવ્વ સિયા' इत एकेनापि प्राप्तेन ऊनकम् आह्रम्
आहरन् श्रमणो निर्ग्रन्थो नो प्रकामरसमोजीति वक्तव्य स्यात्—इत—एतेभ्य—द्वात्रिंशत्कव-

પત્તોમોયરિયા) ચૌથા મેદ પ્રાપ્તાવમોદરિકા હૈ, ઇસમે કુકુટાણ્ડપ્રમાણ ૨૪ કવલોંકા આહાર
ક્રિયા જાતા હૈ (૪) । (એકતીસ કુકુડિયંડગપ્પમાણમેત્તે કવલે આહારમાણે કિંચૂ-
ળોમોયરિયા) પાંચવોં મેદ કિંચિત્—ન્યૂન—અમોદરિકા હૈ । ઇસમે કુકુટ અંડ પ્રમાણ ૩૧
કવલોંકા આહાર લિયા જાતા હૈ । (વત્તીસ કુકુડિયંડગપ્પમાણમેત્તે કવલે આહાર-
માણે પમાણપત્તે) ૩૨—કવલ—પ્રમાણ આહાર કરના પર્યાંત આહાર હૈ । યહ અવમો-
દરિકા તપ નહીં હૈ । (એત્તો એગેણ વિ ઘાસેણ ડળય આહારમાહારેમાણે સમણે
નિગ્ગથે ણો પકામરસમોદત્તિ વત્તવ્વ સિયા) ૩૨ કવલપ્રમાણ આહાર મેં સે જો શ્રમણ

મોદરિકા છે એમા કુકુડાના ઇંડા જેવડા ૨૪ ડોળિઆનો આહાર કરાય છે
(૪) (એકતીસ કુકુડિયંડગપ્પમાણમેત્તે કવલે આહારમાણે કિંચૂળોમોયરિયા) પાંચમે
લેદ કિંચિત્—ન્યૂન—અવમોદરિકા છે તેમા કુકુડાના ઇંડા જેવડા ૩૧ ડોળિઆનો
આહાર લેવાય છે (વત્તીસ કુકુડિયંડગપ્પમાણમેત્તે કવલે આહારમાણે પમાણ
પત્તે) ૩૨ ડોળિઆ જેટલો આહાર કરવો એ મર્યાદા છે આ અવમોદરિકા
તપ નથી (એત્તો એગેણ વિ ઘાસેણ ડળય આહારમાહારેમાણે સમણે નિગ્ગથે ણો પકામ-
રસમોદત્તિ વત્તવ્વ સિયા) ૩૨ ડોળિઆ જેટલો આહારમાથી જે શ્રમણ નિર્ગ્રંથ

સ્વેત્તાભિગ્ગહચરણ ૨, કાલાભિગ્ગહચરણ ૩, ભાવાભિગ્ગહચરણ ૪,
ઉક્ષિવત્તચરણ ૫, ણિન્નિવત્તચરણ ૬, ઉન્નિવત્તણિન્નિવત્તચરણ ૭,

ચરણ=મિશ્તામટનિ, દ્રવ્યાથિતાઽભિગ્ગહ યા ચરણિ-આસેવતે ય મ દ્રવ્યાભિગ્ગહચરક, રૂઢ
ચ મિશ્તાચર્યાયા પ્રકાતાયા યદ દ્રવ્યાભિગ્ગહચરક દ્રવ્યુક્ત તદ્ધર્મપરિમિતોગ્મેદનિવક્ષણાત્ ।
દ્રવ્યાભિગ્ગહસ્થ લપ્પત્તાન્નિદ્રવ્યવિષય । ૧ । ‘સ્વેત્તાભિગ્ગહચરણ’ ક્ષેત્રાઽભિગ્ગહચરક-ક્ષેત્રાઽભિગ્ગહ
‘અમુકસ્થાન પ્રતીત્યમિ’ દ્રવ્યાદિરૂપ । ૨ । ‘કાલાભિગ્ગહચરણ’ કાલાભિગ્ગહચરક, કાલા-
ભિગ્ગહ-પૂનાહ્ણાન્નિવિષય । ૩ । ‘ભાવાભિગ્ગહચરણ’ ભાવાભિગ્ગહચરક-ભાવાભિગ્ગહો-
ગાનહસનાન્નિવૃત્તપુરુષાન્નિવિષય, તેન ચર્તાતિ । ૪ । ‘ઉક્ષિવત્તચરણ’ ઉક્ષિમચરક-
ઉક્ષિવત્-ગૃહસ્થેન સ્વપ્રયોજનાય પાકમાજનાદુદ્ધૃત તદ્ધર્મમભિગ્ગહતથ્ચરણિ-ગચ્છતા યુક્ષિવત્તચરક ।
૫ । ‘ણિન્નિવત્તચરણ’ નિક્ષિમચરક-નિક્ષિવત્-પાકાદિમાજનાદુદ્ધૃત્ય અન્યમાજને સ્થાપિત,
તદ્ધર્મમભિગ્ગહ વૃત્તયા ચરણિ-ઈતિ નિક્ષિમચરક । ૬ । ‘ઉન્નિવત્ત-ણિન્નિવત્ત-ચરણ’ ઉક્ષિવત્-
નિક્ષિમચરક-પાકમાજનાદુદ્ધૃત તદેવ અન્યત્ર સ્થાને નિક્ષિવત્ યત્ તદુક્ષિવત્નિક્ષિવત્,

મિલેગી તો હી લૂગા, અચયા નહીં । મિશ્તાચર્યાં કા યદપિ પ્રકરણ હે, પરતુ જા “ દ્રવ્યા-
ભિગ્ગહચરક ” એસા નિર્દેશ ક્રિયા હ વહ ધર્મ ઓર ધર્મો મ અમેદ કી ત્રિવિધાસે મમક્ષના
ચાહિયે । ૨ ક્ષેત્રાભિગ્ગહચરક-અમુક સ્થાન મ મિશ્તા તો લૂગા । ૩ કાલાભિગ્ગહચરક-
અમુક સમય મ લૂગા । ૪ ભાવાભિગ્ગહચરક-અમુક પ્રકાર કા વાતા દેગા તો લૂગા ।
૫-(ઉક્ષિવત્તચરણ) ઉક્ષિમચરક-ગૃહસ્થને પાકમાજન સે અપને લિયે નિકાલા હો,
ઉસમેં સે યદિ દેગા તો લૂગા । (૬) (નિક્ષિવત્તચરણ) નિક્ષિમચરક-ગૃહસ્થને પાક માજન
સે નિકાલ કર અન્ય માજન મ રસ દિયા હો, ઉસમેં સે દેગા તો લૂગા । ૭-(ઉન્નિવત્ત-

લિથિહચરક-મુનિ અલિથિહ કરે છે કે મને જે અમુક વસ્તુ લિથિમા મળશે તે જ
હું લઈશ, બીજી નહિ લિથિચર્યાતુ જે કે પ્રકરણ છે, પરતુ જે ‘દ્રવ્યાલિ-
થિહચરક’ એમ નિર્દેશ કરેલો છે તે ધર્મ અને ધર્મીમા અલેક્ષની વિવક્ષાએ
સમજવો જોઈએ [૨] ક્ષેત્રાલિથિહચરક-અમુક સ્થાનમા મળશે તો લઈશ,
[૩] કાલાલિથિહચરક-અમુક સમયમા લઈશ, [૪] ભાવાલિથિહચરક-અમુક
પ્રકારનો વાતા આપશે તો લઈશ, [૫] (ઉક્ષિવત્તચરણ) ઉક્ષિમચરક-ગૃહસ્થે
રાધવાના પાત્રમાથી પોતાને માટે ડાઢેલુ હોય તેમાથી જે આપશે તો લઈશ,
[૬] (નિક્ષિવત્તચરણ) નિક્ષિમચરક-ગૃહસ્થે રાધવાના પાત્રમાથી ડાઢીને બીજા
વામણમા રાખી દીધુ હોય તેમાથી આપશે તો લઈશ [૭] (ઉન્નિવત્ત-નિક્ષિવ-

અપ્પલોહે ૪, અપ્પસદે ૫, અપ્પકલહે ૬, અપ્પઙ્ગણે ૭ । સે તં
ભાવોમોયરિયા । સે ત ઓમોયરિયા । સે કિં ત ભિક્ખવાયરિયા ?
ભિક્ખવાયરિયા અણેગવિહા પણ્ણત્તા, તં જહા-દઘ્વાભિગ્ગહચરણ ૧,

અપ્પમાન—જાત્યાદિગિમાનરાહિત્યમ્ । ‘અપ્પમાણ’ અપ્પમાયા, ‘અપ્પલોહે’ અપ્પલોમ, —
‘અપ્પસદે’ અલ્પશબ્દ, —‘અપ્પકલહે’ અપ્પકલહ = કલહાભાવ, ‘અપ્પઙ્ગણે’ અપ્પઙ્ગણ્ણ =
પરસ્પરમેદોષાદકવચનવ્યાપારો ઙ્ગણ, તત્યામાન । ‘સે ત ભાવોમોયરિયા’ સૈષા
ભાવાઽવમોદરિકા । ‘સે ત ઓમોયરિયા’ સૈષાઽવમોદરિકા ।

‘સે કિં ત ભિક્ખવાયરિયા’ અથ કા સા ભિક્ષાચર્યા, ‘ભિક્ખવાયરિયા
અણેગવિહા પણ્ણત્તા’ ભિક્ષાચર્યા અનેકવિધા પ્રજ્ઞતા, ‘ત જહા’ તથા—દઘ્વાભિ-
ગ્ગહચરણ’ દ્રવ્યાભિગ્રહચરક—દ્રવ્યાઽઽશ્રિતાભિગ્રહેણ ‘અમુકવસ્તુ ગ્રહીષ્યામિ’ इति रूपेण

માણે અપ્પમાણ અપ્પલોહે અપ્પસદે અપ્પકલહે અપ્પઙ્ગણે) માન કો અપ્પ કરના,
માયા કો અલ્પ કરના, લોમ કો અપ્પ કરના, ગન્દ કો અપ્પ કરના અર્થાત્ કમ ગોલના,
કલહ કો અલ્પ કરના—અભાવ કરના, ઙ્ગણ કો અર્થાત્—ગણ મેં જિસ વચન સે છેદ—મેદ
ઉત્પન્ન હોતા હૈં ઉસ વચનકા અપ્પ કરના—અભાવ કરના, યહોં પર ‘અપ્પ’ શબ્દ
અભાવાર્થક હૈં । (સે ત ભાવોમોયરિયા) યે સમી ભાવાવમોદરિકા હે । (સે ત ઓમો-
યરિયા) યહ અવમોદરિકા તપકા વર્ણન સપૂર્ણ હુઆ ।

(સે કિં ત ભિક્ખવાયરિયા ?) ભિક્ષાચર્યા ક્યા હૈં—કિતને તરહ કી હૈં ?

ઉત્તર—(ભિક્ખવાયરિયા અણેગવિહા પણ્ણત્તા) ભિક્ષાચર્યા અનેક તરહ કી કહી
ગઈં હ । (ત જહા) જૈસે (દઘ્વાભિગ્ગહચરણ, સેત્તાભિગ્ગહચરણ, કાલાભિગ્ગહચરણ ભાવા-
ભિગ્ગહચરણ) ૧ દ્રવ્યાભિગ્રહચરક—મુનિ અભિગ્રહ લેતા હે કિં મુક્કે જો અમુક વસ્તુ ભિક્ષા મેં

અપ્પલોહે અપ્પસદે અપ્પકલહે અપ્પઙ્ગણે) માન અત્પ(ઓછા) કરવુ, માયા અત્પ ડરવી,
લોભ અત્પ ડરવો, શબ્દ અત્પ ડરવા અર્થાત્ ઓછા ઓલવુ, ઠલહ (કકાસ)
ઓછા કરવા, ઝઝા અર્થાત્ લોડોના ચમૂહમા જે વચનોથી છેદ—લેદ ઉત્પન્ન
થાય એવા વચન નહીં ઓલવા, (સે ત ભાવોમોયરિયા) આ બધા ભાવાવમોદરિકા
છે. (સે ત ઓમોયરિયા) આ અવમોદરિકા તપનુ વર્ણન સપૂર્ણ થયુ
(સે કિં ત ભિક્ખવાયરિયા) ભિક્ષાચર્યા શુ છે—કેટલા જાતની છે ? ઉત્તર (ભિક્ખ-
વાયરિયા અણેગવિહા પણ્ણત્તા) ભિક્ષાચર્યા અનેકજાતની કહેવાય છે (ત જહા) જેમકે
(દઘ્વાભિગ્ગહચરણ, સેત્તાભિગ્ગહચરણ, કાલાભિગ્ગહચરણ, ભાવાભિગ્ગહચરણ) ૧ દ્રવ્યા

સ્વેત્તાભિગ્ગહચરણ ૨, કાલાભિગ્ગહચરણ ૩, ભાવાભિગ્ગહચરણ ૪,
ઉચ્ચિત્તચરણ ૫, ણિચ્ચિત્તચરણ ૬, ઉચ્ચિત્તણિચ્ચિત્તચરણ ૭,

ચરિત્તિ=મિશ્તામટતિ, દ્રવ્યાશ્રિતાઽભિગ્ગહ યા ચરતિ-આસેવતે ય સ દ્રવ્યાભિગ્ગહચરક, ૩૬
ચ મિશ્તાચર્યાયા પ્રકાતાયા યદ દ્રવ્યાભિગ્ગહચરક દ્વયુક્ત તદ્ધર્મધર્મિણોર્મદનિવક્ષણાત્ ।
દ્રવ્યાભિગ્ગહચરક લ્પક્તાન્નિદ્રવ્યનિપય ૧૧ । ‘સ્વેત્તાભિગ્ગહચરણ’ ક્ષેત્રાઽભિગ્ગહચરક-ક્ષેત્રાઽભિગ્ગહ
‘અમુકસ્થાન પ્રતીપ્ત્યામિ’ ટ્વાન્નિચ્ચ ૧૨ । ‘કાલાભિગ્ગહચરણ’ કાલાભિગ્ગહચરક, કાલા-
ભિગ્ગહ-પૂવાહ્ણાદિનિપય ૧૩ । ‘ભાવાભિગ્ગહચરણ’ ભાવાભિગ્ગહચરક-ભાવાભિગ્ગહો-
ગાનહસનાત્પ્રિવૃત્તપુરુષાદિનિપય, તેન ચરતીતિ । ૪ । ‘ઉચ્ચિત્તચરણ’ ઉચ્ચિત્તચરક-
ઉચ્ચિત્ત-ગૃહસ્થેન સ્વપ્રયોજનાય પાકમાજનાદુદ્ધૃત તદ્ધર્મમિશ્તાચરિત્ત-ગચ્છતી યુક્તિચરક ।
૫ । ‘ણિચ્ચિત્તચરણ’ નિચ્ચિત્તચરક-નિચ્ચિત્ત-પાકાદિમાજનાદુદ્ધૃત અયમાજને સ્થાપિત,
તદ્ધર્મમિશ્તાચરિત્ત કૃવા ચરતિ-ઇતિ નિચ્ચિત્તચરક । ૬ । ‘ઉચ્ચિત્ત-ણિચ્ચિત્ત-ચરણ’ ઉચ્ચિત્ત-
નિચ્ચિત્તચરક-પાકમાજનાદુચ્ચિત્ત તદેવ અન્યત્ર સ્થાને નિચ્ચિત્ત યત્ તદુચ્ચિત્તનિચ્ચિત્તમ્,

મિલેગી તો હી લૂગા, અથવા નહીં । મિશ્તાચર્યાં કા યદપિ પ્રકરણ હે, પરંતુ જા “ દ્રવ્યા-
ભિગ્ગહચરક ” એસા નિર્દેશ ક્રિયા હ વહ ધર્મ ઓર ધર્મી મ અમેદ કી વિવક્ષાસે સમજના
ચાહિયે । ૨ ક્ષેત્રાભિગ્ગહચરક-અમુક સ્થાન મે મિલેગા તો લૂગા । ૩ કાલાભિગ્ગહચરક-
અમુક સમય મ લૂગા । ૪ ભાવાભિગ્ગહચરક-અમુક પ્રકાર કા વાતા દેગા તો લૂગા ।
૫-(ઉચ્ચિત્તચરણ) ઉચ્ચિત્તચરક-ગૃહસ્થને પાકમાજન સે અપને લિયે નિકાલા હો,
ઉસમેં સે યત્ દેગા તો લૂગા । (૬) (નિચ્ચિત્તચરણ) નિચ્ચિત્તચરક-ગૃહસ્થને પાક માજન
સે નિકાલ કર અન્ય માજન મે રસ દિયા હો, ઉસમ સે દેગા તો લૂગા । ૭-(ઉચ્ચિત્ત-

લિચ્ચિત્તચરક-મુનિ અલિચ્ચિત્ત કરે છે કે મને જે અમુક વસ્તુ લિક્ષામા મળશે તે જ
હું લઈશ, બીજી નહિ લિક્ષાચર્યાંતુ ને કે પ્રકરણ છે, પરંતુ જે ‘દ્રવ્યાલિ-
ચ્ચિત્તચરક’ એમ નિર્દેશ કરેલો છે તે ધર્મ અને ધર્મીમા અલેક્ષની વિવક્ષાએ
સમજવો નેઈએ [૨] ક્ષેત્રાલિચ્ચિત્તચરક-અમુક સ્થાનમા મળશે તો લઈશ,
[૩] કાલાલિચ્ચિત્તચરક-અમુક સમયમા લઈશ, [૪] ભાવાલિચ્ચિત્તચરક-અમુક
પ્રકારનો વાતા આપશે તો લઈશ, [૫] (ઉચ્ચિત્તચરણ) ઉચ્ચિત્તચરક-ગૃહસ્થે
ગધવાના પાત્રમાથી પોતાને માટે ઝાઢેલું હોય તેમાથી ને આપશે તો લઈશ,
[૬] (નિચ્ચિત્તચરણ) નિચ્ચિત્તચરક-ગૃહસ્થે ગધવાના પાત્રમાથી ઝાઢીને બીજા
વામણમા રાખી દીધું હોય તેમાથી આપશે તો લઈશ [૭] (ઉચ્ચિત્ત-નિચ્ચિત્ત

निक्खित्तउक्खित्तचरण ८, वट्टिज्जमाणचरण ९, साहरिज्जमाणचरण १०, उवणीयचरण ११, अवणीयचरण १२, उवणीय-अवणीयचरण

तदर्थमभिग्रहतश्चरति स उत्क्षिप्तनिक्षिप्तचरक इत्युच्यते । ७। ' निक्खित्त-उक्खित्त-चरण ' निक्षिप्तोत्क्षिप्तचरक-निक्षिप्त-पाकभाजनादयत्र स्थापितमुत्क्षिप्त-तदेव पुनरुद्धृत-हस्ते गृहीत, तदर्थमभिग्रह कृत्वा चरति स निक्षिप्तोत्क्षिप्तचरक । ८। ' वट्टिज्जमाणचरण ' वयमानचरक-वर्त्यमान-परिविष्यमाण ग्रहातु चरति स वर्त्यमानचरक । ९। ' साहरिज्जमाणचरण ' सह्यमाणचरक-अत्युष्ण व्यञ्जनसूपादि शीतलीकरणाय स्थान्यादिषु विस्तारित तपुनर्भाजने क्षिप्यमाण सह्यमाणमुच्यते, तद् ग्रहीतु चरति इति सह्यमाणचरक । १०। ' उवणीयचरण ' उपनीतम्=अयेन केनचिद् गृहस्थाय प्रेषित यत् तदुपनीत, तदेव ग्रहीतु चरति इत्युपनीत-चरक । ११। ' अवणीयचरण ' अपनीतचरक-अपनीत गृहस्थेन अन्यस्मै कस्मै चिदातु

निक्खित्त-चरण) उत्क्षिप्तनिक्षिप्तचरक-दाताने पहले पाकभाजन से अनादिक निकाला, फिर उसको उसने अन्य पात्रमे रखा, उसमे से यदि देगा तो लूगा । ८-(निक्खित्त-उक्खित्त-चरण) निक्षिप्तउत्क्षिप्तचरक-दातान पाकभाजन से अनादिक को निकाल कर दूसरे पात्र मे रख दिया हो, उसीको हाथ में उठाया हुआ हो, उससे यदि देगा तो लूगा । ९-(वट्टिज्जमाणचरण) वर्त्यमानचरक-दाता द्वारा परोसी जाती हुई वस्तु म से देगा तो लूगा । १०-(साहरिज्जमाणचरण) सह्यमाणचरक-दाताने उष्ण व्यञ्जन एव सूपादिक को ठंडा करने के लिये स्थाली आदि मे रखा, फिर उस व्यञ्जनान्तरिक को उसी पात्र म रखता हुआ उसमें से देगा तो लूगा । ११-(उवणीयचरण) उपनीतचरक-दाता से मै उसी पदार्थ को लूगा जो उसके लिये अथ किसी व्यक्तिने भेजा होगा । १२ (अवणीयचरण) अपनीतचरक-मै दाता से वही पदार्थ लूगा जो उसने अन्य किसी

त्तचरण) उत्क्षिप्तनिक्षिप्तचरक-दाताये पड़ेला राधवाना वासणुमाथी अन्नादिक ठाढ्यु पछी तेने तेण्णे भीन्न वासणुमा राअथु ढोय, तेमाथी अये आपथे तो लधथ [८] (वट्टिज्जमाणचरण) वर्त्यमानचरक-दाता द्वारा पीरम्बवामा आवती वस्तुमाथी आपथे तो लधथ [१०] (साहरिज्जमाणचरण) सह्यमाणचरक-दाताये गरम व्यञ्जन तेमञ्च सूप (दाल) आदि ने ठंडा करवा भाटे थाणी आदिमा राअथा ढोय, पछी ते व्यञ्जन आदिकने तेञ्च पात्रमा राअता तेमाथी आपथे तो लधथ [११] (उवणीयचरण) उपनीतचरक-दाता पासेथी हु अयेञ्च पदार्थ लधथ के ने भीन्न ठाढ्ये तेने भाटे भोक्तये ढोय [१२] (अवणीयचरण) अपनीतचरक-हु दाता पासेथी तेञ्च पदार्थ लधथ के ने

૧૩, અવળીય-ઉવળીયચરણ ૧૪, સસટ્ચરણ ૧૫, અસસટ્ચરણ ૧૬, તજ્ઞાયસંસટ્ચરણ ૧૭, અળ્ળાયચરણ ૧૮, મોળચરણ ૧૯,

નિ માયાન્યત્ર સ્થાપિત તદેવ અપનાત, તત્પ્રત્ય ચરતિ-ઇયપનીતચરક ૧૨૨। 'ઉવળીય-અવળીય ચરણ' ઉપનાતાપનીતચરક-અદેવ ઉપનીતમ્-અચેન પ્રેપિત તદેવ અપનાત સ્થાના તમે સ્થાપિત તદ પ્રહાતુ ચગતિ ઇત્યુપનાનાડપનાતચરક ૧૨૩। 'અવળીય-ઉવળીય ચરણ' અપનીતોપનાતચરક-અપનીતમ્=ક્રમે ચિત્ત અન્યસ્મે યાતુ નિ માર્યાન્યત્ર સ્થાપિત, તદેવ ઉપનાત=યસ્ય ગૃહસ્થસ્ય સર્માપ પ્રેપિત તસ્ય ગૃહસ્થસ્ય ગૃહ પ્રાપિત તત્પનીતોપનાત, તત્પ્રત્ય ચરતાંયપનીતોપનાતચરક ૧૨૪। 'સસટ્ચરણ' સસટ્ચરક-મસ્ટ્રેન=અગ્રણિતેન હસ્તાન્ના ધીયમાન મસ્ટ્રમુચ્યતે, તદ પ્રહાતુ ચગતિ-ઇતિ સસટ્ચરક ૧૨૫। 'અસસટ્ચરણ' અસસટ્ચરક-અસસ્ટ્રેન=અગ્રણિતેન ચગતિ-ઇત્યસસટ્ચરક ૧૨૬। 'તજ્ઞાયસસટ્ચરણ' તજ્ઞાતમસ્ટ્રચરક-તજ્ઞાતેન=પરિવિધ્યમાણદ્રવ્યેણ યત્સસ્ટ્ર હસ્તાન્નિ, તેન ધીયમાન વસ્તુ પ્રહાતુ ય-

દૂસરે કો દેન ક ક્રિયે નિકાલ કર સ્વ નિયા હોગા । ૧૩-(ઉવળીય-અવળીય-ચરણ) ઉપનીત-અપનીતચરક-મ વહી પદાર્થ લૂગા જો ઉસ ઢાતા કે લિયે કિસી દૂસરેને ઉસકે પાસ ગજા હોગા, ઓર ઢાતાને ઉસો પદાર્થ કો યન્નિ દૂસરે કો દેને કે લિયે એક તરફ સ્વ ટોટા હોગા । ૧૪-(અવળીય-ઉવળીય-ચરણ) અપનીતઉપનીતચરક-કિસી ગૃહસ્થને કિસા વ્યક્તિ કો દેને કે લિયે અજ્ઞાદિક અન્યત્ર સ્થાપિત કર સ્થા હોગા ઓર ઉસકો ઉસને ઉસકે યહા મેજ નિયા હોગા, તથા વહ ઉસકે ઘર મી પહુંચ ચુકા હોગા, ઉસમેં સે દેગા તો લૂગા । ૧૫-(સસટ્ચરણ) સમસ્ટ્રચરક-મોરે હુણ હાથ સે દેગા તો લૂગા । ૧૬-(અસસટ્ચરણ) અમસ્ટ્રચરક-વિના મોરે હુણ હાથ સે દેગા તો લૂગા । ૧૭ (તજ્ઞાયસસટ્ચરણ) તજ્ઞાતમસ્ટ્રચરક-હાથ જિસ ચીજ સે સસ્ટ્ર મરા રહા હોગા, વહી ચીજ યદિ

તેણે ખીજા ઢોઈ માણસને દેવાને માટે ઢાઢી રાખેલો હોય [૧૩] (ઉવળીય-અવળીયચરણ) ઉપનીત-અપનીત-ચરક-હુ તે જ પદાર્થ લઈશ કે જે ઢોઈ ખીજાએ તે દાતાને માટે તેની પાસે મોકલ્યો હોય અને દાતાએ તે જ પદાર્થને ઢાઈ ખીજાને દેવા માટે એક તરફ રાખી મૂક્યો હોય [૧૪] (અવળીય-ઉવળીયચરણ) અપનીત-ઉપનીત-ચરક-ઢોઈ ગૃહસ્થે કોઈ વ્યક્તિને દેવા માટે મજ્ઞાદિક ખીજે ઢેઢાણે રાખી મુકેલું હોય અને તે તેણે તેને ત્યાં મોકલી દીધું હોય અને તે તેને ઘેર પશુ પહોંચી ગયું હોય તેમાથી આપશે તો લઈશ [૧૫] (સસટ્ચરણ) સસ્ટ્રચરક-શાક આદિથી ભરેલા હાથથી આપશે તો લઈશ [૧૬] (અસસટ્ચરણ) અસસ્ટ્રચરક વગર ભરેલા હાથથી આપશે તો લઈશ

દિઢલામિષ ૨૦, અદિઢલામિષ ૨૧ પુઢલામિષ ૨૨, અપુઢલામિષ

શ્વરતિ સ તજ્ઞાતસસ્ટ્વચરક ૧૧૭। 'અણાયચરણ' અજ્ઞાતચરક—અજ્ઞાતમ્—અજ્ઞાત-
સાધુનિયમ કુલ ચરતિ ય સોઽજ્ઞાતચરક ૧૧૮। 'મોળચરણ' મૌનચરક—મૌનમ્=
વાક્યમયમન, તેન ચરતિ ય સ મૌનચરક ૧૧૯। 'દિઢલામિષ' દૃષ્ટલામિક—દૃષ્ટસ્યૈવ
મક્તાદેર્લામો દૃષ્ટલામ, યદ્વા દૃષ્ટાપ્રથમદૃષ્ટાદેવ દાતુર્ગૃહાદ્વા લામો દૃષ્ટલામ, સોઽસ્તિ યસ્ય
સ દૃષ્ટલામિક ૧૨૦। 'અદિઢલામિષ' અદૃષ્ટલામિક—અદૃષ્ટસ્ય—આવરણાઽઽચ્છાદિતસ્ય
દાત્રાદિમિ કૃતોપયોગસ્ય મક્તાદેર્લામ, અથવા અદૃષ્ટાત્=પૂર્વ કદાપિ ન દૃષ્ટાદ્ દાયકાલામ,
સોઽસ્ત્યાઽસ્તીયદૃષ્ટલામિક ૧૨૧। 'પુઢલામિષ' પૃષ્ટલામિક—મિશ્કાર્ય સમાગત ય સાધુ
'મો સાધો। ત્વ કિમિચ્છસિ?' એવ કથિદ્ ગૃહસ્ય પૃચ્છતિ સ પૃષ્ટ ઇત્યુચ્યતે, તસ્ય સાધો-

મુક્તે દેગા તો લૂગા। ૧૮—(અણાયચરણ) અજ્ઞાતચરક—જો સાધુઓ કે નિયમો સે અન-
મિજ્ઞ હોગા उसी કુલ કી મૈ મિશ્કા લૂગા। ૧૯—(મોળચરણ) મૌનચરક—મૈં વહીં સે મિશ્કા-
પ્રાપ્ત કરૂંગા જો મેર વિના બોલે મુક્તે મિશ્કા લાકર દેગા। ૨૦—(દિઢલામિષ) દૃષ્ટલા-
મિક—મૈ વહી મિશ્કા લૂગા જો સર્વપ્રથમ મેરી દૃષ્ટિ મે આવેગી, અથવા મૈ उसीसे મિશ્કા
લૂગા જો સર્વપ્રથમ મુક્તે દિશ્વાઈ દેગા, અથવા મે उसी स्थान से મિશ્કા લૂગા જો સબસે
પહિલે મુક્તે દિશ્વ જાયગા। ૨૧—(અદિઢલામિષ) અદૃષ્ટલામિક—જો અજ્ઞાનાદિક આવરણ
સે આચ્છાન્તિ હોને કી વજહ સે દિશ્વાઈ તો ન પડે, પરંતુ દાતા ઉસે અપરે ઉપયોગ મેં
લ ચુકા હો, ઉસમેં સે મિશ્કા દેગા તો લૂગા, અથવા—જિસ દાતા કો મૈ પહિલે કમી
મી નહીં દેશ્વા વહ દેગા તો લૂંગા। ૨૨—(પુઢલામિષ) પૃષ્ટલામિક—દાતા યદિ પૂછેગા,

[૧૭] (તજ્ઞાયસસ્ટ્વચરણ) તજ્ઞાતસસ્ટ્વચરક—હાથ જે ચીજથી સસ્ટ્વ થઈ જાય તે
ચીજ જે મને આપશે તો લઈશ (૧૮) (અણાયચરણ) અજ્ઞાતચરક—જે
સાધુઓના નિયમોથી અજ્ઞાત હોય એવા કુળની હું મિશ્કા લઈશ (૧૯)
(મોળચરણ) મૌનચરક—હું તેના પાંચથી મિશ્કા લઈશ કે જે મારા બોલ્યા
વિનાજ મને મિશ્કા લાવીને આપી દેશે (૨૦) (દિઢલામિષ) દૃષ્ટલામિક—હું
એ જ મિશ્કા લઈશ કે જેને હું સર્વથી પહેલા જોઈશ અથવા હું તેના જ
હાથથી મિશ્કા લઈશ જે માણસ મારે સર્વપ્રથમ જોવામા આવશે, અથવા
હું તેજ જગ્યાથી મિશ્કા લઈશ જે જગ્યા મારે સર્વ-પ્રથમ દેખાશે (૨૧)
(અદિઢલામિષ) અદૃષ્ટલામિક—જે ખાવાના પદાર્થો ઢાંઢણાથી ઢાંઢેલા હોવાના
કારણથી દેખાય નહિ પણ દાતા તેને પોતાના ઉપયોગમા લાની ચૂકેલા હોય
તેમાથી મિશ્કા આપશે તો લઈશ અથવા જે દાતાને મે પહેલા ઠી જોયેલા
ન હોય તે આપશે તો લઈશ (૨૨) (પુઢલામિષ) પૃષ્ટલામિક—દાતા જે

२३, भिक्षालामिष्ट २४, अभिक्षालामिष्ट २५, अन्नगिलायष्ट

स्ताम्नाद् गृहस्थाद् यो लभ स पृष्टलभ, सोऽस्याऽस्तीति पृष्टलभिक ॥२२॥ 'अपुट्टलामिष्ट' अपुट्टलभिक—केनचिद् गृहस्थेनापुट्टस्थैर सागोर्वस्तस्ताद् गृहस्थान् लभ सोऽपुट्टलभ, सोऽस्याऽस्ती यपुट्टलभिक ॥२३॥ 'भिक्षालामिष्ट' भिक्षालभिक—कस्यचित् क्षेत्राद् गृहाद्वा याचिवा गृहस्थेन समानीततुच्छन्नचक्रकोट्रवाप्तिनिष्पादित आहारो भिक्षा, तस्या लभोऽस्यास्ताति भिक्षालभिक ॥२४॥ 'अभिक्षालामिष्ट' अभिक्षालभिक—अयाचितलभ—अभिक्षा, तस्या लभोऽस्याऽस्ती यभिक्षालभिक ॥२५॥ 'अन्नगिलायष्ट' अन्नगिलायक—अन्नेन—आहारेण विना ग्लायक, रात्रिनिष्पन्नमन्न ग्रहीयामी यन्नग्रह कृत्वा भिक्षाचरक इत्यर्थ, पर्युषितान्नभिक्षाचरक इति भाव ॥२६॥ 'ओवणिहिष्ट' औपनिहितिक—उपनिहित—कथञ्चिद् गृहस्थेन स्वसमीपे समानातमन्नादिकम्, तेन चरति इत्यौपनिहितिक

महाराज! आप क्या चाहते हैं, तभी लूंगा। २३—(अपुट्टलामिष्ट) अपुट्टलभिक—दाता यदि नहीं पूछेगा तभी लूंगा। २४—(भिक्षालामिष्ट) भिक्षालभिक—दाता गृहस्थ वाल चना एवं कोट्रव आदि अन्न को किसी क खेत से अथवा किसी क घर से माग कर लाया होगा उस अन्न से निष्पादित आहारम् से यदि देगा तो लूंगा। २५ (अभिक्षालामिष्ट) अभिक्षालभिक—दाता माँग कर जो पदार्थ नहीं लाया होगा उसमें से देगा तो लूंगा। २६—(अन्नगिलायष्ट) अन्नगिलायक—जो अन्नादिक रात्रिमें पकाया गया होगा वही लूंगा, अर्थात्—पर्युषित अन्न की भिक्षा लेने का अभिग्रह लेनेवाला सयमी जन अन्नगिलायक है। २७ (ओवणिहिष्ट) औपनिहितिक—गृहस्थ अपने समीप में किसी प्रकार से लाया गया अन्नादिक में से देगा तो लूंगा। २८—(परिमियपिंड-

पूछशे के भक्षणम्। आपने शु नेछंछे छे त्पारे लछश (२३) (अपुट्टलामिष्ट) अपुट्टलालिख—दाता ने नछि पूछशे तो न लछश (२४) (भिक्षालामिष्ट) भिक्षालालिख—दाता गृहस्थ ने वाल यछा तेमन कोदरा आदि अनाज कोछना जेतस्थी अथवा कोछने घरस्थी भागीने लाव्या छोय ते अनथी जनानेला आहार भाथी आपशे तो लछश (२५) (अभिक्षालामिष्ट) अभिक्षालालिख—दाताने भागीने ने पदार्थ नछो लाव्यो छोय तेभाथी आपशे तो लछश (२६) (अन्नगिलायष्ट) अन्नगिलायक—जे लोजन रातभा राधेछु छशे ते न लछश—अर्थात् वाग्नी अन्ननी भिक्षा लेवानो अभिग्रह लेनार सयमी जन अन्नगिलायक छे (२७) (ओवणिहिष्ट) औपनिहितिक—गृहस्थ जनानी आपीपभा कोछ पछु प्रकारे लावेला लोजनभाथी

२६, ओवणिहिए २७, परिमियपिंडवाइए २८, सुद्धेसणिए २९,
संखादत्तिए ३०। से त भिक्षवायरिया ॥ सू ३० ॥

।२७। 'परिमियपिंडवाइए' परिमितपिण्डपातिक -परिमितपिण्डस्य - प्रमाणोपेतपिण्डस्य
पातो लाभ परिमितपिण्डपात, सोऽस्यास्ताति परिमितपिण्डपातिक -आधाकर्मान्तिओपरहित
भक्तादिक्रमेकस्माद् गृहाद्यदि पयास्त लभ्येत तदा ग्राह्यम्-इत्यभिग्रहवान् ।२८। 'सुद्धेसणिए'
शुद्धैपणिक -शुद्धैपणा-अङ्गादिदोपरहितता, शुद्धस्य=उद्गमान्तिओपरहितस्य वा णपणा,
साऽस्याऽस्ताति शुद्धैपणिक, सर्वथा शुद्धमेव ग्राह्यमित्यभिग्रहधारीति भाव ।२९। 'संखा
दत्तिए' सग्यादत्तिक -सग्याप्रधाना दत्ति सग्यादत्ति, तथा चरताति सग्यादत्तिक ।
दवीकटोरकादितोऽविच्छिन्नधारया या भिक्षा पतति सा, तथा-एकक्षेपरूपा च भिक्षा
दत्तिरित्युच्यते ।३०। 'से त भिक्षवायरिया' सैषा भिक्षाचया ॥ सू ३० ॥

वाऽए) परिमितपिण्डपातिक-आधाकर्मादिक दोषों से रहित भक्तादिक्र यदि एक ही गृह
से पयाप्तमात्रा में मिल जाय तो क्षणा । २९ (सुद्धेसणिए) शुद्धैपणिक-शकादिक्र दोषों
से रहित अथवा उद्गमादिक्र दोषों से वर्जित आहार लेने वाला । ३० (संखादत्तिए)
सग्यादत्तिक वह है जो इस प्रकार का संकल्प करता है कि दूरी-कटोरी एवं कटोरी
आदि से अविच्छिन्न धारारूप में जो भिक्षा मेरे पात्र में पड़ जायगी उतना ही भिक्षा ,
ग्रहण करूंगा । (से त भिक्षवायरिया) भिक्षाचर्या के ये ३० भेद हैं ॥ सू० ३० ॥

आपथे तो लब्ध (२८) (परिमियपिंडवाइए) परिमितपिण्डपातिक-आधा
क्रम आदिक्र दोषोत्थी रहित लक्षणादिक्र ने ओठ व घेरथी पुरता प्रमाणमा
भणी नय तो लब्ध (२९) (सुद्धेसणिए) शुद्धैपणिक-शका आदिक्र दोषोत्थी रहित
अथवा उद्गमादिक्र दोषोत्थी वर्जित आहार लेवावाणा ३० (संखादत्तिए)
सग्यादत्तिक ते छे उ ने ओवे सङ्कप करे छे उ इवी-कटोरी तेभन कटोरी
आदिक्र सतत धाराउपमा नेटली पण भिक्षा भार पात्रमा पडी नथे
ओटली न भिक्षा लब्ध (से त भिक्षवायरिया) भिक्षाचर्याना आ ३० भेद
छे (सू ३०)

મૂલમ—સે કિં ત રસપરિચ્છાણ ? રસપરિચ્છાણ અણેગવિદ્દે
પણ્ણત્તે, ત જહા ૧ નિચ્ચિદ્દણ, ૨ પળીયરસપરિચ્છાણ, ૩ આયવિલિણ,

ટીકા—‘સે કિં ત’ ડયાદિ—‘સે કિં ત રસપરિચ્છાણ’ અથ કોડમૌ રસ-
પરિત્યાગ, ‘રસપરિચ્છાણ’ રમપરિત્યાગ ‘અણેગવિદ્દે પણ્ણત્તે’ અનકરિય પ્રજપ,
‘ત જહા’ તથા—તત્તનકરિય ચેત્તમ્—‘નિચ્ચિદ્દણ’ નિર્વિકૃતિઃ—નિર્ગતા ઘૃતાદિરૂપા
વિકૃતિર્યસ્માત્ મ નિર્વિકૃતિઃ ૧, ‘પળીયરસપરિચ્છાણ’ પ્રણાતરમપરિત્યાગ—પ્રણીતરસ
પ્રચુલ્લ્યાત્ દ્રવદૃતવિદુસદાહોડપૂપાત્, તસ્ય પરિત્યાગ ૨, ‘આયવિલિણ’ આચામાસ્લમ્—
વિદૃતિરહિતાનામાત્નભર્જિતવગકાટાના રૂક્ષાજાનામચિત્ત ઉદક પ્રતિચ્ચૈકામનસ્થેન
સરુદ્ધોજનમાચામાસ્લ નામ તપ ઉચ્યતે । તથા ચોક્તમ્—

‘સે કિં ત રસપરિચ્છાણ ?’ ડયાદિ ।

(સે કિં ત રસપરિચ્છાણ ?) રમપરિત્યાગ તપ કિસે રહેતે હ ? વહ કિતન
પ્રકાર કા હૈ ? ઇસ પ્રકાર જિય્થ પ્રજ્ઞ કરતા હૈ । ઉત્તર—(રસપરિચ્છાણ) રસપરિત્યાગ
તપ (અણેગવિદ્દે પણ્ણત્તે) અનેક પ્રકારકા કહા ગયા હૈ । વહ ઇસ પ્રકાર સે હે—(નિચ્ચિ-
દ્દણ) નિર્વિકૃતિઃ—જિસ આહાર સે ઘટાતિક વિકૃતિ નિર્ગત હો ચુકા હો એસે આહારકા
ગ્રહણ કરના સો નિર્વિકૃતિઃ હૈ । અથાત્—વિગય નહા લના (૧) । (પળીયરસપરિચ્છાણ)
પ્રણાતરમપરિત્યાગ—અપૂપ અથાત્ માલ્પુઆ આદિ સરસ આહાર કા પરિત્યાગ કરના (૨) ।
(આયવિલિણ) આચામાસ્લ—વિગયરહિત ઓત્તન, મૂંજે હુણ ચન આતિ રૂક્ષ અનકો
અચિત્ત પાની મેં ઢાલકર ઇકમ્થાન પર પૈઠ ઇક ધાર હાં રાના સો આચામાસ્લ તપ હૈ ।

‘સે કિં ત રસપરિચ્છાણ ?’ ડયાદિ

(સે કિં ત રસપરિચ્છાણ) હવે અહીં રમપરિત્યાગ તપ ડોને ઠહે છે—તે
ઠેટલા પ્રકારના છે ? આ પ્રકારે શિષ્ય પ્રશ્ન કરે છે ઉત્તર (રસપરિચ્છાણ) રસ
પરિત્યાગ તપ (અણેગવિદ્દે પણ્ણત્તે) અનેક પ્રકારના કહેવાય છે તે આ પ્રકારે
છે—(નિચ્ચિદ્દણ) નિર્વિકૃતિઃ—જે આહારમાથી ધી વગેરેની વિકૃતિ નીકળી ગઈ હાય
એવો આહાર લેવો તે નિર્વિકૃતિઃ છે અર્થાત્ વિગય (ધી-દ્ધ વગેરે)
લેવું નહિ (૧) (પળીયરસપરિચ્છાણ) પ્રણીતરસપરિત્યાગ—અપૂપ અર્થાત્ માલ્પુઆ
આદિ સરસ આહારનો પરિત્યાગ કરવો (૨) (આયવિલિણ) આચામાસ્લ—
વિગયરહિત ભાત, ભુજેલ ચણા આદિ લુપ્થ અન્ન અચિત્ત પાણીમા નાળી

૪ આયામસિત્થમોઈ, ૫ અરસાહારે, ૬ વિરસાહારે, ૭ અતાહારે,

વિગરહિયસ્સ ઓયળ, - મજ્જિયચળગાઇલુક્ક-અન્નસ્સ ।

સ્થિત્તા જલે અચિત્તે, સ્થાણ આયવિલ જાણ ॥ ૩ ॥ इति

‘આયામ સિત્થ-મોઈ’ આયામ સિત્થ મોજી, = અપ્રસાવળગતસિત્થમોક્તા, ૪ ‘અરસાહારે’ અરસાઽઽહાર અર્સ = જીરફ હિઙ્ગવાદિભિરમસ્કૃત આહારો यस્ય સોઽરસાઽઽહાર ૫ । ‘વિરસાહારે’ વિરસાઽઽહાર - વિરસ = વિગતરસ - પુરાણધાન્યોદનાદિ આહારો यस્ય સ વિરસાહાર ૬ । ‘અતાહારે’ અન્ત્યાઽઽહાર - અતે ભવમ્ અન્ત્ય - જઘન્યધાન્ય કોદવાદિ તદેવાઽઽહારો यस્ય સોઽન્ત્યાહાર ૭ । ‘પતાહારે’ પ્રાન્તાઽઽહાર - પ્રકર્ષેણાન્ત પ્રાત-પાક પાત્રાદન્ને નિ સારિતે તત્પાત્રશ્લિષ્ટ દર્બ્યાદિના ધર્ષણેન નિ સારિતમન્ન, વલ્લચળકાદિનિષ્પાદિ

કહા મી હૈ-“વિગરહિયસ્સ ઓયળમજ્જિયચળગાઇલુક્કઅન્નસ્સ । સ્થિત્તા જલે અચિત્તે સ્થાણ આયવિલ જાણ” इसका अर्थ आयविल का जो अर्थ किया है वही है (३) । (आयामसिथमोई) आयामसिथमोजी-ओसामण, मे आये हुए सीध मात्र का आहार करना (४) । (अरसाहारे) अरसाहार-जोरे हींग आदि से बिना बघोर हुए आहार का लेना (५) (विरसाहारे) विरसाहार-विगत रसवाले पुराने धान्य का आहार लेना (६) । (अताहारे) अन्ताहार कोद्रव आदि तुच्छ धान्य का आहार लेना (७) । (पताहारे) प्राताहार-पकाने के वर्तन में से अन्न के निकालने पर करठने आदि के धर्षण से पात्र में लगा हुआ जो कुछ अन्न निकाल जाता है वह, अथवा वल्ल चगा आदि से बना हुआ पश्चात् खरी ठाछ से मिश्रित अन्नादि

એક ઠેકાણે બેસી એકવાર ખાવુ તે આયામાગ્લ તપ છે “વિગરહિયસ્સ ઓયળમજ્જિયચળગાઇલુક્કઅન્નસ્સ । સ્થિત્તા જલે અચિત્તે સ્થાણ આયવિલ જાણ” આનો અર્થ આયવિલનો જે અર્થ ઠયો છે તે જ છે (૩) (અયામસિત્થમોઈ) આયામસિત્થમોજી-ઓસામણમા આવેલા ત્રીયનો જ માત્ર આહાર કરવો (૪) (અરસાહારે) અરસાહાર-જોડે હીંગ આદિથી વધાર્યા વગરના લોજનનો આહાર કરવો (૬) (વિરસાહારે) વિરસાહાર-રસ વગરના જુના ધાન્યથી બનેલું આહાર લેવો (અતાહારે) અતાહાર-કોદરા આદિ તુચ્છ ધાન્યનો આહાર લેવો (૭) (પતાહારે) પ્રાન્તાહાર-રાધવાના વામણમાથી અન્ન કાઢી લીધા પછી કઠછી આદિના ધર્ષણથી પાત્રમાં લાગેલું જે કાઈ અન્ન નિઠાળવામાં આવે છે તે અથવા વાલ -ચણા આદિનો બનેલો (લોટ) પછી ખાટી છાશમાં મેળવી રાધેલું અન્ન આપ્તિ તે

૮ પંતાહારે, ૯ લૂહાહારે, ૧૦ તુચ્છાહારે, સે ત રસપરિચાણ ।

સે કિં ત કાયકિલેસે ? કાયકિલેસે અળેગવિહે પ-
ળણત્તે, તજહા-ઠાળદ્વિડા ૧, ઉકુડુયાસણિ ૨, પડિમદ્વાઈ ૩,

તમમ્લનકમિશ્રિત પર્યુપિત ગાડન, તદાહારા યમ્ય સ તથા ૮ । 'લૂહાહારે' રૂક્ષાહાર-
રૂક્ષમ્=અગ્નિધમનમેનાહારો યમ્ય સ તથા ૯ । 'તુચ્છાહારે' તુચ્છાહાર-તુચ્છ-અન્નોસારશ્ચ
શ્યામાકાન્નિનિષ્પાન્તિ આહારો યમ્ય મ તથા ૧૦ ઇતિ । ઉપમહર્ગનાદ- 'સે ત રસપરિચાણ'
મ ણ્ય રસપરિત્યાગ ઇતિ ।

ઇત્ય ડગત્રિધ રસપરિત્યાગ વર્ણયિત્વા કાયકલેશ વર્ણયતિ- 'સે કિં ત કાયકિલેસે'
અથ કોડમૌ કાયકલેશ । ઉત્તરમાદ- 'કાયકિલેસે અળેગવિહે પળણત્તે' કાયકલેશોડનેકત્રિધ
પ્રત્યુમ । 'તજહા' તથા- 'ઠાળદ્વિડા' સ્થાનસ્થિતિક-સ્થાન કાયોસર્ગ, તેન સ્થિતિર્યસ્ય
સ સ્થાનસ્થિતિક । ૧ । 'ઉકુડુયાસણિ' ઉકુડુકાસણિક-ભૂમાવસરગ્નપુતેન

પ્રાત્ત હૈ, અગ્નિ પ્રાન્તકા અર્થ ગાસા અગ્નિ મી હૈ । હમકા આહાર કરના પ્રાન્તાહાર હ (૯) ।
(લૂહાહારે) રૂક્ષાહાર-રૂક્ષસ્વભાવનાળ કુલ્થી આદિ કા આહાર રૂક્ષાહાર હ (૯) ।
(તુચ્છાહારે) તુચ્છાહાર-અસાર-જિસમ કુઠ મી સાર નહી હ એસા શ્યામાક, મગચા આદિ
તુચ્છ ધાન્ય કા આહાર તુચ્છાહાર હ (૧૦) । (સે ત રસપરિચાણ) ચે ત્સ પ્રકાર ક રસ
પરિચાગ તપ હૈ । અગ્નિ કાયકલેશ કા વર્ણન સૂત્રકાર કરતે હૈ- (સે કિં ત કાયકિલેસે ?)
પ્રશ્ન-વહ કાયકલેશ તપકિતને પ્રકાર કા હૈ (કાયકિલેસે અળેગવિહે પળણત્તે) ઉત્તર-
કાયકલેશ તપ અનેક પ્રકાર કા હૈ, (ત જહા) વે પ્રકાર હસ તરહ હ- (ઠાળદ્વિડા) સ્થાન-
સ્થિતિક, સ્થાન શ્વદ કા અર્થ કાયોસર્ગ હ, હમ કાયોસર્ગ સે જિસકી સ્થિતિ સર્વદા રહતી
હૈ વહ સ્થાનસ્થિતિક હૈ । (ઉકુડુયાસણિ) ઉકુડુકાસણિક-ઉકુડુ-આસન સે બેઠના

પ્રાન્ત છે, અથવા-પ્રાન્તનો અર્થ વાગી અન્ન પાણ છે, તેનો આહાર કરવો
તે પ્રાન્તાહાર છે (૮) (લૂહાહારે) રૂક્ષાહાર-રૂક્ષ સ્વભાવના કુલ્થી આદિ નો
આહાર રૂક્ષાહાર છે (૯) (તુચ્છાહારે) તુચ્છાહાર-અસાર-જે અન્નમા ઘાઈ
પણ સાર નથી એવું સામો મલીઆ આદિ તુચ્છ ધાન્યનો આહાર તે
તુચ્છાહાર છે (૧૦) (સે ત રસપરિચાણ) આ હસ પ્રકારના રસપરિત્યાગ તપ છે
હવે કાયકલેશનું વર્ણન સૂત્રકાર કરે છે- (સે કિં ત કાયકિલેસે) પ્રશ્ન-તે કાયકલેશ
તપ કેટલા પ્રકારના છે ?- (કાયકિલેસે અળેગવિહે પળણત્તે) કાયકલેશ અનેક પ્રકાર-
ના છે, (ત જહા) તે પ્રકાર આમ છે- (ઠાળદ્વિડા) સ્થાનસ્થિતિક=સ્થાન નાબંધનો
અર્થ કાયોસર્ગ છે આ કાયોસર્ગથી જેની સ્થિતિ સર્વદા રહે છે તે

વીરાસણિ ૪, નેસજિ ૫, દડાયડ ૬, લડડસાઈ ૭, આયા-

વદ્રાજ્જલિપુટેન ભૂમૌ ચરણતલમારોપ્યોપવેગનમ્—ઉક્કુટુક, તદાસનમસ્યાસ્તાતિ ઉક્કુટુકાઽસનિક ૧૨। ‘પડિમદ્વાઈ’ પ્રતિમાસ્થાયી—પ્રતિમા=માસિમ્યાદય નિયમવિશેષ, તામિ સ્તિષ્ઠતિ તચ્છીલ પ્રતિમાસ્થાયી ૧૩। ‘વીરાસણિ’ વારાઽસનિક—સિંહાસનોપરિ સમુપ વિષ્ટસ્ય ભૂમિસ્થિતચરણસ્ય સિંહાસનાપનયને કૃતે સિંહાસનોપવિષ્ટવદવસ્થાન વારાસન, તદસ્યાસ્તીતિ વીરાસનિક ૧૪। ‘નેસજિ’ નૈષધિક—નિષધા—પુતામ્યા ભૂમ્યામુપવેગન, તથા ચરતીતિ નૈષધિક ૧૫। ‘દડાયડ’ દણ્ડાયતિક—દણ્ડસ્યેનાયતમ્=આયામોઽસ્યાઽસ્તીતિ

યહ ઉક્કુટુક—આસન હે, જો ઇસ આસન સે વૈઠતા હૈ વહ ઉક્કુટુકાસનિક હૈ । ઇસ આસન મે ભૂમિ પર દોનો ચરણો કે તલિયોં કે જમાયા જાતા હૈ ઓર પુત (વેઠક) જમીન કો સ્પર્શ નહા કરતે, તથા દોનો હાથાં કો અજલી વધી રહતી હૈ । (પડિમદ્વાઈ) પ્રતિમાસ્થાયી—સાધુ કો ૧૨ પ્રતિમાઓં કા ધારણ કરને વાલ પ્રતિમાસ્થાયી હૈ । (વીરાસણિ) વીરાસનિક—વીરામન સે ઠહરનેવાલ વીરાસનિક હૈ । ઇસ આસન કા યહ લક્ષણ હૈ—કોઈ મનુષ્ય સિંહાસન પર વૈઠા હુઆ હૈ, ડસ સિંહાસન કો હટા લેને પર વહ વૈસે હી સ્થા રહ જાય, ડસે ‘વીરાસન’ કહતે હૈ । ડસ આસન સે તપ કરનેવાલે કો વીરાસનિક કહતે હૈ । (નેસજિ) નૈષધિક—નિષધાકા અર્થ હૈ—પાલથી માર કર વૈઠના । ઇસ આસન સે તપ કરનેવાલે કો નૈષધિક કહતે હૈ । (દડાયડ) દણ્ડાયતિક—દડ કો તરહ લવા હોકર આસન મે સ્થિતિ કરનેવાલ દડાયતિક હૈ । (લડડસાઈ) લકુટશાયી—વક્રકાષ્ઠ કા નામ

સ્થાનસ્થિતિક છે (ઉક્કુટુકાસણિ) ઉક્કુટુકાસનિક=ઉકડુ આસનથી બેસવુ તે ઉક્કુટુક આસન છે જે આ આસન કરે છે તે ઉક્કુટુકાસનિક છે આ આસનમા ભૂમિ ઉપર બંને પગના તળિયાને જમાવી દેવામા આવે છે અને પુત (વેઠક) જમીનને સ્પર્શ કરતી નથી તથા બંને હાથની અજલિ બાધેલી રહે છે (પડિમદ્વાઈ) પ્રતિમાસ્થાયી—સાધુની ૧૨ પ્રતિમાઓનો ધારણ કરવાવાળો પ્રતિમાસ્થાયી છે (વીરાસણિ) વીરાસનિક—વીરાસનથી બેસનાર વીરાસનિક છે આ આસનનુ એ લક્ષણ છે કે—કોઈ મનુષ્ય સિંહાસન ઉપર બેઠો હોય તે સિંહાસનને હટાવી દેવાથી તે જ પ્રમાણે ઉભો રહી બીજા તેને વીરાસન કહે છે તે આસનથી તપ કરવાવાળાને વીરાસનિક કહે છે (નેસજિ) નૈષધિક—નિષધાનો અર્થ છે પલાડી મારીને બેસવુ આ આસનથી તપ કરવાવાળાને નૈષધિક કહે છે (દડાયડ) દડાયતિક—દડની પેઠે લાખા થઈને આસનમા સ્થિતિ કરવાવાળા દડાયતિક છે (લડડસાઈ) લકુટશાયી—વાકા લાકડાનુ નામ

वए ८, अवाउडए ९, अकंडुयए १०, अणिट्टूहए ११, सव्वगाय-
परिकम्म-विभूस-विप्पमुक्के १२, से त कायकिलेसे।

दण्डायतिक ॥ ६॥ 'लउडसाई' लउटशायी-लउटो=नक्राष्ट तद्वच्छेते तच्छीलो लउट-
शायी-उत्तान सन गयित्वा पाण्डिकद्वय ('ण्डी' इति भाषाप्रसिद्धद्वय) शिरध्वेति त्रय भूमौ
स्थापयित्वा गते तच्छील ॥ ७॥ 'आयावए' आतापक-आतापयति शीतोष्णान्निभिर्देहं सतापयति-
हेतयती यातापक, आतापना च सूर्यातपादिसहनम् ॥ ८॥ 'अवाउडए' अप्रावृत्तक-शीतकाले
प्रावरणरहित-सन्तोरकमुखवस्त्रिकाचोल्पट्ठातिरिक्तनखरहित ॥ ९॥ 'अकण्डयए' अकण्डयक-
कण्डयन-गात्रवर्षण, तद्रहित ॥ १०॥ 'अणिट्टूहए' अनिष्ठीवक-निष्ठीवनरहित ॥ ११॥
'सव्वगाय-परिकम्म-विभूस-विप्पमुक्के' सर्वगात्र-परिकर्म-त्रिभूषा-त्रिप्रमुक्त=सर्वस्य
गात्रस्य परिकर्म-मार्जनं त्रिभूषा-विभूषणं च, तान्या त्रिप्रमुक्त-त्यक्तसमार्जनत्रिभूषणं ॥ १२॥
'से त कायकिलेसे' स एष कायकेशः ।

लकुट है । हम तरह होकर जो शयन करता है वह लकुटशायी है । ऊपर मुँह कर पहिले
सोना पश्चात् दोनों पैरों की एड़ियों को एव शिर को जमीन पर टकना, इस प्रकार शरीर को
अधर रखकर आसन करना 'लकुटशयनासन' है । (आयावए) आतापक-सूर्यादि को
आतापना लेने वाला, (अवाउडए) अप्रावृत्तक-शीतकाल में सन्तोरक मुँहपत्ती एवं चोल
पग के अतिरिक्त अयवस्त्रा से रहित हो खुले शरीर से शीतको सहन करनेवाला अप्रावृत्तक है ।
(अकण्डयए) अकण्डयक-खुजली चलने पर भी शरीर को नहा खुजलाने वाला अकण्डयक है ।
(अणिट्टूहए) अनिष्ठीवक-थूँक आने पर भी नहीं थूँकनेवाला अनिष्ठावक है ।
(सव्वगाय-परिकम्म-विभूस-विप्पमुक्के) सर्वगात्रपरिकर्मत्रिभूषात्रिप्रमुक्त-शरीर की
सर्वथा शुश्रूषा-त्रिभूषा नहीं करनेवाला सर्वगात्रपरिकर्मविभूषात्रिप्रमुक्त है । (से त काय-

लकुट ठे ओधी रीते थधने के शयन करे छे ते लकुटशायी छे उपर मोड़
राणीने पड़ेला सुबु, पड़ी धन्ने पगनी ओडीओने तेमज गिरने जमीन
उपर टेठावबु-आ प्रदारे शरीरने अधर राणीने आसन करबु ते 'लकुट
शयनासन' छे (आयावए) आतापक-सूर्य आदिनी आतापना देवावाणा, (अवा
उडए) अप्रावृत्तक-शीतकालमा होशमाये मुड़पत्ती तेमज ओलपट्टा भिवायना
भीजा वओ रहित थधने अउळे शरीरे शीतने महुन ठरवावाणा अप्रावृत्तक
छे (अकण्डयए) अकण्डयक-खुजली आवता छता पणु के शरीरने अजवाणे
नछि ते अकण्डयक छे (अणिट्टूहए) अनिष्ठीवक-थूँक आववा छता पणु न
थूँकवावाणा अनिष्ठीवक छे (सव्वगाय परिकम्म विभूस-विप्पमुक्के) सर्वगात्रपरिकर्म

સે કિં ત પઢિસંલીયના? પઢિસંલીયના ચઢવિહા પળ્ળતા, તંજહા-૧ ઇદિયપઢિસલીયના, ૨ કસાયપઢિસંલીયના, ૩ જોગ-પઢિસંલીયના, ૪ વિવિત્ત-સયણા-સળ-સેવળયા। સે કિં ત ઇદિયપ-પઢિસંલીયના? ઇદિયપઢિસંલીયના પચવિહા પળ્ળતા, ત જહા-

‘સે કિં ત પઢિસંલીયના?’ અથ કા સા પ્રતિસલીનતા=પ્રતિસલીનતા=ગોપન, સા કતિવિધા? ઉત્તરમાહ-‘પઢિસલીયના’ ‘પ્રતિસલીનતા’-‘ચઢવિહા પળ્ળતા’ ચતુર્વિધા પ્રજ્ઞતા, ‘ત જહા’ તથા ૧-‘ઇદિયપઢિસલીયના’ ઇદ્રિયપ્રતિસલીનતા-ઇદ્રિય-નિરોધકરણશીલતા। ૨-‘કસાયપઢિસલીયના’ કપાયપ્રતિસલીનતા। ૩-‘જોગ-પઢિસલીયના’ યોગપ્રતિસલીનતા। ૪-‘વિવિત્ત-સયણા-સળ-સેવળયા’ વિવિત્ત-શયના ડસન-સેવનતા। ‘સે કિં ત ઇદિયપઢિસલીયના’ અથ કા સા ઇદ્રિયપ્રતિસલીનતા?, ‘ઇદ્રિય

કિલેસે) કાયક્લેશ કે યે ૧૨ ભેદ હૈ। (સે કિં ત પઢિસલીયના) પ્રતિમલીનતા તપ કિતને પ્રકાર કા હૈ? (પઢિસલીયના ચઢવિહા પળ્ળતા) પ્રતિમલીનતા તપ ચાર પ્રકાર કા હૈ। (ત જહા) વે ચાર પ્રકાર યે હૈ-(ઇદિયપઢિસલીયના) ઇન્દ્રિયપ્રતિમલીનતા-ઇન્દ્રિયો કો ગોપ કરકે રલ્ખના। (કસાયપઢિસલીયના) કપાયપ્રતિમલીનતા-ક્રોધાદિકપાયો કો ગોપ કરકે રલ્ખના, (જોગપઢિસલીયના) યોગપ્રતિસલીનતા-મન વચન કાયા કે વ્યાપાર કો ગોપ કરકે રલ્ખના (વિવિત્ત-સયણા-સળ-સેવળયા) વિવિત્તશયનાસનસેવનતા લી પશુ પળ્હકરહિત સ્થાન મેં શયનાસન કરના। (સે કિં ત ઇદિયપઢિસલીયના) ઇન્દ્રિયપ્રતિસલીનતા કિતને પ્રકાર કી હૈ? (ઇદિયપઢિસલીયના પચવિહા પળ્ળતા) યહ

વિભૂષાવિપ્રમુક્ત-શરીરની સર્વથા શુશ્રૂષા (સેવા શલગાર) ન કરવા વાળાને સર્વગાત્રપરિડર્ભવિભૂષાવિપ્રમુક્ત કહે છે (સે ત કાયક્લેસે) કાયકલેશના આ ૧૨ પ્રકાર થાય છે (સે કિં ત પઢિસલીયના) પ્રતિમલીનતા તપ કેટલા પ્રકારના છે? (પઢિસલીયના ચઢવિહા પળ્ળતા) પ્રતિસલીનતા તપ ચાર પ્રકારના છે (ત જહા) તે ચાર પ્રકાર આ પ્રમાણે છે (ઇદિયપઢિસલીયના) ઇદ્રિયોને ગોપી રાખવી (કસાયપઢિસલીયના) કપાયપ્રતિસલીનતા-ક્રોધ આદિ કપાયોને રોકી રાખવા (જોગપઢિસલીયના) યોગપ્રતિસલીનતા-વાણી, મન અને ડાયાના વ્યાપારને રોકી રાખવા (વિવિત્ત-સયણા-સળ-સેવળયા) વિવિત્તશયનાસનસેવનતા શ્રીપશુપ ડકરહિત સ્થાનમાં શયનાસન કરવું (સે કિં ત ઇદિયપઢિસલીયના) ઇદ્રિયપ્રતિસલીનતા કેટલા પ્રકારની છે? (ઇદિયપઢિસલીયના પચવિહા પળ્ળતા)

સોહદિય-વિસય-પ્યાર-નિરોહો વા સોહદિય-વિસય-પત્તેસુ અત્યેસુ
રાગદોસનિગ્ગહો વા ૧, ચર્મિવદિય-વિસય-પ્યાર-નિરોહો વા ચર્મિવ-

પહિસલીળયા' ઇન્દ્રિયપ્રતિમ્લનના 'પચ્ચિદા પળ્લતા' પચ્ચિદા પ્રજ્ઞા, 'ત જદા' તથા- 'સોહદિય-વિસય-પ્યાર-નિરોહો વા, સોહદિય-વિસય-પત્તેસુ અત્યેસુ રાગ-
દોસનિગ્ગહો વા' શ્રોત્રેન્દ્રિયવિષયપ્રચારનિરોધો વા શ્રોત્રેન્દ્રિયવિષયપ્રાપ્તેષ્વર્થેષુ ગગદ્વેપનિગ્રહો
વા-શ્રોત્રેન્દ્રિય=કર્ણસ્ય વિષયે=શબ્દ પ્રચારસ્ય=પ્રવૃત્તે, નિગેધ-નિષેધ, મયમગાલ્તાવિના-
તક શબ્દો ન શ્રોતવ્ય, યદ્યકસ્માત્કર્ણપુહરગત સ્યાત તત્ત્વાય તત્ત્વાદ-શ્રોત્રેન્દ્રિય વિષય-
પ્રાપ્તેષ્વર્થેષુ=શ્રુતેષુ ભાવેષુ, રાગદ્વેપયોનિગ્રહો વિવેચ, અથાન્-મધુરમૃદ્ધસદ્ગીતેષુ-અનુગમો ન
કર્તવ્ય, આક્રોશાદિષુ શબ્દેષુ દ્વેષ-અપ્રાતિશ્લષ્ણશ્ચિત્તવિચારો ન કાર્ય ૧ । 'ચર્મિવદિય-
વિસય-પ્યાર-નિરોહો વા, ચર્મિવદિય-વિસય-પત્તેસુ અત્યેસુ રાગદોસનિગ્ગ-
હો વા' ચક્ષુગિન્દ્રિયવિષયપ્રચારનિરોધો વા ચક્ષુગિન્દ્રિયવિષયપ્રાપ્તેષ્વર્થેષુ ગગદ્વેપનિગ્રહો વા-

ઇન્દ્રિયપ્રતિમ્લનતા પાંચ પ્રકાર કા હૈ, (ત જદા) વે પ્રકાર ચે હૈ-(સોહદિય-વિસય-પ્યાર-
નિરોહો વા, સોહદિય-વિસય-પત્તેસુ અત્યેસુ રાગદોસનિગ્ગહો વા) શ્રોત્ર-ઇન્દ્રિય કો
વિષય-શબ્દ મેં પ્રવૃત્તિ કર્મન સે ગેરના, મયમ એવ શ્રોત્ર કો વિષાત કર્મનગલે શબ્દો કો
નહીં મુનના, યદિ અકસ્માત્ ઇસ પ્રકાર કે શબ્દ કાનમે આક્ર પડે મા જાવેં તો ઉસ વિષયર્મ
ગગ-દ્વેષ નહીં કરના, યદ પ્રથમ પ્રકાર હૈ ૧ । મતલબ ઇસકા યહ હૈ કિ મધુર મૃદ્ધ સદ્ગીત
આદિ પ્રિય એવ આક્રોશાદિ અપ્રિય શબ્દો ક પ્રતિ પ્રાતિ-અપ્રાતિશ્લષ્ણરૂપ ચિત્તવિચાર નહીં
કરના સો શ્રોત્રેન્દ્રિયવિષયપ્રચારનિરોધ, એવ શ્રોત્રેન્દ્રિયવિષયપ્રાપ્તાર્થરાગદ્વેપનિગ્રહનામક પ્રથમ
પ્રકાર હૈ ૧ । ચર્મિવદિય-વિસય-પ્યાર-નિરોહો વા ચર્મિવદિય-વિસય-પત્તેસુ અત્યેસુ
રાગદોસનિગ્ગહો વા) ચક્ષુ ઇન્દ્રિય કો અપને વિષયમૂત પદાર્થો મ પ્રવૃત્તિ હોને સે ગેરના,

આ ઇન્દ્રિયપ્રતિમ્લનતા ૫ પ્રકારની છે-(ત જદા) તે પ્રકાર આ છે-
(સોહદિય વિસય-પ્યાર-નિરોહો વા, સોહદિય વિસય પત્તેસુ અત્યેસુ રાગદોસનિગ્ગહો વા)
શ્રોત્ર-ઇન્દ્રિયને વિષય-શબ્દમા પ્રવૃત્તિ ડરવાથી શેડવી, મયમ તેમજ શીલનો
વિષાત ડરવાવાળા શબ્દો આલળવા નહિ જો અકસ્માત્ આવા પ્રકારના શબ્દ
કાનમા આવીને પડી પણ બાથ તો તે વિષયમા ગગદ્વેષ ન કરવો એ ૧ પ્રથમ
પ્રકાર છે મતલબ તેની એ છે કે મધુર મૃદ્ધ સગીત આદિ પ્રિય, તેમજ
આક્રોશ આદિ અપ્રિય શબ્દોમા પ્રીતિ અપ્રીતિ-શ્લષ્ણરૂપ ચિત્તવિચાર ન કરવો તે
શ્રોત્રે દ્રિયવિષય-અચારનિગેધ તેમજ શ્રોત્રે દ્રિયવિષયપ્રાપ્તાર્થરાગદ્વેપનિગ્રહ નામનો
પ્રથમ પ્રકાર છે (ચર્મિવદિય વિસય-પ્યાર-નિરોહો વા ચર્મિવદિય વિસય પત્તેસુ અત્યેસુ

દિય-વિસય-પત્તેસુ અત્યેસુ રાગદોસનિગ્ગહો વા ૨, ઘાણિદિય-વિસય-પ્પયાર-નિરોહો વા ઘાણિદિય-વિસય-પત્તેસુ અત્યેસુ રાગદોસનિગ્ગહો વા ૩, જિઙ્ઘિદિય-વિસય-પ્પયાર-નિરોહો વા જિઙ્ઘિદિય-વિસય-પત્તેસુ અત્યેસુ રાગદોસનિગ્ગહો વા ૪, ફાસિદિય-વિસય-પ્પયાર-

ચક્ષુરિન્દ્રિયસ્ય=નેત્રસ્ય વિષયે=રૂપે પ્રચારસ્ય=પ્રવૃત્તેર્નિગેધ કાર્ય , વા-અથવા ચક્ષુરિન્દ્રિય વિષયપ્રાપ્તેપુ=દષ્ટેપુ અર્થેપુ-મનોનામનોજ્ઞરૂપેપુ રાગદ્વેપયોર્નિગ્રહ કર્તવ્ય ઇતિ શેષ ૧૨। 'ઘાણિદિય-વિસય-પ્પયાર-નિરોહો વા, ઘાણિદિય-વિસય પત્તેસુ અત્યેસુ રાગદોસનિગ્ગહો વા' ઘ્રાણેન્દ્રિયવિષયપ્રચારનિરોધો વા ઘ્રાણેન્દ્રિયવિષયપ્રાપ્તેષ્યર્થેપુ રાગદ્વેપનિગ્રહો વા-ઘ્રાણેન્દ્રિય=નાસિકા, તસ્ય વિષયો=ગંધસ્તસ્ય પ્રવૃત્તેર્નિગેધો વિધેય-સુરભિગંધે દુરભિગંધે વા નાસિકામાગતે રાગદ્વેપૌ નિરાકર્તવ્યૌ ૧૩। 'જિઙ્ઘિદિય-વિસય-પ્પયાર-નિરોહો વા, જિઙ્ઘિદિય-વિસય પત્તેસુ અત્યેસુ રાગદોસનિગ્ગહો વા' જિહ્વેન્દ્રિયવિષયસ્ય મોજનરસસ્ય પ્રચારનિગેધ , જિહ્વાયામાગતેऽપિ મનોજ્ઞામનોજ્ઞસે રાગદ્વેપયોર્નિગ્રહ ૧૪। 'ફાસિ-

અથવા પ્રવૃત્તિ હોને પર ઉસકે વિષય મે રાગ ઓર દ્વેષ નહીં કરના, યહ દ્વિતીય પ્રકાર હૈ ૨। (ઘાણિદિય-વિષય-પ્પયાર-નિરોહો વા, ઘાણિદિય વિસય પત્તેસુ અત્યેસુ રાગદોસનિગ્ગહો વા) ઘ્રાણ-ઇન્દ્રિય કો અપને વિષય મે પ્રવૃત્તિ હોને સે રોકના, તથા પ્રવૃત્તિ હોને પર ઉસ વિષયમે રાગ દ્વેષ નહીં કરના, યહ તૃતીય પ્રકાર હૈ ૩। (જિઙ્ઘિદિય-વિસય-પ્પયાર-નિરોહો વા જિઙ્ઘિદિય-વિસય-પત્તેસુ અત્યેસુ રાગદોસનિગ્ગહો વા) જિહ્વા-ઇન્દ્રિય કો અપને વિષયમે પ્રવૃત્તિ હોને સે રોકના, એવ ઉસ વિષય મેં ઉસકે પ્રવૃત્તિ હોને પર પ્રાપ્ત વિષયમ રાગ-દ્વેષકા નિગ્રહ કરના, યહ ચૌથા પ્રકાર હૈ ૪। (ફાસિદિય વિસય પ્પયાર નિરોહો વા, ફાસિદિય-વિસયપત્તેસુ અત્યેસુ રાગદોસનિગ્ગહો વા) હસી પ્રકાર સ્પર્શન, ઇન્દ્રિય

રાગદોસનિગ્ગહો વા) અક્ષુ ઇન્દ્રિયના વિષયભૂત પદાર્થોમા તેની પ્રવૃત્તિ રોકવી અથવા પ્રવૃત્તિ થઈ જતા તે બાબત રાગ અને દ્વેષ ન કરવો એ બીજો પ્રકાર છે (ઘાણિદિય વિસય પ્પયાર નિરોહો વા ઘાણિદિય વિસય પત્તેસુ અત્યેસુ રાગદોસનિગ્ગહો વા) ઘ્રાણુ-ઇન્દ્રિયના વિષયમા તેની પ્રવૃત્તિ રોકવી, અથવા પ્રવૃત્તિ થઈ જતા તે બાબતમા રાગ-દ્વેષ ન કરવો એ ત્રીજો પ્રકાર છે (જિઙ્ઘિદિય વિસય પ્પયાર-નિરોહો વા જિઙ્ઘિદિય વિસય પત્તેસુ અત્યેસુ રાગદોસનિગ્ગહો વા) જિહ્વા ઇન્દ્રિયના વિષયમા પ્રવૃત્તિ રોકવી તેમજ તેના વિષયમા તે પ્રવૃત્તિ થઈ જાય તો પછી પ્રાપ્ત બાબતમા રાગ દ્વેષ થતા રોકવો એ ચોથો પ્રકાર છે (ફાસિદિય-વિસય

નિરોહો વા ફાસિદિય-વિસય-પત્તેસુ અત્યેસુ રાગદોસનિગ્ગહો વા ૫,
સે ત ઇદિયપડિસલીળયા । સે ફિ ત કસાયપડિસલીળયા ?
કસાયપડિસલીળયા ચઝવિહા પળ્ળત્તા, ત જહા-? કોહસ્સુદય-
નિરોહો વા, ઉદયપત્તસ્સ વા કોહસ્સ વિફલીકરણં । ૨ માળ-

દિય-વિસય-પ્પયાર-નિરોહો વા, ફાસિન્નિય-વિસય-પત્તેસુ અત્યેસુ રાગદોસ-
નિગ્ગહો વા 'સ્પર્ગેન્દ્રિયવિષયપ્રચારનિરોહો વા સ્પર્ગેન્દ્રિયવિષયપ્રાપ્તેષ્વર્થેષુ રાગદ્વેષનિગ્રહા વા-
સ્પર્ગેન્દ્રિય=અવકુ, તસ્ય વિષય સ્પર્શ=ગ્રીતોગ્નાત્મિક, તત્ર પ્રવૃત્તે પ્રતિષેધ, પ્રાપ્તેષ્વપિ
શુભાશુભમ્પર્ગપુ રાગદ્વેષયોર્નિષેધ । 'સે ત ઇદિયપડિસલીળયા' સૈવા ઇદ્રિયપ્રતિ-
સલીનતા । 'સે ફિ ત કસાયપડિસલીળયા' અથ કા મા કપાયપ્રતિસલીનતા, 'કસાય-
પડિસલીળયા' કપાયપ્રતિસલીનતા 'ચઝવિહા પળ્ળત્તા' ચતુર્વિધા પ્રજ્ઞતા, 'ત જહા'
તથા-'કોહસ્સુદયનિરોહો વા, ઉદયપત્તસ્સ વા કોહસ્સ વિફલીકરણ' ક્રોધસ્યોદય-
નિરોહો વા, ઉદયપ્રાપ્તસ્ય વા ક્રોધસ્ય વિફલીકરણમ્-પ્રથમતસ્તુ ક્રોધસ્ય ઉદય એવ નિષે-

કો મી અપને વિષય મ પ્રવૃત્ત હોને સે રોકના એવ ઉસ વિષય મે ઉસકે પ્રવૃત્ત હોને
પર ઉસમે રાગ દ્વેષ હોને કા વર્જન કરના, યહ પાચવૉ પ્રકાર હૈ । ઇન પાચો પ્રકારો કા
ભાવ યહી હૈ ફિ ઇદ્રિયો પર વિજય પ્રાપ્ત કરના, તથા પ્રાપ્ત ઉન્કે અપને ૨ મનોજ એવ
અમનોન વિષયો કે ઉપર રાગ એવ દ્વેષકી પરિણતિ સે વિરક્ત રહના । (સે ત ઇદિયપડિ-
સલીળયા) યહ સન ઇદ્રિયપ્રતિસલીનતા હૈ । (સે ફિ ત કસાયપડિસલીળયા)
કપાયપ્રતિસલીનતા કયા હૈ? (કસાયપડિસલીળયા ચઝવિહા પળ્ળત્તા) કપાયપ્રતિસલીનતા
ચાર પ્રકાર કી હૈ । (ત જહા) વહ ઇસ પ્રકાર સે હૈ-(૧-કોહસ્સુદયનિરોહો વા, ઉદય-

પયાર-નિરોહો વા ફાસિન્નિયવિસયપત્તસુ અત્યેસુ રાગદોસનિગ્ગહો વા) એ પ્રકારે
સ્પર્શન-ઇદ્રિયના વિષયમા તેની પ્રવૃત્તિ રોકવી તેમજ તે વિષયમા
તેની પ્રવૃત્તિ થઇ બંધ તો તે માટે રાગ દ્વેષ ન કરવો એ પાચમે
પ્રકાર છે આ પાચેય પ્રકારોનો ભાવ એ જ છે કે ઇદ્રિયો ઉપર વિજય પ્રાપ્ત
કરવો, તથા તે પ્રાપ્ત થતા પોતપોતાના મનોજ તેમજ અમનોજ વિષયો ઉપર
રાગ કે દ્વેષની પરિણતિથી વિરક્ત રહેવું (સે ત ઇદિયપડિસલીળયા) આ બધું
ઇદ્રિયપ્રતિસલીનતા છે (સે ફિ ત કસાયપડિસલીળયા) પ્રશ્ન-કપાયપ્રતિસલીનતા
શું છે? ઉત્તર-(કપાયપડિસલીળયા ચઝવિહા પળ્ળત્તા) કપાયપ્રતિસલીનતા ચાર
પ્રકારની છે (ત જહા) તે આ પ્રકારે છે-(કોહસ્સુદયનિરોહો વા ઉદયપત્તસ્સ વા

स्सुदयनिरोहो वा, उदयपत्तस्स वा माणस्स विफल
 ३ मायाउदयणिरोहो वा, उदयपत्ताए वा मायाए ।
 करणं । ४ लोहस्सुदयणिरोहो २, उदयपत्तस्स वा लो

धनीय, यथा क्रोधो नोदयेत् तथा यत्तित्तव्यम्, अथापि यत्ति क्रोध उदय प्राप्नुयात्
 तदा तस्य विफलीकरणम्=व्यर्थीकरणम् । १। 'माणस्सुदयनिरोहो वा, उदयपत्तस्स वा
 माणस्स विफलीकरण'—मानस्योदयनिरोधो वा उन्त्यप्राप्तस्य वा मानस्य विफलीकरणम्—
 मानस्य—अभिमानस्योदय एव निषेधितव्य, माने उदय प्राप्तेऽपि विफलीकरणम्=सतोऽपि
 असत् इव करणम् । २। 'माया-उदय-निरोहो वा, उदयपत्ताए वा मायाए
 विफलीकरण' मायाया उदयनिरोधो वा, उदयप्राप्ताया वा मायाया विफलीकरणम्—
 उदयमानाया एव मायाया =परवच्चनारूपाया निषेध कर्तव्य, कथञ्चिदुदिताया वा मायाया =
 कपटक्रियाया विफलीकरणम् । ३। 'लोहस्सुदयणिरोहो वा, उदयपत्तस्स वा लोहस्स

पत्तस्स वा कोहस्स विफलीकरण, २-माणस्सुदयनिरोहो वा, उदयपत्तस्स वा
 माणस्स विफलीकरण, ३ मायाउदयनिरोहो वा, उदयपत्ताए वा मायाए विफली
 करण, ४ लोहस्सुदयणिरोहो वा उदयपत्तस्स वा लोहस्स विफलीकरण) प्रथम तो
 क्रोध के उदय का ही निरोध करना, यह सर्वोत्तम पक्ष है, उदयनिरोध होने से क्रोध का
 मूल विनष्ट हो जाता है । यदि क्रोध उदित हो जाय तो उसे विफल कर देना चाहिये १ ।
 प्रथम तो ऐसा ही यत्न करना चाहिये कि जिससे मानकषाय का उदय ही न हो, यदि
 मानकषाय उदित हो जाय तो उसे विफल कर देना चाहिये २ । उत्तम बात यही है कि
 मायाकषाय आमा मे उदित न हो, यदि वह उदित हो जाती है तो उसको विफल बना देना

कोहस्स विफलीकरण, माणस्सुदयनिरोहो वा उदयपत्तस्स वा माणस्स विफलीकरण, माया
 उदयनिरोहो वा उदयपत्ताए वा मायाए विफलीकरण, लोहस्सुदयणिरोहो वा उदयपत्तस्स वा
 लोहस्स विफलीकरण) प्रथम तो क्रोधको उदय होता है निरोध करने के
 सर्वोत्तम पक्ष है उदयनिरोध तथाही क्रोधनु भूण न नाश पाये छे ने
 क्रोधको उदय थर्ध नय तो तेने विफल करी देवे नेधये १ पड़ेला तो
 येवे न यत्न करवे नेधये के नेथी मानकषायको उदय न न थाय ने
 मानकषायको उदय थर्ध नय तो तेने विफल करी देवे नेधये २ उत्तम
 बात ये न छे के मायाकषाय पणु आत्माभा उदय न थर्ध थडे येवी
 नतनी प्रवृत्ति करवी नेधये ने तेने उदय थर्ध सुकये डोय तो तेने
 विफल करी देवे नेधये ३ ये न प्रकारे डोय पणु आत्माभा उदित न थाय

વિફલીકરણ, સે ત કેસાયપડિસલીળયા । સે કિ તં જોગપડિસલી-
ળયા ? જોગપડિસલીળયા તિવિહા પળ્ળત્તા, ત જહા-૧ મળજો-
ગપડિસલીળયા, ૨ વયજોગપડિસલીળયા, ૩ કાયજોગપડિસલી-

વિફલીકરણ '—લેમસ્થોન્યનિગેધો વા, ઉદયપ્રાપ્ત્ય યા લેમસ્થ વિફલીકરણમ્—પરસ્વ-
પ્રઠ્ણાલ્મા લેમસ્થોન્ય ણવ નિરાકરણીય, કથચ્ચિત્ત્વાપિ ય્તુનિ લેમે સત્યપિ સ
લેમ ઉન્તિતોઽપિ નિપધનાત ૧૪૧ 'સે ત રસાયપડિસલીળયા' સૈષા કપાયપ્રતિ
મ્લનતા ૧૪૧ 'સે કિં ત જોગપડિસલીળયા' અથ કા સા યોગપ્રતિસલીનતા
'જોગપડિસલીળયા' યોગપ્રતિમ્લીનતા—'તિવિહા પળ્ળત્તા' ત્રિવિધા પ્રજ્ઞા 'ત જહા'
તથા 'મળજોગપડિસલીળયા' મનોયોગપ્રતિમ્લીનતા—યોગો=વધ, કર્મણા સહ મનસો
યોગો—મનોયોગ, તસ્ય પ્રતિસમ્લનતા—નિરોધગાન્તા ૧૪૧ 'વયજોગપડિસલીળયા'—વાગ્-
યોગપ્રતિમ્લીનતા ૨૧ 'કાયજોગપડિસલીળયા' કાયયોગપ્રતિમ્લીનતા ૩૧ 'સે કિં ત

ચાહિયે ૩ । ઇસા પ્રકાર લેમ મી આત્મા મેં ઉદિત ન હો સકે, ઇસ પ્રકાર પ્રવૃત્તિ કરની
ચાહિયે, યદિ વહ ઉદિત હો ચુકા હો તો ઉસે વિફલ કર દેના ચાહિયે ૪ । તાત્પર્ય યહ દે કિ
ચારો કપાયોં કો જૈસે મી યેને ઉસ પ્રકાર સે જોતના । (સે ત રસાયપડિસલીળયા)
યહ કપાયપ્રતિસલીનતા હૈ । (સે કિં તં જોગપડિસલીળયા) યોગપ્રતિસલીનતા ક્યા
હૈ (જોગપડિસલીળયા તિવિહા પળ્ળત્તા) યોગપ્રતિસલીનતા ત્રી પ્રકાર કી રહી
ગઈ હૈ, (તજહા) વહ ઇસ તરદ સે, (મળજોગપડિસલીળયા વયજોગપડિસલીળયા
કાયજોગપડિસલીળયા) કર્મોં કે સાથ મનકા વધન હોના સો મનોયોગ હૈ, ઉસકા
ગોપન કરના મનોયોગપ્રતિસલીનતા હૈ । વચનયોગપ્રતિસલીનતા ઇવ કાયયોગપ્રતિમ્લીનતા મી
વચનયોગ કો ગોપના ઇવ કાયયોગ કો ગોપના હૈ । ઇસી વિષય કો આગે કે સૂત્રાગ સે સૂત્ર

આ માટે પ્રથમ ડરવો બેઠ્યો કદાચ તે ઉદિત થઈ ચુક્યો હોય તો તેને
નિષ્કળ ડરી દેવું બેઠ્યો ૪

તાત્પર્ય એ છે કે ચારેય કપાયોને લેમ અને તેવા પ્રકારે જીતવા (સે ત રસાય
ડિસલીળયા) આ કપાયપ્રતિસલીનતા છે (સે કિં ત જોગપડિસલીળયા) પ્રશ્ન-યોગ
પ્રતિસલીનતા શું છે? ઉત્તર—(જોગપડિસલીળયા તિવિહા પળ્ળત્તા) યોગપ્રતિસલીનતા
ત્રણ પ્રકારની ડહેવાય છે, (ત જહા) તે આ પ્રમાણે છે—(મળજોગપડિસલીળયા વય
જોગપડિસલીળયા કાયજોગપડિસલીળયા) ડોઢાની સાથે મનનું બંધન થાય તે
મનોયોગ છે તેનું ગોપન ડરવું તે મનોયોગપ્રતિસલીનતા છે વચનયોગપ્રતિ
સલીનતા તેમજ કાયયોગપ્રતિસલીનતા પણ વચનયોગને ગોપવું તેમજ કાય

स्सुदयनिरोहो वा, उदयपत्तस्स वा माणस्स विफलीकरणं ।
 ३ मायाउदयणिरोहो वा, उदयपत्ताए वा मायाए विफली-
 करणं । ४ लोहस्सुदयणिरोहो वा, उदयपत्तस्स वा लोहस्स

धनीय, यथा क्रोधो नोदयेत तथा यतित्तय्यम्, अथापि यत्ति क्रोध उदय प्रानुयाव
 तदा तस्य विफलीकरणम्=व्यर्थीकरणम् । १। 'माणस्सुदयनिरोहो वा, उदयपत्तस्स वा
 माणस्स विफलीकरण'—मानस्योदयनिरोधो वा उदयप्राप्तस्य वा मानस्य विफलीकरणम्—
 मानस्य-अभिमानस्योदय एव निषेधितव्य, माने उदय प्राप्तेऽपि विफलीकरणम्=सतोऽपि
 असत् इव करणम् । २। 'माया-उदय-निरोहो वा, उदयपत्ताए वा मायाए
 विफलीकरण' मायाया उदयनिरोधो वा, उदयप्राप्ताया वा मायाया विफलीकरणम्—
 उदयमानाया एव मायाया =परवच्चनारूपाया निषेध कर्तव्य, कथञ्चिदुदिताया वा मायाया =
 कपटक्रियाया विफलीकरणम् । ३। 'लोहस्सुदयणिरोहो वा, उदयपत्तस्स वा लोहस्स

पत्तस्स वा लोहस्स विफलीकरण, २-माणस्सुदयनिरोहो वा, उदयपत्तस्स वा
 माणस्स विफलीकरण, ३ मायाउदयनिरोहो वा, उदयपत्ताए वा मायाए विफली
 करण, ४ लोहस्सुदयणिरोहो वा उदयपत्तस्स वा लोहस्स विफलीकरण) प्रथम तो
 क्रोध के उदय का ही निरोध करना, यह सर्वोत्तम पक्ष है, उदयनिरोध होने से क्रोध का
 मूल विनष्ट हो जाता है । यदि क्रोध उदित हो जाय तो उसे विफल कर देना चाहिये १ ।
 प्रथम तो ऐसा ही यत्न करना चाहिये कि जिससे मानरूपाय का उदय ही न हो, यदि
 मानरूपाय उदित हो जाय तो उसे विफल कर देना चाहिये २ । उत्तम बात यह है कि
 मायारूपाय आत्मा में उदित न हो, यदि वह उदित हो जाती है तो उसको विफल बना देना

लोहस्स विफलीकरण, माणस्सुदयनिरोहो वा उदयपत्तस्स वा माणस्स विफलीकरण, माया-
 उदयनिरोहो वा उदयपत्ताए वा मायाए विफलीकरण, लोहस्सुदयणिरोहो वा उदयपत्तस्स वा
 लोहस्स विफलीकरण) प्रथम तो क्रोधने उदय थता न निरोध करेवे ओ
 सर्वोत्तम पक्ष छे उदयनिरोध थवाथी क्रोधनु भूण न नाश पावे छे ओ
 क्रोधने उदय थछ नय तो तेने विक्ष करी देवे ओछे १ पछेला तो
 ओवे न यत्न करेवे ओछे २ नेथी मानरूपायने उदय न न थाय ओ
 मानरूपायने उदय थछ नय तो तेने विक्ष करी देवे ओछे २ उत्तम
 बात ओ न छे के मायारूपाय नष्ट आत्माभा उदय न थछ थके ओवी
 नतनी प्रवृत्ति करेवी ओछे ओ तेने उदय थछ चुकथे होय तो तेने
 विक्ष करी देवे ओछे ३ ओ न प्रजारे दोल पक्ष आत्माभा उदित न थाय

कायजोगपडिसंलीणया-जं णं सुसमाहियपाणिपाए कुम्मो इव गुत्तिदिए सव्वगायपडिसलीणे चिट्ठइ, से त कायजोगपडिसंलीणया। से किं त विवित्त-सयणा-सण-सेवणया? विवित्त-सयणा-सण-सेवणया--जं ण आरामेसु उज्जाणेसु देवकुलेसु सहासु पवासु पणि-

काययोगप्रतिमलीनतामाह-‘ से किं त कायजोगपडिसलीणया? अथ का सा काय-योगप्रतिसलीनता? ‘ कायजोगपडिसलीणया ’ काययोगप्रतिसलीनता नाम-‘ ज ण सुसमाहियपाणिपाए कुम्मो इव गुत्तिदिए सव्वगायपडिसलीणे चिट्ठइ ’ यत् सल्ल सुममाहितपाणिपाद कूर्म इव गुप्तेन्द्रिय सर्वगात्रप्रतिसलीनस्तिष्ठति । यत् सल्ल=निश्चयेन सुममाहितपाणिपाद =सुसयतहस्तचरण, अत एव कच्छपवद् गुप्तेन्द्रिय =सुरक्षितसर्गेन्द्रिय, सर्वगात्रप्रतिसलीन-सर्वे गात्रे =अवयवै प्रतिमलीन-निवारितवृत्तिस्तिष्ठति-कायिरु-सायथाऽनुष्ठानमर्जितो भवति । ‘ से त कायजोगपडिसलीणया ’ सपा काययोगप्रतिमलीनता । ‘ से किं त विवित्त-सयणा-सण-सेवणया ’ अथ का सा विविकृतशयना-ऽऽमनसेऽनता? विविकृतानि=दोषरहितानि शयनासनानि, तेषां सेव्यता-सेवनम्, सा कीदृशी? इति प्रश्न, उत्तरमाह-‘ विवित्त-सयणा-सण-सेवणया—ज ण आरामेसु उज्जाणेसु देवकुलेषु सहासु पवासु पणियगिहेसु पणियसालासु इत्थी-पसु-पडग-ससत्त-विरहियासु वमहीसु फासुएसणिज्ज पीढ-फलग-सेज्जा-सथारग उवसपज्जित्ताण

पडिसलीणया-ज ण सुसमाहियपाणिपाए कुम्मो इव गुत्तिदिए सव्वगाय-पडिसलीणे चिट्ठइ, से त कायजोगपडिसलीणया) हाथ पैरों को तथा इन्द्रियों को कच्छप के समान अच्छी तरह त्रिपयों से गोप कर रखना काययोगप्रतिसलीनता है । (से किं त विवित्त-सयणा-सण-सेवणया) विविकृतशयनासन-दोषरहित शयन तथा आसन की सेव्यता क्या है? (विवित्त-सयणा-सण-सेवणया—ज ण आरामेसु उज्जाणेसु देव-कुलेसु, सहासु, पवासु, पणियगिहेसु, पणियसालासु, इत्थीपसुपडगससत्तविरहियासु

काययोगप्रतिसलीनता शेतु नाम छे?-(कायजोगपडिसलीणया—ज ण सुसमाहिय-पाणिपाए कुम्मो इव गुत्तिदिए सव्वगायपडिसलीणे चिट्ठइ, से त कायजोगपडिसलीणया) हाथ, पग, तथा छिद्रियोने कायजोगानी पडे सारी रीते विषयोथी गोपवी राखवा ते काय योगप्रतिसलीनता छे (से किं त विवित्त सयणा सण सेवणया) विविकृतशयनासन दोषरहित शयन तेमज आसननु सेवन शु छे? (विवित्त-सयणा सण सेवणया ज ण आरामेसु उज्जाणेसु देवकुलेसु सहासु पवासु पणियगिहेसु पणियसालासु,

ળયા । સે કિ ત મળજોગપઢિસંલીળયા ? મળજોગપઢિસલી-
ળયા—૧ અકુસલમળનિરોહો વા, ૨ કુસલમળઉદીરણ વા । સે તં
મળ-જોગ-પઢિસલીળયા । સે કિં ત વયજોગપઢિસંલીળયા ? વયજોગ-
પઢિસલીળયા—૧ અકુસલવયનિરોહો વા, ૨ કુસલવયઉદીરણ વા ।
સે તં વયજોગપઢિસલીળયા । સે કિ ત કાયજોગપઢિસલીળયા ?

મળજોગપઢિસલીળયા 'અથ કા સા મનોયોગપ્રતિસલીનતા' 'મળજોગપઢિસલીળયા'
મનોયોગપ્રતિસલીનતા 'અકુસલ-મળ-નિરોહો વા' અકુસલમનોનિરોહો વા,
'કુસલ-મળ-ઉદીરણ વા' કુસલમનઉદીરણ વા, શુભમનસ ઉદીરણ=પ્રવર્તનમ્, 'સે
ત મળ-જોગ-પઢિસલીળયા' સૈવા મનોયોગપ્રતિસલીનતા, 'સે કિં ત વયજોગ-
પઢિસલીળયા' અથ કા સા વાયુયોગપ્રતિસલીનતા 'વયજોગપઢિસલીળયા' વાયુ
યોગપ્રતિસલીનતા-અકુસલવયનિરોહો વા' અકુસલવાયુનિરોહો વા, 'કુસલવયઉદીરણ વા'
કુસલવાયુઉદીરણ વા ૨ । 'સે ત વયજોગપઢિસલીળયા' સૈવા વાયુયોગપ્રતિસલીનતા ।

કાર પ્રકટ કરતે હૈ—(સે કિં ત મળજોગપઢિસલીળયા) વહ મનોયોગપ્રતિમલ
નતા ક્યા હૈ ? (મળજોગપઢિસલીળયા-અકુસલમળનિરોહો, કુસલમળઉદીરણ
વા, સે ત મળજોગપઢિસલીળયા) અકુસલ-અશુભ મનકા નિરોધ હોના, અથવા શુભમન
કા પ્રવર્તન હોના સો યહ મનોયોગપ્રતિસલીનતા હૈ । (સે કિં ત વયજોગપઢિસલીળયા)
વચનયોગપ્રતિસલીનતા ક્યા હૈ ? (વયજોગપઢિસલીળયા અકુસલવયનિરોહો વા
કુસલવયઉદીરણ વા, સે ત વયજોગપઢિસલીળયા) અકુસલવાયુ કા નિરોધ
કરના અથવા કુસલવાયુ કા ઉદીરણ કરના, યહ વચનયોગપ્રતિસલીનતા હૈ । (સે કિં
ત કાયજોગપઢિસલીળયા) કાયયોગપ્રતિસલીનતા કિસકા નામ હૈ ? (કાયજોગ-

યોગને ઝોપધુ એ છે આ વિષયને આગળના સૂત્રના અશમા સૂત્રકાર પ્રકટ
કરે છે—(સે કિં ત મળજોગપઢિસલીળયા) તે મનોયોગપ્રતિસલીનતા શુ છે ?
(મળજોગપઢિસલીળયા અકુસલમળનિરોહો કુસલમળઉદીરણ વા, સે ત મળજોગપઢિસલી
ળયા)—અકુસલ-અશુભ મનનો નિરોધ થવો, અથવા શુભ મનમા પ્રવર્તન થવું તે
મનોયોગપ્રતિસલીનતા છે (સે કિં ત વયજોગપઢિસલીળયા)—વચનયોગપ્રતિ
સલીનતા શુ છે ? (વયજોગપઢિસલીળયા અકુસલવયનિરોહો વા કુસલવયઉદીરણ વા, સે ત
વયજોગપઢિસલીળયા)—અકુસલ વાયુનો નિરોધ કરવો, અથવા શુભ વાયુનું
ઉદીરણ કરવું તે વચનયોગપ્રતિસલીનતા છે (સે કિં ત કાયજોગપઢિસલીળયા)

मूलम्—से किं तं अर्चिभतरए तवे ? अर्चिभतरए तवे छविहे पण्णत्ते, त जहा—१ पायच्छित्ते, २ विणए, ३ वेयावच्चं ४ सज्जाओ, ५ ज्ञाण, ६ विउसग्गो ।

णाय=निरवयव पाठफलकान्यासस्नानक्रम उपमन्वथ विहरति । 'से त विवित्त-सयणा-सण-सेवणया' सैवा विवित्त-शयना-सन-सेवनता । 'मे त पडिसलीणया' सैवा प्रतिसलीनता, 'से त वाहिरए तवे' तस्मिन् नाथ तप ॥ सू० ३० ॥

टीका—अध्याम्यन्तर तप प्रोच्यते—'मे किं त अर्चिभतरए तवे ?' अथ किं तद् आभ्यन्तर तप, उत्तरमाह—'अर्चिभतरए तवे छविहे पण्णत्ते' आभ्यन्तर तप पड्मिण प्रथमम्, 'त जहा' तद्यथा—१ 'पायच्छित्त' प्रायश्चित्तम्, २—'विणए' विनय, ३ 'वेयावच्च' वैयावृत्त्यम्, ४—'सज्जाओ' स्वाध्याय, ५—'ज्ञाण' यानम्, ६—'विउसग्गो' व्युसर्ग इति । तत्र प्रायश्चित्तमाह—'से किं त पायच्छित्ते' अथ किं

शय्या एव मस्तारक अगाकार कर विचरता है, (से त विवित्त-सयणा-सण-सेवणया) यह विवित्तशयनासनसेवनता है । (से त पडिसलीणया) इस प्रकार यह प्रतिमलीनता है । (से त वाहिरए तवे) इस प्रकार यह उह प्रकार के बाह्य तप के भेद-प्रभेद कहे गये हैं ॥ सू० ३० ॥

अन आभ्यन्तरतप का सूत्रकार वर्णन करते हैं—'से किं त अर्चिभतरए तवे ?' इत्यादि ।

(से किं त अर्चिभतरए तवे ?) आभ्यन्तर तप क्या है—कितन प्रकार का है ? (अर्चिभतरए तवे छविहे पण्णत्ते) आभ्यन्तर तप उह प्रकार का है, (त जहा) वह इस प्रकार से है, (पायच्छित्त, विणए, वेयावच्च, सज्जाओ, ज्ञाण, विउसग्गो) १ प्रायश्चित्त, २ विनय, ३ वैयावृत्त्य, ४ स्वाध्याय, ५ ध्यान और ६

पीठ, झलक, शय्या तेभन् सस्तारक अगाकार ङीने विचरे छे (से त विवित्त सयणा-सण-सेवणया) ते विवित्त शयनासनसेवनता छे (से त पडिसलीणया) आ प्रकारे आ प्रतिमलीनता छे (से त वाहिरए तवे) आ प्रकारे ते छ प्रकारना आह्यतपना भेद-प्रभेद कहेला छे (सू ३०)

इवे आभ्यन्तरतपनु सूत्रकार वर्णन करे छे—'से किं त अर्चिभतरए तवे ?' इत्यादि (से किं त अर्चिभतरए तवे ?) प्रश्न-आभ्यन्तर तप शु छे ? उहेला प्रकारना छे ? (अर्चिभतरए तवे छविहे पण्णत्ते) उत्तर-आभ्यन्तर तप छ प्रकारना छे (त जहा) ते आ प्रकारे छे—(पायच्छित्त विणए वेयावच्च, सज्जाओ ज्ञाण विउसग्गो) १ प्रायश्चित्त, २ विनय, ३ वैयावृत्त्य, ४ स्वाध्याय, ५ ध्यान ६

यगिहेसु पणियसालासु इत्थी-पसु-पडग-ससत्त-विरहियासु वसहीसु
 फासुएसणिज्जं पीढ-फलग-सेज्जा-सथारग उवसपज्जित्ताण विहरइ,
 से त विवित्तसयणासणसेवणया । से त पडिसलीणया । से त
 वाहिरए तवे ॥ सू०३० ॥

विहरइ' विनित्तगयनासनसेवनता—यत् गन्वागमेषु उद्यानेषु देवकुलेषु प्रपासु पणित-
 गृहेषु पणितशालासु स्त्री-पशु-पण्डक-ससत्त-विरहितासु वसन्तिषु प्रासुकैपगीय पीढ-
 फलक-शय्या-सस्तारकम् उपसम्पद्य विहरति, 'स्त्री-पशु-पण्डक-ससत्त-विरहितासु'
 इत्यस्य लिङ्गविपरिणामेन आरामादिपदेष्वप्यवयव कार्यं, ततश्च—यत् गृह=निश्चयेन अनगार,
 स्त्री-पशु-पण्डक-ससत्त-विरहितेषु=स्त्रिय, पशव, पण्डका=नपुसका, एतै सर्वै ससत्त=
 सयोग, तेन विरहितेषु आरामेषु=कृत्रिमवनेषु, उद्यानेषु=कुसुमकाननेषु, देवकुलेषु=यक्षकुलेषु,
 तथा स्यादिससत्तर्जितासु सभासु, प्रपासु=पानीयशालासु, पणितगृहेषु=व्यावहारिक-
 जनोचितेषु पण्यगृहेषु, पणितशालासु = बहुग्राहकदार्यजनयोग्यासु, स्यादि-
 ससत्तर्गहितासु वसन्तिषु=सामान्यगृहगृहेषु, एवविधानेरुस्थानेषु 'फासुएसणिज्ज' प्रासु-
 कैपगीय-प्रगता असव=असुम त प्राणिनो यस्मात् तत्प्रासुकम्=अचित्तम्, अत एव एष

वसहीसु फासुएसणिज्ज पीढफलगसेज्जासथारग उवसपज्जित्ताण विहरइ) दोषरहित
 शयन एव आसन की सेवनता यह इस प्रकार से होती है—जो अनगार स्त्रियों, पशुओं, एवं
 नपुसकों से रहित आरामों में—कृत्रिमवनों में, उद्यानों में—कुसुमित काननों में, देवकुलों
 में—यक्षायतनों में, सभाओं में, प्रपाओं में—पानीयशालाओं में पणितगृहों में—व्यावहारिक
 जनोचित पण्यगृहों में, पणितशालाओं में—अनेक ग्राहक एवं दायक जनों के योग्य ऐसे
 स्थानों में, वसन्तियों में—सामान्य गृहस्थजनों के घरों में, अचित्त एवं निरवध पीढ, फलक,

इत्थीपसुपडगससत्तविरहियासु वसहीसु फासुएसणिज्ज पीढफलगसेज्जासथारग उवस
 पज्जित्ताण विहरइ, से त पडिसलीणया) दोषरहित आसन तेभञ्ज शयनसु सेवन
 करसु ते आ प्रकारे थाय छे डे डे अनगार स्त्रीओ, पशुओ, तेभञ्ज पण्डक-
 नपुसकोत्थी रहित आरामोभा-ओटले कृत्रिमवनोभा, उद्यानोभा-कुलवाडीओभा,
 देवकुलोभा-यक्षायतनोभा, सभाओभा, प्रपाओभा-पानीयशालाओभा (परधना
 स्थानभा) पणितगृहोभा-व्यवहारिक-लोकोचित दुकानोभा, पणितशालाओभा
 —अनेक ग्राहको तेभञ्ज दायको (देनारा) लोकोने योग्य ओवा स्थानोभा ओटले
 गोदाओभा, वसन्तियोभा-सामान्य गृहस्थ लोकोना धरोभा, अचित्त तेभञ्ज निरवध

યત્કેનિ મિથાચયાદી રાજાતમતિચારજાત તત્કાલોચનાર્હ, તદિશોપકમાલોચનાલક્ષણ પ્રાયશ્ચિત્તરૂપ કાર્યમપિ અનિચારરૂપે કારણે કાર્યોપચારગતલોચનાર્હમિયુચ્યતે । ‘પઢિકમનારિહે’ પ્રતિક્રમનાર્હમ્-પ્રતિક્રમગ = પ્રતિનિવર્તન-શુભયાગાત્શુભયોગમ્કાતસ્યામન પુન શુભયોગ પ્રયાનયન, મિથ્યાદુષ્ટતપ્રત્તાનરૂપિર્યય । અય માત્ર-ગુણિત્રયે સમિતિપદ્યકે ચ મહસાકારતોઽનામોગનો વા કથમપિ પ્રમાદ મનિ મિથ્યાદુષ્ટતપ્રત્તાનલક્ષણ પ્રતિક્રમણમ્ । તત્ર મહસાકારતોઽનામોગનો વા યદિ મનમા ટ્વિચિન્તિત, તથા વચમા ટ્વભાષિત, કાયેન ટ્વચેષ્ટિત, તથા-શ્યાયા યત્ કથા કથયન્ વ્રજેત, ભાષાયામપિ યત્ ગૃહસ્થભાષયા, પ્રહરરાત્ર્યનન્તર-

પ્રાયશ્ચિત્ત છે । મિથાચયા આદિ મ લ્ગે હુણ અનિચારસ્વરૂપ પાપો કી ગુરુ કે સર્માપ વિશુદ્ધિ ક લિયે આલોચના કી જાતી છે, અત યે પાપ આલોચના કે યોગ્ય છે । આલોચના કે યોગ્ય જો પ્રાયશ્ચિત્ત કો કહા છે વહ કારણ મ કાર્ય ક ઉપચાર સે જાનના ચાહિયે । (પઢિકમનારિહે) પ્રતિક્રમણ શબ્દ કા અર્થ પાઠે હટના છે, શુભ યોગ સે અશુભ યોગ કી તત્કાલ શુકે હુણ આમા કો પુન શુભ યોગ મ લાને કે લિયે મિથ્યાદુષ્ટત દેના સો પ્રતિક્રમગ કે યોગ્ય પ્રાયશ્ચિત્ત છે । ઇમકા માત્ર યહ છે-ત્રીન ગુણિયા મે, એવ પાંચ મમિતિયો મે અસ્માત્-સહમાકાર સે, અથવા અનામોગ-અનુપયોગ સે કથમપિ પ્રમાદ કે હા જાને પર મિથ્યાદુષ્ટત પ્રત્તાન કરના સો પ્રતિક્રમણ છે । ઇમમ યદિ સહસાકાર સે અથવા અનામોગ મે મન દ્વારા રોટાચિન્તન હા ગયા હા, વચન સે દુભાષગ હા ગયા હા, એવ કાય સે-દુષ્ટેષ્ટિત હો ગયા હો, તથા શ્યાપથ મ પ્રવૃત્તિ કરતે (માગમે ચલતે) સમય યદિ કથા કહા ગયા હો, ભાષાસમિતિ મ યદિ ગૃહસ્થ કી ભાષા કે અનુસાર, અથવા પ્રહરરાત્રિ કે

આદિમા લાગેલા અતિચારસ્વરૂપ પાપોની ગુરુની પામે વિશુદ્ધિને માટે આલોચના કરાય છે આથી તે પાપ આલોચનાયોગ્ય છે આલોચનાને યોગ્ય જે પ્રાયશ્ચિત્ત ને ઠહુ છે તે ડારણમા ડાર્યના ઉપચારથી જાણવું જોઈએ ૧ (પઢિકમનારિહે) પ્રતિક્રમણ શબ્દનો અર્થ ‘ પાછું હટવું ’ છે શુભયોગથી હટી જઈને અશુભ યોગની તરફ વળતા ચિન્તને ફરીને શુભ-યોગમા લાવવા માટે મિથ્યાદુષ્ટત દેવું તે પ્રતિક્રમણને યોગ્ય પ્રાયશ્ચિત્ત છે તેનો આ ભાવ છે-ત્રણ ગુણિઓમા, તેમજ પાંચ સમિતિઓમા અકસ્માત્-અચાનક, અથવા અનામોગ-અનુપયોગથી ડાઁ પછુ પ્રમાદ થઈ જતા મિથ્યા દુષ્ટત પ્રદાન કરવું તે પ્રતિક્રમણ છે આમા જે અચાનક અથવા અનાલોગે મનથી જોટું ચિતવન થઈ ગયું હોય, વચનથી ખરાબ ભાષણ થયું હોય, તેમજ ડાયાથી ખગળ ચેષ્ટા થઈ હોય, તથા ધર્થાપથમા પ્રવૃત્તિ કરતા (માગે ચાલતા) જે ડથા ડહેવાઈ ગઈ હોય, ભાષાસમિતિમા જે ગૃહસ્થની ભાષા

સે કિં તં પાયચ્છિત્તે ? પાયચ્છિત્તે-દસવિહે પળ્લત્તે,
તં જહા-આલોચનારિહે ૧, પઢિક્કમનારિહે ૨, તદુભયારિહે ૩, વિવે-

તપ્રાયશ્ચિત્તમ્ '—પ્રાયશ્ચિત્ત કિંસ્વરૂપ કતિવિગ્રહેતિ પૃચ્છતિ, ઉત્તરમાહ—'પાયચ્છિત્તે
દસવિહે, પળ્લત્તે' પ્રાયશ્ચિત્ત દશગ્રિય પ્રત્યક્ષમ્—પ્રાય = પાપ, તસ્માત્ ચિત્ત = જીવ ગોધ-
યતિ = કર્મમલિન વિમલીકરોતીતિ પ્રાયશ્ચિત્તમિતિ । યદ્વા—પ્રાયો = ગાહુન્યેન ચિત્તમ્ =
અન્તઃકરણ સ્વેન સ્વરૂપેણ અસ્મિન્ સતિ ભવતિ—ઠતિ પ્રાયશ્ચિત્તમ્—અનુગ્રાનવિશેષ ।
સવરાદેરપિ તથૈવાત્મન શુદ્ધિકરણાત્ પ્રાયોગ્રહણમિતિ । અસ્થ દશગ્રિયત્વ ટર્ગયતિ—
'ત જહા' તથા—'આલોચનારિહે' આલોચનાઽર્થમ્—આલોચના ગુરુસમીપે પાપસ્ય નિવે-
દન, તાવન્માત્રેણૈવ યસ્ય પાપસ્ય શુદ્ધિસ્તદાલોચનાર્થમ્ । આલોચના = ગુરુનિવેદના વિશુદ્ધયે

વ્યુત્સર્ગ । (સે કિં તં પાયચ્છિત્તે) પ્રાયશ્ચિત્ત કિત્તને પ્રકાર કા હૈ—(પાયચ્છિત્તે
દસવિહે પળ્લત્તે) — પ્રાયશ્ચિત્ત ૧૦ પ્રકારકા હૈ । (ત જહા) વે પ્રકાર યે હૈ—
(આલોચનારિહે પઢિક્કમનારિહે તદુભયારિહે વિવેગારિહે વિહસગ્ગારિહે તવારિહે
છેયારિહે મૂલારિહે અણવટ્ટપ્પારિહે પારચિયારિહે) કર્મો સે મલિન ચિત્ત—જીવકા મગ્ગો-
ધન જિસસે હોતા હૈ, અથવા જિસકે હોને પર પ્રાય કરકે અન્ત કરણ અપને સ્વરૂપ મેં
સ્થિત હોતા હૈ, વહ પ્રાયશ્ચિત્ત હૈ । સવરાદિક સે મી આત્મા કી શુદ્ધિ હોતી હૈ 'ઇસલિયે
ઉનસે ઇસે પૃથક્ કરનેકે લિયે પ્રાયશ્ચિત્ત મેં 'પ્રાય' શબ્દકા પ્રયોગ હુઆ હૈ । ઇસ મેં પ્રથમ
પ્રાયશ્ચિત્ત આલોચનાર્થ હોતા હૈ । ગુરુ કે સમીપ પાપોં કા નિવેદન કરના ઇસકા નામ
આલોચના હૈ । ઇસ આલોચનામાત્ર સે જિસ પાપ કી શુદ્ધિ હો જાતી હૈ વહ આલોચનાર્થ

વ્યુત્સર્ગ (સે કિં તં પાયચ્છિત્તે) પ્રાયશ્ચિત્ત કેટલા પ્રકારના છે ? (પાયચ્છિત્તે દસવિહે
પળ્લત્તે) —પ્રાયશ્ચિત્ત ૧૦ પ્રકારના છે (ત જહા) તે આ પ્રકારે છે—
(આલોચનારિહે પઢિક્કમનારિહે તદુભયારિહે વિવેગારિહે વિહસગ્ગારિહે તવારિહે
છેયારિહે મૂલારિહે અણવટ્ટપ્પારિહે પારચિયારિહે, સે તં પાયચ્છિત્તે) કમોથી મલિન
થયેલા ચિત્તનું સંશોધન જેનાથી થાય છે અથવા જે થવાથી પ્રાય
અત કરણ પોતાના સ્વરૂપમા આવી જાય છે તે પ્રાયશ્ચિત્ત છે સવરાદિકથી
પણ આત્માની શુદ્ધિ થાય છે તેથી તેનાથી આને જુદું કરવા માટે પ્રાયશ્ચિત્તમા
પ્રાય શબ્દ લીધો છે આમા પ્રથમ પ્રાયશ્ચિત્ત આલોચનાર્થ થાય છે શુદ્ધી
પાસે પાપોનું નિવેદન કરવું તેનું નામ આલોચના છે આ આલોચનામાત્રથી
જે પાપની શુદ્ધિ થઈ જાય છે તે આલોચનાર્થ પ્રાયશ્ચિત્ત છે લિક્ષાય્યા

गारिहे ४, विउस्सगारिहे ५, तवारिहे ६, छेदारिहे ७, मूलारिहे ८, अणवट्टप्पारिहे ९, पारंचियारिहे १०। से त पायच्छित्ते ।

योग्यम् । ३। 'विवेगारिहे' विवेकाऽर्हम्-विवेक-अनेपणीयभक्तादिपरित्याग, तदर्हम् । ४। 'विउस्सगारिहे' व्युत्सगाऽर्हम्-व्युत्सर्ग=कायोसर्ग, तद्योग्यम् । ५। 'तवारिहे' तपोऽर्हम्-तप=नमस्कारसहितकालादारभ्य पण्मासपर्यन्तमनशनम्, तत्र कस्यापि तपसो योग्य तपोऽर्हम्-अताचार, तद्विगोधकृत्वात् प्रायश्चित्तमपि तपोऽर्हमुच्यते-इति । ६। 'छेदारिहे' छेदाऽर्हम्-छेद-अग्निपञ्चकान्तरभ्य पण्मासपर्यन्त साधुपर्यायस्य न्यूनताकृण्ण, तदर्हम् । ७। 'मूलारिहे' मूलाऽर्हम्-मूल-पुनर्व्रतस्योपस्थापनम्-पुनर्दीक्षारोपणम्, तदर्हम् । ८। 'अणवट्टप्पारिहे' अनवस्थाप्याऽर्हम्-यस्मिन् आसेविते क चन कालव्रतपु अनवस्थाप्य कृत्वा पञ्चात्तपश्चर्चागतया तदोपोपरतो व्रतेषु स्थाप्यते तदनवस्थाप्याऽर्हम् ।

योग्य होता है वह तदुभयार्ह प्रायश्चित्त है ३ । (विवेगारिहे) अनेपणीय भक्तादिक का परित्याग करना विवेक है, इसके योग्य जो प्रायश्चित्त है वह विवेकाऽर्ह प्रायश्चित्त है ४ । (विउसगारिहे) व्युत्सर्ग शब्द का अर्थ कायोसर्ग है । इसके योग्य प्रायश्चित्त का नाम व्युत्सगाऽर्ह प्रायश्चित्त है ५ । (तवारिहे) जो प्रायश्चित्त तपस्या के योग्य होता है वह तपोऽर्ह प्रायश्चित्त है । यह प्रायश्चित्त नोकारसी से लेकर ४ मास तक होता है ६ । (छेदारिहे) साधुपर्याय में पाँच दिनसे लेकर ४ मास तक की साधुपर्याय की न्यूनता करना छेदाऽर्ह प्रायश्चित्त है ७ । (मूलारिहे) जो प्रायश्चित्त पुन दीक्षा आरोपण के योग्य होता है वह मूलाऽर्ह प्रायश्चित्त है ८ । (अणवट्टप्पारिहे) जिस दोषके सेवन करने पर मयमीजन कुछ काल तक महाव्रतों के विषय में अनवस्थापित अलग-अलग दिये जाते हैं,

प्रतिक्रमण, ओ जन्नेने योग्य होय छे ते तदुभयार्ह प्रायश्चित्त छे ३ (विवेगारिहे) अनेपणीय भोजन आदिजने परित्याग करेवा ते विवेक छे तेने योग्य के प्रायश्चित्त छे ते विवेकाऽर्ह प्रायश्चित्त छे ४ (विउसगारिहे) व्युत्सर्ग शब्दने अर्थ कायोत्सर्ग ते तेने योग्य प्रायश्चित्तनु नाम व्युत्सर्गाऽर्ह प्रायश्चित्त छे ५ (तवारिहे) के प्रायश्चित्त तपस्याने योग्य होय छे ते तपोऽर्ह प्रायश्चित्त छे आ प्रायश्चित्त नोकारसीथी लधने छ मास सुधी थाय छे ६. (छेदारिहे) साधुपर्यायमा पाथ दिवसथी लधने छ मास सुधीनी साधुपर्यायनी न्यूनता करवी ते छेदाऽर्ह प्रायश्चित्त छे ७ (मूलारिहे) के प्रायश्चित्त इरीने दीक्षा आरोपणने योग्य होय छे ते मूलाऽर्ह प्रायश्चित्त छे ८ (अणवट्टप्पारिहे) के दोषनु सेवन करवाथी मयमी जन डेटलाक काण सुधी भडावतोना विषयमा

मुच्चै स्वरेण वा, अन्यथा सावयवचनन भाषेत, तथा-एषगाया=भक्तपानगवेपणवेलाया-
मनुपयुक्त सदोपमाहारान्त्रिक गृह्णीयात्, तथा सहसाऽनाभोगतो वा भाण्डोपकरणस्या-
दान निक्षेप प्रमार्जन प्रतिलेखन च कुर्यात्, तथा-अप्रत्युपेक्षिते स्थण्डिल उच्चारार्दीना
परिष्ठापन सहसाऽनाभोगतो वा कुर्यात् । उपरक्षगमेतत्-तेन यदि चतुर्विधा विरुद्धा,
क्रोधादय कषाया, शब्दादिनिषेधवासक्तिवा सहसाऽनाभोगतो वा कृता स्यात्, तदा
एतेषु सर्वेषु स्थानेषु मिथ्यादुष्कृतप्रदानलक्षण प्रायश्चित्त, तच्च पूर्ववत् कारणे कार्योप
चारात्प्रतिक्रमणार्हमित्युच्यते । २। 'तदुभयारिहे' तदुभयाऽर्हम्-आलोचनाप्रतिक्रमणोभय-

अनन्तर उच्चस्वर से वचनकी प्रवृत्ति हो गई हो, या सावयवचन निकल गया हो, एषणा-
समिति में-भक्तपानगवेपण के काल में अनुपयुक्त होकर यदि सदोप आहार ग्रहण करने में
आगया हो, अनाभोग से-अनुपयोग से अथवा सहसाकार से भाण्डोपकरण का आदान
एव निक्षेपण, प्रमार्जन या प्रतिलेखन हो गया हो, तथा अप्रत्युपेक्षित स्थण्डिल में उच्चार
आदिका परिष्ठापन सहसाकार से या अनाभोग से कर दिया गया हो, इसी तरह यदि
सहसाकार से एव अनाभोग से चार विरुद्धाओं में, चार क्रोधादिक कषायों में, एव
शब्दादि पाच इन्द्रियों के निषेधों में आसक्ति हो गई हो तो इन समस्त स्थानों में "मेरे
दुष्कृत मिथ्या हों" इस प्रकार मिथ्यादुष्कृतप्रदानस्वरूप यह प्रतिक्रमण प्रायश्चित्त है ।
पहिले की तरह यह प्रायश्चित्त भी कारण में कार्य के उपचार से प्रतिक्रमणार्ह कहा
गया है २ । (तदुभयारिहे) जो प्रायश्चित्त आलोचना एव प्रतिक्रमण इन दोनों के

अनुसार अथवा प्रहस्यन्ति वीत्या पछी उच्यते स्वरथी वचन गोलाध गयु
डोय, अथवा सावयव वचन नीजणी गयु डोय, ओषण्णसमितिमा-आहारपाण्डुना
गवेपण कालमा अनुपयुक्त यधने जे सदोष आहार ग्रहण करवामा आवी
गये डोय, अनाभोगथी अथवा अन्धानक भाण्डोपकरणमा आदान तेमज निक्षे
पण, प्रमार्जन अथवा प्रतिलेखन यध गयु डोय, तथा अप्रत्युपेक्षित स्थण्डिलमा
उच्यार आदिनु परिष्ठापन सहसाकारथी जे अनाभोगथी (अन्धानक जे अना
भोगथी) कराध गयु डोय, ओवी ज रीते जे सहसाकारथी जे अनाभोगथी
थार विरुद्धाओमा, थार क्रोधादिक कषायोमा, तेमज शण्डादि पाच धद्रिओमा
विषयोमा आसक्ति यध गध डोय तो ओ अधा स्थानोमा "माइ दुष्कृत
मिथ्या थाओ" ओ प्रकारे मिथ्यादुष्कृतप्रदानस्वरूप या प्रतिक्रमण-प्राय
श्चित्त छे पड़ेलानी पेठे या प्रायश्चित्त पण कारणमा कार्यना उपचारथी
प्रतिक्रमणार्ह कहवाय छे २ (तदुभयारिहे) जे प्रायश्चित्त आलोचना तेमज

તદનન્તર વ્રતપુ સ્થાપ્યતે । મહનનાદિગુણયુક્ત ણવાનવસ્થાપ્ય ક્રિયતે, અન્યસ્ય તુ મૂલમેવ દીયતે । સહનનાદિગુણયુક્તોઽપિ યદિ અનન્યસાધ્યગુણાણસદ્ધર્માર્થકારી બહુજનસાધ્ય-
કાર્યકારી વા ભવેત્, તર્હિ દ્વિવિધોઽપ્યનવસ્થાપ્ય ગદ્ધ ગુરુમુક્તાત્ સદ્ધર્માશક્તિયા ચ સ્તોત્ર
સ્તોત્રતર વા માસદ્વય મામૈકમાત્ર વા અનવસ્થાપ્યતપો વહત્ । યદ્વા-ચતુર્વિધમધ્યાધારમૂતોઽય
પરમમદ્રક સ્વયમેવ તપશ્ચયાન્નાઽનવસ્થાપ્યગોચ્યમતાચારમલ ક્ષાલયિષ્યતીતિ કૃત્વા સર્વ
મુદ્ધેત્=અનવસ્થાપ્યતપો ન કારયેન્તિ ।

और उक्त से गारह र्प का । इस प्रकार तपस्या करने के बाद वह साधु महाव्रता म
स्थापित किया जाता है । सहननादिगुणयुक्त ही इस प्रायश्चित्त के अधिकारी है ।
दूसरे को तो मूलार्ह प्रायश्चित्त ही दिया जाता है । सहननादिगुणयुक्त साधु यदि दूसरों
से असाध्य ऐसे कुछ गग सघ के कार्य करनेवाला हो, अथवा कुल गण सघ का जो कार्य
बहुजनसाध्य हो उस कार्य को वह अकेले ही करनेवाला हो तो ऐसे आशतनाऽन-
वस्थाप्य और प्रतिसेवनाऽनवस्थाप्य साधु के लिये सघकी साक्षी में गुरुके मुख से
स्तोत्र-ने मास का, अथवा स्तोत्रतर-एकमास का तप दिया जाता है । तदनन्तर वह
महाव्रता म स्थापित किया जाता है । अथवा यदि कोई साधु चतुर्विध सघ का आधार
हो, परममद्रक हो, वह स्वयमेव तपस्या करके अनवस्थाप्य तप के द्वारा विशेषनीय
पापमल का प्रक्षालन कर लेंगा, ऐसा विश्वास हो, तो ऐसे साधु को अनवस्थाप्य प्राय-
श्चित्त नहीं दिया जाता है ।

આ પ્રાયશ્ચિત્ત જઘન્યથી એક વર્ષનું થાય છે અને ઉત્કૃષ્ટથી બાર વર્ષનું
થાય છે આ પ્રકારે તપસ્યા કર્યા પછી તે સાધુ મહાવ્રતોમા સ્થાપિત કરાય
છે મહનનાદિગુણયુક્ત જ તે પ્રાયશ્ચિત્તના અધિકારી છે બીજાને તો મૂલાહ
પ્રાયશ્ચિત્ત જ અપાય છે મહનનાદિગુણયુક્ત સાધુ જો બીજાથી અસાધ્ય
(ન બને) એવા કુલ ગણ સઘના ધર્મ કરવાવાળો હોય અથવા કુલ ગણ
સઘના જે ધર્મ બહુજનસાધ્ય હોય, એવા ધર્મોને તે એકલો જ કરવાવાળો
હોય તો એવા આશતનાનવસ્થાપ્ય અને પ્રતિસેવનાનવસ્થાપ્ય સાધુને માટે
મઘની સાક્ષીમા શુદ્ધના મુખથી સ્તોત્ર-જે માસનું, અથવા સ્તોત્રતર-એક
માસનું તપ અપાય છે ત્યાર પછી તે મહાવ્રતોમા સ્થાપિત કરાય છે
અથવા જો કોઈ માધુ ચતુર્વિધ સઘનો આધાર હોય, પરમમદ્રક હોય, તે
પોતે જ તપસ્યા કરીને અનવસ્થાપ્ય તપ દ્વારા વિગોધનીય પાપમલ ધોઈ નાખશે
જોને નિશ્ચય તે એવા સાધુને અનવસ્થાપ્ય પ્રાયશ્ચિત્ત અપાતું નથી ।

અય ભાવ—અનવસ્થાપ્યો દ્વિવિધો ભવતિ—આગાતનાનવસ્થાપ્ય, પ્રતિસેવનાનવસ્થાપ્ય”ત્તેતિ । તત્ર તીર્થંકર—અથ—શ્રુતા ઽઽચાર્યો—પાધ્યાય—ગણધર—મહર્ષિકાન આગાતયન્ અનવસ્થાપ્યાર્હ-નામક નવમ પ્રાયશ્ચિત્ત પ્રાપ્નોત્તિ । સ જઘયેન પળ્માસાન્ ડકર્પત નયસર યાવત તપ કુર્વન્ આશાતનતપોઽનવસ્થાપ્ય કર્તવ્ય । તાવતા ચ તપસા ક્ષપિતાઽઽગાતનાજનિતકર્મવા-દૂર્ધ્વ મહાનતેપુ સ્થાપ્યતે । પ્રતિસેવનાનવસ્થાપ્યસ્તુ સાધર્મિકાઽન્યધર્મિકૃતસ્તુસ્તૈન્યામ્યા હસ્ત-તાલાદિભિશ્ચ ભવતિ । સ ચ જઘયતો વર્ષમ્ ઉત્કૃષ્ટતો દ્વાદશ વર્ષાણિ તપ કુર્વન્ ભવતિ,

एव पुन उस दोष के निवारण के लिये तपस्या में लगाये जाते हैं, इस प्रकार जब तपसे उस दोषकी पूर्णतया शुद्धि हो जाती है तब तपोपरत वे सयमी महानता में स्थापित कर दिये जाते हैं । इस प्रकार क प्रायश्चित्त का नाम अनवस्थाप्यार्ह है, मतन्त्र इसका यह है—अनवस्थाप्य दो प्रकारका होता है—१ आगातनानवस्थाप्य, २ प्रतिसेवनानवस्थाप्य । जो तीर्थंकर, ऋष, श्रुत, आचार्य, उपाध्याय, गणधर एवं लघिधारियों की आगातना करता है ऐसा सयमी इस अनवस्थाप्यार्ह नामक नवम प्रायश्चित्त का भागी होता है । इनसे आगा तनाजन्य दोष की शुद्धि के लिये जघन्य से उहमाह तक, और उत्कृष्ट से एक वर्ष तक तप कराया जाता है । इतने तप से आगातनाजन्य दोष की जब शुद्धि हो जाती है तब बाद में वह साधु महाव्रतों में स्थापित कर दिया जाता है । जो स्वधर्मी और अन्यधर्मी की वस्तु चुराता है, अथवा दयारहित बुद्धि से थप्पड़ आदि मारता है, उसे प्रतिसेवनाऽन-वस्थाप्यार्ह प्रायश्चित्त करना पड़ता है । यह प्रायश्चित्त जघ य से एक वर्ष का होता है,

અનવસ્થાપિત કરવામા આવે છે, તેમજ પાછા તે દોષના નિવારણ માટે તપ સ્થાપા લગાડવામા આવે છે, એ પ્રકારે જ્યારે તપસેવનથી દોષની મૂળુ શુદ્ધિ થઈ જાય છે ત્યારે દોષોપરત (દોષમુક્ત) તે સયમી મહાવ્રતોમા સ્થાપિત કરવામા આવે છે આ પ્રકારના પ્રાયશ્ચિત્તનુ નામ અનવસ્થાપ્યાર્હ છે એની મતલબ એ છે કે—અનવસ્થાપ્ય એ પ્રકારના થાય છે ૧ આશા તનાનવસ્થાપ્ય અને ૨ પ્રતિસેવનાનવસ્થાપ્ય જે તીર્થંકર, સઘ, શ્રુત, આચાર્ય, ઉપાધ્યાય, ગણધર, તેમજ લઘિધારિઓની આશાતના કરે છે, એવા સયમી આ અનવસ્થાપ્યાર્હ નામના નવમા પ્રાયશ્ચિત્તના ભાગી થાય છે તેનાથી આશાતનાજન્ય દોષની શુદ્ધિને માટે જઘન્યથી છ મહિના સુધી અને ઉત્કૃષ્ટથી એક વર્ષ સુધી તપ કરાય છે એટલા તપથી આશાતનાજન્ય દોષની જ્યારે શુદ્ધિ થઈ જાય છે ત્યાર બાદ તે સાધુ મહાવ્રતોમા સ્થાપિત કરી દેવાય છે જે સાધર્મીની અને અન્યધર્મીની વસ્તુને ચોરી લે છે, અથવા દયારહિત બુદ્ધિથી લાક્ષ આદિ મારે છે તેને પ્રતિસેવનાનવસ્થાપ્યાર્હ પ્રાયશ્ચિત્ત કરવું પડે છે

દ્વિર્ન પ્રતિલેખ્યમ્, ન ચાપ્ય ભરતા પ્રતિલેખ્યિયમ્ । ભક્તપાનમસ્મે ન દેય, નાપ્યસ્માદગ્રાહ્યમ્, અનેન સાર્થં ટોપવેષ્ટ્યમ્, ન ચાપ્યનેન સ્વેકમગ્ન્યા ભોક્તવ્યમ્, અનેન સાર્થં કિમપિ ન સાર્યમિતિ ।” અય નમગ્નિત સાધુ વ્યન્તે, અને ન કોઽપિ વ્યન્તે, ગ્રીષ્મે ચતુર્યપશ્ચાટમાનિ, ગિગિરે પશ્ચાટમદગમાનિ, વપાન્વટમગ્ન્યમદ્વાગ્ન્યાનિ ત્રધાયમ યમો વ્યપ્તાનિ, પારગકે ચ નિલેપ, એવરૂપ સુદુશ્વર તપશ્ચરિત્તિ । અસ્ય ગાત્રેન સહ ત્રાસ એકક્ષેત્રે એકોપાશ્રયે એકસ્મિન્ પાર્થે ટોપમાધુપરિ-ભોગ્યપ્રદશે વ્યન્તે, ન ગાલ્પનાગ્ન્યાનિ ટોપાગિ । મેગાત્મો સમુપતે સતિ રોગાદિનિવૃત્તિપર્યન્ત

હસકે ઉપકરણ કી પ્રતિલેખના તુમ લોગ મત કરના, યહ મા તુમ લોગકે ઉપકરણ કી પ્રતિલેખના નહીં કરેગા, ન તુમ લોગ હમે ભક્તપાન લો, ન હસકે ભક્તપાન લો, ન હસકે સાથ વઠો, ન હસકે સાથ એક મળડલા મ આહારાત્તિ કરો, ઔર ન હસકા સહકાર લેકર કોઈ અય કાર્ય કરો ।” યહ સાધુ નમગ્નિત સાધુ સી વન્દના કરતા હૈ, હસકો વન્દના કોઈ મા નહીં કરતા । યહ સાધુ ગ્રામ્ય ઋતુ મ-જઘન્ય સે ઉપવાસ, માયમ સે વેલા, ઔર ઉત્કૃષ્ટ સે તેલા કરતા હૈ, ગિગિર ઋતુ મે-જઘન્ય સે વેલા, માયમ સે તેલા ઔર ઉત્કૃષ્ટ સે ચૌલા કરતા હૈ, એવ વપા ઋતુ મ-જઘન્ય સે તેલા, મધ્યમ સે ચૌલા ઔર ઉત્કૃષ્ટ સે પંચોલા કરતા હ, પારણા મ ત્રિહૃતિવર્જિત આહાર લેતા હૈ । અનવસ્થાપ્ય-પ્રાયશ્ચિત્તી હસ પ્રકાર કા દુષ્કર તપ કરતા હૈ । હસ સાધુ કો અન્ય સાધુઓ કે વસતિયોગ્ય પ્રદેશ મેં રહના વ્યન્તતા હૈ । યહ ગચ્છ કે સાથ એકક્ષેત્ર મ, એક ઉપાશ્રય મ, એક હી પાર્થ મેં રહ સકતા હૈ, કિન્તુ હસકો આલપન (વાતચીત) આદિ નહીં

ઉપકરણની પ્રતિલેખના તમારે ન ડગવી તે પણ તમારા ઉપકરણની પ્રતિલેખના નહિ હરે ન તમારે તેને આહારપાણી દેવા હે ન તેની પાસેથી આહારપાણી લેવા ન તેની સાથે એસવુ, ન તેની સાથે એકમ ડલીમા આહાર આદિ હરવા અને ન તેનો મહત્તર લઈને કોઈ અન્ય કાર્ય હરવુ ” આ સાધુ નવ દીક્ષિત સાધુની વદના હરે છે, તેની વદના કોઈ પણ કરતુ નથી આ સાધુ શ્રીભક્તુમા જઘન્યથી ઉપવાસ, મધ્યમથી બેલા, અને ઉત્કૃષ્ટથી તેલા કરે છે, શિશિરઋતુમા જઘન્યથી બેલા, મધ્યમથી તેલા અને ઉત્કૃષ્ટથી ચૌલા કરે છે, તેમજ વર્ષાઋતુમા જઘન્યથી તેલા, મધ્યમથી ચૌલા અને ઉત્કૃષ્ટથી પચોલા હરે છે પારણામા ત્રિહૃતિવર્જિત આહાર લે છે અનવસ્થાપ્યપ્રાયશ્ચિત્તી આ પ્રકારતુ દુષ્કર તપ હરે છે આ સાધુને અન્ય સાધુઓના વસતિયોગ્ય પ્રદેશમા રહેવુ કઠિન છે તે ગચ્છની સાથે એક ક્ષેત્રમા, એક ઉપાશ્રયમા, એક જ પાર્થમા રહી શકે છે પરતુ તેને આલપન (વાતચીત) આદિ કઠિન

અનવસ્થાપ્યતપોવિધિરચ્યત—અનવસ્થાપ્યપ્રાયશ્ચિત્તી માતુ પ્રશસ્તપુ ટ્ર યક્ષેત્રકાલમાવપુ
 ગુરુસમીપે સરજમાવેન સ્વાતિચારમાલોચયતિ। આલોચનાઽન તર ગુરુ કાયોર્સર્ગ કારયતિ, તથાદિ-
 ઈર્યાપથિકીં સમગ્રા શ્રાવયતિ, ‘તસ્મુત્તરીકરણેણ’ ઇત્યાગ્મ્ય યાત્—‘અપ્પાણ વોસિરામિ’
 ઇતિ પઠિત્વા કાયોર્સર્ગે વારદ્રય ચતુર્વિંશતિસ્તવમનુચિન્ચ પારથિયા પુનશ્ચતુર્વિંશતિસ્તવમુચ્ચાયા-
 ચાર્ય સાધૂનામગ્ય વતિ—“અપ્પોઽનવસ્થાપ્યો મુનિસ્તપ પ્રતિપદ્યતે, અપ યુષ્માન્નાલપિપ્પતિ,
 યુષ્માભિરપિ નાલપનીય, અપ સૂત્રાર્ય શરીરવાતાં મુગ્ધગાતાન્નિરૂપા વા ન પ્રદ્યતિ, યુષ્માભિરપિ ન
 પ્રદ્યત્ય, પરિષ્ઠાપનાદિક્રમસ્ય ભવદ્વિર્ન કર્તવ્યમ્, ન ચાઽય ભવતા કરિષ્યતિ। ઉપકરણમસ્ય ભવ

અન અનવસ્થાપ્યપ્રાયશ્ચિત્ત કી વિધિ કહતે હૈ—અનવસ્થાપ્ય પ્રાયશ્ચિત્ત લેને વાલા સાધુ
 પ્રશસ્ત દ્રવ્ય ક્ષેત્ર કાલ ભાવમે ગુરુ કે નિકટ સરલ માત્રસે અપને અતીચારો કી આલોચના કરતા
 હૈ। જવ વહ આલોચના કર ચુકતા હૈ તન ગુરુ મહારાજ ઉસે કાયોર્સર્ગ કરવાતે હૈં। વહ ઇસ પ્રકાર
 હૈ—ગુરુ મહારાજ પહેલે સમગ્ર ઈર્યાપથિકી સુનાતે હૈ, ફિર ‘તસ્મુત્તરીકરણેણ’ યહા સે લેકર
 “અપ્પાણ વોસિરામિ” યહોં તક પઢકર કાયોર્સર્ગ મેં દો વાર ચતુર્વિંશતિસ્તવ કી
 અનુચિન્તના કર, પાલ કર, ફિર ઇકવાર ચતુર્વિંશતિસ્તવ કા ઉચ્ચારણ કરતે હૈ, ઔર
 આચાર્ય તથા સાધુઓં કો બુલાકર ઇસ પ્રકાર કહતે હૈ—“યહ અનવસ્થાપ્ય મુનિ તપસ્યા કર
 રહા હૈ, યહ ન તુમ લોગોં સે બોલેગા, ન તુમ લોગ ઇસસે વોલના। યહ તુમ લોગોં સે સૂત્રાર્ય
 ઔર શરીર કી સુખશાતા આદિ નહોં પૂછેગા, તુમ લોગ મી ઇસ સે મત પૂછના। ઇસકી
 પરિષ્ઠાપનિકા આદિ તુમ લોગ મત કરના, યહ મી તુમ લોગોં કી નહોં કરેગા।

હવે અનવસ્થાપ્ય પ્રાયશ્ચિત્તની વિધિ કહે છે —

અનવસ્થાપ્ય પ્રાયશ્ચિત્ત લેવાવાળો સાધુ પ્રશસ્ત દ્રવ્ય ક્ષેત્ર ઠાલ અને
 લાવમા ગુરુની પાસે સરલલાવથી પોતાના અતીચારોની આલોચના કરે છે
 બ્યારે તે આલોચના કરી લે છે ત્યારે ગુરુ મહારાજ તેને કાયોર્સર્ગ કરાવે
 છે તે આ પ્રકારે છે—ગુરુ મહારાજ પહેલા સમગ્ર ઈર્યાપથિકી સભળાવે છે
 પછી ‘તસ્મુત્તરીકરણેણ’ અહીંથી લઈને ‘અપ્પાણ વોસિરામિ’ અહીં સુધી
 લખીને કાયોર્સર્ગમાં ચતુર્વિંશતિસ્તવની અનુચિતના કરીને, પાળીને, પછી
 ચતુર્વિંશતિસ્તવનું ઉચ્ચારણ કરે છે, અને આચાર્ય તથા સાધુઓને જોલાવીને
 આ પ્રકારે કહે છે—“આ અનવસ્થાપ્ય મુનિ તપસ્યા કરી રહ્યો છે, તે ન તો
 તમારી સાથે જોલશે અને ન તમારે એને જોલાવવો એ તમોને સૂત્રાર્ય અને
 શરીરની સુખશાતા આદિ નહિ પૂછે અને તમારે પણ તેને પુછવું નહિ તેની
 પરિષ્ઠાપનિકા આદિ તમારે ન કરવી અને તે પણ તમારી નહિ કરે તેના

આશાતનાપારાશ્ચિક્ર । તસ્ય પાગશ્ચિકાર્હનામકત્ત્યમ પ્રાયશ્ચિત્ત પ્રાપ્નોતિ । મ જઘન્યેન પમ્માસાન્, ડ્કર્પતો દ્વાત્ત માસાન્ ગચ્છતો નિ માર્ગિસ્તપસિ નિર્ઘ્નિ । પ્રતિસેવનાપાગશ્ચિક્રત્રિવિધ - દુષ્ટ, પ્રમત્ત, અયોન્ય કુમાગ્ચેતિ । તત્ર દુષ્ટો દ્વિવિધ - કપાયદુષ્ટો, વિપયદુષ્ટ-ચેતિ । તત્ર કપાયદુષ્ટો દ્વિવિધ - સ્વપન્નદુષ્ટ, પરપન્નદુષ્ટ । અત્ર ચતુર્ભક્તી, તદ્યથા-સ્વપન્ન સ્વપક્ષે દુષ્ટ ૧, સ્વપક્ષ પરપક્ષે દુષ્ટ ૨, પરપક્ષ સ્વપક્ષે દુષ્ટ ૩, પરપન્ન પરપક્ષે દુષ્ટ ૪ । પ્રમમદ્વે-મૃતગુરુદન્તમજ્જક ૧, ગુરુગલ્મર્ત્ક ૨, નેત્રોગ્માતક ૩, ત્ત્વેર્દગ્ન ૪, ટ્યાટ્યાન્યુનાહરણાનિ । દ્વિતીયમદ્વે-રાજાદિગૃહસ્થવધક ૨, તૃતીયે-યથા કનાપિ ગૃહસ્થાનરથાયા નાદે પરાજિત કશ્ચિદ્ આસીન્,

કરતા હૈં વહ 'આશાતનાપારાશ્ચિક્ર' હૈ । ઇસે પારાશ્ચિકાર્હ' નામક દશર્વો પ્રાયશ્ચિત્ત દિયા જાતા હૈ । યહ જઘન્ય સે ૮ માસ તક ઓર ડ્કરુષ્ટ સે નાહ માસ તક ગચ્છ સે ઘહિષ્ઠત હોકર તપસ્યા કરતા હૈ । 'પ્રતિસેવનાપારાશ્ચિક્ર' ત્રીન પ્રકાર કા હોતા હૈ । વે પ્રકાર યે હૈ-(૧) દુષ્ટ, (૨) પ્રમત્ત ઓર (૩) અન્યોડન્ય-કુર્વાણ । ઇનમ 'દુષ્ટ' દો પ્રકાર કા હોતા હૈ-(૧) કપાયદુષ્ટ ઓર (૨) વિપય-દુષ્ટ । કપાયદુષ્ટ ને પ્રકાર કા હૈ-(૧) સ્વપન્નદુષ્ટ ઓર (૨) પરપક્ષદુષ્ટ । યહોં પર ચતુર્ભક્તી હોતી હૈ । ચતુર્ભક્તી કા પ્રકાર ઇસ પ્રકાર હૈ-(૧) સ્વપક્ષ, સ્વપક્ષ મ દુષ્ટ-સાધુઓ સે દ્રેપ કરનેવાલા સાધુ । ઇસકા ઉદાહરણ હૈ-મૃત ગુરુ કા ઢોંત પાડનેવાલા, મૃત ગુરુ કા ગર્દન મગેડનેવાલા, મૃત ગુરુ તથા સાધુ કી ઓંલોં કો નિકાલનેવાલા, ઢોંતા સે સાધુ કો કાટનેવાલા-સાધુ । (૨) સ્વપક્ષ-પરપક્ષ મ દુષ્ટ-ગૃહસ્થો સે દ્રેપ કરનેવાલા સાધુ । ઇસકા ઉદાહરણ હૈ-રાજા આનિ ગૃહસ્થો કા વધ

શ્રુત, આચાર્ય, ગણધર અને લઘિધારીની આશાતના ડે ડે તે 'આશાતના-પારાશ્ચિક્ર' છે તેને પારાશ્ચિકાર્હ નામનુ દશમુ પ્રાયશ્ચિત્ત દેવાય છે એ જઘન્યથી છ માસ સુધી અને ઉત્કૃષ્ટથી બાર માસ સુધી ગચ્છવી બહિષ્કૃત થઇને તપસ્યા ડે ડે 'પ્રતિસેવનાપાગશ્ચિક્ર' ત્રણ પ્રકારના થાય છે તે આ પ્રકારે છે-(૧) દુષ્ટ, (૨) પ્રમત્ત અને (૩) અન્યોડન્યકુર્વાણ તેમા 'દુષ્ટ' બે પ્રકારના થાય છે (૧) કપાયદુષ્ટ અને (૨) વિપયદુષ્ટ કપાયદુષ્ટ બે પ્રકારના છે-(૧) સ્વપક્ષદુષ્ટ અને (૨) પરપક્ષદુષ્ટ અહીં ચતુર્ભગી થાય છે ચતુર્ભગીના પ્રકાર આમ છે-(૧) સ્વપક્ષ, સ્વપક્ષમા દુષ્ટ-સાધુઓનો દ્રેપ ટરવાવાળો સાધુ તેનુ ઉદાહરણ છે-મરેલા શુકના દાંત પાડવાવાળો, મરેલા શુકની ગરદન મગડવાવાળો, મરેલા શુક તમા આવુની આખો ડાઢી લેવાવાળો, દાંતેથી સાધુને બટકા ભરવાવાળો સાધુ (૨) સ્વપક્ષ, પરપક્ષમા દુષ્ટ-ગૃહસ્થોનો દ્રેપ ટરવાવાળો સાધુ તેનુ ઉદાહરણ છે-ગભ આદિ ગૃહસ્થોનો વધ ટરવા

તદૈયાવૃત્ય કરણીય, તસ્મિન્નિવૃત્તે સતિ પુનસ્તપસિ મર્યાપ્ય । इति मन्त्रेपतोऽननस्थाप्यतपो-
विधि । इदं नवમ प्रायश्चित्तम् । ૧।

‘પારચિયારિહે’ પારાશ્ચિકાર્હમ્-પાર=તીર તપસાઽપરાધસ્ય અશ્વતિ=ગચ્છતિ તતો
દીક્ષ્યતે ય સ પારાશ્ચી, સ ણ્વ પારાશ્ચિક, તસ્ય યદ્રહં તત્ પારાશ્ચિકાર્હં દગમ પ્રાયશ્ચિત્તમ્ ।
યદ્વા-પારમન્ત પ્રાયશ્ચિત્તાના તત ઉત્કૃષ્ટતરપ્રાયશ્ચિત્તાઽભાગાદ્ અશ્વતિ-ગચ્છતી-યેગ્નીઃ સાધુ
પારાશ્ચિકસ્તદ્રહં પ્રાયશ્ચિત્તમ્ । ૧૦। પારાશ્ચિક સક્ષેપતો દ્વિવિધ-આગાતનાપારાશ્ચિક, પ્રતિ
સેવનાપારાશ્ચિકથેતિ । તત્ર-તીર્થંકર-સઘ-શ્રુતાચાર્ય-ગણધર-મહર્દિકાન આશાતયતિ ય સ
કલ્પતા હૈ । યદિ ઉસ સાધુ કો રોગાદિ હો જાય તો જનતક રોગાદિ કા નિવૃત્તિ
ન હો તવતક અય સાધુ ઉસકી વૈયાવૃત્ય કર સકતે હૈં । જન વહ સાધુ રોગ સે
નિર્મુક્ત હો જાય તો ફિર ઉસસે તપસ્યા કરાની ચાહિયે । યહ અનવસ્થાપ્યાર્હ નામક
નવમા પ્રાયશ્ચિત્ત હુઆ ।

‘પારચિયારિહે’ જો સાધુ તપ કે દ્વારા અપને ક્રિયે હુણ અપરાધ કો પાર
કરતા હૈ, અર્થાત્ અપરાધજનિત પાપસે મુક્ત હોતા હૈ, ફિર ઉસે દીક્ષા દી જાતી હૈ,
વહ સાધુ ‘પારાશ્ચિક’ હૈ । ઉસ સાધુ કો પાપવિગોધનાર્થ જો પ્રાયશ્ચિત્ત દિયા
જાતા હૈ, વહ ‘પારાશ્ચિકાર્હ’ પ્રાયશ્ચિત્ત હૈ । અથવા જો સાધુ ઉત્કૃષ્ટતર અન્ય પ્રાય
શ્ચિત્ત કે ન હોને કે કારણ માત્ર અતિમ પ્રાયશ્ચિત્ત કા અધિકારી હોતા હૈ વહ
‘પારાશ્ચિક’ કહા જાતા હૈ । ઉસ અતિમ પ્રાયશ્ચિત્ત કો ‘પારાશ્ચિકાર્હ’ કહતે હૈ ।
પારાશ્ચિક માધુ દો પ્રકાર કા હૈ-પહેલા આશાતનાપારાશ્ચિક, દૂસરા પ્રતિસેવના
પારાશ્ચિક । જો તીર્થંકર, સઘ, શ્રુત, આચાર્ય, ગણધર ઓર લઘ્વિધારી કી આગાતના

નથી જો તે સાધુને રોગાદિ થઈ જાય તો જ્યાં સુધી રોગાદિની નિવૃત્તિ ન
થાય ત્યાં સુધી અન્ય સાધુ તેનું વૈયાવૃત્ય કરી શકે છે જ્યાં રોગથી નિર્મુક્ત થઈ જાય ત્યાર પછી તેની પાસે તપસ્યા કરાવવી જોઈએ આ
અનવસ્થાપ્યાર્હ નામનું નવમું પ્રાયશ્ચિત્ત થયું

‘પારચિયારિહે’ જે સાધુ તપદ્વારા પોતે કરેલા અપરાધને પાર કરે છે અર્થાત્
અપરાધજનિત પાપથી મુક્ત થાય છે તેને ત્યાર પછી દીક્ષા દેવાય છે તે સાધુ
‘પારાશ્ચિક’ છે તે સાધુને પાપવિગોધનાર્થ જે પ્રાયશ્ચિત્ત દેવાય છે તે ‘પારાશ્ચિકાર્હ’
પ્રાયશ્ચિત્ત છે, અથવા જે સાધુ ઉત્કૃષ્ટતર અન્ય પ્રાયશ્ચિત્ત ન હોવાના કારણ
માત્રથી અતિમ પ્રાયશ્ચિત્તને અધિકારી છે તે ‘પારાશ્ચિક’ કહેવાય છે તે
અતિમ પ્રાયશ્ચિત્તને ‘પારાશ્ચિકાર્હ’ કહેવાય છે પારાશ્ચિક સાધુ બે પ્રકારના
છે-પહેલા આશાતનાપારાશ્ચિક, બીજા પ્રતિસેવનાપારાશ્ચિક જે તીર્થંકર, સઘ,

પારાશ્વિકાર્હ પ્રાયશ્ચિત્ત કર્તવ્યમ્ । તત સાધુવેપપરિત્યાગેન મ ગુરુનિર્દેશત કપર્દિકા વળિમ્બ્યો
યાચિત્વા ગુરવે પ્રત્યર્જયતિ, તતો ગુરુર્મુનિવેષ દત્ત્વા દીક્ષા ટ્વાતિ । પારાશ્વિકતપોવિધાન
પ્રાગુક્તાનવસ્થાપ્યતપોનદ ગ્રીષ્મે ચતુર્થપ્રાપ્તમાનિ, ગિગિરે પપ્રાપ્તમદગમાનિ, વર્ષાત્વષ્ટમ-
દગમદ્વાદગાનિ જઘન્યમધ્યમોકૃષ્ણાનિ, પારણકે ચ નિર્લેપે इति ।

દ્વિતાયમન્નેऽપિ ચાનુપરત પ્રથમમદ્ભવત્ સાધુવેષપહારેણ ગચ્છાદ્ વહિષ્કરણીય, ઉપર-

ऐसे साधु को गुरु पाराश्रिकार्ह प्रायश्चित्त दें । ऐसा साधु साधुवेप का परित्याग कर शिर के
ऊपर कपडा बाँधकर गुरु की आज्ञा से बाजार में जाकर व्यापारियों से अपना पाप-
निवेदनपूर्वक एक एक कौडो माँगता है, माँग कर उन कौडियों को गुरु महाराज को
दिखलाता है । तब गुरु महाराज उसे मुनिवेष देकर फिर से दीक्षा देते हैं । पाराश्रिक
तप का विधान पूर्वोक्त अवस्थाप्य तप के समान है । इस तपस्या में वह साधु
ग्रीष्म ऋतु में जघन्य से उपवास, मध्यम से वेला, उत्कृष्ट से तेल, गिगिरि ऋतु में
जघन्य से वेला, मध्यम से तेल, उत्कृष्ट से चौरा, और वर्षा ऋतु में जघन्य से तेल,
मध्यम से चौरा, उत्कृष्ट से पंचोला करता है । पारणा में निकृतिवर्जित आहार लेता है ।

द्वितीयमद्ग में जो साधु अनुपरात है अर्थात् राजा आदि गृहस्थों के
घातरूप व्यापार से निवृत्त नहीं होता है, ऐसे साधु का साधुवेप छीनकर गुरु
महाराज उसे गच्छ से निकाल दे । जो साधु राजादिक गृहस्थ के घातरूप व्यापार

સાધુ કાત પાડવા આદિ હુપ્કૃત્યોથી નિવૃત્ત થઈ બીય છે અને નિયમ કરે છે
કે-‘હવે હું ફરીને એવું કામ નહિ કરું’ એવા સાધુને શુર પારાશ્વિકાર્હ પ્રાય-
શ્ચિત્ત આપે એવો સાધુ, સાધુનો વેપ છોડી દઈ શિરના ઉપર કપડું બાધી
શુરની આજ્ઞા લઈ બનરમા બીય છે અને વ્યાપારીઓની પાસે પોતાનું પાપનું
નિવેદન કરી એક એક કૌડી માગે છે માગીને તે કૌડિઓને શુર મહારાજને
બતાવે છે ત્યારે શુર મહારાજ તેને મુનિવેષ આપીને ફરીને દીક્ષા આપે છે
પારાશ્વિક તપનું વિધાન આગળ ઢહેલ અનવસ્થાપ્ય તપના સમાન છે આ
તપસ્યામા તે સાધુ ગ્રીષ્મઋતુમા જઘન્યથી ઉપવાસ, મધ્યમથી બેલા, ઉત્કૃષ્ઠથી
તેલા, શિશિરઋતુમા જઘન્યથી બેલા, મધ્યમથી તેલા, ઉત્કૃષ્ઠથી ચૌલા, અને
વર્ષાઋતુમા જઘન્યથી તેલા, મધ્યમથી ચૌલા, ઉત્કૃષ્ઠથી પચોલા કરે છે
પારણામા વિકૃતિવર્જિત આહાર લે છે

દ્વિતીયલગમા-જે સાધુ અનુપરત હોય અર્થાત્ રાજા આદિ ગૃહસ્થોના
ઘાતરૂપ વ્યાપારથી નિવૃત્ત થતો નથી, એવા સાધુનો સાધુવેષ છીનવી લઈને

સ તસ્ય ગૃહસ્થાનસ્થાયા વિજયિન સામેર્વેરિકો જાત , યથા સ્કન્દકુમારસ્ય પાલકઃ ક્વિતિ ।૩।
યો રાજો યુવરાજસ્ય વા વધકઃ સ ચતુર્થમજ્ઞાન્તર્ગત । અગ્નિતત્વાત્ વધકઃ પરપક્ષઃ , રાજા
તુ પરપક્ષઃ એવાસ્તિ ।૪।

પ્રથમમજ્ઞે યોઽનુપરત સ પ્રાયશ્ચિત્તાનર્દ , તસ્માત્ તસ્ય સાધુવપમપદ્ય ગુરુણા
બહિર્નિસ્સારણ કરણીયમ્ , યસ્તૂપરત 'પુનર્નૈવ કરિષ્યામી' તિ પ્રતિજાનાતિ તસ્ય તપોરૂપ

કરનેવાલા સાધુ । (૩) પરપક્ષ, સ્વપક્ષ મેં દુષ્ટ-સાધુ સે દ્વેષ કરનેવાલા ગૃહસ્થ ।
ઇસકા ઉદાહરણ ઇસ પ્રકાર હૈ-કિસી સાધુન ગૃહસ્થાવસ્થા મ વાદવિવાદ મ કિમી
કો પરાજિત ક્રિયા થા । પરાજિત મનુષ્ય ઉસકા વૈરી હો ગયા । વાદ મેં વિજયી
મનુષ્યને દીક્ષા લેકર સાધુત્વ કો અગ્નીકાર ક્રિયા, ઉસ સમય પરાજિત મનુષ્ય તીવ્ર
વૈરાનુબધ કે કારણ ઉસ સાધુ કો માર ઢાલ । જૈસે-પાલકને સ્કન્દક આત્મિ પાંચસૌ
મુનિયોં કો માર ઢાલ । તથા (૪) પરપક્ષ-પરપક્ષ મેં દુષ્ટ-ગૃહસ્થ સે દ્વેષ કરનેવાલા
ગૃહસ્થ । ઇસકા ઉદાહરણ હૈ-રાજા વા યુવરાજ કા વધ કરનેવાલા ગૃહસ્થ । હત્યા
કરનેવાલા અદીક્ષિત હોને કે કારણ પરપક્ષા હૈ, રાજા આદિ તો પરપક્ષી હૈ હી, ઇસલિયે
યહ ચતુર્થ મજ્ઞ કા ઉદાહરણ હૈ ।

પ્રથમમજ્ઞ મેં જો સાધુ અનુપરત હૈ, અથાત્ મૃતગુરુ કે દાત પાડના આદિ દુષ્કૃત્ય સે
નિવૃત્ત નહીં હોતા હૈ, વહ પ્રાયશ્ચિત્ત કા અધિકારી નહા હૈ । ગુરુ કો ચાહિયે કિ એસે સાધુ કા
વેષ છીન લે, ઓર ગચ્છ સે ઉસકો નિકાલ દે । જો સાધુ દાંત પાડના આદિ દુષ્કૃત્યોં સે
નિવૃત્ત હો જાતા હૈ, ઓર પ્રતિજ્ઞા કરતા હૈ કિ "મૈ અબ ફિર કમા એસા કામ નહીં કરૂંગા"

વાળો સાધુ (૩) પરપક્ષ, સ્વપક્ષમા દુષ્ટ-સાધુનો દ્વેષ કરવાવાળો ગૃહસ્થ આત્મ
ઉદ્ધારણ આમ છે-કોઈ સાધુએ ગૃહસ્થાશ્રમમા વાદવિવાદમા કોઈને પરાજિત
કયોં હતો પરાજિત માણસ તેનો વેરી થઈ ગયો પછી વિજયી મનુષ્યે દીક્ષા
લઈ સાધુત્વ અગ્નીકાર કર્યું, તે સમયે પરાજિત મનુષ્યે તીવ્ર વૈરાનુબધને
કારણે તે સાધુને મારી નાખ્યો જેમ, પાલકે સ્કન્દ આદિ પાચસૌ
મુનિઓને મારી નાખ્યા તથા (૪) પરપક્ષ, પરપક્ષમા દુષ્ટ-ગૃહસ્થોનો
દ્વેષ કરવાવાળો ગૃહસ્થ તેતુ ઉદ્ધારણ છે-રાજા અથવા યુવરાજનો વધ
કરવાવાળો ગૃહસ્થ હત્યા કરવાવાળો અદીક્ષિત હોવાને કારણે પરપક્ષી છે,
રાજા આદિ તો પરપક્ષી છેજ, આથી એ અતુલ્ય લગતુ ઉદ્ધારણ છે

પ્રથમ લગમા-જે સાધુ અનુપરત ડે અર્થાત્ મરેલા શુરના દાંત પાડવા
આદિ દુષ્કૃત્યથી નિવૃત્ત થતો નથી તે પ્રાયશ્ચિત્તનો અધિકારી નથી શુરને એવા
સાધુનો વેષ છીનવી લેવો જોઈએ અને ગચ્છથી તેનો બહિષ્કાર કરવો જોઈએ જે

परपक्ष परपक्षे दृष्ट २ । तत्र-गालाया तस्या या सा-या य मायुर्दृष्ट = गालभङ्गकारक, म प्रथमो भङ्ग । मायुग् अयातगृहिष्यामयतायिकाया वा अयुपपन्न इति द्वितीय । गृहस्थो गालाया तस्या वा सा-या-युपपन्न इति तृतीय । गृहस्थो गृहस्थायामिति चतुर्थ । अत्र विषयदृष्टादपि चतुर्विधो भवति य ।

तत्र-प्रथमभङ्गे वर्तमानो योऽनुपगत म लिङ्गपागश्चिक कर्तव्य-साधुवेपप- हाग मर्त्या ग-प्राद पश्चिकगोय । यन्तूपग्न = उपशान्त 'पुननव रुग्ण्यामी'-ति प्रति- जानानि, तस् पागश्चिकार्ह तपोरूप प्रायश्चित्त फल्यति तत साधुवेपमनप य पक्षप्रदान कर्तव्य उच्यते । विषयदृष्टय लिङ्गपागश्चिकविधानाभावात् ।

पक्षार्थिक का सा से अभिचार कर्तव्य मायु । (३) परपक्ष, स्वपक्ष म दृष्ट=गाल या तत् ॥ सा-या का गालभङ्ग करनवाला गृहस्थ । (४) परपक्ष, परपक्ष में दृष्ट-गृहस्थ सा क माथ अभिचार कर्तव्य वाला गृहस्थ । विषयदृष्टके ये चार भङ्ग हुए । उनम प्रथम- भङ्ग में वर्तमान साधु अपने दुष्कर्म से निवृत्त न हो तो गुप्त उमको लिङ्गपागश्चिक कर दें, अथात्-उमका साधुवेप ले ले, और उमका गच्छ से सर्वथा वहिष्कार कर दे । जो साधु अपने दुष्कर्म से निवृत्त एवं उपशान्त होकर ऐसी प्रतिज्ञा करे कि "मैं अब फिर कभी भी ऐसा नही करूँगा" उमको गुप्त पागश्चिकार्ह तपोरूप प्रायश्चित्त देते हैं । ऐसे साधुका साधु- वेप नहीं छाना जाता है, मात्र उसे नयी दाढ़ा दी जाता है । अपने दुष्कर्म से निवृत्त विषयदृष्ट के लिये लिङ्गपागश्चिक का विधान नहीं है, अथात्-उमका वेप नहीं छाना जाता है ।

परपक्षमा दृष्ट-शय्यातगनी श्री अथवा परतीर्थिनी श्रीथी व्यलिच्यार उरवा- वाणो मायु (३) परपक्ष, स्वपक्षमा दृष्ट-गाला अथवा तन्त्रुषी साध्वीनु शीयण लग उरवावाणो गृहस्थ (४) परपक्ष, परपक्षमा दृष्ट-गृहस्थ श्रीनी आपे व्यलिच्यार उरवावाणो गृहस्थ विषयदृष्टना आ चार लग तथा तेमा प्रथम लगमा वर्तमान मायु पोताना दुष्कर्मथी निवृत्त न थाय तो शुद्ध तेने लिङ्गपागश्चिक करी दे, अथात् तेनो मायु वेप लई दे अने गच्छमाथी तेनो मर्त्या पाउंडार करी दे ७ मायु पोताना दुष्कर्मथी निवृत्त तेम ७ उपशान्त थजने ओवी प्रतिज्ञा करे दे 'हुं हुवे करीने वही ओवु नहिं कर' तेने शुद्ध पागश्चिकार्ह-नपोउप प्रायश्चित्त आपे दे ओवा मायुनो साधुवेप छीनकी देवातो नथी मात्र तेने नवी दाढ़ा अपाय ७ पोताना दुष्कर्मथी निवृत्त विषयदृष्टने माटे लिङ्गपागश्चिकनु विधान नथी अर्थात् तेनो वेप छीनवी देवातो नथी

તત્ત્વેત્ તર્હિ તસ્ય ન પારાશ્વિકતપ કરણ, નાપિ ચ સાધુમેપાપહાર, કિં તુ પુનઃપ્રાપ્તદાનમાત્ર પ્રાયશ્ચિત્તમ્ ।

તૃતાયમ્ભક્તે ચતુર્થમ્ભક્તે ચ—યદ્યતિગયજ્ઞાની ‘ઉપશાતોડ્યમ્’ ઈતિ માયતે, તત્ત્વ સ્વદેશ દીક્ષિતુ ન કમ્પતે, કિંતુ અન્યસ્મિન દેશે ગવા દીક્ષા તાનત્યા ।

વિષયદુષ્ટોડપિ પૂર્વવદ દ્વિવિધ—સ્વપક્ષદુષ્ટ, પરપક્ષદુષ્ટ—ચેતિ । તત્રાપિ ચતુર્મઙ્ગી-
તદ્યથા—સ્વપક્ષ સ્વપક્ષે દુષ્ટ ૧, સ્વપક્ષ પરપક્ષે દુષ્ટ ૨, પરપક્ષ સ્વપક્ષે દુષ્ટ ૩,

સે નિવૃત્ત હો જાય તો ઉસસે ગુરુ પારાશ્વિક તપ નહા કરાવે, ન ઉમકા માધુવેપ હી ઊંને, કિંતુ ઉસે ક્ષેત્રપારાશ્વિક કરકે ફિર સે નીકા દે, યહ ઉસકા પ્રાયશ્ચિત્ત હૈં ।

તૃતીયમ્ભક્ત મે—જો ગૃહસ્થ સાધુ કા ઘાતક હે વહ યત્તિ દીક્ષા લેના ચાહે, ગુરુમહારાજ કો વહ ઉપશાત જ્ઞાત હો તો ઉસ ગુરુમહારાજ અયદેશ મ લે જાકર દીક્ષા દે । કયો કિ સ્વદેશ મે ઇસકે લિયે દીક્ષા નહા કલપતા હ । ચતુર્થમ્ભક્ત મે—જો કોઈ ગૃહસ્થ, રાજા યુવરાજ આદિ ગૃહસ્થ કા ઘાતક હે, વહ યત્તિ દીક્ષા લેના ચાહે ઓર ગુરુ મહારાજ કો વહ ઉપશાત માલુમ હો, તો ઉસકો પરદેશ મે લે જાકર દીક્ષા દે । સ્વદેશ મે ઉસકે લિયે દીક્ષા નહા કલપતી હે ।

વિષયદુષ્ટ મી પૂર્વવત્ દો પ્રકાર કા હોતા હૈં—સ્વપક્ષદુષ્ટ ઓર પરપક્ષદુષ્ટ । યહો પર મી ચતુર્મઙ્ગી હે । વહ ઇસ પ્રકાર હે—(૧) સ્વપક્ષ, સ્વપક્ષ મે દુષ્ટ—બાલા યા તરુણા સાધ્વી કા ગીલ મ્હા કરનેવાળા સાધુ । (૨) સ્વપક્ષ, પરપક્ષ મે દુષ્ટ—જ્ય્યાતર કા ત્વા યા

શુર મહારાજે તેને ગૃહસ્થી બહાર કરવો જો સાધુ-રાજાદિક ગૃહસ્થના ઘાતકપ વ્યાપારથી નિવૃત્ત થઈ જાન તો તેને શુર પારાશ્વિક તપ ન કરાવે, ન તેને સાધુવેશાપ્ત ઊંનવી લે, પરંતુ તેને ક્ષેત્રપારાશ્વિક કરીને ફરીથી તેને દીક્ષા આપે, એ જ તેનું પ્રાયશ્ચિત્ત છે

તૃતીયભગવાન—ગૃહસ્થ સાધુને ઘાતક હોય તે જો દીક્ષા લેવા ચાહે તો અતિશયજ્ઞાની શુરમહારાજને જો તે ઉપશાત જણાય તો તેને શુરમહારાજ અન્ય દેશમાં લઈ જઈને દીક્ષા આપે કેમકે સ્વદેશમાં તેને માટે દીક્ષા કલપતી નથી ચતુર્થભગવાન—જો કોઈ ગૃહસ્થ, રાજા યુવરાજ આદિ ગૃહસ્થનો ઘાતક હોય, તે જો દીક્ષા લેવાને ચાહે તો તેને પરદેશમાં લઈ જઈને દીક્ષા દેવી સ્વદેશમાં તેને માટે દીક્ષા કલપતી નથી

વિષયદુષ્ટ પણ પૂર્વ પ્રમાણે જો પ્રકારના થાય છે સ્વપક્ષદુષ્ટ અને પરપક્ષ દુષ્ટ—અહીં પણ ચતુર્મઙ્ગી છે તે આ નજારે—(૧) સ્વપક્ષ, સ્વપક્ષમાં દુષ્ટ—બાલા અથવા તરુણી સાધ્વીનું શીયજ ભગ કરવાવાળો સાધુ (૨) સ્વપક્ષ,

નગર્યાં યસ્મિન્ ગૃહસ્થકુલ દોષ ઉપન, ઉપસ્યતે વા, તત્પાત્રે કુલે પ્રવેષ્ટુ વારણીય । તથા—યત્ર નિર્ગમપ્રવેશયોદ્વારમેકમેવાસ્તિ તત્ર, તથા દ્વયોપ્રામયોરપાન્તરત્રાલે યત્ર દ્વચાદિગૃહાણા સનિવેગ સ્તત્રાપિ ગમનાગમન વારણાયમ્ । અય ક્ષેત્રપારાશ્વિક ઇત્યુચ્યતે ।

દ્વિવિધેઽપિ દુષ્ટપારાશ્વિક પ્રથમમહ્નાત્કાર । ગેપાગિ પુનર્દિતીયમહ્નાદીનિ ગિપ્ય-
બુદ્ધિવૈગધાર્ય પ્રદર્શિતાનિ ।

અથ પ્રમત્તપારાશ્વિક ઉચ્યતે—સ્થાનર્દિનિદ્રાવાન પ્રમત્તપારાશ્વિક, તસ્ય સામાન્ય-
લોકચલાદ દ્વિગુણ ત્રિગુણ ચતુર્ગુણ વા વલ ભવતિ, તસ્માન્સૌ ગુરુણા એવ પ્રજાપનીય—
સૌમ્ય ! લિપ્ત મુશ્ચ, ચારિત્ર તત્ર નાસ્તિ । યથેવ ગુરુણા સાનુનયમુક્ત સાધુવેપ મુશ્ચતિ, તત

જિન પ્રામનગરાદિ સ્થાનો મ વિહાર કરતા હૈ વહૌ વિહાર નહીં કરને દિયા જાતા હૈ । દ્વિતા-
યમહ્ના કે સાધુ કો જિસ નગરા મ, જિસ કુલમેં ઉસસે ટોપ હો ગયા ઓર હોને કી ગભાવના
હૈ, વહા નહીં જાને દિયા જાતા હૈ, ઓર જહૌ નિકલને તથા પ્રવેશ કરને કા દ્વાર બંદ હૈ
હૈ વહૌ, તથા દો ગાવો કે વીચ મેં જહૌ દો ત્રીન ઘર વસે હુઈ હૈ વહૌ મી, ઇસ સાધુ કા
ગમનાગમન રોક નિયા જાતા હૈ । યહી ક્ષેત્રપારાશ્વિક કહા જાતા હૈ ।

પ્રતિસેવનાપારાશ્વિક કે દુષ્ટ નામક પ્રથમ મેદ કે કપાયદુષ્ટ ઓર ગિપ્યદુષ્ટ ચે
દો મેદ હુઈ । ઇન દોનો મેદાં મેં પ્રથમ મહ્નાકા હી યહૌ અધિકાર હૈ, ક્યોં કિ પ્રથમ મહ્ના
મેં હા પારાશ્વિકાર્હ પ્રાયશ્ચિત્ત દિયા જાતા હૈ । દ્વિતીયમહ્ના આદિ તો ગિપ્યોં કી બુદ્ધિ વિશદ
હો, ઇસલિયે નિશ્ચલાયે ગયે હૈ ।

અન પ્રમત્તપારાશ્વિક કહતે હૈ । સ્થાનર્દિનિદ્રાવાન્ સાધુ પ્રમત્તપારાશ્વિક હૈ ।
ઉસે સામાન્ય લોગોં કે વલસે દ્વિગુણ, ત્રિગુણ વા ચતુર્ગુણ વલ હોતા હૈ । તેસે સાધુ કો

દ્વિતીય ભગના સાધુને, જે નગરીમા જે કુળમા તેનાથી દોષ થઈ ગયો
હોય અને હોવાની સભાવના હોય ત્યા જવા દેવાતા નથી અને જ્યા નીકળ
વાનુ તથા પ્રવેશ કરવાનુ દ્વાર એક જ હોય ત્યા, તથા જે ગામોની વચ્ચે
જ્યા જે ત્રણ ઘર વસેલા હોય ત્યા પશુ તે સાધુનુ ગમનાગમન રોકવામા
આવે છે, આ જ ક્ષેત્રપારાશ્વિક કહેવાય છે

પ્રતિસેવનાપારાશ્વિકના દુષ્ટ નામના પ્રથમ ભેદના કપાયદુષ્ટ અને વિષય
દુષ્ટ, એ જે પ્રકાર થયા એ બન્ને પ્રકારોમા પ્રથમ ભગનો જ અહી અધિકાર
છે, એમકે પ્રથમ ભગમા જ પારાશ્વિકાર્હ પ્રાયશ્ચિત્ત દેવાય છે દ્વિતીય ભગ
આદિ તો શિષ્યોની બુદ્ધિ વિશદ થાય તે માટે બતાવ્યા છે

હવે પ્રમત્તપારાશ્વિક કહે છે સ્થાનર્દિનિદ્રાવાન્ સાધુ પ્રમત્તપારાશ્વિક
છે તેનામા સામાન્યલોકોના બળ કરતા બમણુ ત્રણગણુ અથવા ચારગણુ બળ

द्वितीयभङ्गेऽपि वर्तमानो योऽनुपस्त स एव लिङ्गपाराधिक कर्तव्य, उपरतस्तु न लिङ्गत पाराधिक कर्तव्य, क्षेत्रत एव पाराधिक कर्तव्य, पुनर्दीक्षाप्रप्तानमात्र तस्य प्रायश्चित्तम् । तृतीये चतुर्थे च भङ्गे यद्युपगान्तस्तत्तद् यस्मिन् देशे दीक्षा गतव्या, अत्र पाराधिकृततपः प्रस्तुतत्वात् परपक्षे तस्यासम्भवात् । यद्यनुपगतस्तर्हि दीक्षा न गतव्या । येषु ग्रामादिषु ता साध्व्यो विहरन्ति तेषु तेषु स्थानेषु विहर्तुं स प्रथमभङ्गे वर्तमान साधुनिर्गम्यते । द्वितीयादिष्वपि भङ्गेषु तानि स्थानानि ग्रामादीनि परिहर्तव्यानि । एतदुक्तं भवति द्वितीयभङ्गे यस्या

द्वितीयभङ्गमें वर्तमान साधु यदि अपने दुष्कर्म से निवृत्त न हो तो गुरु महाराज उस साधुको लिङ्गपाराधिक कर दें, अर्थात् उसका साधुवेष लेकर उसको गच्छ से सर्वथा के लिये निकाल दें । जो साधु निवृत्त हो जाय उसको लिङ्गसे पाराधिक न करें, अर्थात् उसका साधुवेष नहीं छीने, किन्तु उसको क्षेत्र से पाराधिक कर दें । ऐसे साधुको फिर से दीक्षा दें । यही इसके लिये प्रायश्चित्त है । तृतीय चतुर्थ भङ्गमें वर्तमान गृहस्थ उपगान्त अर्थात् अपने दुष्कर्म से निवृत्त हो तो उसको अन्यदेश में दीक्षा देनी चाहिये । यदि वह उपगान्त न हो तो अन्य देश में भी दीक्षा नहीं दे । यहाँ पाराधिक का प्रस्ताव, अर्थात्-उपक्रम है, पाराधिक तप परपक्ष अर्थात् गृहस्थ के लिये सम्भवित नहीं है, इसलिये गृहस्थ के लिये देशान्तर में दीक्षा देने का विधान किया है ।

प्रथमभङ्ग के साधु को, जिन साध्वियों का उसने गील भङ्ग किया है वे साध्वियाँ

द्वितीयलग्ना वर्तमान साधु ने पाताना दुष्कर्मथी निवृत्त न थाय तो शुद्ध ते साधुने लिङ्गपाराधिक करी हे, अर्थात् तेना साधु वेष लब्ध ले अने तेने गच्छथी सर्वथा भाटे णडिष्कार करे ने साधु निवृत्त थय नाय तेने लिङ्गथी पाराधिक न करे, अर्थात् तेना साधुवेष न लब्ध ले परंतु तेने क्षेत्रथी (ते स्थलथी) पाराधिक करे जेवा साधुने करीने दीक्षा हे, जे ज तेने भाटे प्रायश्चित्त छे

तृतीय यत्तु थल गमा वर्तमान गृहस्थ उपशात अर्थात् पाताना दुष्कर्मथी निवृत्त थाय तो तेने गील देशमा दीक्षा देवी जेधजे ने ते उपशात न थाय तो गील देशमा पण्य दीक्षा न देवी अही पाराधिकने प्रस्ताव, अर्थात् उपक्रम छे, पाराधिक तप परपक्ष अर्थात् गृहस्थने भाटे सम्भवित नथी, तेथी गृहस्थने भाटे देशान्तरमा दीक्षा देवानु विधान कर्युं छे

प्रथम लग्ना साधुने, ने साध्वीज्जानु तेषु शीललग्ना कर्युं छाय ते साध्वीज्ज ने गाम नगरादि स्थानोमा विहार करती छाय त्या विहार करवा देवामा आवतो नथी,

શ્રાવકવ મમ્યક્ત્વ તા નેચ્છતિ, તત્ત્વ તસ્ય સહવાસો વર્જનાય ।

અથાડ્યોચ્ચુર્વાગપારાશ્ચિક ડયતે-મુગપાયુમ્યા મૈથુના અન્યોન્યકુર્વાગપારાશ્ચિક । સ પુનર્ન દીક્ષગીય । યત્તિ તુ અતિશયજ્ઞાના આચાર્ય - 'અય ન પુનરેવ કરિષ્યતિ' ઇતિ જ્ઞાનાતિ, તત્ત્વ પારાશ્ચિકાર્તે તત્ત્વ કારયિત્વા પુનસ્તસ્મૈ તત્ત્વ પ્રદયા ।

નિપયદુષ્ટોનુપગત એવ લિદ્ધત પારાશ્ચિક ક્રિયતે । યસ્તુ નિપયદુષ્ટ ઉપરત સ ઉપાશ્રયાન્નિષેવત એવ પારાશ્ચિક ક્રિયત, ન તુ લિદ્ધત । ઝપા કવાયદુષ્ટપ્રમત્તાન્યોન્યકુર્વાગા નિયમાલિદ્ધપારાશ્ચિકા ક્રિયન્તે ।

વહ શ્રાવકવ અથવા મમ્યક્ત્વ તા સ્વાકાર કરના નહા જાદ તત્ત્વ મધ ઉસકા સહવાસ કમા મી નહી ફેર, સર્વત્ત્વ ક લ્લિયે ડમકા વહિષ્કાર કર દે ।

અપ અન્યોડન્યકુર્વાગ પારાશ્ચિક કહત હ-જો સાધુ મુગમેથુની ઓર ગુદા-^{મૈથુના} મૈથુના હો, વહ 'અન્યોડન્યકુર્વાગ પારાશ્ચિક' હ । એસે માધુ કો ફિર સે દાક્ષા નહીં દી જાતી હૈ । યદિ અતિશયજ્ઞાના ગુર મહાગજ કો એસા અનુભવ હો કિ-યહ ફિર એસા નહીં કરેગા, તત્ત્વ વે ઉસસે પારાશ્ચિકાર્તે તપ કરા કર ફિર સે ઉસે દાક્ષા દે ।

નિપયદુષ્ટ સાધુ યદિ ડપન દુષ્કર્મ સે નિવૃત્ત નહા હોતા હૈ તો વહ લિદ્ધપારાશ્ચિક હોતા હ, અર્થાત્ત્વ ડમકા સાધુવેપ લે લિયા જાતા હૈ, ઓર ઉસે ગચ્છ સે નિકાલ ડિયા જાતા હૈ । જો નિપયદુષ્ટ સાધુ ડપને દુષ્કર્મ સે નિવૃત્ત હો જાતા હ, વહ ઉપાશ્રયાદિ ક્ષેત્ર સે હી પારાશ્ચિક ક્રિયા જાતા હૈ, અર્થાત્ત્વ વહ અન્ય પ્રદેશ મે મેજ ડિયા જાતા હૈ, ઉસકા સાધુવેપ

ને તે શ્રાવકત્વ અથવા મમ્યક્ત્વનો સ્વીકાર ડગ્વા ન આહે તો સધ તેનો સહવાસ ડહી પળુ કરે નહિ, સર્વદા માટે તેનો ગહિષ્કાર ડગી દે

હવે અન્યોડન્યકુર્વાણુ-પારાશ્ચિક ડહે ડ-ને માધુ મુખમૈથુની અને ગુદા મૈથુની હોય તે 'અન્યોડન્યકુર્વાણુ-પારાશ્ચિક' છે એવા માધુને ક્ષીને દીક્ષા અપાતી નથી ને અતિશયજ્ઞાની ગુરુમહારાજને એવો અનુભવ થાય કે આ ક્ષીને એવુ નહિ ડરે, તો તેઓ તેની પામે પારાશ્ચિકાહ્ તપ ડરાવીને ક્ષીને તેને દીક્ષા આપે

વિપયદુષ્ટ સાધુ ને પોતાના દુષ્કર્મથી નિવૃત્ત ન થાય તો તેને લિગ-પારાશ્ચિક ડરાય છે, અર્થાત્ત્વ તેનો સાધુવેપ લઈ લેવાય છે, અને તેને ગચ્છથી કાઢી મૂઢવામા આવે છે જે વિપયદુષ્ટ માધુ પોતાના દુષ્કર્મથી નિવૃત્ત થઈ નય છે તે ઉપાશ્રયાદિ ક્ષેત્રમાથી જ પારાશ્ચિક ડરાય છે, અર્થાત્ત્વ તેને ખીજ પ્રદેશમા મોઢલવામા આવે છે તેનો સાધુવેપ લઈ લેવામા આવતો નથી વિપયદુષ્ટથી જુદા જે ડપાયદુષ્ટ, પ્રમત્ત અને અન્યોડન્યકુર્વાણુ છે, એ ત્રણુને નિયમપ્રમાણે લિગપારાશ્ચિક ડરાવામા આવે છે, અર્થાત્ત્વ તેમનો સાધુવેપ લઈ લેવાય છે

શોભનમ્ । અથ ન મુચ્ચન્તિ તત્ત સઘો મિત્રિવા તસ્ય સાધુવેષ હરતિ, ન ત્યેક ઇમ જન, તસ્યૈકસ્યોપરિ પ્રદેષસમભવાત્, પ્રદેષયુક્તથ સ તસ્ય હિંસનમપિ કુર્યાત્ । તસ્મૈ પુનઃકાલા ન દીયતે । યસ્તુ જ્ઞાનાતિશયવાન્ આચાર્ય ણ્વ જ્ઞાનાતિ—‘યન્ પુનર્ગતસ્ય સ્થાનાર્દિનિદ્રોદયો ભગિન્યતાતિ, તત્ત પારાચ્છિકાર્હ પ્રાયશ્ચિત્ત કારયિત્વા તસ્મૈ તીથા દદાતિ । મઘન મિત્રિવા તસ્ય સાધુવેષાપહારે કૃતે પુનરાચાર્ય ણ્વમુપજિજ્ઞાતિ—સ્થૂલપ્રાણાતિપાતવિરમણાત્તિ દેશ-વ્રતાનિ ગૃહાણ, તાનિ ચેત્ પ્રતિપત્તુ ન સમર્થસ્તતો ડર્ગન (સમ્યક્ત્વ) ગૃહાગ । અથેમુક્તોડપિ

ગુરુમહારાજ ઇસ પ્રકાર રહે—“સોમ્ય! તુમ સાધુવેષ ડોડ નો, ત્યાં ફિ તુમ મ ચારિત્ર કા અભાવ હૈ । ગુરુ સે ઇસ પ્રકાર સરલ ભાવ સે કહે જાને પર યદિ વહ સાધુવેષ કા પરિ-ત્યાગ કર દે તો અચ્છા હે, નહીં તો મઘ મિલકર ઉસકા સાધુવેષ ડોન લ, અકેલે નહીં, ક્યોં ફિ સાધુવેષ ડોને જાને કે સમય ઉસ સાધુ કો દ્રેષ ઉત્પન્ન હોગા, ઓર દ્રેષયુક્ત વહ સાધુ મનુષ્ય કી હિંસા મી કર સકતા હૈ । એસે સાધુ કો ફિર સે દીક્ષા નહીં દી જાતી હૈ । યદિ અતિશયજ્ઞાના ગુરુ કો એસા અનુભવ હો ફિં યહ પ્રકૃતિમદ્રક હે, ઇસે અન સ્થાનાર્દિનિદ્રા આદિ નહીં હોગી, તો ગુરુ ઉસ સાધુ કો પારાચ્છિકાર્હ પ્રાયશ્ચિત્ત દેકર ફિર સે દીક્ષા દે । મઘ મિલકર ઉસ સાધુ કા જન વેષ છાન લે, તત્ર ગુરુ મહારાજ સ્થાનાર્દિનિદ્રાવાન્ પ્રમત્તપારાચ્છિક સાધુ કો ઇસ પ્રકાર ઉપદેશ દે—આજ સે તુમ સ્થૂલપ્રાણાતિપાત વિરમણરૂપ શ્રાવક ધર્મ કો સ્વીકાર કરો । યદિ તુમ ટસકા આચરણ કરને મે અસમર્થ હો તો તત્વાર્થશ્રદ્ધાનરૂપ સમ્યક્ત્વ કો સ્વીકાર કરો । ઇસ પ્રકાર ઉપદેશ દેને પર માં યદિ

હોય છે એવા સાધુને ગુરુમહારાજ આ પ્રમાણે કહે—“સોમ્ય ! તુ સાધુવેષ ડોડી દે, કેમકે તારામા ચારિત્રનો અભાવ છે ગુરુ તરફથી આ પ્રકારે સરલ ભાવે કહેવામા આવતા જો તે સાધુવેષનો પરિત્યાગ કરી દે તો સાડ છે, નહિ તો સઘે મળીને તેનો સાધુવેષ છીનવી લેવો, એકલાએ નહિ કેમકે સાધુવેષ છીનવી લેતી વખતે તે સાધુને દ્રેષ ઉત્પન્ન થશે, અને દ્રેષવાળો તે સાધુ મનુષ્યની હિંસા પણ કરી શકે છે એવા સાધુને કરીને દીક્ષા દેવાતી નથી જો અતિશય જ્ઞાનવાન્ ગુરુને એવો અનુભવ થાય કે આ પ્રકૃતિભદ્રક છે, હવે એને સ્થાનાર્દિનિદ્રા આદિ નહિ થાય તો ગુરુ તે સાધુને પારાચ્છિકાર્હ પ્રાયશ્ચિત્ત દઈને કરીને દીક્ષા આપે સઘ મળીને તે સાધુનો જ્યારે વેષ છીનવી લે ત્યારે ગુરુમહારાજ સ્થાનાર્દિનિદ્રાવાન્ પ્રમત્તપારાચ્છિક સાધુને આ પ્રકારે ઉપદેશ આપે—આજથી તુ સ્થૂલપ્રાણાતિપાતવિરમણરૂપ શ્રાવક ધર્મનો સ્વીકાર કર જો તુ તેનું આચરણ કરવામા અસમર્થ હોય તો તત્વાર્થશ્રદ્ધાનરૂપ સમ્યક્ત્વનો સ્વીકાર કર આ પ્રકારે ઉપદેશ દેવા છતાં પણ

સે કિ તં વિણે ? વિણે સત્તવિદ્દે પણ્ણત્તે, ત જહા-

ગચ્છાન્નિ સારિતોડ્મીલયુમ્ભો માન સ્વપ્પતરોડપિ ન ત્રિયતે સ એવવિનગુણસમ્પન્ન
/ પારાશ્વિક પ્રાયશ્ચિત્ત કર્તુમર્હતિ । યસ્ત્વેતદ્ગુણરહિતસ્તસ્ય પારાશ્વિકાપત્તિ પ્રાપ્તસ્ય મૂલમેવ
યશ્ચિત્ત ભવતિ ।

આશાતનાપારાશ્વિકો જઘયેન પમ્માસાન્, ઉત્કર્ષતશ્ચ દ્વાદશ મામાન્ ભવતિ, एतावन्त
ત્વ ગચ્છાન્નિર્યૂઠ (નિષ્કાશિત) સ્તિષ્ઠતિ । પ્રતિસેવનાપારાશ્વિકો જઘયેન મયસરસુ કર્પતો
દશ વર્ષાણિ નિર્યૂઠ આસ્તે । વિસ્તરસ્તુ—અયત્ર દ્રષ્ટવ્ય । ‘સે ત પાયચ્છિત્તે’ તદેત-
ત્તપાયશ્ચિત્તમ્ ।

‘સે કિં ત વિણે’ અથ કોડસૌ વિનય ? વિનય કિંસ્વરૂપ ઇતિ પ્રશ્ન ।
ઉત્તરમાહ—‘વિણે’ વિનય —વિનયતિ—અપનયતિ અટ્ટત્રિધ કર્માણાતિ વિનય = અમ્બુ યાનપ્રવન-

ગયા હૈં’ યદ અશુભ ભાવ અણુમાત્ર મી ન હો, ઇસ પ્રકાર કે ગુણો સે યુક્ત હી સાધુ પારા-
શ્વિક પ્રાયશ્ચિત્ત કા અધિકારી હૈ । જો સાધુ ઇન ગુણો સે રહિત હૈ, ડસસે પારાશ્વિકાઈ
પ્રાયશ્ચિત્ત યોગ્ય અપરાધ હો ગયા હૈ, ડસકો મૂલાર્ધ પ્રાયશ્ચિત્ત હી દિયા જાતા હ ।

આશાતનાપારાશ્વિક સાધુ જઘન્ય સે ૭ માસ તરુ ઔર ઉત્કર્ષ સે તારહ માસ
તરુ ગચ્છ સે વહિષ્કૃત રહતા હ । પ્રતિસેવનાપારાશ્વિક સાધુ જઘન્ય સે એક વર્ષ ઔર
ઉત્કર્ષ સે તારહ વર્ષ ગચ્છ સે વહિષ્કૃત રહતા હૈ । ડસકા વિસ્તૃત વર્ણન અન્યત્ર દેરના
ચાહિયે । (સે ત પાયચ્છિત્તે) યે દમ પ્રકાર કે પ્રાયશ્ચિત્ત હૈ ॥ સૂ. ૩૦ ॥

(સે કિં ત વિણે) વિનય કા કયા સ્વરૂપ હૈ (વિણે સત્તવિદ્દે
પણ્ણત્તે) વિનય સાત પ્રકાર કા હૈ । જો અટ્ટત્રિધ કર્મો કો દૂર કરતા હૈ, વહ વિનય હૈ ।

માથી ઠાઢેલા છતા પણ જેના મનમા ‘હું ગચ્છથી બહિષ્કાર પામેલો છું’
એ અશુભ લાવ અણુમાત્ર પણ ન હોય, એ પ્રકારના શુભોવાળો જ સાધુ
પારાશ્વિક પ્રાયશ્ચિત્તનો અધિકારી છે જે સાધુ એ શુભોથી રહિત છે તેનાથી
પારાશ્વિકાઈ પ્રાયશ્ચિત્ત યોગ્ય અપરાધ થઈ ગયો હોય તો તેને મૂલાર્ધ પ્રાય-
શ્ચિત્ત જ અપાય છે આશાતનાપારાશ્વિક સાધુ જઘન્યથી છ માસ સુધી
અને ઉત્કર્ષથી બાર માસ સુધી ગચ્છથી બહિષ્કૃત રહે છે પ્રતિસેવના
પારાશ્વિક સાધુ જઘન્યથી એક વર્ષ અને ઉત્કર્ષથી બાર વર્ષ સુધી ગચ્છથી
બહિષ્કૃત રહે છે તેનું વિસ્તૃત વર્ણન બીજેથી ભેદ લેવું ભેદ એ (સે ત
પાયચ્છિત્તે) આ દશ પ્રકારના પ્રાયશ્ચિત્ત છે (સૂ. ૩૦)

(સે કિં ત વિણે) વિનય તપનું સ્વરૂપ શું છે? ઉત્તર—(વિણે સત્તવિદ્દે પણ્ણત્તે) તે સાત

યસ્તુ સાધુ કર્મદોષાત્ પારાશ્વિકાપત્તિયોગ્યાત્ ઉઝ્ઘટમપરાધપદ પ્રાપ્ત, સ યદિ ભદ્રક 'પુનરેવ ન કરિષ્યામી'—તિ વ્યવસિતસ્તદ્વા સ તપ પારાશ્વિક—અર્થાત્ તપ સમારાધન-તત્પર પારાશ્વિક ક્રિયતે । તસ્ય તપ કરગયોગ્યતા યથા ભવતિ તદુચ્યતે—વજ્રરુપમનારાચ સહનન, વજ્રકુડચસમાન વીર્ય, સાગરવદગમ્भीરતા, મેરુવદ્ધીરતા, આગમનાન—જઘન્યેન નવમ-પૂર્વાન્તર્ગતમાચારાલ્ય તૃતીય વસ્તુ, ઉત્કર્ષતો દશમપૂર્વ મપૂર્ણ, તચ સૂત્રતોડ્યતથ્ચ યદિ પરિચિત ભવતિ । એતૈ સહનનાદિભિ સમ્પન્ન, તથા સિંહવિક્રીડિતાદિતપ કર્મભાવિત, ઇન્દ્રિય-કષાયાણા નિપ્રદે સમર્થ, પ્રવચનરહસ્યાર્થનાનસમ્પન્નથ્ચ, તથા ગચ્છાન્નિ સારિતસ્યાપિ યસ્ય

નહીં છીના જાતા હૈ । વિષયદુષ્ટ સે ભિન્ન જો ક્રપાયદુષ્ટ, પ્રમત્ત ઓર અન્યોડન્યનુર્વાળ હૈ, યે ત્રીન નિયમત લિંગપારાશ્વિક ક્રિયે જાતે હૈ, અર્થાત્ ઇનકા સાધુવેષ ળે લિયા જાતા હૈ ।

જિસ દુષ્કર્મ સે સાધુ પારાશ્વિક હોતા હૈ, ઉસ દુષ્કર્મ કે કારણ જો સાધુ ઉત્કૃષ્ટ અપરાધી હો ગયા હો, વહ સાધુ યદિ ભદ્રક હો ઓર વહ એસા નિયમ કરે કિ “મૈ અવ ફિર કમી મી એસા નહીં કરૂંગા ” તવ વહ સાધુ તપ પારાશ્વિક ક્રિયા જાતા હૈ, અર્થાત્ ઉસસે પારાશ્વિક તપ કરાયા જાતા હૈ । પારાશ્વિક તપ કરને કી યોગ્યતા જૈસે હોતી હૈ સો કહતે હૈ—જો સાધુ વજ્ર-રુપમ નારાચ-મહનનવાલા હો, વજ્ર કી મોત કે સમાન દઢ જિસકા વીર્ય=પરા ક્રમ હો, સમુદ્ર કે સમાન જિસમેં ગામ્ભાર્ય હો, મેરુ કે સમાન જિસમેં ધીરતા હો, તથા જો આગમ કો જાનને વાલા હો અર્થાત્ જઘન્ય સે નવમપૂર્વાન્તર્ગત આચારાલ્ય તૃતીય વસ્તુ કો, ઉત્કૃષ્ટ સે સમ્પૂર્ણ દશમ પૂર્વ કો સૂત્ર સે ઓર અર્થ સે જાનને વાલા હો, સિંહવિક્રીડિત આદિ તપ કર ચુકા હો, ઇન્દ્રિય ઓર ક્રપાયો કે નિપ્રદ કરને મે સમર્થ હો, પ્રવચન કે ગૂઢાર્થ કો જાનને વાલા હો, ગચ્છ સે નિકાલે જાને પર મા જિસકે મનમે ‘મૈ ગચ્છ સે નિકાલ

જે દુષ્કર્મથી સાધુ પારાશ્વિક થાય છે તે દુષ્કર્મના કારણે જે સાધુ ઉત્કૃષ્ટ અપરાધી થયો હોય તે સાધુ જે પ્રકૃતિભદ્રક હોય અને જે તે એવી પ્રતિજ્ઞા કરે કે ‘હું હવે ફરીને ઠઠી આવું નહિ ઠરૂં’ તો તે સાધુ તપ પારાશ્વિક કરાય છે, અર્થાત્ તેની પાસે પારાશ્વિક તપ કરાવવામા આવે છે પારાશ્વિક તપ કરવાની યોગ્યતા એવી હોય તે ઠહે છે—જે સાધુ વજ્રરુપમનારાચ સહનનવાળા હોય, વજ્રની ભીતના જેવા દઢ જેતુ વીર્ય—પરાક્રમ હોય, સમુદ્રની જેમ જેનામા ગાભીર્ય હોય, મેરુની પેઠે જેનામા ધીરતા હોય, તથા જે આગમને જાણવાવાળા હોય અર્થાત્ જઘન્યથી નવમપૂર્વગત આચારાલ્ય ત્રીજી વસ્તુને, ઉત્કૃષ્ટથી સપૂર્ણ દશમ પૂર્વને સૂત્રથી તથા અર્થથી જાણનારા હોય, સિંહવિક્રીડિત આદિ તપ કરી ચૂકયા હોય, ઇન્દ્રિય અને કાષાયોના નિગ્રહ કરવામા સમર્થ હોય, પ્રવચનના ગૂઢાર્થને જાણવાવાળા હોય, ગચ્છ

સે કિ તં વિણે ? વિણે સત્તવિહે પળ્ણત્તે, ત જહા-

૧. ગચ્છાનિ સાગ્ગિતોઽસ્મીલ્લગ્ગુભો ભાવ સ્થનપત્તેઽપિ ન વિચતે સ એવિયગુણસમ્પન્ન પારાચ્છિક પ્રાયશ્ચિત્ત કર્તુમર્હતિ । યસ્ત્વેતદગુણરહિતસ્તસ્ય પાગાચ્છિકાપત્તિ પ્રાપ્તસ્ય મૂલમેવ ધત્ત ભવતિ ।

આશાતનાપારાચ્છિકો જઘન્યેન પળ્ણમામાન્, ઉત્કર્ષતશ્ચ દ્વાદશ મામાન્ ભવતિ, एतावत् - ૧. ઇચ્છાનિર્ઘૂઠ (નિષ્કાગિત) સ્તિશ્ચતિ । પ્રતિસેવનાપારાચ્છિકો જઘન્યેન મનસરમુત્કર્ષતો દ્વાદશ વર્ષાણિ નિર્ઘૂઠ આસ્તે । વિસ્તરસ્તુ-અયત્ર દ્રષ્ટવ્ય । ‘સે ત પાયચ્છિત્તે’ તદેત-પ્રાયશ્ચિત્તમ્ ।

‘સે કિં ત વિણે’ અથ કોઽસૌ વિનય / વિનય કિંસ્વરૂપ ઇતિ પ્રશ્ન । ઉત્તરમાહ-‘વિણે’ વિનય - વિનયતિ-અપનયતિ અટ્ટવિધ કર્માણાતિ વિનય = અમ્બુધાનવન્દન-

ગયા હૈં’ યહ અશુભ ભાવ અણુમાત્ર મા ન હો, ઇસ પ્રકાર કે ગુણોં સે યુક્ત હાં સાધુ પારા-ચ્છિક પ્રાયશ્ચિત્ત કા અધિકારી હૈ । જો સાધુ ઇન ગુણોં સે રહિત હૈ, ઊસસ પારાચ્છિકાહ પ્રાયશ્ચિત્ત યોગ્ય અપરાધ હો ગયા હૈ, ઊમકો મૂલાહ પ્રાયશ્ચિત્ત હી નિયા જાતા હૈ ।

આશાતનાપારાચ્છિક સાધુ જઘન્ય સે ૭ માસ તક ઓર ઉત્કર્ષ સે ચારહ માસ તક ગચ્છ સે વહિષ્કૃત રહતા હૈ । પ્રતિસેવનાપારાચ્છિક સાધુ જઘન્ય સે એક વર્ષ ઓર ઉત્કર્ષ સે ચારહ વર્ષ ગચ્છ સે વહિષ્કૃત રહતા હૈ । ઇસકા વિસ્તૃત વર્ણન અન્યત્ર દેવના ચાહિયે । (સે ત પાયચ્છિત્તે) યે દસ પ્રકાર કે પ્રાયશ્ચિત્ત હૈ ॥ સુ. ૩૦ ॥

(સે કિં ત વિણે) વિનય કા કયા સ્વરૂપ હૈ (વિણે સત્તવિહે પળ્ણત્તે) વિનય સાત પ્રકાર કા હૈ । જો અટ્ટવિધ કર્મોં કો દૂર કરતા હૈ, વહ વિનય હૈ ।

માથી ઠાઢેલા છતા પણ જેના મનમા ‘હું ગચ્છથી અહિષ્કાર પામેલો છું’ એ અશુભ ભાવ આણુમાત્ર પણ ન હોય, એ પ્રદારના શુભોવાણો જ સાધુ પારાચ્છિક પ્રાયશ્ચિત્તનો અધિકારી છે જે સાધુ એ શુભોથી રહિત છે તેનાથી પારાચ્છિકાહ પ્રાયશ્ચિત્ત યોગ્ય અપરાધ થઈ ગયો હોય તો તેને મૂલાહ પ્રાય-શ્ચિત્ત જ અપાય છે આશાતનાપારાચ્છિક સાધુ જઘન્યથી છ માસ સુધી અને ઉત્કર્ષથી બાર માસ સુધી ગચ્છથી અહિષ્કૃત રહે છે પ્રતિસેવના પારાચ્છિક સાધુ જઘન્યથી એક વર્ષ અને ઉત્કર્ષથી બાર વર્ષ સુધી ગચ્છથી અહિષ્કૃત રહે છે તેનું વિસ્તૃત વર્ણન બીજેથી બેઈ લેવું બેઈએ (સે ત-પાયચ્છિત્તે) આ દશ પ્રદારના પ્રાયશ્ચિત્ત છે (સુ. ૩૦)

(સે કિં ત વિણે) વિનય તપનું સ્વરૂપ શું છે? ઉત્તર-(વિણે સત્તવિહે પળ્ણત્તે) તે માત્ર

યસ્તુ સાધુ કર્મતેષાત્ પારાશ્વિકાપત્તિયોગ્યાત્ ઽગ્રામપરાધપ્ત્વ પ્રાપ્ત, સ યત્તિ ભદ્રક 'પુનરેવ ન કરિષ્યામી'—તિ વ્યવસિતસ્તદ્વા સ તપ પારાશ્વિક—અર્થાત્ તપ સમારાધન તત્પર પારાશ્વિક ક્રિયતે। તત્સ્ય તપ કાગ્રયોગ્યતા યથા ભવતિ તદુચ્યતે—વજ્રરૂપમનારાચ સહનન, વજ્રકુડચસમાન વીર્ય, સાગરવદગમ્भीરતા, મેરુવદ્ધીરતા, આગમનાન—જઘન્યેન નવમ-પૂર્વાન્તર્ગતમાચારાલ્ય તૃતીય વસ્તુ, ઉત્કર્ષતો દશમપૂર્વ મપૂર્ણ, તચ સૂન્તોડ્યતશ્ચ યદિ પરિચિત ભવતિ। એતૈ સહનનાદિભિ સમ્પન્ન, તથા સિંહચિક્રીડિતાદિતપ કર્મભાવિત, ઇન્દ્રિય-કપાયાણા નિગ્રહે સમર્થ, પ્રવચનરહસ્યાર્થજ્ઞાનસમ્પન્નશ્ચ, તથા ગચ્છન્નિ સારિતસ્યાપિ યસ્ય

નહીં છીના જાતા હૈ। વિષયદુષ્ટ સે મિત્ર જો કપાયદુષ્ટ, પ્રમત્ત ઔર અન્યોડન્યકુર્વાળ હૈ, યે ત્રીન નિયમત લિખ્તપારાશ્વિક ક્રિયે જાતે હૈ, અર્થાત્ ઇનકા સાધુવેપ લે લિયા જાતા હૈ।

જિસ દુષ્કર્મ સે સાધુ પારાશ્વિક હોતા હૈ, ડસ દુષ્કર્મ કૈ કારણ જો સાધુ ઉત્કૃષ્ટ અપરાધી હો ગયા હો, વહ સાધુ યદિ ભદ્રક હો ઔર વહ ંસા નિયમ કોરે કિ “મૈ અવ ફિર કમી મી ંસા નહીં કરૂંગા” તત્ર વહ સાધુ તપ પારાશ્વિક ક્રિયા જાતા હૈ, અર્થાત્ ડસસે પારાશ્વિક તપ કરાયા જાતા હૈ। પારાશ્વિક તપ કરને કી યોગ્યતા જૈસે હોતી હૈ સો કહતે હૈ—જો સાધુ વજ્ર-રૂપમ-નારાચ-મહનનવાળા હો, વજ્ર કી મીત કૈ સમાન દદ્ધ જિસકા વીર્ય=પરા-ક્રમ હો, સમુદ્ર કૈ સમાન જિસમે ગામ્ભાર્ય હો, મેરુ કૈ સમાન જિસમે ધીરતા હો, તથા જો આગમ કો જાનને વાળા હો અર્થાત્ જઘન્ય સે નવમપૂર્વાન્તર્ગત આચારાલ્ય તૃતીય વસ્તુ કો, ઉત્કૃષ્ટ સે સમ્પૂર્ણ દશમ પૂર્વ કો સૂત્ર સે ઔર અર્થ સે જાનને વાળા હો, સિંહચિક્રીડિત આદિ તપ કર ચુકા હો, ઇન્દ્રિય ઔર કપાયો કૈ નિગ્રહ કરને મે સમર્થ હો, પ્રવચન કૈ ગૂઢાર્થ કો જાનને વાળા હો, ગચ્છ સે નિકાલે જાને પર મા જિસકે મનમે ‘મૈ ગચ્છ સે નિકાલા

જે દુષ્કર્મથી સાધુ પારાશ્વિક થાય છે તે દુષ્કર્મના કારણે જે સાધુ ઉત્કૃષ્ટ અપરાધી થયો હોય તે સાધુ જે પ્રકૃતિભદ્રક હોય અને જે તે એવી પ્રતિજ્ઞા કરે કે ‘હું હવે ફરીને કદી આવું નહિ કર’ તે સાધુ તપ પારાશ્વિક કરાય છે, અર્થાત્ તેની પાને પારાશ્વિક તપ કરાવવામા આવે છે પારાશ્વિક તપ કરવાની યોગ્યતા કેવી હોય તે જહે છે—જે સાધુ વજ્રરૂપમનારાચ સહનનવાળા હોય, વજ્રની ભીતના જેવા દદ્ધ જેતુ વીર્ય=પરાક્રમ હોય, સમુદ્રની જેમ જેનામા ગાભીર્ય હોય, મેરુની પેઠે જેનામા ધીરતા હોય, તથા જે આગમને ભણવાવાળા હોય અર્થાત્ જઘન્યથી નવમપૂર્વગત આચારાલ્ય ત્રીણ વસ્તુને, ઉત્કૃષ્ટથી સપૂર્ણ દશમ પૂર્વને સૂત્રથી તથા અર્થથી ભણનારા હોય, સિંહચિક્રીડિત આદિ તપ કરી ચૂકયા હોય, ઇન્દ્રિય અને કાપાયોના નિગ્રહ કરવામા સમર્થ હોય, પ્રવચનના ગૂઢાર્થને ભણવાવાળા હોય, ગચ્છ

મળપજ્જગાણવિણ ૪, કેવલગાણવિણ ૫ । મેં કિં ત દસણ-
વિણ ? દસણવિણ દુવિદ્ધે પળણ્ણે ત જહા-સુસ્સૂસણાવિણ ૧,
અળગ્ગાસાયણાવિણ ૨ । સે કિં ત સુસ્સૂમણાવિણ ? સુસ્સૂ-

વિણ' શ્રુતજ્ઞાનવિનય, 'ઓદ્દિગાણવિણ' અવિજ્ઞાનવિનય 'મળપજ્જગાણ-
વિણ' મન પર્યયજ્ઞાનવિનય, 'કેવલગાણવિણ' કવચજ્ઞાનવિનય । અથ તર્જનવિનય
પૃચ્છતિ—'મેં કિં ત દસણવિણ' અથ કોડમૌ દર્શનવિનય 'દસણવિણ' તર્જન
વિનય—તર્જનમોત્તીયથયાત્તિજનિતસ્તત્ત્વદ્વાનરૂપ આમપરિણામો તર્જન, તમમ્બ ૩૧ વિનય
તર્જનવિનય, મ 'દુવિદ્ધે પળણ્ણે' દ્વિવિધ પ્રજ્ઞમ, દેવિય દર્શયતિ—'ત જહા નથથા-
'સુમ્મસણાવિણ' શુશ્રૂષણાવિનય—વિવિધમામીયેન ગુરુદિ સેવન શુશ્રૂષણા, તદ્દૂષો
વિનય । 'અળગ્ગાસાયણાવિણ' અનયાગાતનાવિનય—'અતિ=જ્ઞાત, આય =
મમ્યક્ત્યાતિલામ—અન્યાય, તમ્ય ગાતના=વ્યસના—અયાગાતના, તન્નિપેધરૂપો વિનયોડનયા-
ગાતનાવિનય, ગુરુદિગ્ગર્ગવાત્તિનિગ્ગણમ્ । પુષ્પોત્તગદિત્વાસિદ્ધિ ।

ગાણવિણ, ઓદ્દિગાણવિણ મળપજ્જગાણવિણ કેવલગાણવિણ) અભિનિગોધિ-
જ્ઞાનવિ, શ્રુતજ્ઞાનવિનય, અવિજ્ઞાનવિનય, મન પર્યયજ્ઞાનવિનય, ણવ કવચજ્ઞાનવિનય ।
(સે કિં ત દસણવિણ) તર્જનવિનય કિત્તે પ્રકાર કા હૈ ? (દસણવિણ
દુવિદ્ધે પળણ્ણે) દર્શનવિનય દો પ્રકાર કા હૈ । (ત જહા) વે પ્રકાર યે હૈ—(સુમ્મસણા
વિણ અળગ્ગાસાયણાવિણ) પહેલ—શુશ્રૂષાવિનય—ગુરુ આદિ કે સમાપ રહ કર વિવિ-
ધવેક સેવા કરના । દૂસરા—અનયાગાતનાવિનય—સમ્યક્વાત્તિક કે લામ કો જો નટ પતા
હૈ રહ અયાગાતના હૈ, ટસકા નિપેધરૂપ જો વિનય હૈ રહ અનયાગાતનાવિનય હૈ । ગુરુ
આત્તિક અવર્ગનાદ કો ત્તર કરના—નિગ્ગણ કરના, ટસકા નામ અનયાગાતનાવિનય હૈ ।

મળપજ્જગાણવિણ, કેવલગાણવિણ) ૧ આભિનિગોધિજ્ઞાનવિનય, ૨ શ્રુતજ્ઞાન
વિનય, ૩ અવધિજ્ઞાનવિનય, ૪ મન પર્યયજ્ઞાનવિનય, ૫ કેવલજ્ઞાનવિનય
પ્રશ્ન—(સે કિં ત દસણવિણ) દર્શનવિનય ડેટલા પ્રકારનો છે ? ઉત્તર—(દસણ
વિણ દુવિદ્ધે પળણ્ણે) દર્શનવિનય બે પ્રકારનો છે, (ત જહા) તે આ પ્રકાર
છે—(સુમ્મસણાવિણ અળગ્ગાસાયણાવિણ) પહેલો—શુશ્રૂષાવિનય—ગુરુ આદિની
પાને ઝહીને વિધિપૂર્વક સેવા કરવી, બીજો અનત્યાગાતનાવિનય—અમ્યક્ત્વ
આદિના લાભનો જે નાશ છે તે અત્યાગાતના છે, તેનો નિપેધરૂપ જે
વિનય છે તે અનત્યાગાતનાવિનય છે ગુરુ આદિના અવલુલાદને દ્વં કવ્વે—તેનુ
નિવાળુ કરવ તેનુ નામ અનત્યાગાતનાવિનય છે પ્રશ્ન—(સે કિં ત સુમ્મસણા

જાણવિણ ૧, દસણવિણ ૨, ચરિત્તવિણ ૩, મણવિણ ૪, વયવિણ ૫, કાયવિણ ૬, લોગોવ્યારવિણ ૭ । સે કિં ત જાણવિણ ? જાણવિણ પંચવિહે પળ્લણ્ણે, ત જહા- આભિણિ વોહિયજાણવિણ ૧, સુયજાણવિણ ૨, ઓહિજાણવિણ ૩,

મક્ર્યાપિરૂપ, સ 'સત્તવિહે પળ્લણ્ણે' સપત્તિ પ્રજ્ઞ । 'ત જહા' તથા-૧-'જાણવિણ' જ્ઞાનવિનય, ૨-'દસણવિણ' દર્શનવિનય, ૩-'ચરિત્તવિણ' ચારિત્રવિનય, ૪ 'મણવિણ' મનોવિનય, ૫-'વયવિણ' વચ્ચવિનય, ૬ 'કાયવિણ' કાયવિનય, ૭-'લોગોવ્યારવિણ' લોકોપચારવિનય । એ સપત્તિઓપિ વિનય ક્રમેણ સ્વરૂપતો મેઢતથ નિરૂપ્યતે-'સે કિં ત જાણવિણ' અથ કોડસૌ જ્ઞાનવિનય ? ઉત્તરમાદ-'જાણવિણ' જ્ઞાનવિનય 'પચવિહે પળ્લણ્ણે' પચ્ચત્તિ પ્રજ્ઞ, 'ત જહા' તથા-તત્ત્વચ્ચત્તિ દર્શયતિ-'આભિણિવોહિયજાણવિણ' આભિણિવોધિરૂપાનવિનય, 'સુયજાણ-

યહ વિનય ગુરુ આદિ કે આને પર રહે હો જાના, તથા વદના, શુશ્રૂષા, ભક્તિ આદિ કરના, ઇસ રૂપ સે યાજ્ઞોં મે પ્રતિપાદિત ક્રિયા ગયા હૈ । (ત જહા) વિનય કે સાત પ્રકાર યે હૈ-(જાણવિણ, દસણવિણ, ચરિત્તવિણ, મણવિણ, વયવિણ, કાયવિણ, લોગોવ્યારવિણ) જ્ઞાનવિનય, દર્શનવિનય, ચારિત્રવિનય, મનોવિનય, વચ્ચવિનય, કાયવિનય, ઓર લોકોપચારવિનય । અત્ર યથાક્રમ ઇન્કે સ્વરૂપ ઓર મેદોં કા વર્ણન સૂત્રકાર કરતે હૈ-(સે કિં ત જાણવિણ) વહ જ્ઞાનવિનય ક્યા હૈ ? અર્થાત્ જિસમે જ્ઞાન કા વિનય ક્રિયા જાતા હૈ એસા વહ જ્ઞાનવિનય કિતને પ્રકાર કા હૈ, (જાણવિણ પચવિહે પળ્લણ્ણે) જ્ઞાનવિનય પાચ પ્રકાર કા કહા હૈ । (ત જહા) વે પાચ પ્રકાર યે હૈ-(આભિણિવોહિયજાણવિણ, સુય-

પ્રકારના ૭ જે આઠ જાતના ઢોંને દર દરે છે તે વિનય છે આ વિનય તપ, શુરુ આદિ પધારતા ઉભા થઈ જવું, તથા વદના શુશ્રૂષા આદિ કરવા, એ રૂપે શાસ્ત્રોમા પ્રતિપાદન થયું છે (ત જહા) વિનય તપના તે સાત પ્રકાર આ છે-(જાણવિણ દસણવિણ ચરિત્તવિણ મણવિણ વયવિણ કાયવિણ લોગોવ્યારવિણ) ૧ જ્ઞાનવિનય, ૨ દર્શનવિનય, ૩ ચારિત્રવિનય, ૪ મનોવિનય, ૫ વચ્ચવિનય, ૬ કાયવિનય, અને ૭ લોકોપચારવિનય હવે તેનું ક્રમવાર સ્વરૂપ તથા પ્રકારોનું વર્ણન સૂત્રકાર કરે છે-(સે કિં ત જાણવિણ) તે જ્ઞાનવિનય શું છે ? ; અર્થાત્ જેમા જ્ઞાનનો વિનય ડરાય છે એવો તે જ્ઞાનવિનય કેટલા પ્રકારનો છે ? (જાણવિણ પચવિહે પળ્લણ્ણે) જ્ઞાનવિનય પાચ પ્રકારનો કેટલો છે (ત જહા) તે પાચ પ્રકાર આ છે-(આભિણિવોહિયજાણવિણ, સુયજાણવિણ, ઓહિજાણવિણ,

સ્સ અણુગચ્છણયા ૮, ઠિયસ્મ પજ્જુવાસણયા ૯, ગચ્છંતસ્સ પહિ-
સસાહણયા ૧૦, સે ત સુસ્મસણાવિણે । સે કિં ત અણચ્ચાસાય-
ણાવિણે ? અણચ્ચાસાયણાવિણે પળયાલીસવિદ્દે પળ્લણ્ણે, તં જહા-
અરહંતાણં અણચ્ચાસાયણયા ૧, અરહતપળ્ણત્તસ્સ ધમ્મસ્સ અણ-

‘અજલિપ્પગદ્દે ઇ વા’ અજલિપ્પગદ્દે ઇતિ વા-અજલિપ્પગદ્દે=ગુમ્મુમે અજ્જલોકર-
ણમ્ । ૭। ‘એતસ્સ અણુગચ્છણયા’ આગત્તોડુગમનતા-ગુપ્પાત્તિકમ આયાત્ત પ્રતિ મ્મુસે
ગમનમ્ । ૮। ‘ઠિયસ્સ પજ્જુવાસણયા’ સ્થિતમ્ય પર્યુપામનતા-ઉપવિદ્ધસ્ય ગુપ્પાદિરિચ્છાનુ-
કૂલ્લસેવા । ૯। ‘ગચ્છંતસ્સ પહિસસાહણયા’ ગચ્છંત પ્રતિ-માધનતા=ગચ્છંતો ગુપ્પાદિ
પચ્છાદ ગમનગીઝ્ઠા । ૧૦। ‘સે ત સુસ્મસણાવિણે’ સ પ્પ શુશ્રૂષણાવિનય । અનત્યાગા-
તના વૃદ્ધિ-‘સે કિં ત અણચ્ચાસાયણાવિણે’ અથ કોડમો અનત્યાગાતનાવિનય ।
‘અણચ્ચાસાયણાવિણે’ અનત્યાગાતનાવિનય - ‘પળયાલીસવિદ્દે પળ્લણ્ણે’ પદ્મચ વારિ-
ગદ્ધિ પ્રનમ । ‘ત જહા’ તથા-‘અરહંતાણ અણચ્ચાસાયણયા’ અરહંતામનયાગાતના-
ત્તિકાં કા સવિધિ વત્તના કર્ણા (૬) । (અજલિપ્પગદ્દે ઇ વા) ગુરુ કે સન્મુસ નાં દાય
જોડના (૭) । (એતસ્સ અણુગચ્છણયા) ગુપ્પાત્તિક આ રહે હાં તો અને મમુસ જાના
(૮) । (ઠિયસ્સ પજ્જુવાસણયા) જન વે વેદે હાં તો અને ઉચ્છાનુકૂલ્લ સેવા કરના
(૯) । (ગચ્છંતસ્સ પહિસસાહણયા) જન વે જાન લ્યે તો અને પાંડે ૨ ચરના (૧૦) ।
(સે ત સુસ્મસણાવિણે) યહ સપ્પ શુશ્રૂષણાવિનય હૈ । (સે કિં ત અણચ્ચાસાયણાવિ-
ણે) અનત્યાગાતનાવિનય કિત્તને પ્રકાર કા હૈ । (અણચ્ચાસાયણાવિણે પળયા-
લીસવિદ્દે પળ્લણ્ણે) અનત્યાગાતનાવિનય પેસાલીસ પ્રકાર કા હૈ, (ત જહા) વે પ્રકાર
યે હૈ-(અરહંતાણ અણચ્ચાસાયણયા) અરહંત મગ્ગાન્ કા અર્ણગાન્ આત્તિ નહીં કરના (૧),

એ ઇ વા) યથાવિધિ વદના ઠરવી એ કૃત્તિડમ છે, અથાત્ શુરુ આદિદોની સવિધિ
વદના ઠરવી (૬) (અજલિપ્પગદ્દે ઇ વા) શુરુની આમે ણ ૭ે હાથ બેડવા (૭)
(એતસ્સ અણુગચ્છણયા) શુરુ આદિ પધારતા હોય ત્યારે તેમની સામે ૪૫ (૮)
(ઠિયસ્સ પજ્જુવાસણયા) બ્યારે તેઓ બેઠા હોય ત્યારે તેમની ધ્વજાને અનુદ્ધ
સેવા ઠરવી (૯) (ગચ્છંતસ્સ પહિસસાહણયા) બ્યારે તેઓ જવા લાગે ત્યારે તેમની
પાછળ પાછળ ચાલે (૧૦) (સે ત સુસ્મસણાવિણે) એ બધા શુશ્રૂષણાવિનય છે
પ્રશ્ન-(સે કિં ત અણચ્ચાસાયણાવિણે) અનત્યાગાતનાવિનય વેડલા પ્રકારનો છે ?
ઉત્તર-(અણચ્ચાસાયણાવિણે પળયાલીસવિદ્દે પળ્લણ્ણે) અનત્યાગાતના વિનય પિસતા-
લીસ પ્રકારનો છે, (ત જહા) તે પ્રકાર આ છે-(અરહંતાણ અણચ્ચાસાયણયા) અર્હંત

સળાવિળા અળેગવિઢે પળ્ણત્તે, ત જહા-અબ્બુદ્દાળે ડ વા ૧,
આસળાભિગ્ગહે ડ વા ૨, આસળપ્પદાળે ડ વા ૩, સક્કારે ડ વા ૪,
સમ્માળે ડ વા ૫, કિઙ્કમ્મે ડ વા ૬, અજલિપ્પગ્ગહે ડ વા ૭, ઇંત-

‘સે ફિં ત સુસૂસળાવિળા’ અથ કોડસી શુશ્રૂષળાવિનય :- ‘સુસૂસળાવિળા’
શુશ્રૂષળાવિનય ‘અળેગવિઢે પળ્ણત્તે’ અનેકપિઢ પ્રજ્ઞમ - ‘ત જહા’ તથા - ‘અબ્બુદ્દાળે ડ વા’
અબ્બુદ્ધાનમિતિ વા, ‘ટત્તિ’ ‘વા’ ઇતિ પન્નદ્વય વાક્યાલક્ષણે, પ્વમપ્રેડપિ વો ‘યમ્’ । અબ્બુદ્ધાનમ્-
આચાર્યદિરાગતસ્ય અભિમુરમ્-નધાનમ્ અબ્બુદ્ધાન-વિનયાર્હસ્ય ઢર્શનાદેવાડસનયાગ । ૧ ।
‘આસળાભિગ્ગહે ડ વા’ આસળાભિગ્રહ ઇતિ વા, આસળાભિગ્રહ -ગુરોર્દિર્યત્ર યત્રોપવેષ્ટમિચ્છતિ
તત્ર તત્રાડસનપ્રાપ્તમ્ । ૨ । ‘આસળપ્પદાળે ડ વા’ આસળપ્રદાન મિતિ વા, ગુરો સમાગતે સતિ
આસનદાનમ્ । ૩ । ‘સક્કારે ડ વા’ સત્કાર ઇતિ વા-વિનયાર્હસ્ય ગુવાદિ વન્દનાદિનાડસરકરણ-
સત્કાર । ૪ । ‘સમાળે ડ વા’ સમ્માન ઇતિ વા, સમાનો વા-ગુવાદિ આહારવજ્રાદિપ્રગસ્ત-
વસ્તુના સમાનનમ્ । ૫ । ‘કિઙ્કમ્મે ડ વા’ કૃત્તિકર્મ ઇતિ વા-કૃત્તિકર્મ=યથાવિધિ વન્દનમ્ । ૬ ।

(સે ફિં ત સુસૂસળાવિળા) શુશ્રૂષળાવિનય કિત્તને પ્રકાર કા-હૈ ? (સુસૂસળાવિળા અળે
ગવિઢે પળ્ણત્તે) શુશ્રૂષળાવિનય અનેક પ્રકાર કા હે, (ત જહા) જૈસે (અબ્બુદ્દાળે ડ વા) આયે
હુણ આચાર્ય આદિ કે આને પર રહે હોના । વિનય કે યોગ્ય સાધુજન કો દેખતે હી આસન કા
પરિત્યાગ કરના (૧) । (આસળાભિગ્ગહે ડ વા) ગુરોદિક જહા ૨ વૈઠના ચાહે વહા ૨ આસન
લેકર ઉપસ્થિત રહના, અથવા આસન પહુંચના (૨) । (આસળપ્પદાળે ડ વા) ગુરુકે આને પર
આસન પ્રદાન કરના (૩) (સક્કારે ડ વા) વિનયયોગ્ય ગુરોદિક કા વન્દના આદિ દ્વારા સત્કાર
કરના (૪) । (સમાળે ડ વા) ગુરોદિકો કા આહાર, વજ્રાદિક પ્રગસ્તવસ્તુઓ દ્વારા સમાન
કરના (૫) । (કિઙ્કમ્મે ડ વા) યથાવિધિ વન્દના કરના યહ કૃત્તિકર્મ હૈ, અર્થાત્-ગુરો-

વિળા) શુશ્રૂષળાવિનય કેટલા પ્રકારનો છે ? (સુસૂસળાવિળા
અળેગવિઢે પળ્ણત્તે) શુશ્રૂષળાવિનય અનેક પ્રકારનો છે, (ત જહા) જેમ કે- (અબ્બુ
દ્દાળે ડ વા) અહીં “ડ” “વા” એ જે શબ્દો વાક્યાલક્ષણે વપરાયા છે પદો
દેલા આચાર્ય આદિની સામે જણ, વિનયને યોગ્ય સાધુજનોને જોતા જ આસનનો
પરિત્યાગ કરવો (૧) (આસળાભિગ્ગહે ડ વા) શુરુ આદિજ જ્યા જ્યા બેસવા આહો
ત્યા ત્યા આસન લઈને હાજર રહેવું, અથવા આસન પહોંચ્યાહવું (૨) (આસળપ્પ
દાળે ડ વા) શુરુ આવે ત્યારે આસન પ્રદાન કરવું (૩) (સક્કારે ડ વા) વિનય યોગ્ય
શુરુ આદિકનો વહના આદિ દ્વારા સત્કાર કરવો (૪) (સમાળે ડ વા) શુરુ
આદિકનું આહાર-વજ્રાદિક પ્રગસ્ત વસ્તુઓથી સન્માન કરવું (૫) (કિઙ્ક

૧૨, ઓહિણાણસ્સ ૧૩, મળપજ્જવણાણસ્સ ૧૪, કેવલણાણસ્સ ૧૫, એસિં ચેવ ભત્તિવહુમાણે ૨૦, એસિં ચેવ વળ્ણસજ્જલણયા ૪૫ સે ત અળ્ણાસાયણાવિણે । સે કિં ત ચરિત્તવિણે ?

‘ઓહિણાણસ્સ’ અવધિજ્ઞાનસ્ય ૧૨૩। ‘મળપજ્જવણાણસ્સ’ મન પર્યવજ્ઞાનસ્ય ૧૨૪। ‘કેવલણાણસ્સ’ કેવલજ્ઞાનસ્ય ૧૨૫। ‘એસિં ચેવ ભત્તિવહુમાણે’ ણ્તેપાસ્યેવ ભક્તિવહુમાનમ્—મક્તિયુક્ત વહુમાનમ્ ‘અરહતાણ’ ટ્યારમ્ય ‘કેવલણાણસ્સ’ ઇતિ—પર્યવજ્ઞાનમનયાગાતનતા પશ્ચન્નવિધા, પુનરેતપામેવ અર્હતાદાના ભક્તિવહુમાનયોગે ત્રિગદ્વિધચમ્ । પુન—‘એસિં ચેવ વળ્ણસજ્જલણયા’ ણ્તેપામેવ વર્ણમ્ વલ્નતા=સદ્ભૂતગુણોક્તાર્તનતા, અત્રેદ વોધ્યમ્—અનયાગાતનાવિનયો હિ પશ્ચચ્ચારિંગદ્વિધ પ્રોક્ત, તત્ર—અર્હતાદિવિનયા પશ્ચદશ, અર્હતાન્નિભક્તિવહુમાનાનિ પશ્ચદશ, અર્હતાદાના વર્ણમ્-વલ્નતાન્ચ પશ્ચદશ, તદ્વિત્યમનયાગાતનાવિનય પશ્ચચ્ચારિંગદ્વિધ ઇતિ । ઉપનિહરન્નાહ—‘સે ત અળ્ણાસાયણાવિણે’ સ એપોડ નયાગાતનાવિનય । ઇતિ । ‘સે કિં ત ચરિત્તવિણે ?’ અથ કોસૌ ચારિત્ર-

(૧૨), (ઓહિણાણસ્સ) અવધિજ્ઞાન કા (૧૩), (મળપજ્જવણાણસ્સ) મન પર્યવજ્ઞાન કા (૧૪) ઓર (કેવલણાણસ્સ) કેવલજ્ઞાન કા અવર્ણગ્રાહ નહા કરના (૧૫) । (એસિં ચેવ ભત્તિવહુમાણે) તથા ઇત્તીં પન્દ્રહ મેના કા ભક્તિપૂર્વક વહુમાન કરના । ઇસ પ્રકાર ઇન પન્દ્રહ ભેદો કો ભક્તિવહુમાન ક માથ દ્વિગુણિત કરને સે તાસ ભેદ હો જાતે હૈ । પુન (એસિં ચેવ વળ્ણસજ્જલણયા) ઇત્થા ક સદ્ભૂત ગુણો કા ઉક્તાર્તન કરના । ઇસ તરહ તાસ મં પન્દ્રહ વર્ણમ્-વલ્નતા મિલને સે પૈતાલાસ ભેદ અનયાગાતનાવિનય કે હોતે હૈ । ઇસ પ્રકાર (સે ત અળ્ણાસાયણાવિણે) યહ સત્ર અનયાગાતનાવિનય હૈ । પ્રશ્ન—(સે કિં ત ચરિત્તવિણે) ચારિત્રવિનય કિતને પ્રકાર કા હ ? ઉત્તર—(ચરિત્ત-

(૧૨), (ઓહિણાણસ્સ) અવધિજ્ઞાનનો (૧૩), (મળપજ્જવણાણસ્સ) મન પર્યવજ્ઞાનનો (૧૪), અને (કેવલણાણસ્સ) કેવલજ્ઞાનનો અવર્ણવાદ ન બોલવો (૧૫) (એસિં ચેવ ભત્તિવહુમાણે) તથા આજ પદર પ્રકારના ભક્તિપૂર્વક વહુમાન કરવા એ પ્રકારે પદર પ્રકારના ભક્તિવહુમાનની સાથે બમણા કરવાથી ત્રીસ પ્રકાર થઈ જાય છે વળી (એસિં ચેવ વળ્ણસજ્જલણયા) તેમના સદ્ભૂત ગુણોનું ઉક્તાર્તન કરવું એ રીતે ત્રીસ મા પદર વર્ણમ્-વલ્નતા મેળવવાથી પિસતાલીસ પ્રકાર અનયાગાતનાવિનયના થાય છે (સે ત અળ્ણાસાયણાવિણે) આ પ્રકારે એ બધા અનયાગાતનાવિનય છે પ્રશ્ન—(સે કિં ત ચરિત્તવિણે) ચારિત્રવિનય—કેટલા પ્રકારનો છે ? ઉત્તર—(ચરિત્તવિણે પચ્ચિહે પળ્ણત્તે) ચારિત્રવિનય પાચ પ્રકારનો

चासायणया २, आयरियाणं अणचासायणया ३, एवं उवज्झा-
याण ४, थेराणं ५, कुलस्स ६, गणस्स ७, सघस्म ८, किरि-
याणं ९, संभोगस्स १०, आभिणिजोहियणाणस्स ११, सुयणाणस्स

अर्हद्भगवतामवर्णयान्निवारणम् । १। 'अरहतपणत्तस्स धम्मस्स अणचासायणया'
अर्हत्प्रजप्तस्य धर्मस्य अन्त्यागातनता—सर्वजकृतधर्मस्याऽऽर्णयान्निवारणम् । २। 'आय-
रियाण अणचासायणया' आचार्याणामन-यागातनता । ३। एवम्—'उवज्झायाण' उपाध्या-
यानाम् । ४। 'थेराण' स्थविराणाम् । ५। 'कुलस्स' कुलस्य—एकाचार्यसन्ततिरूपस्य समानाऽऽ-
चारसाधुसमूहस्य । ६। 'गणस्स' गणस्य—परस्परसापेक्षाऽनेककुलसाधुसमुदायस्य । ७। 'सघस्स'
सघस्य—सम्यग्दर्शनादियुक्तसाधुसाध्वीश्रावकश्रानिकारूपस्य । ८। 'किरियाण' क्रियाणाम्—ईर्या-
पथिकादानाम् । ९। 'संभोगस्स' सम्भोगस्य—सम्=एकत्र भोगो=भोजन—भोग—समानसामा-
चारी तथा साधूना परस्परमुप-यादिदानमहणमन्यवहारस्तस्य, एकसामाचारिकताया इत्यर्थः । १०।
'आभिणिजोहियणाणस्स' अभिनिजोधिकज्ञानस्य । ११। 'सुयणाणस्स' श्रुतज्ञानस्य । १२।

(अरहतपणत्तस्स धम्मस्स अणचासायणया) अर्हत् भगवान् द्वारा प्रजप्त धर्मका
अवर्णवाद आदि नहीं करना (२), (आयरियाण अणचासायणया) आचार्य महाराज का
अवर्णवाद नही करना (३), इसी तरह (उवज्झायाण) उपाध्याय का (४), (थेराण)
स्थविरों का (५), (कुलस्स) एक आचार्य के मन्ततिरूप समान आचार वाले साधुओं
के समूह का (६), (गणस्स) परस्पर सापक्ष अनेककुलवाले साधुसमुदाय का (७), (सघ-
स्म) सम्यग्दर्शन आदि से युक्त साधु, साध्वी, श्रावक, श्रानिकारूप सघ का (८), (किरियाण)
ईर्यापथिक जाति क्रियाओं का (९), (संभोगस्स) भोग—एकसामाचारिकता का (१०),
(आभिणिजोहियणाणस्स) अभिनिजोधिक ज्ञान का (११), (सुयणाणस्स) श्रुतज्ञान का

लगवानेने अवर्णवाद न होलये (१), (अरहतपणत्तस्स धम्मस्स अणचासा-
यणया) अर्हत् लगवान द्वारा प्रजप्त धर्मने अवर्णवाद न होलये (२), (आयारि-
याण अणचासायणया) आचार्य महाराजने अवर्णवाद न होलये (३), अरीते
(उवज्झायाण) उपाध्यायने (४), (थेराण) स्थविराने (५), (कुलस्स) एक आचा-
र्यने मन्ततिरूप समान आचारवाला साधुओंने समूहने (६), (गणस्स) परस्पर
सापेक्ष अनेक कुलवाला साधुसमुदायने (७), (सघस्स) सम्यग्दर्शन आदिथी
युक्त साधु—साध्वी—श्रावक—श्रानिकारूप सघने (८), (किरियाण) ईर्यापथिक
आदि क्रियाओंने (९), (संभोगस्स) भोग—एकसामाचारिकताने (१०),
(आभिणिजोहियणाणस्स) आभिनिजोधिक ज्ञानने (११), (सुयणाणस्स) श्रुतज्ञानने

છેદોવદ્વાવણિયચરિત્તવિણ ૨, પરિહારવિસુદ્ધિચરિત્તવિણ ૩, સુદુમસપરાયચરિત્તવિણ ૪, અહમ્સ્વાયચરિત્તવિણ ૫, સે તં

નય ૧૨। ‘છેદોવદ્વાવણિયચરિત્તવિણ’ છેદોવસ્થાપનીયચાગ્રિવિનય — છેદન = પૂર્વપયાય-
છેદન ઉપસ્થાયતે = આરોગતે યન્મહાત્તનજ્ઞગ ચાગ્રિ તચ્છનોપસ્થાપનાયમ્, તચ્ચ તચ્ચા
ગ્રિ ચ, તમસ્વયા વિનય ૧૨। ‘પરિહારવિસુદ્ધિચરિત્તવિણ’ પરિહારવિસુદ્ધિ-
ચારિત્રવિનય — પરિહરગ — પરિહારસ્તપાવિગપ, તન કર્મનિર્જગરૂપા વિશુદ્ધિર્યસ્મિન્ ચારિત્રે
તપરિહારવિસુદ્ધિ, તાદૃશ ચાગ્રિ, તસમ્વયા વિનય ૧૩। ‘સુદુમસપરાયચરિત્તવિણ’
સૂક્ષ્મનપરાયચાગ્રિવિનય — સમ્યર્થેનિ નમાગ્મનનતિ સમ્પરાય = કપાયોદય, સૂક્ષ્મો લોભાગ્મન-
શેષ સમ્પરાયો યત્ર તમૂક્ષમસમ્પરાય, તદ્રૂપ યચ્ચાગ્રિ, તસમ્વયા વિનય, ૧૪। ‘અહ-
મ્સ્વાયચરિત્તવિણ’ યથાયાતચારિત્રવિનય — યાથાતથ્યેનાઽભિવિધિના ચ યદાહ્યાત

કર પુન મહાત્તનો કા જિસમ આગેપણ ક્રિયા જાતા હે વહ છેદોવસ્થાપનાયચારિત્ર હે ।
હસ ચારિત્રમયધી જો વિનય હેવહ છેદોવસ્થાપનીયચારિત્રવિનય હે ૨। “પરિહરણ પરિહાર ”
પરિહરગ અયાત્ ગચ્છ કા પરિત્યાગ કરન કા નામ પરિહાર હે, યહ પરિહાર એક પ્રકાર કા
નિશેષ તપ હે । હસે કમી કો નિર્જરારૂપ વિશુદ્ધિ જિસ ચારિત્ર મ હોતા હે હસકા નામ
પરિહારવિસુદ્ધિચારિત્ર હે, હસ ચારિત્રમયધી જો વિનય હે વહ પરિહારવિસુદ્ધિચાગ્રિવિનય
હ ૩। ‘સપરાય’ શબ્દ કા અર્થ કપાય હે, ક્યા કિ હસાકે વગ મ હોકર જાય હસાર મે
પરિભ્રમગ ક્રિયા કરતા હે । જિસ ચારિત્ર મ સૂક્ષ્મ લોભ કે અગ કા સદ્ભાવ પાયા જાતા હે
વહ સૂક્ષ્મનપરાયચારિત્ર હે । હસ ચારિત્ર કે વિનય કરને કા નામ સૂક્ષ્મનપરાયચારિત્રવિનય
હે ૪। તાર્થકર પ્રમુ ને જિસ યથાર્થતા એવ અભિવિધિ કે અનુસાર ચાગ્રિ કા પ્રતિપાદન ક્રિયા

આમાયિઠ ચારિત્રનો જે વિનય તે આમાયિઠચારિત્રવિનય છે પૂર્વ દીક્ષા-
પર્યાનતુ છેદન ડગી કૃત્રિને મહાત્તનો જેમા આગેપણુ ડરાય છે તે છેદોવ-
સ્થાપનીયચારિત્ર છે આ ચારિત્રમયધી જે વિનય છે તે છેદોવસ્થાપનીય-
ચાગ્રિવિનય છે “પરિહરણ પરિહાર,” પરિહરણુ અર્થાત્ ગચ્છનો પરિત્યાગ
ડરવાનુ નામ પરિહાર છે, આ પરિહાર એક પ્રકારનુ વિશેષ તપ છે તેનાથી
ઢોળીની નિર્જરારૂપ વિશુદ્ધિ જે ચારિત્રમા થાય છે તેનુ નામ પરિહારવિસુદ્ધિ
ચારિત્ર છે આ ચારિત્રમયધી જે વિનય છે તે પરિહારવિસુદ્ધિચારિત્રવિનય
છે ‘સપરાય’ શબ્દનો અર્થ કપાય છે, હેમજે જોને જ વશ થઈને છવ મ નારમા
પરિભ્રમણુ ડયા ઢરે છે જે ચારિત્રમા સૂક્ષ્મલોભના અશનો સદ્ભાવ મળે છે તે
સૂક્ષ્મનપરાયચારિત્ર છે આ ચારિત્રના વિનયનુ નામ સૂક્ષ્મનપરાયચારિત્રવિનય

ચરિત્તવિણે પચવિહે પળળત્તે, ત જહા—સામાઙ્યચરિત્તવિણે ૧,

વિનય ?—અનકજ મસમિતાઽટ્ટપિત્તકર્મસમયરય ક્ષયાય ચરણ ચારિત્ર—સર્વવિરતિરૂપમ્, તત્સમ્બન્ધી વિનયચારિત્રવિનય, સ કતિવિધ ‘, ઇતિ પ્રશ્ન, ઉત્તરમાહ—‘ચરિત્તવિણે પચ-વિહે પળળત્તે’ ચાગ્રિવિનય પદ્યત્રિપ્ર પ્રનપ ‘ત જહા’ તથા—‘સામાઙ્યચરિત્તવિણે’ સામાયિકચારિત્રવિનય—સર્વજીવેષુ રાગદ્વેષપરિહિતો ભાવ સમ, તસ્ય સમસ્ય=પ્રતિક્ષણમ-પૂર્વાપૂર્વકર્મનિર્જરાહેતુભૂતાયા વિશુદ્ધેગયા લાભ સમાય, સ એવ સામાયિકમ્—સાવધયોગ-વિરતિરૂપમ્, વિનયાદિત્વાત્ સ્વાર્થે ઠઠ્ઠ, તદ્રૂપ ચારિત્ર, તસ્ય વિનય—સામાયિકચારિત્રવિ-

વિણે પચવિહે પળળત્તે) અનેક જન્મ મ ઉપાર્જિત આઠ પ્રકાર કે કર્મો કે ક્ષય કે લિયે જો આચરણ ક્રિયા જાય વટ સર્વવિરતિરૂપ ચારિત્ર હૈ । ઇસ ચારિત્ર કા વિનય કરના સો ચારિત્રવિનય હૈ । વહ પાંચ પ્રકાર કા હૈ । (ત જહા) વે પ્રકાર ચે હૈ (સામા-ઙ્યચરિત્તવિણે છેદોવદ્વાગ્નિયચરિત્તવિણે પરિહારવિશુદ્ધિચરિત્તવિણે સુદુમ સપરાયચરિત્તવિણે અદ્વચ્ચાયચરિત્તવિણે) સામાયિકરૂપ ચારિત્ર કા વિનય, છેદો-પસ્થાપનીયચારિત્ર કા વિનય, પરિહારવિશુદ્ધિચારિત્ર કા વિનય, સૂક્ષ્મસમ્પરાયચારિત્ર કા વિનય, એવ યથાહ્યાતચારિત્ર કા વિનય । સમસ્ત જાતો મે રાગ એવ દ્વેષ કી પરિણતિ કા પરિહાર કરના ઇસ્કા નામ “સમ” હૈ । પ્રતિક્ષણ અપૂર્વ અપૂર્વ કર્મનિર્જરા કે કારણ ઇસ સમરૂપ વિશુદ્ધિ કા આય=લાભ હોના ઇસ્કા નામ ‘સમાય’ હૈ । “સમાય” હી સામાયિક હૈ । યહ સામાયિક સર્વસાવધયોગવિરતિરૂપ હૈ । ઇસ પ્રકાર ઇસ સર્વસાવધયોગવિરતિરૂપ સામાયિકચારિત્ર કા જો વિનય હૈ વહ સામાયિકચારિત્રવિનય હૈ ૧ । પૂર્વદીક્ષાપર્યાય કા છેદન

છે અનેક જન્મમા ઉપાર્જિત આઠ પ્રકારના કર્મોના ક્ષયને માટે જે આચરણ કરાય છે તે સર્વવિરતિરૂપ ચારિત્ર છે (ત જહા) તે પ્રકાર આ છે—(સામાઙ્ય ચરિત્તવિણે છેદોવદ્વાગ્નિયચરિત્તવિણે પરિહારવિશુદ્ધિચરિત્તવિણે, સુદુમસપરાય ચરિત્તવિણે, અદ્વચ્ચાયચરિત્તવિણે) સામાયિકરૂપચારિત્રનો વિનય, છેદો પસ્થાપનીયચારિત્રનો વિનય, પરિહારવિશુદ્ધિચારિત્રનો વિનય, સૂક્ષ્મસપરાયચારિત્રનો વિનય, તેમ જ યથાહ્યાતચારિત્રનો વિનય સમસ્ત જીવોમા રાગ તેમજ દ્વેષની પરિણતિનો પરિહાર (ત્યાગ) કરવો તેનું નામ ‘સમ’ છે પ્રતિક્ષણે અપૂર્વ અપૂર્વ કર્મનિર્જરાના કારણભૂત આ સમરૂપ વિશુદ્ધિનો લાભ થવો તેનું નામ “આય” છે સમ અને આય એ બંને પદોને મેળવવાથી ‘સમાય’ એવું પદ બની જાય છે સમાય એ જ સામાયિક છે આ સામાયિક સર્વસાવધયોગવિરતિરૂપ છે આ પ્રકારે આ સર્વસાવધયોગવિરતિરૂપ

सकिरिए २, सकक्से ३ कडुए ४, णिट्टुरे ५, फरुसे ६, अण्हयकरे ७, छेयकरे ८, भेयकरे ९, परितावणकरे १०, उद्वणकरे ११, भूओवघाइए १२, तहप्पगारं मणो णो पहारेज्जा, से त अप्पस-

य मणे' यच्च मन - 'सायजे' मावध-सपापम् । १। 'सकिरिए' सक्रियम्=प्राणातिपाताधार-
म्भक्रियायुक्तम् । २। 'सकक्से' सकर्कश्यम्=कर्कशतासहितम् । ३। 'कडुए' कटुकम्-
त्वस्य परस्य च कटुकरसवद् उद्वेजकम् । ४। 'णिट्टुरे' निष्ठुर-द्व्यारहितम् । ५। 'फरुसे'
परुष-कठोरम् । ६। 'अण्हयकरे' आस्रवकम्=आस्रवकारी । ७। 'छेयकरे' छेदकम्=
मयममाधिप्रिनागकम् । ८। 'भेयकरे' भेत्तकम्=समाधिबिघातकम् । ९। 'परितावणकरे'
परितापनकरम्=प्राणिना सन्तापजनकम् । १०। 'उद्वणकरे' उपद्रवणकरम्=प्राणान्तरुष्टकारकम्
। ११। 'भूओवघाइए' भूतोपघातिकम्=भूतानां=प्राणिनामुपघातो हिंसा, सोऽस्याऽस्तीति भूतोप-
घातिकम् । १२॥ 'तहप्पगार मणो णो पहारेज्जा' तथाप्रकार=तादृश मनो नो प्रधारेयेत्
=नो प्रवर्तयेत्-असयमक्रियासु मनो नोदीरयेत् । 'से त अप्पसत्थमणविणए' स एषोऽ-
प्रशस्तमनोविनय । 'से किं त पसत्थमणविणए' अथ कोऽसौ प्रशस्तमनोविनय :-

अण्हयकरे ७, छेयकरे ८, भेयकरे ९, परितावणकरे १०, उद्वणकरे ११, भूओ-
वघाइए १२)-जो मन सावध-पापसहित हो १, सक्रिय-प्राणातिपातादिक आरम्भक्रिया-
युक्त हो २, सकर्कश-प्रेमभाव से रहित हो ३, कटुक-अपने तथा पर के लिये कटुकरस के
समान उद्वेजक हो ४, निष्ठुर-द्व्यारहित हो ५, परुष-कठोर हो ६, आस्रवकर-आस्रवकारी
हो ७, छेदकर-मयमरूपसमाधि का विवसरु हो ८, भेदकर-समाधिबिघातक हो ९, परिताप-
नकर-प्राणियों को सन्ताप का जनक हो १०, उपद्रवणकर-उपद्रव का कर्त्ता हो ११, एव भूतो-
पघातिक-प्राणियोंका प्राणहर्त्ता हो १२, वह मन अप्रशस्त है । (तहप्पगार मणो णो पहारेज्जा)
ऐसे मन को असयम क्रियाओं में प्रवृत्त नहीं करना । (से त अप्पसत्थमणविणए) वह
अप्रशस्तमनोविनय है । (से किं त पसत्थमणविणए) प्रशस्तमनोविनय क्या है ? उत्तर-

जो मन सावध-पापसहित होय, सक्रिय-प्राणातिपातादिक आरम्भक्रियायुक्त
होय, प्रेमभावशी रहित होय, पोताना तथा पारका भाटे कडवा रसनी पेठे उपद्रव-
जनक होय, निष्ठुर-द्व्यारहित होय, परुष-कठोर होय, आस्रवकारी होय, सयम-
रूप समाधिना विष्व सक्त होय, शरीरादिकन्तु खेदक होय, प्राणिज्योने सन्तापजनक
होय, उपद्रव जनक होय, तेम ज प्राणिज्योनु प्राणु लेनारु होय ते मन अप्रशस्त
हो (तहप्पगार मणो णो पहारेज्जा) जेवा मनने असयम क्रियाज्योभा प्रवृत्त न करवु,
से त अप्पसत्थमणविणए ते अप्रशस्तमनोविनय छे प्रश्न-(से किं त पसत्थमणविणए)

ચરિત્તવિણે । સે કિં ત મળવિણે ? મળવિણે દુવિહે પળ્લત્તે,
ત જહા-પસત્થમળવિણે ૧, અપ્પસત્થમળવિણે ૨ । સે કિં ત
અપ્પસત્થમળવિણે ? અપ્પસત્થમળવિણે-જે ય મળે સાવજે ૧,

તીર્થકરૈ કથિતમરુપાય ચારિત્રમિતિ તત્ યથાખ્યાતચારિત્ર, તસ્ય કપાયરહિતચારિત્રસ્ય
વિનય ૧૫ । ‘સે ત ચરિત્તવિણે’ સ એષ ચારિત્રવિનય । ‘સે કિં ત મળવિણે’
અથ કોઽસૌ મનોવિનય ? ઉત્તરમાહ-‘મળવિણે’-મનોવિનય-મન્યત ચિન્યતેઽનનતિ
મન, તત્સમ્પન્નધી વિનય, ‘દુવિહે પળ્લત્તે’ દ્વિવિધ પ્રવ્રત્ત, ‘ત જહા’ તથા-‘પસત્થમળ-
વિણે’ પ્રશસ્તમનોવિનય-પ્રશસ્તમ્-અપરહિત મનોઽત્ત કરણ, તસ્ય વિનય ૧૧ ।
‘અપ્પસત્થમળવિણે’ અપ્રશસ્તમનોવિનય-અપ્રશસ્તમનસો વિનય ૧૨ । ‘સે કિં ત અપ્પ
સત્થમળવિણે’ અથ કોઽસૌ અપ્રશસ્તમનોવિનય ? ઉત્તરમાહ-‘અપ્પસત્થમળવિણે-જે

હૈ, ઇસ રૂપ કે ચારિત્ર કા નામ યથાખ્યાતચારિત્ર હૈ । ઇસ ચારિત્ર કા વિનય કરના સો
યથાખ્યાતચારિત્રવિનય હૈ ૫ । (સે ત ચરિત્તવિણે) યહ સન ચારિત્રવિનય હૈ । પ્રશ્ન-
(સે કિં ત મળવિણે) મન કા વિનય કિતને પ્રકાર કા હૈ ? ઉત્તર-(મળવિણે
દુવિહે પળ્લત્તે) મનોવિનય દો પ્રકાર કા કહા ગયા હૈ, (ત જહા) જૈસે-(પસત્થમળવિણે)
પ્રશસ્ત મન કા વિનય-પાપરહિત મન કો અપનાના પ્રશસ્તમનોવિનય હૈ । (અપ્પસત્થ
મળવિણે) અપ્રશસ્ત મન કા વિનય કરના સો અપ્રશસ્તમનોવિનય હૈ । પ્રશ્ન-(સે કિં
ત અપ્પસત્થમળવિણે) અપ્રશસ્તમનોવિનય ક્યા હૈ ? ઉત્તર-(અપ્પસત્થમળવિણે જે
ય મળે સાવજે ૧, સકિરિયે ૨, સરુક્કસે ૩, કહુયે ૪, ણિદુરે ૫, ફરુસે ૬,

છે તીર્થ કર પ્રભુએ જે યથાર્થતા તેમજ અભિવિધિના અનુસાર ચારિત્રનું
પ્રતિપાદન કર્યું છે તે રૂપના ચારિત્રનું નામ યથાખ્યાતચારિત્ર છે આ ચારિત્રનો
વિનય કરવો તે યથાખ્યાતચારિત્રવિનય છે (સે ત ચરિત્તવિણે) આ બધા
ચારિત્રવિનય છે

પ્રશ્ન-(સે કિં ત મળવિણે) મનનો વિનય શું છે ? કેટલા પ્રકારનો છે ?

ઉત્તર-(મળવિણે દુવિહે પળ્લત્તે) મનોવિનય બે પ્રકારનો ઠહેલો છે (ત
જહા) જેમ કે-(પસત્થમળવિણે) પ્રશસ્ત મનનો વિનય-પાપરહિત મનને અપનાવવું
તે પ્રશસ્તમનોવિનય છે (અપ્પસત્થમળવિણે) અપ્રશસ્ત મનનો વિનય કરવો તે
અપ્રશસ્તમનોવિનય છે પ્રશ્ન-(સે કિં ત અપ્પસત્થમળવિણે) અપ્રશસ્તમનોવિનય
શું છે ? ઉત્તર-(અપ્પસત્થમળવિણે-જે ય મળે સાવજે, સકિરિયે, સરુક્કસે, કહુયે,
ણિદુરે, ફરુસે, અપ્પહયકરે, છેયકરે, મેયકરે પરિતાવળકરે, વદ્ધવળકરે, મ્હોવોઘાઈયે)

सकिरिए २, सककसे ३, कडुए ४, णिट्टुरे ५, फरुसे ६, अण्हयकरे ७, छेयकरे ८, भेयकरे ९, परितावणकरे १०, उद्ववणकरे ११, भूओवघाइए १२, तहप्पगारं मणो णो पहारेज्जा, से त अप्पस-

य मणे' यच्च मन - 'सावज्जे' सावध-सपापम् । १। 'सकिरिए' सक्रियम्=प्राणातिपाताधार-
म्भक्रियायुक्तम् । २। 'सककसे' सकर्कश्यम्=कर्कशतासहितम् । ३। 'कडुए' कटुकम्-
स्वस्य परस्य च कटुकरसवद् उद्वेजकम् । ४। 'णिट्टुरे' निष्ठुर-दयारहितम् । ५। 'फरुसे'
परुष-कठोरम् । ६। 'अण्हयकरे' आस्रवकरम्=आस्रवकारि । ७। 'छेयकरे' छेदकरम्=
सयमसमाधिभिनाशकम् । ८। 'भेयकरे' भेदकरम्=समाधिविघातकम् । ९। 'परितावणकरे'
परितापनकरम्=प्राणिना स तापजनकम् । १०। 'उद्ववणकरे' उपद्रवणकरम्=प्राणान्तकष्टकारकम्
। ११। 'भूओवघाइए' भूतोपघातिकम्=भूतानां=प्राणिनामुपघातो हिंसा, सोऽस्याऽस्तीति भूतोप-
घातिकम् । १२॥ 'तहप्पगार मणो णो पहारेज्जा' तथाप्रकार=तादृश मनो नो प्रधारयेत्
=नो प्रवर्तयेत्=असयमक्रियासु मनो नोदीरयेत् । 'से त अप्पसत्थमणविणए' स एषोऽ-
प्रशस्तमनोविनय । 'से किं त पसत्थमणविणए' अथ कोऽसौ प्रशस्तमनोविनय :-

अण्हयकरे ७, छेयकरे ८, भेयकरे ९, परितावणकरे १०, उद्ववणकरे ११, भूओ-
वघाइए १२)-जो मन सावध-पापसहित हो १, सक्रिय-प्राणातिपातादिक आरम्भक्रिया-
युक्त हो २, सकर्कश-प्रेमभाव से रहित हो ३, कटुक-अपने तथा पर के लिये कटुकरस के
समान उद्वेजक हो ४, निष्ठुर-दयारहित हो ५, परुष-कठोर हो ६, आस्रवकर-आस्रवकारी
हो ७, छेदकर-सयमरूपसमाधि का विध्वंसक हो ८, भेदकर-समाधिविघातक हो ९, परिताप-
नकर-प्राणिना को सताप का जनक हो १०, उपद्रवणकर-उपद्रव का कर्त्ता हो ११, एवं भूतो-
पघातिक-प्राणिना का प्राणहर्त्ता हो १२, वह मन अप्रशस्त है । (तहप्पगार मणो णो पहारेज्जा)
ऐसे मन को असयम क्रियाओं में प्रवृत्त नहीं करना । (से त अप्पसत्थमणविणए) वह
अप्रशस्तमनोविनय है । (से किं न पसत्थमणविणए) प्रशस्तमनोविनय क्या है ? उत्तर-

जे मन सावध-पापसहित होय, सक्रिय-प्राणातिपातादिक आरम्भक्रियायुक्त
होय, प्रेमभावही रहित होय, पोताना तथा पारका भाटे कडवा रसनी पेठे उपद्रव
जनक होय, निष्ठुर-दयारहित होय, परुष-कठोर होय, आस्रवकारी होय, सयम-
रूप समाधिना विध्वंसक होय, शरीरादिकनु लेदक होय, प्राणिज्जोने सतापजनक
होय, उपद्रव जनक होय, तेम न प्राणिज्जोनु प्राण लेनारु होय ते मन अप्रशस्त
छे (तहप्पगार मणो णो पहारेज्जा) जेवा मनने असयम क्रियाज्जोमा प्रवृत्त न करवु,
से त अप्पसत्थमणविणए ते अप्रशस्तमनोविनय छे प्रश्न-(से किं न पसत्थमणविणए)

ત્થમણવિણે । સે કિં ત પસત્થમણવિણે ? પસત્થમણવિણે-
ત ચેવ પસત્થં ણેયવ્વ । એવં ચેવ વઙ્ગવિણઓવિ એણ્હિં પણ્હિં ચેવ
ણેયવ્વો । સે ત વઙ્ગવિણે ।

‘પસત્થમણવિણે’ પ્રગસ્તમનોવિનય ‘ત ચેવ પસત્થ ણેયવ્વ’ તદેવ પ્રગસ્ત
નેતવ્યમ્=અપ્રગસ્તે યદિગ્ગેણ તદેવ પ્રગસ્તરૂપેગ પરિવર્તનીયમ્, યથા—પ્રાક્ર તત્ર સાઘ
મિત્યુક્ત, અત્ર તુ નિરવધમિતિ વાચ્યમ્ । ઇત્ય સત્રાણિ વિગ્ગેણાણિ પરિવર્તનીયાણિ, તથા સત્તિ
પ્રગસ્તમનોવિનય । ‘એવ ચેવ વઙ્ગવિણઓવિ એણ્હિં પણ્હિં ચેવ ણેયવ્વો’ એવમેવ વાગ્

(પસત્થમણવિણે ત ચેવ પસત્થ ણેયવ્વ) અપ્રગસ્ત મન કે જો વિગ્ગેણ હૈં ઊનકા પ્રગ
સ્તરૂપ મે પરિવર્તન કરને સે પ્રગસ્તમન હોતા હૈં । જૈસે—જો મન નિરવધ—પાપરહિત હો ૧,
અક્રિય—પ્રાણાતિપાતાત્તિક ક્રિયા સે વિરત હો ૨, અઠ્ઠકંશ—પ્રેમસહિત હો ૩, અઠ્ઠકુ-
સ્વપર કા ઉદ્વેગ કરને વાલા નહીં હો ૪, અનિષ્ઠુર—દયાયુક્ત હો ૫, અપરુપ—કોમલ હો ૬,
અનાસવકર—સવરયુક્ત હો ૭, અલેદકર—લેદકર નહીં હો, અર્થાત્ સયમસમાધિ સે યુક્ત હો ૮,
અભેદકર—ભેદકર નહાં હો, અર્થાત્ સમાધિયુક્ત હો ૯, અપરિતાપનકર—પ્રાણિયોં કે લિયે
સતાપકર નહીં હો, અર્થાત્ શાન્તિજનક હો ૧૦, અનુપદ્રવકર—પ્રાણિયોં કા ઉપદ્રવકારી
નહીં હો ૧૧, ઔર અમૂતોપધાતિક—પ્રાણિયોં કા ઉપધાત કરનેવાલા નહીં હો ૧૨ । એસા મન
પ્રગસ્તમન કહા ગયા હૈં । ઇસકા જો વિનય—આદર સો પ્રગસ્તમનોવિનય હૈં । (એવ ચેવ
વઙ્ગવિણઓવિ એણ્હિં પણ્હિં ચેવ ણેયવ્વો) ઇસી પ્રકાર વચન કા વિનય મી પ્રગસ્ત

પ્રશસ્તમનોવિનય યુ છે ? ઉત્તર—(પસત્થમણવિણે—ત ચેવ પસત્થ ણેયવ્વ) અપ્રશસ્ત
મનના જે વિશેષણો છે તેમનું પ્રશસ્ત રૂપમા પરિવર્તન કરવાથી પ્રશસ્ત મન થાય છે
જેમકે—જે મન નિરવધ—પાપરહિત હોય, અક્રિય—પ્રાણાતિપાતાત્તિક ક્રિયાઓથી
વિરત હોય, અઠ્ઠકંશ—પ્રેમસહિત હોય, અઠ્ઠકુ—સ્વપરને ઉદ્વેગ કરવાવાળું ન હોય,
અનિષ્ઠુર—દયાવાળું હોય, અપરુપ—કોમળ હોય, અનાસવકર—સવરવાળું હોય,
અલેદકર—લેદન કરવાવાળું ન હોય અર્થાત્ સયમસમાધિથી યુક્ત હોય,
અભેદકર—ભેદ કરનાર ન હોય, અર્થાત્ સમાધિયુક્ત હોય, અપરિતાપનકર
પ્રાણિઓને માટે સતાપકર ન હોય, અર્થાત્ શાન્તિજનક હોય, અનુપદ્રવકર—
પ્રાણિઓને ઉપદ્રવકારી ન હોય અને અમૂતોપધાતિક—પ્રાણિઓને ઉપધાત
કરનાર ન હોય, એણે મન પ્રશસ્તમન કહેવાય છે તેનો જે વિનય—આદર
તે પ્રશસ્તમનોવિનય છે (એવ ચેવ વઙ્ગવિણઓવિ એણ્હિં પણ્હિં ચેવ ણેયવ્વો) એ જે

विनयोऽप्येत पश्येत् तत्तय - प्रथम प्रशस्ताऽप्रशस्तभेदेन द्विविध विनाय, तत्त पम्
अप्रशस्तवाग्विनये मात्रान्निग्रहगानि देयाणि, प्रशस्तवाग्विनये निरवधादानि विशेष-
और अप्रशस्त भेद से तो प्रकार का है । जो वचन सायध-पापमहित हो, सक्रिय-प्राणा-
तिपातात्तिक का आग्मभक्तिया से युक्त हो, सकर्कश-कर्कशता से युक्त हो, कटुक-स्वपर
को कटुकरस के समान उद्दिग्ग करने वाला हो, निष्ठुर-दयारहित हो, परुष-कठोर हो,
आम्रवकर-आम्रवका उत्पादक हो, उदकर-अयमसमाधि का विनाशक हो, भेदकर-समाधि का
विनाशक हो, परितापनकर-प्राणियों के लिये सतापजनक हो, उपद्रवणकर-प्राणियों के
लिये उपद्रवकारी हो, तथा भूतोपधातिक-प्राणियों की हिंसा करने वाला हो, ऐसा
वचन अप्रशस्तवचन है । इस तरह का वचन नहीं बोलना अप्रशस्तवचनविनय है ।
तथा-जो वचन निरवध-पापरहित हो, अक्रिय-प्राणातिपातादिक क्रिया से विरत हो,
अकर्कश-प्रेमसहित हो, अकटुक-स्वपर के लिये उद्वेगजनक नहीं हो, अनिष्ठुर-दया-
सहित हो, अपरुष-कोमल हो, अनाम्रवकर-मयरयुक्त हो, अच्छेदकर-उदकर नही हो
अर्थात् मयमसमाधि से युक्त हो, अमेदकर-भेदकर नहीं हो, अथात् समाधियुक्त हो,
अपरितापनकर-प्राणियों को सताप देने वाला नहीं हो, अनुपद्रवणकर-प्राणियों के लिये
उपद्रव करने वाला नहीं हो, और अभूतोपधातिक-प्राणियों की हिंसा करने वाला नहीं हो,

प्रकारे वचननो विनय पणु प्रशस्त अने अप्रशस्त बेदे करीने जे प्रकारनो
छे जे वचन सायध-पापमहित होय, सक्रिय-प्राणातिपातादिकनी आरल
क्रियाथी युक्त होय, सकर्कश-कर्कशतावाणु होय, कटुक-स्वपरना कटु (कठवा)
रमनी पेटे उद्दिग्ग करवावाणु होय, निष्ठुर-दयारहित होय, परुष-कठोर होय,
आम्रवकर-आम्रवनु उत्पादक होय, उदकर-अयम समाधितु विनाशक होय,
भेदकर-समाधितु विधातक होय, उपद्रवणकर-प्राणियोंने भाटे उपद्रवकारी
होय, तथा भूतोपधातिक-प्राणियोंनी हिंसा करनारु होय, ऐसे वचन अप्र-
शस्त वचन छे जेवी जतनु वचन जोलवु नहि ते अप्रशस्तवचनविनय
छे तथा जे वचन निरवध-पापरहित होय, अक्रिय-प्राणातिपातादिक क्रियाथी
विरत होय, अकर्कश-प्रेमसहित होय, अकटुक-स्वपरना भाटे उद्वेगजनक
न होय, अनिष्ठुर-दयावाणु होय, अपरुष-कोमल होय, अनाम्रवकर-स्वपर
युक्त होय, अच्छेदकर-उदकर न होय, अर्थात् मयम-समाधियाणु होय,
अभेदकर-भेदकर न होय, अर्थात् समाधियुक्त होय, अपरितापनकर-प्राणि-
ओंने सताप आपनार न होय, अनुपद्रवणकर-प्राणियोंने भाटे उपद्रव करनारु
न होय अने अभूतोपधातिक-प्राणियोंनी हिंसा करवावाणु न होय जेवा

સે કિં તં કાયવિણે?, કાયવિણે દુવિહે પણ્ણત્તે; તં જહા-પસત્થકાયવિણે ૧, અપ્પસત્થકાયવિણે ૨ । સે કિં ત અપ્પસત્થકાયવિણે ? અપ્પસત્થકાયવિણે સત્તવિહે પણ્ણત્તે, તં જહા-અણાઉત્ત ગમણે ૧, અણાઉત્ત ઠાણે ૨, અણાઉત્ત ણાનિ યોજનીયાનિ । ‘સે ત વડ્ઁવિણે’ સ એ વાગ્વિનય ।

કાયવિનય પૃચ્છતિ-‘સે કિં ત કાયવિણે’ અથ કોડમૌ કાયવિનય ? ઉત્તરમાહ-‘કાયવિણે’-કાયવિનય ‘દુવિહે પણ્ણત્તે’ દ્વિવિધ પ્રજ્ઞ, ૧ ‘પસત્થ કાયવિણે’ પ્રશસ્તકાયવિનય, ૨-‘અપ્પસત્થકાયવિણે’ અપ્રશસ્તકાયવિનય । ‘સે કિં ત અપ્પસત્થકાયવિણે’ અથ કોડસૌ અપ્રશસ્તકાયવિનય ? ‘અપ્પસત્થ કાયવિણે’ અપ્રશસ્તકાયવિનય ‘સત્તવિહે પણ્ણત્તે’ સત્તવિ પ્રજ્ઞ । સત્તવિધ્વ દર્શયતિ-‘ત જહા’ તથા-‘અણાઉત્ત ગમણે’ અનાયુક્ત ગમનમ્=એર્યાપથિક્યામતા-વધાનતયા ગમનમ્ । ૧ । ‘અણાઉત્ત ઠાણે’ અનાયુક્ત સ્થાનમ્=ઉપયોગાભાવેન અવસ્થાનમ્

એસે વચન કો પ્રશસ્તવચન કહતે હૈં । એસે વચન કા બોલના સો પ્રશસ્તવચનવિનય હૈ । (સે ત વડ્ઁવિણે) સો યહ પૂર્વોક્ત વચનવિનય હૈ । અ કાયવિનય કયા હૈ ? ઇસ બાત કો શિષ્ય પૂછતા-હૈ (સે કિં ત કાયવિણે) કાયવિનય કયા-કિતને પ્રકાર કા હૈ ? ઉત્તર (કાયવિણે દુવિહે પણ્ણત્તે) કાયવિનય દો પ્રકાર કા હૈ (પસત્થકાયવિણે અપ્પસત્થકાયવિણે) એક પ્રશસ્તકાયવિનય ઓર દૂસરા અપ્રશસ્તકાયવિનય । ‘સે કિં ત અપ્પસત્થકાયવિણે ?’ અપ્રશસ્તકાયવિનય કિતને પ્રકાર કા હૈ ? ‘અપ્પસત્થકાયવિણે સત્તવિહે પણ્ણત્તે’ અપ્રશસ્તકાયવિનય સાત પ્રકાર કા હૈ, (ત જહા) જૈસે-(અણાઉત્ત ગમણે) અનુપયુક્ત ગમન-ર્યાપથ મે વિના ઉપયોગ કે ગમન કરના, (અણાઉત્ત ઠાણે) વિના ઉપયોગ કે સ્થાન હોના, (અણાઉત્ત નિસીયણે)

વચનને પ્રશસ્ત વચન કહે છે એવા વચન બોલવા તે પ્રશસ્તવચનવિનય છે એવે કાયવિનય શું છે ? તે વાત શિષ્ય પૂછે છે-(સે કિં ત કાયવિણે) કાયવિનય શું છે-કેટલા પ્રકારનો છે ? ઉત્તર-(કાયવિણે દુવિહે પણ્ણત્તે) કાયવિનય બે પ્રકારનો છે (પસત્થકાયવિણે અપ્પસત્થકાયવિણે) એક-પ્રશસ્તકાયવિનય અને બીજો-અપ્રશસ્ત કાયવિનય (સે કિં ત અપ્પસત્થકાયવિણે) અપ્રશસ્તકાયવિનય કેટલા પ્રકારનો છે ? (અપ્પસત્થકાયવિણે સત્તવિહે પણ્ણત્તે) અપ્રશસ્તકાયવિનય સાત પ્રકારનો છે, (ત જહા) જેમ કે (અણાઉત્ત ગમણે) અનુપયુક્ત ગમન-ર્યાપથના વિના ઉપયોગનું ગમન કરવું, (અણાઉત્ત ઠાણે) વિના ઉપયોગનું સ્થાન રહેવું (અણાઉત્ત નિસીયણે)

निसीयणे ३, अणाउत्त तुयट्टणे ४, अणाउत्तं उल्लघणे ५. अणाउत्त पल्लघणे ६, अणाउत्तं सत्विन्दियकायजोगजुजणया ७, से त अप्पसत्थकायविणए १। पसत्थकायविणए एव चेव पसत्थ भाणियच्चं। से त पसत्थकायविणए। से तं कायविणए। से किं

।२। 'अणाउत्त निसीयणे' अनायुक्त निष्पन्नम्=अनुपयोगनोपवेगानम् ।३। 'अणाउत्त तुयट्टणे' अनायुक्त त्वग्वर्तनम्=अनपधानतया त्वग्वर्तनम्=मस्तारक पार्थपरिवर्तनम् ।४। 'अणाउत्त उल्लघणे' अनायुक्त मुल्लङ्घनम्=कर्मात्मानामनिरुमणम् ।५। 'अणाउत्तं पल्लघणे' अनायुक्त प्रोल्लङ्घनम्=पुन पुनरुल्लङ्घनम् ।६। 'अणाउत्तं सत्विन्दियकाय-जोगजुजणया' अनायुक्त सर्वेन्द्रियकाययोगयोजनता=सर्वेषामिन्द्रियाणां काययोगस्य च योजनम्=प्रवर्तनम्-असावधानतया सर्वेन्द्रियकाययोगव्यापाणम् ।७। 'से त अप्पसत्थकाय-विणए' स ण्पोऽप्रशस्तकायविनयः । 'से किं त पसत्थकायविणए' अथ कोऽसौ प्रशस्तकायविनयः ? 'पसत्थकायविणए' प्रशस्तकायविनयः—'एव चेव पसत्थ भाणियच्च' एवमेव=अप्रशस्तपदेन प्रशस्तकायविनयो भागतव्य=यथा तत्राना-

विना उपयोग के बैठना, (अणाउत्त तुयट्टणे) विना उपयोग के विस्तर पर करबट बदलना, (अणाउत्त उल्लघणे) विना उपयोग के कीचड़ आदि का लाघना, (अणाउत्त पल्लघणे) विना उपयोग के बार बार कीचड़ आदिका उल्लघन करना । (अणाउत्त सत्विन्दियकायजोगजुजणया) विना उपयोग के समस्त इन्द्रियों की एव काययोग का प्रवृत्ति करना, (से त अप्पसत्थकायविणए) इन सभी अप्रशस्त क्रियाओं से काय को रोकना अप्रशस्तकायविनय है । प्रश्न—(से किं त पसत्थकायविणए) प्रशस्तकायविनय क्या है ? उत्तर—(पसत्थकायविणए एव चेव भाणियच्च से त पसत्थकायविणए) इसी तरह प्रशस्तकायविनय है, अर्थात् अप्रशस्तकायविनय में अनुपयुक्त अग्रस्था से होने वाली गमनादिक्रियाएँ रोकी

विना उपयोगानु भेषु, (अणाउत्त तुयट्टणे) विना उपयोगानु पथाग्नीभा पासा भक्षणा, (अणाउत्त उल्लघणे) विना उपयोगे शीथल वगेरे टपु, (अणाउत्त पल्लघणे) उपयोगवगर बार बार शीथल विगेरेण उल्लघन करेण, (अणाउत्त सत्विन्दियकायजोगजुजणया) विना उपयोगानु समस्त धृष्टियेनी तेभ्य जाययोगानी प्रवृत्ति करी, (से त अप्पसत्थकायविणए) अथ अधी अप्रशस्त क्रियाओदी जायाने रोक्की ते अप्रशस्तकायविनय ते प्रश्न—(से किं त पसत्थकायविणए) प्रशस्तकायविनय शुद्धे ? उत्तर—(पसत्थकायविणए—एव चेव भाणियच्च से त पसत्थकायविणए) प्रशस्तकायविनय आ न गीते हे अथात् अप्रशस्तकायविनयमा अनुपयोगी अथ

ત લોગોવચારવિણે? લોગોવચારવિણે સત્તવિહે પળ્લન્તે, ત જહા-અઘ્માસવત્તિય ૧, પરચ્છદાણુવત્તિય ૨, કજ્જહેઓ ૩, કયપડિકિરિયા ૪, અત્તગવેસણયા ૫, દેસકાલણ્ણયા ૬, સવ્વદ્દેસુ અપ્પહિલોમયા ૭, સે ત લોગોવચારવિણે। સે ત વિણે ॥ સૂ. ૩૦ ॥

યુક્તમુક્તમ્, અત્ર સોપયોગ ગમનાદિક વાચ્યમિત્યર્થ । ‘સે ત પસત્થકાયવિણે’ સ એપ પ્રશસ્તકાયવિનય । ‘સે ત કાયવિણે’ સ એપ કાયવિનય । ‘સે કિં ત લોગોવચારવિણે’ અથ કોઽસૌ લોકોપચારવિનય । લોકાનામુપચરણ લોકોપચાર, તસમ્બન્ધી વિનયો, લોકોપચારવિનય, લોકવ્યવહારસાધકો વિનય इत्यર્થ, ‘લોગોવચારવિણે સત્તવિહે પળ્લન્તે’ લોકોપચારવિનય સત્તવિધ પ્રજમ,—‘ત જહા’ તથા—‘અઘ્માસવત્તિય’ અઘ્માસવત્તિતા=કલાચાર્યાદિસમીપસ્થિતિગીલતા ।૧। ‘પરચ્છદાણુવત્તિય’ પરચ્છદાણુવર્તિતા=પરાભિપ્રાયાનુવર્તનમ્ ।૨। ‘કજ્જહેઓ’ કાર્થદેહો=વિદ્યાપ્રાપ્તિનિમિત્ત—‘શ્રુત

જાતી હૈ ઔર इस प्रशस्तकायविनय में ये सब हा कायमन्धी क्रियाएँ उपयुक्त होकर की जाती हैं । प्रश्न—(सें किं त लोगोवचारविणए) लोकोपचार विनय क्या-कितन प्रकार का है? उत्तर—(लोगोवचारविणए सत्तविहे पण्णत्ते) लोकव्यवहारसाधक यह लोकोपचारविनय सात प्रकार का कहा गया है, (त जहा) वे सात सात प्रकार ये है—(अघ्मासवत्तिय) अभ्यास वर्तिता—कलाचार्य आदि के समीप में स्थितिगालता, अर्थात्—गुरु आदि क निकट रहने का स्वभाव होना, (परच्छदाणुवत्तिया) परच्छदानुवर्तिता—गुरु आदि की आज्ञा के अनुकूल अपनी प्रवृत्ति रखना, (कज्जहेओ) विद्या आदि की प्राप्ति के निमित्त भक्तपान

સ્થાથી થવાવાળી ગમનઆદિક ક્રિયાઓને રોકાય છે અને આ પ્રશસ્તકાયવિનયમાં તે બધી કાયસબધી ક્રિયાઓ ઉપયોગી અવસ્થાથી કરાય છે પ્રશ્ન—(સે કિં ત લોગોવચારવિણે) લોગોપચાર વિનય શું છે—કેટલા પ્રકારનો છે? ઉત્તર—(લોગોવચારવિણે સત્તવિહે પળ્લન્તે) લોકવ્યવહારસાધક આ લોગોપચારવિનય સાત પ્રકારનો કહેલો છે, (ત જહા) તે સાત પ્રકાર આ છે—(અઘ્માસવત્તિય) અભ્યાસવર્તિતા—કલાચાર્યઆદિના સમીપમાં ગ્થિતિરીલતા, અર્થાત્ શુરુ આદિની પાસે રહેવાનો સ્વભાવ હોવો, (પરચ્છદાણુવત્તિયા) પરચ્છદાણુવર્તિતા—શુરુ આદિની આજ્ઞાને અનુકૂળ થોતાની પ્રવૃત્તિ રાખવી, (કજ્જહેઓ) વિદ્યા આદિની પ્રાપ્તિને નિમિત્ત

मूलम्—से किं त वेयावच्चे ? वेयावच्चे दस्सविहे पण्णत्ते,

प्रापितोऽहमेनेन—ति हतो शुश्रूषा । ३ । 'कयपडिकिरिया' कृतप्रतिक्रिया "भक्तान्निपचा-
वृत्ते सति प्रसन्ना गुणो मे श्रुतगणरूपा प्रतिक्रिया—प्रयुपकार करिष्यता"ति बुद्ध्या गुरुणा
शुश्रूषाकरणम् । ४ । 'अत्तगवेसणया' आर्त्तगवेपणता—आर्त्तस्य=दुःखितस्य गवेपणता—औषध-
पयानि पाटितस्योपकार इत्यर्थः । ५ । 'देसकालण्णया' देशकालजता=देशकालोचितार्थ-
सम्पाननम् । ६ । 'सव्वद्वेसु अप्पडिलोमया' मर्जार्थं अप्रतिगेमता=मर्जप्रयोजनेषु
आनुकूल्यम् । 'से त लोमोवयारविणए, से त विणए' म ण्य लोकोपचारविनय,
स एष विनय ॥ सू० ३० ॥

टीका—आम्यतरतपसस्तुतायभूतं वैयावृत्य नाम तप वृत्त्यति—'से किं त
वेयावच्चे' अयं किं तदं वैयावृत्यम् 'साधूनामाहागंपयानिभि माहाय्यकरणं वैयावृत्यम्, तत्
आनि लाकर देना, (कयपडिकिरिया) कृतप्रतिक्रिया—कृत उपकार का ध्यान रखकर
प्रत्युपकार करने का भावना से प्रानियुक्त व्यवहार करना, (अत्तगवेसणया) आर्त्तगवे-
पणता—रोगादि अवस्था से युक्त गुरु महाराज आदि का औषध—मेपन द्वारा उपचार करना,
(देसकालण्णया) देशकालजता—देशकाल क अनुसार प्रवृत्ति करना, (सव्वद्वेसु अप्प-
डिलोमया) सप्त कार्यों में अप्रतिकूलता अर्थात् अनुकूलता रखना । (से त लोमो-
वयारविणए) यह सप्त लोकोपचारविनय है । (से त विणए) इस प्रकार विनय तप
का वर्णन जानना चाहिये ॥ सू० ३० ॥

‘से किं त वेयावच्चे’ ।

सूत्रकार अत्र आभ्यन्तर तप का जो वृत्ताय भेद वैयावृत्य तप है उसका

भान—भान आदि लावी आपसु, (कयपडिकिरिया) कृतप्रतिक्रिया—ठरेला
उपकारने ध्यानभा राखीने प्रत्युपकार ठरेवानी लावनावी प्रीतियुक्त व्यवहार
करवो, (अत्तगवेसणया) आर्त्तगवेपणता—रोगादि अवस्थावाणा शुश्रूषाकरा
आदिना औषध—लेप—थी उपचार करवो, (देसकालण्णया) देशकालजता—देश
कालने अनुसारीने प्रवृत्ति ठरेवी, (सव्वद्वेसु अप्पडिलोमया) अर्थात् कार्योभा
अप्रतिकूलता अर्थात् अनुकूलता राखवी (से त लोमोवयारविणए) अथवा
लोकोपचारविनय ठे (से त विणए) अथवा प्रकार विनय तपसु वर्णन वाणु
लेख्ये (सू ३०)

‘से किं त वेयावच्चे’ इत्यादि

सूत्रकार हवे आभ्यन्तर तपना के ग्रीको लेख वैयावृत्य तप ठे तेनु

ત જહા—આયરિયવેયાવચ્ચે ૧, ઉવજ્ઞાયવેયાવચ્ચે ૨, સેહવેયાવચ્ચે ૩, ગિલાણવેયાવચ્ચે ૪, તવસ્સિવેયાવચ્ચે ૫, થેરવેયાવચ્ચે ૬, સાહમ્મિય-

‘દસધિં પળ્લપ્પે’ દગ્ગમ્મિ પ્રજ્ઞમ્, ત જહા—તથા ‘આયરિયવેયાવચ્ચે’ આચાર્ય વૈયાવૃત્યમ્—આચાર્યસ્ય વેયાવૃત્યમ્=આહારાભિ શુશ્રૂષાકરણમ્ । ૧। ‘ઉવજ્ઞાયવેયાવચ્ચે’ ઉપાધ્યાયવૈયાવૃત્યમ્ । ૨। ‘સેહવેયાવચ્ચે’ શૈભ્યૈયાવૃત્યમ્—તપ્તીશિતો ગ્લાન શૈક્ષ, તસ્ય મયમસાહાર્યદાનમ્ । ૩। ‘ગિલાણવેયાવચ્ચે’ ગ્લાનૈયાવૃત્યમ્—ગ્લાનસ્ય=નસા રુજ્યા વા રિન્નસ્ય વૈયાવૃત્યમ્ । ૪। ‘તવસ્સિવેયાવચ્ચે’ તપસ્વીૈયાવૃત્યમ્=નિરન્તર ચતુર્ભક્તિ કરણગીલસ્ય માસક્ષપણાદિકરણગાત્સ્ય વા વૈયાવૃત્યમ્, ‘થેરવેયાવચ્ચે’ સ્થવિરૈયાવૃત્યમ્—સ્થવિ

વર્ણન કરતે હૈ । ગિપ્પ પૂઠ્ઠા હે-હે ભન્ત ! (સે ફિં ત વેયાવચ્ચે) વૈયાવૃત્ય તપ કયા—ફિતને પ્રકાર કા હે’ ઉત્તર—(વેયાવચ્ચે દસધિં પળ્લપ્પે) યહ વૈયાવૃત્યતપ દસ પ્રકાર કા હૈ । આહાર ઔપધ આદિ દ્વારા સહાયતા કરના વૈયાવૃત્ય હૈ । (ત જહા) ઉસકે વે દસ ભેદ દસ પ્રકાર સે હૈ—(આયરિયવેયાવચ્ચે, ઉવજ્ઞાયવેયાવચ્ચે, સેહવેયાવચ્ચે, ગિલાણવેયાવચ્ચે, તવસ્સિવેયાવચ્ચે, થેરવેયાવચ્ચે, સાહમ્મિયવેયાવચ્ચે, કુલવેયાવચ્ચે, ગણવેયાવચ્ચે, સઘવેયાવચ્ચે, સે ત વેયાવચ્ચે) આચાર્ય મહારાજ કા વૈયાવૃત્ય—આહાર પાની આદિ દ્વારા સેવા કરના, ઉપાયાય કા વૈયાવૃત્ય, શૈક્ષ—નવદોક્ષિત સાધુ કા વૈયાવૃત્ય, ગ્લાન—તપસ્યા સે અથગા રોગ સે ગ્લાન સાધુ કા વૈયાવૃત્ય, તપસ્વી—નિરન્તર ચતુર્થભક્ત આદિ તપસ્યા કરને વાલે અથગા માસક્ષપણાદિ કી તપસ્યા કરનેવાલે તપસ્વા મહારાજ કા વૈયાવૃત્ય, સ્થવિર—જરા સે જજરિત અથવા જ્ઞાન સે વૃદ્ધ સાધુ કા વૈયાવૃત્ય, સાધર્મિક—સમાન

વર્ણન કરે છે ગિપ્પ પૂઠ્ઠા હે-હે ભન્ત ! (સે ફિં ત વેયાવચ્ચે) વૈયાવૃત્ય તપ શુ હે-કેટલા પ્રકારનુ હે ? ઉત્તર—(વેયાવચ્ચે દસધિં પળ્લપ્પે) આ વૈયાવૃત્ય તપ ૧૦ પ્રકારનુ છે આહાર ઔપધ આદિ દ્વારા સહાયતા કરવી તે વૈયાવૃત્ય છે (ત જહા) તેના એ દશ ભેદ આ પ્રકારે છે (આયરિયવેયાવચ્ચે, ઉવજ્ઞાય વેયાવચ્ચે, સેહવેયાવચ્ચે, ગિલાણવેયાવચ્ચે, તવસ્સિવેયાવચ્ચે, થેરવેયાવચ્ચે, સાહ મ્મિયવેયાવચ્ચે, કુલવેયાવચ્ચે, ગણવેયાવચ્ચે, સઘવેયાવચ્ચે, સે ત વેયાવચ્ચે) આચાર્ય મહારાજનુ વૈયાવૃત્ય—આહાર પાણી આદિ દ્વારા સેવા કરવી, ઉપાધ્યાયનુ, વૈયાવૃત્ય, શૈક્ષ—નવદોક્ષિત સાધુનુ વૈયાવૃત્ય, ગ્લાન—તપસ્યાથી અથવા રોગથી ક્લાન્ત (દુર્બળ) સાધુનુ વૈયાવૃત્ય, તપસ્વી—નિરન્તર ચતુર્થભક્ત આદિ તપસ્યા કરવાવાળા અથવા માનક્ષપણુ આદિની તપસ્યા કરવાવાળા તપસ્વી મહારાજનુ વૈયાવૃત્ય, સ્થવિર—વૃદ્ધાવસ્થાથી જર્જરિત અથવા જ્ઞાનથી વૃદ્ધ સાધુનુ વૈયા

वैयावचे ७, कुलवैयावचे ८, गणवैयावचे ९, सधवैयावचे १०,
से तं वैयावचे । से किं त सज्जाए ? सज्जाए पंचविहे पणत्ते,
त जहा-वायणा १, पुच्छणा २ परियट्ठणा ३ अणुप्पेहा ४, धम्म-

स्य=जगज्जीर्णस्य ज्ञानवृद्धस्य वा वैयावृत्यम् । ६। 'साहम्मियवैयावचे' साहर्मिकवैयावृत्यम्-
समानधर्मगा वैयावृत्यम् । ७। 'कुलवैयावचे' कुलवैयावृत्यम्-एकआचार्यसन्ततिरूप कुल, तस्य
वैयावृत्यम् । ८। 'गणवैयावचे' गणवैयावृत्यम्-कुलग्ना समूहो गणो-गच्छस्तस्य वैयावृत्यम्
। ९। 'सधवैयावचे' सधवैयावृत्यम्-गगाना समुदाय सध तस्य वैयावृत्यम् । १०। 'से
तं वैयावचे' तदेतद् वैयावृत्यम् । 'से किं त सज्जाए' अथ क म स्वाध्याय 'स्वाध्याय
किंस्वरूप कनिष्ठि ? इति प्रश्ने-उत्तरमाह-'सज्जाए पंचविहे पणत्ते' स्वाध्याय पञ्चविध
प्रश्न, स्वाध्याय -सु=मुमुक्षु आ=मयाया ज्ञानव्यपगृहिणेण पौरुष्यप्रेमया वा अध्याय =श्रुतस्य
अध्ययन स्वाध्याय । तपश्चमिष्वच दर्शयति-'त जहा' तथथा-'वायणा' वाचना-अध्यापनम्,

धर्मवाला का वैयावृत्य, कुल-एक आचार्य का सन्ततिरूप मुनिजना का वैयावृत्य, गण-कुल-
समूहरूप गच्छ का वैयावृत्य और गग के समूहरूप मयका वैयावृत्य करना सो यह सब
वैयावृत्य तप के भेद हैं । प्रश्न-'से किं त सज्जाए' स्वाध्याय तप क्या-किन्ने प्रकार का
है' उत्तर-(सज्जाए पंचविहे पणत्ते) स्वाध्याय तप पांच प्रकार का है । अकाल-बेला का
परिहार करते हुए अपनी शक्ति के अनुसार श्रुतका अध्यायन करना स्वाध्याय है, उसके वे पांच
प्रकार ये हैं-(वायणा, पुच्छणा, परियट्ठणा, अणुप्पेहा, धम्मकहा) वाचना, प्रच्छन्ना, परिवर्तना,
अनुप्रेषा एव धर्मकहा । (से त सज्जाए) इस प्रकार स्वाध्याय पांच प्रकार का है । आचार्यादिक

वृत्य, आधमि ८-अमानधर्मवाणानु वैयावृत्य, कुण-ओठ आचार्यनी सन्तति उप
मुनिजनानु वैयावृत्य, गण-कुणसमूहउप गच्छनु वैयावृत्य, अने गणुना समूहउप
न धनु वैयावृत्य उरु, ओ गधा वैयावृत्य तपना भेद है प्रश्न-(से किं त सज्जाए)
स्वाध्याय तप शु है-उत्तरा प्रदर्शु है ? उत्तर-(सज्जाए पंचविहे पणत्ते) स्वाध्याय
तप पांच प्रकारनु है अजलवेणानो त्याग करीने पोतानी शक्ति अनुमा
श्रुतनु अध्ययन उरु ते स्वाध्याय है तेना ओ पांच प्रकार आ है-(वायणा,
पुच्छणा, परियट्ठणा, अणुप्पेहा, धम्मकहा) वाचना, प्रच्छन्ना, परिवर्तना, अनु
प्रेषा तेभन धर्मकथा (से त सज्जाए) आ प्रदर्शु स्वाध्याय पांच प्रकारना है
आचार्य आदि पावेथी भूत आदि उरु उरुवा ते 'वाचना' है भूत
आदिने पूरवा ते 'प्रच्छन्ना' है जीभावेला भूतनु विभग्नु न यध नय ते

કહા ૫, સે ત સજ્ઞાણે । સે કિં ત જ્ઞાણે ? જ્ઞાણે ચડવિહે પળ્ણત્તે, તં જહા—અટ્ટજ્ઞાણે ૧, રુદ્ધજ્ઞાણે ૨, ધમ્મજ્ઞાણે ૩, સુક્કજ્ઞાણે ૪ ।

‘પુન્નઠના’ પ્રચ્છના, ૧૨ । ‘પરિવર્તના’ પરિવર્તના=અગતસ્ય સૂત્રસ્ય ‘મા ભૂદ વિસ્મરણ’—મિતિ કર્મનિર્જરાયં પુન પુન કર્મિન્ધિદેકમ્મિન્ પ્રતુનિ અન્તર્મુક્તમાત્રકાલ ચિત્ત સિદ્ધિગ્રાહ્ય ચિત્તન, તપઠન, સૂત્રસ્ય ગુણનમિત્યર્થ ૧૩ । ‘અણુપ્પેહા’ અણુપ્રેક્ષા—મગ્ગવર્ત્યેઽપિ વિસ્મરણ ભવતિ, અત્ત સોઽપિ પરિભાવનીય ટ્વયણુપ્રેક્ષણ—ચિત્તનિકેયર્થ ૧૪ । ‘ધમ્મકથા’ ધર્મકથા—ધર્મસ્ય=શ્રુતરૂપસ્ય યા કથા=ચાર્યા સા ૧૫ । ‘સે ત સજ્ઞાણે’ સ એપ સ્વા યાય । ‘સે કિં ત જ્ઞાણે’ અથ કિં તદ્ યાનમ્ ‘જ્ઞાણે ચડવિહે પળ્ણત્તે’ ધ્યાન ચતુર્વિધ પ્રવ્રત્તમ્, ત જહા—તથા—૧—‘અટ્ટજ્ઞાણે’ આર્ત્તયાનમ્—રૂત=દુ સ, તસ્ય નિમિત્ત, યદ્વા—તત્ર ભગમ્—આર્ત્ત તથ તદ્ ધ્યાનમ્, આર્ત્તસ્ય=દુ સ્વિતસ્ય વા ધ્યાનમ્—આર્ત્તયાનમ્—મનોનામનોનવસ્તુમયોગવિયોગાદિ-નિબંધનચિત્તવૈચર્યરૂપમ્ । તથા ચોક્તમ્—

સે સૂત્રાદિક કા ગ્રહણ કરના ‘વાચના’ હૈ । સૂત્ર આત્મિકા પૂઠના ‘પ્રચ્છના’ હૈ । અગત સૂત્ર કા વિસ્મરણ ન હો જાય, દસ વિચાર સે પુન પુન ઉસકી આદૃત્તિ કરના ‘પરિવર્તના’ હૈ । સૂત્રાર્થ કા પુન પુન ચિત્તન કરના ‘અણુપ્રેક્ષા’ હૈ । તથા ધર્મ કી કથા કરના—‘ધર્મકથા’ હૈ । પ્રશ્ન—(સે કિં ત જ્ઞાણે) ધ્યાનકા કયા સ્વરૂપ હૈ—વહ કિત્તને પ્રકાર હૈ । ઉત્તર—(જ્ઞાણે ચડવિહે પળ્ણત્તે) ધ્યાન કે ચાર પ્રકાર હૈ, (ત જહા) વે ચાર પ્રકાર યે હૈ—(અટ્ટજ્ઞાણે, રુદ્ધજ્ઞાણે, ધમ્મજ્ઞાણે, સુક્કજ્ઞાણે) આર્ત્તયાન, રૌદ્રયાન, ઈર્મયાન, એવ શુક્લધ્યાન । इनमे दु ख के निमित्त अथवा दु ख मे जो ध्यान होता है वह आर्त यान है, मनोज एव अमनोज प्रस्तु के मयोग और वियोग मे जो एक प्रकार की चित्त मे विकलता होती है वह आर्तध्यान है । कहा भी है—

વિચારથી દરી દરીને તેની આવૃત્તિ કરવી તે ‘પરિવર્તના’ છે સૂત્રના અર્થતુ દરી દરીને ચિત્તન કરવું તે ‘અણુપ્રેક્ષા’ છે તથા ધર્મની ડથા કરવી ‘ધર્મ-કથા’ છે પ્રશ્ન—(સે કિં ત જ્ઞાણે) ધ્યાનતુ શુ સ્વરૂપ છે ? તે કેટલા પ્રકારતુ છે ? ઉત્તર (જ્ઞાણે ચડવિહે પળ્ણત્તે) ધ્યાનના ચાર પ્રકાર છે, (ત જહા) તે આ છે—(અટ્ટજ્ઞાણે, રુદ્ધજ્ઞાણે, ધમ્મજ્ઞાણે, સુક્કજ્ઞાણે,) આર્ત્તધ્યાન, રૌદ્રધ્યાન, ધર્મ-ધ્યાન તેમજ શુક્લધ્યાન તેમા દુ ખને નિમિત્તે અથવા દુ ખને સમયે જે ધ્યાન થાય છે તે આર્ત્તધ્યાન છે, મનોજ તેમજ અમનોજ વસ્તુના સંયોગથી તેમજ વિયોગથી જે એક પ્રકારની ચિત્તમા વિકળતા થાય છે તે આર્ત્તધ્યાન છે કહ્યું પણ છે—

રાજ્યોપભોગયનામનગ્રાહનેષુ, સ્વીગન્ધમાલ્યમગિરન્ત્રિભૂષણેષુ ।

ઙ્ઙગ્રામિગપમતિમાત્રમુપૈતિ મોહાદ, ધ્યાન તદાર્તમિતિ સપ્રવદન્તિ તજ્ઞા ॥૧॥

૨-‘સ્તંદ્રાણે’ ગૈરધ્યાન-ગૈરધ્યાનમન ઇતિ સ્તંદ્ર =પ્રાણુપચાતાપિગિગિતો જીવન્તમ્ય

કર્મ ગૈરધ્યાન-હિમાચનિકૂતારૂપ, તદ્વપ્ ધ્યાન ગૈરધ્યાનમ્ । તદુક્તમ્—

મટેન્નૈર્નહનમજ્જનમારણેશ્ચ પન્થપ્રહારમનૈર્વિનિકૃન્તનૈશ્ચ ।

યો યાતિ રાગમુપયાતિ ચ નાનુસ્મ્યા, ધ્યાન તુ રોદ્રમિતિ તત્પ્રવદન્તિ તજ્ઞા ॥૨॥ ઇતિ ।

રાજ્યોપભોગયનામનગ્રાહનેષુ, સ્વાગન્ધમાલ્યમગિરન્ત્રિભૂષણેષુ ।

ઙ્ઙગ્રામિગપમતિમાત્રમુપૈતિ મોહાદ, ધ્યાન તદાર્તમિતિ સપ્રવદન્તિ તજ્ઞા ” ॥ ૧ ઇતિ ॥

રાજ્ય ના ઉપભોગ, પાત્ર આદિ સુકોમલ શય્યા, સુન્દર આમન, ઘોડે હાથી આદિ વાહન, મનોહારિણી શ્રિયાં, ટ્રવ આદિ સુગંધિત વસ્તુએ સુન્દર સુન્દર પુષ્પા ના સુન્ધિત માલાય, તથા મગિરનમય શાભૂષણ, ઇતિ મનો મ મોહ કે નાશ જો મનુષ્ય કી ઉઠટ અભિલાષા હૈ, ઉમ અભિલાષા કો વિન તન ‘આર્ત ધ્યાન’ કહેતે હૈ ॥ ૧ ॥

“રોદયતિ અપરાન્ ઇતિ સ્તંદ્ર ” જો કૃમિને કો રગતા હર સ્તંદ્ર હૈ, અથત્ પ્રાણિયો કી ઉપચાત આદિ ક્રિયા મ ન્યગા જો જીવ હૈ વર સ્તંદ્ર હૈ, સ્તંદ્ર કા જો કર્મ વહ ગૈર હૈ । ઉમકા હિમાચનિકૂતારૂપ જો ધ્યાન હર રોદ્રધ્યાન હૈ । સ્તંદ્ર મા હૈ—

સટેન્નૈર્નહનમજ્જનમારણેશ્ચ પન્થપ્રહારમનૈર્વિનિકૃન્તનૈશ્ચ ।

યો યાતિ રાગમુપયાતિ ચ નાનુસ્મ્યા, ધ્યાન તુ રોદ્રમિતિ તત્પ્રવદન્તિ તજ્ઞા ॥૨॥

રાજ્યોપભોગયનામનગ્રાહનેષુ સ્વીગન્ધમાલ્યમગિરન્ત્રિભૂષણેષુ ।

ઙ્ઙગ્રામિલાપમતિમાત્રમુપૈતિ મોહાદ, ધ્યાન તદાર્તમિતિ સપ્રવદન્તિ તજ્ઞા ॥૧॥

ગાન્ધ્યનો ઉપભોગ, પલક આદિ સુકોમલ શય્યા, સુદર આમન, ઘોડા હાથી આદિ વાહન, મનોહારિણી શ્રીઓ, અત્તર આદિ સુગંધિત વસ્તુઓ, સુદર સુદર પુષ્પોની જનાવેલી સુસજ્જિત માળાઓ, તથા મણિરત્નમય આભૂષણો, આ જવામા મોહને ડાગણે જે મનુષ્યની ઉઠટ અભિલાષા છે તે અભિલાષાને વિહાનો ‘આર્ત ધ્યાન’ રહે છે (૧)

“રાજ્યતિ અપરાન્ ઇતિ સ્તંદ્ર ” જે ધીનને એવગવે તે રુદ્ર છે, અર્થાત્ પ્રાણિઓની ઉપધાત (માત્રુ) આદિ ક્રિયાઓમા લવલીન રહેતો જે છવ છે તે રુદ્ર છે, રુદ્રનુ જે કર્મ તે ગૈર છે તેનુ હિ સાદિત અતિદૂરતા-૩૫ જે ધ્યાન છે તે ગૈરધ્યાન છે વહુ પછુ છે—

મટેન્નૈર્નહનમજ્જનમારણેશ્ચ, પન્થપ્રહારમનૈર્વિનિકૃન્તનૈશ્ચ ।

યો યાતિ રાગમુપયાતિ ચ નાનુસ્મ્યા, ધ્યાન તુ રોદ્રમિતિ તત્પ્રવદન્તિ તજ્ઞા ॥૨॥

૩-‘ધર્મજ્ઞાણે’ ધર્મ-ધ્યાનમ્=સર્વનાઽઽનાયનુચિતનમ્ । ઉક્તઞ્ચ—

“ સૂત્રાર્થસાધનમહાવ્રતધારણેષુ,

વધપ્રમોક્ષગમનાગમનેષુ ચિન્તા ।

પદ્મેન્દ્રિયવ્યુપરમશ્ચ દયા ચ ભૂતે,

ધ્યાન તુ ધર્મમિતિ સપ્રવદન્તિ તજ્ઞા ” ॥૩॥ ઇતિ ।

જો મનુષ્ય છેદન, નહન અર્થાત્ જલાનાં, મજ્જન-તોડના-ભાંગના, મારણ-પ્રાણરહિત કરના, વાંધના, પ્રહાર કરના, દમન કરના, કાટના આદિ ક્રિયાઓ મેં આનન્દ માનતા હૈ, પ્રાણિયો પર જિસકો અનુકમ્પા નહા હોતી હૈ, એસે મનુષ્ય કી ઊન દુષ્પ્રવૃત્તિયાં કો વિજ્ર જન ‘રૌદ્રધ્યાન’ કહતે હૈ ॥ ૨ ॥

સર્વજ્ઞ કા આજ્ઞા આદિ કા અનુચિન્તનરૂપ ધર્મધ્યાન હૈ । કહા મી હૈ—

સૂત્રાર્થસાધનમહાવ્રતધારણેષુ, વન્ધપ્રમોક્ષગમનાગમનેષુ ચિન્તા ।

પદ્મેન્દ્રિયવ્યુપરમશ્ચ દયા ચ ભૂતે, ધ્યાન તુ ધર્મમિતિ સપ્રવદન્તિ તજ્ઞાઃ ॥૩॥

મૂત્ર ઓર સૂત્ર કે અર્થ કા ચિન્તન કરના, સાધન કા ચિન્તન કરના, અર્થાત્ સાધૂપકરણ કો પ્રતિલેખના કરને મેં તત્પરતા રખના, મહાવ્રત ધારણ કા ચિન્તન કરના અર્થાત્ મહાવ્રત જો ધારણ કિયે હૈ ઊનમે કોઈ અતિચાર ન લગે ડસકે લિયે સર્વદા પ્રયત્ન-શીલ હોના, વધ ઓર મોક્ષ કે સ્વરૂપ કા ચિતન કરના, ‘ચતુર્ગતિક’ સાર મેં જીવ કા ગમનાગમન કિસ કારણ સે હોતા હૈ’ ડસકા ચિન્તન કરના, પાંચો ઇન્દ્રિયો કા નિપ્રહ કરના,

જે મનુષ્ય છેદન, કહન અર્થાત્ બાળવુ, લગ્ન=તોડવુ-લાગવુ, મારણ-પ્રાણરહિત કરવુ, બાધવુ, પ્રહાર કરવો, દમન કરવુ, કાપવુ આદિ ક્રિયાઓમા આનન્દ માને છે, પ્રાણિઓ ઉપર જેને દયા નથી આવતી એવા મનુષ્યના એ દુષ્પ્રવૃત્તિઓને વિદ્વાનો ‘રૌદ્રધ્યાન’ કહે છે (૨)

સર્વજ્ઞની આજ્ઞા આદિનુ અનુચિતનરૂપ ધર્મધ્યાન છે કહ્યું પણ છે -

સૂત્રાર્થસાધનમહાવ્રતધારણેષુ, વન્ધપ્રમોક્ષગમનાગમનેષુ ચિન્તા ।

પદ્મેન્દ્રિયવ્યુપરમશ્ચ દયા ચ ભૂતે, ધ્યાન તુ ધર્મમિતિ સપ્રવદન્તિ તજ્ઞા ॥૩॥

સૂત્ર અને સૂત્રના અર્થનુ ચિતન કરવુ, સાધનનુ ચિતન કરવુ અર્થાત્ સાધુના ઉપકરણની પ્રતિલેખના કરવામા તત્પરતા રાખવી, મહાવ્રત ધારણનુ ચિતન કરવુ, અર્થાત્ મહાવ્રત જે ધારણ ડયા છે તેમા કોઈ અતિચાર ન લાગે તે માટે સર્વદા પ્રયત્ન-શીલ રહેવુ, બધ અને મોક્ષના સ્વરૂપનુ ચિતન કરવુ, ચતુર્ગતિક સ સારમા જીવનુ આવવા-જવાનુ શુ કારણથી થાય છે ?

૪-‘શુક્લજ્ઞાને’ શુક્લધ્યાનમ્-શુક્લ=શોક ક્ષમયતિ=અપનયતીતિ શુક્લ-ભવક્ષયકારણ,
શુક્લ ચ તદ્ ધ્યાન શુક્લધ્યાનમ્ । તથા ચોક્તમ્—

“યસ્યેન્દ્રિયાણિ વિપયેષુ પરાહ્મુખાનિ,

સકલ્પકલ્પનવિકલ્પવિકારદોષૈઃ ।

યોગૈઃ સ ચ ત્રિભિરહો નિમૃતાન્તરાત્મા,

ધ્યાનોત્તમ પ્રવરશુક્લમિદ વદન્તિ ॥ ૩ ॥ ઇતિ ।

એવ સમી પ્રાપ્તિયા પર દયા રચના, ઇસ પ્રકાર કા આત્મા કો શુભ પ્રવૃત્તિ કો વિજ જન
‘ધર્મધ્યાન’ કહેતે હૈ ॥૩॥

“શુક્લ-શોક ક્ષમયતીતિ શુક્લ” શોક કો જો નષ્ટ કરે વહ ‘શુક્લ’ હૈ । “શુક્લ
ચ તદ્ ધ્યાન ચ શુક્લધ્યાન” શુક્લરૂપ જો ધ્યાન વહ શુક્લધ્યાન હૈ । અર્થાત્ જો ભવક્ષય
કા કારણ હોતા હૈ અથવા જિસસે શોક કા અપનયન હોતા હૈ, તે શુક્લધ્યાન હૈ । કહામીહૈ—

યસ્યેન્દ્રિયાણિ વિપયેષુ પરાહ્મુખાનિ, સકલ્પકલ્પનવિકલ્પવિકારદોષૈઃ ।

યોગૈઃ સ ચ ત્રિભિરહો નિમૃતાન્તરાત્મા, ધ્યાનોત્તમ પ્રવરશુક્લમિદ વદન્તિ ॥

જિનકો ઇન્દ્રિયા વિપયપ્રવૃત્તિયો સે રહિત હૈ, જો મકલ્પ-વિકલ્પ-જનિત વિકાર-દોષો સે
વર્જિત હૈ, કાયિક, વાચિક, માનસિક ત્રીનો યોગો કો વશ કર લેને કે કારણ જિનકો આત્મા
નિશ્ચલ હૈ, એસે મહામાઓ કો પ્રગત પરિગતિ કો વિજ જન ‘શુક્લધ્યાન’ કહેતે હૈ ॥ ૪ ॥

તેનુ ચિતન ઠરણુ, પાચેય ઇન્દ્રિઓનો નિગ્રહ ઠરણો, તેમ જ બધા પ્રાણિઓ ઉપર
દયા રાખની, એ પ્રકારની આત્માની શુભ પ્રવૃત્તિને વિદ્વાનો ‘ધર્મધ્યાન’ કહે છે

“શુક્લ-શોક ક્ષમયતીતિ શુક્લ” શોકનો જે નાશ કરે તે ‘શુક્લ’
છે “શુક્લ ચ તદ્ ધ્યાન ચ-શુક્લધ્યાન” શુક્લરૂપ જે ધ્યાન તે શુક્લધ્યાન છે,
અર્થાત્ જે ભવક્ષયનું કારણ હોય છે અથવા જેનાથી શોકનું અપનયન થાય
છે તે શુક્લધ્યાન છે કહ્યું પણ છે—

યસ્યેન્દ્રિયાણિ વિપયેષુ પરાહ્મુખાનિ, સકલ્પકલ્પનવિકલ્પવિકારદોષૈઃ ।

યોગૈઃ સ ચ ત્રિભિરહો નિમૃતાન્તરાત્મા, ધ્યાનોત્તમ પ્રવરશુક્લમિદ વદન્તિ ॥૪॥

જેની ઇન્દ્રિયો વિપયપ્રવૃત્તિથી રહિત છે, જે સકલ્પવિકલ્પ-જનિત
વિકારદોષોથી વર્જિત છે, કાયિક, વાચિક, માનસિક, ત્રણેય યોગોને વશ કરી
લેવાના કારણે જેનો આત્મા નિશ્ચલ છે, એવા મહાત્માઓની પ્રગત પરિણ
તિને વિદ્વાનો ‘શુક્લધ્યાન’ કહે છે (૧)

અદૃઙ્ગાણે ચતુર્વિદ્ધે પળ્લન્તે, ત જહા—અમણ્ણસપઓગસપપ્પત્તે તસ્સ વિપ્પઓગસદ્ધસમળ્ણાગણ યાવિ ભવડ ૧, મણ્ણ-

एषु चतुर्विधेषु ध्यानेषु प्रथममार्तध्यानं चतुर्विधमाह—‘अदृङ्गाणे चतुर्विद्वे पण्णत्ते’
‘आर्त-यानं चतुर्विधं प्रज्ञमम्,’ ‘त जहा’ तयथा—१—‘अमण्णसपओगसपपत्ते तस्स विप्प
ओगसदसमण्णागणं यावि भवड्’ अमनोत्तमप्रयोगसम्प्रयुक्तस्तस्य विप्रयोगस्मृतिसमन्वा-
गतश्चापि भवति—अमनोत्तम=अनिष्टो यः शान्तिः, तस्य सम्प्रयोगा=योगस्तेन सम्प्रयुक्तो यः
स तथाविधः सन् तस्य अमनोत्तमशब्दादेः विप्रयोगस्मृतिः=वियोगचिन्ता, तथा समन्वागतः=
अनुगतश्चापि भवति, एतद् आर्तध्यानम्, ध्यान-यानप्रतोरभेदोपचाराद् ध्यानयानपि ध्यान-
मुच्यते, एवमग्रेऽपि बोध्यम् । २—मण्णसपओगसपपत्ते तस्स अविप्पओगसदस

इन चार प्रकार के ध्यानों में प्रथम जो आर्तध्यान है, वह चार प्रकार का है, इसी बात को बताने के लिये प्रकरण कहते हैं—(अदृङ्गणो चतुर्विद्वे पण्णत्ते) आर्त-यान ४ प्रकार का कहा गया है । (त जहा) वह इस प्रकार से—(अमण्णसपओगसपपत्ते तस्स विप्पओगसदसमण्णागणं यावि भवड्) अमनोत्तम—अनिष्ट शब्दादि के संबंध होने पर उसके विप्रयोग—दूर करने के लिये जो बारबार विचार किया जाता है वह अनिष्टप्रयोगज आर्त-यान है । यहाँ ध्याता को जो यान कहा है वह ध्यान और ध्यान-वान् में अभेद के उपचार से जानना चाहिये । इस तरह से आग के ध्यानों में भी अभेद का उपचार जानना । (मण्णसपओगसपपत्ते तस्स अविप्पओगसदसमण्णागणं यावि

આ ચારેય પ્રકારના ધ્યાનોમાથી પ્રથમ જે આર્તધ્યાન છે તે ચાર પ્રકારનું છે, એ વાત ઠહેવા માટે સૂત્રકાર ઠહે છે—(અદૃઙ્ગાણે ચતુર્વિદ્ધે પળ્લન્તે) આર્તધ્યાન ચાર પ્રકારના ઠહેલા છે (ત જહા) તે આ પ્રકારે છે—(અમણ્ણસપઓગસપપ્પત્તે તસ્સ વિપ્પઓગસદ્ધસમળ્ણાગણ યાવિ ભવડ) અમનોત્તમ—અનિષ્ટ શબ્દાદિકનો સંબંધ થતા તેને વિપ્રયોગ—દૂર કરવા માટે જે વારંવાર વિચાર કરવામાં આવે છે તે અનિષ્ટપ્રયોગવર્ત્ય આર્તધ્યાન છે અહીં ધ્યાન કરનારને જે ધ્યાન ઠહેવામાં આવ્યું છે તે ધ્યાન અને ધ્યાનવાનમાં અભેદ (એકતા)ના ઉપચારથી થયો છે તેમ જાણવું જોઈએ, એ જ રીતે આગળના ધ્યાનોમાં પણ અભેદનો ઉપચાર વાપરી લેવો (મણ્ણસપઓગસપપ્પત્તે તસ્સ અવિપ્પઓગસદ્ધસમળ્ણાગણ યાવિ ભવડ) મનોરૂ—ઇદં શબ્દાદિ વિષયોની

सपओगसपउत्ते तस्स अविप्पओगमइसमण्णागए यावि भवइ २, आयकसपओगसपउत्ते तस्स विप्पओगसइसमण्णागए यावि भवइ ३, परिजूसियकामभोगसपउत्ते तस्स अविप्पओगसइसमण्णागए यावि भवइ ४। अट्टस्स ण ज्ञाणस्स चत्तारि ल-

मण्णागए यावि भवइ ' मनोनमप्रयागमप्रयुक्तनम्याऽविप्रयागमप्रतिमवागतवापि भवति-मनोन=इष्टो य श्रुति, तस्य स प्रयाग=प्रयागमननमप्रयुक्त मन तस्य=मनोन=प्रयोजनप्रयोगमप्रति=प्रियोगचिन्ता, तथा समवागत=प्रयुक्तवापि भवति ।

३ - आयकमप्रयोगसपउत्ते तस्स विप्पओगसइसमण्णागए यावि भवइ ' आतइमप्रयोगमप्रयुक्तस्तस्य विप्रयागमप्रतिममवागतवापि भवति-आतइ=गग, तस्य सम्प्रयोग=प्रयोग, तेन सम्प्रयुक्त मन तस्याऽनइस्य विप्रयोगमप्रति=प्रियोगचिन्ता, तथा समवागतवापि भवति ।

४ - 'परिजूसियकामभोगसपओगसपउत्ते तस्स अविप्पओगसइसमण्णागए यावि भवइ ' परिजुप्रकामभोगसम्प्रयोगसम्प्रयुक्तस्तस्याऽविप्रयोगमप्रति समवागतवापि भवति, परि=समन्तान्, जुप्र=संप्रित-प्रीतो वा य कामभोगस्तस्य सम्प्रयोगमप्रयुक्त मन, तस्य कामभोगस्य अविप्रयोगमप्रति=प्रियोगचिन्ता तथा, समवागत=संयुक्तवापि भवति । 'अट्टस्स ण ज्ञाणस्स चत्तारि लक्खणा पणत्ता' जार्तस्य गइ या-

भवइ) मनोन-इष्ट श्रुतिक विप्रयो का मप्राप्ति होन पर उनक अविप्रयाग-प्रियोग न होन का वागवा चित्तवन करना सो य इष्टमयोगज आर्त यान है । (आयकसपओगसपउत्ते तस्स विप्पओगसइसमण्णागए यावि भवइ) आतक-रोग क प्रयोग-योग होन पर जो उमके प्रियोग होन का वागवा चित्तवन करना ह वह उन्नाजय आर्त-ध्यान है । (परिजूसियकामभोगमप्रयोगसपउत्ते तस्स अविप्पओगसइसमण्णागए यावि भवइ) संप्रित कामभोगा का प्राप्ति होन पर उनका काम भा प्रियोग न हो गेसा विचार करना सो यह चौथा आर्त यान है । (अट्टस्स ण ज्ञाणस्स चत्तारि लक्खणा

अप्राप्ति यता तेभने अविप्रयोग-विप्रयोग न थाय तेनु बारबार चित्तवन इष्टु ते इष्टमयोगजन्य आर्तध्यान ७ (आयकसपओगसपउत्ते तस्स विप्पओगसइसमण्णागए यावि भवइ) आतक-रोगने अविप्रयोग-प्रियोग यता ७ तेने विप्रयोग यवानु बारबार चित्तवन ७ ७ ते वेदनाजन्य आर्तध्यान ७ (परिजूसियकामभोगमप्रयोगसपउत्ते तस्स अविप्पओगसइसमण्णागए यावि भवइ) भेवन इरेल कामभोगानी प्राप्ति यता तेभने इदी पणु विप्रयोग न थाय

વચ્ચના પળ્લતા, તં જહા-કંદળયા ૧, સોયળયા ૨, તિપ્પળયા ૩, વિલવળયા ૪ । રુદ્રજ્ઞાણે ચડવિહે પળ્લત્તે, ત જહા-હિસાણુવંધી ૧, મોસાણુવધી ૨, તેણાણુવધી ૩, સારચ્ચળા-

નસ્ય ચચારિ લક્ષણાનિ પ્રત્પાનિ, 'ત જહા' તથા-૧ 'રુદ્રળયા' કંદનના=મગ્ધાડા શ્રુપ્રક્ષેપરૂપા । ૨ 'સોયળયા' ઓચનતા=માનસગ્લાનિરૂપા । ૩ 'તિપ્પળયા' તેપનતા=નિરગ્નશ્રુમોચનમ્ । ૪ 'વિલવળયા' વિલ્પનતા=પુન પુન સ્વદૃતાશુભકર્મણામુચ્ચાળમ્, "કાદગ્ધ પૂર્વજન્મનિ મયા દુષ્ટતમાચરિત યપ્તમધુનદગ્ધ મયા લખ્યતે" ઇયાત્તિરૂપમ્ । 'રુદ્રજ્ઞાણે ચડવિહે પળ્લત્તે' રૌદ્ર યાન ચતુર્વિધ પ્રત્પમ્, 'ત જહા' તથા-૧ 'હિંસાણુવધી' હિંસાનુગ્નિવ-હિંસા=પરપ્રાણહરણરૂપામનુગ્નનાતિ=કરોતાતિ હિંમાનુગ્નિ, ૨-'મોસા

પળ્લતા) દસ આર્તયાન કે ૪ ચાર લક્ષણ તતલાઈ ગયે હૈ, (ત જહા) વ ઇસ પ્રકાર હૈ-(રુદ્રળયા સોયળયા તિપ્પળયા વિલવળયા) કંદનતા-ગન્ધસહિત આસુઆં કો નિકાલતે હુઈ રોના (૧) । ઓચનતા-માનસિક ગ્લાનિ કરના (૨) । તેપનતા-એસા રોદન હો કિ જિસમે રોન કા આવાજ આવે નહા, પરંતુ આંસુ નિકલતે રહે (૩) । વિલ્પનતા વારવાર અપન કિયે હુઈ કર્મોં કા જિસમે ચિન્તવન કરતે હુઈ ઉચ્ચારણ હો, જૈસે-મૈન પૂર્વજન્મ મે કૈસે પાપ કિયે, જિસકા ફલ મુજે ભોગના પડ રહા હૈ, યે સન આર્તયાન ક લક્ષણ હૈ । ઇન લક્ષણોં સે આર્તયાન ની સત્તા જાની જાતી હૈ । (રુદ્રજ્ઞાણે ચડવિહે પળ્લત્તે) રૌદ્ર યાન ચાર પ્રકાર કા કહા ગયા હૈ, જૈસે-(હિંસાણુવધી, મોસાણુવધી, તેણાણુવધી, સારચ્ચળાણુવધી) જિસ યાન મે હિંસા કા અનુગ્ન હો વહ હિંસાનુગ્ન રૌદ્રધ્યાન હૈ ।

એવો વિચાર કરવો તે આ એથુ આત્મધ્યાન ડે (અદૃષ્ટ ણ જ્ઞાણસ્ત ચત્તારિ લક્ષણા પળ્લતા) આ આત્મધ્યાનના ચાર લક્ષણુ બતાવેલા ડે, (ત જહા) તે આ પ્રકારે ડે-(રુદ્રળયા સોયળયા તિપ્પળયા વિલવળયા) કંદન-શબ્દ સાથે આસુઓ પાડતા ૨૪૫ (૧), શોચન-માનસિક ગ્લાનિ ડરવી (૨), તેપન-એવુ રોદન થાય ડે જેમા રોવાનો અવાજ આવે નહિ, પરંતુ આસુ વહેતા રહે (૩), વિલ્પન-વારવાર પોતે ડરેલા કર્મોંનુ ચિતવન કરતા મોટેથી વિલાપ કરવો, જેમડે-મે પૂર્વ જન્મમા કેવા પાપ કર્યા ડે જેનુ ફળ મારે લોગવવુ પડે છે આ બધા આત્મધ્યાનના લક્ષણુ છે એ લક્ષણોથી આત્મધ્યાનની સત્તા બાણી લેવાય છે (રુદ્રજ્ઞાણે ચડવિહે પળ્લત્તે) રૌદ્રધ્યાન ચાર પ્રકારનુ ડહેલુ છે, (ત જહા) જેમ ડે (હિંસાણુવધી, મોસાણુવધી, તેણાણુવધી, સારચ્ચળાણુવધી)

णुवधी ४। रुद्रस्स ण ज्ञाणस्स चत्तारि लक्खणा पणत्ता, त जहा-
उसण्णदोसे १, बहुदोसे २, अण्णाणदोसे ३, आमरणतदोसे

णुवधी' मृषानुधि-मृषा=अमय, तदनुमनाति=करोतीति मृषानुधि, असत्यप्रचनेन धमाप-
पातकुमार्गप्रख्यगतिनात्तिकामिदर्थः । ३-'तेणाणुवधी' स्तैन्यानुधि=अन्तत्तापनकार-
म्, ४ 'सारस्वणाणुवधी' सख्यणानुधि-त्रिपयमापनस्य धनादिकस्य रक्षणं अनुवध =
सम्भोऽस्यास्तीति तत् सरशणानुधि । 'रुद्रस्स ण ज्ञाणस्स चत्तारि लक्खणा
पणत्ता' रौद्रस्य गल ध्यानस्य चत्वारि लक्षणानि प्रजमानि, 'त जहा' तद्यथा - 'उसण-
दोसे' बाहुल्येनोप-अनुपगततया बाहुल्येन=प्राचुर्येण तोषो हिंसाऽनृताऽदत्ताऽऽपानसंरक्षणा-
नामन्यतम-बाहुल्येनोप । 'उसन्न' इति बाहुल्यार्थे दधीयन्न ॥ १॥ तथा-'बहुदोसे' बहु-
दोष-बहुषु हिंसान्तिषु प्रवृत्तिलक्षणो तोषो बहुतोष ॥ २॥ 'अण्णाणदोसे' अनानतोष-अनाना-
त=कुशाब्धानिसंस्कारात् हिंसान्तिषु अधर्मस्वरूपेषु धर्ममुद्रया प्रवृत्तिलक्षणो दोषोऽज्ञानदोष ॥ ३॥

जिस ध्यान म मृषा-झूठ का अनुग्रह हो वह मृषानुधी रौद्रध्यान है । जिस ध्यान में चोरा-
करने का अनुग्रह हो वह स्तेयानुधी रौद्रध्यान है । जिस ध्यान में त्रिपय के साधनभूत
धनान्ति के रक्षण का अनुग्रह वह रक्षणानुधी रौद्र ध्यान है । (रुद्रस्स ण ज्ञाणस्स चत्ता-
रि लक्खणा पणत्ता) इस रौद्र ध्यान के ४ लक्षण यह हुए हैं, जैसे-(उसण्णदोसे, बहु-
तोमे, अण्णाणदोसे आमरणतदोसे) हिंसा, झूठ, चोरा आदि पापकर्मों में से किसी एक
पापकर्म में जो बाहुल्येन प्रवृत्ति होना सो उसन्नदोष है । हिंसात्मिक सभी पाप कर्मों में जो
बाहुल्येन प्रवृत्ति होना सो बहुदोष है । कुशाब्धादिक के संस्कारजन्य अज्ञान से हिंसादिकों
में धर्ममुद्रि से प्रवृत्त होना सो अज्ञानदोष है । मरणपर्यन्त पश्चात्ताप नहीं करते हुए हिंसा

के ध्यानमा हिंसा नो अनुग्रह होय ते हिंसाणुधी रौद्रध्यान ७ के ध्यानमा
मृषा-झुठाणो अनुग्रह होय ते मृषानुधी रौद्र ध्यान ७ के ध्यानमा चोरी
करवानो अनुग्रह होय ते स्तेयानुधी रौद्रध्यान ७ के ध्यानमा त्रिपयना
साधनभूत धन आदिकना संरक्षणो अनुग्रह ७ ते संरक्षणानुधी रौद्रध्यान
७ (रुद्रस्स ण ज्ञाणस्स चत्तारि लक्खणा पणत्ता) आ रौद्रध्यानना आर लक्षण ठेकेला
छे, (त जहा) केम छे-(उसण्णदोसे, बहुदोसे, अण्णाणदोसे, आमरणतदोसे) हिंसा
झुठाणु, चोरी, आदि पापकर्मोंमाथी ठेके पण्ण ओठ पापकर्ममा के गणवान प्रवृत्ति
थयी ते उसन्नदोष ७ हिंसादिक गंधा पापकर्मोंमा के गणवान प्रवृत्ति थयी ते बहु-
दोष छे कुशाब्धादिकना मन्दारजन्य अज्ञानथी हिंसादिकमा धर्ममुद्रिथी प्रवृत्ति
थयी ते अज्ञानदोष ७ मरणपर्यन्त पश्चात्ताप नया वगर हिंसादिक ठेकेमा

૪। ધમ્મજ્ઞાણે ચડવિહે ચડપ્પહોયારે પળ્લણ્ણે, ત જહા-આણા-

‘આમરણતટ્થોસે’ આમરણાન્તત્થોપ-મગ્ગમત્ત અતો મગ્ગાત્ત, મરણપર્ગતમ્ અમગ્ગાતાતુ તાપસ્ય કાલ્પગૌરુરિકાદેગિવ યા હિમાન્તિપુ પ્રગ્ગતિ સા પ્રગ્ગતિમ્ આમરણાત્તત્થોપ । ૪। ૧પુ “યાનેષુ આર્તેરોષે ત્યાગે ધર્મશુભે તુ માયે । ‘ધમ્મજ્ઞાણે ચડવિહે ચડપ્પહોયારે પળ્લણ્ણે’ ધર્મયાન ચતુવિધ ચતુપ્રત્યયતાર પ્રતયમ્ । ધર્મયાન ચતુવિધ-ચનસો વિગ-સ્વરૂપ-લ ૧ગાલ્પનાનુપ્રેક્ષારૂપા પકારા યસ્મિન્ તન્ તથોક્તમ્ । ચતુપ્રત્યયતાર ચ-સ્વરૂપાન્તિપુર્વકસ્ય ચતુપ્રકારતથા પ્રત્યયતારે=વિચારગીયવેન અત્તરગ્ગ યસ્મિન્ તત્, પ્રત્યેક ચતુર્વિધમિયર્થ, પ્રજ્ઞતમ્ । તત્ત્વ સ્વરૂપસ્ય ચાતુર્વિધમાહ-તથા-‘આણાવિચય’ આનાવિચયમ્-આના=જિનપ્રવચન, તસ્યા વિચય =વયાગ્રેચન યત્ તત્તથા, આનાગુગાડનુનિન્તનમિયર્થ, આનામેવ ચિત્તયેત-આના ભગવત્ સર્વત્ત્વસ્ય પૂવાપરમિશુદ્ધા નિરવગેવ જીવકાયહિતાડનતથા મહાયા મહાનુભાવા પિપુગજન ત્તિકાં મ પ્રવૃત્તિશાસ્ત્રરૂપા મો આમરણાત્તત્થોપ હ । ઇન ચાર ધ્યાનાં મ આર્ત-રોષ-ધ્યાન ડોડન યોગ્ય હૈ, ઔર ધર્મયાન ણ્વ શુદ્ધયાન યે તો યાન પ્રાપ્ય હૈ । અત્ત ધર્મયાન કા મેષ્ટ કહતે હ--(ધમ્મજ્ઞાણે ચડવિહે ચડપ્પહોયારે પળ્લણ્ણે) ધર્મધ્યાન-સ્વરૂપ, લલગ, આલ્પન, એવ અનુપ્રેક્ષા ક મદ્દ સે ચાર પ્રકાર કા હૈ, ઇન ચારાં મ મા ણ્ક ણ્ક કે ચાર ચાર મેષ્ટ હોતે હ । ઇમ પ્રકાર કુલ ઇસકે ૧૬ મેષ્ટ હો જાતે હ । ધર્મયાન કે ચાર સ્વરૂપ યે હૈ- (આણાવિચય, અવાયવિચય, ત્રિવાગવિચય, સઠાણવિચય,) અજ્ઞાવિચય, અપાયવિચય, વિપાકવિચય, ઔર ધ્યાનવિચય । તાર્થકર પ્રમુકી આના કા જિસમ વિચાર ક્રિયા જાય વહ આનાવિચય ધર્મયાન હૈ । તાર્થકર પ્રમુકી આના કા ચિત્તવન ઇસમ ઇસ પ્રકાર ક્રિયા જાતા હ-ભગવાન કા આનારૂપ પ્રવચન પૂવાપર મ નિર્વાપ હૈ, નિરવગેવ જીવો કા હિતવત્તા

પ્રવૃત્તિશીલ રૂપેષુ તે આમગ્ધાત દોષ ં આ ચારેય યાનામા આત-રોષ યાન ડોડવા યોગ્ય છે અને વમ યત્ત તેમજ શુદ્ધ યાન એ છે ધ્યાન પ્રહલ ડરવા યોગ્ય છે હવે ધર્મયાનના પ્રકાર ડહે ં-(ધમ્મજ્ઞાણે ચડવિહે ચડપ્પ હોયારે પળ્લણ્ણે) ધર્મધ્યાન, વરૂપ, લલણ, આલળન તેમજ અનુપ્રેક્ષાના ભેદથી ચાર પ્રકારનું છે ૫ । ચારમા પણ એકએકના ચાર ચાર ભેદ વાય છે એ ગીતે કુલ તેના સોળ (૧૬) ભેદ વધ જાય છે (તજહા) ધર્મધ્યાનના ચાર ૪ -વરૂપ આ છે-(આણાવિચય, અવાયવિચય, ત્રિવાગવિચય, સઠાણવિચય) આજ્ઞા વિચય, અપાયવિચય, વિપાકવિચય અને મધ્યાનવિચય, તીથ ડર પ્રભુની આજ્ઞાનો જેમા વિચાર ડરવામા આવે તે આજ્ઞાવિચય ધર્મધ્યાન ં તીર્થ ડર પ્રભુની આજ્ઞાનું ચિત્તવન એમા આ ગીતે ડરાય ં-ભગવાનનું આજ્ઞાપ્ર વપચન પૂવાપરમા નિર્દોષ છે, તમામ છવોને કિતવતા ં, અનવધ ં,

વિચર ૧ અપાયવિચર ૨ વિવાગવિચર ૩ સઠાણવિચર ૪।
ધમ્મસ્સ ણં ડ્રાણસ્સ ચત્તારિ લક્ષણા પળ્લન્તા, ત જહા-આણ-

વિચરેયા ડ્રવ્યપયાયપ્રવજ્જોપિના અનાધનતા મરપ્રવસમોનના નરકનિગોત્પત્તિ ગમ્પિ પ્રસિના કર્મ
ગમ્પિમત્તિની વિચર । ૨-‘અપાયવિચર’ અપાયવિચર-અપાય-રાગદ્વેષાદિજન્યા અન
ચારેયા વિચરો યત્ત તત્તયા, વિષયતોષાડુચિત્તનમિત્તર્ય । ૩ ‘વિવાગવિચર’ વિવાગવિ
ચર-વિવાગ-કર્મફલ, તસ્ય વિચરો યત્ત તત્તયા કર્મફળાડુચિત્તનમિત્તર્ય । ૪-
‘સઠાણવિચર’ સમ્માનવિચર-સમ્માનાનિ-ગેરુદાપમમુદાયાક્રતય, તેયા વિચરો યત્ત તત્ત
તયા, ‘ધમ્મસ્સ ણ ડ્રાણસ્સ ચત્તારિ લક્ષણા પળ્લન્તા’ મર્યસ્ય મરુ ધ્યાનસ્ય ચત્તારિ લ-
ણાનિ પ્રવત્તાનિ, ‘ત જહા’ તથા-૧-‘આણારુડ’ આનારુચિ-આજ્ઞા-મરવજવચનરૂપા, તયા

હે, અનપ્રવ હે, ગમ્પિ હ, પ્રગમગાળા હ, નિપુણજનવિચર હ, ડ્રવ્ય પપ પયાયા કા પ્રોત્ક
હ, અનાદિ પપ અનત હ-માર કા અન્ત કર્મ પપા હ નરક પપ નિગોત્પત્તિ કેટુ રા
કા વિનાશક હ ઓર કર્મગ્રાથિ કા ઉચ્છેદક હ ॥૧॥ અપાયવિચર-રાગદ્વેષ આદિ સે જગ
અનયો કા નામ અપાય હ । ડનકા વિચારના જિસમ હોતા હ-અથાત્ ગન્તાપિ વિષયા કે
દોષા કા અનુચિત્તન જિસમ ક્રિયા જાતા હ ત્ત અપાયવિચર ધર્મ ધ્યાન હ ॥૨॥ વિવાગ-
વિચર-કર્મફલ કા નામ વિવાગ હ, ડસકા ચિત્તન કરના અથાત્ કર્મ સે વદ્ધ હો આમા
ચતુર્ગતિ-સાર મ ભ્રમણ કરતા હ પેસા જો વિચારના મો વિવાગવિચર હ ॥૩॥ સમ્માન
વિચર-ચૌરા મેત્ત હ, સ્થાનકા અર્થે લક્ષણ પપ મમુદાત્તિક કા આકાર હ, ડનકા
વિચાર કરના સો સ્થાનવિચર ॥૪॥ (ધમ્મસ્સ ણ ડ્રાણસ્સ ચત્તારિ લક્ષણા પળ્લન્તા)

ગભીર હે, પ્રભાવશાલી હ, નિપુણ હોડોથી જાણવા યોગ્ય હે, ડ્રવ્ય તેમજ
પયાયોતુ યોગ્ય હે, અનાદિ અનત હે, નનાગ્ને અત ડ્રવાવાળુ હે,
નરક તેમજ વિગોહ આદિડના હુ યોતુ વિનાશક હે, ડમની અન્વિતુ ડ-
હક હે (૧) અપાયવિચર-રાગદ્વેષ આદિથી થતા અનયોતુ નામ અપાય હે
તેનો વિચાર જેમા ડરાય હે અથાત્ ગળ્લાદિ વિષયોના દોષોતુ અનુચિત્તન
જેમા ડરાય હે તે અપાયવિચર ધર્મ ધ્યાન હે (૨) વિવાગવિચર-કર્મફલ
નામ વિવાગ હે તેતુ ચિત્તન ડરવુ, અથાત્ ડર્મથી બધાયેલો આત્મા
ચતુર્ગતિ-નનાગ્ના ભ્રમણ ડરે હે એમ જે વિચારતુ તે વિવાગવિચર
હે (૩) સમ્માનવિચર યોથો પ્રકાર હે સમ્માનો અર્થ હોડ, દ્વીપ તેમજ
નમુદાદિ નો આકાર હે, તેનો વિચાર ડરવો તે સમ્માનવિચર હે (૪)
(ધમ્મસ્સ ણ ડ્રાણસ્સ ચત્તારિ લક્ષણા પળ્લન્તા) ધમધ્યાનના ચાર લક્ષણુ ડહ્યા હે

રૂઢિ ૧, નિસર્ગરૂઢિ ૨, ઉવણ્સરૂઢિ ૩, સુત્તરૂઢિ ૪ । ધમ્મસ્સ ણ
જ્ઞાણસ્સ ચત્તારિ આલવણા પળ્લણ્ણા, ત જહા—વાયણા ૧, પુચ્છણા

ધર્માનુશ્રાનગતા રુચિ = શ્રદ્ધાનમ્ । ૨-‘નિસર્ગરૂઢિ’ નિસર્ગરુચિ = સ્વભાવતત્ત્વશ્રદ્ધાનમ્ ।
૩-‘ઉવણ્સરૂઢિ’ ઉપદેશરુચિ = સાધુપદેશાત્તત્ત્વશ્રદ્ધાનમ્ । ૪-‘સુત્તરૂઢિ’ સૂત્રરુચિ મત્તે = આગમ
રુચિ = શ્રદ્ધાનમ્ । આજ્ઞાઽઽગમનિપયા રુચિ — આજ્ઞારુચિ ‘આજ્ઞા પૂવાપરિશુદ્ધાઽનવધા’-અતદૂપા
યાઽઽગમનિપયા રુચિ સા સૂત્રરુચિરિતિ તયોર્મેત્ । ‘ધમ્મસ્સ ણ જ્ઞાણસ્મ ચત્તારિ આલવણા
પળ્લણ્ણા’ ધર્મસ્ય ચત્તારિ યાનસ્ય ચ ત્રયાલ્મ્બનાનિ પ્રજ્ઞાનિ-ધર્મયાનશિયગરોહણાર્થં યાયા
લ્મ્બયતે=આશ્રીયતે તાન્યાલ્મ્બનાનિ ચતુર્વિધાનિ કથિતાનિ, ‘તજહા’ તથા—૧-‘વાયણા’

ધર્મયાન કે ચાર લક્ષણ રૂઢિ ગયે હે, (ત જહા) વે ઇસ પ્રકાર સે હે—(આજ્ઞારૂઢિ, નિસર્ગ-
રૂઢિ, ઉવણ્સરૂઢિ, સુત્તરૂઢિ) આજ્ઞારુચિ, નિસર્ગરુચિ, ઉપદેશરુચિ, સૂત્રરુચિ । તીર્થંકર ભગવાન્
કી આજ્ઞા કે આરાધન કરને મે શ્રદ્ધા ના ઉત્પન્ન હોના આજ્ઞારુચિ હૈ ૧ । સ્વભાવ સે જિન-
પ્રરૂપિત તત્ત્વો મે શ્રદ્ધા હોના નિસર્ગરુચિ હૈ ૨ । સાધુ-મુનિરાજાં કે ઉપદેશ સે તત્ત્વો મ
શ્રદ્ધા હોના ઉપદેશરુચિ હૈ ૩ । જૈનાગમોં મે શ્રદ્ધા હોના સૂત્રરુચિ હૈ ૪ । આજ્ઞારુચિ ઔર
સૂત્રરુચિ મે કયા મેત્ હૈ । ઇસકા ઉત્તર યહ હૈ કિ તીર્થંકર ભગવાન કા આજ્ઞા કા આરાધન
કરના—આજ્ઞારુચિ હૈ, તથા તીર્થંકર ભગવાન્ કી આજ્ઞા પૂવાપરિશુદ્ધ હ અનવધ હ—ઇસ
પ્રકાર આગમ કે ત્રિપય મે દૃઢશ્રદ્ધા હોના—સૂત્રરુચિ હ । યહી ઇન દોના મ મેદ્ હ ।
(ધમ્મસ્સ ણ જ્ઞાણસ્સ ચત્તારિ આલવણા પળ્લણ્ણા) ધર્મયાન કે આલબન ૪ ચાર હે । યે
આલબન ધર્મયાન કે ગિરર પર ચઢન કે લિયે જાગોં કો સહારે કા કામ દેતે હૈ, (ત જહા)

(ત જહા) તે આ પ્રકારે ૭—(આજ્ઞારૂઢિ, નિસર્ગરૂઢિ, ઉવણ્સરૂઢિ, સુત્તરૂઢિ) આજ્ઞારુચિ,
નિસર્ગરુચિ, ઉપદેશરુચિ, સૂત્રરુચિ તીર્થંકર ભગવાનની આજ્ઞાનુ આરાધન
કરવામા શ્રદ્ધા ઉત્પન્ન થવી તે આજ્ઞારુચિ ૭ ૧, સ્વભાવથી જ જિનપ્રરૂપિત
તત્ત્વોમા શ્રદ્ધા થવી તે નિસર્ગરુચિ ૭ ૨, સાધુ મુનિરાજોના ઉપદેશથી તત્ત્વોમા
શ્રદ્ધા થવી તે ઉપદેશરુચિ ૭ ૩, જૈન આગમોમા શ્રદ્ધા થવી તે સૂત્રરુચિ ૭ ૪,
આજ્ઞારુચિ અને સૂત્રરુચિમા શુ ભેદ છે ? તેનુ ઉત્તર આ ૭ ૭—તીર્થંકર
ભગવાનની આજ્ઞાનુ આરાધન કરવુ તે આજ્ઞારુચિ છે, તથા—તીર્થંકર ભગ
વાનની આજ્ઞા પૂવાપરિશુદ્ધ છે, અનવધ છે એ પ્રકારે આગમના વિષયમા
દૃઢ શ્રદ્ધા થવી તે સૂત્રરુચિ છે આ જ એ બન્નેમા તફાવત છે (ધમ્મસ્સ ણ
જ્ઞાણસ્સ ચત્તારિ આલવણા પળ્લણ્ણા) ધર્મધ્યાનના આલબન ચાર છે તે આલબન
ધર્મધ્યાનના ગિરર ઉપર ચડવા માટે જીવોને આશ્રય-આધારનુ ઠામ કડી છે

૨, પરિચટ્ટણા ૩, ધમ્મકહા ૪। ધમ્મસ્સ ણં જ્ઞાણસ્સ ચત્તારિ અણુપ્પેહાઓ પળ્લન્તાઓ, ત જહા-અણિચ્છાણુપ્પેહા ૧, અસર-ણાણુપ્પેહા ૨, એગત્તાણુપ્પેહા ૩, સસારાણુપ્પેહા ૪।

વાચના, ૨ ‘પુચ્છણા’ પ્રચ્છના, ૩-‘પરિચટ્ટણા’ પરિવર્તના, ૪-‘ધમ્મકહા’ ધર્મકથા, ‘ધમ્મસ ણ જ્ઞાણસ્સ ચત્તારિ અણુપ્પેહાઓ પળ્લન્તાઓ’ ધર્મસ્ય મલ્લ ધ્યાનસ્ય ચતત્ત્વોઽનુપ્રેક્ષા પ્રત્નના ‘ત જહા’ તથા-‘અણિચ્છાણુપ્પેહા’ અનિયાનુપ્રેક્ષા=અનિ ચચિન્તનિકા, તથા ચોક્તમ્-
“કાય સનિહિતાપાય, સપટ પટ્માપદામ્।

સમાગમા સાપગમા, સર્વમુત્પાદિ ભદ્ધરમ્” ॥ ૧ ॥ ઇતિ ॥

વ ટસ પ્રકાર હૈ-(વાયણા) વાચના ૧, (પુચ્છણા) પ્રચ્છના ૨, (પરિચટ્ટણા) પરિવર્તના ૩, (ધમ્મકહા) ધર્મકથા ૪। ટનકા સ્વરૂપ પાઠે કહ લિયા ગયા હ। (ધમ્મસ્સ ણ જ્ઞાણસ્સ ચત્તારિ અણુપ્પેહાઓ પળ્લન્તાઓ) ધર્મ ધ્યાન કા ચાર અનુપ્રેક્ષા કહા હે, (ત જહા) ને ચ હૈ-(અણિચ્છાણુપ્પેહા) અનિયાનુપ્રેક્ષા-ટસમ સમસ્ત પૌદ્ગલિક પદાર્થા કા અનિયરૂપ સે ચિતવન ક્રિયા જાતા હ, જૈસે-

કાય સનિહિતાપાય, સપટઃ પટ્માપદામ્।

સમાગમાઃ સાપગમાઃ, સર્વમુત્પાદિ ભદ્ધરમ્ ॥૧॥

કમ ગમીર ક પાઠે અપાય-રોગાદિ લગા ટુઆ હે। કમલિયે યહ નદ્ય હોને વાલા હૈ। યહ ધન-ધાન્યાદિ સમ્પત્તિ, આપત્તિયો કા સ્થાન હ। મ્યો કિ કસાકે કારણ લ્હી, પુત્ર, મિત્ર, સ્વજન, પરિજન ઓર ગ્રામજન આદિ સે ગચ્છતા હોતા હ, લટાઈ હોતી હ, અન્ત મે

હે, (ત જહા) તે આ પ્રકારે હૈ-(વાયણા) વાચણા-વાચણુ ૧, (પ્રચ્છણા) પ્રચ્છણા-પુચ્છણુ ૨, (પરિચટ્ટણા) પરિવર્તના-આવૃત્તિ ડરણી ૩, (ધમ્મકહા) ધર્મકથા ૪, એમનુ સ્વરૂપ પાછળ ડહેવાઈ ગયુ હે (ધમ્મસ્સ ણ જ્ઞાણસ્સ ચત્તારિ અણુપ્પેહાઓ પળ્લન્તાઓ) ધર્મધ્યાનની ચાર અનુપ્રેક્ષા ડહી છે, (ત જહા) તે આ પ્રમાણે હૈ-(અણિચ્છાણુપ્પેહા) અનિયાનુપ્રેક્ષા-આમા સમસ્ત પૌદ્ગલિક પદાર્થોનુ અનિત્યરૂપથી ચિતવન ડરવામા આવે હે એમહે-

કાય સનિહિતાપાય, સપદ પટ્માપદામ્।

સમાગમા સાપગમા, સર્વમુત્પાદિ ભદ્ધરમ્ ॥ ૧ ॥

આ રાગીરની પાછળ અપાય-રોગ-આદિ લાગી નહેલા હે, તે માટે તે નાશ પામવાવાળુ છે આ ધન-ધાન્યાદિ-સમ્પત્તિ આપત્તિઓનુ સ્થાન છે

‘અસરણાણુપ્પેહા’ અગરણાનુપ્રેક્ષા—અગરણ વપયાગેચના અમ્યા ગમ્તૌ ન
 કસ્યાપિ રક્ષક પતદ્રૂપા, જમજગમરગમથૈર્ગભિદ્રુત ત્રાધિવન્નાપ્રસ્તે જિનગમચાત્
 ગરણ સ્વચ્છિલ્લોકે—સ્ત્યેવમગરણસ્ય=અગરણસ્ય અનુપ્રેક્ષા=પર્યાગેચના ।

પાળ તરુ ગ્યોગ પડતા હ । જિન જિન અભિલ્પિન પ્રિય સ્ત્રી, પુત્ર, ધન જાતિ કા મ
 અર્થાત્ પ્રાપ્તિ હોતા હ, ત સત્ર મિત્રુડન વાલ હૈ । સ્યો કિ સયોગ ક તાત્ર ત્રિયોગ
 હોતા હ । અધિક ત્યા, જો જો ઉપન્ન હોતા હ, ત્ત સત્ર નિયમન ના મા હોતા ।
 ક્યો કિ ઉપત્તિશીલ સમી પત્યર્થ વિનશ્વર અથાત્ નાગવાન હોત હૈ । એસ વિનશ્વર પત્યર્થો મ
 ફિર આસક્તિ ઔર પ્રેમ ક્યો । ઊચિત ત્ત હ કિ જો ધર્મ કમા મી નટ્ર હોન વાલ નહી હૈ
 ઉસી પર મુઝે આકર્ષણ હોના ચાહિયે, ઇન વિનશ્વર સામાગિક પદાર્થો પર નહી । ઇસ પ્રમા
 સાસારિક સમસ્ત પદાર્થો કે પ્રતિ અનિયત્ર કા ચિત્તન કરના અનિયાનુપ્રેક્ષા હ ॥૧॥

(અસરણાણુપ્પેહા) અગરણાનુપ્રેક્ષા—તમાર મ ઇસ જાવ કા કોદ મી ગરણ
 નહા હૈ । જમ, ગરા ત્ત મરણ ક મય સે વ્યાકુલ હુઅ ત્ત વ્યાધિ ઔર વેદના સે પ્રસ્ત
 વને હુઅ ઇસ પ્રાણી કા યદિ લોક મે કોદ ગરણ હ તો વહ એક જિનવર કા ધર્મ હા હૈ,
 ઔર કોદ નહા । ઇસ પ્રકાર સે ઇસ અનુપ્રેક્ષા મ વિચાર ક્રિયા જાતા હ । કહા મી હૈ—

ઢેમકે તેના જ ડારણે સ્ત્રી, પુત્ર, મિત્ર, સ્વજન, પરિજન અને ગામના લોકો
 આદિ સાથે શત્રુતા થાય છે, લડાઈ (ઝગડા) થાય છે, આખરે પ્રાણ સુધી
 ખોવો પડે છે જે જે અભિલષિત પ્રિય સ્ત્રી, પુત્ર, ધન આદિનો સમાગમ
 અથાત્ પ્રાપ્તિ થાય છે તે બધા વિષ્ટા પડનાર છે, કેમકે મયોગ પછી વિયોગ
 અવશ્ય થાય છે, વધારે શું ? જે જે ઉત્પન્ન થાય છે તે બધું નિયમપ્રમાણે
 નાશ પામે છે જ, કેમકે ઉત્પત્તિશીલ તમામ પદાર્થ વિનશ્વર અર્થાત્
 નાશવાન હોય છે, તો એવા વિનશ્વર પદાર્થોમા વળી આમક્ષિ અને પ્રેમ
 શા માટે ? ઉચિત તો એ છે કે—જે ધર્મ ઠીક પણ નાશ પામનાર નથી
 તે ઉપર જ મને આકર્ષણ થવું જોઈએ, આ વિનશ્વર સાસારિક પદાર્થો પર
 નહિ એ પ્રકારે સામારિક તમામ પદાર્થો માટે અનિત્યપણાનું ચિત્તન કરવું
 તે અનિત્યાનુપ્રેક્ષા છે (૧) (અસરણાણુપ્પેહા) અગરણાનુપ્રેક્ષા—મ સારમા આ
 જીવનું કોઈ પણ શરણ નથી જન્મ, જરા તેમજ મરણના ભયથી વ્યાકુળ
 થતા તેમજ વ્યાધિ અને વેદનાથી ઘસ્ત બની જતા આ પ્રાણીનું જો કોઈ
 શરણ (આશ્રય) હોય તો તે એકમાત્ર આ લોકમા જિનવરનો ધર્મ જ છે,
 બીજું કોઈ નહિ આ પ્રકારના આ અનુપ્રેક્ષામા વિચાર કરવામા આવે છે
 કહ્યું પણ છે—

કલત્રમિત્રપુત્રાન્,—સ્નેહપ્રહનિવૃત્તયે ।

इति शुद्धमति कुर्यादशरण्यत्वभावनाम् ॥१॥

અગરણભાવના ચૈત્રમ્—

इन्द्रोपेन्द्रादयोऽप्येत यमृयोयान्ति गोचरम् ।

अहो तन्तकातङ्गे क शरण्य शरीरिणाम् ॥१॥

पितुर्मातु स्वसुभ्रातुस्तनयाना च पश्यताम् ।

अत्रागो नीयते जन्तु कर्मभिर्यममग्नि ॥२॥

કલત્રમિત્રપુત્રાદિ,—સ્નેહપ્રહનિવૃત્તયે ।

इति शुद्धमति कुर्यादशरण्यत्वभावनाम् ॥१॥

શુદ્ધબુદ્ધિયુક્ત મન્ય પ્રાગી ભા, પુત્ર, મિત્ર, સ્વજન—સમ્બંધી આદિકા ક સ્નેહ—વંધન સે મુક્ત હોને કે લિયે ઇમ પ્રકાર સ અગરણભાવના કા ચિંતા કરે ।

અગરણભાવના ઇમ પ્રકાર સે કરના ચાહિયે—

इन्द्रोपेन्द्रादयोऽप्येते, यमृत्योर्यान्ति गोचरम् ।

अहो ! तदन्तकातङ्गे, क शरण्यः शरीरिणाम् ॥१॥

યે મહાપરાક્રમા અજેય ઇન્દ્ર, ઉપેન્દ્ર આદિયાં કો ભી જન કાલને કવલિત કર-
લિયા, તો, ઓ ! ઇસ મસાર મ સાધારણ મનુષ્ય કી ફિર ગણના હી કયા હે ' ઇસ સર્વવિજયી
કાલ કે આને પર મનુષ્ય કા કયા કોઈ ત્રાણ, અરણ હો સકતા હૈ ' કોઈ નહાં ' ॥૧॥

पितुर्मातु स्वसुभ्रातुस्तनयाना च पश्यताम् ।

अत्रागो नीयते जन्तु, कर्मभिर्यममग्नि ॥२॥

કલત્રમિત્રપુત્રાન્—સ્નેહપ્રહનિવૃત્તયે ।

इति शुद्धमति कुर्यादशरण्यत्वभावनाम् । १॥

શુદ્ધબુદ્ધિયુક્ત ભવ્ય પ્રાણી ભા, પુત્ર, મિત્ર, સ્વજન, સમ્બંધી આદિના
સ્નેહ—બંધનથી મુક્ત થવા માટે આ પ્રકારે અશરણુભાવનાની ચિંતા કરે
અશરણુભાવના આ પ્રકારે કરવી જોઈએ—

इन्द्रोपेन्द्रादयोऽप्येते, यमृत्योर्यान्ति गोचरम् ।

अहो ! तदन्तकातङ्गे, क शरण्यः शरीरिणाम् ॥ १ ॥

એ મહાપરાક્રમી અજેય ઇન્દ્ર, ઉપેન્દ્ર આદિઓને પણ જ્યારે તાણ
ડોળિઓ કરી ગયો, તો અરે ! આ અમારમા સાધારણ મનુષ્યની વળી ગણ
ત્રી જ શુ છે ? તે બધાનો વિજેતા એવો તાલ આવી જતા મનુષ્યનુ શુ કોઈ
રક્ષણ કે શરણુ થઈ શકે છે ? કોઈ જ નહિ (૧)

શોચન્તિ સ્વજનાનન્ત નીયમાનાન્ સ્વકર્મભિઃ ।

નેપ્યમાણ ન શોચન્તિ સ્વાત્માન મૃદ્યુદ્વય ॥૩॥

સસાર દુઃખદાવાગ્નિ-જ્વલજ્વાલાકરાલિતે ।

વને મૃગાર્ભકસ્યેવ, શરણ નાસ્તિ દેહિન ॥૪॥

અસહાય જીવ અપન કર્મો કે દ્વારા મૃત્યુ કે સમીપ પહોંચાયે જાત છે । અર્થાત્-માતા, પિતા, ભાઈ, બહેન, પુત્ર, પુત્રી, સ્ત્રી આદિ કે દેશ્વત હાં દગતે જીવ કો ઉસકા સ્વકૃત કર્મ મૃત્યુ કે લિયે સમર્પિત કર દેતા હે, ઉસ સમય ઉસ જીવ કે ત્રાણ કરન મેં માતા પિતા આદિ કોઈ મી સમર્થ નહીં હોતે હૈ, જીવ અકેલા હીં મૃત્યુ પ્રાપ્ત પર સ્વકૃત કર્માનુમાર ફલ મોગતા હૈ ॥૨॥

શોચન્તિ સ્વજનાનન્ત, નીયમાનાન્ સ્વકર્મભિઃ ।

નેપ્યમાણ ન શોચન્તિ, સ્વાત્માન મૃદ્યુદ્વયઃ ॥૩॥

અનાના જીવ સ્વકૃત કર્મો કે દ્વારા મરતે હુણ સ્વજના કે લિયે ગ્રોક કરતા હે, પરન્તુ વહ અજાની જીવ અપન લિયે નહીં સોચતા હૈ, જો વહ સ્વય અપન કર્મ કે દ્વારા સ્વય મૃત્યુ કે નિકટ પહોંચ રહા હૈ ॥૩॥

સસારે દુઃખદાવાગ્નિ-જ્વલજ્વાલાકરાલિતે ।

વને મૃગાર્ભકસ્યેવ, શરણ નાસ્તિ દેહિન ॥૪॥

પિતુર્માતૃ સ્વસુધ્રીતુ-સ્તનયાના ચ પશ્યતામ્ ।

અત્રાણો નીયતે જન્તુ, કર્મભિર્યમસન્નિન ॥૩॥

પિતા, માતા, બહેન, ભાઈ, પુત્ર આદિના જોતજોતામા જ અસહાય જીવ પોતાના ડમોદારા મૃત્યુની સમીપે જાય છે, અર્થાત્-માતા, પિતા, ભાઈ, બહેન પુત્ર, પુત્રી, સ્ત્રી આદિના જોતજોતામા જ જીવને તેનું પોતાનું કર્મ મૃત્યુને સમર્પણ કરી દે છે, તે સમયે તે જીવનું રક્ષણ કરવામા માતા પિતા આદિ કોઈપણ સમર્થ થતા નથી જીવ એકલો જ મૃત્યુ પ્રાપ્ત કરીને સ્વકૃત (પોતે કરેલા) કર્માનુસાર ફળ લોગાયે છે (૨)

શોચન્તિ સ્વજનાનન્ત, નીયમાનાન્ સ્વકર્મભિઃ ।

નેપ્યમાણ ન શોચન્તિ, સ્વાત્માન મૃદ્યુદ્વય ॥૩॥

અજાની જીવ સ્વકૃત કર્મોદ્વારા મરી જતા સ્વજનો માટે શોક કરે છે, પરન્તુ તે અજાની જીવ પોતાને માટે નથી વિચાર કરતા કે તે પોતે પોતાના કર્મ દ્વારા મૃત્યુની પાસે પહોંચી રહ્યા છે (૩)

સસારે દુઃખદાવાગ્નિ-જ્વલજ્વાલાકરાલિતે ।

વને મૃગાર્ભકસ્યેવ, શરણ નાસ્તિ દેહિન ॥૪॥

अयम्—परलोकसहायार्थं पिता माता न तिष्ठत ।

न पुत्रदार न ज्ञातिर्धर्मस्तिष्ठति केवल ॥१॥

३-‘एगत्ताणुप्पेहा’ एकवानुप्रेक्षा—आमन एकाकिचिन्तनम्, तथा चोक्तम्—

उपघते जन्तुगिहक एव पिपघते चैकक एव दुखा ।

कमार्जययेकक एव चित्रम् आसेवते तफलमेक एव ॥१॥

जैसे प्रचण्ड ज्वालिनी की ज्वाला से जलते हुए वन में मृग के प्रभेद का कोई रक्षक नहीं होता है, उसी प्रकार दुःखरूपी ज्वालिनी का प्रचण्ड ज्वाला से जलते हुए इस संसार में आत्मा का कोई रक्षक नहीं है ॥४॥ और भी कहा है—

परलोकसहायार्थं, पिता माता न तिष्ठतः ।

न पुत्रदार न ज्ञाति-धर्मस्तिष्ठति केवलः ॥

माता-पिता परलोक में जीव को सहायता के लिये नहीं जाते हैं, न स्त्री, पुत्र, स्वजन-स्वधर्म आदि जाते हैं। मात्र एक धर्म ही परलोक में जीव के साथ जाना है ॥४॥

—इस प्रकार से चिन्तन करना सो अशरणानुप्रेक्षा है।

(एगत्ताणुप्पेहा) एकवानुप्रेक्षा—आत्मा अकेला है। इस प्रकार से चिन्तन करना—एकवानुप्रेक्षा है। एकवानुप्रेक्षा का चिन्तन इस प्रकार से करना चाहिये, जैसे—कर्म के फल को यह जीव अकेला ही भोगता है। माता पिता आदि कोई भी इस जीव को साथ नहीं देते हैं। सब अपन २ स्वार्थ के हैं। कहा भी है—

जेम प्रचण्ड दावाग्निनी ज्वालाथी भणता वनमा भृगना भञ्ज्याओनो
डोर्ध रक्षक थतो नथी, तेज प्रडारे दु भउपी दावाग्निनी प्रचण्ड ज्वालाथी
भणता आ ससारमा आत्मानो डोर्ध रक्षक नथी (४)

वणी पण उल्लु ठे—

परलोकसहायार्थं, पिता माता न तिष्ठत ।

न पुत्रदार न ज्ञाति, धर्मस्तिष्ठति केवल ॥५॥

माता-पिता परलोक में जीव की सहायता माते नहीं, न स्त्री, पुत्र, स्वजन, स्वधर्म आदि पणु जाय ठे। मात्र एक धर्म जो परलोक में जीव के साथ जाय ठे। आ प्रडारे चिन्तन करवु ते अशरणानुप्रेक्षा ठे (५)

(एगत्ताणुप्पेहा) एकवानुप्रेक्षा—आत्मा अकेला ठे। जो प्रडारे चिन्तन करवु ते एकवानुप्रेक्षा ठे। एकवानुप्रेक्षा चिन्तन आ रीते करवु जेधञ्जे, जेभजे-कर्मना कर्णने आ एव अकेला जो भोगवे ठे, माता पिता आदि डोर्ध पणु आ एवने साथ देता नथी। सो पोटपाताना स्वार्थना ठे।

યજ્ઞાવેન ધન સ્વય મહુવિધૈઃ કઠૈરિહોપાર્જયતે,
તત્સમૂય ફલત્રમિત્રતનયૈર્ભ્રાત્રાદિભિર્મુજ્યતે ।
તત્તત્કર્મવશાચ્ચ નારકનરસ્વવાસિતિર્યગ્ભવે—,
ષ્વેક સૈપ મુદુ સહાનિ સહતે દુઃખાન્યસહ્યાન્યદો ॥૨॥

ઉત્પદ્યતે જન્તુરિદૈઃ એવ, વિપદ્યતે ચૈક્રક એવ દુઃખી ।
કર્માર્જયત્યેકક એવ ચિત્રમ્, આમેવતે તત્ફલમેક એવ ॥૧॥

જાન અકેલા હી ઇસ મસાર મેં ઉપજ્ઞ હોતા હૈ, અકેલા હી અપાર દુઃખ કા અનુભવ કરતે હુએ મૃત્યુ કો પ્રાપ્ત હોતા હૈ, અકેલા હા વહ નાનાવિધ કર્મો કા ઉપાર્જન કરતા હૈ, તથા અકેલા હા ઉમકા ફલ ભોગતા હૈ ॥૧॥

યજ્ઞીવેન ધન સ્વય મહુવિધૈઃ કઠૈરિહોપાર્જયતે,
તત્સમૂય ફલત્રમિત્રતનયૈર્ભ્રાત્રાદિભિર્મુજ્યતે ।
તત્તત્કર્મવશાચ્ચ નારકનરસ્વર્વાસિતિર્યગ્ભવે,—
ષ્વેક સૈપ મુદુ સહાનિ સહતે દુઃખાન્યસહ્યાન્યદો ॥૨॥

જાન જો અનેકવિધ કષ્ટો સે સ્વય ધનોપાર્જન કરતા હૈ, ઉસ યન કા ઉપભોગ સ્ત્રી, પુત્ર, માદ-મધુ, મિત્ર, સ્વજન-સમ્બંધી આદિ કરતે હા । પરતુ ધનોપાર્જન કરનેવાલા મહ જીવ તો સ્વદૃત ઉન ઉન કર્મો કે અનુસાર દેવ મનુષ્ય નારક તિર્યક્ આદિ

ઠછુ પણ છે —

ઉત્પદ્યતે જન્તુરિદૈઃ એવ, વિપદ્યતે ચૈક્રક એવ દુઃખી ।
કર્માર્જયત્યેકક એવ ચિત્રમ્, આમેવતે તત્ફલમેક એવ ॥૧॥

જીવ એકલો જ આ સ મસારમા ઉત્પન્ન થાય છે, એકલો જ અપાર દુઃખનો અનુભવ કરતો કરતો મૃત્યુને પ્રાપ્ત થાય છે, એકલો જ તે અનેક પ્રકારના કર્મોનું ઉપાર્જન કરે છે, તથા એકલો જ તેનું ફળ ભોગવે છે (૧)

યજ્ઞીવેન ધન સ્વય મહુવિધૈઃ કઠૈરિહોપાર્જયતે,
તત્સમૂય ફલત્રમિત્રતનયૈર્ભ્રાત્રાદિભિર્મુજ્યતે ।
તત્તત્કર્મવશાચ્ચ નારક-નર-સ્વર્વાસિતિર્યગ્ભવે—
ષ્વેક સૈપ મુદુ સહાનિ સહતે દુઃખાન્યસહ્યાન્યદો ॥૨॥

જીવ જે વિધવિધ અનેક ઠપ્પોથી પોતે ધન ઉપાર્જન કરે છે તે ધનનો ઉપભોગ સ્ત્રી, પુત્ર, ભાઈ-બધુ, મિત્ર, સ્વજન-સમ્બંધી આદિ કરે છે પરતુ ધનોપાર્જન કરવાવાળો તે જીવ તો પોતે કરેલા તે તે કર્મો અનુસાર દેવ મનુષ્ય નારક તિર્યક્ આદિ ભવોમા એકલો જ અતિદુઃખ અનત

જીવો યસ્ય કૃતે ભ્રમત્યનુદિન દૈન્ય સમાલમ્બતે,
ધર્માદ્ ભ્રમ્યતિ વશ્ચયત્યતિહિતાન્ ન્યાયાદપક્રામતિ ।
દેહ સોઽપિ સદાત્મના ન પદમપ્યેક પરસ્મિન્ ભવે,
ગચ્છત્યસ્ય તત્ કથ વદત મો ' માદાગ્યમાધાસ્યતિ ॥૩॥
સ્વાયૈકનિષ્ઠ સ્વજન સ્વદેહ, -મુરય તત્ સર્વમવેલ્ય સમ્યક્ ।
સર્વસ્ય કલ્યાણનિમિત્તમેક, ધર્મ સદાય ત્રિધાત ધામાન્ ॥૪॥

મગાં મેં અફેલા હી અતિદુ સદા અનન્ત દુઝ્વા ઝો સદતા રહતા હે । અહો ' ડસ ાસાર
મેં કોડ મા અપના નહોં દ ॥ ૨ ॥ ઓર મા કહા દે—

જીવો યસ્ય કૃતે ભ્રમત્યનુદિન દૈન્ય સમાલમ્બતે,
ધર્માદ્ ભ્રમ્યતિ વશ્ચયત્યતિહિતાન્ ન્યાયાદપક્રામતિ ।
દેહઃ સોઽપિ સદાત્મના ન પદમપ્યેકઃ પરસ્મિન્ ભવે,
ગચ્છત્યસ્ય તત્ કથ વદત મો ' માદાગ્યમાધાસ્યતિ ॥૩॥

જાગ જિસ શગર કે લિયે ચારા ત્રિશાઆ મં પૂમતા-ફિરતા રહતા હૈ, ટીનતા
પ્રતર્જિત કરતા હે, ધર્મ સે અટ્ટ હોતા હે, અપન અચન્ત હિતેપિયાં કો મી ટગતા હૈ,
-યાયમાર્ગ સે ચગ્ગિન હોતા હે, પદ શરીર મા જાગ કે સાથ પરમવ મેં ણક પગ મા નહા
સાથ દેતા । હ મગ્યો ' સોચો-ત્રિચાગે ' યદ અગર લુન્હાગી ક્યા સદાયતા કર સકતા
દ, કુઠ નહોં ॥૩॥ ઓર મા કહા દે- -

સ્વાયૈકનિષ્ઠ સ્વજન સ્વદેહ, -મુરય તત્ સર્વમવેલ્ય સમ્યક્ ।
સર્વસ્ય કલ્યાણનિમિત્તમેક, ધર્મ સદાય ત્રિધાત ધીમાન્ ॥૪॥

હુ યોને નહન કરતો રહે છે અહો । આ સ સારમા કોઈ એ આપણુ નથી (૨)
બીણુ પણ કહ્યુ છે—

જીવો યસ્ય કૃતે ભ્રમત્યનુદિન દૈન્ય સમાલમ્બતે,
ધર્માદ્ ભ્રમ્યતિ વશ્ચયત્યતિહિતાન્ ન્યાયાદપક્રામતિ ।
દેહ સોઽપિ સદાત્મના ન પદમાપ્યેક પરસ્મિન્ ભવે,
ગચ્છત્યસ્ય તત્ કથ વદત મો ' માદાગ્યમાધાસ્યતિ ॥૩॥

છવ જે શરીરને માટે ચાદેય દિશાઓમા ભટકતો કરતો રહે છે,
ટીનતા બતાવે છે, ધમ થી બ્રહ્મ થાય છે, પોતાના અત્યંત હિતેન્દ્રુઓને પણ
ઠગે છે, ન્યાયમાર્ગથી ચલિત વાય છે, તે શરીર પણ છવની સાથે પર
ભવમા એક ડગણુએ સાથ આપતુ નથી હે ભગ્યો । ગોઓ-વિચારો ।
આ શરીર તમાગી શુ સદાયતા કરી શકશે ? કાંઈ પણ નહિ ।

૪-‘સસારાણુપ્પેદા’ સમારાણુપ્રેષા-મસારસ્ય ચતસ્રપુ ગતિપુ મગ્ગાનુ સમ્મલ્લખણસ્ય અણુપ્રેક્ષા-તથા ચોક્તમ્—

માતા પરમ્મવ પુત્રી સૈવ જન્માન્તરે સ્વસા ।

પુનર્માયા ભવેત્ત સૈવ પ્રાણિના ગતિરીદ્દશા ॥ ૧ ॥

માતા, પિતા, સ્ત્રી, પુત્ર, સ્વજન, મગ્ગી આદિ મમા મા સ્વાર્થ ક હૈ, અપના શરીર સ્વાર્થ કા હી હૈ. ઇસલિયે બુદ્ધિમાન મનુષ્ય ઇન સર્ગા વિષયો પર અઢી તમ્હ વિચાર કર સમી કા કલ્યાણ કરને ગાલે ધર્મ કા હી સહાયક બનાવે ॥૪॥

—ઇસ પ્રકાર સે ચિતન કરના ણકયાણુપ્રેક્ષા હ

(સસારાણુપ્પેદા) સમારાણુપ્રેષા-ચતુર્ગતિકલ્પશ્રમ મમાર કે વિષય મે ચિન્તન કરના—મસારાણુપ્રેક્ષા હૈ । કહા મી હૈ—

માતા પરમ્મવે પુત્રી, સૈવ જન્માન્તરે સ્વસા ।

પુનર્માયા ભવેત્ત સૈવ, પ્રાણિના ગતિરીદ્દશી ॥૧॥

ઇસ ભવ મેં ઇસ જીવ કી જો માતા હોતી હૈ, યહ દસરે ભવ મેં ઇસકી પુત્રી હો જાતી હૈ, ફિર ભવાન્તર મેં ઇસકી પત્નિ હો જાતી હૈ, ઇસકે ગાત્ર અન્ય જન્મ મેં ફિર વહ ઇસકી માયા હો જાતા હૈ । અધિક કયા કહા જાય! મસાર કા કુઠ એસી હા વિચિત્ર વ્દ્યા હૈ ॥ ૧ ॥ ઓર મી કહા હૈ—

ફરી પણ કહ્યું છે—

સ્વાર્થેકનિઠ સ્વજન સ્વદેહ, મુરય તત્ત સર્વમવેત્ય સમ્યક્ ।

સર્વસ્ય કલ્યાણનિમિત્તમેક, ધર્મ સહાય વિન્ધીત ધીમાન્ ॥૪॥

માતા, પિતા, સ્ત્રી, પુત્ર, સ્વજન—સબ પી આદિ બધા સ્વાર્થના છે પોતાનું શરીર પણ સ્વાર્થનું જ છે, તેથી બુદ્ધિમાન મનુષ્ય એ બધા વિષયો ઉપર સાચી રીતે વિચાર કરી નર્વનું કલ્યાણ કરવવાળા ધર્મને જ સહાયક બનાવે આ પ્રકારે ચિતન કરવું તે એત્તવાણુપ્રેક્ષા છે (૫)

(સસારાણુપ્પેદા) સમારાણુપ્રેક્ષા-ચતુર્ગતિકલ્પશ્રમ મમારના વિષયમા ચિતન કરવું તે સસારાણુપ્રેક્ષા છે કહ્યું પણ છે—

માતા પરમ્મવે પુત્રી, સૈવ જન્માન્તરે સ્વસા ।

પુનર્માયા ભવેત્ત સૈવ, પ્રાણિના ગતિરીદ્દશી ॥૧॥

આ ભવમા જે આ જીવની માતા હોય છે તે જ બીજા ભવમા તેની પુત્રી થઈ જાય છે વળી ભવાન્તરમા તેની બહેન થઈ જાય છે ત્યાર પછી બીજા જન્મમા વળી તે તેની સ્ત્રી થઈ જાય છે વધારે શું કહેવાય ! મસારની કોઈ એવી જ વિચિત્ર દશા છે (૧) ફરી પણ કહ્યું છે—

પિતા પરમવ પુત્ર સ તુ ભ્રાતા ભવાન્તરે ।
 પુનસ્તાત પુન પુત્ર પ્રાણિના ગતિરિદ્દશી ॥૨॥
 માતાપિતૃસહસ્રાણિ પુત્રદારશતાનિ ચ ।
 સસારેષ્વનુભૂતાનિ યાન્તિ યાસ્યન્તિ ચાપર ॥૩॥
 કૃત્તેણામેધ્યમયે નિયમિતતનુભિ સ્થાયતે ગર્ભવાસે,
 ક્રાન્તાવિશ્લેષ્ટુર્યવ્યતિરુરવિપમે યૌવને ચોપભોગે ।

પિતા પરમવે પુત્ર., સ તુ ભ્રાતા ભવાન્તરે ।
 પુનસ્તાત. પુનઃ પુત્ર., પ્રાણિના ગતિરીદ્દશી ॥૨॥

ઇસ સમાર મ જાવ કી પર્યાય તકસા શાશ્વત નહા રહતા હ । જો ઇસ ભવ મ પિતા
 હોતા હ, ત્હા પરમવ મ પુત્ર વન જાતા હ, ત્વ ભવાન્તર મ ભ્રાતા મો હો જાતા હ, પશ્ચાત
 ફિર પિતા હો જાતા હ, ફિર પુત્ર હો જાતા હ । ઇસ સમાર મે પ્રાણિયાં કા એસા હા કુઠ
 વિચિત્ર ગતિ હ ॥૨॥ ઓર મા ત્હા હ—

માતાપિતૃસહસ્રાણિ, પુત્રદારશતાનિ ચ ।
 સસારેષ્વનુભૂતાનિ, યાન્તિ યાસ્યન્તિ ચાપરે ॥૩॥

ઇસ સમાર મ ઇસ જાવ ક હજારાં માતા ઓર પિતા વન ચુકે હ, હજારા પુત્ર-
 નુત્ર હો ચુકે હ । ઇસ સમય મા યે માતા, પિતા પુત્ર ઓર નુત્ર ઇસ જાવકે હે, ઓર
 આગ મો યે હોંગ ॥૩॥ ઓર મા ત્હા હ—

કૃત્તેણામેધ્યમયે નિયમિતતનુભિ., સ્થાયતે ગર્ભવાસે,
 ક્રાન્તાવિશ્લેષ્ટુર્યવ્યતિરુરવિપમે યૌવને ચોપભોગે ।

પિતા પરમવે પુત્ર મ તુ ભ્રાતા ભવાન્તરે ।

પુનસ્તાત પુન પુત્ર, પ્રાણિના ગતિરીદ્દશી ॥૨॥

આ મ સારમા જીવની પર્યાય એવ જેવી ડાયમ રહેતી નથી જે આ ભવમા
 પિતા હોય છે તેજ પરભવમા પુત્ર થઈ જાય છે, તેમજ ભવાન્તરમા ભાઈ પણ થઈ
 જાય છે પછી પિતા થઈ જાય છે વળી પુત્ર થઈ જાય છે આ સ સારમા પ્રાણિઓની
 એવીજ ઠંઠ વિચિત્ર ગતિ છે (૨) ફરી પણ કહ્યું છે—

માતાપિતૃસહસ્રાણિ, પુત્રદારશતાનિ ચ ।

સસારેષ્વનુભૂતાનિ, યાન્તિ યાસ્યન્તિ ચાપરે ॥૩॥

આ સ સારમા આ જીવના હજારો માતાપિતા થઈ ચુક્યા છે હજારો પુત્ર-નુત્ર થઈ
 ચુક્યા છે આ સમયે પણ એ માતા, પિતા, પુત્ર અને નુત્ર આ જીવના છે, અને
 આગળ પણ આ માતા-પિતા આદિ આ જીવને થશે જ (૩) વળી કહ્યું પણ છે

સુક્ષ્મજ્ઞાણે ચતુર્વિદ્ધે ચતુષ્પડોયારે પળળત્તે, ત જહા

નારીણામપ્યવજ્ઞા યિલસતિ નિયત વૃદ્ધભાવેડપ્યસાધુ,
મસારે રે મનુષ્યા! વદત યદિ મુલ્લ સ્વલ્પમપ્યસ્તિ કિંચિત્ ॥૪॥
—ઈદ્ધ ધર્મવ્યાનમ્ ॥

‘સુક્ષ્મજ્ઞાણે ચતુર્વિદ્ધે ચતુષ્પડોયારે પળળત્તે’ શુક્લધ્યાન ચતુર્વિધ ચતુષ્પ

નારીણામપ્યવજ્ઞા યિલસતિ નિયત વૃદ્ધભાવેડપ્યસાધુ,
મસારે રે મનુષ્યા! વદત યદિ મુલ્લ સ્વલ્પમપ્યસ્તિ કિંચિત્ ॥૪॥

અર્થત અપવિત્ર ગર્ભવાસ મેં રહ કર યહ જાવ અનક કષ્ટા કો મહતા રહતા હૈ।
વહેં ઇસકા ગરીર સિફુડા રહતા હૈ। યૌવન અવસ્થા મ યહ જીવ વિષય ભોગ કે સમય
સ્ત્રીવિયોગજનિત દુઃસ સે અત્યંત દુઃસ્વી હોતા હૈ। જા યદિ જાનિત રહ તો વૃદ્ધાવસ્થા મ
યહ અપની ઉસા જા કા અસહ્ય અપમાન સહન કરતા હૈ। ફિર હૈ મન્યા! તુમ હા કહે,
ઇસ સસાર મેં કિંચિત્માત્ર મી સુખ હૈ। કુલ મા નહા ॥૫॥

ઇસ પ્રકાર જીવ કો મસાર કે વિષય મે વિચાર કરના યાહિયે। ઇસ પ્રકાર
ધર્મ યાન સમજના યાહિયે।

અવ શુક્લ યાન કહતે હૈ—(સુક્ષ્મજ્ઞાણે ચતુર્વિદ્ધે ચતુષ્પડોયારે પળળત્તે) શુક્લ યાન
ચાર પ્રકાર કા હૈ, ઓર યહ સ્વરૂપ લક્ષણ, આલગન ઇવ અનુપ્રેક્ષા કે ભેદ સે સોલ્હ

કુચ્છેણામેધ્યમધ્યે નિયમિતતનુભિ સ્થીયતે ગર્ભવાસે,
કાતાવિષ્કેષદુઃખવ્યતિકરવિષમે યૌવને ચોપભોગ।
નારીણામપ્યવજ્ઞા યિલસતિ નિયત વૃદ્ધભાવેડપ્યસાધુ,
મસારે રે મનુષ્યા! વદત યદિ મુલ્લ સ્વલ્પમપ્યસ્તિ કિંચિત્ ॥૪॥

અર્થત અપવિત્ર ગર્ભવાસમા રહીને આ જીવ અનેક કષ્ટોને સહન
કરતો રહે છે ત્યા તેનું શરીર સડોચાઈને રહે છે જીવાન અવસ્થામા આ
જીવ વિષયભોગના સમયે સ્ત્રીવિયોગથી ઉત્પન્ન થતા દુઃખથી બહુ જ દુઃખી
થાય છે સ્ત્રીને જીવતી હોય તો પોતાની વૃદ્ધાવસ્થામા તે પોતાની તે જ
સ્ત્રીનું અસહ્ય અપમાન સહન કરે છે માટે હે લગ્યો! તમે જ કહો, આ
સસારમા જરાપણ સુખ છે? જરાય નહિ (૮)

આ પ્રકારે જીવને સસારના વિષયમા વિચાર કરવો જોઇએ એ પ્રકારે
ધર્મ-ધ્યાન સમજવું જોઇએ

હવે શુક્લધ્યાન કહે છે (સુક્ષ્મજ્ઞાણે ચતુર્વિદ્ધે ચતુષ્પડોયારે
પળળત્તે) શુક્લધ્યાન ચાર પ્રકારનું છે, અને તે સ્વરૂપ લક્ષણ, આલ

પુહુત્તવિયક્રે સવિયારી ૧, એગત્તવિયક્રે અવિયારિ ૨, સુહુમકિરિએ
અપ્પહિવાઈ ૩, સમુચ્છિન્નકિરિએ અણિયટ્ટી ૪। સુક્કસ્સ પં જ્ઞાણસ્સ

ત્યવતાર પ્રજ્ઞમ્ । યથા મલાપગમેન શુચિતાધમાભિસમ્બન્ધાત્ પટ શુક્લ ઇત્યુચ્યતે,
તથા રાગદ્વેષમલાપત્રયનાશ્ચુચિતાધર્મસમ્બન્ધાદ્ ધ્યાનમપિ શુક્લમિત્યુચ્યતે, તત્તતુર્વિધ પ્રજ્ઞતમ્,
તદ્ યથા—‘પુહુત્તવિયક્રે સવિયારી’ પૃથક્ત્વવિતર્ક સવિચારિ ૧, ‘એગત્તવિયક્રે અવિયારિ’
એકત્વવિતર્કમવિચારિ ૨, ‘સુહુમકિરિએ અપ્પહિવાઈ’ સૂક્ષ્મક્રિયમપ્રતિપાતિ, ૩, ‘સમુચ્છિન્ન-
કિરિએ અણિયટ્ટી’ સમુચ્છિન્નક્રિયમનિવર્તિ ૪—ઇતિ ।

તત્ત પૂર્વગતશ્રુતજ્ઞાનાનુસારેણ ધ્યેયવિશેષગતોત્પાદાદિનાનાપયાયાણા દ્રવ્યાર્થિકે-
પયાયાર્થિકાદિનાનાનયૈરર્થવ્યજ્ઞનયોગમ્-ક્રાન્તિસહિતાનુચિન્તન પૃથક્ત્વવિતર્કસવિચારમ્ ॥ ૧ ॥

પ્રકાર કા રૂઢા ગયા હે । જિમ તરહ મૈલ કે દૂર હોને સે વલ્લ નિલકુલ સાફ હો જાતા હૈ
ઔર “શુક્લઃ પટઃ” ઇસ પ્રકાર કહા જાતા હૈ, ઁસી તરહ રાગદ્વેષરૂપી મૈલ કે અપગમસે
ધ્યાન મી શુદ્ધ હો જાતા હૈ ઔર ઇસાસે વહ શુક્લ યાન કહા જાતા હૈ । (ત જહા) ઇસકે
વે ચાર પ્રકાર યે હ (પુહુત્તવિયક્રે સવિયારી) પૃથક્ત્વવિતર્કસવિચાર, (એગત્તવિયક્રે અવિ-
યારિ) એકત્વવિતર્ક અવિચાર, (સુહુમકિરિએ અપ્પહિવાઈ) સૂક્ષ્મક્રિય—અપ્રતિપાતી, (સમુ-
ચ્છિન્નકિરિએ અણિયટ્ટી) સમુચ્છિન્નક્રિય—અનિવર્તિ । ઇનકા વર્ણન ઇસ પ્રકાર હૈ—પૂર્વગત
શ્રુતજ્ઞાન કે અનુસાર ધ્યેયવિશેષગત ઉત્પાદ, વ્યય એવ ધ્રૌવ્ય આદિ પર્યાયો કા દ્રવ્યાર્થિક એવ
પર્યાયાર્થિક નયો સે અર્થ ક્રાન્તિ, વ્યજ્ઞનમ્-ક્રાન્તિ એવ યોગમ્-ક્રાન્તિ યુક્ત હોકર વિચાર કરના
સો પૃથક્ત્વવિતર્કસવિચાર શુક્લ યાન કા પ્રથમ ભેદ હૈ ॥૧॥ જિસ તરહ સિદ્ધગારુડિક આદિ

બન તેમજ અનુપ્રેક્ષાના ભેદથી સોળ પ્રકારનુ કહેવાય છે જેવી રીતે મેલ ધોવાઈ
જવાથી વસ્ત્ર બિલકુલ માફ થઈ જાય છે અને “શુક્લ પટ” એ પ્રકારે
કહેવાય છે, એ જ રીતે રાગદ્વેષરૂપી મેલ દૂર થઈ જવાથી ધ્યાન પણ શુદ્ધ
થઈ જાય છે, અને તે કારણથી તેને શુક્લધ્યાન કહેવાય છે (ત જહા)
તેના ચાર પ્રકાર આ છે—(પુહુત્તવિયક્રે સવિયારી) પૃથક્ત્વવિતર્ક—સવિચાર
(એગત્તવિયક્રે અવિયારિ) એકત્વવિતર્ક—અવિચાર (સુહુમકિરિએ અપ્પહિવાઈ)
સૂક્ષ્મક્રિય—અપ્રતિપાતી (સમુચ્છિન્નકિરિએ અણિયટ્ટી) સમુચ્છિન્નક્રિય—અનિવૃત્તિ

પૂર્વગત શ્રુતજ્ઞાન અનુસાર ધ્યેયવિશેષથી થતા ઉત્પાદ, વ્યય તેમજ
ધ્રૌવ્ય આદિ પર્યાયોના દ્રવ્યાર્થિક નયોથી, અર્થસ ક્રાન્તિ, વ્યજ્ઞનસ ક્રાન્તિ તેમજ
યોગમ્-ક્રાન્તિથી યુક્ત થઈને વિચાર ડરવેા તે પૃથક્ત્વવિતર્કસવિચાર શુક્લ-
ધ્યાનનો પ્રથમ પ્રકાર ૭ (૧)

यथा सिद्धगारुडिकादिमन्त्र सकलजर्गस्वापि त्रिषम त्रिष मन्त्रमामर्त्येन सत्राव
यवेभ्य समाकृष्य दशस्थाने समानीय स्तम्भयनि, तथा पूर्वगतश्रुतानुमागतोऽर्थव्यञ्जनयोग
सक्रान्तिराहित्येनाशेषत्रिषयेभ्य सहचैकस्मिन्नेव पयात्रे योगस्य निजानस्थाने ऋषिगिन्नावत
स्थिरीकरणम् एकत्ववितर्काऽविचारम् ॥२॥

यदा जघनयोगान्त सत्रिपर्याप्तस्य मनोद्रव्याणि समये निरन्ध्रन् असत्प्रातसमये
सपूर्ण मनोयोग तत्पश्चात् पर्याप्तद्विन्द्रियस्य वायोगपर्यायतोऽसत्प्रातगुणयूनवायोगपया
यान् प्रतिसमय निरन्ध्रन् असत्प्रातसमयै सपूर्ण वायोग, ततश्च प्रथमसमयसमुत्पन्ननिगो
दजीवस्य जघनकाययोगपर्यायतोऽसत्प्रातगुणहीनकाययोग प्रतिसमय निरन्ध्रन्, असत्प्रात

मन्त्रवाला पुरुष समस्त शरीर के अग्रयवों में व्याप्त त्रिषम त्रिष को मन्त्र के प्रभाव से
खेचकर काटे हुए स्थानपर स्तम्भित कर देता है उसीतरह पूर्वगतश्रुतज्ञान के अनुसार
अर्थ, व्यञ्जन एवं योगों की सक्रान्ति से रहित होने के कारण, अशेषत्रिषया से योगा को हटा
कर एक ही पर्याय में योग का, वातरहित स्थान में ढीपक की लौ की तरह, स्थिर करना
सो एकत्ववितर्क-अविचार-नामक शुक्ल ध्यान का दूसरा भेद है ॥२॥ सूक्ष्मक्रिय-अप्रति-
पाति शुक्लध्यान सिर्फ सूक्ष्मकाययोगवाले जीव को होता है। सूक्ष्मक्रिय-अप्रतिपाति शुक्ल
ध्यान के सम्मुख हुआ जीव सर्वप्रथम मनोद्रव्यों का प्रतिसमय निरोध करता हुआ अमर्यादा
तसमयप्रमाणकाल में समस्तमनोयोग का, इसीतरह प्रतिसमय वायोगपर्यायों का निरोध
करता हुआ अमर्यादातसमयप्रमाणकाल में समस्तवायोग का, एवं प्रथम समयमें
समुत्पन्न निगोदजात्रकी जघन्य-अवगाहनास्वरूप काययोगपर्यायों से अनसत्प्रात

जैवी रीते सिद्ध गारुडिक आदि मन्त्रवाणो पुरुष आभा शरीरना अवय
वोभा प्रसरला विषम अरने मन्त्रना प्रभावधी जे चीने करडला स्थान उपर
स्तम्भित करी दे छे, तेवी ज रीते पूर्वगत श्रुतज्ञान अनुसार अर्थ, व्यञ्जन
तेमज योगोनी सक्रान्तिथी रहित होवाने जरछे, भील विषयोधी योगोने
हटावीने अेक ज पर्यायभा योगोने हवा वगरना स्थानभा ढीपकनी ज्योतनी चै
स्थिर करेवो ते शुक्लध्यानना अेकत्ववितर्कअविचार नामनो भीने प्रकट छे (२)

सूक्ष्मक्रिय-अप्रतिपाति शुक्लध्यानने मन्त्रुण थयेले एव
सर्वप्रथम मनोद्रव्योना हरवन्धत निरोध करता करता असत्प्रात-समय-
प्रमाण काले मन्त्र मनोयोगनो, तेम ज बारबार वायोगपर्यायोना
निरोध करता करता असत्प्रात-समय-प्रमाण काले मन्त्र वायोगनो,
तेम ज प्रथम समयभा समुत्पन्न निगोद जघनी जघन्यअवगाहनास्वउप
काययोगनी पर्यायोधी असत्प्रातशुक्लहीनकाययोगनो बारबार निरोध करता

સમયેવાદરકાયયોગ ચ સર્વથા નિરુદ્ધિ, તદેત્ સૂક્ષ્મક્રિયાઽપ્રતિપાતિ યાનુપક્રમતે ॥૩॥
તત્ શ્વાસોચ્છ્વાસસ્વરૂપ સૂક્ષ્મમપિ કાયયોગ નિરુદ્ધ અયોગિ-વ પ્રાપ્ય ગૈલેશીમવસ્થા પ્રતિપદ્યતે,
મ યમકાલેન 'અ ઇ ઉ ઋ લૃ' ઇન્દ્રિયસ્વરૂપ પદ્મલ્પશ્વરોચારણસમકાલસ્થિતિક સમુચ્છિન્ન-
ક્રિયનનિવર્તિ ધ્યાનમનુભવતિ ॥૪॥ ટશ્વૈકાલિકસૂત્રસ્વાચારમગિમજ્જૂપાટીકાયમસ્મામિ
સવિત્ત્વ શુક્લધ્યાનવર્ણન કૃતમ્, અતસ્તતોઽગત્યમ્ ।

તથા-તત્ શુક્લધ્યાન ચતુષ્પ્રયત્નતર પ્રજનમ્ । 'સુક્લસ્સ ણ જ્ઞાણસ્સ ચત્તારિ
લક્ષણા પણ્ણત્તા' શુક્લમ્ય સ્વલ્પ ધ્યાનસ્ય ચચારિ લક્ષણાનિ પ્રજપાનિ । 'ત જહા' તથથા

ગુહીનકાયયોગ કો પ્રતિસમય મ નિરોધ કરતા હુઆ અપચ્યાતસમયપ્રમાણકાલ મેં વાદરકાયયોગ
તા સર્વથા નિરોધ કર દેતા હૈ, તત્ જાકર ઇસે સૂક્ષ્મક્રિય-અપ્રતિપાતિનામક શુક્લધ્યાન કી
પ્રાપ્તિ હોતી હૈ, યહ સૂક્ષ્મક્રિય-અપ્રતિપાતિનામક તીસરા મેત્ હૈ ॥૩॥ ઇસ અવસ્થામે
શ્વાસોચ્છ્વાસસ્વરૂપ સૂક્ષ્મકાયયોગકા મી નિરોધ કર, અયોગિ-અવસ્થા કો પ્રાપ્ત હો, ગૈલેશી
અવસ્થા કો પ્રાપ્ત કર લેતા હ, વહા 'અ ઇ ઉ ઋ લૃ' ઇન પાચ લઘુ અક્ષરોં કે મ યમ
કાલ સે ઉચ્ચારણ કરને મેં જિતના સમય લગતા હૈ ઉતને સમય તક વહા ઠહર કર સમુ-
ચ્છિન્નક્રિય-અનિવર્તિનામક શુક્લધ્યાનકા અનુભવ કરતા હૈ ॥૪॥ ઇસ શુક્લધ્યાન
કા વિશેષ વિસ્તારપૂર્વક વર્ણન ટશ્વૈકાલિક સૂત્ર કે ચૌથે અધ્યયન કી 'આચારમગિમજ્જૂપા'
નામકી ટીકા મેં લિખવા ગયા હૈ, અત વિશેષાર્થી કો ઇસકા વિશેષ વર્ણન વહા સે
દેખ લેના ચાહિયે । (સુક્લસ્સ ણ જ્ઞાણસ્સ ચત્તારિ લક્ષણા પણ્ણત્તા) ઇસ શુક્લ-
ધ્યાન કે ચાર લક્ષણ હૈ, (ત જહા) વે ઇસ પ્રકાર હૈ-(વિવેકે) વિવેક-દેહ સે આત્માકો

કરતા અસખ્યાતસમયપ્રમાણ કાળે વાદરકાયયોગનેા સર્વથા નિરોધ કરી
દે છે, ત્યારે તેને સૂક્ષ્મક્રિય-અપ્રતિપાતિ નામક શુક્લધ્યાનની પ્રાપ્તિ થાય
છે આ સૂક્ષ્મક્રિય-અપ્રતિપાતિ નામે ત્રીજે પ્રકાર છે (૩)

તે અવસ્થામા શ્વાસોચ્છ્વાસરૂપ સૂક્ષ્મકાયયોગનેા પણ નિરોધ કરી, અયોગિ
અવસ્થાને પ્રાપ્ત થઈ, ગૈલેશી અવસ્થાને પ્રાપ્ત કરી લે છે ત્યાં અ ઇ ઉ ઋ લૃ આ
પાંચ લઘુ અક્ષરોંનું મધ્યમકાલથી ઉચ્ચારણ કરવામા બેટલો સમય લાગે તેટલા
મધ્યમસુધી રોકાઈને સમુચ્છિન્નક્રિય-અનિવર્તિ નામક શુક્લધ્યાનનેા અનુભવ કરે
છે (૪) આ શુક્લધ્યાનનું વિશેષ વિસ્તારપૂર્વક વર્ણન ટશ્વૈકાલિકસૂત્રના ચોથા
અધ્યયનની આચારમણિમજ્જૂપા નામની ટીકામા લખવામા આવ્યું છે તેથી
વિશેષ બહુવાવાળાને માટે તેનું વિશેષ વર્ણન ત્યાંથી જોઈ લેવું જોઈએ

(સુક્લસ્સ ણ જ્ઞાણસ્સ ચત્તારિ લક્ષણા પણ્ણત્તા) આ શુક્લધ્યાનના ચાર
લક્ષણ છે. (ત જહા) તે આ પ્રકાર છે-(વિવેકે) વિવેક-દેહથી આત્માને જુદો બહુવો,

यथा सिद्धगारुडिकादिमन्त्र सकलगरीरस्यापि त्रिषम त्रिष मन्त्रमामर्शेन मन्त्रा-
यवेभ्य समाकृष्य दशस्थाने समानीय स्तम्भयन्ति, तथा पूर्वगतश्रुतानुमानोद्देश्यजनयोग-
संक्रान्तिराहित्येनाशेषत्रिषयेभ्य सहयैकस्मिन्नेव पर्याय योगस्य निरातस्थाने त्रीपगिग्रावत
स्थिरीकरणम् एकत्ववितर्काऽविचारम् ॥२॥

यदा जघनयोगात् सन्निपयाप्तस्य मनोद्रव्यागि समये निरन्तरं अमन्यातसमये
संपूर्ण मनोयोग तत्पश्चात् पर्याप्तद्विन्द्रियस्य वायोगपर्यायतोऽन्यान् गुणयूनवायोगपया-
यान् प्रतिसमय निरन्धन् असन्यातसमये संपूर्ण वायोग, ततश्च प्रथमसमयसमुत्पन्ननिगो-
दजीवस्य जघनकाययोगपर्यायतोऽसन्यातगुणहीनकाययोग प्रतिसमय निरन्धन्, अन्यात

मन्त्रवाला पुरुष समस्त गरीर के अवयवों में व्याप्त त्रिषम त्रिष को मन्त्र के प्रभाव से
खेचकर काटे हुए स्थानपर स्तम्भित कर देता है उसीतरह पूर्वगतश्रुतज्ञान के अनुसार
अर्थ, व्यजन एवं योगों की संक्रान्ति से रहित होने के कारण, अशेषत्रिषया से योगों को हटा
कर एक ही पर्याय में योग का, वातरहित स्थान में दीपक की लौ की तरह, स्थिर करना
सो, एकत्ववितर्क-अविचार-नामक शुक्ल ध्यान का दूसरा भेद है ॥२॥ सूक्ष्मक्रिय-अप्रति-
पाति शुक्लध्यान सिर्फ सूक्ष्मकाययोगवाले जीव को होता है। सूक्ष्मक्रिय-अप्रतिपाति शुक्ल
ध्यान के सम्मुख हुआ जीव सर्वप्रथम मनोद्रव्यों का प्रतिसमय निरोध करता हुआ अमन्या-
तसमयप्रमाणकाल में समस्तमनोयोग का, इसीतरह प्रतिसमय वायोगपर्यायों का निरोध
करता हुआ अमन्यातसमयप्रमाणकाल में समस्तवायोग का, एवं प्रथम समयमें
समुत्पन्न निगोदजीवकी जघन-अवगाहनात्स्वरूप काययोगपर्यायों से अन्यात

जैसी रीति सिद्ध गारुडिक आदि मन्त्रवालों पुरुष आत्मा शरीरना अवय-
वोभा प्रसरला विषम अंशने मन्त्रना प्रभावशी जैसीने करडेला ध्यान उपर
स्तम्भित करी दे छे, तेवी जै रीते पूर्वगत श्रुतज्ञान अनुसार अर्थ, व्यजन
तेमजै योगोनी संक्रान्तिशी रहित होवाने जरखे, भीजा विषयोधी योगोने
हटावीने ओठ जै पर्यायभा योगोने हवा वगरना स्थानभा दीपकनी ज्योतनी पेटे
स्थिर करवो ते शुक्लध्यानना ओकत्ववितर्कअविचार नामने भीजे प्रकार छे (२)

सूक्ष्मक्रिय-अप्रतिपाति शुक्लध्यानने सम्मुख थयेला एवं
सर्वप्रथम मनोद्रव्योंना हस्तगत निरोध करता करता असन्यात-समय-
प्रमाण जाले समस्त मनोयोगोने, तेम जै बारबार वायोगपर्यायोने
निरोध करता करता अमन्यात-समय-प्रमाण जाले समस्त वायोगोने,
तेम जै प्रथम समयभा समुत्पन्न निगोद एवंनी जघनअवगाहनात्स्वरूप
काययोगनी पर्यायोधी अमन्यातशुद्धीनकाययोगोने बारबार निरोध करता

જાણસ્સ ચત્તારિ અણુપ્પેહાઓ પળ્લન્તાઓ, ત જહા-અવા-
યાણુપ્પેહા ૧ અસુમાણુપ્પેહા ૨ અણંતવત્તિયાણુપ્પેહા ૩ વિપરિ-
ણામાણુપ્પેહા ૪। સે ત જ્ઞાણે ॥ સૂ૦ ૩૦ ॥

શ્વલ્લ ધ્યાનસ્ય ચત્તોઽનુપ્રેક્ષા પ્રજ્ઞા, 'ત જહા' તથા-'અવાયાણુપ્પેહા' અપાયા
નુપ્રેક્ષા-અપાયાના પ્રાણાતિપાતાદ્યાવચ્ચદ્વારજનિતાનામ્ અનર્થાનામનુચિતનમ્ ॥૧॥ 'અસુમા-
ણુપ્પેહા' અશુમાનુપ્રેક્ષા-મસારસ્યૈવ અશુભસ્વરૂપતયાઽનુચિતનમ્ ॥૨॥ 'અણતવત્તિયાણુપ્પેહા'
અનન્તવૃત્તિતાઽનુપ્રેક્ષા-અનન્તવૃત્તિતા=તૈલિકચક્રયોજિતસ્ય વૃષ્ટસ્ય માર્ગાઽનવસાનવત્કદ્રાપ્યસ-
માર્ગિનીલ્લા તસ્યા અનુપ્રેક્ષા-અનુચિન્તનમ્ ॥૩॥ 'વિપરિણામાણુપ્પેહા' વિપરિણામાનુપ્રેક્ષા-
ઉત્પાદ્યવ્યધૌચ્ચસ્વભાવાના પન્થાના યો વિપરિણામ-પ્રતિક્ષણ નવનવપર્યાયરૂપ તસ્યાનુ
ચિન્તનમ્ ॥૪॥ 'સે ત જ્ઞાણે' તદેતદ્ ધ્યાનમ્ ॥ સૂ૦ ૩૦ ॥

અપાયોં કા અથાત્ પ્રાણાતિપાતાનિક પાપ, જો કમોં કે આશ્રવ કે લિયે દ્વાર જૈસે હૈં ઉનસે જનિત
અનર્થોં કા વારવાર વિચાર કરના સો અપાયાનુપ્રેક્ષા હૈં ૧। (અસુમાણુપ્પેહા) અશુમાનુ-
પ્રેક્ષા-સસાર સ્વય અશુભસ્વરૂપ હે, ઘેસા વાગ્વાર વિચાર કરના સો અશુમાનુપ્રેક્ષા હૈં ૨।
(અણતવત્તિયાણુપ્પેહા) અનન્તવત્તિતાનુપ્રેક્ષા-ભવપરપગ કી અનતવૃત્તિ કા વિચાર કરના,
અર્થાત્ જિસ પ્રકાર તેલી કા વૈલ કોન્હ મે જોતા જાને પરચક્ર ફાટતા હેં ઉસી પ્રકાર ઇસ
જીવ કે મી, જ્યતરુક યહ મસાર મે રહતા હેં તવતરુક ઇસકે ભ્રમણ કી કમી મી સમાપ્તિ નહાં હોતી
હૈં, ઇસ પ્રકાર કા અનુચિતન કરના અનતવર્તિતાનુપ્રેક્ષા હેં ૩। (વિપરિણામાણુપ્પેહા) વિપરિ-
ણામાનુપ્રેક્ષા-પ્રત્યેક દ્રવ્ય, ઉપાદ, વ્યથ પ્પ ધ્રૌચ સ્વભાવગાલે હૈં, અત વસ્તુ પ્રતિસમય

અપાયાનુપ્રેક્ષા-અપાયોના અર્થાત્-પ્રાણાતિપાતાદિ પાપ જે ડમોંના આશ્રવને
માટે ઠાવેલા છે તેમનાથી થતા અનર્થોના વારવાર વિચાર કરવો તે
અપાયાનુપ્રેક્ષા છે (અસુમાણુપ્પેહા) અશુમાનુપ્રેક્ષા-સસાર પોતે અશુભસ્વરૂપ
છે, એવો વારવાર વિચાર કરવો તે અશુમાનુપ્રેક્ષા છે (અણતવત્તિયાણુપ્પેહા)
અનતવત્તિતાનુપ્રેક્ષા-ભવપરપરાની અનતવૃત્તિતાનો વિચાર કરવો, અર્થાત્
જેવી રીતે ઘાતીનો બળદ ઘાણીમા બેઠાઈને ચક્રરે- (આઠ) ફર્યા ડરે છે
એવી રીતે આ જીવ પણ જ્યાં સુધી અનારમા રહે છે ત્યાં સુધી તેના ભ્રમ
જુની ડહી પણ સમાપ્તિ થતી નથી, એ પ્રકારનું અનુચિતન કરવું તે અનત
વર્તિતાનુપ્રેક્ષા છે (વિપરિણામાણુપ્પેહા) વિપરિણામાનુપ્રેક્ષા-પ્રત્યેક દ્રવ્ય
ઉત્પાદ, વ્યથ તેમજ ધ્રૌચ સ્વભાવવાળા છે, તેથી હરવખત વસ્તુ પરિણમન

ચત્તારિ લક્ષણા પળ્લન્તા, તં જહા-વિવેગે ૧, વિડસ્સગ્ગે ૨,
અવ્વહે ૩, અસમ્મોહે ૪। સુક્કસ્સ ણ જ્ઞાણસ્સ ચત્તારિ આલંબણા
પળ્લન્તા, ત જહા-લંતી ૧, મુત્તી ૨, અજ્જવે ૩, મહ્વે ૪। સુક્કસ્સ

‘વિવેગે’ વિવેક —પૃથક્કર્ણ, સ ચ પૃથક્કાર —દેરાદા મનો બુદ્ધ્યા વિવેચનમ ॥૧॥ ‘વિડસ્સગ્ગે’
વ્યુત્સર્ગ —નિસ્સદ્ધતયા દેહોપધિયાગ ॥૨॥ ‘અવ્વહે’ અવ્યથમ્—દનાધુપમર્ગજનિત મય
વ્યથા—તયા રહિતમ્ ॥૩॥ ‘અસમ્મોહે’ અસમોહ —દેવમાયાજનિતસ્ય મૂઢત્વમ્ નિષેધ
॥૪॥ ‘સુક્કસ્સ ણ જ્ઞાણસ્સ ચત્તારિ આલંબણા પળ્લન્તા’ શુક્લસ્ય ચતુર ધ્યાનસ્ય
ચત્વાર્યાલમ્બનાનિ પ્રત્તપાનિ, ‘ત જહા’ તથા—‘લંતી’ ક્ષાન્તિ —પરકૃતાઅપકારસહનમ્
॥૧॥ ‘મુત્તી’ મુક્તિ —નિર્લોભતા ॥૨॥ ‘અજ્જવે’ આર્જવ—સરલતા ॥૩॥ ‘મહ્વે’
માર્દવ—મૃદુતા ॥૪॥ ‘સુક્કસ્સ ણ જ્ઞાણસ્સ ચત્તારિ અણુપ્પેદ્દાઓ પળ્લન્તાઓ’ શુક્લસ્ય

મિન્ન જાનના ૧। (વિડસ્સગ્ગે) વ્યુત્સર્ગ—દેહ તથા ઉપધિ કા પરિત્યાગ કરના ૨। (અવ્વહે)
અવ્યથ—વ્યથારહિત હોના—દેવાદિકૃત ઉપસર્ગજનિત મય કા નામ વ્યથા છે, ઇસે રહિત
કા નામ અવ્યથ છે, અર્થાત્—દેવાદિકૃત ઉપસર્ગો કા નિશ્ચલ ભાવસે સહન કરના ૩। (અસમોહે)
અસમોહ—મોહરહિત હોના—દેવાદિક દ્વારા પ્રદર્શિત માયાક્રી ઓર આકૃષ્ટ નહીં હોના ૪।
(સુક્કસ્સ ણ જ્ઞાણસ્સ ચત્તારિ આલંબણા પળ્લન્તા) શુક્લધ્યાન કે ચાર આલંબન છે,
(ત જહા) વે ઇસ પ્રકાર છે—(લંતી) ક્ષાન્તિ—પરકૃત અપકાર કા સહન કરના ૧, (મુત્તી)
મુક્તિ—લોભકા પરિત્યાગ કરના ૨, (અજ્જવે) આર્જવ—ચિત્ત મે સરલતા રચના ૩, ઓર (મહ્વે)
માર્દવ ગુણકા હોના ૪। (સુક્કસ્સ ણ જ્ઞાણસ્સ ચત્તારિ અણુપ્પેદ્દાઓ પળ્લન્તાઓ)
શુક્લધ્યાન કી ચાર અનુપ્રેક્ષા છે, (ત જહા) વે યે છે—(અવાયાણુપ્પેદ્દા) અપાયાનુપ્રેક્ષા—

(વિડસ્સગ્ગે) વ્યુત્સર્ગ—દેહ તથા ઉપધિનો પરિત્યાગ કરવો (અવ્વહે) અવ્યથ—વ્યથા
રહિત હોવું—દેવાદિકૃત ઉપસર્ગથી થયેલ ભયનું નામ વ્યથા છે, તેનાથી રહિતનું નામ
અવ્યથ છે, અર્થાત્—દેવાદિકથી ડરાએલ ઉપસર્ગોને નિશ્ચળ ભાવથી મહન કરવા
(અસમોહે) અસ મોહ મોહરહિત થવું—દેવાદિકદ્વારા પ્રદર્શિત માયા તરફ આકર્ષાવું
નહીં (સુક્કસ્સ ણ જ્ઞાણસ્સ ચત્તારિ આલંબણા પળ્લન્તા) શુક્લધ્યાનના ચાર આલંબન
છે, (ત જહા) તે આ પ્રકારે છે—(લંતી) ક્ષાન્તિ—બીજાએ કરેલ અપકારને સહન
કરવો, (મુત્તી) મુક્તિ—લોભનો પરિત્યાગ કરવો, (અજ્જવે) આર્જવ ચિત્તમા સરળતા
રાખવી, અને (મહ્વે) માર્દવ—મૃદુતા ગુણ થવું (સુક્કસ્સ ણ જ્ઞાણસ્સ ચત્તારિ અણુપ્પે
દ્દાઓ પળ્લન્તાઓ) શુક્લધ્યાનની ચાર અનુપ્રેક્ષા છે, (ત જહા) તે આ છે (અવાયાણુપ્પેદ્દા)

विउस्सग्गे, २ गणविउस्सग्गे, ३ उव्हिविउस्सग्गे, ४ भत्तपाणविउस्सग्गे । से त दब्बविउस्सग्गे । से किं त भावविउस्सग्गे ? भावविउस्सग्गे तिविहे पण्णत्ते, तं जहा-१ कसायविउस्सग्गे, २ ससारविउस्स-

‘गणविउस्सग्गे’ गणव्युत्सर्ग । २। ‘उव्हिविउस्सग्गे’ उपधिव्युत्सर्ग—उपधेस्पर्करणस्य त्याग । ३। ‘भत्तपाणविउस्सग्गे’ भक्तपानव्युत्सर्ग—अन्नजलत्याग । ४। ‘से त दब्बविउस्सग्गे’ स ण्ण द्रव्यव्युत्सर्ग । ‘से किं त भावविउस्सग्गे’ अथ कोऽमौ भावव्युत्सर्ग । ‘भावविउस्सग्गे तिविहे पण्णत्ते’ भावव्युत्सर्ग त्रिविध प्रज्ञम, ‘त जहा’ तद्यथा—‘कसायविउस्सग्गे’ कषायव्युत्सर्ग । १। ‘ससारविउस्सग्गे’ रसारव्युत्सर्ग । २। ‘कम्मविउस्सग्गे’ कर्मव्युत्सर्ग । ३। ‘से किं त कसायविउस्सग्गे’ अथ कोऽमौ कषायव्युत्सर्ग । ‘कसाय-

(सरीरविउस्सग्गे १, गणविउस्सग्गे २, उव्हिविउस्सग्गे ३, भत्तपाणविउस्सग्गे ४) शरीरव्युत्सर्ग १, गणव्युत्सर्ग २, उपधिव्युत्सर्ग ३, और भक्तपानव्युत्सर्ग ४ । इनम शरीर के ममत्व का त्याग करना सो शरीरव्युत्सर्ग है १ । पडिमा आदि आराधन करने क लिये गण—संप्रदाय से ममत्वका त्याग करना सो गणव्युत्सर्ग है २ । वत्तादिक उपधि के ममत्व का त्याग करना सो उपधिव्युत्सर्ग है ३ । भोजन एव पानी का त्याग करना सो भक्तपानव्युत्सर्ग है ४ । (से त दब्बविउस्सग्गे) यह सत्र द्रव्यव्युत्सर्ग है । (से किं त भावविउस्सग्गे) भावव्युत्सर्ग क्या—कितने प्रकार का है ? (भावविउस्सग्गे तिविहे पण्णत्ते) भावव्युत्सर्ग तीन प्रकार का है, (त जहा) वे प्रकार ये हैं—(कसायविउस्सग्गे १ ससारविउस्सग्गे २ कम्मविउस्सग्गे ३) कषायव्युत्सर्ग १, रसारव्युत्सर्ग २, एवं कर्मव्युत्सर्ग ३ । (से किं त कसायविउस्सग्गे) कषायव्युत्सर्ग क्या कितने प्रकारका है ? (कसाय-

वेभङ्गे—(सरीरविउस्सग्गे गणविउस्सग्गे उव्हिविउस्सग्गे भत्तपाणविउस्सग्गे) शरीरव्युत्सर्ग, गणव्युत्सर्ग, उपधिव्युत्सर्ग अने भक्तपानव्युत्सर्ग तेमा शरीरना भमत्वनो त्याग करवो ते शरीरव्युत्सर्ग छे पडिमा आदि आराधन करवा भाटे गण—संप्रदायवी भमत्वनो त्याग करवो ते गणव्युत्सर्ग छे पत्तादिक उपधिवी भमत्वनो त्याग करवो ते उपधिव्युत्सर्ग छे सोल्लन तेमल पाणीनो त्याग करवो ते भक्तपानव्युत्सर्ग छे आ गवा द्रव्यव्युत्सर्ग छे (से किं त भावविउस्सग्गे) भावव्युत्सर्ग शु—वेदला प्रदानो छे ? (भावविउस्सग्गे तिविहे पण्णत्ते) भावव्युत्सर्ग त्रय प्रकारनो छे, (त जहा) ते आ प्रदाने छे—(कसायविउस्सग्गे ससारविउस्सग्गे कम्मविउस्सग्गे) कषायव्युत्सर्ग, रसारव्युत्सर्ग तेमल कर्मव्युत्सर्ग

મૂલમ—સે કિં ત વિડસ્સગે ? વિડસ્સગે દુવિહે પળ્લત્તે,
તં જહા—૧ દવ્વવિડસ્સગે, ૨ ભાવવિડસ્સગે ય । સે કિં તં
દવ્વવિડસ્સગે ? દવ્વવિડસ્સગે ચડવિહે પળ્લત્તે, તં જહા—૧ સરીર-

ટીકા—આમ્ય તત્તપમ પઞ્ચમેદમાહ—‘સે કિં ત વિડસ્સગે’ અથ કોઽસી
વ્યુત્સર્ગ ? વ્યુત્સર્ગ કિંસ્વરૂપ કતિપિધેતિ પ્રશ્ન । વ્યુત્સર્ગ—વિ=વિશેષેણ, ઉત્=ઉત્કૃષ્ટ
ભાવનયા સર્ગ = વ્યાગ । ‘વિડસ્સગે દુવિહે પળ્લત્તે’ વ્યુત્સર્ગો દ્વિવિધ પ્રજ્ઞત, ‘ત જહા’ તથથા
૧—‘દવ્વવિડસ્સગે’ દ્રવ્યવ્યુત્સર્ગ, ૨—‘ભાવવિડસ્સગે’ ભાવવ્યુત્સર્ગ । ‘સે કિં
તં દવ્વવિડસ્સગે ?’ અથ કોઽસી દ્રવ્યવ્યુત્સર્ગ ? ‘દવ્વવિડસ્સગે ચડવિહે પળ્લત્તે’
દ્રવ્યવ્યુત્સર્ગ—ચતુર્વિધ પ્રજ્ઞત, ‘ત જહા’ તથથા—‘સરીરવિડસ્સગે’ શરીરવ્યુત્સર્ગ । ૧।

પરિણમતી રહતી હૈ । ઇસ પ્રકાર જો ચિતન કરના ઇસકા નામ વિપરિણામાનુપ્રેક્ષા હૈ ।
(સે ત જ્ઞાણે) ઇસ પ્રકાર ચાર ધ્યાનકા વર્ણન હુઆ ॥ મૂં ૩૦ ॥

‘સે કિં ત વિડસ્સગે’ ઇત્યાદિ,

અથ આમ્યન્તર તપકા જો ઊઠા મેદ વ્યુત્સર્ગ હૈ ઇસકા વર્ણન કરતે હૈ—(સે
કિં ત વિડસ્સગે) વિશેષ રીતિ સે ઉત્કૃષ્ટ ભાવનાપૂર્વક પરિત્યાગ કરના વ્યુત્સર્ગ હૈ, વહ
વ્યુત્સર્ગતપ કયા—કિતને પ્રકાર કા હૈ ? (વિડસ્સગે દુવિહે પળ્લત્તે) વ્યુત્સર્ગ કે દો
મેદ હૈ, (ત જહા) વે યે હ—(દવ્વવિડસ્સગે ભાવવિડસ્સગે) ૧—દ્રવ્યવ્યુત્સર્ગ ઓર ૨—
ભાવવ્યુત્સર્ગ । (સે કિં ત દવ્વવિડસ્સગે) દ્રવ્યવ્યુત્સર્ગ કયા—કિતને પ્રકાર કા હૈ ?
(દવ્વવિડસ્સગે ચડવિહે પળ્લત્તે) દ્રવ્યવ્યુત્સર્ગ ચાર પ્રકાર કા હૈ । (ત જહા) જૈસે—

ઠરતી હોય છે, એવ જ રૂપે કહી નથી રહેતી એ પ્રકારે જે ચિતન ઠરવું તેનું
નામ વિપરિણામાનુપ્રેક્ષા છે (સે ત જ્ઞાણે) એ પ્રમાણે ચાર વ્યાનનું વર્ણન થયું
(મૂં ૩૦)

‘સે કિં ત વિડસ્સગે ?’ ઇત્યાદિ

હવે સૂત્રદાર આમ્યન્તર તપનો જે ઠકો પ્રકાર વ્યુત્સર્ગ છે તેનું વર્ણન કરે
છે—(સે કિં ત વિડસ્સગે) વિશેષરીતિથી ઉત્કૃષ્ટભાવનાપૂર્વક પરિત્યાગ કરવો તે
વ્યુત્સર્ગ છે વ્યુત્સર્ગ તપ કેટલા પ્રકારનું છે ? (વિડસ્સગે દુવિહે પળ્લત્તે)
એના જે પ્રકાર છે,—(ત જહા) તે આ છે—(દવ્વવિડસ્સગે ભાવવિડસ્સગે ય)
૧ દ્રવ્યવ્યુત્સર્ગ અને ૨ ભાવવ્યુત્સર્ગ દ્રવ્યવ્યુત્સર્ગ શું—કેટલા પ્રકારનું છે ?
(દવ્વવિડસ્સગે ચડવિહે પળ્લત્તે) એ દ્રવ્યવ્યુત્સર્ગ ચાર પ્રકારનું છે (ત જહા)

यससारविउस्सग्गे, ३ मणुयसंसारविउस्सग्गे, ४ देवससारविउ-
स्सग्गे । से त ससारविउस्सग्गे । से कि त कम्मविउस्सग्गे ? कम्म-
विउस्सग्गे अट्ठविहे पणत्ते, त जहा, १ णाणावरणिज्जकम्मविउ-
स्सग्गे, २ दरिसणावरणिज्जकम्मविउस्सग्गे, ३ वेयणिज्जकम्मविउस्स-
ग्गे, ४ मोहणिज्जकम्मविउस्सग्गे, ५ आउकम्मविउस्सग्गे, ६ णामक-
म्मविउस्सग्गे ७, गोयकम्मविउस्सग्गे ८, अतरायकम्मविउस्सग्गे ।
से त कम्मविउस्सग्गे । से त भावविउस्सग्गे ॥ सू० ३० ॥

स्सग्गे' मनुजससारव्युत्सर्ग । ३। 'देवससारविउस्सग्गे' देवस्मारव्युत्सर्ग । ४।
'से त ससारविउस्सग्गे' म ण्य ससारव्युत्सर्ग । 'से किं त कम्मविउस्सग्गे' अथ
कोऽनौ कर्मव्युत्सर्ग 'कम्मविउस्सग्गे अट्ठविहे पणत्ते' कर्मव्युत्सर्ग अष्टविध प्रजप । 'त
जहा' तथथा—'णाणावरणिज्जकम्मविउस्सग्गे' जानावरणीयकर्मव्युत्सर्ग । १। 'दरि-
सिणावरणिज्जकम्मविउस्सग्गे' दर्शनाऽवरणीयकर्मव्युत्सर्ग । २। 'वेयणिज्जकम्मवि-
उस्सग्गे' वेत्तनीयकर्मव्युत्सर्ग । ३। 'मोहणिज्जकम्मविउस्सग्गे' मोहनीयकर्म-

ग्गे ३, देवससारविउस्सग्गे ४) नैरयिकससारव्युत्सर्ग, तिर्यक्सारव्युत्सर्ग, मनुजससारव्युत्सर्ग,
एव देवस्मारव्युत्सर्ग, (से त ससारविउस्सग्गे) इस प्रकार चारगतिरूप ससार का यह व्युत्सर्ग
(परित्याग) - सारव्युत्सर्ग है। (से किं त कम्मविउस्सग्गे) कर्मव्युत्सर्ग क्या कितन प्रकार का
है। (कम्मविउस्सग्गे अट्ठविहे पणत्ते) जिसमें आठ प्रकार के कर्मों का व्युत्सर्ग—परित्याग हो
वह कर्मव्युत्सर्ग आठ प्रकार का है, (त जहा) जैसे (णाणावरणिज्जकम्मविउस्सग्गे १, दरि-
सणावरणिज्ज कम्मविउस्सग्गे २, वेयणिज्ज कम्मविउस्सग्गे ३, मोहणिज्जकम्मविउस्सग्गे

देवससारविउस्सग्गे) नैरयिकससारव्युत्सर्ग, तिर्यक्सारव्युत्सर्ग, मनुज
ससारव्युत्सर्ग तेभ्य देवससारव्युत्सर्ग (से त ससारविउस्सग्गे) ये प्रदारे
आर्य गतिउप ससारने आ व्युत्सर्ग (परित्याग) ते ससारव्युत्सर्ग छे
(से कि त कम्मविउस्सग्गे) कर्मव्युत्सर्ग केट्ठा प्रदारेने छे ? (कम्मविउस्सग्गे
अट्ठविहे पणत्ते) जेभा आठेय प्रदारेने उमेने व्युत्सर्ग—परित्याग थर्थ नथ
छे जेवे आ उर्मव्युत्सर्ग आठ प्रदारेने छे, (त जहा) जेभडे—(णाणावरणिज्ज
कम्मविउस्सग्गे, दरिसणावरणिज्जकम्मविउस्सग्गे, वेयणिज्जकम्मविउस्सग्गे, मोहणि

ગો, ૩ કમ્મવિડસ્સગો । સે કિં તં કસાયવિડસ્સગો, ૧ કસાયવિડ-
સ્સગો ચઽવ્વિહે પ્પણત્તે, ત જહા-કોહકસાયવિડસ્સગો, ૨ માણક-
સાય વિડસ્સગો, ૩ માયાકસાયવિડસ્સગો, ૪ લોહકસાયવિડસ્સગો ।
સે ત કસાયવિડસ્સગો । સે કિં ત સસારવિડસ્સગો ? સંસારવિડસ્સ-
ગો ચઽવ્વિહે પ્પણત્તે, તં જહા-૧ જેરહ્યસંસારવિડસ્સગો, ૨ તિરિ-

વિડસ્સગો ચઽવ્વિહે પ્પણત્તે' કપાયવ્યુત્સર્ગ ચતુર્વિધ પ્રજ્ઞ, 'ત જહા' તથા-કોહકસાય-
વિડસ્સગો' ક્રોધકપાયવ્યુત્સર્ગ ૧૧ । 'માણકસાયવિડસ્સગો' માનકપાયવ્યુત્સર્ગ ૧ ।
'માયાકસાયવિડસ્સગો' માયાકપાયવ્યુત્સર્ગ ૧૩ । 'લોહકસાયવિડસ્સગો' લોભ
કપાયવ્યુત્સર્ગ ૧૪ । 'સે ત કસાયવિડસ્સગો' સ એપ કપાયવ્યુત્સર્ગ ૧ । 'સે કિં
સસારવિડસ્સગો' અથ કોડસૌ સસારવ્યુત્સર્ગ ? 'સસારવિડસ્સગો ચઽવ્વિહે પ્પણત્તે સસાર
વ્યુત્સર્ગ ચતુર્વિધ પ્રજ્ઞ, 'ત જહા' તથા-જેરહ્યસસારવિડસ્સગો' નૈરયિકસસાર-
વ્યુત્સર્ગ ૧૧ । 'તિરિયસસારવિડસ્સગો' તિર્યક્કમસારવ્યુત્સર્ગ ૧૨ । 'મણુયસસારવિડ

વિડસ્સગો ચઽવ્વિહે પ્પણત્તે) રૂપાયવ્યુત્સર્ગ ચાર પ્રકારના છે । (ત જહા) વે ચાર પ્રકાર વે
હૈ-(કોહકસાયવિડસ્સગો ૧, માણકસાયવિડસ્સગો ૨, માયાકસાયવિડસ્સગો ૩,
લોહકસાયવિડસ્સગો ૪) ક્રોધકપાયવ્યુત્સર્ગ ૧, માનકપાયવ્યુત્સર્ગ ૨, માયાકપાયવ્યુત્સર્ગ ૩ એવ
લોભકપાયવ્યુત્સર્ગ ૪ । (સે ત કસાયવિડસ્સગો) આ ક્રોધાદિ ચાર રૂપાયોના પરિત્યાગ કરના
યહ કપાયવ્યુત્સર્ગ હૈ । (સે કિં ત સસારવિડસ્સગો) સસારવ્યુત્સર્ગ કયા-કિતને પ્રકારના છે ?
(સસારવિડસ્સગો ચઽવ્વિહે પ્પણત્તે) સસારવ્યુત્સર્ગ ચાર પ્રકારના છે, (ત જહા) વે ચાર
પ્રકાર વે હૈ-(જેરહ્યસસારવિડસ્સગો ૧ તિરિયસસારવિડસ્સગો ૨ મણુયસસારવિડસ્સ-

(સે કિં ત કસાયવિડસ્સગો) કપાયવ્યુત્સર્ગ ડેટલા પ્રકારના છે ? (કસાયવિડસ્સગો
ચઽવ્વિહે પ્પણત્તે) કપાયવ્યુત્સર્ગ ચાર પ્રકારના છે (ત જહા) જેમકે-(કોહકસા
યવિડસ્સગો માણકસાયવિડસ્સગો માયાકસાયવિડસ્સગો લોહકસાયવિડસ્સગો) ક્રોધ-
કપાયવ્યુત્સર્ગ, માનકપાયવ્યુત્સર્ગ, માયાકપાયવ્યુત્સર્ગ, તેમજ લોભકપાયવ્યુત્સર્ગ
(સે ત કસાયવિડસ્સગો) એ ક્રોધાદિ ચારેય કપાયોના પરિત્યાગ કરવે તે આ કપાય
વ્યુત્સર્ગ છે (સે કિં ત સસારવિડસ્સગો) સસારવ્યુત્સર્ગ ડેટલા પ્રકારના છે ? (સસાર
વિડસ્સગો ચઽવ્વિહે પ્પણત્તે) સસારવ્યુત્સર્ગ ચાર પ્રકારના છે, (ત જહા) તે ચાર
પ્રકાર આ છે-(જેરહ્યસસારવિડસ્સગો તિરિયસસારવિડસ્સગો મણુયસસારવિડસ્સગો

जाव विवागसुयधरा तत्थ तत्थ तर्हि तर्हि देसे देसे गच्छागच्छि
गुम्मागुम्मि फड्डाफड्डि अप्पेगडया वायति, अप्पेगडया पडि-

सुम्मागडया आमन्, तेषु गिण्येषु 'अप्पेगडया' अयेरुके=केचित्-'आयारधरा जाव विवागसुयधरा' आचारधरा यावद् विपाकश्रुतग्रा-आचाराङ्गानि-विपाकात्-मर्वश्रुत-
पाणिग, इमे पूर्ण वर्णिता, 'तत्थ तत्थ तर्हि तर्हि देसे देसे' तत्र तत्र तस्मिन् तस्मिन्
देशे देशे-अत्र वीक्षया स्थानग्राह्यकथनासाधूनामधिकता अप्रतिपक्षविचरण च
मूचितम्, तथा बहवो बहुविधप्रामनगरवनादिषु गता इति च गम्यते। 'गच्छागच्छि'
गच्छागच्छि-गच्छाचार्यपरिवारो गच्छ-गच्छेन गच्छेन विभज्य वाचनादिक प्रवृत्तम्, इति
निग्रह 'तत्र तेनेदमिति सरूपे' इत्यनेन गच्छागच्छि, इत्यस्य साधुत्वम्। एव
'गुम्मागुम्मि' गुम्मागुम्मि-गुम्म=गच्छैकभाग, गुम्मेन गुम्मेन विभज्य उद् वाचनादिक
प्रवृत्तमिति गुम्मागुम्मि। 'फड्डाफड्डि' फड्डाफड्डि-फड्ड=लघुतगे गच्छैकभाग,
फड्डेन फड्डेन विभज्येद् वाचनादिक प्रवृत्तम्, इत्यर्थे फड्डाफड्डि-एषु प्रयोगेषु समासे
कृते पूर्वपदस्य दीर्घ समासान्त इच्-प्रत्ययश्च। 'अप्पेगडया वायति' अयेरुके

से अनगार भगवत ये, उनमें (अप्पेगडया) कितनेक (आयारधरा जाव विवागसुयधरा)
आचारागमून के धारक थे, 'यावत्' शब्द से कितनेक सूत्रकृताङ्ग से लेकर प्रकृत्याकरण
पर्यन्त सूत्रों में से एक २ सूत्र के धारक थे और कितनेक विपाकश्रुत के धारक थे, उपलक्षणसे
कितनेक सबके भा धारक थे। (तत्थ तत्थ तर्हि तर्हि देसे देसे) वे उन्नी बर्गीचे में भिन्न २
जगह पर (गच्छागच्छि) गच्छ गच्छरूप में विभक्त होकर, (गुम्मागुम्मि) गच्छ के एक
२ भाग में विभक्त होकर (फड्डाफड्डि) फुटकर फुटकर रूप में विभक्त होकर विराजते थे।
इनमें से (अप्पेगडया वायति) कितनेक सूत्र की वाचना प्रदान करते थे-सूत्र पढ़ाते

अनगार भगवत तो होता, तेमनाभा (अप्पेगडया) डेटलाठ (आयारधरा जाव विवाग
सुयधरा) आचाराग सूत्रना धारक होता, 'यावत्' गण्ठथी डेटलाठ सूत्रकृतागथी
लधने अनव्याकरण सुधीना सूत्रोभाथी ओठ ओठ सूत्रना धारक होता, अने डेटलाठ
विपाकसूत्रना धारक होता, उपलक्षणथी डेटलाठ अथा सूत्रोना धारक होता (तत्थ तत्थ
तर्हि तर्हि देसे देसे) ते ४ अंगीयभा लुदी लुदी अंग्याथे (गच्छागच्छि) गच्छ गच्छ
इयभा विभक्त थधने, (गुम्मागुम्मि) गच्छना ओठ ओठ भागभा विभक्त थधने
(फड्डाफड्डि) २८-८वाथा इयभा विभक्त थधने विराजता होता तेमनाभाथी
(अप्पेगडया वायति) डेटलाठ सूत्रनी वाचना आपता होता-सूत्र लघुवता

મૂલમ્—તેણં કાલેણં તેણ સમણં સમણસ્સ ભગવઓ

મહાવીરસ્સ વહવે અણગારા ભગવંતો અપ્પેગડયા આયારધરા

વ્યુત્સર્ગ ૧૪। 'આડકમ્મવિડસ્સગો' આયુકર્મવ્યુત્સર્ગ ૧। ૧૫। 'નામકમ્મવિડસ્સગો' નામકર્મવ્યુત્સર્ગ ૧૬। 'ગોયકમ્મવિડસ્સગો' ગોત્રકર્મવ્યુત્સર્ગ ૧૭। 'અતરાયકમ્મવિડસ્સગો' અતરાયકર્મવ્યુત્સર્ગ ૧૮। 'સે ત કમ્મવિડસ્સગો' સ એષ કર્મવ્યુત્સર્ગ, 'સે ત ભાવવિડસ્સગો' સ એષ ભાવવ્યુત્સર્ગ । इत्यमनशनादिभेदेन पदविध बाह्य प्रायश्चित्तादिभेदेन पदविधमाम्यतर च तपो व्याख्यातम् ॥ सू० ३० ॥

ટીકા—'તેણ કાલેણ તેણ સમણ' इत्यादि। तस्मिन् काले तस्मिन् समये 'समणस्स भगवओ महावीरस्स' श्रमणस्य भगवतो महावीरस्य 'वहवे अणगारा भगवतो' वहवोऽनगारा भगवन्त—वर्णिता पुनर्वर्ण्यमाना गिन्ता

૪, આડકમ્મવિડસ્સગો ૫, નામકમ્મવિડસ્સગો ૬, ગોયકમ્મવિડસ્સગો, ૭ અતરાયકમ્મવિડસ્સગો ૮) જાનાવરણીયકર્મવ્યુત્સર્ગ ૧, ઢઠ્ઠનાવરણીયકર્મવ્યુત્સર્ગ ૨, વેદનીયકર્મવ્યુત્સર્ગ ૩, મોહનીયકર્મવ્યુત્સર્ગ ૪, આયુકર્મવ્યુત્સર્ગ ૫, નામકર્મવ્યુત્સર્ગ ૬, ગોત્રકર્મવ્યુત્સર્ગ ૭, એવ અતરાયકર્મવ્યુત્સર્ગ ૮, (સે ત ભાવવિડસ્સગો) યે સપ ભાવ વ્યુત્સર્ગ હૈ । इस तरह यहां तक अनशनादिक के भेद से छह प्रकार बाह्यतप का और प्रायश्चित्त आदि के भेद से छह प्रकार आभ्यतर तप का वर्णन हुआ ॥ सू० ३० ॥

‘તેણ કાલેણ તેણ સમણ’ इत्यादि।

(તેણ કાલેણ તેણ સમણ) उस काल और उस समय (समणस्स भगवओ महावीरस्स) श्रमण भगवान् महावीर प्रभु के, जो (वहवे अणगारा भगवतो) बहुत

उज्जकम्विडस्सगो, आडकम्विडस्सगो, नामकम्विडस्सगो, गोयकम्विडस्सगो, अतरायकम्विडस्सगो) ज्ञानावरणीयकर्मव्युत्सर्ग, दृष्टानावरणीयकर्मव्युत्सर्ग, वेदनीयकर्मव्युत्सर्ग, मोहनीयकर्मव्युत्सर्ग, आयुकर्मव्युत्सर्ग, नामकर्मव्युत्सर्ग, गोत्रकर्मव्युत्सर्ग तेभज अतरायकर्मव्युत्सर्ग, (से त कम्मविडस्सगो) आ प्रकारे आ कर्मव्युत्सर्ग आठ प्रकारेणे छे (से त भावविडस्सगो) अे अधा आवव्युत्सर्ग छे अे रीते अही सुधी अनशन आदिना लेहथी छ प्रठारना बाह्यतपनु अने प्रायश्चित्त आदिना लेहथी छ प्रठारना आभ्यतर तपनु वर्णन थयु (सू० ३०)

‘તેણ કાલેણ તેણ સમણ’ इत्यादि

(તેણ કાલેણ તેણ સમણ) તે કાલ અને તે સમયે (સમણસ્સ ભગવઓ મહાવીરસ્સ) श्रमण भगवान् महावीर प्रभुना जे (वहवे अणगारा भगवतो) धधु।

વહુવિહાઓ કહાઓ કહતિ, અપ્પેગડયા ઉડ્ઢજાણૂ અહોસિરા
જાણકોટ્ટોગયા સંજમેણ તવસા અપ્પાણ ભાવેમાણા વિહરંતિ
॥ સૂ. ૩૧ ॥

==૧૧ગયગાન પ્રિયગય ગમિસ્તા, ણ્નાદૃગા મહુપિધા કથા કથયન્તિ==ગાયન્તિ।યાવિવિધા
કથા ણ્ણવન્ શ્રોતા મોટ પમિયથ તત્ત્વ પ્રતિ આત્મો મગ્ગિ, તથા મિક્ષિપ =કુમાર્ગવિમુક્ષો
મગ્ગિ, એવ સવ્વદનીય =મોનમુગ્ધામિગયા, નિર્વિણ્ણ =સસારાદુદ્ધિગ્નો ભવતિ। ‘અપ્પેગડયા
ઉડ્ઢજાણૂ અહોસિરા’ અપ્પેગક ક ણ્જાનય, અપ ગિમ્મ =અગોમુક્ષા-નોર્વ્ય તિર્થગ્ વા
દત્તદૃષ્ટય ‘જાણકોટ્ટોગયા’ યાનકોટ્ટોગતા -ધ્યાનરૂપો ય કોટ્ટસ્તમુપગતા, સયમેન
તપમાસસમાન ભાવયન્તો વિહરંતિ ॥ મ. ૩૧ ॥

જિસ કથા કે મુનન સે પ્રાણી માનમુગ્ધ ના અમિલાપાવાળા નન જાતા હે એમ કથા ના
નામ ‘સંવેદની કથા’ હે ૩, જિસ કથા ન મુનને સે પ્રાણી નમાર સે નિરક્ત હો જાતા
હે એમ કથા ના નામ ‘નિર્વેદની કથા’ હે ૪। એમ કથાનાં નામ મુનને વાળા શ્રોતા મોહ
ના પરિત્યાગ કર તત્ત્વ કે પ્રતિ આક્રષ્ટ હોતા હે, કુમાર્ગ સે વિમુક્ત હોતા હે, મોક્ષ મુક્તિ
અમિલાપા હોતા હે ઓગ નિર્વિણ્ણ-સારસે-ઉદ્ધિગ્ન-હોતા હે। (અપ્પેગડયા ઉડ્ઢજાણૂ
અહોસિરા જાણકોટ્ટોગયા સજમેણ તવસા અપ્પાણ ભાવેમાણા વિહરંતિ) કિતનેક
મુનિજન દોનોં ઘુટનોં કો કૈંચા કર નાંચે મસ્તક કિયે હુણ-માથા શુકાયે હુણ-ધ્યાનરૂપી
કોષ્ઠ મ પ્રાપ્ત યે। એમ પ્રકાર મયમ ઓગ તપસે અપના આત્મા કો ભાવિત કરતે હુણ
સાધુગણ વિચર મ્હે યે ॥મૂ. ૩૧॥

મોક્ષના મુખ માટે અમિલાપાવાળો અને છે તે કથાનું નામ ‘સંવેદની કથા’
છે, જે કથા નામલખવાથી પ્રાણી ન માગથી વિગ્રસ્ત થાય છે તે કથાનું નામ
‘નિર્વેદની કથા’ છે આ કથાઓના નામલખનાર શ્રોતા મોહનો પરિત્યાગ
કરીને તરવના તરફ આકર્ષિત થાય છે, કુમાર્ગથી વિમુક્ત થાય છે,
મોક્ષના મુખના અમિલાપવાળા થાય છે અને સસારથી નિર્વિણ્ણ-
ઉદ્ધિગ્ન થાય છે (અપ્પેગડયા ઉડ્ઢજાણૂ અહોસિરા જાણકોટ્ટોગયા સજમેણ તવસા
અપ્પાણ ભાવેમાણા વિહરંતિ) ડેટલાડ મુનિજન બન્ને ઘુટણે ઉથા રાખી,
માથુ નીચે રાખી-માથુ નીચે કરીને-ધ્યાનરૂપી ડેહામા પ્રાપ્ત હતા એ પ્રદારે
સયમ અને તપથી પોતાના આત્માને ભાવિત કરતા સાધુગણ વિચરતા હતા
(સ. ૩૧)

પુચ્છતિ, અપ્પેગહયા પરિયટ્તિ, અપ્પેગહયા અણુપ્પેહતિ, અપ્પે-
ગહયા અસ્સેવણીઓ વિક્સેવણીઓ સવેયણીઓ ણિવ્વેયણીઓ

વાચયતિ—સૂત્રવાચના ન્તે—ગૃહેશ ગગાડપ્પેન્નાધિપ્પિત વિમાય સૂત્રવાચના
વાચયતિ । ‘અપ્પેગહયા પહિપુચ્છતિ’ અપ્પેગહ પ્રતિપુચ્છતિ=સમાર્થ પૃચ્છતિ,
‘અપ્પેગહયા પરિયટ્તિ’ અપ્પેગહ પરિવર્તયન્તિ=સમાર્થ પુન પુનઃમ્બયન્તિ । ‘અપ્પેગહયા
અણુપ્પેહતિ’ અપ્પેગહ અનુપ્રેક્ષતે=પરિચિન્તયતિ । ‘અપ્પેગહયા અસ્સેવણીઓ
વિક્સેવણીઓ સવેયણીઓ ણિવ્વેયણીઓ વહુવિહાઓ કહાઓ કહતિ’ અપ્પેગહ
આક્ષેપણી વિક્ષેપણી સ્વેદિની નિવેદિનાર્હુમિગ કથા કથયન્તિ, મોહાદપનીય તત્ત્વ
પ્રતિ આક્ષિપ્યતે=આકૃષ્યતે પ્રાણી યામિસ્તા આક્ષેપણ્યસ્તા —‘કથા’ કથ્યસ્ય નિશેષણમ્ ।
વિક્ષેપણી—વિક્ષિપ્યતે=કુમાર્ગ પ્રસક્ત પ્રાણી કુમાર્ગપૃથક્ ક્રિયતે યામિસ્તા વિક્ષેપણ્યસ્તા ।
સ્વેદિની — વેદ્યતે=મોક્ષમુરુસામિલપ ક્રિયતે યામિસ્તા । નિવેદિની—નિવેદ્યતે=સસારાદ નિર્વિણ્ણો

થે, (અપ્પેગહયા) કિત્તનેક (પહિપુચ્છતિ) સૂત્ર ઓર અર્થ કો પૂઠ્તે થે, (અપ્પેગહયા)
કિત્તનેક (પરિયટ્તિ) સૂત્ર ઓર અર્થ કો આવૃત્તિ કરતે થે, (અપ્પેગહયા) કિત્તનેક (અણુ-
પ્પેહતિ) સૂત્ર—અર્થ કો અનુપ્રેક્ષા—પરિચિન્તન કરતે થે, (અપ્પેગહયા) કિત્તનેક (અસ્સે-
વણીઓ ૧, વિક્સેવણીઓ ૨, સવેયણીઓ ૩, ણિવ્વેયણીઓ ૪, વહુવિહાઓ કહાઓ
કહતિ) આક્ષેપણી, વિક્ષેપણી, સ્વેદિની, ઓર નિવેદિની, ઇન અનેક પ્રકાર કો કથાઓ
કો કહતે થે । મોહ સે દૂર કરાકર પ્રાણી જિસ કથા કે દ્વારા તત્ત્વ કે પ્રતિ આવૃત્તિ ક્રિયા
જાતા હૈ ઉસ કથા કો નામ ‘આક્ષેપણી કથા’ હૈ ૧, કુમાર્ગ મે રત પ્રાણી જિસ કથા સે
ઉસ કુમાર્ગ કો ઓર સે પૃથક્ ક્રિયા જાતા હૈ ઉસ કથા કો નામ ‘વિક્ષેપણી કથા’ હૈ ૨,

હતા, (અપ્પેગહયા) કેટલાક (પહિપુચ્છતિ) સૂત્ર તથા અર્થ પૃથક્તા હતા
(અપ્પેગહયા) કેટલાક (પરિયટ્તિ) સૂત્ર તથા અર્થની આવૃત્તિ કરતા હતા
(અપ્પેગહયા) કેટલાક (અણુપ્પેહતિ) સૂત્ર—અર્થની અનુપ્રેક્ષા—પરિચિન્તન કરતા
હતા (અપ્પેગહયા) કેટલાક (અસ્સેવણીઓ, વિક્સેવણીઓ, સવેયણીઓ ણિવ્વે-
યણીઓ, વહુવિહાઓ કહાઓ કહતિ) આક્ષેપણી, વિક્ષેપણી, સ્વેદની, અને
નિવેદની, એ પ્રકારે અનેક પ્રકારની કથાઓ કરતા હતા મોહથી દૂર
કરીને જે કથા તત્ત્વના તરફ આકર્ષણ કરે છે તે કથાનું નામ ‘આક્ષેપણી
કથા’ છે કુમાર્ગમાં મળે થયેલા પ્રાણીને જે કથાથી તે કુમાર્ગ તરફથી બુદ્ધિ
કરાવાય તે કથાનું નામ ‘વિક્ષેપણી કથા’ છે જે કથા સાલગવાથી પ્રાણી

ચિતા-પસગ-પસરિય-વહ-વંધ-મહલ્લ-વિઝલ-કહોલ-કલુણ-
વિલવિય-લોભ-કલકલંત-ચોલવહુલ અવમાણ-ફેણ-તિવ્વ-

કાઠ્ઠાયામાહ-‘સજોગ-વિઓગ-વીડ-ચિતા પસગ પસરિય વહ-વંધ મહલ્લ-વિઝલ-કહોલ-
કલુણ વિલવિય-લોભ-કલકલંત-ચોલ વહુલ’ સયોગ-વિયોગ વાચિ ચિતાપસદ્ધ-પ્રસૂત-
વંધ-મહાપિપુલ-કહોલ-કરુણ વિગપિત-લોભ-કલકલાયમાન-ચોલ-(ધનિ)-વહુલ-સયોગ-
વિયોગ = અપ્રિયગન્ધાદિસયોગ પ્રિયગન્ધાદિવિયોગા એવ વાચય = તદ્વા યત્ર સાગરે સ સયોગ-
વિયોગવાચિ, ચિન્તાપ્રમદ્ધ = પુન પુનઃચિન્તાપ્રાપ્તિ મ એવ પ્રસૂત = પ્રસરણ યત્ર સ તથા,
ચા = હનનાનિ, ચવા = મયમનાનિ, ત એવ મહાન્તો = ગા, વિપુલા = વિસ્તીર્ણા
કહોલ = મહોર્મયો યત્ર સ વધનધમહાપિપુલકહોલ, કરુણાનિ = કરુણરસજનકાનિ વિલ-
પિનાનિ = વિલાપવચનાનિ, લોભા = લોભસમ્ભૂતાઃ ક્રોધાશ્ચ ત એવ કલકલાયમાના ચોલ = વ્યવયો
વહુલ યત્ર સ તથા, તત સયોગવિયોગવાચિશ્ચામૌ ચિન્તાપ્રસદ્ધપ્રસૂતશ્ચ તથા વધનધમહા-
પિપુલકહોલશ્ચામૌ કરુણવિલપિતલોભકલકલચોલવહુલ-ચ સ તથા, ત તાદૃશ, યોગાદિતર-
ક્તગદ્ધેત ચિતાપિસ્તાઈ વધનધકહોલ કરુણવિલાપલોભસમ્ભૂતાક્રોધપ્રચંડનાદનાદિતમિયર્થ ।
પુન કથન્મૂત્તમ્ ? ‘અવમાણ-ફેણ-તિવ્વ-વિસળ-પુલ્પુલ-પ્થૂય-રોગ-વેયણ-પરિભવ-વિણિવાય-

(સજોગ-વિઓગ-વીડ-ચિતાપસગ-પસરિય-વહ-વંધ-મહલ્લ-વિઝલ-કહોલ-કલુણ-વિલ-
વિય-લોભ-કલકલંત-ચોલ-વહુલ) સયોગ = અમનોન ગન્ધાદિકો કા સપ્ત, વિયોગ = મનોજ
ગન્ધાદિકો કા અમાવ, યે જિસમે વાચિ-કહોલ હૈ, ચિતા જિસકા વિસ્તાર હૈ, યથ એવ વધન હી
જિમમ વિસ્તૃત તરગે હ, કરુણારસજનક વિલાપવચન એવ લોભ સે નમ્ભૂત આક્રોશવચન, યે નો
જિસકી વહુલ કલકલાયમાન વ્યનિયા હૈ-ગર્જના હૈ, (અવમાણ-ફેણ-તિવ્વ-વિસળ-પુલ્પુલ-
પ્થૂય-રોગ-વેયણ-પરિભવ-વિણિવાય-પરસ-પરિસળા-સમાવડિય-વઢિણ-કમ્મ-પત્થર-
તરગ-રગત-નિચમ-ચુમય-તોયપટ્ટ) અપમાન હા જિમમ ફેનગણિ હૈ । દુ સહનિંદા, નિર

(સજોગ વિઓગ વીડ ચિતાપસગ પસરિય-વહ વધ મહલ્લ વિઝલ-કલ્લોલ-કલુણ વિલવિય-
લોભ-કલકલંત-ચોલ-વહુલ) સયોગ-મનને ન ગમે તેવા શબ્દ આદિડોનો
મળવ, મનને ગમે તેવા શબ્દ આદિડોનો વિયોગ, એ લેમા વીચિ-લહેશે
ઠે, ચિતા જેનો વિસ્તાર છે, વધ તેમજ વધનજ લેમા મોટા મોટા ઠે,
કહોલ-વહુલ વિલાપવચન તેમજ લોભથી ઉત્પન્ન થયેલ આક્રોશવચન
એ બે જેની મોટી કલકલાટ વનિચ્છા ઠે-ગર્જના છે, (અવમાણ-ફેણ-તિવ્વ-
વિસળ-પુલ્પુલ-પ્થૂય-રોગ-વેયણ-પરિભવ-વિણિવાય-પરસ-ધરિસળા-સમાવડિય-
વઢિણ-કમ્મ-પત્થર-તરગ-રગત-નિચમ-ચુમય-તોયપટ્ટ) અપમાનજ લેમા ટીકના

मूलम्—संसारभउव्विग्गा भीया जम्मण-जर-मरण- गभीर-दुक्ख-पक्खुभिय-पउर-सलिल सजोग-विओग-वीइ-

टीका—भगवत श्रीमहावीरस्वामिनोऽनगार पुन कादृगा ? इत्याह—‘ससार भउव्विग्गा’ इत्यादि । ससारभयोद्विग्गा - चतुर्गतिभ्रमणलभगसमागमयादुद्विग्गा = यादुल्ल, ‘केनोपायेन ससारसागरात् तरिष्याम’ इति चिन्ताजाल-कुल इत्यर्थ । अत एव ‘भीया’-भीता = भययुक्ता, अस्य तरन्ती यत्रान्वय । सूत्रकार ससारमागं वर्णयति—‘जम्मण-जर-मरण करण-गभीर दुक्ख पक्खुभिय पउर सलिल’ जम-जरा मरण करण-गभीर दु ख-प्रश्रुमित प्रचुर-सलिलम्-जमजरामणान्येन करणानि=साधनानि यस्य तत् तथा, तदेव गभीर दु ख=प्रगाढदु ख, तदेव प्रश्रुमित=प्रचलितम्, प्रचुर=विपुल सलिल=जल यस्मिन् स जम जरा-मरण-करण-गभीर-दु ख-प्रश्रुमित प्रचुरसलिलस्त, पुन कादृग ससारसागरम् ? इत्या-

‘ससारभउव्विग्गा’ इत्यादि ।

भगवान् महावीर के अनगार और भां कैसे थे ? इस बातको प्रकट करने के लिये सूत्रकार इस सूत्रकी प्ररूपणा करते हुए कहते हैं कि—भगवान् महावीर स्वामी के ये अन गार (ससारभउव्विग्गा) चतुर्गति मे भ्रमण करने रूप ससार के भय से उद्विग्न थे, ‘किस उपाय से हम लोग इस अथाह ससारसागर से पार होंगे’ इस प्रकार का चिन्तवन सर्वदा करते रहते थे । (भीया) इसलिये ये ससारभीरु थे । अब यहा से यह ससारसागर कैसा है ? इस बात का नाचे लिखित विशेषणों द्वारा सूत्रकार स्पष्ट करते हैं—(जम्मण-जर-मरण करण-गभीर-दुक्ख-पक्खुभिय-पउरसलिल) जम, जरा और मरण, ये ही जिसके साधन हैं ऐसा प्रगाढ दु ख ही जिसमे उछलता हुआ अगाध जल भरा हुआ है, तथा

‘ससारभउव्विग्गा’ इत्यादि

भगवान् महावीरना अनगार इरीपण डेवा हुता ? ते वातने प्रउठ ठरवा सूत्रकार आ सूत्रनी प्रउपणुा करता ढहे छे डे—भगवान् महावीर स्वामीना ते अनगार (ससारभउव्विग्गा) चतुर्गतिमा भ्रमण ठराववाइय ससारना लयथी उद्विग्न हुता, ‘ठया उपायथी अमे आ अगाध ससारसागरथी पार थधंमे’ ओ प्रउठनु चिंतवन सर्वदा ठया ठरता हुता (भीया) ओथी तेओ ससारभीरु हुता हुवे अहीथी ओ ससारसागर डेवा छे ? ते वात नीचे लजेला विशेषणे द्वारा सूत्रकार स्पष्ट ठरे छे—(जम्मण जर मरण करण गभीर दुक्ख पक्खुभिय पउरसलिल) जम, जरा अने मरण, ओ ज जेना साधन छे ओवा प्रगाढ दु ख ज जेमा विस्तारथी उछलता पाणीना जेम लरेला छे तथा

કટુસ-જલ-સચય પડમય અપરિમિય-મહિચ્છ-કટુસમડ-
વાડવેગ-ઉદ્દુમ્મમાળ-દગરય-રયધાર-પરફેળ-પર-આસા-

ત્રાયેષ કટુપત્તઃ ત્રયો યત્ત સ તથા તમ । 'પડમય' પ્રતિમયમ્=મહાભયદ્વયમ્, 'અપરિમિય-
મહિચ્છ' કટુપમડ-વાડવેગ-ઉદ્દુમ્મમાળ દગરય રયધાર-પરફેળ પર-આસા-પિવાસ-
ધવત્' અપરિમિત મહત્-કટુપમતિ-ત્રાયુગ્મો-દ્વયમાનો-કરજોગ્યાઽધકાર પરફેન-પ્રચુગઽઽગ્ના-
પિપામા-પત્તમ્-અપરિમિતા =અયધિકા યે મહચ્છા -તાગમિલાપવન્તો લોકા , તેષા કટુપા=
મત્તિના યા મતિ સવ ત્રાયુગ્મન ઉદ્દયમાનમ્-કરજોરય -જલકળમમૂહ , તન અધકાર
દત્ત યત્ત સ તથા વ્યક્તમિત્ર-જાગ્રાપિપામાભિર્ધવલ દત્ત ધવલો ય સ તથાત, તત્રાપ્રાપ્તાથાના
પ્રાપ્તિ-ભાવના આગા , ધનસમ્પન્નિયરતાત્પલ્લાસા પિપાસા । 'મોહમહાવત્તમોગમમમાળ ગુપ્ત-
માણુઽત્તવચ્છોગિયત્તપાણિયપમાયચડવહુદુદ્ધસાવયસમાહ્યુદાયમાણપન્માર - ગોર-
કુતિયમહારવરવતભેરવરય' મોહમહાવત્તમોગમમમાળગુપ્તવહુદુદ્ધપ્રત્યવનિપત્તપ્નાયપ્રમાદચ્છન-

મય રૂપ હા જિમમ કટુપ-મલ્લિન-જલ કા નચય હ, (પડમય) મહાભયદ્વય હે । (અપરિ-મિય-
મહિચ્છ કટુસમડ-વાડવેગ-ઉદ્દુમ્મમાળ દગરયરયધાર-પરફેળ પર-આસા પિવાસ-
ધવત્) અપરિમિત-અયધિક અભિગવાગાલ મનુષ્યા કા જો વિવિધ પ્રકાર કા બુદ્ધિયા હે
યે હા માના દમકે ત્રાયુકે શ્લોકાં સે ઉદાયે હુણ્ જલકળ હ, ઇનસે યહ મસારમમુદ્ર અધ-
કાર સે યુક્ત અમા હો મ્તા * । આગા એવ પિપાસારૂપ પ્રચુર ફેન સે યહ ધવલિત્ત હો રહા હે ।
અપ્રાપ્ત અર્થ કા પ્રાપ્તિ કા ભાવના કા નામ આગા હ, ઓર ધન વર્ધી તોત્ર લાલસા કા નામ પિપાસા
હ । (મોહ-મહાવત્ત-મોગ મમમાળ ગુપ્તમાણુ ઽત્તલત પચ્છોગિયત્ત પાણિય પમાય-ચડ-
વહુદુદ્ધ-સાવયસમાહ્યુદાયમાણ પન્માર ગોર-કુદિય મહારવરવત ભેરવ-રવ) દસ સાર

મ જલ-નચય) લાગો ભવત્તપ જ જેમા કટુપ-મેલા પાણીનો સચય છે, (પડમય)
મહાભયદ્વય છે (અપરિમિય-મહિચ્છ કટુસમડ વાડવેગ ઉદ્દુમ્મમાળ-દગરય-રયધ-
યાર પરફેળ પર આસા પિવાસ ધવલ) અપરિમિત-અહુ જ અભિલાષાવાળી મનુ-
ષ્યોની જે વિવિધ પ્રકારની બુદ્ધિ છે તે બધે તેના વાયુના અપાટાથી ઉડતા
જલકળો છે તેનાથી આ સસારસમુદ્ર અવકારથી ભરેલ જેવો થઈ ગયો
છે આગા તેમજ પિપામા (તૃષ્ણા) રૂપ પ્રચુર ક્રીબુદ્ધી તે સંદેહ થઈ રહેલો
છે અપ્રાપ્ત અર્થની પ્રાપ્તિની અભાવનાનું નામ આગા છે અને ધન
વર્ધી તોત્ર લાલસાનું નામ પિપાસા છે (મોહ મહાવત્ત મોગ મમમાળ ગુપ્તમાણુ
ઽત્તલત-પચ્છોગિયત્ત-પાણિય પમાય-ચડ વહુદુદ્ધ-સાવય-સમાહ્યુદાયમાણ પન્માર-ગોર-

શ્વિંસન-પુલપુલ (પલ્પન) - પ્પમૃયરોગ-વેયન-પરિભવ-વિણિવાય-
 ફરુસ-ધરિસના-સમાવહિય-કઠિન-કમ્મ-પત્થર-તરંગ-રગંત-
 નિચ્ચમચ્ચુભયતોયપટ્ટ કસાય-પાયાલ-સકુલ ભવસયસહસ્સ-

ફરુસધરિસનાસમાવહિયકઠિનકમ્મપત્થરતરંગરગંતમચ્ચુભયતોયપટ્ટ' અપમાનન-પેન
 તીવ્ર-શ્વિંસન-પુલપુલ-પ્રભૂત રોગ વેદના પરિભવ વિણિવાત પરપ ધર્પગા-સમાપતિત-કઠિનકર્મ
 પ્રસ્તર-તરંગ-રક્તિનિયમ્યુભય તોયપટ્ટમ્-અપમાનનમેય પનો યત્ર સોડપમાનનપન, તથા-તાવ
 શ્વિંસનમ્=દુ સહનિવા, પુલપુલપ્રભૂતા=નિરતરમુત્પન્ના યા રોગવેદના પમિભવા =અનાત્યા,
 વિણિવાતા =નાશ, અથવા પરિભવવિણિવાત -પરિભવ =પરાભવ પરાજયો હાનિર્ના, તસ્ય
 વિણિવાત =પ્રાપ્તિ પરુપધર્પના -નિષ્કરવચનનિર્મર્સનાનિ, તથા-સમાપન્નાનિ=વદ્ધાનિ યાનિ
 કઠિનાનિ=કઠોરોત્પાનિ કમાગિ=નાનાડડગ્ગીયાદાનિ, ણ્તાથેય પ્રસ્તગા-પાપાણાસ્તૈ
 કૃત્વા તન્નવન પ્રાપ્ય સમુચિતૈ, તરંગે, રિદ્ધત=પ્રચલત, નિય=નુવ યમૃત્યુભય=મરણભાતિ
 તદેવ તોયપટ્ટ=જલોપરિતનભાગો યત્ર સ તથા તાદૃશમ્, પુન કાદગ 'કસાયપાયાલસકુલ'
 કપાયપાતાલસકુલમ્-કપાયા એવ પાતાલા =પાતાલકલગા -અધસ્તનિ તૈ સકુલ -ગ્યાપ-
 સ્તમ્. 'ભવસયસહસ્સ-કલુસ-જલ-સચય' ભવગતસહસ્સકલુપજલસચયમ્-ભવગતસહ

ન્તર સમુત્પન્ન રોગવેદના, પરાભવ, વિણિવાત-વિનાશ, અથવા પરાભવ કી પ્રાપ્તિ, નિષ્કર
 વચન, અપમાન કે વચન, એવ કઠોર ઉદયગાલે સચિત જ્ઞાનાવરણીય આદિ આઠ કર્મ, યે
 હી જિસમે પાપાણ હૈ, ઓર ડન પાપાણા કે વચન સે અનેક પ્રકાર કી આધિવ્યાધિરૂપ
 તરંગે ઉત્પન્ન હોતી હૈ, ઇન તરંગા દ્વારા ચલાયમાન અવસ્થભાવી મૃત્યુભય હી જિસમે તોય
 પટ્ટ-જલ કા ઉપરિતનભાગ હૈ, એસા યહ નિમાસાગર હૈ. તથા યહ (કસાય-પાયાલ
 સકુલ) કપાયરૂપ પાતાલકલગા સે વ્યાપ્ત હૈ. (ભવ સયસહસ્સ કલુસ જલ સચય) લાલો

ઢગલાડપ છે, હું સહુ નિદા, નિરતર થતી રોગવેદના, પરાભવ, વિણિવાત
 વિનાશ, અથવા પરાભવની પ્રાપ્તિ, નિષ્કર વચન, અપમાનના વચન, તેમજ
 કઠોર ઉદયવાળા સચિત જ્ઞાનાવરણીય આદિ આઠ કર્મો, એ જ જેમા પાપાણ
 (ખડકો) છે, અને આ પાપાણો માથે ભટકાવાથી જે અનેક પ્રકારના આધિ
 વ્યાધિરૂપ મોળા ઉત્પન્ન થતા રહે છે અને તે દ્વારા ચલાયમાન અવસ્થભાવી મૃત્યુ
 ભય જ જેમા પાણીની ચપાળીના લાગ છે, એવો આ મ માગમાગર છે તથા આ
 (કસાયપાયાલસકુલ) કપાયરૂપ પાતાળકલગાથી વ્યાપ્ત છે (ભવ સયસહસ્સ કલુ

છપરિહત્ય-અણિહુયિદિય-મહામગર-તુરિય-ચરિય-સ્વોસ્તુભમાણ-
નચ્ચત-ચવલ-ચચલ-ચલત-બુમ્મત-જલ-સમૂહ-અરડ-ભય-વિસાય-
મોગ-મિચ્છત્ત-સેલ-સકડ અણાડસતાણ-કમ્મવંધણ-કિલેસ-

ગગાનગ-ત્વગ્નિનરિત-ચો-બુમ્મમાણ-નૃત્યચપલાચન્નલ-ચલ્-ર્ણજગ-સમૂહ-અજ્ઞાના-યેવ
મમતો મમ્યા પ્રતિહસ્તા જલજતુવિશેષા, યરિમન્ સમાગસાગર સ તયા, અનિમૃતાનિ-
અનુપગાતાનિ યાનાદ્રિયાગિ તાત્યેવ મહામકગસ્તેષા યાનિ ત્વરિતાનિ=ગાત્રાણિ વઘિતાનિ
=ચથા તે-ચો-બુમ્મમાણ અત્યતમુચ્છલ્લન નૃત્યનિય નૃત્યન, ચપલાવચન્નલ યથાચ્યાત તથા
વગા ંગન=ત્રિધુસમાનવેગન ચલ્લકાકાર ભ્રમન જલસમૂહ, ૧. પારપક્ષે તુ જટસમૂહો=ત્રિવેક
અનગ્નિતાના મમૂતો યત્ર સ તથા, તત પદ્મ્યસ્ય કર્મચારય, ત તાદશમ । ‘અરડ-ભય
વિસાય-મોગ મિચ્છત્ત-સેલ સકડ’અતિભયવિગાટશોકમિ યાવશેલસદ્દટમ-અરતિ, ભય,
વિપાટ, શોક, મિચ્છાત્મ પ્તાનિ પ્રતિરોધકતયા ટૈલ્લટ્ટતૈ મદ્દટ =અતિવિકટ, ત તાદૃશમ્,
‘અણા સતાણ કમ્મવંધણ કિલેસ ચિન્નિલ્લ-સુદુત્તાર’ અનાપિ સતાણ-કર્મવંધનસ્તેજ
કર્મમુક્તમ્-અનાપિ સતાણમ્=અનાપિ પ્રવાહ યત્કર્મવંધનતત્ત્વ, વલેગાથ ગગાદયસ્તલ્લભણ યત્

સસારમાર સમુદ્ર મ અજ્ઞાન હી ધૂમતે હુએ મસ્ય એવ પરિહસ્ત-જલજતુવિશેષ હ । અનુપગાત
દ્રિયા હી સમ પિચ્છાલ મગર હે । ઇન દ્રિયરૂપ મહામકર્મે ક ચચત્ત ચેષ્ટાઓં સે
દમ અજ્ઞાનિયા કા સમૂહરૂપ જલસમૂહ બુધ્ધ હો રહા હૈ, નાચ રહા હ, ત્રિધુદવેગ મે ચક્ર
વત ગ્રમ રહા હ । (અરડ ભય વિસાય મોગ મિચ્છત્ત સેલ સકડ) અરતિ અપ્રાપ્તિ, ભય માતિ,
વિપાટ, શોક એવ મિચ્છાત્વરૂપ પર્વતાં સે યહ સસારસમુદ્ર અત્યત વિકટ ગ્ના હુઆ હૈ ।
(અણા સતાણ કમ્મવંધણ કિલેસ ચિન્નિલ્લ-સુદુત્તાર) અનાપિ કાલ સે દમ જાન ક સાય

અમાણ નચ્ચત ચચલચચલ ચલન બુમ્મત જલ સમૂહ) આ મ મારસમુદ્રમા અજ્ઞાન
જ ધુમતા માછલા તેમજ પરિહસ્ત-જલજતુવિશેષ છે અનુપગાત
દ્રિયો જ એમા વિદરાણ મગર ડે તે ધદ્રિયકપ મહામકરોની વચળ ચેષ્ટા
ઓથી તેમા અજ્ઞાનીઓના મમૂદૃષ્ય જલમમૂદ્ર બુધ્ધ થઈ રહ્યો છે, નાચી
રહ્યા છે, લીજળીવેગે ચક્રની પેઠે ફરી રહ્યો છે (અરડ-ભય-વિસાય-મોગ-મિ
ચ્છત્ત-સેલ સકડ) અરતિ-અપ્રીતિ, ભય-ભીતિ, વિપાદ-શેડ, તેમજ મિચ્છાત્વ
કપ પવતોથી આ મ મારસમુદ્ર અત્યત વિદટ બનેલો છે (અણા-સતાણ
કમ્મવંધણ કિલેસ ચિન્નિલ્લ સુદુત્તાર) અનાદિ ડાળથી આ શુવની આયે બ વન

પિવાસ-પવલ મોહમહાવત્ત-ભોગ-ભમમાણ-ગુપ્તમાણુ-ચ્છલત-
પત્તોણિયત્ત-પાણિય-પમાય-ચડ-વહુદુટ્ટ-સાવય-સમાહુદ્ધાય-
માણ-પંભાર-ધોર-કદિયમહારવરવત-ભેરવરવ અણ્ણાણ-ભમતમ-

વહુદુટ્ટધાવન્મહાહોત્રાવપ્રાગ્ભાર્ગ્ધોરકન્તિતમહાર્ગ્ધવદ્ભેરવરવ-મોટ્તરુપે મગ્ધવર્ત મોગ
પવ ભામ્યત-ચક્રાકારગ ભ્રમત્, ગુપ્તય્ત્=ચપત્રીભવત, ડ ડ્ડા=ડાનિ,
'પત્તોણિય' પગવનિવતત-અપવતત્, પાનીય=જલ યત સ તગ્, પ્રમાણ=મહાગ્ધમ્મ
ગા ચ્છડવહુદુટ્ટધાવન્ત-ચ્છડા=ક્રોધગાલા વહુદુટ્ટા=અતિદુષ્ટસ્વભાવા, ધાવન્ત-ન મક
જીનાસ્તૈર્થે 'સમાન્ય' મમાહતા=પ્રવ્રતા-આધાત પ્રાતા 'ઉદ્ધાયમાણ' ડગ્ગત=
ડઝલત વિવિધ ચેષ્ટમાના વા સમુદ્રપક્ષે મત્સ્યાદય સસારપક્ષે પુરુષાણ્ય, તેવા 'પંભાર
પ્રાગ્ભાર-મમૂહો યત્ર સ તથા, તથા ધોગેય કન્તિતમહાર્ગ્ધ=રોદનમહાર્ગ્ધ ડ સ ણ્ડવન્-
પ્રતિનન્-પ્રતિ વનિ કુર્વન્ ભરવરવો=મયાનકગન્ધો યત્ર સ તથા, તત્તલયાણા પાના કમપાસ્ય,
તમ્-'અણ્ણાણ ભમત મન્ઠ-પરિહત્ય અણિહુયિંદિય મહામગર-તુરિય-ચરિય સ્વોલુબ્ધ
માણ નચત ચવલચલ ચલત ધુમ્પત જલસમૂહ' અજાન-ભ્રમ-મત્સ્ય-પરિહસ્તાનિભ્રતેદ્રિય

સમુદ્ર કે મોહરૂપ મહા-આવર્ત મે ભોગરૂપ જલ ચક્રાકાર સે ધૂમ રહા હૈ, અયત ચલ
હો રહા હૈ, ડઝલ રહા હૈ, ડઝલ કર ફિર નીચે ગિર રહા હૈ. તથા-ટમ -સાર સમુદ્ર મ
પ્રમાણ આદિ હા ક્રોધી પવ અતિદુષ્ટ સ્વભાવ વાલે હિંસક જીવ હૈ. ડન કે દ્વારા આધાત
કો પ્રાત હાકર સમસ્ત સસારી જીવો-પુરુષ આદિ (સમુદ્રપક્ષ મે મત્સ્યાદિક જલચર જીવો) કા
સમૂહ ઘર-ઘર ભાગતા ફિરતા હૈ. ડન્હી સસારી જીવો કે મયકર આક્રંદન કી મહામાપ્ણ
પ્રતિ વનિ ડમર સાગ સમુદ્ર મ હો રહી હૈ. તથા-(અણ્ણાણભમતમચ્છપરિહત્ય-અણિહુયિંદિ
ય મહાસાગર તુરિય ચરિય સ્વોલુબ્ધમાણનચત-ચવલ ચંચલ-ચલત-ધુમ્પત-જલસમૂહ)

કદિય-મહાર્ગ-રવત-ભેરવ-રવ) આ સસાર સમુદ્રના મોહરૂપ મહા આવર્ત મા
ભોગરૂપ જલચક્રી પેડે ધૂમી રહ્યુ ડ બહુ વેગ થઈ રહ્યો છે, ઉછળો
રહ્યુ છે ઉછળીને પાછુ નીચે પડે છે તથા-આ સસારસમુદ્રમા પ્રમાણ
આદિ જ ક્રોધી તેમજ અતિદુષ્ટ સ્વભાવવાળા હિંસક જીવ છે, તેમના દ્વારા
આધાત પામીને સમસ્ત સસારી જીવો-પુરુષ આદિ (સમુદ્ર પક્ષમા મત્સ્યા
દિક જલચર જીવો)નો સમૂહ આમતેમ ભાગનાસ ઢરે ડ તે સસારી
જીવોનો ભયકર આક્રંદનનો મહાભીષણ પડ્યો આ સસારસમુદ્રમા પડે
ડ તથા (અણ્ણાણ-ભમત મન્ઠ પરિહત્ય અણિહુયિંદિય-મહાસાગર-તુરિય ચરિય સ્વોલુ

મીમદરિસગિજ તરતિ, ધિહ-પ્રણિય-નિષ્પ્રક્રપેણ તુરિય-ચવલ
સપર-વેરગ-તુગકૂચય-તુસપડત્તેણ ણાણ-સિય-વિમલ-મૂસિ-
ણ સમ્મત્ત-વિમુદ્ધ-લદ્ધ-ગિજ્ઞામણં ધીરા સંજમપોણ મીલક-

‘સસારમાગરમ્ તરન્તિ, -અર્થ ‘યમપોતેત’ ટકાયે વ યમાણેન સમ્વપ । સારમ્બયો
દિગ્મા યમિત યમપોતેત તગુ પારના તા યમ । કિમ્મુતન યમપોતેત યાહ-‘વિદ્ધધિ-
યનિષ્પ્રક્રપેણ’ ધૃતિ નિરનિપ્રક્રમ્ય-નૃનિરુપમ રજુપ્રવનન યનિકમ્=અ યથ નિષ્પ્રક્રમ્ =
રમ્યનરહિતસ્તન યમપોતેત, ‘તુરિયચર’ યગિતનપલ્પ=અનિચારમ્, -‘સવર-વેરગ-તુગ-
કૂચય મુસપડત્તેણ’ ય પ્રેગમ્ય તુગ કૂચ-મુપ્રયુક્તેન તર યર=પ્રાણાનિપાતાનિરિતિ-
રૂપ, વેગ =નિરિચાનભિપદ ણતદૂમે યમ્તુગ્ગ=અયુચ કૂપક-પોતમ યસ્થિત સ્તમ્મ,
તન મુરુ મમ્પ્રયુક્ત-મમ્પ્રવનયા પ્રચાગિતસ્તન, ણાણ સિય વિમલ મ્મિણ’ જ્ઞાન મિત-
વિમલોચિતેન, જ્ઞાનમેય મિત=વન વગ તત્તર વિમલમ્ ડિટૂન યર તેન, મૂલે
મમાર પ્રાક્રત ગા । પપનાકમ્પિત યનપટમ્પટમ્પિટનપટાર્પણન નૌકા વેગગમિતી
મયતિ । સનિ સાગનોપનડિ પોન યગિતમ્મ મ્મિણ યાહ-‘સમ્મત્તવિમુદ્ધલદ્ધગિજ્ઞામ-

(વિદ્ધધિયનિષ્પ્રક્રપેણ) યતિનપ રજુપ્રવન સે જો અયત નિપ્રક્રપ હ । (તુરિયચવલ)
ગિતિ જિસકા અયત ગાગમામ હ (સવર વેરગ તુગ કૂચય મુસપડત્તેણ) યર-પ્રાણાનિ-
પાતાદિ સે નિવૃત્તિરૂપ યિરિતિ ય પ્રેગમ્ય-નિપર્યા મ અનભિપ્રક્રમ્ય વૃત્તિ-એ દોનાં હી
જિમકે ગાચ મ ણડ ઉચ્ચા કૂપક-સ્તમ્મ હ । (ગાણ-સિય વિમલ મ્મિણ) જ્ઞાનરૂપી સપદ-
વજ્ર કા જિસમ પાલ તના દુઆ હ । નૌકા મ ણક ટકડા કા ચમ લગા રહતા હે જિસ
પર ણક કપડા તના રહતા હ । ડમસે દયા કા રકાવટ હોન સે નૌકા વડે વેગ સે ચલતી
હ । યરુ ણક યહા વદિત કિત્ત મ્મિણ હ । (સમ્મત્તવિમુદ્ધલદ્ધગિજ્ઞામણ) જિસમે

સવર વેરગ-તુગ-કૂચ-મુસ-પડ-ત્તે- (વિદ્ધધિયનિષ્પ્રક્રપેણ) વનિરૂપ દોડાના ય વનચી જે ણહુ
નિપ્રક્રમ (૨૨) જે (તુરિયચવલ) ગતિ જેની અત્તન વેગવાળી જે (સવર વેરગ
તુગ કૂચય મુસપડત્તેણ) નવ-પ્રાણાનિપાતાનિથી નિવૃત્તિરૂપ વિગતિ તેમજ
વેગજ્ય વિપયોમા અનામકિતરૂપ વૃત્તિ-એ યન્ને જેના વચમા એક ઉચ્ચ
કપડાતલ છે (ગાણ-સિય વિમલ મ્મિણ) નાનડપી નક્કે વચ્ચેનો જેમા સદ
હોય છે વહાણમા એક લાડાનાં થાલથો લાગેલો હોય જે જેના પર એક કપડું
(૨૬) તાણેલો હોય છે તેમા હવા ગેઢાઈ તથા જે તેથી લગાને વહાણ ણહુ
વેગથી ચાલે છે તાજ રૂપ અહી વગવેલુ જે (સમ્મત્ત-વિમુદ્ધલદ્ધગિજ્ઞામણ)

ચિમ્બિલ-સુદુત્તાર અમર-ળર-તિરિય-ળરયગઢ-ગમળ-કુહિલ-
પરિયત્ત-વિઝલવેલ ચઝરતં મહતમળવદમ્મ સ્ત સસારમ્માળરં

‘ચિમ્બિલ’-કર્ત્તમ, તેન સુષ્ટુ દુસ્તર મ તથા તમ્ । ‘અમર ળ-તિરિય ળરય ળ ગમળ-
કુહિલ પરિયત્તવિઝલ-વેલ’અમર નર નિર્થક ળગમ-ગતિગમન કુટિલ-પરિયત્ત-ત્રિપુ-પત્તમ,
સુર નર તિર્થદ્નારક ગતિપુ ચત્તસુપુ ગમન તદેવ કુટિલપરિયત્ત = વાતમ-મનાન્ત ળ ત્રિપુ =
વિગાલા વેલ યસ્મિન્ સ તથા ત-ચતુર્ગતિગમનપદુટિલપત્તત્રિપુ-ત્તમ્ । ‘ચઝરત’
ચતુરન્તમ્-દિગ્મેત્તગતિમેત્તમ્-ચા ચતુર્વિભાગમ્ । ‘મહત’ મહા-તમ્=વિગાતમ્ । ‘અળવદમ્મ’
અનવદમ્મ-અપર્યવસાનમ્ । ‘રુદ્’ રોડમ-મયજનકમ્ । ‘ભીમદરિસગિજ્જ’ ભામર્ત્તનાયમ
ભીમ યથા મયત્તીયેવ દ્વ યતે ય સ ભીમર્ત્તનીયન્તમ, ય ય ત્તર્જનાદ્ ભામુપયતે તમિર્યર્થ ।

બધન અવસ્થા કો પ્રાપ્ત-ચલ આ રહા જો કર્મ ળ ટનસે ડદ્મન જો ગગાદિક પરિગામ દ,
યે હી જહા ચિકના કાદવ દ્ । ડસીસે ટસકા તિગ્ના ડુપ્પર હો રહા દ્ । (અમર-ળર
તિરિય ળરયગઢ-ગમળ-કુહિલ પરિયત્ત વિઝલ વેલ) દેવગતિ મનુષ્યગતિ, તિર્થગતિ ળ
નરકગતિ ડન ચાર ગતિયોં મ જો નિરન્તર જીવ કા પમિત્રમળ દે વહા ડસકા વન્ન પરિવર્દમાન
વિસ્તૃત વેલ હૈ । (ચઝરત) ચતુર્ગતિરૂપ ચાર દિશાઓં કે ચાર વિભાગોં સે જો વિમ્મક હૈ ।
(મહત) જો વડી વિગાલ હૈ । (અળવદમ્મ) જિમકા પાર પાના વહુત દ્ કઠિન દ્ ।
(રુદ્) જો વડા હી વિકરાલરૂપ વાળા હૈ । (ભીમદરિસગિજ્જ) જિસક દેરસને માં સે હા
મય કા વચાર હોતા હૈ । ઈસા યહ સસારસમુદ્દ હૈ । ડમકા પાર પાના વિના યમરૂપ
જહાજ કે હો નહીં મકતા હૈ । અ યહા સે યમરૂપ જહાજ કા તર્ગન સ્વકાર કર્તે હે-

અવસ્થાથી આપ્યા આવતા જે ડમ તેમજ તેમનાથી પેદા થતા જે રાગાદિક
પરિણામ છે તે જ ચીડણો કાદવ છે અન તેથી તેને તરુપુ મુરડેલ વાય છે
(અમર ળર તિરિય ળરય ગઢ ગમળ કુહિલ પરિયત્ત વિઝલ વેલ) દેવગતિ, મનુષ્યગતિ,
તિર્થ યગતિ તેમજ નરકગતિ આ ચાર ગતિઓમા જે નિરન્તર જીવન પરિવર્તમણ
છે તે જ તેની વાડી, પત્તિવિત થતી વિગાળ વેલા છે (ચઝરત) ચતુર્ગતિરૂપ
ચાર દિશાઓના ચાર વિભાગોથી જે વિભક્ત છે (મહત) જે બહુ મોટી છે
(અળવદમ્મ) જેનો પાર પામવો બહુ જ ડઠપ છે (રુદ્) જે બહુ જ વિડરાળ
સ્વરૂપવાળો છે (ભીમદરિસગિજ્જ) જેના દશન માંથી જ લગ્નનો સચાર
થાય છે એવો આ સમારમસુદ્દ છે તેનો પાર પામવો તે સયમરૂપ નાવ
વગર બની થડતો નથી હવે અહીંથી સયમરૂપ નાવ (વહાણ)નું વર્ણન

વચ્ચર-મહુ-સચ્ચિસારા જિજ્ઞાસુ-વચ્ચનોવદિદ્-મગ્ગેણ અકુહિલેણ
સિદ્ધિમહાપટ્ટનાભિમુદા સમગ્ગવર-સત્થવાહા સુસુહ-સુસમાસ-

મહાનત તદ્વત્ત માણ્ડ = ક્રયગાય વસ્તુજાતરૂપ, મૃત = શ્વાપિત સાગે = રનાત્કરૂપ પદાર્થો યૈસ્તે
તથા, કન પયા પ્રયાતન્તગ્ન્તા યત્રાત-‘જિજ્ઞાસુવચ્ચનોવદિદ્મગ્ગેણ’ જિજ્ઞાસુવચ્ચનોવદિદ્મગ્ગેણ
જિજ્ઞાસુવચ્ચનમ્ = સામ્યમરૂપતા ઉપરિણ = કથિત - માર્ગ = યમપથ તેન, ‘અકુહિલેણ’ અકુહિ-
લ્લન - કાપટચાદિનોપગમિત્તા, ‘સિદ્ધિપટ્ટનાભિમુદા’ મિદિપત્તનાભિમુદા - સિદ્ધિરેવ પત્તન
વગિરમુર તત્તમિમુદા - તત્ત્ય મુદા । ‘સમગ્ગવરમત્થવાહા’ શ્રમગ્ગમાર્થવાહા - શ્રમગ

પ્રમાત્ત કા પરિચાગ વચ્ચરસાય જયાત મોહ પામ કરત કા દદ નિશ્ચય, ઇન દોનો
મૂલ્યાસ ગચ્ચાત-ક્રાત વચ્ચરત-મગ્ગાતરૂપ-માણ્ડા કા ક્રયગાય વસ્તુના કા-કિ જો નિર્જસા,
યતના, ઉપયોગ, જ્ઞાન, તર્જન વચ્ચ [ચાગિય] સિદ્ધિદ્દ દ, જિજ્ઞાસુ મગ્ગા દુગા દ એસે મુનિજા
દસ સારરૂપ મહામમુદ સ પાર થાત દ । કિમ માગ પર ચચ્ચે દુગા ચે પાર હોતે હે
સો વચ્ચતે દ-(જિજ્ઞાસુવચ્ચનોવદિદ્મગ્ગેણ) જિજ્ઞાસુ કા જો વચ્ચન દ-આગમ દે, ઉસકે
દ્વારા ઉપદિદ્ધ જો યમરૂપ માર્ગ દે, ઉસ પર ચલકર દા ચે મુનિજન દસ સારરૂપ સમુદ્ધ
કો પાર કરત દ । યદ માર્ગ કેમા દ, ઉમક લિયે મચ્ચકાર (અકુહિલેણ) દસ વિશેષણ સે
સ્પષ્ટ કરતે દ-યદ માર્ગ કપટતા આદિ ગપા સ રહિત દે, અર્થાત્-મચ્ચ દે-આહા-ઉદ્ધા
નદા દ । એસે માર્ગ સે પ્રયાગ કરન વાકે ચે મુનિજન પુત્ર કેસ દાત દ દ અવ યદા સે
સ્પષ્ટ કિયા જાતા દ-(સિદ્ધિપટ્ટનાભિમુદા) દસ પદ્ધતિ કા માર્ગ સે પ્રયાગ કરને જાત

પ્રમાદનો પરિચાગ તેમજ વ્યવનાય અચાત મોક્ષ પ્રાપ્ત કરવાનો દદ નિશ્ચય,
એ બન્ને મૃત્યુ (નિમત્ત) થી લીધેલ-વચ્ચાતા લીધેલ ૧૨ નત-મહાનતરૂપ વાસ
જોના-વચ્ચાતી લીધેલી વસ્તુઓના ઉલ્લેખ નિર્જસા, યતના, ઉપયોગ, જ્ઞાન, તર્જન
તેમજ આરિયશી વિગુદ્ધ જે બેમા ના બરેલો જે એવા મુનિજન આ મ સારરૂપ
મહામમુદથી પાર થઈ જાય જે કયા માગ વચ્ચાલતા તેઓ પાર થાય છે ? તે
જતાયે છે-(જિજ્ઞાસુવચ્ચનોવદિદ્મગ્ગેણ) જિજ્ઞાસુ જે વચ્ચન છે-આગમ છે-તેના
કાળ ઉપદેશાએલ જે મચ્ચમરૂપ માર્ગ જે, તેના પર આવીને જ તે મુનિજનો
આ મ ના-રૂપ મમુદને પાર કરે જે આ માર્ગ કેવા ? તે માટે સૂત્રકાર
(અકુહિલેણ) આ વિશેષણથી સ્પષ્ટ કરે છે આ માર્ગ કપટતા આદિ દોષોથી
વહિત છે-અર્થાત્ મચ્ચ જે, આગેગે થી એવા માર્ગથી પ્રયાણ કરનારા એ
મુનિજનો વળી કેવા હોય છે તે અધુ બાકીની સ્પષ્ટ કરવામા આવે જે
(સિદ્ધિપટ્ટનાભિમુદા) એ પ્રવરના માર્ગે પ્રયાણ કરવાવાળા મુનિજનો મિદ્ધિરૂપ

लिया पसत्थज्ज्ञाण-तव-याय-पणोष्ठियपहाविण्णं उज्जमववसाय-
गहिय-णिज्जरण-जयण-उवओग-णाण-डम्मण-[चरित्त] निमुड-

एण' सम्यक्प्रविशुद्धप्रविणामकेण स-पत्ता-पाणिशु' निपात्ता-प्राप्ते नियामत् =
कर्मधारे-नौकागृहको यम तथा ते, सम्यक् प्रवर्णनार्थक यर्थ, भाग-मिग्न
भावा, 'सज्जमपोएण' यथोपेतेन = यमोक्तता। 'सीलरुलिया' सील-रुलिया = अग्रज-
सहस्रशालाङ्गव्यवारका-पात्ता-उक्ता, 'पसत्थज्ज्ञाणतवयायपणोष्ठियपहाविण्ण' प्रशस्त
यानतपोनातप्रगोदितप्रधावितन-प्रशस्त यान धर्मशुभात्तिक तद्रूप तप तदय वाता=वायु,
तेन प्रगोदित = प्रेरित, अतएव यथावितनेन 'उज्जम ववसाय गहिय निज्जरण जयण
उवओगणाणडम्मणचरित्तनिमुडययरभटभरियसारा' उज्जम तामायगन्तनिर्भरयत्तनो
पयोगज्ञानदर्शनचारित्रविशुद्धताप्रमाणडभूतमाग-उज्जम = यमात्पणि याग यमोक्तता-मोक्षप्राप्ति
निश्चय-नाम्ना मूल्यरूपाभ्या यद्गन्त=ज्ञाननिर्भरयत्तनोपयोगानात्दर्शनचारित्रविशुद्धततर=

विशुद्ध सम्यक्त्व हा नियामक-कर्मधार त स्थापयत है, अथात् विशुद्ध समकित का लाम
जिसमे येष्टिया के समान है। (पसत्थ ज्ज्ञाणतव याय पणोष्ठिय पहाविण्ण) प्रशस्त यान-
रूप तपरूपा वायु से प्रेरित होकर जो जाग २ बढ़ता रहता है। इस तरह इन
पूर्वोक्त विशेषणों से त्रिणिष्ठ इस यमरूपा ज्ञान के द्वारा इस स्वरूप अपार दुस्तर
समुद्र को (धीरा) धारण स्थिर सम्भावनाके मुनिजन हा। (तरति) पार करते ह। जम यहा
से मुनिजना के श्रेष्ठ पयुक्त त्रिणिष्ठो का अर्थ स्पष्ट किया जाता है-(सीलरुलिया)
ये मुनिजना-गीत-१८ उज्जम वात के भेदा को वाग्ण करने वाल ह। (उज्जम-ववसाय गहिय
णिज्जरण-जयण उवओग णाण डम्मण [चरित्त] विमुडययरभटभरियसारा) उज्जम अथात्

जेभा विशुद्ध सम्यक्त्व निर्यामक-उत्पत्तिवारने स्थाने (मुजानी) से, अथात् विशुद्ध
समकितनो लाल जेभा मुजानीना समान से (पसत्थ ज्ज्ञाणतव याय पणो
ष्ठिय पहाविण्ण) प्रशस्त यानतप तपउपी वायुशी प्रेरित यधने जे
आगण आगण पधते रहे से जे गीते ते पूर्वोक्त विशेषणोवी विशिष्ट आ
यमउपी वहालद्वारा यनारउप यथा-दुस्तर समुद्रने वीर गीत श्रिथ-वलाप
वाजा मुनिजनो (तरति) पार करे से डूबे अलीवी मुनिजनो भाटे लगाउला
विशेषणोना अर्थ स्पष्ट करवाभा आवे से-(सीलरुलिया) जे मुनिजनो सील-
१८ दुस्तर गीलना प्रदाने धाण उवावाजा (उज्जम-ववसाय गहिय-णिज्ज
रण जयण उवओग णाण डम्मण [चरित्त] विमुडययरभटभरियसारा) उज्जम अथात्

જિહ્વિયા ણિઞ્મયા ગયમયા સચિત્તાચિત્તમીસિણ્ણુ ઢ્વેસુ
વિરાગય ગયા સજયા [વિરતા] મુત્તા લહુયા ણિરવકલા સાહુ
ણિહુયા ચરતિ ધમ્મ ॥ સૂ૦ ૩૨ ॥

યા ગયમયા ' નિર્મયા ગતમયા , 'સચિત્તાચિત્તમીસિણ્ણુ ઢ્વેસુ' મચિત્તાઽચિત્તમિશ્રિતેષુ
દ્રવ્યેષુ=ચતુષુ 'વિરાગય ગયા' વિરાગતા ગતા -વિરાગ્ય પ્રાપ્તા । 'સજયા' મયતા =નયમ-
વત । 'વિરતા' વિરતા =હિંસાદિભ્યો નિવૃત્તા , 'મુત્તા' મુક્તા -લેખહિતા , 'લહુઆ' લઘુકા -
સ્વપોષપિત્તાગ્તિયા લઘુભૂતા । 'ણિરવકલા' નિરવકાલ્પા =ઉભયગેરુમુગ્ધામિલાપમજિતા ,
યત પૂર્વાક્તગુગમિગિષ્ટા , જતમ્પ 'માહુ' માયુ -મોક્ષસાધકા । 'ણિહુયા' નિમૃતા -
વિનાતા જા યાન્મિદમર્ચિતા ટયર્થ , 'ધમ્મ' ધર્મ -શ્રુતચારિત્રલક્ષગમ્ । 'ચરતિ' ચર-
તિ=આગધયતિ ॥ સૂ૦ ૩૨ ॥

(ણિઞ્મયા ગયમયા) નિર્મય ય, ઇમ હતુ ડુંદે કહા મી મય નહા લગતા
યા, (સચિત્તાચિત્તમીસિણ્ણુ ઢ્વેસુ વિરાગય ગયા) સચિત્ત, અચિત્ત ઓર
સચિત્તાચિત્ત દ્રવ્યા મ યે વેગમ્ય યુક્ત ય, (સજયા વિરતા મુત્તા) તયમગાલા, હિંસાદિ-
નિવૃત્ત ઓર લેખહિત યે, [લહુયા] સ્વપ્પ ઉપરિ ક ધારક હોન સે યે લઘુ-લાઘવગુણ-
વ્પત ય, (ણિરવકલા) ટહલોક ઓર પલ્લોક કે સુસ્તો કા અમિલાષા સે રહિત થે, અત
મ્પ યે મુનિ ગગ (સાહુ) માયુ, અથા મોક્ષસાધક ય । ભગવાન મહાવારકે યે સાયુ
(ણિહુયા) નિમૃત-જા યાદિ મ્પ સે રહિત હોનેક કારગ વિનીત હોકર (ધમ્મ) શ્રુત-
ચારિત્રલક્ષગ ધર્મ કા (ચરંતિ) આરામના કરતે ય ॥ સૂ૦ ૩૨ ॥

આ માધુઓ જિતેન્દ્રિય હતા, (ણિઞ્મયા ગયમયા) નિર્મય હતા, તેથી
તેમને કોઈ કંઈએ લય લાગતુ નહિ તેઓ (સચિત્તાચિત્તમીસિણ્ણુ ઢ્વેસુ વિરાગય
ગયા) અચિત્ત, અચિત્ત અને અચિત્તાચિત્ત દ્રવ્યોમા વૈરાગ્યવાન હતા,
(સજયા વિરતા મુત્તા) અયમશાલી, હિંસાદિથી નિવૃત્ત અને લેખહિત
હતા, (લહુયા) સ્વપ્પ ઉપરિના વારડ હોવાથી તેઓ લઘુ-લાઘવગુણ
મ પત્ર હતા, (ણિરવકલા) ટહલોક અને પરલોકના મુખોની અભિલાષાથી
રહિત હતા તેથી જ તે મુનિઓ (સાહુ) માધુ એટલે મોક્ષસાધક હતા
ભગવાન મહાવીરના આ માધુઓ (ણિહુઆ) નિમૃત-અત્યાદિ મદથી રહિત
હોવાને કાળે વીનીત થઈને (ધમ્મ) શ્રુતચારિત્રલક્ષ ધર્મની (ચરતિ) આરા
ધના ઠંતા હતા (સૂ ૩૨)

સુપળ્હ-સાસા ગામે ગામે ઇગરાય ણગરે ણગરે પંચરાયં દૃઙ્જતા

શ્રેષ્ઠા-સાર્થવાહા - ધામ્નયસાયિયા । ‘મુમુઽ મુમભાસ મુપળ્હ સાસા’ મશ્રુતિ(મુગુનિ)
 સુસમ્ભાપા-સુપ્રત્ન-સ્વાગા-મુષ્ટુ યુતયો યેપા ત મશ્રુતય -મ ।મયત્ર યા -મસિદ્ધતા,
 અથવા સુશુચય -સમ્યક્શુદ્ધિમત । મુગ્ય =મુગચાક મમ્ભાપો યેપા ત મુમમ્ભાપા ન્ત
 ચિદપિ કટ્ટચારણ ન દુર્વેત । શોમના પ્રત્યા યેપા ત મુપન્ના -પ્રમિતમશ્રુચિનપ્રત્નકાર્ણિ,
 શોમના આગા યેપા તે સ્વાગા -મુક્તિમોક્ષેત્ય, ચતુગોમવા કર્મવાચ્યે-મુશ્રુતિમુમ્ભાપામુપ્રત્ન
 સ્વાગા, ણવનિધા સત ‘ગામે ગામે ઇગરાય’ ગામ ગામે ઇગ્રગતમ્ પ્રનિગ્રામમ્ ઇગ્રગતમ્, અસ્ય
 ‘દૃઙ્જતા’ ઇત્યનેન સદા વય । ‘ણગરે ણગરે પચરાય’ નગરે નગરે પચગતમ્-પ્રનિનગર
 પચરાય, ‘દૃઙ્જતા’ દ્રવ્યત =વસત, વાતૂનામનેકાર્ય વા, ‘જિદ્દિયા’ જિતન્દિયા ‘જિત્તમ

મુનિજન સિદ્ધિરૂપ પગ-પત્તન ક મ મુગ્ય હોતે હૈ । (સમળગરસત્થવાહા) ડનક સાથા
 શ્રમગશ્રેષ્ઠરૂપ સાર્થવાહ વ્યવસાયિજન હોતે હૈ । (મુમુઽ-મુસભાસ મુપળ્હસાસા) સત્સિદ્ધાતો
 કે યે પારગત હોતે હૈ, અથા ડનકા સિદ્ધાન્ત સમાચાન-નિર્દોષ હોતા હ, અથા યે
 વિગિષ્ટ-શુદ્ધિ-પૂન્ન હોતે હ । ભાપા ડનકી વડા હી મનોમુગ્ધકારી હોતા હૈ । કમા મા યે
 કટુક ભાપા કા ઉચ્ચારગ નહા કરતે હૈ । યે જો મા પ્રત્ય કરતે હ વહ પ્રમાણોપેત હોતા
 હૈ-વ્યર્થ કે અક્ષરોં કા ઉસમ સમાવગ નહીં રહતા । સાસારિક પદાયા મ કિસા મ મા
 ડનકી ઇચ્છા જાગૃત નહીં હોતી, સિર્ફ મુક્તિ પ્રાપ્ત કરન કા માવના હા એક ડનકી રહા
 કરતી હૈ । (ગામે ગામે ઇગરાય ણગરે પચરાય દૃઙ્જતા) યે સાધુ ગ્રામોં મે ઇક રાત
 ઓર નગરોં મ પાચ રાત નિવાસ કરત વ । (જિદ્દિયા) યે જિતેન્દિય શ્રે

પટ્થ-પત્તનની મન્મુળ હોય છે (સમળગરસત્થવાહા) તેમના માથી શ્રમગશ્રેષ્ઠ
 રૂપ સાર્થવાહ-વ્યવસાયી જન હોય છે (મુમુઽમુસભાસમુપળ્હસાસા) સત્-સિદ્ધા
 તોમા તેઓ પારગત હોય છે અથવા-તેઓના સિદ્ધાન્તો નિર્દોષ હોય છે,
 અથવા તેઓ વિગિષ્ટ શુદ્ધિપૂન્ન હોય છે ભાપા તેમની બહુ જ મનોમુગ્ધ
 કરવાવાળી હોય છે હીપણ તેઓ હડવીભાવાનો ઉચ્ચાર કરતા નથી તેઓ
 ને બાઈ પ્રશ્ન કરે છે તે પ્રમાણવાળો હોય છે-યથ અક્ષરોનો તેમા અમાવેશ
 રહેતો નથી સામારિક પદાર્થોમા ડોઢમા પણ તેમની ડમ્મ જાગૃત થતી નથી
 માત્ર મુક્તિ પ્રાપ્ત કરવાની ભાવના જ એક તેમને વધા કરે છે (ગામે ગામે
 ઇગરાય ણગરે ણગરે પચરાય દૃઙ્જતા) આ સાધુઓ ગામડાઓમા એક ગામ
 શુધી અને નગરોમા પાચ રાત સુત્રી નિવાસ કરતા હતા (જિદ્દિયા)

सिय-सयवत्तमिव पत्तलनिम्मला-ईसी-सिय-रत्त-तवणयणा गरुला-
यय-उज्जु-तुंग-णासा ओयविय-सिलप्पवाल-विक्कल-मणिभा-
हरोट्टा पडुर-ससिसयल-विमल-णिम्मल-सख-गोखीर-फेण-दगरय-

सिय-रत्त-तव-णयणा' पत्तल निर्मलपसित-रक्त-ताम्र नयना -पत्रगनि=पत्रमयान्ति-सूक्ष्मरो-
मयुक्तानि, तथा निर्मगनि तथा इषत् मितानि-वेतानि तथा ईषट्कानि तथा ईषत्ताम्राणि=
अरणानि नयनानि येषां ते तथा-विकासितगतपत्रतुल्यकिञ्चिच्छुभ्रक्तनेना इत्यर्थः ।
'गरुला-यय-उज्जु-तुंग-णासा' गरुलाऽऽयतर्जुनुङ्गनामिका -गरुट्म्येव आयता=दाया,
रुर्वा=सरला तुङ्गा=उच्चा नासिका येषां ते तथा-सरलदार्धमुन्दरनामिकावत् । 'ओयविय-
सिलप्पवाल-विक्कल-मणिभा-हरोट्टा' उपचित-शिलाप्रवाल-विम्बफल-सन्निभा-
धोष्ठा -उपचित=पुष्टोय शिलाप्रवाल=विद्रुम, विम्बफलम्-अतारण पुष्ट वनवल्लीफलम्,
तसन्निभौ तुल्यौ अपरोक्षौ-ओष्ठद्वयं येषां ते, तथा-विद्रुमविम्बफलम् अतीवरक्तोष्ठद्वयवत्,
'पडुर-ससिसयल-विमल-णिम्मल-सख-गोखीर-फेण-दगरय-मुणालिया-वत्तसेदी'
पाण्डुर शणिगकल-विमल-निर्मल-गङ्गा-गोखीर-फेण-करजो-मृणालिका-धवल-दन्तश्रेणय, पाण्डुर-
शणिगकल=शुभ्रचद्राण्ड, तद्वद्विमलनिर्मल-विमलेष्वपि निर्मला-अतीवोच्चला, अतएव गङ्गा-

इनके नेत्र थे। (पत्तल-णिम्मला-ईसी-सिय-रत्त तव-णयणा) ये नेत्र पद्मल थे सूक्ष्म रोमयुक्त
थे, निर्मल थे, उज्जु श्वेत थे, इषट्क थे, और उज्जु र लाल भी थे। (गरुला-यय-उज्जु-तुंग-णासा)
गरुड के समान दीर्घ, रुन्धा-सरल एवं ऊँची इनकी नासिका थी। (ओयविय-सिलप्पवाल-
विक्कल-मणिभा-हरोट्टा) पुष्ट शिलाप्रवाल-विद्रुम (मूँगा), एवं अतीव अरण विम्बफल
के समान लाल इनके दोनों ओष्ठ थे। (पडुर-ससि-सयल-विमल-णिम्मल-
सख-गोखीर-फेण-दगरय-मुणालिया-धवल-वत्तसेदी) धवलचन्द्र के खट के

धन्दीवर-उभयना जेवा ऐभना नेत्र हुता (पत्तल निम्मला ईसी मिय रत्ततवणयणा)
ऐ नेत्र पद्मल हुता-सूक्ष्म रोम (वाण) युक्ता हुता, निर्मल हुता, उज्जु धोणा
हुता, इषट्क हुता हुता, अने जग जरा लाल पणु हुता (गरुलायय उज्जु तुंग-णासा) गरु-
डना जेवी लाणी, सरल अने ज च्ची ऐभनी नासिका हुती (ओयविय सिलप्पवाल
विक्कल-मणिभा हरोट्टा) पुष्ट शिलाप्रवाल विद्रुम (मूँगा) अने अतिशय लाल वलुना
भिम्बफलना जेवा राता ऐभना अन्ने डोढ हुता (पडुर-ससिसयल-विमल
णिम्मल-सख-गोखीर-फेण-दगरय-मुणालिया-धवल-वत्तसेदी) भक्षेद्य २५५ हुना

मूलम्—तेणं कालेणं तेणं समएणं समणस्स भगवओ महावीरस्स वहवे असुरकुमारा देवा अतियं पाउब्भवित्था, काल-महानील-सरिस-णील-गुलिय-गवल-अयसिकुसुम-प्पगासा विय-

टीका—‘तेण कालेण तेण समएण’ इत्यादि । तस्मिन् काले तस्मिन् समये श्रमगत्य भगवतो महावीरस्य ‘वहवे असुरकुमारा देवा अतियं पाउब्भवित्था’ वहवोऽसुरकुमारा देवा अतिक्रम्य प्रादुरभूवन्—भगवत श्रीमहावीरस्वामिनोऽतिक्रम्य समापमागय प्रादुर्भूता । असुरकुमाराणां वर्णनमाह—‘काल महानील-सरिस-णील गुलिय-गवल-अयसिकुसुम प्पगासा’ काल-महानील सदृश नील-गुलिक गुल्यऽनमीकुसुम प्रकाशा—कालो यो महानीलो—मणिप्रियेश, त सदृश वर्णतो ये ते तथा, पुनर्नीलो मणिप्रियेश, गुलिका=नाल गुटिका, गवल=माहिष शृङ्गम्, अतसाकुसुम च, एतेषां प्रकाश इव प्रकाशो येषां ते तथा । ‘वियसिय सयवत्तमिव’ विकसितशतपत्रमिव=प्रफुल्ले दीरवरतुल्य ‘पत्तल निम्मला ईसी

‘तेण कालेण तेण समएण’ इत्यादि ।

इस सूत्रद्वारा सूत्रकार श्रमण भगवान् महावीर के निरुद्ध आये हुए असुरकुमार देवों का वर्णन करते हैं— (तेण कालेण तेण समएण) उस काल एवं उस समय में (समणस्स भगवओ महावीरस्स) श्रमण भगवान् महावीर के (अतियं) समीप (वहवे) अनेक (असुरकुमारादेवा) असुरकुमार देव (पाउब्भवित्था) प्रकट हुए। (काल-महानील सरिस णील गुलिय-गवल अयसिकुसुम-प्पगासा) कृष्ण महानील मणि, नीलमणि, गुलिका, मैस के साग के अंदरका भाग, अलसीका फूल, इन सबों के समान ये असुरकुमार कृष्णवर्ण थे। (वियसियसयवत्तमिव) विकसित शतपत्र के समान—अर्थात् इन्दीवर—कमल—के तुल्य

“तेण कालेण तेण समएण” इत्यादि

आ सूत्र द्वारा श्रमण भगवान् महावीरनी पाने आवेला असुर कुमार देवानु वणुन करवाभा आवे छे (तेण कालेण तेण समएण) ते जल ते समयने विषे (समणस्स भगवओ महावीरस्स) श्रमण भगवान् महावीरनी (अतियं) पाने (वहवे) अनेक (असुरकुमारा देवा) असुरकुमार देव (पाउब्भवित्था) प्रकट थया तेमना शरीरने वणुं छडे छे—(काल-महानील-सरिस-णील गुलिय-गवल अयसिकुसुम-प्पगामा) कृष्ण महानील मणि, नीलमणि, गुलिका, लेसना शी ग-डानी अफरने लाग अने अणारीना डूल, आ सर्वनी समान ते असुरकुमार कृष्ण वणुना डता (वियसियसयवत्तमिव) विकसेला शतपत्रना समान, अर्थात्

સાડ અસકિલિટ્ટાડં સુદુમાડ વત્થાડ પવરપરિહિયા, વય ચ પદમ
સમડકતા વિડય ચ અમપત્તા ભદે જોવ્વણે વટ્ટમાળા, તલભગય-

પૃષ્ઠચન્નચર્ચિતગગમ । અથ વગ્ગવિગ્ગણાયાહ-‘ઈસી મિલિંધ પુપ્ફ પ્પગાસાડ’ઉપત્તિ મિલી-
પ્રપુચ્ચપ્રકાગાનિ મનાટ્ઠમિગા-પ્રકુત્તમપ્રમાગિ-ઉપત્તિસિનાનીચર્ય, મિગા પ્રકુત્તમ-વર્ષર્તા મ્મિ-
મિત્તિયા ડ્રકમિત્ત પહિન્નિમ્મગતિ,મતાતેરે તુ પ્પત્તિપ્રકુત્તમ રક્તવર્ણમપ્રાપ્ત યતોડસુગ રક્તમના પ્રાયો
મપતાનિ । પુન કાટ્ટાગાનિ વલ્લાણિ? અગાડ્ઠ ‘સુદુમાડ’ મૂદુમાગિ ‘અસકિલિટ્ટાડ’ અસકિલિટ્ટા-
નિ-દૂષણગહિતાનિ । ‘વત્થાડ’ વત્થાગિ-‘પવરપરિહિયા’ પ્રવરપરિહિતા-પ્રવરમ્-ઉદ્દપ્પ-
યથા તથા પરિહિતા =પરિધૂતપત । ‘વય ચ પદમ સમડકતા’ વયશ્ચ પ્રથમમ્=પોટગવર્ષપર્ય-

દનકા સમસ્ત ગગમ ગ્મિ યા । (ઈસી સિલિંધ-પુપ્ફ પ્પગાસાડ) ટ્ઠાન જો ત્તલ પહિન રલ્લે
ય વ કુટ્ઠ કમ મપ્પ વે, જસે સિલીંધ પુપ્પકા પ્રકાગ હોતા હ વૈસા હા દનકા પ્રકાગ થા ।
વપાક્કતુ મ જમાન નો કોડ કર ડ્રક ક આકાર જૈસા જો પુપ્પ ઉપન હોતા હ ઉસકા નામ
મિગાપ્ર હ । મિન્હી ૨ ના મત હ કિ યહ પુપ્પ રક્તવર્ણ મી હોતા હ । જત ટસક ગ્રહણ સે
ડનક વલ્લ રક્તવર્ણ કે યે પેમા હી સમજના ચાહિયે । ક્યો કિ અસુર જાતિ કે દેવ પ્રાય
લાગ્ગત્ર વાગ્ગ કરને વાટે હોતે હ । (સુદુમાડ) યે વલ્લ-જિદે ટ્ઠ્ઠોને પહિન ગમે યે, અચન્ત
મ્મ-પતલે યે, (અસકિલિટ્ટાડ) ઔર તપરહિત યે । (વત્થાડ પવરપરિહિયા) પેસે વલ્લ ટ્ઠ્ઠોને
અઢી તરહ સે અપન ગરીર પર ધાગ્ગ કર રમે યે । (વય ચ પદમ સમડકતા) પ્રથમ
ચ નો યે ડલ્લધ્ધન કર ચુકે યે, અર્થાત્ યે સગ સોલ્લ વર્ષ મે ઉપર કે જૈસે માલ્લમ હોતે

આટ્ઠ (બીના) ચન્દન (સૂખડ) વળે તેમના આખા શરીર લિપ્ત હતા
(ઇસી-મિલિંધ-પુપ્ફ-પ્પગાસાડ) તેઓએ જે વસ્ત્ર પહેર્યા હતા તે
ડલ્લ ઓછા મઠેદ હતા જેવો સિલીંધ પુષ્પનો પ્રકાગ હોય તે તેવો જ તેમનો
પ્રકાગ હોતો વર્ષાક્રતુમા જમીનને ઝાડીને છત્રના આકાર જેવા જે પુષ્પ ઉત્પન્ન
થાય તે તેનું નામ સિલીંધ તે મેઘ ઝાડના મત છે કે આ પુષ્પ લાલ
રંગના વાય છે ત્યાં જો અર્થ ગ્રહણ કરવાથી તેમના વસ્ત્ર લાલરંગના હતા-
એમ જ મમજ્જુ બેડેએ ટેમડે અમુર બલિતા દેવ ધાતુ ઝગીને લાલવસ્ત્ર
ધારણ કરવાવાળા હોય છે (સુદુમાડ) આ વસ્ત્ર જે તેઓએ પહેર્યા હતા તે
અત્યંત સૂક્ષ્મ-પાતળા હતા (અસકિલિટ્ટાડ) અને દોપરહિત હતા (વત્થાડ
પવરપરિહિયા) એવા વસ્ત્રો તેઓએ માગી ગીતે પોતાના શરીરે ધારણ કર્યા હતા
(વય ચ પદમ સમડકતા) પ્રથમ વચનું તેઓ ઉલ્લઘન કરી ચૂક્યા હતા, અર્થાત્

મુળાલિયા-ધવલ-દંતસેઢી, હુયવહ-ગિદ્ધત-ધોય-તત્તતવગિજ્જ-રત્ત
તલ-તાલુજીહા અજળ-ઘળકસિળ-રુયગ-રમગિજ્જ-ગિદ્ધ-કેસા, વા-
મેગ-કુડલધરા અદ્-ચદળા-ળુલિત્ત-ગત્તા ઈસી-સિલિધ-પુલ્લ-પ્પગા-

ગોશ્વીરફેન કરજોમૃણાલિકાવદ્ધાત્તત્તત્તેયો યપાતતથા, તત્તત્તકરજ - જત્તપ્પણ । ‘હુત
વહ ગિદ્ધત ધોય-તત્તતવગિજ્જ-રત્તતલ-તાલુજીહા’ હુતવહ-નિમાન ધોત-તત્તતપનીશ્ચક્કત
લ્તાલુજિદ્ધા - હુતવહેન = રહિના નિમાત-પ્રતાપિત, ધોત-જત્તપ્રમાજિત તત્ત યત્ત તપનાય-સુવર્ણ,
તદ્દત્ રત્તતલમ્-અરણોપરિપ્રદેશ તાલુજિદ્ધ યેપા તે તથા-અતિપ્રતમસમૃદ્ધસુવર્ણર્ણતાલુજિદ્ધાવત ।
‘અજળ ઘળકસિળ-રુયગ રમગિજ્જગિદ્ધકેસા’ અજ્જનપનપ્પગરુચ્ચકરમગાયસ્થિપ્પકગા -
અજ્જન-કજ્જલ, ઘનો-મેઘ, પ્પત્તસદ્ધા વૃગા વૃગ્ગપ્પગા, તથા રચ્ચકો-મગિત્તિગ્ગ,
તદ્દત્ સ્થિપ્પા - ચિત્તપ્પા - કેસા યેપા તે તથા, ‘વામેગકુડલધરા’ વામેકુડલધરા - વામે
કર્ણે-અકુડલધારિણ, ન તુ દક્ષિણ કર્ણે, તજ્જાતાયસ્વભાવાત્ત્ત એકસ્મિન્નેવ કર્ણે કુડલધારકા
દક્ષિણે કર્ણે ત્વયામરણધારિગ્ગ ઇતિમાત્ત । ‘અચ્ચદળાળુલિત્તગત્તા આર્ર્ચદનનુલિત્તગાત્તા - સયો-

સમાન શુભ્ર, એવં ગહ્વ, ગોશ્વીર, ફેન, જલકળ, ઔર મૃણાલ કે સમાન અયત નિર્મલ
इनकी द तपङ्कि थी। (हुतवह-गिद्धत धोय तत्त तवगिज्ज रत्ततल-तालुजीहा) पहिले वहि मे
तपाये गये पश्चात् तेजाव में धोये गये पुन अग्नि मे तपाकर उज्जल किये गये सुवर्ण क
समान रक्ततलवाले इनके तालु और जिह्वा थी। (अजण-घण-कसिण-रुयग-रमगिज्ज
गिद्ध-केसा) इनके केश अजण एव काले मेघ के समान काले तथा रचक के समान चिकने
थे । (वामेगकुडलधरा) इनके वाम कर्ण मे कुण्डल गोभित हो रहा था । इनम ऐसा प्रथा
है कि, ये लोग बाये कान मे कुण्डल पहनते हैं और दाहिने कान मे अन्य आभूषण । दाहिने
कान मे ये कभी भी कुण्डल नहा पहनते हैं । (अदचदणालुलित्तगत्ता) आर्द्र चन्दन से

સમાન શુભ્ર અને ગંધ, ગોશ્વીર (દંધ), ક્ષીણ, જલકળ અને મૃણાલ (ઠમળ
કદ) ના જેવી અત્યન્ત નિર્મળ એમની દન્તપત્તિઓ હતી (હુતવહ ગિદ્ધત ધોય
તત્ત-તવગિજ્જ રત્તતલ તાલુ જીહા) પહેલા અગ્નિમા તપાવેલા પછી તેજાવમા ધોએલા
સુવર્ણના જેવા લાલ તળા વાળા એમના તાળવા અને જીલ હતા (અજળ ઘળ
કસિળ રુયગ રમગિજ્જ ગિદ્ધ કેસા) એમના વાળ આજુ અને ડાબા વાદળા જેવા
કાળા તથા રુચકના જેવા ચીડણા હતા (વામેગકુડલધરા) એમના ડાબા
કાનમા કુડળ શોભી રહ્યા હતા એઓમા એવી પ્રથા છે કે એ લોક ડાબા
કાનમા કુડળ પહેરે છે અને જમણા કાનમા બીજુ ધરેણુ આ લોકો
જમણા કાનમા ડયારે પણુ કુડળ પહેરતા નથી (અદચદળાળુલિત્તગત્તા)

महव्वला महासोक्खा महानुभागा हार-विराडय-वच्छा कडग-
तुडिय-थभिय-भुया अगय-कुंडल-मट्ट-गडयल-कण्णपीढधारी
विचित्त-वत्था-भरणा विचित्त-मा दा-मउलि मउडा कट्टाणग-पवर-

वग । 'महव्वला' महानग - विशेषप्रत्ययानि । 'महायसा' महायसम् - विशालकांति
मत, 'महासोक्खा' महासौख्या - विशिष्टसुखसम्पत्ता । 'महानुभागा' महानुभागा -
अचिन्त्यप्रभापयुक्ता । 'हारविराडयवच्छा' हारविशजितप्रक्षम । 'कडगतुडिय-थभिय-भुया'
कटकतुटिकन्तम्भितभुजा - कटके = पत्र्य तुटिके - पादुकाभूषणविशेष स्तम्भिता - सज्जिता
भुजा येपातेतया । 'अगय कुंडल मट्ट गडयल-कण्णपीढ-धारी' अङ्ग-कुण्डल-मृष्ट गण्डतल-
कर्णपाठ गणि - अङ्गानि = बाह्यभरणानि कुण्डलप्रमाणतलानि कर्णपाठानि - कणाभरणा-
विशेषान् धरन्ति तच्छाल्य । 'विचित्त-वत्था-भरणा' - विचित्र-प्रत्याभरणा - विचित्राणि =

जुड्या) शरीर एव आभरण आदि का विशिष्ट प्रभा से ये माण्डत थ । (महव्वला) विशेष
शक्तिसम्पन्न ये । (महायसा) इनका कांति दिग्दिगन्त म फल्य हुड या । (महासोक्खा)
विशिष्ट सुख क ये भोक्ता य । (महानुभागा) अचिन्त्यप्रभाप क धारक ये । (हार-विराडय-
वच्छा) इनका वस्त्र स्थल हार से शोभायमान था । (कडग तुडिय-थभिय-भुया) कटक,
मलय एव तुटिक-भुजप्रप से इनकी भुजाये सज्जित था । (अगय कुंडल मट्ट-गडयल-
कण्णपीढ धारी) अगद-वाजन्ध, कुण्डल कणाभरणविशेष कि जिमसे इनक कपोल घर्षित-
हो रह है - इन दोनों को एव और भा अन्य विशिष्ट रणाभरणो को ये गण किये हुये थे ।
(विचित्तवत्थाभरणा) विविध प्रकार के वस्त्र एव आभरणो को ये पहन हुए थे । (विचित्त-

सुद्धियी आ सर्व देवो न पन्नं हुता (महज्जुडया) विशिष्ट शरीर अने
आलम्ब्य आदिनी प्रलाथी तेजो भ डित हुता (महव्वला) विशेषशक्तिमय पन्न
हुता (महायसा) तेमनी क्षीति चोतरक डेलाड गध हुती (महासोक्खा) विशिष्ट
सुखना तेजो लोडता हुती, (महानुभागा) अचिन्त्य प्रलापना धारक हुता (हार
विराडय-वच्छा) तेमनु वक्षन्धल (छाती) डार वणे शोलायमान हुतु, (कडग
तुडिय थभिय भुया) कटक-मलय अने तुटिक-भुजप्रपन्धथी तेम ॥ लुप्तजो सज्जित
हुती (अगय कुंडल मट्ट गडयल कण्णपीढधारी) अगद पाण्डपन्ध, कु डय-दानोना
आलम्ब्य विशेष डे वेना वणे तेमना गाल घर्षित वता हुता, जे पन्ने तथा
ते उपगत पील विशिष्ट रूप आलम्बोने तेजोको वाण्ड कर्या हुता (विचि-
त्तवत्थाभरणा) विविध प्रकारना वस्त्र तथा आलम्बोने तेजोको धारण कर्या हुता

**तुडिय - पवर - भूसण - निम्मल-मणि-रयण-मंडिय-भुया दसमुद्दा-
मंडिय-ग्गहत्था चूलामणि-चिध-गया सुरूवा महडिढ्या महज्जुड्या**

‘तमत्तिकात्ता । ‘त्रिड्य च असपत्ता’ द्वितीययाऽमप्राप्ता - द्वितीय-तरण वय , अ-प्राप्ता =
नावापि प्राप्तवत् । अतएव-‘भन्ने जोव्वणे वट्टमाणा’ भन्ने यौवनो वर्तमाना - सन् यौवनयौ
धारिण । ‘तलभगय तुडिय पवरभूसण-निम्मल मणि रयण मडिय-भुया’ तलभङ्गक तुटिक
प्रवरभूषण निर्मल-मणि रत्नमण्डित-भुजा - तलभङ्गक=वाह्याभरणम् तुटिकानि च बाहुरक्षकाणि,
ता येव भूषणानि तैर्निर्मलमणिरत्नेभ्यः मण्डिता भुजा येषां ते तत्र-त्रिप्रवरभूषणमगिरत्नभूषित
भुजा इत्यर्थः, ‘दसमुद्दामडियग्गहत्था’ दशमुद्दामण्डिताऽग्रहस्ता - दशभिर्मुद्राभिः=मुद्रिकाभिः
मण्डिता =भूषिता -अग्रहस्ता अङ्गुलयोः येषां ते तथा । ‘चूलामणिचिधगया’ चूडामणिचिह्नगता -
चूडामणिरूपचिह्नधारका इत्यर्थः । ‘सुरूवा’ सुरूपा -सुन्दराऽऽकारा ‘महडिढ्या’ महर्द्धिना=
विशिष्टविमानपरिवारान्विता । ‘महज्जुड्या’ महाबुद्धिना -विशिष्टशरीराऽऽभरणदिप्रभाभा

थे, (त्रिड्य च असपत्ता) और अभीतक ये तरण अगत्या को जैसे प्राप्त नहीं हुए हैं ऐसे
दीखते थे । इसलिये ये सदा (भन्ने जोव्वणे वट्टमाणा) अभिनव यौवन अवस्थासे सम्पन्न
थे । (तलभगय तुडिय पवरभूषण निम्मल मणि रयण मडिय-भुया) इनकी भुजाएँ तल
भङ्गक-बाहु के एक आभरण एवं तुटिक-बाहुरक्षक-भुजवध इन उत्तम दोनों आभूषणोंसे और
निर्मल मणिरत्नों से मण्डित थीं । (दसमुद्दा मडिय ग्गहत्था) हाथ की सबकी सत्र अगुलियों
दस मुद्रिकाओं से मण्डित या, अर्थात्-हाथ का दसों अगुलियों में मुद्रिकाये था । (चूडाम
णि-चिध-गया) चूडामणिचिह्न के ये धारक थे । (सुरूवा) इनका रूप बड़ा ही सुन्दर था ।
(महडिढ्या) विशिष्ट विमान एवं परिवारान्वि रूप ऋद्धि के ये सभी देव धारक थे । (मह

तेओ अथा मेण वर्षथी उपरना होय ओवा देआता डता (त्रिड्य च असपत्ता)
अने डव्व सुधी तेओओ तरुण अवस्थाने प्राप्त न ङी होय ओवा तेओ
देआता डता, आथी तेओ अदा (भन्ने जो वणे वट्टमाणा) अभिनव यौवन अव
स्थाथी सम्पन्न डता (तलभगय तुडिय पवर भूसण निम्मल मणि रयण मडिय भुया)
तेमनी बुद्धओ तलभगय-आहुना आभरण्ण अने तुटिक-आहुरक्षक-भुज
वध ओ धन्ने उत्तम आभूषणोथी तथा निमण भलित्तोथी भडित डती (दस
मुद्दा मडिय ग्गहत्था) हाथनी तमाभेतमाभ आगणीओ दश मुद्रिकाओथी (वीटी
ओथी) भडित डती अथात् हाथनी दशेय आगणीओमा मुद्रिकाओ डती,
(चूलामणि चिध गया) चूडामणिचिह्नना धारक तेओ डता (सुरूवा) तेमना उय
अहुण सुदर डता (महडिढ्या) विशिष्ट विमान अने परिवार आदि उय

एवं फासेण सघाएण मठाणेणं दिव्वाए इड्ढीए जुईए पभाए
छायाए अच्चीए, दिव्वेण तेएणं दिव्वाए लेसाए दस दिसाओ
उज्जोयमाणा पभासेमाणा समणस्स भगवओ महावीरस्स अतियं

रुवेण' ति येन रूपेण 'एव फामेण' एव स्पर्शेन 'सघाएण' गहनतन । 'मठाणेण'
स्थानेन—समचतुरस्रक्षणेन । 'दिव्वाए इड्ढीए' दिव्यया रुद्धा—दवाचितया परिवारादि-
रूपया । 'दिव्वाए जुईए' दिव्यया बुद्ध्या, 'दिव्वाए पभाए' दिव्यया प्रभया—प्रभया=
प्रमाननीयया । 'दिव्वाए छायाए' दिव्यया छायाया—शोभाया । 'दिव्वाए अच्चीए' दिव्यया
अर्चिषा—शरीरमय्यनान्तितेजोवाल्या । 'तेएण तेजसा—शरीरमन्वन्निर्गच्छिषा, प्रभावेण वा ।
'दिव्वाए लेसाए' दिव्यया लज्जया—शरीरकाया 'दस दिसाओ उज्जोयमाणा' दश
विधा उद्द्योतयन्त प्रकाशकण्ठेन, 'पभासेमाणा' प्रभामयन्त—शोभयन्त 'समणस्स
भगवओ महावीरस्स' श्रमणम्य भगवतो महाप्राप्तस्य 'अतिय' अन्तिक—समीपम्—
'आगम्मागम्म' आगयाऽऽगत्य—वाग्वारमुपेय । 'रत्ता' रक्ता—मानुरागा 'समण भगव

जुईए पभाए छायाए अच्चीए दिव्वेण तेएण दिव्वाए लेसाए) दिव्य रुद्धि से, दिव्य
बुद्धि से, दिव्य प्रभासे—प्रमान आदिको दीप्ति से, दिव्य छाया से—शोभासे, शरीरस्य रत्न
आदि क दिव्य तेज से, दिव्य शारीरिक क्रांति से एव दिव्यलज्जासे (दस दिसाओ उज्जोय-
माणा) तम विद्याओं को उद्द्योतयुक्त करते हुए (समणस्स भगवओ) श्रमण भगवान्
(महावीरस्स) महावार के (अतिय) समीप (आगम्मागम्म) वारवार आ आकर (रत्ता)
गडा भक्ति क साथ (समण भगव महावीर) श्रमण भगवान् महावार को (तिक्खुत्तो) तीन

दिव्य वस्तु वणे, दिव्य गन्ध वणे, दिव्य स्पर्श वणे, ते ४ प्रकारे दिव्य स्पर्श
वणे, दिव्य महानन वणे, अभयचतुरस्र समचोत्स-म स्थान वणे, तथा (दिव्वाए इड्ढी
ए जुईए पभाए छायाए अच्चीए दिव्वेण तेएण दिव्वाए लेसाए) दिव्य रुद्धि वणे,
दिव्य बुद्धि वणे, दिव्य प्रभा वणे—विमान आदिनी दीप्ति वणे, दिव्य छाया ओटले
शोभा वणे, शरीर उषणा रत्न आदिना दिव्य तेज वणे, दिव्य शारीरिक क्रांति
वणे, अने दिव्य लज्जा वणे । (दस दिसाओ उज्जोयमाणा) दश विद्याओंने
उद्द्योत-युक्त (प्रकाशित) उक्ता तथा (समणस्स भगवओ) श्रमण भगवान्
(महावीरस्स) महावीरनी (अतिय) समीप (आगम्मागम्म) वारवार आवी
आनीने (रत्ता) गहु ४ भक्तिपूर्वक (समण भगव महावीर) श्रमण भगवान्
महावीरने (तिक्खुत्तो) त्रयुवार (आवाहिण-ययाहिण) अवलिपुट आनीने तेने

વત્થ-પરિહિયા કલ્લાણગ-પવર-મલ્લા-ણુલેવણા માસુરવોદી પલ-
વવણમાલધરા દિવ્વેણ વણ્ણેણ દિવ્વેણ મંધેણ દિવ્વેણ રૂવેણ

વિધિનાં વસ્ત્રાણિ આભરણાં ચ યેવા તે તથા, 'વિચિત્તમાલા' વિચિત્રમાલા-વિચિત્રા = વિવિધાઃકારા માલા પુષ્પત્તજો યેવા તે તથા, 'મઝ્ઝિમઝ્ઝા' મૌલિમુઝ્ઝા - મૌલિપુ = મસ્તકેષુ મુઝ્ઝાણિ યેવા તે તથા 'કલ્લાણગ પવરત્થ પરિહિયા' કન્યાગ્રક પ્રગ્વત્થ પરિહિતા કન્યાણ-કાનિ = માઙ્ગલિકાનિ પ્રવરાણિ = શ્રેષ્ઠાણિ વસ્ત્રાણિ પરિહિતા = પરિધૃતત્ત પરિધૃતમાઙ્ગલિકશ્રેષ્ઠ-વસ્ત્રા । 'કલ્લાણગ-પવર-મલ્લા ણુલેવણા' કન્યાગ્રક પ્રવર માયાનુલેપના - કન્યાણકારાણિ પ્રવરાણિ માન્યાનુલેપનાં ચ યેવા તે તથા, માઙ્ગલિકમાન્યાનુલેપનવત । 'માસુરવોદી' માસ્વરદેહા - દેહાપ્યમાનગરીરા 'પલ્લવ-વણમાલ-ધરા' પ્રલમ્બવનમાલાધરા, પ્રલમ્બ - હ્રસ્વનક તદ્વત્તા વનમાલા તસ્યા ધરા, વનમાલા કણ્ઠતો જાનુપર્યત લમ્બમાના ભવતિ તસ્યા ધારકા, 'દિવ્વેણ વણ્ણેણ' દિવ્યેન વર્ણેન - 'દિવ્વેણ મંધેણ' દિવ્યેન મંધેન - 'દિવ્વેણ

માલા) इन्होंने जो मालाये धारण कर रखी थी वे विचित्र पुष्पों से गूँथा हुआ था । अतः ये विचित्र-अनेक प्रकार की मालाओं को धारण किये हुए थे । (मज्झिमज्झ) इनका मस्तक मुकुटा से शोभित था । (कल्लाणग पवर वत्थ परिहिया) कल्याणकारी एवं विशेष कीमती वस्त्रों को इन्होंने धारण कर रखा था । (कल्लाणग पवर-मल्ला णुलेवणा) आनन्ददायक एवं सुन्दर आकार युक्त मालाओं से एवं विलेपनों से इनका शरीर सज्जित हो रहा था । (मासुरवोदी) इनका शरीर विविष्ट आभा से युक्त हो रहा था । (पल्लववणमालधरा) इन्होंने जो वनमालाये धारण कर रखी थीं वे घुटनों तक लटक रही थी । ये मत्र (दिव्वेण) रूवेण एवं फासेण सघाएण मठाणेण) दिव्य वर्ण से, दिव्य गन्ध से, दिव्य स्वरूपसे, इस प्रकार दिव्य स्पर्श से, दिव्य सहनन से, समचतुरस्र सस्थान से, तथा - (दिव्वाण इड्डीए

(विचिन्तमाला) તેઓએ જે માળાઓ ધારણ કરેલી હતી તે વિચિત્ર પુષ્પાથી ગુથાયેલી હતી આમ તેઓએ વિચિત્ર-અનેક પ્રકારની માળાઓ ધારણ કરી હતી (મઝ્ઝિમઝ્ઝા) તેમના મસ્તક મુકુટા વળે શોભી રહ્યા હતા (કલ્લાણગ પવર ત્થ પરિહિયા) કન્યાણકારી અને વિશેષ કિંમતી વસ્ત્રો તેઓએ વારણ કરી રાખેલા હતા (કલ્લાણગ-પવર-મલ્લા-ણુલેવણા) આનંદદાયક અને સુંદર આકાર યુક્ત માળાઓથી તેમજ વિલેપનોથી તેમના શરીર સજ્જિત હતા (માસુ રવોદી) તેમના શરીર વિશિષ્ટ આભા વળે યુક્ત હતા (પલ્લવ-વણમાલધરા) તેઓએ જે વનમાલાઓ ધારણ કરી હતી તે ઘુટણ સુધી લટકી રહી હતી આ બધા (દિવ્વેણ વણ્ણેણ દિવ્વેણ મંધેણ દિવ્વેણ રૂવેણ એવ ફાસેણ સઘાણ સઠાણેણ)

**મૃલમ્-તેણ કાલેણ તેણં મમણં સમણસ્સ મગવઓ મહા-
વીરસ્સ વહવે અસુરિદવજ્ઞિયા ભવણવામી દેવા અતિય પાઉઞ્મ-**

ટીકા-અગ્નિદાન મનનામિના વર્ણગત્ત-‘તેણ કાલેણ તેણ સમણ’ ઇત્યાદિ ।

તસ્મિન કાલે તસ્મિન સમયે ‘સમણસ્સ મગવઓ મહાવીરસ્સ’ શ્રમણમ્ મગવતો મહાવીરમ્, ‘વહવે અસુરિદવજ્ઞિયા મગવવામી દેવા અતિય’ અગ્નિદાન-વર્ણના મનનામિના દેવા તત્ત્વ ‘પાઉઞ્મવિત્થા’ પાઉર્વમ્-મગવત શ્રામહાચાર્ય સમાપ પ્રાપ્તમ્તા ઇત્યર્થ । મનનામિદેવાના જાતિભેદમાશ્રિય તથા મેના મગવતિ, તથાહિ-અમુગ=અમુકુમાર નાગકુમાર મુષ્ણકુમાર વિદ્યુકુમાર અગ્નિકુમાર દ્વાપ-કુમાર ઉદ્ધિકુમાર તિશ્થાકુમાર પવનકુમાર સ્તનિતકુમારએતિ । કુમારત્ ક્રીડન-પ્રાપ્ત્યેતે કુમાર ઉચ્ચતે । મગવપુ=પાતાલ્યેકદેવાઃસામવિશેષેષુ વસતિ તદ્દાત્ મગવ-

મગવા ક નિકટ આવે તુ મગવવામી દેવા કે મગવરૂપ અમુકકુમારોના વર્ણન કર, એ વચ્ચે અગ્નિદાન મનનામિના દેવા કા વર્ણન કરતે હ-‘તેણ કાલેણ’ ઇત્યાદિ ।

(તેણ કાલેણ તેણ સમણ) એસ કાલે અને એસ સમયે મ (સમણસ્સ મગવઓ મહાવીરસ્સ) શ્રમણ મગવાન મહાવાર કે (અતિય) પાસ (વહવે) અનેક (અસુરિદવજ્ઞિયા) અમુરેદ્રા ઓ ડોટકર (મગવવાસી દેવા) મનનામિના દેવા (પાઉઞ્મવિત્થા) પ્રકટિત હુવ । એ મગવવાસી દેવો ક ત્સ ભેદ, જાતિ ભેદકો લેખર હોતે હ । જેસે-અમુકકુમાર ૧, નાગ-કુમાર ૨, મુષ્ણકુમાર ૩, વિદ્યુકુમાર ૪, અગ્નિકુમાર ૫ દ્વાપકુમાર ૬ ઉદ્ધિકુમાર ૭, તિશ્થાકુમાર ૮, પવનકુમાર ૯, સ્તનિતકુમાર ૧૦ । કુમાર કા તરફ યે કાઠા કરને મે મળા તપર રહતે હ, એમલિયે એકા કુમાર જા હૈ । પાતાલ લોક મ જો દેવા કે આવસ-

લગવાનની પાને આવેલા લવનવામી દેવોના ભેદ-વડપ અમુક કુમારો વર્ણન કરે છે-‘તેણ કાલેણ’ ઇત્યાદિ (તેણ કાલેણ તેણ સમણ) તે યાદ અને તે સમયે (સમણસ્સ મગવઓ મહાવીરસ્સ) શ્રમણ લગવાન મહાવીરની (અતિય) પાને (વહવે) અનેક (અસુરિદવજ્ઞિયા) અમુરેદ્રો ડોડીને બીજા (મનનામિ દેવા) લવનવામી દેવો (પાઉઞ્મવિત્થા) પ્રગટ થયા આ લવનવામી દેવોના દશ ભેદ બલિભેદને લઈને થાય છે, જેમકે-અમુકકુમાર ૧, નાગ કુમાર ૨, મુષ્ણકુમાર ૩, વિદ્યુકુમાર ૪ અગ્નિકુમાર ૫, દ્વાપકુમાર ૬, ઉદ્ધિકુમાર ૭, તિશ્થાકુમાર ૮, પવનકુમાર ૯ સ્તનિતકુમાર ૧૦ કુમાર-બાળકની પેઠે તેઓ કીડા કરવામાં મદદ તત્પર રહે છે એ વાળુથી તેમની કુમાર મજા છે પાતાલ લોકમાં જે દેવોના આવવાન-વિશેષ છે તેમાં તેઓ રહે છે તે વાળુથી તેઓ લવનવામી કહેવાય છે નવકાળ ગાવા

आगम्मागम्म रत्ता समणं भगव महावीरं तिसुत्तो आयाहिण-
पयाहिणं करेति, करित्ता वदति नमसति, वदित्ता नमंसित्ता
साइं साइ नामगोयाइ सावेति, णच्चासण्णे णाइदूरे सुस्सूस-
माणा नमसमाणा अभिमुहा विणएण पजलिउडा पज्जुवासति
॥ सू० ३३ ॥

महावीर तिसुत्तो आयाहिणपयाहिण करेति' श्रमणस्य भगवतो महावीरस्य तिसुत्त
आदक्षिणप्रदक्षिणम्—अजलिपुट उदत्ता त उदत्ताजलिपुट दक्षिणकर्णमूलत आरभ्य ललाटप्रदशन
वामकर्णान्तिकेन चक्राकारं परिभ्राम्य ललाटदशे स्थापनरूपं कुर्वति, कृत्वा 'वदति'
वदन्ते=स्तुवति, 'नमसति' नमस्यन्ति—नमस्तुर्वन्ति, 'वदित्ता' वदन्ति 'नमसित्ता' नम-
स्यित्वा 'साइं साइ नामगोयाइ सावेति' स्वानि स्वानि नामगोत्राणि श्रावयन्ति=कथयति ।
'णच्चासण्णे णाइदूरे' ना यास न नातिदूर 'सुस्सूसमाणा' शुश्रूषमाणा—सेवा कुत्राणा
'नमसमाणा' नमस्यन्त=नमस्तुर्वन्त 'अभिमुहा' अभिमुक्ता 'विणएण' विनयेन
'पजलिउडा' प्राञ्जलिपुटा—पद्माञ्जलय पज्जुवासति' पर्युपासते=सेवन्ते ॥ सू० ३३ ॥

नार (आयाहिणपयाहिण) अजलिपुट पाँध कर उसे दक्षिण कान से लगा कर मस्तक के
पास से बाधे कान तक चक्राकार घुमाते हुए पुन मस्तक पर (करेति) रखते थे, (करित्ता)
रखकर (वदति नमसति) वदना करते थे, नमस्कार करते थे, (वदित्ता नमसित्ता) वदना
नमस्कार करके (साइं साइ नामगोयाइ सावेति) अपने अपने नाम एवं गोत्रों का उच्चारण
करते थे । (णच्चासण्णे णाइदूरे सुस्सूसमाणा नमसमाणा अभिमुहा विणएण पजलि-
उडा पज्जुवासति) न अतिसमीप और न अति दूर हा, अर्थात्—भगवान से थोड़ी दूर पर
भगवान के सामन बैठ कर निनयपूर्वक दोनों हाथ जोड़ कर सेवा करने लगे ॥ सू० ३३ ॥

जम्भला कान्थी लघने भस्तकनी पानेथी उण्णा कान सुधी चडाकार ईरवीने,
इरीने भस्तक पर (करेति) राखता होता (करित्ता) राखीने (वदति नमसति)
वदना करते होता, नमस्कार करते होता (वदित्ता नमसित्ता) वदना—नमस्कार
करने (साइं साइ नामगोयाइ सावेति) पौत—पौताना नाम जेव गोत्रना
उच्चारण करते होता (णच्चासण्णे णाइदूरे सुस्सूसमाणा नमसमाणा अभिमुहा
विणएण पजलिउडा पज्जुवासति) थहुं समीप नहि, तेम थहुं दूर नहि,
अर्थात् भगवान्थी थोडे ज दूर भगवान्नी सामे बिसीने निनयपूर्वक थान्ने
हाथ जोडी सेवा करवा लाय्या (सू ३३)

कलस-सीह-हयवर-गयक-मयंक-वर-मउड-वद्धमाण-णिज्जुत्त-वि-
चित्त-चिधगया मुरुवा महिडिट्या, सेस त चेव जाव पज्जुवा-
संति ॥ मू० ३४ ॥

हानि उत्थिउमागगा मुकुटपञ्चिहानि, त्रिआकुमागगा मुकुटपु हन्तिचिहानि, पन्न-
कुमागगा ममुकुटपु मन्त्रचिहानि, तथा स्तनितकुमागगा मुकुटपु र्प्रमानचिहानि भवन्ति, तानि
नागफगादानि वर्तमाना तानि 'निजुत्त' निर्युक्तानि-मुकुटपु स्थितानि, 'विचित्त' विचित्राणि-नाना-
विगानि, 'चिन्' चिहानि गता = प्राप्ता ये त तत्र नागफगादीनि उद्गमानान्ताणि यथा-
स्थानस्थितानि विचित्ररूपाणि लक्षणानि तेषां मुकुटेषु भवता यथै । 'मुरुवाः' उरूपा -
मुकुटस्य नाग । 'महिडिट्या' - महिद्विना - महया रुद्रया युक्ता । सेस त चेव' जेप
तदन-अपम = अवशिष्ट तदन = पूर्वदेव वाच्यम्, त्रियन्वधि जायम्' इत्याह - 'जाव
पज्जुवासति' यावत् पशुपासते-इति । ते नागकुमागत्य नवनिनायमवननासिदेवा अमुर-
कुमारद भगवत् सेवते इति भाव ॥ म० ३४ ॥

म सिंहका चिह्न है ॥५॥ उत्थिउमाग के मुकुटों में अश्वना चिह्न है ॥६॥ त्रिआकुमाग के
मुकुटों में हाथोका चिह्न है ॥७॥ पन्नकुमाग के उत्तम मुकुटों में मगरना चिह्न है ॥८॥
तथा स्तनितकुमाग के मुकुटों में र्प्रमान (स्वस्तिक) का चिह्न है ॥९॥ ये सब चिह्न निर्युक्त-
यथास्थान स्थित हैं, और विचित्र रूपवाले हैं । (मुरुवा) ये मय त्रेय मुद्रा आकार - पन्न,
पन्न (महिडिट्या) महता रुद्रि से युक्त हैं । (सेस त चेव जाव पज्जुवासति) ये मय
भवननामा तेषां का नौ प्रकार के निनाय अमुरकुमार दवोंका तरह भगवान की सेवा करने
लग ॥ मू० ३४ ॥

पन्ननु चिह्न ठे ३ अग्निउमागेना मुकुटमा पृष्ठा-उलथनु चिह्न ठे ४
हीपउमागेना मुकुटमा निरुनु चिह्न ठे ५ उद्धिउमागेना मुकुटोमा
अश्वनु चिह्न ठे ६ दिगाउमागेना मुकुटमा हाथीनु चिह्न ठे ७
पन्नउमागेना मुकुटमा मगरनु चिह्न ठे ८ तथा स्तनितउमागेना मुकु-
टमा वर्धमान (स्वस्तिक)नु चिह्न ठे ९ आ जवा चिह्नो निर्युक्त-यथास्थान
छोय ठे अने विचित्र-उपवागा छोय ठे (मुक्ता) आ जवा देवो सुद्ध
आगा-अपन्न, जेन (महिडिट्या) महान रुद्रियी युक्त छोय ठे (सेस त चेव
जाव पज्जुवासति) आ जवा लवन-वात्री देवोना नव प्रजाग्ना निनाय अमुर
कुमार देवोनी पेठे लगवाननी सेवा करवा लाया (मू ३४)

ત્રિથા-નાગપટ્ટણો સુવળ્ણા વિજ્ઞુ અગ્નીયદીવ ઉદહી દિસાકુમા-
રા ય પવળા થળિયા ય ભવળવાસી નાગફડા-ગરુલ-વડર-પુળ્ણ-

વાસિન ઇત્યુચ્યતે-ભવનવાસિનામતપુત્રામુ ભેદયુ પ્રથમમેત પરિચય તત મેત્રાત્ત ટ્ઠીયતિ-
'નાગપટ્ટણો' નાગપતયો-નાગકુમારા । 'સુવળ્ણા' સુપર્ણકુમારા । 'વિજ્ઞુ' -વિદ્યુત્કુમારા
'અગ્નીય' અગ્નિકુમારાથ । 'દીવા' દ્વીપકુમારા । 'ઉદહી' ઉદધિકુમારા । 'દિસા
કુમારા ય' દિશાકુમારાથ 'પવળા' પવનકુમારા 'થળિયા ય' સ્તનિત
કુમારાથ । એતે 'ભવળવાસી' ભવનવાસિન । એતેષા નાગકુમારાદીના નાગફળાત્તિ
ચિહ્નાનિ ભવન્તિ, તાનિ ક્રમશો ટ્ઠીયન્નાહ-'નાગફડા-ગરુલ-વડર-પુળ્ણકલ્સ-
સીહ-હયવર-ગયક-મયરક-વરમહુલ વદ્ધમાળ નિજ્જુત્ત વિચિત્ત ચિંધગયા' નાગફળા
ગરુલ-વજ્ર પૂર્ણકલ્સા સિંહ હયવર-નગાદ્ધ મકરાદ્ધ-વરમુકુટ-વર્દમાન નિર્યુક્ત વિચિત્ર-ચિહ્નગતા-
નાગકુમારાણા મુકુટપુ નાગફળાચિહ્નાનિ, સુપર્ણકુમારાણા મુકુટપુ ગરુડચિહ્નાનિ, વિદ્યુત્કુમારાણા
મુકુટપુ વજ્રચિહ્નાનિ, અગ્નિકુમારાણા મુકુટપુ પૂર્ણકલ્સાચિહ્નાનિ, દ્વીપકુમારાણા મુકુટપુ સિંહચિ

વિશેષ છે એમાં એ રહેતે છે, ઇસલિયે એ ભવનવાસી કહલાતે છે । સૂત્રકાર ઇહોં ભવનવાસિયા
કે પ્રથમ ભેદકો ડોટકર અય નૌ ભેદો કો યહા વતલા રહ હ-(નાગપટ્ટણો) નાગપતિ-
નાગકુમાર (સુવળ્ણા) સુપર્ણકુમાર (વિજ્ઞુ) વિદ્યુત્કુમાર (અગ્નીય) અગ્નિકુમાર (દીવા)
દ્વીપકુમાર (ઉદહી) ઉદધિકુમાર (દીસાકુમારા ય) દિશાકુમાર (પવળા) પવનકુમાર
(થળિયા ય) સ્તનિતકુમાર (ભવળવાસી) એ ઇસ પ્રકાર ભવનવાસી દેવોં કે ભેદ છે ।
ઇનમેં (નાગફડા-ગરુલ-વડર-પુળ્ણકલ્સ-સિંહ-હયવર-ગયક-મયરક-વરમહુલ-
વદ્ધમાળ-નિજ્જુત્ત-વિચિત્ત-ચિંધ-ગયા) નાગકુમારોં કે મુકુટમે નાગકો ફળાકા ચિહ્ન
છે ॥૧॥ સુપર્ણકુમારોં કે મુકુટમે ગરુડકા ચિહ્ન છે ॥૨॥ વિદ્યુત્કુમારોં કે મુકુટમે વજ્રકા
ચિહ્ન છે ॥૩॥ અગ્નિકુમારોં કે મુકુટમે પૂર્ણકલ્સાકા ચિહ્ન છે ॥૪॥ દ્વીપકુમારોં કે મુકુટમે

ભવનવાસિઓના પ્રથમ ભેદ ડોટીને અહીં બીજા નવ ભેદોને
બતાવે છે-(નાગપટ્ટણો) નાગપતિ-નાગકુમાર (સુવળ્ણા) સુપર્ણકુમાર (વિજ્ઞુ)
વિદ્યુત્કુમાર (અગ્નીય) અગ્નિકુમાર, (દીવા) દ્વીપકુમાર (ઉદહી) ઉદધિકુમાર
(દિસાકુમારા ય) દિશાકુમાર (પવળા) પવનકુમાર (થળિયા ય) સ્તનિતકુમાર,
(ભવળવાસી) આ દશ પ્રકારે ભવનવાસી દેવોના ભેદ છે આમા (નાગફડા
ગરુલ-વડર પુળ્ણકલ્સ-સિંહ-હયવર-ગયક-મયરક-વરમહુલ-વદ્ધમાળ-નિજ્જુત્ત-
વિચિત્ત-ચિંધ-ગયા) નાગકુમારોના મુકુટમા નાગની ક્ષણાતુ ચિહ્ન છે ૧
સુપર્ણકુમારોના મુકુટમા ગરુડતુ ચિહ્ન છે ૨ વિદ્યુત્કુમારોના મુકુટમા

રમ્ભસા કિનર-કિપુરિસ-ભુયગપડ્ડો ય મહાકાયા ગધવ્વ-ણિકાય-
ગણા ણિડણ-ગધવ્વગીય-રડ્ડો અણવણિય-પણવણિય-ડસિવા-
ડય-ભૂયવાડય-કંદિય-મહાકદિયા ય કુહડ-પયયદેવા ચચલ-ચ-

૨, 'જમ્ભ-રમ્ભસા' યના ૩, ગમ્ભમા ૪, 'કિનર-કિપુરિસ-ભુયગપડ્ડો'
કિનર-કિપુરુપ ભુજગપતય - કિનગ ૫, કિમ્પુરુપા ૬, ભુજગપતય - મહોગ્મા
૭, 'મહાકાયા' મહાકાયા = ત્રિગાલશરીર પ્રાપ્તિ, ૮, 'ગધવ્વ-ણિકાય ગણા'
ગધર્વનિકાયગણા - ગધર્વસમૂહગણા, ગધર્વજાતય ડયર્થ, 'ણિડણ ગધવ્વ ગીય રડ્ડો'
નિપુગ ગાધર્વ ગીત-સ્તય - નિપુગ પ્રગ્મસ્ત, ગાધર્વ = નાટ્યોપત ગાન, ગાનસ્થ નાટ્યચર્ચિત્તગાન,
તત્ત રતિયેપા તે તથા, 'અણવણિય-પણવણિય-ડસિવાડય-ભૂયવાડય કદિય મહાકદિયા
ય કુહડ પયય-દેવા' અપ્રજનિક-પદ્મપ્રજનિક, રુપિમાત્મિક-મૂત્તમાત્મિક ક્રત્તિત મહાક્રત્તિતાશ્ચ
કૂમાણડ-પતગદેવા - એતેડ'ટો વ્યતરા નિકાયવિગ્નપમૂતા સ્તપ્રમાપૃથિવ્યા ઉપગિતનયોજન

રમ્ભસા કિનર-કિપુરિસ-ભુયગપડ્ડો ય મહાકાયા ગધવ્વણિકાયગણા) પિશાચ ૧,
મૂત ૨, યત ૩, ગમ્ભસ ૪, કિનર ૫, કિપુરુપ ૬, ભુજગપતિ ૭, અપ ત્રિગાલ શરીર પ્રાપ્તિ
કરનમાલા મહોગ્મા ૮, ગધર્વનિકાયગણ, અર્થાત-ગધર્વ ૯, એ વ્યતર દેવ ૧૦. એ સત્ર
(ણિડણ-ગધવ્વ-ગીય-રડ્ડો) પ્રગરત નાટકીયગાન મ અપ નાટ્યચર્ચિત ગાનવિદ્યા મ
રતિ રચનમાલ હોતે ૧. (અણવણિય-પણવણિય-ડસિવાડય-ભૂયવાડય-કદિય-મહા-
કદિયા ય કુહડ-પયયદેવા) અપ્રજનિક પદ્મપ્રજનિક, રુપિમાત્મિક, મૂત્તમાત્મિક, ક્રત્તિત,
મહાક્રત્તિ, કૂમાણડ ઓર પતગદેવ, એ મા આઠ વ્યતરનિકાય ક દેવ ૧. ડા સત્ર કા
નિવાસ સ્તપ્રમાપૃથિવી કે ઉપર ભાગ મ ૧૦૦ યોજન તરુ ૧. એ કંસે હોતે ૧૦૦ સો

ભૂયા ય જમ્ભ-રમ્ભસા કિનર-કિપુરિસ-ભુયગપડ્ડો ય મહાકાયા ગધવ્વણિકાય
ગણા) પિશાચ ૧, ભૂત ૨, યક્ષ ૩ ગમ્ભસ ૪, કિનર ૫, કિપુરુપ ૬,
ભુજગપતિ ૭, એવ વિગાલ શરીર પ્રાપ્તિ ડરવાવાળા મહોગ્મા ૮, ગધર્વ
નિકાયગણ અર્થાત્ ગધર્વ ૯, એ વ્યતર દેવ ૧૦ આ બધા (ણિડણ-
ગધવ્વ-ગીય-રડ્ડો) પ્રગમ્ભ નાટકીય ગાનમા, તેમજ નાટ્ય-ચર્ચિત
ગાનવિદ્યામા પ્રેમ ગાખવાવાળા હોય ૧ (અણવણિય-પણવણિય-ડસિવાડય-ભૂયવા
ડય-કંદિય-મહાકદિયા ય કુહડ-પયય-દેવા) અપ્રજનિક, પદ્મપ્રજનિક, રુપિ
માત્મિક, ભૂતમાત્મિક, કંદિત, મહાકંદિત, કૂમાણડ અને પતગદેવ આ પછી
આ ૧૦ વ્યતર નિકાયના દેવ ૧૦ આ બધાનો નિવાસ સ્તપ્રમા પૃથ્વીના ઉપ-
રના ભાગમા ૧૦૦ યોજન ઊંચી છે તેઓ દેવા હોય ૧૦૦ તે કહે ૧૦ - (ચચલ

मूलम्—तेणं कालेण तेण समणण समणस्स भगवओ महावीरस्स वहवे वाणमतरा देवा अंतियं पाउब्भवित्था-पिसाय-भूया य जम्ब-

टीका—‘तेण कालेण तेण समणण’ इत्यादि । तस्मिन् काले तस्मिन् समये श्रमणस्य भगवतो महावीरस्य ‘वहवे वाणमतरा देवा अंतियं पाउब्भवित्था’ इति वा व्यतग देवा अंतिकं प्राप्तुं भूवु, तत्र-गन्तरा अंतरम्=अप्रकाश, तत्रेष्टाश्रयस्वरूपम्, त्रिभिः अंतर=पर्यन्तांतरं कदरा-तरवनांतरं वा आश्रयस्वरूपं येषां ते व्यतग—देवविधा, यद्वा ‘वाणमतरा’ इति श्रुत्या । तत्रेयं व्युत्पत्ति—वनानामन्तरागि वनान्तर्गमि, तेषु भगवां वानमतरा, पृषोत्तरा इति मये मकारागमः । भगवन्महावीरस्वामिसंनिधौ समप्रमणं व्यतग देवा प्रकटीभूता इत्यर्थः, ते कृतिविधा । अत्राऽऽह—‘पिसाय-भूया य’ पिंगाचा १, भूताश्च

‘तेण कालेण’ इत्यादि ।

(तेण कालेण तेण समणण) उस काल और उस समय में (समणस्स भगवओ महावीरस्स) श्रमण भगवान् महावीर के (अतिय) समीप (वहवे) अनेक (वाणमतरा देवा) व्यतर देव (पाउब्भवित्था) आये । गन्तर इनका नाम इसलिये है कि इनका अंतर=अप्रकाश अथवा निवासस्थान अनेक प्रकार के हैं, जैसे—पर्वत, गिरिकन्दरा, वन आदि । अथवा—‘वाणमन्तर’ की संस्कृत श्रुति ‘वानमन्तर’ भी होती है । वनांतरों में—वनों के मध्य में—जिनका रहना हो वे वानमन्तर हैं । ये वानमतर भगवान् महावीर के समवसरण में उपस्थित हुए । ये व्यन्तर देव कितने प्रकार के हैं ? इस प्रकार की आज्ञा होने पर सूत्रकार उसका समाधान करते हुए उनका भेदा को गिनाते हैं—(पिसाय-भूया य जम्ब-

‘तेण कालेण’ इत्यादि

(तेण कालेण तेण समणण) ते काले अने ते समयने विषे (समणस्स भगवओ महावीरस्स) श्रमण भगवान् महावीरणी (अतिय) पासै (वहवे) अने (वाणमतरा देवा) व्यतर देवो (पाउब्भवित्था) आब्या व्यतर ओषु तेभनु नाम ओ कारणुथी छे तेभनु अन्तर-अवकाश, अर्थात्—निवास स्थान, अने अकारण छे, जेभने पवतो, पवतोनी शुद्ध, तथा वन आदि अथवा ‘वाणमतर’नी संस्कृत श्रुति ‘वानमन्तर’ थाय छे वनान्तरोभा-वनोना मध्यभा-जेभनु रहैवानु थाय ते वानमन्तर छे आ वानमन्तर भगवान् महावीरना समवसरणमा उपस्थित थया आ व्यन्तर देव कटला प्रकारना छे ? आवी शकानु समाधान करता सूत्रकार तेना बेदा देछे छे—(पिसाय-

વિભૂસણ-ધરા સવ્વોડય-સુરભિ-કુસુમ-સુરડય-પલ્લવસોભત-કત-વિયસત-ચિત્ત-વળમાલ-રડય-વચ્છા કામગમા કામરૂવધારી ણા-ણાવિહ-વળ્ણ-રાગ-વરવત્થ-ચિત્ત-ચિત્તલય-ણિયંસણા વિવિહ-દેસ-

તાયેવ ચારવિભૂષણાનિ તેષા ધરા । ‘સવ્વોડય-સુરભિ-કુસુમ-સુરડય-પલ્લવ-સોભત-કત-વિયસત-ચિત્ત-વળમાલ-રડય-વચ્છા’ સર્વેભિ-સુરભિ-કુસુમ સુરચિત પ્રલમ્બ-ગોભમાન-કાન્ત-પિક્કમચિત્રવનમાલા-રતિદ વક્ષમ-સર્વપુ ઋતુપુ સુરભીગિ યાનિ ડુસુમાનિ તે સુરચિતા પ્રલમ્બા ચ ગોભમાના ચ ક્રાતા ચ પિક્કસન્તી ચ ચિત્રા=વિચિત્રા ચાસી વનમાલા=પુષ્પસ્રક્, તથા રતિ-તાનિ=સુન્દરગિ વશાસિ યેષા તે તથા, ‘કામગમા’ કામગામિન-ઇચ્છાગામિન । ‘કામ-રૂવધારી’ કામરૂપગારિણ-સ્વેચ્છાનુસારરૂપધારકા । ‘ણાણાવિહ-વળ્ણ-રાગ-વરવત્થ-ચિત્ત-ચિલ્લિય-ણિયસણા’ નાનાવિધ-વર્ણ-રાગ યગ્ગલ ચિત્ર-દેદીપ્યમાન-નિવસના નાનાવિધ-યગ્ગો ગગો યેપુ તાનિ-નાનાવિધવર્ણરાગાગિ તાનિ તથાભૂતાનિ વરવલ્લાણિ ચિત્રાણિ-વિચિત્રાણિ ‘ચિલ્લિય’ દેદીપ્યમાનાનિ, નિવસનાનિ=પરિધાનાનિ યેષા તે તથા, ‘ચિલ્લિય’ इतिदेशीयशब्द, રક્તાગ્નિહુપિધપરિધાનવસનાનિ પરિધાના ઇયર્થ । ‘વિવિહ-દેસણેવચ્છ-ગહિય-વેસા’ વિવિધ દેશ-નપથ્ય-ગૃહીત-વેષા વિવિધાનામ્=અનકેષા દેશાના નેપથ્યે=પ્રસાધનવિગ્રહે ગૃહીત

હૈ । (સવ્વોડય-સુરભિ-કુસુમ-સુરડય-પલ્લવ-સોભત-કત-વિયસત-ચિત્ત-વળ-માલ-રડય-વચ્છા) ઇનકે વક્ષ સ્થલ, સદા સમસ્ત ઋતુઓં કે સુરભિત પુષ્પોં દ્વારા રચિત રત્ના ૦ સુન્દર પિક્કમિત ચિત્ર-વિચિત્ર વનમાલાઓં દ્વારા સુહાવને રહા કરતે હૈ । (કામગમા) ઇનકા ગમન ઇચ્છાનુસાર હુઆ કરતા હૈ । (કામરૂવધારી) ઇચ્છાનુસાર યે રૂપાં કો ધાગ્ણ કરતે રહતે હૈ । (ણાણાવિહ-વળ્ણ-રાગ-વરવત્થ-ચિત્ત-ચિલ્લિય-ણિયસણા) અનેક પ્રકાર કે રગવાલે તથા ચિત્ર-વિચિત્ર પ્રભાવાલે એસે ચમકતે હુણ વલ્લોં કો યે પહિરા કરતે હૈ । (વિવિહ-દેસી-ણેવચ્છ-ગહિય-વેસા) અનેક દેશોં

(સવ્વોડય-સુરભિ-કુસુમ-સુરડય-પલ્લ-સોભત-કત-વિયસત-ચિત્ત-વળમાલ-રડય-વચ્છા) તેમના વક્ષસ્થલ હુમેશા સમસ્ત ઋતુઓના સુદર પુષ્પો દ્વારા બનાવેલી લાખીલાખી સુદર વિદસિત ચિત્ર-વિચિત્ર વનમાલાઓથી શોભાયમાન રહે છે (કામગમા) તેમનું ગમન ઇચ્છાનુસાર થતું હોય છે (કામરૂવધારી) ઇચ્છા-નુસાર તેઓ રૂપધારણ કરતા રહે છે (ણાણાવિહ-વળ્ણ-રાગ-વરવત્થ-ચિત્ત-ચિલ્લિય-ણિયસણા) અનેક પ્રકારના રગવાળા તથા ચિત્રવિચિત્ર પ્રભાવાળા એવા ચમકદાર વસ્ત્રો તેઓ પહેરે છે (વિવિહ-દેસી-ણેવચ્છ-ગહિય-વેસા) અનેક દેશોનો તેઓ પોશાક પહેરે છે (પમુડય-કદ્મ્પ-કલ્હ-કેલી-કોલાહલ-પિયા) પ્રમુદિતોના

વલ-ચિત્ત-કીલણ-દવપ્પિયા ગમ્भीર-હસિય-ભણિય-પીયગીય-ગચ્છ-
ગરડે વળમાલા-મેલ-મડક-કુડલ-સચ્છદ-વિઝવિયાહરણ-ચારુ-

ગતવર્તિન, તે કોટ્ટગા 'અગ્રસ્ટ'—'ચવલ ચવલ-ચિત્ત કીલણ-દવપ્પિયા' ચવલ ચવલ
ચિત્ત કાઠન-દવ પ્રિયા—ચવલનપિ ચવગનિ ચિત્તાનિ યેપા તે ચવલચવલચિના =અનિચવલ
માનસા, ક્રીડન-ક્રીડા, દવથ પરિહાસ કાઠાગ્રયો પ્રિયો યેપા તે ક્રીડાગ્રપ્રિયા, તત પદ
દ્વયસ્ય કર્મધારય । 'ગમ્भीર-હસિય ભણિય-પીય ગીય-ગચ્છ ગરડે' ગમ્ભીર હસિત-ભગિત-
પ્રિય-ગીત-નર્તન રતય ગમ્ભીરમ્=ઇતરંરનેય હસિત-હાસ્યમ્, ભગિત-વાહપ્રયોગ, પ્રિય યેપા તે
ગમ્ભીર-હસિત ભગિત પ્રિયા, ગીતનર્તનયો રતિયેપા તે ગીતનર્તનરતય, તત પદદ્વયસ્ય કર્મધારય ।
'વળમાલા મેલ મડક કુડલ સચ્છદ- વિઝવિયા હરણ-ચારુ-વિભૂષણ ધરા' વળમાલા
સમેલ મુકુટ કુળડલ-સ્વચ્છદ-વિકુર્વિતાસમરણ ચારુ વિભૂષણ ધરા—વળમાલા-રત્નાદિમયાસ
મરણવિશેષ, આમેલ—પુષ્પરચિતાલદ્વારવિશેષ, મુકુટ=સુવર્ણમય શિરોભૂષણમ્, કુળડલ કર્ણાભ
રણમ્, એતદતિગ્તિનાનિ-સ્વચ્છદવિકુર્વિતાનિ=સ્વામિપ્રાયાનુસારા સથ પ્રકટીકૃતાનિ આભરણાનિ,

કહેતે હે—(ચવલ-ચવલ-ચિત્ત-કીલણ-દવ-પ્પિયા) અતિ ચવલ ચિત્તગાળે યે વ્યન્તર
દેવ, ક્રીડા એવ પરિહાસ-પ્રિય હુઆ કરતે હે । (ગમ્भीર-હસિય-ભણિય-પીય-ગીય-
ગચ્છ-ગરડે) દસરો દ્વારા અજ્ઞેય એસે હસિત-હૈંસન મે તથા વોલને ક્રી ચતુરાઈ મે યે વિશેષ
નિપુણ હોતે હૈ, અથવા હસિત એવ ભગિત, યે દો વાને ડહે વિશેષ પ્રિય હોતી હૈ । ગીત ઓર
નર્તન મે ડહે વિશેષ અનુગમ હોતા હૈ । (વળમાલા-મેલ-મડક-કુડલ-સચ્છદ-વિઝ
વિયા-હરણ-ચારુ-વિભૂષણ-ધરા) વળમાલા-રત્નાદિ દ્વારા નિર્મિત આભરણવિશેષ,
આમેલક-પુષ્પા દ્વારા રચિત અલંકાર વિશેષ, મુકુટ-સુવર્ણમયશિરોભૂષણ, કુડલ-કર્ણાભરણ,
એવ અપની ઇચ્છાનુસાર નિષ્પાદિત ઓર મી અન્ય આભરણ યે હી જિનકે સુહાવને આભૂષણ

ચવલ-ચિત્ત-કીલણ-દવ-પ્પિયા) બહુ જ ચ વલ ચિત્તવાળા તે વ્યન્તર દેવ ક્રીડા
એવ પરિહાસપ્રિય હોય છે (ગમ્भीર હસિય-ભણિય પીય-ગીય ગચ્છ ગરડે) બીજાથી
ન બાણી થકાય એવા હસિત-હસવામા તેમ જ લલિત-બોલવામા તેઓ
વિશેષ નિપુણ હોય છે અથવા હસિત એવ લલિત આ બે વાતો તેમને
વિશેષ પ્રિય હોય છે ગીત અને નાચમા તેમને વિશેષ અનુગમ હોય છે
(વળમાલા-મેલ મડક કુડલ સચ્છદ વિઝવિયા હરણ ચારુ વિભૂષણ ધરા) વળમાલા
રત્નાદિ દ્વારા નિર્મિત આભરણ વિશેષ, આમેલ-પુષ્પા દ્વારા રચિત અલંકાર
વિશેષ, મુકુટ-સુવર્ણ મય શિરોભૂષણ, કુડલ-કર્ણાભરણ, તેમ જ પોતાની ઇચ્છા
નુસાર નિષ્પાદિત બીજા પણ આભરણો, એ જ જેમના પોતામણ્યા આભૂષણો છે

મૂલમ્—તેણં કાલેણ તેણ સમણં સમણસ્સ ભગવઓ મહા-
વીરસ્સ જોહસિયા દેવા અંતિયં પાઽબ્ભવિત્થા—વિહસ્સઈ ચદ-
સૂર-સુક્ક-સણિચ્છરા રાહુ ધૂમકેતુ-બુદ્ધા ય અંગારકા ય તત્ત-તવણિજ્જ-

ટીકા—‘તેણ કાલેણ તેણ સમણ’ ઇત્યાદિ । તસ્મિન્ કાલે તસ્મિન્ સમયે
શ્રમણસ્ય ભગવતો મહાવીરસ્ય ‘જોહસિયા દેવા અતિય પાઽબ્ભવિત્થા’ જ્યોતિષ્કા દેવા અતિ-
કે પ્રાદુર્વ્યભૂવુ —શ્રીમહાવીરસ્ય સમીપે પ્રકટીભૂતા । નામભિજ્યોતિષ્કાન્ કથયતિ—‘વિહસ્સઈ’
બૃહસ્પતય —જ્યોતિષ્કાનામમન્યાતવાત્ પ્રત્યેક તે બહવ સન્તિ-ઇતિ । ‘ચદ-સૂર-સુક્ક-સ-
ણિ-ચ્છરા’ ચન્દ્રસૂર્યશુક્રગર્નેશ્વરા, ‘રાહુ’ રાહવ, ‘ધૂમકેતુ-બુદ્ધા ય’ ધૂમકેતુબુદ્ધાથ, ‘અગાર-
કા ય’ અગારકા—મહાલાથ, કિંવર્ણા એતે ૪ ઇત્યાહ—તત્ત-તવણિજ્જ—કળગ-વર્ણા’
તપ-તપનીય-કનક-વર્ણા—તપતનીય=રક્તસુવર્ણ, કનક=પીતસુવર્ણ તદ્વદ્વર્ણો યેવા તે તથા ।
કેચિદ્રક્તા કેચિપાતા ઇત્યર્થ, તથા—જે ય ગદ્ધા જોહસમિ ચાર ચરતિ’ યે ચ પ્રહાં જ્યોતિષે

‘તેણ કાલેણ’ ઇત્યાદિ ।

(તેણ કાલેણ તેણ સમણ) उस काल एव उस समय में (समणस्स
भगवओ महावीरस्स) श्रमण भगवान् महावीर के (अतिय) समीप (जोहसिया
देवा) ज्योतिषी देव (पाउब्भवित्था) प्रकटित हुए । ज्योतिषी देवों के ये नाम हैं—
(विहस्सई चद-सूर-सुक्क-सणिच्छरा राहु, धूमकेतु-बुद्धा य अगारका य)
बृहस्पति, चंद्र, सूर्य, शुक्र, शनैश्वर, राहु, धूमकेतु, बुध और अगारक—मंगल । (तत्त-
तवणिज्ज-कणग-वर्णा) ये देव तपतपनीय—रक्त सुवर्ण और कनक—पीत सुवर्ण
इनके समान वर्णवाले होते हैं । (जे य गद्घा जोहसमि चार चरति) उक्त से अतिरिक्त

‘તેણ કાલેણ’ ઇત્યાદિ

(તેણ કાલેણ તેણ સમણ) તે કાલ તેમજ તે સમયમા (સમણસ્સ ભગ
વઓ મહાવીરસ્સ) શ્રમણ ભગવાન મહાવીરની (અતિય) પાસે (જોહસિયા દેવા)
જ્યોતિષી દેવ (પાઽબ્ભવિત્થા) પ્રકટ થયા જ્યોતિષી દેવોના નામ આ પ્રમાણે
છે—(વિહસ્સઈ ચદ સૂર સુક્ક-સણિચ્છરા રાહુ ધૂમકેતુ બુદ્ધા ય અગારકા, ય) બૃહસ્પતિ,
ચંદ્ર, સૂર્ય, શુક્ર, શનૈશ્વર, રાહુ, ધૂમકેતુ, બુદ્ધ અને અગારક—મંગલ (તત્ત
તવણિજ્જ કળગ વર્ણા) તે દેવો તપ તપનીય—રક્ત સુવર્ણ અને કનક—પીળા
સુવર્ણના જેવા વર્ણવાળા હોય છે અર્થાત કેટલાએક લાલવર્ણવાળા તથા
કેટલાએક પીળાવર્ણવાળા હોય છે (જે ય ગદ્ધા જોહસમિ ચાર ચરતિ) ઉક્ત

ખેવચ્છ-ગાહિય-વેસા પમુડય-કંદપ્પ-કલહ-કેલી-કોલાહલ-પ્પિયા
 હાસ-ચોલ-વહુલા અળેગ-મણિ-રયણ-વિવિહ-ણિજ્જુત્ત-વિચિત્ત-ચિ-
 ધગયા સુરુવા મહિહિદયા જાવ પજ્જુવાસંતિ ॥ સૂ. ૩૫ ॥

—કૃત વેપ —શરીરગોમાઽઽધાયકપ્રસાધન યૈત્તે તથા, તત્ર નેપપ્ય-પિગાક ઋતિમાષાપ્રસિદ્ધમ્,
 ‘પમુડય કંદપ્પ-કલહ-કેલી કોલાહલ પ્પિયા’ પ્રમુદિત-કન્દર્પ-કલહ-કેલિ-કોલાહલ-પ્રિયા
 પ્રમુદિતાના ય કન્દર્પપ્રધાન કલહ કેલી=ક્રીડા, તજ્જય કોલાહલ—કલકલ પ્રિયો યેષા
 તે તથા, કામકલહક્રીડાકોલાહલપરાયણા इत्यर्थ । ‘હાસ-ચોલ-વહુલા’ હાસ-વનિવહુલા
 ‘અળેગ મણિ રયણ વિવિહ ણિજ્જુત્ત વિચિત્ત ચિંધ-ગયા’ અનેક-મણિ-રત્ન વિવિધ નિર્યુક્ત-
 વિચિત્ર ચિહ્નગતા -અનેકાનિ યાનિ મણિરત્નાનિ તાનિ વિવિધનિર્યુક્તાનિ=વિવિધપ્રકારેણ યથાસ્થા
 નસ્થિતાનિ, તાન્યેવ વિચિત્રચિહ્નાનિ તાનિ ગતા =પ્રાપ્તા । ‘સુરુવા’ સુરુપા—સુન્દરાઽઽકારા ।
 મહિહિદયા’ મહાદિકા—મહાસમ્પત્તિયુક્તા । ‘જાવ પજ્જુવાસતિ’ યાવ પર્યુપાસતે—આદ
 ક્ષિણપ્રદક્ષિણ વદનાદીનિ પૂર્વવત્ કૃત્વા ભગવત શ્રીમહાવીરસ્યાભિમુખે સ્થિતા કૃતપ્રાજ્ઞલિપુટા
 ભગવત શ્રીમહાવીર સેવન્તે-इति ॥ સૂ. ૩૫ ॥

કી યે પોશાક ધારણ કિયે રહતે હૈ । (પમુડય-કંદપ્પ-કલહ-કેલી-કોલાહલ પ્પિયા)
 પ્રમુદિતોં કા જો કંદર્પપ્રધાન કલહ એવ ક્રીડા હોતી હૈ ઇસસે જન્ય જો કોલાહલ હોતા
 હે વહ રહે અધિક પ્રિય રહા કરતા હૈ । (હાસ-ચોલ-વહુલા) યે હૈંસી-મજાક કરને
 મે વહે ચતુર હોતે હૈ । (અળેગ-મણિ-રયણ-વિવિહ-ણિજ્જુત્ત-વિચિત્ત-ચિંધ-ગયા)
 અનેક મણિરત્ન, જો કિ વિવિધ પ્રકાર સે યથાસ્થાન પર નિવેશિત રહા કરતે હૈં વે હી જિનકે
 વિચિત્ર ચિહ્ન હે એસે, (સુરુવા) સુન્દર આકાર વિગિષ્ટ, (મહિહિદયા) એવ મહાકદ્રિયુક્ત
 વે વ્યન્તર દેવ (જાવ પજ્જુવાસતિ) પૂર્વવર્ણિત અસુરકુમારોં કી તરહ દોનો હાથ
 જોડકર વદના એવ નમસ્કાર કરકે પ્રમુ મહાવીર કી સેવા મેં ગલ્પ હુણ ॥ સૂ. ૩૫ ॥

જે કન્દર્પપ્રધાન કલહ એવ ક્રીડા થાય છે તેમાથી જે કોલાહલ ઉત્પન્ન
 થાય છે તે તેમને અધિક પ્રિય લાગે છે (હાસ ચોલ વહુલા) હાસી-મજાક
 કરવામા આ બહુ જ ચતુર હોય છે (અળેગ મણિ રયણ વિવિહ ણિજ્જુત્ત વિચિત્ત
 ચિંધ ગયા) અનેક મણિરત્ન કે જે વિવિધ પ્રકારે યથાસ્થાન નિવેશિત રહે
 છે તે જ જેઓના વિચિત્ર ચિહ્ન છે એવા (સુરુવા) સુન્દર આકાર યુક્ત
 (મહિહિદયા) એવ મહા-કદ્રિયુક્ત તે વ્યન્તરદેવ (જાવ પજ્જુવાસતિ) પૂર્વે કહેલા
 અસુરકુમારોની પેઠે બન્ને હાથ બેડી વદના તેમજ નમસ્કાર કરીને પ્રભુ
 મહાવીરની સેવામા લગ્ન થયા (સૂ. ૩૫)

પચવળ્ણાઓ તારાઓ ઠિયલેસા ચારિણો ચ અવિસ્સામમડલગઈ
પત્તેય ણામકપાગડિયચિંધમડડા મહિડિંદયા જાવ પજ્જુવાસંતિ
॥ સૂ. ૩૬ ॥

પન્નાપન્નાયકા ણવ । નવપ્રમાયા ડક્કા ણવ । અપ્પાશંતિપ્રેહા । ણકલ્પ મલ્લ
ચન્દ્રમમસ્તારા કોટના કોટચ પન્નાપો મમન્તિ-પદ્મપદ્મિમહાણિ નવ ચ ગતાનિ પદ્મમ-
ત્તયપિકાનિ 'ણાણા-સઠાણ-સઠિયાઓ'નાના-સ્થાન-સ્થિતા, 'પચવળ્ણાઓ' પદ્મવર્ગા,
'તારાઓ' તારા, 'ઠિયલેસા' સ્થિતલેશ્યા નિધરપ્રકાશા । 'ચારિણો ચ' ચારિણ્યશ્ચ-
મચ્છવળ્ણીલા, 'અવિસ્સામ મડલ-ગઈ' અવિશ્રામ-મણ્ડલ-ગતય -નિરન્તરનચ્છવળ્ણાણા,
'પત્તેય' પ્રત્યેકમ-પૃથક્ પૃથક્ 'ણામક-પાગડિય-ચિંધ મડડા' નામાડક-પ્રકરિત ચિહ્ન-
મુદ્રા નામાદ્વાનિ-નામાદ્વિતાનિ-નામાભગ્યુક્તાનિ પ્રકરિતચિહ્નાનિ-પદ્મચિહ્નયુક્તાનિ મુદ્રાનિ
યેષા તે તથા, 'મહિડિંદયા' મહર્ષિકા -મહર્ષિયુક્તા મતો યોતિષ્કા દેવા 'જાવ પજ્જુ-
વાસતિ' યાવત્-પૂર્વપ્રતિગવઢનાભિમિ પર્યુપામતે ॥ સૂ. ૩૬ ॥

માં ડમા પ્રકાર મમજ્ઞના ચાહિયે । ધર અટ્ટામી હ । નવપ્ર કી મયા ડપ્પર ફહા ગયો હ ।
પ્રમાણતારકાઓ મ કેરડ ચન્દ્રમા કે હી પરિવાર કે તારં ૬૬૯૭૫ (ઠિયામઠ હજાર નૌ
મૌ પચહત્તર) કોટાકોટી હ । ડમાં તરહ ઓર ક મા તારાં ક પરિવાર શાલાન્તર
સે મમજ્ઞના ।

(ણાણા-સઠાણ-સઠિયાઓ) ડન તારાઓં કા આકાર ણકમા નિશ્ચિત નહોં
હે, ડનકા આકાર અનેક પ્રકાર કા હ । (પચવળ્ણાઓ) યે પાંચ વર્ગાણે હૈ ।
(ઠિયલેસા) ડનકા લેશ્યા સ્થિર હ-ડનકા લેશ્યા મ કોટ પરિવર્તન નહા હોતા હૈ ।
(ચારિણો ચ) યે ચ્ચરણ-ગીર હૈ । અત (અવિસ્સામ-મડલ-ગઈ) નિરન્તર ગમન

નર્થની મયા એડ્યોબત્રીમ છે ચડમાની મયા પણ એટલી જ સમજ
લેવી નેડએ ૩૬ ૮૮ છે નવપ્રની મયા ૮૫૦ ઢહી છે પ્રકીર્ણતાગઓમા
દેવજ ચડમાના પરિવારના તારા ૬૬૯૭૫ (ડાસ ૬૫૨ નવમો પીચોતે)
કોટાકોટી છે એવી જ રીતે બીજા ચડમાના પણ તારા-પરિવાર પ્રાચીનપ્રાચી
નમજ્ઞ લેવા

(ણાણા સઠાણ સઠિયાઓ) આ તારાઓના આકાર એક બેવો નિશ્ચિત
નથી તેમના આકાર અનેક પ્રકારના છે (પચવળ્ણાઓ) તેઓ પાંચ વર્ણવાળા
છે (ઠિયલેસા) તેમની લેશ્યા નિચ છે, તેમની લેશ્યામા કોઈ ફેરફાર થતો
નથી (ચારિણો ચ) તેઓ સચ્ચળ્ણીલ છે (અવિસ્સામ-મડલ ગઈ) આમ નિ-

કળગ-વળ્ણા, જે ય ગહા જોડસમિ ચારં ચરંતિ કેઝુ યગદરડયા
અઢાવીસવિહા ય ણક્વત્તદેવગણા ણાણા સંટાણ-સંઠિયાઓ ય

ચાર ચરન્તિ—ઉક્તાતિરિક્તા યે પ્રહા ય્યોનિપે=ય્યોનિથકે—ચક્રવટ્રમમામમા ય્યોનિ
ર્મણ્ડલે ભ્રમણ કુર્વન્તિ । મહુવાદ વહુવચનમ્ । ‘કેઝુ ય ગદરડયા’ કેતવથ ગતિગચિતા—
કેતવો—જલકેવાદય, કિમ્ભૂતા ‘અગ્રાસહ—ગતિરચિતા—મનુષ્યલોકાપેક્ષયા ગતિમત ।
‘અઢાવીસવિહા ય ણક્વત્ત દેવ ગણા’ અપ્પાતિગતિપિપાથ નક્ષત્રદેવગણા—અપ્પાતિગ
તિર્નક્ષત્રદેવતા । અન્નપ્રસન્નાદ્યપેપામપિ ય્યોતિષ્કદેવાના સગ્યા ઉચ્ચન્તે—ય્યોતિષ્કદેવા
પશ્ચવિધા ભવન્તિ, સૂર્યા ૧, ચન્દ્રમસ ૨, પ્રહા ૩, નક્ષત્રાણિ ૪, પ્રકીર્ણતારાકાથ ૫,
તત્ર દ્વૌ સૂર્યો જમ્બૂદ્વીપે, લવણે ચત્વાર, ધાતકીલ્ખંડે દ્વાત્ત્રય, કાલોદધિ દ્વિચારિંગત્,
પુષ્કરાદ્વે દ્વિસતતિ—इयेव मनुष्यलोके द्वात्रिंशत्तधिक इत सूर्या सन्ति, ચન્દ્રમસોઽપિ
જો પ્રહ ય્યોતિષ્ક્રમે—ચક્ર કી તરહ પ્રતિભાસમાન દસ ય્યોતિર્મણ્ડલમે—ભ્રમણ કરતે
હે વે (કેઝુ ય ગદરડયા) જલકેતુ આદિ ‘કેતુપ્રહ’, જો કિ મનુષ્યલોક કી અપેક્ષા હા સદા
ગતિવિગિષ્ટ હૈ । અથાત્ યહ સમસ્ત ય્યોતિષ્ક્રમે દસ મનુષ્યલોક રૂપ દાઙ દ્વીપ મ હી
ગતિ વિગિષ્ટ હૈ, અન્યત્ર નહીં । (અઢાવીસવિહા ય ણક્વત્તદેવગણા) તથા જો અઢાસ
(૨૮) પ્રકાર કે નક્ષત્ર જાતિ કે દેવતા હે ।

યહા પર પ્રસંગવળ અન્ય ય્યોતિષી દેવો કી મી સગ્યા કહતે હં । ય્યોતિષી દેવ
પાંચ પ્રકાર કે હૈ—સૂર્ય ૧, ચન્દ્રમા ૨, પ્રહ ૩, નક્ષત્ર ૪, ઓર પ્રકીર્ણ તારા ૫ । ઇન
સર્વો મેં પ્રત્યેક કી સગ્યા ઇસ પ્રકાર હૈ—જમ્બૂદ્વીપ મેં દો સૂર્ય હ, લવણ સમુદ્ર મેં ચાર સૂર્ય
હ, ધાતકીલ્ખંડ મેં બારહ સૂર્ય હ, કાલોદધિ મેં બચાલીસ સૂર્ય હે ઓર પુષ્કરાદ્વે મેં વહત્તર
સૂર્ય હૈ । ઇસ પ્રકાર મનુષ્યલોક મેં સૂર્ય કી સગ્યા એક સૌ વત્તીસ હૈ । ચન્દ્રમા કી સગ્યા

વર્ણવેલાથી ખીલ જે અહીં જ્યોતિષ્ક્રમા—ચક્રની પેઠે પ્રતિભાસિત આ જ્યોતિ
ર્મણ્ડલમા—ભ્રમણ કરે છે તે (કેઝુ ય ગદરડયા) જળકેતુ આદિ કેતુઅહ જે જે મનુષ્ય
લોકની અપેક્ષા જ હમેશા ગતિ—વિગિષ્ટ છે અથાત્—આ સમસ્ત જ્યોતિષ્ક્રમે
આ મનુષ્યલોકરૂપ અહીં દ્વીપમા જ ગતિવિશિષ્ટ છે, —ખીલે નહિ (અઢા
વીસવિહા ય ણક્વત્ત દેવગણા) તથા જે ૨૮ પ્રકારના નક્ષત્ર જાતિના દેવતા છે
અહીં પ્રસંગવળ ખીલ જ્યોતિષી દેવોની પણ સગ્યા કહે જે જ્યો
તિષી દેવ પાંચ પ્રકારના છે—સૂર્ય ૧, ચન્દ્રમા ૨ અહીં ૩ નક્ષત્ર ૪ તથા પ્રકીર્ણ
તારા ૫ આ બધામા પ્રત્યેકની સગ્યા આ પ્રકારે છે—જમ્બૂદ્વીપમા ૨ સૂર્ય
છે લવણ સમુદ્રમા ચાર સૂર્ય છે ધાતકીલ્ખંડમા ૧૨ સૂર્ય છે કાલોદધિમા
૪૨ સૂર્ય છે તથા પુષ્કરાદ્વેમા ૭૦ સૂર્ય છે આ પ્રકારે મનુષ્યલોકમા

અચ્ચુયવર્ડ પહિટ્ટા દેવા જિણ-દસણુ-સ્સુયા-ગમણ-જણિય-હાસા
પાલગ-પુપ્ફગ-સોમણસ-સિરિવચ્છ-ળદિયાવત્ત-કામગમ-પીઙ્ગમ-

સૌધમાદચ્ચુતાડન્તા કપ્પા સન્તિ, ણ્ણુ વૈમાનિકા દેવા ભવન્તિ, અત્થેય સૌધર્માદચ્ચુતા તાના
દવલોકાના પતય =સ્વામિન 'પહિટ્ટા' પ્રહટ્ટા =અતિહર્ષ પ્રાપ્ત દયા =વૈમાનિકા । 'જિણ-
દસણુ-સ્સુયા ગમણ-જણિય હાસા' જિન-દર્શનોમુક્તા ડડગમન-જનિત-હામા -જિનદર્શના
થોં સુકાનામ્ ણ્ણા, દેવાનામાગમન, તેન જનિતો હાસ =આનંદો યેવા તે તથા । જિનેન્દ્રદર્શ
નેાન્કળ્ણાડડગમનજાતપ્રમોદા । સૌધર્માદિદ્વાદશકળ્ણના દશાન્કયકા ઇન્દ્રા સન્નિ, તત્ર નવમ-
દશમયોરેક ઇન્દ્રો ભવતિ । શકાદાનામચ્ચુતા તાના દશાનામિન્દ્રાણા પાલ્કાદીનિ મર્મતોભવન્તાનિ
દશ વિમાનાનિ ભવન્તિ, તાન્યાહ- 'પાલગ ૧, પુપ્ફગ ૨, સોમણસ ૩, સિરિવચ્છ ૪,
ળદિયાવત્ત ૫, કામગમ ૬, પીઙ્ગમ ૭, મળોગમ ૮, વિમલ ૯, સવ્વઓભદ ૧૦
સરિસણામપ્રેજ્જેહિં વિમાણેહિં ઓઙ્ણા' પાલક પુપ્ફ-સૌમનસ-શ્રીયસ-નન્ધાર્ત-કામ-
ગમ-પ્રીતિગમ-મળોગમ-વિમલ-સર્વતોભદ-સદૃશનામધેયૈર્મિમાનેરવતાણા =તે દશ ઇન્દ્રા પાલ-

મહાશુક્ર, સહસ્રાર, આનત, પ્રાણત, આરણ ઓર અચ્ચુત યે દેવલોકે હૈ । યે સૌધર્માનિક,
વૈમાનિક દેવતાઓ કે રહને કે સ્થાન હૈ । યે દેવલોક ૧૨ હૈ । ઇનકા કળ્પ સજા હૈ ।
યે વૈમાનિક દેવ ઇનકે પતિ હૈ । ઇન કળ્પો મ જો ઉત્પન્ન હોતે હે વે વૈમાનિક યા કળ્પગાસી
દેવ કહલાતે હૈ । (પહિટ્ટા) અતિહર્ષ કો પ્રાપ્ત હુણ (દેવા) યે વૈમાનિક દેવેન્દ્ર કિ
જિહે (જિણ-દસણુ-સ્સુયા-ગમણ-જનિય-હાસા) જિનેન્દ્ર કે દર્શન કે લિયે
ઉમ્મુક્તાપૂર્વક આગમન સે અતિ આનંદ હુઆ હૈ । (પાલગ-પુપ્ફગ-સોમણસ સિરિવચ્છ-
ળદિયાવત્ત કામગમ-પીઙ્ગમ-મળોગમ-વિમલ-સવ્વઓભદ-સરિસ-ણામપ્રેજ્જેહિં
વિમાણેહિં) વે દસ વૈમાનિક દેવેદ્ર અપને ૨ પાલક, ૧ પુપ્ફક ૨ સૌમનસ, ૩ શ્રાવત્સ,

૬, મહાશુક્ર ૭, સહસ્રાર ૮, આનત ૯, પ્રાણુત ૧૦, અન્ધુ ૧૧, અને
અચ્ચુત ૧૨, આ દેવલોક છે આ સૌધર્માદિ, વૈમાનિક દેવતાઓના રહે
વાના સ્થાન છે તે દેવલોક ૧૨ છે તેમની કલ્પ સજા છે તેમના સ્વામી
૧૦ છે આ કલ્પોમા જે ઉત્પન્ન થાય છે તે વૈમાનિક અથવા કલ્પવામી દેવ
કહેવાય છે (પહિટ્ટા) બહુ હર્ષ પ્રાપ્ત થતા (દેવા) આ વૈમાનિક દેવેન્દ્ર છે જેને
(જિણ-દસણુ-સ્સુયા-ગમણ-જનિય-હાસા) જિનેન્દ્રના દર્શન માટે ઉત્મુક્તાપૂર્વક
આગમનથી અતિ આનંદ થયો છે (પાલગ-પુપ્ફગ-સોમણસ-સિરિવચ્છ-ળદિયા
વત્ત-કામગમ-પીઙ્ગમ-વિમલ-સવ્વઓભદ-સરિસણામપ્રેજ્જેહિં વિમાણેહિં) તે દશ

મૂલમ્-તેણ કાલેણ તેણ સમણ્ણંસમણસ્સ ભગવઓ મહા-
વીરસ્સ વેમાણિયાદેવા અતિયં પાઠમ્ભવિત્થા, સોહમ્મી-સાણ-સણ-
કુમાર-માહિંદ-વંમ-લતગ-મહાસુક્ક-સહસ્સારા-ળય-પાળયા-રણ-

ટીકા-‘તેણ કાલેણ તેણ સમણ’ ઇત્યાદિ । તસ્મિન્ કાલે તસ્મિન્ સમયે શ્રમ
ણસ્ય ભગવતો મહાવારસ્ય ‘વેમાણિયા દેવા અતિય પાઠમ્ભવિત્થા’ વૈમાનિકા દેવા અન્તિકે
પ્રાર્થ્યમ્ભવુ । કે તે વૈમાનિકા દેવા ? ઇત્યાહ-સોહમ્મી-સાણ સણકુમાર-માહિંદ-વમ-લતય
મહાસુક્ક-સહસ્સારા-ળય પાળયા રણ-અચ્ચુચ્ચઈ’ સૌધર્મે ૧-જ્ઞાન ૨-સનત્કુમાર ૩-માહેન્દ્ર ૪,
બ્રહ્મ ૫-લાન્તક ૬-મહાસુક્ક ૭ સહસ્રારા ૮સન્ત ૯-પ્રાણતા ૧૦-૮૮-રણા ૧૧ ધ્યુતપતય ૧૨,

કરતે રહના યહી ઇત્તકા સ્વભાવ હૈ । (પત્તેય જામક-પાગડિય-ચિંધ-મઝડા)
પ્રત્યેક કે મુકુટ અપને અપને નામો સે યુક્ત એવ સ્પષ્ટ ચિહ્ન વાલે હૈ । (મહિહિદ્યા) યે
એવ મહાકુદ્ધિ કે ધારી હૈ । (જાવ પઞ્જુવાસતિ) પૂર્વ મેં વર્ણિત અસુરકુમારો કી તરહ
યે સન જ્યોતિષી દેવ મી ભગવાન મહાવીર કી સેવા કરને લગે ॥ સૂ૦ ૩૬ ॥

‘તેણ કાલેણ’ ઇત્યાદિ ।

(તેણ કાલેણ તેણ સમણ્ણં) ઉસ કાલ ઓર ઉસ સમય મેં (સમણસ્સ
ભગવઓ મહાવીરસ્સ) શ્રમણ ભગવાન મહાવીર કે (અતિય) સમીપ (વેમાણિયા
દેવા) વૈમાનિકદેવ (પાઠમ્ભવિત્થા) પ્રકટ હુણ । વૈમાનિક દેવ કોન હૈ ? સો કહતે
હૈ-(સોહમ્મી-સાણ-સણકુમાર-માહિંદ-વમ-લતગ-મહાસુક્ક-સહસ્સારા-ળય-
પાળયા-રણ-અચ્ચુચ્ચ-ઈ) સૌધર્મ, જ્ઞાન, સનત્કુમાર, માહેન્દ્ર, બ્રહ્મલોક, લાન્તક

તર ગમન કરતા રહેવુ એ જ તેમનો સ્વભાવ છે (પત્તેય જામક પાગડિય
ચિંધ મઝડા) પ્રત્યેકના મુકુટ પોતપોતાના નામોથી યુક્ત એવ સ્પષ્ટ ચિહ્નવાળા
ઐ (મહિહિદ્યા) એ બધા મહાકુદ્ધિના ધારક છે (જાવ પઞ્જુવાસતિ) પૂર્વે કહેલ
અસુરકુમારોની પેઠે આ બધા જ્યોતિષીદેવ પણ ભગવાન મહાવીરની સેવા
કરવા લાગ્યા (સ૦૩૬)

‘તેણ કાલેણ’ ઇત્યાદિ

(તેણ કાલેણ તેણ સમણ્ણં) તે કાલ અને તે સમયમા (સમણસ્સ ભગવઓ
મહાવીરસ્સ) શ્રમણ ભગવાન મહાવીરની (અતિય) પાસે (વેમાણિયા દેવા) વૈમા
નિક દેવ (પાઠમ્ભવિત્થા) પ્રગટ થયા તે વૈમાનિક દેવો કોન છે ? તે કહે છે-
(સોહમ્મી સાણ સણકુમાર-માહિંદ વમ લતગ-મહાસુક્ક સહસ્સારા ળય પાળયા-રણ અચ્ચુચ્ચ
ઈ) સૌધર્મ ૧, જ્ઞાન ૨, સનત્કુમાર ૩, માહેન્દ્ર ૪, બ્રહ્મલોક ૫, લાન્તક

धारी कुडल-उज्जोविया-णणा मउड-दित्त-सिरया रत्ताभा पउम-पम्ह-

नि येपा ते तथा । तत्र ऋषभो वृषभ, मृगमहिषादिचिह्नयुक्तमुकुटमहिता 'पसिद्विल-
वर मउड तिरीड-धारी' प्रशिथिल-वरकगविन्यास किरीटधारिण, प्रशिथिल ये 'वरमउड'
वरकगविन्यासा = प्रशस्तकगविन्यासा किरीटाश्च तान् धरन्ति ये ते तथा, 'मउड' इति केश-
विन्यासार्थका देगाशब्द । 'कुडल-उज्जोविया णणा' मुण्डलो द्योनिता नना - मुण्डलं
उद्योतित = प्रकाशितम् आनन = मुग्य येपा ते तथा, मुण्डलोद्भासितमुखा इत्यर्थः ।
'मउड-दित्त-सिरया' मुकुट-दीप-गिराजा - मुकुटं रत्न-स्वचितेन दाया गिराजा =
केशा येपा ते तथा, 'रत्ताभा' रत्ताऽऽभा = अहङ्कान्तिमन्त । 'पउम पम्ह-गोरा'

हय = घोडा, गजपति = गजेन्द्र, भुजग = सर्प, राक्ष और वृषभ इनके चिह्न थे । (पसिद्विल-
वर-मउड-तिरीड-धारी) प्रशिथिल उत्तम मउड = केशविन्यास एव किरीट-मुकुट को
ये धारण किये हुए थे, अर्थात् भगवान् के दर्शन करते की त्वरा म इनके प्रशस्त केश-
विन्यास और मुकुट शिथिल हो गये थे । (कुडल-उज्जोविया-णणा) कुडलों की
विशिष्ट आभा से इनका मुखमण्डल प्रकाशित हो रहा था । (मउड-दित्त-सिरया)

(१) ये चिह्न १० ह, देवलोक १२ है । पर इनके इन्द्र १० ह - (१) सौधर्मका
इन्द्र, (२) ईशानका इन्द्र, (३) सनकुमारका इन्द्र, (४) माहेन्द्र का इन्द्र, (५) ब्रह्मलोक का
इन्द्र, (६) लान्तकका इन्द्र, (७) महाशुक्रका इन्द्र, (८) सहस्रारका इन्द्र, (९) आनत एव प्राण-
तका इन्द्र और (१०) आरण एव अच्युत देवलोकका इन्द्र, इस प्रकार ये १० इन्द्र इन १२
कल्पों के हैं । इन इन्द्रों के ये क्रमशः पालकादिक १० विमान होते हैं । मृग महिष आदिके
क्रमशः ये १० चिह्न मुकुटों में इनके होते हैं ।

पति [हाथी], भुजग-सर्प, भद्रग अने वृषभ [भण्ड], येना चिह्न है।
(पसिद्विल-वर-मउड-तिरीड-धारी) प्रशिथिल उत्तम मउड-देशविन्यास येव
किरीट-मुकुट तेमण्णे धारण्णु कथां हुता अर्थात् लगवानना दर्शन करवाना
उतावणमा तेमना प्रशस्त देश-विन्यास अने मुकुट शिथिल थय गया हुता
(कुडल-उज्जोविया-णणा) कुडलों की विशिष्ट आभा (प्रकाश) थी तेमना सुभ

(१) आ चिह्न १० छे, देवलोक १२ छे, पण्णु तेना धद्र १० छे (१) सौ-
धर्मनो धद्र, (२) ईशाननो धद्र, (३) सनत्कुमारनो धद्र, (४) माहेन्द्रनो धद्र,
(५) ब्रह्मलोकनो धद्र, (६) लान्तकनो धद्र, (७) महाशुक्रनो धद्र, (८) सहस्रारनो
धद्र, (९) आनत येव प्राणतनो धद्र, तथा (१०) आरण्णु येव अच्युत देवलोकनो
धद्र आ प्रगारे आ १० धद्र आ १० दत्ताना छे आ उद्वीना कभथी पालक

विमल-सर्वओभद्र-सरिसणामधेजेहि विमाणेहि ओडण्णा बंदगा
जिणिद मिग-महिस-वराह-छगल-ददुर-हय-गयवड-भुयग-खग्ग-
उसभंक-विडिम-पागडिय-चिध-मउडा पसिदिल-वरमउड - तिरीड-

कादिसर्वतोभद्रा तनामकै, तथा तसदृशनामकै - पूर्णभद्र-सुभद्राणिनामकेष्वन्यैर्विमानै-
रन्येऽपि देवा 'ओडण्णा' = अरताणां = भुवमागता । 'वदगा जिणिद' वत्का जिनन्द्रस्य
= जिनेन्द्र वन्दितुकामा इत्यर्थः । 'मिग महिस वराह छगल ददुर-हय गयवड-भुयग खग्ग
उसभक विडिम पागडिय चिध मउडा' मृग-महिष-वराह-छगल-ददुर-हय गजपति मुजग-
खड्ग-रूपभाऽङ्ग-विडिमप्रकटित चिह्नमुमुटा, मृगमहिषादि-रूपभाता अङ्गा - चिह्नानि विडि-
मेधु = विस्तीर्णभागेषु येषां मुकुटानां तानि मृगमहिषवराह-छगल-ददुर-हयगजपतिमुजगखड्ग-
रूपभाङ्गविडिमानि, तानि अतएव प्रकटितचिह्नानि = रत्नानिर्नीष्यां प्रकाशितचिह्नयुक्तानि मुमुटा

४ नवावर्त, ५ कामगम, ६ प्रीतिगम, ७ मनोगम, ८ विमल, ९ सर्वतोभद्र १० इन
नामवाले विमानों से और पूर्वोक्त विमाना से अतिरिक्त पूर्णभद्र सुभद्र आदि विमानों से दश
देवेंद्रों से भिन्न अथ वैमानिक देव (ओडण्णा) पृथ्वी पर अवतरित हुए-आये, अर्थात्-
इन पूर्वोक्त नामवाले विमानों द्वारा दस देवेन्द्र, तथा और भी अन्य देव अपने अपने
विमानों द्वारा इस भूमण्डल पर अवतर्ण हुए-उतरे। क्यों कि ये सब (वदगा जिणिद)
जिनेन्द्र की वदना करने की कामना वाले थे। (मिग-महिस-वराह-छगल-ददुर-
हय-गयवड-भुयग-खग्ग-उसभक-विडिम-पागडिय-चिध-मउडा) इनके मुकु-
टोंके विडिमों-विस्तीर्ण भागों में क्रमशः मृग, महिष, वराह, छगल-बकरा, ददुर-मेढक,

वैमानिक देवेन्द्रों पोतपोताना पालक १, पुष्पक २, सौभनस ३, श्रीवत्स ४,
नवावर्त ५, कामगम ६, प्रीतिगम ७, मनोगम ८, विमल ९, सर्वतोभद्र १०,
आ नामवाणा विमानोथी, तथा पूर्वोक्त विमानोथी अतिरिक्त पूर्णभद्र
सुभद्र आदि विमानोथी दश देवेन्द्रोथी भिन्न भिन्न वैमानिक देवों (ओडण्णा)
पृथ्वी पर आव्या अर्थात् आ पूर्वोक्त-नामवाणा विमानों द्वारा ते देवेन्द्र
तथा भिन्न पक्षु देव पोतपोताना विमानों द्वारा आ भूमंडल पर उतरी
आव्या कभके अथ यथा (वदगा जिणिद) जिनेन्द्रनी वदना करवानी कामना
वाणा उता (मिग-महिस-वराह-छगल-ददुर-हय-गयवड भुयग-खग्ग-उसभक
विडिम पागडिय चिध मउडा) तेभना मुकुटोना विडिमो-विस्तीर्ण भागोभा कभश
मृग, महिष, वराह, छगल-बकरा, ददुर-मेढक [दंडो], हय-घोडा, गज-

**मूलम्—तए ण चपाए णयरीए सिंघाडग-तिग-चउक्क-चच्चर-
चउम्मुह-महापह-पहेसु महया जणसदे इ वा जणवूहे इ वा**

टीका—‘तए ण’ इत्यादि । तत = नदनन्तर-चतुर्निकायदेवानामागमना-
नन्तर, सब ‘चपाए णयरीए’ चम्पाया नगर्याम् ‘सिंघाडग-तिग-चउक्क-चच्चर-
चउम्मुह-महापह-पहेसु’ शृङ्गाटक-त्रिक-चतुष्क-चवर-चतुर्मुख-महापथ-पथेषु-तत्र-
शृङ्गाटक-‘सिंघाडा’ इति भाषाप्रसिद्ध जलज फल, तदाकार स्थान, त्रिकोणमियर्थ,
त्रिक-मिलितत्रिमार्गस्थानम्, चतुष्क-यत्र चवारो मार्गा मिलिता सन्ति तत्-‘चौराहा’
इति भाषाप्रसिद्ध स्थानम्, चवर=बहुमार्गमेलनस्थानम्, चतुर्मुख=चतुर्द्वार स्थानम्-आग-
न्तुकागता विश्रामस्थानम्, महापथ-राजमार्ग, पथा-स्थायामात्रम्, तेषु सर्वेषु स्थानेषु
यत्र ‘महया जणसदे इ वा’ महान् जनशब्द-परस्परालापारिरूपो भवति ‘इकारो’
वाक्यालङ्कारार्थ, ‘वा’-प्रकारार्थ, तथा ‘जणवूहे इ वा’ जनव्यूह-लोकसमूह, ‘जण-

‘तए ण चपाए णयरीए’ इत्यादि।

(तए ण) चतुर्निकाय के देवों के आगमन के अनन्तर (चपाए णयरीए)

चपा नगरा मे (सिंघाडग-तिग-चउक्क-चच्चर-चउम्मुह-महापह-पहेसु) शृङ्गाटक-
तीनकोनवाले स्थान पर, त्रिक-जहा पर तीन रास्ते आकर मिलते हैं ऐसे स्थान पर,
चतुष्क-जहा पर चार मार्ग आकर मिले रहते हैं ऐसे चौराहे पर, चत्वर-अनेकमार्गोंका
मेलन जहाँ होता है ऐसे स्थान पर, चतुर्मुख-आगन्तुक जनों के विश्रामार्थ निर्मापित
स्थान पर, महापथ-राजमार्ग पर, एव पथ अर्थात् जहाँ से गली निकलती हो ऐसे स्थान
पर, (महया जणसदे इ वा) महान् जन शब्द होने लगा-परस्पर मिलजुल कर लोग
गातचीत करने लगे। (जणवूहे इ वा) एक मनुष्य दूसरे मनुष्य से पूछने लगा, अथवा—

पूछे ढेला असुरकुमारोनी चेठे त्रलुवार अजलिपूर्वठ सविधि पढना
उरीने त्रलुनी सेवा करवा लाग्या (सू ३७)

‘तए ण चपाए णयरीए’ इत्यादि

(तए ण) चतुर्निकायना देवाना आगमन पत्री (चपाए णयरीए) चपा
नगरीसा (सिंघाडग तिग चउक्क चच्चर-चउम्मुह महापह पहेसु) शृङ्गाटक-त्रलु
डोलुवाणा स्थान पर, त्रिक-ज्या त्रलु रन्ता आवीने भणे छे जेवा स्थान पर,
चतुष्क-जना आर भाग आवीने भणे ७ जेवा थौटा पर, चत्वर-अनेक
भागोंतु स मेलन ज्या थाय छे जेवा स्थान पर, चतुर्मुख-आवनार भाषु
मेना विश्राम भाटे सुकरर करेला स्थान पर, महापथ-राजमार्ग पर, जेव
पथ-अर्थात् जनाथी गली नीउणी डोय तेवा स्थानो पर, (महया जणसदे इ वा)
महान् जन-शब्द थवा लाग्या-परस्पर मेलामलाप उरी दोडे वातचीत

गोरा सेया सुभ-वर्ण-गंध-फासा उत्तमवेउव्विणो विविह-वत्थ-गंध-
मल्ल-धारी महिड्डिया महज्जुइया जाव पंजलिउडा पज्जु-
वासंति ॥ सू० ३७ ॥

पद्म पद्म गोरा-पद्मकिञ्जकन्द गौरवर्गा । 'सेया' श्वेता शुभ्रकाति-गान्नि ।
'सुभ वर्ण-गंध फासा' शुभ-वर्ण-गंध-स्पर्शा । 'उत्तम-वेउव्विणो' उत्तम विउविग =
उत्तमविउरुणाकाणि 'विविह-वत्थ-गंध मल्ल-धारी' विविध-वत्थ-गंध-मान्य-धाणि
'महिड्डिया' महद्विका-महासम्पत्तिशान्ति । 'महज्जुइया' महाद्युतिका-अतिगय
द्युतिमत । 'जाव पजलिउडा पज्जुवासति' यावप्राजलिपुटा पर्युपासते-यावच्छब्दात्
पूर्ववत् त्रिक्रव, आदक्षिणप्रदक्षिण-वन्दन-नमनादय सूच्यते, प्राजलिपुटा = महाऽजल्य
पर्युपासते = समतादुपासना कुर्वते ॥ सू० ३७ ॥

मस्तक की कैपाति मुकुट की काति से दीप्त हो रही थी । (रत्ताभा) इनकी काति
अरुण-लाल थी, (पद्म-पद्म-गोरा) पर इनका शरीर कमल के कर्णों के समान गौर
वर्णवाला था । इसलिये (सेया) ये शुभ्रकाति से गोमित थे । (सुभ-गंध-वर्ण-
फासा) इनके शरीर के गंध, वर्ण और स्पर्श शुभ थे । (उत्तमवेउव्विणो) ये उत्तम
वैक्रिय शरीर करनेवाले थे । (विविह-वत्थ-गंध-मल्ल-धारी) अनेक प्रकार के
उत्तमोत्तम वस्त्रों को ये धारण किये हुए थे । गळे में इनके सुगंधित पुष्पों की माला
सुगोमित हो रही थी । तथा ये (महिड्डिया) महद्विक थे । एव (महज्जुइया) महा-
द्युतिधारा थे । (जाव पजलिउडा पज्जुवासति) ये पूर्ववर्णित असुरकुमारों की तरह
तीन बार अजलिपूर्वक सविधि वदना कर प्रभु की सेवा करने लगे ॥ सू० ३७ ॥

भ उज प्रजशित थछ रह्या डता (मडड-दित्त-सिरया) मन्तकनी केशधित्त
मुकुटनी णातिथी दीपी उठती डती (रत्ताभा) तेमनी णाति अरुण-लाल डती
(पद्म-पद्म-गोरा) पण तेमना शरीर उमलना केशरे जेवा गौर वर्णना डता
आथी (सेया) तेओ शुभ्रकातिथी शोभता डता (सुभ-गंध-वर्ण-फासा) तेमना
शरीरना गन्ध, वर्ण अने स्पर्श शुभ डता (उत्तमवेउव्विणो) तेओ उत्तम
वेडिय-शरीर धारण करवावाणा डता (विविह-वत्थ-गंध-मल्ल-धारी) अनेक
प्रकारना उत्तमोत्तम वस्त्रो तेमणे धारण थ्या डता, तेमना गणामा सुगंधित
पुष्पेनी भाणा शोभा रही डती तथा तेओ (महिड्डिया) महद्विक डता
अव (महज्जुइया) महाद्युतिधारी डता (जाव पजलिउडा पज्जुवासति) तेओ
आदि १० विमान डाय ७ भूग भडिप, आदिना अनुकमे तेओना मुकु
टमा चिको डाय छे

**मूलम्—तए ण चंपाए णयरीए सिंघाडग-तिग-चउक्क-चचर-
चउम्मुह-महापह-पहेसु महया जणसदे इ वा जणवूहे इ वा**

टीका—‘तए ण’ इत्यादि । तत् = नदनन्तर-चतुर्निकायदेवानामागमना-
नन्तर, खलु ‘चंपाए णयरीए’ चम्पाया नगर्याम् ‘सिंघाडग-तिग-चउक्क-चचर-
चउम्मुह-महापह-पहेसु’ शृङ्गाटक-त्रिक-चतुष्क-च वर-चतुर्मुख-महापथ-पथेषु-तत्र-
शृङ्गाटके-‘सिंघाडा’ इति भाषाप्रसिद्ध जलज फल, तदाकार स्थान, त्रिकोणमित्यर्थः,
त्रिक-मिलितत्रिमार्गस्थानम्, चतुष्क-यत्र चत्वारो मार्गा मिलिता सन्ति तत्-‘चौराहा’
इति भाषाप्रसिद्ध स्थानम्, च वर=बहुमार्गमेलनस्थानम्, चतुर्मुख=चतुर्द्वार स्थानम्-आग-
न्तुकान्तीना विश्रामस्थानम्, महापथ-राजमार्गः, पथा-स्थायामात्रम्, तेषु सर्वेषु स्थानेषु
यत्र ‘महया जणसदे इ वा’ महान् जनशब्द-परस्पराऽऽल्लापादिरूपो भवति ‘इकारो’
वाक्यालङ्कारार्थः, ‘वा’-प्रकारार्थः, तथा ‘जणवूहे इ वा’ जनव्यूह-लोकसमूहः, ‘जण-

‘तए ण चंपाए णयरीए’ इत्यादि ।

(तए ण) चतुर्निकाय के देवों के आगमन के अनन्तर (चंपाए णयरीए)

चंपा नगरी म (सिंघाडग-तिग-चउक्क-चचर-चउम्मुह-महापह-पहेसु) शृङ्गाटक-
तीनकोनवाले स्थान पर, त्रिक-जहा पर तीन रास्ते आकर मिलते हैं ऐसे स्थान पर,
चतुष्क-जहा पर चार मार्ग आकर मिले रहते हैं ऐसे चौराहे पर, चत्वर-अनेकमार्गोंका
समेलन जहाँ होता है ऐसे स्थान पर, चतुर्मुख-आगन्तुक जनो के विश्रामार्थ निर्मापित
स्थान पर, महापथ-राजमार्ग पर, एव पथ अर्थात् जहाँ से गली निकलती हो ऐसे स्थान
पर, (महया जणसदे इ वा) महान् जन शब्द होने लगा-परस्पर मिलजुल कर लोग
वातचीत करने लगे । (जणवूहे इ वा) एक मनुष्य दूसरे मनुष्य से पूछने लगा, अथवा-

पूर्वे कडेला असुरकुमारोनी पेठे त्रधुवार अजलिपूर्वठ सविधि वदना
ठरीने प्रधुनी मेवा करवा लाग्या (सू ३७)

‘तए ण चंपाए णयरीए’ इत्यादि

(तए ण) चतुर्निकायना देवाना आगमन पत्री (चंपाए णयरीए) चंपा

नगरीमा (सिंघाडग तिग चउक्क चचर-चउम्मुह महापह पहेसु) शृङ्गाटक-त्रधु
डोणुवाणा स्थान पर, त्रिक-ज्या त्रधु रस्ता आवीने भणे छे जेवा स्थान पर,
चतुष्क-ज्या चार भाग आवीने भणे छे जेवा चौटा पर, चत्वर-अनेक
भागोंतु समेलन ज्या थाय छे जेवा स्थान पर, चतुर्मुख-आवनार भाणु
सोना विश्राम भाटे मुकरर करेला स्थान पर, महापथ-राजमार्ग पर, जेव
पथ-अर्थात् जनाथी गली नीटणी होय तेवा स्थानो पर, (महया जणसदे इ वा)
भडान् जन-शब्द थवा लाग्या-परस्पर मेलामलाप ठरी दोडो वातचीत

गोरा सेया सुभ-वर्ण-गंध-फासा उत्तमवेउव्विणो विविह-वत्थ-गंध-
मल्ल-धारी महिड्डिया महज्जुडया जाव पंजलिउडा पज्जु-
वासंति ॥ सू० ३७ ॥

पद्म पद्म गोरा -पद्मकिञ्चनरुद्र गौरवर्णा । 'सेया' श्वता शुभक्रांति गान्धि ।
'सुभ वर्ण गंध फासा' शुभ-वर्ण गंध-स्पर्शा । 'उत्तम-वेउव्विणो' उत्तम त्रिभुविंग =
उत्तमत्रिभुव्विणाकारिण 'विविह-वत्थ-गंध मल्ल धारी' विविध-वस्त्र-गन्ध-मान्य धाणि
'महिड्डिया' महद्विका -महासम्पत्तिशान्ति । 'महज्जुडया' महाद्युतिका -अतिशय
द्युतिमत । 'जाव पजलिउडा पज्जुवासति' यानप्राञ्जलिपुटा पर्युपासते-यावच्छ्रद्धात्
-पूर्ववत् त्रिक्रव , आदक्षिणप्रतक्षिग-वन्दन-नमनादय सृच्यते, प्राञ्जलिपुटा = उद्गाञ्जलय
पर्युपासते=सम तादुपासना कुर्वते ॥ सू० ३७ ॥

मस्तक की केशपक्ति मुकुट की कांति से दीप्त हो रही थी । (रत्ताभा) इनकी कांति
अरुण-लाल थी, (पडम-पम्ह-गोरा) पर इनका शरीर कमल के केशरा के समान गौर-
वर्णवाला था । इसलिये (सेया) ये शुभक्रांति से शोभित थे । (सुभ-गंध-वर्ण-
फासा) इनके शरीर के गंध, वर्ण और स्पर्श शुभ थे । (उत्तमवेउव्विणो) ये उत्तम
वैक्रिय शरीर करनेवाले थे । (विविह-वत्थ-गंध-मल्ल-धारी) अनेक प्रकार के
उत्तमोत्तम वस्त्रों को ये धारण किये हुए थे । गले में इनके सुगंधित पुष्पों की माला
सुशोभित हो रही थी । तथा ये (महिड्डिया) महद्विक थे । एव (महज्जुडया) महा-
द्युतिधारी थे । (जाव पजलिउडा पज्जुवासति) ये पूर्ववर्णित असुरकुमारों की तरह
तीन बार अजलिपूर्वक सविधि वन्दना कर प्रभु की सेवा करने लगे ॥ सू० ३७ ॥

भ उण प्रकाशित थध रह्हा हुता (मज्ज-वित्त-सिरया) मस्तकनी, केशपङ्क्ति
मुकुटनी कांतिथी दीपी उठती हुती (रत्ताभा) तेमनी कांति अरुण-लाल हुती
(पडम-पम्ह-गोरा) पणु तेमना शरीर कमलना केशरा जेवा गौर वर्णना हुता
आथी (सेया) तेओ शुभक्रांतिथी शोभता हुता (सुभ-गंध-वर्ण-फासा) तेमना
शरीरना गन्ध, वर्ण अने स्पर्श शुभ हुता । (उत्तमवेउव्विणो) तेओ उत्तम
वैक्रिय-शरीर धारण करवावाणा हुता (विविह-वत्थ-गंध-मल्ल-धारी) अनेक
प्रकारना उत्तमोत्तम वस्त्रो तेमणे धारण थ्या हुता, तेमना गणामा सुगंधित
पुष्पोनी भाणा शोभी रही हुती तथा तेओ (महिड्डिया) महद्विउ हुता
एव (महज्जुडया) महाद्युतिधारी हुता (जाव पजलिउडा पज्जुवासति) तेओ

आदि १० विमान डोय छे भृगु महिप, आदिना अनुक्रमे तेओना मुकु
टमा चिह्नो डोय छे

સમણે ભગવ મહાવીરે આડગરે તિત્થગરે સયસવુદ્ધ પુરિસુત્તમે
જાવ સંપાવિઝકામે પુવ્વાણુપુવ્વિ ચરમાણે ગામાણુગામ દૂઝ્જમાણે
હહમાગણ હહ સંપત્તે, હહ સમોસદ્દે, હહેવ ચપાણ ણયરીણ વહિ

કિં કથયતીતિ સૂત્રકાર આટ-‘એવ સ્વલુ દેવાણુપ્પિયા’ કહ્યાનિ । એવ સ્વલુ મો
દેવાનુપ્રિયા । શ્રમણો ભગવાન્ મહાવીર, ‘આડગરે તિત્થગરે સયસવુદ્ધે’
આદિકરસ્તાર્થકર સ્વયમસુદ્ધ, ‘પુરિસુત્તમે’ પુરુષોત્તમ, ‘જાવ સપાવિઝકામે’ યાવત્-
સમ્પ્રાપ્તુકામ-મિદ્ધિગતિનામધેય સ્થાન મપ્રાપ્તુકામ કિતિ ભાવ । ‘પુવ્વાણુપુવ્વિ’
પૂર્વાનુપૂર્વી-તાર્થકરપરમ્પરાગતમર્યાદામ્ ‘ચરમાણે’ ચરન્-આચરન્, ‘ગામાણુગામ
દૂઝ્જમાણે’ ગ્રામાનુગ્રામ દ્રવન્-પ્રત્યેક ગ્રામ ગચ્છન્-ક્રમપ્રાપ્તગ્રામમત્યજન્, ‘હહમાગણ’
હહાઽઽગત, હહ=ચમ્પાયામાગત કિતિ ભાવ, ‘હહ સપત્તે’ હહ સમ્પ્રાપ્ત, હહ પૂર્ણભદ્રે

કોઈ વિના પૂછે હી દૂસરે સે ઇસ પ્રકાર કહને લગે, (એવ પરુવેદ) કોઈ કોઈ પૂછે જાને
પર દૂસરે સે ઇસ પ્રકાર કહને લગે । કયા કહને લગે ‘ઇસકો સૂત્રકાર કહતે હૈ-
(એવ સ્વલુ દેવાણુપ્પિયા) હ દેવાનુપ્રિયો ! (સમણે ભગવ મહાવીરે) શ્રમણ
ભગવાન્ મહાવીર કિ, (આડગરે તિત્થગરે સયસવુદ્ધે પુરિસુત્તમે જાવ સપાવિઝકામે
પુવ્વાણુપુવ્વિ ચરમાણે ગામાણુગામ દૂઝ્જમાણે હહમાગણ હહ સપત્તે હહ સમોસદ્દે)
જો અપને શાસન કો અપેક્ષા સે ધર્મ કે આદિ કારક હૈ, ચતુર્વિધ મ્ધ કે નિસ્થાપક હૈ,
સ્વયમસુદ્ધ હૈ, એવ પુરુષો મેં ઉત્તમ હૈ, યાવત્ મોક્ષ પ્રાપ્ત કરને કે કામી હૈ, વે અન્ય તીર્થ-
કરો કી પરમ્પરા સે આગત મર્યાદા કા નિરક્ષણ કરતે હુણ એવ ગ્રામાનુગ્રામ વિચરણ કરતે
હુણ આજ યહોં પથારે હુણ હૈ, યહા ન-પ્રાપ્ત હુણ હૈ, સાધુસમાચારો કે અનુસાર યહોં સમવસુત

વગર જ બીજાથી આ પ્રકારે ઠહેવા લાગ્યા, (એવ પરુવેદ) ટોઈ ટોઈ પૃછવા
પર બીજાઓથી ઠહેવા લાગ્યા શુ ઠહેવા લાગ્યા ? આ વાતને સૂત્રકાર પ્રવટ
કરે છે-(એવ સ્વલુ દેવાણુપ્પિયા) હ દેવાનુપ્રિયો ! (સમણે ભગવ મહાવીરે) શ્રમણ
ભગવાન્ મહાવીર (આડગરે તિત્થગરે સયસવુદ્ધે પુરિસુત્તમે જાવ સપાવિઝકામે
પુવ્વાણુપુવ્વિ ચરમાણે ગામાણુગામ દૂઝ્જમાણે હહમાગણ હહ સપત્તે હહ સમોસદ્દે) નેઓ
પોતાની શામનની અપેક્ષાથી ધર્મના આદિગરક ટે, ચતુર્વિધ નિધના
નિસ્થાપક છે, સ્વયસસુદ્ધ છે તેમજ પુરુષોમા ઉત્તમ છે, યાવત્ મોક્ષપ્રાપ્ત
કરવાની કામનાવાળા છે, તેઓ અન્ય તીર્થ ઠેરાની પર પરાથી ચાલતી મયો
દાનુ સરક્ષણ કરતા કરતા, એવ ગ્રામાનુગ્રામ વિચરતા વિચરતા આને અહી
પધાર્યા છે અહી સપ્રાપ્ત થયા છે, સાધુસમાચારીને અનુસાર અહી

जणवोले इ वा जणकलकले इ वा जणुम्मी इ वा जणुकलिया इ वा
जणसण्णिवाए इ वा, बहुजणो अणमणस्स एवमाइक्खइ, एवं
भासइ, एव पणवेइ, एवं परूवेइ, एव खलु देवाणुप्पिया ।

वोले इ वा 'जनानामव्यक्तो ध्वनिर्वा', 'जणमद्रकले इ वा' जनकलकलो—जनाना
व्यक्तवर्गामको नात् 'जणुम्मी इ वा' जनोम्मि = जन-नामध—तरङ्गवजनानामुपर्युपरि समा-
गमनम्, 'जणुकलिया इ वा' जनोकलिका वा—जनाना लघुतर समुदाय, 'जण-
सण्णिवाए इ वा' जनसन्निपात—जनाना स्पर्परूपेण भूमिलन भवति, तत्र—'बहुजणो'
बहुजन 'अणमणस्स एवमाइक्खइ' अयोऽयमेवमाचष्ट—एकोऽपर वृत्ति सामाय-
रूपेण, 'एव भासइ' एव भाषते—वक्ष्यमाणप्रकारेण विवेकत कथयति 'एव पणवेइ'
प्रज्ञापयति—अगृह्य सन् कथयति 'एव परूवेइ' एव प्ररूपयति—पृष्ट्य सन् कथयति,

मनुष्यों का एकत्र जमघट होने लगा । (जणवोले इ वा) मनुष्यों की अव्यक्तध्वनि होने
लगी । (जणकलकले इ वा) प्रगट रूप में कहीं २ मनुष्यों का कलकल अर्थात् स्पष्ट
ध्वनि सुनाई देने लगी । (जणुम्मी इ वा) समुद्र के तरंग समान ऊपर के ऊपर लोगों के
झुड आने लगे । कहीं २ पर (जणुकलिया इ वा) सामान्य रूप से जनसमुदाय एकत्रित
हुआ । (जणसण्णिवाए इ वा) कहीं २ पर मनुष्यों का इतना अधिक स्पर्ष हुआ कि वे
सब परस्पर में एक दूसरे से सघृष्ट होने लगे । इन सब में (बहुजणो) अनेक मनुष्य
(अणमणस्स एवमाइक्खइ) परस्पर में एक दूसरे से इस प्रकार सामान्यरूप में कहने
लगे, (एव भासइ) कोई २ इस प्रकार विशेषरूप से कहने लगे, (एव पणवेइ) कोई

४२वा लाज्या (जणवूहे इ वा) ओठ भाषुस भीन्ने पूछवा लाज्या—अथवा भाषु
मोतु टोणु ओकत्र थवा लाज्यु (जणवोले इ वा) दोकोनी अव्यक्त ध्वनि थवा
लागी (जणकलकले इ वा) प्रगटइपे कयाक कयाक मनुष्योंनी ढलकल अर्थात्
स्पष्ट ध्वनि सलजावा लागी (जणुम्मी इ वा) समुद्रना मोलनी पेठे उपरा
उपर दोकोना टोणा आववा लाज्या (जणुकलिया इ वा) सामान्यइपे जन
समुदाय ओकत्रित थये (जणसण्णिवाए इ वा) कोध कोध स्थाने मनुष्यो ओटला
ओठला थया के ते गधा परस्परमा ओक भीन्नी साथे अथडावा लाज्या
आ गधामा (बहुजणो) अनेठ मनुष्य (अणमणस्स एवमाइक्खइ) परस्परमा
ओक भीन्ने आ प्रकारे सामान्यइपमा ढडेवा लाज्या (एव भासइ) कोध
कोध आ प्रकारे विशेषइपमा ढडेवा लाज्या, (एव पणवेइ) कोध कोध पूछया

पुण अभिगमण-वन्दण-णमसण-पडिपुच्छण-पज्जुवासणयाए ?
एगस्सवि आयरियस्स धम्मियस्स सुवयणस्स सवणयाए,
किमग ! पुण विउलस्स अट्टस्स गहणयाए ? तं गच्छामो णं

आयुष्मन् ! तेषामभिगमनम्, वन्दनम्=स्तवेन, नमस्यनेन=नमस्कारेण, प्रतिप्रच्छनेन=प्रतिप्र-
श्नेन, पर्युपासनया=सेवनया पुन यत् फलं भवति तत् किं वक्तव्यम्, अकथितमपि सुबुद्ध
भवतानति भाव । 'एगस्स वि आयरियस्स धम्मियस्स सुवयणस्स सवणयाए' एक-
स्यापि आचार्यस्स धार्मिकस्य सुवचनस्य श्रवणतया-एकस्याऽपि आचार्यस्य-आचार्यप्रोक्तस्य,
धार्मिकस्य=धर्मप्रयोजनस्य, अत एव सुवचनस्य=मनुष्यदेशस्य श्रवणतया=श्रवणेन महाफलं भवति,
'किमग पुण विउलस्स अट्टस्स गहणयाए' किमिदम् ! पुनर्विपुलमर्थस्य ग्रहणतया-यानुपदि-
ष्टस्य अर्थस्य ग्रहणेन किं वक्तव्यम्, यानुप्रोक्तार्थग्रहणेन सर्वथा कृतार्थो भवतीति भाव । 'त'
तत्-तस्मात् खलु 'देवाणुप्पिया' इति देवानुप्रिया । 'गच्छामो' गच्छाम =तदन्तिकं व्रजाम्,

वासणयाए) इति अग-आयुष्मन् ! उनके समाप्त जाने से, उनको वन्दना करने से-उनकी
स्तुति करने से, उन्हें नमन करने से, प्रश्न पूछने से और उनकी पर्युपासना करने से जीवों
को किम अनुपम फल की प्राप्ति न होता होगा, अथात् सब कुछ फल का प्राप्ति होगी,
इसमें उन्हें के लिये अल्पमात्र भी स्थान नहीं है । (एगस्सवि आयरियस्स धम्मियस्स
सुवयणस्स सवणयाए, किमग पुण विउलस्स अट्टस्स गहणयाए) जब तथारूप आचार्य
अगिहन्त भगवत् से कह हुए धार्मिक मनुष्यरूप एक भी वचन क सुनने से जीव महा-
फल का भागी होता है, तब ही आयुष्मन् ! उनके द्वारा कथित विपुल अर्थों क ग्रहण
करने से जो फल होता है उसके विषय में तो कहना ही क्या ? (त गच्छामो ण देवा-

ज्वाथी, तेमने वदना ज्वाथी, तेमनी स्तुति ज्वाथी, तेमने नमस्कार ज्वा-
थी, तेमने प्रश्न पूछवाथी तथा तेमनी पर्युपासना ज्वाथी होने ज्ञा
अनुपम फल की प्राप्ति न थई शके ? अर्थात् भव ईश्वरी प्राप्ति थशे
ओमा न देह भाटे अल्पमात्र पणु स्थान नथी (एगस्स वि आयरियस्स धम्मिय-
स्स सुवयणस्स सवणयाए किमग पुण विउलस्स अट्टस्स गहणयाए) अर्थात् तथारूप
अगिहन्त भगवन्त तद्दर्शनी उडेवाभा आवता धार्मिक मनुष्यरूप ओक पणु
वचनने नालजवाथी एव महाईश्वरी लागी पाय जे तयारे डे आयुष्मन् !
तेमना द्वारा उडेवाभा आवता विपुल अर्थोनु बडेणु ज्वाथी जे ईश्वर थाय
जे ते विषयमा तो उडेवानु न शु ? (त गच्छामो ण देवाणुप्पिया) भाटे डे

पुण्णभदे चेडए अहापडिरुव उग्गह उग्गिण्हित्ता संजमेण तवसा
अप्पाण भावेमाणे विहरइ । त महप्फलं खलु भो देवाणुप्पिया ।
तहारूवाण अरहताण णामगोयस्स वि सवणयाए, किमग

संप्राप्त इति भाव, 'इह समोसदे' इह समसूत, सायुक्क्याप्रहे समसूत इति भाव,
तदेवाह—'इहेव चपाए णयरीए' इत्यादि, इहेव चपाया नगया, 'वहिं' वहि—वहि
भवे प्रदेशे, 'पुण्णभदे चेडए' पूर्णभदे चेये—पूर्णभद्रनामक उद्याने, 'अहापडिरुव उग्गह
उग्गिण्हित्ता' यथाप्रतिरूपमप्रहमवगृह्य—पथमानुकूलमावामस्थान याचिवा, 'संजमेण
तवसा अप्पाण भावेमाणे विहरइ' पथमेन तपसाऽऽत्मान भावयन् विहरति ।

'त महप्फलं खलु भो देवाणुप्पिया !' तन्महत्फलं खलु भो देवानुप्रिया !
'तहारूवाण अरहताण भगवताण णामगोत्तस्सवि सवणयाए' तथारूपागामर्हता भग
वता नामगोत्रयोरपि श्रवणतया=तादृशानां सर्वातिशयवता भगवता तीर्थङ्कराणां नामगोत्रश्रव
णेनापि महत्फलं भवति, 'किमग पुण अभिगमण-वदण-णमसण-पडिपुच्छण-पज्जु
वासणयाए' किमङ्ग पुनरभिगमन-वन्दन-नमस्यन-प्रतिप्रच्छन-पर्युपासनया हे अङ्ग ! = हे

हुए है, और (इहेव चपाए णयरीए वहिं पुण्णभदे चेडए अहापडिरुव उग्गह उग्गि
ण्हित्ता संजमेण तवसा अप्पाण भावेमाणे विहरइ) इस चम्पा नगरी के गृह
पूर्णभद्र उदयान में ठहरने के लिये वनपाल की आज्ञा लेकर पथम एव तप से अपनी आत्मा
को भावित करते हुए विचर रहे हैं। इसलिये (भो देवाणुप्पिया) हे देवानुप्रिय ! जब
(तहारूवाण अरहताण भगवताण णामगोयस्स वि सवणयाए) तथारूप सर्वातिशय
वपन्न भगवान् तीर्थङ्करों के नाम एव गोत्र के श्रवण से भा (महप्फल) जीवों को महाफल
प्राप्त होता है, तब (किमग ! पुण आभिगमण-वदण-णमसण-पडिपुच्छण-पज्जु

सम्भवसूत तथा छे तथा तेओ (इहेव चपाणयरीए वहिं पुण्णभदे चेडए अहापडि
रुव उग्गह उग्गिण्हित्ता संजमेण तवसा अप्पाण भावेमाणे विहरइ) आ अ पानगरीनी
अडार पूरुवुअड उद्यानमा उत्तरवा माटे वनपालनी आज्ञा लधने पथम तेमज्ज
तपथी पोताना आत्माने भावित उरता विचरे छे आ माटे (भो देवाणुप्पिया)
छे देवानुप्रिय ! न्यारे (तहारूवाण अरहताण भगवताण णामगोयस्सवि सवणयाए)
तथाइय सर्वातिशयसपन्न लगवान तीर्थ उरेना नाम तेमज्ज गोत्रना श्रवणुथी
पणु (महप्फल) एवेने भडाइल प्राप्त थाय छे, न्यारे (किमग पुण अभिगमण
वदण-णमसण-पडिपुच्छण-पज्जुवासणयाए) छे अ ग-आयुभन ! तेमना सभीप

आणुगामियत्ताए भविस्सइ—त्ति कट्टु वहवे उग्गा उग्गपुत्ता भोगा भोगपुत्ता, एवं दुपडोयारेणं राइण्णा खत्तिया माहणा भडा जोहा

हिताय=जावनादिनिगाहाय, 'सुहाए' सुखाय=भोगमपाद्यानन्दाय, 'खमाए' क्षमाय=समुचितमुखसामर्थ्याय, 'णिस्सेयसाए' नि श्रेयसाय=भाग्योदयाय, 'आणुगामियत्ताए' आनुगामिकतायै=अनुगमनशाल्वेन भगवत्परम्पराऽनुगन्धिमुख्याय भविष्यति । 'त्तिकट्टु' इति कृत्वा इति=एव कृत्वा=आख्यान भाषण प्रजापना प्ररूपणा च अन्योऽन्य कृत्वा 'वहवे' नहव, 'उग्गा उग्गपुत्ता' उग्रा उग्रपुत्रा, तत्र-उग्रा—आदिदेवाऽऽस्थापिता रक्षकवशजा, उग्रपुत्रा—त एव कुमारवस्थारूपना, 'भोगा भोगपुत्ता' भोगा—भोगपुत्रा—भोगा=आदिदेवावस्थापिता गुरुवशजा, भोगपुत्रा—त एव कुमारवस्थासम्पन्ना, 'एवं दुपडोयारेण' एव द्विपदोच्चारणेन—ते च तत्पुत्रध्वेति द्विवारोच्चारणेन 'राइण्णा' राज-या—भगवत्स्वयं वशजा, राजन्यपुत्रा—राज-आनन्द प्राप्ति के लिये (खमाए) समुचित सुख देने के लिये (णिस्सेयसाए) नि श्रेयस अर्थात् भाग्योदय के लिये, तथा (आणुगामियत्ताए) जन्म-जन्मान्तर मे सुख देने के लिये (भविस्सइ) होगा, (त्तिकट्टु) इस प्रकार विचार कर (वहवे) बहुत से (उग्गा) भगवान् आदिनाथ प्रभु द्वारा स्थापित रक्षकवश मे उत्पन्न 'उग्र' कहलाते हैं, ऐसे उग्रवशीय लोग, और (उग्गपुत्ता) उन उग्रवशीय लोगों के पुत्र, तथा बहुत से (भोगा) भगवान् आदिनाथ प्रभु द्वारा स्थापित गुरुवश में उत्पन्न 'भोग' कहलाते हैं, ऐसे भोगवशीय लोग और (भोग-पुत्ता) उन भोगवशीय लोगों के पुत्र, (एव दुपडोयारेण) इसी तरह आगे के पदों का भी दुबारा उच्चारण करना चाहिये, जैसे—'राइण्णा राइण्णपुत्ता' इत्यादि । तथा—बहुत से (राइण्णा) राज-य—अर्थात् भगवान् आदिनाथ के मित्रों के वशज एव उनके पुत्र, (खत्तिया)

भाटे, (सुहाए) सुख भाटे अर्थात् लोगजनित आनन्द प्राप्ति भाटे, (खमाए) समुचित सुख देवा भाटे (णिस्सेयसाए) निश्रेयस् अर्थात् भाग्योदयने भाटे, तथा (आणुगामियत्ताए) जन्म-जन्मान्तरभा सुख देवा भाटे (भविस्सइ) यशे (त्ति कट्टु) आ प्रकारे विचार करीने (वहवे) धण्डा डोडो (उग्गा) भगवान् आदिनाथ प्रभु द्वारा स्थापित रक्षकवशभा उत्पन्न 'उग्र' कहेवाय छे, जेवा उग्रवशीय डोड, तथा (उग्गपुत्ता) ते उग्रवशीय डोडोना पुत्र, (भोगा) भगवान् आदिनाथ प्रभु द्वारा स्थापित गुरुवशभा उत्पन्न 'भोग' कहेवाय छे, जेवा भोगवशी डोड, तथा (भोगपुत्ता) ते भोगवशी डोडोना पुत्र, (एव दुपडो यारेण) जे रीते आगजना पडोना पणु गील्लवार उन्चारण करबु जेधजे, जेभडे—“राइण्णा, राइण्णपुत्ता” इत्यादि, तथा धण्डा (राइण्णा) राजन्य-अर्थात् भगवान् आदिनाथना मित्रोना वशज जेव तेभना पुत्र, (खत्तिया) क्षत्रिय

देवाणुप्पिया । समणं भगव महावीरं वदामो णमंसामो सक्कारेमो
सम्माणेमो कल्लण मगलं देवयं चेडय विणएणं पज्जुवासामो ।
एयं णे इहभवे पेच्चभवे य हियाए सुहाए खमाए निस्सेयसाए

‘समणं भगव महावीरं वदामो’ श्रमण भगवत् महावीर वन्दामहे—स्तुम गुणगानेन,
‘णमंसामो’ नमस्कुर्म पश्चाद्गनमनन, ‘सक्कारेमो’ सज्जुर्म अभ्युत्थानादिना, ‘समाणेमो’
सम्मानयाम—परमादरेण—भक्तिवहुमाननेत्यर्थ, ‘कल्लण मगल देवय चेडय विणएण
पज्जुवासामो’ कल्याण मङ्गल देवत चैय विनयेन पर्युपास्महे—कल्याण=कल्याणप्राप्तिकारणम्,
मङ्गल=दुरितदूरीकरणकारणम्, देवत=देवोचितप्रभावोपचितम्, चैय=केवलज्ञानयुक्त—चित्त
प्रसादहेतु वा एतादृश भगवत् पर्युपास्महे=विनयेन सेवामहे, ‘एयं णे’ एतन्—एतद्=भग-
वद्वन्दनादि, न—अस्माकम्, ‘इहभवे पेच्चभवे य’ इहभवे प्रेयभवे—परभवे च ‘हियाए’

णुप्पिया) इसलिये हे देवानुप्रिय । उनके पास अपने चले, वहा जाकर (समण भगव
महावीर) श्रमण भगवान् महावीर को (वदामो) वन्दना करें अर्थात् उनका गुणगान
करे । (णमंसामो) पचाग—नमन—पूर्वक नमस्कार करे । (सक्कारेमो) अभ्युत्थानादिक
क्रियाओं द्वारा उनका सत्कार करे । (समाणेमो) भक्ति बहुमान के साथ उनका सम्मान
करें । (कल्लण) कल्याण प्राप्ति के कारणभूत, (मगल) पापों को दूर करने के लिये
निमित्तरूप, (देवय) देवाधिदेव के प्रभाव से युक्त, (चेडय) केवलज्ञान युक्त, ऐसे श्री भग-
वान् महावीर स्वामी की (विणएण) विनयपूर्वक (पज्जुवासामो) सेवा करें । (एयं णे
इहभवे पेच्चभवे य) यह भगवान का वन्दन और नमस्कार आदि इस भव में और पर
भव में (हियाए) आजीवन कल्याण के लिये (सुहाए) सुख के लिये अर्थात् भोगजनित

देवानुप्रिय ! तेमनी पास आपणु ज्जंओ, त्या ज्जंने (समण भगव महावीर)
श्रमणु भगवान् भङ्गावीरने (वदामो) व दना करीओ अर्थात् तेमना गुणुगान करीओ
(णमंसामो) पचाग—नमनपूर्वक नमस्कार करीओ (सक्कारेमो) अभ्युत्थान आदि
क्रियाओ द्वारा तेमना सत्कार करीओ (समाणेमो) लङ्कित बहुमान साथे
तेमनु सम्मान करीओ (कल्लण) कल्याण प्राप्तिना कारणभूत (मगल) पापानो
नाश करवा भाटे निमित्त रूप, (देवय) देवाधिदेवना प्रभावथी युक्त, (चेडय)
केवलज्ञान युक्त, ओवा श्री भगवान् भङ्गावीर स्वामीनी (विणएण) विनयपूर्वक
(पज्जुवासामो) सेवा करीओ (एयं णे इहभवे पेच्चभवे य) आ भगवानने व दन
तथा नमस्कार आदि आ लवभा तथा परलवभा (हियाए) आलवन कल्याण

यद्वा-नहुतुदुम्बपोषका, इत्या-इमो हस्ता, तप्रमाण द्रव्यमर्हन्ताति तथा, ते च जन्ममयमोदृष्टमेदात् त्रिप्रकारास्तत्र हस्तिपरिमितमगिमुक्ताप्रवालसुवर्णरजतादिद्रव्यराशि स्वामिनो जघया, हस्तिपरिमितवज्रहारकमगिमागिक्यगगिस्वामिनो मयमा, हस्तिपरिमितकल्पवृक्षहारकगगिस्वामिन उवृष्टा, हस्तिप्रमाणोच्छ्रितधनगगिस्वामिन इत्या इयर्थ । श्रेष्ठिन = लक्ष्मीकृपाकटाक्षप्रत्यक्षलक्ष्यमाणद्रविणलक्षलक्षणत्रिलक्षणहिरण्यपद्मसमलङ्कृतमूर्धानो नगरप्रधानव्यवहारा, सेनापतय = चतुरङ्गसन्ध्यायका, सार्थवाहा = गणिम-धरिम-मेय-

हस्ति प्रमाण द्रव्यपत्र धनिक जन, ये जघन्य, मयम एव उकृष्ट के भेद से ३ प्रकार के होते हैं, इनम जिनक पास हस्तिप्रमाणपरिमित मगि, मुक्ता, प्रवाल, सुवर्ग एव रजत आदि द्रव्य की राशि होता है वे जघन्य इम्य हैं, जिनके पास हस्तिप्रमाण परिमित वज्र हीर, मगि, माणिक्य का राशि होता है वे मध्यम इम्य हैं, परन्तु जिनक पास केवल हस्ति-प्रमाण-परिमित वज्र हीर की राशि होता है वे उकृष्ट इम्य हैं । श्रेष्ठा-लक्ष्मी का जिन पर पूरा २ कृपा हो, उस कृपाकोरके कारण जिनके लग्नो के गनाने हो, तथा जिनके गिर पर उन्हीं को मचित करन वाला चान्दी का मिलक्षण पड़ गोभायमान हो रहा हो, जो नगर क प्रधान व्यापारा हैं, उन्हें श्रेष्ठी कहते हैं, ऐसे श्रेष्ठी जन, सेनापति=चतुरङ्ग सेना क नायक, सार्थवाह-जो गणिम=गिन कर खरीदने-वेचने योग्य नारियल, सुपारा, केला आदि वस्तुओं को, धरिम=तौलकर खरीदने-वेचने योग्य धान, जौ, नमक, शकर आदि वस्तुओं को, मेय=सरावा, आदि छोटे वर्तन आदि से माप कर खरीदने वेचन योग्य दूध,

वाणा, ध्रुव-हस्ति-प्रमाण-द्रव्य-मय पन्न धनिक जनो, या जघन्य, मध्यम तेमज उत्कृष्टता लेख्यी उ प्रगटना होय छे तेमा जेमनी पाने हस्तिप्रमाण परिमित मणि, मुक्ता, प्रवाल, सुवर्ण तेमज आदी आदि द्रव्यना ढगला होय ते जघन्य धव्य छे, जेनी पासे हस्तिप्रमाणपरिमित वज्र, हीरा, मणि, माणिक्यना ढगला होय ते मध्यम धव्य छे परतु जेमनी पासे केवल हस्ति प्रमाणपरिमित वज्र हीराना ढगला होय ते उत्कृष्ट धव्य जन छे श्रेष्ठी-लक्ष्मीनी जेमना पर पुण्युगी कृपा होय, ते कृपाना कारणे जेना लापोना भवना होय तथा जेमना भावा उपर तेनु सूचन जवावाणा आदीना विलक्षण पद (पाघडी) गोली गडी होय, जे नगना मुख्य व्यापारी होय तेमने श्रेष्ठी कहवाय जे जेवा श्रेष्ठीजन, सेनापति-चतुरङ्ग सेनाना नायक, सार्थवाह-जो गणिम=गणतरी गीने भरीहाय तथा वेचवाय तेने योग्य नारियल, मोपारी, डेगा आदि वस्तुओं, धरिम=तौलीने भरीहावा, वेचवा योग्य धान, जव, मीठ, माकड़ आदि वस्तुओं, मेय=पावण जे उजो जेवा नाना वासधुथी

पसत्थारो मल्लई लेच्छई लेच्छइपुत्ता अण्णे य वहवे राई-सर-
तलवर-माडविय-कोडुविय-डम्भ-सेट्टि-सेणावड-सत्थवाह-

यकुमाराध, 'स्वत्तिया' क्षत्रिया, क्षत्रियकुमाराध, 'माहणा' ब्राह्मणा, ब्राह्मणकुमाराध, 'भडा' भटा भटकुमाराध, 'जोहा' योधा -युद्धव्यवसायवन्त, तथा कुमाराध, 'पसत्थारो' प्रगास्ता धर्मशास्त्रपाठका, तथा पुत्राध, 'मल्लई' मल्लिकिन = विविधक्षत्रियजाताया, तथा पुत्राध, 'लेच्छई' लेच्छकिन -क्षत्रियजातिभेदवन्त, 'लेच्छइपुत्ता' लेच्छकिपुत्रा, 'अण्णे य वहवे' अये च वहवे 'राई-सर-तलवर-माडविय-कोडुविय-डम्भ-सेट्टि-सेणावड-सत्थवाह-प्पभिडओ' राजे-धर-तलवर-माडविक-कौटुम्बिके-भ्य-श्रेष्ठि-सेनापति-सार्वनाह प्रभृतय, तत्र-राजानो=माण्डलिका नरपतय, ईश्वरा = ऐश्वर्यपन्ना युवराजा, तत्रग = तुष्ट-भूपालदत्तपञ्चपरिभूषिता राजकूपा, माडविका = ग्रामपञ्चगतीपतय, यद्वा-सार्धकोट्य-परिमितप्रातरैर्विच्छिद्य विच्छिद्य स्थिताना ग्रामाणामधिपतय, कौटुम्बिका = कुटुम्भभरण तपरा,

क्षत्रिय और उनके पुत्र, (माहणा) ब्राह्मण और ब्राह्मणपुत्र, (भडा) भट और भटपुत्र, (जोहा) योधा-युद्ध के व्यवसायवाले व्यक्ति और उनके पुत्र, (पसत्थारो) धर्मशास्त्रपाठक और उनके पुत्र, (मल्लई) मल्लिकी-मल्लिकि जाति के क्षत्रिय और उनके पुत्र, (लेच्छई) लेच्छकी-लेच्छकी जाति के क्षत्रिय और (लेच्छइपुत्ता) लेच्छकियों के पुत्र, तथा और भी बहुत से (राई-सर-तलवर-माडविय-कोडुविय-डम्भ-सेट्टि-सेणावड-सत्थवाह-प्पभिडओ) राजा-माडलिक नृपति, ईश्वर-ऐश्वर्यपन्न युवराज, तलवर-मनुष्य हुए नृपतिद्वारा प्रदत्त पञ्च से परिभूषित राजा जैसे विविध व्यक्ति, माडविक-पाचसौ गांव के अधिपति, अथवा ढाई २ कोस पर बसे हुए ग्रामों के स्वामी, कौटुम्बिक-अपने-कुटुम्ब का भरण-पोषण करने वाले, अथवा-बहुत कुटुम्ब का पालनपोषण करने वाले, इभ्य

तथा तेभना पुत्र, (माहणा) ब्राह्मण तथा ब्राह्मणपुत्र, (भडा) भट तथा भट पुत्र, (जोहा) योधा-युद्धमा व्यवसायवाला लोक तथा तेभना पुत्र, (पसत्थारो) धर्मशास्त्रपाठक तथा तेभना पुत्र, (मल्लई) भटल-भटलजातिना क्षत्रिय अने तेना पुत्र, (लेच्छई) लेच्छकी-लेच्छकी जातिना क्षत्रिय तथा (लेच्छइपुत्ता) लेच्छकियोंना पुत्र तथा भील पणु धणु (राई-सर-तलवर-माडविय-कोडुविय-डम्भ-सेट्टि-सेणावड-सत्थवाह-प्पभिडओ) राजा-माडलिक नृपति, ईश्वर-ऐश्वर्य-सपन्न युवराज, तलवर-सतोष पावेला नृपति द्वारा प्रदत्त पट्टणधर्मी परिभूषित राजा जेवा विविध लोक, माडविक-पाचसौ गांवना अधिपति, अथवा अही २ कोस पर बसेला ग्रामोना स्वामी, कौटुम्बिक-पोताना कुटुम्बना भरण-पोषण करवावाला, अथवा धणु कुटुम्बना पालन पोषण करवा

गडया अट्टविणिच्छयहेउ अस्सुयाड सुणेस्सामो सुयाइ निस्स-
कियाइ करिस्सामो, अप्पेगडया अट्टाड हेऊड कारणाड वागर-
णाड पुच्छिस्सामो, अप्पेगडया सव्वओ समता मुडे भवित्ता

अपूर्वदृष्टदर्शनार्थमित्यर्थ । 'अप्पेगडया' अप्येकके-केचित् 'अट्ट-विणिच्छय-हेउ'
अर्थविनिश्चयहतु-अर्थाना=जीवाजीवात्तिभावाना यत् स्वरूप तस्य विनिश्चयो हतुर्यस्मिस्तत्,
जीवाजीवादिस्वरूपविनिश्चयार्थमित्यर्थ, 'अस्सुयाड' अश्रुतानि आगमरहस्यानि, 'सुणेस्सामो'
श्रोण्याम-इत्यागया, 'सुयाइ निस्सकियाइ करिस्सामो' श्रुतानि निगदितानि करिण्याम-
इत्यागया, 'अप्पेगडया' अप्येकके-केचित्-अट्टाड हेऊड कारणाड वागरणाइ'
अर्थान् हेतून् काणानि व्याकरणाणि, तत्र-अर्थान्-जीवाजीवादिनवतत्त्वरूपान्
भावान्, हेतून् - जीवादिस्वरूपसाधकान्, कारणानि=अथानुपपत्तिमात्ररूपाणि
व्याकरणानि=परप्रत्यर्थोत्तररूपाणि 'पुच्छिस्सामो' प्रक्ष्याम, 'अप्पेगडया' अप्येकके,
'सव्वओ समता मुडे भवित्ता' सर्वत समन्ताद् मुण्डा भूत्वा-सर्वत सावद्ययापार-

(अप्पेगडया) कितनेक (अट्टविणिच्छयहेउ) जीव अजीव-आदि पदार्थों के स्वरूप
को निश्चय करने के लिये, तथा (अस्सुयाड सुणेस्सामो) आगम के रहस्य जो पहिले
कभी सुनने में नहीं आये हैं उन्हें सुनेगे, और (सुयाड निस्सकियाइ करिस्सामो) जो
आगम के रहस्य सुने हैं उन्हें गका रहित करेंगे इस प्रकार की भावना से, (अप्पेगडया)
और कितनेक (अट्टाड हेऊड कारणाड वागरणाड पुच्छिस्सामो) जीव अजीव आदि नव
तत्त्वरूप भावा को, जीवात्मिक के स्वरूप के साधकरूप हेतुओं को, अथानुपपत्तिरूप कारणों
को, एवं पर के द्वारा पूछे गये अर्थ के उत्तररूप व्याकरण को प्रत्येक इस प्रकार की भावना
से, (अप्पेगडया) कितनेक (सव्वओ समता मुडे भवित्ता आगाराओ अणगारिय पव्व-

नडि तेथी तेभने जेवा भाटे, (अप्पेगडया) डेटलाड (अट्टविणिच्छयहेउ)
एव-अएव आदि पदार्थाना स्वप्नने निश्चय करवाने भाटे तथा (अस्सुयाड
सुणेस्सामो) आगमना रहस्य ने पड़ेला वही सालज्या नडोता ते सालणशु,
तथा (सुयाइ निस्सकियाइ करिस्सामो) ने आगमतु रहस्य सालज्यु ते तेने
शकारहित कण्ठु ओ प्रहारनी लावनाथी, (अप्पेगडया) तथा डेटलाड (अट्टाड
हेऊड कारणाड वागरणाड पुच्छिस्सामो) एव अएव आदि नवतत्त्वस्व लावेने,
एव आदिकना स्वप्नना साधकस्व हेतुओने, अन्यथानुपपत्ति स्व वारणुने तेभज
भीज्ज द्वारा पूछाता अर्थाना उत्तरस्व व्यावरणुने पृष्ठशु-ओ प्रहारनी लाव
नाथी, (अप्पेगडया) डेटलाड (सव्वओ समता मुडे भवित्ता आगाराओ अणगा

પ્પમિહો અપ્પેગડયા વદણવત્તિયં અપ્પેગડયા પૂયણવત્તિયં પ્વં
સક્કારવત્તિયં સમ્માણવત્તિયં દંસણવત્તિયં કોઝહલવત્તિયં, અપ્પે-

પરિચ્છેદ્યરૂપકેયવિક્રેયવસ્તુજ્ઞાતમાપ્યા લાભેચ્છયા દેશાન્તરાણિ વ્રજતા સાર્થં વાહયતિ=યોગ-
ક્ષેમાભ્યાં પરિપાલયતીતિ, દીનજનોપકારાય મૂલ્યન ટલ્વા તાન સમર્થયતીતિ તથા, પ્ત
અમૃતય, એપ્પુ-‘અપ્પેગડયા’ અપ્પેકકે-કેચિત્-‘વદણવત્તિય’ વન્દાવૃત્તિકમ્-વન્દનાય
વૃત્તિ = પ્રવૃત્તિર્યસ્મિન કર્મણિ તત્ તથા, ક્રિયાવિશેષણમિદ, વન્દનાર્થમિયર્થ, ‘અપ્પેગડયા’
અપ્પેકકે-કેચિત્ ‘પૂયણવત્તિય’ પૂજનવૃત્તિકમ્-સેવાકરણાર્થમ્, ‘સક્કારવત્તિય’
સક્કારવૃત્તિકમ્-સક્કારાર્થમ્, ‘સમ્માણવત્તિય’ સન્માનવૃત્તિકમ્-સન્માનાર્થમ્, ‘દંસણ-
વત્તિય’ દર્શનવૃત્તિકમ્-દર્શનાર્થમ્, ‘કોઝહલવત્તિય’ કૌતૂહલવૃત્તિકમ્-કૌતૂહલાર્થમ્-

ધી, તેલ આદિ વસ્તુઓ કો, તથા-પરિચ્છેદ્ય=કસોટી આદિ પર પરીક્ષા કરકે સ્તરીદને વેચને
યોગ્ય મણિ, મોતી, મૂગા, ગહના આદિ વસ્તુઓ કો લેફર નફા ક લિયે દેશાન્તર મેં જાને
વાલે સાર્થ (સમૂહ) કો લે જાતે હૈ, તથા યોગ (નવી વસ્તુ કી પ્રાપ્તિ) ઔર ક્ષેમ (પ્રાપ્ત
વસ્તુ કી રક્ષા) કે દ્વારા ઁનકા પાલન કરતે હૈ, ગરીબોં કી મદદ કે લિયે ઁહેં પૂંજી
દેકર વ્યાપાર દ્વારા ઁન્હે ધનગન બનાતે હૈ, વે સાર્થવાહ કહલાતે હૈં, એસે સાર્થવાહ લોગ,
ઇનમેં સે-(અપ્પેગડયા) કિતનેક (વદણવત્તિય) વન્દના કરને કે લિયે (અપ્પેગડયા) કિત-
નેક (પૂયણવત્તિય) સેવા કરને કે લિયે, (એવ) ઁસી તરહ (સક્કારવત્તિય) સક્કાર કરને
કે લિયે, (સમ્માણવત્તિય) સ્માન કરને કે લિયે, (દંસણવત્તિય) દર્શન કરને કે લિયે,
(કોઝહલવત્તિય) પહિલે કમી મી મગવાન કો નહીં દેખે થે, અત ઁનકો દેખને કે લિયે,

માપીને ખરીદવા વેચવા યોગ્ય દૂધ, ઘી, તેલ આદિ વસ્તુઓ તથા પરિચ્છેદ્ય
=કસોટી આદિ ઉપર પરીક્ષા કરીને ખરીદવા વેચવા યોગ્ય મણિ, મોતી,
પરવાળા, ઘરેણા આદિ વસ્તુઓ લઈને નજી દરવા માટે દેશાતરમા જવાવાળા
સાર્થ (સમૂહ)ને લઈ જાય છે, તથા યોગ (નવી વસ્તુની પ્રાપ્તિ) અને ક્ષેમ
(પ્રાપ્ત વસ્તુની રક્ષા) દ્વારા તેમનું પાલન કરે છે, ગરીબોના ભલા માટે તેમને
પુણ્ય દઈને વ્યાપાર દ્વારા ધનવાન બનાવે છે તે સાર્થવાહ કહેવાય છે એવા
એવા સાર્થવાહ લોક, એમાના (અપ્પેગડયા) કેટલાક (વદણવત્તિય) વદના કરવા
માટે (અપ્પેગડયા) કેટલાક (પૂયણવત્તિય) સેવા કરવા માટે, (એવ) એવી રીતે
(સક્કારવત્તિય) સત્કાર કરવા માટે (સમ્માણવત્તિય) સન્માન કરવા માટે (દંસણ
વત્તિય) દર્શન કરવા માટે (કોઝહલવત્તિય) પહેલા કદી પણ ભગવાનને નોંધેલા

पायच्छित्ता, सिरसा कंठे मालकडा आविद्ध-मणि-सुवण्णा कल्पिय-
हार-द्धहार-तिसर-पालव-पलंयमाण-कटिसुत्त-सुकय-सोहा-
भरणा पवर-वत्थ-परिहिया चदणो-ल्लित्त-गाय-सरीरा, अप्पे-

कृत कौतुक=मयीपुण्डादिक, मङ्गल-दयशतादि, एतद्वदय प्रायश्चित्त दुःस्वप्नादिप्रशमन-
त्वेनाव्यकरणायवाद् येस्ते तथा, कौतुकमङ्गलरूप प्रायश्चित्त कृतपत्र इत्यर्थे । 'सिरसा
कंठे मालकडा' गिरसि कण्ठे कृतमाला 'आविद्ध-मणि-सुवण्णा' आविद्ध-मणि-
सुवगा-पतिभृतमणिकनकमूपगा, भूषणान्येव नामभिर्निर्दिशति-'कल्पिय हार-द्धहार-
तिमर पालव पलंयमाण-कटिसुत्त-सुकय-सोहाभरणा' कल्पित-हारा-ऽर्द्धहार-तिसर-
प्रालम्बप्रलम्बमान-कटिमूत्र-सुकुत्त-शोभाऽऽभरणा, तत्र-हार अर्द्धहार तिसरकथ प्रसिद्ध,
तथा प्रालम्ब=शुम्भनकस एव प्रलम्बमान यत्र तत् कटिमूत्र च तानि सुकृतशोभानि आभरणानि
कल्पितानि-उतानि येन्ते तथा, विविधभूषणभूषितगराग इत्यर्थे, तथा-'पवर-वत्थ-
परिहिया' प्रवग्बलपगहिता-श्रेष्ठस्वधारका, 'चदणो-ल्लित्त-गाय-सरीरा' चन्दनो ल्लित्त-
गात्र गरीरा-च दनचचित्तगराग । 'अप्पेगइया' अयेकके-'हयगया एव गयगया रहगया

मपानिष्कं दपि अक्षतं आप्ति धारण क्रिये, (सिरसा कंठे मालकडा आविद्ध-मणि-सुव-
ण्णा) मस्तक एव कठ म मागार्ध धारण क्रिये, जिनमें मणि जड़े हुए हैं ऐसे सुवर्णों के
आभूषण पहिन, तथा (कल्पिय हार-द्धहार-तिसर-पालव-पलंयमाण-कटिसुत्त-सुकय-
सोहा भरणा) शरीरशोभावर्द्धक अठारह लर के हार, ९ लर के अर्द्धहार, तान लर क
तिसरक, और नाचे का ओर लटकते हुए शूमक वाले कटिमूत्र पहिरे, (पवर-वत्थ-परि-
हिया) अच्छे २ सुत्तर मृदुमूल्य वस्त्र पहिरे, (चदणो-ल्लित्त-गाय सरीरा) शरीर पर
चदन लगाये, जब इस प्रकार वहाँ को जनता सज-धज कर तैयार हो चुका तब उसमें से
(अप्पेगइया) किन्नेर (चउने के लिये), (हयगया) घोड़ा पर सवार हुए, (एव गयगया)

मालकडा आविद्ध मणि-सुवण्णा) मस्तक तेमज्ज ०४मा भासाओ धारण करी,
जेमा भण्णि जडेला डोय ओवा सुवण्णु ना आलूषणु पडेयाँ, तथा (कल्पिय हार-द्ध
हार-तिसर-पालव-पलंयमाण-कटिसुत्त-सुकय-सोहाभरणा) शरीरशोभावर्द्धक अठार
५० (लट)ना डार, ९ म-ना अधडार, वण्णु भरना डार, नीचेनी तरङ्ग
लटकता लूमभाषाणा कटिसूत्र पडेयाँ, (पवर-वत्थ-परिहिया) सारा सारा
सुन्दर जडुमूल्य वस्त्रो पडेयाँ, (चदणो-ल्लित्त-गाय सरीरा) शरीर पर
चदन लगायु न्यारे आ प्रदारे त्यानी जनता मण्डपछने तयार थछ
गई त्यारे तेमात्री (अप्पेगइया) उटलाव आलवा भाटे (हयगया) घोड़ा पर

अगाराओ अणगारियं पव्वइस्सामो, [अप्पेगइया] पचाणुव्वइयं
सत्तसिस्सवावइय दुवाल्सविहं गिहिधम्म पडिवज्जिस्सामो, अप्पे-
गइया जीयमेयति कट्ठु, ण्हाया कयवल्लिक्कम्मा कय-कोउय-मगल-

भित्तिपूर्वक मुण्डिता—वृत्तकगलुक्कना सम्पद्य 'अगाराओ अणगारियं पव्वइस्सामो' अगा-
राइ=गृहाद् अनगारिकता=साधुच प्रव्रजिष्याम =प्राप्त्याग—अनगारा भविष्याम, 'अप्पेगइया'
अप्येकके 'पचाणुव्वइय सत्तसिस्सवावइय दुवाल्सविहं गिहिधम्म पडिवज्जिस्सामो'
पञ्चानुव्रतिक सप्तशिक्षाव्रतिक द्वादशप्रिधं गृहिर्धमं प्रव्रजिष्याम, 'अप्पेगइया' अप्येकक-
'जिण-भक्ति-रागेण' जिनभक्तिरागेण, 'अप्पेगइया' अप्येकक, 'जीयमेयति कट्ठु'
जातमेतदिति कृवा-कुलाचारोऽयमिति मत्वा, 'ण्हाया' स्नाता—'कयवल्लिक्कम्मा' वृत्त-
वल्लिक्कमाग, 'कय-कोउय-मगल-पायच्छित्ता' वृत्त-कौतुक-मङ्गल-प्रायश्चित्ता—

इस्सामो) सावध व्यापारो से सर्वथा विरत होकर, कगलुक्कनपूर्वक गार्हस्थ्यक अवस्था में
परित्याग कर अनगार बनेगे—इस प्रकार की भावना से, तथा कितनेक—(पचाणुव्वइय
सत्तसिस्सवावइय दुवाल्सविहं गिहिधम्म पडिवज्जिस्सामो) पाच अणुव्रत एवं सात शिक्षा-
व्रत के भेद से १२ भेदरूप गृहस्थ के धर्म को स्वीकार करेगा—इस भावना से, (अप्पे-
गइया) कितनेक (जिणभक्तिरागेण) जिनद्र का भक्ति करेंगे इस प्रकार भक्ति के अनु-
राग से, (अप्पेगइया,) कितनेक (जीयमेयति कट्ठु) यह हम लोगों का कुगचार है—इस
प्रकार मान कर, (ण्हाया) स्नान किये, (कयवल्लिक्कम्मा) काक आदि को अनादि दा
रूप वल्लिक्कर्म किये, (कय-कोउय-मगल-पायच्छित्ता) दुष्कृमादि निवारण किये

रिय पव्वइस्सामो) सावध व्यापारोत्थी सर्वथा विरत थर्धने देशलुक्कनपूर्वक
गार्हस्थ्यक अवस्थानो परित्याग करीने अनगार अनशु—ये प्रकारनी लाव-
नाथी, तथा डेटलाउ (पचाणुव्वइय सत्तसिस्सवावइय दुवाल्सविहं गिहिधम्म पडि-
वज्जिस्सामो) पाच आणुव्रत तेमज्जात शिक्षानतना लेहथी १० लेह ३५
गृहस्थना धर्मनो स्वीकार वन्थु ओवी लावनाथी, (अप्पेगइया) डेटलाउ
(जिणभक्तिरागेण) जिनेन्द्रनी भक्ति वन्थु ये प्रकारनी भक्तिना अनुगमथी,
(अप्पेगइया) डेटलाउ (जीयमेयति कट्ठु) आ अमारो कृदाचार ये—ये प्रजा-
रनी मान्यताथी, (ण्हाया) स्नान करी (कय-वल्लिक्कम्मा) काक आदिने
अन्न आदि दानउप बलिउम करी, (कय-कोउय-मगल-पायच्छित्ता) दुष्कृमादि
निवारणने भाटे भसी तिलउ दडी थाणा आदि धारण करी, (मिरसा कटे

मज्झेणं णिग्गच्छति, णिग्गच्छित्ता जेणेव पुण्णभदे चेडए तेणेव
उवागच्छति, उवागच्छित्ता समणस्स भगवओ महावीरस्स अदूर-
सामते छत्ताईए तित्थयराइसेसे पासति, पासित्ता जाणवाहणाइं
ठवेति, ठवित्ता जाणवाहणेहिंतो पच्चोरुहति, पच्चोरुहित्ता जेणेव

चम्पानगर महाकोलाहलमया कुर्वत, 'चपाएणयरीए' चम्पायानगया 'मज्झमज्झेण'
म यमयेन सर्वतो म यमार्गग 'णिग्गच्छति' निर्गच्छन्ति, 'णिग्गच्छित्ता' निर्गय 'जेणेव पुण्ण-
भदे चेडए' यत्रैव पूर्णभद्र चैयम्, 'तेणेव उवागच्छति' तत्रैवोपागच्छन्ति, 'उवागच्छित्ता'
उवाग य, 'समणस्स भगवओ महावीरस्स अदूरसामते' श्रमणस्य भगवतो महानारस्य
अदूरसमाप 'छत्ताईए तित्थयराइसेसे पासति' उत्रादान् तीर्थरुगतिगेषान्=तीर्थरुगतिगय-
द्योतकानि कानिचिच्छत्रादानि चिह्नानि पश्यन्ति, 'पासित्ता' दृष्ट्वा 'जाणवा-
हणाइं ठवेति' यानवाहनानि स्थापयन्ति, 'ठवित्ता' स्थापयित्वा 'जाणवाहणेहिंतो

मित महामुद्र क महाव्वनि से मानो युक्त करते हुए, (चपाए णयरीए) उस चपा नगर।
क (मज्झमज्झेण) ठाक राओ वाच क मार्गसे (णिग्गच्छति) निकले, (णिग्गच्छित्ता)
ये सत्र निकल कर (जेणेव पुण्णभदे चेडए) जहा पर वह पूर्णभद्र नामका उद्यान था
(तेणेव उवागच्छति) वहाँ पर पहुँचे, (उवागच्छित्ता समणस्स भगवओ महावीरस्स
अदूरसामते छत्ताईए तित्थयराइसेसे पासति) वहाँ पहुँच कर उन्होंने भगवान् महा-
वीर क न अतिदूर और न अनिकट तीर्थरुओं के अतिशय स्वरूप उत्र आदिकों को देखा,
ये उत्रादिक तीर्थरुग के अतिशय द्योतक चिह्न मान गये हैं, (पासित्ता जाणवाहणाइं
ठवेति) इन चिह्नों के देखते ही उन सत्रों ने अपने २ यानवाहनादिकों को वहाँ रोक

प्रभुमित भडासमुद्रना भडाव्वनिथी नेम युक्त उरता डोय तेम (चपाएणयरीए) ते
य पा नगरीनी (मज्झमज्झेण) परापर वच्चोवच्चना भार्गथी (णिग्गच्छति) नीकल्या,
(णिग्गच्छित्ता) ते अवा नीकलीने (जेणेव पुण्णभदे चेडए) न्या ते पूणुलद्र नामनु
उद्यान डेतु (तेणेव उवागच्छति) त्या पडोअ्या, (उवागच्छित्ता समणस्स भगवओ
महावीरस्स अदूरसामते छत्ताईए तित्थयराइसेसे पासति) त्या पडोअीने तेअ्याअे
लगवान भडावीअी अहु इर नडि तेम तीर्थ करेना अतिशयस्वरूप छत्र
आदिने जेया, आ छत्र आदिक तीर्थ करेना अतिशयद्योतक चिह्न बनाय
छे. (पासित्ता जाणवाहणाइं ठवेति) अे चिह्नेने जेता अ ते अथाअे पोत

गइया हयगया एव गयगया रहगया सिवियागया सदमाणि-
यागया, अप्पेगइया पाय-विहार-चारिणो पुरिस-वग्गुरा-परि-
क्खित्ता महया उक्किट्ठि-सीह-णाय-बोल-कलकल-रवेणं पक्खु-
ब्भिय-महासमुद-ख-भूयं पिव करेमाणा चंपाए णयरीए मज्झ-

सिवियागया सदमाणियागया 'हयगता एव गजगता रथगता त्रिविक्रगता स्यदमानि
क्रागता - तत्र शक्रोपगि दत्ता त्रिविक्रेय स्यदमानिका, 'अप्पेगइया' अप्येकके 'पाय-
विहार-चारिणो' पादविहारचारिण 'पुरिसवग्गुरापरिक्खित्ता' पुरुषवागुरापरिक्षिता -
पुरुषसमूहन परिवेष्टिता, 'महया' महता 'उक्किट्ठि-सीहणाय-बोल-कलकल-रवेण'
उक्किट्ठि-सिंहनाद-बोल-कलकल-रवेण - उक्किट्ठि = आनन्दमहाध्वनि, सिंहनाद = प्रसिद्ध,
बोल = वर्णयक्तिसहितो ध्वनि, कलकल = वर्णयक्तिरहितो ध्वनि, एषा समाहार, तदेव
यो ख स तथा तेन, 'पक्खुब्भिय-महासमुद-खभूय पिव' प्रभुभित-महासमुद-खभूत
मिव-प्रभुभितमहासमुदस्य यो खभूत = सजातगन्धस्तमिव = तद्वत् नगर 'करेमाणा' कुर्वन्त -

इसी प्रकार कितनेक हाथी पर आरूढ़ हुए, (रहगया) कितनेक रथों पर बैठे, (सिविया-
गया) कितनेक पालगियों में चढ़े, (सदमाणियागया) कितनेक बहेलियों-पालकीविशेष
में बैठे, (अप्पेगइया) तथा कितनेक (पुरिस-वग्गुरा-परिक्खित्ता) पुरुषों के समूह से
धिरे हुए होकर (पाय-विहार-चारिणो) पैदल ही निकले, ये सभी (महया) महान्
(उक्किट्ठि-सीहणाय-बोल-कलकल-रवेण) 'उक्किट्ठि'-उक्किट्ठि-अतिशय आनन्दजनित
ध्वनि से, (सीहणाय) सिंहनाद-सिंहनाद से, 'बोल'-व्यक्तवर्णयुक्त ध्वनिसे, तथा 'कल-
कलरव'-अव्यक्त ध्वनि से (पक्खुब्भिय-महासमुद-खभूय पिव) चम्पानपरी को प्रभु-

सवार तथा (एव गयगया) आ प्रकारे डेटलाड हाथीपर आरूढ़ तथा (रहगया)
डेटलाड रथ उपर जेठा (सिवियागया) डेटलाड पालभीओभा यउया
(सदमाणियागया) डेटलाड पालभीविशेषोभा जेठा, (अप्पेगइया) तथा डेटलाड
(पुरिस-वग्गुरा-परिक्खित्ता) पुइधेना टोणा साथे धीमे-धीमे पगडे (पाय
विहार-चारिणो) पैदल नीडल्ल्या, आ जधा (महया) महान् (उक्किट्ठि-सीह
णाय-बोल-कलकलरवेण) 'उक्किट्ठि' उक्किट्ठि-अतिशय आनन्द जनित ध्वनिथी,
(सीहणाय) सिंहनाद-सिंहनादथी, (बोल) व्यक्तवर्णयुक्त ध्वनिथी तथा (कल
कलरव) अव्यक्त ध्वनिथी (पक्खुब्भिय-महासमुद-खभूय पिव) यथा नगरीने

मूलम्—तए णं से पवित्तिवाउए इमीसे कहाए लद्धे
समाणे हट्ट-तुट्ट-जाव-हियए ण्हाए जाव अप्प-महग्घा-भरणा-

टीका—‘तए ण से पवित्तिवाउए’ इत्यादि ।

‘तए ण से पवित्तिवाउए’ तत गच्छ स प्रवृत्तिव्यापृतात = भगवद्विहारदिवृत्ता-
तनिवेदनऽधिकृत, ‘इमीसे कहाए लद्धे समाणे’ अस्या कथाया लघार्थ सन् ‘हट्ट-
तुट्ट-जाव-हियए’ हट्ट-तुट्ट-यावद्दय ‘ण्हाए जाव अप्प महग्घा-भरणा लक्रिय
सरीरे’ स्नातो यावत्पमहाघाभरणाऽन्वङ्कृतशरीर ‘सयाओ गिहाओ’ स्वकाद्गृहात् ‘पडिणि-

कर चुकने बाद फिर उस आगत जनसमूहने (वदन्ति नमस्सति) वन्दना एव नमस्कार
किया, (वदित्ता णमस्सित्ता णचासण्णे णाऽदूरे सुस्ससमाणा णमसमाणा अभिमुहा
विणएण पज्जलिउडा पज्जुवासंति) वदना एव नमस्कार करने के पश्चात् भगवान से, न
अतिसमीप म एव न अतिदूर हा उनके सामने उचित स्थान पर बैठ कर वे सब विनय-
पूर्वक हाथ जोड़कर सेवा करने लगे ॥ सू ३८ ॥

‘तए ण से पवित्तिवाउए’ इत्यादि ।

(तए ण) इस के बाद (से पवित्तिवाउए) वह भगवान के विहार आदि के
समाचार लाने में नियुक्त किया हुआ व्यक्ति, (इमीसे कहाए) इस कथासे-भगवान के
आगमन के वृत्तांत से (लद्धे समाणे) परिचित होकर, (हट्ट-तुट्ट-जाव-हियए) अपने
अन्त करण में विशेषरूप से हर्षित एवं उत्पुष्ट हुआ, फिर उसने (ण्हाए
जाव अप्प - महग्घा - भरणा - लक्रिय - सरीरे) स्नान किया, पश्चात् थोड़े

भभूडे (वन्ति णमस्सति) वदना तेभज नमस्कार कथा, (वदित्ता णमस्सित्ता
णचासण्णे णाऽदूरे सुस्ससमाणा णमसमाणा अभिमुहा विणएण पज्जलिउडा पज्जु
वासंति) वदना तेभज नमस्कार कथा पछी लगवानथी अहु द्वर नडि तेम अहु
नभीप नडि अम तेमनी आमा उचित स्थान पर जेभीने ते अथा विनय-
पूर्वक हाथ जोडीने सेवा करवा लाग्या (सू ३८)

‘तए ण से पवित्तिवाउए’ इत्यादि

(तए ण) त्थार पछी (से पवित्तिवाउए) ते लगवानना विहार आदिना
समाचार लाववा भाटे नियुक्त करेव भाणुस (इमीसे कहाए) आ वातथी-
लगवानना आगमनना वृत्तांतथी (लद्धे समाणे) परिचित थधने (हट्ट-तुट्ट जाव
हियए) पोताना अत उत्पुमा विशेषरूपथी उचित तेमज सत्पु थयो पछी तेणे
(ण्हाए जाव अप्प महग्घा भरणा-लक्रिय सरीरे) स्नान करु पछी थोडा बारवाणा तथा

समणे भगव महावीरे तेणेव उवागच्छन्ति, उवागच्छित्ता समण
 भगव महावीरं तिक्वुत्तो आयाहिणं पयाहिणं करेंति, करित्ता
 वदति । णमस्सति, वंदित्ता णमस्सित्ता णच्चासण्णे णाडदूरे सुस्सू-
 समाणा । णमसमाणा । अभिमुहा । विणएण पजलिउडा
 पज्जुवासन्ति ॥ सू० ३८ ॥

पचोरुहति' यानवाहनभ्य प्रयवरोहति—अधस्तादवतरन्ति, 'पचोरुहित्ता' प्रयवरोह,
 'जेणेव' समणे भगव महावीरे' यत्रैव श्रमणो भगवान् महावीर [विराजते] 'तेणेव
 उवागच्छन्ति, उवागच्छित्ता' तत्रैवोपागच्छन्ति, उपाग य 'समण भगव महावीर तिक्वु-
 त्तो आयाहिणं पयाहिणं करेंति' श्रमणस्य भगवतो महावीरस्य त्रिकृत्र आन्क्षिण प्रदक्षिण
 कुर्वन्ति—त्रिवारमादक्षिणप्रदक्षिणं कुर्वन्ति, 'करित्ता' कृत्वा 'वदति' वदते—स्तुवति,
 'णमस्सति' नमस्यति=प्रणमति, 'वंदित्ता णमस्सित्ता' वन्दित्वा नमस्यित्वा 'णच्चासण्णे
 णाडदूरे' नात्यासन्ने नातिदूरे 'सुस्सूमाणा' शुश्रूषमाणा 'णमसमाणा' नमस्यन्त
 'अभिमुहा' अभिमुहा = स्मृत्वा, 'विणएण पजलिउडा' विनयेन प्राञ्जलिपुटा—विनय-
 विनम्रवद्वाञ्छलय, 'पज्जुवासन्ति' पर्युपासते—उपासनां कुर्वन्ति ॥ सू० ३८ ॥

दिये, (ठवित्ता जाणवाहणेहिंते पचोरुहति) जब वे अच्छी तरह रुक चुके तब वे सन-
 के—सब अपने २ वाहनों से नीचे उतरें, (पचोरुहित्ता जेणेव समणे भगव महावीरे
 तेणेव उवागच्छन्ति) उतर कर फिर वे सब लोग जहाँ श्रमण भगवान् महावीर विराजमान थे
 वहाँ पहुँचें, (उवागच्छित्ता समण भगव महावीर तिक्वुत्तो आयाहिणं पयाहिणं करेंति)
 बाद उन्होंने भगवान् महावीर को तानवार हाथ जोड़कर प्रदक्षिणा की, (करित्ता) प्रदक्षिणा

पोताना, यानवाहनादिङ्गाने त्याज्य शोकी, दीक्षा, (ठवित्ता जाणवाहणेहिंते पचोरु-
 हति) न्याये तेज्या, मारी, रीते शोकाद्यं गत्या त्याजे ते अधा पोतपोताना
 वाहनोभाधी, नीचे उतरथी, (पचोरुहित्ता जेणेव समणे भगव महावीरे तेणेव
 उवागच्छन्ति) उत्तरीने पत्री ते होजे अधा न्या श्रमणु लगवान भडावीर विराज-
 मान, हुता त्या पडोव्या (उवागच्छित्ता समण भगव महावीर तिक्वुत्तो आय-
 हिण पयाहिणं करेंति) णाड तेज्याये लगवान भडावीरने त्रणवार हाथ जोडीने
 प्रदक्षिणा करी (करित्ता) प्रदक्षिणा करी दीक्षा पत्री व...

व्यया जाव णिसीयड, णिसीडत्ता तस्स पवित्तिवाउयस्स अद्ध-
त्तेरस-सयसहस्साड पीडटाण दलयड, दलडत्ता सक्कारेड सम्मा-
णेड सक्कारित्ता सम्माणित्ता पडिविसजेड ॥ सू०३९ ॥

तत्रोपनिषयायन 'नमोऽस्त्युणं' पठति 'जाव' यावत् मिहामन 'णिसीयड' निरादति=उपनि-
शति, 'णिसीडत्ता' निषय=उपनिषय, 'तस्स पवित्तिवाउयस्स अद्धत्तेरससयसहस्साड पीड-
टाण दलयड' तस्मै प्रवृत्तिव्यापृताय अर्द्धत्रयोऽशतसहस्राणि प्राप्तिदानं ददाति-सार्द्ध-
द्वात्रिंशत्सहस्राणि गजतमुद्रा प्राप्तिदानं=पारितोषिकं समर्पयति । 'अमणो भगवान् महा-
मारत्त्वामी चम्पानगया उपनगरग्राममुपागत चम्पानगग पूर्णभद्रचैय समवसुत्तुक्काम'
इति निवन्ति प्रवृत्तिव्यापृतेन, अतस्तस्याऽष्टोत्तैः कल्पवृक्षैः गजतमुद्रारूप प्राप्तिदानं प्र-
प्तम् । अत्र तु अस्यामेव चम्पानगयाम् अतिमन्त्रिष्पटे स्थानं पूर्णभद्रचैये समवसुत्तु-इति
याता निवेत्तिता, अतो ह्यपातिशयादतद्रातानिवेत्तुने सार्धद्वादशान्नराजनमुद्रारूप प्राप्ति-
दानं प्रवृत्तिव्यापृताय दत्तम्-इति भावः । 'दलडत्ता सक्कारेड सम्माणेड' इत्या मकार-
यति-प्रवृत्तिव्यापृतेन, सम्मानयति-प्रियवचनेन, 'सक्कारित्ता सम्माणित्ता पडिविसजेड'
सदृश्यं सम्मान्य प्रतिनिमज्जयति ॥ सू०३९ ॥

वे एकदम मिहामन से उठ के खड़े हुए और नाचे उतरकर जिस निशा म भगवान् निराज-
मान थे, उस निशा की ओर, सात आठ पग जाकर और बैठकर निम्निपूर्वक "नमोऽस्त्युणं"
निये । यात्र सिंहासन पर बैठे, (णिसीडत्ता तस्स पवित्तिवाउयस्स अद्धत्तेरस-सय-
सहस्साड पीडटाण दलयड) बैठ कर उन्होंने उस मदेशमाहक क निये माढ़े बारह लाख
चादा का मुद्राओं का प्राप्तिदान-पारितोषिक प्रदान किया, (दलडत्ता) प्राप्तिदान देकर
उन्होंने (सक्कारेड) उसका सत्कार किया (सम्माणेड) मधुर वचना से सम्मान किया । इस
प्रकार (सक्कारित्ता सम्माणित्ता) मकार एवं सम्मान करके उन्होंने उसे (पडिविसजेड)

जहाँ तेओ ओउदम सिंहासनेथी उड़ीने उला थया तथा नीचे उतरीने ते
दिशाभा लगवान् विशाजमान हुता ते दिशानी तरङ्ग मात आ० पगला जधने
तत्रा जेसीने विधिपूर्वक "नमोऽस्त्युणं" दीधु जाद सिंहासनपर जेठा,
(णिसीडत्ता तस्स पवित्तिवाउयस्स अद्धत्तेरससयसहस्साड पीडटाण दलयड) जेथीने
तेओओ ते मदेशवाडुकेने भाटे साडाणार लाण थादीना मिद्धाओनु प्रीति-
दान-पारितोषिक प्रदान क्यु (दलडत्ता) प्रीतिदान आपीने तेओओ (सक्कारेड)
तेनो मत्कार ठ्यो, (सम्माणेड) मधुर वचनोथी सम्मान ठ्यु आ प्रजा

लकिय-सरीरे सयाओ गिहाओ पडिणिम्वमड, पडिणिम्वमिता
चपाणयरिं मज्झमज्झेणं जेणव वाहिरिया सा चेव हेट्ठिहा वत्त-

वखमड पडिणिकवमिता 'प्रतिनिष्क्रामति पतिनिष्क्र' य 'चपाणयरि मज्झमज्झेण' चपाणगरी
म यमग्गेन, 'जेणव वाहिरिया' यत्रैव वाहा उपस्थानगाला 'सा चेव हेट्ठिहा वत्तव्वया' मया
धस्ताद वक्तव्यता, अथान्-यत्रैव रान कोगिके गृह यत्त कोगिको राजा भग्भमारुपुस्त-
त्रैवोपागच्छति, उपागय करत्तलपरिगृहात निरआवर्त्त मस्तकेऽन्नं कृत्वा जयेन विजयेन
वर्धयति, वर्धयित्वा एवमयात्तीत् = भगवत् समवसरणसविस्तरनिगन्तियान्, तन्नु भूषो भगवदाग-
मनश्चत्वा हट्टुत्त मन् सिंहासनादुत्थाय गजचिह्नानि परिय य भगवन्भिमुग्ग सनाट्ठपत्तानि गमा

भार वाले तथा बहुमुख्य आभरणों से अलङ्कृत गीर होकर (सयाओ गिहाओ पडि-
णिम्वमड) अपन घर से निकला, (पडिणिकवमिता) निकलकर (चपाणयरिं मज्झमज्झेण)
ठीक चपा नगरी के बाचोनीच मार्ग से होता हुआ, (जेणव वाहिरिया सा चेव हेट्ठिहा वत्त-
व्वया जाव णिसीयइ) जहा नाच बाहिर का ओर वह उपस्थानगाला था, एव जहा
राजा कोगिक का गृह था, तथा जहा पर वे विराजमान थे, वहा पर वह पहुँचा, पहुँचकर
दोना हाथों को जोड़कर उसने कोणिक नरेशको सादर नमस्कार किया, पश्चात् आपकी जय
हो और विजय हो-इस रूपसे उहे वधाई दी। वधाइ दे चुकने के अनन्तर फिर उसने 'हे
राजन्! आज श्रमण भगवान महावीर प्रभु चपाणगरी के पूर्णभद्र उद्यान में समवसृत हुए हैं'-
इत्यादि विस्तृत रूप से भगवान् के समवसरण का वृत्तांत कहा। राजा ने जब प्रभु के
आगमन का वृत्तांत सुना तब वे भी चित्त में अधिक प्रसन्न एवं स्तुष्ट हुए। मारे हर्ष के

अहु भूयवाजा आलङ्घोथी शरीरने शणुगारीने ते (सयाओ गिहाओ पडिणिम्वमड)
पोताना घेरथी नीकल्लो, (पडिणिकवमिता) नीकलीने (चपाणयरिं मज्झमज्झेण) अरा
अर थ पानगरीनी वच्चोवच्चने भागे थधने (जेणव वाहिरिया सा चेव हेट्ठिहा वत्त-
व्वया जाव णिसीयइ) न्या नीचे अहारनी तरश्ते उपस्थानगाला इती तेभज्ज न्या
राज्ज जेणिकत्तु गृह्णत्तु तथा न्या ते विराजमान इत्ता त्या पडोत्थो, पडोत्थीने
अन्ने हाथ जेडीने तेण्णे जेणिक नरेशने सादर नमस्कार जथा पछी आपनी जय थापो
तथा विजय थापो ओ इपे तेण्णे वधाध आपी वधाध इधं सुत्था पछी तेण्णे उह्णु,
हु राजन्! आगे श्रमण भगवान महावीर प्रभु चपाणगरीना पूर्णभद्र
उद्यानमा समवसृत थथा ओ आ प्रकारे तेण्णे विस्तृतइपथी भगवानना
समवसरणुना वृत्तान्त इहो राज्ञे न्यारे प्रभुना आगमनो वृत्तान्त सालब्धो
त्थारे तेण्णे पण्ण मनमा अहु प्रसन्न तेभज्ज सत्तुट थथा आनदमा आपी

पया । आभिसेकं हतिरयणं पडिकप्पेहि, हय-गय-रह-पवर-
जोहकलिय च चाउरगिणि सेण सण्णाहेहि, सुभद्वापमुहाण
य देवीण वाहिरियाए उवट्टाणसालाए पाडियक्कपाडियक्काड
जत्ताभिमुहाड जुत्ताड जाणाड उवट्टवेहि, चप च णयरि सन्निभ-

पडिकप्पेहि' आभिषेक्य हस्तिरत्न परिकल्पय-प'हस्तिरत्न मञ्जित कुरु, 'हय-गय-रह पवर-
जोह कलिय च चाउरगिणि सेण सण्णाहेहि' हय-गज-रथ-प्रशयो-कलिता च
चतुरङ्गिणी सेना मन्नाहय=सुसज्जिता कुरु, 'सुभद्वापमुहाण य देवीण' सुभद्राप्रमुखानाञ्च
देवानाम् 'वाहिरियाए उवट्टाणसालाए' बाह्यायामुपस्थानशालायाम्, 'पाडियक्कपा-
डियक्काड' प्रत्येकप्रत्येकानि-सवासा पृथक् पृथक् 'जत्ताभिमुहाड' यात्राभिमुखानि-
गमनार्थमुद्यतानि, 'जुत्ताड' युक्तानि-योजिततलवर्दानि 'जाणाड' यानानि=धार्मिकस्थान
'उवट्टवेहि' उपस्थापय=सज्जीकृत्य समानय, 'चप च णयरि सन्निभतरवाहिरिय'

मेव भो देवाणुप्पिया) ह देवानुप्रिय ! जात्र हा (आभिसेकं हतिरयण पडिकप्पेहि)
तुम प'हस्तिरत्न को सज्जित करो, (हय-गय-रह-पवरजोह-कलिय च चाउरगिणि सेण
सण्णाहेहि) साथ में घोड़ा, हाथियों, रथों एवं उत्तम योधाओं से युक्त चतुरगिणी सेना को
भी सुसज्जित करना, तथा (सुभद्वापमुहाण य देवीण वाहिरियाए उवट्टाणसालाए)
सुभद्राप्रमुख देवियों के लिये भी ग्राहिर उपस्थानशाला मे (पाडियक्कपाडियक्काड)
अलग २ रूप मे (जत्ताभिमुहाड) चलन म अच्छे (जुत्ताड) एवं अच्छे तैलों वाले
(जाणाड) धार्मिक रथों को (उवट्टवेहि) सज्जित करके ले आओ । (चप च णयरि सन्निभ-

४६- (छिप्पामेव भो देवाणुप्पिया) हे देवानुप्रिय ! शीघ्र ४ (आभिसेक
हतिरयण पडिकप्पेहि) तमे पट्ट हस्तिरत्नने सज्जित करे (हय-गय-रह-पवर-
जोह-कलिय च चाउरगिणि सेण सण्णाहेहि) साथमा घोड़ा, हाथी, रथो, तेमज
उत्तम योद्धाओथी युक्त चतुरगिणी सेनाने पण सुसज्जित करे तथा
(सुभद्वापमुहाण य देवीण वाहिरियाए उवट्टाणसालाए) सुभद्राप्रमुख देवीओने
भाटे पण ग्राहरी उपस्थानशालामा (पाडियक्क-पाडियक्काड) अलग अलग
रूपमा (जत्ताभिमुहाड) आलवामा मारा (जुत्ताड) तेमज माग गणदवाणा
(जाणाड) धार्मिक रथाने (उवट्टवेहि) सज्जित करीने लई आवे। (चप च
णयरि सन्निभतरवाहिरिय) च पानगतीने अहं तेमज ग्राहरी (आसित्त-सित्त-

मूलम्—तए ण से कूणिए राया भभसारपुत्ते बल-
वाउयं आमतेइ, आमंतित्ता एवं वयासी—खिप्पामेव भो देवाणु-

टीका—‘तए ण से’ इत्यादि। ‘तए ण’ तत् गत ‘से कूणिए राया भभसारपुत्ते’ स
कूणिको राजा भभसारपुत्र ‘बलवाउय’ बलव्यापृत=सैन्यापारपरायण—सेनापतिमिवर्थ,
‘आमतेइ’ आमन्त्रयति=आह्वयति, ‘आमंतित्ता’ आमन्त्र्य=आह्वय, ‘एव वयासी’—एव
वादात्—‘खिप्पामेव भो देवाणुप्पिया’ क्षिप्रमेव भो देवानुप्रिय ! ‘आमिसेक इत्थिरयण

निदा क्रिया। श्रमग भगवान् महावीर स्वामी चपानगरी के उपनगरग्राम में प्यारे हुए हैं
और वे चपानगरा के पूर्णभद्र उद्यान में पधारनवाले हैं—इस प्रकार का समाचार कौणिक राजा
को जब इस देशवाहक ने सुनाया था तब उस समय राजाने उसे पारितोषिक रूप में
१ लाख चांदी की मुद्राएँ दी थीं। परंतु जब उसने यह खबर दी कि प्रभु चपानगरा के
पूर्णभद्र उद्यान में पधार चुके हैं तब इस बात को सुनकर वह अत्यंत हर्षका आवेग बढा,
और इस आवेग के प्रभाब से उन्होंने उसे १२॥ लाख चांदी की मुद्राएँ दीं ॥ सू० ३९॥

‘तए ण से कूणिए राया’ इत्यादि।

(तए ण) इसके अनंतर (भभसारपुत्ते) भभसार, अर्थात् श्रेणिक का पुत्र (से
कूणिए राया) उस कूणिक राजा ने (बलवाउय) अपने बलव्यापृत—सेनापति को
(आमतेइ) बुलाया, (आमंतित्ता) बुलाकर (एव वयासी) इस प्रकार कहा—(खिप्पा

(सम्कारित्ता सम्मानित्ता) सत्कार तेमञ्च सन्मान करने तेमञ्चे तेने (पडिविस
ज्जेइ) विदाय दियो श्रमणु लगवान भडावीर स्वामी चपानगरीना उपनगर
ग्राममा पधाया छे तथा तेञ्चो चपानगरीना पूणुलद्र उद्यानमा पधारवाना
छे—अथ प्रदरना समाचार श्रेणिक राजाने न्यारे आ स देशवाहके सलणान्वा
त्तारे ते समये राजञ्चे तेने पारितोषिकरूपमा ऐकलाण ‘आठ थादीना
सिक्काञ्चो आप्या हुता परंतु न्यारे तेञ्चे आ भयर आपी के प्रभु चपा
नगरीना पूणुलद्र उद्यानमा पधागी बुद्ध्या छे त्यारे आ वात साबणी तेमने
अत्यंत हर्षने आवेग वच्चे अने आवेगना प्रभावधी तेमने तेने १२॥
लाख थादीनी भडारे आपी (सू. ३९)

‘तए ण से कूणिए राया’ इत्यादि

(तए ण) त्थार पत्री (भभसारपुत्ते) भभसार अर्थात् श्रेणिकना पुत्र
(से कूणिए राया) ते श्रेणिक राजाञ्चे (बलवाउय) पेताना बलव्यापृत—सेना
पतिने (आमतेइ) बोलाव्या, (आमंतित्ता), बोलाव्याने—(एव वयासी), आ प्रदारे

करेहि य कारवेहि य, करेत्ता य कारवेत्ता य एयमाणत्तिय
पच्चप्पिणाहि, णिज्जाहिस्सामि समणं भगव महावीर अभि-
वदिउं ॥ सू ४० ॥

होइय' इति दशीय शब्द, गोमयात्तिना भूमौ यद् लेपन सेटिकादिना कुड्यादिषु च
यद् धारण तद् 'लाउल्लोइय' तेन महिताम्=मुनिनाम्, 'गोसीस-सरस-रत्तचदन-
जाव-गधवट्ठि-भूय करेहि य' गोशार्प-सरम-रत्तचदन-यावद्-ना-धवतिभूता कुरु-गोशार्प =
चन्दनविशेषं सम्मरक्तचन्दनं यावद् गन्धवर्तिभूता=समुपचितगन्धद्रव्यरूपा कुरु,
'कारवेहि य' कारय च, अन्यानपि तथा कर्तुं प्रेरय, 'करेत्ता य कारवेत्ता य' कृत्वा च
कारयिना च 'एयमाणत्तिय पच्चप्पिणाहि' एतामाजा प्रयर्षय, आनापिताऽथान् सम्पाद्य
मह्य कथय, 'णिज्जाहिस्सामि समण भगव महावीर अभिवदिउ' नियास्यामि=
निर्गमिष्यामि श्रमण भगवत् महावीर्यमभिवन्दितुम् ॥ सू ४० ॥

और भातों को खड़ा से पुतनाओ, (गोसीस-सरस रत्तचद-जाव-गधवट्ठि-भूय) गोशार्प-
चदन विशेष, एव सरस रत्तचदन से समस्त नगर को सुगन्धित बनवाओ ताकि वह सुगन्ध-
पुज जैसा मादम पडन लगे। (करेहि य कारवेहि य) यह सब काम स्वयं कगे तथा
दूसरों को भी इस तरह करने के लिये प्रेरित करो। (करेत्ता य कारवेत्ता य) करके एव करवा
करके (एयमाणत्तिय पच्चप्पिणाहि) इस मेरा आना को पुन मुझे प्रयर्षित करो-आपकी आज्ञा-
नुसार सब काम हो चुके हैं इसकी मुझे स्मरण ले। (णिज्जाहिस्सामि समण भगव
महावीर अभिवदिउ) बाद में मैं श्रमण भगवान महावीर की वन्दना के लिये निकटगा
॥ सू ४० ॥

जमीनने लीपावे। अने लीतोने भडीथी धोणावे। (गोसीस-सरस-रत्तचदन
जाव-गधवट्ठि-भूय) गोशार्प-चन्दन विशेष तेभज सरस रत्तचदनथी नभस्त
नगरने सुगन्धित बनावे। जेथी ते सुगन्धपुज जेवी जख्खावा लागे (करेहि
य कारवेहि य) आ भु डाभ जाते करो तथा भीनने पछु जेवी गीते
' करवा प्रेरित करो, (करेत्ता य कारवेत्ता य) करीने तेभज करावीने (एयमाणत्तिय
पच्चप्पिणाहि) आ भारी आशाने पाछी भने प्रत्यर्षित करो-आपनी आज्ञानु
सार भु डाभ थर्छ थूकथु ठे जेनी भने भज्यो हो। (णिज्जाहिस्सामि समण
भगव महावीर अभिवदिउ) आह हु श्रमण भगवान महावीरनी वन्दना भाटे
नीजगीश (सू ४०)

તરવાહિરિયં આસિત્ત-સિત્ત-સુહ-સમ્મટ-રત્થતરા-વળ-વીહિય મચ્ચા-
 ઇમચ્ચ-કલિય ણાણાવિહ-રાગ-ઉચ્છિય-ઝ્ઞય-પડાગા-ઇપડાગ-મહિ-
 યં લાહ્લોહ્યમહિયં ગોસીસ-સરસ-રત્તચ્છણ-જાય-ગધવટ્ટિમૂયં

ચંપા ચ નગરા સામ્યત્તગામ, 'આસિત્ત-સિત્ત-સુહ-સમ્મટ-રત્થતરા-વળ-વીહિય'
 આસિત્ત-મિત્ત-શુચિ-સમ્મટ-રથાતરા - સ્સપગ - વાધિકામ્ - આસિત્તાનિ=ઇપત્તિત્તાનિ,
 સિત્તાનિ=મૂયસા જઙ્ગન ધૌતાનિ અતત્તવ શુચીનિ=પવિત્રાગિ સમ્મટાનિ=રુચરાપનયનન
 સશોધિતાનિ રથાત્તગાનિ=રથામધ્યાનિ આપણવીચયથ-હટ્થમાગા યથા સા આમિત્ત-સિત્ત
 શુચિ-સમ્મટ રથાત્તરાસ્સપગ-વાધિકા, તામ્, 'મચ્ચા ઇમચ્ચ-કલિયં' મચ્ચા નિમચ્ચ કલિતામ
 મચ્ચા =માલકા -ર્ગકરુણોપેશયોગ્યા, અતિમચ્ચા =મચ્ચોપગ્મિમચ્ચા, 'ત કલિતા-યુક્તા
 તામ્, 'ણાણાવિહ રાગ ઉચ્છિય-ઝ્ઞય પડાગા ઇપડાગ મેહિય' નાનાવિધ રાગોન્નિહિત
 ધ્વજ-પતાકાઠતિપતાકા-મણિંડતામ્-નાનાવિધરાગા =વિવિધવળા યે ઉચ્છિંતા ધ્વજા, પતાકા
 નિપતાકા - પતાકા - ધ્વજાપ્રગતિચેલાશ્ચલાનિ, પતાકામત્તિકાન્તા અતિપતાકા
 =પતાકોપરિવત્તિય પતાકા, તામિર્મણિંડતામ્=સુગોમિતામ્-નાનાવિધવર્ણસમુચ્છિત્ત-વજ-
 પતાકાઠતિપતાકામિર્મણિંડતામિત્યર્થ । 'લાહ્લોહ્યમહિય' લાહ્લોહ્યમહિતામ્-'લાહ્લો-

તરવાહિરિય) ચપાનગરા કો માતર એવ બાહિર સે (આસિત્ત સિત્ત સુહ સમ્મટ-રત્થતરા
 વળવીહિય) પહિલે થોડે સે જલ મે ઠિંકરુચા કર પીંટે અધિક જલ સે ઠિંકરુવાકર ગલિયોં કે
 એવ બજારોં કે રસ્તાં કો સાફ-સૂફ કરવાઓં ઓર જહાં મી કૂડા-કર્કટ પડા હોં ઉસે શ્દ
 વાકર માફ કરવાઓ, (મચ્ચા-ઇમચ્ચ-કલિય ણાણાવિહ-રાગ-ઉચ્છિય-ઝ્ઞય-પડાગા
 ઇપડાગ-મહિય) માર્ગ મે આજુ-નાજુ મચ્ચા પર મચ્ચ જમવાકર લગવા દો, તાકિ લોગ ઊન
 પર અચ્છી તરહ સે બેઠ સકે । અનેક રંગોં કી ઊંચી ૨ ધ્વજાઈ, પતાકાઈ એવ અતિપતા-
 કાઈ નગર મર મ લગાઓ, (લાહ્લોહ્યમહિય) જગહ ૨ પર ગોવર સે જમીન કો નિપવાઓં

સુહ-સમ્મટ-રત્થતરાવળ-વીહિય) પહેલા થોડાક પાણીને છટકાવ ઠરીને પછી
 વધારે પાણી છટાવીને ગલિયોના તેમજ ધ્વજોના રસ્તાઓને સાફસૂફ કરાવો,
 અને બધા પણુ ટાલ-ઢંઢંટ (ઢંથરોપૂળે) પડયો હોય તેને ઝાડુ મરાવી સાફ કરાવો
 (મચ્ચા-ઇમચ્ચ-કલિય ણાણાવિહ-રાગ-ઉચ્છિય-ઝ્ઞય-પડાગા-ઇપડાગ-મહિય) માર્ગમાં
 આબુખાબુ મચ્ચ ઉપર મચ્ચ ગોઠવાવી દો જેથી લોકો તેમનાપર સારી રીતે
 ઊભી શકે અનેક રંગોની ઉચી ઉચી ધ્વજો, પતાકાઓ તેમજ અતિ
 પતાકાઓ નગરભરમાં લગાઓ (લાહ્લોહ્યમહિય) જગા જગાપર છાણથી

करेहि य कारवेहि य, करेत्ता य कारवेत्ता य एयमाणत्तिय
पच्चप्पिणाहि, णिज्जाहिस्सामि समणं भगव महावीर अभि-
वदिउ ॥ सू. ४० ॥

ह्योऽय' इति देशीय शब्द, गोमयाग्निना भूमौ यद् लेपन सेटिकादिना कुड्यादिषु च
यद् धवलन तद् 'लाउल्लोऽय' तेन महिताम्=सुमन्त्रिणाम्, 'गोसीस सरस रत्तचवण-
जाव-गधवट्टिभूय करेहि य' गोशीर्ष-सरस-रक्तचन्दन यावद्-ग धवतिभूता कुरु-गोशीर्षे =
चन्दनविशेषं सरसरक्तचन्दनेन यावद् गन्धवतिभूता=समुपचितगन्धद्रव्यरूपा कुरु,
'कारवेहि य' कारय च, अन्यानपि तथा कर्तुं प्रेरय, 'करेत्ता य कारवेत्ता य' कृत्वा च
कारयित्वा च 'एयमाणत्तिय पच्चप्पिणाहि' एतामाजा प्रत्यर्पय, आज्ञापिताऽर्थान् सम्पाद्य
मह्य कथय, 'णिज्जाहिस्सामि समण भगव महावीर अभिवदिउ' निर्यास्यामि=
निर्गमिष्यामि श्रमण भगवन्त महावीरमभिवन्दितुम् ॥ सू ४० ॥

और भातों को सडा से पुतवाओ, (गोसीस सरस रत्तचवण जाव गधवट्टि-भूय) गोशीर्ष-
चन्दन विशेष, एव सरस रक्तचन्दन से समस्त नगर को सुगन्धित बनवाओ ताकि वह सुगन्ध
पुज जैसा मालूम पडन लगे। (करेहि य कारवेहि य) यह सब काम स्वयं करो तथा
दूसरों को भी इस तरह करने के लिये प्रेरित करो। (करेत्ता य कारवेत्ता य) करके एव करवा
करके (एयमाणत्तिय पच्चप्पिणाहि) इस मेरी आज्ञा को पुन मुझे प्रत्यर्पित करो-आपकी आज्ञा-
नुसार सब काम हो चुके हैं इसकी मुझे खबर दो। (णिज्जाहिस्सामि समण भगव
महावीर अभिवदिउ) बाद मे मैं श्रमण भगवान महावीर की वन्दना के लिये निकडगा
॥ सू ४० ॥

जमीनने लीपावे अने लीतोने ञ्जीथी घाणावे (गोसीस-सरस-रत्तचवण
जाव-गधवट्टि-भूय) गोशीर्ष-चन्दन विशेष तेभज सरस रक्तचन्दनथी सभस्त
नगरने सुगन्धित अनावे जेथी ते सुगन्धपुज जेवी जल्लावा लागे (करेहि
य कारवेहि य) आ अंधु काम जते करे तथा जीजने पणु जेवी रीते
' करवा प्रेरित करे, (करेत्ता य कारवेत्ता य) करीने तेभज करवीने (एयमाणत्तिय
पच्चप्पिणाहि) आ भारी आज्ञाने पाछी भने प्रत्यर्पित करे-आपनी आज्ञानु
सार अंधु काम थर्ध चूकथु छे जेनी भने जखर हो (णिज्जाहिस्सामि समण
भगव महावीर अभिवदिउ) जाह हु श्रमण लगवान महावीरनी वन्दना भाटे
नीकणीश (सू. ४०)

તરવાહિરિય આસિત્ત-સિત્ત-સુડ-સમ્મટ્ટ-સ્થતરાવળ-વીહિય મચ્ચા-
 ઇમચ્ચ-કલિય ણાણાવિહ-રાગ-ઉચ્છિય-જ્ઞય-પડાગા-ઇપડાગ-મહિ-
 ય લાઉલ્લોહ્યમહિયં ગોસીસ-સરસ-સ્ત્તચંદળ-જાવ-ગધવટ્ટિમૂય

ચમ્પા ચ નગરા સામ્યતરગાતામ્, 'આસિત્ત-સિત્ત-મુડ-સમટ્ટ-સ્થતરાવળ-વીહિયં'
 આસિત્ત-મિત્ત-શુચિ-સમટ્ટ-સ્થાતરા - સ્પગ - વાધિકામ - આસિત્તાનિ=સ્પત્તમિત્તાનિ,
 સિત્તાનિ=મૂયમા જાએન ધૌતાનિ અતપ્પ શુચીનિ=પત્તિગામિ સમ્પાનિ=રુચરપાપનયનન
 સશોધિતાનિ સ્થાતરાણિ=સ્થામ-યાનિ આપણવીયયથ-હરમાગા યમ્યા સા આમિત્ત-સિત્ત
 શુચિ-સમટ્ટ સ્થાસ-તરાસ્પગ-વાધિકા, તામ્, 'મચ્ચા-ઇમચ્ચ-કલિયં' મચ્ચા નિમચ્ચ કઠિતામ્
 મચ્ચા =માલકા -ઝગ્ગજનોપગ્ગનયોગ્યા, અનિમચ્ચા =મચ્ચોપરિમચ્ચા, તૈ કલિતા-યુક્તા
 તામ્, 'ણાણાવિહ રાગ ઉચ્છિય-જ્ઞય પડાગા-ઇપડાગ મહિય' નાનાવિય રાગો-ચિત્ત
 ધ્વજ-પતાકાસિપતાકા-મહિતામ્-નાનાવિધરાગા =ત્રિવિધવળા યે ઉચ્છિતા ધ્વજા, પતાકા
 નિપતાકા - પતાકા - ધ્વજાગ્રપતિચેલ્લગ્ગાનિ, પતાકામતિકાતા અતિપતાકા
 =પતાકોપરિવર્તિતય પતાકા, તામિર્મહિતામ્=મુગ્ગોમિતામ્-નાનાવિધર્ણસમુચ્છિતધ્વજ-
 પતાકાસિપતાકામિર્મહિતામિત્યર્થ ૧ 'લાઉલ્લોહ્યમહિયં' લાઉલ્લોહ્યમહિતામ્-'લાઉ

તરવાહિરિય) ચપાનગરા કો માતર એવ વાહિર સે (આસિત્ત સિત્ત સુડ સમટ્ટ-સ્થતરા
 વળવીહિય) પહિલે થોડે સે જલ સે ટિઢકવા કર પીઠે અધિક ત્રલ સે ટિઢકવાકર ગલિયોં કે
 એવ ત્રજારોં કે રસ્તાં કો સાફ-સૂફ કરવાઓં ઓર જહાં મી કૂઢા-કર્કટ પડા હોં ઉસે જાડ
 વાકર સાફ કરવાઓં, (મચ્ચા-ઇમચ્ચ-કલિય ણાણાવિહ-રાગ-ઉચ્છિય-જ્ઞય-પડાગા
 ઇપડાગ-મહિય) માર્ગ મ આજૂ-વાજૂ મચ્ચોં પર મચ્ચ જમવાકર લગવા દો, તાકિ લોગ ઉન
 પર અઞ્ઞી તરહ સે બૈઠ સકે । અનક રગાં કી ઝૂંચી ૨ ધ્વજાઈ, પતાકાઈ એવ અનિપતા
 કાપ નગર મર મે લગાઓ, (લાઉલ્લોહ્યમહિય) જગહ ૨ પર ગોપર સે જમીન કો લિપવાઓ

સુડ-સમટ્ટ-સ્થતરાવળ-વીહિય) પહેલા થોડા પાણીને છટકાવ કરીને પછી
 વધારે પાણી છટાવીને ગલિયોના તેમજ અબરોના રસ્તાઓને સાફસૂફ કરાવો,
 અને જ્યાં પથ્થુ ડાઁડક ટ (કચરોપૂજો) પડ્યો હોય તેને ઝાડુ મરાવી સાફ કરાવો
 (મચ્ચા-ઇમચ્ચ-કલિય ણાણાવિહ-રાગ-ઉચ્છિય-જ્ઞય-પડાગા-ઇપડાગ-મહિય) માર્ગમાં
 આનુબાનુ મચ્ચ ઉપર મચ્ચ ગોઠવાવી દો જેથી લોકો તેમનાપર સારી રીતે
 ઝેસી થકે અનેક રંગોની ઉચી ઉચી ધબબો, પતાકાઓ તેમજ અતિ
 પતાકાઓ નગરભરમાં લગાઓ (લાઉલ્લોહ્યમહિય) જગા જગાપર છાલુથી

खिप्पामेव भो देवाणुप्पिया ! कूणियस्स रण्णो भमसारपुत्तस्स
आभिसेक्क हत्थिरयण पडिकप्पेहि, हय-गय-रह-पवरजोह-कलियं
चाउरंगिणि सेणं सण्णाहेहि, सण्णाहेत्ता एयमाणत्तियं पच्च-
प्पिणाहि ॥ सू० ४१ ॥

आमतेइ ' हस्तिव्यापृतमामन्त्रयति=महामात्रमाहयति, 'आमंतेत्ता' आमन्त्र्य-आह्वय
'एवं वयासी' एवमवादीन्-'खिप्पामेव भो देवाणुप्पिया ! कूणियस्स रण्णो
भमसारपुत्तस्स आभिसेक्क हत्थिरयण पडिकप्पेहि' क्षिप्रमेव भो देवानुप्रिय ! कूणिकस्य
गनो भमसारपुत्रस्य अभिपेक्ष्य हस्तिरत्न परिकल्पय, अभिपेक्ष्य हस्तिरत्न=प्राप्ताभिपेक्ष,
सुरय हस्तिरत्न परिकल्पय=मुसज्जित कुरु, 'हय-गय-रह-पवरजोह-कलियं' हय-गज-
रथ-प्रवरयोध-कलिताम्, 'चाउरंगिणि सेण' चतुरङ्गिणीं सेनाम्, 'सण्णाहेहि'
-नाहय-सन्नद्धा कुरु, 'एयमाणत्तियं पच्चप्पिणाहि' एतामाजमिका प्रत्यर्पय-इमा
मर्त्यार्यामाना सम्पाद्य महा निवेदय-इत्थ रानाऽऽजमो बलव्यापृतो हस्तिव्यापृत
माजापयामास ॥ सू० ४१ ॥

(पडिसुणित्ता हत्थिवाउय आमंतेइ) राजा का आदेश प्रमाण कर उसने तुरत ही
हाथिया क अधिकार को बुलाया, (आमंतेत्ता) बुलाकर (एव) इस प्रकार (वयासी) वह
बोला-(खिप्पामेव भो देवाणुप्पिया) ह देवानुप्रिय ! तुम शीघ्र ही (कूणियस्स रण्णो
भमसारपुत्तस्स आभिसेक्क हत्थिरयण पडिकप्पेहि) भमसार अर्थात् श्रेणिक राजा के
पुत्र कूणिक राजा के पंहस्ता को मुसज्जित करो। (हय-गय-रह-पवरजोह कलिय चाउ-
रगिणि सेण सण्णाहेहि) साथ मे हय-अश्व, गज-अन्यहाथी, रथ, प्रवरभट इनसे युक्त

आदेशनो शीघ्रतर करी लीधे। (पडिसुणित्ता हत्थिवाउय आमतेइ) राजाना आदे
शने प्रमाण करी तेणे तरतव्वा हाथीओना आधकारीने ओलाव्ये। (आमतेत्ता)
ओलावीने (एव) आ प्रकारे (वयामी) तेणे उल्लु-(खिप्पामेव भो देवाणुप्पिया)
हे देवानुप्रिय ! तरे तुरत व (कूणियस्स रण्णो भमसारपुत्तरस आभिसेक्क
हत्थिरयण पडिकप्पेहि) भमसार अर्थात् श्रेष्ठ राजाना पुत्र कूणिक राजाना
पट्टहस्तिने तैयार करे। (हय-गय-रह-पवरजोह-कलिय चाउरगिणि सेण सण्णा
हेहि) साथे साथे, उथ घोडा, गज-भील हाथी, रथ, प्रवरभट अथी युक्त
चतुरगिणी सेनाने पणु तैयार करे। (सण्णाहेत्ता) सन्नद्ध करीने (एयमाणत्तियं

‘मूलम-तए णं से बलवाउए’ कूणिणं रण्णा एवं वुत्ते समाणे
 हट्टुट्टु - जाव - हियए करयलपरिग्गहियं सिरसावत्तं मत्थए
 अजलिं कट्ठु एव सामित्ति आणाए विणएणं वयण पडिसुणेइ,
 पडिसुणित्ता हत्थिवाउयं आमंतेइ, आमतेत्ता एव वयासी-

टीका-‘तए णं’ इत्यादि । ‘तए ण से बलवाउए’ तत्त गल्ल म बलन्यापुत्त -
 सेनापति ‘कूणिणं रण्णा एवं वुत्ते समाणे’ कूणिकेन राजा एवमुक्तं सन्, ‘हट्टुट्टु
 जाव-हियए’ हट्टुट्टुप्रयावद्दय ‘करयलपरिग्गहियं’ करतन्परिगृहीत-बद्धकरतल्लुगाल्म,
 ‘सिरसावत्तं’ शिरसावत्तं ‘मत्थए अजलिं कट्ठु’ मस्तकं अजलिं कृत्वा ‘एवं
 सामित्ति आणाए विणएण वयण पडिसुणेइ,’ एव स्वामिन् । इति आज्ञाया विनयेन
 वचनं प्रतिशृणोति-एव स्वामिन् । यद्यथाज्ञापयति देवस्तत्तथैव सपादयामि-इत्युक्त्वा
 आज्ञाया वचनं सन्निवयं प्रतिशृणोति-स्वीकरोति, प्रतिश्रुत्य-गोचरं-‘हत्थिवाउयं

‘तए ण से बलवाउए’ इत्यादि ।

(तए णं)-इसके बाद (से बलवाउए) वह सेनापति (रण्णा एवं वुत्ते समाणे)
 राजा के द्वारा इस प्रकार से आज्ञापित होता हुआ (हट्टु-ट्टु-जाव-हियए करयल-परि
 गहिय सिरसावत्तं मत्थए अजलिं कट्ठु एव सामित्ति आणाए विणएण वयण पडि
 सुणेइ) विशेष हर्षित एवं मत्तुष्ट हुआ, यावत् अन्तःकरण में प्रफुल्लित हो गया ।- दोनों
 हाथों को जोड़कर मस्तकपर अजलिरूप में उहे स्थापित करते हुए फिर वह इस प्रकार
 बोला कि हे स्वामिन् ! आपने जिस प्रकार का आदेश प्रदान किया है वह मैं उसी प्रकार
 से सपादित करूँगा । इस रीति से विनयपूर्वक उसने राजा के आदेश को स्वीकार कर लिया ।

‘तए ण से बलवाउए’ इत्यादि ।

(तए णं) स्थान पर (से बलवाउए) तो सेनापति (रण्णा एवं वुत्ते समाणे)
 राजा के द्वारा आ आज्ञापित यथा (हट्टु-ट्टु-जाव-हियए करयल-परिग्गहिय
 सिरसावत्तं मत्थए अजलिं कट्ठु एव सामित्ति आणाए विणएण वयण पडिसुणेइ)
 विशेष हर्षित तेमने मत्तुष्ट थयो, यावत् अन्तःकरण में प्रफुल्लित-थय-थयो
 अन्ते हाथो जेडीने मस्तक पर अजलरूपे तेमने स्थापित करी यती ते
 आ प्रक्षरे जात्यो-उ हे स्वामिन् ! आपने मे प्रक्षरितो आदेश प्रदान कथो छे
 ते हु तेवीज रीते सपादित करीथ आ रीते विनयपूर्वक तेछे राजाना

हृव्व-परिवर्त्तिय सुसज्ज धम्मिय-सण्णद्ध-वद्ध-कवडय-उप्पी-
लिय-कच्छ-वच्छ-गेवेय-वद्ध-गलवर-भूषण-विरायत अहिय-
तेय-जुत्त सललिय-वर-कण्णपूर-विराडय पलंव-ओचूल-महुयर-

णेवत्थ-हृव्व-परिवर्त्तिय ' उ-उ-नेप व-ओ-परिवर्त्तितम्-उच्चवन्नप येन=निर्मल-
वेपरचनया आत्र, परिवर्त्तित-आच्छादितम्, अलङ्कृतमित्यर्थं अतएव 'सुसज्ज'
श्रुतसन्नाहम्, ' धम्मिय-सण्णद्ध-वद्ध-कवडय-उप्पीलिय-वच्छ-वच्छ-गेवेय-
वद्ध-गलवर-भूषण-विरायत ' धार्मिक-सन्नद्ध-वद्ध-कवचिको-पादित-कल-वनो-
प्रैवेय-वद्ध-गलवर-भूषण-त्रिगजमानम्, धार्मिक सन्नद्ध=संज्ञाश्रित वद्ध यत् कवच=सन्नाह-
विशेष, तदस्यास्तीति-धार्मिकसन्नद्धवद्धकवचिकम्, उप्पीडिता=आकृष्य बद्धा, कक्षा=बन्धन
रज्जु, वक्षमि=प्रत्य स्थले यस्य तत् तथा, प्रैवेयक=प्रोवाभूषण वद्ध गले=कण्ठे यस्य
तत् तथा, वरभूषणै = अन्यैर्गजस्य श्रेष्ठाभरणैर्विराजमानम् 'अहियतेयजुत्त'
अधिकृतेजोयुक्तम्=परमतेजस्वि, 'सललिय-वरकण्णपूर-विराडय' सललित-वरकर्णपूर-

यों के शृंगार करने वाले (सुणिउणेहिं) निपुण व्यक्तियां से (उज्जल णेवत्थ-हृव्व-परि-
वर्त्तिय) हाथीका शृंगार करवाया, इसमें सर्वप्रथम उन कुशल पुरुषों ने उसे निर्मल
भूषणों की रचना से अलंकृत किया। (सुसज्ज) उस पर अच्छी तरह से झूलें वगैरह
सजायीं। (धम्मिय सण्णद्ध-वद्ध-कवडय-उप्पीलिय कच्छ वच्छ गेवेय-वद्ध-गलवर-भूषण-
विरायत) धार्मिक उसपर क समय जैसा हाथी का शृंगार होता है ठाक वैसा ही शृंगार
इसका किया गया। पेट या छाती पर इसके मजबूत कवच फसकर गाथा गया। गले में
इसके आभूषण पहिनाए गये। और इसके अग-उपागों में सुत्तर २ उसके योग्य आभूषण

द्वारा विविध प्रकाराधी हाथीओना शृंगार उवावाणा (सुणिउणेहिं) निपुण
व्यक्तिओ द्वारा (उज्जल णेवत्थ हृव्व परिवर्त्तिय) हाथीना शृंगार उवावा,
तेमा सब थी प्रथम ते कुशल पुरुषोओ तेने सुन्दर अलङ्कारोनी रचनाथी
अलङ्कृत उवा, (सुसज्ज) तेना उपर भारी गीते झूलो वगेरे सज्जणी (धम्मिय
सण्णद्ध-वद्ध-कवडय-उप्पीलिय-कच्छ-वच्छ-गेवेय-वद्ध-गलवर - भूषण - विरायत)
धार्मिक उत्सवना नभये तेवो हाथीनो शृंगार होय छे तेवो ज गरापर
शृंगार तेनो कथो पेट अथवा छाती उपर भज्जभूत कवच उवाते तेने
आधु गणाभा तेने आभूषणो पहिराववाभा आव्या तेना गीत अगो
तथा उपागोभा सुत्तर सुत्तर तेने योग्य आभूषणो पहिराव्या (अहिय-

मूलम्—तए ण से हत्थिवाउए बलवाउयस्स एयमट्ठ सोच्चा आणाए विणएणं वयण पडिसुणेइ, पडिसुणित्ता छेयायरिय-उवएस-मइ-कप्पणा-विकप्पेहिं सुणिउणेहिं उज्जल-णेवत्थ-

टीका—‘तए ण से’ इत्यादि । ‘तए ण’ तत = तत्र व्यापृताज्ज्ञानतर खलु ‘से हत्थिवाउए’ म हस्तिव्याघ्रत - महामान, ‘बलवाउयस्स एयमट्ठ सोच्चा’ बलव्यापृतस्य एतमर्थ = मुसज्जितगजाऽऽनयनान्तरूप वचन श्रुत्वा, ‘आणाए विणएणं वयण पडिसुणेइ’ आज्ञाया विनयेन वचन प्रतिशृणोति - विनयपूर्वकमाज्ञावचन = सेनापति निर्देशमङ्गीकरोति, ‘पडिसुणित्ता’ प्रतिश्रुय ‘छेयायरिय-उवएस-मइ-कप्पणा-विकप्पेहिं’ छेकाऽऽचार्यो-पदेग-मति-कप्पना-विकप्पै - छेकाचार्यस्य = पटुतरगिन्पगिक्षक स्योपदेगाज्ज्ञाता या मति = बुद्धि तथा या कप्पना = मज्जना - हस्तिना शृङ्गारसमारचना, ता विविधप्रकारेण कप्पयति ये ते तथा तै सुगिक्षकोपदेगलधबुद्ध्या विगिष्टगिन्पकप्पना-कारकैरित्यर्थ, अतएव ‘सुणिउणेहिं’ सुनिपुणै - गजादिशृङ्गाररचनाकुशलै ‘उज्जल-चतुरमिणा सेना को भा मुसज्जित करो । (सण्णाहेत्ता) सबद्र फरके (एयमाणत्तिय पच्च-प्पिणाहि) बाद मट्स मेरा आत्मा के यथावत् पालन करने की हमें पीछे खबर दो ॥ सू. ४१॥

‘तए ण से हत्थिवाउए’ इत्यादि ।

(तए ण) सेनापति के आदेश देने के बाद (से हत्थिवाउए) वह हाथियों का अधिकारी (बलवाउयस्स) सेनापति के (एयमट्ठ) इस बातको (सोच्चा) सुनकर (आणाए वयण) आज्ञा के वचन को (विणएण) विनयपूर्वक (पडिसुणेइ) स्वीकार किया । (पडि-सुणित्ता) स्वीकार कर उसने (छेयायरिय-उवएस मइ कप्पणा विकप्पेहिं) छेकाचार्य-विगिष्टनिपुणगिन्पगिक्षक के उपदेश से उद्भूत बुद्धि द्वारा विविध प्रकारका रचना से हाथि-

पच्चप्पिणाहि) पशु आ भारी आशाने यथावत् पाणी तेनी भने पाछी भणर आपो (सू. ४१)

‘तए ण से हत्थिवाउए’ इत्यादि

(तए ण) सेनापतिसे आदेश दीधा पछी (से हत्थिवाउए) ते हाथी-आना अधिकारी (बलवाउयस्स) सेनापतिनी (एयमट्ठ) से बातने (सोच्चा) सावधानीने (आणाए वयण) आनाना वचनने (विणएण) विनयपूर्वक (पडिसुणेइ) स्वीकार किया, (पडिसुणिता) स्वीकार करीने तेले (छेयायरिय-उवएस-मइ-कप्पणा विकप्पेहिं) छेकाचार्य विगिष्ट निपुण शिक्ष शिक्षकना उपदेशशी उद्भवेदी-बुद्धि

કયધયારં ચિત્ત-પરિત્યોમ-પચ્છય પહરણા-વરણ-ભરિય-જુદ્ધ-

વિરાજિતમ્-સલ્લિતૌ=લલિયયુતૌ યૌ વરકર્ણપૂરૌ-પ્રગસ્તકર્ણમિરણે તામ્યા વિરાજિતમ્,
'પલ્લ-ઓચૂલ-મહુયર-કયધયાર' પ્રલમ્બાડચૂલમધુકરટતાન્ધકારમ્-પ્રલમ્બાન્નિ
અવચૂલાન્નિ=ગજગ્રાસ્થ પ્રલમ્બિશૂદ્ધારવંશાગરૂપાગ્નિ યસ્ય તત્તથા, તથા મધુકરૈર્મદજલ્માદ
લુચ્ચૈ કૃત અધકારો યત્ તત્તથા, તત્ -અનયો કર્મધામ્ય, તત્, 'ચિત્ત-પરિચ્છેય-
પચ્છય' ચિત્ત-પરિચ્છેરુ-પ્રચ્છદમ્-ચિત્રો=વિચિત્ર પરિચ્છેકો=લઘુ પ્રચ્છદ-આચ્છાન્-
વલ્લવિશેષો યસ્ય તત્તથા તત્, 'પહરણા-વરણ ભરિય જુદ્ધ-સજ્જ' પ્રહરણા-વરણ-મતયુદ્ધ
સન્નમ્-પ્રહરણાવરણૈરાયુધકર્તૃવૈર્ભૂત=સમ્ભૂતમ્, અત્ એવ યુદ્ધસન્ન=યુદ્ધાય સમુદ્યતમ્, 'સચ્છત્ત'

પહિરા દિયે ગયે । (અદિયતેયજુત્ત) ઇસસે સ્વાભાવિકરૂપ સે તેજ મપન્ન વહ ગજરાજ
દેરલ્લને મે ઓર અધિક તેજસ્વી ઢીલ્લને લગા । (સલ્લિય વર-કર્ણપૂર-વિરાડય) ઇસકે
કાન મેં જો આમૂપણ-કર્ણપૂર પહિરાને મે આયે થે વે ચલતે પમય ઇધર ઉધર જબ હિલત
થે તબ ઇનકે દ્વારા યહ ગજરાજ વડા હા સુહાવના લગતા થા । (પલ્લ ઓચૂલ મહુયર-
કયધયાર) ઇસ પર જો ઝૂલ ઢાલી ગઈ થા વહ-પીઠ સે નીચે તક લટક રહી થી । ઇસકે
કપોલ સ્થલ સે જો મદજલ ફર રહા થા ઓર ઇસકી સુગધિ સે જો અમરસમૂહ ઇમકે
આસપાસ મડરા રહા થા વહ એસા માદ્દમ હોતા થા કિ માનો ઇસકા ગરણ મેં અવકાર હી
આયા હૈ । (ચિત્ત-પરિત્યોમ-પચ્છય) ઇસકી પીઠ પર ઝૂલ કે ઉપર જો ડોટા સા આ
ચ્છાદકપલ ટાલા ગયા થા વહ સુન્દર વેલબૂટિયો સે યુક્ત થા- । (પહરણા-વરણ-ભરિય-
જુદ્ધ-સજ્જ) પ્રહરણ-ગલ્લ ઓર આવરણ-કવચ સે સુસન્નિત યહ હાથી એસા માદ્દમ પડતા
થા કિ માનો યહ યુદ્ધ કે લિયે હી સજાયા ગયા હૈ । (સચ્છત્ત) યહ ઇન્સહિત થા ।

તેયજુત્ત) આથી સ્વાભાવિક તેજથી સપન્ન તે ગજરાજ વધારે તેજસ્વી
દેખાતો હતો । (સલ્લિય વર-કર્ણપૂર-વિરાડય) તેના કાનમાં જે આભૂષણ-
કર્ણપૂર પહેરાવવામાં આવ્યા હતા તે ચાલતી વખતે બન્યારે આમતેમ હાલતા
હતા ત્યારે તેનાથી આ ગજરાજ બહુ જ શોભાયમાન લાગતો હતો । (પલ્લ
ઓચૂલ-મહુયર-કયધયાર) તેના પર જે ઝૂલ રાખી હતી તે પીઠથી નીચે સુધી
લટકી રહી હતી તેના ગરસ્થલથી જે મદજલ ઝરી રહ્યું હતું તથા તેની
સુગધથી જે લમરાઓનાં સમૂહ તેની આસપાસ ફરતો રહેતો હતો તેથી
એમ જણાતું હતું કે બાળે તેના શરણમાં અધકાર જ આવ્યો છે । (ચિત્ત-
પરિચ્છેય પચ્છય) તેની પીઠ પર ઝૂલ ઉપર જે નાનું ઢાંકેલું વસ્ત્ર નાખ્યું હતું
તે સુદર વેલ-બૂટિયોથી યુક્ત હતું । (પહરણા વરણ ભરિય જુદ્ધ સજ્જ) પ્રહરણ-
શસ્ત્ર અને આવરણ-કવચથી સુસન્નિત આ હાથી એવો લાગતો હતો કે

સજ્જ સચ્છત્ત સજ્જય સઘટ સપડાગ પચામેલય-પરિમહિયા-
મિરામં ઓસારિય-જમલ-જુયલ-ઘટ વિજ્જુપિણદ્ધ વ કાલમેહ
ઉપ્પાડયપવ્વય વ ચંકમત મત્ત ગુલ્લગુલ્લત મળ-પવળ-જડળ-વેગ

મજ્જત્તમ્-છત્રયુક્તમ્, 'સજ્જય' સધ્વજમ્-ધ્વજયુક્તમ્ 'સપટ્ટ' સઘટ્ટમ્-ઘટ્ટાભૂષિતો-
મયપાર્શ્વમ્, 'પચામેલય-પરિમહિયા-મિરામ' પચામેલક-પરિમહિતાઽમિરામમ્-
પદ્મમિરામેલકૈ =પદ્મવર્ણાભિ પુષ્પમાલાભિ પરિમહિતમ્-અતપ્વ અમિરામ=મુન્દર યત્તથા
તત્, 'ઓસારિય-જમલ-જુયલ-પટ્ટ' અવસારિત-યમલ-યુગલ-ઘટ્ટમ્-અવસારિતમ્=
અધોઽવલમ્બિત યમલ=મમ યુગલ=દ્વિક ઘટ્ટયોર્યત્ર તત્ તથા તત્, 'વિજ્જુપિણદ્ધં વિદ્યુ-
પિનદ્રમ્-વિદ્યુદ્વિદ્યોતિતિ 'કાલમેહ વ' કાલમેહમિત્ર-ગજસ્ય કૃષ્ણવર્ણવાત ઉચ્ચતયા ચ
મેધોપમા, 'ઉપ્પાડય-પવ્વય વ' ઔપાતિકપર્વતમિવ-અકસ્માન્નૂતનસમુદ્ભૂતપર્વતમિવ,
'ચક્રમત' ચદ્રક્રમ્યમાણમ્-અતિગચેન ક્રામ્યત-સ્વામાનિકપર્વતો હિ ન ચદ્રક્રમ્યતે इति
માન । 'ગુલ્લગુલ્લત' ધ્વનત્=મહામધવદ્ ધ્વનિં કુર્વત્-દ્વયર્થ, 'મળ-પવળ-જડળ-વેગ'

(સજ્જય) ધ્વજાસહિત થા (સપટ્ટ) ઘટાઓં સે ઇસકે ઉમયપાર્શ્વ યુક્ત થે । (પચામેલય-
પરિમહિયા-મિરામ) પાચવર્ણ કે પુષ્પમાલા પહનાન ક કારણ યહ અચન્ત મુન્દર લગતા
થા । (ઓસારિય-જમલ-જુયલ-ઘટ) નાચે તક ણક હાં સાથ લટકતે હુણ દો ઘટા
સે યહ ઓમિત થા । (વિજ્જુપિણદ્ધ) ઇસ પર જો મી આમગ્ગ સજાયે ગયે ય વે વિજ્જન
કે સમાન ચમકતે થે, અત યહ ગજરાજ (કાલમેહ વ) કૃષ્ણવર્ણ હોન સે કાલ મેહ કે
જેસા જાત હોતા થા । (ચક્રમત ઉપ્પાડયપવ્વય વ) ચલતે સમય યહ ઔપાતિક પર્વત
કે સમાન દિશાયી દેતા થા । (ગુલ્લગુલ્લત) જન યહ ચિંધાટતા થા તો જેસા પ્રતીત હોતા

બણે એ યુદ્ધને માટેજ સજ્જએલા છે (સચ્છત્ત) એ છત્રસહિત હતો
(સજ્જય) ધ્વજસહિત હતો (સઘટ) ઘટાઓ બન્ને બાજુ લટકતી હતી
(પચામેલય-પરિમહિયા-મિરામ) પાંચ વર્ણની પુષ્પમાલા પહેરાવવાથી એ સુદર
લાગતો હતો (ઓસારિય-જમલ-જુયલ-ઘટ) નીચે સુધી એક માથે લટકતા
એ ઘટાઓથી તે શોભતો હતો (વિજ્જુપિણદ્ધ) તેના પર જે ડોઠ આભરણ
મળએલા હતા તે વીજળીના જેવા ચમકતા હતા આથી આ ગજરાજ
(કાલમેહ વ) કૃષ્ણવર્ણ હોવાથી કાલા મેહના જેવો જણાતો હતો (ચક્રમત ઉપ્પા
ડયપવ્વય વ) ચાલતી વખતે એ ઔપાતિક પર્વતના જેવો દેખાતો હતો
(ગુલ્લગુલ્લત) જ્યારે તે ઝુરાડતો હતો ત્યારે એમ પ્રતીત થતું હતું કે બણે

भीम सगामियाओज्ज आभिसेक्क हत्थिरयण पडिकप्पेइ, पडि-
कप्पित्ता हय - गय-रह - पवरजोह-कलियं चाउरंगिणीं सेण
सण्णाहेइ. जेणेव वलवाउए तेणेव उवागच्छइ, उवागच्छित्ता
एयमाणत्तियं पच्चप्पिणइ ॥ सू० ४२ ॥

मन पवनजयिवेग-ग या मन पमनाधिकवेगयुक्त, 'भीम' भयङ्करम्, 'सगामियाओज्जं'
साग्रामिकाऽऽयोज्यम् ग्राम एव साग्रामिकं तस्मिन् आयोज्यम्=आयोजनीयम्=ग्राम
योग्यमित्यर्थ, 'आभिसेक्क हत्थिरयण' आभिषेक्य हस्तिरत्नम् - अभिषेकाहं
हस्तिश्रेष्ठम्, 'पडिकप्पेइ' परिकल्पयति, 'पडिकप्पित्ता' परिष्कृत्य, 'हय-गय-रह-
पवरजोह-कलियं' हय-गज-रथ-प्रवरयोध-कलिता-हयैर्गजै रथै प्रवरयोधै महारथिभि
र्युक्ताम्, 'चाउरंगिणीं सेण' चतुरङ्गिणी सेनाम्=चतुरङ्गवती सेनाम्, 'सण्णाहेइ' सना
हयति, 'जेणेव वलवाउए' यत्रैव नल्लब्ध्वापृत-सेनापति, 'तेणेव उवागच्छइ'
तत्रैवोपागच्छति, 'उवागच्छित्ता' उवागय, 'एयमाणत्तियं' एतामाज्ञांमिकाम्-सेना
पतेराज्ञाम् 'पच्चप्पिणइ' प्रवर्षयति-तन्निशामाज्ञा सम्पाद्य पश्चान्निवेदयति, भवदाज्ञानुसारेण
सर्वं संपादितमस्माभिरिति ॥ ४२ ॥

कि मानो महामेघकी गर्जना हो रहा है । (मण-पवण-जइण-वेग) इसकी गति मन और
पवन के वेग को जीतने वाला था, (भीम) देखने में यह बड़ा भयङ्कर जैसा लगता था ।
(सगामियाओज्ज) इस के ऊपर जितना भा सामग्रियों रखने में आई थीं वे सब सग्राम
के योग्य था । (आभिसेक्क हत्थिरयण) इस प्रकार इस पहलू को (पडिकप्पेइ)
उन निपुण मतिवाले पुरुषों से सजवाया, (पडिकप्पित्ता) सजवाने के बाद फिर उस हाथी
के अधिकारों में उन निपुण पुरुषों से (हय-गय-रह-पवरजोह-कलियं चाउरंगिणीं

भडाभेधनी गर्जना थाय छे (मण-पवण-जइण-वेग) तेनी गति मन तथा
'पवनना वेगने छते खेवी छती (भीम) खेवाभा खे पडु लयकर खेवा
लागतो छतो (सगामियाओज्ज) तेना उपर खेठलीखे सामग्रीखे राखवाभा
आवी छती ते पछी सग्रामने योग्य छती (आभिसेक्क हत्थिरयण) आ
प्रकारे खे पड्डन्तिने (पडिकप्पेइ) ते निपुण पुद्धिवाला पुअोखे सन्नोखे
छते (पडिकप्पित्ता) तैयार की लीधा पछी ते छाथीना आधिकारीखे ते
निपुण पुअोदाग (हय-गय-रह-पवर-जोह-कलियं चाउरंगिणीं सेण सण्णाहेइ) धोडा,

मूलम्—तए ण से बलवाउए जाणसालिय सदावेइ,
सदावित्ता एव वयासी—खिप्पामेव भो देवाणुप्पिया । सुभदा-
पमुहाण देवीणं वाहिरियाए उवट्ठाणसालाए पाडियक्कपाडियक्काड

टीका—‘तए णं से’ इत्यादि । ‘तए ण से बलवाउए’ तत् सल्ल स
बलव्यापृत—तत्तन्तरम्—चतुरङ्गिणासेनासज्जीकरणान्तरं स सेनापति ‘जाणसालिय’
यानशालिक=यानशालाधिकृतम्, ‘सदावेइ’ गत्यति=आह्वयति, ‘सदावित्ता एव
वयासी’ गत्यिवा एवमवादात् ‘खिप्पामेव भो देवाणुप्पिया’ शिप्रमेव भो देवानुप्रिय ।
‘सुभदापमुहाण देवीण’ सुभद्राप्रसुग्वाना=सुभद्रादाना देवीना ‘वाहिरियाए उवट्ठाण-

सेण सण्णाहेइ) घोडा, हाथी, रथ एव सुभद्रों से युक्त चतुरगिणी सेना सज्जमायी, सज-
वा कर (जेणेव बलवाउए) जहाँ पर सेनापति थ (तेणेव उवागच्छइ) वहाँ पर गया,
(उवागच्छित्ता) पहुँचकर (एयमाणत्तिथ पच्चप्पिणइ) उसने निवेदन किया कि आपने
जो आना प्रदान का थी वह सभ मैं आपकी आनानुसार ठाक कर लिया है ॥ सू० ४२ ॥

‘तए ण से बलवाउए’ इत्यादि ।

(तए णं) चतुरगिणी सेना जन सजी जा चुको तन (से बलवाउए) उस सेना-
पतिने (जाणसालिय) यानशाला के अधिकारी को (सदावेइ) बुलाया, (सदावित्ता)
बुलाकर (एव वयासी) इस प्रकार कहा—(खिप्पामेव भो देवाणुप्पिया) हे देवानुप्रिय ।
तुम गीत ही (सुभदापमुहाण देवीण) सुभद्रा आदि देवियों के लिये (वाहिरियाए
उवट्ठाणसालाए) बाहिर की उपस्थानशाला में (पाडियक्कपाडियक्काइ) एक एक रानी

हाथी, रथ तेमज सुभद्राहाथी युक्त चतुरगिणी सेना तैयार करावी तैयार करावीने
(जेणेव बलवाउए) न्या सेनापति हुता (तेणेव उवागच्छइ) त्या गया, (उवागच्छित्ता)
तेणे त्या पहुँचायीने (एयमाणत्तिथ पच्चप्पिणइ) निवेदन उरु के आपे ने आसा
आपी हुती ते गधु मे आपनी आशाप्रभाणे हीन वगी दीधु ठे (सू० ४२)

‘तए ण से बलवाउए’ इत्यादि

(तए णं) चतुरगिणी सेना न्यारे तैयार थई चुकी त्यारे (से बलवाउए)
ते सेनापतिने (जाणसालिय) यानशाला में अधिकारीने (सदावेइ) बोलाव्ये,
(सदावित्ता) बोलावीने (एव वयासी) आ प्रदारे वधु—(खिप्पामेव भो देवाणुप्पिया)
हे देवानुप्रिय । तमे जलही (सुभदापमुहाण देवीण) सुभद्रा आदि देवीयो
भाटे (वाहिरियाए उवट्ठाणसालाए) बाहरी की उपस्थानशाला में (पाडियक्क

जत्ताभिमुहाडं जुत्ताइ जाणाडं उवट्टवेहि, उवट्टवित्ता एयमणत्तियं
पच्चप्पिणाहि ॥ सू० ४३ ॥

मूलम्—तए णं से जाणमालिए बलवाउयस्स एयमट्ठ

सालाए' यात्रायामुपरयानगालायाम्, 'पाडियवपाडियक्काड' प्रयेक प्रयेकम्=प्रत्ये-
काऽर्थम्, 'जत्ताभिमुहाड' यात्राभिमुखानि=भगवद्दर्शनार्थगमनानुष्ठानानि 'जुत्ताइ' युक्तानि
'जाणाड' यानानि 'उवट्टवेहि' उपस्थापय-सज्जीकृत्य समानय, 'उवट्टवित्ता' उपस्थाप्य
'एयमाणत्तिय पच्चप्पिणाहि' एतामाजमिका प्रत्यर्पय-मन्तीयामाना पश्चात् समर्पय-सर्वं
सम्पादितम् इति ब्रूहि ॥ सू० ४३ ॥

टीका—'तए ण से' इत्यादि ।

तत गल्ल स 'जाणसालिए बलवाउयस्स एयमट्ठ' यात्रागालिको बलव्यावृत्त
स्यैतमर्थम्=यानसज्जीकरणाऽऽनयनरूप निर्देशं श्रुत्वा, आज्ञाया वित्तयेन वचन 'पडिमुणेड'

के बैठने योग्य अलग २ रूप म (जत्ताभिमुहाड) यात्रा के लायक-भगवान के दर्शन
करने के लिये जिसमे बैठकर जाया जाता है ऐसे (जुत्ताइ) एव अच्छे २ बेलों से युक्त
(जाणाड) रथादिक वाहनों को (उवट्टवेहि) उपस्थित करो, (उवट्टवित्ता) उपस्थित करके
(एयमाणत्तिय पच्चप्पिणेहि) इस मेरी आज्ञा को यथावत् पालन करने की खबर
पीछे मुझे बहुत जन्दा भेजो ॥ सू० ४३ ॥

'तए ण से जाणसालिए' इत्यादि ।

(तए ण) सेनापति के आदेश देने के बाद (से जाणसालिए) उस यानशाला
के अधिकारी ने (बलवाउयस्स) सेनापति के (एयमट्ठ) यान को सज्जित करके लानेकी

पाडियक्काड) ओठ ओठ राखीने ठेकवा थोड़ा अलग अलग रूपमा (जत्ता
भिमुहाड) यात्राने लायक लगवानना इशान करवा भाटे ठेका ठेकीने जवाय
ओवा, (जुत्ताइ) तेमज सारा सारा अण्णाथी युद्धत (जाणाड) रथ आदिक
वाहनोने (उवट्टवेहि) ढाबर करे (उवट्टवित्ता) ढाबर करीने (एयमाणत्तिय
पच्चप्पिणाहि) आ भारी आज्ञानु पालन करवाना अण्णर पछी भने अहुं
जट्ठी भोडलो (सू० ४३)

“ तए ण से जाणसालिए ” इत्यादि

(तए ण) सेनापतिना आदेश दीधा पछी (से जाणसालिए) ते यानशालाना
अधिकारीओ (बलवाउयस्स) सेनापतिनी (एयमट्ठ) यानने तैथार करीने लाव

आणाए विणएण वयण पडिसुणेइ, पडिसुणित्ता जेणेव जाण-
साला तेणेव उवागच्छइ, उवागच्छित्ता जाणाइ पच्चुवेक्खेइ, पच्चु-
वेक्खित्ता जाणाइ संपमज्जेइ, संपमज्जित्ता जाणाइ सवट्ठेइ, सवट्ठित्ता
जाणाइ णीणेइ, णीणित्ता जाणाण दूसे पवीणेइ, पवीणित्ता जाणाइ

प्रतिशृणोति=स्वीकरोति, प्रतियुज्य=आज्ञावचनं स्वाकृत्य यत्रैव यानशाला तत्रैवोपागच्छति,
उपागत्य 'जाणाइ पच्चुवेक्खेइ' यानानि प्रयुपेक्षते=सम्यक् पश्यति, प्रत्युपेक्ष्य=दृष्ट्वा
'जाणाइ संपमज्जेइ' यानानि सम्प्रमार्जयति-प्रगतरजासि तुरते, सम्प्रमार्ज्य, 'जाणाइ
सवट्ठेइ' यानानि स्पर्शयति-स्पर्शस्मिन् स्थाने स्थापयति, 'संवट्ठित्ता' इत्यर्थे 'जाणाइ
णीणेइ' यानानि नयति-शालातो वहिःकरोति, नावा 'जाणाण' यानाना 'दूसे'
दूष्याणि=आच्छादनवस्त्राणि 'पवीणेइ' प्रविनयति=अपसारयति, प्रविनाय-अपसार्य,

आनाको मुनकर (आणाए विणएण वयण) उस आज्ञावचन को विनयपूर्वक (पडिसु-
णेइ) स्वाकार किया, (पडिसुणित्ता) स्वाकार करके फिर वह (जेणेव जाणसाला)
जहा यानशाला था (तेणेव उवागच्छइ) वहाँ पहुँचा, (उवागच्छित्ता) पहुँचकर
(जाणाइ पच्चुवेक्खेइ) उसने वहा पहिले रथ आदि यानों को अच्छा तरह से देखा।
(पच्चुवेक्खित्ता) देखकर (जाणाइ संपमज्जेइ) उसने उन्हे अच्छा तरह झाड़-झुड़ कर
साफ किया। (संपमज्जित्ता जाणाइ सवट्ठेइ) साफ करने के बाद उसने फिर जितने
चाहिये थे उतने यान एक जगह एकत्रित किये। (सवट्ठित्ता) टंकट करने के बाद
(जाणाइ णीणेइ) वहा से उसने उन सब को बाहिर निकाला। (णीणित्ता) बाहिर

वाणी आना सालाणीने (आणाए विणएण वयण) ते आज्ञावचनने विनयपूर्वक
(पडिसुणेइ) स्वीकार कथों (पडिसुणित्ता) स्वीकार करीने पछी ते (जेणेव
जाणसाला) जथा यानशाला હતી (तेणेવ उવાગच्छइ) ત્યા પહોંચે (उवाग-
च्छित्ता) पछोच्यीने (जाणाइ पच्चुवेक्खेइ) તેણે ત્યા પહેલા રથ આદિ યાનોને
માગી રીતે જોયા (પच्चુવેક્ખિત્તા) જોધને (જાણાઇ સપમજ્જેइ) તે તેણે
માગી રીતે વાળી-બૂઢી માફે કથો (સપમજ્જિત્તા જાણાઇ સવટ્ઠેइ) માફે કરી
લીધા પછી તેણે જેટલા જોધતા હતા તેટલા યાન (વાહન) એજ જગ્યાએ
એકઠા કર્યા (સવટ્ઠિત્તા) એકઠા કરી લીધા પછી (જાણાઇ ણીણેइ) ત્યાથી
તેણે એ જાધાને બહાર કાઢ્યા (ણીણિત્તા) બહાર કાઢીને (જાણાણ દૂસે

जत्ताभिमुहाडं जुत्ताइ जाणाडं उवट्टवेहि, उवट्टवित्ता एयमणत्तिय पच्चप्पिणाहि ॥ सू० ४३ ॥

मूलम्—तए णं से जाणसालिए वलवाउयस्स एयमट्ट

सालाए 'मात्तायामुपस्थानशालायाम्', 'पाडियवपाडियवाड' प्रयेक प्रयेकम्=प्रत्ये-
काऽर्थम्, 'जत्ताभिमुहाड' यात्राभिमुत्तानि=भगवद्दर्शनार्थगमनानुत्तानि 'जुत्ताइ' युक्तानि
'जाणाड' यानानि 'उवट्टवेहि' उपस्थापय—सज्जीकृत्य समानय, 'उवट्टवित्ता' उपस्थाप्य
'एयमाणत्तिय पच्चप्पिणाहि' एतामाज्जिका प्रयर्पय—मदीयामाज्ञा पश्चात् समपय—सर्वं
सम्पादितम् इति ब्रूहि ॥ सू० ४३ ॥

टीका—'तए ण से' इत्यादि ।

तत एव स 'जाणसालिए वलवाउयस्स एयमट्ट' यानशालिको वलव्यावृत
स्यैतमर्थम्=यानसज्जाङ्गणाऽऽनयनरूप निर्देशं श्रुत्वा, आत्ताया विनयेन वचन 'पडिमुणेड'

के बैठने योग्य अलग २ रूप में (जत्ताभिमुहाड) यात्रा के लायक—भगवान के दर्शन
करने के लिये जिसमें बैठकर जाया जाता है ऐसे (जुत्ताइ) एव अच्छे २ बेलों से युक्त
(जाणाड) रथादिक वाहनों को (उवट्टवेहि) उपस्थित करो, (उवट्टवित्ता) उपस्थित करके
(एयमाणत्तिय पच्चप्पिणेहि) इस मेरी आज्ञा को यथावत् पालन करने की खबर
पीछे मुझे बहुत जल्दी भेजो ॥ सू० ४३ ॥

'तए ण से जाणसालिए' इत्यादि ।

(तए ण) सेनापति के आदेश देने के बाद (से जाणसालिए) उस यानशाला
के अधिकारी ने (वलवाउयस्स) सेनापति के (एयमट्ट) यान को सज्जित करके लानेकी

पाडियवकाइ) ओठ ओठ राखीने जेमवा योज्य अलग अलग ३५भा (जत्ता
भिमुहाड) यात्राने लायक भगवानना दर्शन करवा भाटे जेभा जेसीने जवाय
ओवा, (जुत्ताइ) तेमज सारा सारा जणहोधी सुठत (जाणाड) रथ आदि
वाहनोने (उवट्टवेहि) छाजर करे (उवट्टवित्ता) छाजर करीने (एयमाणत्तिय
पच्चप्पिणेहि) आ भागी आज्ञानु पालन करवानी जणर पछी भने जहु
जरी भोडलो (सू० ४३)

“ तए ण से जाणसालिए ” इत्यादि

(तए ण) सेनापतिना आदेश दीधा पछी (से जाणसालिए) ते यानशालाना
अधिकारीजे (वलवाउयस्स) सेनापतिनी (एयमट्ट) यानने तैयार करीने लाव

आणाए विणएणं वयणं पडिसुणेड, पडिसुणित्ता जेणेव जाण-
साला तेणेव उवागच्छड, उवागच्छित्ता जाणाड पच्चुवेक्खेड. पच्चु-
वेक्खित्ता जाणाड सपमज्जेड, सपमज्जित्ता जाणाड सवट्ठेड, सवट्ठित्ता
जाणाड णीणेड, णीणित्ता जाणाण दूसे पवीणेड, पवीणित्ता जाणाडं

प्रतिशृगोति=स्वाकरोति, प्रतिश्रुय=आज्ञावचन म्प्राप्त्य यत्रैव यानशाला तत्रैवोपागच्छति,
उपागय 'जाणाड पच्चुवेक्खेड' यानानि प्रयुपेभते=सम्यक् पश्यति, प्रत्युपेक्ष्य=दृष्ट्वा
'जाणाड सपमज्जेड' यानानि सम्प्रमार्जयति-प्रिगतरजासि कुरुते, सम्प्रमार्थ, 'जाणाडं
सवट्ठेड' यानानि नयति-चरुस्मिन् स्थाने स्थापयति, 'संवट्ठित्ता' अर्थ 'जाणाडं
णीणेड' यानानि नयति-शालातो वहिष्मगति, नावा 'जाणाण' यानाना 'दूसे'
दूष्याणि=आच्छादनप्रव्याणि 'पवीणेड' प्रविनयति=अपसारयति, प्रविनाय-अपसार्य,

आनाको मुनकर (आणाए विणएण वयण) उस आनावचन को विनयपूर्वक (पडिसु-
णेड) स्वाकार किया, (पडिसुणित्ता) स्वाकार करके फिर वह (जेणेव जाणसाला)
जहां यानशाला था (तेणेव उवागच्छड) वहाँ पहुँचा, (उवागच्छित्ता) पहुँचकर
(जाणाड पच्चुवेक्खेड) उसन वहाँ पहिले रथ आदि यानों को अच्छा तरह से देखा।
(पच्चुवेक्खित्ता) देखकर (जाणाड सपमज्जेड) उसन उठे अच्छा तरह झाड़-झड़ कर
साफ किया। (सपमज्जित्ता जाणाड सवट्ठेड) साफ करने के बाद उसने फिर जितने
चाहिये वे उतन यान एक जगह एकत्रित किये। (सवट्ठित्ता) ठकठ करने के बाद
(जाणाड णीणेड) वहाँ से उसने उन सब को बाहिर निकाला। (णीणित्ता) बाहिर

यानी आज्ञा आलणीने (आणाए विणएण वयण) ते आज्ञावचनने विनयपूर्वक
(पडिसुणेड) स्वीकार किये (पडिसुणित्ता) स्वीकार करीने पछी ते (जेणेव
जाणसाला) तथा यानशाला छती (तेणेव उवागच्छड) तथा पहुँचये (उवाग-
च्छित्ता) पहुँचीने (जाणाड पच्चुवेक्खेड) तेथे तथा पहुँचला रथ आदि यानोंने
भागी गीते लेथा (पच्चुवेक्खित्ता) लेधने (जाणाड सपमज्जेड) ते तेथे
भागी गीते वाणी-बूझी भाई कथा (सपमज्जित्ता जाणाड सवट्ठेड) भाई करी
लीधा पछी तेथे बैठला लेधता छता तेठला यान (वाहन) ओर जगाओ
ओठला कथा (सवट्ठित्ता) ओठला करी लीधा पछी (जाणाड णीणेड) तथाथी
तेथे ओ पधाने पछार नाथ्या (णीणित्ता) पछार करीने (जाणाण दूसे

समलकरेड, समलकरित्ता जाणाडं वरभडगमडियाइ करेड, करित्ता जेणेव वाहणसाला तेणेव उवागच्छड, उवागच्छित्ता वाहणसालं अणुपविसड, अणुपविसित्ता वाहणाड पच्चुवेम्खेड, पच्चुवेम्खित्ता वाहणाइं सपमजड, सपमजित्ता वाहणाड णीणेड, णीणित्ता वाह-

‘जाणाइ समलकरेड’ यानानि समलकरोति=य त्रयोभ्यामिदं कृत्वा द्वाराणि करोति, समलङ्कृत्य ‘जाणाड वरभडगमडियाइ’ यानानि वरभाण्डकमण्डितानि=वगभरणभूषितानि ‘करेड’ करोति, कृत्वा यत्रैव वाहनगाला तत्रैवोपागच्छन्ति, उपागय, वाहनगाला मनुप्रविशति, अनुप्रविश्य ‘वाहणाइ पच्चुवेम्खेड’ वाहनानि प्रत्युपेक्षन्ते, तेषामङ्गप्रत्यङ्ग-सौन्दर्यं पश्यति, दृष्ट्वा-वाहनानि ‘सपमजड’ सम्प्रमार्जयति=निर्मलीकरोति, सम्प्रमार्ज्यं वाह-

निकालकर (जाणाण दूसे पवीणेइ) उनके ऊपर के वस्त्रों को उसने दूर किया। (पवीणिता) जब वस्त्र कि जिनसे ये ढके हुए थे दूर हो चुके तब उसने (जाणाइ समलकरेड) उन सब यानों को अलंकृत किया। (समलकरित्ता) जब वे अच्छी तरह अलंकृत हो चुके तब (जाणाइ वरभडगमडियाइ करेड) उन यानों को उसने अच्छा रसित से गादी-तकिया आदि उपकरणों से मंडित किया। (करित्ता) सुसज्जित कर (जेणेव वाहणसाला तेणेव उवागच्छड) फिर वह जहां वाहनगाला या वहाँ पहुँचा, (उवागच्छित्ता) पहुँच कर (वाहणसाल अणुपविसड) वर उस वाहनगाला के भाँतर प्रविष्ट हुआ। (अणुपविसित्ता) प्रविष्ट होकर (वाहणाइ पच्चुवेम्खेड) उसने वाहना को देखा (पच्चुवे

पवीणेइ) तेमना उपरना वस्त्रोने तेणे इह मृथ्या (पवीणिता) न्यारे ते वस्त्रो डे जेनाथी ते ढकाया हुता ते दूर थर्ध गया त्यारे तेणे (जाणाइ समलकरेड) ते थधा यानोने शणुगार्थी (समलकरित्ता) न्यारे ते सारी गीते अवकृत थर्ध युक्त्या त्यारे (जाणाइ वरभडगमडियाइ करेड) ते यानोने तेणे सारीगीतथी गादी तडिया आदि उपकरणोथी मंडित थर्ध (करित्ता) सुसज्जित करीने (जेणेव वाहणसाला तेणेव उवागच्छड) पछी ते न्या वाहनगाला हुती त्या पछोथ्या (उवागच्छित्ता) पछोथीने (वाहणसाल अणुपविसड) ते ओ वाहनगालानी अदर दाभल थया (अणुपविसित्ता) दाभल थधने (वाहणाइ पच्चुवेम्खेड) तेणे वाहनोने जेया (पच्चुवेम्खित्ता) जेधने (वाह

णाडं अप्फालेड, अप्फालित्ता दूसे पवीणेइ, पवीणिता वाहणाइं
समलकरेड, समलकरित्ता वाहणाइ वरभंडगमडियाइ करेड, करित्ता
वाहणाइ जाणाइ जोएइ, जोडत्ता पओयलट्टि पओयधरण य

नानि 'णीणेइ' नयति=प्रतिष्करोति, नात्रा वाहनानि 'अप्फालेड' आस्फालयति=हस्तेन
आस्फालयति, आस्फाल्य 'दूसे पवीणेइ' दूष्याणि प्रमिनयति=आच्छादनमवाप्यपनयति,
प्रविनाय 'वाहणाइ समलकरेड' वाहनानि समलङ्करोति, समलङ्कृत्य वाहनानि
'वरभंडगमडियाइ करेड' वरभाण्डकमण्डितानि करोति, कृत्वा 'वाहणाइ जाणाइ
जोएइ' वाहनानि यानपु योजयति, योजयित्वा यानशालिक 'पओयलट्टि' प्रतोयलट्टि
वाहनचालनार्थं यट्टि 'पराणी' इति भाषाप्रसिद्धा 'पओयधरण य' प्रतोयधरण=
अकटवात्कान् मम=युगपत्-एकस्मिन् काले 'आडहइ' आहगति=एकस्मिन् स्थाने सवा-

विस्तृता) देगम्बर (वाहणाइ सपमज्जइ) उसन उहें साफ किया । (सपमज्जित्ता) साफ-
सूफ कर (वाहणाइ णीणेइ) वाहनों को उमन वहा से बाहिर निकार, (णीणिता) बाहिर
निकार कर (वाहणाइ अप्फालेड) उमने फिर उनको पीठ पर हाथ फिराया, (अप्फालित्ता)
हाथ फिराकर (दूसे पवीणेइ) फिर उसने उनको गोलियां को अलग किया । (पवीणिता)
जब गोलियां उनका अंग हो चुकां तब फिर उमने (वाहणाइ समलकरेड) उन वाह-
नोंको अगमित किया । (समलकरित्ता) जब वे अच्छी तरह से सजा दिये गये तब
(वाहणाइ वरभंडगमडियाइ करेड) उसन उनको उपकरणों से मटित किया, (करित्ता)
करा के बाद (वाहणाइ जाणाइ जोएइ) फिर उसने उन वाहनों-बैल को रथा में
जोने, (जोडत्ता) जोतन के बाद (पओयलट्टि पओयधरण य सम आडहइ) उमने

णाइ सपमज्जइ) तेछे तेभने साइ वथा (सपमज्जित्ता) साइ-सूफ करीने
(वाहणाइ णीणेइ) वाहनोने तेरे त्याथी अडार दाइया (णीणिता) अडार
दाहीने (वाहणाइ अप्फालेड) तेछे करीने तेभनी पीठ उपर हाथ डेरव्ये
(अप्फालित्ता) हाथ डेरवीने (दूसे पवीणेइ) पछी तेछे तेभनी गोथोने लुदी
की, (पवीणिता) ब्यादे गोथो तेभनी लुदी अगध गज त्यार पछी तेछे
(वाहणाइ समलकरेड) ते वाहनोने शणगाया, (समलकरित्ता) ब्यादे ते मारी
रीते तैयां थध (अगध) गया त्यारे (वाहणाइ वरभंडगमडियाइ करेड) तेछे
तेभने उपरखोवी भडित वथा (करित्ता) वथा पछी (वाहणाइ जाणाइ जोएइ)
तेछे ते वाहनोना अणदोने स्थोभा नेडाव्या, (जोडत्ता) नेडाव्या पछी (पओयलट्टि

सम आडहड, आडहिता वट्टमग्ग गाहेड, गाहिता जेणेव बलवाउए तेणेव उवागच्छइ, उवागच्छिता बलवाउयस्स एयमाणत्तिय पच्चप्पिणइ ॥ सू० ४४ ॥

मूलम्—तए ण से बलवाउए णयरगुत्तिय आमतेइ,

हनयानानि तेषु प्रतोदयए। प्रतोन्धरान्=अकटवाहकाश्च स्थापयति। 'आडहिता' आह्वय, 'वट्टमग्ग' वर्तमार्गम्=अकटादिगम्यमार्गं—राजमार्गं 'गाहेड' ग्राहयति, ग्राहयिवा यत्रैव बलव्यापृतस्तत्रैवोपागच्छति, उपाग य 'उवाउयस्स एयमाणत्तिय पच्चप्पिणइ' बलव्यापृताय एतामाजसिका प्रत्यर्पयति=आज्ञा सम्पाद्य पश्चान्निवदयतीत्यर्थः ॥ सू० ४४ ॥

टीका—'तए ण' इति। 'तए ण से बलवाउए' तत् गच्छ स बलव्यापृतो

उन यानों में हाकने का चाबुका एवं हाकने वाले को एक ही साथ स्थापित कर दिया, (आडहिता) चाबुक लेकर हाकने वाले जग अच्छा तरह उन यानों पर जमकर बैठ चुके तब (वट्टमग्ग गाहेड) उसने उन यानों को राजमार्ग पर उपस्थित किये। (गाहिता जेणेव बलवाउए तेणेव उवागच्छइ) उन्हें राजमार्ग पर उपस्थित कर फिर वह यान गालधिकारी जहा सेनापति थे वहा पहुँचा। (उवागच्छिता बलवाउयस्स एयमाणत्तिय पच्चप्पिणइ) पहुँचकर उसने कहा कि हे स्वामिन्! आपके आज्ञानुसार सभी यान तैयार हैं ॥ सू० ४४ ॥

'तए ण से बलवाउए' इति।

(तए ण) इसके बाद (से बलवाउए) उस सेनापतिने (णयरगुत्तिय) नगर की रक्षा

पओयधरण य सम आडहड तेण्हे ते यानोभा डाडवानी थाणुडे तेमज्ज डाडवावाणाने ओड ज साथे स्थापित करी दीधा (आडहिता) थाणुक लधने डाडवावाणा न्यारे मारी गीते ते यानो उपर जेमी थुकथा त्यारे (वट्टमग्ग गाहेड) तेण्हे ते यानोने गज्जभाग पर डाजर करी, (गाहिता जेणेव बलवाउए तेणेव उवागच्छइ) तेमने राजभाग पर डाजर करीने पछी ते यानशाणाधिकारी सेनापतिनी पाने पडोन्थे। (उवागच्छिता बलवाउयस्स एयमाणत्तिय पच्चप्पिणइ) पडोन्थीने तेण्हे कहुं ठे छे स्वाभिन्! आपनी आज्ञाप्रमाणे जधा यान तैयार छे (सू० ४४)

“तए ण से बलवाउए” इत्यादि

(तए ण) त्थार पछी (से बलवाउए) ते सेनापतिने (णयरगुत्तिय) नगरनी

आमतिता एव वयासी-खिप्पामेव भो देवाणुप्पिया । चंप णयरि
सन्निभतरवाहिरिय आसित्त जाव कारवेत्ता एयमाणत्तिय
पच्चप्पिणाहि ॥ सू० ४५ ॥

‘णयरगुत्तिय’ नगरगुत्तिक=नगरगोमार्गम् ‘आमतेइ’ आमन्त्रयति=आहयति,—‘आमतिता
‘एव वयासी’ आमन्त्रयैःमगादात् ‘खिप्पामेव भो देवाणुप्पिया’
‘सन्निभतरवाहिरिय’ साभ्यन्तर-
गाशम् ‘आसित्त जाव कारवेत्ता’ आसित्तशुचिसमष्टरयातरापगवायिका यावदगन्ध
वर्निभूता कुरु, कारय, कृता, कारयित्वा ‘एयमाणत्तिय’ एतामाजमिका ‘पच्चप्पिणाहि’
प्रत्यर्पय ॥ सू० ४५ ॥

कर्मगले कोटवाल को (आमतेइ) बुलाया, और (आमतिता) बुलाकर (एवं वयासी) इस प्रकार
कहा—(खिप्पामेव भो देवाणुप्पिया) ह दानुप्रिय । तुम जात्र हा । (चंप णयरि) इस चपा
नगर की (सन्निभतरवाहिरिय) भातर गहिर से सफाई करओ । पाना से इसमे छिड़काव कराओ ।
जग २ इसे पाना से बुलवाओ । कहा भा कूड़ा—कर्मकट का नाम न मिले, इस तरह से
इसका सफाई हो जाना चाहिये । प्रत्येक गली एवं गजारा के मार्ग सब बहुत ही अच्छा
तरह से साफगूफ किये जाये । जगह २ सुगन्धित जल का, गोरोचन का एवं सरस लाल
चंदन का छिड़काव हो, जिससे यह नगर सुगन्धित द्रव्य जैसा बन जावे । तुम से यही
कहना है, जाओ और इस आदेश का जात्र से जात्र पूति करो और उन कामों को पूरा
कर के मुझे जीत्र सूचित करो ॥ सू० ४५ ॥

रक्षा करवाणा डोटवालने (आमतेइ) बोलाव्या अने (आमतिता) बोलावीने
(एव वयासी) आ प्रकारे ठह्यु (खिप्पामेव भो देवाणुप्पिया) हे देवानुप्रिय ।
तमे जलदीथी (चंप णयरि) आ अ पानगरीनी (सन्निभतरवाहिरिय) अहर तथा
अडारथी सक्षार्थ दर्शवो, तेमा पाणीना छटगाव उरावो, ठेठ-ठेठाणे
तेने पाणीथी धोवरावो जयाय पणु उडाउरउटतु नाम न रहे अमे तेनी
सक्षार्थ थवी नेधअे प्रत्येक गवी तेमज अन्नरना रन्ता अणअ सागी रीते
साकसूद करवा ठेठठेठाणे सुगन्धित जलनो, गोलीध-सुअउने । तेमज सरस
रकत अदननो छटगाव डोय, नेथी आ नगरी सुगन्धित थीज नेवी अनी
अथ तमने अज कडेवानु छे जअो अने आदेशो जट्टी प्रर्थु करो अने
ते कामो पूरा ठीने मने जट्टी अणर उरो (सू० ४५)

सम आडहड्ड, आडहिता वट्टमग्गं गाहेइ, गाहिता जेणेव वलवाउए तेणेव उवागच्छइ, उवागच्छिता वलवाउयस्स एयमाणत्तिय पच्चप्पिणइ ॥ सू० ४४ ॥

मूलम्—तए ण से वलवाउए णयरगुत्तिय आमतेइ,

हनयानानि तेषु प्रतोदयण। प्रतोन्धरान्=अकटवाहकाश्च स्थापयति। 'आडहिता' आह्वय, 'वट्टमग्ग' वर्तमार्गम्=अकटान्निगम्यमार्गं-राजमार्गं 'गाहेइ' ग्राहयति, ग्राहयिना यत्रैव बलव्यापृतस्तत्रैवोपागच्छति, उपागत्य 'उवागच्छिता वलवाउयस्स एयमाणत्तिय पच्चप्पिणइ' बलव्यापृताय एतामाजमिका प्रत्यर्पयति=आज्ञा सम्पाद्य पश्चान्नियदयतीत्यर्थः ॥ सू० ४४ ॥

टीका—'तए ण' इति। 'तए ण से वलवाउए' तत् सख स बलव्यापृतो

उन यानों में हाकने का चाबुका एव हाकने वालों को एक ही साथ स्थापित कर दिया, (आडहिता) चाबुक लेकर हाकने वाले जब अच्छी तरह उन यानों पर जमकर बैठ चुके तब (वट्टमग्ग गाहेइ) उसने उन यानों को राजमार्ग पर उपस्थित किये। (गाहिता जेणेव वलवाउए तेणेव उवागच्छइ) उन्हें राजमार्ग पर उपस्थित कर फिर वह यान गालाधिकारी जहाँ सेनापति थे वहाँ पहुँचा। (उवागच्छिता वलवाउयस्स एयमाणत्तिय पच्चप्पिणइ) पहुँचकर उसने कहा कि हे स्वामिन्! आपके आज्ञानुसार सभी यान तैयार हैं ॥ सू० ४४ ॥

'तए ण से वलवाउए' इति।

(तए ण) उसके बाद (से वलवाउए) उम सेनापतिने (णयरगुत्तिय) नगर का रक्षा

पओयधरण य सम आडहड्ड) तेषु ते यानोभा डाडवान्नी आणुडे तेभज् डाडवावाणाने ओड न साथे स्थापित करी दीधा (आडहिता) आणुड लधने डाडवावाणा न्यारे मारी गीते ते यानो उपर जेसी सुकथा त्यारे (वट्टमग्ग गाहेइ) तेषु ते यानोने राजभाग पर डाजर ठर्यो, (गाहिता जेणेव वलवाउए तेणेव उवागच्छइ) तेभने राजभाग पर डाजर करीने पछी ते यानशाणाधिकारी सेनापतिनी पाने पछोन्थे। (उवागच्छिता वलवाउयस्स एयमाणत्तिय पच्चप्पिणइ) पछोन्थे तेषु ठलु डे डे स्वामिन्! आपनी आज्ञाप्रमाणे धधा यान तैयार छे (सू० ४४)

"तए ण से वलवाउए" इत्यादि

(तए ण) त्थार पछी (से वलवाउए) ते सेनापतिओ (णयरगुत्तिय) नगरनी

आमतिता एव वयासी-खिप्पामेव भो देवाणुप्पिया । चंप णयरि
सन्निभतरवाहिरिय आसित्त जाव कारवेत्ता एयमाणत्तियं
पच्चप्पिणाहि ॥ सू० ४५ ॥

‘णयरगुत्तिय’ नगरगुत्तिक=नगरगोमागम् ‘आमतेड’ आमन्त्रयति=आह्वयति,—‘आमतिता
‘एव वयासी’ आमन्त्रयैवमवादात् ‘खिप्पामेव भो देवाणुप्पिया’
‘त्रिमेव भो देवानुप्रिय’ । ‘चंप णयरि’ चम्पा नगर ‘सन्निभतरवाहिरिय’ सामान्यन्तर-
वायाम् ‘आसित्त जाव कारवेत्ता’ अमिकशुचिसमृद्धरान्तरापगवीयिका यावद्गन्ध
वर्निभूता कुरु, कारय, कृत्वा, कारयित्वा ‘एयमाणत्तिय’ एतामाजमिका ‘पच्चप्पिणाहि’
प्रत्यर्पय ॥ सू० ४५ ॥

कनगले कोटवाल को (आमतेड) बुलाया, और (आमतिता) बुलाकर (एवं वयासी) इस प्रकार
कहा—(खिप्पामेव भो देवाणुप्पिया) ह देवानुप्रिय । तुम शात्रु हो (चंप णयरि) इस चम्पा
नगर की (सन्निभतरवाहिरिय) भातर बाहिर से सफाई करओ । पाना स इससे ठिडकाव कराओ ।
जगत् २ इसे पाना से बुलाओ । कहा भी कृडा-करकट का नाम न मिले, इस तरह से
इसकी सफाई हो जानी चाहिये । प्रत्येक गली एव बाजारो के मार्ग सत्र जुहुत हो अच्छा
तरह से साफसूफ किया जाये । जगह २ सुगन्धित जल का, गोंगेचन का एव सरस लाल
चन्दन का ठिडकाव हो, जिससे यह नगर सुगन्धित द्रव्य जैसा बन जावे । तुम से यही
कहना है, जाओ और इस आदेश का शात्रु से शात्रु पूति करो और उन कामों को पूरा
कर के मुझे शीघ्र सूचित करो ॥ सू० ४५ ॥

रक्षा करवाणा डोटवालने (आमतेड) बोलाव्या अने (आमतिता) बोलावीने
(एव वयासी) आ प्रकारे उछु (खिप्पामेव भो देवाणुप्पिया) हे देवानुप्रिय ।
तमे जलदीथी (चंप णयरि) आ अ पानगरीनी (सन्निभतरवाहिरिय) अहर तथा
जलदीथी सफाई करावो, तेमा पाणीना छटकाव करावो, ठेक-ठेकाणु
तेने पाणीथी धोवरावो उयाय पणु उठाउरउटनु नाम न रहे अमे तेनी
सफाई थवी जेधजे प्रत्येक गली तेमज जलरना रत्ता भूणज सारी रीते
माइसूदर उरवा ठेठेठाणु सुगन्धित जलनो, गोलीप-सुणउनो तेमज सरस
रक्त अहननो छटकाव डोय, जेथी आ नगरी सुगन्धित बीज जेवी अनी
जय तमने अज कडेवानु छे नज्यो अने आदेराने जट्टी पूछु करे अने
ते कामो पूरा उनीने मने जट्टी जणर उरे (सू० ४५)

મૂલમ—તણ ણં સે ણયરગુત્તિણ વલવાડયસ્સ ઇયમદ્દ
(સોચ્છા) આણાણ વણણ વયણ પડિસુણેદ્, પડિસુણિત્તા
ચપ ણયરિં સન્નિમત્તરવાહિરિય આસિત્ત જાવ કારવેત્તા જેનેવ

ટીકા—‘તણ ણ’ ઇત્યાદિ। ‘તણ ણ સે ણયરગુત્તિણ’ તત સહ સ નગર-
ગુત્તિકો ‘વલવાડયસ્સ ઇયમદ્દ’ વલ્લ્યાપૃતસ્થૈતમર્થ ‘સોચ્છા’ શ્રુત્વા ‘આણાણ વણણ
વયણ પડિસુણેદ્’ આજ્ઞાયા વિનયેન વચન પ્રતિશૃણોતિ, ‘પડિસુણિત્તા ચપ ણયરિં
સન્નિમત્તરવાહિરિય આસિત્ત જાવ કારવેત્તા’ પ્રતિશ્રુય ચમ્પા નગરો સામ્ય તરગાહા-
માસિચ્ચ યાવત્ કારયિત્વા ‘જેનેવ વલવાડે તેનેવ ઉવાગચ્છદ’ યત્રૈવ વલ્લ્યાપૃતસ્ત

‘તણ ણં સે ણયરગુત્તિણ’ ઇત્યાદિ।

(તણ ણ) इसके बाद (से णयरगुत्तिण) उस नगरक्षक कोटवालन (वल्
वाडयस्स) सेनापति के (इयमद्व) नगर का सफाई कराने के आदेश को (सोच्चा)
मुनकर (आणाए वयण विणएण) आज्ञा के वचन को बड़े विनय क साथ (पडि-
सुणेइ) स्वीकार किया। (पडिसुणित्ता चप णयरिं सन्निमत्तरवाहिरिय) स्वीकार
करने बाद ही उसने चपानगरा के भातर बाहिर सत्र तरफ से (आसित्त जाव कारवेत्ता)
सफाई करवा दी। पहिले उसने उस सब जगह पाना क छिडकाव से सिंचवाया। गला कूचा
में जो कूड़ा-करकट पड़ा हुआ था उसका सफाई करवा दी। बाजारों क रास्तों को तथा
नालियों को अच्छी तरह से झाड़-पोछकर साफ करवाया, मतलब यह कि सफाई मे
किसा भी तरह का त्रुटि नह रखा। जब नगरा अच्छा तरह भातर-बाहिर से साफ हो

“તણ ણ સે ણયરગુત્તિણ” ઇત્યાદિ

(તણ ણ) ત્યાર પછી (સે ણયરગુત્તિણ) તે નગરરક્ષક કોટવાલે (વલવાડયસ્સ)
સેનાપતિના (ઇયમદ્દ) નગરની સફાઈ કરાવવાના આદેશને (સોચ્છા) સાભળીને
(આણાણ વયણ વિણણ) આજ્ઞાના વચનોને બહુ વિનયપૂર્વક (પડિસુણેદ્) સ્વી-
કાર કર્યો, (પડિસુણિત્તા ચપ ણયરિં સન્નિમત્તરવાહિરિય) સ્વીકાર કર્યા પછી જ તેણે
ચપાનગરીની અદર અને બહાર બધી તરફથી (આસિત્ત જાવ કારવેત્તા) સફાઈ
કરાવી લીધી પહેલા તેણે તેમા બધી જગાએ પાણીન છટકાવ કરાવ્યા
ગલીશુલીમા જે કચરો પૂળે પડ્યો હતો તેની સફાઈ કરાવી બધા
રોમા રસ્તા સાગી રીતે વાળગુડ ઠગી સાફ કરાવ્યા મતલબ એ કે નક્ષામાં
કોઈપણ પ્રકારની ત્રુટિ રાખી નહિ બધારે નગરી સાગી રીતે અદર અને

વલવાડૅ તેણેવ ડવાગચ્છડ, ડવાગચ્છિત્તા ંયમાણત્તિય પચ્ચપ્પિ-
ણડ ॥ સૂ૦ ૪૬ ॥

મૂલમ્—તૅ ણં સે વલવાડૅ કોણિયસ્સ રણ્ણો ભમ-
સારપુત્તસ્સ આભિસેક્ક હત્થિરયણં પઢિકપ્પિય પાસડ્ હય-ગય -

ત્રૈવોપાગચ્છતિ ‘ડવાગચ્છિત્તા ંયમાણત્તિય પચ્ચપ્પિણડ’ ડપાગય ણ્તામાનમિકા
પ્રયર્પયતિ ॥ સૂ૦ ૪૬ ॥

ટીકા—‘તૅ ણ’ ડત્યાદિ । ‘તૅ ણ સે વલવાડૅ’ તત સ્વલ્લ સ
બલ્યાપૂત્ર ‘કોણિયસ્સ રણ્ણો ભમસારપુત્તસ્સ’ કૃણિકસ્ય રાજો ભમસારપુત્રસ્ય ‘આભિ
સેક્ક હત્થિરયણ પઢિકપ્પિય’ આભિપેક્ષ્ય હસ્તિરત્ન પરિકૃષ્પિત ‘પાસડ્’ પંચતિ,
‘હયગય જાવ સણ્ણાહિયં’ હય રાજ યાવત મ્નાહિતા ‘પાસડ્’ પંચતિ, અત્ર યાવચ્છન્દેન

ચુકી તત્ત પિર ત્હ કોટવાલ (જેણે વલવાડૅ તેણેવ ડવાગચ્છડ) જહાં સનાપતિ થા
વહાં પર પહુંચા । પહુંચ કર ડસને નગરા માફ હો ચુકા હે ડસ વાત કી ડસે
સનર દા ॥ સૂ૦ ૪૬ ॥

‘તૅ ણ સે વલવાડૅ’ ડત્યાદિ ।

(તૅ ણ) ડસકે વાલ (સે વલવાડૅ) ડસ સેનાપતિન (ભમસારપુત્તસ્સ)
ભમસાર અર્થાત શ્રેણિક કે પુત્ર (કોણિયસ્સ રણ્ણો) કૃણિક રાજા કે (આભિસેક્ક)
અભિપેક્ષિત પદ (હત્થિરયણ) હસ્તિરત્નકો (પઢિકપ્પિય) અઢા તરહ સે શૃંગારિત ક્રિયા
હુઆ (પાસડ) દેગ્ગા । (હયગય જાવ સણ્ણાહિય પાસડ) તથા-હય-ગજ આતિ સે
યુક્ત ચતુરગિણા સેના કો મી સન્નદ દેગ્ગા । (સુમદ્દાપમુદ્દાણ દેવીણ

બહારથી માફ થઈ ત્યારે વળી તે ડોટવાલ (જેણે વલવાડૅ તેણેવ ડવાગચ્છડ)
ન્યા મેનાપતિ હતા ત્યા પહોંચ્યો અને પહોંચીને તેણે નગરી માફ થઈ ગઈ
છે, એ વાતની તેને ખબર દીધી (સૂ૦ ૪૬)

‘તૅ ણ સે વલવાડૅ’ ડત્યાદિ

(તૅ ણ) ત્યારપછી [સે વલવાડૅ] તે મેનાપતિએ [ભમસારપુત્તસ્સ] ભભસાર
અર્થાત શ્રેણિકના પુત્ર (કોણિયસ્સ રણ્ણો) કૃષ્ણ રાજાના [આભિસેક્ક] આભિપેક્ષ્ય-
પદ (હત્થિરયણ) હાથીરત્નને (પઢિકપ્પિય) સારી રીતે શણગારેલો (પાસડ) બોલ્યો
(હયગય જાવ સણ્ણાહિય પાસડ) તથા-હય ગજ આદિથી યુક્ત ચતુરગિણી

જાવ-સળ્ળાહિય પાસડ. સુભદ્રાપમુહાણ દેવીળ પડિજાણાઠ
 ઉવટ્ટવિયાઠ પામડ ચપ ણયરિ સન્નિમતર જાવ ગધવટ્ટિભૂય કય
 પાસડ, પાસિત્તા હટ્ટતુટ્ટચિત્તમાણદિય પીયમળે જાવ હિયય
 જેળેવ કૂળિય રાયા ભભસારપુત્તે તેળેવ ઉવાગચ્છડ, ઉવાગચ્છિત્તા

‘રય પ્રમગ્યોધ-કલ્પિતા ચ ચતુરદ્વિર્ણી સેનામ્’ इति दृश्यम्, ‘सुभद्रापमुहाण देवीण’
 सुभद्राप्रमुग्गणा=सुभद्रादीना दवाना ‘पडिजाणाट उवट्टवियाड’ प्रतियानानि=अकटानि
 उपस्थापितानि ‘पासड’ प यति, ‘चप णयरि सन्निमतर जाव गधवट्टिभूय कय
 पास’ चम्पा नगरा साऽभ्यन्तरा यावद् गधवतिभृता गता प यति, दृष्ट्वा ‘हट्ट-तुट्ट-चित्त
 माणदिए’ हस्तपुच्छिताऽऽनन्ति ‘पीयमणे जाव हियय’ प्रीतमना यावद् हृत्यो
 ‘जेणेव कूणिण राया भभसारपुत्ते’ यत्रैव कूणिनो राजा भभसारपुत्र, ‘तेणेव
 उवागच्छड’ तत्रैवोपागच्छति, ‘उवागच्छित्ता’ उपागत्य ‘करयल जाव एव वयासी’

પડિજાણાઠ ઉવટ્ટવિયાઠ પાસડ) સુભદ્રાપ્રમુગ દેવિયા કે લ્યિયે આયે હુણ
 ગ્યા કો મા દેગ્યા। (ચપ ણયરિ સન્નિમતર જાવ ગધવટ્ટિભૂય કય પાસડ)
 ઔર यह मा देखा कि चपानगरी भातर बाहिर से अच्छी तरह से स्वच्छ हो चुका है, एव
 उसस सुगधि का महक उठ रहा है। (पासिक्ता हट्ट-तुट्ट-चित्त-माणदिए पीयमणे
 जाव हियय जेणेव कूणिण राया भभसारपुत्ते तेणेव उवागच्छड) यह सब देखकर
 वह बहुत हा खुश हुआ हर्ष के मारे वह फूला नहीं समाया। प्रसन्न मन होकर वह
 गात्र ही जहा श्रेणिक के पुत्र कूणिक राजा थे वहा पहुँचा। (उवागच्छिक्ता करयल
 जाव एव वयासी) पहुँचकर उसन सर्वप्रथम राजा को दो हाथ जोडकर प्रणाम किया और

સનાને પણ પામેજ બેઠ (સુભદ્રાપમુહાણ દેવીળ પડિજાણાઠ ઉવટ્ટવિયાઠ પાસડ)
 સુભદ્રાપ્રમુગ દેવીઓને માટે આવેલા રથોને પણ બેઠા (ચપ ણયરિ
 સન્નિમતર જાવ ગધવટ્ટિભૂય કય પાસડ) અને એ પણ બેઠુ કે ચપાનગરી
 અદર અને બહાનથી મારી ગીતે સ્વચ્છ થઈ ગઈ છે, તેમજ તેમાંથી સુગંધીની
 મહક આવી રહી છે (પાસિત્તા હટ્ટ-તુટ્ટ-ચિત્ત-માણદિય પીયમળે જાવ હિયય
 જેળેવ કૂળિય રાયા ભભસારપુત્તે તેળેવ ઉવાગચ્છડ) આ બધુ બેઠને તે બહુ જ
 ખુશ થયો અને અત્યંત હર્ષિત થઈ ગયો. મન પ્રમન્ન થવાથી તુરંત જ
 જ્યાં શ્રેણિકના પુત્ર કૂણિક રાજા હતા ત્યાં પહોંચ્યો (ઉવાગચ્છિત્તા કરયલ જાવ

કરચલ જાવ એવ વયાસી-કપ્પિય ણ દેવાણુપ્પિયાણ આભિસેક્કે
હત્થિચયણે, હય-ગય-જાવ-પવર-જોહ-કલિયા ય ચાઉરગિણી સેણા
સણ્ણાહિયા, સુભદ્દાપમુહાણ ય દેવીણ વાહિરિયાએ ઉવટ્ટાણસાલાએ
પાડિયક્કપાડિયક્કાઇ જત્તાભિમુહાઇ જુત્તાઇ જાણાઇ ઉવટ્ટાવિયાઇ,

કરતલ ચાવદેવમ્ અનાદીત-‘કપ્પિય ણ દેવાણુપ્પિયાણ આભિસેક્કે હત્થિચયણે’
કપ્પિત સ્વલુ દેવાનુપ્રિયાણામાભિપેક્ક્ય હસ્તિચયણમ્ ‘હયગયરહપવરજોહકલિયા ય’
હયગયરહપવરજોહકલિયા ચ ‘ચાઉરગિણી સેણા સણ્ણાહિયા’ ચતુરગિણી સેના સંનાહિતા,
‘સુભદ્દાપમુહાણ ય દેવીણ’ સુભદ્દાપમુગ્ધાના ચ દેવીના ‘વાહિરિયાએ ઉવટ્ટાણસાલાએ’
માઘ્યાયામુપસ્થાનગાલાયા ‘પાડિયક્કપાડિયક્કાઇ’ પ્રત્યેક પ્રત્યેક ‘જત્તાભિમુહાઇ
જુત્તાઇ જાણાઇ ઉવટ્ટાવિયાઇ’ યાત્રાભિમુગ્ધાનિ યુક્તાનિ યાનાનિ ઉપસ્થાપિતાનિ,

ફિર ઇસ પ્રકાર કહને લગા કિ (કપ્પિય ણ દેવાણુપ્પિયાણ આભિસેક્કે હત્થિચયણે)
હ દેવાનુપ્રિય ! આપના આભિપેક્ક્ય હસ્તિચયણ શૃંગારિત હો ચુકા હે । (હય-ગય-રહ-
પવરજોહ-કલિયા ય ચાઉરગિણી સેણા સણ્ણાહિયા) ઘોડે, હાથી, રથ એવ સુભદ્દા
સે યુક્ત ચતુરગિણી સેના માં સજા-વજાકર તૈયાર કરી જા ચુકા હે । (સુભદ્દાપમુહાણ ય
દેવીણ વાહિરિયાએ ઉવટ્ટાણસાલાએ પાડિયક્કપાડિયક્કાઇ જત્તાભિમુહાઇ જુત્તાઇ જાણાઇ
ઉવટ્ટાવિયાઇ સુભદ્દાપમુગ્ધ દેવિયાં કે માં વાહિરિયાં ઉપસ્થાનગાલા માં અલગ ૨ વૈઠને
કે બિચે, યાત્રા કે યોગ્ય વગર અચ્છે ૨ પૈલાં સે યુક્ત એસે રથ લાકર ઉપસ્થિત કર નિચે

એવ વયાસી) પહોંચીને તેણે સર્વથી પહેલા રાજાને બંને હાથ બેડી પ્રણામ
કર્યા અને પછી તે આ પ્રકારે કહેવા લાગ્યો કે (કપ્પિય ણ દેવાણુપ્પિયાણ
આભિસેક્કે હત્થિચયણે) હે દેવાનુપ્રિય ! આપનો આભિપેક્ક્ય હાથીચયણ
શણુગારાઈ ગયો છે (હય-ગય-રહ-પવરજોહ-કલિયા ય ચાઉરગિણી સેણા સણ્ણા
હિયા) ઘોડા, હાથી, રથ તેમજ સુભદ્દોથી યુક્ત ચતુરગિણી સેના પણ
સંતોષ થઈ ગઈ છે (સુભદ્દાપમુહાણ ય દેવીણ વાહિરિયાએ ઉવટ્ટાણસાલાએ
પાડિયક્કપાડિયક્કાઇ જત્તાભિમુહાઇ જુત્તાઇ જાણાઇ ઉવટ્ટાવિયાઇ) સુભદ્દાપમુગ્ધ
દેવીઓને માટે પણ બહારની ઉપસ્થાનગાલામાં અલગ અલગ બેસવાને
સાડ, યાત્રાને યોગ્ય તેમજ મારા સારા બગલથી યુક્ત એવા રથ લઈ આવી
હાજર રાખેલા છે (ચપાળયરી સંમિતરવાહિરિયા આસિત્ત-જાવ ગધવટ્ટિમૂયા કયા)

चंपा णयरी सन्भितरवाहिरिया आसित्त जाव गंधवट्टिभूया कया,
त णिज्जतु ण देवानुप्पिया ! समण भगवं महावीर अभिवंदिउ
॥ सू० ४७ ॥

मूलम्—तए ण से कूणिण राया भंभसारपुत्ते बल-

‘चंपा णयरी सन्भितरवाहिरिया’ चंपा नगरी साऽभ्यन्तर्गवाया ‘आसित्त जाव गंधवट्टि-
भूया कया’ आमिक यावद् गंधवतिभूता कृता, ‘त णिज्जतु ण देवानुप्पिया’ तन्निर्यातु
सल्ल देवानुप्रिया ! ‘समण भगव महावीर अभिवदिउ’ भगवत् महापारमभिवन्दितुम्
॥ सू० ४७ ॥

टीका—‘तए ण’ इत्यादि । ‘तए ण’ तत् = सेनापतिनिवेदनानन्तर खल्ल
‘से कूणिण राया भंभसारपुत्ते’ स कूणिको राजा भंभसारपुत्र ‘वल्लवाउयस्स अतिण’
बलव्यापृतस्याऽतिके = बलव्यापृतमुग्रात् ‘एयमट्ठ’ एतमर्थ—‘भगवाननुसारण सर्वं सम्पा-

है । (चंपा णयरी सन्भितरवाहिरिया आसित्त जाव गंधवट्टिभूया कया)
तथा चंपानगरी भा भीतर बाहिर से अच्छी तरह झड़वाकर साफ करा ती गड है । उसमे
जल भा ठिडकना लिया गया है, यावत् वह मुगधित द्रव्य जैसा बन चुका है,
(त देवानुप्पिया) अतः ह देवानुप्रिय ! (समण भगव महावीर अभिवदिउ णिज्जतु)
अब आप श्रमण भगवान् महावीर को नमना करने के लिये पधार ॥ सू० ४७ ॥

‘तए ण से कूणिण राया भंभसारपुत्ते’ इत्यादि ।

(तए ण) उसके बाप (भंभसारपुत्ते से कूणिण राया) भंभसार अर्थात् श्रेणिक के पुत्र
कूणिक राजा (वल्लवाउयस्स) सेनापति के मुख से (एयमट्ठ सोच्चा) हाथी आदि का

तथा च चंपानगरी येषु अहर-अहाराधी नाडी गीते वाणीजूडी साइ करवी
दीपी ठे तेभा पाणी पल्ल छटा-यु ठे जेथी ते मुगधित द्रव्य जेवी जनी
गड ठे (त देवानुप्पिया) माटे डे देवानुप्रिय ! (समण भगव महावीर अभिवदिउ
णिज्जतु) डवे आप श्रमण भगवान् महावीरने वदना उरवा साइ पधारो
(सू० ४७)

‘तए ण से कूणिण राया भंभसारपुत्ते’ इत्यादि

(तए ण) त्थार पछी (भंभसारपुत्ते से कूणिण राया) भंभसार अर्थात् श्रेणिकना
पुत्र कूणिक राजा (वल्लवाउयस्स) सेनापतिना मुखी [एयमट्ठ सोच्चा] हाथी

वाउयस्स अनिए एयमट्ट मोच्चा णिसम्म हट्टतुट्ट जाव हियए
जेणेव अट्टणसाला तेणेव उवागच्छड, उवागच्छित्ता अट्टणसाल
अणुपविसड, अणुपविसित्ता अणेग-वायाम-जोग्ग-वग्गण-वामट्टण-
मल्लजुद्ध-करणेहिं सते परिस्सते सयपागसहस्सपागेहिं सुगंध-

न्तिम - एतद्वा गतां 'मोच्चा' श्रुत्वा 'णिसम्म' निगम्य-द्वन्ति इत्या 'हट्ट-तुट्ट जाव
हियए' ए-तु-ए-यावद्दत्य - परमप्रमत्तमानस मन 'जेणेव' यत्रैव 'अट्टणसाला'
अनशाला-व्यायामशाला 'तेणेव उवागच्छड' तत्रैवोपागच्छति, 'उवागच्छित्ता'
उपागय 'अट्टणसाला अणुपविसड' अनशालामनुप्रविशति, 'अणुपविसित्ता'
अनुप्रविशति 'अणेग-वायाम-जोग्ग-वग्गण-वामट्टण-मल्लजुद्ध-करणेहिं' अनक-
व्यायाम-योग्य-प्रग्नान-व्यामर्त्तन-मल्लजुद्ध-करणे - अनक ये व्यायामा - आगारिकपरिश्रमा
तदयोग्य-तत्तनुकुल, प्रग्नान-मर्त्तन, व्यामर्त्तन-परम्परग्राह्याद्यङ्गमोदन, मल्लजुद्ध-मल्लकीडनम्,
करणानि-मुद्गगगन्त्रिचालनानि तै मयं 'सते' श्रान्त-सामान्यतः, 'परिस्सते'

पूरा तयाग के समाचार को सुनकर (णिसम्म) एवं अच्छी तरह से विचार कर (हट्ट-तुट्ट-
जाव-हियए) अपन मनम बहुत ही अधिक हर्षित हुए एवं न्तुष्ट हुए । (जेणेव अट्टण-
साला तेणेव उवागच्छड) पश्चात् वे जहां व्यायामशाला थी वहां पर पहुँचे । (उवा-
गच्छित्ता अट्टणसाला अणुपविसड) पहुँचत ही वे उसमें प्रविष्ट हुए । (अणुपविसित्ता
अणेग-वायाम-जोग्ग-वग्गण-वामट्टण-मल्लजुद्ध-करणेहिं सते परिस्सते) प्रविष्ट
होकर उन्होंने वहाँ पर अनेक प्रकार का व्यायाम-आगारिक परिश्रम किया, आगारिक परि-
श्रम के योग्य नौडना-कृत्ना प्रारम्भ किया । अपन अग उपागाका अच्छी तरह से मर्दन

आदिनी पुरेपुरी तैयानीना समाचारने मालिनीने (णिसम्म) तेमज सारी
गीते विचार करीन (हट्ट-तुट्ट-जाव-हियए) पानाना मनमा भडुंछ डर्षित थया,
तेमज मनुष्ट थया (जेणेव अट्टणसाला तेणेव उवागच्छड) पछी तेओ न्या
व्यायामशाला छती त्या पछोआ (उवागच्छित्ता अट्टणसाल अणुपविसड) पछो
थताज ते तेमा दाअल वथा (अणुपविसित्ता अणेग-वायाम-जोग्ग-वग्गण-वाम
ट्टण-मल्लजुद्ध-करणेहिं सते परिस्सते) दाअल वरने तेमछे त्या अनेक प्रकारना
व्यायाम-आगीरिड वन्त करी आगीरिड परिश्रमने थोअ्य होउवा-इदवानो
प्रारम्भ कर्यो पानाना अग-उपागोने आभ तेम वाल्या मल्लोनी साथे कुन्ती
करी त्या राखवाभा आनेल मुद्गगे इरथ्या आ क्रियाओथी तेओ पछेला

તેલમાફાઈ પીળણિજેહિં દપ્પણિજેહિં મયણિજેહિં વિંહણિજેહિં
સર્વિદિયગાયપલ્હાયણિજેહિં અર્ચિમગેહિં અર્ચિમગિણ

પરિશ્રાંત - અન્નપ્રત્યક્ષાપશ્યા, 'મયપાગ-સહસ્સપાગેહિં' શતપાકસહસ્રપાકં, શતટુન પાકો યેષુ તે શતપાકા, શતમન્યકૌષધિમિશ્રણન વા પાકો યેષુ તે, શતપાપાપણમૃત્યુવ-
દ્રવ્યમિશ્રણેન વા પાકો યેષુ તે શતપાકાસૈર્ગિણિયા, ણ સહસ્રપાકા અપિ, તતસ્તથો
દેન્દ્ર, તૈસ્તૈલવિશેષૈ, સુગંધિતૈલત્તિકૈ 'પીળણિજેહિં' પ્રાણનીયૈ = ગમરુધિગત્તિધાતુમુગ્રતૈ,
'દપ્પણિજેહિં' દર્પણીયૈ = ચલવર્દકૈ, 'મયણિજેહિં' મત્નીયૈ = કામવર્દક,
'વિંહણિજેહિં' વૃહણીયૈ - માસોપચયકારિભિ, 'સર્વિદિય-ગાય-પલ્હાયણિજેહિં'
સર્વેન્દ્રિય-ગાય-પ્રહાત્નીયૈ, સર્વેષામ્ ઇન્દ્રિયાણામ્, ગાયત્રાણા પ્રહાત્નીયૈ - પ્રહાત્ત્વજનકૈ,

ક્રિયા । મહોં કે સાથ ઝુસ્તી લડી । વહા પર રવે હુણ મુદ્ગરાં કો ખા ફિગયા । ટન ક્રિયાઆ
સે વહ પહિલે સાધારણ શ્રાન્ત હુણ એવ નાન મેં અધિક પરિશ્રાન્ત હુણ । ઇસ તરહ જન અચ્છા
રીતિ સે વે ખૂબ બ્યાયામ કર ચુકે તવ (સયપાગસહસ્સપાગેહિં) ઉન્હોં ને શત *પાકવાલ
એવ સહસ્રપાકવાલે તૈલા સે (પીળણિજેહિં દપ્પણિજેહિં) જો તેલ પ્રાણનીય-રસ-રધિર
આદિવર્ધક એવ દર્પણીય-ચલવર્દક હોતે હે, (મયણિજેહિં) કામવર્દક હોતે હે, (વિંહ
ણિજેહિં) વૃહણીય-માસપ્રદાનેવાલ હોતે હે, (સર્વિદિય-ગાય-પલ્હાયણિજેહિં) સમસ્ત
ઇન્દ્રિય એવ સમસ્ત શરાંર કો આનન્દ દેનેવાલે હોતે હે તેસે તેલોં સે તથા (અર્ચિમગેહિં)

* સૌ વાર પકાવે ગયે, અથવા સૌ પ્રકાર કા ઔષધિયાં કો મિશ્રિત કર પકાવે ગયે,
અથવા સૌ રૂપયે મૂલ્યવાળા ઔષધિયોં કો ગલાકર પકાવે ગયે એસે તૈલા સે । ઇસી પ્રકાર સહસ્ર
પાક મેં ભી સમજનાં ચાહિયે ।

સાધારણ થાક્યા, તેમજ ત્યાર પછી વધારે થાક લાગ્યો આવી રીતે બ્યારે
ખહુ કસરત કરી લીધી ત્યારે (સયપાગસહસ્સપાગેહિં) તેમજ શતપાકવાળા
તેમજ મહસ્રપાકવાળા તેલોથી ટે જે તેલો (પીળણિજેહિં દપ્પણિજેહિં) પ્રીણનીય
રસ રધિર આદિ વર્ધક તેમજ દર્પણીય-બલવર્ધક હોય છે, (મયણિજેહિં)
કામવર્ધક હોય છે, (વિંહણિજેહિં) બહુણીય-માસવવદ હોય છે, (સર્વિ
દિય-ગાય-પલ્હાયણિજેહિં) સમસ્ત ઇન્દ્રિયો તેમજ સમસ્ત શરીરને આનન્દ

[૧] એવાર પકાવેલુ અથવા એ પ્રકારની ઔષધીઓથી મિશ્રિત કરી
પકાવેલુ અથવા એ રૂપિયાની કિંમતની ઔષધોએને ગાળીને પકાવેલુ એવા
તેલો આજ રીતે મહસ્રપાકમા પણ સમજવ નોમએ

સમાણે તેલ્લચમ્મસિ પડિપુણ્ણ-પાણિ-પાય-સુઝમાલ-કોમલ-તલેહિ
પુરિસેહિ છેપહિ દક્કલેહિ પટ્ટેહિ કુસલેહિ મેહાવીહિ નિઝણ-

‘અર્ઝિમેહિ’ અમ્યદ્વં -સ્નહનૈ ‘અર્ઝિમિણ મમાણે’ અમ્યદ્વિત -ક્રતામ્યદ્વ સન્
‘તેલ્લચમ્મસિ’ તેલ્લચર્મણા, અત્ર તૃતીયાથે સપમી, તૈલ્લાનુલ્પિમશરીરસ્ય મર્દનસાધનરૂપ
ચર્મ ‘તેલ્લચર્મ’ ટ્યુચ્યતે, ‘મવાહિણ સમાણે’ મવાહિત મન-ટ્યુચ્યતેગ્ણ અન્વય, કૈ
મવાહિત ટ્યાહ-‘પુરિસેહિ’ પુરુષે -અદ્વ-ગ્રાહનનિયુક્તમૃત્યે, તૈ ક્રીડગ્રીગિત્યાહ-
‘પડિપુણ્ણ પાણિપાય-સુઝમાલ-કોમલ-તલેહિ’ પ્રતિપૂર્ણ-પાણિપાદ-મુરુમાર-કોમલ-
તલૈ -પ્રતિપૂર્ણાનામ્=અવિકલ્પનાં, પાણિપાટાના મુરુમારકોમલનિ=અતિમૃદુલાનિ તલનિ
યેપા તે તથા તૈ, ‘ત્રેપ્પેહિ’ ટ્રેકે=મર્દનકલ્પનિપુણે, ‘દક્કલેહિ’ ત્ક્લે=અપિલમ્બિત-
કાગિમિ, મર્દનકાર્યેડપ્રેમે, ‘પટ્ટેહિ’ પ્રઠે, ‘કુસલેહિ’ કુશલૈ=મર્દનવિધિનૈ,
‘મેહાવીહિ’ મેધાવિમિ -પ્રતિભાગાગિમિ, ‘નિઝણ-સિપ્પો-વગપ્પેહિ’ નિપુણગિન્ધોપગતે,

ઉવટનાં સે (અર્ઝિમિણ સમાણે) શરીર કાં સ્વૂપ માલિશ કરગાટ. * (તેલ્લચમ્મસિ) તૈલ-
ચર્મસે માલિશ કરનવાટે (પુરિસેહિ) પુરુષાં ન કિ જિનક (પડિપુણ્ણ-પાણિ-પાય-સુઝ-
માલ-તલેહિ) હાથ ઓર પૈર ક તલ્લે અધિક મુરુમાર યે, (ત્રેપ્પેહિ) મર્દન કરનકા કલ્પા
મેં જો અધિક નિપુણ યે, (દક્કલેહિ) ટસાલિયે જો ટસ કલ્પ ક જાનનેવાળાં મેં સર્વપ્રથમ
ગિન જાતે યે, (પટ્ટેહિ) મર્દન કરન કા વિધિ ક્યા હ ઓર કિસ દગ સે કિસ સમય કૈસા
મર્દન કરના ચાલિયે-ટ્યાલિ ગાતાં મ જો વિશેષ પટ્ટુ ય, (મેહાવીહિ) નવાન ૨ રીતિ મે

* યદા તૃતાયા ક અર્થ મ સપમા વિમક્તિ દુઃક દ, તૈલ સે ચિસ્ન દુપ્ શરીર કો મર્દન
કરને કા સાધનરૂપ ચર્મ તેલ્લચર્મ કહ્યાતા હે.

દેવાવાળા હોય છે, એવા તેલ્લોથી, તથા (અર્ઝિમેહિ) ઉવટનોથી (અર્ઝિમિણ
સમાણે) શરીરની ખૂબ માલિશ કરાવી ૧ (તેલ્લચર્મસિ) તૈલચર્મથી માલિશ
કરવાવાલા (પુરિસેહિ) પુરુષો કે સ્ત્રીનાં (પડિપુણ્ણ-પાણિ-પાય-સુઝમાલ-તલેહિ)
હાથ તથા પગનાં તળાં બહુ મુરુમાર દોમળ હતા, (ત્રેપ્પેહિ) મર્દન કરવાની
ઢળામા જે બહુ નિપુણ હતા, (દક્કલેહિ) આથી જે આ કળાનાં બહુડાગ્મા
સર્વપ્રથમ ગણાતા હતા, (પટ્ટેહિ) મર્દન કરવાની વિધિ શુ ઇ અને કેવી
રીતે દેવા અમથે દેમ મર્દન કરવું બેઠબે-ઈત્યાદિ વાતોમા જે વિશેષ
કુશળ હતા, (મેહાવીહિ) નવી નવી રીતે જે મર્દન કરવાની કલ્પના આવી

[૨] અહીં તૃતીયાના અર્થમા નક્કમી વિલક્ષિત થઈ છે તેલથી ચીઝ્ખા
થયેલ શરીરને મર્દન કરવાનું સાધનરૂપ ચર્મ તૈલચર્મ કહેવાય છે

**સિપ્પો-વગર્હિ અન્નિમગ્ન પરિમદ્ગુ-ચ્ચલ્લ-કર્ણગુણ-નિમ્મા-
ર્હિ અદ્વિસુદ્ધાઈ મસસુદ્ધાઈ તયાસુદ્ધાઈ રોમસુદ્ધાઈ ચતુર્વિદ્ધાઈ**

નિપુણાનિ=મૂક્ષમાણિ યાનિ જિન્પાનિ=અક્ષમર્દનાર્થાનિ તા યુગ્મગતાનિ=અગ્નિગતાનિ યસ્ત તથા
તે, અક્ષમર્દનક્રિયાજ્ઞાનસમ્પન્નૈર્ગિત્યર્થ । ‘અન્નિમગ્ન પરિમદ્ગુ ચ્ચલ્લ-કર્ણ ગુણ-નિમ્મા
ર્હિ’ અમ્યક્ષન પરિમર્દનો દ્વલન કરણ ગુણ નિર્માતૃભિ અમ્યક્ષનમ્=અમ્યક્ષ તૈલમર્દનમ્, પરિમર્દ
નમ્=અક્ષ-મવાહનમ્, ઉદ્વલનમ્=ઉદ્વર્તનમ્ તેષા કર્ણ યે ગુગા શરીરસ્વાસ્થ્યકાતિતુષ્ટિપુષ્ટિસ્
ત્યાદિરૂપા, તપા નિર્માતૃભિ=વિધાયકૈ, કયા મનાહિત ‘હલ્લાડ્ડ’-‘અદ્વિસુદ્ધાઈ’
અસ્થિસુખવયા=અસ્થિસુખકારિણ્યા, ‘મસમુદ્ધાઈ’ માસસુખવયા=માસસુખકારિણ્યા, ‘તયાસુ
દ્ધાઈ’ ત્વરસુખવયા, ‘રોમસુદ્ધાઈ’ રોમસુખવયા ‘ચતુર્વિદ્ધાઈ’ ચતુર્વિધયા, ‘સવાદ્ધાઈ’

જો મર્દન કરને કા કલ્પ ક આનિષ્કારક થ, (નિરુણ-સિપ્પો-વગર્હિ) મૂક્ષ સે મૂક્ષ
મી અગમર્દન આનિ ક્રિયાઓ કે જો પૂર્ણરૂપ સ જ્ઞાતા થે, અથવા જિન્હાનિ ડસ ક્રિયા કો
નિપુણ કલાચાર્ય સે સીખ્વા થા । (અન્નિમગ્ન-પરિમદ્ગુ-ચ્ચલ્લ-કર્ણ-ગુણ-નિમ્મા
ર્હિ) અમ્યક્ષન-તૈલમર્દન, પરિમર્દન-અગ કે મનાહન ણ્વ ઉદ્વલન-ઉવટન કરને સે જો
શરીરસ્વાસ્થ્ય, કાતિ, તુષ્ટિ-પુષ્ટિ તથા હર ણ્ક કાર્ય મે સ્ફૂર્તિ આદિ ગુણ હોતે હૈ, ડન
ગુણો કો વે અપને અમ્યક્ષન આનિ કલા કે દ્વારા પ્રત્યક્ષ કર દેતે થે । ઇન્લોગા ને રાજા કા
કિસ પ્રકાર સે મવાહન ક્રિયા સો રહતે હૈ-(અદ્વિસુદ્ધાઈ) હદિયો મેં સુખકારી (મસસુદ્ધાઈ)
માસ મેં સુખકારી (તયાસુદ્ધાઈ) ચમડા મે સુખકારી (રોમસુદ્ધાઈ) રોમ ૨ મેં સુખકારી
ડસ પ્રકાર અસ્થિસુખજનક, માસસુખજનક, ચર્મસુખજનક ણ્વ રોમસુખજનક રૂપ સે
(ચતુર્વિદ્ધાઈ) ચાર પ્રકાર કા (સવાદ્ધાઈ) માલ્શિ ક્રિયા સે (સવાદિઈ સમાણે)

૪૨૨૬ હતા, (નિરુણ-સિપ્પો-વગર્હિ) સૂક્ષ્મમા સૂક્ષ્મ પણ અગમર્દન આદિ
ક્રિયાઓના જે સ પૂર્ણ જ્ઞાતા હતા, અથવા જેઓ આ ક્રિયાઓ નિપુણ
કલાચાર્ય પામેથી શીખેલા હતા, (અન્નિમગ્ન-પરિમદ્ગુ-ચ્ચલ્લ-કર્ણ-ગુણ
નિમ્માર્હિ) અમ્યક્ષન તૈલમર્દન, પરિમર્દન-અગનુ સવાહન તેમજ ઉદ્વલન ઉવ
ટન કરવાથી જે શરીરસ્વાસ્થ્ય, કાતિ, તુષ્ટિ-પુષ્ટિ તથા હરેક કાર્યમા સ્ફૂર્તિ
આદિ શુભ હોય છે તે શુભોને તેઓ પોતાના અમ્યક્ષન આદિ કલાઓ
દ્વારા પ્રત્યક્ષ કરી દેતા હતા તે લોકોએ રાજાનુ ડેવા પ્રગરે સવાહન કયુ
તે કહે છે-(અદ્વિસુદ્ધાઈ) હાડકામા સુખકારી (મસસુદ્ધાઈ) માસમા સુખકારી
(તયાસુદ્ધાઈ) ચામડીમા સુખકારી (રોમસુદ્ધાઈ) રોમ રોમમા સુખકારી, એ
રીતે અસ્થિસુખજનક, માસસુખજનક, ચર્મસુખજનક તેમજ રોમસુખ

सवाहणाए संवाहिए समाणे अवगय-खेय-परिस्समे अट्टण-
सालाओ पडिणिक्खमड, पडिणिक्खमिक्खता जेणेव मज्जणघरे
तेणेव उवागच्छड, उवागच्छिता मज्जणघर अणुपविसड, अणुप-
विसिक्खता समुत्त-जाला-उला-भिरामे विचिक्खमणि-रयण-

महाहन्ता=मर्त्तनेन 'सवाहिए समाणे' महाहितो=मर्त्तिन सन्, 'अवगय-खेय-परि-
स्समे' अपगत-खेद-परिश्रम =समपनीतवेत्परिश्रम, 'अट्टणसालाओ' अट्टण-
लात =व्यायामशालात 'पडिणिक्खमड' प्रतिनिष्क्रामति, 'पडिणिक्खमिक्खता' प्रतिनि-
ष्क्रम्य, 'जेणेव मज्जणघर तेणेव उवागच्छड' यत्रैव मज्जनगृह तत्रैवोपागच्छति, 'उवा-
गच्छिता' उपागय, 'मज्जणघर अणुपविसड' मज्जनगृहमनुप्रविशति, 'अणुपविसिक्खता'
अनुप्रविश्य 'समुत्त-जाला-उला-भिरामे' समुत्त-जाला-उला-भिरामे-समुत्त-
जालेन=मुक्तामहितेन जालेन=गवाक्षेण आकुलो=व्याप्त, अतएव अभिराम=सुन्दरस्तरिम्न्,
'विचिक्खमणि-रयण-कुट्टिम-तले' विचित्र-मणि-रत्न-कुट्टिम-तले-विचित्रमणिर-

राजा की खूब मालिका का । जब राजा की अच्छी तरह से मालिका हो चुकी तब वे (अव-
गय-खेय-परिस्समे) परिश्रम एवं खेद से रहित हो (अट्टणमालाओ) उस व्यायाम-
शाला से (पडिणिक्खमड) बाहर निकले, (पडिणिक्खमिक्खता) निकल कर (जेणेव
मज्जणघरे तेणेव उवागच्छड) जहां स्नान घर था वहाँ पहुँचे । (उवागच्छिता मज्ज-
णघर अणुपविसड) पहुँच कर स्नानघर में प्रविष्ट हुए । (अणुपविसिक्खता) वहाँ प्रविष्ट
होकर (समुत्त-जाला-उला-भिरामे) मोतियों की लड्डियों वाले गोखलों से युक्त होने
के कारण अति सुंदर (विचिक्खमणिरयण-कुट्टिम-तले) तथा विविध मणियों से जड़ित

७८३३पी (अट्टविहाए) चार प्रकारनी (सवाहणाए) मालिशथी (सवाहिए समाणे)
राजांनी भूष मालिश करी न्यारे राजांनी सारी गीते मालिश थड रडी
त्यारे तेओ (अवगय खेय परिस्समे) परिश्रम तेमव जेहथी मुक्त थड (अट्टण
सालाओ) ते व्यायामशालाभाथी (पडिणिक्खमड) बाजार नीकल्या (पडिणिक्ख
मिक्खता) नीकलीने (जेणेव मज्जणघरे तेणेव उवागच्छड) न्या स्नानघर छुटु त्या
पडोआथी (उवागच्छिता मज्जणघर अणुपविसड) पडोआलीने स्नानघरमा दाखल
थया. (अणुपविसिक्खता) तेमा दाखल थउने (समुत्त जाला उला भिरामे) मोतियोनी
लट्टियोवाणा गोणलाओथी युक्त होवाना दाखले अतिसुंदर, (विचिक्ख

कुट्टिमयले रमणिजे ण्हाणमडवसि णाणा-मणि-रयणभत्ति-
चित्तमि ण्हाणपीढसि मुहणिसण्णे सुद्धोदएहिं गंधोदएहिं पुप्फो-
दएहि सुहोदएहि पुणो पुणो कल्लाणग-पवर-मज्जण-विहीए
मज्जिए, तत्थ कोउयसएहि बहुविहेहि कल्लाणग-पवर-मज्जणा-

तै गचित्त कुट्टिमत्तल=भृभागो यस्य स तथा तस्मिन्, 'रमणिज्जे' रमणिं=मनोहरं,
'ण्हाणमडवसि' स्नानमण्डप, 'णाणा-मणि-रयण-भत्ति-चित्तसि' नाना-मणि-रत्न-
भक्ति-चित्रे=विविध-मणि-रत्न-रचनाचित्रे, 'ण्हाणपीढसि' स्नानपाठ 'मुहणिसण्णे'
सुरनिपण्ण=सुराऽऽसान, 'सुद्धोदएहिं' शुद्धोदकै=निरवधजलै 'गंधोदएहिं' गंधो-
दकै=श्रीगन्धान्मिश्रितै जलै, 'पुप्फोदएहिं' पुष्पोदकै=पुष्पमिश्रितजलै, 'सुहोदएहिं'
सुहोदकै=नातिशयोक्तै 'पुणो पुणो' पुन पुन 'कल्लाणग पवर-मज्जण विहीए' कल्याणक
प्रवर-मज्जन-विधिना=कल्याणकारक-श्रेष्ठस्नान-विधानन, 'मज्जिए' मज्जित-स्नपित,
'तत्थ' तत्र=स्नानाप्रसर, 'कोउयसएहिं' कौतुकगतै, कौतुकाना=दृष्टिदोषनिवारणार्थ

अगन वाले (रमणिजे) मनोहर (ण्हाणमडवसि) स्नानमण्डप मे रखे हुए (णाणा-मणि-
रयण-भत्ति-चित्तसि) अनक मणि ओर रत्ना की रचना से युक्त (ण्हाणपीढसि) ऐसे
स्नान करने क पाठ (वाजोट) पर (मुहणिसण्णे) सुर से बैठे, और वहा बैठ कर (सुद्धो-
दएहि) शुद्ध-निर्मल जलसे, (गंधोदएहिं) गंधोदक-चदनमिश्रित जल से (पुप्फोदएहिं)
पुष्पमिश्रितजल से, (सुहोदएहि) किंचित्दुग्ध जल से (पुणो पुणो) बार बार (कल्लाणग
पवर-मज्जण-विहीए मज्जिए) उहान कल्याणकारक श्रेष्ठ स्नानविधि-से स्नान किया।
(तत्थ कोउयसएहि बहुविहेहिं) उस अपसर मे विविध प्रकार के अनेक कौतुका से दृष्टि

मणि रयण कुट्टिम तले) तथा विविध भण्डिओथी उडित आगल्लावाणा, (रमणिज्जे)
मनोहर (ण्हाणमडवसि) स्नानमण्डपमा राखेला (णाणा-मणि-रयण-भत्ति-
चित्तसि) अनेकभण्डि तथा रत्नोनी अनावटथी युक्त (ण्हाणपीढसि) ओथी
स्नान उपाणी पीढ (आलो) उपर (मुहणिसण्णे) सुभेथी जेडा अने
जेनीने (सुद्धोदएहिं) शुद्ध-निर्मल जल वडे, (गंधोदएहिं) गंधोदक-चदन-
मिश्रित जलवडे, (पुप्फोदएहिं) पुष्पमिश्रित जल वडे, (सुहोदएहिं) दुग्ध
जलवडे, (पुणो पुणो) बार बार (कल्लाणग-पवर-मज्जण-विहीए मज्जिए)
तेमणे उल्याखटाउ श्रेष्ठ स्नानविधिथी स्नान कथुं (तत्थ कोउयसएहिं

वसाणे पम्हल-सुकुमाल-गध-कासाडय-लहियगे सरस-सुरहि-
गोसीस-चदणा-णुलित्त-गत्ते [अहय-सुमहगध-दूस-रयण-सुसवुए

रक्षाबन्धनादीना अतै = बहुविधैर्युक्त 'मृत्पाणग-पवर-मज्जणा-वसाने' कल्याणकर-
प्रवरमज्जनावसाने, स्नानानन्तरमित्यर्थ, 'पम्हल-सुकुमाळ-गध-कासाडय-लहियगे'
पद्मल-सुकुमार-गन्धकापायिका-रक्षिताङ्ग, पद्मल = उचितमम्भतन्तुरामृदयुक्ता, सा च
सुकुमारा = सुकोमला गन्धवती च एतादृशा या कापायिका = रुपायरक्तशार्ङ्गा-अङ्गप्रोञ्ज-
निका तथा रक्षिताङ्ग - निर्जलीकृतशरीर, 'सरस-सुरहि-गोसीस-चदणा-णुलित्त-
गत्ते' सरस-सुरभि-गोशीर्ष-चन्दना-नुल्मि-गात्र, तत्र-गोशार्पचन्दन = गोशार्पनाम्ना प्रसिद्ध
चन्दनम् । 'अहय-सुमहगध-दूस-रयण-सुसवुए' अहत-सुमहार्थ-रूप्य-रत्न-सु-
वृत-अहतम्-अखण्डित = कीटमृषिकादिभिरकर्तित नूतनमिति भाव, सुमहार्थ = बहुमूल्य यद्
दध्यरत्न = प्रधानवस्त्र तेन सु-वृत = सुष्ठु आच्छादित, परिश्रुतनूतनमृदुमूल्यवस्त्र इत्यर्थ ।

दोष निवारणार्थ रक्षाबन्धनादिका के अनेक प्रकारां से युक्त उन गजा न (मृत्पाणग-पवर-
मज्जणा-वसाने) जब उस कल्याणकारक श्रेष्ठ स्नान का समाप्ति हो चुका तब (पम्हल
सुकुमाल-गध-कासाडय-लहियगे) पद्मल-उठे हुए कोमल तबु वाले सुकुमार एवं
सुगन्धित कपाय रंग की तोलिया से अपने समस्त शरीर को पाँटा । पश्चात् (सरस-सुरहि-
गोसीसचदणा-णुलित्त-गत्ते) समस्त शरीर पर सग्न सुगन्धित गोशार्पचन्दन का लेप
किया । (अहय-सुमहगध-दूसरयण-सुसवुए) जब रूप अच्छा तरह से शुष्क हो चुका
तब अहत-कीटमृषक आदि से नहीं काट गये, नवीन-पेसे नुमूल्य प्रधान वस्त्रा को उन्होंने
शरीर पर धारण किया । (सुड-माला-वण्णग-विलेवणे) पश्चात् शुद्धपुष्पा की माला

बहुविधैर्हि) ते अक्सरे विविध प्रकारना अनेक जैतुडे वडे-दृष्टिदोष-निवा-
रणार्थ रक्षाबन्धनादि अनेक प्रकारयुक्त ते रत्नश्रे (कल्याणग-पवर-मज्जणा-
वसाने) न्यारे ते उत्थाणुदारक श्रेष्ठ स्नाननी नभासि धर्त चुडी त्यारे
(पम्हल सुकुमाल-गधकासाडय लहियगे) पद्मल-उपनी आयेला सुवाणा सुतवाणा
कोमल तेमळ सुगन्धित कपाय रंगना टुवाल वडे पोताना असस्त शरीरने
छुर्ध नाञ्चु पछी (सरस-सुरहि गोसीस चदणा णुलित्त गत्ते) नभस्त शरीर पर
सरस तेमळ सुगन्धित गोशीर्ष चन्दनो लेप ज्यो (अहय सुमहगध दूसरयण
सुसवुए) न्यारे लेप सारी गीते मुडाई गयो त्याचे अहत-कीटमृषक (कीडा
के ईँदर) आदिशी कपायेला नहि ज्येवा, नवीन-ज्येवा अहुटिभती वस्त्रोने
तेमळे शरीर उपर धारण ज्यो (सुड-माला-वण्णग-विलेवणे) पछी शुद्ध पुष्पेनी

सुइ-माला-वण्णग-विलेवणे आविद्ध-मणि-सुवण्णे कप्पिय-
हार-द्धहार-तिसरय-पालव-पलवमाण-कडिसुत्त-सुकय-सोभे
पिणद्ध-गेविज्ज-अंगुलिज्जग-ललियगय-ललिय-कयाभरणे वर-

‘सुइ-माला-वण्णग-विलेवणे’ शुचि-माला-वर्णक-विलेपन-शुचि=शुद्ध यत् माला
वर्णकविलेपन-तत्र-माला=पुष्पमाला, वर्णक=अङ्गरागविशेष तस्य विलेपन, एतदद्वय यस्य
स तथा, ‘आविद्ध-मणि-सुवण्णे’ आविद्ध-मणि-सुवर्ण=परिहितमणिरुनक-भूषण
‘कप्पिय-हार-द्धहार-तिसरय-पालव-पलवमाण-कडिसुत्त-सुकय-सोभे’ कप्पि
त हारा-द्धहार-तिसरक-प्रालम्ब-प्रलम्बमान-कटिमूत्र-सुकृत-शोभ, कप्पित=परिश्रुत,
हार=अष्टादशसरिक, अर्धहार=नवसरिक, तिसरिक=‘तिलडीहार’ इति प्रसिद्ध येन
स तथा, प्राल-व-शुम्भनक, प्रलम्बमानो यस्मिन् कटिमूत्रे तत् तेन कटिमूत्रेण=
‘कन्दोरा’ इति भाषाप्रसिद्धेन सुकृता=सुष्ठु रचिता शोभा येन स तथा, पदद्वयस्य
कर्मधारय, हारादिधारणन परमशोभासम्पन्न इत्यर्थः । ‘पिणद्ध-गेविज्जग-
अंगुलिज्जग-ललियगय-ललिय-कयाभरणे’ पिणद्ध-प्रैवेयका-ङ्गुलीयक-ललिता-
ङ्गक-ललित-कृताऽऽभरण, पिण्डानि प्रैवेयकाणि=प्रीनाभूषणानि, अङ्गुलीयकानि च, येन स
तथा, ललिताङ्गके=सुन्दरगारे ललित यथा स्यात् तथा कृत=विन्यस्तमाभरण येन स तथा,

पहनी, एव शुद्ध सुगन्धित द्रव्य का विलेपन किया । (आविद्ध-मणि-सुवण्णे) पुन सुवर्ण
के आभूषण कि जिनमें मणि जड़े हुए थे पहिने । (कप्पिय-हार-द्धहार-तिसरय-पालव
पलवमाण-कडिसुत्त-सुकय-सोभे) अठारह लरका हार पहिरा, नव लर का हार पहिरा,
तीन लर का हार पहिरा ओर लम्बा लटकता हुआ कटिमूत्र (कन्दोरा) पहिरा । (पिणद्ध-
गेविज्जग-अंगुलिज्जग-ललियगय-ललिय-कयाभरणे) गले में और भी सुन्दर आभू
षण धारण किये । हाथों की अंगुलियों में मुद्रिकाएँ पहिरा तथा शरीर पर उस समय के

भाषा पड़ेगी तेमन् शुद्ध सुगन्धित द्रव्य का विलेपन कियुं (आविद्ध-मणि-सुवण्णे)
वर्ण सुवर्णना धरेषु। ते जेभा भण्डि जेला हुता ते पड़ेया (कप्पिय-हार
द्धहार-तिसरय-पालव-पलवमाण-कडिसुत्त-सुकय-सोभे) अठार सरने। हार पड़ेयों,
नव सरने। हार पड़ेयों, त्रय सरने। हार पड़ेयों तथा लाणो लटकतो। कटि-
मूत्र (कन्दोरा) अभरमा धारण कयों (पिणद्ध-गेविज्जग-अंगुलिज्जग-ललियगय
ललिय-कयाभरणे) गणामा णहुं ज सुंदर आभूषण धारण कयों। हाथोना
आगणामा वीटीओ पड़ेरी तथा शरीर उपर ते समयने उचित णीण पण

कडग-तुडिय-थभिय-भुए अहिय-रूव-सस्मिरीए मुदिया-
पिंगलगुलीए कुंडल-उज्जोविया-णणे मउड-दित्त-सिरए हारोत्थय-
सुकय-रइय-वच्छे पालंव-पलंवमाण-पड-सुकय-उत्तरिज्जे णाणा-

ततस्तयो कर्मधारय । यद्वा-पिनद्वाणि यानि प्रेवेयकाणि अङ्गुलीयकानि च तैर्ललिताङ्गक,
तत्र ललित कर्मधारयम्=अन्यद् भूषणजात येन स तथा । 'वरकडग-तुडिय-थभिय-भुए'
वरकटक-तुटिक-स्तम्भित - भुज, वरकटकतुटिकै =श्रेष्ठप्रत्यगाहुरक्षकारयैर्भूषणैर्भूषित-
गाहु, 'अहिय-रूव-सस्मिरीए' अधिकरूपसत्रीक - अधिकसौन्दर्येण गोभासम्पन्न,
'मुदिया-पिंगल-गुलीए' मुद्रिका-पिङ्गल-कुलीक - मुद्रिकाभि =अङ्गुलीयकै पिङ्गला
अङ्गुयो यस्य स तथा, 'कुंडल-उज्जोवियाणणे' कुण्डलेद्वयोतिताऽऽनन - कुण्डलद्वयो
वियोतितमुख, 'मउड-दित्त-सिरए' मुकुट-दाग-गिरस्क, 'हारो-त्थय-सुकय-
रइय-वच्छे' हारा-वस्तुत-सुस्त-रति-वक्षो - हागेग अवस्तुतम्=आच्छान्ति सुवृत्त=
गोभनाङ्गतम् अतएव रतिद=दृष्टिमुखद वक्षो यस्य स तथा, 'पालव-पलवमाण-पड-
सुकय-उत्तरिज्जे' प्रालम्ब - प्रलम्बमान - पट - सुकृतो - त्तरीय - प्रालम्बेन=दार्ढ्येण

उचित और भा आमृषण धारण किये । (वर-कडग-तुडिय-थभिय-भुए) दोनों हाथों
में सुन्दर कटे पहिरे एवं बाहुओं पर भुजनध बाधे, (अहियरूवसस्मिरीए) इस प्रकार
उनके शरीर का गोभा और भा अधिक द्विगुणित हो गई । (मुदिया-पिंगल-गुलीए) उनने
जो मुद्रिकाएँ अंगुलियों में पहिर रखी थीं उनसे उनकी अंगुलिया सब पीली झायीं से
चमकने लगीं । (कुंडल-उज्जोवियाणणे) कुण्डल से मुख चमकने लगा । (मउड-दित्त-
सिरए) मुकुट से मस्तक गोभित होने लगा । (हारोत्थय-सुकय-रइय-वच्छे) हार से
आच्छान्ति उनका वक्ष स्थल नटा हा मनोहर मादम होने लगा, अत देखनेवालों को
आनन्द होता था । (पालव-पलवमाण-पड-सुकय-उत्तरिज्जे) अधिक लंबे वस्त्र का इनने

आभूषण धारण किया (वर-कडग-तुडिय-थभिय-भुए) अपने हाथमा सुंदर कटे
पड़ेयां, तेमज्ज बाहुओ उषज्ज भुजध बाध्या (अहिय-रूव-सस्मिरीए) आ
प्रकारे तेना शरीरनी शोभा अहु वधारे थज गछ (मुदिया-पिंगल-गुलीए)
तेमछे जे वीटीओ आगणामा पड़ेरी छती तेनाथी तेमनी अधी आगणओ
पीणी अछथी चमडवा लागी (कुंडल-उज्जोविया-णणे) कुण्डलोथी भुज चम
डवा लाग्यु (मउड-दित्त-सिरए) मुकुटथी भस्तक शोभावा लाग्यु (हारोत्थय-सुकय
रइय-वच्छे) हारथी वक्षयेव तेज्ज वक्षस्थल (छाती) अहुज्ज मनोहर देखातु

મણિ-કળગ-રયણ-વિમલ-મહરિહ-ણિણો-વિય-મિસિમિસત-વિર-
ઇય-સુસિલિટ્ટ-વિસિટ્ટ-લટ્ટ-સંઠિય-પસત્થ-આવિદ્ધ-વીર-વલય,

પ્રભવમાનેન પટેન=વલેણ સુગત=સુખિયસ્તમ્ ઉત્તરીયમ્=ઉત્તરાસક્કવલ્લ યેન સ તથા,
'ણાણા-મણિ-કળગ-રયણ-વિમલ-મહરિહ-ણિણો-વિય-મિસિમિસત-વિરઇય-
સુસિલિટ્ટ-વિસિટ્ટ-લટ્ટ-સંઠિય-પસત્થ-આવિદ્ધ-વીર-વલય' નાના-મણિ-કળક-
રલ્લ-વિમલ-મહાર્હે-નિપુણ-પરિકર્મિત-દેદાપ્યમાન-વિરચિત-સુશ્લિટ્ટ-વિગિટ્ટ-લટ્ટ --
રિથત-પ્રગસ્તા - સ્સવિદ્ધ-વાર - વલય - નાનાવિધાનિ મણિકનફરત્તાનિ = ચ દ્રકાતા
દિમણિ-સુવર્ણ-કર્કેતનાદિ-રત્નાનિ યસ્મિન્ સ, અત ઇવ વિમલ = નિર્મલ મહાર્હે =
મહતા યોગ્યથ, તથા-નિપુણપરકર્મિતદેદાપ્યમાન-નિપુણેન=ગિન્પફલાદક્ષેણ ગિન્પિના
'ઉવિય' પરિકર્મિત = મસ્કારમાપાન્તિ, તત ઇવ 'મિસિમિસત' દેદાપ્યમાન =
દીસિસમ્પનથ, પુન-વિરચિત - સુશ્લિટ્ટ-વિગિટ્ટ-મરિયત-વિરચિત=નિર્મિત-સુશ્લિટ્ટ,
ગોમનસધિક વિશિટ્ટમ્=ઉલ્લટ્ટમ્ લટ્ટ=મનોહર મરિયત=મસ્થાનમ્-આકારો યયય સ તથા,
અત ઇવ-પ્રગસ્ત = પ્રશસનાય, ઇતાદૃશ આવિદ્ધ = પરિપૃષ્ઠ વીરવલયો=વિજયવલયો યેન

ઉત્તરસ્ત્રગ ક્રિયા થા। (ણાણા-મણિ-કળગ-રયણ-વિમલ-મહરિહ-ણિણો-વિય
મિસિમિસત-વિરઇય-સુસિલિટ્ટ-વિસિટ્ટ-લટ્ટ-સંઠિય-પસત્થ-આવિદ્ધ-વીરવલયે)દેદા-
પ્યમાન તથા નિપુણ કારીગરા દ્વારા સુમસ્કારિત ઇવ વડે ભાગ્યગાલિયોં કે ધારણ
કરને યોગ્ય તેમે નિર્મલ અનેક મણિયા ઇવ રત્નોં સે યુક્ત સુવર્ણ કે બને હુઇ વીરવલય કા
ફિ જો સુસધિ સે સ્પન્ન, ઉલ્લટ્ટ, મનોહર ઔર સુન્દર આકાર સે વિગિટ્ટ તથા પ્રશસનીય થા
ઇન્ને ધારણ કર રક્વા થા। જિસ વલય (કહે) કો ધારણ કર ગત્રુ પર વિજય પ્રાપ્ત ની
જાતી હે ઉસ વલ્લમ્ કા નામ વીરવલય હે અથવા-જો ઇસ વલય કો ધારણ કરતા હૈ વહ

હતુ, આથી જોનારને આનંદ થતો હતો (પાલન પલ્લવમાણ પદ-સુકય-ઉત્તરિજ્જે)
ધણા લાખા વસ્ત્રાનુ તેમજે ઉત્તરામ ગ (પછેડી) ઠયું હતુ (ણાણા-મણિ-કળગ
રયણ વિમલ મહરિહ નિણો વિય મિસિમિસત-વિરઇય સુસિલિટ્ટ વિસિટ્ટ-લટ્ટ સંઠિય પસ
ત્થ આવિદ્ધ-વીરવલયે) દેદાપ્યમાન અને નિપુણ કારીગરો દ્વારા સુસસ્કારિત,
તેમજ ભાગ્યશાળીઓને ધારણ કરવા યોગ્ય એવા નિર્મળ, અનેક મણિઓ
તથા રત્નોપડે યુક્ત સોનાનુ બનાવેલુ વીરવલય જે સુસધિથી સપન્ન,
ઉલ્લટ્ટ, મનોહર અને સુદર આકારથી વિશિષ્ટ તથા પ્રશસનીય હતુ તે તેજે
ધારણ કર્યું હતુ જે વલય (કહે)ને ધારણ કરવાથી શત્રુ ઉપર વિજય
મેળવાય છે તે વલયનુ નામ વીરવલય છે અથવા જે આ વલયને ધારણ

કિં વહુણા ! કપ્પરુક્ષવ્વે ચેવ અલંકિય-વિભૂસિણ્ણે નરવર્ડ સકો-
રટમલ્લદામેણં છત્તેણં ધરિજ્જમાણેણ ઉમઓ ચડ ચામર-વાલ-વીડ-

સ તથા, ય વલય ધૃત્વા વિજયતે તાદૃશવલયધારક इत्यर्थ । यदा-यदि कश्चिदस्ति वीर-
स्तत्ताऽसौ मा विजिय मम हस्तादवहिष्करोवेत वल्यमिति स्पर्धयन् य कटक हस्ते परिधत्ते
स वारवग्य द्युच्यते । ‘किं वहुणा’ किम्वहुना-किमधिकेन वर्णनेन ? ‘रुप्परुक्खव्
चेव अलंकियविभूसिण्णं नरवर्ड’ रुप्पवृक्ष इवाऽलङ्कृतविभूषितो नरपति - अलङ्कृतो
मणिरत्नाऽऽभूषणै, विभूषितश्च महार्हपरिधानायादिविचित्रवसनै नरपति कूणिको राजा
माभारुक्पवृक्ष इव गोभते इति भाव । स नरपति ‘सकोरट-मल्ल-दामेण’ सकोरट-
मान्य-दाम्ना-कोरटस्य मान्यानि=तुसुमानि तेषा त्मानि=मालास्तै सहितेन ‘छत्तेण
धरिज्जमाणेण’ छत्रेण ध्रियमाणेन गोभमान, ‘उमओ चड-चामर-वाल-वीडयगे’
उमयत चतुश्चामरवालाजिताङ्ग, ‘मंगल-जयसद-कया-लोए’ मङ्गल-जयशब्द कृताऽऽलोक -

इमं वात की घोषणा करता है कि जो भी कोई वीर हो वह मेरा हाथ से इस वलय को
पेने-छुड़ावे, इस प्रकार का स्पर्धा से प्रीति द्वारा जो वलय धारण किया जाता है वह भी
नागवलय कहा गया है । (किं वहुणा) अधिक क्या कहा जाय ? (अलंकिय-विभूसिण्ण)
मणिरत्नादिक के आभूषणों से अलङ्कृत एवं वहुमूल्य अनक प्रकार के सुन्दर वस्त्रों से
विभूषित (नरवर्ड) वे राजा (रुप्परुक्खव्व चेव) रुप्पवृक्षकी तरह गोभित होने लग । उनके ऊपर
(सकोरट-मल्ल-दामेण छत्तेण धरिज्जमाणेण) कोरट के पुष्पा की मालाओं से युक्त छत्र धरा
हुआ था, एवं उनके ऊपर (उमओ चड-चामर-वाल-वीडयगे) दोनों ओर से चार चामर दोनों
जा रहे थे, (मंगल-जयसद-कया लोए) तथा उनके देखते ही मनुष्यों ने ‘मंगल हो, जय

ઢરે છે તે એ વાતની ઘોષણા ઢરે છે કે જે ઢોઈ પણ વીર હોય તે મારી
પાનેથી હાથમાંથી આ વલયને જે ચીને છોડાવી બાંધ આ પ્રકારની સ્પર્ધાથી
વીરો દ્વારા જે વલય ધારણ કરવામાં આવે છે તેને વીરવલય
ઠહેવામાં આવે છે (કિં વહુણા) વધારે શું ઠહેવું હોય ! (અલકિય-
વિભૂસિણ્ણ) મણિરત્નોયુક્ત આભૂષણોથી અલંકૃત તેમજ બહુમૂલ્ય (ઘણા
કિંમતી) અનેક પ્રકારના સુંદર વસ્ત્રોથી વિભૂષિત (નરવર્ડ) તે રાજા (કપ્પ
રુક્ષવ્વે ચેવ) ૮૮૫વૃક્ષની પેઠે ગોભવા લાગ્યા તેમના ઉપર (સકોરટ મલ્લ દામેણ
છત્તેણ ધરિજ્જમાણેણ) દોરટના પુષ્પોની માલા વડે યુક્ત છત્ર ધારણ કરાયેલ
હતું તેમજ તેમના ઉપર (ઉમઓ ચડ-ચામર-વાલવીડયગે) બન્ને બાજુએ
મળી ચાર ચામર ઢોળાઈ રહ્યા હતા (મંગલ-જયસદ-કયા-લોએ) તથા તેમને

यगे, मगल-जयसद-कयालोए मज्जणघराओ पडिणिक्खमइ,
पडिणिक्खमित्ता अणेग-गणनायग-दडनायग-राई-सर-तलवर-
माडविय-कोडुविय-इब्भ-सेट्ठि-सेणावड-सत्थवाह-दूय-सधिवाल
सद्धि सपडिबुडे धवल-महामेह-णिग्गए इव गहगण-दिप्पत-

मङ्गलरूपो जयशब्द कृतो जनन जालोके=दर्शन यस्य स तथा, 'मज्जणघराओ पडिणिक्खमइ'
मज्जनगृहात्प्रतिनिष्क्रामति=वर्तिर्निर्गच्छति, 'पडिणिक्खमित्ता' प्रतिनिष्क्रम्य 'अणेग-
गणनायग-दडनायग-राई-सर-तलवर-माडविय-कोडुविय-इब्भ-सेट्ठि-सेणा
वड-सत्थवाह-दूय-सधिवाल सद्धि सपडिबुडे' अनेक-गणनायक-दण्डनायक-
राजेश्वर-तलवर-माडविक-कौटुम्बिक-भ्य-श्रेष्ठि-सेनापति-सार्थवाह-दूत-सधिपाल
सद्धि सम्परिवृत-अत्रत्यानि पटानि प्राग्-याग्यातानि, मज्जनगृहानिष्क्रातो नरपति क इव
ओभते' इत्याह-'धवल' इत्यादि। 'धवल महामेह-णिग्गए इव' धवल महामेघनिर्गत इव-
धवलमहामेघतो निर्गत=मेघावगणविनिर्मुक्त इव 'गहगण-दिप्पत रिक्ख तारागणाण मज्जे

हो' इस प्रकार का शब्द करने लग। इस प्रकार वे राजा (मज्जणघराओ पडिणिक्खमइ)
स्नान घर से निकले। (पडिणिक्खमित्ता) निकलते हैं। (अणेग-गणनायग-दडना
यग राई-सर तलवर-माडविय-कोडुविय इब्भ-सेट्ठि सेणावड-सत्थवाह-दूय-सधिवाल
सद्धि सपडिबुडे) अनेक गणनायकों, अनेक दडनायकों, राजा, ईश्वर, तलवर, माडविक,
कौटुम्बिक, भ्य, श्रेष्ठी, सेनापति, सार्थवाह, दूत एवं सधिपालों से घिरे हुए वे राजा
(धवल महामेह णिग्गए इव) धवल महामेघ के आवरण से रहित (गहगण दिप्पत
रिक्ख तारागणाण मज्जे ससिब्ब) ग्रहगणों के बीच में वर्तमान तथा दीप्यमान ऐसे

नेताओं मनुष्यों 'मगल हो जय हो' से प्रशंसा शब्द बोलवा लाया
आयी रीते ते राजा (मज्जणघराओ पडिणिक्खमइ) स्नान घरभाथी नीउत्था
(पडिणिक्खमित्ता) नीकजाता व (अणेग-गणनायग-दडनायग-राई-सर-तलवर-माड
विय-कोडुविय-इब्भ-सेट्ठि-सेणावड-सत्थवाह-दूय-सधिवाल सद्धि सपडिबुडे) अनेक
गणनायकों, अनेक दडनायकों, राजा, ईश्वर, तलवर, माडविक, कौटुम्बिक, भ्य,
श्रेष्ठी, सेनापति, सार्थवाह, दूत तेमज्ज सधिपालोंकी घेरायेला (गरवई)
ते राजा (धवल-महामेह-णिग्गए इव) धवल महामेघना आवरणकी मुक्त (गह
गण-दिप्पत-रिक्ख-तारागणाण मज्जे ससिब्ब) अङ्गुलीना वथमा वतमान तथा

रिख-तारागणाण मज्जे ससिब्व पियदंसणे णरवई जेणेव वाहि-
रिया उवट्ठाणसाला जेणेव आभिसेक्के हत्थिरयणे तेणेव उवाग-
च्छइ, उवागच्छित्ता अजण-गिरिकूड-सण्णिभं गयवइं णरवई
दुरूढे ॥ सू० ४८ ॥

ससिब्व' ग्रहग दीव्यमान-रुक्ष तारागणाना मये शशौच=दीव्यमानानाम् रुक्षाणा=नक्ष-
त्राणा तारागणाना च मये चन्द्र इव, 'पियदंसणे' प्रियदर्शन 'णरवई' नरपति 'जेणेव
वाहिरिया उवट्ठाणसाला' यत्रैव बाह्योपस्थानशाला, 'जेणेव आभिसेक्के हत्थिरयणे'
यत्रैवाभिषेक्य=पट्ट हस्तिरत्नम्, 'तेणेव उवागच्छइ' तत्रैवोपागच्छति, 'उवागच्छित्ता'
उपागय 'अजणगिरि-कूड-सण्णिभ गयवइ णरवई दुरूढे' अज्जनगिरिकूटसन्निभ
गजपति नरपतिदुरूढ = अज्जनपर्वतशिखराऽऽकार गजेन्द्र नेन्द्रो दुरूढ = आरूढवान्
॥ सू० ४८ ॥

नक्षत्र एव तारागणों के मध्य में सुशोभित चद्रमा के समान (पियदंसणे) देखने में बहुत
ही सुंदर मादृश होते थे । मतलब इसका यह है कि यहाँ पर राजा को चद्रमा का और
उनके स्नान घर को शुभ मेघों की, तथा गणनायक आदि को नक्षत्र और ताराओं की
उपमा दी गई है । इस प्रकार से वे राजा (जेणेव वाहिरिया उवट्ठाणसाला जेणेव
आभिसेक्के हत्थिरयणे तेणेव उवागच्छइ) जहाँ पर बाहिर की ओर उपस्थानशाला थी
और जहाँ वह आभिषेक्य हस्तिरत्न खड़ा हुआ था वहाँ पहुँचे । (उवागच्छित्ता अजण-
गिरि-कूड-सण्णिभ गयवइ णरवई दुरूढे) पहुँचते ही वे अज्जनगिरि के शिखर के
समान उस हाथी पर आरूढ हो गये ॥ सू० ४८ ॥

दीव्यमान जेवा नक्षत्र तेमज्ज तारागणोना मध्यमा सुशोभित चद्रमा जेवा
(पियदंसणे) जेवामा णहुज्ज सुंदर लागता हुता मतलब जे छे छे अही
राजने चद्रमानी अने तेमना स्नानघरने शुभमेघोनी तथा गणनायक आदिने
नक्षत्र अने ताराजोनी उपमा आपी छे आ प्रकारे ते राजा (जेणेव वाहिरिया
उवट्ठाणसाला जेणेव आभिसेक्के हत्थिरयणे तेणेव उवागच्छइ) न्या अहाराणी
आलुजे उपस्थानशाला हुती अने न्या ते आभिषेक्य हाथीरत्न उलो
रह्यो हुतो त्या पडोअ्या (उवागच्छित्ता अजणगिरि-कूड-सन्निभ गयवइ णरवई
दुरूढे) पडोअ्यता ज अज्जनगिरिना शिखरना जेवा ते हाथी उपर आइ
थई गया (सू० ४८)

मूलम्—तए णं तस्स कूणियस्स रण्णो भंभसारपुत्तस्स
आभिसेक्क हत्थिरयणं दुरूढस्स समाणस्स तप्पढमयाए इमे
अट्ठ मगलया पुरओ अहाणुपुव्वीए सपट्ठिया, तजहा-सोवत्थिय-

टीका—गजेन्द्राधिकृतो जेजे भगवन्भिमुग्ग यियासताति तस्य पुग्ग प्रजातम्
अष्टमङ्गलादिपत्तायनाकात कात राजोचितमस्तुजान् वर्णयति—‘तए ण’ इत्यादि ।
‘तए ण’ तत = तत्पत्नतरम्—सेनापतिममानातपद्मगजरनममधिगेहणाऽनतर ‘तस्स कूणि
यस्स रण्णो भंभसारपुत्तस्स आभिसेक्क हत्थिरयणं दुरूढस्स समाणस्स’ तस्य कूणि
रुत्थ राजो भंभसारपुत्तस्याऽऽभिप्रेक्ष्य हस्तिगन्तमधिकृतस्य मत ‘तप्पढमयाए इमे अट्ठ
मगलया पुरओ अहाणुपुव्वीए सपट्ठिया’ तप्रथमतया इमान्याथाष्ट मङ्गलानि पुग्गो
यथानुपुव्व्या स्प्रतिष्ठितानि, ‘तजहा’—तद्यथा—‘सोवत्थिय—सिरिवच्छ—णदियावत्त—
वद्धमाणग—भदासण—कलस—मच्छ—दप्पणा’—सौवस्तिक—श्रीवत्स—नन्दावर्त—वर्द्धमा
नक—भद्रासन—कलश—मत्स्य—दर्पणा, तत्र—मत्स्य—चित्रपटलिखितमत्स्यरूप । एते

‘तए ण तस्स कूणियस्स’ इत्यादि ।

(तए ण) इसके बाद (भंभसारपुत्तस्स) भंभसार अर्थात् श्रेणिक के पुत्र (तस्स
कूणियस्स रण्णो) उस कूणिक, राजा के (आभिसेक्क हत्थिरयण) आभिप्रेक्ष्य हस्तिरत्न के
ऊपर (दुरूढस्स समाणस्स) सवार होते ही (तप्पढमयाए) सर्वप्रथम उनके (पुरओ) आग
आग (इमे अट्ठ मगलया अहाणुपुव्वीए सपट्ठिया) ये आठ आठ मागलिक द्रव्य अनुक्रम से
स्प्रतिष्ठित हुए—चलने लग, (तजहा) वे मागलिक द्रव्य ये हैं, (सोवत्थिय—सिरिवच्छ—
णदियावत्त वद्धमाणग—भदासण—कलस—मच्छ—दप्पणा) स्वस्तिक, श्रावत्स, नन्दावर्त,
वर्द्धमानक, भद्रासन, कलश, मत्स्य और दर्पण । इनमें से स्वस्तिक, श्रीवत्स, नन्दावर्त

“तए ण तस्स कूणियस्स” इत्यादि

(तए ण) त्थार पछी (भंभसारपुत्तस्स) भंभसार अर्थात् श्रेणिकना पुत्र
(तस्स कूणियस्स रण्णो) ते ण्हिण्ड राजाना (आभिसेक्क हत्थिरयण) आभिप्रेक्ष्य हस्ति
रत्नना ऊपर (दुरूढस्स समाणस्स) सवार थध १२१ ७ (तप्पढमयाए) मवथी
पडेला तेभनी (पुरओ) आगण आगण (इमे अट्ठ मगलया अहाणुपुव्वीए
सपट्ठिया) आ आठ आठ मागलिक द्रव्य अनुक्रमथी गोडवाभा आन्या,
(तजहा) ते मागलिक द्रव्य आ ६१ (सोवत्थिय—सिरिवच्छ—णदियावत्त वद्धमाणग
भदासण—कलस मच्छ दप्पणा) १ स्वस्तिक, २ श्रीवत्स, ३ नन्दावर्त, ४ वर्द्ध

वेजयती य ऊसिया गगणतलमणुलिहती पुरओ अहाणुपुव्वीए सपट्टिया । तयाणत्तर च णं वेरुलिय-भिसत्त-विमल-दड पलव-कोरट-मल्लदामो-वसोभियं चंदमंडलणिभं समसियं विमल आय-वत्त पवरं सीहासणं वरमणिरयणपादपीठ सपाउयाजोयसमा-

‘ऊसिया’ उट्टिया-उवापिता, अतएव ‘गगणतलमणुलिहन्ती’ गगनतलमणु-लिखन्ती=व्योमतल स्पृशन्ती-अत्युच्चा, पुरतो यवानुपूय्या सम्प्रस्थिता=प्रचलिता । उत्र वर्ण-ज्ञाह-‘वेरुलिय’ इत्यादि । तदनन्तर खलु ‘वेरुलिय-भिसत्त-विमल-दड’ वैदूर्यभास-मान विमल-दण्डम्-वैदूर्यस्थ=रत्नविशेषस्य भासमानो=नीयमानो विमलो दण्डो यत्र तत् ताद-शम्, -‘पलव-कोरट-मल्ल-दामो-वसोभिय’ प्रलम्बमान-कोरट-माध्यदामोपशोभितम्’ प्रलम्बमानेन कोरटारथमालोपयोगिकुसुमाना तान्ना=मालया उपगोभितम् । अतएव-‘चंद-मंडलणिभ’ चन्द्रमण्डलनिभ-चन्द्रमण्डलेन समानम्, ‘समूसिय’ समुच्छ्रितम्=विस्तारितम्, ‘विमल आयवत्त’ विमलम् आतपत्रम्, सिंहासन वर्णयन्नाह-‘पवर सीहासण’ इति, प्रवर सिंहासनम्, तत् कीदृशम् ? इत्याह-‘वर-मणि-रयण-पाद-पीठ’ वर-मणि-रत्न-पाद-

वैजयन्ती-विजय त्रजो को लेकर आगे २ चलने लगे । (तयाणत्तर च णं) इसके बाद (वेरु-लिय-भिसत्त-विमल-दड पलव-कोरट मल्ल-दामो-वसोभिय चंदमंडलणिभ समू-भिय विमल आयवत्त पवर सीहासण वर मणि-रयण-पादपीठ सपाउयाजोयसमा उत्त बहु-किंकर-कम्मकर-पुरिस पायत्त-परिक्खित्त पुरओ अहाणुपुव्वीए सपट्टिय) कितनेक लोग वैदूर्य मणि की प्रभा से प्रकाशित दण्डवाले, लटकती हुई कोरटमाला से सुगोभित, चन्द्रमण्डलसदृश तथा ऊँचे उठाये हुए ऐसे छत्र को लेकर आगे २ चल । तथा बहुत से नौकर-चाकर और सैनिक लोग श्रेष्ठ सिंहासनको तथा पादुकासहित, उत्तम मणि-

उत्थी ओटवे डे आकाशने अउती होय तेवी विजयवैजयन्ती विजयध्वज ओने लधने आगण आगण आलवा लाज्या (तयाणत्तर च णं) त्थार पछी (वेरुलिय-भिसत्त-विमल-दड पलव-कोरट-मल्ल-दामो-वसोभिय चंद-मंडल-णिभ समूसिय विमल आयवत्त पवर सीहासण वर-मणि-रयण-पाद-पीठ सपाउया-जोय-समाउत्त बहु-किंकर-कम्मकर-पुरिस-पायत्त-परिक्खित्त पुरओ अहाणुपुव्वीए सपट्टिय) डेटलाड डोड वैदूर्यभण्डिनी प्रभाथी प्रकाशित दउवाणा, लटकती डोरटभाणाथी शोभता, अद्रभ डल जेवा, तथा उवे उभाडेला छत्रने लध

उत्त बहु-किंकर-कम्मकर-पुरिस-पायत्त-परिक्खित्त पुरओ अहाणुपु-
व्वीए सपट्ठियं । तयाणत्तर च ण बहवे लट्ठिग्गाहा कुंतग्गाहा चाव-
ग्गाहा चामरग्गाहा पासग्गाहा पोत्थयग्गाहा फलगग्गाहा पीढग्गा-
हा वीणग्गाहा कूवग्गाहा हडप्पयग्गाहा पुरओ अहाणुपुव्वीए संप-

पाठम्-श्रेष्ठ-मणि-रत्न-स्वचित्त-पादस्थापनपाठ-सहितम्, 'सपाउया-जोय-समाउत्त' स्व-
पादुकायोग-समायुक्तम्-स्वपादुकायोगो योग =स्वध, तेन समायुक्तम्, 'बहु-किंकर-कम्म-
कर-पुरिस-पायत्त-परिक्खित्त' बहु किङ्कर-कर्मकर-पुरुष पादात् परिक्षितम्-बहुभि =अनेकै
किङ्करै =स्वामिन पृष्ट्वा कार्यकरै, कर्मकरै =मत्स्यै, पुरुषै =साधारणजनै, पादातेन=पदातिसमूहेन
परिक्षितम्=उत्थापितम्, पुरतो यथानुपूर्व्या सम्प्रस्थितम् । 'तयाणत्तर च ण' तदनन्तरञ्च ग्वल्ल
'बहवे लट्ठिग्गाहा' बहवो यष्टिप्राहिण, 'कुंतग्गाहा' कुन्तप्राहिण =मल्लधारका 'चाव-
ग्गाहा' चापप्राहिण =धनुर्धारिण, 'चामरग्गाहा' चामरप्राहिण, 'पासग्गाहा' पाशप्रा-
हिण-उद्धतगज्राश्वादिगन्धनसाधन पाशस्तस्य धारका । 'पोत्थयग्गाहा' पुस्तकप्राहिण,
'फलगग्गाहा' फलकप्राहिण-फलक = 'ढाल' इतिरयातस्तस्य धारका, 'पीढग्गाहा' पीठ-
प्राहिण पीठानि=आसनविशेषास्तेषा धारका इत्यर्थे । 'वीणग्गाहा' वीणाप्राहिण-वीणा=गाथ-

रत्ना के बने हुए पादपीठ को लेकर आगे २ चलने लगे । इसके बाद (बहवे लट्ठिग्गाहा)
अनेक लाठीधारी चलने लगे । (कुंतग्गाहा) अनेक मल्लधारी (चावग्गाहा) धनुर्धारी (चामर-
ग्गाहा) चामरधारी (पासग्गाहा) उद्धत हाथी और घोड़ों को ज़िम्मे के द्वारा वज्र में किया
जाये ऐसे पाश को धारण करने वाले, (पोत्थयग्गाहा) पुस्तकधारी, (फलगग्गाहा) ढाल
को धारण करने वाले (पीढग्गाहा) आसनविशेष के धारी (वीणग्गाहा) वीणाधारी (कुतु

आगण आगण आत्था, तथा धल्ला नोकर-आकर अने नैनिठ दोठ श्रेष्ठ
सिंहासनने तथा पाहुडासहित उत्तम भक्षिरत्नोनी जनेली पादपीठने लधने
आगण आगण आत्था त्यार पछी (बहवे लट्ठिग्गाहा) अनेठ लाठीधारी
आलवा लाज्या (कुंतग्गाहा) अनेठ लावाधारी, (चावग्गाहा) धनुर्धारी,
(चामरग्गाहा) चामरधारी, (पासग्गाहा) उद्धत हाथी अने घोडाने जेना द्वारा
पथमा लध शजय जेवा पाथने धारण करवावाणा, (पोत्थयग्गाहा) पुस्तकधारी,
(फलगग्गाहा) ढालने धारण करवावाणा, (पीढग्गाहा) आसन विशेषना धारण करवा
वाणा, (वीणग्गाहा) वीणाधारी, (कुतुवग्गाहा) कुतुप अर्थात् आभराना तेल पात्रने

द्विया। तयाणतरं च ण वहवे दडिणो मुडिणो सिंहडिणो जडिणो पि-
च्छिणो हासकरा डमरुयकरा चाडुकरा वादकरा कदप्पकरा दवकरा
कोकुड्या किडुकरा य वायंता य गायंता य हसता य णच्चता य भास-

विशेषस्तस्या धारका इत्यर्थः, 'कुतुबग्गाहा' कुतुपप्राहिण - तैलानीना चर्ममय पात्र कुतुपस्त
स्य धारका, 'हडप्पयग्गाहा' हडप्पप्राहिण - ताम्बूलदिभाजन हटप्पस्तस्य धारका इत्यर्थः,
'पुरओ अट्ठाणुपुव्वीए सपट्टिया' पुरतो यथानुपूर्व्या मप्रस्थिता । 'तयाणतरं च ण'
तदनन्तरं च गच्छ 'वहवे' बहवो 'दडिणो' दण्डिन 'मुडिणो' मुण्डिन 'सिंहडिणो'
शिखण्डिन = गिरुगामिणेपारिण, 'जडिणो' जटिन = जटावन्त, 'पिच्छिणो' पिच्छिन = मयू
रादिपिच्छवन्त 'हासकरा' हास्यकरा 'डमरुयकरा' उमरुककरा = 'डुगडुगी' - तिप्रमिद्ववा
चवादिन, 'चाडुकरा' चाडुकारिण = प्रियवचनवाप्तिन, 'वादकरा' वादकारिण, 'कदप्पकरा'
कन्दर्पकारिण = कामकथाकारिण, 'दवकरा' दवकरा = परिहासकारिण 'कोकुड्या' कौतु
किका = कुतुहलकारिण, 'कीडुकरा' नीडुकरा, 'वायता य' वादय तश्च - मृदङ्गादिक

वग्गाहा) कुतुप अर्थात् चमडे के तेलपात्र को धारण करने वाले, (हडप्पयग्गाहा) तथा
हटप्प-ताम्बूल पात्र को धारण करने वाले अनुक्रम से आगे २ चन्ने लगे । (तयाणतर
च ण) इसके बाद (वहवे) बहुत से (दडिणो) दडी, (मुडिणो) मुण्डी, (सिंहडिणो)
शिखाधारी, (जडिणो) जटाधारी, (पिच्छिणो) मयूर आदि पिच्छ के धारी (हासकरा)
हँसाने वाले (डमरुयकरा) डुगडुगी बजाने वाले, (चाडुकरा) प्रिय वचन बोल्ने वाले
(वादकरा) वादविवाद करने वाले, (कदप्पकरा) कामकथा करने वाले, (दवकरा) हँसा
मजाक करने वाले, (कोकुड्या) कुतुहल करने वाले, (किडुकरा य) खेल-तमाशा करने वाले,
(वायता य) मृदगादिक वाजे बजाने वाले, (गायता य) गाना गाने वाले, (हसता य) बिना कारण

(कु भीओने) धारण करवावाणा, (हडप्पयग्गाहा) तथा डेडप्प (ताम्बूलपात्र) ने धारण
करवावाणा अनुक्रमेण आगण आगण ब्यालवा लाज्या (तयाणतर च ण) त्थार पछी
(वहवे) अनेजे (दडिणो) द डी (मुडिणो) मु डी (सिंहडिणो) शिखाधारी
(जडिणो) जटाधारी (पिच्छिणो) भयूर आदि पी छाना धारण करनारा (हासकरा)
हुआवनारा (विष्पके) (डमरुयकरा) डुगेडुगी बजाउनारा (चाडुकरा) प्रियवचन
बोलनारा, (वादकरा) वादविवाद करनारा, (कदप्पकरा) कामकथा करनारा,
(दवकरा) हँसीमजाक करनारा, (कोकुड्या) कुतुहल करनारा, (किडुकरा) खेल
तमासा करनारा, (वायता य) मृदगादिक (दोल) वाज्य बजाउनारा, (गायता य)

ता य सावेता य रक्खता य आलोय च करेमाणा जयसद् पउजमाणा
पुरओ अहाणुपुव्वीए संपट्टिया । तयाणतर च ण जच्चाण तर-
मल्लिहायणाणं हरिमेला-मउल-मल्लिय-च्छाण चचुच्चिय-ललिय-

नायत, 'गायता' गायत = गाधर्वमनुतिष्ठत, 'हमता' हमन्त, च-पुन
'णच्चाता' वृयन्त, 'भासता' भाषमाणा 'सावेता' श्रायत = भृत-भगिषद्-प्रादिन,
'रक्खता' रक्खन्त-गजो देहगक्षा कुर्वन्त, 'आलोय च करेमाणा' आलोक च
कुर्वन्त-राजान्दिर्गन्त कुर्वन्त, 'जयसद् पउजमाणा' जयशब्द प्रयुक्ताना = उदत ।
'पुरओ' पुरत-अग्रत, 'अहाणुपुव्वीए' यथानुपूर्व्या = क्रमण 'संपट्टिया' सम्प्रस्थिता
-प्रचलिता । 'तयाणतर च ण' तत्पनन्तरश्च गल्ल 'जच्चाण' जायानाम्-उत्तमजाति-
भगानाम्, 'तर-मल्लि-हायणाण' तगेमल्लिहायनाना-तगे=उग तस्य मल्लि=धारक-
'मन् मल्ल धारणे' इति गतुपाठं स्थितान्मच्छातो कर्तरि ङ, ततश्च तरोमल्लि=वेगधारक
हायन = चसगे येषां ते तगेमल्लिहायना-यौवनवय स्थितास्तेषाम्, तुरगाणामित्यग्रेण
अन्य, पुन काट्टज्ञानाम् अत्राऽऽह- 'हरिमेला-मउल-मल्लिय-च्छाण' हरिमेला-
मुउल-मल्लिका-नाणाम्-हरिमेला=वृक्षविशेष तस्य मुउल=कलिका, मल्लिका=वसन्तज

हमन्त गाले, (णच्चाता य) नाचने गाले, (भासता य) भाषण क्रम गाल, (सावेता य) भृत-भवि-
ष्यत कहने गाले, (रक्खता य) राजा क आमन्त्रक, (आलोय च करेमाणा) राजा का
दर्शन क्रम गाल पुरप, तथा- (जयसद् पउजमाणा) 'जय जय' शब्द करने गाले, ये
ममा (पुरओ) आग २ (अहाणुपुव्वीए) यथाक्रम से (संपट्टिया) चलने लगे । (तयाण-
तर च ण) हमके बाद (जच्चाण तरमल्लिहायणाण) उत्तम जाति के, वेगवाले नौजवान
घोडे चलन लग । (हरिमेला-मउल-मल्लिय-च्छाण) ये घोडे हरिमेला-वृक्षविशेष की

गायन गानाग, (हसता २) विनादार्थं हुयनाग, (णच्चाता य) नाचनानाग, (भासता य)
भाषण उरनारा, (सावेता य) भृत भविष्य उडेनाना, (रक्खता य) रक्खनाना आत्म
रक्षक, (आलोय च करेमाणा) गलनाना दर्शन उरनारा, तथा (जयसद् पउजमाणा)
'जय जय' गल्ल उवावाणा, ये गवा (पुरओ) आगग आगण (अहाणु
पुव्वीए) यथाक्रमेण (संपट्टिया) आलवा लाज्या (तयाणतर च ण)
तया पट्टी (जच्चाण तरमल्लिहायणाण) उत्तम जातिना वेगवाणा नवजवान
घोरा आलवा लाज्या (हरिमेला-मउल-मल्लिय-च्छाण) आ घोरा
हरिमेला-वृक्षविशेषनी उणी तेमन् मल्लिकापुष्प-वेदाना कुल लेवी आणे

पुलिय-चल-चवल-चंचल-गईणं लंघण-वग्गण-धावण-धोरण-तिव-
ई-जइण-सिक्खिय-गईणं ललंत-लाम-गललाय-वर-भूसणाण मुह-

कुमुमविशेष 'वेली' इति ग्यातस्तद्वदक्षिणी येषां ते तथा तेषां, 'चचु चिय ललिय-
पुलिय-चल-चवल-चंचल-गईण' चचु-चित-ललित पुन्ति-चल-चपल चञ्चल-गतीनाम्,
चचु=शुरुचचु-तद्वद्वक्तया उचित=चरणयोरु-धापन तेन लन्ति=सविलाम यत्
पुन्ति=गमनविशेष-गतद्रूपा-चलानां=गतिमता चपलचञ्चला=अतिचञ्चला, यद्वा-चपला
निघुन्, तद्वच्चञ्चला गतिर्येषां ते तथा तेषां, वक्रपदक्षेपगमनविशेषाऽतिशयचञ्चलामनवताम्,
'लघण-वग्गण-धावण-धोरण-तिवई-जइण-सिक्खिय-गईण' लङ्घन-वग्नान-धावन-
धोरण-त्रिपदी-जयिनी-शिक्षित-गतीनाम् लङ्घन-गतिदिरल्लङ्घनम्, वग्नानम्=उत्कुर्नम्,
धावन=शीघ्रमृजुगमनम्, धोरण=गतिचातुर्यम्, त्रिपदी=भूमौ पदत्रयन्यास, जयिनी=जयिन्या
ख्या अतितीव्रगति, एतां शिक्षिता=अभ्यस्ता गतयो यैस्ते तथा तेषाम् । 'ललंत-लाम-गल-
लाय-वर-भूसणाण' लल-लामद्-गललाय-वर-भूषणानाम्-ललन्ति=दोलायमानानि, लामति=
रम्याणि, गललातानि=ग्रीवास्थितानि वरभूषणानि येषां ते तथा तेषां, चञ्चलमुन्दरप्रावाभरण

कली एव मल्लिकापुष्प-वेली के फूल-के समान आगोवाले थे । (चचु चिय-ललिय पुलिय
चल-चवल-चंचल-गईण) शुरु की चचु के समान वक्र पैर उठा कर सविलास चलने के
कारण वे बहुत भले मादम होते थे, तथा चलने में बिजली के समान चंचल थे । (लघण
वग्गण-धावण-धोरण-तिवई-जइण-सिक्खियगईण) लघन-खड्ग आदि का लाधना,
वग्नान-कूदना, धावन-शीघ्रतापूर्वक दौड़ना, धोरण-सूगर के समान नीचे सिर कर के दौड़ना,
त्रिपदी-तीन पैरों से खड़ा होना, जयिनी-अतितीव्र-चालका चलना, इन सबों में ये अति-
निपुण थे । (ललंत-लाम-गललाय-वर-भूसणाण) इनके गले में जो आभूषण थे व
इधर उधर हिलते डुलते थे और बहुत ही सुंदर थे । (मुहभडग ओचूलग धासग-अहि

वाणा इति (चचु चिय-ललिय पुलिय चल चवल चंचल गईण) पोपटनी आथनी
जैसे वाजा पग उपाडीने विलास करता आलवाना कारखे तेओ भडु लला
लागता इति, तथा आलवाभा विजणीनी पेठे यंथण इति (लघण-वग्गण
धावण धोरण तिवई जइण सिक्खिय गईण) लघन-भडग आदिने लाधवु (टपवु)
वग्नान-कूडवु, धावन-अडपथी होडवु, धोरण-सूकरनी पेठे नीथु भाथु राणी
होडवु, त्रिपदी-त्रय पगे उला रडेवु, जयिनी-अति अडपवाणा आलथी
आलवु आ भधाभा तेओ निपुण इति (ललंत-लाम गललाय वर भूसणाण)
तेमना गणाभा जे आभूषण इति ते आभतेम डालता-डालता इति अने

મહગ-ઓચૂલગ-થાસગ-અહિલાળ-ચામર-ગડ - પરિમંડિય - કઢીળ
કિકર-વર-તરુળ-પરિગ્ગહિયાળ અટ્ટસયં વરતુરગાળ પુરઓ અહાળુ-
પુવ્વીણ સપટ્ટિયં। તયાળતર ચ ણ ઈસીદતાળ ઈસીમત્તાળં ઈસીતુગાળ

મૂપિતાનામ્ । ‘મુહમહગ-ઓચૂલગ-થાસગ-અહિલાળ-ચામરગડ-પરિમંડિય કઢીળ’
મુગ્ધમાળકા ડાવ્વલક-સ્થાસકા-મિગન ચામરગળ-પરિમંડિય કઢીનામ્ - મુગ્ધમાળકા=મુગ્ધ-
મરણમ્, અવચૂલ = પ્રલમ્બમાનગુચ્છા, સ્થાસકા = સ્વર્ણપાડકારા અલંકારા, અમિલાના = મુગ્ધ
પદ્મિણેષાથ, યેષા તે, તથા ચામરગડે = ચામરસમૂહ, પરિમંડિય કઢિયેષા તે તથા, તત
પદ્મસ્ય કર્મધારય, તેષા તથામૂતાનામ્ । ‘કિકર-વર-તરુળ-પરિગ્ગહિયાળ’ કિઙ્ગ-
વરતરુળ-પરિગ્ગહીતાનામ્ - કિકરવરાથ તે તરુળા-તરગકિઙ્ગશ્રેષ્ઠા, તૈ પરિગ્ગહીતાનામ્,
‘અટ્ટસય વરતુરગાળ’ અટ્ટગત વરતુરગાળા=શ્રેષ્ઠદ્રવ્યાનામટ્ટાધિક ગતમ્, ‘પુરઓ અહાળુ-
પુવ્વીણ સપટ્ટિયં’ પુરતો યથાનુપૂર્વ્યા સમ્પ્રસ્થિતમ્ । ‘તયાળતર ચ ણ’ તદનન્તર ચં સ્વલ્લ-
ઈસીદતાળં’ ઈપદતાનામ્=અન્વદન્તતમા ‘ઈસીમત્તાળ’ ડપમત્તાનામ્=કિચ્ચિન્મદગાલિનામ્,

લાળ-ચામરગડ-પરિમંડિય-કઢીળ) મુગ્ધમાળકા-મુગ્ધ કા આમૂષણ, અવચૂલ-પ્રલમ્બ
માન ગુચ્છે જો મસ્તક કે ઉપર મુર્ગે કા કલગા કે સમાન લગાયે જાતે હૈ, સ્થાસક-સ્વર્ણ
કે આકાર જૈસે આમરણવિગ્રહ, તથા-અહિલાળ-મુગ્ધપદ્મવિશેષ સે યે ગોમિત્ત હો
રહે થે, તથા ચામરગડ - ચામરસમૂહ-સે ઇનકા કટિમાગ વિશેષ અલંકૃત હો
રહા થા । (કિકર-વરતરુળ-પરિગ્ગહિયાળ) ઇનકો પકડને વાલે સર્વેસ ઉત્તમ ’ એવ
તરુળ અવસ્થા વાલે થે । (અટ્ટસય વર તુરગાળ પુરઓ અહાળુપુવ્વીણ સપટ્ટિયં) ઇસ પ્રકાર ૧૦૮
ઘોડે આગે આગે અનુક્રમ સે ચલને લગે । (તયાળતર ચ ણ ઈસીદતાળ ઈસીમત્તાળં ઈસીતુગાળં

બહુજ મુદર હતા (મુહમહગ ઓચૂલગ થાસગ-અહિલાળ ચામરગડ પરિમંડિય-કઢીળ)
મુખલાડક-મુખનુ આલૂષણ, અવચૂલ-પ્રલમ્બમાન શુચ્છા જે મસ્તકના ઉપર
કેડાની કલગીના જેમ લગાવાય છે, સ્થાસક-સ્વર્ણના આકાર જેવા આલ
ણુ વિશેષ, તથા અહિલાળ-મુખપદ્મવિશેષ, એ બધાથી તેઓ શોભિત
થઈ રહ્યા હતા, અને ચામરગડ-ચામરસમૂહથી તેમનો કેડનો લાગ
વિશેષ અલંકૃત થઈ રહ્યો હતો । (કિકર-વર-તરુળ-પરિગ્ગહિયાળ)
તેમને પડનારા સર્વેસ ઉત્તમ તેમજ તરુણ અવસ્થાના હતા
(અટ્ટસય વર તુરગાળ પુરઓ અહાળુપુવ્વીણ સપટ્ટિયં) આ પ્રકારના ૧૦૮ ઘોડા
અનુક્રમથી આગળ આગળ ચાલવા લાગ્યા (તયાળતર ચ ણ ઈસીદતાળ ઈસી

ईसी उच्छङ्ग-विसाल-धवल-दत्ताण कचण-कोसी-पविट्ट-दत्ताण क-
चण-मणि-रयण-भूसियाण वर-पुरिसा-रोहग-सपउत्ताण अट्टसय
गयाण पुरओ अहाणुपुव्वीए सपट्टिय । तयाणतरं च णं सच्छ-

‘ईसीतुगाण’ इपत्तुहानाम्=मनागुनतानाम्, ‘ईसी-उच्छङ्ग-प्रिसाद-धवल-दत्ताण’ इप
दुत्सङ्ग-प्रिगाल-धवल-दन्तानाम्=मयभाग प्रिगाल अन्पययत्तुचात्, तथा
धवला दत्ता येपा ते धवलदन्ता, तत् पदद्वयस्य कर्मधारय, तेषाम्, ‘कचण-कोसी पविट्ट
दत्ताण’ काञ्चन-कोश प्रविट्ट-दन्तानाम्, कचण-मणि-रयण-भूसियाण’ काञ्चनमणि
रत्न-भूषितानाम्, ‘वर-पुरिसा-रोहग-सपउत्ताण’ वर-पुरुषा ऽऽरोहक-सम्प्रयुक्तानाम् वर
पुरुषा=श्रेष्ठपुरुषाश्चामी-आरोहका तै सम्प्रयुक्तानाम्=युक्तानाम्, एतादृशा-‘गयाण’ गजा-
नाम्=हस्तिनाम्, ‘अट्टसय’ अट्टगतम्=अष्टाधिक गतम्, ‘पुरओ अहाणुपुव्वीए सपट्टिय’
पुरतो यथानुपूर्व्या सम्प्रस्थितम् । अथ रथाना वर्णनमाह-‘तयाणतर’ इत्यादि । ‘तयाणतर

ईसी-उच्छङ्ग विसाल धवल दत्ताण कचण-कोसी पविट्ट-दत्ताण कचण मणि रयण भूसि-
याण वर-पुरिसा रोहग सपउत्ताण अट्टसय गयाण पुरओ अहाणुपुव्वीए सपट्टिय)
इनके बाद आगे आगे १०८ हाथी चले, ये हाथी अल्पदतवाले थे, पूरे दात इनके बाहिर नहीं
निकल पाये थे । किंचित मदगाली थे । थोटे ही ऊँचे थे, अधिक नहा, इनका मयभाग भी
अधिक विगाल नहीं था । दात इनके अत्यंत धवल थे । इनके दातों में सोन की सोलियाँ
पहनायी गयी थीं । ये सुवर्ण एव मगिरत्नों से विभूषित हो रहे थे । इनके ऊपर श्रेष्ठ
पुरुष बैठे हुए थे । (तयाणतर च ण सच्छत्ताणं सज्झयाण सघटाण सपडागाण
सत्तोरणवराण सणदिघोसाण स-खिखिणी-जाल-परिक्खित्ताण हेमवय-चित्त

‘मत्ताण ईसीतुगाण ईसी-उच्छङ्ग विसाल धवल दत्ताण कचण कोसी पविट्ट दत्ताण कचण
मणि-रयण भूसियाण वर पुरिसा रोहग सपउत्ताण अट्टसय गयाण पुरओ अहाणुपुव्वीए
सपट्टिय) त्थारपणी आगण आगण १०८ हाथी आत्था आ हाथी अत्थ दात
वाणा हुता-तेना दात पूरा गहारा नीउणेला नहोता । (उचित् महशाणी हुता
थोडाउ उआ हुता गहु नहि तेमने पीठने भाग वधारे पडोणे। नहोते तेमना
दात गहु घोणा हुता तेमना दातमा मोनानी घोणे। पडेरवी हुती तेआ -
सुवर्ण तेमन भण्डित्ते वडे विभूषित अन्या हुता तेमना उपर श्रेष्ठ पुरुष गडा
हुता (तयाणतर च ण सच्छत्ताण सज्झयाण सघटाण सपडागाण सत्तोरणवराण
सणदिघोसाण स-खिखिणी-जाल-परिक्खित्ताण हेमवय-चित्त-तिणिस-वणन-

त्ताण सज्झयाण सघटाणं सपडागाणं सत्तोरणवराण सणदि-

च ण' तद्वत्तरश्च गलु 'सच्छत्ताण' सच्छत्तागा=छत्रयुक्तानाम्, 'सज्झयाण' सज्झयानाम्-
ध्वजयुक्तानाम् 'सघटाणं' सघटानाम्, 'सपडागाणं' सपटाकानाम्-ध्वजो गच्छादिचिह्न-
युक्तस्तन्त्या तु पताका तद्वत्ताम् 'सत्तोरणवराणं' सत्तोरणवराणाम्=श्रेष्ठतोरणवराणाम्, 'सण-
दिपोसाण' सनन्दिपोसाणाम्-नन्दिपोसादशविधवाद्यनिर्घोष, तद् यथा-१ भभा, २ मउद,
३ मडल, ४ कटन, ५ झल्लरि, ६ हुडुक्क, ७ कसाला । ८ काहल, ९ तलिमा, १० वसो,
११ न्वो, १२ पणवो य वारसमो ॥ १ ॥ तत्र-भभा=भेरी १, 'मउद' मुकुन्द =
वाद्यविशेष २, 'मडल' मर्दल=मृदङ्ग ३, 'कडन' कडम्प=वाद्यविशेष ४, 'झल्लरि'
झल्लरी 'शाल्लर' शाल्लर इति ग्यातो वाद्यविशेष ५, 'हुडुक्क' हुडुक्क=वाद्यविशेष, अयं देगीय शब्द ६,
'कसाला' कास्थाल=वाद्यविशेष ७, 'काहल' काहल=वाद्यविशेष ८, 'तलिमा' तलिमा=

तिगिस-रुणग-णिज्जुत्त-दारुयाण कालायस-सुकय-णेमि-जत-कम्माण) इनके
वाद आगे आगे १०८ रथ चल रहे थे, ये रथ ठगसहित थे, प्रजासहित थे, इनके ऊपर
ध्वजाएँ फहरा रहा थीं, इनमें घण्टे लटक रहे थे, जिससे चलते समय इनकी मधुर आवाज
आती थी । पताकासहित थे । (गरुड आदि के चिह्नों से युक्त का नाम ध्वजा है और
चिह्नरहित का नाम पताका है ।) इन रथों पर तोरण बंधे हुए थे । ये रथ नन्दिघोष
सहित थे । गरुड प्रजार के वाद्यों का नाम नन्दिघोष है, वे १२ बारह प्रकार के बाजे ये
हैं-भभा-भेरी, मउद-मुकुन्द (यह एक जात का बाजा होता है), मडल-मृदङ्ग, कटन (यह
भी एक जात का बाजा होता है), झल्लरी-शाल्लर, हुडुक्क (यह भी एक जात का बाजा
विशेष होता है), कसाल- (यह भी एक जात का बाजाविशेष है), काहल- (यह भी एक
जात का बाजा विशेष है), तलिमा-वाद्यविशेष, वण-वाद्यविशेष, शख, एवं १२वा पवण-

णिज्जुत्त-दारुयाण कालायस-सुकय-णेमि-जत-कम्माण) त्थार पछी आगण आगण
१०८ रथ आलता हुता आ रथ छत्रवाणा हुता ध्वजवाणा हुता तेमना
उपर ध्वज झरझरी रही हुती तेमा घट लटकी गह्रा हुता जेथी आलती
पणते तेमना मधुर अवाज आवतो हुता पताकावाणा हुता (गरुड आदिना
चिह्नो जेमा होय ते ध्वज ठडेवाय अने जे चिह्नविनानी ते पताका
ठडेवाय) आ रथो उपर तोरण आवेला हुता नन्दिघोषवाता हुता
रना वाद्यो (वाण)ना नाम नन्दिघोष छे तेओ १०

छे-भभा-भेरी, मउद-मुकुन्द (आ ओठ नतनु वाणु
हुडुक्क (आ पणु ओठ अमुठ नतनु वाणु होय छे) क
वाणु विशेष छे) काहल-आ पणु ओठ अमुठ नतनु वा

ईसी उच्छग-विसाल-धवल-दत्ताणं कचण-कोसी-पविट्ट-दत्ताणं क-
चण-मणि-रयण-भूसियाणं वर-पुरिसा-रोहग-सपउत्ताण अट्टसयं
गयाणं पुरओ अहाणुपुव्वीए संपट्टिय । तयाणतरं च णं सच्छ-

‘ईसीतुगाण’ इपत्तुङ्गानाम्=मनागुत्तानाम्, ‘ईसी-उच्छग-विसाल-धवल-दत्ताण’ एष
दुस्तङ्ग-विशाल-धवल-दत्तानाम्-इपदुस्तङ्गे=मयभाग विशाला अन्ययस्सुवात्, तथा
धवल-दत्ता येषा ते धवलदन्ता, तत पदद्वयस्य कर्मधारय, तेषाम्, ‘कचण-कोसी पविट्ट-
दत्ताण’ काञ्चन-कोश प्रविष्ट-दत्तानाम्, कचण-मणि-रयण-भूसियाण’ काञ्चनमणि
रत्न-भूषितानाम्, ‘वर-पुरिसा-रोहग-सपउत्ताण’ वर-पुरुषा-ऽऽरोहक-सम्प्रयुक्तानाम् वर
पुरुषा =श्रेष्ठपुरुषाध्वामी-आरोहका तै सम्प्रयुक्तानाम्=युक्तानाम्, एतादृशा-‘गयाण’ गजा
नाम्=हस्तिनाम्, ‘अट्टसय’ अष्टशतम्=अष्टाधिक शतम्, ‘पुरओ अहाणुपुव्वीए सपट्टिय’
पुरतो यथानुपूर्व्या सम्प्रस्थितम् । अथ रथाना वर्णनमाह-‘तयाणतर’ इत्यादि । ‘तयाणतर

ईसी-उच्छग विसाल धवल दत्ताण कचण-कोसी पविट्ट-दत्ताण कचण मणि रयण भूसि
याण वर-पुरिसा रोहग सपउत्ताण अट्टसय गयाण पुरओ अहाणुपुव्वीए सपट्टिय)
इनके बाद आगे आगे १०८ हाथी चले, ये हाथी अल्पदतवाले थे, पूरे दात इनके बाहिर नहीं
निकल पाये थे । किंचित् मदगाली थे । थोटे हा ऊँचे थे, अधिक नहा, इनका मयभाग भी
अधिक विशाल नहीं था । दात इनके अत्यंत धवल थे । इनके दाता में सोने की रोलियाँ
पहनायी गयी थीं । ये सुवर्ण एव मणिरत्नों से विभूषित हो रहे थे । इनके ऊपर श्रेष्ठ
पुरुष बैठ हुए थे । (तयाणतर च ण सच्छत्ताण सज्झयाण सघटाण सपडामाण
सत्तोरणवराण सणदिघोसाण स-खिखिणी-जाल-परिक्खित्ताण हेमवय-चित्त

मत्ताण ईसीतुगाण ईसी-उच्छग विसाल धवल दत्ताण कचण कोसी पविट्ट दत्ताण कचण-
मणि-रयण भूसियाण वर पुरिसा रोहग सपउत्ताण अट्टसय गयाण पुरओ अहाणुपुव्वीए
सपट्टिय) त्थारपल्ली आगण आगण १०८ हाथी आत्था आ हाथी आत्थ हात
वाजा हुता-तेना हात पूरा गहारे नीकलेला नडोता । उचित् भदराणी हुता
थोडा उँचा हुता गहु नडि तेमने पीडने लाग वधारे पडोयो नडोतो तेमना
हात गहु घोणा हुता तेमना हातमा सानानी ओयो पडेरानी हुती तेओ
सुवधु तेमन भविरत्तो वडे विभूषित अन्था हुता तेमना उपर श्रेष्ठ पुरुष गहा
हुता (तयाणतर च ण सच्छत्ताण सज्झयाण सघटाण सपडामाण सत्तोरणवराण
सणदिघोसाण स-खिखिणी-जाल-परिक्खित्ताण हेमवय-चित्त-तिणिस-कणग-

લિટ્ટ-વ્રત્ત-મહલ-ધુગણં આડળ્ળ-વર-તુરગ-મપડત્તાળ કુસલ-નર-
ન્દ્રેય-સારહિ-સુસપ્પગહિયાણ વત્તીસ-તોળ-પરિમંડિયાણ સકકડ-
વડેસગાળ સચાવ-સર-પહરળા-વરળ-મરિય-જુહ-મજ્ઞાણં અટ્ટસય

વ્રત્તમગડતુગગામ । ‘ આડળ્ળ - વર - તુરગ - મપડત્તાળ ’ આકાર્ગ - વર-
તુરગ-મમ્પ્રશુક્તાનામ - યોજિતોત્તમગ્ગાનિમદ્ધોટ્ઠાનામ, ‘ કુમ-નર-ન્દ્રેય-સારહિ-
સુસંપ્પગહિયાણ ’ કુમ-નર-ચ્છક-સારગિ-મુમમ્પ્રગ્ગીનાનામ-પુગગ્ગ = વિજ્ઞપુરુષા
અથ એ ટેસા = નિપુણા મારગ્ય તે મુમમ્પ્રગ્ગીનાનામ = મચ્ચાગિતાનામ । ‘ વત્તીસ-તોર-
ળ-પરિમંડિયાણ ’ દ્વાત્રિંશતોરગપર્મિમણિતાના-તોરળાનિ = અર્પવર્તુગડ્ડસાગિ દ્વાગિ-
તેદ્વાત્રિંશમદ્ગ્યકે તોળ = મન્નગાં પર્મિમણિતાના, પ્રતિગ્ય દ્વાત્રિંશદ્વદનગાગિ
મર્તાનિ માત્ર । ‘ મકકડવડેસગાળ ’ મકકડાડવત્તમજ્ઞાનામ-કકડા = કચ્ચા, અવ-
તમકા = ધિગ્ગાગાનિ ‘ ટોપ ’ ઇતિ પ્રમિક્કા, ત યુક્તા મકકડાડવત્તમજ્ઞા તપામ-‘ મચાવ-
સર-પહરળા-વરળ-મરિય-જુહ-મજ્ઞાના ’ મચાવ-સર-પહરળા-ડડવળ-મત -
યુહ-મજ્ઞાનામ-ચાપે મહિતા ગમ, મચાવગ પ્રહરળાનિ = ગ્ગદ્ધાગાનિ, આવળાનિ = ‘ દાટ ’

(આડળ્ળ-વર-તુરગ-મપડત્તાળ) ઇતમ જો ગોટે જોતન મ આપે એ વ વ્રુત્ત હા ઉત્તમ
ગાનિ ક વ । (કુમ-નર-ન્દ્રેય-સારહિ-સુસપ્પગહિયાણ) ઇતમે જો મારગ્યા વ વે
અથ ચાગ્ય કિયા મ મિગ્ય નિપુગ વ । ય હી દેટે ચગ્ય રહ વ । (વત્તીસ તોરળ-પરિ-
મંડિયાણ) પ્રત્યેક ગ્યા પગ વત્તામ વ વન્નગાં ગમ હુટ્ટ થી । (મકકડવડેસગાળ)
ઇતમ સ્વચ શ્રી ધિગ્ગાગ-ગદ્ધ ક ટોપ મા ગ્યે હુ વ । (મચાવ-સર-પહરળા-વરળ-
મરિય-જુહ-મજ્ઞાના) તે મત ગ્ય ચાવ-વ્રુપ, સર-ગાગ, પ્રહરળ-હચિયાગ પગ આવ-
ગ-દાટ ગાનિકા મે મર હુગ વે, અન દેગ્ગન વાગ કો પેમ માટમ પડને વે કિ માનો

તેમના ધોમગ બહુજ મગ્ગન તેમજ ગોળ આદાન્તા હતા (આડળ્ળવરતુરગ-
મપડત્તાળ) તેમા જ ગોડા નોડવામા આવ્યા હતા તે બહુજ ઉત્તમ બલિના
હતા (કુમલ વર-ન્દ્રેય-સારહિ-મુમપ્પગાગિયાણ) તેના જે નાચ્ચી હતા તે
અધ્યન આલન ઢિયામા વિગ્રેપ નિપુણ હતા, તેઓજ તેમને ચલાવતા હતા
(વત્તીસ-તોરળ-પરિમંડિયાણ) પ્રત્યેક ગ્યોના ઉપર બત્રીન બત્રીસ વદનબાગે
બાધી હતી (મકકડવડેસગાળ) તેમા લવચ અને ધિ-આણુ-લોહાના ટોપ પર્ણ
ગળેલા હતા (મચાવ-સર-પહરળા-વરળ-મરિય-જુહ-મજ્ઞાના) એ બધા
વ્ય ચાવ-વ્રુપ, સર-આણુ, પ્રહરણ-હચિયા તેમજ આવ-ણુ - દાલ આદિથી

घोसाण सखिखिणीजालपरिखित्ताण हेमवय-चित्त-तिणिस-कण-
ग-णिज्जुत्त-दारुयाण कालायस-सुकय-णेमि-जत-कम्माण सुसि-

वाधविशेष ९, 'सो' वग = वाधविशेष १०, 'सो' गग प्रसिद्ध, 'पणो य वार
सो' पणवत्त द्वादश - तत्र पणव - पटह 'ढोल' इति प्रसिद्ध । 'स-खिखिणी-जाल
परिखित्ताण' सखिखिणी-जाल-परिखित्ताण-स-खिखिणी-जाल-परिखित्ताण-स-
यज्जालक-आभरणविशेष तेन जालकन पण्डिता = मुग्धाभित्तम्पाम्, 'हेमवय-चित्त-तेणिस
कणग णिज्जुत्त-दारुयाण' हेमवत्त-चित्त-तैनि-कन-निर्युक्त-दारुकाणाम-हेमवत्तानि-
हिमवत्तगिरिसम्भूतानि, चित्राणि=चित्राणि, तैनिगानि=तिनगनामकतरसम्बन्धीनि, कन-
कनिर्युक्तानि=सुवर्णसचित्तानि, दारुकाणि=काष्ठानि येषु रथेषु तेषाम्, 'कालायस-सुकय
णेमि-जत-कम्माण' कालायस सुकृत-नेमि-यन्त्र-कर्मणाम्-कालायसेन=कर्मगलौहेन सुसु-
कृत नेमे=चक्रधाराया यन्त्रकर्म=रथनक्रिया येषां ते तथा तेषां कर्मगलौहेमम्पान्तिनेमि-
बन्धनबद्धानाम्, 'सुसिल्लि-वत्त-मडलधुराण' सुसिल्लि-वत्त-मण्डल-धुराणाम्-
सुसु-प्रिष्टा वृत्तमण्डल-अपतगोत्राकारा धुर्येषां त तथा तेषां दृढघटित-

पटह-ढोल । इन बारह प्रकार के वाद्यों से विजिष्ट ये रथ थे । इन पर जो जालक-
आभरणविशेष सजान में आये थे, अथवा इन रथों में जो जालिया यीं वे सब क्षुद्र-छोटी
छोटी घटियों से युक्त थीं । इनसे रथा की गोमा में अधिक वृद्धि हो रहा थी । ये रथ
जिस काष्ठ के बने हुए थे, वह काष्ठ तिनग नामका था । यह हिमवत गिरि से मगाया
गया था और बहुत सुन्दर था । इस काष्ठ के ऊपर सुवर्ण का काम किया हुआ था ।
ये रथ इन्हीं काष्ठों के बने हुए थे । इनके पहियों पर मजबूत लोहे के पट्टे चढ़ाये हुए थे ।
(सुसिल्लि वत्त मडल धुराण) इनका धुराये बहुत ही मजबूत एवं गोल आकार का थी ।

वाधविशेष-९-जलतनु वाधु, वज्र-वामनु वाधविशेष, शण, अने पारसु पणव-
पटह-ढोल आ आरेय प्रहारना वाधविशेषी विशिष्ट आ रथ होते तेना उपर
के जल जालरवविशेष नजववाभा आव्या होता, अथवा आ प्येभा के
जलीये। हुती ते प्यी क्षुद्र-नानी नानी घट्टीयेवाणी हुती येनाथी
रथानी शोभाभा अधिक वृद्धि थती रहेती हुती आ रथ के लाठडाने
जनावा हुता ते लाठडा तिनश नामना हुता ये हिमवत गिरिथी मगा
वेला हुता अने अहुं न सुदर हुता आ लाठडानी उपर सुवर्णु काम
करवाभा आवेखु हुतु ये रथ आ न लाठडाना जनाव्या हुता तेमना
पैडा उपर मजबूत दोढाना पट्टा चढाव्या हुता (सुसिल्लि-वत्त-मडल-धुराण)

मूलम्—तए ण से कूणिए राया हारोत्थय-सुकय-
रडय-वच्छे कुंडलउज्जोडयाणणे मउडदित्तसिरए णरसीहे णरवई
णरिदे णरवसहे मणुयरायवसहकप्पे अन्भहिय रायतेयलच्छी-

टीका—‘तए ण से’ इत्यादि । ‘तए ण’ ततस्तदनतम्=अष्टमङ्गलशृङ्गो-
रितहयगजादिप्रस्थानानन्तरं गच्छ ‘से कूणिए राया’ स कूणिको राजा ‘हारोत्थय-
सुकय-रडय-वच्छे’ हारावस्तुत्-सुकृत-रतिद-वत्ता-हागवस्तुत्=हारप्रावृत्त, सुकृत=
सुगचित्तम् अतएव रतिदम्-प्रातिप्रद वक्ष=हृत्यदेवो यस्य स तथा, ‘कुडल-उज्जोडया-
णणे’ कुण्डलोद्घोनिताऽऽसन, मुकुटदीपधिरत्क, ‘णरसीहे’ नरसिंहो, ‘णरवई’ नरपति,
‘णरिदे’ नेन्द्र ‘णरवसहे’ नरवृषभ-अर्द्धीकृतनार्यभारनिवाहकत्वात् । ‘मणुय-

‘तए ण से कूणिए राया’ इत्यादि ।

(तए ण) इसके बाद (से कूणिए राया) यह कूणिक राजा कि जिनका वक्षस्थल
(हारोत्थय सुकय-रडय वच्छे) हागों से व्याप्त, सुगचित और रतिद-प्रातिप्रद था, (कुडल-
उज्जोडया-णणे) जिनका मुख कुण्डलों का आभा से अधिक दामिन्पन्न हो रहा था। (मउड-
दित्त-सिरए) मुकुट धारण करने से जिनका मस्तक सुशोभित हो रहा था। (णरसीहे)
जो मनुष्यों में सिंह जैसे थे। (णरवई) जो मनुष्यों के स्वामी थे, क्या कि हर तरह से
उनका पालन-पोषण करते थे। इसीलिये (णरिदे) जो नरों में इन्द्र जैसे थे। (णरवसहे)
जो नरों में वृषभसमान थे, क्या कि ये अपने ऊपर जो कार्य लेते थे उसे अवश्यमेव पूरा
करते थे। (मणुयराय-वसह-कप्पे) मानवों के राजाओं के भा जो राजा-चन्द्रवर्ती-जैसे

‘तए ण से कूणिए राया’ इत्यादि

(तए ण) त्थार पक्षी (से कूणिए राया) ते दृष्टिः गन्तुं ते नेतु वक्ष-
स्थल (छाती) (हारोत्थय-सुकय-रडय-वच्छे) छात्रेथी व्याप्त, सुगचित्त अने
प्रीतिप्रद इतु (कुडल-उज्जोडया-णणे) नेमनु सुग कुण्डलोनी आला-प्रकाश
पडे अधिः दीप्तिमयन्न थर्ध ग्लु इतु (मउड-दित्त-सिरए) मुकुट धारण
इवाथी नेतु मन्त्रः सुशोभित थर्ध ग्लु इतु (णरसीहे) ने मनुष्येभा
सिद्ध नेवा इता, (णरवई) ने मनुष्येभा स्वाभी इता, नेमडे हर तरेइथी
तेमनु पालन-पोषण करता इता आथी (णरिदे) तेओ नरेना धर्ध नेवा
इता (णरवसहे) ने पुत्रेभा वृषभ-समान इता, नेमडे तेओ पोताना
उपर ने कार्य देता इता ते अवश्यमेव पूरा करता इता (मणुयराय-वसह

રહાણ પુરઓ અહાણપુઞ્વીષ સપટ્ટિય । તયાણતર ચ ણ અસિ-
સત્તિ-કુત-તોમર-સૂલ-લઝલ-મિંડિમાલ-ધણુ-પાણિ-સજ્ઞં પાયત્તાણી-
ય પુરઓ અહાણપુઞ્વીષ સપટ્ટિય ॥ સૂ૦ ૪૯ ॥

ઇતિ પ્રસિદ્ધાનિ, તૈર્મૃતા, અતએન યુદ્ધાય ઇત સન્નાસ્તેષા 'રહાણ' રથાનામ્ 'અટ્ટસય' અપ્રથ-
તમ્=અપ્રાધિકૃત 'પુરઓ અહાણપુઞ્વીષ સંપટ્ટિય' પુરતો યથાનુપૂર્વ્યા સમ્પ્રસ્થિતમ્ ।
અથ પદાતિસૈન્યવર્ણનમાહ- 'તયાણતર ચ ણ' 'રહાણ' । તદનતરગ્ચ ગ્ચલુ 'અસિ-સત્તિ-
કુત-તોમર-મૂલ-લઝલ-મિંડિમાલ-ધણુ-પાણિ-સજ્ઞં' અસિ-શક્તિ-કુન્ત-તોમર-
શૂલ-લઘુટ-મિન્દિપાલ-ધનુ-પાણિ-સજ્ઞમ્-અસિ =ગ્ચલુ, શક્તિ =અશ્વવિશેષ, કુન્ત =
મહા, તોમર =ગાણવિશેષ, શૂલમ્=એકશૂલમ્-'વરઢી' ઇતિ પ્રસિદ્ધમ્, 'લઝલ' લઘુ-
ટ =યટ્ટિ, 'મિંડિમાલ' મિન્દિપાલ-અશ્વવિશેષ, 'ગોફગ' ઇતિ ભાષાપ્રમિદ્ધ, ધનુ-
પ્રસિદ્ધમ્, એતાનિ પાણી હસ્તે યસ્ય તત્ તથા, તચ્ચ તત્ સજ્ઞં ચેતિ સમાસ, તાદૃશમ્,
'પાયત્તાણીય' પદાત્યનીકમ્=પદાતિસૈન્યમ્, 'પુરઓ અહાણપુઞ્વીષ સપટ્ટિય' પુરતા
યથાનુપૂર્વ્યા સમ્પ્રસ્થિતમ્ ॥ સૂ૦ ૪૯ ॥

યે યુદ્ધ કે મૈદાન મે જાને કે લિયે હી તૈયાર કિયે ગયે હૈ, એસે (રહાણ અટ્ટસય) ૧૦૮
એક સૌ આઠ રથ (પુરઓ) આગે ૨ (અહાણપુઞ્વીષ) યથાક્રમ સે (સપટ્ટિય) ચલને લો ।
(તયાણતર ચ ણ અસિ-સત્તિ-કુત-તોમર-મૂલ-લઝલ-મિંડિમાલ-ધણુ-પાણિ-સજ્ઞ
પાયત્તાણીય પુરઓ અહાણપુઞ્વીષ સપટ્ટિય) इनके आगे २ असि तलवार, शक्ति-अश्वविशेष,
कुन्त-माला, तोमर-अश्वविशेष, शू-वरङ्गी, लघुट-लाठीयाँ, मिन्दिमाल-मिन्दिपाल-गोफग
और धनुय य सप्त तिनके हाथों में थे, ऐसे पदातिसैन्य अनुक्रम से चलने लग ॥सू ४९॥

હરેલા હતા આથી જોનારને એમજ લાગે કે બાણે યુદ્ધના મેદાનમા જ્યા
માટે જ તૈયાર થયા છે એવા (રહાણ અટ્ટસય) એવેસે આઠ ૧૦૮ રથ
(પુરઓ) આગળ આગળ (અહાણપુઞ્વીષ) યથાક્રમથી (સપટ્ટિય) ચાલવા લાગ્યા
(તયાણતર ચ ણ અસિ સત્તિ-કુત-તોમર-સૂલ લઝલ-મિંડિમાલ-ધણુ-પાણિ-સજ્ઞ
પાયત્તાણીય પુરઓ અહાણપુઞ્વીષ સપટ્ટિય) તેમની આગળ આગળ અસિ તલ-
વાર, શક્તિ-અશ્વવિશેષ, કુન્ત લાલા, તોમર-અશ્વવિશેષ, શૂલ-અરઢી, લઘુટ-
લાઠીઓ, મિન્દિમાલ-મિન્દિપાલ-ગોફગ અને ધનુષ એ બધા જેના હાથોમા
હતા એવા પદાતિસૈન્ય અનુક્રમે ચાલવા લાગ્યા ॥ સૂ ૪૯ ॥

लियाए चाउरगिणीए सेणाए समणुगम्ममाणमग्गे जेणेव पुण्ण-
भदे चेडए तेणेव पहारेत्थ गमणाए ॥ सू० ५० ॥

मूलम्—तए णं तस्स कृणियस्स रण्णो भंभसारपुत्तस्स

प्रथितकृति, 'हय-गय-पवर-जोह-कलियाए चाउरगिणीए सेणाए' हयगजरथ-
प्रवरयोधकलितया चतुरङ्गिण्या सेनया-हयेर्गज रथे प्रवरयोधे रथभिर्महारथिभि कलितया=
युक्तया, चत्वारि अङ्गानि यस्या सा चतुरङ्गिणी तया-हयगजरथपदातिरूपैश्चतुर्भिरङ्गे समे-
तया सेनया 'समणुगम्ममाणमग्गे' समनुगम्यमानमार्ग-समनुगम्यमानो मार्गो यस्य
स तथा, 'जेणेव पुण्णभदे चेडए' यत्रैव पूर्णमद्र चय 'तेणेव' तत्रैव 'पहारेत्थ'
प्रधारितवान् 'गमणाए' गमनाय=पूर्णमद्रोद्यान गन्तु मनसि निश्चय कृतवान् ॥ सू० ५० ॥

'तए ण' इत्यादि । 'तए ण तस्स कृणियस्स रण्णो भंभसारपुत्तस्स
पुरओ' तत गच्छ तस्य कृणिकस्य राज्ञो भंभसारपुत्रस्य पुरत 'मह' महान्त = उच्चा,
'आसा' अश्वा = तुरङ्गमा, 'आसवरा' अश्ववरा-जात्या शृङ्गारेण च वरा = श्रेष्ठा अश्वा

समान ऋद्धि के कारण त्रिरयात कर्त्तिगळे ये (हय-गय-पवरजोह-कलियाए चाउरगि-
णीए सेणाए समणुगम्ममाणमग्गे जेणेव पुण्णभदे चेडए तेणेव पहारेत्थ गमणाए)
घोडा, हाथा और श्रेष्ठ योद्धाओं से युक्त चतुरगिणा सेना से युक्त हो जहाँ पूर्णमद्र नामका
उद्यान था उस ओर चले ॥ सू. ५० ॥

'तए ण तस्स कृणियस्स रण्णो' इत्यादि ।

(तए ण) इसके बाद (तस्स कृणियस्स रण्णो भंभसारपुत्तस्स) भंभसार के
पुत्र उन कृणिक राजा के (पुरओ) आगे आगे (मह आसा) बड़े उँचे २ घोड़े एवं
(आसवरा) जाति और शृंगार से उत्तम घोड़े चलने लगे । (उभओ पारिं णागा णाग

गय-पवरजोह-कलियाए चाउरगिणीए सेणाए समणुगम्ममाणमग्गे जेणेव पुण्णभदे
चेडए तेणेव पहारेत्थ गमणाए) घोडा, हाथी अने श्रेष्ठ योद्धाओंवाली युद्ध
चतुरगिणी सेनावाली युद्ध था तथा पूर्णमद्र नामका उद्यान હતુ તે તરફ
આલ્યા (सू. ५०)

'तए ण तस्स कृणियस्स रण्णो' इत्यादि

(तए ण) त्थार पछी (तस्स कृणियस्स रण्णो भंभसारपुत्तस्स) ललसारना
पुत्र ते इच्छिन् राज्ञनी (पुरओ) आगण आगण (मह आसा) बड़े उँचा
उँचा घोडा तेभर (आसवरा) जाति तथा शृङ्गारवाली उत्तम घोडा आसवा

ए दिप्पमाणे हत्थिक्खधवरगए सकोरटमल्लदामेण उत्तेण धरि-
ज्जमाणेण सेयवरचामराहि उद्धुव्वमाणीहिं २ वेसमणे चेव णरवई
अमरवइसण्णिभाए इड्ढीए पहियकित्ती हय-गय-पवरजोहक-

राय-वसहकप्पे' मनुजराज-वृषभ-रूप-मनुजगाना=गना वृषभा=नायनाश्रकवर्तिन
तैस्तुन्य-मनाड्यूनतया समान, उत्तरभरतार्थस्यापि नावने प्रवृत्तत्वादिति भाव । 'अब्भ
हिय' अभ्यधिक-यथा स्यात् तथा-'राय-तेय-लच्छीए' राजतेजोल्हस्या, 'दिप्प
माणे' दीप्यमान, 'हत्थि-क्खध-वर-गए' हस्ति-रुक्मध-वर-गत, 'सकोरट-
मल्ल-दामेण उत्तेण धरिज्जमाणेण' मकारण्ट-मान्य-दाम्ना उत्तरेण ध्रियमाणेन,
'सेय-वर-चामराहिं उद्धुव्वमाणीहिं उद्धुव्वमाणीहिं' श्वेतरचामरेरुद्धूयमानैरुद्धूय
मानै गोभमान 'वेसमणे चेव' वैश्रवण इव=गुरुपाल कुबेर इव 'णरवई' नरपति,
'अमरवइसण्णिभाए इड्ढीए' अमरपतिसन्निभया=इन्द्रसदृश्या रुद्रया, 'पहियकित्ती'

थे । 'चक्रवर्ती जैसे थे'-इसका मतलब यह है कि उत्तर भरतार्थ के साधन में प्रवृत्त होने
से चक्रवर्ती जैसे थे । (अब्भहिय रायतेयलच्छीए दिप्पमाणे) जो राजसी तेज से और
राजश्री से अधिक देदाप्यमान थे । ऐसे ये कृगिक राजा (हत्थि-क्खध-वर-गए) जब
हाथी पर बैठ तब इन्हां ने अपने ऊपर (सकोरट-मल्ल-दामेण उत्तेण धरिज्जमाणेण)
कोरट पुष्पा का मालाआ से युक्त छत्र धारण किया, और इनके ऊपर (सेय वर-चामराहिं
उद्धुव्वमाणीहिं २) सफेद चमर डुलने लगे । इनसे ये (णरवई) राजा (वेसमणे चेव)
कुबेर के समान दिखने लग । तथा (अमरवइसण्णिभाए इड्ढीए पहियकित्ती) इन्द्र के

कप्पे) माणुसोना राज्ञोना पणु राज्ञ-चक्रवर्ती' जेवा हुता 'चक्रवर्ती'
जेवा हुता'-अनी भतलण जे छे डे उत्तर भरतार्थ ने स्वाधीन उरवाभा
प्रवृत्त होवाथी चक्रवर्ती जेवा हुता (अब्भहिय रायतेयलच्छीए दिप्पमाणे)
जेओ राजसा तेजथी तथा राजलक्ष्मीथी अधिउ देदीप्यमान हुता जेवा
आ इण्डिक राज (हत्थि-क्खध-वरगण) न्यारे हाथी उपर गेहा त्यारे तेभण्णे
पोताना उपर (सकोरट-मल्ल-गमेण उत्तेण धरिज्जमाणेण) कोरटपुष्पानी
भाजाओथी युक्त छत्र धारण उरुं, अने तेभना उपर (सेयवरचामराहिं
उद्धुव्वमाणीहिं २) सफेद चामर डोणावा लाग्या तेनाथी तेओ (णरवई) राज
(वेसमणे चेव) कुबेरना जेवा देआवा लाग्या तथा (अमरवइसण्णिभाए इड्ढीए
पहियकित्ती) इन्द्रना जेवी रुद्रिना उरण्णथी विज्यात डीतीवाजा तेओ (हय-

वाल-वीयणीए सन्विड्ढीए सव्वज्जुईए सव्ववलेण सव्वसमु-
दएणं सव्वादरेण सव्वविभूईए सव्वविभूसाए सव्वसभमेण
सव्व-पुप्फ-गध-मल्ला-लकारेणं सव्व-तुडिय-सद्-सण्णिणा-

यस्मे म तथा । 'पवीड्य-वाल-वीयणीए' प्रवाजित-वाल-व्यजनिङ्ग-प्रवाजिता=प्रवाजिता वाज्यजनिङ्गा यस्मे म तथा, 'सन्विड्ढीए' सर्वद्रव्या=सर्वया रुद्रया । 'सव्वज्जुईए' सर्वधुया=सर्वलज्जाभगणाना प्रमया, 'सव्ववलेण' सर्ववलेन=सर्व-मैयेन, 'सव्वसमुदएण' सर्वसमुत्थेन = सर्वपत्रिगागत्तिमुदायेन, 'सव्वादरेण' सवादरेण=सर्वप्रयनेन, 'सव्वविभूईए' सर्वविभूया=सर्वविभवेन, 'सव्वविभूसाए' सर्वविभूपया = सर्वविभनपय्यान्धिधारणेन, 'सव्वसभमेण' सर्वसम्भमेग = सर्वेण औमु-क्येन=सहमयेन चाद्यनयर्थ, 'सव्व-पुप्फ-गध-मल्ला-लकारेण' सर्व-पुष्प-गन्-मात्या-लङ्काङ्गेण, 'सव्व-तुडिय-सद्-सण्णिणाएण' सर्व-त्रुटित-शब्द-मनि-नादेन-सर्वविगाना त्रुटिताना=वाद्याना यो शब्द तस्य मनिनादेन=प्रतिध्वनिना । 'महया

ऐसे वे कृष्णिक राजा (सन्विड्ढीए) अपनी समस्त राज्य रुद्रिसे (सव्वज्जुईए) समस्त वल और आभरणों की प्रभासे (सव्ववलेण) अपनी समस्त सेनाओं से (सव्वसमुदएण) अपने समस्त परि-जनों से, (सव्वादरेण) आदरम काररूप सभी प्रयनों से (सव्वविभूईए) अपने समस्त ऐश्वर्य से (सव्वविभूसाए) सभा प्रकार के वस्त्राभरणों की शोभा से, (सव्वसभमेण) भक्तिजनित अत्यधिक उमुकता से (सव्व-पुप्फ-गध-मल्ला-लकारेण) सन तरह के पुष्पा से, सन तरह के गन्ध द्रव्या से, सन तरह का मालाओं से, एव सन तरह के अलंकारों से (सव्व-तुडिय-सद्-सण्णिणाएण) सभी प्रकार के वादियों का मुख ध्वनि से, तथा-(महया

णीए) रेना उपर वाज्यजन अर्थात् यमर दोणार्ध गह्रा हुता, येवा ते इष्टिङ्ग गन्ध (सन्विड्ढीए) पोतानी अभन्त रान्थ रुद्रिथी, (सव्वज्जुईए) अभन्त वल तथा आलङ्काराना प्रभाव वडे, (सव्ववलेण) पोतानी अभन्त मेनाओ वडे, (सव्वसमुदएण) पोताना अभन्त पण्णिना वडे, (सव्वादरेण) आदर मत्ता उप अधणा प्रयत्ना वडे (सव्वविभूईए) पोताना अभन्त ऐश्वर्य वडे, (सव्वविभूसाए) तमाम प्रदाग्ना वस्त्रालङ्कारानी शोभा वडे, (सव्वसभमेण) भक्तिजनित अत्यत उत्सुकता वडे, (सव्व-पुप्फ-गध-मल्ला लकारेण) सर्व प्रदाग्ना पुष्पो वडे, सर्व प्रदाग्ना गन्धद्रव्यो वडे, सर्व प्रदाग्नी भाषाओ वडे तेमज सर्व प्रदाग्ना अलङ्कारो वडे, (सव्व तुडिय-सद्-सण्णिणाएण) सर्व प्रकारना वाजित्रोना मुख ध्वनि वडे, तथा (महया इड्ढीए) पोतानी विशिष्ट

पुरओ महं आसा आसपरा उभओ पासिं णागा णागवरा
पिट्ठओ रहसगेल्ली ॥ सू० ५१ ॥

मूलम्—तए ण से कूणिए राया भमसारपुत्ते अब्भु-
गयभिगारे पग्गहियतालयटे ऊसविय-सेय-च्छत्ते पवीडय-

म्प्रस्थिता, 'उभओ पासिं' उभयो पार्श्वयो = वामन्क्षिगयो 'णागा' नागा = महा ता
गजा 'णागवरा' नागवरा = जा या शृङ्गारं च वरा = श्रेष्ठ गजा म्प्रस्थिता, तथा-
'पिट्ठओ' पृष्ठत = 'रहसगेल्ली' रथ-गेल्ली = रथसमूह म्प्रस्थित । 'सगेल्ली' इति
समूहवाचको देशीय शब्द ॥ सू० ५१ ॥

टोका—'तए णं से' इत्यादि । 'तए णं से कूणिए राया भमसारपुत्ते'
तत खल स कूणिको राजा भमसारपुत्र 'अब्भुगयभिगारे' अभ्युदगतमृद्धार-अभ्युदग
त = पुरत प्रस्थित मृद्धार = 'शरा' इति प्रसिद्ध जलपात्र यस्य स तथा 'पग्गहिय-
तालयटे' प्रगृहीततालवृन्त-प्रगृहीत तालवृन्त यस्मै स प्रगृहीततालवृन्त । 'ऊसविय-
सेय-च्छत्ते' उच्छिन्नश्चेतच्छत्र- 'ऊसविय' उच्छिन्नम् = उपरि वितानित श्वेत = धवल छत्र
वरा) तथा उनके दोनों तरफ बडे २ हाथी एव जाति से और शृङ्गार से श्रेष्ठ गजराज चलने
लगे, और (पिट्ठओ) उनके पीछे २ (रहसगेल्ली) रथका समूह चला ॥ ५१ ॥

'तए ण से कूणिए राया' इत्यादि ।

(तए ण) उसके बाद (से कूणिए राया भमसारपुत्ते) भमसार के पुत्र वे कूणिक
राजा कि, जिनके आगे (अब्भुगयभिगारे) जत्र से मरो हुई शरारियाँ थीं, (पग्गहियतालयटे)
जिनके दोनों ओर पवनपत्रे हो रहे थे, (ऊसविय-सेय छत्ते) जिनके ऊपर श्वेत छत्र धरा हुआ
था, तथा (पवीडय वाल वीयणीए) जिनके ऊपर वाल-व्यजन अर्थात् चमर ढोरा जा रहा था,

लाज्या (उभओ पासिं णागा णागवरा) तथा तेभन्नी अन्ने तरङ्ग भोटा भोटा
हाथी तेभन्नी अतिथी शृङ्गारथी श्रेष्ठ गजराज आलवा लाज्या तथा (पिट्ठओ)
तेभन्नी पाछण पाछण (रहसगेल्ली) रथनो समूह आटथो (सू ५१)

"तए ण से कूणिए राया" इत्यादि

(तए ण) त्थार पछी (से कूणिए राया भमसारपुत्ते) ललसारना पुत्र ते
कूणिक राजा के जेना आगण (अब्भुगयभिगारे) जलथी लरेली आरीओ
हुती, (पग्गहियतालयटे) जेनी अन्ने आणुओ पवनपत्रा थर्छ रह्या हुता,
(ऊसविय-सेय-छत्ते) जेना उपर श्वेत छत्र धरेहु हुतु, तथा (पवीडयवालीय

मूलम्—तए ण तस्स कूणियस्स रण्णो चपाए णय-
रीए मज्झमज्झेण निगच्छमाणस्स वहवे अत्थत्थिया कामत्थि-
या भोगत्थिया लाभत्थिया किञ्चिसिया कारोडिया कारवाहिया
संखिया चक्किया नगलिया मुहमगलिया वद्धमाणा पूसमाणया

टीका—‘तए ण’ इत्यादि । ‘तए ण’ तत् = चम्पानगरामध्येन निर्गमनाऽनन्तरं
खलु ‘तस्स कूणियस्स रण्णो’ तस्य कृण्विषयस्य राज्ञ, ‘चपाए णयरीए मज्झमज्झेण
निगच्छमाणस्स’ चम्पाया नगर्या मध्यमध्येन निर्गच्छत ‘वहवे’ वहव = अनेक ‘अत्थ-
त्थिया’ अर्थोऽर्थिका = धनार्थिका, ‘कामत्थिया’ कामार्थिका = सुखार्थिका । ‘भोग-
त्थिया’ भोगार्थिका, ‘लाभत्थिया’ लाभार्थिका = लाभोऽभिलाषिण, ‘किञ्चिसिया’
किञ्चिपिका = भण्डचेष्टाकारिण - हास्यकरा इत्यर्थ, ‘कारोडिया’ कापालिका,
‘कारवाहिया’ कारवाहिता - कर एव कार, तेन वाहिता = राजकरपाडिता,
‘संखिया’ शालिका = गणकादका ‘चक्किया’ चाकिका = चक्रधारका ‘नगलिया’

‘तए ण तस्स कूणियस्स’ इत्यादि ।

(तए ण) उसके बाद (तस्स कूणियस्स रण्णो) उस कूणिक राजा के (चपाए
णयरीए मज्झमज्झेण) चपा नगरी के मध्यभाग से होकर निकलते समय (वहवे
अत्थत्थिया कामत्थिया) अनेक धनार्थियों ने—सुखार्थियों ने—(भोगत्थिया लाभत्थिया)
अनेक भोगार्थियों ने, अनेक लाभार्थियों ने, (किञ्चिसिया) भण्डचेष्टा करने
वालों ने, (कारोडिया) अनेक कापालिकों ने—एक प्रकार के भिक्षुकों ने,
(कारवाहिया) अनेक राजकरपाडितों ने, (संखिया) अनेक गणवजाने वालों ने (चक्किया)
अनेक चक्रधारियों ने, (नगलिया) अनेक गणकों ने, (मुहमगलिया) अनेक शुभाशुभावांश

‘तए ण तस्स कूणियस्स’ इत्यादि

(तए ण) त्थार ५३ (तस्स कूणियस्स रण्णो) ते कूणिय राजाना (चपाए
णयरीए मज्झमज्झेण) चपा नगरीना मध्यभागमासी नीदणती वणते
(वहवे अत्थत्थिया कामत्थिया) अनेक धनार्थिओओ, अनेक लाभार्थिओओ—
सुखार्थिओओ (भोगत्थिया लाभत्थिया) अनेक भोगार्थिओओ, अनेक लाभ
ार्थिओओ, (किञ्चिसिया) भण्डचेष्टा करवावाणाओओ—छान्नी मण्ड करवावाणाओओ,
(कारोडिया) अनेक कापालिकेओओ—एक प्रकारना भिक्षुओओ, (कारवाहिया) अनेक
राजकरपाडितेओओ, (संखिया) अनेक गणववावाणाओओ, (चक्किया)

एण महया इड्ढीए महया जुईए महया वलेणं महया समुद-
 एण महया वर-तुडिय-जमगसमग-प्पवाइएण संख-पणव-
 पडह-भेरि-झल्लरि-खरमुहि-हुडुक्क-मुरय-मुअंग-दुंदुहि-णि-
 ग्घोस-णाइय-रवेणं चपाए णयरीए मज्झ-मज्जेण णिगच्छइ
 ॥ सू० ५२ ॥

इड्ढीए 'महया ऋद्ध्या 'महया जुईए' महया धुत्त्या, 'महया वलेण' महता वलेन-
 विपुलसैन्येन, 'महया समुदएण' महता समुदायेन=समूहेन । 'महया वर-तुडिय-
 जमग-समग-प्पवाइएण' महता वर-त्रुटित-यमकसमक-प्रवादितेन-महता=वृहता,
 वरत्रुटिताना = श्रेष्ठविविधवाधाना-यमकसमक = युगपप्रवाप्तितेन 'संख-पणव-पडह-भे-
 रि-झल्लरि-खरमुहि-हुडुक्क-मुरय-मुअंग-दुंदुहि-णिग्घोस-णाइय-रवेण' गह्व-
 पणव-पटह-भेरी-झल्लरी-खरमुत्ती-हुडुक्क-मुरज-मृदङ्ग-दुन्दुभि-निर्घोष-नान्ति-रवेण-
 शङ्खादिदुन्दुभ्यताना वाद्यविशेषाणा निर्घोषस्य नादितरवेण=प्रतिघनिना चम्पाया नगर्या
 मध्यमध्वने 'णिगच्छइ' निर्गच्छति ॥ सू. ५२ ॥

इड्ढीए) अपनी विशिष्ट ऋद्धि से, (महया जुईए) अपनी विशिष्ट धुति से, (महया वलेण)
 अपनी विशिष्ट सेना से (महया समुदएण) अपने विशिष्ट परिजनों से (महया वर-तुडिय-
 जमग-समग-प्पवाइएण) एक ही साथ बजने वाले वाजों की मनोहर महाध्वनि से, तथा
 (संख-पणव-पडह-भेरि-झल्लरि-खरमुहि-हुडुक्क-मुरय-मुअंग-दुंदुहि-णिग्घोस
 णाइय-रवेण) गह्व, पणव, पटह, भेरी, झल्लरी, खरमुत्ती, हुडुक्क, मुरज, मृदङ्ग एवं
 दुन्दुभि के निराप का प्रतिघनि से गोमित होते हुए (चपाए णयरीए मज्झमज्जेण
 णिगच्छइ) चम्पा नगरी के बीचो-बीच से होकर चले ॥ सू. ५२ ॥

ऋद्धि व, (महया जुईए) पोतानी विशिष्ट धुति वडे, (महया वलेण) पोतानी
 विशिष्ट सेना वडे, (महया समुदएण) पोताना विशिष्ट परिजनों वडे, (महया
 वर-तुडिय-जमगसमग-प्पवाइएण) ओठसाथे वगाउता वाजाना मनोहर भंडा
 ध्वनि वडे, तथा (संख पणव पडह-भेरी झल्लरि-खरमुहि-हुडुक्क-मुरय-मुअंग दुंदुहि
 णिग्घोस णाइय रवेण) शंख, पणुव, पटह, भेरी, झल्लरी, खरमुत्ती, हुडुक्क,
 मुरज, मृदङ्ग, तेमज्ज दुंदुलिना निर्घोषनी प्रतिध्वनि वडे शोभता (चपाए णयरीए
 मज्झ-मज्जेण णिगच्छइ) तथा नगरीना बीचो-बीच थधने आया (सू. ५२)

जय जय णंदा । जय जय भद्रा । भद्रं ते, अजिय जिणाहि,
जिय च पालेहि, जियमज्जे वसाहि । इदो इव देवाणं, चमरो
इव असुराण, धरणो इव नागाण, चद्रो इव ताराण, भरहो इव

नाना—इति नन्द, तमन्वोन्न ह नन्द । जय जय=विजयमान भव । 'जय जय भद्रा'
जय जय भद्र । ह भद्र !—कन्यागन्धर्व । विजयम् । 'भद्र ते' भद्र तुभ्यमस्तु ।
'अजिय जिणाहि' अजित जय=अजित देशादिक जय, 'जिय च पालेहि' जित च
पाल्य, 'जियमज्जे वसाहि' जितमये वस । तथा त्वम् 'इदो इव देवाण' इन्द्र इव
देवानाम्, 'चमरो इव असुराण' चमर इव=एत नामक इन्द्र इव असुराणाम्=सुरगि-
रोत्तिनाम्, 'धरणो इव नागाण' धरणन्द्र इव नागानाम्, 'चद्रो इव ताराण' चन्द्र इव
ताराणाम्, 'भरहो इव मणुयाण' भग्न इव मनुजानाम्, 'उदो वासाट' वहनि वपाणि,
'वहट वाससयाड' वहनि वर्षातानि, 'वहूड वाससहस्साट' वहनि वर्षमहन्वाणि,

जय भद्रा) ह नन्द—मनुष्यों को अपाग आनन्द प्रदान करनेवाले स्वामिन । आपका जय
हो जय हो । हे भद्र !—कन्यागन्धर्व । आप सदा विजयशाली रहे । (भद्र ते) आपका
सदा कन्याग हो । (अजिय जिणाहि) आपने जिसको नहीं जाता हो, उस पर विजय
करें । (जिय च पालेहि) जिसको आपने चीता है उसका पालन करें । (जियमज्जे
वसाहि) जाते हुए प्रदेश में मत्वा आपका निवास रह । (इदो इव देवाण, चमरो इव
असुराण, धरणो इव नागाण, चद्रो इव ताराण, भरहो इव मणुयाण) देवों में इन्द्र
का तरह, असुरों में चमरेन्द्र की तरह, नागकुमारों में धरणन्द्र का तरह, ताराओं में चन्द्र
का तरह और मनुष्यों में भग्न की तरह आप (वहूड वासाट वहूड वाससयाड वहूडि

भुति करता आ प्रजापति उडेवानो प्राणल उथो (जय जय णंदा जय जय भद्रा)
हे नन्द—मनुष्योंने अपाग आनन्द आपवावाणा स्वामिन् । आपनी जय हो
जय हो । हे भद्र !—कन्यागन्धर्व । आप भद्रा विन्ध्यशाली रहो । (भद्र ते)
आपसु सदा कन्यागन्धर्व हो । (अजिय जिणाहि) आपने जेने न कृत्या होय तेना
उपर विजय मेणवे । (जिय च पालेहि) जेने आपने कृत्या होय तेमनु
पालन करे । (जियमज्जे वसाहि) कृत्या प्रदेशमा भद्रा आपने निवास रहे
(इदो इव देवाण, चमरो इव असुराण, धरणो इव नागाण, चद्रो इव ताराण, भरहो
इव मणुयाण) देवानामा उदनी जेम, असुरेणामा चमरेण उदनी जेम, नागकुमारेणामा
धरणेण उदनी जेम, ताराणामा चद्रेण उदनी जेम आने मनुष्येणामा भग्नने जेम,
आप (वहूड वासाट वहूड वाससयाड वहूड वाससहस्माड) धन्य वरने सुधी,

खडियगणा ताहिं इट्टाहि कताहिं पियाहिं मणुण्णाहिं मणामाहिं
मणाभिरामाहिं हिययगमणिज्जाहिं वग्गूहिं जय-विजय-मंगल-
सएहिं अणवरय अभिणदता य अभित्थुणंता य एवं वयासी-

लाङ्गलिका = कर्पका 'मुहमगलिया' मुखमङ्गलिका - मुखे मङ्गल येपामस्ति त मुखमङ्ग-
लिका = शुभप्रचनवादका, 'वद्धमाणा' वर्द्धमाना = स्कन्धेष्वारोपिता पुरपा, 'पूसमा-
णवा' पुष्यमानवा = मागधा, 'खडियगणा' खण्डिकगणा = छात्रसमुदाया । एते सर्वे
'ताहिं' तामि = विप्रक्षिताभि, 'इट्टाहिं' इष्टाभिर्वाञ्छिताभि, 'कताहिं' काताभि
कमनीयाभि, 'पियाहिं' प्रियामि, 'मणुण्णाहिं' मनोजाभि = सुन्दरतया मनोज्ञवृ-
त्ताभि, 'मणामाहिं' मनोऽमाभि - मनसा अगम्यते = गम्यन्ते इति मनोऽमास्ताभि -
मनसाऽवगमनीयाभि - हृदयाह्लादकरवात्, 'मणाभिरामाहिं' मनोऽभिरामाभि, 'वग्गूहिं'
वाग्भि, 'जय-विजय-मंगल-सएहिं' 'जय-विजय' इत्यादिभिर्मङ्गलकारकवचन-
गतै 'अणवरय' अनवरतम्, 'अभिणदता य' अभिनदयन्तश्च, 'अभित्थुणंता य'
अभिष्टुवन्तश्च ते पूर्वोक्ता अर्थार्थिकादयो निरुदावलीपाठादिना राजान प्रसादयत
'एव वयासी' एवमवादिषु - 'जय जय णदा' जय जय नन्द ! नन्दयति = आनन्दयति

देने वाले ने, (वद्धमाणा) कधों पर बैठ हुए, अनेक पुरषों ने, (पूसमाणया) विरुदावली
गोलने वालों ने (खडियगणा) छात्रगोत्र (ताहिं इट्टाहिं कताहिं पियाहिं मणुण्णाहिं
मणामाहिं मणाभिरामाहिं) अपनी २ भाषा के अनुसार इष्ट, कमनीय, प्रिय, मनो-
हृदयाह्लादक, मनोभिराम (हिययगमणिज्जाहिं) एव हृदयगम (वग्गूहिं) वचनां से
(जयविजयमंगलसएहिं) कि जिनमे जय और विजय क ही मंगलकारक शब्दों का
समावेश था, (अणवरय) अच्छी तरह (अभिणदता य अभित्थुणता य एव वयासी)
अभिनन्दन एवं स्तुति करते हुए इस प्रकार कहना प्रारम्भ किया - (जय जय णदा जय

अने- अङ्गधारीओओ (मगलिया) अनेक जेडूतोओ (मुहमगलिया) अनेक
शुभाशीर्वाद् देवावाणाओओ (वद्धमाणा) काध उपर जेठेला अनेक पुउपेओओ
(पूसमाणया) गिरहावली गोलनाराओओ (खडियगणा) छात्रगणुओओ (ताहिं
इट्टाहिं कताहिं पियाहिं मणुण्णाहिं मणामाहिं मणाभिरामाहिं) पोतपोतानी लापा
अनुसार छट, कमनीय, प्रिय, मनो-हृदयाह्लादक, मनोभिराम, (हियय-
गमणिज्जाहिं) तेमज हृदयगम (वग्गूहिं) वचनो द्वारा (जय विजय मंगलसएहिं)
दे लेभा जय अने विजयना मंगलकारक शब्दोनो समावेश छेतो, (अण
वरय) सारी रीते (अभिणदता य अभित्थुणता य एव वयासी) अभिनन्दन तेमज

**कव्वड-द्रोणमुह-मडव-पट्टण-आसम-निगम-सवाह-सनिवे-
साण आहेवच्च पोरेवच्च सामित्त भट्टित्त महत्तरगत्तं आणो-ई-**

द्रोणमुख=जलस्थलपथोपेतम्, मडम्बम्=अविद्यमानासन्नग्रामात्तम्, 'पट्टण' पत्तनम्=जलप-
थेन स्थलपथेन वा निर्गमप्रवेगौ यत्र तत् पत्तनम्, यथा काञ्चीतो मुम्बापुरी, यद्वा-जलपथ-
नैव निर्गमप्रवेगौ न तु स्थलपथेन, यथा-भास्ताद् आग्लराजधानी 'इग्लेण्ड' इति प्रसिद्धा,
तत्, किंच-स्थलपथेनैव निर्गमप्रवेगौ न तु जलपथेन तत्र, एतत् सर्वं पत्तनमुच्यते । यद्वा-
यत्र सर्वं वस्तु लभ्यते तत् पत्तनम् । आश्रम=तापमाधावास, निगम=वाणिज्यप्रधान
नगरम्, सवाह=कृषीयत्नाना धान्यरक्षणस्थानम्, निवेश=सार्धकटकदीनामुत्तरणस्थानम् ।
तेषाम्-'आहेवच्च' आधिपत्यम्, 'पोरेवच्च' पौरोहित्यम्=पुरोवर्तिवम्-अग्रेसरत्वम् 'सा-

ऐसी वस्तिया के, रेटा के-धूँठि क प्राकार से परिगठित वस्तिया क, कर्गटा के-सामान्य
नगरों के, द्रोणमुखा-जलमार्ग एव स्थलमार्ग से युक्त प्रदेशों के, मडम्बों-जिनके आसपास
दूसरे ग्राम नहीं होते हैं ऐसे प्रदेशों के, पत्तना क-जहाँ जलपथ से भी एव स्थलपथ से भी
आना-जाना होता है, जैसे कर्गची से बम्बई, अथवा जहाँ सिर्फ जलमार्ग से ही आना-
जाना होता है, जैसे भास्ता से इग्लैण्ड, अथवा स्थलमार्ग से ही जहाँ आना-जाना होता है,
ये सभी पत्तन कहलाते हैं । अथवा समस्त वस्तुओं का लाभ जहाँ होता है वह भी पत्तन
है, ऐसे पत्तनों के आश्रमों के अर्थात् तापम आदि के आवासा के, निगमों के अर्थात्
व्यापारिक नगरों के, सवाहों क जयात् क्रिमानों के धान्य आदि रखन के स्थलों के, तथा
सनिवेशों के अर्थात् सार्धग्राह और सेना आदि के उतरने के स्थानों के आधिपत्य को, पौर-
वृत्य को-अग्रेसरत्वको, स्वामित्व को-प्रभुत्व को, उनके भर्तृत्व को-पोषकत्व को, उनमें मह-

जेटोना-धूण (भाटी)ना प्राकारथी परिवेष्टित वस्तीओना, ठण्ठोना-सामान्य
नगरोना, द्रोणमुखोना-जलमार्ग तेमज स्थलमार्गथी युक्त प्रदेशोना, मड-
मोना-जेनी आसपास जीन गाओ न होय तेवा प्रदेशोना, पत्तनोना-ज्या
जलमार्गथी तेमज स्थलमार्गथी पणु आवी जध शकतु होय जेमके
कर्गचीथी मुजध, अथवा ज्या मात्र जलमार्गथी ज आवी जध शकय, जेमके
भारतथी धंगलाड, अथवा मात्र स्थल मार्गथी ज ज्या जध आवी शकय
ते जधा पत्तन ठडेवाय ठे, अथवा समस्त वस्तुओनी प्राप्ति ज्या थध थके
ते पणु पत्तन छे जेवा पत्तनोना, आश्रमोना अर्थात् तापस आदिना
आवासोना, निगमोना अर्थात् व्यापारिक नगरोना, सवाहोना अर्थात् जेडु
तोना धान्य आदि राखवाना स्थलोना, तथा सनिवेशोना अर्थात् सार्धग्राह
अने सेना आदिना उतरवाना स्थानोना आधिपत्यने, पौरवृत्यने - अग्रेसर

मणुयाण, वहुड वासाड वहुड वाससयाड वहुड वाससहस्ताड
अणहसमगो हट्टुट्टो परमाड पालयाहि, इट्टजणसपडिवुडो
चपाए णयरीए अण्णेसि च वहुण गामा-गर-णयर-खेड-

‘अणहसमगो’ अनघसमग्र, अनघश्चासौ समग्रश्चेति विग्रह, निष्पाप परिपूर्णसम्पत्तिपरि-
वारादिभि सम्पन्नश्च, यद्वा-अनघेन=पुण्येन समग्र=पूर्ण, यद्वा-न अघसमग्र=अनघस
मग्र=सर्वविधपापरहित इत्यर्थ, ‘हट्टुट्टो’ हट्टुट्ट सन् ‘पालयाहि’ पालय ‘परमाड’
परमायु-परमम्=उत्कृष्टम् अपमृत्युवर्जितमरुण्डित पूर्णमायु, तथा-‘इट्ट-जण-संपरिवुडो’
इट्टजनसम्परिवृत=परिवारादिसमेत, चम्पाया नगर्या, ‘अण्णेसि च वहुण गामा-
गर-णयर-खेड-कव्वड-दोणमुह-मडव-पट्टण-आसम-निगम-सवाह-सन्निवे-
साण’ अयेपाञ्च बहूना ग्रामा-SSकर-नगर-खेट-कर्वट-द्रोणमुख-मडम्ब-पट्टना-SSश्र
म-निगम-ग्राह-सन्निवेशानाम्-तत्र-ग्राम=साधारणजनवासस्थानम्, आकर=लण्णा-
दिसम्भवस्थानम्, नगरम्=अविद्यमानकरम्, खेट=धूलीप्राकारवेष्टितम्, कर्वट=कुनगरम्,

वाससहस्ताड) बहुत वर्षोंतर, बहुत सैकड़ों वर्षों तर, बहुत हजार वर्षों तर (अणहसम
गो) पूर्ण पुण्यशाली रहते हुए अथवा परिपूर्ण सम्पत्ति एवं परिवार आदि से तृप्त अथवा
सर्वविधपापरहित होते हुए (हट्टुट्टो परमाड पालयाहि) सदा आनन्द और मोक्ष के
साथ अखण्ड आयु भोगवे । (इट्ट-जण-सपडिवुडो चपाए णयरीए अण्णेसि च वहुण
गामा-गर-णयर-खेड-कव्वड-दोणमुह-मडव-पट्टण-आसम-निगम-सवाह-सन्नि-
वेसाण आहेवच्च पोरेवच्च सामित्त भट्ठित्त महत्तरगत्त आणाईसरसेणावच्च कारेमाणे
पालेमाणे) इष्ट जनो से परिवृत होते हुए आप चपानगरी के तथा और भी बहुत से
गाँव के, आकर-लण्णा आदि के उत्पत्ति स्थानों के, नगरों-जिनमे कर नहीं लगता हो

धन्य से ठंडा वस्त्र सुधी, धन्य छन्द वस्त्र सुधी (अणहसमगो) पूरु
पुण्यशाली रहेता अथवा परिपूरु स पत्ति तेमञ्च परिवार आदिथी स पन्न
अथवा सर्वरीते पापरहित रहेता (हट्टुट्टो परमाड पालयाहि) सदा आनन्द
तथा सतोषपूर्वक अन्न आशु लोगवे, (इट्टजणसपडिवुडो चपाए णयरीए
अण्णेसि च वहुण गामा गर-णयर-खेड-कव्वड-दोणमुह-मडव-पट्टण-आसम-निगम-
सवाह-सन्निवेसाण आहेवच्च पोरेवच्च सामित्त भट्ठित्त महत्तरगत्त आणाईसर
सेणावच्च कारेमाणे पालेमाणे) इष्ट भाषुसे वडे परिवृत (विट्ठेला) आप
चपानगरीना तथा ग्रीष्म पञ्च धन्य गामेना, आकरेना-लवण्य आदिना
उत्पत्तिस्थानेना, नगरेना-जम्मा कर न लेवातो डोय जेवी वस्तीजेना

कव्वड-दोणमुह-मडव-पट्टण-आसम-निगम-संघाह-संनिवे-
साण आहेवच्चं पोरेवच्चं सामित्त भट्टित्त महत्तरगत आणो-ई-

द्रोणमुख=जलस्थलपथोपगतम्, मडम्पम्=अविद्यमानामन्नग्रामान्तरम्, 'पट्टण' पत्तनम्=जलप-
थेन स्थलपथेन वा निर्गमप्रवेगौ यत्र तत् पत्तनम्, यथा काश्चीतो मुम्नापुरी, यद्वा-जलपथ-
नैव निर्गमप्रवेगौ न तु स्थलपथेन, यथा-भारताद् आग्लराजधानी 'इंग्लेण्ड' इति प्रसिद्धा,
तत्, किंच-स्थलपथेनैव निर्गमप्रवेगौ न तु जलपथेन तत्, एतत् सर्वं पत्तनमुच्यते । यद्वा-
यत्र सर्वं वस्तु लभ्यते तत् पत्तनम् । आश्रम=तापसाद्यावास, निगम=वाणिज्यप्रधान
नगरम्, संघाह=कृषीउत्पन्ना धान्यरक्षणस्थानम्, संनिवेश=सार्थकटकादीनामुत्तरणस्थानम् ।
तेषाम्-'आहेवच्च' आधिपत्यम्, 'पोरेवच्च' पौरोहित्यम्=पुरोहितत्वम्-अग्रेसरत्वम् 'सा-

ऐसी स्थितियाँ के, जेहों के-धूर्ति क प्रकार से परिग्रहित स्थितियाँ के, कर्नटा के-सामान्य
नगरों के, द्रोणमुखा-जलमार्ग एवं स्थलमार्ग से युक्त प्रदेशों के, मडम्पा-जिनके आसपास
दूसरे ग्राम नहीं होते हैं ऐसे प्रदेशों के, पत्तनाँ के-जहाँ जलपथ से भी एवं स्थलपथ से भी
आना-जाना होता है, जैसे कर्कोची से मम्पट, अथवा जहाँ सिर्फ जलमार्ग से ही आना-
जाना होता है, जैसे भारत से इंग्लैण्ड, अथवा स्थलमार्ग से ही जहाँ आना-जाना होता है,
ये सभी पत्तन कहलाते हैं । अथवा समस्त वस्तुओं का लाभ जहाँ होता है वह भी पत्तन
है, ऐसे पत्तनाँ के, आश्रमों के अर्थात् तापस आदि के आश्रमों के, निगमों के अर्थात्
व्यापारिक नगरों के, संघाह के अर्थात् किसानों के धान्य आदि रसने के स्थलों के, तथा
संनिवेशों के अर्थात् सार्थकाह और सेना जाति के उत्तमों के स्थानों के आधिपत्य को, पौर-
वृत्त्य को-अग्रेसरत्वको, सामित्य को-प्रभुत्व को, उनके भर्तृत्व को-पोषकत्व को, उनमें मह-

जेहोना-धूण (भाटी)ना आदारथी पणिवेष्टित वस्तीओना, जेहोना-सामान्य
नगरोना, द्रोणमुखोना-जलमार्ग तेमज स्थलमार्गथी युक्त प्रदेशोना, मड-
ओना-जेनी आसपास जीजत जाओ न डोय तेवा प्रदेशोना, पत्तनोना-ज्या
जलमार्गथी तेमज स्थलमार्गथी पणु आवी जध शक्यतु डोय जेभडे,
कशायीथी मुणध, अथवा ज्या मात्र जलमार्गथी ज आवी जध शक्य, जेभडे
भारतथी छगलाड, अथवा मात्र स्थल मार्गथी ज ज्या जध आवी शक्य
ते पधा पत्तन ठडेवाय छे, अथवा समस्त वस्तुओनी प्राप्ति ज्या थध शके
ते पणु पत्तन छे जेवा पत्तनोना, आश्रमोना अर्थात् तापस आदिना
आवाओना, निगमोना अर्थात् व्यापारिक नगरोना, संघाहोना अर्थात् जेडु
तोना धान्य आदि राखवाना स्थलोना, तथा संनिवेशोना अर्थात् सार्थकाह
अने सेना आदिना उत्तरवाना स्थानोना आधिपत्यने, पौरवृत्त्यने - अग्रेसर

सर-सेणावच्च कारेमाणे पालेमाणे महया-हय-नट-गीय-
वाइय-तती-तल-ताल-तुडिय-घण-मुअंग-पडु-प्पवाइय-
खेण विउलाइ भोगभोगाड भुंजमाणे विहराहिति कहु जय
जय सद् पउजंति ॥ सू. ५३ ॥

मित्त भट्टित्त महत्तरगत्त' स्वामिच=प्रभु उम्, भर्तृवम्=पोषक उम्, महत्तरकवम्=नाय
कवम्, 'आणा-ईसर-सेणावच्च' आक्षेधर-सेनापत्यम्-आक्षेधर=आज्ञाप्रद सेनापतिपु
य स आक्षेधरसेनापति, यस्याचमुपादाय सेनापति स्वकार्ये प्रवर्तते स इत्यर्थ, तस्य
भावस्तत्त्व तत् 'कारेमाणे' कारयन् 'पालेमाणे' पालयन्=प्रजाजनान् रक्षन् 'महया-
हय-नट-गीय-वाइय-तती-तल ताल-तुडिय-घण-मुअंग-पडु-प्पवाइय-खेण'
महता अहत-नाट्य-गीत-वादित्र-तन्त्री-तल-ताल-तौर्यिक-घन-मृदङ्ग-पटु-प्रवादित-
खेण-महता=दीर्घेण, अहतम्=अव्यवच्छिन्न यन्नाट्य=नाटकम् तत्र यद् गीत=गेयम्, वादित्र-
वाद्यम्, तथा तन्त्री=वीणा, तलताल=हस्तास्फोट, तौर्यिकम्=शेषवाद्यसमुदाय, घनमृ-
दङ्ग=मेघवद् ध्वनिकारको मर्दल-एतत्सर्व समुदित पटुप्रवादित=दक्षपुरुष-वादित तस्य
खेण=नादन-आनदित इति गम्यते, तथाभूत सन् 'विउलाइ' विपुलानि=अत्यधि-

त्तरकव-नायकव को, एव आक्षेधरसेनापत्य को-सेनापतियों के आज्ञाप्रदत्वरूप अधिकार को
(कारेमाणे पालेमाणे) कराते हुए, पालते हुए एव सदा (महयाऽहय-नट-गीय वाइय
तती-तलताल-तुडिय-घणमुअंग-पडु-प्पवाइयखेण) व्यवधानरहित-अव्यवच्छिन्न निर-
न्तर प्रवर्तित-नाटक मे गाये गये गीता के, चतुरपुरुषों द्वारा बजाये गये वादित्रों के, तथा तन्त्री-
वीणा के, तलताल=हस्तास्फोटशब्द-तालियों के, तौर्यिक-और भी अवशिष्ट बाजों के समूह
के, घनमृदङ्गों-मेघकी तरह गरजने वाले ढोलों के एव मर्दलों के अविरल शब्दों से आनदित

त्वने, स्वामित्वने-प्रभुत्वने, लार्तृत्वने-पोषकत्वने, तेभा महुत्तरकत्वने-नायक
त्वने तेभञ्ज आक्षेधरसेनापत्यने - सेनापतिओना आज्ञाप्रदत्वश्च अधिकारने
(कारेमाणे पालेमाणे) करावता अने पालता थका, तेभञ्ज सदा (महयाऽहय-नट-
गीय-वाइय-तती-तलताल-तुडिय-घणमुअंग-पडु-प्पवाइय-खेण) व्यवधानरहित
अव्यवच्छिन्न-निरन्तर प्रवर्तित-नाटकभा गवाता गीतोना तेभञ्ज चतुर,
पुरुषो द्वारा वगाडाता वादित्रोना, तथा तन्त्री-वीणोना, तलताल-तालियोना,
तौर्यिक-शील आडीना वाज्यओना समूहना, घनमृदङ्गो-मेघनी चेटे अञ्ज-
नारा ढोलोना, तेभञ्ज मर्दलोना अविरल शब्दो द्वारा आनदित थता

મૂલમ્—તદ્દે ન સે કૂણિયરાયા મમસારપુત્તે નયણ-
માલાસહસ્રેહિ પેચ્છિજ્જમાણે પેચ્છિજ્જમાણે, હિયયમાલાસહસ્રેહિં

કાનિ, ‘મોગમોગાઈ’ મોગમોગાન ‘મુજમાણે વિહરાહિતિ કુદુ’ મુજન્ વિહર ઇતિ
કૃવાં=શ્યુક્ત્વા, ‘જય જય સદં પડજતિ’ જયજયગદ પ્રયુજ્જતે—જય જયેતિ
શબ્દાનુચારયન્તિ ॥ સૂ ૫૩ ॥

ટીકા—‘તદ્દે ન સે’ ઇત્યાદિ । ‘તદ્દે ન સે કૂણિય રાયા મમસારપુત્તે’
તત્, સહ સ કૃષ્ણકો ગજા મમસારપુત્ર ‘નયણમાલાસહસ્રેહિં પેચ્છિજ્જમાણે પેચ્છિ-
જ્જમાણે’ નયનમાલાસહસ્રૈ પ્રેક્ષ્યમાણ પ્રેક્ષ્યમાણ વહુવિવદર્શકજનનયનપદ્ધતિભિર્વાર
વાર નિરાક્ષ્યમાણ, ‘હિયયમાલાસહસ્રેહિં અભિગંદિજ્જમાણે અભિણદિજ્જમાણે’
હિયમાલાસહસ્રૈરભિનન્દ્યમાન અભિનન્દ્યમાન—ધન્યોઽથ વૃતપુણ્યોઽથ સફલજ માઽયમિત્યાદિ-
હોતે હુણ (વિહલાઈ મોગમોગાઈ મુજમાણે વિહરાહિ) વિપુલ—અયધિક મોગમોગાં કો
મોગતે હુણ અપના સમય નિર્વિઘ્નરીતિ સે વ્યતીત કરે, (ત્તિકદ્દ) ઇસ પ્રકાર (જય જય સદ્
પડજતિ) વે પૂર્વોક્ત અર્થાભિલાષી આદિ સમસ્ત જય જય શબ્દ વોલતે યે ॥ સૂ૦ ૫૩ ॥

‘તદ્દે ન સે’ ઇત્યાદિ ।

(તદ્દે ન) ઇસકે વાદ (મમસારપુત્તે) મમસાર કે પુત્ર (સે) વે (કૂણિય) કૃષ્ણક
(રાયા) રાજા (નયણમાલાસહસ્રેહિં પેચ્છિજ્જમાણે પેચ્છિજ્જમાણે) હજારોં દર્શકજનોં
કો હજારોં નયનપત્તિયોં દ્વારા નિરાશ્રિત હોતે હુણ, (હિયમાલાસહસ્રેહિં અભિગંદિજ્જમાણે
અભિણદિજ્જમાણે) હજારોં મનુષ્યોં કે હૃદયસહસ્રોં દ્વારા અભિનદિત હોતે હુણ, અર્થાત્—“ઇસ
રાજા કો ધયવાદ હે, યહ વડા પુણ્યગાલી હૈ, ઇસકા જન્મ સફલ હૈ” ઇત્યાદિ—રાતિ સે વાર

(વિહલાઈ મોગમોગાઈ મુજમાણે વિહરાહિ) વિપુલ—અતિશય ભોગભોગોને ભોગ-
વતા આપનેા સમય નિર્વિઘ્ન રીતે વ્યતીત ડરે (ત્તિકદ્દ) આ પ્રકારે
(જય જય સદ્ પડજતિ) તે ઉપર ડહેલા અર્થાભિલાષી આદિ બધા જય જય
શબ્દ બોલતા હતા (સૂ ૫૩)

‘તદ્દે ન સે’ ઇત્યાદિ

(તદ્દે ન) ત્યાર પછી (મમસારપુત્તે) મમસારના પુત્ર (સે) તે (કૂણિય)
કૃષ્ણક (રાયા) રાજા (નયણમાલાસહસ્રેહિં પેચ્છિજ્જમાણે પેચ્છિજ્જમાણે) હજારોં
ભોગોની હજારોં આખો દ્વારા ભોવાતા, (હિયમાલાસહસ્રેહિં અભિગંદિજ્જ
માણે અભિણદિજ્જમાણે) હજારોં મનુષ્યોના હજારોં હૃદય દ્વારા અભિનદિત થતા,
અર્થાત્—“આ રાજાને વન્યવાદ છે તેઓ બહુ બહુ પુણ્યગાલી ે તેમનેા
જન્મ સફલ છે” ઇત્યાદિ રીતથી વારવાર હજારોં ભોગો દ્વારા હાર્દિંડ ભાવના

अभिणदिज्जमाणे अभिणदिज्जमाणे, मणोरहमालासहस्सेहिं विच्छि-
प्पमाणे विच्छिप्पमाणे, वयणमालासहस्सेहिं अभिथुव्वमाणे
अभिथुव्वमाणे, कंति-दिव्व-सोहग्ग-गुणेहिं पत्थिज्जमाणे पत्थिज्ज-

रीयाऽसकृत् सहस्राऽधिकजनद्वयै स्तूयमान, 'मणोरहमागसहस्सेहिं विच्छिप्पमाणे
विच्छिप्पमाणे' मनोरथमालासहस्रैर्विस्तृत्यमान त्रिस्तूयमान = हीनदीनरक्षणपूर्वक
सकलमनोरथपूरकत्वात्—जनाना मनोरथमालासहस्रैर्मुहुर्मुहु स्तूयमान—'वृषोऽयमस्माक-
मापदुद्धारक पालकश्च, अतोऽयं शत वर्षाणि जीवतु' इत्यादि मनोरथसहस्रविषयीभवन्
इत्यर्थः । 'वयणमालासहस्सेहिं' वचनमालासहस्रै—मञ्जुलेदारवचनरचनानिचयै,
'अभिथुव्वमाणे अभिथुव्वमाणे' अभिष्टयमान अभिष्टयमान, 'कंति-दिव्व-सोह-
ग्ग-गुणेहिं पत्थिज्जमाणे पत्थिज्जमाणे' कातिन्विसौभाग्यगुणै प्रार्थ्यमान प्रार्थ्य
मान, कान्त्या=देहदीत्या, प्रशस्तसौभाग्यादिगुणैश्च हतुना जनै सातिशयम् अभिलष्यमाण
अभिलष्यमाण, 'बहूण नरनारीसहरसाण दाहिणहत्येण अजलिमालासहस्साइ

बार सहस्राधिक जनों द्वारा हार्दिक भावना से स्तुत होते हुए, (मणोरहमालासहस्सेहिं
विच्छिप्पमाणे विच्छिप्पमाणे) हजारों जनों के मनोरथ सहस्ररूपी मालाओं द्वारा स्पृष्ट
होते हुए, अर्थात्—हीनदीन जनों के रक्षापूर्वक समस्त मनोरथों का पूरक होने से ये राजा
हम लोगों की आपत्ति से रक्षा करने वाले हैं, एव पालक हैं, इसलिये ये सौ वर्ष तक जीवित
रहें" इस प्रकार से जनों के हजारों मनोरथ का पात्र होते हुए (वयणमालासहस्सेहिं अ
भिथुव्वमाणे अभिथुव्वमाणे) मञ्जु एव उदार वचनों की रचनाओं द्वारा अभिष्टुत होते
हुए, (कंति-दिव्व-सोहग्ग-गुणेहिं पत्थिज्जमाणे पत्थिज्जमाणे) देह की दीप्ति से एव
दिव्य-असाधारण सौभाग्यादिक गुणों से जनों द्वारा प्रार्थित होते हुए, (बहूण नरनारि-

पूर्वक स्तुति करता, (मणोरहमालासहस्सेहिं विच्छिप्पमाणे विच्छिप्पमाणे) डुल्लो
डोडोना डुल्लो मनोरथरूपी मालाओं द्वारा स्पर्शता, अर्थात् हीनदीनजनोन्नी
रक्षापूर्वक समस्त मनोरथों परिपूषण करता डोवाधी आ राजा अमारी
आपत्तिथी रक्षा करवावाणा छे तेमज पालक छे, तेथी तेओ सो वर्ष सुधी
जिवता रहै—आ प्रशरना डोडोना डुल्लो मनोरथोने पात्र थता, (वयण-
मालासहस्सेहिं अभिथुव्वमाणे अभिथुव्वमाणे) मञ्जु तेमज उदार वचनोनी
रचना द्वारा अभिष्टुत थता, (कंति दिव्व सोहग्ग गुणेहिं पत्थिज्जमाणे पत्थिज्जमाणे)
देहनी दीप्तिथी तेमज दिव्य-असाधारण सौभाग्य आदिक गुणोधी डोडो द्वारा
प्रार्थित थता, (बहूण नरनारिसहस्साण अजलिमालासहस्साइ ॥ ६ ॥

माणे, वहूण नरनारीसहस्साण दाहिणहत्येण अंजलिमालासह-
स्साड पडिच्छमाणे पडिच्छमाणे, मजुमजुणा घोसेण पडिवुज्जमाणे
पडिवुज्जमाणे, भवणपतिसहस्साड समडच्छमाणे समडच्छमाणे,
चपाए नयरीए मज्झमज्जेण निग्गच्छड, निग्गच्छित्ता जेणेव
पुण्णभदे चेडए तेणेव उवागच्छड, उवागच्छित्ता समणस्स

पडिच्छमाणे पडिच्छमाणे' वहना नरनारीसहस्सागा दक्षिणहस्तेनाञ्जलिमालासहस्साणि-
वहना नरनारीसहस्सागा यानि अञ्जलिमालासहस्साणि=रान सत्काराय विरचितानि मालारूपाणि
सहस्साणि प्राञ्जलिपुटानि तानि उत्थापितन दक्षिणहस्तेन प्रताच्छन् प्रताच्छन्=वारवार स्वा-
कुर्वन्, 'मजुमंजुणा घोसेण पडिवुज्जमाणे पडिवुज्जमाणे' मज्जुमज्जुणा घोपेण=अति-
कोमलेन शब्देन प्रतिबुध्यमान २=अनुमोत्यन् २, 'भवण पति सहस्साड समडच्छमाणे
समडच्छमाणे' भवनपट्टिकिमहस्साणि समतिक्रामन् समतिक्रामन्, 'चपाए नयरीए मज्झ
मज्जेण' चम्पाया नगया मयमयेन, 'निग्गच्छड' निर्गच्छति=निस्तगति, 'निग्गच्छित्ता'
निर्गय, 'समणस्स भगवओ महावीरस्स' श्रमणस्य भगवतो महावारस्य 'अदूरसामते'

सहस्साण दाहिणहत्येण अजलिमालासहस्साड पडिच्छमाणे पडिच्छमाणे) हजारों
नरनारियाँ का अजरलिरूप माला के सहस्राँ को जो राजा के सत्काराय विरचित हुई थीं, अपने
दक्षिण (दाहिने) हाथ से स्वीकृत करते हुए, (मजुमजुणा घोसेण पडिवुज्जमाणे पडि-
वुज्जमाणे) अत्यन्त मधुर स्वर से उनलोगों के द्वाग किये हुए सत्कार-सम्मान का अनु-
मोदन करते हुए, (भवण-पति-सहस्साड समडच्छमाणे समडच्छमाणे) एवं हजारों
महलों का पक्ति को पार करते हुए (चपाए नयरीए मज्झ मज्जेण निग्गच्छड) चपा
नगरी के नीचमार्ग से होकर निकले, (निग्गच्छित्ता जेणेव पुण्णभदे चेडए तेणेव उवाग-

माणे) हजारों नगनारीयोंना हाथनी हजारों अजलीइय मालाओं ने राजनना
सत्कारार्थ २५४१ हती तेना पेटाना जमषा हाथथी स्वीकार करता (मजु
मजुणा घोसेण पडिवुज्जमाणे पडिवुज्जमाणे) अत्यन्त मधुर स्वग्थी ते दोडा दाग
धरेला सत्कार-सम्माननु अनुमोदन करता, (भवणपतिसहस्साड समडच्छमाणे
समडच्छमाणे) तेमज्ज हजारों भदेदोनी द्वारने पयार करता (चपाए नयरीए
मज्झमज्जेण निग्गच्छड) चपा नगरीना वर्येना मार्गभा धर्धने नीडय्या
(निग्गच्छित्ता जेणेव पुण्णभदे चेडए तेणेव उवागच्छड) नीडणीने न्या पूछुंलद्र

भगवओ महावीरस्स अदूरसामते छत्ताईए तित्थयराइसेसे
पासइ, पासित्ता अभिसेक्क हत्थिरयणं ठवेइ, ठवित्ता आभिसे-
क्काओ हत्थिरयणाओ पच्चोरुहइ, पच्चोरुहित्ता अवहट्ठ पच्च रायकउहाइ,
तजहा—खग्ग छत्त उप्फेसं वाहणाओ वालवीयणि, जेणेव समणे

अदूरसमापे=नातिदूरे नातिसमापे, किंचिद्दूरे इत्यर्थ । 'छत्ताईए तित्थयराइसेसे' छत्रा
दिक्कान् तीर्थकरातिशेषान्=तीर्थकरातिशयान् 'पासइ' पश्यति, 'पासित्ता' दृष्ट्वा, 'आभिसेक्क
हत्थिरयण' आभिषेक्य हस्तिरत्नाम् 'ठवेइ, ठवित्ता' स्थापयति, स्थापयित्वा, 'आभि
सेक्काओ हत्थिरयणाओ' आभिषेक्यात् हस्तिरत्नात् 'पच्चोरुहइ' प्रयवरोहति=अनत
रति, 'पच्चोरुहित्ता' प्रत्यवरुह्य, 'अवहट्ठ पच्च रायकउहाइ' अपहृत्य पञ्च राजकु
दानि—त्यक्त्वा पञ्च राजचिह्नानि=राजाऽयमिति जापकानि चिह्नानि, 'तजहा' तद्यथा—तानि
चिह्नानि यथा—'खग्ग' सङ्गम्, 'छत्त' उग्रम् 'उप्फेस' मुकुटम् 'उप्फेस' इति

चउइ) निकल कर जहाँ पूर्णभद्र उद्यान या वहाँ आये, (उवागच्छित्ता समणस्स भग
वओ महावीरस्स अदूरसामते छत्ताईए तित्थयराइसेसे पासइ) आकर उन्होंने
श्रमण भगवान् महावीर के न-अतिसमीप और न-अतिदूर—किन्तु कुछ ही दूर पर तीर्थ-
करों के अतिशयस्वरूप छत्रान्तिकों को देखा, (पासित्ता आभिसेक्क हत्थिरयण ठवेइ)
देखते ही उन्होंने अपने हाथी को खड़ा करवाया, (ठवित्ता आभिसेक्काओ हत्थिरयणाओ
पच्चोरुहइ) हाथी के खड़े होते ही वे उस हाथी से नाचे उतरे, (पच्चोरुहित्ता अवहट्ठ
पच्च रायकउहाइ) नाच उतरते ही उन्होंने इन पाच राजचिह्नों का परित्याग किया,
(तजहा) वे पाच राजचिह्न ये है—(खग्ग छत्त उप्फेस वाहणाओ वालवीयणि) सङ्ग-

उद्यान उतु त्या आब्या, (उवागच्छित्ता समणस्स भगवओ महावीरस्स अदूरसा
मते छत्ताइए तित्थयराइसेसे पासइ) आवीने तेओओ श्रमण भगवान् महा
वीरधी अहुं इत्थं नहि तेम अहुं समीप नहि, पणु जरा दूरे, तीर्थं करेना
अतिशय स्वइय छत्रादिदोने जेया, (पासित्ता आभिसेक्क हत्थिरयण ठवेइ)
जेताए तेओओ पोताना डाथीने उभो रआओ, (ठवित्ता आभिसेक्काओ हत्थि
रयणाओ पच्चोरुहइ) डाथी उभो रहेता ए तेओ ते डाथी उपरधी नीचे
उतरा, (पच्चोरुहित्ता अवहट्ठ पच्च रायकउहाइ) नीचे उतरने ए तेओओ पाय
राजचिह्नोंना त्याग ठेयीं (तजहा) ते पाय राजचिह्नो आ छे—(खग्ग छत्त
उप्फेस वाहणाओ वालवीयणि) अङ्ग=तलवार, छत्र, उप्फेस=मुकुट

भगव महावीरे तेणेव उवागच्छड, उवागच्छित्ता समण भगव
महावीर पचविहेण अभिगमेणं अभिगच्छड, तजहा-(१)
सचित्ताण दव्वाण विओसरणयाए, (२) अचित्ताणं दव्वाणं
अविओसरणयाए, (३) एगसाडिय उत्तरासगकरणेणं, (४)

दशाय शब्द, 'गहणाओ उपानहौ 'पालवीयणि' वालयजनीम्-चामरम्, एतानि
त्यक्त्वा, 'जेणेव समणे भगव महावीरे' यत्रैव श्रमणो भगवान् महावार, 'तेणेव
उवागच्छड, उवागच्छित्ता' तत्रैवोपागच्छति, उपागय, 'समण भगव महावीर' श्रमण
भगवन्त महावार 'पचविहेणं अभिगमेण अभिगच्छड' पञ्चविधेनाऽभिगमेनाभिगच्छति-
पञ्चप्रकारेण अभिगमेन=सत्कारविशेषेण अभिमुख गच्छति, 'तजहा' तथया-तपञ्चविधा-
भिगमन यथा-'सचित्ताण दव्वाण विओसरणयाए' सचित्ताना द्रव्याणा व्युसर्जनतया-
हरितफल्कुसुमादीना वस्तूना त्यागन १, 'अचित्ताण दव्वाणं अविओसरणयाए' अचि-
त्ताना द्रव्याणामव्युसर्जनतया, अचित्ताना वस्त्राभरणादानाम् अत्यागन २, 'एगसाडियमुत्त-

तलवार, डग, मुकुट, उपानत्-पगस, एव वालयजनी-चामर । फिर वे (जेणेव समणे
भगव महावीरे तेणेव उवागच्छड) जहा श्रमण भगवान् महावार निराजमान ये वहाँ पर
आये, (उवागच्छित्ता समण भगव महावीर पचविहेण अभिगमेण अभिगच्छड)
जाते ही वे पांच प्रकार के अभिगमन-सत्कारविशेष से युक्त होकर प्रभु के सम्मुख पहुँचे ।
व पांच प्रकार के सत्कारविशेष इस प्रकार हैं-(सचित्ताण दव्वाण विओसरणयाए)
हरित फल फूल आदि सचित्त द्रव्या का परित्याग करना, (अचित्ताण दव्वाण अवि-
ओसरणयाए) वस्त्र आभरण आदि अचित्त द्रव्या का परित्याग नही करना, (एगसाडिय-
मुत्तरासगकरणेण) भाषा का यतना के लिये अग्रण्ट अर्थात् जो साया हुआ न हो

पगसया, तेभव वालयजनी-चामर पछी तेथो (जेणेव समणे भगव महावीरे
तेणेव उवागच्छड) जथा श्रमण भगवान् महावीर निराजता हुता त्याग्या
(उवागच्छित्ता समण भगव महावीर पचविहेण अभिगमेण अभिगच्छड) आवता
व तेथो पाथ प्रदरना अभिगमन-सत्कारविशेषथी युद्धत यधने प्रभुना
सन्मुख पडोन्था ते पाथ प्रदरना सत्कारविशेष आ प्रदरना ठे-(सचित्ताण
दव्वाण विओसरणयाए) लीला डण कुल आदि अचित्त द्रव्येनो परित्याग
करयो, (अचित्ताण दव्वाण अविओसरणयाए) पञ्च-आवगच्छ आदि अचित्त
द्रव्येनो परित्याग न करयो, (एगसाडियमुत्तरासगकरणेण) भाषानी यतना

भगवओ महावीरस्स अदूरसामते छत्ताईए तित्थयराइसेसे
पासइ, पासित्ता अभिसेक्क हत्थिरयण ठवेइ, ठवित्ता आभिसे-
क्काओ हत्थिरयणाओ पच्चोरुहइ, पच्चोरुहत्ता अवहट्ठ पच रायकउहाइ,
तजहा—खग्ग छत्त उप्फेस वाहणाओ वालवीयणिं, जेणेव समणे

अदूरसमापे=नातिदूरे नातिसमापे, किंचिददूरे इत्यर्थ । 'उत्ताईए तित्थयराइसेसे' उत्रा
दिकान् तीर्थकरातिशेषान्=तीर्थकरातिशयान् 'पासइ' पश्यति, 'पासित्ता' दृष्ट्वा, 'आभिसेक्क
हत्थिरयण' आभिपेक्ष्य हस्तिरत्नम् 'ठवेइ, ठवित्ता' स्थापयति, स्थापयित्वा, 'आभि
सेक्काओ हत्थिरयणाओ' आभिपेक्ष्यात् हस्तिरत्नात् 'पच्चोरुहइ' प्रयत्नरोहति=अवत
रति, 'पच्चोरुहत्ता' प्रत्यवस्थ, 'अवहट्ठ पच रायकउहाइ' अपहृत्य पञ्च राजकु
दानि—त्यक्त्वा पञ्च राजचिह्नानि=राजाऽयमिति ज्ञापकानि चिह्नानि, 'तजहा' तद्यथा—तानि
चिह्नानि यथा—'खग्ग' सङ्गम्, 'छत्त' उत्रम्, 'उप्फेस' मुकुटम् 'उप्फेस' इति

च्छइ) निकल कर जहाँ पूर्णभद्र उद्यान था वहाँ आये, (उवागच्छित्ता समणस्स भग
वओ महावीरस्स अदूरसामते छत्ताईए तित्थयराइसेसे पासइ) आकर उन्होंने
श्रमण भगवान् महावार के न अतिसमीप और न अतिदूर—नित्तु कुछ ही दूर पर तीर्थ-
करों के अतिशयस्वरूप उत्रादिकों को देखा, (पासित्ता आभिसेक्क हत्थिरयण ठवेइ)
देखते ही उन्होंने अपने हाथी को खड़ा करवाया, (ठवित्ता आभिसेक्काओ हत्थिरयणाओ
पच्चोरुहइ) हाथा के सडे होते ही वे उस हाथी से नाचे उतरे, (पच्चोरुहत्ता अवहट्ठ
पच रायकउहाइ) नाचे उतरते ही उन्होंने इन पाच राजचिह्नों का परित्याग किया,
(तजहा) वे पाच राजचिह्न ये हैं—(खग्ग छत्त उप्फेस वाहणाओ वालवीयणिं) सङ्ग-

उद्यान હતુ ત્યા આવ્યા, (ઉવાગચ્છિત્તા સમણસ્સ ભગવઓ મહાવીરસ્સ અદૂરસા
મતે છત્તાઈએ તિત્થયરાઈસેસે પાસઈ) આવીને તેઓએ શ્રમણ ભગવાન મહા
વીરથી ખહુ દૂર નહિ તેમ ખહુ સમીપ નહિ, પણ જરા દૂરે, તીર્થ કરેલા
અતિશય સ્વરૂપ છત્તાદિકોને બોલા, (પાસિત્તા આભિસેક્ક હત્થિરયણ ઠવેઈ)
બોલાજ તેઓએ પોતાના હાથીને બોલે રખાવ્યો, (ઠવિત્તા આભિસેક્કાઓ હત્થિ
રયણાઓ પચ્ચોરુહઈ) હાથી બોલે રહેતા જ તેઓ તે હાથી ઉપરથી નીચે
ઉતર્યા, (પચ્ચોરુહિત્તા અવહટ્ઠ પચ રાયકઝહાઈ) નીચે ઉતરીને જ તેઓએ પાંચ
રાજચિહ્નોનો ત્યાગ કર્યો (તજહા) તે પાંચ રાજચિહ્નો આ છે—(સગ્ગ છત્ત
ઉપ્પેસ વાહણાઓ વાલવીયણિં) ખડ્ગ=તલવાર, છત્ર, ઉપ્પેસ=મુકુટ -ઉપાનત

भगव महावीरे तेणेव उवागच्छड, उवागच्छित्ता समण भगव
महावीर पचविहेण अभिगमेण अभिगच्छड, तजहा-(१)
सचित्ताण दव्वाण विओसरणयाए, (२) अचित्ताण दव्वाणं
अविओसरणयाए, (३) एगसाडिय उत्तरासगकरणेणं, (४)

देशाय शब्द, 'गहणाओ उपानहौ 'वाल्मीयणि' वाल्म्यजनीम्-चामरम्, एतानि
त्यक्त्वा, 'जेणेव समणे भगव महावीरे' यत्रैव श्रमणो भगवान् महावीर, 'तेणेव
उवागच्छड, उवागच्छित्ता' तत्रैवोपागच्छति, उपागय, 'समण भगव महावीर' श्रमण
भगवन्त महावीर 'पचविहेण अभिगमेण अभिगच्छड' पचविहेनाऽभिगमेनाभिगच्छति-
पञ्चप्रकारेण अभिगमेन=सत्कारविशेषेण अभिमुख गच्छति, 'तजहा' तद्यथा-तपञ्चविधा-
भिगमन यथा-'सचित्ताण दव्वाण विओसरणयाए' सचित्तानां द्रव्याणां व्युत्सर्जनतया-
हस्तिफलकुसुमादानां वस्तूनां त्यागेन १, 'अचित्ताण दव्वाणं अविओसरणयाए' अचि-
त्तानां द्रव्याणामव्युत्सर्जनतया, अचित्तानां वस्त्राभरणादानान् अयागन २, 'एगसाडियमुत्त-

त्तरासगकरणेण, उग्र, मुकुट, उपानत-पगरा, एवं वाल्म्यजनी-चामर । फिर वे (जेणेव समणे
भगव महावीरे तेणेव उवागच्छड) जहा श्रमण भगवान् महावीर निराजमान ये वहाँ पर
आये, (उवागच्छित्ता समण भगव महावीर पचविहेण अभिगमेण अभिगच्छड)
जाते हा वे पांच प्रकार के अभिगमन-सत्कारविशेष से युक्त होकर प्रभु के सम्मुख पहुँचे ।
व पांच प्रकार के सत्कारविशेष इस प्रकार हैं-(सचित्ताण दव्वाण विओसरणयाए)
हस्ति फल फूल आदि सचित्त द्रव्यों का परित्याग करना, (अचित्ताण दव्वाण अवि-
ओसरणयाए) वस्त्र आभरण आदि अचित्त द्रव्यों का परित्याग नही करना, (एगसाडिय-
मुत्तरासगकरणेण) भाषा का यतना के लिये अग्रण्ड अथात् जो साया हुआ न हो

पञ्चश्रा, तेभ्य वाल्म्यजनी-आभर पछी तेभ्यो (जेणेव समणे भगव महावीरे
तेणेव उवागच्छड) तथा श्रमण भगवान् महावीर निराजमान हुता त्याग्य
(उवागच्छित्ता समण भगव महावीर पचविहेण अभिगमेण अभिगच्छड) आपता
व तेभ्यो पात्र प्रदाना अभिगमन-सत्कारविशेषयुक्त यद्यपि प्रभुना
सम्मुख पहुँचना ते पात्र प्रदाना सत्कारविशेष आ प्रदानता छे-(सचित्ताण
दव्वाण विओसरणयाए) वीला इण कूल आदि सचित्त द्रव्येणो परित्याग
करेवो, (अचित्ताण दव्वाण अविओसरणयाए) वस्त्र-आभरण आदि अचित्त
द्रव्येणो परित्याग न करेवो, (एगसाडियमुत्तरासगकरणेण) भाषानी यतना

चम्बुष्पासे अजलिपग्गहेण, (५) मणसो एगत्तभावकरणेण,
समणं भगव महावीर तिम्बुत्तो आयाहिणपयाहिण करेइ,
करित्ता वदइ नमसइ, वदित्ता नमसित्ता तिविहाए पज्जुवासण-

रासगरुणेण' एकादिकोत्तराऽऽसङ्गकरणेन—भाषायतनार्थम् अस्यूतन एकपटन उत्तरा
सङ्गकरणेन तेन ३, 'चम्बुष्पासे' चतु स्पर्श—श्रीमहावीरे दृष्टिमागते, 'अजलिपग्ग
हेण' अजलिप्रग्रहेण=वृत्ताऽजलिपुटेन ४, 'मणसो एगत्तभावकरणेण' मनस एकत्र-
भावकरणेन—मनस चित्तस्थेकत्र=भगवद्विषये भावकरणेन=द्वितीयकरणेन, एव पञ्चविधाभिग
मेन 'समण भगव महावीर' श्रमण भगवत् महावीरम् अभिगम्य, तस्य श्रमणस्य भगवतो
महावारस्य 'तिम्बुत्तो' त्रिदृक् 'आयाहिणपयाहिण' आदक्षिणप्रदक्षिणम्=अजलिपुट
वदना, त उद्गाजलिपुट दक्षिणकर्णमूलत आरभ्य ललाटप्रदेशेन वामकर्णांतिकेन चक्राकार त्रि
परिभ्राम्य ललाटदेशे स्थानरूप, 'करेइ' करोति, 'करित्ता' कृत्वा 'वदइ नमसइ'
वन्दते नमस्यति—स्तौति नमस्करोति, 'वदित्ता नमसित्ता' वदित्वा नमस्यित्वा, 'तिवि-

ऐसे वस्त्र का उत्तरासङ्ग करना, (चम्बुष्पासे अजलिपग्गहेण) जब से भगवान् दिखायी
दे, तभी से दोनों हाथों को जोड़ना, और (मणसो एगत्तभावकरणेण) मन को एकाग्र
करके भगवान् में लगाना । इस प्रकार इन पाँच अभिगमनों से युक्त होकर राजाने भगवान्
महावारप्रभु को तान नार (आयाहिणपयाहिण) आदक्षिणप्रदक्षिण-अजलिपुट को दाहिने कान से
लेकर गिर पर घुमाते हुए बाये कान तक ले जाकर फिर उसे घुमाते हुए दाहिने कान पर ले
जाना और बाद में उसे अपने ललाट पर स्थापन करना—रूप आदक्षिणप्रदक्षिण (करेइ)
क्रिया, (करित्ता) आदक्षिणप्रदक्षिण कर के (वदइ नमसइ) वन्दना और नमस्कार किया।
(वदित्ता नमसित्ता) वन्दना नमस्कार कर के (तिविहाए पज्जुवासणाए पज्जुवासइ)

भाટે અખ ડ અર્થાત્ જે સીવેલા ન હોય તેવા વસ્ત્રનુ ઉત્તરાસંગ કરવું,
(ચમ્બુષ્પાસે અજલિપગ્ગહેણ) બધારથી લગવાન દેખાય ત્યારથી જ બન્ને હાથને
જોડવા, અને (મણસો એગત્તભાવકરણેણ) મનને એકાગ્ર કરીને લગવાનમાં
જોડવું આ પ્રકારે આ પંચ અભિગમનોથી યુક્ત થઈને રાજાએ લગવાન
મહાવીર પ્રભુને ત્રણ વાર (આયાહિણપયાહિણ) આદક્ષિણપ્રદક્ષિણ—અજલિપુટને
જમણા ઠાનથી લઈને શિર ઉપર ધુમાવતા ડાબા કાન સુધી લઈ જઈને પાછો
તેને ધુમાવીને જમણા ઠાને લઈ જવો અને પછી તેને પોતાના ડાબાજે સ્થા-
પન કરવાડપ આદક્ષિણ—પ્રદક્ષિણ (કરેइ) કર્યું, (કરિત્તા) આદક્ષિણ—પ્રદક્ષિણ
કરીને (વદइ નમસइ) વદના અને નમસ્કાર કર્યો (વદિત્તા નમસિત્તા) વદના

ज्जुवासड, तजहा-काइयाए वाइयाए माणसियाए ।

१-ताव सकुइयगहत्थपाए सुस्सूसमाणे णमंसमाणे अ-
हं विणएण पंजलिउडे पज्जुवासड । वाइयाए-ज जं भगव

ज्जुवासणयाए पज्जुवासड' त्रिविधया पर्युपासनया पर्युपास्ते-भगवत् पर्युपासना

'तजहा' तद्यथा-तत् त्रिविधं दर्शयति-'काइयाए वाइयाए माणसियाए'

को-१-१ वाचिक्या मानसिक्या, पर्युपास्ते इति पूर्वेष्वन्य । तत्र कायिक्या पर्युपासनया
तावत् 'सकुइयगहत्थपाए' सङ्कुचिताऽग्रहस्तपाद, 'सुस्सूसमाणे' शुश्रूषमाण =
सेवमान, 'णमंसमाणे' नमस्यन्-अभिमुखे विनयेन प्राञ्जलिपुट पर्युपास्ते, 'वाइयाए-
ज जं भगव वागरेड' वाचिक्या पर्युपासनया-यद् यद् भगवान् व्याकरोति=व्याख्याति,

त्रिभिः पर्युपासना से उनकी उपासना की । वह त्रिविध उपासना इस प्रकार है-(काइयाए
वाइयाए माणसियाए) काय से उपासना करना, वचन से उपासना करना एवं मन से
उपासना करना । (काइयाए ताव) कायिक उपासना इस प्रकार से उसने की-(सकुइयग-
हत्थपाए सुस्सूसमाणे णमंसमाणे अभिमुहे विणएण पजलिउडे पज्जुवासड) प्रभु के
समाप वे हाथपावों को सङ्कुचित करके उचित आसन से बैठे । उनसे धर्म सुनने की इच्छा
करने लगे, उन्हें बारबार नमस्कार करने लगे, पुन नम्र होकर प्रभु के सम्मुख दोनों हाथों
को जोड़ते हुए प्रभु की सेवा करने लगे । (वाइयाए) वचन से उपासना उन्होंने इस
प्रकार की-(ज जं भगवं वागरेड) जो जो भगवान् कहते थे, उस पर राजा इस प्रकार
कहते थे, ह भगवान् । (से जहेयं तुम्हे वदह) आप जैसा कहते हैं, (एवमेव भते!) हे

नमस्कार करीने (तित्रिहाए पज्जुवासणाए पज्जुवासड) त्रिविध पर्युपासना वडे तेमनी
उपासना करी ते त्रिविध उपासना आ प्रकारे छे-(काइयाए वाइयाए माण
सियाए) कायाथी उपासना करवी, पथनथी उपासना करी तेमन् मनथी
उपासना करवी (काइयाए ताव) कायिक उपासना तेछे आ प्रकारे करी-(सकु-
इयगहत्थपाए सुस्सूसमाणे णमंसमाणे अभिमुहे विणएण पजलिउडे पज्जुवासड)
प्रभुनी पास तेथो हाथ-पगने सङ्कुचित करीने उचित आसन पर ठेठा
तेथो पासैथी धर्म साखणवानी छन्छा करवा लाज्या, तेमने बारबार नम-
स्कार करवा लाज्या, अने नम्र थछने प्रभुना सम्मुख अन्ने हाथ जोडीने
प्रभुनी सेवा करवा लाज्या (वाइयाए) पथनथी तेमछे आ प्रभाछे उपासना
करी-(ज जं भगव वागरेड) जे जे भगवान् उछेता छता ते उपर राजा आ
प्रकारे बोद्धता छता-छे भगवान् । (से जहेयं तुम्हे वदह) आप जेम कछो छे

વાગરેડ, એવમેયં મંતે ! તહમેયં મંતે ! અવિતહમેયં મં
સંદિદ્ધમેયં મંતે ! ઇચ્છિયમેય મંતે ! પડિચ્છિયમેયં
ઇચ્છિયપડિચ્છિયમેય મંતે ! સે જહેય તુવ્મે વદહ-અપડિકૂલ-

તત્ર તત્ર-‘એવમેયં મંતે !’ એવમેતદ્ મદત્ત ! =હે ભગવન્ ! યદ્ ભવાનુપદિગતિ તદ્ એવમે
વાસ્તિ, ‘તહમેયં મંતે !’ તથૈતદ્ મદત્ત ! =હે ભગવન્ ! મવતા યદુપત્નિય તત્તથૈવ !
‘અવિતહમેય મંતે !’ અવિતથમેતદ્ મદન્ત ! =હે ભગવન્ ! મવદુક્તમેતત્ સર્વં સયમેવ !
‘અસદિદ્ધમેયં મંતે !’ અસન્દિગ્ધમેતદ્ મદત્ત ! =હે ભગવન્ ! એતત્ સદેહરહિત=દેગ
ગદ્ધાસર્વગદ્ધાવર્જિતમ્ ! ‘ઇચ્છિયમેય મંતે !’ ઇષ્ટમેતદ્ મદત્ત ! =હે ભગવન્ ! એતદ્વ
દ્વચનમસ્માભિર્વાચ્છિતમેવ, ‘પડિચ્છિયમેય મંતે !’ પ્રતીટમેતદ્ મદન્ત ! =હે ભગવન્ ! પુન
પુનરિષ્ટમેતદ્ મવદ્વચનમ્, ‘ઇચ્છિયપડિચ્છિયમેય મંતે !’ ઇષ્ટપ્રતાષ્ટમેતદ્ મદત્ત ! =હે
ભગવન્ ! એતદ્ વચનમ્ ઇષ્ટપ્રતીષ્ઠોભયરૂપ વર્તેતે ! ‘સે જહેય તુવ્મે વદહ’ તથૈતદ્
યુય વદથ-તદેતદ્ યથા મવન્ત કથયન્તિ તત્તથૈવૈતિ વદન્ ‘અપડિકૂલમાણે પજ્જુવાસઈ’
અપ્રતિકૂલયન=પ્રતિકૂલાચરણ વર્જયન્ પર્યુપાસ્તે ! ‘માણસિયાણ’ માનસિક્યા=મન-

ભગવન્ ! યહ એસા હી હૈ, (તહમેય મંતે !) હે ભગવન્ ! યહ વૈસા હી હૈ, (અવિતહમેય
મંતે !) હે ભગવન્ ! આપને જો કહા સો સત્ય હૈ, (અસદિદ્ધમેય મંતે !) હે ભગવન્ ! યહ દેશ-
શક્કા ઓર સર્વશક્કા સે સર્વથા રહિત હૈ, (ઇચ્છિયમેય મંતે !) હે ભગવન્ ! આપકા યહ
વચન હમ લોગોં કે લિયે સર્વદા વાચ્છનીય હૈ, (પડિચ્છિયમેય મંતે !) હે ભગવન્ !
યહ આપકા વચન હમ લોગોં કે લિયે સર્વથા વાચ્છનીય હૈ, (ઇચ્છિયપડિચ્છિયમેય મંતે !)
હે ભગવન્ ! યહ આપકા વચન હમ લોગોં કે લિયે સર્વદા ઓર સર્વથા વાચ્છનીય હૈ ! ઇસ
પ્રકાર રાજા-(અપડિકૂલમાણે) ભગવાન કે સાથ અનુકૂલ આચરણ કરતે હુણ (પજ્જુ
વાસઈ) ડનકી ઉપાસના કરને લગે ! (માણસિયાણ) રાજા ને ભગવાન્ કી માનસિક ઉપા

(એવમેય મંતે !) હે ભગવન્ ! એ એમજ છે, (તહમેય મંતે !) હે ભગવન્ ! એ
એમજ છે, (અવિતહમેય મંતે !) હે ભગવન્ ! આપે જે ઠહુ તે સત્ય છે
(અસદિદ્ધમેય મંતે !) હે ભગવન્ ! આ તમારૂં વચન દેશશક્કા અને સર્વ-
શક્કાઓથી સર્વથા રહિત છે (ઇચ્છિયમેય મંતે !) હે ભગવન્ ! આપના આ
વચન અમારા માટે સર્વદા વાચ્છનીય છે (પડિચ્છિયમેય મંતે !) હે ભગવન્ !
આ આપના વચન અમારા માટે સર્વથા વાચ્છનીય છે, (ઇચ્છિય-પડિચ્છિયમેય
મંતે !) હે ભગવન્ ! આ આપના વચન અમારા માટે સર્વદા અને સર્વથા
વાચ્છનીય છે આ પ્રકારે રાજા (અપડિકૂલમાણે) ભગવાનની સાથે અનુકૂલ

માણે પજ્જુવાસડ । માણસિયાએ-મહયાસવેગં જણડત્તા તિવ્વધ-
મ્માણુરાગરત્તે પજ્જુવાસડ ॥ સૂ૦ ૫૪ ॥

મૂલમ્—તએ ન તાઓ સુમદ્ધપ્પમુહાઓ દેવીઓ અંતો
અંતેરસિ પ્ઠાયાઓ જાવ પાયચ્છિત્તાઓ સવ્વાલંકારવિભૂસિ-

સમ્પધિયા પર્યુપાસનયા, ‘મહયાસવેગ’ મહામવેગ=મહદ્વૈરાગ્ય ‘જણડત્તા’ જનયિત્વા
‘તિવ્વ-ધમ્મા-ણુરાગ-રત્તે’ તીવ્ર-ધમા-નુરાગ-રક્ત સન ‘પજ્જુવાસડ’ પર્યુપાસ્તે અનેન
વીતરાગાણ પુપ્પધૂપાન્નિમિ સાવધપૂજા નિરાકૃતા ॥ સૂત્ર ૫૪ ॥

ટીકા—‘તએ ન તાઓ’ इत्यादि । ‘तए न’ तत खलु ‘ताओ सुमदप्प-
मुहाओ’ तत तदनंतरम्-सुगन्दाप्रमुखा ‘देवीओ’ देव्य =राग्य अतो अतेरसि’
अन्तरन्त पुरस्य स्त्रीभवनमाये, ‘ण्हायाओ जाव पायच्छित्ताओ’ स्नाता यावत् प्राय-

સના ઇસ પ્રકાર કી- (મહયાસવેગ જણડત્તા તિવ્વ ધમ્મા ણુરાગ રત્તે પજ્જુવાસડ) પ્રમુ
કે મુલ્લ સે ધર્મ કા ઉપદેશ સુન કર રાજા કે હૃદય મેં પરમ વૈરાગ્ય ઉત્પન્ન હુઆ ઔર
ધર્માનુરાગ સે પ્રેરિતિ હોકર વે પ્રમુ કી ઉપાસના કરને લગે । ઇસ સૂત્ર સે વીતરાગો કી પુપ્પ-
ધૂપ આદિ સે સાવધ પૂજા કરના સર્વથા નિષિદ્ધ હૈ-યહ સૂચિત હોતા હૈ ॥ સૂ૦ ૫૪ ॥

‘તએ ન તાઓ’ इत्यादि ।

(તએ ન) ઇસકે વાદ (તાઓ સુમદ્ધપ્પમુહાઓ દેવીઓ) વે સુમદ્રાપ્રમુખ દેવિયા
મી (અતો અતેરસિ) અત પુરસ્થ સ્ત્રીભવન કે માયવર્તી સ્નાનાગાર મેં (ણ્હાયાઓ જાવ

આચરણ કરતા (પજ્જુવાસડ) તેમની ઉપાસના કરવા લાગ્યા (માણસિયાએ)
રાગ્યે ભગવાનની માનસિક ઉપાસના આ પ્રકારે કરી- (મહયાસવેગ જણડત્તા
તિવ્વ-ધમ્મા-ણુરાગ-રત્તે પજ્જુવાસડ) પ્રભુના મુખથી ધર્મને ઉપદેશ સાભ
ળીને રાગના હૃદયમા પરમ વૈરાગ્ય ઉત્પન્ન થયુ, અને ધર્માનુરાગથી પ્રેરિત
થઈને તેઓ પ્રભુની ઉપાસના કરવા લાગ્યા આ સૂત્રથી વીતરાગોની પુષ્પ
ધૂપ આદિ વડે સાવધપૂજા કરની એ સર્વથા નિષિદ્ધ છે તે સૂચિત થય છે
(સૂ૦ ૫૪)

“તએ ન તાઓ” इत्यादि

(તએ ન) ત્યાર પછી (તાઓ સુમદ્ધપ્પમુહાઓ દેવીઓ) તે સુભદ્રા પ્રમુખ
દેવીઓ પશુ (અતો અતેરસિ) અત પુરસ્થ સ્ત્રીભવનના મધ્યવર્તી સ્નાના
ગારમા (ણ્હાયાઓ જાવ પાયચ્છિત્તાઓ) સ્નાન કરીને ઠોલુક તથા બલિકર્મથી

याओ वहूहि खुजाहिं चिलाईहिं वामणीहिं वडभीहिं वव्वरीहिं
वउसियाहिं जोणियाहिं पल्हवियाहिं ईसणियाहिं चारुडणियाहिं

श्रित्ता-यात्-गन्दात् 'वृत्तवलिर्माण वृत्तकौतुकमद्गलप्रायश्रित्ता' इति सप्तह, तथा 'सन्वा
लकार-विभूसियाओ' सर्वा-अङ्गद्वार-विभूषिता-सर्वग्लदागैरलङ्कता 'वहूहिं खुजाहिं'
वह्नाभि कुञ्जाभि-वक्रगरीरामि 'कुञ्डी' इति प्रमिद्नाभि, 'चिलाईहिं' किरातीभि = किरात
देशोत्पन्नाभि, 'वामणीहिं' वामनाभि-अतिह्रस्वगरीरामि, 'वडभीहिं' वटमिकाभि = वका
स्थ कायाभि, 'वव्वरीहिं' वर्वराभि = वर्वरदेशोपन्नाभि, 'वउसियाहिं' बकुणिकाभि,
'जोणियाहिं' योनिकाभि = योनिकदेशोपन्नाभि, 'पल्हवियाहिं' पल्लविकाभि = पल्लवदेशो-
त्पन्नाभि, 'ईसणियाहिं' 'ईसिन' नामकोऽनार्यदेशस्तत्रोपन्नाभि 'चारुडणियाहिं' चार
किनिकाभि, 'चारुकिनिक' देशविशपोत्पन्नाभि, 'लासियाहिं' लासिकाभि = लासकदेशो

पायच्छित्ताओ) स्नान करके कौतुक तथा वलिर्कर्म से निवृत्त होकर, (सन्वा-लकार-विभू
सियाओ) एव समस्त अलकारा को धारण कर (वहूहिं खुजाहिं चिलाईहिं) अनेक
कुब्जी दासियों से, अनेक किरातिनियों-किरात देशमे उत्पन्न दासियों से, (वामणीहिं) अनेक
वामनियोंसे-जिनका शरीर अत्यत ह्रस्व-ठोटा था ऐसी दासियों से, (वडभीहिं) अनेक वट-
भियों-जिनकी कमर निलकुल झुक गई थी ऐसी दासियों से, (वव्वरीहिं) वर्वर देशोद्भव
अनेक दासियों से, (वउसियाहिं) बकुण देश की दासियों से, (जोणियाहिं) यूनान देश
की दासियों से, (पल्हवियाहिं) अनेक पल्लविकाओं-पल्लवदेश की दासियों से, (ईसिणि
याहिं) इसिन नाम का एक अनार्यदेश है इस देश की दासियों से, (चारुडणियाहिं)
चारुकिनिक देश की दासियों से, (लासियाहिं) लासकदेश की दासियों से, (लउसियाहिं)

निवृत्त थउने (सन्वालकारविभूसियाओ) तेभज सर्व अलङ्कारने धारण
करीने (वहूहिं खुजाहिं चिलाईहिं) अनेक कुब्जी दासीओथी, अनेक किरा
तीओ-किरात देशमा उत्पन्न थयेली दासीओथी, (वामणीहिं) अनेक वाम-
नियों-जेना शरीर अत्यत नाना-ही गणा) हुता ओवी दासीओथी,
(वडभीहिं) अनेक वटलीओ-जेमनी कमर छेक वणी गछ हुती ओवी
दासीओथी (वव्वरीहिं) जणर-देशोत्पन्न अनेक दासीओथी, (वउसियाहिं)
अकुश देशनी दासीओथी, (जोणियाहिं) यूनान देशनी दासीओथी,
(पल्हवियाहिं) अनेक पल्लविकाओ-पल्लव देशनी दासीओथी, (ईसि
णियाहिं) इसिन नामने ओक अनार्य देश छे ते देशनी दासीओथी,
(चारुडणियाहिं) चारुकिनिक देशनी दासीओथी, (लासियाहिं) लासक देशनी
दासीओथी, (लउसियाहिं) लकुशदेशनी दासीओथी (सिंहलीहिं) सिंहल देशनी

લાસિયાહિ લુસિયાહિ સિહલીહિ દમલીહિ, આરવીહિ પુલિ-
દીહિ પક્કળીહિ વહલીહિ મરુડીહિ સવરીહિ પારસીહિ ણાણાદે-
સીહિ વિદેસ-વેસ-પરિમંડિયાહિ ઇગિય-ચિત્તિય-પત્થિય-
વિયાણિયાહિ સદેસણેવત્થ-ગ્ગહિય-વેસાહિં ચેડિયા-ચક્કવાલ-વ-

ત્પન્નામિ, 'લુસિયાહિ' લુકુગિકામિ = લુકુગદેશોપનામિ, 'સિંહલીહિ' સિંહલામિ =
સિંહલદેશોપનામિ 'દમિલીહિ' દ્રવિડીમિ = દ્રવિડદેશોપનામિ, 'આરવીહિ' આરવીમિ =
અરવદેશોપનામિ, 'પુલિંદીહિ' પુલિન્દીમિ = પુલિન્દદેશોપનામિ, 'પક્કળીહિ' પક્કળીમિ =
પક્કળદેશોપનામિ, 'વહલીહિ' વહલીમિ = વહલનામકોઽનાર્યદેશસ્ત્રોત્પન્નામિ, 'મુરુડીહિ'
મુરુણ્ડામિ = મુરુણ્ડદેશોપનામિ, 'સવરીહિ' શવરીમિ = શવરદેશોત્પન્નામિ, 'પારસીહિ' પાર-
સામિ = પારસદેશોત્પન્નામિ, કિરાતાઘ્ય સર્વેઽનાર્યદેશા, 'ણાણાદેસીહિ' નાનાદેશીયામિ, 'વિ-
દેસ વેસ પરિમંડિયાહિ' વિદેશ-વેષ-પરિમંડતામિ = વિવિધ-દેશપરિમંડનયુક્તામિ, 'ઇગિય-
ચિત્તિય-પત્થિય-વિયાણિયાહિ' ઇક્ષિત-ચિન્તિત-પ્રાર્થિત વિજામિ, ઇક્ષિતમ્ = અભિપ્રાયાનુરૂપ-

લુકુગદેશ કો દાસિયોં સે, (સિંહલીહિ) સિંહલદેશ કો દાસિયોં સે, (દમિલીહિ) દ્રવિડ-
દેશ કો દાસિયોં સે, (આરવીહિ) અરવદેશ કો દાસિયોં સે, (પુલિંદીહિ) પુલિન્દદેશ કો
દાસિયોં સે, (પક્કળીહિ) પક્કળદેશ કો દાસિયોં સે, (વહલીહિ) વહલ નામ કે અનાર્ય દેશ
કો દાસિયોં સે, (મુરુડીહિ) મુરુણ્ડદેશ કો દાસિયોં સે, (સવરીહિ) શવરદેશ કો દાસિયોં
સે, (પારસીહિ) પારસદેશ કો દાસિયોં સે, (યે કિરાત આદિ જિત્તને મી દેશ હૈ વે સવ
અનાર્ય દેશ હૈ) હન (ણાણાદેસીહિ) અનેક દેશ કો દાસિયોં, જો (વિદેસ-વેસ
પરિમંડિયાહિ) વિદેશી વેષ ભૂષા સે સજિત થીં, (ઇગિય-ચિત્તિય-પત્થિય-વિયાણિયાહિ)
ઇગિત કો અર્થાત્ અભિપ્રાય કે અનુરૂપ ચેષ્ટા કો, ચિત્તિત કો અર્થાત્ મનોગત ભાવકો,

દાસીઓથી, (દમિલીહિ) દ્રવિડ દેશની દાસીઓથી, (આરવીહિ) અરવ દેશની
દાસીઓથી (પુલિંદીહિ) પુલિન્દ દેશની દાસીઓથી (પક્કળીહિ) પક્કળ દેશની
દાસીઓથી, (વહલીહિ) વહલ નામના અનાર્ય દેશની દાસીઓથી, (મુરુડીહિ)
મુરુણ્ડ દેશની દાસીઓથી, (સવરીહિ) શવર દેશની દાસીઓથી, (પારસીહિ)
પારસ દેશની દાસીઓથી, આ કિરાત આદિ બેટલા દેશ છે તે બધા અનાર્ય
દેશ છે, આ (ણાણાદેસીહિ) અનેક દેશની દાસીઓ બે (વિદેસ-વેસ પરિ-
મંડિયાહિ) વિદેશી વેષ ભૂષાથી સજ્જિત હોતી, (ઇગિય ચિત્તિય પત્થિય વિયાણિયાહિ)
ઇગિતને બેટલે અભિપ્રાયને અનુરૂપ ચેષ્ટાને, ચિન્તિતને બેટલે મનોગત ભાવને,

रिसवर-कंचुइज्ज-महत्तर-वद-परिक्खित्ताओ अतेउराओ णिग्गच्छ
न्ति, णिग्गच्छित्ता जेणेव पाडियक्कजाणाइ तेणेव उवागच्छन्ति, उवा-
गच्छित्ता पाडियक्कपाडियक्काइ जत्ताभिमुहाइ जुत्ताइ जाणाइं दुरू-

चेष्टितम्, चितितम्=मनोगत, प्रार्थितम्=अभिलषित तेषां मित्राणि, 'सदेस-णेवत्थ-ग्ग-
हिय-वेसाहिं' स्वदेश-नपथ्य-गृहीत-वेषाणि-रूपदेशस्य यानि नेपथ्यानि=वस्त्रभूषण
धारणीतय, तैर्गृहीता वेषा यानि तास्तथा तामि, 'चेडिया-चक्कवाल-वरिसवर-कचु-
इज्ज-महत्तर-वद-परिक्खित्ताओ' चेष्टिका-चक्रवाल-वर्षवर-कञ्चुकीय-महत्तर-वृद
परिक्षिता-चेष्टिकाना=दासीना चक्रवाल मण्डलम्, वर्षवरा=स्त्रीणा, कञ्चुकीया=अन्त
पुरवहि प्रदेशरक्षका, तदन्ये ये महत्तरा=प्रामाणिका अतः पुररक्षका, तेषां यद् वृद
तेन परिक्षिता=परिवेष्टिता यास्तारुतथा सुभद्राप्रमुखा द्वेभ्यो=राज्य 'अतेउराओ णिग्गच्छति'
अन्त पुरात्-स्त्रीगृहानिर्गच्छन्ति, 'णिग्गच्छित्ता' निर्गम्य, 'जेणेव पाडियक्कजाणाइ'
यत्रैव प्रत्येकयानानि=पृथक् २ यानानि सन्ति, तत्रैवोपागच्छति, उपागम्य 'पाडियक्क-पाडि-

प्रार्थित को अर्थात्-अभिलषित को जानने में विन थीं, (सदेस णेवत्थ ग्गहिय वेसाहिं)
अपने २ देश की रीति के अनुसार वेषभूषा धारण की हुई थीं, ऐसी इन विदेशी दासियों
से, तथा-(चेडिया-चक्कवाल-वरिसवर-कचुइज्ज-महत्तर-वद-परिक्खित्ताओ) विदेशी
दासियों से मिला दासियों के समूह से, वर्षवरों से-नपुसकों से, कचुकीयों से तथा और भी अथ
प्रामाणिक अन्त पुर रक्षकों से परिक्षित घिरी हुई होकर (अतेउराओ णिग्गच्छति) अतः पुर
से निकलीं, (णिग्गच्छित्ता) निकलकर (जेणेव पाडियक्कजाणाइ) जहाँ अपने २ योग्य
अलग २ यान रखे हुए थे, (तेणेव उवागच्छति) वहाँ पर पहुँची, (उवागच्छित्ता,
पाडियक्कपाडियक्काइ जत्ताभिमुहाइ जुत्ताइ जाणाइ दुरूहति) पहुँच कर उन पृथक् २

प्रार्थितने औरद्वे अलिलाषाने जलषी देवामा निपुणु छती, (सदेसणेवत्थ-
ग्गहियवेसाहिं) जेजेजे पोतपोताना देशनी रीत प्रभाषे वेष धारणु करेदे। छतो।
जेवी आ विदेशी दासीजेथी, तथा (चेडिया-चक्कवाल-वरिसवर-कचुइज्ज-मह-
त्तर-वद-परिक्खित्ताओ) विदेशी दासीजेथी जुदी दासीजेना समूहथी, तथा
वर्षवर-नपुसकोथी, कचुकीजेथी, तथा जीज पणु आभाषिठ अतः पुररक्ष-
कोथी परिक्षिम-वीटाजेवी जनीने (अतेउराओ णिग्गच्छति) अतः पुरथी नीकणी,
(णिग्गच्छित्ता) नीकणीने (जेणेव पाडियक्कजाणाइ) जथा पोतपोताने योग्य
जुहा जुहा यान (वाहने) राखवामा आव्या छता (तेणेव उवागच्छति) त्या
पडोथी (उवागच्छित्ता पाडियक्कपाडियक्काइ जत्ताभिमुहाइ जुत्ताइ जाणाइ दुरू

हंति, दुरुहित्ता णियग-परियाल सद्धि सपरिवुडाओ चंपाए
णयरीए मज्झमज्झेणं णिग्गच्छति, णिग्गच्छित्ता जेणेव पुण्ण-
भदे चेइए तेणेव उवागच्छति, उवागच्छित्ता समणस्स भगव-
ओ महावीरस्स अदूरसामते छत्तादीए तित्थयराइसेसे पासंति,

यक्काइ' प्रयेकप्रत्येकानि=पृथक् २ कल्पितानि 'जत्ताभिमुहाइ जुत्ताइ जाणाइ'-यात्रा-
भिमुत्तानि युक्तानि यानानि-यात्राभिमुत्तानि=भगवद्दर्शनार्थगमनाय सज्जितानि युक्तानि=उली-
वर्दं योजनानि, यानानि=स्थान् 'दुरुहति' अधिरोहति, 'दुरुहित्ता' अप्रिस्व, 'णियग-
परियाल सद्धि' निजकपरिवारै सार्द्धम्, 'सपरिवुडाओ' सम्परिवृता=समन्ताद्वेष्टिता,
चम्पाया नगर्या मध्यमयेन, 'णिग्गच्छति' निर्गच्छति, 'णिग्गच्छित्ता' निर्गत्य, 'जेणेव
पुण्णभदे चेइए तेणेव उवागच्छति' यत्रैव पूर्णभद्र चैत्य तत्रैवोपागच्छति, 'उवागच्छित्ता
समणस्स भगवओ महावीरस्स अदूरसामते' उपागम्य श्रमणस्य भगवतो महावीरस्या-
दूरसमीप 'छत्तादीए तित्थयराइसेसे' उग्रादिकान तीर्थकरातिशेषान्=तीर्थकरातिशयान्

यानों पर, जो भगवान के दर्शन के लिये ले जाने के निमित्त पहिले से सज्जित कर रखे
हुए एवं उलीवर्द आदिकों से युक्त थे, सवार हुई । (दुरुहित्ता णियग-परियाल सद्धि)
सवार होकर अपन २ परिवारों के साथ (सपरिवुडाओ) परिवेष्टित होती हुई वे सप्त देविया
(चंपाए णयरीए मज्झमज्झेण) चंपा नगरी के ठीक बीचों बीच के मार्ग से होकर
(णिग्गच्छति) निकला, (णिग्गच्छित्ता) निकलकर (जेणेव पुण्णभदे चेइए तेणेव
उवागच्छति) जिस ओर पूर्णभद्र चैत्य (उद्यान) था, उस ओर आयी, (उवागच्छित्ता)
आकर (समणस्स भगवओ महावीरस्स अदूरसामते छत्तादीए तित्थयराइसेसे
पासंति) उन्होंने श्रमण भगवान् महावीर से कुछ दूर पर रहे हुए तीर्थकरों के अतिशय

हृत्ति) पड़े। चिने ते जुद्धा जुद्धा यानो-रथो पर ने लगवानना दर्शने लक्ष जवा
भाटे पड़े। लाथी तैयार करी राखवाभा आया हुता तेभज्ज भण्णहो जेडी
राखेला हुता तेभा जेडा, (दुरुहित्ता णियग-परियाल सद्धि) जेसीने पोतपोताना
परिवारनी साथे (सपरिवुडाओ) युक्त थधने ते जधी देवीओ (चंपाए णयरीए
मज्झमज्झेण) य पानगरीना जरोजर वन्थो-वन्थना भागे थधने (णिग्गच्छति)
नीडणी, (णिग्गच्छित्ता) नीडणीने (जेणेव पुण्णभदे चेइए तेणेव उवागच्छति) ने तरइ
पूष्पलद्र चैत्य (उद्यान) हुतु ते तरइ आवी, (उवागच्छित्ता) आवीने (समण
स्स भगवओ महावीरस्स अदूरसामते छत्तादीए तित्थयराइसेसे पासंति) तेभे

तजहा-१ सचित्ताणं दव्वाण विओसरणयाए, २-अचित्ताणं दव्वाण अविओसरणयाए, ३-विणओणयाए गायलट्टीए, ४-चक्खुप्फासे अजलिपग्गहेण, ५-मणसो एगत्तीभावकरणेण समण भगव महावीर तिव्वुत्तो आयाहिणपयाहिण करेति,

‘सचित्ताण दव्वाण विओसरणयाए’ सचित्ताना द्रव्याणा व्युसर्जनतया-सचित्तद्रव्य-
त्यागेन, १, ‘अचित्ताण दव्वाण अविओसरणयाए’ अचित्ताना द्रव्यागामव्युसर्जन-
तया-अचित्तद्रव्याणा=वस्त्राभरणार्दानामपरित्यागेन २, ‘विणओणयाए गायलट्टीए’
मिनयावनतया गात्रयष्ट्या ३, ‘चक्खुप्फासे अजलिपग्गहेण’ चक्षु स्पर्शेऽञ्जलिप्रग्रहेण=
श्रीवर्धमाने महावीरे चक्षुर्विषये सति अञ्जलिप्रिचनेन ४, ‘मणसो एगत्तीभावकर-
णेण’ मनस एकत्रीभावकरणेन-मनस =चित्तस्य एकत्रीभावकरण-एकत्र=भगवद्विषये
स्थिराकरण तेन ५, एतद्रूपेण पञ्चप्रकारेण अभिगमेन, ‘समण भगव महावीर तिव्वुत्तो
आयाहिणपयाहिण करेति, करित्ता वदति णमसति, वदित्ता णमसित्ता’ श्रमणस्य

ओसरणयाए, विणओणयाए गायलट्टीए, चक्खुप्फासे अजलिपग्गहेण, मणसो एगत्ती-
भावकरणेण) सचित्त द्रव्यों का परित्याग करना-प्रभु के दर्शन करने के लिये जाते समय
अपने पास सचित्त वस्तुओं को नहा रखना, अचित्तवस्त्रादिकों का त्याग नहीं करना, मिनय
से अग्रतः गात्र-शरीर होना-विनयभार से नम्रीभूत होना, प्रभु के दिखते हा दोनों हाथों
को जोड़ना, एव प्रभु की भक्ति में मन को एकाग्र करना। इन पांच अभिगमनों से युक्त
सपरिवार उन रानियों ने (समण भगव महावीर तिव्वुत्तो आयाहिणपयाहिण करेति)
श्रमण भगवान महावार को तीन बार आदक्षिणप्रदक्षिण किया, (करित्ता वदति नमसति)

विओसरणयाए, अचित्ताण दव्वाण अविओसरणयाए, विणओणयाए गायलट्टीए, चक्खु
प्फासे अजलिपग्गहेण, मणसो एगत्तीभावकरणेण) सचित्त द्रव्यों का परित्याग
करना-प्रभु दर्शन करवा भाटे जाती वपते पोतानी पासे सचित्त वस्तुओं न
राखवी १, अचित्त वस्त्रादिद्वानो त्याग करवा २, विनयथी नभावेत्त गात्र-
शरीर राखवु-विनयलारथी नम्रीभूत थवु ३, प्रभुने नेताज जन्ने हाथ
नेडवा ४, तेमज प्रभुनी लक्षिता भनने ओकाथ करवु ५, आ पाथ अलि
गभनोथी युक्त सपरिवार ते राखीओओ (समण भगव महावीर तिव्वुत्तो आया-
हिणपयाहिण करेति) श्रमणु लगवान महावीरने त्रणवार आदक्षिणप्रदक्षिण
कथी, (करित्ता वदति णमसति) पढी वदना तेमज नमस्कार कथी,

करित्ता वदन्ति णमसन्ति, वदित्ता णमसित्ता कूणियरायं पुरओ
कट्टु ठिड्याओ चेव सपरिवाराओ अभिमुहाओ विणएणं पंज-
लिउडाओ पज्जुवासन्ति ॥ सू० ५५ ॥

मूलम्—तए णं समणे भगवं महावीरे कूणियस्स
रण्णो भभसारपुत्तस्य सुभदापमुहाणं देवीण तीसे य महइमहा-

भगवतो महावीरस्य त्रिकृत्व आदक्षिणप्रदक्षिण कुर्वति, कृत्वा वदते नमस्यति, वदित्वा
नमस्यित्वा, 'कूणियराय पुरओ कट्टु ठिड्याओ चेव' कूणिकराज पुरत कृत्वा स्थिता एव
'सपरिवाराओ' सपरिवारा—परिजनसमेता, 'अभिमुहाओ' अभिमुहा भगवद्दृष्टिपथे,
'विणएणं पंजलिउडाओ पज्जुवासति' विनयेन प्राञ्जलिपुटा = कृताञ्जलिपुटा पर्युपासते
॥ सू० ५५ ॥

'तए ण' इत्यादि । 'तए ण' तत = द्वादशविधपरिपटुपस्थितिसमनन्तर खल्ल
'समणे भगव महावीरे' श्रमणो भगवान् महावीर 'कूणियस्स रण्णो भभसारपुत्तस्स'
कूणिकस्य राज्ञो भभसारपुत्रस्य 'सुभदापमुहाण देवीण' सुभद्राप्रमुखाणा देवीनाम्—'तीसे

पश्चात् वदना एव नमस्कार क्रिया, (वदित्ता णमसित्ता कूणियराय पुरओ कट्टु ठिड-
्याओ चेव सपरिवाराओ अभिमुहाओ विणएण पंजलिउडाओ पज्जुवासति) वदना
नमस्कार कर चुकने के बाद फिर वे, कूणिक राजा को आगे कर के खड़ी खड़ी विनयपूर्वक
हाथ जोड़ कर भगवान की सेवा करने लगीं ॥ सू. ५५ ॥

'तए ण' इत्यादि ।

(तए ण) बारह प्रकार के परिषद जम जाने पर (समणे भगव महावीरे)

श्रमण भगवान् महावीर ने (कूणियस्स रण्णो भभसारपुत्तस्स) भभसार अर्थात् श्रेणिक

(वदित्ता णमसित्ता कूणियराय पुरओ कट्टु ठिड्याओ चेव सपरिवाराओ अभिमुहाओ
विणएण पंजलिउडाओ पज्जुवासति) वदना नमस्कार करी लीधा पछी वणी ते
द्विष्टिक शब्दने आगण करीने उली उली विनयपूर्वक हाथ जोडीने भगवान्नी
सेवा करवा लागी (सू. ५५)

“तए ण” इत्यादि

(तए ण) बार प्रकारनी परिषद लराध जाता (समणे भगव महावीरे) श्रमण

भगवान् महावीरे (कूणियस्स रण्णो भभसारपुत्तस्स) भभसार अर्थात् श्रेणि

लियाए परिसाए इसिपरिसाए मुणिपरिसाए जइपरिसाए देव-
परिसाए अणेगसयाए अणेगसयवदाए अणेगसयवदपरिवाराए

य महइमहालियाए' तस्याश्च महातिमहत्या 'परिसाए' परिपद =सभाया, 'इसिपरिसाए'
ऋषिपरिपद -ऋषन्ति=जानति अवधिजानादिनेति ऋषय -अतिशयजानवत्, तेषा परिपत्-
सभा तस्या, 'मुणिपरिसाए' मुनिपरिपत् -मुणति-मन्यन्ते वा=प्रतिजानन्ति सर्वसावध-
व्यापारोपरतिम् इति मुणयो-मुनयो वा-सर्वप्रतिमत्, तेषा परिपत् तस्या मुणिपरिपदो,
मुनिपरिपदो वा, 'जइपरिसाए' यतिपरिपद -यतते दशविधयतिधर्मे इति यतय ।
तथा चोक्तम्—

एवं यः शुद्धयोगेन, परित्यज्य गृहाऽऽश्रमान् ।

सयमे रमते नित्य, स यतिः परिकीर्तितः ॥ १ ॥

इति तेषा यतीना परिपत्-तस्या, 'देवपरिसाए' देवपरिपद -देवाना=भवन-
पत्यादिचतुर्विधदेवाना परिपत्-तस्या, 'अणेगसयाए' अनेकशताया -अनेकानि शतानि
यस्या साऽनेकशता तस्या, 'अणेगसयवदाए' अनेकशतवृदाया =अनेकशतानि वृन्दानि=
समूहा यस्या साऽनेकशतवृदा तस्या, 'अणेगसयवदपरिवाराए' अनेकशतवृन्दपरि-

के पुत्र कृष्णि राजा को, तथा-(सुभद्रापमुहाण देवीण) सुभद्राप्रमुख राजरानियों को,
(तीसे य महइमहालियाए) तथा उस बटी भारी (परिसाए) सभा को, (इसि-
परिसाए) ऋषियों-अवधिज्ञान से पदार्थों को जानने वालों की सभा को, (मुणिपरिसाए)
मुनियों-सर्वसावध व्यापारों के मन वचन एवं काय आदि से त्यागियों की सभा को,
(जइपरिसाए) गृहाश्रम का परित्याग कर जो मन, वचन, काय के शुद्धयोग से मयम
में अर्थात् दश प्रकार के यतिधर्म में नित्य यत्नवान होते हैं वे यति हैं, उनकी सभा को,
(देवपरिसाए) भवनपति आदि चतुर्निकाय के देवों की सभा को, (अणेगसयाए)
अनेकशतभार्यावाली (अणेगसयवदाए) अनेकशत वृन्द (समूह) वाली (अणेग-

कना पुत्र इषिऽ राजने, तथा-(सुभद्रापमुहाण देवीण) सुभद्रा-प्रभुष राजराणी
ओने (तीसे य महइमहालियाए) तथा ते षड् भोटी (परिसाए) सभाने, (इसि
परिसाए) ऋषिओ-अवधिज्ञानथी पदार्थोने ळववावाजाओनी सभाने, (मुणि
परिसाए) मुनिओ सव सावधव्यापारोने मन वचन तेभज गाय आदिथी
त्याग करनारनी सभाने, (जइपरिसाए) गृहस्थाश्रमनो परित्याग करी ने मन,
वचन, कायना शुद्धयोगथी सयभभा अर्थात् दश प्रकारना यतिधर्मभा
नित्य यत्नवान रहे छे ते यति छे तेन ॥ सभाने, (देवपरिसाए) भवनपति
आदि चतुर्निकायना देवानी सभाने, (अणेगसयाए) अनेक शत (सो) सभ्या

ઓહવલે અડવલે મહવ્વલે અપરિમિય-વલ-વીરિય-તેય-માહ-
પ્પ-કતિ-જુત્તે સારય-ળવત્થણિય-મહુર-ગંભીર-કોંચ-ળિ-

વારાયા - એકગતત્ત્વ પરિવાગે યત્યા સા તથા તત્યા, દ્વયમ્મૂતાયા ત્રિવિધાયા પપ્પિદ, અત્ર કર્મગ સમ્બધમાત્રવિવધાયા પપ્પા, 'ઓહવલે' ઓધવ = અપ્રતિવદનલગાળી, 'અવલે' અતિવલ = અતિશયવલવાન, 'મહવ્વલે' મહાવ = અનુપમપ્રગલ્ભગતિમાન, 'અપરિમિય-વલ-વીરિય-તેય-માહપ્પ-કતિ-જુત્તે' અપરિમિત-વલ-ધાર્ય-તેજો-માહામ્ય કાતિ-યુક્ત, અપરિમિતમ્ = અ યધિક વલ = ગારીરિકમ્, વીર્ય = જીવસમ્ભૂતમ્, તેજો = દામિ, માહામ્યમ્ = પ્રભાવ, કાન્તિ = સૌન્દર્યમ્, ઈત્યુક્ત, 'સારય-ળવ-ત્થણિય-મહુર-ગંભીર કોંચ-ળિગ્ધોસ-દુદુભિ-રસરે' શારદ-નવ-સ્તનિત મધુર ગંભીર-કૌશ્લ-નિર્ધોષ-દુદુભિ સ્વર - શારદ = શરત્કાલિક યત્નવસ્તનિત-નવધનગર્જિત તદ્વ મધુરો ગંભીરશ્ચ તથા કૌશ્લનિ

સય-વંદ-પરિવારાણે) અનેકગત-સમૂહ-યુક્ત પરિવાર વાળી ઉસ સમા કો, (અરહા) અર્હત પ્રભુ (ધમ્મ) શ્રુતચારિત્રરૂપ ધર્મ કા (માસઙ) ઉપદેશ દેતે હૈ-ઇસ શાશ્વત નિયમ કે અનુસાર (અદ્ધમાગહાણ માસાણે) અર્ધમાગધી ભાષા દ્વારા (ધમ્મ) શ્રુત ચારિત્રરૂપ ધર્મ કા (પરિકહેઙ) ઉપદેશ દિયા । મગવાન કૈસે થે ? સો કહતે હૈ-મગવાન મહાવીર પ્રભુ (ઓહવલે અડવલે મહવ્વલે અપરિમિય-વલ-વીરિય-તેય-માહપ્પ-કતિ-જુત્તે) અપ્રતિવદનલગાળી થે । અતિગયવલિષ્ઠ થે । અનુપમ-પ્રગલ્ભ શક્તિ-વપ્પ થે । અપરિમિત વલ, વીર્ય, તેજ, માહામ્ય એવ કાતિ સે યુક્ત થે । વલ સે યહા પર ગારીરિક શક્તિ કા ગ્રહ હુઆ હૈ । વીર્ય સે જીવ કી અસાધારણ શક્તિ કા ગ્રહણ કિયા ગયા હૈ । પ્રભાવ કા નામ માહામ્ય હૈ, શારીરિક સુન્દરતા કા નામ કાતિ હૈ । (સારય-ળવ-

વાળી (જ્ઞેગસયધદાણ) અનેકશત વૃન્દ (સમૂહ) વાળી (અણેગ સય વદ પરિસાણે) અનેક-ગત-સમૂહ યુક્ત પરિવારવાળી તે સલાને, (અરહા) અર્હત પ્રભુ (ધમ્મ) શ્રુતચારિત્રરૂપ ધર્મનો (માસઙ) ઉપદેશ આપે છે-આ શાશ્વત નિયમને અત્ત સરીને (અદ્ધમાગહાણ માસાણે) અર્ધ-માગધી ભાષા દ્વારા (ધમ્મ) શ્રુતચારિત્ર રૂપ ધર્મનો (પરિકહેઙ) ઉપદેશ આપ્યો ભગવાન ડેવા હતા ? તે ડહે છે-ભગવાન મહાવીર પ્રભુ (ઓહવલે, અડવલે, મહવ્વલે, અપરિમિય વલ-વીરિય તેય માહપ્પ-કતિ-જુત્તે) અપ્રતિવદનલગાળી હતા, અતિશય બળવાન હતા અનુપમ પ્રશસ્ત-શક્તિ-વપ્પ હતા અપરિમિત બલ, વીર્ય, તેજ, માહામ્ય તેમજ કાતિથી યુક્ત હતા બલથી અહી શારીરિક શક્તિનો સગ્રહ સમજવુ વીર્યથી જીવની અસાધારણ શક્તિનો અર્થ ગ્રહણ કર્યો છે પ્રભાવનો અર્થ માહામ્ય છે શારીરિક સુન્દરતા એટલે કાતિ છે (સારય-ળવ-ત્થણિય-મહુર-ગંભીર-કોંચ

**गोस-दुदुभि-स्सरे उरे वित्थडाए कंठे वट्टियाए सिरे समाड-
ण्णाए अगरलाए अमम्मणाए सव्व-क्खर-सण्णिवाडयाए**

घोषवत्-कौश्र = पक्षिविशेषस्तस्य मञ्जुलकृज्जनवत्, दुदुभिस्वरश्च स्वरो यस्य स
तथा-शारदजलधर-वनिवत् कौश्रकलकृज्जनवत् दुदुभिस्वरश्च मधुरगम्भारदूरगामि-नियुक्त
इत्यर्थः । 'उरे वित्थडाए' उरमि विस्तृतया-वक्षस्थलस्य विस्तार्णवात् तत्र विस्तारमुप-
गतया, 'कंठे वट्टियाए' कण्ठे वृत्ततया, स्वार्थे तल्, वृत्तया इत्यर्थः, कण्ठस्य वर्तुलत्वात्
तत्र वृत्तरूपेण स्थितया, 'सिरे समाडण्णाए' गिरसि समार्कणिया-गिरसि=मूर्ध्नि समाकी-
र्णया=न्यामया, तत् 'अगरलाए' अगरल्या=व्यक्तया-मूर्ध्नि परावृत्य वक्रमागय तान्वा-
त्तत्स्थानं प्राप्य वर्णसमुदायस्वरूपं प्राप्तया इति भावः, 'अमम्मणाए' अमन्मनया=वर्ण-
पदवैकन्यरहितया, 'सव्वक्खरसन्निवाडयाए' सवाक्षरसन्निपातिन्या-सर्वे अक्षरसन्नि-
पाता = वर्ण-योगा सन्ति यस्या सा तथा-सकलवाङ्मयस्वरूपा तया, भगवत् सर्वन्तया
सर्वार्थप्राचक्रगन्धप्रयोगकरणादिति भावः, 'पुण्णरत्ताए' पूर्णरक्तया-पूणा=स्वरकलादि-

त्यणिय-मधुर-गभीर-कांच-णिग्गोस-दुदुभि-स्सरे) भगवान् का ध्वनि शरत्कालान
नवीन मेघ की गर्जना जैसी मधुर एव गभीर था । तथा कौचपक्षी के मञ्जुल निघोष की
तरह मीठी एव दुदुभि के स्वर का तरह बहुत दूर तक जानेवाली थी । (उरे वित्थडाए)
वक्षस्थल के विस्तार्ण होने से वहाँ पर विस्तार को प्राप्त हुई ऐसी (कंठे वट्टियाए) कंठ
के वर्तुल होने के कारण वहाँ पर गोलरूप से स्थित, (सिरे समाडण्णाए)
मस्तक में व्याप्त, (अगरलाए) मस्तक से वक्ररूप में आकर उन २ तान्वा-
दिस्थानों में प्राप्त होकर वर्णसमुदायस्वरूप को प्राप्त, अत एव स्पष्ट उच्चारणवाली,
(अमम्मणाए) मण-मण शब्द से रहित अर्थात् वर्ण एव पद की विकल्पा से रहित,
(सव्वक्खरसण्णिवाडयाए) सकलवाङ्मयस्वरूप-समस्त अक्षरों के योगवाली-सकल

णिग्गोस-दुदुभि-स्सरे) लगवानेना ध्वनि, शरद् ऋतुना नवीन मेघनी गर्जना
जेम मधुर तेमञ् गभीर होय तेवो हुतो तथा कौच पक्षीना मञ्जुल निघोष
पना जेम मीठी तेमञ् दुदुभिना स्वरना जेम जहुं ह्मर मुधी नय तेवो
हुतो (उरे वित्थडाए) वक्षस्थल विन्तीर्ण (पडोणु) होवाथी त्या विस्तारने प्राप्त
थयेली, (कंठे वट्टियाए) कंठ गोण होवाना ठारणे त्या गोण रूपथी स्थित,
(सिरे समाडण्णाए) मस्तकमा व्याप्त, (अगरलाए) मस्तकथी वक्ररूपमा आवी ते ते
ताहु आदिक स्थान प्राप्त करी वर्णसमुदायस्वरूपने प्राप्त होवाथी स्पष्ट उच्चा-
रण वाणी, (अमम्मणाए) मण-मण शब्द रहित अर्थात् वर्ण तेमञ् पदनी
विकल्पाथी रहित (सव्वक्खरसण्णिवाडयाए) सकल वाङ्मयस्वरूप समस्त अक्ष-

पुण्णरत्ताए सव्वभासाणुगामिणीए सरस्सईए जोयणणीहा-
रिणा सरेणं अद्धमागहाए भासाए भासइ, अरिहा धम्मं
परिकहेइ । तेसिं सव्वेसि आरियमणारियाण अगिलाए धम्मं
आइक्खइ, सावि य णं अद्धमागहा भासा तेसिं सव्वेसिं आरिय-

भिरुपपन्ना रक्ता च गेयरागेण मालकोजात्थेन युक्ता च तथा, 'सव्वभासाणुगामिणीए'
सर्वभाषानुगामिण्या=सर्वभाषापरिणमनशील्या, 'सरस्सईए' सरस्वती=वाण्या, 'जोय
णणीहारिणा' योजननिहारिणा=योजनप्रमाणदूरगामिना 'सरेण' स्वरेण=ध्वनिना, अद्ध
मागध्या भाषया भाषते । 'अरिहा धम्मं परिकहेइ' अर्हन् धर्मं परिकथयति । 'तेसिं
सव्वेसिं आरियमणारियाण' तेषा सर्वेषामायाऽनार्याणाम्-आयाणाम्=आर्यदेशोत्पन्नान्,
अनार्याणाम्=अनार्यदेशोत्पन्नान्, 'अगिलाए' अग्लायन=ग्लानिर्हितो 'धम्म' धर्म=श्रुत
चारित्र्यलक्षणम्, 'आइक्खइ' आख्याति=कथयति । 'सावि य अद्धमागहा भासा' साऽपि
च अर्द्धमागधी भाषा-प्राकृतमापालक्षणशुद्धा, 'तेसिं सव्वेसिं आरियमणारियाण' तेषा

भाषामय, (पुण्णरत्ताए) स्वर एव कलादिकों से उत्पन्न तथा मालकोज नामक गेयराग
से युक्त, (सव्वभासाणुगामिणीए) और सर्वभाषापरिणमनस्वभाववाली एसा
(सरस्सईए) सरस्वती-वाणी से, जो (जोयणणीहारिणा) एक योजन तक दूर
जाने वाले स्वर से युक्त था और जिसका दूसरा नाम अर्द्धमागधा भाषा था, (तेसिं
सव्वेसिं आरियमणारियाण अगिलाए धम्म आइक्खइ) उन समस्त आर्यदेशोत्पन्न
एव अनार्यदेशोत्पन्न मानवों को श्रुतचारित्र्य रूप धर्म का विना किसी खेद के प्रभु ने
उपदेश दिया । (सा वि य ण अद्धमागहा भासा तेसिं सव्वेसिं आरियमणारियाण
अप्पणी सभासाए परिणामेण परिणमइ) प्रभु ने जिस अर्द्धमागधा भाषा द्वारा उन

शेना स योगवाणी-सल्लभाषामय, (पुण्णरत्ताए) स्वर तेभव ललाटिकेऽथी उत्पन्न
मालकोज नामक गेयरागधी युक्त, (सव्वभासाणुगामिणीए) सर्वभाषा-परिणमन-
स्वभाववाली जेवी (सरस्सईए) सरस्वती-वाणीऽथी, के जे (जोयणणीहारिणा) जेके
योजन सुधी दूर गत्य तेषा स्वरधी युक्त हुती तथा जेतु जीणु नाम अधे
मागधी भाषा हुतु, (तेसिं सव्वेसिं आरियमणारियाण अगिलाए धम्म आइक्खइ)
ते समस्त आर्य-अनार्य-देशोत्पन्न मानवाने श्रुतचारित्र्य रूप धर्मनो केई पणु
प्रेद विना प्रभुजे उपदेशे आये। (सा वि य ण अद्धमागहा भासा तेसिं सव्वेसिं
आरियमणारियाण अप्पणी सभासाए परिणामेण परिणमइ) प्रभुजे जे अध मागधी

મળારિયાણ અપ્પણો સમામાણ પરિણામેણ પરિણમઈ । તજહા-
અત્થિ લોણ, અત્થિ અલોણ, એવ જીવા અજીવા વંધે મોક્ષેવે પુણ્ણે

સર્વેષામ્ આર્યાગમનાર્યાગામ્, 'અપ્પણો' આમન =સ્વસ્થ, 'સમામાણ' સ્વભાષાયા, 'પરિ-
ણામેણ પરિણમઈ' પરિણામેન પરિણમતિ, યાદ્યઃ ધર્મ કથયતિ ત દર્શયતિ- 'ત જહા' તદ્વથા-
'અત્થિ લોણ' અસ્તિ લોક -દ્યાદિ 'સફલે કહ્લાણપાવણ' ક્વચિન્તો ગ્રન્થો ધર્મસ્વરૂપ-
પ્રદર્શક । લોક -પદ્ધાસ્તિકાયમય । 'અત્થિ અલોણ' અસ્ત્યલોક -અલોક =કેવલાકાશ-
રૂપ -એતયોરસ્તિત્વાભિધાન શૂન્યવાદનિરાસાર્થમ્ । 'એવ જીવા' "અત્થિ જીવા" સતિ
જીવા -જાગા =ઉપયોગલક્ષણા । કદ નાસ્તિકમતનિરાકરણાર્થમ્ । 'અસ્તિ અજીવા' સન્તિ
અજીવા =જટલક્ષણા, એતદ્વચનમદ્વેતવાદનિરાકરણાર્થમ્ । 'અત્થિ વગે' અસ્તિ વન્ધ -

સમસ્ત આર્ય ઔર અનાર્યો કો શ્રુતચારિત્રરૂપ ધર્મ કા ઉપદેશ દિયા વહ પ્રમુ કી ભાષા,
ઉન સમસ્ત આર્ય-અનાર્યો કી અપની ૨ ભાષા મે પરિણમિત હોને કે સ્વભાવવાલી યી ।

મગનાન્ ને જિસ તરહ ધર્મ કા ઉપદેશ દિયા સૂત્રકાર ઉસે યહા પ્રકટ કરતે હૈ—

(અત્થિ લોણ) પચ-અસ્તિકાયમય યહ લોક અસ્તિ-સ્વરૂપ હે । (અત્થિ અલોણ)
કેવલ આકાશસ્વરૂપ અલોક મી અસ્તિસ્વરૂપ હે । લોક ઔર અલોક મે અસ્તિત્વસ્વરૂપતા
કા કથન બૌદ્ધા દ્વારા સમત શૂન્યવાદ કે નિરાકરણ કરને કે લિયે જાનના ચાહિયે ।

(એવ જીવા) હસી તરહ ઉપયોગલક્ષણવાલા જાવ મી અસ્તિત્વવિગિષ્ટ હૈ । જાવ મેં અસ્તિ-
ત્વગિજાન નાસ્તિકમત કે પરિહારનિમિત્ત જાનના ચાહિયે । (અજીવા) જિસકા લક્ષણ જડ
હૈ એસા અજીવ પદાર્થ મા ભાવસ્વભાવવિગિષ્ટ હે । અજીવ પદાર્થ કી સત્તા કા વહ નિરુ-
પગ અદ્વૈતવાદ કે નિરાકરણ કે લિયે જાનના ચાહિયે । (વગે) જાવ ઔર કમૌકા રવથ

ભાષા દ્વારા તે સમસ્ત આર્ય અને અનાર્ય લોકોને શ્રુતચારિત્રરૂપ ધર્મને
ઉપદેશ આપ્યો, પ્રભુની તે ભાષા તે સમસ્ત આર્યો અનાર્યોની પોતપોતાની
ભાષામાં પરિણામ પામવાવાળા (મગધતો તેવા) -સ્વભાવવાળી હતી ભગવાને
જેવી રીતે ધર્મને ઉપદેશ દીધો તે અહીં સૂત્રકાર પ્રકટ કરે છે - (અત્થિ લોણ)
પચઅસ્તિકાયમય આ લોક અન્તિસ્વરૂપ છે (અત્થિ અલોણ) કેવલ આકાશ
સ્વરૂપ અલોક પણ અસ્તિસ્વરૂપ છે લોક અને અલોકમાં અન્તિસ્વરૂપતાનું
કથન બૌદ્ધો દ્વારા સમત શૂન્યવાદનું નિરાકરણ કરવા માટે બાણુબુ બોધ્યે
(એવ જીવા) આ રીતે ઉપયોગલક્ષણવાળા જીવ પણ અસ્તિત્વ-વિગિષ્ટ છે
જીવમાં અસ્તિત્વનું વિધાન નાસ્તિકમતના પરિહારનિમિત્ત બાણુબુ બોધ્યે
(અજીવા) જેનું લક્ષણ જડ છે તેવા અજીવ પદાર્થ પણ ભાવ-સ્વભાવ-વિગિષ્ટ
છે અજીવ પદાર્થની સત્તાનું આ નિરૂપણ અદ્વૈતવાદના નિરાકરણ (પરિહાર)

કર્મણાં જીવસમ્યધોઽસ્તિ, વધન વધ = આમપ્રદેશના જ્ઞાનાવગ્નીયાદિકર્મપુદ્ગલાનાં ચ પરસ્પર ક્ષીરોદકપ્રત્ય સમ્યધ ઇત્યર્થ । ઇત્યઋચન સામ્યાદિમતનિરાકરણાર્થમ્ । 'અસ્થિ મોક્ષે' અસ્તિ મોક્ષ = જીવસ્ય અસ્તિત્વકર્મક્ષયો મોક્ષ સોઽસ્તિ । સકૃત્કર્મણા ક્ષય = આમપ્રદેશેન્યો- ઽપગમ, તથાસતિ સકૃત્કર્મત્રિમુક્તસ્ય જ્ઞાનદર્શનોપયોગત્ત્વક્ષણમ્યામન સ્વસ્વરૂપઽવસ્થાન મોક્ષ ઇત્યર્થ । સકૃત્કર્મભયસમકાલમેવ ઔદારિકગરીરાયતત્રિયુક્તમ્યાસ્ય મનુષ્ય- જમન સમુચ્છેદ, વધહત્વભાવાચોત્તરજમન પુત્રપ્રાપ્તિર્માવ, આત્મા જ્ઞાનાધુપયોગત્ત્વક્ષણ

સ્વરૂપ વધ મી છે । જેસ પ્રકાર દૂધ ઓર પાની કા પરસ્પર એકક્ષેત્રાવગાહરૂપ સ્વધ હોતા હૈ ઉસો પ્રકાર નાનાવરગાય આત્મિ કર્મપુદ્ગલ કા આત્મપ્રદેશો કા સાથ એક ક્ષેત્રાવગાહરૂપ જો મળધ હૈ ઉસકા નામ વધ હૈ । વધ કે અસ્તિત્વ કા ત્રિધાન સત્તા આમા કો એકાત શુદ્ધ માનનેવાલે સાહ્ય આદિ કી માયતા કો નિરાકરણ કરન કે લિયે જાનનાં ચાહિયે । (મોક્ષે) મોક્ષ હૈ । જન વધ હૈ તો ઉસકે અત્યત્તાભાવસ્વરૂપ જીવ કે સમસ્ત કર્મોંકા ક્ષયસ્વરૂપ મોક્ષ મી હૈ । આત્મા જન સમસ્ત કર્મોં સે વિચ્છુલ રિત્ત હો જાતા હૈ તન જ્ઞાનદર્શનરૂપ અપને સ્વરૂપ મેં ઉસકા શાશ્વતિક અવસ્થાન હો જાતા હૈ । ઉસીકા નામ આત્મા કા મુક્તિ હૈ । મતલબ ઉસકા યહ હૈ કિ આત્મા સે જેસ સમય શુદ્ધ્યાન કે પ્રભાવ સે સમસ્ત કર્મોં કા ક્ષય હો જાતા હૈ ઉસો સમય ઉસકે ગૃહીત ઔદારિક ગરીર કા અત્યત્ત વિયોગ હો જાતા હૈ । ઉસ ઔદારિક ગરીરકા અત્યત્ત વિયોગ હોના હી મનુષ્યજમકા સમુચ્છેદ હૈ । વધ કે હેતુઓંકા અભાવ હોને સે ઉસ આત્મા કો ફિર ઉત્તરકાલ મેં જમકી પ્રાપ્તિ હોતી નહીં હૈ ।

માટે જાણુવુ જોઈએ (વધે) જીવ અને ડમોના સબધસ્વરૂપ બધ પશુ છે જેવી રીતે દૂધ અને પાણીનો પરસ્પર એકક્ષેત્ર-અવગાહ રૂપ સબધ થાય છે તેજ પ્રકારે જ્ઞાનાવરણીય આદિ કર્મપુદ્ગલોના આત્મપ્રદેશોની સાથે એક ક્ષેત્રાવગાહ રૂપ જે સબધ છે તેનું નામ બધ છે બધના અસ્તિત્વનું વિધાન, સદા આત્માને એકાન્ત શુદ્ધ માનવાવાળા સાખ્ય આદિની માન્યતાનું નિરાકરણ કરવા માટે જાણુવુ જોઈએ (મોક્ષે) મોક્ષ છે જ્યારે બધ છે ત્યારે તેના અત્યત્ત અભાવ સ્વરૂપ-જીવના સમસ્ત કર્મોના ક્ષય સ્વરૂપ મોક્ષ પશુ છે આત્મા જ્યારે સમસ્ત કર્મોથી બિલકુલ રિત્ત (મુક્ત) થઈ જાય છે ત્યારે જ્ઞાન-દર્શન-સ્વરૂપ પોતાના સ્વરૂપમા શાશ્વતિક તેનું અવસ્થાન થઈ જાય છે આનુજ નામ આત્માની મુક્તિ છે એની મતલબ એ છે કે આત્મામાથી જે વખતે શુદ્ધધ્યાનના પ્રભાવથી સમસ્ત ડમોનો ક્ષય થઈ જાય છે તેજ વખતે તેનાથી શ્રદ્ધા કરાયેલા ઔદારિક શરીરનો અત્યત્ત વિયોગ થઈ જાય છે આ ઔદારિક શરીરનો અત્યત્ત વિયોગ થવો એ જ મનુષ્ય જન્મનો અંત છે બધના હેતુઓના અભાવ થવાથી આ આત્માને ઉત્તરકાળમા ફરી જન્મની પ્રાપ્તિ થતી નથી આ માટે આ આત્મા, પોતાના-જ્ઞાન-દર્શન ઉપ-

પાવે આસવે સવરે વેયણા ણિજ્જરા અરિહતા ચક્કવટ્ટી વલલ્લેવા

કેવલ શુદ્ધ ક્રિયાપાઠસ્થા મોક્ષ ક્રિયા વ્યાપ્યતે इति भाव । 'अतिथि पुण्ये' अस्ति पुण्यम्-
 पूयते=पवित्राक्रियत आत्मा अननति, पुनाति आमानमिति वा पुण्य=शुभकर्म, 'पूञ् पवने'
 इत्यस्माद्भातो 'पूजो यण्णुक ह्रस्वश्च' इयौगादिकन्त्रेण सिद्धि, पुण्य हि नसारपारावागे-
 त्तरणे तरणिभूतम् । अननैरार्यजनपगमिजनकुम्भोपिमाननिजम्माप्तिप्रामिजायते । किं
 बहुना तार्थक्यगोत्रमपि पुण्येनैव न प्रत, यो हि पुण्य सर्वथा ह्य मयमानन्तत् त्यजति,
 असौ सनुपेक्षितनगिरिनाऽप्राप्तपगतारो मयेसमुद्र मज्जतरसादति । 'अतिथि पावे' अस्ति
 पापम्-पातयति=शुभपरिणामाद् घसय या मानमिति पापम्, पापमेनाऽपचायमान सुख जन-

इसलिये यह आमा अपन ज्ञानदर्शनोपयोगरूप स्वभाव म मग्न होता हुआ केवल शुद्ध अव-
 स्थावाला हो जाता है । आमाकी इसा अवस्थाका नाम मोक्ष है । (पुण्ये) पुण्य है । आमा
 जिसके द्वारा पवित्र किया जाय उसका नाम पुण्य है, अथवा जो आमा को पवित्र कर ऐसा
 जो शुभकर्म है उसका नाम पुण्य है । यह पुण्यकर्म जीव को नसाररूप पारावार से पार
 करने के लिये नौकास्वरूप है । उसके प्रभाव से आर्यदश, उच्चकुल में जन्म, बोधिवाज-
 इत्यादि समस्त उत्तमोत्तम वस्तु का प्राप्ति इस जीव को होता है । ज्यादा और क्या कहा
 जाय ? तार्थक्यगोत्रकर्म का बंध भी तो साक्षात् इसा पुण्य का फल है । जो व्यक्ति इसे
 पुण्य कर्म को सर्वथा ह्य समझकर उसका परित्याग कर देते हैं व, जिसने दूसरे तीर को
 प्राप्त किये बिना समुद्र के तट में ही जहाज का परित्याग कर दिया है उस मनुष्यके-
 समान है । (पावे) पाप है । जो इस ज्ञान को शुभपरिणाम से गिरा देता है उसका
 नाम पाप है । जहाज-पाप जब अपचीयमान होता जाता है तब इस ज्ञान को सुरत की

योगश्च स्वभावमा भजत गृहीते, देवस्य शुद्ध अवस्थावाणे। शर्व नथ છે
 આત્માની આ અવસ્થાનુ જ નામ મોક્ષ છે (પુણ્યે) પુણ્ય એ આત્મા જેના
 દ્વારા પવિત્ર કરાય તેનું નામ પુણ્ય છે અથવા જે આત્માને પવિત્ર કરે એવા
 જે શુભ કર્મ છે તેનું નામ પુણ્ય છે આ પુણ્યકર્મ જીવને નસારરૂપ
 પારાવાર (સમુદ્ર)થી પાર કરવા માટે હોડી રૂપ છે તેના પ્રભાવ વડે જીવને
 આર્ય દેશ, ઉચ્ચ કુળમાં જન્મ, બોધિણીજ ઇત્યાદિ સમસ્ત ઉત્તમોત્તમ
 વસ્તુની પ્રાપ્તિ થાય છે વધારે બીજી શુ કહેવું, તીર્થ ક્ષેત્રગોત્રકર્મનો બંધ
 પણ સાક્ષાત્ એજ પુણ્યકર્મનું ફલ છે જે વ્યક્તિ આ પુણ્ય કર્મને સર્વથા
 હેન સમજીને તેના પરિત્યાગ કરી દે છે તેઓ જેમ કોઈ સામે ઢાળે પહોંચ્યા
 વિનાજ સમુદ્રની વચમાં વહાણનો પરિત્યાગ કરી દીધો એવા મનુષ્ય જેવા છે
 (પાવે) પાપ છે જે આ જીવને શુભપરિણામથી પાડી દે છે તેનું નામ પાપ
 છે જહાજ-પાપ જ્યારે અપચીયમાન (સ્વરૂપ) થઈ ત્યારે તે ત્યારે આ જીવને

યતિ, ઉપચીયમાન તદેવ દુઃસ જનયતિ ન પુણ્ય પૃથગસ્તિ, અથવા પુણ્યમેવોપચાયમાન સુખ જનયતિ, તદેવાપચીયમાન દુઃસ જનયતિ, ન પાપ ત્રિયતે—દ્યેયવાદિમતનિરાકરણાર્થે પુણ્યપાપયો પૃથગભિધાનમ્, કેત્તલૈકસ્વભાવનાદિનિરાસાર્થે વા સર્વેષામ્ પૃથક્ પૃથગુક્તિ । ‘અતિથિ આસવે’ અત્યાસ્રવ—આ=સમન્તાત્ સ્રવતિ=પ્રવિગતિ આમનિ જ્ઞાનાવરણીયાદ્યવિધં કર્મ યેન સ આસ્રવ, આસ્રવ इतिच्छायापक्षे तु—આશ્રીયતે=સમુપાર્જયતે કર્મ યેન સ, પૃષોદરાદિત્વાદયસ્ય વ, સર્વયા જીવતઢાગે કર્મસલ્લિપ્રવેશાય નાલિકા—પ્રાપ્તિ હોતી હૈ એવ પાપ જન ઉપચીયમાન હોતા હૈ તવ દુઃસ કી પ્રાપ્તિ હોતી હૈ, ઇસસે યહ નિષ્કર્ષ નિકલતા હૈ કિ પાપ કે અપચય ઓર ઉપચય કે અધીન હી જીવો કો સુખ—દુઃસ કી પ્રાપ્તિ હોતી હૈ, અત સુખ કા કારણ પુણ્ય એવ દુઃસ કા કારણ પાપ ઇસ પ્રકાર સે દો સ્વતત્ર તત્ત્વ માનના ઠીક નહીં હૈ, યા તો પુણ્ય હી માનો યા પાપ હી માનો, દોનો કો એક સાથ મત માનો । ઇસી તરહ પુણ્ય કા હ્રાસ જન હોને લગતા હૈ તવ જીવો કો દુઃસ કી પ્રાપ્તિ હોતી હૈ ઓર જવ પુણ્ય કા ઉપચય હોતા હૈ તત્ર જીવો કો સુખકી પ્રાપ્તિ હોતા હૈ । ઇસ કથન સે મો યહી નિષ્કર્ષ નિકલતા હૈ કિ સુખદુઃસ, પુણ્ય કે ઉપચય ઓર અપચય કે અધીન હૈ । અત ઇનકા કારણ ઉસકા હી ઉપચય એવ અપચય હૈ । ઇસસે યહ એક પુણ્ય તત્ત્વ હી માનના ચાહિયે—સો એસા કહને વાલે વાદિયો કે મતબ્ય કો નિરાકરણ કે લિયે દોનો તત્ત્વો કી સ્વતત્રરૂપ સે સત્તા પ્રતિપાદિત કી હૈ । અથવા જો વસ્તુકા એક હી સ્વભાવ માનતે હૈ ઊન વાદિયો કે મત કો નિરાકરણ કરને કે લિયે મિત્ર ૨ રૂપ સે સમસ્તપદાર્થો કા યહ નિરૂપણ હુઆ હૈ । (આસવે) આસ્રવ તત્ત્વ હૈ । જિસકે કારણ સે જ્ઞાનાવરણીય

સુખની પ્રાપ્તિ થાય છે તેમજ પાપ બ્યારે ઉપચીયમાન (સચિત) થાય છે ત્યારે દુઃખની પ્રાપ્તિ થાય છે આથી એ નિષ્કર્ષ (સાર) નીકળે છે કે પાપના અપચય અને ઉપચયને આધીન જીવોને સુખ દુઃખની પ્રાપ્તિ થાય છે આથી સુખનું કારણ પુણ્ય તેમજ દુઃખનું કારણ પાપ આ પ્રકારના બે સ્વતત્ર તત્ત્વ માનવા ઠીક નથી કા તો પુણ્યને માનો અગર તો પાપને માનો બન્નેને એક સાથે ન માનો આવી રીતે પુણ્યનો હ્રાસ બ્યારે થવા લાગે છે ત્યારે જીવોને દુઃખની પ્રાપ્તિ થાય છે, અને બ્યારે પુણ્યનો ઉપચય થાય છે ત્યારે જીવોને સુખની પ્રાપ્તિ થાય છે આ કથનની પણ એજ નિષ્કર્ષ નીકળે છે કે સુખ દુઃખ, પુણ્યના ઉપચય અને અપચયને આધીન છે આથી આનું કારણ તેનોજ ઉપચય તેમજ અપચય છે તેથી એ એક પુણ્ય તત્ત્વજ માનવું જોઈએ આમ કહેવાવાળા વાદિઓના મતબ્યના નિરાકારણને માટે બન્ને તત્ત્વોની સ્વતત્ર રૂપે સત્તાનું પ્રતિપાદન ઠીક છે અથવા જે વસ્તુનો ડેવળ એકજ સ્વભાવ માને છે તેવા વાદિઓના મતનું નિરાકરણ કરવા માટે જુદા જુદા રૂપથી સમસ્ત પદાર્થોનું આમ નિરૂપણ

રૂપ ઇતિ યાત્ત । કર્મગ્ધહતુગત્ત, મ ચ મિત્યાવાત્તિ । ‘અત્યિ સવરે’ અત્તિ
મ્વર = આત્તનિરોપ, નવિયતે = નિર્ગ્યતે આત્તયત્ = આગચ્છન્ન કર્મ યેન સ — મ્વર, એષ ચ
દ્રવ્યમાનમેગમ્યા દિવિય, તત્ત દ્રવ્યતસ્તથાવિનદ્રવ્યેગ (ચિક્ષણમૃત્તાદિના) સલ્લિહોપરિ
તગ્ન્યાદાવનત્તપ્રવિશર્ત્તાર્ગણા નિગેષ, માયત્ત આમતગ્ન્યા પ્રવિશકર્મજ્વળાના સમિતિ-
ગુનિપ્રશ્નનિમિત્તિગેષ । ઇહ માયન્ત્વગ્મ્ય ગ્રહગમ । એત્તકથન પચમોનયોનિશ્કાળવપ્રતિ-

આત્તિક અટ-પ્રકાર તા કર્મ આમા મ પ્રવિષ્ટ હોના હે ઉસકા નામ આત્તવ હે । (આસવે)
ઇમ પત્ત કા ‘આશ્રય’ જવ ઇમ પ્રકાર કા મ્સ્કૃત ડાયા ગ્મ્વી જાયગા તત્ત ઇમકા અર્થ હોગા
જિમકે દ્વારા જીવ કર્મો તા આશ્રય—મમુપાર્જન કરે વહ આશ્રય હે । નિમ પ્રકાર તાલન મ
પાનીકા આના ચાલો દ્વારા હોતા હે કર્મો પ્રકાર ઇમ જીવ મેં જિમક દ્વારા કર્મરૂપી પાની
આતા રહતા હે વહ આત્તવ હે । યત્ત આત્તવ હા નર્ગાન કર્મો ક ગ્મ્વ કા નાગ્ન હોતા હે ।
યત્ત આત્તવ તત્ત મિત્યાવાત્તિક કે મેદ સે અનેક પ્રકાર તા હે, ક્યો કિ યે જો મિધ્યા-
વાત્તિક હે વે કર્મો કે આગમન ક કારણ હે । (સવરે) મ્વર તત્ત હે । આત્તવ કા રુકના
ઇમકા નામ મ્વર હે । દ્રવ્યમ્વર ઔર માવમ્વર ઇમ પ્રકાર સે મ્વર કે તો મેત્ત હે । દ્રવ્ય-
કર્મો કે આગમન કો રોકુને મ આમા તા જો પર્ગિગમ કારણ હોતા હે વહ પરિણામ
માયમ્વર હે, એષ જો કર્મપુટ્તલોં કા રુકના હે વહ દ્રવ્યમ્વર હે । નૌકા મેં પાની ક આગમન
કા રુકના ઇસે દ્રવ્યમ્વર કે સ્થાનાપન, એવ જિસ છિટ્ત સે વત્ત આતા થા ઉમકા વદ કર

ઠાગ્ણે જાનાવગ્ણીય આદિઠ આઠ પ્રકારના ઠર્મ આત્મામા પ્રવિષ્ટ વાય છે
તેતુ નામ આત્મવ છે (આસવે) આ પદની (આશ્રય) આ પ્રકારની જો સમ્મૃત
છાયા રાખવામા આવે તો એનો અર્થ એમ થાય કે જેના દ્વારા જીવ,
ઠર્મોનો આશ્રય (સમુપાર્જન) ઠર્મે તે આશ્રવ છે જેમ તળાવમા પાણીતુ આવતુ
નાજા ઠાગ વાય છે તેમ આ જીવમા જેના દ્વારા ઠર્મરૂપી પાણી આવે છે
તે આત્મવ છે આ આત્મવ જ નવીન ઠર્મોના બનતુ ઠાગ્ણ વાય છે એવુ
તે આત્મવ તત્ત મિથ્યાત્વ આદિઠના લેદથી અનેક પ્રકારતુ છે, કેમકે આ જે
મિથ્યાત્વ આદિઠ છે તે ઠર્મોના આગમનતુ ઠાગ્ણ છે (મ્વરે) નવર તત્ત છે
આત્મવને ઠેડવુ તેતુ નામ સ્વર છે દ્રવ્યસ્વર અને ભાવસ્વર આ
પ્રકારના સ્વરના બે લેદ છે દ્રવ્યઠર્મોના આગમનને ઠેડવામા આત્માતુ
જે પરિણામ ઠાગ્ણ હોય છે તે પરિણામ ભાવસ્વર છે તેમજ જે ઠર્મપુદ્ગલોને
ઠેડે તે દ્રવ્યમ્વર છે વહાણમા પાણીના આવવાને ઠેડવુ એ દ્રવ્યસ્વરતુ
સ્થાનાપન તેમજ જે છિદ્રમાથી તે આવતુ હતું તેને બધ ઠગી દેવુ તે
ભાવમ્વરન સ્થાનાપન સમજવું જોડી સમિતિશુષ્ણિ આદિ એ બધા

પેધાર્થેમ્ । ‘અતિથિ વેયણા’ અસ્તિ પદા-પન્ના=પન્નામ-મ્પમાનાતુતીરણા કૃયા વા
 ઉદયાવલ્લિકામનુપ્રવિષ્ટમ્ય કર્મણો યોગુભવ=કર્તાકર્મભૂતમુગદુ રાનુભવ, તત્સ્વરૂપા ।
 ‘અતિથિ ણિજ્જરા’ અસ્તિ નિર્જગ-નિર્જગ=દેશત રગ ત્ય, ‘અતિથિ અરિહતા’ સત્યર્થેન્ત,
 ‘અતિથિ ચક્કવટ્ટી’ સત્તિ ચક્રવર્તિ, ‘અતિથિ વલ્લદેવા’ સત્તિ વલ્લદેવા, ‘અતિથિ
 વાસુદેવા’ સત્તિ વાસુદેવા-અર્થેન્ત્યાના ચતુણામભિધા તુ તપા મુખનાતિગાયિવ-
 પ્રતિપાટનાર્થે તેપામતિગાયવમધરપતા શ્રદ્ધાપિધાનાર્થે ચ । ‘અતિથિ નરગા’ સન્તિ નરગા -

દેના હિંસે ભાવનર કે સ્થાનાપન જાનના ચાહિયે । સમિતિગુણિ આત્તિ યે સવ્વ ભાવનર કે
 હી ભેદ હૈ । ઇનસે હી આમા મે આત હુવ્વ કર્મ રુત્તો હૈ । યહા પર ભાવનર કા
 પ્રહણ હુઆ હૈ । ભાવનર કા કથન વધ ઓર મોક્ષ કો જો નિષ્કારણક માનને વાલે હૈ
 ઇનકી ધારણા કા પ્રતિપેધ કરન ન નિમિત્ત મમજ્ઞાના ચાહિયે । (વેયણા) વેયના હૈ । કર્મ
 કી સ્વભાવત ઉત્તીરણા કરક અથવા ઉદયાવલ્લિ મ ઉસે લાકર ઉસકે સુરુપ ગાદિક રૂપ
 ફલ કા અનુભવ કરના ઇસકા નામ વેયના હૈ । (ણિજ્જરા) નિર્જગા હૈ । દેશદેશ સે કર્મો
 કા ક્ષય હોના સો નિર્જગા હૈ । (અતિથિ અરિહતા અતિથિ ચક્કવટ્ટી) અર્હત હૈ, ચક્રવર્તી
 હૈ । (અતિથિ વલ્લદેવા અતિથિ વાસુદેવા) વલ્લદેવ હૈ, વાસુદેવ હૈ । ઇન ચાર અર્હત આદિકા
 પ્રતિપાદન ત્રિમુખ મે ઇનકી સમાવૃત્તતા જાહિર કરન ક નિમિત્ત હૈ । અથવા જો ઇનમ
 અતિગયત્વ નહીં માનતે હે, વે ઇસ પ્રતિપાદન સે ઇનકે વિષય મેં અપની શ્રદ્ધા જાપ્રત કરે
 ઇસકે લિયે મી યહ અર્હત આદિ ચાર કા પ્રતિપાદન ક્રિયા ગયા જાનના ચાહિયે । (અતિથિ

ભાવસવરના લેહ છે એનાથી જ આત્મામા આવતા કર્મ રોકાય છે અહીં
 ભાવસવરનું અહણ થયું છે ભાવસવરનું કથન વધ અને મોક્ષને જેઓ
 નિષ્કારણક માને છે તેમની ધારણાનો પ્રતિપેધ કરવા નિમિત્તે સમજવું જોઈએ
 (વેયણા) વેયના છે કર્મની સ્વભાવત ઉત્તીરણા કરીને અથવા ઉદયાવલ્લિમા તે
 લાગીને તેના સુખ દુઃખ આદિક રૂપ ફલનો અનુભવ કરવો તેનું નામ વેયના
 છે (ણિજ્જરા) નિર્જગા છે એકદેશથી કર્મોનો ક્ષય થવો તે નિર્જગા છે
 (અતિથિ અરિહતા અતિથિ ચક્કવટ્ટી) અર્હત છે ચક્રવર્તી છે (અતિથિ વલ્લદેવા અતિથિ
 વાસુદેવા) વલ્લદેવ છે, વાસુદેવ છે આ ચાર અર્હત આદિનું પ્રતિપાદન, ત્રિમુ
 ખનમા તેમની મર્વોત્કૃષ્ટતા તલેર કરવાને નિમિત્તે છે અથવા તેઓમા જે
 અતિશયત્વ ન માનતા હોય તેઓ આ પ્રતિપાદનથી તેમના વિષયમા પોતાની
 શ્રદ્ધા જાપ્રત કરે તે માટે પણ આ અર્હત આદિ ચારનું પ્રતિપાદન કરેલું

(૧) વેદગપરિણામો જો કમ્મસ્સાવગિરોહણે હઠી ।

સો ભાવસવરો સ્વલ્લ દવ્વાસવરોહણે અણ્ણો ॥

વદસમિદામુત્તીઓ ધમ્માણુપિહા પરીસહજઓ ય ।

ચારિત્ત વહુમેય ણાયગ્ગા, ભાવનરવિસેસા ॥ દ્રવ્યપ્રહ ગાથા ૩૪-૩૫ ॥

વાસુદેવા નરગા જેરડયા તિરિસ્વજોણિયા તિરિસ્વજોણિનીઓ
માયા પિયા રિસઓ દેવા દેવલોયા સિદ્ધી સિદ્ધા પરિણિવુયા,

અનેકપ્રિધનરકસ્યાનાનિ સત્તિ । ‘અત્થિ જેરડયા’ સત્તિ નૈરયિકા = નરકનિયાસિન
સત્તિ, ‘અત્થિ તિરિસ્વજોણિયા’ સત્તિ તિર્યગ્યોનિકા, ‘તિરિસ્વજોણિનીઓ’
સત્તિ તિર્યગ્યોનિજાતા સ્ત્રિય, નરકનૈરયિકાદાનામદ-યાના સત્તાસ્થાપનાય કથનમ્ ।
‘અત્થિ માયા અત્થિ પિયા’ અસ્તિ માતા અસ્તિ પિતા, કચિદેવ મન્યતે—માતાપિતૃ-
વ્યવહારો ન વાસ્તવિક, યતો હિ—યૂકાક્રમિગઢોલકાદય સ્વજનક પ્રિનૈરોપયતે, તમત
નિરાકરણાર્થમિદ ભગવતા પ્રોક્તમિતિ ભાવ । ‘અત્થિ રિસઓ’ સત્તિ રૂપય — રૂપય =
અતાન્દ્રિયાર્થદ્રષ્ટાર સત્તિ । કેચિત્તેવ વદન્તિ—અતીન્દ્રિયાર્થસ્ય દ્રષ્ટારો ન સમવન્તિ,

નરગા અત્થિ જેરડયા અત્થિ તિરિસ્વજોણિયા તિરિસ્વજોણિનીઓ) અનેક
વિધ નરકસ્થાન હે ઓર ઉનમ રહને વાલે જીવ નારકી હ, તિર્યચ્યોનિ કે જીવ હે તિર્યચ
યોનિ મે ઉત્પન્ન તિર્યચ્છ સ્ત્રિયા મી હૈ । નરક એવ નારકી આદિ અદૃશ્ય જીવોં કા જો કથન
ક્રિયા હે વહ ઉનકી સત્તા પ્રતિગિત કરને કે લિયે જાનના ચાહિયે । (અત્થિ માયા અત્થિ
પિયા) માતા હૈ, પિતા હૈ । કોઈ ૨ એસે માનતે હે કિ માતા—પિતા યહ વ્યવહાર વાસ્તવિક
નહા હૈ, ક્યોં કિ એસેં મી કઈ જીવ હૈ કિ જો માતા—પિતા કે પ્રિના મી ઉત્પન્ન હોતે રહતે
હૈ । ઉનકા દમ કલ્પના કો નિરાકરણ કરને કે લિયે ભગવાન્ ને યહ કહા હૈ । (અત્થિ
રિસઓ) અતાન્દ્રિય અર્થ કો દેરવને વાલે રૂપિજન હૈ । ઇસ કથન કા તાત્પર્ય યહ હૈ કિ
વહુત સે વાદા એસા કહતે હૈ કિ અતાન્દ્રિયાર્થ દ્રષ્ટા કોઈ નહા હૈ, કારણ કિ પુરુષ રાગાદિ
સે કમા નિર્મુક્ત નહીં હો સકતા । અત જૈસેં હમલોગ રાગાદિ-ઉત્પન્ન હોં સે અતીન્દ્રિયાર્થ કે

બાણુ બેધએ (અત્થિ નરગા અત્થિ જેરડયા અત્થિ તિરિસ્વજોણિયા તિરિસ્વ
જોણિનીઓ) અનેકવિધ નરક-સ્થાન છે, અને તેમા રહેવાવાળા એવ નારકી
છે તિર્યચ્યોનિના એવ છે, તિય ચ્યોનિમા ઉત્પન્ન તિર્યચ્છ સ્ત્રીઓ પણ
છે નરક તેમજ નારકી આદિ અદૃશ્ય જીવોનુ જે કથન કર્યું છે તે તેમની સત્તા
પ્રતિગિત કરવા માટે બાણુ બેધએ (અત્થિ માયા અત્થિ પિયા) માતા જે
પિતા છે કોઈ કોઈ એમ માને છે કે માતા પિતા એ વ્યવહાર વાસ્તવિક
નથી, કેમકે એવા પણ કહેલાય એવ છે કે જે માતાપિતા વિના પણ ઉત્પન્ન
થતા રહે છે તેમની આ કલ્પનાનુ નિરાકરણ કરવા માટે ભગવાને એમ કહ્યું
છે તથા (અત્થિ રિસઓ) અતીન્દ્રિય અર્થને બેવાવાળા રૂપિજન છે આ કથ
નનુ તાત્પર્ય એ છે કે ઘણા વાદિઓ એમ કહે છે કે અતીન્દ્રિય—અર્થ—દ્રષ્ટા
કોઈ છે નહિ, કારણ કે પુરુષ રાગાદિથી કદી પણ નિર્મુક્ત થઈ શકતો નથી

પુસ્પાણા રાગાદિદોષવત્તાત્ અમ્મનાન્વિત્વ ઇતિ, તમતગિરાસાર્થમિદમુક્તમ્ । ‘અત્થિ દેવા અત્થિ દેવલોયા’ સત્તિ દેવા = ભવનપયાદય, સન્તિ દેવલોકા — દેવાના લોકા = સ્થાનાનિ સૌધમાદીનિ । યત્પાહુ — ન સત્તિ દેવાદયોઽપ્રયક્ષવાત્ ઇતિ, તમતચ્યુટાસાર્થમિદમુક્તમ્, ‘અત્થિ સિદ્ધી અત્થિ સિદ્ધા’ અસ્તિ સિદ્ધિ, સન્તિ સિદ્ધા — સિદ્ધિ = સિધ્ધ્યન્તિ નિષ્ઠિતાર્થા ભવન્તિ યસ્યા સા તથા, સિદ્ધિમન્ત મિદ્ધા । ‘પરિણિવ્વાણે’ પરિનિર્વાણ મસ્તિ — પરિનિર્વાણ = કર્મવૃત્તસ તાપોપગાન્ત્યા મુશ્વન્વમ્ । નિ શેષત સકલકર્મક્ષયજન્યમાયન્તિક સુખર્મિત્યર્થ । ‘અત્થિ પરિણિવ્વુયા’ મન્તિ પરિનિર્વૃતા = અપુનરાવૃત્યા સકલસ તાપ દર્શક નહીં હો સક્રુતે હ ઉસી પ્રકાર કોઈ મી વ્યક્તિ રાગાદિક્રુ સે વિગિષ્ટ હોને કે કારણ અતાદ્રિયાર્થ પનાયોં કા દ્રષ્ટા નહાં હો સક્રુતા હૈ । હસ પ્રકાર જો યહ મીમાસકોં કી માન્યતા હૈ ઉસ માન્યતા કો દૂર કરને કે લિયે અતાદ્રિયાર્થ દ્રષ્ટા કો યહ સ્થાપના કી હૈ । (અત્થિ દેવા અત્થિ દેવલોયા) પુણ્યજનિત અલૌકિક્ર ક્રીડા કા જો અનુભવ કરતે હૈં ઉનકા નામ દેવ હૈ । વે દેવ ભવનપતિ આદિ કે ભેદ સે ૪ પ્રકાર કે હૈં । હનકે રહને કે સ્થાન મી હૈં । જિહે સ્વર્ગ યા દેવલોક્રુ ક્રહતે હૈં । જો યહ ક્રહતે હૈં ક્રિ અપ્રત્યક્ષ હોને સે દેવાદિક્રુ નહીં હૈં ઉનકે હસ મન કા નિરાક્રુરણ કરને કે લિયે દેવોં કા સ્વરૂપ ક્રહા હૈ । (અત્થિ સિદ્ધી અત્થિ સિદ્ધા) સિદ્ધિ હૈ, ઓર સિદ્ધિ જિહે પ્રાપ્ત હો ચુકી હૈં એસે સિદ્ધ મી હૈં । (પરિણિવ્વાણે) પરિનિર્વાણ — મુક્તિ હૈ । કર્મક્રુત સ તાપ કી ઉપગાતિ સે ઉદમૂત સુસ્થત્વ કા નામ પરિનિર્વાણ હૈ । સમસ્ત કર્મોં કે અત્યત વિનાશ સે જન્ય જો આત્મતિક સુખ હૈં ઉસકા નામ સુસ્થત્વ હૈ । (અત્થિ પરિણિવ્વુયા) અપુનરાવૃત્તિવિગિષ્ટ હોને સે સકલ મ્તાપ

આથી જેમ આપણે રાગ આદિ સ પન્ન હોવાથી અતી દ્રિયાર્થના દર્શક બની શકતા નથી તેજ પ્રકારે ડોષ પણ વ્યક્તિ રાગ આદિકોથી વિશિષ્ટ હોવાના કારણે અતી દ્રિય પદાર્થોના દ્રષ્ટા બની શકે નહિ એવી જે આ મીમાસકોની માન્યતા છે તે માન્યતાને દૂર કરવાને માટે અતી દ્રિયાર્થ દ્રષ્ટાની આ સ્થાપના કરી છે (અત્થિ દેવા અત્થિ દેવલોયા) પુણ્યજનિત અલૌકિક ક્રીડાને જે અતુ સવ ડરે છે તેમનું નામ દેવ છે તે દેવો ભવનપતિ આદિના ભેદથી ૪ પ્રકારના છે તેમના રહેવાના ભોગ એટલે સ્થાન પણ છે જે એમ કહે છે કે અપ્રત્યક્ષ હોવાથી દેવ આદિ નથી તેમના આ મતનું નિરાકરણ કરવા માટે દેવોનું સ્વરૂપ કહેલું છે (અત્થિ સિદ્ધી અત્થિ સિદ્ધા) સિદ્ધિ છે અને સિદ્ધિ જેને પ્રાપ્ત-થઈ ગઈ છે એવા સિદ્ધ પણ છે (પરિણિવ્વાણે) પરિનિર્વાણ — મુક્તિ છે કર્મક્રુત જે સ તાપ તેની ઉપશાંતિથી ઉત્પન્ન થતું જે સુસ્થત્વ તેનું નામ પરિનિર્વાણ છે સમસ્ત કર્મોના અત્યત વિનાશથી પેદા થતું જે આત્મતિક સુખ છે તેનું નામ સુસ્થત્વ છે (અત્થિ પરિ-

૧ પાણાઢવાણ, ૨ મુસાવાણ, ૩ અદિણ્ણાદાણે, ૪ મેહુણે, ૫

કલ્પપરિવર્જિતા । ‘અત્થિ પાણાઢવાણ’ અસ્તિ પ્રાણાતિપાત—પ્રાગા=ઉચ્છ્વાસ
નિ શ્વાસાદયન્તેશમતિપાત=વિયોજન—પ્રાગાનિગત—પ્રાગિર્હિસનમિતિ યાવત્, તદુક્તમ્—

પચ્ચેન્દ્રિયાણિ ત્રિવિધ વલ ચ, ઉચ્છ્વાસનિ શ્વાસમથાન્યદાયુ ।

પ્રાણા દશૈતે મગધદ્વિરુક્તા—સ્તેપા વિયોગાકરણ તુ હિંસા ॥ ૧ ॥ ટ્ઠિત ।

‘અત્થિ મુસાવાણ’ અસ્તિ મૃષાવાદ—મૃષા=મિથ્યા, વાદ=વચનમ્—અમદ્ભૂતાર્થ—ભાષણ-
મિતિ યાવત્ । ‘અદિણ્ણાદાણે’ અદત્તાઢ્ઢાનમસ્તિ—ન દત્તમદત્તમ્=દેવગુરુભૂપગાથાપતિ-
સાધર્મિકૈરનનુનાત, તત્ત્યાઢ્ઢાન=પ્રહણમ્ । ‘અત્થિ મેહુણે’ અસ્તિ મૈથુનમ્—મિથુનેન=સ્ત્રી-
પુસામ્યા નિર્વૃત્ત કર્મ મૈથુન—કામક્રાંડેયર્થ । ‘અત્થિ પરિગ્ગહે’ અસ્તિ પરિગ્રહ—પરિ=

કે કલ્પાપો સે પરિવર્જિત એસે જીવ હે । (અત્થિ પાણાઢવાણ) પ્રાગિર્હિસા પાપ હૈ, ઉચ્છ્વાસ-
નિ શ્વાસ આદિ પ્રાગ હૈ, ટનકા અતિપાત કરના અર્થાત્ પ્રાણિયા ક પ્રાણ કા નિયોગ કરના
પ્રાગાતિપાત હૈ । કહા મા હ—

“પચ્ચેન્દ્રિયાણિ ત્રિવિધ વલ ચ ઉચ્છ્વાસનિ શ્વાસમથાન્યદાયુઃ ।

પ્રાણા દશૈતે મગધદ્વિરુક્તાસ્તેપા વિયોગાકરણ તુ હિંસા ॥

ગાહો મે પાચ ઇન્દ્રિય, ત્રીન વલ, આયુ, શ્વાસોચ્છ્વાસ ઇસપ્રકાર સે યે ૧૦ પ્રાણ
મગધાનને વતલાયે હે । ઇનકા વિયોગ કરના ઇસકા નામ હિંસા હૈ । (અત્થિ મુસાવાણ)
મૃષાવાદ પાપ હૈ । અસદ્ભૂત અર્થ કા કથન કરના ઇસકા નામ મૃષાવાદ હૈ । (અદિણ્ણાદાણે)
અદત્તાદાન પાપ હૈ । દેવ, ગુરુ, ભૂપ, ગાથાપતિ એવ સાધર્મિક આદિ કોઈ વસ્તુ નો ઁનકો
આજ્ઞા કે વિના લેના સો અદત્તાદાન હૈ । (અત્થિ મેહુણે) મૈથુન પાપ હૈ । (અત્થિ પરિગ્ગહે)
પરિગ્રહ મી પાપ હૈ । જો મૂર્છાપૂર્વક ગ્રહણ ક્રિયા જાય ઁમકા નામ પરિગ્રહ હૈ, અર્થાત્

ણિવ્વુયા) અપુનરાવૃત્તિવિશિષ્ટ થવાથી તમામ અતાપના ઢલાપોથી પરિવર્જિત
એવો જીવ છે (અત્થિ પાણાઢવાણ) પ્રાણિહિસા પાપ છે ઉચ્છ્વાસનિ શ્વાસ
આદિ પ્રાણુ છે તેનો અતિપાત કરવો અર્થાત્ પ્રાણિએનો પ્રાણુથી વિયોગ
કરવો પ્રાણાતિપાત છે કહ્યું પણ છે —

“પચ્ચેન્દ્રિયાણિ ત્રિવિધ વલ ચ ઉચ્છ્વાસનિ શ્વાસમથાન્યદાયુઃ ।

પ્રાણા દશૈતે મગધદ્વિરુક્તાસ્તેપા વિયોગીકરણ તુ હિંસા ॥

શાસ્ત્રોમા પાચ ઇન્દ્રિય, ત્રણ વલ, આયુ, શ્વાસોચ્છ્વાસ આ પ્રકારથી ૧૦
પ્રાણુ ભગવાને બતાવ્યા છે તેનો વિયોગ કરવો તેનું નામ હિંસા છે (અત્થિ
મુસાવાણ) મૃષાવાદ પાપ છે અસદ્ભૂત અર્થનું વચન કરવું તે મૃષાવાદ છે
(અદિણ્ણાદાણે) અદત્તાદાન પાપ છે દેવ, ગુરુ, ભૂપ, ગાથાપતિ તેમજ સાધ
ર્મિક આદિની કોઈ વસ્તુને તેમની આજ્ઞા વગર લેવી તે અદત્તાદાન છે

પરિગ્રહે, ૬ અત્થિ કોહે, ૭ માણે, ૮ માયા, ૯ લોભે, અત્થિ

સર્વતો ભાવેન ગૃહ્યતે=જમજરામરગાત્તિદુર્ગેષ્ટચતે આમા અનનંતિ, યદ્વા પરિગૃહ્યત=સમ્પૂર્ણ સ્વાક્રિયત ઇતિ । ‘અત્થિ કોહે માણે માયા લોભે’ અસ્તિ ક્રોધ, અસ્તિ માન, અસ્તિ માયા, અસ્તિ લોભ । ક્રોધ=ક્રોધમોહનીયપ્રદુરુદયેન સ્વપરચિત્તપ્રગ્વલનરૂપવિરૂપિતિ જનક આત્મન પરિણામવિશેષ । માન=સ્વાપશ્યાસાદ્યર્હીન મન્યતે જનો યેન મ, માનમોહના યોદયસમુદયોડ્યર્હીનતામનનલક્ષગ આમન પરિણામવિશેષ । માયા=માયામોહનીયોદયસમુદયો જીવસ્ય વશનપરિણતિવિશેષ—સ્વપરવ્યામોહોપાદકમાચરણમિતિ યાવત । લોભઃ=લોભ પ્રવૃત્ત્યુદયગાત્ દ્રવ્યાદિમિલાપન્નશ્વગો જીવસ્ય પરિણતિવિશેષ । ‘અત્થિ જાવ મિચ્છાદસ

જન્મ, જરા એવ મરગાતિ દુર્ગા સે જિસકે દ્વાગ આમા વષ્ટિત હોતા હૈ ઉસકા નામ પરિગ્રહ હૈ । (મમેદ) ભાવ કા નામ મૂર્છા હૈ । (અત્થિ કોહે માણે માયા લોભે) યે ચાર કષાય હૈ—ક્રોધ, માન, માયા ઓર લોભ । ક્રોધમોહનીય પ્રકૃતિ કે ઉદય સે સ્વ ઓર પર કી ચિત્તવૃત્તિ મ પ્રગ્વલન રૂપ વિકારજનક જો આમા કા પરિણામવિશેષ હોતા હૈ, ઉસકા નામ ક્રોધ હૈ । માનમોહનીય કે ઉદય સે અન્ય કો હીન સમજને કા જો આત્મા કા પરિણામવિશેષ હોતા હૈ વહ માન હૈ । ઇસકે સદ્ભાવ મ જીવ અપની અપેક્ષા અપ જન કો હીન સમજતા હૈ । માયામોહનાય કે ઉદય સે પર કો વચિત કરને કા જો આત્મા કા પરિણામવિશેષ હોતા હૈ વહ માયા હૈ । ઇસકે વશ મેં રહા હુઆ જીવ સ્વ ઓર પર કા વ્યામોહક આચરણ ક્રિયા કરતા હૈ । લોભપ્રકૃતિ કે ઉદય કે વશ સે દ્રવ્યાદિક કો ચાહને કી જો આત્મા કા પરિણતિવિશેષ હૈ ઉસકા નામ લોભ હૈ ।

(અત્થિ મેહુણે) મૈથુન પાપ છે (અત્થિ પરિગ્રહે) પરિગ્રહ પણ પાપ છે, જે મૂર્છાપૂર્વક ગ્રહણ કરાય તેનું નામ પરિગ્રહ છે, અર્થાત્, જન્મ જરા તેમજ મરણ આદિ દુષ્કારી આત્મા જેના દ્વારા વેષ્ટિત થઈ (વીટળાઈ) બચે છે તેનું નામ પરિગ્રહ છે મૂર્છાભાવનું નામ પણ પરિગ્રહ છે (મમેદ) ભાવનું નામ મૂર્છા છે (અત્થિ કોહે માણે માયા લોભે) આ ચાર કષાય છે—ક્રોધ, માન, માયા અને લોભ ક્રોધમોહનીય પ્રકૃતિના ઉદયથી સ્વ અને પરની ચિત્તવૃત્તિમા પ્રગ્વલનરૂપ વિકારજનક જે આત્માનું પરિણામ-વિશેષ હોય છે તેનું નામ ક્રોધ છે માન-મોહનીયના ઉદયથી એક બીજાને હીન સમજવાનું જે આત્માનું પરિણામવિશેષ થાય છે તે માન છે આના સદ્ભાવમા જીવ પોતાના કરતા બીજા માણસને હીન સમજે છે માયામોહનીયના ઉદયથી બીજાની વચના કરવાનું જે આત્માનું પરિણામવિશેષ થાય છે તે માયા છે, તેને વશ થયેલો જીવ સ્વ તથા પરનું વ્યામોહક આચરણ કર્યા કરે છે

જાવ મિચ્છાદસણસહે। અતિય પાળાડવાયવેરમણે મુસાવાય-

ણસહે' અસ્તિ યાવત્ મિ થાન્ઠનગ્ગન્યમ્, અત્ર યાવચ્છન્દાત-‘પેજ્જે, દોસે, કલ્હે, અન્નકલાણે, પેસુણે, પરપરિવા, અરરરર, માયામોસે’ કલ્હેપા સ્પ્રહ । અસ્તિ પ્રેમ-પ્રેમ=રાગ -પુત્રકલ્પાદિધ્વમિષ્વદ્વપરિણામત્રિગોષ । ‘અતિય દોસે’ અસ્તિ દ્વેષ-દ્વેષ=આત્મનોડપ્રાતિલક્ષણગણિણામ, અસ્તિ કલ્હ -કલ્હ=આનન્દસ્ત હન્તીતિ કલ્હ -ચાચિક-દ્વન્દ, ‘અતિય અન્નકલાણે’ અત્યન્ન્યાગ્ગાનમ્-અમ્યાગ્ગાનમ્=અસદોષારોપણમ્ । ‘અતિય પેસુણે’ અસ્તિ પેશુન્યમ્-પેશુન્ય=પ્રચ્છન્નતયા પરત્તોવાડસન્નિષ્કરણમ્, ‘અતિય પરપરિવા’ અસ્તિ પરપરિવાદ-પરેપા કાવચાદિભિન્નાપકથનમ્, ‘અતિય અરરરર’ સ્ત અરતિરતા-અરતિ=અરતિમોહનાયોદયાચિત્તોદ્દેગરૂપ આમન પરિણતિત્રિગોષ, રતિ=

(જાવ મિચ્છાદસણસહે) યાવત મિથ્યાદર્શન આદિ ગ્રન્થ હૈ । યહા “યાવત્” શબ્દ સે “પેજ્જે, દોસે, કલ્હે, અન્નકલાણે, પેસુણે, પરપરિવા, અરરરર, માયામોસે” ઇસ પાઠ કા સ્પ્રહ હુઆ હૈ । પુત્રકલ્પાદિકોં મ જો આસક્તિરૂપ પરિણામત્રિગોષ હૈ ઉસકા નામ પ્રેમ હૈ । અપ્રાતિલક્ષણ જો આમાકા પરિણામ હૈ વહ દ્વેષ હૈ । આનન્દ જિસસે નષ્ટ હોતા હૈ ઉસકા નામ કલ્હ હૈ । અમય દોષોંકા ઓગપણ કરના ઇસકા નામ અમ્યાગ્ગાન હૈ । પીઠ પાઠે દૂસરે ક દોષોંકો પ્રકટ કરના ઇસકા નામ પેશુન્ય હૈ । દૂસરે કી નિંદા કરના ઇસકા નામ પરપરિવાદ હૈ । અરતિ એવ રતિ યે દોનોં પાપ હૈ । અરતિમોહનીય કે ઉદય હોને સે મયમ કે અંદર જો ચિત્તોદ્દેગ હોતા હૈ ઉસકો ‘અરતિ’ કહ્તે હૈ । સાસારિક વિષયોંકી અભિલાષા કો ‘રતિ’ કહ્તે હૈ । કપટસહિત મિથ્યાભાષણ કરના ઇસકા નામ માયામૃષા

લોલપ્રકૃતિના ઉદયને વગ થવાથી દ્રવ્યાદિને ચાહવાની જે આત્માની પરિણુતિ-વિશેષ છે તેનું નામ લોલ છે (જાવ મિચ્છાદસણસહે) યાવત્ મિથ્યાદર્શન શત્ય છે અહીં ‘યાવત્’ શબ્દથી “પેજ્જે દોસે કલ્હે અન્નમ્પાણે પેસુણે પરપરિવા અરરરર માયામોસે” આ પાઠનો સમગ્ર કથો છે તેમા પુત્રકલ્પ આદિમા જે આસક્તિરૂપ પરિણામવિશેષ છે તેનું નામ પ્રેમ છે અપ્રીતિ લક્ષણ જે આત્માનું પરિણામ છે તે દ્વેષ છે આનન્દ જેનાથી નષ્ટ થાય છે તેનું નામ કલ્હ છે, અને અમત્ય દોષોનું આરોપણ કરવું તેનું નામ અમ્યાગ્ગાન છે ટોઇની ગેરહાજરીમા (પીઠપાછળ) તેના દોષો પ્રકટ કરવા તેનું નામ પેશુન્ય (ગાડી) છે બીજાની નિંદા કરવી તેનું નામ પરપરિવાદ છે અરતિ તેમજ રતિ એ બન્ને પાપ છે અરતિ-મોહનીયનો ઉદય થવાથી મયમની અંદર જે ચિત્તને ઉદ્દેગ થાય છે તેને ‘અરતિ’ કહે છે સાસારિક વિષયોની અભિલાષાને ‘રતિ’ કહે છે કપટવાળા મિથ્યાભાષણ કરવું તેનું નામ

વેરમણે આદિષ્ણાદાણવેરમણે મેહુણવેરમણે પરિગ્રહવેરમણે
જાવ મિચ્છાદસણસહવિવેગે । સવ્વ અત્થિભાવ અત્થિત્તિ વયઇ,

વિપયામિરુચિ । ‘અત્થિ માયામોસે’ અસ્તિ માયામૃપા-માયયા સહ મૃપા-માયામૃપા= સકપટમિથ્યાભાષણમ્, ‘મિચ્છાદસણસહે’ મિથ્યાદર્શનશત્યમ્-મિથ્યાદર્શન શત્યમિવ, પ્રતિક્ષણ વિવિધન્યાયવિધાયકવાન । ‘અત્થિ પાણાઙ્ગાયવેરમણે મુસાવાયવેરમણે અદિષ્ણાદાણવેરમણે મેહુણવેરમણે પરિગ્રહવેરમણે’ અસ્તિ પ્રાણાતિપાતવિરમણમ્, મૃપાવાદવિરમણમ્, અદત્તાદાનવિરમણમ્, મૈથુનવિરમણમ્, પરિગ્રહવિરમણમ્ । કેષાંચિ મતે પ્રાણાતિપાતાદિવિરમણસ્થાગમ્યવ પ્રતિપાન્તિ તન્નિરાસાર્યં તસત્તાઽમિધાનમ્ । ‘જાવ મિચ્છાદસણસહવિવેગે’ યાવમિથ્યાદર્શનશત્યવિવેક-મિથ્યાદર્શનશત્યસ્ય વિવેક = પૃથગ્ભાવ, તસ્માન્નિવૃત્તિરિત્યર્થ, સોઽપ્યસ્તિ । ‘સવ્વ અત્થિભાવં અત્થિત્તિ વયઇ’ સર્વ મસ્તિભાવમસ્તાતિ વદતિ-સર્વે=મધ્દલમ્ અસ્તિભાવ-સત્તારૂપક્રિયાસહિતો ભાવ =વસ્તુસત્ત્વમ્

હે । તથા કુદેવ કુગુરુ કુધર્મ મે શ્રદ્ધા રચના મિથ્યાદર્શન હે । શત્ય કી तरह પ્રતિક્ષણ અત્યંત દુ સદાયા હોને કે કારણ યદ મિથ્યાદર્શન શત્ય કહલાતા હે । (અત્થિ પાણાઙ્ગાયવેરમણે પરિગ્રહવેરમણે જાવ મિચ્છાદસણસહવિવેગે) જો લોગ હિંસાદિક પાવ પાપોં સે વિરક્ત હોને મેં અગત્યતા પ્રતિપાદિત કરતે હૈં ઉનકે લિયે પ્રમુ કહતે હૈં કિં એસી વાત નહા હૈં, પ્રાણાતિપાત સે જીવ વિરક્ત હોતા હૈં, મૃપાવાદ સે જીવ વિરક્ત હોતા હૈં, એવ પરિગ્રહ સે જાવ વિરક્ત હોતા હૈં, યાવત્ મિથ્યાદર્શનશત્ય સે મી જીવ વિરક્ત હોતા હૈં । (સવ્વ અત્થિભાવ અત્થિત્તિ વયઇ સવ્વ અત્થિભાવ અત્થિત્તિ વયઇ) “અસ્તિ” યદ પદ સવ્વ કો “અસ્તિ” ઇસ રૂપસે કહતા હૈં ઓર “નાસ્તિ” યદ પદ સમસ્ત ભાવ કો

‘માયામૃપા’ છે, અને કુદેવ, કુશુરુ, કુધર્મમા શ્રદ્ધા રાખવી તે મિથ્યાદર્શન છે, તે શત્યની માફક પ્રતિક્ષણ દુ બદલાયી હોવાથી ‘મિથ્યાદર્શનશત્ય’ કહેવાય છે (અત્થિ પાણાઙ્ગાયવેરમણે, મુસાવાયવેરમણે, અદિષ્ણાદાણવેરમણે, મેહુણવેરમણે, પરિગ્રહવેરમણે, જાવ મિચ્છાદસણસહવિવેગે) જે લોક હિંસા આદિક પાવ પાપોથી વિરક્ત હોવામા અશક્યતા પ્રતિપાદિત કરે છે તેમના માટે પ્રમુ કહે છે કે એવી વાત ટોઈ છે નહિ પ્રાણાતિપાતથી જીવ વિરક્ત થાય છે, મૃપાવાદથી જીવ વિરક્ત થાય છે, અદત્તાદાનથી જીવ વિરક્ત થાય છે, મૈથુનથી જીવ વિરક્ત થાય છે તેમજ પરિગ્રહથી જીવ વિરક્ત થાય છે, યાવત્ મિથ્યાદર્શનશત્યથી પણ જીવ વિરક્ત થાય છે (સવ્વ અત્થિભાવ અત્થિત્તિ વયઇ સવ્વ અત્થિભાવ અત્થિત્તિ વયઇ) “અસ્તિ” એ પદ બધાને અસ્તિ (છે) એ રૂપે કહે છે, અને “નાસ્તિ” એ પદ

સર્વં ણત્થિભાવ ણત્થિત્તિ વયડ, સુચિણ્ણા કમ્મા સુચિણ્ણફલા
ભવંતિ, દુચિણ્ણા કમ્મા દુચિણ્ણફલા ભવંતિ, ફુસડ પુણ્ણપાવે,

‘જીવોડસ્યજાવોડસ્તિ, પુણ્યમસ્તિ, પાપમસ્તિ’ દત્તાત્તિરૂપેણ વસ્તુયથાર્થસ્વરૂપનિરૂપણ-
મિતિ યાવત્, તમ ‘અસ્તિ’ ટતિ કૃત્વા વદતિ, યથા જાગત્વે સતિ જીવ, અજાગત્વે સતિ
અજાવ દત્તાત્તિ । ‘સર્વં ણત્થિભાવ ણત્થિત્તિ વયડ’ સર્વ નાસ્તિભાવ નાસ્તાતિ વત્તિ-
સર્વ નાસ્તિમાત્રમ્-અજાગત્વે સતિ અજાગ, અપટત્વે સતિ અપટ દત્તેવરૂપો માત્રો નાસ્તિ-
ભાવસ્ત નાસ્તિતિપદેન વત્તિ । ‘સુચિણ્ણા કમ્મા સુચિણ્ણફલા ભવતિ’ સુચીણાનિ
કર્માગિ સુચીર્ણફલાનિ ભવતિ-સુચાર્ણાનિ-સુ=પ્રગસ્તતયા ચાર્ણાનિ= પાત્તિતાનિ કમાગિ=
દાનાદીનિ, સુચીર્ણફલાનિ-સુચાર્ણ ફલ ચેષા તાનિ, સુચરિતમૂલકવાત્ પુણ્યકર્મમ્વાત્તિ-
ફલગત્તીત્યર્થ । ‘દુચિણ્ણા કમ્મા દુચિણ્ણફલા ભવતિ’ દુશ્ચારાગાનિ કર્માગિ દુશ્ચીર્ણ-
ફલાનિ ભવન્તિ-દુશ્ચીર્ણાનિ=કુસિતાનીત્યર્થ, દુશ્ચીર્ણફલાનિ=કુસિતફલવતિ-નરક-
નિગોદાદિગમનાત્તિરૂપફલદાયકાનિ ભવન્તીત્યર્થ । ‘ફુસડ પુણ્ણપાવે’ સ્પૃગતિ

“નાસ્તિ” હસ રૂપ સે કહતા હે । સ્વસત્તારૂપ ક્રિયા સે યુક્ત કા નામ અસ્તિભાવ હૈ
એ પરરૂપ સે અસત્તા કા નામ નાસ્તિભાવ હૈ । મતલબ ડસકા યહ હૈ કિ પ્રત્યેક પર્ત્ય
સ્વ-દ્રવ્ય, ક્ષેત્ર, કાલ ઓર ભાવ કી અપેક્ષા સે હી અસ્તિત્વવિશિષ્ટ હૈ ઓર પર-દ્રવ્ય,
ક્ષેત્ર, કાલ, માત્ર કી અપેક્ષા પ્રત્યેક દ્રવ્ય નાસ્તિત્વવિશિષ્ટ હૈ । ડસસે સ્યાદ્વાદસિદ્ધાન્ત કા
કથન ક્રિયા ગયા હૈ । (સુચિણ્ણા કમ્મા સુચિણ્ણફલા ભવતિ) પ્રગસ્તભાવોસે સ્પાદિત
દાનાદિક સત્કર્મ પુણ્ય કર્મ કે ગત કરનેગલે હોતે હે । પુણ્યકર્મ કા ગત કરાના હી
ઇનકા ફલ માના ગયા હૈ । (દુચિણ્ણા કમ્મા દુચિણ્ણફલા ભવતિ) કુસિતમાત્રો સે
ક્રિયે કાર્ય કુસિત-નરકનિગોદાદિ-ફલગલે હોતે હે, અર્થાત્ કુસિત કર્મો કો કરનેગલા

બધા ભાવને નાસ્તિ (નથી) એ રૂપે કહે છે એવસત્તારૂપ ક્રિયાથી યુક્તનુ
નામ અસ્તિ-ભાવ છે તેમજ પરરૂપથી અનસ્તાનુ નામ નાસ્તિભાવ છે
આનો મતલબ એ છે કે પ્રત્યેક પદાર્થ સ્વ-દ્રવ્ય, ક્ષેત્ર, કાલ તથા ભાવની
અપેક્ષાથી જ અસ્તિત્વવિશિષ્ટ છે અને પર-દ્રવ્ય, ક્ષેત્ર, કાલ અને ભાવની
અપેક્ષા તેજ પદાર્થ નાસ્તિત્વવિશિષ્ટ છે આથી સ્યાદ્વાદસિદ્ધાન્તનુ કથન કર
વામા આવેલું છે (સુચિણ્ણા કમ્મા સુચિણ્ણફલા ભવતિ) પ્રગસ્તભાવોથી સપા-
દિત દાન આદિ સત્કર્મ પુણ્ય કર્મનું બધ કરવાવાળા થાય છે પુણ્યકર્મનો
બધ કરવો એજ એનું ફળ કહેવામા આવ્યું છે (દુચિણ્ણા કમ્મા દુચિણ્ણફલા
ભવતિ) કુસિત ભાવોથી કરેલું કાર્ય કુસિત-નરક નિગોદ આદિ ફળવાળા થાય છે

પચાયતિ જીવા, સફલે કલ્હાણપાવણ । ધમ્મમાઢવ્વહ-હળમેવ

પુણ્યપાપે-જીવ સુચરિત્ક્રિયાભિ પુણ્યમ્, અસુચરિત્ક્રિયાભિ પાપ ચ મૃગ્નિ=જ્ઞાતિ ।
 ‘પચાયતિ જીવા’ પ્રયાયાતિ જાગા-તર્નય સ્મૃતેન=વેદે-શુભાડુમ્ભકર્મસતાનન
 પુનર્જીવા ઉત્પદ્યતે, ‘મસ્મીભૂતસ્ય દેહસ્ય પુનરાગમન કુત’-ઇતિ નાસ્તિકવચન ન સયમ્
 इति भाव । तत उत्पत्तौ सयाम् ‘सफले कल्लणपावण’ सफळ कल्लणपावण-सौभाग्य-
 दौर्भाग्यहेतुत्वात् पुण्य पापञ्च शुभाशुभ कर्म सफल भवतीति भाव । प्रकाशतरगापि धर्मो
 पदेश भगवान् ददाति, तदेव प्रत्याह-‘धम्ममाडक्खइ’ इत्यारभ्य ‘पडिरूवे’

પ્રાગા નરકનિગોત્તરિક કા પાત્ર વનતા હૈ । (ફુસડ પુણ્ણપાવે) જાગ સુચરિત્ ક્રિયાઓ
 દ્વારા પુણ્ય એવ અસુચરિત્ ક્રિયાઓ દ્વારા પાપ કા વંધ કરનવાળા હોતા હૈ । (પચાયતિ
 જીવા) શુભાશુભ કર્મો સે વદ્ધ હુઆ જીવ ઇસ સાર મ જન્મમરગ કે દુરાા કો પ્રાપ્ત
 કરતા હૈ, અથાત્ જનતક કર્મ-તતિ જાગ મેં અસ્તિત્વવિશિષ્ટ રહતી હૈ-જીવ કર્મો સે
 જનતક બધા રહતા હૈ તનતક હી વહ મસાર મે ઉપજ હોતા રહતા હૈ । ઇસ કથન સે
 નાસ્તિક કે ઇસ વાદ કા કિ-“ મસ્મીભૂતસ્ય દેહસ્ય પુનરાગમન કુત ” અર્થાત્ જબ દેહ
 મસ્મીભૂત હો જાતા હ તો પુન ઇસકા પ્રાપ્તિ નહીં હોતા હૈ-નિરાકરણ હો જાતા હૈ ।
 (સફલે કલ્હાણપાવણ) સૌભાગ્ય એવ દૌર્ભાગ્ય ક હેતુ હોને સે પુણ્ય ઔર પાપ સફલ હૈ ।

પ્રકારાતર સે મી પ્રમુને શ્રુતચારિત્ર રૂપ ધર્મ કા ઉપદેશ દિયા-ઇસ વાત કો
 સૂત્રકાર-‘ધમ્મમાઢવ્વહ’ સે લેકર ‘પડિરૂવે’ યહો તક કે મૂલપાઠ સે પ્રદર્શિત કરતે

કુત્સિત કર્મો કરવાવાળા પ્રાણી નરક-નિગોદ આદિકના પાત્ર બને છે (ફુસડ
 પુણ્ણપાવે) એવ સુચરિત ક્રિયાઓ દ્વારા પુણ્ય તેમજ અસુચારત ક્રિયાઓ દ્વારા
 પાપના બધ કરવાવાળા થાય છે (પચાયતિ જીવા) શુભાશુભ કર્મોથી બધા
 એલા એવ આ સસારમા જન્મ-મરણના ઢુ ઝોને પ્રાપ્ત કરે છે અથાત્ જ્યા
 સુધી કર્મસતતિ એવમા અસ્તિત્વવિશિષ્ટ રહેતી હોય છે-એવ જ્યા સુધી
 કર્મોથી બધાયેલા રહે છે ત્યા સુધી જ તે સસારમા ઉત્પન્ન થયા કરે છે
 આ કથનની નાસ્તિકનો એવો વાદ કે “મસ્મીભૂતસ્ય દેહસ્ય પુનરાગમન કુત”
 અર્થાત્ જનારે દેહ ભસ્મીભૂત થઈ બધ છે તો પછી વળી ફરી તેની પ્રાપ્તિ
 થતી નથી આનુ નિગદરણ થઈ બધ છે (સફલે કલ્હાણપાવણ) સૌભાગ્ય
 તેમજ દૌર્ભાગ્યના હેતુભૂત હોવાના કારણે પુણ્ય અને પાપ સફળ (ફળ આપ
 નારા) છે

બીજી રીતે પણ પ્રમુએ શ્રુતચારિત્રરૂપ ધર્મનો ઉપદેશ આપ્યો-એ
 વાતને સૂત્રકાર-‘ધમ્મમાઢવ્વહ’થી લઈને ‘પડિરૂવે’ અહી સુધીના મૂળપાઠ

ળિગ્ગથે પાત્રયણે મચ્છે અણુત્તરે કેવલિણે સસુદ્ધે પહિપુણ્ણે ણેયા-

દયતેન પ્રયેન । ‘ધમ્મમાટ્ઠપ્પડ’ ધર્મમાગ્યાતિ-‘દ્ગમેવ ણિગ્ગથે પાત્રયણે સચ્ચે’
 દ્ગમેવ નર્મય પ્રવચન સયમ્-દ્ગ્ગ=પ્રયત્નતયા વિધમાન, નર્મય-નિર્મયના=દ્રવ્યમાન-
 પ્રતિરહિતાના નયમિના સમ્બવિ પ્રવચનમ્=આગમ, સય=મદ્-યો હિત વાસ્તવિક્ષ્વ ।
 ‘અણુત્તરે’ અનુત્તરમ્-નાસ્ત્યુત્તર યસ્માત, નાસ્માપ્રધાનતમમન્યદસ્તાતિ ભાવ, ‘કેવલિણે’
 કેવલિક્ષ્વ=કેવલિપ્રણાતમ્-અદ્વિતીય તા, ‘સસુદ્ધે’ સશુદ્ધમ્=રૂપાન્તિમિ સશુદ્ધ સુવર્ણમિવ
 નિર્દોષમ્, ‘પહિપુણ્ણે’ પ્રતિપૂર્ણમ્-સર્વથા સમગ્ર-મૂરાપેક્ષયા માત્રાપિન્દ્વાન્તિમિ, અથા
 પેક્ષયા આકાદ્કાદ્યાહારાન્તિર્મિર્વર્જિતમ્, ‘ણેયાદણ’ નેયાયિન્મ્=ન્યાયાનુગત=પ્રમાણા-
 ડગમિતમ્, ‘સટ્ઠકત્તણે’ અન્યર્જનમ્=માયાન્તિશન્યન્દેદનક્ષમમ્-પતદ્ભાવમાત્રિતાનાં

હે । ‘ધમ્મમાટ્ઠપ્પડ’ ભગવાન ન પ્રકાગતર સે મા ધર્મોપદેશ ક્રિયા । જેસે-(દ્ગમેવ
 ણિગ્ગથે પાત્રયણે સચ્ચે) પ્રયત્નતયા વિધમાન યહ નિર્મય-દ્રવ્ય એવ ભાવરૂપ પ્રતિ
 સે રહિત નયમિયાં કા પ્રવચન-આગમ સય-મદ્-યો કા હિતકારક એવ યથાર્થ હે ।
 (અણુત્તરે) યહ અનુતર હ-ઇસસે ઉત્તર-પ્રગાન ઓર દૂસરા કોદ નહા હે । (કેવલિણે)
 કારણ કિ યહ કેવલનાના દ્વાગ પ્રગાત હુઆ હ, ટ્સાન્તિયે યહ અદ્વિતાય હે । (સસુદ્ધે)
 કપાન્તિક દ્વારા શુદ્ધ ક્રિયે હુણ સોને કે સમાન યહ શુદ્ધ હે । (પહિપુણ્ણે) યહ સર્વથા
 પ્રતિપૂર્ણ હે, ન તો મૂર કા અપેક્ષા સે ટ્સમે માત્રા એવ પિન્દુ આદિ કે અયાહાર કા આવ-
 સ્યકતા હે ઓર ન અર્થ કા અપેક્ષા સે ટ્સમે આકાક્ષા આદિ કે અયાહાર કા આવ-સ્યકતા
 હે, અત્ત્ સત્ત પ્રકાર સે યહ પૂર્ણ હે । (ણેયાદણ) ટ્સમ ભગવતુપલિષ્ઠ આગમ મ કિસાં
 માં પ્રમાણ સ ત્રાવા નહા આતી હે । (સટ્ઠકત્તણે) માયામિધ્યાન પવ નિદાન ટ્સન્યાં કા

દ્વારા પ્રદર્શિત કરે છે ‘ધમ્મમાટ્ઠપ્પડ’ લગવાને પ્રગાનત્તરવી પણ ધર્મોપદેશ
 કર્યો જેમડે (દ્ગમેવ ણિગ્ગથે પાત્રયણે સચ્ચે) પ્રયત્નતયા (નર્મયની મામેજ) વિધમાન (મોણુદ) આ નિર્મય-દ્રવ્ય તેમજ ભાવ ઉપ પ્રતિયથી રહિત નય
 મોઓના પ્રવચન-આગમ મત્ત-ભવોને માટે હિતકારક તેમજ યથાર્થ છે
 (અણુત્તરે) આ અનુત્તર ટે આનાથી ઉત્તર-પ્રવાન (મુખ્ય) ધીણુ ઠાઠ નથે
 (કેવલિણે) ઠારણુ ટે આ ટેવજ્ઞાની દ્વારા ડહીત થયેલુ (રચાએલુ) છે તે
 માટે આ અદ્વિતીય છે (સસુદ્ધે) કપાદિક દ્વારા શુદ્ધ કરેલા મોના જેણુ
 તે શુદ્ધ છે (પહિપુણ્ણે) એ સર્વદા પરિપૂર્ણ ટે-સત્તની અપેક્ષાએ તેમા
 માત્રા તેમજ પિન્દુ આદિના અધ્યાહારની આવસ્યકતા નથી અને અર્થની અપે
 ક્ષાથી તેમા આકાક્ષા આદિના અધ્યાહારની પણ આવસ્યકતા નથી તમામ પ્રકારે
 એ પૂર્ણ છે (ણેયાદણ) આ ભગવદ્-ઉપલિષ્ઠ આગમમા કોઈ પણ પ્રમાણથી

ઉપ સલ્લક્ષણે સિદ્ધિમગ્ને મુક્તિમગ્ને ણિજ્ઞાણમગ્ને અવિતહમ-
વિસધિ મન્વદુક્લષ્ણહીણમગ્ને ડહદ્વિયા જીવા સિદ્ધાન્તિ બુદ્ધાન્તિ

ભાવગ્રન્થાતિ ત્રિષ્ટેત્યાયાતીતિ । ‘સિદ્ધિમગ્ને’ સિદ્ધિમાર્ગ-સિદ્ધિ=કૃતકૃત્યતા-તસ્યા
માર્ગ=ઉપાય, ‘મુક્તિમગ્ને’ મુક્તિમાર્ગ=સમસ્તકર્મવિયોગમ્ય હતુ, ‘ણિજ્ઞાણમગ્ને’
નિર્વાણમાર્ગ-નિર્વાણસ્ય=સકલકર્મભયજન્યસ્ય પારમાર્થિકમુગ્ધસ્ય માર્ગ, ‘ણિજ્ઞાણમગ્ને’
નિર્વાણમાર્ગ-નિર્વાણમ્=અપુનરાવૃત્ત્યા સસારાત્ પ્રસ્થાન તસ્ય માર્ગ, ‘અવિતહ’
અવિતથમ્-વિતથ=મિથ્યા તદ્વિપ્રસાત-ત્રિકાલાવાધિતમિત્યર્થ । ‘અવિસધિ’ અવિસધિ=
અવ્યવચ્છિન્ન-ન કત્તાચિત્તપિ ત્રિષ્ટેત્તુપગતમ્ । ‘મન્વદુક્લષ્ણહીણમગ્ને’ સર્વદુ સ્વપ્રહાણ
માર્ગ-સરાણિ=જનમરણાદાનિ દુસાનિ પ્રહીણાનિ યત્ર સ સર્વદુ સ્વપ્રહીણો મોક્ષસ્તસ્ય

કર્તન (હેતુ) ટસી આગમ સે હોતા હૈ । (સિદ્ધિમગ્ને) યહ આગમ હા મિદ્ધિ-કૃત
કૃત્યતા કા એક માર્ગ હૈ । (મુક્તિમગ્ને) સમસ્ત કર્મોં કૈ ક્ષય કા યહી એક ઉપાય હૈ ।
(ણિજ્ઞાણમગ્ને) સમસ્ત કર્મોં કૈ ક્ષય સે ઉદ્ભૂત પારમાર્થિક સુલ્લ કા યહી એક રાસ્તા
હૈ । (ણિજ્ઞાણમગ્ને) મસાર મેં જાવ કા પુન આગમન ન હો ઇસ રૂપ સે જો જીવ કા
સસાર સે પ્રસ્થાન હોતા હૈ ઉસકા પ્રધાન કારણ એક યહી આગમ હૈ । (અવિતહ) યહ
આગમ ત્રિકાલ મ મી કુત્તરોં દ્વારા વાધિત નહીં હૈ । (અવિસધિ) મહાવિદેહ ક્ષેત્ર કી
અપેક્ષા સે-ન ઇસકા કર્મી ત્રિષ્ટેત્ત હોતા હૈ, ઓર ન કર્મી વિષ્ણેદ હોગા । (સન્વ
દુક્લષ્ણહીણમગ્ને) સમસ્ત દુગ્ધો કા જિસમે સર્વથા અભાવ હૈ એસે મોક્ષ કા યહી એક
ઉત્તમ માર્ગ હ । જિસ જિયે યહ પ્રમુ દ્વારા પ્રતિપાદિત આગમ પૂર્વોક્ત પ્રકાર સે ઇન સદ્ગુણાં

બાધા આવતી નથી (મલ્લકૃત્તણે) માયા, મિથ્યાત્વ તેમજ નિદાન શત્ત્યોના
કેતન (હેતુ) આ આગમથી થાય છે (સિદ્ધિમગ્ને) આ આગમજ સિદ્ધિ-કૃત
કૃત્યતાનો એક માર્ગ છે (મુક્તિમગ્ને) સમસ્ત કર્મોના ક્ષયનો આ એક ઉપાય
છે (ણિજ્ઞાણમગ્ને) સમસ્ત કર્મોના ક્ષયથી ઉત્પન્ન થતા પારમાર્થિક સુખનો
આજ એક રસ્તો છે (ણિજ્ઞાણમગ્ને) સસારમા જીવતુ પુન આગમન ન થાય
એ રૂપથી જે જીવતુ સસારથી પ્રસ્થાન થાય છે તેનું પ્રધાન કારણ એક
આજ આગમ છે (અવિતહ) આ આગમ ત્રણ ઢાળમા પણ કુતરોં દ્વારા બાધત
નથી (અવિસધિ) મહાવિદેહ ક્ષેત્રની અપેક્ષાથી નથી આનો કદી વિષ્ણેદ થયો,
નથી વિષ્ણેદ થાતો અને નથી કદી વિષ્ણેદ થવાનો । (સન્વદુક્લષ્ણહીણમગ્ને)
સમસ્ત દુગ્ધોનો જેમા અભાવ છે એવા મોક્ષનો આ એક ઉત્તમ માર્ગ છે
જેથી પ્રભુ દ્વારા પ્રતિપાદન કરેલું આ આગમ પૂર્વોક્ત એવા સદ્ગુણોથી યુક્ત

મુચ્ચંતિ પરિણિવ્વાયતિ સ્વદુઃખાણમંતં કરેતિ । એગચ્ચા પુણ

માર્ગ, યત એવ સદ્ગુણગુમ્ફિત નૈર્ઘ્રંથ પ્રવચનમ્, અતએવ 'ઈદ્ધિયા જીવા સિજ્જતિ' ઇદ્ધ સ્થિતા જાગા સિધ્ધ્યન્તિ-ઈદ્ધ=નૈર્ઘ્રંથપ્રવચને સ્થિતા=પ્રત્યારાધકા જાગા સિધ્ધ્યન્તિ=સિદ્ધિપદ પ્રાપ્તુવન્તિ, અણિમાદિસિદ્ધિ વા 'બુજ્જતિ' બુધ્ધ્યન્તે-કેવલજ્ઞાનપ્રાપ્ત્યા નિ શેષ-પ્રિશેષ જાનન્તિ, 'મુચ્ચતિ' મુચ્ચન્તે-મરોપગ્રાહિણા કર્મણા નિરગ્નપ્રજ્ઞાત્, 'પરિણિ-વ્વાયતિ' પરિણિર્વાન્તિ-કર્મજન્યસકલસ તાપવિરહાત્, પ્રત્યક્ષસાર વક્તિ-'સ્વદુઃખાણ-મત કરેતિ' સર્વદુઃખાણમન્ત કુર્મેતિ-સર્વેષા આગમિકમાનસિકાના દુઃખાણામ્ અત=નાગ કુર્મેન્તિ ।

‘એગચ્ચા પુણ એગે મયતારો’ એકાચા પુનરેકે મન્તા — એકૈવ અર્ચા=ભવિષ્યતી મનુષ્યતનુર્યેષા તે એકાર્ચા સત્, પુનરેકે=કેચિદ્ મન્તા=નૈર્ઘ્રંથપ્રવ-ચને યુક્ત છે । ઇસાલિયે (ઈદ્ધિયા જીવા સિજ્જતિ) જો જાગે ઇસકી આગધના મે અપને જાગન કા ઉત્તર્ગ કર દેતે હૈં વે નિયમત સિદ્ધિપત્ર કે પ્રાપક હોતે હે, (અણિમાદિ-સિદ્ધિ વા) અથવા ઇસ લોક મ અણિમાદિ સિદ્ધિ કે ધારક હોતે હ । (બુજ્જતિ) કેવલજ્ઞાન કી પ્રાપ્તિ સે સમી વસ્તુઓં કો જાનતે હે । (મુચ્ચતિ) મરોપગ્રાહિકમોં કા સમ્પૂર્ણરૂપ સે નાગ હોને કે કારણ વે મુક્ત હો જાતે હ । (પરિણિવ્વાયતિ) કર્મજન્ય સમસ્ત ત્તાપ કે વિરહ સે વે શીતલીભૂત હો જાતે હે । (સ્વદુઃખાણમત કરેતિ) આગમિક એવ માનસિક સમસ્ત દુઃખોં કા વે હી અત કરનેવાલ હોતે હૈ । (એગચ્ચા પુણ એગે મયતારો) ઇસ નિર્ઘ્રંથ પ્રવચન કી આરાધના કરનેવાલે મર્ગ્ય જીવ વર્તમાન આગર કે છૂટ જાને કે બાદ માત્ર એક વાર મનુષ્ય આગર ધારણ કરતે હે, અર્થાત્ વ એકાવતારા હોતે હૈ । વે મર્ગ્ય જીવ ઇસ આગર કે છૂટને પર (પુચ્ચમ્માવસેસેણ) પૂર્વકમોં કે વોંકી

છે તેથી જ (ઈદ્ધિયા જીવા સિજ્જતિ) જે એવ આત્મા આરાધનામા પોતાના જીવનને ઉત્સર્ગ કરી દે છે તેઓ નિયમત-નિશ્ચયથી-સિદ્ધિપદને પ્રાપ્ત થાય છે, (અણિમાદિસિદ્ધિ વા) આ હોડમા અણિમાદિ-સિદ્ધિને પામે છે (બુજ્જતિ) કેવલજ્ઞાનની પ્રાપ્તિથી બધી વસ્તુઓ બાણે છે (મુચ્ચતિ) લવોપગ્રાહિક મર્મોને સંપૂર્ણ રૂપે નાશ થવાના કારણે તેઓ મુક્ત થઈ બચે છે (પરિણિવ્વાયતિ) કર્મ-જન્ય સમસ્ત તાપના વિરહથી (ત્યાગથી) તેઓ શીતલીભૂત બની બચે છે (સ્વદુઃખાણમત કરેતિ) શારીરિક તેમજ માનસિક સમસ્ત દુઃખોના તેઓ અત ઈશ્વારાવાળા હોય છે (એગચ્ચા પુણ એગે મયતારો) આ નિર્ઘ્રંથ પ્રવચનની આરાધના ઈશ્વારાવાળા ભવ્ય એવ વર્તમાન શરીર છૂટી જવા બાદ માત્ર એકવાર મનુષ્ય શરીરને ધારણ કરે છે અર્થાત્ તેઓ એકાવતારી થાય છે તે ભવ્ય

उए सहकृत्तणे सिद्धिमग्गे मुत्तिमग्गे णिज्जाणमग्गे अवितहम-
विसधि सव्वदुस्खप्पहीणमग्गे ड्हट्ठिया जीया सिज्झंति बुज्झंति

भावगत्यानि विच्छेत्तायातीति । 'सिद्धिमग्गे' सिद्धिमार्ग-मिद्धि=कृतकृत्यता-तस्या
मार्ग=उपाय, 'मुत्तिमग्गे' मुक्तिमार्ग=सकर्मवियोगस्य इतु, 'णिज्जाणमग्गे'
निर्वाणमार्ग-निर्वाणस्य=सकल्मसमभयजयस्य पारमाधिकमुत्तमस्य मार्ग, 'णिज्जाणमग्गे'
निर्याणमार्ग-निर्याणम्=अपुनरावृत्त्या मसारात् प्रस्थान तस्य मार्ग, 'अवितह'
अवितथम्-वितथ=मिथ्या तद्विपरीत-त्रिकालाबाधितमित्यर्थ । 'अविसधि' अविसधि=
अव्यवच्छिन्न-न कदाचिदपि विच्छेदमुपगतम् । 'सव्वदुस्खप्पहीणमग्गे' सर्वदुस्खप्रहीण
मार्ग-सत्राणि=कर्ममरणादनि दुग्धानि प्रहीणानि यत्र स सर्वदुस्खप्रहीणो मोक्षस्तस्य

कर्त्तन (छेदन) इसी आगम से होता है । (सिद्धिमग्गे) यह आगम ही सिद्धि-कृत
कृत्यता का एक मार्ग है । (मुत्तिमग्गे) समस्त कर्मों के क्षय का यही एक उपाय है ।
(णिज्जाणमग्गे) समस्त कर्मों के क्षय से उद्भूत पारमार्थिक मुख का यही एक रास्ता
है । (णिज्जाणमग्गे) मसार में जात्र का पुन आगमन न हो इस रूप से जो जीव का
ससार से प्रस्थान होता है उसका प्रधान कारण एक यही आगम है । (अवितह) यह
आगम त्रिकाल में भी कुतर्कों द्वारा बाधित नहीं है । (अविसधि) महाविदेह क्षेत्र की
अपेक्षा से-न इसका कभी विच्छेद होता है, और न कभी विच्छेद होगा । (सव्व
दुस्खप्पहीणमग्गे) समस्त दुःखा का जिसमें सर्वथा अभाव है ऐसे मोक्ष का यही एक
उत्तम मार्ग है । जिस लिये यह प्रभु द्वारा प्रतिपादित आगम पूर्वोक्त प्रकार से इन सदगुणों

બાધા આવતી નથી (સહકૃત્તણે) માયા, મિથ્યાત્વ તેમજ નિદાન શત્રુઓના
કર્તન (છેદન) આ આગમથી થાય છે (સિદ્ધિમગ્ગે) આ આગમજ સિદ્ધિ-કૃત
કૃત્યતાનો એક માર્ગ છે (મુત્તિમગ્ગે) સમસ્ત કર્મોના ક્ષયનો આ એક ઉપાય
છે (ણિજ્જાણમગ્ગે) સમસ્ત કર્મોના ક્ષયથી ઉત્પન્ન થતા પારમાર્થિક મુખનો
આજ એક ન્તો છે (ણિજ્જાણમગ્ગે) સસારમાં જીવનું પુન આગમન ન થાય
એ રૂપથી જે જીવનું સસારથી પ્રસ્થાન થાય છે તેનું પ્રધાન કારણ એક
આજ આગમ છે (અવિતહ) આ આગમ ત્રણ કાળમાં પણ કુતર્કો દ્વારા બાધત
નથી (અવિસધિ) મહાવિદેહ ક્ષેત્રની અપેક્ષાથી નથી આનો કદી વિન્છેદ થયો,
નથી વિન્છેદ થાતો અને નથી કદી વિન્છેદ થવાનો (સવ્વદુસ્સપ્પહીણમગ્ગે)
સમસ્ત દુઃખોનો જેમાં અભાવ છે એવા મોક્ષનો આ એક ઉત્તમ માર્ગ છે
જેથી પ્રભુ દ્વારા પ્રતિપાદન કરેલું આ આગમ પૂર્વોક્ત એવા સદ્ગુણોથી યુક્ત

मुच्यन्ति परिणिव्वायति सव्वदुक्खाणमत करेति । एगच्चा पुण

मार्ग, यत एव सद्गुणगुम्फित नैर्ग्रन्थ प्रवचनम्, अतएव 'इहद्विया जीवा सिज्झन्ति' इह स्थिता जीवा सिध्यन्ति-इह=नैर्ग्रन्थप्रवचन स्थिता=एतद्वाराधका जीवा सिध्यन्ति=सिद्धिपद प्राप्नुवन्ति, अणिमादिसिद्धि वा 'बुज्झन्ति' बुध्यन्ते-कलज्ज्ञानप्राप्त्या निरोप-निरोप जानन्ति, 'मुच्यन्ति' मुच्यन्ते-भवोपप्राप्तिगा कर्मणा निरयनप्रसात्, 'परिणि-व्वायति' परिनिर्वान्ति-कर्मजन्यसकलसन्तापविरहात्, वक्तव्यसाग वक्ति-'सव्वदुक्खाण-मत करेति' सर्वदु खानामन्त कुर्वन्ति-सर्वेषा शारीरिकमानसिकाना दु खानाम् अन्त=नाश कुर्वन्ति ।

'एगच्चा पुण एगे भयतारो' एकाचा पुनरेके भदन्ता - एकैव अर्चा=भविष्यती मनुष्यतनुयेपा ते एकाचा सन्त, पुनरेके=कचिद् भदन्ता=नैर्ग्रन्थप्रव-से युक्त है । इसालिये (इहद्विया जीवा सिज्झन्ति) जो जान इसकी आराधना में अपने जानन का उत्सर्ग कर देते हैं वे नियमत सिद्धिपद के प्रापक होते हैं, (अणिमादि-सिद्धि वा) अथवा इस लोक में अणिमादि सिद्धि क धारक होते हैं । (बुज्झन्ति) कलज्ज्ञान की प्राप्ति से समा वस्तुओं को जानते हैं । (मुच्यन्ति) भवोपप्राप्तिगमों का सम्पूर्णरूप से नाश होने के कारण वे मुक्त हो जाते हैं । (परिणिव्वायति) कर्मजन्य समस्त सन्ताप के विरह से वे शीतलीभूत हो जाते हैं । (सव्वदुक्खाणमत करेति) शारीरिक एवं मानसिक समस्त दु खों का वे हान्त करनेवाले होते हैं । (एगच्चा पुण एगे भयतारो) इस निर्ग्रन्थ प्रवचन की आराधना करनेवाले भव्य जाव वर्तमान शरीर के छूट जाने के बाद मात्र एक बार मनुष्य शरीर धारण करते हैं, अथात् व एकावतारा होते हैं । वे भव्य जीव इस शरीर के छूटने पर (पुञ्चममावसेसेण) पूर्वकर्मों के बाँकी

छे तेथी ४ (इहद्विया जीवा सिज्झन्ति) ५ एव ५११ आराधनामा पोताना एवमनो उत्सर्ग करी है छे तेथो नियमत-निश्चयथी-सिद्धिपदने प्राप्त थाय छे, (अणिमादिसिद्धि वा) आ लोकमा अणिमादि-सिद्धिने पाये छे (बुज्झन्ति) ज्ञेयजानननी प्राप्तिथी अधी वस्तुथो ज्ञेय छे (मुच्यन्ति) भवोपप्राप्ति कर्मोने संपूर्ण रूपे नाश थावाना करेथे तेथो मुक्त थय जय छे (परिणिव्वायति) कर्म-जन्य समस्त सन्तापना विरहथी (त्यागथी) तेथो शीतलीभूत जनी जय छे (सव्वदुक्खाणमत करेति) शारीरिक तेमज मानसिक समस्त दु खोना तेथो अन्त करवावाणा होय छे (एगच्चा पुण एगे भयतारो) आ निर्ग्रन्थ प्रवचननी आरा-धना करवावाणा भव्य एव वर्तमान शरीर करी जवा पाद मात्र ओठवार मनुष्य शरीरने धारण करे छे अर्थात् तेथो ओषावतारी थाय छे ते भव्य

એગે ભયતારો પુવ્વકમ્માવસેસેણ અળ્લયરેસુ દેવલોણસુ દેવત્તાણ
 ઉવવત્તારો ભવતિ, મહહ્લિણસુ જાવ મહાસુક્ખેસુ દૂરંગહણસુ
 ચિરદ્વિહણસુ । તે ણં તત્થ દેવા ભવતિ—મહિહ્લિયા જાવ ચિર-

ચનત્યારાધકા મળ્યા, 'પુવ્વકમ્માવસેસેણ' પૂર્વકમાડગણ, 'અળ્લયરેસુ દેવલોણસુ
 દેવત્તાણ ઉવવત્તારો ભવતિ' અર્થતમેષુ દગ્ધારુપ દગ્ધેનોપત્તારો ભવતિ 'મહહ્લિણસુ
 જાવ મહાસુક્ખેસુ દૂરંગહણસુ ચિરદ્વિહણસુ' મહદ્ધિકેષુ યામમહાસૌગંધેષુ—અત્ર યાવ
 ઘટ્ઠનાત્=મહજ્જુહણસુ, મહાયણેસુ, મહાયસેસુ, મહાણુભાગેસુ' રૂપિ દૃશ્યમ્ ।
 પ્રાગ્-ચાલ્યાતમેતત । દૂરગતિકેષુ=અનુત્તરપિમાનાણિષુ ચિરસ્થિતિકેષુ—ચિગ=ત્રિસારો
 પમા સ્થિતિર્યેષુ તેષુ । 'તે ણ તત્થ દેવા ભવતિ' ત સહ તત્ર દેવા ભવતિ, કીદગ્ધા દેવા
 ભવતાઃચગ્ધા—'મહિહ્લિયા' મહદ્ધિકા =મહદ્ધિ-પન્ના, યાગત—'ચિરદ્વિહયા' ચિર

રહને કે કારણ (અળ્લયરેસુ દેવલોણસુ દેવત્તાણ ઉવવત્તારો ભવતિ મહહ્લિણસુ જાવ
 મહાસુક્ખેસુ દૂરંગહણસુ ચિરદ્વિહણસુ) મહદ્ધિક—પિમાન આદિ મહાસમ્પત્તિવાળે, મહાધુતિક=
 ત્રિવિધ રત્ન આદિ કા મહાકાન્તિવાળે, મહાખલ—અર્થત સ્થિર અર્થાત્ દ્રવ્યરૂપ સે ગાશ્વત,
 મહાયગસ્વી—શાસ્ત્રો દ્વારા પ્રશસિત, મહાનુભાગ—મહાપ્રભાવશાલી, મહાસૌખ્ય—અત્યંત સુખ
 કે નિધાનરૂપ, ચિરસ્થિતિક—બહુત સારોપમકા સ્થિતિવાળે, દૂરગતિક—મનુષ્યલોક આદિ સે
 અત્યંત દૂરવર્તી, એસે અનુત્તર પિમાનાદિક દેવલોકોં મે સે કિસી એક દેવલોક મે ઉત્પન્ન
 હોતે હૈ । (તે ણ તત્થ દેવા) વ દેવ વહીં પર (ભવતિ મહિહ્લિયા જાવ ચિરદ્વિહયા)
 મહદ્ધિક—વિમાન આદિ કી મહાસમ્પત્તિવાળે, મહાધુતિ—શરીર ઓર આભરણ કા મહા

આ શરીર છૂટી જતા (પુવ્વકમ્માવસેસેણ) પૂર્વ ઝમો બાકી રહેવાના કારણે
 (અળ્લયરેસુ દેવલોણસુ દેવત્તાણ ઉવવત્તારો ભવતિ મહહ્લિણસુ જાવ મહાસુક્ખેસુ દૂર
 ગહણસુ ચિરદ્વિહણસુ) મહદ્ધિક—વિમાન આદિ મહાસમ્પત્તિવાળા, મહાધુતિ
 વિવિધ રત્નઆદિની મહાકાન્તિવાળા, મહાખલ—અત્યંત સ્થિર અર્થાત્ દ્રવ્યરૂપથી
 શાશ્વત, મહાયગસ્વી—શાસ્ત્રો દ્વારા પ્રશસિત, મહાનુભાગ મહાપ્રભાવશાલી, મહા
 સૌખ્ય—અત્યંત સુખના નિધાન રૂપ, ચિરસ્થિતિક—ધણી સારોપમની સ્થિતિ
 વાળા, દૂરગતિક—મનુષ્ય લોક આદિથી અત્યંત દૂરવર્તી, એવા અનુત્તર વિમા
 નાદિક દેવલોકમાના કોઇ એક દેવલોકમા ઉત્પન્ન થાય છે (તે ણ તત્થ દેવા)
 ત દેવ ત્યા (ભવતિ મહિહ્લિયા જાવ ચિરદ્વિહયા) મહદ્ધિક—વિમાન આદિની મહા
 સમ્પત્તિ વાળા, મહાધુતિ—શરીર અને આભરણની મહાકાન્તિવાળા, મહાખલ

દિડ્યા હાર-વિરાડ્ય-વચ્છા જાવ પમાસમાણા કપ્પોવગા ગતિ-

સ્થિતિકા = ચિરકાલસ્થિતિકા, 'હારવિરાડ્યવચ્છા' હારવિરાજિતવક્ષસ્કા = હારમૃપિતદ્વયા, 'જાવ પમાસમાણા' યાવત્ પ્રમાસમાના - યાવચ્છન્દાદિદ દૃશ્યમ્ - 'કડય-તુડિય-થંભિય-મુયા' કટક-તુટિત-સ્તંભિત-મુજા 'અગય-કુડલ-મટ્ટ-ગડયલ-કળ્ણપીઠ-ધારી' અઘ્ન-કુગડલ-ગગડતલ-કર્ગપીઠ-ધારિણ 'વિચિત્ત-વત્થા-ભરણા' વિચિત્ર-વલા-સભરણા, 'વિચિત્તમાલા' વિચિત્રમાલા, 'મઝલિમઝડા' મૌલિમુકુટા, 'કલ્લાણગ-પવર-વત્થ-પરિહિયા' કન્યાણક-પવર-વલ્લ-પરિહિતા, 'કલ્લાણગ-પવર-મલ્લા-ણુલેવણા' કન્યાણક-પવર-માન્યા-ણુલેવણા, 'માસુરવોંદી' માસ્વરદેહા, 'પલવ-વણમાલપરા' પ્રલમ્બવનમાલાધરા 'દિવ્વેણ સઘાણ' દિવ્યેન સઘાતેન, 'દિવ્વેણ સઠાણેણ' દિવ્યેન સ્થાનેન = સુન્દરેણાસકારેણ, 'દિવ્વાણ ઇડ્ઢીણ' દિવ્યયા ઋદ્ધચા, 'દિવ્વાણ જુર્ડેણ' તિવ્યયા દ્યુત્યા, 'દિવ્વાણ પમાણ' દિવ્યયા પ્રમયા 'દિવ્વાણ છાયાણ' દિવ્યયા ઝાયયા, 'દિવ્વાણ અચ્છીણ' દિવ્યેન અર્ચિપા = દિવ્યેન તેજસા, 'દિવ્વાણ લેસાણ' દિવ્યયા લેસ્યયા, 'દસ દિસાઓ ઉજ્જોયમાણા' દશ દિગ્ગા ઉદ્ધોતયન્ત - સમન્તાત્સર્વાન્ દિગ્ગાભોગાન્ વિમાસયત્ત ઇતિ। 'પમાસમાણા' પ્રમા-

કાતિવાલે, મહાગલ-ગરાર સે અત્યન્ત વલ્લાન્, મહાયગસ્વી-અયન્ત યગનાલે, મહાનુભાગ-અત્યન્ત પ્રમાવગાલી, મહાસૌરય-સુરપુજ કો ભોગનગાલે ઔર ચિરન્ધિતિક-અનેક સાગરો-પમસ્થિતિગાલ હોતે હ। ટનકા વક્ષ સ્થલ સદા હારોં કી માલાઓં સે સુગોમિત રહા કરતા હે। (જાવ પમાસમાણા) યહોં 'જાવ' શબ્દ સે (કડય-તુડિય-થંભિય-મુયા અગય-કુડલ-ગડયલ-કળ્ણપીઠ-ધારી વિવિત્ત-વત્થા-ભરણા વિચિત્તમાલા મઝલિમઝડા કલ્લાણગ-પવર-વત્થ-પરિહિયા કલ્લાણગ-પવર-મલ્લા-ણુલેવણા માસુરવોંદી પલવ-વણમાલ-ધરા દિવ્વેણ સઘાણ દિવ્વેણ સઠાણેણ દિવ્વાણ ઇડ્ઢીણ દિવ્વાણ જુર્ડેણ દિવ્વાણ પમાણ દિવ્વાણ છાયાણ દિવ્વાણ અચ્છીણ દિવ્વાણ

શરીરે ઘણા બળવાન્, મહાયશસ્ત્રી-અત્યન્ત યશવાળા, મહાનુભાગ-અત્યન્ત પ્રમા-વગાળી, મહાસૌખ્ય-સુખપુર્ણે ભોગવવાવાળા અને ચિરસ્થિતિ-અનેક સાગ-રોપમ સ્થિતિવાળા થાય છે એમનુ વક્ષ ન્થલ સદા હારોની માલાઓથી સુશોભિત રહ્યા રહે છે (જાવ પમાસમાણા) અહીં 'જાવ' શબ્દથી (કડય-તુડિય-થંભિય મુયા અગય-કુડલ-ગડયલ-કળ્ણપીઠ-ધારી વિચિત્ત-વત્થા-ભરણા વિચિત્ત-માલા મઝલિમઝડા કલ્લાણગ-પવર-વત્થ-પરિહિયા કલ્લાણગ-પવર-મલ્લા-ણુલેવણા માસુર વોંદી પલવ-વણમાલ-ધરા દિવ્વેણ સંઘાણ દિવ્વેણ સઠાણેણ દિવ્વાણ ઇડ્ઢીણ દિવ્વાણ જુર્ડેણ, દિવ્વાણ પમાણ, દિવ્વાણ છાયાણ, દિવ્વાણ અચ્છીણ, દિવ્વાણ લેસાણ દસ

કહ્લાણા ઠિઙ્કહ્લાણા આગમેસિભદા જાવ પડિરુવા । તમાઙ્કલ્પ-

સમાના = પ્રકર્ષેગ ગ્રોભમાના 'કપ્પોપગા' કપ્પોપગા - કપ્પ = ૮૨ - સામાનિક - ત્રાયલિંગ પારિપચા ત્તરક્ષ ગ્રોભપાલા નીક પ્રકીર્ગકા મિયોગ્ય-કિન્ચિપિક-અચ્ચત્તરુપ આચારસ્તપુપ ગતા = પ્રાપ્તા, સૌધર્માદિદેવલોકગાસિપૈમાનિકદેવપ પ્રાપ્તા, 'ગઙ્કહ્લાણા' ગનિક્કયાણા - કન્થાણા ગતિર્યેપા તે તથા, અથવા-ગયા = ચતુર્ગતિકલોક દેવગતિરૂપયા કન્થાણા =

લેસાણ દસ દિસાઓ ઉજ્જોવેમાણા પમાસમાણા) હસ પાઠ કા મપટ્ટ હુઆ હૈ, હસ કા અર્થ હસ પ્રકાર હૈ-ઇનકો મુજાઈ કટક-કહે ઓર ઘુટિત-મુજનવ ઇન આમૂષ્ણો સે વિમૂષ્ણિત રહા કરતી હૈ। વાકી કે ઇન સમસ્ત પદો કા અર્થ પીછે જહા પર દવા કે આગમન કા વર્ણન ક્રિયા ગયા હૈ હસ ૩૩વેં સૂત્ર મેં લિખા ગા ચુકા^૧ હૈ। (કપ્પોવગા) ઇન્દ્ર, સામાનિક, ત્રાયલિંગ, પારિપચ, આત્મરક્ષક, લોકપાલ, અનીકાધિપતિ, પ્રકીર્ગક, આભિયોગ્ય, કિન્ચિપિક, યે દગ પ્રકાર કે દેવ જહાં હોતે હૈં હન દેવલોકોં કા નામ કપ્પ હૈ। ઇન કપ્પોં મેં જો ઉત્પન્ન હોતે હૈં હનકા નામ કપ્પોપગા હૈ। સૌધર્માદિક દેવલોક સે અચ્ચુત દેવલોક તરુ કે દેવ કપ્પોપગા કહલતે હૈ, ક્યોં કિં યહીં તરુ ઇન્દ્રાદિક ૧૦ પ્રકાર કે દેવોં કા વ્યવહાર હોતા હૈ, ઇનકે વાદ નહીં! (ગઙ્કહ્લાણા) ઇનકો ગતિ કન્થાણકારી હોતી હૈ, અથવા ચતુર્ગતિક હસ લોક મેં યે દેવગતિ મેં રહનેવાલે હોને કે કારણ ઉત્તમ હોતે હૈ, હસ અપેક્ષા યે ગતિકલ્યાણ કહ ગયે હૈ। (ઠિઙ્કહ્લાણા) અનેક પન્થાપમ-

(૧) અસુરકુમારોં કે વર્ણન મેં ઇન સમસ્ત પદોં કા અર્થ લિખા ગયા હૈ।

દિસાઓ ઉજ્જોવેમાણા પમાસમાણા) આ પાઠનો સશ્રદ્ધ કર્યો છે આનો અર્થ આ પ્રકારે છે એમની ભુજ્ઞઓ કટક (કહા) અને ઘુટિત-ભુજ્ઞધ એ આભૂષણોથી શણગારેલી રહે છે બાકીના આ બધા પદોનો અર્થ અગાઉ ન્યા દેવોના આગમનનું વર્ણન કર્યું છે તે ઉપમા સૂત્રમા લખાઈ ગયું છે^૧ (કપ્પોવગા) ઇન્દ્ર, સામાનિક, ત્રાયલિંગ, પારિપચ, આત્મરક્ષક, લોકપાલ, અનીકાધિપતિ, પ્રકીર્ણક, આભિયોગ્ય, કિરિબિક, આ દશ પ્રકારના દેવ ન્યા હોય છે તે દેવલોકનું નામ કટપ છે આ કટપોમા બે ઉત્પન્ન થાય છે તેમના નામ કટપોપગ છે સૌધર્માદિક દેવલોકથી લઈને અચ્ચુત દેવલોક સુધીના દેવ કટપોપગ કહેવાય છે કેમકે અહીં સુધી ઇદ્રાદિક ૧૦ પ્રકારના દેવોનો વ્યવહાર થાય છે ત્યાર પછી નહિ (ગઙ્કહ્લાણા) તેમની ગતિ કટ્યાણ કારી હોય છે અથવા ચતુર્ગતિક આ લોકમા તેઓ દેવગતિમા રહેવાવાળા હોવાને કારણે ઉત્તમ હોય છે આ અપેક્ષાથી તેઓ ગતિકટ્યાણ કહેવાય છે

(૧) અસુરકુમારોના વર્ણનમા આ બધા પદોનો અર્થ લખાઈ ગયો છે

एव खलु चउहि ठाणेहि जीवा णेरइयत्ताए कम्म पकरेंति,

મદ્રૂપા , ' ટિટ્ઠકુલાણા ' સ્થિતિકન્યાણા =અનેકપ ચોપમસાગરોપમરૂપચિરસ્થિતિકા
' આગમેસિમદ્દા ' આગમિપ્પદમદ્દા -આગમિપ્પત્ત્વ=આગમિકાલભાવિ મદ્દ=કન્યાણ-નિર્ણાણરૂપ
યેષા તે તથા, ' જાવ પઢિરૂવા ' યાવત્પ્રતિરૂપા =અતિરમણીયાઽઽકારા , યાવચ્છન્નાત-
' પ્રામાનીયા ટ્ઠર્જનીયા અમિરૂપા ' ઇતિ યો યમ્ । પુનરપિ ' તમાદ્ઘલ્લ ' તત્પાચ્છે=તત્પ્રવચન
કથયન્તિ-' એવ સલ્લુ ચઠહિં ઠાણેહિં જીવા ણેરइयत्ताए कम्म पकरेंति ' એવ સલ્લ
ચતુર્મિ સ્થાનૈર્જીવા નૈરયિકતાયા કમાગિ પ્રકુર્વંતિ, તત્ર નૈરયિકતાયા =નારકિન્દસ્ય,

સાગરોપમ તદ્દ દેવલોક મ્ ઇત્યેત્દી સ્થિતિ હોને કે કારણ ચે દેવ સ્થિતિકન્યાણ કહે ગયે હ ।
ઇતમ સે આકર હી તો મનુષ્યપયાય લેકર જીવ નિર્ણાણ-મુક્તિ કા લાભ કરતે હૈ, અત વે
(આગમેસિમદ્દા) આગમિપ્પદ્વદ્ધ કહે ગયે હૈ । (જાવ પઢિરૂવા) યહૌ પર ' યાવત્ ' શબ્દ
સે " પ્રામાનીયાઃ, ટ્ઠર્જનીયાઃ, અમિરૂપાઃ " ઇત્ત પદો કા મી નપ્રત્ હુઆ હૈ । ' પ્રામા
નીયાઃ ' ટ્ઠર્ નેગ્ને સે મન પ્રસન્ન હો જાતા હૈ । અત્ત એય ચે ' ટ્ઠર્જનીયાઃ ' ટ્ઠર્જનાય હૈ ।
' અમિરૂપાઃ ' ઇત્તકે રૂપ કી સુન્દરતા પ્રતિક્ષણ નવીન નવાન ભાવ સે વદતી રહતી હો
એમે ચે માદ્દમ હોતે હૈ, ઇસલિયે ચે અમિરૂપ હૈ । ' પ્રતિરૂપાઃ ' ઇત્તકે રૂપ કી તુલના નહા
હો સન્તા હૈ, ચ્યો કિ ઇત્તકા રૂપ અસાધારણ હોતા હૈ, અર્થાત્ત ચે અનુપમ સુન્દર હોતે હૈ ।
અત્ત ઇસ પ્રવચન કા વ્યા ફલ હૈ ? ઇસકો કહતે હૈ—

(એવ સલ્લુ ચઠહિં ઠાણેહિં જીવા ણેરइयत्ताए कम्म पकरेंति) યહ જીવ
ચાર કારણો દ્વારા નરક મેં લે જાનેવાલે કર્મો કો કરતે હૈ, અત્ત ઇસ વાત કો પ્રમુ પ્રકટ

(ટિટ્ઠકુલાણા) અનેક પદ્ધોપમ સાગરોપમ સુધી દેવલોકમા તેમની સ્થિતિ
હોવાના કારણે તે દેવો સ્થિતિકન્યાણ કહેવાય છે તેમાથી આવીને જ મનુ
ષ્યપર્થાય પ્રાપ્ત કરી જીવ નિર્વાણ-મુક્તિના લાભ કરે છે, માટે તેઓ (આગ-
મેસિમદ્દા) આગમિપ્પદ્વદ્ધ કહેવાય છે (જાવ પઢિરૂવા) અહી યાવત્
શબ્દથી ' પ્રામાનીયા, ટ્ઠર્જનીયા, અમિરૂપા ' એ પદોના પશુ સગ્રહ થયો છે
" પ્રામાનીયા " એમને જોતા મન પ્રસન્ન થઈ જાય છે આ માટે જ તેઓ
' ટ્ઠર્જનીયા ' ટ્ઠર્જનીય છે ' અમિરૂપા ' એમના રૂપની સુન્દરતા પ્રતિક્ષણ નવીન
નવીન ભાવથી વધતી જતી હોય તેમ તેઓ જણાય છે, તે માટે તેઓ અભિ-
રૂપ છે ' પ્રતિરૂપા ' તેમના રૂપની તુલના ન થઈ શકે, કેમકે તેમનું રૂપ
અસાધારણ હોય છે, અર્થાત્ત તેઓ અનુપમ સુન્દર હોય છે હવે આ પ્રવ
ચનનું શુ ફલ છે ? તે કહે છે—

(એવ સલ્લુ ચઠહિં ઠાણેહિં જીવા ણેરइयत्ताए कम्म पकरेंति) આ જીવ ચાર

નેરહ્યત્તાએ કમ્મ પકરેત્તા નેરહ્યસુ ઉવવજ્જતિ, તં જહા-મહા-
રમયાએ ૧ મહાપરિગ્ગહયાએ ૨ પંચિન્દ્રિયવહેણં ૩ કુણિમાહારેણં
૪, એવ એણં અભિલાવેણ । તિરિસ્સવજોણિએસુ-૧ માહલ્લયાએ

‘નેરહ્યત્તાએ કમ્મ પકરેત્તા નેરહ્યસુ ઉવવજ્જતિ’ નૈરયિકતાયૈ કમાગિ પ્રવૃત્ત્ય=પ્રકર્યેણ
વિધાય નૈરયિકેષુ ઉપયતે=નારકજીવાના મયે જાયતે, તજહા-તયયા=યેન પ્રકાંગં નૈરયિ
કેષુ જાયન્તે તત્ કથયતિ સૂત્રકાર-૧ ‘મહારમયાએ’ મહારમ્મનયા=સાપચાડ્ડમ્મ
બાહુલ્યેન,-૨ ‘મહાપરિગ્ગહયાએ’ મહાપરિગ્રહતયા=પરિગ્રહાધિસ્યેન, ૩ ‘પંચિન્દ્રિયવહેણં’
પચ્ચેન્દ્રિયવહેન=પચ્ચેન્દ્રિયપ્રાણિના હિસયા, ૪ ‘કુણિમાહારેણ’ કુણપાહારેણ=માસાહારેણ, ‘એવ
એણ અભિલાવેણ’ એવમેતેનાભિલાપેન=કથનેન ‘તિરિસ્સવજોણિએસુ’ તિર્યગ્યોનિપુ-તિરસ્ક્રાં
યોનય=ઉત્પત્તિસ્થાનાનિ તય, ૧-માહલ્લયાએ ણિયહિલ્લયાએ’ માયાપ્રિતયા નિકૃતિમત્તયા-
માયા=પરવચ્ચના સૈપામસ્તીતિ માયાપ્રિત તેષા માયસ્તત્તા તયા, નિકૃતિ-માયાન્તરણાથે
માયા તરકરણ સૈપામસ્તીતિ નિકૃતિમન્ત, તદ્ભાવો નિકૃતિમત્તા તયા, ૨ ‘અલિયવયણેણ’

કરતે હૈં-(ત જહા) વે ચાર કારણ યે હૈં-(મહારમયાએ) મહા-આરમ્મ, (મહા-
પરિગ્ગહયાએ) મહાપરિગ્રહ, (પંચિન્દ્રિયવહેણ) પચ્ચેન્દ્રિય જીવો કા વધ કરના,
(કુણિમાહારેણ) માસ કા આહાર કરના । ઇન ચાર કારણો સે (નેરહ્યત્તાએ કમ્મ પક-
રેત્તા નેરહ્યસુ ઉવવજ્જતિ) નરક મેં લે જાને કે યોગ્ય કર્મો કા ઉપાર્જન હોતા હે, ઇસ
લિયે યે જીવ નરક મેં ઉત્પન્ન હોતે હે । (એવ એણ અભિલાવેણ) ઇસી પ્રકારકા ચાર
કારણ રૂપ કથન (તિરિસ્સવજોણિએસુ) તિર્યગ્ગ ગતિ મેં ઉત્પન્ન કરાને વાલે કર્મો કા
મી હૈ । વ ચાર કારણ યે હૈં-(માહલ્લયાએ) માયાચારી કરના (ણિયહિલ્લયાએ) એવ માયા
કો ન્તરણ કરને લિયે ઔર અધિક માયાચારી કરના ૧, (અલિયવયણેણ) અસત્ય

કારણો દ્વારા નરકમા લઈ જનારા કર્મો કરે છે, (તજહા) તે ચાર કારણ આ છે-
(મહારમયાએ) મહા આરમ્મ, (મહાપરિગ્ગહયાએ) મહાપરિગ્રહ, (પંચિન્દ્રિયવહેણ) ૫ ચે
દ્રિય જીવોનો વધ કરવો, (કુણિમાહારેણ) માનનો આહાર કરવો આ ચાર કારણોથી
(નેરહ્યત્તાએ કમ્મ પકરેત્તા નેરહ્યસુ ઉવવજ્જતિ) નરકમા લઈ જવા યોગ્ય કર્મોનું ઉપા-
જન થાય છે તેથી તે જીવ નરકમા જાય છે (એવ એણ અભિલાવેણ) આ પ્રકારના ૪
ચાર કારણ રૂપ કથન (તિરિસ્સવજોણિએસુ) તિર્યગ્ગ ગતિમા ઉત્પન્ન કરાવનારા કર્મોનું
પણ છે તે ચાર કારણ આ છે-(માહલ્લયાએ) માયાચારી કરવું, (ણિયહિલ્લયાએ)
તેમજ માયાનું સંવરણ કરવા માટે-ઢાકવા માટે અન્ય માયાચારી કરવું (૧)

ગિયડિલ્લયાએ, ૨ અલિયવયણે, ૩ ઉક્કચણયાએ, ૪ વંચણયાએ।
મણુસ્સેસુ-પગડમદયાએ ૧, પગડવિણીયયાએ ૨, સાણુક્કો-

અલીકવચનેન=અસત્યભાષણ, ૩ 'ઉક્કચણયાએ' ઉક્કચ્ચનતયા-ઉક્કચ્ચનતા નામ ક ચન સરલદ્રવ્ય વચ્ચયિતુ પ્રવૃત્તસ્ય પર ચતુરત્ત નર પાર્શ્વસ્ય વિલેક્ત્ય ક્ષણ વચ્ચનાનિવૃત્ત-તયાઽવસ્થાન તયા, કપટવૃત્તયા, ૪ 'વચણયાએ' વચ્ચનનયા। એતૈશ્વતુર્મિ સ્થાનૈર્જીવા સ્તિર્યયોનિષુ યાન્તિ। મનુષ્યજાતિષુ પુન કૈશ્વતુર્મિ સ્થાનૈરુત્પદ્યન્તે ? તદર્શયિતુમાહ- 'મણુસ્સેસુ' ઇયાદિ। મનુષ્યેષુ, 'પગડમદયાએ' પ્રકૃતિમદ્રતયા=સ્વભાવસરલતયા ૧, 'પગડવિણીયયાએ' પ્રકૃતિવિનાતિતયા=સ્વભાવતો વિનયગાત્તયા ૨, 'સાણુક્કોસયાએ' સાનુકોગતયા-અનુકોગો=દયા તેન સદા પ્રતિને દત્તિ સાનુકોગસ્તસ્ય ભાવ સાનુકોગતા તયા-સદયતયા ૪, 'અમન્ઠરિયાએ' અમત્તમગ્તિયા-મમરોઽન્યશુભદ્વેષસ્તદ્ભાવોઽમત્સર = પરગુણગ્રાહિત્વ સોઽન્યેષામિત્યમ સરિણસ્તન્મભાવોઽમસરિતા તયા-દધ્યારાહિત્યેન। એતૈશ્વતુર્મિ

ભાષણ કરના ૨, (ઉક્કચણયાએ) કિમી સરલ હૃદયવાલે વ્યક્તિ કો ઠગને કે લિયે પ્રવૃત્ત હુણ ઠગિયા-માયાચારી વાલે કા, ડમ સરલ પુરુષ કે પાસ કિમા ચતુર પુરુષ કી સ્થિતિ દેલ્-કર કુઠ સમયતક વચનામય અપની પ્રવૃત્તિ કો સ્થગિત કર ઠહર જાના-કપટવૃત્તિ કો રોક રલ્લના ૩, (વચણયાએ) દૂસરો કો ઠગના ૪। ઇન ચાર કારણોસે જાગ તિર્થચગતિ મેં લે જાને વાલે કમો કા ઉપાર્જન કરતે હૈ। (મણુસ્સેસુ) મનુષ્યગતિ મે જીન ચાર કારણો સે જાતે હૈં। વ કારણ યે હે-(પગડમદયાએ) પ્રકૃતિ સે મદ્ર હોના ૧, (પગડવિણીયયાએ) પ્રકૃતિ સે વિનાત હોના ૨, (સાણુક્કોસયાએ) દયાલુ હોના ૩, એવ (અમન્ઠરિયાએ) મત્સરભાવ નહીં રલ્લના અથાત્ ગુણગ્રાહી હોના ૪। ઇન ચાર કારણો સે યે જીન મનુષ્યગતિ મે ઉત્પન્ન

(અલિયવયણે) અસત્ય ભાષણુ ડરવુ (૨) (ઉક્કચણયાએ) ડોઠ સરલ હૃદયવાળા માણુસને ઠગવા-છેતરવા-માટે પ્રવૃત્ત થનારા ળગ-માયાચારીવાળાનુ, તે સરળ પુરુષની પાસે ડોઠ ચતુર પુરુષની હાજરી જોઈ થોડા સમય માટે વચનામય પોતાની પ્રવૃત્તિને સ્થગિત કરી રેડાઈ જવુ-પોતાની કપટવૃત્તિને રોકી રાખવુ (૩) (વચણયાએ) બીજાને ઠગવા (૪) આ ચાર કારણોથી એવ તિર્થ ચ ગતિમા લઈ જવા લેવા ડર્મોનુ ઉપાર્જન કરે છે (મણુસ્સેસુ) મનુષ્ય ગતિમા આ એવ ૪ કારણોથી જાય છે તે કારણો આ છે-(પગડમદયાએ) પ્રકૃતિથી ભદ્ર હોવુ (૧), (પગડવિણીયયાએ) પ્રકૃતિથી વિનીત હોવુ (૨), (સાણુક્કોસયાએ) દયાળુ હોવુ (૩), તેમજ (અમન્ઠરિયાએ) મત્સરભાવ ન રાખવો અર્થાત્ શુભ્રાહી થવુ (૪) આ ચાર કારણોથી આ એવ મનુષ્ય

સયાણ ૩, અમચ્છરિયાણ ૪। દેવેસુ-સરાગસંજમેણં ૧,
સંજમાસજમેણં ૨, અકામણિજ્જરાણ ૩, ચાલતવોકમ્મેણં ૪।
તમાહ્વલ્લ-

સ્થાનૈર્જીવા મનુજાય પ્રાપ્નુવતિ । દેવપ્રાપ્તિદ્વુભૂતાનિ ચવાગિ સ્થાનાનિ ટ્ઠયતિ-‘દેવેસુ’
इत्यादि । देवपु-‘सरागसजमेण’ सराग=सजमेन-रागेण=आसक्त्या सहित सगग स
चासौ मयमध सरागयममस्तेन-सरुपायचारिणेण १, ‘सजमासजमेण’ मयमामयमेन=
देगमयमेन २, ‘अकामणिज्जराण’ अकामनिर्जरया-अकामेन=अभिलाषम तरेण निर्जेग=
क्षुधादिसहन तथा ३, ‘चालतवोकममेण’ चालतप कर्मणा=चालसादस्याद् बाला =
मिथ्यादृश, तेषा तप कर्म चालतप कर्म, तेन ४, एतै स्थानैर्जवा देवमव प्राप्नुवतीति भाव ।
पुन प्रकारातरेण ‘तमाह्वल्ल’ तदाएयाति=तत् कथयति ‘जह णरगा गम्पती’

કરારને વાલે કર્મોં કા ઉપાર્જન કરતે હૈ । (દેવેસુ) ચાર કારણોં સે જીવ દેવગતિ મેં ઉત્પન
હોતે હૈ । વે ચાર કારણ યે હૈ-(સરાગસજમેણ) સરાગમયમ કા પાલન કરના ૧, (સજમા-
સજમેણ) દેગવિરતિ પાલન કરના ૨, (અકામણિજ્જરાણ) અકામનિર્જરા ૩, એવ (ચાલ-
તવોકમ્મેણ) ચાલ તપસ્યા ૪ । જિસ સયમ મે રાગ (આસક્તિ) વિદ્યમાન હોતા હૈ, ઉસ
કા નામ સરાગમયમ હૈ । મતલબ-રૂપાયસહિત ચારિત્ર કા પાલના સરાગમયમ હૈ । ૧૨
બારહ વ્રતોં કા-દેગવિરતિ કા ધારણ કરના ઇસકા નામ સયમાસયમ હૈ । અભિલાષા-ઇચ્છા
કે વિના ક્ષુધા આદિ કા સહન કરના ઇસકા નામ અકામનિર્જરા હૈ । મિથ્યાદૃષ્ટિયોં કે તપ
કા નામ ચાલતપ હૈ । ઇન કાર્મોં કે કરને સે જીવ દેવગતિ મેં જાને યોગ્ય કર્મોં કા ઉપાર્જન
કરતે હૈ । (જહ ણરગા ગમ્પતી જે ણરગા જા ય વેયણા ણરણ । સારીરમાણસાહ દુક્ખાહ

ગતિમા ઉત્પન્ન કરાવવાવાળા ડમોંનુ ઉપાજ્ઞન કરે છે (દેવેસુ) ચાર કારણોથી
એવ દેવગતિમા ઉત્પન્ન થાય છે-(સગમેસજમેણ) સરાગ સયમનુ પાલન કરવુ ૧,
(સજમાસજમેણ) દેશવિરતિનુ પાલન કરવુ ૨, (અકામણિજ્જરાણ) અકામ-
નિર્જરા ૩, તેમજ (ચાલતવોકમ્મેણ) બાલ તપસ્યા ૪ જે સયમમા રાગ-આસક્તિ
વિદ્યમાન હોય છે તેનુ નામ સરાગ-સયમ છે મતલબ-રૂપાય સહિત ચારિ-
ત્રનુ પાલન કરવુ તે સરાગસયમ છે (૧) ૧૨ બાર વ્રતો-દેશવિરતિ
ધારણ કરવા તેનુ નામ સયમાસયમ છે (૨) અભિલાષા-ઇચ્છા-વિના બૂખ
આદિ સહન કરવુ તેનુ નામ અકામ નિર્જરા છે (૩) મિથ્યાદૃષ્ટિના તપનુ
નામ બાલતપ છે (૪) આ કામો ૧૨વાથી એવ દેવગતિમા જવા યોગ્ય કર્મોંનુ

“ જહ નરગા ગમ્મતી, જે નરગા જા ચ વેયણા નરણ ।
સારીરમાણસાડં દુઃસ્વાહ તિરિક્કજોળીણ ॥ ૧ ॥
માણુસ્સં ચ અણિચ્ચ, વાહિ-જરા-મરણ-વેયણા-પર ।
દેવે ચ દેવલોણ, દેવિહ્દિ દેવસોત્ત્વાહ ॥ ૨ ॥

इयाणिगायामि । ‘जह नरगा गम्मती’ यथा नरका गम्यन्त-जायेर्यन प्रकारेण
नरका = नरकस्थानानि गम्यन्ते = प्रायते, ‘जे नरगा’ ये नरका - यदूपा नरका =
नारकिग सति, ‘जा य वेयणा नरण’ याश्च वेदना नरके-या = याद्व्यो वेदना =
यातनाश्च नरके भवति, तसर्वं कथयतीति पूर्वगावय । ‘सारीरमाणसाडं दुःखाड
तिरिक्खजोणीण’ शारीरमाणसानि दुःखानि तिर्यग्योन्याम्-यथा च शरीरसम्बन्धीनि
मन सम्बन्धानि च दुःखानि भवन्ति प्राणिनामिति शेषस्तथा भगवान् परिक्रययति ॥ १ ॥
एव ‘माणुस्स च अणिच्च वाहि-जरा-मरण-वेयणा-पर’ मानुष्यञ्चाऽनित्य
व्याधि-जरा-मरण-वेदना-प्रचुरम्-व्याधयो-जरादय जरा=मार्धक, मरण=प्रसिद्ध, वेदना =
आनोष्णादिस्वरूपा, प्रचुरा = विपदा यस्मिंस्तादृशम्, अतएव अनिय=क्षणभङ्गुर् मानु-
ष्य=मनुष्यमत्र परिक्रययति । ‘देवे च देवलोण देविह्दि देवसोत्तवाह’ देवान् च
देवलोकान् ददद्भि देवसौख्यानि-तथा दवान्, च पुन देवलोकान्, ददद्भि=देवसमृद्धि,
देवसौरयानि=देवसम्बन्धीनि सुखानि कथयतीति शेष ॥ २ ॥ एता येन नरकादीनि

तिરિક્खજોળીણ) જોય જેવ પ્રકાર નરકા મેં જાતે હૈ, ઓર વહા જેસે નારકા હૈ, એવ
ઉઠે જેવ પ્રકાર કા વેદના ભોગનો પડતા હૈ યહ સપ્ર પ્રમુન (આટ્કરહ) વતલાયા । તિર્ય-
ગતિ મેં પહુંચને પર હસ જાવ કો જિતને મી શારીરિક ણ્ય માનસિક કષ્ટ ભોગન પડતે હૈ,
યહ મી ભગવાનન સ્પષ્ટ ક્રિયા । (માણુસ્સ ચ અણિચ્ચ વાહિ-જરા મરણ-વેયણા પર)
યહ માનવપ્રાય અનિય હૈ, વ્યાધિ, જરા, મરણ એવ વેદના સે પ્રચુર-મરાં હ । (દેવે ચ

ઉપાજ્ઞન ઠરે છે (જહ નરગા ગમ્મતી જે નરગા જા ચ વેયણા નરણ । સારીરમાણસાહ
દુઃસ્વાહ તિરિક્કજોળીણ) એવ જે પ્રકારે નરકોમા જાય છે, અને ત્યાં જેવા
નારકી હોય છે, તેમજ તેમને જે પ્રકારની વેદના ભોગવવી પડે છે, એ બધું
પ્રભુએ (આહમ્સહ) બતાવ્યું તિય ચ-ગતિમા પહોચતા આ એવને જેટલા
શારીરિક તેમજ માનસિક દુઃખ હોય છે તે બધા ભોગવવા પડે છે, એ પછી
ભગવાને સ્પષ્ટ કર્યું (માણુસ્સ ચ અણિચ્ચ વાહિ-જરા-મરણ વેયણા-પર) આ

૧રગં તિરિસ્વજોર્ણિ, માણુસભાવ ચ દેવલોગં ચ ।
 સિદ્ધે ચ સિદ્ધવસર્હિ, છજીવણિયં પરિકહેડ ॥ ૩ ॥
 જહ જીવા વજ્જતી મુચ્ચતી જહ ચ સકિલિસ્સંતિ ।
 જહ દુક્ખાણં અંત, કરેતિ કેઈ અપહિવદ્ધા ॥ ૪ ॥

સમૂહા શ્રુતે—‘ ૧રગ ’ નરક=નરકાવાસ, ‘ તિરિસ્વજોર્ણિ ’ તિર્યગ્યોર્ણિ, ‘ માણુસભાવ ’
 મનુષ્યભાવ=મનુષ્યત્વ ચ ‘ દેવલોગ ’ દેવલોક કથયતિ । તથા ‘ સિદ્ધે ચ ’ સિદ્ધાશ્ચ
 ‘ સિદ્ધવસર્હિ ’—સિદ્ધવસર્તિ=સિદ્ધસ્થાન, ‘ છજીવણિય ’ પદ્ધત્તીનિકા પરિકથયતિ ॥ ૩ ॥
 એવ ‘ જહ જીવા વજ્જતી ’ યથા જાગા વચ્ચતે=નય પ્રાપ્નુવન્તિ, ‘ મુચ્ચતી ’ મુચ્ચતે=
 મુક્તા ભવતિ, ‘ જહ ચ સકિલિસ્સંતિ ’ યથા ચ નશ્વિશ્યતિ, ‘ જહ દુક્ખાણ અંત
 કરેતિ કેઈ અપહિવદ્ધા ’ યથા દુઃખાનામત્ત કુર્વન્તિ કઽપિ અપ્રતિવદ્ધા—કેઽપિ=કતિ
 ચિજ્જીગા અપ્રતિવદ્ધા=પ્રતિવધરહિતા—મુક્તા સતો દુઃખાનામન્ત=નાશ કુર્વન્તિ, તત્સર્વં

દેવલોએ દેવિહ્દિ દેવસોમ્હાઈ) એવ દેવગતિ મે દેવતાઓં કો દેવમનધી અનેક ઋદ્ધિયા
 એવ દેવપર્યાયનધી અનેક સૌખ્યોં કો પ્રાપ્તિ હોતી હે—યહ સન મી પ્રમુને અચ્છી તરહ સ્પષ્ટ
 કરેકે અપની દિવ્યધ્વનિ દ્વારા પ્રદર્શિત ક્રિયા । (૧રગ તિરિસ્વજોર્ણિ માણુસભાવ ચ દેવ
 લોગ ચ । સિદ્ધે ચ સિદ્ધવસર્હિ છજીવણિય પરિકહેડ) ઇસ પ્રકાર પ્રમુ ને નરક, તિર્યચ,
 મનુષ્ય એવ દેવગતિ કા કથન ક્રિયા, સાથ મે યહ મી વતલાયા કિ સિદ્ધ કૈસે હોતે હૈ
 ઓર સિદ્ધસ્થાન કૈસા હૈ, એવ પદ્ધત્તીનિકાય કૌન ૨ હૈ । (જહ જીવા વજ્જતી મુચ્ચતી
 જહ ચ સકિલિસ્સંતિ । જહ દુક્ખાણ અંત કરેતિ કેઈ અપહિવદ્ધા) જીવ જિસ પ્રકાર કમો

માનવપર્યાય અનિત્ય છે વ્યાધિ, જરા, મરણ તેમજ વેદનાથી પ્રચુર-ભરેલી
 છે (દેવે ચ દેવલોએ દેવિહ્દિ દેવસોમ્હાઈ) તેમજ દેવગતિમા દેવતાઓંને દેવ-
 સભાધી અનેક ઋદ્ધિઓ તેમજ દેવપર્યાય—સભાધી અનેક સૌખ્યની પ્રાપ્તિ થાય
 છે એ બધુ પણ પ્રભુએ સારી રીતે સ્પષ્ટ કરીને પોતાના દિવ્ય ધ્વનિ દ્વારા પ્રદર્શિત
 કર્યું (૧રગ તિરિસ્વજોર્ણિ માણુસભાવ ચ દેવલોચ ચ । સિદ્ધે ચ સિદ્ધવસર્હિ છજી
 વણિય પરિકહેડ) આ પ્રકારે પ્રભુએ નરક, તિર્યચ, મનુષ્ય તેમજ દેવગતિનુ સ્થાન
 કર્યું, તે સાથે એ પણ બતાવ્યું કે સિદ્ધ દેવા હોય છે, અને સિદ્ધસ્થાન કેવું છે,
 તેમજ પદ્ધત્તીનિકાય કેવું કેવું છે (જહ જીવા વજ્જતી મુચ્ચતી જહ ચ
 સકિલિસ્સંતિ । જહ દુક્ખાણ અંત કરેતિ કેઈ અપહિવદ્ધા) એવ જે પ્રકારે કમોથી

અદ્વા અદ્વિચિત્તા જહ જીવા દુઃખસાગરમુવેતિ ।

જહ વેરગમુવગયા કમ્મસમુગ્ગ વિહાડેતિ ॥ ૫ ॥

જહ રાગેણ કઢાણ કમ્માણ પાવગો ફલવિવાગો ।

જહ ય પરિહીણકમ્મા સિદ્ધા સિદ્ધાલયમુવેતિ ॥ ૬ ॥ સૂ૦ ૫૬ ॥

કથયતિ ॥ ૪ ॥ ‘અદ્વા અદ્વિચિત્તા’ આત્માર્તિતચિત્તા—આત્માર્તિતચિત્તા=આર્તિત યાનાદ્ આર્તિત=પાડિત ચિત્ત યેપા તે તથા, ‘જહ જીવા’ યથા જાના ‘દુઃખસાગરમુવેતિ’ દુઃખસાગર=દુઃખરૂપ સમુદ્રમુપયન્તિ=પ્રાપ્નુન્તિ, તત્ કથયતિ । ‘જહ વેરગમુવગયા કમ્મસમુગ્ગ વિહાડેતિ’ યથા ચ વૈરગમુપગતા=પ્રાપ્તા કર્મસમુદગ=કર્મણા સમુદગ=મન્જૂપા કર્મરાગિમિનિ યાવત્ વિષાદયન્તિ=ગ્રોહયન્તિ—નાશયન્તાતિ યાવત્, તત્ કથયતિ । ‘જહ રાગેણ કઢાણ કમ્માણ પાવગો ફલવિવાગો’ યથા ગગગ=પુનરુત્થાપિત્વમિત્યર્થરૂપેણ કૃતાનામ્=ઉપાર્જિતાના કર્મગા=જ્ઞાનાવરગીયાદીના પાપક=પાપમય ફલવિવાક=ફલપરિણામો ભવતિ ।

સે વપતે હૈં ઓર જિસ પ્રકાર ડનસે છૂટતે હૈં તથા જિસ પ્રકાર સે ડનક સક્લજોં કો ભોગતે હૈં ઓર ફિર અપ્રતિબદ્ધ હોકર જિસ પ્રકાર સે કિતનેક મયજાવ સમસ્ત પ્રકાર કે દુ સોં કા વિનાશ કરતે હૈં યહ વિષય મી પ્રમુ ન આગત જનતા કો અચ્છી તરહ સમજાયા । (અદ્વા અદ્વિચિત્તા જહ જીવા દુઃખસાગરમુવેતિ । જહ વેરગમુવગયા કમ્મસમુગ્ગ વિહાડેતિ) પ્રમુ ને યહ મી વતલાયા કિ આર્તિયાન સે પાડિત ચિત્તપાલે પ્રાગા—જીવ કિસ તરહ દુઃખ સાગર મ ગોતે રાતે રહતે હૈં ઓર કિસ પ્રકાર સે વૈરાગ્ય કો પ્રાપ કર જાવ કર્મરાશિ કો વિનષ્ટ કર દેતે હૈં । (જહ રાગેણ કઢાણ કમ્માણ પાવગો ફલવિવાગો ।

બધાય છે, અને જે પ્રકારે તેથી છૂટે છે, તથા જે પ્રકારે અનેક સંલેશોને ભોગવે છે, અને પાછા અપ્રતિબદ્ધ થઈને જે પ્રકારે ડેટલાડ ભવ્ય શ્વ સમસ્ત પ્રકારના દુખનો વિનાશ કરે છે એ વિષય પણ પ્રભુએ આવેલ જનતાને મારી ગીતે ચમલાવ્યો । (અદ્વા અદ્વિચિત્તા જહ જીવા દુઃખસાગરમુવેતિ । જહ વેરગમુવગયા કમ્મસમુગ્ગ વિહાડેતિ) પ્રભુએ એ પણ બતાવ્યું કે આર્તિધ્યાનથી ખીડાતા ચિત્તવાળા પ્રાણી—શ્વ ડેવી ગીતે દુખસાગરમા ગોથા ખાધા કરે છે, અને ડેવી રીતે વૈરાગ્ય પ્રાપ્ત કરીને શ્વ કર્મરાશિનો નાશ કરે છે (જહ રાગેણ કઢાણ કમ્માણ પાવગો ફલવિવાગો । જહ ય પરિહીણ કમ્મા સિદ્ધા સિદ્ધાલયમુવેતિ) પુનઃકલત્ર આદિમા આમકિત રૂપ રાગથી ઉપા-

મૂલમ્—તમેવ ધમ્મં દુવિહં આઙ્કલ્લહ, તં જહા—અગાર

‘જહ ય’ યયા ચ—એન પ્રકારે ‘પરિહીણકમ્મા’ પરિહીણકમાગ—પરિહીણાનિ=વિનશાનિ કર્માણિ યેષા તે, સિદ્ધા—‘સિદ્ધાઝયમુએતિ’ સિદ્ધાઝયમુપયતિ—લોકાતક્ષેત્રલક્ષણ સ્થાન પ્રાપ્નુવતિ, તથા ભગવાન્ પરિકથયતીતિ પૂર્વેનાચય ॥ સૂ. ૫૬ ॥

ટીકા—‘તમેવ’ इत्यादि। ‘તમેવ ધમ્મ દુવિહ આઙ્કલ્લહ’ તમવ=પૂર્વોક્તમેવ ધર્મ દ્વિવિધ=દ્વિપ્રકારમ્, આગ્યાનિ=કથયતિ, ‘તં જહા’ તથા—‘અગારમ્મ અણગારધમ્મં ચ’ અગારધર્મમ્, અણગારધર્મં ચ—અગાર=ગૃહ તાન્સ્યાદગારા ગૃહસ્થા, ગૃહા દારા इत्यादिवत्, યદ્વા—અગારમ્મસ્ત્યેષામિયર્થે ‘અર્ઘ આદિમ્યોઽન્’ इति મત્તર્થાચ્ પ્રયય, તેષા ધર્મ—વક્તવ્યમાણસ્વરૂપસ્તમ્, તથા—અણગારધર્મ=ન વિવિદેગાર—ગૃહ યેષા તેઽનગારા સાધવસ્તેષા ધર્મસ્ત ચ આર્યાતિ। તત્ર પ્રાધાન્યાત્ પ્રથમ

જહ ય પરિહીણકમ્મા સિદ્ધા સિદ્ધાલયમુએતિ) પુત્રકલત્રાદિકાં મે આસક્તિરૂપ રાગ સે ઉપાર્જિત જ્ઞાનાવરણીય આદિક કર્મોં કા પાપમય ફલ જૈસે હોતા હૈ ઓર કર્મોં કો નષ્ટ કર જોન સિદ્ધાવસ્થાપત્ર હો સિદ્ધાલય મેં જૈસે પહુંચતે હૈ યહ સવ મી પ્રમુ ને અપની દેશના મેં સ્પષ્ટ ક્રિયા ॥ સૂ. ૫૬ ॥

‘તમેવ ધમ્મ દુવિહ આઙ્કલ્લહ’ इत्यादि

પ્રમુ ને (તમેવ ધમ્મ દુવિહ આઙ્કલ્લહ) ઇસ ધર્મ કો દો પ્રકાર સે કહા હૈ।
(‘અગારધમ્મ અણગારધમ્મ ચ’) ૧ ગૃહસ્થ કા ધર્મ ઓર દૂસરા અણગાર—મુનિ કા ધર્મ।

(૧) ‘અગાર’ નામ ઘર કા હૈ। પરંતુ ઇસ પદ સે યહાં ઉનમે રહને વાલે ગૃહસ્થા કા પ્રહણ હુઆ હૈ, અથવા “અર્ઘ આદિમ્યોઽન્” ઇસ સૂત્ર સે અત્યર્થ મે અન્ પ્રત્યય કરને સે મી ઉનમેં રહને વાલે ગૃહસ્થોં કા પ્રહણ હો જાતા હૈ।

જન કરેલા જ્ઞાનાવરણીય આદિક કર્મોના પાપમય ફલ જેમ થાય છે અને કર્મોના નાશ કરી જીવ સિદ્ધ-અવસ્થા પ્રાપ્ત કરી સિદ્ધાલય (મુક્તિ સ્થાનમાં) જેમ પહોંચે છે તે અધુ પણ પ્રભુએ પોતાની દેશનામાં સ્પષ્ટ કર્યું (સૂ. ૫૬)

“તમેવ ધમ્મ દુવિહ આઙ્કલ્લહ” इत्यादि

પ્રભુએ (તમેવ ધમ્મ દુવિહ આઙ્કલ્લહ) આ ધર્મ જે પ્રકારનો કહ્યો છે
(‘અગારધમ્મ અણગારધમ્મ ચ’) ૧—ગૃહસ્થના ધર્મ અને બીજા અણગાર—મુનિના

(૧) અગાર એટલે ઘર પરંતુ આ પદથી અહીં તેમાં રહેવાવાળા ગૃહસ્થો એવો અર્થ અહીં કહેલો છે, અથવા “અર્ઘ આદિમ્યોઽન્” આ સૂત્રથી ‘અસ્તિ’ અર્થમાં અન્ પ્રત્યય લગાડવાથી પણ તેમાં રહેવાવાળા ગૃહસ્થો—એવો અર્થ થાય છે

ધર્મં અણગારધર્મં ચ । અણગારધર્મો તાવ-ઠહ સ્વહ સવ્વઓ
સવ્વત્તાણ મુંદે ભવિત્તા અગારાઓ અણગારિય પવ્વડયસ્સ સવ્વાઓ
પાણાડવાયાઓ વેરમણં મુસાવાય-અદિણ્ણાદાણ-મેહુણ-પરિગ્ગહ-

અનગારધર્મેવ વ્યાચટે-‘અણગારધર્મો તાવ’ ઇતિ । અનગારધર્મસ્તાવત્-તાવત્= પ્રથમન્ અનગારધર્મ ઉચ્યતે-‘ઠહ સ્વહ સવ્વઓ સવ્વત્તાણ મુંદે ભવિત્તા અગારાઓ અણગારિય પવ્વડયસ્સ સવ્વાઓ પાણાડવાયાઓ વેરમણં ઠહ સ્વહ સર્વત સર્વાનના મુંદો મૂવાઙ્ગાગદનગાગિતા પ્રવ્રત્તિનસ્ય સર્વત્માઙ્ગાગિતિપાતાદિરમગન્-ઠહ ઙ્ગતિ સ્વહ સર્વન-અર્થતો ભવતથેયર્થ, સર્વાઙ્ગના-પરમવૈગમ્યો મુંદો મૂવા-અર્થતો મુંદો મલ્લકે લુચ્ચિનકેચ, માવતસ્તુ કષાયગામપનનનિતિ મુંડલક્ષ્મીધર્મયોગાપુરુષો મુંડ ઉચ્યતે, અત્ર ‘અર્થ આદિન્યોઙ્ચ’ ઇત્યર્ચપ્રયય, તાદૃશો મૂલ્યર્થ, અગાર-ગ્રહાત્-ગ્રહ

(અણગારધર્મો તાવ) અનગાર કા ધર્મ વે હાં લીવ પાલ્લન કરતે હૈ જો (ઠહ સ્વહ સવ્વઓ સવ્વત્તાણ મુંદે ભવિત્તા અગારાઓ અણગારિય પવ્વડયસ્સ સવ્વાઓ પાણાડવાયાઓ વેરમણ મુસાવાય-અદિણ્ણાદાણ-મેહુણ-પરિગ્ગહ-રાઈમોયણવેરમણ) યહા સર્વ પ્રકાર સે-અર્થ એવ માવરૂપ સે, સ્વાત્મના-પરમવૈરાય મપ્પત્ત હોકર મુટિત હો જાતે હૈ । યહ મુટિત અવસ્થા અર્થ એવ માવ કે મેટ સે દો પ્રકાર ના હૈ-કયોં કા દુચ્ચન કરના અર્થમુંડન હૈ, એવ કષાયોં કા ત્યાગ કરના માવમુંડન હૈ, મુટિત હોતર જો અપને ગ્રહ કા પાંચા કા સાવુ કા દીક્ષા સે લીક્ષિત હો જાતા હૈ । ઉમકા નામ અનગાર હૈ । ઇમ અનગાર અવસ્થા મેં

(૧) મુંડ પદ સે મુટિત પુરુષ કા મત્વર્થીય અર્ચપ્રયય કરને સે ગ્રહણ હુકા હૈ ।

ધર્મ (અણગારધર્મો તાવ) અનગારના ધર્મ તેજ છવ પાલન કરે છે ને (ઠહ સ્વહ સવ્વઓ સવ્વત્તાણ મુંદે ભવિત્તા અગારાઓ અણગારિય પવ્વડયસ્સ સવ્વાઓ પાણાડવાયાઓ વેરમણ મુસાવાય-અદિણ્ણાદાણ-મેહુણ-પરિગ્ગહ-રાઈમોયણ-વેરમણ) અહીં સર્વ પ્રકારની-અર્થ તેમજ લાવ ઉપવી સર્વ પ્રકારે પરમ-વૈગમ્ય-અપન્ન ધર્મ લાય છે આ મુટિત અવસ્થા અર્થ તેમજ લાવ ના લેદ્ધી બે પ્રકારની છે-‘કેશલુચ્ચન કરવું’ એ અર્થમુંડન છે, તેમજ કષાયોના ત્યાગ કરવો’ એ લાવમુંડન છે મુટિત ધર્મ ને પોતાના ધરને ત્યાગ કરી સાધુની દીક્ષાથી દીક્ષિત ધર્મ લાય છે તેમજ નામ અનગાર છે આ અનગાર અવ-

(૧) મુંડ શબ્દથી મુટિત પુરુષનો મત્વર્થીય અર્ચ પ્રત્યય લગાડવાથી શ્રદ્ધા કર્યો છે

મૂલમ્—તમેવ ધમ્મં દુવિહં આઙ્ગલ્લઙ્ક, ત જહા—અગાર

‘જહ ય’ યથા ચ—યેન પ્રકારેણ ‘પરિહીણકમ્મા’ પરિહીનકમાણ—પરિહીગાનિ=વિનશ્ચાનિ કર્માણિ યેવા તે, સિદ્ધા—‘સિદ્ધાલયમુવેતિ’ સિદ્ધાલયમુપયતિ—લોકા તક્ષેત્રલક્ષણ સ્થાન પ્રાપ્નુવન્તિ, તથા ભગવાન્ પરિકથયતીતિ પૂર્વેણાચય ॥ સૂ. ૫૬ ॥

ટીકા—‘તમેવ’ ઇત્યાદિ । ‘તમેવ ધમ્મં દુવિહ આઙ્ગલ્લઙ્ક’ તમેવ=પૂર્વોક્તમેવ ધર્મં દ્વિવિધ=દ્વિપ્રકારમ્, આગ્યાતિ=કથયતિ, ‘તં જહા’ તથા—‘અગારમ્મ અણગારધમ્મં ચ’ અગારધર્મમ્, અનગારધર્મં ચ—અગાર=ગૃહ તાત્પર્યાદગારા ગૃહસ્થા, ગૃહા દારા ઇત્યાદિવત્, યદ્વા—અગારમસ્ત્યેવામિત્યર્થે ‘અર્ઘ આદિમ્બોડ્ચ’ ઇતિ મત્વર્થોવાચ્ પ્રયય, તેવા ધર્મ—વક્તવ્યમાણસ્વરૂપસ્તમ્, તથા—અનગારધર્મ=ન વિચિતેઽગાર—ગૃહ યેવા તેઽનગારા સાધવસ્તેવા ધર્મસ્ત ચ આગ્યાતિ । તત્ર પ્રાધાન્યાત્ પ્રથમ

જહ ય પરિહીણકમ્મા સિદ્ધા સિદ્ધાલયમુવેતિ) પુનઃકલત્રાદિકો મેં આસક્તિરૂપ રાગ સે ઉપાર્જિત જ્ઞાનાવરણીય આદિક કર્મોં કા પાપમય ફલ જેસે હોતા હૈ ઓર કર્મોં કો નષ્ટ કર જીવ સિદ્ધાવસ્થાપન હો સિદ્ધાલય મેં જેસે પહુંચતે હૈ યહ સર્વ મી પ્રમુ ને અપની દેશના મેં સ્પષ્ટ ક્રિયા ॥ સૂ. ૫૬ ॥

‘તમેવ ધમ્મ દુવિહ આઙ્ગલ્લઙ્ક’ ઇત્યાદિ

પ્રમુ ને (તમેવ ધમ્મ દુવિહ આઙ્ગલ્લઙ્ક) ઇસ ધર્મ કો દો પ્રકાર સે કહા હૈ ।

(^૧અગારધમ્મ અણગારધમ્મ ચ) ૧ ગૃહસ્થ કા ધર્મ ઓર દૂસરા અનગાર—મુનિ કા ધર્મ ।

(૧) ‘અગાર’ નામ ઘર કા હૈ । પરન્તુ ઇસ પદ સે યહોં ઊનમે રહને વાલે ગૃહસ્થોં કા ગ્રહણ હુઆ હૈ, અથવા “અર્ઘ આદિમ્બોડ્ચ” ઇસ સૂત્ર સે અસ્યર્થ મે અચ્ પ્રત્યય કરન સે મી ઊનમે રહને વાલે ગૃહસ્થોં કા ગ્રહણ હો જાતા હૈ ।

જન કરેલા જ્ઞાનાવરણીય આદિક કર્મોના પાપમય ફલ જેમ થાય છે અને કર્મોના નાશ કરી જીવ સિદ્ધ—અવસ્થા પ્રાપ્ત કરી સિદ્ધાલય (મુક્તિ સ્થાનમાં) જેમ પહોંચે છે તે મધુ પશુ પ્રભુએ પોતાની દેશનામાં સ્પષ્ટ કર્યું (સૂ. ૫૬)

“તમેવ ધમ્મ દુવિહ આઙ્ગલ્લઙ્ક” ઇત્યાદિ

પ્રભુએ (તમેવ ધમ્મ દુવિહ આઙ્ગલ્લઙ્ક) આ ધર્મ બે પ્રકારનો કહ્યો છે

(^૧અગારધમ્મ અણગારધમ્મ ચ) ૧—ગૃહસ્થના ધર્મ અને જીજ્ઞા અનગાર—મુનિના

(૧) અગાર એટલે ઘર પરંતુ આ પદથી અહીં તેમાં રહેવાવાળા ગૃહસ્થો એવો અર્થ અહીં ડર્યો છે, અથવા “અર્ઘ આદિમ્બોડ્ચ” આ સૂત્રથી ‘અસ્તિ’ અર્થમાં અચ્ પ્રત્યય લગાડવાથી પણ તેમાં રહેવાવાળા ગૃહસ્થો—એવો અર્થ થાય છે

રાહ્મોચણ-વેરમણં । અયમાસો । અણગારસામાઙ્ગ ધમ્મે
પણ્ણત્તે, એયસ્સ ધમ્મસ્સ સિલ્લાએ ઉવટ્ઠિએ ણિગ્ગથે વા
ણિગ્ગથી વા વિહરમાણે આણાએ આરાહાએ ભવતિ ।

અર્થાત્ પરિગૃહ્યતે=સમૂહૈ સ્વાક્રિયત ઇતિ પરિગ્રહ—ધર્માપકરણભિન્ન સર્વમિત્યર્થસ્તસ્માદ્
વિરમણમ્ ॥ ૫ ॥ રાત્રિભોજન—રાત્રૌ ભોજન તસ્માદ્ વિરમણમ્ ॥ ૬ ॥ ‘અયમાસો ?
અણગારસામાઙ્ગ ધમ્મે પળ્ણત્તે’ અયમાયુષ્મન્ ? અનગારસામયિક—અનગારાણા=સાધૂના
સમયે=સિદ્ધાન્તે, યદ્વા આચારે ભવ, ધર્મે પ્રત્યક્ત=કથિત । ‘એયસ્સ ધમ્મસ્સ સિલ્લાએ
ઉવટ્ઠિએ’ એતસ્ય ધર્મસ્ય શિક્ષાયામ્=આસેવને ઉપસ્થિત=ઉદ્યુક્ત, ‘ણિગ્ગથે વા’
નિર્ગ્ગથ=સાધુર્વા ‘ણિગ્ગથી વા’ નિર્ગ્ગથી વા ઉપસ્થિતા સાધ્વા વા—‘વિહરમાણે’
વિહરમાણ=નિચરન્ ‘આણાએ આરાહાએ ભવડ’ આજ્ઞાયા=સર્વજ્ઞોપદેશસ્ય આરાધકો ભવતિ ।
ઇત્યમનગારધર્મમુપદિશ્ય સ્પ્રત્યગારધર્મમુપદિગતિ, તદેવાહ—‘અગારધમ્મ’ ઇત્યાદિ ।

ગયા છે । ક્યોં કિ પ્રાણિયોં કો ઇનમે ‘મમેદમાવ’ હોતા છે । ઇસ પરિગ્રહ સે વિરક્ત હોના
પરિગ્રહવિરમણ મહાવ્રત છે । રાત્રિ મે ભોજન નહીં કરના—દસકા નામ રાત્રિભોજનવિરમણ
વ્રત છે । (અયમાસો! અણગારસામાઙ્ગ ધમ્મે પળ્ણત્તે) હે આયુષ્મન્! સિદ્ધાન્ત મેં યહ
સાધુઓં કા આચારજય ધર્મે પ્રતિપાદિત ક્રિયા ગયા છે । (એયસ્સ ધમ્મસ્સ સિલ્લાએ
ઉવટ્ઠિએ) દસ સાધુ કે ધર્મે કે આસેવન મેં ઉપસ્થિત (તત્પર) યાહે નિર્ગ્ગથ—સાધુ હો,
યાહે નિર્ગ્ગથી—સાધી હો, (વિહરમાણે) જો ઇસે અપને આચરણ મં લાતા છે વહ (આણાએ
આરાહાએ ભવડ) પ્રભુ સર્વન કે આના કા આરાધક માના જાતા છે । ઇસ પ્રકાર અનગાર-
ધર્મે કી પ્રરૂપણા કર કે પ્રભુને ‘ગૃહસ્થ કા કયા ધર્મ છે ?’ ઇસકી પ્રરૂપણા ઇસ પ્રકાર કી

બધા ધન ધાન્ય આદિકની, પરિગ્રહમા ગણુના થાય છે કેમકે પ્રાણિઓને
એમા ‘મમેદમાવ’ થાય છે એ પરિગ્રહથી વિરક્ત થયુ એ પરિગ્રહ—વિરમણ
મહાવ્રત છે રાત્રિમા ભોજન ન કરેયુ તેનુ નામ રાત્રિભોજન વિરમણ વ્રત છે
(અયમાસો! અણગારસામાઙ્ગ ધમ્મે પળ્ણત્તે) હે આયુષ્યમાન્! સિદ્ધાન્તમા સાધુ
ઓના આચાર જન્ય આ ધર્મનુ પ્રતિપાદન કરેલ છે (એયસ્સ ધમ્મસ્સ સિલ્લાએ
ઉવટ્ઠિએ) સાધુના આ ધર્મને પાળવામા ઉપસ્થિત—તત્પર, યાહે તે નિર્ગ્ગથ સાધુ
હોય કે યાહે તે નિર્ગ્ગથી—સાધી હોય (વિહરમાણે) એ આને આચરણમા
લાવે તે (આણાએ આરાહાએ ભવડ) પ્રભુ સર્વજ્ઞની આજ્ઞાના આરાધક મનાય છે
આ પ્રકારે અનગાર ધર્મની પ્રરૂપણા કરીને પ્રભુએ ‘ગૃહસ્થનો શુ ધર્મ છે ?’ તેની

પરિત્યજ્યેત્યર્થ, અનગારિતા=સાધુચ પ્રાજ્ઞિનસ્ય=પર્કાર્ગ મમસ્તમમવપરિત્યાગપૂર્વક
સ્વીકૃતવત, સર્વસ્માત=ત્રિકરણત્રિયોગતો જાયમાનાત અગિયત પ્રાણાતિપાતાત-પ્રાણા=
સ્પર્શેન્દ્રિયાદય સત્યેષામિતિ પ્રાણા-અર્કેન્દ્રિયાત્યો આત્મસ્તપામનિપાતો=વિયોજન-હિંસન
મિત્યર્થસ્તસ્માદ વિરમણ=નિવર્તનમ્ ॥ ૧ ॥ ‘મૃસાયાય-અદિપ્રાણાદાણ-મૈથુન-પરિગ્રહ-
રાઇમોયણાઓ વેરમણ’ મૃષાવાદા-અત્તાડાન-મૈથુન-પરિગ્રહ-રાત્રિભોજનાદિરમણમ્-
મૃષાવાદ =અસત્યભાષણ તસ્માદ વિરમણ=નિવૃત્તિ ॥ ૨ ॥ અત્તાદાન-ન દત્તમદત્ત=દેવ
ગુરુ-મૂપ-ગાથાપતિ-સાધમિકૈરનનુનાત, તસ્યાદાન=ગ્રહણ તસ્માદ વિરમણમ્, ॥ ૩ ॥
મૈથુન-મિથુનન=સ્ત્રીપુમાન્યા નિર્વૃત્ત કર્મ-કામક્રીડાલક્ષણ, તસ્માદ વિરમણમ્ ॥ ૪ ॥
પરિગ્રહ-પરિ=સર્વતો ભાવેન ગૃહ્યતે=જમજરામરણાદિજનિતૈર્દુર્મૈર્નૈષ્ટચત આમા અનનેતિ,

કૃત, કારિત, અનુમોદના ણ્ચ મન, વચન ઓર કાય્દેસ પ્રકાર ત્રિકરણ ઓર ત્રિયોગ સે
પ્રાણાતિપાતાદિક પાપોં કા સર્વથા ત્યાગ કર ત્રિયા જાતા હ । પ્રાણાતિપાત કા ત્યાગ કરના-
હસીકા નામ પ્રાણાતિપાતવિરમણ હૈ । ‘પ્રાણ’ શબ્દ સે પ્રાણવાલે એકેન્દ્રિયાદિક જીવોં કા
ગ્રહણ હુઆ હૈ । ‘અતિપાત’ શબ્દ કા અર્થ ત્રિયોગ કરના હૈ । એકેન્દ્રિયાદિક પ્રાણિયોં કી હિંસા
સે વિરક્ત-સર્વથા દૂર-હોના ઉસકા નામ પ્રાણાતિપાતવિરમણ-અહિંસા-મહાવ્રત હૈ । હસી
તરહ ત્રિયોગ-ત્રિકરણ સે મૃષાવાદ સે વિરક્ત હોના ઉસકા નામ મૃષાવાદવિરમણ-સત્ય-મહા-
વ્રત હૈ । દેવ, ગુરુ, મૂપ, સાધર્મિક એવ ગાથાપતિ દ્વારા અદત્ત કા ગ્રહણ કરના ઉસકા નામ
અદત્તાદાન હૈ, ઉસસે નિવૃત્ત હોના ઉસકા નામ અદત્તાદાનવિરમણ મહાવ્રત હૈ । ત્રીન કરણ
ત્રીત યોગ સે જો મૈથુન સે નિવૃત્ત હોના ઉસકા નામ મૈથુનવિરમણ મહાવ્રત હૈ । જિસકે
ગ્રહણ સે આત્મા, જમ, જરા એવ મરણ આદિ જનિત દુ સ્વોં સે વેદિત હોતી હૈ ઉસકા નામ
પરિગ્રહ હૈ । ધર્મોપકરણ સિત્રાય અન્ય સન ધન-ધાન્યાદિક કો પરિગ્રહ મે પરિગણિત ક્રિયા

સ્થામા કૃત, કારિત અનુમોદના તેમજ મન, વચન અને કાય એ પ્રકારે
ત્રિકરણ અને ત્રિયોગથી પ્રાણાતિપાત આદિ પાપોને સર્વથા ત્યાગ કરાય છે
પ્રાણાતિપાતનો ત્યાગ કરવો એનું જ નામ પ્રાણાતિપાત-વિરમણ છે ‘પ્રાણ’
શબ્દથી પ્રાણવાળા એકેન્દ્રિયાદિક પ્રાણિઓની હિંસાથી વિરક્ત-સર્વથા દૂર
થવું એનું નામ પ્રાણાતિપાતવિરમણ-અહિંસામહાવ્રત છે એવી જ રીતે
ત્રિયોગત્રિકરણથી મૃષાવાદથી વિરક્ત થવું એનું નામ મૃષાવાદવિરમણ સત્ય
મહાવ્રત છે દેવ, ગુરુ, મૂપ, સાધર્મિક તેમજ ગાથાપતિ દ્વારા અદત્તનું ગ્રહણ
કરવું તેનું નામ અદત્તાદાન છે, તેથી નિવૃત્ત થવું અદત્તાદાનવિરમણ મહા-
વ્રત છે ત્રણ કરણ ત્રણ યોગથી મૈથુનથી નિવૃત્ત રહેવું એનું નામ મૈથુન-
વિરમણ મહાવ્રત છે જેના ગ્રહણથી આત્મા, જન્મ, જરા તેમજ મરણ આદિ
દુષ્ટોથી દોરાઈ જાય છે તેનું નામ પરિગ્રહ છે ધર્મોપકરણ સિવાય અન્ય

થૂલાઓ મુસાવાયાઓ વેરમણ ૨, થૂલાઓ અદિણ્ણાદાણાઓ વેરમણ ૩, સદારસતોસે ૪, ઇચ્છાપરિમાણે ૫ । તિણિણ ગુણવ-

‘મુસાવાયાઓ વેરમણ’ સ્થૂલામૃપાવૌદિરમણમ્=સ્થૂલાસત્યવચનકથનાનિવૃત્તિ । ‘થૂલાઓ અદિણ્ણાદાણાઓ વેરમણ’ સ્થૂલાદદત્તાદાનાદિરમણમ્=અદત્તસ્ય આદાન=પ્રહણ તસ્મા દ્વિમણ=નિવૃત્તિ ૩ । ‘સદારસતોસે’ સ્વદારમન્તોપ=પદ્માગ્નેધ્યાદિર્જનમ્ ॥૪॥ ‘ઇચ્છા-પરિમાણે’ ઇચ્છાપરિમાણ-ઇચ્છાયા=નાયભિલાપરૂપાયા પરિમાણ=નિયમનમ્=ઇચ્છાપરિ-માણમ્ દેગત પરિગ્રહગિતિ, યદ્રા-ઇચ્છા=પરિગ્રહવસ્તુવિપયાવાન્ઞ તથ્યા પરિમાણમ્=દ્યત્તા । ઇન્મેતાવદન મયા ધાર્યમુપાર્જનાય પ્રેતિ નિયમનમિચ્છાપરિમાણમ્ ॥૫॥ ‘તિણિણ ગુણવચ્ચાઈ’ત્રીણિ

તિપાત સે તિરમણ હોના હી અહિંસા અણુત્ત હૈ । (થૂલાઓ મુસાવાયાઓ વેરમણ) સ્થૂલ મૃપાગદ સે તિરક્ત હોના-સ્થૂલ અસત્ય વચનોં કે કહને સે દૂર રહના સો સ્થૂલમૃપાગદ-વિર-મણ અણુત્ત હે । (થૂલાઓ અદિણ્ણાદાણાઓ વેરમણ) સ્થૂલ અદત્તાદાન સે તિરમણ હોના સો અચૌર્ય અણુત્ત હૈ । (સદારસતોસે) અપની છીં મે હી સ્તોપ રસના-પરદારા (પરછી) એવ વચ્ચા આદિ કા પરિત્યાગ કર દેના-સો સ્વદારમન્તોપ અણુત્ત હૈ । (ઇચ્છાપરિમાણે) ધન એવ ધાન્યાદિક કી અભિલાપા રૂપ ઇચ્છા કા પ્રમાણ કરના-એક દેગસે પરિગ્રહ કા ત્યાગ કરના, અથવા પરિગ્રહવસ્તુવિપયક વાન્ઞ કા નામ ઇચ્છા હૈ, ટસકા પરિમાણ ઇસ પ્રકાર કરના કિ મૈ અમુક વસ્તુ ઇતની રહૂગા, ઇતની કમાઝૂગા, ટસસે અધિક નહા । યહ ઇચ્છા-પરિમાણ નામકા અણુત્ત હે (તિણિણ ગુણવચ્ચાઈ) ગુણવત્ત ત્રીણ હૈ-યે ગુણવત્ત અણુત્તોં કે

થલુ એ જ ‘અહિંસા અણુત્ત’ છે (થૂલાઓ મુસાવાયાઓ વેરમણ) સ્થૂલ-મૃપા-વાદથી વિરક્ત થલુ-સ્થૂલ અસત્ય વચનો ઠહેવાથી દૂર રહેલુ તે ‘સ્થૂલ-મૃપા-વાદ-વિરમણ અણુત્ત’ છે (થૂલાઓ અદિણ્ણાદાણાઓ વેરમણ) સ્થૂલ અદત્તા-દાનથી વિરમણ થલુ એ ‘અચૌર્ય અણુત્ત’ છે (સદારસતોસે) પોતાની સ્ત્રીમા જ સતોપ રાખવો-પરદારા-પરછી તેમજ વેશ્યા આદિનો પરિત્યાગ કરી દેવો તે ‘સ્વદાર-મતોપ અણુત્ત’ છે (ઇચ્છાપરિમાણે) ધન તેમજ ધાન્ય આદિકની અભિલાષા રૂપ ઇચ્છાનુ પ્રમાણ કરલુ (હંદ રાખવી)-દેશ થકી પરિગ્રહનો ત્યાગ કરવો અથવા પરિગ્રહ કરવાની વસ્તુ આગતની જે વાછા તેનુ નામ ઇચ્છા છે, તેનુ પરિમાણ (માપ-મર્યાદા) આ પ્રકારે કરલુ કે હું અમુક વસ્તુ આટલી રાખીશ, આટલી ઠમાઈશ, આવી વધારે નહિ આ ઇચ્છાપરિમાણ નામનુ અણુ-ત્ત છે (તિણિણ ગુણવચ્ચાઈ) ગુણવત્ત ત્રણ છે આ ગુણવત્ત અણુત્તોના ઉપકારક

અગારધમ્મ દુવાલસવિહ આદિક્ખડ, તં જહા-પંચ-
અણુવ્વયાઈ ૧, તિણિણ ગુણવ્વયાઈ ૨, ચત્તારિ સિક્ખાવયાઈ ૩।
પચ અણુવ્વયાઈ, તં જહા-થૂલાઓ પાણાડવાયાઓ વેરમણં ૧,

‘અગારધમ્મ દુવાલસવિહ આદિક્ખડ’ અગારધમ્મ દ્વાદશનિધમાગ્યાતિ, ‘ત જહા’ તથા,
‘પચ અણુવ્વયાઈ’ પચ્ચાડણુવ્રત્તાનિ ‘તિણિણ ગુણવ્વયાઈ’ ત્રાગિ ગુણવ્રત્તાનિ
‘ચત્તારિ સિક્ખાવયાઈ’ ચત્તારિ શિક્ષાવ્રત્તાનિ, શિક્ષા=અભ્યાસ-પુન પુનરભ્યયન
તત્પ્રધાનાનિ વ્રત્તાનિ-શિક્ષાવ્રત્તાનિ। યથાપિ પુન પુનરાસેવનાયોગ્યાનિ શિક્ષાવ્રત્તાનિ પુરો
વક્તવ્યમાણાનિ ચત્તાર્યેવ, તથાપિ ત્રયાણા ગુણવ્રત્તાના શિક્ષાવ્રતેષ્વત્તર્ભાગાત્ સમ શિક્ષાવ્રત્તાનિ
ઇત્યપ્યુચ્યતે ૩। સ્વરૂપરચનાપનાય આહ-‘પચ અણુવ્વયાઈ’ પચ્ચાડણુવ્રત્તાનિ-‘ત જહા’
તથા-‘થૂલાઓ પાણાડવાયાઓ વેરમણ’ સ્થૂલાપ્રાણાતિપાતાદિરમણમ્-પ્રાણાના=
પ્રાણિનામતિપાતો=હિંસન-તસ્માત્ સ્થૂલાત્ વિરમણ=નિવૃત્તિ, ન તુ સૂક્ષ્માત્ ॥ ૧ ॥ ‘થૂલાઓ

હે-(અગારધમ્મ દુવાલસવિહ આદિક્ખડ) પ્રમુને કહા કિ ગૃહસ્થ ધર્મ ૧૨ પ્રકાર કા હૈ,
(ત જહા) ઉસકે વે ૧૨ પ્રકાર ઇસ તરહ સે હૈ-(પચ અણુવ્વયાઈ તિણિણ ગુણવ્વયાઈ
ચત્તારિ સિક્ખાવયાઈ) ૫ અણુવ્રત, ૩ ગુણવ્રત, એવ ૪ શિક્ષાવ્રત। કહા ૨ પર શિક્ષાવ્રત
સાત મી કહે ગયે હૈ સો ઉસકા કારણ યહ હૈ કિ ઉનમે ૩ ગુણવ્રતો કો સમ્મિલિત કર
લિંયા ગયા હૈ। શિક્ષાપ્રધાન વ્રતો કા નામ શિક્ષાવ્રત હૈ। (પચ અણુવ્વયાઈ ત જહા) પાચ
અણુવ્રત ચે હૈ-(થૂલાઓ પાણાડવાયાઓ વેરમણ) સ્થૂલ પ્રાણાતિપાત સે વિરક્ત હોના સો
અહિંસા અણુવ્રત હૈ। ‘સ્થૂલ’ શબ્દ યહા યહ વ્રતલાતા હૈ કિ સૂક્ષ્મ સે નહીં, કિન્તુ સ્થૂલ પ્રાણ

પ્રકરણ આ પ્રકારે ઠરી છે-(અગારધમ્મ દુવાલસવિહ આદિક્ખડ) પ્રભુએ
ઠહુ ડે ગૃહ-થ ધર્મ ૧૨ ખાર પ્રકારના છે (તજહા) તેના એ ૧૨ ખાર
પ્રકાર આવી રાતના છે-(પચ અણુવ્વયાઈ તિણિણ ગુણવ્વયાઈ ચત્તારિ સિક્ખાવ
યાઈ) ૫ અણુવ્રત, ૩ ગુણવ્રત, તેમજ ૪ શિક્ષાવ્રત યાક યાક શિક્ષાવ્રત
સાત પણ ઠહેવામા આવ્યા છે, તેનુ ઠારણુ એ છે કે તેમા ત્રણ ગુણવ્રતોને
સમિલિત કરી લેવામા આવ્યા છે શિક્ષાપ્રધાન વ્રતોનુ નામ શિક્ષાવ્રત છે
(પચ અણુવ્વયાઈ તજહા) પાચ અણુવ્રત આ છે-(થૂલાઓ પાણાડવાયાઓ વેરમણ),
સ્થૂલ પ્રાણાતિપાતથી વિરક્ત થવુ તે ‘અહિંસા અણુવ્રત’ છે ‘સ્થૂલ’, શબ્દ
અહીં એ બતાવે છે કે સૂક્ષ્મ

પરિભોગપરિમાણ ૮ । ચત્તારિ સિક્કાવયાડ, ત જહા-સામાઈય
૧, દેસાવયાસિય ૧૦, પોસહોવવાસે ૧૧, અતિહિસવિભાગે,

પરતસ્તત્થિકે ડયેયમ્મૂત ટિગ્ગતમ્ ॥ ૭ ॥ ‘ઉપભોગ-પરિભોગ-પરિમાણ’ ઉપભોગ-
પરિભોગ-પરિમાણમ્-ઉપભોગ = મહ્ત્તોગોડગ્ગનપાનાનુલેપનાદીનામ્, પરિભોગસ્તુ પુન પુનભોગ
આસનગયનવમનાદીનામ્, તયો પરિમાણમ્ ॥ ૮ ॥ ‘સામાઈય’ સામાયિકમ્-સમાના=
જ્ઞાનદર્શનચારિત્રાગામાયો=જામ સમાય-તત્ર મય મામાયિકમ્ ॥ ૯ ॥ ‘દેસાવયાસિય’
દેશાડપકાગિકમ્-દેશે=દિગ્ગતગૃહીતદિક્પરિમાણસ્ય વિભાગે અપકાગો=ગમનાવસ્થાન

નહીં, ટસ પ્રકાર ૧૦ દિશાઓ મ આને-જાને કા મર્યાદા કરના સો ‘દિગ્ગત’ હૈ । એક
વાર જો ભોગને મે આતા હે ઉસકા નામ ઉપભોગ હૈ, જૈસે-અગ્ન, પાન એવ અનુલેપન
આતિ । જો વાર ૨ ભોગને મ આતે હે એસે આસન, ગયન, વસન આદિ કો પરિભોગ કહા
ગયા હૈ । ટન ઢોનો કા પ્રમાણ કરના સો ‘ઉપભોગ-પરિભોગ-પરિમાણ’ હૈ । (ચત્તારિ
સિક્કાવયાડ) શિક્ષાવત ચાર હ, (ત જહા) વે યે હ-(સામાઈય દેસાવયાસિય
પોસહોપવાસે અતિહિસવિભાગે) સામાયિક, દેશાવકાગિક, પૌષ્ઠોપવાસ એવ અતિથિ-
વિભાગ । દર્શન, જ્ઞાન એવ ચારિત્ર કા નામ સમ હૈ । ટસ સમ કે આય (જામ) કા નામ
સમાય હૈ । ટસમ જો સમતાપરિણામ હોતા હે ઉસકા નામ સામાયિક હૈ । ‘દિગ્ગત’ મે
જો મર્યાદારૂપ સે આને-જાને કે લિયે જીવનપર્યન્ત દિશારૂપી ક્ષેત્ર રચ લિયા યા ડસીક
મીતર ૨ પ્રતિદિન સ્કોચ કરના સો ‘દેશાવકાશિક’ હૈ, જૈસે-મે આજ ટસ દિશા કે

એનાથી આગળ-બહાર નહિ આ પ્રકારે ૧૦ દિશાઓમા આવવા-જવાની
મર્યાદા ડરવી તે દિગ્ગત છે એક વાર જે લોગવવામા આવે છે તેનું નામ
ઉપલોગ છે, જેમડે-અગ્ન, પાન તેમજ અનુલેપન આદિ જે વારવાર લોગ
વવામા આવે છે એવા આસન, શયન, વસન આદિને પરિલોગ કહેવાય છે
આ બંનેનું પ્રમાણ રાખવું તે ‘ઉપલોગ-પરિલોગ-પરિમાણ’ છે (ચત્તારિ
સિક્કાવયાડ) શિક્ષાવત ચાર છે (ત જહા) તે આ છે-(સામાઈય દેસાવયાસિય
પોસહોપવાસે અતિહિસવિભાગે) સામાયિક ૧, દેશાવકાગિક ૨, પૌષ્ઠોપવાસ ૩,
તેમજ અતિથિવિભાગ ૪ દર્શન, જ્ઞાન તેમજ ચારિત્રનું નામ સમ છે
આ સમના આય (જામ)નું નામ સમાય છે એમા જે સમતા-પરિણામ થાય
છે તેનું નામ સામાયિક છે ૧ દિગ્ગતમા જે મર્યાદારૂપથી આવવા-જવાને
માટે જીવનપર્યન્ત દિશારૂપી ક્ષેત્ર રાખવું હતું તેમાજ પ્રતિદિવસ ન્યૂનતા
ડરવી તે દેશાવકાશિક છે જેમડે હું આજ આ દિશામા આ સ્થાન સુધી

યાઈ, ત જહા—અળત્થદડવેરમણં ૬, દિસિવ્વયં ૭, ઉવભોગ

ગુણવ્રતાનિ, 'ત જહા' તથા 'અળત્થદડવેરમણં' અર્થત્વંડવિરમણમ્—અર્થ = પ્રયોજન ગૃહ સ્થત્ય ક્ષેત્ર-વાસ્તુ ધન ગરીરપરિપાલનાયાન્તિપિય, તદ્યા દણ્ડ = આરમ્ભ પ્રાણ્યુપમર્દનંડર્થત્વંડ । દણ્ડો નિપ્રહો યાતના વિનાગઠતિ પયાયા । દણ્ડ = નિપ્રયોજન હિંમાન્તિ ક્રમમિત્યર્થ, તસ્મા દ્વિરમણ=નિવર્તનમ્ ૧, 'તિસિવ્વય' તિગ્ગતમ્—તિગ્ગ પૂર્વત્તિગ્ગાદય ઋર્ચમધ્યેતિ દગ્ગવિષા, તત્ર દિગ્ગા સમ્પ્રધિ વ્રત તિગ્ગતમ્—ગ્ગતાવન્તુ પૂર્વાદિદિગ્ગિભાગેષુ મયા ગમનાગમન ત્રિધેય ન ઉપકારક હૈ, (ત જહા) વે ત્રીન પ્રકાર યે હૈ (અળત્થદડવેરમણ દિસિવ્વય ઉવભોગપરિભોગપરિમાણ) અનર્થદડવિરમણ વ્રત, દિગ્ગત, ઉપભોગ—પરિભોગ—પરિમાણવ્રત । ક્ષેત્ર, વાસ્તુ, ધન, ધાન્ય, એવ ગરીર કે પરિપાલન આન્તિ કે નિમિત્ત જો આરમ્ભ ક્રિયા જાતા હૈ, હસકા નામ અર્થ હૈ । હસ આરમ્ભ મે પ્રાગિગ્ગ અનર્યભાવી હે । અત્ત હસમ્ જો દડ—પ્રાગિગ્ગા કા વિનાગ્ગ હોતા હૈ હસસે પાપ કા વધ જાગ્ગ હોતા હૈ । અત્ત યહ વધ અર્થદડ હૈ । અર્થાત્ પ્રયોજન કો લેકર જો પ્રાણ્યુપમર્દનરૂપ દડ ક્રિયા જાતા હૈ હસકા નામ અર્થદડ હૈ । દણ્ડ, નિપ્રહ, યાતના એવ વિનાગ્ગ યે સવ પયાયવાચી શબ્દ હૈ । હસસે જો વિપરીત હૈ હસકા નામ અર્થદડ હૈ । અર્થાત્ નિપ્રયોજન હિંસાદિક પાપ કરના સો અનર્થદડ હૈ । હસસે વિરક્ત હોના સો 'અનર્થદડવિરમણ' હૈ । દગ્ગ દિગ્ગાઓ મે આને—જાને કા પ્રમાણ કરના સો 'દિગ્ગત' હૈ । ચારદિગ્ગા ઓર ત્રિદિગ્ગા તથા ઊર્ચ એવ અધ હસ પ્રકાર યે ૧૦ દિશાઈ હૈ । મૈ અમુક દિગ્ગા કો ઓર હત્તની દૂર તક જાઁગ્ગા ઓર આઁગ્ગા, હસસે આગે બાહિર

છે, (તજહા) તે ત્રણ પ્રકાર આ છે (અળત્થ દડ વેરમણ દિસિવ્વય ઉવભોગપરિભોગપરિમાણ) અનર્થદડ—વિરમણ વ્રત, દિગ્ગત, ઉપભોગપરિભોગપરિમાણ વ્રત ક્ષેત્ર, વાસ્તુ, ધન, ધાન્ય, તેમજ શરીરના પરિપાલન આદિના નિમિત્તે જે આરભ કરવામા આવે છે તેનું નામ અર્થ છે આ આરભમા પ્રાણિવધ અવશ્યભાવી છે આથી એમા જે દડ—પ્રાણિઓનો વિનાશ થાય છે તેનાથી પાપનો બધ જીવોને થાય છે તેથી આ વધ અર્થદડ છે, અર્થાત્ પ્રયોજનને લઇને જે પ્રાણિ—ઉપમર્દનરૂપ દડ કરાય છે તેનું નામ અર્થદડ છે દડ, નિપ્રહ, યાતના તેમજ વિનાશ એ બધા પર્યાયવાચી શબ્દો છે તેનાથી જે વિપરીત (ઉલટા) છે તેનું નામ અનર્થદડ છે અર્થાત્ નિપ્રયોજન હિંસા આદિ પાપ કરવા તે અનર્થદડ છે તેનાથી વિરક્ત થવું તે અનર્થદડ વિરમણ છે હથ દિશાઓમા આવવા—જવાનું પ્રમાણ રાખવું તે દિગ્ગત છે આર દિશા અને વિદિશા તથા ઉપર અને નીચે એ પ્રકારે આ હથ ૧૦ દિશાઓ છે હું અમુક દિશા તરફ આટલે દૂર સુધી જઈશ કે આવીશ

પરિભોગપરિમાણ ૮ । ચત્તારિ સિઁલાવયાડ, ત જહા-સામાડય
૧, દેસાવયાસિય ૧૦, પોસહોવવાસે ૧૧, અતિહિસવિભાગે,

પરતસ્તથધિકે ડયેમ્મત્ત ટિગ્ગતમ્ ॥ ૭ ॥ ‘ઉપભોગ-પરિભોગ-પરિમાણ’ ઉપભોગ-
પરિભોગ-પરિમાગમ્-ઉપભોગ =મદ્દુદ્ધોગોડગ્ગનપાનાનુલેપનાદીનામ્, પરિભોગસ્તુ પુન પુનર્ભોગ
આસનગયનવસનાદીનામ્, તયો પરિમાણમ્ ॥ ૮ ॥ ‘સામાડય’ સામાયિકમ્-સમાના=
જ્ઞાનદર્શનચારિત્રાગામાયો=જામ સમાય -તત્ર ભવ સામાયિકમ્ ॥ ૯ ॥ ‘દેસાવયાસિય’
દેશાવકાશિકમ્-દેશે=દિગ્ગતગૃહીતદિક્પરિમાણસ્ય વિભાગે અવકાગો=ગમનાવસ્થાન

નહીં, ઇસ પ્રકાર ૧૦ દિશાઓ મ આને--જ્ઞાન કા મર્યાદા કરના સો ‘દિગ્ગત’ હૈ । એક
વાર જો ભોગને મ આતા હે ઇસકા નામ ઉપભોગ હૈ, જૈસે-અગ્ન, પાન એવ અનુલેપન
આદિ । જો વાર ૨ ભોગન મ આતે હે એસે આમન, ગયન, વસન આદિ કો પરિભોગ કહા
ગયા હૈ । ઇન ડોનો કા પ્રમાણ કરના સો ‘ઉપભોગ-પરિભોગ-પરિમાણ’ હૈ । (ચત્તારિ
સિઁલાવયાડ) શિક્ષાનત ચાર હ, (ત જહા) વે વે હ--(સામાડય દેસાવયાસિય
પોસહોવવાસે અતિહિસવિભાગે) સામાયિક, દેશાવકાશિક, પૌષ્ઠોપવાસ એવ અતિથિ-
વિભાગ । દર્શન, જ્ઞાન એવ ચારિત્ર કા નામ સમ હૈ । ઇસ સમ ક આય (લાભ) કા નામ
સમાય હૈ । ઇસમ જો સમતાપરિણામ હોતા હૈ ઇસકા નામ સામાયિક હૈ । ‘દિગ્ગત’ મે
જો મર્યાદારૂપ સ જ્ઞાન-જ્ઞાન કે લિયે જીવનપર્યંત દિશારૂપાં ક્ષેત્ર સ્વ લિયા થા, ઇસીક
મીતર ૨ પ્રતિદિન સ્કોચ કરના સો ‘દેશાવકાશિક’ હૈ, જૈસે-મે આજ ઇસ દિશા કે

એનાથી આગળ-ખડાર નહિ આ પ્રકારે ૧૦ દિશાઓમા આવવા-જવાની
મર્યાદા ડરવી તે દિગ્ગત છે એડ વાર જે લોગવવામા આવે છે તેનુ નામ
ઉપલોગ છે, જેમડે-અગ્ન, પાન તેમજ અનુલેપન આદિ જે વારવાર લોગ
વવામા આવે છે એવા આમન, ગયન, વસન આદિને પરિલોગ ડહેવાય છે
આ જન્નેનુ પ્રમાણ રાખવુ તે ‘ઉપલોગ-પરિલોગ-પરિમાણ’ છે (ચત્તારિ
સિઁલાવયાડ) શિક્ષાનત આ છે (ત જહા) તે આ છે--(સામાડય દેસાવયાસિય
પોસહોવવાસે અતિહિસવિભાગે) આમાયિક ૧, દેશાવકાશિક ૨, પૌષ્ઠોપવાસ ૩,
તેમજ અતિથિસવિભાગ ૪ દર્શન, જ્ઞાન તેમજ ચારિત્રનુ નામ સમ છે
આ સમના આય (લાભ)નુ નામ સમાય છે એમા જે સમતા-પરિણામ થાય
છે તેનુ નામ સામાયિક છે ૧ દિગ્ગતમા જે મર્યાદારૂપથી આવવા-જવાને
માટે જીવનપર્યંત દિશાડપી ક્ષેત્ર રાખવુ હતુ તેમાજ પ્રતિદિવસ ન્યૂનતા
ડરવી તે દેશાવકાશિક છે જેમડે હુ આજ આ દિશામા આ સ્થાન મુધી

યાદ, તં જહા—અણત્થદ્દવેરમણં ૬, દિસિવ્વય ૭, ઉવભોગ-

ગુણગત્તાનિ, 'ત જહા' તથા 'અણત્થદ્દવેરમણં' આર્યપણ્ડિતમણમ્—અર્થ = પ્રયોજન ગૃહ સ્થસ્ય ક્ષેત્ર વાસ્તુ ધન શરીરપરિપાલનાયાત્તિનિપય, તત્થા દણ્ડ = આરમ્ભ પ્રાણ્યુપમર્દનરૂપેણ્ડ । દણ્ડો નિપ્રહો યાતના વિનાશઙ્ગિતિ પયાયા । પ્ણ્ડ = નિપ્રયોજન હિંસાત્તિકરણમિયર્થ, તત્મા દ્વિરમણ=નિવર્તનમ્ ૧, 'દિસિવ્વય' ત્રિગૂતમ્—ત્રિય પૂર્વત્રિશિનાદય કુર્વ્યમઘથેતિ દાવિધા, તત્ર દિશા સમ્બધિ વ્રત દિગૂતમ્—ગ્તાગમ્ય પૂર્વાદિત્રિવિભાગેષુ મયા ગમનાગમન પ્રિધેય ન ઉપકારક હે, (ત જહા) વે ત્રીન પ્રકાર યે હે (અણત્થદ્દવેરમણ દિસિવ્વય ઉવભોગપરિભોગપરિમાણ) અનર્થદ્દવિરમણ વ્રત, દિગૂત, ઉપભોગ—પરિભોગ—પરિમાણવ્રત । ક્ષેત્ર, વાસ્તુ, ધન, ધાન્ય, એ શરીર કે પરિપાલન આત્તિ કે નિમિત્ત જો આરમ્ભ ક્રિયા જાતા હૈ, હિસકા નામ અર્થ હૈ । હિસ આરમ્ભ મેં પ્રાગિવત્ર અવશ્યમાવી હે । અતઃ હિસમ જો દ્વડ—પ્રાગિયા કા વિનાશ હોતા હૈ હિસસે પાપ કા વધ જ્ઞાન કો હોતા હે । અતઃ યહ વધ અર્થદ્વડ હૈ । અર્થાત્ પ્રયોજન કો લેકર જો પ્રાણ્યુપમર્દનરૂપ દ્વડ ક્રિયા જાતા હૈ હિસકા નામ અર્થદ્વડ હૈ । દણ્ડ, નિપ્રહ, યાતના એવ વિનાશ યે સન પયાયવાચી ગન્દ હે । હિસસે જો વિપરીત હૈ હિસકા નામ અર્થદ્વડ હૈ । અર્થાત્ નિપ્રયોજન હિંસાદિક પાપ કરના સો અનર્થદ્વડ હૈ । હિસસે વિરક્ત હોના સો 'અનર્થદ્દવિરમણ' હૈ । દશ દિશાઓ મે આને—જ્ઞાને કા પ્રમાણ કરના સો 'દિગૂત' હૈ । ચારદિશા ઓર ત્રિદિશા તથા ઉર્વ એવ અધ હિસ પ્રકાર યે ૧૦ દિશાઈ હે । મેં અમુક દિશા કી ઓર હિતની દૂર તક જાઁગા ઓર આઁગા, હિસસે આગે બાહિર

છે, (તજહા) તે ત્રણ પ્રકાર આ છે (અણત્થ દ્વડ વેરમણ દિસિવ્વય ઉવભોગપરિભોગપરિમાણ) અનર્થદ્વડ—વિરમણ વ્રત, દિગૂત, ઉપભોગપરિભોગપરિમાણ વ્રત ક્ષેત્ર, વાસ્તુ, ધન, ધાન્ય, તેમજ શરીરના પરિપાલન આદિના નિમિત્તે જે આરભ કરવામા આવે છે તેનું નામ અર્થ છે આ આરભમા પ્રાણિવધ અવશ્યભાવી છે આથી એમા જે દ્વડ—પ્રાણિઓનો વિનાશ થાય છે તેનાથી પાપનો બધ જીવોને થાય છે તેથી આ વધ અર્થદ્વડ છે, અર્થાત્ પ્રયોજનને લઈને જે પ્રાણિ—ઉપમર્દનરૂપ દ્વડ કરાય છે તેનું નામ અર્થદ્વડ છે દ્વડ, નિપ્રહ, યાતના તેમજ વિનાશ એ બધા પર્યાયવાચી શબ્દો છે તેનાથી જે વિપરીત (ઉલટા) છે તેનું નામ અનર્થદ્વડ છે અર્થાત્ નિપ્રયોજન હિંસા આદિ પાપ કરવા તે અનર્થદ્વડ છે તેનાથી વિરક્ત થવું તે અનર્થદ્વડ વિરમણ છે દશ દિશાઓમા આવવા—જવાનું પ્રમાણ રાખવું તે દિગૂત છે ચાર દિશા અને વિદિશા તથા ઉપર અને નીચે એ પ્રકારે આ દશ ૧૦ દિશાઓ છે હું અમુક દિશા તરફ આટલે ફર સુધી જઈશ કે આવીશ

પરિભોગપરિમાણ ૮ । ચત્તારિ સિન્ધાવયાડ, ત જહા-સામાઈય
૧, દેસાવયાસિય ૧૦, પોસહોવવાસે ૧૧, અતિહિસંવિભાગે,

પરતસ્તદધિક ડયેમ્મહૂત તિગ્રતમ્ ॥ ૭ ॥ ‘ઉપભોગ-પરિભોગ-પરિમાણ’ ઉપભોગ-
પરિભોગ-પરિમાણમ્-ઉપભોગ = મરુદ્ધોગોડનપાનાનુલેપનાટીનામ્, પરિભોગસ્તુ પુન પુનભોગ
આસનગયનવમનાદીનામ્, તથો પરિમાણમ્ ॥ ૮ ॥ ‘સામાઈય’ સામાયિકમ્-મમાના=
જ્ઞાનદર્શનચારિત્રાગામાયો=જામ મમાય-તત્ર મત્ર સામાયિકમ્ ॥ ૯ ॥ ‘દેસાવયાસિય’
દેશાડવકાશિકમ્-દેશે=દિગ્વતગૃહીનત્કિપરિમાણસ્ય વિભાગે અવકાશો=ગમનાયવસ્થાન

નહીં, ઇસ પ્રકાર ૧૦ દિશાઓ મ આને-જ્ઞાન કા મર્યાદા કરના સો ‘દિગ્વત’ હૈ । એક
વાર જો ભોગને મ આતા હે ઇસકા નામ ઉપભોગ હૈ, જૈસે-અગન, પાન એવ અનુલેપન
આતિ । જો વાર ૨ ભોગન મ આતે હે ઇસે આસન, ગયન, વસન આદિ કો પરિભોગ કહા
ગયા હૈ । ઇન ટોનો કા પ્રમાણ કરના સો ‘ઉપભોગ-પરિભોગ-પરિમાણ’ હૈ । (ચત્તારિ
સિન્ધાવયાડ) શિક્ષાત્રત ચાર હ, (ત જહા) વે યે હ-(સામાઈય દેસાવયાસિય
પોસહોવવાસે અતિહિસવિભાગે) સામાયિક, દશાવકાશિક, પૌષ્પધોપવાસ એવ અતિથિ-
વિભાગ । તર્પન, જ્ઞાન એવ ચારિત્ર કા નામ સમ હૈ । ઇસ સમ કે આય (લાભ) કા નામ
સમાય હૈ । ઇમમ જો સમતાપરિણામ હોના હૈ ઇસકા નામ સામાયિક હૈ । ‘દિગ્વત’ મે
જો મર્યાદારૂપ સે આન-જ્ઞાન ક લિયે જીવનપર્યન્ત દિશારૂપી ક્ષેત્ર રલ લિયા થા, ઇસીક
માત્ર ૨ પ્રતિદિન સ્પર્શ કરના સો ‘દેશાવકાશિક’ હૈ, જૈસે-મે આજ ઇસ દિશા કે

એનાથી આગળ-બહાર નહિ આ પ્રકારે ૧૦ દિશાઓમા આવવા-જવાની
મર્યાદા કરવી તે દિગ્વત છે એક વાર જે ભોગવવામા આવે છે તેનુ નામ
ઉપભોગ છે, જેમડે-અગન, પાન તેમજ અનુલેપન આદિ જે વારવાર ભોગ
વવામા આવે છે એવા આસન, ગયન, વસન આદિને પરિભોગ કહેવાય છે
આ બન્નેનુ પ્રમાણુ રાખવુ તે ‘ઉપભોગ-પરિભોગ-પરિમાણુ’ છે (ચત્તારિ
સિન્ધાવયાડ) શિક્ષાત્રત ચાર છે (ત જહા) તે આ છે-(સામાઈય દેસાવયાસિય
પોસહોવવાસે અતિહિસવિભાગે) સામાયિક ૧, દેશાવકાશિક ૨, પૌષ્પધોપવાસ ૩,
તેમજ અતિથિવિભાગ ૪ અગન, જ્ઞાન તેમજ ચારિત્રનુ નામ સમ છે
આ નમના આય (લાભ)નુ નામ મમાય છે એમા જે સમતા-પરિણામ થાય
છે તેનુ નામ સામાયિક છે ૧ દિગ્વતમા જે મર્યાદારૂપથી આવવા-જવાને
માટે જીવનપર્યન્ત દિશાઓ ક્ષેત્ર રાખવુ હતુ તેમાજ પ્રતિદિવસ ન્યૂનતા
કરવી તે દેશાવકાશિક છે જેમડે હુ આજ આ દિશામા આ સ્થાન સુધી

યાદં, ત જહા—અણત્થદડવેરમણં ૬, દિસિવ્વયં ૭, ઉવ્વમોગ-

ગુણવ્રતાનિ, 'ત જહા' તથા 'અણત્થદડવેરમણ' આર્યવ્રતવિગમનમ્—અર્થ = પ્રયોજન ગૃહ
સ્થસ્ય ક્ષેત્ર-વાસ્તુ ધન ગરારપરિપાલનાયાતિવિપય, તથા દણ્ડ = આરમ્ભ પ્રાણ્યુપમર્ત્તોઽર્થદણ્ડ ।
દણ્ડો નિગ્રહો યાતના વિનાશ इति પર્યાયા । દણ્ડ = નિષ્પ્રયોજન હિંમાત્તિક્રમણમિયર્થ, તસ્મા
દિરમણ=નિવર્તનમ્ ૧, 'દિસિવ્વયં' વિગ્રતમ્—વિગ્ર પૂર્વવક્ષિણાન્ય ઊર્વમધ્યથેતિ દશવિધા,
તત્ર દિગ્ગા સમ્પન્નિ વ્રત વિગ્રતમ્—વ્રતાત્મસુ પૂર્વાત્તિવિધિભાગેષુ મયા ગમનાગમન વિવેચ ન
ઉપકારક હૈ, (ત જહા) વે ત્રીન પ્રકાર યે હૈ (અણત્થદડવેરમણ દિસિવ્વય ઉવ્વમોગપરિ
મોગપરિમાણ) અનર્થદડવિરમણ વ્રત, વિગ્રત, ઉપમોગ-પરિમોગ-પરિમાણવ્રત । ક્ષેત્ર,
વાસ્તુ, ધન, ધાન્ય, એવ ગરીર કે પરિપાલન આદિ કે નિમિત્ત જો આરમ્ભ ક્રિયા જાતા હૈ
હસકા નામ અર્થ હૈ । હસ આરમ્ભ મેં પ્રાગિવત્ર અવશ્યમાત્રી હૈ । અત્ત હસમ જો દડ-પ્રાગિયો
કા વિનાશ હોતા હૈ ઉસસે પાપ કા વધ જાત કો હોતા હૈ । અત્ત યહ વધ અર્થદડ હૈ ।
અર્થાત્ પ્રયોજન કો લેકર જો પ્રાણ્યુપમર્દનરૂપ દડ ક્રિયા જાતા હૈ ઉસકા નામ અર્થદડ હૈ ।
દણ્ડ, નિગ્રહ, યાતના એવ વિનાશ યે સત્ર પર્યાયવાચી શબ્દ હૈ । હસસે જો વિપરીત હૈ ઉસકા
નામ અર્થદડ હૈ । અર્થાત્ નિષ્પ્રયોજન હિંસાદિક પાપ કરના સો અનર્થદડ હૈ । હસસે વિરક્ત
હોના સો 'અનર્થદડવિરમણ' હૈ । દશ દિગ્ગાઓ મેં આને-જાને કા પ્રમાણ કરના સો
'વિગ્રત' હૈ । ચારદિશા ઓર ત્રિદિગ્ગા તથા ઊર્વ એવ અધ હસ પ્રકાર યે ૧૦ દિશાઈ
હે । મેં અમુક દિગ્ગા કી ઓર હતની દૂર તક જાઁગા ઓર આઁગા, હસસે આગે બાહિર

છે, (તજહા) તે ત્રય પ્રકાર આ છે (અણત્થ દડ વેરમણ દિસિવ્વય ઉવ્વમોગપરિમોગપરિ
માણ) અનર્થદડ-વિરમણ વ્રત, વિગ્રત, ઉપમોગપરિમોગપરિમાણ વ્રત ક્ષેત્ર,
વાસ્તુ, ધન, ધાન્ય, તેમજ શરીરના પરિપાલન આદિના નિમિત્તે જે આરભ
કરવામા આવે છે તેનું નામ અર્થ છે આ આરભમા પ્રાણિવધ અવ
શ્યભાવી છે આથી એમા જે દડ-પ્રાણિઓનો વિનાશ થાય છે તેનાથી
પાપનો બધ જીવોને થાય છે તેથી આ વધ અર્થદડ છે, અર્થાત્ પ્રયો
જનને લઇને જે પ્રાણિ-ઉપમર્દનરૂપ દડ કરાય છે તેનું નામ અર્થદડ છે
દડ, નિગ્રહ, યાતના તેમજ વિનાશ એ બધા પર્યાયવાચી શબ્દો છે તેનાથી
જે વિપરીત (ઉલટા) છે તેનું નામ અનર્થદડ છે અર્થાત્ નિષ્પ્રયોજન હિંસા
આદિ પાપ કરવા તે અનર્થદડ છે તેનાથી વિરક્ત થવું તે અનર્થદડ
વિરમણ છે કથ દિશાઓમા આવવા-જવાનું પ્રમાણ રાખવું તે વિગ્રત છે
ચાર દિશા અને વિદિશા તથા ઉપર અને નીચે એ પ્રકારે આ દશ ૧૦
દિશાઓ છે હું અમુક દિશા તરફ આટલે ફર સુધી જઈશ કે આવીશ

माउसो। अगारसामाडए धम्मं पणत्ते। एयस्स धम्मस्स
सिक्खाए उवट्ठिए समणोवासए वा समणोवासिया वा विहर-
माणे आणाए आराहए हवड ॥ सू० ५७ ॥

कर्मधारये-अपश्चिममारणातिक्रमलेखना, नम्या जूषणा=सेवना-मरणकाले सलेखनानाम्ना
तपसा शरीरस्य कपायादीनाञ्च वृत्ताकरण, तस्या आराधना=निरर्वा उन्नतया सपादनम्
॥ १२ ॥ 'अयमाउसो' अयमायुष्मन् । 'अगारसामाडए धम्मं पणत्ते' अगार-
सामयिको धर्म प्रपन्न 'एयस्स धम्मस्स सिक्खाए उवट्ठिए समणोवासए वा समणो-

फिर भी यहा जो उसे अपश्चिम कहा है वह अमगल्पगिहार के निमित्त से जानना चाहिये ।
क्यों कि "अन्तक्रियाधिकरण तप फल सकलार्थिन स्तुवते" तप का फल सलेखनापूर्वक
प्राणा का विसर्जन करना प्रभुने वतलाया है, अतः यदि यह अंतिम समय आचरित नहीं
होती है तो जीवनभर की गई व्रताराधना तपस्या आदि एक प्रकार से निष्फल ही समझना
चाहिये । अतः इस अपेक्षा से यह अपश्चिम-सर्वोत्कृष्ट कही गई है । यह सलेखना
(मारणान्तिकी) मरण के समय धारण की जाती है । काय और कपाय आदि जिसके
द्वारा अथवा जिसमें कृश क्रिये जाते हैं उसका नाम म्लेखना है । यह म्लेखना भी एक
तप-विशेष है । इसे प्रेम से वारण करना चाहिये इस अर्थ को द्योतित करने के लिये ही
"जूषणा" यह पद दिया गया है । (अयमाउसो !) इस प्रकार हे आयुष्मन् ! यह
(अगारसामाडए धम्मं पणत्ते) गृहस्थ का धर्म सिद्धांत में कहा गया है । (एयस्स
धम्मस्स सिक्खाए उवट्ठिए समणोवासए वा समणोवासिया वा विहरमाणे आणाए

छे ते अभगल परिहारतु निमित्तं जलपु जलये केभट्टे "अन्तक्रियाधिकरण
तप फल सकलार्थिन स्तुवते" तपतु कल सलेखना-पूर्वक प्राणानु विसर्जन
करतु येभ प्रभुये गतायु छे आथी जे आ अतिम समये आश्रयभा
नथी आवती ते जवनभर करेली नत-आराधना तपस्या आदि जेक प्रजा
निष्फल न मानवी जेधये आभ आनी अपेक्षाये आ अपश्चिम-सर्वोत्कृष्ट
कहेली छे आ सलेखना (मारणान्तिकी) मरणना समये धारण कराय छे
काय अने कपाय आदि जेना द्वारा अथवा जेभा कृश कराय छे तेनु नाम
सलेखना छे आ सलेखना पणु जेक तपविशेष छे तेने प्रेमथी धारण
करवी जेधये आ अर्थने द्योतित (प्र-शित) करवा भाटे न "जूषणा" जे
पद आपेछु छे (अयमाउसो) आ प्रकारे हे आयुष्मन् ! आ (अगारसामा

અપચ્છિમા-મારણતિયા-સલેહના-ઝૂસણા-રાહના ૧૨। અય-

તેન નિર્વૃત્ત દેગાગ્રકાગિકમ્-ત્રિગૂતગૂદીતપરિમાગસ્ય પ્રતિત્તિન મ્લેષપ્રકરણમ્ ॥ ૧૦ ॥
 ‘પોસહોપગાસે’ પોષધોપવાસ-પોષણ પોષ = પુષ્ટિગિત્યર્થસ્ત ધત્તે = ગૃહ્ણનાર્તિતિ પોષધ, સ
 ચાસાનુપવાસથેતિ પોષધોપગાસ, ઇત્તુ અસ્ય વ્યુપત્તિમાત્રમ્, પ્રવૃત્તિનિમિત્ત તુ-આહારાત્તિ
 ચતુષ્ટયપરિત્યાગ એવેતિ વોચ્યમ્, અષ્ટમીચતુર્દશમાસ્યાપોર્ણમાસીપુ અનુષ્ટેયો વ્રતવિશેષ ।
 તદુક્તમ્—

‘આહાર-તનુસત્કારા-ડવ્રહ્મ-સાવધ-કર્મણામ્ ।

ત્યાગઃ પૂર્વચતુષ્ટયા, તદ્વિદુઃ પોષધવ્રતમ્ ॥ ૧૧ ॥ ઇતિ ।

‘અતિથિસવિભાગે’ અતિથિસવિભાગ-અતિથિ = સાધુસ્તસ્મૈ સવિભાગ = સ્વામ

કન્યાગભાવનયા સમર્પણમ્ ‘અપચ્છિમા-મારણતિયા-સલેહના-ઝૂસણા-રાહના’
 અપશ્ચિમ-મારણાન્તિક-સ્લેહના-ઝૂપણા-ડગધના = અપશ્ચિમા-પશ્ચિમૈવાડમદ્ગલપરિહારાર્થ
 મપશ્ચિમેત્યુચ્યતે, મરણ = પ્રાણયાગલક્ષણમ્, તદેવાતો મરણાત, તત્ર મગા મારણાન્તિકી,
 રલિહ્યતે = કૃત્રીક્રિયતેડનયા ગરીરકપાયાદિ-ઇતિ સલેહના = તપોવિશેષલક્ષણા, ઇત્તપદત્રયસ્ય

ઇસ સ્થાન તક જાઝેના, ઇસ ગલી તક જાઝેના, આગે નહો ! ઇત્યાદિ । ચારો પ્રકાર કે
 આહાર કા પરિત્યાગ કરના ઇસકા નામ ‘પોષધોપવાસ’ હૈ । યહ વ્રત પ્રત્યેક મહિને
 કી પ્રત્યેક અષ્ટમી, ચતુર્દશી, અમાવસ્યા ણ્વ પૂર્ણમાસી કે દિન ક્રિયા જાતા હૈ । કહા મી
 હૈ-પર્વચતુષ્ટય મેં-ચારપર્વો મ આહારકા પરિત્યાગ, ગારારિક સ્ત્કાર કા પરિત્યાગ, કુશીલ
 કા પરિત્યાગ આદિ સાવધ કમૌંકા જો ત્યાગ હૈ સો ‘પોષધવ્રત’ હૈ । અતિથિ નામ સાધુ
 કા હૈ । સાધુ ક લિયે જો સવિભાગ-અપની આત્મા કે કલ્યાણ કી ભાવના સે આહાર પાની
 આદિ સમર્પણ કરના-સો ‘અતિથિસવિભાગ’ હૈ । (અપચ્છિમા-મારણતિયા-સલે
 હના-ઝૂસણા-રાહના) સ્લેહના યદપિ પશ્ચિમ હૈ-અર્થાત્-અન્ત મે ધારણ કા જાતી હૈ,

જઘશ, આ ગલી સુધી જઘશ આગળ નહિ જાઉં । ઇત્યાદિ આર્ય પ્રકારના
 આહારનો પરિત્યાગ કરવો તેનું નામ પોષધોપવાસ છે આ વ્રત પ્રત્યેક માસની
 પ્રત્યેક અષ્ટમી, ચતુર્દશી, અમાવાસ્યા તેમજ પૂર્ણિમાને દિવસ કરાય છે ૩ કહ્યું
 પણ ૭-પર્વચતુષ્ટયમા-ચાર પર્વમા આહારનો પરિત્યાગ, શારીરિક સંસ્કારનો
 પરિત્યાગ, કુશીલનો પરિત્યાગ આદિ સાવધ ઠમોનો જે ત્યાગ છે તે પોષધવ્રત
 છે અતિથિ નામ સાધુનું છે સાધુ માટે જે સવિભાગ-પોતાના આત્માના
 કલ્યાણની ભાવનાથી આહાર પાણી આદિ સમપણ કરવું તે અતિથિસ વિ
 ભાગ છે ૪ (અપચ્છિમા-મારણતિયા-સલેહના-ઝૂસણા-રાહના) સંલેખના નોંડે
 પશ્ચિમ હોય છે-અતમા ધારણ કરાય છે, તે પણ તેને અપશ્ચિમ કહેવાય

માડસો ! અગારસામાઢાઈ ધમ્મે પળ્લત્તે । એયસ્સ ધમ્મસ્સ
સિલ્લિયાઈ ઉવટ્ઠિયાઈ સમણોવાસાઈ વા સમણોવાસિયા વા વિહર-
માણે આણાઈ આરાહાઈ હવડ ॥ સૂ. ૫૭ ॥

કર્મધારયે—અપશ્ચિમમારણાતિક્રમલેખના, તમ્યા જૂપણા=સેવના—મરણકાલે સલેખનાનામ્ના
તપસા ગરીરસ્ય કપાગાઢાનાશ્ચ કૃચ્છાકરણ, તસ્યા આરાધના=નિરવિઠલતયા સપાદનમ્
॥ ૧૨ ॥ ‘અયમાડસો’ અયમાયુષ્મન્ । ‘અગારસામાઢાઈ ધમ્મે પળ્લત્તે’ અગાર-
સામયિકો ધર્મ પ્રત્નમ ‘એયસ્સ ધમ્મસ્સ સિલ્લિયાઈ ઉવટ્ઠિયાઈ સમણોવાસાઈ વા સમણો-

ફિર મી યહા જો ઉસે અપશ્ચિમ કહા હૈં વહ અમગલપગિહાર કે નિમિત્ત સે જાનનાં ચાહિયે ।
કયોં ફિ “અત્તક્રિયાધિકરણ તપ ફલ સકલ્લર્ગિન સ્તુવતે” તપ કા ફલ સ્લેખનાપૂર્વક
પ્રાણાં કા વિસર્જન કરના પ્રભુને નતલાયા હૈ, અત યદિ યહ અન્તિમ સમય આચરિત નહીં
હોતો હૈ તો જાગનમર કી ગઈ વ્રતારાધના તપસ્યા આદિ એક પ્રકાર સે નિષ્ફલ હી સમજના
ચાહિયે । અત ઇસ અપેક્ષા સે યહ અપશ્ચિમ—સર્વોત્કૃષ્ટ કહી ગઈ હૈ । યહ સલેખના
(મારણાન્તિકી) મરણ કે સમય ધારણ કી જાતી હૈ । કાય ઓર કષાય આદિ જિસકે
દ્વારા અથવા જિસમ કૃચ્છ કિયે જાતે હૈં ઉસકા નામ સ્લેખના હૈ । યહ સ્લેખના મી એક
તપ-વિશેષ હૈ । ઇસે પ્રેમ સે વારણ કરના ચાહિયે ઇસ અર્થ કો ઘોષિત કરને કે લિયે હી
“જૂપણા” યહ પટ ડિયા ગયા હૈ । (અયમાડસો !) ઇસ પ્રકાર હૈ આયુષ્મન્ ! યહ
(અગારસામાઢાઈ ધમ્મે પળ્લત્તે) ગૃહ્ય કા ધર્મ સિદ્ધાન્ત મે કહા ગયા હૈ । (એયસ્સ
ધમ્મસ્સ સિલ્લિયાઈ ઉવટ્ઠિયાઈ સમણોવાસાઈ વા સમણોવાસિયા વા વિહરમાણે આણાઈ

છે તે અમગલ પરિહારનું નિમિત્ત બાલુબુ બઠાએ ડેમડે “અન્તક્રિયાધિકરણ
તપ ફલ સકલ્લર્ગિન સ્તુવતે” તપનું ડલ સલેખના—પૂર્વક પ્રાણોનું વિસર્જન
કરવું એમ પ્રભુએ બતાવ્યું છે આવી જો આ અતિમ સમયે આચરવાના
નથી આવતી તો હવનભર ડરેલી નત—આરાધના તપસ્યા આદિ એક પ્રકારે
નિષ્ફલ જ માનવી જોઈએ આમ આની અપેક્ષાએ આ અપશ્ચિમ—સર્વોત્કૃષ્ટ
ડહેલી છે આ સલેખના (મારણાન્તિકી) મરણના સમયે વારણ કરાય છે
કાય અને કષાય આદિ જેના દ્વારા અથવા જેમા કૃચ્છ કરાય છે તેનું નામ
સલેખના છે આ સલેખના પણ એક તપવિશેષ છે તેને પ્રેમથી ધારણ
કરવી જોઈએ આ અર્થને ઘોષિત (પ્રાશિત) કરવા માટે જ “જૂપણા” એ
પદ આપેલું છે (અયમાડસો) આ પ્રકારે છે આયુષ્મન્ ! આ (અગારસામા

तए ण सा महतिमहालिया मणूसपरिसा समणस्स
भगवओ महावीरस्स अंतिण धम्म सोच्चा णिसम्म हट्-तुट्-

वासिया वा ' एतस्य कर्मस्य जिन्नायाम् उपस्थित भगवोपासिका वा, 'विहरमाणे' विहरन् 'आणाए आराहए भग्ग' आनाया आणाको भवति । अगारधर्मस्य विस्तरतो व्याख्या उपासकदशागसूत्रस्यागारधर्ममर्जीनयाग्याया व्याख्याया प्रथमाययनः स्तमाभि कृता ॥ सू० ५७ ॥

टीका—'तए ण' इत्यादि । 'तए ण' तत् एव 'सा महतिमहालिया' सा महातिमहती=अतिविशाला—'मणूषपरिसा' मनुष्यपरिषद् 'समणस्स भगवओ महावीररस अतिण' श्रमणस्य भगवतो महावीरस्याऽन्तिक=समीपे 'धम्म सोच्चा

आराहए हवइ) इस धर्म की शिक्षा में उपस्थित चाहें श्रमण का उपासक—गृहस्थ हो, चाहें श्रमण की उपासिका—श्राविका हो, कोई भी क्यों न हो, जो भी प्राणी इस धर्म की छत्रच्छाया में अपने आपको विसर्जित कर देता है, अर्थात्—इन बातों की आराधना करता है वह तीर्थंकर प्रभु की आज्ञा का आराधक माना गया है । अगारधर्म की विस्तृतरूप से व्याख्या उपासकदशाग सूत्र के ऊपर विरचित अगारधर्म—जीवनीनामकी टांका में प्रथम आययन में की गई है । अतः विशेषार्थी विषय को वहाँ से विस्ताररूप में देख ले ॥ सू० ५७ ॥

'तए ण सा महतिमहालिया' इत्यादि ।

(तए ण) तदन्तर (सा महतिमहालिया) वह अतिविशाल (मणूषपरिसा) मनुष्यों की सभा (समणस्स) श्रमण (भगवओ) भगवान् (महावीरस्स) महावीर के

इए धम्म पणत्ते) गृहस्थना धर्म सिद्धातमा ढडेवा छे (एयस्स धम्मस्स सिन्हाण उरुट्ठिण ममणोपासण वा समणोवासिया वा विहरमाणे आणाए आराहए हवइ) आ धर्मनी शिक्षामा उपस्थित, आडे श्रमणना उपासक—गृहस्थ होय, आडे श्रमणनी उपासिका—श्राविका होय, जे कोछ पणु प्राणी आ धर्मनी उरु-आयामा पोतानी नतनु विसर्जन करी दे छे—आ प्रतोनी आराधना करे छे, ते तीर्थंकर प्रभुनी आज्ञाना आराधक बनाय छे अगार धर्मनी विस्तृतार्थी व्याख्या उपासकदशागसूत्रना उपर जनावेदी अगारधर्म सल्लवनी नामनी टीकाभा प्रथम अध्ययनमा करवामा आवेली छे, माटे विशेष विज्ञासुओअे आ विषयने त्याथी विस्तारार्थे लेख लेवे (सू० ५७)

'तए ण सा महतिमहालिया' इत्यादि

(तए ण) त्वार पत्री (सा महतिमहालिया) ते अतिविशाल (मणूष

जाव-हियया उट्टाए उट्टेइ, उट्टित्ता समण भगव महावीरं
तिक्खुत्तो आयाहिणपयाहिण करेइ, करित्ता वदइ णमसइ,
वदित्ता णमसित्ता अत्थेगइया मुडे भवित्ता अगाराओ अण-

णिसम्म ' धर्मं श्रुत्वा=आकर्ण्य, णिसम्म=एतन् श्रुत्वा, 'हट्ठं तुट्ठं-जाव-हियया' हट्ठ-तुष्ट-
यावद-एत्या 'उट्टाए उट्टेइ' उट्टया=उत्थानगत्या उत्तिष्ठति 'उट्टित्ता' उट्थाय,
'समणस्स भगवओ महावीरस्स' श्रमणस्य भगवतो महावीरस्य 'तिक्खुत्तो' तिक्खव,
'आयाहिणपयाहिण करेइ' आदक्षिणप्रदक्षिण करोति, 'करित्ता' कृत्वा, 'वदइ
णमसइ' वदन्ते नमसयन्ति, 'वदित्ता णमसित्ता' वदित्वा नमसित्वा, तत्र-'अत्थे-
गइया' सन्त्येकक=केचित् 'मुडे भवित्ता' मुण्डा भूत्वा 'अगाराओ' अगाराद=गृहात्-
गृह परित्यज्येत्यर्थ, 'अणगारिय' अनगारिता=साधुता प्रवर्जिता =प्राप्ता, 'अत्थेगइया'

(अतिण) समीप (सम्म) धर्म का व्याख्यान (सोच्चा) सुनकर, एवं अच्छी तरह उसे
(णिसम्म) हृद्यगम कर (हट्ठ-तुट्ठ-जाव-हियया) बहुत हा अधिक हसित एवं स्तुष्ट-
चित्त हुए, (उट्टाए उट्टेइ) पश्चात् अपने २ आमन से उठी, (उट्टित्ता समण भगवं महा-
वीर तिक्खुत्तो आयाहिणपयाहिण करेइ करित्ता वदइ णमसइ) उठ कर फिर उसने
श्रमण भगवान महावीर को तानवार आदक्षिणप्रदक्षिणपूर्वक वन्दन-नमस्कार किया, (वदित्ता
णमसित्ता अत्थेगइया मुडे भवित्ता अगाराओ अणगारिय पच्चइया) वदना-नमस्कार
कर के कितनक मनुष्योंने सुटित होकर, अपने २ घर को छोड़कर उनके पास अनगार बन,
अर्थात् दाक्षा वारण का। (अत्थेगइया पचाणुव्वइय सत्तसिक्खावइय दुवालसविह गिहि-

परित्ता) मनुष्यांनी भला (समणस्स) श्रमण (भगवओ) भगवान (महावीरस्स)-
भडावीरना (अतिण) अभीपे (धम्म) श्रुतचारित्र्यरूप धर्मंनी देशना (सोच्चा)
सालणीने तेमज सागी रीते तेने (णिसम्म) हृद्यगम करीने (हट्ठ-तुट्ठ-जाव
हियया) बहुत छुपित तेमज सतोप पायी, (उट्टाए उट्टेइ) पत्री पोतपोताना
आसनेयी उठी, (उट्टित्ता समण भगव महावीर तिक्खुत्तो आयाहिणपयाहिण करेइ,
करित्ता वदइ णमसइ) उठीने, पत्री तेमणे श्रमण भगवान भडावीरने त्रणवार
आदक्षिण-प्रदक्षिण-पूर्वक वदन नमस्कार करी, (वदित्ता णमसित्ता अत्थेगइया
मुडे भवित्ता अगाराओ अणगारिय पच्चइया) वदना-नमस्कार करीने डेटलाउ
मनुष्याये सुटित थधने पोतपोताना घर छोडीने तेमना पासे अनगार
थया, अर्थात् दीक्षा लीधी (अत्थेगइया पचाणुव्वइय सत्तसिक्खावइय दुवाल-

गारियं पव्वडया, अत्थेगडया पचाणुव्वडयं सत्तसिम्खावडय
दुवालसविह गिहिधम्म पडिवण्णा ॥ सू० ५८ ॥

मूलम्—अवसेसा ण परिसा समण भगवं महावीर
वंदइ णमंसइ, वदित्ता णमसित्ता एव वयासी—मुअक्खाए ते

सन्त्येकके 'पचाणुव्वडय सत्तसिम्खावडय दुवालसविहं गिहिधम्म पडिवण्णा' पञ्चा
श्रुतिक सप्तशिक्षानतिक द्वादशविधं गृहिधर्मं प्रतिपन्ना ॥ सू० ५८ ॥

टीका—'अवसेसा ण परिसा' इत्यादि । 'अवसेसा ण परिसा समण
भगव महावीर वदइ णमंसइ, वदित्ता णमसित्ता एव वयासी' अवगपा=अवगिष्टा
खलु परिपत्तु श्रमण भगवन्त महावीर वन्त ते नमस्यति, वदित्ता नमस्यत्वा एवमवादीत्—
'मुअक्खाए ते भते ! णिग्गथे पावयणे' स्वाध्यायत=सुष्ठु कथित सामान्यतस्त्वया
भदन्त ! निर्ग्रन्थ प्रवचनम्, 'एव सुप्पणत्ते' एव सुप्रज्ञमम्—विशेषकथनात्, 'मुभासिए'

धम्म पडिवण्णा) कितनेको ने पाँच अश्रुत, सात शिक्षान्त—इस तरह १२ प्रकार का गृह
स्थधर्म स्वीकार किया ॥ सू ५८ ॥

'अवसेसा ण परिसा' इत्यादि ।

(अवसेसा ण परिसा) अवगिष्ट परिपत्तने (समण भगव महावीर) श्रमण भग
वान् महावीर को (वदइ णमंसइ) वदना एव नमस्कार किया, (वदित्ता णमसित्ता एव
वयासी) वदना नमस्कार करने के बाद फिर उन्होंने इस प्रकार कहा—(मुअक्खाए ते
भते ! णिग्गथे पावयणे) हे भदन्त ! आपने निर्ग्रन्थ प्रवचन बहुत अच्छा कहा, (एव सुप्प
णत्ते) और आपन इसका बहुत अच्छा तरह से प्ररूपण किया, (मुभासिए) आपन खूब

सविह गिहिधम्म पडिवण्णा) डेटलाडे पञ्च आश्रुत सात शिक्षान्त येम १२
प्रकारेनो गृहस्थ धम्म स्वीकार किये (सू ५८)

'अवसेसा ण परिसा' इत्यादि

(अवसेसा ण परिसा) आक्षेपी परिषदे (समण भगव महावीर) श्रमण
भगवान् महावीरने (वदइ णमंसइ) वदना तेमन् नमस्कार किये (वदित्ता णमसित्ता
एव वयासी) वदना नमस्कार किये पढी तेओओ आ प्रभाओे कहु—(मुअक्खाए
ते भते ! णिग्गथे पावयणे) हे भदन्त ! आपने निर्ग्रन्थ प्रवचन बहुत सार्थक कहु,
(एव सुप्पणत्ते) अने आपने तेनु बहुत सारी रीते प्ररूपण कहु (मुभासिए)

भंते । णिग्गथे पावयणे, एव सुप्पणत्ते, सुभासिए, सुविणीए,
सुभाविए । अणुत्तरे ते भंते । निग्गथे पावयणे । धम्म ण आड-
क्खमाणा तुब्भे उवसम आडक्खह, उवसम आडक्खमाणा वि-
वेग आडक्खह, विवेग आडक्खमाणा वेरमण आडक्खह, वेर-

सुभापिनम्—भावयज्जनात्, 'सुविणीए' सुविनीतम्—शिष्येषु सुष्ठु विनियोजितत्वात्,
'सुभाविए' सुभावितम्=सुष्ठु भावितम्—तत्त्वकथनात्, 'अणुत्तरे' अनुत्तर—नास्त्युत्तर
यस्मात् तद्—अनुत्तर—सर्वश्रेष्ठ, तत्र भन्त निर्ग्रन्थ प्रवचनम् । 'धम्म ण आडक्खमा-
णा तुब्भे उवसम आडक्खह' धर्म सत्त्वाचक्षाणा यूयमुपगमम्=कोधादिनिरोधम् आरयाथ=
कथयथ, 'उवसम आडक्खमाणा विवेग आडक्खह' उपशममाचक्षणा विवेकमाख्याय,
कोशान्निरोध कथयन्तो यूय विवेक=हयोपादेयविवेचन कथयथ, 'विवेग आडक्खमाणा
वेरमण आडक्खह'—विवेकमाचक्षाणा विरमणमाख्याय, विरमणम्=प्राणातिपातादिनिर्स्त-

सुन्दर रूप से पदार्थों के स्वरूप को प्रकट किया, (सुविणीए) आपने शिष्यों को खूब सम-
झाया, (सुभाविए) जीनादि सभी तत्त्वों को आपन अच्छी तरह से समझाया । (अणुत्तरे ते
भंते । णिग्गथे पावयणे) हे भदन्त ! आपका यह निर्ग्रन्थ प्रवचन सर्वोत्कृष्ट है । हे भदन्त !
(धम्म ण आडक्खमाणा तुब्भे उवसम आडक्खह) धर्म का उपदेश करते समय आप उपगम
मान कोधादिनिरोध का उपदेश करते हैं, (उवसम आडक्खमाणा विवेग आडक्खह) कोधादिक
के निरोध का उपदेश करते समय हयोपादेयरूप विवेक का उपदेश देते हैं, (विवेग आड-
क्खमाणा वेरमण आडक्खह) विवेक का उपदेश करते समय प्राणातिपातादिक से विरक्त
होने का भी उपदेश करते हैं, (वेरमण आडक्खमाणा अवरण पावाण कम्माण आड-

आपे भूय सुहं उपथी पदार्थानां स्वरूपे प्रकट कथां (सुविणीए) आपे
शिष्येभ्यो भूय समन्वय्या (सुभाविए) एवादि यथा तत्त्वानां भागी गीते समन्वय्या
(अणुत्तरे ते भंते 'णिग्गथे पावयणे) हे भदन्त ! आपस्तु आ निर्ग्रन्थ प्रवचन
सर्वोत्कृष्ट है हे भदन्त ! (धम्म ण आडक्खमाणा तुब्भे उवसम आडक्खह)
धर्मोपदेशं कृत्वा वयं आपे उपशमभाव—कोधादिनिरोधोपदेश
कथ्यते (उवसम आडक्खमाणा विवेग आडक्खह) कोधादिना निरोधोपदेश
कृत्वा वयं उपदेश्य उप विवेकं उपदेश्य कथ्यते (विवेग आड-
क्खमाणा वेरमण आडक्खह) विवेकं उपदेश्य वयं प्राणातिपातादिकथी

मण आइक्खमाणा अकरण पावाणं कम्माण आइक्खह । णत्थि
ण अण्णे केइ समणे वा माहणे वा जे एरिस धम्ममाइक्खि
त्तए, किमग ! एत्तो उत्तरतर ? एव वदित्ता जामेव दिस पाउ
ब्भूया तामेव दिस पडिगया ॥ सू० ५९ ॥

नम्, 'वेरमण आइक्खमाणा अकरण पावाण कम्माण आइक्खह' विरमणमाच
क्षाणा अकरण पावाना कर्मणामायाय=पापरूपाणा कर्मणामकरणम्=अनाचरण कथयथ,
'णत्थि ण अण्णे केइ समणे वा माहणे वा जे एरिस धम्ममाइक्खित्तए' नास्ति
खन्वय कोऽपि श्रमणो वा ब्राह्मणो वा य इदृश धर्ममायायात्, 'किमग पुण एत्तो
उत्तरतर' किमङ्ग ! पुनरेतस्मात् उत्तरतरम्-अस्माद्गर्मापदशादुत्कृष्ट कथयिष्यताति का
सम्भावना । न कापा यर्थ, 'एव वदित्ता जामेव दिस पाउब्भूया तामेव दिस पडि
गया' एवम् उदित्वा यस्या एव त्रिंश प्रादुर्भूतास्तामेव त्रिंश प्रतिगता ॥ सू० ५९ ॥

क्खह) प्राणातिपातादिकके विरमण का उपदेश देते हुए आप पापरूप कर्मों को नहीं करने का
उपदेश भी देते हैं । अतः (णत्थि ण अण्णे केइ समणे वा माहणे वा जे एरिस धम्ममाइ
क्खित्तए) इस नसार म हे नाथ । ऐसा और कोई दूसरा श्रमण वा ब्राह्मण उपदेश नहीं
है जो इस प्रकार के धर्म का उपदेश दे सक, (किमग ! पुण एत्तो उत्तरतर) फिर नसत
उत्कृष्ट धर्म का उपदेश कोन दे सकता है ' अर्थात् कोई नही । (एव वदित्ता जामेव
दिसि पाउब्भूया तामेव दिस पडिगया) इस प्रकार कह कर वे सन जिस दिशा स आये
थे उसी दिशा का ओर चले गये ॥ सू. ५९ ॥

विरक्त थवानो उपदेश कथीं छे (वेरमण आइक्खमाणा अकरण पावाण कम्माण
आइक्खह) प्राणातिपातादिकना विरमणुनो उपदेश देती वज्जते आपे पापइप
कर्मो न वरवानो पणु उपदेश कथीं छे भाटे (णत्थि ण अण्णे केइ समणे वा
माहणे वा जे एरिस धम्ममाइक्खित्तए) आ स सारमा, छे नाथ । ओवो जीने
कोइ श्रमण ठे ब्राह्मणु उपदेशा नथी ठे ने आ प्रकारना धर्मनो उपदेश
आपी शडे (किमग ! पुण एत्तो उत्तरतर) तो पत्ती आनाथी उत्कृष्ट धर्मनो उप
देश कोइ आपी शडे । अर्थात् कोइ नहि (एव वदित्ता जामेव दिसि पाउब्भूया
तामेव निस पडिगया) आ प्रजा के कहीने ते पधा ने दिशाओथी आ-या हुता
ते न दिशा तन्हे पाछा आट्या गया (सू. ५८)

मूलम्—तए णं से कूणिए राया भंभसारपुत्ते सम-
णस्स भगवओ महावीरस्स अतिए धम्म सोच्चा णिसम्म हट्ठ-
तुट्ठ-जाव-हियए उट्ठाए उट्ठेइ, उट्ठित्ता समण भगव महावीर
तिक्खुत्तो आयाहिणपयाहिण करेइ, करित्ता वंदइ, णमंसइ,

टीका—‘तए ण से’ इत्यादि । ‘तए ण से कूणिए राया भंभसारपुत्ते’
तत खलु स कूणिको राजा भंभसारपुत्र, ‘समणस्स भगवओ महावीरस्स अतिए
धम्म सोच्चा णिसम्म’ श्रमणस्य भगवतो महावीरस्याऽन्तिके धर्मे श्रुत्वा निगम्य, ‘हट्ठ-
तुट्ठ-जाव-हियए’ हट्ठ-तुट्ठ-यावद्द्वय ‘उट्ठाए उट्ठेइ’ उत्थयौत्तिष्ठति, ‘उट्ठित्ता’
उत्थाय श्रमणस्य भगवतो महावीरस्य ‘तिक्खुत्तो आयाहिणपयाहिण करेइ’ त्रिकृत्व आद-
क्षिणप्रदक्षिण करोति, ‘करित्ता’ कृत्वा ‘वदइ णमंसइ’ वदते नमस्यति, ‘वदित्ता

‘तए ण से कूणिए राया’ इत्यादि ।

(तए ण) अनन्तर (से कूणिए राया भंभसारपुत्ते) भंभसार के पुत्र उन कूणिक
राजाने (समणस्स भगवओ महावीरस्स) श्रमण भगवान् महावीर के (अतिए) पास में
(धम्म सोच्चा) धर्मापदेश सुनकर, (णिसम्म) एव उसका अच्छी तरह पूर्वापररूप से विचार
कर, (हट्ठ-तुट्ठ-जाव-हियए) चित्त में अधिक से अधिक आनन्द एव सतोष प्राप्त किया,
(उट्ठाए उट्ठेइ) बाद में अपने स्थान से उठे और (उट्ठित्ता) उठकर (समण भगव महावीर-
तिक्खुत्तो अयाहिणपयाहिण करेइ करित्ता वदइ णमंसइ) उन्होंने श्रमण भगवान् महावीर
की तीनवार आदक्षिणप्रदक्षिणपूर्वक वदना एव नमस्कार किया, (वदित्ता णमसित्ता एव

“तए ण से कूणिए राया” इत्यादि

(तए ण) त्थार पछी (से कूणिए राया भंभसारपुत्ते) ललसारना पुत्र ते
इच्छुक्क राज्ञे (समणस्स भगवओ महावीरस्स) श्रमणु ललवान भङ्गावीरणी
(अतिए) पास (धम्म सोच्चा) धर्मापदेश सालणीने (णिसम्म) तेभज तेने
सारी रीते पूवापररूपी विचार करीने, (हट्ठ-तुट्ठ-जाव-हियए) मनभा अहु
ज आनन्द तेभज सतोष प्राप्त कथी, (उट्ठाए उट्ठेइ) त्थार पछी पोताना
स्थानेथी उठ्या, अने (उट्ठित्ता) उठीने (समण भगव महावीर तिक्खुत्तो आयाहिण
पयाहिण करेइ करित्ता वदइ णमंसइ) तेभणु श्रमणु ललवान भङ्गावीरने त्रणु
वार आदक्षिण-प्रदक्षिणपूर्वक वदना तेभज नमस्कार कथी (वदित्ता णमसित्ता

વદિત્તા ણમસિત્તા એવ વયાસી—સુઅમ્મવાણ તે ભત્તે ! ણિમ્મંથે પાવયણે જાવ કિમ્મગ ! પુણ એત્તો ઉત્તરતર ? એવ વદિત્તા જામેવ દિસ પાઠ્ઠમ્મૂણ તામેવ દિસ પઢિગણ ॥ સૂ. ૬૦ ॥

‘જામેવ દિસ પાઠ્ઠમ્મૂણ તામેવ દિસ પઢિગણ’ એવ વયાસી’ વદિત્તા નમસ્કાર કરીને તેમણે—‘સુઅમ્મવાણ તે ભત્તે ! ણિમ્મંથે પાવયણે જાવ કિમ્મગ ! પુણ એત્તો ઉત્તરતર’ સ્વાગ્યાત તમ ભદત’ નિર્ઘન્ય પ્રવચનમ્ ચાત્ત કિમ્મગ ! પુનરેતસ્માદુત્તરતમ્મ’ ‘એવ વદિત્તા જામેવ દિસ પાઠ્ઠમ્મૂણ તામેવ દિસ પઢિગણ’ એવમ્ ઉદિત્તા યસ્યા એવ દિશ પ્રાદુર્ભૂત, તામેવ દિશ પ્રતિગત ॥ સૂ. ૬૦ ॥

વયાસી) વદના એવ નમસ્કાર કર ફિર ઉત્તાન પ્રભુ સે ઇસ પ્રકાર કહા—(સુઅમ્મવાણ તે ભત્તે ! ણિમ્મંથે પાવયણે) હે ભદત ! આપન નિર્ઘન્ય પ્રવચન કા ઉપદેશ વહુત હી સુદર પૂર્વાપરવિરોધરહિત—સર્વોત્કૃષ્ટ ક્રિયા હૈ । (જાવ કિમ્મગ પુણ એત્તો ઉત્તરતર) ઇસ નિર્ઘન્ય પ્રવચન મેં એસા કોદ સા મી વિષય માકી નહાં વચા જિસ પર આપન પ્રકાશ ન ઢાલો હો—અચ્છી તરહ સે વિવેચન નહીં ક્રિયા હો । આપન સબ ડુઠાળક હી સાથ વહુત હી અચ્છી તરહ મીઠ શબ્દોં મેં સમજા દિયા હૈ, હમને તો એસા ઉપદેશ આજતક નહીં સુના, કલ્યાણ એવ જીવ નેકે ઉપયોગાં સબ વિષય આપને કહે હૈ ।—ઇત્યાદિ । એવ વદિત્તા જામેવ દિસ પાઠ્ઠમ્મૂણ તામેવ દિસ પઢિગણ) ઇસ પ્રકાર પ્રભુ કા સ્તુતિ રૂપ મેં કહ કર કૂળિક રાજા જિસ દિશા સે આયે થે ઉસા દિશા કી ઓર વહા સે વાપિસ ચલે ગયે ॥ સૂ. ૬૦ ॥

એવ વયાસી) વદના તેમજ નમસ્કાર કરીને પછી તેઓ પ્રભુને આ પ્રકારે કહ્યું—(સુઅમ્મવાણ તે ભત્તે ! ણિમ્મંથે પાવયણે) હે ભદન્ત ! આપણો આ નિર્ઘન્ય પ્રવચનનો ઉપદેશ બહુજ સુદર—પૂર્વાપરવિરોધરહિત—સર્વોત્કૃષ્ટ થયો છે (જાવ કિમ્મગ ! પુણ એત્તો ઉત્તરતર) આ નિર્ઘન્ય પ્રવચનમાં એવો કોઈ પણ વિષય બાકી રહ્યો નથી જેના ઉપર આપે પ્રકાશ ન નાખ્યો હોય—સારી રીતથી વિવેચન ન કર્યું હોય આપે તમામે—તમામ એક સાથેજ બહુજ સારી પેઠે મીઠા શબ્દોમાં સમજાવી દીધું છે અને તો એવો ઉપદેશ આજ સુધી સાંભળ્યો નથી કલ્યાણ તેમજ જીવનમાં ઉપયોગી બધા વિષય આપે કહ્યા છે ઇત્યાદિ (એવ વદિત્તા જામેવ દિસ પાઠ્ઠમ્મૂણ તામેવ દિસ પઢિગણ) આ પ્રકારે પ્રભુની સ્તુતિરૂપમાં કહીને કૂળિક રાજા જે દિશાએથી આવ્યા હતા તે દિશા તરફ પાછા આવ્યા ગયા (સૂ. ૬૦)

मूलम्—तए ण ताओ सुभद्रापमुहाओ देवीओ
समणस्स भगवओ महावीरस्स अतिए धम्म सोच्चा णिसम्म
हट्ठ-तुट्ठ-जाव-हिययाओ उट्ठेति, उट्ठित्ता समणं भगव महावीर
तिक्खुत्तो आयाहिणपयाहिण करेति, करित्ता वदति णमसति,

टीका—‘तए ण ताओ’ इत्यादि । ‘तए ण ताओ सुभद्रापमुहाओ देवी
ओ’ तत्त खल ता सुभद्राप्रमुखा देव्य ‘समणस्स भगवओ महावीरस्स अतिए’
श्रमणस्य भगवतो महावीरस्याऽन्तिके ‘धम्म सोच्चा णिसम्म हट्ठ-तुट्ठ-जाव-हिय-
याओ’ धर्म श्रुत्वा निगम्य हट्ठ-तुट्ठ यावद्दृत्या ‘उट्ठाए उट्ठेति’ उद्ययोत्तिष्ठन्ति, ‘उट्ठि-
त्ता समणस्स भगवओ महावीरस्स’ उयाय श्रमणस्य भगवतो महावीरस्य ‘तिक्खुत्तो
आयाहिणपयाहिण करेति’ त्रिकृत्व आदक्षिणप्रत्यक्षिण कुर्वन्ति, ‘करित्ता वदति णमसति’

‘तए ण ताओ सुभद्रापमुहाओ’ इत्यादि ।

(तए ण) इस के बाद (ताओ सुभद्रापमुहाओ देवीओ) वे सुभद्राप्रमुख देवियाँ
भी (समणस्स भगवओ महावीरस्स) श्रमण भगवान महावीर के (अतिए) समीप (धम्म
सोच्चा) धर्म श्रवण कर, एवं (णिसम्म) उसे हृदयगम कर, (हट्ठ-तुट्ठ-जाव-हिययाओ)
बहुत ही अधिक खुश एवं मनुष्य होती हुई जहाँ वे गडा था वहाँ से (उट्ठाए उट्ठेति) चल
कर भगवान के समीप आया, (उट्ठित्ता) आकर उन्होंने (समण भगवं महावीर तिक्खुत्तो
आयाहिण-पयाहिण करेति करित्ता वदति णमसति) श्रमण भगवान् महावीर की तीन-

“तए ण ताओ सुभद्रापमुहाओ” इत्यादि

(तए ण) त्थार पछी (ताओ सुभद्रापमुहाओ देवीओ) ते सुभद्रा-प्रमुख
देवीओ पछ (समणस्स भगवओ महावीरस्स) श्रमण भगवान महावीरना (अतिए)
समीपे (धम्म सोच्चा) धर्म-श्रवण करीने, तेभण (णिसम्म) तेने हृदय गम करीने
(हट्ठ-तुट्ठ-जाव-हिययाओ) णहुण पुश तेभण स तोष पावती न्या तेओ
उली छती त्याथी (उट्ठाए उट्ठेति) आलीने भगवाननी पास आवी,
(उट्ठित्ता) आवीने तेओओ (समण भगव महावीर तिक्खुत्तो आयाहिणपयाहिण
करेति, करित्ता वदति णमसति) श्रमण भगवान महावीरने त्रणवार आदक्षिण

વદિત્તા ણમસિત્તા એવ વચાસી-સુઅમ્મવાણ તે ભત્તે । ણિમ્મથે પાવચણે જાવ કિમ્મગ ! પુણ એત્તો ઉત્તરતર ? એવં વદિત્તા જામેવ દિસ પાઠ્ઠમૂણ તામેવ દિસ પઢિગણ ॥ સૂ. ૬૦ ॥

‘ણમસિત્તા એવ વચાસી’ વદિત્તા નમસ્થિવા ણમમાર્ગીન-‘સુઅમ્મવાણ તે ભત્તે’ ણિમ્મથે પાવચણે જાવ કિમ્મગ ! પુણ એત્તો ઉત્તરતર’ સ્વાગ્યાત તત્ત મદત ! નિર્ગ્રંથ પ્રવચનમ્ યાત્ કિમ્મગ ! પુનરેતસ્માદુત્તરતરમ્ । ‘એવ વદિત્તા જામેવ દિસ પાઠ્ઠમૂણ તામેવ દિસ પઢિગણ’ ણમ્ ઉત્તિમા યસ્યા ણમ નિશ પ્રાદુર્ભૂત, તામેવ દિશ પ્રતિગત ॥ સૂ. ૬૦ ॥

વચાસી) વદના એ નમસ્કાર કર ફિર ઉન્હાન પ્રભુ સે ઇસ પ્રકાર કહા-(સુઅમ્મવાણ તે ભત્તે ! ણિમ્મથે પાવચણે) હે મદત ! આપન નિર્ગ્રંથ પ્રવચન કા ઉપદેશ મ્હુત હી મુદર પૂર્વાપરવિરોધરહિત-સર્વોત્કૃષ્ટ ક્રિયા હૈ । (જાવ કિમ્મગ પુણ એત્તો ઉત્તરતર) ઇસ નિર્ગ્રંથ પ્રવચન મેં એસા કોદ સા મા ત્રિપય વાકા નહીં વચા જિસ પર આપન પ્રકાશ ન ઢાલો-અચ્છી તરહ સે ત્રિવેચન નહીં ક્રિયા હો । આપન સવ કુઠ ણક હી સાથ વહુત હી અચ્છી તરહ મીઠ શબ્દોં મેં સમજા દિયા હે, હમને તો એસા ઉપદેશ આજતક નહીં સુના, કલ્યાણ એવ જીવ નકે ઉપયોગી સવ ત્રિપય આપન કહે હૈ ।-ઇયાદિ । એવ વદિત્તા જામેવ દિસ પાઠ્ઠમૂણ તામેવ દિસ પઢિગણ) ઇસ પ્રકાર પ્રભુ કા સ્તુતિ રૂપ મેં કહ કર કૂળિક રાજા જિસ દિશા સે આયે થે ઉસા દિશા કી ઓર વહા સે વાપિસ ચલે ગયે ॥ સૂ. ૬૦ ॥

એવ વચાસી) વદના તેમજ નમસ્કાર કરીને પછી તેઓ પ્રભુને આ પ્રકારે કહ્યું-(સુઅમ્મવાણ તે ભત્તે ! ણિમ્મથે પાવચણે) હે મદત ! આપણે આ નિર્ગ્રંથ પ્રવચનને ઉપદેશ બહુજ સુદર-પૂર્વાપરવિરોધરહિત-સર્વોત્કૃષ્ટ થયો છે (જાવ કિમ્મગ ! પુણ એત્તો ઉત્તરતર) આ નિર્ગ્રંથ પ્રવચનમા એવો કોઈ પણ વિષય બાકી રહ્યો નથી જેના ઉપર આપે પ્રકાશ ન નાખ્યો હોય-સારી રીતથી વિવેચન ન કર્યું હોય આપે તમામે-તમામ એક સાથેજ બહુજ સારી ચેઠ મીઠા શબ્દોમા સમજાવી દીધુ છે અમે તો એવો ઉપદેશ આજ સુધી સાભળ્યો નથી કેટલાક તેમજ જીવનમા ઉપયોગી બધા વિષય આપે કહ્યા છે ઈત્યાદિ (એવ વદિત્તા જામેવ દિસ પાઠ્ઠમૂણ તામેવ દિસ પઢિગણ) આ પ્રકારે પ્રભુની સ્તુતિરૂપમા કહીને કૂળિક રાજા જે દિશાએથી આવ્યા હતા તે દિશા તરફ પાછા આવ્યા ગયા (સૂ. ૬૦)

मूलम्—तए ण ताओ सुभदापमुहाओ देवीओ
समणस्स भगवओ महावीरस्स अतिए धम्म सोच्चा णिसम्म
हट्ठ-तुट्ठ-जाव-हिययाओ उट्ठेति, उट्ठित्ता समण भगव महावीर
तिक्खुत्तो आयाहिणपयाहिण करेति, करित्ता वदति णमसति,

टीका—‘तए ण ताओ’ इत्यादि । ‘तए ण ताओ सुभदापमुहाओ देवी
ओ’ तत खलु ता सुभद्राप्रमुखा देव्य ‘समणस्स भगवओ महावीरस्स अतिए’
श्रमणस्य भगवतो महावारस्याऽन्तिके ‘धम्म सोच्चा णिसम्म हट्ठ-तुट्ठ-जाव-हिय-
याओ’ धर्मं श्रुत्वा निगम्य हट्ठ-तुट्ठ यावद्गत्या ‘उट्ठाए उट्ठेति’ उ वयोत्तिष्ठति, ‘उट्ठि-
त्ता समणस्स भगवओ महावीरस्स’ उवाच श्रमणस्य भगवतो महावारस्य ‘तिक्खुत्तो
आयाहिणपयाहिण करेति’ त्रिकृत्र आदक्षिणप्रत्यक्षिण कुर्वेति, ‘करित्ता वदति णमसति’

‘तए ण ताओ सुभदापमुहाओ’ इत्यादि ।

(तए ण) इस के बाद (ताओ सुभदापमुहाओ देवीओ) वे सुभद्राप्रमुख देवियाँ
भा (समणस्स भगवओ महावीरस्स) श्रमण भगवान् महावीर के (अतिए) ममाप (धम्म
सोच्चा) धर्म श्रवण कर, एवं (णिसम्म) उसे हृदयगत कर, (हट्ठ-तुट्ठ-जाव-हिययाओ)
चलते ही अधिक खुश एवं मनुष्य होता हुई जहाँ वे खड़ा थी वहाँ से (उट्ठाए उट्ठेति) चल
कर भगवान् के समीप आया, (उट्ठित्ता) आकर उन्होंने (समण भगव महावीर तिक्खुत्तो
आयाहिण-पयाहिण करेति करित्ता वदति णमसति) श्रमण भगवान् महावीर की तीन-

“तए ण ताओ सुभदापमुहाओ” इत्यादि

(तए ण) त्थार पछी (ताओ सुभदापमुहाओ देवीओ) ते सुभद्रा-प्रमुख
देवीओ पछु (समणस्स भगवओ महावीरस्स) श्रमणु भगवान् महावीरना (अतिए)
समीपे (धम्म सोच्चा) धर्म-श्रवणु करीने, तेमए (णिसम्म) तेने हृदय गत करीने
(हट्ठ-तुट्ठ-जाव-हिययाओ) गहुए पुन तेमए मतोप पावती न्या तेओ
उली छती त्थाथी (उट्ठाए उट्ठेति) आवीने भगवान्नी पास आवी,
(उट्ठित्ता) आवीने तेओओ (समण भगव महावीर तिक्खुत्तो आयाहिणपयाहिण
करेति, करित्ता वदति णमसति) श्रमणु भगवान् महावीरने त्रणवार आदक्षिणु

વદિત્તા ણમસિત્તા એવ વચાસી-સુઅક્ખાણ તે ભત્તે ! ણિગંગ્થે પાવચણે જાવ કિમગ ! પુણ એત્તો ઉત્તરત્તર ? એવ વદિત્તા જામેવ દિસ પાઠ્ઠમૂણ તામેવ દિસ પઢિગણ ॥ સૂ. ૬૦ ॥

‘જામસિત્તા એવ વચાસી’ વદિત્તા નમસ્તિય વા જ્ઞમવાદાન-‘સુઅક્ખાણ તે ભત્તે ! ણિગંગ્થે પાવચણે જાવ કિમગ ! પુણ એત્તો ઉત્તરત્તર’ સ્થાપ્યાત તત્ત મદત ! નિર્થન્ય પ્રવચનમ્ યાત્ત કિમગ ! પુનસ્તસ્માદુત્તરત્તમ્ ! ‘એવ વદિત્તા જામેવ દિસ પાઠ્ઠમૂણ તામેવ દિસ પઢિગણ’ જ્ઞમ્ ઉપ્પિયા યત્થા એવ દિશ પ્રાદુર્ભૂત, તામેવ દિશ પ્રતિગત ॥ સૂ. ૬૦ ॥

વચાસી) વદના એવ નમસ્કાર કર ફિર ઉન્હાન પ્રભુ સે હસ પ્રકાર કહા-(સુઅક્ખાણ તે ભત્તે ! ણિગંગ્થે પાવચણે) હે મન્ત ! આપન નિર્થન્ય પ્રવચન કા ઉપદેશ ગ્રહીત હી સુદર પૂર્વાપરવિરોધરહિત-સર્વોદ્દૃષ્ટ કિયા હ. (જાવ કિમગ પુણ એત્તો ઉત્તરત્તર) હસ નિર્થન્ય પ્રવચન મેં એસા કોદ સા મી વિષય વાકા નહાં વચા જિસ પર આપન પ્રકાશ ન ઢાલો-અચ્છી તરહ સે વિવેચન નહીં કિયા હો. આપન સવ કુઠ એક હી સાથ વહુત હા અચ્છી તરહ મીઠે શબ્દો મેં સમજા દિયા હે, હમને તો એસા ઉપદેશ આજતક નહીં સુના, કલ્યાણ એવ જીવ નકે ઉપયોગા સવ વિષય આપને કહે હૈ. -હત્યાદિ. એવ વદિત્તા જામેવ દિસ પાઠ્ઠમૂણ તામેવ દિસ પઢિગણ) હસ પ્રકાર પ્રભુ કા સ્તુતિ રૂપ મેં કહ કર કૂળિક રાજા જિસ દિશા સે આયે થે ઉસા દિશા કી ઓર વહા સે વાપિસ ચલે ગયે ॥ સૂ. ૬૦ ॥

એવ વચાસી) વદના તેમજ નમસ્કાર કરીને પછી તેઓ પ્રભુને આ પ્રકારે કહ્યું-(સુઅક્ખાણ તે ભત્તે ! ણિગંગ્થે પાવચણે) હે ભદ્રન્ત ! આપણે આ નિર્થન્ય પ્રવચનનો ઉપદેશ બહુજ સુદર-પૂર્વાપરવિરોધરહિત-સર્વોદ્દૃષ્ટ થયો છે (જાવ કિમગ ! પુણ એત્તો ઉત્તરત્તર) આ નિર્થન્ય પ્રવચનમા એવો કોઈ પણ વિષય બાકી રહ્યો નથી જેના ઉપર આપે પ્રકાશ ન નાખ્યો હોય-સારી રીતથી વિવેચન ન કર્યું હોય આપે તમામે-તમામ એક સાથેજ બહુજ સારી પેઠે મીઠા શબ્દોમા સમજાવી દીધું છે અને તો એવો ઉપદેશ આજ સુધી સાંભળ્યો નથી કત્યાણ તેમજ જીવનમા ઉપયોગી બધા વિષય આપે કહ્યા છે ઇત્યાદિ (એવ વદિત્તા જામેવ દિસ પાઠ્ઠમૂણ તામેવ દિસ પઢિગણ) આ પ્રકારે પ્રભુની સ્તુતિરૂપમા કહીને કૂળિક રાજા જે દિશાએથી આવ્યા હતા તે દિશા તરફ પાછા ચાલ્યા ગયા (સૂ. ૬૦)

वदिता जामेव दिस पाउब्भूयाओ तामेव दिस पडिगयाओ ' एवम् उदित्वा यस्या
एव दिश प्रादुर्भूता , तामेव दिश प्रतिगता ॥ सू० ६१ ॥

इति श्री-विश्वविख्यात-जगद्गुरु-प्रसिद्धवाचक-पञ्चदशभाषाकठितललितकलापालापक-
प्रतिशुद्धगद्यपद्यनैऋतनिर्मापक-वादिमानमर्दक-श्रीशाहउत्रपति-कोल्हापुरराज-प्रदत्त-
जैनशास्त्राचार्य-पदभूषित-कोल्हापुरराजगुरु-ज्ञानरत्नचारि-जैनाचार्य-जैन
धर्मदिवाकर-पूज्यश्रीघासीलालत्रतिविरचितायाम् औपपातिकसूत्रस्य पीयूषव
र्णिण्याख्याया व्याख्याया समवरणनामक पूर्वार्द्ध सम्पूर्णम् ।

तामेव दिस पडिगयाओ) इस प्रकार भक्तिभाव से प्रभु की स्तुति करके वे सब रानियाँ
जहा से आई थीं वहीं वापिस चली गयीं ॥ सू० ६१ ॥

॥इति औपपातिक सूत्रका समवसरणनामक पूर्वार्द्ध सपूर्ण ॥

जामेव दिस पाउब्भूयाओ तामेव दिस पडिगयाओ) आ प्रकारे लक्षितभावथी
प्रभुनी स्तुतिइपे निवेदन करीने तेओ अधी राणीओ न्याथी आवी हुती
त्या पाळी आली गध (सू ६१)

इति औपपातिक सूत्रनु समवसरण नामक पूर्वार्द्ध सपूर्ण

વંદિત્તા ણમંસિત્તા એવ વયાસી—સુયમ્સ્યાએ તે મંતે ! નિમ્મયે
પાવયણે જાવ કિમંગ ! પુણ એત્તો ઉત્તરતરં ?, એવ વંદિત્તા
જામેવ દિસં પાઠમ્ભૂયાઓ તામેવ દિસ પઠિગયાઓ ॥ સૂ. ૦૬૧ ॥

॥ સમોસરણ નામ પુચ્છદ્ધ સમત્ત ॥

કૃત્વા વન્દ તે નમસયતિ, ‘વંદિત્તા ણમસિત્તા એવ વયાસી’ વન્દિત્વા નમસિયવૈવમવાદિપુ
‘સુયમ્સ્યાએ તે મંતે ! નિમ્મયે પાવયણે જાવ કિમંગ ! પુણ એત્તો ઉત્તરતરં ?’ ત્વા
હ્યાત તવ મદત્ત ! નિર્ગ્રંથ પ્રવચનમ્ યાવત્ કિમન્ન ! પુનરેતસ્માદુત્તરતરમ્ ? ‘એવ

ચાર આદક્ષિણપ્રદક્ષિણપૂર્વક વદના એવ નમસ્કાર ક્રિયા, (વંદિત્તા ણમસિત્તા એવ વયાસી)
વદના નમસ્કાર કરને કે અનંતર ફિર વે પ્રમુ સે હસ પ્રકાર ગોળીં કિ (સુયમ્સ્યાએ તે મંતે !
નિમ્મયે પાવયણે) આપને હે મદત્ત ! હસ નિર્ગ્રંથ પ્રવચન કા ઉપદેશ બહુત હી સુન્દર
પૂર્વાપરવિરોધરહિત—સર્વોત્કૃષ્ટરૂપ સે ક્રિયા હે ! (જાવ કિમંગ ! પુણ એત્તો ઉત્તરતર) હે
પ્રભો ! આપને હસ નિર્ગ્રંથ પ્રવચન મેં સવ હી વિષયો કો અચ્છી તરહ સમજાયા હે ! કોઈ મી
વિષય પેસા નહીં રહા કિ જિસ પર આપની વાણી કા અવિરલ પ્રવાહ ન ગ્રહા હો ! સવ કુઠ
આપને બહુત સરલ ભાષા મેં સમજા દિયા હે ! હમન તો આજતક હતના માર્મિક ઉપદેશ નહીં
સુના, ટસસે ઉત્તમ ઉપદેશ કી વાત હી કહીં ‘ (એવ વંદિત્તા જામેવ દિસ પાઠમ્ભૂયાઓ

પ્રદક્ષિણપૂર્વક વદના તેમજ નમસ્કાર કર્યા, (વંદિત્તા ણમસિત્તા એવ વયાસી)
વદના—નમસ્કાર કરી લીધા પછી તેઓએ પ્રભુને આ પ્રકારે કહ્યું કે (સુયમ્સ્યાએ
તે મંતે ! નિમ્મયે પાવયણે) આપે હે બદન્ત ! આ નિર્ગ્રંથ પ્રવચનનો ઉપદેશ
બહુજ સારીરીતે, પૂર્વાપરવિરોધરહિત તેમજ સર્વોત્કૃષ્ટ થયો છે (જાવ
કિમંગ ! પુણ એત્તો ઉત્તરતર) હે પ્રભો ! આપે આ નિર્ગ્રંથ પ્રવચનમાં બધાએ
વિષયોને સારી રીતથી સમજાવ્યા છે કોઈ પણ વિષય એવો નથી રહ્યો કે
જેના ઉપર આપની વાણીનો અવિરલ પ્રવાહ વહ્યો ન હોય, બહુય આપે બહુ
સરલ ભાષામાં સમજાવી દીધું છે અને તો આજ સુધીમાં આટલો માનિક
ઉપદેશ સાંભળ્યો નથી આથી ઉત્તમ ઉપદેશની તો વાત જ કયા ? (એવ વંદિત્તા

સત્તુસ્સેહે સમ-ચરસ-સઠાણ-સઠિય વઙ્ગ-રિસહ-નારાય-
સઘયણે કણગ-પુલગ-ણિયસ-પમ્હગોરે ઉગ્ગતવે દિત્તતવે

સમચતુરસ્રમ્-માનોન્માનપ્રમાણાનામયૂનાનધિકૃત્વાત્ અજ્ઞોપાક્ષાના ચાવિકલવાત્ ઋર્વે તિર્યક્
ચ તુન્યત્વાત્ સમ, ચતુરસ્ર ચાવિકલ્પવયવવાત્, સમ ચ તદ્વચતુરસ્ર ચેતિ સમચતુરસ્ર-સ્વા-
ક્ષુલાદ્યગતોચ્છ્રાયાક્ષોપાક્ષયુક્ત, યુક્તિનિર્મિતલેખ્યકવદના, સસ્થાનમ્=આકારવિશેષ, તેન
મસ્થિત =યુક્ત, 'વઙ્ગ-રિસહ-નારાય-સઘયણે' વજ્ર-ર્પમ-નારાચ-સહનન-વજ્ર-
કીલિકા, ઋપમ =પ, નારાચ =મર્કટવધ-ઉભયપાર્શ્વયોરસ્થિવધવિશેષ, વજ્રર્પમનારાચા
મહનન=અસ્થા વધવિશેષે યસ્ય સ વજ્રર્પમનારાચમહનન, 'કણગ-પુલગ-ણિયસ-પમ્હ-
ગોરે' કનક-પુલક-નિકપ-પદ્મગૌર-કનકસ્ય=સુવર્ણસ્ય પુલકો=લપ-પ્રફુલ્લપર્તુલ-
કણરૂપ, તસ્ય નિકપ =રૂપપદ્મે કૃષ્ટો રેશ્વારૂપો લક્ષણયા લક્ષ્યતે, પુલકસ્ય સશુદ્ધતયા નિકપે
કૃષ્ટાસ્થાસ્તીપ ચારુક્રિયયુક્તા ભવતિ, અતએવ તેનોપમાનેનોપમિત પદ્મગૌર-પદ્મર્મ =કિશ્નલક,
તદ્દગૌર =કમનીયકાતિ, 'ઉગ્ગતવે' ઉગ્રતપા, 'દિત્તતવે' દીપ્તતપા-દીપ્ત =પ્રદીપ્તો
સ્સેહે) સાતહાથ કા અગ્રાહનાયુક્ત (વઙ્ગ-રિસહ-નારાય-સઘયણે) ^૧વજ્ર-રૂપમ-
નારાચમહનનધારી (કણગ-પુલગ-ણિયસ-પમ્હગોરે) ત્રિશુદ્ધ સુવર્ણ કે સ્વણ્ડ કી શાળ પર
ધસી હુડ રેખા કે સમાન ચમકીલા કાતિ વાલે તથા કમલ કે કેસર કે સમાન ગૌરવર્ણ
(ઇદમ્ભૂર્દે નામ અણગારે) એમે ગૌતમ નામ સે પ્રસિદ્ધ ઇદ્રભૂતિ નામ કે અનગાર ગણધર થે ।
(ઉગ્ગતવે દિત્તતવે તત્તતવે ધોરતવે ઝરાલે ધોરે ધોરગુણે ધોરતવસ્સી ધોરવમ-
ચેરવાસી ઉચ્છ્રદસરીરે સચ્ચિત્તવિઝલતેયલેસ્સે) इनकी तपस्या बड़ी उग्र थी ।

(૧) इस सहनन में वज्र की सी कीले, वज्र के से हाड एव वज्र का सा पट्टबन्ध होता है ।

સસ્થાન-અપન્ન (સત્તુસ્સેહે) સાત હાથની અવગાહનાયુક્ત (વઙ્ગ-રિસહ-
નારાય-સઘયણે) વજ્ર-^૧રૂપમ નારાચ-સહનન ધારી (કણગ-પુલગ-ણિયસ-
પમ્હગોરે) ત્રિશુદ્ધ સુવર્ણના બે ડની શાણ પર ઘસેલી રેખા જેવી અમકીલી
કાતિવાળા તથા કમળના કેસરના જેવા ગૌરવર્ણ (ઇદમ્ભૂર્દે નામ અણગારે)
જેવા ગૌતમનામથી પ્રસિદ્ધ ઇદ્રભૂતિ નામના અનગાર ગણધર હતા
(ઉગ્ગતવે દિત્તતવે તત્તતવે ધોરતવે ઝરાલે ધોરે ધોરગુણે ધોરતવસ્સી ધોરવમ-
ચેરવાસી ઉચ્છ્રદસરીરે સચ્ચિત્ત-વિઝલ-તેયલેસ્સે) તેમની તપસ્યા બહુ ઉગ્ર
હતી કમંડીથી વનને આળવાવાળા હોવાથી તેમણે તપ અગ્નિના જેવું બન્યું

(૧) આ સહનનમાં વજ્રના જેવા ખીલા, વજ્ર જેવા હાડ તેમજ વજ્ર
જેવા પટ્ટબંધ હોય છે

अथ उत्तरार्द्धम्—

मूलम्—तेण कालेण तेण समएणं समणस्स भगवओ महावीरस्स जेट्ठे अतेवासी इदभूर्इ णाम अणगारे गोयमगोत्ते ण

टीका—‘तेण कालेण’ इत्यादि। (तेण कालेण तेण समणं समणस्स भगवओ महावीरस्स) तस्मिन् काले तस्मिन् समये श्रमणस्य भगवतो महाशिवस्य (जेट्ठे अतेवासी इदभूर्इ णाम अणगारे) ज्येष्ठोऽतेवासीभूतिनामा अनगार, ज्येष्ठमस्य मयमपर्यायेण सर्वश्रेष्ठत्वात्, ‘अतेवासी=शिष्य, इन्द्रभूतिरिति नामक, अनगार=साधु, स का-
दृश’ इत्याह—‘गोयमगोत्ते ण’ गौतमगोत्र—गौतम=गौतमस्य गोत्र यस्य स तथा ‘ण’ इति वास्यालकारे, ‘सत्तुस्सेहे’ सत्तोसेध—समहस्त उत्सध=उच्छ्रयो यस्य स तथा, ‘सम-चउरस-सठाण-सठिए’ सम-चतुरस्र-मस्थान-संस्थित—सम च तच्चतुरस्र चेति

उत्तरार्ध का अनुवाद प्रारम्भ—

‘तेण कालेण’ इत्यादि।

(तेण कालेण तेण समणं) उस काल एवं उस समय में (समणस्स भगवओ महावीरस्स) श्रमण भगवान् के महावीर के (जेट्ठे अतेवासी) ‘जेट्ठे शिष्य (गोयम-गोत्ते ण) गौतमगोत्री (सम-चउरस-सठाण-सठिए) समचतुरस्रमस्थानमपन्न (सत्तु

(१) जिसमें अग एवं उपाग की रचना सम-प्रमाणोपेत (जिसका जितना प्रमाण होना चाहिये उस माफिक) होता है, कमती बढ़ता नहीं होती, उसका नाम ‘समचतुरस्र मस्थान’ है। इसमें एक सौ आठ अंगुल के उच्छ्राय वाले अग और उपाग होते हैं। आकार बड़ा ही सौम्य होता है।

उत्तरार्धना अनुवादना प्रारम्भ—

‘तेण कालेण’ इत्यादि

(तेण कालेण तेण समणं) ते काल तेभज्ज ते समयभा (समणस्स भगवओ महावीरस्स) श्रमण भगवान् महावीरना (जेट्ठे अतेवासी) भोटा शिष्य (गोयमगोत्ते ण) गौतमगोत्री (समचउरस-सठाण-सठिए) ‘समचतुरस्र-

(१) जेभा अग तेभज्ज उपागनी रचना सम-प्रमाणोपेत (जेवु जेट्ठु प्रमाण डोवु जेट्ठे ते प्रमाणे) डोय, वधु धट्ट न डोय तेनु नाम ‘समचतुरस्र-मस्थान’ छे आभा जेकसे आठ आगण (तसु) ना उच्छ्रायवाणा अग तथा उपाग डोय छे आकार गहन सौम्य डोय छे

सत्तुस्सेहे सम-चउरस-सठाण-सठिए वडर-रिसह-णाराय-
सघयणे कणग-पुलग-णिघस-पम्हगोरे उग्गतवे दित्ततवे

समचतुरस्रम्-मानो मानप्रमाणानाम यूनानधिकृत्वात् अङ्गोपाङ्गाना चाधिकृत्वात् ऊर्ध्वं तिर्यक्
च तुन्यत्वात् सम, चतुरस्र चाधिकृत्यवयवत्वात्, सम च तच्चतुरस्र चेति समचतुरस्र-स्वा-
ङ्गुलाष्टगतोऽष्टायाङ्गोपाङ्गयुक्त, युक्तिनिर्मितलेप्यकवदना, मस्थानम्=आकारविशेष, तेन
मस्थित =युक्त, 'वडर-रिसह-णाराय-सघयणे' वज्र-पर्म-नाराच-महनन-वज्र=
कालिका, ऋपभ =प, नागच =मर्कटग्रन्थ-उभयपार्श्वयोरस्थिग्रन्थविशेष, वज्रपर्मनाराचा
महनन=अस्त्रा बन्धविशेषे यस्य स वज्रपर्मनागचमहनन, 'कणग-पुलग-णिघस-पम्ह-
गोरे' कनक-पुत्रक-निरूप-पद्मगौर-कनकस्य=सुवर्णस्य पुलको=लव -प्रफुल्लवर्तुल
कणरूप, तस्य निरूप =रूपपट्टे कृष्टो रेखास्वरूपो लक्षणया लक्ष्यते, पुलकस्य मशुद्धतया निरूपे
कृष्टाग्नाऽस्तीति चार्कचिक्ययुक्ता भवति, अतएव तेनोपमाननोपमित पद्मगौर पद्मगर्म =किञ्चलक,
तद्गौर =रुमनीयकान्ति, 'उग्गतवे' उप्रतपा, 'दित्ततवे' तीततपा-दीत =प्रदीतो
स्सेहे) मातहाथ का अगगाहनायुक्त (वडर-रिसह-णाराय-सघयणे) 'वज्र-रूपभ-
नाराचमहननधारी (कणग-पुलग-णिघस-पम्हगोरे) विशुद्ध सुवर्ण के खण्ड की शाण पर
घसा हुइ रेखा के समान चमकीली कान्ति वाल तथा कमल के केसर के समान गौरवर्ण
(इदमूर्द्ध नाम अणगारे) ऐसे गौतम नाम से प्रसिद्ध इद्रभूति नाम के अनगार गणधर थे ।
(उग्गतवे दित्ततवे तत्ततवे घोरतवे उराले घोरे घोरगुणे घोरतवस्सी घोरपभ-
चेरवासी उन्द्धदसरीरे सखित्तविडलतेयलेस्से) इनकी तपस्या बड़ी उग्र थी ।

(१) इस महनन में वज्र की सी क्रीले, वज्र के से हाट एव वज्र का सा पट्टबन्ध होता है ।

स स्थान-स पन्न (सत्तुस्सेहे) मात हाथनी अवगाहनायुक्त (वडर-रिसह-
णाराय-सघयणे) वज्र-^१रूपभ नाराच-सहनन धारी (कणग-पुलग-णिघस-
पम्हगोरे) विशुद्ध सुवर्ण ना गनी शाण पर घसेली रेखा जेपी अभकीली
कान्तिवाला तथा कमलना केसरना जेवा गौरवर्ण (इदमूर्द्ध नाम अणगारे)
जेवा गौतमनामथी प्रसिद्ध इद्रभूति नामना अनगार गणधर हुता
(उग्गतवे दित्ततवे तत्ततवे घोरतवे उराले घोरे घोरगुणे घोरतवस्सी घोरपभ-
चेरवासी उन्द्धदसरीरे सखित्त-विडल-तेयलेस्से) तेमनी तपस्या गहुं उग्र
हुती कर्मइपी बनने जाणवावाणा होवाथी तेमनु तप अग्निना जेवु गहुं

(१) आ सहननमा वज्रना जेवा भीला, वज्र जेवा हाट तेमज वज्र
जेवा पट्टबन्ध होय छे

તત્તતવે ઘોરતવે ઊરાલે ઘોરે ઘોરગુણે ઘોરતવસ્સી ઘોરવમચેરવાસી

હુતાશન ઇવ કર્મધનદાહકલેન જાગ્વલ્યમાન તપો યસ્ય સ તથા, 'તત્તતવે' તપતપા - તપ્ત=સવિધિ સેવિત તપો યેન સ તપ્તતપા, 'મહાતવે' મહાતપા =બૃહત્તપોયુક્ત, 'ઘોરતવે' ઘોરતપા =અતિકઠિનતપોયુક્ત, 'ઊરાલે' ઉદાર, 'ઘોરે' ઘોર =भीम, અત્ર કશ્ચિદ્વક્તે ય ઉદાર મ भीम કથમ્ ? અસ્યોત્તરમાહ-અતિકૃષ્ટ તપ કુર્વન્ અન્વશક્તિમતા મયાનકો ભવતીતિ નિસર્ગ । કશ્ચિદ્ વક્તિ-ઉદાર =પ્રધાન, ઘોરસ્તુ પરીપદ્દેન્દ્રિયકપાયાઽઽહ્યાના રિપૂણા વિનાશો કઠોર । કેચિદાત્મનિરપેક્ષતયા તપસ્સુ પ્રવર્તમાનવાદ ઘોર ઇત્યાહ । 'ઘોરગુણે'

કર્મરૂપી વન કો જલાને વાલા હોને સે इनका तप अग्नि की तरह अधिक जाग्वन्यमान था । तपस्या की आराधना ये विधिपूर्वक बड़ी सावधानी से करते थे । ये महातपस्वी थे । दूसरे मुनिजन जिन तपों को करना अति कठिन मानते थे, उन तपों को ये तपते थे । ये उदार एव घोर अर्थात् भयानक थे । प्रश्न-उदारता और भयानकता ये दोनों धर्म परस्परविरोधी हैं, क्यों कि जो उदार होता है वह भयानक नहीं होता और जो भयानक होता है वह उदार नहीं होता, अत इन दोनों बातों का यहां निर्वाह कैसे हो सकता है ? उत्तर-ये अति कठिन तपस्याओं को करते थे, अत अल्पशक्ति वालों को ये देखने में बड़े भयानक-जैसे मादम देते थे, अर्थात् अल्पशक्ति वालों को इनसे डर लगता था, इस अपेक्षा इन्हें भयानक कहा गया है । कोई २ ऐसा भी कहते हैं कि 'उदार' शब्द का अर्थ 'प्रधान' है, एव 'घोर' शब्द का अर्थ 'कठोर' है । ये कठोर इसलिये थे कि परीपद इन्द्रिय एव कषाय इन

જાગ્વલ્યમાન હતુ તપસ્યાની આરાધના તેઓ વિધિપૂર્વક બહુ સાવધાનીથી કરતા હતા તેઓ મહાતપસ્વી હતા ખીજ મુનિજનો જે તપોને કરવાનુ બહુ કઠણ માનતા હતા તેવા તપોને આ કરતા હતા તેઓ ઉદાર તેમજ ઘોર અર્થાત ભયાનક હતા

પ્રશ્ન-ઉદારતા અને ભયાનકતા એ બન્ને ધર્મ પરસ્પર વિરોધી છે, કેમકે જે ઉદાર હોય છે તે ભયાનક હોતા નથી અને જે ભયાનક હોય છે તે ઉદાર હોતા નથી, તો પછી આ બન્ને વાતોનો અહીં મેળ કેવી રીતે થઈ શકે ?

ઉત્તર-આ અતિ કઠણ તપસ્યાઓ કરતા હતા તેથી અલ્પશક્તિવાળાઓને તેઓ જોવામા ભયાનક જેવા દેખાતા હતા, અર્થાત્ અલ્પશક્તિવાળાઓને તેમનો ડર લાગતો હતો આ અપેક્ષાથી તેમને ભયાનક કહેલા છે કોઈ કોઈ એમ પણ કહે છે કે 'ઉદાર' શબ્દનો અર્થ 'પ્રધાન' છે, તેમજ 'ઘોર' શબ્દનો અર્થ 'કઠોર' છે તેઓ કઠોર એ માટે હતા કે પરિવહ.

उच्छृङ्खलसरीरे सखित्त-विउल-तेयलेस्से समणस्स भगवओ

धारुण-घोरा=अयेदुस्सद्वहा गुणा=मूलगुणाण्यो यस्य स तथा । 'घोरतवस्सी'
 घोरतपस्वी=दुष्कृतपश्चरणशाली, पाणाली नानाविधाभिग्रहधारकत्वात्, 'घोर-प्रमचेर-वासी'
 घोर-ब्रह्मचर्य-वासी-घोर=पारणमन्पमर्त्यैर्दुर्वहत्वाद् यद् ब्रह्मचर्यं तत्र वसति तच्छाल ।
 'उच्छृङ्खलसरीरे' उच्छृङ्खलसरीर-उच्छृङ्खलम्=उज्जितमिव स्कारपरित्यागात् शरीर
 येन स उच्छृङ्खलसरीर-शरीरमस्कार प्रति निरुहत्वात् त्यक्तशरीरमस्कार । 'सखित्त-
 विउल-तेयलेस्से' सखित्त-त्रिपुल-तेजोलेय-सक्षिप्ता=निजशरीराऽन्तर्निहिता, त्रिपुला=

रिपुओं के विनाश करने में निरत थे । कठोर उन विनाशरतों का निवारण करना उड़ा ही
 मुश्किल होता है । कोइ २ ऐसा भी कहते हैं कि तपस्याओं के तपने में ये अपनी निज
 आत्मा का परवाह हा नहीं करते थे, अतः घोर थे । 'घोरगुणवाले' ये इसलिये ये कि
 इनके द्वारा धृत मूलगुण आदि अयजनों के लिये दुर्धारणाय थे, 'घोरतपस्वी' ये इसलिये
 थे कि जिस दिन पारणा का अवसर होता था उस दिन ये अनेक प्रकार के अभिग्रहों को
 धारण करते थे । 'घोर-ब्रह्मचर्य-वासी' ये इसलिये ये कि ये अल्पशक्ति वाले प्राणियों
 द्वारा दुर्वह होने से कठिनतर ऐसे ब्रह्मचर्य का आराधना में पूर्णनिष्ठ हो चुके थे । 'उच्छृ-
 ङ्खलसरीर' इन्हें इसलिये कहा है कि इन्होंने अपने शरीर का स्कार करना ही छोड़ दिया
 था । अतः उनका शरीर ऐसा ज्ञात होता था कि मानो इन्होंने इसका परित्याग जैसा कर
 रखा है । 'सक्षिप्त-त्रिपुल-तेजोलेय' ये इसलिये ये कि यद्यपि विशिष्ट तपस्या की

ईद्रिय तेमञ्ज णाय ओ रिपुओनो विनाश करवामा निरत हुता इहोर-
 णन्या विना शत्रुओनु निवारणु करवु णहुञ्ज भुशेले थाय छे डोछ डोछ
 ओम पणु उछे छे के तपस्या तपवामा तेओ भुह पोताना आत्मान्नी परवाह
 पणु करता नछोता आवी रीते धोर हुता 'घोरगुणवाला' तेओ ओ कर
 णथी हुता के तेमना द्वारा उछणु करायेला भूलगुण आदि गुणो भीननो भाटे
 दुर्धारणीय (उछणु न करी शक्य ओवा) हुता 'घोरतपस्वी' तेओ ओ
 भाटे हुता के के दिवने पारणानो अवसर आवतो ते दिवने तेओ अनेक
 प्रकारना अभिग्रहोने धारणु करता हुता 'घोर-ब्रह्मचर्य-वासी' तेओ ओ
 भाटे हुता के तेओ अल्पशक्तिवाला प्राणियो द्वारा दुर्वह (सहन न थाय
 ओवा) होवाथी णहु कणु ओवी ब्रह्मचर्यनी आराधनामा पूर्णनिष्ठ थन
 युज्या हुता 'उच्छृङ्खलसरीर' ओमने ओ भाटे उछेता के तेमणे पोताना शरी-
 रना सम्भारो न छोडी दीधा हुता आवी तेमनु शरीर ओवु नछातु
 हुतु के नछे तेओओ तेनो परित्याग न करी नाछेओ होय 'सक्षिप्त-

મહાવીરસ્સ અદૂરસામંતે ઉડ્ડજાણૂ અહોસિરે જ્ઞાણકોટ્ટોવગ્ગ
સંજમેણ તવસા અપ્પાણ ભાવેમાણે વિહરડ ॥ સૂ ૧ ॥

અનેકયોજનપ્રમાણક્ષેત્રાન્તર્વર્તિવસ્તુદહનસમર્થવાદ વિશાલા તેજોહયા=વિશિષ્ટત્વે-
સમ્ભૂતલઘિવિશેષોદ્ભવા તેજોજ્વાલા यस્ય સ તથામૂત સન્ 'સમણસ્સ ભગવઓ
મહાવીરસ્સ અદૂરસામંતે' શ્રમણસ્ય ભગવતો મહાવીરસ્યાડૂરસમીપે-અદૂરસમીપે=નાતિદૂરે
નાતિસમીપે-ઉચિતદેશે, 'ઉડ્ડજાણૂ' ઉર્વજાનુ-ઊર્ધ્વે જાનુની यस્ય સ ઊર્ધ્વજાનુ-
ઉત્કુટુકાઽસનવાન્, 'અહોસિરે' અધ શિરા=અધોમુરો, નોર્વં ન તિર્યગ્ વા ક્ષિતદૃષ્ટિ,
'જ્ઞાણ-કોટ્ટો-વગ્ગ' ધ્યાન-કોષ્ઠો-પગત-ધ્યાન કોષ્ઠ દ્વય ધ્યાનકોષ્ઠસ્તમુપગત,
યથા કોષ્ઠગત ધાન્ય વિકીર્ણં ન ભવતિ તથૈવ ધ્યાનગતા ઇન્દ્રિયાત કરગચ્છત્તયો વહિર્ન યાન્તીતિ

આરાધના સે રૂહે તેજોલેશ્યા પ્રાપ્ત હો ચુકી થી, જિસકી રૂતની સામર્થ્ય હોતા હૈ કિ અનેક-
યોજનપ્રમાણ ક્ષેત્ર કે મીતર રહી હુઈ વસ્તુઓં કો વહ ક્ષણમાત્ર મેં દર્શ' કર ડાલતી હૈ,
પરંતુ એસી વિપુલ તેજોલેશ્યા કો મી રૂંહોને અપને શરીર કે મીતર હી અન્તર્હિત કર રહી
થી, ઉસકા ઉપયોગ નહીં કરતે થે, ઓર યે (સમણસ્સ ભગવઓ મહાવીરસ્સ અદૂર-
સામંતે) શ્રમણ ભગવાન્ મહાવીર કે ન અતિદૂર ઓર ન અતિનિકટ, ફિન્તુ પાસ હી કુઠ
દૂરી પર (ઉડ્ડજાણૂ) ઘુટનોં કો ઊંચાકર (અહોસિરે) શિર કો નીચે કર કે (જ્ઞાણ-કોટ્ટો-
વગ્ગ) ધ્યાનરૂપી કોઠે મેં વિરાજમાન થે, અર્થાત્ ધ્યાન મેં બેઠે થે । ધ્યાન કો જો કોષ્ઠ કી
ઉપમા દી હૈ ઉસકા હેતુ યહ હૈ કિ જિસ પ્રકાર કોઠે મેં રહા હુઆ ધાન્યાદિક રૂતસ્તત
(રૂધર-રૂધર) નહીં ચિત્તરતા હૈ ઉસી પ્રકાર ધ્યાનગત ઇન્દ્રિય એવ અન્ત કરણ કી વૃત્તિયા

વિપુલતેજોલેશ્ય' એ આથી હતા કે તેમને જો કે વિશિષ્ટ તપસ્થાની આરા-
ધનાથી તેજોલેશ્યા પ્રાપ્ત થઈ ચૂકી હતી, જેવું એટલું સામર્થ્ય હોય છે કે
અનેક યોજનના પ્રમાણ ક્ષેત્રની અદર રહેલી વસ્તુઓને તેઓ ક્ષણ માત્રમાં
ખાળીને ભસ્મ કરી નાખે છે, પરંતુ એવી વિપુલ તેજોલેશ્યાને પણ તેઓએ
પોતાના શરીરની અદર જ અન્તર્હિત કરી રાખી હતી, તેનો ઉપયોગ કરતા
નહોતા. (સમણસ્સ ભગવઓ મહાવીરસ્સ અદૂરસામંતે) તેઓ શ્રમણ ભગવાન મહા-
વીરની બહુ દૂર નહિ તેમ બહુ પાસે નહિ પણ તેમની પાસે જ થોડે જ દૂર
પર (ઉડ્ડજાણૂ) ઘુટણે ઉભા કરીને (અહોસિરે) શિરને નમાવીને (જ્ઞાણ-કોટ્ટો
વગ્ગ) ધ્યાનરૂપી ડોહામાં વિરાજમાન હતા-અર્થાત્ ધ્યાનમાં બેઠા હતા ધ્યા-
નને જે ડોહાની ઉપમા આપી છે તેનો હેતુ એ છે કે જેમ ડોહામાં ભરેલા
ધાન્ય આદિક આમતેમ વિખરાઈ જતા નથી તેમ ધ્યાનમાં ચોટેલી ઇન્દ્રિયા

મૂલમ્—તણ ન સે ભગવ ગોયમે જાયસડ્ઢે જાયસંસણ

માત્ર, નિયત્રિતચિત્તવૃત્તિમાનિયર્થ, 'સજમેણ તવસા અપ્પાણ ભાવેમાણે વિહરડ' વ્યમેન તપસાડ્ઢમાન ભાવયન્=વામયન્ વિહરતિ ॥ સૂ. ૧ ॥

ટીકા—'તણ ન સે' ડયાન્તિ । 'તણ ન સે ભગવ ગોયમે' તત્ત સ્વછ સ મગવાન્ ગૌતમ 'જાયસડ્ઢે' જાતથદ્ધ—જાતા=પ્રાગ્મૃતા નપ્રતિ સામાયેન પ્રવૃત્તા થદ્ધા=તત્ત્વનિર્ણયવિપયિકા વાન્ઠ્યા યસ્ય સ જાતથદ્ધ, વસ્યમાણતત્ત્વપગ્ગિજ્ઞાનેચ્છાવાનિયર્થ, 'જાયસસણ' જાતન્ઠય—જાત=પ્રવૃત્ત મગયો યસ્ય સ તથોક્ત, સગયોવત્તિપ્રકાર-સ્વિથમ્—ઔપપાત્તિકમૂત્ર દિ—અચારાગ્ધસ્યોપાદ્ધમ્, તેનાચારાગ્ધપ્રથમશ્રુતસ્કથસ્ય પ્રથમાધ્યયન પ્રથમોદેશકે ય આમન ઉપપાત ઉક્ત, તસ્મિન્ વિપયે વસ્યમાણમગયોપત્યા જાત-

વાહર ડધર—ઉધર નહીં હો સકતા હૈ । માનમિક પ્રત્યેક વૃત્તિયા ડસ અવસ્થા મે નિયત્રિત હો જાતી હૈ । જેસે યે ગૌતમ નામસે પ્રસિદ્ધ ડન્ઢમૂતિ ગણધર (સજમેણ તવસા અપ્પાણ ભાવે-માણે વિહરડ) મયમ એવ તપ સે સદા અપની આમા કો માનિત કરતે હુણ વિચરતે થે ॥ સૂ. ૧ ॥

'તણ ન સે' ડયાદિ ।

(તણ ન) પરિપત્ત ચલે જાને કે વાડ (સે ભગવ ગોયમે) વે મગવાન્ ગૌતમ (જાયસડ્ઢે) કિ જિનકે ચિત્તમેં તત્ત્વ કો નિર્ણય કરને કે લિયે વાન્ઠ્યા હુડ્ઢ, કારણ કિ ડહૈં (જાયસસણ) ડસ પ્રકાર કા મશય ડદ્ધૂત હુઆ થા કિ યહ ઔપપાત્તિક સૂત્ર, આચારાગ સૂત્ર કા ઉપાગ હે, આચારાગ સૂત્ર કે પ્રથમ અધ્યયન કે પ્રથમ ઉદેશક મેં જો આત્મા કા ઉપપાત કહા હૈ સો કિસ પ્રકાર સે કહા હૈ ? (જાયકોઝહલ્લે) અત્ત મગવાન્ મેરે સશયિત

તેમજ અત્ત કરણની વૃત્તિઓ બહાર આમતેમ જઈ શકતી નથી માનસિક પ્રત્યેક વૃત્તિઓ આ અવસ્થામા નિયત્રિત વધ જાય છે એવા આ ગૌતમ નામે પ્રસિદ્ધ ઈંદ્રભૂતિ ગણધર (સજમેણ તવસા અપ્પાણ ભાવેમાણે વિહરડ) સથમ તેમ જ તપથી મદ્ધા પોતાની આત્માને ભાવિત કરતા કરતા વિચિન્તા હતા (સૂ. ૧)

'તણ ન સે' ઈત્યાદિ

(તણ ન) પરિપદ્ધ આલી ગયા પછી (સે ભગવ ગોયમે) તે ભગવાન ગૌતમ (જાયસડ્ઢે) કે જેના ચિત્તમા તત્ત્વનો નિર્ણય ડવાની વાછા થઈ, કરણુ કે તેમને (જાયસસણ) આ પ્રકારનો સશય ઉત્પન્ન થયો હતો કે આ ઔપપાત્તિક સૂત્ર, આચારાગ સૂત્રનું ઉપાગ છે આચારાગ સૂત્રના પ્રથમ અધ્યયનના પ્રથમ ઉદેશકમા જે આત્માનો ઉપપાત વર્ણુઓ છે તે કેવા પ્રકારથી ડહો છે ? (જાયકોઝહલ્લે) હવે ભગવાન માગ આ સશયના પ્રશ્નનો ઉત્તર ન જાણે

जायकोऊहल्ले, उप्पणसड्ढे उप्पणससए उप्पणकोऊहल्ले,
संजायसड्ढे सजायससए सजायकोऊहल्ले, समुप्पणसड्ढे समु-

न्नाय इति भाव । 'जायकोऊहल्ले' जातउत्तुहल्ल—जात उत्तुहल्लम=औमुम्यं यस्य
स जातउत्तुहल्ल, मत्तप्रश्नस्य कीदृशमुत्तरं भगवान् वक्ष्यति तद्गोत्रमौमुम्यमानियर्थ,
'उप्पणसड्ढे' उत्पन्नश्रद्ध—उपन्ना=विशेषेण जाता श्रद्धा यस्य स तथा, यद्वा—
श्रद्धाया स्वरूपस्य तिरोहितत्वे जातश्रद्ध, तस्या स्वरूपस्य प्रादुभावे तु उपन्नश्रद्ध—इति
भाव । 'उप्पणससए' उपन्नसंशय, 'उप्पणकोऊहल्ले' उपन्नउत्तुहल्ल, 'सजा-
यसड्ढे' सजातश्रद्ध, प्रकर्षात्पिवाचक रशब्द, ततश्च सजाता=विशेषतरेण उपन्ना श्रद्धा
यस्य स सजातश्रद्ध, 'सजायससए' सजातसंशय, 'सजायकोऊहल्ले' सजातउत्तु-
हल्ल, 'समुप्पणसड्ढे' समुत्पन्नश्रद्ध—समुत्पन्ना=सर्वथा सजाता श्रद्धा यस्य स तथा,

प्रश्न का उत्तर न मादम किस तरह का देगे ? इस बात को जानने की उत्कण्ठा उनके
चित्त में बढ़ी, क्यों कि (उप्पणसड्ढे) भगवान के ऊपर ही उनके चित्त में अतिशय श्रद्धा
थी, अतः उनसे ही निर्णय करने के लिये श्रद्धा उत्पन्न हुई। (उप्पणससए उप्पणको-
ऊहल्ले सजायसड्ढे सजायससए सजायकोऊहल्ले समुप्पणसड्ढे समुप्पणससए समु-
प्पणकोऊहल्ले) उत्पन्नसंशय, उत्पन्नकौतुहल्ल—इत्यादि पदों द्वारा वाच्यार्थ में, अग्रह, इहा,
अवाय, और धारणा ज्ञान की तरह उत्तरोत्तररूप से विशेषता चोत्तन करने के लिए सूत्रकार
ने 'जात, उत्पन्न, सजात, समुत्पन्न' इन पदों का प्रयोग किया है। भगवान् गौतम
को जो चित्त में तत्त्व के निर्णय करने की इच्छा जागृत हुई वह पहिले सामान्यरूप में ही
हुई, कारण कि उहे गय जो उपन्न हुआ था वह भी सामान्यरूप से ही हुआ था, इसी

देवी रीते आपशे ? ये बातने जणुवानी उत्तुहल्ल तेमना चित्तमा वप्पी, केमडे
(उप्पणसड्ढे) भगवानना उपन्न तेमना चित्तमा अतिशय श्रद्धा हुत्ती, हुवे
तेमनी ज पासेथी निष्पुय करवा भाटे श्रद्धा उत्पन्न थई (उप्पणससए उप्प-
णकोऊहल्ले सजायसड्ढे सजायससए सजायकोऊहल्ले समुप्पणसड्ढे समुप्पण-
ससए समुप्पणकोऊहल्ले) 'उत्पन्नसंशय उत्पन्नकौतुहल्ल' इत्यादि पदों द्वारा
वाच्यार्थमा, अवग्रह, ईहा, अवाय अने धारणा ज्ञाननी पेडे उत्तरोत्तररूपथी
विशेषताने प्रकाश दाववाभाटे सूत्रकारे 'जात उत्पन्न सजात समुत्पन्न' ये पदोने
प्रयोग कर्यो छे भगवान गौतमने जे चित्तमा तत्त्वने निष्पुय करवानी छे
अथत थई ते पडेवा सामान्यरूपमा ज थई हुत्ती वरिष्ण तेमने जे संशय

पुष्पणसंसण समुपपणकोउहहे उट्टाए उट्टेड उट्टित्ता जेणेव
समणे भगव महावीरे तेणेव उवागच्छड उवागच्छित्ता समणं
भगव महावीरं तिस्सुत्तो आयाहिणपयाहिण करेड करित्ता

‘समुपपणसंसण’ समुपपन्नसंसण, ‘समुपपणकोउहहे’ समुपपन्नकुतूहल, अद्वा-
न्य शब्द व्याख्याता एव । अत्रैव श्रद्धायां कार्यकारणभाव । प्रश्नान्तराद्व्याख्या अत्रा जाता,
तस्या साण-संशय उत्तुहल चेति । ‘उट्टाए उट्टेड’ उट्टया=उत्थानशक्त्या स्वाम-
नान् उत्तिष्ठति, उट्टाय, ‘जेणेव समणे भगव महावीरे’ यत्रैव श्रमणो भगवान् महा-
वागे विराजत इति शेष, ‘तेणेव उवागच्छड’ तत्रोपागच्छति, ‘उवागच्छित्ता’ उवा-
गय, ‘समण भगव महावीर’ श्रमणस्य भगवतो महावारस्य, ‘तिस्सुत्तो आयाहिण-
पयाहिण करेड’ तिस्सुव आदग्निप्रदग्नि कुरेति, ‘करित्ता’ कृत्वा ‘उट्टेड णमसड’

तह अपने प्रश्न के उत्तर को सुनने के लिये जो उनका चित्त म उच्छ्रिता चागृत हुड वह
भा सामान्यरूप से ही । फिर बाद म ‘उत्पन्नमड्डे’ आदि पदों द्वारा जो सूत्रकार न श्रद्धा
को उपपन्न आत्तिरूप म प्रकट किया हे उसमे श्रद्धा आत्ति म उत्तरोत्तर विशेषता जाननी
चाहिये । इस प्रकार के व गौतमप्रभु (उट्टाए उट्टेड) उत्थानशक्ति द्वारा अपन स्थान से उठ
और (उट्टित्ता जेणेव समणे भगव महावीरे तेणेव उवागच्छड) उठकर जहा प्रभु
श्रमण भगवान् महावार विराजमान थे वहाँ पहुँचे, (उवागच्छित्ता समण भगव महावीर
तिस्सुत्तो आयाहिणपयाहिण करेड) पहुँचने हे उन्होंने श्रमण भगवान् महावार प्रभु
को तान त्र आदग्नि-प्रदग्नि किया, (करित्ता उट्टेड णमसड) फिर बाद म प्रश्न एव

उत्पन्न थये। ते पण आमान्यउपनी ४ थये। हुतो आधी ४ गीते पोताना
प्रश्नो उत्त नालगवाने भाटे तेमना चित्तमा २ उत्त नालगवाने य ३ ते पण
आमान्यउपनी ४ हुती पण त्यार पती (उपपणमड्डे) आदि पदों द्वारा २
सूत्रकारे श्रद्धाने उत्पन्न आदि उपथी प्रकट की है तेरी श्रद्धा आदिमा
उत्तरोत्तर विशेषता लक्षणी नेधये आ प्रदर्शना ते गौतम प्रभु (उट्टाए उट्टेड)
‘उत्थानशक्ति द्वारा पोताना व्यानथी उठ्या, अने (उट्टित्ता जेणेव समणे भगव
महावीरे तेणेव उवागच्छड) उठीने न्या प्रभु श्रमण भगवान् महावीर विरा-
जमान हुता त्या पहुँच्या (उवागच्छित्ता समण भगव महावीर तिस्सुत्तो आया
हिणपयाहिण करेड) पहुँचता ४ तेमो श्रमण भगवान् महावीर प्रभुने तण

जायकोऊहले, उप्पणसड्ढे उप्पणससए उपणकोऊहले,
संजायसड्ढे सजायससए सजायकोऊहले, समुप्पणसड्ढे समु-

मगय इति भाव । 'जायकोऊहले' जातउतूहल - जात उतूहलम = औमुख्य यस्य
स जातउतूहल, मत्कृतप्रश्नस्य कीदृशमुत्तरं भगवान् वक्ष्यति तद्भोतुमौमुख्यमनियर्थे,
'उप्पणसड्ढे' उत्पन्नश्रद्ध - उपना = विशेषण जाता श्रद्धा यस्य स तथा, यद्वा -
श्रद्धाया स्वरूपस्य तिरोहितत्वे जातश्रद्ध, तस्या स्वरूपस्य प्रादुर्भावे तु उपनश्रद्ध - इति
भाव । 'उप्पणससए' उपनसंगय, 'उप्पणकोऊहले' उपनउतूहल, 'सजा-
यसड्ढे' सजातश्रद्ध, प्रकृषातिवाचक शब्द, ततश्च सजाता = विशेषतरेण उपना श्रद्धा
यस्य स सजातश्रद्ध, 'सजायससए' सजातसंगय, 'सजायकोऊहले' सजातउतू-
हल, 'समुप्पणसड्ढे' समुत्पन्नश्रद्ध - समुत्पना = सर्वथा सजाता श्रद्धा यस्य स तथा,

प्रश्न का उत्तर न मालूम किस तरह का देगे ? इस बात को जानने को उत्कण्ठा उनके
चित्त में बढी, क्यों कि (उप्पणसड्ढे) भगवान के ऊपर ही उनके चित्त में अतिशय श्रद्धा
थी, अतः उनसे ही निर्णय करने के लिये श्रद्धा उत्पन्न हुई । (उप्पणससए उप्पणको-
ऊहले सजायसड्ढे सजायससए सजायकोऊहले समुप्पणसड्ढे समुप्पणससए समु-
प्पणकोऊहले) उत्पन्नसय, उत्पन्नकौतूहल - इत्यादि पदों द्वारा वाच्यार्थ में, अवग्रह, इहा,
अनाय, और धारणा ज्ञान की तरह उत्तरोत्तररूप से विशेषता द्योतन करने के लिए सूत्रकार
ने 'जात, उत्पन्न, सजात, समुत्पन्न' इन पदों का प्रयोग किया है । भगवान् गौतम
को जो चित्त में तत्त्व के निर्णय करने की इच्छा जागृत हुई वह पहिले सामान्यरूप में ही
हुई, कारण कि उन्हें गय जो उपन्न हुआ था वह भी सामान्यरूप से ही हुआ था, इसी

उसी रीति आपशे ? ये बातने लक्षुवानी उत्तरे तेमना चित्तमा वप्पी, केमडे
(उप्पणसड्ढे) भगवानना उपरञ्ज तेमना चित्तमा अतिशय श्रद्धा हुती, डवे
तेमनी न् पासेथी निर्णय करवा भाटे श्रद्धा उत्पन्न थई (उप्पणससए उप्प-
णकोऊहले सजायसड्ढे सजायससए सजायकोऊहले समुप्पणसड्ढे समुप्पण-
ससए समुप्पणकोऊहले) 'उत्पन्नसंशय उत्पन्नकौतूहल' इत्यादि पदों द्वारा
वाच्यार्थमा, अवग्रह, ईहा, अवाय अने धारणा ज्ञाननी पेडे उत्तरोत्तररूपथी
विशेषताने प्रकाश लाववाभाटे सूत्रकारे 'जात उत्पन्न सजात समुत्पन्न' ये पदोने।
प्रयोग क्योँ डे भगवान गौतमने ने चित्तमा तत्त्वने निर्णय करवानी इच्छा
लभत थई ते पडेला सामान्यरूपमा न् थई हुती कारण तेमने ने संशय

હય-પચ્ચમ્સાય-પાવકમ્મે સકિરિય અસંવુઢે એગંતદઢે એગંત-વાલે એગતસુત્તે પાવકમ્મ અણ્હાઈ ? હતા ! અણ્હાઈ ॥ સૂ.૦૩ ॥

નિરહિત, તથા-‘અ-પ્પહિહય-પચ્ચમ્સાય-પાવકમ્મે’ અ પ્રતિહત-પ્રયાણ્યાત-પાપકર્મા પ્રતિ હતાનિ અતીતકાલકૃતાનિ નિન્દાદ્વોરેગ, પ્રયાણ્યાતાનિ ભવિષ્યકાલમાર્ચીનિ નિવૃત્તિદ્વોરેગ, પાપ-કર્માગિ=પ્રાણાતિપાતાદિક્રૂપાણિ યેન સ પ્રતિહત-પ્રયાણ્યાત પાપકર્મા, મૂતમાત્રિપાપનિપેયામાભેવન યસ્તથા ન મગ્ગિ સ અ-પ્રતિહત પ્રયાણ્યાત પાપકર્મા, અત્તેવ ‘સકિરિય’ સક્રિય =કાયિ-કયાનિક્રિયાયુક્ત, ‘અસંવુઢે’ અસંવૃત =અનિરુદ્ધેન્દ્રિય, ‘એગંતદઢે’ એકાન્તત્ત્વ-એકાન્તેનૈવ=સર્વથા વળ્ટ-ચર્યાત્માન પર વા પાપપ્રવૃત્તિતો ય સ એકાન્તત્ત્વ, ‘એગંતવાલે’ એકાન્ત-વાત-સર્વથા મિથ્યાદૃષ્ટિ, અત્તેવ-‘એગંતસુત્તે’ એકાન્તસુત્ત =સર્વથા મિથ્યાત્વનિદ્રયા પ્રસુત, ‘પાવકમ્મ’ પાપકર્મ=પ્રાણાતિપાતાદિકર્મ ‘અણ્હાઈ’ આસવતિ=વન્નાતિ કિમ્?, ભગવાનાહ-‘હતા અણ્હાઈ’ હન્તાSSસવતિ-હ ત્વતિ સ્વીકારે, આસવતિ=વન્નાતિ હ્રદમુત્તરવાક્યમ્ ॥સૂ.૦૩॥

અનુઠાન કરન મ લગા હુઆ હે, (અવિરણ) પ્રાણાતિપાતાત્કિ સે જિસને વિરતિ ધારણ નહીં કી હે, તથા (અ-પ્પહિહય-પચ્ચમ્સાય-પાવકમ્મે) લ્યો હુણ પાપકર્મોં કા નિન્દા દ્વારા તથા ભવિષ્યત્ કાલ મ વધનેવાલે પાપકર્મોં કા પ્રયાણ્યાન-નિવૃત્તિ-દ્વારા જિસને પરિત્યાગ નહીં ક્રિયા હે, (સકિરિય) કાયિકા આદિ ક્રિયાઓં સે જો યુક્ત હે, ઇસાલિયે (અસંવુઢે) અસંવૃત-અનિરુદ્ધેન્દ્રિય વના હુઆ હે, (એગંતદઢે) અપને કો અથવા પરકો જો પાપમય પ્રવૃત્તિ સે વહિત-દુગ્ધિત કરતા રહતા હે, જો (એગંતવાલે) એકાન્તમિથ્યાદૃષ્ટિ હે ઓર (એગંતસુત્તે) સર્વથા મિથ્યાત્વ કી નિદ્રા મે ગાઢ સુત વના હુઆ હે, વહ (પાવકમ્મ) પાપકર્મ-પ્રાણાતિપાતાદિક કર્મોં કા (અણ્હાઈ) વન્ધ કરતા હે કયા? તવ ભગવાન્ ને કહા, (હતા) હા ગૌતમ ! (અણ્હાઈ) વન્ધ કરતા હે !

અર્થ સાવધ અનુઠાન કરવામા તત્પર રહેલો છે, (અવિરણ) પ્રાણાતિપાત આદિ-વૃત્તિ જેણે વિરતિ ધારણ કરી નથી, તથા (અ-પ્પહિહય-પચ્ચમ્સાય-પાવકમ્મે) લાગી રહેલા પાપકર્મોંનો નિન્દા દ્વારા, તથા ભવિષ્ય કાળમા બધાનારા પાપ કર્મોંનો પ્રત્યાખ્યાન-નિવૃત્તિ-દ્વારા, જેણે પરિત્યાગ કર્યો નથી, (સકિરિય) કાયિકા આદિ ક્રિયાઓથી જે યુક્ત છે, તેથી (અસંવુઢે) અસંવૃત-અનિરુદ્ધ ઇન્દ્રિયોવાળો બન્યો છે, (એગંતદઢે) પોતાને અથવા પરને જે પાપમય પ્રવૃત્તિથી વહિત-દુગ્ધિત કર્યો કરે છે એવો તે (એગંતવાલે) એકાન્ત મિથ્યાદૃષ્ટિ કે જે (એગંતસુત્તે) સર્વથા મિથ્યાત્વની ધોર નિદ્રામા સુતેલો છે, તે (પાવકમ્મ) પાપ-કર્મ-પ્રાણાતિપાત આદિ કર્મોંનો (અણ્હાઈ) બધ કરે છે કે શું? ત્યારે ભગવાને વધુ-(હતા) હા ગૌતમ ! (અણ્હાઈ) બધ કરે છે

વદઈ ણમંસઈ, વદિત્તા ણમસિત્તા નચ્ચાસણ્ણે નાહદૂરે સુસ્સુસમા-
ણે ણમસમાણે અભિમુહે વિણણં પજ્જલિઉઢે પજ્જુવાસમાણે
એવં વયાસી ॥ સૂ. ૨ ॥

મૂલમ્—જીવે ણં મત્તે ! અસજ્જણ અવિરણ અ—પ્પહિ-

વન્દતે નમસ્યતિ, ‘વંદિત્તા ણમસિત્તા’ વન્દિત્વા નમસ્યિત્વા, ‘નચ્ચાસણ્ણે નાહદૂરે’ ના
ત્યાસને નાતિદૂરે ‘સુસ્સુસમાણે ણમસમાણે’ શુશ્રૂપમાણો નમસ્યન્ ‘અભિમુહે વિણણ
પજ્જલિઉઢે પજ્જુવાસમાણે એવ વયાસી’ અભિમુલ્હે ત્રિનયેન પ્રાહ્નલિપુટ પર્યુપાસાન
એવમવાદીત્ ॥ પ્રાગ્ વ્યાખ્યાતમ્ ॥ સૂ. ૨ ॥

ટીકા—અથાત્મન ઉપપાતસ્ય કર્મવધર્પવૃત્તવાત્ કર્મનધવિપચે પૃચ્છતિ—‘જીવે
ણ મત્તે !’ इत्यादि । ‘જીવે ણ મત્તે !’ જીવ રહ્યુ મદત્ત ! = ભગવન્ ! ‘અસજ્જણ’
અમયત્ = અસયમવાન્—સર્વસાવધાનુષ્ઠાનયુક્ત, ‘અવિરણ’ અવિરત્ત = પ્રાણાતિપાતાદિવિર-

નમસ્કાર ક્રિયા, (વદિત્તા ણમસિત્તા નચ્ચાસણ્ણે નાહદૂરે સુસ્સુસમાણે ણમસમાણે અભિ
મુહે વિણણ પજ્જલિઉઢે પજ્જુવાસમાણે એવ વયાસી) વદના નમસ્કાર કરને કે બાદ
ફિર વે પ્રમુ કે નિકટ સામને હી, ન ઊનસે અતિ દૂર ન ઊનકે અતિનિકટ હી, ફિનુ ઉચિત
સ્થાન પર ત્રિનયાવનત હોઠ્ઠર દોનોં હાથોંકોજોડઠ્ઠર બૈઠ ગયે, પશ્ચાત્ ડસ પ્રકાર વોલે ॥ સૂ. ૨ ॥

‘જીવે ણ મત્તે !’ इत्यादि ।

ગૌતમને ભગવાન્ સે કથા પૂઝા ? ઇસ બાત કો ઇસ સૂત્ર દ્વારા સૂત્રકાર પ્રદર્શિત
કરતે હે—(મત્તે) હે મદત્ત ! જો (જીવે) જીવ (અસજ્જણ) અસયમી હે—સર્વ સાવધ

વાર આઠશ્લિણુપ્રદશ્લિણુ ઠયુ, (કરિત્તા વદઈ ણમસઈ) પછી વદના નમસ્કાર
કથાં (વદિત્તા ણમસિત્તા નચ્ચાસણ્ણે નાહદૂરે સુસ્સુસમાણે ણમસમાણે અભિમુહે
વિણણ પજ્જલિઉઢે પજ્જુવાસમાણે એવ વયાસી) વદના નમસ્કાર કથાં પછી તેઓ
પ્રભુની પાસે સામે જ, ન બહુ દૂર કે ન બહુ પાસે પણ—ઉચિત સ્થાને, વિન
યથી નમ્ર બનીને બન્ને હાથ જોડીને બેઠી ગયા પછી આ પ્રકારે બોલ્યા (સૂ. ૨)

‘જીવે ણ મત્તે’ इत्यादि

ગૌતમે ભગવાનને શુ પૂછયુ ?—એ વાતને આ સૂત્રદ્વારા સૂત્રકાર પ્રદ-
ર્શિત કરે છે—(મત્તે) હે મદન્ત ! જે (જીવે) જીવ (અસજ્જણ) અસયમી છે—

મૂલમ્—જીવે ન મતે । મોહણિજ્ઞ કર્મ વેદેમાણે કિ
મોહણિજ્ઞ કર્મ વધડ ? વેયણિજ્ઞ કર્મ વધડ ? ગોયમા ! મોહ-
ણિજ્ઞ પિ કર્મ વધડ, વેયણિજ્ઞ પિ કર્મ વધડ, નણ્ણતથ ચરિમ-

ટીકા—‘જીવે ન મતે’ ઇત્યાદિ । ‘જીવે ન મતે !’ જાન સ્વલુ મદ-
ન્ત । ‘મોહણિજ્ઞ કર્મ વેદેમાણે’ મોહનાય કર્મ વદયન્=અનુભવન ‘કિ મોહણિજ્ઞ
કર્મ વધડ’ કિ મોહનાય કર્મ વન્નાતિ, અથવા—‘વેયણિજ્ઞ કર્મ વધડ ?’ વેદનાય
કર્મ વન્નાતિ કિમ્ ? ઇતિ પ્રશ્ને સ યુત્તરમાહ—‘ગોયમા ! મોહણિજ્ઞ પિ કર્મ વધડ
વેયણિજ્ઞ પિ કર્મ વધડ’ ગૌતમ ! મોહનીયમપિ કર્મ વન્નાતિ વત્નીયમપિ કર્મ વન્નાતિ,
‘નણ્ણતથ ચરિમમોહણિજ્ઞ કર્મ વેદેમાણે’ કેવલ ચરમમોહનાય કર્મ વેત્યન્, ‘નણ્ણ-
તથ’ ઇતિ નવર-કેવલમિત્યર્થ, સૂક્ષ્મસપરાયત્વગુણસ્થાનકે લોભમોહનીયમૂલ્કમકિ-

‘જીવે ન મતે’ ઇત્યાદિ ।

(મતે) હે મદત ! (મોહણિજ્ઞ કર્મ) મોહનાય કર્મ કા (વેદેમાણે) અનુભવ કરને વાલા
(જીવે ન) જીવ (કિ) કયા (મોહણિજ્ઞ કર્મ) મોહનીય કર્મ કા (વધડ) વધ કરતા
હે ? (વેયણિજ્ઞ કર્મ વધડ) અથવા વેદનીય કર્મ કા વધ કરતા હે ? इन दो प्रश्नों का उत्तर
प्रभु इस प्रकार देते हैं—(गोयमा) हे गौतम ! (मोहणिज्ज पि કર્મ વધડ વેયણિજ્ઞ પિ
કર્મ વધડ) મોહનીય કર્મ કા અનુભવ કરનેવાલા જીવ મોહનીય કર્મ કા મી વધ કરતા
હે ઓર વેદનાય કર્મ કા મી વધ કરતા હે, (નણ્ણતથ ચરિમમોહણિજ્ઞ કર્મ વેદેમાણે
વેયણિજ્ઞ કર્મ વધડ) કેવલ સૂક્ષ્મસપરાય નામકે ૧૦ વે ગુણસ્થાન મ ચરમ-મોહ-
નીય-સૂક્ષ્મલોભ-કો વેદન કરનેવાલા જીવ વેદનીય કર્મ કા વધ કરતા હે, કયાં કિ અયોગી-

‘જીવે ન મતે’ ઇત્યાદિ

(મતે) હે મદત ! (મોહણિજ્ઞ કર્મ) મોહનીય કર્મને (વેદેમાણે) અનુભવ
કરનાવાળા (જીવે) જીવ (કિ) શું (મોહણિજ્ઞ કર્મ) મોહનીય કર્મને (વધડ)
વધ કરે છે ? (વેયણિજ્ઞ કર્મ વધડ) અથવા વેદનીય કર્મને વધ કરે છે ?
આ બે પ્રશ્નોના ઉત્તર પ્રભુ આ પ્રકારે આપે છે—(ગોયમા) હે ગૌતમ ! (મોહ-
ણિજ્ઞ પિ કર્મ વધડ વેયણિજ્ઞ પિ કર્મ વધડ) મોહનીય કર્મને અનુભવ કરનારા
જીવ મોહનીય કર્મને પણ વધ કરે છે અને વેદનીય કર્મને પણ વધ કરે
છે (નણ્ણતથ ચરિમમોહણિજ્ઞ કર્મ વેદેમાણે વેયણિજ્ઞ કર્મ વધડ) કેવલ સૂક્ષ્મ
સપરાય નામના ૧૦ દશમા શુભસ્થાનમા ચરમ મોહનીય-સૂક્ષ્મલોભનુ વેદન

મૂલમ—જીવે ન મતે ! અસજણ જાવ એગંતસુત્તે મોહણિજ્ઞં પાવકમ્મ અણ્હાઈ ? હતા ! અણ્હાઈ ॥ સૂ. ૪ ॥

ટીકા—‘જીવે ન મતે !’ ઇત્યાદિ । ‘જીવે ન મતે !’ જીવ મલ્લ મદત । ‘અસજણ જાવ એગંતસુત્તે’ અમયતો યાવદેકા તમ્મ ‘મોહણિજ્ઞ પાવકમ્મ’ મોહનાથ પાપકર્મ ‘અણ્હાઈ’ આલ્લવતિ=વધ્નાતિ કિમ ?—‘હિ પ્રતે, ઉત્તરમાહ—‘હતા ! અણ્હાઈ’ હતા । આલ્લવતિ=વધ્નાતા વર્થ ॥ સૂ. ૪ ॥

ભાવાર્થ—જો જાવ અમયમી દે, સાવધ અનુષ્ઠાનાં સે નિવૃત્ત નહીં હુઆ હે, પૂર્વશ્ચ પાપક્રમા કા જિસા નિદ્રા નહીં કી, તથા ભવિષ્યત-કાલ મે મે એસે પાપકર્મ નહીં કરુંગા—ઇસ પ્રકાર અકરણભાન સે જિસને ડનજા પરિત્યાગ નહીં ક્રિયા, કાયિકી આદિ ક્રિયાઆ મે જો મગ્ન હે, સ્વયં દુ રિત્ત હોતા હે ઓર દૂસરાં કો મી અપના કુસિત પ્રવૃત્તિ સે દુ રિત્ત કરતા રહતા હે એસા મિથ્યાત્વ કા ગાઢ અવેરી મ રહા હુઆ મિથ્યાદષ્ટિ જાવ પાપકર્મનાં કા વધક હોતા હે યા નહીં ?—ઇસ પ્રકાર ગૌતમ ક પ્રશ્ન કો સુનકર પ્રમુ ને કહા—હા ! હોતા હે ॥ સૂ. ૩ ॥

‘જીવે ન મતે !’ ઇત્યાદિ ।

(જીવે ન મતે ! અસજણ જાવ એગંતસુત્તે) હ મદત ! વહી પૂર્વોક્ત અમયમ આદિ અવસ્થા સે લેકર સર્વથા મિથ્યાત્વરૂપી ગાઢનિદ્રા મે પ્રમુષ્ઠ અમયમા મિથ્યાદષ્ટિ જીવ (મોહણિજ્ઞ) મોહનીય કર્મ કા (અણ્હાઈ) બધ કરતા હૈ કયા ? (હતા) હા ગૌતમ ! (અણ્હાઈ) બન્ધ કરતા હૈ ॥ સૂ. ૪ ॥

ભાવાર્થ—જે જીવ અસયમી છે, સાવધ અનુષ્ઠાનોથી નિવૃત્ત થતો નથી, પૂર્વે ઠરેલા પાપ ડમોની જેણે નિદ્રા ડગી નથી, તથા ભવિષ્ય કાલમા એવા પાપ ડર્મ હું નહિ કરે—એ પ્રકારના અઠરણભાવથી જેણે તેનો પરિત્યાગ કર્યો નથી, કાયિકી આદિ ક્રિયાઓમા જે મગ્ન છે, પોતે દુ ખિત થાય છે અને બીજાને પણ પોતાની કુસિત પ્રવૃત્તિથી દુ ખિત કરે છે એવા મિથ્યાત્વના ગાઢ અધારામા રહેલા એવો મિથ્યાદષ્ટિ જીવ પાપકર્મોનો બધક થાય છે યા નહિ ? આ પ્રકારના ગૌતમનો પ્રશ્નને આલજીને પ્રભુએ કહ્યું—હા ! થાય છે (સૂ. ૩)

‘જીવે ન મત’ ઇત્યાદિ

(જીવે ન મતે ! અસજણ જાવ એગંતસુત્તે) હે બદન્ત ! ઉપર કહેલ અસયમ આદિ અવસ્થાથી લઈને સર્વથા મિથ્યાત્વરૂપી ગાઢ નિદ્રામા સુતેલા અસયમી—મિથ્યાદષ્ટિ જીવ (મોહણિજ્ઞ) મોહનીય કર્મનો (અણ્હાઈ) બધ કરે છે શું ? (હતા) હા ગૌતમ ! (અણ્હાઈ) બધ કરે છે (સૂ. ૪)

મૂલમ્—જીવે નં ભતે ! અસંજણે જાવે એગતસુત્તે
ઉસ્સણ્ણ-તસ-પાણ-ઘાઈ કાલ કિચ્ચા જેરડણ્ણસુ ઉવવજ્જડ ?
હતા ! ઉવવજ્જડ ॥ સૂ. ૬ ॥

મૂલમ્—જીવે નં ભતે ! અસંજણે અવિરણે અ-પ્પહિહય-પ-

ટીકા—અથોપપાત પૃચ્છતિ—‘જીવે નં ભતે !’ ઇત્યાદિ । ‘જીવે નં ભતે !’
જીવે સહ હે ભદત ! ‘અસંજણે જાવે એગતસુત્તે’ અસયતો યાગ્દેકાન્તમુમ-પ્રાગ્-
ચ્યાયાત, ‘ઉસ્સણ્ણ-તસ-પાણ-ઘાઈ’ પ્રાયસ્ત્રસ-પ્રાણ-ઘાતા-‘ઉસ્સણ્ણ’ હતિપ્રા ય=
વાહુલ્યેન ત્રસપ્રાગાન=ત્રસપ્રાણિનો હન્તિ તચ્છીલ, ‘કાલમાસે’ મરણસમયે, ‘કાલ કિચ્ચા’
કાલ કૃત્વા-મરણ ત્રિધાય, ‘જેરડણ્ણસુ ઉવવજ્જડ’ નેરયિકપૃષ્ઠયતે કિમ્ ? ઇતિ પ્રત્ને,
ઉત્તરમાહ ભગવાન્—‘હતા ! ઉવવજ્જડ’ હન્ત ! ઉપયતે=નારકેષુ જાયતે ॥ સૂ. ૬ ॥

ટીકા—‘જીવે નં ભતે !’ ઇત્યાદિ । ‘જીવે નં ભતે !’ જીવે સહ હે
‘જીવે નં ભતે !’ ઇત્યાદિ ।

ગૌતમ ઉપપાત કે વિષય મં પૂછતે હૈં—(જીવે નં ભતે ! અસંજણે જાવે એગત-
સુત્તે ઉસ્સણ્ણ-તસપાણ-ઘાઈ) હે ભદત ! વહી પૂર્વોક્ત અમયમ આતિ અવરયા સે લેકર
સર્વથા મિથ્યાત્વરૂપી ગાઢનિદ્રા મેં પ્રસુત મિથ્યાદૃષ્ટિ જાવે જો વહુલતા સે ત્રસજીવોં કી હિંસા
કરને મેં લવલીન રહા કરતા હૈ વહ (કાલમાસે) મૃત્યુ કે સમય મેં (કાલ કિચ્ચા) મર કર
(જેરડણ્ણસુ) નારકિયોં મેં (ઉવવજ્જડ) ઉત્પન્ન હોતા હૈ કયા ? ઉત્તર—(હતા) હા ગૌતમ !
(ઉવવજ્જડ) ઉત્પન્ન હોતા હૈ ॥ સૂ. ૬ ॥

‘જીવે નં ભતે’ ઇત્યાદિ

ગૌતમ ઉપપાતના વિષયમા પૂછે છે—(જીવે નં ભતે ! અસંજણે જાવે એગત-
સુત્તે ઉસ્સણ્ણ-તસ-પાણ-ઘાઈ) હે ભદત ! ઉપર કહેલ અમયમ આદિ અવ-
સ્થાથી લઈને સર્વથા મિથ્યાત્વ રૂપી ગાઢનિદ્રામા સુતેલો મિથ્યાદૃષ્ટિ જીવે જે
ધણેખરે ત્રસ જીવોની હિંસા કરવામા મચ્યો રહે છે, તે (કાલમાસે) મૃત્યુ-
સમયે (કાલ કિચ્ચા) મરીને (જેરડણ્ણસુ) નારકીઓમા (ઉવવજ્જડ) ઉત્પન્ન થાય
છે શું ? ઉત્તર—(હતા) હા ગૌતમ ! (ઉવવજ્જડ) ઉત્પન્ન થાય છે (સૂ. ૬)

મોહણિજ્ઞં કમ્મ વેદેમાણે વેયણિજ્ઞ કમ્મ વંધઈ, ણો મોહણિજ્ઞ
કમ્મં વધઈ ॥ સૂ. ૫ ॥

નિકારૂપ ચરમમોહનાયમિત્યુચ્યતે, તદ્વેદયન્ જીવ, 'વેયણિજ્ઞ કમ્મં વધઈ' વેદનીય કર્મ
વન્નાતિ, યતો હિ અયોગિન એવ વેદનીયકર્મણો વધામાવ, 'ણો મોહણિજ્ઞ કમ્મ
વધઈ' નો મોહનાય કર્મ વન્નાતિ—સૂક્ષ્મપરાયસ્થ મોહનીયાયુષ્કવર્જાના પળામેવ પ્રકૃતીના
બન્ધકત્વાદિતિ ॥ સૂ. ૫ ॥

નામક ચૌદહવે ગુણસ્થાન મે હી વેદનીય કર્મ કે વન્ધ કા અભાવ હૈ, (ણો મોહણિજ્ઞ કમ્મં
વધઈ) ફસલિયે સૂક્ષ્મપરાય વાલા જીવ મોહનીય એવ આયુકર્મ કો છોડકર શેષ જ્ઞાના
વરણીયાદિ છ પ્રકૃતિયોં કા વધક હોતા હે ।

ભાવાર્થ—પ્રશ્ન ફસ પ્રકાર હૈ ફિ મોહનીય કર્મ કા વેદન કરને વાલા જીવ મોહ
નીય કર્મ કા વધ કરતા હૈ ફિ વેદનીય કર્મ કા વધ કરતા હૈ ? ઉત્તર—વેદનીય કર્મ કા
મા વધ કરતા હૈ ઓર મોહનીય કર્મ કા મા વધ કરતા હૈ, પરન્તુ અતિમ મોહનીય—સૂક્ષ્મ
લોભ કા ક્ષય કરતે સમય (વારહવે ગુણસ્થાન મે) વેદનીય કર્મ કા તો વધ કરતા હૈ પરન્તુ
મોહનીય કર્મ કા વધ નહીં કરતા । કારણ ફિ મોહનીય કર્મ કા ક્ષય ૧૦ વે ગુણસ્થાન
મે હી હો જાતા હૈ, આગે ફિર્ફ ૧૧ વેદનીય કર્મ કા વધ હોતા હૈ સો યહ મા કેવલ તેર-
હવે ગુણસ્થાન તરુ હી જાનના ચાહિયે, ક્યોં ફિ ૧૪ વેં ગુણસ્થાન મેં વેદનીય કર્મ કે વધ
કા અભાવ હૈ ॥ મૂ. ૫ ॥

ઠરનારા છવ વેદનીય કર્મનો બધ કરે છે કેમકે અયોગી નામના ચૌદમા
શુણસ્થાનમા જ વેદનીય કર્મના બધનો અભાવ છે (ણો મોહણિજ્ઞ કમ્મ
વધઈ) આ માટે સૂક્ષ્મપરાયવાળા છવ મોહનીય તેમજ આયુકર્મને
ઠોડીને બાકીની જ્ઞાનાવરણીય આદિ છ પ્રકૃતિઓના બધ થાય છે

ભાવાર્થ—પ્રશ્ન એવા પ્રકારનો છે કે મોહનીયકર્મનું વેદન કરવાવાળા
છવ મોહનીય કર્મનો બધ કરે છે કે વેદનીય કર્મનો બધ કરે છે ?

ઉત્તર—વેદનીય કર્મનો બધ કરે છે અને મોહનીય કર્મનો પણ બધ
કરે છે પરન્તુ અતિમ મોહનીય સૂક્ષ્મલોભનો ક્ષય કરતી વખતે (બારમા
શુણસ્થાનમા) વેદનીય કર્મનો તો બધ કરે જ છે, પરન્તુ મોહનીય કર્મનો
બધ કરતા નથી, ઠારણ કે મોહનીય કર્મનો ક્ષય ૧૦ મા શુણસ્થાનમા જ
થઈ જાય છે આગળ માત્ર ૧ વેદનીય કર્મનો જ બધ થાય છે, અને તે
પછી કેવળ તેરમા શુણસ્થાન સુધી જ જાણવો જોઈએ, કેમકે ૧૪ મા શુણ-
સ્થાનમા વેદનીય કર્મના બધનો અભાવ છે (સૂ. ૫)

देवे सिया, अत्येगडया णो देवे सिया ? गोयमा । जे इमे जीवा गा-
मा-गर-णयर-णिगम-रायहाणि-खेड-कव्वट-मडव-दोणमु-
ह-पट्टणा-सम-सवाह सण्णिवेसेसु अकामतण्हाए अकाम-

को दय स्यात्, अयं यथा न दय स्यात् ।—एव यत्तु यत्तु यदसौ दयो भवति एको न
भवति किं निमित्तकोऽयं भवति इति प्रश्नः, भगवानुत्तरमाह—‘गोयमा’ जे इमे जीवा
गामा-गर-णयर-णिगम-रायहाणि-खेड-कव्वट-मडव-दोणमुह-पट्टणा-सम-
सवाह-सण्णिवेसेसु’ गौतम । य इमं जाया ग्रामा-ऽऽकर-नगर-णिगम-गज्जाना-खेट-कव्व-
ट-मडव-दोणमुह-पट्टणा-सम-सवाह-सण्णिवेसेसु-पट्टणा-सम-सवाह-सण्णिवेसेसु-
अकामतण्हाए’ अकामतण्हाए-अकामतण्हाए=निर्जगद्यनभिराणिता मता तृष्णा=तृष्णा-अकामतृष्णा तथा, ‘अ-

‘से केणट्टेण भते’ । इत्यादि ।

प्रश्न—(भते ।) ह भवति । (से केणट्टेण ण्य उच्चह अत्येगडया देवे सिया अत्ये-

गडया देवे णो सिया) आप ऐसा किम कारण से कहते हैं कि कितनक जीव दययोग म
उपन हो सकत हैं और कितनक नहा हा सकत हैं, उत्तर—(गोयमा) गौतम । सुनो,
(जे इम जीवा गामा-गर-णयर-णिगम-रायहाणि-खेड-कव्वट-मडव-दोणमुह-
पट्टणा-सम-सवाह-सण्णिवेसेसु अकामतण्हाए अकामतण्हाए अकामतण्हाए अकाम-
तण्हाए अकाम-अण्णणग-मीया-यय-दस मसग-सेय-जल-मल्ल-पक-परित्तणेण
अपतरो वा भुज्जतरो काल अप्पाण परिकिलेसति, परिकिलेसित्ता
या राग्मासे काल किच्चा अण्णयरेसु राणमतरेसु देवलोणसु देवत्ताए
उपत्तागे भवति) जो जाय प्रकोट सहित ग्राम म, मुख्याधिक की ग्वानों म, कर-

‘से केणट्टेण भते ।’ इत्यादि ।

प्रश्न—(भते) हे भवति । (से केणट्टेण ण्य उच्चह अत्येगडया देवे सिया

अत्येगडया देवे णो सिया) आप और गु ठाण्णथी ठेठा ठे ठे ठेठलाठ एव
देवलोणमा उत्पन्न यत्तु गते छे अने ठेठलाठ नदी यत्तु शब्दा ? उत्तर—(गोयमा)
गौतम । आलोणो (जे इमे जीवा गामा-गर-णयर-णिगम-रायहाणि-खेड-कव्वट-
मडव-दोणमुह-पट्टणा-सम-सवाह-सण्णिवेसेसु अकामतण्हाए अकामतण्हाए अकाम-
तण्हाए अकाम-अण्णणग-मीया-यय-दस मसग-सेय-जल-मल्ल-पक-परित्त
णेण अपतरो वा भुज्जतरो वा काल अप्पाण परिकिलेसति, परिकिलेसित्ता
कालमासे काल किच्चा अण्णयरेसु राणमतरेसु देवलोणसु
देवत्ताए उपत्तागे भवति) जे एव ठाठ जायेवा जाभमा, सुवर्णनी
आलोणमा. २० २००००० २०००००, व्यापाजीओनी वन्नीवाणा निगममा, राव

ચક્ષુઃ- પાવકમ્મે ઇઓ ચુએ પેચ્ચ દેવે સિયા ? ગોયમા !
 અત્યેગહયા દેવે સિયા, અત્યેગહયા ણો દેવે સિયા ॥ સૂ. ૭ ॥
 મૂલમ્—સે કેણદ્દેણં મંતે ! એવ વુચ્છહ—અત્યેગહયા

મદન્ત ! ‘અસજણ અવિરણ અ-પ્પહિહય-પચ્ચક્ષુઃ-પાવકમ્મે’ આયત અગિત
 અ-પ્રતિહત-પ્રયાગ્યાત-પાપકર્મા-ગ્યાગ્યાતપૂર્વ, ‘ઇઓ ચુએ’ ઇત = મર્ત્યલોકાત, ચુત =
 મૃત, ‘પેચ્ચ દેવે સિયા’ પ્રેય દેવ સ્યાત્-પ્રેય = જન્માન્તરે દેવ = દેવગતિસમાપન્ન
 સ્યાત્ કિમ્ ? ઇતિ પ્રશ્ને ભગવાનુત્તર કથયતિ—‘ગોયમા ! અત્યેગહયા દેવે સિયા’ ગૌતમ !
 અસ્ત્યેકકો દેવ સ્યાત્-કથિદેવ સ્યાત્, ‘અત્યેગહયા ણો દેવે સિયા’ અસ્ત્યેકકો
 નો દેવ સ્યાત્-કથિદેવગતિસમાપન્નો ન ભવેત્ ॥ સૂ. ૭ ॥

ટીકા—‘સે કેણદ્દેણ મંતે’ ઇત્યાદિ ! ‘સે કેણદ્દેણ મંતે ! એવ વુચ્છહ—
 અત્યેગહયા દેવે સિયા અત્યેગહયા ણો દેવે સિયા ?’ તત્કેનાર્થેન મદન્ત ! એવમુચ્યતે ઽસ્ત્યે

‘જીવે ણ મંતે !’ ઇત્યાદિ !

(મંતે) હે મદન્ત ! (અસજણ અવિરણ અ-પ્પહિહય-પચ્ચક્ષુઃ-પાવકમ્મે જીવે)
 જો જીવ અસયમી હૈ, અવિરતિસપન્ન હૈ, પાપકર્મોં કા જિસને નિંદાદ્વારા એવ વિનિવૃત્તિદ્વારા
 પ્રત્યાખ્યાન નહીં ક્રિયા હૈ એસા વહ જીવ, (ઇઓ ચુએ) ઇસ મર્ત્યલોક સે મર કર (પેચ્ચ)
 પરલોક મેં-જન્માન્તર મે (દેવે સિયા) કયા દેવલોક મેં ઉત્પન્ન હો સકતા હૈ ? ઉત્તર—
 (ગોયમા) હે ગૌતમ ! (અત્યેગહયા દેવે સિયા અત્યેગહયા ણો દેવે સિયા) કિત
 નેક જીવ દેવલોક મે ઉત્પન્ન હોતે હૈ ઓર કિતનેક જીવ દેવલોક મે ઉત્પન્ન નહીં મી
 હોતે હૈ ॥ સૂ. ૭ ॥

‘જીવે ણ મંતે’ ઇત્યાદિ

(મંતે) હે મદન્ત ! (અસજણ અવિરણ અ-પ્પહિહય-પચ્ચક્ષુઃ-પાવકમ્મે જીવે)
 જે જીવ અસયમી છે, અવિરતિસપન્ન છે, પાપકર્મોંનું જેણે નિંદા દ્વારા
 તેમજ વિનિવૃત્તિ દ્વારા પ્રત્યાખ્યાન કર્યું નથી એવા તે જીવ (ઇઓ ચુએ) આ
 મર્ત્યલોકમાંથી મરીને (પેચ્ચ) પરલોકમાં-જન્માન્તરમાં (દેવે સિયા) શું દેવ
 લોકમાં ઉત્પન્ન થઈ શકે છે ? (ગોયમા) ઉત્તર—હે ગૌતમ ! (અત્યેગહયા દેવે
 સિયા અત્યેગહયા ણો દેવે સિયા) કેટલાક જીવ દેવલોકમાં ઉત્પન્ન થાય છે
 અને કેટલાક જીવ દેવલોકમાં ઉત્પન્ન નથી પણ થતા (સૂ. ૭)

भुज्जतरो वा काल अप्पाण परिकिलेसति, परिकिलेसित्ता
कालमासे काल किच्चा अण्णयरेसु वाणमतरेसु देवलोएसु
देवत्ताए उवत्तारो भवति, तहि तेसिं गई, तहि तेसि
ठिई, तेहि तेसिं उवत्ताए पण्णत्ते । तेसि ण भन्ते । देवाण
केवइय काल ठिई पण्णत्ता ? गोयमा । दसवाससहस्साइ ठिई

भूयन्तर वा कालमा मान परिक्खेयन्ति-‘अप्पतरो भुज्जतरो’ उच्यते। द्वितीयार्थे प्रथमा,
‘परिकिलेसित्ता’ परिदेश्य ‘कालमासे’ कालमासे=कालावसरे ‘काल किच्चा’ काल कृत्वा
‘अण्णयरेसु वाणमतरेसु देवलोण्णमृदेवत्ताए उवत्तारो भवति’ अयतनेषु व्यतरेषु देव
लोकेषु देवत्वेनोपपत्तारो भवति-अन्यतमेषु=ग्रहणा मये एकतरेषु देवलोकेषु उपपात प्राप्नुवन्ति,
‘तहि तेसिं गई तहि तेसिं ठिई तहि तेसिं उवत्ताए पण्णत्ते’ तत्र=देवलोका तेषा गति,
तत्र तेषा स्थिति, तत्र तेषामुपपात प्रपन्न । ‘तेसि ण भन्ते’ देवाण केवइय काल ठिई
पण्णत्ता’ तेषा सख भवत । देवाना क्रियन्त काल स्थिति प्रपन्ता, ‘गोयमा’ दसवासस-
हस्साइ ठिई पण्णत्ता’ हे गौतम । दशवर्षसहस्राणि स्थिति प्रपन्ता-वर्षाणा दशसहस्राणि

से, चाहे ये सन कष्ट जीव अल्पकाल तक सहे या बहुतकाल तक सहे, परन्तु उन कष्टों से
जो अपना आत्मा को वेजित करते हे वे मरणकाल प्राप्त होने पर मर कर किसी एक व्य-
देवों के देवलोक मे देवरूप से उत्पन्न होते हे, (तहि तेसिं गई तहि तेसिं ठिई तहि तेसिं
उवत्ताए पण्णत्ते) इसलिये वहाँ पर उनकी गति, वहाँ पर उनकी स्थिति और वहा पर
उनका उपपात होता हे । (तेसि ण भन्ते । देवाण केवइय काल ठिई पण्णत्ता) हे भदत !
वहा पर उन देवों का कितने काल तक की स्थिति होती है ? (गोयमा ! दसवास-
सहस्साइ ठिई पण्णत्ता) गौतम ! सुनो, वहा पर उनकी स्थिति दसहजार वर्ष का होता

परिपापने सङ्गन ङीने-आहे ते अधा उष्ट एव थोडा वअत नङ्गन उरे
अथवा दाणा दाण सुधी मङ्गन करे परन्तु वा उष्टोथी ने पोताना आत्माने
उवेजित उरे ते भरशुवाल प्राप्त थता भग्ने ठाई अेउ व्यन्तर देवाना
देवलोआमे देवउपे उत्पन्न थाय छे, (तहि तेसिं गई तहि तेसिं ठिई तहि तेसिं
उवत्ताए पण्णत्ते) आयी त्या तेमनी गति, त्या तेमनी स्थिति, अने त्याने
तेमनो उपपात थाय छे (तेसि ण भन्ते । देवाण केवइय काल ठिई पण्णत्ता ?)
हे भदत ! त्या ते देवाना उट्ठो दाण स्थिति छाय ते ? (गोयमा ! दसवास

लुहाए अकाम-वभचेर-वासेण अकाम-अण्हाणग-सीया-यव-
दस-मसग-सेय-जह्ल-मह्ल-पक - परितावेण अप्पतरो वा

कामलुहाए ' अकामक्षुधया-अकामाना=निर्जराघनभिरापिणा सता शुधा-अत्रामशुधा तथा,
' अकाम-वभचेर-वासेण ' अकाम-व्रजचय-वासेन-अकामाना=निर्जराघनपेक्षागा-व्रज
चयें वाम तेन, ' अकाम-अण्हाणग-सीया-यव-दस-मसग-सेय-जह्ल-मह्ल-पक
परितावेण ' अकामा-ऽस्नानक-गीता-ऽऽतप-दश-मशर-स्वेद-जह्ल-मह्ल-पक परिता
पेन-अकामाना=निर्जराघनपेक्षमाणाना यानि स्नानाऽभावात्तानि पद्मात्तानि तथा परितापेन=
सतापेन, ' अप्पतरो वा भुज्जतरो वा काल अप्पाण परिकिलेसति ' अप्पतर वा

रहित नगर में, व्यापारियों की बस्तावाले निगम में, राजा की राजधानी में, धूल के फोट से युक्त
खेड़े में, कुत्सित जन का बस्तीवाले कर्वेट में, नजदीक २ ग्रामवाले मटन में, जल और स्थल
इन दोनों प्रकार के मार्ग वाले द्रोणमुख (बदर) में, सर्ववस्तु जहाँ मिलती हों ऐसे पाटण में,
तापसों के आश्रमों में, पर्वत के नजदीक वाले मयाध में, एव गोपालों की प्रधान बस्तावाले
सन्निवेश में, अकामनिर्जरासे-मनविना परवश हो कर खाने पान का वस्तु न मिल सकने
के कारण क्षुधा-तृषा सहन करने से, अकामब्रह्मचर्य से-इच्छा होने पर भी स्त्री आदि की
अप्राप्ति से ब्रह्मचर्य पालन करने से, अकामस्नान से-इच्छा होने पर भी पाना न मिल सकने
के कारण स्नान नहीं करने से, वस्त्रादिक न मिल सकने के कारण शीत-आतप जन्य दुःख
सहन से, दशमशक के द्वाग काटे जाने का कष्ट सहन करने से, स्वेद, जह्ल, मह्ल एव
पक आदि को गरार से दूर नहाकरने से, अर्थात् इन के द्वारा उत्पन्न परिताप के सहन करने

युक्त राजधानीभा, धूलका डोटावाला गामडाभा, कुत्सित जनोका निवासस्थ
मटनभा, पाने पाने गामवाला मडणभा, जल अने स्थल से अने प्रदा
रना भागवाला द्रोणमुख (बदर)भा, सब वस्तु क्या भणती होय सेवा
पाटणभा, तापत्रीओका आश्रमभा, पर्वतनी पानेका मयाधभा, तेमज
गोवाणनी मुख्य वस्तीवाला सन्निवेशभा, अकामनिर्जरासी-मनविना परवश
थधने-भावाधीवानी वस्तु भणी न शकवाधी लूणतरस मडन करीने, अकाम-
ब्रह्मचर्यसी-धर्मका होवा छता स्त्री आदिनी अप्राप्तिसी ब्रह्मचर्य पालन करीने,
अकामस्नानसी-धर्मका होवा छता पाणी न भणी शकवाना गरखे स्नान नहि
करीने, वस्त्रादिक न भणी शकवाना गरखे ठही-गरमासी थता दुःख सहन
करीने, दशमशक करडार्थ जवानु उध सहन करीने, स्वेद, जह्ल, मह्ल
तेमज पक आदिने गरारसी दूर नहि करीने ओटले. आसी विचन्त गता

મૂલમ—સે જે ઇમે ગામા—ગર—ળયર—ળિગમ—રાય—
હાણિ—ઁવેડ—કચ્ચડ—મડવ—દોળમુહ—પટ્ટણા—સમ—સંવાહ—સ—
ણિવેસેસુ મળુયા ભવતિ, તજહા—અંડુવદ્ધગા ણિયલવદ્ધગા હડિવ—

ટીકા—‘સે જે ઇમે’ ઇત્યાદિ । ‘સે જે ઇમે’ અથ ય ઇમે ‘ગામા—ગર—
ળયર—ળિગમ—રાયહાણિ—ઁવેડ—કચ્ચડ—મડવ—દોળમુહ—પટ્ટણા—સમ—સવાહ—સ—
ણિવેસેસુ મળુયા ભવતિ’ ગ્રામા—સસકર—નગર—નિગમ—રાજધાની—ઁવેડ—કર્નટ—મડમ્બ—
દ્રોણમુગ્ધ—પટ્ટણા—શ્રમ—સનાધ—સન્નિવેશેષુ મનુજા ભવતિ—ગ્રામાદય પ્રાગ્ વ્યાખ્યાતા, તેપુ
ય ઇમે મનુષ્યા ભવન્તિ, ‘તજહા’ તથા— ‘અંડુવદ્ધગા’ અણ્ડુવદ્ધકા—અણ્ડનિ=અડુ—

સે દેવ હોતે હં વે હા જીવ આરાધક હોકર નિયમ સે, આગામી ઈક હા મનુષ્ય મન સે
અથવા પરમ્પરા સે માત આઠ મન સે મુક્તિ કા લાભ કરનેવાળે હોતે હં, અ ય નહા । પરંતુ
જો અકામનિર્જરા કરકે દેવતા હોતે હં વે સર્માં નિર્વાંગાનુકૂલ ભવાન્તર પ્રાપ્ત કરે હા યહ
નિયમ નહા હે ॥ સૂ. ૮ ॥

‘સે જે ઇમે ગામાગર’ ઇત્યાદિ ।

(સે જે ઇમે) જો યે જીવ (ગામા—ગર—ળયર—ળિગમ—રાયહાણિ—ઁવેડ—
કચ્ચડ—મડવ—દોળમુહ—પટ્ટણા—સમ—સવાહ—સણિવેસેસુ મળુયા ભવતિ) ગ્રામ મેં,
આકર મ, નગર મ, નિગમ મે, રાજધાની મ, ઁવેડ મેં, કર્નટ મ, મડમ્બ મેં, દ્રોણમુગ્ધ મેં,
પટ્ટણ મ, આશ્રમ મ, સનાધ મેં, ઈવ સન્નિવેશ મે માનવ કો પર્યાય સે ઉત્પન્ન હોતે હૈ ઓર
વે કિસી અપરાધવગ્ન (અંડુવદ્ધયા) લોહ ઈવ કાઠ કે વધનો સે હાથ પૈરા કો વાધકર

તેમજ સમ્યક્ચારિત્રપૂર્વક અનુષ્ઠાનથી દેવ વાય છે તેજ જીવ આરાધક
થઈને નિયમથી આગામી એક જ મનુષ્યના ભવથી અથવા પરપરાથી સાત—
આઠ ભવોથી મુક્તિનો લાભ મેળવનાર થાય છે પરંતુ જે અકામનિર્જરા
રીતે દેવતા થાય છે તે નિર્વાણ—અનુકૂલ ભવાન્તર પ્રાપ્ત કરેજ એવો નિયમ
નથી (સૂ. ૮)

‘સે જે ઇમે ગામાગર—’ ઇત્યાદિ

(સે જે ઇમે) જે આ જીવ (ગામા—ગર—ળયર—ળિગમ—રાયહાણિ—ઁવેડ—કચ્ચડ—
મડવ—દોળમુહ—પટ્ટણા—સમ—સવાહ—સણિવેસેસુ મળુયા ભવતિ) ગામમાં, આકરમાં,
નગરમાં, નિગમમાં, રાજધાનીમાં, જોડામાં, કર્નટમાં, મડમ્બમાં, દ્રોણમુગ્ધમાં,
પાટણમાં, આશ્રમમાં. આગામી તેમજ અન્નિવેશમાં પાનવની પચાયમાં ઉત્પન્ન

પણ્ણત્તા । અત્થિ ણ મંતે । તેસિં દેવાણ ઇહ્હીઈ વા જુઈઈ વા
જસેઈ વા વલેઈ વા વીરિણ્ણ વા પુરિસકાર-પરક્કમેઈ વા ? હતા ।
અત્થિ । તે ણ મતે ? દેવા પરલોગસ્સ આરાહગા ? , ણો
ઇણ્ણદ્દે સમદ્દે ॥ સૂ. ૮ ॥

યાવત્ તત્ર તેષા સ્થિતિ પ્રજ્ઞા । ‘અત્થિ ણ મતે ! તેસિં દેવાણા ઇહ્હીઈ વા જુઈ
ઈ વા જસેઈ યા વલેઈ વા વીરિણ્ણ વા પુરિસકારપરક્કમેઈ યા ?’ અસ્તિ સ્વલ્પ હ મન્ત ।
તેષા દેવાનામૃદ્ધિરિતિ વા, ધૃતિગિતિ વા, યજ્ઞ ઇતિ વા, વલમિતિ યા, વીર્યમિતિ વા, પુરુષ
કારપરાક્રમ ઇતિ વા, ? , તેષા દેવાનામૃદ્ધ્યાદયો ત્રિયત નયતિ પ્રશ્ન , ઉત્તરમાહ-‘હતા ।
અત્થિ’ હન્ત । અસ્તિ-તેષામૃદ્ધ્યાદયો વર્તન્તે ઇતિ ભાવ । પુન -પૃ-ઠતિ-‘તે ણ મતે ! દેવા
પરલોગસ્સ આરાહગા ?’ તે સ્વલ્પ હ મદત । દેવા પરલોકસ્થાઽઽરાધકા =પરલોકસા
ધકા સન્તિ કિમ્ , ઉત્તરમાહ-‘ણો ઇણ્ણદ્દે સમદ્દે’ નાઽયમર્થ સમર્થ =અગત -
દ્યુત્તરમ્ , અયમભિપ્રાય -યે હિ જીવા સમ્યગ્દર્શનનાનપૂર્વકાનુષ્ઠાનેન દેવા ભવન્તિ, ત
એવ નિયમતયાઽઽન્તર્યેગ પારમ્પર્યેગ વા નિર્વાણાકાલ ભવાત્તર પ્રાન્નુવન્તિ તદયે તુ
ભાગ્યા ॥ મૂ. ૮ ॥

હૈ । (અત્થિ ણ મતે ! તેસિં દેવાણ ઇહ્હીઈ વા જુઈઈ વા જસેઈ વા વલેઈ વા
વીરિણ્ણ વા પુરિસકારપરક્કમેઈ વા) પ્રભો ! વહા ઉન દેવો મ પરિવાર આદિ ઋદ્ધિયો,
શારીરિક ક્રાંતિ, યજ્ઞ, વલ, વીર્ય ઓર પુરુષકાર-પરાક્રમ યે સજ્જાતે હે યા નહોં ? ,
(હતા ! અત્થિ) ઉત્તર-હા હૈ । (તે ણ મતે ! દેવા પરલોગસ્સ આરાહગા) હ
મદત । વે દેવ પરલોક કે આરાધક હોતે હે કયા ? ઉત્તર-(ણો ઇણ્ણદ્દે સમદ્દે) યહ અર્થ
સમર્થિત નહોં હૈ, ક્યોંકિ જો જીવ સમ્યગ્દર્શન, સમ્યગ્જ્ઞાન એવ સમ્યક્ચારિત્ર-પૂર્વક અનુષ્ઠાન

સહસ્સાઈ ઠિઈં પળ્ણત્તા) ગૌતમ ! સાલળો, ત્યા તેમની સ્થિતિ દસ હજાર
વષની હોય છે (અત્થિ ણ મતે ! તેસિં દેવાણ ઇહ્હીઈ વા જુઈઈ વા જસેઈ વા વલે
ઈ વા વીરિણ્ણ વા પુરિસકારપરક્કમેઈ વા) પ્રભો ! ત્યા તે દેવોમા પરિવાર આદિ
ઋદ્ધિઓ, શારીરિક ક્રાંતિ, યજ્ઞ, વલ, વીર્ય અને પુરુષકાર-પરાક્રમ આ બધુ
હોય કે નહિ ? (હતા અત્થિ) હા છે (તે ણ મતે ! દેવા પરલોગસ્સ
આરાહગા) હે ભદ્રત ! તે દેવો પશ્ચોક્તના આરાધક હોય છે કે ? (ણો ઇણ્ણદ્દે
સમદ્દે) આ અર્થ સમર્થિત નથી, કેમકે જે એવ નમ્યગ્દર્શન સમ્યગ્જ્ઞાન

મૂલમ્—સે જે ડમે ગામા-ગર-ળયર-ળિગમ-રાય-
હાળિ-લેહ-કવ્વહ-મહવ-દોળમુહ-પટ્ટણા-સમ-સવાહ-સ-
ળિળવેસેસુ મળુયા ભવતિ, તજહા-અહુવદ્ધગા ળિયલવદ્ધગા હહિવ-

ટીકા—‘ સે જે ડમે ’ ઇત્યાદિ । ‘ સે જે ડમે ’ અય ય ડમે ‘ ગામા-ગર-
ળયર-ળિગમ-રાયહાળિ-લેહ-કવ્વહ-મહવ-દોળમુહ-પટ્ટણા-સમ-સવાહ-સ-
ળિળવેસેસુ મળુયા ભવતિ ’ ગ્રામા-સસકર-નગર-નિગમ-રાજધાની-લેહ-કર્કટ-મહમ્બ-
દ્રોળમુહ-પળ્ળાસ-શ્રમ-સગ્રાધ-સન્નિવેશેષુ મનુજા ભવન્તિ-ગ્રામાત્મ્ય પ્રાગ્ વ્યારયાતા, તેપુ
ય ડમે મનુષ્યા ભવતિ, ‘ તજહા ’ તથા- ‘ અહુવદ્ધગા ’ અણ્ડુનદ્વકા-અણ્ડનિ-અહુ-

સે દેવ હોતે હ વે હા જીવ આરાધક હોકર નિયમ સે, આગામી ણક હા મનુષ્ય ભવ સે
અથવા પગ્મરા સે સાત આઠ મપ સે મુક્તિ કા લાભ કરનેચાલે હોતે હે, અ ય નહીં । પરંતુ
જો અકામનિર્જરા કરકે દેવતા હોતે હ વે સમા નિર્વાગાનુકૂલ ભવાન્તર પ્રાપ્ત કરે હા યદ
નિયમ નહા હૈ ॥ સૂ. ૮ ॥

‘ સે જે ડમે ગામાગર ’ ઇત્યાદિ ।
(સે જે ડમે) જો યે જીવ (ગામા-ગર-ળયર-ળિગમ-રાયહાળિ-લેહ-
કવ્વહ-મહવ-દોળમુહ-પટ્ટણા-સમ-સવાહ-સળિળવેસેસુ મળુયા ભવતિ) ગ્રામ મેં,
આકર મે, નગર મે, નિગમ મે, રાજધાની મે, લેહે મે, કર્કટ મ, મહમ્બ મેં, દ્રોળમુહ મેં,
પળ્ળા મ, આશ્રમ મ, સગ્રાધ મેં, ણવ સન્નિવેશ મે માનવ કી પર્યાય સે ઉત્પન્ન હોતે હૈ ઓર
વે કિસી અપગમ્મજ (અહુવદ્ધયા) લોહ ણવ કાઠ કે વધનો સે હાથ પૈરા કો વાધકર

તેમજ સમ્યક્ચારિત્રપૂવક અનુષ્ઠાનથી દેવ યાય છે તેજ ણવ આરાધક
થઈને નિયમથી આગામી એક જ મનુષ્યના લવથી અથવા પરપરાથી સાત-
આઠ લવોથી મુક્તિનો લાભ મેળવનાર થાય છે પરંતુ જે અકામનિર્જરા
ઢરીને દેવતા થાય છે તે નિર્વાણ-અનુકૂલ લવાતર પ્રાપ્ત કરેજ એવો નિયમ
નથી (સૂ. ૮)

‘ સે જે ડમે ગામાગર-’ ઇત્યાદિ
(સે જે ડમે) જે આ ણવ (ગામા-ગર-ળયર-ળિગમ-રાયહાળિ-લેહ-કવ્વહ-
મહવ-દોળમુહ-પટ્ટણા-સમ-સગ્રાહ-સળિળવેસેસુ મળુયા ભવતિ) ગામમા, આડરમા,
નગરમા, નિગમમા, રાજધાનીમા, ખેડામા, કર્કટમા, મહબમા, દ્રોણમુખમા,
પાટણમા, આશ્રમમા, સગ્રાધમા, તેમજ સન્નિવેશમા માનવની પર્યાયમા ઉત્પન્ન

દ્વગાચારગવદ્વગાહત્યચ્છિણ્ણગા પાયચ્છિણ્ણગા કણ્ણચ્છિણ્ણગા
 નક્કચ્છિણ્ણગા ઓટ્ટચ્છિણ્ણગા જિભ્મચ્છિણ્ણગા સીસચ્છિણ્ણગા
 મુહચ્છિણ્ણગા મજ્ઝચ્છિણ્ણગા વડકચ્છિણ્ણગા હિયઉપ્પાડિયગા

કાનિ કાષ્ટમયાનિ લોહમયાનિ વા હસ્તયો પાદયોર્નાં મધનવિશેષા, તેપુ વદ્ધકા = વદ્ધા
 એવ વદ્ધકા, સ્વાર્થે ક, 'ણિઅલ્પવદ્ધગા' નિગડનદ્ધકા - નિગડા = લોહમયા પાદયોર્વધ
 વિશેષા 'વેહી' इति પ્રસિદ્ધા તેપુ વદ્ધકા - નિગડનદ્ધા इत्यર્થ, 'હડિવદ્ધગા' હડિવદ્ધ
 કા - હડિ = ચ્વોટક, તત્ર વદ્ધકા, 'ચારગવદ્ધગા' ચારકનદ્ધકા - ચારકા = કારાગારાણિ,
 તત્ર વદ્ધકા, 'હત્યચ્છિણ્ણગા' હસ્તચ્છિન્નકા - હસ્તો ઇન્નૌ યેષા તે તથા, 'પાયચ્છિ
 ણ્ણગા' પાદચ્છિન્નકા 'કણ્ણચ્છિણ્ણગા' કર્ણચ્છિન્નકા, 'નક્કચ્છિણ્ણગા' નાસિકા
 ચ્છિન્નકા, 'ઓટ્ટચ્છિણ્ણગા' ઓષ્ઠચ્છિન્નકા, 'જિભ્મચ્છિણ્ણગા' જિહ્વાચ્છિન્નકા, 'સીસ
 ચ્છિણ્ણગા' ગાર્ષ્ણિકચ્છિન્નકા, 'મુહચ્છિણ્ણગા' મુખચ્છિન્નકા, 'મજ્ઝચ્છિણ્ણગા' મધ્યચ્છિ
 ન્નકા, મધ્ય = ઉદરદેગ, 'વડકચ્છિણ્ણગા' વૈરુક્ષચ્છિન્નકા - ઉત્તરાસદ્ધાઽઽકારેણ વિ

એક સ્થાન પર રોકર રાખ દિયે જાતે હૈ, (ણિઅલ્પવદ્ધગા) વેહી સે જરુદ દિયે જાતે
 હૈ, (હડિવદ્ધગા) કાષ્ઠ ક લોહ મે પર ડલનાકર રોક દિયે જાતે હૈ, (ચારગવદ્ધગા)
 જેલખાને મે વદ કર દિયે જાતે હૈ, (હત્યચ્છિણ્ણગા) તથા અનેકે દોનો હાથ કાટ દિયે
 જાતે હૈ, (પાયચ્છિણ્ણગા) દોનો પર ઇન્નમિત્ર કર દિયે જાતે હૈ, (કણ્ણચ્છિણ્ણગા)
 કાન છેદ દિયે જાતે હૈ, (નક્કચ્છિણ્ણગા) નાક છેદ દી જાતી હૈ, (ઓટ્ટચ્છિણ્ણગા)
 ઓષ્ઠ છેદ દિયે જાતે હૈ, (જિભ્મચ્છિણ્ણગા) જિહ્વા છેદ દા જાતી હૈ, (સીસચ્છિણ્ણગા)
 શિર છેદ દિયા જાતા હૈ, (મુહચ્છિણ્ણગા) મુખ છેદ દિયા જાતા હૈ, (મજ્ઝચ્છિણ્ણગા)

થાય છે અને તેઓ ડાઘ અપરાધવશ (અહુવદ્ધગા) લોહના તેમજ લાકડાના
 બધનોથી હાથ-પગને બાધીને એક સ્થાન પર રોકી રખાય છે, (ણિઅલ્પવદ્ધગા)
 બેડીથી જકડી દેવાય છે, (હડિવદ્ધગા) લાકડાના ખોડા (પકડ)મા પગ નખા
 વીને રોકી રખાય છે (ચારગવદ્ધગા) જેલખાનામા પુરી દેવામા આવે છે,
 (હત્યચ્છિણ્ણગા) તથા તેમના બન્ને હાથ કાપી નાખવામા આવે છે, (પાયચ્છિ
 ણ્ણગા) બન્ને પગ ઇન્ન લિન્ન કરી નાખવામા આવે છે, (કણ્ણચ્છિણ્ણગા) કાન
 છેદી નાખવામા આવે છે (નક્કચ્છિણ્ણગા) નાક છેદી નખાય છે, (ઓટ્ટચ્છિણ્ણગા)
 હાઠ છેદી નખાય છે (જિભ્મચ્છિણ્ણગા) જીભ છેદી નખાય છે (સીસચ્છિણ્ણગા)
 શિર છેદી નખાય છે (મુહચ્છિણ્ણગા) મુખ છેદી નખાય છે (મજ્ઝચ્છિણ્ણગા)

ળયણુપ્પાડિયગા દસણુપ્પાડિયગા વસણુપ્પાડિયગા ગેવચ્છિણ્ણગા
તહુલચ્છિણ્ણગા કાગણિમસમ્મવાચિયગા ઓલવિયગા લવિયગા

દારિતા, 'હિયુપ્પાડિયગા' દ્વયોપાદિતકા - ઉપાદિતદ્વયા દ્વયર્થ, 'ળયણુપ્પાડિ-
યગા' નયનોપાદિતકા - ઉપાદિતનયના = પ્રથમક્રતનેગા, 'દસણુપ્પાડિયગા' દશનો-
પાદિતકા - ઉપાદિતદશના = પ્રથમક્રતદત્તા, 'વસણુપ્પાડિયગા' વ્રણનોપાદિતકા - પ્રથ-
મક્રતાણ્ડકોશા, 'ગેવચ્છિણ્ણગા' ગ્રાચ્છિણ્ણકા = ઇચ્છિણ્ણગ્રાચ્છેગા, 'તહુલચ્છિણ્ણગા'
તહુલચ્છિણ્ણકા - તણ્ણુગ્રાચ્છેગા, 'કાગણિમસમ્મવાચિયગા' કાગણામાસ-
વાદિતકા - કાગણામાસાનિ = દેહોદ્ગતમાસગણ્ણાનિ ગ્વાન્તિતાનિ ચેષા તે તથા, 'ઓલવિ-
યગા' અલમ્બિતકા = ગ્ગા ચદ્ધા કૂપાદૌ પાતિતા, 'લવિયગા' લમ્બિતકા = તરુગા-
ગ્ગાદૌ ચદ્ધા લમ્બિતા, 'પસિયગા' ધર્પિતકા = ચન્દનવત્ પાષાણાદૌ વૃષ્ટા, 'ઘોલિ-

મય્યમાગ-પેટ કા ભાગ ડેટ નિયા જાતા હે, (વટ્ઠકચ્છન્નિણ્ણગા) ગાયે કધે સે લેકર
ગહિન કોલ્લ ક નીચ ક ભાગ સહિત મસ્તક ડેટ દિયા જાતા હે, (હિયુપ્પાડિયગા)
દ્વય કાઢ નિયા જાતા હે, (ળયણુપ્પાડિયગા) તેના આગે કોઢ દા જાતા હે, (દસણુ
પ્પાડિયગા) અટકોષ નિદાલ નિયે જાતે હે, (ગેવચ્છિણ્ણગા) ગર્દન તોડ-મગેડ દી
જાતી હે, (તહુલચ્છિણ્ણગા) તહુલ કા તરહ ચ્છાન કરકા અનેકે ગરાર કે ગ્વડ ૨ કર
નિયે જાતે હ, (કાગણિ-મસ-મ્મવાચિયગા) અનેકી દેહ સે માસ કાટ ૨ કર કૌઓ
કો સિલ્લા દિયા જાતા હે, (ઓલવિયગા) ગ્ગા સે ગાધકર કુપ્પ મ ઢાલ દિયે જાતે હૈં,
(લવિયગા) વૃક્ષ કી ગાગા આદિ પર ગાયકર લટકા નિયે જાતે હૈં, (પસિયગા)
ચદન કી તરહ પથ્થર આદિ પર ઘિમે જાતે હૈં, (ઘોલિયગા) માણડ મેં સ્થિત દહી કી

મધ્યભાગ-પેટનો ભાગ ડેટી નખાય છે (વટ્ઠકચ્છન્નિણ્ણગા) ડાબી ડાધથી લઇને
જમણી બગલના નીચેના ભાગ સહિત મસ્તક છેડી નખાય છે (હિયુપ્પા-
ડિયગા) હૃદય કાઢી નખાય છે (ળયણુપ્પાડિયગા) બન્ને આખો ફેડી-ફેવાય છે
(દસણુપ્પાડિયગા) હાત પાડી નખાય છે (વસણુપ્પાડિયગા) અડકોષ કાઢી
નખાય છે (ગેવચ્છિણ્ણગા) ગર્દન તોડી-મગેડી નખાય છે (તહુલચ્છિણ્ણગા) તન્દુ-
લની પેઠે કણકણ કરાને તેના શરીરના કટકે-કટકા કળી નાખવામા આવે છે
(કાગણિ-મસ-મ્મવાચિયગા) તેના ફેડમાથી માસ કાપી કાપીને કાગડાને ખવ
રાવાય છે (ઓલવિયગા) ફોડાથી બાધીને ફૂવામા નાખી ફેવાય છે (લવિયગા)
આડની ડાબીએ આગીને લટકાવવામા આવે છે (પસિયગા) ચદનની પેઠે

ઘસિયગા ઘોલિયગા ફાલિયગા પીલિયગા સૂલાઈયગા સૂલભિ-
 ણગા સ્વારવત્તિયા વજ્જવત્તિયા સીહપુચ્છિયગા દવગ્ગિદડ્ઢગા
 પંકોસણગા પકે સુત્તગા વલયમયગા વસદ્દમયગા ણિયાણમ-

યગા ' ઘોલિતકા = માળડરિયતદધિવદૂર્ધ્વાઽધ ક્રમેણાઽઽઘૂર્ણિતા , ' ફાલિયગા ' સ્ફાટિતા
 શુષ્કકાષ્ઠવત્કુઠારેણ દ્વિધા ક્રતા , ' પીલિયગા ' પીડિતકા - યન્ત્રક્ષિપ્તેશ્ચયષ્ટિવત્ પીડિતા ,
 ' સૂલાઈયગા ' શૂલચિત્તકા = શૂલ સમારોપિતા , ' સૂલભિણગા ' શૂલભિન્નકા = શૂલેન
 વિદારિતા , ' સ્વારવત્તિયા ' ક્ષારવર્તિતા = ક્ષારે ક્ષિપ્તા , ' વજ્જવત્તિયા ' વચ્ચવર્તિતા =
 વચ્ચસ્થાને પાતિતા , ' સીહપુચ્છિયગા ' સિંહપુચ્છિત્તકા = ટિન્નજનનેન્દ્રિયકા , યદ્રા-સિંહ
 પુચ્છે વદ્ધ્વા સમાકૃષ્ટા ' દવગ્ગિદડ્ઢગા ' દાવાગ્નિદગ્ધકા - દાવાગ્નિના = વનાગ્નિના દગ્ધા ,
 ' પંકોસણગા ' પદ્ધાઽવસન્નકા = સર્વથા પદ્ધે નિમગ્ના , ' પકે સુત્તગા ' પક્કે નિમગ્ના =
 ઉત્તરીતુમસમર્થા , ' વલયમયગા ' વલમૃતકા - મયમયોગાદ્ ભઘાના પરીપહાઘસહનતયા

તરહ કેંચે નીચે કરકે મથ દિયે જાતે હૈ, અથવા ધુમાયે જાતે હૈ, (ફાલિયગા) શુષ્ક-
 કાષ્ઠ કી તરહ દો ટુકડોં કે રૂપ મેં કર દિયે જાતે હૈ, (પીલિયગા) કોલ્હ મેં ક્ષિપ્ત
 હક્ષુ કી તરહ પીલ દિયે હૈ, (સૂલાઈયગા) શૂલી પર ચઢા દિયે જાતે હૈ, (સૂલાભિણગા)
 શૂલ સે વિદારિત કર દિયે જાતે હૈ, (સ્વારવત્તિયા) ક્ષાર મેં પટક દિયે જાતે હૈ,
 (વજ્જવત્તિયા) વચ્ચસ્થાન મેં રચ દિયે જાતે હૈ, (સીહપુચ્છિયગા) ઉનકા લિજ્જ કાટ
 દિયા જાતા હૈ, અથવા વે સિંહ કા પૂંઠ મે વોંધકર ઘસીટે જાતે હૈ, (દવગ્ગિદડ્ઢગા)
 દાવાગ્નિ દ્વારા દગ્ધ કર દિયે જાતે હૈ, (પંકોસણગા) કીચઢ મે બિલકુલ ઘસા દિયે
 જાતે હૈ, (પકે સુત્તગા) કીચઢ મેં ઇસ પ્રકાર રચકે કર દિયે જાતે હૈ કિ જિસસે ફિર

પત્થર ઉપર ઘસી નાખવામા આવે છે (ઘોલિયગા) વાસણમા રાખેલા દહી ની
 પેઠે ઉચે-નીચે કરી મથન કરવામા આવે છે અથવા ધુમાવવામા આવે છે
 (ફાલિયગા) સુકેલા લાકડાની પેઠે બે ટુકડાના રૂપમા કરી નાખવામા આવે છે
 (પીલિયગા) કોલ્હમા નાખવામા આવતી શેરડીની પેઠે પીલી નખાય છે
 (સૂલાઈયગા) શૂલી ઉપર ચડાવી દેવાય છે (સૂલાભિણગા) શૂલથી ફાડી નાખ
 વામા આવે છે (સ્વારવત્તિયા) ક્ષારમા નાખી દેવાય છે (વજ્જવત્તિયા) વધ
 સ્થાનમા રખાય છે (સીહપુચ્છિયગા) લિંગ કાપી નખાય છે, અથવા-સિંહની
 પુછડીમા બાધીને ઘસેડાય છે (દવગ્ગિદડ્ઢગા) દાવાગ્નિ દ્વારા બાળી નખાય છે
 (પંકોસણગા) કાઠવમા નાખી દેવાય છે તેથી ત્યાજ મરી જાય છે, (પકે સુત્તગા)

ચગા અતોસહમયગા ગિરિપહિયગા તરુપહિયગા ગિરિપક્ષ્વંદો-

મરણ-વલ્મરણ તદ્વન્તો વલ્મત્તકા, યદા-વુમુશાન્તિના આતા મૃત્વા મૃતાસ્તે વલ્મમૃતકા,
'વસદ્રમયગા' યગાર્નમ્તકા-ઇન્દ્રિયવિષયયગગતા આતા મૃત ગન્ધાન્તિવગવર્તિમૃગા
ન્તિમૃતા ઇત્યર્થ, 'ગિયાણમયગા' નિદાનમૃતકા-ઋદ્ધિભોગાદિપ્રાર્થના નિવાન, તત્પૂર્વક
મરણ નિદાનમરણમ, તદ્વન્ત ઇત્યર્થ 'અતોસહમયગા' અન્ત ગ્રન્થમૃતકા-અન્ત-
ગ્રન્થા=અનુદૃતભાવગ્રન્થા અન્ત રિયતમહાદિગ્રન્થા વા મૃતા, 'ગિરિપહિયગા' ગિરિ
પતિતકા-ગિરે=પર્વતાત્પતિતા, 'તરુપહિયગા' તરુપતિતકા=વૃક્ષા પતિતા, 'મરુપ
હિયગા' મરુપતિતકા-મરો=નિર્જલ દેશે પતિતા, 'ગિરિપક્ષ્વંદોલગા' ગિરિપક્ષા-દો-
લકા-ગિરિપક્ષે=પર્વતપાર્શ્વે આત્માનમાન્તોલયન્તિ યે તે તથા, ગિરિપરિસરા મરણાયૈવ દત્તક્ષમ્પા

વે વહા સે પાર નહીં આ સકે, (વલ્મયમયગા) પરાપદ આત્મિ કો સહન કરને મેં અસમર્થ
હોન કી વજ્હ સે ગૃહીત મયમ સે જો અપ્ત હોના ટસકા નામ વલ્મરણ હે, અથવા દુ ગિત
હોકર જો મરના હૈં ઉસકા નામ મા વલ્મરણ હે, ઇમ મરણ સે જો યુક્ત હાં વ વલ્મમૃતક
હૈં, જેસે જો વલ્મમૃતક હૈં, (વસદ્રમયગા) ગન્ધાદિક કે વગવર્તો મૃગ કા તગ્હ જો ઇન્દ્રિયો
કે વિષયો મેં પૈંમકર દુઃસ્થા સે પ્રાણાં કા ત્યાગ કરત હૈં, (ગિયાણમયગા) જો ઇન્દ્રિય-
ભોગાદિકાં કી યાહનારૂપ નિવાન સે મરણ કરત હ, (અતોસહમયગા) દૃત્ય મ ગ્રન્થ
ધારણ કર જો મરણ કરતે હ, અથવા મહાદિક ગ્રન્થાં સે વિદારિત હોકર જો મરણ કરતે
હૈં, (ગિરિપહિયગા) પહાડ સે ગિરકર જો મરણ કરતે હૈં, (તરુપહિયગા) પડ સે
ગિરકર જો મરણ કરત હ, (મરુપહિયગા) જો મરુસ્થલ મેં પડ કર મર જાતે હૈં, (ગિરિ-
પક્ષ્વંદોલગા) પર્વત સે જો ક્ષપાપાત કર ક મર જાતે હૈં, (તરુપક્ષ્વંદોલગા) વૃક્ષોં સે

ગારામા એવી ગીતે ઉભા ડરી દેવાય જે દે બેથી પાછા તે ત્યાથી નીડળી થડે
નહિ (વલ્મયમયગા) પરિપહ આદિના મહન ડરવામા અમર્થ હોવાથી લીધેલા
નયમથી અપ્ત યવુ તેનું નામ વલ્મરણ છે આ મરણથી જે યુક્ત હોય
અથવા હુળી વડને જે મરણ થાય તેવા મરણથી જે યુક્ત હોય તે વલ્મ-
તક છે, (વસદ્રમયગા) શબ્દ આદિકને વશ થઈ મૃગની પેઠે જે ઇન્દ્રિયોના
વિષયમા રમાઈ બંધ પ્રાણને ત્યાગ કરે છે, (ગિયાણમયગા) જે ઇન્દ્રિયલોગ
આદિકની આહના ઉપ નિવાનથી મળ પામે છે, (અતોસહમયગા) હૃદયમા
શબ્દ ધારણ કરીને (કરી મારીને) જે મરણ પામે છે, અથવા
બાલા વિગેરે શબ્દોથી જે મરણ પામે છે, (ગિરિપહિયગા) પહાડ ઉપરથી પડીને
જે મરણ પામે છે, (તરુપહિયગા) આડેથી પડીને જે મળ પામે છે, (મરુપ
હિયગા) જે મરુસ્થલમા પડીને મરી બંધ છે, (ગિરિપક્ષ્વંદોલગા) પર્વત ઉપરથી

લગા તરુપક્ષદોલગા મરુપક્ષદોલગા જલપવેસી (જલણપવે-
સિગા) વિસમક્ષિયગા સત્યોવાડિયગા વેહાણસિયા ગેહ્મપટ્ટગા
કંતારમયગા દુર્ભિક્ષમયગા અસકિલિટ્ટપરિણામા તે કાલમાસે

મૃતાશ્વ તથાભિધાયતે, 'તરુપક્ષદોલગા' તરુપક્ષાદોલકા = તરુપક્ષાન્નમ્પાદાનન મૃતા
'મરુપક્ષદોલગા' મરુપક્ષાદોલકા — મરુપક્ષે = મરુમૃમૌ આત્માનમાદોલયન્તિ ચે તે તથા,
મરુમૃમૌ મૃતા इत्यर्थ, 'જલપવેસી' જલપ્રવેગિન — જલે નિમગ્ન્ય મૃતા इत्यर्थ, 'જલણ
પવેસિગા' વલનપ્રવેગિકા — અનો મૃતા इत्यर्थ, 'વિસમક્ષિયગા' વિપમક્ષિતકા —
વિપમક્ષણેન મૃતા इत्यर्थ, 'સત્યોવાડિયગા' શસ્ત્રોત્પાદિતકા — શસ્ત્રેણ = ક્ષુરિકાદિના વિદા
રિતા સતો મૃતા, 'વેહાણસિયા' વૈહાયસિકા — વૃક્ષાગ્રાવાદાવુદ્ભવત્વાદ વિહાયસિ =
આકાશે ચન્મરણ ભવતિ તદ્વિહાયસ, તદસ્તિ ચેપા તે વૈહાયસિકા, 'ગેહ્મપટ્ટગા' ગૃધ્રસ્પૃ
ષ્ટકા — ગૃધ્રૈ = પક્ષિવિશેષૈ સ્પૃષ્ટસ્ય = વિદાગ્નિસ્ય કરિકરમરાસમાદિમૃતકલેવરસ્યામ્યતેર ગત્વા
ચે મૃતાસ્તે ગૃધ્રસ્પૃષ્ટકા 'કંતારમયગા' કાતારમૃતકા = અરણ્યે મૃતા, 'દુર્ભિક્ષમ
યગા' દુર્ભિક્ષમૃતકા — દુર્ભિક્ષે મૃતા इत्यर्थ, 'અસકિલિટ્ટપરિણામા' અમક્લિટ્ટપરિણામા,

અપાપાત કર કે મર જાતે હે, (મરુપક્ષદોલગા) મરુસ્થલ મેં માર્ગ મૂલકર જો उसी में
મર જાતે હે, (જલપવેસી) જલ મેં ડૂબ કર જો મર જાતે હે, (જલણપવેસિગા) અગ્નિ
સે જલકર જો મર જાતે હૈ, (વિસમક્ષિયગા) વિપ ખાકર જો મર જાતે હૈ, (સત્યો
વાડિયગા) શસ્ત્રો સે આહત હોકર જો મર જાતે હૈ, (વેહાણસિયા) વૃક્ષા પર લટક
કર જો મર જાતે હૈ, (ગેહ્મપટ્ટગા) ગૃધ્રો દ્વારા વિદારિત એસે કરિ—હાથી ખવ કરમ—ઝંટ
આદિ કે કલેવર મેં પ્રવિષ્ટ હોકર જો મરતે હૈ, (કંતારમયગા) જો જંગલ મેં હા મર જાતે
હે, (દુર્ભિક્ષમયગા) દુર્ભિક્ષ સે પીડિત હોકર જો મૌત કે ઘાટ ઉતર જાતે હે, (અસ

અપાપાત કરીને (ફૂદીને) મરણ પામે છે, (તરુપક્ષદોલગા) વૃક્ષ પરથી અપાપાત
કરીને જે મરણ પામે છે, (મરુપક્ષદોલગા) મરુસ્થલમા રસ્તો ભૂલીને તેમજ
જે મરી જાય છે, (જલપવેસી) જલમા ડૂબીને જે મરણ પામે છે, (જલણપવે
સિગા) અગ્નિથી બળીને જે મરી જાય છે, (વિસમક્ષિયગા) ઝેર ખાઈને
જે મરણ પામે છે, (સત્યોવાડિયગા) શસ્ત્રોના ઘાતથી જે મરી જાય છે, (વેહા
ણસિયા) વૃક્ષો પર લટકીને જે મરણ પામે છે, (ગેહ્મપટ્ટગા) ગીધોદ્વારા વિદારિત
હાથી તેમજ કરમ—ઝંટ આદિના શરીરમા પ્રવિષ્ટ થઈને જે મરણ પામે છે,
(કંતારમયગા) જે જંગલમા જ મરણ પામે છે, (દુર્ભિક્ષમયગા) દુર્ભિક્ષથી પીડાઈને

કાલ કિંચા અણ્ણયરેસુ વાણમતરેસુ દેવલોણસુ દેવત્તાણ ઉવવ-
ત્તારો ભવતિ, તહિ તેસિં ગઈ તહિં તેસિ ઠિઈ, તહિં તેસિ ઉવવાણ
પણ્ણત્તે । તેસિં ણ ભત્તે ! દેવાણં કેવડયં કાલ ઠિઈ પણ્ણત્તા ? ગોયમા ।

મન્કિલ્લપરિણામા મહાર્ત્તરૌદ્ર યાનાઽઽવગ્ન દેવ વ ન ભત્તે, અત અમન્કિલ્લપરિણામા ઇતિ
વિગિચ્છ પ્રદર્શિતા, તે કાલમાસે કાલ રૂપા, 'અણ્ણયરેસુ વાણમતરેસુ દેવલોણસુ દેવ
ત્તાણ ઉવવત્તારો ભવતિ' અન્યતમેષુ વ્યતરેષુ દેવલોકેષુ દેવવેનોપપત્તારો ભવન્તિ, 'તહિં
તેસિં ગઈ' તત્ર તેષા ગતિ, 'તહિં તેસિં ઠિઈ' તત્ર તેષા સ્થિતિ, 'તહિં તેસિં ઉવ-
વાણ પણ્ણત્તે' તત્ર તેષામુપપાત પ્રજમ । 'તેસિં ણ ભત્તે ! દેવાણ કેવડય કાલ ઠિઈ
પણ્ણત્તા ?' તેષા સત્ત ભન્ત 'દેવાના ક્રિયન્ત કાલ સ્થિતિ પ્રજ્ઞા', 'ગોયમા' વાર-

'મન્કિલ્લપરિણામા') ઔર જિનક પરિણામ મન્કિલ નહીં હોતે હે, એસે જીવ (અણ્ણયરેસુ
વાણમતરેસુ દેવલોણસુ દેવત્તાણ ઉવવત્તારો ભવતિ) કિસી ંક વ્યન્તર દેવ કા પર્યાય
સ ઉપન હોતે હે । (તહિં તેસિં ગઈ, તહિં તેસિં ઠિઈ, તહિં તેસિં ઉવવાણ પણ્ણત્તે) વહીં
પર ંકા ગતિ, વહીં પર ંકા સ્થિતિ ંવ વહીં પર ંકા ઉપપાત રૂઢા ગયા હૈ,
(તેસિં ણ ભત્તે ! દેવાણ કેવડય કાલ ઠિઈ પણ્ણત્તા) હે ભદત ! વહા ંક જીવોં કો

(૧) મન્કિલ્લપરિણામા ક સદ્ભાવ મે જાગાં કો દેવગતિ કા ંધ નહા હોતા હૈ ।
મહા આર્ત્તરૌદ્રધ્યાન કે પરિણામ સન્કિલ્લ પરિણામ હૈ, અમન્કિલ્લ પરિણામ હી દેવગતિ કો
પ્રાપ્તિ મ કારણ હૈ, ડમ વાત કો પ્રદર્શિત કરને કે લિયે "અસન્કિલ્લપરિણામ" ંસ પદ
કા પ્રયાગ ક્રિયા હૈ ।

જે મોતને લેટે છે, ^૧(અસન્કિલ્લપરિણામા) ંને જેનુ પરિણામ—અત સાકલ્લપ ન
થાય એવા જીવ (અણ્ણયરેસુ વાણમતરેસુ દેવલોણસુ દેવત્તાણ ઉવવત્તારો ભવતિ) કોઈ
એક વ્યતર દેવલોકમા વ્યતર—દેવની પર્યાયથી ઉત્પન્ન થાય છે (તહિં તેસિં ગઈ
તહિં તેસિં ઠિઈ તહિં તેસિં ઉવવાણ પણ્ણત્તે) ત્યા તેમની ગતિ, ત્યા તેમની સ્થિતિ,
તેમજ ત્યા તેમના ઉપપાત ડહેવામા આવ્યો છે (તેસિં ણ ભત્તે ! દેવાણ કેવ
ડય કાલ ઠિઈ પણ્ણત્તા) હે ભદત ! ત્યા તે જીવોની સ્થિતિ કેટલા કાળની બનાવી

(૧) સન્કિલ્લપ પરિણામના સદ્ભાવમા જીવોને દેવગતિનો બધ થતો
નથી મહા—આર્ત્તરૌદ્રધ્યાનન પરિણામ સન્કિલ્લપરિણામ છે અસન્કિલ્લપ
પરિણામ પણ દેવગતિની પ્રાપ્તિમા કારણભૂત છે એ વાત પ્રદર્શિત કરવા
'અસન્કિલ્લપરિણામ' એ પદનો પ્રયોગ કર્યો છે

વારસવાસસહસ્સાઈ ઠિઈ પળ્ળત્તા । અત્થિ ણ ભંતે । તેસિ
 દેવાળ ઇહ્હીઈ વા, જુઈઈ વા, જસેઈ વા, વલેઈ વા, વીરિણ્ણ વા,
 પુરિસક્કારપરક્કમેઈ વા ? હતા । અત્થિ । તે ણં ભંતે । દેવા પરલો-
 ગસ્સ આરાહગા ? ણો ઇણ્ણે સમઢ્ઢે ॥ સૂ૦ ૧ ॥

સવાસસહસ્સાઈ ઠિઈ પળ્ળત્તા' ગૌતમ ! દ્વાદશર્પસહસ્રાણિ સ્થિતિ પ્રજ્ઞમા । 'અત્થિ ણ
 ભંતે । તેસિ દેવાળ ઇહ્હીઈ વા જુઈઈ વા જસેઈ વા વલેઈ વા વીરિણ્ણ વા પુરિસક્કાર
 પરક્કમેઈ વા ?' અસ્તિ સ્વલ્પ ભદન્ત । તેષા દેવાનામદ્વિરિતિ વા દ્યુતિરિતિ વા યજ્ઞ ઇતિ
 વા બલમિતિ વા વીર્યમિતિ વા પુરુષકારપરાક્રમ ઇતિ વા ' ઇતિ પ્રશ્ન ભગવાનુત્તર વક્તિ—
 'હતા ! અત્થિ' હતા । અસ્તિ, 'તે ણ ભંતે ! દેવા પરલોગસ્સ આરાહગા ?' તે સ્વલ્પ
 ભદન્ત ! દેવા પરલોકસ્યાઽઽરાધકા ભવન્તિ કિમ્ ' ' ણો ઇણ્ણે સમઢ્ઢે ' નાઽયમર્થ
 સમર્થ ॥ સૂ૦ ૧ ॥

સ્થિતિ કિતને કાલ કીં બતલાઈ ગઈ છે ? (ગોયમા ! વારસવાસસહસ્સાઈ ઠિઈ
 પળ્ળત્તા) ગૌતમ ! એ જીવોં કીં વહા સ્થિતિ વારહ હજાર વર્ષ કીં બતલાઈ ગઈ છે ।
 (અત્થિ ણ ભંતે ! તેસિ દેવાળ ઇહ્હીઈ વા જુઈઈ વા જસેઈ વા વલેઈ વા વીરિણ્ણ
 વા પુરિસક્કારપરક્કમેઈ વા) હ ભદન્ત ! વહા એ દેવોં મેં ઋદ્ધિ, દ્યુતિ, કીર્તિ, બલ, વીર્ય
 એવ પુરુષકારપરાક્રમ હે યા નહા ' (હતા અત્થિ) હા હે । (તે ણ ભંતે દેવા ! પરલોગસ્સ
 આરાહગા) હ ભદન્ત ! એ દેવ પરલોક કે આરાધક હોતે હે કયા ' (ણો ઇણ્ણે સમઢ્ઢે)
 હે ગૌતમ ! એ આરાધક નહીં હોતે હે ।

ભાવાર્થ—જો જીવ ગ્રામ આદિ મેં ઉત્પન્ન હોકર પૂર્વોક્તરૂપ સે પ્રદર્શિત વિષમ

છે ? (ગોયમા ! વારસવાસસહસ્સાઈ ઠિઈ પળ્ળત્તા) હે ગૌતમ ! તે જીવોની ત્યા સ્થિતિ
 આર હજાર વર્ષસુગી બતાવી છે (અત્થિ ણ ભંતે ! તેસિ દેવાળ ઇહ્હીઈ વા જુઈઈ વા
 જસેઈ વા વલેઈ વા વીરિણ્ણ વા પુરિસક્કાર-પરક્કમેઈ વા) હે ભદન્ત ! ત્યા
 તે દેવોના ઋદ્ધિ, દ્યુતિ, કીર્તિ, બલ, વીર્ય, તેમજ પુરુષકાર-પરાક્રમ છે કે
 નહિ ? (હતા અત્થિ) હા છે (તે ણ ભંતે ! દેવા પરલોગસ્સ આરાહગા) હે ભદન્ત !
 આ દેવ પરલોકના આરાધક હોય છે શું ? (ણો ઇણ્ણે સમઢ્ઢે) હે ગૌતમ !
 આરાધક નથી હોતા

ભાવાર્થ—જે જીવ ગામ આદિના ઉત્પન્ન થઈને પૂર્વોક્ત રૂપે બતાવેલી

મૂલમ્—સે જે ઇમે ગામાગર જાવ સનિવેસેસુ મણુયા ભવતિ, ત જહા- પગડમદગા પગડુવસતા પગડ-પતણુ—કોહ-માણ-

ટીકા—‘સે જે ઇમે’ इत्यादि । ‘સે જે ઇમે’ અર્થ ય ઇમે વક્ત્યમાણા ‘ગામાગર જાવ સનિવેસેસુ મણુયા ભવતિ’ ગ્રામાકર યાવન્નિવેશેષુ મનુજા ભવન્તિ—પ્રામે આકરે નગરે નિગમે યાવત્ સન્નિવેશે મનુષ્યા ભવન્તિ, તાન્ વર્ણયતિ—‘ત જહા’ તથા ‘પગડમદગા’ પ્રકૃતિભદ્રકા—પ્રકૃયા—સ્વભાવેન ભદ્રકા =પરોપકારપરાયણા, ‘પગડુવસતા’ પ્રકૃત્યુપગાતા =ક્રોધોદયાઽભાવાદુપગાતિમુપગતા, ‘પગડ-પતણુ-કોહ-માણ-માયા-લોહા’ પ્રકૃતિ-પ્રતનુ-ક્રોધ-માન-માયા-લોભા—સયપિ કષાયોદયે પ્રકૃયા પ્રતનુક્રોધાદિભાવા, ‘મિડ-મદવ-સપણ્ણા’ મૃદુ-માર્દવ-સમ્પન્ના—મૃદુ યન્માર્દવ તત્ સમ્પન્ના =પ્રાપ્તા, અય-

સ્થિતિ કો અકામનિર્જરા કે ચલ સે ભોગતે હૈં વે જીવ મરકર વ્યન્તર પર્યાય સે ઉત્પન્ન હોતે હૈં । વહા પર ઉનકી સ્થિતિ ૧૨ હજાર વર્ષ કી હોતી હૈ, ઘુતિ ઋદ્ધિ આદિ સમસ્ત દેવો-ચિત્ત ગુણો સે યે મપન્ન રહતે હૈ । વે પરલોક કે આરાધક નહીં હોતે હૈ ॥ સૂ ૯ ॥

‘સે જે ઇમે ગામાગર જાવ’ इत्यादि ।

(સે જે ઇમે) જો જીવ (ગામાગર જાવ સનિવેસેસુ) પૂર્વોક્ત ગ્રામ, આકર સે લેકર સન્નિવેશ આદિ સ્થાનોં મેં (મણુયા ભવતિ) મનુષ્ય હોતે હૈં ઓર ઉનમેં જો (પગડમદગા પગડુવસતા પગડ-પતણુ-કોહ-માણ-માયા-લોહા) પ્રકૃતિ સે ભદ્રક હોતે હૈ, ક્રોધાદિક્ષ કષાયોં કે ઉદય કે અભાવ સે જિનક પરિણામ શાંતિયુક્ત બને રહતે હે, સ્વભાવ સે હી જિનકી ક્રોધ, માન, માયા એવ લોભ યે ચાર કષાયે પતલી રહા કરતી હે,

વિષમ સ્થિતિને અકામનિર્જરાના બલથી લોગવે છે તે જીવ મરી જઈને વ્યતર-પર્યાયથી ઉત્પન્ન થાય છે ત્યાં તેમની સ્થિતિ ૧૨ હજાર વર્ષની હોય છે ઘુતિ, ઋદ્ધિ આદિ સમસ્ત દેવોચિત્ત શુદ્ધોથી તેઓ સપન્ન રહે છે તેઓ પરલોકના આરાધક હોતા નથી (સૂ ૯)

“સે જે ઇમે ગામાગર જાવ” इत्यादि

(સે જે ઇમે) જે જીવ (ગામાગર-જાવ-સનિવેસેસુ) પૂર્વે કહેલ ગામ, આકરથી જઈને સન્નિવેશ આદિ સ્થાનોમા (મણુયા ભવતિ) મનુષ્ય થાય છે અને તેમા જે (પગડમદગા પગડુવસતા પગડ-પતણુ-કોહ-માણ-માયા-લોહા) પ્રકૃતિથી ભદ્રક હોય છે, ક્રોધ આદિક કષાયોના ઉદયના અભાવથી જેના શ્લેષે શાંતિયુક્ત રહ્યા કરે છે, સ્વભાવથી જ જેના ક્રોધ, માન, માયા

માયા-લોહા મિત્ર-મદવ-સપણા અહીંના વિનીયા અમ્મા-
પિત્ર-સુસ્ત્રસગા અમ્માપિર્દનં અણિકમણિજ્જવયણા અપ્પિચ્છા
અપ્પારંભા અપ્પપરિગ્ગહા અપ્પેણ આરંભેણ અપ્પેણ સમારંભેણ

ધર્મહકારજયગાલા इत्यर्थ, 'अहं' आलाना = गुरुमाश्रित्य वर्तनगोत्रा, 'विनीया' विनीता = विनयवन्त, 'अममा-पितृ-सुस्त्रसगा' अम्मा-पितृ-शुश्रूषका = मातापित्रो सेवका, 'अममापिर्दण अणिकमणिज्जवयणा' अम्मापित्रोरनतिक्रमणायवचना = मातापित्रो नीतिवचनपरायणा, 'अपिच्छा' अप्पेच्छा = अप्पामिलापनत, 'अपारम्भा' अप्पारम्भा - अप्प = स्वप्प, आरम्भ = पृथिव्याद्युपमर्दनरूपो येषा तऽप्यारम्भा, 'अपपरिगह' अप्प पारग्रहा - अप्प परिग्रहो = धनधान्यादिरूपो येषा ते तथा, एतदेव वाक्यान्तरेणाऽऽह- 'अपेण आरंभेण अपेण समारंभेण' अप्पेणारम्भेण अप्पेण समारम्भेण-इहाऽग्गम्भ = प्रागिनामुपधात,

(મિત્ર-મદવ-સપણા) મૃદુમાર્દવ સે જિનકી આત્મા અત્યંત વાસિત્ત હોતી છે, અહકાર કા સર્વથા જિનમે અભાવ રહ્યા કરતા છે, (અહીંના) ગુરુ કો આજ્ઞાનુસાર જો અપની પ્રકૃતિ કો સુચારુ બનાવે રહ્યા કરતે છે, (વિનીયા) જો પ્રકૃતિ સે હી અત્યંત વિનીત હોતે છે, (અમ્મા-પિત્ર-સુસ્ત્રસગા) માતાપિતા કે જો સેવા કરતે છે, (અમ્મા-પિર્દનં અણિકમણિજ્જવયણા) માતાપિતા કે વચનો કે અનુસાર જો ચલતે છે, (અપિચ્છા) જિનકી ઇચ્છા-આવશ્યકતા-બહુ થોડી હોતી છે, (અપ્પારંભા) આરંભ જિનકા અલ્પ હોતા છે, (અપ્પપરિગ્ગહા) ધનધાન્યાદિરૂપ પરિગ્રહ જિનકા અલ્પ હોતા છે, (અપ્પેણ આરંભેણ અપ્પેણ સમારંભેણ અપ્પેણ આરંભસમારંભેણ વિત્તિ કપ્પેમાણા) એવ જો અલ્પ આરંભ સે, અલ્પ સમારંભ સે ઔર અલ્પ આરંભ-સમારંભ સે આજીવિકા ચલાયા કરતે

તેમજ લોક એ ચાર ઠાણે નબળા રહ્યા હરે છે (મિત્ર-મદવ-સપણા) મૃદુ માર્દવથી જેમનો આત્મા અત્યંત વાસિત્ત (પ્રકુલ) હોય છે, અહકારનો જેમનામાં સર્વથા અભાવ રહ્યા હરે છે (અહીંના) ગુરુની આજ્ઞા-અનુસાર જે પોતાની પ્રકૃતિને સુદર બનાવ્યા હરે છે, (વિનીયા) જે પ્રકૃતિથી જ અત્યંત વિનીત હોય છે, (અમ્મા-પિત્ર-સુસ્ત્રસગા) માતા-પિતાની જે સેવા હરે છે, (અમ્માપિર્દનં અણિકમણિજ્જવયણા) માતાપિતાના વચનો અનુસાર જે ચાલે છે (વર્તે છે), (અપિચ્છા) જેની ઇચ્છાઓ-આવશ્યકતાઓ બહુ જ થોડી હોય છે, (અપ્પારંભા) આરંભ જેના અલ્પ હોય છે, (અપ્પેણ આરંભેણ અપ્પેણ સમારંભેણ અપ્પેણ આરંભસમારંભેણ વિત્તિ કપ્પેમાણા) તેમજ જે અલ્પ આરંભથી,

અપ્પેણં આરમ્ભસમારમ્ભેણ વિક્ષિ કપ્પેમાણા વહૂઢ વાસાઢ આઁય
પાલેતિ, પાલિત્તા કાલમાસે કાલં કિચ્ચા અણ્ણયરેસુ વાણમત-
રેસુ, તચેવ સઁવ્વ, ણવરં ઠિઢં ચઁડઢસવાસસઢસ્સાઢ ॥ સૂ૦ ૧૦ ॥

સમારમ્ભસ્તુ તેષા પરિતાપક્રમ્મમ્ 'અપ્પેણ આરંભસમારમ્ભેણ' અન્પન આરમ્ભસમારમ્ભેણ-
આરમ્ભથ સમારમ્ભથેતિ-આરમ્ભસમારમ્ભ તેન, અન્પેનારમ્ભેણ અન્પેન સમારમ્ભેણ ચેત્યર્થ,
'વિક્ષિ કપ્પેમાણા' વિક્ષિ ક્રન્પયત = જાનિકા કુવાણા, 'વહૂઢ વાસાઢ આઁય પાલેતિ'
વહ્નિ વર્ષાણિ આયૂષિ = જાનિતાનિ પાલયતિ, 'પાલિત્તા' પાલયિત્વા, 'કાલમાસે કાલ
મિચ્ચા' કાલમાસે કાલ વૃત્તિ 'અણ્ણયરેસુ વાણમતરેસુ' અયતરેસુ વ્યતરેસુ, અતોઢયે
'ત ચેવ સઁવ્વં' તદેવ = પૂર્વવદેવ સર્વં વર્ણન જ્ઞેયમ્ । 'ણવરં' નવરં = ત્રિગોપસ્તુ - 'ઠિઢં
ચઁડઢસ-વાસ-સઢસ્સાઢ' સ્થિતિથ્વતુર્દગવર્પસઢસ્રાણિ-ચતુર્દગવર્પસઢસ્રાણિ યાવત્ સ્થિતિ
પ્રત્તમા ॥ સૂ૦ ૧૦ ॥

હૈં, એસે જીવ (વહૂઢ વાસાઢ આઁય પાલેતિ) વહુત વર્ષોતક જીવિત રહા કરતે હે,
(પાલિત્તા કાલમાસે કાલ કિચ્ચા અણ્ણયરેસુ વાણમતરેસુ દેવલોપસુ દેવત્તાપ
ઁવવત્તારો ભવતિ) પથ્થાત્ કાલ અવસર કાલ કરકે કિસી ઁક વ્યન્તરોં કે દેવલોક
મં દેવતારૂપ સે ઉત્પન્ન હોતે હૈં । (ત ચેવ સઁવ્વ) યહા પૂર્વવર્ણિત પ્રકાર કે અનુસાર
સ્થિતિ આદિ સવ કુઠ સમજ્ઞ લેના ચાહિયે । (ણવર) વિશેષતા સિર્ફ ઇતની હી હૈ કિ
વહા પર ઁનકી સ્થિતિ ૧૨ હજાર વર્ષ કી પ્રતિપાદિત કી ગઈ હે, ઁર યહા પર ઁનકી
(ઠિઢં ચઁડઢસવાસસઢસ્સાઢ) ૧૪ હજાર વર્ષ કી સ્થિતિ જાનની ચાહિયે ॥ સૂ૦ ૧૦ ॥

અત્પ સમારભથી અને અત્પ આરભ-અમારભથી પોતાની આજીવિકા ચલાવ્યા
કરે છે એવા ૯૭૫ (વહ્ન વાસાઢ આઁય પાલેતિ) ઘણા વરસો સુધી જીવતા
રહ્યા કરે છે (પાલિત્તા કાલમાસે કાલ કિચ્ચા અણ્ણયરેસુ વાણમતરેસુ દેવલોપસુ
દેવત્તાપ ઁવવત્તારો ભવતિ) ૫૩ી કાલ અવસરે કાલ કરીને ડોઢ એક
વ્યતરોના દેવલોકમા દેવતારૂપે ઉત્પન્ન થાય છે (ત ચેવ સઁવ્વ) અહીં
અગાઉ વર્ણન કરેલા પ્રકાર અનુસાર સ્થિતિ આદિ બધુ સમજી લેવું
જોઈએ (ણવર) વિશેષતા માત્ર એટલી જ છે કે ત્યાં તેમની સ્થિતિ ૧૨
હાસ હજાર વરસની પ્રતિપાદિત કરેલી છે, અને અહીં તેમની (ચઁડઢસ-વાસ-
સઢસ્સાઢ) ૧૪ થોડા હજાર વરસની સ્થિતિ સમજવી જોઈએ, (સૂ૦ ૧૦)

માયા-લોહા મિત્ર-મદ્વ-સપણાં અહ્લીના વિળીયા અમ્મા-
પિત્ર-સુસ્સુસગા અમ્માપિર્ડેણં અણદ્દકમણિજ્જવયણા અપ્પિચ્છા
અપ્પારમા અપ્પપરિગ્ગહા અપ્પેણં આરંભેણ અપ્પેણં સમારંભેણં

થમહકારજયગાલા હત્યથ, 'અહ્લીના' આલના = ગુરુમાશ્રિય વર્તનગોણ, 'વિળીયા' વિનીતા = વિનયવત, 'અમ્મા-પિત્ર-સુસ્સુસગા' અમ્મા-પિત્ર-શુશ્રૂષકા = માતાપિત્રો સેવકા, 'અમ્માપિર્ડેણ અણદ્દકમણિજ્જવયણા' અમ્માપિત્રોરનતિક્રમણીયવચના = માતાપિત્રો નીતિવચનપરાયણા, 'અપ્પિચ્છા' અપ્પેચ્છા = અપ્પામિલાપવત, 'અપ્પારમા' અપ્પારમ્મા-અપ્પ = સ્વપ્પ આરમ્ભ = પૃથિગ્ચાશુપમર્દનરૂપો યેષા તેઽપ્પારમ્મા, 'અપ્પપરિગ્ગહા' અપ્પ પારગ્રહા - અપ્પ પરિગ્રહો = ધનધાન્યાદિરૂપો યેષા તે તથા, એતદેવ વાક્યાન્તરેણાઽઽહ-અપ્પેણ આરંભેણ અપ્પેણ સમારંભેણ' અપ્પેનારમ્મેગ અપ્પેન સમારમ્મેગ ઇહાઽરમ્ભ = પ્રાગિનામુપધાત,

(મિત્ર-મદ્વ-સપણા) મૃદુમાર્દવ સે જિનકી આત્મા અત્યત વાસિત હોતા હૈ, અહકાર કા સર્વથા જિનમે અભાવ રહા કરતા હૈ, (અહ્લીના) ગુરુ કી આજ્ઞાનુસાર જો અપની પ્રકૃતિ કો સુચારુ બનાયે રહા કરતે હૈ, (વિળીયા) જો પ્રકૃતિ સે હી અત્યત વિનીત હોતે હૈ, (અમ્મા-પિત્ર-સુસ્સુસગા) માતાપિતા કે જો સેવા કરતે હૈ, (અમ્મા-પિર્ડેણ અણદ્દકમણિજ્જવયણા) માતાપિતા કે વચનોં કે અનુસાર જો ચલતે હૈ, (અપ્પિચ્છા) જિનકી ઇચ્છાઈ-આવશ્યકતાઈં બહુત થોડી હોતી હૈ, (અપ્પારમા) આરમ્ભ જિનકા અલ્પ હોતા હૈ, (અપ્પપરિગ્ગહા) ધનધાન્યાદિરૂપ પરિગ્રહ જિનકા અલ્પ હોતા હૈ, (અપ્પેણ આરંભેણ અપ્પેણ સમારંભેણ અપ્પેણ આરમ્ભસમારંભેણ વિત્તિં કપ્પેમાણા) એવ જો અલ્પ આરમ્ભ સે, અપ્પ સમારમ્ભ સે ઓર અલ્પ આરમ્ભ-સમારમ્ભ સે આજીવિકા ચલાયા કરતે

તેમજ લોભ એ આરંભ થાયો નબળા રહ્યા કરે છે (મિત્ર-મદ્વ-સપણા) મૃદુ માર્દવથી જેમનો આત્મા અત્યત વાસિત (પ્રકૃતિ) હોય છે, અહીં કરને જેમનામા સર્વથા અભાવ રહ્યા કરે છે (અહ્લીના) ગુરુની આજ્ઞા-અનુસાર જે ચોતાની પ્રકૃતિને સુધરે બનાવ્યા કરે છે, (વિળીયા) જે પ્રકૃતિથી જ અત્યત વિનીત હોય છે, (અમ્મા-પિત્ર-સુસ્સુસગા) માતા-પિતાની જે સેવા કરે છે, (અમ્માપિર્ડેણ અણદ્દકમણિજ્જવયણા) માતાપિતાના વચનો અનુસાર જે ચાલે છે (વર્તે છે), (અપ્પિચ્છા) જેની ઇચ્છાઓ-આવશ્યકતાઓ બહુ જ થોડી હોય છે, (અપ્પારમા) આરમ્ભ જેના અલ્પ હોય છે, (અપ્પેણ આરંભેણ અપ્પેણ સમારંભેણ અપ્પેણ આરમ્ભસમારંભેણ વિત્તિં કપ્પેમાણા) તેમજ જે અલ્પ આરમ્ભથી,

પિયરમિત્રયાઓ ભાયરમિત્રયાઓ પડરમિત્રયાઓ કુલધરરમિત્ર-
યાઓ સસુરકુલરમિત્રયાઓ પરુદ-ગદ-કેસ-કમ્પરોમાઓ વવ-
ગય-ધૂવ-પુષ્પ-ગંધ-મહા-લંકારાઓ અણ્ઠાણગ-સેય-જલ-મહ-

માતૃગણિતા, 'પડરમિત્રયાઓ' પતિગણિતા, 'કુલધરરમિત્રયાઓ' કુલગૃહરણિતા-કુલ-
ગૃહે-પિતૃગૃહરણિતા-પિતૃવશોદ્ધે પાલિતા ઇત્યર્થ, 'સસુરકુલરમિત્રયાઓ' શશુરકુલ-
રણિતા, 'પરુદ-ગદ-કેસ-કમ્પરોમાઓ' પ્રરુદ-નર-કેસ-કક્ષરોમાણ-પ્રરુદાનિ-
મજાતાનિ નરકેસકક્ષરોમાણિ યાસા તાસ્તયા, 'વગય-ધૂવ-પુષ્પ-ગય-મહા-લંકારાઓ'
વ્યપગત-ધૂપ-પુષ્પ-ગંધ-માન્યાડ-લંકાર-વ્યપગતા-વક્તા ધૂપપુષ્પગયમાન્યાનામ-
લંકારા યામિસ્તાસ્તયા, 'અણ્ઠાણગ-સેય-જલ-મલ-પર-પરિતાવિયાઓ' અસ્નાનક-

હુડે અપન ગીઢ કી રક્ષા કરતાં રહતી હૈં, (ભાયરમિત્રયાઓ) કિતનાક અપને માડયોં સે
સુરક્ષિત રહા કરતી હૈ, (પડરમિત્રયાઓ) કિતનાક અપને ૨ પતિદ્વારા સુરક્ષિત રહા કરતી
હૈં, (કુલધરરમિત્રયાઓ) કિતનીક કુલગૃહ મં પિતા કે વગજોં દ્વારા પાલી-પોપી જાકર
સુરક્ષિત રહા કરતી હૈં, (સસુર-કુલ-રમિત્રયાઓ) કિતનીક સસુરપક્ષ કે લેગોં દ્વારા
સુરક્ષિત કી જાતી હૈ, (પરુદ-ગદ-કેસ-કમ્પરોમાઓ) કિતનીક એસી હોતી હૈં કિ
જિનકે કસ, કામરા કે ગાલ એવ નગ વડે રહા કરતે હૈ, (વગય ધૂવ-પુષ્પ-ગય-મહા-
લંકારાઓ) કિતનીક એમી હોતા હૈં જો ધૂપ-ચૂંચૂતાર તૈલ આદિ કે લેને સે તથા પુષ્પ
એવ મુગધિત પુષ્પોં કી માલારૂપ અલંકારોં સે સત્ત પરિચ્છેદ રહા કરતી હૈં, (અણ્ઠાણગ-
સેય-જલ-મલ-પર-પરિતાવિયાઓ) કિતનાક એસી હોતી હૈં જો સ્નાન નહીં કરને સે

લીઢ પિતાવી સુરક્ષિત રહેતા પોતાના ગીઢની રક્ષા કરતી હોય છે, (ભાયર-
મિત્રયાઓ) ડેટલીઢ પોતાના ભાઈઓથી સુરક્ષિત રહ્યા કરે છે, (પડર-
મિત્રયાઓ) ડેટલીક પોતપોતાના પતિ દ્વારા સુરક્ષિત રહ્યા કરે છે, (કુલધર
મિત્રયાઓ) ડેટલીઢ કુલગૃહમાં પિતાના વશજો દ્વારા પાલન-પોષણ લઈ
સુરક્ષિત રહ્યા કરે છે, (સસુરકુલરમિત્રયાઓ) ડેટલીક સાસુના પક્ષના લોકો
દ્વારા સુરક્ષિત કરાય છે, (પરુદ-ગદ-કેસ-કમ્પરોમાઓ) ડેટલીઢ એવી હોય
છે કે જેના નખ, ડેશ, તેમજ કાખરી (બગલ)ના વાળ, વધતા જતા હોય છે,
(વગય-ધૂવ-પુષ્પ-ગંધ-મલ-લંકારાઓ) ડેટલીઢ એવી હોય છે કે જે ધૂપ-
મુગધિત તેલ આદિના લેપથી તથા પુષ્પો તેમજ મુગધિત પુષ્પોની માલારૂપ
અલંકારોથી સદા પરિચ્છેદ રહ્યા કરે છે, (અણ્ઠાણગ-સેય-જલ-મલ-પર-

મૂલમ્—સે જાઓ ઇમાઓ ગામાગર જાવ સનિવેસેસુ
 ઇત્થિયાઓ ભવતિ, ત જહા—અંતો અંતેઝરિયાઓ ગયપડ્યાઓ
 મયપડ્યાઓ વાલવિહવાઓ છઙ્ઙિયલ્લિયાઓ માઢરક્લિયાઓ

ટીકા—‘સે જાઓ ઇમાઓ’ इत्यादि । ‘સે જાઓ ઇમાઓ’ અથવા ઇમા = ईद-
 સ્ય ‘ગામાગર જાવ સનિવેસેસુ ઇત્થિયાઓ ભવતિ’ ગ્રામાડકર યાવત્ સનિવેશેષુ ક્રિયો
 ભવતિ, ‘ત જહા’ તથા—‘અંતો અંતેઝરિયાઓ’ અન્તરન્ત પુરિકા = અન્ત પુરા તર્વર્તન્ય,
 ‘ગયપડ્યાઓ’ ગતપતિકા—ગતા = કાપિ પ્રોષિતા પતયો યાસા તાસ્તથા, ‘મયપડ્યાઓ’
 મૃતપતિકા—મૃતા પતયો યાસા તાસ્તથા, વિધવા इत्यर्थ, ‘વાલવિહવાઓ’ બાલવિધવા—
 બાલશ્વામૂ વિધવા—ગ્રાલ્યે વૈધન્ય ગતા, ‘છઙ્ઙિયલ્લિયાઓ’ ઝડિતા = પયાદિભિ પરિત્યક્તા,
 ‘માઢરક્લિયાઓ’ માતૃરક્ષિતા = અપરરક્ષકાભાવાજનન્યા રક્ષિતા, માતૃકૃતરક્ષયા શીલરક્ષણ
 કારિકા इत्यर्थ, एवमग्रेऽपि बोध्यम्, ‘પિયરક્લિયાઓ’ પિતૃરક્ષિતા, ‘માયરક્લિયાઓ’

‘સે જાઓ ઇમાઓ’ इत्यादि ।

(સે જાઓ ઇમાઓ) જો યે જીવ (ગામાગર જાવ સનિવેસેસુ) ગ્રામ આકર
 આદિ સે લેકર સનિવેશતક કે સ્થાનો મેં સ્ત્રીપર્યાય સે ઉત્પન્ન હોતે હૈ, જૈસે કિ ઉનમેં કિત
 નીક ક્રિયા તો (અંતો અંતેઝરિયાઓ) રાજા કે અત પુર કી રાનિયા હોતી હૈ, કિતનીક
 (ગયપડ્યાઓ) પ્રોષિતભર્તૃકા હોતી હૈ, જિનકે પતિ પ્રવાસી અર્થાત્ પરદેશ ગયે હૌં ઉનકો
 પ્રોષિતભર્તૃકા કહતે હૈ, કિતનીક (મયપડ્યાઓ) વિધવા હોતી હૈ, (વાલવિહવાઓ) બાલ-
 વિધવા હોતી હૈ, (છઙ્ઙિયલ્લિયાઓ) કિતનીક પતિદ્વારા પરિત્યક્ત હોતી હૈ, કિતનીક (માઢ-
 રક્લિયાઓ) માતૃરક્ષિતા હોતી હૈ, (પિયરક્લિયાઓ) કિતનીક પિતા સે સુરક્ષિત હોતી

‘સે જાઓ ઇમાઓ’ इत्यादि

(સે જાઓ ઇમાઓ) જે આ જીવ (ગામાગર જાવ સનિવેસેસુ) ગામ
 આકર આદિથી લઈને સનિવેશ સુધીના સ્થાનોમાં સ્ત્રીપર્યાયથી ઉત્પન્ન
 થાય છે, જેમને તેઓમાં કેટલીક સ્ત્રીઓ તો (અંતો અંતેઝરિયાઓ) રાજાના
 અત પુરની રાણીઓ હોય છે, કેટલીક (ગયપડ્યાઓ) પ્રોષિતભર્તૃકા હોય છે,
 (જેના પતિ પ્રવાસી અર્થાત્ પરદેશ ગયા હોય તેમને પ્રોષિતભર્તૃકા કહે
 છે), કેટલીક (મયપડ્યાઓ) વિધવા હોય છે, કેટલીક (વાલવિહવાઓ)
 બાલ-વિધવા હોય છે, (છઙ્ઙિયલ્લિયાઓ) કેટલીક પતિદ્વારા પરિત્યક્તા હોય
 છે, કેટલીક (માઢરક્લિયાઓ) માતૃરક્ષિતા હોય છે, (પિયરક્લિયાઓ) કેટ

रभेण अप्पेण आरभसमारभेण वित्ति कप्पेमाणीओ अकामवभ-
चेरवासेण तामेव पइसेज्ज णाडकमति । ताओ ण इत्थियाओ एया-
रूवेण विहारेणं विहरमाणीओ वहूड वासाड, सेस त चेव, जाव
चउसड्ढि वाससहस्साड ठिडं पण्णत्ता ॥ सू० ११ ॥

समागम्येण अप्पेण आरम्भसमारभेण, 'वित्ति कप्पेमाणीओ' वृत्ति कप्पयत्य - वृत्ति=जात्रिका
जुगागा, अकामवभचर्यवासेन अकामाना=निर्जराधनपेक्षाणा महचर्येवासस्तेन 'तामेव पइसेज्ज'
तामेव पतिशय्या-पया सह सेजिता शय्या पतिशय्या 'णाडकमति' नातिक्रामन्ति, परपुरुष-
परिहारेण सर्वथा पतिव्रतधर्मपालिका इत्यर्थ, 'ताओ ण इत्थियाओ एयारूवेण विहारेण
विहरमाणीओ' ता खलु विषय एतद्रूपेण विहारेण विहरन्त्य, 'वहूड वासाड आउय पालेति'
वहनिवपाणि आयुष्य पालयति, पालयिवा, जेष तदव यावत् अत्र यावच्छब्देनेदं दृश्यम् कालमासे
काल कृत्वाऽन्यतमेपु व्यतरेण देवलोकेषु देववनोपपात प्राप्ता भवन्ति, तत्र-देवलोके तासा

अप्य समारभ से, और अप्य आरम्भ-समारभसे अपनी आज्ञात्रिका चलाती ह, (अकाम-वभ-
चेर-वासेण तामेव पइसेज्ज णाडकमति) और परवगता मे महचर्य का पालन करता हुइ
अपन पति का शय्या का उल्लघन नहीं करती हे पातिव्रत्य धर्म क पालन मे निरत रहा करती
हैं, इस प्रकार जो स्त्रिया अपने जीवन को व्यतीत करता है, (ताओ ण इत्थियाओ एया-
रूवेण विहारेण विहरमाणीओ वहूड वासाड आउय पालेति) वे स्त्रिया इस प्रकार का
अपनी नैतिक प्रवृत्ति से युक्त गनी रह कर बहुत वर्षों का आयु पाल्ती ह, (सेस त चेव)
एव जण उनका मरने का अवसर आ जाता है तत्र व उस अवसर मे मर कर अन्यतम व्य-

समारभेण अप्पेण आरभसमारभेण वित्ति कप्पेमाणीओ) तेभ्यो अत्थ आगलथी,
अत्थ ममारलथी अने अत्थ आरल-अभागलथी पोतानी आशुविका यलावे
ठे (अकामवभचेरवासेण तामेव पइसेज्ज णाडकमति) अने पश्वशतावी
अक्षयर्थनु पालन करती थकी पोताना पतिनी शय्यानु उल्लघन करती नथी-
पातिव्रत्य धर्मेना पावनमा निरत रह्या करे ठे आ प्रकारे के श्रीभ्यो पोताना
शुवनने व्यतीत करे ठे (ताओ ण इत्थियाओ एयारूवेण विहारेण विहरमाणीओ
वहूड वासाड आउय पालेति) ते श्रीभ्यो आ प्रकारनी पोतानी नैतिक प्रवृत्ति
करती रह्यीने धणा वरयोनी आयु लोगवे ठे (सेस त चेव) तेभ्य न्याये
तेभना भरवानो अवसर आवे छे त्पारे ते अवसरमा भगीने धीन व्यतरेना

પક-પરિતાવિયાઓ વવગય-ક્ષીર-દહિ-ળવળીય-સપ્પિ-તેહ-
ગુલ-લોળ-મહુ-મજ્જ-મંસ-પરિચત્ત-કયા-હારાઓ અપ્પિન્છાઓ
અપ્પારંભાઓ અપ્પપરિગ્ગહાઓ અપ્પેણં આરંભેણ અપ્પેણં સમા-

સ્વેદ-જલ્લ-મલ્લ પક્ક-પરિતાપિતા -અસ્નાનકેન-સ્નાનાઽમાત્રેન હતુના સ્વેત્તજ્જમન્તપદ્ધે -સ્વેદ =
પ્રસ્વેદ, જલ્લ =શુષ્ક પ્રસ્વેદ, મલ્લ =રજોમાત્ર કઠિનીભૂતમ્, પદ્ધ =આદ્રીભૂત રજ, તૈ
પરિતાપિતા =હેગિતા -મમૃતા હત્યર્થ, 'વવગય-ક્ષીર-દહિ ળવળીય-સપ્પિ-તેહ-ગુલ-
લોળ-મહુ-મજ્જ-મંસ-પરિચત્ત-કયા-હારાઓ' વ્યાપગત-ક્ષીર-દધિ-નવનીત-સર્પિ-
તૈલ-ગુડ-લવળ-મધુ-મય-માસ-પરિત્યક્ત-કૃતાઽઽદ્વારા -વ્યાપગતાનિ ક્ષીરત્પિનવનીત-
સર્પાંપિ યસ્માત્ સ વ્યાપગતક્ષીરત્પિનવનીતસર્પિ, તેલગુડલવળમધુમધમાસં પરિત્યક્ત, તત
પદદ્વયસ્ય કર્મધારય, ક્ષીરાદિમાસપર્યંતરહિત હત્યર્થ, તાદૃશ કૃત =સેવિત આહારો યામિ-
સ્તાસ્તથા, 'અપ્પિચ્છાઓ' અન્પેચ્છા, 'અપ્પારંભાઓ' અન્પારંભા -અન્પ આરંભ =પૃથિ-
વ્યાધુપમર્દનવ્યાપારો યાસા તાસ્તથા, 'અપ્પપરિગ્ગહાઓ' અન્પપરિગ્ગહા -અન્પધનધાનમપ્રહા,
'અપ્પેણ આરંભેણ અપ્પેણ સમારંભેણ અપ્પેણ આરંભસમારંભેણ' અન્પનાઽઽરંભેણ અન્પેન

પસીના સે લથપથ રહ્યા કરતાં હૈ, એવ પસીના કે શુષ્ક હો જાને સે ઉસ પર બૈઠા હુઈ ધૂલિ,
ફાલે કઠિન મેલ કે રૂપ મે પરિણમિત હોકર ઉનકે શરીર કો મલિન બનાયે રહતી હૈ।
(વવગય-ક્ષીર-દહિ-ળવળીય-સપ્પિ-તેહ-ગુલ-લોળ-મહુ-મજ્જ-મંસ-પરિચત્ત
કયા-હારાઓ) કિતનીક એસી હોતા હૈં કિ જો દૂધ, દહી, મક્કન, સર્પિ-ધૂત, તૈલ, ગુડ,
નમક, મધુ, મય, એવ માસ સે વર્જિત આહાર ક્રિયા કરતી હૈ, (અપ્પિચ્છાઓ) ઔર જિનકી
ઈચ્છાઈ સ્વભાવત અલ્પ હુઆ કરતી હૈ, (અપ્પારંભાઓ અપ્પપરિગ્ગહાઓ અપ્પેણ આર-
ંભેણ અપ્પેણ સમારંભેણ અપ્પેણ આરંભસમારંભેણ વિક્તિં રૂપેમાળીઓ) વે અલ્પ આરંભ સે,

પરિતાવિયાઓ) ડેટલીક એવી હોય છે કે જે સ્નાન ન કરવાથી પસીનાથી
લથપથ રહ્યા કરે છે, તેમજ પસીના સુઠાઈ જવાથી તેના પર ઉડીને પડેલી
ધૂળ કાળા અને ઠંઠા મેલના રૂપે પરિણામ પામીને તેમના શરીરને મલિન
બનાવ્યા કરે છે (વવગય-ક્ષીર-દહિ-ળવળીય-સપ્પિ-તેલ-ગુલ-લોળ-મહુ-
મજ્જ-મંસ-પરિચત્ત-કયા-હારાઓ) ડેટલીક એવી હોય છે કે જે દૂધ, દહી,
માખણ, સર્પિ-ધી, તેલ, ગોળ, મીઠું, મધ, મય, તેમજ માસથી વર્જિત
આહાર ઈયાં કરે છે, (અપ્પિચ્છાઓ) અને જેમની ઈચ્છાઓ સ્વભાવથી જ
અલ્પ રહ્યા કરે છે (અપ્પારંભાઓ અપ્પપરિગ્ગહાઓ અપ્પેણ આરંભેણ અપ્પેણ

ગોયમા ગોવ્વડયા ગિહિધમ્મા ધમ્મચિત્તગા અવિરુદ્ધ-વિરુદ્ધ-વુડ્ડ-

પહ્લદ્રવ્યાગિ દઠ્ઠ ચ સપ્તમ મોક્ષન યેપા તે દઠ્ઠમપમા, 'દગ્ગેક્કારસમા' દઠ્ઠૈકાદશા -ઓ-
નાદાનિ દશદ્રવ્યાગિ દઠ્ઠૈકાદશ પૂર્ગાય મોક્ષને યેપા તે દઠ્ઠૈકાદશા, 'ગોયમા' ગૌતમા -
વૃષ્પમ પુરસ્ક્રય તત્કાલા ઈર્ગયિવા યેડન પ્રાચન્તે, તેન ચ જીવન નિવાહ્યન્તિ ત ઇયથે ।
'ગોવ્વડયા' ગોત્રનિકા -ગોત્રનમસ્તિ યેપા તે ગોત્રનિકા તે હિ ગોપુ પ્રામાન્નિર્ગચ્છન્તીપુ નિર્ગ-
ચ્છન્તિ, ચગ્ન્તીપુ ચગ્ન્તિ, પિત્તપુ પિત્તન્તિ આયાન્તાપુ આયાન્તિ, યયાનામુ ચ ઝેગ્તે, ઉક્કચ્ચ-

“ગાવીર્હિ સમ નિગ્ગમપવેસસયણાસણાઢ પકરેતિ ।

મુજતિ જહા ગાવી તિરિવ્વવાસ વિહારિતા ॥ ૧ ॥”

તથા સાનવા પાની હો, (દગ્ગેક્કારસમા) દસ દ્રવ્ય દાળ માત આદિ અન્ય હા, એવ ૧૧ વા
પાની હો, (ગોયમા) તથા જો ગૈલ કો આગે કાર કે જનતા કો ડમકા મોડા ટિમ્બાકર ડસસે
અન ના યાચના કર અપના જીવન નિવાહ કરન વાળે હા (ગોત્રતિકા) 'ગોત્રતી હો, (ગિહિ-

(૧) ગોત્રતી પુરુષ, જન ગાવે ગાવ સે ગાહર નિરુલ્લી હૈ તન અપને ઘર સે ગાહર
નિકલ્લે હૈ, જન વે ચરતી હૈ તન વે મોક્ષન કરતે હૈ, જન વે પાની પીતી હૈ તન હી યે પાની
પાને હૈ । જન યે ઘર આતી હ તન યેમી અપને ઘર આતે હ । ઓર જન યે સોતી હૈ તન યે
મી સો જાતે હૈ ।

“ગાવીર્હિ સમ નિગ્ગમપવેસસયણાસણાઢ પકરેતિ । મુજતિ જહા ગાવી તિરિવ્વ-
વામ વિહારિતા ॥ ૧ ॥

(ગમત્તમા) છ દ્રવ્ય (અન્ન)-એખા દાળ આદિ હોય તથા સાતમુ પાણી
હોય, (દગ્ગેક્કારસમા) દશ દ્રવ્ય-દાળ ભાત આદિ અન્ન હોય તેમજ ૧૧ મુ
પાણી હોય, (ગોયમા) તથા જે બળદોને આગળ લાવીને લોકોને તેની કીડા
દેખાડીને તેમની પામેથી અન્ન માગી પોતામુ જીવન નિર્વાહ કરવાવાળા
હોય, (ગોત્રતિકા) 'ગોત્રતી હોય, (ગિહિધમ્મા) ગૃહસ્થ ધર્મને કલ્યાણકારક

(૧) ગોત્રતી પુરુષ, ન્યાયે ગાયો ગામથી બહાર નીકળે છે ત્યારે પોતાના
ઘેરથી બહાર નીકળે છે ન્યાયે તેઓ ચરે છે ત્યારે તે ભોજન કરે છે,
ન્યાયે તેઓ પાણી પીએ છે ત્યારે તે પાણી પીએ છે ન્યાયે તેઓ
ઘેર આવે છે ત્યારે તે પણ ઘેર આવે છે, અને ન્યાયે તેઓ મુવે છે
ત્યારે તે પણ મુવે જાય છે

“ગાવીર્હિ સમ નિગ્ગમપવેસસયણાસણાઢ પકરેતિ । મુજતિ જહા ગાવી તિરિ-
વ્વવાસ વિહારિતા” ॥ ૧ ॥

મૂલમ્—સે જે ઇમે ગામાગર જાવ સન્નિવેસેસુ મળુયા
ભવતિ, ત જહા-દગવિડ્યા દગતડ્યા દગસત્તમા દગઅવકારસમા

ગતિસ્તાસા સ્થિતિસ્તાસામુપપાત પ્રનમ, તાસા રાહ હે ભદત ! દવન પ્રામાના કિયત કાલે
સ્થિતિ પ્રજ્ઞમા ?' ઇતિ પ્રશ્ને ભગવાનાહ—'ગોયમા !' હ ગૌતમ ! ઇતિ । 'ચડસઠ્ઠિ વાસસ
હસ્સાઈ ઠિઈ પળ્ણત્તા' ચતુ પાઈ વર્ષસહસ્રાગિ સ્થિતિ પ્રનન્તા ॥ સૂ. ૧૧ ॥

ટીકા—'સે જે ઇમે' ક્યાપિ । 'સે જે ઇમે' અથ ય ઇમે=દૃશ્ય, 'ગામાગર-
જાવ સન્નિવેસેસુ મળુયા ભવતિ' ગ્રામાSSકર યાવત્ સન્નિવેશેષુ-ગ્રામાSSકર-નગર નિગમ
રાજધાની-લેટ-કર્વટ-પટ્ટન-મહમ્મ-દ્રોણમુલા-SSથમ-મગધ-સન્નિવેશેષુ પ્રાગૃચાર્યાત
સ્વરૂપેષુ મનુજા ભવતિ, 'ત જહા' તથા-'દગવિડ્યા' દકદ્વિતીયા -ઓદનાપેક્ષ્યા દકમ્=
ઉદક દ્વિતીય મોજને યેપા તે દકદ્વિતીયા, 'દગતડ્યા' દકતૃતાયા -ઓદનમૂપરૂપદ્રવ્ય-
દ્વ્યાપેક્ષ્યા દકમ્=ઉદક તૃતીય યેપા તે દકતૃતાયા, 'દગસત્તમા' દકસત્તમા -ઓદનાદીનિ

ન્તરો કે દેવલોક મે દેવતા કી પર્યાય સે ઉત્પન્ન હોતી હૈ । વહીં પર ડનકી ગતિ, વહીં પર
ડનકી સ્થિતિ ંવ વહીં પર ડનકા ઉપપાન હોતા હૈ । હે ભદત ! વહીં પર ડનકા સ્થિતિ કિતની
હૈ ? હે ગૌતમ । (ચડસઠ્ઠિ વાસસહસ્સાઈ ઠિઈ પળ્ણત્તા) વહા ડનકી સ્થિતિ ૬૪ હજાર
વર્ષ કી હૈ ॥ સૂ. ૧૧ ॥

'સે જે ઇમે ગામાગર જાવ' ક્યાપિ ।

(સે જે ઇમે ગામાગર જાવ સન્નિવેસેસુ મળુયા ભવતિ) યે જો ડન ગ્રામ
આકર આદિ પૂર્વોક્ત સ્થાનોમેં ડસ પ્રકાર કે મનુષ્ય હોતે હૈ, (ત જહા) જૈસે કિ (દગવિડ્યા)
જિનકે આહાર મેં અન્ન ંવ દ્વિતીય પાની યે દો હી દ્રવ્ય હોં, (દગતડ્યા) અન્ન-ચાવલ, દાલ
ંવ તૃતીય પાની યે ત્રીન દ્રવ્ય હોં, (દગસત્તમા) હહ દ્રવ્ય અન્ન-ચાવલ-દાલ આદિ હોં

દેવલોકમા દેવતાની પર્યાયથી ઉત્પન્ન થાય છે અહીં જ તેમની ગતિ, અહીં જ
તેમની સ્થિતિ તેમજ અહીં જ તેમનેા ઉપપાત થાય છે હે ભદન્ત ! ત્યા
તેમની સ્થિતિ કેટલી હોય છે ? હે ગૌતમ ! (ચડસઠ્ઠિ વાસસહસ્સાઈ ઠિઈ
પળ્ણત્તા) ત્યા તેમની સ્થિતિ ૬૪ ચોસઠ હજાર વરસની છે (સૂ. ૧૧)

'સે જે ઇમે ગામાગર જાવ' ક્યાપિ

(સે જે ઇમે ગામાગર જાવ સન્નિવેસેસુ મળુયા ભવતિ) જેઓ આ ગામ, આકર
આદિ ઉપર કહેલા સ્થાનોમા આ પ્રકારે મનુષ્ય થાય છે, (ત જહા) જેમકે
(દગવિડ્યા) જેના આહારમા અન્ન તેમજ ખીણુ પાણી એ બે જ દ્રવ્ય-પદાર્થ
હોય, (દગતડ્યા) અન્ન-ચોખા, દાળ, તેમજ ત્રીણુ પાની ત્રણ દ્રવ્ય હોય,

फाणिय महु मज्ज मास णो अण्णत्थ एक्काए सरिसवविगईए,
ते णं मणुया अप्पिच्छा, त चेव सव्व, णवर चउरामीड वाससह-
स्साड ठिडं पण्णत्ता ॥ सू० १० ॥

ता इमा नग्गमिज्जनय प्रार्थ्यते-‘त जहा’ तद्यथा-‘खीर दहि णवणीय सर्पि तेह
फाणिय महु मज्ज मास’ खीर दधि नवनीत सर्पि तैः फाणित मधु मद्य मामम-तत्र
नवनान=‘मकयन’ इति प्रमिद्ध, फाणित=गुड, अयानि प्रमिद्धानि, आहतुं न कल्पते
द्वयवय । ‘णो अण्णत्थ एक्काए सरिसवविगईए’ नो अन्यत्रेकस्या मार्पपत्रिते-
मार्पपतैरूपामेका प्रिकृतिं वर्णयिष्या अथा उक्ता प्रिकृतयो न रूपतेऽभ्यवहतुमिति ज्ञेय ।
‘ते ण मणुया अप्पिच्छा’ ते गृह मनुजा अप्येच्छा, ‘सेम त चेव’ ज्ञेय तदेव=
अवशिष्ट मयं पूर्णदेव ज्ञेयम् । ‘णवर’ नगर=विशेषस्तु-‘चउरामीड वाससहस्साड ठिडं
पण्णत्ता’ चतुर्गतीति वर्षमहस्त्राणि स्थिति प्रज्ञप्ता-अथ तेषु देववेनोपजनाना तेषा तत्रावस्थान
चतुर्गतीवर्षसहस्त्राणि यावत् ॥ सू० १२ ॥

गय) गाने योग्य नहीं हैं । व प्रिकृतिया ये हैं-‘खीर दहि णवणीय सर्पि तेह फाणिय
महु मज्ज मास) खीर, दधि, नवनीत, सर्पि, तैल, फाणित, मधु, मद्य, एवं माम । गुड का
नाम फाणित है । नवनान नाम मकयन का है । (णो अण्णत्थ एक्काए सरिसवविगईए)
एक मग्गो के तैलरूप प्रिकृति का परिहार नहा उत्तलाया गया है । नग्गमरूप प्रिकृति
का परिहार नग्न वाळे व्यक्ति मग्गा का तैल ग्रा सकते हैं । (ते ण मणुया अप्पिच्छा,
त चेव सव्व, णवर चउरामीड वाससहस्साड ठिडं पण्णत्ता) ये मनुष्य अप्प-
ट्ठज्जाड होते हैं । अवशिष्ट ममस्त पूर्ण की तरह यहा जान लना चाहिये । विशेषता

नथी ते विट्ठित्थो आ छे-‘खीर दहि णवणीय सर्पि तेह फाणिय महु
मज्ज मास) खीर (ध), दही, नवनीत, सर्पि-(धत), तैल, द्राक्षित,
मध, भक्ष, तेभज्ज भास गोणु नाम द्राक्षित छे नवनीत छेद्वे
भाणु (णो अण्णत्थ एक्काए सरिसवविगईए) छेद अग्गवना तेलउप विट्ठ-
तिना परिहार नथी जताव्थो नवग्गउप विट्ठतिनो पण्डित उवावाणा भाणम
अनवधु तेल भाव श्रुते छे (ते ण मणुया अप्पिच्छा, त चेव सव्व, णवर
चउरामीड वाससहस्साड ठिडं पण्णत्ता) आ मनुष्यो अत्थ-विवावाणा छेय
छे आदीनु अध पर्व दद्या प्रभाणु ताणी देवु जेउछे विगेषमा विगेषता

सावग-प्पभित्तयो, तेसि ण मणुयाण णो कप्पति इमाओ नव रस-
विगईओ आहारेत्तए, त जहा—खीरं दहि णवणीयं सप्पि तेहं

अथा—गोभि सम निर्गमप्रवेशअयनाऽऽगानाणि प्रकुर्वति ।

मुञ्चत यथा गावस्तिर्यग्गुवाम निभावयत ॥ १ ॥ इति ।

‘गिहिधम्मा’ गृहिधर्माग —‘गृहस्थधर्म एव श्रेयस्कर’- इति मवात्तानाधिर्मागधका
‘धम्मचित्ता’ धर्मचिन्तका = धर्मशास्त्रपाठका, ‘अविरुद्ध-विरुद्ध-बुद्धसावग-प्पभि-
तओ’ अविरोद्ध-विरुद्ध बृद्धश्रावक-प्रभृतय, अविरोद्धा वैनयिका, उक्तञ्च—

“अविरुद्धो विणयकरो, देवाइण पराए भत्तीए ।

जह वेसियायणसुओ, एव अन्ने वि नायव्वा ॥ १ ॥”

अथा—अविरोद्धो विनयकरो, देवात्ताना परया भक्त्या ।

यथा वैश्यायनमुत, एवमन्येऽपि जातव्या ॥ १ ॥ इति ।

विरुद्धा = अक्रियावादिन, आत्माद्यनभ्युपगमेन ग्राह्याभ्यन्तरविरुद्धत्वात्, बृद्ध
श्रावका = ब्राह्मणा, एत प्रभृतिरात्रिण्या ते तथा । ‘तेसि ण मणुयाण णो कप्पति इमाओ
नव रसविगईओ आहारेत्तए’ तेषा खलु मनुजाना नो कप्पते इमा नव रसविकृतीराहर्तुम्,
वम्मा) गृहस्थ धर्म को श्रेयस्कर मानकर तानात्रिक धर्म के आराधक हो, (धम्मचित्ता)
धर्मशास्त्र के पाठक हो, (अविरुद्ध-विरुद्ध-बुद्धसावग-प्पभित्तयो) १ अविरोद्ध-वैनयिक
हों, विरोद्ध-अक्रियावादा हों-आमादिक पदार्थों के नष्ट मानने से बाह्य एवं आन्तर
क्रियाओं के विरोधी हों बृद्धश्रावक हों-ब्राह्मण हों-इत्यादि । (तेसि ण मणुयाण नो कप्पति
इमाओ नव रसविगईओ आहारेत्तए) इन समस्त जनों को ये नवरस विकृतिया (नौ वि

(१) अविरोद्धो विणयकरो देवाइण पराए भत्तीए । जह वेसियायणसुओ एव अने
वि नायव्वा ॥ १ ॥

मान्तीने दान-आदिक धर्मना आगधक होय, (धम्मचित्ता) धर्मशास्त्रना पाठ
करना होय, (अविरुद्ध-विरुद्ध-बुद्धसावग-प्पभित्तयो) १ अविरोद्ध-वैन-
यिक होय विरोद्ध-अक्रियावादी होय-आत्मा-आदिक पदार्थोंने न मानवाशी
बाह्य तेभञ्च अन्त्यन्तर क्रियाओंना विरोधी होय, बृद्धश्रावक होय-ब्राह्मण
होय-इत्यादि (तेसि ण मणुयाण णो कप्पति इमाओ नव रसविगईओ आहारे-
त्तए) आ समस्त लोकोंने ये नवरसविकृतियों (नौ विगयों) भावा योग्य

(१) अविरोद्धो विणयकरो देवाइण पराए भत्तीए । जह वेसियायणसुओ एव
अन्ने वि नायव्वा ॥ १ ॥

दक्षिणकूलगा उत्तरकूलगा सखधमगा कूलधमगा मिगलुद्धगा
हत्थितावसा उद्दङगा दिसापोकखिणो वक्कवासिणो विलवासिणो

एव ये श्रम तिष्ठन्ति ते, 'सपक्खालगा' नप्रक्षालका —ये मृत्तिकान्निर्घर्षणपूर्वकमङ्गानि
प्रक्षालयन्ति ते सप्रक्षालका, 'दक्षिणकूलगा' दक्षिणकूलका —ये गङ्गाया पूर्वाभि-
मुख्यमनशीलाया दक्षिणतट एव वसन्ति ते, 'उत्तरकूलगा' उत्तरकूलका —उत्तरतट एव
ये वसन्ति ते, 'सखधमगा' शङ्खध्मायका = शङ्खवातका —शङ्ख वादयित्वा ये भुञ्जते ते
इत्यर्थ, 'कूलधमगा' कूलमायका —ये कूले स्थित्वा शब्द कृत्वा भुञ्जते ते, 'मिय-
लुद्धगा' मिगलुद्धका —व्याधय मृगमामजीविन, 'हत्थितावसा' हस्तितापसा —ये हस्तिन
मारयित्वा तेनैव बहुकाल भोजनतो यापयन्ति ते, 'उद्दङगा' उद्दण्डका —उत् = ऊर्ध्व दण्डा
येषां ते उद्दण्डका, दण्डमूर्ध्नि कृत्वा ये सञ्चरन्ति ते इत्यर्थ, 'दिसापोकखिणो' दिशा-
प्रोक्षिण = उदकेन दिश प्रोक्ष्य ये फलपुष्पाणि समुच्चिन्वन्ति ते, 'वक्कवासिणो' वल्क-
वासस = वल्कानि = नरत्पत्र एव वासासि येषां ते तथा, 'विलवासिणो' विलवासिन =

डुमका लगाकर स्नान करनेवाले, (निमज्जगा) पानी में कुछ देर तक डुबकर स्नान करने
वाले, (सपक्खालगा) मिट्टी आदि से अग को घर्षण कर स्नान करने वाले, (दक्षिण-
कूलगा) गंगा के दक्षिण तट पर रहने वाले, (उत्तरकूलगा) गंगा के उत्तर तट पर रहने
वाले, (सखधमगा) शृंगों को बजाकर भोजन करने वाले, (कूलधमगा) नदी के तट पर
बैठ कर शब्द कर के भोजन करने वाले, (मियलुद्धगा) व्याधोकी तरह मृग के मांस को
खाने वाले, (हत्थितावसा) हाथी को मारकर उसके मांस का भोजन करने वाले, (उद्दङगा)
तटों को ऊँचा करके फिरने वाले, (दिसापोकखिणो) दिशाओं को जल से सिंचन करने
वाले, (वक्कवासिणो) वृक्षा को छाल को पहिरने वाले, (विलवासिणो) भूमिगृह में निवास

स्नान करवाणा, (निमज्जगा) पाण्डुभा थोड़ीवार सुधी डूबीने स्नान करवावाणा,
(सपक्खालगा) भाटी आदि वडे अगने घसीने स्नान करवा वाणा, (दक्षिण
कूलगा) गंगाना दक्षिण तट उपर वसवावाणा, (उत्तरकूलगा) गंगाना उत्तर
तट उपर वसवावाणा (सखधमगा) शृंग वगाडीने लोखन करवावाणा, (कूल
धमगा) नदीना तट उपर जेभीने उद्द करता करता (जोखता जोखता) लोखन
करवावाणा, (मियलुद्धगा) शिकारीनी पेडे मगनु भास जावावाणा,
(हत्थितावसा) हाथीने भागीने तेना भासनु लोखन करवावाणा, (उद्दङगा) उडाने
उथो करी करवावाणा, (दिसापोकखिणो) दिशाओभा पाणी छोटवा वाणा,
(वक्कवासिणो) वृक्षनी छाल पहरेवा वाणा, (विलवासिणो) भूमिगृहभा

મૂલમ્—સે જે ઇમે ગગાકૂલગા વાણપત્થા તાવસા
ભવતિ, ત જહા—હોત્તિયા પોત્તિયા કોત્તિયા જણ્ણઈ સડ્ઢઈ થાલ્ઈ
હુંવડઢા દંતુક્ખલિયા ઉમ્મજ્જગા સમજ્જગા નિમજ્જગા સપક્ખાલગા

ટીકા—‘સે જે ઇમે’ इत्यादि । ‘સે જે ઇમે’ અવ યે ઇમે ‘ગગાકૂલગા’ ગગ્ગા
કૂલકા = ગગ્ગાતટાશ્રિતા ‘વાણપત્થા’ વાનપ્રસ્થા = વાનપ્રસ્થાશ્રમવર્તિન ‘તાવસા ભવતિ’ તાપ
સા ભવન્તિ ‘ત જહા’ તથથા—‘હોત્તિયા’ હોત્રિકા = આગ્નિહોત્રિકા, ‘પોત્તિયા’ પોત્રિકા =
વલ્લધારકા, ‘કોત્તિયા’ કૌત્રિકા = ભૂમિશાયિન, ‘જણ્ણઈ’ યજ્ઞકિનઃ = યજ્ઞકારકા, ‘સડ્
ઢઈ’ શ્રાદ્ધકિન = શ્રાદ્ધકારકા, ‘થાલ્ઈ’ સ્થાલકિન = ભોજનપાત્રધારકા, ‘હુંવડઢા’ કુણ્ડિકા
ધારિણા, ‘હુંવડઢા’ इति देशीय शब्द, ‘દતુક્ખલિયા’ ઢ તોદ્ધલિકા = ફળભોજિન, ‘ઉમ્મ
જ્જગા’ ઉમ્મજ્જકા—ઉમ્મજ્જનમાત્રેણ = જલોપરિ તરણમાત્રેણ યે સ્નાતિ તે, ‘સમ્મજ્જગા’ સમ
જ્જકા—ઉમ્મજ્જનસ્થૈવાસકૃત્ કરણેન યે સ્નાતિ તે, ‘નિમજ્જગા’ નિમજ્જકા—સ્નાનાર્થ નિમગ્ના

સિંફ યહા ઇતની હી હૈ ફિ એસે જીવ જો વ્યત્તર દેવોં મેં ઉત્પન્ન હોતે હૈં ડનકા વહા સ્થિતિ
ચૌરાસી હજાર વર્ષ કી બતલાઈ ગઈ હૈ ॥ સુ ૧૨ ॥

‘સે જે ઇમે’ इत्यादि

(સે જે ઇમે) જો યે (ગગાકૂલગા વાણપત્થા તાવસા ભવતિ) ગગા કે તટ
પર રહેનેવાલે વાનપ્રસ્થ તાપસ હૈ, જૈસે (હોત્તિયા) આગ્નિહોત્રિક, (પોત્તિયા) પોત્રિક વલ્લ
ધારક, (કોત્તિયા) કૌત્રિક—ભૂમિશાયી—ભૂમિ પર સોને વાલે, (જણ્ણઈ) યજ્ઞકારક (સડ્ઢઈ)
શ્રાદ્ધકારક, (થાલ્ઈ) ભોજનપાત્રધારક, (હુંવડઢા) કુણ્ડિકાધારી, (દતુક્ખલિયા) ફળભોજી,
(ઉમ્મજ્જગા) એક વાર પાની મે ડુબકા લગાકર સ્નાન કરને વાલે, (સમ્મજ્જગા) વાર વાર

માત્ર ઝાઢી એટલીજ છે કે જીવ જે વ્યત્તર દેવોમા ઉત્પન્ન થાય છે તેની
ત્યા સ્થિતિ ચૌરાસી હજાર વરસની ખતાવવામા આવી છે (સુ ૧૨)

‘સે જે ઇમે’ इत्यादि

(સે જે ઇમે) જે આ (ગગાકૂલગા વાણપત્થા તાવસા ભવતિ) ગગાના તટ
પર વસનારા વાનપ્રસ્થ તાપસ હોય છે, જેવા કે—(હોત્તિયા) આગ્નિહોત્રિક,
(પોત્તિયા) પોત્રિક—વલ્લધારક, (કોત્તિયા) કૌત્રિક—ભૂમિશાયી—ભૂમિ ઉપર સુવા
વાળા, (જણ્ણઈ) યજ્ઞકારક, (સડ્ઢઈ) શ્રાદ્ધકારક, (થાલ્ઈ) ભોજનપાત્રધારક,
(હુંવડઢા) કુણ્ડિકાધારી, (દતુક્ખલિયા) ફળભોજી, (ઉમ્મજ્જગા) એકવાર
પાણીમા ડુબકી મારીને સ્નાન કરવાવાળા, (સમ્મજ્જગા) વારવાર ડુબકી મારીને

परिसडिय-कद-मूल-तय-पत्त-पुष्फ-फलाहारा जला-भिसेय-
कठिण-गायभूया आयावणाहि पचग्गितावेहि इगालसोल्लियं
कडुसोल्लिय पिव अप्पाणं करेमाणा वहूड वासाड परियाग
पाउणत्ति, पाउणित्ता कालमासे काल किच्चा उक्कोसेण जोड-

भुज्जते ऋदमूलपचामपि तथाविधानामेवोपयोगं कुर्वते ते, 'जलामिसेय-कठिण-गाय-
भूया' जलामिपेक-कठिन-गात्र-भूता-जगमिपेकेण कठिनं यद् गात्रं तत् प्राप्ता ये
ते तथा, 'आयावणाहि' आतापनाभि-प्रखररसिकराऽऽसेवनाभि, 'पचग्गितावेहि'
पचाग्नितापै-चतसृषु दिक्षु प्रचालितैश्चतुर्भिर्गग्निभि उपग्निभागे सूर्यकिरणपञ्चमैर्ये तापास्तै,
'इगालसोल्लिय' अङ्गारपक्वम्-प्राकृत-पच् धातो स्थाने 'सोह' आदेशो भवति।
अङ्गारैर्निर्धूमज्जलनलपिण्डैरिव पक्वम्, 'कडुसोल्लिय' कन्दुपक्वम्-कदु=चणकादि-
भर्जनपात्र, तत्र पक्वम्, 'अप्पाणं करेमाणा' आमान=अगारं कुर्माणा, 'वहूड वासाड
परियाग पाउणत्ति' वह्निं वर्षाणि पर्याय=वानप्रस्थपर्यायं पालयन्ति, पालयित्वा,

गिरे हुए या किसी के द्वारा लाये गये कद, मूल, त्वक्, पत्र, पुष्प एवं फलों का आहार
करने वाले, (जलामिसेय-कठिण-गाय भूया) जलामिपेक करने से जिनका शरीर कठिन
हो गया है ऐसे, (आयावणाहि पचग्गितावेहि इगालसोल्लिय कडुसोल्लिय पिव
अप्पाणं करेमाणा) तथा आतापना-प्रखर सूर्य की किरणों के सेवन से, पचाग्नि के
चाच बैठकर तापों के सहन करने से अगर मैं पक्व हुए जैसे एवं भाट में भूजे हुए जैसे
अपने शरीर को करने वाले ये वानप्रस्थ तापस जन (वहूड वासाड परियाग पाउणत्ति)
बहुत वर्ष पर्यंत वानप्रस्थ तापस की पर्याय का पालन करते हुए (कालमासे काल किच्चा)

लावी आपेला उद, मूल, छाल, पत्र, पुष्प, तेमज्ज इण्णेना आहारं करवावाणा,
(जलामिसेय-कठिण-गाय-भूया) जलने अलिपेठ ठरवाथी नेना शरीर कठिण थड
गया होय जेवा, (आयावणाहि पचग्गितावेहि इगालसोल्लिय कडुसोल्लिय पिव
अप्पाणं करेमाणा) तथा आतापना-प्रखर सूर्यना किरणुना सेवनथी, पचा
ग्निना पच्ये जेसीने ताप सहन ठरवाथी, अगारमा पठावेल होय तेवा
तेमज्ज डाडलाभा भूजेल जेवा पोताना शरीरने करी नाभववावाणा ते वान-
प्रस्थ तापसजन (तपस्वीज्जा) (वहूड वासाड परियाग पाउणत्ति) धण्णा वरमे
सुधी वानप्रस्थ तापसनी पर्यायनु पालन ठरता ठरता (कालमासे काल किच्चा)

जलवासिणो रुक्खमूलिया अबुभक्खिणो वाउभक्खिणो सेवालभ-
क्खिणो मूलाहारा कदाहारा तथाहारा पत्ताहारा पुप्फाहारा वीयाहारा

भूमिगृहवासिन, 'जलवासिणो' जलवासिन—ये जले प्रविष्टा एव निवसन्ति ते,
'रुक्खमूलिया' वृक्षमूलका—तरतले ये निवसन्ति ते, 'अबुभक्खिणो' अबुभक्खिण =
जलहारकारिण, 'वाउभक्खिणो' वायुभक्खिण = पत्रनाहारा, 'सेवालभक्खिणो'
शैवालभक्खिण—शैवाल = जललता भक्षति तच्छीला—जलोपरिस्थितहृत्पत्रनस्पतिप्रिणभोजिन
इत्यर्थ, 'मूलाहारा' मूलाहारा—मूलानि आहरन्ति तच्छीला 'कदाहारा' कन्टाऽऽहारा =
सूरणादिकदभक्षिण, 'तथाहारा' त्वगाहारा = निम्बान्त्रिष्वभक्षिण, 'पत्ताहारा' पत्रा
ऽऽहारा = विन्वादिपत्रभक्षिण, 'पुप्फाहारा' पुष्पाऽऽहारा = रुन्दगोभाज्जनादिपुष्पेभ्यः,
'वीयाहारा' बीजाऽऽहारा—कूष्माण्डादिनाजभोजिन, 'परिसडिय-कद-मूल-तय-
पत्त-पुप्फ-फला-हारा' परिगटित-कन्द-मूल-त्वक्-पत्र-पुष्प-फला-ऽऽहारा—
परिशदित=केनचिदानीत स्वय पतित च परिगटितम्, तादृग कदमूलवक्पत्रपुष्पफलम्
आहरन्ति तच्छीला—केन चित् आनीतानि तरभ्य स्वय पतितानि वा पत्रपुष्पफलान्येव

करने वाले, (जलवासिणो) जल में खड़े रहने वाले, (रुक्खमूलिया) वृक्ष के नीचे निवास
करने वाले, (अबुभक्खिणो) मात्र जल का आहार करने वाले, (वाउभक्खिणो) मात्र
वायु का ही आहार करने वाले, (सेवालभक्खिणो) मात्र शैवालका ही आहार करने वाले,
(मूलाहारा) मात्र मूल का ही आहार करने वाले, (कदाहारा) सूरणादिक कटों का आहार
करने वाले, (तथाहारा) त्वक्-छालका आहार करने वाले, (पत्ताहारा) विन्व आदि के
पत्तों का आहार करने वाले, (पुप्फाहारा) पुष्पों का आहार करने वाले, (परिसडिय-
कद-मूल-तय-पत्त-पुप्फ-फला-हारा) तोड़ कर या स्वय लये हुए नहीं, किंतु स्वय

निवास करवावाणा, (जलवासिणो) जलभाज उल्ला रहेवावाणा, (रुक्खमूलिया)
वृक्षनी नीचे निवास करवावाणा, (अबुभक्खिणो) मात्र पाष्णीने आहार कर
वावाणा, (वाउभक्खिणो) मात्र वायुने आहार करवावाणा, (सेवालभक्खिणो)
मात्र शैवालने आहार करवावाणा, (मूलाहारा) मात्र मूलने आहार
करवावाणा, (कदाहारा) सूरष आदि कटने आहार करवावाणा, (तथाहारा) त्वक्
छालने आहार करवावाणा, (पत्ताहारा) भीली आदि पानने आहार करवा
वाणा, (पुप्फाहारा) पुष्पने आहार करवावाणा, (वीयाहारा) कूष्माण्ड आदिना
भीजने आहार करवाणा, (परिसडिय-कद-मूल-तय-पत्त-पुप्फ-फलाहारा) तोड़ीने
अथवा पोते लावेला न डोय परतु पोतानी भेजे पड़ी गयेला अथवा डोय

भवन्ति, तं जहा—कदप्पिया कुकुडया मोहरिया गीयरडप्पिया
नच्चणसीला, ते ण एएणं विहारेण विहरमाणा वहूइ वासाइ
सामण्णपरियाय पाउणति, पाउणिता तस्स ठाणस्स अणा-

सेसु पन्वडया समणा भवन्ति 'यावसन्निवेशेण प्रव्रजिता श्रमणा भवन्ति, 'त जहा'
तयथा—'कदप्पिया' कान्दर्पिका—हास्यकारका भाण्डादय, 'कुकुडया' कौकुचिका—
कुकुचेन=कुसितचेष्टया चरन्तीति कौकुचिका ये च भूनयनवदनकरचरणाऽऽदिभि-
र्भाण्डा इव तथा चेष्टन्ते यथा स्वयमहसन्त एव परान हासयन्ति ते। 'मोहरिया'
मौस्तरिका=वाचाला—नानाविधाऽसम्बद्धभाषिण इत्यर्थः। 'गीय-रड-प्पिया' गीत-
रति-प्रिया—गीतेन या रति=क्रीडा सा प्रिया येषां ते तथा, 'नच्चणसीला' नर्तनशीला
'ते ण एएण विहारेण विहरमाणा' ते खलु एतेन विहारेण विहरन्त=उत्तमाचरण-
माचरन्त, 'वहूइ वासाइ सामण्णपरियाय पाउणति' वहूनि वर्षाणि श्रामण्यपर्याय=
चारित्र्यपर्याय पालयन्ति, 'पाउणिता' पालयन्ति 'तस्स ठाणस्स' तस्य स्थानस्थ=

समणा) प्रव्रजित श्रमण होते हैं, (त जहा) जैसे—(कदप्पिया कुकुडया मोहरिया गीयर-
डप्पिया) कान्दर्पिक—हास्यकारक भांड आदि, कौकुचिक—भू, नयन, वदन, कर एवं चरण
आदिकों से कुसित चेष्टाएँ करके भांडों की तरह स्वयं न हँसकर दूसरों को हँसाने वाले,
गीतपूर्वक क्रीडा को अधिक पसंद करने वाले, (नच्चणसीला) नृत्य करने के स्वभाव वाले,
ये सब (एएण विहारेण विहरमाणा वहूइ वासाइ सामण्णपरियाय पाउणति)
अपने २ पद के अनुसार उक्त आचरण को आचरण करते हुए बहुत वर्षों तक श्रमणपर्याय
को पालते हैं, (पाउणिता तस्स ठाणस्स अणालोइय—अपडिक्कता कालमासे काल

समणा) प्रव्रजित श्रमण थाय छे, (त जहा) जेवाडे (कदप्पिया कुकुडया मोह-
रिया गीय-रड-प्पिया) कान्दर्पिक—हास्यकारक (लवाया) आदि, कौकुचिक—भू,
नयन, वदन, कर तेमज पण आदि वडे कुसित चेष्टाओ करी लवैयानी पेटे
स्वयं (पीते) न हसता भीजने हसाववावाणा, मौभरिक—अनेक प्रकारना अस-
भद्ध प्रलाप करवावाणा, गीतयुक्त क्रीडाने वधादे पसंद करवावाणा, (नच्च-
णसीला) नृत्य करवाना स्वभाववाणा, आ अथा (एएण विहारेण विहरमाणा
वहूइ वासाइ सामण्णपरियाय पाउणति) पीत पीताना पढ प्रभाण्णे उक्त आचर-
ण्णे आचरता आचरता धण्णा वरसे सुधी श्रमण्ण-पर्यायने पाणे छे (पाउ
णिता तस्स ठाणस्स अणालोइय—अपडिक्कता कालमासे काल किच्चा उम्कोसेण

સિણ્ણુ ઢેવેસુ દેવત્તાણ ઉવવત્તારો ભવતિ । પલિઓવમ વાસ-
સહસ્સમઞ્ઞહિય ઠિઈ । આરાહગા ? ણો ણ્ણદ્દે સમદ્દે । સેસ
તં ચેવ ॥ સૂ. ૧૩ ॥

મૂલમ—સે જે ઇમે જાવ સન્નિવેસેસુ પવ્વહયા સમણા

‘કાલમાસે કાલ કિચ્છા’ કાલમાસે કાલ કૃત્વા ‘ઉક્કોસેણ જોહિસિણ્ણુ ઢેવેસુ
દેવત્તાણ ઉવવત્તારો ભવતિ’ ઉક્કોસેણ જ્યોતિષિકેષુ દેવેષુ દેવત્વેનોપપત્તારો ભવતિ,
‘પલિઓવમ વાસસયસહસ્સમઞ્ઞહિય ઠિઈ’ પન્થાપમ વર્ષગતસહસ્રામ્યધિક સ્થિતિ—
વર્ષગતસહસ્રાણિ અમ્યધિકાનિ યત્ત તત્—વર્ષગતસહસ્રામ્યધિકમ્=એકલક્ષઅર્પાધિક પન્થોપમ
સ્થિતિ પ્રજ્ઞતેતિ । ગિપ્પ પૃચ્છતિ—એતે જ્યોતિષિકા દેવા ‘આરાહગા ?’ આરાધકા =
પરલોકસ્વારાધકા ભવન્તિ કિમ્?, ઉત્તરમાહ—‘ણો ણ્ણદ્દે સમદ્દે’ નાડ્યમર્થ
સમર્થ =સગત, પરલોકસ્વારાધકા ન ભવતિ । અસ્યાર્થસ્તુ—અત્રૈત્તોત્તરાદ્દેસદ્દમે સુત્રે
વ્યાખ્યાત ॥ સૂ. ૧૩ ॥

ટીકા—‘સે જે ઇમે’ इत्यादि । ‘સે જે ઇમે’ અથ ય ઇમે ‘જાવ સન્નિવે

મરણ કે અવસર મે મૃત્યુ કે વગવર્તા હો, (ઉક્કોસેણ જોહિસિણ્ણુ ઢેવેસુ દેવત્તાણ ઉવ
વત્તારો ભવતિ) ઉત્કૃષ્ટ રૂપ સે જ્યોતિષી દેવો મે દેવરૂપ સે ઉત્પન્ન હો જાતે હૈં । (પલિ
ઓવમ વાસસયસહસ્સમઞ્ઞહિય ઠિઈ) વહા પર ડનકી સ્થિતિ ૧ લાખ વર્ષ અધિક એક
પલ્લપ્રમાણ હોતી હૈ । ગૌતમ પૂછતે હૈ—હે નાથ । (આરાહગા) યે પરલોક કે આરાધક હોતે
હૈ યા નહીં ? ઉત્તર—(ણો ણ્ણદ્દે સમદ્દે) યે પરલોક કે આરાધક નહીં હોતે હૈ ॥ સૂ. ૧૩ ॥

‘સે જે ઇમે જાવ’ इत्यादि

(સે જે ઇમે) જો યે (જાવ સન્નિવેસેસુ) ગ્રામ નગર આદિ સ્થાનો મે (પવ્વહયા

કાલ અવસરે કાલ કરીને (ઉક્કોસેણ જોહિસિણ્ણુ ઢેવેસુ દેવત્તાણ ઉવવત્તારો ભવતિ)
ઉત્કૃષ્ટરૂપથી જ્યોતિષી દેવોમા દેવરૂપે ઉત્પન્ન થઈ ગય છે (પલિઓવમ વાસ
સયસહસ્સમઞ્ઞહિય ઠિઈ) ત્યા તેમની સ્થિતિ ૧ લાખ વરસ ઉપર એક પલ્લ-
પ્રમાણ હોય છે ગૌતમ પૂછે છે કે હે નાથ । (આરાહગા) તેઓ પરલોકના
આરાધક હોય છે કે નહિ ? ઉત્તર—(ણો ણ્ણદ્દે સમદ્દે) તેઓ પરલોકના આરા
ધક હોતા નથી (સૂ. ૧૩)

“સે જે ઇમે જાવ” इत्यादि

(સે જે ઇમે) જે (જાવ સન્નિવેસેસુ) ગામ નગર આદિ સ્થાનોમા (પવ્વહયા

મૂલમ્—સે જે રમે જાવ સન્નિવેસેસુ પરિવ્વાયગા
ભવતિ, ત જહા-સલા જોગી કાવિલા મિઝવા હંસા પરમહંસા

ટીકા—‘સે જે રમે’ ર્યાદિ । ‘સે જે રમે’ અથ ય રમે=રૂદ્રશા ‘જાવ સન્નિવેસેસુ’ યાવત્ સન્નિવેશેષુ, ‘પરિવ્વાયગા ભવતિ’ પરિવાજકા =સન્યાસિનો ભવન્તિ, ‘ત જહા’ તથા—‘સલા જોગી કાવિલા મિઝવા હંસા પરમહંસા વહુડદગા કુઢિવ્વયા ઋદ્ધપરિવ્વાયગા’ સાલ્યા યોગિન કાપિલા માર્ગવા હંસા પરમહંસા વહુદકા કુટીવ્રતા કૃષ્ણપરિવાજકા, તત્ર સાલ્યા =સાલ્યમતાનુયાયિન, યોગિન—યોગશ્ચિત્તવૃત્તિનિરોધ સોડસ્ટ્યેપા તે યોગિન, ‘કાપિલ શાલ્વ સાલ્ય દ્વિવિધમ્—સેશ્વર નિરીશ્વર ચ । તત્ર સેશ્વર સાલ્ય ભગવદવતાર કપિલ પ્રણીતવાન્, નિરીશ્વર સાલ્ય તુ અન્યવતાર કપિલ રિતિ સાલ્યશાલાનુયાયિન’ રિતિ વાચસ્પત્યાભિધાનકોશ । નિરીશ્વરસાલ્યમતાનુયાયિન રિતિ માવ । ‘મિઝવા’

‘સે જે રમે જાવ’ ર્યાદિ ।

(સે જે રમે) જો યે (જાવ સન્નિવેસેસુ) પ્રામ આકર આદિસે લેકર સન્નિવેશ તક કે સ્થાનો મ (પરિવ્વાયગા) ‘પરિવાજક રહતે રે, રૈસે (સલા જોગી કાવિલા મિઝવા હંસા પરમહંસા) સાલ્ય—સાલ્યમતાનુયાયી સાધુ, યોગી—ચિત્તવૃત્તિ-નિરોધરૂપ યોગ કો પાલન કરને વાલે સાધુ, કાપિલ—નિરીશ્વર સાલ્યમતાનુયાયી સાધુ,

(૧) સાલ્ય દો પ્રકાર કે રૂ—૧ સેશ્વરસાલ્ય, ૨ નિરીશ્વરસાલ્ય । સેશ્વરસાલ્ય-રશ્વર કો માનતા રે । નિરીશ્વર સાલ્ય રશ્વર કો નહીં માનતા રે । વાચસ્પત્યાભિધાનકોષ મેં રેસા લિયા રે કિ ભગવદવતારસ્વરૂપ કપિલને રશ્વરવાદી સાલ્ય કો, રવ અન્યવતારવિશિષ્ટ ડસી કપિલને નિરીશ્વરવાદી સાલ્ય કો રવા રે ।

“સે જે રમે જાવ” ર્યાદિ

(સે જે રમે) રેરો (જાવ સન્નિવેસેસુ) ગામ આકર આદિથી લધને સન્નિવેશ સુધીના સ્થાનોમા (પરિવ્વાયગા) પરિવાજક રહે રે, રેવા કે (સલા જોગી કાવિલા મિઝવા હંસા પરમહંસા) સાખ્ય—સાખ્યમતાના અનુયાયી સાધુ, યોગી—ચિત્તવૃત્તિનિરોધરૂપ યોગનુ પાલન કરવાવાળા સાધુ, કાપિલ—નિરીશ્વર ‘સાખ્યમત અનુયાયી સાધુ, ભાર્ગવ—ભશુ ઋષિના વશજ, (હંસા) હંસ

(૧) સાખ્ય રે પ્રકારના રે ૧ સેશ્વરસાખ્ય ૨ નિરીશ્વરસાખ્ય સેશ્વર-સાખ્ય ધશ્વરને માને રે નિરીશ્વરસાખ્ય ધશ્વરને માનતા નથી વાચસ્પત્ય-અભિધાન કોપમા રેમ લખ્યુ રે કે ભગવાનના અવતારસ્વરૂપ કપિલે ધશ્વરવાદી સાખ્યને તેમજ અગ્નિ—અવતાર—વિશિષ્ટ તેજ કપિલે નિરીશ્વરવાદી સાખ્ય રમ્યુ રે

લોહ્ય-અપડિકંતા કાલમાસે કાલં કિચ્ચા ઉક્કોસેણં સોહમ્મે
કપ્પે કંદપ્પિણ્ણસુ દેવેસુ દેવત્તાણ ઉવવત્તારો ભવંતિ, તર્હિ તેસિં
ગઈ, સેસં ત ચેવ, ણવરં પલિઓવમ વાસસયસહસ્સમન્નહિય
ઠિઈ ॥ સૂ. ૧૪ ॥

ઉક્તસ્ય પાપસ્થાનસ્ય, 'અણાલોહ્યઅપડિકંતા' અનાલોચિતાઽપ્રતિક્રાતા—અનાલો
ચિતાશ્ચ તે અપ્રતિક્રાન્તા—ગુરુણા સમીપે અકૃતાઽઽન્તોચનકા અતણ્ણવ દોષાદનિવૃત્તા इत्यर्थ ।
'કાલમાસે કાલ કિચ્ચા' કાલમાસે કાલ કૃત્વા, 'ઉક્કોસેણ સોહમ્મે કપ્પે
કંદપ્પિણ્ણસુ દેવેસુ દેવત્તાણ ઉવવત્તારો ભવતિ' ઉત્કર્ષેણ સૌધર્મે કપ્પે કાદર્પિકેષુ=
હાસ્યક્રીડાકારકેષુ દેવેષુ દેવત્વેનોપપત્તારો ભવતિ, 'તર્હિ તેસિં ગઈ' તત્ર તેષા ગતિ
'સેસ ત ચેવ' શેષ તદેવ=પૂર્વોક્તમેવ બોધ્યમ્ । 'પલિઓવમ વાસસયસહસ્સમન્નહિય
ઠિઈ' પલ્લોપમ વર્ષશતસહસ્રાઽન્યધિક સ્થિતિ—લક્ષવર્ષાધિક પલ્લોપમ સ્થિતિ ॥ સૂ. ૧૪ ॥

કિચ્ચા ઉક્કોસેણ સોહમ્મે કપ્પે કંદપ્પિણ્ણસુ દેવેસુ દેવત્તાણ ઉવવત્તારો ભવતિ) પાલન
કરતે હુણ અત સમય વે અપને ઉક્ત પાપસ્થાનોં કી ગુરુ કે સમીપ આલોચના નહીં કરકે
અનસે નિવૃત્ત નહીં હોતે હૈ, ઇસલિણ જવ વે કાલ—અવસર મે કાલ કરતે હૈ, તવ અંધિકં સે
અધિક સૌધર્મક્રુપ મેં જો હાસ્યક્રીડાકારક દેવ હૈ અનમેં દેવરૂપ સે ઉત્પન્ન હોતે હૈ ।
(તર્હિ તેસિં ગઈ સેસ ત ચેવ) વહીં પર અનકી ગતિ આદિ ચતલાઈ ગઈ હૈ । યહા પર ઔર
મી જો કુઝ વક્તવ્ય હૈ વહ ઇસી આગમકે ઉત્તરાર્થ મેં આઠવે સૂત્ર કી તરહ સમજ લેના
ચાહિયે । (પલિઓવમ વાસસયસહસ્સમન્નહિય ઠિઈ) અસ કલ્પ મેં અનકી સ્થિતિ અસ
પર્યાય મેં ૧ લાસ વર્ષ અધિક ૧ પલ્લ કી જાનના ચાહિયે ॥ સૂ. ૧૪ ॥

સોહમ્મે કપ્પે કંદપ્પિણ્ણસુ દેવેસુ દેવત્તાણ ઉવવત્તારો ભવતિ) પાલન કરતા કરતા
અ ત સમયે તેઓ પોતાના ઉક્ત પાપસ્થાનોની ગુરુની પાસે આલોચના ન
કરવાથી તેનાથી નિવૃત્ત થતા નથી તેથી જ્યારે તેઓ કાલ અવસરે કાલ
કરે છે ત્યારે વધારેમ વધારે સૌધર્મ કલ્પમા જે હાસ્યક્રીડાકારક દેવ છે
તેમા દેવરૂપે ઉત્પન્ન થાય છે (તર્હિ તેસિં ગઈ સેસ ત ચેવ) ત્યાં તેમની ગતિ
આદિ બતાવવામા આવેલ છે અહીં બીજી પણ જે કાઈ વર્ણન છે તે આ
આગમના ઉત્તરાર્થના આઠમા સૂત્રની પેઠે સમજ લેવું જોઈએ (પલિઓવમ
વાસસયસહસ્સમન્નહિય ઠિઈ) એ કલ્પમા તેમની સ્થિતિ તે પર્યાયમા ૧ લાખ
વરસ ઉપરાંત ૧ પલ્લની બીજી જોઈએ (સૂ. ૧૪)

તત્થ સ્વલુ ડમે અટ્ટ સ્વત્તિયપરિવ્વાયયા ભવંતિ । ત જહા-
સીલહી સસિહારે નમ્મર્ઙ્ગ ભમ્મર્ઙ્ગતિ ય ॥

વિદેહે રાયા રામે વલેતિ ય અટ્ટમે ॥ સૂ૦ ૧૫ ॥

મૂલમ્—તે ણં પરિવ્વાયા રિઊવેય—યજુવ્વેય—સામવેય-

પરાસરે । કળ્હે દીવાયણે ચેવ દેવગુત્તે ય નારણ ॥ કર્ણશ્ચ કરકળ્લશ્ચ અમ્બહશ્ચ
પરાશર । કળ્ણો દ્વૈપાયનશ્ચૈવ દેવગુપ્તશ્ચ નારદ । एतेऽष्टौ ब्राह्मणपरिव्राजका । ‘તત્થ સ્વલુ
ડમે અટ્ટ સ્વત્તિયપરિવ્વાયયા ભવતિ’ તત્ર સ્વન્નિમેઽષ્ટૌ ક્ષત્રિયપરિવાજકા ભવન્તિ, ‘ત જહા’
તથા—‘સીલહી સસિહારે નમ્મર્ઙ્ગ ભમ્મર્ઙ્ગતિ ય । વિદેહે રાયા રામેવલેતિ ય અટ્ટમે ।’
શીલધી શશિધારો નગ્ગકો ભગ્ગક ઇતિ ચ । વિદેહો રાજા રામો વલ ઇતિ ચ અટ્ટમ । एते
षोडश परिव्राजका लोकतो ज्ञेया ॥ सू० १५ ॥

ટીકા—‘તે ણ પરિવ્વાયા’ ઇત્યાદિ । ‘તે ણ પરિવ્વાયા’ તે સ્વલુ

પરિવ્વાયયા ભવતિ) બ્રાહ્મણ કી જાતિ કે પરિવાજક હોતે હૈ—(ત જહા) સો જૈસે
(કળ્ણે ય કરકળ્લે ય અમ્બહે ય પરાસરે । કળ્હે દીવાયણે ચેવ, દેવગુત્તે ય નારણ)
૧ કર્ણ, ૨ કરકળ્લ, ૩ અમ્બ, ૪ પારાસર, ૫ કળ્ણ, ૬ દ્વૈપાયન, ૭ દેવગુપ્ત એવ નારદ ।
(તત્થ સ્વલુ ડમે અટ્ટ સ્વત્તિયપરિવ્વાયયા) તથા યે આઠ ક્ષત્રિય જાતિ કે પરિવાજક હોતે હૈ,
(ત જહા) સો જૈસે—(સીલહી સસિહારે ય નમ્મર્ઙ્ગ ભમ્મર્ઙ્ગતિ ય । વિદેહે રાયા રામે વલે-
તિ ય અટ્ટમે) શીલધી, શશિધાર, નગ્ગક, ભગ્ગક, વિદેહ, રાજા રામ ઓર વલ ॥ સૂ ૧૫ ॥

‘તેણ પરિવ્વાયા રિઊવેય’ ઇત્યાદિ ।

(તે ણ પરિવ્વાયા) યે ૧૬ સાધુ—પરિવાજક—આઠ બ્રાહ્મણ જાતિ કે આઠ ક્ષત્રિય

ન્વાયયા ભવતિ) બ્રાહ્મણની જાતિના પરિવાજક થાય છે, (ત જહા) જેમકે
(કળ્ણે ય કરકળ્લે ય અમ્બહે ય પરાસરે । કળ્હે દીવાયણે ચેવ, દેવગુત્તે ય નારણ)
૧ કર્ણ, ૨ કરકળ્લ, ૩ અમ્બ, ૪ પારાસર, ૫ કળ્ણ, ૬ દ્વૈપાયન, ૭ દેવ-
ગુપ્ત, તેમજ ૮ નારદ (તત્થ સ્વલુ ડમે અટ્ટ સ્વત્તિયપરિવ્વાયયા ભવતિ) તથા
આ આઠ ક્ષત્રિયજાતિના પરિવાજક હોય છે (ત જહા) જેમ કે (સીલહી
સસિહારે નમ્મર્ઙ્ગ ભમ્મર્ઙ્ગતિ ય । વિદેહે રાયા રામે વલેતિ ય અટ્ટમે) ૧ શીલધી, ૨
શશિધાર, ૩ નગ્ગક, ૪ ભગ્ગક, ૫ વિદેહ, ૬ રાજા, ૭ રામ તથા ૮ વલ
(સૂ ૧૫)

‘તેણ પરિવ્વાયા રિઊવેય’ ઇત્યાદિ

(તે ણ પરિવ્વાયા) આ ૧૬ સાધુ—પરિવાજક—આઠ બ્રાહ્મણ જાતિ અને

बहुउदगा कुडिच्चया कण्हपरिच्चायगा। तत्थ खलु इमे अट्ट
माहणपरिच्चायगा भवति, त जहा—

कण्णे य करकण्डे य, अंवडे य परासरे ।

कण्हे दीवायणे चेव, देवगुत्ते य नारए ॥

भार्गवा—भृगुलोकप्रसिद्ध ऋषिस्तद्वंशजा भार्गवा । 'हसा'—हसा=पर्वतकुहरपथ्याऽऽ
श्रमाऽऽरामवासिनो भिक्षार्थं च ग्रामं प्रविशन्ति । 'परमहसा' परमहसा, एतेषु नदी-
पुलिनसमागमप्रदेशेषु वसन्ति मरणसमये चीरकौपीनकुशाश्च त्यक्त्वा प्राणान् परित्यजन्ति ।
'बहुउदगा' बहदका, इमे तु ग्राम एकरात्रिका, नगरे पञ्चरात्रिका प्राप्तभोगाश्च भुञ्जते
इति । 'कुडिच्चया' कुटीव्रता=कुटीचरा, ते च कुट्या वर्तमाना व्यपगतक्रोधलोभमोहा
अहङ्कार वर्जयन्ति । 'कण्हपरिच्चायगा' कृष्णपरिवाजका—परिवाजकविशेषा एव, नारायण
भक्तिका इति केचित् । 'तत्थ खलु इमे अट्ट माहणपरिच्चायगा भवति' तत्र खलु
इमेऽष्टौ ब्राह्मणपरिवाजका भवन्ति । 'त जहा' तद्वथा—'कण्णे य करकण्डे य अंवडे य

भार्गव-भृगु ऋषि के वंशज (शिष्य), हस-पर्वतकी गुफा, आश्रम, देवमन्दिर तथा बगीचा
आदि में निवास करने वाले साधु, जो सिर्फ भिक्षा के लिये ही ग्राम में आते हैं, (परमहसा)
नदी के तट पर नग्नरूप में रहने वाले साधु, जो मरण काल में चीर, कौपीन और कुशा को
त्याग कर मरण करते हैं । (बहुउदगा) एक रात ग्राम में पाँच रात तक नगर में रहे तथा जो
मिले सो खावें ऐसे बहदक साधु, (कुडिच्चया) कुटीव्रत-कुटीचर-क्रोध, लोभ एवं मोह
तथा अहङ्कार से रहित होकर पूर्णकुटी में रहने वाले, (कण्हपरिच्चायगा) नारायण के भक्त
परिवाजक-अथवा कृष्ण के भक्त परिवाजक, (तत्थ) इनमें (अट्ट) आठ (इमे) ये (माहण

पर्वतकी गुफा, आश्रम तथा बगीचा आदिमा निवास करनेवाले साधु, जो
मात्र भिक्षा माँगे व ग्राममा आवे थे (परमहसा) नदीना तट उपर नग्न
रूपमा रहनेवाले साधु, जो मरणकालमा चीर, कौपीन (लगाटी) अने कुशाने
त्याग करी मरण पावे थे (बहुउदगा) एक रात ग्राममा, पाँच रात सुधी
नगरमा रहे तथा जो मिले ते पाय अपा अहङ्कार साधु, (कुडिच्चया) कुटी-
व्रत-कुटीचर-क्रोध, लोभ तेमज मोह तथा अहङ्कारही रहित धर्मे पर्व
कुटीमा रहेवावाले, (कण्हपरिच्चायगा) नारायणना भक्त परिवाजक, अथवा
कृष्णना भक्त परिवाजक, (तत्थ) अमा (अट्ट) आठ (इमे) —

सामयणे अण्णेषु य वहूसु वभण्णएसु य सत्थेषु सुपरिणिट्ठिया यावि होत्था ॥ सू० १६ ॥

मूलम्—ते णं परिव्वायगा दाणधम्म च सोयधम्मं

‘अक्षरस्वरूपनिरूपक शास्त्र शिक्षा, तथाविधसमाचारग्रन्थरूपक शास्त्रमेव कल्पस्तस्मिन्,’
‘वागरणे’ व्याकरणे=ग्रन्थशास्त्रे, ‘उदे’ उदमि=वृत्तप्रोधके शास्त्रे, ‘निरुत्ते’ निरुक्ते=
शब्दार्थप्रोधके, ‘जोइसामयणे’ ज्योतिषामयने ज्योतिषशास्त्रे, ‘अण्णेषु य वहूसु
वभण्णएसु य सत्थेषु’ अयेषु च बहुषु ब्राह्मण्येषु च शास्त्रेषु-ब्राह्मण्येषु हितानि
ब्राह्मण्यनि-वेदव्याख्यारूपाणि ब्राह्मणादानि शास्त्राणि तेषु च बहुषु शास्त्रेषु, ‘सुपरिणि-
ट्ठिया यावि होत्था’ सुपरिनिष्ठिता=परिपक्वज्ञानाश्चापि भवन्ति ॥ सू० १६ ॥

टीका—‘ते ण परिव्वाया’ इत्यादि । ‘ते ण परिव्वाया’ ते खलु
परिवाजका, ‘दाणधम्म च सोयधम्म च तित्थाभिसेय च’ दानधर्मं च शौचधर्मं च

रूपे वागरणे उदे निरुत्ते जोइसामयणे अण्णेषु य वहूसु वभण्णएसु य सत्थेषु
सुपरिणिट्ठिया यावि होत्था) तथा गणित क विषय मे, शिक्षा—अक्षर के स्वरूप को निरू-
पण करने वाले शास्त्र मे, कल्प मे, व्याकरण शास्त्र मे, उद शास्त्र मे, निरुक्त—शब्दार्थप्रोधक
शास्त्र मे, एव ज्योतिष शास्त्र मे और भा अनेक बहुत से ब्राह्मणशास्त्रों मे ये परिपक्व ज्ञानशाली
होते है ॥ सू १६ ॥

‘तेण परिव्वायगा’ इत्यादि

(ते ण परिव्वायगा) ये समस्त परिवाजक (दाणधम्म च सोयधम्म च) दान
धर्म की, शौचधर्म का, (तित्थाभिसेय च) तीर्थाभिषेक की (आघवेमाणा) जनता मे

ब्राह्मणनारा डोय छे (सत्ताणे निम्नलाकपे वागरणे छदे निरुत्ते जोइसामयणे अण्णेषु य
वहूसु वभण्णएसु य सत्थेषु सुपरिणिट्ठिया यावि होत्था) तथा गणितना विष
यभा, शिक्षा—अक्षरना स्वरूपने निउपण उरवावाणा शास्त्रभा, कल्पभा, व्याकरण
शास्त्रभा, छद शास्त्रभा, निरुक्त—शब्दार्थप्रोधक शास्त्रभा, तेमज्ज ज्योतिष-
शास्त्रभा अने जीण पण अनेउ प्राह्मण शास्त्रोभा तेज्जो ज्ञानशाली डोय छे
(सू १६)

‘तेण परिव्वायगा’ इत्यादि

(ते ण परिव्वायगा) आ समस्त परिवाजक (दाणधम्म च सोयधम्म च)
दानधर्मनी, शौचधर्मनी, (तित्थाभिसेय च) तीर्थाभिषेकनी (आघवेमाणा)

અહવ્વળવેય-ઇતિહાસપચમાણ નિઘંટુછટ્ટાણં સગોવગાણ સર-
હસ્સાણ ચઽણહં વેદાણ સારગા પારગા ધારગા સડગવી સદ્વિત-
વિસારયા, સઘાણે સિમ્સાકપ્પે વાગરણે છટે નિરુત્તે જોડ-

પરિવાજકા -પ્રાગ્વર્ણિતા અઘૌ ત્રાહ્ણપરિવાજકા, અઘૌ ત્રિયપરિવાજકા, તે કીદૃગા ?
અગાસહ-‘ રિઽવેય-યજુવ્વેય-સામવેય-અહવ્વળવેય-ઇતિહાસપચમાણ ’ ઋગ્વેદ-
યજુર્વેદ-સામવેદાઽથર્વવેદેતિહાસપચમાણામ્-‘ઋગ્વેદાન્યથ્વારો વેદા, તથા ઇતિહાસ પચ્ચમો-
યેષા તે ઇતિહાસપચમા તેષામ્, ‘ નિઘંટુછટ્ટાણ ’ નિઘંટુપટ્ટાણામ્-નિઘંટુનામ કોઽ
પઠ્ઠ=પટ્ટ-રયાપૂરકો યેષા તેષા ‘ સગોવગાણ ’ સાદ્ગોપાદ્ધાનામ્-અદ્વૈરુપાદ્વૈ સહિતાનામ્,
‘ સરહસ્સાણ ’ સરહસ્થાના=રહસ્થયુક્તાનામ્, ‘ ચઽણહં ચતુર્ણામ્, ‘ વેદાણ ’ વેદાનામ્,
‘ સારગા ’ સારકા =અયાપનદ્વારેણ પ્રવર્તકા, અયગા સ્મારકા =અન્યેષા વિસ્મૃતસ્ય
સ્મારણાત્, ‘ પારગા ’ પારગા =મપૂર્ણવેદાર્થજ્ઞાનમત્, ‘ ધારગા ’ ધારકા =ધારયિતુ ક્ષમા,
‘ સડગવી ’ પડગ્ગવિદ, ‘ સદ્વિતવિસારયા ’ પઠિતત્રવિગારદા -પઠિતત્ર=કપિલસિદ્ધાન્ત -
તત્ર વિગારદા =પણ્ડિતા, ‘ સઘાણે ’ સઘાણે=ગણિતનિપયે ‘ સિમ્સાકપ્પે ’ શિક્ષાકલ્પે-

જાતિ કે (રિઽવેય-યજુવ્વેય-સામવેય-અહવ્વળવેય-ઇતિહાસપચમાણ નિઘંટુછટ્ટાણ
સગોવગાણ સરહસ્સાણ ચઽણહં વેદાણ) ઋગ્વેદ, યજુર્વેદ, સામવેદ, અથર્વવેદ, ઇતિહાસ,
નિઘંટુ ઇન ઝઠ ગાલ્હોં કે તથા ઇન ગાલ્હોં કે ઔર મી જિતને અગ ઔર ઉપાગ હૈં ઁનકેં. ઁવ
રહસ્ય સહિત ચાર વેદોં કે (સારગા) પાઠન દ્વારા પ્રચારક હોતે હૈં, યા દૂસરોં કે લિયે
વિસ્મૃત હુઁ ઇન કે સ્મારક હોતે હૈં (પારગા) સ્વય મી ઇન સબ શાલ્હોં કે જ્ઞાતા હોતે હૈં,
(ધારગા) ઇન સબકી ધારણા વાલે હોતે હૈં. ઇસલિયે યે (સડગવી) પડગવેદવિત્ કહે જાતે
હૈં. યે (સદ્વિતવિસારયા) પઠિતત્ર-કપિલગાલ્હ કે મી વેત્તા હોતે હૈં, (સઘાણે સિમ્સા

આઠ ક્ષત્રિય જાતિના (રિઽવેય-યજુવ્વેય-સામવેય-અહવ્વળવેય-ઇતિહાસ-પચમાણ
નિઘંટુછટ્ટાણ સગોવગાણ સરહસ્સાણ ચઽણહં વેદાણ) ઋગ્વેદ, યજુર્વેદ, સામવેદ,
અથર્વવેદ, ઇતિહાસ, નિઘંટુ આ ઇ શાસ્ત્રોના, તથા આ શાસ્ત્રોના બીજા
પણુ જોટલા અગ અને ઉપાગ હે તેમના, રહસ્યસહિત ચાર વેદોના (સારગા)
પઠનદ્વારા પ્રચારક હોય છે, અથવા બીજાને વિસ્મરણ થયેલ હોય તો તેમને, યાદ
કરાવનારા હોય છે, (પારગા) પોતે પણ તે શાસ્ત્રો બાણનારા હોય છે, તેથી
તેઓ (ધારગા) આ અધાની ધારણાવાલા હોય છે, તેથી તેઓ (સડગવી) પડગ
વેદવિત્ કહેવાય છે તેઓ (સદ્વિતવિસારયા) પઠિતત્ર-કપિલશાસ્ત્રના પણ

मूलम्—तेसि णं परिव्वायगाण णो-कप्पइ, अगड् वा तलायं-वा-नइ-वा वावि वा पुक्खरिणि वा दीहिय वा-गुंजालिय

शुचय = शुद्धा 'सुद्धसमायारा' शुचिसमाचारा = सर्वथा शुद्धाचारा 'भविता' भूवा 'अभिसेय-जल-पूय-प्पाणो' अभिपेक-जल-पूताऽऽत्मान-अभिमन्त्रितजलै पूता = पवित्रा आत्मानो येषां ते तथा, 'अविच्चेण सग्ग गमिस्सामो' अविच्चेन स्वर्गं गमिष्याम - अस्माक स्वर्गगमन-निर्वाधमस्ति-इत्यर्थ ॥ सू० १७ ॥

टीका—'तेसि-ण परिव्वायगाण' इत्यादि । 'तेसि ण परिव्वायगाण' तेषां स्वल्प परिव्राजकानाम्, 'णो कप्पइ अगड् वा तलाय वा नइ वा वावि वा पुक्खरिणि वा दीहिय वा गुंजालिय वा सर वा सागरं वा ओगाहिच्च' नो कल्पतेऽष्ट वा तडाग वा नदी वा वापो वा पुष्करिणी वा दीर्घिका वा गुञ्जालिका वा सरो

वह शुचि हैं और हमारा आचार-विचार भी शुचि हैं । इस तरह शुचि होकर, अभिमन्त्रित जल से सर्वथा आत्मा को पवित्र कर हम लोग बिना किसी विघ्न के स्वर्ग में जावेंगे-हम लोगों को स्वर्गप्राप्ति निर्वाध है ॥ सू १७ ॥

'तेसि ण परिव्वायगाण' इत्यादि ।
(तेसि ण परिव्वायगाण) इन परिव्राजकों को (णो कप्पइ) इतनी बातें कल्पित नहीं है-(अगड् वा तलाय वा नइ वा वावि वा पुक्खरिणि वा दीहिय वा गुंजालिय वा सरं वा सागर वा ओगाहिच्च) कूप में प्रवेश करना, नालन में प्रवेश करना, नदी में प्रवेश करना, बावड़ी में प्रवेश करना, पुष्करिणी में प्रवेश करना, दीर्घिका में प्रवेश करना, गुञ्जालिका में प्रवेश करना, सरोवर में प्रवेश करना, एव समुद्र में प्रवेश करना ।

पवित्र छे, अमे शुचि छीये, अने अमारा आचारविचार पणु शुचि छे आवी नीते शुचि थछेने, अलिमन्त्रित जलथी सर्वथा आत्माने पवित्र करीने अमे कोछे जतना विघ्न विना स्वर्गमा जशु-अमने स्वर्गनी प्राप्ति निर्वाध छे (सू० १७)

। 'तेसि ण परिव्वायगाण' इत्यादि
। (तेसि ण परिव्वायगाण) आ परिव्राजकेनी (णो कप्पइ) आठली माते कल्पित नथी (अगड् वा तलाय वा नइ वा वावि वा पुक्खरिणि वा दीहिय वा गुंजालिय वा सर वा सागर वा ओगाहिच्च) इवामा प्रवेश करवो, तणावमा प्रवेश करवो, नदीमा प्रवेश करवो, वावमा प्रवेश करवो, पुष्करिणीमा प्रवेश करवो, दीर्घिकामा प्रवेश करवो, गुञ्जालिकामा प्रवेश करवो, सरोवरमा प्रवेश

ચ તિત્થામિસેય ચ આઘવેમાણા પળ્લવેમાણા પરુવેમાણા વિહરતિ । જ ન અમ્હં કિંચિ અસુઈ ભવઈ ત ન ઉદણ્ણ ય મદ્દિયાણ ય પક્કાલિય સુઈ ભવઈ । એવ યલ્લુ અમ્હે ચોક્કલા ચોક્કલાયારા સુઈ સુઈસમાયારા ભવિત્તા અમિસેયજલપૂયપ્પાણો અવિગ્ધેણ સગ્ગ ગમિસ્સામો ॥ સૂ૦ ૧૭ ॥

તીર્થામિષેકશ્ચ, 'આઘવેમાણા' આત્યાત = કથયન્ત, 'પળ્લવેમાણા' પ્રજાપયત = બોધયત, 'પરુવેમાણા' પ્રરૂપયત = ઉપપત્તિભિ સ્વસિદ્ધાત સ્થાપયતો વિહરન્તિ । 'જ નં અમ્હં કિંચિ અસુઈ ભવઈ' યત્ સન્ધ્વસ્માક કિન્નિદશુચિ ભવતિ, 'ત ન ઉદણ્ણ ય મદ્દિયાણ ય પક્કાલિય સુઈ ભવઈ' તત્પલ્લુ ઉદકેન ચ મૃત્તિકયા ચ પ્રક્ષાલિત શુચિ ભવતિ = પવિત્ર ભવતિ, 'એવ યલ્લુ અમ્હે' એવ યલ્લુ વય, 'ચોક્કલા' ચોક્ષા = કૃત-પ્રમાર્જના - વિમલદેહનેપથ્યા, 'ચોક્કલાયારા' ચોક્ષાચારા = પવિત્રાચારા, અતએવ - 'સુઈ'

પુદ્ધિ કરતે હુણ (પળ્લવેમાણા) જનતા કો યે સવ બાતે અચ્છી તરહ સમજાતે હુણ (પરુવેમાણા વિહરતિ) જનતા મે ઇનકી યુક્તિપૂર્વક પ્રરૂપણા કરતે હુણ વિચરતે રહતે હૈ । (જ ન અમ્હં કિંચિ અસુઈ ભવઈ ત ન ઉદણ્ણ ય મદ્દિયાણ ય પક્કાલિય સુઈ ભવઈ) વે કહતે હૈ—કિ જો કુઠ મી હમ લાગો કી દષ્ટિ મે અપવિત્ર જ્ઞાત હોતા હૈ વહ પાની સે યા મિટ્ટી સે જવ પ્રક્ષાલિત હો જાતા હૈ તવ વહ શુચિ હો જાતા હૈ । (એવ યલ્લુ અમ્હે ચોક્કલા ચોક્કલાયારા સુઈ સુઈસમાયારા ભવિત્તા અમિસેયજલપૂયપ્પાણો અવિગ્ધેણ સગ્ગ ગમિસ્સામો) ઇસ પ્રકાર હમ લોગ ચોલે હૈ ઓર હમારા આચારવિચાર મો ચોક્ષા—પવિત્ર હૈ ।

જનતામા પુદ્ધિ (પ્રચાર) કરતા થકા, (પળ્લવેમાણા) જનતાને આ બધી વાતો સારી રીતે સમજાવતા થકા, (પરુવેમાણા વિહરતિ) જનતામા તેમની શુદ્ધિ પૂર્વક પ્રરૂપણા કરતા થકા વિચરતા રહે છે (જ ન અમ્હં કિંચિ અસુઈ ભવઈ ત ન ઉદણ્ણ ય મદ્દિયાણ ય પક્કાલિય સુઈ ભવઈ) તેઓ કહે છે કે જે કાઈ પણ આપણી દષ્ટિમા અપવિત્ર જણાય છે તે પાણીથી અથવા / માટીથી બે ધોવામા આવે તો તે શુચિ-પવિત્ર થઈ જાય છે (એવ યલ્લુ અમ્હે ચોક્કલા ચોક્કલાયારા સુઈ સુઈસમાયારા ભવિત્તા અમિસેયજલપૂયપ્પાણો અવિગ્ધેણ સગ્ગ ગમિસ્સામો) આ પ્રકારે આપણે ચોક્ષા છીએ, અને આપણા આચારવિચાર પણ ચોક્ષા—

તેસિં ણં પરિવ્વાયગાણં ણો કપ્પઈ આસં વા હત્થિં વા ઉટ્ટં વા
ગોણિં વા મહિસં વા સ્વર વા દુરુહિત્તા ણ ગમિત્તણ, ણણત્થ
વલાભિઓગેણં । તેસિં ણ પરિવ્વાયગાણં ણો કપ્પઈ નડપેચ્છાઈ
વા જાવ માગહપેચ્છાઈ વા પેચ્છિત્તણ । તેસિં ણ પરિવ્વાયગાણં

પરિવ્રાજકાના ન કલ્પતે इत्यन्वय, 'તેસિં ણ પરિવ્વાયગાણં નો કપ્પઈ આસં વા હત્થિં
વા ઉટ્ટં વા ગોણિં વા મહિસં વા સ્વર વા દુરુહિત્તાણ ગમિત્તણ ણણત્થ વલાભિઓગેણં'
તેષા સ્વર પરિવ્રાજકાના ન કલ્પતેऽથ વા હસ્તિન વોટ્ટૂં વા ગા વા મહિષ વા સ્વર વાઽધિરુહ સ્વર
ગન્તુમ્—નાન્યત્ર વલાઽભિયોગાત્—વલેન=વલાત્કારેણ યં અભિયોગ=નિયોજન—વલવત્પારન્ત્ય-
નિયોગ इत्यर्थ, તસ્માત્, અયત્ર તેષા પરિવ્રાજકાના ગન્તુ ન કલ્પતે । 'તેસિં ણ પરિ-
વ્વાયગાણં ણો કપ્પઈ નડપેચ્છાઈ વા જાવ માગહપેચ્છાઈ વા પેચ્છિત્તણ' તેષા
સ્વર પરિવ્રાજકાના નો કલ્પતે નટપ્રેક્ષણમિતિ વા યાવ માગધપ્રેક્ષણમિતિ વા પ્રેક્ષિતુમ્—

ઢોલી પર, અથવા શોલ્હિકા-યાનવિશેષ પર, પ્રવહણ પાલકી પર, બગ્ધી પર, એવ સ્થન્દમાનિકા-તામ-
જામ પર ચઢકર મી જાના સાધુઓ કેલિયે વર્જિત છે । (તેસિં ણ પરિવ્વાયગાણં ણો કપ્પઈ
આસં વા હત્થિં વા ઉટ્ટં વા, ગોણિં વા, મહિસં વા, સ્વર વા દુરુહિત્તાણ ગમિત્તણ)
उन परिव्राजकों को घोड़े पर, हाथी पर, ऊँट पर, बैल पर, भैसा पर, एव गधे पर चढ़ कर
भी चलना वर्जित है, (णणतथ वलाभिओगेण) वलाभियोग को छोड़ कर । यदि कोई
हठ करके अर्थात् जवर्दस्ती से बैठाने तो दोष नहीं है । (तैसिं ण परिव्वायगाणं णो
कप्पइ नडपेच्छाई वा जाव मागहपेच्छाई वा पेच्छित्तण) उन परिव्राजकों को यह
भी उचित नहीं है, अर्थात् उनके आचारके अनुसार यह भी उन्हें वर्जित है कि वे

લઘને, ઉપાડીને ચાલે છે એવી ઢોલી પર અથવા શોલ્હિકા નામના યાનવિશેષ
પર, પ્રવહણ-પાલખી પર, બગ્ધી પર તેમજ સ્થન્દમાનિકા-તામજામ પર
ચઢીને પણ જુ પુ સાધુઓને માટે વર્જિત છે (તેસિં ણ પરિવ્વાયગાણં ણો કપ્પઈ
આસં વા હત્થિં વા ઉટ્ટં વા ગોણિં વા મહિસં વા સ્વર વા દુરુહિત્તાણ ગમિત્તણ)
તે-પરિવ્રાજકોને ઢોડા પર, હાથી પર, ઊંટ પર, બગ્ધ પર, ભેસા પર, તેમજ
ગધેડા પર ચઢીને ચાલવું વર્જિત છે (णणतथ वलाभिओगेण) वलाभियोग छोडीने,
जे कोई हठ करीने जवर्दस्तीसे भैसाडी दे तो दोष नहीं (तैसिं ण परिव्वा
यगाणं णो कप्पइ नडपेच्छाई वा जाव मागहपेच्छाई वा पेच्छित्तण) ते परिव्राजकाना

વા સર્ વા સાગરં વા ઓગાહિત્તય, ગળ્ગાથ અદ્વાનગમનેજં ।
ગ્નો કપ્પઇ સગડં વા જાવ સંદમાણિયં વા દુરુહિત્તાણં ગચ્છિત્તય ।

વા સાગર વાઽવગાહિતુમ્, તત્રાવટ = કૂપ, બાપી = ચતુષ્કોણજલાશયવિશેષ, પુષ્કરિણી =
વર્તુલાકારજલાશય, દીર્ઘિકા = આયતાકારજલાશય, ગુખાલિકા = વક્રજલાશય, સર્ =
કૃત્રિમપદ્મયુક્તજલાશય, તેપુ પ્રવેષ્ટું સન્યાસિના ન કલ્પતે, 'ગળ્ગાથ અદ્વાનગમનેજ'
નાન્યત્રાવગમનાત્ = નમ્મિત્તિ યો નિપેદ્ય સોઽવગમનાદયત્ર, માર્ગે જલાશયપ્રવેશો ન નિષિદ્ધ
ઇત્યર્થ । 'ગ્નો કપ્પઇ સગડં વા જાવ સંદમાણિયં વા દુરુહિત્તા ણં ગચ્છિત્તય' નો
કલ્પતે શકટ વા યાવૈત્ સ્યદમાનિકા ઘાઽધિરુહા સ્વલ્લ ગતુમ્-શકટમધિરુહા ગત્તુ ન કલ્પતે
ઇત્યન્વય, યાવચ્છબ્દાદિદ્ બોધ્યમ્-રથ વા યાન વા યુગ્ય વા ગિલ્લિ વા = પુરુષદ્વયોક્તિ-
દોષિકા વા 'મોલ્લિકા વા' યાનવિશેષ વા પ્રવહણ વા શિનિકામ્ વા ઇતિ, ચિલ્લિવા = અન્ન-
દ્રવ્યવાહ્ય યાનવિશેષ વા, તથા-સ્યદમાનિકા = શિવિકાવિશેષ વા, આરુહા ગતુ તેષા પરિ-

ચાર કોને વાલે જલાશય કા નામ વાવડી, ગોલ મુહવાલે જલાશય કા નામ પુષ્કરિણી, એવ
વિસ્તૃત આકારવાલે જલાશય કા નામ દીર્ઘિકા છે, જો જલાશય ટેકા હોતા હૈં ઉસકા નામ
ગુખાલિકા હૈં । ઇન સબ મેં પ્રવેશ કરના સન્યાસિયોં કે લિયે નિષિદ્ધ હૈં । હા (ગળ્ગાથ અદ્વા-
નગમનેજ) માર્ગ મેં ચલતે સમય યદિ કોઈ તાલાબ નદી આદિ જલાશય બીચ મેં પડ જાય
તો અગત્યા ઉસમેં હોકર જાના નિષિદ્ધ નહીં હૈં । (ગ્નો કપ્પઇ સગડં વા જાવ સંદમાણિય
વા દુરુહિત્તા ગચ્છિત્તય) ઇસી તરહ શકટ વૈલગાડી પર ચઢકર મી જોના નિષિદ્ધ હૈં । યિહા
'યાવૈત્' શબ્દ સે "રથ વા યાન વા યુગ્ય વા ગિલ્લિ વા" ઇત્યાદિ પાઠ ગૃહીત હુઆ હૈં ।
ઇસકા મતલબ ઇસ પ્રકાર હૈં-રથ પર, યાન પર, ઘોડે પર, દો પુરુષ જિસે લેકર ચલતે હૈં એસી

કરવો, તેમજ સમુદ્રમા પ્રવેશ કરવો આરે કોરેથી ઘેરાયેલુ જલાશય હોય ।
તેનુ નામ વાવ, ગોળ મુખવાળુ જલાશય હોય તે પુષ્કરિણી, તેમજ વિસ્તૃત
આકારવાળા જલાશયને દીર્ઘિકા કહે છે જે જલાશય વાકાચુકા હોય છે તેનુ
નામ ગુખાલિકા છે આ બધામા પ્રવેશ કરવો એ સન્યાસીઓને માટે નિષિદ્ધ
છે હા (ગળ્ગાથ અદ્વાનગમનેજ) માર્ગમા ચાલતી વખતે જે કોઈ તળાવ નદી
આદિ જલાશય વચ્ચે આવે તો અગત્યા તેમા થઈને જવુ નિષિદ્ધ નથી
(ગ્નો કપ્પઇ સગડં વા જાવ સંદમાણિય વા દુરુહિત્તા ગચ્છિત્તય) આવી જ રીતે
શકટ-ખજાનુ ગાડુ પર ચડીને પણ જવુ નિષિદ્ધ છે અહીં યાવૈત્
શબ્દથી "રથ વા યાન વા યુગ્ય વા ગિલ્લિ વા" ઇત્યાદિ પાઠ ગ્રહણ કર્યો છે
એની મતલબ એ છે કે-રથ પર, યાન પર, ઘોડા પર, બે માણસો જેને

कहाइ वा जणवयकहाइ वा अणत्थदंड करित्तए । तेसि ण परि-
 व्वायगाण णो कप्पइ अयपायाणि वा तउयपायाणि वा तव-
 पायाणि वा जसदपायाणि वा सीसगपायाणि वा रूपपायाणि
 वा सुवर्णपायाणि वा अण्णयराणि वा बहुमुल्लाणि धारित्तए,

‘कथा’ इति वा, ‘चोरकथा’ इति वा, ‘जनपदकथा’ इति वाऽनर्थदण्ड कर्तुम्—स्त्र्यादीना
 कथा कर्तुं न कल्पन्ते, तथा—अनर्थदण्डमपि कर्तुं न कल्पते । ‘तेसि ण परिव्वायगाण
 णो कप्पइ अयपायाणि वा तउयपायाणि वा तवपायाणि वा जसदपायाणि वा
 सीसगपायाणि वा रूपपायाणि वा सुवर्णपायाणि वा अण्णयराणि वा बहुमुल्लाणि
 धारित्तए’ तेषां खलु परिव्राजकानां नी कल्पन्ते—अय पात्राणि वा त्रिपुरुपात्राणि वा ताम्र-
 पात्राणि वा जय दपात्राणि वा सीसकपात्राणि वा रूपपात्राणि वा सुवर्णपात्राणि वा अन्यतराणि
 वा बहुमूल्यानि धारयितुम्, तत्र—अय पात्राणि—लौहपात्राणि, त्रिपुरुपात्राणि—त्रयैव त्रिपुं
 रैणा इति ह्यात् तस्य पात्राणि, अन्यत् सर्वं सुगमम् । ‘णण्णत्थ अलाउपाएण वा

वा) चोरकथा—एव जनपदकथा, (तेसि ण परिव्वायगाण णो कप्पइ) ये कथाएँ भी
 उन परिव्राजकों के लिये कल्पित नहीं है, कारण कि—इन कथाओं के करने से (अणत्थदंड
 करित्तए) अनर्थदंड का बंध होता है—ये कथाएँ अनर्थदंड करानेवाली हैं । (अयपायाणि
 वा तउयपायाणि वा तवपायाणि वा जसदपायाणि वा सीसगपायाणि वा रूपपा-
 याणि वा सुवर्णपायाणि वा अण्णयराणि वा बहुमुल्लाणि धारित्तए तेसि परिव्वा-
 यगाण णो कप्पइ) लोह के पात्र, त्रपु के पात्र, तावे के पात्र, जसद के पात्र, सीसे के
 पात्र, लाली के पात्र, सुवर्ण के पात्र तथा और भी धातु के बहुमूल्य पात्र उन साधुओं को

। णो कप्पइ) आ कथाओ पक्ष ते परिव्राजकोने भाटे उद्विपत नथी, कारण डे
 ओ कथाओ उरवाधी । (अणत्थदंड करित्तए) । अनर्थदंडेने अध धाय छे—आ
 दथाओ । अनर्थदंड करवावाणी छे (अयपायाणि वा तउयपायाणि वा तव-
 पायाणि वा जसदपायाणि वा सीसगपायाणि वा रूपपायाणि वा सुवर्णपायाणि वा
 अण्णयराणि वा बहुमुल्लाणि धारित्तए तेसि परिव्वायगाण णो कप्पइ) दोहानु पात्र
 त्रपु—(कासा)नु पात्र, ताभानु पात्र, जसतनु पात्र, सीसानु पात्र, आदीनु
 पात्र, सुवर्णनु पात्र, तथा भीछ धातुना बहुमूल्य पात्र राखवा ओ साधु
 ओने पोताना आहार विहार भाटे उद्विपत नथी । (णण्णत्थ अलाउपाएण वा

કપ્પડ હરિયાળ લેસળયા વાઘટ્ટળયા વાથમળયા વાલૂસળયા
 વાઉપ્પાડળયા વાકરિત્તણે । તેસિ પરિવાયગાળે જો કપ્પડ
 ઇત્થિકહાઈ વામત્તકહાઈ વાદેસકહાઈ વારાયકહાઈ વાચોર-

નટાદીના ગીતનૃત્યાદિકાનિ પ્રેક્ષિતું તેપા પરિવાજકાના ન કલ્પતે । તેસિ પરિવાયગાળ
 જો કપ્પડ હરિયાળ લેસળયા વા ઘટ્ટળયા વા થમળયા વા લૂસળયા વા ઉપ્પાડળયા
 વા કરિત્તણે તેપા સ્વલ પરિવાજકાના નો કલ્પતે હરિતાના = વનસ્પતીના શ્લેષણતા વા ઘટ્ટતા
 વા સ્તમ્ભનતા વા ઘટ્ટણતા વોપ્પાટનતા વા, શ્લેષણતાદૌ સર્વત્ર સ્વાર્થે તદ્, શ્લેષણાદિકમિત્યર્થ ।
 શ્લેષણ = સ્પર્શ, ઘટ્ટનતા = ઘટ્ટન - સર્વર્પણમ્, સ્તમ્ભનતા = સ્તમ્ભન - હસ્તાદિના ઉચ્ચરોધ, શાસ્ત્ર
 પદ્ધતિવાદીનાં મોટનમ્, ઊર્ધ્વાકરણ ચ, ઘટ્ટણતા - ઘટ્ટણ = હસ્તાદિના પનકાદે સમાર્જનમ્,
 તેસિ પરિવાયગાળ જો કપ્પડ ઇત્થિકહાઈ વા મત્તકહાઈ વા દેસકહાઈ વા
 રાયકહાઈ વા ચોરકહાઈ વા જળવચકહાઈ વા અણત્થદડ કરિત્તણે તેપા પરિ
 વાજકાના નો કલ્પતે - 'શ્રીકથા' ઇતિ વા, 'મત્તકથા' ઇતિ વા 'દેશકથા' ઇતિ વા, 'રાજ-

નટોં કા ઘ્રવ માગધ આદિકોં કા खेल-તમાસા નહીં देखे और उनके गीत नृत्य आदि नहीं
 सुने । (हरियाण लेसणया वा घट्टणया वा थमणया वा लूसणया वा उप्पाडणया
 वा करित्तण) हरितवनस्पति का स्पर्श करना, सर्वर्पण करना, हस्तादिक द्वारा अवरोध
 करना, शाखा एवं उनके पत्ते आदिकों को ऊँचा करना अथवा उन्हे मोड़ना, हस्त आदि के
 द्वारा पनक आदि का समार्जन करना, ये सब बातें भी (तेसि परिव्वायगाળ જો કપ્પડ)
 'उन परिव्राजकों के लिये कल्पित नहीं है (इत्थिकहाइ वा मत्तकहाइ वा देसकहाइ वा
 रायकहाइ वा) श्रीकथा, मत्तकथा, देशकथा, राजकथा (चोरकहाइ वा जणवचकहाइ

આચાર અનુસાર એ પણ તેમને વર્ણિત છે, કે તેઓ નટોના તેમજ- માગધ
 આદિકોના ખેલ-તમાસા જુઓ નહીં, અને તેમના ગીત નૃત્ય આદિ સાંભળે નહીં
 (હરિયાળ લેસળયા વા ઘટ્ટળયા વા થમળયા વા લૂસળયા વા ઉપ્પાડળયા વા કરિત્તણ)
 જીલીલી પ્રનસ્પતિનો સ્પર્શ કરવો, સર્વર્ષણ કરવું, હાથેથી અવરોધ કરવો, શાખા
 તેમજ તેના પાંખાદડા આદિકોના ઉચ્ચારવા, અથવા મરડવા, હોશ આદિથી
 લીલ-ફૂલ આદિનુ પ્રસાર ન કરવું, આ બધી વાતો પણ (તેસિ પરિવાયગાળ
 જો કપ્પડ) તે પરિવાજકો માટે કલ્પિત નથી (ઇત્થિકહાઈ વા મત્તકહાઈ વા
 દેસકહાઈ વા રાયકહાઈ વા) શ્રીકથા, મત્તકથા, દેશકથા, રાજકથા, (ચોરક
 હાઈ વા જળવચકહાઈ વા) ચોરકથા તેમજ અન્યપદકથા (તેસિ પરિવાયગાળ

ઘ્વાયગાણં ણો કપ્પડ્ હાર વા અદ્ધહાર વા ઇગાવલિ વા મુત્તાવલિ
વા કળગાવલિ રયણાવલિ વા મુરવિં વા કંઠમુરવિં વા પાલવં વા
તિસરય વા કઢિસુત્તં વા દસમુદિયાણતગ વા કઢયાણિ વા

નો કન્પતે નાનાવિધ-વર્ણ-ગગ-રક્તાનિ વસ્ત્રાણિ ધારયિતુમ્, 'ળણ્ણત્ય ઇગાઇ ધાઠરત્તાઇ'
નાયત્રૈકસ્માદ્ધાતુરક્તાત-કેવલ ગૈરિકાલ્પિયાતુરક્ત કન્પતે इत्यर्थ, । (તેસિં ણ પરિઘ્વાય-
ગાણ ણો કપ્પડ્ હાર વા અદ્ધહાર વા ઇગાવલિ વા મુત્તાવલિ વા કળગાવલિ વા
રયણાવલિ વા મુરવિં વા કઠમુરવિં વા પાલવ વા તિસરયં વા કઢિસુત્ત વા દસ-
મુદિયાણતગ વા કઢયાણિ વા તુહિયાણિ વા અગયાણિ વા કેઝરાણિ વા કુહલાણિ
વા મઝડ વા ચૂલામણિં વા પિણદ્ધિત્તઇ' તેષા મ્બલ્લ પરિવ્રાજકાના નો કન્પન્તે-હાર
વાઝ્ઢ્ઢહાર વા, ઇકાવલિ વા, મુત્તાવલિ વા, કનકાવલિ વા, રત્નાવલિ વા, મુરવિં=કર્ણ-
મૂષણવિશેષ વા, કઠમુરવિં=કઠમૂષણવિશેષ વા, પ્રાલમ્બ વા, તિસરક વા, કઢિસૂત વા,
દશમુદિકાનંતક વા, રુદ્ધોડ્ય ગ્ઞન્દસ્તેન-દૃસ્તાક્ષુર્લીમુદ્રિકાદગકમિયર્થ, કટકાનિ વા,

કે રગાંસે રજિત વસ્ત્ર મી ઇન્દ્રે ધારણ કરના યુક્તિ નહીં નતલાયા ગયા છે. સિર્ફ એક
ગૈરિક રગાંસે રગાંસે હુઆ વસ્ત્ર મી ઇન્દ્રે ધારણ કરના યુક્તિ નહીં નતલાયા છે. (તેસિં ણ પરિઘ્વાય-
ગાણ ણો કપ્પડ્ હાર વા અદ્ધહાર વા ઇગાવલિ વા મુત્તાવલિ વા કળગાવલિ વા
રયણાવલિ વા મુરવિં વા કઠમુરવિં વા તિસરય વા કઢિસુત્ત વા દસમુદિયાણતગ
વા કઢયાણિ વા તુહિયાણિ વા અગયાણિ વા કેઝરાણિ વા કુહલાણિ વા મઝડ
વા ચૂલામણિં વા પિણદ્ધિત્તઇ, ણણ્ણત્ય ઇગેણ તવિણ્ણ પવિત્તણ્ણ) હાર, અદ્ધ-
હાર, ઇકાવલિ, મુત્તાવલિ, કનકાવલિ, રત્નાવલિ, મુરવી, કઠમુરવી (યે કઠ કે આમ-

અનેક પ્રકારના રગથી રગાચ્છેલા વસ્ત્ર પણ તેઓએ ધારણ કરવા ઉચિત
નથી માત્ર એક ગેરના રગથી રગાચ્છેલ વસ્ત્ર જ તેમણે ધારણ કરવાનું
બતાવ્યું છે (તેસિં ણ પરિઘ્વાયગાણ ણો કપ્પડ્ હાર વા અદ્ધહાર વા ઇગાવલિ વા
મુત્તાવલિ વા કળગાવલિ વા રયણાવલિ વા મુરવિં વા કઠમુરવિં વા પાલવ વા તિસ-
રય વા કઢિસુત્ત વા દસમુદિયાણતગ વા કઢયાણિ વા તુહિયાણિ વા અગયાણિ વા કેઝ-
રાણિ વા કુહલાણિ વા મઝડ વા ચૂલામણિં વા પિણદ્ધિત્તઇ, ણણ્ણત્ય ઇગેણ તવિણ્ણ પવિ-
ત્તણ્ણ) હાર, અર્ધહાર, એકાવલિ, મુત્તાવલિ, કનકાવલિ, રત્નાવલિ,
મુરવી, કઠમુરવી, (આ બધા કઠના આલરણ છે) પ્રાલબ્ધ, તથા સરો-

गण्णत्थ अलाउपाएण वा दारुपाएण वा मट्टियापाएण वा ।
तेसिं णं परिव्वायगाणं णो कप्पइ अयबंधणाणि जाव बहुमुत्तानि
धारित्तए । तेसिं णं परिव्वायगाणं णो कप्पइ णाणाविहवण्ण-
रत्ताइं वत्थाइं धारित्तए, गण्णत्थ एगाए धाउरत्ताए । तेसिं णं परि-

दारुपाएण वा मट्टियापाएण वा ' नाऽयत्राऽग्रनुपात्राद् वा दारुपात्राद्वा मृत्तिकापात्राद्वा,
'न'इति पूर्वोक्तो निषेधे—तुम्बीपात्रात् काष्ठनिर्मितपात्रात्, मृत्तिकापात्राद्वाऽन्यत्र । तुम्बी—काष्ठ—
मृत्तिकापात्राणि तु मत्स्यासिना कल्पते इति गावः । 'तेसिं णं परिव्वायगाणं णो कप्पइ
अयबंधणाणि वा जाव बहुमुत्तानि धारित्तए' तेषां खलु परिवाजकानाम् अवबोधनानि—
लौहबन्धनयुक्तानि पात्राणि, यावच्छन्दात्—त्रपुताम्रादिबन्धनयुक्तानि पात्राणि, तथा, बहु
मूल्यानि अयान्यपि बन्धनानि धारयितुं तेषां मत्स्यासिना न कल्पते । 'तेसिं णं परिव्वाय
गाणं णो कप्पइ णाणाविहवण्ण-राग रत्ताइं वत्थाइं धारित्तए' तेषां खलु परिवाजकानां

अपने आहार—विहार आदि के लिये रखना कल्पित नहीं है । (गण्णत्थ अलाउपाएण वा
मट्टियापाएण वा) तुम्बी, काष्ठनिर्मित कम्पण्डल, अथवा मिट्टीका पात्र, ये ही उन्हें रखना
कल्पता है । (अयबंधणाणि जाव बहुमुत्तानि धारित्तए तेसिं णं परिव्वायगाणं णो
कप्पइ) तथा—लौह के बन्धन से युक्त पात्र, त्रपु के बन्धन से युक्त पात्र, ताब्रे के बन्धन से
युक्त पात्र, जसद के बन्धन से युक्त पात्र, सीसे के बन्धन से युक्त पात्र, चांदी के बन्धन से
युक्त पात्र, सुवर्ण के बन्धन से युक्त पात्र तथा और भी बहुमूल्य बन्धन से युक्त पात्र इन
साधुओं को कल्पित नहीं बतलाया गया है । (तेसिं णं परिव्वायगाणं णो कप्पइ णाणा
विहवण्ण-राग-रत्ताइं वत्थाइं धारित्तए गण्णत्थ एगाए धाउरत्ताए) अनेक प्रकार

दारुपाएण वा मट्टियापाएण वा) तूँणडी, लाडलानु । अनेखु ठम उण । अथवा
भाटीनु पात्र ओण तेओओ राअणु ठदिपत छे (अयबंधणाणि जाव बहुमुत्तानि
धारित्तए तेसिं णं परिव्वायगाणं णो कप्पइ) तथा लोढाना अ धनथी युक्त पात्र,
त्रपुना अ धनथी युक्त पात्र, ताणाना अ धनथी युक्त पात्र, जसतना अ धनथी
युक्त पात्र, सीसाना अ धनथी युक्त पात्र, आदीना अ धनथी युक्त पात्र,
सुवर्णना अ धनथी युक्त पात्र तथा पील पणु अहुमूल्या (कीमती) धातुना अ धनथी
युक्त पात्र साधुओने भाटे ठदिपत अतापेल नथी (तेसिं णं परिव्वायगाणं
णो कप्पइ णाणाविहवण्ण-राग-रत्ताइं वत्थाइं धारित्तए, गण्णत्थ एगाए धाउरत्ताए)

परिवायगाण णो कप्पड अगलुएण वा चदणेण वा कुकुमेण वा
गाय अणुलिपित्तए, णणत्थ एक्काए गगामट्टियाए ॥ सू० १८ ॥

मूलम्—तेसि ण परिवायगाण कप्पड मागहए पत्थए

‘तेसि ण परिवायगाण णो कप्पड—अगलुएण वा चदणेण वा कुकुमेण वा गाय
अणुलिपित्तए’ तेषां मूल परिवाजकानां नो कप्पतःशरणा वा चन्दनेन वा कुकुमेन वा
गात्रमनुलेप्नुम्—सुगन्धितम्—येण गात्राऽनुलेपनं सन्यासिना न कपते इत्यर्थः, ‘णणत्थ
एक्काए गगामट्टियाए’ नाऽन्यत्रैकस्या गङ्गामृत्तिकाया—एका गङ्गामृत्तिका वर्जयित्वाऽयं
निषेध इत्यर्थः ॥ सू० १८ ॥

टीका—‘तेसि ण’ इत्यादि। ‘तेसि ण’ तेषां खलु ‘परिवायगाणं
कप्पड मागहए पत्थए जलस्स पडिग्गाहित्तए’ परिवाजकानां कप्पते मागध प्रस्थ
जलस्य परिग्रहीतुम्, प्रस्थ परिमाणविशेष, तथाहि—‘दो असईओ पसई, दोहिं पसईहिं

उनके लिये पहिरना अर्जित है। (तेसि ण परिवायगाण णो कप्पड अगलुएण वा
चदणेण वा कुकुमेण वा गाय अणुलिपित्तए णणत्थ एक्काए गगामट्टियाए) तथा
उन परिवाजकों के लिये अगुरु से, चंदन एवं कुकुम से शरीर पर लेप करना भी निषिद्ध
है। सिर्फ यदि वे लेप करना चाहे तो एक मात्र गंगा की मिट्टी का लेप कर
सकते हैं ॥ सू १८ ॥

‘तेसि ण’ इत्यादि।

(तेसि ण परिवायगाण) उन प्रत्येक परिवाजकों को अपने उपयोग में लाने
के वास्ते (मागहए पत्थए जलस्स पडिग्गाहित्तए कप्पड) केवल मगधदेश—प्रचलित
प्रस्थप्रमाणमात्र जल लेना कल्पता है। प्रस्थ एक माप का नाम है। कहा भी है—दो

चदणेण वा कुकुमेण वा गाय अणुलिपित्तए णणत्थ एक्काए गगामट्टियाए) तथा ते
परिवाजकेने भाटे अशुरुथी, अदनथी तेभज्ज कुथी शरीर पर लेप करवे।
पणु निषिद्ध छे जे ते लेप करवा आछे तो ओउमात्र गगानी भाटीने लेप
करी शके छे (सू १८)

“तेसि ण” इत्यादि

(तेसि ण परिवायगाण) ते प्रत्येक परिवाजकेने चेताना उपयोगमा
लेवा भाटे (मागहए पत्थए जलस्स पडिग्गाहित्तए कप्पड) मगध देशमा प्रस्थ
लित प्रस्थप्रमाणमात्र जल लेवु ठट्टे छे ‘प्रस्थ’ ओउ मापनु नाम छे

તુડિયાણિ 'વા અંગયાણિ 'વા કેઝરાણિ 'વા કુંડલાણિ 'વા મઝડં
વા ચૂલામણિ 'વા પિણદ્ધિત્તણ, ણણત્થ ઇમેણં તંવિણં પેવિણં ।
તેસિ ણ । પરિવ્વાયગાણ ણો કપ્પહ-ગથિમવેદિમપૂરિમસઘાઈમે
ચઙ્ગિવિહે મલ્હે ધારિત્તણ, ણણત્થ ઇમેણ કણપૂરેણં । તેસિ ણ

ત્રુટિકાણિ વા, અઙ્ગદાણિ=કેયૂરાણ વા, કુંડાણિ વા, 'મુકુટ વા, ચૂડામણિ વા પિનદુમ્,
હારાદીણિ તેષા પરિવાજકાના ન કલ્પતે પરિધાતુમિત્યર્થઃ । ણણત્થ ઇમેણ તંવિણં
પવિત્તણ ' નાન્યત્રૈકસ્માત્તાગ્રમયાત્પવિત્રકાત્-તાગ્રમયમઙ્ગુલમક પવિત્રકનામક તુ તેષા
પરિધૃતું કલ્પતેતિ ભાવ । ' તેસિ ણ । પરિવ્વાયગાણ, ણો કપ્પહ ગથિમ-વેદિમ-
પૂરિમ-સઘાઈમે ચઙ્ગિવિહે મલ્હે ધારિત્તણ ' તેષા સ્વલ્પ પરિવાજકાના નો કલ્પન્તે પ્રથિમ-
વેદિમ-પૂરિમ-સઘાતિમાણિ ચતુર્વિધાણિ માન્યાણિ ધારયિતુમ્-પ્રથેન=પ્રત્યેકેન નિર્વૃત્ત=નિર્મિત
માલારૂપ પ્રથિમમ્; વેદિમ=વેદિનેન નિર્વૃત્ત વેદિમમ્, પૂરિમ=પૂરણેન નિર્વૃત્તમ્, સઘાતેન
નિર્વૃત્ત સઘાતિમમ્, એતાણિ ચતુર્વિધાણિ માન્યાણિ ધારયિતુ ન કલ્પન્તે इत्यર્થ, ' ણણત્થ
ઇમેણ કણપૂરેણ ' નાન્યત્રૈકસ્માત્કર્ણપૂરકાત્-એક પુષ્પમય કર્ણપૂર તેષા ન નિષિદ્ધમિતિ ભાવ ।

રણ વિશેષ હૈ), પ્રાલબ, ત્રીન લરકા હાર, કટિસૂત્ર, દશમુદ્રિકાઈ, કટક, ત્રુટિક-બાજૂબધ,
અગદ, કેયૂર, કુંડલ, મુકુટ, ચૂડામણિ, ઇનકા પહિરના મી ઇન સાધુઓ કો કલ્પતા નહીં
હૈ । એક તાવે કી અઘૂઠી હી ઇન્હે હાથ કી અઘૂલી મેં ધારણ કરના કલ્પતા હૈ । (તેસિ
ણ પરિવ્વાયગાણ ણો કપ્પહ ગથિમ-વેદિમ-પૂરિમ-સઘાઈમે ચઙ્ગિવિહે મલ્હે
ધારિત્તણ, ણણત્થ ઇમેણ કણપૂરેણ) ઇન પરિવાજકો કો ગૂંથ કર બનાઈ ગઈ, વેદિત
કર બનાઈ ગઈ, એવં પરસ્પર દો પૂલો કો સયુક્ત કરકે બનાઈ ગઈ, એસી ચાર પ્રકાર કી
માલાઓ કા પહિરના મી કલ્પતા નહીં હૈ । એક પુષ્પો કા રચિત કર્ણફૂલ હી કાન મેં

હાર, કટિસૂત્ર, દશ મુદ્રિકાઓ (વી ટી), કટક, ત્રુટિક-બાજૂબધ, અગદ કેયૂર,
કુંડલ, મુકુટ, ચૂડામણિ, એ પહેરવું પણ આ સાધુઓને કલ્પતું નથી. એક
તાબાની અઘૂઠી જે તેણે હાથની આગળીમાં ધારણ કરવી કલ્પે છે (તેસિ ણ
પરિવ્વાયગાણ ણો કપ્પહ-ગથિમ-વેદિમ-પૂરિમ-સઘાઈમે ચઙ્ગિવિહે મલ્હે ધારિત્તણ
ણણત્થ ઇમેણ કણપૂરેણ) આ પરિવાજકોને શુદ્ધિને બનાવેલી, વેદિત કરીને બના
વેલી, આ આ ઉપર પૂરીને બનાવેલી તેમજ પરસ્પર એ પુષ્પોને બોંદીને બના
વેલી એવી ચાર પ્રકારની માલાઓ પહેરવી કલ્પતી નથી । સિદ્ધ પુષ્પોનું એક
કર્ણફૂલ જે તેમને કલ્પનીય છે (તેસિ ણ પરિવ્વાયગાણ ણો કપ્પહ અનલુચ્છણ વા

ચેવ ણં અપરિપૂણ, સે વિ ય ણં ઢિણ્ણે ણાં ચેવ ણ અઢિણ્ણે,
સે વિ ય પિવિત્તણ, ણો ચેવ ણ હત્થ-પાય-ચરુ-ચમસ-પમ્મવાલ-
ળઢાણ સિણાઢત્તણ વા । તેસિં ણં પરિવ્વાયગાણં કબ્બઢ માગહણ

સ્વચ્છ કન્પતે, નો ચેવ સલ્લ અનુપ્રસન્નમ્, 'સે ત્રિ ય પરિપૂણ ણો ચેવ ણ અપરિપૂણ'
તદપિ ચ જલ પરિપૂત=વલેણ ગાલિત કન્પતે, નો ચેવ સ્વચ્ચપગ્ધિતમ્, 'સે ત્રિ ય ણ
ઢિણ્ણે ણો ચેવ ણ અઢિણ્ણે' તપિ ચ સલ્લ ત્ત કન્પત, ન ચેવ સ્વચ્ચદત્તમ્, 'સે વિ
ય પિવિત્તણ ણો ચેવ ણ હત્થ-પાય-ચરુ-ચમસ-પમ્મવાલળઢાણ સિણાઢત્તણ વા' તદપિ
ચ પાતુ કન્પત નો ચેવ સલ્લ હસ્તપાત્તચરુચમસપ્રમાલાર્થમ્, તત્ર હસ્તો પાદો ચ પ્રસિદ્ધો । ચરુ =
અન્નપાત્ર, ચમ્મિન્ મિક્ષાત્ર સ્થાપ્યતે । ચમસો-ઢર્વિકા-પગ્ધિવેણપાત્ર 'ચમચા' ઢતિ પ્રસિદ્ધમ્,

હૈ, અતિનિર્મલ નહીં હોત પર ગ્રાહ્ય નહીં હો સકતા । (સે વિ ય પરિપૂણ ણો ચેવ ણ
અપરિપૂણ) અતિનિર્મલ હોતે પર મી વજ્ર સે છાના જાને પર હી કન્પિત કહા ગયા હૈ,
અનઢના પાની અપને ઉપયોગ મ લાને કા નિપેધ હે । (સે ત્રિ ય ણ ઢિણ્ણે ણો ચેવ ણ
અઢિણ્ણે) ઢના હુઝા હોતે પર મા કિસી ઢાતા કે ઢારા ઢિયા ગયા હી ગ્રહણ કરને કે
યોગ્ય રહા હે, મિના ઢિયા હુઝા નહીં । (સે વિ ય પિવિત્તણ ણો ચેવ હત્થ-પાય-ચરુ-
ચમસ-પમ્મવાલળઢાણ) ઢિયા ગયા મી જલ કા ઉપયોગ કેવલ પાને કે લિયે હી કરને
કો આના હે, હાથ-પૈર, ચરુ-માજન પાત્ર ણ્ચ ચમચા ઢોને કે લિયે ઉસકા ઉપયોગ વિહિત
નહીં હૈ, અથાત્ હાથ પૈર આદિ ઢોને કે કામ મ ઉસકો નહીં લા સકતે, (સિણાઢત્તણ વા)

અનુપ્પસણે) સ્વચ્છ હોવા છતાં પણ અતિનિર્મળ હોય તો જ ગ્રાહ્ય થઈ
શકે છે, અતિનિર્મળ ન હોય તો ગ્રાહ્ય થઈ શકતુ નથી (સે વિ ય પરિ-
પૂણ ણો ચેવ ણ અપરિપૂણ) અતિનિર્મળ હોવા છતાં પણ વચ્ચથી ગળાએલું
હોય તો જ કટિપત ડહેલું છે વગર ગળાએલું પાણી પોતાના ઉપયોગમાં
લેવાનું નિષિદ્ધ છે (સે વિ ય ણ ઢિણ્ણે ણો ચેવ ણ અઢિણ્ણે) ગાળેલું હોય
છતાં પણ કોઈ ઢાતા ઢારા અપાએલું જ અહણુ ડરવા યોગ્ય ડહેવામાં આવ્યું
છે, વગર ઢીધેલું નહિ (સે વિ ય પિવિત્તણ ણો ચેવ હત્થ-પાય-ચરુ-ચમસ-પમ્મવા-
લળઢાણ) આપેલું હોય તેવા જલનો ઉપયોગ પણ કે જ પીવા માટે જ કર-
વાની આજ્ઞા છે, હાથ-પગ, ચરુ-લોજન પાત્ર, તેમજ ચમચા ઢોવા માટે
તેનો ઉપયોગ ડરવો વિહિત નથી, અથાત્ હાથ પગ આદિ ઢોવાના કામમાં
તેનો ઉપયોગ ડરી શકાય નહિ (મિણાઢત્તણ વા) તેમજ તેનો ઉપયોગ મનાવ

જલસ્સ પડિગ્ગાહિત્તણ, સે વિ ય વહમાણે ણો ચેવ ણં અવહ-
માણે, સે વિ ય થિમિઓદણ ણો ચેવ ણં કદ્દમોદણ, સે વિ ય
વહુપ્પસણ્ણે, ણો ચેવ ણં અવહુપ્પસણ્ણે, સે વિ ય પરિપૂણ ણો

સેઙ્ગા હોઈ. ચણસેઙ્ગો ડ કુલઓ ચણકુલઓ પત્થઓ હોઈ ॥ ૧ ॥ ચણપત્થમાઢ્ય
તહ ચત્તારિ ય આઢ્યા ભવે ઢોણો । ’ ડયા-ઢે અસતી પ્રસૂતિ, ઢામ્યા પ્રસૂતિમ્યા
સેતિકા ભવતિ । ચણપ્સેતિકસ્તુ કુલવધતુપ્પુલવ પ્રસ્થો ભવતિ ॥ ૧ ॥ ચણપ્રસ્થમાઢક
તથા ચત્તારિ આઢકાનિ ભવેદ્ ઢ્રોણ ॥ ઇતિ । માગધપ્રસ્થપરિમિત જલં સન્યાસિના પરિપ્રહીતુ
કલ્પતે ઇત્યર્થ । ‘સે વિ ય વહમાણે ણો ચેવ ણ અવહમાણે’ તદપિ ચ જલ વહમાન=
નવાદિસોતોવર્તિ વ્યાપ્રિયમાણ વા પરિપ્રહીતુ કલ્પત, નો ચૈવાડવહમાનમ્ । ‘સે વિ ય
થિમિઓદણ ણો ચેવ ણ કદ્દમોદણ’ તદપિ ચ સ્તિમિતોદક નો ચૈવ રણ કદ્દમોદકમ્,
સ્તિમિતોદક=પક્કસમ્પર્કરહિત કલ્પતે, યત્તુ કદ્દમસમ્પર્કોડસ્તિ તજ્જલ ન કલ્પતે-ઇત્યર્થ,
‘સે વિ ય વહુપ્પસણ્ણે ણો ચેવ ણ અવહુપ્પસણ્ણે’ તદપિ ચ જલ વહુપ્રસન્નમ્=અતિ

અસતી કી એક પ્રસૂતિ હોતી હૈ । ઢો પ્રસૂતિ કી એક સેતિકા, ચાર સેતિકાઓ કા એક
કુલવ ઔર ચાર કુલવો કા એક પ્રસ્થ હોતા હૈ । યહ પહિલે સમય મેં કાષ્ઠ કા વનતા થા ।
ચાર પ્રસ્થો કા એક આઢક ઔર ચાર આઢકા કા એક ઢ્રોણ હોતા હૈ । ઇન્કે લિયે પ્રસ્થપ્રમાણ
જલ ઉપયોગ મ લેને કા વિધાન કિયા ગયા હૈ (સે વિ ય વહમાણે ણો ચેવ ણ
અવહમાણે) વહ મી વહતી હુઈ નદી આદિ કા હોના ચાહિય, વિના વહતા હુઆ જલ લેના
ઉહેં નિષિદ્ધ હૈ । (સે વિ ય થિમિઓદણ ણો ચેવ ણ કદ્દમોદણ) વહ મી યદિ સ્વચ્છ
હો તવ હી ગ્રહણ કરને યોગ્ય રહા ગયા હૈ, કદ્દમ સે મિશ્રિત નહીં । (સે વિ ય વહુપ્પ-
સણ્ણે ણો ચેવ ણ અવહુપ્પસણ્ણે) સ્વચ્છ હોને પર મી નિર્મલ હો તવ હી ગ્રાહ્ય હો સકતા

ઠહુ પથુ છે-એ અસતીની એક-પ્રસૂતિ થાય છે એ પ્રસૂતિની એક સેતિકા,
ચાર સેતિકાઓનો એક કુલવ અને ચાર કુલવનો એક પ્રસ્થ થાય છે આ
અગાઉના સમયમ લાકડાનો બનતો હતો ચાર પ્રસ્થોનો એક આઢક અને
ચાર આઢકોનો એક ઢ્રોણ થાય છે પ્રસ્થપ્રમાણ જલના ઉપયોગનું વિધાન
બે ઠરેલુ છે (સે વિ ય વહમાણે ણો ચેવ ણ અવહમાણે) તે જળ પથુ વહેતી નદી
આદિનું હોવું જોઈએ, વિના વહેતું જલ લેવું તેમને નિષિદ્ધ છે (સે વિ ય
થિમિઓદણ ણો ચેવ ણ કદ્દમોદણ) તે પથુ જો સ્વચ્છ હોય તો જ ગ્રહણ કરવા
યોગ્ય કહેલું છે, ઠઠ મથી મિશ્રિત નહિ (સે વિ ય વહુપ્પસણ્ણે ણો ચેવ ણ

મૂલમ્—તે ન પરિવ્વાયગા ણ્યાસુવેણ વિહારેણ વિહર-
માણા વહૂડ વાસાઢ પરિયાયં પાઠણંતિ, પાઠણિત્તા કાલમાસે
કાલ કિચ્ચા ઉક્કોસેણ વમલોણ કપ્પે દેવત્તાણ ઉવવત્તારો ભવતિ ।

ટોકા—‘તે ન પરિવ્વાયગા’ ઇત્યાદિ । ‘તે ન પરિવ્વાયગા’ તે સ્વહ
પર્વાજકા ‘ણ્યાસુવેણ વિહારેણ વિહરમાણા’ ગતદૂષણ=ઉક્તરૂપણ વિહારેણ વિહરત,
‘વહૂડ વાસાઢ પરિયાય પાઠણતિ’ વહુનિ વર્ષાણિ પયાય પાલયતિ, ‘પાઠણિત્તા
કાલમાસે કાલ કિચ્ચા’ પાલયિવા કાલમાસે કાલ કૃત્ત્વા ‘ઉક્કોસેણ વમલોણ કપ્પે
દેવત્તાણ ઉવવત્તારો ભવતિ’ ઉક્કોસેણ વ્રહ્મલોકે રૂપ દેવવેનોપત્તારો ભવન્તિ, ‘તહિં

હસ નિમિત્ત પ્રાપ્ત ક્રિયે ગયે જલ કો પાન અથવા સ્નાન કે કામ મેં લાન કા
નિષેધ હૈ ॥ મૂ. ૧૯ ॥

- ‘તે ન પરિવ્વાયગા’ ઇત્યાદિ ।

- (તે ન પરિવ્વાયગા) એ પરિવાજક (ણ્યાસુવેણ વિહારેણ વિહરમાણા) હસ
પ્રકાર ક વિહાર સે વિચરણ કરતે હુણ અથાત્ હમ પ્રકાર કી પરિસ્થિતિ મેં રહતે હુણ
(વહૂડ વાસાઢ પરિયાય પાઠણતિ) અપને જીવન કે વડુત વર્ષા કો હસી પર્યાય કા પાલન
કરતે ૨ જવ વ્યતીત કરતે હૈ, તવ (કાલમાસે કાલ કિચ્ચા) કાલમાસ ક ઉપસ્થિત હોને
પર મર કર વે (ઉક્કોસેણ) જ્યાદા સે જ્યાદા (વમલોણ કપ્પે દેવત્તાણ ઉવવત્તારો ભવતિ)
વ્રહ્મલોક નામક પચમરૂપ મેં દેવતા કી પયાય સે ઉપન હો જાતે હૈ । (તહિં તેસિં ગર્હ
તહિં તેસિં ઠિઈ) વહી પર ઉનકો ગતિ ગવ વહીં પર ઉનકી સ્થિતિ ગાત્રો મેં વર્ણિત કી

થેલ જલને પીવા અથવા સ્નાન કરવાના ઢામમા લેવાનો નિષેધ છે (મૂ. ૧૯)

“તે ન પરિવ્વાયગા” ઇત્યાદિ

(તે ન પરિવ્વાયગા) એ પરિવાજક (ણ્યાસુવેણ વિહારેણ વિહરમાણા) આ
પ્રકારના વિહારથી વિચરણ કરતા કરતા, અર્થાત્—આ પ્રકારની પરિસ્થિતિમા
રહેતા (વહૂડ વાસાઢ પરિયાય પાઠણતિ) પોતાના જીવનના ઘણા વરસોને એજ
પર્યાયના પાલનમા વ્યતીત કરે છે ત્યારે (કાલમાસે કાલ કિચ્ચા) કાળ અવ
સરે કાળ કરીને તેઓ (ઉક્કોસેણ) વધારેમા વધારે (વમલોણ કપ્પે દેવત્તાણ ઉવ
વત્તારો ભવતિ) વ્રહ્મલોક નામના પાત્રમા ઠગપમા દેવતાની પર્યાયથી ઉત્પન્ન
થઈ જાય છે, (તહિં તેસિં ગર્હ તહિં તેસિં ઠિઈ) ત્યા તેમની ગતિ તેમજ ત્યા

આઢા જલસ્સ પઢિગ્ગાહિત્તણ, સે વિ ય વહમાણે ણો ચેવ ણ
અવહમાણે, જાવ ણ અદિણ્ણે, સેવિ ય હત્થપાયચરુચમસપક્કવા-
લણઢ્યાણ, ણો ચેવ ણ પિવિત્તણ સિણાહિત્તણ વા ॥ સૂ. ૧૯ ॥

એતેપા પ્રક્ષાલનાર્થં સ્નાતુ વા ન કન્પતે ઇતિ 'તેસિં ણ પરિવ્યાયગાણ કપ્પઙ માગહણ આઢા જલસ્સ પઢિગ્ગાહિત્તણ' તેપા સ્વલ્લ પરિવ્રાજકાના કન્પતે માગધમાઢકં જન્સ્ય પરિગ્રહીતુમ્, 'સે વિ ય વહમાણે ણો ચેવ ણ અવહમાણે જાવ ણ અદિણ્ણે' તદપિ ચ વહમાણ નો ચૈવ સત્ત્વવહમાણ યાવત્સ્વલ્લ અઢત્તમ્, યાવચ્છવ્દાત્કર્દમરહિત, સ્વ ળ, વલ્લગાલિત ચ કલ્પતે, અવહમાણાદિક તુ ન કન્પતે ઇતિ બોચમ્। 'સે વિ ય હત્થ-પાય-ચરુ-ચમસ-પક્કવાલણઢ્યાણ' તદપિ ચ હસ્ત-પાદ-ચરુ-ચમસ-પ્રક્ષાલનાર્થમ્, 'ણો ચેવ ણ પિવિત્તણ સિણાહિત્તણ વા' નો ચૈવ સ્વલ્લ પાતુ સ્નાતુ વા ॥ સૂ. ૧૯ ॥

ઔર ન ઉસકા ઉપયોગ સ્નાન કરને મે હી કિયા જાતા હૈ। इसी प्रकार (तेसिं ण परि व्यायगाण कप्पङ्ग मागहण आढा जलस्स पडिग्गाहित्तण से वि य वहमाणे णो चैव ण अवहमाणे जाव ण अदिण्णे, से वि य हत्थ-पाय-चरु-चमस-पक्खालण ढ्याण, णो चैव ण पिवित्तण सिणाहित्तण वा) इन साधुओं के लिये मगधदेशीय प्रस्थ प्रमाणमात्र जल ही हाथ, पैर, पात्र, चम्मच आदि धोने के लिये ग्राह्य बतलाया गया है। वह भी बहता हुआ ही होना चाहिये-स्थिर नहीं। उसमें भी वह अतिस्वच्छ, एव वल से छना हुआ तथा दाता के द्वारा दिया गया होना चाहिये, इससे भिन्न नहीं। ऐसा जल ही हस्त, पाद, चरु एव चमचा के धोने के काम में आ सकता है, अयथा नहीं। अत

કરવામા પણ ડરી શકાય નહિ એ પ્રકારે (તેસિં ણ પરિવ્યાયગાણ કપ્પઙ માગ હણ આઢા જલસ્સ પઢિગ્ગાહિત્તણ સે વિ ય વહમાણે ણો ચેવ ણ અવહમાણે જાવ ણ અદિણ્ણે સે વિ ય હત્થ-પાય-ચરુ-ચમસ-પક્કવાલણઢ્યાણ ણો ચેવ ણ પિવિત્તણ સિણાહિત્તણ વા) આ સાધુઓને માટે મગધદેશીય પ્રસ્થપ્રમાણ માત્ર જલ જ હાથ પગ પાત્ર ચમચા આદિ ધોવાને માટે ગ્રાહ્ય બતાવવામા આવ્યુ છે તે પણ વહેતુ હોય તે જ હોવુ જોઈએ, ન વહેતુ હોય તે નહિ તેમા પણ તે અતિસ્વચ્છ તેમજ વશ્વથી ગાળેલુ તથા દાતા દ્વારા અપાએલુ હોવુ જોઈએ, તેનાથી બીજુ નહિ એવુ જલજ હાથ, પગ, ચરુ તેમજ ચમચાને ધોવાના કામમા આવી શકે છે, બીજુ નહિ આમ એ નિમિત્તે પ્રાપ્ત કરા

पुरिमताल णयर सपट्टिया विहाराए ॥ सू० २१ ॥

मूलम्—तए ण तेसिं परिव्वायगाण तीसे अगामि-
याए छिण्णोवायाए दीहमद्धाए अडवीए कचि देसंतरमणुपत्ताण

कूलेण ' गगाया महानद्या उभयत कून्=उभयतटाभ्याम्, ' कपिलपुराओ णयराओ
पुरिमताल णयरं सपट्टिया विहाराए ' कापिन्यपुगनगग पुग्मिताळ नगर सप्रस्थिता
विहाराय=निर्हर्तुम् ॥ सू० २१ ॥

टीका—' तए ण ' इत्यादि । ' तए ण ' तत् सत्तु ' तेसिं परिव्वायगाण '
तेषा परिव्राजकानाम्, ' तीसे अगामियाए ' तस्या अग्रामिकाया =ग्रामसम्बन्धहिताया -
गामाद्दूरवर्तिना इत्यर्थ, ' छिन्नोवायाए ' छिन्नापत्ताया =जनागमनिर्गमरहिताया -
निर्जनाया इत्यर्थ, ' दीहमद्धाए ' दवाऽध्वाया =दीर्घमागाया -प्रातरागमरहिताया इत्यर्थ,
' अडवीए ' अटव्या =वनस्य ' कचि देसंतरमणुपत्ताण ' किञ्चिद्देशांतरमनुप्राप्तानाम्=

महाणईए उभओ कूलेण) गगा नदी के दोनों तटों से होकर, (कपिलपुराओ णयराओ
पुरिमतालणयर सपट्टिया) कापिन्यपुर नगर से पुरिमताल नगर की ओर निहार के लिये
निम्ले ॥ सू० २१ ॥

' तए ण ' इत्यादि ।

(तए ण) इसका वाद (तेसिं परिव्वायगाणं) उन परिव्राजकों का (तीसे अगा-
मियाए अडवीए) जन कि वे चलते २ एक भयंकर अटवा में आ पहुँचे, जो ग्राम के
सम्बन्ध से सर्वथा रहित थी—ग्राम से बहुत दूर थी, (छिन्नोवायाए) इसलिये यहाँ पर मनु-
ष्यों का संचार निवृत्त ही नहीं था, अर्थात् वह अटवा निर्जन था, (दीहमद्धाए) रास्ते इसके
बड़े निकट थे, (कचि देसंतरमणुपत्ताण) इसका थोड़ा सा हा भाग इन्होंने तय कर पाया

उपर यधने (कपिलपुराओ णयराओ पुरिमतालणयर सपट्टिया) कापिन्यपुर
नगरस्थी पुरिमताल नगरणी तरद विडार भाटे नीदध्या (सू २१)

" तए ण " इत्यादि

(तए ण) त्थार पथी (तेसिं परिव्वायगाण) ते परिव्राजको, (तीसे अगा-
मियाए अटवीए) न्याये आलता आलता ओके लय ८० अटवी (वन)मा आवी
पडोन्था के ओ वन गामना मणधथी सववा रहित छुटु—गामथी भहुँ दूर
छुटु (छिन्नोवायाए) तेथी अडी मनुष्योनो मथार निवृत्त ४ नडोतो ओटवे
के ते वन निर्जन छुटु (दीहमद्धाए) तेना गस्ता भहुँ विडट छता (कचि

તહિ તેસિ ગઈ, તહિ તેસિ ઠિઈં । દસસાગરોવમાઈ ઠિઈં પળ્લન્તા ।
સેસં ત ચેવ ॥ સૂ૦ ૨૦ ॥

। મૂલમ્—તેણ કાલેણં તેણ સમણ અમ્મહસ્સ પરિ-
વ્વાયગસ્સ સત્ત અતેવાસિસયાઈ ગિમ્હકાલસમયસિ જેઠામૂલમા-
સંમિ ગગાણ મહાનઈણ ઉમ્મઓકૂલેણ કપિલ્લપુરાઓ ણયરાઓ

તેસિં ગઈ, તહિં તેસિં ઠિઈં' તત્ર તેણ ગતિ, તત્ર તેણ સ્થિતિ । 'દસ સાગરોવમાઈ
ઠિઈં પળ્લન્તા' દસ સાગરોપમાનિ સ્થિતિ પ્રજ્ઞતા, 'સેસ ત ચેવ' શોષ તદેવ ॥ સૂ૦ ૨૦ ॥

ટીકા—તેણં કાલેણ તેણ સમણ' इत्यादि । 'તેણ કાલેણ સમણ'
તસ્મિન્ કાલે તસ્મિન્ સમયે 'અમ્મહસ્સ પરિવ્વાયગસ્સ સત્ત અતેવાસિસયાઈ'
અમ્મહસ્સ પરિવાજકસ્ય સમાન્તેવાસિગતાનિ=સતગતમરણકા અન્તેવાસિન-શિષ્યા,
'ગિમ્હકાલસમયસિ જેઠામૂલમાસમિ' ગ્રામ્યકાલસમયે જ્યેષ્ઠામૂલમાસે=જ્યેષ્ઠાનક્ષત્રે
મૂલનક્ષત્રે વા પૂર્ણિમા યસ્મિન્ તસ્મિન્, જ્યેષ્ઠમાસે इत्यर्थ । 'ગગાણ મહાનઈણ ઉમ્મઓ-

ગઈ' હૈ । ઇસ સ્થિતિ કા પ્રમાણ (દસ સાગરોવમાઈ) વહા ૧૦ દસ સાગર હૈ, (સેસ ત
ચેવ) યાવત્ યે આરાધક નહીં હોતે હૈ ॥ સૂ૦ ૨૦ ॥

'તેણં કાલેણ તેણ સમણ' इत्यादि ।

(તેણ કાલેણ સમણ) ડસ કાલ મે ઇવ ડસ સમય મેં (અમ્મહસ્સ પરિવ્વા
યગસ્સ) અમ્મહ નામક પરિવાજક (અન્યાસી) કે (સત્ત અતેવાસિસયાઈ) સાત સૌ શિષ્ય
(ગિમ્હકાલસમયસિ) ગ્રામ્ય કાલ કે સમય (જેઠામૂલમાસમિ) જ્યેષ્ઠ માસ મે (ગગાણ

તેમની સ્થિતિ શાસ્ત્રોમા વર્ણન કરેલી છે આ સ્થિતિનુ પ્રમાણ (દસ સાગ
રોવમાઈ) ત્યા ૧૦ દસ સાગરનુ છે (સેસ ત ચેવ) યાવત્ તેઓ આરાધક
હોતા નથી (સૂ ૨૦)

“તેણ કાલેણ તેણ સમણ” इत्यादि

(તેણ કાલેણ તેણ સમણ) તે કાળમા તેમજ તે સમયમા (અમ્મહસ્સ
પરિવ્વાયગસ્સ) અમ્મહ નામના પરિવાજક (અન્યાસી)ના (સત્ત અતેવાસિસ
સયાઈ) સાતસૌ શિષ્ય (ગિમ્હકાલસમયસિ) ગ્રામ્ય કાળના સમયમા (જેઠામૂલમા
સમિ) જેઠ મહિનામા (ગગાણ મહાનઈણ ઉમ્મઓ કૂલેણ) ગગા નદીના બન્ને તટ

मूलम्—एव खलु देवानुप्पिया । अम्ह इमीसे अगामियाए जाव अडवीए कचि देसतरमणुपत्ताणं से उदए जाव झीणे, त रोय खलु देवानुप्पिया । अम्ह इमीसे अगामियाए

टीका—ते परिवाजका परस्पर यदवात्पुस्तनिर्दिशति—‘एव खलु देवानुप्पिया’ इत्यादि । ‘एव खलु देवानुप्पिया !’ एव खलु हे देवानुप्पिया ! ‘अम्ह इमीसे अगामियाए जाव अडवीए’ अस्माकमस्या अग्रामिकाया यावदटव्या, ‘कचि-देसतरमणुपत्ताणं से उदए जाव झीणे’ किञ्चिदगन्तरमनुप्राप्तानां तत् उदकं यावत् क्षीणम्, ‘त सेय खलु देवानुप्पिया’ तत्=नस्मात् श्रेय खलु हे देवानुप्पिया ? ‘अम्ह इमीसे अगामियाए जाव अडवीए’ अस्माकमस्यामग्रामिकाया यावदटव्याम्,

नहीं देखकर, (अणमण्ण महारंति) परस्पर में एक दूसरे का आह्वान करने लगे, (सद्दा-वित्ता एव वयासी) और आह्वान करके इस प्रकार बोले ॥ सू० २३ ॥

एवं खलु देवानुप्पिया !’ इत्यादि ।

(एव खलु देवानुप्पिया !) हे देवानुप्पियो ! यह बात बिलकुल ठीक है कि (अम्ह इमीसे अगामियाए जाव अडवीए कचिदेसतरमणुपत्ताण से उदए जाव झीणे) हम लोगों का, इस अग्रामिक अटवी में कि अभी जिसे थोड़ी ही तय की है, वह अपने २ स्थान से लाया हुआ जल अब समाप्त हो चुका है, (त सेय खलु देवानुप्पिया ! अम्ह इमीसे अगामियाए जाव अडवीए उदगदायारस्स सव्वओ समत्ता मग्गणगवेसण करित्तए) ऐसी हालत में हमारे—तुम्हारे लिये यही एक कल्याणकारक मार्ग है कि हम इस अग्रामिक एव निर्जन अटवी में सर्व प्रकार से चारों ओर किसी जल-

जोलाववा लाज्या, (सद्दावित्ता एव वयासी) अने जोलावी आ प्रकारे ढुंढेवा लाज्या (सू० २३)

“एव खलु देवानुप्पिया !” इत्यादि

(एव खलु देवानुप्पिया !) हे देवानुप्पियो ! ये बात बिलकुल ठीक है कि (अम्ह इमीसे अगामियाए जाव अडवीए कचि देसतरमणुपत्ताण से उदए जाव झीणे) आपणु आ वनमा थोड़ीक दूर आलीने आव्या छीअे, अने डमण्ण ७२३ ७ शोकाया लीअे, त्या तो पोताना स्थानेथी लावेणु पाण्णी सभास थर्ध गथु (त सेय खलु देवानुप्पिया ! अम्ह इमीसे अगामियाए जाव अडवीए उदगदायारस्स सव्वओ समत्ता मग्गणगवेसण करित्तए) ओवी हालतमा आभार

से पुव्वग्गहिण उदए अणुपुव्वेण परिभुजमाणे झीणे ॥ सू० २२ ॥

मूलम्—तए णं ते परिव्वायगा झीणोदगा समाणा तण्हाए पारब्भमाणा २ उदगदायारमपस्समाणा अण्णमण्णं सदावेति, सदावित्ता एव वयासी ॥ सू० २३ ॥

कचित् प्रदेशमागताना 'से' तत् 'पुव्वग्गहिण' पूर्वगृहीतम् 'उदए' उदकम् 'अणुपुव्वेण' आनुपूर्व्येण 'परिभुजमाणे' परिभुज्यमान 'झीणे' क्षीग=क्षय प्राप्तम् ॥ सू० २२ ॥

टीका—'तए ण ते परिव्वाया' इत्यादि । 'तए ण ते परिव्वाया' तत् खलु ते परिवाजका 'झीणोदगा समाणा' क्षीणोदका सन्त, 'तण्हाए' तण्हाया=पिपासया, 'पारब्भमाणा २' प्रारम्भ्यमाणा २=पीड्यमाना २=व्याकुलीभवन्त, व्याकुलीभावेहे तुर्गर्वविशेषणमाह—'उदगदायारमपस्समाणा' उदगदायारमपदयन्त, 'तेषाम-दत्ताप्राहित्वादिति भाव, 'अण्णमण्णं सदावेति' अन्योऽन्य शब्दयन्ति=परस्परमाह्वयन्ति, शब्दयित्वा=आह्वय 'एव वयासी' एवमवादिषु—एवं=वक्ष्यमाणप्रकारेण वदन्ति स्म ॥ सू० २३ ॥

था कि इतने में (से पुव्वग्गहिण उदए अणुपुव्वेण परिभुजमाणे झीणे) चलते समय अपने स्थान से लाया हुआ जल क्रमश पीते २ खतम हो गया ॥ सू० २२ ॥

'तए ण से परिव्वाया' इत्यादि ।

(तए ण) इसके बाद (ते परिव्वाया झीणोदगा समाणा) वे परिवाजक कि जिनका पानी बिलकुल समाप्त हो चुका है, (तण्हाए पारब्भमाणा २) पुन तृषा से अत्यत पीड़ित=व्याकुल होते हुए (उदगदायारमपस्समाणा) उस समय किसी पानी दाता को

देसतरमणुपत्ताण) तेना थोडा लाग न तेओ आत्था के ओटलाभा (से पुव्वग्गहिण उदए अणुपुव्वेण परिभुजमाणे झीणे) आलती वधते पोताना स्थानेथी लावेव नल डणवे डणवे पीता पीता पूरू थध गथु (सू २२)

"तए ण ते परिव्वाया" इत्यादि

(तए ण) त्थार पछी (ते परिव्वाया झीणोदगा समाणा) ते परिवाजके के नेभना पाणी बिलकुल समाप्त थध चूकथा ठे, (तण्हाए पारब्भमाणा २) तेओ तरसथी गहु न पीडित=व्याकुल थधने (उदगदायारमपस्समाणा) ते सभये डोए पाणीना दाताने न नेवाथी (अण्णमण्णं सदावेति) परस्पर ओक छीनने

मलभमाणा दोच्चपि अण्णमण्ण सदावेति, सदाविता
एव वयासी ॥ सू० २४ ॥

मूलम्—इह ण देवाणुप्पिया ! उदगदातारो णत्थि,
तं णो खलु कप्पइ अम्ह अदिण्ण गिण्हित्तए, अदिण्णं साइ-

अण्णमण्ण सदावेति ' द्वितीयमपि=द्वितीयवारमपि अयोऽन्य शब्दयन्ति, 'सदाविता'
शब्दविवा 'एव वयासी' एवमवादिषु ॥ सू० २४ ॥

टीका—'इह ण देवाणुप्पिया !' इत्यादि । 'इह ण देवाणुप्पिया !' इह
खलु हे देवानुप्रिया ! 'उदगदातारो णत्थि' उदकदातारो न सन्ति । 'त णो खलु
कप्पइ अम्ह अदिण्ण गिण्हित्तए' तत्=तस्मात् नो खलु कल्पतेऽस्माकमदत्तम् उदक
ग्रहीतुम्, 'अदिण्ण साइजित्तए' अदत्तम् उदक स्वादयितु=पातुम्, 'त मा ण अम्हे
इयाणि' तमा खलु वयमित्थानीम्, 'आवइकालपि' आयत्तिकालमपि=आगामिनि

भी पानी का दाता नहीं मिला तब उन्होंने द्वितीयवार भा परस्पर में एक-दूसरे का आह्वान
किया, और आह्वान करके इस प्रकार बोले ॥ सू० २४ ॥

'इह ण देवाणुप्पिया' इत्यादि ।

(इह ण देवाणुप्पिया ! उदगदातारो णत्थि) हे देवानुप्रिया ! प्रथम तो इस
अटवी में एक भी उदकदातार नहीं है, (त णो खलु कप्पइ अम्ह अदिण्ण गिण्हित्तए)
दूसरे-हम लोगों को अदत्त जल ग्रहण करना उचित नहीं है, (अदिण्ण साइजित्तए)
कारण कि अदत्त जल का पान करना हम लोगों की मर्यादा से सर्वथा विरुद्ध है । (त मा
ण अम्हे इयाणि आवइकालं पि अदिण्ण गिण्हामो अदिण्ण साइजामो मा ण

दातार भल्लो नहि त्थारे तेथोथे थिल्ल वार पणु परस्पर ओठणीजने
ओलाव्या, ओलावीने आ प्रगरे ठडेवा लाज्या (सू० २४)

"इह ण देवाणुप्पिया" इत्यादि

(इह ण देवाणुप्पिया) हे देवानुप्रिया ! प्रथम तो आ अटवीमा ओठेथ
पाणुनी दातार नथी, (त णो खलु कप्पइ अम्ह अदिण्ण गिण्हित्तए) थिल्ल
आपणुने अदत्त जल ग्रहण करवु उचित नथी (अदिण्ण साइजित्तए)
करवु हे अदत्त जलने पीवु ते आपणुी मर्यादाथी सर्वथा विरुद्ध छे
(त मा ण अम्हे इयाणि आवइकालपि अदिण्ण गिण्हामो अदिण्ण साइजामो मा

જાવ અડવીએ ઉદગદાયારસ્સ સવ્વઓ સમતા મગ્ગણગવેસણં
કરિત્તે—ત્તિ કટ્ટુ અણ્ણમણ્ણસ્સ અતિએ એયમટ્ટ પહિમુણેતિ,
પહિસુણિત્તા તીસે અગામિયાએ જાવ અડવીએ ઉદગદાયારસ્સ
સવ્વઓ સમતા મગ્ગણગવેપણં કરેતિ, કરિત્તા ઉદગદાયાર-

‘ઉદગદાયારસ્સ સવ્વઓ સમતા મગ્ગણગવેસણ કરિત્તે—ત્તિ કટ્ટુ’ ઉદકદાતુ સર્વત
સમન્તાત્ માર્ગણગવેપણ કર્તુમ્ इति कृत्वा, ‘અણ્ણમણ્ણસ્સ અતિએ એયમટ્ટ પહિમુણેતિ’
અન્યોઽન્યસ્ય અતિકે એતમર્થે પ્રતિશૃણ્વન્તિ=સ્વીકુર્વન્તિ, ‘પહિમુણિત્તા’ પ્રતિશ્રુય ‘તીસે
અગામિયાએ જાવ અડવીએ ઉદગદાયારસ્સ સવ્વઓ સમતા મગ્ગણગવેસણ કરેતિ’
તત્સ્યામ્ અગ્રામિકાયા યાવદટ્ઠવ્યામ્ ઉદકદાતુ સર્વત સમન્તાદ માર્ગણગવેપણ કુર્વતિ,
‘કરિત્તા’ કૃત્વા, ‘ઉદગદાયારમલભમાણા’ ઉદકદાતાત્ અલભમાના, ‘દોઞ્ચપિ

દાતા કી માર્ગગા એવ ગવેપણા કરે, (ત્તિ કટ્ટુ અણ્ણમણ્ણસ્સ અતિએ એયમટ્ટ પહિમુણેતિ)
હસ પ્રકારકી કી ગઈ સલાહ સબને એકમત હોકર માન લી। (પહિમુણિત્તા તીસે અગામિ
યાએ જાવ અડવીએ ઉદગદાયારસ્સ સવ્વઓ સમતા મગ્ગણગવેસણ કરેતિ) પશ્ચાત્
અસ સલાહ ક અનુસાર વે સવ અસ અગ્રામિક ખટ્ટવી મેં સર્વ પ્રકાર સે ચારો ઓર પાની ક
દેને વાલે દાતા કી ગવેપણા કરને મે સલગ્ન હો ગયે। (કરિત્તા ઉદગદાયારમલભમાણા
દોઞ્ચપિ અણ્ણમણ્ણ સદ્ધાવેતિ સદ્ધાવિત્તા એવ વયાસી) ગવેપણા કરતે ૨ જવ અન્હે કોઈ

તમારા માટે એ જ એક ઈચ્છાથી તારક માર્ગ છે કે આપણે આ અગ્રામિક
તેમજ નિર્જન વનમાં સર્વ પ્રકારથી ચારે કોરે કોઈ જલના દાતાની માર્ગથી
તેમજ શોધ કરીએ (ત્તિ કટ્ટુ અણ્ણમણ્ણસ્સ અતિએ એયમટ્ટ પહિમુણેતિ) આ
પ્રકારની કરેલી સલાહ બધાએ એકમત થઇને માની લીધી પછી (પહિ
મુણિત્તા તીસે અગામિયાએ જાવ અડવીએ ઉદગદાયારસ્સ સવ્વઓ સમતા મગ્ગ
ણગવેસણ કરેતિ) તે સલાહને અનુસરીને તે બધા તે અગ્રામિક ખટ્ટવી (વન)માં
સર્વ પ્રકારથી ચારે કોર પાણી દેવાવાળા દાતાની શોધ કરવામાં સલગ્ન
થઇ ગયા (કરિત્તા ઉદગદાયારમલભમાણા દોઞ્ચપિ અણ્ણમણ્ણ સદ્ધાવેતિ સદ્ધા
વિત્તા એવ વયાસી) શોધ કરતા કરતા પણ તેમને ત્યારે કોઈ પણ પાણીને

णियाओ य, करोडियाओ य, भिसियाओ य, छण्णालए य,
अंकुसए य, केसरियाओ य, पवित्तए य, गणेत्तियाओ य, छत्तए
य, वाहणाओ य, पाउयाओ य, धाउरत्ताओ य एगते एडित्ता,
गग महाणड ओगाहित्ता वालुयासथारए सथरित्ता, सलेहणा-

य' करोटिकाश्च=मृष्यमयभाजनविशेषान्, 'भिसियाओ य' वृषिकाश्च=उपवेशनपट्टिका,
'छण्णालए य' पण्णाग्नानि च=त्रिकाष्टिका, 'अंकुसए य' अङ्गुलिकाश्च=आरु-
पणिका-वृक्षपट्टयाद्यार्क्यसाधनविशेषान्, देवार्चने पत्रपुष्पफलाना मग्नहार्यमङ्गुलिका
उपयुज्यते, 'केसरियाओ य' केशरिकाश्च=प्रमार्जनायाणि वस्त्रगण्डानि, 'पवित्तए य'
पवित्रकाणि=ताम्रमयमुद्रिका, 'गणेत्तियाओ य' हस्तधार्या रुद्राक्षमाला, 'गणेत्तिया'
इति हस्तार्यस्त्रदाक्षमालार्यं देशीयशब्द, 'छत्तए य' छत्राणि च 'वाहणाओ य'
उपानहश्च, 'पाउयाओ य' पादुकाश्च=काष्ठपादुका, 'धाउरत्ताओ य' धातुरत्ताश्च=
गैरिकोपरञ्जिता, शट्टिका =न्यासिपरिधानीयवस्त्राणि, एतानि सत्राणि 'एगते एडित्ता'
एकाते त्यक्त्वा, 'गग महाणड ओगाहित्ता' गङ्गामहानदामगमाद्य=गङ्गाया महानधामग-
नार्य-'वालुयासथारए सथरित्ता' वालुकास्तारकान् सस्तार्य, 'सलेहणाञ्जसियाण' म्लेखना-

मिनी के बने हुए पात्रविशेषों को, वृषिकाओं-वैठने के पाटियाँ को, तिपाइयों को, देवों
का पूजा के लिये पत्र-पुष्पादिकों के गिराने के वास्ते सदा पास में रहनेवाली छोटी सी
अङ्गुलिका को, केशरिका को-प्रमार्जन करने के काम में आनेवाले वस्त्र क रटों को, तामे
की मुद्रियों को, सुमरिनियों को, छत्रों को, जूतों को, काष्ठ की पादुकाओं को एव गरि-
कगालु से रक्त पहिने की धोतियों को एकान्त में डोटकर महानदा गंगा को पारकर
(वालुयासथारए सथरित्ता) उसका तट पर वालुका का मथारा मिट्टी और उम पर

भाजाओने, शेट्टिकाओ-भाटीना धनेला पात्र विशेषेने, वृषिकाओ-जेमवाना
पाटलाओने, त्रिपार्थओने (घोडीने), देवाने पूजा निमित्त पत्र, पुष्प आदि
राखवा भाटे सदा पाने रहेवावाणी नानी सरणी अङ्गुलिकाने, शेट्टिकाओने-
प्रमार्जन कएवाना ठाममा आववावाणा वस्त्रना शट्टाओने, ताथानी
मुद्रिओने, सुमरिनिओने, छत्रोने, जेठाने, लाडलानी पादुकाओने,
तेमज जेइ रेवेला पड़ेरवाना धोतियाओने ओइ ठेठाले राणी धईने
भङ्गानदी गगाने उतरिने (वालुयासथारए सथरित्ता) तेना तट उपर देतीना

જિત્તણ, ત મા ણ અમ્હે ડયાણિ આવડકાલં પિ અદિણ્ણ
ગિણ્ણામો, અદિણ્ણ સાહજ્ઞામો, મા ણં અમ્હ તવલોવે ભવિસ્સહ !
તં સેયં સ્વલુ અમ્હં દેવાણુપ્પિયા ! તિદંડં, કુડિયાઓ ય, કચ-

સમયેઽપિ 'અદિણ્ણ ગિણ્ણામો' અદત્તં ગૃહ્ણીમ = અન્તમુત્તક ન સ્વીકૃત્મ, 'અદિણ્ણ
સાહજ્ઞામો' અદત્ત સ્વાદયામ = અદત્ત જલ મા સ્વાદયામ ક્વચિત્તય, 'મા ણ અમ્હ
તવલોવે ભવિસ્સહ' મા સ્વલુ અસ્માક તપોલોપો ભવિષ્યતિ, અદત્તસ્યાગ્રહણેઽનાસ્વાદને
નાસ્માક તપોલોપો ન ભવિષ્યતીત્યર્થ । 'ત સેય સ્વલુ અમ્હં દેવાણુપ્પિયા !' તત્ =
તસ્માત્ શ્રેય સ્વલુ અસ્માક દે દેવાનુપ્રિયા ! 'તિદંડય' ત્રિદંડક 'કુડિયાઓ ય'
કુણ્ડિકાશ્વ = કમણ્ડલન્, 'કચણિયાઓ ય' કાશ્ચનિકાશ્વ = રદ્રાક્ષમાલિકા, 'કરોડિયાઓ

અમ્હ તવલોવે ભવિસ્સહ) તથા હમ સવ લોગોં કા યહ મી દદ્ધ નિશ્ચય હૈ કિ આગામી
કાલ મેં મી હમ સવ વિના દિયા હુઆ જલ ન ગ્રહણ કરે ઓર ન ઉસે પિયેં, ક્યોં કિ હસં
પ્રકાર કે આચરણ સે હમારી તપસ્યા કા લોપ હો જાયગા, અત વહ મી સુરક્ષિત રહેં હસં
અભિપ્રાય સે હમમેં સે કિસી કો મી અદત્ત જલ ગ્રહણ નહીં કરના ચાહિયે ઓર ન ઉસે પીના
હી ચાહિયે । (ત સેય સ્વલુ અમ્હ દેવાણુપ્પિયા ! તિદંડ કુડિયાઓ ય, કચણિયાઓ ય,
કરોડિયાઓ ય, મિસિયાઓ ય, છળ્ણાલણ ય, અકુસણ ય, કેસરિયાઓ ય, પવિ
ત્તણ ય, ગણેત્તિયાઓ ય, છત્તણ ય, વાહણાઓ ય, પાડયાઓ ય, વાઝરત્તાઓ ય,
ણગતે ણહિત્તા ગગ મહાનહ ઓગાહિત્તા) હસલિયે હે દેવાનુપ્રિયોં । અવ હમ સવ કી મલાઈ
હસી મેં હૈ કિ હમ સવ ત્રિદંડાં કો, કમણ્ડલુઓં કો, રદ્રાક્ષ કા માલાઓં કો, કરોટિકાઓં-

ણ અમ્હ તવલોવે ભવિસ્સહ) તથા આપણે દદ્ધનિશ્ચયી ઝીએ કે ભવિષ્યકાળમા
પણ દીધેલુ ન હોય એવુ જલ ગ્રહણ કરવુ નહિ અને પીવુ નહિ, કેમકે
એ પ્રકારના આચરણથી આપણી તપમ્થાનેા લોપ થઈ જશે માટે તે
સુરક્ષિત રહે એવા અભિપ્રાયથી આપણામાના ડોઈએ પણ અદત્ત જલ
ગ્રહણ ન કરવુ નેઈએ અને તે પીવુ પણ ન નેઈએ (ત સેય સ્વલુ અમ્હ
દેવાણુપ્પિયા ! તિદંડ, કુડિયાઓ ય, કચણિયાઓ ય, કરોડિયાઓ ય, કેસરિયાઓ ય,
પવિત્તણ ય, ગણેત્તિયાઓ ય, છત્તણ ય, વાહણાઓ ય, પાડયાઓ ય, વાઝરત્તાઓ
ય ણગતે ણહિત્તા ગગ મહાનહ ઓગાહિત્તા) એ માટે હે દેવાનુપ્રિયો ! હવે
આપણી ભલાઈ એમા જ છે કે આપણે ત્રિદંડોને, કમણ્ડલુઓં -

णियाओ य, करोडियाओ य, भिसियाओ य, छण्णालए य,
अंकुसए य, केसरियाओ य, पवित्तए य, गणेत्तियाओ य, छत्तए
य, वाहणाओ य, पाउयाओ य, धाउरत्ताओ य एगंते एडित्ता,
गगं महाणडं ओगाहित्ता, वालुयासथारए सथरित्ता, सलेहणा-

य ' करोडिकाश्च=मृण्मयभाजनविशेषान्, ' भिसियाओ य ' वृषिकाश्च=उपवेशनपट्टिका,
' छण्णालए य ' पण्णालिकाणि च=त्रिकाष्ठिका, ' अंकुसए य ' अङ्गुशकाश्च=आक-
र्षणिका -वृक्षपल्लवाद्याकर्षणसाधनविशेषान्, देवार्चन पत्रपुष्पफलाना सग्रहार्थमङ्गुशका
उपयुज्यते, ' केसरियाओ य ' केसरिकाश्च=प्रमार्जनाव्यानि वस्त्रस्रष्टानि, ' पवित्तए य '
पवित्रकाणि=ताम्रमयमुद्रिका, ' गणेत्तियाओ य ' हस्तधार्या रद्राक्षमाला, ' गणेत्तिया '
इति हस्तधार्यरद्राक्षमात्रयं देशीयशब्द, ' उत्तए य ' उत्राणि च ' वाहणाओ य '
उपानहश्च, ' पाउयाओ य ' पादुकाश्च=काष्ठपादुका, ' धाउरत्ताओ य ' धातुरत्ताश्च=
गैरिकोपरञ्जिता, शाट्टिका =न्यासिपरिधानीयवस्त्राणि, ण्तानि सत्राणि ' एगंते एडित्ता '
एकांते त्यक्त्वा, ' गगं महाणडं ओगाहित्ता ' गङ्गामहानदामवगाह्य=गङ्गाया महानधामव-
नीर्य-'वालुयासथारए सथरित्ता' वालुकामस्तारकान् सस्तार्य, 'सलेहणाञ्चसियाण' स्लेखना-

मिट्टी के बने हुए पात्रविशेषों को, वृषिकाओं-बैठने के पाटियों को, तिपाइयों को, देवों
की पूजा के लिये पत्र-पुष्पादिकों के गिराने के वास्ते सदा पास में रहनेवाली छोटी सी
अङ्गुशिका को, केसरिका को-प्रमार्जन करने के काम में आनवाले वस्त्र का खंडों को, तामे
की सुदरियों को, सुमरिनियों को, उत्रों को, जूतों को, काष्ठ की पादुकाओं को पत्र गरि-
कषातु से रक्त पहिरने की धोतियों को एकान्त में डोडकर महानदा गंगा को पारकर
(वालुयासथारए सथरित्ता) उसके तट पर बालुका का मथारा मिट्टी और उम पर

भाजाओने, कशेटिकाओ-भाटीना ओनेला पात्र विशेषेने, वृषिकाओ-असवाना
पाटलाओने, तिपाईओने (घोडीन), देवेने पूजा निमित्त पत्र, पुष्प आदि
राखवा भाटे सदा पास में रहेवावाणी नानी सरणी अङ्गुशिकाने, केशरिकाओने-
प्रमार्जन करवाना काममा आववावाणा वस्त्रता डटकाओने, ताम्रानी
सुदरिओने, सुमरिनिओने, छत्रोने, नेडाने, लाडकानी पादुकाओने,
तेमज गेड़ रगेला पड़ेरवाना धोतियाओने ओक ठेकाखे राणी हथने
भड़ानदी गंगाने उतरने (वालुयासथारए सथरित्ता) तेना तट उपर रेतीना

જિત્તણ, તં મા ણ અમ્હે ઇયાણિં આવઢકાલ પિ અદિણ્ણ
ગિણ્ણામો, અદિણ્ણં સાઙ્ગામો, મા ણં અમ્હ તવલોવે ભવિસ્સઈ।
તં સેયં સ્વલ્લુ અમ્હ દેવાણુપ્પિયા ! તિદ્ડ, કુડિયાઓ ય, કચ-

સમયેડપિ 'અદિણ્ણ ગિણ્ણામો' અત્તં ગૃહ્ણીમ = અદત્તમુત્તક ન સ્વીકૃર્મ, 'અદિણ્ણ
સાઙ્ગામો' અદત્ત સ્વાદયામ = અદત્ત જલ મા સ્વાદયામ ઇત્યવય, 'મા ણ અમ્હ
તવલોવે ભવિસ્સઈ' મા સ્વલ્લુ અસ્માક તપોલોપો ભવિષ્યતિ, અદત્તસ્યાગ્રહણેડનાસ્વાદને
ચાસ્માકં તપોલોપો ન ભવિષ્યતીત્યર્થ । 'ત સેય સ્વલ્લુ અમ્હ દેવાણુપ્પિયા !' તત્ =
તસ્માત્ શ્રેય સ્વલ્લુ અસ્માક હે દેવાનુપ્રિયા ! 'તિદ્ડય' ત્રિદણ્ડક 'કુડિયાઓ ય'
કુણ્ડિકાશ્વ = કમણ્ડલુ, 'કચણિયાઓ ય' કાચનિકાશ્વ = રત્નાક્ષમાલિકા, 'કરોડિયાઓ

અમ્હ તવલોવે ભવિસ્સઈ) તથા હમ સન લોગોં કા યહ મી દ્ઢ નિશ્ચય હૈ કિ આગામા
કાલ મેં મી હમ સબ વિના દિયા હુઆ જલ ન ગ્રહણ કરે ઓર ન ઉસે પિયે, ક્યોં કિ ઈસ
પ્રકાર કે આચરણ સે હમારી તપસ્યા કા લોપ હો જાયગા, અત્ત વહ મી સુરક્ષિત રહેં ઈસ
અભિપ્રાય સે હમમેં સે કિસી કો મી અદત્ત જલ ગ્રહણ નહા કરના ચાહિયે ઓર ન ઉસે પીના
હી ચાહિયે। (ત સેય સ્વલ્લુ અમ્હ દેવાણુપ્પિયા ! તિદ્ડ કુડિયાઓ ય, કચણિયાઓ ય,
કરોડિયાઓ ય, મિસિયાઓ ય, છણ્ણાલણ ય, અકુસણ ય, કેસરિયાઓ ય, પવિ
ત્તણ ય, ગણેત્તિયાઓ ય, છત્તણ ય, વાહ્ણાઓ ય, પાડયાઓ ય, વાઝરત્તાઓ ય,
ણગતે ણ્ણિત્તા ગગ મહાનઈ ઓગાહિત્તા) ઈસલિયે હે દેવાનુપ્રિયો ! અવ હમ સન કી મલ્લઈ
ઈસી મેં હૈ કિ હમ સબ ત્રિદણ્ડો કો, કમણ્ડલુઓં કો, રત્નાક્ષ કા માલાઓં કો, કરોટિકાઓં-

ણ અમ્હ તવલોવે ભવિસ્સઈ) તથા આપણે દૃઢનિશ્ચયી ઝીએ કે ભવિષ્યકાળમા
પણુ દીધેલુ ન હોય એવુ જલ ગ્રહણ કરવુ નહિ અને પીવુ નહિ, કેમકે
એ પ્રકારના આચરણથી આપણી તપમ્યાનો લોપ થઈ જશે માટે તે
સુરક્ષિત રહે એવા અભિપ્રાયથી આપણામાના ડોડીએ પણ અદત્ત જલ
ગ્રહણ ન કરવુ જોઈએ અને તે પીવુ પણ ન જોઈએ (ત સેય સ્વલ્લુ અમ્હ
દેવાણુપ્પિયા ! તિદ્ડ, કુડિયાઓ ય, કચણિયાઓ ય, કરોડિયાઓ ય, કેસરિયાઓ ય,
પવિત્તણ ય, ગણેત્તિયાઓ ય, છત્તણ ય, વાહ્ણાઓ ય, પાડયાઓ ય, વાઝરત્તાઓ
ય ણગતે ણ્ણિત્તા ગગ મહાનઈ ઓગાહિત્તા) એ માટે હે દેવાનુપ્રિયે ! હવે
આપણી ભલાઈ એમા જ છે કે આપણે ત્રિદાને, કમણ્ડલુઓને, રત્નાક્ષની

सथरित्ता वालुयासथारय दुरुहित्ति, दुरुहित्ता पुरत्थाभिमुहा
संपलियंकनिसण्णा करयल जाव कट्टु एवं वयासी ॥ सू० २५ ॥

मूलम्—नमोत्थु ण अरहताण जाव सपत्ताण, नमोत्थु ण

अवतीर्य 'वालुयासथारय' वालुकान्तरकान 'सथरति' मृणति, 'सथरित्ता' सस्तीर्य 'वालुयासथारय' वालुकान्तरक 'दुरुहित्ति' दुरोहति=आरोहति, 'दुरुहित्ता' दूरहच=आरहच 'पुरत्थिमाभिमुहा' पौरुष्याभिमुग्ना=पूर्वन्दिमुग्ना, 'संपलियंकनिसण्णा' सम्पर्यङ्कनिपण्णा—सपर्यङ्क=पद्मासन तेन निपण्णा—पद्मासनेनोपनिष्ठा, 'करयल जाव कट्टु एवं वयासी' करतल याम्बुजा=मस्तकेऽञ्जलिं कृत्वा एवमवदन् ॥ सू० २५ ॥

टीका—'नमोत्थु ण' इत्यादि 'नमोत्थु ण अरहताण जाव सपत्ताण' नमोऽग्वहर्ह-
द्भ्यो यावत् सम्प्राप्तेभ्य, यावच्छब्दात्—आदिकरेभ्य, तार्थङ्गरेभ्य स्वयस्तुद्धेभ्य—इत्यादीनि
त्रिगुणानि पूर्वार्धगतविंशतिपत्यन्मूत्राद् वो यानि । सिद्धगतिनामधेय स्थान सम्प्राप्तेभ्य ।

हित्ता वालुआसथारय सथरति) उस पार कर उन लोगोन वालुकाका मथारा निजया,
(सथरित्ता वालुयासथारय दुरुहित्ति) मित्रकर उसपर वे फिर चढ गये, (दुरुहित्ता)
चढकर (पुरत्थाभिमुहा संपलियंकनिसण्णा करयल जाव कट्टु एवं वयासी) पूर्व
दिशा को ओर मुँह कर पर्यङ्कासन से बैठ गये और दोनों हाथों को जोडकर मस्तक पर
लगा दस प्रकार कहने लगे ॥ सू० २५ ॥

'णमोत्थु ण अरिहताण जाव सपत्ताण' इत्यादि ।

(णमोत्थु ण अरिहताण जाव सपत्ताण) यावत् मुक्ति प्राप्त हुए आ अर्हत्तप्रभु को
नमस्कार हो । (समणस्स भगवओ महावीरस्स जाव सपाविउकामस्स नमोत्थु ण)

अधाय ते भड्डानदी जगामा प्रविष्ट थथा (ओगाहित्ता वालुआसथारय सथरति)
तेने पार ढरीने तेओओ आलुका (देती) ना सथारा णिछाव्या (सथरित्ता
वालुयासथारय दुरुहित्ति) णिछावीने तेना उपर तेओ ओका (दुरुहित्ता) ओसीने
(पुरत्थाभिमुहा संपलियंकनिसण्णा करयल जाव कट्टु एवं वयासी) पूर्व दिशानी तरइ
भोढा राणी पर्यं—आमनथी ओसी गथा ओने ओने छोथोने ओडीने मस्तक
उप राणीने आ प्रकादे कडेवा लाज्या (सू २५)

'णमोत्थु ण अरिहताण जाव सपत्ताण' इत्यादि

(णमोत्थु ण अरिहताण जाव सपत्ताण) मुक्तिने प्राप्त वयेला श्री अर्हत्त
प्रभुने नमस्कार हो । (समणस्स भगवओ महावीरस्स जाव सपाविउकामस्स नमो

શૂસિયાણ ભક્તપાણપડિયાઈમિલ્લયાણ પાઓવગયાણ કાલં અણ-
વકેલ્લમાણાણં વિહરિત્તેત્તિ કદ્દુ અણ્ણમણ્ણસ્સ અંતિયે એયમદ્ધ
પડિસુણેતિ, પડિસુણિત્તા તિદ્ધણે ય જાવ એગંતે એદેતિ, એદિત્તા
ગગ મહાણઈ ઓગાહેતિ, ઓગાહિત્તા વાલ્લુઆસથારણે સથરતિ,

જુથાનામ્-તપસા શરીરસ્ય કૃશીકરણ મહેલ્લના તથા જુથાના=સેવિતાના-યુક્તાનામ્, 'ભક્ત-
પાણ-પડિયાઈમિલ્લયાણ' ભક્તપાન-પ્રત્યાગ્યાતાનામ્, 'પાઓવગયાણ' પાદપોપગતાનામ્=
ઊર્જિતવૃક્ષવન્નિષ્પન્દતયાડવસ્થિતાનામ્, 'કાલ અણવકલ્લમાણાણ વિહરિત્તેત્તિ કદ્દુ' કાલ
માનવકાલ્પકતા=મરણમનિષ્છતા વિહર્તુમિતિ કૃત્વા, 'અણ્ણમણ્ણસ્સ અતિયે એયમદ્ધ પડિસુ-
ણેતિ' અન્યોડન્યસ્યાડન્તિકે એતમર્થે પ્રતિશૃણ્વન્તિ=સ્વીકુર્વન્તિ, 'પડિસુણિત્તા' પ્રતિશ્રુત્ય
'તિદ્ધણે ય જાવ એગંતે એદેતિ' ત્રિદ્વિધકાથા યાવત્ સર્વોપકરણાણિ એકાન્તે ત્યજન્તિ,
'ગગ મહાણઈ ઓગાહેતિ' ગગ્ગા મહાનદીમવગાહન્તે=અવતરતિ, 'ઓગાહિત્તા' અવગાહ=

(ભક્તપાણપડિયાઈમિલ્લયાણ) ભક્તપાન કા પ્રત્યાગ્યાન કર (પાઓવગયાણ) ઊર્જિ-
તવૃક્ષ કી તગ્હ નિષ્કેષ્ટ હોતે હુણ (કાલ અણવકલ્લમાણાણ) મરણ કી ઇચ્છા સે રહિત
હોકર (સલેલ્લહાણશૂસિયાણ વિહરિત્તે) સલેલ્લનાપૂર્વક મરણ કો પ્રેમ ક સાથ સેવન
કરે. (કિદ્દુ) ઇસ પ્રકાર વિચારકર (અણ્ણમણ્ણસ્સ અતિયે એયમદ્ધ પડિસુણેતિ)
એન લોગોને ઇસ નિર્ધારિત વાત કો સ્વીકાર કર લિયા, (પડિસુણિત્તા) સ્વાકાર કરને
કે બાદ (તિદ્ધણે ય જાવ એગંતે એદેતિ) ફિર એન સવને અપને ૨ ત્રિદ્ધ આદિ
ઉપકરણો કો એકાન્ત મેં પરિત્યક્ત કર દિયા, (એદિત્તા ગગ મહાણઈ ઓગાહેતિ)
પરિત્યક્ત કર તુકને પર ફિર વે સવ કે સવ એસ મહાનદી ગગા મેં પ્રવિષ્ટ હુણ, (ઓગા

સથારા બિછાવીએ, અને તેના પર (ભક્તપાણ-પડિયાઈમિલ્લયાણ) ભક્તપાનના પ્રત્યા-
ગ્યાન કરીને (પાઓવગયાણ) પાદપોપગમન સથારા કરીને (કાલ અણવકલ્લમાણાણ)
મરણની ઇચ્છાથી રહિત થઈને (સલેલ્લહાણશૂસિયાણ વિહરિત્તે) સલેલ્લના-
પૂર્વક મરણનું પ્રેમથી સેવન કરીએ (કિદ્દુ) આ પ્રકારનો વિચાર કરી
(અણ્ણમણ્ણસ્સ અતિયે એયમદ્ધ પડિસુણેતિ) તે લોકોએ આ નિર્ધાર કરેલી વાતનો
સ્વીકાર કરી લીધો. (પડિસુણિત્તા) સ્વીકાર કર્યા પછી (તિદ્ધણે ય જાવ એગંતે
એદેતિ) તે બધાએ પોતપોતાના ત્રિદ્ધ આદિ ઉપકરણોને એકાન્ત સ્થાનમાં
પરિત્યક્ત કરી દીધા. (એદિત્તા ગગ મહાણઈ ઓગાહેતિ) છોડી દીધા પછી તે

જીવાણ, થૂલણ પરિગ્રહે પચ્ચક્ષાણ જાવજીવાણ, ડયાણિ અમ્હે સમણસ્સ ભગવઓ મહાવીરસ્સ અતિણ સવ્વ પાણાઙ્ગવાય પચ્ચ-
ક્ષામો જાવજીવાણ, એવં જાવ સવ્વં પરિગ્રહં પચ્ચક્ષામો જાવજી-
વાણ, સવ્વ કોહ માણ માય લોહં પેજ્જં દોસ કલહં અવ્ભક્ષાણં

મૃપાવાદોઽદત્તાઽઽદાન પ્રત્યાપ્યાત યાવજ્જીવમ્, 'સવ્વે મેહુણે પચ્ચક્ષાણ જાવજ્જીવાણ
સર્વં મૈથુન પ્રત્યાહ્યાત યાવજ્જીવમ્, 'થૂલણ પરિગ્રહે પચ્ચક્ષાણ જાવજ્જીવાણ' સ્થૂલ
પરિગ્રહ પ્રત્યાપ્યાતો યાવજ્જીવમ્ । 'ડયાણિ અમ્હે સમણસ્સ ભગવઓ મહાવીરસ્સ અતિણ
સવ્વ પાણાઙ્ગવાય પચ્ચક્ષામો જાવજ્જીવાણ' ઇદાનીં વય શ્રમણસ્ય ભગવતો મહાવીરસ્યા
ઽન્તિકે સર્વં પ્રાણાતિપાત પ્રત્યાપ્યામો યાવજ્જીવમ્, 'એવં જાવ સવ્વ પરિગ્રહ પચ્ચક્ષામો
જાવજ્જીવાણ' એવં યાવન્ સર્વં પરિગ્રહ પ્રત્યાહ્યામો યાવજ્જીવમ્, 'સવ્વ કોહ માણ
માય લોહં પેજ્જં દોસ કલહ અવ્ભક્ષાણ પેસુણ પરપરિવાય અરહ્સ માયામોસ

સમસ્ત મૃપાવાદ કા સમસ્ત અદત્તાદાન કા જીવનપર્યન્ત પરિત્યાગ કર દિયા છે, સમસ્ત
મૈથુન કા યાવજીવન પરિત્યાગ કર દિયા છે । સ્થૂલ પરિગ્રહ કા મી યાવજીવન પરિત્યાગ
કર દિયા છે । (ડયાણિ અમ્હે સમણસ્સ ભગવઓ મહાવીરસ્સ અતિણ સવ્વ પાણાઙ્ગ-
વાય પચ્ચક્ષામો જાવજ્જીવાણ) એવં ઇસ સમય હમ સઝ લોગ શ્રમણ ભગવાન્ મહાવાર
કે સમીપ પુન સમસ્ત પ્રાણાતિપાત કા જીવનપર્યન્ત પ્રત્યાહ્યાન કરતે છે, (એવં જાવ
સવ્વ પરિગ્રહ પચ્ચક્ષામો જાવજ્જીવાણ) ઇસી તરહ સમસ્ત પરિગ્રહ આદિ કા મી
જીવનપર્યન્ત પ્રત્યાહ્યાન કરતે છે, (સવ્વ કોહ માણ માય લોહં પેજ્જં દોસ કલહ

પચ્ચક્ષાણ જાવજ્જીવાણ) એવી રીતે સમસ્ત મૃપાવાદનો અને સમસ્ત અદત્તા
દાનનો જીવનપર્યન્ત પરિત્યાગ કરી દીધો છે, સમસ્ત મૈથુનનો જીવનપર્યન્ત
પરિત્યાગ કરી દીધો છે સ્થૂલ પરિગ્રહનો પણ યાવજીવન પરિત્યાગ કરી
દીધો છે (ડયાણિ અમ્હે સમણસ્સ ભગવઓ મહાવીરસ્સ અતિણ સવ્વ પાણાઙ્ગવાય
પચ્ચક્ષામો જાવજ્જીવાણ) હવે આ સમયે અમે બધાય લોકો શ્રમણ ભગવાન
મહાવીરની પાસે વળી પાછા સમસ્ત પ્રાણાતિપાતનું જીવનપર્યન્ત પ્રત્યાહ્યાન
કરીએ છીએ (એવં જાવ સવ્વ પરિગ્રહ પચ્ચક્ષામો જાવજ્જીવાણ) એવી જ
રીતે સમસ્ત પરિગ્રહ આદિનું પણ જીવનપર્યન્ત પ્રત્યાહ્યાન કરીએ છીએ
(સવ્વ કોહ માણ માય લોહં પેજ્જં દોસ કલહ અવ્ભક્ષાણ પેસુણ પરપરિવાય અરહ્સ

સમણસ્સ ભગવઓ મહાવીરસ્સ જાવ સંપાવિડકામસ્સ, નમો-
ત્યુ ણ અમ્મહસ્સ પરિવ્વાયગસ્સ અમ્હ ધમ્માયરિયસ્સ ધમ્મોવદે-
સગસ્સ । પુન્નિ વં અમ્હેહિં અમ્મહસ્સ પરિવ્વાયગસ્સ અંતિણ
થૂલગપાણાઙ્ગાણ પચ્ચક્ખાણ જાવજ્જીવાણ, સવ્વે મુસાવાણ અદિ-
ણ્ણાદાણે પચ્ચક્ખાણ જાવજ્જીવાણ, સવ્વે મેહુણે પચ્ચક્ખાણ જાવ-

‘નમોત્યુ ણ સમણસ્સ ભગવઓ મહાવીરસ્સ જાવ સંપાવિડકામસ્સ’ નમોસ્તુ સહ શ્રમણાય
ભગવતે મહાવાસાય યાવત્ સમ્પ્રાપ્તકામાય, ‘નમોત્યુ ણ અમ્મહસ્સ પરિવ્વાયગસ્સ અમ્હ
ધમ્માયરિયસ્સ ધમ્મોવદેસગસ્સ’ નમોસ્તુ ચન્દ્રમ્બઝાય પરિવાજકાય અસ્માક ધર્માચાર્યાય
ધર્મોપદેશકાય । ધર્માચાર્યત્વ પ્રવૃત્તયતિ—‘પુન્નિ વં અમ્હેહિં અમ્મહસ્સ પરિવ્વાયગસ્સ
અંતિણ થૂલગપાણાઙ્ગાણ પચ્ચક્ખાણ જાવજ્જીવાણ’ પૂર્વે ચન્દ્રસ્માભિરમ્બહસ્ય પરિ-
વાજકસ્યાડત્તિકે સ્થૂલપ્રાણાતિપાત પ્રત્યાપ્યાતો યાવજ્ઞાપ્ત—જાવનપર્યન્ત સ્થૂલપ્રાણાતિપાત
નિરમગમત્સાભિરદ્વીકૃતમ્ । ‘મુસાવાણ અદિણ્ણાદાણે પચ્ચક્ખાણ જાવજ્જીવાણ’

શ્રમણ ભગવાન્ મહાવીર કો જો મુક્તિ પ્રાપ્ત કરને કે કામો હે ,નમસ્કાર હો ।
(ધમ્મોવદેસગસ્સ ધમ્માયરિયસ્સ અમ્હ પરિવ્વાયગસ્સ અમ્મહસ્સ નમોત્યુ ણ)
ધર્મ કે ઉપદેશક ધર્માચાર્ય એસે હમોરે ગુરુ અમ્મહ પરિવાજક કો નમસ્કાર હો ।
(પુન્નિ વં અમ્હેહિં અમ્મહસ્સ પરિવ્વાયગસ્સ અંતિણ થૂલગપાણાઙ્ગાણ જાવજ્જીવાણ
પચ્ચક્ખાણ) પહિલે હમ લોગો ને અમ્મહ પરિવાજક કે સમીપ સ્થૂલપ્રાણાતિપાતકા યાવજ્જીવ
પ્રત્યાગ્યાન કિયા હે । (સવ્વે મુસાવાણ અદિણ્ણાદાણે પચ્ચક્ખાણ જાવજ્જીવાણ સવ્વે
મેહુણે પચ્ચક્ખાણ જાવજ્જીવાણ થૂલપરિગ્ગહે પચ્ચક્ખાણ જાવજ્જીવાણ) ઇત્તા તરહ

ત્યુ ણ) શ્રમણ ભગવાન્ મહાવીર કે જે મુક્તિ પ્રાપ્ત કરવાની કામનાવાળા
તેમને નમસ્કાર હો । (ધમ્મોવદેસગસ્સ ધમ્માયરિયસ્સ અમ્હ પરિવ્વાયગસ્સ અમ્મ
હસ્સ નમોત્યુ ણ) ધર્મના ઉપદેશક ધર્માચાર્ય એવા અમારા ગુરુ અમ્મહ પરિ
વાજકને નમસ્કાર હો । (પુન્નિ વં અમ્હેહિં અમ્મહસ્સ પરિવ્વાયગસ્સ અંતિણ થૂલગપા
ણાઙ્ગાણ જાવજ્જીવાણ પચ્ચક્ખાણ) પહેલાં અમે હોડોએ અમ્મહ પરિવાજકની પાસે
સ્થૂલ પ્રાણાતિપાતનું યાવજ્જીવ પ્રત્યાગ્યાન કર્યું છે, (સવ્વે મુસાવાણ અદિણ્ણા
દાણે પચ્ચક્ખાણ જાવજ્જીવાણ, સવ્વે મેહુણે પચ્ચક્ખાણ જાવજ્જીવાણ, થૂલપરિગ્ગહે

सरीर इष्ट कत पिय मणुण मणाम पेज्ज थेज्ज वेसासिय समय
बहुमय अणुमयं भडकरडगसमाणं, माण सीय मा ण उण्ह मा ण

चोरा मा ण दंसा मा ण मसगा मा ण वाइयपित्तियसिंभियसनिवाइय विविहा
रोगायका परिसहोवसग्गा फुसतु' इ=पुरतो वर्तमान शरीरम् इष्ट=बहुभय, का त=
कमनायम्, प्रिय=सदा प्रेमास्पदम्, मनोज=सुन्दरम्, मनोम=मनसाऽभ्यस्त=प्राप्यते पुन
पुन स्मरणतो यत्त मनोऽमम्, प्रेय=सर्वपदार्थेष्वतिशयेन प्रियमिति प्रेय, अथवा काला तर-
नयना प्रेयम्, स्थैर्य=स्थैर्ययुक्त-स्थिरम् इत्यर्थ, वैश्वासिकम्-विश्वास प्रयोजनम्-अस्येति वैश्वा-
सिकम्-प्राग्निना परशरारमेव प्राचुर्येणाऽविश्वासदत्तु, निजशरीर तु प्रतीतिपात्रमेव भवति, समत-
त उतकायागा सम्मत-पात्र, बहुमत बहुशोबहना वामये मतम् इष्ट यत्त-बहुमतम्, अनुमत=वैगु-
णत्व-गुणानु-अनु-अनुमानम्, अनुर भागडकरडकसमान भाण्डानाम्=भूषणाना
करण्डकसमान-भूषणमञ्जूपातुन्यमुपादेयमित्यर्थ, एतादृशशरार मा आत=शैव स्पृशतु, मा-

पिवासा मा ण वाला मा ण चोरा मा ण दसा मा ण मसगा मा ण वाइयपित्तिय-
सिंभियसनिवाइय विविहा रोगायका परिसहोवसग्गा फुसतु) यहा पर सर्वत्र
“मा” शब्द निषेध अर्थ में, एव “ण” शब्द वाक्यालंकार में प्रयुक्त हुआ समझना
चाहिये। इष्ट-बहुभय, नान्त-कमनाय, प्रिय-सदा प्रेमास्पद, मनोज-सुन्दर, मनोम-समस्त
का अपेक्षा अत्यंत प्रिय, स्थैर्य-स्थिरतायुक्त, वैश्वासिक-पर शरार की अपेक्षा जीवों को
अपना शरीर अतिशय प्राप्ति का स्थान होता है उस अपेक्षा अतिशय प्राप्ति का पात्र, शारीरिक
कार्यों के समत होने से समत, बहुत करके अधवा बहुतों के मध्य में इष्ट होने से बहुमत,
अनुमत-विगुणता के दूर होने पर भा प्रेम का स्थानभूत, जिस प्रकार भूषणों का करटक प्रिय

समाण मा ण सीय मा ण उण्ह मा ण खुहा मा ण पिवासा मा ण वाला मा ण चोरा
मा ण दसा मा ण मसगा मा ण वाइयपित्तियसिंभियसनिवाइय विविहा रोगायका
परिसहोवसग्गा फुसतु) अर्द्धी सर्वत्र ‘मा’ शब्द निषेधना अर्थभा तेभज्ज ‘ण’
शब्द वाक्यालंकारभा वापरेखो समज्जेने छेष्ट-वदल्ल, शान्त-सम-
नीय, प्रिय-सदा प्रेमास्पद, मनोज-सुन्दर, मनोम-समस्तानी अपेक्षा अत्यंत
प्रिय, स्थैर्य-स्थिरतायुक्त, वैश्वासिक-जीवनता शरीरानी अपेक्षाओं श्रवणे
पोताना शरीर अतिशय प्रीतिनु स्थान होय छे-ये दृष्टिओं अतिशय प्रीतिने
पात्र, शारीरिक कार्यो भाटे समत होवाथी समत, धल्लु शरीरने अथवा धल्लु
शोनी वथभा छेष्ट तेवी अहुमत, अनुमत-विशुद्धता लेवा छता पल्लु प्रेमना
स्थानभूत, जे प्रकारे धल्लुना शरीरयो प्रिय होय छे तेवी शरीरने प्रिय होवाने

पेसुण्ण परपरिवाय अरइरडं मायामोसं मिच्छादसणसल्ल अकर-
णिज्जं जोग पच्चस्वामो जावज्जीवाए, सव्व असण पाण खाइमं
साइम चउव्विहपि आहारं पच्चस्वामो जावज्जीवाए, जं पि य इम

मिच्छादसणसल्ल अकरणिज्ज जोग पच्चस्वामो जावज्जीवाए ' सर्वं क्रोध मान माया
लोभं प्रिय द्वेष कलहम् अभ्याख्यान पेशुय परपरिवादम् अतिरता मायामृषा मिथ्यादर्शनं
शून्यमकरणीय योग प्रत्याख्यानो यावज्जावम्—अख्यानि सपाणि पत्नानि प्राग् व्याख्यातानि ।
' सव्वं असण पाण खाइम साइम चउव्विहपि आहार पच्चस्वामो जावज्जीवाए '
सर्वमशन पान खाद्य स्वाद्य चतुर्विधमपि आहार प्रत्याख्यानो यावज्जीवम् । ' जपि य इम
सरीर इदं कतं पिय मणुण्ण मणाम पेज्ज थेज्ज वेसासिय समय बहुमय अणुमय
भट्ठकरडगसमाण, मा ण सीय मा ण उण्ह मा ण खुहा मा ण पिवासा मा णं वाला मा ण

अभ्यकरणेण पेसुण्ण परपरिवाय अरइरडं) इसी तरह उन्हीं की साक्षात्पूर्वक समस्त क्रोध
का, समस्त मान का, समस्त माया का, समस्त लोभ का, समस्त प्रिय का, समस्त द्वेष
का, कलह का, अभ्याख्यान का, पेशुन्य का, परपरिवाद का, अति-रति का (माया-
मोस) मायामृषा का, (मिच्छादसणसल्ल) मिथ्यादर्शन शून्य का, (अकरणिज्ज जोग)
एव अकरणीय योग का (पच्चस्वामो जावज्जीवाए) यावज्जाव प्रत्याख्यान करते हैं ।
(सव्व असण पाण खाइम साइम चउव्विहपि आहार पच्चस्वामो जावज्जीवाए)
समस्त, अशन, पान, खाद्य, स्वाद्य इन चार प्रकार के आहारों का यावज्जाव प्रत्याख्यान
करते हैं । (ज पि य इम सरीर इदं कतं पिय मणुण्ण मणाम पेज्ज थेज्ज वेसासिय
समय बहुमय अणुमय भट्ठकरडगसमाण, मा ण सीय मा ण उण्ह मा ण खुहा मा ण

इह) એવી રીતે તેમની જ સાક્ષીપૂર્વક સમસ્ત ક્રોધનું, સમસ્ત માનનું,
સમસ્ત માયાનું, સમસ્ત લોભનું, સમસ્ત પ્રિયનું, સમસ્ત દ્વેષનું, કલહનું
અભ્યાખ્યાનનું (આળનું), પૈશુન્યનું, પરપરિવાદનું, અરતિનું, રતિનું, (માયામોસ)
માયામૃષાનું, (મિચ્છાદસણસલ્લ) મિથ્યાદર્શનશલ્યનું, (અકરણિજ્જ જોગ)
તેમજ અકરણીય યોગનું (પચ્ચસ્વામો જાવજ્જીવાએ) યવનપર્યન્ત પ્રત્યાખ્યાન
કરીએ છીએ (સવ્વ અસણ પાણ સાઈમ સાઈમ ચઉવ્વિહપિ આહાર પચ્ચ
સ્વામો જાવજ્જીવાએ) સમસ્ત અશન, પાન, ખાદ્ય, સ્વાદ્ય વગેરે ચાર પ્રકારના
આહારોનું યાવજ્જીવન પ્રત્યાખ્યાન કરીએ ઠીએ (જ પિ ય ઇમ સરીર
ઇદં કતં પિય મણામ મણુણ પેજ્જ થેજ્જ વેસાસિય સમય વહુમય અણુમય ભટ્ઠકરડગ

रामि—त्ति कट्टु सलेहणाञ्जुसणाञ्जुसिया भत्तपाणपडियाडक्खिया
पाओवगया काल अणवकंखमाणा विहरंति ॥ सू० २६ ॥

मूलम्—तए ण ते परिव्वायगा वट्टुड भत्ताड अणसणाए
छेदेंति, छेदित्ता आलोइयपडिकंता समाहिपत्ता कालमासे काल

शरीरशुद्धीकरणे या जोषणा=प्राप्ति तथा जुष्टा=सेविता, 'भत्तपाणपडियाडक्खिया'
प्रयाग्यातभक्तपाना, 'पाओवगया' पादपोषणता=वृक्षवन्निष्पन्नतया स्थिता, 'काल
अणवकरुयमाणा' कालमनवकाईक्षत, केचिद वेदनापिकुल्य मरणमिच्छति तेषा निषेधार्थ-
मेनद्वाक्यम्, एवम्भूता विहरति—अम्बटपरिवाजकशिष्या इति ॥ सू० २६ ॥

टीका—'तए ण ते परिव्वायगा' इत्यादि । 'तए ण ते परिव्वायगा'
तत्त खलु ते परिवाजका—अम्बटशिष्या वृत्तकायोसगा—'वट्टुड भत्ताड अणसणाए
छेदेंति' वहनि भक्तानि अनशनन छिन्दन्ति, 'छेदित्ता' छिप्ता 'आलोइयपडिकता'
आलोचितप्रतिक्रान्ता=गुरुजनस्य समीपे वृत्ताऽऽलोचना, प्रतिक्रान्ता—पापस्थानापश्चा-

सन क सन (भत्तपाणपडियाडक्खिया) भक्त एव पान का प्रयाग्यान करके (पाओ-
वगया) वृक्ष की तरह निश्चेष्ट होकर (काल अणवकरुयमाणा विहरति) मरण की इच्छा
नहीं करते हुए स्थित हो गये ॥ सू० २६ ॥

'तए ण ते परिव्वायगा' इत्यादि ।

(तए ण) इसके बाद (ते परिव्वायगा) उन समस्त पारवाजकानि (वट्टुड
भत्ताड) चाग प्रकार के आहार का (अणसणाए) अनशन द्वारा (छेदेंति) छेद कर
निया, (छेदित्ता) छेद करने के बाद (आलोइयपडिकता) अपने अतिचारों का

पानपु प्रत्याभ्यान करीने (पाओवगया) वृक्षनी पेठे निश्चय यधने (काल अणवक-
रुयमाणा विहरति) भस्वानी धम्मा नहीं करता स्थित थल गया (सू. २६)

'तए ण ते परिव्वायगा' इत्यादि

(तए ण) त्थार पछी (ते परिव्वायगा) ते पवा परिव्वाज्जे (वट्टुड
भत्ताड) आरथ प्रहारना आहारना (अणसणाए) अनशन द्वारा (छेदेंति) छेद
करी दीधा (छेदित्ता) छेद करी दीधा पछी (आलोइयपडिकता) पोताना अति
आरोनी आलोचना करी पछी तेज्जे तेनाथी निवृत्त थया (समाहिपत्ता)

खुहा मा णं पिवासा मा ण वाला मा ण चोरा मा ण मसगा मा ण
वाइयपित्तिर्यासभियसंनिवाइय विविहा रोगायंका परिसहोव-
सग्गा फुसतु-त्तिकट्ठु एयपि णं चरमेहिं उसासणीसासेहिं वोसि-

शब्दा निषेधार्थ, 'ण' शब्दा वाक्यालङ्कारार्थ, शैथिल्यं कर्तुं शरीरमर्मक स्पर्शनं न करोतु, एवमेवोष्ण-
क्षुधा-पिपासा-व्याल-चौर दश-मशक वातिक पैत्तिक श्लैष्मिक सान्निपातिक आदयो विविधा रोगा
तद्वा परीपहा उपसर्गाश्चैतच्छरीरं न स्पृशतु। अत्र व्याला = सर्पा, रोगा = महाव्याधय,
आतङ्का = सद्योधातिनो रोगा एव, परीपहा क्षुधादयो द्वाविंशति, उपसर्गा = दिव्यादय, अयत्त
सुगमम्। 'त्तिकट्ठु' इति कृत्वा 'एय पि ण चरमेहिं उसासणीसासेहिं वोसिरामि
त्तिकट्ठु' एतदपि खलु चरमैरुच्छ्वासनि श्वासैर्युसृजामि-एतदपि शरीरं त्यजामि इति कृत्वा =
इत्थं विचार्य 'सलेहणाञ्जसणाञ्जसिया' मलेखना-जूपणा-जुष्टा-सलेखनाया = कषाय

होता है उसी प्रकार से प्रिय होने कारण भाण्डकण्डक के तुल्य (इम) इस मेरे (सरीर) शरी-
रको शीत स्पर्श न करे, उष्ण स्पर्श न करे, क्षुधा स्पर्श न करे, पिपासा स्पर्श न करे, व्याल-सर्प
स्पर्श न करे, चोर उपद्रव न करे, दस डास स्पर्श न करे, मशक-मच्छर स्पर्श न करे, वात-
सबधी, पित्तसबधी, कफसबधी, सन्निपातसबधी आदि विविध रोग-महाव्याधिया, आतक-सद्य
प्राणहर रोग, परीपह-क्षुधाआदि एव उपसर्ग-देवादिक कृत उपद्रव, कोई भी इस शरीर को
स्पर्श न करे, (त्तिकट्ठु) इस प्रकार की विचारधारा को (चरमेहिं उसासणीसासेहिं वोसि-
रामि) अब चरम उच्छ्वासनि श्वास तक छोड़ते हैं। (त्तिकट्ठु) इस तरह करके (सले-
हणाञ्जसणाञ्जसिया) मलेखना में-कषाय एव शरीर के कृश करने में प्राप्ति से युक्त वे

कारणों लाउउर उठना तुल्य (इम) आ भारा (सरीर) शरीरने ठंडी स्पर्श न
करे, गरमी स्पर्श न करे, लूण स्पर्श न करे, तरस स्पर्श न करे, व्याल-
सर्प स्पर्श न करे, चोर उपद्रव न करे, दस-डास स्पर्श न करे, मशक-
मच्छर स्पर्श न करे, वातसबधी, पित्तसबधी, कफसबधी, सन्निपात-
सबधी आदि विविध रोग-महाव्याधिया, आतक-तीव्रप्राणहर रोग, परी-
पह-क्षुधाआदि तेमज उपसर्ग-देवादि कृत उपद्रव, ऐसे कार्यों पणु आ
शरीरने स्पर्श न करे (त्तिकट्ठु) आ प्रकारनी विचारधाराने (चरमेहिं उसा-
सणीसासेहिं वोसिरामि) अब चरम उच्छ्वासनि श्वास सुधी छोड़ु छु (त्तिकट्ठु)
आवी रीते तरीने (सलेहणाञ्जसणाञ्जसिया) सलेखनामा-कषाय तेमज शरीरने
कृश करवाभा प्रीतिथी युक्त, ते पधा (भक्तपाणपडियाइक्खिया) लक्ष्य तेमज

खड एवं भासड एव पन्नवेड एव परूवेड । एवं खलु अम्मडे परिव्वायए कपिल्लपुरे णयरे घरसए आहारमाहारेड, घरसए वसहि उवेड । से कहमेव भते । एव ॥ सू० २८ ॥

मूलम्—गोयमा । ज णं से बहुजणे अणमणस्स

‘अणमणस्स एवमाइक्खड’ अयोन्यमेवमायाति=हे भगवन् ! जनसमूह परस्परमि
थ वक्ति, ‘एव भासड’ एव भाषते, ‘एवं पन्नवेड’ एव प्रज्ञापयति, ‘एव परूवेड’
एव प्ररूपयति, ‘एव खलु अम्मडे परिव्वायए कपिल्लपुरे णयरे’ एव मन्वन्वड परि
व्राजक काम्पिन्यपुरे नगरे, ‘घरसए आहारमाहारेड’ गृहगतादाहारमाहरति=भिक्षा
गृह्णाति, ‘घरसए वसहि उवेड’ गृहगते वसतिमुपैति, ‘से कहमेव भते एव’
तत् कथमेतद् भगवन् ! एवम्—इति भगवन्त प्रति शिष्यप्रश्न ॥ सू० २८ ॥

टीका—भगवानाह—‘गोयमा !’ इत्यादि । ‘ज ण से बहुजणे अणमण-

जणे ण) बहुत से लोग (अणमणस्स) परस्पर जो (एवमाइक्खड) इस प्रकार कहते
हैं, (एव भासड) इस प्रकार भाषण करते हैं, (एव पन्नवेड) इस प्रकार अच्छी तरह
ज्ञापित करते हैं, (एव परूवेड) इस प्रकार प्ररूपित करते हैं कि (एव खलु अम्मडे
परिव्वायए कपिल्लपुरे णयरे घरसए आहारमाहारेड) ये अम्बडपरिव्राजक कपिल्लपुर
नगर में सौ घरों में आहार करते हैं, एव (घरसए वसहि उवेड) सौ घरों में निवास करते
हैं, (से) सो (भते) हे भदत् ! (कहमेव) यह बात कैसे है ॥ सू० २८ ॥

‘गोयमा ! ज ण से बहुजणे’ इत्यादि ।

प्रभु गौतम के प्रश्न का उत्तर देते हुए कहते हैं कि (गोयमा !) हे गौतम !

(बहुजणे ण) धृष्टा दोडो (अणमणस्स) परस्पर वे (एवमाइक्खड) आ
प्रकारे उडे थे, (एव भासड) आ प्रकारे भाषण करते थे, (एव पन्नवेड) आ
प्रकारे सारी नीति ज्ञापित करते थे (जणवे थे), (एव परूवेड) आ प्रकारे
प्ररूपित करते थे (एव खलु अम्मडे परिव्वायए कपिल्लपुरे णयरे घरसए आहार
माहारेड) अम्बड परिव्राजक कपिल्लपुर नगर में सौ घरों में निवास करते थे
तेभन् (घरसए वसहि उवेड) सौ घरों में निवास करते थे, (से) तो (भते) !
हे भदन्त ! (कहमेव) आ बात कैसी ? (सू २८)

‘गोयमा ! ज ण से बहुजणे’ इत्यादि

प्रभु गौतमना प्रश्नको उत्तर आयता कहे थे (गोयमा !)

કિંચા વમ્ભોએ કપ્પે દેવતાએ ઉવવળ્ળા । તર્હિ તેસિં ગર્હિ । દસ
સાગરોવમાઈ ઠિર્હિ પળ્ળતા, પરલોગસ્સ આરાહગા, સેસ ત
ત ચેવ ॥ સૂ. ૨૭ ॥

મૂલમ્—વહુજળે જ મતે ! અળ્ળમળ્ળસ્સ એવમાઈ-

પરાવૃત્તા, 'સમાહિપ્ત્તા' સમાધિપ્રાપ્તા = ઉપગાતદ્વત્યા, 'કાલમાસે કાલ કિંચા' કાલમાસે કાલ કૃત્વા, 'વમ્ભોએ કપ્પે દેવતાએ ઉવવળ્ળા' વમ્ભલોકે કપ્પે દેવત્વેનો પપન્ના, દેગપ્રિતિફલ ત્વેપા પરલોકાઽઽરાધનવમેવ । પરિત્રાજક્રિયાપ્ત વમ્ભલોકગમનમ્ । 'તર્હિ તેસિં ગર્હિ' તત્ર તેષા ગતિ, 'દસ સાગરોવમાઈ ઠિર્હિ પળ્ળતા' દશસાગરોપમાગિ સ્થિતિ પ્રજ્ઞતા, 'પરલોગસ્સ આરાહગા' પરલોકસ્થાઽઽગત્કા સત્તીયર્થ, 'સેસ ત ચેવ' શેષ તદેત્ર ॥ સૂ. ૨૭ ॥

ટીકા—'વહુજળે જ મતે !' इत्यादि । वहुजन = जनसमूह खलु हे भद्रत !

અલોચના કરી, પશ્ચાત્ તે અને પરાવૃત્ત હુએ । ફિર (સમાહિપ્ત્તા) સમાધિ પ્રાપ્ત કર (કાલમાસે કાલ કિંચા વમ્ભોએ કપ્પે દેવતાએ ઉવવળ્ળા) કાલ-અવસર મેં કાલ કરકે વમ્ભલોક કલ્પ મે દેવ કા પર્યાય સે ઉપન્ન હુએ । (તર્હિ તેસિં ગર્હિ, દસસાગરોવ માઈ ઠિર્હિ પળ્ળતા, પરલોગસ્સ આરાહગા, સેસ ત ચેવ) રહીં પર અનેકી ગતિ પ્રરૂપિત કરને મે આઈ હૈ । સ્થિતિ ઇનકા ૧૦ સાગર પ્રમાણ હે । યે પરલોક કે નિયમ સે આરાધક કહે ગયે હૈં । એવ પઢિએ કો તરહ સમજના ચાહિયે ॥ મ ૨૭ ॥

‘વહુજળે જ મતે’ इत्यादि ।

પુન ગૌતમસ્વામા ન મક્ષિપૂર્વક પ્રશ્ન સે પૂઠા કિ (મતે) હે મગવન્ ! (વહુ

અને મમાધિ પ્રાપ્ત કરીને (કાલમાસે કાલ કિંચા વમ્ભોએ કપ્પે દેવતાએ ઉવવળ્ળા) કાલ-અવસરે કાલ કરીને વમ્ભલોકે ઉપમા દેવની પર્યાયથી ઉત્પન્ન થય (તર્હિ તેસિં ગર્હિ, દસસાગરોવમાઈ ઠિર્હિ પળ્ળતા, પરલોગસ્સ આરાહગા, સેસ ત ચેવ) ત્યાજ તેમની ગતિ પ્રરૂપિત કરવામા આવી છે તેમની સ્થિતિ ૧૦ સાગર પ્રમાણ છે તેઓને નિશ્ચિન્તપથી પરપોકના આધારક ઠહેવામા આવ્યા છે બાકીનુ અગાઉની પેઠે સમજ લેવુ જોઈએ (સૂ ૨૭)

‘વહુજળે જ મતે’ इत्यादि

વળી ગૌતમ સ્વામીએ ભક્તિપૂર્વક પ્રશ્નને પૂછ્યુ કે (મતે !) હે ભગવન્ !

મૂલમ્—સે કેળદ્દેણં મતે । એવ વુચ્છઈ—અમ્મદે પરિ-
વાયએ જાવ વસહિ ઉવેડ ॥ સૂ૦ ૩૦ ॥

મૂલમ્—ગોયમા । અમ્મદસ્સ ણં પરિવાયગસ્સ પગઈ-
મદ્દયાએ જાવ વિણીયયાએ છદ્ધદ્ધેણં અનિલ્લક્ષેણં તવોકમ્મેણ

ટીકા—પુનર્ગૌતમ પૃચ્છતિ—‘સે કેળદ્દેણ’ ઇત્યાદિ । ‘સે કેળદ્દેણ મતે । એવ વુચ્છઈ’ તત્ કેનાર્યેન હે મદન્ત । એવમુચ્ચતે—‘અમ્મદે પરિવાયએ જાવ વસહિ ઉવેડ’ અમ્મદ પરિવાજકો યાવદ્ વસતિમુપેતિ, ગૃહગતાદમિક્ષા કરોતિ, ગૃહગત વસતિ સ્વીકરોતિ, ઇતિ ॥ સૂ૦ ૩૦ ॥

ટીકા—ભગવાનાહ—‘ગોયમા ।’ ઇત્યાદિ । હે ગૌતમ । ‘અમ્મદસ્સ ણ પરિવાયગસ્સ પગઈમદ્દયાએ’ અમ્મદસ્ય સ્વલ્લ પરિવાજકસ્ય પ્રકૃતિમદ્રતયા—પ્રકૃતે = સ્વભાવસ્ય મદ્રતયા=સરલતયા ‘જાવ વિણીયયાએ’ યાવદ્વિનીતતયા—યાચ્છન્દાદિદ દ્રશ્ય-પ્રવૃત્ત્યુપગાતતયા પ્રકૃતિતત્તુ-કોપમાનમાયાલોભતયા મૃદુમાર્દવસમ્પન્નતયાસ્સલીનતયા ઇતિ,

‘સે કેળદ્દેણ’ ઇત્યાદિ ।

(મતે) હે મદન્ત । (સે કેળદ્દેણ એવ વુચ્છઈ) આપ યહ કિસ આગય સે ફરતે હૈં કિ—(અમ્મદે પરિવાયએ જાવ વસહિ ઉવેડ) અમ્મદ પરિવાજક સૌ ઘરોં મે આહાર કરતે હૈં ઓર સૌ ઘરોં મેં નિવાસ કરતે હૈં ॥ સૂ ૩૦ ॥

‘ગોયમા । અમ્મદસ્સ ણ’ ઇત્યાદિ ।

(ગોયમા) હે ગૌતમ । યહ અમ્મદ પરિવાજક (પગઈમદ્દયાએ જાવ વિણીય-
યાએ) પ્રકૃતિ સે મદ્ર હૈ, અત્પ ક્રોધ, માન, માયા એવ લોભ—રૂપાયગાલ હૈ, સ્વભાવત

‘સે કેળદ્દેણ’ ઇત્યાદિ

(મતે)) હે ભદન્ત । (સે કેળદ્દેણ એવ વુચ્છઈ) આપ એ કયા હેતુથી
હોલો ઓ ડે—(અમ્મદ પરિવાયએ જાવ વસહિ ઉવેડ) અમ્મદ પરિવાજક સો
ઘરમા આહાર કરે છે અને સો ઘરમા નિવાસ કરે છે ? (સૂ ૩૦)

‘ગોયમા । અમ્મદસ્સ ણ’ ઇત્યાદિ

(ગોયમા)) હે ગૌતમ । આ અમ્મદ પરિવાજક (પગઈમદ્દયાએ જાવ
વિણીયયાએ) પ્રકૃતિથી ભદ્ર છે, અત્પ ક્રોધ, માન, માયા, તેમજ હોલ
રૂપાયગાલા છે, સ્વભાવત મૃદુ—માર્દવ શુભુથી યુક્ત છે, તથા અત્યંત વિનીત

एवमाइक्खइ जाव एव परूवेइ—एवं खलु अम्मडे परिव्वायए
कपिल्लपुरे जाव घरसए वसहिं उवेइ । सच्चे णं एसमट्ठे, अहपि
णं गोयमा । एवमाइक्खामि जाव एवं परूवेमि—एव खलु
अम्मडे परिव्वायए जाव वसहिं उवेइ ॥ सू० २९ ॥

સસ એવમાઈક્ખઈ'હે ગૌતમ ! યત્સલ્લ સ વહુજનોડ્યોડ્યમ્ એવમારયાતિ, યાવદેવં પ્રરૂપયતિ,
'એવ સલ્લ અમ્મહે પરિવ્વાયએ કપિલ્લપુરે જાવ ઘરસએ વસહિં ઉવેઈ' એવ સન્વમ્બડ
પરિવાજક કામ્પિન્યપુરે યાવદ્ ગૃહગતે વસતિમુપૈતિ—ઈતિ યત્તયા પૃચ્છયતે । 'સચ્ચે ણ એસ
મટ્ઠે' સત્ત્ય સન્વેષોડ્ય । 'અહપિ ણ ગોયમા ! એવમાઈક્ખામિ' અહમપિ સલ્લ ગૌતમ !
એવમાગ્ધ્યામિ, 'જાવ એવ પરૂવેમિ' યાવદેવ પ્રરૂપયામિ=પ્રરૂપગા કરોમિ, 'એવ સલ્લ
અમ્મહે પરિવ્વાયએ જાવ વસહિં ઉવેઈ' એવ સલ્લ અમ્મડ પરિવાજકો યાવદ્ વસતિમુપૈતિ—
ગૃહશતાદ્ ભિક્ષા ગૃહ્ણાતિ, ગૃહ્ણતે વસતિં કરોતિ, ઇતિ ॥ સૂ૦ ૨૯ ॥

(જ) જો (સે) વે (વહુજણે) ત્રહુત સે લોગ (અણમણસ) પરસ્પર દૂસરે સે (એવમાઈ
ક્ખઈ જાવ પરૂવેઈ) ઇસ પ્રકાર કહતે હે યાવત્ ઇસ પ્રકાર પ્રરૂપિત કરતે હૈ કિ (એવ
સલ્લ અમ્મહે પરિવ્વાયએ કપિલ્લપુરે) યે અમ્મડ પરિવાજક કપિલ્લપુર નગર મે (જાવ
ઘરસએ વસહિં ઉવેઈ) સૌ ઘરો મેં ભિક્ષા લેતે હૈં ઓર સૌ ઘરો મેં નિવાસ કરતે હૈં, સો
(સચ્ચે ણ એસમટ્ઠે) યહ બાત બિલકુલ ઠીક હૈ। (અહ પિ ણ ગોયમા ! એવમાઈક્ખામિ)
ગૌતમ ! મૈં મીં ઇસી તરહ કહતા હ (જાવ એવ પરૂવેમિ) યાવત્ ઇસી તરહ પ્રરૂપિત
કરતા હૈ કિ (એવ સલ્લ અમ્મહે પરિવ્વાયએ જાવ વસહિં ઉવેઈ) યે અમ્મડ પરિ
વાજક સૌ ઘરો મે આહાર કરતે હૈં ઓર સૌ ઘરો મે નિવાસ કરતે હૈ ॥ સૂ૦ ૨૯ ॥

ગૌતમ ! (જ) જે (સે) તેઓ (વહુજણે) ધણા લોડો (અણમણસ)
પરસ્પર એક બીજાને (એવમાઈક્ખઈ જાવ પરૂવેઈ) આ પ્રકારે કહે છે યાવત્
આ પ્રકારે પ્રરૂપિત કરે છે કે (એવ સલ્લ અમ્મહે પરિવ્વાયએ કપિલ્લપુરે) તે
અમ્મડ પરિવાજક કપિલ્લપુર નગરમાં (જાવ ઘરસએ વસહિં ઉવેઈ) સો ધરેથી
ભિક્ષા લે છે અને સો ધરેમાં નિવાસ કરે છે તે। (સચ્ચે ણ એસમટ્ઠે) આ વાત
બિલકુલ ઠીક છે । (અહપિ ણ ગોયમા ! એવમાઈક્ખામિ) ગૌતમ ! હું પણ
એજ ગીતે કહું છું (જાવ એવ પરૂવેમિ) યાવત્ એવી જ રીતે પ્રરૂપિત કરે
છું કે (એવ સલ્લ અમ્મહે પરિવ્વાયએ જાવ વસહિં ઉવેઈ) એ અમ્મડ પરિ
વાજક સો ધરેમાં આહાર કરે છે અને સો ધરેમાં નિવાસ કરે છે (સૂ ૨૯)

खओवसमेण ईहावृहामगणगवेसण करेमाणस्स वीरियलद्धी
वेउव्वियलद्धी ओहिणाणलद्धी समुप्पण्णा । तए णं से अम्मडे
परिवायगे तीए वीरियलद्धीए वेउव्वियलद्धीए ओहिणाणलद्धीए

खओवसमेण ' तत्त्ववर्गीयाना=कर्मणा वीर्यवैक्रियलब्धवर्तिनानावरणीयाना क्षयोपशमेन,
'ईहा-वृहा-मगण-गवेसण करेमाणस्स' ईहा-यूह-मार्गण गवेपण कुर्वत -तत्र-ईहा=
मनिकानभेत् -नामजा यादिविशेषकम्पनागहितसामान्यज्ञानोत्तर विशेषनिश्चयार्थ विचारणा इत्यर्थ,
यूह=अपोह-सामान्यज्ञानोत्तरकाल विदोषनिश्चयार्थ विचारणाया प्रवृत्ताया तदनु गुणदोष-
विचारणाजनितो निश्चय । मार्गण=जीवादिपदार्थस्य यथावस्थितस्वरूपान्वेषणम्, गवेपण=
मार्गगानन्तरमनुपलभ्यस्य जीवादिपदार्थस्य सर्वत परिभावनम्, एषा समाहारस्तत् तथा, तत्
कुर्वत अम्बडस्य परित्राजकस्ये यन्त्रय । 'वीरियलद्धी' वीर्यलब्धि, 'वेउव्वियलद्धी'
वैक्रियलब्धि 'ओहिणाणलद्धी समुप्पण्णा' अवगिनानलब्धि समुपपन्ना । 'तए ण

आवरण कर्मों के (खओवसमेण) क्षयोपशम से (ईहा-वृहा-मगण-
गवेसण करेमाणस्स) ईहा-नाम एव जायदिरूप कम्पना से गहित सामान्य ज्ञान के
बाद विशेषरूप से निश्चय करने की चेष्टा-विचारधारा, यूह-सामान्य ज्ञान के बाद विशेष
निश्चय के लिये विचारणा करने पर गुणदोष के विचार से होनेवाला निश्चय-अवायरूप
ज्ञान, मार्गण-यथावस्थित जीवादि पदार्थ के स्वरूपका अन्वेषण, एव गवेपण-मार्गण के
बाद अनुपलभ्य जीवादि पदार्थों के सभी प्रकार से निर्णय करने का तरफ तत्परतारूप
गवेपण (करेमाणस्स) करने से (वीरियलद्धी वेउव्वियलद्धी ओहिणाणलद्धी समु-
प्पण्णा) वीर्यलब्धि, वैक्रियलब्धि, तथा अवधिज्ञानलब्धि उत्पन्न हो गई। (तए ण से

आवरण कर्मोंना (खओवसमेण) क्षयोपशमथी (ईहा-वृहा-मगण-
गवेसण करेमाणस्स) ईहा-नाम तेभज्ज वति आदिनी कम्पनाथी
गहित सामान्य ज्ञान यथा पठी विशेषउपथी निश्चय करवानी चेष्टा-
विचारधारा, यूह-सामान्यज्ञान बाद विशेष निश्चय उवा भाटे विचारणु
उथो पठी शुद्धदोषना विचारथी थवावाणा निश्चय-अवायरूप ज्ञान, मार्गण
यथावस्थित एव-आदि पदार्थना स्वउपनु अन्वेषण, तेभज्ज गवेपण-मार्गण
पठी अनुपलभ्य एव आदि पदार्थानो सर्व प्रकारथी निश्चय करवानी तरङ्ग
तत्परताउप गवेपण (करेमाणस्स) उवाथी (वीरियलद्धी वेउव्वियलद्धी ओहि-
णाणलद्धी समुप्पण्णा) वीर्यलब्धि, वैक्रियलब्धि, तथा अवधिज्ञानलब्धि

ઉડ્ડં વાહાઓ પગિજ્ઞય ૨ સૂરાભિમુહસ્સ આયાવળભૂમીએ આયા-
વેમાણસ્સ સુમેળં પરિણામેળં પસત્યેહિં અજ્ઞવસાણેહિં પસત્યાહિં
લેસાહિં વિસુજ્ઞમાણીહિં અન્નયા કયાઙ તદાવરણિજ્ઞાણ કમ્માણ

વિનયશીલતા, 'છટ્ટછટ્ટેણ અનિક્કિત્તેણ તવોરુમ્મેણ' પપ્પપ્પેન અનિક્કિતેન તપ-
કર્મણા-મુહુર્દિનદયાઽનશનરૂપણ અપિત્રાતેન તપોરૂપેણ કર્મણા, 'ઉડ્ડં વાહાઓ પગિ
જ્ઞય ૨' ઈર્વ વાહ પ્રગૃહચર=નાહ ઈર્વ વૃત્વા 'સૂરાભિમુહસ્સ આયાવળભૂમીએ
આયાવેમાણસ્સ' સૂર્યાભિમુહસ્સાઽઽતાપનામ્માવાતાપયત 'સુમેળં પરિણામેળં' સુમેળ
પરિણામેન=શુભ રૂપયાઽઽત્મપરિણત્યા, 'પસત્યેહિં અજ્ઞવસાણેહિં' પ્રશસ્તૈરવ્યવસાનૈ-
ઉત્તમમનોવિશેષૈ, 'પસત્યાહિં લેસાહિં વિસુજ્ઞમાણીહિં' પ્રગસ્તાભિલેક્ષ્યાભિ-
વિશુદ્ધમાનાભિ 'અન્નયા કયાઙ' અયદા કદાચિત્ 'તદાવરણિજ્ઞાણ કમ્માણ

મૃદુમાર્દવ ગુણ સે યુક્ત હૈ, તથા અત્યત પ્રિનીત મી હૈ। (અનિક્કિત્તેણ) તથા લગાતાર
(છટ્ટ છટ્ટેણ તવોરુમ્મેણ) છઠ ઇઠ-બેલા-ફી તપસ્યા કરનેવાલા હં। ણ્વ (ઉડ્ડ
વાહાઓ પગિજ્ઞય ૨) 'વાહુઓં કો ઊપર ઊઠા કર, (સૂરાભિમુહસ્સ) સૂર્ય કે સમુદ્ધ
(આયાવળભૂમીએ આયાવેમાણસ્સ) આતાપના કે યોગ્ય પ્રદેશ મ આતાપના લેતા હૈ।
અત (અમ્મહસ્સ પરિવ્વાયગસ્સ) ઇસ અમ્બહ પરિવાજક કો (સુમેળં પરિણામેળં)
શુભ પરિણામ સે-શુભરૂપ આત્મા કી પરિણતિ સે, (પસત્યેહિં અજ્ઞવસાણેહિં) પ્રગસ્ત
અવ્યવસાનો સે-ઉત્તમ વિચારધારાઓ સે, (પસત્યાહિં લેસાહિં વિસુજ્ઞમાણીહિં)
પ્રગસ્ત લેક્ષ્યાઓ કા વિશુદ્ધિ હોને સે, (અણ્ણયા કયાઙ) કિસી ઈક સમય (તદાવર
ણિજ્ઞાણ કમ્માણ) તદાવરણીય ઠમો-ધાર્ય કે, વૈક્રિયલબ્ધિ કે ણ્વ અવધિ જ્ઞાન કે

પથ છે (અનિક્કિત્તેણ) તથા લગાતાર (છટ્ટછટ્ટેણ તવોરુમ્મેણ) છઠ છઠ-
બેલા-ની તપસ્યા કરવાવાળા છે તેમજ (ઉડ્ડ વાહાઓ પગિજ્ઞય ૨) હાથને
ઉપર કરીને (સૂરાભિમુહસ્સ) સૂર્યની સન્નિધિ (આયાવળભૂમીએ આયા
વેમાણસ્સ) આતાપનાને યોગ્ય પ્રદેશમાં આતાપના લે છે આથી (અમ્મહસ્સ
પરિવ્વાયગસ્સ) એ અમ્બહ પરિવાજકને (સુમેળં પરિણામેળં) શુભ પરિણામથી,
શુભરૂપ આત્માની પરિણતિથી, (પસત્યેહિં અજ્ઞવસાણેહિં) પ્રશસ્ત અવ્યવ
સાનોથી-ઉત્તમ વિચારધારાઓથી, (પસત્યાહિં લેસાહિં વિસુજ્ઞમાણીહિં) પ્રશસ્ત
લેક્ષ્યાઓની વિશુદ્ધિ થવાથી (અણ્ણયા કયાઙ) ઠાઈ એક સમય (તદાવરણિ
જ્ઞાણ કમ્માણ) તદાવરણીય ઠમો-ધાર્ય, વૈક્રિયલબ્ધિ અને અવધિજ્ઞાનનો

खओवसमेणं ईहावृहामगणगवेसण करेमाणस्स वीरियलद्धी
वेउव्वियलद्धी ओहिणाणलद्धी समुप्पण्णा । तए णं से अम्मडे
परिवायगे तीए वीरियलद्धीए वेउव्वियलद्धीए ओहीणाणलद्धीए

‘खओवसमेण’ तत्परणायाणा=कर्मणा वीर्यवैक्रियत्तत्परिनाजकणीयाना क्षयोपशमेन,
‘ईहा-वृहा-मगण-गवेसण करेमाणस्स’ ईहा-यूह-मार्गण गवेपण कुर्वत-तत्र-ईहा=
मतिनानभेत्-नामजायाद्विशेषरूपनारहितसामान्यज्ञानोत्तर विशेषनिश्चयार्थ विचारणा इत्यर्थ,
यूह=अपोह-सामान्यज्ञानोत्तरकाल विशेषनिश्चयार्थ विचारणाया प्रवृत्ताया तदनु गुणदोष-
विचारणाजनितो निश्चय । मार्गण=जीवात्पिपत्यर्थस्य यथावस्थितस्वरूपान्वेषणम्, गवेपण=
मार्गणान्तरमनुपलभ्यस्य जीवात्पिपत्यर्थस्य सर्वतः परिभावनम्, एषा समाहारस्तत् तथा, तत्
कुर्वत अम्वडस्य परिनाजकस्येयम्वय । ‘वीरियलद्धी’ वीर्यशक्ति, ‘वेउव्वियलद्धी’
वैक्रियलक्षि ‘ओहिणाणलद्धी समुप्पण्णा’ अवधिज्ञानलक्षि समुत्पन्ना । ‘तए ण

आपरण कम्मो के (खओवसमेण) क्षयोपशम से (ईहा-वृहा-मगण-
गवेसण करेमाणस्स) ईहा-नाम एव जायादिरूप कल्पना से रहित सामान्य ज्ञान के
बाद विशेषरूप से निश्चय करने की चेष्टा-विचारधारा, यूह-सामान्य ज्ञान के बाद विशेष
निश्चय के लिये विचारणा करने पर गुणदोष के विचार से होनेवाला निश्चय-अवायरूप
ज्ञान, मार्गण-यथावस्थित जीवात्पिपत्यर्थ क स्वरूपका अन्वेषण, एव गवेपण-मार्गण के
बाद अनुपलभ्य जीवात्पिपत्यर्थों के सभी प्रकार से निर्णय करने की तरफ तत्परतारूप
गवेपण (करेमाणस्स) करने से (वीरियलद्धी वेउव्वियलद्धी ओहिणाणलद्धी समु-
प्पण्णा) वीर्यलक्षि, वैक्रियलक्षि, तथा अवधिज्ञानलक्षि उत्पन्न हो गई । (तए ण से

आपरण कम्मोना (खओवसमेण) क्षयोपशमथी (ईहा-वृहा-मगण-
गवेसण करेमाणस्स) छहा-नाम तेमज्जति आदिनी कल्पनाथी
रहित सामान्य ज्ञान यथा पछी विशेषरूपथी निश्चय करवाणी चेष्टा-
विचारधारा, यूह-सामान्यज्ञान बाद विशेष निश्चय करवा भाटे विचारणा
थी पछी शुद्धोपना विचारथी यथावाणा निश्चय-अवायरूप ज्ञान, मार्गण
यथावस्थित एव-आदि पदार्थोना स्वरूपनु अन्वेषण, तेमज्ज गवेपण-मार्गण
पछी अनुपलक्ष्य एव आदि पदार्थोना सर्व प्रकारथी निर्णय करवाणी तरङ्ग
तत्परताउप गवेपण (करेमाणस्स) करवाथी (वीरियलद्धी वेउव्वियलद्धी ओहि-
णाणलद्धी समुप्पण्णा) वीर्यलक्षि, वैक्रियलक्षि, तथा अवधिज्ञानलक्षि

સમુપ્પણાણ જળવિમ્હાવણહેડં કંપિલપુરે ણયરે ઘરસણ જાવ
વસહિ ઉવેડ્ઠિ । સે તેણદ્દેણં ગોયમા । એવ ઘુચ્છડ-અમ્મહે પરિવ્વાયણ
કંપિલપુરે ણયરે ઘરસણ જાવ વસહિં ઉવેડ ॥ સૂ. ૩૧ ॥

સે અમ્મહે પરિવ્વાયણે' તત્ત સલ્લસ અમ્મટ પરિવાજક, 'તીણ વીરિયલદ્ધીણ વેડવ્વિયલ
લદ્ધીણ ઓહિણાણલદ્ધીણ સમુપ્પણાણ' તથા વીર્યલ યા વૈક્રિયલ વ્યાપ્તિજ્ઞાનલ યા વ
સમુપ્પણ્યા 'જળવિમ્હાવણહેડ' જનપિસ્માપનહેતો, 'કંપિલપુરે ણયરે ઘરસણ જાવ
વસહિં ઉવેડ્ઠિ' કામ્પિન્યપુરે નગરે ગૃહશતે યાવદ્વસતિમુપૈતિ, 'સે તેણદ્દેણં ગોયમા । એવ
ઘુચ્છડ' તત્ત તેનાર્યેન ગૌતમ । એવમુચ્ચતે—'અમ્મહે પરિવ્વાયણ કંપિલપુરે ણયરે ઘરસણ
જાવ વસહિં ઉવેડ્ઠિ' અમ્મહ પરિવાજક કામ્પિન્યપુરે નગરે ગૃહશતે યાવદ્વસતિ
મુપૈતિ ॥ સૂ. ૩૧ ॥

અમ્મહે પરિવ્વાયણે તીણ વીરિયલદ્ધીણ વેડવ્વિયલદ્ધીણ ઓહિણાણલદ્ધીણ સમુ
પ્પણાણ) ઇસકે વાદ ઉત્પન્ન હુઈં ડન વીર્યલલ્લિ, વૈક્રિયલલ્લિ એવ અવધિજ્ઞાનલલ્લિ દ્વારા
યહ (જળવિમ્હાવણહેડ) મનુષ્યોં કો આશ્ચર્યચક્રિત કરને કે લિયે (કંપિલપુરે ણયરે
ઘરસણ જાવ વસહિં ઉવેડ્ઠિ) કંપિલ નગર મ સૌ ઘરોં સે ભિક્ષા કરતા હૈ, એવ ડન્હોં મેં વિશ્રામ
કરતા હૈ । (સે તેણદ્દેણ ગોયમા । એવ ઘુચ્છડ) ઇસ આશય સે, હે ગૌતમ । મૈં એસા
રહતા હૂં (અમ્મહે પરિવ્વાયણ કંપિલપુરે ણયરે ઘરસણ જાવ વસહિં ઉવેડ) કિ
અમ્મહ પરિવાજક કંપિલપુર નગર મેં સૌ ઘરાં મેં આહાર કરતા હૈ ઓર સૌ ઘરોં મેં નિવાસ
કરતા હૈ ॥ સૂ. ૩૧ ॥

ઉત્પન્ન થઈ (તણ ન સે અમ્મહે પરિવ્વાયણે તીણ વીરિયલદ્ધીણ વેડવ્વિયલદ્ધીણ
ઓહિણાણલદ્ધીણ સમુપ્પણાણ) ત્યાર પછી ઉત્પન્ન થયેલી તે વીર્યલલ્લિ,
વેક્રિયલલ્લિ તેમજ અવધિજ્ઞાનલલ્લિ દ્વારા એ (જળવિમ્હાવણહેડ)
મનુષ્યોને આશ્ચર્યચક્રિત કરવા માટે (કંપિલપુરે ણયરે ઘરસણ જાવ વસહિં
ઉવેડ) કંપિલપુર નગરમા સૌ ઘરેથી ભિક્ષા કરે છે તેમજ તેમા જ વિશ્રામ
કરે છે, (સે તેણદ્દેણ ગોયમા । એવ ઘુચ્છડ) આ આશયથી હે ગૌતમ । હું
એમ કહું છું (અમ્મહે પરિવ્વાયણ કંપિલપુરે ઘરસણ જાવ વસહિં ઉવેડ)
હે અમ્મહ પરિવાજક કંપિલપુર નગરમા સૌ ઘરેમા આહાર કરે છે અને
સૌ ઘરેમા નિવાસ કરે છે (સૂ. ૩૧)

मूलम्—पहू ण भत्ते । अम्मडे परिव्वायए देवाणु-
प्पियाण अत्तिए मुडे भवित्ता अगाराओ अणगारिय पव्व-
डत्तए ॥ सू० ३२ ॥

मूलम्—णो इणट्ठे समट्ठे गोयमा । अम्मडे ण परि-

गौतम पृच्छति—‘पहू ण भत्ते’ इत्यादि । ‘भत्ते !’ हे भद्रत । ‘अम्मडे परिव्वायए देवाणुप्पियाण अत्तिए मुडे भवित्ता अगाराओ अणगारिय पव्वडत्तए’ अम्बड परिव्राजको देवानुप्पियाणामन्तिके मुण्ड = लुब्धितकेणो भूवाऽगागदनगारिता = साधुत्व प्रवर्जितु = प्राप्तुं ‘प्रभू ण’ प्रभु = ममर्थ किम् ? ‘ण’ इति वाक्यालङ्कारे ॥ सू० ३२ ॥

टीका—भगवानाह—‘णो इणट्ठे समट्ठे गोयमा’ इत्यादि । ‘णो इणट्ठे समट्ठे गोयमा !’ नाऽयमर्थ समं गौतम ! ‘अम्मडे ण परिव्वायए समणोवासए’ अम्बड खलु

‘पहू ण भत्ते । अम्मडे परिव्वायए’ इत्यादि ।

(भत्ते) हे भद्रत । (अम्मडे परिव्वायए) यह अम्बड परिव्राजक (देवाणु-
प्पियाण अत्तिए) आप के पास (मुडे भवित्ता) मुडित होकर (अगाराओ) आगार
अवस्था से (अणगारिय) अनगार अवस्था को (पव्वडत्तए) धारण करने के लिये
(पहू ण) समर्थ है क्या ? ॥ सू० ३२ ॥

‘णो इणट्ठे समट्ठे’ इत्यादि ।

प्रभु ने कहा—(गोयमा) हे गौतम ! (णो इणट्ठे समट्ठे) यह अर्थ समर्थ नहीं है ।
क्यों कि (अम्मडे ण परिव्वायए) यह अम्बड परिव्राजक (समणोवासए) श्रमणोपासक

‘पहू ण भत्ते । अम्मडे परिव्वायए’ इत्यादि

(भत्ते) हे लहन्त । (अम्मडे परिव्वायए) आ अम्बड परिव्राजक
(देवाणुप्पियाण अत्तिए) आपनी पाने (मुडे भवित्ता) मुडित थधने (अगाराओ)
अगार अवस्थाथी (अणगारिय) अनगार अवस्थाने (पव्वडत्तए) धारण
करवाने भाटे (पहू ण) समर्थ छे ठे डेम ? (सू० ३२)

“णो इणट्ठे समट्ठे” इत्यादि

प्रभुओ उल्लु (गोयमा) हे गौतम ! (णो इणट्ठे समे) आ अर्थ
समर्थ नथी, डेमडे (अम्मडे ण परिव्वायए) आ अम्बड परिव्राजक (समणो-

ઘ્વાયણ સમણોવાસણ અભિગયજીવાડજીવે જાવ અપ્પાણ
ભાવેમાણે વિહરહ, ણવર ઝસિયફલિહે અવગુદુવારે ચિયત્તેર-
ઘરદારપવેસી ણય ણ વુચ્છહ ॥ સૂ. ૩૩ ॥

પરિવાજક શ્રમગોપાસક, 'અભિગયજીવાડજીવે' અભિગતજાવાડજાવ = જીવાજાવતત્તવન,
'જાવ' યાવત્-અત્ર યાવઠ્ઠન્દાન્તિ દશ્યમ્-ઉપલબ્ધપુણ્યપાપ, આસ્રવમરનિર્જરા
ક્રિયાધિકરણવધમોક્ષકુશલ इति, 'અપ્પાણ ભાવેમાણે' આત્માન ભાવયન્ વિહરતિ-
વિચરતિ । 'ણવર' - અયમત્ર વિશેષ - 'ઝસિયફલિહે' ઉદ્ભૂતસ્ફટિક = સ્ફટિકરાગિરિવ
નિર્મલ, 'અવગુદુવારે' અપાવૃત્તદ્વાર - 'અવગુ' इतिदेगीय शब्द, उद्घाटितकपाट
દ્વાર - અતિધાર્મિકતયાડસ્ય પ્રવેશકાલે જનૈ કપાટ ઉદ્ઘાટયતે इति भाव । 'ચિયત્તેરઘર
દારપવેસી' ત્યક્તાડત પુરગૃહદ્વારપ્રવેશ - ત્યક્ત = પ્રીત્યા જનૈર્દત્ત અત પુરગૃહદ્વારેષુ પ્રવેશો
યસ્ય સ તથા, અતિધાર્મિકતયા સર્વત્ર પ્રવેશેડનાગઙ્ગનીય इति भाव । 'ણય ણ વુચ્છહ'
एव खल्वच्यते=एतादृश सोऽम्बुड उच्यते ॥ સૂ. ૩૩ ॥

હોર (અભિગયજીવાડજીવે જાવ અપ્પાણ ભાવેમાણે વિહરહ) જીવ, અજીવ, પુણ્ય,
પાપ, આસ્રવ, મ્વર, નિર્જરા, વધ એવ મોક્ષ ફનકા જાતા હોતા હુઆ અપની આત્મા કો
ભાવિત કરતા હુઆ વિચર રહા હૈ । (ણવર) પરન્તુ (ણં ણ વુચ્છહ) ઇતના મે અસ્ય
કહતા હ કિ યહ અમ્બુડ પરિવાજક (ઝસિયફલિહે) સ્ફટિકમણિ કો રાગિ કે સમાન
નિર્મલ, (અવગુદુવારે) જિસકે લિયે સમી કે ઘરો કા દરવાજા હર બાતન ખુલા રહતા હૈ,
એસા હૈ, ઓર (ચિયત્તેરઘરદારપવેસી) યહ વિશ્વસ્ત હોને કે કારણ ગજાકે અત -
પુર મે મી વે-રોકટોક આતા જાતા હૈ ॥ સૂ. ૩૩ ॥

વાસણ) શ્રમણોપાસક થઈને (અભિગયજીવાડજીવે જાવ અપ્પાણ ભાવેમાણે
વિહરહ) જીવ, અજીવ, પુણ્ય, પાપ, આસ્રવ, મ્વર, નિર્જરા તેમજ વધ, મોક્ષ
એના જ્ઞાતા થઈને પોતાના આત્માને ભાવિત કરતા વિચરે છે (ણવર) પરંતુ
(ણં ણ વુચ્છહ) એટલું તો હું અવશ્ય બહુ છું કે આ અમ્બુડ પરિવાજક
(ઝસિયફલિહે) સ્ફટિકમણિની રાશિ (દગલાની)) પડે નિર્મલ (અવગુદુવારે)
એના માટે બધાના ઘરના દરવાજા હર વખત ખુલા રહે છે એવા છે, અને
(ચિયત્તેરઘરદારપવેસી) એ વિશ્વાસુ હોવાના કારણે રાત્રના અત પુરમાં
પણ કોઈ બાતની રોકટોક વિના આવે બધ છે (સૂ. ૩૩)

अक्खसोयप्पमाणमेत्तपि जलसयराहं उत्तरित्तए, णणत्थ अद्धाण-
गमणेण । अम्मडस्स णं णो कप्पइ सगड वा एव तं चेव भाणिय-
व्व णणत्थ एगाए गंगामट्टियाए । अम्मडस्स णं परिव्वायगस्स

व्वायगस्स ' अम्बडस्य खलु परिव्राजकस्य, ' णो कप्पइ अक्खसोयप्पमाणमेत्तपि जल
सयराह उत्तरित्तए ' अक्षस्रोत प्रमाणमात्रमपि—अक्षस्रोत = चक्रधू प्रवेशरश्मि तदेव
प्रमाण तेन प्रमाणेन मात्रा=परिमाणम् अवगाहनतो यस्य तत्तथा तत्, चक्रस्य छिद्रपर्यन्त
जलमपि ' सयराह ' ग्रीव, ' सयराह ' इतिदशीयशब्द, ' उत्तरित्तए ' उत्तरीतु नो
कल्पते=तत्र प्रवेष्टु न कल्पते, तस्मान्न्यूनपरिमाणं जलमुत्तरीतुं कल्पत इति भाव । ' णण-
त्थ अद्धाणगमणेण ' नाऽन्यत्राऽध्वगमनात्—अध्वगमनादन्यत्राऽय निषेध—अध्वगमने तु
जलमुत्तरीतुं कल्पते, ' अम्मडस्स णं णो कप्पइ सगड वा एव तं चेव भाणियव्व जाव '
अम्बडस्य खलु नो कल्पते शकट वा एव तदेव भणितव्यं यावत्, यावच्छब्देन ' सदमा
णियं वा दुरुहित्ताण गच्छित्तए ' इत्यारभ्य ' कुकुमेण वा गाय अणुलिपित्तए ' इति
पर्यन्त पाठोऽस्यैवोत्तरार्धगताष्टादशमूत्रगतोऽनुसन्धेय इति । ' णणत्थ एगाए गंगामट्टियाए '

समय मार्ग में (सयराह) अकस्मात् (अक्खसोयप्पमाणमेत्तपि) गान्नी की धुरा प्रमाण
जल आ जाय तो भी उसमें (उत्तरित्तए णो कप्पइ) उतरना नहीं कल्पता है।
(णणत्थ अद्धाणगमणेण) परंतु पिहार करते हुए अन्य रास्ता नहीं हो तो बात अलग।
(अम्मडस्स णं णो कप्पइ सगड वा एव तं चेव भाणियव्व जाव) इसी तरह इस
अम्बड परिव्राजक को शकट आदि पर चढ़ना भी कल्पता नहीं है। यहां ' यावत् ' शब्द
से 'सदमाणिय वा दुरुहित्ता ण गमित्तए' यहां से लेकर 'कुकुमेण वा गाय अणुलि-
पित्तए' यहां तक का पाठ इसी आगम के उत्तरार्ध के अठारहवें सूत्र से समझ लेना

करती वधते भागंभा (सयराह) अकस्मात् (अक्खसोयप्पमाणमेत्तपि) गाडीना
घोसराणा प्रमाणं जेट्थु जल आवी जाय तो पणु तेमा (उत्तरित्तए णो कप्पइ)
उत्तरतु कटपतु नथी (णणत्थ अद्धाणगमणेण) परंतु पिहार करता करता
धीमे रहते न होय तो बात जुदी (अम्मडस्स णं णो कप्पइ सगड वा एव तं
चेव भाणियव्व जाव) जैसी रीते ते अम्बड परिव्राजकने शकट (गाडी) आदि
पर चढ़तु पणु कटपतु नथी अही (यावत्) शकटथी 'सदमाणिय दुरुहित्ता
ण गच्छित्तए' अहीथी लधने 'कुकुमेण वा गाय अणुलिपित्तए' अही सुधीने
पाठ आ आगमना उत्तरार्धना अठारमा सूत्रथी जाणी देवे जेधये (णणत्थ

ળો કપ્પડ આહાકમ્મિણ વા ઉદેસિણ વા મીસજાણ ડ વા અજ્ઞો-
યરણ ડ વા પૂઢકમ્મે ડ વા કીયગહે ડ વા પામિચ્ચે ડ વા અણિસિ-

નાયત્રૈકુલ્યા ગદ્ધામૃત્તિકાયા—પ્રકા ગદ્ધામૃત્તિકા કન્પતે પ્રહીતુમિયર્થે । ‘અમ્મહસ્સ ણ
પરિવ્વાયગસ્સ ણો કપ્પડ આહાકમ્મિણ વા’ અમ્મહસ્ય સ્વલ્પ પરિવાજકસ્ય નો કન્પતે—
આધાકર્મિક=પટ્કાઓપમર્દનપૂર્વક સાધુચર્યકૃતમશનાદિક વા ‘ઉદેસિણ વા’ ઔદેશિક=
સાધુમુદિસ્ય યત્ કૃત તદ વા ન કન્પતે, ‘મીસજાણ ડ વા’ મિશ્રજાત—મિશ્રેણ=ગૃહસ્થ—
સાધ્વાદિપ્રણિધાનલક્ષણભાવેન નિપ્યન્ન=પાકાત્તિભાવમુપગતં મિશ્રજાતમનાથેવ, તદપિ ન
કન્પતે, ‘ડ વા’ ઇતિ સર્વત્ર વાક્યાલકાર, ‘અજ્ઞોયરણ ડ વા’ અન્યવરત્ત=સાધુચર્યમ-
ધિકપ્રક્ષેપેણ નિષ્પાદિતમ્, એતદપ્યકન્પનાયમ્, ‘પૂઢકમ્મે ડ વા’ પૂતિકર્મ—આધાકર્મધ-
વિશુદ્ધલેશસપૃક્તભક્તાદિ, તત્પિ ન કન્પતે, ‘કીયગહે ડ વા’ કીતકૃતમ્—ક્રાત=ક્રયણ—સા-

ચાહિયે । (ણણાથ્થ ઇગાણ ગગામટ્ટિયાણ) હસે સિર્ફ એક ગગા કા મિટ્ટી હા કન્પિત
હૈ । (અમ્મહસ્સ ણ પરિવ્વાયગસ્સ) હસ અમ્મહ પરિવાજક કે લિયે (ણો કપ્પડ
આહાકમ્મિણ વા ઉદેસિણ વા મીસજાણ ડ વા અજ્ઞોયરણ ડ વા પૂઢકમ્મે ડ વા
કીયગહે ડ વા પામિચ્ચે ડ વા અણિસિટ્ટે ડ વા અમિહહે ડ વા) પટ્કાઓપમર્દનપૂર્વક
સાધુ કે નિમિત્ત નિષ્પાદિત આધાકર્મિક એવ ઔદેશિક—સાધુ કે ઉદેશ્ય કરકે
બનાયા ગયા અશનાદિક પ્રહણ કરના પરિવર્જિત હૈ । તથા મિશ્રજાત—સાધુ એવ ગૃહસ્થ કે
ઉદેશ્ય સે તૈયાર ક્રિયા ગયા અન્નાદિક કા મા પ્રહણ કરના નિષિદ્ધ હૈ । ઇન પદો મેં “ડ”
“વા” યે દોનો વર્ણ વાક્યાલકાર મેં પ્રયુક્ત હુણ હૈ । હસી તરહ અન્યવરત—સાધુ કે લિયે
અધિક માત્રા મેં બનાયા ગયા આહાર, પૂતિકર્મ—આધાકર્મિક આહાર કે અશ સે મિશ્રિત

ઇગાણ ગગામટ્ટિયાણ) તેને માટે માત્ર એક ગગાની માટીજ કલ્પિત બતાવી
છે (અમ્મહસ્સ ણ પરિવ્વાયગસ્સ) આ અખડ પરિવાજકને માટે (ણો કપ્પડ
આહાકમ્મિણ વા ઉદેસિણ વા મીસજાણ ડ વા અજ્ઞોયરણ ડ વા પૂઢકમ્મે ડ વા કીયગહે-
ડ વા પામિચ્ચે ડ વા અણિસિટ્ટે ડ વા અમિહહે ડ વા) ૫૮ (છ) કાયા ઉપમર્દનપૂર્વક
સાધુને નિમિત્ત નિષ્પાદિત આધાકર્મિક તેમજ ઔદેશિક—સાધુને ઉદેશ્ય કરીને
બનાવેલુ અશન આદિક ગ્રહણ કરવું પરિવર્જિત છે તથા મિશ્રજાત—સાધુ
તેમજ ગૃહસ્થના ઉદેશ્યથી તૈયાર કરેલા અન્ન—આદિકનુ ગ્રહણ કરવું પણ
નિષિદ્ધ છે આ પદોમા ‘ડ’ અને ‘વા’ એ બન્ને વર્ણ વાક્યાલકારમા
વપરાયેલા છે તેવી જ રીતે અન્યવરત—સાધુને માટે અધિક માત્રામા બનાવેલા
આહાર, પૂતિકર્મ—આધાકર્મિક આહારના અશથી મિશ્રિત આહાર, કીતકૃત—

द्वे इ वा अभिहृडे इ वा ठडत्तए वा रडत्तए वा, कंतारभत्त इ वा
दुग्भिक्खभत्ते इ वा गिलाणभत्ते इ वा वडलियाभत्ते इ वा पाहुण-

व्यानिमित्त तेन कृत=निष्पादितम्, तदपि न कल्प्यम्। 'पामिच्चे इ वा' प्रामित्यम्= यदनवलादिक साधनार्थमुच्छिद्यानीयते तत् प्रामित्यम्। 'अणिसिट्टे इ वा' अनिसृष्टम्= सर्वं स्वामिभि साधवे तानु न निस्सृष्ट=नानुनात यत् तन्निस्सृष्टम्, यदा द्वित्राणा पुर पाणा साधारणे आहारे एकोऽयाननापृच्छ्य साधवे न्याति, तदा तन्मनिसृष्ट, तपि न कल्पते। 'अभिहृडे इ वा' अभ्याहतम्=साधु मसुखमानीतं न कल्पते। 'ठडत्तए वा' स्थापित=स्वनिमित्त स्थापित न कल्पते। 'रडत्तए वा' रचितम्=औदेषिकमेव, तच्च मोदकचूर्णादि पुनर्मोदकतया रचित, तदपि न कल्प्यम्। 'कंतारभत्ते इ वा' कान्तारभक्तम्= कान्तारम्=अरण्यम्=तत्समुल्लङ्घनार्थं नीयमान भक्तम्। यदा अरण्ये भिक्षुकाणा निर्वाहाय यत् मस्त्रियते तत् कान्तारभक्तम्=तदप्यकल्पनायम्। 'दुग्भिक्खभत्ते इ वा' दुग्भिक्खभक्तमिति वा=दुग्भिक्खे भिक्षुकाणा कृते यत् सस्त्रियते तदप्यकल्पनीयम्। 'गिलाणभत्ते इ वा' ग्लान

आहार, नीतवृत्त=मोल लाकर लिया गया आहार, प्रामित्य उधार लेकर अथवा किसी दूसरे से झपट कर दिया हुआ आहार, अनिसृष्ट=जिस आहार के ऊपर अनेक का स्वामित्व है उन सभी को पूछे बिना सिर्फ एक के द्वारा दिया गया आहार, अभ्याहत=साधु के मसुख लाकर दिया गया आहार, स्थापित=साधु के निमित्त रखा हुआ आहार, रचित=मोदक-चूर्ण आदि को फोड़कर पुन मोदकरूप में बनाया गया आहार, कान्तारभक्त=अटवा को उल्लघन करने के लिये घर से लाया हुआ पाथेयस्वरूप आहार, अथवा जंगल में भिक्षुओं के निर्वाह के लिये तैयार करवाया गया आहार, दुग्भिक्खभक्त=दुग्भिक्ख के समय भिक्षुओं को देने के लिये बनवाया गया आहार, ग्लानभक्त=रोग के लिये बनाया गया आहार, चार्दलिका-

वेयासा लधने दीधेवो आहार, प्रामित्य-उधार लधने अथवा डोह पीना पासेथी जुटवी लधने दीधेवो आहार, अनिसृष्ट=जो आहारना ऊपर अनेकनु स्वामित्व होय ओवा अधाने पूछया बिना मात्र ओकना द्वारा अपायेवो आहार, अभ्याहत=साधुनी सामे लध आवीने आपेवो आहार, स्थापित=साधुना निमित्ते राखी मुकेवो आहार रचित लाडुने तोडीने बूझा करी यधी ते बूझाभाधी लाडु=इयभा भनायेवो आहार, कान्तारभक्त=अटवीने उल्लघन करवा भाटे बरथी लावी राखेवो पाथेयस्वरूप आहार, अथवा जंगलभा भिक्षुकेना निर्वाधने भाटे तैयार करायेवो आहार, दुग्भिक्खभक्त=दुग्भिक्ख समयभा भिक्षुकेने देवा भाटे भनायेवो आहार, ग्लानभक्त=रोगीने भाटे भनायेवो

गभत्ते इ वा भोत्तए वा पाइत्तए वा । अम्मडस्स ण परिव्वायगस्स
णो कप्पइ मूलभोयणे वा जाव वीयभोयणे वा भोत्तए वा
पाइत्तए वा ॥ सू० ३५ ॥

भक्तम्-ग्लान सन निजाऽऽरोग्याय यत्प्रदीयते तद्-ग्लानभक्तम्, 'वदल्लियाभत्ते इ वा'
वार्दल्लिकाभक्तम्-वृष्टौ यदातु क्रियते एतदप्यकन्यम् । 'पाहुणगभत्ते इ वा' प्राधुणक
भक्तम्-प्राधुणक = कोऽपि कस्य चिद् गृहे समागत तस्य क्रते यत् क्रियते तत् प्राधुणकभक्तम्,
एतत्प्यकन्यनीयम् । एतत्पूर्वोक्तम्-'भोत्तए वा पाइत्तए वा' भोक्तु वा पातु वा न क
ल्पते इत्युक्तमेव । 'अम्मडस्स ण परिव्वायगस्स णो कप्पइ मूलभोयणे वा जाव वीय
भोयणे वा भोत्तए वा पाइत्तए वा' अम्बडस्य खल परिव्राजकस्य न कल्पते मूलभोजन
वा यावद् वीजभोजन वा भोक्तु वा पातु वा-मूलानि कमलादीना, यावच्छब्दात्कदमभोजन
फलभोजन हरितभोजनमेतानि त्रीणि पदानि गृह्यन्ते, तत्र-कदा = सूरणादयः, फलानि = आम्र-
फलादीनि, हरितानि = मधुरतृणादीनि, बीजानि = शान्यादीनि, एतानि भोक्तु न कल्पन्ते, तथा-
आधाकर्मात्पानकानि पातु न कल्पन्ते इति ॥ सू ३५ ॥

भक्त-वृष्टि में देने क लिये उनाया गया आहार, प्राधुणकभक्त-पाहुनो के लिये राधा गया
आहार, उस अम्बड परिव्राजक के लिये नहीं कल्पता है, और इस प्रकार का पेय भी उसे
नहीं कल्पता है । (अम्मडस्स ण परिव्वायगस्स णो कप्पइ मूलभोयणे वा जाव
वीयभोयणे वा भोत्तए वा पाइत्तए वा) इसी प्रकार इस अम्बड परिव्राजक के लिये कम
लादिको के मूल, सूरणादिक कन्द, आम्र आदि फल का भोजन एवं अपक शाल्यादिक एवं
मधुर तृण आदि हरित सचित्त वस्तु का भोजन भी अकल्पित है ॥ सू ३५ ॥

आहार, वार्दल्लिकभक्त-वृष्टिभा देवा भाटे उनावेत्ते। आहार, प्राधुणकभक्त-
प्राधुणकोने भाटे उधाववाभा आवेत्ते। आहार ते अम्बड परिव्राजकने भाटे
नथी कल्पतो, अने आवा प्रकारतु पेय पशु तेने नथी कल्पतु (अम्मडस्स ण
परिव्वायगस्स णो कप्पइ मूलभोयणे वा जाव वीयभोयणे वा भोत्तए वा पाइत्तए वा)
आ प्रकारे जे अम्बड परिव्राजकने भाटे उभण आदिउना भूण, सूरण
आदिक उद, आम्र आदिउ उणतु लोअन तेमज अपकव शालि आदिउ तेमज
मधुर तृण आदि लीली सचित्त वस्तुतु लोअन पशु अकल्पित छे (सू ३५)

મૂલમ્—અમ્મહસ્સ ણં પરિવ્વાયગસ્સ ચઽવ્વિહે અણ-
દ્વાદહે પચ્ચસ્સાણ જાવજ્ઞીવાણ, ત જહા—અવજ્ઞાણાયરિણ પમાયા-
યરિણ હિંસપ્પયાણે પાવકમ્મોવણ્ણે ॥ સૂ. ૩૬ ॥

ટીકા—‘અમ્મહસ્સ ણ’ इत्यादि ।

‘અમ્મહસ્સ ણ પરિવ્વાયગસ્સ’ અમ્મહસ્ય મ્હા પરિવ્રાજકસ્ય ‘ચઽ
વ્વિહે અણદ્વાદહે પચ્ચસ્સાણ જાવજ્ઞીવાણ’ ચતુર્થિ અનર્થદણ્ડ—અર્થ=પ્રયોજન ગૃહ
સ્થસ્ય ક્ષેત્રવાસ્તુધનધાન્ય શરીરપરિપાલનાદિવિષય—તદર્થ આરમ્ભો=મૂતોપમદોડ્યદણ્ડ ।
દણ્ડો નિગ્રહો યાતના વિનાશ इति પર્યાયા । અર્થેન=પ્રયોજનન દણ્ડોડ્યદણ્ડ, સ ચૈવમૂત
ઉપમર્દનલક્ષણો દણ્ડ ક્ષેત્રાદિપ્રયોજનમપેક્ષમાણોડ્યદણ્ડ ઉચ્યતે, તદ્વિપરીતોડ્યદણ્ડ પ્રત્યા
હ્યાતો યાવજ્ઞીવમ્ । અયમનર્થદણ્ડ કિંસ્વરૂપ ? इति ચોચિતુમાહ—‘ત જહા’
તથા—‘અવજ્ઞાણાયરિણ’ અપધ્યાનાઽઽચરિત—અપધ્યાનમ્=આર્તરૌદ્રરૂપ, તેનાચરિત=
આસેવિતો યોડ્યદણ્ડ સ તથા । ‘પમાયાયરિણ’ પ્રમાદાઽઽચરિત—પ્રમાદેન=મઘવિષય

‘અમ્મહસ્સ ણ પરિવ્વાયગસ્સ’ इत्यादि ।

(અમ્મહસ્સ ણ પરિવ્વાયગસ્સ) इस अम्भड परिव्राजक के (चउव्विहे) चारों
प्रकार के (अणद्वादहे) अनर्थ दंडों को (जावज्जीवाए पच्चस्साए) जाननपर्यंत परि-
त्याग हे । वे चार अनर्थदंड इस प्रकार हैं—(अवज्ज्ञाणायरिण पमायायरिण हिंसप-
याणे पावकम्मोवण्णे) अपध्यानाचरित, प्रमादाचरित, हिंसाप्रदान, एव पापकर्मोपदेश ।
विना प्रयोजन जीवों का उपमर्दन जिन कार्यों के करने से होता है उसका नाम अनर्थदंड
है । आर्तरीद्विरूप ध्यान का नाम अपध्यान है । इस ध्यानसे उद्भूत अथवा क्रियमाण दंड
का नाम अपध्यानाचरित अनर्थ दंड है । मघ, विषय, कृपाय, निद्रा एव विकृथारूप प्रमाद से

“અમ્મહસ્સ ણ પરિવ્વાયગસ્સ” इत्यादि

(અમ્મહસ્સ ણ પરિવ્વાયગસ્સ) આ અમ્મહ પરિવ્રાજકને (ચઽવ્વિહે)
ચારેય પ્રકારના (અણદ્વાદહે) અનર્થ દંડોનાં (જાવજ્ઞીવાણ પચ્ચસ્સાણ) જાનન
પર્યન્ત પરિત્યાગ છે એ ચાર અનર્થદંડ આ પ્રકારના છે (અવજ્ઞાણાયરિણ
પમાયાયરિણ હિંસપ્પયાણે પાવકમ્મોવણ્ણે) અપધ્યાનાચરિત, પ્રમાદાચરિત, હિંસા
પ્રદાન—હિંસાકારક ગત્ત કોઈને દેવું, તેમજ પાપકર્મોનો ઉપદેશ વિના પ્રયોજન
જીવોનું ઉપમર્દન જે કાર્યો કરવાથી થાય તેનું નામ અનર્થદંડ છે આત-
રૌદ્રરૂપ ધ્યાનનું નામ અપધ્યાન છે આ ધ્યાનથી ઉદ્ભવેલા અથવા થનારા
દંડનું નામ અપધ્યાનાચરિત—અનર્થદંડ છે મઘ, વિષય, કૃપા, નિદ્રા તેમજ

मूलम्—अम्मडस्स ण परिव्वायगस्स कप्पड मागहए अद्दाढए जलस्स परिग्गाहित्तए, से वि य वहमाणए णो चेव

कपायनिद्राविकथालक्षणेन आचरित 'रिसप्पयाणे' हिंसाप्रदानम्—हिंसाहेतुत्वादग्निविष शस्त्रादिक हिंसोच्यते, कारणे कार्योपचारात्, तत्प्रदानमन्यस्मै क्रोधाभिभूताय अनभिभूताय वा । यद्वा—हिंसप्रदानमिति श्रुत्या—हिंस=हिंसाकारि शस्त्रादि, तत्प्रदान=परेषा समर्पणम्, अयं तृतीयोऽनर्थदण्ड, 'पावसम्मोवएसे' पापकर्मोपदेश—पार्तयति नरकादाप्नोति पापम्, तत्प्रधान कर्म पापकर्म, तस्योपदेश, कृष्यादिसाधन्यापारे प्रवर्तनम्, अयं चतुर्थ ॥ सू० ३६ ॥

टीका—'अम्मडस्स' इत्यादि ।

'अम्मडस्स ण परिव्वायगस्स कप्पड' अम्मडस्य खलु परिव्राजकस्य कल्पते 'मागहए अद्दाढए जलस्स परिग्गाहित्तए' मागधमपादक जलस्य परिग्रहीतुम्, 'से वि य क्रिये गये कार्य का नाम प्रमादाचरित अनर्थदण्ड है । हिंसा के हेतु होने से अग्नि, विष एवं शस्त्र आदि, कारण में कार्य के उपचार से हिंसास्वरूप कहे गये हैं । इन हिंसा के कारणों को किसी क्रोशयुक्त व्यक्ति के लिये अथवा क्रोशरहित व्यक्ति के लिये देना सो हिंसाप्रदान नाम का अनर्थदण्ड है । आत्मा को जो नरक में डाले उसका नाम पाप है, इस पापप्रधान कर्म करने का उपदेश देना अथवा स्वयं भी कृष्यादि साधनरूप व्यापार में प्रवृत्ति करना सो पापोपदेश नामका अनर्थदण्ड है ॥ सू ३६ ॥

'अम्मडस्स ण परिव्वायगस्स' इत्यादि ।

(अम्मडस्स ण परिव्वायगस्स) इस अम्भड परिव्राजक को (मागहए अद्दाढए) भगवद्देश प्रसिद्ध अर्थ—आदक—प्रमाण (जलस्स परिग्गाहित्तए कप्पड) जल

विशुद्धि प्रमादर्थी आचरेत्ता—उत्तरेत्ता कायनु नाम प्रमादाचरित—अनर्थदण्ड ४ ठे हिंसाना हेतु थाय तेवा अग्नि, विष तेमज्ज शस्त्र आदि, कारणमा जय्थेनो उपचार थावाथी हिंसास्वरूप कहेवाय ७ आ हिंसाना कारणेने कोधायमान व्यक्तित्वे ७ विना कोधवाणा व्यक्तित्वे भाटे आपवा ते हिंसाप्रदान नामने अनर्थदण्ड ४ ठे आत्माने जे नरकमा नाजे तेनु नाम पाप छे आ पापप्रधान ठर्म करवाने उपदेश देवे अथवा पोते पणु कृषि आदि साधनरूप व्यापारमा प्रवृत्ति करवी ते पापोपदेश नामने अनर्थदण्ड ४ ठे (सू ३६)

'अम्मडस्स ण परिव्वायगस्स' इत्यादि

(अम्मडस्स ण परिव्वायगस्स) आ अज्ज परिवाजके (मागहए अद्दाढए) भगवद्देश प्रसिद्ध अर्थ—आदक प्रमाण (जलस्स परिग्गाहित्तए कप्पड)

ળ અવહમાણૅ, ૅવ ધિમિૅ પસન્ને જાવ સે વિ ય પરિપૂૅ ણો
 ચેવ ણ અપરિપૂૅ, સે વિ ય સાવજ્ઞે ત્તિ કાઠં ણો ચેવ ણં
 અણવજ્ઞે, સે વિ ય જીવત્તિ કાઠ ણો ચેવ ણ અજીવે, સે વિ

વહમાણૅ ણો ચેવ ણ અવહમાણૅ 'તદપિ ચ વહમાને નો ચૈવ સ્વલ્લ અવહમાનમ્,
 'ૅવ ધિમિૅ પસન્ને જાવ' ણ્વ સ્તિમિત પ્રસન્ન યાવત્ 'સે વિ ય પરિપૂૅ ણો ચેવ ણ
 અપરિપૂૅ' તદપિ^૧ ચ પરિપૂત નો ચૈવ સ્વલ્લ અપરિપૂતમ્, કસ્માત્ કારણાત્ પરિપૂત ગૃહ્ણા
 તીયત આહ—'સે વિ ય સાવજ્ઞે ત્તિ કાઠ' તત્પિ ચ સાવધમિતિ કૃવા—ઇતિ । ઇદ
 જલ સાવધમસ્તીતિ જાત્વા વલ્લગાલિત કૃવા ગૃહ્ણતાતિ માય । 'ણો ચેવ ણ અણવજ્ઞે'
 ન ચૈવ સ્વલ્લ અનગ્ધમ્—ન તુ નિરગ્ધમિતિ કૃત્વા પરિપૂત કરોતિ । સાવધમિત્યપિ કથ નાતમ્ ?
 इत्यत आह—'से वि य जीवत्ति काठ' तदपि च जाय इति कृत्वा, इह पुनरकादिजीना
 सताति कृत्वेति भाव, 'णो, चैव ण अजीवे त्ति काठ' नो चैव सल्ल अजीव=जीवरहितम्
 इति कृत्वा, 'से वि य दिण्णे णो चैव ण अदिण्णे' तदपि च दत्त नो चैव सल्लवदत्तम्,

ગ્રહણ કરના કલ્પતા હે । (સે વિ ય વહમાણૅ ણો ચેવ ણ અવહમાણૅ) જિતના
 અર્ધ—આઢક—પ્રમાણ જલ લેના ઇસે કલ્પતા હૈ સો મી બહતા હુઆ હી કલ્પતા હૈ, અવહતા
 હુઆ નહીં । (ૅવ ધિમિૅ પસન્ને જાવ સે વિ ય પરિપૂૅ ણો ચેવ ણ અપરિપૂૅ)
 વહ મા કદમ સે રહિત, સ્વચ્છ, પ્રસન્ન—નિર્મલ યાવત્ પરિપૂત—ઠાના હુઆ હી કલ્પતા હૈ,
 ઇસસે વિપરીત નહીં । (સે વિ ય સાવજ્ઞેત્તિ કાઠ ણો ચેવ ણ અણવજ્ઞે) સોમી
 સાવધ સમજ કર ઠાના હુઆ હી કલ્પતા હૈ, નિરવધ સમજ કર નહીં । (સે વિ ય જીવત્તિ
 કાઠ ણો ચેવ ણ અજીવે) સાવધ મી ડસે વહ જીવસહિત સમજકર હી માનતા
 હૈ, અજીવ સમજકર નહીં । (સે વિ ય દિણ્ણે ણો ચેવ ણ અદિણ્ણે)

જલ ગ્રહણ કરવુ ડત્તે છે (સે વિ ય વહમાણૅ ણો ચેવ ણ અવહમાણૅ)
 જેટલુ અર્ધઆઢક પ્રમાણુ જલ લેવુ તેને ડત્તે છે તે પશુ વહેતુ હોય
 તેવુ જ ડત્તે છે, ન વહેતુ હોય તે નહિ (ૅવ ધિમિૅ પસન્ને જાવ સે વિ ય
 પરિપૂૅ ણો ચેવ ણ અપરિપૂૅ) તે પશુ ડર્દમ (ઢચરા)થી રહિત, સ્વચ્છ,
 પ્રસન્ન—નિર્મળ યાવત્ પરિપૂત—ગાળેલુ જ ડત્તે છે, તે વિનાતુ નહિ (તેનાથી
 ઉલટુ નથી ડત્તેતુ) (સે વિ ય સાવજ્ઞેત્તિ કાઠ ણો ચેવ ણ અણવજ્ઞે) તે પશુ
 સાવધ સમજને ગાળેલુ જ ડત્તે છે, નિરવધ સમજને નહિ (સે વિ ય
 જીવત્તિ કાઠ ણો ચેવ ણ અજીવે) સાવધ પશુ તેને તે જીવસહિત સમજને
 જ માને છે, અજીવ સમજને નહિ (સે વિ ય દિણ્ણે ણો ચેવ ણ અદિણ્ણે)
 તે પશુ કોઈએ આપેલુ હોય તે જ ડત્તે છે દીધા વગરતુ નહિ (સે વિ

ય દિણ્ણે ણો ચેવ ણ અદિણ્ણે, સે વિ ય હત્થ-પાય-ચરુ-
ચમસ-પક્ખાલણદ્વયાણ પિવિત્તણ વા, ણો ચેવ ણ 'સિણાહિત્તણ ।
અમ્મહસ્સ ણ પરિવ્વાયગસ્સ કપ્પહ માગહણ ય આઢણ જલસ્સ
પહિંગાહિત્તણ, સે વિ ય વહમાણણ જાવ ણો ચેવ ણ અદિણ્ણે,

‘સે વિ ય હત્થ-પાય-ચરુ-ચમસ-પક્ખાલણદ્વયાણ પિવિત્તણ વા’ તદપિ ચ હસ્ત-
પાદ-ચરુ-ચમસ-પ્રક્ષાલનાર્થાય પાતુ વા, ચરુ પાત્રવિશેષ, ‘ણો ચેવ ણ સિણાહિત્તણ’
નો ચૈવ સ્વલ્પ સ્નાતુમ્ । ‘અમ્મહસ્સ ણ પરિવ્વાયગસ્સ કપ્પહ’ અમ્બડસ્ય સ્વલ્પ પરિવાજકસ્ય
કલ્પતે ‘માગહણ ય આઢણ જલસ્સ પહિંગાહિત્તણ’ માગધ ચાઢક જલસ્ય પ્રતિપ્રહીતુમ્,
‘સે વિ ય વહમાણણ જાવ ણો ચેવ ણ અદિણ્ણે’ તદપિ ગ્રહમાર્ગ યાવત્ નો ચૈવ સ્વચ્છદત્તમ્,
‘સે વિ ય સિણાહિત્તણ’ તદપિ ચ સ્નાતુમ્, ‘ણો ચેવ ણ હત્થ-પાય-ચરુ-ચમસ-

ગ્રહ મા ત્રિયા દુઆ હા કલ્પતા હે, પ્રિના દિયા દુઆ નહા । (સે વિ ય હત્થ-પાય-ચરુ-
ચમસ-પક્ખાલણદ્વયાણ પિવિત્તણ વા) દિયા હુઆ મા ગ્રહ જલ હસ્ત, પાદ, ચરુ (પાત્ર
વિશેષ) યત્ર ચમસ કે પ્રક્ષાલન કે લિયે અથવા પાને ક લિયે હા કલ્પતા હૈ, (ણો સિણા
હિત્તણ) સ્નાન ક લિયે નહા । (અમ્મહસ્સ ણ પરિવ્વાયગસ્સ કપ્પહ માગહણ ય આઢણ
જલસ્સ પહિંગાહિત્તણ) ઇસ અમ્બડ પરિવાજક કો મગધદેશમબધી આઢકપ્રમાણ જલ
ગ્રહણ કરના કલ્પતા હૈ (સે વિ ય વહમાણણ જાવ ણો ચેવ ણ અદિણ્ણે) ગ્રહ મા
ગ્રહતા હુઆ યાવત્ દિયા દુઆ હા કલ્પતા હૈ, પ્રિના દિયા દુઆ નહી । (સે વિ ય સિણા
હિત્તણ ણો ચેવ ણ હત્થ-પાય-ચરુ-ચમસ-પક્ખાલણદ્વયાણ) ગ્રહ મા સ્નાન ક લિયે

ય હત્થ-પાય-ચરુ-ચમસ-પક્ખાલણદ્વયાણ પિવિત્તણ વા) હીધેલુ હોય તે પથુ પાણી,
હાથ પગ, ચરુ, તેમજ ચમસને ધોવા માટે અથવા પીવા માટે જ કટપે છે (ચરુ,
ચમસ એ પાત્રવિશેષના નામે છે) (ણો સિણાહિત્તણ) સ્નાન માટે નહિ (અમ્મહસ્સ
ણ પરિવ્વાયગસ્સ કપ્પહ માગહણ ય આઢણ જલસ્સ પહિંગાહિત્તણ) આ અ ય ડ પરિ
વાજકને મગધદેશ-સંબધી આઢકપ્રમાણ જલ ગ્રહણ કરવું કટપે છે (સે વિ ય
વહમાણણ જાવ ણો ચેવ ણ અદિણ્ણે) તે પથુ વહેતુ હોય તેજ કટપે છે, (યાવત્)
આપેલુ હોય તે કટપે છે આપેલુ ન હોય તેવુ નહિ (સે વિ ય સિણાહિત્તણ ણો
ચેવ ણ હત્થ-પાય-ચરુ-ચમસ-પક્ખાલણદ્વયાણ) તે પથુ સ્નાન માટે જ કટપે છે

से वि य सिणाइत्तए, णो चेव णं हत्थ- पाय-चरु-चमस-प-
क्खालणट्ठयाए पिचित्तए वा ॥ सू० ३७ ॥

मूलम्—अम्मडस्स णो कप्पड-अण्णउत्थिया वा अ-
ण्णउत्थियदेवयाणि वा अण्णउत्थियपरिग्गहियाणि वा चेइयाइ

पक्खालणट्ठयाए पिचित्तए वा ' नो चैव सल्ल हस्त-पाद-चर-चमस-प्रक्षालनाऽथै
पातु वा, शेषपदव्याख्याऽस्यैवागमस्योत्तरार्धे एकोनविंशतितमे सूत्रे प्रदर्शिता, अत्र सूत्रे जलस्य
परिमाणं प्रदर्शितमस्ति ॥ सू० ३७ ॥

टीका—'अम्मडस्स णो कप्पड' इत्यादि ।

'अम्मडस्स णो कप्पड' अम्बडस्य न कल्पते, अस्य 'वन्दितुम्' इत्यत्रान्वयः ।
कान् वन्दितु न कल्पते 'अत्राऽऽह—'अण्णउत्थिया वा' अययूथिकान् वा—अयत्=तीर्थ
करमघापेक्षया भिन्नं यद् यूथ=सघस्तदन्ययूथ तदस्त्येषामित्यययूथिका=शाक्यादिभिक्षव
तान्, 'अण्णउत्थियदेवयाणि वा' अययूथिकदैवतानि वा—अन्ययूथिकानां दैवतानि
अन्ययूथिकदैवतानि—अर्हद्विन्नान् देवान् वा, 'अण्णउत्थियपरिग्गहियाणि वा चेइयाइ'

ही कल्पता है, हाथ, पैर, चरु एवं चमचा को धोने के लिये नहीं और न पान के लिये
ही । 'आढक' आदि का अर्थ इसी आगम के उत्तरार्ध में उन्नासरे सूत्र का व्याख्या में
प्रदर्शित किया गया है ॥ सू० ३७ ॥

'अम्मडस्स णो कप्पड' इत्यादि ।

(अम्मडस्स) इस अम्बड को (अण्णउत्थिया) अययूथिक-तीर्थकरमघ की
अपेक्षा शाक्यादिक भिक्षुओं का मघ, एवं (अण्णउत्थियदेवयाणि वा) अन्यसघ द्वारा
उपास्यरूप से समत अर्हत्-प्रभु सिवाय दूसरे देवता, (अण्णउत्थियपरिग्गहिया

हाथ, पग, अरु तेमज्ज अमया धोवा भाटे नहि अने पीवा भाटे पणु नहि
'आढक' आदिनेो अर्थे ओज्ज आगमना उत्तरार्धभा ओगणुवीशभा सूत्रनी
व्याख्यामा करवाभा आयेो छे (सू. ३७)

'अम्मडस्स णो कप्पड' इत्यादि ।

(अम्मडस्स) ओ अम्बडने (अण्णउत्थिया) भीण यूथवाणा-तीर्थ करस धनी
अपेक्षा शाक्य भिक्षुओना सघ, तेमज्ज (अण्णउत्थियदेवयाणि वा) भीण
सघ द्वारा उपास्यइपथी समत अर्हत्त प्रभु सिवाय भीण देव, (अण्ण
उत्थियपरिग्गहियाणि वा चेइयाइ) तथा भीण यूथमा लणी गयेला जैन साधु

वदित्तए वा णमंसित्तए वा जाव पज्जुवासित्तए वा, णणत्थ
अरिहंते वा अरिहतचेइयाइ वा ॥ सू० ३८ ॥

मूलम्—अम्मडे ण भंते । परिव्वायए कालमासे काल

अययूयिरुपरिगृहातान् वा चैयान्, आर्पत्वात् क्षीयनिर्देश, चित्ति=ज्ञान, तत्र साधव=
कुशला चित्या=अर्हत्साधव, त एव चैया, प्रजादित्वात् स्वार्थेऽण्, तान्, अयमत्र पिण्ड-
तोऽर्थ, तैर्यिकातरसाधून् वा तैर्यिकान्तरदेवान् वा, यथाकथंचित्तैर्यिकान्तरममिच्छितान्
जिनसाधून् वा 'वदित्तए वा' वदितुं=स्तोतु वा, 'णमंसित्तए वा' नमस्त्यतु=नम-
स्कर्तु वा 'जाव पज्जुवासित्तए वा' यावत् पर्युपासितुम्=आराधयितु वा, 'णणत्थ
अरिहंते वा अरिहतचेइयाइ वा' नाऽन्यत्र अर्हतो वा अर्हचैयान् वा । अय निपेधोऽर्ह-
द्विषये, अर्हत्साधुविषये वा न घटते, किन्तु ततोऽन्यत्राऽय निपेध इति भाव । 'चैय' शब्दस्य
विस्तृतोऽर्थ 'उपासकदशग'—सूत्रस्यागारधर्मसजीवनीटीकाया मया प्रदर्शित स ततोऽवसेय
॥ सू ३८ ॥

टीका—गौतम पृच्छति—'अम्मडे ण भंते ! परिव्वायए' इत्यादि ।

'भंते' हे भदन्त ! 'अम्मडे ण परिव्वायए' अम्बड सल्ल परित्राजक

णि वा चेइयाइ) तथा अन्य यूय में सम्मिलित जैन साधु भी (वदित्तए वा णमसि-
त्तए वा जाव पज्जुवासित्तए वा) वदना करने, नमस्कार करने एवं पर्युपासना करने के
लिये (णो कप्पइ) कपते नहीं हैं । (णणत्थ अरिहंते वा अरिहतचेइयाइ वा)
परन्तु यदि नमस्कार आदि के लिये उसे कोई कल्पते है तो वे एकमात्र अरिहत एवं अरि-
हत के साधुजन ही कल्पते हैं । 'चैत्य' शब्द का विस्तृत अर्थ, जिज्ञासुओं को
'उपासकदशग' की आगारधर्मसजीवनी टीका में देखना चाहिये ॥ सू ३८ ॥

'अम्मडे ण भंते' इत्यादि ।

(भंते) हे भदन्त ! (अम्मडे ण परिव्वायए) यह अम्बड परित्राजक (कालमासे

पथु (वदित्तए वा णमसित्तए वा जाव पज्जुवासित्तए वा) वदना करवा,
नमस्कार करवा तेभज पर्युपासना करवा भाटे (णो कप्पइ) नहीं कटपता
(णणत्थ अरिहंते वा अरिहतचेइयाइ वा) परन्तु नमस्कार आदि योज्य जे
दोष जेने भाटे होय तो ते जेकमात्र अरिहत तेभज अरिहतना साधुजन
ज छ 'चैत्य' शब्दने विस्तृत अर्थ जिज्ञासुओंको 'उपासकदशग'नी
आगारधर्मसजीवनी टीकाभा जेवो जेधजे (सू ३८)

"अम्मडे ण भंते ।" इत्यादि

(भंते) हे भदन्त ! (अम्मडे ण परिव्वायए) आ अम्बड परित्राजक (काल

કિંચા કહિં ગચ્છિહિતિ ? કહિ ઉવવજ્ઞિહિતિ ? ગોયમા !
અમ્મહે ણં પરિવ્વાયણે ઉચ્ચાવણિં સીલ-વ્વય-ગુણ-વેરમણ-
પચ્ચક્ખાણ-પોસહો-વવાસેહિં અપ્પાણં ભાવેમાણે વહુડ વાસાઈ

‘કાલમાસે કાલં કિંચા કહિં ગચ્છિહિતિ ? કહિં ઉવવજ્ઞિહિતિ ?’ કાલમાસે કાલ
જ્ઞત્વા કુત્ર ગમિષ્યતિ ? કુત્રોપસ્યતે ? ભગવાનાહ-‘ગોયમા ! અમ્મહે ણ પરિવ્વાયણે’
હે ગૌતમ ! અમ્મહે સ્વલ્પ પરિવાજક ‘ઉચ્ચાવણિં’ ઉચ્ચાવચ્ચે = નાનાવિધે, ‘સીલ-વ્વય-
ગુણ-વેરમણ-પચ્ચક્ખાણ-પોસહોવવાસેહિં’ શીલ-વ્રત-ગુણ-વિરમણ-પ્રત્યાહ્યાન-
પોષધોપવાસૈ, શીલાનિ-“શીલ સમાધૌ” અસ્માદ ધ્વજ, નપુસકત્વં લોકાત, શીલતિ-આત્મ
ચિત્તનરૂપ સમાધિ પ્રાપ્નોતિ એમિસ્તાનિ શીલાનિ । તાનિ ચ ચારિ-સામાયિક-દેશાવકાશિક
પોષધા-તિથિનિવિમાગાત્યાનિ, વ્રતાનિ-પચ્ચાણુવ્રતાનિ, ગુણા-ત્રીણિ ગુણવ્રતાનિ, વિરમણ મિથ્યા
ત્વાન્નિવર્તનમ્, પ્રત્યાહ્યાન-પર્વદિનેષુ ત્યાજ્યાના પરિત્યાગ, પોષધોપવાસ-પોષ=પુષ્ટિ ધર્મસ્ય
વૃદ્ધિમિતિ યાવદ્ ધત્તે इति પોષધ, પોષધશબ્દો રૂઢચા પર્વસુ વર્તતે, પર્વાણિ ચાષ્ટમી-ચતુ
ર્દશી-પૌર્ણમાસ્યમાવાસ્યાતિથય, પૂરણાત્ પર્વેત્યુચ્યતે, પૂરણત્વ ધર્મવૃદ્ધિકારકત્વાત્, પોષધે ઉપ

કાલ કિંચા) કાલ અવસર મે કાલ કરકે (કહિં ગચ્છિહિતિ) કહા જાયગા ? (કહિં ઉવવ
જ્ઞિહિતિ) કહા ઉત્પન્ન હોગા ? પ્રભુ ને કહા-(ગોયમા) હે ગૌતમ ! (અમ્મહે ણ પરિવ્વાયણ
ઉચ્ચાવણિં સીલ-વ્વય-ગુણ-વેરમણ-પચ્ચક્ખાણ-પોસહોવવાસેહિં) યહ અમ્મહે
પરિવાજક અનેક પ્રકાર કે શીલવ્રત-જિનકે દ્વારા આત્મા કે ચિત્તન રૂપ સમાધિ જીવ પ્રાપ્ત
કરતા હે ઉનકા નામ શીલવ્રત હૈ, ગુણવ્રત, મિથ્યાત્વવિરમણ, પ્રત્યાહ્યાન-પર્વદિનો મે ત્યાગ
કરને યોગ્ય વસ્તુઓં કા ત્યાગ કરના, પોષધોપવાસ-અષ્ટમી, ચતુર્દશી, પૌર્ણમાસી એવ અમા
વાસ્યા યે તિથિયોં ધર્મ કા પોષણ કરતા હૈ ફસલિયે યે પૌષધ હૈ, ફનમેં ચતુર્વિધ આહાર કા

માસે કાલ-કિંચા) કાલ અવસર મે કાલ કરીને (કહિં ગચ્છિહિતિ) કયા થશે ?
(કહિં ઉવવજ્ઞિહિતિ) કયા ઉત્પન્ન થશે ? પ્રભુએ ઉત્તરમા કહ્યું-(ગોયમા) હે
ગૌતમ ! (અમ્મહે ણ પરિવ્વાયણ ઉચ્ચાવણિં સીલ-વ્વય-ગુણ-વેરમણ-પચ્ચક્ખાણ
પાસહોવવાસેહિં) એ અખટ પરિવાજક, અનેક પ્રકારના શીલવ્રત (જેના
દ્વારા આત્માના ચિન્તનરૂપ સમાધિ જીવ પ્રાપ્ત કરે છે તેનું નામ શીલવ્રત
છે), ગુણવ્રત, વેરમણ-મિથ્યાત્વવિરમણ, પ્રત્યાહ્યાન-પર્વના દિવસોમા ત્યાગ
કરવા યોગ્ય વસ્તુઓના ત્યાગ કરવો, પોષધોપવાસ-અષ્ટમી, ચતુર્દશી,
પૌર્ણમાસી તેમજ અમાવાસ્યા એ તિથિઓ ધર્મનું પોષણ કરે છે તે માટે

સમળોવાસગપરિયાયં પાઠિહિતિ, પાઠિત્તા માસિયાણ સલે-
હણાણ અપ્પાણં ઝૂસિત્તા, સદ્ધિ મત્તાઈ અણસણાણ છેદિત્તા,

વાસ = નિયમવિશેષ પોષપોષવાસ, સ ચતુર્વિંશ - આહારગ્રાગ્રસત્કારત્યાગપ્રત્યર્ચયસાવધવ્યા-
પાપગતિયાગભેદાત્ । ૧૫૫ ગ્રાહાદિપોષપોષવાસાન્તાનામિતરેતરયોગદ્વન્દ્વસ્તૈસ્તથોક્તૈ
'અપ્પાણ ભાવેમાણે ગૃહ્ણ વાસાઈ સમળોવાસગપરિયાય પાઠિહિતિ' આમાન માન-
યન્ બહુનિ વર્ષાગિ શ્રમગોપાસકપર્યાય પાલયિચ્ચતિ, 'પાઠિત્તા' પાલયિવા 'માસિયાણ
સલેહણાણ અપ્પાણ ઝૂસિત્તા' માસિક્યા મ્લેગ્વનયાઽઽમાન જુપિવા = સેવિત્વા, 'સદ્ધિ
મત્તાઈ અણસણાણ છેદિત્તા' પદ્ધિ મત્તાનિ અનગનેન ઠિત્વા, 'આલોડયપડિક્કતે'

ત્યાગ કરના । ૩૧ સગ્રાહ મેદ્ર ઇસ પ્રકાર હૈ, શીલવ્રત કા મેદ્ર-સામાયિક, દેશાવ-
કાનિક, પૌષ્ઠ ઓર અતિથિનિવિભાગ ઇસ પ્રકાર સે ૪ હૈ । ગુણવ્રત ત્રીન હૈ । પૌષ્પોપગ્રાસ
મી ૪ પ્રકાર કા હૈ-આહાર કા ત્યાગ, શારીરિક સત્કાર કા ત્યાગ, બ્રહ્મચર્ય કા પાલન
અવ સાવધ વ્યાપાર નહીં કરના । ૩૨ સગ્ર નિયમો-વ્રતો સે (અપ્પાણ ભાવેમાણે) અપની
આત્મા કો ભાવિત કરતા હુઆ (ગૃહ્ણ વાસાઈ સમળોવાસગપરિયાય પાઠિહિતિ)
અનેક વર્ષો તક શ્રમગોપાસક - શ્રાવક કી પર્યાય કા પાલન કરેગા । (પાઠિત્તા મા-
સિયાણ સલેહણાણ અપ્પાણ ઝૂસિત્તા) ઇસ પ્રકાર શ્રાવક કી પર્યાય કો પાલન કરકે
ફિર વહ ૧ માસ કી મ્લેક્ષના સે અપની આમા કો યુક્ત કર-અર્થાત્ એક માસ કી મ્લે-
ક્ષના ધારણ કર (સદ્ધિ મત્તાઈ અણસણાણ છેદિત્તા) સાઠ મત્ત કા અનગન સે છેદકર
(આલોડયપડિક્કતે) પાપકર્મો કી આલોચના-પ્રતિક્રમગ કરકે (સમાહિપત્તે) સમાધિ

એ પોષધ છે તેમા ઉપવાસ એટલે વસતું એ પોષધોપવાસ કહેવાય છે
એ બધાનો લેહ આ પ્રકારે છે, શીલવ્રતના લેહ-આમાયિક, દેશાવકાશિક,
પોષધ, અને અતિથિસ વિભાગ, આ ચાર પ્રકારના છે શુષુવ્રત ત્રણ પ્રકારના
છે પોષધોપવાસ ચાર ૪ પ્રકારના છે-આહારનો ત્યાગ, શારીરિક સત્કારનો
ત્યાગ, બ્રહ્મચર્યનું પાલન તેમજ સાવધ વ્યાપાર ન કરવા આ બધા
નિયમો-વ્રતોથી (અપ્પાણ ભાવેમાણે) પોતાના આત્માને ભાવિત કરતા થકા
(ગૃહ્ણ વાસાઈ સમળોવાસગપરિયાય પાઠિહિતિ) અનેક વર્ષો સુધી શ્રમણો
પાસક-શ્રાવકની પર્યાયનું પાલન કરશે (પાઠિત્તા માસિયાણ સલેહણાણ
અપ્પાણ ઝૂસિત્તા) આ પ્રકારે શ્રાવકની પર્યાયનું પાલન કરીને પછી તે
એક માસની મ્લેક્ષના ધારણ કરીને (સદ્ધિ મત્તાઈ અણસણાણ છેદિત્તા)
સાઠ ભક્તનું અનગનથી છેદન કરીને (આલોડયપડિક્કતે) પાપ કર્મોની

આલોહ્યપડિક્કતે સમાહિપત્તે કાલમાસે કાલ કિચ્ચા વમલોણ
કપ્પે દેવત્તાણ ઉવવજ્જિહિતિ । તત્થ ણ અત્થેગइयाण દેવાણં
દસ સાગરોવમાइ ઠિઈ પ્પણત્તા । તત્થ ણં અમ્મહસ્સ વિ દેવસ્સ
દસ સાગરોવમાइ ઠિઈ ॥ સૂ. ૩૯ ॥

મૂલમ—સે ણ મંતે ! અમ્મહે દેવે તાઓ દેવલોગાઓ

આલોચિતપ્રતિક્રિાત = પ્રતિનિવૃત્ત, 'સમાહિપત્તે' સમાધિપ્રાપ્ત, 'કાલમાસે કાલ કિચ્ચા' કાલમાસે કાલ કૃત્વા 'વમલોણ કપ્પે દેવત્તાણ ઉવવજ્જિહિતિ' બ્રહ્મલોક કપ્પે દેવવેનો-ત્પસ્યતે, 'તત્થ ણ અત્થેગइयाण દેવાણ દસ સાગરોવમાइ ઠિઈ પ્પણત્તા' તત્ર સ્વલ્પ અસ્તિ એકેપા=કેષાંચિદ્ દેવાના દશ સાગરોપમાનિ સ્થિતિ પ્રગ્નતા । 'તત્થ ણ અમ્મહસ્સ વિ દેવસ્સ દસ સાગરોવમાइ ઠિઈ' તત્ર સ્વલ્પ અમ્મહસ્સ્યાઽપિ દેવસ્ય દશ સાગરોપમાનિ સ્થિતિ ॥ સૂ. ૩૯ ॥

ટીકા—ગૌતમ પૃચ્છતિ—'સે ણ મંતે ?' इत्यादि ।

'સે ણ મંતે ! અમ્મહે દેવે' સ સ્વલ્પ ભદન્ત ! અમ્મહો દેવ, 'તાઓ દેવ-

કો પ્રાપ્ત કરેગા । પશ્ચાત્ (કાલમાસે કાલ કિચ્ચા) કાલ અવસર મે કાલ કર કે (વમલોણ કપ્પે દેવત્તાણ ઉવવજ્જિહિતિ) બ્રહ્મલોક નામક પાંચવે દેવલોક મે ઉત્પન્ન હોગા । (તત્થ ણ અત્થેગइयाण દેવાણ દસસાગરોવમાइ ઠિઈ પ્પણત્તા) વહા કિતનેક દેવોં કી સ્થિતિ ૧૦ સાગર કી હે । (તત્થ ણ) વહા પર (અમ્મહસ્સ વિ દેવસ્સ દસ સાગરોવમાइ ઠિઈ) હસ અમ્બહ દેવ કી મી દશ સાગર પ્રમાણ સ્થિતિ હોગી ॥ સૂ. ૩૯ ॥

'સે ણ મંતે અમ્મહે દેવે' इत्यादि ।

ગૌતમ પૃછતે હૈ—(મંતે) હે ભદત ! (સે અમ્મહે દેવે) વહ અમ્બહ દેવ (તાઓ

આલોચના તથા પ્રતિક્રિામણ કરીને (સમાહિપત્તે) સમાધિને પ્રાપ્ત કરશે પછી (કાલમાસે કાલ કિચ્ચા) કાલ-અવસરે કાલ કરીને (વમલોણ કપ્પે દેવત્તાણ ઉવવજ્જિહિતિ) બ્રહ્મલોક નામના પાંચમા દેવલોકમા ઉત્પન્ન થશે (તત્થ ણ અત્થેગइयाण દેવાણ દસસાગરોવમાइ ઠિઈ પ્પણત્તા) ત્યાં કેટલાક દેવોની સ્થિતિ હશે ૧૦ સાગરની છે, (તત્થ ણ) ત્યાં (અમ્મહસ્સ વિ દેવસ્સ દસસાગરોવમાइ ઠિઈ) આ અમ્બહદેવની પણ દસ સાગર પ્રમાણ સ્થિતિ થશે (સૂ. ૩૯)

'સે ણ મંતે ! અમ્મહે દેવે' इत्यादि

ગૌતમ પૃછે છે—(મંતે) હે ભદત ! (સે ણ અમ્મહે દેવે) તે અમ્બહ દેવ

आउक्खएणं भवक्खएणं ठिइक्खएणं अणंतरं चयं चइत्तां कहिं गच्छिहिइ, कहिं उव्वज्जिहिइ ? ॥ सू० ४० ॥

मूलम्—गोयमा ! महाविदेहे वासे जाइ कुलाइ

लोगाओ' तस्मादेवलोकात् 'आउक्खएण' आयुक्षयेण=देवसम्भूयायु कर्मदलित-
निर्जरेण, 'भवक्खएण' भवक्षयेण=देवमभवेतुगयात्किर्मनिर्जरेण, 'ठिइक्खएण' स्थिति
क्षयेण=ब्रह्मलोके दशसागरोपमस्थितिक्षयेण 'अणतर' अनंतरं चय=गरार 'चइत्ता' त्यक्त्वा,
'कहिं गच्छिहिइ' कुत्र गमिष्यति, 'कहिं उव्वज्जिहिइ' कुत्रोत्पद्यते ? ॥ सू ४० ॥

टीका—गौतमेन पृष्टं सन् भगवानाह—'गोयमा !' इत्यादि ।

'गोयमा !' हे गौतम ! 'महाविदेहे वासे जाइ कुलाइ भवति' महाविदेहे
वर्षे यानि कुलानि भवन्ति=सन्ति, कानि तानि ? इत्याह—'अड्ढाई' आढ्यानि=समृद्धानि,
देवलोगाओ) उस देवलोका से (आउक्खएण भवक्खएण ठिइक्खएण) आयु के
क्षय—देवमन्धी आयुर्कर्म के दलितों की निर्जरा से, भव के क्षय—देवभव के हेतु गत्यादिक
कर्म की निर्जरा से तथा स्थिति के क्षय—ब्रह्मलोक स्वधी १० मागर की स्थिति के समाप्त
होने से (चय चइत्ता) देवपर्याय से च्यवकर (अणतर) इसके बाद (कहिं गच्छि-
हिइ कहिं उव्वज्जिहिइ) कहा जायगा ? कहा उत्पन्न होगा ? ॥ सू ४० ॥

'गोयमा ! महाविदेहे वामे' इत्यादि ।

गौतमस्वामीने पूर्वोक्त प्रकार से जब प्रभु से पूछा तब उन्होंने कहा—(गोयमा)
हे गौतम ! (महाविदेहे वासे) महाविदेह क्षेत्र में (जाइ) जितने (अड्ढाई दिताइ
विताइ) आढ्य—समृद्ध दीप्त—उज्ज्वल तथा प्रशसित, एव पित्त—प्रसिद्ध, (कुलाइ भवति)

(ताओ देवलोगाओ) ते देवलोकस्थी (आउक्खएण भवक्खएण ठिइक्खएण)
आयुने क्षय—देवसन्धी आयुर्कर्मदलितोनी निर्जराथी, लवने क्षय—देव-
लवना हेतु गति आदिष्ठ कर्मनी निर्जराथी तथा स्थितिने क्षय—ब्रह्मलोका
सन्धी दश सागरनी स्थिति समाप्त होवाथी (चय चइत्ता) देवपर्यायथी च्युत
थईने (अणतर) त्थार पछी (कहिं गच्छिहिइ कहिं उव्वज्जिहिइ ?) क्या ज्ञे ?
क्या उत्पन्न थई ? (सू० ४०)

“गोयमा ! महाविदेहे वासे” इत्यादि

गौतमे उपर कक्षा प्रकारे न्यारे प्रभुने पूछ्यु त्यारे तेओओ कछु (गोयमा)
हे गौतम ! (महाविदेहे वासे) महाविदेह क्षेत्रमा (जाइ) जेटला (अड्ढाई
दिताइ विताइ) आढ्य—समृद्ध, दीप्त—उज्ज्वल तथा प्रशसित, तेभज पित्त-
प्रसिद्ध, (कुलाइ भवति) कुणो छे (प्रतिपण्ण—विजल—भवण—सयणा—सण—जाण—

भवति अड्डाड दित्ताडं वित्ताड वित्थिण्ण-विउल-भवण-स-
यणा-सण-जाण-वाहणाड बहुधण-जायरूव-रययाडं आओ
ग-पओग-सपउत्ताड विच्छड्डिय-पउर-भत्तपाणाड बहु-दासी-

‘दित्ताड’ दीधानि=उच्चलानि-प्रशमितानि, ‘वित्ताड’ वित्तानि=पसिद्धानि ‘वित्थिण्ण
विउल-भवण-सयणा-सण-जाण-वाहणाड’ विस्तीर्ण-त्रिपुल-भवन-शयना-SSसन
यान-वाहनानि-विस्तीर्णानि=विस्तृतानि त्रिपुलानि=त्रिशालानि भवनानि शयनाग्नानि च
येषु कुलेषु तानि तथा, ‘बहुधण-जायरूव-रययाड’ बहुधन-जातरूप-रजतानि-बहूनि
धनानि जातरूपाणि=सुवर्णानि रजतानि च येषु तानि तथा, ‘बहु दासी दास गो महिस-
गवेलग-प्पभूयाड’ बहु-दासी-दास-गो-महिष-गवेलरू-प्रभूतानि-बह्व्यो दास्य बहवो
दासा, गाव=वृषभा धेनवश्च, महिषा=महिषा मत्स्यश्च, गवेलका=मेघा तै प्रभूतानि=
सहितानि, ‘आओग-पओग-सपउत्ताड’ आयोग-प्रयोग-सम्प्रयुक्तानि-त्रिविधदानाSS-

कुल हैं। जो कि (वित्थिण्ण-विउल-भरण-सयणा-सण-जाण-वाहणाड) विस्तृत एवं
विपुल भवनों के अधिपति है। जिनके पास अनेक प्रकार के शयन, आसन एवं यान-
वाहनादिक हैं। (बहुधनजायरूवरययाड) जो बहुत अधिक धन के स्वामी हैं। सोने एवं
चादीकी जिनके पास कमी नहीं है। (आओग-पओग-सपउत्ताड) आदान-प्रदान अर्थात्
लाभ के लिये लेन-देन का काम करते हैं, (विच्छड्डिय-पउर-भत्त-पाणाड) याचक
आदि जनों के लिये जो प्रचुरमात्रा में भक्तपान आदि देते हैं, (बहु-दासी-दास-गो-
महिस-गवेलग-प्पभूयाड) जिनकी सेवामें रातदिन अनेक दासी एवं दास उपस्थित रह
करते हैं, जिनका गोपालाएँ अनेक बैलोंसे, गायों से, महर्षियों से, महिषों से, एवं मेघों से,
सदा भरपूर रहा करती है, (बहुजणस्स अपरिभूयाड) और जो किसी के द्वारा भी पगभव

વાહણાડ) જે વિશાળ તેમજ વિપુળ ભવનોના અધિપતિ છે, જેમની પાસે
અનેક પ્રકારનાં શયન, આસન, તેમજ યાન-વાહન આદિક છે, (બહુ-ધન-
જાયરૂવ-રયયાડ) જે વહુજ ધનના સ્વામી છે, સુવર્ણ તેમજ ચાંદી જેમની
પાસે ઓછી નથી, (આઓગ-પઓગ-સપઉત્તાડ) આદાન-પ્રદાન અર્થાત્ લાભને
માટે લેણદેણનું ઝામ ઝરે છે, (વિચ્છડ્ડિય-પઉર-ભત્ત-પાણાડ) યાચક આદિ
જનોને માટે જે પ્રચુર માત્રામાં ભક્ત-પાન આદિ આપે છે, (બહુ-દાસી-
દાસ-ગો-મહિસ-ગવેલગ-પ્પભૂયાડ) જેની સેવામાં રાતદિવસ અનેક દાસી
દાસ ઉપસ્થિત રહ્યા કરે છે જેમની ગૌશાળાઓ અનેક બેઢોથી, ગાયોથી
બેસોથી, પાડાઓથી, તેમજ ઘેટાથી સદા ભરપૂર રહ્યા કરે છે, (બહુજણસ્સ

दास-गो-महिस-गवेलगप्पभूयाडं बहुजणस्स अपरिभूयाड तह-
प्पगारेसु कुलेसु पुमत्ताए पच्चायाहिड ॥ सू ४१ ॥

मूलम्--तए ण तस्स दारगस्स गव्भत्थस्स समाण-
स्स अम्मापिईणं धम्मे दढा पइण्णा भविस्सइ ॥ सू ४२ ॥

दान-कर्मोपयुक्तानि, 'विच्छद्विय-पउर-भत्तपाणाड' विच्छदित-प्रचुर-भक्तपानानि-
विच्छदितानि=दत्तानि प्रचुराणि भक्तानि पानानि=पेयानि यै कुलेस्तानि तथा, 'बहुजणस्स
अपरिभूयाड' बहुजास्याऽपरिभूतानि, वैरप्यपराजितानात्यर्थ । 'तहप्पगारेसु' तथाप्रका-
रेषु=तादृशेषु कुलेषु, 'पुमत्ताए' पुस्त्या=पुरुषतया, 'पच्चायाहिड' प्रत्यायास्यति=उपस्यत
इत्यर्थ ॥ सू ४१ ॥

टीका--'तए ण' इत्यादि । 'तए ण' तत् खलु-तत्पश्चात् 'तस्स दारगस्स'
तस्य दारकस्य=वालस्य 'गव्भत्थस्स चेव' गर्भस्यस्यैव=गर्भाऽऽगतस्यैव सत् पुण्यगालि-
तया तत्प्रभावात् 'अम्मापिईणं धम्मे' मातापित्रोर्धर्मे 'दढा पइण्णा' दृढा प्रतिज्ञा
'भविस्सइ' भविष्यति-धर्माधिनाय दृढनिश्चयो भविष्यता र्य ॥ स ४२ ॥

नह। पा सकते हैं, (तहप्पगारेसु कुलेसु पुमत्ताए पच्चायाहिड) ऐसे त्रिगिष्ट कुलो मे से
किसा एक कुल मे यह अम्बड परिव्राजक पुरुषरूप से उत्पन्न होगा ॥ सू० ४१ ॥

'तए ण तस्स दारगस्स' इत्यादि ।

(तए णं) इसके पश्चात् (तस्स दारगस्स) उस लडके के (गव्भत्थस्स समा-
णस्स) गर्भ में आते ही पुण्य के प्रभाव से (अम्मापिईणं) मातापिता को (धम्मे दढा
पइण्णा भविस्सइ) धर्म मे दृढ आस्था उत्पन्न होगा ॥ सू० ४२ ॥

अपरिभूयाड) अने ७ डोडथी पणु परालव पामता नथी (तहप्पगारेसु
कुलेसु पुमत्ताए पच्चायाहिड) अेवा विशिष्ट कुणोभायी डोड अेठ कुणभा अे
अम्भड परिनाज्ज पुरुषइपथी उत्पन्न थशे (सू ४१)

'तए ण तस्स दारगस्स' इत्यादि

(तए ण) त्थार पछी (तस्स दारगस्स) ते छोडराना (गव्भत्थस्स समा
णस्स) गर्भमा आवता ७ पुण्यना प्रलान वडे (अम्मापिईणं) माता-पितानी
(धम्मे दढा पइण्णा भविस्सइ) धर्ममा दढ आस्था उत्पन्न थशे (सू ४२)

मूलम्—से णं तत्थ णवण्हं मासाणं बहुपडिपुण्णाणं
अद्धट्टमाण राइदियाणं वीडक्कताण सुकुमालपाणिपाए जाव ससि-
सोमाकारे कते पियदंसणे सुरूवे दारए पयाहिण ॥ सू ४३ ॥

मूलम्—तए ण तस्स दारगस्स अम्मापियरो पढमे

टीका—‘से ण तत्थ’ इत्यादि । ‘से ण तत्थ’ स खलु तत्र ‘णवण्हं
मासाण’ नवसु मासेषु, अत्र सप्तम्यर्थे षष्ठी, एवमप्रेऽपि, ‘बहुपडिपुण्णाण’ बहुप्रतिपू-
र्णेषु=सर्वथा व्यतीतेषु, ‘अद्धट्टमाण’ अर्धाष्टमेषु=सार्धसप्तसु ‘राइन्दियाण’ रात्रिदिवेषु
‘वीडक्कताण’ व्यतिक्रातेषु=व्यतीतेषु ‘जाव ससिसोमाकारे’ यावत् शशिसौम्याकार =
चन्द्रवत्सुन्दर, ‘कते’ कात =कमनीय, ‘पियदंसणे’ प्रियदर्शन, ‘सुरूवे’ सुरूप,
‘दारए’ दारक =पुत्र ‘पयाहिण’ प्रजनिष्यते=उत्पत्स्यते ॥ सू ४३ ॥

टीका—‘तए ण’ इत्यादि ।

‘तए ण तस्स दारगस्स अम्मापियरो पढमे दिवसे’ तत खलु तस्य दार-
कस्य अम्मापितरौ प्रथमे दिवसे ‘ठिड्वडिय’ स्थितिपतित=कुलमर्यादाप्राप्त=पुत्रज मोत्सव

‘से ण तत्थ णवण्ह मासाण’ इत्यादि ।

(तत्थ) गर्भ मे (णवण्ह मासाण बहुपडिपुण्णाण अद्धट्टमाण राइदियाण वीड-
क्कताण) नौ महीने साढे सात दिनरात बीतने पर (सुकुमालपाणिपाए जाव ससिसोमा-
कारे कते पियदंसणे सुरूवे दारए पयाहिण) यह सुकुमार पाणिपादवाला यावत् चन्द्रमा
के समान सौम्य आकारवाला, कात, प्रियदर्शन एव सुन्दररूप से विशिष्ट ऐसा पुत्र उत्पन्न
होगा ॥ सू ४३ ॥

‘तए ण तस्स दारगस्स’ इत्यादि ।

(तए ण) इसके बाद (तस्स दारगस्स) इस बालक के (अम्मापियरो) माता

‘से ण तत्थ णवण्ह मासास’ इत्यादि

(तत्थ) गल भा (णवण्ह मासाण बहुपडिपुण्णाण अद्धट्टमाण राइ-
दियाण वीडक्कताण) नव भडिना अने साडा सात दिनरात पीत्या पछी
(सुकुमाल-पाणि-पाए जाव ससिसोमाकारे कते पियदंसणे सुरूवे दारए पयाहिण)
ये सुकुमार हाथपगवाणो, यावत् चन्द्रमा जेवो सौम्य आकारवाणो, कात,
प्रियदर्शन, तेमज सुहर ३५थी विशिष्ट जेवो पुत्र उत्पन्न थरो (सू ४३)

‘तए ण तस्स दारगस्स’ इत्यादि

(तए ण) त्थार पछी (तस्स दारगस्स) आ आलउने (अम्मापियरो) माता

दिवसे त्रिड्वडिय काहिति विडयदिवसे चदसूरदसणियं काहिति,
छट्टे दिवसे जागरिय काहिति, एक्कारसमे दिवसे वीडकते णि-
व्वत्ते असुड-जाय-कम्मकरणे सपत्ते वारसाहे दिवसे अम्मापि-
यरो इम एयारुव गोण गुणणिप्फण्ण णामवेज्जं काहिति-

‘काहिति’ करिण्यत ‘त्रिडयदिवसे’ द्वितीयदिवसे ‘चदसूरदसणिय’ चन्द्रसूर्यदर्शनि-
कानामक पुत्रजन्मोत्सवविशेष करिण्यत, ‘छट्टे दिवसे’ षष्ठे दिवसे ‘जागरिय’ जाग-
रिका=गत्रिजागरिका-सुतज मोसवरूपा करिण्यत, ‘एक्कारसमे दिवसे’ एकादशे दिवसे
‘वीडकते’ व्यतिक्राते=व्यतीति, ‘णिव्वत्ते’ निवृत्ते=व्यताते ‘असुडजायकम्मकरणे’
अशुचिजातकर्मकरणे-अशुचानाम्=अशौचवता जातकर्मणो=जातकर्मस्कारस्य यत् करण=
विधान तस्मिन्, निवृत्ते सताति पूर्वणान्त्रय ‘सपत्ते वारसाहे दिवसे’ सम्प्राप्ते द्वादशाहे
दिवसे=द्वादशाहरूपे दिन समागते इत्यर्थ, ‘अम्मापियरो इम एयारुव गोणं गुणणिप्फ-
ण्ण नामवेज्जं काहिति’ अम्मापितरो इत्=वक्ष्यमाणम् एतद्रूप=वक्ष्यमाणस्वरूप गौण=

पिता (पढमे दिवसे) प्रथम दिवस में (त्रिड्वडिय) अपनी स्थिति के अनुसार पुत्र-जन्म के
उत्सव को (काहिति) मनायेंगे। (विडयदिवसे चदसूरदसणिय काहिति) द्वितीय दिवसमें पुत्र-
जन्म के उत्सव के अवसर पर मनाय जाने वाले ‘चदसूर्यदर्शनिका’ नाम के उत्सव को करेंगे।
(छट्टे दिवसे जागरिय काहिति) छठवे दिन जागरण करेंगे, (एक्कारसमे दिवसे वीडकते
णिव्वत्ते असुडजायकम्मकरणे सपत्ते वारसाहे दिवसे) ग्याग्रहवै दिवस जननाशौच समाप्त
होने पर फिर बारहवें दिवस के लगन पर (अम्मापियरो) इसके मातापिता (इम
एयारुव गोण गुणणिप्फण्ण णामवेज्जं काहिति) इसका गुणमवधयुक्त एवं सार्थक

पिता (पढमे दिवसे) पड़ेला दिवसे (त्रिड्वडिय) पीतानी स्थिति अनुसार
पुत्रजन्मने उत्सव (काहिति) मनावथे, (विडयदिवसे चदसूरदसणिय काहिति)
षीठे दिवसे पुत्रजन्मना उत्सव अवसरे मनाववामा आवतो ‘चदसूर्य-
दर्शनिता’ थे नामने उत्सव करथे, (छट्टे दिवसे जागरिय काहिति) छठ्ठा दिवसे
जागरण करथे (एक्कारसमे दिवसे वीडकते णिव्वत्ते असुडजायकम्मकरणे सपत्ते
वारसाहे दिवसे) अशीत्यारमे दिवसे जन्म-अशौच (सूतक) समाप्त थछ गया
पछी आरमे दिवस थता (अम्मापियरो) तेना मातापिता (इम एयारुव गोण
गुणणिप्फण्ण णामवेज्जं काहिति) तेना शुश्रूषण धने अनुलक्षीने तेभज्ज

जम्हा ण अम्ह इमसि दारगसि गन्भत्थसि चेव समाणसि
धम्मे दढपइण्णा, त होउ ण अम्ह दारए दढपइण्णे णामेण ।
तए ण तस्स दारगस्स अम्मापियरो णामधेज्ज करेहिति
दढपइण्णत्ति ॥ सू ४४ ॥

मूलम्—त दढपइण्ण दारगं अम्मापियरो साइरेगढ-

गुणसम्बन्धयुक्त, गुणनिष्पन्न—गुणै = धर्मनिषेयकदादृष्टादिगुणैर्निष्पन्न = सिद्ध नामधेय करिष्यत ।
'जम्हा ण अम्ह इमसि दारगसि गन्भत्थसि चेव समाणसि' यस्मात्स्वन्वावयोस्मिन्
दारके गर्भस्थ एव सति 'धम्मे' धर्मे = धर्माश्रयन 'दढपइण्णा' दृढप्रतिज्ञा = दृढनिश्चयो जात,
'त होउ ण अम्ह दारए दढपइण्णे णामेण' तद् भवतु स्वन्वावयोदारको दृढप्रतिज्ञो
नाम्ना—तस्मादस्य बालकस्य 'दृढप्रतिज्ञ' इति नामास्तु—इत्यर्थ । 'तए ण तस्स दार-
गस्स अम्मापियरो णामधेज्ज करेहिति दढपइण्णत्ति' तत् स्वलु अम्मापितरौ तस्य
दारकस्य नामधेय करिष्यतो दृढप्रतिज्ञ इति ॥ सू ४४ ॥

टीका—'त दढपइण्ण' इत्यादि । 'त दढपइण्ण' त दृढप्रतिज्ञा = दृढप्रतिज्ञानामक

नामकरणस्कार करेगे । वह उस बात को विचार कर इसका नाम रखेगे कि (जम्हा ण
अम्ह इमसि दारगसि गन्भत्थसि चेव समाणसि धम्मे दढपइण्णा, त होउ ण अम्ह
दारए दढपइण्णे णामेण) हमारा यह बालक जब गर्भ में आया था तब से ही हम
लोगों का प्रतिज्ञा—आस्था धर्म में दृढ हुई, अतः हमारे इस बालक का नाम दृढप्रतिज्ञ हो ।
(तए ण तस्स दारगस्स अम्मापियरो णामधेज्ज करेहिति दढपइण्णत्ति) उस समय
उस बालक के मातापिता उसका नाम दृढप्रतिज्ञ रखेगे ॥ सू ४४ ॥

मार्थक नामकरणस्य स्कार करेये तेभ्यो अये वातनेो विचार करीने तेनु नाम
राखये के (जम्हा ण अम्ह इमसि दारगसि गन्भत्थसि चेव समाणसि धम्मे दढ
पइण्णा त होउ ण अम्ह दारए दढपइण्णे णामेण) अमादे आ आणके अथादे
गर्भभा आये। छतो त्थारथीअ अमासो लोकेनी प्रतिज्ञा—आस्था धममा दढ
थध, तेथी अमासो आ आणकेनु नाम दढप्रतिज्ञ रखे। (तए ण तस्स दारगस्स
अम्मापियरो णामधेज्ज करेहिति दढपइण्णत्ति) ते नमथे ते आणकेना माता
पिता तेनु नाम दढप्रतिज्ञ राखये (सू ४४)

वासजायगं जाणित्ता सोभणंसि तिहिकरणदिवसनक्खत्तमुहुत्तं-
सि कलायरियस्स उवेण्हिति ॥ सू ४५ ॥

मूलम्—तए ण से कलायरिए त दढपडण्ण दारगं लेहाइयाओ

‘दारय’ दारक=कुमारम्, ‘अम्मापियरो’ अम्मापितरौ ‘साइरेगदुवासजायग’ सातिरेका-
ष्टवर्षजातक=किंचिदधिकाष्टवर्षाणि जातानि यस्य स तथा त, किंचिन्मिकाष्टवर्षयस्कमियर्थ,
‘जाणित्ता’ जा वा ‘सोभणसि’=शोभन-शुभकारके ‘तिहिकरणदिवसनक्खत्तमुहुत्तसि’
तिथिकरणदिवसनक्षत्रमुहूर्ते ‘कलायरिस्स’ कलाचार्यस्य ‘उवेण्हिति’ उपनेष्यत—द्वाससति
कलाजानप्राप्तये कलागिक्षस्य समीपं न्यत इत्यर्थ ॥ सू० ४५ ॥

टीका—‘तए ण’ इत्यादि । ‘तए ण से कलायरिए’ तत् खलु स कलाचार्य
‘त दढपडण्ण’ तं दृढप्रतिज्ञ दृढप्रतिज्ञनामक ‘दारग’ दारक ‘लेहाइयाओ’ लेखादिका,

‘त दढपडण्ण दारग’ इत्यादि ।

(त दढपडण्ण दारग) पश्चात् उस दृढप्रतिज्ञ नामक बालक को (अम्मा
पियरो) उसके माता-पिता (साइरेगदुवासजायग जाणित्ता) जब आठ वर्ष से कुछ
अधिक वय का जानेगे तब वे उसे (सोभणसि तिहि-करण-दिवस-णक्खत्त-मुहु-
त्तसि कलायरियस्स उवेण्हिति) शुभ तिथि, शुभ करण, शुभ नक्षत्र एवं शुभ
मुहूर्त में कलाचार्य के पास ७२ कलाओं का ज्ञान प्राप्त कराने के निमित्त ले
जावेगे ॥ सू ४५ ॥

‘तए ण से कलायरिए’ इत्यादि ।

(तए ण) इसके बाद (से कलायरिए) वह कलाचार्य (त दढपडण्ण

‘त दढपडण्ण दारग’ इत्यादि

(त दढपडण्ण दारग) त्पार पछी ते दृढप्रतिज्ञ नामना पाणकने (अम्मा-
पियरो) तेना माता-पिता (साइरेग-दुवास-जायग जाणित्ता) न्पारे आठ वर-
सथी उधउ वधारे उभरने। न्पण्णे त्पारे तेण्णे तेने (सोभणसि तिहि-करण-
दिवस-णक्खत्त-मुहुत्तसि कलायरियस्स उवेण्हिति) शुभतिथि, शुभ उरखु, शुभ
दिवस, शुभ नक्षत्र, तेभज शुभ मुहूर्तभा कलाचार्यनी पाये ७२ उणाण्णानु
ज्ञान प्राप्त उराववा निमित्ते लध ज्जे (सू ४५)

‘तए ण से कलायरिए’ इत्यादि

(तए ण) त्पार पछी (से कलायरिए) ते उलाचार्य (त दढपडण्ण दारग)

गणियप्पहाणाओ सउणरुयपज्जवसाणाओ वावत्तरिकलाओ सुत्त-
ओ य अत्थओ य करणओ य सेहाविहिति सिक्खाविहिति, त
जहा-लेहं १, गणिय २, रूव ३, णट्ट ४, गीय ५, वाइय ६, सर-

‘गणियप्पहाणाओ’ गणितप्रधाना, ‘सउणरुयपज्जवसाणाओ’ श्रुतनरुतपर्यवसाना, ‘वाव-
त्तरिकलाओ’ दासततिकला, ‘सुत्तओ य’ सूत्रत = सूत्ररूपपदपाठनात्, ‘अत्थओ य’
अर्थत = पदार्थबोधनात्, ‘करणओ य’ करणत = प्रयोगत - कलाव्यापारप्रदर्शनात्, ‘सेहावि-
हिति’ साधयिष्यति = प्रापयिष्यति, ‘सिक्खाविहिति’ शिक्षयिष्यति = अभ्यास कारयिष्यति ।

ता कला नामत प्रदर्शयति- ‘त जहा’ तदयथा-‘लेहं’ लेख-लेखने लेख-
अक्षरविन्यासस्तद्विषयकलाविज्ञानं लेख एवोच्यते तम्, ‘गणिय’ गणित = मन्थान सकलित्वा
द्यनेकमेदम् २, ‘रूव’ रूप = लेप्यशिलासुवर्णमणिवस्त्रचित्रादिषु रूपनिर्माणम् ३, ‘णट्ट’ नाट्य =
साभिनयनिरभिनयपूर्वक नर्तनम् ४, ‘गीय’ गीत = गाधर्वकलाज्ञानविज्ञानम् ५, ‘वाइय’
वाद्य = वीणापट्टादिनादनकलाज्ञानम् ६, ‘सरगय’ स्वरगत = गीतमूलभूताना षड्जकृष्णमादि-

दारग) उस दृढप्रतिज्ञ कुमार को (लेहाइयाओ गणियप्पहाणाओ) लिखने आदि की,
गणित की, तथा पक्षी के शब्द आदि जानने की (वावत्तरिकलाओ) ७२ कलाओं में
(सुत्तओ य) सूत्ररूप से (अत्थओ य) एवं अर्थरूप से तथा (करणओ य) प्रयोगरूप
से (सेहाविहिति) प्राप्त करायेंगा, (सिक्खाविहिति) अभ्यास करायेंगा। (त जहा) वह
त्तर कलाओं के नाम ये हैं- (१ लेह) लेख लिखने की, (२ गणिय) गणित की, (३
रूव) रूप की-अर्थात् लेप्य, शिला, सुवर्ण, मणि, वस्त्र एवं चित्र इत्यादिकों में रूपनिर्माण
करने की, (४ णट्ट) नृत्य की-साभिनय एवं निरभिनयपूर्वक नाचने की, (५ गीय)
गाने की, (६ वाइय) वीणा एवं पट्ट-ढोल आदि बाजे बजाने की, (७ सरगय)

ते दृढप्रतिज्ञ कुमारने (लेहाइयाओ गणियप्पहाणाओ) लेखन आदिनी, गणि-
तनी तथा पक्षीना शब्द आदि जानवानी (वावत्तरिकलाओ) ७२ उणाओ
(सुत्तओ य) सूत्ररूपथी (अत्थओ य) तेमन् अर्थ रूपथी, तथा (करणओ य) प्रयोग
रूपथी (सेहाविहिति) प्राप्त करायेशे (सिक्खाविहिति) अभ्यास करायेशे। (त जहा)
उणतेउ उणाओना नाम आ प्रभावे छे-१ (लेह) लेख लिखवानी, २ (गणिय)
गणितनी, ३ (रूव) रूपनी अथोन लेप्य, शिला, सुवर्ण, मणि, वस्त्र तेमन्
चित्र इत्यादिमा रूप निर्माण करवानी, ४ (णट्ट) नृत्यनी-साभिनय तेमन्
निरभिनय-पूर्वक नाचवानी, ५ (गीय) गावानी, ६ (वाइय) वीणा तेमन्
पट्ट ढोल आदि वाजित्र बजावानी, ७ (सरगय) स्वरानी-गीतना भूषणत

गयं ७, पुष्करगय ८, समताल ९, जूय १० जणवायं ११, पासगं १२, अट्टावय १३, पोरेकव्व १४ दगमट्टिय १५, अण्णविहिं १३, पाणविहिं १७, आभरणविहि १८, सयणविहि १९, अज्ज २०,

स्वराणा परिज्ञानम् ७, 'पुष्करगय' पुष्करगत=मृत्तृविषयकं विज्ञानम्, गायान्तर्गतत्वेऽपि मृत्तृत्वाद् पृथक्कथनं परममीताङ्गत्वोपनार्थम् ८, 'समताल' समताल=गातादिमानकाल-
स्ताल म सम=न्यूनाधिकमात्राहितो जायते यस्मात् तत् समतालविज्ञानम् ९, 'जूयं'
यूत='जुमार' इति भाषायाम् १०, 'जणवाय' जनमा=जनेषु वात्प्रतिवादकरणरूपम् ११,
'पासय' पाशक=यूतोपकरणविशेष, 'पाशा' इति भाषायाम् १२, 'अट्टावय' अष्टापट=यूत
विशेषखेलनम् १३, 'पोरेकव्व' पुर काव्य=पुरत पुरत काव्य=काव्यरूपमाणानि सारण
=आप्रकृतिवन्त्यर्थ १४, 'दगमट्टिय' ट्टकृत्तिका=उत्कृत्युक्तकृत्तिकाप्रयोगविधिं ट्टक-
कृत्तिका=उत्कृत्युक्तकृत्तिकाप्रयोगविधिं, ताम् १५, 'अन्नविहिं' अन्नविधिम्=अन्ननिष्पादनविज्ञानम् ।
'अन्नविहिं' इत्यत्र समयायाङ्गोक्तस्य 'मधुसिन्धु' इत्यस्य समावेश १६, पाणविहिं'
पानविषयविज्ञानम् १७, 'आभरणविहिं' आभरणविधिम्=भूषणनिर्माणधाम्निविज्ञानम् ।

स्वरां का-गात के मूलभूत पङ्क्ति-रूपम आत्ति स्वरां का, (८ पुष्करगय) मृत्तृ वजाने की
(९ समताल) समताल की-तान के अनुसार तात् वजाने का, (१० जूयं) जुआ मल्लन की,
(११ जणवाय) जेका क साथ प्रतिवाद करने का, (१२ पासग) पासा फेंकने की,
(१३ अट्टावय) अष्टापट=चौपड खेलने का, (१४ पोरेकव्व) आशुक्रि होने का, (१५
दगमट्टिय) मिट्टा से अन्न प्रकार के वर्तन बनाने की, (१६ अण्णविहिं) धान्य आदि को
बो कर अनादिक उत्पन्न करने का-भोजन बनाने का, समयायाङ्ग में उक्त 'मधुसिन्धु'-
मधुसिन्धु का इसी समावेश किया गया है, (१७ पाणविहिं) पयपत्तार्थ की विधि जानने

५७-रूपल आदि स्वरोनी, ८ (पुष्करगय) मृत्तृ वजाने की, ९ (समताल)
समताल-तानने अनुसार ताल व्यवस्थानी, १० (जूय) जुआ मल्लन की,
११ (जणवाय) जेका की साथ प्रतिवाद करने की, १२ (पासग) पासा फेंकने की,
१३ (अट्टावय) अष्टापट=चौपड रमवानी, १४ (पोरेकव्व) आशुक्रि विधानी,
१५ (दगमट्टिय) माटीमाथी अनेक प्रकारना काम बनाने की, १६ (अण्ण
विहिं) धान्य आदिने बापीने अन्न आदिने उत्पन्न करने की-भोजन बना-
वानी, समयायाङ्गमा उक्त 'मधुसिन्धु' मधुसिन्धुने समावेश अङ्की ४ करने
वाला आये है, १७ (पाणविहिं) पीवाना पदार्थनी विधि व्यवस्थानी, १८

पहेलिय २१, मागहिय २२, गाह २३, गीइयं २४, सिलोयं २५,

‘आभरणविहिं’ इयत्र समवायाङ्ग-ज्ञाता-राजप्रशनीय-जम्बूद्वीपप्रजमित्रितस्य
 ‘वत्थविहिं’ इत्यस्य, तथा ज्ञाता-राजप्रशनीय-जम्बूद्वीपप्रजमित्रितस्य ‘विलेखणविहिं’
 इत्यस्य च समावेश १८, ‘सयणविहिं’ अयनविधि=प्राप्यर्षद्वादिभिन्नानाम् १९,
 ‘अज्ज’ आर्या=मात्राङ्गोत्तरा, मात्राममेलनन ऊन्दोनिमाणभिन्नानाम् २०, ‘पहेलिय’
 प्रहेलिका=गूढाशयगद्यपद्यमयी रचनाम् २१, ‘मागहिय’ मागधिका=मगध-
 देशीयभाषाकवित्वम् २२, ‘गाह’ गाथा=मस्कृततत्तमाभानिवद्भामार्यामेव, कलिङ्गादिदेशभाषा
 निबद्धकवित्वविज्ञान मा २३, ‘गीइय’ गीतिका=पूर्वार्धसदृशोत्तरार्धलक्षणरूपाम् २४,
 ‘सिलोय’ श्लोकम्=अनुष्टुपादिलक्षणम् २५, ‘हिरण्यजुत्ति’ हिरण्ययुक्ति=रजतनिमाण

की, (१८ आभरणविहिं) आभरण आत्ति को जनान एव उक्ते यथास्थान धाण करन की,
 समवायाङ्ग ज्ञाता, राजप्रशनीय और जम्बूद्वीपप्रजमित्रि म उक्त ‘वत्थविहिं’ वत्त्रविधि का,
 ज्ञाता, राजप्रशनीय तथा जम्बूद्वीप में उक्त ‘विलेखणविहिं’ विलपनविधि का समावेश यहीं
 पर हो जाता है, (१९ सयणविहिं) शय्या आदि जनाने का, (२० अज्ज) आर्याऊन्द-मात्रिक
 ऊँदों को रचने की, (२१ पहेलिय) प्रहेलिका की, अर्थात् गूढ आशयवाला गद्यपद्यमयी
 रचना करने का (२२ मागहिय) मागधिकाका अर्थात् मगध-देशकी भाषा में कविता
 रचने की, (२३ गाह) मस्कृतसे भिन्न भाषामे मात्रिक ऊन्दा में कविता रचने की, अथवा
 कलिङ्ग आदि देशों की भाषा में निबद्ध कविता के विज्ञान की, (२४ गीइय) पूर्वार्ध के
 सदृश उत्तरार्ध लक्षणरूप गीतिका ऊन्द मे काव्य रचन का, (२५ सिलोय) अनुष्टुप् आदि
 ऊँदों में श्लोका को रचने की, (२६ हिरण्यजुत्ति) चौंदा जनाने का विधि की (२७ सुव

(आभरणविहिं) आभरण आदि जनाववाणी, समवायाङ्ग, ज्ञाता, राजप्रशनीय
 अने जम्बूद्वीप प्रजमित्रिमा उक्त ‘वत्थविहिं’ वत्त्रविधिने, अने ज्ञाता, राज
 प्रशनीय अने समवायाङ्गमा उक्त ‘विलेखणविहिं’ विलेखनविधिने
 समावेश अही ज करवाभा आव्ये १८ (सयणविहिं) शय्या
 आदि जनाववाणी, २० (अज्ज) आर्या छह-मात्रिक-छहो रचवाणी,
 २१ (पहेलिय) प्रहेलिकानी अर्थात् गूढ आशयवाणी गद्यपद्यमयी रचना
 करवाणी, २२ (मागहिय) मागधी अर्थात् मगध देशनी भाषामा कविता
 रचवाणी, २३ (गाह) मस्कृतथी जुही भाषामा मात्रिक छहोमा कविता रच
 वाणी, अथवा कलिङ्ग आदि देशोनी भाषामा रचित कविताना विज्ञाननी,
 २४ (गीइय) पूर्वार्धना जेम उत्तरार्धलक्षण २५ गीतिका छहमा काव्य
 रचवाणी, २५ (सिलोय) अनुष्टुप् आदि छहोमा श्लोको रचवाणी, २६ (हिर

हिरण्यजुत्ति २६, सुवर्णजुत्ति २७, गंधजुत्ति २८, चुण्णजुत्ति २९, तरुणीपडिकम्म ३०, इत्थिलक्खण ३१, पुरिसलक्खणं ३२ हयलक्खण ३३, गयलक्खण ३४ गोणलक्खण ३५, कुकुडलक्खण

विधिम् २६, 'सुवन्नजुत्ति' सुवर्णयुक्ति=सुवर्णेनिर्माणोपायम् २७ 'गंधजुत्ति' गंधयुक्ति=गंधद्रव्यनिर्माणविधिम् २८, 'चुन्नजुत्ति' चूर्णयुक्ति=वगीकरणान्तर्धानार्थं तत्तदुचितद्रव्याण्येकत्रीकृत्य तपिष्ठाकरणविधिम् २९, 'तरुणीपडिकम्म' तरुणापरिकर्म=युवतीरूपगामापरिवर्धनविधिम् ३०, 'इत्थिलक्खण' आलक्षणम्=पद्मिनाहस्तिं यादियुवताना लक्षणम् ३१, 'पुरिसलक्खण' पुरुषलक्षणम्=उत्तममयमात्पुरुषाणां लक्षणविज्ञानम् ३२, 'हयलक्खण' हयलक्षण-वार्धप्रापक्षिकूटानिलक्षणविज्ञानम् 'हयलक्खण' इत्यत्र समवायाद्भोक्तस्य 'आससिक्ख' इत्यस्य समावेश ३३, 'गयलक्खण' गजलक्षण=हस्तिशुभाऽशुभलक्षणविज्ञानम्, 'गयलक्खण' इत्यत्र समवायाद्भोक्तस्य 'हत्थिसिक्ख' इत्यस्य समावेश ३४, 'गोणलक्खण' गालक्षण-सास्नामिकला अतिरूपा मूषिकनयनाधन शुभदा गाय' इत्यादिविज्ञानम् ३५, 'कुकुडलक्खण' कुकुटलक्षणम्, 'कुकुडलक्खण

नजुत्ति) सुवर्णनिर्माण करने की विधि की, (२८ गंधजुत्ति) गंधद्रव्य को मनाने का विधि का, (२९ चुन्नजुत्ति) वगीकरण आदि चूर्ण को मनाने वाली औषधियाँ को एकत्रित कर उनका पिष्टा करने की विधि की (३० तरुणीपडिकम्म) युवती के रूप की शोभा बढ़ाने का विधि का, (३१ इत्थिलक्खण) पद्मिनी, हस्तिना आदि युवतियों को जानने के लक्षणों का, (३२ पुरिसलक्खण) पुरुषों को पहिचानने के लक्षणों की, (३३ हयलक्खण) अश्वों के लक्षणों को जानने की तथा उनको चलाने का (३४ गयलक्खण) हाथी के लक्षणों को जानने की, यहाँ पर समवायाग में उक्त 'हत्थिसिक्ख' हस्तिशिक्षा कला का समावेश हुआ है, (३५ गोणलक्खण) गाय के लक्षणों को जानने का, (३६ कुकुडलक्खण) कुकुट-

णजुत्ति) आदि अनावधानी विधिनी, २७ (सुवन्नजुत्ति) सुवर्णनिर्माण करने वाली विधिनी, २८ (गंधजुत्ति) गंधद्रव्य अनावधानी विधिनी, २९ (चुन्नजुत्ति) वशीकरण आदि चूर्ण अनावधानी औषधियों को एकत्र करी लेने पीसवा (पाटी नाचना) विधिनी, ३० (तरुणीपडिकम्म) युवतीना अपनी शोभा बढ़ाने वाली विधिनी, ३१ (इत्थिलक्खण) पद्मिनी, हस्तिनी आदि युवतीओं ने लक्षणों का, ३२ (पुरिसलक्खण) पुरुषों ने लक्षणों का, ३३ (हयलक्खण) घोड़ाना लक्षणों लक्षणों तथा तेमने अनावधानी, ३४ (गयलक्खण) हाथीना लक्षणों लक्षणों, अर्थात् समवायागमा उक्त 'हत्थि

३६, चक्रलक्षण ३७, छत्तलक्षण ३८, चम्मलक्षण ३९, दडलक्षण ४०, असिलक्षण ४१, मणिलक्षण ४२, कागणिलक्षण ४३, वत्थुविज्ज ४४, खधारमाण ४५, नगरमाण ४६, चारं

इत्यत्र समवायाङ्गोक्तस्य 'मिदयलक्षण' इत्यस्य समावेश, उपस्करानौ मचारण सादृश्यात्

३६, 'चक्रलक्षण' चक्रलक्षण=चक्ररत्नगुणदोषविज्ञानम् ३७, 'छत्तलक्षण' छत्तलक्षण=छत्रस्य शुभाशुभविज्ञानम् ३८, 'चम्मलक्षण' चर्मलक्षण, चर्म-ढाल इति प्रसिद्ध तस्य शुभाशुभलक्षणज्ञानम् ३९, 'दडलक्षण' दण्डलक्षणम्=दण्डस्य शुभाशुभलक्षणविज्ञानम् ४०, 'असिलक्षण' असिलक्षणम्='अम्रुलीशतार्थ उत्तम खड्ग' इत्यादिविज्ञानम् ४१, 'मणिलक्षण' मणिलक्षण=रत्नपरीक्षाविज्ञानम् ४२, 'कागणिलक्षण' काकणीलक्षणम्=चक्रवर्तिनो रत्नविशेष काकणा, तस्या विषापहरणमानो मानादियोगप्रवर्तकविज्ञानम् ४३, 'वत्थुविज्ज' वास्तुविद्याम्=वसति अस्मिन्निति वास्तु=गृहादिक तस्य विद्या=वास्तुशास्त्रप्रसिद्ध गृहभूमिगतदोषगुणविज्ञानम्, 'वत्थुविज्ज' इत्यत्र समवायाङ्गोक्तयो 'वत्थुमाण' 'वत्थुनिवास' इत्यनयो समावेश ४४, 'खधारमाण'

मुर्गे के लक्षणों को जानने का, समवायाङ्ग में उक्त 'मिदयलक्षण' (मिदका लक्षण) का समावेश यहाँ हो जाता है। (३७ चक्रलक्षण) चक्ररत्न के गुणदोष जानने की, (३८ छत्तलक्षण) छत्र के शुभाशुभ जानने की, (चम्मलक्षण) ढाल के खोटे-खरे लक्षणों को जानने की, (४० दडलक्षण) दड के अच्छे-बुरे लक्षणों को जानने की, (४१ असिलक्षण) तलवार के लक्षणों की, (४२ मणिलक्षण) मणिलक्षण जानने की-रत्नकी परीक्षा करने की, (४३ कागणीलक्षण) चक्रवर्ती के काकणी रत्न को जानने की, (४४ वत्थुविज्ज) वास्तु (घर) शास्त्र की समवायाङ्ग में उक्त 'वत्थुमाण' वास्तुमान और 'वत्थुनिवेश' वास्तुनिवेश इन दोनों का यहाँ समावेश होता है, (४५ खधारमाण) शत्रु को

सिक्ख' हस्तिशिक्षा दणानो समावेश थये छे ३५ (गोणलक्षण) गायत्री लक्षणो ञ्जुवानी, ३६ (कुक्कुडलक्षण) कुक्कुट-कुक्कुडानी लक्षणो ञ्जुवानी, समवायाङ्गमा उक्त 'मिदयलक्षण' घिटाणु लक्षणो समावेश अही थाय छे ३७ (चक्रलक्षण) अकरत्नना शुषुदोष ञ्जुवानी, ३८ (छत्तलक्षण) छत्रना शुभ अशुभ ञ्जुवानी, ३९ (चम्मलक्षण) ढालना जोटा तथा थरा लक्षणो ञ्जुवानी, ४० (दडलक्षण) दडना सारा-तरसा लक्षणो ञ्जुवानी, ४१ (असिलक्षण) तरवारना लक्षणोनी, ४२ (मणिलक्षण) मणिना लक्षणो ञ्जुवानी, ४३ (कागणीलक्षण) अकवर्तीना काकणी रत्नने ञ्जुवानी, ४४ (वत्थुविज्ज)

४७, पडिचारं ४८, वूह ४९, पडिवूह ५०, चक्रवूह ५१, गरुलवूहं

स्कंधावारमान-अनु विजेतु कदा क्रियपरिमित सैन्य निवर्तनीयमिति प्रमाणविज्ञानम्।
 'स्वधारमाण' इत्यत्र समवायाद्भोक्तस्य 'स्वधारणिवेस' इत्यस्य समावेश
 'नगरमाण' नगरमानम्-अस्मिन् प्रदेशे कीदृशमायामदैर्घ्योपलक्षित नगर निर्मा-
 णीय, येन विजयशाला भवेयम्, कस्य वर्णस्य कस्मिन् स्थाने निवर्त श्रेष्ठ इति विज्ञा-
 नम्, 'नगरमाण' इत्यत्र समवायाद्भोक्तस्य 'नगरणिवेस' इत्यस्य समावेश ४६, 'चार'
 चार=ज्योतिश्चारविज्ञानम्। 'चार' इत्यत्र समवायाद्भोक्ताना 'चदलक्षण' मूरचरिय,
 राहुचरिय, गहचरिय' इत्येतेषां चतुर्णां समावेश ४७, 'पडिचारं' प्रतिचार=प्रतिव-
 र्त्तिचारम्-इष्टानिष्टफलजनकशान्तिर्कृमादिक्रियाविशेषविज्ञानम्, 'पडिचार' इत्यत्र
 'सोभागकर, दोभागकर, विजागय, मतगय, गहस्तगय, सभासचार' इत्येतेषां सम-
 वायाद्भोक्ताना पण्णा समावेश ४८, 'वूह' व्यूह-अकट्याकृतिसैन्यरचनम् ४९, 'पडि-

जीतने के लिये कितनी सेना होनी चाहिये इस प्रकार सेना के परिमाण को जानने की,
 यहाँ पर समवायाद्भ म उक्त 'स्वधारणिवेस' स्कंधावारनिवर्त का समावेश होता है।
 (४६ नगरमाण) इस प्रदेश म कितना लम्बा कितना चौड़ा नगर बसाना चाहिये
 जिससे मैं विजयशाला हो सकू तथा किस वर्ण को किस स्थान म बसाना श्रेष्ठ
 होगा इन सब बातों के विज्ञान की, समवायाद्भ मे उक्त 'नगरनिवेस'
 नगरनिवेश का अन्तर्भाव यहाँ पर हो जाता है। (४७ चार) ज्योतिश्चक्र की,
 समवायाद्भ मे कथित (चदलक्षण) चद्रमा के लक्षण, (मूरचरिय राहु-
 चरिय गहचरिय) सूर्य की चाल, राहु का चाल एवं ग्रहों की-चाल, इन सबों का समा-
 वेश 'चार' मे समझना चाहिए। (४९ पडिचार) इष्टानिष्टफलजनक शान्तिर्कर्म आदि क्रिया-
 विशेषों के विज्ञान का, यहाँ समवायाद्भ कथित "सोभागकर दोभागकर विजागय मत-

वान्तु (धर) शास्त्रनी, समवायागभा उक्त "वर्तुमाण वर्तुनिवेस" वास्तुमान
 तेभ्य वास्तुनिवेशनो समावेश अह्नी थाय छे ४५ (स्वधारमाण) शत्रुने
 छतवा भाटे डेटली मेना डोवी जेष्ठ अ, अ गीते मेनाना परिमाणने (गणुतनी)
 गणुवानी, समवायागभा उक्त 'स्वधारणिवेस' स्वधारणनिवेशनो अह्नी
 पर समावेश थाय छे, ४६ (नगरमाण) आ प्रदेशमा डेवडु लाणु अने डेटडु
 पडोणु नगर वभावपु जेष्ठअ डे जेथी हु विजयशाली थध शत्रु तथा
 अया वधु (जत) ने अया स्थानमा वभावपु श्रेष्ठ थशे अ जध्नी वातोना
 विज्ञाननी, समवायागभा उक्त 'नगरनिवेस' नगरनिवेशकणानो समावेश
 अह्नी थथो छे ४७ (चार) ज्योतिश्चक्रनी, समवायागभा उडेल

५२, सगडवूहं ५३, जुद्धं ५४, निजुद्धं ५५, जुद्धाडजुद्धं ५६, मुट्टि-

वूह' प्रतिव्यूहम्=व्यूहप्रतिपक्षिभूत व्यूह-सैन्यरचनाविशेषम् ५०, 'चक्रवूह' चक्रव्यूहम्=सैन्यस्य चक्राकाररचनाविशेषम् ५१, 'गरुडवूह' गरुडव्यूह=गरुडाकृतिसैन्यानिवशपरिज्ञानम् ५२, 'सगडवूह' शकटव्यूह=शकटाकृतिसैन्यरचाम् ५३, 'जुद्ध' युद्ध=संग्रामम्, 'जुद्ध' इत्यत्र ज्ञाता-समवायाद्भोक्तस्य 'अट्टिजुद्ध' इत्यस्य, तथा-समवायाद्भोक्तस्य 'दडजुद्ध' इत्यस्य, तथा जम्बूद्वीपप्रपञ्चिफथितस्य 'दिट्टिजुद्धं' इत्यस्य, तथा-राजप्रश्रीयसूत्रोक्तस्य 'असिजुद्ध' इत्यस्य च समावेश ५४, 'निजुद्ध' नियुद्ध=मल्लयुद्धम् ५५, 'जुद्धाडजुद्ध' युद्धातियुद्धम्=खड्गादिप्रक्षेपपूर्वक महायुद्धम् ५६, 'मुट्टिजुद्ध' मुष्टियुद्धम्, योधयो परस्पर मुष्ट्या हननम् ५७, 'बाहुजुद्ध' बाहुयुद्धम् ५८, 'लयाजुद्ध' लतायुद्धम्

गय रहस्सगय सभासचार" इस पाठ का समावेश हुआ है। (४९ वूह) शकट आदि के आकार में सैन्य स्थापित करने की, (५० पडिवूह) व्यूह के प्रतिपक्षी व्यूह की रचना करने की, (५१ चक्रवूह) चक्रव्यूह का-सैन्य को चक्राकार रचने की, (५२ गरुडवूह) गरुडव्यूह की-गरुड़ की आकृति के समान सैन्य को रचने की, (५३ सगडवूह) शकट की आकृति के समान सैन्य को रचने की, (५४जुद्ध) संग्राम करने की, यहाँ पर ज्ञाता, समवायाद्भ में कथित (अट्टिजुद्ध) अस्थियुद्ध का, (दडजुद्ध) दडयुद्ध का, तथा जम्बूद्वीप-प्रज्ञप्ति में प्रतिपादित (दिट्टिजुद्ध) दृष्टियुद्ध का और राजप्रश्रीयसूत्र में बताया गया (असिजुद्ध) तलवार से युद्ध करने का समावेश हुआ है, (५५ निजुद्ध) मल्लयुद्ध की, (५६ जुद्धाडजुद्ध) खड्गादिप्रक्षेपपूर्वक महायुद्ध करने की, (५७ मुट्टिजुद्ध) मुष्टियुद्ध करने की, (५८ बाहुजुद्ध) बाहु से युद्ध करने की, (५९ लयाजुद्ध) लतायुद्ध की, जिस प्रकार लता

'चदलस्त्रण' अर्द्धमाना लक्ष्णु 'सूरचरिय राहुचरिय गहचरिय' सूयनी आल, राहुनी आल तेमज्ज अडोनी आल अये णधानो सभावेश 'चार' भा सभ जेवी जेध अये ४८ (पडिचार) ४९-अनिष्ट क्षणजनक शातिकर्म आदि जिया विशेषना विज्ञाननी, अही सभवाय अगमा ठडेल "सोभागकर, दोभागकर, विज्ञागय, मतगय, रहस्सगय, सभासचार" आ पाठनो सभावेश थये छे, ४९ (वूह) शकट [गाडु] आदिना आकारमा सैन्य स्थापित करवानी, ५० (पडिवूह) व्यूहना प्रतिपक्षी व्यूहनी रचना करवानी, ५१ (चक्रवूह) अक व्यूहनी-सैन्यने अककार रचवानी, ५२ (गरुडवूह) गरुडव्यूहनी-गरुडनी आकृतिना जेवी सैन्यरचना करवानी, ५३ (सगडवूह) शकटनी आकृति ना समान सैन्य रचवानी, ५४ (जुद्ध) संग्राम करवानी, अही 'ज्ञाता अने समवाया' भा ठडेल (अट्टिजुद्ध) अस्थियुद्धनो, (दडजुद्ध) दडयुद्धनो तथा जम्बूद्वीप

जुद्ध ५७ बाहुजुद्ध ५८, लयाजुद्ध ५९, ईसत्यं ६० छरुप्पवायं ६१,
धनुर्वेय ६२, हिरण्णपागं ६३, सुवण्णपाग ६४, सुत्तखेड ६५,

यथा लता वृक्षमारोहती आमूलमाशिरो वृक्षमावेष्टयति, तथा यत्र योध प्रतियोपगमैर गाढ
निपाट्य भूमौ पातयति तन्लतायुद्धम् ५९, 'ईसत्य' इपुगात्र=नागवाणादिदिव्यास्त्रसूचक
शास्त्रम्, 'ईसत्य' इति प्राकृतगैऋत्या इपुगात्रम् ६०, 'छरुप्पवाय' छुरप्रपातम्, छुर = 'छुरा'
इति प्रसिद्ध उद्वेगनाशविशेष, तस्य प्रपात=पातनम् ६१, 'धनुर्वेय' धनुर्वे=धनुगात्रम्
६२, 'हिरण्णपाग' हिरण्यपाक=रजतसिद्धि ६३, 'सुवण्णपाग' सुवर्णपाक=रुनकसिद्धिम्,
'सुवण्णपाग' इत्यत्र समवायाद्वाराजप्रश्रीयसूत्रोक्तयो 'मणिपाग धातुपाग' इत्यनयो समावेश
६४, 'सुत्तखेड' सूत्रखेल=सूत्रक्रीडाम् ६५, 'वट्टखेड' वृत्तखेलम् ६६, एतत्कलाद्वय लोका-
तो गौच्यम् । 'वट्टखेड' इत्यत्र 'चम्मखेड' चर्मखेलम्-इत्यस्य समवायाद्भोक्तस्य समावेश ।

वृक्ष पर चढ़ कर नीचे से ऊपर तक वृक्ष को लपेट लेती है उसी प्रकार योधा जिस युद्ध
में प्रतियोपग के शरीर को अत्यन्त पाड़ित कर जमीन पर पटक देते हैं और उसके ऊपर
चढ़ बैठते हैं वह लतायुद्ध है उसकी, (६० ईसत्य) इपुगात्र की, 'ईसत्य' यहाँ पर
प्राकृतगमैऋ से इपुगात्र समझना चाहिये । नागवाण आदि दिव्य अस्त्र आदि का सूचक जो
शास्त्र है उसका नाम इपुगात्र है उस की, (६१ छुरप्पवाय) छुरा से युद्ध करने की,
(६२ धनुर्वेय) धनुर्वे की, (६३ हिरण्णपाग) रजतसिद्धि की, (६४ सुवण्णपाग)
सुवर्णसिद्धि का, राजप्रश्रीय एवं समवायाग में कथित मणिपाक और धातुपाक का समावेश
यहाँ करना चाहिये । (६५ सुत्तखेड) सूत्र-डोरा से खेलने की, (६६ वट्टखेड) वर्त-रस्सी
पर खेलने का, यहाँ पर समवायाद्भोक्त-चम्मखेड) चमटा से खेलना-इसका भी समावेश

प्रज्ञप्ति २॥ अदिपादन उरेल (दिट्टिजुद्ध) दृष्टियुद्धने। अने 'राजप्रश्रीय' सूत्रमा
अतावेल (असिजुद्ध) तलवारथी युद्ध करवाने। समावेश थयेवे। छे ५५ (निजुद्ध)
महयुद्धनी, ५८ (जुद्धाजुद्ध) अङ्ग आदि प्रक्षेपपूर्वक [वा भारीने] महायुद्ध
करवानी, ५७ (मुट्टिजुद्ध) मुष्टियुद्ध करवानी, ५८ (बाहुजुद्ध) बाहुथी युद्ध करवानी,
५९ (ल्याजुद्ध) लतायुद्धनी, जे रीते लता [वेल] वृक्ष उपर अडीने नीचेथी उपर मुधी
वृक्षने लपेटि वे ठे तेवी ज नीते योधा जे युद्धमा सामेना योधाना शरीरने गाढ
उपथी पीडा करी जमीन उपर पाडी दे ठे अने तेना उपर अडी जेने ठे ते लतायुद्ध
ठे, तेनी, ६० (ईसत्य) धनुशास्त्रनी, 'ईसत्य' अडी प्राकृत गैऋथी धनुशास्त्र ममल
वेपु जेधजे नागवाण आदि दिव्य अस्त्र आदितु सूचक जे शास्त्र ठे तेनु नाम
धनुशास्त्र ठे तेनी, ६१ (छुरप्पवाय) छुराथी युद्ध करवानी, ६२ (धनुर्वेय) धनुर्वेदनी,
६३ (हिरण्णपाग) रजतसिद्धिनी, ६४ (सुवण्णपाग) सुवर्णसिद्धिनी, 'राजप्रश्रीय'

वटखेड ६६, नालियाखेड ६७, पत्तच्छेज ६८, कडच्छेज ६९, सजीव ७०, निजीव ७१, सउणरुय ७२-मिति वावत्तरिकलाओ सेहा-
विता सिखावेत्ता अम्मापिर्दणं उवणेहिति ॥ सू० ४६ ॥

‘नालियाखेड’ नालिकापेलम्=यूतविशेषम्-माभूद्विष्टयाद विपरीतपात्राकनिपतन
मिति नालिकाया यत्र पात्रक पाठ्यते । यद्यपि धूते एवाह्य समामेशो भवितुमर्हति तथापि
नालिकाखेलप्राधान्यज्ञापनार्थं भेदन ग्रहणम् ६७, ‘पत्तच्छेज’ पत्रच्छेदम्=अष्टोत्तरशतपत्राणा
मध्ये विवक्षितमल्याकपत्रच्छेदने हस्तलाघवम् ६०, ‘कडच्छेज’ कडच्छेदम्-कट (चटाई)-
वत् कमाच्छेदं वस्तु यत्र विज्ञाने तत्तथा तत् ६९, ‘सजीव’ सजाव=सजीवकरण-मृतधात्वा
दीना सहजस्वरूपापादनम् ७०, ‘निजीव’ निर्जीव=निर्जीवकरणम्-हेमादिधातुमारण पारद
मारण वा ७१, ‘सउणरुय’ शकुनरुतम्, अत्र शकुनपद रुतपद चोपलक्षणम्, तेन सर्व
शकुनमग्रह, गतिचेष्टादिगमलोरुनादिपरिग्रहश्च ७२, ‘इति वावत्तरिकलाओ’ इति द्वासप्त-
तिकला=द्वासप्ततिपुरुषकला ‘सेहाविता सिखावेत्ता’ सेधयित्वा शिक्षयित्वा च ‘अम्मा-
पिर्दणं उवणेहिति’ मातापित्रोरुपनेत्यति=समर्पयिष्यति ॥ सू ४६ ॥

हुआ है । (६७ नालियाखेड) धूतविशेष खेलने की-नालिका म पाशे डालकर जुआ
खेलने की, (६८ पत्तच्छेज) पत्र छेदन करने की, १०८ पत्रों में से विवक्षित पत्र को
छेदन करने में हाथ की कुशलता की, (६९ कडच्छेज) कट की अर्थात् चटाई की तरह
क्रम २ से छेदन करने की, (७० सजीव) मारी हुई धातुओं को पुन प्रकृतिस्थ करने की,
(७१ निजीव) निर्जीव करने की-हेमादिक धातुओं को मारने की, अथवा पारे को मारने
की, (७२ सउणरुय) पक्षियों के शब्द पहिचानने की उनका गति, चेष्टा एवं अवलोकन
आदि जानने का कला, (इति वावत्तरिकलाओ सेहाविता सिखावेत्ता अम्मापिर्दणं

तेमञ्ज ‘समजायाग’मा ठडेल भलिपाठ अने धातुपाठने नभावेश अही करवो
जेधजे ६५ (सुत्तखेड) सूत्र-नेराथी रभवानी, १६६ (पट्टखेड) वर्त-होरडा पर रभ-
वानी, अही नभवायागमा ठडेल (चम्मखेड) ‘आमडाथी जेलवु’ ओने पण सभा
वेश ठयो छे ६७ (नालियाखेड) धूतविशेष रभवानी-नालिकाभा पासा नाभीने
जुगार रभवानी, ६८ (पत्तच्छेज) पत्र कापवानी, १०८ पत्रेभाथी विवक्षित पत्रे
कापवामा डाथनी कुशलता नी, ६९ (कडच्छेज) कटनी-अर्थात् चटाईनी पेठे
कमकमथी छेदन करवानी, ७० (सजीव) मारेही धातुओने इरीने प्रकृतिस्थ करवानी,
७१ (निजीव) निर्जीव करवानी-हेम आदि धातुओने मारवानी, अथवा पाशने
मारवानी ७२ (सउणरुय) पक्षिओना शब्द समजवानी तेमनी गति, चेष्टा तेमञ्ज
अवलोकन आदि जलवानी कणा (इति वावत्तरिकलाओ सेहाविता सिखावेत्ता

मूलम्—तए णं तस्स दढपइण्णस्स दारगस्स अम्मा-
पियरो तं कलायरियं विउलेण असण-पाण-खाइम-साइमेणं
वत्थ-गंध-मल्ला-लंकारेण य सक्कारेहिति सम्माणेहिति, सक्का-

टीका—‘तए ण’ इत्यादि । ‘तए ण तस्स दढपइण्णस्स दारगस्स
अम्मापियरो त कलायरियं’ तत खलु तस्य दढप्रतिजस्य दारगस्य अम्मापितरो त
कलाचार्यं ‘विउलेण असण-पाण-खाइम-साइमेण’ त्रिपुलेनाऽग्निपानखाद्यस्वाद्येन
‘वत्थ-गंध-मल्ला-लंकारेण य सक्कारेहिति सम्माणेहिति’ वस्त्रगन्धमाज्जालङ्कारेण
च सत्कारयिष्यत सम्मानयिष्यत—सुगमानि पदानि वाक्यानि च । ‘सक्कारित्ता सम्मा-
णित्ता’ सङ्ख्य समान्य ‘विउलं जीवियारिह पीइदाण दलइस्सति’ त्रिपुल जीवि

उज्जेहिति) ये ७२ कलायें पुरुषकी हैं, इन कलाओं की शिक्षा कलाचार्य उसे देगा,
पश्चात् वह उसे उसके मातापिता के पास लाकर सौंप देगा ॥ सू ४६ ॥

‘तए ण तस्स’ इत्यादि ।

(तए ण) इसके बाद (तस्स दढपइण्णस्स दारगस्स) उस दढ प्रतिनिकुमार
के (अम्मापियरो) मातापिता (त कलायरिय) उस कलाचार्य का (विउलेण
असण-पाण-खाइम-साइमेण वत्थ-गंध-मल्ला-लंकारेण य सक्कारेहिति) विपुल,
अग्नि, पान, खादिम, स्वादिम, वस्त्र, गंध, एवं माला तथा अलंकारों के प्रदान से खूब
सत्कार करेंगे । (सम्माणेहिति) खूब सम्मान करेंगे । (सक्कारित्ता सम्माणित्ता)
सत्कार एवं सम्मान करके पश्चात् वे उसे (विउल जीवियारिह पीइदाण दलइस्सति)

अम्मापिइण उज्जेहिति) आ ७२ कलाओ पुरुषनी छे ओ कलाओनी कलाचार्य तेने
शिक्षा आपये पछी ते तेने तेना मातापितानी पास लावीने सोपी देशे (सू० ४६)

‘तए ण तस्स’ इत्यादि

(तए ण) त्थार पछी (तस्स दढपइण्णस्स दारगस्स) ते दढप्रतिज कुमारना
(अम्मापियरो) मातापिता (त कलायरिय) ते कलाचार्यने (विउलेण असण-पाण-
खाइम-साइमेण वत्थ-गंध-मल्ला-लंकारेण य सक्कारेहिति) विपुल अग्नि, पान,
आदिम, स्वादिम, वस्त्र, गंध तेभज्ज माला तथा अलंकारे आपीने भूष
सत्कार करेशे, (सम्माणेहिति) भूष सम्मान करेशे (सक्कारित्ता सम्माणित्ता)
सत्कार तेभज्ज सम्मान करीने पछी तेओ तेने (विउल जीवियारिह पीइदाण

रित्ता सम्माणित्ता विउल जीवियारिहं पीडटाणं दलइस्सति, दल-
इत्ता पडिविसज्जेहिंति ॥ सू० ४७ ॥

मूलम्—तए णं से दढपइण्णे दारए बावत्तरिकला-
पडिए नवगसुत्तपडिवोहिए अट्टारसदेसभासाविसारए गीयरई

काऽऽहं प्रीतिदान तस्यत, 'दलइत्ता' दत्त्वा 'पडिविसज्जेहिंति' प्रतिवि-
र्जयिष्यत ॥ सू० ४७ ॥

टीका—'तए ण' इत्यादि। 'तए ण से दढपइण्णे दारए' 'तत्' मल्ल
स द्दप्रतिजो दारक 'बावत्तरिकलापडिए' द्वासत्तरिकलापण्डित 'नवगसुत्तपडि-
वोहिए' नवाङ्गसुत्तप्रतिबोधित-नवाङ्गानि=द्वे श्रोत्रे, द्वे नेत्रे, द्वे घ्राणे, एका च जिह्वा, त्वगका,
मनश्चैकमिति, तानि सुप्तानोव सुप्तानि-बाध्यादव्यक्तचेतनानि, तानि प्रतिनोभितानि=यौवनेन
व्यक्तचेतनावन्ति कृतानि यस्य स तथा। 'गीयरई' गीतरति=मानप्रिय, 'गधव्व-णट्ट-

विपुल रूप में जीविका के योग्य प्रीतिदान देंगे, (दलइत्ता 'पडिविसज्जेहिंति') और
देकर उसे प्रसर्जित कर देंगे ॥ सू० ४७ ॥

'तए ण से दढपइण्णे दारए' इत्यादि।

(तए ण) इस के बाद (से) वह (दढपइण्णे) द्दप्रतिज (दारए) कुमार
(बावत्तरिकलापडिए) बहत्तर कलाओं में पडित (नवगसुत्तपडिवोहिए) एवं सुप्त
नवाङ्गों—२ कान, २ नेत्र, २ नासिका के छिद्र, १ जिह्वा, १ स्पर्शन इन्द्रिये और मन के
प्रतिबोध-जागृति से युक्त-यौवनावस्था सपन्न होकर, (अट्टारसदेसभासाविसारए)
१८ देशों की भाषा का जाता होगा, (गीयरई गधव्वणट्टकुसले) यह कुमार-गीत में

दलइस्सति विपुल रूपमा जीविकाने योग्य प्रीतिदान आर्पिते (दलइत्ता पडिवि-
सज्जेहिंति) अने आपीने तेमनु विसर्जन करी देशे (सू० ४७)

'तए ण से दढपइण्णे दारए' इत्यादि

(तए ण) त्थार पछी (से) 'ते' (दढपइण्णे) द्दप्रतिज (दारए) कुमार
(बावत्तरिकलापडिए) ओउतेर कलाओमा पडित (नवगसुत्तपडिवोहिए) तेमने
सुप्त नव अङ्गो—२ कान, २ नेत्र, २ नासिकाना छिद्र, १ जल १ स्पर्-
शन इन्द्रिय अने मनना प्रतिबोध-जागृतिशी युक्त-यौवनावस्था सपन्न
थइने (अट्टारसदेसभासाविसारए) १८ देशोनी भाषानो जाता थशे (गीयरई

गधव्वणट्टकुसले हयजोही गयजोही रहजोही बाहुजोही बाहु-
प्पमदी वियालचारी साहसिए अलं भोगसमत्थे यावि
भविस्सइ ॥ सू० ४८ ॥

मूलम्—तए ण दढपइण्णं दारगं अम्मापियरो वाव-

कुसले' गान्धर्व-नाट्यकुशल-गाधर्वे=गातविद्याया नाट्ये=नाट्यगात्रे च कुशल=निपुण,
'अट्टारस-देसभापा-प्रसारए' अष्टादश-देश-भापा-विगारद, 'हयजोही' हय-
जोही-हयेन=अश्वेन युज्यते तच्छीलो हययोधी, एव 'गयजोही रहजोही बाहुजोही'
गजयोधी रथयोधी बाहुयोधी-ज्ञातव्य 'बाहुप्पमदी' बाहुप्रमदी-बाहुभ्या प्रमृदनाति
तच्छीले बाहुप्रमदी, 'वियालचारी' विकालचारी-निर्भयत्वादिकाले रात्रावपि चरति
तच्छालो विकालचारी, अत एव 'साहसिए' साहसिक=अतिशूर, 'अल भोगसमत्थे'
अलभोगसमर्थ=अलम्=अन्यर्थ भोगानुभवसमर्थ 'यावि भविस्सइ' चापि
भविष्यति ॥ सू० ४८ ॥

टीका—'तए ण' इत्यादि । 'तए ण दढपइण्ण दारग' तत खलु दढ-

अनुराग वालो तथा गान्धर्वविद्या मे और नृत्यकला मे कुशल होगा । (हयजोही गय-
जोही रहजोही बाहुजोही) यह अश्वयोधी, गजयोधी, रथयोधी और बाहुयोधा होगा ।
(बाहुप्पमदी वियालचारी साहसिए) यह बाहुप्रमदी होगा और अति शूर होगा, इस
लिये इसे विकाल रात्रि मे भी आने-जाने मे कोई भय नहीं होगा । (अल भोगसमत्थे
यावि भविस्सइ) तथा यह भोगसमर्थ भी होगा ॥ सू ४८ ॥

'तए ण दढपइण्ण दारग' इत्यादि ।

(तए ण) बाद मे (दढपइण्ण दारग) इस अपने दढप्रतिज्ञ बालक को

गधव्व-णट्ट-कुसले) ओ कुमार गीतभा, गाधर्वविद्याभा अने नृत्यकलाभा
कुशल थसे (हयजोही गयजोही रहजोही बाहुजोही) ओ अश्वयोधी, गजयोधी,
रथयोधी, अने बाहुयोधी थसे (बाहुप्पमदी वियालचारही साहसिए)
ओ बाहुप्रमदी थसे अने अति शूरवीर थसे आ माटे तेने चिकान रात्रिभा
पण आववा-जवाभा डोई नतने लय थसे नहि (अल भोगसमत्थे यावि भवि
स्सइ) तथा आ भोगसमर्थ पण थसे (सू ४८)

'तए ण दढपइण्ण दारग' इत्यादि

(तए ण) त्थार पढी (दढपइण्ण दारग) आ पोताना दढप्रतिज्ञ आणने

त्तरिकलापडिय जाव अल भोगसमत्थ वियाणित्ता विउलेहिं
अण्णभोगेहि पाणभोगेहि वत्थभोगेहि सयणभोगेहि उवणि-
मंतेहिंति ॥ सू० ४९ ॥

मूलम्—तए णं से दढपइण्णे दारए तेहिं विउलेहिं अण्ण-

प्रतिज्ञ दारकम् 'अम्मापियरो' मातापितरौ 'वावत्तरिकलापडिय' दाससत्तिकलापण्डित
'जाव' यावत्—अत्र—यावच्छब्दाद्—अष्टादशदेशभाषाविशारद गीतरति गा घर्बनाटचकुशल
हययोधिनम्—इत्यादानि विशेषणानि द्वितायैकवचनान्तानि ज्ञेयानि । 'अल भोगसमत्थ'
अल भोगसमर्थम्—अलम्=अत्यर्थं भोगानुभवसमर्थं 'वियाणित्ता' विज्ञाय 'विउलेहिं'
अण्णभोगेहिं' विपुलैरन्नभोगै 'पाणभोगेहिं' पानभोगै 'लेणभोगेहिं' लब्धनभोगै—
चित्रशालायावासनघनवाभोगै 'वत्थभोगेहिं' वस्त्रभोगै, 'सयणभोगेहिं' शयनभोगै
'उवणिमतेहिंति' उपनिमन्त्रयिष्यत=भोगान् मुह्यस्व—इति कथयिष्यत ॥ सू० ४९ ॥

टीका—'तए णं' इत्यादि । 'तए ण से दढपइण्णे दारए' तत् खल

(अम्मापियरो) मातापिता (वावत्तरिकलापडिय जाव अलभोगसमत्थ) ७२
कलाओं में पारगत तथा नवयौवनशाली एव भोग भोगने में समर्थ जानकर उसे (विउ
लेहिं) विपुल (अण्णभोगेहिं) अन्न के भोगों से, (पाणभोगेहिं) पान करने योग्य
द्रव्यों के भोगों से, (लेणभोगेहिं) विविध चित्रों से सुशोभित प्रासाद के भोगों से,
(वत्थभोगेहिं) सुन्दर २ वस्त्रों को इच्छानुसार पहनने रूप भोगों से एव (सयण
भोगेहिं) शय्या आदि के भोगों से (उवणिमतेहिंति) आमन्त्रित करेंगे, अर्थात् 'भोगों
को भोगो' ऐसा उससे कहेंगे ॥ सू० ४९ ॥

(अम्मापियरो) मातापिता, (वावत्तरिकलापडिय जाव अल भोगसमत्थ) ७२ कला
आमा पारगत अने नवयौवनशाली तेभञ्ज भोग भोगववाभा समर्थ आह्वीने
तेने (विउलेहिं) विपुल (अण्णभोगेहिं) अन्नना भोगोथी (पाणभोगेहिं) पान कर
वाने योग्य द्रव्यना भोगोथी (लेणभोगेहिं) विविध चित्रोथी सुशोभित प्रासाद
(भडेल)ना भोगोथी (वत्थभोगेहिं) सुंदर सुंदर वस्त्रोने इच्छानुसार पहनेवा
इय भोगोथी तेभञ्ज (सयणभोगेहिं) शय्या आदिना भोगोथी (उवणिमतेहिंति)
आमन्त्रित करे, अर्थात् 'भोगोने भोगवो' अथ तेने कहेशे (सू० ४९)

भोगेहिं जाव सयणभोगेहि णो सज्जिहिति, णो रज्जिहिति, णो गिज्झि-
हिति, णो मुज्झिहिति, णो अज्झोववज्जिहिति ॥ सू० ५० ॥

मूलम्—से जहाणामए उप्पले इ वा पउमे इ वा कुसु-

स दृढप्रतिज्ञो दारक 'तेहिं विउलेहिं अण्णभोगेहिं जाव सयणभोगेहिं' तैविपुलैरनभोगै-
र्यावच्छेद्यनभोगै—अत्र यावच्छब्दात्पानलयनसम्बन्धभोगैरिति ग्राह्यम्, 'णो सज्जिहिति' नो
सङ्ख्यति—न सङ्ग=सम्बन्ध करिष्यति, 'णो रज्जिहिति' नो रङ्खति—न राग=प्रेम
भोगसम्बन्धहेतु करिष्यति, 'णो गिज्झिहिति' नो गद्धिष्यते=नो गृद्धिभाव करिष्यति,
'णो मुज्झिहिति' नो मोह्मिष्यति=मोह न करिष्यति 'णो अज्झोववज्जिहिति' नो
अच्युपपस्यते=न तदेकाग्रमना भविष्यति ॥ सू० ५० ॥

टीका—'से जहाणामए' इत्यादि । 'से जहाणामए' अथ यथा नाम

'तए ण से दढपइण्णे' इत्यादि ।

(तए ण) माता—पिता के इन वचनों को सुनने के बाद (से दढपइण्णे दारए)
वह दृढप्रतिज्ञ कुमार (तेहिं विउलेहिं अण्णभोगेहिं जाव सयणभोगेहिं णो सज्जि-
हिति) उन अन्न आदि विपुल भोगों में मिलकुल ही आसक्तचित्त नहा होगा। (णो
रज्जिहिति) अनुरक्त नहीं होगा। (णो गिज्झिहिति) उनमें गृद्ध नहीं होगा, (णो
मुज्झिहिति) मूर्च्छित नहीं होगा, और (णो अज्झोववज्जिहिति) न उनमें सर्वथा एकाग्र-
मन ही होगा ॥ सू ५० ॥

'से जहाणामए' इत्यादि ।

इस सूत्र में "इ वा" ये शब्द वाक्यालंकार में प्रयुक्त हुए हैं। (से जहाणा-

'तए ण से दढपइण्णे' इत्यादि

(तए ण) मातापितानां एवा पथन सालब्धा पत्नी, (से दढपइण्णे दारए)
ते दृढप्रतिज्ञ कुमार (तेहिं विउलेहिं अण्णभोगेहिं जाव सयणभोगेहिं णो सज्जिहिति)
ते अन्न आदि विपुल लोभोभा मिलकुल न मननी आसक्ति राशिशे नहि,
(णो रज्जिहिति) अनुरक्त थशे नहि, (णो गिज्झिहिति) तेभा गृद्ध थशे नहि,
(णो मुज्झिहिति) मूर्च्छित थशे नहि अने तेभा (णो अज्झोववज्जिहिति)
सर्वथा ऐकाग्रमन पणु थशे नहि (सू ५०)

'से जहाणामए' इत्यादि

आ सूत्रभा "इ वा" ये शब्द वाक्यालंकार में प्रयुक्त हैं (से जहा

મેં ઇ વા નલિણે ઇ વા સુભગે ઇ વા સુગંધે ઇ વા પોંડરીય ઇ વા
મહાપોંડરીય ઇ વા સયસપત્તે ઇ વા સહસ્સપત્તે ઇ વા સયસહસ્સપત્તે
ઇ વા પંકે જાણે જલે સવુહ્દે ગોવલિપ્પઇ પંકરણ, ગોવલિપ્પઇ

‘ઉપ્પલે ઇ વા’ ઉપ્પલ-રક્તકમલમ્, ‘ઇયા’ इति वाक्यालङ्कारे ‘પડમે ઇ વા’ પદમ્-કમલમેવ,
‘કુસુમે ઇ વા’ કુસુમમ્, ‘નલિણે ઇ વા’ નલિનમ્, ‘સુભગે ઇ વા’ સુભગ-કમલવિશેષ
‘સુગંધે ઇ વા’ સુગંધમ્=સાધ્યાવિકાસિકમલવિશેષ, ‘પોંડરીય ઇ વા’ પુણ્ડરીક=શ્વેતકમ-
લમ્, ‘મહાપોંડરીય ઇ વા’ મહાપુણ્ડરીક=વિશાળ શ્વેતકમલમ્, ‘સયપત્તે ઇ વા’ શત-
પત્રમ્=કમલમ્, ‘સહસ્સપત્તે ઇ વા’ સહસ્રપત્રમ્, ‘સયસહસ્સપત્તે ઇ વા’ શતસહસ્રપત્રમ્,
एतानि सर्वाणि कमलजातीया येव । एतत्प्रत्येकम्-‘પંકે જાણે’ પદ્મે જાતમ્=કર્દમે સમુત્પન્ન
‘જલે સવુહ્દે’ જલે સવૃદ્ધમ્, ‘ગોવલિપ્પઇ પંકરણ’ નોપલિપ્યતે પદ્મરજસા-પદ્મ =કર્દમ
સ એવ રજો રેણુતુન્યત્વાત્, તેન નોપલિપ્યતે=ઉપલિપ્ત ન ભવતીત્યર્થ । ‘ગોવલિપ્પઇ જલ

મણે) જૈસે (ઉપ્પલે ઇ વા) રક્ત કમલ, (પડમે ઇ વા) પદ્મકમલ, (કુસુમે ઇ વા)
કુસુમ-પુષ્પ, (નલિણે ઇ વા) નલિન-કમલવિશેષ, (સુભગે ઇ વા) સુભગ કમલ,
(સુગંધે ઇ વા) સુગંધકમલ-સાધ્યાકાલવિકાસી સૌગંધિક કમલ, (પોંડરીય ઇ વા),
પુણ્ડરીક-શ્વેતકમલ, (મહાપોંડરીય ઇ વા) મહાપુણ્ડરીક-વિશાળ શ્વેતકમલ, (સયપત્તે
ઇ વા) શતપત્ર કમલ, (સહસ્સપત્તે ઇ વા) સહસ્રપત્ર કમલ, (સયસહસ્સપત્તે ઇ વા)
લક્ષપત્ર કમલ, ये सप्त कमल की जातिया है । (પંકે જાણે) ये कीचड़ उत्पन्न होते हैं,
(जले सवुह्दे) तथा जल में बढ़ते हैं, तो भी (गोवलिप्पइ पंकरण गोवलिप्पइ
जलरण) पद्म की रज से वे लिपि नहा होते हैं और न जल की रज से-बिन्दुओं से लिपि

ગામણે) જેમકે (ઉપ્પલે ઇ વા) રક્ત કમળ, (પડમે ઇ વા) પદ્મ કમળ, (કુસુમે ઇ વા)
કુસુમ-પુષ્પ, (નલિણે ઇ વા) નલિન-કમળવિશેષ, (સુભગે ઇ વા) સુભગ કમળ,
(સુગંધે ઇ વા) સુગંધ કમળ-સાધ્યાકાળે વિકાસ પામે તેવું-સુગંધવાળું કમળ,
(પોંડરીય ઇ વા) પુણ્ડરીક-શ્વેત કમળ, (મહાપોંડરીય ઇ વા) મહાપુણ્ડરીક-વિશાળ
શ્વેત કમળ (સયપત્તે ઇ વા) શતપત્ર કમળ, (સહસ્સપત્તે ઇ વા) સહસ્રપત્ર કમળ,
(સયસહસ્સપત્તે ઇ વા) લક્ષપત્ર કમળ, એ બધી કમળની જાતિઓ છે (પંકે
જાણે) તે કીચડમાં ઉત્પન્ન થાય છે, (જલે સવુહ્દે) તથા જલમાં વધે છે, તે
પદ્મ (ગોવલિપ્પઇ પંકરણ વ ગોવલિપ્પઇ જલરણ) કીચડની રજથી તેઓ લિપ્ત
થતા નથી, તેમજ જલના ટીપાથી એ લિપ્ત થતા નથી, (એવામેવ સે વદપ

जलरण, एवमेव दृढपङ्कणे वि दारए कामेहि जाए भोगेहि संवु-
ड्डे णोवल्लिप्पिहिति कामरण, णोवल्लिप्पिहिति भोगरणं, णोव-
लिप्पिहिति मित्तणाइणियगसयणसंवधिपरिजणेण ॥ सू० ५१ ॥

मूलम्—से णे तहारूवाण थेराणं अतिए केवलं

रण' नोपलप्यते जलरजसा 'एवमेव दृढपङ्कणे वि दारए' एवमेव दृढप्रतिज्ञोऽपि दारक,
'कामेहि जाए भोगेहि संवुड्डे' कामैजातो भोगै मवृद्ध 'णोवल्लिप्पिहिति' नोपलप्यते,
'कामरण' कामरजसा—काम = अन्धो रूप च, स एव रज कामरजस्तेन, 'णोवल्लिप्पि-
हिति' नोपलप्यते 'भोगरण' भोगरजसा—भोग = गन्धो रस स्पर्शश्च, स एव रजो भोग-
रजस्तेन, 'णोवल्लिप्पिहिति मित्त-णाइ-णियग-सयण-संवधि-परिजणेण' नोपले-
प्यते मित्र-ज्ञाति-निजक स्वजन-सम्बन्धि परिजनेन-मित्राणि=सुहृद्, जातय = सजातीय,
निजका = भ्रातृपुत्रादय, स्वजना = मातुलादय, सम्बन्धिन = श्वशुरादय, परिजना = भृत्या
दय, एतैर्न लिखो भविष्यति ॥ सू. ५१ ॥

होते हैं, (एवमेव से दृढपङ्कणे वि दारए) इस तरह वह दृढप्रतिज्ञ कुमार भी
(कामेहि) कामों से—काम सेवन से (जाए) उत्पन्न होगा, (भोगेहि संवुड्डे) भोगों
से वृद्धिगत होगा, तो भी वह (कामरण) काम रजसे (णोवल्लिप्पिहिति) उपलब्ध
नहीं होगा, (भोगरण णोवल्लिप्पिहिति) भोगरज से उपलब्ध नहीं होगा। गन्ध, रस,
स्पर्श इन गुणों का नाम भोग है। शब्द तथा रूप का नाम काम है। भोगरज एव काम-
रज इनमें रूपकालकार है। (णोवल्लिप्पिहिति मित्त-णाइ-णियग-सयण-संवधि-
परिजणेण) इसी तरह वह मित्र-सुहृद्, ज्ञाति-सजातीय, निजक-भतीजा आदि,
स्वजन-मामा आदि, संबन्धी-श्वशुर आदि एव परिजन-भृत्य आदि परिकरों के साथ भी
मोह को प्राप्त नहीं होगा ॥ सू. ५१ ॥

इण्णे वि दारए) तेवीर रीते ते दृढप्रतिज्ञ कुमार पणु (कामेहि) कामेथी-काम
सेवनथी (जाए) उत्पन्न थशे, (भोगेहि संवुड्डे) भोगेथी वृद्धिगत थशे, तो पणु
ते (कामरण) कामरजथी (णोवल्लिप्पिहिति) उपलब्ध थशे नहि (भोगरण
णोवल्लिप्पिहिति) भोगरजथी उपलब्ध थशे नहि गन्ध, रस, स्पर्श ये शुष्केतु
नाम भोग छे शब्द तथा इधनु नाम काम छे भोगरज तेमज कामरज
येमा इधक-अलवार छे (णोवल्लिप्पिहिति मित्त-णाइ-णियग-सयण-संवधि-परिज-
णेण) आवी रीते ते मित्र-सुहृद्, ज्ञाति-सजातीय, निजक-भ्रातृपुत्र (भ्रात्रिजे)
आदि, स्वजन-मामा आदि, संबन्धी-श्वशुर आदि तेमज परिजन-नोकर
आदि परिकरो-परिवारे साथे पणु मोहने प्राप्त वरशे नहि (सू. ५१)

बोहि बुज्झिहिति, बुज्झित्ता अगाराओ अणगारियं पव्वइ-
हिति ॥ सू० ५२ ॥

मूलम्—से णं भविस्सइ अणगारे भगवते ईरियास-
मिए जाव गुत्तवभयारी ॥ सू० ५३ ॥

टीका—‘से णं’ इत्यादि । ‘से णं’ स दृढप्रतिज्ञा सङ्ग ‘तहारूवाण’ तथारूप-
पाणा=सम्यग्ज्ञानादिसम्पन्नाना ‘येराण’ स्थविराणाम्, ‘अतिए’ अतिके=समीपे ‘केवल
बोहि’ केवल बोधि=विशुद्ध सम्यग्दर्शन ‘बुज्झिहिति’ भोत्स्यते=ज्ञास्यति, अनुभविष्यती-
त्यर्थ, ‘बुज्झित्ता’ बुद्ध्वा ‘अगाराओ’ अगारात्=गृहात्-गृह परित्यज्ये-त्यर्थ, ‘अणगा-
रिय’ अनगारिता=साधुत्व ‘पव्वइहिति’ प्रवर्जिष्यति=प्राप्त्यति ॥ सू ५२ ॥

टीका—‘से णं’ इत्यादि । ‘से णं’ स खलु दृढप्रतिज्ञो दारक ‘भविस्सइ
अणगारे’ अनगारो भविष्यतीत्यन्वय, स काटगो भविष्यतीत्याह ‘भगवते’ भगवान्=अति
शयधारी, ‘ईरियासमिए’ ईर्यासमित =गमनक्रियाया यतनायुक्त, ‘जाव’ यावत्-यावच्छ-
ब्दात्-भाषासमित, एषणासमित, इत्यादि पञ्चसमितियुक्त, ‘गुत्तवभयारी’ गुतब्रह्मचारी=
गुतब्रह्मचर्यवान् ॥ सू ५३ ॥

‘से ण तहारूवाण’ इत्यादि ।

(से ण) वह दृढप्रतिज्ञा कुमार नियम से (तहारूवाण येराण) तथारूप-सम्यग्ज्ञान
आदि गुणों से युक्त स्थविरों के (अतिए) पास (केवल बोहि) केवल बोधि को-
विशुद्ध सम्यग्दर्शन को (बुज्झिहिति) प्राप्त करेगा-उसका अनुभव करेगा, (बुज्झित्ता
अगाराओ अणगारिय पव्वइहिति) अनुभव करने के बाद फिर वह अगार-अवस्था से
विरक्त हो कर साधु अवस्था को प्राप्त करने वाला होगा ॥ सू ५२ ॥

‘से ण भविस्सइ’ इत्यादि ।

(से ण) वह दृढप्रतिज्ञा कुमार (अणगारे भगवते) अनगार भगवत्

‘से ण तहारूवाण’ इत्यादि

(से ण) ते दृढप्रतिज्ञा कुमार नियमशी (तहारूवाण येराण) तथारूप-
सम्यग्ज्ञान आदि गुणोपेतो युक्त स्थविराणी (अतिए) पास (केवल बोहि) ओके
केवल विशुद्ध सम्यग्दर्शनने (बुज्झिहिति) प्राप्त करे-तेना अनुभव करे,
(बुज्झित्ता अगाराओ अणगारिय पव्वइहिति) अनुभव करी लीधा पछी ते अगार-
अवस्थाथी विरक्त थधने साधु-अवस्थाने प्राप्त करवावाणो थथे (सू ५२)

‘से ण भविस्सइ’ इत्यादि

(से णं) ते दृढप्रतिज्ञा कुमार (अणगारे भगवते) अनगार भगवन्त (भवि

मूलम्—तस्स णं भगवतस्स एएण विहारेण विहर-
माणस्स अणंते अणुत्तरे णिव्वाघाए निरावरणे कसिणे पाड-
पुण्णे केवलवरणाणदंसणे समुप्पज्झिहिति ॥ सू० ५४ ॥

टीका—‘तस्स ण’ इत्यादि। ‘तस्स ण भगवतस्स’ तस्य खलु भगवतो
दृढप्रतिज्ञस्याऽनगागस्य, ‘एएण विहारेण विहरमाणस्स’ एतेन विहारेण विहरत—
‘अणते’ अनन्तम्=अनन्तार्थविषयम्, ‘अणुत्तरे’ अनुत्तर=सर्वोत्तमम्, ‘णिव्वाघाए’
निर्व्याघातं=व्याघातादहिर्भूतम्—अप्रतिहतमित्यर्थ, ‘निरावरण’ क्षायिकत्वादावरणरहितम्,
‘कसिणे’ कृत्स्नं=सकलार्थप्राहकम्, ‘पडिपुण्णे’ प्रतिपूर्णं=सकलस्वकीयागयुक्तम्,
‘केवलवरणाणदंसणे’ केवलपरानन्ददर्शनम्—केवलम्=असहायम् अतएव वर=श्रेष्ठ ज्ञान

(भविस्सइ) होगा, अर्थात् उत्कृष्ट मुनिराज बनेगा, वह (इरियासमिए जाव गुत्तव-
भयारी) ईर्यासमिति आदि पाच समितियों और तीन गुणियों का आराधक एव यावत्
गुप्तब्रह्मचारी होगा ॥ सू० ५३ ॥

‘तस्स ण भगवतस्स’ इत्यादि।

(तस्स ण भगवतस्स) उन अतिशय प्रभावविशिष्ट दृढप्रतिज्ञ मुनि को (एएण
विहारेण विहारमाणस्स) इस प्रकार के विहार से विचरते हुए (अणते) अनन्त
पदार्थों के युगपत् जानने के साधक होने से अनन्त, (अणुत्तरे) सर्वोत्कृष्ट, (णिव्वा-
घाए) निर्व्याघात, (निरावरणे) आवरणरहित, (कसिणे) ज्ञान के पूर्ण विकास से
सकलार्थप्राहक, (पडिपुण्णे) तथा अपने समस्त अविभागी अंशों में से किसी

स्सइ) थये, अर्थात् उत्कृष्ट मुनिराज बनये, ते (इरियासमिए जाव गुत्तवभयारी)
ईर्यासमिति आदि पाच समितियों। अने त्रय गुणियों। आराधक तेभ्य
गुप्तब्रह्मचारी थये (सू. ५३)

‘तस्स ण भगवतस्स’ इत्यादि

(तस्स ण भगवतस्स) ते अतिशय—प्रभाव—विशिष्ट दृढप्रतिज्ञ मुनिने
(एएण विहारेण विहरमाणस्स) ये प्रकारना विहारथी विचरता (अणते) अनन्त
पदार्थोंने ऐसी साथे लक्षुवाभा साधक होवाथी अनन्त, (अणुत्तरे) सर्वोत्कृष्ट,
(णिव्वाघाए) निर्व्याघात, (निरावरणे) आवरणरहित, (कसिणे) ज्ञानना विधा-
सथी सङ्ग अर्थोंने लक्षुवा वाणा, (पडिपुण्णे) तथा पोताना समस्त अवि-
भागी अंशोभाथी केई पक्ष अशथी हीन नहिं ऐवा (केवलवरणाणदंसणे)

मूलम्—तए णं दढपइण्णे केवली बहूइ वासाइं
केवलपरियाग पाउणिहिति, पाउणिता मासियाए सलेहणाए
अप्पाणं झूसित्ता, सट्ठि भत्ताइं अणसणाए छेदिता, जस्सट्ठाए
कीरइ नग्गभावे मुडभावे अण्हाणाए अदंतवणए केसलोए

च दर्शनं चेति ज्ञानदर्शन, 'तत्र ज्ञानं विशेषाऽन्योन्यरूपम्, दर्शनं सामान्यावबोधरूपं
'समुपज्जिहिति' समुत्पत्स्यते=उदेध्यति ॥ सू० ५४ ॥

टीका—'तए ण' इत्यादि । 'तए ण से दढपइण्णे केवली' नत खड्ड
स दढप्रतिज्ञ केवली 'बहूइ वासाइं केवलपरियाग' बहूनि वर्षाणि केवलपरियाग
'पाउणिहिति' पालयिष्यति, 'पाउणिता' पालयिष्या, 'मासियाए सलेहणाए
अप्पाणं झूसित्ता' मासिक्याभ्येखनयाऽऽत्मानं जूपिष्या=सेवित्वा 'सट्ठि भत्ताइं अणसणाए
छेदिता' षट्ठि भक्तानि अनशनेन छित्त्वा 'जस्सट्ठाए' यस्यार्थाय=यन्निमित्तं 'कीरइ'

भी अश से हीन नहीं ऐसे (केवलवरणाणदसणे) इन्द्रियों की सहायता आदि से
रहित होने के कारण केवल-असहाय उत्तम ज्ञान एवं उत्तमदर्शन उत्पन्न होंगे ॥ सू० ५४ ॥

'तए ण से दढपइण्णे केवली' इत्यादि ।

(तए ण) इस के बाद (से दढपइण्णे केवली) वे दढप्रतिज्ञ केवली भगवान्
(बहूइ वासाइं) बहुत वर्षों तक (केवलपरियाग) केवलपरियाग का (पाउणिहिति)
पालन करेंगे, (पाउणिता) पालन करके (मासियाए सलेहणाए अप्पाणं झूसित्ता)
एक मास की सलेखना से आत्मा को झोसकर (सट्ठि भत्ताइं अणसणाए छेदिता)
एवं साठ भक्तों का अनशन से छेदकर (जस्सट्ठाए) जिसके निमित्त (नग्गभावे) नग्न

धर्म्मिन्नाणी सहायता आदिथी रहित होवाने कारणे केवल-असहाय भेवा
उत्तम ज्ञान तेमज्ज दर्शन उत्पन्न थसे (सू० ५४)

'तए ण से दढपइण्णे केवली' इत्यादि

(तए ण) त्सार पछी (से दढपइण्णे केवली) ते दढप्रतिज्ञ केवली भग
वान् (बहूइ वासाइं) धण्डा वरसे सुधी (केवलपरियाग) केवलीपर्यायतु (पाउ
णिहिति) पालन करे, (पाउणिता) पालन करीने (मासियाए सलेहणाए अप्पाण
झूसित्ता) एक मासनी सलेखनाथी आत्माने सेवीने, (सट्ठि भत्ताइं अणसणाए
छेदिता) तेमज्ज साठ भक्तोने अनशनथी छेदन करीने (जस्सट्ठाए) नेना निमित्त

वंमचेरवासे अच्छत्तग अणोवाहणगं भूमिसेज्जा फलहसेज्जा
कट्टसेज्जा परघरपवेसो लद्धावलद्धं, परेहिं हीलणाओ खिसणाओ

क्रियते, 'नग्गमावे' नग्नभाव 'मुडभावे' मुण्डभाव, 'अण्हाणए' अस्नानम्=स्नान-
वर्जनम्, 'अदत्तवणए' अदन्तधावनम्=दन्तधावनवर्जनम्, 'केसलोए' केसलोच=केशाना
लुञ्चनम्, 'वंमचेरवासे' ब्रह्मचर्यवास=ब्रह्मचर्यपालन, 'अच्छत्तग' अच्छत्तकम्=छत्रधारण-
वर्जनम्, 'अणोवाहणग' अनुपानक=पादत्राणराहित्य, अश्वगिजिकादिवाहनराहित्य च,
'भूमिसेज्जा' भूमिगम्या, 'फलहसेज्जा' फलकगम्या, 'कट्टसेज्जा' काष्ठगम्या,
'परघरपवेसो' परगृहप्रवेश-भिक्षाचर्यमित्यध्याहार्यमित्यर्थ, 'लद्धावलद्ध' लब्धापलब्धम्-
सकारादिना लब्ध=लाभ-प्राप्ति, अपज्जम्-अपमानेन प्राप्ति क्रियते इति पूर्वण सम्बन्ध ।
तथा-'परेहिं हीलणाओ' परेषा हेलना=अवना-परकृता निमज्जममोदघाटना, यथा-

भाव, (मुडभावे) मुण्डभाव, (अण्हाणए) स्नान का परित्याग, (अदत्तवणए) दाँतो
के प्रक्षालन करने का परित्याग, (केसलोए) केशों का लोच करना, (वंमचेरवासे)
ब्रह्मचर्य का पालन, (अच्छत्तग) छत्र धारण नहा करना, (अणोवाहणग) विना
जूतों के चलना, अश्व पर, गिजिका पर, वाहन पर नहीं बैठना, (भूमिसेज्जा) भूमि पर
शयन करना, (फलहसेज्जा) काष्ठ के पाटिये पर सोना, (कट्टसेज्जा) साधारण काष्ठ
पर सोना, (परघरपवेसो) दूसरों के घर भिक्षावृत्ति के लिये जाना, (लद्धावलद्ध) मान
और अपमान पूर्वक प्राप्त भिक्षा में समभाव रखना, ये सब (कीरड) किये जाते हैं, और जिसके
निमित्त (परेहिं हीलणाओ) परकृत अवज्ञाओं को-जैसे 'अरे ! तू जारजात (दोगला)
है' इस प्रकार के अनादर वचनों का, (खिसणाओ) लोगों के द्वारा विज्ञाने का-लोकों-

(नग्गमावे) नग्नभाव, (मुडभावे) मुण्डभाव, (अण्हाणए) स्नानने परित्याग,
(अदत्तवणए) दाँतों प्रक्षालन करने परित्याग, (केसलोए) केशों लुञ्चन
करे, (वंमचेरवासे) ब्रह्मचर्यनु पालन करे, (अच्छत्तग) छत्र धारण न करे,
(अणोवाहणग) जोड़ा पहेंयां विना आलस, अश्वपर, शिजिकापर (पादपी
पर), वाहन पर न बैठे, (भूमिसेज्जा) भूमिपर शयन करे, (फलहसेज्जा)
लाकड़ाना पाटिया पर सुपु, (कट्टसेज्जा) साधारण लाकड़ा पर सुपु,
(परघरपवेसो) भीजने घर भिक्षावृत्ति माटे करे, (लद्धावलद्ध) मान-
अपमानभा समभाव राखे, ये सब (कीरड) करेवाभा आवे छे, अने
नेना निमित्ते (परेहिं हीलणाओ) जानने करेकी अवज्ञाओं करे छे ।
'अरे ! तू जारजात छे' आ प्रज्ञाना अनादरना वचने, (खिसणाओ) लोकाना

निंदणाओ' गरहणाओ तालणाओ तज्जणाओ परिभवणाओ
पव्वहणाओ उच्चावया गामकटगा वावीसं परिसहोवसग्गा अहि-

'जारजातोऽसि' इत्यादिरूपा इत्यर्थः । 'खिसणाओ' खिसा = लोकसमक्ष ममोद्घाटनम्
'निंदणाओ' निन्दना = मनसा जुगुप्सा, 'गरहणाओ' गर्हणा = समक्षे क्रियमाणा
जुगुप्सा, 'तालणाओ' ताडना = चपटादिदानानि, 'तज्जणाओ' तर्जना = अनुत्यादि
प्रदर्शनपूर्वक कटुवचनकथनानि, 'परिभवणाओ' परिमात्रनास्तिस्कारा, 'पव्वहणाओ'
प्रव्यथना = पीडोत्पादना, 'उच्चावया' उच्चावचा = अनेकप्रिधा, 'गामकटगा' ग्राम
कण्टका, -ग्राम = समूह, स चेन्द्रियाणामिह प्रकरणवशाद् गृह्यते, इन्द्रियाणां प्रतिकूल शब्दादय
इत्यर्थः, 'वावीस परीसहोवसग्गा' द्वाविंशति परीषहोपसर्गा 'अहियासिज्जति'
अधिसहिष्यते, 'तमट्टमाराहिता' तमर्थमाराध्य = आमकल्याणरूप तमर्थं साधयित्वा
'चरिमेहिं उस्सासणिस्सासेहिं' चरमैरुच्छ्वासनिश्वासे 'सिज्जिहिति' सेत्स्यति =

के समक्ष अपने ममों के उद्घाटनों का, (निंदणाओ) अपने प्रति लोगों के मानसिक
घृणाओं का, (गरहणाओ) लोगों द्वारा प्रत्यक्षरूप से की गयी घृणाओं का, (ताल
णाओ) थप्पड आदि की ताडना का, (तज्जणाओ) अगुली-निर्देश-पूर्वक कहे हुए कटु
वचनों का, (परिभवणाओ) तिरस्कारों का, (पव्वहणाओ) पीडाजनक परिस्थितियों
का, (उच्चावया) अनेक प्रकार के, (गामकटगा) इन्द्रियों के प्रतिकूल शब्दादिकों का,
(वावीस परीसहोवसग्गा) बाईस प्रकार के परीषहों का, एवं परकृत उपसर्गों का
(अहियासिज्जति) सहन किया जाता है, (तमट्टमाराहिता) वे दृढप्रतिज्ञ केवली भग
वान् उस आत्मकल्याण रूप अर्थ को आराधित करके (चरिमेहिं उस्सासणिस्सासेहिं)

द्वारा यती भीष्मपुत्रीनु-दोडे। समक्ष-पोतानी भार्गिक वातोने प्रकाश
थाय तेनु, (निंदणाओ) पोताना प्रति दोडेनी भानसिद्ध धृष्ट्याओनु, (गरहणाओ)
दोडेथी प्रत्यक्षरूपे दरायेली धृष्ट्याओनु, (तालणाओ) थप्पड-आदिथी भार
भावानु, (तज्जणाओ) आगणी थी धीने छेलेला कटु वचनेनु (परिभवणाओ)
तिरस्कारेनु, (पव्वहणाओ) पीडाजनक परिस्थितिओनु, (उच्चावया) अनेक
प्रकारना (गामकटगा) छद्रियोने प्रतिकूल शब्द आदिनु, तथा (वावीस
परीसहोवसग्गा) वावीस प्रकारना परीषहेनु तेभज भीष्मओ करेला उपसर्गेनु
(अहियासिज्जति) सहन कराय छे (तमट्टमाराहिता) ते दृढप्रतिज्ञ केवली भग
वान् ते आत्मकल्याणरूप अर्थने आराधित करीने (चरिमेहिं उस्सास-णिस्सा
सेहिं) अन्तिम उच्छ्वास-निश्वासेथी (सिज्जिहिति) कृतकृत्य थर्थ जशे

યાસિજ્ઞિતિ, તમદ્દમારાહિત્તા ચરિમેહિ ઉસ્સાસણિસ્સાસેહિં સિજ્ઞિ-
હિતિ, ઘુજ્ઞિહિતિ, મુચ્ચિહિતિ, પરિણિવ્વાહિતિ, સવ્વદુક્ખાણમત
કરેહિતિ ॥ સૂ૦ ૫૪ ॥

મૂલમ્—સે જે ઇમે ગામા-ગર-જાવ-સણિવેસેસુ પ-
વ્વડયા સમણા ભવતિ, ત જહા-આયરિયપડિણીયા ઉવજ્ઞાય-

કૃતકૃત્યો 'મનિપ્યતિ, ' ઘુજ્ઞિહિતિ ' મોસ્યતે=સમસ્તાનથાન્ કેવલજ્ઞાનેન જાસ્યતિ, ' મુચ્ચિ-
હિતિ ' મોસ્યતે=સમ્પલકર્માંગૌ, ' પરિણિવ્વાહિતિ ' પરિનિવાસ્યતિ=કર્મકૃતસન્તાપાઽમાવેન
જ્ઞાતલીમવિપ્યતિ, ' સવ્વદુક્ખાણમત કરેહિતિ ' સર્વદુઃસ્થાનામ્=શારીરમાનસાના સમ્પલ-
દુઃસ્થાનામન્ત કરિષ્યતીતિ ॥ સૂ૦ ૫૫ ॥

ટીકા—'સે જે ઇમે' इत्यादि । "સે જે ઇમે' અથ ય ઇમે 'ગામા-ગર-
જાવ-સણિવેસેસુ' ગ્રામાઽઽકર-યાવત્-સન્નિવેશેષુ, 'પવ્વડયા સમણા ભવતિ' પ્રવ્રજિતા
શ્રમણા ભવન્તિ, તે કોદગ્ગા સન્તીયત્તાઽઽહ- 'તજહા' તથા—'આયરિયપડિણીયા'
આચાર્યપ્રત્યનીકા = આચાર્યપિરોધિન, 'ઉવજ્ઞાયપડિણીયા' ઉપાધ્યાયપ્રત્યનીકા,

અતિમ ઉચ્છ્વેસિનિ આસો સે (સિજ્ઞિહિતિ) કૃતકૃત્ય હો જાયેંગે, (ઘુજ્ઞિહિતિ) સમસ્ત
ચરાચર પદાર્થોં કો કેવલનાનરૂપી આલોક-પ્રકાશ સે જાન જાયેંગે, (મુચ્ચિહિતિ) સમસ્ત
કર્માંગોં સે છૂટ જાયેંગે, (પરિણિવ્વાહિતિ) કર્મકૃત સન્તાપ કે અમાવ સે શીતલીમૂત હો
જાયેંગે, (સવ્વદુક્ખાણમત કરેહિતિ) સમસ્ત શારીરિક, માનસિક દુઃખોં કા અન્ત
કર દેગે ॥ સૂ ૫૫ ॥

‘સે જે ઇમે’ इत्यादि ।

(સે જે ઇમે) વે જો (ગામા-ગર-જાવ સાંનિવેસેસુ) ગ્રામ, આકર સે લેકર
સન્નિવેશ તરુ કે સ્થાનોં મં (પવ્વડયા સમણા) પ્રવ્રજિત સાધુ હોતે હૈં, જૈસે—(આયરિય-
પડિણીયા) આચાર્ય કે પ્રત્યનીક-પિરોધી, (ઉવજ્ઞાયપડિણીયા) ઉપાધ્યાય કે વિગેત્રી,

(મુચ્ચિહિતિ) અમન્ત ડમોના અગોથી છૂટી જશે, (પરિણિવ્વાહિતિ) ડમંથી
થતા સતાપના અભાવથી શીતલીમૂત થઈ જશે, (સવ્વદુક્ખાણમત કરેહિતિ)
અમન્ત શારીરિક, માનસિક દુઃખોના અન્ત કરી દેશે (સૂ ૫૫)

‘સે જે ઇમે’ इत्यादि

(સે જે ઇમે) તેઓ કે જે (ગામા-ગર-જાવ-સન્નિવેસેસુ) ગામ
આકર આદિથી લઈને સન્નિવેશ સુધીના આનામા (પવ્વડયા સમણા) પ્રવ્ર-
જિત સાધુ હોય છે, જેવા કે (આયરિયપડિણીયા) આચાર્યના પ્રત્યનીક-વિરોધી,

पडिणीया कुलपडिणीया गणपडिणीया आयरियउवज्झायाणं
अयसकारगा अवणकारगा अकित्तिकारगा बहूहि असब्भाव-
वभावणाहि मिच्छत्ताभिणिवेसेहि य अप्पाणं च परं च तदुभयं
च वुग्गाहेमाणा वुप्पाएमाणा विहरित्ता बहूइं वासाइ सामण्ण-

‘कुलपडिणीया’ कुलप्रत्यनीका, ‘गणपडिणीया’ गणप्रत्यनीका, ‘आयरियउव-
ज्झायाण अयसकारगा’ आचार्योंपाध्यायानामयशस्कारका, ‘अवणकारगा’ अवर्ण-
कारका = निन्दका ‘अकित्तिकारगा’ अकीर्तिकारका, ‘बहूहि असब्भाववभावणाहि
मिच्छत्ताभिणिवेसेहि य’ बह्वीभिरसद्भावोद्भावनाभि मिथ्यात्वाभिनिवेशैश्च-असद्भावानाम्=
अविद्यमानार्थानाम् असद्भावना=आरोपगास्ताभि, तथा च-मिथ्याभिनिवेशैश्च=आशात
नाजनिताभिर्मिथ्याप्रहै, ‘अप्पाण च परं च तदुभयं च वुग्गाहेमाणा’ आत्मानं च
परञ्च तदुभयञ्च व्युद्ग्राहयन्त = आशातनारूपे पापे नियोजयन्त, ‘वुप्पाएमाणा’ व्युत्पा-
दयन्त = आशातनारूप पापमुपार्जयन्त, ‘विहरित्ता’ निवृत्य, ‘बहूइं वासाइ सामण्ण

(कुलपडिणीया) कुल के प्रत्यनीक, (गणपडिणीया) गण के प्रत्यनीक, (आयरिय-उव-
ज्झायाण अयसकारगा अवणकारगा) आचार्य एवं उपाध्यायों के अयशस्कारक, तथा अव-
र्णवादकारक-निंदाकरने वाले, (अकित्तिकारगा) अकीर्तिकारक, (बहूहि असब्भाववभाव-
णाहि मिच्छत्ताभिणिवेसेहि य) अनेक असद्भावों की उद्भावना-दोषों के अभाव में भी
दोषों को उनमें प्रकट करने-से, मिथ्यात्व के अभिनिवेशों-आशातनाजनिता मिथ्याप्रहों-से
(अप्पाण परं च तदुभयं च वुग्गाहेमाणा वुप्पाएमाणा) अपने आपको एवं दूसरों को
तथा साथ में दोनों को आशातनारूप पाप में नियोजित करते हुए, स्वयं आशातना रूप

(उवज्झायपडिणीया) उपाध्यायना विशेषी, (कुलपडिणीया) कुलना विशेषी,
(गणपडिणीया) गणना विशेषी, (आयरियउवज्झायाण अयसकारगा अवणकारगा)
आचार्य तेभञ्ज उपाध्यायेना अयशकारक, अवर्णवाइकारक-निंदा करवावाणा,
(अकित्तिकारगा) अकीर्तिकारक, तेअो (बहूहि असब्भाववभावणाहि मिच्छत्ताभि-
णिवेसेहि य) अनेक असद्भावोनी उद्भावनाथी-दोषो न होय तेमा पण्ण दोषो
प्रकट करवाथी, मिथ्यात्वना अभिनिवेशोथी-आशातनाजनिता मिथ्या-आश
होथी, (अप्पाण च परं च तदुभयं च वुग्गाहेमाणा वुप्पाएमाणा) पोते पोताने तेभञ्ज
भीजने तथा अन्नेने साथे ञ् आशातनाइय पापमा नियोजित करता करता,

પરિયાગ પાઠગતિ, પાઠગિત્તા તસ્સ ઠાણસ્સ અણાલોડય-અપ્પ-
હિકંતા કાલમાસે કાલ કિચ્ચા ઉક્કોસેણં લત્તણ કપ્પે દેવકિ-
ન્વિસિણ્ણુ દેવકિન્વિસિયત્તાણ ઉવવત્તારો ભવતિ, તહિં તેસિં ગઈ,

પરિયાયં પાઠગતિ, પાઠગિત્તા' ગ્રહણિ વર્ણાણિ શ્રામણ્યપર્યાય પાલયન્તિ, પાલયિત્વા 'તસ્સ
ઠાણસ્સ' તસ્ય સ્થાનસ્ય=તસ્ય પ્રત્યનીકૃતાદિવિજાતસ્ય પાપસ્થાનસ્ય, 'અણાલોડય-અપ્પ-
હિકંતા' અનાલોચિતાઽપ્રતિક્રાન્તા =ગુરુસમીપ આલોચનાયા પ્રતિક્રમણસ્ય ચાકરણેન
દોષાદનિવૃત્તા સત્ 'કાલમાસે કાલ કિચ્ચા', કાલમાસે કાલ કૃત્વા 'ઉક્કોસેણ
લંતણ કપ્પે દેવકિન્વિસિણ્ણુ' ઉક્કોપેણ લાતકે કપ્પે=લાતકુનામકે પથે દેવલોક
દેવકિન્વિષિકેષુ 'દેવકિન્વિસિયત્તાણ ઉવવત્તારો ભવતિ' દેવકિન્વિષિકૃતયા ઉપત્તારો

પાપ કા ઉપાર્જન કરતે હુણ (વિહરિત્તા ગ્રહૃડ વાસાઈ) ઇસ મૂમડલ પર વિચરણ કરતે રહતે
હૈં, ઔર ઇતસ્તત્ત ઉસકા પ્રચાર કરતે ૨ હી અનેક વર્ષો તરુ ઉસ સાધુપર્યાય કો પાલતે હૈં,
વે (તસ્સ ઠાણસ્સ અગાલોડય-અપ્પહિકંતા) ઉન પાપસ્થાનો કા આલોચના નહીં કર કે,
ઉન પાપસ્થાનો કા પ્રતિક્રમણ નહીં કરકે (કાલમાસે કાલ કિચ્ચા) કાલ અવસર મેં કાલ
કર (ઉક્કોસેણ) ઉલ્કૃષ્ટ (લત્તણ કપ્પે દેવકિન્વિસિણ્ણુ દેવકિન્વિસિયત્તાણ ઉવવત્તારો
ભવતિ) લાન્તક નામક ઊઠવે દેવલોક મ કિન્વિષિક દેવોં મે કિન્વિષિક જાતિ કે દેવ હોતે
હૈં । ઇનકો જો દેવપર્યાય મિલતા હે વહ ગિણિટ શ્રામણ્યજય હૈ, અર્થાત્ વાલતપ કે પ્રભાવ
સે પ્રાપ્ત હોતી હૈ, પરતુ વડા કિન્વિષિક દેવોં મે જો જન્મ હોતા હૈ યહ તો આચાર્યાત્મિક કી
પ્રત્યનીકૃતા કે ફલ સે હોતા હૈ । જિસ પ્રકાર લોક મેં ચાડાલ આદિ હુઆ કરતે હૈં ઉસી

(વિહરિત્તા ગ્રહૃડ વાસાઈ) આ ભૂમ ડળ ઉપર વિચરણ કરતા રહે છે, અને
આમ-તેમ તેનો પ્રચાર કરતા કરતા જ અનેક વર્ષો સુધી તે સાધુપર્યા
યનું પાલન કરે છે, તેઓ (તસ્સ ઠાણસ્સ અગાલોડય-અપ્પહિકંતા) તે પાપ-
સ્થાનોની આલોચના ન કરતા, તે પાપ-સ્થાનનું પ્રતિક્રમણ ન કરતા (કાલ-
માસે કાલ કિચ્ચા) કાલ અવસરે કાલ કરીને (ઉક્કોસેણ) ઉલ્કૃષ્ટ (લત્તણ કપ્પે
દેવકિન્વિસિણ્ણુ દેવકિન્વિસિયત્તાણ ઉવવત્તારો ભવતિ) લાન્તક નામના છઠ્ઠા દેવ
લોકમા કિન્વિષિક દેવોમા કિન્વિષિક જાતિના દેવ થાય છે તેમને જે દેવ
પર્યાય મળે છે, તે વિશિષ્ટ શ્રમણુ ધર્મ પાળવાથી જ મળે છે, અર્થાત્ બાલ-
તપના પ્રભાવથી પ્રાપ્ત થાય છે, પરંતુ ત્યાં જે કિન્વિષિક દેવોમા જન્મ
થાય છે એ તો આચાર્ય આદિકની પ્રત્યનીકૃતાના ફળથી થાય છે

તેરસ સાગરોવમાઙ ઠિઈ, અણારાહગા, સેસં ત ચેવ ॥ સૂ૦ ૫૬ ॥

મૂલમ્—સે જે ઇમે સણિ-પર્ચિદિય-તિરિક્સ્વ-
જોણિયા પજ્જતયા ભવતિ, તં જહા-જલયરા થલયરા સ્વહયરા,

ભવન્તિ=ઉપવતે, એતેષા ત્રિશિષ્ટશ્રામણ્યજય દેવત્વ, પ્રાયનીકુનાજન્ય કિન્ચિપિક્કવ, તેન તે દેવેષુ ચાળ્ડાલતુન્યા ભવતિ । ‘તર્હિ તેસિં ગઈ’ તત્ર તેષા ગતિ, ‘તેરસ સાગરોવમાઙ ઠિઈ’ ત્રયોદશ સાગરોપમાણિ સ્થિતિ । ‘અણારાહગા’ અનારાધકા ભવતિ । ‘સેસ ત ચેવ’ શેષ તદેવ ॥ સૂ૦ ૫૬ ॥

ટીકા—‘સે જે ઇમે’ इत्यादि । ‘સે જે ઇમે’ અથ ય ઇમે ‘સણિ-પર્ચિ-
દિય-તિરિક્સ્વજોણિયા પજ્જતયા ભવતિ’ સણિ-પચ્ચેન્દ્રિય-તિર્યગ્યોનિકા પર્યાપ્તા
ભવન્તિ, કે તે ? इत्याह—‘ત જહા’ તથા—‘જલયરા થલયરા સ્વહયરા’ જલચરા
સ્થલચરા ચેચરા ‘તેસિં ન અત્યેગઈયાણ સુમેણ પરિણામેણ પસત્યેહિં અજ્ઞ-

પ્રકાર દેવોં મેં કિન્ચિપિક્ક જાતિ કે દેવ હોતે હેં । (તર્હિ તેસિં ગઈ) વહોં પર ડનકી ગતિ
હોતી હૈ । વહા (તેરસ સાગરોવમાઙ ઠિઈ) ૧૩ સાગર કી ડનકી સ્થિતિ હોતી હૈ,
(અણારાહગા સેસ ત ચેવ) યે જીવ અનારાધક હોતે હેં । ઇસ વિષયમેં અવશિષ્ટ પૂર્વવત્
સમજના ચાહિયે ॥ સૂ ૫૬ ॥

‘જે ઇમે’ इत्यादि ।

(જે ઇમે સણિ-પર્ચિદિય-તિરિક્સ્વ-જોણિયા) જો યે સણિ-પચ્ચેન્દ્રિય-તિર્યગ્ય-
યોનિ કે પર્યાપ્ત જીવ હેં, (ત જહા) જૈસે—(જલયરા થલયરા સ્વહયરા) જલચર, સ્થલચર
ઔર ચેચર । (તેસિં ન અત્યેગઈયાણ સુમેણ પરિણામેણ પસત્યેહિં અજ્ઞવસાણેહિં)

જેવી રીતે લોકમા આડાલ આદિ હોય છે તેવી જ રીતે દેવોમા કિલિગપિક્ક
જાતિના દેવ હોય છે (તર્હિ તેસિં ગઈ) ત્યા તેમની ગતિ હોય છે ત્યા
(તેરસ સાગરોવમાઙ ઠિઈ) ૧૩ સાગરની તેમની સ્થિતિ હોય છે
(અણારાહગા સેસ ત ચેવ) આ વિષયમા બાકીતુ બધુ અગાઉ પ્રમાણે સમજુ
બેધએ એ એવ અનારાધક હોય છે (સૂ ૫૬)

‘સે જે ઇમે’ इत्यादि

(સે જે ઇમે સણિ-પર્ચિદિય-તિરિક્સ્વ-જોણિયા) જે આ સ જી-પચ્ચેન્દ્રિય
તિર્યગ્ય-યોનિના પર્યાપ્ત એવો છે, (ત જહા) જેવા છે (જલચરા થલચરા સ્વહ
ચરા) જલચર, સ્થલચર અને ચેચર (તેસિં ન અત્યેગઈયાણ સુમેણ પરિણામેણ

તેસિં ણં અત્યેગડયાણં સુમેણ પરિણામેણં પસત્યેહિ અજ્ઞવસાણેહિ
લેસ્સાહિં વિસુજ્ઞમાણીહિં તયાવરણિજ્ઞાણં કમ્માણં સ્વઓવસમેણં
ઈહા-બૂહ-મગ્ગણ-ગવેસણં કરેમાણાણ સણિ-પુવ્વજાઈ-સરણે
સમુપ્પજ્ઞ ॥ સૂ. ૫૭ ॥

મૂલમ્—તણ ણં સમુપ્પણ્ણજાઈસરણા સમાણા સયમેવ

વસાણેહિં લેસ્સાહિં વિસુજ્ઞમાણીહિં ' તેણ સ્વદ્ અસ્તિ એકેણ શુમેન પરિણામેન પ્રગત્તૈર-
પ્યવસાનેલ્લેશ્યાભિવિશુદ્ધચમાનામિ, તદાવરણિજ્ઞાણ, કમ્માણ સ્વઓવસમેણ ' તદા-
વરણીયાના કર્મણા ક્ષયોપશમેન, અતએવ ' ઈહા-બૂહ-મગ્ગણ-ગવેસણ કરેમાણાણ '
ઈહા-બૂહ-માર્ગણ-ગવેષણ કુર્વતામ્, એણ પદાના વ્યાપ્યા અત્રૈવોત્તરાર્થે એકત્રિગત્તમસૂત્રે ગતા ।
' સણિપુવ્વજાઈસરણે ' સજિપૂર્વજાતિસ્મરણ=પૂર્વસજિમવસ્મરણ, ' સમુપ્પજ્ઞ ' સમુત્પદ્યતે
॥ સૂ. ૫૭ ॥

ટીકા—' તણ ણ ' ઇત્યાદિ । ' તણ ણ ' સમુપ્પણ્ણજાઈસરણા સમાણા '

અનર્થે કિતનેક જીવ, શુભ પરિણામો સે, પ્રગત્ત અધ્યવસાયો સે, (વિસુજ્ઞમા-
ણીહિં લેસ્સાહિં) વિશુદ્ધ લેશ્યાઓ-લેશ્યા કી વિશુદ્ધિ સે, તથા—(તયાવરણિજ્ઞાણ કમ્માણ
સ્વઓવસમેણ) તદાવરણીય-જ્ઞાનાવરણીય એવ વીર્યાન્તરાય કર્મ કે ક્ષયોપશમ સે (ઈહા-બૂહ-
મગ્ગણ-ગવેસણ કરેમાણાણ) ઈહા, બૂહ, માર્ગણ એવ ગવેષણ કરતે હૈં, કરતે કરતે,
(સણિ-પુવ્વ-જાઈ-સરણે સમુપ્પજ્ઞ) સજિવ અવસ્થા કે પૂર્વમર્મો કી સ્મૃતિ-જાતિ-
સ્મરણ જ્ઞાન-પાતે હૈં । (ઈહા) આદિ પદો કી વ્યાખ્યા યહીં ઉત્તરાર્થ કે એકત્રીસવે સૂત્ર
મેં દેસે ॥ સૂ. ૫૭ ॥

પસત્યેહિં અજ્ઞવસાણેહિં તેમા કેટલાક જીવોને કે જે શુભ પરિણામોથી, પ્રગત્ત
અધ્યવસાયોથી (વિસુજ્ઞમાણીહિં લેસ્સાહિં) વિશુદ્ધ લેશ્યાઓ-લેશ્યાઓની પવિત્ર
તાથી, તથા (તયાવરણિજ્ઞાણ કમ્માણ સ્વઓવસમેણ) તદાવરણીય-જ્ઞાનાવરણીય ।
તેમજ વીર્યાન્તરાય ઠમના ક્ષયોપશમથી, (ઈહા-બૂહ-મગ્ગણ-ગવેસણ કરેમાણાણ)
ઈહા, બૂહ, માર્ગણ તેમજ ગવેષણ કરતા કરતા (સણિપુવ્વજાઈસરણે
સમુપ્પજ્ઞ) સજિવ અવસ્થાના પૂર્વ જીવોની સ્મૃતિ-જાતિસ્મરણજ્ઞાન-ઉત્પન્ન
થાય છે ' ઈહા ' આદિ પદોનો અર્થ એ જ સૂત્રના ઉત્તરાર્થમાં એકત્રીસમા
સૂત્રમાં જુઓ (સૂ. ૫૭)

પંચાણુવ્વયાઈ પડિવજ્જંતિ, પડિવજ્જિત્તા વટ્ઠહિં સીલવ્વય-ગુણ-
વેરમણ-પચ્ચક્કલાણ-પોસહો-વવાસેહિં અપ્પાણ ભાવેમાણા વહૂઈ
વાસાઈ આઉય પાલેતિ, પાલિત્તા ભત્ત પચ્ચક્કલંતિ, વહૂઈ ભત્તાઈ

તત્ત સ્વલ્લ સમુપ્પન્નજાતિસ્મરણા સન્ત 'સયમેવ' સયમેવ, 'પંચાણુવ્વયાઈ' પંચાણુ
વત્તાનિ 'પડિવજ્જંતિ' પ્રતિપયત=સ્વાકુરંતિ, 'પડિવજ્જિત્તા' પ્રતિપય 'સીલવ્વય-
ગુણ-વિરમણ-પચ્ચક્કલાણ-પોસહોવવાસેહિં' આઠમ્મ-ગુણ-વિરમણ-પ્રત્યાગ્યાન-પોષ
ધોપવાસૈ, 'અપ્પાણ ભાવેમાણા' આત્માન ભાવયન્ત, 'વહૂઈ વાસાઈ' વહુનિ વર્ણાણિ
'આયુય' આયુષ્કં 'પાલેતિ' પાલયન્તિ, 'પાલિત્તા' પાલયિત્થાં 'ભત્ત' ભક્ત 'પચ્ચક્કલંતિ'
પ્રત્યાગ્યાતિ, 'વહૂઈ ભત્તાઈ' વહુનિ ભક્તાનિ 'અણસણાઈ' અનગનેન 'છેદેતિ'

‘તણ્ણ સમુપ્પણ્ણજાડસરણા’ ઇત્યાદિ ।

(તણ્ણ) તથા (સમુપ્પણ્ણજાડસરણા સમાણા) જાતિસ્મરણજ્ઞાનયુક્ત વ જીવ,
તે જ્ઞાન કે પ્રભાવ સે (સયમેવ) સ્વયં હી (પંચાણુવ્વયાઈ) પાંચ અણુવ્રતોં કો સ્વીકાર કર
લેતે હૈં । (પડિવજ્જિત્તા વટ્ઠહિં સીલવ્વય ગુણ-વેરમણ પચ્ચક્કલાણ-પોસહો-વવાસેહિં) -
સ્વીકાર કર શીલવ્રતોં સે, ગુણવ્રતોં સે, હિંસાદિક પાપોં કે । ત્યાગ સે, પ્રત્યાગ્યાનોં સે ઇવ
પોષધોપવાસોં સે (અપ્પાણ ભાવેમાણા) અપની આત્મા કો ભાવિત કરતે હુઈ (વહૂઈ વાસાઈ)
અનેક વર્ણોં તરુ (આઉય પાલેતિ) આયુષ પાલતે હૈં, (પાલિત્તા) આયુષ પાલકર વે (ભત્ત
પચ્ચક્કલંતિ) ભક્તપ્રત્યાગ્યાન કરતે હૈં । (વહૂઈ ભત્તાઈ અણસણાઈ છેદેતિ) અનશન સે
અનેક ભક્તોં કા છેદન કરતે હૈં, (છેદિત્તા આલોદયપડિક્કતા સમાદિપત્તા કાલમાસે)

‘તણ્ણ સમુપ્પણ્ણજાડસરણા’ ઇત્યાદિ

(તણ્ણ) ત્યારે (સમુપ્પણ્ણજાડસરણા સમાણા) જાતિ-સ્મરણ-જ્ઞાનયુક્ત
તે જીવ એ જ્ઞાનના પ્રભાવ વડે (સયમેવ) પોતે જ (પંચાણુવ્વયાઈ) પાંચ
અણુવ્રતોંને સ્વીકાર કરી લે છે (પડિવજ્જિત્તા વટ્ઠહિં સીલવ્વય-ગુણ-વેરમણ-
પચ્ચક્કલાણ-પોસહો-વવાસેહિં) સ્વીકાર કરીને શીલવ્રતોંથી, ગુણવ્રતોંથી, હિંસા
આદિક પાપોંના ત્યાગથી, પ્રત્યાગ્યાનોંથી તેમજ પોષધોપવાસોંથી (અપ્પાણ ભાવે-
માણા) પોતાના આત્માને ભાવિત કરતા કરતા (વહૂઈ વાસાઈ) અનેક વરસો
સુધી (આઉય પાલેતિ) આયુષ્ય પાળે છે, (પાલિત્તા) આયુષ્ય પાળીને તેઓ
(ભત્ત પચ્ચક્કલંતિ) ભક્તપ્રત્યાગ્યાન કરે છે, (વહૂઈ ભત્તાઈ અણસણાઈ છેદેતિ)
અનશનથી અનેક ભક્તોંને છેદન કરે છે, (છેદિત્તા આલોદયપડિક્કતા સમાદિ)

અણસળાણ છેદેતિ, છેદિત્તા આલોડયપડિકંતા સમાહિપત્તા કાલ-
માસે કાલં કિચ્ચા ઉક્કોસેણં સહસ્સારે કપ્પે દેવત્તાણ ઉવત્તારો
ભવંતિ, તહિ તેસિં ગઈ, અટ્ટારસ સાગરોવમાઙ ઠિઈં પળ્ણત્તા,
પરલોયસ્સ આરાહગા, સેસ ત ચેવ ॥ સૂ૦ ૫૮ ॥

મૂલમ્—સે જે ડમે ગામાગર જાવ સનિવેસેસુ આજી-

છિદ્દતિ, ‘છેદિત્તા’ છિત્તા ‘આલોડયપડિકતા’ આલેચિતપ્રતિકાન્તા, ‘સમાહિપત્તા’
સમાધિપ્રાપ્તા, ‘કાલમાસે કાલં કિચ્ચા’ કાલમાસ=કાલાવસરં કાલ કૃત્વા, ‘ઉક્કોસેણ’
ઉક્કપ્પેણ ‘સહસ્સારે કપ્પે’ મહસ્સારં કપ્પે=સહસ્સારનામક અટ્ટમે દેવલોક ‘દેવત્તાણ’
દેવત્તેણ ‘ઉવવત્તારો ભવંતિ’ ઉપપત્તાગે ભવંતિ=ઉપપદ્યન્તે, ‘તહિં તેસિં ગઈ’ તત્ર
તેષા ગતિ, ‘અટ્ટારસ સાગરોવમાઙ ઠિઈં પળ્ણત્તા’ અટ્ટાદય સાગરોપમાગિ સ્થિતિ
પ્રજ્ઞા, ‘પરલોયસ્સ આરાહગા’ પરલોકમ્યાગધકા, ‘સેસ ત ચેવ’ ગેય
તદેવ ॥ મૂ૦ ૫૮ ॥

ટીકા—‘સે જે ડમે’ ઇત્યાદિ । ‘સે જે ડમે’ અથ ય ડમે ‘ગામા-ગર-

કાલ કિચ્ચા) છેદન કર વે અપને પાપાં કી આલેચના કરતે હૈ, પ્રતિક્રમણ કરતે હૈ,
સમાધિ કો પ્રાપ્ત હોતે હૈ । તથા કાલ અવસર કાલ કર કે (ઉક્કોસેણ સહસ્સારે કપ્પે દેવ-
ત્તાણ ઉવવત્તારો ભવંતિ) ઉદ્વૃષ્ટ આઠવેં દેવલોક મહસ્સાર ક્રૂપ મ દેવરૂપ સે ઉપન્ન હોતે
હૈ । (તહિં તેસિં ગઈ) વહીં પર ડનકી ગતિ કરી ગયી હૈ । (અટ્ટારસ સાગરોવમાઙ ઠિઈં
પળ્ણત્તા) હમ આઠવે દેવલોક મ ૧૮ સાગર કા સ્થિતિ હૈ । (પરલોયસ્સ આરાહગા, સેસ
ત ચેવ) યે પરલોક કે આરાધક હોતે હૈ । અવગિષ્ટ પૂર્વવત સમજના ચાહિયે ॥ મૂ ૫૮ ॥

પત્તા કાલમાસે કાલ કિચ્ચા) છેદન કરીને તેઓ પોતે કરેલા પાપોની આલે-
ચના કરે છે, પ્રતિક્રમણ કરે છે, અમાાધને પ્રાપ્ત થાય છે, તથા ઠાલ અવસરે
ઠાલ કરીને (ઉક્કોસેણ સહસ્સારે કપ્પે દેવત્તાણ ઉવવત્તારો ભવંતિ) ઉદ્વૃષ્ટ આઠમા
સહસ્સાર દેવલોકમા દેવરૂપથી ઉત્પન્ન થાય છે (તહિં તેસિં ગઈ) ત્યા તેમની
ગતિ બતાવવામા આવી છે (અટ્ટારસ સાગરોવમાઙ ઠિઈં પળ્ણત્તા) આ આઠમા
દેવલોકમા ૧૮ સાગરની ઉદ્વૃષ્ટ સ્થિતિ છે (પરલોયસ્સ આરાહગા, સેસ ત ચેવ)
એઓ પરલોકના આરાધક હોય છે બાકીનુ બધુ પૂર્વપ્રમાણે સમજી લેવું
જોઈએ (સૂ ૫૮)

વિયા ભવતિ, ત જહા—દુઘરતરિયા તિઘરંતરિયા સત્તઘરંતરિયા
ઉપ્પલવેટિયા ઘરસમુદાણિયા વિજ્જુયતરિયા ઉટ્ટિયાસમણા, તે

જાવ-સનિવેસેસુ 'ગ્રામાઽઽ-ફર-યાવ'સનિવેસેસુ 'આજીવિયા ભવંતિ' આજીવિકા =
ગોશાલક્રમતાઽનુવર્તિનો ભવતિ । તે કિંસ્વરૂપા 'અગ્રાઽઽહ- ' તે જહા ' તથા-
'દુઘરતરિયા' ટિગ્રહાઽન્તરિકા -એકસ્મિન્ ગૃહે મિક્ષા ગૃહીત્વા અભિગ્રહવિશેષેણ ગૃહદ્વય
મતિક્રમ્ય પુનર્મિક્ષા ગૃહ્ણન્તિ, ન નિરતર ન એકાન્તર વા મિક્ષા ગૃહ્ણન્તીતિ ભાવ,
'તિઘરંતરિયા' ત્રિગ્રહાઽન્તરિકા -ત્રીન્ ગૃહાનતિક્રમ્ય મિક્ષા ગૃહ્ણન્તીતિ ત્રિગ્રહાઽન્તરિકા,
એવ 'સત્તઘરંતરિયા' સપ્તગ્રહાન્તરિકા -સપ્તગ્રહાન્ પરિત્યજ્ય મિક્ષા ગૃહ્ણન્તીતિ, 'ઉપ્પલ-
વેટિયા' ઉત્પલવૃન્તિકા -ઉત્પલવૃન્તાનિ નિયમવિશેષાત્ પ્રાહ્યતયા મૈક્ષત્વેન યેષા તે ઉત્પલ-
વૃત્તિકા, 'ઘરસમુદાણિયા' ગૃહસમુદાનિકા -ગૃહસમુદાનમ્=અનેકગૃહે મિક્ષા યેષા તે
ગૃહસમુદાનિકા, 'વિજ્જુયતરિયા' વિષ્ણુદન્તરિકા -વિષ્ણુસંપ્રાપ્તેઽન્તર=મિક્ષાપ્રહણસ્યાવરોધો
યેષા તે વિષ્ણુદન્તરિકા, ત્રિષુતિ દીપ્યમાનાયા મિક્ષાર્થં નાટન્તીતિ ભાવ, 'ઉટ્ટિયાસમણા'
ઉટ્ટિકાશ્રમણા -ઉટ્ટિકા=મૃત્તિકામયો ભાજનવિશેષ, તત્ર પ્રવિષ્ટા યે શ્રામ્યન્તિ=તપસ્યન્તિ ત

‘સે જે રમે’ રૂપાદિ ।

(સે જે રમે) યે જો (ગામા-ગર-જાવ-સનિવેસેસુ) ગ્રામ આકર આદિ સ્થાના
સે લેકર સનિવેશ તક મ (આજીવિયા) ગોશાલક કે મતાનુયાયી (ભવતિ) હોતે હૈ,
(ત જહા) જૈસે-(દુઘરતરિયા) દો ઘર કે અન્તર સે જો મિક્ષા લેતે હૈ, (તિઘરતરિયા)
ત્રીન ઘર કે અતર સે જો મિક્ષા લેતે હૈ, (સત્તઘરતરિયા) સાત ઘરોં કે અન્તર સે જો મિક્ષા
લેતે હૈ, (ઉપ્પલવેટિયા) કમલ કે નાલોં કી જો મિક્ષા કરતે હૈ, (ઘરસમુદાણિયા) વહુત
ઘરોં સે જો મિક્ષા લેતે હૈ, (વિજ્જુયતરિયા) વિજલી ચમકને પર જો મિક્ષા નહીં લેતે હૈ,
(ઉટ્ટિયાસમણા) મિટ્ટી કે કિસી વઢે વર્તન-નોંદ આદિ મે પ્રવિષ્ટ હો કર જો તપશ્ચર્યા કરતે

‘સે જે રમે’ રૂપાદિ

(સે જે રમે) તેઓ કે જે (ગામા-ગર-જાવ-સનિવેસેસુ) ગામ આકર
આદિ સ્થાનોથી લઈને સનિવેશ સુધીમા (આજીવિયા) ગોશાલકના મતાનુયાયી
(ભવતિ) હોય છે, (તજહા) જેવાકે (દુઘરતરિયા) બે ઘરને અતર રાખી જે
લિક્ષા લે છે, (તિઘરતરિયા) ત્રણ ઘરને અતર રાખી જે લિક્ષા લે છે (સત્ત
ઘરતરિયા) સાત ઘરોના અતરથી જે લિક્ષા લે છે (ઉપ્પલવેટિયા) કમળના નાળની
જે લિક્ષા કરે છે, (ઘરસામુદાણિયા) ઘણા ઘરોથી જે લિક્ષા લે છે, (વિજ્જુય
તરિયા) વિજળી ચમકે ત્યારે જે લિક્ષા લેતા નથી, (ઉટ્ટિયાસમણા) માટીના

ળ ઇયારૂવેળં વિહારેળં વિહરમાળા વહૂડ વાસાડ પરિયાય પાડ-
ણિત્તા કાલમાસે કાલ કિચ્ચા ઉક્કોસેળ અચ્ચુણ કપ્પે દેવત્તાણ
ઉવવત્તારો ભવતિ । તહિં તેસિં ગઈ, વાવીસં સાગરોવમાડં ઠિઈ,
અણારાહગા, સેસં ત ચેવ ॥ સૂ૦ ૫૯ ॥

ઉપ્પિકાશ્રમણા, 'તે ળ ઇયારૂવેળ વિહારેળ વિહરમાળા' તે સહ એતદ્દુપેળ વિહારેળ
વિહરત, 'વહૂડ વાસાડ પરિયાય પાડણિત્તા' વહ્નિ વપાણિ પર્યાય પાલયિત્વા, 'કાલ-
માસે કાલ કિચ્ચા' કાલમાસે કાલ કૃત્ત્વા, 'ઉક્કોસેળ અચ્ચુણ કપ્પે દેવત્તાણ
ઉવવત્તારો ભવતિ' ઉક્કપ્પેળ અચ્ચુતે કપ્પે દત્તવેનોપત્તારો ભવન્તિ, 'તહિં તેસિં ગઈ'
તત્ત તેપા ગતિ, 'વાવીસ સાગરોવમાડ ઠિઈ' દ્વાવિગતિં સાગરોપમાનિ સ્થિતિ । 'અણા-
રાહગા' અનારાધકા, 'સેસ ત ચેવ' શેષ તદેવ ॥ સૂ૦ ૫૯ ॥

હૈ, ઇસ પ્રકાર જો અભિપ્રહ જાણે હૈ, (તે ળ ઇયારૂવેળ વિહારેળ વિહરમાળા વહૂડ વાસાડ
પરિયાય પાડણિત્તા કાલમાસે કાલ કિચ્ચા ઉક્કોસેળ અચ્ચુણ કપ્પે દેવત્તાણ ઉવ-
વત્તારો ભવતિ) યે સત્ત ઇસ પ્રકાર વિહાર કરતે હુણ વહુત વર્ષાં તત્ત ઇસ પર્યાય જો પાલ-
કર કાલ અત્તસર મ કાલ કરકે ઉક્કટ્ત તારહવેં દેવલોક અચ્ચુત કપ્પ મ દેવ કા પર્યાય
સે ઉપજા હોતે હૈ । (તહિં તેસિં ગઈ) વહીં પર ઉત્તકી ગતિ હોતા હ । (વાવીસ સાગરોવ-
માડ ઠિઈ) ૨૨ સાગર કી ઇત્તકી સ્થિતિ ત્તહા હોતી હૈ । (અણારાહગા) યે સત્ત અનારાધક
હોતે હૈ । (સેસ ત ચેવ) અત્તગિટ્ત પૂર્વવત્ત સમજ્ઞના ચાહિયે ॥ સૂ ૫૯ ॥

કોઈ મોટા વાસણુ-ડોહી આદિમા પ્રવિટ્ત થઈને જે તપશ્ચર્યા કરે છે, આ પ્રકા-
રના અભિપ્રવર્તિના જે છે, (તે ળ ઇયારૂવેળ વિહારેળ વિહરમાળા વહૂડ વાસાડ
પરિયાય પાડણિત્તા કાલમાસે કાલ કિચ્ચા ઉક્કોસેળ અચ્ચુણ કપ્પે દેવત્તાણ ઉવ-
વત્તારો ભવતિ) આ બધા આ પ્રકારે વિહાર કરતા કરતા ઘણા વરસો સુધી
આ પર્યાયને પાળીને કાલ અવસરે કાલ કરીને ઉત્કૃષ્ટ બારમા અચ્ચુત કટપમા
દેવની પર્યાયથી ઉત્પન્ન થાય છે (તહિં તેસિં ગઈ) ત્યા તેમની ગતિ થાય છે,
(વાવીસ સાગરોવમાડ ઠિઈ) બાવીસ સાગરની તેમની સ્થિતિ ત્યા હોય છે
(અણારાહગા) આ બધા અનારાધક હોય છે (સેસ ત ચેવ) બાકીનું બધું પૂર્વ
પ્રમાણે સમજવું જોઈએ (સૂ ૫૯)

मूलम्—से जे इमे गामागर जाव सणिवेसेसु पव्वइया
समणा भवति, त जहा—अत्तुकासिया परपरिवाइया भूइकम्मिया
भुज्जो भुज्जो कोउयकारगा, ते णं एयारूवेण विहारेणं विहर-

टीका—‘से जे इमे’ इत्यादि। ‘से जे इमे गामागर जाव सणिवेसेसु
पव्वइया समणा भवति’ अथ य इमे ग्रामाऽऽकर यात्रसन्निवशेषु प्रव्रजिता श्रमणा
भवति। तद्वद्वान् दर्शयितुमाह—‘त जहा’ तयथा ‘अत्तुकासिया’ आत्मोर्कषिका—
आत्मन उर्कषं=श्रेष्ठं सोऽस्त्येषामित्यात्मोर्कषिका—आत्मगौरवदर्शका, ‘परपरिवाइया’
परपरिवादिका—परेषा परिवादो=निंदाऽस्ति येषां ते परपरिवादिका—परनिन्दका इत्यर्थः,
‘भूइकम्मिया’ भूतिकर्मिका—भूतिकर्म=ज्वरितानां बाधाप्रशमनार्थं भस्मदानं तदस्ति येषां
ते ‘भूतिकर्मिका’, ‘भुज्जो भुज्जो कोउयकारगा’ भूयोभूय कौतुककारका—भूयोभूय=
पुन पुन कौतुक=परेषा सौभाग्यादिनिमित्तं स्तपनादि तत्कर्तार, यदा—कुतूहलकारका।
‘ते णं एयारूवेण विहारेण विहरमाणा’ ते सन्वेतद्वेषेण विहारेण विहरत ‘बहुइ

‘से जे इमे गामागर’ इत्यादि।

(से जे इमे) जो ये (गामागर—जाव सनिवेसेसु) ग्राम आकर आदि से लेकर
सन्निवश तक के स्थानों में प्रव्रजित सयमी श्रमण हैं, जैसे—(अत्तुकासिया) अपना आत्मा
के गौरव को दिखाने वाले, (परपरिवाइया) स्वमत को अच्छा समझकर दूसरों को निंदा
करने वाले, (भूइकम्मिया) भूतिकर्म करने वाले—ज्वरित व्यक्तियों का बाधा को शमन
करने के लिये भस्म को देने वाले, (भुज्जो २ कोउयकारगा) पुन पुन अनेक प्रकार के
कौतुक करने वाले, (ते णं एयारूवेण विहारेण विहरमाणा) वे सब इस प्रकार के
आचार में रहते हुए (बहुइ वासाइ सामणपरियाग पाउणति) बहुत वर्षों तक श्रम-

‘से जे इमे गामागर’ इत्यादि

(से जे इमे) या के जेयो (गामागर—जाव—सनिवेसेसु) ग्राम आकर
आदिथी लधने सनिवेश सुधीना स्थानोभा प्रव्रजित सयमी श्रमण छे, जेवां
जे—(अत्तुकासिया) पोताना आत्माना गौरवने देखाउवावाणा, (परपरिवाइया)
पोताना मतने सारे समझने पीछनी निंदा करवावाणा, (भूइकम्मिया) भूति-
कर्म करवावाणा—ज्वरथी पीडाता भाषुसोना दुःख शमन करवा भाटे लभ
आपवावाणा, (भुज्जो भुज्जो कोउयकारगा) बारबार अनेक प्रकारना कौतुक करवा
वाणा, (ते णं एयारूवेण विहारेण विहरमाणा) तेजो मध्या आवा प्रकारना

માણા વહૂંડં વાસાડ સામણપરિયાગં પાડણંતિ, પાડણિત્તા તસ્સ ઠાણસ્સ અણાલોડ્યપડિક્કંતા કાલમાસે કાલં કિચ્ચા ઉક્કો-
સેણં અચ્ચુણ કપ્પે આભિઓગિણ્ણસુ દેવેસુ દેવત્તાણ ઉવવત્તારો
ભવતિ, તહિં તેસિ ગઈ, વાવીસ સાગરોવમાડં ઠિઈ, પરલોગસ્સ
અણારાહગા, સેસ ત ચેવ ॥ સૂ. ૬૦ ॥

વાસાડ સામણપરિયાગ પાડણતિ ' ગૃહિણિ વર્ષાણિ શ્રામણ્યપર્યાય પાલયતિ ' પાડણિત્તા
પાલયિત્વા ' તસ્સ ઠાણસ્સ અણાલોડ્યપડિક્કતા ' તસ્ય સ્થાનસ્ય અનાલોચિતપ્રતિક્રાન્તા
' કાલમાસે કાલ કિચ્ચા ' કાલમાસે કાલં કૃત્વા ' ઉક્કોસેણ અચ્ચુણ કપ્પે આભિઓ-
ગિણ્ણસુ દેવેસુ દેવત્તાણ ઉવવત્તારો ભવતિ ' ઉત્કર્ષેણાચ્યુતે કલ્પે આભિયોગિકેપુ-અભિ-
યોગે=આનાકર્મણિ નિયુક્તા અભિયોગિકાસ્તેપુ-આજ્ઞાકારિપુ દેવેપુ દેવત્વેનોપપત્તારો ભવતિ,
એતેપા દેવવ ચારિત્રારાધકત્વેન, આભિયોગિકત્વ ચાત્મોત્કર્ષાદિર્યાપનાત્, ' તહિં તેસિં ગઈ'
તત્ર તેપા ગતિ, ' વાવીસ સાગરોવમાડ ઠિઈ ' દ્વાવિંશતિં સાગરોપમાણિ સ્થિતિ, ' પરલો-
ગસ્સ અણારાહગા ' પરલોકસ્થ્યાઽન્તારાધકા ' સેસ ત ચેવ ' શેષ તદેવ ॥ સૂ. ૬૦ ॥

પ્રયપર્યાય કો પાલતે હૈ, (પાડણિત્તા) પાલકર (તસ્સ ઠાણસ્સ અણાલોડ્યપડિક્કતા)
અન પાપસ્થાનો કો આલોચના એ પ્રતિક્રમણ ક્રિયે વિના (કાલમાસે કાલ કિચ્ચા)
કાલ અવસર મે કાલકર (ઉક્કોસેણ અચ્ચુણ કપ્પે આભિઓગિણ્ણસુ દેવેસુ દેવત્તાણ
ઉવવત્તારો ભવતિ) અધિક સે અધિક અચ્યુતદેવલોક કે આભિયોગિક દેવો મે-જો દ્વદ્ આદિ
કે આજ્ઞાકારા હોતે હૈ, ઉત્પન્ન હો હોતે હૈ, । ચારિત્ર કો આરાધના કરને વાલે હોને સે યે
દેવપર્યાય તો પાલતે હૈ, પરતુ આત્મોત્કર્ષ આત્મિ ર્યાપન કરને કે કારણ કહે આભિયોગિક

આચારમા રહીને (ગૃહિ વાસાડ સામણપરિયાગ પાડણતિ) ધણુ વરસો સુધી
શ્રામણ્ય-પર્યાયને પાળે છે, (પાડણિત્તા) પાળીને (તસ્સ ઠાણસ્સ અણાલોડ્યપડિ-
ક્કતા) તે પાપસ્થાનોની આલોચના તેમજ પ્રતિક્રમણ કર્યા વગર (કાલમાસે
કાલ કિચ્ચા) ઠાલ અવસરમા ઠાલ ઠરીને (ઉક્કોસેણ અચ્ચુણ કપ્પે આભિઓગિ-
ણ્ણસુ દેવેસુ દેવત્તાણ ઉવવત્તારો ભવતિ) વધારેમા વધારે અચ્યુત દેવલોકના આભિયો-
ગિક દેવોમા, જે ઇદ્રિ આદિના આજ્ઞાકારી હોય છે, ઉત્પન્ન થાય છે આરિ-
ત્રની આરાધના કરવાવાળા હોવાથી તેઓ દેવપર્યાય તો પામે છે, પરતુ આત્મોત્કર્ષ

मूलम्—से जे इमे गामागर जाव सणिवेसेसु पवइया
समणा भवति, तं जहा—अत्तुकासिया परपरिवाइया भूइकम्मिया
भुज्जो भुज्जो कोउयकारगा, ते णं एयारूवेण विहारेणं विहर-

टीका—‘से जे इमे’ इत्यादि । ‘से जे इमे गामागर जाव सणिवेसेसु
पवइया समणा भवति’ अथ य इमे ग्रामाऽऽकर यावसनिवेसेषु प्रव्रजिता श्रमणा
भवति । तद्वेदानं दर्शयितुमाह—‘त जहा’ तद्यथा ‘अत्तुकासिया’ आमो कर्पिका—
आत्मन उर्कप = श्रेष्ठव सोऽस्त्येषामियात्मो कर्पिका—आत्मगौरवदर्शिका, ‘परपरिवाइया’
परपरिवादिका—परेषा परिवादो=निदाऽस्ति येषा ते परपरिवादिका—परनिदका इत्यर्थः,
‘भूइकम्मिया’ भूतिकर्मिका—भूतिकर्म=ज्वरिताना बाधाप्रशमनार्थं भस्मदानं तन्ति येषा
ते भूतिकर्मिका, ‘भुज्जो भुज्जो कोउयकारगा’ भूयोभूय कौतुककारका—भूयोभूय =
पुन पुन कौतुक=परेषा सौभाग्यादिनिमित्त स्तपनादि तत्कर्तार, यद्वा—कुतूहलकारका ।
‘ते ण एयारूवेण विहारेण विहरमाणा’ ते स्वस्वेतद्रूपेण विहारेण विहरत ‘बहइ

‘से जे इमे गामागर’ इत्यादि ।

(से जे इमे) जो ये (गामागर—जाव सनिवेसेसु) ग्राम आकर आदि से लेकर
सनिवश तक के स्थानों में प्रव्रजित सयमी श्रमण हैं, जैसे—(अत्तुकासिया) अपनी आत्मा
के गौरव को दिखाने वाले, (परपरिवाइया) स्वमत को अच्छा समझकर दूसरों की निंदा
करने वाले, (भूइकम्मिया) भूतिकर्म करने वाले—ज्वरित व्यक्तियों की बाधा को शमन
करने के लिये भस्म को देने वाले, (भुज्जो २ कोउयकारगा) पुन पुन अनेक प्रकार के
कौतुक करने वाले, (ते ण एयारूवेण विहारेण विहरमाणा) वे सब इस प्रकार के
आचार में रहते हुए (बहइ वासाइ सामणपरियाग पाउणति) बहुत वर्षों तक श्राम

‘से जे इमे गामागर’ इत्यादि

(से जे इमे) आं के जेओ (गामा—गर—जाव—सनिवेसेसु) गाम आकर
आदिथी लधने सनिवेश सुधीना स्थानोभा प्रव्रजित सयमी श्रमणु छे, जेवां
जे—(अत्तुकासिया) पोताना आत्माना गौरवने देखाइवावाणा, (परपरिवाइया)
पोताना भतने सारे समझने पीननी निदा करवावाणा, (भूइकम्मिया) भूति
कर्म करवावाणा—ज्वरथी पीडाता भाषुओना इ भ शमन करवा भाटे लरमे
आपवावाणा, (भुज्जो भुज्जो कोउयकारगा) बारबार अनेक प्रकारना कौतुक करवा
वाणा, (ते ण एयारूवेण विहारेण विहरमाणा) तेओ अधा आवा प्रकारना

૩, સામુચ્છેદ્યા ૪, દોકિરિયા ૫, તેરાસિયા ૬, અવદ્વિયા ૭,

इत्येवमादिनो बहुरता—जमालिमतानुयायिन १, 'जीवपएसिया' जीवप्रदेशिका—एक एव चरमप्रदेशो जीव इत्यभ्युपगमाज्जीवप्रदेशो विद्यते येषां ते तथा, एकेनाऽपि प्रदेशेन न्यूनो जीवो न भवति, अतो येनैकेन प्रदेशेन पूर्णं सन् जीवो भवति, स एवैकं प्रदेशो जीवो भवतीत्येव-विधवादिनं तिष्यगुताचार्यमतानुयायिन २, 'अव्यक्तिया' अव्यक्तिका—अव्यक्तं समस्तमिदं जगत्, साध्वान्निपये श्रमणोऽयं देशो वाऽयम् इयाद्विभिन्निकप्रतिभासोदयाऽभावात्, ततश्चाऽव्यक्तम्=अस्फुटं वस्तु—इति मतमस्ति येषां तेऽव्यक्तिका, अथवा अविद्यमाना साध्वादि-व्यक्तिरेषामित्यव्यक्तिका, आपाढाचार्यशिष्यमतानुयायिन ३, 'सामुच्छेदिया' सामुच्छेदिका—प्रतिक्षणं नारकादिभावानां समुच्छेदः=अयं वदन्तीति सामुच्छेदिका—क्षणक्षयिभाव-प्ररूपका अश्वमित्रमतानुयायिन ४, 'दोकिरिया' द्वैक्रिया—द्वैक्रिये=गीतवेदनोष्णवेदनादि-

है, एक समय में नहीं। ये जमालिमत के अनुयायी होते हैं १। जीवप्रदेशिक का ऐसा कहना है कि जब एक चरमप्रदेशस्वरूप ही है। जब यदि एक भी प्रदेश से न्यून हो तो वह जीवसत्ता प्राप्त नहीं कर सकता, अतः जिस एक प्रदेश से परिपूर्ण होकर वह जीव कहलाता है वह उस एकप्रदेशस्वरूप ही है। ये तिष्यगुप्त आचार्य के मतानुयायी होते हैं २। अव्यक्तिक का यह कहना है कि यह समस्त जगत साधु आदि के विषय में सर्वथा अव्यक्त है, क्योंकि ये देव ह, ये श्रमण हैं—इस प्रकार का भिन्न २प्रतिभास नहीं होता है। इसलिए वास्तविक क्या है यह सब अव्यक्त—अस्फुट है। अथवा ये अव्यक्तिक जन किसी को भी साधुव्यक्ति नहीं मानते हैं। ये आपाढाचार्य के शिष्यों के मत के अन्तर्गत माने जाते हैं ३। सामुच्छेदिक—मतवादी प्रत्येक पदार्थ को क्षणबिन्धुर मानते हैं। ये अश्वमित्र के मत के अनुयायी हैं ४। द्वैक्रिय—मतवादी का ऐसी मायता है कि एक ही समय में

સમયમાં નહિ આ જમાલિમતના અનુયાયી હોય છે (૨) જીવપ્રદેશિક—એમનું એવું ઠહેલું છે કે જીવ એક ચરમ-પ્રદેશ-સ્વરૂપ જ છે જીવ બે એક પ્રદેશથી ન્યૂન (૮મ) હોય તો તે જીવસત્તા પ્રાપ્ત કરી શકે નહિ આથી બે એક પ્રદેશથી પરિપૂર્ણ હોય તે જીવ ઠહેલાય છે, તે એક પ્રદેશસ્વરૂપ જ છે આ તિષ્યગુપ્ત આચાર્યના મતાનુયાયી હોય છે (૩) અવ્યક્તિક—એમનું એમ ઠહેલું છે કે આ સમસ્ત જગત સાધુ આદિના વિષયમાં સર્વથા અવ્યક્ત છે, કેમકે તેઓ દેવ છે, આ શ્રમણ છે, આ પ્રજારનો બુદ્ધો બુદ્ધો પ્રતિભાસ હોતો નથી એથી વાસ્તવિક શું છે એ બધું અવ્યક્ત—અસ્ફુટ છે અથવા આ અવ્યક્તિક જનો કોઈને પણ સાધુ વ્યક્તિ મનતા નથી આ આપાઢાચાર્યના શિષ્યોના મતના અંતર્વર્તી મનાય છે (૪) સામુચ્છેદિક—આ પ્રત્યેક પદાર્થને ક્ષણભ્રમ માને છે તેઓ અશ્વામિત્રના મતના અનુયાયી છે

મૂલમ્—સે જે ડમે ગામાગર જાવ સણિવેસેસુ ણિ-
પહગા ભવતિ, ત જહા-વહુરયા ૧, જીવપણસિયા ૨, અવ્વત્તિયા

ટીકા—‘સે જે ડમે’ इत्यादि । ‘સે જે ડમે ગામાગર જાવ સણિવે-
સેસુ’ અથ ય ડમે ગામાગર યાવત્—મનિવેશેષુ ‘ણિપહગા’ નિહવા—નિહુવતે=અપલપન્તિ=
અયથા પ્રરૂપયતીતિ નિહ્નવા=મિથ્યાગમિનિવશાન્નિનોક્તાર્થસ્યાપલાપકા इत्यर्थ, यथा
जमाल्यादय, ते कतिविधा भवति ? इत्याकादक्षाया दर्शयन्ति—‘તે જહા’ તથા—‘વહુરયા’
વહુરતા—વહુપુ સમયેપુ રતા=આસક્તા—ગુહિરેપ સમયે કાર્ય સમ્પદ્યતે, નેકેન સમયેન—

જાતિ કે દેવો મેં જન્મ ધારણ કરના પડતા હૈ । (તહિં તેસિં ગઈ) વહીં પર ફનકી ગતિ,
एव (बावीस सागरोवमाइ ठिई) स्थिति २२ सागर की कही गई है । (परलोगस्स
अणाराहगा) ये परलोक के अनाराधक कहे गये हैं । (सेस त चेव) अवशिष्ट पूर्ववत्
समझना चाहिये ॥ सू. ६० ॥

‘સે જે ડમે ગામાગર’ इत्यादि ।

(સે જે ડમે) જો યે (ગામાગર—જાવ—સણિવેસેસુ) ગ્રામ આકર આદિ સ્થાનોસે
લેકર સનિવેશ તક કથિત સ્થાનોં મે રહને વાલે (ણિપહગા ભવતિ) જમાણિ આદિ નિહવ-
મિથ્યાત્વ કે અમિનેવેગ સે જિનોક્ત અર્થ કે અપલાપકા હોતે હૈં, જૈસે—(વહુરયા જીવ
પણસિયા અવ્વત્તિયા સામુચ્છેદયા દોકિરિયા તૈરાસિયા ખવદ્ધિયા ઇચ્છેતે સત્તપવ
યણણિપહગા) વહુરત—વહુરતોં કા એસા સિદ્ધાંત હૈ કિ કાર્ય અનેક સમયોં મેં હી હોતા

આદિ ખ્યાપન કરવાના કારણે તેમને આલિયોગિઠ બલિના દેવોમા જન્મ ધારણ
કરવો પડે છે (તહિં તેસિં ગઈ) ત્યા તેમની ગતિ, તેમજ (બાવીસ સાગરોવમાઈ
ઠિઈ) સ્થિતિ ૨૨ સાગરની કહેલી છે (પરલોગસ્સ અણારાહગા) તેઓ પરલોકના
અનારાધક કહેવાય છે (સેસ ત ચેવ) આકીતુ બધુ પૂર્વ પ્રમાણે મમજપુ
બોધ્યો (સૂ. ૫૮)

‘જે ડમે ગામાગર’ इत्यादि

(જે ડમે) તેઓ કે જે (ગામાગર જાવ સણિવેસેસુ) ગામ, આકર આદિ
સ્થાનોથી લઈને સનિવેશ સુધીના કહેલા સ્થાનોમા રહેવાવાળા (ણિપહગા ભવતિ)
જમાણિ જેવા નિહ્નવ—મિથ્યાત્વના આલિનિવેશથી જિન લગવાને કહેલા
અર્થના અપલાપક હોય છે, જેવા કે—(વહુરયા જીવપણસિયા અવ્વત્તિયા સામુ
ચ્છેદયા દોકિરિયા તૈરાસિયા અગદ્ધિયા ઇચ્છેતે સત્તપવયણણિપહગા) (૧) વહુરત—
વહુરતોના એવો સિદ્ધાંત હૈ કે કાર્ય અનેક સમયોમા જ થાય છે એક

દિદ્વી વદ્દહિ અસન્ભાવુન્ભાવનાહિ મિચ્છતાભિનિવેસેહિ ય અપ્પાણં ચ પરં ચ તદુભયં ચ વુગ્ગાહેમાણા વુપ્પાણમાણા વિહરિત્તા વદ્દહ વાસાડં સામણ્ણપરિયાગ પાણતિ, પાણિત્તા કાલમાસે

હ્યત્રાહ-‘મિચ્છાદિદ્વી’ મિથ્યાદૃષ્ટ્ય-મિથ્યા=વિપરીતા દૃષ્ટિ=મત ચેપાંતે તથા, એતે સપ નિદ્ર્યકા ‘વદ્દહિ’ વહુભિ ‘અસન્ભાવુન્ભાવનાહિ’ અસન્ભાવોદ્ભાવનામિ-અસન્ભાવાનામ્=અવિચમાનાયાનામ્ ઉદ્ભાવના=ઉપદેશાણાનિ-આરોપણાનિ, તામિ, ‘મિચ્છ-તાભિનિવેસેહિ ય’ મિથ્યાવાભિનિવેશેશ્વ-મિથ્યાવોદયે, અભિનિવેશા=સ્વમેતસ્થાપના-સપ્રહાસૈ ‘અપ્પાણં ચ પરં ચ તદુભયં ચ’ આત્માનશ્ચ પરશ્ચ તદુભયશ્ચ ‘વુગ્ગાહેમાણા’ વ્યુદગ્રાહ્યન્ત=સ્વમેતે સ્થાપયત, ‘વુપ્પાણમાણા’ વ્યુપાદયત=જિનવચનવિરુદ્ધપ્રરૂપણા-જનિતપાપમુપાર્જયત, ‘વિહરિત્તા’ વિદ્રય, ‘વદ્દહ વાસાડં’ વહુભિ વર્ષાણિ ‘સામણ્ણ-પરિયાગં’ શ્રામણ્યપર્યાય ‘પાણતિ’ પાલયતિ, ‘પાણિત્તા’ પાલયિત્વા ‘કાલમાસે’

હૈ । (મિચ્છાદિદ્વી) યે સાતા હી નિદ્ર્ય મિથ્યાદૃષ્ટિ હૈ । (વદ્દહિ અસન્ભાવુન્ભાવનાહિ મિચ્છતાભિનિવેસેહિ ય અપ્પાણં ચ પરં ચ તદુભયં ચ વુગ્ગાહેમાણા વુપ્પાણમાણા) યે અનેક પ્રકાર કે અસન્ભાવાં કી ઉદ્ભાવનાઆ સે-અવિચમાન પદાર્થોં કાં કલ્પનાઓં સે, તથા મિથ્યાત્વાત્મિક મ અભિનિવેશેં સે-અપને મત કો સ્થાપન કરન રૂપ આગ્રહોં સે અપની આત્મા કો, દૂસરા કો તથા સ્વ-પર ઇન દોનોં કો અપને મત મ સ્થાપિત કરતે હુએ એવં જિનમત કો વિરુદ્ધ પ્રરૂપણા કરને સે ઉપજ પાપ કા ઉપાર્જન કરતે હુએ (વિહરિત્તા) વિચરતે હૈ । હસ

લિંગ-રજોહરણ આદિ આધુના ચિહ્નોની અપેક્ષાએ તેઓમા સમાનતા છે (મિચ્છાદિદ્વી) એ સાતેય નિહ્નવ મિથ્યાદૃષ્ટિ છે (વદ્દહિ અસન્ભાવુન્ભાવનાહિ મિચ્છતાભિનિવેસેહિ ય અપ્પાણં ચ પરં ચ તદુભયં ચ વુગ્ગાહેમાણા વુપ્પાણમાણા) તેઓ અનેક પ્રકારના અસહલાવેની ઉદ્ભાવનાથી-અવિચમાન પદાર્થોની કલ્પનાઓ કરવાથી તથા મિથ્યાત્વ આદિરમા અભિનિવેશેથી-પોતાના મતનું સ્થાપન કરવા રૂપી આગ્રહોથી, પોતાના આત્માને, બીજાઓને તથા પોતાના ઉપરાત આ બન્નેને પોતાના મતમા સ્થાપિત કરતા તેમ જ જિનમતની વિરુદ્ધ પ્રરૂપણા કરવાથી ઉત્પન્ન થતા પાપનું ઉપાર્જન કરતા (વિહરિત્તા) વિચરે છે આ પ્રકારે તે (વદ્દહ વાસાડં સામણ્ણપરિયાય પાણતિ) અનેક વરસો સુધી આવાજ પ્રકારના આચાર-વિચારોમા તન્મય બનીને શ્રામણ્યપર્યાયનું પાલન

इच्छेते सत्त पवयणणिण्हगा केवल चरियालिंगसमाणा मिच्छ-

स्वरूपे एकस्मिन् समये जीरोऽनुभवति इत्येव वदति ये ते द्वैकिया = क्रियाद्वयानुभव प्ररूपिणो गणाचार्यमतानुयायि ५, 'तेरासिया' त्रैरागिका - त्रीन् रात्रीन् - जीवाऽ जीव - नोजीरूपान् वदति ये ते त्रैरागिका - रात्रिप्रयाग्यापका इत्यर्थ - रोहगुमाचार्यमतानु सारिण ६, 'अवद्धिया' अवद्धिका - जीव कर्मणा वदो न भवति, किन्तु कञ्चुकवस्थौ भवति - इत्येव वदति ये तेऽवद्धिका, गोष्ठमाहिलमतानुगमिन ७, उपलक्षण चैतद - वान्तसम्यक्त्वानामन्येषामपि । 'इच्छेते सत्त पवयणणिण्हगा' इच्छेते सप्त प्रव चननिहवा - प्रवचन = जिनागम निहनुपते = अपलपति, अथवा तदेकदेगस्य चाऽभ्यु पगमात् ते प्रवचननिहवा, केवल - 'चरियालिंगसमाणा' चरियालिंगसमाणा - चर्याया = भिक्षाटनादिक्रियाया लिङ्गेन = रजोहरणादिना च समाना = साधुतुल्या, ते पुन कीदृशा ।

एक जीव दो विरुद्ध क्रियाओं का भा अनुभव करता है । शातवेदना एव उष्णवेदना ये दो परस्पर में एक समय में विरुद्ध हैं । इहे जीव एक समय म भोगता है । ये गणाचार्य के मत के अनुयायी होते हैं ५ । त्रैराशिक मतवाले का ऐसा कहना हैं कि जीवों की तीन रात्रियाँ हैं - (१) जीव, (२) अजीव एव (३) नोजीव । ये रोहगुप्त के मत के अनुयायी हैं ६ । अवद्धिक लोग ऐसे प्ररूपणा करते हैं कि जीव और कर्म का बंध नहीं होता है । सिर्फ जीव के साथ कर्म कचुक की तरह स्पृष्ट रहा करते हैं । ये गोष्ठमाहिल के मत को मानने वाले होते हैं ७ । यह उपलक्षणस्वरूप है, इससे सम्यक्त्वरहित क्रिया करने वालों का भी ग्रहण हुआ है । इस प्रकार ये सात प्रवचन - जिनागम के निहव है । (केवल चरियालिंगसमाणा) मात्र चर्या - भिक्षा याचना आदि क्रिया तथा लिङ्ग - रजोहरणादि साधु के चिह्नों की अपेक्षा इनमें समानता

(૫) દ્વૈક્રિય-એમની એવી માન્યતા છે કે એક જ સમયમાં એક જ બે વિરુદ્ધ ક્રિયાઓના પણ અનુભવ કરે છે શીતવેદના-તેમજ ઉષ્ણવેદના આ બે પરસ્પરમાં એક સમયમાં વિરુદ્ધ છે તેમને જ એક સમયમાં ભોગવે છે તેઓ ગાના-સાર્યના મતના અનુયાયી હોય છે (૬) ત્રૈરાશિક-તેઓ એમ' ઠહે છે કે જીવોની ૩ રાશિઓ છે, (૧) જીવ (૨) અજીવ તેમજ (૩) નોજીવ' તેઓ રોહગુપ્તના મતના અનુયાયી છે (૬) અવદ્ધિક-તેઓ એમ પ્રરૂપણા કરે છે કે જીવ અને 'કર્મ'નો બંધ થતો નથી માત્ર જીવની સાથે કર્મ ડચુકની પેઠે સ્પૃષ્ટ ઠહેલા (ચોટી રહેલા-લાગી રહેલા) કે આ ગોષ્ઠમાહિલના મતને માનવા વાળા હોય છે આ ઉપલક્ષ્યસ્વરૂપ છે, માટે સમ્યક્ત્વરહિત ક્રિયા કરવા વાળાનું પણ અહીં થાય છે આ પ્રકારે આ સાત પ્રવચન-જિનાગમના નિહવ છે (કેવલ ચરિયાલિંગસમાણા) માત્ર ચર્યા-ભિક્ષા યાચના આદિ ક્રિયા તથા

ભવંતિ, ત જહા-અપ્પારંભા અપ્પરિગ્ગહા ધમ્મિયા ધમ્માણુયા
ધમ્મિટ્ઠા ધમ્મક્ખાઈ ધમ્મપ્પલોઈ ધમ્મપલજ્જાના ધમ્મસમુદાયારા

‘ત જહા’ તથા-‘અપ્પારંભા’ અપારમ્મા-અપ્પ આરમ્ભ=કૃત્યાદિના પૃથિવ્યાદિ-
જીવોપમદોં યેપા તે તથા, ‘અપ્પરિગ્ગહા’ અપ્પરિગ્રહા અન્ય-પરિગ્રહ=ધનધાન્યાદિ-
સ્વીકારરૂપો યેપા તે તથા, ‘ધમ્મિયા’ ધાર્મિકા-ધર્મેણ=પ્રાણાતિપાતાદિવિરમણરૂપેણ
ચરંતિ યે તે ધાર્મિકા, ‘ધમ્માણુયા’ ધમાનુયા-ધર્મમનુગચ્છન્તિ યે તે ધમાનુયા, કુત
હત્થમ્ ‘અત્તાઽઽહ-‘ધમ્મિટ્ઠા’ ધર્મેટા-ધર્મ એવેટો=વટ્ઠમો યેપા તે ધર્મેટા । અથવા-
ધર્મિટ્ઠા=ધર્મોઽસ્તિ યેપા તે ધર્મિણ, ત એવાતિશયયુક્તા ધર્મિણ । ‘ધમ્મક્ખાઈ’ ધર્મ-
સ્થાતય-ધર્માત્ રયાતિ=પ્રસિદ્ધિર્યેપા તે ધર્મરયાતય । અથવા ધર્માઽઽસ્થાયિન-ધર્મ-
માસ્થાન્તિ=મન્યેમ્ય પ્રતિપાદયન્તીતિ ધર્મારયાયિન । ‘ધમ્મપ્પલોઈ’ ધર્મપ્રલોકિન ।

ધમ્મિયા ધમ્માણુયા) અપ્પ આરમ્ભ-જો પૃથિવ્યાદિક જીવોં કે ઉપમર્દન વાલે કૃત્યાદિક
રૂપ આરમ્ભ કો અપ્પ કરતે હૈ વે, અપ્પરિગ્રહી અથાત્ જિનકે ધનધાન્યાદિક કે સ્વીકારરૂપ મમ-
ત્વભાવ અપ્પ હોતા હૈ વે, ધાર્મિક-પ્રાણાતિપાતાદિક વિરમણરૂપ ધર્મ સે જો યુક્ત હોતે હૈ વે,
તથા-ધર્માનુગ-ધર્મપદ્ધતિ કે અનુસાર જો ચલતે હૈ વે, (ધમ્મિટ્ઠા ધમ્મક્ખાઈ ધમ્મપ્પલોઈ
ધમ્મપલજ્જાના ધમ્મસમુદાયારા) ધર્મેટ-ધર્મ હો જિહૈં પ્રિય હૈ વે, અથવા ધર્મિટ્ઠ-ધર્મ
કે અતિગય સે જો યુક્ત હૈં વે, ધર્મસ્થાતિ ધર્મ સે જિનકી રયાતિ હુઈ હૈ વે, અથવા ધર્મસ્થાયી-
મન્યજનોં કે લિયે જો શ્રુતચારિત્રરૂપ ધર્મ કા કથન કરને વાલે હોતે હૈ વે, ધર્મપ્રલોકી
ધર્મ કો જો ઉપાદેયરૂપ સે માનતે હૈ વે, ધર્મપ્રજ્ઞન-ધર્મ કે સેવન કરને મે જો અધિક

ગામ, આકર તેમજ સન્નિવેશોમા મનુષ્ય રહે છે, (ત જહા) જેવા કે (અપ્પારમ્મા
અપ્પરિગ્ગહા ધમ્મિયા ધમ્માણુયા) અપ્પ આરભી-જે પૃથિવી આદિક જીવોને
હું ખ દેવાવાળા કૃષિ આદિક રૂપ આરભને અપ્પ (આછા) કરે છે તેઓ,
અપ્પ પરિગ્રહી-જેના ધન ધાન્ય આદિકના સ્વીકાર રૂપ મમત્વભાવ અપ્પ
હોય છે તેઓ, ધાર્મિક-પ્રાણાતિપાતાદિકના વિરમણરૂપ ધર્મથી જે યુક્ત
હોય છે તેઓ, તથા ધર્માનુગ-ધર્મપદ્ધતિને અનુસરીને જે ચાલે છે તેઓ,
(ધમ્મિટ્ઠા ધમ્મક્ખાઈ, ધમ્મપ્પલોઈ, ધમ્મપલજ્જાના ધમ્મસમુદાયારા) ધર્મેટ-ધર્મ
જે જેમને ઈષ્ટ-પ્રિય છે તેઓ, અથવા ધર્મિટ્ઠ-ધર્મના અતિશયથી જેઓ યુક્ત છે
તેઓ, ધર્મસ્થાતિ-ધર્મથી જેઓની ખ્યાતિ (પ્રસિદ્ધિ) થઈ છે તેઓ, અથવા
ધર્મસ્થાયી-ભવ્ય જનોને માટે જે શ્રુતચારિત્ર રૂપ ધર્મનું કથન કરવાવાળા
હોય છે તેઓ, ધર્મપ્રલોકી-ધર્મને જે ઉપાદેયરૂપથી માને છે તેઓ, ધર્મ

કાલં કિચ્ચા ઉકોસેણ ઉવરિમેસુ ગેવેજ્જેસુ દેવત્તાણ ઉવવત્તારો
ભવંતિ । તહિ તેસિ ગઈ, એક્કતીસ સાગરોવમાઙ ઠિઈ, પરલો-
ગસ્સ અણારાહગા, સેસં ત ચેવ ॥ સૂ૦ ૬૧ ॥

મૂલમ્—સે જે ઇમે ગામાગાર જાવ સણિવેસેસુ મણુયા

કાલં.કિચ્ચા' કાલમાસે કાલ કૃત્વા 'ઉકોમેણ' ઉરુપંગ 'ઉવરિમેસુ ગેવેજ્જેસુ' ઉપરિતેષુ
પ્રૈવેયકેપુ 'દેવત્તાણ ઉવવત્તારો ભવતિ' દેવપ્રેનોપપત્તારો ભવતિ । 'તહિ તેસિ ગઈ'
તત્ર તેપાગતિ, 'એક્કતીસ સાગરોવમાઙ ઠિઈ' ણ્કાંશિશમાગરોપમાનિ સ્થિતિ, 'પર-
લોગસ્સ અણારાહગા' પરલોકત્યાડનારાધકા, 'સેસં ત ચેવ' એષ તદેવ ॥ સૂ૦ ૬૧ ॥
ટીકા—'સે જે ઇમે' इत्यादि । 'સે જે ઇમે' અથ ય ઇમે 'ગામા-ગર-
જાવ-સણિવેસેસુ' ગ્રામાડ્-કર-યાવત્સન્નિવેશેષુ 'મણુયા ભવતિ' મનુજા ભવન્તિ,

इस प्रकार ये (वहूँ वासाइ सामण्णपरियाय पाउणति) अनेक वर्षों तक इसी प्रकार
के आचार-विचारों में तमय बने हुए श्रामण्यपर्याय का पालन करते रहते हैं । (पाउ
णिता कालमासे काल किच्चा उकोसेण उवरिमेसु गेवेज्जेसु देवत्ताण उववत्तारो
भवति) पालकर काल अवसर काल करके अधिक से अधिक उपरिम प्रैवयको में देव की
पर्याय से उत्पन्न होते हैं । (तहिं तेसिं गई, एक्कतीस सागरोवमाइ ठिई, परलोगस्स
अणाहारगा, सेसं त चेव) वहीं पर उनकी गति एव ३१ सागर प्रमाण स्थिति होती है ।
ये परलोक के अनाराधक कहे गये हैं । अगिष्ठ सप्त पूर्ववत् समझना चाहिये ॥ सू. ६१ ॥

'સે જે ઇમે' इत्यादि ।

(સે જે ઇમે) જો યે (ગામા-ગર-જાવ-સણિવેસેસુ મણુયા ભવતિ) ગ્રામ
આકર યાવત્ સન્નિવેશોં મે મનુષ્ય રહતે હૈ, (ત જહા) જૈસે—(અપ્પારમા અપ્પપરિમ્મહા

કથા કરે છે (પાઉણિતા કાલમાસે કાલ કિચ્ચા ઉકોસેણ ઉવરિમેસુ ગેવેજ્જેસુ
દેવત્તાણ ઉવવત્તારો ભવતિ) પાળીને ઠાલ અવસરે ઠાલ કરીને વધારેમા વધારે
ઉપરિમ પ્રૈવેયકોમા દેવની પર્યાયથી ઉત્પન્ન થાય છે (તહિં તેસિં ગઈ એક્કતીસ
સાગરોવમાઙ ઠિઈ પરલોગસ્સ અણારાહગા સેસં ત ચેવ) ત્યા તેમની ગતિ, તેમજ
૩૧ સાગર પ્રમાણુ સ્થિતિ હોય છે તેઓ પરલોકના અનારાધક હોવાય છે
બાકીનું બધું પૂર્વ પ્રમાણુ સમજવું જોઈએ (સૂ. ૬૦)

'સે જે ઇમે' इत्यादि

(સે જે ઇમે) તેઓ કે જે (ગામાગર જાવ સણિવેસેસુ મણુયા ભવતિ)

માણાઓ માયાઓ લોહાઓ પેજાઓ દોસાઓ કલહાઓ અન્મ-
ક્ષાણાઓ પેસુળ્ળાઓ પરપરિવાયાઓ અરડરડો માયામોસાઓ
મિચ્છાદંસણસહ્ણાઓ પડિવિરયા જાવજીવાણ, એગ્ગાઓ અપહિ-
વિરયા, એગ્ગાઓ આરંભસમારંભાઓ પડિવિરયા જાવજીવાણ,

યાવપરિપ્રહાત્, યાવચ્છદેન—મૃપાવાત્તદ્વત્તાદાન—મૈથુનાનિ વોદ્ધવ્યાનિ । ‘એગ્ગાઓ’ એક-
સ્માત્—સ્થૂલત્ ‘કોહાઓ’ ક્રોધાત્, ‘માણાઓ’ માનાત્, ‘માયાઓ’ માયાયા, ‘લોહાઓ’
લોભાત્, ‘પેજાઓ’ પ્રેયસ, ‘દોસાણ’ દ્વેષાત્ ‘કલહાઓ’ કલહાત્ ‘અન્મક્ષા-
ણાઓ’ અન્યારયાનાત્—પૈશુયાત્, ‘પરપરિવાયાઓ’ પરપરિવાદાત્ ‘અરડરડો’
અરતિરતિમ્યામ્ ‘મિચ્છાદંસણસહ્ણાઓ’ મિથ્યાદર્શનગ્ન્યાત્ ‘પડિવિરયા’ પ્રતિવિરતા =
ભાવતો વિરતા ‘જાવજીવાણ’ યાવજાવ=જીવનપર્યન્તમ્, ‘એગ્ગાઓ અપહિવિરયા’
એકસ્માત્—સૂક્ષ્માત્ અપ્રતિવિરતા ‘એગ્ગાઓ આરંભસમારંભાઓ પડિવિરયા જાવજીવાણ’
એગ્ગાઓ અપહિવિરયા’ એકસ્માદારંભસમારંભાત્પ્રતિવિરતા યાવજીવમેકસ્માદપ્રતિ-

પડિગ્ગહાઓ) તથા ઇતી તરહ સ્થૂલ મૃપાવાદ, સ્થૂલ અદ્વત્તાદાન, સ્થૂલ મૈથુન એવં સ્થૂલ
પરિપ્રહ સે વિરક્ત રહતે હૈં વે, (એગ્ગાઓ કોહાઓ માણાઓ માયાઓ લોહાઓ પેજાઓ
દોસાઓ કલહાઓ અન્મક્ષાણાઓ પેસુળ્ળાઓ પરપરિવાયાઓ અરડરડો માયા-
મોસાઓ મિચ્છાદંસણસહ્ણાઓ પડિવિરયા જાવજીવાણ) ઇતી પ્રકાર સ્થૂલ ક્રોધ, માન,
માયા, લોભ, રાગ, દ્વેષ, કલહ, અન્યારયાન, પૈશુન્ય, પરપરિવાદ, અરતિ, રતિ, માયામૃપા, એવં
મિથ્યાદર્શનગ્ન્ય સે જીવનપર્યન્ત પ્રતિવિરત રહા કરતે હૈં, (એગ્ગાઓ અપહિવિરયા)
ફિન્તુ સૂક્ષ્મ ક્રોધાદિકો સે પ્રતિવિરત નહીં રહતે હે, (એગ્ગાઓ આરંભસમારંભાઓ પડિ-

પડિગ્ગહાઓ) તથા એવી જ રીતે સ્થૂલ મૃપાવાદ, સ્થૂલ અદ્વત્તાદાન, સ્થૂલ
મૈથુન, તેમજ સ્થૂલ પરિપ્રહથી જે વિરક્ત રહે છે તેઓ, (એગ્ગાઓ કોહાઓ
માણાઓ માયાઓ લોહાઓ પેજાઓ દોસાઓ કલહાઓ અન્મક્ષાણાઓ પેસુળ્ળાઓ
પરપરિવાયાઓ અરડરડો માયામોસાઓ મિચ્છાદંસણસહ્ણાઓ પડિવિરયા જાવજી-
વાણ) એજ પ્રકારે સ્થૂલ ક્રોધ, માન, માયા, લોભ, રાગ, દ્વેષ, કલહ, અન્યા-
રયાન, પૈશુન્ય, પરપરિવાદ, અરતિ, રતિ, માયામૃપા, તેમજ મિથ્યાદર્શન-
ગ્ન્યથી જીવનપર્યન્ત પ્રતિવિરત રહ્યા કરે છે, (એગ્ગાઓ અપહિવિરયા)
પરંતુ સૂક્ષ્મ ક્રોધ આદિગોથી પ્રતિવિરત રહેતા નથી. (એગ્ગાઓ આરંભ-

ધમ્મેણ ચેવ વિત્તિ કપ્પેમાણા સુસીલા સુવ્વયા સુપ્પડિયાણંદા
સાહૂર્હિ એગચ્ચાઓ પાણાઙ્ગવાયાઓ પડિવિરયા જાવજ્જીવાણ, એગ-
ચ્ચાઓ અપડિવિરયા, એવં જાવ પડિગ્ગહાઓ, એગચ્ચાઓ કોહાઓ

‘ધમ્મપલજ્જના’ ધર્મપ્રરક્ષના—ધર્મે પ્રરગ્યતિ=આસન્નતિ—પરાયણ મગ્ગતિ એ તે ધર્મ પ્રરક્ષના । ‘ધમ્મસમુદાચારા’ ધર્મસમુદાચારા—ધર્મ સમુદાચાર=મદાચારો એવા તે ધર્મસમુદાચારા । ‘ધમ્મેણ ચેવ વિત્તિ કપ્પેમાણા’ ધર્મણેવ વૃત્તિ કલ્પયત—ધાર્મિક-જીવિકયા નિર્વહત, ‘સુસીલા’ સુગીલા=જોગનાચારવત ‘સુવ્વયા’ સુવ્રતા=શોભનવ્રતવન્ત ‘સુપ્પડિયાણદા’ સુપ્રત્યાનદા—સુપ્ત પ્રત્યાનન્દ=ચિત્તાઽઽહુદો એવા તે તથા, ‘સાહૂર્હિ’ સાધુમ્ય=સાધુસમીપાત્—સાધ્વતિકે પ્રત્યાચ્યાય ‘એગચ્ચાઓ’ એકસ્માત્=સ્થૂલરૂપાત્ ન તુ સર્વસ્માત્ ‘પાણાઙ્ગવાયાઓ’ પ્રાણાતિપાતાત્=પરપ્રાણવ્યપરોપણત, ‘પડિવિરયા’ પ્રતિવિરતા=નિવૃત્તા, ‘જાવજ્જીવાણ’ યાવજ્જીવ—જીવનપર્યન્તમિચર્ય, ‘એગચ્ચાઓ અપડિવિરયા’ એકસ્માત્=સૂક્ષ્મરૂપાત્ અપ્રતિવિરતા=અનિવૃત્તા । ‘એવ જાવપરિગ્ગહાઓ’ એવ

અનુરાગ સપન્ન હોતે હૈ વે, ધર્મસમુદાચાર—ધર્મ હી જિનકા ઉત્તમ આચાર હૈ વે, (ધમ્મેણ ચેવ વિત્તિ કપ્પેમાણા) તથા જો ધર્મ સે હી અપની જીવિકા ચલાતે હે વે, (સુસીલા સુવ્વયા સુપ્પડિયાણદા) શોભન આચાર જિનકા હૈ વે, સુવ્રત—નિરતિચાર વ્રતો કે જો પાલન કરને વાળે હૈ વે, સુપ્રત્યાનદ—જિનકા ચિત્ત સદા અચ્છી તરહ સે આનદસપન્ન રહા કરતા હૈ વે, તથા જો (સાહૂર્હિ એગચ્ચાઓ) સાધુ કે સમીપ પ્રત્યાખ્યાન લેકર કેવલ એક (પાણાઙ્ગવાયાઓ) સ્થૂલ પ્રાણાતિપાતરૂપ સે (જાવજ્જીવાણ પડિવિરયા) જીવનપર્યન્ત પ્રતિવિરત—નિવૃત્ત રહતે હૈ, (એગચ્ચાઓ અપડિવિરયા) પરંતુ સૂક્ષ્મરૂપ પ્રાણાતિપાત સે વિરક્ત નહીં રહતે હૈ વે, (એવ જાવ

પ્રરજન—ધર્મનું સેવન કરવામા જે અધિક અનુરાગસ પત્ર હોય છે તેઓ, ધર્મસમુદાચાર—ધર્મજ જેમનો ઉત્તમ આચાર છે તેઓ, (ધમ્મેણ ચેવ વિત્તિ કપ્પેમાણા) તથા જે ધર્મથી જ પોતાનું જીવન ચલાવે છે તેઓ, (સુસીલા સુવ્વયા સુપ્પડિયાણદા) શોભન આચાર જેના છે તેઓ, સુવ્રત—નિરતિચાર વ્રતોનું જેઓ પાલન કરવાવાળા છે તેઓ, સુપ્રત્યાનદ—જેમનું ચિત્ત હંમેશા સારી રીતે આનંદસપ્ન રહ્યા કરે છે તેઓ, તથા જેઓ (સાહૂર્હિ એગચ્ચાઓ) સાધુની પાસે પ્રત્યાખ્યાન લઈને કેવલ એક (પાણાઙ્ગવાયાઓ) સ્થૂલપ્રાણાતિપાતરૂપ પાપથી (જાવજ્જીવાણ પડિવિરયા) જીવનપર્યન્ત પ્રતિવિરત—નિવૃત્ત રહે છે, (એગચ્ચાઓ અપડિવિરયા) પરંતુ સૂક્ષ્મ પ્રાણાતિપાતથી વિરક્ત રહેતા નથી તેઓ, (એવ જાવ

વંધ-પરિકિલેસાઓ પડિવિરયા જાવજીવાણ, એગચ્છાઓ અપડિ-
વિરયા, એગચ્છાઓ પ્હાણ-મદ્દણ-વણ્ણગ-વિલેવણ-સદ્-ફરિસ-
રસ-રૂવ-ગધ-મહ્લા-લકારાઓ પડિવિરયા જાવજીવાણ, એગચ્છાઓ

-વધ-વ-પ-પરિકલેશાત્-તત્ત્વ કુટ્ટનમ્=હેદનમ્, -પિટ્ટન=વલાદેરિવ મુદ્ગરાદિના હનનમ્,
તર્જનમ્=‘ જાસ્યસિ રે જાત્મ ! ’ એતદ્રૂપ ભર્ત્સન, તાડન=ચપેટાદિના હનનમ્, વધ =
પ્રાણવ્યપરોપણ, વધ =રજ્જુપાશાદિના વધનમ્, પરિકલેશો=વાધોત્પાદન તેષા સમાહાર
તસ્માત્ ‘ પડિવિરયા ’ પ્રતિવિરતા = નિવૃત્તા ‘ જાવજીવાણ ’ યાવજીવમ્,
‘ એગચ્છાઓ અપડિવિરયા ’ એકસ્માત્ અપ્રતિવિરતા = અનિવૃત્તા । ‘ એગચ્છાઓ
પ્હાણ-મદ્દણ-વણ્ણગ-વિલેવણ-સદ્-ફરિસ-રસ - રૂવ - ગધ - મહ્લા - લકારાઓ
પડિવિરયા જાવજીવાણ ’ એકસ્માત્ સ્નાન-મર્દન-વર્ણક-વિલેપન-શબ્દ-સ્પર્શ-રસ-

કોટ્ટણ-પિટ્ટણ-તજ્જણ-તાલણ-વઢ-વધ-પરિકિલેસાઓ પડિવિરયા જાવજીવાણ)
કોઈ ૨ એસે હૈ જો કુટ્ટન-હેદન, પિટ્ટન-પીટના-વલાદિક કા જિસ પ્રકાર મુદ્ગરાદિક
સે કૂટના હોતા હૈ उसी प्रकार मुद्गर-मूसल आदि से पीटना-कूटना, तर्जन-खोटे
बच्चों द्वारा भर्त्सना करना, ताडन-चपेटा, थप्पड़-आदि मारना, वध-प्राणव्यपरोपण करना,
वध-रज्जुपाश आदि से किसी को बाधना, एव परिकलेश-किसी को बाधा आदि उत्पन्न
करना, इन सब कार्यों से यावज्जीवन प्रतिविरत है, (एगच्छाओ अपडिविरया) कोई २
ऐसे है जो इन क्रियाओं से प्रतिविरत नहीं है । (एगच्छाओ प्हाण-मद्दण-वण्णग-विले-
वण-सद्-फरिस-रस-रूव-गंध-मह्ला-लकाराओ पडिविरया जवज्जीवाओ)

જાવજાવાણ) કોઈ કોઈ એવા છે કે જે કુટ્ટન-હેદન, પિટ્ટન-પીટવા-વલાદિને જે
પ્રકારે મુદ્ગર આદિથી કૂટે છે તે પ્રકારે મુદ્ગર (ધોકા) મૂસલ (સાબેલા) આદિથી
પીટવા-કૂટવા, તર્જન-ખોટા બરાબ વચ્ચેના દ્વારા ભર્ત્સના કરવી, તાડન-તમાચા
કે થપ્પડ આદિ મારવા, વધ-પ્રાણવ્યપરોપણ કરવા (મારી નાખવા), વધ-
દોરડાના પાશ આદિથી કોઈને બાંધવા, તેમજ પરિકલેશ-કોઈને બાધા (ડુંબ)
આદિ પહોચાડવા આ બધા કાર્યોથી જીવનપર્યન્ત પ્રતિવિરત છે (એગચ્છાઓ
અપડિવિરયા) કોઈ કોઈ એવા છે કે જે આ ક્રિયાઓથી પ્રતિવિરત નથી (એ
ચ્છાઓ પ્હાણ-મદ્દણ-વણ્ણગ-વિલેવણ-સદ્-ફરિસ-રસ-રૂવ-ગધ-મહ્લા-લકારાઓ

एगच्चाओ अपडिविरया, एगच्चाओ करणकारावणाओ पडिविरया
जावजीवाए, एगच्चाओ अपडिविरया, एगच्चाओ पयणपया-
वणाओ पडिविरया जावजीवाए, एगच्चाओ पयणपयावणाओ
अपडिविरया, एगच्चाओ कोट्टण-पिट्टण-तज्जण-तालण-वह-

विरता 'एगच्चाओ करणकारावणाओ' एकस्मात्करणकारणात्=स्वयमनुष्ठान करण,
प्रेरणया परहस्तात्कारणम्, तयो समाहार, तस्मात् 'पडिविरया' प्रतिविरता, 'जाव
जीवाए' यावजीवम्, 'एगच्चाओ अपडिविरया' एकस्मादप्रतिविरता=राजामाज्जादिभि
कारणै । 'एगच्चाओ पयणपयावणाओ पडिविरया जावजीवाए' एकस्मात्पचनपा
चनात्=पचनं=स्वहस्तात्पाककरण, पाचनं=परद्वारेण, तस्मात्प्रतिविरता यावजीव, 'एगच्चाओ
पयणपयावणाओ अपडिविरया' एकस्मात् पचनपाचनादप्रतिविरता । 'एगच्चाओ कोट्टण-
पिट्टण-तज्जण-तालण-वह-वध-परिकिलेसाओ' एकस्मात्कुट्टन-पिट्टन-तर्जेन-ताडन

विरया जावजीवाए) ऐसे ही वे स्थूल आरभ-समारभ से ही जीवनपर्यंत विरक्त रहते
हैं, सूक्ष्म आरभसमारभ से नहीं । (एगच्चाओ करणकारावणाओ पडिविरया) कोई
ऐसे हैं जो केवल स्वयं करने से एवं दूसरों से करामे से जीवनपर्यन्त विरक्त रहते हैं,
(एगच्चाओ अपडिविरया) कोई ऐसे हैं जो राजाकी आज्ञा-आदि के कारण इनसे प्रतिविरक्त
नहीं है, (एगच्चाओ पयण-पयावणाओ पडिविरया जावजीवाए) कोई २ ऐसे हैं जो
पचन-पाचन किया से जीवन पर्यन्त विरक्त हैं । (एगच्चाओ पयणपयावणाओ अपडि
विरया) कोई २ ऐसे हैं जो इन पचन-पाचनादि क्रियाओं से विरक्त नहीं हैं । (एगच्चाओ

समारभाओ पडिविरया जावजीवाए) તેમજ તેઓ સ્થૂલ આરભ-સમારભથી
પણ જીવનપર્યન્ત વિરક્ત રહે છે, સૂક્ષ્મ આરભ-સમારભથી વિરક્ત નથી
રહેતા. (એગચ્ચાઓ કરણકારાવણાઓ પડિવિરયા) કોઈ એવા છે કે જે કરવા-
કરાવવાથી જીવનપર્યન્ત વિરક્ત હોય છે (એગચ્ચાઓ અપડિવિરયા) કોઈ એવા છે કે જે
રાજાની આજ્ઞા આદિના કારણે તેનાથી પ્રતિવિરક્ત હોતા નથી, (એગચ્ચાઓ પયણપયાવ
ણાઓ પડિવિરયા જાવજીવાએ) કોઈ કોઈ એવા છે કે જે પચન-પાચન ક્રિયાથી
જીવનપર્યન્ત વિરક્ત છે (એગચ્ચાઓ પયણપયાવણાઓ અપડિવિરયા) કોઈ
કોઈ એવા છે કે જે આ પચન-પાચન આદિ ક્રિયાઓથી વિરક્ત નથી
(એગચ્ચાઓ કોટ્ટણ-પિટ્ટણ-તજ્જણ-તાલણ-વહ-વધ-પરિકિલેસાઓ પડિવિરયા

**મૂલમ્—તં જહા-સમણોવાસગા ભવંતિ, અભિગય-
જીવાજીવા ઉવલદ્ધપુણ્ણપાવા આસવ-સંવર-નિજ્જર-કિરિયા-
અહિગરણ-વંધ-મોક્કલ-કુસલા અસહેજા દેવા-સુર-નાગ-**

ટીકા—યે પૂર્વ સામાન્યેન કથિતાસ્ત એવ વિશેષેણ કથ્યતે—‘ત જહા’ તથા—તે મનુજા, ‘સમણોવાસગા ભવતિ’ શ્રમણોપાસકા = સાધુસેવકા —શ્રાવકા ભવન્તિ, તે કીદૃશા સન્તિ ? અત્રાઽઽહ—‘અભિગયજીવાજીવા’ અભિગતજીવાજીવા—અભિગતા—યથાવસ્થિતસ્વરૂપેણ જ્ઞાતા જીવા અજીવાથ યૈસ્તે તથા, જીવાજીવતત્ત્વજ્ઞાનવન્ત ઇત્યર્થ, ‘ઉવલદ્ધપુણ્ણપાવા’ ઉપલબ્ધપુણ્યપાપા—ઉપલબ્ધે=યથાવસ્થિતસ્વરૂપેણ વિજ્ઞાતે પુણ્યપાપે યૈસ્તે તથા, તત્ત્વતો વિજ્ઞાતપુણ્યપાપસ્વરૂપા ઇત્યર્થ, ‘આસવ-સંવર-નિજ્જર-કિરિયા-અહિગરણ-વંધ-મોક્કલ-કુસલા’ આસવ-સંવર-નિર્જરા-ક્રિયા-ધિકરણ-વંધ-મોક્ષ-કુસલા—તત્રાસવ—આસવતિ=પ્રતિગતિ અષ્ટત્રિધ કર્મસલિલ યેન આત્મસરસિ સ આસવ =

જીવનપર્યંત પ્રતિવિરત હૈં, તથા કિતનક એસે હૈં જો (એગચ્ચાઓ અપહિવિરયા) इनसे प्रतिविरत नहीं हैं ॥ સૂ ૬૨ ॥

‘તં જહા સમણોવાસગા’ ઇત્યાદિ ।

(ત જહા) इसी प्रकार (समणोवासगा भवति) अन्य श्रमणोपासक होते हैं, जो कि (अभिगयजीवाजीवा) जीव और अजीव के यथार्थ स्वरूप के ज्ञाता होते हैं, (उवलद्धपुण्णपावा) पुण्य एवं पाप का यथावस्थित स्वरूप जिन्होंने अच्छी तरह जान लिया है, (आसव-संवर-निज्जर-किरिया-अहिगरण-वंध-मोक्कल-कुसला) आसव, संवर, निर्जरा, क्रिया, अधिकरण, वंध, मोक्ष इनमें हेय कौन २ है और उपादेय कौन २ हैं इस प्रकार हेय और उपादेय के ज्ञान से जिनका भाव परिपक्व हो चुका है ।

પ્રતિવિરત છે, તથા કેટલાક એવા છે કે જે (એગચ્ચાઓ અપહિવિરયા) તેનાથી પ્રતિવિરત નથી (સૂ ૬૨)

‘ત જહા સમણોવાસગા’ ઇત્યાદિ

(ત જહા) એજ રીતે (સમણોવાસગા ભવતિ) જે શ્રમણોપાસક હોય છે, (અભિગયજીવાજીવા) જે એવ અને અણવના યથાર્થ સ્વરૂપના જ્ઞાતા હોય છે, (ઉવલદ્ધપુણ્ણપાવા) પુણ્ય તેમજ પાપનું યથાવસ્થિત સ્વરૂપ જેઓએ સારી રીતે સમજી લીધેલું છે, (આસવ-સંવર-નિજ્જર-કિરિયા-અહિગરણ-વંધ-મોક્કલ-કુસલા) આસવ, સંવર, નિર્જરા, ક્રિયા, અધિકરણ, વંધ, મોક્ષ, તેમા હેય

અપઙ્ગિવિરયા, જે યાવળે તહપ્પગારા સાવજ્જજોગોવહિયા
કમ્મંતા પરપાણપરિયાવળકરા કજ્જંતિ તઓ વિ ઇગ્ગચ્ચાઓ
પઙ્ગિવિરયા જાવજ્જીવાણ, ઇગ્ગચ્ચાઓ અપઙ્ગિવિરયા ॥ સૂ. ૬૨ ॥

રૂપ-ગંધ-માન્યા-લઘ્વાપ્રતિવિરતા યાવજ્જીવમ્, 'ઇગ્ગચ્ચાઓ અપઙ્ગિવિરયા' એક
સ્માદપ્રતિવિરતા-તત્ર વર્ણક = આરાગ, અન્યત્ સ્પટમ્ । તથા- 'જે યાવળે તહપ્પગારા'
એ યાવન્તસ્તથાપ્રકારા 'સાવજ્જજોગોવહિયા' સાવધયોગોપધિકા-સાવધયોગા = સાવધયો-
ગાયુક્તાથ તે ઔપધિકા = માયાપ્રયોજનાથેતિ તથા, 'પર-પાણ-પરિયાવળકરા' પરપ્રાણ-
સ્તિપનકરા 'કમ્મંતા' કર્માંતા = કૃપ્યાદિવ્યાપારાશા 'કજ્જંતિ' ક્રિયન્તે, 'તઓ વિ
ઇગ્ગચ્ચાઓ પઙ્ગિવિરયા' તતોઽપિ એકસ્માત્ પ્રતિવિરતા = પ્રતિનિવૃત્તા, 'ઇગ્ગચ્ચાઓ અપઙ્ગિ
વિરયા' એકસ્માત્ અપ્રતિવિરતા = અનિવૃત્તા સન્તિ ॥ સૂ. ૬૨ ॥

કોઈ ૨ એસે હૈં જો જીવનપર્યંત સ્નાન સે, મર્દન સે, વિલેપન સે, શબ્દ, રૂપ, મંથ, રસ,
સ્પર્શે ઇન ઇન્દ્રિયોં કે ભોગોં સે, માલા એવ અલકાર આદિ સે નિવૃત્ત હૈં । (ઇગ્ગચ્ચાઓ
અપઙ્ગિવિરયા) કોઈ ૨ એસે મીં હૈં જો ઇનસે બિલકુલ હી પ્રતિવિરત નહીં હૈં । (જે યાવ-
ળે તહપ્પગારા સાવજ્જજોગોવહિયા કમ્મંતા પરપાણપરિયાવળકરા કજ્જંતિ) ઇસી
પ્રકાર કેં ઔર મીં જિતને સાવધયોગોપધિક અર્થાત્-સાવધયોગાયુક્ત ઔર માયાકષાયજન્ય
તથા-દૂસરોં કે પ્રાણોં કો પરિતાપ પહુંચાને વાલે જો કૃપ્યાદિ વ્યાપાર હૈં, (તઓ વિ)
ઉનસે મીં કિતનેક એસે મનુષ્ય હૈં જો (ઇગ્ગચ્ચાઓ પઙ્ગિવિરયા જાવજ્જીવાણ) એકાન્તત્

પઙ્ગિવિરયા જાવજ્જીવાઓ) કોઈ કોઈ એવા હોય છે કે જે જીવનપર્યંત સ્નાનથી,
મર્દનથી, અગરાગથી, વિલેપનથી, શબ્દ-સ્પર્શ-રૂપ-ગંધ-રસ એ ઇન્દ્રિયોના
ભોગોથી અને માળા તેમજ અલકાર આદિથી નિવૃત્ત છે (ઇગ્ગચ્ચાઓ
અપઙ્ગિવિરયા) કોઈ કોઈ એવા પણ છે કે જે તેનાથી બિલકુલ જ પ્રતિવિરત
હોતા નથી (જે યાવળે તહપ્પગારા સાવજ્જજોગોવહિયા કમ્મંતા પરપાણ
પરિયાવળકરા કજ્જંતિ) એજ પ્રકારે બીજા પણ જેટલા સાવધયોગોપધિક
એટલે સાવધયોગાયુક્ત અને માયાકષાયજનિત તથા બીજા જીવોના પ્રાણોને
પરિતાપ પહોંચાડનાર જે કૃપિ આદિ વ્યાપાર છે, (તઓ વિ) તેનાથી પણ બીજા
જેટલાક એવા મનુષ્ય છે કે જે (ઇગ્ગચ્ચાઓ પઙ્ગિવિરયા જાવજ્જીવાણ) જીવનપર્યંત

सकलकर्मक्षये सति जीवस्य कर्मयोगापादितरूपरहितस्य सावर्ष्यवसानम् अन्यानाधमव-
स्थानम्, उक्त च—

नीसेसकम्मविगमो मुक्खो जीवस्स सुद्धस्स ।

साइणपज्जवसाण अव्वानाह अव्वथाण ॥ १ ॥

जया—निशेपकर्मविगमो मोक्षो जीवस्य शुद्धरूपस्य ।

सावर्ष्यवसानम् अन्यानाधम् अवस्थानम् ॥ इति ॥

तेषां द्वन्द्व, तत्र कुशला, आस्रवादीनां हेयोपादेयतास्वरूपज्ञानिन इत्यर्थ, 'असहेज्जा' असाहाय्या—अविद्यमान साहाय्य=देवादिसाहाय्य स्वस्थैव धर्मजनितसाम-
र्थ्यातिशयात् येषां ते तथा, यद्वा—स्वयं कृतं कर्म स्वयमेव भोक्तव्यमिति ज्ञात्वा मनोदौर्-
त्याभावात् परसाहाय्यानपेक्षा इत्यर्थ । 'देवा-सुर-नाग-जकख-रक्खस-किन्नर-
किंपुरिस-गरुल-गधव्व-महोरगाइहिं देवगणेहिं' देवा-सुर-नाग-यक्ष-राक्षस-

अयत्त-आत्यन्तिक-क्षय का नाम मोक्ष इ । समस्त कर्मों के क्षय होने पर उनके संयोग
से आपादित मूर्तित्व का नाश ही पर्यवसान जाय म हो जाता है, इससे अमूर्तिवरूप
स्वभाव का प्राचुर्य होने से उसका अन्यानाधरूप से अवस्थान हो जाता है । कहा भी है—
समस्त कर्मों का विगम ही मोक्ष है और वही जीव का शुद्ध स्वरूप है, इस स्वरूप के प्राप्त होते ही
जाय का अवस्थान अन्यानाधरूप से आत्मा में हो जाता है । जो "असाहाय्या" हैं अर्थात्
धर्मजनित सामर्थ्य के अतिशय से देवादिओं का सहायता की रूप में भी इच्छा नही रखते
हैं, अथवा अपने द्वारा कृत शुभाशुभ कर्म आत्मा स्वयं ही भोग करता है दूसरों की सहा-
यता इसमें कार्यकारी नहीं हो सकती—इस प्रकार की मानसिक दृढ़ता के कारण जो
दूसरों का सहायता की थोड़ी सा भावना नहीं करते हैं । (देवा-सुर-नाग-जकख-

समस्त कर्मों का क्षय यथाथी तेभना म योगथी आपादित भूतिरूपं तत्त न
पर्यवसान एवमा थर्ध नय छे तेथी अभूतिरूपं पोताना स्वभावं प्राचुर्य
यथाथी तेनु अन्यानाधरूपथी अवस्थान थर्ध नय छे ऽहं पणु छे—समस्त
कर्मोंनु विगम ओज मोक्ष छे, अने ओज एवमु शुद्ध स्वरूप छे आ स्व-
रूपने प्राप्त थता न एवमु अवस्थान आन्यानाध रूपथी आत्माभा थर्ध
नय छे 'असाहाय्या' छे अर्थात् धर्मथी उत्पन्न थता माभर्थ्यना अतिशयथी
देव आदिदेवी सहायतानी स्वरूपमा पणु धृच्छा राभता नथी अथवा पोताना
द्वारा करायेला शुल अशुल ठम आत्मा पोते न लोगये छे, जीवनी सहा-
यता ओमा ठम आधी शक्ती नथी आ प्रगारनी मानसिक दृढताना ठारणे
ने जीवनी सहायतानी जरा पणु परवाह जता नथी (देवा-सुर-नाग-
जकख-रक्खस-किन्नर-किंपुरिस-गरुल-गधव्व-महोरगाइहिं देवगणेहिं निगथाओ

मिथ्यात्वापरित्तिप्रमादकृपाययोगरूप, ममर-मत्तियेत=निगृह्यते आगवकर्म येन परिणामेन
स ममर, समितिगुमिप्रभृतिगिराममरसि आगवकर्मगच्छिना रक्षणमिथ्यर्थ, निर्या-
निर्जरण=कर्मणा जीवप्रदेशेभ्य परिशुटा-प्रिशरण, सा न-देशत कर्मक्षयरूपा, क्रिया=
कायिभ्यादिका, अधिकरणम्-अधिक्रियत परकगनियोग्यता प्राप्यते आमाज्जेनेयधिकरणम्-
द्रव्यतो गन्त्रीयन्त्रादि, भावत क्रोधादिकम्, बध-जातस्य कर्मपुद्गलसम्बन्ध, मोक्ष-

जिस प्रकार नौका में छिद्रों द्वारा जल का प्रवेश होता रहता है इसी प्रकार इस आमारूप सरोवर में जिसके द्वारा अष्टविध कर्मरूप जल का आगमन होता है उसका नाम आस्रव है। मिथ्यादर्शन, अविरति, प्रमाद, कपाय एव योग के भेद से यह आस्रव अनेक प्रकार का है। छिद्रों के बंद करने से जिस प्रकार नौका में पानी का आना रुक जाता है उसी प्रकार जिन परिणामों से आते हुए कर्म रुक जाते हैं उन परिणामों का नाम सवर है। गुप्ति, समिति एवं परीषह आदि के भेद से यह सवर अनेक प्रकार का बतलाया गया है। जीव-प्रदेश से कर्मों के एकदेश का नाश होना इसका नाम निर्जरा है। काय आदि सबधी व्यापारों का नाम क्रिया है। नरकगति में जाने की योग्यता जीव जिसके द्वारा प्राप्त करता है वह अधिकरण है। द्रव्य और भाव के भेद से यह दो प्रकार का है। यहां पर भाव अधिकरण का कथन है, अतः वह मोघादिक कपायरूप जानना चाहिये। जीव का एवं कर्मपुद्गलों का परस्पर में एकक्षेत्रावगाहरूप सबध का नाम बध है। 'समस्त कर्मों के

શું છે અને ઉપાદેય શું છે આવી રીતે હેય અને ઉપાદેયના જ્ઞાનથી જેના લાવ પરિપક્વ થઈ ગયા હોય છે જેવી રીતે નૌકામા છિદ્રો દ્વારા જળનો પ્રવેશ થયા કરે છે તેવી જ રીતે આ આત્મારૂપ સરોવરમા જેનાં દ્વારા આઠ પ્રકારના કર્મરૂપી જલનું આગમન થાય છે તેનું નામ આસ્રવ છે મિથ્યાદર્શન, અવિરતિ, પ્રમાદ, કપાય તેમજ યોગના લેહથી આ આસ્રવ અનેક પ્રકારના થાય છે છિદ્રોને બધ ઠરવાથી જેવી રીતે નૌકામા પાણીનું આવવું રોકાઈ જાય છે તેવી જ રીતે જે પરિણામોથી આવનારા કર્મ રોકાઈ જાય એવા પરિણામોનું નામ સવર છે શુષ્કિ, સમિતિ તેમજ પરીપક્વ આદિના લેહથી આ સવર અનેક પ્રકારના બતાવવામા આવ્યા છે જીવ-પ્રદેશથી કર્મોના એક દેશ નષ્ટ થાય તેનું નામ નિર્જરા છે કાય આદિ સબધી વ્યાપારોનું નામ ક્રિયા છે નરકગતિમા જવાની યોગ્યતા જીવ જેના દ્વારા પ્રાપ્ત કરે છે તે અધિકરણ છે દ્રવ્ય તથા લાવ ના લેહથી તે બે પ્રકારના છે અહીં લાવ-અધિકરણનું કથન છે તેથી તે કોઈ આદિક કપાયરૂપ જાણવું જોઈએ જીવને તેમજ કર્મપુણ્યલોને પરસ્પરમા એકદ્વેષાવગાહરૂપ સબધ છે, તેનું નામ બધ છે સમસ્ત કર્મોના અત્યંત-આત્યંતિક ક્ષયનું નામ મોક્ષ છે

પુચ્છિયદ્વા અભિગયદ્વા વિણિચ્છિયદ્વા અદ્વિ-મિજ-પેમા-ગુરાગ-
રત્તા, અયમાડસો ! નિગંથે પાવયણે અદ્વે, અય પરમદ્વે, સેસં અણદ્વે,
ઝસિયફલિહા અવગુયદુવારા ચિયત્ત-તેર-વરપ્પવેસા વહ્હિ

યદ્વા ' પૃથાર્થા-સદિગ્ધાર્યસ્ય પ્રવચનપ્રણાત, ' અભિગયદ્વા ' અભિગતાથા-પૃથાર્યસ્યાભિ-
ગમાત્ ' વિણિચ્છિયદ્વા ' વિનિશ્ચિતાથા-પદાધાના વિનિશ્ચયાત, ' અદ્વિ-મિજ-પેમા-
ગુરાગ-રત્તા ' અસ્થિમજ્જાપ્રેમાનુરાગરક્તા અસ્થીનિ='હૃદી' ઇતિ પ્રમિદ્ધાનિ, મજ્જા-અસ્થા
મયગતો ધાતુવિશેષ, તાસુ અસ્થિમજ્જાસુ પ્રવચનસ્ય પ્રેમાનુરાગેણ=પ્રેમરૂપેણાનુરાગેણ રક્તા યે
તે તથા, તે શ્રાવકા પુત્રાદીન્ મનોઘ્ય વદન્તિ ' અયમાડસો ' ઇત્યાદિ । ઇદં હે આયુષ્મન્ !
' નિગંથે પાવયણે ' નૈર્ઋથ્ય પ્રવચનમ્, ' અદ્વે ' અર્થ =મોક્ષસ્ય કારણમ્, અતएव-'અય પરમદ્વે'
ઇદં પરમાર્થ =મારભૂત, ' સેસે અણદ્વે ' શેષમનર્થમ્-શેષ=નૈર્ઋથ્યપ્રવચનમિત્ત કુપ્રવચન
ધન્યાન્યપુત્રકલ્યાણિક ચ અનર્થ=અર્થમ્, ' ઝસિયફલિહા ' ઉચ્છિદ્ધતસ્ફટિકા-ઉચ્છિદ્ધ-
તમ્=ઉન્નત સ્ફટિક=સ્ફટિકમિત્ત ચિત્ત યેષાં તે તથા, સ્ફટિકમનિર્મલહૃદયા इत्यर्थ,

હૈં, પૃથાર્થ હે, અભિગતાર્થ હૈં, (વિણિચ્છિયદ્વા) વિનિશ્ચિતાર્થ હ, (અદ્વિ-મિજ-પેમા-ગુરાગ-
રત્તા) પ્રવચન કે પ્રતિ અનુરાગ જિનકી નજ-નજ મે ભરા હુઆ હૈ । એસે યે શ્રાવક જન
વાતાલાપ કે પ્રમા મે અપને ૨ પુત્રાદિકોં કો અથવા અન્યજનોં કો હસ પ્રકાર કહ કર
સમજાતે-બુજાતે હે-(અયમાડસો ! નિગંથે પાવયણે અદ્વે અય પરમદ્વે સેસે અણદ્વે)
હે આયુષ્મન્ ! યહ નિર્ઋથ્ય પ્રવચન હી મોક્ષ કા કારણ હૈ ઇસલિએ યહી પરમાર્થભૂત હૈ ।
હસસે મિત્ત જો કુપ્રવચન હૈ-મિથ્યાદૃષ્ટિયોં દ્વારા ઉપદિષ્ટ પ્રવચન હૈ વહ, તથા ધન, ધાય,
પુત્ર एव કલ્યાણિક, અનર્થ કે કારણ હૈ । હન વ્યક્તિયોં કા (ઝસિયફલિહા) હૃદય સ્ફટિક

જેમની અસદ્વિધ શ્રદ્ધા છે, જે લબ્ધાર્થ છે, ગૃહીતાર્થ છે, પૃથાર્થ છે, અભિ-
ગતાર્થ છે, (વિણિચ્છિયદ્વા) વિનિશ્ચિતાર્થ છે, (અદ્વિ-મિજ-પેમા-ગુરાગ-રત્તા)
જેની નમે-નમમા પ્રવચન પ્રતિ અનુરાગ લગ્ગેલા હોય છે એવા એ શ્રાવક
જન વાર્તાલાપના પ્રમાણમા પેતપેતાના પુત્રાદિહોને અથવા બીજા હોહોને
આ પ્રકારે ઠહીને સમજાવે-શુઆવે હે-(અયમાડસો ! નિગંથે પાવયણે અદ્વે, અય
પરમદ્વે, સેસે અણદ્વે) હે આયુષ્મન્ ! આ નિર્ઋથ્ય પ્રવચન જ મોક્ષનું કારણ
છે માટે એજ પરમાર્થભૂત છે તેનાથી બીજા જે ઠાઈ પ્રવચન છે તે મિથ્યા-
દૃષ્ટિઓ દ્વારા ઉપદેશાયેલા પ્રવચન છે, તે, તવા ધન, ધાન્ય, પુત્ર તેમજ કલત્ર
આદિ, અનર્થના કારણ છે આ વ્યક્તિઓના હૃદય (ઝસિયફલિહા) સ્ફટિક

જક્ષ-રક્ષસ-કિન્નર-કિંપુરિસ-ગરુડ-ગંધર્વ-મહોરગાદિર્દેહિ
 દેવગણેહિ નિગયાઓ પાવયણાઓ અણઢકમણિજ્ઞા, નિગંયે
 પાવયણે નિસ્સકિયા નિક્કરિયા નિવ્વિતિગિચ્છા લલ્લદ્ધા ગહિયદ્ધા

કિન્નર-કિંપુરુષ-ગરુડ-ગંધર્વ-મહોરગાદિકૈ-તા દેવા = મેમાનિકા અસુરા = અસુરકુમારા,
 નાગા = નાગકુમારા, અસુગ નાગા ક્રમે ઊભે મનાપતય, યક્ષા રાક્ષસા કિન્નરા
 કિંપુરુષા - એતે ચવારો વ્યત્તરવિશેષા, ગરુડા - ગરુડવ્યગ્રા - સુપર્ણકુમારા મવનપતિ
 વિશેષા, ગંધર્વા મહોરગાથ વ્યત્તરવિશેષા, તપ્રમૃતિભિ દેવગણૈ 'નિગયાઓ પાવ-
 યણાઓ' નેર્મ થાત્ પ્રવચનાત્ 'અણઢકમણિજ્ઞા' અનતિક્રમણીયા = અચાલનીયા -
 નિર્મથપ્રવચનાત્ તાન્ ચાલયિતુ દેવાદયોઽપ્યસમર્થાં इति भाव । 'નિગયે પાવયણે'
 નેર્મથે પ્રવચને 'નિસ્સકિયા' નિ શક્તિતા = શક્તિગ્રહિતા, 'નિક્કરિયા' નિક્કાદ્ધિતા =
 પરમતાનગિલાપિણ, 'નિવ્વિતિગિચ્છા' નિવિચિકિત્સા - ફલ પ્રતિ સદેહવર્જિતા,
 'લલ્લદ્ધા' લલ્લાધાર્યા - અર્થશ્રવણાત્, 'ગહિયદ્ધા' ગૃહીતાધાર્યા - અર્થાધારણાત્, 'પુચ્છિ-

રક્ષસ-કિન્નર-કિંપુરિસ-ગરુડ-ગંધર્વ-મહોરગાદિર્દેહિ દેવગણેહિ નિગયાઓ પાવ
 ણયાઓ અણઢકમણિજ્ઞા) દેવ, અસુરકુમાર, નાગકુમાર, યક્ષ, રાક્ષસ, કિન્નર, કિંપુરુષ,
 ગરુડ, સુપર્ણકુમાર, ગંધર્વ એવ મહોરગાદિક દેવગણો દ્વારા મી જો નિર્મથ પ્રવચન સે
 એક બાલ મી વિચલિત નહીં કિયે જા સકતે હૈ, (નિગયે પાવયણે નિસ્સકિયા નિક્ક-
 રિયા નિવ્વિતિગિચ્છા લલ્લદ્ધા ગહિયદ્ધા પુચ્છિયદ્ધા અભિગયદ્ધા) નિર્મથપ્રવચન મેં
 જિનકી શ્રદ્ધા નિ શક્તિ હૈ, નિષ્કાશિત હૈ-પરમત કી ઓર જિનકે હૃદય મે જાને કી
 અથવા ઉસે સરાહને આદિ કી થોડી સી મી અભિલાષા નહીં હૈ, નિર્વિચિકિત્સાગુણ સે જો
 ભરપૂર હૈ, ફલ કે પ્રતિ જિનકી શ્રદ્ધા સદેહ સે સર્વથા રિત્ત હૈ, જો લલ્લાધાર્ય હૈ, ગૃહીતાધ્ય

પાવયણાઓ અણઢકમણિજ્ઞા) દેવ, અસુરકુમાર, નાગકુમાર, યક્ષ, રાક્ષસ,
 કિન્નર, કિંપુરુષ, ગરુડ, સુપર્ણકુમાર, ગંધર્વ તેમજ મહોરગાદિક દેવ
 ગણો દ્વારા પણ જે નિર્મથ પ્રવચન વડે એક વાળ જેટલા પણ વિચલિત
 કરી શકાતા નથી, (નિગયે પાવયણે નિસ્સકિયા, નિક્કરિયા નિવ્વિતિગિચ્છા
 લલ્લદ્ધા ગહિયદ્ધા પુચ્છિયદ્ધા અભિગયદ્ધા) નિર્મથ પ્રવચનમા જેમની શ્રદ્ધા નિ
 શક્તિ છે, કાક્ષા વગરના છે-પરમતની તરફ જવાની જેમના હૃદયમા અભિ
 લાષા જરા પણ નથી, અથવા પરમતની પ્રશસા આદિ કરવાની કિચિત
 પણ અભિલાષા નથી, નિર્વિચિકિત્સા-શુભ્રથી જે ભરપૂર છે ફળના તરફ

પુચ્છિયદ્વા અભિગયદ્વા વિણિચ્છિયદ્વા અદ્વિ-મિંજ-પેમા-ગુરાગ-
રત્તા, અયમાડસો ! નિગયે પાવયણે અદ્વે, અયં પરમદ્વે, સેસં અણદ્વે,
ઝસિયફલિહા અવગુયદુવારા ચિયત્ત-તેર-ઘરપ્પવેસા વહૂહિ

યદ્વા ' પૃથાયા -સદિધ્યાર્થસ્ય પ્રશ્નકરણાત્, ' અભિગયદ્વા ' અભિગતાર્થા -પૃથાર્થસ્યાભિ-
ગમાત્ ' વિણિચ્છિયદ્વા ' વિનિશ્ચિતાયા -પદાર્થાના વિનિશ્ચયાત્, ' અદ્વિ-મિંજ-પેમા-
ગુરાગ-રત્તા ' અસ્થિમજ્જાપ્રેમાનુરાગરક્તા અસ્થાનિ='હૃદ્દી' इति પ્રસિદ્ધાનિ, મજ્જા-અસ્થા
મયગતો ધાતુવિશેષ, તાસુ અસ્થિમજ્જાસુ પ્રવચનસ્ય પ્રેમાનુરાગેણ=પ્રેમરૂપેણાનુરાગેણ રક્તા યે
તે તથા, તે શ્રાવકા પુત્રાદીન્ સંગોઽથ વદતિ ' અયમાડસો ' इत्यादि । इदं हे आयुष्मन् ।
' નિગયે પાવયણે ' નૈર્ગ્રંથ પ્રવચનમ્, ' અદ્વે ' અર્થે =મોક્ષસ્ય કારણમ્, અતएव-'અય પરમદ્વે'
इदं परमार्थं=मारभूत, ' સેસે અણદ્વે ' શેષમનર્થમ્-શેષ=નૈર્ગ્રંથપ્રવચનમિત્ત કુપ્રવચન
ધનગાન્યપુત્રકલત્રાદિક ચ અનર્થ=વ્યર્થમ્, ' ઝસિયફલિહા ' ઝચ્છિતસ્ફટિકા -ઝચ્છિ-
તમ્=ઝનત સ્ફટિક=સ્ફટિકમિવ ચિત્ત યેષા તે તથા, સ્ફટિકવર્તિર્મલહૃદયા इत्यर्थ,

હે, પૃથાર્થ હૈ, અભિગતાર્થ હે, (વિણિચ્છિયદ્વા) વિનિશ્ચિતાર્થ હૈ, (અદ્વિ-મિંજ-પેમા-ગુરાગ-
રત્તા) પ્રવચન કે પ્રતિ અનુરાગ જિનકી નગ-નગ મ ભરા હુઆ હૈ । એસે યે શ્રાવક જન
વાર્તાલાપ કે પ્રમા મે અપને ૨ પુત્રાદિકોં કો અથવા અન્યજનોં કો इस प्रकार कह कर
समझाते-बुझाते हैं-(अयमाडसो ! निगये पावयणे अद्वे अय परमद्वे सेसे अणद्वे)
હે આયુષ્મન્ ! यह निर्ग्रन्थ प्रवचन ही मोक्ष का कारण है इसलिए यही परमार्थभूत है ।
इससे भिन जो कुप्रवचन है-मिव्यादृष्टियों द्वारा उपदिष्ट प्रवचन है वह, तथा धन, धान्य,
पुत्र एव कलत्रादि, अनर्थ के कारण है । इन व्यक्तियों का (ऊसियफलिहा) हृदय स्फटिक

જેમની અસદિધ્ય શ્રદ્ધા છે, જે લબ્ધ્યાર્થ છે, ગૃહીતાર્થ છે, પૃથાર્થ છે, અભિ
ગતાર્થ છે, (વિણિચ્છિયદ્વા) વિનિશ્ચિતાર્થ છે, (અદ્વિ-મિંજ-પેમા-ગુરાગ-રત્તા)
જેની નમે-નસમા પ્રવચન પ્રતિ અનુરાગ ભરેલો હોય છે એવા એ શ્રાવક
જન વાર્તાલાપના પ્રસંગમા પોતપોતાના પુત્રાદિગેને અથવા બીજા લોકોને
આ પ્રકારે કહીને સમજાવે-બુઝાવે - (અયમાડસો ! નિગયે પાવયણે અદ્વે, અય
પરમદ્વે, સેસે અણદ્વે) હે આયુષ્મન્ ! આ નિર્ગ્રંથ પ્રવચન જ મોક્ષનું કારણ
છે માટે એજ પરમાર્થભૂત છે તેનાથી બીજા જે કાઈ પ્રવચન છે તે મિથ્યા-
દૃષ્ટિઓ દ્વારા ઉપદેશાયેલા પ્રવચન છે, તે, તથા ધન, ધાન્ય, પુત્ર તેમજ કલત્ર
આદિ, અનર્થના કારણ છે આ વ્યક્તિઓના હૃદય (ઝસિયફલિહા) સ્ફટિક

સીલ-વ્ય-ગુણ-વેરમણ-પચ્ચસ્વાણ-પોસહો-વવાસેહિં ચત્ત-
સદ્ધમુદ્દિદ્ધપુણ્ણમાસિણીસુ પડિપુણ્ણ પોસહ સમ્મ અણુપાલેત્તા

‘અગ્ન્યુદ્ધવારા’ અપાદ્યતદ્વારા = ગનાર્થમથિન્ના ઉદઘાટિતદ્વારા इत्यर्थ, ‘અવગુય’ ક્રિ
દેશીય શબ્દ, ‘ચિયત્તેત્તરઘરપ્પવેસા’ ત્યક્તા ત પુરગૃહપ્રવેશા -ત્યક્ત સ્ત્રીયા પ્રવૃત્ત,
અત પુરે વા ગૃહે ના પ્રવેશો યેવા તે તથા, અનિધાર્મિકતયા સર્વજ્ઞાનગદ્ગનીયા इत्यર્થ । તે
કથમૂતા વિહરતી યાહ-‘ચત્ત-સદ્ધ-મુદ્દિદ્ધ-પુણ્ણમાસિણીસુ’ ચતુર્દશ્યષ્ટમ્યુદ્દિદ્ધપૌર્ણ-
માસીપુ ‘વહ્હિં’ વહુભિ, ‘સીલ-વ્ય-ગુણ-વેરમણ-પચ્ચસ્વાણ-પોસહો-વવાસેહિં’
શીલ-વ્રત-ગુણ-વિરમણ-પ્રત્યાગ્યાન-પોષધો-પવાસ-અરય ચારયાડૈવોત્તમર્થે ત્રિપિટ્તમે
સૂત્રેડપલોકનીયા । ચતુર્દશ્યષ્ટમ્યુદ્દિદ્ધપૌર્ણમાસીપુ-ઈત્-‘ઉદ્દિદ્ધા’ इत्यनेन अमावास्या गृह्यते ।

મણિ કે સમાન નિર્મલ રહા કરતા હૈ । (અગ્ન્યુદ્ધવારા) ફનક ઘર ક દરવાજે સદા દાન
કે લિયે સુલે રહા કરતે હૈ, (ચિયત્ત-તેત્તર-ઘર-પ્પવેસા) રાજા ક અત પુર મેં મી ફનકો
આને-જાને કી કોઈ મી રોક-ટોક નહીં હોતી હૈ । (વહ્હિં સીલ-વ્ય-ગુણ-વેરમણ-
પચ્ચસ્વાણ-પોમહોવવાસેહિં ચત્ત-સદ્ધ-મુદ્દિદ્ધપુણ્ણમાસિણીસુ) ‘શીલ’ શબ્દ સે સામા
યિક, દેશાવકાશિક, પોષધ, અતિથિમખિમાગ યે ચાર લિયે જાતે હૈ । ‘વ્રત’ સે પાચ અણુ
વ્રત, ગુણ સે ત્રીન ગુણવ્રત લિયે જાતે હૈ । વિરમણ-મિથ્યાત્વ સે નિવૃત્ત હોના, પ્રત્યાગ્યાન-પર્વદિનો
મેં નિષિદ્ધવસ્તુકા ત્યાગ કરના । પોષધોપવાસ-(પોષ ઘત્તે) ફસ વ્યુત્પત્તિ સે ધર્મ કી વૃદ્ધિ કો
જો કરતા હૈ વહ પોષધ કહલતા હૈ, અર્થાત્ ચતુર્દશી, અમાવાસ્યા, અષ્ટમી, પૂર્ણિમા, યે પોષધ
કહલતે હૈ, ફન પર્વદિનો મે આહાર, શરીરસત્કાર, અમ્રદ્ધચર્ય, ઔર સાવધવ્યાપાર ફન ચારા

મણિના જેવા નિર્મળ રહ્યા કરે છે, (અવગુયુદ્ધવારા) તેમના ઘરના દરવાજા
સદા દાન માટે ઉઘાડા રહ્યા કરે છે (ચિયત્તેત્તરઘરપ્પવેસા) રાજાના અત-
પુરમાં પણ તેમને આવવા-જવાની ડોઠ પણ બાતની રોક-ટોક થતી નથી,
(વહ્હિં સીલ-વ્ય-ગુણ-વેરમણ-પચ્ચસ્વાણ-પોસહોવવાસેહિં ચત્ત-સદ્ધ-મુદ્દિદ્ધપુણ્ણ
માસિણીસુ) ‘શીલ’ શબ્દથી સામાયિક, દેશાવકાશિક, પોષધ, અતિથિસખિ
ભાગ, એ ચાર સમજવાના છે ‘વ્રત’થી પાચ અણુ-વ્રત, ‘ગુણ’થી ત્રણ ગુણ
વ્રત લેવાના છે, વિરમણ-મિથ્યાત્વથી નિવૃત્ત થયુ, પ્રત્યાગ્યાન-પર્વના દિવ
સોમા નિષિદ્ધ વસ્તુનો ત્યાગ કરવો પોષધોપવાસ-(પોષ ઘત્તે) આ વ્યુત્પત્તિથી
ધર્મની વૃદ્ધિને જે કરે છે તે પોષધ કહેવાય છે, અર્થાત્ ચતુર્દશી, અમા
વાસ્યા, અષ્ટમી, પૂર્ણિમા, એ પોષધ કહેવાય છે આ દિવસોમા-પર્વદિવસોમા
આહાર, શરીરસત્કાર, અમ્રદ્ધચર્ય અને સાવધવ્યાપાર એ ચારેયનો ત્યાગ

સમણે નિગ્ગથે ફાસુએસણિજ્ઞેણ અસણ-પાણ-આદમ-સાદમેણ
વત્થ-પડિગ્ગહ-કંવલ-પાયપુછણેણ ઓસહમેસજ્ઞેણ પાડિહારિણ
ય પીઠ-ફલગ-સેજ્ઞા-સંથારણં પડિલામેમાણા વિહરતિ, વિહ-

ચતુર્દશ્યાદિપુ તથિપુ 'પડિપુણ' પ્રતિપૂર્ણ 'પોસહ' પોષધ, 'સમ્મ' સમ્યક્ 'અણુ-
પાલેત્તા' અનુપાચ્ય 'સમણે નિગ્ગથે' શ્રમણાન નિર્મળ્યાન્ 'ફાસુએસણિજ્ઞેણ'
પ્રાસુકૈષ્ણીયેન, 'અસણ-પાણ-આદમ-સાદમેણ' અશન-પાન-આથ-સ્વાથેન, 'વત્થ-
પડિગ્ગહ-કંવલ-પાયપુછણેણ' વસ્ત્રપતદ્ગ્રહકમ્બલપાદપ્રોચ્છનેન, તત્ર પતદ્ગ્રહ = પાત્ર,
પાદપ્રોચ્છન = રજોહરણમ્, 'ઓસહમેસજ્ઞેણ' ઔષધમૈષડ્યેન 'પાડિહારિણ ય પીઠ-
ફલગ-સેજ્ઞા-સંથારણ' પ્રાતિહારિકેણ ચ પાઠફલકગચ્યામ્સ્તારકેણ-તત્ર પીઠમ્ =
આસન, ફલકમ્ = અવદ્યમ્ભનફલક, ગચ્યા = વસતિ, યદ્વા બૃહત્સ્તારક, ૧ સ્તારક = લઘુતર,
એવા સમાહારદ્વ, તતસ્તેન, 'પડિલામેમાણા' પ્રતિલ્ભયત = દદત, 'વિહરતિ'

કા ત્યાગ કરના પોષધોપવાસ હૈ, ઇસ તરહ ચારહ પ્રકાર કે શ્રાવક ધર્મ કો (સમ્મ અણુ-
પાલેત્તા) અચ્છી તરહ પાલન કરતે હૈ । (સમણે-નિગ્ગથે) શ્રમણનિર્મળ્યો કો (ફાસુએ-
સણિજ્ઞેણ અસણ-પાણ-આદમ-સાદમેણ) પ્રાસુક-એષણીય અશન, પાન, આથ તથા
સ્વાથ એસે ચારો પ્રકાર કે આહારો સે (વત્થ-પરિગ્ગહ-કંવલ-પાયપુછણેણ ઓસહમેસ-
જ્ઞેણ) એવ વસ્ત્ર, પાત્ર, કમ્બલ, રજોહરણ, ઔષધ, (પાડિહારિણ ય પીઠફલગસેજ્ઞા-
સંથારણ પડિલામેમાણા વિહરતિ) એવ પ્રાતિહારિક (પડિહારા) પીઠ (બાજોટ) ફલક
(પાટ) ગચ્યા (વસતિ) ઔર સસ્તારક આદિ સે, મુનિયો કો પ્રતિલાભિત કરતે હુએ વિચરતે
હૈ, અર્થાત્ ઉહેં ઇન પૂર્વોક્ત વસ્તુઓ કો આવશ્યકતાનુસાર પ્રદાન કરતે હૈ, (વિહરિત્તા ભત્ત

કરવો તે પોષધોપવાસ છે આ રીતે બાર પ્રકારના શ્રાવક ધર્મને (સમ્મ
અણુપાલેત્તા) આરી રીતે પાલન કરે છે (સમણે નિગ્ગથે) શ્રમણ નિર્મળ્યોને
(ફાસુએસણિજ્ઞેણ અસણ-પાણ-આદમ-સાદમેણ) પ્રાસુક-એષણીય અશન, પાન,
આથ તથા સ્વાથ એવા ચારેય પ્રકારના આહારથી, (વત્થ-પરિગ્ગહ-કંવલ-પાય
પુછણેણ ઓસહમેસજ્ઞેણ) તેમજ વસ્ત્ર, પાત્ર, કમ્બલ, રજોહરણ, ઔષધ, લેષજ,
(પાડિહારિણ ય પીઠ-ફલગ-સેજ્ઞા-સંથારણ પડિલામેમાણા વિહરતિ) તેમજ
પ્રાતિહારિક (પડિહારા) પીઠ (બાજોટ) ફલક-પાટ, ગચ્યા (વસતિ) અને સસ્તાર
ક આદિથી મુનિઓને પ્રતિલાભિત કરતા વિચરે છે, અર્થાત્ તેઓ આ ઉપર
કહેલી વસ્તુઓને આવશ્યકતા પ્રમાણે પ્રદાન કરે છે (વિહરિત્તા ભત્ત પચ્ચક્કતિ)

સીલ-વ્રય-ગુણ-વેરમણ-પચ્ચક્ષાણ-પોસહો-વવાસેહિં ચઉદ-
સદ્મુદ્દિદ્વપુણ્ણમાસિણીસુ પડિપુણ્ણ પોસહં સમ્મ અણુપાલેત્તા

‘અગુયદુવારા’ અપાવૃત્તદ્વારા = દાનાર્થમથિ-યા ઉદઘાટિતદ્વાગ દ્વયર્થ, ‘અવગુય’ ક્વિ
દેશીય શબ્દ, ‘ચિયત્તેત્તેરઘરપ્પવેસા’ ત્યક્તાત પુગ્ગહપ્રગ્ગા -યક્ત =મીયા પ્રવત્ત,
અત પુરે વા ગૃહે વા પ્રવેશો ચેવા તે તથા, અતિધાર્મિકતયા સર્વત્રાનાગદ્ગનીયા દ્વયર્થ । તે
કથમૂતા ત્રિહરતી યાહ-‘ચઉદસ-દ્વમુ-દ્વિદ્વ-પુણ્ણમાસિણીસુ’ ચતુર્દશ્યદ્વમુદિદ્વપૌર્ણ-
માસીપુ ‘વહૂહિં’ વહુભિ, ‘સીલ-વ્રય-ગુણ-વેરમણ-પચ્ચક્ષાણ-પોસહો-વવાસેહિં’
શીલ-વ્રત-ગુણ-વિરમણ-પ્રત્યાખ્યાન-પોષધો-પવાસે-અરય ત્યાગ્યાડૈવોત્તરાર્થે ત્રિષ્ટિતમે
સૂત્રેડ્વલોકનીયા । ચતુર્દશ્યદ્વમુદિદ્વપૌર્ણમાસીપુ-હહ-‘ઉદ્દિષ્ટા’ ક્વિત્તેન અમાવાસ્યા ગૃહ્યતે ।

મણિ કે સમાન નિર્મલ રહા કરતા હે । (અગુયદુવારા) ડનકે ઘર કે દરવાજે સદા દાન
કે લિયે ખુલે રહા કરતે હૈં, (ચિયત્ત-તેર-ઘર-પ્પવેસા) રાજા ક અત પુર મેં મી ડનકો
આને-જાને કો કોઈ મી રોક-ટોક નહીં હોતી હૈ । (વહૂહિં સીલ-વ્રય-ગુણ-વેરમણ-
પચ્ચક્ષાણ-પોસહોવવાસેહિં ચઉદસદ્મુદ્દિદ્વપુણ્ણમાસિણીસુ) ‘શીલ’ શબ્દ સે સામા-
યિક, દેશાવકાશિક, પોષધ, અતિથિમવિભાગ ચે ચાર લિયે જાતે હૈ । ‘વ્રત’ સે પાચ અણુ
વ્રત, ગુણ સે ત્રીન ગુણવ્રત લિયે જાતે હૈં । વિરમણ-મિથ્યાત્વ સે નિવૃત્ત હોના, પ્રત્યાખ્યાન-પર્વદિનો
મે નિષિદ્ધવસ્તુકા ત્યાગ ફરના । પોષધોપવાસ-(પોષ ધત્તે) ડસ વ્યુત્પત્તિ સે ધર્મ કો વૃદ્ધિ કો
જો કરતા હૈ વહ પોષધ કહલાતા હૈ, અર્થાત્ ચતુર્દશી, અમાવાસ્યા, અષ્ટમી, પૂર્ણિમા, ચે પોષધ
કહલાતે હૈ, ડન પર્વદિનો મેં આહાર, શરીરસત્કાર, અપ્રદ્ધચર્ય, ઔર સાવધવ્યાપાર ડન ચારો

મણિના જેવા નિર્મળ રહ્યા કરે છે, (અગુયદુવારા) તેમના ઘરના દરવાજા
સદા દાન માટે ઉઘાડા રહ્યા કરે છે (ચિયત્તેત્તેરઘરપ્પવેસા) રાજાના અત-
પુરમા પણ તેમને આવવા-જવાની ડોઠ પણ બાતની રોક-ટોક થતી નથી,
(વહૂહિં સીલ-વ્રય-ગુણ-વેરમણ-પચ્ચક્ષાણ-પોસહોવવાસેહિં ચઉદસદ્મુદ્દિદ્વપુણ્ણ
માસિણીસુ) ‘શીલ’ શબ્દથી સામાયિક, દેશાવકાશિક, પોષધ, અતિથિસ વિ
ભાગ, ચે ચાર સમજવાના છે ‘વ્રત’થી પાચ અણુવ્રત, ‘ગુણ’થી ત્રણ ગુણ
વ્રત લેવાના છે, વિરમણ-મિથ્યાત્વથી નિવૃત્ત થવું, પ્રત્યાખ્યાન-પર્વના દિવ
સોમા નિષિદ્ધ વસ્તુનો ત્યાગ કરવો પોષધોપવાસ-(પોષ ધત્તે) આ વ્યુત્પત્તિથી
ધર્મની વૃદ્ધિને જે કરે છે તે પોષધ કહેવાય છે, અર્થાત્ ચતુર્દશી, અમા-
વાસ્યા, અષ્ટમી, પૂર્ણિમા, ચે પોષધ કહેવાય છે આ દિવસોમા-પર્વદિવસોમા
આહાર, શરીરસત્કાર, અપ્રદ્ધચર્ય અને સાવધવ્યાપાર ચે ચારેયનો ત્યાગ

મૂલમ્—સે જે રમે ગામાગર જાવ સણિવેસેસુ મણુયા
ભવંતિ, ત જહા-અનારંભા અપરિગ્ગહા ધમ્મિયા જાવ કપ્પેમાણા

ટીકા—‘સે જે રમે’ રત્યાદિ । ‘સે જે રમે ગામાગર જાવ સણિવેસેસુ’
અથ ય રમે ગ્રામાડ્ડકર યાવત્ સન્નિવેશેષુ ‘મણુયા ભવતિ’ મનુજા ભવન્તિ, ‘ત જહા’
તથા—‘અનારંભા અપરિગ્ગહા ધમ્મિયા જાવ કપ્પેમાણા’ અનારમ્મા અપરિગ્ગહા
ધાર્મિકા યાવત્ કપ્પયન્ત, અત્ર—યાવચ્છન્દેન ‘ધમ્માણુયા, ધમ્મિટ્ઠા, ધમ્મક્ખાઈ, ધમ્મ-
પ્પલોઈ, ધમ્મપલજ્જણા, ધમ્મસમુદાયારા, ધમ્મેણ ચેવ વિત્તિ’ ધર્માનુગા ધર્મિષ્ઠા
ધર્માર્યાયિનો ધર્મપ્રલોકિનો ધર્મપ્રરક્ષના ધર્મસમુદાચારા ધર્મજૈવ વૃત્તિમ્—રૂતિ પાઠો

મેં લંકાઈ વાઈસ સાગરોપમ સ્થિતિ કહી ગયી છે । અવગિટ પહેલે કે સમાન સમક્ષના
ચાહિયે ॥ સ્વ ૬૩ ॥

‘સે જે રમે’ રત્યાદિ ।

(સે જે રમે) જો યે (ગામાગર જાવ સણિવેસેસુ) ગ્રામ આકર આદિ નિવાસ
સ્થાનો સે લેકર સન્નિવેશ તક કે નિવાસસ્થાનો મેં (મણુયા ભવતિ) મનુષ્ય નિવાસ કરતે
હેં ઓર ઉનમેં જો કઈ ઇક મનુષ્ય (સાહુ) સાધુ હોતે હેં વે (અનારંભા) આરમ સે રહિત
હોતે હેં, (અપરિગ્ગહા) પરિગ્રહવર્જિત હોતે હેં, (ધમ્મિયા) ધાર્મિક હોતે હેં, (જાવ ધમ્મે-
જેવ વિત્તિ કપ્પેમાણા) ઇવ નિર્દોષ મિક્ષા સે અપની સયમયાત્રા કા નિર્વાહ કરતે હેં ।
યહાં ‘જાવ’ શબ્દ સે “ધમ્માણુયા, ધમ્મિટ્ઠા, ધમ્મક્ખાઈ, ધમ્મપ્પલોઈ, ધમ્મપલ-
જ્જણા, ધમ્મસમુદાયારા, ધમ્મેણ ચેવ વિત્તિ” રસ પાઠ કા ગ્રહણ હુઆ છે । રસકી

આવીસ સાગરોપમ સ્થિતિ કહેવાય છે બાકી બધુ પહેલા પ્રમાણે સમજવુ
જોઈએ (સ્વ ૬૩)

‘સે જે રમે’ રત્યાદિ

(સે જે રમે) તેઓ જે (ગામાગર જાવ સણિવેસેસુ) ગામ આકર આદિ
નિવાસસ્થાનોથી લઈને સન્નિવેશ સુધીના નિવાસસ્થાનોમા (મણુયા ભવતિ)
મનુષ્ય નિવાસ કરે છે અને તેમા જે કટલાએક મનુષ્ય (સાહુ) સાધુ હોય
છે તેઓ (અનારંભા) આરમથી રહિત હોય છે, (અપરિગ્ગહા) પરિગ્રહવર્જિત
હોય છે, (ધમ્મિયા) ધાર્મિક હોય છે (જાવ ધમ્મેજેવ વિત્તિ કપ્પેમાણા) તેમજ
નિર્દોષ-લિક્ષાવડે પોતાની સયમયાત્રાનો નિર્વાહ કરે છે અહીં ‘જાવ’
શબ્દથી “ધમ્માણુયા, ધમ્મિટ્ઠા, ધમ્મક્ખાઈ, ધમ્મપ્પલોઈ, ધમ્મપલજ્જણા, ધમ્મસમુ-
દાયારા, ધમ્મેણ ચેવ વિત્તિ” આ પાઠને ગ્રહણ કરવામા આવ્યો છે આની વ્યાખ્યા

રિત્તાં ભક્ત પચ્ચક્ષતિ, તે વહૂઈં ભક્તાઈં અણસણાણ છેદેતિ,
 છેદિત્તા આલોહ્યપડિકંતા સમાહિપત્તા કાલમાસે કાલં કિચ્ચા
 ઉક્કોસેણં અચ્ચુણ કપ્પે દેવત્તાણ ઉવવત્તારો ભવંતિ, તર્હિં તેસિં
 ગઈં, વાવીસં સાગરોવમાઈ ઠિઈં, આરાહગા, સેસં તહેવ ॥ સૂ. ૬૩ ॥

વિહરન્તિ, 'વિહરિત્તા' વિદ્યત્ય 'ભક્ત પચ્ચક્ષતિ' ભક્ત પ્રત્યાખ્યાન્તિ=પરિત્યજતિ,
 'અણસણાણ છેદેતિ' અનશનયા ઠિન્દત્તિ, 'છેદિત્તા' ઠિત્વા 'આલોહ્યપડિકંતા'
 આલોચિતપ્રતિક્રિયાન્તા, 'સમાહિપત્તા' સમાધિપ્રાપ્તા, 'કાલમાસે' કાલમાસે 'કાલ
 કિચ્ચા' કાલ કૃત્વા 'ઉક્કોસેણ અચ્ચુણ કપ્પે' ઉત્કર્ષિતોઽપ્યુતે કપ્પે 'દેવત્તાણ ઉવ
 વત્તારો ભવતિ' દેવત્વેન ઉપવત્તારો ભવન્તિ। 'તર્હિં તેસિં ગઈં' તત્ર તેષા ગતિ,
 'વાવીસ સાગરોવમાઈ ઠિઈં' દ્વાવિંશતિ-સાગરોપમાનિ સ્થિતિ, 'આરાહગા' આરાધકા,
 'સેસ તહેવ' શેષ તથૈવ ॥ સૂ. ૬૩ ॥

પચ્ચક્ષતિ) પશ્ચાત્ અન્તિમ સમય મેં ભક્તપ્રત્યાખ્યાન કરતે હેં, (તે વહૂઈં ભક્તાઈં અણ-
 સણાણ છેદેતિ) વે અનેક ભક્તોં કા અનશન દ્વારા છેદન કરતે હેં, (છેદિત્તા આલોહ્ય-
 પડિકંતા સામાહિપત્તા કાલમાસે કાલ કિચ્ચા) છેદન કર અપને પાપસ્થાનોં કી આલો-
 ચનાં એવ પ્રતિક્રમણ કરકે વે સમાધિસહિત કાલ અવસર મેં કાલ કર (ઉક્કોસેણ અચ્ચુણ
 કપ્પે દેવત્તાણ ઉવવત્તારો ભવતિ) જઘન્ય પહેલે દેવલોક ઉત્કૃષ્ટ બારહેવેં દેવલોક અચ્ચુ-
 તકલ્પ મે દેવપર્યાય સે ઉત્પન્ન હોતે હેં। (તર્હિં તેસિં ગઈં, વાવીસ સાગરોવ માઈ ઠિઈં,
 આરહગા, સેસ તહેવ) પ્રથમ દેવલોક મેં इनकी ઉત્કૃષ્ટ દો સાગરોપમ ઓર વ ત્વે દેવલોક

પૃષ્ઠી અંત સમયે ભક્ત-પ્રત્યાખ્યાન કરે છે (તે વહૂઈં ભક્તાઈં અણસણાણ છેદેતિ)
 તેઓ અનેક ભક્તોંનું અનશન દ્વારા છેદન કરે છે (છેદિત્તા આલોહ્યપડિકંતા
 સમાહિપત્તા કાલમાસે કાલ કિચ્ચા) છેદન કરીને પોતાના પાપસ્થાનોની
 આલોચના તેમજ પ્રતિકંભણ કરીને તેઓ સમાધિ-સહિત કાલ અવસરમા કાલ
 કરીને (ઉક્કોસેણ અચ્ચુણ કપ્પે દેવત્તાણ ઉવવત્તારો ભવતિ) જઘન્ય પહેલા દેવ
 લોક, ઉત્કૃષ્ટ આરમા દેવલોક અચ્ચુત કલ્પમા દેવપર્યાયથી ઉત્પન્ન થાય છે
 (તર્હિં તેસિં ગઈં, વાવીસ સાગરોવમાઈ ઠિઈં, આરાહગા, સેસ તહેવ) પ્રથમ
 દેવલોકમા તેમની ઉત્કૃષ્ટ બે સાગરોપમ અને આરમા દેવલોકમા ઉત્કૃષ્ટ

સુસીલા સુવ્વયા સુપડિયાણંદા સાહુ સવ્વાઓ પાણાહવાયાઓ
પડિવિરયા જાવ સવ્વાઓ પરિગ્ગહાઓ પડિવિરયા, સવ્વાઓ
કોહાઓ માણાઓ માયાઓ લોહાઓ જાવ મિચ્છાદસણસલ્લાઓ

અનુસન્ધેય । સર્વેષા વ્યાપ્યાડત્રૈય દ્વિપદિતમે સૂત્રે ગતા । નવર-ધર્મેણૈવ વૃત્તિ કલ્પ
યન્ત -નિરવચમિક્ષયા ગ્યમયાગારૂપા વૃત્તિ નિર્વહત્ત હત્યયો બોધ્ય । શેષપદાનામપિ
વ્યાપ્યા તસ્મિન્નેવ સૂત્રે વૃતાડસ્માભિ । 'સુસીલા સુવ્વયા' સુગીત્ય સુગતા 'સુપડિયાણદા'
સુપ્રત્યાનન્દા -સુષ્ટુ પ્રત્યાનદશ્વિત્તાહ્વાદો ચેષા તે તથા, આજ્ઞાવિચયધર્મયાનાનન્દયુક્તા
'સાહુ' સાધય, 'સવ્વાઓ પાણાહવાયાઓ પડિવિરયા જાવ સવ્વાઓ પરિગ્ગહાઓ
પડિવિરયા' સર્વસ્માત્ પ્રાણાતિપાતાપ્રતિવિરતા યાવસર્વસ્માત્ પરિગ્ગહાત્પ્રતિવિરતા,
'સવ્વાઓ કોહાઓ માણાઓ લોભાઓ જાવ મિચ્છાદસણસલ્લાઓ પડિવિરયા'
સર્વસ્માત્ ક્રોધાત્માનામાયાયા લોભાદ યાવમિધ્યાદર્શનશન્યાત્પ્રતિવિરતા, 'સવ્વાઓ આર

વ્યાપ્યા' इसी उत्तरार्ध के वासठवे (६२) सूत्र में की जा चुका है । (सुसली) ये सुशाल
तथा (सुव्वया) निर्दोष राति से व्रतों की आराधना करने वाले होते हैं । (सुपडियाणदा)
आज्ञाविचयनामरु धर्म यान के ध्याने से इनका चित्त सदा अह्लादयुक्त बना रहता है । ये सब
(सव्वाओ पाणाहवायाओ पडिविरया) सर्व प्रकार के प्राणातिपात से विरक्त रहते हैं,
(जाव सव्वाओ परिगगहाओ पडिविरया) यावत् समस्त परिग्रह से विरक्त रहा करते हैं,
(सव्वाओ कोहाओ) समस्त प्रकार के क्रोध से, (माणओ) मान से, (मायाओ) माया
से, (लोहाओ) लोभ से, (जाव मिच्छादसणसल्लाओ) यावत् मिथ्यादर्शन शन्य से,
(पडिविरया) विरक्त रहा करते हैं, (सव्वाओ आरभमसमारभाओ पडिविरया) समस्त

આ આગમના ઉત્તરાર્ધના બાસઠ (૬૨)મા સૂત્રમાં કરવામાં આવી છે (સુસીલા)
સુશીલ તથા (સુવ્વયા) નિર્દોષ રીતિથી વ્રતોની આરાધના કરવાવાળા હોય
છે (સુપડિયાણદા) આજ્ઞાવિચય નામના ધર્મધ્યાનધ્યોવવાથી તેમના ચિત્ત સદા
આનંદી બનેલા રહે છે તે બધા (સવ્વાઓ પાણાહવાયાઓ પડિવિરયા) સર્વ
પ્રકારના પ્રાણાતિપાતથી વિરક્ત રહે છે (જાવ સવ્વાઓ પરિગ્ગહાઓ પડિવિરયા)
તેમજ સમસ્ત પરિગ્રહથી વિરક્ત રહ્યા કરે છે (સવ્વાઓ કોહાઓ) સમસ્ત
પ્રકારના ક્રોધથી, (માણાઓ) માનથી, (માયાઓ) માયાથી, (લોહાઓ) લોભથી,
(જાવ મિચ્છાદસણસલ્લાઓ) તેમજ મિથ્યાદર્શન શન્યથી (પડિવિરયા) વિરક્ત
રહ્યા કરે છે. (સવ્વાઓ આરમ-સમારભાઓ પડિવિરયા) સમસ્ત આરમસમા-

પડિવિરયા, સઘ્વાઓ આરંભસમારભાઓ પડિવિરયા, સઘ્વાઓ
કરણકારાવળાઓ પડિવિરયા, સઘ્વાઓ પયણપયાવળાઓ પડિ-
વિરયા, -સઘ્વાઓ કોટ્ટણ-પિટ્ટણ-તજ્જણ-તાલણ-વહ-વંધ-
કિલેસાઓ પડિવિરયા, સઘ્વાઓ પ્ઠાણ-મદ્દણ-વળ્ણગ-વિલે-
વળ-સદ્-ફરિસ-રસ-રૂઘ-ગધ-મહ્લા-લકારાઓ પડિવિરયા,

મસમારભાઓ પડિવિરયા ' સર્વસ્માદારમ્ભસમામ્ભાત્પ્રતિવિરતા ' સઘ્વાઓ કરણકારા-
વળાઓ પડિવિરયા ' સર્વસ્માત્કરગકારણાત્પ્રતિવિરતા , ' સઘ્વાઓ પયણપયાવળાઓ
પડિવિરયા ' સર્વસ્માત્પચનપાચનાત્પ્રતિવિરતા , ' સઘ્વાઓ કુટ્ટણ-પિટ્ટણ-તજ્જણ-
તાલણ-વહ-વંધ-પરિકિલેસાઓ પડિવિરયા ' સર્વસ્માત્કુટ્ટન-પિટ્ટન-તર્જન-તાડન-
વંધ-વંધ-પરિકિલેસાત્પ્રતિવિરતા , ' સઘ્વાઓ પ્ઠાણ-મદ્દણ-વળ્ણગ-વિલેવળ-સદ્-
ફરિસ-રસ-રૂપ-ગધ-મહ્લા-લકારાઓ પડિવિરયા ' સર્વસ્માત્ સ્નાન-મર્દન-વર્ણક-
વિલેપન-શબ્દ-સ્પર્શ-રસ-રૂપ-ગત્ર-માલ્યાડ-લઙ્કારાત્પ્રતિવિરતા , તથા ' જે યાવળે

આરંભસમારભ સે પ્રતિવિરત્ત હોતે હૈ, (સઘ્વાઓ કરણકારાવળાઓ પડિવિરયા) સમસ્ત
કરણ એવ કરાવળસે-કરને-કરાન સે વિરત્ત હોતે હૈ, (સઘ્વાઓ પયણપયાવળાઓ પડિ-
વિરયા) સર્વ પ્રકાર કી પચન એવ પાચન ક્રિયા સે પ્રતિવિરત્ત હોતે હૈ, (સઘ્વાઓ કોટ્ટણ-
પિટ્ટણ-તજ્જણ-તાલણ-વહ-વંધ-પરિકિલેસાઓ પડિવિરયા) સમસ્ત પ્રકાર કે કુટ્ટણ,
પિટ્ટણ, તર્જન, તાડન, વંધ, વંધ, પરિકિલેસા સે વિરત્ત હોતે હૈ, (સઘ્વાઓ પ્ઠાણ-મદ્દણ-
વળ્ણગ-વિલેવળ-સદ્-ફરિસ-રસ-રૂપ-ગધ-મહ્લા-લકારાઓ પડિવિરયા) સપૂર્ણ
સ્નાન, મર્દન, વર્ણક, વિલેપન, શબ્દ, રૂપ, ગત્ર, રસ, સ્પર્શ, માલ્ય એવ અલકારો સે મહિત

૨૭૪થી પ્રતિવિરત્ત હોય છે (સઘ્વાઓ કરણકારાવળાઓ પડિવિરયા) સમસ્ત
૭૨૫૫ તેમજ ૭૨૫૫૫થી-૭૨૫૫-૭૨૫૫૫થી વિરત્ત હોય છે (સઘ્વાઓ પયણપયા
વળાઓ પડિવિરયા) સર્વ પ્રકારની પચન તેમજ પાચન ક્રિયાથી વિરત્ત હોય
છે (સઘ્વાઓ કોટ્ટણ-પિટ્ટણ-તજ્જણ-તાલણ-વહ-વંધ-પરિકિલેસાઓ પડિવિરયા)
સમસ્ત પ્રકારના કુટ્ટણ, પિટ્ટણ, તર્જન, તાડન, વંધ, વંધ, પરિકિલેસાથી વિરત્ત હોય
છે (સઘ્વાઓ પ્ઠાણ-મદ્દણ-વળ્ણગ-વિલેવળ-સદ્-ફરિસ-રસ-રૂપ-ગધ-મહ્લા-લ
કારાઓ પડિવિરયા) સ પૂર્ણ સ્નાન, મર્દન, વર્ણક, વિલેપન, શબ્દ, સ્પર્શ, રસ,

સુસીલા સુવ્વયા સુપહિયાણંદા સાહુ સવ્વાઓ પાણાઙવાયાઓ
પહિવિરયા જાવ સવ્વાઓ પરિગ્ગહાઓ પહિવિરયા, સવ્વાઓ
કોહાઓ માણાઓ માયાઓ લોહાઓ જાવ મિચ્છાદસણસલ્લાઓ

અનુસંધેય । સર્વેષાં વ્યાયાસૈવ દ્વિપદિતમે સૂત્રે ગતા । નવર-ધર્મેષૈવ વૃત્તિ કલ્પ
યન્ત -નિરવધમિક્ષયા રમયયાગારૂપા વૃત્તિર્નિર્વહત ક્ષયર્થો વોચ । શેષપદાનામપિ
વ્યાખ્યા તસ્મિન્નેવ સૂત્રે વૃતાઽસ્માભિ । ‘સુસીલા સુવ્વયા’ સુગીલા સુનતા ‘સુપહિયાણદા’
સુપ્રત્યાનન્દા-સુપ્પુ પ્રત્યાનન્દશ્ચિત્તાહ્લાદો યેષા તે તથા, આનાનિચયધર્મયાનાનન્દયુક્તા
‘સાહુ’ સાધન, ‘સવ્વાઓ પાણાઙવાયાઓ પહિવિરયા જાવ સવ્વાઓ પરિગ્ગહાઓ
પહિવિરયા’ સર્વસ્માત્ પ્રાણાતિપાતાપ્રતિવિરતા યાવસર્વસ્માત્ પરિગ્ગહાત્પ્રતિવિરતા,
‘સવ્વાઓ કોહાઓ માણાઓ લોહાઓ જાવ મિચ્છાદસણસલ્લાઓ પહિવિરયા’
સર્વસ્માત્ ક્રોધાન્માનામાયાયા લોભાદ યાવમિધ્યાદર્શનશન્યાત્પ્રતિવિરતા, ‘સવ્વાઓ આર

વ્યાયાસા ઇતી ઉત્તરાર્થ કે વાસઠ્યે (૬૨) સૂત્ર મેં કી જા ચુકાં હૈ । (સુસીલા) યે સુશીલ
તથા (સુવ્વયા) નિર્દોષ રાત્તિ સે વ્રતોં કી આરાધના કરને વાલે હોતે હૈ । (સુપહિયાણદા)
આજ્ઞાવિચયનામક ધર્મધ્યાન કે ધ્યાને સે ઇનકા ચિત્ત સદા અહ્લાદયુક્ત બના રહતો હૈ । યે સવ
(સવ્વાઓ પાણાઙવાયાઓ પહિવિરયા) સર્વ પ્રકાર કે પ્રાણાતિપાત સે વિરક્ત રહતે હૈ,
(જાવ સવ્વાઓ પરિગ્ગહાઓ પહિવિરયા) યાવત્ સમસ્ત પરિગ્રહ સે વિરક્ત રહા કરતે હૈ,
(સવ્વાઓ કોહાઓ) સમસ્ત પ્રકાર કે ક્રોધ સે, (માણાઓ) માન સે, (માયાઓ) માયા
સે, (લોહાઓ) લોભ સે, (જાવ મિચ્છાદસણસલ્લાઓ) યાવત્ મિધ્યાદર્શન શન્ય સે,
(પહિવિરયા) વિરક્ત રહા કરતે હૈ, (સવ્વાઓ આરમમસમારમાઓ પહિવિરયા) સમસ્ત

આ આગમના ઉત્તરાર્થના બાસઠ (૬૨)મા સૂત્રમા ડરવામા આવી છે (સુસીલા)
સુશીલ તથા (સુવ્વયા) નિર્દોષ રીતિથી વ્રતોની આરાધના ડરવાવાળા હોય
છે (સુપહિયાણદા) આજ્ઞાવિચય નામના ધર્મધ્યાન ધ્યાવવાથી તેમના ચિત્ત સદા
આનંદી બનેલા રહે છે તે બધા (સવ્વાઓ) પાણાઙવાયાઓ પહિવિરયા સર્વ
પ્રકારના પ્રાણાતિપાતથી વિરક્ત રહે છે (જાવ સવ્વાઓ પરિગ્ગહાઓ પહિવિરયા)
તેમજ સમસ્ત પરિગ્રહથી વિરક્ત રહ્યા કરે છે (સવ્વાઓ કોહાઓ) સમસ્ત
પ્રકારના ક્રોધથી, (માણાઓ) માનથી, (માયાઓ) માયાથી, (લોહાઓ) લોભથી,
(જાવ મિચ્છાદસણસલ્લાઓ) તેમજ મિધ્યાદર્શન શન્યથી (પહિવિરયા) વિરક્ત
રહ્યા કરે છે (સવ્વાઓ આરમ-સમારમાઓ પહિવિરયા) સમસ્ત આરભસમા-

પહિવિરયા, સઘ્વાઓ આરંભસમારમાઓ પહિવિરયા, સઘ્વાઓ
 કરણકારાવળાઓ પહિવિરયા, સઘ્વાઓ પયણપયાવળાઓ પહિ-
 વિરયા, -સઘ્વાઓ કોટ્ટણ-પિટ્ટણ-તજ્જણ-તાલણ-વહ-વંધ-
 કિલેસાઓ પહિવિરયા, સઘ્વાઓ પઠાણ-મદ્દણ-વણ્ણગ-વિલે-
 વણ-સદ્-ફરિસ-રસ-રૂવ-ગંધ-મહ્લા-લકારાઓ પહિવિરયા,

‘ભસમારમાઓ પહિવિરયા’ સર્વસ્માદારમ્ભસમારમાપ્રતિવિરતા ‘સઘ્વાઓ કરણકારા-
 વળાઓ પહિવિરયા’ સર્વસ્માકરણકારણાપ્રતિવિરતા, ‘સઘ્વાઓ પયણપયાવળાઓ
 પહિવિરયા’ સર્વસ્માપચનપાચનાપ્રતિવિરતા, ‘સઘ્વાઓ કુટ્ટણ-પિટ્ટણ-તજ્જણ-
 તાલણ-વહ-વંધ-પરિકિલેસાઓ પહિવિરયા’ સર્વસ્માકુટ્ટન-પિટ્ઠન-તર્જન-તાડન-
 વધ-વંધ-પરિકિલેસાપ્રતિવિરતા, ‘સઘ્વાઓ પઠાણ-મદ્દણ-વણ્ણગ-વિલેવણ-સદ્-
 ફરિસ-રસ-રૂવ-ગંધ-મહ્લા-લકારાઓ પહિવિરયા’ સર્વસ્માત્ સ્નાન-મર્દન-વર્ણક-
 નિલેપન-ગદ્દ-સ્પર્શ-રસ-રૂપ-ગંધ-માલ્યા-લદ્વારાપ્રતિવિરતા, તથા ‘જે યાવળે

આરમમમારમ સે પ્રતિવિરત હોતે હે, (સઘ્વાઓ કરણકારાવળાઓ પહિવિરયા) સમસ્ત
 કરણ એવ કરાવગસે-કરન-કરાને સે વિરક્ત હોત હે, (સઘ્વાઓ પયણપયાવળાઓ પહિ-
 વિરયા) સર્વ પ્રકાર કી પચન એવ પાચન ક્રિયા સે પ્રતિવિરત હોતે હ, (સઘ્વાઓ કોટ્ટણ-
 પિટ્ટણ-તજ્જણ-તાલણ-વહ-વંધ-પરિકિલેસાઓ પહિવિરયા) સમસ્ત પ્રકાર કે કુટ્ટણ,
 પિટ્ટણ, તર્જન, તાડન, વહ, વંધ, પરિકેલેસા સે વિરક્ત હોતે હ, (સઘ્વાઓ પઠાણ-મદ્દણ-
 વણ્ણગ-વિલેવણ-સદ્-ફરિસ-રસ-રૂવ-ગંધ-મહ્લા-લકારાઓ પહિવિરયા) સપૂર્ણ
 સ્નાન, મર્દન, વર્ણક, નિલેપન, ગદ્દ, રૂપ, ગંધ, રસ, સ્પર્શ, માલ્ય એવ અલકારો સે રહિત

રક્ષથી પ્રતિવિરક્ત હોય છે (સઘ્વાઓ કરણકારાવળાઓ પહિવિરયા) સમસ્ત
 કરણ તેમજ કરાવણથી-કરન-કરાવવાથી વિરક્ત હોય છે (સઘ્વાઓ પયણપયા
 વળાઓ પહિવિરયા) નવપ્રકારની પચન તેમજ પાચન ક્રિયાથી વિરક્ત હોય
 છે (સઘ્વાઓ કોટ્ટણ-પિટ્ટણ-તજ્જણ-તાલણ-વહ-વંધ-પરિકિલેસાઓ પહિવિરયા)
 સમસ્ત પ્રકારના કુટ્ટણ, પિટ્ટણ, તર્જન, તાડન, વધ, વંધ, પરિકેલેસાથી વિરક્ત હોય
 છે (સઘ્વાઓ પઠાણ-મદ્દણ-વણ્ણગ-વિલેવણ-સદ્-ફરિસ-રસ-રૂવ-ગંધ-મહ્લા-લ-
 કારાઓ પહિવિરયા) સપૂર્ણ સ્નાન, મર્દન, વર્ણક, નિલેપન, ગદ્દ, સ્પર્શ, રસ,

સુસીલા સુવ્વયા સુપહિયાણંદા સાહૂ સવ્વાઓ પાણાહવાયાઓ
પહિવિરયા જાવ સવ્વાઓ પરિગ્ગહાઓ પહિવિરયા, સવ્વાઓ
કોહાઓ માણાઓ માયાઓ લોહાઓ જાવ મિચ્છાદસણસલ્લાઓ

ઙ્ગુસ્થેય । સર્વેષા વ્યાયાસૈવ દ્વિપદિતમે સૂત્રે ગતા । નવર-ધર્મેણૈવ વૃત્તિ કન્પ
યન્ત -નિરવચમિક્ષયા રમયનાત્રારૂપા વૃત્તિ નિર્વહત્ત ઇયયોં વોય । શેષપદાનામપિ
વ્યાહ્યા તસ્મિન્નેવ સૂત્રે વૃતાઽસ્માભિ । 'સુસીલા સુવ્વયા' સુગીલા સુવ્રતા 'સુપહિયાણદા'
સુપ્રત્યાનન્દા -સુપ્તુ પ્રત્યાનન્દશ્ચિત્તાહ્વાદો યેષા તે તથા, આજ્ઞાનિચયધર્મધ્યાનાનન્દયુક્તા
'સાહૂ' સાધવ, 'સવ્વાઓ પાણાહવાયાઓ પહિવિરયા જાવ સવ્વાઓ પરિગ્ગહાઓ
પહિવિરયા' સર્વસ્માત્ પ્રાણાતિપાતાપ્રતિવિરતા યાવસર્વસ્માત્ પરિગ્ગહાપ્રતિવિરતા,
'સવ્વાઓ કોહાઓ માણાઓ લોમાઓ જાવ મિચ્છાદસણસલ્લાઓ પહિવિરયા'
સર્વસ્માત્ ક્રોધામાનામાયાયા લોભાદ યાવમિધ્યાદર્શનશન્યપ્રતિવિરતા, 'સવ્વાઓ આર

વ્યાહ્યા ઇસા ઉત્તરાર્ધ કે વાસઠ્યે (૬૨) સૂત્ર મે કી જા ચુકાં હૈ । (સુસીલા) યે સુશાલ
તથા (સુવ્વયા) નિર્દોષ રાતિ સે વ્રતોં કી આરાધના કરને વાલે હોતે હૈ । (સુપહિયાણદા)
આજ્ઞાનિચયનામક ધર્મ યાન કે ધ્યાને સે ઇનકા ચિત્ત સદા અહ્વાદયુક્ત બના રહતા હૈ । યે સવ
(સવ્વાઓ પાણાહવાયાઓ પહિવિરયા) સર્વ પ્રકાર કે પ્રાણાતિપાત સે વિરક્ત રહતે હૈ,
(જાવ સવ્વાઓ પરિગ્ગહાઓ પહિવિરયા) યાવત્ સમસ્ત પરિગ્ગહ સે વિરક્ત રહા કરતે હૈ,
(સવ્વાઓ કોહાઓ) સમસ્ત પ્રકાર કે ક્રોધ સે, (માણાઓ) માન સે, (માયાઓ) માયા
સે, (લોહાઓ) લોભ સે, (જાવ મિચ્છાદસણસલ્લાઓ) યાવત્ મિધ્યાદર્શન શન્ય સે,
(પહિવિરયા) વિરક્ત રહા કરતે હૈ, (સવ્વાઓ આરમમસમારમાઓ પહિવિરયા) સમસ્ત

આ આગમના ઉત્તરાર્ધના આસઠ (૬૨)મા સૂત્રમા કરવામા આવી છે 'સુસીલા)
સુશીલ તથા (સુવ્વયા) નિર્દોષ રીતિથી વ્રતોની આરાધના કરવાવાળા હોય
છે (સુપહિયાણદા) આજ્ઞાનિચય નામના ધર્મધ્યાન ધ્યાવવાથી તેમના ચિત્ત સદા
આનન્દી બનેલા રહે છે તે બધા (સવ્વાઓ પાણાહવાયાઓ પહિવિરયા) સર્વ
પ્રકારના પ્રાણાતિપાતથી વિરક્ત રહે છે (જાવ સવ્વાઓ પરિગ્ગહાઓ પહિવિરયા)
તેમજ સમસ્ત પરિગ્રહથી વિરક્ત રહ્યા કરે છે (સવ્વાઓ કોહાઓ) સમસ્ત
પ્રકારના ક્રોધથી, (માણાઓ) માનથી, (માયાઓ) માયાથી, (લોહાઓ) લોભથી,
(જાવ મિચ્છાદસણસલ્લાઓ) તેમજ મિધ્યાદર્શન શન્યથી (પહિવિરયા) વિરક્ત
રહ્યા કરે છે, (સવ્વાઓ આરમ-સમારમાઓ પહિવિરયા) સમસ્ત આરભસમા-

જે યાવળે તહપ્પગારા સાવજ્જજોગોવહિયા કમ્મંતા પરપાણપરિ-
યાવળકરા કજ્જંતિ તઓ વિ પઢિવિરયા જાવજ્જીવાણ ॥ સૂ. ૬૪ ॥

મૂલમ્—સે જહાનામણ અળગારા ભવંતિ—ઈરિયા-
સમિયા માસાસમિયા જાવ ઇળમેવ નિગ્ગંથં પાવયણં પુરઓ
કાઠ વિહરતિ ॥ સૂ. ૬૫ ॥

તહપ્પગારા 'યે યાવ તસ્તથાપ્રકારા', 'સાવજ્જજોગોવહિયા' સાવયયોગૌપધિકા—સાવય
યોગા = સાવયયોગયુક્તાથ તે ઔપધિકા = માયાપ્રયોજનાથેતિ તથા, 'પરપાણપરિયાવળકરા'
પરપ્રાણપરિતાપનકરા, 'કમ્મંતા' કર્મભાગા = વ્યાપારાગા 'કજ્જંતિ' ક્રિયતે 'તઓ
વિ પઢિવિરયા જાવજ્જીવાણ' તતોઽપિ પ્રતિવિરતા યાવજ્જીવમ્ ॥ સૂ. ૬૪ ॥

ટીકા—'સે જહાનામણ' इत्यादि। 'સે જહાનામણ અળગારા ભવંતિ' અથ
યથાનામ કેચિત્ અનગારા ભવન્તિ, કીદૃશાસ્તેઽનગારા 'इत्याह 'ईरियासमिया' इर्यास

હોતે હૈ, (જે યાવળે તહપ્પગારા સાવજ્જજોગોવહિયા કમ્મંતા પરપાણપરિયાવળકરા
કજ્જંતિ તઓ વિ પઢિવિરયા જાવજ્જીવાણ) તથા ઇસી પ્રકાર કે ઔર મી જો સાવય-
યોગવાલે માયાકપાયજનિત કાર્ય હૈ કિ જિનમે પ્રાણિયો કે પ્રાણો કો પરિતાપ જ'ય કષ્ટ મોગના
પડતા હૈ ઊન સવ સે યે પ્રતિવિરત હોતે હૈ ॥ સૂ. ૬૪ ॥

'સે જહાનામણ' इत्यादि।

(સે જહાનામણ અળગારા ભવંતિ) યે જો અનગાર હોતે હૈ, વે (ઈરિયાસમિયા
માસાસમિયા જાવ ઇળમેવ નિગ્ગંથ પાવયણ પુરઓ કાઠ વિહરંતિ) इर्यासमिति, भाष-

इय, गध, भाषा तेमन् अल कारेशी रहित होय छे (जै यावण्णे तहप्पगारा
सावज्जजोगोवहिया कम्मता पर-पाण-परियावण-करा कज्जंति तओ वि पडिविरया
जावज्जीवाण) तथा ये प्रकारना भील पणु जे सावययोगवाणा मायाकपायजनित
कार्य छे के जेमा प्राणियोना प्राणुने परितापजनित कष्ट लोगववा पडे छे,
तेवा अधा दयोथी तेओ विरक्त होय छे (सू. ६४)

'સે જહાનામણ' इत्यादि

(સે જહાનામણ અળગારા ભવંતિ) આ જે અનગાર હોય છે, તેઓ (ઈરિયાસમિયા
માસાસમિયા જાવ ઇળમેવ નિગ્ગંથ પાવયણ પુરઓ કાઠ વિહરંતિ) इर्यासमिति,

પાડણિત્તા આગાહે ઉપ્પણે વા અણુપ્પણે વા ભક્ત પચ્ચક્ખંતિ ।
તે વહ્હુઢ ભક્તાઢ અણસણાણ છેદેતિ, છેદિત્તા જસ્સટ્ટાણ કીરડ
નગ્ગભાવે જાવ તમટ્ટમારાહિત્તા ચરમેહિં ઝસાસણીસાસેહિં

પ્રાર્ભવતિ, 'તે વહ્હુઢ વાસાટ' તેડનગારા ભગવતો વહ્હનિ વર્ષાગિ 'છઝમ-
ત્યપરિયાય પાડણતિ' ઉચ્ચસ્થપયાય પાલયત્તિ=ઉચ્ચસ્થાવસ્થા પાલયતિ, 'પાડણિત્તા'
પાલયિવા 'આગાહે' આગાધાયા=રોગાદિનાધાયામ 'ઉપ્પણે વા અણુપ્પણે વા' ઉપ-
ન્નાયા વા અનુપન્નાયા વા સયા 'ભક્ત પચ્ચક્ખંતિ' ભક્ત પ્રત્યાપ્યાન્તિ 'તે વહ્હુઢ
ભક્તાઢ અણસણાણ છેદેતિ' તે વહ્હનિ ભક્તાનિ અનગ્ગનયા ઝિદ્દતિ, 'છેદિત્તા' ઝિદ્ધા
'જસ્સટ્ટાણ' યસ્મૈ અથા 'કીરડ નગ્ગભાવે' ક્રિયતે નગ્ગભાવ-અક્રિચ્ચય ક્રિયતે,
'જાવ તમટ્ટમારાહિત્તા' યાવત્ તમર્થમારાય, 'ચરમેહિં ઝસાસણીસાસેહિં' ચરમેરુ-
ચ્છમાસનિ શ્વાસે 'અણત' અનન્તમ્=અતરહિતમ્, 'અણુત્તર' અનુત્તરમ્=અકુટ્ટમ્,

લાભ ગ્રીષ્ઠ નહીં હોતા હૈ, (તે વહ્હુઢ વાસાટ ઝઝમત્યપરિયાય પાડણિત્તા) વે અનગાર
ભગવાન્ ઉચ્ચસ્થ પર્યાય કો હી વહ્હુત વર્ષા તરુ પાલતે રહતે હ, (પાડણિત્તા) ઓર ઝસ પયાય
કે પાલન કરતે ૨ ભી યદિ (આગાહે ઉપ્પણે વા અણુપ્પણે વા) કિસી પ્રકાર કી ઓહે
ઝહે રોગાદિક વાધા ઉત્પન્ન હો, ઓહે ન ભી હો તો ભી વે, (ભક્ત પચ્ચક્ખંતિ) ભક્તપ્રત્યાપ્યાન
કરતે હૈ । (તે વહ્હુઢ ભક્તાઢ અણસણાણ છેદેતિ) વ અનેક ભક્તોં કા અનગ્ગન દ્વારા છેદન
કરતે હૈ, (છેદિત્તા જસ્સટ્ટાણ કીરડ નગ્ગભાવે જાવ તમટ્ટમારાહિત્તા) છેદન કરકે ઝઝો-
ને જિસ કી પ્રાપ્તિ કે લ્યિયે નગ્ગભાવ ધારણ ક્રિયા થા, ઝસ પ્રયોજન કી સિદ્ધિ પ્રાપ્ત કર
(ચરમેહિં ઝસાસણીસાસેહિં અણત અણુત્તર ણિચ્ચાયાય નિરાવરણ કસિણ પહિપુણ્ણ

દર્શનનો લાભ જલદી મળતો નથી, (તે વહ્હુઢ વાસાટ ઝઝમત્યપરિયાય પાડ-
ણતિ) તે અનગાર ભગવાન ઉચ્ચસ્થપયાયનુ જ ધૈર્ય વરસો સુધી પાલન
કરે છે, (પાડણિત્તા) અને તે પયાયનુ પાલન કરતા કરતા પણ જો (આગાહે
ઉપ્પણે વા અણુપ્પણે વા) કોઈ પ્રકારની રોગ આદિ ની પીડા ઉત્પન્ન થાય
કે ઓહે ન પણ થાય તો પણ તેઓ (ભક્ત પચ્ચક્ખંતિ) ભક્તપ્રત્યાપ્યાન
કરે છે (તે વહ્હુઢ ભક્તાઢ અણસણાણ છેદેતિ) તેઓ અનેક ભક્તોનુ અનશ્વન
લાભ છેદન કરે છે (છેદિત્તા જસ્સટ્ટાણ કીરડ નગ્ગભાવે જાવ તમટ્ટમારાહિત્તા)
છેદન કરીને તેઓએ જેની પ્રાપ્તિ માટે નગ્ગભાવ ધારણ કર્યો હતો તે પ્રયો
જનની સિદ્ધિ પ્રાપ્ત કરીને (ચરમેહિં ઝસાસણીસાસેહિં અણત અણુત્તર ણિચ્ચા-

વ્રતિ, પચ્ચન્નિવત્તા વહૂડ મત્તાડ અણસણાણ છેદતિ, છેદિત્તા જસ્સટ્ટાણ કીરડ નગ્ગભાવે જાવ અત્ત કરતિ ॥ મૂ. ૬૬ ॥

મૂલમ્—જેસિ પિ ય ણ ઇગ્ગયાણ ણો કેવલવરનાણ-
દસણે સમુપ્પજ્જઈ તે વહૂડ વાસાડ છુત્તમત્થપરિયાગ પાઉણતિ,

‘પાઉણતિ’ પાલયન્તિ, ‘પાઉણિત્તા’ પાલયિત્વા, ‘મત્ત પચ્ચન્નવતિ’ મત્ત પ્રયા-
રયાતિ, ‘મત્ત પચ્ચન્નિવત્તા’ મત્ત પ્રયાગ્ગાય ‘વહૂડ’ વહ્નિ ‘મત્તાડ અણસણાણ’
મત્તાનિ અનશનયા ‘છેદતિ’ છિદતિ, ‘છેદિત્તા’ છિદ્વા ‘જસ્સટ્ટાણ’ ચંસૈ અર્થાય
‘કીરડ’ ક્રિયતે ‘નગ્ગભાવો’ નગ્ગભાવ = આક્રિષ્ટ્ય ક્રિયતે ઇત્થં વચ, ‘જાવ અત્ત’
યાવત્—સર્વદુઃખનામત ‘કરતિ’ કુરંતિ ॥ સૂ. ૬૬ ॥

‘જેસિ પિ ય ણ’ इत्यादि । ‘જેસિ પિ ય ણ ઇગ્ગયાણ ણો કેવલવર-
નાણદસણે સમુપ્પજ્જઈ’ એવામપિ ચ સહ એકેપા નો કેવલવરજ્ઞાનદર્શન સમુત્પત્તે=

(પાઉણિત્તા મત્ત પચ્ચન્નવતિ) इस पर्याय को प्राप्त कर वे भक्त का प्रत्याख्यान कर देते
हैं । (पचचिन्वत्ता वहुड मत्ताड अणसणाण छेदति) प्रत्याख्यान करके अनेक भक्तों का
अनशन द्वारा छेदन कर देते हैं । (छेदिता जस्सट्टाण कीरड नगगभावे जाव अत
करेति) छेदन करके जिस प्रयोजन के लिये नगगभाव उन्होंने धारण किया था वे उस प्रयो-
जन को प्राप्त करते हैं, अर्थात् समस्त दुःखों का अंत करते हैं ॥ सू. ६६ ॥

‘જેસિ પિ ય ણ’ इत्यादि ।

(જેસિ પિ ય ણ) इन साधुओं में से भी (इगगयाण) जिन किन्हीं साधु मुनि-
राजों को (णो केवलवरनाणदसणे समुप्पज्जई) निर्मल केवलज्ञान एवं केवल दर्शन का

વરસો સુત્રી આ પૃથ્વીમ ડળને પાવન કરે છે (પાઉણિત્તા મત્ત પચ્ચન્નવતિ)
આ પર્યાયને પ્રાપ્ત કરીને ભક્તપ્રત્યાખ્યાન કરી દે (પચ્ચન્નિવત્તા વહૂડ
મત્તાડ અણસણાણ છેદતિ) પ્રત્યાખ્યાન કરીને અનેક ભક્તોનું અનશન દ્વારા
છેદન કરે (છેદિત્તા જસ્સટ્ટાણ કીરડ નગ્ગભાવે જાવ અત્ત કરેતિ) છેદન
કરીને જે પ્રયોજન માટે નગ્ગભાવ તેમણે ધારણ કરેલો હતો તે પ્રયોજનને
પ્રાપ્ત કરે છે, અર્થાત્ સમસ્ત દુઃખોનો અંત કરે (સૂ. ૬૬)

‘જેસિ પિ ય ણ’ इत्यादि

(જેસિ પિ ય ણ) આ સાધુઓમાંથી પણ (इगगयाण) જે ડોઈ સાધુ મુનિ
રાજોને (णो केवलवरनाणदसणे समुप्पज्जई) નિર્મળ કેવલજ્ઞાન તેમજ કેવલ

કાલમાસે કાલં કિચ્ચા, ઉક્કોસેણં સઙ્ગદ્ધસિદ્ધે મહાવિમાણે
 દેવત્તાણ ઉવવત્તારો ભવંતિ, તર્હિ તેસિં ગઈ, તેત્તીમ સાગરોવમાઙ
 ઠિઈ, આરાહગા, સેસં તં ચેવ ॥ સૂ. ૬૮ ॥

મનુષ્યમવમાવિનાં વા અચા=ત્રુર્યેષાં ત ણકાચા 'પુણ' પુન, અપ પુન શબ્દ ઉક્તથાવગ્ગા
 વૈભવ્યયોતનાય, 'એને' ણક-અપે તુ 'મયતારો મહાર=મયનસેવિન, 'મયતારા દિપ-
 ગાનુત્તાર અર્પવાત 'પુલ્લક્ષ્મ્યાવમેસેણ' પૂર્વક્રમાવગેરગ પૂર્વદત્તનર્મગામવગેરગ 'કાઝમાસે
 કાલ કિચ્ચા' કાઝમાસે કાલ કૃત્વા-'ઉક્કોસેણ સઙ્ગદ્ધસિદ્ધે મહાવિમાણે' ઉક્કોસેણ
 સર્વાર્થસિદ્ધે મહાવિમાન 'દેવત્તાણ' દેવત્તેન 'ઉવવત્તારો ભવંતિ' ઉપવતારો ભવંતિ=ઉપવત્તે,
 'તર્હિ તેસિં ગઈ તેત્તીમ સાગરોવમાઙ ઠિઈ' તત્ર તેષા ગતિ, ત્રયઙ્ગિગ્ગાગેપનાતિ
 ન્થિતિ । 'આરાહગા આગ્રકા=પરોક્કમ્યાઽઽગ્રકા, 'સેસં તં ચેવ' એવ તદેવ ॥ ૩ ૬૮ ॥

હૈં કિં કિંહુ રસોં મવ સે કલ્પજ્ઞાન ણવ કેવલ્લગ્ગેન કા ટ્રામ ન્દા હેત્તા ઈ નો પેસ વ
 અન્નાગ મગવાન્ (પગ્ગા) ણક્રમવાવતારી હેતે હૈં । પે (મયતારો) મ્યમ કા આગમના
 કરતે ૨ હાં (પુલ્લક્ષ્મ્યાવમેસેણ) પૂર્વક્રમે કે અગિષ્ટ હોન ક કાઝ (કાઝમાસે
 કાલ કિચ્ચા) કાલ અવસર મ કાઝ કર (ઉક્કોસેણ) ઉક્કોસે સં (સઙ્ગદ્ધસિદ્ધે મહાવિમાણે
 દેવત્તાણ ઉવવત્તારો ભવંતિ) સર્વાર્થસિદ્ધ નામક મહાવિમાન મ દેવપથાય સે ઉપવ હો
 બંતે હૈં । (તર્હિ તેસિં ગઈ, ઠિઈ તેત્તીમ સાગરોવમાઙ) વર્તી પર રત્તરો ગતિ ઔર
 પ્રિતિ હોતો હૈં । ઇત્તકા ન્થિતિ વર્તી પર તેત્તીમ સાગર પ્રમાણ હૈં । (આરાહગા સેસં તં
 ચેવ) એ નિયમ સે પરોક્ક કે આગ્રક હોતે હૈં । અગિષ્ટ પૂર્વેન મમજના ચાહિયે ॥
 સુ ૬૮ ॥

ભગવાન હોય છે કે નેમને તેજ ભવમા દેવગ્ગાન તેમજ દેવગ્ગાનને
 લાભ મળતો નથી તો એવા તે અનગા ભગવાન (પગ્ગા) એકભાવાવાની
 હોય છે તેઓ (મયતારો) અથમની આગવના હોતા હોતા જ (પુલ્લક્ષ્મ્યાવ-
 મેસેણ) પૂર્વક્રમના બાદી ગેવાના હોયે (કાઝમાસે કાલ કિચ્ચા) હાલ-અવ-
 સરે હાલ રીતે (ઉક્કોસેણ) ઉત્કર્ષ વટે (સઙ્ગદ્ધસિદ્ધે મહાવિમાણે) ત્વત્તાણ ઉવવ-
 તારો ભવંતિ) સર્વાર્થસિદ્ધ નામના મહાવિમાનમા દેવપથાની ઉપવ ગાય છે
 ત્યા તેમની ગતિ અને ન્થિતિ હોય છે તેમની ત્યા પ્રિતિ તેત્તીમ સાગર
 પ્રમાણ છે (આરાહગા સેસં તં ચેવ) તેઓ નિયમની પરોક્કના આગવડ હોય
 છે, બાદી જુ અગ્રક પ્રમાણે અમરજુ નેહો (સુ ૬૮)

અણંતં અણુત્તરં નિવ્વાધાયં નિરાવરણ કસિણ પડિપુણં કેવલ-
વરનાણદસણં ઉપ્પાદેતિ, તઓ પચ્છા સિજ્ઞિહિતિ જાવ અંતં
કરેહિતિ ॥ સૂ. ૬૭ ॥

મૂલમ્—‘એગચ્ચા પુણ એમે ભયંતારો પુઠ્ઠવકમ્માવસેસેણં

‘નિવ્વાધાયં’ નિર્વ્યાધાત=સૂક્ષ્મવ્યવહિતવિપ્રકૃષ્ટવિષયેષુ અપ્રતિહત, ‘નિરાવરણ’ નિરા-
વરણ=કર્માવરણરહિત ‘કસિણ’ કુલ્લન=સકલ, ‘પડિપુણ’ પ્રતિપૂર્ણ=સપૂર્ણ, ‘કેવલ-
વરનાણદસણ’ કેવલવરજ્ઞાનદર્શનમ્ ‘ઉપ્પાદેતિ’ ઉત્પાદયન્તિ, ‘તઓ પચ્છા સિજ્ઞિ-
હિતિ’ તત પશ્ચાત્ સેત્સ્યન્તિ, ‘જાવ અત’ યાવત્ અન્ત=સર્વદુઃસ્વાનામન્ત ‘કરે-
હિતિ’ કરિષ્યન્તિ ॥ સૂ. ૬૭ ॥

‘એગચ્ચા’ इत्यादि । ‘एगच्चा’ एकाऽर्चा—एका=असाधारणगुणत्वात् अद्वितीया-

કેવલવરનાણદસણ ઉપ્પાદેતિ) ચરમ ઉચ્છ્વાસ—નિશ્વાસોં મેં અતરહિત, અનુપમ, નિર્વ્યા-
ધાત—સૂક્ષ્મ, વ્યવહિત એવ વિપ્રકૃષ્ટ વિષય કો હસ્તામલકવત્ જાનને કે લિયે સમર્થ, નિરા-
વરણ—કર્માવરણરહિત, કુલ્લન—સકલ, એવં પ્રતિપૂર્ણ—સપૂર્ણ કેવલજ્ઞાન એવ કેવલદર્શન કી ઉત્પત્તિ
સે વિશિષ્ટ હો જાતે હે । (તઓ પચ્છા સિજ્ઞિહિતિ જાવ અત કરેહિતિ) ઇસકે પશ્ચાત્
વે સિદ્ધ હો જાતે હૈ ઔર ઇસ અવસ્થા મેં ઇન્કે સમસ્ત દુઃખોં કા એવ ઇન્કે કારણભૂત
કર્મોં કા સર્વથા અભાવ હો જાતા હૈ ॥ સૂ. ૬૭ ॥

‘એગચ્ચા પુણ’ इत्यादि ।

इन अनगार भगवत्तो के बीच (एमे) कितनेक ऐसे भी अनगार भगवान होते

ધાય નિરાવરણ કસિણ પડિપુણ કેવલવરનાણદસણ ઉપ્પાદેતિ) ચરમ ઉચ્છ્વાસ—
નિશ્વાસોમા અતરહિત, અનુપમ, નિર્વ્યાધાત—સૂક્ષ્મ વ્યવહિત તેમજ વિપ્ર-
કૃષ્ટ વિષયને હસ્તામલકવત્ બાબુવા માટે સમર્થ, નિરાવરણ—કર્માવરણરહિત,
કુલ્લન—સકલ, તેમજ પરિપૂર્ણ—સપૂર્ણ કેવલજ્ઞાન તેમજ કેવલદર્શનની ઉત્પત્તિથી
વિશિષ્ટ થઈ બાકી છે (તઓ પચ્છા સિજ્ઞિહિતિ જાવ અત કરેહિતિ) ત્યાર
પછી તેઓ સિદ્ધ થઈ બાકી છે, અને તે અવસ્થામા તેમના સમસ્ત દુઃખોના
તેમજ તેમના કારણભૂત કર્મોના સર્વથા અભાવ થઈ બાકી છે (સૂ. ૬૭)

‘એગચ્ચા પુણ’ इत्यादि

आ अनगार भगवन्तोनी पथभा (एमे) डेटलाके जेवा पछु अनगार

માયાલોહા અણુપુલ્લેણ અદ્વકમ્મપયડીઓ સ્વેત્તા ઉપ્પિ લોય-
ગ્ગપડ્ઢાણા ભવતિ ॥ સૂ૦ ૬૯ ॥

મૂલમ્—અણગારે ન મતે ! ભાવિયપ્પા કેવલિસમુ-

‘નિલ્લકોદ્ધા’ નિલ્લકોદ્ધા = ક્રોધાનિલ્લકાત્તા, ‘સીણકોદ્ધા’ ક્ષાણક્રોધા—ક્રોધ ક્ષીણો યેપા તે ક્ષીણક્રોધા—મોહનાયકર્મણા ક્ષયાકરણાત્ ક્ષીણક્રોમોહનીયકર્મણ, ‘એવ માણમાયાલોહા’ એવ માનમાયાલોહા = એવ ક્ષીણમાનમાયાલોહા, ‘અણુપુલ્લેણ’ આનુપૂર્વ્યા = ક્રમગો યથાનદ્રમ્, ‘અદ્વકમ્મપયડીઓ’ અદ્વકર્મપ્રવૃત્તા ‘સ્વેત્તા’ ક્ષપયિત્વા ‘ઉપ્પિ લોયગ્ગપડ્ઢાણા’ ઉપરિ લોકાપ્રપત્તિપ્રાપ્તિ = લોકાપ્રાપ્તિસ્થિતા ‘ભવતિ’ ભવતિ ॥ સૂ ૬૯ ॥

ટીકા—‘અણગારે ન મતે’ इत्यादि । ‘अणगारे न मते !’ अनगार खलु हे भवत ! ‘भावियप्पा’ भावितात्मा = इत्ताऽऽमसाक्षात्कार, ‘केवलिसमुग्घाएण’ केवलि-

કોદ્ધા એવ માણમાયાલોહા) જિનકા ક્રોધ નષ્ટ હો ગયા હૈ, અત એવ જો નિલ્લકોધ હૈ, મોહનીય કર્મ નષ્ટ હો જાને કે કારણ ક્રોધ જિનકી આત્મા સે ક્ષીણ હો ચુકા હૈ, इसी तरह से मान, माया एव लोभ भी जिनकी आत्मा से सर्वथा नष्ट हो चुके हैं, वे (अणुपु-
ल्लेण अद्व कम्मपयडीओ स्ववेत्ता उप्पि लोयगगपड्ढाणा भवति) क्रम २ से पूर्वबद्ध अष्टकर्मों की प्रकृति को सर्वथा नष्ट कर नियमसे लोक के अप्रमागमे निवास करनेवाले होते हैं, अर्थात् मोक्षको प्राप्त करते हैं ॥ सू ६९ ॥

‘અણગારે ન મતે !’ इत्यादि ।

(મતે !) હે ભગવન્ ! (ભાવિયપ્પા અણગારે ન) ભાવિતાત્મા અનગાર (સાધુ)
(કેવલિસમુગ્ધાણ) કેવલિસમુદ્ધાત દ્વારા (સમોહણિત્તા) આત્મપ્રદેશો કો શરીર સે

ગયેલો છે, તેથી જેઓ ક્રોધરહિત છે, મોહનીય કર્મ નષ્ટ થઈ જવાના કાર-
ણથી ક્રોધ જેમના આત્મામાંથી ક્ષીણ થઈ ગયેલો છે, તેવી જ રીતે માન, માયા
તેમજ લોભ પણ જેમના આત્મામાંથી સર્વથા નષ્ટ થઈ ગયેલા છે, તેઓ
(અણુપુલ્લેણ અદ્વ કમ્મપયડીઓ સ્વેત્તા ઉપ્પિલોયગ્ગપડ્ઢાણા ભવતિ) અનુક્રમથી
પૂર્વબદ્ધ આઠ કર્મોની પ્રકૃતિને સર્વથા નષ્ટ કરીને નિયમથી લોકના ઉપરના
ભાગમાં નિવાસ કરવાવાળા થાય છે, અર્થાત્ મોક્ષને પ્રાપ્ત કરે છે (સૂ ૬૯)

‘અણગારે ન મતે !’ इत्यादि

(મતે !) હે ભગવન્ ! (ભાવિયપ્પા અણગારે ન) ભાવિતાત્મા અનગાર
(સાધુ) (કેવલિસમુગ્ધાણ) કેવલિસમુદ્ધાત દ્વારા (સમોહણિત્તા) આત્મ

મૂલમ્—સે જે રમે ગમાગર જાવ સણિવેસેમુ મળુયા
ભવંતિ, ત જહા—સવ્વકામવિરયા સવ્વરાગવિરયા સવ્વસગા-
તીતા સવ્વસિનેહાદિકંતા અકોહા નિકોહા સ્વીળકોહા એવ માળ-

ટીકા—‘સે જે રમે’ ઇત્યાદિ । ‘સે જે રમે ગમાગર જાવ સણિવેસેમુ
મળુયા ભવંતિ’ અથ ય રમે ગમાગર જાવત્ મનિગણુ મનુજા ભવંતિ, ‘ત જહા’ તથા
‘સવ્વકામવિરયા’ સર્વકામવિરતા ~ સર્વકામેભ્ય =મમસ્તગંદાત્રિપિયેભ્યો વિરતા =
નિવૃત્તા, શબ્દાદિવિષયેષુ વા વિરતા=વિગતૌ મુખ્યા, ‘સવ્વરાગવિરયા’ સર્વરાગવિરતા =
સર્વસાગાત્-સમસ્તાદ વિપયામિમુગ્ધહતુભૂતાઃ-મપરિણામવિશેષાત્ નિવૃત્તા, ‘સવ્વસગા-
તીતા’ સર્વસદ્ગાઽતીતા—સર્વસદ્ગાત્=માતાપિતાદિસમ્પ્રધાદતીતા =વિનિર્ગતા—સર્વસદ્ગરહિતા
ઇત્યર્થ, ‘સવ્વસિનેહાદિકંતા’ સર્વસ્નેહાતિકાંતા =સ્નેહરહિતા, ‘અકોહા’ અકોપા,

‘સે જે રમે’ ઇત્યાદિ ।

(સે જે રમે ગમાગર જાવ સણિવેસેમુ) યે જો ગ્રામ । આકર આદિ સે
લેકર સન્નિવેશ તરુ કે નિવાસસ્થાનોં મ (મળુયા ભવંતિ) મનુષ્ય રહતે હે, (ત જહા) જૈસે
(સવ્વકામવિરયા સવ્વરાગવિરયા સવ્વસગાતીતા સવ્વસિનેહાદિકંતા) જો સમસ્ત
શબ્દાદિક વિષયોં સે નિવૃત્ત હૈ, અથવા શબ્દાદિક વિષયોં મે જિ હે ઉત્સુકતા નહીં હૈ,
સમસ્ત વિષયોં કાં ઓગ ઝુકાને વાલે આ માકે રાગરૂપ પરિણામ સે જો નિવૃત્ત હૈ, માતા-
પિતા આદિ સમસ્ત સબધિજનોં સે અથવા સમસ્તપ્રકાર ક પરિગ્રહ સે જો દૂર હોં ચુકે હૈ,
જિન્હાં ને સમ્પૂર્ણપ્રકાર કા સ્નેહભાવ પરિવર્જિત કર દિયા હૈ । (અકોહા નિકોહા સ્વીળ-

‘સે જે રમે’ ઇત્યાદિ

(સે જે રમે) આ કે જે (ગમાગર જાવ સણિવેસેમુ) ગામ આકર
આદિથી લઈને સન્નિવેશ સુધીના નિવાસસ્થાનોમા (મળુયા ભવંતિ) મનુષ્ય
રહે છે, (ત જહા) જેવા કે—(સવ્વકામવિરયા સવ્વરાગવિરયા સવ્વસગાતીતા
સવ્વસિનેહાદિકંતા) જેઓ સમસ્ત શબ્દાદિ વિષયોથી નિવૃત્ત છે, અથવા
શબ્દાદિ વિષયોમા જેમને ઉત્સુકતા નથી હોતી, સમસ્ત વિષયોની તરફ
જે ચવાવાળા આત્માના રાગરૂપ પરિણામથી જેઓ નિવૃત્ત છે, માતાપિતા આદિ
સમસ્ત સબધી જનોથી અથવા સમસ્ત પ્રકારના પરિગ્રહોથી જેઓ દૂર થઈ
ગયેલા છે, જેઓએ સમ્પૂર્ણ પ્રકારના સ્નેહભાવને પરિવર્જિત કરી દીધેલા છે,
(અકોહા નિકોહા સ્વીળકોહા એવ માળમાયાલોહા) જેમનો કોઈ થઈ

मूलम्—से नूनं भते । केवलकप्पे लोए तेहिं निज-
रापोगलेहि फुडे ? हता । फुडे ॥ सू० ७१ ॥

मूलम्—छउमत्ये णं भते । मणुस्से तेसि निजरापो-
गलाण किचि वण्णेण वण्णं, गधेण गध, रसेण रसं, फासेण

टीका—‘से नूनं भते !’ इत्यादि । ‘से नूनं भते !’ अथ नूनं हे भवन्त !
‘केवलकप्पे लोए’ केवलकप्पो लोक , ‘तेहिं’ तै ‘निजरापोगलेहिं’ निर्जरापुद्गलै —
निर्जरा प्रधाना पुद्गला निर्जगपुद्गला—जीवेन अकर्मतामापादिता कर्मपुद्गलास्तै ‘फुडे’
स्पृष्ट = व्याप्त किम् ? इति प्रश्न । उत्तरमाह ‘हता । फुडे’ हन्त ! स्पृष्ट ॥ सू ७१ ॥

टीका—‘छउमत्ये ण भते !’ इत्यादि । ‘छउमत्ये ण भते !’ छउमत्य सल्ल
भवन्त ! = हे भवन्त ! छउमत्य गल्ल मनुष्य , छउमत्य इह निरतिशयनानयुक्तो नेय , यतश्छउम-
त्योऽपि त्रिणिष्ठात्रिजानयुक्तो निर्जरापुद्गलान् जानात्येव । ‘तेसि निजरापोगलाण’ तेषा निर्ज-
रापुद्गलाना ‘किचि’ किञ्चिद् ‘वण्णेण’ वर्णेन—वर्णतया यथावस्थितस्वरूपेण ‘वण्ण’ वर्ण=

‘से नूनं भते !’ इत्यादि ।

(से नूनं भते !) हे भवन्त ! तया अवस्थतया (तेहिं निजरापोगलेहिं)
उनके निर्जराप्रधान पुद्गलां द्वारा (केवलकप्पे लोए) यह समस्त लोग (फुडे) स्पृष्ट
होता है (हता ! फुडे) हैं । स्पृष्ट होता है ॥ ॥ सू ७१ ॥

‘छउमत्ये ण’ इत्यादि ।

(छउमत्ये ण भते ! मणुस्से) हे भवन्त ! विशिष्टज्ञानी छउमत्य मनुष्य (तेसिं
निजरापोगलाण) उन निर्जराप्रधान पुद्गलों को (किचि) किञ्चित् (वण्णेण वण्ण

‘से नूनं भते !’ इत्यादि

(से नूनं भते !) हे भवन्त ! शु अवस्थतया (तेहिं निजरापोगलेहिं) तेभना
निर्जराप्रधान पुद्गलो द्वारा (केवलकप्पे लोए) आ समस्त लोगने
(फुडे) स्पर्श थाय छे ? (हता ! फुडे) हा ! थाय छे (सू ७१)

‘छउमत्ये ण’ इत्यादि

(छउमत्ये ण भते ! मणुस्से) हे भवन्त ! विशिष्टज्ञानी छउमत्य मनुष्य
(तेसिं निजरापोगलाण) ते निर्जराप्रधान पुद्गलोद्वारे (किचि) किञ्चित्
(वण्णेण वण्ण गधेण गध रसेण रस फासेण फास जाणइ पासइ) वधुंथी

ઘાણં સમોહણિતા કેવલકર્ણં લોચં ફુસિતા ણં ચિટ્ઠઈ, હંતા !
ચિટ્ઠઈ ॥ સૂ. ૭૦ ॥

સમુદ્ઘાતેન, તત્ર પ્રથમ સમુદ્ઘાતસ્વરૂપમુચ્યતે—યથાસ્વભાવસ્થિતાનામાત્મપ્રદેશાના સમુદ્ઘાતન= સમતાદુદ્ઘાતન—સ્વભાવાદયભાવેન પરિણમન સમુદ્ઘાત, સચ સમવિધ—વેદનાસમુદ્ઘાત ૧, કષાયસમુદ્ઘાત ૨, મરણસમુદ્ઘાત ૩, વૈક્રિયસમુદ્ઘાત ૪, તૈજસસમુદ્ઘાત ૫, આહારક- સમુદ્ઘાત ૬, કેવલિસમુદ્ઘાત ૭. ણુ સમમુ સમુદ્ઘાતેષુ ચરમ કેવલિસમુદ્ઘાત । તત્ર કો નામ કેવલિસમુદ્ઘાત ? ઉચ્યતે—યથાતર્તુર્મૂર્તકાલે પરમપદ ભાવિ, તસ્મિન્ કેવલિનિ ભવ સમુદ્ઘાત કેવલિસમુદ્ઘાતસ્તેન, ‘સમોહણિતા’ સમવદ્ય=આત્મપ્રદેશાન્ પ્રસાર્ય ‘કેવલકર્ણ’ કેવલકર્ણ=મર્ણ ‘લોચ’ લોક ‘ફાસિતા ણ’ સ્પૃશ્ણા રણ ‘ચિટ્ઠઈ’ તિષ્ઠતિ કિમ્ ? । ઉત્તર માહ—‘હતા’ ઇત્યાદિ । ‘હન્ત’ ઇતિપદ કોમલાઽઽમન્ત્રણપૂર્વકસ્વીકારાર્થકમ્, ‘ચિટ્ઠઈ’ તિષ્ઠતિ ॥ સૂ. ૭૦ ॥

બાહર નિકાલકર (કેવલકર્ણ લોચ) ક્યા સમસ્ત લોકકા (ફુસિતા) સ્પર્શ કરકે (ચિટ્ઠઈ) ઠહરતે હૈ ? ઉત્તર—(હતા ! ચિટ્ઠઈ) હા ! ઠહરતે હૈ । યથાસ્વભાવ સે સ્થિત આત્મપ્રદેશો કા અચ ભાવ મે પરિણમન કરના, ઉસકા નામ સમુદ્ઘાત હૈ । સમુદ્ઘાત ૭ પ્રકાર કા હૈ—વેદના સમુદ્ઘાત ૧, કષાયસમુદ્ઘાત ૨ મરણસમુદ્ઘાત ૩, વૈક્રિયસમુદ્ઘાત ૪, તૈજસસમુદ્ઘાત ૫, આહારકસમુદ્ઘાત ૬, કેવલિસમુદ્ઘાત ૭ । इनमे अंतिम समुदधातु केवलिसमुदधातु है । जिसको अन्तर्मुहूर्तकाल मे निर्वाण पदकी प्राप्ति होती है ऐसे केवली भगवान का दण्ड, कषाट, मन्थान और लोकपूरण किया द्वारा आत्मप्रदेशों का मूल शरीर को न छोड़कर शरीर से बाहर फैलना इसका नाम केवलिसमुदधातु है ॥ सू. ७० ॥

પ્રદેશોને શરીરથી બહાર કાઢીને (કેવલકર્ણ લોચ) શુ સમસ્ત લોકોને (ફુસિતા) સ્પર્શ કરીને (ચિટ્ઠઈ) રહે છે ? (હતા ! ચિટ્ઠઈ) હા ! રહે છે. યથાસ્વભાવમા રહેલા આત્મપ્રદેશોને અન્યભાવમા દેરવી નાખવુ તેનુ નામ સમુદ્ઘાત છે સમુદ્ઘાત ૭ પ્રકારના છે—૧ વેદનાસમુદ્ઘાત, ૨ કષાય-સમુદ્ઘાત, ૩ મરણસમુદ્ઘાત, ૪ વૈક્રિયસમુદ્ઘાત, ૫ તૈજસસમુદ્ઘાત, ૬ આહારકસમુદ્ઘાત, ૭ કેવલિસમુદ્ઘાત તેમા છેલ્લો સમુદ્ઘાત કેવલિસમુદ્ઘાત છે જેને અન્તમુહૂર્ત કાળમા નિર્વાણપદની પ્રાપ્તિ થાય છે એવા કેવલી ભગવાનના દંડ, કષાટ, મન્થાન, અને લોકપૂરણ ક્રિયાદ્વારા આત્મ પ્રદેશોનો, મૂળ શરીરને નહિ છોડતા શરીરથી બહાર ફેલાવો થવો તેનુ નામ કેવલિસમુદ્ઘાત છે (સૂ. ૭૦)

**मूलम्—गोयमा । अय ण जवुद्दीवे दीवे सव्वदीव-
समुद्दाण सव्वम्भतराए सव्वखुडाए वट्टे तेह्मापूय—संठाण—सठिए**

टीका—भगवानाह—‘गोयमा’ इत्यादि । ‘गोयमा’ अय ण जवुद्दीवे दीवे’
हे गौतम ! अय गल जम्बूद्वीपो द्राप ‘सव्वदीवसमुद्दाण सव्वम्भतराए’ सर्वद्वीपसमु-
द्राणा सप्ताभ्यन्तरक = सर्वद्वीपसमुद्रमभ्यन्तरा, ‘सव्वखुडाए’ सर्वखुडक = सर्वद्वीपसमुद्रापेक्षया
लघु, ‘वट्टे’ वृत्त = गोचकार, मोत्तकपद् घनवृत्तोऽपि भवेत् तदव्यवच्छेदाय प्रतरवृत्ततामाह—
‘तेह्मापूय—संठाण—सठिए’ तैलपूप—मस्थान—मस्थित — तैलमिति घृतस्योपलक्षणम्, तेन
तैलान्पिकाऽपूपाऽऽकारमस्थित, ‘वट्टे’ वृत्त, ‘रहचक्कवाल—संठाण—सठिए’ रथचक्रवाल-

जाती हे कि (उमत्थे ण मणुस्से तेसिं जिज्जरापोमालाण णो किंचि णणेण वण्ण
जाय जाणड पासड) उमत्थ मनुय, उन केवत्ता भगवान क उन निर्जराप्रधान पुद्गलों के
वर्ण गत्र रस स्पर्श को न जान सकता है ? न देख सकता है ? ॥ म ७३ ॥

‘गोयमा । अय ण’ इत्यादि ।

(गोयमा !) हे गौतम ! (अय ण जवुद्दीवे दीवे) यह जवुद्दीप नामका द्वीप
(सव्वदीवसमुद्दाण) समस्त द्वीप और समुद्रों का (सव्वम्भतराए) सर्वप्रकार से मध्य-
युक्ता है । अतः यह (सव्वखुडाए) सब से छोटा है । (वट्टे) यह वलय के समान
वृत्ताकार—गोठ है । (तेह्मा—पूय—संठाण—सठिए) तैलपक पुआ क आकार जैसा गोल
है । (वट्टे रहचक्कवाल—संठाण—सठिए) रथक पहिये जैसा गोल है । (वट्टे पुस्सर-

दारखथी भेभ ठडेवाय ठे ठे (उमत्थे ण मणुस्से तेसिं जिज्जरापोमालाण णो
किंचि णणेण वण्ण जाय जाणड पासड) उमत्थ मनुय ते देवनी भगवानना
ते निर्जराप्रधान पुद्गलाना वण्ण, गध, रस, स्पर्शने नथी वण्णी शक्ता ठे
नथी देणी शक्ता ? (सू. ७३)

‘गोयमा । अय ण’ इत्यादि ।

(गोयमा !) हे गौतम ! (अय ण जवुद्दीवे दीवे) आ जवुद्दीप नामको
द्वीप (सव्वदीवसमुद्दाण) समस्त द्वीपों और समुद्रों की (सव्वम्भतराए)
सब प्रकारकी मध्यवर्ती ठे आथी ते (सव्वखुडाए) अधोक्षी नामको ठे
(वट्टे) ते वलयना (भगडी) जेवो वृत्ताकार गोण ठे (तेह्मापूय—संठाण—सठिए)
पुद्गलाना आदार जेवो गोण ठे (वट्टे रहचक्कवाल—संठाण—सठिए)
रथना पैडा जेवो गोण ठे (वट्टे पुस्सरकणिया—संठाण—सठिए) भगनी
ठडिठ जेवो गोण ठे (वट्टे पटिपण्ण—चट—संठाण—सठिए) पटिपण्ण—चट—

फासं जाणइ पासइ ? गोयमा । णो इणट्ठे समट्ठे ॥ सू० ७२ ॥

मूलम्—से केणट्ठेणं भंते । एव वुच्चइ—छउमत्थे णं मणुस्से तेसिं णिज्जरापोग्गलाण णो किञ्चि वण्णेणं वण्ण जाव जाणइ पासइ ? ॥ सू० ७३ ॥

कालादिरूप, 'गत्रेण गध' गधेन गधम्, 'रसेन रसं' रसेन रसम्, 'फासेण फासं' स्पर्शेन स्पर्श 'जाणइ' जानाति विशेषतः, 'पासइ' पश्यति सामान्यतः किम् ? उत्तरमाह—'गोयमा' हे गौतम ! 'णो इणट्ठे समट्ठे' नायमर्थं समर्थ = सगत, कर्मपुद्गलानां साऽति शयज्ञानगम्यत्वात् । अत्र उद्गमस्थगन्धेनातिशयनानरहितस्य विवक्षितत्वादिति भावः । एव गधादयोऽपि ज्ञेया ॥ सू० ७२ ॥

टीका—'से केणट्ठेण भंते' इत्यादि । 'से केणट्ठेण भंते' अथ केनाऽर्थेन भदत ! 'एव वुच्चइ' एवमुच्यते—'छउमत्थे ण मणुस्से' उद्गमस्थ गच्छ मनुष्य 'तेसिं णिज्जरापोग्गलाण' तेषां निर्जरापुद्गलानां 'णो किञ्चि वण्णेण वण्ण जाव जाणइ पासइ' नो किञ्चिद्वर्णेन वर्णं यावज्जानाति पश्यति ॥ सू० ७३ ॥

गत्रेण गध रसेण रस फासेण फास जाणइ पासइ) वर्ण से वर्ण को, गध से गध को, रस से रस को और स्पर्श से स्पर्श को जानना है देखता है ? उत्तर—(गोयमा !) हे गौतम ! (णो इणट्ठे समट्ठे) यह अर्थ सिद्धात से समर्थित नहा है । अर्थात् उद्गमस्थ केवली भगवान् के निर्जगप्रधान पुद्गल के रूप, रस, गध, और स्पर्श को किञ्चिमात्र भी नहा जान सकता है, न देख सकता है ॥ सू० ७२ ॥

'से केणट्ठेण भंते' इत्यादि ।

(भंते ।) हे भदत ! (से) यह बात (केणट्ठेण एव वुच्चइ) किस—कारण एसी कही

वृष्टुं, गधधी गधने, रसधी रसने अने स्पर्शधी स्पर्शने जाणु छे ? लुब्धे ? उत्तर—(गोयमा !) हे गौतम ! (णो इणट्ठे समट्ठे) आ अर्थ सिद्धातवी समर्थन पाभेवो नथी, अर्थात् छद्मस्थ पुरुष केवली लगवानना निजराप्रधान पुद्गलानां रूप, रस, गध तथा स्पर्शने किञ्चित् मात्र पणु जाणु शकता नथी, तेम लब्ध शकता पणु नथी (सू० ७२)

'से केणट्ठेण भंते' इत्यादि

(भंते ।) हे भदन्त ! (से) आ बात (केणट्ठेण एव वुच्चइ) आ

મૂલમ્—દેવે ન મહઙ્ગિણ મહજ્જુડણ મહવ્વલે મહાજસે
મહાસોમ્મે મહાણુમાવે સવિલેવણ ગધસમુગ્ગય ગિણ્હરૂ, ગિણ્હિત્તા
તં અવદાલેરૂ, અવદાલિત્તા જાવ ડ્ઞામાવેત્તિ કટ્ટુ કેવલ-

ટીકા—‘દેવે ન’ ઇત્યાદિ । ‘દેવે ન’ દેવ ત્વલ ‘મહઙ્ગિણ’ મહર્થિક =
ત્રિપુલૈશ્વર્યયુક્ત, ‘મહજ્જુડણ’ મહાધુતિક = મહાતેજસ્વી, ‘મહવ્વલે મહાજસે’ મહાનલો
મહાયગા ‘મહાસોમ્મે’ મહાસૌગ્ય = મહાસુગ્મ, ‘મહાણુમાવે’ મહાનુમાન, ‘સવિલેવણ’
સવિલેપન ‘ગંપસમુગ્ગય’ ગંધસમુદ્ગમ = ગંધનપુટક ‘ગિણ્હરૂ’ ગૃહ્ણાતિ, ‘ગિણ્હિત્તા’ ગૃહીવા
ત = ગંધસમુદ્ગમકમ્ ‘અવદાલેરૂ’ અવદાલયતિ = ઉદ્ધાટયતિ, ‘અવદાલિત્તા’ અવદાલ્ય =
ઉદ્ધાટ્ય, ‘જાવ ડ્ઞામાવેત્તિ કટ્ટુ’ યાત્ત્વ ઇદમેવમિતિ કૃત્વા, ટટ યાવચ્છન્દ પરિમાણ-
ર્થસ્તાવદિત્યસ્ય સાપેક્ષ, ઇદમ્ = ગમનમ્, એવમ્ = ઓટિકાત્રય યાવતા કાલેન ભવતિ તાવત્કા-

વિક્રમવાળા છે । ઇસકી પરિધિ ત્રીન લાખ સોલ્હ હજાર દો સૌ સત્તાદસ યોજન ત્રીન કોજ
એકસૌ અઘ્ઘસ ધનુષ સાંઢે તેરહ અગુલ સે કુઠ અધિક હે । ઉસસે યહ પરિવેષ્ટિત હે ॥ સૂ ૭૪ ॥

‘દેવે ન મહઙ્ગિણ’ ઇત્યાદિ ।

(મહઙ્ગિણ) મહાઋદ્ધિ કા ધારા (મહવ્વલે) મહાનલિઠ (મહાજસે) અતિગય
યગસ્વી (મહાસોમ્મે) અત્યન્તસૌખ્યવાલે (મહાણુમાવે) એથ અત્યન્ત પ્રભાવશાલી એસા
કોઈ (દેવે ન) દેવ (સવિલેવણ ગંપસમુગ્ગય) વિલેપનસહિત એક ગંધ કે સમુદ્ગમ
(પેટા) કો (ગિણ્હરૂ) લેવે, (ગિણ્હિત્તા) ઓર લેકર ઉસે (અવદાલેરૂ) વહીં પર
લોલે, (અવદાલિત્તા) લોલકર (જાવ ડ્ઞામાવેત્તિ કટ્ટુ કેવલકપ્પ જબુદ્ધીવ દીવ)

પોળો છે તેનો પરિધ ત્રણ લાખ સોળ હજાર બસો સત્તાવીસ યોજન ત્રણ
કોશ એડસો અટાવીસ ધનુષ અને સાડા તેર આગળવી જરા વધારે છે તે
એટલા ઘેરાવામાં છે (સૂ ૭૪)

‘દેવે ન મહઙ્ગિણ’ ઇત્યાદિ

(મહઙ્ગિણ) મહાઋદ્ધિના ધારી (મહવ્વલે) મહાબલિષ્ઠ (મહાજસે)
અતિશય યશસ્વી (મહાસોમ્મે) અત્યન્ત સૌખ્યવાળા (મહાણુમાવે) તેમજ
અત્યન્ત પ્રભાવશાળી એવા કોઈ (દેવે ન) દેવ (સવિલેવણ ગંધસમુગ્ગય)
વિલેપન સહિત એક ગંધસમુદ્ગમ (સુગંધદ્રવ્યની પેટી) ને (ગિણ્હરૂ)
લીએ, (ગિણ્હિત્તા) અને લઈને તેને (અવદાલેરૂ) ત્યાજ ઉઘાડે, (અવદાલિત્તા)
ઉઘાડીને (જાવ ડ્ઞામાવેત્તિ કટ્ટુ કેવલકપ્પ જબુદ્ધીવ દીવ) તે સમસ્ત જ ખૂદી-

वट्टे रहचक्रवाल-सठाण-संठिए वट्टे पुम्खर-कणिया-सठाण-
सठिए वट्टे पडिपुण्ण-चंद-सठाणमठिए एक जोयणसयसहस्स
आयामविम्बभेण तिण्णि जोयणसयसहस्साइ सोलस सहस्साइ
दोण्णि य सत्तावीसे जोयणसए तिण्णि य कोसे अट्ठावीस च
धणुसय तेरस य अगुलाइ अद्धगुलिय च किंचि विसेसाहिए
परिक्खेवेण पण्णत्ते ॥ सू० ७४ ॥

सस्थान मस्थित -चक्रवाल=मण्डल, मण्डलवर्त्मयोगाद्य रथचक्रमपि रथचक्रवाल, तत्सस्थानेन
सस्थित -रथचक्राऽऽकारमस्थित इत्यर्थ 'वट्टे' वृत्त 'पुम्खर कणिया सठाण सठिए वट्टे'
पुम्करकर्णिका-सस्थान-सस्थित -पद्मनाभकोशसदृशाकारयुक्त, 'एक जोयणसयसहस्स
आयामविम्बभेण' एक योजनगतसहस्रम् आयामविम्बभेण=द्वैर्घ्यपरिणाहाम्यामेकलक्षयोज
नप्रमाण, 'वट्टे' वृत्त, 'पडिपुण्ण-चंद-सठाण सठिए' प्रतिपूर्ण-चन्द्र-सस्थान-सस्थित,
'तिण्णि जोयणसयसहस्साइ' त्रीणि योजनगतसहस्राणि=त्राणि लक्षाणि योजनानि, 'सोलस
सहस्साइ' षोडश सहस्राणि, 'दोण्णि य सत्तावीसे जोयणसए' द्वे च सप्तविंशे योजनगते=
सप्तविंशत्यधिके द्वे गते योजनानि 'तिण्णि य कोसे' त्रांश्च कोशान् 'अट्ठावीस च धणुसय'
अष्टाविंश च वनुरगतम्=अष्टाविंश यधिकगतधनुरि, 'दस य अगुलाइ' त्रयोदश चाङ्गुलानि
'अद्धगुलिय च' अर्द्धाङ्गुलिकञ्च 'किंचि विशेषाहिए' किञ्चिद्विशेषाऽधिक 'परिक्खेवेण'
परिक्षेपेण=परिविना 'पण्णत्ते' प्रज्ञातम् ॥ सू० ७४

कणिया-सठाण-सठिए) कमलक्री कर्णिका के जैसा गोल है। (वट्टे पडिपुण्ण-
चंद-सठाण-सठिए) पूर्णचन्द्रमण्डल के जैसा गोल है। (एक जोयणसयसहस्स
आयामविम्बभेण तिण्णि जोयणसयसहस्साइ सोलससहस्साइ दोण्णि य सत्तावीसे
जोयणसए तिण्णि य कोसे अट्ठावीस च धणुसय तेरस य अगुलाइ अद्धगुलिय च
किंचि विसेसाहिए परिक्खेवेण पण्णत्ते) यह जम्बूद्वीप एक लग्न योजनका आयाम एवं

७२वे। गोण छे (एक जोयण सयसहस्स आयामविम्बभेण तिण्णि जोयण
सयसहस्साइ सोलससहस्साइ दोण्णि य सत्तावीसे जोयणसए तिण्णि य कोसे
अट्ठावीस च धणुसय तेरस य अगुलाइ अद्धगुलिय च किंचिविसेसाहिए परिक्खेवेण
पण्णत्ते) आ ७४७द्वीप १ ला० यो० नना आयाम तेभञ्च वि० ल० गो० ला० गो०-

मूलम्—देवे ण महड्डिए महज्जुडए महच्चले महाजसे
महासोक्खे महाणुभावे सविलेवण गधसमुग्गय गिण्हइ, गिण्हित्ता
त अवदालेइ, अवदालित्ता जाव इणामेवत्ति कट्टु केवल—

टीका—‘देवे ण’ इत्यादि । ‘देवे ण’ देव खलु ‘महड्डिए’ महर्द्धिक =
विपुलैश्वर्ययुक्त, ‘महज्जुडए’ महाधुतिक = महातेजस्वी, ‘महच्चले महाजसे’ महानलो
महायगा ‘महासोक्खे’ महासौख्य = महासुखा, ‘महाणुभावे’ महानुभाव, ‘सविलेवण’
सन्निपेन ‘गधसमुग्गय’ गधसमुद्रगम् = गधसमुद्रक ‘गिण्हइ’ गृह्णाति, ‘गिण्हित्ता’ गृह्णा-
त = गधसमुद्रगम् ‘अवदालेइ’ अवदालयति = उद्धाटयति, ‘अवदालित्ता’ अवगन्ध =
उद्धाट्य, ‘जाव इणामेवत्ति कट्टु’ यावत् इदमेवमिति कृत्वा, इह यावच्छब्द परिमाण-
वर्धकस्तान्नित्यस्य सापेक्ष, इदं = गमनम्, एवम् = श्रोटिकात्रय यावता कालेन भवति तावका-

विक्रमपाल है । इसकी परिधि तीन लाख सोलह हजार दो सौ सत्तारस योजन तीन कोश
एकसौ अट्ठारस धनुष साडे तेरह अंगुल से कुछ अधिक है । उससे यह परिवेष्टित है ॥ सू ७४ ॥

‘देवे ण महड्डिए’ इत्यादि ।

(महड्डिए) महार्द्धिक का धारा (महच्चले) महानलिष्ठ (महाजसे) अतिशय
यशस्वी (महासोक्खे) अत्यंत सौख्यवाले (महाणुभावे) एवं अत्यंत प्रभावशाली ऐसा
कोई (देवे ण) देव (सविलेवण गधसमुग्गय) निपेनसहित एक गध के समुद्रक
(पेट) को (गिण्हइ) लेवे, (गिण्हित्ता) और लेकर उसे (अवदालेइ) वहीं पर
खोले, (अवदालित्ता) खोलकर (जाव इणामेवत्ति कट्टु केवलरूपं जवुदीव दीव)

घोषो छे तेनो परिध त्रष्टु क्षात्र मोण डल्लर भनो सत्तावीश योजन त्रष्टु
डोश ओठमो अट्ठावीस धनुष अने साडा तेर आगणथी जरा वधारे छे ते
ओठला घेरावामा छे (सू ७४)

‘देवे ण महड्डिए’ इत्यादि

(महड्डिए) महार्द्धिक का धारा (महच्चले) महानलिष्ठ (महाजसे)
अतिशय यशस्वी (महासोक्खे) अत्यंत सौख्यवाला (महाणुभावे) तेभज्ज
अत्यंत प्रभावशाली ऐसा कोई (देवे ण) देव (सविलेवण गधसमुग्गय)
निपेन सहित ओठ गधसमुद्रगम् (सुगधद्रव्यनी पेट) ने (गिण्हइ)
लीओ, (गिण्हित्ता) अने लधने तेने (अवदालेइ) त्याज उधाडे, (अवदालित्ता)
उधाडीने (जाव इणामेवत्ति कट्टु केवलरूपं जवुदीव दीव) ते सभस्त ज भूद्धी-

કપ્પં જબુદીવં દીવં તિહિ અચ્છરાણિવાણ્હિં તિસત્તલુત્તો અણુપ-
રિયટ્ઠિત્તા ણ હવ્વમાગચ્છેજ્ઞા ॥ સૂ. ૭૫ ॥

મૂલમ્—સે ણૂણં ભત્તે । સે કેવલકપ્પે જબુદીવે દીવે
તેહિ ઘાણપોગ્ગલેહિ ફુડે ? હતા । ફુડે ॥ સૂ. ૭૬ ॥

લિક્કમ્—સત્વરમિત્યર્થ, ઇતિ વૃત્તવા, ‘કેવલકપ્પ’ કપ્પરૂપ=સપૂર્ણ, ‘જબુદીવ’ જમ્બૂદીપ
‘દીવં’ દ્વાપ ‘તિહિં’ ત્રિમિ ‘અચ્છરાણિવાણ્હિં’ અચ્છરાશબ્દો દેગાય, ઓટિકાનાચક, ઓટિ
કામિરિત્યર્થ, ‘તિસત્તલુત્તો’ તિસત્તલુત્ત = એકવિંશતિવારના ‘અણુપરિયટ્ઠિત્તા ણ’ અણુપરિયટ્ઠિત્ત-
પરિભ્રમ્ય સ્વલ્લ ‘હવ્વમાગચ્છેજ્ઞા’ ગ્રીષ્માગચ્છેત્ । ઓટિકાત્રયકાલસમકાલે એવ સપૂર્ણ
જમ્બૂદીપમેકવિંશતિવારના પરિભ્રમ્ય ગ્રીષ્માગચ્છેદિત્યર્થ ॥ સૂ. ૭૫ ॥

ટીકા—ગૌતમ પૃચ્છતિ—‘સે ણૂણ ભત્તે’ । ‘સે ણૂણ ભત્તે’
અથ નૂન હે ભદત । ‘સે કેવલકપ્પે જબુદીવે દીવે’ સ કેવલકપ્પે જમ્બૂદ્વાપ દ્વીપે
‘તેહિં’ તૈ, ‘ઘાણપોગ્ગલેહિં’ ઘ્રાણપુદ્ગલૈ = ગંધપુદ્ગલૈ ‘ફુડે’ સ્પૃષ્ટ કિમ્, ? મગવા
નાહ—‘હતા । ફુડે’ હત । સ્પૃષ્ટ ॥ સૂ. ૭૩ ॥

उस समस्त जंबूद्वीप की (तिहिं अचछराणिवाएहिं) तीन चुटकी बजाने में जितना
समय लगे उतने समय में (तिसत्तलुत्तो) तीनगुणित सात—इक्कीस बार (अणुपरियट्ठित्ता)
प्रदक्षिणा देकर (हव्वमागच्छेज्जा) वहां पर ग्रीष्म आजावे ॥ सू. ७५ ॥

‘સે ણૂણ ભત્તે’ ।’ इत्यादि ।

गौतम पूछते हैं—(से णूण भत्ते । से केवलकपे जंबुद्वीवे द्वीवे) हे भदत ।
वह समस्त जंबूद्वीप (तेहिं घाणपोग्गलेहिं फुडे ?) क्या उन समस्त सुगन्धित पुद्गलों से
स्पर्श हो जाता है ? उत्तर—(हता ! फुडे) हा ! हो जाता है ॥ सू. ७६ ॥

પની (તિહિં અચ્છરાણિવાણ્હિં) ત્રણ ચપટી વગાડવામાં બેટલો સમય લાગે
તેટલા સમયમાં (તિસત્તલુત્તો) એડવીસવાર (અણુપરિયટ્ઠિત્તા) પ્રદક્ષિણા
દઈને (હવ્વમાગચ્છેજ્ઞા) ત્યાં પાછો જવ્હી આવી બાથ (સૂ. ૭૫)

‘સે ણૂણ ભત્તે ।’ ઇત્યાદિ

ગૌતમ પૂછે છે—(સે ણૂણ ભત્તે । સે કેવલકપ્પે જબુદીવે દીવે) હે
ભદન્ત ! આ સમસ્ત જમ્બૂદ્વીપ (તેહિં ઘાણપોગ્ગલેહિં ફુડે) થી તે સમસ્ત
સુગંધિત પુદ્ગલોથી સ્પૃષ્ટ થઈ બાથ છે ? ઉત્તર—(હતા । ફુડે) હા, થઈ
બાથ છે (સૂ. ૭૬)

मूलम्—छउमत्थे ण भते । मणुस्से तेसि घाणपो-
गलाण किचि वण्णेण वण्ण जाव जाणइ पासइ ? गोयमा ।
णो इणहे समहे ॥ सू० ७७ ॥

मूलम्—से तेणट्ठेण गोयमा । एव वुच्चइ—छउमत्थे

टीका—पुनर्गौतम पृच्छति—‘छउमत्थे ण’ इत्यादि । ‘भते’ हे भदन्त ।
‘छउमत्थे ण मणुस्से’ उग्रस्थ खलु मनुष्य, ‘तेसि घाणपोगलाण’ तेषां घाणपुद्गलानां
‘किचि वण्णेण वण्ण जाव जाणइ पासइ’ किञ्चिद्वर्णेन वर्णं यावज्जानाति पश्यति किम् ?
भगवान्वाह—‘गोयमा । णो इणहे समहे’ गौतम । नाप्यमर्थं समर्थं ॥ सू ७७ ॥

टीका—‘से तेणट्ठेण’ इत्यादि । ‘से तेणट्ठेण गोयमा । एव वुच्चइ’ अथ

‘छउमत्थे ण भते ! मणुस्से’ इत्यादि ।

पुनर्गौतम ने पूछा—(छउमत्थे ण भते ! मणुस्से) हे भदन्त ! क्या उग्रस्थ
मनुष्य, (तेसि घाणपोगलाण) उन सुगन्धित पुद्गलों को (किचि वण्णेण वण्ण जाव)
वर्ण से यावत् गन्ध स्पर्शादि से थोड़ा भी (जाणइ पासइ) जान सकता है ? देख सकता
है ? प्रभु ने कहा कि (गोयमा !) हे गौतम ! (णो इणहे समहे) यह अर्थ समर्थ
नहीं है ॥ सू ७७ ॥

‘से तेणट्ठेण’ इत्यादि ।

(से तेणट्ठेण गोयमा ! एव वुच्चइ) हे गौतम ! उग्रस्थ उन निर्जरापुद्गलों को
गयान्निगुणों द्वारा थोड़ा भी नहीं जान सकता है—यह जो बात कही गई है सो इसलिये

‘छउमत्थे ण भते ! मणुस्से’ इत्यादि

पुनर्गौतम ने पूछा—(छउमत्थे ण भते ! मणुस्से) हे भदन्त ! शुद्ध उग्रस्थ मनुष्य,
(तेसि घाणपोगलाण) ते सुगन्धित पुद्गलों ने वर्णार्थी तेमन्त्र गन्ध स्पर्श
आदिथी जरा पण (जाणइ पासइ) जल्दी शकते छे ? जेध शकते छे ? प्रभु ने
कहा कि (गोयमा !) हे गौतम ! (णो इणहे समहे) आ अर्थ समर्थ
नहीं (सू ७७)

‘से तेणट्ठेण’ इत्यादि

(से तेणट्ठेण गोयमा ! एव वुच्चइ) हे गौतम ! उग्रस्थ, ते निर्जरा-
पुद्गलों ने गन्ध आदि-गुणों द्वारा जरा पण जल्दी शकते नहीं ज्ञेय

ળ મણુસ્સે તેસિ નિજ્જરાપોગ્ગલાળ ણો કિંચિ વણ્ણેણં વણ્ણ
જાવ જાણઙ પાસઙ ॥ સૂ. ૭૮ ॥

મૂલમ—एए सुहुमा ण ते पोग्गला पण्णत्ता, समणा-

તેનાડર્યેન હ ગૌતમ ! એવમુચ્યતે—‘છઝમત્યે ણ મણુસ્સે’ ઇઘસ્ય સ્વલુ મનુપ્ય ‘તેસિ
નિજ્જરાપોગ્ગલાળ’ તેપા નિર્જરાપુદ્ગલાના ‘ન કિંચિ વણ્ણેણ’ ન કિંચિદ્ વર્ણેન ‘વણ્ણ’
વર્ગ ‘જાવ જાણઙ પાસઙ’ યાવજાનાતિ પ યતિ । તસ્ય ઇઘસ્યસ્ય સાતિશયજ્ઞાનાભાવાત્સ
યથાવસ્થિતસ્વરૂપેણ વર્ગાદિકુ ન જાનાતી યર્ષ ॥ સૂ. ૭૮ ॥

ટીકા—‘एए सुहुमा’ इत्यादि । ‘एए’ एते वगादयस्तथा ‘सहुमा’
सूहमा सन्ति यत् तान् यथान्वितस्वरूपेण उग्रस्यो न जानाति, तथा ‘ते पोग्गला’ ते
पुद्गला = निर्जरापुद्गला अतिसूहमा ‘पण्णत्ता’ प्रज्ञा । ‘समणाउसो’ हे श्रमण ! हे
आयुष्मन् । अथवा—श्रमणश्चासावायु’माश्चेति समासस्तस्यामन्त्रेण हे श्रमणायुष्मन् ! हे गौतम !

કહી ગઈ હૈ કિ (છઝમત્યે ણ મણુસ્સે) ડસ ઇઘસ્ય કે સાતિશય જ્ઞાન કા અભાવ હૈ,
અન વહ યથાવસ્થિત રૂપ સે (તેસિ નિજ્જરાપોગ્ગલાળ) ડન નિર્જરિત પુદ્ગલો કે (ણો
કિંચિ વણ્ણેણ વણ્ણ જાવ જાણઙ પાસઙ) વર્ણાત્મિક કો થોડા મી નહો જ્ઞાન સકતા હૈ,
ન દેખ સકતા હૈ ॥ સૂ. ૭૮ ॥

‘एए सुहुमा ण’ इत्यादि ।

(एए सुहुमा ण ते पोग्गला पण्णत्ता) ડન નિર્જરાપુદ્ગલો કો ઇઘસ્થ યથા
વસ્થિત રૂપસે ડસ કારણ સે મી નહા જ્ઞાન સકતા હૈ કિ ડન પુદ્ગલો કે વર્ગાદિકુ ગુણ
સૂક્ષ્મ હૈ, અત (સમણાડસો ! સગ્ગલોય પિ ય ણ તે ફુસિત્તા ણ ચિદ્ધતિ) હૈ આયુ

વાત ડહી છે તે એ માટે કહેલી છે કે (છઝમત્યે ણ મણુસ્સે) તે ઇઘસ્થને
માતિશય જ્ઞાનને અભાવ છે તેવી તે યથાવસ્થિતરૂપથી (તેસિ નિજ્જરાપા
ગ્ગલાળ) તે નિર્જરિત પુદ્ગલોના (ણો કિંચિ વણ્ણેણ વણ્ણ જાવ જાણઙ પાસઙ)
વધુ આદિડને જરા પણ બાણી શકતો નથી, બેધ પણ શકતો નથી (સૂ. ૭૮)

‘एए सुहुमा ण’ इत्यादि

(एए सुहुमा ण ते पोग्गला पण्णत्ता) તે નિર્જરાપુદ્ગલોને ઇઘસ્થ
યથાવસ્થિતરૂપથી એ દારણવી પણ બાણી શકતો નથી કે તે પુદ્ગલોના વધુ
આદિડ ગુણ સૂક્ષ્મ છે તેથી (સમણાડસો ! સગ્ગલોય પિ ય ણ ફુસિત્તા ણ
ચિદ્ધતિ) હૈ આયુષ્મન્ શ્રમણ ! જેવી રીતે ઇઘસ્થ ગધ આદિક ગુણો દ્વારા

उसो । सव्वलोय पि य ण ते फुसित्ता ण चिट्ठति ॥ सू० ७९ ॥

मूलम्—कम्हा ण भत्ते । केवली समोहणति ? कम्हा ण केवली समुग्घाय गच्छति ? गोयमा । केवलीण चत्तारि कम्मसा

यथाऽतिसूक्ष्ममाद् गन्धपुद्गलान जानायेत् निर्जरापुद्गलानपानि दृष्टान्तप्रदर्शनम् । ‘सव्व लोय पि य ण’ सर्वलोकमपि च गच्छ ते=निर्जरापुद्गल ‘फुसित्ता ण’ स्पृष्ट्वा गच्छ ‘चिट्ठति’ तिष्ठति ॥ सू ७९ ॥

टीका—गौतम पृच्छति—‘कम्हा ण भत्ते !’ इत्यादि । ‘कम्हा ण भत्ते !’ कस्मात्-
ત્યજી મત્ત ! = હે મત્ત ! કસ્માત્ ગચ્છ ‘કેવલી’ કેવલિન ‘સમોહણતિ’ સમુદ્ધાન્તિ = કસ્મૈ
પ્રયોજનાય કેવલિન સમુદ્ધાત પુરસ્કોત્તો યથ, ઉક્તમર્થ—પુન મુખ્યબોધાર્થમાર—‘કમ્હાળ કેવલી’
કસ્માત્ ગચ્છ કેવલિન, ‘સમુગ્ગાય’ સમુદ્ધાતમ=આમપ્રદેશપ્રસારકતા ગચ્છતિ=પ્રાપ્નુવતિ,
ભગવાનુત્તરમાહ—‘ગોયમા !’ ગૌતમ ! ‘કેવલીણ ચત્તારિ કમ્મસા’ કેવલિના ચાર

અન્ શ્રમણ ! જિસ પ્રકાર ઊગ્મસ્થ ગંધાદિક ગુણા દ્વારા અત્યંત સૂક્ષ્મ રૂપ સે પરિણત ગવ
પુદ્ગલોં કો યથાવસ્થિત રૂપમે નહીં જાન સકતા હે’ હસા પ્રકાર વહ અત્યંત સૂક્ષ્મરૂપ સે
પરિણત હોને કે કારણ હન નિર્જરાપુદ્ગલોં કો મા ગંધાત્મિક ગુણદ્વારા ન જાન સકતા હે, ન
દેખ સકતા હે ! હસ દૃષ્ટાન્ત સે યહ ગત સ્ફુટ હો જાતા હ ॥ સ ૭૯ ॥

‘કમ્હાળ ભત્તે !’ ઇત્યાદિ ।

गौतम ने पुन प्रश्न किया—(भत्ते !) हे भन्त ! (कम्हा ण) किस कारण से
(केवली) केवली भगवान् (समोहणति) समुद्घात करते हैं ? अथात्—केवलियों को
समुद्घात किस प्रयोजन के लिये करना पड़ता है ? उत्तर—(गोयमा !) हे गौतम ! (केव-
लीण चत्तारि कम्मसा अपलिकस्सीणा भवति) केवलियों के चार कर्म अगणिष्ट रहते

અત્યંત સૂક્ષ્મરૂપમા પરિણામ પામેલા ગંધપુદ્ગલોંને યથાવસ્થિતરૂપથી
જાણી શકતા નથી, તેવીજ રીતે અત્યંત સૂક્ષ્મરૂપમા પરિણામ પામેલા હોવાને
કારણે તે નિર્જરાપુદ્ગલોંને પણ ગંધ આદિઽ શુણ્ઠ દ્વારા જાણી શકતા નથી, તેમ
જેઈ શકતા નથી આ દૃષ્ટાન્તથી એ વાત સ્પષ્ટ થઈ જાય છે (સુ ૭૯)

‘કમ્હાળ ભત્તે ! કેવલી સમોહણતિ’ ઇત્યાદિ

गौतमे वली पाठो प्रश्न द्यो—(भत्ते !) हे भन्त ! (कम्हा ण) क्या
जगत्स्थी (केवली) केवली भगवान् (समोहणति) समुद्घात करे છે, અર્થાત્—
કેવલીઓને સમુદ્ધાત કયા પ્રયોજનને માટે કરવો પડે છે ? ઉત્તર—(ગોયમા !)
હે ગૌતમ ! (કેવલીણ ચત્તારિ કમ્મસા અપલિક્કસીણા ભવતિ) કેવલીઓના ચાર

અપલિખ્તીના ભવતિ, તંજહા—(૧) વેયણિજ્જં (૨) આડયં ૩ ણામં
ગોત્ત સઙ્ગવહુણે સે વેયણિજ્જે કમ્મે ભવઈ, સઙ્ગત્થોવે સે આડય
કમ્મે ભવઈ। વિસમ સમં કરેઈ વંધણેહિં ઠિઈહિ ય, વિસમ-
સમકરણયાણ વંધણેહિં ઠિઈહિ ય। એવ સ્વલુ કેવલી સમોહણંતિ,
એવ સ્વલુ કેવલી સમુગ્ધાય ગચ્છંતિ ॥ સૂ. ૮૦ ॥

કર્મણા 'અપલિખ્તીના' અપરિક્ષીણા = અવશિષ્ટા 'ભવતિ' ભવતિ = સતિ, 'ત જહા' તત્તયા—'વેયણિજ્જ' વેદનીયમ્, 'આડય' આયુ, 'ણામ' નામ, 'ગોત્ત' ગોત્રમ્, 'સઙ્ગવહુણે સે વેયણિજ્જે કમ્મે ભવઈ' સર્વગ્રહીતત્ત વેદનીયં કર્મ ભવતિ, 'સઙ્ગત્થોવે સે આડય કમ્મે ભવઈ' સર્વસ્તોક તત્ત આયુ કર્મ ભવતિ, 'વિસમ સમ કરેઈ વંધણેહિં ઠિઈહિ ય' વિષમ સમ કરોતિ વંધનૈ—પ્રદેશગ્રન્થાનુભાગવધાવાશ્રિત્યેતિ ભાવ, સ્થિતિમિશ્ર = સ્થિતિવંધનિશેષૈશ્વ, 'વિસમસમકરણયાણ વંધણેહિં ઠિઈહિ ય એવ સ્વલુ કેવલી સમોહણંતિ' અત્રૈત્ત પદયોજના—એવ સ્વલુ વિષમસમકરણાય = વિષમકર્મણા સમીકરણાર્થે વંધનૈ સ્થિતિમિશ્ર કેવલિન 'સમોહણંતિ' સમુદગત્તિ—સમુદગાત કુર્વન્તિ 'એવ સ્વલુ કેવલી સમુગ્ધાય ગચ્છંતિ' એવ સ્વલુ કેવલિન સમુદગાત ગચ્છંતિ ॥ સૂ. ૮૦ ॥

હે, (ત જહા) વે યે હૈ—(વેયણિજ્જ આડય ણામ ગોત્ત) વેદનાય, આયુ, નામ ઔર ગોત્ર। (સઙ્ગવહુણે સે વેયણિજ્જે કમ્મે ભવઈ) કેવલી મેં સત્તસે અધિક સ્થિતિવાલા ઉત્ત સમય વેદનાય કર્મ રહતા હૈ। (સઙ્ગત્થોવે સે આડય કમ્મે ભવઈ) તથા સત્તસે સ્તોક આયુર્કર્મ રહતા હૈ। (વિસમ સમ કરેઈ વંધણેહિં ઠિઈહિ ય વિસમસમકરણયાણ વંધણેહિં ઠિઈહિ ય) ઈસ વિષમતા કો સમ કરને કે બિયે અથાત્ આયુર્કર્મ કી સ્થિતિ કે સમાન વેદનાયાદિક કર્મો કી સ્થિતિ કરને કે લિયે કેવલી ભગવાન્ સમુદગાત કરતે હૈ। અય

ઠમ્ બાપી રહે છે, (ત જહા) તે આ છે (વેયણિજ્જ આડય ણામ ગોત્ત) વેદનીય, આયુ, નામ અને ગોત્ર (સઙ્ગવહુણે સે વેયણિજ્જે કમ્મે ભવઈ) ડેવળીમા સર્વથી વધારે સ્થિતિવાળા તે સમય વેદનીય ઠમ્ રહે છે (સઙ્ગત્થોવે સે આડય કમ્મે ભવઈ) તથા સર્વથી સ્તોક આયુકર્મ રહે છે (વિસમ સમ કરેઈ વંધણેહિં ઠિઈહિ ય, વિસમસમકરણયાણ વંધણેહિં ઠિઈહિ ય) આ વિષમતાને સમ કરવા માટે અર્થાત્ આયુકર્મની સ્થિતિ બરાબર વેદનીય

મૂલમ્—સર્વે વિ ણ મંતે । કેવલી સમુદ્ધાય ગચ્છતિ ?
 ણો ઇણદ્દે સમદ્દે ।

અકિત્તાણં સમુદ્ધાય, અણતા કેવલી જિણા ।

જરામરણવિપ્પમુક્કા, સિદ્ધિ વરગઈં ગયા ॥ સૂ. ૮૧ ॥

ટીકા—ગૌતમ પૃચ્છતિ—‘સર્વે વિ ણ મંતે !’ સર્વે-
 સ્પિ સ્વલ્લ ભન્ત્ત ! = હે ભદ્રન્ત ! સર્વેસ્પિ સ્વલ્લ ‘કેવલી’ કેવલિન ‘સમુદ્ધાય’ સમુદ્ધાન
 ‘ગચ્છતિ’ ગચ્છન્તિ કિમ્ ? ભગવાનાહ ‘ણો ઇણદ્દે સમદ્દે’ નાડયમર્થ સમર્થ ।

“અકિત્તા ણ સમુદ્ધાય, અણતા કેવલી જિણા ।

જરામરણવિપ્પમુક્કા, સિદ્ધિ વરગઈં ગયા ॥ ૧ ॥”

કર્મોં કા સ્થિતિવધ, અનુભાગવધ એવ પ્રદેશવધ, સમુદ્ધાત કરને સે આયુર્કર્મ કે સ્થિતિવધ,
 અનુભાગવધ એવ પ્રદેશવધ કે વચાવર હો જાતે હૈ । (એવં સ્વલ્લ કેવલી સમોદ્ધનતિ, એવ
 સ્વલ્લ કેવલી સમુદ્ધાય ગચ્છતિ) ઇસ પ્રકાર કેવલિયોં કે સમુદ્ધાત કરને કા યહ
 પ્રયોજન હે । ઇસ પ્રકાર વે કેવલી સમુદ્ધાત કરતે હૈ ॥ સૂ. ૮૦ ॥

‘સર્વે વિ ણ મંતે !’ ઇત્યાદિ ।

પ્રશ્ન—(મંતે !) હે ભદ્રન્ત ! કયા (સર્વે વિ ણ કેવલી) સમસ્ત કેવલી
 ભગવાન્ (સમુદ્ધાય ગચ્છતિ) સમુદ્ધાત કરતે હે । (ણો ઇણદ્દે સમદ્દે) હે ગૌતમ ! યહ
 અર્થ સમર્થિત નહીં હૈ, અર્થાત્—સમસ્ત કેવલા ભગવાન્ સમુદ્ધાત કરેં એસા કોઈ નિયમ

આદિઠ ડર્મોંની સ્થિતિ ડરવા માટે ડેવલી ભગવાન સમુદ્ધાત ડરે છે ધીજા
 ડર્મોંના સ્થિતિવધ, અનુભાગવધ તેમજ પ્રદેશવધ, સમુદ્ધાત ડરવાથી આયુ
 ડર્મોંના સ્થિતિવધ, અનુભાગવધ તેમજ પ્રદેશવધના બરાબર થઈ બાય છે
 (એવ સ્વલ્લ કેવલી સમોદ્ધનતિ એવ સ્વલ્લ કેવલી સમુદ્ધાય ગચ્છતિ) આ પ્રકારે
 ડેવલીઓને સમુદ્ધાત કરવાનુ આ પ્રયોજન છે આ પ્રકારે તે ડેવલી સમુ
 દ્ધાત ડરે છે (સૂ. ૮૦)

‘સર્વે વિ ણ મંતે ! કેવલી ’ ઇત્યાદિ

પ્રશ્ન—(મંતે !) હે ભદ્રન્ત ! શુ (સર્વેવિ ણ કેવલી) વધા ડેવલી
 ભગવાન્ (સમુદ્ધાય ગચ્છતિ) સમુદ્ધાત કરે છે ? (ણો ઇણદ્દે સમદ્દે) હે
 ગૌતમ ! આ અર્થ સમર્થિત નથી, અર્થાત્ સમસ્ત ડેવલી ભગવાન સમુદ્ધાત

અપલિક્ષીણા ભવંતિ, તજહા—(૧) વેયણિજ્જ (૨) આયયં ૩ ણામ
ગોત્ત સવ્વહુણે સે વેયણિજ્જે કમ્મે ભવઈ, સવ્વત્થોવે સે આઉણ
કમ્મે ભવઈ। વિસમ સમ કરેઈ વંધણેહિ ઠિઈહિ ય, વિસમ-
સમકરણયાણ વંધણેહિ ઠિઈહિ ય। એવં સ્વલ્લુ કેવલી સમોહણંતિ,
એવ સ્વલ્લુ કેવલી સમુદ્ધાય ગચ્છંતિ ॥ સૂ. ૮૦ ॥

કર્માશા ‘અપલિક્ષીણા’ અપરિક્ષીણા = અવશિષ્ટા ‘ભવતિ’ ભવતિ = સત્તિ, ‘ત જહા’
તથા ‘વેયણિજ્જ’ વેદનીયમ્, ‘આયય’ આયુ, ‘ણામ’ નામ, ‘ગોત્ત’ ગોત્રમ્,
‘સવ્વહુણે સે વેયણિજ્જે કમ્મે ભવઈ’ સર્વગ્રહણ તદ વેદનીય કર્મ ભવતિ, ‘સવ્વત્થોવે
સે આઉણ કમ્મે ભવઈ’ સર્વસ્તોક તદ આયુ કર્મ ભવતિ, ‘વિસમ સમ કરેઈ વંધણેહિ
ઠિઈહિ ય’ વિષમ સમ કરોતિ વંધનૈ—પ્રદેશનધાનુભાગનધાવાશ્રિત્યેતિ ભાવ, સ્થિતિમિથ્થ =
સ્થિતિવંધનિગેષૈથ્થ, ‘વિસમસમકરણયાણ વંધણેહિ ઠિઈહિ ય એવ સ્વલ્લુ કેવલી
સમોહણંતિ’ અત્રૈવ પદયોજના—એવ સ્વલ્લુ વિષમસમકરણાય = વિષમકર્મણા સમીકરણાય
વંધનૈ સ્થિતિમિથ્થ કેવલિન ‘સમોહણંતિ’ સમુદ્ગન્તિ—સમુદ્ધાત કુર્વન્તિ ‘એવ સ્વલ્લુ
કેવલી સમુદ્ધાય ગચ્છંતિ’ એવ સ્વલ્લુ કેવલિન સમુદ્ધાત ગચ્છન્તિ ॥ સૂ. ૮૦ ॥

હૈ, (ત જહા) વે યે હૈ—(વેયણિજ્જ આયય ણામ ગોત્ત) વેદનાય, આયુ, નામ ઔર ગોત્ર ।
(સવ્વહુણે સે વેયણિજ્જે કમ્મે ભવઈ) કેવલી મેં સવસે અધિક સ્થિતિવાલા ઉસ
સમય વેદનાય કર્મ રહતા હૈ । (સવ્વત્થોવે સે આઉણ કમ્મે ભવઈ) તથા સવસે સ્તોક
આયુકર્મ રહતા હૈ । (વિસમ સમ કરેઈ વંધણેહિ ઠિઈહિ ય વિસમસમકરણયાણ વંધણેહિ
ઠિઈહિ ય) ઇસ વિષમતા કો સમ કરને કે લિયે અર્થાત્ આયુકર્મ કી સ્થિતિ કે સમાન
વેદનાયાદિક કર્મો કી સ્થિતિ કરને કે લિયે કેવલી ભગવાન્ સમુદ્ધાત કરતે હૈ । અય

ઢર્મ ળાકી રહે છે, (ત જહા) તે આ છે (વેયણિજ્જ આયય ણામ ગોત્ત)
વેદનીય, આયુ, નામ અને ગોત્ર (સવ્વહુણે સે વેયણિજ્જે કમ્મે ભવઈ)
ઉપજીમા સર્વથી વધારે સ્થિતિવાળા તે સમય વેદનીય ઢર્મ રહે છે (સવ્વ
ત્થોવે સે આઉણ કમ્મે ભવઈ) તથા સર્વથી સ્તોત્ર આયુકર્મ રહે છે (વિસમ
સમ કરેઈ વંધણેહિ ઠિઈહિ ય, વિસમસમકરણયાણ વંધણેહિ ઠિઈહિ ય) આ
વિષમતાને સમ કરવા માટે અર્થાત્ આયુકર્મની સ્થિતિ બરાબર વેદનીય

મૂલમ્—કેવલિસમુદ્ધાણં મંતે ! કઠ્ઠસમઙ્ગે પળ્લત્તે ?
ગોયમા ! અઠ્ઠસમઙ્ગે પળ્લત્તે, ત જહા-પઢમે સમ્મ દંડ કરેઢ

માણ યત્ મોક્ષ પ્રયામનોઽભિમુખીકરણ તત્, તત્ત્વ ઉદયાવલિકાયા કર્મપુદ્ગલપ્રક્ષેપવ્યા-
પારરૂપ ઉદીરણાવિશેષ । કેવલિસમુદ્ધાત ઉર્વન્ કેવલી પ્રથમમેવાઽઽવર્જીકરણ કરોતિ ।
ભગવાનાહ—‘ગોયમા !’ હે ગૌતમ ! ‘અસલ્લેખસમઙ્ગે અતોમુદ્ધત્તિયે પળ્લત્તે’
અમાયેયસમયિકમ્ ભાન્તર્મૌર્હતિક પ્રનમ્ ॥ સૂ. ૮૨ ॥

ટીકા—ગૌતમ પૃચ્છતિ—‘કેવલિસમુદ્ધાણં’ ઇત્યાદિ । ‘કેવલિસમુદ્ધાણં
મંતે !’ કેવલિસમુદ્ધાત સ્વલ્લ મદન્ત ! = હે મદન્ત ! કેવલિસમુદ્ધાત ‘કઠ્ઠસમઙ્ગે
પળ્લત્તે’ ક્તિસમયિક પ્રજ્ઞમ્, ભગવાનાહ—‘ગોયમા !’ હે ગૌતમ ! ‘અઠ્ઠસમઙ્ગે
પળ્લત્તે’ અઠ્ઠસમયિક પ્રજ્ઞમ્ । અતર્મુર્હત્તભાવિપરમપદે કેવલિનિય સમુદ્ધાતો ભવતિ સ
કેવલિસમુદ્ધાત, સ ચાણુ સમયેષુ મત્તીયર્થ । તદેવાહ—‘તજહા’ તથા ‘પઢમે સમ્મ
અભિમુલ્લ ક્રિયા જાતા હૈ ઉસકા નામ આવર્જીકરણ હૈ । યહ કેવલિસમુદ્ધાત કે પહિલ હોતા
હૈ । ઉદયાવલિકા મે કર્મપુદ્ગલ કા પ્રક્ષેપ કરને—રૂપ વ્યાપાર કા યહ નામાન્તર હૈ ॥ સૂ. ૮૨ ॥

‘કેવલિસમુદ્ધાણં મંતે !’ ઇત્યાદિ ।

પ્રશ્ન—(મંતે !) હે ભગવન્ ! (કેવલિસમુદ્ધાણં કઠ્ઠસમઙ્ગે પળ્લત્તે)
કેવલિસમુદ્ધાત કિતના સમય કા કહા ગયા હૈ ? ઉત્તર—(ગોયમા) હે ગૌતમ !
(અઠ્ઠસમઙ્ગે પળ્લત્તે) ઇસકા કાલ ૮ સમય કા કહા ગયા હૈ । અન્તર્મુર્હત્ત મે
પરમપદ કા લાભ જિનકો હોને ચાલ્લા હૈ એસે કેવલિયો દ્વારા જો સમુદ્ધાત ક્રિયા જાતા
હૈ ઉસકા નામ કેવલિસમુદ્ધાત હૈ । ઇસકા કાલ ૮ સમય કા હૈ । (તજહા) વહ
સમુદ્ધાત ઇસ પ્રકાર સે હોતા હૈ—(પઢમે સમ્મ દંડ કરેઢ) પ્રથમ સમય મે કેવલી કે

છવ મોક્ષની સામે ઢરવામા આવે છે તેનું નામ આવલ્લંકરણ છે તે
કેવલિસમુદ્ધાતની પહેલા થાય છે ઉદયાવલિકામા કર્મપુદ્ગલોને પ્રક્ષેપ
કરવા રૂપ વ્યાપારનું આ નામાન્તર છે (સૂ. ૮૨)

‘કેવલિસમુદ્ધાણં મંતે !’ ઇત્યાદિ

પ્રશ્ન—(મંતે !) હે ભગવાન્ ! (કેવલિસમુદ્ધાણં કઠ્ઠસમઙ્ગે પળ્લત્તે)
કેવલિસમુદ્ધાતના કેટલા સમય કહેલા છે ? ઉત્તર—(ગોયમા !) હે ગૌતમ !
(અઠ્ઠસમઙ્ગે પળ્લત્તે) તેનો કાળ ૮ સમયનો કહેલો છે અંતર્મુર્હત્તમા પરમપદનો
લાભ જેમને થવાનો હોય છે એવા કેવળીઓ દ્વારા જે સમુદ્ધાત કરવામા
આવે છે તેનું નામ કેવલિસમુદ્ધાત છે તેનો કાલ ૮ સમયનો છે (તજહા)

મૂલમ્—કહસમણ મ મંતે ! આઝ્જીકરણે પળળત્તે !
ગોયમા ! અસલ્લેજ્જસમણ અંતોમુહુત્તિણ પળળત્તે ॥ સૂ. ૮૨ ॥

અરુવા સ્વલ્લ સમુદ્ધાતમ્, અનતા કેવલિનો જિના । જરામરણ વિપ્પમુક્કા, સિદ્ધિ
 નરગતિ ગતા ॥ ૧ ॥ અયમાવ—પળમાસાયુપિ અગ્નિસ્ટ સતિ ચેવા કેવલ જ્ઞાનમુત્પન્ન તે
 નિયમત સમુદ્ધાત કુર્વન્તિ, અયે તુ સમુદ્ધાત કુર્વન્તિ ન વા કુર્વન્તાતિ ॥ સૂ. ૮૧ ॥

ટીકા—ગૌતમ પૃચ્છતિ—‘કહસમણ મ મંતે’ ઇત્યાદિ । ‘કહસમણ મ મંતે’ કતિ-
 સમય સ્વલ્લ મદત । ‘આઝ્જીકરણે પળળત્તે’ આવર્જીકરણ પ્રજ્ઞમ્ । આવર્જ્યતેઽભિમુક્ષી-
 ક્રિયતે મોક્ષોઽનેતિ—આવર્જસ્તસ્ય કરણવિપક્ષાયા વિપ્રત્યય । કેવલિસમુદ્ધાતાત્ પૂર્વ ક્રિય

નહીં હે । ક્યોં કિ (સમુદ્ધાય અક્કિતા) સમુદ્ધાત કો નહીં મી કરકે (અણતા કેવલી)
 અનત કેવલી (જિના) જિન (જરામરણવિપ્પમુક્કા) જમ, જરા એવ મરણ સે રહિત
 હોકર (વરગહ) સિદ્ધિસ્વરૂપ સર્વોત્કૃષ્ટ ગતિ કો પ્રાપ્ત હુણ હૈ । ભાવાર્થ—જિનકી આયુ ૬
 માસ કી વાકી વચી હૈ ઓર અન ઉહે કેવલજ્ઞાન પ્રાપ્ત હુઆ હૈ તો એસી સ્થિતિમ વે નિયમ
 સે કેવલિસમુદ્ધાત કરત હૈ । વાકી કે લિયે એસા કોઈ નિયમ નહીં હૈ કિ સમુદ્ધાત
 કરે હી । ॥ સૂ. ૮૧ ॥

‘કહસમણ મ મંતે !’ ઇત્યાદિ ।

પ્રશ્ન—(મંતે !) હે મદત ! (કહસમણ આઝ્જીકરણે પળળત્તે) મોક્ષ
 પ્રાપ્તિ કા આવર્જીકરણ કિતને સમય કા હોતા હૈ । ઉત્તર—(અસલ્લેજ્જસમણ અંતોમુહુ
 ત્તિણ પળળત્તે) અનત્યાત સમય કા અતર્મુહૂર્ત કહા હૈ । જિસકે દ્વારા જીવ મોક્ષ કે

ઠરે એવો કોઈ નિયમ નથી, ડેમડે (સમુદ્ધાય અક્કિતા) સમુદ્ધાત ન પશુ
 કરીને (અણતા કેવલી) અનત ડેવલી (જિના) જિન (જરામરણવિપ્પમુક્કા)
 જન્મ, જરા તેમજ મરણથી રહિત થઈને (વરગહ) સિદ્ધિસ્વરૂપ સર્વોત્કૃષ્ટ
 ગતિને પ્રાપ્ત થયા છે । ભાવાર્થ—જેમની આયુ છ માસ બાકી રહે છે અને
 હવે તેમને કેવળજ્ઞાન પ્રાપ્ત થયું છે, તો એવી સ્થિતિમા તેઓ નિયમથી
 કેવલિસમુદ્ધાત ઠરે છે । બાકીને માટે એવો કોઈ નિયમ નથી કે સમુદ્ધાત
 કરે જ (સૂ. ૮૧)

‘કહસમણ મ મંતે !’ ઇત્યાદિ

પ્રશ્ન—(મંતે !) હે મદન્ત ! (કહસમણ આઝ્જીકરણે પળળત્તે) મોક્ષ
 પ્રાપ્તિનું આવર્જીકરણ કેટલા સમયમા થાય છે । ઉત્તર—(અસલ્લેજ્જસમણ
 અંતોમુહુત્તિણ પળળત્તે) અનત્યાત સમયનું અતર્મુહૂર્ત કહેલું છે જેના દ્વારા

समए लोय पूरेइ, पचमे समए लोय पडिसाहरइ, छट्टे समये मंथं पडिसाहरइ, सत्तमे समए कवाडं पडिसाहरइ, अट्टमे समए दड पडिसाहरइ, पच्छा सरीरत्थे भवइ ॥ सू० ८३ ॥

मूलम्—से णं भंते ! तहा समुग्घाय गए किं मणजोग

दधातेन प्रसारितान् आत्मप्रदेशान् सहरति, तदाह—‘पचमे समये’ इत्यादि। ‘पचमे समए लोय पडिसाहरइ’ पचमे समये लोक प्रतिसहरति=चतुर्भिं समयैर्जगत्पूरणं कृत्वा पचमे समये आत्मप्रदेशान् अन्तरालावस्थितान् उपमहरति। ‘छट्टे समए मथ पडिसाहरइ’ पठे समये मन्थान् प्रतिसहरति। ‘सत्तमे समए कवाड पडिसाहरइ’ सत्तमे समये कपाट प्रतिसहरति। ‘अट्टमे समए दड पडिसाहरइ’ अट्टमे समये दण्ड प्रतिसहरति। ‘तओ पच्छा सरीरत्थे भवइ’ तत पश्चात् शरीरस्थो भवति ॥ सू. ८३ ॥

टीका—‘से ण भंते !’ इत्यादि। ‘से ण भंते !’ अथ खलु भदन्त ! ‘तहा

४ चार समय लगते हे। सो ये सर्वप्रथम (पचमे समए लोयं पडिसाहरइ) पचम समय में अंतराल मे स्थित उन आत्मप्रदेशों को उपसहृत करते हे। (छट्टे समए मथ पडिसाहरइ) छठे समय में मयाकाररूप से स्थित उन आत्मप्रदेशों को सकोचते है। (सत्तमे समए कवाड पडिसाहरइ) ७ वे समय मे कपाटाकारता को और (अट्टमे समए दड पडिसाहरइ) आठवें समय मे दडाकारता को सङ्कुचित करते है। (तओ पच्छा सरीरत्थे भवइ) उसके बाद आत्मस्थ हो जाते है ॥ सू० ८३ ॥

‘से ण भंते !’ इत्यादि।

(से ण भंते ! तहा समुग्घाय गए किं मणजोग जुजइ) हे भदन्त ! इस

सङ्कुची पडेला (पचमे समए लोय पडिसाहरइ) पाचम सभयभा, अंतरालभा रडेला ते आत्मप्रदेशोने। उपसहृत करे छे (छट्टे समए मथ पडिसाहरइ) छठ्ठा सभयभा मथाकाररूपस्थि (रडेला) ते आत्मप्रदेशोने सकोचि छे (सत्तमे समए कवाड पडिसाहरइ) सातभा सभयभा कपाटाकारताने, अने (अट्टमे समए दड पडिसाहरइ) आठभा सभयभा दडाकारताने सङ्कुचित करे छे (तओ पच्छा सरीरत्थे भवइ) त्थारपणी आत्मस्थ थछं जाय छे (सू. ८३)

‘से ण भंते !’ इत्यादि

(से ण भंते ! तहा समुग्घाय गए किं मणजोग जुजइ ?) हे भदन्त !

ચિર્દે સમયે કવાડ કરેડ, તડે સમયે મથં કરેડ, ચુત્તે

દડં કરેડ' પ્રથમે સમયે દણ્ડ કરોતિ=પ્રથમે સમયે ઊઘાધોલોકાત યાત્રપ્રસારિતા આત્મપ્રદેશૈર્દણ્ડાકારતા ઊરુતે । 'ચિર્દે સમયે કવાડ કરેડ' દ્વિતીયે સમયે કપાટ કરોતિ=દ્વિતીયે સમયે પૂર્વપશ્ચિમયોદિશોર્ચિસ્તૃતૈરામપ્રદેશૈર્વ કપાટાકારતા ઊરુતે । 'તડે સમયે મથ કરેડ' તૃતીયે સમયે મથાન કરોતિ=તૃતીયે સમયે દક્ષિણોત્તરયોર્દિશોરપ્યાત્મપ્રદેશૈ કપાટાકારવિસ્તૃતૈર્મથાનાકારતા ઊરુતે । 'ચુત્તે સમયે લોય પૂરેડ' ચતુર્થે સમયે લોક પૂરયતિ=ચતુર્થે સમયે તદતરાલપૂરણન સર્વલોકસ્ય પૂરણ ઊરુતે । એવ સમુદ્ધાત કુર્વન્ કેવલી ચતુર્થિ સમયૈર્વિશ્વવ્યાપા ભવતિ ।

એવ કેવલી આત્મપ્રદેશાના વિસ્તારણેન કર્મલેગ્ના સમીકૃત્ય વિપરાતક્રમેણ સમુ

આત્મપ્રદેશ દણ્ડાકાર હોતે હૈ, અર્થાત્ પ્રથમ સમય મેં ઉર્વલોક એવ અધોલોક કે અત તક પ્રસારિત હોકર આત્મપ્રદેશ દણ્ડાકારતા કો ધારણ કરતે હેં । (ચિર્દે સમયે કવાડ કરેડ) દ્વિતીય સમય મેં વે હી આત્મપ્રદેશ પૂર્વ ઓર પશ્ચિમ દિશા મેં વિસ્તૃત હોકર કપાટાકારતા કો ધારણ કરતે હૈ । (તડે સમયે મથ કરેડ) તૃતીય સમય મે દક્ષિણ ઓર ઉત્તરદિશા મેં વિસ્તૃત હોકર મથાન કે આકાર હો જાતે હૈ । (ચુત્તે સમયે લોય કરેડ) ચતુર્થ સમય મેં इनके अंतराल की पूर्ति करते हुए वे समस्त लोक को पूरण कर देते हैं, अर्थात् समस्त लोक में फैल जाते हैं । इसका नाम लोकपूरणसमुद्घात है । इस प्रकार आत्मप्रदेशों को फैलाने-रूप समुद्घात करते हुए वे केवली ४ चार समयों में विश्वव्यापा बन जाते हैं, पश्चात् प्रसारित उन आत्मप्रदेशों को संकुचित करते हैं । इस क्रिया में भी उन्हें

તે સમુદ્ધાત આ પ્રકારે થાય છે, (પદમે સમયે દડ કરેડ) પ્રથમ સમયમા કેવળીના આત્મપ્રદેશ દડાકાર હોય છે, અર્થાત્ પ્રથમ સમયમા ઉર્ધ્વલોક તેમજ અધોલોકના અત સુધી ફેલાઈ જઈને આત્મપ્રદેશ દડાકાર તાને ધારણ કરે છે (ચિર્દે સમયે કવાડ કરેડ) બીજા સમયમા તે જ આત્મ પ્રદેશ પૂર્વ અને પશ્ચિમ દિશામા વિસ્તાર પામીને કપાટના આકારને ધારણ કરે છે (તડે સમયે મથ કરેડ) ત્રીજા સમયમા દક્ષિણ તથા ઉત્તર દિશામા વિસ્તાર પામીને મથાનના આકાર ધારણ કરે છે (ચુત્તે સમયે લોય પૂરેડ) ચોથા સમયમા તેના અતરાલની પૂર્તિ કરતા કરતા તે સમસ્ત લોકને પૂરણ કરી દીએ છે, અર્થાત્ સમસ્ત લોકમા ફેલાઈ જાય છે આનુ નામ લોકપૂરણ સમુદ્ધાત છે આ પ્રકારે આત્મપ્રદેશોના ફેલાવા રૂપ સમુદ્ધાત કરતા કરતા તે કેવલી ૪ સમયોમા વિશ્વવ્યાપી બની જાય છે, પછી પ્રસારેલા તે આત્મપ્રદેશોને સંકુચિત કરે છે આ ક્રિયામા પણ તેને ૪ સમય લાગે છે માટે તે

कायजोग जुजइ?, ओरालियमिस्ससरीरकायजोग जुजइ?,
वेउव्वियसरीरकायजोग जुजइ?, वेउव्वियमिस्ससरीरकायजोग
जुजइ?, आहारगसरीरकायजोग जुजइ?, आहारगमिस्सस-
रीरकायजोग जुजइ?, कम्मसरीरकायजोग जुजइ?। गोयमा।

‘ओरालियमिस्ससरीरकायजोग जुजइ?’ औदारिकमिश्रशरीरकाययोग युद्धे?
‘वेउव्वियसरीरकायजोग जुजइ?’ वैकियशरीरकाययोग युद्धे?, ‘वेउव्वियमिस्सस-
रीरकायजोग, जुजइ?’ वैकियमिश्रशरीरकाययोग युद्धे? ‘आहारगसरीरकायजोग
जुजइ?’ आहारकशरीरकाययोग युद्धे? ‘आहारगमिस्ससरीरकायजोग जुजइ?’ आहा-
रकमिश्रशरीरकाययोग युद्धे? ‘कम्मसरीरकायजोग जुजइ?’ कर्मगशरीरकाययोग
युद्धे?, भगवानाह—‘गोयमा!’ गौतम। ‘ओरालियसरीरकायजोग जुजइ?’ औदारिक-

रिक्कशरीररूपा काययोग को काममें लाते हैं? अथवा (ओरालियमिस्ससरीरकायजोग
जुजइ) औदारिकमिश्रशरीरकाययोग को काम में लाते हैं? (वेउव्वियसरीरकायजोग जुजइ?
वेउव्वियमिस्ससरीरकायजोग जुजइ? आहारगसरीरकायजोग जुजइ? आहार-
गमिस्ससरीरकायजोग जुजइ? कम्मसरीरकायजोग जुजइ?) या वैकियिरिक्कशरीर
काययोगरूपा काययोग को काम में लाते हैं? या वैकियिरिक्कमिश्रशरीर को काम में लाते हैं? अथवा
आहारकशरीररूपा काययोग को काम में लाते हैं?, या आहारकमिश्रशरीरकाययोग को काम में
लाते हैं?, या कर्मगशरीरकाययोग को काम में लाते हैं?। भगवान कहते हैं—(गोयमा!) इ
गौतम। (ओरालियसरीरकायजोग जुजइ ओरालियमिस्ससरीरकायजोग जुजइ)

शुं औदारिकशरीररूपा काययोगने काममा लाये छे?, अथवा (ओरालिय-
मिस्ससरीरकायजोग जुजइ?) औदारिकमिश्रशरीरकाययोगने काममा लाये छे?
(वेउव्वियसरीरकायजोग जुजइ? वेउव्वियमिस्ससरीरकायजोग जुजइ? आहा-
रगसरीरकायजोग जुजइ? आहारगमिस्ससरीरकायजोग जुजइ? कम्मसरीरकायजोग
जुजइ?) अथवा वैकियिरिक्कशरीररूपा काययोगने काममा लावे छे? अथवा
वैकियमिश्रशरीरकाययोगने काममा लावे छे? अथवा आहारकशरीररूपा काय
योगने काममा लावे छे? अथवा आहारकमिश्रशरीरकाययोगने काममा लावे छे?
अथवा कर्मगशरीरकाययोगने काममा लावे छे? लगवान उछे छे—(गोयमा!) इ
गौतम। (ओरालियसरीरकायजोग जुजइ ओरालियमिस्सकायजोग जुजइ) केवली

जुंजइ ? , वयजोगं जुजइ ? , कायजोग जुजइ ? । गोयमां ! णो मणजोग जुजइ, णो वयजोग जुंजइ, कायजोग जुंजइ ॥ सू० ८४ ॥
मूलम्—कायजोग जुजमाणे किं ओरालियसरीर-

समुग्राय गए' तथा समुदधात गत केवली 'किं मणजोग जुजइ?' किं मनोयोग युनक्ति? 'वयजोग जुजइ?' वाग्योग युनक्ति किम्? 'कायजोग जुजइ' काययोग युनक्ति किम्? भगवानाह—'गोयमा!' हे गौतम! 'णो मणजोग जुजइ' नो मनोयोग युनक्ति, 'णो वयजोग जुजइ' नो वाग्योग युनक्ति, 'कायजोग जुजइ' काययोग युनक्ति ॥ सू ८४ ॥

टीका—गौतम पृच्छति—'कायजोग' इत्यादि । 'कायजोग जुजमाणे किं ओरालियसरीरकायजोग जुजइ?' काययोग युज्जान किमौदारिकगरीरकाययोग युङ्क्ते?

प्रकार समुदधात अवस्था में रहनेवाला वह आत्मा कितने योगों को प्रयुक्त करता है? क्या मनोयोग को प्रयुक्त करता है? (वयजोग जुजइ) क्या वचनयोग को प्रयुक्त करता है? (कायजोग जुजइ) क्या काययोग को प्रयुक्त करता है? भगवान् ने कहा (गोयमा!) हे गौतम! (णो मणजोग जुजइ, णो वयजोग जुजइ, कायजोग जुजइ) वह न मनोयोग को प्रयुक्त करता है और न वचनयोग को प्रयुक्त करता है, किन्तु एक कायजोग को ही प्रयुक्त करता है ॥ सू० ८४ ॥

'कायजोग जुजमाणे' इत्यादि ।

गौतम ने पुनः प्रश्न से पूछा कि हे प्रभु! (कायजोग जुजमाणे) केवली काययोग को योजित करते हुए (किं ओरालियसरीरकायजोग जुजइ?) क्या औदा

या प्रकारे समुदधात अवस्थाभा रडेवावाणा ते अत्मा डेट्वा योगाने प्रयुक्त करे छे? शु मनोयोगने प्रयुक्त करे छे? (वयजोग जुजइ) शु वचन-योगने प्रयुक्त करे छे? (कायजोग जुजइ) शु काययोगने प्रयुक्त करे छे? भगवाने उहु—(गोयमा!) हे गौतम! (णो मणजोग जुजइ, णो वयजोग जुजइ, कायजोग जुजइ) ते नथी मनोयोगने प्रयुक्त करता, तथा नथी वचन योगने प्रयुक्त करता, परंतु एक काययोगने न प्रयुक्त करे छे (सू ८४)

'कायजोग जुजमाणे' इत्यादि

गौतमे वणी पाछु प्रभुने पूछ्यु के छे प्रभु! (कायजोग जुजमाणे) केवली काययोगने योजित करता करता (किं ओरालियसरीरकायजोग जुजइ?)

कायजोग जुंजइ?, ओरालियमिस्ससरीरकायजोग जुजइ?,
वेउव्वियसरीरकायजोग जुंजइ?, वेउव्वियमिस्ससरीरकायजोग
जुंजइ?, आहारगसरीरकायजोग जुजइ?, आहारगमिस्सस-
रीरकायजोग जुजइ?, कम्मसरीरकायजोगं जुजइ?। गोयमा।

‘ओरालियमिस्ससरीरकायजोग जुजइ?’ औदारिकमिश्रशरीरकाययोग युट्ठे?
‘वेउव्वियसरीरकायजोग जुजइ?’ वैकियशरीरकाययोग युट्ठे?, ‘वेउव्वियमिस्सस-
रीरकायजोग जुजइ?’ वैकियमिश्रशरीरकाययोग युट्ठे? ‘आहारगसरीरकायजोग
जुंजइ?’ आहारकशरीरकाययोग युट्ठे? ‘आहारगमिस्ससरीरकायजोग जुजइ?’ आहा-
रकमिश्रशरीरकाययोग युट्ठे? ‘कम्मसरीरकायजोग जुजइ?’ कर्मणशरीरकाययोग
युट्ठे?, भगवानाह-‘गोयमा।’ गौतम। ‘ओरालियसरीरकायजोग जुजइ?’ औदारिक-

रिक्तशरीररूपी काययोग को काममें लाते हैं? अथवा (ओरालियमिस्ससरीरकायजोग
जुजइ) औदारिकमिश्रशरीरकाययोग को काममें लाते हैं? (वेउव्वियसरीरकायजोग जुजइ?
वेउव्वियमिस्ससरीरकायजोग जुजइ? आहारगसरीरकायजोग जुजइ? आहार-
गमिस्ससरीरकायजोग जुजइ? कम्मसरीरकायजोग जुजइ?) या वैकियिकशरीर-
काययोगरूपी काययोग को काममें लाते हैं? या वैकियिकमिश्रशरीर को काममें लाते हैं? अथवा
आहारकशरीररूपी काययोग को काममें लाते हैं?, या आहारकमिश्रशरीरकाययोग को काममें
लाते हैं?, या कर्मणशरीरकाययोग को काममें लाते हैं?। भगवान कहते हैं-‘गोयमा!’ इ
गौतम। (ओरालियसरीरकायजोग जुजइ ओरालियमिस्ससरीरकायजोग जुजइ)

शुं औदारिकशरीररूपी काययोगने काममा लाये छे?, अथवा (ओरालिय-
मिस्ससरीरकायजोग जुजइ?) औदारिकमिश्रशरीरकाययोगने काममा लाये छे?
(वेउव्वियसरीरकायजोग जुजइ? वेउव्वियमिस्ससरीरकायजोग जुजइ? आहा-
रगसरीरकायजोग जुजइ? आहारगमिस्ससरीरकायजोग जुजइ? कम्मसरीरकायजोग
जुजइ?) अथवा वैकियशरीररूपी काययोगने काममा लाये छे? अथवा
वैकियमिश्रशरीरकाययोगने काममा लाये छे? अथवा आहारकशरीररूपी काय
योगने काममा लाये छे? अथवा आहारकमिश्रशरीरकाययोगने काममा लाये छे?
अथवा कर्मणशरीरकाययोगने काममा लाये छे? भगवान उछे छे-‘गोयमा!’ छे
गौतम। (ओरालियसरीरकायजोग जुजइ ओरालियमिस्ससरीरकायजोग जुजइ) देवदी

ओरालियसरीरकायजोग जुजइ, ओरालियमिस्ससरीरकायजोगं
पि जुंजइ, णो वेउव्वियसरीरकायजोगं जुंजइ, णो वेउव्वि-
यमिस्ससरीरकायजोगं जुजइ, णो आहारगमिस्ससरीरकायजोगं
जुजइ, कम्मसरीरकायजोगंपि जुंजइ । पढमद्वमेसु समएसु

शरीरकाययोग युङ्क्ते, 'ओरालियमिस्ससरीरकायजोगं जुजइ, औदारिकमिश्रशरीर-
काययोगमपि युङ्क्ते, 'णो वेउव्वियसरीरकायजोगं जुजइ' 'नो वैक्रियशरीरकाययोग
युङ्क्ते, 'णो वेउव्वियमिस्ससरीरकायजोगं जुजइ' नो वैक्रियमिश्रशरीरकाययोग युङ्क्ते,
'णो आहारगसरीरकायजोगं जुजइ' नो आहारकशरीरकाययोग युङ्क्ते, 'णो आहारगमि-
स्ससरीरकायजोगं जुजइ' नो आहारकमिश्रशरीरकाययोग युङ्क्ते, 'कम्मसरीरकायजो-
गं जुजइ' कर्मणशरीरकाययोगमपि युङ्क्ते । 'पढमद्वमेसु समएसु ओरालियसरीरकायजो-
गंपि जुजइ' प्रथमाऽऽत्मयो समययोरौदारिकशरीरकाययोगमपि युङ्क्ते, 'विइयछट्ठसत्तमेसु

केरली भगवान् औदारिकशरीरकाययोग को काम मे लाते हैं, तथा औदारिकमिश्रशरीरकाययोग को
भा काम मे लाते हे । (णो वेउव्वियसरीरकायजोगं जुजइ, णो वेउव्वियमिस्ससरीर-
कायजोगं जुजइ, णो आहारगसरीरकायजोगं जुजइ, णो आहारगमिस्ससरीर-
कायजोगं जुजइ, कम्मसरीरकायजोगंपि जुजइ) वैक्रियशरीरकाययोग, वैक्रियमिश्रशरीर-
काययोग, आहारकशरीरकाययोग, आहारकमिश्रशरीरकाययोग इनको काम मे नहां लाते । पर तु
कर्मणशरीरकाययोग को वे काम मे लाते हे । (पढमद्वमेसु समएसु ओरालियसरीरकाय-
जोगं जुजइ विइयछट्ठसत्तमेसु समएसु ओरालियमिस्ससरीरकायजोगं जुजइ,
तइयचउत्थपचमेहि कम्मसरीरकायजोगं जुजइ) प्रथम और आठवें समय मे तो

भगवान् औदारिकशरीरकाययोगने कामभा लावे छे तथा औदारिकमिश्रशरीरकाय-
योगने पछ कामभा लावे छे (णो वेउव्वियसरीरकायजोगं जुजइ, णो वेउव्वि-
यमिस्ससरीरकायजोगं जुजइ, णो आहारगसरीरकायजोगं जुजइ, णो आहारगमि-
स्ससरीरकायजोगं जुजइ, कम्मसरीरकायजोगंपि जुजइ) वैक्रियशरीरकाययोगने,
वैक्रियमिश्रशरीरकाययोगने, आहारकशरीरकाययोगने, आहारकमिश्रशरीरकाय-
योगने कामभा लावता नथी, पर तु कर्मणशरीरकाययोगने तेओ कामभा लावे छे
(पढमद्वमेसु समएसु ओरालियसरीरकायजोगं जुजइ, विइयछट्ठसत्तमेसु समएसु
ओरालियमिस्ससरीरकायजोगं जुजइ, तइयचउत्थपचमेहि कम्मसरीरकायजोगं जुजइ)

ઓરાલિયસરીકાયજોગં જુજઈ, વિડયછટ્સત્તમેસુ સમણસુ
ઓરાલિયમિસ્સસરીકાયજોગં જુજઈ, તડયચ્ચઉત્થપચમેહિ કમ્મ-
સરીકાયજોગં જુજઈ ॥ સૂ ૮૫ ॥

મૂલમ—સે ણ ભત્તે । તદ્દા સમુદ્ધાયગણ સિજ્ઞઈ

ઓરાલિયમિસ્સસરીકાયજોગ જુજઈ ' દ્વિતીયપટ્ટસત્તમેષુ સમયેષુ ઔદારિકમિશ્રશરી-
કાયયોગ યુક્તે, મિશ્રચ ચાત્ર કાર્મણેવ સહૌદારિકસ્યાવસ્થાનાત્ । ' તડયચ્ચઉત્થપચમેહિ
કમ્મસરીકાયજોગ જુજઈ ' તૃતીયચતુર્થપદ્ધમેષુ સમયેષુ કાર્મણશરીકાયયોગ
યુક્તે ॥ સૂ ૮૫ ॥

ટીકા—'સે ણ ભત્તે' इत्यादि । 'સે ણ ભત્તે' તદ્દા સમુદ્ધાયગણ' સ ચ્ચભુ મદન્ત ।

ઔદારિકશરીરરૂપી કાયયોગ કો વે કામ મ લાતે હૈં, દૂસરે, ઊઠે એવ સાતવે સમય મ
ઔદારિકમિશ્રશરીરકાયયોગ કો કામ મેં લાતે હ, એવ ત્રીસરે, ચૌથે એવ પચમ સમય મેં કાર્મ-
ણશરીરરૂપી કાયયોગ કો કામ મેં લાતે હ ॥

ભાવાર્થ—કાયયોગ ૭ પ્રકાર કા હૈ । ઉનમેં ઔદારિકશરીરકાયયોગ, ઔદારિકમિશ્રશરી-
કાયયોગ એવ કાર્મણશરીરકાયયોગ યે ૩ ત્રીન યોગ કેવળી કે હોતે હ । બાકી કે ૪ કાયયોગ
કેવળી કે નહીં હોતે હ । પ્રથમ ઔદારિકમિશ્રશરીરકાયયોગ હોતા હૈ, દ્વિતીય,
ઊઠવે ઔદારિકમિશ્રશરીરકાયયોગ હોતા હૈ ઔદારિકમિશ્રશરીરકાયયોગ હોતા હૈ, ત્રીસરે, ચૌથે એવ પચમે
સમય મેં ઉનકે સમુદ્ધાત અવસ્થા મેં કાર્મણશરીરરૂપી કાયયોગ હોતા હૈ ॥ સૂ ૮૫ ॥

પ્રથમ તથા આઠમા સમયમા તેા ઔદારિકશરીરકાયયોગને તેઓ ઠામમા
લાવે છે બીજા, છઠ્ઠા તેમજ સાતમા સમયમા ઔદારિકમિશ્રશરીરકાયયોગને ઠામમા
લાવે છે, તેમજ ત્રીજા, ચોથા અને પાંચમા સમયમા કાર્મણશરીરકાયયોગને
ઠામમા લાવે છે

ભાવાર્થ—કાયયોગ ૭ પ્રકારના છે, તેમા ઔદારિકશરીરકાયયોગ, ઔદારિક
મિશ્રશરીરકાયયોગ, તેમજ કાર્મણશરીરકાયયોગ, આ ત્રણ યોગ ડેવલીના હોય છે
બાકીના ૪ કાયયોગ ડેવલીના હોતા નથી પ્રથમ અને આઠમા સમયમા
ઔદારિકકાયયોગ હોય છે બીજા, છઠ્ઠા અને સાતમા સમયમા ઔદારિક
મિશ્રશરીરકાયયોગ હોય છે, અને ત્રીજા, ચોથા તેમજ પાંચમા સમયમા તેમની
સમુદ્ધાત-અવસ્થામા કાર્મણશરીરકાયયોગ હોય છે (સૂ ૮૫)

બુઝ્ઝઈ મુચ્છઈ પરિણિવ્વાઈ સવ્વદુક્ખાણં અત કરેઈ ? ણો ઇણ્ઠે સમઠે ! સે ણ તઓ પઢિણિયત્તઈ, પઢિણિયત્તિત્તા ઇહમાગચ્છઈ, તઓ પચ્છા મણજોગંપિ જુજઈ, વયજોગપિ જુજઈ, કાયજોગંપિ જુંજઈ ॥ સૂ. ૮૬ ॥

૨૪

તથા સમુદ્ધાતગત - હે ભદ્રત ! સ સ્વલ તથા સમુદ્ધાતગત = કૃતસમુદ્ધાત કેવલી 'સિજ્ઞઈ બુઝ્ઝઈ મુચ્છઈ પરિણિવ્વાઈ સવ્વદુક્ખાણમત કરેઈ ?' સિચ્ચતિ, બુધ્ધતે, મુચ્ચતે, પરિનિર્વાતિ, સર્વદુ સ્થાનામત કરોતિ કિમ્ ? ભગવાનાહ - ' ણો ઇણ્ઠે સમઠે ' નાડ્યમર્થ સમર્થ ' સે ણ ' સ સ્વલ 'તઓ' તત = સમુદ્ધાતાત્ 'પઢિણિયત્તઈ' પ્રતિનિવર્તેતે, 'પઢિણિયત્તિત્તા' પ્રતિનિ વર્ત્ય 'ઇહમાગચ્છઈ' ઇહાઽઽગચ્છતિ = શરીરસ્થો ભવતિ । 'તઓ પચ્છા' તત પશ્ચાત્, 'મણજોગ પિ જુજઈ' મનોયોગમપિ યુજ્જ્ઞે, 'વયજોગપિ જુજઈ' વાયોગમપિ યુજ્જ્ઞે 'કાયજોગ પિ જુજઈ' કાયયોગમપિ યુજ્જ્ઞે ॥ સૂ. ૮૬ ॥

‘સે ણ ભતે !’ ઇત્યાદિ ।

(ભતે !) હે ભદ્રત ! (સે ણ તહા સમુગ્ધાયગણ) સમુદ્ધાત અવસ્થા મેં કેવલી ભગવાન્ (સિજ્ઞઈ બુઝ્ઝઈ મુચ્છઈ પરિણિવ્વાઈ) સિદ્ધ, બુદ્ધ, મુક્ત એવ પરિનિર્વાણ હો (સવ્વદુક્ખાણ અત કરેઈ) કયા સમસ્ત દુ રોં કા અત કર્તે હૈ ? પ્રસુ ને ઉત્તર દિયા કિ (ગોયમા !) હે ગૌતમ ! (ણો ઇણ્ઠે સમઠે) યહ અર્થ સમર્થિત નહીં હૈ । (સે ણ તઓ પઢિણિયત્તઈ, પઢિણિયત્તિત્તા ઇહમાગચ્છઈ, આગચ્છિત્તા તઓ પચ્છા મણજોગ પિ જુજઈ, વયજોગ પિ જુજઈ, કાયજોગ પિ જુજઈ) કિન્તુ જબ વે સમુદ્ધાત કર ચુકતે હૈ

‘સે ણ ભતે !’ ઇત્યાદિ

(ભતે !) હે ભદ્રત ! (સે ણ સમુગ્ધાયગણ) સમુદ્ધાત અવસ્થામા કેવલી ભગવાન્ (સિજ્ઞઈ, બુઝ્ઝઈ, મુચ્છઈ, પરિણિવ્વાઈ) સિદ્ધ, બુદ્ધ, મુક્ત તેમજ પરિનિર્વાણ થઈને (સવ્વદુક્ખાણ અત કરેઈ) શુ સમસ્ત દુ જોના અત કરે છે ? પ્રશ્નએ ઉત્તર આપ્યો કે (ગોયમા !) હે ગૌતમ ! (ણો ઇણ્ઠે સમઠે) આ અર્થ સમર્થિત નથી (સે ણ તઓ પઢિણિયત્તઈ, પઢિણિયત્તિત્તા ઇહમાગચ્છઈ, આગચ્છિત્તા તઓ પચ્છા મણજોગ પિ જુજઈ, વયજોગપિ જુજઈ, કાયજોગ પિ જુજઈ) પરંતુ ન્યાંરે સમુદ્ધાત કરી ચુકે છે અર્થાત્ તે ક્ષિપ્તિ નિવૃત્ત થઈ ગય છે અને પૂર્વ પ્રમાણે શરીરમા સ્થિત થઈ ગય છે ત્યારે

મૂલમ્—મળજોગં જુજમાણે કિ સચ્ચમળજોગ જુંજડ ?
મોસમળજોગં જુંજડ ?, સચ્ચામોસમળજોગં જુજડ ?, અસચ્ચામો-

ટીકા—ગૌતમ પૃચ્છતિ—“મળજોગ” ઇત્યાદિ । ‘મળજોગ જુજમાણે કિ સચ્ચમળજોગ જુજડ’ મનોયોગ યુજ્ઞાન કિં સયમનોયોગ યુદ્ધકે ? ‘મોસમળજોગ જુજડ ?’ મૃપામનોયોગ યુદ્ધકે ? ‘સચ્ચામોસમળજોગ જુજડ’ સયમૃપામનોયોગ યુદ્ધકે કિમ્ ?, ભગવા-

અધાત્ ઉસ ક્રિયા સે નિવૃત્ત હો ચુકતે હૈં ઓર પૂર્વવત્ શરીર મેં સ્થિત હો જાતે હૈં તવ મનોયોગ કો ભો પ્રયુક્ત કરતે હૈં, વચનયોગ કો ભા પ્રયુક્ત કરતે હૈં તથા કાયયોગ કો ભો પ્રયુક્ત કરતે હૈં । સમુદ્ધાત-અવસ્થા મેં મરણ નહીં હોતા । અતઃ મુક્તિ કો પ્રાપ્તિ ઉસ સમય નહીં હોતી ॥ સૂ. ૮૬ ॥

‘મળજોગ જુજમાણે’ ઇત્યાદિ ।

પ્રશ્ન—હે મદત ! આપને જો અમી યદ્ જ્ઞાત કર્તા હૈં કિ સમુદ્ધાત સે નિવૃત્ત હોને પર કેવલી ભગવાન્ મનોયોગ કો પ્રયુક્ત કરતે હૈં સો ઇસ વિષય મેં યદ્ પૂછતા હુ કિ વે ભગવાન્ (મળજોગ જુજમાણે) મનોયોગ કો પ્રયુક્ત કરતે હુણ ચાર મનોયોગોં મં સે કૌન સે મનોયોગ કો પ્રયુક્ત કરતે હૈં ? (કિં સચ્ચમળજોગ જુજડ, મોસમળજોગ જુજડ, સચ્ચામોસમળજોગ જુજડ, અસચ્ચામોસમળજોગ જુજડ ?) સયમનોયોગ કો પ્રયુક્ત કરતે હૈં, યા અસત્યમનોયોગ કો પ્રયુક્ત કરતે હૈં, અથવા મિશ્રમનોયોગ કો પ્રયુક્ત કરતે હૈં, અસત્યમૃપામનોયોગ કો પ્રયુક્ત કરતે હૈં ? અર્થાત્ વ્યવહારમનોયોગ કો પ્રયુક્ત કરતે હૈં ? (ગોયમા !) હે ગૌતમ ! (સચ્ચ-

મનોયોગને પશુ પ્રયુક્ત કરે છે, વચનયોગને પશુ પ્રયુક્ત કરે છે તથા કાયયોગને પશુ પ્રયુક્ત કરે છે સમુદ્ધાત અવસ્થામા મરણ થતુ નથી તેથી મુક્તિની પ્રાપ્તિ તે સમયે થતી નથી (સૂ. ૮૬)

‘મળજોગ જુજમાણે’ ઇત્યાદિ

પ્રશ્ન—હે ભદ્રન્ત ! આપે જે હમણાં એ વાત કહી છે, કે સમુદ્ધાતથી નિવૃત્ત થતા કેવલી ભગવાન મનોયોગને પ્રયુક્ત કરે છે માટે એ વિષયમા એ પૂછુ છું કે તે ભગવાન (મળજોગ જુજમાણે) મનોયોગને પ્રયુક્ત કરતા ચાર મનોયોગ-માંથી કયા મનોયોગને પ્રયુક્ત કરે છે ? (કિં સચ્ચમળજોગ જુજડ ? મોસમળજોગ જુજડ ? સચ્ચામોસમળજોગ જુજડ ? અસચ્ચામોસમળજોગ જુજડ ?) શુ સત્ય મનોયોગને પ્રયુક્ત કરે છે ? અથવા અસત્યમનોયોગને પ્રયુક્ત કરે છે ? અથવા મિશ્રમનોયોગને પ્રયુક્ત કરે છે ? કે અસત્યમૃપામનોયોગને પ્રયુક્ત કરે છે અર્થાત્ વ્યવહારમનોયોગને પ્રયુક્ત કરે છે ? ઉત્તર—(ગોયમા !) હે

સમણજોગં જુંજઈ ? ગોયમા ! સચ્ચમણજોગં જુંજઈ, ણો મોસમણ-
જોગં જુંજઈ, ણો સચ્ચામોસમણજોગં જુંજઈ, અસચ્ચામોસમણજોગં
પિ જુંજઈ ॥ સૂ. ૮૭ ॥

મૂલમ્—વયજોગ જુજમાણે કિં સચ્ચવડજોગં જુંજઈ ?

નાહ—‘ગોયમા ! સચ્ચમણજોગ જુજઈ’ ગૌતમ ! સત્યમનોયોગ યુક્તે, ‘ણો મોસમણજોગ જુજઈ’ નો મૃષામનોયોગ યુક્તે ‘ણો સચ્ચામોસમણજોગ જુજઈ’ નો સત્યમૃષામનોયોગ યુક્તે, ‘અસચ્ચામોસમણજોગપિ જુજઈ’ અસત્યામૃષામનોયોગમપિ યુક્તે ॥ સૂ. ૮૭ ॥

ટીકા—ગૌતમ પૃચ્છતિ—‘વયજોગ’ इत्यादि । ‘वयजोग जुजमाणे किं सच्च वडजोग जुजई’ वाग्योग युज्जान किं सत्यवाग्योग युज्जते ? ‘मोसवडजोग जुजई’ मृषावा

મળજોગ જુજઈ) વે કેવલી સત્યમનોયોગ કો પ્રયુક્ત કરતે હૈ, (ણો મોસમણજોગ જુજઈ ણો સચ્ચામોસમણજોગ જુજઈ, અસચ્ચામોસમણજોગ જુજઈ) અસત્યમનોયોગ એવ મિશ્રમનોયોગ કો પ્રયુક્ત નહીં કરતે હૈ, કિન્તુ અસત્યામૃષામનોયોગ કો પ્રયુક્ત કરતે હૈ, અર્થાત્ વ્યવહાર મનોયોગ કો પ્રયુક્ત કરતે હૈ । સત્યમનોયોગ એવ વ્યવહારમનોયોગ કો વે કેવલી પ્રયુક્ત કરતે હૈ, અમ દો કો નહીં ॥ સૂ. ૮૭ ॥

‘વયજોગ જુજમાણે’ इत्यादि ।

પ્રશ્ન—હે ભગવન્ ! વે કેવલી જો (વયજોગ જુજમાણે કિં) વચનયોગ કો પ્રયુક્ત કરતે હૈ સો કયા (સચ્ચવડજોગ જુજઈ, મોસવડજોગ જુજઈ, સચ્ચામોસવડજોગ જુજઈ, અસચ્ચામોસવડજોગ જુજઈ) સત્યવચન યોગ કો પ્રયુક્ત કરતે હૈ, યા અસત્યવચન

ગૌતમ ! (સચ્ચમણજોગ જુજઈ) તે કેવળી સત્યમનોયોગને પ્રયુક્ત કરે છે (ણો મોસમણજોગ જુજઈ, ણો સચ્ચામોસમણજોગ જુજઈ, અસચ્ચામોસમણજોગ જુજઈ) અસત્યમનોયોગ તેમજ મિશ્રમનોયોગને પ્રયુક્ત કરતા નથી, પરંતુ અસત્યામૃષામનોયોગને પ્રયુક્ત કરે છે અર્થાત્ વ્યવહારમનોયોગને પ્રયુક્ત કરે છે સત્યમનોયોગ તેમજ વ્યવહારમનોયોગને તે કેવલી પ્રયુક્ત કરે છે બીજા બેને નહિ (સૂ. ૮૭)

‘વયજોગ જુજમાણે’ इत्यादि

પ્રશ્ન—હે ભગવન્ ! તે કેવલી કે જે (વયજોગ જુજમાણે) વચનયોગને પ્રયુક્ત કરે છે, તે શુ (સચ્ચવડજોગ જુજઈ, મોસવડજોગ જુજઈ, સચ્ચામો-

મોસવડજોગં જુજડ ? સચ્ચામોસવડજોગં જુજડ ? અસચ્ચામોસ-
વડજોગં જુજડ ? સચ્ચવડજોગં જુજડ, ણો મોસવડજોગં જુજડ, ણો
સચ્ચામોસવડજોગ જુજડ, અસચ્ચામોસવડજોગં પિ જુજડ ॥ સૂ. ૮૮ ॥

મૂલમ્— કાયજોગ જુજમાણે આગચ્છેજ્જ વા ચિદ્દેજ્જ

યોગયુદ્ધકે ‘સચ્ચામોસવડજોગ જુજડ’ સત્યમૃપાવાયોગયુદ્ધકે ‘અસચ્ચામોસવડજોગ જુજડ’
અસત્યામૃપાવાયોગયુદ્ધકે કિમ્ ‘ભગવાનાહ—‘ગોયમા’ સચ્ચવડજોગ જુજડ ?’ ગૌતમ !
સયવાયોગયુદ્ધકે, ‘ણો મોસવડજોગ જુજડ’ નો મૃપાવાયોગયુદ્ધકે, ણો સચ્ચામોસવડ-
જોગ જુજડ’ નો સત્યમૃપાવાયોગયુદ્ધકે, ‘અસચ્ચામોસવડજોગ પિ જુજડ’ અસયામૃપા-
વાયોગમપિ યુદ્ધકે ॥ સૂ. ૮૮ ॥

ટીકા—‘કાયજોગ’ ઇત્યાદિ । ‘કાયજોગ જુજમાણે આગચ્છેજ્જ વા ચિદ્દેજ્જ
વા’ કાયયોગ યુજ્ઞાન આગચ્છતિ વા તિષ્ઠતિ વા, ‘ણિસીએજ્જ વા’ નિપીદતિ=ઉપવિગતિ વા,

યોગ કો પ્રયુક્ત કરતે હે, અથવા મિશ્રવચનયોગ કો પ્રયુક્ત કરતે હૈ, યા અસત્યામૃપાવચનયોગ
કો પ્રયુક્ત કરતે હૈ ? ઉત્તર—(ગોયમા !) હે ગૌતમ ! (સચ્ચવડજોગ જુજડ) કે કેવલી
સયવચનયોગ કો પ્રયુક્ત કરતે હૈ, (ણો મોસવડજોગ જુજડ ણો સચ્ચામોસવડજોગ
જુજડ) અસત્યવચનયોગ કો એવ મિશ્રવચનયોગ કો પ્રયુક્ત નહીં કરતે હૈ । (અસચ્ચામોસ
વડજોગપિ જુજડ) પરન્તુ અસત્યામૃપાવચનયોગ કો પ્રયુક્ત કરતે હૈ । ચાર વચનયોગો મે
સે કેવલી કે સત્યવચનયોગ એવ અસત્યામૃપાવચનયોગ દો હી વચનયોગ હોતે હૈ, વાક
કે દો નહીં ॥ સૂ. ૮૮ ॥

સચ્ચવડજોગ જુજડ, અસચ્ચામોસવડજોગ જુજડ) સત્યવચનયોગને પ્રયુક્ત કરે છે,
અથવા અસત્યવચનયોગને પ્રયુક્ત કરે છે, અથવા મિશ્રવચનયોગને પ્રયુક્ત કરે
છે, અથવા અસત્યામૃપાવચનયોગને પ્રયુક્ત કરે છે ? ઉત્તર—(ગોયમા ।)
હે ગૌતમ ! (સચ્ચવડજોગ જુજડ) તે કેવલી સત્યવચનયોગને પ્રયુક્ત કરે છે
(ણો મોસવડજોગ જુજડ ણો સચ્ચામોસવડજોગ જુજડ) અસત્યવચનયોગને તેમજ
મિશ્રવચનયોગને પ્રયુક્ત કરતા નથી, (અસચ્ચામોસવડજોગપિ જુજડ) પરન્તુ
અસત્યામૃપાવચનયોગને પ્રયુક્ત કરે છે ચાર વચનયોગોમાથી કેવલીના સત્ય
વચનયોગ તેમજ અસત્યામૃપાવચનયોગ બે જ માત્ર વચનયોગ હોય છે
બાકીના બે નહિ (સૂ. ૮૮)

વા ગિસીંજ્જ વા તુયદ્દેજ્જ વા ઉલ્લધેજ્જ વા પલ્લધેજ્જ વા ઉક્ખેવણ
વા પક્ખેવણં વા તિરિયક્ખેવણ વા કરેજ્જા, પાઢિહારિયં વા,
પીઠફલગસેજ્જાસથારગં પચ્ચપ્પિનેજ્જા ॥ સૂ. ૮૯ ॥

‘તુયદ્દેજ્જ વા’ ત્વગ્વર્તયતિ=શયન કરોતિ વા ‘ઉલ્લધેજ્જ વા’ ઉલ્લઘયતિ—ગર્તાદિક વા, ‘પલ્લ
ધેજ્જ વા’ પ્રોલઘયતિ વા, ઉક્ખેવણ વા’ ઉક્ષેપણમ્=ઉર્વગમન વા, ‘પક્ખેવણ વા’ પ્રક્ષે
પણ=નીચૈર્ગમન વા, ‘તિરિયક્ખેવણ વા’ તિર્યક્ષેપણ=તિર્યગમન વા ‘કરેજ્જા’ કરોતિ,
‘પાઢિહારિય વા પીઠ-ફલગ-સેજ્જા-સથારગ પચ્ચપ્પિનેજ્જા’ પ્રતિહાર્ય વા પીઠફલક
શય્યાસ્તારક પ્રત્યર્પયતિ ॥ સૂ. ૮૯ ॥

‘કાયજોગ જુજમાણે’ इत्यादि ।

हे गौतम (कायजोग जुजमाणे आगच्छेज्ज वा चिट्ठेज्ज वा गिस्सीएज्ज वा तुयद्वेज्ज
वा उल्लधेज्ज वा पल्लधेज्ज वा) इस काययोग को प्रयुक्त करते हुए वे आते हैं, जाते हैं,
ठहरते हैं, उठते हैं, बैठते हैं, सोते हैं, करवट बदलते हैं, उल्लघन करते हैं, प्रलघन करते हैं,
(उक्खेवण वा पक्खेवण वा तिरियक्खेवण वा करेज्जा) उक्क्षेपण करते हैं, प्रक्षेपण—हाथ
पैर को ऊपर—नीचे करते हैं, तिरछे गमन करते हैं, (पाडिहारिय वा पीठफलगसेज्जा-
सथारग पच्चप्पिनेज्जा) काम निकल जाने के बाद प्रातिहार्यक पीठ, फलक, शय्या, एवं
सथारे को पीछे देते हैं ॥ सू. ८९ ॥

“कायजोग जुजमाणे” इत्यादि

હે ભદ્રન્ત ! કાયયોગ પ્રયુક્ત કરતા કેવળી ભગવાન્ શુ શુ કામ કરે
છે ? હે ગૌતમ ! ((કાયજોગ જુજમાણે આગચ્છેજ્જ વા ચિટ્ઠેજ્જ વા ગિસીંજ્જ વા
તુયદ્દેજ્જ વા ઉલ્લધેજ્જ વા પલ્લધેજ્જ વા) એ કાયયોગને પ્રયુક્ત કરતા તેઓ
આવે છે, જાય છે, રોકાય છે, ઉઠે છે, બેસે છે, સુવે છે, ડરવટ બદલે છે,
ઉલ્લઘન કરે છે, પ્રલઘન કરે છે (ઉક્ખેવણ વા પક્ખેવણ વા તિરિયક્ખેવણ
વા કરેજ્જા) ઉક્ષેપણ કરે છે, પ્રક્ષેપણ—હાથપગ ઉઘા—નીચા કરે છે, તિરછા
(આડું—અવળું) ગમન કરે છે, (પાઢિહારિય વા પીઠ-ફલગ-સેજ્જા-સથારગ
પચ્ચપ્પિનેજ્જા) કામ થઈ ગયા પછી પ્રાતિહાર્યક પીઠ, ફલક, શય્યા, તેમજ
સથારને પાછા મુકી દે છે (સૂ. ૮૯)

मूलम्—से ण भंते । तहा सजोगी सिज्झइ जाव अंत करेइ ? णो इणट्ठे समट्ठे ॥ सू० ९० ॥

मूलम्— से ण पुव्वामेव सण्णिस्स पंचिंदियस्स पज्ज-

टीका—गौतम प्रच्छति—‘से ण भते !’ इत्यादि । ‘से ण भते ! तहा सजोगी’ स खलु भन्त ! तथा सयोगी ‘सिज्झइ’ सिंयति किम् ‘जाव’ यावत् ‘सव्वदुक्खाणमंतं करेइ’ सर्वदु खानामंत करोति किम् ? । भगवानाह—‘णो इणट्ठे समट्ठे’ नाऽयमर्थं समर्थ ॥ सू० ९० ॥

टीका—‘से ण पुव्वामेव’ इत्यादि । ‘से ण’ स केवली खलु ‘पुव्वामेव’ पूर्वमेव=योगनिरोधावस्थाया आदावेव ‘सण्णिस्स पंचिंदियस्स’ सज्जिन पञ्चेन्द्रियस्य, अत्र पञ्चेन्द्रियस्येति विशेषण मज्जिस्वरूपप्रदर्शनार्थं, पञ्चेन्द्रियस्यैव मज्जिनात्, ‘पज्जत्तगस्स’ पर्याप्तकस्य=मन पर्याप्त्या पर्याप्तस्येत्यर्थ, अयपर्याप्तस्य मनसोऽभावात् । स च मध्यमादिमनोयोगोऽपि

‘से ण भते !’ इत्यादि ।

(भते !) ह भदत ! (से तहा सजोगी) वे केवली ऐसी सयोगी अवस्था में रहते हुए (सिज्झइ जाव अत करेइ) सिद्ध, बुद्ध, मुक्त एवं परिनिर्वाण हो समस्त दु खों का अंत करते हैं क्या ? उत्तर—ह गौतम ! (णो इणट्ठे समट्ठे) यह अर्थ समर्थित नहीं है । अथात् सयोगिकेवली क्रमों का अंत नहीं करते ! ॥ सू० ९० ॥

‘से ण पुव्वामेव’ इत्यादि ।

(से ण) ये सयोगी केवली भगवान् (पुव्वामेव) पहिल (सण्णिस्स पंचिंदियस्स पज्जत्तगस्स) मन्त्री पञ्चेन्द्रिय पर्याप्तक के (जहणजोगस्स हेट्ठा) जघन्यमनोयोगसे भी नीचे

‘से ण भते !’ इत्यादि

(भते !) हे भदन्त ! (से तहा सजोगी) ते देवकी ओवी सयोगी—अवस्थाभा रहेता (सिज्झइ जाव अत करेइ) सिद्ध, बुद्ध, मुक्त, तेभण परिनिर्वाण थयं समस्त दु खानो शु अत करे छे ? उत्तर—हे गौतम ! (णो इणट्ठे समट्ठे) आ अर्थं समर्थित नथी, अर्थात् सयोगी देवकी कभोना अत करेता नथी (सू ६०)

“से ण पुव्वामेव” इत्यादि

(से ण) ते सयोगी देवकी भगवान् (पुव्वामेव) पड़ेला (सण्णिस्स पंचिंदियस्स पज्जत्तगस्स) सही पञ्चेन्द्रिय पर्याप्तकना (जहणजोगस्स हेट्ठा)

વા ણિસીણ્ણ વા તુયદ્દેજ્જ વા ઉલ્લધેજ્જ વા પલ્લધેજ્જ વા ઉક્ખેવણં
વા પક્ખેવણ વા તિરિયક્ખેવણં વા કરેજ્જા, પાઢિહારિયં વા,
પીઠફલગસેજ્જાસથારગ પચ્ચપ્પિણેજ્જા ॥ સૂ. ૮૧ ॥

‘તુયદ્દેજ્જ વા’ ત્વગ્વર્તયતિ=શયન કરોતિ વા ‘ઉલ્લધેજ્જ વા’ ઉલ્લસ્યતિ—ગર્તાદિક વા, ‘પલ્લ
ધેજ્જ વા’ પ્રોલસ્યતિ વા, ઉક્ખેવણ વા’ ઉક્ષેપણમ્=ઊર્ધ્વગમન વા, ‘પક્ખેવણ વા’ પ્રક્ષે
પણ=નીચૈર્ગમન વા, ‘તિરિયક્ખેવણ વા’ તિર્યક્ષેપણ=તિર્યગમન વા ‘કરેજ્જા’ કરોતિ,
‘પાઢિહારિય વા પીઠ—ફલગ—સેજ્જા—સથારગ પચ્ચપ્પિણેજ્જા’ પ્રતિહાર્ય વા પીઠફલક—
શય્યાસસ્તારક પ્રત્યર્પયતિ ॥ સૂ. ૮૧ ॥

‘કાયજોગ જુજમાણે’ ઇત્યાદિ ।

હે ગૌતમ (કાયજોગ જુજમાણે આગચ્છેજ્જ વા ચિદ્દેજ્જ વા ણિસીણ્ણ વા તુયદ્દેજ્જ
વા ઉલ્લધેજ્જ વા પલ્લધેજ્જ વા) હસ કાયયોગ કો પ્રયુક્ત કરતે હુણ વે આતે હૈં, જાતે હૈં,
ઠ્ઠરતે હૈં, ઊઠતે હૈં, વૈઠતે હૈં, સોતે હૈં, કરવટ વદલતે હૈં, ઉલ્લધન કરતે હૈં, પ્રલ્લધન કરતે હૈં,
(ઉક્ખેવણ વા પક્ખેવણ વા તિરિયક્ખેવણ વા કરેજ્જા) ઉક્ષેપણ કરતે હે, પ્રક્ષેપણ—હાથ
પૈર કો ઊપર—નીચે કરતે હૈં, તિરછે ગમન કરતે હૈં, (પાઢિહારિય વા પીઠફલગસેજ્જા
સથારગ પચ્ચપ્પિણેજ્જા) કામ નિકલ જાને કે વાદ પ્રાતિહાર્યક પીઠ, ફલક, શય્યા, એવ
સથાર કો પીછે દેતે હે ॥ સૂ. ૮૧ ॥

“કાયજોગ જુજમાણે” ઇત્યાદિ

હે ભદ્રન્ત ! કાયયોગ પ્રયુક્ત કરતા કેવળી ભગવાન્ શુ શુ કામ કરે
છે ? હે ગૌતમ ! ((કાયજોગ જુજમાણે આગચ્છેજ્જ વા ચિદ્દેજ્જ વા ણિસીણ્ણ વા
તુયદ્દેજ્જ વા ઉલ્લધેજ્જ વા પલ્લધેજ્જ વા) એ કાયયોગને પ્રયુક્ત કરતા તેઓ
આને છે, બાથ છે, રોકાય છે, ઉઠે છે, બેસે છે, સુવે છે, કરવટ બદલે છે,
ઉલ્લધન કરે છે, પ્રલ્લધન કરે છે (ઉક્ખેવણ વા પક્ખેવણ વા તિરિયક્ખેવણ
વા કરેજ્જા) ઉક્ષેપણ કરે છે, પ્રક્ષેપણ—હાથપગ ઉચા—નીચા કરે છે, તિરછા
(આડું—અવળું) ગમન કરે છે, (પાઢિહારિય વા પીઠ—ફલગ—સેજ્જા—સથારગ
પચ્ચપ્પિણેજ્જા) કામ થઈ ગયા પછી પ્રાતિહાર્યક પીઠ, ફલક, શય્યા, તેમજ
સથારાને પાછા મુકી દે છે (સૂ. ૮૬)

કિમ્ ? કિંવા તે તવ મતે જ્યોતિઃ સ્થાનમ્=અગ્નિકુણ્ડમ્ ? તથા—તે તવ મતે
 સ્ત્રુવઃ=અગ્નૌ ઘૃતાદિપ્રક્ષેપિકા દર્વ્યઃ કાઃ ? કિં વા તે=તવ મતે, કરીપાઙ્ગમ્=
 અગ્નિપ્રજ્વાલનસાધન શુષ્કગોમયમ્લઙ્ગમ્ ? ચ પુનસ્તે તવ મતે કતરે કે ઇધાઃ
 સમિધઃ ? તથા શાન્તિ=પાપોપશમનહેતુરધ્યયનપદ્ધતિ' કા ? તથા ત્વ કતરેણ=કેન
 હોમેન=હવનીયદ્રવ્યેણ—આહુત્યેત્યર્થઃ, જ્યોતિર્ગ્નિ જુહોપિ=તર્પયસિ ? અયં ભાવઃ—
 પદ્મજીવકાયાસ્મસાધ્યો યજ્ઞસ્તદુપકરણાનિ ચ ત્વયા નિષિદ્ધાનિ, તત્કથ તવ
 યજ્ઞસમ્ભવ ? इति ॥ ૪૩ ॥

કિમ્) કૌન સી અગ્નિ હૈ (વા) તથા (તે) આપ કે વહાં (જોઈઠાણં કે-
 જ્યોતિ સ્થાન કિમ્) અગ્નિકુડ કયા હૈ (તે) આપને (સુયા કા-સ્ત્રુવઃ કઃ)
 અગ્નિ મે હવ્ય કો પ્રક્ષેપણ કરને કે વિચે સ્ત્રુવા કિસ કો બતાયા હૈ ।
 (કરિસગ કિં-કિવા તે કરિપાઙ્ગમ્) કિસે આપને અગ્નિ કો પ્રજ્વલિત
 કરને કે લિધે શુષ્કગોમય કે સ્થાનાપન્ન માના હૈ (ઈહા ય તે કયરા-
 ઇધાશ્ચ તે કતરે) કિસ કો આપને ઇસમેં જલારને કે લિધે ઇન્ધનસ્વરૂપ
 બનાયા હૈ (સતિકા-શાન્તિઃ કા) તથા પાપોપશમન કી હેતુભૂત અધ્યયન
 પદ્ધતિ વહા પર કયા હૈ ઓર (કયરેણ હોમેણ જોઈ ટુણાસિ-કતરેણ
 હોમેન જ્યોતિઃ જુહોપિ) કિસ હવનીય દ્રવ્ય સે આપકે સમત ડસ યજ્ઞ
 કો કરતે હો । વહ સબ બ્રાહ્મણોં ને મુનિરાજ સે ઇસ લિધે પૂછા કિ
 પ્રસિદ્ધ યજ્ઞ તો ષડ્જીવકાયકે આરમ્ભ સે સાંચ હોતા હૈ ઓર ડસકો
 કરને કા આપ નિષેધ કરતે હો તો આપ જિસ યજ્ઞ કો કરને કા વિધાન
 કર રહે હો વહ બી સાધ્ય કૈસે હો સકતા હૈ ? કારણ કે યજ્ઞ કરને કે
 સબ હી ડપકરણ આપકી દૃષ્ટિમેં હેચ હૈ ॥ ૪૩ ॥

યજ્ઞમા આપના મતથી જોઈ કે-જ્યોતિ કિમ્ અગ્નિ કેવો છે ? વા તથા તે આપને
 ત્યા જોઈઠાણકે-જ્યોતિ સ્થાન કિમ્ અગ્નિકુડ કેવો છે ? આપને ત્યા સુયા કા-સ્ત્રુવ ક
 અગ્નિમા હવ્યને પ્રક્ષેપણ કરવા માટે ધરો દેાને બતાવેલ છે ? કારિસગ કિં-કિંવા તે
 કારિપાઙ્ગમ્ અગ્નિને પ્રદીપ્ત કરવા માટે દેાને શુષ્ક ગોમયના સ્થાનાપન્ન માનેલ
 છે ? ઇહા ય તે કયરા-ઇધાશ્ચ તે કતરે એમા બાળવા માટે દેાને ઇધન સ્વરૂપ
 બનાવેલ છે તથા સતિ કા-શાન્તિ કા તથા પાપોપશમનના હેતુભૂત અધ્યયન
 પદ્ધતિ ત્યા કઈ છે ? અને કયરેણ હોમેણ જોઈ ટુણાસિ-કતરેણ હોમેન જ્યોતિ
 જુહોપિ કયા હવનીય દ્રવ્યથી આપને સમત એ યજ્ઞને કરો છો ? આ સધળી
 વાતો બ્રાહ્મણોએ મુનિરાજને એ માટે પૂછી કે, પ્રસિદ્ધ યજ્ઞ તો ષડ્જીવની
 કાયના આરભથી સાધ્ય બને છે અને એવા યજ્ઞને કરવાનો તો આપ નિષેધ કરો
 છો તો આપ જે યજ્ઞને કરવાનું વિધાન કરી રહ્યા છો તે યજ્ઞ સાધ્ય કઈ રીતે
 થઈ શકે ? કારણ કે યજ્ઞ કરવાના સધળા ઉપકરણ આપની દૃષ્ટિમા હેચ છે ॥૪૩॥

‘મુનિરાહ—

મૂલમ્—

તવો જોઈ જીવો જોઈઠાણં, જોગા સુયાં સંરીર કારિસંગ ।
કંમ્મે પંહા સર્જેમજોગેં સતી, ‘હોમ હુંગામિ ઇસિંપેં પંસત્યં ॥૪૪॥
છાયા-તપો જ્યોતિર્જીવો જ્યોતિઃ સ્થાન, યોગા સુવઃ શરીર કરીપાદ્રમ્ ।

કર્માણ્યેધા સયમયોગાઃ શાન્તિઃ, હોમ જુહોમિ ઋષીણા પ્રશસ્તમ્ ॥૪૪॥

ટીકા—‘તવો જોઈ’-इत्यादि-

મો બ્રાહ્મણાઃ ! જસ્માક યજ્ઞે તપઃ=ગ્રાહ્યમાભ્યન્તરિકં ચ જ્યોતિઃ=અગ્નિઃ
યથા અગ્નિના ઇન્ધનાનિ ભસ્મીક્રિયન્તે, તથેવ તપસા ભાવેન્ધનાનિ કર્માણિ ભસ્મી-
ક્રિયન્તે । જીવો જ્યોતિઃ સ્થાનમ્-અગ્નિકુણ્ડમ્, જીવસ્ય તપસ આશ્રયત્વાત્ ।
યોગાઃ-યુજ્યન્તે સમ્વધ્યન્તે કર્મણા યે તે યોગાઃ-યોગહેતુરો મનોવાકાયાલક્ષણાઃ,
તે હિ સુવઃ, એમિહિ સ્નેહસ્થાનિયાઃ શુભવ્યાપારાસ્તપોઽજ્વલનમજ્વલન હેતવસ્તપો

ગ્રાહ્યોની કી ડસ યાત કો સુન કર મુનિને કહા—‘તવો જોઈ
જીવો’ इत्यादि ।

અન્વયાર્થ—હે બ્રાહ્મણો ! હમારે ડસ યજ્ઞમેં (તવો જોઈ જીવો જોઈ-
ઠાણ-તપ જ્યોતિઃ જીવઃ જ્યોતિઃ સ્થાનમ્) ગ્રાહ્ય ઓર આભ્યન્તર તપ હી અગ્નિ
હૈ-જિસ તરહ અગ્નિ ઇન્ધન કો જલા દેતી હૈ ઉસી તરહ તપ મી ભાવ-
ઇન્ધનરૂપ કમો કો જલા દેતા હૈ । યહ જીવ હવનકુડ હૈ, કયોં કિ જીવ
હી તપ કા આશ્રય હૈ । (જોગા સુયા-યોગા સુવઃ) મનોયોગ, વચન-
યોગ એવ કાયયોગ યે ત્રીન યોગ સુવાકે સ્થાનાપન્ન હૈ, કયોં કિ ઇન્હોં
યોગો દ્વારા ઘૃતકે સ્થાનરૂપ શુભ વ્યાપાર જો તપરૂપી અગ્નિ કો પ્રદીપ્ત
કરનેમેં કારણ હોતે હૈં ઉસ તપરૂપ અગ્નિ મેં પ્રક્ષિપ્ત કિયે જાતે હૈં ।

બ્રાહ્મણોની આ વાતને માલગીને મુનિએ કહ્યું—

“તવો જોઈ જીવો ઇત્યાદિ ।

અન્વયાર્થ—હે બ્રાહ્મણો ! અમારા યજ્ઞમા તવો જોઈ જીવો જોઈઠાણ-તપ જ્યોતિઃ
જીવ-જ્યોતિઃ સ્થાનમ્ બહાર અને અંદર તપ એજ અગ્નિ છે એમ અગ્નિ ઇન્ધુને
ખાળી નાખે છે એજ રીતે તપ પણ ભાવ ઇન્ધુરૂપ કમોને ખાળી નાખે છે
આ એવ હવન કુડ છે કેમકે એવ જ તપનો આશ્રય છે જોગા સુયા-યોગા સુવ
મનોયોગ, વચન યોગ, અને કાય યોગ આ ત્રણ યોગ સુવાના સ્થાનાપન્ન છે
કેમકે, એજ યોગો દ્વારા વીના સ્થાનરૂપ શુભ વ્યાપાર જે તપ રૂપી અગ્નિને
પ્રદીપ્ત કરવામા કારણ બને છે એ તપરૂપ અગ્નિમા પ્રક્ષિપ્ત કરવામા આવે છે.

રૂપેઝનો પ્રક્ષિપ્યન્તે इति भावः । तथा-शरीर करीपाङ्गम्, तपो ज्योतिः प्रज्वालन हेतुः शरीरमेव करीपाङ्गम्, शरीरे सत्येव तपसः सम्भवात् । तथा-कर्माणि एधासि, समित्स्थानीयानि कर्माणि, तपसा कर्माणि, भस्मीक्रियन्ते । तथा-सयमयोगाः=संयमव्यापाराः शान्तिः, सयमेन हि सर्वजीवोपद्रवाः परिह्रियन्ते, ततः शान्तिः, अतः सयमयोगा एव शान्तिः । तथा-ऋषीणा प्रशस्तम्=मुनिभिः प्रशसनीय होम=सम्यक्चारित्र्यरूप जुहोमि=ऋरोमि आराधयामीत्यर्थः ॥ ४४ ॥

(સરીર કારિસગ-શરીર કરીપાઙ્ગમ્) યહ શરીર હી કરીપાઙ્ગ હૈ-અગ્નિકે જલાર્નેકે લિયે કઢા સ્વરૂપ હૈ । શરીર કે હોને પર હી તપસ્યા કા આરાધન હોતા હૈ અતઃ ઉસ તપરૂપ અગ્નિ કો જલાર્નેમેં કઢા કે સ્થાનાપન યહ શરીર કહા ગયા હૈ । (કમ્મે ંહા-કર્માણિ ંધાસિ) જ્ઞાનાવરણીયાદિક અષ્ટવિધ કર્મ ઇસ યજ્ઞ મેં જલાયે જાતે હૈં અતઃ વે હન્ધન કે સ્થાનાપન કહે ગયે હૈં । (સજમજોગ સતિ-સયમયોગાઃ શાન્તિઃ) સયમવ્યાપાર યહા શાન્તિ હૈ-જ્યોં કિ સયમ સે હી સમસ્ત જીવોં કે ઉપદ્રવ દૂર કિયે જાતે હૈં અતઃ ઉસસે જીવ કો શાન્તિ મિલતી હૈ । ઇસીલિયે હમ (ઇસિણ પસત્ય-ઋષીણાં પ્રશસ્તમ્) ઋષિયોં કો સમ્માનનીય (હોમ હુણામિ-હોમ જુહોમિ) સમ્યક્ચરિત્રરૂપ યજ્ઞ કો આરાધિત કરતે હૈં ।

ભાવાર્થ—બ્રાહ્મણોં કે પ્રશ્ન કા ઇસ ગાથા દ્વારા મુનિરાજ ઉત્તર દે રહે હૈં-વે કહતે હૈં કિ હે બ્રાહ્મણોં જિસ યજ્ઞ કા વર્ણન કિયા ગયા હૈ-ઉસ યજ્ઞ મેં તપ હી અગ્નિ હૈ, જીવ અગ્નિકુહ હૈ, યોગ સુવા હૈ, શરીર

સરીર કારિસગ-શરીર કરીપાઙ્ગમ્ આ શરીર કરીપાઙ્ગ છે, અગ્નિને પ્રજ્વલિત કરવા છાણા સ્વરૂપ છે શરીર હોવાથી જ તપસ્યાનુ આરાધન બને છે આથી જ એ તપરૂપ અગ્નિને પ્રજ્વલિત કરવા છાણાના સ્થાનાપન આ શરીરને કહેવામા આવેલ છે કમ્મે ંહા-કર્માણિ ંધાસિ જ્ઞાનાવરણીયાદિક અષ્ટવિધ કર્મને એ યજ્ઞમા બાળવામા આવે છે આથી તેને ઇધનના સ્થાનાપન કહેવામા આવેલ છે સજમઝોગસતિ-સયમયોગા શાન્તિ સયમ વ્યાપાર અહી શાન્તી છે, કેમકે, સયમથીજ સઘળા જીવોનો ઉપદ્રવ દૂર કરી શકાય છે અને એનાથી જીવને શાન્તી મળે છે આ માટે અમે ઇસિણ પસત્ય-ઋષિણા પ્રશસ્તમ્ ઋષિઓમા સમ્માનનીય હોમ હુણામિ-હોમ જુહોમિ સમ્યક્ ચારિત્રરૂપ યજ્ઞની આરાધના કરીએ છીએ

ભાવાર્થ—બ્રાહ્મણોના પ્રશ્નનો મુનિરાજ આ ગાથા દ્વારા ઉત્તર આપે છે તેઓ કહે છે કે, હે બ્રાહ્મણો ! જે યજ્ઞ વર્ણન કરવામા આવેલ છે એ યજ્ઞમા તપ જ અગ્નિ છે, જીવ અગ્નિકુહ છે યોગ સુવા છે, અને

સવિધિ યજ્ઞસ્વરૂપં શ્રુત્વા તે બ્રાહ્મણાસ્નાનસ્વરૂપ પૃચ્છન્તે એવાહુઃ—

મૂલમ્—

કે તે હરણે ? કે ય તે સતિતિત્યે ? કેહંસિ પંહાઓ વ રય જંહાસિ ।
અર્થાહિ 'ળો સંજેય । જલ પૂંડયા । ઇચ્છાંમુ નાંડ ભવઓ સંગાસે ॥

છાયા-ઋસ્તે હૃદઃ ? કિં ચ તે શાન્તિતીર્થ ? કસ્મિન્ સ્નાતો વા રજો જહાસિ ।

અર્થાહિ ન સયત ! યજ્ઞપૂજિત ! ઇચ્છામો જ્ઞાતું ભવતઃ સકાશે ॥ ૪૬ ॥

ટીકા—‘કે તે’-ઇત્યાદિ ।

તે તવ હૃદઃ કઃ ? તથા-તે તવ શાન્તિતીર્થ ચ કિમ્ ? અય ભાવઃ-યજ્ઞ
સ્નાતે સતિ પાપનિવૃત્ત્યા શાન્તિર્ભવતિ, એતાદૃશ તીર્થ ભવતો મતે કિમ્ ? વા=
અથવા કસ્મિન્ બ્રાહ્મણો સ્નાતો રજઃ=પાપરૂપ જહાસિ=પરિત્યજસિ ? કસ્મિન્ તીર્થે

કહા એવ કર્મ ડહન હૈ । સયમયોગ યદા શાતિ હૈ । ઇસ પ્રકાર કે ઇસ
જીવોં કી વિરાધના સે રહિત ઇસ યજ્ઞ કો હમ કરતે હૈ ॥ ૪૪ ॥

સવિધિ યજ્ઞ કે સ્વરૂપ કો સુનકર અવ બ્રાહ્મણ સ્નાન કે સ્વરૂપ કો
પૂછતે હૈ—‘કે તે હરણ ?’-ઇત્યાદિ ।

અન્વયાર્થ-હે મુનિરાજ ! (તે હરણ કે-તે હૃદઃ ક) આપકે સિદ્ધાન્તા
નુસાર જલાશય કયા હૈ (સતિતિત્યે ય તે કે-શાન્તિતીર્થ ચ તે કિમ્) તથા
જિસ સ્નાન કરને સે પાપનિવૃત્તિપૂર્વક શાન્તિ કા લાભ હોતા હૈ એસા
વહ તીર્થ આપ કે મત મેં કયા માના ગયા હૈ । (કહસિ પંહાઓ વ રય જ
હાસિ-કસ્મિન્ સ્નાતો વા રજો જહાસિ) અથવા તુમ કહા પર નહા કર
પાપરૂપ રજ કા પરિત્યાગ કરતે હો, અર્થાત્ કિસ તીર્થ મેં સ્નાત હોકર

કર્મ ઈધણ છે સયમ યોગ શાતી છે આ પ્રકારનો જીવોની વિરાધનાથી
રહીત એવો યજ્ઞ અમે કરીએ છીએ ॥ ૪૪ ॥

યજ્ઞના વિધિને તેમજ તેના સ્વરૂપને સાબળીને બ્રાહ્મણોએ સ્નાનના
સ્વરૂપને પૂછ્યું—

‘કે તે હરણ ?’ ઇત્યાદિ ।

અન્વયાર્થ—હે મુનિરાજ ! તે હરણ કે-તે હૃદ ક આપના સિદ્ધાન્તાનુસાર
જલાશય કયું છે ? સતિતિત્યે ય તે કે-શાન્તિતીર્થ ચ તે કિમ્ તથા જેમા સ્નાન
કરવાથી પાપ નિવૃત્તિ પૂર્વક શાન્તિનો લાભ થાય છે, એવું એ તીર્થ આપના
મતમા કયું માનવામા આવે છે ? કહસિ પંહાઓ વ રય જહાસિ-કસ્મિન્ સ્નાતો
વા રજો જહાસિ અથવા તમે કઈ જગ્યાએ નકાઈને પાપરૂપ રજોનો પરિત્યાગ કરો

રૂપેઝનો પ્રક્ષિપ્યન્તે इति भावः । तथा-शरीर करीपाङ्गम्, तपो ज्योतिः प्रज्वालनं हेतुः शरीरमेव करीपाङ्गम्, शरीरे सत्येव तपसः सम्भवात् । तथा-कर्माणि एधांसि, समित्स्थानीयानि कर्माणि, तपसा कर्माणि, भस्मीक्रियन्ते । तथा-सयमयोगाः= सयमव्यापाराः शान्तिः, सयमेन हि सर्वजीवोपद्रवाः परिह्रियन्ते, ततः शान्तिः, अतः सयमयोगा एव शान्तिः । तथा-ऋषीणां प्रशस्तम्=धुनिमिः प्रशसनीय होम= सम्यक्चारित्र्यरूप जुहोमि=ऋोमि आराधयामीत्यर्थः ॥ ४४ ॥

(સરીર કારિસગ-શરીર કરીપાઙ્ગમ્) यह शरीर ही करीपाङ्ग है-अग्नि के जलाने के लिये कड़ा स्वरूप है । शरीर के होने पर ही तपस्या का आराधन होता है अतः उस तपरूप अग्नि को जलाने में कड़ा के स्थानापन्न यह शरीर कहा गया है । (कम्मे एहा-कर्माणि एधांसि) ज्ञानावरणीयादिक अष्टविध कर्म इस यज्ञ में जलाये जाते हैं अतः वे इन्धन के स्थानापन्न कहे गये हैं । (सजमजोग सति-सयमयोगाः शान्तिः) सयमव्यापार यहा शांति है-ज्यों कि सयम से ही समस्त जीवों के उपद्रव दूर किये जाते हैं अतः उससे जीव को शांति मिलती है । इसीलिये हम (इसिण पसत्थ-ऋषीणां प्रशस्तम्) ऋषियों को सम्माननीय (होम हुणामि-होम जुहोमि) सम्यक्चारित्र्यरूप यज्ञ को आराधित करते हैं ।

भावार्थ—ब्राह्मणों के प्रश्न का इस गाथा द्वारा मुनिराज उत्तर दे रहे हैं—वे कहते हैं कि हे ब्राह्मणों जिस यज्ञ का वर्णन किया गया है—उस यज्ञ में तप ही अग्नि है, जीव अग्निकुंड है, योग जुवा है, शरीर

સરીર કારિસગ-શરીર કરીપાઙ્ગમ્ આ શરીર કરીપાઙ્ગ છે, અગ્નિને પ્રજ્વલિત કરવા છાણુ સ્વરૂપ છે શરીર હોવાથી જ તપસ્યાનુ આરાધન બને છે આથી જ એ તપરૂપ અગ્નિને પ્રજ્વલિત કરવા છાણુના સ્થાનાપન્ન આ શરીરને કહેવામા આવેલ છે કમ્મે એહા-કર્માણિ એધાંસિ જ્ઞાનાવરણીયાદિક અષ્ટવિધ કર્મને એ યજ્ઞમા બાળવામા આવે છે આથી તેને ઇંધનના સ્થાનાપન્ન કહેવામા આવેલ છે સજમજોગસતિ-સયમયોગા શાન્તિ સયમ વ્યાપાર અહીં શાન્તી છે, કેમકે, સયમથીજ સઘળા જીવોનો ઉપદ્રવ દૂર કરી શકાય છે અને એનાથી જીવને શાંતી મળે છે આ માટે અમે હસિણ પસત્થ-ઋષિના પ્રશસ્તમ્ ઋષિઓમા સન્માનનીય હોમ હુણામિ-હોમ જુહોમિ સમ્યક્ ચારિત્રરૂપ યજ્ઞની આરાધના કરીએ છીએ

ભાવાર્થ—બ્રાહ્મણોના પ્રશ્નનો મુનિરાજ આ ગાથા દ્વારા ઉત્તર આપે છે તેઓ કહે છે કે, હે બ્રાહ્મણો ! જે યજ્ઞનું વર્ણન કરવામા આવેલ છે એ યજ્ઞમા તપ જ અગ્નિ છે, જીવ અગ્નિકુંડ છે, યોગ જુવા છે, છાણુ અને

ટીકા—‘ ધમ્મે ’—ઇત્યાદિ—

ધર્મોઽહિંસાદિરૂપો હ્રદસ્તસ્યૈવ કર્મરજોઽપહારકૃત્વાત્, બ્રહ્મ=બ્રહ્મચર્ય શાન્તિ-
તીર્થમ્, એતદાસેવનેન સકન્નમન્નમૂઝ્ઘતી રાગદ્વેષો સમુન્મૂલિતો ભવતઃ રાગદ્વેષો-
ન્મૂલને તુ ન પુનર્મલોત્પત્તિસમયઃ । ઉક્તચ—

“ બ્રહ્મચર્યેણ સત્યેન, તપસા સયમેન ચ ।

માતર્ગર્પિર્ગતઃ શુદ્ધિઃ, ન શુદ્ધિસ્તીર્થયાત્રયા ॥ ૧ ॥ ઇતિ ॥

સ્નાન કે વિષય મે જન્ન ડન બ્રાહ્મણોં ને જિજ્ઞાસા ભાવ સે પ્રશ્ન કિયે તો
મુનિરાજ ને ડનકા ઉત્તર ડસ પ્રકાર દિયા ‘ ધમ્મે હરણ ’—ઇત્યાદિ ।

અન્વયાર્થ—(ધમ્મે હરણ—ધર્મો હ્રદ) અહિંસા આદિરૂપ ધર્મ હ્રદ—
સરોવર હે । કયોં કિ ડસી ધર્મ સે કર્મરૂપી ધૂલિ કા અપહરણ હોતા હે ।
(ધમે સતિતિત્યે=બ્રહ્મ શાન્તિતીર્થમ્) બ્રહ્મચર્ય શાન્તિતીર્થ હે । કારણ
કિ ડસકે સેવન કરને સે સમસ્ત મલોં કે મૂલભૂત રાગ ઓર દ્વેષ સમૂલ
વિનિષ્ઠ હોતે હે । રાગદ્વેષ કે ડન્મૂલિત હોને સે પુનઃ મલોત્પત્તિ કી
સભાવના નહી રહતી હે । કહા ભી હે—

“ બ્રહ્મચર્યેણ સત્યેન, તપસા સયમેન ચ ।

માતર્ગર્પિર્ગતઃ શુદ્ધિઃ, ન શુદ્ધિસ્તીર્થયાત્રયા ॥ ”

બ્રહ્મચર્ય કે પાલન સે સત્યધર્મ કે સેવન સે, તપ એવ સયમ કી
આરાધના સે માતગરૂપિ ને આત્મશુદ્ધિ કો પ્રાપ્ત કિયા હે । યહ આત્મ
શુદ્ધિ જીવોં કો તીર્થોં કી યાત્રા કરને સે નહી પ્રાપ્ત હુઆ કરતી હે ।

સ્નાનના વિષયમા બ્યારે તે બ્રાહ્મણોએ જિજ્ઞાસા ભાવથી પ્રશ્ન કર્યો
ત્યારે મુનિરાજે એનો ઉત્તર આ પ્રકારે આપ્યો —

‘ ધમ્મે હરણ ’ ઇત્યાદિ ।

અન્વયાર્થ—ધમ્મે હરણ—ધર્મો હ્રદ અહિંસા આદિરૂપ ધર્મ સરોવર છે
કેમકે, એ ધર્મથી કર્મરૂપી ધૂળનું અપહરણ થાય છે વમે સતિ તિત્યે—બ્રહ્મશાન્તિ
તીર્થમ્ બ્રહ્મચર્ય શાન્તિતીર્થ છે કારણ કે એના સેવનથી સઘળા મળોના
મુળભૂત રાગ અને દ્વેષનો સમુળગો વિનાશ થાય છે રાગદ્વેષનો નાશ થતા
કરીથી મળોની ઉત્પત્તિ થવાની સભાવના રહેતી નથી કહ્યું પણ છે

“ બ્રહ્મચર્યેણ સત્યેન, તપસા સયમે ન ચ ।

માતર્ગર્પિર્ગત શુદ્ધિઃ, ન શુદ્ધિસ્તીર્થયાત્રયા ॥ ”

બ્રહ્મચર્યના પાલનથી, સત્યધર્મના સેવનથી, તપ અને સયમની આરા
ધનાથી, માતગરૂપિએ આત્મશુદ્ધિને પ્રાપ્ત કરેલ છે આ આત્મશુદ્ધિ
જીવોને તીર્થોની યાત્રા કરવાથી પ્રાપ્ત થતી નથી અને હે બ્રાહ્મણો । આપ

स्नातो भवान् पापैः प्रमुच्यते इति । अयं भावः—यथा भवन्मते यज्ञो यज्ञविविधा-
स्मद्विज्ञाताद् यज्ञाद् यज्ञविधेश्चान्यस्तथैव भवतो हृदः शान्तितीर्थं चाऽप्यस्मद्विज्ञा-
ताद् हृदात् शान्तितीर्थाच्चान्यदेव किम् ? इति । हे यक्षपूजित ! सयत ! एतत्सर्व-
नोऽस्मान् अख्याहि=रुचय । वयं भवतः सकाशे एतत्सर्वं ज्ञातुमिच्छाम ॥ ४५ ॥

तेषां प्रश्नं श्रुत्वा मुनिराह—

मूलम्—

धम्ममे हरणं वंभे संतितित्थे, अण्णाइले अत्तपसन्नलेस्से ।

जहिंसि ण्हाओ विमलो विसुद्धो, सुंसीइभूओ पैजहामि दोस ॥ ४६ ॥

छाया=धर्मो हृदो, ब्रह्म शान्तितीर्थम्, अनाविलम् आत्मप्रसन्नलेश्यम् ।

यस्मिन् स्नातो विमलो विशुद्धः, सुशीतीभूतः प्रजहामि दोषम् ॥ ४६ ॥

आप पापों से छूट जाते हो ? (जक्ख पूहया सजय=यक्षपूजित सयत)
हे यक्षपूजित मुनिराज ! यह सब बातें हम (भवओ सगासे=भवतः
सकाशे) आप से (नाउ=ज्ञातुम्) जानने के लिये (इच्छामु=इच्छामः)
इच्छुक हो रहे हैं सो (अक्खाहि=आख्याहि) बतलाईये ॥

भावार्थ—ब्राह्मणों को स्नान के विषय में पूछने की जिज्ञासा बढ़ाने
का कारण यह हुआ कि जिस प्रकार मुनिद्वारा प्रतिपादित यज्ञ, प्रसिद्ध
यज्ञ से विलक्षण है उसी प्रकार इनके मतानुसार स्नान भी प्रसिद्ध स्नान
से विलक्षण ही होगा अतः उन्होंने ने मुनिराज से स्नान के विषय में
इस प्रकार प्रश्न किया कि—महाराज वह जलाशय आप की दृष्टि में
कौनसा है कि जिस में आप स्नान करते हैं । तथा ऐसा वह तीर्थ भी
कौनसा है कि जिसमें स्नान करने पर पापों से छूटा जाता है ॥ ४५ ॥

छो ? अर्थात् क्या क्या तीर्थमा स्नात यधने आप पापोथी छुटो छे ? जक्ख-
पूहया सजय=यक्षपूजित सयत छे यक्ष पूजित मुनिराज ! आ सधणी वातो अग्ने
भवओ सगासे=भवतः सकाशे आपनी पासेथी नाउ=ज्ञातुं आणुवा माटे इच्छामु-
इच्छाम धच्छुक भनी रह्या छीअे तेथी अक्खाहि=आख्याहि आप ते अभोने भताये।

भावार्थ—स्नानना विषयमा पूछवानी आक्षेपवानी जिज्ञासा वधवानु कारण
अे छेत्तु के, ने रीते मुनिराज द्वारा प्रतिपादित यज्ञनी प्रसिद्धि, यज्ञथी विलक्षण
स्वरूपे छे अे रीते अभेनना भव अनुसार स्नान पणु प्रसिद्ध स्नानथी विलक्षण
छे ! आथी तेमछे मुनिराजने स्नानना विषयमा आ प्रचारने प्रश्न कथी के,
'महाराज ! अे जणाशय आपनी दष्टिमा कयु छे के नेमा आप स्नान करे छे ? तथा
अेव अे तीर्थ कयु छे के न्या स्नान करवाथी पापोथी छुटी जवाय छे ' ॥ ४५ ॥

ટીકા—‘ ધમ્મે ’—ઇત્યાદિ—

ધર્મોઽર્હિસાદિરૂપો હ્રદસ્તસ્યૈવ કર્મરજોઽપહારકૃત્વાત્, બ્રહ્મ=બ્રહ્મચર્ય શાન્તિ-
તીર્થમ્, એતદાસેવનેન સકલમજ્જમૂલભૂતૌ રાગદ્વેષૌ સમુન્મૂલિતૌ ભવતઃ રાગદ્વેષો-
ન્મૂલને તુ ન પુનર્મલોત્પત્તિસભવઃ । ઉક્તચ—

“ બ્રહ્મચર્યેણ સત્યેન, તપસા સયમેન ચ ।

માતર્ગર્પિર્ગતઃ શુદ્ધિઃ, ન શુદ્ધિસ્તીર્યયાત્રયા ॥ ૧ ॥ ઇતિ ॥

સ્નાન કે વિષય મે જન उन ब्राह्मणों ने जिज्ञासाभाव से प्रश्न किये तो
मुनिराज ने उनका उत्तर इस प्रकार दिया ‘ धम्म हरण ’—इत्यादि ।

अन्वयार्थ—(धम्म हरण—धर्मो ह्रद्) अर्हिसा आदिरूप धर्म ह्रद-
सरोवर है । क्यों कि इसी धर्म से कर्मरूपी धूलि का अपहरण होता है ।
(धम्म सत्तितित्थे=ब्रह्म शान्तितीर्थम्) ब्रह्मचर्य शान्तितीर्थ है । कारण
कि इसके सेवन करने से समस्त मलों के मूलभूत राग और द्वेष समूल
विनिष्ट होते हैं । रागद्वेष के उन्मूलित होने से पुन. मलोत्पत्ति की
सभावना नहीं रहती है । कहा भी है—

“ ब्रह्मचर्येण सत्येन, तपसा सयमेन च ।

मातर्गर्पिर्गतः शुद्धिः, न शुद्धिस्तीर्ययात्रया ॥ ”

ब्रह्मचर्य के पालन से सत्यधर्म के सेवन से, तप एव सयम की
आराधना से मातगन्धर्पि ने आत्मशुद्धि को प्राप्त किया है । यह आत्म
शुद्धि जीवों को तीर्थों की यात्रा करने से नहीं प्राप्त हुआ करती है ।

સ્નાનના વિષયમા ત્યારે તે બ્રાહ્મણોએ જિજ્ઞાસા ભાવથી પ્રશ્ન કર્યો
ત્યારે મુનિરાજે એનો ઉત્તર આ પ્રકારે આપ્યો —

‘ ધમ્મે હરણ ’ ઇત્યાદિ ।

અન્વયાર્થ—ધમ્મે હરણ—ધર્મો હ્રદ આર્હિસા આદિરૂપ ધર્મ સરોવર છે
કેમકે, એ ધર્મથી કર્મરૂપી ધૂળનું અપહરણ થાય છે વમે સત્તિ તિત્થે—બ્રહ્મશાન્તિ
તીર્થમ્ બ્રહ્મચર્ય શાન્તિતીર્થ છે કારણ કે એના સેવનથી સઘળા મળોના
મુળભૂત રાગ અને દ્વેષનો સમુજ્જો વિનાશ થાય છે રાગદ્વેષનો નાશ થતા
કરીથી મળોની ઉત્પત્તિ થવાની સભવના રહેતી નથી કહ્યું પણ છે

‘ બ્રહ્મચર્યેણ સત્યેન, તપસા સયમે ન ચ ।

માતર્ગર્પિર્ગત શુદ્ધિઃ, ન શુદ્ધિસ્તીર્યયાત્રયા ॥ ”

બ્રહ્મચર્યના પાલનથી, સત્યધર્મના સેવનથી, તપ અને સયમની આરા
ધનાથી, માતગન્ધર્પિએ આત્મશુદ્ધિને પ્રાપ્ત કરેલ છે આ આત્મશુદ્ધિ
જીવોને તીર્થોની યાત્રા કરવાથી પ્રાપ્ત થતી નથી અને કે બ્રાહ્મણો । આપ

કિં ચ મવદિષ્ટીર્થાનિ પ્રાણિપીડા હેતુતયા મલોપચયનિમિત્તાન્યેવ, જતો નાસ્તિ તેષા શુદ્ધિ હેતુતા । ઉક્તચ—

“કુર્યાદ્ વર્ષસહસ્ર તુ, અહન્યહનિ મજ્જનમ્ ।

સાગરેણાપિ કૃચ્છ્રેણ, વધકો નૈવ શુધ્યતિ ॥ ૧ ॥ ઇતિ ॥

હર શાન્તિર્તીર્થમ્—અનાવિલમ્—પશ્ચાત્તમલવર્જિતમ્ । અતઃ એવ—આત્મપ્રસન્ન-લેશ્યમ્=આત્મનો જીવસ્ય પ્રસન્ના નિર્મલા લેશ્યા તેજઃ પ્રભૃતિષ્વન્યતમા યત્ર તત્ત-યોક્ત ચ અસ્તિ । યસ્મિન્ સ્નાતઃ—સ્નાત ઇવ સ્નાતઃ=નિમગ્નમાનસઃ, વિમલઃ=

और भी हे ब्राह्मणो ! आप लोग जिन्हें तीर्थस्थान मानते हैं और उनकी यात्रा किया करते हैं वे केवल प्राणियोंके पीडा के ही हेतु हैं अतः उनसे मलापगम-मलका नाश न होकर प्रत्युत मलोपचय-मलका संग्रह ही होता है इसलिये उनमें शुद्धिहेतुता नहीं आती है यही बात अन्यत्र इस प्रकार से कही है—

“કુર્યાદ્વર્ષસહસ્ર તુ, અહન્યહનિ મજ્જનમ્ ।

સાગરેણાપિ કૃચ્છ્રેણ, વધકો નૈવ શુધ્યતિ ” ॥

હજારોં વર્ષોંતક મો વધક—ઘાતક પ્રાણી પ્રતિદિન સમુદ્રપ્રમાણ જલ સે મો સ્નાન કરે તો મો આત્મશુદ્ધિ કો પ્રાપ્ત નહીં કર સકતા હૈ ।

हमारे द्वारा समत जो शांतितीर्थ है वह (अणाइले-अनाविलम्) पाच आस्रवरूप मलों से सर्वथा वर्जित है । इसलिये वहा अवगाहन करने से (अत्तपसन्नलेस्से-आत्मप्रसन्नलेश्यम्) आत्मा की शुभलेश्याओं में से कोई एक लेश्या हो जाती है । (जहिंसि-यस्मिन्) जिस शान्ति

હોઠ જેને તીર્થસ્થાન માને છે અને તેની યાત્રા કર્યો કરે છે તે કેવળ પ્રાણીઓની પીડાને જ હેતુ છે આથી મલાપગમ-મલનો નાશ ન થઈને પ્રત્યુત મલોપચયજ-મલનો સંગ્રહ જ થાય છે આ કારણે એમા શુદ્ધિ હેતુતા આવતી નથી આ વાત અન્યત્ર આ પ્રકારે કહેવાયેલ છે—

“કુર્યાદ્વર્ષસહ તુ, અહન્યહનિ મજ્જનમ્ ।

સાગરેણાપિ કૃચ્છ્રેણ, વધકો નૈવ શુધ્યતિ ॥ ”

હજારો વર્ષ સુધી પણ પ્રાણી રાત દિવસ સમુદ્ર પ્રમાણ જળથી સ્નાન કરે તો પણ તે આત્મશુદ્ધિને પ્રાપ્ત કરી શકતા નથી

અમારા તરફથી સમત એવું જે આ શાન્તિતીર્થ છે તે અનાइले-अनाविलम् पाच अस्त्रवश्च भणोथी सर्वथा वर्जित છે આ કારણે ત્યા અવગાહન કરવાથી અત્તપસન્નલેસ્સે-આત્મપ્રસન્નલેશ્યમ્ આત્માની શુભ લેશ્યાઓમાથી કોઈ એક લેશ્યા નિર્ભળ બની જાય છે, જહિंसि-यस्मिन् જે શાંતિતીર્થમા જહાઓ-સ્નાતો નહાઈને માફ મન નિમગ્ન બનેલ છે તે હું વિમલો વિશુદ્ધો-વિમલ વિશુદ્ધ

નિર્મલ, મામલરહિત, અત એ-વિશુદ્ધ:-કર્મફલદ્વર્જિત: સુશીતીભૂત:=
શારીરિકમાનસિક સન્તાપવર્જિત: સન્ અહ દોષ=દૂષયતિ-પ્રિકારયતિ વિશુદ્ધમપ્યા-
ત્માન ય: સ દોષ:=જ્ઞાનાવરણીયાદિકર્મલક્ષણસ્ત પ્રજહામિ=પમિત્યજામિ ॥ ૪૬ ॥

તીર્થમે (પહાઓ-સ્નાત.) સ્નાન કરકે મેરા મન નિમગ્ન બના હુઆ હૈ વહ
મે (વિમલો વિસુદ્ધો-વિમલ વિશુદ્ધ:) વિમલ નિર્મલ-મામલરહિત હોતે
હુવ કર્મમલ કલકસે રહિત યનુગા। ડસ તરહ (સુસીદ્ધમૂઓ-સુશીતીભૂત:)
શારીરિક, માનસિક સન્તાપ સે વર્જિત હોતા હુઆ મે (દોસ-દોષમ્)
આત્મા કો વિકૃત કરને વાલે જ્ઞાનાવરણીયાદિક દોષો કો (પ્રજહામિ-
પ્રજહામિ) ડોઢ દેગા-મવિષ્ય મેં ડનસે રહિત હો જાઝગા ॥

ભાવાર્થ—કિસી તીર્થરૂપ જલાશય મેં સ્નાન કરને સે પાપોં કા નાશ
હોતા હૈ એસી માન્યતા ગ્રાહ્યોં કી હૈ, ડસ માન્યતા કો લેકર મુનિરાજ
ડનસે કહ રહે હેં કિ ધર્મતીર્થ વ્યવહાર મેં જિસે માના જાતા હૈ વહ
વાસ્તવ મેં ધર્મતીર્થ નહીં હૈ, વહ તો પ્રાણિયોં કા પોઢાહેતુક હોને સે એક
પ્રકાર કા અધર્મતીર્થ હૈ। હિંસાદિક પાપોં સે વિરતિ હોના યહી સર્વોત્તમ
ધર્મતીર્થ હૈ। ડસ ધર્મતીર્થ મેં અવગાહન કરને વાલા પ્રાણિવર્ગ નિયમત:
વિમલ એવ વિશુદ્ધ બનતા હૈ। હમ બી એસે હી ધર્મતીર્થ મેં સ્નાન કરતે
રહતે હૈ। ડસી સ્નાન સે આત્મા શુચિભૂત હોકર નિર્દોષ બન જાયગી।
મગવાન મહાવીર કા હી તીર્થ એક એસા તીર્થ હૈ કિ જહા હર તરહ સે
જીવોં કો શાંતિલાભ હોતા હૈ ॥ ૪૬ ॥

વિમલ-નિર્મલ-મામલરહિત રહિત બનીને કર્મમલ કલકથી રહીત બનીશ આ
રીતે સુસીદ્ધમૂઓ-સુશીતીભૂત શારીરિક માનસિક સન્તાપથી વશૂત થઇને હું
દોસ-દોષમ્ આત્માને વિકૃત કરનાર એવા જ્ઞાનાવરણીયાદિક દોષોને પ્રજહામિ-
પ્રજહામિ છોડી દઈશ અને ભવિષ્યમા હું તેનાથી સંપૂર્ણ રહિત થઈ જઈશ

ભાવાર્થ—કોઈ તીર્થસ્થાનમાના જળાશયમા સ્નાન કરવાથી પાપોના
નાશ થાય છે એવી માન્યતા ગ્રાહ્યોની છે, એ માન્યતાને લઈને મુનિરાજ
એમને ઠહે છે કે, ધર્મતીર્થ વ્યવહારમા જેને માનવામા આવે છે તે વાસ્તવમા
ધર્મતીર્થ નથી તે તો પ્રાણીઓને પીડાના હેતુક હોવાથી એક પ્રકારના અધર્મ
તીર્થ છે, હિંસાદિક પાપોથી વિરતિ થવી એજ સર્વોત્તમ ધર્મતીર્થ છે આ
ધર્મતીર્થમા અવગાહન કરનાર પ્રાણિવર્ગ નિયમત વિમલ અને વિશુદ્ધ બને
છે. અમે આવાજ ધર્મતીર્થમા સ્નાન કરતા રહીએ છીએ આ સ્નાનથી આત્મા
શુચિભૂત થઈને નિર્દોષ બની જશે ભગવાન મહાવીરનું તીર્થ એક એવું તીર્થ
સ્થાન છે કે, જ્યાં દરેક રીતે જીવોને શાંતીને લાભ મળતો રહે છે ॥૪૬॥

અધ્યયનમુપસહરન્નાહ—

મૂલમ્—

એય સિંણાણં કુસલેહિ દિટ્ઠં, મહાસિંણાણં ઇસિણં પસત્થ ।
જહિંસિ પંહાયા વિમલા વિસુદ્ધા, મંહારિસીં ઉત્તમઠાણં પત્તે તિબેમિ ॥

છાયા—એતત્સ્નાન કુશલૈદ્દષ્ટ, મહાસ્નાનમૃષીણા પ્રશસ્તમ્ ।

યત્ર સ્નાતા વિમલા વિશુદ્ધા, મહર્ષય ઉત્તમ સ્થાન પ્રાપ્તાઃ ॥ ૪૭ ॥

इति ब्रवीमि ॥

टीका—‘ एय ’ इत्यादि ।

एतत्पूर्वोक्त स्नान कुशलैस्तच्च निद्रिस्तीर्थंरै दृष्टम् । एतन्महास्नानम् ऋषीणां
प्रशस्तम् । ऋषयो हि इदमेव महास्नान प्रशसन्तीति भावः । उक्तं च—

“ आत्मा नदी सयमतोयपूर्णा, सत्यावहा शीलतटा दयोर्मिः ।

तत्राभिपેકુ કુરુ પાણ્ડુપુત્ર ! ન વારિણા શુદ્ધયતિ ચાન્તરાત્મા ॥૧॥ इति ।

યત્ર સ્નાતા નિમલા વિશુદ્ધાઃ સન્તો મહર્ષય ઉત્તમ મોક્ષરૂપ સ્થાન પ્રાપ્તા
ગતા इति ब्रवीमीत्यस्यार्थः पूर्ववत् ।

અધ્યયન કા ઉપસહાર કરતે હુએ સૂત્રકાર કહતે હૈં—

‘ એય સિંણાણ કુસલેહિ દિટ્ઠુ ’—इत्यादि ।

અન્વયાર્થ—(કુસલેહિ—કુશલૈઃ) કુશલોં ને તિર્થકરોં ને (એય સિ-
ણાણ—એતત્ સ્નાનમ્) હસી પૂર્વોક્ત સ્નાન કો (ઇસિણ પસત્થ—ઋષીણાં
પ્રશસ્તમ્) ઋષિયોં કો માન્ય (મહાસિંણાણ—મહાસ્નાનમ્) મહાસ્નાનસ્વ-
રૂપ (દિટ્ઠુ—દૃષ્ટમ્—દિષ્ટમ્) દેખા હૈં ઓર કહા હૈં (જહિંસિ—યસ્મિન્)
જિસ સ્નાન સે (પંહાયા—સ્નાતાઃ) સ્નાપિત હુએ—નાયે હુવે (મહારિસી—
મહર્ષયઃ) મહર્ષિજન (વિમલા વિસુદ્ધા—વિમલાઃ વિશુદ્ધાઃ) વિમલ એવ
વિશુદ્ધ હોકર (ઉત્તમ ઠાણ પત્તે—ઉત્તમ સ્થાન પ્રાપ્તાઃ) મુક્તિરૂપ ઉત્તમ

અધ્યયનનો ઉપસહાર કરતા સૂત્રકાર કહે છે—

“ એય સિંણાણ કુસલે હિ દિટ્ઠુ ” इत्यादि

અન્વયાર્થ—કુસલેહિ—કુશલૈ તીર્થ કરેએ એય સિંણાણ—એતત્ સ્નાનમ્ આ
પૂર્વોક્ત સ્નાનને ઇસિણ પસત્થ—ઋષીણોં પ્રશસ્તમ્ ઋષિયોને માન્ય સ્વરૂપ મહાસિ
ણાણ—મહાસ્નાનમ્ મહાસ્નાન સ્વરૂપ દિટ્ઠુ દૃષ્ટ—દિષ્ટમ્એયેલ છે—કહેલ છે જહિંસિ યસ્મિન્
એ સ્નાનથી પંહાયા—સ્નાતા સ્નાપિત થયેલ—મહારિસી—મહર્ષય મહર્ષિજન વિમલા
વિશુદ્ધા—વિમલા વિશુદ્ધા વિમલ અને વિશુદ્ધ થઇને ઉત્તમ ઠાણ પત્તે—ઉત્તમ સ્થાન
પ્રાપ્તા મુક્તિરૂપ ઉત્તમ સ્થાનને મેળવનાર બની આવે છે તિ બેમિ—इति ब्रवीमि

एव हरिकेशलो मुनिर्विप्रान् प्रतिबोध्य स्वस्थान गतः, क्रमेण मुक्तिं प्राप्त-
वान् । प्रतिबुद्धा विप्रः अपि स्वरूपाय साधितवन्तः ॥ ४७ ॥

इति श्री विश्वविख्यात-जगद्गुरु-प्रसिद्धाचार-पञ्चदशभाषा
कलित-ललितकलापालापक-प्रविशुद्धगद्यपद्यनैरुग्रन्यनिर्माणक-
वादिमानमर्दक-श्रीशाहछत्रपति-कोल्हापुरराजप्रदत्त-
“ जैनशास्त्राचार्य ”-पदभूषित-कोल्हापुरराजगुरु-
मालप्रह्लादचारि-जैनाचार्य-जैनधर्मदिवाकर-पूज्य-
श्रीघासीलालप्रतिविरचितायामुत्तराध्ययन-
सूत्रस्य प्रियदर्शिन्याख्याया व्याख्यायाम्-
‘हरिकेशीयाख्य’ नाम द्वादशममध्ययन-
सम्पूर्णम् ॥ १२ ॥

स्थान को प्राप्त हो जाते हैं । (त्ति वेमि-इति ब्रवीमि) ऐसा मैं हे जन्म
महावीर भगवान् के कहने के अनुसार कहता हूँ । अर्थात् ऐसा ही वीर-
प्रभु ने कहा है उसी के अनुसार मैंने कहा है । इस प्रकार हरिकेशवल
मुनि ब्राह्मणों को प्रतिबोधित करके अपने स्थान पर चले गये और वहाँ
विशिष्ट तपस्या की आराधना से कर्मों का क्षय कर उन्होंने मुक्ति का
लाभ किया तथा ब्राह्मणों ने भी प्रतिबोधित होकर आत्मकल्याण का
मार्ग ग्रहण कर लिया ॥ ४७ ॥

॥ इस प्रकार यह उत्तराध्ययनसूत्र की प्रियदर्शिनी
टीका के “हरिकेशाय” नामके चारहवें अध्ययन
का हिन्दी भाषानुवाद संपूर्ण हुआ ॥ १२ ॥

એવું હું મહાવીર ભગવાનના કહેવા પ્રમાણે જુદું છું અર્થાત્ એવું જ વીર
પ્રભુએ જે કહ્યું છે એજ મેં કહેલ છે આ પ્રમાણે હરિકેશવલ મુનિએ બ્રાહ્મણોને
બોધિત કર્યો અને પછી પોતાના સ્થાન ઉપર આવી ગયા અને તે સ્થળે ખૂબ ઉગ્ર
તપસ્યાની આરાધનાથી કર્મોનો વિનાશ કરી તેમણે મુક્તિનો લાભ કર્યો તથા
બ્રાહ્મણોએ પણ પ્રતિબોધિત થઇને આત્મ કલ્યાણનો માર્ગ ગ્રહણ કર્યો ॥ ૪૭ ॥

॥ श्री उत्तराध्ययनसूत्राणी प्रियदर्शिनी टीकानो

हरिकेशीय नामना पारभा अध्ययननो

शुक्लशती भाषा अनुवाद संपूर्ण ॥ १२ ॥

॥ अथ त्रयोदशमध्ययनम् ॥

व्याख्यात द्वादशमध्ययनम् । सम्प्रति त्रयोदशमारभ्यते । अस्य च पूर्वण सहायमभिसन्धः—इहपूर्वस्मिन्नध्ययने तपसि यत्नो विधेय इत्युक्तम् । अस्मिन्नध्ययने तपः कुर्वता निदान न कर्तव्यमित्युच्यते । अनेन सन्धेनायातमिदं 'चित्रसंभूतीय' नामक त्रयोदशमध्ययनम् । अस्याध्ययनस्यानुगमनार्थं चित्रसंभूताख्यानं तावदुप-
वर्ण्यते । तच्चैवम्—

आसीत् साकेत-अयोध्यानाम नगरम् । तत्र चन्द्रानतसको नाम नृपतिः । तस्य

तेरहवा अध्ययन प्रारंभ—

बारहवा अध्ययन की व्याख्या हो चुकी अब तेरहवा अध्ययन कहा जाता है । इस अध्ययन का बारहवें अध्ययन के साथ संबंध इस प्रकार है, बारहवें अध्ययन में जो यह कहा गया है कि तपस्या करने में आत्मा को विशेष प्रयत्न करना चाहिये, सो इस अध्ययनमें अब यह प्रकट किया जायगा कि—'तपस्या करते हुए तपस्वी को निदान (नियाणा) नहीं करना चाहिये । इस संबंध को लेकर इस अध्ययनमें चित्र और संभूत नामके दो मुनिराजों का वर्णन किया जायगा । अतः उनके संबंध से इस अध्ययन का नाम भी 'चित्रसंभूत' ऐसा रक्खा गया है । इसी बात को समझाने के लिये चित्र और संभूत का आख्यान वर्णन किया जाता है । वह इस प्रकार से है—

साकेत-अयोध्या नामका नगर था उसका शासक चद्रावतसन नामका

तेरमा अध्ययननो प्रारंभ—

भारतु अध्ययन पुर धंध चुक्यु, हुवे तेरमा अध्ययननो प्रारंभ थाय छे आ अध्ययननो भारतु अध्ययन साथे संध आ प्रकारनो छे भारतु अध्ययनमा ओम कडेवामा आय्यु छे के, तपस्या करवामा आत्माओ विशेष प्रयत्न करवे ओधओ हुवे आ अध्ययनमा ओ कडेवामा आवे छे के, तपस्या करनार तपस्वीओ पोताना तपना क्षण माटे कोर्छ जतनु नीयाळु—नीदान करबु न ओधओ आ संधने लधने आ अध्ययनमा चित्र अने संभूत नामना, ओ मुनिराजोनो वर्णन करवामा आय्यु छे आथी तेमना संधने कारखे आ अध्ययननु नाम पणु "चित्र-संभूत" ओषु राखवामा आवेल छे आ बातने सज्जनववा माटे चित्र अने संभूतना आख्याननु वर्णन करवामा आवे छे ओ आ प्रकारना छे—

साकेत नामनु नगर छतु, ओ नगरना शासक चद्रावत सक

२७७

सकलप्रजामनोरञ्जको मुनिचन्द्रनामा दारकः । स हि बाल्यादेव निवृत्तकामभोगतृष्णाः
परमार्थतृष्णा आसीत् । प्राप्तपैराग्यः स सागरचन्द्रमुनेः सविधे प्रव्रजितः । एकदा
गुरोराज्ञया शिष्यपरिवारेण सह विहरन् स मुनिचन्द्रमुनि रेकस्यामटव्या समागतः ।
तत्र क्षुत्विपासापरिम्लानमुबचन्द्र सपरिवारं त मुनिचन्द्र गोबल्लभगोपालस्य
नन्द-सुनन्द-नन्ददत्त-नन्दप्रिय नामानवत्वारो दारका दृष्टवन्तः । ते हि सुविशुद्ध-
आहार मुनये दत्तवन्तः । सपरिवारः सोऽपि गोपालदारकरूपदत्ताशनादिभिरपनीत

राजा था । इसके मुनिचन्द्र नामका एक पुत्र था । मुनिचन्द्र सकल प्रजाजनोके
मन का अनुरजक था । यह बाल्य अवस्था से ही सासारिक विषयो की
ओर से विरक्त चित्त रहता था । परमार्थिक कर्तव्य की ओर इसका मन
विशेषरूप से झुका हुआ रहता था । एक दिन की बात है कि मुनिचन्द्र ने
अपना नाम यथार्थरूप से सार्थक करने के लिये सागरचन्द्रमुनिराज के पास
दीक्षा धारण की । किसी एक समय जब कि ये विहार में ये-गुरु की
आज्ञा प्राप्त कर स्वतंत्र विहारी गये । अपनी शिष्यमण्डली को साथ में
लेकर इन्होंने स्वतंत्र विचरना प्रारम्भ किया । विचरते-ते ये एक महाभया
नक अटवी में जा पहुँचे । आहारादिक की अप्राप्तिसे सब को बड़ा कष्ट
होने लगा । क्षुधातृषा आदि के जोर से ये दुर्बल बन गये । कुछ ये आगे
चले ही ये कि इतने में इनको गोबल्लभ गोपाल के नन्द-सुनन्द-नन्ददत्त-
नन्दप्रिय नामक चार लडकों ने देखा । उन लडकों ने इनको सुविशुद्ध
आहार देकर धर्मका उपार्जन किया । आहारपानी आदि की प्राप्ति से

हता अभने मुनिचन्द्र नामने ओउ पुत्र होता मुनिचन्द्र सधणा नगरजनोना
मनने आनंद आपनार होता ओ आल्यावस्थाभाथी न सासारिक विषयो तरङ्ग
विरक्ता चित्त रक्षा करेता होता पारमार्थिक कर्तव्यनी तरङ्ग ओनु मन विशेष
इपथी जुडेलु हुतु ओउ द्विपसनी बात छे के, मुनिचन्द्रे पोतानु नाम यथार्थ
इपथी सार्थक करवा भाटे सागरचन्द्र मुनिराजनी पाने दीक्षा धारण करी
कोई ओउ अभय के न्यारे तेओ विहारभा होता-गुरुनी आज्ञा भेजवीने तेओ
स्वतंत्र विहारी अन्या होता पोतानी शिष्य भठणीने साथे लधने तेभओ
स्वतंत्र विचरवाने प्रारम्भ ज्यो विचरता विचरता तेओ ओउ भडा बयानक
अटवीभा नई पडोअ्या आहार आदिने भोग न भजवाने कारओ सधणाने
धनु दुष थवा लाग्य भूष तरस आदिने कारओ ते सधणा मुनिओ दुर्भाग
भनी गया होता योउ ओउ आगण आल्या के ओठलाभा तेभने गोबल्लभ
गोपालना नन्द-सुनन्द नन्ददत्त-नन्दप्रिय नामना बार छोकराओओ ज्यो ओ
छोकराओओ तेभने सुविशुद्ध आहार पडोरावी धर्मनु उपार्जन क्युं, आहार

॥ अथ त्रयोदशमध्ययनम् ॥

व्याख्यात द्वादशमध्ययनम् । सम्प्रति त्रयोदशमारभ्यते । अस्य च पूर्वैण सहायमभिसम्बन्धः—इहपूर्वस्मिन्नध्ययने तपसि यत्नो विधेय इत्युक्तम् । अस्मिन्नध्ययने तपः कुर्वता निदानं न कर्तव्यमित्युच्यते । अनेन सम्बन्धेनायातमिदं 'चित्रसंभूतीय' नामकं त्रयोदशमध्ययनम् । अस्याध्ययनस्यानुगमनार्थं चित्रसंभूताख्यानं तावदुपवर्ण्यते । तच्चैवम्—

आसीत् साकेत-अयोध्यानाम नगरम् । तत्र चन्द्रावतंसको नाम नृपतिः । तस्य

तेरहवा अध्ययन प्रारम्भ—

बारहवा अध्ययन की व्याख्या हो चुकी अब तेरहवा अध्ययन कहा जाता है । इस अध्ययन का बारहवें अध्ययन के साथ संबंध इस प्रकार है, बारहवें अध्ययन में जो यह कहा गया है कि तपस्या करने में आत्मा को विशेष प्रयत्न करना चाहिये, सो इस अध्ययनमें अब यह प्रकट किया जायगा कि—'तपस्या करते हुए तपस्वी को निदान (नियाना) नहीं करना चाहिये । इस संबंध को लेकर इस अध्ययनमें चित्र और संभूत नामके दो मुनिराजों का वर्णन किया जायगा । अतः उनके संबंध से इस अध्ययन का नाम भी 'चित्रसंभूत' ऐसा रक्खा गया है । इसी बात को समझाने के लिये चित्र और संभूत का आख्यान वर्णन किया जाता है । वह इस प्रकार से है—

साकेत-अयोध्या नामका नगर था उसका शासक चन्द्रावतसन नामका

तेरमा अध्ययननो प्रारम्भ—

बारम्भ अध्ययन पुरं थं युक्तु, हुवे तेरमा अध्ययननो प्रारम्भ थाय छे आ अध्ययननो बारमा अध्ययन साथे सम्बन्ध आ प्रकारनो छे बारमा अध्ययनमा अम्भ कडेवामा आयु छे के, तपस्या करवामा आत्माके विशेष प्रयत्न करवो लेछे हुवे आ अध्ययनमा अम्भ कडेवामा आवे छे के, तपस्या करनार तपस्वीके पोताना तपना क्षण भाटे केछि जातनु नीयाछु—नीदान करबुं न लेछे आ सम्बन्धने लधने आ अध्ययनमा चित्र अने संभूत नामना जे मुनिशलेनु वर्णन करवामा आयु छे आथी तेमना सम्बन्धने कारणे आ अध्ययननु नाम पण्डित "चित्र-संभूत" जेनु सम्बन्धमा आवेद छे आ वातने सम्बन्धववा भाटे चित्र अने संभूतना आख्याननु वर्णन करवामा आवे छे जे आ प्रकारना छे—

साकेत नामनु नगर छुं, जे नगरना शासक चन्द्रावतसक

राज

निर्गतसर्पों दृष्टवान् । सर्पेण दष्टः स मृतः । सर्पमन्त्रिष्यन् द्वितीयोऽपि तेन दष्टः ।
सोऽपि मृतः । ततो द्वापि कालञ्जरे गिरावेरुस्थामृग्यायुगलिकौ शिशू जातौ ।
तत्रापि मात्रा सह सचरन्तौ तौ केनापि व्याधेन वाणेनैकेन त्रिद्वौ मृतौ । ततो
मृगद्वावीरे एस्या हस्यागर्भाद् हसयुगलिकौ जातौ । तत्रापि मात्रा सम सच-
रन्तौ केनापि मत्स्यवातकेन धृत्वा मारितौ । ततो चाराणस्या भूतदत्तनाम्नो
महद्भिरुस्य चाण्डालस्य पुत्रत्वेन समुत्पन्नौ । तत्र ज्येष्ठश्चित्र नाम्ना, रनिष्ठः
संभूतनाम्ना प्रसिद्धौ जातः । तौ हि परस्पर परमप्रीतिसपन्नौ बभूवुः ।

निकल । उसने एक भाई को डस लिया जहर की तीव्रता से उसका
वहीं पर देहान्त हो गया । सर्प की तलाश करते हुए दूसरा भाई भी
उसी सर्प के द्वारा डसा जाकर वहीं पर मर गया । इस प्रकार मर कर
ये दोनों कालींजर पर्वत के ऊपर एक मृगी की कुक्षि से युगल पुत्र के
रूप में अवतरित हुए । वहा भी ये सुख से नहीं रह सके । जब ये दोनों
किसी एक समय अपनी मा के साथ कहीं चले जा रहे थे तो एक व्याधने
एक ही वाण द्वारा इन दोनों को मार दिया । मर कर ये दोनों ही गंगा
के तीर पर एक हँसी के गर्भ से युगल पुत्ररूप में जन्मे । वहाँ भी धीवर
ने इनको सुख से नहीं रहने दिया । जब ये दोनों अपनी हँसनी मा के
साथ किलौलें कर रहे थे तो किसी धीवरने इनको पकडकर मार डाला ।
वहा से मर कर फिर ये दोनों ही वाणारसी नगरी में वनसपन्न एक
भूतदत्त नामक चाण्डाल के यहाँ पुत्ररूप से जन्मे । जेठ पुत्र का नाम

सुभाथी ओक सर्प नीकले तेखे सुतेला जने बाधयोमाना ओकने दश दीधो
सर्प ओकदम ओरीवो डोवाथी जन्नेभाथी जेने करडयो हुतो तेनु त्या ज
मृत्यु निपज्यु आ पछी सर्पनी तमास करवा नीकलेना जीन बाधने पछु
सर्प दश थता तेनु पछु त्या ज मृत्यु थयु आ रीते मरछु पावेलो ओ
जने काढीजर पर्वत उपर ओक डरछीना चेटे अवतयो त्या पछु ते सुभाथी
रही न शक्या, ओक समये ते जन्ने पोतानी मा साथे चारो थरवा जध
रह्या हुता, ओ समये केध शीकारिना जाछुथी जन्ने भार्या गया मरीने ओ
जन्ने गंगा नदीने किनारे ओक डसलीना चेटे साथे अवतयो त्या पछु
ते सुभाथी रही शक्या नही पोतानी डस माता साथे ज्यारे ते जन्ने डिवेलेव
करी रह्या हुता ओवे समये केध ओक शीकारिओ ते जन्नेने पकडी लीधा जने
भारी नाज्या त्याथी मरीने ओ जन्ने वाणारसी (काशी) नगरीमा धनसपन्न
ओवा भूतदत्त नामना आडावने त्या पुत्र रूपे जन्म्या मोटा पुत्रनु नाम

क्षुत्पिपासस्तेभ्यो धर्मदेशना ददौ । तेऽपि धर्मदेशना श्रुत्वा समुत्पन्नैराग्या ससार-
मसारं मत्वा तदन्तिके प्रजिताः । तेषु सयमिनौ द्वौ गोपालदारकौ मलक्लिन्नेषु
स्वकीयस्त्रेषु सजुगुप्सौ जातौ । चत्वारोऽपि ते परिसमाप्तायुष्काः कालं कृत्वा
देवलोकं गताः । तेषु जुगुप्साकारकौ नन्ददत्त-नन्दमियनामानौ द्वौ देवलोकच्युतौ
दशपुरनगरे शाण्डिल्यब्राह्मणस्य यशोमत्या दास्याः शौण्डीर-शौण्डदत्त नामानौ
युगलरूपेण पुत्रा जातौ ।

बालभारमतिक्रम्य क्रमेण तौ यौवनं सम्प्राप्तौ । कदाचित्क्षेत्ररक्षणार्थं तौ
अटव्या गतवन्तौ । तत्र वटवृक्षस्याधस्तात्सुप्तौ । सुप्तयोस्तयोरेकं दारकं वटकोटर-
क्षुधा एव वृषा के शात होने से शरीर में स्वस्थता प्राप्त कि ये सपरिवार
मुनिचद्रने उन गोपालदासकोको धर्मदेशना दी । धर्मदेशना सुनकर उनका
चित्त ससार से विरक्त हो गया । ससार को सर्वथा असार जानकर
उन चारों ने ही मुनिराज मुनिचद्र के पास दीक्षा धारण करली । इन में
से दो गोपालदारक नन्द-सुनन्द मुनियों को अपने पसीने से गीले हुए
वस्त्रोंमें ग्लानिभाव जाग्रत होता रहा । ये चारों ही गोपालदारक मुनिराज
अपनी आयुके अंतमें मरकर देवलोक गये । इनमें से जिन्हों को पहिले
अपने पसीने से तर हुए वस्त्रों में ग्लानि भाव जगता था । वे दोनों देव
वहा से चबकर दशपुर नामके नगर के शाण्डिल्य ब्राह्मण की यशोमती
नामक दासी के शौण्डीर शौण्डदत्त नाम से युगल पुत्र हुए ।

धीरेऽ बालभावका अतिक्रमण कर ये दोनों जवान हुए, एक दिन ये
दोनों खेत की रखवाली करनेके लिये वनमें गये हुए थे । वहा एक वटवृक्ष
के नीचे ये दोनों सो गये । इतने में उस वटवृक्ष के कोटर से एक सर्प

पाणी आदिनी प्राप्तिथी लूण अने तरम शात थवाथी शरीरमा स्वस्थता भणता
पोताना शिष्यो साथे मुनिचद्रे ओ गोपाल भाण्डोने धर्मदेशना दीधी
धर्मदेशना सावणीने ओमनु चित्त ससारथी विरक्त भनी गथु ससारने
सर्वथा असार भाणीने ओ थारे जल्लोओ मुनिराज मुनिचद्रनी पासेथी दीक्षा
धारण करी ओमाना ओ गोपाल भाण्ड नन्द-सुनन्द मुनिओने पोताना पसी
नाथी लीना थयेला वस्त्रोमा ग्लानी भाव जगृत थये । ओ थारे गोपाल
मुनिराजोने आयुष्य पूरुं थता मरीने देवलोक गया आमाथी जेमने पडेला,
पोताना पसीनाथी बिजयेला पखेथी ग्लानी भाव रहेतो हतो ते जन्ने देव
त्याथी व्यवीने दशपुर नामना नगरमा शाण्डिल्य ब्राह्मणनी यशोमती नामनी
दासीना शौण्डीर अने शौण्डदत्त नामना जोडीया पुत्र तरीके जन्म्या

समय जाता धीरे धीरे पाठ्यावस्था पढावीने ओ जन्ने जुवान जन्मा ओके
दिवस ओ जन्ने जेतरीनी रजेवाणी करवा भाटे वगडामा गया हता, थकथा पाकथा
त्या ओके पडना वृक्षनी नीचे ओ जन्ने सुध गया ओदलामा ओ

निर्गतसर्पों दृष्टवान् । सर्पेण दष्टः स मृतः । सर्पमग्निप्यन् द्वितीयोऽपि तेन दष्टः ।
सोऽपि मृतः । ततो द्वात्रिंशत् कालञ्चरे गिरात्रेरुत्था मृग्यायुगलिकौ शिशू जातौ ।
तत्रापि मात्रा सह सचरन्तौ तौ केनापि व्याधेन प्राणेनैकेन विद्धौ मृतौ । ततो
मृतगदावीरे एस्या हस्यागर्भाद् हसयुगलिकौ जातौ । तत्रापि मात्रा सम सच-
रन्तौ केनापि मत्स्यघातकेन वृत्त्या मारितौ । ततो वाराणस्या भूतदत्तनाम्नो
महर्द्धिरस्य चाण्डालस्य पुत्रत्वेन समुत्पन्नौ । तत्र ज्येष्ठश्चित्र नाम्ना, कनिष्ठः
संभूतनाम्ना प्रसिद्धौ जातः । तौ हि परस्पर परमप्रीतिसपत्नौ अभूवतुः ।

निकल । उसने एक भाई को डम लिया जहर की तीव्रता से उसका
वहीं पर देहान्त हो गया । सर्प की तलाश करते हुए दूसरा भाई भी
उसी सर्प के द्वारा डसा जाकर वहीं पर मर गया । इस प्रकार मर कर
ये दोनों कालींजर पर्वत के ऊपर एक मृगी की कुक्षि से युगल पुत्र के
रूप में अवतरित हुए । वहा भी ये सुख से नहीं रह सके । जब ये दोनों
किसी एक समय अपनी मा के साथ कहीं चले जा रहे थे तो एक व्याधने
एक ही प्राण द्वारा इन दोनों को मार दिया । मर कर ये दोनों ही गंगा
के तीर पर एक हँसी के गर्भ से युगल पुत्ररूप में जन्मे । वहाँ भी धीवर
ने इनको सुख से नहीं रहने दिया । जब ये दोनों अपनी हँसनी मा के
साथ किलौलें कर रहे थे तो किसी धीवरने इनको पकड़कर मार डाला ।
वहा से मर कर फिर ये दोनों ही वाणारसी नगरी में जनसपन्न एक
भूतदत्त नामक चाण्डाल के यहा पुत्ररूप से जन्मे । जेठ पुत्र का नाम

धुमाथी ओक सर्प नीडल्यो तेणे सुतेला अने बाधजोमाना ओकने दश द्विधा
सर्प ओकदम उरीवो डोवाथी अन्नेमाथी जेने करड्यो हुतो तेनु त्या ज
मृत्यु निपज्यु आ पछी सर्पनी तमास करवा नीकजेना भीन बाधने पछु
सर्प दश थता तेनु पछु त्या ज मृत्यु थयु आ रीते भरखु पावेला ओ
अने काळीजर पर्वत ઉપર એક હરણીના પેટે અવતર્યા ત્યા પછુ તે સુખથી
રહી ન શક્યા, એક સમયે તે અન્ને પોતાની મા સાથે ચારો ચરવા જઈ
રહ્યા હતા, એ સમયે કોઈ શીકારીના બાણથી અન્ને માર્યા ગયા મરીને એ
અન્ને ગંગા નદીને કિનારે એક હસલીના પેટે સાથે અવતર્યા ત્યા પછુ
તે સુખથી રહી શક્યા નહીં પોતાની હસ માતા સાથે બ્યારે તે અન્ને કિલ્લોલ
કરી રહ્યા હતા એવે સમયે કોઈ એક શીકારીએ તે અન્નેને પકડી લીધા અને
મોરી નાખ્યા ત્યાથી મરીને એ અન્ને વાણારસી (કાશી) નગરીમા ધનસ પત્ર
એવા ભૂતદત્ત નામના ચાંડાલને ત્યા પુત્ર રૂપે જનમ્યા મોટા પુત્રનું નામ

તત્ર ધારાણસ્યા શત્રુનામા રાનાઽસીત્ । તસ્ય દુર્મતિસચિત્રો નમુચિ નામકઃ
સચિર આસીત્ । એકદા કૃતમહાપરાધઃ સ નમુચિસ્તેન રાજા વધાયાર્ણસ । મૃત-
દત્તચાણ્ડાલસ્ત મારયિતુ ઇમશાનભૂમિમનૈવીત્ । તત્ર જાતઽઽદ્યઃ સ, તમુવાચ-
મો મન્ત્રિન્ ! તિષ્ઠતુ મયાન્ મદ્ગૃહે પ્રચ્છન્ન । તત્ર મત્પુત્રો પાઠયતુ । જીવિતુકામેન
તેન તદ્વચનમદ્વીકૃતમ્ । ભૂમ્યન્તર્ગૃહે પ્રચ્છન્નો ભૂત્યા નમુચિશ્ચિત્રસમ્ભૂતો પાઠયતિ ।
ચિત્ર ઔર કનિષ્ઠ પુત્ર કા નામ સમ્ભૂત રક્ષા ગયા । ઇન દોનોં કો પર-
સ્પર મે વિશેષ પ્રીતિ હો ગઈ થી ।

વનારસ મે ઉસ સમય શપ્ત નામ કા રાજા રાજ્ય કરતા થા । હસકે
મત્રીકા નામ નમુચિ થા । હસકી બુદ્ધિ ઠીક નહી થી । રાજા કો યહ સ્વોટી
હી સલાહ દિયા કરતા થા । એક સમય કી વાત હૈ કિ હસ મત્રીસે રાજ્ય
કા કુછ અમાર્જનીય-વડા મારી અપરાધ વન ગયા । ઉસકે દડ સ્વરૂપમે
રાજા ને ઉસકો પ્રાણદંડ કી આજ્ઞા દી-ઔર ચાણ્ડાલ સે યહ કહ દિયા
કિ હસકો વિના કિસી વાત કા વિચાર કિયે માર ઢાલો । ચાણ્ડાલ
રાજા કી આજ્ઞાપ્રમાણ કર ઉસકો મારને કે લિયે ઇમશાનભૂમિ મેં લે
ગયા । પરતુ ચાણ્ડાલકી હસકો મારનેકી ભાવના નહી જગી । સહસા વહ
સદય-દયાલુ બનકર મત્રીસે વોલા-હે મન્ત્રિન્ ! આપ મેરે ઘરમેં પ્રચ્છન્ન
રીતિ સે રહો ઔર મેરે જો દો પુત્ર હૈં ઉનકો આપ પઢાઓ । ચાણ્ડાલ કી
હસ વાત કો સુનકર જીને કી અભિલાષા સે ઉસ મત્રી ને માન લિયા ।
ચાણ્ડાલ કે ઘર પ્રચ્છન્ન-ગુપ્ત રીતિસે રહકર ચાણ્ડાલકે ચિત્ર ઔર સમ્ભૂત

ચિત્ર અને નાના પુત્રનુ નામ સમ્ભૂત રાખવામા આવ્યુ એ બન્ને ભાઈઓમા
પરસ્પર અત્યંત પ્રીતિ જસી ગઈ હતી

બનારસમા એ સમયે શપ્ત નામના રાજા રાજ્ય કરતા હતા એમના
મત્રીનુ નામ નમુચિ હતુ એની બુદ્ધિ સારી ન હતી. રાજાને તે ખોટી સલાહ
આપ્યા કરતો હતો એક સમયની વાત છે કે એ મત્રીથી રાજ્યને કાઈકે
અમાર્જનીય-ધણો મોટો અપરાધ થઈ ગયો એના દડરૂપે રાજાએ તેને પ્રાણદંડની
આજ્ઞા કરી અને ચાણ્ડાલને કહી દીધુ કે આને કોઈ પણ જાતનો વિચાર ન કરતા
મારી નાખો ચાણ્ડાલ રાજાની આજ્ઞા મળતા એને મારવા માટે ઇમશાન ભૂમિમાં
લઈ ગયો પરતુ ચાણ્ડાલના દિલમાં તેને મારવાની લાવના ન જાગી આથી તે
ધ્યાણ હૃદયનો બની મત્રીને કહેવા લાગ્યો હે મન્ત્રિન્ ! આપ મારા ઘરમાં
છુપાઈને રહો, અને મારા બે પુત્રો છે તેને આપ બહુવો ચાણ્ડાલની વાત
સાંભળીને જીવવાની અભિલાષાથી મત્રીએ તેની વાતનો સ્વીકાર કર્યો ચાણ્ડાલને
ઘેર ગુપ્તથણે રહીને ચિત્ર અને સમ્ભૂત નામના તેના બન્ને બાળકોને મત્રી બચાવવા

चित्रसभूतमाता तत्परिचयां करोति । मन्त्री तस्यामासक्तोऽभवत् । इदं जुगु-
प्सितं मन्त्रिचरितं विज्ञाय स भूतदत्तो मन्त्रिमारणोपायमचिन्तयत् । पितुरध्ययसाय
परिज्ञाय कृतज्ञतां परमशौ तां तत्पुत्रीं मन्त्रिणं ततो गुप्तेनोपायेन निष्कासितवन्ती
स मन्त्री ततो निःसृत्य क्रमेण हस्तिनागपुरे सनत्कुमारचक्रिणो मन्त्रित्वमाप्तवान् ।

एकदा तौ चित्रसभूतनामकौ मातृद्वारकौ रूपयौवनलावण्यनृत्यगीतरत्नाभिः
वाराणसेयानां (वाराणसीनिवासिनां) स्त्रीपुरुषाणां मनांसि प्रमोदितवन्तौ । अन्यदा

नामकं उन दोनों वालकों को वह पढ़ाने लग गया । वालकों की माता
इसकी सेवा करने लगी । नमुचि उन वालकों की माता पर आसक्त हो
गया । जब ये बात भूतदत्त चाडाल के कान में पड़ी । तो उसने नमुचि
को मारनेका विचारकर उपाय सोचा । वालकोने जब अपने पिताके इस
निकृष्ट-हलकाविचारको जाना तो उन्होंने कृतज्ञता-उपकारकके वश होकर
नमुचिको किसी उपायसे बचानेका प्रयत्न किया । वे उसमें सफल भी हो
गये । उन्हो ने मन्त्री को अपने घरसे किसी गुप्त उपाय से बाहिर निकाल
दिया । मन्त्री वहा से चला और धीरे २ चलकर हस्तिनापुर सनत्कुमार
चक्रवर्ती के पास पहुँच गया । वहा चक्रवर्ती ने उसको अपने यहां मन्त्री-
पद पर स्थापित कर लिया ।

एक समय की बात है कि ये दानों चाडाल के पुत्र कि जिनका नाम
चित्र और सभूत था, रूपयौवन, लावण्य एवं नृत्य कला आदि के द्वारा
वाराणसी नगर निवासियों के मन को प्रमोदित करते हुए वहा के वस

लाग्ये । भाण्डोनी माता ऐनी सेवा करवा लागी, नमुचि ऐ भाण्डोनी माता
उपर आसक्त भनी गये । न्यारे आ बात भूतदत्त आडालना कान सुधी
पडोथी त्यारे तेहे नमुचिने भारवाने विचार करी उपाय शोधवा लाग्ये । भाण
डोये न्यारे पोताना पिताना ऐ विचारने लग्ये । त्यारे तेमहे कृतज्ञताने उपकार
वश भनीने नमुचिने कुछ उपायथी भयावी देवा नछी क्युं अने तेम कर-
वाभा तेमने सङ्गता पक्ष भणी तेमहे मन्त्रीने पोताना घरभाथी कुछ गुप्त
रस्ते अडार भगाडी दीधे । आ रीते त्याथी गुप्त रीते लागी नीकणेल मन्त्री
धीरे धीरे आलता आलता हस्तिनापुर सनत्कुमार चक्रवर्तीनी पास पडोथ्या
चक्रवर्तीऐ तेने पोताना सन्यभा मन्त्री पदे स्थाप्ये ।

एक समयनी बात छे के, आडालना ऐ भन्ने पुत्रो चित्र अने सभूत
३५, यौवन, लावण्य अने नृत्यकला विगेशेथी वाराणसीना नगरजनाना मनने
३६

तत्र वाराणस्या शङ्खनामा राजाऽऽसीत् । तस्य दुर्मतिसचिवो नमुचि नामकः सचिव आसीत् । एकदा कृतमहापराधः स नमुचिस्तेन राज्ञा वधायाज्ञप्तः । भूत-दत्तचाण्डालस्तु मारयितुं श्मशानभूमिमनैपीत् । तत्र जातऽऽद्यः स तमुवाच-
भो मन्त्रिन् ! तिष्ठतु भवान् मदृष्टे प्रच्छन्नः । तत्र मत्पुत्रौ पाठयतु । जीवितुकामेन तेन तद्वचनमद्वीकृतम् । भूम्यन्तर्गृहे प्रच्छन्नो भूत्वा नमुचिश्चित्रसभृतौ पाठयति ।
चित्र और कनिष्ठ पुत्र का नाम सभृत रक्खा गया । इन दोनों को पर-
स्पर में विशेष प्रीति हो गई थी ।

वनारस में उस समय शङ्ख नाम का राजा राज्य करता था । इसके मन्त्रीका नाम नमुचि था । इसकी बुद्धि ठीक नहीं थी । राजा को यह खोटी ही सलाह दिया करता था । एक समय की बात है कि इस मन्त्रीसे राज्य का कुछ अमार्जनीय-बड़ा भारी अपराध बन गया । उसके दंड स्वरूपमें राजा ने उसको प्राणदंड की आज्ञा दी-और चाण्डाल से यह कह दिया कि इसको बिना किसी बात का विचार किये मार डालो । चाण्डाल राजा की आज्ञाप्रमाण कर उसको मारने के लिये श्मशानभूमि में ले गया । परंतु चाण्डालकी इसको मारनेकी भावना नहीं जगी । सहसा वह सदय-दयालु बनकर मन्त्रीसे बोला-हे मन्त्रिन् ! आप मेरे घरमें प्रच्छन्न रीति से रहो और मेरे जो दो पुत्र हैं उनको आप पढ़ाओ । चाण्डाल की इस बात को सुनकर जीने की अभिलाषा से उस मन्त्री ने मान लिया । चाण्डाल के घर प्रच्छन्न-गुप्त रीतिसे रहकर चाण्डालके चित्र और सभृत

चित्र અને નાના પુત્રનું નામ સભૂત રાખવામાં આવ્યું એ બંને બાઈઓમાં પરસ્પર અત્યંત પ્રીતિ બની ગઈ હતી

બનારસમાં એ સમયે શંખ નામના રાજા રાજ્ય કરતા હતા એમના મંત્રીનું નામ નમુચિ હતું એની બુદ્ધિ સારી ન હતી રાજાને તે ખોટી સલાહ આપ્યા કરતો હતો એક સમયની વાત છે કે એ મંત્રીથી રાજ્યનો કાંઈક અમાર્જનીય-બહો મોટો અપરાધ થઈ ગયો. એના દડપ્પે રાજાએ તેને પ્રાણદંડની આજ્ઞા કરી અને આદાલતે ઠીક દીધું કે આને કોઈ પણ બાતનો વિચાર ન કરતા ભારી નાખો. આદાલત રાજાની આજ્ઞા મળતા એને મારવા માટે શ્મશાન ભૂમિમાં લઈ ગયો. પરંતુ આદાલતના દિલમાં તેને મારવાની લાવના ન બની આથી તે દયાળુ હૃદયનો બની મંત્રીને કહેવા લાગ્યો હે મંત્રિન્ ! આપ મારા ઘરમાં છુપાઈને રહો, અને મારા બે પુત્રો છે તેને આપ ભણાવો. આદાલતની વાત સાંભળીને જીવવાની અભિલાષાથી મંત્રીએ તેની વાતનો સ્વીકાર કર્યો આદાલતે ઘેર શુભપણે રહીને ચિત્ર અને સભૂત નામના તેના બંને બાળકોને મંત્રી

वृत्तयन्तौ स्पर्शास्पर्शव्यपस्थामुच्छेदितयन्तौ । तदर्हति भयास्तयोर्दण्ड विधातुम् ।
एतन्निश्चय्य तेन राज्ञा तौ नगरान्निःसारितौ । अन्यद्वा प्रिस्मृतराजशासनौ तौ
तत्र वाराणस्या पुनरपि कौमुदी महोत्सवे समागतौ । स्वच्छन्नेन स्वमुखमाच्छाद्य
तत्रावस्थितयोस्तयो रसप्रकर्षोद्भवेन मुखात् स्वभावादेव गीत निर्गतम् । श्रुति-
मधुरहृदयहारि तद्गीत निश्चय्य कौमुदीमहोत्सवसमागताः सर्वे जना वितर्कितवन्तः

होकर गाते नाचते टुए इधर उधर फिरते रहते हैं । उनकी इस तरह
की स्वेच्छाचार प्रवृत्ति से स्पर्शास्पर्शी को बधी टुइ व्यवस्था विनष्ट
हो रही है । अतः आपका कर्त्तव्य है कि आप इस व्यवस्था को यथावत्
कायम रखने के लिये उसके लोपक इन दोनों भाईयों को दण्डित करे ।
गायकमंडल की इस बात को सुनकर राजाने उनको अपने नगर से
निकाल दिया । कुछ काल के बाद नगर में कौमुदीमहोत्सव को मनाने
का आयोजन प्रारम्भ होने लगा । जब कौमुदीमहोत्सव के होने का
समाचार चित्र और सभूत इन दोनों भाईयोंने सुना तो ये अपनेको इसमें
समिलित होने के लोभ का संचरण न कर सके । राजाकी आज्ञा रुकावट
को विस्मृत कर वे उस उत्सव का लाभ लेने के लिये पुनरपि वाराणसी
नगरी में आ पहुँचे । आकर ही इन्होंने अपने २ मुख को एक सफेद
वस्त्र से ढक लिया और एक तरफ खड़े होकर उत्सव को देखने लगे ।
उस समय वहा बड़े जारो से संगीत चल रहा था । उसको सुनते ही
रस की प्रकर्षता से अपने आप स्वभावतः—ही इनके मुख से गाना

अने सधगानी साथे स्पृशनास्पृशने विचार कर्था वीना ओठतानमा गाता नाचता
अडी तडी क्षरी रह्या छे ऐमनी आ प्रजारनी स्वच्छद प्रवृत्तिथी वधुश्रमनी
व्यवस्था नष्टप्राय थई रह्यी छे आथी आपनु ओ कर्तव्य छे के, आप व्यवस्थाने
यथावत् कायम राखवा माटे ऐने दोष कर्नार ओ अपने लार्थऐने शिक्षा
ठरे । गायकमंडलीनी आ वात सालणीने राजाओ ते अपने लार्थऐने पोताना
नगरमाथी काढी भूक्या केटलाक समय पत्री नगरमा ठौमुढिमहोत्स होवाना
समाचार चित्र अने सभूतने भज्या आ समाचार सालणीने तेओ ओ उत्सव
भाषुवाना दोखने रोक्यी न सक्या अने राजनी आज्ञा भूली जईने ओ उत्सवमा
भाग लेवा माटे तेओ वाराणसी नगरीमा आय्या नगरीमा आवीने तेभछे
पोताना मोढा सईद पओथी ढाकीने ओक तरई उला रडीने उत्सवने जेवा
लाज्या ओ वजते त्या शानदार रीते संगीत आदी रह्या डता ओ सालणतानी
साथे ओ रसनी प्रकर्षताथी स्वभावतः तेमना मोढामाथी आपो आप संगीत

वाराणस्या वसन्तमहोत्सवः प्रवृत्तः । तत्र नृत्यगीतवादित्रादि विविधविनोदप्रवृत्तानां पुरवासिना पुस्तसौ मातङ्गदारकौ स्वकलाः प्रदर्शितवन्तौ । तत्कला समाकृष्ट चेत्सो वाराणसेयाः स्त्रीपुरुषास्तौ परिवेष्टितवन्तः । तद्गीतममाकृष्टमनमस्ते तयोस्तृप्यत्वादिकं विस्मृतवन्तः । इमं वृत्तान्तमुपलभ्य तत्रत्या अन्ये गायका इर्ष्यावशाद्वाङ्मयः समीपे समागत्य न्यवेदितवन्तः—राजन् ! एतौ भूतदत्तचाण्डाल-पुत्रौ चित्रसंभूतौ नगर्या अन्तः प्रविश्य स्वकलया सर्वान् विमोहयन्तः सह गायन्तौ

न्तोत्सव मे सम्मिलित हुए । लोगोके मनको इन्होंने अपनी श्रेष्ठ कलाओं के प्रदर्शन—दिखानेसे उस उत्सवमें आशातीत—अत्यंत आनंदित किया जहापर भी ये अपनी कलाओंका प्रदर्शन करते वहा जनमेदनी—जनसमूह एकत्रित हो जाती और इनको घेर लेती । घेरनेके समय जनता इस बातको भूल जाती कि ये दोनों अस्पृश्य जाती के बालक हैं । क्यों कि इन दोनों ने अपने संगीत एवं कलागुण से सब नगरनिवासियोंके चित्त अपनी ओर आकृष्ट कर लिया था । सब के सब उन दोनों के ऊपर खूब लुभा गये थे । उस उत्सव में और भी अन्य गायकोके मंडल आये हुए थे । वे सब इन दोनों की इस अभ्युदयश्री को देखकर उनसे ईर्ष्या करनेके लिये उतारु हो गये । और राजा की पास जाकर कहने लगे कि हे राजन् ! भूतदत्त चाण्डाल के पुत्र चित्र और संभूत ये दोनों नगरी के भीतर प्रविष्ट होकर अपनी प्रशस्त कला से समस्त नगरनिवासी जनता के मन को विमोहित कर रहे हैं और सब के साथ एकमेक

रञ्जन करता होता एक वेगा त्या वसंतोत्सव होता था अन्ने कलाकार बहुआओ पोतानी श्रेष्ठ कलाओधी डोकोना मनने पूज आनंदित बनाव्या ज्या ज्या तेओ पोतानी उणावु प्रदर्शन करता, त्या त्या जनमेदनी ओकत्र थई जाती अने ओमने घेरी देती ते वधते जनता ओ पणु भूली जाती हे आ अन्ने कलाकारे अस्पृश्य जातिना बाणको छे आ अन्नेओ पोतानी कणा अने संगीतधी नगरवासीओने गाडातूर बनाव्या होता सारीओ आभजनता ओ अन्ने ऊपर पूजज भक्तव धरावती होती ओ उत्सवमा संगीतकारेनी भील भउणीओ पणु लाग देवा आवेल होती ते सधणा आ अन्ने बाधओ प्रत्येनी आ प्रकारनी डोक्याडना तेभज अभ्युदय जेईने तेभनी सामे धर्या करवा लाग्या छेपटे राजनी पास जईने दडेवा लाग्या हे हे राजन् ! भूतदत्त चाण्डालना पुत्र चित्र अने संभूत ओ अन्नेओ नगरीनी अंदर प्रवेश करीने पोतानी प्रशस्त कणाधी समस्त नगरनी आभ जनताने ओडोवावी दीधी छे

वृत्त्यन्तौ स्पर्शास्पर्शव्यवस्थामुच्छेदितवन्तौ । तदर्हति भगस्तयोर्दण्ड विधातुम् ।
एतन्निशम्य तेन राज्ञा तौ नगरान्निःसारितौ । अन्यद्वा विस्मृतराजशासनौ तौ
तत्र वाराणस्या पुनरपि कौमुदी महोत्सवे समागता । स्वच्छन्देन स्वमुखमाच्छाद्य
तत्रावस्थितयोस्तयो रमप्रकर्षोद्भवेन मुखात् स्वभावादेव गीत निर्गतम् । श्रुति-
मधुरहृदयहारि तद्गीत निशम्य कौमुदीमहोत्सवसमागताः सर्वे जना विवर्तितवन्तः

होकर गाते नाचते हुए इधर उधर फिरते रहते हैं । उनकी इस तरह
की स्वेच्छाचार प्रवृत्ति से स्पर्शास्पर्शी की बधी हुई व्यवस्था विनष्ट
हो रही है । अतः आपका कर्तव्य है कि आप इस व्यवस्था को यथावत्
कायम रखने के लिये उसके लोपक इन दोनों भाईयों को दण्डित करे ।
गायकमंडल की इस बात को सुनकर राजाने उनको अपने नगर से
निकाल दिया । कुछ काल के बाद नगर में कौमुदीमहोत्सव को मनाने
का आयोजन प्रारम्भ होने लगा । जब कौमुदीमहोत्सव के होने का
समाचार चित्र और सभूत इन दोनों भाईयोंने सुना तो ये अपनेको इसमें
समिलित होने के लोभ का सवरण न कर सके । राजाकी आज्ञा रुकावट
को विस्मृत कर वे उस उत्सव का लाभ लेने के लिये पुनरपि वाराणसी
नगरी में आ पहुँचे । आकर ही इन्होंने अपने २ मुख को एक सफेद
वस्त्र से ढक लिया और एक तरफ खड़े होकर उत्सव को देखने लगे ।
उस समय वहाँ बड़े जारों से संगीत चल रहा था । उसको सुनते ही
रस की प्रकर्षता से अपने आप स्वभावतः—ही इनके मुख से गाना

अने सवगानी साथे स्पृश्यास्पृशने विचार कया वीना ऐकतानमा गाता नायता
अडी तडी क्षरी रह्या छे ऐमनी आ प्रजारनी स्वच्छन्द प्रवृत्तिथी वल्लुश्रिमनी
व्यवस्था नष्टप्राय थई रह्यो छे आथी आपनु ऐ कर्तव्य छे के, आप व्यवस्थाने
यथावत् कायम राखता माटे ऐने लोप करनार ऐ जन्ने लार्छोने शिक्षा
करे । गायकमंडलीनी आ बात सालणीने राजाऐ ते जन्ने लार्छोने पोताना
नगरमाथी ढाडी भूक्या डेटाक समय पत्री नगरमा डीमुद्धिमहोत्सव होवाना
समाचार चित्र अने नभूतने भज्या आ समाचार सालणीने तेओ ऐ उत्सव
भाषुवाना लोभने डाकी न थक्या अने राजनी आरा भूती जछेने ऐ उत्सवमा
भाग लेवा माटे तेओ वाराणसी नगरीमा आव्या नगरीमा आवीने तेभु
पोताना मोढा सईव वस्त्रोथी ढाडीने ऐक तरफ उभा रडीने उत्सवने जेवा
लाज्या ऐ वजते त्या थानदार रीते संगीत थादी रह्या छता ऐ सालणतानी
साथे ज रसनी प्रकर्षताथी स्वभावतः तेमना मोढामाथी आपो आप संगीत

अहो ! केनेद श्रुतिरसायन सर्वेन्द्रियव्यापारनिरोधन गान गीतम् । किं किमरेण,
किं वा गन्धर्वेण, उताऽप्सरोगिरिद गीतम् ? इत्थ वितर्कयन्तस्ते वस्त्राच्छादित
मुखौ तौ मातङ्गकुमारको विलोकितवन्तः । तौ विलोक्य ते तयोर्मुखाच्छादन
वस्त्रमपनीय दृष्टवन्तः । दृष्ट्वा तौ ते सर्वे सहृदयतामपहाय दौर्मनस्य समास्थाय
'राजशासनभङ्गकावेतौ' इति चिन्तयन्तौ यष्टिमुष्ट्याग्राघातैर्नगराद् बहिर्निष्का-

निकल पडा। श्रुतिमधुर एव हृदयाह्लादक गीतको सुनकर उस उत्सवमें
समिलित समस्त जनता आश्चर्य चकित बनकर तर्क वितर्क पूर्वक विचा-
रने लगी कि अहो ! श्रुतिरसायनस्वरूप एव समस्त इन्द्रियो के व्यापार
का निरोधक यह गाना किसने गाया है ? । क्या इसका गायक कोई
किन्नर है गान्धर्व है ? । या किसी अप्सराने इसको गाया है ! । इस
प्रकार के तर्क चितर्क करते हुए लोगोंने वस्त्रसे आच्छादित मुखवाले उन
दोनों मातङ्गकुमारों का डालको देखा । देखकर लोगोंने उनके मुखसे उस
ढके हुए वस्त्र को हटा दिया । उसके हटने पर लोगों ने उनको पहिचान
लिया और पहिचानने पर उनके प्रति जो लोगोंमें सहृदयताका भाव हिलोरे
ले रहा या उसके स्थान में अब दौर्मनस्य-द्वेषके भाव सहसा एकाएक
जग उठा । इसके जगनेपर लोगोंने उनको यष्टि मुष्टि आदिके प्रहारों से
जर्जरित कर दिया । सहृदयताका स्थान दौर्मनस्यने इसलिये ले लिया था
कि लोगोंने यह समझा कि इन्होंने राजाज्ञाका लोप किया है । ये राजशा-

वडेवा भाउयु श्रुतिमधुर अने हृदयद्रावक ऐमना गीतने साबणीने ऐ उत्सवमा
आवेले सधणी जनता आश्चर्यचकित अनीने तर्कवितर्कपूर्वक विचारवा लागी के,
अहो ! श्रुतिरसायन स्वरूप अने नभरन इन्द्रियोना व्यापारने रोकनार आ
गायन कोणु गाई रहेल छे ? शु आ गानार कोई किन्नर छे के गन्धर्व छे ?
के कोई अप्सरा गाई रहली छे ? सूरनी दिशाभा जेण उरता बोकोऐ वस्त्रथी
भोढाने ढाकीने ठेलेला ऐ अन्ने मातङ्ग कुमाराने जेथ जेताज बोकोऐ तेमना
मुभ उपर ढाकेला वस्त्रने जेथीने इगावी दीधा भोढा उपरतु वस्त्र इर थता
बोकोऐ तेमने जेणणी लीधा जेणभतावेत जे सगीत तेमना डैयाने डीबोणे
चढावतु छेतु त्या रागतु स्थान द्वेषे जभाव्यु, त्रेमतु स्थान धर्ष्याऐ लीधु
आम ओकाऐक बोकमानसमा परिवर्तन थना बोकोऐ तेमना उपर आक्रमण
कथु कोई सुढी वडे तो कोई लातोथी, तेमने भार भारवा लाग्या भार
ऐटली हुडे पड्यो के अन्तेना शरीर तईन शभवतनिष्कृव जेवा थई गया अने
धरणी उपर ढणी पड्या सहृदयताने स्थाने दौर्मनस्थनो लाव जगी ठड्यो छतो
बोकोऐ ऐम भाव्यु के तेमजे राज्यआज्ञानो दोष कथो छे तेमज राज्यशासनता

શિતવન્તઃ । વહિષ્કૃતૌ તો નિતરા સ્વેદ ગતૌ વહિરુદ્યાને ચિન્તિતવન્તૌ ધિગસ્માન્ ।
અસ્માનુપાશ્રિત્ય સકલજનમાન્યા કલાઽપિ પરામત્ર પ્રાપ્તા । અસ્મન્માતૃજ્ઞાતિસ્માક
રૂપયૌવનલાવણ્યનૃત્યગીતગાદિગાદિકલાપ સકલલોકકૃતાપમાનાસ્પદ કૃતવન્તઃ ।
અત અગમ્યામાતમઘાતઃ કર્તવ્ય ? । એવં ત્રિચાર્ય પરમદુઃખિતૌ તૌ સ્વમાન્ધવાનના
પૃચ્છયૈવ દક્ષિણા દિશ પ્રતિ, ગન્તુ પ્રવૃત્તૌ । ગચ્છતોસ્તયો રેકો ગિરિવિરો દષ્ટિપ-

સનકે મજકુ તોડનેવાલા હૈ । મારપીટ કર જનતાને इन दोनोंको नगरसे
बाहिर निकाल दिया । जब इन दोनों ने अपनी उस प्रकार की स्थिति
देखी तो इनके चित्तमें बड़ी भारी आत्मग्लानि हुई । धिक्कार है
इस जन्म को कि जिसमें गुणोंकी भी कोई कदर नहीं है इस प्रकार
स्वेदखिन्न होकर ये चलतेर नगर के बाहर एक उद्यान में आये और
विचार ने लगे कि-हम लोगों को धिक्कार है कि जिन की वजह से
सकल जनमान्यकलाओं का भी निरादर होता है । कलाओं के निरादर
का कारण हम ही लोग हुए हैं । कलाएँ न हममें आती और न इनका
निरादर होता । हमलोगों की इस मातंग-चाडालजातिने ही हमारे रूप,
यौवन, लावण्य, नृत्य, गीत, एवं वादित्र आदि की कला के कलाप को
समस्त जनता द्वारा क्रिये गये अपमानका स्थान बनाया है । इसलिये
इस निरादरकी अपेक्षा तो आत्मघात करना ही श्रेयस्कर है । इस
प्रकार विचारों में ओतप्रोत होकर ये दोनों वहाँ से अपने कंधुओं से
चिना पूछे ही दक्षिण दिशाकी ओर चल निकले । चलतेर इन लोगोंने एक

ખન્ને દ્રોહ કરનારા છે એમ સમજીને તે બન્ને લાઇએને જનતાએ મૂઠ માર
મારી આખરે નગરની બહાર હાકી કાઢયા એ બન્ને જણાએ પોતાની આ
પ્રકારની દશા જોઇને તેમના ચિત્તમાં ભારે એવી ગાની બ્યાપી ગઈ ધિક્કાર
છે આ સમયને ! કે જેમાં શુભેની જરા સરખી પણ કદર નથી આ પ્રકારે
ખેદખિન્ન બનીને ચાલતા ચાલતા તેઓ નગરની બહારના એક ઉદ્યાનમાં
આવી અને વિચારવા લાગ્યા કે, ધિક્કાર છે અમેને કે, કેવળ અમારી બતીના
કારણે માનવજાતિએ માન્ય રાખેલ કળાઓનો પણ તિરસ્કાર થાય છે કળાના
તિરસ્કારનું કારણ અમે જ છીએ કળાઓ ન તો અમારામાં આવતી કે ન
તો તેનો અનાદર થતો અમારી માતંગ જાતિએ જ અમારૂં રૂપ, લાવણ્ય, યૌવન,
નૃત્ય, ગીત અને સંગીત આદિની કળાના કલાપને સમસ્ત જનતા
તરફથી અપમાનીત બનાવેલ છે આ કારણે એ તિરસ્કારની અપેક્ષાએ તો
આપઘાત કરવોજ શ્રેયસ્કર છે આ પ્રકારના વિચારોથી ઓતપ્રોત બની તે બન્ને
ત્યાંથી પોતાના બધુજનોને પૂછ્યા વગર દક્ષિણ દિશા તરફ ચાલી નીકળ્યા

અહો ! કેનેદ શ્રુતિરસાયન સર્વેન્દ્રિયવ્યાપારનિરોધન ગાન ગીતમ્ । કિં કિન્નરેણ,
કિં વા ગન્ધર્વેણ, ઉતાઞ્સરોમિરિદ ગીતમ્ ? इत्य पितर्कयन्तस्ते वस्त्राच्छादित
मुखौ तौ मातङ्गकुमारकौ विलोकितवन्तः । तौ विलोक्य ते तयोर्मुखच्छादन
वस्त्रमपनीय दृष्टन्वतः । दृष्ट्वा तौ ते सर्वे सहृदयतामपहाय दौर्मनस्य समास्थाय
' राजशासनभङ्गकावेतौ ' इति चिन्तयन्तौ यष्टिमुष्ट्यायाघातेर्नगराद् बहिर्निष्का-

નિકલ પડા । શ્રુતિમધુર એવ હૃદયહ્રાદક ગીતકો સુનકર ઉસ ઉત્સવમેં
સમિલિત સમસ્ત જનતા આશ્ચર્ય ચકિત બનઠર તર્ક ચિત્કં પૂર્વક વિચા-
રને લગી કિ અહો ! શ્રુતિરસાયનસ્વરૂપ એવ સમસ્ત ઇન્દ્રિયો કે વ્યાપાર
કા નિરોધક યહ ગાના કિસને ગાયા હૈ ? । કયા હસકા ગાયક કોઈ
કિન્નર હૈ ગાન્ધર્વ હૈ ? । યા કિસી અપ્સરાને હસકો ગાયા હૈ ! । હસ
પ્રકાર કે તર્ક ચિત્કં કરતે હુણ લોગોને વસ્ત્રસે આચ્છાદિત મુખવાલે ઉન
દોનો માતંગકુમારો ચાઢાલકો દેખા । દેખકર લોગોને ઉનકે મુખસે ઉસ
ઢકે હુણ વસ્ત્ર કો હટા દિયા । ઉસકે હટને પર લોગોં ને ઉનકો પહિચાન
લિયા ઓર પહિચાનને પર ઉનકે પ્રતિ જો લોગોંમેં સહૃદયતાકા ભાવ હિલોરે
લે રહા થા ઉસકે સ્થાન મેં અવ દૌર્મનસ્ય-દ્વેષકે ભાવ સહસા ઇકાઇક
જગ ઉઠા । હસકે જગનેપર લોગોને ઉનકો યષ્ટિ મુષ્ટિ આદિકે પ્રહારોં સે
જર્જરિત કર દિયા । સહૃદયતાકા સ્થાન દૌર્મનસ્યને હસલિયે લે લિયા થા
કિ લોગોને યહ સમજ્ઞા કિ ઇન્હોને રાજાજ્ઞાકા લોપ કિયા હૈ । યે રાજશા-

વહેવા માંડયુ શ્રુતિમધુર અને હૃદયદ્રાવક એમના ગીતને સાંભળીને એ ઉત્સવમા
આવેલ સઘળી જનતા આશ્ચર્યચકિત બનીને તર્કવિતર્કપૂર્વક વિચારવા લાગી કે,
અહો ! શ્રુતિરસાયન સ્વરૂપ અને સમસ્ત ઇન્દ્રિયોના વ્યાપારને રોકનાર આ
ગાયન કોણ ગાઈ રહેલ છે ? શુ આ ગાનાર કોઈ કિન્નર છે કે ગાન્ધર્વ છે ?
કે કોઈ અપ્સરા ગાઈ રહી છે ? સૂરની દિશામા ઝોળ ઢરતા લોકોએ વસ્ત્રથી
મોઢાને ઢાંકીને ઉભેલા એ બન્ને માતંગ કુમારોને જોયા જોતાજ લોકોએ તેમના
મુખ ઉપર ઢાંકેલા વસ્ત્રને ખેંચીને ફગાવી દીધા મોઢા ઉપરનું વસ્ત્ર ઢર થતા
લોકોએ તેમને ઝોળખી લીધા ઝોળખતાવેત જે સંગીત તેમના હૈયાને હીલોળે
ચઢાવતું હતું ત્યાં રાગનું સ્થાન દ્રેષે જમાવ્યું, પ્રેમનું સ્થાન ઈર્ષ્યાએ લીધું
આમ એકાએક લોકમાનસમા પરિવર્તન થતા લોકોએ તેમના ઉપર આક્રમણ
કયું કોઈ મુઠી વડે તો કોઈ લાતોથી, તેમને માર મારવા લાગ્યા માર
એટલી હલે પડયો કે બન્નેના શરીર તરફ શબવત નિર્ણવ જેવા થઈ ગયા અને
ધરણી ઉપર ઢળી પડયા સહૃદયતાને સ્થાને દૌર્મનસ્યનો લાવ બગી ઉઠયો હતો
લોકોએ એમ માન્યું કે તેમણે રાજ્યઆજ્ઞાનો લોપ કર્યો છે તેમજ રાજ્યશાસનના

શિતવન્તઃ । વહિષ્કૃતૌ તો નિતરાં શ્વેદ ગતૌ રહિશ્વાને ચિન્તિતવન્તૌ ધિગસ્માન્ ।
અસ્માનુપાશ્રિત્ય સઠ્ઠજનમાન્યા કલાઽપિ પરાભવ પ્રાપ્તા । અસ્મન્માતૃજ્ઞાતિરસ્માક
રૂપયૌવનલાવણ્યનૃત્યગીતગાદિગાદિકલાપ સઠ્ઠલોકકૃતાપમાનાસ્પદં કૃતવન્તઃ ।
અતઃ અગમ્યામાતમઘાતઃ કર્તવ્ય ? । એવં વિચાર્ય પરમદુઃખિતૌ તૌ સ્વાન્ધવાનના
પૃચ્છયૈવ દક્ષિણાં દિશઃ પ્રતિ, ગન્તુ પ્રવૃત્તૌ । ગચ્છતોસ્ત્વયો રેકો ગિરિવરો દૃષ્ટિ-

સનકે ભજક તોડનેવાલા હૈ । મારપીટ કર જનતાને इन दोनोंको नगरसे
बाहिर निकाल दिया । जब इन दोनों ने अपनी इस प्रकार की स्थिति
देखी तो इनके चित्तमे बड़ी भारी आत्मग्लानि हुई । धिक्कार है
इस जन्म को कि जिसमे गुणोंकी भी कोई कदर नहीं है इस प्रकार
खेदखिन्न होकर ये चलतेर नगर के बाहर एक उद्यान मे आये और
विचार ने लगे कि-हम लोगों को धिक्कार है कि जिन की वजह से
सकल जनमान्यकलाओं का भी निरादर होता है । कलाओं के निरादर
का कारण हम ही लोग हुए हे । कलाएँ न हममे आती और न इनका
निरादर होता । हमलोगों की इस मातंग-चांडालजातिने ही हमारे रूप,
यौवन, लावण्य, नृत्य, गीत, एवं वादित्र आदि की कला के कलाप को
समस्त जनता द्वारा क्रिये गये अपमानका स्थान बनाया है । इसलिये
इस निरादरकी अपेक्षा तो आत्मघात करना ही श्रेयस्कर है । इस
प्रकार विचारों मे ओतप्रोत होकर ये दोनों वहा से अपने बन्धुओं से
बिना पूछे ही दक्षिण दिशाकी ओर चल निकले । चञ्चले इन लोगोंने एक

બન્ને દ્રોહ કરનારા છે એમ સમજીને તે બન્ને ભાઈઓને જનતાએ મૂઢ માર
મારી આખરે નગરની બહાર હાકી ડાઢ્યા એ બન્ને જણાએ પોતાની આ
પ્રકારની દશા જોઇને તેમના ચિત્તમા ભારે એવી ગ્યાની વ્યાપી ગઈ ધિક્કાર
છે આ સમયને ! કે જેમા ગુણોની જરા સરખી પણ કદર નથી આ પ્રકારે
ખેદખિન્ન બનીને ચાલતા ચાલતા તેઓ નગરની બહારના એક ઉદ્યાનમા
આવ્યા અને વિચારવા લાગ્યા કે, ધિક્કાર છે અમેને કે, કેવળ અમારી બતીના
કારણે માનવબળતિએ માન્ય રાખેલ કળાઓનો પણ તિરસ્કાર થાય છે કળાના
તિરસ્કારનું કારણ અમે જ છીએ કળાઓ ન તો અમારામા આવતી કે ન
તો તેનો અનાદર થતો અમારી માતંગ બતિએ જ અમારૂં રૂપ, લાવણ્ય, યૌવન,
નૃત્ય, ગીત અને સંગીત આદિની કળાના કલાપને સમસ્ત જનતા
તરફથી અપમાનીત બનાવેલ છે આ કારણે એ તિરસ્કારની અપેક્ષાએ તો
આપઘાત કરવોજ શ્રેયસ્કર છે આ પ્રકારના વિચારોથી ઓતપ્રોત બની તે બન્ને
ત્યાંથી પોતાના બધુજનોને પૂછ્યા વગર દક્ષિણ દિશા તરફ ચાલી નીકળ્યા

यमारूढः । तौ भृगुपातकरणार्थं तत्र समारूढौ । ताभ्यां तत्र शिलातलोपविष्टस्तप-
शोपितसर्वाङ्गो मुखोपरिबद्धसदोरकमुखवस्त्रिकः भुभन्यानोपगत आतपना कुर्वन्,
एकः श्रमणो दृष्टः । तद्दर्शनाऽऽश्चस्तद्दयो साश्रुलोचनौ तत्समोपे गतवन्तौ ।
भक्तिविह्वलहृदयो तौ सप्रहृमानपुरस्सर तमृषिं वन्दितवन्तौ । सोऽपि ऋषिः ' दया
पालये ' ति कथनपूर्वकं तयोरागमनकारणमपृच्छत् । तावपि स्ववृत्तान्तनिवेदनपूर्वकं
पर्वतारोहणाभिप्रायं निवेदितवन्तौ । तच्च त्वा मुनिराह—न युक्तं विविधविधाव-

गिरिवर-श्रेष्ठ पहाड देखा । देखकर इनके मनमें आया कि इस पर चढ़कर
ही भृगुपात-पहाड उपरसे पडकर मरन करना अच्छा है । इस विचारसे
वे दोनों ज्यों ही उसके ऊपर चढ़े । कि सहसा—एफाएकएक शिलातलपर
विराजमान मुनिराज के ऊपर इनकी दृष्टि पड़ी । मुनिराज का सर्वांग
तपस्या की उत्कृण्य से शुष्क हो रहा था । मुखपर सदोरकमुखवस्त्रिका
बधी थी । उस समय ये शुभध्यान में तल्लीन बने हुए आतापना ले
रहे थे । मुनिराज के दर्शनो से इनके अशान्त हृदयमें कुछ धैर्य
बंधा । विश्वस्तहृदय होकर ये दोनों मुनिराज के पास पहुँचे । पहुँचने
पर इनकी आँखें (पानीवाली) डबडबा आईं । भक्ति से विह्वल बन
कर दोनों ने मुनिराज के चरणों में बहुमान पुरस्सर मस्तकनमाया ।
मुनिराजने भी " दयापालो " ऐसा कहते हुए उनसे आने का
कारण पूछा । मुनिराज के सामने उन्होने अपना समस्त आद्योपान्त
यथावत् वृत्तान्त कहते हुए पर्वत पर चढ़ने की भी बात सुना दी । मुन

आलता आलता तेमले ऐक उये पडाउ जेये तेजेठ तेमना मनमा विचार
आये के आना उपर यदीने त्याथी पडतु भूकतु ऐज येज्य छे आ प्रमाले
निश्चय करी जन्ने जल्ला जे पडाउ उपर यडया जे वणते ऐकाऐक तेमनी
नजर ऐक शिला नीचे जेठेला मुनिराजना उपर पडी मुनिराजना मवं अगे
तपस्यानी विकटताथी शुष्क जनी गया हुना मोढा उपर सहोरकमुखवस्त्रिका
भाधी हुती जे वणते ते मुनिराज ध्यानमग्न दशामा तप करी रह्या हुता
आ समये मुनिराजना अचानक दर्शनथी तेमना अशात डैयामा धैर्यनी देभा
प्रगटी मच्छम द्वीवे ते जन्ने जल्ला जे मुनिराजनी पासे जवा पग उपाडया
त्यार पडोयताज तेमनी आणोमाथी येधार आसु वडेवा लाग्या लक्ष्मिथी
विह्वल जनीने जन्ने जे मुनिराजना चरणोभा मस्तकनमाया मुनिराज पछु
" दया पाजो " जेवु कडीने तेमने आववातु कारखु पूछु मुनिराज समझ
तेमले पोतातु आदीथी अत सुधीतु यथावत वृत्तात कडी द्वीधु अतभा
पर्वतपर यदीने जवन समास करवानी बात पछु कडी द्वीधी जे

दातवुद्धयो युग्मयोगिरिपतनमरणम् किंतु मोक्षमार्गाश्रयणमेव युक्तमिति । ततो
मुनिवचन निशम्य तौ प्रव्रजितौ । गृहीतदीक्षौ तौ कालक्रमेण गीतार्थौ सम्पन्नौ ।
शूरोरावत्यापष्टाष्टमदशमद्वादशार्धमास मासक्षपणादितपोभिरात्मान भावयन्तौ ग्रामा-
नुग्राम विहरन्तौ कालान्तरेण हस्तिनापुर प्राप्नो, नहिरुग्राने च स्थितौ ।

कदाचिन्मासक्षपणपारणाया सम्भूतिमुनिर्नगरम् ये प्रपिष्ट । गृहानुगृहं

कर मुनिराजने कहा-इस पुण्योदयसे पाई हुई मनुष्यपर्याय को इस
निकृष्ट विचारसे निगाडने में-तुम्हारी कुशलता नहीं है । फिरतो तुम
विविधविद्याओं के अध्ययनसे निर्मल बुद्धिशाली हों । अतः गिरि
उपर से पतन करके मृत्युको बुलाना इसमें कौनसी बुद्धिमानी है ? तुम
जैसे बुद्धिमानोंको, ऐसा काम करना शोभाप्रद नहीं है । इसकी अपेक्षा
यही सर्वोत्तममार्ग है कि तुम मुक्तिमार्गाका आश्रयण करते हुए अपने मनु-
ष्य जन्मको सफल करो । मुनिराजकी इस दिव्यवाणीको सुनकर उन दोनोंने
उसी समय दीक्षा धारण कर ली । दीक्षा धारण करके उन्होंने आगमोंका
अच्छी तरह अध्ययन किया और इस तरहसे वे दोनों गीतार्थ चन गये । गुरु
महाराज की आज्ञा से अब उन्होंने षष्ठ, अष्टम, दशम, द्वादश, अर्ध-
मास, मासक्षपण आदि तपस्याओंका आराधन करना प्रारम्भ कर दिया ।
इस तरह विविध तपस्याओं की आराधना तथा ग्रामानुग्राम विहार करते
हुए हस्तिनापुर आये और वहा के बाहर के बगीचे में उतरे ।

एक समय मासक्षपण के पारणा के दिन सम्भूतमुनि नगर में

मुनिराजने कछु के पुण्यना उद्दयथी भण्येव आ मनुष्यलवने आवा नभजा
विचारथी भगाडवाभा तमाइ श्रेय नथी तमे विविधविद्याओंना अध्ययनथी
निर्भोज बुद्धिशाली छे । आथी पर्वत उपरथी पडीने भोतने बेटवु तेमा कथ
जातनी बुद्धिमत्ता छे ? तमासा जेवा बुद्धिमानोओ रेवु काम करवु गोबारापद
नथी तेना करता तो सर्वोत्तममार्ग ओज छे के, तमे मुक्ति मार्गना आश्रय
वर्ध तमासा मनुष्यजन्मने सकृण करे मुनिराजनी आवी दिव्य वाणी सालणीने
ओ जन्नेओ ओज मभये दीक्षा अगीकार करी दीक्षा धारण करीने ते जन्नेओ
आगमोनु सारी रीते अध्ययन कथुं आ रीते ओ जन्ने गीतार्थ जनी गया
शुद्धमहाराजनी आज्ञाथी तेओओ छकु, अकृम, दशम, द्वादश, अर्धमास,
मासजमणु आदि तपस्याओ आराधन करवा भाडी आ रीते विविध
तपस्याओंनी आराधना करता तेमज ग्रामानुग्राम विहार करता करता
हस्तिनापुर आव्या, अने त्या भहारना भगीथाभा उतथी

ओक समय मास जमणुना पारणाना दिवसे सम्भूतमुनि नगरमा गया

थमारूढः । तौ भृगुपातकरणार्थं तत्र समारूढौ । ताभ्यां तत्र शिलातलोपविष्टस्तप-
शोपितसर्वाङ्गो मुखोपरिबद्धसदोरकमुखवस्त्रिकः शुभध्यानोपगत आतपना कुर्वन्,
एक. श्रमणो दृष्टः । तद्दर्शनाऽऽश्वस्तहृदयो साश्रुलोचनो तत्समोपे गतवन्तौ ।
भक्तिविह्वलहृदयो तौ समहुमानपुरस्सर तमपि वन्दितवन्तौ । सोऽपि ऋषिः ' दयां
पालये ' ति कथनपूर्वकं तयोरागमनकारणमपृच्छत् । तावपि स्ववृत्तान्तनिवेदनपूर्वकं
पर्वतारोहणाभिप्रायं निवेदितवन्तौ । तच्च त्वा मुनिराह—न युक्तं विविधविधाव-

गिरिवर-श्रेष्ठ पहाड देखा । देखकर इनके मनमें आया कि इस पर चढ़कर
ही भृगुपात-पहाड उपरसे पडकर भरन करना अच्छा है । इस विचारसे
वे दोनों ज्यों ही उसके ऊपर चढ़े । कि सहसा—एफाएक एक शिलातलपर
विराजमान मुनिराज के ऊपर इनकी दृष्टि पड़ी । मुनिराज का सर्वांग
तपस्या की उत्कृष्ट से शुष्क हो रहा था । मुखपर सदोरकमुखवस्त्रिका
बधी थी । उस समय ये शुभध्यान में तल्लीन बने हुए आतापना ले
रहे थे । मुनिराज के दर्शनो से इनके अशान्त हृदयमें कुछ धैर्य
बंधा । विश्वस्तहृदय होकर ये दोनों मुनिराज के पास पहुँचे । पहुँचने
पर इनकी आँखें (पानीवाली) डबडबा आई । भक्ति से विह्वल बन
कर दोनों ने मुनिराज के चरणों में बहुमान पुरस्सर मस्तकनमाया ।
मुनिराजने भी " दयापालो " ऐसा कहते हुए उनसे आने का
कारण पूछा । मुनिराज के सामने उन्होने अपना समस्त आद्योपान्त
यथावत् वृत्तान्त कहते हुए पर्वत पर चढ़ने की भी बात सुना दी । मुन

आलता आलता तेमले ऐक उये पडाउ जेये ते जेई तेमना मनमा विचार
आये के आना उपर यडीने त्याथी पडतु भूकु ये जे जेय छे आ प्रमावे
निश्चय करी जन्ने जेय जे पडाउ उपर यडया जे वजते ऐकाऐक तेमनी
नजर ऐक शिला नीचे जेडेला मुनिराजना उपर पडी मुनिराजना मर् अगे
तपस्थानी विकटताथी शुष्क जनी गया हुना मोठा उपर सदोरकमुखवस्त्रिका
भाधी हुती जे वजते ते मुनिराज ध्यानमग्न दशाभा तप करी रह्या हुता
आ समये मुनिराजना अयानक दर्शनथी तेमना अशात डैयामा धैर्यनी देभा
प्रगटी मच्छम दीडे ते जन्ने जेय जे मुनिराजनी पासे जवा पग उपाडया
त्या पडोयताज तेमनी आपोमाथी येधार आसु वडेवा लाग्या लक्षितथी
विह्वल जनीने जन्ने जे मुनिराजना अरछोमा मस्तकनमाया मुनिराजे पछ
" दया पाजो " जेवु कडीने तेमने आववानु कारख पूछथु मुनिराज समझ
तेमले पोतानु आदीथी अत सुधीतु यथावत वृत्तात कडी दीधु अतमा
पर्वतपर यडीने लवन समास करवानी बात पछ कडी दीधी जे

प्राणान्तिकमष्टमनुभयन्तो भयाक्रान्तहृदयाः सर्वे नागरिकजनास्त मुनिं प्रासाद-
यितुं प्रवृत्ताः । सनत्कुमारचक्रवर्त्यपि तत्रायातः, सोऽपि मुनिं प्रासादयितुं प्राह-
भगवन् ! अस्मत्कृतापराधो भवद्भिः क्षन्तव्यः । यत क्षमामारा हि साधयो भवन्ति ।
कोपानलदह्यमानान् पौरजनान् रक्षन्तु भवन्तः । एव चक्रिणा प्रसाद्यमानोऽपि
यामत्स न प्रमीदति, तावच्चित्रमुनिः सान्त्वयन्निदं प्रोक्तवान्—भो मुने ! शान्तो भव,
चरणमनदाहकं कोपं निवारय ।

उक्तं च—देशेनपूर्वकोटया, यदर्जितं भवति विमलचारित्रम् ।

तदपि हि कृपायन्तुपो, हारयति मुनिर्मुहूर्तेन ॥ १ ॥

व्याप्तं वनं गया । जनता को अत्र तो प्राणान्तिक कष्ट होने लगा । सब
के सब भयसे विह्वल बनकर मुनिराज को प्रसन्न करनेकी चेष्टा में
तल्लीन हो गये । सनत्कुमारचक्रवर्ती भी उद्यान में मुनिराज के पास
आ पहुँचा । उसने भी मुनिराज से शांति होने के लिये खूब अनुनय विनय
किया । और कहा कि—भगवन् ! हमारे समस्त अपराधों को आप क्षमा
करे । क्षमाभूषण ही साधु हुआ करते हैं । देखो आपके कोपानल से
इस समय समस्त पुरवासी जन जल रहे हैं, अतः आप इनके ऊपर
दया भाव धारण कर इनकी रक्षा करें इनके समस्त अपराधों की क्षमा
दे । इस प्रकार चक्रवर्ती के विनय करने पर भी जब सभूतमुनि प्रसन्न
नहीं हुए तब चित्र मुनिराज ने सभूतमुनि से कहा कि हे मुने ! यह क्या
कर रहे हो—आपको पता नहीं कि यह कोप चारित्ररूपी वन को भस्म
कर देता है । अतः चारित्ररूपी वन को भस्म करनेवाले इस कोप का
परित्याग करो, इस विषय में निर्ग्रन्थाचार्य क्या कहते हैं—

बारे लय व्याप्यो सधगा लयथी विह्वल जनीने मुनिराजने प्रसन्न करवानी
चेष्टाभा तल्लीन जनी गया सनत्कुमार चक्रवर्ती पण उद्यानभा मुनिराजनी
पासे आवी पडोआ तेण पण मुनिराजने शांत करवा पूण अनुनय विनय
कथी अने कहुँ के, भगवन् ! अमारा सधगा अपराधोने क्षमा करे साधु
जन हमेशा क्षमाभूषण होय छे जुओ आपना कोपानलथी सधगा पुरवासीओ
हाजी रह्या छे आथी आप तेभना उपर दयाभाव लावी जेमनी रक्षा करे जेमना
समस्त अपराधोनी क्षमा आपो आ प्रदारे चक्रवर्तीओ विनति करवा छता पण
आपारे सभूतमुनि प्रसन्न न थया तयारे चित्तमुनिराज सभूतमुनिने कहुँ के,
हे मुनि ! आ शु करी रह्या छे ? आपने जणर नथी के, आ कोप चारित्ररूपी
वनने भस्म करी देतार छे आथी ओ चारित्ररूपी वनने जाली नाजनारे
कोपनो परित्याग करे आ विषयभा निर्ग्रन्थाचार्य शु कहे छे—

भ्रमन् राजमार्गानुगतो गग्राक्षस्येन नमुचिमन्त्रिणा दृष्टः प्रत्यभिज्ञानश्च । नमुचिना चिन्तितम्-अहो ! एष मदध्यापितो मातङ्गदारकोमदीयमशेषमपि चारित्र जानाति । कदाचिच्चाय लोकाणा पुरतो पदेत्, तदा मदीयप्रतिष्ठाहानिः स्यात्, इति विचार्य स स्मदूतैस्त मुनि यष्टिमुष्ट्यादिभिस्ताडयित्वा नगराद् वहिष्कृतवान् स च मुनि नगराद् वहिर्द्वाने समागतः । तस्य मुनेः कोपशान्मुखाद् धूमस्तोमो निर्गतः, तेन सकल नगर धूमसकल जातम् । तदनु तेजोलेश्याज्वालापटलैर्लग्न व्याप्तम् ।

प्रविष्ट हुए और एक घरसे दूसरे घरमे भिक्षाचर्या के निमित्त भ्रमण कर रहे थे । जब ये धूमते धूमते राजमार्ग पर आये तो उस समय मकान की खिडकी मे बैठे हुए नमुचि मन्त्री ने देखते ही इनको पहिचान लिया । पहिचान कर उसने विचार किया कि अहो ! इस को तो मैंने पढ़ाया है । यह वही मातंग-चडाल जातिका व्यक्ति है-जिसके घरमें मैं छिप कर रहा हुआ था । यह सब मेरे पूर्व चरित्र को जानता है यदि कदाचित् यह मेरी पूर्वजातो को यहा की जनता के सामने प्रकाशित कर देगा तो मेरी प्रतिष्ठा मे वडी भारी हानि आ जावेगी । इस प्रकार विचार कर उस नमुचि मन्त्री ने अपने दूतो द्वारा सभूत मुनि को यष्टि मुष्टि आदि द्वारा मरवा कर नगर से बाहर निकलवा दिया मार खाकर मुनिराज उद्यानमें चले गये । वहा जाने पर मुनि को क्रोध अधिक जागृत हुवा । उस समय उनके मुखसे धूमके गोटे के गोटे निकल कर नगर भरमें छा गया । पश्चात् तेजोलेश्या की ज्वाला के पटल-समूहसे आकाश

अने अेक घेरथी भील घेर बिक्षाचर्या भाटे भ्रमण करी रह्या हुता न्यारे ते इरता इरता राजमार्ग उपर आव्या ते समये भक्षाननी भडकीभा अेठेला नमुचिमन्त्री अे लेता अ तेमने अोणणी वीधा अोणभता तेमले विचार कर्यो के, अडे ! आने तो मे लणवेस छे आ अेअ मातंग भतिनी व्यक्ति छे के जेना घरमा हु छुपाईने रह्यो हुतो आ भारा पूर्वचरित्रने सारी रीते लले छे ले कदाच ते भारी अगाठनी वातोने अडीनी जनता समक्ष कडी दे तो भारी प्रतिष्ठाभा लारे डानी पडोअे आ प्रकारने विचार करीने अे नमुचिमन्त्री अे पोताना हुतो भारइते सभूतमुनिने गडहा पाटु वगेरेने भार भरावीने नगरथी भडार काढी मुकाव्या भारभाईने मुनिराज उद्यानमा आल्या गया त्या गया पछी मुनिने अधिक प्रमाणमा क्रोध व्याप्यो अे वअते अेमना मोढाभाथी धुमाडाना गोटे गोटा निकलीने नगरभरमा छवाई गया पछी तेजोलेश्यानी ज्वालाणा प्रकाशथी व्याप्त अनी गर्धु जनतामा

प्राणान्तिकरुष्टमनुभवन्तो भयाक्रान्तहृदयाः सर्वे नागरिकजनास्त मुनिं प्रासाद-
यितुं प्रवृत्ताः । सनत्कुमारचक्रवर्त्यपि तत्रायात, सोऽपि मुनिं प्रासादयितुं प्राह-
भगवन् ! अस्मत्कृतापराधो भवद्भिः क्षन्तव्यः । यतः क्षमामारा हि साधनो भवन्ति ।
कोपानलदह्यमानान् पौरजनान् रक्षन्तु भवन्तः । एव चक्रिणा प्रसाद्यमानोऽपि
यामत्स न प्रमीदति, तत्रचित्रमुनिः सान्त्वयन्निष्ठं प्रोक्तवान्-भो मुने ! शान्तो भव,
चरणवनदाहकं कोपं निगारय ।

उक्तं च—देशेनपूर्वकोटया, यदर्जितं भवति त्रिमलचारित्र्यम् ।

तदपि हि कृपायकलुषो, हारयति मुनिर्मुहूर्तेन ॥ १ ॥

व्याप्तं वनं गया । जनता को अत्र तो प्राणान्तिकरुष्ट होने लगा । सब
के सब भयसे विह्वल बनकर मुनिराज को प्रसन्न करनेकी चेष्टा में
तल्लीन हो गये । सनत्कुमारचक्रवर्ती भी उद्यान में मुनिराज के पास
आ पहुँचा । उसने भी मुनिराज से शांति होने के लिये खूब अनुनय विनय
किया । और कहा कि-भगवन् ! हमारे समस्त अपराधों को आप क्षमा
करे । क्षमाभूषण ही साधु हुआ करते हैं । देखो आपके कोपानल से
इस समय समस्त पुरवासी जन जल रहे हैं, अतः आप इनके ऊपर
दया भाव धारण कर इनकी रक्षा करें इनके समस्त अपराधों की क्षमा
दे । इस प्रकार चक्रवर्ती के विनन्ती करने पर भी जब सभूतमुनि प्रसन्न
नहीं हुए तब चित्र मुनिराज ने सभूतमुनि से कहा कि हे मुने ! यह क्या
कर रहे हो-आपको पता नहीं कि यह कोप चारित्ररूपी वन को भस्म
कर देता है । अतः चारित्ररूपी वन को भस्म करनेवाले इस कोप का
परित्याग करो, इस विषय में निर्यन्थाचार्य क्या कहते हैं—

आरे भय व्याप्यो सधजा भयथी विह्वल गतीने मुनिराजने प्रसन्न करवानी
चेष्टाभा तट्डीन गनी गया सनत्कुमार चक्रवर्ती पण्डित उद्यानभा मुनिराजनी
पासे आधी पडोआ तेछे पण्डित मुनिराजने शांत करवा पूछ अनुनय विनय
कथो आने कह्युं के, भगवन् ! अमारा सधजा अपराधोने क्षमा करे साधु
जन हमेशा क्षमाभूषण डोय छे नुओ आपना कोपानलथी सधजा पुरवासीओ
हाजी रक्षा छे आथी आप तेमना उपर दयाभाव लावी ओमनी रक्षा करे ओमना
समस्त अपराधोनी क्षमा आपो आ प्रदारे चक्रवर्तीओ विनंति करवा छता पण्डित
न्यारे सभूतमुनि प्रसन्न न थया त्यारे चित्तमुनिराजने सभूतमुनिने कह्युं के,
हे मुनि ! आ शु करो रक्षा छे ? आपने भयर नहीं के, आ कोप चारित्ररूपी
वनने भस्म करी हेतार छे आथी ओ चारित्ररूपी वनने आणी नाभनारा
कोपनो परित्याग करे आ विषयभा निर्यन्थाचार्य शुं कहे छे—

અપર ચ-યથા વનદેવો વન શીઘ્ર, પ્રજ્વાલ્ય ક્ષણેન નિર્દહતિ ।

एव कपायपरिणतो, जीवस्तपः सयम दहति ॥ १ ॥

અન્ય શ્વ-ક્રોધો પીડ પળાસેડ, ક્રોધો દુર્ગમડ યદ્દળો ।

परितापकरो क्रोधो, अप्णो य परस्स य ॥ १ ॥

છાયા-ક્રોધઃ પ્રીતિ પ્રળાશયતિ, ક્રોધો દુર્ગતિવર્દન. ।

परितापकरः क्रोधः, आत्मनश्च परस्य च ॥ १ ॥

एव चित्रमुनिनोपदिष्टस्य सभूतस्य क्रोधः प्रशान्तः, तेन तेजोलेख्या सहता ।

“देशोन पूर्वकोट्याः, यदर्जित भवति विमलचारित्रम् ।

तदपि हि कपाय कलुपो, हारयति मुनिर्मुहूर्तेन ॥”

યથા-“વનદેવો વન શીઘ્ર, પ્રજ્વાલ્ય ક્ષણેન નિર્દહતિ ।

एव कपाय परिणतो, जीवस्तपः सयम दहति ॥”

મુનિ દેશોનપૂર્વકોટી-કુદ્ધ કમ ણ્કકરોડ પૂર્વતકર્મે જિતના ચારિત્ર ઉપાર્જિત કરતા હૈં ઉસ સમસ્ત ચારિત્ર કો વહ મુનિ ક્રોધયુક્ત વન કર ઇક મુહૂર્ત માત્રમે નષ્ટ કર દેતા હૈં । જિસ પ્રકાર દવાગ્નિ જગલ કો દેવતે ૨ જલા કર સ્વાકર્મે મિલા દેતો હૈં । ઉસી પ્રકાર કપાયપરિણત જીવ તપ ઇવ સયમકો જલા કર નષ્ટ કર દેતા હૈં । યહ ક્રોધ શ્રેયસ્કર નહીં હોતા હૈં-કહા ધી હૈં-ક્રોધ પ્રીતિ કા નાશક, દુર્ગતિ કા વર્ધક, ઇવ અપને મે ઓર પરમેં સતાપકા વર્ધક હોતા હૈં । અત ઇસ અનિષ્ટકારક કોપ કા આપ સર્વથા પરિત્યાગ કર દો ।

મુનિરાજ ચિત્રમુનિ કે ઇસ પ્રકાર હિતવિધાયક ઉપદેશ સે સભૂત મુનિ કા કોપ શાન્ત હો ગયા । તેજોલેખ્યા કા ઉન્હોં ને સહરણ કર

“देशोनपूर्व कोट्या, यदर्जित भवति विमलचारित्रम् ।

तदपि हि कपायकलुपो हारयति मुनिर्मुहूर्तेन ॥”

યથા-વનદેવો વન શીઘ્ર, પ્રજ્વાલ્ય ક્ષણેન નિર્દહતિ ।

एव कपायपरिणतो, जीवस्तप सयम दहति ॥”

મુનિ દેશોનપૂર્વકોટી-ક ૩૬ ઓહુ ઓક કરેડ પૂર્વ મુધીમા લે 'લુ ચારિત્ર ઉપાર્જિત કરે છે ઓ સમસ્ત ચારિત્રને તે મુનિ ક્રોધના આવેશમા આવીને ઓક મુહૂર્તમાત્રમા નાશ કરી ઓસે છે લે રીતે દાવાનળ ભેત ભેતામા સઘળા જ ગલને બાળીને બાખ કરી નાખે છે ઓજ રીતે કપાય પરિણત હવ તપ અને સયમને બાળીને બાખ કરી દે છે આ ક્રોધ શ્રેયસ્કર થતો નથી કહુ પશુ છે-ક્રોધ પ્રીતિનો નાશ કરનાર, દુર્ગતિને વધારનાર, અને ચોતાનામા તેમજ બીજાનામા સતાપને વધારનાર અને છે આથી ઓવા અનિષ્ટના કરનાર ક્રોધનો આપ સવ થા પરિત્યાગ કરી દો

મુનિરાજ ચિત્રમુનિનો આ પ્રકારના હિતકારક ઉપદેશ સાક્ષીને સભૂત મુનિનો કોપ શાન્ત થઈ ગયો તેજોલેખ્યાનુ તેમજ સહરણ કરી લીધુ

સનત્કુમારચક્રવર્ત્યપિ પુરવાસિભિઃ સહ નગર પ્રવિષ્ટઃ । તદા ચિત્રસમૂતાભ્યા મુનિભ્યા વિનિતત યદ્યાભ્યાં સલેલ્લના વિહિતા । હ્વાનીમનશન કુર્તુમુચિતમ્, ઇતિ વિચાર્ય તાભ્યામનશન પ્રારબ્ધમ્ ।

સનત્કુમારચક્રિણા 'નમુચિમન્ત્રિણૈવૈતત્સર્વં સમાચરિતમ્' ઇતિ વિજ્ઞાય રજ્જુ-
વિનિયન્તિતસકલાદ્વોષાદ્, સ દૂતે સહ મુનિમમીપે પ્રાપિતઃ । સહજઋગ્ગારુલિત-
હૃદયાભ્યા તાભ્યા સ મન્ત્રિ મોચિત । સનત્કુમારોઽપિ સમ્પન્તઃ પુરઃ સપરિજનસ્તયો-
ર્વન્દનાર્થં તત્ર સમાગતાઃ તત્ર ભક્તિભાસમ્ભૂતાન્તઃકરણ, સ ચક્રવર્તી તયોશ્ચરણ-
યુગલે પતિતઃ । તત્પત્ની મુનન્દાલ્યા શ્રીદેવી પ્રત્લભક્તિભાસમ્મુદ્રેકાદ્ વિસ્મૃત્ય

લિયા । સનત્કુમાર ચક્રવર્તી મી પુરવાસિયોં કે સાથ નગરમે ચલે
ગયે । હતને મે ચિત્ર ઓર સમૂત મુનિરાજોં ને વિચાર ક્રિયા કિ હમ
દોનોં ને સલેલ્લના ધારણ કી હૈ તો અનશન કરના મી યચિત હૈ । હસ
પ્રકાર વિચાર કર ડન દોનોં ને અનશન કરના પ્રારમ્બ કર દિયા ।

“નમુચિમન્ત્રી ને હી યહ સર્વ કુછ કરવાયા હૈ” એસા વિચાર કર
કે સનત્કુમારચક્રવર્તી ને, રસીદ્વારા ડસકે સકલ અગ એવ ડપાગોં કો
વધવા કર દૂતો કે સાથ મુનિરાજો કે પાસ મિજવા દિયા મુનિરાજોં ને
જવ ડસકી યહ દયનીય દશા દેલ્હી તો ડન્હો ને વન્ધનમુક્ત કરવા દિયા ।
વયો કિ મુનિરાજ સ્વભાવનઃ કરુણાર્દ્ર દયાલુ હૃદય સમ્પન્ન હુઆ કરતે હૈં,
જવ સનત્કુમારચક્રવર્તી ને યહ વાત સુની તો વૈં મી મુનિરાજો કો વદના
કરનેકે લિયે અપને અન્તઃપુરકો સાથ લે કર વહા આવે ઓર ભક્તિભાવસે
ઓતપ્રોત અન્તઃકરણ હો કર ડન મુનિરાજોંકે ચરણોંમે ડન્હોં ને અપના સિર

ચક્રવર્તીં પશુ પુરવાસીઓની સાથે નગરમાં આવ્યા ગયા આ સમયે ચિત્ર
અને સમૂત મુનિરાજોએ વિચાર કર્યો કે અમે બન્નેએ સલેલ્લના ધારણ કરી
છે તો અનશન કરવું પણ ઉચિત છે આ પ્રકારેના વિચાર કરી એ બન્નેએ
અનશન કરવાનો પ્રારંભ કર્યો

“નમુચિમન્ત્રિએજ આ સઘળું કરાવેલ છે” એવું બાણીને સનત્કુમાર
ચક્રવર્તીએ દોરડાથી તેના અગ ઉપાંગોને બધાવીને હૂતોની સાથે મુનિ મહા
રાજોની પાસે મોકલાવી દીધો મુનિરાજોએ જ્યારે તેની આવી દયામય દશા
જોઈ ત્યારે તેમણે તેને બધનથી મુક્ત કરાવ્યો કેમકે મુનિરાજ સ્વભાવતઃ
કરુણાર્દ્ર હૃદયવાળા હોય છે જ્યારે સનત્કુમાર ચક્રવર્તીએ આ વાત સાંભળી
તો તે પણ મુનિરાજોને વદના કરવા માટે પોતાના અંતર પુરને સાથે લઈ ત્યા
આવ્યા અને ભક્તિભાવથી ઓતપ્રોત અંતરકણવાળા બનીને એ મુનિરાજોના
ચરણોમાં તેમણે પોતાનું શીર ઝુકાવ્યું ચક્રવર્તીની પત્ની કે જેનું નામ મુનદા

અપર ચ—યથા વનદેવો વન શીઘ્ર, પ્રજ્વાલ્ય ક્ષणेન નિર્દહતિ ।

एव कपायपरिणतो, जीवस्तपः सयम दहति ॥ १ ॥

અન્ય ભવ-ક્રોધો પીડ પળાસેડ, ક્રોધો દુર્ગમડ વહ્નળો ।

परितापकरो क्रोधो, अप्पणो य परस्स य ॥ १ ॥

છાયા—ક્રોધઃ પ્રીતિ પ્રળાશયતિ, ક્રોધો દુર્ગતિવર્ધનઃ ।

परितापकरः क्रोधः, आत्मनश्च परस्स च ॥ १ ॥

एव चित्रमुनिनोपदिष्टस्य सभूतस्य क्रोधः प्रशान्तः, तेन तेजोलेश्या सहता ।

“देशोन पूर्वकोट्याः, यदर्जित भवति विमलचारित्रम् ।

तदपि हि कपाय कलुषो, हारयति मुनिमुद्धर्तेन ॥ ”

યથા—“વનદેવો વન શીઘ્ર, પ્રજ્વાલ્ય ક્ષણેન નિર્દહતિ ।

एव कपाय परिणतो, जीवस्तपः सयम दहति ॥ ”

મુનિ દેશોનપૂર્વકોટી-કુહ કમ ંકરોડ પૂર્વતકર્મે જિતના ચારિત્ર ઉપાર્જિત કરતા હૈં ઉસ સમસ્ત ચારિત્ર કો વહ મુનિ ક્રોધયુક્ત બન કર ંક મુદ્ધર્ત માત્રમે નષ્ટ કર દેતા હૈં । જિસ પ્રકાર દવાગ્નિ જગલ કો દેખતે ૨ જલા કર લાકર્મે મિલા દેતો હૈં । ઉસી પ્રકાર કપાયપરિણત જીવ તપ ંવ સયમકો જલા કર નષ્ટ કર દેતા હૈં । યહ ક્રોધ શ્રેયસ્કર નહીં હોતા હૈં-કહા ભી હૈં-ક્રોધ પ્રીતિ કા નાશક, દુર્ગતિ કા વર્ધક, ંવ અપને મે ંર પરમેં સતાપકા વર્ધક હોતા હૈં । અત ંસ અનિષ્ટકારક કોપકા આપ સર્વથા પરિત્યાગ કર દો ।

મુનિરાજ ચિત્રમુનિ કે ંસ પ્રકાર હિતવિધાયક ઉપદેશ સે સમ્ભૂત મુનિ કા કોપ શાંત હો ગયા । તેજોલેશ્યા કા ંન્હોં ને સહરણ કર

“देशोनपूर्व कोट्या, यदर्जित भवति विमलचारित्रम् ।

तदपि हि कपायकलुषो हारयति मुनिमुद्धर्तेन ॥ ”

યથા—વનદેવો વન શીઘ્ર, પ્રજ્વાલ્ય ક્ષણેન નિર્દહતિ ।

एव कपायपरिणतो, जीवस्तपः सयम दहति ॥ ”

મુનિ દેશોનપૂર્વકોટી-ક ૫૫ ંહુ ંક કરોડ પૂર્વ સુધીમા ને 'હુ ચારિત્ર ઉપાહત કરે છે ં સમસ્ત ચારિત્રને તે મુનિ ક્રોધના આવેશમા આવીને ંક મુદ્ધર્તમાત્રમા નાશ કરી ંસે છે ને રીતે કાવાનળ નેત નેતામા સઘળા જ ગલને બાળીને બાળ કરી નાળે છે ંજ રીતે કપાય પરિણુત ંવ તપ ંને સયમને બાળીને બાળ કરી દે છે આ ક્રોધ શ્રેયસ્કર થતો નથી કહુ પશુ છે—ક્રોધ પ્રીતિનો નાશ કરનાર, દુર્ગતિને વધારનાર, ંને પોતાનામા તેમજ બીજાનામા સતાપને વધારનાર ંને છે આથી ંવા અનિષ્ટના કરનાર ક્રોધનો આપ સવ થા પરિત્યાગ કરી દો

મુનિરાજ ચિત્રમુનિનો આ પ્રકારનો હિતકારક ઉપદેશ સાંભળીને સમ્ભૂત મુનિનો ક્રોધ શાંત થઈ ગયો । તેજોલેશ્યાનુ તેમજ સહરણ કરી લીધુ

સન્તિ । એતેષુ નિદાન મા કુરુ નિદાનાત્તત્ત ધોરાનુષ્ઠાન નૈવ તાદૃશફલસપાદક
મવિવ્યતિ । એવ ચિત્રમુનિના પદ્મશ્ચ. પ્રતિયોધિતોઽપિ સ સમ્ભૂતમુનિર્નિદાન ત્યક્તુ
સમર્થો ન જાતઃ । મ દિ ‘યદ્યસ્તિ તપનઃ વલ તદાઽઽગામિનિ ભવેઽહ ચક્રવર્તી
‘ભૂયાસમ્’ ઇતિ નિદાન કૃતવાન્ । તતો મૃત્યા સૌધર્મલોકે દ્વાપિ દેવો જાતો ।
તત્ત્વચ્યુતથિરજીવઃ પુરિમતાલપુરે ધનસારનામ્ન ઇમ્ય=ત્રેષ્ઠિનઃ પુત્રત્વેનોત્પન્નઃ ।
સમ્ભૂતજીવોઽપિ તત્ત્વચ્યુતઃ કામ્પિલ્પપુરે વ્રહ્મનામ્નો રાજો દૃષ્ટચતુર્દશસ્વપ્નાયા-
‘શુલનીનામભાર્યાઃ કુક્ષાયુત્પન્નઃ । વ્રહ્મનૃપેણ તસ્ય ‘વ્રહ્મદત્ત’ ઇતિ નામ કૃતમ્ ।

દુ.સ્ત્રી વનનેકે લિપે અગ્રેસર હો રહે હો-સર્વેયા નિઃસાર હૈં, પરિણામ મેં
દારુણ હૈં, કિંપાક્રફલકી તરહ ગાદરસે હી રમ્ય હૈં તથા ઇસ અનત સસાર
મે પરિભ્રમણકે મૂલ કારણ હૈં । અત મૂલ કર મી ડનકા નિદાન (નિયાણા)
‘મત કરો । નિદાન સે તુમ્હારે દ્વારા આચરિત ધોરાતિયોર અનુષ્ઠાન મી
અપના વૈસા ફલદાયક નહીં હો સકેગા । ડસ તરહ ચિત્રમુનિરાજને
સમ્ભૂતમુનિકો પદ્મ સમજાયા તો મી વે છોડને મેં સમર્થ નહીં હુએ ।
સમ્ભૂતમુનિને વિચાર ક્રિયા ક્રિ-“યદિ તપસ્યા કા કુઝ ફલ હૈં તો ઇસ
કે પ્રભાવ સે મેં આગામી ‘મવમે ચક્રવર્તી હોઝ” ઇસ પ્રકાર નિકાચિત
નિદાન કર કે વદ સમ્ભૂતમુનિ મરે ઓર મર કર સૌધર્મ સ્વર્ગ મેં દેવહુએ ।
ચિત્ર મુનિરાજ મી મર કર વહી પર દેવહુએ । વહા સે ચવકર ચિત્ર કા
જીવ પુરિમતાલ મેં ધનસાર નામકે ઇમ્ય ત્રેષ્ઠી કેયહાગુગ સાર નામક

જોડા અધ્યવસાયથી, આપની રક્ષા કરો । રક્ષા કરો । એ લોગ કે જેની ચાહ
નામાં તમે તમારા કર્તવ્યપથને ભૂલી જઈ હુ ખી બનવામા આગળ વધી રહ્યા
‘એ’ તે સર્વથા નિમાર છે, પરિણામમા ભય ડર છે, કિંપાકેશની માફક
બહારથી જ રળિયામણુ છે તથા આ અનતમ સારમા પરિભ્રમણુ
મૂળ ડારણુ છે, આથી ભૂલેયુકે પણ એવું નિયાણુ ન કરશે આ પ્રકારના
નિયાણાથી તમે કરી રહેલા અતિ ઘોર એવું અનુષ્ઠાન પણ તમને એવું ફળદાયક
નહીં બની શકે એનાથી તો અત્યંત હુ આગિતની ભેટ જ મળવાની છે આ
રીતે ચિત્તમુનિરાજે સમ્ભૂતમુનિને ખૂબ સમજાવ્યા છતાં પણ તેઓ એ રાહથી
પાછા ન હટ્યા સમ્ભૂતમુનિએ વિચાર કર્યો કે, “જે તપસ્યાનુ ગઈ ફળ હોય
તો હું એના પ્રભાવથી હવેના ભવમા ચક્રવર્તી બનુ” આ પ્રકારનું નિકાચિત
નિયાણુ ઢરીને તે સમ્ભૂતમુનિ સમય જતા કાળધર્મ પામ્યા મરીને સૌધર્મ
સ્વર્ગમા દેવ થયા, ચિત્તમુનિરાજ પણ મરીને ત્યાં દેવ થયા સ્વર્ગમાથી એ
બીને ચિત્તમુનિરાજનો એવ પુરિમતાલપુરમા ધનસારનામના ઇન્દ્ર શેઠને ત્યાં
શુશ્રુસાગરનામે પુત્રરૂપે જન્મ્યા જન્મ્યા, સમ્ભૂતમુનિનો એવ કામ્પિલ્પપુરમા

समुदाचार मुनिचरणयोर्निपतिता । तस्या सुकोमलकेशस्पर्शजनितसुखमनुभवम्
संभूतमुनिर्निदानं कर्तुमुद्यतः । तदा तदभिप्रायमगम्य चित्रमुनिना समनुचिन्तितम्
अहो ! दुर्जयता मोहस्य ! अहो दुर्दान्ततेन्द्रियाणाम् ! योऽयं समाचरितविकृष्ट-
तपोनिकरोऽपि विदितजिनवचनोऽपि युतिमालाग्रस्पर्शेन निदानं कर्तुमिच्छति ।
तवस्ते प्रतियोधयितुं कामश्चित्रमुनिस्तमुक्तवान्-भ्रातृ ! निर्वर्तस्य निर्वर्तस्वैतद-य-
वसायात् । एतेहि भोगा निस्साराः परिणामदारुणाः ससारपरिभ्रमणकारणभूताः ।

शुकाया । चक्रवर्तीकी पत्नीने भी कि जिसका नाम मुनदा या अति भक्ति-
भावके उल्लाससे उचित आचारको विस्मृत करके मुनिराजो के चरणों में
मस्तक झुकाकर दोनो हाथों से मुनि चरणोंके स्पर्श किया । मुनदा की
सुकोमल केशराशिके स्पर्शसे जनित सुखका अनुभव करने हुए संभूत-
मुनिने निदान करना प्रारंभ ही किया या कि इतने में उनके इस हार्दिक
अभिप्राय को जानकर चित्रमुनिराजने विचार किया कि अहो ! देखो
मोहराजकी दुर्जयता-इन्द्रियोंकी दुर्दान्तता-कि जिनकी प्रबलतासे, सदा
विकृष्ट तपस्याओ का सनाराधन करनेवाले भी ये सम्भूतमुनि कि जो
जिनवचनो के रहस्य के ज्ञाता भी हैं इस युवति के बालाग्रके स्पर्श
मात्रसे ही निदान करने की ओर झुकनेकी तैयारी कर रहे हैं । अतः
इनको अवश्य ही सचेत करना चाहिये । इस प्रकार विचार कर चित्र-
मुनिराजने संभूतमुनि को प्रतियोधित करनेकी कामनासे उनसे इस
प्रकार कहा भाई ! इस दुर्ध्यानसे-छोटे अयवसायसे-अपनी रक्षा
करो । ये भोग कि जिनकी चाहना में तुम अपने कर्तव्यपथ को भूलकर

छोड़ते हो पण ! अतः लक्षितभावना उठाने के लिये, उचित आचारने, पण
भूली । जहाँ मुनि महाराजनां बसनेवाला मस्तक नमावी करने लायेथी मुनिराजना
बसनेवालो स्पर्श कथो मुनदानो सुकोमल केशराशिना स्पर्शथी यता सुभनो
अनुभव करता । संभूतमुनिनेनियामु कुरवा भाउयु, ऐभना ऐ दुर्जयता
ज्ञानेनो ज्ञानी । चित्तमुनिराजे । विचार कथो के, अडाडा । ज्ञानेनो तो पश
मोहराजनी दुर्जयता । इन्द्रियोंनी निर्णयता के केनी । प्रवणताथी सदा विकृष्ट
तपस्याओनु आरोधन कुरवावाणा ऐवा आ संभूतमुनि के केने । अनवय
निना रहस्यना ज्ञाता छे तेने । आ युवतिना वाणना स्पर्श मात्रथी न निदान
कुरवा तरङ्ग सुकवानी तैयारी करी रह्या छे आथी । तेमने तात्कालिक चेतववा
जोने । आ प्रकारनो विचार करी । चित्तमुनिराजे । संभूतमुनिने तिनोध
कुरवानी लावनाथी ऐभने । आ प्रकार कछु । लाई । आपा प्रकारना

मृदुत्सु समर्प्य कथयति-यद्यपि ममाय पुत्रो राज्यधुरावहनसमर्थो भवेत्, तदपि मम राज्यधुरा भवद्भिर्वोढव्या, इति सदिशन्नेन ब्रह्मन्तपो मृतः । मित्रैस्तस्यान्त्येष्टिः कृता । मृतकृत्यानन्तर ब्रह्मन्तपोमृदुद्भिरेव मन्त्रितम्-यावदय कुमारो राज्यधुरावहनसमर्थो भवेत्तावदस्माभिरेतद्राज्यं रक्षणीयम्, इति ते सर्वसम्मतं कासलाग्रिप दीर्घं तत्र सस्थाप्य स्वस्वस्थानं गतवन्तः । स दीर्घो राजा सेना सीमा च सततं निरीक्षते,

इससे यह अनुमान कर लिया कि अब मेरा मृत्यु समय नजदीक आ-
गया है, अतः उसने अपने पुत्र को अपने इन चार मित्रों को समर्पित
करते हुए उनसे कहा कि-देखो जबतक मेरा यह पुत्र राजधुरा को वहन
करनेके योग्य नहीं हो जाय तबतक इसको राज्यका प्रभु आप लोग ही
करते रहें । कुछ काल के बाद ब्रह्मराजा कालकवलित हो गये, (मर गये)
मित्रोंने मिलकर उसकी अन्त्येष्टि क्रिया की । अन्त्येष्टि क्रिया करनेके बाद
और भी जो कार्य मृतक के किये जाते हैं वे सब किये गये । जब सब
मृतक सबधी काम समाप्त हो चुके तब इन लोगों ने एक दिन मिलकर
ऐसा विचार किया की ब्रह्मराजा ने जो अपने लोगों से इस राज्य के भार
को संचालित करने के लिये कहा था वह अपन को मिलकर संचालित
करते रहना चाहिये तबतक राजकुमार भी राज्यसंचालन के योग्य बन
जावेगा । अपने कर्तव्य पालनसे राज्य हस्तारह सुरक्षित बना रहेगा । ऐसा
विचार कर उन लोगोंने कोसल देशके स्वामी दीर्घको उस राज्यका, उस
समय संचालक बनादिया । और स्वयं सबके सब अपने-स्थानपर चले गये ।

तो पक्षु तेमनी वेदना ओछी न थई रान्तये आथी ओवुं अनुमान ठरी लीधु
के, हवे भारा मृत्युने समय नष्ट आवी गये छे आथी तेछे पोताना
पुत्रने पोताना छे थारे मित्राने सोपीने तेमने कहुं के, लुओ । न्या सुधी
भारे आ पुत्र राज्यधुराने वहन करवा योग्य न भने त्या सुधी आ राज्यने
प्रबंध ओना वती आप बोझ करवा रह्यो आ पछी थोडा वधते छह
रान्तने देहात थये । मित्राओ भणीने तेमनी अत्येष्टि क्रिया करी अन्त्येष्टि
क्रिया पताव्या पछी मृत आत्माणी शांत अथे के कार्ये करवाभा आवे छे ते
सधजा कार्ये पक्षु पुत्र कथा मृत आत्मा सधधी उत्तर क्रिया पताव्या पछी
ओ थारे जछाओ ओठ दिवस भणीने ओवो विचार ठयी के, ब्रह्मरान्तये आ
पक्षुने आ राज्यने भार उपाडवानुं सोपेव छे ते आपछे भधाओ साथे भणीने
वहन करवा जेठओ राज्यकुमारने राज्यसंचालननी योग्य शिक्षा पक्षु ओ समय
हरभान भणी नय आपछा कर्तव्य पालनथी राज्यने हर प्रकारे सुरक्षित भनावी
राजकुं जेठओ आ प्रजाने विचार ठरी तेमछे कोसवाधिपति दीर्घना हाथभा
राज्यनुं शासन सोप्यु अने पछी भधा पोतपोताना स्थाने आट्या गया

તસ્ય વ્રહ્મનૃપસ્ય સમાનશીલાઃ સદ્વશમમયાશ્વત્તારઃ સુદૃઢ આસન્, તથ્યા-
 કાશિરાજઃ કટકઃ ૧, ગજપુરેશઃ કળેરદત્ત ૨, કોશલાધીશો દીર્ઘઃ ૩, ચમ્પા-
 પતિઃ પુષ્પચૂલથ ૪ । એતે પશ્ચાપિ રાજાનોઽતીવસૌહૃદ્યમશાદ્ વિરહમનિચ્છન્ત.
 પર્યાયેષેઁકૈકસ્મિન્ રાજ્યે ત્રિવિધસુખમનુભવન્તો વર્ષ વર્ષં વાપયન્તિ । કદાચિત્તે
 ચત્તારોઽપિ રાજાનો વ્રહ્મરાજ્યે સમુદિતા આસન્ । તદા દૈવવશાદ્ વ્રહ્મનૃપસ્ય
 શિરોરોગ. સજાતઃ । મન્ત્રવન્ત્રોપવાદિર્મિર્દુધા ચિકિત્સ્યમાનોઽપિ સ રોગો
 નોપશાન્તિ પ્રાપ્તઃ । તતો વ્રહ્મનૃપો નિજપૃથ્વુકાલ સમીપમાગત વિલોક્ય સ્વપુત્ર

પુત્ર હુઁ ઓર સમૂત્ત કા જીવ કાપિલ્યપુર મેં વ્રહ્મ નામક રાજાકી રાની
 ચુલની કોકુક્ષિ સે પુત્ર રૂપ મેં અવતરિતિ હુઆ । જય યહ ચુલની રાની કી
 કુક્ષિમે આયા થા ઉસ સમય રાની ને ચૌદહ વ્યવ્ન દેલે થે । વ્રહ્મરાજાને
 હસકા નામ વ્રહ્મદત્ત રખા । વ્રહ્મરાજા કે ૪ચાર મિત્ર થે । જો કુલિન થે ।
 ઉનમે એક કાશિરાજ કટક ૧, ગજપુરકા રાજા કળેરદત્ત ૨, કોસલદેશકા
 રાજા દીર્ઘ ૩ ઓર ચમ્પાપતિ ચમ્પાનગરીકા રાજા પુષ્પચૂલ ૪ થા । હનકા
 પરસ્પર મેં અધિક પ્રેમ થા । ઁક કે વિના દૂસરે પ્રાયઃ અલગ રહના
 પસદ મી નહી કરતે થે । બારી બારી સે એક એક કે યહા પ્રતિવર્ષ
 યે સવ એકઠે હોકર રહા કરતે થે ઓર વહા વિવિધ સુખોં કા
 અનુભવ કિયા કરતે થે । વ્રહ્મદત્ત કે યહા મી જબ હન સબ કી રહને
 કી બારી આઈ તો સવ એકત્રિત હો કર ઉસકે યહા રહને કે
 લિયે આવે । ભાગ્યવશાત્ ઉસ સમય વ્રહ્મરાજા કો શિરકીવેદના ઉત્પન્ન
 હો ગઈ થી । મત્ર, તત્ર એવ ઔષધિ આદિ દ્વારા રાજા કો યયોચિત ચિ-
 કિત્સા મી કી ગઈ તો મી ઉસકી વહ વેદના શાત નહી હુઈ । રાજા ને

બ્રહ્મરાજાની રાણી ચુલનીની કૂખે પુત્રરૂપે અવતર્યા ન્યારે તે ચુલની રાણીના
 ઉદરમા હતા એ સમયે રાણીએ ઔઠ સ્વપ્ન જોયા બ્રહ્મરાજાએ પુત્રનું નામ
 બ્રહ્મદત્ત રાખ્યું બ્રહ્મરાજાને ચાર મિત્ર હતા, જેઓ કુતીન હતા જેમના નામ
 એક કાશીરાજ કટક, બીજા ગજપુરેશ કળેરદત્ત, ત્રીજા કોસલાધીશ દીર્ઘ,
 અને ચોથા ચંપાપતિ પુષ્પચૂલ હતા, આ સર્વને એક બીજા માટે ખૂબ સ્નેહ
 હતો એક બીજા ઘડીભર પણ છુટા રહી શકતા નહી એકાદ ઘડીના વિયોગ
 પણ તેમને ભારે દુઃખદાયક થઈ પડતો એક બીજા એક બીજાને ત્યાં બારા
 ફરતી એક એક વર્ષ રહેતા અને વિવિધ પ્રકારના સુખોને અનુભવ કરતા
 બ્રહ્મદત્તને ત્યાં એમને રહેવાનો સમય આવ્યો સઘળા લોગા થઈ રહેવા લાગ્યા
 ભાગ્યાવશાત્ એ વખતે બ્રહ્મરાજાને માથામા એકદમ દર્દ થઈ આવ્યું મત્ર,
 તત્ર અને ઔષધિ આદિ દ્વારા રાજાની યયોચિત ચિકિત્સા કરવામા

विचार्य वरधनुनामान मपुत्रमेव वदति-पुत्र । कुमारमाता दीर्घवृषे समासक्ता । पश्य, इन्द्रियाणां दुर्निग्रहताम् यदिच सतीधर्मरती राजपत्नी व्यभिचारिणी जाता । त्वया ममप निरीक्ष्य ममाचारोऽयं राजकुमाराय निवेदनीयः । सोऽपि च वृत्तान्तं राजकुमाराग्रेकान्ते निवेदयति । मातुर्दुश्चरितं विज्ञाय तदसहमानो

की स्थिति में बड़े हुए उन दोनों का समय क्रमशः न्यतीत होते- यह समाचार एक दिन धनुनाम के मंत्री को ज्ञात हो गया । जानकर उसने विचार किया कि जो पुरुष इस प्रकारके अनाचार करता है, वह भविष्य में राजकुमार का हितविधायक होगा यह ज्ञान विश्वास करने में नहीं आती है । अतः उसने इस समाचार को विशेष न बढ़ाकर अपने पुत्र से जो कि राजकुमार के साथ रहता था कह दिया, और साथ में उसको यह भी समझा दिया कि वेदा 'तुम जब योग्य अवसर पाओ तभी राजपुत्र के ज्ञान में यह बात डाल देना । देखो इन्द्रियो की दुर्निग्रहता, जो सती यह राजपत्नी धर्म की जानकार होती हुई भी व्यभिचार में रत बन गई है । इस कामवृत्ति के लिये धिक्कार है । अफसोस है, इससे अयाचना हुआ प्राणी अपने विवेक गणक्षण में भूल जाता है । इस प्रकार पुत्र से धनुमन्त्री ने राजमाता की इस अनाचार की बात को मिलकुल स्पष्ट रूप में प्रकट कर दिया । उस मन्त्रीपुत्र वरधनु ने भी राजमाता का यह वृत्तान्त एकान्त में ममप पाकर राजकुमार से कह दिया । राजकुमार ने माता को दुश्चरित्रा जानकर उसको प्रतिबोधित

समय विततो जतो હતો આ હકિકત એક વખત ધનુ નામના મંત્રીના જાણવામાં આવી એ જાણીને તેણે વિચાર કર્યો કે, જે આ પ્રકારનો અનાચાર આચરે છે તે ભવિષ્યમાં રાજકુમારના હિતને નુકશાન પહોંચાડનાર પણ ચોક્કસ બનશે આમ વિચારી તેણે એ હકિકતને શુભ રાખી પોતાનો પુત્ર કે જે રાજકુમારની સાથે રહેતો હતો તેને આહકતરી રીતે સમજાવી સાથે સાથે તેને એ પણ સમજાવ્યું કે, બેટા ! યોગ્ય અવસર પ્રાપ્ત થતા આ શુભ વાત તમે રાજકુમારના જાને નાખશે જુઓ ઇન્દ્રિયોની દુર્નિગ્રહતા કે, જે સતી તેમજ રાજરાણી કે જે ધર્મને જાણનાર હોવા છતાં પણ વ્યભિચારમાં રત બની ગયેલ છે એ કામવૃત્તિને ધીક્કાર છે અફસોસ છે કે, કામાધ બનેલ પ્રાણી પોતાના વિવેક અને સહવિચારોને એક ક્ષણ માત્રમાં ભૂલી જાય છે આ પ્રકારે પુત્રને ધનુમન્ત્રીએ રાજમાતાના અનાચારની વાતને સ્પષ્ટ સ્વરૂપથી સમજાવી દીધી ધનુમન્ત્રીના પુત્ર વરધનુએ સમય મળતા સમગ્ર વૃત્તાત એકાતમાં રાજકુમારને સમજાવી દીધી રાજકુમારે માતાના દુશ્ચરિત્રને જાણીને તેને બોધ

પ્રજાજનાન્ વિધિસ્તપાલયતિ, માળાગાર ટિલોરુયતિ, સર્વત્ર નિયોજિતગુપ્તચરઃ કુમારસ્ય મિત્રામિત્રયોઃ પ્રવૃત્તિ જાનાતિ । મિત્રેષુ માસાદ ક્રોતિ અમિત્રેષુ દણ્ કરોતિ, અન્તઃ પુરં પ્રવિશતિ, રાજકુમારમાત્ર ચુલનીદેવ્યા સહ રાજ્યવિષયે મન્ત્રણા કરોતિ । એમસૌ સમ્યગ્ રાજ્યકાર્યં કુર્વન્ કામાન્વતયા ચુલનીદેવ્યામાસક્તો વપૂષઃ ।

एत गच्छतिकाले कदाचिद् धनुर्नाम्ना मन्त्रिणा तयोश्चेष्टितमवगतम् । चिन्तितं च तेन, य एव विधमनाचार विदधाति, स किं कुमारस्य हितावधो भविष्यतीति-

दीર્ઘ ને મી રાજ્ય કા સંચાલન ઘડી યોગ્યતા કે સાથ કરના પ્રારંભ કિયા । સેના ઓર સીમાકા નિરન્તર નિરીક્ષણ કરના હસકી દૈનિક ચર્ચા મેં શામિલ થા । પ્રજાજનોં એવ મહારાજા વિધિવત્ પાલન કરના ઓર દેખ-રેખ રખના યહ કામ હસને સ્વયં અપને હાથમેં લે લિયા । ડસને ગુપ્તચરોં કો હસલિયે નિયુક્ત કિયા કિ વે કુમારકે મિત્ર ઓર અમિત્રોંકે સમાચાર જ્ઞાત કરતે રહેં ઓર હમ સે કરતે રહેં । મિત્રોં કો સંતુષ્ટ કરના ઓર અમિત્રોં કો દડિત કરના રાજ્ય સંચાલન કી એક નીતિ હુઆ કરતી હૈ । હસી તરહ હસી નીતિ કા હસને મી અનુસરણ કિયા । અન્તઃપુર કી સમાલ કરના ઓર રાજમાતા ચુલની કે સાથ રાજ્ય સંચાલન કે વિષય મેં મન્ત્રણા કરના યહ કમી નહી મૂલતા થા । વિધવા રાજમાતા પર દીર્ઘ કી કુદૃષ્ટિ હો ગઈ । સમગ્ર રાજકાજ કો કરતે હુએ દીર્ઘ કા હૃદય કામ કે વેગ સે અન્ધા બન ગયા । વહ ડસ પર આસક્ત હો ગયા । હસ પ્રકાર

દીર્ઘે રાજ્યનું સંચાલન ઘણી યોગ્યતાની સાથે કરવા માડ્યું. સેના અને સીમાનું નિરન્તર નિરીક્ષણ કરવું એ તેની રાજની કામગીરીમાં સામેલ હતું. પ્રજાજનોનું અને રાજ્ય ભંડારનું યથાવિધિ પાલન અને દેખરેખનું કામ તેણે તેણે ચોતાના હાથમાંજ રાખ્યું હતું. કુમારની દેખરેખની પણ સુયોગ્ય વ્યવસ્થા કરવામાં આવી હતી. વળી ખાસ ગુપ્તચરો પણ તેણે નિયુક્ત કર્યા હતા કે જેઓ કુમારના મિત્રો અને અમિત્રોના સમાચાર જણાવતા રહે. મિત્રોને સંતોષવા, તેમજ અમિત્રોને શિક્ષા કરવી એ રાજ્ય સંચાલનની એક નીતિ હોય છે. આ પ્રકારની નીતિને દીર્ઘે પુરી રીતે ઉપયોગ કરવાનું રાખ્યું. અતઃ પુરની સલાહ રાખવાનું અને રાજમાતા ચુલનીની સાથે રાજ્ય સંચાલનના વિષયમાં મત્રણા કરવાનું તે કદી ચુકતો ન હતો. વિધવા રાજમાતા સાથે દીર્ઘના રાજના સહવાસને કારણે તેના દિલમાં કુવૃત્તિ બાળી સમગ્ર રાજકાજ કરતા/કરતા દીર્ઘનું હૃદય કામવેગથી આધળું બની ગયું. તે રાજમાતા ચુલની ઉપર આસક્ત બન્યો. આ પ્રકારની રિથિતિમાં જઠાએલા અને જણાવે,

પિત્રાર્ય વરધનુનામાન સપુત્રમેવ વદતિ-પુત્ર ! કુમારમાતા દીર્ઘનૃપે સમાસક્તા ।
પદ્ય, ઇન્દ્રિયાણા દુર્નિગ્રહત્વમ્ યદિય સતીવર્મરતી રાજપત્ની વ્યભિચારિણી
જાતા । ત્વયા મમય નિરીક્ષ્ય સમાચારોઽય રાજકુમારાય નિવેદનીયઃ । સોઽપિ
ત વૃત્તાન્ત રાજકુમારાયેકાન્તે નિવેદયતિ । માતુર્દુશ્ચરિત્વ વિજ્ઞાય તદસઠ્ઠમાનો

કી સ્થિતિ મેં વહે હુણે ડન દોનોંં કા સમય કમશઃ વ્યતીત હોતેર, યહ
સમાચાર એક દિન ધનુનામ કે મત્રી કો જાત હો ગયા । જાનકર ઉસને
વિચાર ક્રિયા કિ જો પુરુષ ડસ પ્રકારકે અનાચાર કરતા હૈ, વહ ભવિષ્ય
મેં રાજકુમાર કા હિતવિધાયક હોગા યહ જાન વિશ્વાસ કરને મેં
નહીં આતી હૈ । અત ઉસને ડસ સમાચાર કો વિશેષ ન વઢાકર અપને
પુત્ર સે જો કિ રાજકુમાર કે માથ રહતા થા કહ દિયા, ઓર સાથ મેં
ઉસકો યહ બી સમજા દિયા કિ વેઢા ! તુમ જન યોગ્ય અવસર પાઓ
ત બી રાજપુત્ર કે જ્ઞાન મે યહ જાત ઢાલ દેના । દેખો ઇન્દ્રિયોં કી દુર્નિ-
ગ્રહતા, જો સતી યહ રાજપત્ની ધર્મ કી જાનકાર હોતી હુઈ બી વ્યભિ-
ચાર મેં રત વન ગઈ હૈ । ડસ કામવૃત્તિ કે લિયે ધિકાર હૈ । અફસોસ
હૈ, ડસસે અધા વના હુઆ પ્રાણી અપને વિવેક ગળક્ષણ મે ભૂલ જાતા
હૈ । ડસ પ્રકાર પુત્ર સે ધનુમત્રી ને રાજમાતા કી ડસ અનાચાર કી વાત
કો ચિલકુલ સ્પષ્ટ રૂપ મેં પ્રકટ કર દિયા । ઉસ મત્રીપુત્ર વરધનુ ને બી
રાજમાતા કા યહ વૃત્તાન્ત એકાન્ત મે મમય પાકર રાજકુમાર સે કહ
દિયા । રાજકુમાર ને માતા કો દુશ્ચરિત્રા જાનકર ઉસકો પ્રતિવોધિત

સમય વિતતો જતો હતો આ હકિકત એક વખત ધનુ નામના મત્રીના બહુ-
વામા આવી એ બહુને તેણે વિચાર થયો કે, જે આ પ્રકારનો અનાચાર
આચરે છે તે બવિષ્યમા રાજકુમારના હિતને નુકશાન પહોચાડનાર પણ
ચોક્કસ બનશે આમ વિચારી તેણે એ હકિકતને શુભ રાખી પોતાનો પુત્ર કે
જે રાજકુમારની સાથે રહેતો હતો તેને આડકતરી રીતે સમજાવી સાથે સાથે
તેને એ પણ સમજાવ્યું કે, બેટા ! યોગ્ય અવસર પ્રાપ્ત થતા આ શુભ વાત
તમે રાજકુમારના જાને નાખશે બુદ્ધિ ઇન્દ્રિયોની દુર્નિગ્રહતા કે, જે સતી
તેમજ રાજરાણી કે જે ધર્મને બહુનાર હોવા છતાં પણ વ્યભિચારમા રત બની
ગયેલ છે એ કામવૃત્તિને ધીક્કાર છે અફસોસ છે કે, કામાધ બનેલ પ્રાણી
પોતાના વિવેક અને સહવિચારોને એક ક્ષણ માત્રમા ભૂલી બાંધે છે આ પ્રકારે
પુત્રને ધનુમત્રીએ રાજમાતાના અનાચારની વાતને સ્પષ્ટ સ્વરૂપથી સમજાવી
દીધી ધનુમત્રીના પુત્ર વરધનુએ સમય મળતા મમય વૃત્તાત એકાતમા રાજ
કુમારને સમજાવી દીધો રાજકુમારે માતાના દુશ્ચરિત્રને બહુને તેને બોધ

य एवमनाचार करिष्यति स मया दण्ड्यो भविष्यति । अवश्यमेवाय मा कारु
गोनस च, त्वां हमा पद्मनागिनी च निर्दिशति, अस्माकमिदं कृत्यमसहमान.
शीत्रमेवाय किमपि प्रतिविधातुकाम. समुपलक्ष्यते, अतः कण्टकरूपोऽय कुमारो
दूरीकर्तव्यः । चुलन्या प्रोक्तम्—अयं बालो यत्तदुल्लपति, नात्र त्वया किमपि शङ्क-
नीयम् । तेनोक्तम्—राज्ञी ! त्वया पुत्रवात्सल्येनैवमुच्यते । न त्वं स्पष्टितं वेत्ति ।
अस्माकमिदं कृत्यमसहमानोऽयमवश्यमेवेतादृश किमपि विधास्यति, येनास्माक
और इसीलिये उसने ऐसा कहा है कि जो इस प्रकार के अनाचार
का सेवन करेगा वह मेरे द्वारा दण्ड का पात्र होगा । अवश्य ही यह मुझे
कारु और गोनस के स्थानापन्न तथा तुम्हें हसी एवं पद्मनागिनी के स्था-
नापन्न मानकर इस तरहका यह दृश्य तीन दीनसे दिखला रहा है । हम
को तो इससे गरीब ज्ञात होता है कि यह हम दोनों की इस प्रीति को
सहन नहीं करता है और इसी वजह से यह इसके प्रतिकार करनेका भावना-
शाली प्रतीत होता है । अतः जबतक यह कुछ नहीं कर पाता है तबतक
कटकरूप इस कुमार को यहां से दूर ही कर देना चाहिये । दीर्घराजा
की इस बात को सुनकर चुलनी ने कहा—आप भी खून हैं जो एक बालक
के बहकावे में आ रहे हैं । यह अभी बालक है इसलिये जो मन में
आता है वह बकता है । इसमें आप को कुछ भी शका नहीं करना
चाहिये । दीर्घराजा ने रानी की इस प्रकार बात सुनकर कहा रानी !
तुमने जो ऐसा कहा है सो वह सब पुत्र के वात्सल्य से ही कहा है,
वास्तवमें इसका परिणाम भविष्यमें क्या होगा यह तुम नहीं जानती हो ।

के जे आ प्रकारना अनाचारनु सेवन करशे तेने हु दंड आपीथ तो शु राज
कुमार मने कागडा अने गोनस नर्प जेवे मानीने तेमज तमने छ सली अने
पद्मनागिणीइय मानीने आ नतनु दृष्य तथु द्विचरथी आपणुने अतावे छे
मने तो आधी थोछम आतरी थाय छे के, आपणु अन्नेनी प्रीतिने अे सहन करी
न शकतो होवाधीज अे थीदाथे छे अने आपणु स अथ तोडाववा ते तत्पर
थये छे अे आबु कोछ पणु पगलु लरे ते पडेला उटकइय अेवा आ राजकुमारने
इर करी देवे । जेध अे दीर्घराजनी आ बातने सालणी चुलनीअे उछु
आप लारे रा काशील लागे छे । अे उछु भाणउ छे अेधी जे मनमा आवे
तेम अके छे अेनामा उछु भाणउ पुद्धि छे अेमा आपे कोछ प्रकारे शका
राजवानी जर नथी दीर्घराजअे राजुनी आ प्रकारनी बात सालणीने कछु
राखी । तमे जे कहे छे ते पुत्र तरइना वात्सल्यलावनु कारणु छे वास्तवमा
आनु परिब्राम लविष्यमा केवु आवशे ते तमे नछी शकता नथी अे आगण

પ્રોણાના સૌખ્યાનાં ચ નાશો મરિવ્યતિ । ડતોડ્ય યેન કેનાપિ પ્રકારણ મારણીય
 ઇવ । સૃતે હાસ્મિન્ સ્વાધીને ચ મયિ તપાન્યે રઘવઃ પુત્રા મરિવ્યન્તિ । અનોડ્ય-
 મસ્માકં સૌખ્યપિઘાતકોડ્વશ્યમેવ મારણીય , નાત્ર કાડપિ વિનારણા કર્તવ્યા ।
 સ્વસુખમીહમાનયા પાપયા તયા દીર્ઘટુપપચનમદ્ગોઠતમ્ ।

ચુલન્યા મણિતમ્-કથમેષ મારણીયઃ ? કથ ચ લોકાપચાદો ન ભવેત્ ?
 દીર્ઘનૃપેણોક્તમ્-એતસ્યાર્થ ગૂઢનિર્ગમપ્રવેશદ્વાર ઝનુમયમેક ગૂઢ નિર્માપયામિ । તત
 યહ આગે ચલકર અવશ્ય હી હમાર હસ કૃત્ય કો નહી સહન કરકે
 કુછ એસા પ્રયત્ન કરેગા, કિ જિસારં હમ લોગો કે સૌરય ઇવ પ્રાણ સબ
 નષ્ટ હો જાવેંગે । અતઃ વિઘ્નભૂત હસ કાટે કો અપને માર્ગ સે ઉછાડ
 કર અવશ્યર વિનષ્ટ કર દેના ચાહિયે । હસીમેં અપની મલાઈ હૈ । હસકે
 મરતે હી મેં સ્વાધીન હો જાઝગા, તપ નુમ્હારે એસે અનેક પુત્ર હો જાવેંગે ।
 અતઃ સૌખ્ય પિઘાતક હસ ષટક કો અમી સે દૂર કરને મે કોઈ વિશેષ
 વિચાર નહી કરના ચાહિયે । દીર્ઘરાજા કે હસ પ્રકાર વચન સુનકર હસ
 પાપિની ચુલની ને અપને તુગ્વ કી કામના કે વશગત હોકર હસ પાપી
 રાજા કી સલાહ કો માન લિયા । દીર્ઘરાજા સે ચુલની ને પુનઃ એસા
 કહા કિ યહ તો ઠીક વાત હૈ હસકો માર દેના ચાહિયે । પરન્તુ યહ કેસે
 મારા જાય કિ જિસસે અપના લોકાપચાદ ન હો સકે યહ મી વિચાર
 કરને જૈસી વાત હૈ । રાની કી વાત સુનકર દીર્ઘરાજા ને હસસે કહા
 સુનો-મેં હસકા ઉપાય વતાતા હુ । હસકા વિવાહ સમારમ રચા જાય

જતા આપણા આ કૃત્યને સહન ન કરતા કોઈ એવો પ્રયત્ન કરશે કે, જેનાથી
 આપણુ સુખ અને પ્રાણ બંધાના નાશ થઈ જશે આથી વિઘ્નકારક એવા આ
 કાટાને આપણા માર્ગમાંથી ઉગેડીને તરત જ ફેંકી દેવો જોઈએ એમા જ
 આપણુ શ્રેય છે એના મૃત્યુથી હું સ્વતંત્ર બની જઈશ ત્યારે તમોને એવા
 અનેક પુત્રો થશે આથી આપણા સુખમા આડે આવતા આ કાટાને અત્યારથીજ
 નિર્મૂળ કરવામા કોઈ પણ પ્રકારનો વિચાર ન કરવો જોઈએ દીર્ઘરાજાનુ
 આ પ્રઠારનુ ઠહેલુ સાલગીને તે પાપિણી ચુલનીએ પોતાના સુખની કામનાને
 વશ બનીને તે પાપી રાજાની સલાહને માની લીધી

દીર્ઘરાજાની સલાહ પછી ચુલનીએ દીર્ઘરાજાને કહ્યું કે, એને મારી
 નાખવો જોઈએ એ વાત તો ઠીક છે પરંતુ એને મારવો કઈ રીતે ? એને
 મારી નાખતા લોકોમા શકા આશકા ન જાગે એ પણ વિચારવા જેલુ છે,
 રાણીની વાત સાલગીને દીર્ઘરાજાએ કહ્યું, જુઓ ! હું તેનો ઉપાય બતાવું
 છું, એના વિવાહનો સમારભ રચવામા આવે, અને વરવધૂ માટે ૧૫ સ્વતંત્ર

एतस्य विवाह कारयिष्यामि । तत्र जतुमये गृहे मुखप्रसुप्तयोर्वधूवरयोरग्निना
पाणान् हरिष्यामि, उद्धोपयिष्यामि च-अकस्माद् गृहे लग्नेनाग्निना वधूरौ
प्रज्वलितौ । जहो ! मद्दनयं जातम्, इति । एतमुक्त्वा स कार्यान्तरवशाद् बहिर्गतः ।
कियतिकाले व्यतीते दीर्घो नृपो राजकुमारस्य विवाह पुष्पचूलराज्ञ पुष्पवत्या
पुत्र्या सह भविष्यतीति सर्वत्रोद्घुष्टवान् । तन्निगासार्थमनेकगतस्तस्मिन्निविष्ट
गृहनिर्गमप्रवेशद्वार जतुमनमपि निर्मापितवान् ।

और वधूर के लिये एक स्तत्र प्रासाद बनवाया जाय । वह प्रासाद
लाक्षा से निर्मित हो । उसमें आने जाने का द्वार गूढ़ रखा जाय । जब
वरवधू उसमें सोये हुए हों तो उस समय में उसमें आग लगा दूगा
और जनता को दिखाने के लिये ऐसी घोषणा करवा दूगा कि अकस्मात्
अग्नि के लग जाने से वरवधू उसी में जलकर मर गये हैं । हाय यह
बडामारी अनर्थ हुआ । ऐसा कहकर दीर्घराजा किसी दूसरे काम को
करने के लिये बाहर चला गया । पश्चात् उसने कुछकाल बाद नगर भर
में ऐसी बात फैला दी की राजकुमारका विवाह पुष्पचूल राजा की पुष्प-
वती पुत्री के साथ होना निश्चित हो चुका है । इस बात की जब पूरी
जानकारी प्रजाजनको निश्चितरूप में हो चुकी तब दीर्घराजाने वरवधू
के निवास योग्य एक लाक्षा भवन तैयार करवाया । जिनमें सैकड़ों खम्भे
लगे हुए थे तथा आने जाने का दरवाजा जिसका गूढ़ था ।

भडेल तैयार करावीये એ મહેલનુ લાખથી નિર્માણ કરવામા આવે, એમા
આવવા જવાના છુપા દ્વાર રાખવામા આવે જ્યારે વરવધૂ એમા સૂતેવા હોય
એ સમયે હું તેમા આગ લગાડી દઈશ અને જનતાને બતાવવા માટે એવી
બહેરાત કરાવીશ કે, અકસ્માત્ અગ્નિ લાગવાથી વરવધૂ એ મહેલમા બળીને
ખાખ થઈ ગયા અકસોસ ! આ ઘણી જ દુ ખકારકે અનર્થ ઘટના બની
આમ કહીને દીર્ઘરાજા કેઈ ખીજ કામ માટે બહાર આટ્યો ગયો આ પછી
થોડા સમયને અંતરે એવી વાત વહેતી ફરી કે રાજકુમારનો વિવાહ પુષ્પચૂલ
રાજાની પુત્રી પુષ્પવતી સાથે નક્કી કરવામા આવ્યો છે પ્રજાજનોમા જ્યારે આ વાત
બહેરા થઈ ત્યારે વરવધૂ માટે નવો મહેલ બનાવવાની તૈયારીઓ પણ થવા માડી
અને ભારે ઝડપથી આકર્ષક એવો મહેલ તૈયાર કરવામા આવ્યો જેમા સેકડો
ધામણાઓ અને કળાકારીગરીથી ભરેલુ નકશીકામ કરવામા આવ્યું હતું બહારથી
ભારે કળાકારીગરીવાળા દેખાતા આ મહેલને અંદરથી લાખ સુક્ત અને જેમા શુભ
એવા છુપા અવર જવરવાળા સ્થાનો રાખવામા આવ્યા હતા

इतश्च धनुर्मन्त्रिणा दीर्घवृषापैत्र निवेदितम्-राजन ! ममपुत्रो राज्यकार्यं
 कर्तुं समर्थो जातः । अहं च वार्धकाय समनुगात् । अतः स्वकार्यभारं पुत्रे न्यस्य
 पारलौकिकं किमपि कर्तुमिच्छामि । दीर्घवृषो मनस्यचिन्तयत्-यत्रयमन्यत्र गमि
 ष्यति तदा मम चरित्रं प्रत्यापयिष्यति । अतोऽत्रैवायं रत्नणीयः । इति विचिन्त्य
 प्रोक्तवान्-मन्त्रिन्-तत्र पुत्रो वरधनुर्मन्त्रिकार्यं करोतु । परं त्वमत्र स्थित्वैव दाना-
 दिकं कुर्वन् परलोकं साधय । रात्रौ ममभिहितं, मत्पुत्रानुनाम्नि स्वपुत्रे कार्यभारं

इधर-धनुमत्री ने दीर्घराजा से निवेदन किया कि राजन् । मेरा पुत्र
 राज्यकार्य के करने में समर्थ हो चुका है-और मैं अब वृद्ध हो चुका हूँ-
 इस लिये राजकार्य अब मुझसे ठीकर नहीं हो सकता है, इसलिये मेरी
 भावना है कि मैं अपने कार्यभार को पुत्र पर रखकर कुछ परलोक हित
 विधायक धार्मिक कर्तव्यों का आराधन करूँ । मंत्री की इस बात को
 सुनकर दीर्घराजा ने मनमें विचार किया-कि यदि यह अवकाश पाकर
 कहीं दूसरी जगह चला जायगा तो वहापर मेरा अपवाद करेगा इसलिये
 अवकाश देकर भी इसको यहीं पर रखवा जाय ताकि अन्यत्र अपवाद
 न हो सके । इस प्रकार सोच विचार कर प्रकट रूप में दीर्घराजा ने मंत्री
 से कहा हे मन्त्रिन् ! तुम्हारा पुत्र वरधनु तुम्हारे पद को सम्भाल ले इस में
 हमको कुछ भी असुविधा नहीं है, भले वह तुम्हारा काम करता रहे
 परन्तु तुम यहासे दूसरी जगह मत जाओ और यहीं पर रहकर दानादिक
 सत्कार्यों का आराधन करते रहो । जिससे तुम्हारा परलोक सुधरे ।

दीर्घराजा की इस बातको मंत्री ने मान लिया और अपने पुत्र पर

આ તરફ ધનુમત્રીએ દીર્ઘરાજા સમક્ષ એ પ્રકારની વિનંતી કરી કે,
 હવે હું વૃદ્ધ થઈ ગયો છું રાજ્યનું કામ મારાથી બરાબર થઈ શકતું નથી
 આથી મારી ભાવના એવી છે કે, મારા ઉપરનો આ ભાર હું મારા પુત્રને
 સોંપી દઉં અને પરલોક માટે હિત વિધાયક એવા ધાર્મિક કર્તવ્યોનું હું
 આરાધન કરું મંત્રીની આ વાતને સાંભળીને રાજાએ વિચાર કર્યો કે નિવૃત્ત થઈને
 એ અન્ય સ્થળે જશે તો ત્યાં તે મારી પુરાઈઓ બહેર કરશે બેથી અને
 એહી જ શક્તી રાખવો બેઈએ કે બેથી બહાર મારી પુરાઈઓ બહેર ન
 વાય આ પ્રકારે વિચારીને પછી તેણે મંત્રીને કહ્યું કે, મંત્રી ! તમારો પુત્ર
 વરધનુ તમારા પદને સંભાળે તો એમા મને કાંઈ વાધો નથી ભલે તે તમારું
 કામ સંભાળે પરંતુ તમે એહીંથી અન્ય જગ્યાએ ન જાવ અને એહી રહીને
 જ દાનાદિક સત્કાર્યોનું આરાધન કરતા રહો કે બેથી તમારો પરભવ સુધરે
 દીર્ઘરાજાની આ વાતને મંત્રીએ સ્વીકાર કર્યો અને પોતાના પુત્રને મંત્રીપદે

न्यस्य गङ्गातीरे निवसति । तत्र तेन महती प्रपा कारिता विशाला भोजनशाला च निर्मापिता । आगन्तुकानां हीनदीनादीनां कृते स सर्वं प्रपन्धं कृतवान् । तत्र स्थितं स मन्त्री पथिकैर्मयो यथेष्टमन्नादिकं ददाति । अन्नादिपरितुष्टैः पथिकैः स गङ्गातीरात् जतुगृहायधि गुप्तीत्या द्विक्रोशं विशाला सुरद्रा कारितवान् । सुरद्रा द्वारोपरि शिला निक्षेपिता । इदं सर्वं तेन स्वपुत्राय निवेदितम् । पुष्पचूलभूपतयेऽपि सर्वं समाचारं प्रच्छन्नं निवेदितवान् । अनन्तरं दीर्घनृपेण कुमारस्य विवाहं कारितः । पुष्पचूलस्तु स्वदासीं पुत्र्या सह विवाहं कारितवान् । कुमारो विवाहं कृत्वा राज-

राज्य के मन्त्रित्व का भार स्वयं कर गङ्गातीर पर रहने लगा । वहाँ उसने एक बड़ी भारी प्याज लगाई और एक विशाल भोजनशाला तैयार करवाई । जो भी कोई आगन्तुक हीन दीन व्यक्ति होता उसके भोजनादिक का वहाँ उसने प्रपन्ध भी कर दिया । मन्त्री स्वयं अब वहीं पर रहने लगा और पथिकों के लिये इच्छित अन्नादिक देने लगा । अन्नादिकों की मासि से परितुष्ट हुए पथिकों ने मन्त्री के कहने से उस लाक्षागृह से लेकर गङ्गातीर तक दो क्रोश पर्यन्त एक विशाल सुरग तैयार कर दी । उसमें एक द्वार भी बना दिया, जिसको एक शिला से उन्होंने ढक दिया । मन्त्री ने यह सब सुरग के निर्माण का समाचार अपने पुत्र को भी ज्ञात कर दिया । तथा साथ में पुष्पचूल राजा को भी इस बात की खबर गुप्तरूप से भेज दी । इधर दीर्घराजा ने कुमार का विवाह पुष्पचूल राजा की दासी पुत्री के साथ कर दिया । कुमार विवाह करके अपनी राजधानी में वापिस

स्थापित करीने गङ्गाना किनारे तेमछे रडेठाण्डु क्युं त्या तेमछे सुर पाणीनी परण अधावी निशाण भोजनशाणा तैयार करावी अनाथ, अपण, अव्यागतेने त्या भोजन आपवानो प्रपन्ध ठये, अने पछीथी मन्त्री पोते पणु अण स्थणे रडेवा लाग्या अन्न आदिनी प्राप्तिथी सत्तुष्ट अवा भाणुसो भारक्षते गङ्गानदीना अ तट स्थानेथो भाडीने ते लाक्षागृह सुधीनी ये गाढ बाणी अवी सुरग तेमछे तैयार करावी जेभा अेक द्वार पणु भूकावी दीधु अने तेने अेक पत्थरथी ढाकी दीधु मन्त्रीअे आ सुरगना निर्माणनी अने ते पूर्व थर्ध त्या सुधीनी द्वरेक वातवी पोताना पुत्रने वणते वणत वाडेङ्गार राख्यो हने नाथेनाथ पुष्पचूल राजने पणु गुप्त रीते आ वातनी अणर पडोआडी हंती

आ तरङ्ग दीर्घराजअे कुमारने विवाह पुष्पचूल राजनी दासी पुत्री साथे करी दीधे विवाह करी कुमार पोतानी नववधू साथे पोतानी राजधानीमा

धान्यां समागत' । राज्ञा चुक्रुन्वा महताऽऽडम्बरेण यधूतहितः कुमारस्तत्र प्रवे-
शित' । यरधनुरपि कुमारसार्धं तिष्ठति । मध्यरात्रे सजाते राजकुमारमात्रा स्व-
हस्तेनैव जतुभग्नेऽग्निः प्रक्षिप्तः । तृह सर्वतः प्रदीप्तम् । यरधनुस्तद्विलोक्य ब्रह्मदत्त
राजकुमार निद्रातः प्रबोधितवान्, उक्तमौध-अस्मिन् कुमार ! जतुभवने तव मात्रा
यद्विनिक्षिप्तः, अतो निस्सरमनिर्दिष्टमार्गेण । इत्युक्त्वा राजपूत्रेण सह सुरङ्गमा-
र्गेण निःसृत्य गङ्गातीरे समायातः । ब्रह्मदत्त भार्याऽपि ततो निःसृत्य पितुर्गृह

आ गया । साथ में वधू को भी ले आया । चुलनी ने उड़े ही आडम्बर
के साथ वरवधू का प्रवेश करवाया । उड़ा उत्सव मनाया गया । वरधनु
कुमार के साथ ही रहता था । जब मध्यरात्रि का समय हुआ-तब राज-
कुमार की माता ने स्वयं अपने ही हाथोंसे उस लाक्षागृह में आग लगा दी ।
आग लगते ही लाक्षागृह चारों ओर से जलने लगा । वरधनुने जब
इस स्थिति को देखा तो उसने अपने मित्र ब्रह्मदत्त राजकुमार को निद्रा
से प्रबोधित किया और कहा कुमार ! इस लाक्षागृह में आपकी माताने
आग लगा दी है । अतः अब आपको यहाँ ठहरना उचित नहीं है । मैं
आपको एक मार्ग बताता हूँ आप उससे शीघ्र यहाँ से बाहर हो जावें ।
मन्त्रीपुत्र के इस कथन को प्रमाण मानकर राजकुमार शीघ्र ही वहाँसे
बाहर निकल गया और साथ में मन्त्रीपुत्र भी वहाँ से बाहर हो गया ।
और गंगातीर पर वे दोनों ठिकाने से जा पहुँचे । ब्रह्मदत्तकी पत्नी दासी

आज्यो चुलनीको लारे आडम्बर माथे वरवधूने नगर प्रवेश कराव्यो । नग-
रमा लारे उत्सव मनाव्यो । तेमने भाटे पाधवामा आवेला भडेलमा रडेकाबुनी
व्यवस्था करावी आपी मन्त्री वरधनु के ने कुमारनो मित्र हतो अने तेनी के
साथे रडेतो हतो । ओ भूम सावयेत हतो । मध्यरात्रीनो समय थयो । ओ समये
चुलनीको पोताना लाधथी के ओ लक्षागृहमा आग थापी आग लागतावेत
के लक्षागृहमा आरे आज्यु ईलाधर्गध अने सधणो भडेल लडलड भजवा लाव्यो ।

आग लागी त्यारे वरधनु सयेन हतो तेबु पोताना मित्र कुमार ब्रह्मदत्तने
निद्राभाथी जगाडीने कहु, कुमार ! आ लाभागृहमा तमारी माताको आग
लागाडी छे, आथी हुवे आपनु अही ओके क्षण पणु रडेवु जेअम लरेवु छे,
हु आपने मार्ग बतावु छु ओ मार्गथी आप जलहीथी अडार नीकणी भव
आ प्रभाबु कही शीघ्र असेडीने सुरगनो रस्ते भताव्यो अने पोते पणु
तेमनी साथे आही नीकव्यो, सुरगना रस्तेथी अने जणु गगना किनारा
उपर अडार नीकव्या ब्रह्मदत्तनी पत्नी दासी पुत्री पणु ओर रस्तेथी अडार

गता । तत्र गङ्गातीरे धनुर्मन्त्रिणा पूर्वत एव द्वौ तुरङ्गमौ स्थापितौ । तयोरेकैकं
मारुह्य तौ कुमारीं ततः प्रचलितौ देशान्तरं गतौ । मार्गखेदेन तगोरभ्यौ मृतौ ।
ततः पादचारेण गच्छन्तौ तौ कोट्टनामकं ग्रामं प्राप्ता । तत्र कुमारेण वरधनु-
रुक्तः-वन्यो ! मा तृणां पाधते । अतः कुरु कम्प्युपायम् । तद्वचनं निशम्य स
राजकुमारः ग्रामस्य पश्चिमदिशि समुपवेश्य स्वयं ग्रामे प्रविष्टः । ततो नापितः समाहूय
राजकुमारान्तिके समागतः । नापितेन उभयोर्मुण्डनं कृतम् । ततः परिवृत्तरूपाय-
वध्वौ तौ भिक्षार्थं पुरे प्रविष्टौ । मार्गे द्विजो मिलितः । तेन तौ स्वगृहं नीतौ ।

पुत्री भी उसी सुरगमार्ग से निकलकर अपने पिता के घर पहुँच गई ।
धनुमत्री ने पहिले से ही गङ्गातीर पर दो घोड़े तयार कर रखे थे ।
ये दोनों आकर दोनों घोड़ों पर सवार होकर वहाँ से देशान्तर को चल
दिये चलते २ उनके दोनों घोड़े मार्ग की थकावट से बीच ही में मर
गये । अब ये पैदल चलते २ एक कोट नाम के गाँव में आये । कुमारने
वरधनुसे कहा वन्यो ! मुझे इस समय भूख सता रही है । इसलिये
इसकी निवृत्ति का कोई उपाय करो । राजकुमार के इस प्रकार वचन
सुन कर वरधनु राजकुमार को गाँव के बाहर बैठाकर स्वयं उस गाँव में
गया । वहाँ से एक नाई को साथ लेकर वह वापिस राजकुमार के पास
लौट आया । नापित ने उन दोनों का मुँडन किया । मुँडन होने के बाद
उन दोनों ने साधु का वेष पनाया और रगे हुए वस्त्रों को पहिर कर फिर
वे भिक्षा के निमित्त नगर में गये । चलते २ उनको बीच में ही एक
ब्राह्मण मिला-ब्राह्मण उन दोनों को अपने घर पर ले गया । ले जाकर

नीकणी गर्ध अने पोताना पिताने त्या पडोची गर्ध धनुमत्रीचे गगाना
किनारे पडेलेली जे जे घोडा तैयार राखेल होता जेथी जन्ने जळ्या जे घोडा
उपर सवार थर्ध थीजत देश तरश्च आली नीडण्या आलता आलता भारे थाकने
ठारले जने घोडाचो रस्ताभा मरी गया आथी जन्ने जळ्या पगपाणा आलता
आलता जेठ कोट्ट नामना गाभभा आथी पडोच्या कुमारे वरधनुने कळु जाधी
मने पूण जे ठकडीने भूष लागी छे आथी भूषणी तृप्तिनो ठावक प्रमध
ठरे राजकुमारनु ठडेवु सावणीने कुमारने गाभ जडार जेसाडीने वरधनु
गाभभा जये, त्याथी जेक वाणदने साथे लर्ध ते राजकुमार पासे आव्यो
वाणदे जन्ने जळ्याना माथा उपरना वाण उतारी मुडन क्युं मुडन कराव्या
पछी जे जनेचो माधुनो वेश धारजु क्यो रगेला वस्त्रोने पडेरिने पछी
तेचो भिक्षा माटे नगरभा गया आलता आलता रस्ताभा तेभने जेक ब्राह्मण

સાદર મોજિતો ! મોજનાન્તે ચ રાજકુમારસ્ય મસ્તકે એકા મવરમહિલાચન્ધુમતી નામ્નીં દ્વિજકન્યામુદિશ્યાન્નતાન્ પ્રસિપતિ, મળતિ ચ 'પપોઽસ્યા યોઽસ્તુ' ઇતિ ।
 एतद् दृष्ट्वा वरधनुना प्रोक्तम्—सुभगे ! किमर्थमस्मै मूर्खाय स्वकन्या प्रदीयते ?
 ततो द्विजेनोक्तम्—महाभाग ! इयं मम सुताऽस्ति । केनचिन्नैमित्तिकेनोक्तम्
 अस्याश्चक्रवर्ती भविष्यतीति जतस्तद्वचनादेव क्रियते । तस्मिन्नेव दिने तस्याः
 कन्याया विवाहः कुमारेण सह जातः । तद्वात्रौ कुमारस्तत्रैव स्थितः । द्वितीय
 दिवसे वरधनुना प्रोक्तम्—कुमार ! इत आवाभ्या शीघ्रमेव गन्तव्यम् । यतोऽत्र
 समागता दीर्घनृपगुप्तचराः । कुमारोऽपि वन्धुमत्यै सर्वं निवेद्य वरधनुना सह

उसने उन दोनों को पडे आदर के साथ भोजन कराया। भोजन करने के बाद वहा एक महिला ने राजकुमार के मस्तक पर वन्धुमती ब्राह्मण कन्या को लक्षित करके अक्षत प्रक्षिप्त किये और कहा—यह इसका वर होओ। इस परिस्थिति को देखकर वरधनुने कहा सुभगे ! इस मूर्खको तुम अपनी कन्या किस लिये देती हो ? मन्त्रीपुत्र की बात सुनकर बीच ही में ब्राह्मण ने जवाब दिया कि महाभाग ! यह मेरी पुत्री है, किसी नैमित्तिकने मुझसे इसके बारेमें ऐसा कहा था, कि यह चक्रवर्ती की पत्नी होगी। इस विचार से यह ऐसा कर रही है। उसी दिन राजकुमार के साथ कयाका विवाह कर दिया गया। उस रात राजकुमार वहीं पर अपनी ससुराल में रहा। दूसरे दिन वरधनुने राजकुमारसे कहा चलो कुमार। यहा से अपन दोनों शीघ्र चले। क्यों कि यहा पर दीर्घराजा के गुप्तचर आ पहुचे हैं। वरधनु की यह बात सुनकर कुमार ने वन्धुमती से सब अपना हाल कह दिया और फिर वहा से वरधनु के साथ चला।

મળ્યો જે એ બન્નેને પોતાને ઘેર લઈ ગયો અને ખૂબ જ આદર લાવથી સત્કાર કરી ભોજન કરાવ્યું ભોજન કર્યા બાદ ત્યાં એક મહિલાએ રાજકુમારના મસ્તકે આદરે કયો અને પોતાની બન્ધુમતિ નામની કન્યા તેને સુપ્રત કયોતું બહેર કયું આ પરિસ્થિતિને જોઈ વરધનુએ કહ્યું કે, સુભગે ! આ મૂર્ખને તમે પોતાની કન્યા શા માટે આપો છો ? મન્ત્રીપુત્રની વાત સાંભળીને વચમા જ બ્રાહ્મણે જવાબ આપ્યો કે, મહાભાગ ! આ મારી પુત્રી છે કોઈ નિમિત્તિઆએ એવી આગાહી કરી હતી કે “તારી પુત્રી આ ચક્રવર્તીની પત્ની થશે ” એ વિચારથી મેં આમ કયું છે એ જ દિવસે રાજકુમાર સાથે તેનો વિવાહ કરી દેવામા આવ્યો, એ રાત રાજકુમાર ત્યાં પોતાના સાસરાને ત્યાં રહ્યો બીજે દિવસે વરધનુએ રાજકુમારને આલવાનું કહ્યું, અને એમ જણાવ્યું કે, હીંધ રાજાના ગુપ્તચરો અહીં આપણી પાછળ પાછળ આવી લાગ્યા છે, વરધનુની વાત સાંભળીને રાજકુમારે પોતાની પત્ની બધમતાને સહ બીના જણાવી દીધી

निष्क्रान्त । निरन्तर गच्छन्ती तौ कस्मिंश्चिद् ग्रामे समागतौ । वृषित कुमार
वदिरूपवेश्य वरधनुर्ग्राममध्ये जन्मानेन प्रविष्टः । त्वरितमेव परावृत्त्य कुमारमेव
मुक्तवान्-कुमार ! दीर्घनृपेण आवयोर्मार्गं स्वसैन्यैः सर्वत्र ममवरुद्धः, अतः जवाभ्या
शीघ्रमेवोत्प्रेयेन गन्तव्यम् इति । तौ द्वावपि उन्मार्गेण व्रजन्ता महादृष्टी प्राप्ता ।
तत्रैकस्य मदती वटवृक्षस्थावस्तात् कुमार समुपवेश्य वरधनुर्जलमानेतुमितस्ततो
भ्रमति । जलार्थं भ्रमन् वरधनुर्दीर्घनृपभटैरवलोकितो निगृहीतश्च । त यष्टि मुष्ट्या-
दिभिस्ताडयित्वा ते प्रोक्तवन्तः-दर्शय, क्वास्ते ब्रह्मदत्तकुमार ? नो चेत्त्वा
हनिष्यामि, इति मुनन्तस्ते त ताडयन्तस्तदागमन मार्गेण त कर्षयन्तश्चलिताः ।

निरन्तर चलते २ वे दोनों किसी एक ग्राम मे आये । वृषित राजकुमार
के लिये पानी लाने को वरधनु ग्राम में गया, और राजकुमार को वही
गाव के बाहिर बैठा दिया । वरधनु शीघ्र लौट कर आया और कुमार से
ऐसा कहा कुमार ! दीर्घराजाने अपन दोनों का मार्ग अपनी सेना के
द्वारा सर्वत्र अवरुद्ध कर लिया है । अतः अब अपन लोगों का कर्तव्य है
कि हम यहा से कुमार्ग होकर चले । इस प्रकार उन्मार्ग से होकर चलते
हुए वे दोनों एक भयकर अटवी मे जा पहुँचे । वहा एक वटवृक्ष के नीचे
कुमार को बैठा कर वरधनु जल की तलाश में इधर उधर चकर काटने
लगा । इतने में उसको दीर्घराजा के सुभटों ने देखलिया और पकड़
कर बाव लिया । पश्चात् उन्होंने यष्टिमुष्टि आदि से मारपीट-कर उससे
पूछा कि बता ब्रह्मदत्तकुमार कहाँ है । नहीं तो तुझे हम जान से मार
डालेंगे । इस प्रकार कहते हुए उन योद्धाओं ने उसको खूब ताड़ित किया
और उसके आये हुए मार्ग पर ही उसको खेचते हुए वे ले चले । इस

अने पछी त्याही वरधनुनी साथे आली नीकल्यात दरमजल करता करता तेआ
ओक गावमा पडोआ पृथातुं अनेला राजकुमार माटे पाणी देवा वरधनु
गावमा गयो अने राजकुमार गाव अहार ओठो वरधनु तरत ज पाछो
दुयो अने कुमारने कळु के, कुमार ! दीर्घराजआ राज्यानि सेना द्वारा आपछो
मार्ग रोकी लीधो छे आथी आपछे अहीथी आडा मार्गे जलहीथी नीकणी
जर्थओ आभ करता अने जळ्हा आडे मार्गे आलता आलता ओक धाडा
ज गलमा जर्थ चड्या त्या ओक वडलानी नीचे राजकुमारने ओसाडीने वरधनु
पाणीनी तपासमा नीकल्या, आ रीते पाणीनी तपासमा करता वरधनुने हीध
राजाना सेनिकेओ ओछ लीधो अने तेने पकडीने आधी लीधो पूज मारकूट
करी, ब्रह्मदत्तकुमार कया छे ते पूछ्यु अने जे नही अतावे तो तने मारी
नाअवामा आवशे तेवी धमकी पछु आपी अने जे रस्तेथी ते आओ हते

સાદર ભોજિતો । ભોજનાન્તે ચ રાજકુમારસ્ય મસ્તકે પ્કા મયરમહિલાવન્ધુમતી નામ્નીં દ્વિજકન્યાપુદિશ્યાસતાન્ પ્રક્ષિપતિ, મળતિ ચ ‘પયોઽસ્યા રોઽસ્તુ’ ઇતિ ।
 एतद् दृष्ट्वा वरधनुना प्रोक्तम्—सुभगे ! किमर्थमस्मै मूर्खाय स्वकन्या प्रदीयते ?
 ततो द्विजेनोक्तम्—महाभाग ! इयं मम सुताऽस्ति । केनचिन्नैमित्तिकेनोक्तम्
 अस्याश्चक्रवर्ती भविष्यतीति जतस्तद्वचनादेव क्रियते । तस्मिन्नेव दिने तस्याः
 कन्याया विवाहः कुमारेण सह जातः । तद्वात्रौ कुमारस्त्वैव स्थितः । द्वितीय
 दिवसे वरधनुना प्रोक्तम्—कुमार ! इत आवाभ्या शीघ्रमेव गन्तव्यम् । यतोऽत्र
 समागता दीर्घनपण्डितवराः । कुमारोऽपि वन्धुमत्स्यै सर्वं निवेद्य वरधनुना सह

उसने उन दोनों को उड़े आदर के साथ भोजन करवाया । भोजन करने
 के बाद वहाँ एक महिला ने राजकुमार के मस्तक पर वन्धुमती ब्राह्मण
 कन्या को लक्षित करके अक्षत प्रक्षिप्त किये और कहा—यह इसका वर
 होओ । इस परिस्थिति को देखकर वरधनुने कहा सुभगे ! इस मूर्खको
 तुम अपनी कन्या किस लिये देती हो ? मंत्रीपुत्र की बात सुनकर बीच ही
 में ब्राह्मण ने जवाब दिया कि महाभाग ! यह मेरी पुत्री है, किसी नैमि-
 त्तिकने मुझसे इसके बारेमें ऐसा कहा था, कि यह चक्रवर्ती की पत्नी
 होगी । इस विचार से यह ऐसा कर रही है । उसी दिन राजकुमार के
 साथ कयाका विवाह कर दिया गया । उस रात राजकुमार वहीं पर
 अपनी ससुराल में रहा । दूसरे दिन वरधनुने राजकुमारसे कहा चलो
 कुमार । यहाँ से अपन दोनों शीघ्र चले । क्यों कि यहाँ पर दीर्घराजा
 के गुसचर आ पहुँचे हैं । वरधनु की यह बात सुनकर कुमार ने वन्धुमती
 से सब अपना हाल कह दिया और फिर वहाँ से वरधनु के साथ चला ।

મળ્યો એ એ બન્નેને પોતાને ઘેર લઈ ગયો અને ખૂબ જ આદર લાવથી
 સત્કાર કરી લોજન કરાવ્યું લોજન કર્યા બાદ ત્યાં એક મહિલાએ રાજકુમારના
 મસ્તકે આદરેલાં કથો અને પોતાની બન્ધુમતિ નામની કન્યા તેને સુપ્રત કથોનું
 બહેર કયું આ પરિસ્થિતિને જોઈ વરધનુએ કહ્યું કે, સુભગે ! આ મૂર્ખને
 તમે પોતાની કન્યા શા માટે આપો છો ? મંત્રીપુત્રની વાત સાંભળીને વચમા
 જ બ્રાહ્મણે જવાબ આપ્યો કે, મહાભાગ ! આ મારી પુત્રી છે કોઈ નિમિ-
 ત્તિઆએ એવી આગાહી કરી હતી કે “તારી પુત્રી આ ચક્રવર્તીની પત્ની થશે ”
 એ વિચારથી મેં આમ કયું છે એ જ દિવસે રાજકુમાર સાથે તેનો વિવાહ
 કરી દેવામાં આવ્યો, એ રાત રાજકુમાર ત્યાં પોતાના સાસરાને ત્યાં રહ્યો
 ખીજે દિવસે વરધનુએ રાજકુમારને ચાલતાનું કહ્યું, અને એમ જણાવ્યું કે, દીર્ઘ
 રાજાના ગુપ્તચરો અહીં આપણી પાછળ પાછળ આવી લાગ્યા છે, વરધનુની
 વાત સાંભળીને રાજકુમારે પોતાની પત્ની સાથે મળીને એક જાગી દીધી

निष्क्रान्त । निरन्तर गच्छन्ती तौ कस्मिंश्चिद् ग्रामे समागतौ । वृषित कुमार
बहिरूपवेश्य परधनुर्ग्राममध्ये जलमानेत प्रविष्टः । त्वरितमेव परावृत्त्य कुमारमेव
मुक्तवान्-कुमार ! दीर्घनृपेण आवयोर्मार्गः, स्वसैन्यैः सर्वत्र ममवरुद्धः, अतः अत्राभ्या
शीघ्रमेवोत्प्रेष्येन गन्तव्यम् इति । तौ द्वावपि उन्मार्गेण व्रान्ता महादृष्टी प्राप्ता ।
तत्रैकस्य महती षट्पदस्पाधस्तात् कुमार समुपवेश्य परधनुर्जलमानेतुमितस्ततो
भ्रमति । जलार्थं भ्रमन् वरधनुर्दीर्घनृपभटैरवलोकितो निगृहीतश्च । त यष्टि मुष्ट्या-
दिभिस्ताडयित्वा ते भोक्तव्यः-दर्शय, यस्मिन् ब्रह्मदत्तकुमार ? नो चेत्त्वा
हनिष्यामि, इति भुवन्तस्ते त ताडयन्तस्तदागमन मार्गेण त कर्षयन्तश्चलिताः ।

निरन्तर चलते २ वे दोनों किसी एक ग्राम मे आये । नृपित राजकुमार
के लिये पानी लाने को वरधनु ग्राम में गया, और राजकुमार को वही
गाव के वाहिर बैठा दिया । वरधनु शीघ्र लौट कर आया और कुमार से
ऐसा कहा कुमार ! दीर्घराजाने अपन दोनों का मार्ग अपनी सेना के
द्वारा सर्वत्र अवरुद्ध कर लिया है । अतः अन अपन लोगों का कर्तव्य है
कि हम यहा से कुमार्ग होकर चले । इस प्रकार उन्मार्ग से होकर चलते
हुए वे दोनों एक भयंकर अटवी मे जा पडचे । वहा एक वटवृक्ष के नीचे
कुमार को बैठा कर वरधनु जल की तलाश में इधर उधर चकर काटने
लगा । इतने में उसको दीर्घराजा के सुभटों ने देखलिया और पकड
कर नाव लिया । पश्चात् उन्हाने यष्टिमुष्टि आदि से मारपीट-कर उससे
पूछा कि यहा ब्रह्मदत्तकुमार कहा है । नही तो तुझे हम जान से मार
डालेगे । इस प्रकार कहते हुए उन योद्धाओं ने उसको खूब ताडित किया
और उसके आये हुए मार्ग पर ही उसको खेचते हुए वे ले चले । इस

अने पछी त्याही वरधनुनी साथे आली नीकल्ये। दर मजल करता करता तेथो
एक गाभमा पडोन्ना तृषातुर जनेला राजकुमार भाटे पाणी देवा वरधनु
गाभमा गयो अने राजकुमार गाभ जडार जेठो वरधनु तरत ज पाछो
इथो अने कुमारने कळु के, कुमार ! दीर्घराजने सेना द्वारा आपणो
मार्ग रोडी दीधो छे आथी आपणो अडीथी आडा मार्गे जलदीथी नीकणी
जर्थे आम करता जने जळु आडे मार्गे आलता आलता एक धाडा
ज गलमा जर्थ चडया त्या एक वडलानी नीचे राजकुमारने जेसाडीने वरधनु
पाणीनी तपासमा नीकल्यो, आ रीते पाणीनी तपासमा करता वरधनुने दीध
राजना सेनिकेने जेथ दीधो अने तेने पकडीने जाधी दीधो पूज भारकूट
करी, ब्रह्मदत्तकुमार क्या छे ते पूछ्यु अने जे नही भतावे तो तने भारी
नाभवाभा आपणे तेवी धमकी पणु आपी अने जे रस्तेथी ते आण्यो हते।

तैस्ताडयमानः कृण्यमाणश्च स कुमारान्तिरूपदशमुपनीतः । तत्र स कुमाराय पलायनार्थं तैरलक्षितः सकेतं दत्तवान् । तेन कृतमङ्केतः स कुमारस्ततो भटैरदृष्ट एव पलायितवान् । ततः पलायितः कुमार एकस्या महादृष्ट्या परिष्टः । क्षुधा तृपाऽऽर्त्तः कुमारस्तृतीय दिवसेऽष्टव्यामटन्नेन तापसं दृष्टवान् । दृष्टे च तस्मिन् कुमारस्य जीविताशा जाता । कुमारेण स तापसः पृष्टः । भगवन् ! क्व भवदाश्रमः ? स 'आसन्न एवास्मदाश्रमः' इत्युक्त्वा कुलपतिसमीपं तं नीतवान् । कुमारेण प्रणतः कुलपतिः । कुलपतिना मोक्तम्—कुत आगतोऽसि ? कुमारण सकृन्तोऽपि वृत्तान्तं

तस्मात् मारते खेचते ह्येव वे उसको कुमार के पास तक के रास्ते पर ले आये । उसने कुमार को उन सुभटों की अज्ञान अवस्था में वही से भगने का सकेत किया । सकेत पाकर कुमार वहाँ से शोध भगा । कुमार का भगना भटों को मालूम नहीं पड़ा । भगते २ कुमार एक महादृष्टी में आ पहुँचा । क्षुधा एवं तृपा से पीड़ित होकर कुमार उस अदृष्टी में ठीक तीन दिन तक डूँधर उधर घूमता रहा, पर गाने पीनेका कहीं भी ठिकाना नहीं पड़ा । घूमते २ घूमते तीसरे दिन कुमार ने एक तापसको देखा । तापसको देखकर कुमारका जी में जी आया, उसके देखते ही उसको अपने जीने की आशा बंध गई । तापस के समीप जाकर कुमार ने उससे पूछा 'भगवन् ! आपका आश्रम कहाँ है ?' तापस बोला—“ हमारा आश्रम पास ही है ” ऐसा कह कर वह तापस कुमारको अपने कुलपति के समीप ले गया । कुलपतिको देख कर कुमार ने नमस्कार किया । कुलपतिने आये हुए कुमार को देखकर पूछा—तुम कहाँ से आये हो ? कुलपति की

ते रस्ते घुसड़ता लई आया कुमार क्या जेठो हुतो ते स्थान नलुक आवता तेहे स केतथी कुमारने लागी छुटवानो स केत कथी आ स केत सैनिकोनी नलुभा आव्यो नही स केत भगता कुमार त्नाथी लागवा भाड्यो अने मडा लयकर ज गवमा जई अड्यो लूण अने तरगथी पीडाता त्रधु दिवस सुधी कुमार ते ज गवमा अथडाये परतु उयाय जावापीवानु न भळ्यु त्रीन दिवसे कुमार अेक तपस्वीने जेया, तपस्वीने जेधने तेना लवमा धरपत वणी अने पोताना लवननी आशा न धार्ध तपस्वीनी पासे जेधने कुमार तेने पूछ्यु लगवन् आपनो आश्रम कथा छे ? तपस्वीअे कळु के, “ अमारो आश्रम अहि नलुकमा ज छे ” आम कही ते कुमारने लध पोताना कुलपति पासे आया कुलपतिने जेध कुमार नमस्कार उया कुलपतिअे आवेवा कुमारने जेधने तेने पूछ्यु तमे कथाथी आवो छे ? कुलपतिना पूछवाथी

कथितः कुलपतिनोक्तम्-वत्स ! जह तव जनकस्य लघु भ्राता । त्वहि निजावाममेव
प्राप्नोऽसि । यथेच्छमत्र तिष्ठ । कुमारोऽपि तापसस्याभिप्रायं ज्ञात्वा तत्रैव मुखेन स्थितः
क्रमेण वर्षाकालः समायात । तदा कुमारेण सकृन्ना धनुर्वेदविद्या तापसादधिता ।
तापसाः शरत्काले कन्दमूलादिनिमित्तं गताः, कुमारोऽपि तैः सह गतः । तत्र वन
शोभा पश्यता कुमारेणैको महाहस्ती दृष्टः । कुमारस्तदभिमुखं चलितः । कुमारं
दृष्ट्वा हस्तिना महारजः कृतः । कुमारेण तस्य पुरो निनमुत्तरीयमस्रं प्रक्षिप्तम् ।

वातका उत्तरमें कुमारने अपना सकल वृत्तान्त उनसे निवेदित कर दिया ।
कुमार की बात को सुनकर कुलपति ने कहा कि वत्स ! मैं तुम्हारे पिता का
बड़ा भाई हूँ । अब तुम किसी भी प्रकार की चिन्ता न करो और यही
समझो कि मैं अपने घर पर ही आ गया हूँ । आनन्द से इच्छानुसार
रहो ग्याओ पियो और आनन्द से रहो । कुमार भी तापस के उन आन्वा-
सन पूर्ण वचनों से विश्वस्त होकर अब उसके अभिप्राय को जानकर
सुखपूर्वक वहाँ पर रहने लगा । रहते २ वर्षों पर कुमार को वर्षाकाल
लग गया । इतने विशिष्ट समय के भीतर कुमार ने तापसों से सकल
धनुर्वेदविद्या सीखली । शरत्काल आने पर तापस लोग कन्दमूल आदि
के लिये वहाँ से निकले कुमार भी उनके साथ में हो गया । वन की
शोभा को देखते समय कुमार की दृष्टि एक महा हाथी पर पड़ी । उसको
देखकर कुमार उसके साम्हने गया । हस्तीने कुमारको देख कर उड़े जोर
से चीत्कार किया । चीत्कार शब्द को सुनकर कुमार ने उसके सामने
अपना उत्तरीयवस्त्र उतार कर फेंक दिया । हाथी ने उसी समय उस

कुमारे पोतानो सघणो पूर्व वृत्तात् तेमने ँही सलजाऽये । कुमारनी वात मालजीने
कुवपतिऽये ँह्यु के, वत्स ! हु तमारा पितानो मोटो लाई छु डवे तमे डोई
प्रदारीनी जिता न करे अने ऐम ज समने के हु मारा पोताने घेर ज आऽये
छु ऐम मानी आनदथी छिछा प्रमाणे रडेा, भूष आऽये, पीवे अने आनद
करे । कुमार तपस्वीना आवा आश्वासन लरेला पयनोने सालणी विश्वास भूझीने
तेमज तेमना अबिप्रायने नालीने सुणपूर्वऽ त्या रडेवा लाऽये । तपस्वीना
आश्रमभा रडेता रडेता ऐड वर्ष वीती गयु आ समय दरमान कुमारे
तपस्वीऽये पासेवी धनुर्वेदविद्या शीणी लीधी शरदकाण आववावी तपस्वीऽये
कहभूग आदिना माटे त्याथी नीकऽया कुमार पण तेननी साथे याऽये वननी
शोभाने लेता लेता कुमारनी दृष्टि ऐक हाथी उपर पडी अने जेधने कुमार
तेनी सामे गये । पोतानी सामे आवेला कुमारने जेधने हाथीऽये धणु लेरथी
चीत्कार कये चीत्कार शब्दने मालजीने कुमारे पोतानु उत्तरीय वस्त्र (उपरछु)

करिणाऽपि निज शुण्डादण्डेन तत्क्षणादय तदुत्तरीयवस्त्रं गृहीतं क्षिप्तं चाक्राशे ।
 यावत्सं कुरी क्रोधान्नवो भूत्वा कुमारान्तिरुमागच्छति, तावत्कुमारोऽपि क्रौञ्चलेन
 स्वोत्तरीयमग्रहीत् । पुनः करिणा सः पिनिधक्रीडां कर्तुमारभयान् । तदाऽसां कुरी
 श्रान्तो भूत्वा ततः प्रचलितः कुमारोऽपि तेन सदैव तत्पृष्ठं प्रचक्षितः । क्रियद्-
 दूर गतः कुमारो दिग्मूढः पूर्वापरदिग्विभागे गिरिनदीसन्निविष्टं जीर्णभवन-
 भित्तिमात्रोपलक्षितमेकं जीर्णनगरं दृष्टवान् । कुतूहलाक्रान्तचित्तो नगरमध्ये ।
 प्रविष्टः चतुर्दिक्षु दृष्टिं परिभ्रामयन् मिलोकितवान् विकटवशजालम् ।
 यत्समीपे खेटकः (ढाल इति प्रसिद्धः) खड्गश्च स्थापित आसीत् । कुमारः

उत्तरीय वस्त्र को शुण्डादण्ड से पकड़कर उसको आक्राश में उगाल
 दिया । और कुमार तर्फ झपटा ।

अपनी तर्फ क्रोधसे अन्ध होकर आते हुए हाथीको देखकर कुमारने
 उस अपने उछाले गये उत्तरीयवस्त्र को पड़ी कुशलता से गिरते हुए
 को पकड़ लिया । पश्चात् उसने उस हाथी के साथ अनेक प्रकारकी क्रीडाएँ
 की । इस तरह जब वह हाथी थक चुका तब वह वहाँसे चल दिया । कुमार
 भी उस हाथी के पीछे चलने लगा । कुछ दूरी दूर गया ही होगा कि
 कुमार ने दिग्मूढ बनकर पूर्वापर दिग्विभाग में एक जीर्ण नगर देखा ।
 यह जीर्ण नगर गिरि नदी के तट पर बसा हुआ था, और इसकी जीर्ण
 भित्तियाँ मात्र ही अवशिष्ट-शेष थीं । कुमारने देखकर आश्चर्यचकित होकर
 उस नगर में प्रवेश किया । वहाँ उसने अपनी दृष्टि चारों ओर फैलाई
 तो एक विकटवशजाल उसको दिखलाई पड़ा । उस विकटवशजाल के पास

उत्तरीयने तेना तरङ्ग ई कथु, हाथीये पोतानी सुढथी ते वस्त्रने पकडीने तेने ७ ये
 आक्राशमा उडाउथु अने कुमार सामे होल भूकी, क्रोधथी आधणो अनिने पेता
 तरङ्ग होडी रहैव हाथीने लेध तेमज हाथीये उछणेलो पोताना उत्तरीय वस्त्रने
 नीचे पडता लारे कुशलताथी पकडी लध पछी तेखे अ हाथी सामे सताकुं
 डीनी रमत शङ्क करी पछी ज्यारे हाथी शात अनि गये त्यारे ते त्याथी बालतो
 थया कुमार पछु तेनी पाछण पाछण भट गतिअे बालवा लाग्यो थोडे दूर
 आल्या बाद कुमार पूर्व दिशाना अेक भागमा अेक लुब् नगर लेथु आ लुब्
 नगर पडाडमाथी आवती अेक नदीना तट पर वसेलु हुतु, आ नगर उज्जड
 हुतु तेनी लुब् लीतो ज मात्र उली हुती, कुमार आश्चर्यचकित अनिने छे
 नगरमा प्रवेश कयो, त्या तेखे पोतानी दृष्टि आरे तरङ्ग ईरवी तो तेने विकट
 वशजाल लेवामा आवी अे विकटवशजाल पासे अेड लागु अने तलवा अे

લગ્નમાદાય પ્રાદરદ્ પિક્કવશજાલે । લગ્નપ્રદારચ્છિન્નવશજાલેન સહ તત્પુરતઃ સ્ફુર
દોષ્ટો મનોહરાકૃતિક્કુરુ એકો મુણ્ડો નિપતિત્વ । ત દૃષ્ટ્વા સસમ્રાન્તેન કુમારેણ
ચિન્તિતમ્—“ ધિગસ્તુ મા દુર્વ્યપસાયવ્યસનિનમ્ , ધિદ્મમ નાહુવજ્મ્ । યેના-
વિચારપરાયણેન મયા દુઃકૃત્યમિદ કૃતમ્ હતોઽય નિરપરાધો વિદ્યામાધકો મયા ”
હત્યેવ સ કુમારો નહુધા પશ્ચાત્તાપ કૃતવાન્ । પશ્ચાત્તાપ કુર્વતા કુમારેણ વશજાલ-
મધ્યગર્તી પાનાદિસામગ્રી સગલિતહસ્તઃ કનઘ્વોઽવલોકિતઃ । તદર્શનેન પુનરપિ

લેટક-બાળાં અને તલવાર, એ દો વસ્તુએ રાખી હુઈ થી । કુમાર ને તલ-
વાર કો ઉઠાકર વશજાલ કો ઉપર જ્યોં હી પ્રહાર કિયા । કિ ઉસકો ફટકે
હી વહાસે ઁક મુઢ નીચે ગિરા, વહ આકૃતિમે વઢા મનોહર થા તથા જિસકો
ઓળઠ કપ રહે થે । ઉસ મુઢ કો ગિરતે હી કુમાર કો વઢા આશ્ચર્ય
હુઆ । આશ્ચર્ય ચકિત્ત હોકર પશ્ચાત્ કુમાર ને વિચાર કિયા કિ
અવિચારી કામ કરને વાલે મુજ અવિચારી કો ધિક્કાર હૈ । મેરે
ઇન નાહુઓં કો વલ કો મી ધિક્કાર હૈ । હાય મૈને વિના વિચારે હી ઇસ
દુષ્કૃત્ય કો કિયા હૈ । દેલો ઇસ કૃત્ય કો કરને સે મેરે દ્વારા ઁક નિર-
પરાધી વિદ્યાસાધક વિદ્યાધર કા યહ માધા કટ કર ગિરા હૈ । મેરે દ્વારા
યહ અમાર્જનીય અપરાધ વના અવ કયા કરુ । ઇસ પ્રકાર કુમાર ને અપને
ઇસ અવિચારિત કૃત્ય પર વઢા મારી પશ્ચાત્તાપ કિયા । કુમાર જબ વિવિધ
રુપ સે ઇસ પ્રકાર કા પશ્ચાત્તાપ કર રહા થા કિ ઉમી સમય ઉસને દેલ્લા
કિ વશજાલ કો મધ્યગર્તી વહ કનઘ કિ જિસકા મસ્તક પહિલે સે હી

વસ્તુઓ પડી હતી, કુમારે તલવારને એ વશજાળ ઉપર ઉપાડીને ફેંકી, તલ-
વારના ઘાથી વશજાળ ફાટી અને એક મુડકીની આકૃતિ કે જે ખૂબ જ સુંદર
અહેરાવાળી હતી અને જેના હોઠ કાપતા હતા તે નીચે પડી આ મુડકી નીચે
પડતા કુમારને ખૂબ જ આશ્ચર્ય થયું, આશ્ચર્ય અકિત બન્યા પડી કુમારે
વિચાર કયોં કે, અવ્યવસાયમા વ્યવસાય કરનાર મને અવિચારીને ધિક્કાર છે,
મારા આ હાથોના બળને ધિક્કાર છે, મે વગર વિચારે જ આવું દુષ્કૃત્ય કયું
છે, આવું અવિચારી અધમાધમ કૃત્ય મારા હાથથી થવાના કારણે એક નિરપરાધી
વિદ્યાસાધક વિદ્યાધરનું માથું વિનાકારણે મારા હાથથી કપાઈ જવા પામ્યું છે
મારાથી આ પ્રકારનો ઘોર અપરાધ થયો છે હવે શું કરું ? આ રીતે
કુમારે પોતાના અવિચારી કૃત્ય પર ભારે પશ્ચાત્તાપ કયોં કુમાર જ્યારે વિવિધ
રૂપથી પશ્ચાત્તાપ કરી રહ્યો હતો એ વખતે તેણે જોયું તો વશજાળની વચ-
માનું ધડ કે જેનું માથું પહેલા તેના હાથે કપાઈ જવા પામ્યું હતું તે

સોડવીવ દુર્મના જાતઃ । પુનઃ-‘મવિતવ્યતાયગાદિદ જ્ઞાનમ્’ ઈતિ ચિચિન્તયન્
 ક્ષિમપિ સમાશ્વન્નતસ્તતો વિન્યસ્તટ્ટિરેક વિશાલગુપ્તાનમયલોકિતયાન્ તદ્દર્શના
 સક્તચિતઃ કુમાસ્તપ્રતિષ્ઠઃ । તત્ર પરિભ્રમન્ અશોક તરુવલયીકૃતમેક સપ્તભૂમ-
 માવાસં દૃષ્ટયાન્ । તન્મધ્યે પ્રવિષ્ઠઃ કુમારઃ ક્રમેણ સપ્તમભૂમમારુઢઃ । તત્રોત્કુણ્ણ-
 કમલપદનાં નીલકમલનયના સર્વાંગમુદરી કાન્નન સમ્પ્રાપ્તયોગના કામપિ કન્યામ-
 વલોકિતવાન્ । પરમવિસ્મયાપન્નઃ કુમારસ્તામુવાચ-મદ્રે ! કા ત્વમ્ ? કથમેવાકિની

અસકે દ્વારા ધડૂં સે અલગ કર દિયા ગયા હૈ પાનાદિ સામગ્રી કો
 અપને હાથો મેં લિયે હુવ ગવડા હૈ, અસકે દેગ્ગને સે ગર કુમાર અથ પરિલે
 કી અપેક્ષા આર અધિક સચિન્ત વન ગયા । પશ્ચાત્ “ મવિતવ્યતા કે
 વશ સે ગર હુઆ હૈ ” ઇન પ્રકાર સોચકર કુમાર સ્વસ્થ હોકર ડધર-
 ડધર ફિરને લગા । ફિરતે ૨ અસને ંક વિશાલ ઉદ્યાન દેગ્વા । અસકે
 દેખને પર અસકા ચિત્ત અસમે પ્રવેશ કરને કે લિયે લાલાયિત હો ગયા ।
 વહ વહા ગયા આર ભ્રમણ કરતે ૨ ંક સાત રુડ કા મકાન દેગ્વા ।
 વહ અશોક વૃક્ષોં સે ચારોં તરફ સે વેષ્ટિત થા । કુમાર અસકે મીતર
 પહુચકર ક્રમશઃ સાતવે રુડ પર ચડ ગયા । વહ અસને ંક કન્યા દેલી ।
 કન્યા કા મુખ ફૂલે હુવ કમલ કે સમાન સુન્દર યા । નીલકમલ કે સમાન
 ઇસકે દોનોં નેત્ર થે । સમસ્ત અગ ઇસકે વિશેષ સૌન્દર્ય સપન્ન થે ।
 યૌવન ઇસકે સમસ્ત અગ આર ઉપાગોં મે વ્યાપ્ત હો રહા યા । ઇસ સર્વાંગ
 સુન્દરી કન્યા કો દેખકર કુમાર કે આશ્ચર્ય કા ઠિકાના નહોં રહા ।

પાન આઢી સામગ્રી પોતાના હાથમા લઈ ઉભેવ છે આ પ્રમાણે જોવાથી કુમાર
 પહેલા કરતા વધુ સાવચેત બની ગયો પછી “ લાવીની પ્રમળતાથી આ બનેલ
 છે ” આ પ્રકારે વિચારીને સ્વસ્થ થઈને કુમાર આમતેમ ફરવા લાગ્યો ફરતા
 ફરતા તેણે એક સુદર મોટો બાગ જોયો જોતા જ તેતુ મન એમા જવા લલચાયુ
 તેણે તેમા પ્રવેશ કર્યો, અને ફરવા લાગ્યો ફરતા ફરતા તેની દૃષ્ટિએ સાત
 માળતુ એક ભવ્ય મકાન દેખાયુ એ મકાન અશોકવૃક્ષની વચ્ચે આવેલ
 હતુ કુમાર એ મકાનમા દાખલ થયો, એક પછી એક મજલા ચડતા
 ચડતા તે ઠેક સાતમા માળ ઉપર પહોચી ગયો ત્યા તેણે એક કમળના સમાન
 સુદર મુખવાળી એક દિવ્ય કન્યાને જોઈ નીલકમળ જેવા એના નેત્રો હતા અને
 જેતુ દેહ સૌંદર્ય ખૂબ જ ઉજ્જવળ એવું હતુ યૌવન તેના અગ ઉપાગોમા
 વ્યાપ્ત બન્યુ હતુ એ સર્વાંગ સુદર સુદરીને જોઈને કુમારને આશ્ચર્યનો
 પાર ન રહ્યો મારે વિશ્મયતા સાથે તે કન્યા સામે જોઈને તેણે

વિશાલેઽસ્મિન્મયને તિષ્ઠસિ । યદિ યુક્ત મન્યસે તદા નિવેદય મામપ્યાત્મીય-
વૃત્તાન્તમ્ । કુમારમ્ય વચન શ્રુત્વા મમાશ્વસ્તહૃદયા સા પ્રોક્તવાન્-કુમાર ! મમ
કથા વહુતરજાલસમાપનીયા, અતો મયાનેવ પૂર્વ કથયતુ, કો મયાન્ ? કુતઃ
સમાયાતઃ ? કિમાગમનકારણમ્ ? । ણ્ય તયા પૃષ્ઠઃ સ કુમારઃ કથિતવાન્-દેવિ !
પાન્ચાલ્યાધિપતિ વ્રહ્મવૃષતિપુત્રો વ્રહ્મદત્તનામાઽસ્મિ । ઇતિ શ્રુત્વૈવ સા કુમારી
ચરણયોર્નિપત્ય હર્ષજનિતગાન્ધાકુલિતેક્ષ્ણા મગદ્ગદમિદમુવાચ-કુમાર ! યહ તવ
માતુલપુત્રી, પિત્રા તવાર્યે સદ્ભૂલ્પિતા, ડટ્યુત્ત્વા કુમારસ્ય ચરણયોર્નિપત્ય સા મૃશ

ચિસ્મિત હોકર ઉસને કન્યાસે કહા-ભદ્રે ! તુમ કૌન હો ? ઔર અકેલી હી
ઇસ વિશાલ વનમે રહ્તી હો ? યદિ કહને મેં કોઈ હાનિ ન હો તો કૃપા
કર અપના સમસ્ત વૃત્તાન્ત મુઝે સ્પષ્ટ વતલાઓ । કુમાર કે ઇસ પ્રકાર
વચન સુનકર સ્વસ્થ હૃદય સપન્ન હોકર કન્યા ને કહા કુમાર । મેરી કથા
વહુત વિસ્તૃત હૈ-ઉસકે સુનને સુનાને મેં વહુત સમય વ્યતીત હોગા, ઇસ
લિયે પહિલે આપહી વતલાવેં કિ આપ કૌન હૈં ? કહા સે આ રહે હૈં ?
ઔર યહા આને કા કારણ ક્યા હૈ ? ઇસ પ્રકાર કન્યાને જવ કુમાર સે
પૂછા તો કુમાર ને કહા-દેવિ ! મુનો મેં અપના ઠિકાના તુમકો વતાતા હૂ,
વહ ઇસ પ્રકાર હૈ-પાન્ચાલ દેશ કા વ્રહ્મ નામકા રાજા હૈ મૈ ઉસકા વ્રહ્મ-
દત્ત નામકા પુત્ર હૂ । કુમાર કે ઇસ પરિચય કો પાકર વહ કન્યા હર્ષ-
પ્રકર્પસે-ત્વર્ણાશ્રુસે વ્યાપ્ત નેગ હોકર કુમાર કે ચરણોં મેં પડ ગઈ ઔર ગદ્ગદ
સ્વર સે ઇસ પ્રકાર ચોલી-કુમાર મેં તુમ્હારે મામા કી પુત્રી હૂ । પિતાને
આપકે નિમિત્ત મુઝે સકલ્પિત કિયા હૈ । ઇસ પ્રકાર કહ કર વહ પુન

તમે કૌણ છે ? આ વિશાળ વનમાં શું તમે એકલા રહો છો ? કાંઈ હરકત
ન હોય તો તમારી સઘળી હકીકત અને કહી સંભળાવો, કુમારના આ પ્રકારના
વચન સાંભળીને સ્વસ્થ બનીને કન્યાએ કહ્યું કુમાર ! મારી જીવનકથા
ખૂબ જ લાંબી છે, એને સાંભળવામાં ઘણો સમય લાગશે આથી પહેલાં આપ
જ બતાવો કે તમે કૌણ છો ? કયાથી આવી રહ્યા છો ? અને અહીં આવવાનું
કારણ શું છે ? આ રીતે કન્યાએ બન્યારે રાજકુમારને પૂછ્યું ત્યારે કુમારે કહ્યું કે,
દેવી સાંભળો હું મારી સઘળી હકીકત તમને સંભળાવું છું તે આ પ્રમાણે છે,
પાન્ચાલ દેશના વ્રહ્મ નામના રાજા છે, હું તેમનો વ્રહ્મદત્ત નામનો પુત્ર છું
કુમારના આ પરિચયને સાંભળી તે કન્યા ખૂબ જ આનંદ પામી અને હર્ષના
આશુ તેના નેત્રમાંથી ઉભરાવા લાગ્યા અને તરત જ તે કુમારના ચરણોમાં
પડી અને ગદ્ગદ કે કે કહેવા લાગી કે હે કુમાર ! હું તમારા મામાની પુત્રી
છું પિતાએ આપની સાથે મારે લગ્ન કરવાનો નિર્ધાર કર્યો છે આ પ્રમાણે

रोदितवती । कुमारोऽयं स्वचरणपतितां तां ममूल्याप्य सानुकूलवचनेस्तस्या धृतिं जनयन् स्वकुरेण तदश्रुतिमार्जयन्निदमुवाच-वाले । कथय केन त्वमोदशीमत्र स्थामानीता ? सा कुमारी कुमारदर्शनेन मजातथैर्या कथयितुमारब्धा-मह तव मातुलपुत्री, पिता त्वदर्थे सङ्कल्पिता, इति ज्ञातमेव भवता । अतः पर कथयामि-यदा मया ज्ञातं त्वया सह मम विवाहो भविष्यति । तदारभ्य तव सगमाऽऽकाङ्क्षिणी स्वकीयमुद्विग्न मनः मरस्तटेषु वनेषूपवनेषु विनोदयन्ती कथचित्काल यापयितुं प्रवृत्ता । एतदाऽहं समुद्विग्नचेता निजगृहोद्याने त्वामेव चिन्तयन्ती तद्व्रताखिल-

कुमार के दोनों चरणों को छूकर एकदम रोने लगी । कुमारने उसको अपने चरणों पर से उठाकर सानुकूल वचनों द्वारा धैर्य बधाया और अपने करकमल से उसके आसुओंको पोंछ पश्चात् कहा-वाले । कहो तुमको किसने इस अवस्था पर पहुँचाया है । कुमारा ने कुमार के दर्शन से धैर्य सपन्न बनकर अपनी कथा उसको इस प्रकार सुनाई-वह बोली-कुमार ! मैं तुम्हारे मामा की पुत्री हूँ । पिता ने तुमको देने के लिये मुझे सकल्पित किया है । यह बात तो मैं अभी आप से निवेदित कर ही चुकी हूँ । अब इसके बाद का वृत्तान्त इस प्रकार है-जब मुझे यह पूर्ण रूप से निश्चय हो चुका कि मेरा वैवाहिक सबंध आप के साथ होना है तो मुझे उसी दिन से आपके सगम की अभिलाषा ने उद्विग्नचित्त बना दिया । उद्विग्न मन हो रौने तालाब, वन एवं उपवनों में नानाविध क्रीडाओं के करने से रमाया और इस तरह से कथचित् समय को बीताया । परन्तु चित्तको जैसी चाहिये वैसी शांति नहीं मिली । एक

कहीने ते कुमारना जन्ने अरबोने पकडीने शेवा लागी, कुमारे तेने जेडी करी सानुकूल वचनोथी आश्वसन आपी पोताना हाथथी तेनी आभना आसु लुछता लुछता पूछयु छे जाणा । मन भूडीने कडे के तभारी आ दशा केषे करी ? कुमारना वचनोथी डिभल लावी ते कुमारीअे पोत नी वितड कथा कडेवा भाडी कुमार । हु तभारा मामानी पुत्री छु पिताअे तभारी साथे मने पर छाववानो सकथ्य कथी अे वाततो हु आपने कही यूडी छु अे पंछीतुं वृत्तात आ प्रकारनु छे न्यारे भारा जलुवामा आग्यु के, भारो वैवाहिक सबंध आपनी साथे निश्चित जनी यूक्ये छे त्यारे अेअ द्विपथी आपना मिलन भाटे भारा द्विभं अरभान जग्या छता भाइ मन आपने भणवा तवपी रह्यु छेतुं समथ वीततो छतो अने भारा मनभा भारे अकणामथु जगती छती अे अकणामथुने द्वर करवा हु तणाव, वन, उपवनमा नाना वीध क्रीडाअे करवा नीकणी पडती अने अे रीते समथ वीतावती छती परतु १५ शान्ती

भावा विस्मृत स्मरणभावभेदा सकल्पाध्ययमितत्त्वत्मगमा हृदयेनेन तया महः क्रीडा परायणा सती दुष्टविद्याधरेणाहमत्रानीता । स विद्याधरो मा नीतिमार्गात् । प्राचालयितुं यतते । अहं भवदाशया कथंचित्प्राणान् धारयामि । अहमत्र वन्द्युज्ज्वल निरहं दानानल प्रतप्ता सुधावृष्ट्या भवदीयदृष्ट्या प्रमुदिता जाताऽस्मि । कुमार-
णोक्तम्-त्वदपहारको मम शत्रुरधुना स्वास्ते ? अहमपि तद्वलं द्रष्टुमिच्छामि ।

दिन की बात है कि जब मेरा चित्त विशेष रूप से उद्दिग्ध बन रहा था तब मैं अपने घरके उद्यान में जाकर उसमें आपको बठाने का प्रयत्न करने लगी । सकल्प से आपकी आकृति खींचकर चित्तघर में मैंने आपको बिठाया । मैं उस समय यह विलकुल विस्मृत हो गई थी कि स्व और पर का भेद कसा होता है । समस्त सकल्प और विकल्पों के लक्ष्य एकमात्र उस समय मेरे आपही बने हुए थे । मैंने आपके साथ मन ही मन क्रीडा करना प्रारंभ किया । इस प्रकार आपमें एकतान बनी हुई मुझे किसी दुष्ट विद्याधर ने देखा और उसने मेरा हरण कर लिया । इस तरह उसके द्वारा हरी जाकर मैं यहाँ लाई गई हूँ । वह विद्याधर मुझे नीति मार्ग से चलायमान करने के लिये विशेष प्रयत्न कर रहा है, परन्तु मैं आपके मिलने की आशा से ही किसी तरह अभीतर प्राणों को सुरक्षित किये हूँ । यद्यपि मैं यहाँ वन्द्युज्ज्वलों के विरहाग्नि से जल ही रही हूँ तौ भी आज आपके दर्शन रूपी अमृतवृष्टि ने मुझे प्रमुदित बना दिया है ।

इस प्रकार उस कन्या के कथन को सुनकर कुमार ने कहा भाग्ये ।

नहोती भणती ऐकं द्विवसनी वात छे के, न्यारे माइ चित्त भूषण न व्यञ्ज
गनी रह्युं छतु त्यारे हुं उद्यानमा गधं अने आपने भारा दिलमा स्थिर
करवानो प्रयत्न करवा लागी, ओ नभये हुं मिलकुल जेमान जेवी गनी गधं
छती भारा सकल्प विकल्पो आपनामा न ऐकत्रित गनी गया छता, मे
भनमा ने भनमा आपनी साथे क्रीडा करवाना स्वप्ना सेववा माठया आ
रीते आपनामा ऐकतान जनेत्री ऐवी भने केछं दुष्ट विद्याधरे जेछं अने
तेछे माइ दुश्छुं कथुं माइ दुश्छुं उरीने ते विद्याधर भने अही लछं आये
छे आ पछी ते विद्याधर नीति मार्गथी भने चलायमान करवा भूषण प्रयत्नो
कथुं परतु आपने भणवानी आशाथी भडाकष्ट पूर्वक हुं प्राणने सुरक्षित राखी
रखी छुं हुं अही भाराभ भुज्जोवी विषुष्टी विरहद्वीपि अग्निथी भणती दीवसो काफी
रही छती तया न आजे आपना दर्शननी अमृत वृष्टि भने प्रमुदित भनावी छे
ओ कन्याना आ प्रकारना पयनोने सालणीने कुमारे कछु, सुभगे । कछे

કુમાર્યા ભણિતમ્-સ્વામિન અનેન દુષ્ટવિદ્યાપ્રેરણ મય શાક્રી વિદ્યા દત્તા, દધ્વા
ચ તેનોક્તમ્-ઇય વિદ્યા ત્વયા પઠિતમાત્રા દાસીદાસમખીપરિવાર રૂપેણાગ્નિર્ભશિષ્યતિ
ત્વદુક્ત સર્વે કાર્યે કરિષ્યતિ । તવ રિપું નિવારયિષ્યતિ । દૂરસ્થસ્યાપિ મમ મર્મ
વૃત્તાન્ત પૃષ્ટા સતી ત્વાં કથયિષ્યતિ, અતસ્તા વિદ્યા સ્મૃત્વા ત્વા કથયામીત્યુક્ત્વા
વિદ્યાધરવૃત્તાન્ત રાજકુમારાય કથયતિ-શીલારક્ષણધર્મપ્રમાણ-મમ તેજોઽસદ્માનોઽજ
મવને માં મુક્ત્યા સ ઉન્મત્તનામા વિદ્યાધરો વિદ્યાં સાપ્રયિતુ ગજજાલ પ્રવિષ્ટઃ ।

વત્તા વહ તેરા અપહારક મેરા શત્રુ વિદ્યાધર ઇસ સમય કહા હૈ ? મેં દેલ્લના
ચાહતા હૂં કિ વહ કેસા ચલવાન હૈ, કુમારની ગાંઠે સુનકર કુમારી ને કહા
સ્વામિન ! ઇસ દુષ્ટ વિદ્યાધરને મુઝે શાક્રી વિદ્યા દેની ચિન્ચારી હૈ, ઓર
ઇસકા પ્રભાવ ઇસ પ્રકાર ચલલાયા કિ જય તૂ ઇસ વિદ્યા કો યાદ કરેગી
તવ વહ વિદ્યા દાસી-દાસ-સખી જવ પરિવાર રૂપસે સ્વય પ્રગટ હો
જાવેગી । ઓર જૈસા તુમ કહોગી વૈસા હી યહ સવ કામ કરેગી । તુમ્હારા
યદિ કોઈ શત્રુ મી હોગા તો ઉસકા મી યહ નિવારણ કર દેગી । તુમસે
દૂર રહેં હુજ મી મેરા સત્ર વૃત્તાન્ત પૂછને પર તુમકો ચતલા દેગી । ઇસ-
લિયે મેં ઉસ વિદ્યા કો યાદ કરકે તુમસે કહૂંગા ઇસ પ્રકાર કહ કાર વહ
વિદ્યાધર ઉસ વિદ્યા કો સિદ્ધ કરને કે લિયે વશ કે જાલ મેં પ્રવિષ્ટ હુઆ હૈ ।
યદ્યપિ ઉસને મેરે શીલ કો સ્વહિત કરને કે લિયે खूब હી પ્રયત્ન કિયા
પરન્તુ વહ મેરે શીલ રક્ષણ જન્ય પરમધર્મ કે પ્રભાવ સે પરાસ્ત હી રહા ।
મેરે તેજ કો વહ સદન નહીં કર સકા । ઇસલિયે વહ મુઝે ઇત મવન મેં

તાજ અપહરણ ઝગ્નાર મારો શત્રુ એ વિદ્યાધર આ સમયે કયા છે ? હું જોવા
માગુ છું કે, તે કેટલો બળવાન છે ? કુમારની વાતને સાંભળી કુમારીએ ડહું
સ્વામિન ! એ દુષ્ટ વિદ્યાધરે મને શાક્રી વિદ્યા આપવાનું નક્કી કર્યું છે અને
એ વિદ્યાનો પ્રભાવ આ રીતનો હોવાનું ડહું છે જ્યારે તું આ વિદ્યાને યાદ
કરશે ત્યારે તે વિદ્યા દાસ-દાસીઓ સાથે તેમજ સખી અને પરિવાર સાથે
સ્વય પ્રગટ થશે અને તેને તું ઢહીશ તે પ્રમાણે તારા દરેક કામ તે કરી
આપશે તારો એ કોઈ શત્રુ પણ હશે તો તેનો પણ તે વિનાશ કરી નાખશે
તારાથી દૂર રહેવા છતાં પણ મારો સંઘળો વૃત્તાત પૂછવાથી એ તને બતાવશે
આ કારણે એ વિદ્યાને સાધવા હું ભડકું છું એમ કહીને તે વિદ્યાધર એક વશના
બાળમાં બેઠો છે 'એ વિદ્યાધરે મને પોતાને સ્વાધીન કરવા આજ સુધી ઘણા
'પ્રયત્નો કર્યા છે પરંતુ તેમા તેને સફળતા મળી નથી હું મારા શીલને અપહરણ
રાખી શકી છું, મારા તેજને તે સહન ન કરી શકવાથી મને આ ભુવનમાં
એકલી રાખીને તે વિદ્યાધર આલ્લેા ગયો છે કુમારીની

કુમાર્યાં એતદ્વત્ન શ્રુત્વા રાજકુમારેણોક્તમ્-વાલે ! મુન્ન મયમ્ । યોડસો વિદ્યાધરો વિદ્યા સામયિતુ વશત્ત્વાલ મવિન્દો મયા તમ્ય શિરચ્છિન્નમ્ । ઇતિ શ્રુત્વા હર્ષપ્રકર્ષમ ધિગતા રાજપુત્રી કથિતવતી-આર્યપુત્ર ! ત્વયા શોભન કૃતમ્, ય એપ દુરાત્મા વિદ્યા ધરો હતઃ । સમ્પ્રત્યહમાશ્વસ્તાઽસ્મિ । તત્. કુમારો ગાન્ધર્વવિધિના તા પરિણીય, તયા સદ્ ક્રિયત્કાલ તત્ર સ્થિત ।

અન્યદા કુમારેણ દિવ્યવદ્ધયાનાં ગનિરુપશ્રુત. । ત શ્રુત્વા કુમાર મોત્તાચ-કોડ્ય શબ્દ. શ્રૂયતે ?-આર્યપુત્ર ! તસ્યૈવ દુષ્ટવિદ્યાધરસ્ય મગિની લખડશાલા નામ્ની વિદ્યાધરકુમારીભિઃ પરિવૃતા વિગ્રહોપકરણમાદાયાત્ર સમાગતા । તાસા વિદ્યા-અકેલી કો ત્રોડ ગયા હૈ । કુમારી કે ઇસ કથન કો સુનકર રાજકુમારને કહા કિ-હે ગાલે । અવ તુમ મય મત કરો । ક્યોં કિ જો યહ વિદ્યાધર શાફ્ફરી વિદ્યા કો સિદ્ધ કરને કે ત્રિધે વશત્ત્વાલ મે ગયા હુઆ યા, ઉસકો તો મેંને માર ડાલા હે । અર્થાન્ ઉસકા શિરચ્છેદ કર દિયા હૈ । કુમાર કી ઇસ વાત કો સુનકર અવ દૂર હોજાને સે કુમારી કો વડા ર્પ હુઆ । ઓર કહા અવ મુછે કિસી પ્રકાર કા મય નહીં રહા । કુમારી કે વચનોં કો સુનકર કુમાર ને ઉસી સમય ઉમકે સાથ ગાન્ધર્વવિધિ કે અનુસાર અપના વિવાહ કર લિયા । યોડે હી દિનોં તક વહ ઉસીકે સાથ વહા રહા, ઓર મુન્નાનુભવ કરતા રહા ।

એક દિન કી વાત હૈ કિ કુમાર કે કાનોં મેં દિવ્ય વલયો કકળ કી ધ્વનિ સુનાઈ પડી । સુનકર કુમાર ને કહા પ્રિયે યહ શબ્દ કૈસા સુનને મે આ રહા હૈ । કુમાર ને ઉત્તર દિયા આર્યપુત્ર ! ઉસી દુષ્ટ વિદ્યાધર કી વહિન કિ જિસકા નામ શણ્ડશાલા હૈ વિદ્યાધર કુમારિકાઓં સે પરિવૃત્ત હોકર વિવાહ કા સાજ સામાન લેકર યહા આઈ હુઝ હૈ ।

કુમારે કહ્યુ કે, હે બાલે ! હવે તમારે ભય રાખવાતુ કોઈ પ્રયોજન નથી કેમકે, શાફરી વિદ્યા સિદ્ધ કરવા માટે વશત્ત્વાભા ગયેલો એ વિદ્યાધર મારા હાવથી હણાઈ ગયો છે અર્થાત્ મારા હાથે તેનો શિરચ્છેદ થયો છે વિદ્યાધરનો કુમારને હાથે શિરચ્છેદ થયાની વાત સાંભળીને કુમારી ખૂબ જ હર્ષિત બની અને ડહેવા લાગી, હે આર્યપુત્ર ! તમારા હાથે જે કામ ગળ્યુ છે તે ઘણુ જ સારૂ થયુ એ દુષ્ટાત્મા વિદ્યાધરનો નાશ થયો એથી મને ખૂબ હર્ષ થયો હવે મને કોઈ પ્રકારનો ભય નથી આ પત્રી કુમારે ગાધર્વ વીધી અનુસાર તે રાજકન્યા સાથે લગ્ન કર્યા અને કેટલાક દિવસ સુધી એ રથેને તેની સાથે આનંદવી રહ્યા

એડ દિવસનાં વાત છે કે, દિવ્ય એવા આભરણોનો રણુકાર કુમારના કાને પડયો એ દિવ્ય રણુકાર સાંભળીને કુમારે પૂછયુ, પ્રિયે ! આ શાનો રણુકાર સંભળાય છે ? રાજકન્યાએ કહ્યુ, આર્યપુત્ર ! એ દુષ્ટ વિદ્યાધરની બહેન કે નેન નામ શણ્ડશાલા છે તે વિદ્યાધર કુમારીનાઓને સાથે લઈ

કુમાર્યાં ભણિતમ્-સ્વામિન્ અનેન દુષ્ટવિદ્યાચ્ચરેણ મય શાક્રી વિદ્યા દત્તા, ટસ્યા
 ચ તેનોક્તમ્-ઇય વિદ્યા ત્વયા પઠિતમાત્રા દાસીદામવર્ગીપરિચાર રૂપેણાતિર્મિષ્ણ્યતિ
 ત્વદુક્ત સર્વે માર્યે કરિષ્યતિ । તવ રિપુ નિચારયિષ્યતિ । દૂરસ્થસ્યાપિ મમ મર્વ
 વૃત્તાન્ત પૃષ્ટા મતી ત્વા કથયિષ્યતિ, અતસ્તા વિદ્યા સ્મૃત્વા ત્વા કથયામીત્યુક્ત્વા
 વિદ્યાધરવૃત્તાન્ત રાજકુમારાય કથયતિ-શીલરક્ષણધર્મપ્રમાણ-મમ તેજોઽસહમાનોઽજ
 ભવને માં મુક્ત્યા મ ઉન્મત્તનામા વિગ્રાધરો વિદ્યાં સાધયિતુ યજ્ઞજાલ પ્રવિષ્ટઃ ।

વત્તા વહ તેરા અપહારક મેરા શત્રુ વિદ્યાધર ઇસ સમય કહા હૈ ? મેં દેલના
 ચાહતા હુ કિ વહ કેસા ચલવાન હૈ, કુમારની ગાંઠે સુનકર કુમારી ને કહા
 સ્વામિન્ ! ઇસ દુષ્ટ વિદ્યાધરને મુઝે શાક્રી વિદ્યા દેની વિચારી હૈ, ઓર
 ઇસકા પ્રભાવ ઇસ પ્રકાર વતલાયા કિ જય તુ ઇસ વિદ્યા કો યાદ કરેગી
 તવ વહ વિદ્યા દાસી-દાસ-સગ્વી ણવ પરિચાર રૂપસે સ્વય પ્રકટ હો
 જાવેગી । ઓર જૈસા તુમ કહોગી વૈમા હી ગૃહ સવ કામ કરેગી । તુમહારા
 યદિ કોઈ શત્રુ મી હોગા તો ઇસકા મી યહ નિવારણ કર દેગી । તુમસે
 દૂર રહે હુણ મી મેરા સવ વૃત્તાન્ત પૂછને પર તુમકો વતલા દેગી । ઇસ-
 લિયે મેં ઇસ વિદ્યા કો યાદ કરકે તુમસે કહુગા ઇસ પ્રકાર કહ કર વહ
 વિદ્યાધર ઇસ વિદ્યા કો સિદ્ધ કરને કે લિયે વશ કે જાલ મેં પ્રવિષ્ટ હુઆ હૈ ।
 યદ્યપિ ઇસને મેરે શીલ કો ગ્વહિત કરને કે લિયે ચૂંચ હી પ્રયત્ન કિયા
 પરન્તુ વહ મેરે શીલ રક્ષણ જન્ય પરમધર્મ કે પ્રભાવ સે પરાસ્ત હી રહા ।
 મેરે તેજ કો વહ સહન નહી કર સકા । ઇસલિયે વહ મુઝે ઇન્ન ભવન મેં

તાઝ અપહરણ ડરનાર મારો શત્રુ એ વિદ્યાધર આ સમયે કયા છે ? હું જોવા
 માગુ છું કે, તે કેટલો બળવાન છે ? કુમારની વાતને સાંભળી કુમારીએ બહુ
 સ્વામિન્ ! એ હુદ વિદ્યાધરે મને શાક્રી વિદ્યા આપવાનું નક્કી થયું છે અને
 એ વિદ્યાનો પ્રભાવ આ રીતનો હોવાનું બહુ છે જ્યારે તું આ વિદ્યાને યાદ
 કરશે ત્યારે તે વિદ્યા દાસ-દામીઓ સાથે તેમજ સખી અને પરિવાર સાથે
 સ્વય પ્રગટ થશે અને તેને તું બહીશ તે પ્રમાણે તારા દરેક કામ તે કરી
 આપશે તારો જો કોઈ શત્રુ પણ હશે તો તેનો પણ તે વિનાશ કરી નાખશે
 તારાથી દૂર રહેવા છતાં પણ મારો સઘળો વૃત્તાન્ત પૂછવાથી એ તને બતાવશે
 આ કારણે એ વિદ્યાને સાધવા હું બહુ છું એમ કહીને તે વિદ્યાધર એક વારના
 બાળમા બેઠો છે એ વિદ્યાધરે મને પોતાને સ્વાધીન કરવા આજ સુધી બહુ
 પ્રયત્નો કર્યા છે પરંતુ તેમા તેને સફળતા મળી નથી હું મારા શીલને અખંડ
 રાખી શકી છું, મારા તેજને તે સહન ન કરી શકવાથી મને આ ભુવનમા
 એકલી રાખીને તે વિદ્યાધર આદ્યો ગયો છે કુમારીની

पश्चिमतीरे गतः कुमार एका रूपयौवनलावण्यवतीं कन्या ददर्श । अत्रान्तरे तत्रस्थितो राजमन्त्री तं कुमारं विलोक्य स्वभवनमागत्य कुमारमानेतुं दासीं प्रेषयति । दास्या उच्यते श्रुत्वा कुमारस्तथा सह महामन्त्रिणो गृहे गतवान् । मन्त्रिणाऽपि स कुमारो यथावत्सत्कारितः । द्वितीयदिवसे कुमारो मन्त्रिणा सह राजसभायां गतः । राजा कुमारस्य वृत्तान्तमवगत्य स कुमारो नरासने उपवेशितः । सभाकार्ये समाप्ते राजकुमारेण सह स्वभवनमागतं तं विविधभोजनसामग्र्यां कुमारो भोजितः । अनन्तरं राजा सविनयमिदमाह-कुमार ! भवन्तं सत्कर्तुं नास्ति

में स्नान किया। स्नान करके फिर वह उमतालाव के पश्चिम तीर पर गया। वहा उसने रूप यौवन एवं लावण्य से युक्त एक कन्या देखी। वहा रहे हुए राजमन्त्री ने भी कुमार को देखा, देखकर दासी को भेजी। दासीने पहुच कर कुमार से कहा कि आप मेरे साथ महामन्त्री के घर चले। दासी के इस कथन को सुनकर कुमार उस दासी के साथ महामन्त्री के घर पर गया। मन्त्री ने कुमार को अपने घर पर खूब आनन्द के साथ रक्खा और अच्छी तरह से उसका सत्कार भी किया। दूसरे दिन जब मन्त्री राजसभा में जा रहे थे तब वे कुमार को भी साथ में लेते गये। राजाने कुमार को पस्त्रिय पाकर एवं उमका समस्त वृत्तान्त जानकर एक सुन्दर आसन पर बैठाया। सभा का कार्य जब समाप्त हो चुका तो राजा कुमारको साथ लेकर अपने महल में आया और अनेक प्रकार की भोजन सामग्री द्वारा कुमार का खूब सत्कार किया-ठाट से भोजन करवाया। भोजन हो चुकने पर राजाने विनय के साथ कुमार से कहा-कुमार ! आपके सत्कार करने की शक्ति यद्यपि मुझमे नहीं है तौ भी मैं आपको

पश्चिम काका तरङ्ग गये। त्या तेछे उपलावण्यथी युक्त ऐवी ऐक कन्या जेधं ऐज प्रभाछे त्या रहेला मन्त्रीछे कुमारने जेया कुमारने जेता ज तेछे कुमा रने जेलावणा दासीने भेकली दासीछे आवीने कुमारने मन्त्रीनो सहेशो पडोआडये। ते साजणीने कुमार ते दासी साथे मन्त्रीना निवास स्थाने गये। मन्त्रीछे कुमारनु सुहर स्वागत कर्तुं णीजे द्विसे राजमहामा जती वेणाछे कुमारने पणु साथे देता गया। राजाछे कुमारनो परिचय भेजवीने तेमज तेनो सधणो पूर्व वृत्तात जेवणीने ऐक सुन्दर आसन उपर भेसाडये। सलानु काम पूर थयु ऐटवे राजा कुमारने पोतानी साथे राजमहलमा लई गये। अने अनेक प्रकारनी भोजन सामग्रीथी कुमारनु सन्मान कर्तुं भोजन वीधी पूरुं थया पछी राजाछे भूष विनय साथे प्रभाजने ५८७ कुमार ! हुं तमाइ स पूरुं पछे स्वागत करी शकवामा शक्तिमान

ધરીણાં ચ્લયાનામેપ મનોહરઃ શબ્દઃ । ત્વમિતસ્ત્વસ્તિમપકમ્ય પ્રાસાદવદિર્ભાગે
 દત્તદ્રષ્ટિસ્તિષ્ઠ । અહમુપરિગચ્છામિ, તાસાં ત્વદ્વિપયે કીંદ્યો ભાગો ભવતિ, તમપિ
 વિજ્ઞાનામિ । યદિ તામાં ત્વદ્વિપયેઽનુરાગો મપિવ્યવિ, તદા રક્તાં પતાકા દર્શયિ-
 વ્યામિ અન્યથા તુ શ્વેતામ્ । કુમારોઽપિ તત્કથનાનુસારેણ પ્રામાદાદ્ વદિર્ગત્વા
 પ્રચ્છન્નસ્તિષ્ઠતિ । તાવત્પશ્યતિ કુમારીઋચાલિતાં શ્વેતપતાકામ્ । તા દૃષ્ટ્વા “પતા
 વિદ્યાધર્યોમદિરુદ્ધાઃ” ઇતિ ચિન્તિત્ય કુમારસ્તતઃ ગ્નેઃ યનૈસ્પ્રકાન્તો ગિરિનિકુ
 ઝમધ્યે સમાગત । તત્ર ભ્રમતા કુમારેણૈકઃ સરોવરો દૃષ્ટઃ । તત્ર સ્નાત્વા તત્સરસ

સો ડન વિદ્યાધરિયો કે કરચલયો-હાથકી ચૂડિયા કા યહ મનોહર
 શબ્દ સુનાઈ દે રહા હૈ । અત્ર તુમ યહા સે શીઘ્ર હી નિકલકર બાહર ચલે
 જાઓ, વહા વૈઠે ૨ ઇસકી નિગાહ રખના, મૈં બી ઝપર જાતી હૂ । ઇસ વિદ્યા-
 ધરિયોં કા તુમ્હાર વિપય મૈં કેસા અભિપ્રાય હોતા હૈ યહ મૈં જાનનં કી
 ચેષ્ટા કરંગી, યદિ ઇનકા અનુરાગ આપ મેં દેખૂંગી તો મૈં વહી સે આપકે
 લિયે ઇક લાલ પતાકા દિખલા દૂગી-નહી તો સફેદે । ડસકા ઇસ પ્રકાર
 કથન સુનકર રાજકુમાર મકાન સે બાહર હો ગયા । ઔર છિપકર ઇક
 જગહ વૈઠ ગયા । કુમારી ને વિદ્યાધરિયોં કા ભાવ કુમાર કે વિષય મૈં ઠીક
 ન જાનકર વહી સે સફેદ પતાકા કુમાર કો દિખલાઈ । કુમાર ને ઇસકો
 દેખકર યહ સમજ્ઞ લિયા કિ યે વિદ્યાધર કન્યાઈ મુક્ષસે વિરુદ્ધ હૈં । અતઃ
 વહ વહા સે ચલ દિયા । ઔર ધીરે ૨ ચલકર વહ ઇક પર્વત કે નિકુઝ-
 પર્વતોં કા ઝુઢ કે વીચ મૈં જા પહુચા । વહા જાકર ડસને વહારહે હુપ સરોવર

વિવાહના સાજ સામાન સાથે અહિ આવી છે આ અવાજ એ વિદ્યાધર
 કુમારીઝાઓએ પહેરેલા ક કણોનો છે હવે તમે અહીંથી જલદી બહાર નીકળી
 જાઓ અને દૂર બેઠા બેઠા એની પ્રવૃત્તિ ઉપર નજર નાખતા રહો હું પણ
 ઉપર જાઉં છું અને એ વિદ્યાધરણીઓની તમારા વિષે કેવો અભિપ્રાય છે એ
 જાણવાની કેશિશ કરૂં છું તમારા પ્રત્યે જો તેમનો સદ્ભાવ જણાશે તો હું
 ત્યાંથી એક લાલ કપડું બતાવીશ અને સદ્ભાવ નહીં હોય તો સફેદ બતાવીશ
 તેની એ પ્રકારની વાત સાંભળીને રાજકુમાર તે મકાનમાંથી બહાર નીકળી ગયો
 અને એક સ્થળે છુપાઈને બેસી ગયો રાજકુમારીને વાતચીતમાં વિદ્યાધરણી
 ઓનો કુમાર પ્રત્યેનો ભાવ ઠીક ન જણાતા ત્યાંથી સફેદ કપડું બતાવ્યું આ
 જોઈ કુમારે વિચાર કર્યો કે, વિદ્યાધર કુમારીઝા ભારી વિરુદ્ધ છે આથી તે
 ત્યાંથી ચાલી નીકળ્યો ચાલતા ચાલતા તે એક પર્વતનું ઝુઢ-સમૂહ ઉપર જઈ
 પહોંચ્યો ત્યાં જઈ તેણે સરોવરમાં સ્નાન કર્યું સ્નાન કરીને તે એ

પરિદ્વાસ્ત્યાઽપિ તત્ર યોગ્ય પતિં ગવેપયામીતિ મમ ભાગ્યાત્ત મહામન્ત્રિણો
દૃષ્ટિપથમારુદઃ ।

एरुदा स नृपतिः स्वसैन्य सज्जीकृत्य ब्रह्मदत्तकुमारेण सह म्वशत्रुभि सह
सग्रामं क्तुं गतः । श्वसुरप्रतिपक्षभूतान् राज्ञः पराजित्य प्रतिनिवृत्तः कुमारो वर-
धनुमपश्यत् । कुमारस्तमाहूय सर्वं वृत्तान्तमपृच्छत् । स कुमार दृष्ट्वा भृशं रोद ।
रुदन्त त सात्वनयचनः सान्त्वयित्वा कुमारो वरधनु स्ववृत्तान्तं कथयितुं प्रे-
तवान् । ततः स निवेदयति—“ कुमार ! भवन्त तत्र यदाधोदेशे समुपवेश्य जल-
यौवनवती मुञ्चे देखकर उन्होंने ने मुझ से कहा कि बेटी-देखो हम मन्त्र
सब राजा मुझसे विरुद्ध हो रहे हैं तो भी मैं तेरे योग्य पति का अन्वेपण
कर्ता हूँ । इतने में मेरे भाग्यवशसे मन्त्रीजी को आपके दर्शन हो गये इस
प्रकार कुमारको उस नवोढा ने अपना वृत्तान्त सुना कर प्रसन्नचित्त किया ।

एक समय की बात है कि इस कन्या का पिता सेना को सज्जिन
करके ब्रह्मदत्तकुमार के साथ शत्रुओंसे सग्राम करने के लिये निकला ।
कुमारने अपने श्वशुर के प्रतिपक्षी जितने भी राजा थे सबको परास्त कर
दिया । जब कुमार वहाँ से लौटने लगा तो उसने लौटते समय वरधनु
को देखा । वरधनु को पास बुलाकर कुमार ने ज्योंही उससे सब वृत्तान्त
पूछना चाहा कि इतने में कुमार को देखते ही वह खूब गला फाड़ र
कर रोने लगा । अतिशय रुदन करते हुए वरधनु को कुमार ने समझा
बुझाकर शांत किया । वरधनु के शान्त होने पर कुमार ने उसको अपना
वृत्तान्त कहने के लिये प्रेरित किया । तब वरधनु ने कुमार से इस प्रकार कहा ।

ધેણે સ્નેહ હોવાથી અને મને યૌવનવતી ભેઈને એમણે મને કહ્યું કે, બેટા !
નજર કર, આજે સઘળા રાજાઓ મારા દુષ્મન બની ગયા છે છતાં હું તારા યોગ્ય
એવા વરની શોધમાં છું એટલામાં મારા ભાગ્યવશાત મન્ત્રીજીને આપના દર્શન
થયા આ રીતે પોતાનો સમસ્ત વૃત્તાન્ત તેણે કુમારને મળાળાવીને પ્રસન્નચિત્ત થયો

એક સમયની વાત છે કે, બ્રહ્મદત્તકુમારના આ નવા સસરા બનેલા રાજા
પોતાની સેનાને સુસજ્જ કરી બ્રહ્મદત્તકુમારને સાથે લઈ શત્રુઓ સાથે સગ્રામ
કરવા નીકળ્યા કુમારે પોતાના સસરાના જે રાજાઓ શત્રુ હતા તેમને લડા-
ઈમાં હરાવી દીધા બ્યારે તે વિજય મેળવીને ત્યાંથી પાછો ફરતો હતો તેવામાં
તેણે પોતાના મિત્ર વરધનુને ભેટો ભેટા જ તેને હર્ષ થયો અને તેને પોતાની
પાસે બોલાવીને સઘળો વૃત્તાન્ત પૂછવા લાગ્યા આ બાબતુ વરધનુએ પણ
કુમારને ભેટા હર્ષવેશથી કુસકે કુસકે રડવા માંડ્યું આખરે કુમારે તેને છાતી
ગરસો ચાપી સારવન આપ્યું ખાદ તેનું વૃત્તાન્ત જાણવા પ્રયાસ કયો વરધનુએ
કુમારથી પોતે શી રીતે છુટો પડ્યો પછી શું થયું તે વૃત્તાન્ત કહેવા માંડ્યું

मम शक्तिः । अतो भवान् कमपि मदत्तमुपहार स्वीकर्तुमर्हति । उन्तामि कन्यामिमाम्
भवते दातुम् । राज्ञः सभक्तिं बहुमानं वचनं निशम्य कुमारस्तत्स्वीकृतवान् । समा-
गते शुभे मुहूर्ते कुमारस्य राजकन्यया महं विवाहो जातः । एकदा कुमारः स्व-
मियामपृच्छत्—शुभे ! कथय, तव पिता कथमेकाकिनं मया त्वा दत्तवान् । राजपुत्री
प्राह—स्वामिन् ! मम पिता शत्रुभिरुपद्रुतो निर्जितराज्य इमां विषमपद्धिं समाश्रितः ।
अहं राज्ञ्या श्रीमत्या गर्भजाता चतुर्णां भावृणामनुजाता श्रीकान्ता नाम्नी पितुः
परमस्नेहभाजनभूताऽस्मि । मातृवीर्यानां मा पिता प्राह—पुत्रि ! ममैते राजनो

नजराने में एक भेट देना चाहता हूँ आप उसको स्वीकार करे । ऐसा
कहकर राजाने अपनी कन्या राजकुमार को समर्पित कर दी । कुमार ने
भी राजा के भक्ति एवं बहुमान परिपूर्ण वचन सुनकर उस कन्या को
लेना अंगीकार कर लिया पश्चात् शुभमुहूर्त आने पर उसका विवाह भी
कर दिया । एक दिन की बात है कि कुमार ने अपनी इस नवोदा पत्नी
से पूछा कि प्रिये ! कहो तो सही तुम्हारे पिताने मुझ अकेले के साथ
तुम्हारा विवाह कैसे कर दिया । राजपुत्री ने कहा स्वामिन् ! मेरे पिता
के पीछे शत्रु बहुत पड़े थे । समय २ पर वे इनको अधिक कष्ट दिया
करते थे । ऐसा भी समय आ गया था कि मेरे पिता का राज्य भी
उन लोगों ने छीन लिया । और पिता को बहा से भगा दिया । भगकर
पिताने इस विषमपल्ली का आश्रय लिया । मेरे चार भाई और हैं ।
सब भाइयों के बाद ही मेरा जन्म हुआ है । मेरी माता का नाम श्रीमती
और मेरा नाम श्री कान्ता है । मेरे ऊपर पिता का अधिक स्नेह था अतः

नथी, तो पक्षुं आपने नञ्जराषाभा ओक लेट आपवा छिन्नु छु आप तेनो
साभार स्वीकार करे आ प्रभावे कछीने राज्ञे पोतानी कन्या कुमारने अपंक्षु
करी कुमार पक्षु राजानो प्रेमभाव जण्णीने तेनी कन्यानो स्वीकार कर्यो पक्षी
शुभ मुहूर्ते तेमना लग्न थया ओक द्विसन्नी बात छे के, कुमार पोतानी
नवोदा पत्नीने पूछ्यु के, प्रिये ! तमाश पिताओ मारा जेवी रजउती व्यक्ति
साथे तमाश लग्न केम क्यु ? राजपुत्रीओ कछु, स्वामिन् ! मारा पितानी पाछण
घण्णा शत्रुओ पड्याउता अने वणतो वणत तेओ लारे कष्ट पडोयाउता
हुता ओक समय ओवो आवी गयो के, मारा पितानु राजन्थ पक्षु ओ दोकैओ
कमले करी दीधेलु अने पिताने लाग्लु पडेहु लागीने तेमले आ विषम
स्थानो आश्रय दीधो मारे चार लार्छ छे हुं ओ चारे लार्छओथी नानी छु
मारी मातानु नाम श्रीमती अने माइ नाम श्रीकान्ता छे मारा उपर पितानो

राजकदत्ता गुटिका मुखे प्रक्षिप्तवान् । तद्वशाद्दृष्टो जातः । मा मृतं ज्ञात्वा सर्वे दीर्घनृपसैनिकाः प्रतिनिवृत्ताः । तेषु प्रतिनिवृत्तेषु विरकालानन्तरं मया मुग्धाद् गुटिका नि सारिता । ततः सचेतनो भूत्वाऽहं त्वा गवेषयितुं प्रवृत्तः । त्वदन्वेषण-परायणोऽहं विचरन्नेकस्मिन् ग्रामे गतः । तत्र मयैकं परिव्राजकं दृष्टः । तेन सह परिचयो जातः । स मामुप्राच-तत्र पितुर्लघुभ्राता सुभगनामाऽहमस्मि । दीर्घ-नृप त्रासात्तत्र पिता पलायितः । माता च तत्र दीर्घनृपेण निवृत्ता मातङ्ग नामक चाण्डालगृहे निक्षिप्ता । यन्त्रुत्वाऽतीव दुःखितोऽहं कापालिकत्वेन परिव्रज्य मात-ङ्गमहत्तरं परिब्रज्य ततो मातरमादाय पितुर्मित्रस्य देवशर्मनान्तो ब्राह्मणस्य गृहे निक्षिप्तवान् । ततस्तत्रामन्वेययन्नितस्ततः परिभ्रमन् त्वया सह सगतः । ”

तो फिर मैंने परिव्राजक द्वारा दीर्घ गोलीको मुखमें डाल दिया । इससे मैं उस समय तिलकुल निश्चेष्ट हो गया । उन्होंने ने ज्यो ही मुझे इस अवस्था में देखा तो जाना कि यह मर गया है । अतः वे सब सैनिक वहां से लौट गये । उनके लौट जाने पर बहुत समय के बाद मैंने उस गोली को अपने मुख से बाहिर निकाला । उसके निकालते ही मैं ज्यों का त्यों हो गया और फिर आप की खोज करनेमें लग गया । खोज करते २ मैं एक गांव में पहुँचा वहाँ मुझे एक तापस मिला । उसके साथ मेरा परिचय हो गया । उसने मुझ से कहा-मैं तुम्हारे पिता का छोटा भाई सुभग हूँ । दीर्घराजा के घास से तुम्हारा पिता तो भग गया है और तुम्हारी माता को उसने निग्रहीत कर के मातङ्ग नामक चाण्डाल के घर में डाल दिया है । इस प्रकार के समाचार सुनकर मुझे बहुत अधिक दुःख हुआ । पर उस समय करता क्या ? विचार किया कि कापा-

छाडे त्वां मे परिव्राजके आपेक्ष गोणीने मोढामा भूझी आथी हुं ओ समये तदन निश्चेष्ट अनी गयो ओमळे मने आवे निश्चेष्ट जेथे ओटले मानी वीधु के, हु भरी गयो छु आथी ओ सधजा सैनिके मने त्या न पडतो भूझीने आल्या गया, ओमना आल्या नवा पछी डेटलाक समय पछी ओ गोणीने मोढामाथी जडार काढी अने हु पूर्णत येतनत अनी गयो त्वां आढ आपने शोधवा लटकावा लाग्यो शोध करता करता हुं ओक गाभमा पडोव्यो त्या मने ओक तपस्वी भज्या ओमनी साथे भांशे परिचय थयो तेळु मने कळु हु तमारा पितानो नानोलाध सुभग छु दीर्घराजना त्रासथी तमारा पीता लागी छुल छे अने तमारी माताने पड दीने तेळु मातंग नामना आडालना घेर भूकेल छे आ प्रकारनी डकीकत सावणी मने अण डण थय परतु ओ समये हुं लायाउ डतो विचार क्यो के,

માનેતુમહમગચ્છમ્ । યાવત્કિંચિદ્દૂરં ગતસ્તાનદીર્ઘપ્રપન્નૈરહં દૃષ્ટા ધૃતશ્ચ । તે માં
 ધૃત્યા તાડયિતુ પ્રયત્તાઃ, કથિતવન્તથ-કથય, વવાસ્તે બ્રહ્મદત્તકુમારઃ ? દર્શય, નો
 ચેત્યા યય હનિષ્યામઃ । તેસ્તાઉચમાનોઽહ ત્વદન્તિકમુપાગતસ્તરલક્ષિત સકેત તુમ્ય
 દત્તવાન । ત્વ ચ તતોઽવમૃતઃ । તતોઽહ તાનકથયમ્-અત્રૈવાસીદુપરિષ્ટો-બ્રહ્મદત્તઃ ।
 મન્યે વ્યાઘ્રેણ મક્ષિતઃ । મદીય વચનમશ્રદ્ધાય તે માં તાડયિતુ પ્રયત્તાઃ । મયા
 વિચારિતમ્-એતે માં તાડયિત્યા મદીયપ્રાણાનપહરિષ્યન્તિ । ઇતિ વિચાર્યાહ પરિ-

કુમાર । આપકો उस चटवृक्ष के नीचे बैठाकर मैं जल लेने के लिये
 जैसे ही गया कि इतने में दीर्घराजा के भर्तों ने मुझे देखते ही पकड़
 लिया । पकड़ कर उन्होंने मुझे खूब पीटा-जब वे पीट चुके तब कहने
 लगे कि क्या ब्रह्मदत्तकुमार कहाँ है । यदि नहीं बताता है तो हम तुझे
 जानसे मार डालेंगे । इस प्रकार कह कर वे मुझे मारते २ आपके पास
 लेकर वहाँ से चले । मैंने देखा कि मेरी बुर्दशा के साथ २ ये आपकी भी
 बुर्दशा करेगे-अतः मैंने इनको पता नहीं पड़े इस रीति से आप को वहाँ
 से भाग जाने का सकेत किया । आप इससे वहाँ से भाग गये । जब
 मैंने यह अच्छी तरह जान लिया कि आप यहाँ नहीं हैं-यहाँ से भाग
 गये हैं-तब मैंने उनसे कहा-ब्रह्मदत्त पहिले यहीं पर बैठा था । जब वह
 यहाँ नहीं है तो मालूम पड़ता है कि उसको किसी व्याघ्रने मक्षित कर
 लिया है । मेरे इन वचनों पर उनको विश्वास नहीं हुआ ओर पुनः वे
 मुझे पीटने लगे । जब मैंने यह देखा कि ये मुझे जिन्दा नहीं छोड़ेगे

કુમાર ! આપને એ વડવૃક્ષ નીચે બેસાડીને પાણીની શોધમા ભટકતો
 હતો ત્યારે દીર્ઘરાજા ॥ શૈલિકોએ મને પકડી લીધો અને ખૂબ માર માથે
 પાછી અને તમારો પત્તો ખસાવવા કહ્યું બે હું ન ખતાવું તો મને જીવથી
 મારી નાખવાનું પણ જણાવ્યું આમ કરીને હું જે રસ્તેથી પાણી માટે નીકળ્યો
 હતો તે તરફ મારતા મારતા લઇ આવ્યા મેં જોયું કે મારી હુકંશાની
 સાથે એ લોકો આપની પણ હુકંશા કરશે આથી મેં એ લોકોની નજર
 યુક્તી ત્યાંથી આપને સત્વરે ભાગી જવા માટે સંકેત કર્યો એ ઉપરથી આપ
 ત્યાંથી ભાગી છૂટ્યા ત્યારે મને ખાતરી થઈ કે આપ ત્યાંથી કુશળ રીતે ભાગી
 છૂટ્યા છો ત્યારે હું તેમને આપ જે સ્થળે બેઠા હતા ત્યાં લઈ ગયો અને
 જણાવ્યું કે બ્રહ્મદત્તકુમાર પહેલાં અહીં જ બેઠેલ હતા પણ અત્યારે તો તે
 અહીં દેખાતા નથી માટે લાગે છે કે કોઈ હિંસક પશુ તેનું ભક્ષણ કરી
 ગયું હશે મારાં એ વચનો ઉપર તેમને વિશ્વાસ ન બેઠો એટલે ફરીથી તેઓ
 મને મારવા લાગ્યા ત્યારે મેં એ જાણ્યું કે એ લોકો મને જીવતો નહીં

कुकुटेन सागरदत्तकुकुटो जर्जरीकृतः । सागरदत्तेन प्रेर्यमाणोऽपि स कुकुटो बुद्धिलकुकुटेन सह योद्धुं नोत्सहते । शरित लक्ष सागरदत्तेन । अत्रान्तरे वरधनुना प्रोक्तम्-भो सागरदत्त ! सृजातिरपि भवतः कुकुटः क्य पराजितः ? अत्र मे महान् विस्मयः । यदि कोऽपि कोप न कुर्यात्, तदाऽहं बुद्धिलकुकुटं पश्यामि । सागरदत्तेनोक्तम्-महाराज ! विलोकयतु भवान्, न कोऽपि कोपं करिष्यति । नात्र मे द्रव्यलोभः, किन्तु प्रतिष्ठा लोभोऽस्ति । जतो निरीक्षता भवान्, इत्युक्तो वरधनुर्बुद्धिलकुकुटं विलोकयितुं प्रवृत्तः । बुद्धिलः स्वकुकुटं विलोकयितुं प्रवृत्तः वर-

युद्ध क्रीडा हो रही थी। उसको देखनेके लिये ये दोनों बहा खड़े हो गये, बुद्धिलके मुर्गेने सागरदत्तके मुर्गेको आहत (घायल) कर दिया, जब यह परिस्थिति अपने मुर्गेकी सागरदत्तने देखी तो उसने अपने मुर्गेको बुद्धिलके मुर्गे के साथ लड़ने की बहुत कुछ प्रेरणा की पर उसका साहस बुद्धिलके मुर्गेसे लड़नेका नहीं हुआ। इस तरह सागरदत्त एक लाख रुपये शर्त में हार गया। इस बात को लक्षित कर वरधनु ने सागरदत्त से कहा-हे सागरदत्त ! आपका यह मुर्गा सृजालि सपन्न है फिर भी बुद्धिलके मुर्गेके साथ लड़ाई में कैसे हार गया ? मुझे तो इस बातमें बड़ा भारी आश्चर्य हो रहा है। यदि कोई क्रोध न करे तो मैं यह देवना चाहता हूँ कि बुद्धिलका मुर्गा कैसा है। वरधनु की बात सुनकर सागरदत्त ने उससे कहा महाराज ! दिखिये खुशी से देखिये-इसका आपके लिये कौन निषेध कर सकता है। मुर्गे की देवने में क्रोधित होने की जरूरत क्या है ? मैं एक लाख रुपये हार गया हूँ इसकी मुझे चिन्ता नहीं है। प्रतिष्ठा गई इस बात की ही ध्यान है। इसलिये आप बुद्धिलके मुर्गे को अवश्य

त्या उभा रक्षां । बुद्धिलना कुकडां सागरदत्तना कुकडां डरान्धो पोताना कुकडानी आ स्थिति सागरदत्ते जेष्ठ अने पोताना कुकडां बुद्धिलना कुकडां साथे लडवा धष्टी धष्टी प्रेरणा करी परंतु जेना कुकडां लडनामा तत्पर न भन्थे आ रीते सागरदत्त शरतमा डारी गये आ वातनु लक्ष्य करीने वरधनुं सागरदत्तने कहुं हे, हे सागरदत्त ! आपने आ कुकडां सारी जतने छे छता पण बुद्धिलना कुकडां साथे लडवामा डेम डारी गये ? मने-तो आ वातनु भारे आश्चर्य धरेल छे जे डेह कोध न कर तो हुं जे लक्ष्य भाग्य छे हे, बुद्धिलना कुकडां डेवा छे वरधनुनी वात साभणीने सागरदत्ते कहुं महाराज ! जेना भुरीथी जेना जेना आपने भाटे डेव विरोध करी शके तेम छे ? कुकडां जेनामा कोध करवातु कारण थुं छे ? हुं जेक लाख इपीया डारी गये तेनी मने चिंता नथी परंतु प्रतिष्ठा गह जेनु न मने हुं छे आ कारणे बुद्धिलना कुकडां नजरथी जेना न्यारे

इत्थं वरधनुना रुधिते सति तयोः सवित्रे समागत्य पुरुष एकोऽब्रवीत्-
कुमारो ! युवामित् सावधानतया पलायेथाम् । युष्मदन्वेपणतत्परा दीर्घनृपभट्टा
अत्र समायाताः सन्ति, इति तद्वचनं निश्चम्य तौ ततः पलायमानौ भ्रमन्तौ मौञ्जा-
म्या प्रविष्टौ । तत्र वहिरुद्याने द्वयोः त्रेष्टिमुत्तयोः सागरदत्तबुद्धिलनाम्नोः कुक्कुट
युगलं लक्ष्मणपूर्वकं योद्धुं प्रवृत्तं दृष्ट्वा कौतुक्वशात्तावपि तत्र स्थितौ । बुद्धिल-
लिकु का वेप लिया जाय और अपना काम बनाया जाय। ऐसो ही मैंने
किया। कापालिक का वेप लेकर मैं वहा से चला और मातगमहत्तर के
पास पहुँचा। उसको जिस किसी तरह से प्रतारित करके उससे माता
को छुड़ाया और पिताजी के मित्र देवशर्मा ब्राह्मण के घर पर उसको
रख दिया। पश्चात् मैंने फिर आपकी गवेपणा शुरू की और डधर उधर
दूढ़ते २ मैं यहा तक आ पहुँचा। आज आपको पाकर मेरा परिश्रम
सफल हो गया।

इस प्रकार जब वरधनु ने अपनी बीती कथा कुमार को सुनाई ही थी
कि इतने में उसी समय वहा पर एक पुरुष आया आकर उसने उन
दोनों से कहा कि आप लोग यहा से शीघ्र ही सावधान होकर चले
जाये क्योंकि आपकी खोज करते हुए दीर्घराजा के भट यहा आ पहुँचे
हैं। इस तरह उसके वचन सुनकर वे दोनों वहासे चल दिये, और कौशाम्बी
नगरी में आ गये। इस नगरी के बाहिर उद्यान में सागरदत्त और बुद्धिल
इन दो त्रेष्टिपुत्रों के दो सुर्गों में एक लग्ग रुपयों की शर्त से परस्पर

કાપાલિકનો વેશ લઉં અને મારું કામ કરતો રહું એ એવું જ કહ્યું કાપા
લિકનો વેશ લઈને હું ત્યાંથી ચાલ્યો અને માતગ મહેતરની પાસે પહોંચ્યો
અને ઠરેક રીતે સમજાવીને મારી માતાને ત્યાંથી છોડાવીને મારા પિતાના મિત્ર
દેવશર્મા બ્રાહ્મણને ત્યાં રાખી એ પછી હું આપની શોધમાં નીકળી પડ્યો અને
અહીં તહીં તપાસ કરતા કરતા અહીં આવી પહોંચ્યો આજે આપને મળતા
મારો પરિશ્રમ સફળ થયો છે

આ રીતે વરધનુએ પોતાની વિતક કથા કુમારને કહી એજ વખતે ત્યાં
એક માણસ આવ્યો અને તેણે તેમને કહ્યું કે, આપ બન્ને તાત્કાલિક અહીંથી
ભાગી જાઓ કેમ કે, આપની તપાસ કરતા કરતા દીર્ઘરાજના સૈનિકો અહીં
આવી પહોંચ્યા છે આ પ્રકારના તેના વચન સાંભળીને એ બન્ને જણ ત્યાંથી
ચાલી નીકળ્યા અને કૌશામ્બી નગરીમાં પહોંચ્યા આ નગરની બહારના બગી
ચાર્માં સાગરદત્ત અને બુદ્ધિલ નામના બે વેપારી પુત્રોના બે કુકડાનું એક
લાખ રૂપિયાની શરતથી યુદ્ધ ચાલી રહ્યું હતું અને જોવા માટે એ બંને

कुक्कुटेन बुद्धिलकुक्कुटः परान्वित । बुद्धिलेन हारित लक्षम् । तुष्टः सागरदत्त एव-
माह-आर्य ! तस्मिन्सादादेव मम कुक्कुटो विजयी जात, अक्षुण्णा च मम प्रतिष्ठा,
अतो मम गृहे समागन्तव्यम्, इति सविनय विनिवेद्य तौ स्वरये सस्थाप्य स्वगृहे
समानीतवान् । तत्र परमपीत्या तयोः सकलव्यवस्था कृतवान् । तत्रापि सागर-
दत्तस्नेहनिबन्धितौ तद्गृह एव सुखेन निवास कृतवन्तौ ।

क्रियत्यपि काले समीचीने तयोः सन्निधावेको दासः समायातः तेनैकान्ते
वरधनवे हारो दत्तः । उक्त च-कुक्कुटचरणवद्धसूचीगोपनाय बुद्धिलेन त्व प्रार्थितः,

सुर्गो का युद्ध ठन गया । अबकी बार सागरदत्त के सुर्गेने बुद्धिल के सुर्गे
को परास्त कर दिया । इस प्रकार बुद्धिल भी एक लाख रुपया हार गया ।
इस समय सागरदत्त बड़ा प्रसन्न था । उसने कहा आर्य ! आपकी कृपा से
ही मेरा सुर्गा इस समय जीता है-मेरी प्रतिष्ठा भी ज्यों की त्यों बन
गई है इसलिये दया होगी यदि आप मेरे घर पधारे तो । इस प्रकार
सविनय निवेदन कर के सागरदत्त उन दोनों को अपने रथ में बैठाकर
घर ले गया । उनके पहुचने पर वहा उनकी बड़े प्रेम से उसने समुचित
व्यवस्था की । सागरदत्त का परम स्नेह देखकर वे दोनों उसके घर ही
सुखपूर्वक रहने लगे ।

रहते २ जन कुछ काल व्यतीत हो गया । तब उन दोनों के पास
एक दास आया । उसने वरधनु को एकान्त में एक हार प्रदान किया
और यह कहा कि सुर्गे के पैर में बंधे हुए सूचीकलाप को गोपन करने
के लिये जो बुद्धिल ने आप से प्रार्थना की थी एवं उसके उपलक्षमें जो

पक्षु ओक लाख इपीयाहारी गये आ वभते सागरदत्त भूभञ्ज प्रसन्न भन्थे।
ओष्ठे वरधनुने कछु आर्य ! आपनी कृपाधीन भारो आ कुकडो आ वभते
एत्यों छे, भारी प्रतिष्ठा पक्षु जणवार्थ गछ छे आधी आप भारे घेर पधारो
तो भूण न हया थये आ प्रकारे कहीने सागरदत्त ओ भन्ने जणुने पोताना
रथमा जेमाडीने पोताने घेर लछ गये पोताना भकान उपर पडोथीने तेष्टे
ओ भन्ने जणुनी भूण आगतास्वागता करी, सागरदत्तने परम स्नेह ओछ ने
ओ भन्ने जणु तेने त्या रडेवा लाग्या

रहेता रहेता ओ भन्नेने केटबोड सभय बीतता ओ भन्ने पासे ओक दास
त्या आव्यो तेष्टे ओकान्तमा वरधनुने ओक हार आव्यो अने कछु के, कुक
डाना पगमा आधेव ओकनी रथनाने शुभ राखवा माटे बुद्धिले आपने विनति

ધનુ શનરુચ-ભગાન્ કથયતુ ન કિમપ્યસ્તિ । પન્નાશત્સહસ્રાણિ ભવતે ટાસ્યામિ ।
 વરધનુસ્તમાશ્વાસ્ય તત્કુમ્ભકુટ નિરીક્ષિતવાન્, દૃષ્ટ્યાંશ્વ ત કુકુટ ચરણવદ્મૂલીક
 લાપમ્ । શસ્ત્રભૂતેન સૂચીકલાપેન વ્યથિતઃ સાગરદત્તકુકુટઃ પરાજિત ઇતિ જ્ઞાત્વા
 વરધનુ સૂચીકલાપ શનેર્નિઃસાર્ય કથિતમાન્-પિલોકિત કુકુટઃ, ન કિમપ્યત્ર
 પડ્યામિ । ઇત્યુક્ત્વા સ તતોઽપમૃત્ય યથા બુદ્ધિલો ન જાનીયાત્તથા બુદ્ધિલકૃત
 સર્વ વૃત્ત સાગરદત્તાય નિવેદિતમાન્ । સાગરદત્તઃ પુનઃ સ્વકુકુટ યુદ્ધ કર્તું પ્રેરિત
 વાન્ । સાગરદત્તકુકુટો બુદ્ધિલકુકુટેન સદ યોધ્યુ મૃત્ત । તદા સાગરદત્ત-

દેખિયે । જન સાગરદત્ત ને એસા કહા તય વરધનુ બુદ્ધિલ કે મુર્ગે કો
 દેખને લગા । બુદ્ધિલ ને જવ ગહ દેલા ફિ વરધનુ મેરે મુર્ગે કો દેખ રહા
 હૈ તો ઉસને ધીરેસે વરધનુ સે કહા ફિ મહારાજ । આપ કઠ ડિજિયે
 ફિ કુઝ ભી નહી હૈ । આપકો મે પચાસહજાર રૂપયે દૂગા । વરધનુને બુદ્ધિલ
 કો ધૈર્ય વધાકર ઉસકે મુર્ગે કા નિરીક્ષણ કિયા-દેખા ઉમમેં ઉસને દેલા
 ફિ મુર્ગે કે પૈરમેં સુહ્યા વધી હુઈ હૈ । ઉનસે વ્યથિત હોકર હી સાગરદત્ત
 ફા મુર્ગા પરાજિત હુઆ હૈ । વરધનુ ને ઉસ મૂચીકલાપ કો ઉસકે પૈર સે
 ધીરે ૨ નિકાલ કર કહા ફિ મૈને બુદ્ધિલ કા મુર્ગા દેખ લિયા હૈ-ઇસ મેં
 કુઝ ભી નહી હૈ । એસા કહ કર વરધનુ વહા સે અલગ હો ગયા ઔર
 સાગરદત્ત સે ઇમ વાતકો ઉસને ઇસ રૂપસે કહી ફિ જિસસે બુદ્ધિલ કો
 ઇસ વાત કી સ્વબર હી ન પડ સકી । અવ સાગરદત્ત ને અપને મુર્ગે કો
 પુન બુદ્ધિલ કે મુર્ગે કે સાથ યુદ્ધ કરને કે લિયે તૈયાર કિયા । દોનોં

સાગરદત્તે આ પ્રમાણે કહ્યું એટલે વરધનુ બુદ્ધિલના કુકુટાને જોવા લાગ્યો.
 બુદ્ધિલે બોલ્યું કે 'વરધનુ મારા કુકુટાને જોઈ રહેલ છે ત્યારે તેણે વરધનુને
 ધીરેથી ખાનગી રીતે કહ્યું કે, મહારાજ આપ કહી દોકે, કાઈ પણ નથી આપને'
 હું પચાસ હજાર રૂપિયા આપીશ વરધનુએ બુદ્ધિલને શાત રહેવા કહી તેના
 કુકુટાને તપાસ્યો તેમા તેણે જોયું કે, કુકુટાના પામા ઝીણી સોય બાધી
 હતી તેને કારણે ત્રાસ પામીને સાગરદત્તનો કુકુટો હારી ગયો હતો વરધનુએ
 ધીરે ધીરે એ સોયને તેના પગમાથી કાઢી લઈને કહ્યું કે, મે બુદ્ધિલનો
 કુકુટો જોઈ લીધો છે તેમા કાંઈ પણ નથી એવું કહીને વરધનુ ત્યાંથી એક
 બાજુ ખસી ગયો અને એ વાત સાગરદત્તને એવી રીતે કહી કે, જેની બુદ્ધિલને
 ખબર પણ ન પડી આ પછી સાગરદત્તે ફરીથી પોતાના કુકુટાને બુદ્ધિલના
 કુકુટા સાથે લડાઈ કરવા તૈયાર કર્યો અને કુકુટા ફરીથી લડવા લાગ્યા આ
 વખતે સાગરદત્તના કુકુટાએ બુદ્ધિલના કુકુટાને હરાવી દીધો આ રીતે બુદ્ધિલ

सूक्ष्ममुद्गथा ध्यायता वरधनुना गाथाया अर्थो ज्ञातः । द्वितीयदिने परित्राजिकैका तत्र समायाता । सा ब्रह्मदत्तकुमारस्य शिरसि दध्यक्षतान् प्रक्षिप्त्यती कथितवांश्च-कुमार ! शतसहस्रायुर्भव । इत्येवमाशिषा कुमार सयोज्य वरधनुमेकान्ते समाहूय मिथः किञ्चिन्मन्त्रयित्वा सा प्रतिगता । कुमारेण वरधनुरुक्त-रुचय, मित्र ! परित्राजिकेय किं त्वां रुथितवान् । वरधनुनोक्तम्-सा मामेव रुथितवान्-बुद्धिलेन करण्डे सस्थाप्य यो हारः प्रेषितः, तेन सम यो लेखः समागतोऽस्ति, तस्य मत्पुत्तर लेख समर्पय । मयोक्तम्-एष छेखो ब्रह्मदत्तनामाङ्कितोऽस्ति, तद् ब्रूहि-कोऽसौ ब्रह्मदत्तः ? तयोक्तम्-श्रूयताम्, पर न कस्यापि पुरतो वक्तव्यम् ।

“ प्रार्थ्यते यद्यपि जनो, जनेन सयोग जनितयत्नेन ।

तथापि त्वामेव रमण, रत्नवती मन्यते मनसा ॥ ”

वरधनुने जब इस गाथाका अर्थ सूक्ष्मबुद्धिसे विचार किया तो उसको इसका अर्थ ज्ञात हो गया । दूसरे दिन वहाँ एक परित्राजिका आई । आकर उसने कुमारके मस्तकपर दधियुक्त अक्षतों-दर्हींसे मिला चावलका निक्षेप किया और आशीर्वाद दिया कि कुमार ! तुम एक लाख वर्ष की आयु के भोक्ता होओ । इस प्रकार कुमार को आशीर्वाद देकर एकान्त में उसने वरधनु को बुलाया और उससे कुछ गुप्त मन्त्रणा करके फिर वह वहाँ से चली गई । कुमार ने वरधनु से कहा मित्र कहो इस परित्राजिका ने तुमसे क्या कहा है ? वरधनुने कहा-मृगो उसने यह कहा है कि जो बुद्धिल ने तुम्हें करण्डमें रखकर हार भेजा है सो उसके साथ जो लेख आया है वह आप मुझे नकल करके दे देवे । मैंने इसके उत्तर में उससे कह

“ प्रार्थ्यते यद्यपि जनो, जनेन सयोगजनित यत्नेन ।

तथापि त्वामेव रमण, रत्नवती मन्यते मनसा ॥ ”

वरधनुએ આ ગાથાના અર્થને સૂક્ષ્મ બુદ્ધિથી વિચાર કર્યો તો એને અર્થ સમજાયો । બીજે દિવસે ત્યાં એક પરિત્રાજિકા આવી, આવીને તેણે કુમારને દર્હીવાળા અક્ષત-ચોખ્ખાથી વધાવ્યો । એને આશીર્વાદ આપ્યો કે, કુમાર ! તમે એક લાખ વર્ષના આયુષ્યના ભોગવનાર બનો, આ પ્રમાણે આશીર્વાદ દઇને તેણે વરધનુને એકાત્મક બોલાવી અને તેની સાથે કાંઈક શુભ મન્ત્રણા કરીને તે ચાલી ગઈ । કુમારે વરધનુને કહ્યું, મિત્ર ! કહો એ પરિત્રાજિકાએ તમને શું કહ્યું ? વરધનુએ કહ્યું કે, સાલજો । તેણે એમ કહ્યું કે, બુદ્ધિએ કબામા રાખીને તમને જો હાર મોકલેલ છે, અને એમા જે લેખ છે તેની મને નકલ કરવા દો । એના ઉત્તરમા મેં એને કહી દીધું કે, એ લેખ તો બ્રહ્મદત્તના

પ્રતિજ્ઞાત ચ તેન પચાશરસહસ્રાણિ દાતુમ્ । સ બુદ્ધિલો મવતે હારમિમ સમ
ર્પિતવાન્ । વરધનુરપિ હારકરુણ્ડ સમાદાય કુમારસ્યાન્તિકે સમાગતઃ દાસોક્ત સર્વ
કથયિત્વા હારકરુણ્ડાત્ હાર નિષ્કાસ્ય દર્શિતવાન્ । કુમારો હિ હાર નિરીક્ષમાણો
હારૈવદેશે સ્વનામાઙ્કિત લેખ દૃષ્ટવાન્ । સ હિ વરધનુ પ્રોક્તવાન્—પશ્ય મમામાઙ્કિત
લેખ, કસ્યાય લેખઃ ? કેન ચાય લેખો લિખિતઃ ? । વરધનુક્તવાન્—બ્રહ્મદત્ત
નામાનો વહરઃ પુરુષાઃ સન્તિ, ન જાને કસ્યાય લેખઃ ? । ક્ષ્યુક્ત્વા સ દૂરે ગત્વા
ત લેખમુત્કીર્ય તત્રેમાં ગાયાં દૃષ્ટવાન્—

“ માર્શ્યતે યદ્યપિ જનો, જનેન સયોગજનિતયત્નેન ।

તયાપિ ત્મામેવ રમણ, સ્ત્વતી મન્યતે મનસા ” ॥૧॥ ઇતિ ।

પચાસ હજાર રૂપયા આપકો દેને કે લિયે કહ્યા થા સો ઉસ નિમિત્ત ઉસને
યહ હાર આપકો સમર્પિત ક્રિયા હૈ । વરધનુ મો ઉસ હાર કે હથ્થે કો
લેકર કુમાર કે પાસ આયા ઓર બુદ્ધિલ ને જો દાસ દ્વારા સમાચાર મેજા
થા વહ સવ કહ સુનાયા । તથા હાર કે કરુણ્ડ સે હાર નિકાલ કર મો
દિશ્વા દિયા । કુમાર ને હાર કા નિરીક્ષણ કરતે સમય ઉસકે એકદેશ મેં
સ્વનામાઙ્કિત એક લેખ દેશ્વા । દેશ્વર કુમારને વરધનુ સે કહ્યા । દેશ્વો
મેરે નામ સે અકિત ઇસમેં યહ લેખ મો હૈ । યહ કિસને લિખા હોગા ।
કુમાર કો વાત સુનકર સમાધન નિમિત્ત વરધનુ ને કહ્યા—બ્રહ્મદત્ત નામકે
તો અનેક વ્યક્તિ હૈ । ન માલૂમ યહ કિસ બ્રહ્મદત્ત કે નામ સે યહા
અકિત હુઆ હૈ । ઇસ પ્રકાર વરધનુ કહ કર કુમાર કે પાસ સે ચલા આયા
ઓર ઉસ લેખ કો ઓલા તો ઉસમેં ઉસને ઇસ ગાથા કો દેશ્વા—

કરી હતી અને તેના બદલામાં આપને પચાસ હજાર રૂપીયા આપવાનું કહ્યું
હતું તો તે નિમિત્તે તેણે આ હાર આપને મોકલેલ છે વરધનુ એ હારના
ઉપાને લઈને કુમારની પાસે આવ્યો અને બુદ્ધિલે દાસ મારફત જે સમાચાર
મોકલેલ હતા તે કહી સંભળાવ્યા અને હારને ઉપામાંથી બહાર કાઢીને તેને
ખતાવ્યો કુમારે તે હારનું નિરીક્ષણ કરવા માંડ્યું એતા એતા તેના એક
ભાગમાં સ્વનામ અકિત એક લેખ જોયો તે જોઈને કુમારે વરધનુને કહ્યું, જુઓ
મારા નામથી અકિત એક લેખ આ હારમાં છે એ કેાણે લખેલ હશે ?
કુમારની વાત સાંભળીને સમાધાન ખાતર વરધનુએ કહ્યું, બ્રહ્મદત્ત નામની તો
અનેક વ્યક્તિઓ છે કેાણે જાણે કયા બ્રહ્મદત્તના નામને અહીં અકિત કરવામાં
આવ્યું હશે આ પ્રમાણે કહીને વરધનુ કુમારની પાસેથી આવ્યો ગયો અને
એ લેખને જોયો તો તેમાં આ પ્રમાણેની લખેલ ગાથા જોઈ

करिष्येऽहम् । इत्येवमुच्यमानाऽपि सा न किमप्युक्तवती परमधोदृष्टिः साधुनय-
नाऽऽवेगान्द्रुण्ठो सुतप्तश्वासोच्छ्वासैः कुसुमाभरणानि प्रमथानानि कुर्वन्ती
रूप्यमानसैव स्थितवती । अनन्तर तत्सखी प्रियङ्गुलतिका प्रोक्तवती-भगवति ।
तवाग्रे एषा लज्जाशान्न किमपि उक्तुमुत्सहते, अह तात्कथयामि-इय रत्नवती-

अपनी हालत मुझे न बताओगी तो बेटी और कौन तुम्हारा ऐसा विश्वास
पात्र है कि जिसको अपने दुःखकी बात तुम सुना सको । मुझसे जो
कुछ तुम्हारे दुःख को दूर करने में प्रयत्न हो सकेगा-उसे मैं करूंगी ।
इस प्रकार जब मैंने उससे यह कहा तो उसने सुनकर भी इसका कुछ
भी जवाब नहीं दिया-प्रत्युत नीचे नाड और नयन करके बैठी रही ।
इस समय मैंने इसकी जो स्थिति देखी वह विशेष मुझे क्रोधप्रद हुई ।
इसके नेत्र आगुओंसे भरे हुए थे, बड़े जोरसे श्वासोच्छ्वास ले रही थी,
दुःखके आवेग से इसका कण्ठ रुका हुआ था, कहना चाहनी थी पर कह
नहीं सकती थी, इसके शरीर पर जितने भी पुष्पोंके आभरण थे वे सब
म्लान वने हुए थे । इसको इस समय तन वदनकी भी सुधयुध नहीं थी इस
के पासमें इसकी एक प्रिय सखी भी बैठी हुई थी । जिसका नाम प्रियगुल-
तिका था । उसने मुझसे कहा हे माता ! आप नहीं जानती हैं कि यह
इस परिस्थिति में क्यों वह रही है । यह तो लज्जा की वजहसे आपसे
कुछ कहेगी नहीं, इसकी बातको मुझसे सुनिये-मैं बताती हूँ । कल

भीलु એવું કોણ તારૂં વિશ્વાસપાત્ર છે કે જેની આગળ તું તારૂં હું ખ કહીશ ?
તારા હું ખને દૂર કરવાનો બની શકશે તેટલો પ્રયત્ન હું કરીશ આ પ્રમાણે
બ્યારે મેં તેને કહ્યું તો એ સાબળીને તેણે તેનો કાંઈ પણ જવાબ ન આપ્યો
પરંતુ તે પોતાનું મસ્તક નીચે નમાવીને બેઠી રહી, આ વખતે મેં તેની એવી
સ્થિતિ જોઈ કે તે જોઈ મને ખૂબજ હું ખ થયું એના નયનો આસુથી ભરપૂર
હતા, હું ખના હાથકારા સાથે તે ઘણા જોરથી શ્વાસોચ્છ્વાસ લઈ રહી હતી,
હું ખના આવેગથી તેનો કંઠ સુકાઈ રહ્યો હતો, તે કાંઈક કહેવા ઇચ્છતી હતી
પરંતુ કહી શકતી ન હતી એના શરીર ઉપર યુગ્મના જેટલા આભરણ હતા
તે સઘળા ચીમળાઈ ગયા હતા આ સમયે તેને પોતાના દેહનું લેશમાત્ર પણ
ભાન ન હતું એની પાસે એની એક પ્રિય સખી પણ બેઠેલી હતી જેનું નામ
પ્રિયગુલતિકા હતું એણે મને કહ્યું, માતા ! આપ એ જાણતા નથી-કે
આવી પરિસ્થિતિમાં તે કેમ મૂકાઈ છે ? એ લજ્જાના કારણે આપને કાંઈ
જણાવી એની વાત હું તમને કહી બતાવું છું કાલે જ્યારે તે ઉઘાનમાં

इह नगयां रत्नवती नाम धनपारश्वेष्टिपुत्री बुद्धिलश्रेष्ठिनो भगिनी रतंते । सा बाल्यादेव मय्यनुरक्ता । सा समाख्ययौवना सकलकलापारद्व्या लज्जनाकुलललामा मया किंचिद् ध्यायन्तीव दृष्टा, पृष्टा च-पुत्रि ! तवेद मुखममल कय प्रम्लानम् ? किं ते मानस कष्टम् ? मयि विश्वासभूमौ सर्वं निवेदय, तत्प्रतिकार

दिया है कि यह लेख तो ब्रह्मदत्त के नाम से अंकित हुआ है-अतः पहिले तुम यह बतलाओ कि यह ब्रह्मदत्त कौन है । उसने कहा सुनो मैं कहती हूँ पर उसको दूसरों से गुप्त रखना, किसी से भी मत कहना । बात इस प्रकार है—

रत्नवती इसी नगर के सेठ की एक पुत्री है । यह बुद्धिल की बहिन है । बाल्यकाल से ही मेरे ऊपर उसका प्रेमभाव बना हुआ है । जब यह यौवनवती हुई तो हरएक बात समझने लगी, पिताने इसको ममस्त शास्त्रों के अध्ययन से विशेष कुशल भी बना दी है । इस समय तो यह हमारे बीच ममस्त स्त्रियों में एक स्त्रीरत्न मानी जाती है । एक दिन की बात है कि यह न मालूम किस विचार में पड़ गई उस विचार में यह इतनी तन्मय बन गई कि इसको स्व पर का कुछ भी ध्यान नहीं रहा । मैंने जैसे ही इसकी यह स्थिति देखी तो मुझ से रहा नहीं गया । मैंने जाकर उससे पूछा कि बेटी ! यह तेरा सदा प्रफुल्लित रहनेवाला मुख कमल आज म्लान क्यों हो रहा है ? कहो क्या मानसिक कष्ट है यदि

નામથી અજિત થયેલ છે આથી તમે પહેલા એ બનાવો કે એ બ્રહ્મદત્ત કોણ છે ? એણે કહ્યું કે, સાબળો હું કહું છું પરંતુ એને બીજાથી ગુપ્ત રાખવો કોઈને પણ કહેશો નહીં વાત આ પ્રમાણે છે —

રત્નવતી નામની આ નગરના શેઠની એક પુત્રી છે જે બુદ્ધિની બહેન થાય છે બાલ્યકાળથી તેના મારા ઉપર પ્રેમભાવ છે જ્યારે તે યૌવનવતી થઈ અને ફરેડ વાતો સમજવા લાગી, ત્યારે તેના પિતાએ તેને સઘળા શાસ્ત્રોના અધ્યયનથી વિશેષ કુશળ બનાવી આ સમયે તો એને સમસ્ત સ્ત્રીઓમા એક સ્ત્રીરત્ન માનવામા આવે છે એક દિવસની વાત છે કે ન મારુમ તે કયા વિચારમા ગુથાઈ ગઈ એ વિચારમા એ એટલી તન્મય બની ગઈ હતી કે તેને સ્વપરંતુ કાંઈ પણ ધ્યાન રહેતું ન હતું એ જ્યારે તેની આવી સ્થિતિ જોઈ તો મારાથી રહેવાયું નહીં એ જઈને તેને પૂછ્યું કે, બેટી સદાએ કમળની માફક પ્રફુલ્લિત રહેતું તારૂં વદન કમળ આજે મ્લાન કેમ દેખાય છે કહે ! તને એવું તે શું માનસિક કષ્ટ છે ? તું તારી ફાલત મને નહીં કહે તો

करिष्येऽहम् । इत्येवमुच्यमानाऽपि सा न किमप्युक्तवती परमधोदष्टिः । साश्रुनय-
नाऽऽवेगानन्दरूढो सुतस्रश्वासोच्छ्वासैः कुसुमाभरणानि प्रम्थनानि कुर्वन्ती
यून्यमानसैव स्थितवती । अनन्तर तत्सखी प्रियङ्गुलतिका प्रोक्तवती-भगवति ।
तवाग्रे एषा लज्जावशात् किमपि नक्तुमुत्सहते, अहं तां स्तब्धयामि-इयं रत्नवती-

अपनी हालत मुझे न बताओगी तो बेंटी और कौन तुम्हारा ऐसा विश्वास
पात्र है कि जिसको अपने दुःखकी बात तुम सुनाओ। मुझसे जो
कुछ तुम्हारे दुःख को दूर करने में प्रयत्न हो सकेगा-उसे मैं करूंगी।
इस प्रकार जब मैंने उससे यह कहा तो उसने सुनकर भी इसका कुछ
भी जवाब नहीं दिया-प्रत्युत नीचे नाड और नयन करके बैठी रही।
इतने समय मैंने इसकी जो स्थिति देखी वह विशेष मुझे कष्टप्रद हुई।
इसके नेत्र आमुओसे भरे हुए थे, बड़े जोर से श्वासोच्छ्वास ले रही थी,
दुःखके आवेग से इसका कण्ठ रुका हुआ था, कहना चाहनी थी पर कह
नहीं सकती थी, इसके शरीर पर जितने भी पुष्पोंके आभरण थे वे सब
म्लान वने हुए थे। इसको इस समय तन वदनकी भी सुधबुध नहीं थी इस
के पासमे इसकी एक प्रिय सखी भी बैठी हुई थी। जिसका नाम प्रियगुल-
तिका था। उसने मुझसे कहा हे माता ! आप नहीं जानती हैं कि यह
इस परिस्थिति में क्यों बह रही है। यह तो लज्जा की वजहसे आपसे
कुछ कहेगी नहीं, इसकी बातको मुझसे सुनिये-मैं बताती हूँ। कल

भीष्म એણે એણે તારૂં વિશ્વાસપાત્ર છે કે જેની આગળ તુ તારૂં હું ખ કહીશ ?
તારા હું ખને દૂર કરવાનો ખની શકશે તેટલો પ્રયત્ન હું કરીશ આ પ્રમાણે
બ્યારે મેં તેને કહ્યું તો એ સાબળીને તેણે તેનો કાંઈ પણ જવાબ ન આપ્યો
પરંતુ તે પોતાનું મસ્તક નીચે નમાવીને બેઠી રહી, આ વખતે મેં તેની એવી
સ્થિતિ જોઈ કે તે જોઈ મને ખૂબજ હું ખ થયું એના નયનો આસુથી ભરપૂર
હતા, હું ખના હાયકારા સાથે તે ઘણા જોરથી શ્વાસોચ્છ્વાસ લઈ રહી હતી,
હું ખના આવેગથી તેનો કંઠ સુકાઈ રહ્યો હતો, તે કાંઈક કહેવા ઇચ્છતી હતી
પરંતુ કહી શકતી ન હતી એના શરીર ઉપર પુખ્તના જેટલા આભરણ હતા
તે સઘળા ચીમળાઈ ગયા હતા આ સમયે તેને પોતાના દેહનું લેશમાત્ર પણ
ભાન ન હતું એની પાસે એની એક પ્રિય સખી પણ બેઠેલી હતી જેનું નામ
પ્રિયગુલતિકા હતું એણે મને કહ્યું, માતા ! આપ એ બહુતા નથી-કે
આવી પરિસ્થિતિમાં તે કેમ મૂકાઈ છે ? એ લજ્જાના કારણે આપને કાંઈ
કહેશે-નહી એની વાત હું તમોને કહી બતાવું છું કાલે જ્યારે તે ઉદ્યાનમાં

ગતદિને ક્રીડાર્થમુદ્યાને ગતા । તન્નાનયા સ્વશ્રાતુર્બુદ્ધિલશ્રેષ્ઠિન. કુકુટયુદ્ધ કારયતઃ
સમીપે ઇકો વરકુમારો દૃષ્ટઃ, ત દૃષ્ટૈવૈવા રત્નવતીર્દૃશી દશામુપગતા । પ્રિય
ગુલતિકાયા હૃદ યચનમાકર્ણ્ય મયા રત્નવતી પ્રતિ કથિતમ્-પુત્રિ । કથય સર્વમ્,
મા ગોપય સ્વકીય માયમ્ । મયા પુનઃ પુનરયમુક્તા સતી મા કયચ્છિદુક્તવતી-
ભગવતિ ! ત્વ મમ જનની તુલ્યાઽસિ ન કિંચિત્તવાકયનીયમ્ । અનયા પ્રિયગુલ
તિકાયા કથિતો યો વ્રહ્મદત્તકુમારઃ સ યદિ મે પતિર્ભવિષ્યતિ, તદાઽહ જીવિષ્યામિ,

જવ યહ ક્રીડા કે લિયે ઉદ્યાનમેં ગઈ તત્ર ડસને વર્ણા અપને માઈ બુદ્ધિલકે
મુર્ગે કા યુદ્ધ સાગરદત્ત કે મુર્ગે કે સાથ રોતા હુઆ દેલા વહી પર
ઉસને ઇક કુમાર કો યહા હુઆ દેલા, જો કિ યત્ન હી સુદર થા ।
ઉસકો દેલતે હી ન માલૂમ ડસકે ડપર ગેસી કયા મોહન ધૂલિ
પડ્ ગઈ હૈ કિ જિમકો વજહ સે વહી સે ડસકી ગેસી દશા હો
ગઈ હૈ । પ્રિયગુલતિકા દ્વારા રત્નવતી કી વાસ્તવિક સ્થિતિ જાનકર મૈને
રત્નવતી સે કહા પુત્રિ ! તુમ અપને મન કા માવ મુક્ત સે કયો ટ્રિપા રહી
હો, જો કુઝ વાત હૈ વહ સમ સ્પષ્ટ કયાં નહી કહતી હો ? ડસમે લજાકી
કૌન સી પાત હૈ । જવ મૈને ડસ પ્રકાર વાર ૨ રત્નવતી સે કહા-તો ડસને
જો કુઝ કહા વહ ડસ પ્રકાર હૈ-વહ વોલી હે માતા । તુમ મેરી દૃષ્ટિ મેં
માતૃ સ્થાનાપન્ન હો । અતઃ તુમસે ગોપનીય કયા હો સકતા હૈ, વસ પ્રિય-
ગુલતિકાને જો કુઝ કહા હૈ વહી મેરી ડસ સ્થિતિ કા કારણ હૈ । અતઃ
અવ યદિ આપ મેરા જીવન યાહતી હૌ તો ડસ કુમાર કો મેરા પતિ
બનાઓ, તમી મેરા જીવન રક્ષિત હો સક્તા હૈ અન્યથા નહી । ડસ પ્રકાર

ફરવા માટે ગઈ હતી ત્યારે ત્યાં એના ભાઈ બુદ્ધિલ અને સાગરદત્તના કુકુ
ડાએ વચ્ચે થતુ યુદ્ધ જોઈ રહી હતી એ સમયે તેણે ત્યાં એક કુમારને જોયા
જે ખૂબ સુંદર હતા, એને જોતા જ એ એના ઉપર મોહિત બની ગઈ એના
કારણે તેની આવી દશા થઈ છે પ્રિયગુલતિકા પાસેથી રત્નાવતીની સાચી પરિ
સ્થિતિ જાણીને મે રત્નાવતીને પૂછ્યું, પુત્રિ ! તુ તારા મનનો ભાવ મારાથી
શા માટે છુપાવી રહી છે ? જે કાંઈ પાત હોય તે મને સ્પષ્ટ રીતે કેમ કહેતી
નથી ? આમા લજ્જાની કંઈ વાત છે ? જ્યારે આ પ્રકારે મે તેને ખૂબ આશ્વા
સન આપ્યું ત્યારે તેણે આ પ્રમાણે કહ્યું, તે બોલી હે માતા । તમે મારી
નજરમા માતાના સ્થાને છો આ કારણે આપનાથી મારે કાંઈ છુપાવવાનું
હોઈ શકે નહી પ્રિયગુલતિકાએ આપને જે કાંઈ કહ્યું છે તેજ મારી આ
સ્થિતિનું કારણ છે આથી આપ જો મને હવીત રાખવા યાહતા હો તો એ
કુમારને મારા પતિ બનાવો તો જ હું હવી શકુ તેમ છુ એ સિવ ૧

अन्यथा तु मम मृत्युरेव । इति तद्वचनं श्रुत्वा मया निगदितम्—वत्से ! धीरा मय ।
अहं तथा करिष्ये यथा तवेप्सितं भविष्यति । ततः सा किञ्चित्स्वस्था जाता ।
गतं दिवसे मया तस्या विशेषतः समाश्वसनार्थं प्रोक्तम्—वत्से ! स ब्रह्मदत्तकुमारो
मया दृष्टः, तथाऽपि समुच्छ्रंसितरोमकूपया भणितम्—भगवति ! तत्र प्रसादेन सर्वं
भव्यं भविष्यति, किन्तु तस्य विश्वासनिमित्तं बुद्धिलब्धपदेशेन हाररत्नमिदं
ब्रह्मदत्तनामाङ्कितं कृत्वा करण्डके निक्षिप्य कस्यापि हस्ते कृत्वा प्रेषय । ततो
मया गतदिवसे तथा विहितम् । सर्वेऽपि वृत्तान्तस्तुभ्यं निवेदितः । साम्प्रतं तच्छे-

उस रत्नवतीकी बातें सुनकर मैंने उससे कहा—वत्से ! इसके लिये धैर्य
धारण करना चाहिये । मैं इस विषय में ऐसा प्रयत्न करूंगी कि जिससे
शीघ्र ही तेरा मनोरथ सफल होगा । मेरे इस तरह के वचन सुनकर
उसको कुछ धैर्य पड़ा । मैंने उसको पुनः समझाया—कहा वत्से । ब्रह्म-
दत्तकुमारको मैं अच्छी तरह जानती हूँ—मैंने भी उसको देखा है । मैं सब
काम ठीक कर दूंगी—इसमें इतनी अधिक चिन्ता करने की कोई बात नहीं
है । इस प्रकार मेरे इन वचनों से उसको धैर्य पड़ा ऐसा मुझे ध्यान इस
लिये हुआ कि उसके शरीर भरके समस्त रोमकूप झूल गये थे । पश्चात्
उसने मुझे कहा कि हे माता ! यह मुझे पूर्ण विश्वास है कि तुम्हारी
कृपा से सब ठीक हो जायगा परन्तु उनको अपनी तर्फ से विश्वास हो
जाय, इस निमित्त बुद्धिलब्ध भाई के पहाने से यह हार ब्रह्मदत्त के नाम से
अंकित करके और उसको करण्डक में बंद करके किसी भी व्यक्ति के
साथ उनके पास अवश्य भिजवा दो । इसी लिये मैंने गत दिवस आपके

आ प्रकारनी ओ रत्नवतीनी बात सांझीने मे तेने कहु, पुत्री ! आने भाटे
जरा धीरज राख सौ सारा पाना थशे, तारा सर्व मनोरथ पूर्य थाय ओ
भाटे मारा पनता प्रयत्नो करी छूटीश मारा आ प्रकारना पयन सांझीने
तेछे शातिनो श्वास बीधो मे ओने करीथी समजवता कहु के पुत्री ! ब्रह्म-
दत्त कुमारने हु सारी रीते जल्यु हु मे पल्यु तेने जेथो छे हु तारी धन्य
पूर्य करवा जल्यु करी छूटीश आमा आटली थिता करवातु केछ करण्य
नथी मारा आ पयनोथी तेने स पूर्य विश्वास जेठो छे जेथु तेना शरीरना
देरक्षारीथी हु जल्यु शकी पछी तेछे मने कहु के, माता ! मने स पूर्य
विश्वास छे के, तमारी कृपाथी सधल्यु हीक थशे परतु तेमने आपल्यु तक्ष
विश्वास जेसे आ निमित्त बुद्धिलब्धना जल्युना जेठो आ हार ब्रह्मदत्तना
नामथी अंकित करीने तेने जेछ उज्जामा राणी केछ जेछ माजुस साथे जेमनी
पासे भोक्लावे आ भाटे मे ते जेछ कावे हार आपने भोक्लावेछ छे आ प्रभाछे

ગતદિને ક્રીડાર્થમુદ્યાને ગતા । તત્રાનયા સ્વપ્રાતુર્બુદ્ધિલત્રેષ્ટિન' કુક્ષુટપુદ્ધ કારયતઃ
સમીપે ઈકો વરકુમારો દૃષ્ટઃ, ત દૃષ્ટ્વૈવા રત્નવતીર્દૃશીં દશામુપગતા । પ્રિય-
ગુલતિકાયા હૃદ વચનમાકર્ષ્ય મયા રત્નવતી પ્રતિ કથિતમ્-પુત્રિ ! કથય મર્ત્તમ્,
મા ગોપય સ્વકીય ભાવમ્ । મયા પુનઃ પુનરપ્મુક્તા સતી સા કથચ્છિદુક્તવતી-
ભગવતિ ! ત્વ મમ જનની તુલ્યાસિ ન કિંચિત્ત્વાકથનીયમ્ । અનયા પ્રિયગુલ-
તિકાયા કથિતો યો વ્રજદત્તકુમારઃ સ યદિ મે પતિર્ભવિષ્યતિ, તદાહ જીત્રિષ્યામિ,

જવ યહ ક્રીડા કે લિપે ડયાનમે ગઈ તય ઇસને વર્તા અપને માઈ બુદ્ધિલકે
મુર્ગે કા યુદ્ધ સાગરદત્ત કે મુર્ગે કે સાય હોતા જુઆ દેલા વર્તો પર
ઉસને ઈક કુમાર કો સ્વદા હુઆ દેલા, જો કિ યદુત હી મુદર થા ।
ઉસકો દેલતે હી ન માલૂમ ડસકે ડપર ગેસી કયા મોહન ધૂલિ
પડ ગઈ હૈ કિ જિમ્કો વજહ સે વર્તો સે ઇસકી ગેસી દશા હો
ગઈ હૈ । પ્રિયગુલતિકા દ્વારા રત્નવતી કી વાસ્તવિક સ્થિતિ જાનકર મૈને
રત્નવતી સે કહા પુત્રિ ! તુમ અપને મન કા ભાવ મુક્ષ સે કયો ટિપા રહી
હો, જો કુઝ વાત હૈ વહ સય સ્પષ્ટ કયા નહી કહતી હો ? ઇસમેં લજાકી
કૌન સી યાત હૈ । જવ મૈને ઇમ પ્રકાર વાર ૨ રત્નવતી સે કહા-તો ઉસને
જો કુઝ કહા વહ ઇસ પ્રકાર હૈ-વહ બોલી હૈ માતા । તુમ મેરી દૃષ્ટિ મેં
માતૃ સ્થાનાપન્ન હો । અતઃ તુમસે ગોપનીય કયા હો સકતા હૈ, વસ પ્રિય-
ગુલતિકાને જો કુઝ કહા હૈ વહી મેરી ઇસ સ્થિતિ કા કારણ હૈ । અતઃ
અવ યદિ આપ મેરા જીવન યાહતી હો તો ઉસ કુમાર કો મેરા પતિ
બનાઓ, તમી મેરા જીવન રક્ષિત હો સક્તા હૈ અન્યથા નહી । ઇસ પ્રકાર

કરવા માટે ગઈ હતી ત્યારે ત્યાં એના ભાઈ બુદ્ધિય અને સાગરદત્તના કુક
ડાઓ વચ્ચે થતુ યુદ્ધ જોઈ રહી હતી એ સમયે તેણે ત્યાં એક કુમારને જોયા
જે ખૂબ સુંદર હતા, એને જોતા જ એ એના ઉપર મોહિત બની ગઈ એના
કારણે તેની આંખો દશા થઈ છે પ્રિયગુલતિકા પાસેથી રત્નાવતીની સાચી પરિ-
સ્થિતિ જાણીને મે રત્નાવતીને પૂછ્યું, પુત્રિ ! તુ તારા મનને ભાવ મારાથી
શા માટે છુપાવી રહી છે ? જે કાંઈ વાત હોય તે મને સ્પષ્ટ રીતે કેમ કહેતી
નથી ? આમા લજ્જાની કઈ વાત છે ? જ્યારે આ પ્રકારે મે તેને ખૂબ આશ્વા-
સન આપ્યું ત્યારે તેણે આ પ્રમાણે કહ્યું, તે બોલી હે માતા ! તમે મારી
નજરમા માતાના સ્થાને છો આ કારણે આપનાથી મારે કાંઈ છુપાવવાનું
હોઈ શકે નહી પ્રિયગુલતિકાએ આપને જે કાંઈ કહ્યું છે તેજ મારી આ
સ્થિતિનું કારણ છે આથી આપ જો મને ભૂલીત રાખવા આહતા હો તો એ
કુમારને મારા પતિ બનાવો તો જ હું ભૂલી શકુ તેમ છુ એ સિવ ૧

अन्यथा तु मम मृत्युरेव । इति तद्वचन श्रुत्वा मया निगदितम्-वत्से ! धीरा भव ।
अहं तया करिष्ये यथा तवेप्सित भविष्यति । ततः सा किञ्चित्स्वस्था जाता ।
गत दिवसे मया तस्या विशेषतः समाश्वसनार्थं प्रोक्तम्-वत्से ! स ब्रह्मदत्तकुमारो
मया दृष्टः, तयाऽपि समुच्छ्वसितरोमरूपया भणितम्-भगवति ! तत्र प्रसादेन सर्वं
भव्य भविष्यति, किन्तु तस्य विश्वासनिमित्त बुद्धिलब्धपदेशेन हाररत्नमिदं
ब्रह्मदत्तनामाङ्कितं कृत्वा करण्डके निक्षिप्य कस्यापि हस्ते कृत्वा प्रेषय । ततो
मया गतदिवसे तथा विहितम् । सर्वेऽपि वृत्तान्तस्तुभ्य निवेदितः । साम्प्रत तल्ले-

उस रत्नवतीकी बातें सुनकर मैंने उससे कहा—वत्से ! इसके लिये धैर्य
धारण करना चाहिये । मैं इस विषय में ऐसा प्रयत्न करूंगी कि जिससे
शीघ्र ही तेरा मनोरथ सफल होगा । मेरे इस तरह के वचन सुनकर
उसको कुछ धैर्य था । मैंने उसको पुनः समझाया—कहा वत्से । ब्रह्म-
दत्तकुमारको मैं अच्छी तरह जानती हूँ—मैंने भी उसको देखा है । मैं सब
काम ठीक कर दूँगी—इसमें इतनी अधिक चिन्ता करने की कोई बात नहीं
है । इस प्रकार मेरे इन वचनों से उसको धैर्य तथा ऐसा मुझे ध्यान इस
लिये हुआ कि उसके शरीर भरके समस्त रोमरूप फूल गये थे । पश्चात्
उसने मुझे कहा कि हे माता ! यह मुझे पूर्ण विश्वास है कि तुम्हारी
कृपा से सब ठीक हो जायगा परन्तु उनको अपनी तर्फ से विश्वास हो
जाय, इस निमित्त बुद्धिलब्ध भाई के कहाने से यह हार ब्रह्मदत्त के नाम से
अंकित करके और उसको करण्डक में बंद करके किसी भी व्यक्ति के
साथ उनके पास अवश्य भिजवा दो । इसी लिये मैंने गत दिवस आपके

आ प्रकारनी ओ रत्नवतीनी बात साबलीने मे तेने कहु, पुत्री ! आने भाटे
जरा धीरज राख सौ सारा पाना थरे, तारा सर्व मनोरथ पूर्ण बाय ओ
भाटे भारा जनता प्रयत्नो करी छूटीश भारा आ प्रकारना वचन साबलीने
तेणे शांतिनो आस लीधो मे ओने दूरीथी समन्तवता कहु के पुत्री ! ब्रह्म-
दत्त कुमारने हु सारी रीते नाथु हु मे पथु तेने जेथो छे हु तारी धरिजा
पूर्ण करवा अधु करी छूटीश आमा आटली चिता करवानु कोर जारथु
नथी भारा आ वचनोवी तेने सपूर्ण विश्वास जेठो छे ओवु तेना शरीरना
देरदशेथी हु नाथी शकी पछी तेणे भने कहु के, माता ! भने सपूर्ण
विश्वास छे के, तमारी कृपाथी सधनु ठीक थरे परतु तेमने आपणा तरङ्ग
विश्वास जेसे आ निमित्ते बुद्धिलब्धना भडाना छेठण आ हार ब्रह्मदत्तना
नामथी अंकित करीने तेने ओक उमाभा राणी कोर ओक भाषण साथे ओमनी
पासे भोडलावे आ भाटे मे ते गह कावे हार आपने भोडलावेले छे आ प्रभाषे

સ્વસ્યોત્તર દેહિ । તતો મયાઽપિ તસ્યૈ પ્રતિલેખો દત્તઃ । તન્મધ્યે ચેદશી
ગાથા લિખિતા—

“ ઉચિતત્વાદ્ વરધનુના, સુહૃદોક્તો વ્રહ્મનામાપિ ।

સ્ત્રીરત્ન રત્નવતી-મિચ્છતિ, ગોવિન્દ ઇવ કમલામ્ ॥ ૧ ॥ ઇતિ ॥

‘હવે વરધનુનોક્ત સમારૂપ્ય વ્રહ્મદત્તોઽદૃષ્ટાયામપિ રત્નવત્યાં પરમાનુરાગ-
રજિતાન્તઃકરણોઽભૂત્ ।

અન્યદા નગર વાયદેશાત્સમાગતો વરધનુરેવમવોચત્—હે કુમાર ! એતન્નગર-
સ્વામિનોઽનુમત્યા દીર્ઘનૃપકિદ્ધરા અસ્માન્ ગવેષયન્તિ । નગરસ્વામિના ચાસ્મદ્

પાસ વહ હાર ભેજા હૈ । હસ પ્રકાર સમસ્ત વૃત્તાન્ત કહકર ઉસને અન્તર્મે
યહ મી કહા કિ જો ગાથા હાર કે સાથ આપકે પાસ આઈ હે ઉસકા
પ્રત્યુત્તર આપકો દેના ચાહિયે । અતઃ મૈને મી ઉસકે પ્રત્યુત્તર રૂપમે
સમાચાર દેકર ઉસમે યહ ગાથા અક્તિ કર દી હૈ—

“ ઉચિતત્વાદ્વરધનુના, સુહૃદોક્તો વ્રહ્મનામાપિ ।

સ્ત્રીરત્ન રત્નવતી, મિચ્છતિ ગોવિન્દ ઇવ કમલામ્ ॥ ”

મિત્ર વરધનુ દ્વારા ઉચિતરૂપ સે કહા ગયા વ્રહ્મદત્તકુમાર રત્નવતી
સ્ત્રીરત્ન કો વિષ્ણુ જૈસે લક્ષ્મીજી કો ચાહતે હૈ વૈસે ચાહતા હૈ । હસ
પ્રકાર વરધનુ દ્વારા કથિત હસ સમસ્ત વૃત્તાન્ત કો સુનકર વ્રહ્મદત્તકુમાર
અદૃષ્ટ મી રત્નવતી મે અનુરક્તચિત્ત હો ગયા ।

એક સમય કી બાત હૈ જવ કિ વરધનુ નગર સે બાહિર જાકર વાપિસ
આયા તવ ઉસને કહા કુમાર ! હસ નગર કે રાજા કી અનુમતિ સે દીર્ઘ-

સઘળુ વૃત્તાત કહીને એણે બતમા એ પશુ કહ્યુ કે, જે ગાથા હારની સાથે
આપની પાસે આવેલ છે એનો પ્રત્યુત્તર આપે આપવો જોઈએ આથી મે
પશુ એના પ્રત્યુત્તરરૂપમા સમાચાર રૂપે તેમા આ ગાથા અક્તિ કરેલ છે—

“ ઉચિતત્વાદ્વરધનુના, સુહૃદોક્તો વ્રહ્મનામાપિ ।

સ્ત્રી રત્ન રત્નવતી-મિચ્છતિ ગોવિન્દ ઇવ કમલામ્ ॥ ”

મિત્ર વરધનુ દ્વારા ઉચિત રૂપમા ડહેવામા આવ્યુ કે બ્રહ્મદત્તકુમાર
રત્નાવતી સ્ત્રીરત્નને જેવી રીતે વિષ્ણુ લક્ષ્મીને ચાહે છે એજ રીતે ચાહે છે
આ પ્રમાણે વરધનુએ કહેલા સઘળ વૃત્તાતને સાબળી રેને પોતે જોયેલ પશુ
નથી એવી રત્નવતીમા બ્રહ્મદત્તકુમાર અનુરક્ત બની ગયો

એક સમયની વાત છે કે જ્યારે વરધનુ નગરની બહાર ફરીને પાછો
આવ્યો ત્યારે તેણે આવીને કુમારને કહ્યું કે કુમાર ! આ નગરના

ग्रहणोपाय. कारितः । एतादृशी जनवार्ता सर्वत्र प्रसृता । अतो नात्र स्येयमस्माभिः,
सागरदत्त इमं वृत्तान्तमारुण्य तौ कुमारौ भूमिगृहे गोपितवान् । रात्रिरागता
कुमारेण सागरदत्तो भणितः—श्रेष्ठिन् ! मां वरवन्तु चेत् स्थानादन्यत्र नय एतदा
कुर्य सागरदत्तस्त्वौ नगराद् वह्निनीत्या प्रतिनिवृत्तः । ततस्तौ क्रियद् दूर गमना-
नन्तर यक्षायतनवृत्ताधारत्तिनी सप्रहरणरथसमिपस्थिता कुमारीमेका दृष्टवन्तौ ।
साऽपि कुमारो दृष्ट्वा । सादर समुत्थाय कथितवती—चिरकालमतिक्रम्य भवन्तौ
राजा के गुप्तचर अपन लोगों की गवेपणा कर रहे हैं । तथा यह भी सुनने
में आया है कि राजा ने अपन लोगो को पकड़वाने का उपाय भी कर-
वाया है । इसलिये अब यहा ठहरना अपन लोगो के लिये उचित प्रतीत
नहीं होता है । जब यह समाचार सागरदत्त के कानों मे आया तब उसने
इन दोनों को भूमिगृह के अन्दर छिपा दिया । रात्रि में कुमार ने सागर
दत्त से कहा—श्रेष्ठिन् । अच्छा हो यदि आज हम दोनों को यहा से किसी
अन्यत्र स्थान में पहुचादे तो । सागरदत्त ने कुमार की बात मानकर
उन दोनों को सुरक्षित अवस्था में नगर से बाहर पहुचा दिया, और
पहुँचाकर स्वयं घर वापिस लौट आया । ये लोग ज्यों ही कुछ दूर आगे
चले ये कि इनकी दृष्टि मे एक यक्षायतन दिखलाई पडा । उसके पास
एक वृक्ष था । उसके अधोभागमें एक कन्या बैठी हुई उनको नजर आई ।
वहीं पर एकरथ रखा हुआ था, जो अनेक अस्त्र शस्त्रों से सुसज्जित था ।
कुमारीने ज्यों ही इन दोनों कुमारों को देखा तो वह उठ कर खड़ी हो
गई और बड़े आदर से उनसे कहने लगी । आप लोगो को यहा तक

समिति वर्धने दीर्घसंज्ञना शुभयशे अहि आपणी शोधजोण करी रखे
छे वणी ओतुं पणु न्धुवा मय्यु छे हे, संज्ञये आपणुने पकडवानी तैयारी
पणु करी आपी छे आधी अही शोकावुं ते आपणु भाटे छितावड नथा
आ समाचार न्यारे सागरदत्तने मय्या तयारे तेण्णे ओ ननेने भूमिगृहनी
अदर छुपावी दीधा रात्रीना समये कुमार सागरदत्तने कहुं शे०७ ! अमे
ननेने केअं नील स्थणे पछोयाडी दे तो धणु साइ छे सागरदत्ते कुमारनी
वात मानीने ओ ननेने सुभइय नगरनी बहार पछोयाडीने ते पोताने घर
पाठे इयो कुमार अने वरधनु ननेने नगर बहार तीकणीने बालवा भाड्यु
तेओ योडे इर आटना हे ओमनी दृष्टिओ ओक यक्षालय देभायु ओनी पास
ओक वृक्ष छतुं ओ यक्षालयना आगमना लागमा ओक कन्या भेडेवी तेमनी
दृष्टिओ पडी त्या ओक रथ पणु छतो ओ अनेक अस्त्रशस्त्री सुसज्जत छतो
कुमारीओ आ ननेने जेया ओटवे छेने एनी थर् गध अने भूष न आह

स्वस्योत्तर देहि । ततो मयाऽपि तस्यै प्रतिलेखो दत्तः । तन्मध्ये चेदशी
गाथा लिखिता—

“ उचितत्वाद् वरधनुना, सुहृदोक्तो ब्रह्मनामापि ।

स्त्रीरत्न रत्नवती-मिच्छति गोविन्द इव कमलाम् ॥ १॥ इति ॥

इदं वरधनुनोक्तं समाकर्ष्य ब्रह्मदत्तोऽष्टष्टायामपि रत्नवत्यां परमानुराग-
रञ्जितान्तःकरणोऽभूत् ।

अन्यदा नगरं वाद्यदेशात्समागतो वरधनुरेवमवोचत्—हे कुमार ! एतन्नगर-
स्वामिनोऽनुमत्त्या दीर्घनृपकिङ्करा अस्मान् गवेषयन्ति । नगरस्वामिना चास्मद्

पास वह हार भेजा है । इस प्रकार समस्त वृत्तान्त कहकर उसने अन्तर्मे
यह भी कहा कि जो गाथा हार के साथ आपके पास आई है उसका
प्रत्युत्तर आपको देना चाहिये । अतः मैंने भी उसके प्रत्युत्तर रूपमें
समाचार देकर उसमें यह गाथा अंकित कर दी है—

“ उचितत्वाद् वरधनुना, सुहृदोक्तो ब्रह्मनामापि ।

स्त्रीरत्न रत्नवती, मिच्छति गोविन्द इव कमलाम् ॥ ”

मित्र वरधनु द्वारा उचितरूप से कहा गया ब्रह्मदत्तकुमार रत्नवती
स्त्रीरत्न को विष्णु जैसे लक्ष्मीजी को चाहते हैं वैसे चाहता है । इस
प्रकार वरधनु द्वारा कथित इस समस्त वृत्तान्त को सुनकर ब्रह्मदत्तकुमार
अदृष्ट भी रत्नवती में अनुरक्तचित्त हो गया ।

एक समय की बात है जब कि वरधनु नगर से बाहर जाकर वापिस
आया तब उसने कहा कुमार ! इस नगर के राजा की अनुमति से दीर्घ-

सधनु वृत्तांत कहीने ओछे अतमा ओ पणु कछु डे, ओ गाथा डारनी साथे
आपनी पासे आवेल छे ओना प्रत्युत्तर आपे आपवे। ओछे ओ आधी मे
पणु ओना प्रत्युत्तरइपमा समाचार इपे तेमा आ गाथा अंकित करेल छे—

“ उचितत्वाद् वरधनुना, सुहृदोक्तो ब्रह्मनामापि ।

स्त्री रत्न रत्नवती-मिच्छति गोविन्द इव कमलाम् ॥ ”

मित्र वरधनु द्वारा उचित रूपमा उडेवामा आयु डे ब्रह्मदत्तकुमार
रत्नावती स्त्रीरत्नने ओवी शीते विष्णु लक्ष्मीने आडे छे ओछे शीने आडे छे
आ प्रमाणे वरधनुने कडेला सधनु वृत्तांतने साबाणी नेने पोते ओथेव पणु
नथी ओवी रत्नवतीमा ब्रह्मदत्तकुमार अनुरक्त भनी गये।

ओउ समयनी बात छे डे ओथारे वरधनु नगरनी जडार इरीने पाछे
आओये त्यारे तेछे आवीने कुमारने कछु डे कुमार ! आ नगरना ।

तदाऽहं जीवनपर्यन्तं ब्रह्मचर्यं पालयिष्यामीति । एकदा मम माता मां कथित-
वती-पुत्रि ! आजीव कौमार्यमास्थाय स्वातु तव विचारो नितरामशोभनः, अतो
विद्यावातानां श्रेष्ठिनो पुत्रेषु कमप्येकं प्रयित्वा कुरु पित्रोरानन्दम् । मातुरिदं
वचनं मया न स्वीकृतम् । ततो माता मां कथितवती-यक्षमाराधय, स तवाभिल-
षितं सेत्स्यति । मातुः कथनानुसारेण यक्षमाराधनतत्परा नियमप्रतादिकमाचरन्ती
यक्षं तोषितवती । सन्तुष्टो यक्षो मां कथितवान्-वत्से ! भविष्यच्चक्रवर्तीं ब्रह्मदत्त-
स्तव पतिर्भविष्यति । स प्रथमु नाम्ना स्वभिन्नेन सहागमिष्यति । स त्वया समु-

कौमारव्रत ही-ब्रह्मचर्यव्रत का ही पालन क्यों न करू । माता को जब
मेरी इस स्थिति का पता लगा तो उसने मुलाकर मुझ से कहा पुत्रि !
जीवन पर्यन्त कौमारव्रत को लेकर रहने का यह तेरा विचार मेरी दृष्टि
में सुन्दर प्रतीत नहीं होता है । अतः प्रसिद्ध सेठ साहूकारों के किसी
एक कुमार का अपने योग्य वर का अन्वेष्टण करके पिता को आनन्दित
करो इसी में तेरी मलाई है । माता के इस प्रकार वचन सुनकर भी मैंने
उनको मानने में अपनी समति नहीं दी । माताने जब यह देखा तो उसने
पुनः मुझसे कहा कि यदि अभिलषित वर की प्राप्ति ही करना है तो
इस निमित्त बेटी ! तू अब यक्ष की आराधना कर । तेरा परिश्रम अवश्य
ही सफल होगा । अतः मैंने फिर माता के कहे अनुसार यक्षकी आरा-
धना करना प्रारम्भ कर दिया । नियम, व्रत, आदि का खूब आचरण
किया । इससे यक्ष मेरे ऊपर तुष्ट होकर उसने मुझ से कहा वत्से !
भविष्य चक्रवर्ती ब्रह्मदत्तकुमार ही तेरा पति होगा, वह अपने मित्र वरधनु

कौमार्यव्रत-ब्रह्मचर्यव्रत पालन कैसे न करे ? माताने भारी आ स्थितिनी
अन्तर पड़ी तब तो तेले भने जोलावीने कहु, पुत्री । एवम पर्यंत कौमार्य-
व्रतने धारण करीने रहैवाने तारे विचार भारी दृष्टिने अन्तर नथी आथी
प्रसिद्ध सेठ साहूकाराना केह ओक कुमारने तारा पति तरीके स्वीकारिने पितानी
थिता ओछी कर ओमा न तारी ललाई छे माताना आ प्रकारना वचन
सामणीने हु तेनी साथे सङ्गत न थछ माताओ न्यारे ओ नष्टु तारे
तेले भने कहुं के, जो धृष्टि प्रभावे वरनी प्राप्ति करवी डाय तो तु यक्षनी
आराधना कर तारे परिश्रम अवश्य सङ्ग थशे, आथी मे माताना कहेवा
अनुसार यक्षनी आराधना करवा भाडी नियम, व्रत वगेरेनु आचरण कथुं
आथी यक्ष भारी उपर प्रसन्न थया अने तेमले भने कहु वत्से ! भविष्यना
चक्रवर्ती कुमार ब्रह्मदत्त तारा पति थशे ते पिताना मित्र वरधनुकुमार साथे

સમાગતો । તસ્યા इत्य उचः श्रुत्या कुमारः साश्चर्यं प्राह—भद्रे कौ आराम् ! सा प्राह—भवान् मम स्वामी ब्रह्मदत्तः, अयं हि वरधनुस्तमित्रम् । कुमारेणोक्तम्—कुतस्त्वयाऽस्मत्परिचयः समुपलब्धः । सा प्राह—कुमार ! इह नगर्यामस्ति धनप्रवरो नाम त्रेष्ठि, तस्य च भार्या धनसचया नाम । अहं च तयोस्तनुजाऽष्टभ्रातृणामनुजा रत्नवती नाम्नो पित्रोः परमप्रमोददायिनी ऋमेण यौवनमारुढा । यौवनावस्था प्राप्ता मा दृष्ट्वा पितरो मम विवाहार्थं परान्वेषणाय प्रयत्नं कृतवन्तौ, परन्तु कोऽपि परो ममानुकूलो न मिलितः । मया निर्धारितम्—यदि ममानुकूलं पतिर्न मिलिष्यति

आने में बहुत देर लगी । मैं तो ऊँची की आपकी प्रतीक्षा में बैठी हुई हूँ । कुमारी के इस प्रकार वचन सुनकर कुमार के आश्चर्य का ठिकाना नहीं रहा वह सहसा बोला—जानती भी हो कि हम लोग कौन हैं ? कन्याने कहा कि हा जानती हूँ एक आप तो ब्रह्मदत्तकुमार हैं, और दूसरे ये आपके साथी वरधनुकुमार हैं । कुमार ने पुनः कहा भद्रे ! तुझे हम लोगों का यह परिचय कैसे प्राप्त हुआ । कुमारी ने कहा—सुनो इस नगरी में धनप्रवर नामका एक सेठ रहता है । उसकी पत्नीका नाम धनसचया है । उनकी मैं पुत्री हूँ । मेरा नाम रत्नवती है । मेरे आठ भाई हैं । जब माता पिता को सुखदायिनी मैं बाल्यावस्थासे यौवन अवस्था में पहुँची तो उनको मेरे विवाह की चिन्ता होने से बरकी खोज होने लगी । परन्तु मेरे योग्य वर उनको नहीं मिला । मैंने तब निश्चय किया—कि प्रयत्न करने पर भी यदि मेरे योग्य वर प्राप्त नहीं होता है तो मैं आजीवन

રથી તેમને ઢહેવા લાગી કે, આપ લોકોને અહીં સુધી આવવામા ખૂબ સમય લાગ્યો હું તો ક્યારનીએ આપની રાહ બોધને બેઠી છું કુમારીના આવા વચન સાંભળીને કુમારના આશ્ચર્યનો પાર ન રહ્યો તે સહસા બોલી ઉઠ્યો બાણો છે કે, અમે કોણ છીએ ? કન્યાએ કહ્યું કે, હા ! બાણ છું એક આપ બ્રહ્મદત્તકુમાર છે અને બીજા આ આપના સાથીદાર વરધનુકુમાર છે, કુમારે ફરી કહ્યું, ભદ્રે તમને અમારો પરિચય કઈ રીતે મળી શક્યો ? કુમારીએ કહ્યું, સાંભળો ! આ ગામમા ધનપ્રવર નામે એક શેઠ રહે છે એની પત્નીનું નામ ધનસચયા છે, તેની હું પુત્રી છું, મારું નામ રત્નવતી છે, મારે આઠ ભાઈ છે માતાપિતાને સુખ આપનાર એવી હું બાલ્યાવસ્થા વટાવીને યૌવન અવસ્થામા પહોંચી ત્યારે તેમને મારા વિવાહની ચિન્તા થવાથી વરની શોધ કરવા લાગ્યા પરંતુ મારા યોગ્ય વર તેમને ન મળ્યો આથી મેં નિશ્ચય કર્યો કે, પ્રયત્ન કરવા છતાં પણ જો મારા લાયક વર મળતો નથી તો હું

तदाऽहं जीवनपर्यन्तं ब्रह्मचर्यं पालयिष्यामीति । एकदा मम माता मा कथित-
वती-पुत्रि ! आजीव कौमार्यमाध्याय स्वातु तव विचारो नितरामशोभनः, अतो
निष्कयातानां त्रेष्टिनो पुत्रेषु कमप्येकं वरयित्वा कुर्व पित्रोरानन्दम् । मातुरिदं
वचनं मया न स्वीकृतम् । ततो माता मां कथितवती-यक्षमाराधय, स त्वामभिल-
षितं सेत्स्यति । मातुः कथनानुसारेण यक्षाराधनतत्परा नियमव्रतादिकमाचरन्ती
यक्षं तोषितवती । सन्तुष्टो यक्षो मां कथितवान्-वत्से ! भविष्यच्चक्रवर्ती ब्रह्मदत्त-
स्तव पतिर्भविष्यति । स परधनु नाम्ना स्वमित्रेण सहागमिष्यति । स त्वया समु-

कौमार व्रत ही-ब्रह्मचर्यव्रत का ही पालन क्यों न करू । माता को जब
मेरी इस स्थिति का पता लगा तो उसने गुलाबर मुझ से कहा पुत्रि !
जीवन पर्यन्त कौमारव्रत को लेकर रहने का यह तेरा विचार मेरी दृष्टि
में सुन्दर प्रतीत नहीं होता है । अतः प्रसिद्ध सेठ साहूकारों के किसी
एक कुमार का अपने योग्य वर का अन्वेषण करके पिता को आनंदित
करो इसी में तेरी मलाई है । माता के इस प्रकार वचन सुनकर भी मैंने
उनको मानने में अपनी समति नहीं दी । माताने जब यह देखा तो उसने
पुनः मुझसे कहा कि यदि अभिलषित वर की प्राप्ति ही करना है तो
इस निमित्त बेटी ! तू अब यक्ष की आराधना कर । तेरा परिश्रम अवश्य
ही सफल होगा । अतः मैंने फिर माता के कहे अनुसार यक्ष की आरा-
धना करना प्रारम्भ कर दिया । नियम, व्रत, आदि का खूब आचरण
किया । इससे यक्ष मेरे ऊपर तुष्ट होकर उसने मुझ से कहा वत्से !
भविष्य चक्रवर्ती ब्रह्मदत्तकुमार ही तेरा पति होगा, वह अपने मित्र वरधनु

कौमार्यव्रतनु-ब्रह्मचर्यव्रतनु पालन केम न कर् ? माताने भारी आ स्थितिनी
अपर पडी त्यारे तेहे भने ओलावीने कहु, पुत्री ! एवन पर्यंत कौमार्य-
व्रतने धारण करीने रहेवाने तारे विचार भारी दीष्टये अरेअर नथी आथी
प्रसिद्ध शेठ ग्राहकारेना केअ ओक कुमारने तारा पति तरीके स्वीकारीने पितानी
चित्ता ओछी कर ओभा न तारी ललाई छे माताना आ प्रकारना वचन
सामणीने हु तेनी साथे सडमत न थछ माताये न्यारे ये नष्ट्यु त्यारे
तेहे भने कहु के, ने छिछा प्रभाहे वरनी प्राप्ती करवी डोय तो तु यक्षनी
आराधना कर तारे परिश्रम अवश्य सङ्ग थशे, आथी मे माताना कडेवा
अनुसार यक्षनी आराधना करवा भाडी नियम, नत वगेरेनु आचरण कथुं
आथी यक्ष भारा उपर प्रसन्न थया अने तेमहे भने कहु वत्से ! भविष्यना
चक्रवर्ती कुमार ब्रह्मदत्त तारा पति थशे ते पोताना मित्र वरधनुकुमार साथे

પક્ષયઃ । તતઃ પર મયા હાસપ્રેપ્ણાદિકઃ કૃતમ્, તત્સપ્તં તુ મયદરાગનમેવ । તદ્વા-
ક્યમાકર્ણ્ય કુમારોઽત્યન્તાનુસ્તચિત્તઃ સુમધુરવચસા તામાશ્વામ્ય તયા સહ સમિત્રો
રથમારુઢઃ । કુમારસ્તા મોક્તવાન્-ભદ્રે ! હતઃ ક્વ ગન્તવ્યમસ્મામિઃ । સા માહ-
અસ્તિ મગધદેશે શિવપુરી નગર્યા મમ પિતુર્લઘુભ્રાતા ધનસાર્થવાહો નામ શ્રેષ્ઠી ।
સ જ્ઞાતસકલકૃત્તાન્તો યુવયો મમ ચ સ્વસત્રિધે સમાગમન શ્રેયસ્કર મસ્યતે । અતો
મમ મતે તત્રૈવ ગન્તુમ્પ્રચિતમ્ । પશ્વાઘયા યુવયોરિચ્છા । તસ્યા વચનમાકર્ણ્ય

કુમાર કે સાથ આવેગા । હસકા તુમ ધ્યાન રાખના । હસ પ્રકાર કહ-
કર રત્નવતી ને પુનઃ યહ કહા-કિ મૈ ને ફિર યદ્વ કે કહને કે વાદ કયા
કિયા સો સવ આપકો વિદિત હી હૈ-અર્થાત્ ઉસકે વાદ ફિર મૈ ને આપકે
પાસ હાર આદિ ભેજા સો યદ્વ યાત સવ આપકો માલૂમ હી હૈ । રત્નવતીકે
હસ પ્રકાર વચન સુનકર કુમાર કે ચિત્ત મે અધિક પ્રસન્નતા હુઈ । ‘રત્ન
વતી કા મુદ્ધ પર નિષ્કપટ સ્નેહ હૈ’ એસા જાનકર કુમારને ઉસ પર
અત્યન્ત વિમુગ્ધ હોકર ઉસકો વધુર વચનો દ્વારા વૈર્ય ઘધાયા પશ્ચાત્
મિત્ર કો સાથમે લેકર ઉસીકે સાથ રથ પર વૈઠ ગયા । કુમાર ને રત્ન-
વતી સે કહા ભદ્રે ! યહ તો વતાઓ અવ યહાં સે કહાં ચલના હૈ । રત્ન-
વતી ને કહા સુનો, મગધ દેશાન્તર્ગત એક શિવપુરી નામકી નગરી હૈ વહા
મેરે પિતા કે લઘુભ્રાતા જિનકા નામ ધનસાર્થવાહ હૈ રહતે હૈં । જબ ઉનકો
યહ માલૂમ પડેગા કિ રત્નવતી બ્રહ્મદત્ત મિત્ર સહિત યહાં આ રહે હૈં, તો
ઉનકો હસ સ્વર સે વડા આનંદ હોગા । હસલિયે સવ સે પહિલે અપનકો
વહીં પર ચલના ચાહિયે । ફિર આપ કી જૈસી ઇચ્છા હો સો ઠીક । રત્નવતી

અહી આવશે એ વાત તુ લક્ષ્મી રાખજે આમ કહીને રત્નવતીએ ફરી કહ્યું,
યક્ષના કહેવા પછી મે શુ શુ કયું તે સઘળુ આપની બાણુમા જ છે અર્થાત્
પછી મે આપની પાસે હાર વગેરે મોકલેલ એ સઘળી વાત આપે બાણી જ
છે રત્નવતીની આ પ્રકારની વાત સાંભળીને કુમારના ચિત્તમા ખૂબ પ્રસન્નતા
થઈ “ રત્નવતીનો મારા ઉપર નિષ્કપટ સ્નેહ છે ” એવુ બાણીને કુમાર તેના
તરફ સ્નેહથી આકર્ષાયો અને મધુર વચનોથી તેને સાત્ત્વન આપ્યુ પછી મિત્રને
સાથે લઈ તેની સાથે રથ ઉપર બેસી ગયો અને રત્નવતીને કહ્યું, ભદ્રે ! એ
તો બતાવો કે હવે અહીંથી કયા જવુ છે ? રત્નવતીએ કહ્યું સાંભળો ! મગધ
દેશમા શિવપુરી નામની નગરી છે ત્યાં મારા પિતાના નાનાભાઈ જેમનુ નામ
ધનસાર્થવાહ છે, તે રહે છે જ્યારે તેને એ ખબર પડશે કે રત્નવતી, બ્રહ્મદત્ત
અને તેમના મિત્ર સાથે અહીં આવી રહી છે ત્યારે તેમને ખૂબ આનંદ થશે
આથી સહુથી પહેલા આપણે ત્યાં જઈએ પછી જેવી આપની ઇચ્છા રત્નવતીના

कुमारो मगधाभिमुख गन्तुमिच्छितवान् । वरधनुः सारथिभूत्याऽश्वान् प्रेरितवान् ।
ग्रामानुग्राम गच्छन्तस्ते वत्सदेशान्निर्गताः ।

अन्यदा ते गिरिगुहादव्या समागताः । तत्र कण्टकसुरूपकाभिधानौ द्वौ
चोरसेनापती पुरुषद्वय रक्षितरथस्थ स्त्रीरत्न संप्रेक्ष्य तदपहर्तुमनसौ स्वानुचरैः
सह समायाता । कुमारोऽपि स्वहस्तलाघव प्रदर्शयन् शरैश्चोरान् जर्जरितान् कृत-
वान् । कुमारमाणजर्जरितगात्राश्चोरा इतस्ततः पलायिताः । वरधनुनोक्तम्—

के ऐसे वचन सुनकर कुमार ने मगध की ओर जाना ही उचित
समझा । अतः वह उसी ओर चल दिया । सारथिका काम वरधनुने
किया । रथ अपनी तेज गतिसे चलने लगा । क्रमशः चलते २ ये लोग
वत्सदेशकी सीमा से बहुत दूर तक निकल गये ।

इस प्रकार चलते २ रास्ते में इनका गिरिगुहा नामकी एक अटवी
मिली । उसमें कण्टक और सुरूपक नाम के दो चोर सेनापति रहते थे ।
उन्होंने ज्यों ही दो पुरुषों से सुरक्षित स्त्रीरत्न रत्नवतीको रथ में
पैठी हुई देखी तो उन्होंने विचार किया कि इस स्त्रीरत्नके लूटनेसे
हमको बहुत धन प्राप्त होगा । अतः वे दोनों अपने २ अनुचरोके साथ
रथकी ओर बढ़ने लगे । कुमारने ज्यों ही इस परिस्थिति को देखा तो
उसने शीघ्र ही अपने हाथोंकी कुशलता प्रदर्शित करते हुए वाणों से
चोरों को जर्जरित कर दिया । कुमार के छोड़े गये वाणों द्वारा जर्जरित
होकर वे चोर न मालूम बहासे कहा चले गये पता ही नहीं पड़ा । वरधनुने

वचन साधलीने कुमारे मगध तरङ्ग जवानु छिन मान्यु आथी तेओ ओ
तरङ्ग आल्या सारथीनु काम वरधनुओ कथुं रथ तेज गतिथी आलवा लाग्ये।
आलता आलता ओ लोडो वत्सदेशनी सीमा ओजगीने आगण नीकणी गया

आ रीते आलता आलता तेओ गिरिगुहा नामनी ओके अटवीमा आवी
पडोआया, ओ अटवीमा उटक अने सुकटक नामना ओ चोर सेनापति रडेता
डता तेमछे ज्यारे ओ पुरुषथी सुरक्षित स्त्रीरत्न रत्नवतीने रथमा भेडेली भेध,
तो ओमछे विचार कथो डे, आ स्त्रीने लूटवाथी अमने धलु धन प्राप्त थये,
आथी ते अन्ने पोत पोताना भाषुसो साथे रथनी तरङ्ग आववा लाग्या कुमारे
परिस्थितिने समझ जध तेछे ओज वअते पोताना डायनी कुशलता अतावता
आछोथी चोरेने जर्जरित अनावी दीधा कुमारछा आछोथी जर्जरित अनेला
ओ चोरे त्याथी नासी छूट्या ते कया अदृश्य अनी गया ते समझ्यु नडी
वरधनुओ ज्यारे मार्ग स पूछुपछे निलांथ जेथो त्यारे कुमारने कथुं डे, आप

कुमार ! युवा श्रान्तौ । अतः क्रियत्कालावधि रथे विश्रामं कुरुतम् । वरधनोर्वचनं निश्चम्य कुमारो रथे प्रसुप्तः । मार्गे पर्यतीय नदी समायाता । तुरङ्गमाः श्रमस्त्रिणा अग्रे न चलन्ति । प्रतिबुद्धः कुमारोऽन्धान् श्रमस्त्रिणान् पश्यति, रथाग्रे च वरधनु न पश्यति । जलमानेतु ररधनुर्गतो भविष्यतीति विचिन्त्य त प्रतीक्षमाणः क्रिय-त्कालावधि कुमारस्तत्र स्थितः । पर वरधनुर्नागतः । कुमारश्चिन्तयति—नागतो वरधनु रधुनाऽपि, न जाने क्व गतः ? एव चिन्तयन् कुमार इतस्ततो त्रिलोकयति, तावत्पश्यति रथाग्रभाग रुधिरावलिप्तम् । व्यापादितो वरधनुरिति मन्वानः,

जब मार्ग बिलकुल निर्विघ्न-विघ्नरहित देखा तब कुमारसे कहा आप लोग थक गये होंगे अतः कुछ समयतक इसी रथ में विश्राम करे। वरधनुके वचन को सुनकर कुमार रथ में ही सो गया। चलते २ मार्ग में एक पहाड़ी नदी मिली। घोड़े चलते २ थक चुके थे अतः उस नदीको पार करने में वे असमर्थ हो चुके थे। इतने में कुमार भी जग पड़े तो उन्होंने ने सिर्फ रथमें थके हुए घोड़ों को ही देखा वरधनुको नहीं देखा। वरधनु को नहीं देखकर कुमारने विचार किया कि शायद यह पानी लेनेके लिये गया होगा, अतः उसकी प्रतीक्षा में उन्होंने कुछ समय तक रथको वही पर रोक रखा। जब यह देखा कि वरधनु अभीतक भी पीछा नहीं लौटा है, तब कुमार ने विचार किया वरधनु अभीतक वापिस नहीं आया है इसका क्या कारण है। वह कहीं गया होगा। इस प्रकार अनिष्टकी आशका से आकुलित होकर कुमारने इधर उधर ज्यों ही दृष्टि फैलाई तो रथ के अग्रभाग उनकी दृष्टि में रुधिर से भरा हुआ दिख-लाई दिया, रुधिरसे भरे हुए रथ के अग्र भाग को देखते ही कुमार ने

थाड़ी गया डूशे आथी थोडा वषत आ रथमा विश्राम करे। वरधनुना वचन साबणी कुमार रथमा सुध गया आलता आलता मार्गमा अेक पहाडी नदी आवी घोडाओ पणु आलता थाडी गया डता आथी अे नहीने पार करवानी तेमनामा शक्ति न डती आ वषते कुमार जग ग्या त्पारे तेले कृत रथना थाकेला घोडाओने जेथा वरधनु न देणायो वरधनुने न जेता कुमारे विचार क्यो के, क्हाय ते पाणी लेवा गया डूशे आथी तेमले तेनी राड जेधने थोडा वषत रथने त्या रोडी राख्यो ज्यारे वरधनु न आव्यो त्यारे कुमारे विचार क्यो के, वरधनु डणु सुधी पाछे केम न आव्यो ? जेनु शुं कारण डूशे ? ते क्या ज्यो डूशे ? आ प्रकारे अनिष्टनी आशकाथी आकुण आकुण जनीने कुमारे आणुमानु दृष्टि देखी तो रथना अग्रभागने बोहीथी भरेलो जेथो रुधीरथी भरेला रथना आगला लागने जेता व कुमारे विचार क्यो के, नि

“हा प्रिय मुहूर्त ! मा परित्यज्य-क्व गतः ? परिष्वजस्व मा मलयशीतलेन बाहुयुगलेन ! हे विपद्ग्रन्थो ! त्वत्सदृश मुहूर्तं स्त्रीपलप्स्ये ? अरे रे ! निर्दय ! अन्तर ! मम हृदय छिन्दता त्वया कथं न मम प्राणा उपहृताः ” । एव विलपन् कुमारो मूर्च्छां गतः ।

कुमार्या उपचारेण लब्धचैतन्यः कुमारः पुनरपि विलपन् भृशं रोदिति । कुमारस्येमा दशमवलोक्य रत्नवती सान्त्वयन्ते, कुमारस्माश्वासितवती । कुमारस्तामुवाच—रत्नवति ! न ज्ञायते वरधनुर्मृतो जीवन् वाऽस्तीति । अतोऽहं तम-

विचार किया कि निश्चय से किसी दुष्टने वरधनु को मार दिया है । वस अब क्या था—लगे वे इतदम रोने हा प्रिय मित्र ! तुम मुझे अकेला इस वन में छोड़कर कहा चले गये हो । अरे कुछ तो खबर दो चन्दन जैसे शीतल बाहु युगलसे आकर मुझ से मिलो । हे विपत्त में सहाय करने वाले ! तेरे जैसा सखा अब मुझे कहाँ मिलेगा ! अरे ओ करालकाल ! निर्दय होकर जब तूने मेरे इस हृदय को हरण किया तो उसके पहिले तूने मुझे ही क्यों नहीं मार डाला । इस प्रकार विलाप करते २ कुमारको मूर्च्छा आ गई ।

पतिको मूर्छित देखकर कुमारी ने अनेक उपचारों से कुमार की मूर्च्छा दूर की । ज्यों ही कुमार स्वस्थ हुआ तो वह फिर से विलाप करने लगा । विलाप करते २ वह खूब रोया भी । कुमार की इस तरह दयनीय दशा देखकर कुमारीने उसका सान्त्वनाप्रद वचनों द्वारा धैर्य बधाया । कुमारने रत्नवतीसे कहा—रत्नवति ! जब पता ही नहीं पड़ता है कि

हुष्टे वरधनुने भारी नाभ्यो छे 'आ विचार्य तेन हृदयं क्षराद्यं आग्यु अने ते रोवा लाग्यो प्रिय मित्र ! तु मने आ वनभा अकेलो छोडीने क्या यात्यो गये । कांछि तो भ्रमर आयो यदन जेवा शीतल भाहु युगलथी आवीने मने भजो विपत्तभा सहाय उरवावाणा छे मित्र । तारा जेवो मित्र हुवे मने क्याथी भजथे ? अरे ओ करालकाण ? निर्दय गनीने न्यारे ते भारा आ हृदयनु छरथु कथुं तो ओना पडेला ते मने ज केम न भारी नाभ्यो ? आ प्रकारने विलाप करता करता कुमारने मूर्च्छा आवी गछ

कुमारने गेडोश थयेल जहणीने रत्नवतीये अनेक उपचारोथी तेनी मूर्च्छा दूर करी न्यारे कुमार स्वस्थ भन्यो तो ते करीथी विलाप करवा लाग्यो विलाप करता करता ते धुरके धुरके रोवा लाग्यो कुमारनी आ प्रकारनी दयाजनक स्थिति जेधने रत्नवतीये तेने सान्त्वन आपता शब्दोथी धीरज आपी कुमारने रत्नवतीने कथु, रत्नवती ! न्यारे भ्रमर ज नथी पडती के वरधनु लुपित छे के, भरी

कुमार ! युवा भ्रान्ती । जतः क्रियत्कालावधि रथे विश्राम कुरुतम् । वरधनोर्वचनं निश्चय कुमारो रथे प्रसुप्तः । मार्गे पर्यतीय नदी समायाता । तुरङ्गमाः श्रमस्त्रिणा अग्रे न चलन्ति । प्रतिबुद्धः कुमारोऽध्वान् श्रमस्त्रिणान् पश्यति, रथाग्रे च वरधनुं न पश्यति । जलमानेतुं रथधनुर्गतो भविष्यतीति विचिन्त्य त प्रतीक्षमाणः क्रियत्कालावधि कुमारस्तत्र स्थितः । पर वरधनुर्नागतः । कुमारश्चिन्तयति-नागतो वरधनु रधुनाऽपि, न जाने क्व गतः ? एव चिन्तयन् कुमार इतस्ततो त्रिलोकयति, तावत्पश्यति रथाग्रभाग रुधिरात्प्लितम् । व्यापादितो वरधनुरिति मन्वानः,

जब मार्ग बिलकुल निर्विघ्न-विघ्नरहित देखा तब कुमारसे कहा आप लोग थक गये होंगे अतः कुछ समयतक इसी रथमें विश्राम करें। वरधनुके वचनको सुनकर कुमार रथ में ही सो गया। चलते २ मार्ग में एक पहाड़ी नदी मिली। घोड़े चलते २ एक चुके थे अतः उस नदीको पार करने में वे असमर्थ हो चुके थे। इतने में कुमार भी जग पड़े तो उन्होंने ने सिर्फ रथमें बसे हुए घोड़ों को ही देखा वरधनुको नहीं देखा। वरधनु को नहीं देखकर कुमारने विचार किया कि शायद वह पानी लेनेके लिये गया होगा, अतः उसकी प्रतीक्षा में उन्होंने कुछ समय तक रथको वहीं पर रोक रखा। जब यह देखा कि वरधनु अभीतक भी पीछा नहीं लौटा है, तब कुमार ने विचार किया वरधनु अभीतक वापिस नहीं आया है इसका क्या कारण है। वह कहीं गया होगा। इस प्रकार अनिष्टकी आशंका से आकुलित होकर कुमारने इधर उधर ज्यों ही दृष्टि फैलाई तो रथ के अग्रभाग उनकी दृष्टि में रुधिर से भरा हुआ दिखलाई दिया, रुधिरसे भरे हुए रथ के अग्र भाग को देखते ही कुमार ने

धाड़ी गया हथो आधी थोडा वभत आ रथमा विश्राम करो वरधनुना वचन सालणी कुमार रथमा सुध गया आलता आलता मार्गमा अेक पहाडी नदी आवी घोडाओ पलु आलता धाडी गया हता आधी अे नदीने पार करवानी तेमनामा शक्ति न हुती आ वभते कुमार लगी गया त्यारे तेले क्षत रथना थाकेला घोडाओने जेथा वरधनु न देखाये। वरधनुने न जेता कुमारे विचार क्यो के, कदाच ते पाणी लेवा गया हथे आधी तेमले तेनी राड जेधने थोडा वभत रथने त्या रोडी राभ्ये। ज्यारे वरधनु न आव्ये। त्यारे कुमारे विचार क्यो के, वरधनु हनु सुधी पाछे केम न आव्ये ? जेनु शु कारणु हथे ? ते क्या गथे हथे ? आ प्रकारे अनिष्ठनी आश काथी आकुण व्याकुण जनीने कुमारे आनुमानु दृष्टि देरवी तो रथना अग्रभागने दोहीथी लरेलो जेथे इधीरथी लरेला रचना आगला लागने जेता न कुमारे विचार क्यो के,

વલ્લુવચનૈઃ કુમાર સમ્માન્ય સસત્કૃતિ સ્વગૃહમાનીતવાન્ । તત્કૃતે ચ સર્વા સુવ્ય-
વસ્થા કૃતવાન્ કુમાર સ્તિન્નમાનસ દૃષ્ટ્વા ગ્રામાધિપતિર્વદતિ-કુમાર ! ત્વં સ્તિન્ન ઇવ
લક્ષ્યસે, તત્કારણ યત્કવ્ય ચેદ્ ભવેત્, તદા મહ્યમપિ નિવેદ્યતામ્ ? કુમારઃ પ્રાહ-
મમ ભ્રાતા ચૌરૈઃ સહ કલહ કુર્વન્ ન જાને વ્ય ગતઃ ? કામવસ્થા પ્રાપ્તઃ ? તન્ચિ-
ન્તયાઽહ સમાકુલિતોઽસ્મિ ? યતો વિચારયે તમન્વેદુમ્ । ગ્રામાધિપેનોક્તમ્-અલ

વ્યાક્તિ હોના ચાહ્યે । એસે અચ્છે વિશિષ્ટ વ્યક્તિ હસ ગ્રામ મેં આવે યહ
ગ્રામ કા સૌભાગ્ય હૈ, અતઃ ગ્રામાધિપતિકે નાતે મેરા કર્તવ્ય હૈ કિ મ
હસકા ઉચિત સત્કાર કરુ । એસા સોચ સમજ કર ઉસને ઉસી સમય
સન્માન-સૂચક શબ્દોં દ્વારા કુમારકા વહીં પર સત્કાર કિયા પશ્ચાત્
વહ ઉસકો અપને ઘર પર લે ગયા । ઘર પર કુમાર કી સવ પ્રકાર કી
ઉસને યોગ્ય વ્યવસ્થા કર દી । જન ઉસને કુમાર કો ચિન્તિત ચિત્ત દેલા
તો ઘોલા કુમાર ! તુમ હમકો છેદસ્તિન્ન ક્યોં પ્રતીત હોતે હો-યદિ પ્રકટ
કરને યોગ્ય કારણ હો તો આપ અવશ્ય વતલાવેં । કુમારને ગ્રામાધિ-
પતિકે વચન સુનકર કહા કિ મેરા ભાઈ ચૌરો કા સામ્હના કરતા હુઆ
ન મલ્હામ કહાં ચલા ગયા હૈ । હમકો ઉસકી અભી તક કોઈ સ્વર નહી
મિલી હૈ । પતા નહી ક્યા ઉસકી અવસ્થા હો રહી હોગી, વસ હસી
ચિંતા કી વજહ સે મૈં આકુલિત હો રહા હૂ । વિચાર હૈ કિ ઉસકા પતા
લગાઝ । કુમારકે હસ દારુણ કથન કો સુનકર ગ્રામાધિપતિ ને કહા કિ

એ કહી આપે છે કે, એ કેઇ અસાધારણ વ્યક્તિ હોવી નેઇએ આવી
અસાધારણ વ્યક્તિ અહિં આવે એ ગામનુ સૌભાગ્ય છે આથી ગ્રામાધિપતિ
તરીકેનુ માફ એ કર્તવ્ય છે કે, હું તેમનુ સન્માન કરૂ આનુ વિચારીને તેણે એ
વખતે આદરપૂર્વક સન્માન સૂચક શબ્દોથી તેણે એજ સ્થળે કુમારનુ સ્વાગત કર્યું
પછી તે તેને પોતાને ત્યાં લઈ ગયો પોતાને ત્યાં લઈ જઈ તેણે કુમારની
યોગ્ય વ્યવસ્થા કરી આપી જ્યારે તેણે કુમારના ચહેરા ઉપરની ચિંતા નેઇ
ત્યારેતે ઘોટ્યો કે, કુમાર ! તમે ચિંતાતુર કેમ દેખાઓ છો ? ને કહી શકાય તેવું
હોય તો તેનુ કારણ આપ મને જરૂર બતાવો કુમારે ગ્રામાધિપતિનુ વચન સાલગી
કહ્યું કે, મારો ભાઈ ચારોનો સામનો કરતા કરતા ન માલુમ ક્યા ગયો તેનો
હજી સુધી ઝાઈ પતો મળ્યો નથી બખર નથી કે, તેની ત્યાં શું સ્થિતિ બની હશે ?
આજ એક માત્ર મારી ચિંતાનુ કારણ છે મારી ઈચ્છા તેની શોધખોળ માટે જવાની
છે કુમારના આ હુ બજનક વચન સાલગીને ગ્રામાધિપતિએ કહ્યું, આપ આ

ન્વેપયિતુ ગચ્છામિ । સાઞ્ગવીત્ - આર્યપુત્ર ! નાયમસ્સરો વ્રતનોરન્વેપણસ્ય, યતોઽહમેઠાકિની, ચૌરશ્વાપદાદિ સકુલિત ચેદમરણ્યમ્ । પરિમ્લાનકુશકન્ટકૈરનુ-
મીયતે યન્નિરુટ એવ ગ્રામોઽસ્તિ । યતસ્તત્ર મા નય । અનન્તર વરધનુમન્વેપય ।
રત્નવત્યા યુક્તિમદ્વચનમારુણ્યં કુમારસ્વામાદાય મગધદેશસીમાસથિતે ક્ષિતિપુરે
ગ્રામે સમાગતઃ । તસ્મિન્ ગ્રામે પ્રવિશન્ કુમારઃ સભામધ્યસ્થિતેન ક્ષિતિપતિ નામ્ના
ગ્રામાધિપતિના દૃષ્ટઃ । કુમાર દૃષ્ટ્વા સ ચિન્તયતિ-નાય સાધારણો મનુષ્યઃ । એત-
દાકૃતિરેવાસ્યાઽસાધારણત્વ પ્રકટયતિ, અતો મયા સત્કાર્યોઽયમ્ । ઇતિ વિચાર્ય

વરધનુ જીવિત હૈ અથવા મર ગયા હૈ । તવ તો મૈ उसकी खोज करू
ऐसा मेरा कर्तव्य मुझे प्रेरित करता है । अतः मॆं उसकी गवेषणा करने
के लिये जाता हू । कुमार की बात सुनकर रत्नवती ने कहा आर्यपुत्र !
यह अवसर वरधनुकी खोज करने का नहीं है, क्यों कि मैं अकेली हू
तथा यह वन भी चौर एवं श्वापदादि हिंसक प्राणीयोंसे भरा हुआ है ।
परिम्लान कुशकटक आदिसे यह अनुमान होता है कि ग्राम अब पास ही है ।
इसलिये मुझे ग्राममें सुरक्षित स्थान पर रखकर फिर आप वरधनुकी
खोज करें तो ठीक है । रत्नवती के इस प्रकार युक्तियुक्त वचन सुनकर
कुमार सब से पहिले उसको लेकर क्षितिपुर ग्राम में आया । यह ग्राम
मगध देश की सीमातट पर बसा हुआ था । कुमार जब उस ग्राम में
प्रवेश कर रहा था तब अनेक मनुष्योंके बीच स्थित ग्रामाधिपतिने
जिसका नाम क्षितिपति था, उस कुमार को प्रवेश करते हुए देख लिया ।
अतः देखकर उसने विचार किया कि यह कोई साधारण पुरुष ज्ञात नहीं
होता है । आकृति ही इस बात को कह रही है कि यह कोई असाधारण

ગયેલ છે, ત્યારે મને માફ કર્તવ્ય એ કહે છે કે હું તેની શોધમાં નીકળી
પડું આથી હું તેની શોધ કરવા માટે જાઉં છું કુમારની વાત સાંભળી
રત્નવતીએ કહ્યું, આર્યપુત્ર ! આ અવસર વરધનુની શોધ કરવાનો નથી, કારણ
કે હું એકલી છું અને આ વન પણ ચોર તેમજ હિંસક પ્રાણીઓથી ભરેલું
છે પગલાઓ અને ઘાસ, કાટા વગેરેથી એવું અનુમાન બધાય છે કે નજીકમાં
કોઈ ગામ હોવું જોઈએ આથી મને સુરક્ષિતપણે ગામમાં રાખીને પછી આપ
વરધનુની શોધ કરો એ ઠીક છે

રત્નવતીનું આ પ્રમાણે વચન સાંભળીને કુમાર તેને લઈને ક્ષિતિપુર
ગામમાં પહોંચ્યો કુમાર ત્યારે તે ગામમાં પ્રવેશ કરી રહ્યો હતો ત્યારે અनेक
મનુષ્યોની વચ્ચે ઉભેલા ક્ષિતપતિ નામના ગામના અધિપતિએ કુમારને જોયો
આથી તેણે વિચાર કર્યો કે, આ આવનાર કોઈ સાધારણ પુરુષ નથી આકૃતિજ

વલ્લુવચ્ચૈઃ કુમાર સમ્માન્ય સસત્કૃતિ સ્પૃહમાનીતવાન્ । તત્કૃતે ચ સર્ગા સુવ્ય
વસ્થા કૃતયાન્ કુમાર સ્વિન્નમાનસ દૃષ્ટ્વા ગ્રામાધિપતિર્વદતિ-કુમાર ! ત્વં સ્વિન્ન ઇવ
લક્ષ્યસે, તત્કારણ યત્કવ્ય ચેદ્ ભવેત્, તદા મદ્યમપિ નિવેદ્યતામ્ ? કુમારઃ પ્રાહ-
મમ ભ્રાતા ચૌરૈઃ સહ કલહ કુર્વન્ ન જાને યવ ગતઃ ? કામવસ્થા પ્રાપ્તઃ ? તચ્ચિ-
ન્તયાઽહ સમાકુલિતોઽસ્મિ ? અતો વિચારયે તમન્વેષ્ટુમ્ । ગ્રામાધિપેનોક્તમ્-અલ

વ્યાક્તિ હોના ચાહિયે । એસે અચ્છે વિશિષ્ટ વ્યક્તિ હસ ગ્રામ મેં આવે યહ
ગ્રામ કા સૌભાગ્ય હૈ, અતઃ ગ્રામાધિપતિકે નાતે મેરા કર્તવ્ય હૈ કિ મ
હસકા ઉચિત સત્કાર કરુ । એસા સોચ સમજ્ઞ કર ઉસને ઉસી સમય
સન્માન-સૂચક શબ્દોં દ્વારા કુમારકા વહોં પર સત્કાર કિયા પશ્ચાત્
વહ ઉસકો અપને ઘર પર લે ગયા । ધર પર કુમાર કી સવ પ્રકાર કી
ઉસને યોગ્ય વ્યવસ્થા કર દી । જય ઉસને કુમાર કો ચિન્તિત ચિત્ત દેખા
તો બોલા કુમાર ! તુમ હમકો લેદલિન્ન ક્યોં પ્રતીત હોતે હો-યદિ પ્રકટ
કરને યોગ્ય કારણ હો તો આપ અવશ્ય ચતલાવેં । કુમારને ગ્રામાધિ-
પતિકે વચન સુનકર કહા કિ મેરા ભાઈ ચૌરો કા સામ્હના કરતા હુઆ
ન મલ્હામ કહાં ચલા ગયા હૈ । હમકો ઉસકી અભી તક કોઈ લવર નહી
મિલી હૈ । પતા નહી ક્યા ઉસકી અવસ્થા હો રહી હોગી, વસ હસી
ચિંતા કી વજહ સે મૈ આકુલિત હો રહા હુ । વિચાર હૈ કિ ઉસકા પતા
લગાઁ । કુમારકે હસ દારુણ કથન કો સુનકર ગ્રામાધિપતિ ને કહા કિ

એ કહી આપે છે કે, એ કેાઇ અસાધારણ વ્યક્તિ હોવી જોઇએ આવી
અસાધારણ વ્યક્તિ અહિં આવે એ ગામનુ સૌભાગ્ય છે આથી ગ્રામાધિપતિ
તરીકેનુ માફ એ કર્તવ્ય છે કે, હુ તેમનુ સન્માન કર આનુ વિચારીને તેણે એ
વખતે આદરપૂર્વક સન્માન-સૂચક શબ્દોથી તેણે એજ સ્થળે કુમારનુ સ્વાગત કર્યું
પછી તે તેને પોતાને ત્યા લઈ ગયો પોતાને ત્યા લઈ જઈ તેણે કુમારની
યોગ્ય વ્યવસ્થા કરી આપી બ્યારે તેણે કુમારના ચહેરા ઉપરની ચિંતા જોઈ
ત્યારેતે બોલ્યો કે, કુમાર ! તમે ચિંતાતુર કેમ દેખાઓ છો ? એ કહી શકાય તેવું
હોય તો તેનુ કારણ આપ મને જરૂર બતાવો કુમારે ગ્રામાધિપતિનુ વચન સાંભળી
કહ્યુ કે, મારો ભાઈ ચોરોનો સામનો કરતા કરતા ન માલુમ ક્યા ગયો તેનો
હબ્બુ સુધી કાઈ પતો મળ્યો નથી ખબર નથી કે, તેની ત્યા શું સ્થિતિ બની હશે ?
આજ એક માત્ર મારી ચિંતાનુ કારણ છે મારી ઈચ્છા તેની શોધખોળ માટે જવાની
છે કુમારના આ હુ ખજનક વચન સાંભળીને ગ્રામાધિપતિએ કહ્યુ, આપ આ

હેદેન, મદીયાનુચરા અન્વેષયિષ્યન્તિ । યદરણ્યે ક્વાપિ ભવિષ્યતિ તદા મિલિ-
ષ્યત્યેવ ઇત્યુક્ત્વા ગ્રામાધિપતિઃ સ્વાનુચરાન્ અરણ્યે વરધનુમન્વેષયિતુ મેષિતવાન્ ।
તે સમાગત્ય યદન્તિ-અરણ્ય સર્વમન્વેષિતમ્, ન કોઽપિ પુરુષો દૃષ્ટઃ । પરન્તુ મહા
રાપતિત એષ ગાણઃ સમુપલબ્ધઃ । તતઃ કુમારો 'વરધનુર્મૃતઃ' ઇતિ ચિરકાલ
સન્તાપ કૃતવાન્ ।

આપ હસ વિષયકી ચિન્તા ન કરે । મૈ અપને સેવકો દ્વારા આજ સે હી
ઉસકી ઓજ કરાતા હ । યદિ વડ જગલ મેં કહી પર હોગા તો અવશ્ય મિલ
જાયગા । હસ પ્રકારસે કુમારકો ધૈર્ય વધાકર ઉસને શીઘ્ર હી નૌકરો
કો આદેશ દિયા કિ વે વન મેં જાકર જર્હા પર ભી વરધનુ હો ઉસકી
તલાશ કરે । માલિકકી આજ્ઞા પાતે હી સેવકજન વરધનુ કી તલાશ મેં
ઘરસે નિકલે જગલમેં પહુચ કર ઉન્હોને ઉસકો એકર પ્રદેશમેં ઢુઢા-પરન્તુ
વરધનુ કા ઉનકો કહી ભી પતા નહીં પડા । હતાશ હોકર વે લૌટ આયે
ઔર અપને માલિક સે બોલે સ્વામિન્ । હમને જગલ કા કોના ર દેખ-
ડાલા પરન્તુ હમકો વર્હા કોઈ ભી પુરુષ દિખલાઈ નહીં દિયા । હાં પ્રહાર
સે ગિરા જૈસા યહ એક વાળ હમકો અવશ્ય મિલા હૈ । વાળકો હાથમેં
લેકર કુમાર ને દેખા તો ઉસકો વિશ્વાસ હો ગયા કિ વરધનુ મારા ગયા હૈ ।
અતઃ જવ તક કુમાર ઉસ ગ્રામાધિપતિકે યહા રહે તથતક ઉનકા
વરધનુ કે મરણ કા શોક કમ નહીં હુઆ ।

વિષયમા ચિતા ન કરે હુ મારા સેવકો મારકતે તેની શોધખોળ કરાવું છુ
જો તે જગલમા કયાય પશુ હશે તો અવશ્ય મળી જશે આ પ્રકારે કુમારને
સાત્વન આપીને તેણે તુરત જ પોતાના માણસોને આદેશ આપ્યો કે, તેઓ
વનમા જઈને જ્યાં વરધનુ હોય ત્યાં તેની તપાસ કરે પોતાના માલિકની
આજ્ઞા મંજતા જ સેવનજનો વરધનુની શોધમા ઘેરથી નીકળી પડયા જગલમા
દરેકે દરેક ભાગમા શોધખોળ કરી પરતુ વરધનુનો કયાય પત્તો લાગ્યો નહીં
હતાશ બનીને તેઓ પાછા ફર્યા અને પોતાના માલિકને કહેવા લાગ્યા કે,
સ્વામિન્! અમોએ જગલના ખૂણેખૂણે ફરી વળ્યા પરતુ અમને ત્યાં કોઈ પશુ
માણસ જોવા ન મળ્યો ફક્ત પ્રહારથી પડેલ એવું એક બાણ અમને મળેલ છે
બાણને હાથમા લઈ જોતા કુમારને ખાત્રી થઈ કે, વરધનુ માર્યો ગયો છે
આથી તે જ્યાં સુધી એ ગ્રામાધિપતિને ત્યાં રહ્યો ત્યાં સુધી તેને વરધનુના
મરણનો શોક ઓછો ન થયો

एकदा तस्मिन् ग्रामे चौरा, जनान् लुण्ठयितु समागताः । ब्रह्मदत्त-
कुमारस्तदभिज्ञाय स्वशैथारान् जर्जरीकृत्य निवारितवान् । कुमारस्य शौर्यं
विलोक्य ग्रामाधिपतिर्निवरा हृष्टः । कुमारोऽपि ग्रामाधिपतिमापृच्छ च रत्नवत्या
सह ततः प्रचलित क्रमेण मगधे शिवपुरीं नगरीं समागतः । ततो नगर्यां उद्दि-
परित्राजकाश्रमे रत्नवतीं सस्थाप्य स्वयं वरधनु रन्वेपणार्थं नगराभ्यन्तरे प्रविष्टः ।
तत्र बहुषु स्थलेषु वरधनुमन्वेपयन्नसो कुमारमदृष्ट्वा खिन्नमानसः सन् रत्नवतीं

एक समय की बात है कि उस ग्राम को लूटने के लिये बहुत से
चौर आये । कुमारने 'ये वेही जगली चौर हैं जो हमको मिले थे'
इस प्रकार उनको पहिचान लिया । उनके ऊपर बाणों की खूब वर्षा की
और उनको तहस नहस कर दिया । चौर सबके सन बहा से पीछे
भग गये, गाववालों की कुछ भी हानि नहीं हुई । कुमारके शौर्यका
अवलोकन कर ग्रामाधिपति को अपार हर्ष हुआ । जब वहा रहते २
कुमारको अधिक समय व्यतीत हो गया, तो उसने एक दिन ग्रामाधि-
पति को अपने जाने की सूचना दी । ग्रामाधिपति ने शिष्टाचारीपूर्वक
कुमारको विदा किया । वहासे विदा लेकर कुमार रत्नवती के साथ
चला । चलते २ वह शिवपुरी के पास आ पहुचा । वहा एक आश्रम था,
जिसमे तापस रहा करते थे, उसमें कुमारने रत्नवतीको ठहरा दिया
और स्वयं वरधनु की तलाश करने के लिये निकला । नगर मे प्रविष्ट
होकर उसने वरधनु की हरएक स्थान पर तलाश की, परन्तु वरधनु का
कहीं पर भी पता नहीं लगा । खेदखिन्न होकर वह वापिस आश्रममें

એક સમયની વાત છે કે, એ ગામને લૂટવા માટે ઘણા એવા ચોર આવ્યા
કુમારે માન્યુ કે આ એજ જગલી ચોર છે જે અમને અગાઉ મળ્યા હતા
આમ બાણીને તેના ઉપર બાણોની ખૂબ વૃષ્ટિ કરી અને તેને ત્રાહીત્રાહી પોકા
રતા કરી દીધા એ સઘળા ત્યાથી ભાગી છુટ્યા ગામવાળાઓને કાંઈ પણ
નુકશાન ન થયુ કુમારના શૌર્યને જોઈને ગ્રામાધિપતિને ઘણું જ હર્ષ થયો
કુમારને ત્યા રહેતા રહેતા ઘણો સમય વીત્યો ત્યારે તેણે એક દિવસ ગ્રામાધિ-
પતિ પાસેથી જવાની રજા માગી ગ્રામાધિપતિએ શિષ્ટાચાર્યૂર્વક કુમારને વિદાય
આપી ત્યાથી નીકળી રત્નવતી સાથે ચાલતા ચાલતા તે શિવપુરી પાસે
પહોંચ્યા ત્યા એક આશ્રમ હતો, જેમા તપસ્વીઓ રહેતા હતા કુમારે રત્નવતીને
ત્યા રાખી અને પોતે વરધનુની તપાસ કરવા માટે નીકળી પડ્યો નગરમા
જઈને દરેક સ્થાન ઉપર તેણે વરધનુની તપાસ કરી પરંતુ તેને કાંઈ પણ
સ્થળેથી વરધનુનો પત્તા ન મળ્યો ખૂબ અકળામણ અનુભવતો તે આશ્રમમા

खेदेन, मदीयानुचरा अवेषयिष्यन्ति । यद्यरण्ये क्वापि भविष्यति तदा मिलिष्यत्येव इत्युक्त्वा ग्रामाधिपतिः स्नानुचरान् अरण्ये वरधनुमन्वेपयितुं प्रेषितवान् । ते समागत्य उदन्ति-अरण्यं सर्वमन्वेपितम्, न कोऽपि पुरुषो दृष्टः । परन्तु महा रापतित एष बाणः समुपलब्धः । ततः कुमारो 'वरधनुर्मृतः' इति चिरकालं सन्तापं कृतवान् ।

आप इस विषयकी चिन्ता न करे । मैं अपने सेवकों द्वारा आज से ही उसकी खोज कराता हूँ । यदि वह जंगल में कहीं पर होगा तो अवश्य मिल जायगा । इस प्रकारसे कुमारको धैर्य बधाकर उसने शीघ्र ही नौकरों को आदेश दिया कि वे वन में जाकर जहाँ पर भी वरधनु हो उसकी तलाश करे । मालिककी आज्ञा पाते ही सेवकजन वरधनु की तलाश में घरसे निकले जंगलमें पहुँचकर उन्होंने उसको एक प्रदेशमें ढूँढा-परन्तु वरधनु का उनको कहीं भी पता नहीं पड़ा । हताश होकर वे लौट आये और अपने मालिक से बोले स्वामिन । हमने जंगल का कोना २ देख-डाला परन्तु हमको वहाँ कोई भी पुरुष दिखलाई नहीं दिया । हाँ प्रहार से गिरा जैसा यह एक बाण हमको अवश्य मिला है । बाणको हाथमें लेकर कुमार ने देखा तो उसको विश्वास हो गया कि वरधनु मारा गया है । अतः जब तक कुमार उस ग्रामाधिपतिके यहाँ रहे तबतक उनका वरधनु के मरण का शोक कम नहीं हुआ ।

विषयमा चिन्ता न करो । तुं मारा सेवकौ भारद्वाजे तेनी शोधभोजन करावुं छु जे ते जगलमा कथाय पणु हुये तो अवश्य भणी जये आ प्रकारे कुमारने सात्वन आपीने तेष्टे तुरन्त ज पोताना भाषुसेने आदेश आप्ये के, तेष्टे वनमा जईने जया वरधनु डोय त्या तेनी तपास करे पोताना मालिकनी आज्ञा भणता ज सेवनजनो वरधनुनी शोधमा घेरथी नीकणी पडया जगलमा दरेके दरेक भागमा शोधभोजन करी परतु वरधनुने कथाय पत्तो लाग्ये नही हुताश भनीने तेष्टे पाछा कथी अने पोताना मालिकने कडेवा लाग्या के, स्वामिन! अमोअ जगलमा भूष्टेभूष्टे करी वज्रा परतु अमने त्या कोई पणु भाषुस जेवा न भज्ये इकत प्रहारथी पडेल जेवु जेक भाषु अमने भजेल छे भाषुने हाथमा लई जेता कुमारने भानी थई के, वरधनु मार्यो गयो छे आप्यी ते जया सुधी जे ग्रामाधिपतिने त्या रह्यो त्या सुधी तेने वरधनुना मरधनुना शोक ओछो न थये ।

સક્ષેપેણ સર્વં સ્વકીયવૃત્તાન્ત નિવેદિતવતી । મયોક્ત-પુત્રિ ! ત્વ તુ મમ દૌહિત્રી
ભવસિ । इत्युक्त्वाऽहं तामादाय ईहैव शिवपुरीनगर्यां तस्याः पितृव्यस्य धनसार्ध-
वाहस्य समीपे गतवान् । सोऽपि तामुपलक्ष्य विशेषादरेण स्वगृहे સસ્થાપિતવાન્ ।
સોઽપિ તામુપલક્ષ્ય વિશેષાદરેણ સ્વગૃહે સસ્થાપિતવાન્ । મયા ચ ભવાન્ સર્વત્ર
ગવેપિતઃ, પર ભવદર્શન ન જાતમ્ । સામ્પ્રત સોભાગ્યાદ્ ભવાન્ દૃષ્ટિપથમાલુઢઃ । इदं
शोभन जातम् । एवमुक्त्वाऽसौ पुरुषः कुमारेण सह रत्नवती पितृव्यस्य गृहे समागत ।

અન્યદા મહોત્સવે ગૃહવો જના આમન્ત્રિતસ્તત્રાગતાઃ । વરધનુપિ બ્રાહ્મ-
ણવેપેણ તત્રાગતઃ । ત દૃષ્ટ્વા બ્રહ્મદત્તકુમારસ્ત પ્રત્યભિજ્ઞાય, પ્રત્યાગતજીવનમિત્ર

और फिर उसने अपना समस्त वृत्तान्त सक्षेप में कह सुनाया । वृत्तान्त
सुनकर मैंने उससे कहा कि पुत्रि ! तुम तो सवध मे मेरी दौहित्री होती
हो । ऐसा कहकर मैं फिर उसे इसी शिवपुरी नगरी में उसके चाचा धन
सार्धवाहके पास ले गया । धनसार्धवाहने भी उसको पहिचान कर अपने
घर पर बड़े आदरसे रखा है । अब वह वही पर है । मैं आपका पता ही
लगा रहा था कि इतनेमें आप मुझे दिख पड़े बड़ा अच्छा हुआ । इस
प्रकार कह कर वह पुरुष कुमार के साथ २ वह रत्नवती के काका के
घर पर आ पहुँचा । वहा पर कुमार और रत्नवती सुखपूर्वक रहने लगे ।

एक समय की बात है कि उस नगरमे एक बड़ा भारी महोत्सव
हुआ । बाहरसे दूर दूरके मनुष्य उस उत्सवमे सम्मिलित हुए । वर
धनु भी ब्राह्मणके वेपमें इस उत्सवकी शोभा देखने के लिये कहीं
बाहर से सम्मिलित हो गया । ब्राह्मणके वेप मे छिपे हुए वरधनुको

થઈ અને પછી તેણે પોતાને સધળો વૃત્તાત સક્ષેપમા મને કહી સંભળાવ્યો
વૃત્તાત સાંભળીને મેં તેને કહ્યું કે, પુત્રી ! તું એ હિંમતે મારી દૌહિત્રી થાય
છે, એમ ઠહીને પછી હું તેને આ શિવપુરી નગરીમા તેના કાકા ધનસાર્ધવાહની
પાસે લઈ ગયો । ધનસાર્ધવાહે તેને ઓળખીને ઘણું આદર સાથે પોતાને ઘેર
રાખી છે અને તે ત્યાં જ છે હું આપની શોધખોળમા જ હતો કે, એટલામા
આપ મને મળી ગયા । આઠો ઘણું સારું થયું આ પ્રમાણે કહીને તે પુરુષ
કુમારને સાથે લઈને રત્નવતીના કાઠાને ઘેર પહોંચ્યા ત્યાં કુમાર અને રત્ન-
વતી સુખથી રહેવા લાગ્યા

એક સમયની વાત છે કે, એ નગરમા એક ઘણો મોટો મહોત્સવ થયો
બહારથી દૂર દૂરથી ઘણા મનુષ્યો એ ઉત્સવમા આવેલ હતા વરધનુ પણ
બ્રાહ્મણના વેશમાં એ ઉત્સવની શોભા જોવા માટે બહારથી આવેલ હતો
બ્રાહ્મણના વેશમા છુપાયેલા વરધનુને કુમારે ઓળખી લીધો અને તેને એકક્રમ

સમોપે સમાગન્તુ તાપસાશ્રમ પ્રતિચલિતઃ । ન ચ તત્ર તેન રત્નવતી દૃષ્ટા, ન
 ચાપ્યન્યઃ કથિજ્જનઃ । તતઃ કુમારો ચિન્તિત્યતિ—રત્નવતી કુત્ર ગતા, તાપસા
 અપિ ન દૃશ્યન્તે, કુતસ્તદુદન્તોપલગ્નિર્ભવિષ્યતિ । એ ચિન્તિત્યતા શ્વસ્તતો દૃષ્ટિ
 નિસિપતા કુમારેણો ભદ્રાકૃતિઃ પુરુષો દૃષ્ટઃ । કુમારસ્ત પ્રાહ—ઓ ! ગત-
 વાસરેઽથ વા એવિધરૂપનેપૃષ્ણા કાઽપિ સ્ત્રી ભયતા દૃષ્ટા ? । સ વદતિ—કિં
 ભવાન્ રત્નવતીં પૃચ્છતિ ? સા ભયદ્ ભાર્યાં કિમ્ ? , બ્રહ્મદત્તેનોક્તમ્—એવમેવ । સ
 પ્રાહ—વ્યતીતેઽહિ અપરાદ્ધકાલે મયા સા રુદતી દૃષ્ટા, પૃષ્ઠા ચ—પુત્રિ ! કા ત્વમ્ ?
 કુતશ્ચ સમાયાતા ? ક્વ ચ ગન્તુમિચ્છસિ ? । મદ્વચન શ્રત્વા સમાશ્વસ્તદ્વદયા સા

લૌટ આયા । વહા આફર કુમારને દેખા કિ યહા રત્નવતી નહીં હૈ, ઓર ૨
 કોઈ અન્યજન ભી હૈં । કુમારને હસ સ્થિતિ સે અસન્તુષ્ટ હોકર વિચાર
 કિયા કિ યહ કયા ચાત હૈ યહાં ન રત્નવતી હૈ ઓર ન કોઈ તાપસજન
 હી હૈં । પૂછુ તો કિસસે પૂછુ કૈસે અવ ડસકા પતા લગાઝ । હસ પ્રકાર
 સચિન્ત હોકર જવ કુમાર ઇધર ડધર દેશ રહા યા તો ડસકી દૃષ્ટિ સહસા
 એક ભદ્રાકૃતિ વિશિષ્ટ વ્યક્તિ પર પડી । ડસકો દેશકર કુમારને ડસસે
 કહા—ભાઈ કહો—કયા કલ વા આજ આપને હસ પ્રકારકે વેપવાલી કોઈ
 સ્ત્રી દેશી હૈ ? । કુમાર કી વાત સુનકર ડસ ભદ્રાકૃતિ પુરુષને કહા કિ
 કયા આપ રત્નવતીકે વિષય મેં પૂછ રહે હૈં ? કયા વહ આપકી પત્ની હૈ ?
 સુનકર બ્રહ્મદત્તને કહા હા 'પશ્ચાત્ ડસને કહા કિ કલ યહા પર અપરાદ્ધ કા
 (દો પહરકે વાદ) કાલકે સમય મૈને ડસકો રોતી હુઈ દેશી થી । ઓર ડસસે
 યહ ભી પૂછા કિ—હે પુત્રિ ! તુમ કૌન હો, યહા કહા સે આઈ હો ? અબ
 કહાં જાના ચાહતી હો ? મેરે હસ પ્રકાર વચન સુનકર ડસકો ધૈર્ય બધા

આવ્યો ત્યા આવતા રત્નવતીને ન જોઈ તેમ જીભ માણસો પણ ન દેખાયા,
 કુમારે આ સ્થિતિથી બ્યાકુળ બની વિચાર કર્યો કે, અહીં ન તો કોઈ તપસ્વી
 છે કે ન તો રત્નવતી પૂછુ તો કોને પૂછુ ? હવે આનો પત્નો કેવી રીતે
 મેળવું ? આ રીતે વ્યગ્રચિત્ત બનીને તે અહીં તહીં જોઈ રહ્યો હતો ત્યા તેનો
 દૃષ્ટિ ભદ્ર એવી એક વિશિષ્ટ વ્યક્તિ ઉપર પડી તેને જોઈ કુમારે તેને પૂછ્યું
 કે, ભાઈ ! કાલે અથવા આજે આપે આ પ્રકારના વેશવાળી કોઈ સ્ત્રીને જોઈ
 છે ? કુમારની વાત સાંભળીને તે ભદ્ર પુરુષે કહ્યું કે, શું આપ રત્નવતીના વિષ
 યમા પૂછી રહ્યા છો ? શું તે આપની પત્ની છે ? એ સાંભળીને બ્રહ્મદત્તે કહ્યું, હા !
 પછી તેણે કહ્યું કે, કાલે તેને મેં અહીં ત્રીજા પ્રહારના સમયે શોધી જોઈ હતી
 અને તેને એ પણ પૂછ્યું કે, હે પુત્રી ! તમે કોણ છો ? અહીં કયાથી આવી
 છો ? હવે કયા જવાની ઇચ્છા છે ? મારા આ પ્રકારના વચન

અહ તુ શનૈ શનૈઃ પતિતટુક્ષાન્તરાલે ચલન્ યત્ર ક્ષિતિપુરે ગ્રામે રત્નવત્યા સહ ભવતા નિવાસઃ કૃતસ્તૈવ સમાગતઃ, તત્ર ક્ષિતિપતિનામ્ના ગ્રામાધિપતિના સત્કૃતઃ સમુ-
પલબ્ધયુષ્મત્સમાચારો વ્રજવ્યવાપગમનાનન્તર તતઃ પ્રચલિતઃ ક્રમેણાહ ભવન્ત
ગવેપયન્નિહ સમાગતોઽસ્મિ । ” સોભાગ્યાચ્ચદર્શન જાતમ્ । એકદા મધુમાસઃ સમા
ગતઃ । તદા જનૈર્વસન્તોત્સવઃ પ્રારબ્ધઃ । પૌરજના ક્રીડાર્થં નગરાદ્વહિઃ સમાગતાઃ
કુમારોવરધનુથોભો મહોત્સવ દ્રષ્ટુકામો નગરાદ્ ગર્હિગતો । નિર્ભરક્રીડારસનિમગ્ને
ઉઠા ઓર ધીરે ૨ વૃક્ષોક્તી ઓટ લેકર ચલતે વના । ઓર વહા હી પહુંચા
જહાં પહિલે ક્ષિતિપુર ગાવમે આપને રત્નવતી કે સાથ નિવાસ કિયા થા ।
ઉસ ક્ષિતિપુર પતિને સૂચ સેવા શુશ્રૂષા કી । ધીરે ૨ ઘાવ ખી ઠીક હોને
લગા । આપકે સમાચાર ખી યદા કદા મિલ જાતે રહે । અતઃ જવ ઘાવ
ચિલકુલ ઠીક હો ગયા, ઓર આપ કે ખી પૂરે સમાચાર મિલે તવ મેં વહાં સે
ચલ દિયા । ક્રમશઃ ચલતે ૨ અવ આજ યહા આયા હું । ભાગ્ય કો ધન્ય-
વાદ હૈ કિ જિસને આપકે દર્શન કરા દિયે । ઇસ પ્રકાર વરધનુ ને અપને
વૃત્તાન્ત સે કુમાર કો વાકિફ કર દિયા । ઓર કુમારકે સાથ વહીં
પર રહેને લગ ગયા ।

एक समय की बात है कि जब वसन्तका समय आया तब वहाँ
के नागरिकोंने खूब ठाटवाट से वसन्तोत्सव मनानेका आयोजन किया ।
उत्सव मनानेके लिये पुरवासी नगरसे बाहिर जाने लगे । कुमार
तथा वरधनु भी इस उत्सवको देखने की अभिलाषासे नगरसे बाहिर

ત્યાથી ઉઠયો અને ધીરે ધીરે વૃક્ષોને આધાર લઇને ચાલતો થયો અને એ
સ્થળે પહોંચ્યો કે જે ક્ષિતિપુર ગામમા આપે રત્નવતીની સાથે નિવાસ કર્યો
હતો એ ક્ષિતિપુરપતિએ મારી ઘણી જ સેવા શુશ્રૂષા કરી ધીરે ધીરે ઘા
રૂઝાવા લાગ્યો આપના સમાચાર પણ મને અવારનવાર મળતા હતા આથી
ઘા ન્યારે એકદમ રૂઝાઈ ગયો અને આપના પણ સમાચાર પૂરા મળ્યા
ત્યારે હું ત્યાની નીડળી પડ્યો ચાલતા ચાલતા આજે અહીં આવી પહોંચ્યો
છું દેવને ધન્યવાદ છે કે, જેણે મને આપના દર્શન કરાવ્યા આ રીતે વર
ધનુએ પોતાના વૃત્તાંતથી કુમારને વાકેફ કર્યો અને કુમારની સાથે એ ત્યાજ
રહેવા લાગ્યો

એક સમયની વાત છે કે, ન્યારે વસંતનો સમય આવ્યો ત્યારે ત્યાના
નાગરીકોએ ખૂબ ડાઠમાઠથી વસંતોત્સવ મનાવવાનું નક્કી કર્યું ઉત્સવ મનાવવા
માટે નગરવાસીઓ નગરથી બહાર જવા લાગ્યા કુમાર તથા વરધનુ પણ આ
ઉત્સવને જોવાની અભિલાષાથી નગરની બહાર ગયા જનતા ન્યારે એ રમત

स्व मत्वा हर्षभरित हृदयः प्रफुल्लोन्नतः प्रकृष्टहर्षवशमिगल्दधुर्वचनु मुञ्जाभ्यां
गाढमालिङ्गितवान् । ततः कृत सकलकृत्य सुखोपनिष्ट वरधनु कु रः पृष्टवान्—
भो वरधनो ! त्व क्व गतः ? क्व गेतापत्कालपर्यन्त स्थितः ? सर्वं निवेदय ।
वरधनुर्वदति—

तस्या रात्रौ निद्राशमुपागतयोर्युरयोः शजालानन्तरितगात्रेण चौरैकेन
वाणप्रहारेण मम पादोन्मिद्धः । वेदनाधिकृत्याऽहं स्थान्निपतितः । मम दक्षां बि-
लोक्य युवा चिन्तामाप्स्यथ इति विचार्याहं युवा नोत्थापितवान् । रथस्त्वग्रे चलित ।

पहिचान कर कुमारने एकदम उसको दोनों बाहुओंसे भर लिया ।
इसकी प्राप्तिसे कुमार ने अपने आपको गये हुए प्राणोंका फिर से आना
जैसा माना । हर्षके प्रकर्षसे उस समय कुमारके दोनों नेत्र सावन
भादों की झड़ीको भी लज्जित सा कर रहे थे । अर्थात् कुमारके नेत्रों
में हर्षके आसू खूब बहने लगे जब कि वह वरधनु अपने समस्त कृत्य
कर चुका और स्वस्थ होकर बैठ चुका तब उससे कुमार ने पूछा कि
वरधनु ! कहो तुम कहा चले गये थे, और इतने समय तक कहा पर रहे ।
कुमारके इस प्रश्न को सुनकर वरधनु ने कहा—सुनो मैं कहता हू—

जब रथमे रत्नवती और आप निद्रावशथे, तब वशजाल के भीतर छिपे
हुए किसी चौरने एक ही वाणके प्रहारसे मेरा पैर जर्जरित कर दिया ।
उससे मुझे बड़ी भारी वेदना हुई । मैं उसी समय रथ से नीचे गिर पड़ा ।
आप लोगोको मेरी इस स्थितिको देखकर चिन्ता न हो, इस विचार से
मैंने आप को नहीं जगाया । रथ इतने मे आगे निकल गया । मैं वहासे

पोताना अपने लुब्धको पडे जकडी छाती सरसे आये। वरधनुना मेगापथी
कुमारना लुवभा लुव आये, जेष्ठ के तेना पोवाध गये। प्राप्ति तेन दूरीथी
प्राप्त थये। जेष्ठ भानीने हर्षोन्मत्त अनेका कुमारना अन्ने नेत्राभांथी श्रावण
अने लाहरवानी जडीये। वरसवा लागी राजकुमार आ रीते वृष्टो समय रडी
रहो। पछी स्वस्थ थता तेष्ठे वरधनुने पूछ्यु, कडे। तमे क्या आवी गया छता ?
अने आटलो समय क्या विताये ? कुमारना आ प्रश्नने सालणी वरधनुजे
कल्लु, सालणे ! रथमा रत्नवती अने तमे निद्राधीन छता त्वारे वशजालनी
अदर छुपायेला। केध चारे जेष्ठ जालुना प्रहारथी भारे। पग जजरीत करी
हीथे। जेनाथी भने पूण ज वेदना थवा लागी अने हुं जे वज्रते रथनी
नीचे पडी गये। आप लोकेने भारी आवी स्थिति जेष्ठ चिता न थाय जे
विचारथी मे आपने जगाडेन नडी। जेटलाभा रथ आगल नीकणी

‘रक्षवालिं रक्ष वालिकाम्’ इत्युच्चैः शब्दायन्ते । भयभ्रान्तो वालिका निरीक्ष्य ब्रह्मदत्तकुमारस्तदग्रेसरो भूत्वा हस्तिन निर्भर्त्सितवान् । हस्ती निर्भर्त्सनशब्द श्रुत्वा वालिका परित्यज्य कुमाराभिमुख मचलितः । ब्रह्मदत्तकुमारो रोपनशविस्तारितलोचन प्रसारितशृण्डादण्ड हस्तिन स्वाभिमुखमागच्छन्त दृष्ट्वा स्वोत्तरीय वस्त्र तदभिमुख प्रक्षिप्तवान् । गजोऽपि तद्वस्त्र शृण्डया गृहीत्वा गगनतले प्रक्षिप्तवान् । गगनाच्च तद् वस्त्र भूमौ निपतितम् । पुनस्तदादातु करी यावत्स्वशिरो नमयति, तावद् ब्रह्मदत्तकुमार उत्प्लुत्य तत्पन्धरामारुह्य, दृढमुष्टिना करिकुम्भस्थले महार कृतवान् । मधुसूदनश्च त परितोषितवान् । एव मदोन्मत्तकरी तद्वशगो जात ।

की ओर बढ़ता हुआ देखकर जोरसे चिल्ला रहे थे, कि कोई इस वालिका की रक्षा करो रक्षा करो । ब्रह्मदत्तकुमार भी वहीं पर खड़ा हुआ था, जब उसने भयघ्नस्त वालिकाको देखा, तो शीघ्र ही हाथी के सन्मुख आकर उसने उसको ललकारा । कुमार की ललकार सुनकर हाथीने कन्या को छोड़कर एकदम कुमारकी ओर झपटा । कुमार ने जब देखा कि हाथी मेरी ओर लपक रहा है तो उसने शीघ्र ही रोप के वश से विस्तारित नेत्रवाले और प्रसारित शृण्डादण्ड वाले उस हाथीके सामने अपना उत्तरीय वस्त्र उतार कर फेंक दिया । हाथीने भी उस उत्तरीय वस्त्रको अपनी शृङ्गसे पकड़कर ऊपर उछाल दिया । उछाला गया वह वस्त्र नीचे गिर पड़ा । हाथी ने ज्यों ही इसको पुनः उछालनेके लिये अपनी शृङ्ग को नीचे किया कि इतने में ही कुमार उछल कर उसके गडस्थल पर सवार हो गया और सवार होते ही उसने दृढमुष्टि के प्रहारों से कुम्भस्थल को आहत कर दिया । पश्चात् कुछ २ उद्धतता का जब गजराज

जता नेधने नेस्थी राडो पाडवा लाग्या के, केअ आ कन्यानी रक्षा करे, रक्षा करे । ब्रह्मदत्तकुमार पणु त्या उलेन हतो न्यारे तेणे लयघ्नस्त वालिकाने नेध ओटवे तरत न हाथीनी सामे आवीने तेणे तेने पडकाये । कुमारना पडकारने सावणीने हाथी कन्याने छोडीने कुमार उपर नाटकये, कुमारने लण्डु के हाथी भारी सामे धसी रह्यो छे, ओथी तेणे तरत न रोपना आवेशथी नेना नेत्र शटी रह्या छे अने नेनी सूढ उछणी रडी छे तेवा हाथीनी सामे पोतानु उत्तरीय वस्त्र उतारीने ई कयु हाथीये पणु ओ उत्तरीय वस्त्रने पोतानी सूढथी पडडीने उपर उछाणी दीधु हाथीये उछणेव ओ वस्त्र नीचे पडयु हाथीये तेने इरी उछाणवा भाटे पोतानी सूढने नीथी करी के ओटलाभा कुमार उछणीने तेना गडस्थल उपर सवार थई गये अने सवार थता न तेणे पोताना हाथनी भडीओना प्रहारथी तेना कुम्भस्थलने दीधु पाडी दीधु पछी न्यारे हाथीनु गाडपणु

लोकेऽस्मात् तत्र शिवपुरी नगराधीशस्य रिपुमर्दननृपस्यपातित इस्तिपको निरङ्कुशो मदोन्मतो हस्ती समागतः । तदागमनजनितभयेन हाहारवं प्रकुर्वन्तो लोकाः पलायिता । भग्नो महोत्सवः । विनष्टो महोत्सवरङ्गः । पलायिताः सर्वे स्त्री पुरुषाः । तत्र पलायनपरे स्त्रीनिरुरे सद्य उपाख्युयोक्ता काचित् बालिका पलायितुमपारयन्ती इस्तिनो दृष्टिपथे समारुढा । स हस्ती बालिकामिषुल त्वरित गत्या मधावति । तं मदोन्मत्तहस्तिन स्वाभिमुखमागच्छन्त दृष्ट्वा शरण कमप्यन्वे-
पयन्ती सा बालिका इतस्ततो धावती । हस्ती समीपमागतः । बालिका परिजनाः

गये । जय जनता क्रीडा रसमे अत्यन्त निमग्न बन चुकी तब अचानक ही शिवपुर नगर के अधिपति राजा रिपुमर्दन का हाथी अपने महावत को फेंक कर विलकुल निरङ्कुश बन उपद्रव मचाता हुआ उस तरफ आया । लोगों ने ज्यों ही हाथीको अपनी तरफ आते हुए देखा, कि भयान्वित बन सब के सब हाहाकार करने लगे और इधर उधर भागने लगे । उत्सव इससे विलकुल फीका पड़ गया । रागरग का वहा नाम भी नहीं रहा । जनता जय भाग रही थी तब एक कुमारी कन्या जो भागने में असमर्थ हो गई थी, उस हाथी की दृष्टि का लक्ष्य बनी । उसको देखकर हाथी उसकी ओर भागा । हाथी को अपनी ओर आता हुआ देख कर कन्या ने भयसे कातर अपनी दृष्टि “कोई मेरी रक्षा करो” इस अभिप्रायसे इधर उधर फैलाइ पर जब इसकी आशा निराशारूप में परिणत हुई तो उसने भी इधर उधर भागने की चेष्टा की इतने में हाथी उसके पास आ पहुँचा । बालिकाके जो अभिभावक जन थे वे हाथी को कन्या

गमत्ता अत्यन्त भयानुव डती त्पारे अचानक ज शिवपुर नगरना अधिपति राजा रिपुमर्दनने हाथी पोताना भावतने ई डीने निरङ्कुश निरङ्कुश बनी उप द्रव मधावतो ओ तरङ्ग आये। डोडोओ जनारे हाथीने पोतानी तरङ्ग आवतो ओथो तो लयलीत बनीने सधगा डाडाकार करवा लाग्या अने अही तर्ही नासलाग करवा लाग्या आथी उत्सव तदन झिझो बनी गये रगरागनु नाभो निशान पथु न रह्यु, जनता ज्यारे नासलाग करी रही डती त्पारे ओक कुमारी कन्या जे लागवामा असमर्थ डती तेना उपर हाथीनी नजर पडी तेने ओधने हाथी तेना तरङ्ग डोडयो हाथीने पोतानी तरङ्ग डोडतो आवतो ओधने ते कन्याओ लयलीत ओवी पोतानी नजर “डोड भारी रक्षा करे” आ अलिबापाथी आरे तरङ्ग डेरवी अने ज्यारे तेनी ओ आशा निराशामा डेरवाथ त्पारे तेथे पथु अहीतडी लागवानु शङ्क कथु ओटलाभा हाथी तेनी पासे आवी पडोओ। कन्याना कुटुम्भीजने डता ते हाथीने कन्यानी तरङ्ग

‘સ્ત્રવાલિકાં સ્ત્ર વાલિકામ્’ इत्युच्चैःशब्दायन्ते । भयभ्रान्ता वालिका निरीक्ष्य ब्रह्मदत्तकुमारस्तदग्रेसरो भूत्वा हस्तिन निर्भर्त्सितवान् । हस्ती निर्भर्त्सनशब्द श्रुत्वा वालिका परित्यज्य कुमारामिमुख प्रचलितः । ब्रह्मदत्तकुमारो रोपयशवि-
स्तारितलोचन प्रसारितशृण्डादण्ड हस्तिन स्वाभिमुखमागच्छन्त दृष्ट्वा स्वोत्तरीय
वस्त्र तदभिमुख प्रक्षिप्तवान् । गजोऽपि तद्वस्त्र शृण्डया गृहीत्वा गगनतले प्रक्षिप्तवान् ।
गगनाच्च तद् वस्त्र भूमौ निपतितम् । पुनस्तदादातु करी यावत्स्वशिरो नमयति,
तावद् ब्रह्मदत्तकुमार उत्प्लुत्य तत्कन्धरामारुह्य, दृढमुष्टिना करिकुम्भस्थले प्रहार
कृतवान् । मधुरवचनैश्च त परितोषितवान् । एव मदोन्मत्तकरी तद्वशगो जात ।

કી ઓર વફતા હુઆ દેખકર જોરસે ચિલ્લા રહે થે, કિ કોઈ હસ વાલિકા
કી રક્ષા કરો રક્ષા કરો । બ્રહ્મદત્તકુમાર મી વહીં પર યહા હુઆ થા,
જય ઉસને ભયત્રસ્ત વાલિકાકો દેખા, તો શીઘ્ર હી હાથી કે સન્મુખ
આકર ઉસને ઉસકો લલકારા । કુમાર કી લલકાર સુનકર હાથીને કન્યા
કો છોડકર ઇકદમ કુમારકી ઓર ઇપટા । કુમાર ને જય દેખા કિ હાથી
મેરી ઓર લપક રહા હૈ તો ઉસને શીઘ્ર હી રોપ કે વશ સે વિસ્તારિત
નેત્રવાલે ઓર પ્રસારિત શુણ્ઠાદંડ વાલે ઉસ હાથીકે સામને અપના
ઉત્તરીય વસ્ત્ર ઉતાર કર ફેંક દિયા । હાથીને મી ઉસ ઉત્તરીય વસ્ત્રકો
અપની શુદસે પકડકર ડપર ઉછાલ દિયા । ઉછાલા ગયા વહ વસ્ત્ર
નીચે ગિર પડા । હાથી ને જ્યોં હી હસકો પુનઃ ઉછાલનેકે લિયે અપની
શુદ કો નીચે કિયા કિ હતને મેં હી કુમાર ઉછલ કર ઉસકે ગડસ્થલ
પર સવાર હો ગયા ઓર સવાર હોતે હી ઉસને દૃઢમુષ્ટિ કે પ્રહારોં સે
કુમસ્થલ કો આહત કર દિયા । પશ્ચાત્ કુછ ૨ ઉદ્ધતના કા જય ગજરાજ

જતો બેઠને બેરથી રાડો પાડવા લાગ્યા કે, કેઈ આ કન્યાની રક્ષા કરો, રક્ષા
કરો બ્રહ્મદત્તકુમાર પણ ત્યા ઉભે ન હતો બ્યારે તેણે લયત્રસ્ત વાલિકાને બેઈ
એટલે તરત જ હાથીની સામે આવીને તેણે તેને પકડાયો કુમારના પકડારને
સાબળીને હાથી કન્યાને છોડીને કુમાર ઉપર ત્રાટકયો, કુમારે જણ્યુ કે હાથી
મારો સામે ધસી રહ્યો છે, એથી તેણે તરત જ રોપના આવેશથી બેના નેત્ર
કાઠી રહ્યા છે અને બેની સૂઢ ઉછળી રહી છે તેવા હાથીની સામે પોતાનું ઉત્ત
રીય વસ્ત્ર ઉતારીને ફેંક્યુ હાથીએ પણ એ ઉત્તરીય વસ્ત્રને પોતાની સૂઢથી પકડીને
ઉપર ઉછાળી દીધુ હાથીએ ઉછળેલ એ વસ્ત્ર નીચે પડ્યુ હાથીએ તેને ફરી
ઉછાળવા માટે પોતાની સૂઢને નીચી કરી કે એટલામા કુમાર ઉછળીને તેના
ગડસ્થળ ઉપર સવાર થઈ ગયો અને સવાર થતા જ તેણે પોતાના હાથની
મરીઓના નેત્રોથી તેના કુમસ્થળને ઢીલું પાડી દીધુ પછી બ્યારે હાથીનું ગાડપણ

इति दृष्ट्वा सर्वे जना ब्रह्मदत्तकुमाराय धन्यवाद ददाति । ब्रह्मदत्तकुमारोऽपि बन्दि-
जनैरुपगीयमानो हस्तिनमालानस्तम्भे पद्वयान् । रिपुमर्दन नरपतिरपि कुमारस्य
शौर्यं प्रत्युपपन्नमस्ति च दृष्ट्वा परमप्रसिद्धो मन्त्रिगणपृच्छन्-कोऽसौ कुमार ?
कुमारवशाभिज्ञेन मन्त्रिणोक्तम्—स्यामिन् ! पश्चालाधिपतेर्ब्रह्मराजस्य पुत्रो ब्रह्म
दत्तनामासौ कुमार । ततः सन्तुष्टहृदयो राजा रिपुमर्दनः मुकुमार ब्रह्मदत्तकुमार
स्वभवनमानीतवान्—तत्र स कुमारो राजा सत्कृतः सम्मानितः । राजाऽपि शुभे
लग्नेऽष्टसख्याभिः स्यपुत्रीभिः सह कुमारस्य पाणिग्रहणं कारितवान् । वरधनुरपि
कुमारेण सहैव सस्थितः ।

ने परिहार कर दिया तो कुमारने उसको मधुर वचनोंसे तुष्ट किया
और खूब २ पुचकारा । इस प्रकार मदोन्मत्त वह गजराज देखते २
कुमारके वश में हो गया । इस परिस्थिति को देखकर उपस्थित जनता
आश्चर्यचकित बन गई और कुमारको धन्यवाद देने लगी । पश्चात् कुमार
ने उस गजराज को ले जाकर आलानस्तम्भमें बांध दिया । बन्दिजनोंने
इस कृत्य से प्रसन्न होकर कुमार की खूब २ मुक्तकठ से स्तुति की । रिपु
मर्दन राजा ने जब इस तरह की कुमार की शूरीवीरता एवं कलाकुशलता
का निरीक्षण किया तो वह बड़ा आनंद मग्न हो गया । और आश्चर्य-
युक्त होकर उसने मंत्री से पूछा—यह कुमार कौन है ? कुमार के वेष से
परिचित हुए मंत्री ने कहा महाराज । पाचाल राजा ब्रह्मराज का पुत्र यह
ब्रह्मदत्त कुमार है । मंत्री द्वारा कुमार का परिचय पाकर राजा बहुत खुश
हुआ और कुमार को अपने घर ले गया । वहां लेजाकर राजा ने उसका
खूब सत्कार और सन्मान किया । राजाकी आठ कुमारी कन्याएँ थीं

ધીરે ધીરે ઝોાધુ થવા લાગ્યું, ત્યારે કુમારે તેને મધુર વચ્ચનોથી પપાળ્યો
અને ઘણેજ પ્રેમભાવ બતાવ્યો. આ રીતે મદોન્મત્ત તે ગજરાજ ભેતભેતામા
કુમારના વશમા આવી ગયો. આ પરિસ્થિતિને જોઈ ત્યાં એકઠી થયેલી જનતા
આશ્ચર્યચકિત બની ગઈ અને કુમારને ધન્યવાદ આપવા લાગી. પછી કુમારે
એ ગજરાજને લઈ જઈને આલ્લાનસ્તંભ સાથે બાંધી દીધો. કુમારના આ
પ્રકારના સાહસને જોઈ બધીજનોએ તેની ખૂબ ખૂબ સ્તુતિ કરી. રિપુમર્દન
રાજાએ જ્યારે કુમારની આ પ્રજારની કુશળતા અને શૂરીવીરતા જાણી ત્યારે તે
ઘણા ખુશી થયા અને આશ્ચર્યમગ્ન બનીને તેણે મંત્રીને પૂછ્યું, આ કુમાર
કોણ છે ? કુમારના વેશથી પરિચિત મંત્રીએ કહ્યું, મહારાજ ! પાચાલ રાજા
બ્રહ્મરાજના પુત્ર આ બ્રહ્મદત્તકુમાર છે. કુમારનો પરિચય જાણતા રાજા ખૂબ
ખુશી થયો અને કુમારને પોતાને ત્યાં બોલાવ્યો. ઘેર પહોંચતા તેણે કુમારનું
ખૂબ સત્કાર અને સન્માન કર્યું. રાજાને આઠ કુવારી કન્યાઓ હતી જે રૂપ

एकदा काचित्स्त्री समागत्य ब्रह्मदत्तकुमार प्रोक्तवती—कुमार ! अस्ति किमपि विज्ञापनीय भवते ? कुमारेणोक्तम्—रुच्य ! सा प्राह—अस्ति नगर्यामस्या वैश्रमणो नाम सार्थवाहः । तस्य सरलकलाऽभिज्ञा श्रीमती नाम कन्याऽस्ति । सा मया गाल्या-देव पालिता लालिता च । असन्त महोत्सवदिवसे त्वया हस्तिपराभवाद्रक्षिता सा तदानीं जीवितदायक त्वा गच्छति । अतो भगाननुगृह्णातु दारिकामेनाम् । कुमारेण तद्वचोऽङ्गीकृतम् । प्रशस्तदिवसे कुमारस्तया सह पाणिग्रहणं कृतवान् । वरधनुरपि सुबुद्धि नाम्नः सचिवस्य पुत्र्या नन्दनया सह विवाहं कृतवान् । तत्र ब्रह्मदत्त

जो रूपमाधुरी में एक से एक चढ़मढ़ कर थी। उनके साथ राजाने कुमार का विवाह कर दिया। वरधनु भी कुमार के ही साथ २ रहा।

एक समय की बात है कि किसी स्त्री ने आकर ब्रह्मदत्त कुमार से कहा—कुमार ! आप से कुछ कहना है । कुमारने कहा—कहो क्या बात है । कहनी है ? उसने कहा कि इस नगरी में वैश्रमण नामका एक सार्थवाह इसकी एक सरल कलाओं में निपुण पुत्री है । नाम उसका श्रीमती है । उस दिन जब कि समस्त जनता वसन्त के उत्सव को मनाने में सलग्न थी आपने इसका हस्तिके द्वारा होने वाले पराभव से रक्षण किया था । यह तो आप का ज्ञात ही है । अतः वह कन्या अब जीवन-दाता आपके सिवाय किसी दूसरे को नहीं चाहती है । इसलिये आप इसको ग्रहण कर अनुगृहीत करें । कुमारने उस स्त्री के वचनों को सम्मानित कर उस कन्या के साथ किमी प्रशस्त दिन में विवाह करना स्वीकार कर लिया । कुमार के विवाहित होने के बाद वरधनु का भी सुबुद्धि नामक मंत्री की पुत्री नन्दना के साथ विवाह हो गया । कुमार और वर-

માધુર્યમા એન્એકથી ચડીયાતી હતી એમની સાથે રાબઁએ કુમારનેા વિવાહ કરી દીધો વરધનુ પણ કુમારની સાથે રહ્યો

એક સમયની વાત છે કે, કોઈ સ્ત્રીએ આવીને બ્રહ્મદત્તકુમારને કહ્યું, કુમાર ! આપને કાંઈ કહેવું છે ? કુમારે કહ્યું, કહો ! શું વાત કહેવી છે ? તેણે કહ્યું, આ નગરીમા વૈશ્રમણ નામના એક સાર્થવાહ છે તેને સકલ કલા એમા નિપુણ એવી પુત્રી છે, જેનું નામ શ્રીમતી છે એ દિવસે બ્યારે સઘળી જનતા વસંતાના ઉત્સવને મનાવવામા મશગુલ હતી ત્યારે આપે તેનું મન્દોન્મત્ત હાથીથી રક્ષણ કરેલ હતું એ તો આપ બાણો છો આપે જેને જીવતદાન આપેલ છે તે કન્યા પોતાના જીવતદાતા આપના સીવાય કોઈ બીજાને વરવા ચાહતી નથી એ ખાતર આપ તેને ગ્રહણ કરો કુમારે એ સ્ત્રીના વચનોનો સ્વીકાર કર્યો અને યોગ્ય દિવસે તે કન્યાની સાથે વિવાહ કરવાનું નક્કી કર્યું કુમારના વિવાહિન થયા પછી વરધનુનેા પણ સુબુદ્ધિ મંત્રીની નન્દના નામની

कुमारो वरधनुर्भावपि तत्र बहुकालं मृत्वेन स्थितौ । तयोः सर्वत्र प्रसिद्धिर्जाता ।

अन्यदा ब्रह्मदत्तकुमारो वरधनुश्च वाराणसीं गतौ । वरधनुः कुमारं बहिः स्थापयित्वा कटकराग्नस्तनगरस्याग्निः समीपे गतवान् । भग्नमिव ब्रह्मभूषस्य पुत्रः कुमार-ब्रह्मदत्तो भग्नगरबहिःप्रदेशे मग्नपत्रिष्टोऽस्तीति समाचारं राज्ञे निवेदितवान् । राजाऽपि हर्षान्वितः सख्यगहनः कुमारस्य समीपे समागत्य ब्रह्मराजमिव सत्कृत्य कुमारं हस्तिस्कन्धे समारोप्य स्वभयने समानीतवान् । अनन्तरं शुभे सुहृत्ते स्वपुत्र्या कनकवत्या सह कुमारस्य विवाहं कारितवान् । अनेकं हयगजस्य कोशादिकं यौतुके दत्तवान् । कुमारस्तत्रैव कनकवत्या सह निवसति । तस्मिन्मन्त्रसरे ब्रह्मदत्तस्य चक्रादीनिरत्नानि प्रादुर्भूतानि । ततो वाराणसीनगराधिपतिः कटकराजः

धनु ये दोनों बहुत समय तक सुखपूर्वक अपनी २ ससुराल में रहे । रहते हुए इनकी यहा प्रसिद्धि हो गई थी ।

एक समय कुमार और वरधनु ये दोनों ही वाणारसी गये । वरधनु कुमारको नगरी के बाहर ठहराकर कटक नामक राजाके पास गया । जाकर उसने कहा कि ब्रह्मदत्तकुमार आपके नगर के बाहिर-ठहरा हुआ है । इस समाचार को सुनकर राजा भी हर्षित हुआ । तथा सकल वाहनों से सुसज्जित होकर वे उनको लेने के लिये कुमार के पास पहुँचे । इन्होंने ब्रह्मराज के समान कुमार का सत्कार किया । ओर हाथी पर बैठा कर उनको वह अपने घर पर ले आये । इनकी एक पुत्री थी । जिसका नाम कनकवती था । सो राजा ने इस अपनी पुत्री के साथ कुमारको पाणिग्रहण सत्कार यथाविधि कर दिया । दहेजमें राजाने अनेक हाथी घोड़े दिये ।

पुत्री साथे विवाह थये । कुमार अने वरधनु धन्य समय सुधी सुभपूर्वक पोताना सासुराभा रक्षा आ रीते रहते । तेमनी प्रसिद्धि थई चूडी

ऐक समय कुमार अने वरधनु अपने वाराणसी गया वरधनु कुमारने नगरनी अंदार राणीने कटक नामना राजनी पास गये । जहाँने कछु कै, ब्रह्मदत्तकुमार आपना नगरनी अंदार रोकायेल छे आ समाचारने साजणी राजा भूष हर्षित थये अने राजकुमारने नगरभा लाववा भाटे हाठनाठथी स्वागतनी तैयारी करी सधना वाढेने तैयार करवाभा आन्धा अने सवारी राजकुमारनी पास गामनी अंदार आवी पडोथी ऐमले ब्रह्मराजनी भाइकु कुमारनु स्वागत कथुं अने तेने हाथी उपर भेसाडी शहरेभा प्रवेश कराये । राजमहालयनी पास सवारी आवी पडोथता भारे मानपूर्वक महालयभा लईवाभा आये । आ राजने ऐक शुभवती पुत्री हती जेनु नाम कनकावती हतुं राजाके पोतानी के पुत्रीनु ब्रह्मदत्तकुमार साथे पाणिग्रहण कराये । दहेजभा राजाके

स्वदूतान् पुष्पचूलराज्ञः धनुमन्त्रिणः कणेरदत्तनृपस्य, अन्येषां च नृपाणां समीपे प्रेषितवान् । ते सर्वे सप्रलादना समागताः । तै राजकुमार काम्पिल्यराज्येऽभिषिक्तः । वरधनुः सेनापतिः कृतः । ब्रह्मदत्तः सकलसैन्यसमन्वितो दीर्घनृपेण सह योध्युः प्रचलितः । सततप्रयाणेः काम्पिल्यपुरसमीपे समागतः । दीर्घनृपेणापि कटकादि भूपाणां समीपे दूतः प्रेषितः । परन्तु स दूतः कटकभूपादिभिर्निर्मर्त्तितः सर्वे समाचार तस्मै निवेदितवान् । ब्रह्मदत्तस्य जननी चुलनी ब्रह्मदत्तस्याक्रमण विज्ञाय गुप्तमार्गेण निर्गत्य साध्वीना समीपे दीक्षा गृहीत्वा तीव्र तपस्तप्त्वा सद्गतिं

खजाना भी खूब दिया । कुमार वहीं पर कनकवती के साथ रहने लगे । इसी अवसर पर कुमार यहा चक्रवर्तिपदके द्योतरु चक्रादिरत्न प्रगट हुए ।

कटक राजा ने अपने दूतोंको पुष्पचूल, कणेरदत्त आदि राजाओं के पास भेजा । वे सब अपने २ बल और ग्राहनों से सज्जित होकर वाणारसी नगरीमें आ पहुँचे । सब ने मिलकर कुमार का राज्याभिषेक किया । वरधनु को सेनापति का पद दिया । ब्रह्मदत्त चक्रवर्ती अब सकल सैन्यों से युक्त होकर दीर्घराजाके साथ सग्राम करनेके लिये चला । चलते २ कुमार काम्पिल्य नगरके पास आ पहुँचा । खबर पाते ही दीर्घराजा ने अपने दूतोंको काशी नरेश कटक राजा आदिके पास भेजा । इन्होंने दूतों को अपमानितकर निकाल दिया । एक भी बात उसकी नहीं सुनी । दूतोंने जाकर सब समाचार दीर्घराजा को सुना दिये । ब्रह्मदत्त की माता चुलनीने ब्रह्मदत्तके आक्रमणको जानकर गुप्तमार्गसे निकलकर

धनुषा डांठी, घोड़ा, गर, ज्वेरात वगैरे आभ्यु कुमार कनकावती साथे त्या रडेवा लाग्यो आ समये कुमारने त्या चक्रवर्तीना द्योतरु चक्रादिरत्न प्रगट थया कटकराज्ये पोताना इतोने पुष्पचूल, कणेरदत्त, आदि राज्ञ्योनी पास पोतपोतानी सैन्य सामग्री लध वाणारसी आववा भाटेनु आभ त्रष्टु आपवा भोडल्या अथी अ सधणा राज्ञ्यो पोतपोताना सैन्य सामग्रीथी सुसज्ज थधने वाराष्ट्रभी आल्या सहुअे भणीने कुमारने राज्याभियेक उर्यो, वरधनुने सेनापतिनु पद आपवामा आब्यु, ब्रह्मदत्त चक्रवर्ती आ पछी सधणा सैन्यनी साथे दीर्घराज साथे सग्राम उरवा भाटे नीडणी पड्यो आलता आलता कुमार काम्पिल्य नगरनी पास आवी पड्यो । दीर्घराजने ज्वर भणता तेहे पोताना इतोने काशीनरेश, कटक राज वगैरे पास भोडल्या अेभहे इतोने अपमानित करीने काढी भूड्या कोडअे तेमनी अेक पष्टु वात सावणी नडी इतोअे अपमानित जनी पाछा इरीने सधणा सभाचार दीर्घराजने कही सल-जाव्या ब्रह्मदत्तना आक्रमणना सभाचार सावणीने तेनी माता चुलनी गुप्त

ગતા । દીર્ઘનૃપોઽનન્યગતિકો વ્રહ્મદત્તસૈન્યપરિવેષ્ટિત નગર વિલોભ્ય ચિન્તિત-
વાન્-ક્રિયત્કાલમસ્માભિર્નિર્ભવિષ્ટેરિવ સ્થાતવ્યમ્ ? અતઃ શૌર્યમવલમ્બ્ય યુદ્ધે
સ્વભાગ્યપરીક્ષા કર્તવ્યા । ૫૫ ત્રિચાર્ય સ્વસૈન્યપરિટુતો નગરાદ્ બહિર્નિષ્ક્રમ્ય યુદ્ધ
કર્તુ સમાગતઃ । ઉભયસૈનિકાના ભયકરઃ સગ્રામો જાતઃ । વ્રહ્મદત્ત દીર્ઘનૃપાવપિ
પરસ્પર પ્રહર્તુ પ્રટુતો । વ્રહ્મદત્તસૈનિકૈર્દીર્ઘનૃપસૈનિકા વિનાશિતા, અવસિષ્ટાઃ શસ્ત્ર-
મુત્સૃજ્ય પલાયિતાઃ । દીર્ઘનૃપોઽપિ વ્રહ્મદત્તેન સહ યુદ્ધ કુર્વન્ ત્રિવિધશસ્ત્રેસ્તદુપ-
રિપ્રહાર કૃતવાન્ । વ્રહ્મદત્તકુમારસ્તદશ્ત્ર શસ્ત્રાણિ પિફલી કૃતવાન્ । એવમન્યોઽન્ય

સાધ્વિયોં કે પાસ દીક્ષા ધારણ કર લી । ઓર તોવ્ર તપસ્યા કે પ્રભાવસે
ઉસને સદ્ગતિ કા લાભ ખી કર લિયા । વ્રહ્મદત્ત કી સેના દ્વારા ચારોં
તરફ સે વેષ્ટિત અપના નગર જાનકર દીર્ઘરાજાને વિચાર કિયા કિ અથ
હમ લોગ હસ તરહ કવતક છિપકર બેઠે રહેંગે । અતઃ અથ તો હમારા યહી
કર્તવ્ય હૈ કિ હમ શૌર્ય કા અવલમ્બન કર યુદ્ધ મે અપને ભાગ્ય કી પરીક્ષા
હી કરે । હસ પ્રકાર વિચાર નિશ્ચિત કર દીર્ઘરાજા સૈન્ય સે પરિવૃત્ત હોકર
નગર સે વાહિર નિકલા ઓર યુદ્ધ કરને કે લિયે યુદ્ધ ભૂમિ મેં આ ગયા ।
દોનોં સેનાઓ મેં ભયકર સગ્રામ છિડ ગયા । વ્રહ્મદત્ત ઓર દીર્ઘરાજા ખી
આપસ મેં જુદ્ધને લગે । વ્રહ્મદત્તકે સૈનિકો ને દીર્ઘરાજકે સૈનિકોંકો
પછાડ દિયા-જો ઓર વાકી વચે રહેં વે અપને જીવન કો લેકર ઓર
શસ્ત્રોં કા પરિપ્રાગ કર યુદ્ધભૂમિસે ભાગ ગયે । હવર દીર્ઘરાજાને ખી
વ્રહ્મદત્ત કે સાથ યુદ્ધ કરતે હુવ વિવિધ શસ્ત્રોં દ્વારા ઉસકે ઉપર પ્રહાર
કિયે પરન્તુ વ્રહ્મદત્તકુમાર ને ઉસકે સમસ્ત શસ્ત્રોંકો વિકલ કર દિયા ।

માર્ગેથી નીકળી ગઈ અને સાધ્વીઓની પાસે જઈને દીક્ષા ધારણ કરી લીધી
અને તીવ્ર તપસ્યા કરવા લાગી જેના પ્રભાવથી તેણે સદ્ગતિનો માર્ગ મેળવી લીધો.

વ્રહ્મદત્તની સેનાએ નગરને ચારે તરફથી ઘેરી લીધું ચારે બાજુથી ઘેરાઈ
જવાના સમાચાર જ્યારે દીર્ઘરાજાને મળ્યા ત્યારે તેણે વિચાર કર્યો કે,
આ રીતે ઘેરાયેલી સ્થિતિમાં ટકી શકાય તેમ નથી આથી મારું હવે કર્તવ્ય
છે કે, શૌર્યની પરીક્ષા યુદ્ધના મેદાનમાં કરી લેવી આ પ્રકારનો નિશ્ચય કરીને
દીર્ઘરાજા પોતાના સૈન્ય સાથે નગરની બહાર નીકળ્યો અને યુદ્ધ કરવા માટે
યુદ્ધભૂમિ ઉપર પહોંચ્યો. બન્ને સેનાઓ વચ્ચે લય કર એવો સગ્રામ શરૂ
થયો. વ્રહ્મદત્તના સૈન્યે દીર્ઘરાજાના સૈન્યને પછાડી દીધું જે સૈનિકો બચ્યા
હતા તે પોતાનો જીવ બચાવવા શસ્ત્રોને પડતા મૂકી યુદ્ધભૂમિથી નાસી છૂટવા લાગ્યા.

આ તરફ વ્રહ્મદત્ત અને દીર્ઘરાજા વચ્ચે પણ ઘેર યુદ્ધ મચી ગયું
હતું, એકબીજા પોતપોતાના શસ્ત્રઅસ્ત્રનો છૂટથી ઉપયોગ કરી રહ્યા હતા,
વ્રહ્મદત્તકુમારે ભારે કૌશલ્યથી દીર્ઘરાજાના સઘળા શસ્ત્રોને નાશામી.

पहरतोस्तपोः सग्रामविशारदयोः सग्रामो न पूर्णतामगात् । तदा ब्रह्मदत्तेन चक्रं
मक्षिप्तम् । तेन चक्रेण दीर्घनृपस्य शिरः-उन्नम् । ततो जयत्वेप चक्रवर्तीति घोषः
सकलजनानां मुखान्निस्सृतः । देवैः पुष्पवृष्टिः कृता, उक्तं च—“उत्पन्नोऽयं
द्वादशचक्रवर्तीति ।

ततो जनपदलोके सस्तूयमानो नारीवृन्दकृतमुमङ्गलो ब्रह्मदत्तकुमारो मन्त्रि-
मभूतिभिरनुगम्यमानः स्वभवने प्रविष्टः । पौरजनैः समलसामन्तैश्च तस्य चक्रवर्त्य-

इस प्रकार इन दोनों सग्राम विशारदोंका बहुत समय तक परस्परमें
युद्ध चलता रहा-परन्तु दोनों में से परास्त कोई भी नहीं हुआ । ब्रह्मदत्त
ने जब यह देखा कि दीर्घराजा सामान्य शस्त्रोंसे पराजित नहीं हो
सकता है तब उसने उसके ऊपर चक्र चलाया उस चक्रसे दीर्घराजाका
मस्तक कटकर जमीन पर गिर पड़ा, इसी समय “ब्रह्मदत्त चक्रवर्ती जय-
वता वर्ती” इस प्रकारका जयघोष सकल जनता के मुखसे स्वतः निकल
पड़ा । देवों ने भी आकाशमार्गसे उसके ऊपर पुष्पवृष्टि की और साथ में
सब को यह सूचना भी दी कि यह ब्रह्मदत्त ग्राहवें चक्रवर्ती उत्पन्न हुए हैं ।

उसी समय देवों की वाणी सुनकर समस्त जनपद लोको ने ब्रह्म-
दत्तचक्रवर्ती की खूब मनमानी स्तुति की । तथा नारियों ने उसकी मंगल
आरती उतारी और और भी खूब मङ्गलाचार किये । इस प्रकार ब्रह्मदत्त
चक्रवर्ती सकल नर नारियों द्वारा सस्तूयमान होता हुआ मन्त्रीमण्डल
आदि के साथ २ अपने भवन में प्रविष्ट हुआ । वहां पुरवासियों ने एव

हेवा छता पपु भन्ने वञ्चे भूष समय सुधी युद्ध यावतुं रह्यु भने
भाथी कोर्छ कोर्छने डरावी न शक्यु अह्मदत्ते न्यारे आ परिस्थिति जोध
त्यारे तेछे विचार ज्यो दे, दीर्घराज सामान्य शस्त्रोथी पराजित थर्छ शके
तेम नथी, त्यारे तेछे तेना उपर थक छेउथु थके पोतातु ठाम आभाह भनव्यु
दीर्घराजनु भस्तक थकना प्रहारथी कपाधने जमीन उपर पटकथु आ समथे
आरे तरकथी “अह्मदत्त थकवती”ने नथ थाओ “नी नथयोपण्ठा सकल जनताना
सुभमाथी नीकणी पडी देवोअे पण्ठा आकाशमाथी तेना उपर पुष्पवृष्टी करी
साथोसाथ सहुने सूचना पण्ठा दीधी के, आ अह्मदत्त भारमा थकवती उत्पन्न
थयेल छे अे समथे देवोनी वाणी सालणीने सधणा जनपद-बोकोअे अह्मदत्त
थकवतीनी भूष न् स्तुति करी श्रीओअे तेनी भगण आरती उतारी अने
भूष उत्साहलेर उत्सव मनाव्यो, आ प्रभाणे अह्मदत्तथकवती सधणा श्री
पुरुषोथी स्तुति पाभीने मन्त्रीमण्डण वगेरेनी साथे पोताना राजलवनमा गये
सधणा पुरवाजीओअे अने सधणा सामतोअे भणीने तेना थकवतीपद

ભિષેકઃ કૃતઃ । ચક્રવર્તિત્વ પાલયન્ નમ્રદત્તઃ મુખેન કાલ યાપયતિ । એકદા તસ્ય પુરતો નટન નાટ્યમારબ્ધમ્ । તસ્મિન્ સમયે દાસ્યા ચક્રવર્તિન્દસ્તેઽપૂર્વઃ કુસુમસ્તકો દત્તઃ । ત કુસુમસ્તયક જિઘ્રતો નાટ્ય પ્રેક્ષમાણસ્ય ગીત ચ શ્રુતશ્ચક્ર વર્તિન એવ યિમર્શો જાતઃ—યદેવપ્રિયઃ કુસુમસ્તયકો મયા વ્યાઽપ્યાગ્રાતઃ, એવંવિધ નાટ્ય પ્રેક્ષિતમ્, ગીત ચાપિ શ્રુતમ્, પરન્તુ ‘કન કદા ચ શ્રુતમ્’ इति न स्मृति पथमायाति । એવ ચિન્તયશ્ચક્રવર્તી મૂર્છિતઃ । તદનુ તસ્ય જાતિસ્મરણ જાતમ્ । દૃષ્ટાસ્તેન પશ્ચ પૂર્વભાગઃ । તન સૌધર્મે પદ્મગુલ્મવિમાનેઽશ્રૂત નાટ્યદર્શન-

સકલ સામન્તોને મિલકર उसका चक्रवर्तिपद पर अभिषेक किया । इस तरह चक्रवर्ती के पदसे अलंकृत होकर ब्रह्मदत्तकुमार ने अपने जीवन के समय को सुखपूर्वक व्यतीत करते रहे ।

एक समय की बात है कि चक्रवर्ती के सामने किसी नटने नाटक का आयोजन किया । नाटक को देखने के लिये नाटकशाला में विराजमान उन चक्रवर्ती के पास आया कि—इतने में ही किसी एक दासीने अपूर्व कुसुमका स्तयक—गुच्छा भी चक्रवर्ती को प्रदान किया । नाटक को देखते गाने को सुनते एव उस कुसुमस्तयकको सूँघते हुए चक्रवर्ती के मन में ऐसा विचार बधा कि मैंने ऐसा कुसुमस्तयक कहीं सूँघा है, तथा इस प्रकार का नाटक भी कहीं देखा है और इस प्रकार का गाना भी कहीं सुना है । परन्तु मेरे द्वारा यह सब कार्य कहा हुआ है इस बात की याद नहीं है । ऐसा विचार करते २ चक्रवर्ती को मूर्च्छा आ गई और बादमें उनको जातिस्मरण ज्ञान भी उत्पन्न हो गया । उसके प्रभावसे चक्रवर्तीने

ઉપર અભિષેક કર્યો આ રીતે ચક્રવર્તીપદથી અલંકૃત બનીને બ્રહ્મદત્તકુમાર પોતાના જીવનનો સમય સુખમાં વિતાવવા માડ્યો.

એક સમયની વાત છે કે, ચક્રવર્તીની સમક્ષ કોઈ નટે નાટકનું આયોજન કર્યું નાટકને જોવા માટે ચક્રવર્તી જ્યારે નાટકશાળામાં પહોંચ્યા ત્યારે કોઈ એક દાસીએ અપૂર્વ કુસુમનો ગુચ્છો પણ ચક્રવર્તીને પ્રદાન કર્યો નાટકને જોતા અને ગાયનને સાંભળતા અને એ પુષ્પગુચ્છને સૂંઘતા ચક્રવર્તીના મનમાં એવો વિચાર બાજ્યો કે, મે અગાઉ આવું કુસુમસ્તયક કયાય સૂંઘેલ છે તેમજ આ પ્રકારનું નાટક પણ કયાય જોયેલ છે તેમ આવું ગાયન પણ સાંભળેલ છે પરંતુ આ બધું મે કયા અનુભવેલ છે એની યાદ આવતી નથી એવો વિચાર કરતા કરતા ચક્રવર્તીને મૂર્છા આવી ગઈ અને એમાં તેને જાતિસ્મરણ જ્ઞાન ઉત્પન્ન થયું એના પ્રભાવથી ચક્રવર્તીએ પોતાના પાછલા પાપ બવને

दिव्यपुष्पाघ्राणादिकं सर्वं तेन दृष्टम् । तदनु तत्सेवकैः शीतलोपचारेण तस्य मूर्च्छाऽपनीता । जातिस्मरणज्ञानेन चक्रवर्ती पूर्वभवसम्बन्धिनः सभ्रातरमपि दृष्टवान् । चक्रवर्ती चिन्तितवान् पञ्चपूर्वभगवन्तं यो मम सद्भर्ता भ्राताऽऽसीत् सोऽधुना काऽऽस्ते, इति विचिन्त्य तद् विगोधनार्थं स 'आस्वदासौ मृगौ हसौ मातङ्गावमरौ तथा' इति श्लोकाद्विप्रचिन्तवान् । इदं श्लोकार्थं विरचय्य चक्रवर्तिना सेनापतिरवरुक्तः—इदं श्लोकार्थं सर्वत्र निर्घोषय । यः कश्चिदपराधं पूरयिष्यति, तस्मै राजा राज्यार्थं दास्यति । निर्घोषित सर्वत्र तेन श्लोकार्थम् ।

अपने पहिलेके पाचभव जान लिये । इससे उनको यह निश्चित हो गया कि मैं जब सौधर्मस्वर्ग मे पद्मगुल्मविमानमें या तभी मैंने ऐसा नाटक देखा था, तभी ऐसा कुसुमस्तम्भ सूघा था और तभी ऐसा गाना भी सुना था ।

चक्रवर्तीको मूर्च्छित अवस्थामे पड़े हुए देखकर उनके सेवकोंने शीतलोपचार कियाओ द्वारा उनकी मूर्च्छा दूरकी । चक्रवर्ती इस तरह स्वस्थ हो गये । जातिस्मरण ज्ञानके प्रभावसे चक्रवर्तीने अपने पूर्व-भव सबधी भाईको भी जान लिया । और फिर यह विचार किया कि मेरे साथ जो पाच भवो तक समय रहा है वह अब इस समय कहा है । ऐसा विचार कर उन्होंने उसकी खोज करनेके निमित्त "आस्व दासौ मृगौ हसौ मातङ्गावमरौ तथा" इस प्रकारके आधे श्लोककी रचना की और अपने सेनापति वरधनुको उसको देकर कहा कि—इस आधे श्लोक की सर्वत्र घोषणा करवाओ और कहो कि जो कोई भी व्यक्ति इसके उत्तरार्थ की पूर्ति करे उसको राजा आधा राज्य प्रदान करेगा । चक्रवर्ती

जाणी लीधा आधी तेने ओ निश्चय થઈ ગયો કે, બ્યારે હુ સૌધર્મસ્વર્ગમા પદ્મગુલ્મ વિમાનમા હતો ત્યારે મે એવું નાટક જોયું હતું, આવું કુસુમ સ્તંભક છડી સૂઘેલ હતી અને આવું ગાયન પણ સાંભળેલ હતું

ચક્રવર્તીને મૂર્ચ્છિત અવસ્થામા પડેલા જોઈને તેના સેવકોએ શીતલોપ ચાર ક્રિયાઓથી એમની મૂર્ચ્છા દૂર કરી. ચક્રવર્તી શીતળ ઉપચારથી સ્વસ્થ બન્યા જાતિસ્મરણ જ્ઞાનના પ્રભાવથી ચક્રવર્તીએ પોતાના પૂર્વભવ સબધી ભાઈને જાણી લીધા અને પછી એ વિચાર કર્યો કે, પાચ ભવો સુધી જે મારી સાથે રહેલ છે તે આ સમયે કયા છે ? આવો વિચાર કરીને તેમણે તેની શોધ કરવાના નિમિત્તે "આસ્વદાસૌ મૃગૌ હસૌ માતંગાવમરૌ તથા" આ પ્રકારે અર્ધો શ્લોકની રચના કરી તેની સર્વત્ર ઘોષણા કરવાનું સેનાપતિ વરધનુને કહ્યું સાથોસાથ એ પણ કહ્યું કે, જે કોઈ વ્યક્તિ આના ઉત્તરાર્ધની પૂર્તિ કરશે તેને રાજા અર્ધું રાજ્ય આપશે તેવું જાહેર કરવાનું પણ જણાવ્યું ચક્રવર્તીની

श्रुतं च जनैः । पर न केनापि पुरितम् । अस्मिन्नसरे चक्रवर्तिपूर्वभवभ्राता चित्र-
जीवः पुरिमतालनगरे, धनसाराभिधस्येभ्य त्रेष्टिनः पुत्रो भूत्वा समुत्पन्नः, तस्य
नाम 'गुणसारः' इति । सजातजातिस्मरणो गृहीतदीप्तः काम्पिल्य नगरस्य
मनोरमाभिधान उद्याने समागत । तत्र प्रासुक्ये भूभागे पात्रोपकरणानि सस्थाप्य
कायोत्सर्गमास्थाय धर्मध्यानं कुर्वन् स्थितः । तत्रोद्याने आरघट्टिकेन पाठ्यमान
श्लोकार्थं श्रुत्वा ज्ञानोपयोगेन स्वभ्रातुः सर्गो वृत्तान्तस्तेनाधिगतः । अनन्तर तेन
मुनिनाऽपरार्धम्—'एषा नो पष्ठिका जातिरन्योन्याभ्यां त्रिमुक्तयो' इत्येव पूरितम्

के आदेशको पाकर सेनापतिने ऐसा ही किया, सर्वत्र वह आया श्लोक
घोषित किया । सब लोगों ने मिलकर उसको खूब सुना भी परन्तु किसी
में भी ऐसी बुद्धि उत्पन्न नहीं हुई कि जो उसके उत्तरार्थ की पूर्ति कर
सके । इसी अत्रसरमें चक्रवर्ती का पूर्वभवभ्राता कि जिसका नाम चित्र
था वह पुरिमताल नगरमें किसी त्रेष्टी के यहा उत्पन्न होया हुआ था ।
और जातिस्मरण ज्ञानसे अपने पूर्वभव जानकर ससारसे विरक्त होकर
उसने दीक्षा भी धारण करली थी । मुनिअवस्था में चर्चा करते २ वे वहां
काम्पिल्य नगर के मनोरम नामक उद्यान में आये ही थे कि इतने में उसने
प्रासुक्य भूभाग पर पात्र उपकरणोंको रखकर धर्मध्यान करते समय वहीं
किसी आर घट्टिक (अरहट चलाने वाले) के द्वारा बोला जाता उस आधे
श्लोक को सुना । सुनते ही उन्होंने ज्ञानोपयोगको जोड़कर अपने
भाई का समस्त वृत्तान्त जान लिया । जानकर फिर उस आधे श्लोक
की पूर्ति उन्हो ने इस तरह से की—“एषा नो पष्ठिका जातिरन्योन्याभ्यां

आज्ञानो सेनापति वरधनुषे अथ रीते अमल कथो सधना स्थणे अथार्धा
श्लोकनी घोषणा उवाची सधना बोधो अथ भणीने विचारपूर्वकं साधन्यो परतु
कोधनामा अथी बुद्धि उत्पन्न न थर्ध के, ने अना उत्तरार्धनी पूर्ति करी
शके आ वधते चक्रवर्तीना पूर्वभवना बाध के नेनु नाम चित्र इतु ते
पुरिमताल नगरमा अथ शेकने त्या उत्पन्न थया इता अने जाति स्मरण
ज्ञानथी पोताना पूर्वभवने जाणीने ससारथी विरक्त थर्धने नेमले दीक्षा धारण
करी इती अने मुनि अवस्थाभा विचरण करता करता नेओ काम्पिल्य नगरना
मनोरम नामना उद्यानमा आवेल इता अने प्रासुक्य भूभाग उपर पात्र अने
उपकरणोंने राणीने धर्मध्यान करता इता अथ वधते त्या कोध अरहट यथाव-
नारना मुण्णथी बोलायेला अथार्धा श्लोकने साधन्यो साधनता अ तेमणे
ज्ञानोपयोगने नेडीने पोताना बाधतु समस्त वृत्तांत जाणी बोधु जाणीने पछी
तेमणे अथार्धा श्लोकनी पूर्ति आ प्रमाणु करी “ एषा नो पष्ठिका जातिर

स च आरघट्टिकस्तत् श्लोकार्द्धं लिखित्वास्तीव प्रसन्नवदनो राजभवन गतः ।
पठित्व तेन पूर्णः श्लोकः । ततः पूर्वभग्नभ्रातृस्नेहेन समाक्रान्तहृदयः स चक्र
वर्ती मूर्च्छा गत । चक्रवर्तिन मूर्च्छित विलोक्य सभा वज्रपतनमिव शोभ प्राप्ता ।
राजपुरुषास्त पुरुष यष्टि मुष्टि प्रहारेण ताडितमन्तः । तैर्दन्यमानः स प्राह—
आर्याः । न मयैष श्लोकः पूरितः, किन्तु वनस्थितेन मुनिनैष श्लोकः पूरितः ।
अहं तु पाठमात्रकारी । अतो मा मुञ्चत । तद् वचन श्रुत्वा राजपुरुषास्त परित्य-

वियुक्तयोः” । अरहट चलाने वाला उस आधेश्लोक को लेकर अतीव
प्रसन्नवदन होता हुआ राजा से भवन पर पहुँचा । वहाँ पहुँचकर उसने
पूर्ण यने हुए उस श्लोकको पढ़ा । श्लोकको सुनते ही चक्रवर्ती पूर्वभवीय
भ्राता के स्नेहसे समाक्रान्तहृदय होकर मूर्च्छित हो गया । मूर्च्छित
अवस्था में पड़े हुए चक्रवर्तीको देखकर सबके सब सदस्य जन वज्र के
पतन की तरह क्षुब्ध हो उठे । राजपुरुषोंने उस आये हुए पुरुषको ही
चक्रवर्तीकी इस स्थितिमें कारण जानकर यष्टिमुष्टि आदि द्वारा खूब
पीटा । पीटा जानेके बाद वह बोला—आर्यवृन्द मुझे आप लोगों ने व्यर्थ
पीटा है—मेरा इसमें थोड़ासा भी अपराध नहीं है । इस श्लोककी पूर्ति
मैंने नहीं की है । वनमें एक मुनिराज आये हुए हैं, उन्होंने ही मेरे मुख
से उच्चरित होते समय इस श्लोककी पूर्ति की है । मैंने तो सिर्फ पूर्ण
हुए इस श्लोकको यहाँ आकर सुनाया मात्र है । अब आप लोग मुझे
अब छोड़ दीजिये । उस पुरुषके वचन सुनकर राजपुरुषोंने उसको छोड़

न्योन्याभ्या वियुक्तयो ” अरहट चलाने वाले ने आधा श्लोकने लक्ष्मिने अत्यंत
प्रसन्नचित्त भनीने राजभवन उपर पहुँचाये । अने त्या पहुँचीने पूछां भनेलो
अने श्लोक सभजान्यो । श्लोकने सभजानताए पूर्वभवना लाधना स्नेहधरी गह-
गहति यधने यक्षवतीं भूछो पाभ्या यक्षवतींने भूच्छित अवस्थामा पहुँचा
लेधने सधना सदस्यजने लखे वज्र पडथु डोय तेम स्तम्भ भनी गया
राजपुरुषो अने आवेला माखुसनेअ यक्षवतींनी आ स्थितिनु कारण भानीने
तेने दीपवा भाउया पोताना उपर भार पडने लेधने ते माखुसे छलु के,
आर्यवृन्द । भने आप दोडोअे वगर कारणे नार भोरेल छे आमा भारो
जरा सरणोअे अपराध नहीं आ श्लोकनी पूर्ति मे करेल नहीं परनु
उधानमा अेक मुनिराज आवेला छे तेमछे करेल छे भारा भोदथी बोलायेला
अर्धा श्लोकनी पूर्ति तेमछे करी छे मे तो पूछां थयेलो अने श्लोक अढी
आंवीने न सभजान्यो छे आथी आप भने वधु डुभी न करता छोडी दो

ક્તવન્તઃ । ચક્રવર્તી ચન્દનરસૈઃ પરિપિત્તઃ સચેતનો ભૂતા યદીતમુનિક્રતસ્ય સ્વપ્ના
તુરાગમન વિજ્ઞાય ત જન યદુભિર્ધનૈઃ સતોષ્ય વિસર્જિતયાન્ । તદનુ ચક્રવર્તી
અન્તઃપુર પરિચારેણ સહિતઃ સોત્ક્રુષ્ટસ્તદ્દર્શનાર્થં તદુચાને સમાગતઃ । પૂર્વસ્નેહાધિ-
ફલરસ્નેહો હર્ષાશ્રુપૂરિત નેત્રથક્રવર્તી ત મુનિચર વદિત્વા તત્પુરતઃ સવિનયમુપવિષ્ટઃ
મુનિના ધર્મદેશના પ્રારબ્ધ્વા, “અમારઃ સસારઃ ક્ષણભક્ષરં શરીર, શરદઞ્ચોપમ જીવન,
વિષ્ણુચ્ચલ યૌવન, કિંપાકફલોપમા ભોગાઃ, સ પારાગતમ વિપયસુખં, જલબુદ્બુદા-

દિયા । इतनेमें चक्रवर्ती भी चन्दनरसोंसे सींचे जाने पर स्वस्थ बन
गये । जब उन्होंने यह सुना कि मेरा पूर्वजन्मका आता यहा मुनि अवस्था
में आया हुआ है, तब उन्होंने उस अरहट चलाने वाले को बहुत सा द्रव्य
देकर सन्तुष्ट किया और राजी २ से उसको विदा किया । पश्चात्
अन्तःपुरसे परिवृत्त होकर चक्रवर्ती बड़ी भारी उत्कठाके साथ मुनिराजके
दर्शनके लिये उस उद्यानमें गये । वहा जाकर उनका प्रेमसागर अथाह
हो गया पहिलेकी अपेक्षासे स्नेह अब और अधिक उद्बलित हो उठा ।
आनन्दाश्रुओंसे उनके नेत्र अतिशय डवडवा गये । चक्रवर्तीने मुनिराज
को भक्तिभावसे वन्दन किया और सविनय उनके सामने जाकर बैठ गये ।
मुनिराजने धर्मदेशना देना प्रारभ किया, कहा-यह ससार असार है ।
शरीर क्षणभंगुर है । शरदकालीन मेघोंके समान यह जीवन है । बिजली
के समान चंचल यह यौवन है । किंपाकफलके समान भोग हैं । मध्या-
रागके तुल्य विषयसुख है । जलके बुदबुदेके समान यह लक्ष्मी है ।

એ માણસના વચન સાંભળીને રાજપુરુષોએ તેને છોડી દીધો એટલામા ચક્ર
નાદિ શીતળ ઉપચારોથી ચક્રવર્તી પણ સ્વસ્થ બની ગયા જ્યારે તેમણે એ
જાણ્યું કે, માત્ર પૂર્વજન્મના ભાઈ અહીં મુનિ અવસ્થામાં આવેલ છે ત્યારે
તેમણે એ અરહટ ચલાવનાર માણસને ઘણું દ્રવ્ય આપીને સતોષ્યો તથા
ખૂબ રાજરાજ કરીને વિદાય કર્યો પછી, અત પુરથી પરિવૃત્ત થઈને ચક્રવર્તી
ઘણી ઉત્કઠા સાથે મુનિરાજના દર્શન માટે એ ઉદ્યાનમાં ગયા ઉદ્યાનમાં પહોં-
ચતા તેમના મનના પ્રેમ ઉભરે ખૂબ જ વેગવાન બન્યો પહેલાથી પણ તેના
સ્નેહ અધિક સ્વરૂપમાં ઉછળવા લાગ્યો હર્ષના આસુથી એના નેત્રો ઉભરાવા
લાગ્યા, ચક્રવર્તીએ મુનિરાજને ભક્તિભાવથી વદન કર્યું અને સવિનય એમની
સામે જઈને બેસી ગયા મુનિરાજે ધર્મદેશના આપવા માંડી અને કહ્યું કે, સસાર
અસાર છે, શરીર ક્ષણભંગુર છે, શરદ કાળના મેઘના જેવું આ જીવન છે,
વિજળીના સમાન ચચળ આ યૌવન છે, કિંપાકફળના જેવા ભોગ છે,
મધ્યાકાળના આકાશના રંગો સમાન વિષયસુખ છે, પાણીના પરપોટા જેવી

યમાના લક્ષ્મીઃ, અનિવાર્યો મૃત્યુઃ” इत्येव संसारस्यासारता दर्शिता । तथा-
वर्णिता कर्मबन्धहेतवः ।

પ્રશસિતો મોક્ષમાર્ગઃ । પ્રલપિતઃ શિવસાંગ્યોત્થિશયઃ । મુનેરિમા દેશના શ્રુત્વા
સમા વૈરાગ્યભાવના ભાવિતા જાતા । પરન્તુ વિષય-જટાજટિલે બ્રહ્મદત્તહૃદયે મુનિ
દેશના સ્થાન ન પ્રાપ્તવતી । સ પ્રોક્તમાન્-ભગવન્ ! યથા સ્વમિલનસુખેન મમાન્-
સ્માન્ આહ્વાદયતિ, તથૈવ રાજ્યાર્થસ્વીકારેણાઽપ્યાહ્વાદયતુ । પશ્ચાદ્ ભુક્ત-ભોગા-
વામ તપઃ કરિષ્યાવઃ । ‘રાજ્યસુખભોગ એવ તપસ ફલમ્’ इति विज्ञाय भवान्
राज्यार्थं स्वीकृत्य तपसः फलं भुनक्तु । इति ब्रह्मदत्त वचनं श्रुत्वा मुनिराह—

મૃત્યુ અનિવાર્ય છે । इस प्रकार सासारिकपदार्थोंकी एव ससारकी
असारता वर्णित करते हुए उन मुनिराजने यह भी बतलाया कि-कर्मोक्ति
पुथके हेतु क्या है । मोक्षमार्ग क्या है और वह जीवको कैसे प्राप्त
होता है । मुक्ति सुख कैसा है । मुनिराजकी इस धर्मदेशनाको सुनकर
सभाके समस्त जन वैराग्य भावनासे भाविन बन गये । परन्तु विषय-
जटासे जटिल बने हुवे ब्रह्मदत्तके हृदयमें मुनि देशनाका कुछ भी
प्रभाव नहीं जमा । चक्रवर्ती ने मुनिराजसे कहा कि महाराज ! जिस
प्रकार आपने मुझे अपने मिलापसे आलहादित किया है उसी प्रकार
इससे अधिक आनंद मुझे तब होगा कि जब आप आधा राज्य स्वीकार
करेंगे । अभी तो हमारे और आपके आनदानुभव करनेके ये दिन हैं ।
पश्चात् हम तुम दोनों मिल कर तप आचरित करेंगे । तपका फल भी
तो राज्यसुखोंका भोगना ही है । अतः आप आधे राज्यको स्वीकृत

લક્ષ્મી છે, મૃત્યુ અનિવાર્ય છે આ પ્રમાણે સ સાસરિય પદાર્થોની અને સ સાસરની
અનિત્યતાનુ વર્ણન કરીને એ મુનિરાજે એ પણ બતાવ્યું કે, ઈર્ષ્યોના બધનો
હેતુ શું છે ? મોક્ષમાર્ગ શું છે ? અને તે જીવને કઈ રીતે પ્રાપ્ત થાય છે
મુક્તિસુખ કેવું છે ? મુનિરાજની આ ધર્મદેશનાને સાભળીને સઘળા જનો
વૈરાગ્યભાવનાથી ભાવિત બન્યા, પરંતુ વિષય જાગમા મુગ્ધ બનેલા બ્રહ્મદત્તના
હૃદયમા મુનિના ઉપદેશનો જરા સરખોએ પ્રભાવ ન જમ્યો- ચક્રવર્તીએ મુનિ
રાજને કહ્યું, ‘કે મહારાજ ! જે રીતે આપે મને આપના મેળાપથી આનંદિત
બનાવ્યો છે એ જ રીતે એનાથી આનંદ તો મને ત્યારેજ થાય કે, આર્થ જ્યારે
અર્ધરાજ્યનો સ્વીકાર કરો હજી તો આરાં અને આપના આનંદનો અનુભવ કરવાના
દિવસ છે પછીથી આપણે બન્ને મળીને તપનુ આરાધન કરીશું તપનું ફળ પણ
શાંત્યસુખોને લોગવવાનું જ છે આથી આપ અર્ધ રાજ્યનો સ્વીકાર કરી તપનું

રાજન્ ! इदं मनुष्यजन्म सुदुर्लभम्, कुशाग्रजलविन्दुवत्पतनशीलमायुः, प्रकृति चञ्चला लक्ष्मीः, कटुपरिणामा विषयासक्तानां च ध्रुवो नरकपातः, सुदुर्लभं पुन विरतिरूप मोक्षवीजम्, वैराग्यप्रच्युतिर्नरकपातकारणम्, अतोऽल्पव्यदिवसस्थायिनी राज्यलक्ष्मीर्विदुषां मनः समाक्रष्टु नार्हति । ततः परित्यज्य तुच्छाव

કર તપકે ફલકો ભોગો । इस प्रकार ब्रह्मदत्तके वचन सुनकर मुनिराज ने उनसे कहा राजन् ! क्यो भूल रहे हो—क्या तुम नहीं जानते हो कि यह मनुष्यजन्म बहुत ही दुर्लभ है । आयुका कोई भरोसा नहीं, यह तो कुशाग्रस्थित जलविन्दुकी तरह पतनशील है । लक्ष्मीका कोई विश्वास नहीं क्यो कि यह प्रकृतिसे चंचल है । जैसी धर्मबुद्धि आज है वैसी ही सदा स्थिर बनी रहेगी यह नहीं कहा जा सकता । विषयसेवनका कल अच्छा होता है यह केवल दुराशामात्र है । क्यों कि इनका परिणाम कहु ही होता है । विषयोंमें आसक्त चित्त वालोंका नरकोमें पतन अवश्यमावी है । विरति रूप मोक्षका बीज अत्यंत दुर्लभ है । वैराग्यका अभाव नियमतः जीवको नरकमें ले जानेका कारण है । इसलिये हे राजन् ! अल्पदिवसतक ही रहनेवाली इस राज्यलक्ष्मीकी चालोंमें तुम क्यो फसे हुए हो । बुद्धिमान् तो इसके व्यामोहमें नहीं फसते है । बिचारी राज्यलक्ष्मीमें इतनी शक्ति ही कहा है जो बुद्धिमान् व्यक्तियों अन्तःकरणको अपनी ओर आकृष्ट कर सके । इसलिये हे राजन् !

ફળને ભોગવે । બ્રહ્મદત્તના આ પ્રકારના વચન સાંભળીને મુનિરાજે તેને કહ્યું, રાજન્ ! કેમ ભૂલી રહ્યા છો ? શું તમે જાણતા નથી કે, આ મનુષ્ય જન્મ ખૂબજ દુર્લભ છે, જીવનનો કોઈ ભરોસો નથી એ તો ઘાસના અથ્ર ભાગે એટલા જીવંત સમાન ક્ષણભર છે લક્ષ્મીનો પણ કોઈ વિશ્વાસ નથી કેમકે, એ પ્રકૃતિથી જ ચચળ છે જેવી ધર્મબુદ્ધિ આજે સ્થિર છે તેવી સદા સ્થિર બની રહેશે એ કહી શકાય તેવું નથી વિષય સેવનનું ફળ સાડું હોય છે એ તો કેવળ દુરાશા માત્ર છે કેમકે, એનું પરિણામ ખૂબજ કડવું હોય છે વિષયોમા આસક્ત ચિત્તવાળાનું પતન અવશ્ય નરકમા, થાય છે વિરતિરૂપ મોક્ષનું બી અત્યંત દુર્લભ છે વૈરાગ્યનો અભાવ જીવને જરૂરી નરકમાં લઈ જનાર બને છે આ માટે હે રાજન્ ! થોડા દિવસજ રહેનારી એવી આ રાજ્યલક્ષ્મીની ચાલમા તમે કેમ ફસાઈ પડ્યા છો ? બુદ્ધિમાન તો એના લોભમા ફસાતા નથી, બિચારી રાજ્યલક્ષ્મીમા એટલી શક્તિજ ક્યા છે કે, તે બુદ્ધિમાન વ્યક્તિ એના અત કરણને પોતાની તરફ આકર્ષિ શકે ? આ માટે, હે, રાજન્ ! એ

पारमभानुभूत-दुःखजालानि स्मर, जिनवचनामृतरस पिय, तदुक्तमार्गेण गच्छ,
तथा सफल्य मानुष जन्म ? ।

एतद्वचन श्रुत्वा चक्रवर्ती प्राह—भदन्त ! सम्प्राप्तं सुख परित्यज्य अदृष्ट-
सुखगवेषणमज्ञानता लक्षणम् ? तस्मादेव मा दिशतु, स्वीकरोतु मम कथनम् ?

इस विचारका परित्याग कर तुम पूर्वभवानुभूत दुःख परम्पराओंको याद
करो। यह अवसर वधे सौभाग्यसे तुमको मिला है इसका सफल करने
की चेष्टा करो। जिनवचन रूपी अमृतका पान करके जिनप्रतिपादित
मार्गका अनुकरण करने हुए अपने दुर्लभ मनुष्य भवको, तुम सफल
पाने की चेष्टा करो। इन क्षणिक विषयभोगों में मत फूलो। विकराल
व्यालसे डसे हुए व्यक्तिकी, जैसे औषधि नहीं होती है, उसी प्रकार इन
भोगोंसे दृष्ट हुए व्यक्तिकी इस ससारमें कोई औषधि नहीं है। अतः
अब भी समय है कि तुम राज्यलक्ष्मीको त्यागकर आत्मकल्याण के
मार्गमें शीघ्र उतर जाओ।

मुनिराजके इस प्रकार अमृतोपम वचनोंका पान करके भी चक्र-
वर्ती ने उनसे कहा भदन्त ! आपने खून समझाया क्या आप हमे मूर्ख
समझते हैं जो ऐसी बातें कहते हैं, ये बातें तो आपकी हमको बालको
जैसी ही प्रतीत होती हैं। सपूर्ण सुखका त्याग कर अदृष्ट सुखकी
गवेषणा करना क्या यह मूर्खताका लक्षण नहीं है ! मैं तो स्वयं आपसे
भी यही निवेदन करता हूँ कि महाराज क्या धरा है इस दीक्षा में, छोड़ो

विचारना। परित्याग करीने तमे पूर्वभवानुभूत दुःखपरंपराओंने याद करे।
आ अवसर वधे सौभाग्यथी तमने भोगेले छे अने सक्षण करवानी चेष्टा
करे। क्षणिक विषय लोगेभा न कुवाव, विकराण वाधे नेने झाड़ी पाधेल
छोय तेने भाटे कोछ औषधी कामयाब जनती नथी अने रीने आ लारोअ नेने
उस दीक्षा छोय अवेी व्यक्ति भाटे आ ससारमा कोछ औषधी नथी आथी
दृष्ट पक्ष समय छे के, तमे राज्यलक्ष्मीना मोड़ने त्याग करीने आत्मकल्याणना
मार्गे जलदीथी वणी जव

मुनिराजना आ प्रकारना अमृततुल्य वचनोनु पान करीने चक्रवर्तीअ
मुनिराजने कहु, भदन्त ! आपे जूझ कहुं, शुं आप भने भूर्ध सभजे छे ?
अथी न आवी वातो कही रह्या छे ? आपनी आ वातो तो भने पाण्डेना
नेमी लागे छे सपूर्ण सुखने त्याग करीने ने प्रत्यक्ष देखातु नथी अवे।
सुखनी आशा करवी अने शुं भूर्धतानु लक्षण नथी ? हु तो आपने पक्ष अ
निवेदन करे छे के, महाराज आ दीक्षामा शुं जय्यु छे ? आप अने छोड़ी

मुनिः॥ प्राह-ससारमुखं भुक्त परमये, अनुभूत तत्फलम् । तद्धि दुःखायैव भवति ।
अतस्तत्परित्याग एव समुचितः । एव बहुश उपदिष्टोऽपि चक्रवर्ती यदा न मत्ति-
बुद्धयते, तदा मुनिना उपयोगः दत्ता ज्ञातम्-जाः । अयं सभूतमवे सनत्कुमार
चक्रवर्ति स्त्रीरत्नकेशस्पर्शेन सजातभोगाभिलाषो मया बहुशो निवार्यमाणोऽपि
चक्रवर्ती पदवी प्राप्तित्वा निदानं कृतवान् । अतो नास्त्यस्य भाग्ये जिनचक्रवर्तिः ।

आप इसको और मेरा कहना मानलो, आधा राज्य लेकर आप भी मेरे
हा जैसा आनन्दका जीवन व्यतीत करो । चक्रवर्ती के वचन सुनकर
मुनिराजने कहा-राजन् ! मैंने तो संसारके सुख खूब भोगे, और पर-
भवमें उनके फलका भी अनुभव कर लिया । हमको तो अब यह
निश्चय हो चुका है कि ये सब सासारिक सुख केवल दुःख के लिये ही हैं ।
इसलिये मैं तो अब यही समझसका हू कि इनका परित्याग करना ही
समुचित है । इस प्रकार बार बार समझाने पर भी चक्रवर्ती जब प्रतिबुद्ध
नहीं हुआ, तब मुनिराजने उपयोग लगाकर यह देखा कि ओह ! सभूत के भव
में इसने तो सनत्कुमार चक्रवर्ती के स्त्रीरत्न के केशस्पर्शसे भोगाभि-
लाषी बनकर चक्रवर्ती पदको प्राप्त करनेका निदान किया था यद्यपि
उस समय इसको मैंने बहुत कुछ समझाया भी था । परन्तु इसने मेरी
एक भी बात नहीं मानी थी, अतः जब यह उस समय नहीं समझा तो
अब क्या समझेगा, इससे जाना जाता है कि इसके भाग्यमें जिन

दो अने भाइ-कडेले आनीने अधुं राज्य स्वीकारीने आप पण भारी भाइक
आनंदी लवन व्यति करे चक्रवर्तीता, वचन सालणीने मुनिराजे कहु,
राजन् ! मे तो ससारना सुख, पुण लोग्या अने परलवमा अना क्षणे
पण अनुभव करी, दीधे छे भने तो, हवे निश्चय थि युक्तये छे के, आ
सधणा सासारिक सुख केवळ दुःखना भाटे ज छे आधी मे तो समल लीधु
छे के, आ सधणा सासारिक सुख परित्याग करवामा ज छे आ प्रभावे
बार बार समझववा छता पण न्यारे चक्रवर्ती प्रतिबुद्ध न थना त्यारे मुनि
राजे, उपयोग-लग्नादीने नेथु ओठवे तेमने समझयु के, ओह ! सभूतना
सुखमा ओवे सनत्कुमार चक्रवर्तीनी आना वाजने स्पश थता लोग आलिदापी
आनीने चक्रवर्ती पदने प्राप्त करवानु निदान करेव हुतु, ओ समये पण मे
अने भूम, नृसुमन्नेव परतु, तेपे भारी, ओक पण वातने मानेव न छति
न्यारे, ओ समये ते समझेव, न छता तो आले कथाया समझवाने छता ?
आधी ओ समझय छे के, अना लागुमा, लन वचनेना वरद अनुराग थावड

इति विचार्य मुनिरुपदेशदानाद् विरतोऽभूत् । तदनु मुनिर्विहारं कृतवान् । क्रमेण मोक्ष गतः । विषयसुखान्यनुभवतश्चक्रवर्तिनोऽपि क्रियान् कालो व्यतीतः ।

अन्यदा पूर्वपरिचितेन केनापि द्विजेन स चक्रवर्ती मोक्ष-भो महाराजाधिराज ! चक्रवर्तिनो यद् भोज्यमन्नं तद्भोक्तुमिच्छामि, जतोऽहंति भगवान् ममामिच्छापूरयितुम् । चक्रिणोक्तम्-भो द्विज ! मामकं भोज्यान्नं भोक्तुं नाहंति । यतो मा विहाय तदन्यस्य न परिणमति । ततो द्विजेनोक्तम्-अये ! भोजनमात्रदानेऽपि

चक्रवर्ती के प्रति रति-अनुराग होना नहीं लिखा है । इस प्रकार विचार कर मुनि उपदेशसे विरत हो गये । और कुछ समय बाद विहा से विहार भी कर गये । तथा कालान्तमे वे कर्मक्षय करके मोक्षपधार गये । इधर चक्रवर्ती भी विषय सुखों का अनुभव करता हुआ अपने कालको व्यतीत करने लगा ।

एक समय की बात है कि पूर्वपरिचित ब्राह्मण ने चक्रवर्तीसे आकर कहा कि हे महाराजाधिराज ! मैं यह चाहता हूँ कि चक्रवर्तीका जो भोज्यान्न है वह मुझे खानेको मिले । मेरी इस अभिलाषा की पूर्ति आपके सिवाय और कोई नहीं कर सकता है । अतः आपसे प्रार्थना है कि आप मेरी इस अभिलाषाको पूर्ति करें । द्विज की प्रार्थना सुनकर चक्रवर्तीने कहा है द्विज ! तुम मेरे भोज्यान्नको नहीं खा सकते हो, क्योंकि जो भोजन मैं करता हूँ वह और किसी दूसरेको खाने पर नहीं पच सकता है । चक्रवर्ती के इस कथनको सुनकर ब्राह्मणने कहा महाराज ! चक्रवर्ती भी आप भोजन

लभायेव नथी आ प्रकारेण विचार करी मुनि उपदेशही विरत भनी गया । अने थोडा समय रहीने त्याही विचार करी गया, समय पुरे, यत्ता कुठोनी क्षय करीने तेआ मोक्षधाममा सीधाल्या आ तरङ्ग चक्रवर्ती पण विषय सुखोनो अनुभव करता करता पोतानो समय विताववा लाग्या ।

एक समयनी बात छे, के, पूर्व परिचित ब्राह्मणे चक्रवर्तीने आवीने कछु के, हे महाराजाधिराज ! हुं ये आहु छु के, चक्रवर्तीने जे भोजन भूजे छे, अबुं भोजन भने भावा भणे, भारी आ अभिलाषा आपना सिवाय केह पुरी करी शके तेम नथी आथी आपने प्रार्थना कइ छु के, आप भारी आ अभिलाषाने पूर्ण करे ब्राह्मणनी प्रार्थना साभजीने चक्रवर्तीने कछु के, हे द्विज ! हुं जे प्रकारनु भोजन कइ छु तेनु भोजन तमो न पाछ शके केम-के, जे भोजन हुं कइ छु तेने जीने केह भावस आय तो ते, पचावी-शके नही, चक्रवर्तीनु आ प्रकारनु केहेंनु साभजीने ब्राह्मणे कछु के, महाराज !

મુનિઃ। પ્રાહ-સસારસુખ મુક્ત પરમયે, અનુભૂત તત્કલમ્ । તદ્દિ દુઃસ્વાયેવ મવતિ ।
 અતસ્તપરિત્યાગ एव समुचितः । एव बहुश उपदिष्टोऽपि चक्रवर्ती यदा न प्रति-
 बुद्ध्यते, तदा मुनिना उपयोग दत्त्वा ज्ञातम्-आः । अयं सभूतमयं सनत्कुमार
 चक्रवर्ति स्त्रीरत्नकेशस्पर्शेन सजातभोगाभिलाषो मया बहुशो निवार्यमाणोऽपि
 चक्रवर्ती पदवी प्राप्तित निदानं कृतवान् । अतो नास्त्यस्य भाग्ये जितवचनरतिः ।

આપેં હસકો ઓર મેરા કહનાં માનલો, આઘા રાજ્ય લેકર આપેં મેરે
 હા જેસા, આનદકા જીવન વ્યતીત કરો । ચક્રવર્તીકે વચન સુનકર
 મુનિરાજને કહા-રાજન્ ! મૈને તો સંસારકે મુખ સૂચ્ય ભોગે, ઓર પર-
 ભવમેં ઉન્કે ફલકાં મી અનુભવ કર લિયા । હમકો તો અબ્બ યહ
 નિશ્ચયે હો ચુકા હૈ કિ યે સઘ સાસારિક મુલ કેવલ દુઃખ કે લિયે હી હૈ ।
 હસલિયે મૈ તો અબ્બ યહી સમજસકા હૈ કિ હનકા પરિત્યાગ કરના હી
 સમુચિત હૈ । હસ પ્રકારેં ઘાર ઘાર સમજાને પર મી ચક્રવર્તી જબેં પ્રતિબુદ્ધ
 નહીં હુઆ, તત્ત મુનિરાજને ઉપયોગ લગાકર યહ દેલા કિ ઓહ ! સમૂત કે મધ
 મેં હસને તો સનત્કુમાર ચક્રવર્તી કે સ્ત્રીરત્ન કે કંશસ્પર્શસેં ભોગામિ-
 લાપી બનેકર ચક્રવર્તી પદકો પ્રાપ્ત કરનેકા નિદાન કિયા થા યદ્યપિ
 ઉંસ સમયેં હસકો મૈને બહુત કુઝ સમજાયા મી થા । પરંતુ હસને મેરી
 એકે મી વાત નહીં માની થી, અતઃ જય યહ ઉંસ સમય નહીં સમજા તો
 અબ્બ ક્યા સમજેગા, હસસેં જાના જાતા હૈ કિ હસકે ભાગ્યમેં જિત

દે, અને માફ કહેવું જાનીને, એધું રાજ્ય સ્વીકારીને આપેં પણ મારી માફકે
 આનંદથી જીવન વ્યતિત કરે । ચક્રવર્તીના વચન સાંભળીને મુનિરાજે કહ્યું,
 રાજન્ ! મેં તો સંસારના સુખ-પૂર્ણ લોગવ્યા અને પરલવમા એના ફળને
 પણ અનુભવ કરી લીધો છે અને તો, હવે નિશ્ચય થઈ ચૂક્યો છે કે, આ
 સઘના સાસારિક સુખ કેવળ હા ખના માટે જ છે આથી મેં તો સમજી લીધું
 છે કે, આ સઘના સાસારિક સુખ પરિત્યાગ કરવામા જ શ્રેય છે આ પ્રમાણે
 વારંવાર સમજાવવા છતાં પણ જ્યારે ચક્રવર્તી પ્રતિબુદ્ધ ન થયા ત્યારે મુનિ-
 રાજે ઉપયોગ-લગાડીને હોયે એટલે તેમને સમજાય કે, ઓહ ! સમૂતના
 ભુતમા એણે સનત્કુમાર ચક્રવર્તીની સ્ત્રીના વાળને સ્પર્શ થતા લોગ અભિલાષી
 બનીને ચક્રવર્તી પદને પ્રાપ્ત કરવાનું નિદાન કરેલ હતું, એ સમયે પણ મેં
 એને ખૂબ જ સમજાવેલ પરંતુ તેણે મારી, એક પણ વાતને માનેલ ન હતું
 જ્યારે, એ સમયે તે સમજેલ ન હતો તો આજે ક્યાંય સમજવાનો, હવે !
 આથી એ સમજાય છે કે, એના ભાગ્યમા, જીવન વચનોના વચન અનુસાર થવા

ચરણનું નિર્ગતો નગરાત્ । ચિન્તિત ચ તેન-નિષ્કારણરિપુણા ચક્રવર્તિનાડું મહા
જઘન્યકૃત્યે સમાપાતિતઃ । નાસ્મિ યોગ્યઃ કુત્રાપિ સ્પૃહ્ય દર્શયિતુમ્ । અતો વૈર-
નિર્પાતનમણ્યમેવ મયા કરણીયમ્ । ઇતિ વિચારયન્નસો વને ઇતસ્તતો ભ્રમતિ ।
ભ્રમતા ચ તેન દ્વિજેન એકોઽજાપાલકો ગુલિકાભિરન્વત્યવૃક્ષપત્રાણિ કાળી કુર્વન્
દૃષ્ટઃ । તં દૃષ્ટ્વા ચિન્તિત દ્વિજેન યદયમજાપાલકો લક્ષ્યવેધી વર્તેતે । ખનેન સ્વા-
મિલપિત સંપાદયામિ । ઇતિ વિચાર્ય દાનમાનાદિભિસ્ત સમાન્ય રહસિ સ્વામિપ્રાય

યહ ચદલા મુઝસે લિયા જો ચિલા પિલા કરે સ્વ પ્રકારકે જઘન્ય કુકૃત્ય
મેં મુઝે ફસાયા । અવ તો મેં કહી પર ખી અપના મુખ દિશ્વાને કે યોગ્ય
નહીં રહા હુ । ફસલિયે સપસે અચ્છી વાત યહી હૈં કે ફસ વૈરકા ચદલા
ઉસસે લિયા જાય । જેસા વિચાર કરતા હુઆ વહ વન મેં પહૂંચા ઓર
વહા ઇધરસે ઉધર ભટકને લગા । ભટકતે ૨ ઉસને એક અજાપાલક-
ગઢરિયેકો દેખા । જો ગુલેલ પર ગોલિયોંકો ચઢા ૨ કર પીપલ કે પત્તો
મેં ઢેદ કર રહા યા । ઉસકો દેખતે કે સાથ હી વ્રાહ્મણ ને વિચાર કિયા
કે યહ અજાપાલક ફસ ક્રિયાકે કરનેસે એસા જ્ઞાત હોતા હૈં કે
જેસે લક્ષ્યવેધી હો । અતઃ, યદિ યહ લક્ષ્યવેધી વાસ્તવિક હૈં તો ફસકી
સહાયતાસે મેં અપને કર્તવ્ય-અમિલપિત-કી પૂર્તિ અવશ્ય કરલુંગા ।
એસા વિચાર કર વહ ચુપકેસે ઉસકો અપને ઘર પર દોન સન્માન પૂર્વક

શક્યો આ રીતે લજ્જાવાન બનેલ એવો તે બ્રાહ્મણ નગર છોડીને ચાલી
નિકળ્યો તેણે એ વિચાર કયો કે, આ ચક્રવર્તી સાથે મારે એવું તો કયું વેર હતું ?
કે તેણે કયા ભવના પાપને મારી પાસેથી બદલો લીધો કે, ખવરાવી
પીવરાવીને મારાથી આવા પ્રકારનું કુકૃત્ય કરાવ્યું મારાથી બનવા પામેલા
આ કુકૃત્યથી હું કોઈને મારું મોઢું બતાવી શકું તેવો ન રહ્યો
આથી મારા મોટે એક જ ભાગું રહ્યો કે, હું ચક્રવર્તીથી આ વેરનો બદલો
લઉં આવો વિચાર કરતા કરતા તે એક વનમાં જઈ ચડ્યો અને અહીં-
તહીં ભટકવા લાગ્યો તેનું મન એટલું બધું બ્યથ બની ગયું હતું કે, તે કયાય
સ્થિત થઈ બેસી શકતો ન હતો ભટકતા ભટકતા તેણે એક બકરાને ચારનાર
ભરવાડને જોયો કે જે ગીલોલમાં કાકરા ચડાવીને પીપળાના પાનનું છેદન
કરી રહ્યો હતો એને જોઈને તે બ્રાહ્મણે વિચાર કયો કે, આ ભરવાડ
ખરેખર લક્ષ્ય વેધી હોય તેનું જણાય છે જો તે ખરેખર લક્ષ્યવેધી હોય તો
હું તેની સહાયતાથી મારા ધારેલા કામને અવશ્ય પાર પાડી શકીશ આવો
વિચાર કરી તે ભરવાડને ભારે સન્માન સાથે પોતાને ઘેર લઈ ગયો અને

स्वमेवमालोचयसि, व्यर्थं तव चक्रवर्तित्वम् । ततश्चक्रिणा तदभ्यर्चनाऽङ्गीकृत्य । सपरिवारं तं निमन्त्र्य चक्रवर्ती भोजितवान् । श्रुत्वा स द्विजः सपरिवारं स्वच्छं गतः । रात्रौ भोजनप्रभावेणाऽतीवोन्मत्तो मदामदनवेदनावश्विनष्टचित्तो मर्यादा-सत्तिकम्प्य मातृदुहितृस्नुपापौत्रीदौहित्र्यादिभिः सहाकार्यमाचरितुं प्रवृत्तः । द्विती-यदिवसे समुपशान्तमदः स द्विजो निजपरिजनेभ्यः स्वमुखमपि दर्शयितुमपा-

मात्र प्रदान करनेमें जो ऐसा विचार करते हो उससे आपके इस पदकी शोभा नहीं है । जन ब्राह्मण की इस रातको सुना तो चक्रवर्तीने उसके मन्तव्यको स्वीकार कर लिया । एक दिन चक्रवर्तीने सकुटुम्ब इसको अपने यहा भोजन करने का निमन्त्रण भेजा, और इसके आने पर उसको खूब जिमाया । जन यह सपरिवार जीम चुका तो वापिस अपने घर पर चला गया । रात्रिमें भोजनके प्रभावसे इसको, मदनज्वरके आवेग से अत्यत पीडा हुई उससे यह पागल की तरह स्वपर के विवेक से रहित हो गया । मर्यादाको उल्लंघन कर माता पुत्री, बहू, पौत्री एव दौहित्री आदिके साथ भी अकार्य करनेके लिये यह तत्पर बन गया । उसको वनका भी सगम करना अरुचि कर प्रतीत नहीं हुआ । जब दूसरा दिन हुआ और भोजन का प्रभाव शांत हो गया तब उसको इस अपने अना-चार सेवनसे बड़ी लज्जा आई । यहा तक कि उसने अपने परिजनों तक को भी मुह दिखलाना अच्छा नहीं समझा, और चुपके चुपके वह नगरसे बाहर निकल गया । उसको विचार आया कि देखो तो सही इस निष्कारण बैरी चक्रवर्ती ने न मालुम किस भवके अपने पाप का

'चक्रवर्ती' बनवा छता आप ब्राह्मणने जमवानु आपवानो धन्कार करै छे जेभा आपना' आ पदनी' शोभा नथी ब्राह्मणने आवे' आबड जेयो, त्यारे 'चक्रवर्ती'जे तेनी भागवतीने स्वीकार कथे' अने'जेके दिवस चक्रवर्ती'जे जे ब्राह्मणने सहकुटुम्ब पोताने त्या लोअन देवा भाटेनु निमंत्रण आभ्यु ब्राह्मणने 'सहकुटुम्ब' जमाउये भाई पीने ते सपरिवार पोताने घेर गये। रात्रीना लोअनना प्रभावथी तेने मदनज्वरना आवेगथी अत्यत पीडा यई अने ते 'पागल' जेवा बनी गये। सारासारने विवेक पण ते भूली गये। मर्यादानु पण तेने जान न हु माता, पुत्री, बहू, पौत्री, अने बाबुज आदिनी साथे ते अकार्य' करवाभा तत्पर बन्ये। तेने जेमनी साथे सगम करवाभा पण कोई मर्यादा न जखुअ न्यारे भीजे दिवस'थये। अने लोअनने प्रभाव शांत यई'गये। त्यारे पोते करेला अनाचार'सेवननी तेने बादे लज्जा उत्पन्न यई, ते त्यासुधी के, ते पोताना कुटुम्बीजनेने पोतानु भोडु'पण न बनानी

यतः कुतश्चिदपि ब्राह्मणानामक्षीणि समाकृष्य स्थाले निक्षिप्य मम पुरःस्थाल
संस्थापय । यतोऽहं तानि स्वहस्तेन सम्मर्द्य स्ववैरं निर्यातयन् सुखमनुभविष्यामि ।
मन्त्री तं चक्रवर्तिनं क्लिष्टकर्मोदयवशीभूतं ज्ञात्वा शाखोटवृक्षलानि स्थाले नि-
क्षिप्य तदग्रे स्थापयति । सोऽपि रौद्राध्यवसायस्तानि फलान्यक्षिप्युद्धृत्वा मर्दयित्वा
सुखमनुभवति । एव स प्रत्यहं करोति । ततः सप्तशतानि षोडशोत्तराणि वर्षाण्यायु-
स्तुपाल्य प्रवर्द्धमानरौद्राध्यवसायः सप्तमनरकं पृथिव्या त्रयस्त्रिंशत्सागरोपमायु-
नारको जातः ॥ इति ब्रह्मदत्तचक्रवर्तिकथा ॥

कि जहासे भी हो सके ब्राह्मणोंके नेत्रोंको काढकर और उनकी एक
थालमें रख कर मेरे सामने वह रखा जाय ताकि मैं उन नेत्रोंको स-
मर्दित कर अपने वैर का बदला ले लू । इस तरह करनेसे ही मेरे हृदय
को शांति मिल सकेगी अन्यथा नहीं । चक्रवर्तीको इस आदेशके देने
से क्लिष्ट कर्मोदयवशवर्ती जानकर मन्त्रीने शाखोटवृक्ष के फलोंको
थालमें रखकर उस थालको उनके सतोपके निमित्त उनके सामने
लाकर रख दिया । चक्रवर्तीने ज्यों ही यह जाना कि ब्राह्मणोंके नेत्र
थालमें रखकर मेरे पास आ चुके हैं, तब उसने उसी समय उन फलों
को ही आखे समझकर खून बुरी तरह मसला और इस तरहसे उसके
जी में शांति आ गई । प्रतिदिन वह इसी तरहसे अब करने लगा ।
इस तरह करते २ उन्होंने सातसौ सोलह ७१६ वर्ष प्रमाण अपनी आयु
समाप्त कर डाली । प्रवर्द्धमान रौद्र परिणामी होनेसे अन्तमें मरकर वह सप्तम
नरकका नारकी हुआ । इस प्रकार ब्रह्मदत्तचक्रवर्तीकी यह कथा समाप्त हुई ।

तेने એક થાળમાં ભરી મારી સામે રાખવામાં આવે કે જેથી હું એ આખોને
છૂટીને મારા વેરનો બદલો લઉં આ પ્રમાણે કરવાથી જ મારા હૃદયને શાંતિ
મળી શકશે એ શિવાય માફ મન શાંત થઈ શકવાનું નથી ચક્રવર્તીના આ
પ્રકારના આદેશને સાંભળીને મન્ત્રીએ સુદર એવી યુક્તિ શોધી કાઢી શાખોટ વૃક્ષના
ફળોને થાળમાં રાખી એ થાળ એના સતોપ ખાતર એની સામે લાવીને રાખી
દીધો ચક્રવર્તીએ બહુ ડુંકે, બ્રાહ્મણોની આખોથી ભરપૂર થાળ ભરાઈને
મારી પામે આવી ગયો છે ત્યારે તે એ ફળોને જ આખો સમજીને પોતાના
પગથી ખૂબ ખૂબ ડચરવા માડ્યો આ પ્રમાણે કરવાથી તેના મનમાં શાંતિ
વળી અને રોજ તે આ પ્રમાણે ડચરા લાગ્યો આમ કરતા કરતા ખાતસો સોળ
૭૧૬ વર્ષ પ્રમાણ પોતાનું આયુષ્ય પૂરું થયું પ્રવર્દ્ધમાન રૌદ્ર પરિણામી
હોવાથી અતે તે મરીને સાતમા નરકને નારકી બન્યો આ પ્રમાણે બ્રહ્મદત્ત
ચક્રવર્તીની આ કથા સમાપ્ત થઈ

નિવેદિતવાન્ । સ્વીકૃતા ચ તેન દ્વિજપ્રાર્થના । અન્યદા કુડ્યાન્તરિતતનુનાઽમોઘ-
લક્ષ્યવેધિના તેનાજાપાલેન નિહિત્તયા ગુલિકયા ગૃહાન્નિર્ગન્ઠતો વ્રાહ્મદત્તસ્વ સમ-
કાલમેવોમેલોચને સમુત્પાદિતે । સ્વલોચનોત્પાટન કારણમમિદ્ધાય પ્રતિપન્નક્રોધેન
ચક્રવર્તિના સપુત્રાન્ધવઃ સ દ્વિજો ઘાતિતઃ । તામતા ન તસ્ય ક્રોધ ઉપશન્નામ ।
સ હિ દ્વિજજાતિપિનાશને કૃતનિશ્ચયોઽભૂત્ । તતસ્તેન સ્વનગરવાસિનઃ સર્વેઽપિ
વ્રાહ્મણા ઘાતિતાઃ । તામતાઽપિ તસ્ય ક્રોધો નોપશન્ત્ । સ સ્વમન્ત્રિણમાજ્ઞાપયત્

લે આયા । ઔર एकान्तमे अपना जो अभिप्राय था उसको कह सुनाया ।
उसने भी ब्राह्मणकी प्रार्थना स्वीकृत करली ।

एक समय की बात है कि ब्रह्मदत्त चक्रवर्ती उधों ही अपने घरसे
बाहर जानेके लिये निकले कि इतनेमें ही किसी भींत का महारा लेकर
छिपे हुए उस अजापालकने कि जिसका लक्ष्यवेध अमोघ था उसके दोनों
नेत्र गोली चलाकर फोड़ डाले । इससे चक्रवर्तीको बहुत ही अधिक
कोप आया, और उसी समय उसने अपने लोचनोंको फोड़ने वालेका
ठीक २ पता ठिकाना लगवाकर उस ब्राह्मणको पुत्र घान्धव सहित मरवा
दिया । चक्रवर्ती का कोप जब इतने से भी शांत नहीं हुआ । तब उसने
यह निश्चय करलिया कि राज्यमें जितने भी ब्राह्मण हैं उन सबका
विनाश करवा दिया जाय । ऐसा विचार कर उसने अपने समस्त
राज्यके निवासी ब्राह्मणोंको मरवा डाला । इतने पर भी जब उसके
हृदय में शांति नहीं आई तब उसने मंत्रीको बुलाकर ऐसी आज्ञा दी

એકાન્તમા પોતાની જે અભિલાષા હતી તે તેને કહી સભળાવી બ્રાહ્મણુ
કહેવુ સાભળીને એ ભરવાડે તેની વાતનો સ્વીકાર કર્યો

એક દિવસની વાત છે કે, બ્યારે બ્રહ્મદત્ત ચક્રવર્તી પોતાના અત પુરમાથી
બહાર જવા નીકળ્યો એ વખતે બી તનો આશ્રય લઈને ઉભેલા કેઈ એક ભર
વાડે કે જે લક્ષ્યવેધની કળામા નિપુણ હતો તેણે ગીલોલમા ગોળી ચડાવીને
તેની બન્ને આંખો ફેડી નાખી આથી ચક્રવર્તીને ભારે ક્રોધ ચડ્યો અને એજ
વખતે તેણે પોતાની આંખો ફેડનારનો પત્તો લગાડી તે બ્રાહ્મણુને તેના ભાઈ
સાથે મારી નખાવ્યો ચક્રવર્તીને કોપ આથી પણ શાંત ન થયો ત્યારે તેણે એવો
નિશ્ચય કરી લીધો કે, રાજ્યમા જેટલા પણ બ્રાહ્મણુ હોય તેનો નાશ કરવામા
આવે આવો વિચાર કરી પોતાના રાજ્યમા જેટલા બ્રાહ્મણુ હતા તે સઘળાને મારી
મરાવી નાખ્યા છતા પણ તેના હૃદયને શાંતિ ન મળી ત્યારે તેણે મંત્રીને
બોલાવીને આજ્ઞા કરી કે, બ્યારથી પણ બને ત્યારથી બ્રાહ્મણુની આંખો કાઢી

यतः कुतश्चिदपि ब्राह्मणानामक्षीणि समाकृष्य स्थाले निक्षिप्य मम पुरःस्थाल
सस्थापय । यतोऽहं तानि स्वहस्तेन सम्मर्द्य स्ववैरं निर्यातयन् सुखमनुभविष्यामि ।
मन्त्री तं चक्रवर्तिनं क्लिष्टकर्मोदयवशीभूतं ज्ञात्वा शाखोटतटफलानि स्थाले नि-
क्षिप्य तदग्रे स्थापयति । सोऽपि रोद्राभ्यवसायस्तानि फलान्यक्षिबुद्ध्या मर्दयित्वा
सुखमनुभवति । एव स प्रत्यहं करोति । ततः सप्तशतानि षोडशोत्तराणि वर्षाण्यायु-
स्सुपाल्य प्रवर्द्धमानरौद्राध्यवसायः सप्तमनरकं पृथिव्यां त्रयस्त्रिंशत्सागरोपमायु-
नारको जातः ॥ इति ब्रह्मदत्तचक्रवर्तिकथा ॥

कि जहासे भी हो सके ब्राह्मणोंके नेत्रोंको काढकर और उनको एक
थालमें रख कर मेरे सामने वह रखा जाय ताकि मैं उन नेत्रोंको स-
मर्दित कर अपने वैर का बदला ले लू । इस तरह करनेसे ही मेरे हृदय
को शांति मिल सकेगी अन्यथा नहीं । चक्रवर्तीको इस आदेशके देने
से क्लिष्ट कर्मोदयवशवर्ती जानकर मन्त्रीने शाखोटवृक्ष के फलोंको
थालमें रखकर उस थालको उनके सतोपके निमित्त उनके सामने
लाकर रख दिया । चक्रवर्तीने ज्यों ही यह जाना कि ब्राह्मणोंके नेत्र
थालमे रखकर मेरे पास आ चुके हैं, तब उसने उसी समय उन फलों
को ही आखे समझकर खून बुरी तरह मसला और इस तरहसे उसके
जी में शांति आ गई । प्रतिदिन वह इसी तरहसे अब करने लगा ।
इस तरह करते २ उन्होंने सातसौ सोलह ७१६ वर्ष प्रमाण अपनी आयु
समाप्त कर डाली । प्रवर्द्धमान रौद्र परिणामी होनेसे अन्तमे मरकर वह सप्तम
नरकका नारकी हुआ । इस प्रकार ब्रह्मदत्तचक्रवर्तीकी यह कथा समाप्त हुई ।

तेने એક થાળમાં ભરી ભરી સામે રાખવામાં આવે કે જેથી હું એ આખોને
છૂંદીને મારા વેરનો ખટ્લો લઉં આ પ્રમાણે કરવાથી જ મારા હૃદયને શાંતિ
મળી શકશે એ શિવાય માફ મન શાંત થઈ શકવાનું નથી ચક્રવર્તીના આ
પ્રકારના આદેશને સાંભળીને મન્ત્રીએ સુંદર એવી યુક્તિ શોધી કાઢી શાખોટ વૃક્ષના
ફળોને થાળમાં રાખી એ થાળ એના સતોપ ખાતર એની સામે લાવીને રાખી
દીધો ચક્રવર્તીએ બાણ્યુ કે, બ્રાહ્મણોની આખોથી ભરપૂર થાળ ભરાઈને
મારી પામે આવી ગયો છે ત્યારે તે એ ફળોને જ આખો સમજીને પોતાના
પગથી ખૂબ ખૂબ ધચરવા માડ્યો આ પ્રમાણે કરવાથી તેના મનમાં શાંતિ
વળી અને રોજ તે આ પ્રમાણે કરવા લાગ્યો આમ કરતા કરતા સાતસો સોળ
૭૧૬ વય પ્રમાણ પોતાનું આયુષ્ય પુરૂં કર્યું પ્રવર્દ્ધમાન રૌદ્ર પરિણામી
હોવાથી અતે તે મરીને સાતમા નરકનો નારકી બન્યો આ પ્રમાણે બ્રહ્મદત્ત
ચક્રવર્તીની આ ૧૩૧ માસ થઈ

સામ્પત સૂત્રમારમ્પતે—‘જાઢપરાજિઓ સ્વલુ’ ઇત્યાદિ ।

મૂલમ્—

જાઢપરાજિઓ સ્વલુ, કાંસિ નિયાણં તું હત્થિણંપુરમ્મિ ।

ચુલણીઈ વમદંતો, ઉવવંતો પડમગુમ્માઓ ॥ ૧ ॥

છાયા—જાતિ પરાજિતઃ સ્વલુ, અકાર્પીન્નિદાન તુ હસ્તિનાપુરે ।

ચુલન્યા વ્રહ્મદત્ત, ઉપપન્નઃ પદ્મગુલ્માત્ ॥ ૧ ॥

વીકા—‘જાઢપરાજિઓ’ ઇત્યાદિ—

જાતિપરાજિતઃ—જાત્યા પ્રકમાચાણ્ડાલાગ્યજાત્યા પરાજિતઃ=પૂર્વભવે પરાભૂતઃ સમૂતનામા મુનિઃ સ્વલુ હસ્તિનાપુરે વન્દનકાલે ચક્રવર્તીસ્ત્રીરત્નકેશસસ્પર્શચક્રવર્તિ-પદમાર્થનારૂપ નિદાનમકાર્પીત્ । તત્ત સપદ્મગુલ્માત્=પદ્મગુલ્મવિમાને સ મુત્પદ્ય તત-ચ્યુતો વ્રહ્મરાજસ્ય ભાર્યાયા ચુલન્યાં વ્રહ્મદત્ત ઇતિ નામ્ના ઉપપન્નઃ=ઉત્પન્નઃ ॥ ૧ ॥

અવ ઇસી કથા કે સારભૂત સૂત્ર કા પ્રારમ્ભ હોતા હૈ વહ ઇસ પ્રકાર હૈ—‘જાઢપરાજિઓ’ ઇત્યાદિ ।

અન્વયાર્થ—(જાઢપરાજિઓ-જાતિપરાજિતઃ) ચાઢાલ જાતિસે પૂર્વભવમેં-સમૂતકે ભવમેં-પરાજિત હુઅ ઉન સમૂતમુનિને (હત્થિ-પુરમ્મિ-નિયાણમ્ કાસિ-હસ્તિનાપુરે નિદાનમ્ અકાર્પીત્) હસ્તિનાપુરમેં વન્દના કે સમયમે ચક્રવર્તીકી સ્ત્રીકે કેશોંકે સસ્પર્શજન્ય સુલ્લકો અનુભવ કરનેકે કારણ “મેં પરભવ મૈ ચક્રવર્તી હોઝ ” ઇસ પ્રકારકા નિદાન વધ કિયા યા । પશ્ચાત્ મરકર વે સમૂત મુનિ પદ્મગુલ્મ વિમાનમે દેવકી પર્યાયસે ઉત્પન્ન હુઅ, સો ઉસ (પડમ ગુમ્માઓ-પદ્મગુલ્માત્) પદ્મગુલ્મવિમાનસે ચવ કર વે (ચુલણીઈ વમદંતો ઉવવંતો-ચુલન્યા

હવે આ કથાના સારભૂત સૂત્રનો પ્રારભધાય છે તે આ પ્રકારે છે—
“જાઢપરાજિઓ”—ઇત્યાદિ

અન્વયાર્થ—જાઢપરાજિઓ-જાતિપરાજિત આઢાલ જાતિથી પૂર્વભવમા સમૂ-તના ભવમા પરાજીત બનેલા એ સમૂતમુનિએ હત્થિપુરમ્મિ નિયાણમ્-હસ્તિના-પુરે નિદાનમ્ અકાર્પીત્ હસ્તિનાપુરમા વદનાના સમયે ચક્રવર્તીની સ્ત્રીના વાળના સ્પર્શજન્ય સુખનો અનુભવ કરવાના કારણે મારા તપસુ રૂળ હોય તો “હું આવતા ભવમા ચક્રવર્તી થાઉં ” આવા પ્રકારનું નિદાન બાધીને પછીથી મરણ થયું મરણ કરીને પછીથી તે સમૂતમુનિ પદ્મગુલ્મ વિમાનમા દેવની પર્યાયમા ઉત્પન્ન થયા એ પછી તે પડમગુમ્માઓ-પદ્મગુલ્માત્ પદ્મગુલ્મ વિમાનથી અધીને

બ્રહ્મદત્તઃ ઉત્પન્નઃ) પ્રહારાજકી પત્ની ચુલની રાની કી કુક્ષિ સે 'બ્રહ્મદત્ત' હસ નામસે પુત્રરૂપમે અવતરિત હુગ ।

ભાવાર્થ—પહિલે કથાસે યહ સ્પષ્ટ હો ચુકા હૈ કિ ચિત્ર ઓર સમ્ભૂત યે દોનો ભાઈ ચાકાલ જાતિમે ઉત્પન્ન હુગયે । હસલિયે શૂદ્ર હોને કી વજહસે યે સ્વયં દુઃખિત રહા કરતે યે । કિસી નિમિત્તકો પાકર હન દોનો ભાઈયોને દીક્ષા ધારણ કર લી, ઓર તપસ્યાકે પ્રભાવસે અનેક લબ્ધિ કે ધારક બન ગયે । નમુચિ મત્રીને જય હનકો વિવિધ પ્રકારસે તાડિત કરકે હસ્તિનાપુરસે બાહર નિકલવા દિયા । તપ વે અપમાનિત હોકર તેજોલેશ્યાસે નગરમે અગ્નિ ઓર ધૂઆ ફેલાયા જિસસે નગરકો દુઃખિત દેખકર હનકો રાખાનેકે લિયે સ્વયં સનત્કુમાર ચક્રવર્તી અપની શ્રી દેવી રાનીકે સાથ વહા આયે । ચક્રવર્તીને વઢી મુશ્કિલસે સમ્ભૂત મુનિકો પ્રસન્ન ક્રિયા । રાનીને મી ભક્તિકે આવેશસે હનકે દોનો ચરણો પર અપના મસ્તક રાખ દિયા । રાની કે કેશકલાપકા સ્પર્શ મુનિ કો વઢા હી સુહાવના લગા ઓર સમ્ભૂતને સ્વયં “ધર્મ કે પ્રભાવસે મેં પર ભવમે ચક્રવર્તી હોજ ” એસા નિદાન કર લિયા । પશ્ચાત્ મરકર વે દોનો સૌધર્મસ્વર્ગકે પદ્મગુલ્મ વિમાન મે દેવરૂપસે ઉત્પન્ન હુગ ઓર

ચુલનીં પ્રબદત્તો ઉત્પન્નો-ચુલન્યા પ્રહારાજની પત્ની ચુલની રાણીની રૂપે “પ્રબદત્ત” નામે પુત્રરૂપે અવતર્યા

ભાવાર્થ—પહેલા યથાધી એ સ્પષ્ટ થયુ છે કે, ચિત્ર અને સમ્ભૂત એ બંને ભાઈ ચાકાલ જાતિમા ઉત્પન્ન થયા હતા શૂદ્ર હોવાને કારણે તે સ્વયં દુઃખી રહ્યા કરતા હતા કેઈ નિમિત્ત મળતા એ બંને ભાઈઓએ દીક્ષા અગીકાર કરી અને તપસ્યાના પ્રભાવથી અનેક લબ્ધિના ધારક બન્યા નમુચિ મત્રીએ જ્યારે તેમને વિવિધ પ્રકારથી માર મરાવીને હસ્તિનાપુરથી બહાર કઢાવી મૂક્યા ત્યારે તેમણે અપમાનિત થવાને કારણે તેજોલેશ્યાથી નગરમા અગ્નિ અને ધુમાડો ફેલાવ્યો આથી નગરમા ફેલાયેલા ત્રાસને જાણીને એમને ખમાવવા માટે શુદ્ધ સનત્કુમાર ચક્રવર્તી પોતાની શ્રીદેવી રાણીની સાથે ત્યાં આવ્યા ચક્રવર્તીએ ઘણી આજીજી અને વિનંતીઓ કરી સમ્ભૂતમુનિને પ્રસન્ન થયા રાણીએ પણ એ સમયે ભક્તિના આવેશથી તેમના બંને ચરણો ઉપર પોતાનું મસ્તક નમાવ્યું ચક્રવર્તીની સ્તીરતા રાણીના વાળને અડકાદક સ્પર્શ મુનિને સુખદાયક લાગ્યો આથી સમ્ભૂતમુનિએ સ્વયં “તપના પ્રભાવથી હું આવતા ભવમા ચક્રવર્તી થઈ જાઉં ” એવું નિદાન કયું પછી ત્યાંથી મરીને તે સૌધર્મસ્વર્ગના પદ્મગુલ્મવિમાનમા દેવ તરીકે ઉત્પન્ન થયા, અને ત્યાંથી

મૂલમ્—

કંપિલ્લે સંભૂઓ, ચિત્તો પુણ જાઓ પુરિમતાલમ્મિ ।

સિદ્ધિકુલમ્મિ વિસાલે, ધમ્મ સોઝણ પવ્વડેઓ ॥૨॥

છાયા—કામ્પિલ્લે સમ્ભૂતચિત્રઃ પુનર્જાતઃ પુરિમતાલે ।

શ્રેષ્ઠિકુલે વિશાલે, ધર્મ શ્રુત્વા પ્રવ્રજિતઃ ॥ ૨ ॥

ટીકા—‘કપિલ્લે’ इत्यादि—

કામ્પિલ્લનામકે નગરે બ્રહ્મરાજચુલન્યોઃ પુત્રત્વેન બ્રહ્મદત્તેતિ નામ્ના સમ્ભૂતઃ
 =સમ્ભૂતજીવઃ સમુત્પન્નઃ, ચિત્રઃ=ચિત્ર જીવઃ પુરિમતાલે નગરે વિશાલે=વહુધન
 વહુપરિવારયુક્તે ધનસારશ્રેષ્ઠિકુલે ગુણસાર ઇતિ નામ્ના જાતઃ=સમુત્પન્નઃ । પુન-
 ર્જિનમાર્ગાનુસારિણઃ સુમદ્રાચાર્યસ્ય સવિધે ધર્મ=શુભચારિત્રલક્ષણ શ્રુત્વા પ્રવ્રજિતઃ
 =પ્રવ્રજ્યામગ્રહીત્ ॥ ૨ ॥

વહાસે ચવ કર બ્રહ્મરાજ કી રાની ચુલની કી કુક્ષિસે બ્રહ્મદત્ત નામક
 પુત્ર ઉત્પન્ન હુણ ॥ ૧ ॥

યહી કથાકા સાર હસ સૂત્રમેં સૂત્રકાર પ્રકટ કરતે હૈ ‘કપિલ્લે’ इत्यादि ।

અન્વયાર્થ (કપિલ્લે-કામ્પિલ્લે) કામ્પિલ્લ નામકે નગરમેં (સમ્ભૂઓ-
 સમ્ભૂતઃ) સમ્ભૂત કા જીવ બ્રહ્મરાજ ઓર ચુલની કે સબધસે બ્રહ્મદત્ત
 હસ નામ સે પ્રસિદ્ધ પુત્ર ઉત્પન્ન હુઆ તથા (ચિત્તો-ચિત્રઃ) ચિત્ર કા
 જીવ પ્રથમ દેવલોક નલિનીગુલ્મ કે વિમાનસે ચવ કર (પુરિમ
 તાલામ્મિ-પુરિમતાલનગરે) પુરિમતાલ નામક નગર મેં (વિસાલે
 સિદ્ધિકુલમ્મિ-વિશાલે શ્રેષ્ઠિકુલે) વહુધન એવ પરિવાર સપન્ન હોને સે
 વિશાલ એસે ધનસાર શ્રેષ્ઠિ કે કુલ મે ગુણસાર નામક પુત્રરૂપ સે (જાઓ-
 જાતઃ) ઉત્પન્ન હુઆ ઓર (ધમ્મ સોઝણ-ધર્મ શ્રુત્વા) જિનમાર્ગાનુસારી

અધીને બ્રહ્મરાજની રાણી ચુલનીની કુળે બ્રહ્મદત્ત નામના પુત્રરૂપે ઉત્પન્ન થયા ॥૧॥

આ કથાનો સાર આ સૂત્રમા સૂત્રકાર પ્રગટ કરે છે—“કપિલ્લે”—इत्यादि

અન્વયાર્થ—કાપિલ્લે-કામ્પિલ્લે નામના નગરમા સમ્ભૂઓ-સમ્ભૂત
 સમ્ભૂતનો એવ બ્રહ્મરાજ અને રાણી ચુલનીના સબધથી બ્રહ્મદત્ત નામે પ્રસિદ્ધ
 પુત્ર ઉત્પન્ન થયો અને ચિત્તો-ચિત્ર થીતનો એવ પુરિમતાલમ્મિ-પુરિમતાલનગરે
 પુરિમતાલ નગરમા વિસાલે સિદ્ધિકુલમ્મિ-વિશાલે શ્રેષ્ઠિકુલે બહુધન અને પરિવાર
 સપન્ન હોવાથી વિશાળ એવા ધનસાર શેઠના કુળમા ગુણસાર નામે પુત્રરૂપે
 જાઓ-જાત ઉત્પન્ન થયો અને ધમ્મ સોઝણ-ધર્મ શ્રુત્વા જીનમાર્ગાનુસારી થયો ॥

ततो यदभूत्तदाह—

मूलम्—

कंपिल्लम्मि यं णयरे, समागया दो वि चित्तसंभूया ।

सुहदुक्खफलविवाग, केहति ते इकमिक्कंस्स ॥ ३ ॥

छाया—काम्पिल्ये च नगरे, समागतौ द्वावपि चित्रसभूतौ ।

सुखदुःखफलविपाक, कथयतस्तावेकैरुस्य ॥ ३ ॥

टीका—‘काम्पिल्लम्मि य’ इत्यादि—

काम्पिल्ये च नगरे चित्रसंभूतौ द्वावपि समागतौ=सम्मिलितौ पूर्वभर नाम

शुभचन्द आचार्यके पास श्रुतचारित्र रूप धर्मका उपदेश सुनकर (पव्व इओ-प्रव्रजितः) मुनि दीक्षा से दीक्षित हो गये ।

भावार्थ—“काम्पिल्ये सभूतः” इन पदों का सवध पहली गाथाके साथ है । यह बतला ही दिया गया है कि सभूत जो चित्रके छोटे भाई थे, उनका जन्म काम्पिल्यनगरमें ब्रह्मराजके घर हुआ । अतः जो बड़े भाई चित्र थे वे पुरिमतालनगरमें किसी धनसार नामके सेठ के यहाँ ‘गुणसार’ नामक पुत्र रूपसे जन्मे । इन्होंने शुभचन्द्र नामक जैनाचार्य के पास धर्मका श्रवण कर दीक्षा धारण की ॥ २ ॥

फिर क्या हुआ सो कहते हैं—‘कपिल्लम्मि’ इत्यादि ।

अन्वयार्थ—(कपिल्लम्मि य णयरे चित्तसंभूया दो वि समागया-काम्पिल्ये च नगरे चित्रसभूतौ द्वौ अपि समागतौ) काम्पिल्यनगरमें चित्र के जीव मुनिराज और सभूत के जीव ब्रह्मदत्त चक्रवर्ती ये दोनों मिले

आचार्यनी पासे श्रुतचरित्र रूप धर्मनो उपदेश साधणीने पव्वइओ-प्रव्रजित मुनि दीक्षाथी दीक्षित थया

भावार्थ—“काम्पिल्ये सभूत” आ पढोने सवध पड़ेली गाथानी साथे छे ओ भताववामा आवेल छे के, सभूत के के चित्रना नाना भाई छता तेनो जन्म काम्पिल्य नगरमा ब्रह्मराजने घर थयो छतो अने के मोटाभाई चित्र छता ते पुरिमताल नगरमा धनसार नामना ओठ शेठने त्या शुष्सार नामना पुत्ररूपे जन्म्या अने त्या तेमछे शुभचन्द्र नामना जैनाचार्यनी पासेथी धर्मनु श्रवण करीने दीक्षा अगीकार करी ॥२॥

पछी शु थयु ते छे छे—“कपिल्लम्मि”—इत्यादि

अन्वयार्थ—कपिल्लम्मि य णयरे चित्तसंभूया दो वि समागया-काम्पिल्ये च नगरे चित्रसभूतौ द्वौ अपि समागतौ काम्पिल्य नगरमा चित्रनो एव मुनिराज अने सभूतनो एव ब्रह्मदत्त चक्रवर्ती ओ जन्मे भज्या अने ते-तौ तेमछे

સમાદાય 'ચિત્રસંભૂતો' इति निदशः । तौ एकैकस्य परस्परस्य सुखदुःखफलविपाक
=सुकृतदुष्कृतफलविपाक कथयतः । अत्र वर्तमाननिर्देशस्तत्कालापेक्षया ॥ ३ ॥

ત્ર સંભૂતજીવશ્ચકર્તી બ્રહ્મદત્તોચિત્રજીવ મુનિ યદાહ, તદુચ્યતે ગાથા
ચતુષ્ટયેન—

મૂલમ—

चक्रवर्टी महिद्वीओ, वंभदत्तो महाजसो ।

भायर बहुमाणेण, इम वयर्णमव्वंवी ॥ ४ ॥

છાયા—ચક્રવર્તી મહર્દિકો, વ્રહ્મદત્તો મહાયશાઃ ।

भ्रातरं बहुमानेन, इद वचनमत्रयीम् ॥ ४ ॥

टीका—‘ चक्रवर्टी ’ इत्यादि—

महर्दिकः = सर्वोत्कृष्टऋद्धिसम्पन्नः पदस्वण्डाधिपतिरित्यर्थः, महायशः=
महद् यशो यस्य स तथा, भुवनत्रयव्याप्तयशश्चक्रवर्ती ब्रह्मदत्तो बहुमानेन-अस्या-

और (ते-तौ) इन्होंने (इकमिक्कस्स-एकैकस्य) परस्पर में (सुखदुक्ख
फलविवाग कहति-सुखदु खफलविपाक कथयतः) पुण्यपापके फलके
विपाककी कथा की । यहाँ गाथा में चित्र-संभूतके नामसे जो कहा
गया है वह पूर्वभवके नामकी अपेक्षासे जानना चाहिये ॥ ३ ॥

इस विषय में ससार के जीव चक्रवर्ती ब्रह्मदत्तने चित्रके जीव
मुनिराजको क्या कहा यह बात चार गाथाओं द्वारा सूत्रकार प्रकट करते हैं—
‘ चक्रवर्टी ’ इत्यादि ।

અન્વયાર્થ—(મહિદ્વીઓ-મહર્દિકઃ) સર્વોત્કૃષ્ટ ઋદ્ધિ સપન્ન-પદસ્વડકે
અધિપતિ (મહાજસો-મહાયશાઃ) ભુવનત્રય મેં વ્યાપ્ત યશ સપન્ન એસે
(ચક્રવર્તી વંભદત્તો-ચક્રવર્તીવ્રહ્મદત્ત) ચક્રવર્તી વ્રહ્મદત્તને (બહુમાણેણ બહુમાનેન)

इकमिक्कस्स-एकैकस्य परस्परभा सुखदुक्खफलविवाग कहति-सुखदु ख फलविपाक
कथयत पुन्य तथा पापना विपाकनी कथा कही अही गाथाभा चित्र-संभूतना
नामथी ने कहेवाभा आवेल छे ते पूर्वभवना नामथी अपेक्षाछे कहेवायेल
छे तेम जणुबु जेधये ॥ ३ ॥

આ વિષયમાં સસારના જીવ બ્રહ્મદત્ત ચક્રવર્તીએ ચિત્રના જીવ મુનિરાજને
શું કહ્યું એ વાત ચાર ગાથાઓ દ્વારા સૂત્રકાર પ્રગટ કરે છે “ચક્રવર્તી”—ઈત્યાદિ
અન્વયાર્થ—મહિદ્વીઓ-મહર્દિક સર્વોત્કૃષ્ટ રિદ્ધિ સપન્ન-પદસ્વડના અધિ
પતિ મહાજસો-મહાયશા ત્રણ ભુવનમાં જેની બોલબાલા હતી એવા યશને પામેલા
ચક્રવર્તી વંભદત્તો-ચક્રવર્તી વ્રહ્મદત્ત બ્રહ્મદત્ત ચક્રવર્તીએ બહુમાણેણ-બહુમાનેન

દરેણ સહ ભ્રાતર જન્માન્તરસહોદર ગૃહીતમુનિનિયમ શ્રેષ્ઠિપુત્રમ્ इद वक्ष्यमाण वचनम् अत्रवीत् ॥ ૪ ॥

કિમનવીત ? ઇત્યાહ—

મૂલમ્—

આસિમો ભાયરાં દો વિ, અન્નમન્નવસાણુગા ।

અન્નમન્નમણુરત્તા, અન્નમન્નહિણસિણો ॥ ૫ ॥

છાયા—આસ્વ ભ્રાતરી દાપપિ, અન્યોન્યમશાનુગૌ ।

અન્યોન્યાનુસ્તૌ, અન્યોન્યહિતૈપિણૌ ॥ ૫ ॥

અતિશય આદર કે સાથ (ભાયર-ભ્રાતરમ્) અપને વહે ભાઈ જો શ્રેષ્ઠિકુલ મેં ઉત્પન્ન થુપયે તથા દીક્ષાસે અલકૃતયે ઉનસે (इम वयगमव्यवी-इद वचनम् अत्रवीत्) इस प्रकार कहा—

ભાવાર્થ—કથા સે હમે યહ જ્ઞાત હો ચુકા હૈ કિ જન અરહટ વાલેને આપે શ્લોક કી કીર્તિ પૂર્તિ કો વ્રહ્મદત્ત ચક્રવર્તીસે પાસ આકરકે સુનાયા ઓર ઉસસે સત્વૃત્તાન્ત સ્પષ્ટ કહ દિયા તત્ત ચક્રવર્તીને ઉસકા યદ્દા હી સન્માન કિયા । તથા દાનાદિક દેકર ઉસકો વિદા મી કર દિયા થા । પશ્ચાત્ત વે અપને ભાઈકે જાવ મુનિરાજકો વદના કરનેકે લિયે ગયે । ઓર વહા ઉનસે યહ પ્રાર્થના કી કિ મહારાજ ! જિસ પ્રકાર આપને હમકો અપને પવિત્ર દર્શનોસે સતુષ્ટ કિયા હૈ ઉસી પ્રકાર આધારાજ્ય મી સ્વીકાર કર હમકો સતુષ્ટ કરો । યહી પૂર્વવાત હસ ગાથા દ્વારા પ્રદર્શિત કી ગઈ હૈ ॥ ૪ ॥

અતિશય આદરની સાથે ભાયર-ભ્રાતરમ્ પોતાના મોટાભાઈ કે જે શેઠના કુળમાં ઉત્પન્ન થયા હતા અને દીક્ષાથી અલકૃત હતા એમને હમ વયગમવ્યવી-इद वचनम् अत्रवीत् આ પ્રકારે કહ્યું—

ભાવાર્થ—કથાથી આપણે એ જાણી શક્યા છીએ કે, જ્યારે અરહટ (રેટ) હાકનારના મોઢથી બોલાએલા અર્ધા શ્લોકની પૂર્તિને તે અરહટ હાકનારે બ્રહ્મદત્તની પાસે આવીને સલાખાવી અને તેને સ્પષ્ટરૂપે સમજાવે વૃત્તાત સલાખાવ્યે ત્યારે ચક્રવર્તીએ તેનું ભારે સન્માન કર્યું તથા સાડા એવું ધન આપી વિદાય કર્યું આ પછી તે પોતાના ભાઈના જીવ મુનિરાજને વદના કરવા માટે ગયો અને ત્યાં તેમને આ પ્રાર્થના કરી કે, મહારાજ ! જે રીતે આપે મને આપના પવિત્ર દર્શનથી સતુષ્ટ કરેલ છે, એજ રીતે અર્ધા રાજ્યનો સ્વીકાર કરીને મને સતુષ્ટ કરો એજ આગલી વાત આ ગાથાદ્વારા કહેવામાં આવેલ છે ॥૪॥

ટીકા—‘આસિમો’ ઇત્યાદિ—

હે મુને ! અન્યોન્યવશાનુગૌ=પરસ્પરસ્ય વશવર્તિનો, અન્યોન્યાનુરક્તૌ=પરસ્પર
પ્રીતિસપત્નો, અન્યોન્યહિતૈપિણૌ=પરસ્પરસ્ય હિતવાઠઠકૌ ભ્રાત્રાં દ્વાવપિ પૂર્વજન્મનિ
ભ્રાતરૌ આસ્વ=અભૂવ ॥ ૫ ॥

‘આવા કુત્ર કુત્ર સહોદરત્વેન સમુત્પન્નો’ ઇત્યાદિ—

મૂલમ્—

દાસા દેસણે આસી, મિયાં કાલિંજરે નેગે ।

હસાં મયગંતીરે ય, સોવાગીં કાસિંભૂમીય ॥૬॥

દેવાં યં દેવલોગંમિમ, આસી અંમ્હે મહિદ્વિયાં ।

ઈંમા ણો છદ્વિયાં જોઈ, અન્નેમન્નેણ જો વિર્ણા ॥૭॥

છાયા—દાસો દશર્ણે આસ્ય, મૃગો કાલિન્જરે નગે ।

હસો મૃતગજ્ઞાતીરે, શ્વપાકો કાશિભૂમૌ ॥ ૬ ॥

કયા બોલે સો કહતે હૈ—‘આસિમો’ ઇત્યાદિ ।

અન્વયાર્થ—ચક્રવર્તીને વહુમાન પુરસ્સર उनसे यह कहा कि—हे
मुने ! (अन्नमन्नवसाणुगा-अन्योन्यवशानुगौ) हम तुम (दो वि-द्वौ अपि)
दोनों ही पहिले भवमें परस्पर वशवर्ती तथा (अन्नमन्नमणुरक्ता-अन्यो-
न्यानुरक्तौ) आपसमें अतुल प्रेम सपन्न एव (अन्नमन्नहिंसिणो-अन्यो-
न्यहितैषिणौ) एक दूसरेके सदा हितेच्छु (भायरा आसिमो-भ्रातरौ
आस्व) भाई भाई थे ।

ભાવાર્થ—આધારાજ્ય લેકર આપ સુખી હોવેં यह बात हम इसलिये
कह रहे हैं कि हम और आप पूर्वभवमें सहोदर भ्राता थे । अतः हमको
आप की ऐसी दशा देखकर दुःख हो रहा है ॥ ५ ॥

તેઓ શું બોલ્યા તે નીચેની ગાથાદ્વારા કહેવામાં આવે છે “આસિમો”—ઈત્યાદિ

અન્વયાર્થ—ચક્રવર્તીએ બહુમાન અને આદર સાથે તેમને કહ્યું કે, હે
મુનિ ! અન્નમન્નવસાણુગા-અન્યોન્યવશાનુગૌ હું અને તમે દો વિ-દ્વૌ અપિ બન્ને
પૂર્વભવમાં એક બીજાના ભાઈ હતા અન્નમન્નમણુરક્તા-અન્યોન્યાનુરક્તૌ આપ
સાથે અતુલ એવા પ્રેમ સપત્ન અને અન્નમન્નહિંસિણો-અન્યોન્યહિતૈષિણૌ એક
બીજાના સદા હિતેચ્છુ ભાયરા આસિમો-ભ્રાતરૌ આસ્વ ભાઈ ભાઈ હતા

ભાવાર્થ—અહું રાજ્ય લઈ આપ સુખી થાવ એ વાત હું એટલા માટે
કહી રહ્યો છું કે, હું અને આપ પૂર્વ ભવમાં સહોદર ભાઈ હતા, આથી મને
આપની આવી દશા જોઈને ધણું દુઃખ થાય છે ॥ ૫ ॥

देवौ च देवलोके, आस्व आग महर्द्धिकौ ।

एषा नो पण्डिका जातिः, अन्योन्येन या विना ॥ ७ ॥

टीका—‘दासा’ इत्यादि—

आवां दशार्णे=दशार्णदेशे दासौ=शाण्डिल्य ब्राह्मणस्य यशोमत्या दास्या युगलपुत्रौ आस्व=अभूव, कालिञ्जरे नगे=कालिञ्जर नामके पर्वते मृगौ आस्व, मृतगगातीरे हसौ, काशिभूमौ=काश्या श्वपाकौ=चाण्डालौ च=अभूव ॥ ६ ॥

‘देवा य’ इत्यादि-च=पुनः देवलोके=सौधर्मे प्रथमरूपे पद्मगुल्मविमाने आवां महर्द्धिकौ देवौ आस्व । एषा नो जावयोः पण्डिका जातिः=पण्ड जन्म, या अन्योन्येन विना वर्तते । अयं भावः—पञ्चसु पूर्वभवेषु आग सहोदरानास्व, परस्मिन्भवे वियुक्तावावाम् इति ॥ ६ ॥ ७ ॥

हम आप दोनों सहोदरपनेसे कहा २ उत्पन्न हुए इसी बात को चक्रवर्ती प्रकट करते हैं—‘दासा’ इत्यादि ।

अन्वयार्थ—अपन दोनों पहिले (दसण्णे-दशार्णे) दशार्णदेशमें (दासा-दासौ) शाण्डिल्यब्राह्मण की यशोमती दासी के पुत्र हुए वहा से मर कर(कालिञ्जरे-कालिञ्जरे)कालिञ्जर पर्वत पर मिया-मृगौ मृग हुए । उस पर्यायसे निकलकर (मयगतीरे हसा-मृतगगातीरे हसौ) मृतगगा के तीर पर हँस हुए । फिर उस पर्यायको छोडकर (कासि भूमीय-काशिभूमौ) काशी नगरी में (सोवागा-श्वपाकौ) चाण्डाल (आसी-आस्व) हुए । उस पर्यायको भी छोडकर फिर (देवलोगम्मी महर्द्धिक देवा य आसी-देवलोके महर्द्धिको देवौ च आस्व) सौधर्म स्वर्ग में पद्मगुल्मविमानमे महर्द्धिक देव हुए फिर वहाँसे चवे (णो-नो) अपनी (एसा-एषा) यह छटिया जाइ-

आपलु जने सडोदरपणुथी कया कया उत्पन्न थया आ वातने थकवती प्रगट करे छे —“दासा”—इत्यादि

अन्वयार्थ—आपलु जने पडेला दसण्णे-दशार्ण देशभा दासा-दासौ शाण्डिल्य ब्राह्मणनी यशोमती दासीना पुत्र थया त्याथी भरीने कालिञ्जरे-कालिञ्जरे कालिञ्जर पर्वत उपर मिया-मृगौ डरलु इपे अपतर्था ओ पर्यायथी नीकणीने मयगतीरे हसा - मृतगगातीरे हसौ मृतगगाना जिनारे डस थया ओ पर्याय छोडीने कासिभूमीय-काशिभूमौ काशी नगरीभा सोवागा-श्वपाकौ आडालने त्या पुत्र इपे आसी-आस्व अपतर्था ओ पर्यायने पणु छोडीने पछी देवलोगम्मी महर्द्धिक देवा य आसी-देवलोक महर्द्धिकौ देवौ च आस्व सौधर्मस्वर्गभा पद्मगुल्म विमानभा महर्द्धिक देव थया जने त्याथी थयवीने आपलु एसा-एषा आ

इत्थं चक्रवर्तिचक्रं श्रुत्वा मुनिराह—

मूलम्—

कम्मा नियाणप्पगडा, तुमे राय । विचिंतिया ।

तेसिं फलविवागेण, विप्पयोगमुवागयां ॥ ८ ॥

छाया—कर्माणि निदान प्रकृतानि, त्वया राजन् ! विचिन्तितानि ।

तेषां फलविपाकेन, विप्रयोगमुपागतौ ॥ ८ ॥

टीका—‘कम्मा’ इत्यादि—

हे राजन् ! निदानप्रकृतानि=निदानेन=સામિપ્વદ્ગમાર્ચનારૂપેણ, પ્રકૃતાનિ-પ્રરૂપેણ કૃતાનિ, નિદાનપશનિચ્છાદનીત્યર્થઃ । કર્માણિ જ્ઞાનાવરણીયાદીનિ, સ્વયા વિચિન્તિતાનિ=સમુપાર્જિતાનિ, ધાતૂનામનેકાર્થત્વાત્ । તેષાં કર્મણા ફલવિપાકેન આવા વિપ્રયોગ વિયોગમ્, ઉપાગતૌ=પ્રાપ્તૌ । અયં ભાવઃ-મયા નિષિદ્ધોઽપિ ત્વ નિદાનકરુણાદ્વિસ્તો નાભૂઃ, અતઃ આયયોરસ્મિન્ જન્મનિ વિયોગો જાતઃ इति ॥૮॥

पठिका जातिः) छठवीं पर्याय है । जिस पर्यायमें अपनदोनों (अन्नमण्णेण जा विना-अन्योन्येन विना) एक दूसरे से वियुक्त हुए हैं ॥ ६ ॥ ७ ॥

चक्रवर्ती के वचन सुनकर मुनिराज कहते हैं ‘कम्मा’ इत्यादि

अन्वयार्थ—(રાય-રાજન્) હે રાજન્ ! સમૂત્તકે ભવમેં (તુમે-ત્વયા) તુમને (નિયાણપ્પગડા-નિદાનપ્રકૃતાનિ) સાંસારિક પદાર્થોંકો ભોગનેકે અભિલાષારૂપ નિદાનવધસે સપાદિત (કમ્મા વિચિંતિયા-કર્માણિ વિચિન્તિતાનિ) નિદાનરૂપ કર્મોંકો ઉપાર્જિત કિયા । અતઃ (તેસિં ફલવિવાગેણ -તેષા ફલવિપાકેન) ઉન કર્મોંકેફલરૂપ વિપાકસે (વિપ્પયોગમુવાગયા-વિપ્રયોગમ્ ઉપાગતૌ) હમ તુમ દોનો હસ જન્મ મે વીયુક્ત હુએ હૈં ।

छठविधा जाइ-पठिका जाति छठी पर्याय छे आ पर्यायभा आपछे अन्ने अन्नमण्णेण जा विना-अन्योन्येन विना अेक थीअथी विभुटा पडी गया छीअ ॥६॥७॥
चक्रवर्तीना वचन साधणीने मुनिराज कहे छे के— “कम्मा”—इत्यादि ।

अन्वयार्थ—રાય-રાજન્ હે રાજન્ ! સમૂત્તના ભવમા તુમે-ત્વયા તમેએ નિયાણપ્પગડા-નિદાન પ્રકૃતાનિ પદાર્થોને ભોગવવાની અભિલાષારૂપ નિદાન વધથી સપાદન કરેલ કમ્માવિચિંતિયા-કર્માણિ વિચિન્તિતાનિ નિદાનરૂપ કર્મોને ઉપાગત થયાં ।
“કર્મા, આથી તેસિં ફલવિવાગેણ-તેષા ફલવિપાકેન એ કર્મોના ફળ સ્વરૂપ વિપાકથી વિપ્પયોગમુવાગયા-વિપ્રયોગમ્ ઉપાગતૌ હું અને તમે બન્ને આ જન્મમા એક થીજાથી વિભુટા પડી ગયા છીએ

એવં પ્રિયોગહેતુ જ્ઞાત્વા ચક્રવર્તી પુનઃ પૃચ્છતિ—

મૂલમ્—

સચ્ચસોયપ્પગડા, કમ્મા મર્ણ પુરા કંડા ।

‘તે અજ્ઞં પરિભુજામો, કિ’ નું ચિત્તે વિ’ સે’ તેહા ॥૧॥

છાયા—સત્યશૌચપ્રકટાનિ, કર્માણિ મયા પુરા કૃતાનિ ।

તાન્યથ પરિભુજે, કિં નુ ચિત્તોઽપિ તાનિ તથા ॥ ૧ ॥

ટીકા—‘સચ્ચસોય’ इत्यादि—

હે મુને ! સત્યશૌચપ્રકટાનિ=સત્ય મૃષાભાષાત્યાગરૂપમ્, શૌચ-માયારહિત-
મનુષ્ટાનમ્, તામ્યા પ્રકટાનિ હયાતાનિ કર્માણિ=પ્રક્રમાચ્છુભકર્માણિ પુરા=પૂર્વ-
ભવે મયાકૃતાનિ=ઉપાર્જિતાનિ । તાનિ કર્માણિ અથ પરિભુજે । ચક્રવર્તિસુખ-

ભાવાર્થ—હમકો इस कथासे यह बात निश्चित हो चुकी है कि
संभूतमुनिने चक्रवर्ती होनेका निदान बघ किया था अतः चित्रमुनिका
जीव उनको समझा रहे हैं कि मैंने यद्यपि उस समय तुम को बहुत
कुछ ऐसा न करने की अभिलाषासे निषिद्ध भी किया था परन्तु तुमने
मेरी एक बात भी नहीं मानी । उसीका यह कारण हुआ कि हम तुम
दोनों इस भव में विद्युक्त हुए हैं ॥ ८ ॥

इस प्रकार प्रियोगके कारणको जानकर चक्रवर्तीने पुनः पूछा—
‘सच्च०’ इत्यादि ।

अन्वयार्थ—હે મુને ! (મળ-મયા) મૈને (પુરા) સંભૂતકી પર્યાયમેં
જો (સચ્ચસોયપ્પગડા કમ્મા કંડા-સત્યશૌચપ્રકટાનિ કર્માણિ કૃતાનિ)
મૃષાભાષા ત્યાગરૂપ તથા માયાચારીકે વર્જન રૂપસે પ્રસિદ્ધ શુભ કર્મ

ભાવાર્થ—આ કથાથી આપણને એ વાત નિશ્ચિત થઈ ગઈ છે કે, સંભૂત
મુનિએ ચક્રવર્તી થવાનું નિર્ણય કરેલ હતું આથી ચિત્તમુનીને શ્રવણ એને
સમજાવે છે કે, મેં એ સમયે તમને આનું નિર્ણય ન કરવા ખૂબ સમજાવેલ
હતા પરંતુ તમોએ મારી એક પણ વાત માનેલ ન હતી એટલે ફળ એ
મળ્યું કે આ ભવમા આપણે બંને એક બીજાથી વિખુટા પડી ગયા ॥૮॥
આ પ્રમાણે વિયોગનું કારણ બાણી લીધા પછી ચક્રવર્તીએ ફરીથી પૂછ્યું—
‘સચ્ચ’—इत्यादि ।

અન્વયાર્થ—હે મુનિ ! મળ-મયા મેં પુરા-પુરા સંભૂતની પર્યાયમા સચ્ચસો
યપ્પગડા કમ્મા કંડા-સત્યશૌચપ્રકટાનિ મૃષાભાષાનો ત્યાગ અને માયાચારીના વર્જન

इत्य चक्रवर्त्तिचनं श्रुत्वा मुनिराह—

मूलम्—

कम्मा नियाणप्पगडा, तुमे राय । विचिंतिया ।

तेसिं फलविवागेण, विप्पयोगमुवागयां ॥ ८ ॥

छाया—कर्मणि निदान प्रकृतानि, त्वया राजन् ! विचिन्तितानि ।

तेषां फलविपाकेन, विप्रयोगमुपागतौ ॥ ८ ॥

टीका—‘कम्मा’ इत्यादि—

हे राजन् ! निदानપ્રકૃતાનિ=નિદાનેન=સામિપ્યદ્ગમાર્ચનારૂપેણ, પ્રકૃતાનિ-પ્રરૂપેણ કૃતાનિ, નિદાનપશ્ચન્નિદ્ધાનીત્યર્થઃ । કર્માણિ જ્ઞાનાપરણીયાદીનિ, ત્વયા વિચિન્તિતાનિ=સમુપાર્જિતાનિ, ધાતૂનામનેકાર્યત્યાત્ । તેષા કર્મણા ફલવિપાકેન આવા વિપ્રયોગ વિયોગમ્, ઉપાગતૌ=પ્રાપ્તૌ । અય ભાવઃ—મયા નિષિદ્ધોઽપિ ત્વ નિદાનકરુણાદ્વિસ્તો નાભૂઃ, અત આપયોરસ્મિન્ જન્મનિ વિયોગો જાત इति ॥૮॥

पठिका जातिः) छठवी पर्याय है । जिस पर्यायमें अपनदोनों (अन्नमण्णेण जा विना-अन्योन्येन विना) एक दूसरे से वियुक्त हुए हैं ॥ ६ ॥ ७ ॥

चक्रवर्ती के वचन सुनकर मुनिराज कहते हैं ‘कम्मा’ इत्यादि

अन्वयार्थ—(राय-राजन्) हे राजन् ! सभूतके भवमें (तुमे-त्वया) तुमने (नियाणप्पगडा-निदानપ્રકૃતાનિ) સાંસારિક પદાર્થોંકો ભોગનેકે અભિલાષારૂપ નિદાનવધસે સપાદિત (કમ્મા વિચિંતિયા-કર્માણિ વિચિન્તિતાનિ) નિદાનરૂપ કર્મોંકો ઉપાર્જિત કિયા । અતઃ (તેસિં ફલવિવાગેણ-તેષા ફલવિપાકેન) ઉન કર્મોંકે ફલરૂપ વિપાકસે (વિપ્પયોગમુવાગયા-વિપ્રયોગમ્ ઉપાગતૌ) હમ તુમ દોનો હસ જન્મ મે વિયુક્ત હુઈ હૈં ।

छठठिया जाइ-पठिका जाति छठी पर्याय छे । आ पर्यायभा आपछे अन्ने अन्नमण्णेण जा विना-अन्योन्येन विना अेक थीअथी विभुटा पडी गया छीअे ॥६॥जाअेकवर्तीना वचन साअणीने मुनिराज कडे छे के—“कम्मा”—इत्यादि ।

अन्वयार्थ—राय-राजन् हे राजन् ! सभूतना ભવમા તુમે-ત્વયા તમેએ નિયાણપ્પગડા-નિદાન પ્રકૃતાનિ પદાર્થોને ભોગવવાની અભિલાષારૂપ નિદાન વધથી સપાદન કરેલ કમ્માવિચિંતિયા-કર્માણિ વિચિન્તિતાનિ નિદાનરૂપ કર્મોને ઉપાર્જિત કર્યા, આથી તેસિં ફલવિવાગેણ-તેષા ફલવિપાકેન એ કર્મોના ફળ સ્વરૂપ વિપાકથી વિપ્પયોગમુવાગયા-વિપ્રયોગમ્ ઉપાગતૌ હું અને તમે અને આ જન્મમા એક થીઅથી વિભુટા પડી ગયા છીએ

एवं प्रियोगहेतु ज्ञात्वा चक्रवर्ती पुनः पृच्छति—

मूलम्—

सच्चसोयप्पगडा, कम्मा मए पुरा कडा ।

‘ते अज्जे परिभुजामो, किं’ नुं चित्ते वि’ से’ तंहा ॥९॥

उाया—सत्यशौचप्रकटानि, कर्माणि मया पुरा कृतानि ।

तान्यद्य परिभुञ्जे, किं नु चित्रोऽपि तानि तथा ॥ ९ ॥

टीका—‘सच्चसोय’ इत्यादि—

हे मुने ! सत्यशौचप्रकटानि=सत्य गृहाभाषात्यागरूपम्, शौच-मायांरहित-
पनुष्ठानम्, ताभ्या प्रकटानि ख्यातानि कर्माणि=प्रक्रमाच्छुभकर्माणि पुरा=पूर्व-
भवे मयाकृतानि=उपार्जितानि । तानि कर्माणि अद्य परिभुञ्जे । चक्रवर्तिसुख-

भावार्थ—हमको इस कथासे यह बात निश्चित हो चुकी है कि
सभूतमुनिने चक्रवर्ती होनेका निदान वद्य किया था अतः चित्रमुनिका
जीव उनको समझा रहे हैं कि मैंने यद्यपि उस समय तुम को बहुत
कुछ ऐसा न करने की अभिलाषासे निषिद्ध भी किया था परन्तु तुमने
मेरी एक बात भी नहीं मानी । उसीका यह कारण हुआ कि हम तुम
दोनों इस भव में वियुक्त हुए हैं ॥ ८ ॥

इस प्रकार प्रियोगके कारणको जानकर चक्रवर्तीने पुनः पूछा—
‘सच्च०’ इत्यादि ।

अन्वयार्थ—हे मुने ! (मग-मया) मैंने (पुरा) सभूतकी पर्यायमें
जो (सच्चसोयप्पगडा कम्मा कडा-सत्यशौचप्रकटानि कर्माणि कृतानि)
गृहाभाषा त्यागरूप तथा मायाचारीके वर्जन रूपसे प्रसिद्ध शुभ कर्म

भावार्थ—आ कथावी आपणुने ओ बात निश्चित थई गई छे के, सभूत
मुनिओ अकवतीं थवातु नियाछु ठरेल छतु आथी चित्तनुनीने। एव ओने
समजवे छे के, मे ओ नभये तमने आवु नियाछु न करवा भूष समजवेले
छता परतु तमोओ भारी ओक पछु बात मानेल न छती ओतु इण ओ
भण्यु के आ लवभा आपछे जने ओठ भीनथी विभुटा पडी गया ॥८॥

आ प्रभाछे वियोगतु कारखु नाछी दीधा पडी अकवतींओ इरीथी पूछ्यु—
‘सच्च’—इत्यादि ।

अन्वयार्थ—हे मुनि ! मग-मया मे पुरा-पुरा सभूतनी पर्यायभा सच्चसो
यप्पगडा कम्मा कडा-सत्यशौचप्रकटानि गृहाभाषाते त्याग अने मायाचारीना वर्जन

रूपाणि तत्फलान्यनुभवामि । हे मुने ! चित्रा=चित्रनामधारको भवानपि तानि=चक्रवर्तिसुखानि तथा=अहमिदं किं नु परिभुङ्क्ते ? अयं भावः भवान् विभूकोऽहमिदं नैव पूर्वकृतसुकृतफलभूतानि परिभुङ्क्ते । अतो व्यर्थमेव भवत्सु कृतमिति ॥ ९ ॥

चक्रवर्तिवचनं श्रुत्वा मुनिराह—

मूलम्—

संख्यं सुचिणं सफलं नराणां, कडाणं कम्माणं न मोक्षं अतिथि ।
अतथेहि कामेहि ये उन्तमेहि, आर्यो मम पुण्यफलोत्तरे ॥ १० ॥

छाया—सर्वं सुचीर्णं सफलं नराणां, कृतेभ्यः कर्मभ्यो न मोक्षोऽस्ति ।

अर्थः कामैश्च उत्तमैः, आत्मा मम पुण्यफलोपपेतः ॥ १० ॥

टीका—‘संख्यं’ इत्यादि—

हे राजन् ! नराणां सर्वं सुचीर्णं—शोभनमनुष्ठितं तपः प्रभृतिकं सफलं भवति, यतः कृतेभ्यः=समाचरितेभ्यः, कर्मभ्यो मोक्षो नास्ति । ‘कडाणं कम्माणं’ इति पञ्चम्यर्थं पठ्यते । अयं भावः—नराणां कृतकर्मफलोपभोगोऽवश्यं भावीति ।

किये हैं (तानि कम्मा अज्ज परिभुजामो—तानि कर्माणि अद्यपरिभुङ्जे) उन कर्मों के फलको मैं इस चक्रवर्ती की पर्यायरूपमें भोग रहा हूँ । सो (चित्ते वि-चित्र अपि) चित्र के जीव रूप आप भी (से-तानि) उन चक्रवर्ती के सुखों को (तथा) मेरी तरह (किन्तु परिभुङ्जे—किन्तु परिभुक्ते) क्यों नहीं भोगते हैं ।

भावार्थ—चक्रवर्तिका इस गाथासे यह अभिप्राय निकलता है कि आपने तो तपस्या करके भी सुकृत उपार्जित नहीं किया है । नहीं तो मेरे समान आप भी चक्रवर्तिके पद की विभूतिके सुखोंका अनुभव करते । अतः आप का तपस्याचरण ठीक नहीं है ॥ ९ ॥

इथी प्रसिद्धं शुभं कर्मं करेव छे तानि कम्मा अज्ज परिभुजामो—तानि कर्माणि अद्य परिभुङ्जे अये कर्मोना इण्णेनं हु आ चक्रवर्तीनां पर्यायभा भोगवी रहो छु आथी चित्ते वि-चित्र चित्रना अपि एवम् आप पण्ण से-तानि अये चक्रवर्तीनां सुखोने भारी भाङ्क किन्तु परिभुजामो—किन्तु परिभुक्ते केम भोगवता नथी ?

भावार्थ—आ गाथाथी चक्रवर्तीनां अयेव अभिप्राय नीकणे छे के, आपे तो तपस्या करीने पण्ण उर्ध्व उपात्त करेव नथी जे अयेम होत तो तमे पण्ण भारी भाङ्क चक्रवर्ती पदनी विभूतिना सुखोने भोगवता नथी । आथी आपनी तपस्यानु आयरण्ण अशेषर नथी ॥ ९ ॥

ઉક્તચાપિ—

“કૃતકર્મક્ષયો નાસ્તિ, કલ્પકોટિશૈતૈરપિ ।

અવશ્યમેવ ભોક્તવ્યં કૃત કર્મ શુભાશુભમ્ ॥ ૧ ॥” ઇતિ ॥

અતો હે ચક્રવર્તિન્ । મમાપિ આત્મા ઉત્તમૈઃ=ઉત્કૃષ્ટૈઃ અર્થેઃ=દ્રવ્યૈઃ કામૈઃ=શ્રદ્ધાદિભિઃ, અથવા-‘અત્યેહિ’ ઇત્યસ્ય ‘અર્થ્યૈઃ’ ઇતિ ષ્ઠાયા, અર્થ્યૈઃ=જનપા-

હસ પ્રકાર ચક્રવર્તીકે કથનકો સુનકર મુનિને હસ પ્રકાર કહા—
‘સન્વ’ ઇત્યાદિ ।

અન્વયાર્થ—રાજન્ । (નરાણ-નરાણામ્) મનુષ્યોંકા (સન્વ સુચિણ્ણ સફલ ભવઈ-સર્વ સુચીર્ણ સફલ ભવતિ) સમસ્ત સુન્દર રીતિ સે આચરિત તપ આદિ કર્મ સફલ હોતે હૈં (કઢાણ કમ્માણ મોક્ષો ન અત્થિ-કૃતેભ્યઃ કર્મભ્યઃ મોક્ષઃ નાસ્તિ) આચરિત કર્મોસે મનુષ્યોંકા છુટકારા નહીં હોતા હૈ । અર્થાત્ કૃતકર્મોં કા ફલ ઉનકો અવશ્ય મિલતા હૈ વે વિફલ નહીં હોતે હૈં । લૌકિકજનોં કા ભી હસ વિષયમેં એસા હી મન્તવ્ય હૈ-

“કૃતકર્મક્ષયો નાસ્તિ કલ્પકોટિશૈતૈરપિ ।

અવશ્યમેવ ભોક્તવ્ય, કૃત કર્મ શુભાશુભમ્ ॥ ”

કૃતકર્મ કમ્મી ભી-કોટિશતકલ્પકાલોમેં ભી-ક્ષપિત નહીં હોતા હૈ ।
ચાહે વહ શુભ હો ચાહે અશુભ-ઉસકા ફલ તો અવશ્ય હી ભોગના પડતા હૈ । હસલિયે હે ચક્રવર્તિન્ ! (મમ આત્મા-મમ આત્મા) મેરા મ્મી આત્મા (ઉત્તમેહિં અત્યેહિં કામેહિં-ઉત્તમૈ ? અર્થેઃ-કામૈશ્ચ) ઉત્તમ

ચક્રવર્તીનુ આવા પ્રકારનુ કહેવુ સાલણીને મુનિએ આ પ્રમાણે કહ્યું-

“સન્વ”-ઇત્યાદિ ।

અન્વયાર્થ—રાજન્ ! નરાણ-નરાણામ્ મનુષ્યના સન્વ સુચિણ્ણ સફલ ભવઈ-સર્વ સુચીર્ણ સફલ ભવતિ સમસ્ત સુન્દર રીતથી આચરણેલ તપ આદિ કર્મ સધણી રીતે સફળ બને છે કઢાણ કમ્માણ મોક્ષ ન અત્થિ-કૃતેભ્ય કર્મભ્ય મોક્ષ નાસ્તિ પોતે આચરેલા કર્મોંથી મનુષ્યોના છુટકારો થતો નથી અર્થાત્ કરેલા કર્મોંનુ ફળ તેને અવશ્ય મળે છે એ અફળ નથી બનતા જનપદનુ પણ આ વિષયમા આવુ જ મતવ્ય છે

“કૃતકર્મક્ષયો નાસ્તિ, કલ્પકોટિશૈતૈરપિ ।

અવશ્યમેવ ભોક્તવ્ય, કૃત કર્મ શુભાશુભમ્ ॥ ”

કરેલા કર્મ ઠીક પણ, કરેલો શતકલ્પ કાળમા પણ ક્ષપિત થતા નથી. આહે તે શુભ હોય કે અશુભ આવુ ફળ તો અવશ્ય ભોગવવુ પડે છે આ માટે છે ચક્રવર્તી ! મમ આત્મા મારો આત્મા પણ ઉત્તમેહિં અત્યેહિં કામેહિં-

ર્થનીયે; કામૈઃ શબ્દાદિભિઃ કૃત્વા પુણ્યફલોપપેતોઽસ્તિ । જય ભાવઃ દે રાજન્ !
મયાઽપિ સમુત્કૃષ્ટા અર્થકામા સમુપશુકતાઃ । અતસ્તયા નૈવ મન્તવ્યમ્—યદેતસ્ય
ભિક્ષોઃ પૂર્વકૃતસુકૃત નિષ્ફલમિતિ ॥ ૧૦ ॥

મૂલમ્—

જાણોસિ સમૂય ! મહાંણુભાગ, મેહિદ્વીય પુણ્યફલોવવેય ।
ચિત્તંપિ જાંણાહિ તેહેવ રાંય, 'ઈદ્ધિ જુંઈ' તસ્સે વિ 'યે'પ્પે'મૂયા ॥૧૧॥

છાયા—જાનાસિ સમૂત ! મહાંણુભાગ મહદ્દિક પુણ્યફલોપપેતમ્ ।

ચિત્રમપિ જાનીહ તયૈવ રાજન્ ! ઋદ્ધિર્ધૃતિસ્તસ્યાપિ ચ પ્રભૂતા ॥૧૧॥

ટીકા—‘જાણાસિ’ इत्यादि—

હે સમૂત ! જન્માન્તરીય નામ્નેદ સગોધનમ્, યથા—ત્વમાત્માન મહાંણુભાગ
વૃહન્માહાત્મ્યસંયુક્ત મહદ્દિક ચક્રવર્તિપદપ્રાપ્ત્યા સાતિશયમિભૂતિમન્તમ્, અતઃ એવ
દ્રવ્ય કામરૂપ અથવા જન પ્રાર્થનાયરૂપ શબ્દાદિકોંકો ભોગને દ્વારા (પુણ્ય
ફલોવવે—પુણ્યફલોપપેતઃ) પુણ્યફલ સે યુક્ત હૈ ।

ભાવાર્થ—ચક્રવર્તીંકો સમજાનેકે અભિપ્રાયસે મુનિરાજને ઉનસે
કહા—કિ જય યહ અટલ સિદ્ધાન્ત હૈ—વિકૃત કર્મોંકા ફલ જીવોંકો
અવશ્ય મિલતા હૈ તો ઇસ નિયમકે અનુસાર મૈને મી ઉત્કૃષ્ટ અર્થકામ
ઉપયુક્ત કિયે હ । અત તુમ અપને ચિત્તમે એસા વિચાર મત કરો કિ
ઇસ ભિક્ષુકે પૂર્વ સુકૃત નિષ્ફલ હૈં । ક્યો કિ ઉત્તમ દ્રવ્ય કામરૂપ વિષયોં
કો પ્રાપ્તિ વિના પુણ્યકે જીવોંકો નહીં મિલતી હૈ ॥ ૧૦ ॥

તથા—‘જાણાસિ’ इत्यादि ।

અન્વયાર્થ—જન્માન્તરકે નામસે સવોધિત કરતે હુએ મુનિરાજ

ઉત્તમે અર્થે કામે ચ ઉત્તમ દ્રવ્યકામરૂપ અથવા જનપ્રાર્થનીય રૂપ શબ્દા
દિકોંના ભોગ દ્વારા પુણ્યફલોવવે—પુણ્યફલોપપેત પુણ્ય ફળોથી યુક્ત છે

ભાવાર્થ—ચક્રવર્તીંને સમજાવવાના આશયથી મુનિરાજે એમને કહ્યું કે,
જ્યારે આ અટલ સિદ્ધાન્ત છે કે, કરેના કર્મોંતુ ફળ જીવોંને અવશ્ય મળે છે
તો આ નિયમ અનુસાર મે પણ ઉત્કૃષ્ટ અર્થકામને ઉપાજીત કરેલ છે
આથી તમે તમારા મનમાં એવો કોઈ વિચાર ન કરો કે, આ ભિક્ષુએ પૂર્વ
કરેલા સુકૃત્ય નિષ્ફળ છે કેમકે, ઉત્તમ દ્રવ્ય કામરૂપ વિષયોંની પ્રાપ્તિ જીવોંને
પુણ્ય વગર મળી શકતી નથી ॥ ૧૦ ॥

તથા—“જાણાસિ”—इत्यादि

અન્વયાર્થ—જન્માન્તરના નામથી સવોધિત કરતા મુનિરાજ કહે છે કે,

પુણ્યફલોપપેત જાનાસિ । તથૈવ હે રાજન્ ! માં ચિત્રમપિ જાનીહિ । ‘ચિત્રમ્’
 इति जन्मान्तरीय नाम्ना व्यपदेशः । तस्यापि=चित्राभिधानस्य ममापि प्रभूता=
 अत्यधिका ऋद्धिः=दासीदासहस्त्यश्वमणिमुवर्णादि धनधान्यसंपत्, द्युतिः=तेजः
 प्रतापरूपा चासीत् ।

અય માતૃ=સનિદાનઃ સમૂતનામધારકો મમાન્ દેવલોકાચ્ચુતો વ્રહ્મનામ્નો
 રાજ્-ચુલ્ની નામ્ન્યા માર્યાયા વ્રહ્મદત્તેતિ નામ્ના સમુત્પન્નશ્વઋવર્તિત્વ પ્રાપ્તઃ ।
 નિદાનરહિતચિત્રનામધારકો મમાત્મા દેવલોકાચ્ચુતઃ સુસમૃદ્ધસ્ય ધનસારનામક

કહતે હું કિ (સમૂય-સમૂત) હે સમૂત । જૈસે તુમ અપને આપકો (મહાણુ
 भाग-महानुभागम्) अतिशय माहात्म्यसे सपत्न एव (महिङ्घिय-महर्द्धिकम्)
 चक्रवती पदकी प्राप्तिसे अतिशय विभूति विशिष्ट मानकर (पुण्यफलो
 ववेय जाणासि-पुण्यफलोपपेतम् जानासि) सुकृतके फलका भोक्ता
 जान रहे हो (तहेव-तथैव) उसी तरह (राय-राजन्) हे राजन् ! (चित्पि
 जाणाहि-चित्रमपिजानिहि) मुझ चित्र के जीवको भी इसी तरह समझो
 (तस्स वि इद्दीजुई य प्पभूया-तस्यापि ऋद्धिः द्युतिः च प्रभूताः) इस चित्र
 के जीव के भी ऋद्धि-दासी, दास, हस्ति, अश्व, मणि, सुवर्ण आदि
 धन धान्य संपत्-एव द्युति तेजप्रतापरूप द्युति अत्यधिक थी ।

इसका तात्पर्य यह है कि जिस प्रकार तुम निदानके प्रभावसे देव-
 लोकसे चक्कर ब्रह्मराजनामका राजा और चुलनी रानीके यहां ब्रह्मदत्त इस
 नामकपुत्ररूपसे अवतरित होकर चक्रवर्ती पदको भोग रहे हो उसी तरह
 मैं तुम्हारा भाई चित्र भी निदान रहित तपके प्रभावसे देवलोकसे चक्कर

સમૂય-સમૂત હે સમૂત । તમે જેમ પોતાની જાતને મહાણુભાગ-મહાનુભાગમ્
 अतिशय महात्म्यથી सपत्न અને महिङ्घिय-महर्द्धिकम् ચક્રવર્તી પદની પ્રાપ્તિથી
 अतिशय विभूति विशिष्ट માનીને पुण्यफलोववेय जाणासि - पुण्यफलोपपेतम्
 जानासि सुकृत्यना क्षणेना लोगवनार માની રહ્યા છે તહેવ-તથૈવ એજ રીતે
 राय-राजन् હે રાજન્ ! चित्पि जाणाहि-चित्रमपि जानाहि મારા ચિત્રના જીવને
 पद्य એવો જ માને તસ્સ વિ इद्दीजुई य प्पभूया-तस्यापि ऋद्धि द्युति च
 प्रभूता आ चित्रना જીવને पद्य ऋद्धि, दासी, दास, हाथी, घोडा, मणी, सुवर्ण,
 आदि धन धान्य सपत्न અને द्युति तेज प्रतापरूप द्युति विपुल प्रमाणमा હતી

આનું તાત્પર્ય એ છે કે, જે પ્રગટે તમે નિદાનના પ્રભાવથી દેવલોકથી
 अवतीने ब्रह्मराज અને चुलनी राणीने त्या ब्रह्मदत्त नामना पुत्ररूपे अवतरीने
 ચક્રવર્તીપદને ભોગવી રહ્યા છે એવી રીતે હું તમારો ભાઈ ચિત્ર પણ નિદાન

श्रेष्ठिनः पुत्रत्वेन समुत्पन्नः। चक्रवर्तिनस्तस्यापि ममात्मन समृद्धिरासीत्। स च
ममात्मा प्रतिदिन याचकेभ्यः सुवर्णदीनारस्रोतिं ददाति स्म। तथा षडङ्गसुख
दायकेषु मनोहरेष्वैस्तरमासादेषु समग्रान् भोगानुपभुञ्जानो बहुविधरक्तुरग
गजादि समृद्धिसम्पन्नोऽनेकानेरुसुकुमारकामिनीभिः परितृतो द्वात्रिंशद्विंश
नाटक पश्यन् सुखपरम्परा परीतोऽनेकविधान् भोगान् प्रतिदिन भुञ्जानः पूर्वकृत
सुकृतप्रभावेण परमममोदमनुभजन्नासीदिति ॥ ११ ॥

यदि ममेव तथापि सपदासोत्तदा त्वं कथं प्रजितः ? इत्याशङ्क्याह—

मूलम्—

महत्थरूपा वयणप्लभूया, गाहाणुंगीया नरसर्धमज्जे ।

‘जं भिक्खुणो सीलगुणोर्वेया, इहज्जंयते’ समेणोस्मिहंजाओ ॥१२॥

छाया—महार्थरूपा वचनाल्पभूता, गाथाऽनुगीता नरसङ्गमध्ये ।

या भिक्षुः सीलगुणोपपेता, इह यतन्ते श्रमणोऽस्मि जातः ॥१२॥

कर सुसमृद्ध धनसार सेठके यहां पुत्र रूपसे अवतरित हुआ हू। जिस
तरह तुम्हारा वैभव है ठीक इसी तरहका मेरा भी वैभव था। मैं भी
उस अवस्थामें याचकोंके लिये एक करोड़ सुवर्णकी दीनारे प्रतिदिन प्रातः
काल दिया करता था। समस्त ऋतुओंके अनुकूल, सुखदायक, मनोहर एवं
उन्नत प्रासादोंमें निवास करता हुआ समग्र भोगोंका उपभोग करता
था। अनेक प्रकारके रथोंकी, घोड़ोंकी तथा हाथियोंकी मेरे यहां कमी
नहीं थी। मेरे अनेक सुकुमार कामिनियाँ थीं। बत्तीस प्रकारके नाटकों
को देखता हुआ मैं विशिष्ट सुख परम्पराको भोगता था। किसी भी
वस्तुका अभाव मेरे यहां नहीं था। पूर्वकृत सुकृतका प्रभाव मुझे हर
तरहसे प्रतिदिन आनदित करता था ॥ ११ ॥

रहीत तपना प्रभावथी देवलोडथी न्यवीने सुसमृद्ध धनसागर शेठने त्या पुत्र
रूपे अवतरेल छु जे प्रकारने तभारे वैभव छे ओज प्रकारने भारे वैभव
हते। हुं पणु ओ अवस्थामा याचकेने भाटे ओक करौड सुद्राओ आग्या
करते। हरेक ऋतुओने अनुकूल, सुखदायक, मनोहर अने सुखदायक लब्ध
प्रासादोमा निवास करीने सधना लोगोने उपभोग करते। अनेक प्रका
रना रथोनी घोडानी तथा हाथीओनी भारे त्या करीना न हती भारे अनेक
सुकुमार पत्नीओ हती अत्रीस प्रकारना नाटकेने जेता जेता हुं विशेष सुख
पर पशने लोगवते। हते। भारे त्या कौछ पणु वस्तुने अभाव न हते। पूवे
करेला सुकृतोने प्रभाव अने हरेक प्रकारे दोज अरोज आनदित अनावते। हते। ११॥

ટીકા—‘મહત્થભૂયા’ इत्यादि—

મહાર્થરૂપા = અનન્તદ્રવ્યપર્યાયાત્મકતયા વહુર્થરૂપા, તથા-વચનાલ્પભૂતા = સ્વલ્પાક્ષરા, एतादृशी गाथा=ગીયતે તીર્થકરગણવરાદિભિરિતિ ગાથા, મોક્ષાર્થ-ભિધાયિની સૂત્રપદ્ધતિઃ, નરસઙ્ગમધ્યે=વિપુલજનસમુદાયમધ્યે, અનુગીતા=અનુ=અનુલોમ=શ્રોતુરનુકૂલ ગીતા=સ્થવિરૈઃ કથિતા । યા ગાથા શ્રુત્વા મિશ્નવઃ=સાધવ શીલગુણોપપેતાઃ-શીલ=ચારિત્ર, ગુણો=જ્ઞાન તામ્યામુપપેતા=યુક્તાઃ સન્તઃ, इह=જૈનશાસને મોક્ષાર્થ યતન્તે=યતનવન્તો ભવન્તિ । તામેવ ગાથા શ્રુત્વાઽહ શ્રમણો જાતોઽસ્મિ ન તુ દરિદ્રત્વાત્ । અય ભાવ.-સર્વભોગોપભોગસપન્નઃ મહર્દિયુતોઽનેક-

इस प्रकार मुनिराजका कथन सुनकर चक्रवर्तीने कहा कि जब आपके पास मेरी जैसी विभूति थी तो फिर मुनि होने का क्या कारण हुआ? इसका उत्तर अब इस गाथा द्वारा दिया जाता हूँ-‘महत्थरूपा’ इत्यादि

अन्वयार्थ—(महत्थरूपा वयणप्पभूया-महार्थरूपा वचनाल्पभूता) अनन्त द्रव्यपर्यायात्मक वस्तुको विषय करने वाली होनेसे विस्तृत अर्थवाली तथा स्वल्प अक्षर वाली ऐसी गाथा-सूत्रपद्धति (नरसङ्गमज्जे-नरसङ्गमध्मे) स्थविरोंने विपुलजनसमुदायके बीचमे (अणुगांया-अनु-गीता) गाई-(या सोच्चा-या श्रुत्वा) जिस गाथा को सुनकर (भिक्षुगुणो-भिक्षव) भिक्षुजन (सीलगुणोववेया-शीलगुणोपपेताः) चारित्र एव ज्ञान गुणसे युक्त बनकर (इह) इस जैनशासनमें (उज्जयते-यतन्ते) मोक्षप्राप्ति के लिये प्रयत्नशील बनते हैं सो मैं भी “तामेव गाथा श्रुत्वा” (समणोमिहि जाओ-श्रमणो जातोऽस्मि) उसी गाथा को सुनकर ससार शरीर एव भोगोंसे विरक्त बनकर मुनि हो गया हूँ । दरिद्री होनेसे मुनि नहीं हुआ हूँ ।

मुनिराજનું આ પ્રકારનું કથન સાંભળીને ચક્રવર્તીએ કહ્યું કે, ત્યારે આપની મારા જેવી વિભૂતિ હતી તો પછી મુનિ થવાનું શું કારણ બન્યું ? એનો ઉત્તર આ ગાથા દ્વારા આપવામાં આવેલ છે—“મહત્થરૂપા”-ઇત્યાદિ ।

અન્વયાર્થ—મહત્થરૂપા વયણપ્પભૂયા-મહાર્થરૂપા વચનાલ્પભૂતા અનન્ત દ્રવ્ય પર્યાયાત્મક વસ્તુને વિષય કરનાર હોવાથી વિસ્તૃત અર્થવાળી એવી ગાથા સૂત્ર પદ્ધતિ નરસઙ્ગમજ્જે-નરસઙ્ગમધ્યે સ્થવીરોના વિપુલ જન સમુદાયની વચમાં અણુગાયા-અનુગીતા ગાઈ યા સોચ્ચા-યા શ્રુત્વા જે ગાથાને સાંભળીને ભિક્ષુગુણો-ભિક્ષવ ભિક્ષુજન સીલગુણોવવેયા-શીલગુણોપપેત ચારિત્ર અને જ્ઞાનગુણથી યુક્ત બનીને ઇહ-ઇહ આ જૈન શાસનમાં ઉજ્જયતે-યતન્તે મોક્ષપ્રાપ્તિ માટે પ્રયત્નશીલ બને છે તો હું પણ સમણોમિહિજાઓ-શ્રમણો જાતોસ્મિ એ ગાથાને સાંભળીને સસાર, શરીર અને લોભોથી વિરક્ત થઈને મુનિ બની ગયો છું પણ દરિદ્રી હોવાથી મુનિ થયેલ નથી

श्रेष्ठिनः पुत्रत्वेन समुत्पन्नः। चक्रवर्तिनस्यापि ममात्मन समृद्धिर्गसीत्। स
ममात्मा प्रतिदिन याचकेभ्यः सुवर्णदीनारकोटिं ददाति स्म। तथा षडङ्गसुख
दायकेषु मनोहरेष्वन्यैस्तरमागादेषु समग्रान् भोगानुपभुञ्जानो बहुविपरकतुरग
गजादि समृद्धिसम्पन्नोऽनेकानेकसुकुमारकामिनीभिः परिवृतो द्वात्रिंशद्वर्षि
नाटक पश्यन् सुखपरम्परा परीतोऽनेकविधान् भोगान् प्रतिदिन भुञ्जानः पूर्वकृत
सुकृतप्रभावेण परमप्रमोदमनुभवन्नासीदिति ॥ ११ ॥

यदि ममेव तत्रापि सपदासीत्तदा त्वं कथं प्रजितः ? इत्याशङ्क्याह—

मूलम्—

महत्थरूपा वयणप्यभूया, गाहाणुंगीया नरसर्धमज्ज्ञे ।

‘जं भिक्षुर्गुणो सीलगुणोर्ववेया, इह ज्ञयते’ समेणोऽस्मि जातः ॥ १२ ॥

छाया—महार्थरूपा वचनाल्पभूता, गायाऽनुगीता नरसङ्गमध्ये ।

या भिक्षुः शीलगुणोपपेता, इह यतन्ते श्रमणोऽस्मि जातः ॥ १२ ॥

कर सुसमृद्ध धनसार सेठके यहा पुत्र रूपसे अवतरित हुआ हू। जिस
तरह तुम्हारा वैभव है ठीक इसी तरहका मेरा भी वैभव था। मैं भी
उस अवस्थामें याचकोंके लिये एक करोड़ सुवर्णकी दीनारे प्रतिदिन प्रातः
काल दिया करता था। समस्त ऋतुओंके अनुकूल, सुखदायक, मनोहर एवं
उन्नत प्रासादोंमें निवास करता हुआ समग्र भोगोंका उपभोग करता
था। अनेक प्रकारके रथोंकी, घोड़ोंकी तथा हाथियोंकी मेरे यहा कमी
नहीं थी। मेरे अनेक सुकुमार कामिनियाँ थीं। बत्तीस प्रकारके नाटकों
को देखता हुआ मैं विशिष्ट सुख परम्पराको भोगता था। किसी भी
वस्तुका अभाव मेरे यहा नहीं था। पूर्वकृत सुकृतका प्रभाव मुझे हर
तरहसे प्रतिदिन आनदित करता था ॥ ११ ॥

रहीत तपना प्रभावथी देवलोकाथी अथवीने सुसमृद्ध धनसागर शेठने त्या पुत्र
इधे अवतरेल छु जे प्रकारने। तमारो वैभव छे ओज प्रकारने। भारो वैभव
हते। हुं पणु ओ अवस्थाभा याचकेने भाटे ओक करौड सुद्राओ। आभ्या
करतो हते। हरेक ऋतुओने अनुकूल, सुखदायक, मनोहर अने सुखदायक लब्ध
प्रासादोभा निवास करीने सधना लोगोनो उपभोग करतो हते। अनेक प्रका
रना रथोनी घोडानी तथा हाथीओनी भारे त्या कमीना न हती भारे अनेक
सुकुमार पत्नीओ हती। अतीस प्रकारना नाटकेने जेता जेता हुं विशेष सुख
पर पशने लोगवतो हते। भारे त्या कोर्छ पणु वस्तुनो अभाव न हते। पूवे
करेला सुकृत्योनो प्रभाव अने हरेक प्रकारे दोज अदोज आनदित अनावतो हते। ११

ટીકા—‘મહત્થભૂયા’ इत्यादि—

મહાર્થરૂપા = અનન્તદ્રવ્યપર્યાયાત્મકતયા ગ્રહ્યરૂપા, તથા-વચનાલ્પભૂતા=સ્વલ્પાક્ષરા, એતાદશી ગાથા=ગીયતે તીર્થચરણગણધરાદિભિરિતિ ગાથા, મોક્ષાર્થ-ભિધાયિની સૂત્રપદ્ધતિઃ, નરસઙ્ગમધ્યે=વિપુલજનસમુદાયમધ્યે, અનુગીતા=અનુ=અનુલોમ=શ્રોતુરનુકૂલ ગીતા=સ્થવિરૈઃ કથિતા । યા ગાથા શ્રુત્વા ભિક્ષવઃ=સાધવ શીલગુણોપપેતાઃ-શીલ=ચારિત્ર, ગુણો=જ્ઞાન તામ્યામુપપેતા=યુક્તાઃ સન્તઃ, इह=જૈનશાસને મોક્ષાર્થ યતન્તે=યત્નવન્તો ભવન્તિ । તામેવ ગાથા શ્રુત્વાऽહ શ્રમણો જાતોઽસ્મિ ન તુ દરિદ્રત્વાત્ । ઝવ ભાવઃ-સર્વભોગોપભોગસપન્નઃ મહદ્વિયુતોઽનેક-

इस प्रकार मुनिराजका कथन सुनकर चक्रवर्तीने कहा कि जब आपके पास मेरी जैसी विभूति थी तो फिर मुनि होने का क्या कारण हुआ? इसका उत्तर अब इस गाथा द्वारा दिया जाता है—‘महत्थरूपा’ इत्यादि

अन्वयार्थ—(महत्थरूपा वयणप्पभूया-महार्थरूपा वचनाल्पभूता) अनन्त द्रव्यपर्यायात्मक वस्तुको विषय करने वाली होनेसे विस्तृत अर्थवाली तथा स्वल्प अक्षर वाली ऐसी गाथा-सूत्रपद्धति (नरसङ्गमज्जे-नरसङ्गमध्मे) स्थविरोने विपुलजनसमुदायके बीचमे (अणुगाया-अनु-गीता) गाई-(या सोच्चा-या श्रुत्वा) जिस गाथा को सुनकर (भिक्षुगुणो-भिक्षव) भिक्षुजन (सीलगुणोववेया-शीलगुणोपपेताः) चारित्र एव ज्ञान गुणसे युक्त बनकर (इह) इस जैनशासनमें (उज्जयते-यतन्ते) मोक्षप्राप्ति के लिये प्रयत्नशील बनते हैं सो मैं भी “ तामेव गाथा श्रुत्वा ” (समणोमिह जाओ-श्रमणो जातोऽस्मि) उसी गाथा को सुनकर ससार शरीर एव भोगोंसे विरक्त बनकर मुनि हो गया हूँ । दरिद्री होनेसे मुनि नहीं हुआ हूँ ।

मुनिराજનુ આ પ્રકારનુ કથન સાંભળીને ચક્રવર્તીએ કહ્યું કે, જ્યારે આપની ભારા જેવી વિભૂતિ હતી તો પછી મુનિ થવાનું શું કારણ બન્યું ? એનો ઉત્તર આ ગાથા દ્વારા આપવામાં આવેલ છે—“મહત્થરૂપા”—ઇત્યાદિ ।

અન્વયાર્થ—મહત્થરૂપા વયણપ્પભૂયા-મહાર્થરૂપા વચનાલ્પભૂતા અનન્ત દ્રવ્ય પર્યાયાત્મક વસ્તુને વિષય કરનાર હોવાથી વિસ્તૃત અર્થવાળી જેવી ગાથા સૂત્ર પદ્ધતિ નરસંગમજ્જે-નરસંગમધ્યે સ્થવીરોના વિપુલ જન સમુદાયની વચમાં અણુગાયા-અનુગીતા ગાઈ યા સોચ્ચા-યા શ્રુત્વા જે ગાથાને સાંભળીને ભિક્ષુગુણો-ભિક્ષવ ભિક્ષુજન સીલગુણોવવેયા-શીલગુણોપપેત ચારિત્ર અને જ્ઞાનશુભથી યુક્ત બનીને इह-इह આ જૈન શાસનમાં ઉજયતે-યતન્તે મોક્ષપ્રાપ્તિ માટે પ્રયત્નશીલ બને છે તો હું પણ સમણોમિહજાઓ-શ્રમણો જાતોસ્મિ એ ગાથાને સાંભળીને સસાર, શરીર અને લોભોથી વિરક્ત થઈને મુનિ બની ગયો છું પણ દરિદ્રી હોવાથી મુનિ થયેલ નથી

દાસીદાસગોમહિપદસ્ત્યથાહિરણ્યમુવર્ણમણિ-મણિયાધીશ્વરઃ પ્રતિદિવસ કોટિસુ-
વર્ણદીનારાન્ દદાનો નરસદ્ધ્યમધ્યે સ્થિરેનુગીતા તીર્થકરણધરોક્તા ગાથાં શ્રુત્વા
સર્વે પરિત્યજ્ય પ્રવ્રજિતોઽસ્મિ । ન તુ યથા મા પश्यसि, तथैवाहमासम् । अतो न
ममापि पूर्वकृतसुकृतं विफलम् । किंतु तत्तुल्यं सफलमेवेति ॥ १२ ॥

एष मुनेर्वचन श्रुत्वा चक्रवर्त्ती स्वसपदा त निमन्त्रयन्नाह—

मूलम्—

उच्चोदए मेहु कैके र्य वंभे, पवेइया आवसहा र्य रम्मां ।

इमं गिहं चित्तं धणप्पभूंय, पसेंહि पचालેणોવवेय ॥ १३ ॥

छाया—उच्चोदयो मधुः कर्कशं व्रज्जा, पवेदिता आवसयाश्च रम्याः ।

इदं गृहं चित्रं ! धनमभूत, प्रशशि पञ्चालगुणोपपेतम् ॥ १३ ॥

તાત્પર્યે હસકા યહ હૈ કિ-સમસ્ત મોગ ઓર ઉપમોગોંકી સામગ્રી સપન્ન
મેં મહાકુદિવાલા થા। મેરે પાસ અનેક દાસી, દાસ, ગો મહિપ, હસ્તિ,
અશ્વ, હિરણ્ય સુવર્ણ માણિક્ય મણિ આદિ સત્ર પુણ્ય કે ઠાટ થે। કિસી
મી વસ્તુ કી કમી નહી થી। પ્રતિદિન મેં એક કરોડ સુવર્ણ દીનારોંકા
દાન દિયા કરતા થા। એક સમય કી વાત હૈ કિ શ્રમણજનોને-નરસમુ-
દાય કે વીચ એકે એસી ગાથા ગાઈ કિ જિસકો સુનકર ભિક્ષુજન શીલ
એવ ગુણોંસે વિશિષ્ટરૂપમેં સપન્ન હો જાતે હૈં ઓર જો વિસ્તૃત અર્થ કો
લી હુઈ થી તથા અક્ષર જિસમે વહુત કમ યે ઉસકો સુનકર મેં સુનિ હાં
ગયા। જિસ રૂપમેં આપ મુજે દેખ રહે હૈં એસા મેરા રૂપ નહીં થા। હસલિયે
આપ મેરા સુકૃત નિષ્ફલ નહી સમજે-કિન્તુ અપને તુલ્ય હી સમજે ॥ ૧૨ ॥

તાત્પર્ય આનુ એ છે કે, સમસ્ત ભોગ અને ઉપભોગની સામગ્રી સપન્ન
એવો હું મહાન રિદ્ધિવાળો હોતો મારી પાસે અનેક દાસ, દાસી, ગાય, બેસ,
હાથી, ઘોડા, હિર, સુવર્ણ, માણેક, મણી આદિ સઘળા પુણ્યના પ્રભાવરૂપે હતા,
કોઈ પણ વસ્તુની કમીના ન હતી પ્રતિ દિવસ હું એક કરોડ સુવર્ણમુદ્રાઓનું
દાન કરતો હતો એક સમયની વાત છે કે, શ્રમણજનોએ જનસમુદાયની
વચ્ચમા એક એવી ગાથા ગાઈ સભળાવી કે, જેને સાભળીને ભિક્ષુજન શીલ
અને ગુણોથી વિશેષરૂપ સપન્ન બની જાય છે અને તેમા ઘણોજ અર્થ ભરેલો
હતો તથા અક્ષર તેમા ખૂબજ ઓછા હતા જેને સાભળીને હું સુનિ બની ગયો,
જે રૂપમા આપ મને જોઈ રહ્યા છો એવું મારૂ રૂપ ન હતું આ માટે આપ
મારૂ સુકૃત્ય નિષ્ફળ ન સમજે પરંતુ તમારા તુલ્ય જ સમજો ॥ ૧૨ ॥

ટીકા—‘ ઉચ્ચોદય ’ ઇત્યાદિ—

ઉચ્ચોદયો મધુઃ કર્કઃ, ચ શુદ્ધાન્મયો વ્રહ્મા એતિ પન્નપ્રધાનપ્રસાદાઃ પ્રવે-
દિતાઃ=વર્દ્ધકિપુરસ્સરૈઃ સુરૈરુપનીતા મત્કૃતે । તયા-ઇત-ઇતરેઽપિ આવસયાઃ=
ભવનાનિ ચ રમ્યાઃ સન્તિ । અન્નમનુશ્રૂયતે-યત્રૈવ ચક્રવર્તિને રોચતે તત્રૈવૈતે પ્રાસાદાઃ
પ્રાદુર્ભવન્તીતિ । હે ચિત્ર ! ધનપ્રભૂત=પ્રભૂત=પ્રચુર ધન = મણિમાણિક્યાદિરૂપ
યસ્મિન્સ્તત્તયા, અથવા ચિત્રધનપ્રભૂત=પ્રભૂતાનિ ચિત્રાણિ=મહુમૂલ્યચિત્રફલકાનિ
ધનાનિ ચ યસ્મિન્ સ્તત્તયા, વિવિધમણિમાણિક્યરૂપધનાનિ યસ્મિન્સ્તત્તયાપ્રભૂત, પાન્ના-
લગુણોપપેત=પન્નાલો નામ દેશસ્તત્ર મત્રા યે ગુણાન્દિન્દ્રિયોપકારિણોરૂપાદયસ્તૈરૂપેત=
સમન્વિતમ્ इद=દૃશ્યમાન, ગૃહ પન્નસહ્યકપ્રાસાદરૂપ વાસસ્થાન, પ્રશાધિ=પ્રશાધ-
ઉપશુદ્ધૈવેત્યર્થ । જય માનઃ-પન્નાલે ભરતક્ષેત્રે ચ યાનિ વિશિષ્ટ વસ્તુનિ તાનિ
સર્વાણ્યત્ર ગૃહે સન્તિ । એતાનિ ભવનાનિ ગૃહ્ણાતુ ભવાનિતિ ।

इस प्रकार मुनिराजके वचन सुनकर चक्रवर्ती अपनी सपदासे
निमन्त्रित करते हुए कहते हैं—‘ उच्चोदय ’ इत्यादि ।

अन्वयार्थ (उच्चोदय महुककेय वभे-उच्चोदयः मधु कर्कः ब्रह्मा)
उच्चोदय, मधु, कर्क, मध्य एव ब्रह्मा ये पांच प्रधान प्रासाद जो मेरे
लिये देवकारीगरो ने बनाये हैं सो इनको तथा दूसरे (रम्मा आवसहा
रम्याः आवसयाः) और भी जो सुन्दर २ भवन हैं उनको एव (धणप्प
भूय-प्रभूत धनम्) प्रचुर मणि माणिक्य आदि रूप धन से ठसाठस भरा
हुआ ऐसा (इम गिह-इद गृहम्) यह जो मेरा भवन है उसको कि जो
(पचाल गुणोववेय-पाचालगुणोपपेतम्) पचालदेशके विशिष्ट सौंदर्यादि
गुणों से सपन्न है (चित्त-चित्र) हे चित्र ! आप (पसाहि-प्रशाधि) स्वी
कार करो । तात्पर्य इसका यह है कि चक्रवर्ती चित्रके जीव मुनिराजसे

આ પ્રકારના મુનિરાજના વચનોને સાભાગને ચક્રવર્તી પોતાની સ પ
દાથી આર્પતા કહે છે—“ ઉચ્ચોદય ”-ઇત્યાદિ ।

અન્વયાર્થ—ઉચ્ચોદય મહુકકકેય વભ-ઉચ્ચોદય મધુકર્ક વ્રહ્મા, ઉચ્ચોદય,
મધુ, કર્ક, મધ્ય અને બ્રહ્મા એ પાંચ મુખ્ય મહેલો જે મારે માટે દેવ કારી-
ગરોએ બનાવેલ છે તે અને તથા બીજા પશુ રમ્યા આવસહા-રમ્યા આવસયા
જે સુદર ભવન છે અને અને ધણપ્પભૂય-પ્રભૂત-ધન પ્રચુર મણી માણિક આદિ રૂપ
ધનથી ઠસાઠસ ભરાયેલ એક જે હમ ગિહ-ઇદમ્ ગૃહમ્ મારૂ ભવન છે એ કે,
જે પાચાલગુણોવવેયમ્-પાચાલગુણોપપેતમ્ પાચાલ દેશના વિશિષ્ટ એવા સૌંદર્ય
આદિ શુદ્ધોથી સપન્ન છે ચિત્ત-ચિત્ર છે ચિત્ર ! આપ એનો પસાહિ-
પ્રશાધિ સ્વીકાર કરો । તાત્પર્ય એ છે કે, ચક્રવર્તી ચિત્રના છવ મુનિ

इह पञ्चालग्रहण पञ्चालदेशस्तस्मिन् समये विशिष्ट समृद्धिमानासीदिति सूचयति । अन्यथा हि भरतक्षेत्रेऽपि यद्विशिष्टं यस्तु तत् तदा ग्रहदत्तगृहे आसीत् ॥१३॥
किंच—

मूलम्—

णेट्टेहिं गीएहिं यं वाइएहिं, नारीजेणाइ परिवारंयतो ।
भुजाहिभोगाइ ईमाइ भिक्खू, मैम रोयेई पव्वजेा हुं दुक्खं ॥१४॥

छाया—नाटयैर्गीतैश्च वादित्रै नारी जनान् परिचारयन् ।

भुङ्क्ष्व भोगानिमान् भिक्षो ! मम रोचते प्रज्या दुःखम् ॥१४॥

टीका—‘णेट्टेहिं’ इत्यादि—

‘हे भिक्षो ! नाटयैः=द्वान्निशदभेदोपलक्षितै नाटयैः, विविधाङ्गहारादि स्वल्पे

यह कह रहे हैं कि पाचाल में एव भरत क्षेत्रमें जितनी भी विशिष्ट वस्तुएँ हैं वे सब इन मेरे भवनों में हैं अतः आप इन भवनोंको अगीकार करो । “पाचाल” पदसे यह ज्ञात होता है कि उस समय ब्रह्मा की समृद्धि विशिष्ट थी, नहीं तो भरतक्षेत्रके कहनेसे ही उसका ग्रहण हो जाता है । फिर “पाचाल गुणोपपेतम्” ऐसा कहना व्यर्थ पड़ता है । सुनते हैं कि उच्चोदय मधु आदि प्रासाद जहाँ चक्रवर्ती की रुचि होती है वहीं बन जाते हैं । “गृह” पद वर्तमान में चक्रवर्ती जहाँ रहता है उसका बोधक है ॥ १३ ॥

फिर चक्रवर्ती मुनिराजसे कहते हैं—‘णेट्टेहिं’ इत्यादि ।

अन्वयार्थ—(भिक्षू-भिक्षो) हे भिक्षो ! (णेट्टेहिं-गीएहिं य वाइएहिं नाटयैः गीतैः वादित्रैः) वत्तीस प्रकारके नाटकोंसे विविधप्रकारके

રાજને એવું કહી રહેલ છે કે, પાચાલમાં અને ભરતક્ષેત્રમાં જેટલી પણ વિશિષ્ટ વસ્તુઓ છે એ સઘળી વસ્તુઓ મારા ભવનમાં છે, આથી આપ આ ભવનોનો સ્વીકાર કરો “પાચાલ” પદથી એ બાણી શકાય છે કે, એ સમયે ત્યાંની સમૃદ્ધિ વિશિષ્ટ હતી નહીં તો ભરતક્ષેત્રના કહેવાથી જ તેમાં તેનો સમાવેશ થઇ બાક છે પણ “પાચાલગુણોપપેતમ્” એવું કહેવું બ્યર્થ અને છે સાબળીએ છીએ કે, ઉચ્ચોદય મધુ આદિ ભવન કે બાક ચક્રવર્તીની રૂચી થાય છે ત્યાં બની બાક છે “ગૃહ” પદ વર્તમાનમાં ચક્રવર્તી ત્યાં રહે છે એવું બોધક છે ॥ ૧૩ ॥

ફરી ચક્રવર્તી મુનિરાજને કહે છે ‘ણેટ્ટેહિં’—ઈત્યાદિ ।

અન્વયાર્થ—ભિક્ષુ-ભિક્ષો હે ભિક્ષુ ! ણેટ્ટેહિં ગીએહિં ય વાઇએહિં-નાટયૈ ગીતૈ વાદિત્રૈ બત્રીસ પ્રકારના નાટકોના વિવિધ પ્રકારના ગીતોથી તથા અનેક

નૃત્ય વાં, ગીતૈઃ=ગ્રામસ્તરમૂર્છનાલક્ષણૈઃ, ચ=પુન યદિત્રૈઃ=મૃદદ્વમુરજાદિભિ નારીઃ
જનાન્ પરિવારયન્=પરિવારી કુર્વન્, ઇમાન્ ભોગાન્=શબ્દાદીન્ મુદ્ધૃચ્ચ । યતઃ
પ્રવ્રજ્યા હુ=નિશ્ચયેન મમ દુઃખ=દુઃખમૂલ રાચતે=પ્રતિભાતિ ॥ ૧૪ ॥

ઇત્ય ચક્રવર્તિમચન શ્રુત્વા મુનિર્યત્કૃતવાન્, તત્ કથયતિ—

મૂલમ્—

તં પુવ્વનેહેણ કયાણુરાગં નરાહિવં કામગુણેસુ ગિદ્ધં ।

ધમ્માંસિઓત્તસ્સ હિયાણુપેહી, ચિંતો ઈમં વેંયણ મુદાહરિત્થા ॥૧૫॥

છાયા—ત પૂર્વસ્નેહેન કૃતાનુરાગ, નરાધિપ કામગુણેષુ મુદ્ધમ્ ।

ધર્માશ્રિતસ્તસ્ય હિતાનુમેક્ષી, ચિત્ર ઇદ વચનમુદાહરત્ ॥ ૧૫ ॥

ટીકા—‘તુ પુવ્વનેહેણ’ ઇત્યાદિ—

પૂર્વસ્નેહેન=જન્માન્તરપ્રલુપ્તવ્રણયેન, કૃતાનુરાગ=મુનિ પ્રત્યનુરાગવન્ત, કામગુ-

ગીતોંસે તથા અનેક પ્રકારકે વાદિત્રોંસે (નારીજનાઈ પરિવારયતો-
નારીજનાન્ પરિવારયન્) નારીજનોંકે સાથ વેઠકર આપ (ઈમાઈ ભોગાઈ
મુજાહિ-ઈમાન્ ભોગાન્ મુદ્ધૃચ્ચ) ઇન શબ્દાદિક ચિપયભોગોં કો આનંદ
કે સાથ ભોગો । કયોં કિ (મમ રોયઈ પવ્વજ્જા હુ દુઃખ-મદ્ધ પ્રવ્રજ્યા
દુઃખ રોચતે) મુદ્ધે યહ આપકી દીક્ષા દુઃખમૂલ હી પ્રતીત હોતી હૈ ।

ભાવાર્થ—ચક્રવર્તી ને પુનઃ મુનિરાજ સે કહા કિ મહારાજ । કયા
ધરા હૈ ઇસ કાયકલેશ સ્વરૂપ પ્રવ્રજ્યામેં-આપ તો નારીજનોંકે વીચે
વેઠકર ગીત, નૃત્ય, વાદિત્રોંકે સાથ અપને મનકો વહલાવો । ઇસ જીવન
કો વ્યર્થ કયોં ગવા રહે હો । ઇસ શુષ્ક તપસ્યામેં દુઃખ કે સિવાય ઔર
કયા રહ્યા હૈ ॥ ૧૪ ॥

ચક્રવર્તીકે ઇસ પ્રકાર વચન સુનકર મુનિને કયા કિયા ? યહ ઇસ

વાણ ત્રેાથી નારીજનાઈ પરિવારયતો-નારીજનાન્ પરિવારયન્ નારીજનોની સાથે બેસીને
આપ ઇમાઈ ભોગાઈ મુજાહિ-ઈમાન્ ભોગાન્ મુદ્ધૃચ્ચ એ શાબ્દાદિક વિષયલોગોને
આનંદની સાથે લોગવો કેમ કે, મને આપની આ દીક્ષા હુ ખકારકજ બજાય છે

ભાવાર્થ—ચક્રવર્તીએ ફરીથી મુનિ મહારાજને કહ્યું કે, મહારાજ ! શુ
શબ્દ છે આ કાયાને કલેશરૂપ પ્રવ્રજ્યામા ? આપ નારીજનોની વચમા બેસીને
ગીત, નૃત્ય, વાણ ત્રેાની સાથે આપના મનને બહેલાવો આ જીવનને વ્યર્થ શામાટે
શુભાવી રહ્યા છે ? આ શુષ્ક તપસ્યામા હુ ખના સિવાય બીજુ શુ છે ? ॥૧૪॥
ચક્રવર્તીના આ પ્રકારના વચનોને સાંભળીને મુનિએ શું કયું ? એ આ

इह पञ्चालग्रहण पञ्चालदेशस्तस्मिन् समये विशिष्ट समृद्धिमानासीदिति सूचयति । अन्यथा हि भरतक्षेत्रेऽपि यद्विशिष्टं वस्तु तत् तदा ब्रह्मदत्तगृहे आसीत् ॥१३॥
 किंच—

मूलम्—

णेट्टેહિં ગીર્ણેહિં યં વાઙ્ણેહિં, નારીજિણાઈ પરિવારંયતો ।
 મુજાહિ ભોગાંઈં ઈમાઈ મિકલૂ, મેમ રોયેઈં પઢવજ્ઞાં હું દુલ્લખં ॥૧૪॥

छाया—नाटयैर्गीतैश्च वादित्रै नारी जनान् परिचारयन् ।

भुङ्क्त्व भोगानिमान् भिक्षो ! मह्यं रोचते मत्रज्या दुःखम् ॥१४॥

टीका—‘णेट्टેહિં’ इत्यादि—

‘हे भिक्षो ! नाटयैः=द्वान्विशदभेदोपलक्षितै नाटयैः, विविधाङ्गहारादि स्वस्व

यह कह रहे हैं कि पाचाल में एव भरत क्षेत्रमें जितनी भी विशिष्ट वस्तुएँ हैं वे सब इन मेरे भवनों में हैं अतः आप इन भवनोंको अङ्गीकार करो । “पाचाल” पदसे यह ज्ञात होता है कि उस समय ब्रह्मा की समृद्धि विशिष्ट थी, नहीं तो भरतक्षेत्रके कहनेसे ही उसका ग्रहण हो जाता है । फिर “पाचाल गुणोपपेतम्” ऐसा कहना व्यर्थ पड़ता है । सुनते हैं कि उच्चोदय मधु आदि प्रासाद जहाँ चक्रवर्ती की रुचि होती है वही बन जाते हैं । “गृह” पद वर्तमान में चक्रवर्ती जहाँ रहता है उसका बोधक है ॥ १३ ॥

फिर चक्रवर्ती मुनिराजसे कहते हैं—‘णेट्टેહિં’ इत्यादि ।

अन्वयार्थ—(भिक्षू—भिक्षो) हे भिक्षो ! (णेट्टેહિં—गीर्ણેહिં य वाङ्णેહિં नाटयैः गीतैः वादित्रै.) वत्सीस प्रकारके नाटकोंसे विविधप्रकारके

રાજને એવું કહી રહેલ છે કે, પાચાલમાં અને ભરતક્ષેત્રમાં જેટલી પણ વિશિષ્ટ વસ્તુઓ છે એ સધળી વસ્તુઓ મારા ભવનમાં છે, આથી આપ આ ભવનોનો સ્વીકાર કરો “પાચાલ” પદથી એ બાણી શકાય છે કે, એ સમયે ત્યાની સમૃદ્ધિ વિશિષ્ટ હતી નહીં તો ભરતક્ષેત્રના કહેવાથી જ તેમાં તેનો સમાવેશ થઈ બાથ છે પછી “પાચાલગુણોપપેતમ્” એવું કહેવું બ્યથા અને એ સાબળીએ છીએ કે, ઉચ્ચોદય મધુ આદિ ભવન કે બન્યા ચક્રવર્તીની રૂચી થાય છે ત્યા બની બાથ છે “ગૃહ” પદ વર્તમાનમાં ચક્રવર્તી બન્યા રહે છે એનું બોધક છે ॥ ૧૩ ॥

ફરી ચક્રવર્તી મુનિરાજને કહે છે ‘ણેટ્ટેહિં’—ઈત્યાદિ ।

અન્વયાર્થ—મિકલૂ—મિક્ષો હે ભિક્ષુ ! ણેટ્ટેહિં ગીર્ણેહિં ય વાઙ્ણેહિં—નાટયૈ ગીતૈ વાદિત્રૈ બત્રીસ પ્રકારના નાટકોના વિવિધ પ્રકારના ગીતોથી તથા અનેક પ્રકારના

દીના પતિસ્મરણરૂપ ગીત ભવતિ, તદુત્ । તથા-સર્વ નાટ્ય વિડમ્બિતમ્=વિડમ્બ-
નાપાય-યક્ષાવિષ્ટપીતમયોન્મત્તાધઙ્ગવિક્ષેપયત્ । તથા-સર્વાળ્યાભરણાનિ=મુદ્ગૂટકે
યુગાદીનિ ભારાઃ=તત્ત્વતો ભારરૂપત્વાત્તેષામ્ ।

ગીત મેરી દૃષ્ટિ મેં (ચિલવીય-ચિલપિતમ્) ચિલાપ તુલ્ય હૈ તથા (સવ્વ
નટ-સર્વ નાટ્ય) સમસ્ત નાટક વિડમ્બના પ્રાય હૈ । ઓર (સવ્વે આભ-
રણા ભારા-સર્વાળિ આભરણાનિ ભારાઃ) સમસ્ત આભરણ ભારતુલ્ય હૈ ।
જ્યાદા ક્યા કહેં (સવ્વે કામા દુહાવહા-સર્વે કામાઃ દુઃસ્વાવહાઃ) સમસ્ત
ઇન્દ્રિયોં કે વિષય મુજે તો દુઃસ્વદાયી હી પ્રતીત હોતે હૈ । જિસ પ્રકાર
ઉન્મત્ત એવ ગાલક આદિકે ગીત હિત શિક્ષા વિહીન હોને સે ચિલાપ
જૈસે હી પ્રતીત હોતે હૈં તથા જિસ પ્રકાર વિધવા સ્ત્રીકા અપને મૃત પતિ
કે ગુણોંકા સ્મરણ રૂપ ગીત, ચિલાપતુલ્ય હોતા હૈ ઉસી પ્રકાર મોક્ષા-
ભિલાષી મુનિકી દૃષ્ટિ મેં ગીત મી એક પ્રકારકે ચિલાપ હી જૈસે માલૂમ
પડતે હૈં । યક્ષસે આવિષ્ટમૃત લગે દુઃખ મનુષ્યકે તથા મધપાયી વ્યક્તિ
કે અર્ગોંકા વિક્ષેપ જિસ પ્રકાર એક તરહકી વિડમ્બનાસે પૂર્ણ માના
જાતા હૈ, ઉસી પ્રકાર નાટક મી મુનિયોંકી દૃષ્ટિ મેં વૈસે હી માલૂમ પડતે
હૈં । આભરણોંકો ભલે હી વહિરાત્મા જીવ આભૂષણરૂપ માને પર જો
અન્તરાત્મા જીવ હૈં ઉનકો તો વે ભારરૂપ પ્રતીત હોતે હૈં । તથા શબ્દા-
દિક વિષય તૃષ્ણાકે પરિવર્ધક હોનેસે એક પ્રકારકે દુઃખ હી હૈં । અતઃ

દૃષ્ટિમા ચિલપિય-ચિલપિતમ્ ચિલાપ તુલ્ય છે તથા સવ્વ નટ-સર્વમ નાટ્ય સઘળા
નાટકો વિટબણ્યા રૂપ છે અને સવ્વે આભરણાભારા-સર્વાળિ આભરણાનિ ભારા
સઘળા આભરણો ભાર તુલ્ય છે વધુ શું ઠહુ? સવ્વે કામા દુહાવહા-સર્વે કામા
દુસ્વાવહા સઘળા ઇન્દ્રિયોના વિષય મને તો હુ ખદાયક જ દેખાય છે જે
પ્રમાણે ઉન્મત્ત અને બાળક વગેરેને ગીત શિક્ષા વિહીન હોવાને કારણે ચિલાપ
જેવાં લાગે છે તથા જે પ્રકારે વિધવા સ્ત્રીને પોતાના મૃત્યુ પામેલા પતિના
શુણોનુ સ્મરણરૂપ ગીત ચિલાપ તુલ્ય હોય છે એજ રીતે મોક્ષના અભિલાષી
મુનિની દૃષ્ટિમા ગીત પણ એક પ્રકારના ચિલાપ જેવા જ માલુમ પડે છે
યક્ષથી અવિષ્ટમૃત થયેલ મનુષ્યને તથા મધપાન કરેલ વ્યક્તિને અગોનો વિક્ષેપ
જે પ્રમાણે એક પ્રકારની વિટબણ્યાથી પૂર્ણ માનવામા આવે છે એજ રીતે
નાટક પણ મુનિઓની દૃષ્ટિમા એવા જ માલુમ પડે છે આભરણોને ભલે
બહિરાત્મા એવ આભૂષણ રૂપ માને પરંતુ જે અન્તરાત્મા એવ છે એને
તો એ ભારરૂપ જ જણાય છે તથા શબ્દાદિક વિષય તૃષ્ણાને વધારનાર હોવાથી
એક પ્રકારે હુ ખરૂં જ છે આથી ચિત્રના એવ મુનિરાજે ચક્રવર્તિને સમ
૬૦ ૧૬

નેપુ=મનોજ શબ્દાદિપુ, ગૃહ્=લોલુપ, ત નરાધિપ=વ્રહ્મદત્તચક્રવર્તિન, ધર્માશ્રિતઃ= ધર્મમાર્ગમારુદઃ, તસ્ય વ્રહ્મદત્તસ્ય હિતાનુપેક્ષી=વ્રહ્મદત્તહિતાનુચિન્તનપરઃ ચિત્તઃ= ચિત્રજીવમુનિરિદ વક્ષ્યમાણ વચનમ્, મુદાહરત્=ઉક્તયાન્ ॥ ૧૫ ॥

મુનિ યદુક્તયાન્ તદાહ—

મૂલમ્—

સંઘ્વં વિલંબિયં ગીય, સંઘ્વ નેટ્ વિલમ્બિયં ।

સંઘ્વે આર્ભરણા ભારા, સંઘ્વે કોમા દુહાવંહા ॥૧૬॥

છાયા—સર્વં ચિલપિત ગીત, સર્વં નાટ્ય પ્રિડમ્બિતમ્ ।

સર્વાણ્યાભરણાનિ ભારાઃ, સર્વં કામા દુઃખાનદાઃ ॥ ૧૬ ॥

ટીકા—‘ સંઘ્વ ’ इत्यादि—

સર્વં ગીત- ચિલપિત=ચિલાપતુલ્યમ્, આત્મહિતપરિજિતત્વાત્, યથા-મત્તસ્ય ચાલકાદેશ ગીતમ્ । તથા-રુદિતકારણત્વાદપિ ચિલાપતુલ્યમ્ । યથા-મૃતમર્ત્તકા-

ગાથા દ્વારા સૂત્રકાર પ્રકટ કરતે હૈ—‘ ત પુલ્લનેહેણ ’ इत्यादि ।

અન્વયાર્થ—(પુલ્લનેહેણ-પૂર્વસ્નેહેન) પૂર્વમવકે સ્નેહસે (કયાણુરાગ કૃતાનુરાગમ્) અનુરાગકે આધીન બને હુણ તથા (કામગુણેસુ ગિદ્ધ-કામગુણેષુ ગૃહ્મ) મનોજ શબ્દાદિક વિષયોમે લોલુપ હુણ એસે (ત નરાહિવ-ત નરાધિપમ્) ઉસ ચક્રવર્તી વ્રહ્મદત્તસે (ધમ્મસ્સિઓ-ધર્માશ્રિતઃ) ધર્મમાર્ગ પર આરુદ્ધ હુણ તથા (તસ્સહિયાણુપેક્ષી-તસ્ય હિતાનુપેક્ષી) ચક્રવર્તીકે હિતકે અમિલાપા (ચિત્તો-ચિત્રઃ) ચિત્રકે જીવ મુનિરાજને (હમ વચણ મુદાહરિત્થા-હદ વચનમુદાહરત્) હસ પ્રકાર કહા ॥ ૧૫ ॥

મુનિરાજ ને ચક્રવર્તીસે જો કહા ? સો કહતે હૈ—‘ સંઘ્વ ’ इत्यादि ।

અન્વયાર્થ—હે ચક્રવર્તી ! મુનો (સંઘ્વ-સર્વમ્) સમસ્ત (ગીય-ગીતમ્)

ગાથા દ્વારા સૂત્રકાર પ્રગટ કરે છે —“ ત પુલ્લનેહેણ ”-इत्यादि ।

અન્વયાર્થ—પુલ્લનેહેણ-પૂર્વસ્નેહેન પૂર્વભવના સ્નેહના કયાણુરાગ-કૃતાનુરાગમ્ અનુરાગને આધીન બનેલા અને કામગુણેસુ ગિદ્ધ-કામગુણેષુ ગૃહ્મ મનોજ શબ્દાદિક વિષયોમા લોલુપ બનેલા એવા ત નરાહિવ-ત નરાધિપમ્ ચક્રવર્તી વ્રહ્મદત્તને ધમ્મસ્સિઓ-ધર્માશ્રિત ધર્મ માર્ગ ઉપર આરુદ્ધ બનેલા અને તસ્સ હિયાણુપેક્ષી-તસ્ય હિતાનુપેક્ષી ચક્રવર્તીના હિતના અભિલાષી એવા ચિત્તો-ચિત્રઃ ચિત્રના જીવ મુનિરાજે આ પ્રકારે કહ્યું ॥ ૧૫ ॥

મુનિરાજે ચક્રવર્તીને જે કહ્યું તે કહે છે—“ સંઘ્વ ”-इत्यादि ।

અન્વયાર્થ—હે ચક્રવર્તી ! સંઘ્વ-સર્વમ્ સાબળેા ગીય-ગીતમ્ ગીત મારી

धूर्तैः शरीरश्रमो मा भवत्वित्यलीकमुत्तर ददाति । भूयो ययैव न कुर्यात्, तवेय
मया शिस्तणीया । एव विचार्य परेद्युस्त शिष्टापुत्रक स्वर्णेन वेष्टयित्वा कण्ठाभरण-
रूप कारयित्वा पत्नीसमीपे समागत्य सस्नेहमिदमब्रवीत्-प्रिये ! स्वर्णमयमिद
कण्ठाभरण त्वदर्धे मयाऽऽनीतम् । इदं त्वकण्ठ भूषयतु । पत्न्यपि कण्ठाभरणमा-
लोक्य सहर्षं तद्गृहीत्वा कण्ठे वध्नाति स्म । रात्रिदिव स्वर्णपत्राच्छादितशिला-
पत्रककण्ठाभरण कण्ठे परिदधाना साऽतीव प्रमोदमनुभूव । एकदा सुदर्शनस्ताम-

उसको ज्ञात नहीं हो सका । पतिने पत्नीके कथन सुनते ही विचार
किया-मालूम पड़ता है कि चद्रकला धूर्त है, यह ऐसा जो कह रही
है सो उसका कारण केवल यह है कि इसको शरीर का परिश्रम
सह्य नहीं है । अतः वहाना बनाकर यहा उसके उठानेसे बचना चाहती
है । अतः आगे अब यह ऐसा न करे इसलिये मुझे इसको शिक्षा देना
चाहिये इस विचारसे उसने एक युक्ति की । दूसरे दिन ही उस शिला-
पुत्रकको उसने सुवर्णके पत्रसे आवेष्टित करवा दिया । और उसकी
आकृति भी उसने कण्ठाभरणके रूपमें परिवर्तित करवादी । पश्चात् वह
उसको अपनी पत्नीके पास ले जाकर कहने लगा-प्रिये ! यह कण्ठा-
भरण मैंने तेरे लिये बाहरसे मगवाया है, अतः तुम इसको अपने कंठ में
पहिरलो । सुदर्शनको यह बात सुनकर चद्रकला बहुत ही खुश हुई और
उसने उसी समय उसको देखते ही देखते बड़े हर्ष के साथ अपने कण्ठ
में पहिर लिया । अब तो उसने उसको कंठसे उतारनेका नामतक भी
नहीं लिया । रात दिन वह उसको अपने कंठमें ही धारण करे रही और

आपनी पड़ोसियों जेनु आपवानु तेनी जलुमा न छतु पतिजे पत्नीना वचन
सांभलताज विचार क्यो के, भाबुम पडेछे के, चद्रकला जोटी छे ओधीज ते
आबु कही रही छे ठारलु मात्र ओटलु ज छे के, ओने शरीरने परिश्रम
करवे गमतो नथी आथी जहानु जतावीने ओ तेने न उठाववा भाटे अथाव
करी रही छे आपनी आगण ते ओबु न करे ओ भाटे भारे तेने शिक्षा आपनी
ओधजे आवा विचारथी तेबु ओक युजित करि गीजे दिवसे ज ओ शिला-
पुत्रकने तेबु सुवर्णना पत्राथी भडावी अने ओनी आकृति पबु तेबु कंठ
आभरखुना घाटनी ठरावी पछी ते तेने पोतानी पत्नीनी पास लध जधने
कडेवा लाग्यो, प्रिये ! आ कंठ आभरखु मे तारा भाटे जहारथी भगावेल छे
आथी तमे तेने गणामा पडेरीखो पतिनी आ वात सांभलीने चद्रकला धलीज
भुशी धध अने तेबु ओज वणते ओने जेता जेता धलुज डधनी साथे
पोताना गणामा पडेरी लीधु आ पछी तेबु तेने पोताना गणामाथी उतारी
नाभवानु नाम पबु न लीधु रात दिवस तेने ते पोताना गणामा पडेरी

અત્રાસ્ત્યેવ કથાનકમ્—આસીદક્ષદેશે મણિપુરે પ્રજુરધનધાન્યાદિસન્-
ન્વિતોઽતિચિનીતઃ સુદર્શનનામકઃ ત્રેષ્ઠિપુત્રઃ । તસ્મામીન્ પ્રાણત્રિપ્રિયા મકલક
લાચતુરાઽનવધસર્વાદ્રિયુક્તા ચદ્રકલાનામ્ની માર્યા । તામેરુદા કાર્યાન્તરસમ્પન્નાશ્ચ
પ્રાહ સ્તુપે ! સૌપમધ્યાત્ શિલા પુત્રકમાનય । શ્વદૂતચનમાકર્ણ્ય સા પ્રાહ—માતૃ !
મહાભારોજ્ય શિલાપુત્રકઃ, નાહ ત સમાનેતુ શકા । અસ્મિન્નેય સમયે કુતોઽપિ
સમાગતઃ પત્ન્યાનુપલક્ષિતઃ ત્રેષ્ઠિપુત્રઃ પત્ન્યાચનમાકર્ણ્ય સમચિન્તયન્—અહો !

ચિત્રકે જીવ મુનિરાજને ચક્રવર્તીનો સમક્ષાયા કિ તુમ ફનકો કિસ
રૂપમેં અચ્છા સમક્ષકર મુક્ષે ગ્રહણ કરને કે લિયે કહ રહે જો ? ।

હસ પર એક કથાનક હસ પ્રકાર હૈ—

અંગદેશ મેં મણિપુર નગરમેં ધનધાન્યાદિસે સમન્વિત તથા અત્યંત
અતિ ચિનીત સુદર્શન નામકા એક ત્રેષ્ઠિપુત્ર રહતા થા । સુદર્શનકી
પત્નીકા નામ ચદ્રકલા થા, યહ જૈસા નામ થા વૈસી હી ગુણ સપન્ના થી ।
સુદર્શનકો યહ અપને પ્રાણોસે બી અધિક પ્યારી થી । ચદ્રકલા બી
સકલકલાઓમે વડી ચતુર થી । હસકા પ્રત્યેક શારીરિક અવયવ સૌન્દર્ય
એવ લાવણ્યસે ભરપૂર થા । એક સમય કી વાત હૈ કિ ચદ્રકલાસે ડસકી
સાસને જો કિ ડસ સમય કિસી દૂસરે કામ કરનેમેં લગી હુઈ થી કહા
વહુ ! સકાનકે ખીતરસે શિલાપુત્રકકો છે આ । ચદ્રકલાને સાસકે
વચ્ચન સુત્તકર કહા—માતાજી ! શિલાપુત્રકકા વજન તો વહુત હૈ હસલિયે
વહુ અકેલી મુક્ષસે નહી ડઠ સકતા હૈ । જવ ચન્દ્રકલા હસ પ્રકાર કહ
રહી થી કિ હસી સમય કહીંસે ડસકા પતિ બી આ ગયા જિસકા આના

જાન્યુ કે, તમે એને કઈ રીતે સારા સમજાવે અને અગીકાર કરવાનું કહી
રહ્યા છો ? આના ઉપર એક યથા આ પ્રમાણે છે—

અંગદેશમા મણીપુર નગરમા ધનધાન્યાદિકથી પરિપૂર્ણ તથા ખૂબજ
ચિનીત એવા સુદર્શન નામે શેકનો એક પુત્ર રહેતો હતો સુદર્શનની પત્નીનું
નામ ચદ્રકલા હતું એ જેવું નામ હતું તેવી જ શુભસુખન હતી કળાઓમા
ખૂબજ ચતુર હતી એના શરીરના પ્રત્યેક અવયવ સૌન્દર્ય અને લાવણ્યથી
ભરપૂર હતા એક સમયની વાત છે કે, ચદ્રકલાને તેની સાસુએ કે જે એ વખતે
ખીજા કોઈ કામમા શુ થાયેલ હતી તેણે કહ્યું, વહુ ! મકનની અદરથી શિલાપુત્રકને
લઈ આવો ચદ્રકલાએ સાસુના વચન સાભળીને કહ્યું કે, માતાજી ! શિલાપુત્રકનું
વજન તો ઘણું છે આથી તે મારા એડલાથી ઉપડી શકે તેમ નથી જ્યારે
ચદ્રકલા આ પ્રમાણે કહી રહી હતી કે, એજ સમયે તેનો પતિ કયાકથી ત્યા

धूर्तय शरीरश्रमो मा भवत्तित्यलीकमुत्तर ददाति । भूयो यथैवं न कुर्यात्, तवेय
मया शित्तगोया । एव त्रिचार्य परेद्युस्त शिवापुत्रक स्वर्णेन वेष्टयित्वा कण्ठाभरण-
रूप कारयित्वा पत्नीसमीपे समागत्य सस्नेहमिदमब्रवीत्-प्रिये ! स्वर्णमयमिदं
कण्ठाभरण त्वदर्धे मयाऽऽनीतम् । इदं त्वत्कण्ठं भूषयतु । पत्न्यपि कण्ठाभरणमा-
लोक्य सहर्षं तद्गृहीत्वा कण्ठे वक्ष्णाति स्म । रात्रिदिव स्वर्णपत्राच्छादितशिला-
पत्रककण्ठाभरण कण्ठे परिदधाना साऽतीव प्रमोदमनुभूय । एरुदा सुदर्शनस्ताम-

उसको ज्ञात नहीं हो सका । पतिने पत्नीके कथन सुनते ही विचार
क्रिया-मालूम पड़ता है कि चद्रकला धूर्त है, यह ऐसा जो कह रही
है सो उसका कारण केवल यह है कि इसको शरीर का परिश्रम
सह्य नहीं है । अतः उहाना बनाकर यह उसके उठानेसे बचना चाहती
है । अतः आगे अब यह ऐसा न करे इसलिये मुझे इसको शिक्षा देना
चाहिये इस विचारसे उसने एक युक्ति की । दूसरे दिन ही उस शिला-
पुत्रकको उसने सुवर्णके पत्रसे आवेष्टित करवा दिया । और उसकी
आकृति भी उसने कण्ठाभरणके रूपमें परिवर्तित करवा दी । पश्चात् वह
उसको अपनी पत्नीके पास ले जाकर कहने लगा-प्रिये ! यह कण्ठा-
भरण मैंने तेरे लिये बाहरसे मगवाया है, अतः तुम इसको अपने कंठ में
पहिर लो । सुदर्शनको यह बात सुनकर चद्रकला बहुत ही खुश हुई और
उसने उसी समय उसको देखते ही देखते बड़े हर्ष के साथ अपने कण्ठ
में पहिर लिया । अब तो उसने उसको कंठसे उतारनेका नामतक भी
नहीं लिया । रात दिन वह उसको अपने कंठ में ही धारण करे रही और

आपची पडोऱ्यो जेनु आपवानु तेनी जलुमा न हुतु पतिजे पत्नीना वचन
सालगतान् विचार क्यो के, मालुम पडेछे के, अद्रवला जोटी छे ज्येथी ते
आपु कही रही छे कारण मात्र जेटलु न छे के, जेने शरीरने परिश्रम
करये गमतो नयी आथी जहातु जतावीने जे तेने न उठाववा भाटे जयाव
करी रही छे आथी आगण ते जेपु न करे जे भाटे भारे तेने शिक्षा आपची
ज्येथजे आवा विचारथी तेजे जेक युजित करि जीजे द्विपसे न जे शिक्षा-
पुत्रकने तेजे सुवर्णना पत्राथी भडावी जने जेनी आकृति पलु तेजे कंठ
आभरणना घाटनी ठरावी पछी ते तेने पोतानी पत्नीनी पासे लथ जधने
कडेवा लाग्यो, प्रिये ! आ कंठ आभरण मे तारा भाटे जहाथी मगावेल छे
आथी तमे तेने गजामा पडेरीवो पतिनी आ बात सालगीने अद्रवला घण्णी
जुशी थध जने तेजे जेन वणते जेने जेता जेता घण्णन डधनी साथे
पोताना गजामा पडेरी वीधु आ पछी तेजे तेने पोताना गजामाथी उतारी
नाभवानु नाम पलु न वीधु रात द्विप तेने ते पोताना गजामा पडेरी

अत्रास्त्येव कथानकम्—आसीदङ्गदेशे मणिपुरे प्रभुधनधान्यादिसम्-
न्वितोऽतिविनीतः सुदर्शननामकः त्रेष्टिमुतः । तस्यामीन् प्राणप्रिया सकलक-
लाचतुराङ्गवधसर्गाद्भुक्ता चद्रकलानाम्नी मार्या । तामेकदा कार्यान्तरसम्पन्नाम्भूः
प्राह स्तुपे ! सौधमध्यात् शिला पुत्रकमानय । श्वधूयचनमाकर्ण्य सा प्राह—मातः !
महाभारोऽयं शिलापुत्रकः, नाहं तं समानेन शक्ता । अस्मिन्नेव समये कुतोऽपि
समागतः पत्न्यानुपलक्षितः त्रेष्टिमुतः पत्न्याचनमाकर्ण्य समचिन्तयन्—अहो !

चित्रके जीव मुनिराजने चक्रवर्तीको समझाया कि तुम इनको किस
रूपमें अच्छा समझकर मुझे ग्रहण करने के लिये कह रहे हो ? ।

इस पर एक कथानक इस प्रकार है—

अङ्गदेश में मणिपुर नगरमें धनधान्यादिसे समन्वित तथा अत्यंत
अति विनीत सुदर्शन नामका एक त्रेष्टिपुत्र रहता था । सुदर्शनकी
पत्नीका नाम चद्रकला था, यह जैसा नाम था वैसी ही गुण संपन्ना थी ।
सुदर्शनको यह अपने प्राणोंसे भी अधिक प्यारी थी । चद्रकला भी
सकलकलाओंमें बड़ी चतुर थी । इसका प्रत्येक शारीरिक अवयव सौन्दर्य
एव लावण्यसे भरपूर था । एक समय की बात है कि चद्रकलासे उसकी
सासने जो कि उस समय किसी दूसरे काम करनेमें लगी हुई थी कहा
बहु ! सकानके भीतरसे शिलापुत्रकको छे आ । चद्रकलाने सासके
वचन सुनकर कहा—माताजी ! शिलापुत्रकका वजन तो बहुत है इसलिये
वह अकेली मुझसे नहीं उठ सकता है । जब चन्द्रकला इस प्रकार कह
रही थी कि इसी समय कहींसे उसका पति भी आ गया जिसका आना

लभ्युं के, तबो ओने कर्ष रीते सारा समलने मने अगीकार करवानु कही
रक्षा हो ? आना उपर ओक कथा आ प्रभावे छे—

अङ्गदेशमा मणीपुर नगरमा धनधान्यादिकथी परिपूर्णा तथा भूषण
विनीत ओवा सुदर्शन नामे शेकने ओक पुत्र रहेते। हते। सुदर्शननी पत्नीनु
नाम चद्रकला हुतु ओ नेनु नाम हुतु तेवी न शुश्रूष पन्न हुती कणाओमा
भूषण यतुर हुती ओना शरीरना प्रत्येक अवयव सौंदर्य ओने लावण्यथी
भरपूर हुता ओक समयनी बात छे के, चद्रकलाने तेनी सासुओ के ने ओ वधते
भीन कौर्षकाममा शुथायेव हुती तेबु कहु, बहु । मऊननी अदरथी शिलापुत्रकने
वर्ध आवे। चद्रकलाओ सासुना वचन सावणीते कहुं के, माताओ ! शिलापुत्रकनु
वजने तो धलु छे आथी ते मारा ओकलाथी उपडी शके तेम नथी न्यादे
चद्रकला आ प्रभावे कही रही हुती के, ओन समये तेनी पति कथाकथी त्या

ધૂતેય શરીરશ્રમો મા ભવત્વિત્યલીઋમુત્તર દદાતિ । ધૂયો યયૈવં ન કુર્યાત્, તંયેય મયા શિષ્ણીયા । એવં વિચાર્ય પરેદ્યુસ્ત શિલાપુત્રક સ્વર્ણેન વેષ્ટયિત્વા કણ્ઠાભરણ-રૂપ કારયિત્વા પત્નીસમીપે સમાગત્ય સસ્નેહમિદમવ્રતીત્-પ્રિયે ! સ્વર્ણમયમિદ કણ્ઠાભરણ ત્વદર્થે મયાઽઽનીતમ્ । ઇદં તત્કણ્ઠ ભૂષયતુ । પત્ન્યપિ કણ્ઠાભરણમા-લોક્ય સહર્ષં તદ્ગૃહીત્વા કણ્ઠે ધ્વાતિ સ્મ । રાત્રિદિવ સ્વર્ણપત્રાઞ્છાદિતશિલા-પત્રકકણ્ઠાભરણ કણ્ઠે પરિધાના સાઽતીવ પ્રમોદમનુષ્ઠુવ । એકદા સુદર્શનસ્તામ-

ઉસકો જ્ઞાત નહીં હો સકા । પતિને પત્નીકે કથન સુનતે હી વિચાર કિયા-માલૂમ પડતા હૈ કિ ચંદ્રકલા ધૂર્ત હૈ, યહ એસા જો કહ રહી હૈ સો ઉસકા કારણ કેવલ યહ હૈ કિ ઇસકો શરીર કા પરિશ્રમ સહ્ય નહીં હૈ । અતઃ વહાના પનાકર યહાં ઉસકે ઉઠાનેસે વચના ચાહતી હૈ । અતઃ આગે અવ યહ એસા ન કરે ઇસલિયે મુઝે ઇસકો શિક્ષા દેના ચાહિયે ઇસ વિચારસે ઉસને એક યુક્તિ કી । દૂસરે દિન હી ઉસ શિલા-પુત્રકકો ઉસને સુવર્ણકે પત્રસે આવેષ્ટિત કરવા દિયા । ઓર ઉસકી આકૃતિ મી ઉસને કણ્ઠાભરણકે રૂપમે પરિવર્તિત કરવાદી । પશ્ચાત્ વહ ઉસકો અપની પત્નીકે પાસ લે જાકર કહને લગા-પ્રિયે ! યહ કણ્ઠા-ભરણ મેને તેરે લિયે વાહરસે મગવાયા હૈ, અતઃ તુમ ઇસકો અપને કઠ મે પહિરલો । સુદર્શનકો યહ વાત સુનકર ચંદ્રકલા મહુત હી ખુશ હુઈ ઓર ઉસને ઉસી સમય ઉસકો દેખતે હી દેખતે વડે હર્ષ કે સાથ અપને કણ્ઠ મેં પહિર લિયા । અવ તો ઉસને ઉસકો કઠસે ઉતારનેકા નામતરૂ મી નહીં લિયા । રાત દિન વહ ઉસકો અપને કઠમે હી ધારણ કરે રહી ઓર

આવી પહોચ્યો જેતુ આવવાનુ તેની બાજુમા ન હતુ પતિએ પત્નીના વચન સાભળતાજ વિચાર કયો કે, માલુમ પડેછે કે, ચંદ્રકલા ખોટી છે એથીજ તે આવુ કહી રહી છે કારણ માત્ર એટલુ જ છે કે, એને શરીરનો પરિશ્રમ કરવો ગમતો નથી આથી બહાનુ બતાવીને એ તેને ન ઉઠાવવા માટે બચાવ કરી રહી છે આથી આગળ તે એવુ ન કરે એ માટે મારે તેને શિક્ષા આપવી બેધએ આવા વિચારથી તેણે એક યુક્તિ કરિ બીજે દિવસે જ એ શિલા-પુત્રકને તેણે સુવર્ણના પત્રાથી મઢાવી અને એની આકૃતિ પણ તેણે કઠ આભરણના ઘાટની કરાવી પછી તે તેને પોતાની પત્નીની પાસે લઈ જઈને કહેવા લાગ્યો, પ્રિયે ! આ કઠ આભરણ મે તારા માટે બહારથી મગાવેલ છે આથી તમે તેને ગળામા પહેરીલો પતિની આ વાત સાભળીને ચંદ્રકલા ઘણીજ ખુશી થઈ અને તેણે એજ વખતે એને બેતા બેતા ઘણાજ હર્ષની સાથે પોતાના ગળામા પહેરી લીધુ આ પછી તેણે તેને પોતાના ગળામાથી ઉતારી નાખવાનુ નામ પણ ન લીધુ રાત દિવસ તેને તે પોતાના ગળામા પહેરી

અગ્રાસ્ત્યેવ કથાનકમ્—આસીદક્ષદેશે મણિપુરે પ્રજુપત્યન્યાદિસભ-
ન્વિતોઽતિવિનીતઃ સુદર્શનનામકઃ શ્રેષ્ઠિપુત્રઃ । તસ્મામીન્ પ્રાણત્રિપિયા સકલક-
લાચતુરાઽનવધસર્ગદ્રિયુક્તા ચદ્રકથાનામ્ની માર્યા । તામેરુદા કાર્યાન્તરસભનાશ્ચ-
પ્રોહ સ્તુપે ! સૌધમધ્યાત્ શિલા પુત્રકમાનય । શ્વૂચનમાકર્ણ્ય સા પ્રાહ—માતઃ ।
મહાભારોઽય શિલાપુત્રકઃ, નાદ ત સમાનેતુ યત્કા । અસ્મિન્નેય સમયે કુતોઽપિ
સમાગતઃ પત્ન્યાનુપલક્ષિતઃ શ્રેષ્ઠિપુત્રઃ પત્ન્યાચનમાકર્ણ્ય સમચિન્તયન્—અહો !

ચિત્રકે જીવ મુનિરાજને ચક્રવર્તીનો સમક્ષાયા કિ તુમ ફનકો કિસ
રૂપમેં અચ્છા સમજાકર મુક્ષે ગ્રહણ કરને કે લિયે કદ રહે જો ? ।

હસ પર એક કથાનક હસ પ્રકાર હૈ—

અંગદેશ મેં મણિપુર નગરમે ધનધાન્યાદિસે સમન્વિત તથા અત્યંત
અતિ વિનીત સુદર્શન નામકા એક શ્રેષ્ઠિપુત્ર રહતા થા । સુદર્શનની
પત્નીકા નામ ચદ્રકલા થા, યદ્ જેસા નામ થા વૈસી હી ગુણ સપન્ના થી ।
સુદર્શનકો યદ્ અપને પ્રાણોસે મી અધિક પ્યારી થી । ચદ્રકલા મી
સકલકલાઓમે વડી ચતુર થી । હસકા પ્રત્યેક શારીરિક અવયવ સૌન્દર્ય
એવ લાવણ્યસે ભરપૂર થા । એક સમય કી વાત હૈ કિ ચદ્રકલાસે ઉસકી
સાસને જો કિ ઉસ સમય કિસી દૂસરે કામ કરનેમેં લગી હુઈ થી કહા
વહુ ! સકાનકે મીતરસે શિલાપુત્રકકો છે આ । ચદ્રકલાને સાસકે
વચ્ચ સુચકર કહા—માતાજી ! શિલાપુત્રકકા વજન તો વહુત હૈ હસલિયે
વહુ અકેલી મુઝસે નહી ઉઠ સકતા હૈ । જવ ચદ્રકલા હસ પ્રકાર કહ
રહી થી કિ હસી સમય કહીસે ઉસકા પતિ મી આ ગયા જિસકા આના

લાગ્યુ કે, તમે એને કઈ રીતે સારા સમજાને મને અગીકાર કરવાનુ કહી
રહ્યા છો ? આના ઉપર એક કથા આ પ્રમાણે છે—

અંગદેશમા મણીપુર નગરમા ધનધાન્યાદિકથી પરિપૂર્ણ તથા ખૂબજ
વિનીત એવા સુદર્શન નામે શેકનો એક પુત્ર રહેતો હતો સુદર્શનની પત્નીનું
નામ ચદ્રકલા હતું એ બેટું નામ હતું તેની જ શુભસપ્ન હતી કળાઓમા
ખૂબજ ચતુર હતી એના શરીરના પ્રત્યેક અવયવ સૌંદર્ય અને લાવણ્યથી
ભરપૂર હતા એક સમયની વાત છે કે, ચદ્રકલાને તેની સાસુએ કે જે એ વખતે
બીબા કોઈકામમા શુ થાયેલ હતી તેણે કહ્યું, વહુ ! મકનની અદરથી શિલાપુત્રકને
લઈ આવો ચદ્રકલાએ સાસુના વચન સાંભળીને કહ્યું કે, માતાજી ! શિલાપુત્રકનું
વજન તો ઘણું છે આથી તે મારા એકલાથી ઉપડી શકે તેમ નથી જ્યારે
ચદ્રકલા આ પ્રમાણે કહી રહી હતી કે, એજ સમયે તેનો પતિ ક્યાકથી ત્યા

वात्सल्यान्माता पुत्रस्य भार न जानाति, तथैव त्वमपि लोभात्स्वर्णाच्छादित
शिलापुत्ररूपस्य भार न जानासि । यः पुरा गिरिवद्गुरुतासी तस एव स्वर्णा-
वृतस्तूलवल्लपुर्जातः । अहो स्त्रीणां स्वभावः ! इति पत्युर्वचनमारुण्य सा स्वशाठ्य-
मनुस्मरन्ती नितरा लज्जिताऽभूत् । लज्जावशाद् विपादाच्च 'क्षमस्व' इत्यपि
वक्तुमशक्ता सा पत्युश्चरणयोर्निपतिता । परित्यक्तस्तया सद्गुर्भावः ॥ यथा सा
श्रेष्ठिसुतभार्या भाररूपमप्यश्मान मोहात्कण्ठेऽधारयत्, तथैव सर्वे लोका मोहाद्

अहा ! देखो सुवर्णकी कितनी महत्ता है । माता जिस प्रकार वात्सल्य
गुणके कारण पुत्रके भारको नहीं जानती है उसी प्रकार तुम भी लोभ
से आकृष्ट होनेकी वजहसे स्वर्णाच्छादित इस शिलापुत्रके भार को
नहीं गिन रही हो । जो पहिले तुम्हारी दृष्टि में पहाड़ जैसा भारी प्रतीत
हो रहा था वही सुवर्णसे परिवेष्टित होकर अब तुमको तूल-रुई की
तरह हल्का प्रतीत हो रहा है । इस प्रकार अपने पतिके वचन
सुनकर चद्रकला अपनी मूर्खता पर बड़ी अधिक लज्जित हुई ।
लज्जावश एव विपादवश वह उस समय यह भी कहना भूल गई
कि हे नाथ ! मुझे इस अज्ञानता पर आप क्षमा प्रदान करें । अपने कपट
को याद करती हुई वह एकदम पति के चरणों पर गिर पड़ी और अपने
इस दुर्भाव पर पश्चात्ताप करने लग गई । पश्चात् उसने अपने दुर्भाव का
भी परित्याग कर दिया ।

इस कथा के लिखनेका भाव केवल इतना ही है कि जिस प्रकार
चद्रकला ने अपनी अज्ञानतावश भाररूप भी उस शिलापुत्रको अपने

समर्थ छु अहा ! लुओ सुवर्णने केवे प्रभाव छे ? माता जे रीते वात्सल्य
गुणना कारणथी पुत्रना भारने नबुझती नथी ओज रीते तु पणु दोषथी
आकर्षणने सुवर्णथी भवेथी आ शिलापुत्रना भारने गणुत्रीभा गणुती नथी
जे तारी द्रष्टि भा पडेवा पडाउ जेवे भारे लागते। हते ते ज सोनाथी
महाता आने तने उना जेवे हलके जणुय छे आ प्रकारना पोताना पतिना
वचन सावणीने चद्रकला पोतानी भूर्णता भाटे भूषण लज्जा अनुभववा भाडी
लज्जावश तेभज विपादवश ते ओ समर्थ ओ पणु कडेवानु भूली गर्छ के, छे नाथ ।
भारी आ अज्ञानतानी आप क्षमा करे। पोताना कपटने याद करता करता ते ओकदम
पतिना चरणो उपर पडी गर्छ आने पोताना ओ दुर्भाव उपर पश्चात्ताप करवा
लागी आ पछी तेहे पोताना आवा दुर्भावनो पणु त्याग करी दीथे।

आ कथाने लभवानो भाव केवण ओटोला छे के, जे प्रकारे चद्रकलाओ
पोतानी अज्ञानताथी लारइप ओवा ओ शिलापुत्रने पोताना गणाभा धारणु

વોચત્-પ્રિયે ! જસ્ય કઠ્ઠાભરણસ્ય ભારો ન જાતુ મરતી વાપતે ? સા સહાસઘ-
વાચ-આર્યપુત્ર ! કિયન્માનમિદ કઠ્ઠાભરણમ્ ? યદિ ઇતોઽપિ ચતુર્ગુણં મથેચવાપિ
ન મે ભારાય મથેત્ । પત્ન્યાવચનમાકુર્ણ્ય શ્રેષ્ઠિસુત સસ્મિતમિદમવોચત્-તસ્મિન્
દિવસે શિલાપુત્રકમાનેતુ માત્રા મોક્તા ત્વ કરાભ્યામપિ તદુદ્ગત્ને સમર્પા નાસીઃ,
સામ્પત સ્વર્ણપત્રૈઃ પરિવેષ્ટિત કઠ્ઠાભરણતા માપ્ત તમેવ શિલાપુત્રક કઠ્ઠેન વહસિ ।
ઇતોઽપિ ચતુર્ગુણ ભાર સમુદોદુમ્મત્સદસે । અહો ! મુનર્ણસ્સ માહાત્મ્યમ્ । યયા

અતીવ પ્રમુદિત મન બની રહી । एक दिन सुदर्शन ने उसको एकान्त में
पाकर कहा कि प्रिये ! कहो तो सही इस कठामरणका भार क्या तुम्ह
को दुःखित नहीं करता है ? पति की इस बातसे चद्रकलाको बड़ी हँसी
आई और हसते २ उसने प्रत्युत्तर रूप में कहा कि आर्यपुत्र ! इस कठा
भरण का भार कितना सा है इससे भी चारगुणा अधिक भार हो तो
मुझे वह नहीं साल सक्ता है । चद्रकला की इस बात से सुदर्शनको भी
हँसी आगई और उसने भी हँसते २ उससे कहा कि यह क्या बात थी
कि जिस दिन माता ने तुमको शिलापुत्रक लाने के लिये कहा था, उस
दिन तो तुम उसको हाथोंसे भी लानेमें असमर्थ बन गई थीं, और
आज इस शिलापुत्रकको सुवर्णके पत्रसे वेष्टित करवा कर कठामरण
के रूपमें जब तुमको दिया गया तो तुम उसको अपने कठमें धारण
करती हुई भी नहीं थक रही हो, और यह कहती हो कि इसका कितना
भार है इससे भी चतुर्गुण भारको मैं सहन करनेके लिये समर्थ हू ।

રાખતી, અને ખૂબ ઉત્સાહ બતાવતી એક દિવસ એકાન્તમાં સુદર્શને તેને
કહ્યું કે, પ્રિયા ! કહે તો ખરી કે આ ગજાના ઢાગીનાનો ભાર શું તમને હુ ખ
નથી પહોચાડતો ? પતિની આ વાતથી ચદ્રકલાને ઘણું હસવું આવ્યું અને
હસતા, હસતા તેણે પ્રત્યુત્તર રૂપમાં કહ્યું કે, આર્યપુત્ર ! આ ગજાનો ઢાગીનો
એવો તે કયો વજનદાર છે, આનાથી ચાર ગણો અધિક ભાર હોય તો પણ
મનેતો હુ ખ ટારક ન લાગે ચદ્રકલાની આ વાતથી સુદર્શનને પણ હસવું
આવ્યું અને તેણે પણ હસતા હસતા તેને કહ્યું કે, એ શું વાત હતી કે,
એક દિવસ માતાએ તને શિલાપુત્રક લાવવા માટે કહ્યું, તો એ દિવસે તુ એને
હાથ પણ લગાડવામાં અસમર્થ બની ગઈ હતી અને આજે આ શિલાપુત્રકને
સોનાના પત્રામાં બાંધીને ઠંઠ આભરણ રૂપથી જ્યારે તને આપવામાં આવ્યું
તો તુ એને પોતાના કંઠમાં ધારણ કરવાથી પણ થાકતી નથી અને એમ
કહે છે કે, આનો કેટલો ભાર છે આનાથી ચારગણો ભાર સહન કરવામાં હું

તથા ચ—

મૂલમ્—

વાલાભિરામેસુ દુહાવહેસુ, ન તં સુંહં કામગુણેસુ રાયં ।

વિરક્તકામાણ તવોધનાણં, 'જ ભિક્ષુણે સીલગુણે રયાણં ॥૧૭॥

છાયા—વાલાભિરામેસુ દુઃખાવહેસુ, ન તત્સુખ કામગુણેસુ રાજન્ ! !

વિરક્તકામાના તપોધાનાના, યદ્ ભિક્ષુણા શીલગુણે રતાનામ્ ॥૧૭॥

ટીકા—‘વાલાભિરામેસુ’ ઇત્યાદિ—

હે રાજન્ ! વાલાભિરામેસુ—વાલા અજ્ઞાનિનોઽભિરમન્તે સલગ્ના ભવન્તિ યેષુ તેષુ, અથવા—વાલાનામજ્ઞાનિનામેવ અભિરામાશ્ચિત્તાલ્હાદકા યે તથા તેષુ, દુઃખાવહેસુ પરિણામદુઃખેષુ કામગુણેષુ મનોજ્ઞશબ્દાદિષુ ન તત્સુખમસ્તિ, યત્સુખ શીલગુણે રતાના—ચારિત્રનિરતાનામ્, વિરક્તકામાના—કામેષુ વિરક્તા વિરક્તકામાસ્તેષા, પરિત્યક્તકામસુખાનામિત્યર્થઃ, તપોધનાનાં તપસ્યિના ભિક્ષુણામસ્તિ । ઉક્ત ચાપિ—

ફિર મી મુનિરાજ કહતે હૈં—‘વાલાભિરામેસુ’ ઇત્યાદિ ।

અન્વયાર્થ (રાય-રાજન્) હે ચક્રવર્તિન્ । (વાલાભિરામેસુ-વાલાભિરામેષુ) અજ્ઞાનીજનોંકો હી આનદકા આભાસ કરાને વાલે-આત્મજ્ઞાન વિહીન પ્રાણિયોંકો હી સુહાવને લગને વાલે તથા (દુહાવહેસુ-દુઃખાવહેસુ) પરિણામ મેં દુઃખ દેનેવાલે એસે (કામગુણેસુ-કામગુણેષુ) મનોજ્ઞ શબ્દાદિક વિષયોં મેં (ત સુહન-તમ્ સુખમ્ ન) વહ સુખ નહીં હૈ (જ-યત્) જો સુખ (સીલગુણે રયાણમ્-શીલગુણે રતાનામ્) ચારિત્રમેં નિરત તથા (વિરક્તકામાણ-વિરક્તકામાનામ્) કામમુલોંકે પરિત્યાગી ઔર (તવોધનાણ-તપોધનાનામ્) તપ હી હૈ ધન જિનકે એસે (ભિક્ષુણ-ભિક્ષુણામ્) ભિક્ષુઓં કો હૈ । કહા મી હૈ—

ક્રીથી મુનિરાજ કહે છે—“વાલાભિરામેસુ”—ઈત્યાદિ ।

અન્વયાર્થ—રાય-રાજન્ હે ચક્રવર્તી ! વાલાભિરામેસુ-વાલાભિરામેષુ અજ્ઞાની જનોને જ આનદને આભાસ કરાવનાર આત્મજ્ઞાન વગરના પ્રાણીઓને જ મધુર લાગનાર તથા દુહાવહેસુ-દુઃખાવહેસુ પરિણામમાં હળવે આપનાર એવા કામગુણેસુ-કામગુણેષુ મનોજ્ઞ શબ્દાદિક વિષયોમાં ત સુહન-તમ્ સુખ ન એ સુખ નથી કે, જે સુખ સીલગુણે રયાણમ્-શીલગુણે રતાનામ્ ચારિત્રમાં નિરત તથા વિરક્તકામાણ-વિરક્તકામાનામ્ કામ મુલોના પરિત્યાગી અને તવોધનાણ-તપોધનાનામ્ તપ જ જેમનું ધન છે એવા ભિક્ષુઓને હોય છે

વિવેક રહિતા ભારભૂતાન્યાભરણાનિ રહન્તિ । વસ્તુ તસ્તુ આભરણાનિ મારા એવ ।
તથા સર્વે કામાઃ શબ્દાદયો દુઃસ્વાસઃ=દુઃસ્વદાયકાઃ, 'મૃગાદીનામિત્વ પરિણામે
દુઃસ્વદાયકત્વાત્, ઈર્ષ્યાવિપાદાદિભિશ્ચિત્તવ્યાકુલતોત્પાદસ્ત્વાશ્રકહેતુત્વાત્ ॥૧૬॥

(૧) ઉક્તચ-કુરુ-માતાન્ન-પતન્ન-મૃગ-મીના દત્તા પશ્ચમિરેય પશ્ચ ।

પક પ્રમાણે સ કવ ન હન્યતે, ય સેવતે પશ્ચમિરેવપશ્ચ ॥૧૭॥ઈતિ ।

કઠમે ધારણ કિયા ઓર પથાત્ જ્ઞાત હોને પર ઉસકો મારરૂપ માના,
હસી પ્રકાર સમસ્ત સસારી જીવ મોહકી વજહસે વિવેકવિકલ બન-
કર મારભૂત મી હન આભરણોંકો ધારણ કરતે રરતે હૈ । વાસ્તવ મૈ
વિચાર કિયા જાય તો યે મી ંક પ્રકારકે માર સ્વરૂપ હી હૈ । હસી
પ્રકાર સમસ્ત ઇન્દ્રિયોં કે શબ્દાદિ વિષય હસ જીવકો સુખપ્રદ નહોં હૈ,
કિન્તુ દુઃસ્વદાયક હી હૈ । શ્રોત્ર-ચક્ષુ-ગ્રાણ-રસના ઓર સ્પર્શ હન પાચ
ઇન્દ્રિયોંકે વિષય મિત્ર ૨ રૂપમે મૃગ,-પતન્ન-મ્રમર,-મત્સ્ય, એવ હસતી
આદિકો દુઃસ્વદાયક હી સાવિત હુએ હૈ । અતઃ હનકો સુખદાયક માનના
યહી મનુષ્ય કો એક વડી મારી અજ્ઞાનતા હૈ । મોહકી લીલા હી હનકો
સુખદાયક પ્રતીત કરવાતી હૈ । ઈર્ષ્યા વિપાદ આદિકે દ્વારા ચિત્તમે યે
શબ્દાદિક વિષય વ્યાકુલતા કે ઉત્પાદક હોતે હૈ હસસે આત્મા અપને
સ્વરૂપસે બ્રહ્મ હોકર પરરૂપમે મગ્ન હોનેકે કારણ નરક નિગોદાદિક
કે દુઃસ્વોકો મોગનેકા પાત્ર બનતા હૈ ॥ ૧૬ ॥

કથી અને પછીથી ખબર પડતા અને ભારરૂપ માન્યો આ રીતે સર્વ સસારી
જીવ મોહના કારણે વિવેક વિકલ બનીને ભારભૂત એવા આ આભરણોને ધારણ
કર્યા કરે છે ખરી રીતે વિચારવામા આવે તો એ એક પ્રકારના ભાર રૂપજ
છે આવી રીતે સઘળી ઇન્દ્રિયોના શબ્દાદિક વિષયો આ જીવને સુખપ્રદ નથી
પરંતુ દુઃખદાયક જ છે શ્રોત્ર, ચક્ષુ, ગ્રાણ, રસના અને સ્પર્શ આ પાચ
ઇન્દ્રિયોના વિષય જુદા જુદા રૂપમા મૃગ, પતંગ, બ્રમર, મત્સ્ય અને હાથી
આદિને દુઃખદાયક જ સાબીત થયા છે આથી અને સુખદાયક માનવો એ
મનુષ્યની એક ભાવે એવી અજ્ઞાનતા જ છે મોહની લીલાજ એને સુખદાયક
ખતાવે છે ઈર્ષ્યા, વિપાદ, આદિના તરફથી ચિત્તમા એ શબ્દાદિક વિષય વ્યા-
કુલતાના ઉત્પાદક બને છે એનાથી આત્મા પોતાના સ્વરૂપથી બ્રહ્મ બનીને
પરરૂપમા મગ્નથવાને કારણે નરક નિગોદાદિકના દુઃખોને લોગવનાર બને છે ॥૧૬॥

છાયા—નરેન્દ્ર ! જાતિરધમા નરાણા, શ્વપાક જાતિર્દ્વયોર્ગતયોઃ ।

યન્નાવા સર્વજનસ્ય દ્વેષ્યા, વવસાવ શ્વપાકનિવેશનેષુ ॥ ૧૮ ॥

ટીકા—‘ નરિંદ ’ इत्यादि—

हे नरेन्द्र=हे चक्रवर्तिन् । नराणा मध्ये अधमा या जातिः सा श्वपाकजातिः=चाण्डालजाति रस्ति, ता श्वपाकजाति गतयो प्राप्तयोर्द्वयोरप्यावयोः किमभूत् तस्मरसि ? यत्र श्वपाकजातौ सर्वजनस्य द्वेष्यौ सन्तौ आवा श्वपाकनिवेशनेषु=चाण्डालगृहेषु अवसाव=निवास कृतवन्तौ ॥ १८ ॥

अव धर्म सेवन करनेका क्या फल होता है—इस बातको मुनिराज दिखलाते हैं—‘ नरिंद ’ इत्यादि ।

अन्वयार्थ—(नरिंद-नरेन्द्र) हे चक्रवर्तिन् । (नराण अहमा जाई से-वाग जाई-नराणा मध्ये अधमा जातिः श्वपाकजातिः) सत्सार मे मनुष्य-जातिमें यदि कोई अधम-निकृष्ट जाति है तो वह चांडाल जाति है । (जहिं यत्र गतयाः द्वयोः किं अभूत् इति स्मरसि) उसमे रहने वाले अपन लोगों की क्या दशा यी यह बात आप को मालूम नहीं है । वहां अपन दोनो (सर्वजनस्य वेसा-सर्वजनस्य द्वेष्यौ) सर्वजनों के लिये उस समय द्वेष्य बने रहते थे । और इसी स्थितिमें (सोवागणिवेसणेषु वसीय-श्वपाक निवेशनेषु अवसाव) चांडाल के घर में रहते थे ।

भावार्थ—चक्रवर्तीको मुनिराज ‘धर्मका क्या फल होता है’ यह समझाना चाहते हैं । अतः वे उनको पहिले की स्थितिसे परिचित करते हैं—कहते हैं—हे चक्रवर्तिन् क्या आपको यह बात नहीं मालूम है कि सबसे

धर्मनु सेवन કરવાથી શુ ફળ મળે છે ? આ વાતને હવે મુનિરાજ બતાવે છે—“ નરિંદ ”-इत्यादि

અન્વયાર્થ—નરિંદ-નરેન્દ્ર હે ચક્રવર્તી ! નરાણ અહમાજાઈ સેવાગજાઈ-નરાણા મધ્યે અધમા જાતિ શ્વપાકજાતિ સ સારમા મનુષ્ય જાતિમા ને કોઈ પણ અધમ-નિકૃષ્ટ જાતિ હોય તો તે ચાંડાલ જાતિ છે એમા રહેવાવાળા આપણા બંનેની શુ દશા હતી એ વાતની શુ આપને ખબર નથી ? ત્યા આપણે બંને સર્વ જણસસ વેસા-સર્વજનસ્ય દ્વેષ્યૌ સર્વજનોને માટે એ સમય દ્વેષ્ય બનેલ હતા અને એ સ્થિતિમા સોવાગણીવેસણેસુ વસીય-શ્વપાકનિવેશનેષુ અવ સાવ ચાંડાલને ઘેર રહેતા હતા

ભાવાર્થ—“ ધર્મથી શુ ફળ મળે છે ” એને મુનિરાજ ચક્રવર્તીને સમજાવવા ઇચ્છે છે આથી તેઓ તેને પહેલાની સ્થિતિથી પરિચિત કરે છે અને કહે છે કે, હે ચક્રવર્તી શુ આપને એ વાતની ખબર નથી કે, સહુથી

“યચ્ચ કામસુખ લોકે, યચ્ચ દિવ્ય મહત્સુખમ્ ।

તૃષ્ણાક્ષયસુખસ્યૈતે નાર્હતઃ પોઢશીં કલામ્ ॥ ૧ ॥ ઇતિ ॥ ૧૭ ॥

સમ્પતિ ધર્મફલપ્રવર્ણનપદ્ધતિ—

મૂલમ્—

નરિંદે ! જાઈ અહંમા નેરાણ, સોવાગેજાઈ દેહઓ ગયાણં ।

જહિં વેંય સવ્વજંણસ્સ વેસેં, વસીયેં સોવેંગણિવેસણેમુ ॥ ૧૮ ॥

“યચ્ચ કામસુખ લોકે, યચ્ચ દિવ્ય મહત્સુખમ્ ।

તૃષ્ણાક્ષયસુખસ્યૈતે, નાર્હત પોઢશીં કલામ્ ॥ ”

જો સુખ કામ જનિત હોતા હૈ એવ જો દેવોં કા મહાન્ સુખ માના જાતા હૈ । વે દોનોં હી સુખ તૃષ્ણાક્ષયસે જનિત સુખકે સામને સોલહવોં કલાકે ઘરાઘર બી નહીં હૈ ।

ભાવાર્થ—મુનિરાજ ચક્રવર્તીં કે કથનકા ઉત્તર દેતે હુણ કહ રહે હૈં કિ મહાનુભાવ । શબ્દાદિક મનોજ્ઞ વિષ ઉન્હીં વ્યક્તિયોંકો મુહાવને પ્રતીત હોતે હૈં જો આત્મજ્ઞાન વિહીન હૈં । હમારે સયમધનવાલે મુનિજનોંકો તો યે સર્વથા વિરસ હી હૈં । અતઃ જ્ઞાનચક્ષુ સે इनકે સ્વરૂપકા અવલોકન કરો તો આપકો સ્વયં બી હમારા યહ સત્ય પ્રતીત હોને લોગા । તૃષ્ણા ક્ષય જનિત સુખકે સામને તો इनकी कोई कीमत હી નહીં હૈં । અતઃ સસારકે इन प्रपंचोंको ઝોડકર ધર્મ કી શરણ મેં આજાઓ—इसीमें आत्मा की भलाई है ॥ ૧૭ ॥

“યચ્ચ કામસુખ લોકે, યચ્ચ દિવ્ય મહત્સુખમ્ ।

તૃષ્ણાયક્ષયસુખસ્યૈતે, નાર્હતઃ પોઢશીં કલામ્ ॥ ”

જે સુખ કામલોગજનિત હોય છે અને જે દેવલોકોના મહાન દિવ્ય સુખ તરીકે માનવામા આવે છે તે બને સુખ તૃષ્ણા ક્ષયથી થનારા સુખની સામે સોળબી કળા બરોબર પછુ નથી

ભાવાર્થ—મુનિરાજ ચક્રવર્તીનાં કથનનો ઉત્તર આપતા કહે છે કે, મહાનુભાવ । શબ્દાદિક મનોજ્ઞ વિષય એવી વ્યક્તિઓને પ્રિયકર લાગે છે કે, જે આત્મજ્ઞાનથી અજાણ છે અમારા સયમ ધનવાળા મુનિજનોને તો તે સર્વથા નિરસાજ છે આથી જ્ઞાનચક્ષુથી એના સ્વરૂપનુ અવલોકન કરે તો આપને પોતાને જ અમારૂં એ સત્ય સાચા સ્વરૂપથી જાણવા મળશે તૃષ્ણાને ક્ષય કરનાર સુખ સામે તો એની કોડીની પછુ કિંમત નથી આથી સસારના આ પ્રપચને છોડી દઈને ધર્મના શરણમા આવી જાવ એમાજ આત્માની ભલાઈ છે ॥ ૧૭ ॥

कृतानि=पूर्वजन्मोपार्जितानि, विशिष्टजात्यादि कारणानि कर्माणि=शुभानुष्ठानानि
आवयोः प्रकृतितानीति शेषः । अयं भावः—पूर्वजन्मन्याया चाण्डालजातौ समु-
त्पन्नौ । तत्र सकलजनकृततिरस्कार विविधदुःख चानुभूतौ । तत्र यानि विशिष्ट
जात्यानि कारणानि शुभकर्माणि कृतानि, तान्येव शुभकर्माणीह भवे आवयोरुदय
जातानीति ॥ १९ ॥

तस्मात्—

मूलम्—

सो दाणिसिं राय । महाणुभांगो, महिद्धिओ पुण्णफलोववेओ ।
चईत्तु भोगाई असासयाइ, आयाणहेऊ अभिनिक्खेमाहि ॥ २० ॥

छाया—स इदानीमसि राजन् ! महानुभागो महर्द्धिक पुण्यफलोपपेतः ।

त्यक्त्या भोगान् अशाश्वतान्, आदानहेतोरभिनिष्काम ॥ २० ॥

टीका—‘सो दाणिं’ इत्यादि ।

हे राजन् ! यस्त्व तदानीं सभूतनामा मुनिरासीः, स एव त्वमिदानीं महा-

पुराकृतानि कर्माणि उदितानि) पूर्वजन्मों में उपार्जित विशिष्ट जात्यादिक
के कारणभूत कर्म-शुभानुष्ठान-अपन लोगो के उदयमें आए हुए हैं ।

भावार्थ—पूर्वजन्म में अपन लोग चाण्डाल जाति में जन्मे हुए थे ।
वहा अपनी स्थिति बड़ी दयनीय थी । वहां अपन लोग सबके तिरस्कारके
पात्र बने हुए थे । इसको अपन वहा रहते हुए शातिके साथ सहन
किया, तथा विविध दुःखोंका अनुभव भी किया । समता भावसे तिर-
स्कार एवं दुःखोंको सहन करने रूप इस शुभानुष्ठान से अपन लोगोको
विशिष्ट जात्यादिकके कारणभूत शुभकर्मा का बंध पडा, सो वे ही शुभ
कर्म अब हमारे इस भव में उदय हुए हैं ॥ १९ ॥

पुडे कडाइ कम्माइ-पुराकृतानि कर्माणि उदितानि पूर्व जन्ममा उपार्जित विशिष्ट
आदिकना कारणभूत कर्म-शुभ अनुष्ठान आपणु बोझोना उदय थयेव छे

भावार्थ—पूर्व जन्ममा आपणु भनेना आण्डाल नतिमा जन्म थये।
हुतो त्या आपणु स्थिती भूण ज दयाजनक हुती त्या आपणु भने बोझोना
तिरस्कारने पात्र भनेव हुता आपणु त्या रहिने अ स्थितिने शातिपूर्वक सहन
करेव छे तथा विविध दुःखोना अनुभव पणु करेव छे समता भावथी तिरस्कार
अने दुःखोने सहन करवा इय अ शुभ अनुष्ठानथी आपणु बोझोना विशिष्ट
नति आदिकना कारणभूत शुभ कर्मांनो बंध थये, आथी ते शुभ कर्मांनो आने
अभोने आ अवभा उदय थया छे ॥ १९ ॥

તત્ર યદ્ભૂત્તદાહ—

મૂલમ્—

તૈત્તિસે યે જાઈયં ડે પાવિયાં, વુચ્છાંમુ સોવાગણિવેસણેસુ ।
સવ્વસ્સ લોગસ્સ દુગુછણિજ્ઞા, ઇહ તું કર્મેમાહ પુરેકંડાઈ ॥૧૧॥

છાયા—તસ્યા ચ જાત્યા તુ પાપિકાયા, મુપિતાગાના શ્વપાકનિવેશનેષુ ।

સર્વસ્ય લોકસ્ય જુગુપ્સનીયૌ, ઇહ તુ કર્માણિ પુરાકૃતાનિ ॥ ૧૧ ॥

ટીકા—‘તૈત્તિસે ય’ ઇત્યાદિ ।

ચ=પુનઃ પાપિકાયા=નિન્દનીયાયાં, તસ્યા જાત્યા=ચાણ્ડાલજાત્યા તુ સર્વસ્ય
લોકસ્ય જુગુપ્સનીયૌ=હીલનીયૌ, આગા શ્વપાકનિવેશનેષુ=ચાણ્ડાલગૃહેષુ, ઉપિતા=
નિવાસ કૃતવન્તો । ‘તુ’ શબ્દોઽધારણાર્થકઃ । ઇહ=અસ્મિન્ જન્મનિ તુ પુરા-

અધમ જાતિ હસ લોકમેં ચાંડાલ જાતિ માની જાતી હૈ । હમ તુમ દોનોં
પહિલે હસી જાતિ કે થે । વહાં અપનસે કોઈ વાત મી નહોં કરના ચાહતા
થા । ઉસ સમય અપની યહ દશા યી કિ લોગ અપની છાયા તક પડ જાને
સે મી ઘૃણા કરતે થે । હસ સ્થિતિમેં રહતે હુઅ હમને ઓર તુમને અપના
સમય નિકાલા હૈ ॥ ૧૮ ॥

વહા પર કયા હુવા સો કહતે હૈ—‘તૈત્તિસે ય’ ઇત્યાદિ ।

અન્વયાર્થ (ય-ચ) પુનઃ (પાવિયાં તૈત્તિસે જાઈ ય સવ્વસ્સ લોગસ્સ
દુગુછણિજ્ઞા સોવાગણિવેસણેસુ વુચ્છામુ-પાપિકાયા તસ્યા જાત્યા સર્વસ્ય
લોકસ્ય જુગુપ્સનીયૌ આવા શ્વપાકનિવેશનેષુ ઉપિતા) નિન્દનીય ઉસી
ચાંડાલ જાતિમેં સર્વલોકો કી ઘૃણાકે પાત્ર બને હુઅ અપન દોનોં ચાંડાલ
કે ઘરમેં રહે । (તુ) પરન્તુ (ઇહ-ઇહ) અવ હસ જન્મ મે (પુરેકંડાઈ કમ્માઈ

અધમ જાતિ આ લોહમા ચાંડાલ જાતિ મનાય છે હુ અને તમે બને પહેલા
એ જાતિના હતા ત્યા આપણી સાથે વાત પણ કરવા કોઈ ઈચ્છતા ન હતા
એ વખતે આપણી એવી દશા હતી કે, લોકો આપણા પડછાયા સુધીની પણ
ધૂણા કરતા હતા આવી સ્થિતિમા રહીને આપણે સમય કાઢેલ છે ॥ ૧૮ ॥
‘ત્યા’ શુ બન્યુ હતું તે કહે છે—“તૈત્તિસે ય”—ઈત્યાદિ ।

અન્વયાર્થ—ય-ચ અને પાવિયાં તૈત્તિસે જાઈ ય સવ્વસ્સ લોગસ્સ દુગુછણિજ્ઞા
સોવાગણિવેસણેસુ વુચ્છામુ-પાપિકાયા તસ્યા જાત્યા સર્વસ્ય લોકસ્ય જુગુપ્સનીયૌ-આવા
શ્વપાક નિવેશનેષુ ઉપિતા નિન્દનીય એવા ચાંડાલ જાતિમા સર્વ લોકોની ધૂણાના
પાત્ર બનેલ આપણે બન્ને ચાંડાલના ધરમા રહ્યા તુ પરન્તુ ઇહ-ઇહ હવે આ જન્મમાં

કૃતાનિ=પૂર્વજન્મોપાર્જિતાનિ, વિશિષ્ટજાત્યાદિ કારણાનિ કર્માણિ=શુભાનુષ્ઠાનૈર્જનિ
આવયોઃ પ્રકટિતાનીતિ શેષઃ । યય ભાવઃ-પૂર્વજન્મન્યાવા ચાણ્ડાલજાતી સમુ-
ત્પન્નો । તત્ર સકલજનકૃતતિરસ્કાર વિવિધદુઃખ ચાનુભૂતૌ । તત્ર યાનિ વિશિષ્ટ
જાત્યાનિ કારણાનિ શુભકર્માણિ કૃતાનિ, તાન્યેવ શુભકર્માણીહ ભવે આવયોરુદય
જાતાનીતિ ॥ ૧૯ ॥

તસ્માત્—

મૂલમ્—

સો દાણિસિં રાય । મહાણુભાગો, મહિદ્વિંઓ પુણ્ણફલોવવેઓ ।
ચડેંતુ ભોગાઈ અસાસયાઈ, આંયાણહેડ અભિનિવેલેમાહિ ॥૨૦॥

છાયા—સ, રૂદાનીમસિ રાજન્ ! મહાનુભાગો મહર્દ્ધિરુ પુણ્યફલોપપેતઃ ।

ત્યક્ત્યા ભોગાન્ અશશ્વતાન્, ખાદાનહેતોરભિનિષ્ક્રામ ॥ ૨૦ ॥

ટીકા—‘ સો દાણિ ’ इत्यादि ।

હે રાજન્ ! યસ્ત્વ તદાની સંભૂતનામા મુનિરાસીઃ, સ એવ ત્વમિદાનીં મહા-

પુરાકૃતાનિ કર્માણિ ઉદિતાનિ) પૂર્વજન્મોંમે ઉપાર્જિત વિશિષ્ટ જાત્યાદિક
કે કારણભૂત કર્મ-શુભાનુષ્ઠાન-અપન લોગોં કે ઉદયમેં આપે હુપે હેં ।

ભાવાર્થ—પૂર્વજન્મ મેં અપન લોગ ચાંડાલ જાતિ મેં જન્મે હુપે થે ।
વહા અપની સ્થિતિ વડી દયનીય થી । વહાં અપન લોગ સવકે તિરસ્કારકે
પાત્ર બને હુપે થે । હસકો અપન વહા રહતે હુપે શાતિકે સાય સહન
ક્રિયા, તથા વિવિધ દુઃખોંકા અનુભવ મી ક્રિયા । સમતા ભાવસે તિર
સ્કાર એવ દુઃખોંકો સહન કરને રૂપ હસ શુભાનુષ્ઠાન સે અપન લોગોંકો
વિશિષ્ટ જાત્યાદિકકે કારણભૂત શુભકર્મોં કા વધ પડા, સો વેહી શુભ
કર્મ એવ હમારે હસ ભવ મે ઉદય હુપે હેં ॥ ૧૯ ॥

પુઠે કડાઈ કમ્માઈ-પુરાકૃતાનિ કર્માણિ ઉદિતાનિ પૂર્વ ભવમા ઉપાર્જિત વિશિષ્ટ
આદિકના કારણભૂત કર્મ-શુભ અનુષ્ઠાન આપણા લોકોના ઉદય થયેલ છે

ભાવાર્થ—પૂર્વ જન્મમા આપણા બનેનો આકાલ જાતિમા જન્મ થયો
હતો ત્યા આપણી સ્થિતી ખૂબ જ દયાજનક હતી ત્યા આપણે બન્ને લોકોના
તિરસ્કારને પાત્ર બનેલ હતા આપણે ત્યા રહીને એ સ્થિતિને શાંતિપૂર્વક સહન
કરેલ છે તથા વિવિધ દુઃખોના અનુભવ પણ કરેલ છે સમતા ભાવથી તિરસ્કાર
અને દુઃખોને સહન કરવા રૂપ એ શુભ અનુષ્ઠાનથી આપણે લોકોના વિશિષ્ટ
જાતિ આદિકના કારણભૂત શુભ કર્મોના બધ થયો, આથી તે શુભ કર્મોના આને
અંશોને આ ભવમા ઉદય થયા છે ॥ ૧૯ ॥

નુભાગો=મહાપ્રભાગો મહદ્દિકઃ-પટ્ટપણ્ડાધિપતિઃ, અતઃપુણ્યફલોપપેતઃ=પૂર્વકૃત
સુકૃત ફલયુક્તોઽસિ । તસ્માત્ત્વ અશાશ્વતાન્=ક્ષણમહુરાન્, ભોગાન્=મનોજ્ઞશ્વદાદિ
રૂપાન્, ત્યક્ત્વા આદાનહેતોઃ-જાદીયતે વૃદ્ધતે સદસવિવેકેન યઃ સ આદાનચારિત્ર
ધર્મસ્તસ્ય હેતોચારિત્રધર્મપાલનાર્થમિત્યર્થ, અભિનિષ્ક્રામ = પ્રવ્રજ્યાં વૃદ્ધાણ ।
ચારિત્ર વિનાઽઽત્મફલ્યાણ નૈવ ભવતીતિ ભાવઃ । ‘ સિં ’ ઇતિ સાનુસ્વારનિર્દેશ
પ્રાકૃતત્વાત્ ॥ ૨૦ ॥

इसलिये—‘सोदाणिसि’ इत्यादि ।

अन्वयार्थ (राय-राजन्) हे चक्रवर्ती ! जो आप उस समय समूत नाम के मुनि थे वही आप (दाणि सिं-इदानीम्) इस समय (महाणु-भागो महिद्धिओ पुण्यफलोचवेओ महानुभावः महद्विकः पुण्यफलोपपेतः) महाप्रभावशाली पट्टखड के अधिपति चक्रवर्ती हुए हो, यही पूर्व सुकृत का फल है । जिसको आप इस समय भोग रहे हो । अब आपका कर्तव्य है कि आप (असासयाइ-अशाश्वतान्) अशाश्वत-क्षणभगुर (भोगाइ-भोगान्) इन मनोज्ञ शब्दादिक भोगो का (चइत्तु-त्यक्त्वा) परित्याग कर (आयाणहेऊ-आदानहेतोः) चारित्र धर्म को पालन करने के निमित्त (अभिनिक्खमाहि-अभिनिष्काम) दीक्षा धारण करो ।

भावार्थ—मुनिराज ने चक्रवर्तीको समझाया कि आप जो ‘धर्मसेवन करनेका क्या फल होता है’ यह पूछ रहे हो सो उसका यही फल है कि चाडाल जाति से आपका उद्धार होते २ आज आप इस चक्रवर्तीरूप स्थिति में आ पहुँचे हो । उस १स्वति से इस स्थिति में लाने वाला आपका शुभ

આ માટે—“ સોદાણિસિ ”-ઈત્યાદિ

અન્વયાર્થ—રાય-રાજન્ હે ચક્રવર્તી ! એ સમયે સમૂત નામના જે મુનિ હતા તેજ આપ દાણિસિં-ઈદાનીમ્ આ સમયે મહાણુભાગો મહિદ્ધિઓ પુણ્ય ફલોચવેઓ - મહાનુભાગ મહદ્વિક પુણ્યફલોપપેત, મહા પ્રભાવશાળી પટ્ટખડના અધિપતિ ચક્રવર્તી થયા છે એ પૂર્વના સુકૃત્યનુ ફળ છે જેને આપ આ સમયે ભોગવી રહ્યા છે હવે આપનું કર્તવ્ય છે કે, આપ અસાસયાઈ-અશાશ્વતાન્ આશાશ્વત ક્ષણભગુર એવા ભોગાઈ-ભોગાન્ આ મનોજ્ઞ શબ્દાદિક ભોગોનેા ચઈત્તુ-ત્યક્ત્વા પરિત્યાગ કરિ આયાણહેऊ આદાનહેતો ચારિત્ર ધર્મને પાલન કરવા માટે અભિનિક્કમાહિ-અભિનિષ્કામ દીક્ષા ધારણ કરો,

લાવાર્થ—મુનિરાજે ચક્રવર્તીને સમજાવ્યું કે, આપ મને “ધર્મસેવન કરવાનું શું ફળ છે” તે છેા પૂછેા એનું આ ફળ છે કે, ચાડાલ જાતિથી આપનેા ઉદ્ધાર થતા થતા આજે આપ આ સ્થિતિ પર પહોચેલ છે એ સ્થિતિમાંથી આ સ્થિતિએ લાવનાર આપનેા શુભ કર્મશી ધર્મ જ આપને

યદ્યહમેવ ન કુર્યાં તદા મે કિં સ્યાદિતિ ચેચ્ચક્રવર્તીત્રયાત્તદાહ—

મૂલમ્—

इह जीविर् ए राय । असासंयमि, धणियं तु पुण्णाइ अकुव्वमाणो ।

सो सोयेई मच्चुमुखोपणीए, धम्मं अकाउण पेरम्मिलोए ॥ २१ ॥

छाया—इह जीविते राजन् ! अशाश्वते, अधिक तु पुण्यानि अकुर्वाणः ।

‘स शोचति मृत्युमुखोपनीतो, धर्ममकृत्वा परस्मिल्लोके ॥ २१ ॥

ટીકા—‘इह’ इत्यादि ।

हे राजन् ! अशाश्वते = अनित्ये इह = अस्मिन् जीविते = मनुष्यजन्मनि तु अधिक = निरन्तर यथा स्यात्तथा पुण्यानि शुभानुष्ठानानि अकुर्वाणो यो भवति स मृत्युमुखोपनीतः = मृत्युमुखे मरणाऽस्थायामुपनीतः प्राप्तोऽस्मिल्लोके शोचति =

कर्मरूप धर्म ही आपको सहायक हुआ है । अतः इस धर्म की शीतल छत्रछाया में जब आप पूर्णरूप से बैठ जाओगे तो यह निश्चित है कि इससे भी अधिक आप अपनी उन्नति कर सकोगे । इन शब्दादिक भोगों की प्राप्ति को ही आप सनकुछ न समझो । ये तो अशाश्वत हैं । अतः इस पर्याय से यदि शाश्वत वस्तु का लाभ करना चाहते हो तो आप इन भोगों का परित्याग कर चारित्र धर्म को अगीकार करने के लिये दीक्षा धारण करो । क्योंकि चारित्र के बिना आत्मकल्याण नहीं होता है ॥ २० ॥

‘इह जीविए’ इत्यादि ।

અન્વયાર્થ (રાય-રાજન્) હે રાજન્ ! (અસાસયમિમિ હહ જીવિ-અશાશ્વતે હહ જીવિતે) ક્ષણમગુરુ ઇસ જીવન મે જો મનુષ્ય (ઘણિય-અધિકમ્) નિરન્તર (પુણ્ણાઈ અકુવ્વમાણો-પુણ્યાનિ અકુર્વાણઃ) પુણ્ય કર્મો કો નહીં કરતા હૈ (સો-સઃ) વહ મનુષ્ય (મુચ્ચુમુખોપનીતો-મૃત્યુ

સહાયક બનેલ છે આથી આ ધર્મની શીતળ છત્ર છાયામાં બંધારે આપ પૂર્ણરૂપથી બેસી જશો તો એ નિશ્ચિત છે કે, આનાથી પણ અધિક આપ ઉન્નતિ કરી શકશો આ શબ્દાદિક ભોગોની પ્રાપ્તિને જ આપ સંપૂર્ણરૂપમાં ન માનો તો એ અશાશ્વત છે આથી આ પર્યાયથી જો તમે શાશ્વત વસ્તુને લાભ મેળવવાનું ચાહતા હો તો આપ આ ભોગોને પરિત્યાગ કરી ચારિત્ર ધર્મને અગિયાર કરવા માટે દીક્ષા ધારણ કરો કેમ કે, ચારિત્રના વગર આત્મકલ્યાણ થતુ નથી ॥ ૨૦ ॥

અન્વયાર્થ—રાય-રાજન્ હે રાજન્ ! અસાસયમિમિ હહ જીવિ-અશાશ્વતે હહ જીવિતે ક્ષણમગુરુ આ જીવનમાં જે મનુષ્ય ઘણિય-અધિકમ્ નિરન્તર પુણ્ણાઈ અકુવ્વ-માણે-પુણ્યાનિ અકુર્વાણ પુણ્યકર્મોને કરતો નથી સો-સ તે મનુષ્ય મુચ્ચુમુખોપ

શોકભાગ્ભવતિ । તથા ધર્મ=શુભાનુષ્ઠાનમ્, અકૃત્યા પરસ્મિન્ લોકે શોચતિ શોકભાગ્ભવતિ । ઉક્ત ચાન્યત્રાપિ—

इह शोचति प्रेत्य शोचति, पापकारी उभयत्र शोचति ।

पाप मया कृतमिति शोचति, भूयः शोचति दुर्गतिं गतः ॥ इति ।

અય મારઃ—દુર્લભમિદ માનુષ જન્મ સમાસાધ યો નૈરન્તર્યેણ ન ધર્મમા ચરતિ, સ મૃત્યુ મુખે નિપતિતઃ સન્ નિતરાં લિધતે, મૃત્યા ચ નારકાદિયોર્નિ પ્રાપ્તો દશવિધા સદ્વાસાતાવેદનયા દુઃખિતઃ સન્—‘મયા કય ન તદૈવ પુણ્ય કૃતમ્’ इत्येव मनुशोचन् खिद्यते । अवधारित्र गृहाण । अनेनेन नि त्रेयससिद्धिर्भविष्यतीति ॥ ૨૧ ॥

मुखोपनीतः) मृत्यु के मुख में जब पहुँचता है तब (अम्मिलोए सोयई-अस्मिन् लोके शोचति) इस लोक में तो शोक करता ही है परन्तु (परस्मि-लोए-परस्मिन् लोके अपि) जब परलोक में भोग जाता है तब भी (धम्म अकाङ्ग-धर्म अकृत्वा) मैंने धर्म नहीं किया है ऐसा विचार करके रातदिन वहा दुःखी होता रहता है । अन्यत्र भी इसी बात की पुष्टि की गई है—

“इह शोचति प्रेत्य शोचति, पापकारी उभयत्र शोचति ।

पाप मया कृतमिति शोचति, भूयः शोचति दुर्गतिं गतः ॥

તાત્પર્ય इसका यह है कि दुर्लभ इस मनुष्य भव को प्राप्त करके भी, जो निरन्तर धर्मका आचरण नहीं करता है, वह जब मृत्यु के मुख में पतित हो जाता है तब अत्यंत खेदखिन्न होता है और मरकर नैरयिक आदि की योनि में प्राप्त होकर दश प्रकार की असह्य असाताजन्य क्षेत्रवेदना को भोगता हुआ दुःखित होता रहता है । विचारता है कि हाय, मैंने उस

નોતો—મૃત્યુમુલોપનીત મૃત્યુના મુખમા જ્યારે પહોંચે છે ત્યારે અમ્મિલોએ સોયઈ-અસ્મિન્લોકે શોચતિ આ લોકમા તે શોક કરે છે પરંતુ પરસ્મિ લોએ-પરસ્મિન્ લોકે અપિ જ્યારે પરલોકમાં તે જાય છે ત્યારે પણ ધમ્મ અકાઙ્ગા-ધર્મ અકૃત્વા મે, કાઈ ધર્મ કરેલ નથી એવા વિચારમા રાત અને દિવસ ત્યા તે દુઃખી રહ્યા કરે છે અન્યત્ર પણ આ વાતને પુષ્ટી અપાયેલ છે,

“इह शोचति प्रेत्य शोचति, पापकारी उभयत्र शोचति ।

पाप मयाकृतमिति शोचति, भूयः शोचति दुर्गतिं गतः ॥ ”

તાત્પર્ય એનુ એ છે કે, દુર્લભ એવા આ મનુષ્યભવને પ્રાપ્ત કરીને પણ જે નિરન્તર ધર્મનુ આચરણ નથી કરતો તે જ્યારે મૃત્યુના મુખમા પડે છે ત્યારે અત્યંત દુઃખ અનુભવે છે અને મરીને નરક આદિની યોનિને પ્રાપ્ત કરી ને દશ પ્રકારની અસહ્ય અસાતા જન્ય ક્ષેત્રવેદના ભોગવતા ભોગવતા દુઃખીત થતો રહે છે ત્યારે તે વિચારતો હોય છે કે હાય મેં એ સમય કે જ્યારે હું

મૃત્યુમુખે પતિતં પરત્ર ચ દુઃખાભિહત જીવ સ્વજનાદયો ન જાતુ સમર્થા इति
સ દૃષ્ટાન્તમશરણભાગનામાદ—

મૂલમ્—

જહે હે સીહો વ મિય ગહાય, મંચૂ ણેર જેહં હું અંતકાલે ।
જેં તેસસ મોયા વેપિયો વે મોયા, કાલેમ્મિ તેમ્મ સંહરા મેવતિ ॥૨૨॥

છાયા—યેહ સિહો વા મૃગ ગૃહીત્વા, મૃત્યુર્નર નયતિ હુ અન્તકાલે ।

ન તસ્ય માતા વા પિતા વા ભ્રાતા, કાલે તસ્મિન્નશ દરા મવન્તિ ॥૨૨॥

ટીકા—‘ જહે હ ’ इत्यादि—

યયા ફહલોકે સિહો મૃગ ગૃહીત્વાન્ત નયતીતિ શેષઃ, તયા મૃત્યુરન્તકાલે—

સમય જવ ફિ મનુષ્ય પર્યાય મેં યા, તવ ધર્મ ક્યોં નહીં ક્રિયા । ફસ લિયે
હે ચક્રવર્તી મેં આપ સે કહતાં હુ ફિ પીછે પશ્ચાત્તાપ કરને કા અવસર ન
આવે ફસલિયે આપ ચારિત્ર વર્મકો ધારણ કરો । ડસીસે આપકો મુક્તિકી
પ્રાપ્તિ હોગી ॥ ૨૧ ॥

યહ જીવ જિસ સમય મૃત્યુકે મુખ મેં પડ જાતા હૈ તયા પરલોક મેં
જવ દુઃખી હોતા હૈ તત્ર ફસકી રક્ષા કરને ચાલાં વહાં કોઈં ખી સ્વજન
સમર્થ નહીં હોતા હૈ—યહ વાત મુનિરાજ દૃષ્ટાન્ત દેકર સમજાતે હૈ—

‘ જહેહ ’ इत्यादि ।

અન્વયાર્થ (જહા—યયા) જેસે (ફહ) ફસ સસાર મેં (સીહો—સિંહઃ)
સિંહ (મિય ગહાય જેહ—મૃગ ગૃહીત્વા નયતિ) મૃગકો પકડકર લે જાતા
હૈ—ઔર ઉસકો મારઢાલતા હૈ—વહા ઉસકી રક્ષા કરનેચાલા કોઈં નહીં
હોતા હૈ ઉસી ત્રહ (અતકાલે—અન્તકાલે) મૃત્યુકે અવસર મેં (મંચૂ—

મનુષ્ય પર્યાયમા હોતો ત્યા ધર્મ કેમ ન થયો આ માટે હે ચક્રવર્તી ! હું
આપને કહુ છુ કે, પછીથી પશ્ચાત્તાપ કરવાનો અવસર ન આવે આ માટે આપ
ચારિત્ર ધર્મને ધારણ કરો એનાથી આપને મુક્તિની પ્રાપ્તિ થશે ॥૨૧॥

આ છુવ બ્યારે મૃત્યુના મુખમા ઝડપાય છે તથા પરલોકમા બ્યારે
હુ ખી થાય છે ત્યારે એની રક્ષા કરનાર ત્યા કોઈં પણ સ્વજન સમર્થ બની
શકેતો નથી આ વાત મુનિરાજ દ્રષ્ટાન્ત દધને સમજાવે છે

“ જહેહ ”—इत्यादि ।

અન્વયાર્થ—જહા—યયા જેમ ફહ આ સસારમા સીહો—સિંહ સિંહ મિય
ગહાય જેહ—મૃગ ગૃહીત્વા નયતિ મૃગલાને પડીને લઈ બધ છે અને મારી નાખે
છે ત્યારે ત્યા તેની રક્ષા કરનાર કોઈં હોતું નથી એજ રીતે અતકાલે—અન્તકાલે

શોકભાગ્ભવતિ । તથા ધર્મ=શુભાનુષ્ઠાનમ્, અકૃત્યા પરસ્મિન્ન લોકે શોચતિ શોકભાગ્ભવતિ । ઉક્ત ચાન્યત્રાપિ—

इह शोचति प्रेत्य शोचति, पापकारी उभयत्र शोचति ।

पाप मया कृतमिति शोचति, भूयः शोचति दुर्गतिं गतः ॥ इति ।

અય ભાગ—દુર્લભમિદ માનુષ જન્મ સમાસાદ્ય યો નૈરન્તર્યેણ ન ધર્મમા ચરતિ, સ મૃત્યુ મુખે નિપતિતઃ સન્ નિતરાં સ્થિયતે, મૃત્યા ચ નારકાદિયોર્નિ પ્રાપ્તો દશવિધા સઘાસાતાવેદનયા દુઃખિતઃ સન્—‘મયા કય ન તદૈવ પુણ્ય કૃતમ્’ इत्येव मनुशोचन् स्विग्रते । अवधारित्र गृहाण । अनेनैव नि श्रेयससिद्धिर्भविष्यतीति ॥૨૧॥

मुखोपनीतः) मृत्यु के मुख में जब पहुँचता है तब (अम्मिलोए सोयई-अस्मिन् लोके शोचति) इस लोक में तो शोक करता ही है परन्तु (परम्मिलोए-परस्मिन् लोके अपि) जब परलोक में भी जाता है तब भी (धम्म अकाऊणा-धर्म अकृत्वा) मैंने धर्म नहीं किया है ऐसा विचार करके रातदिन वहा दु खी होता रहता है । अन्यत्र भी इसी बात की पुष्टि की गई है—

“इह शोचति प्रेत्य शोचति, पापकारी उभयत्र शोचति ।

पाप मया कृतमिति शोचति, भूयः शोचति दुर्गतिं गतः ॥

તાત્પર્ય इसका यह है कि दुर्लभ इस मनुष्य भव को प्राप्त करके भी जो निरन्तर धर्मका आचरण नहीं करता है, वह जब मृत्यु के मुख में पतित हो जाता है तब अत्यंत खेदखिन्न होता है और मरकर नैरयिक आदि की योनि में प्राप्त होकर दश प्रकार की असह्य असाताजन्य क्षेत्रवेदना को भोगता हुआ दुःखित होता रहता है । विचारता है कि हाय मैंने उस

નીતો-મૃત્યુમુખોપનીત મૃત્યુના મુખમા જ્યારે પહોંચે છે ત્યારે અમ્મિલોએ સોયઈ-અસ્મિન્લોકે શોચતિ આ લોકમા તે શોક કરે છે પરંતુ પરમ્મિલોએ-પરસ્મિન્ લોકે અપિ જ્યારે પરલોકમાં તે જાય છે ત્યારે પણ ધમ્મ અકાઊના-ધર્મ અકૃત્વા મે કાઈ ધર્મ કરેલ નથી એવા વિચારમા રાત અને દિવસ ત્યા તે હુ ખી રહ્યા કરે છે અન્યત્ર પણ આ વાતને પુષ્ટી અપાયેલ છે,

“इह शोचति प्रेत्य शोचति, पापकारी उभयत्र शोचति ।

पाप मयाकृतमिति शोचति, भूयः शोचति दुर्गतिं गतः ॥ ”

તાત્પર્ય એવુ એ છે કે, દુર્લભ એવા આ મનુષ્યભવને પ્રાપ્ત કરીને પણ જે નિરન્તર ધર્મનું આચરણ નથી કરતો તે જ્યારે મૃત્યુના મુખમા પડે છે ત્યારે અત્યંત દુઃખ અનુભવે છે અને મરીને નરક આદિની યોનિને પ્રાપ્ત કરી ને દશ પ્રકારની અસહ્ય અસાતા જન્ય ક્ષેત્રવેદના ભોગવતા ભોગવતા હુ ખીત થતો રહેછે ત્યારે તે વિચારતો હોય છે કે હાય મે એ સમય કે જ્યારે હું

વિષ્ટુ તાવજીવનરક્ષણમ્, દુઃખમપિ વિભજ્ય તત્કર્તૃસ્વજના ન શક્તા ભવન્તીત્યાદિ-
મૂલમ્—

નં તસ્સે દુઃખલ વિભંયતિ નાઈઓ, નં મિત્તવર્ગા નં સુયા નં વાધંવા ।
ઈંકો સંય પંચેણુ હોઈદુઃખલં, કત્તારંમેવ” અણુજાંઈ કંમ્મં ॥૨૩॥

છાયા—ન તસ્ય દુઃખ વિભજન્તિ જ્ઞાતયો, ન મિત્રવર્ગા, ન સુતા ન વાન્ધવાઃ ।

एकः स्वय प्रत्यनुभवति दुःख, कर्तारमेनानुयाति कर्म ॥ २३ ॥

ટીકા—‘ ન તસ્સ ’ ઇત્યાદિ ।

તસ્ય=પ્રિયમાણસ્ય તત્કાલ પ્રાપ્ત દુઃખ=શારીર માનસ ચ ક્લેશ જ્ઞાતયઃ=
સ્વજના ન વિભજન્તિ, મિત્રવર્ગા ન વિભજન્તિ, સુતા ન વિભજન્તિ, તથા વાન્ધવાઃ
=ભ્રાતરો ન વિભજન્તિ । કિન્તુ ઇકોઽસદ્વાયઃ સન્ પાપકર્મકારકો જીવો દુઃખ=

जीवनकी रक्षा करना तो दूर रहा—दुःख भी घाटने में अथवा उसको
कम करने में भी स्वजन समर्थ नहीं हैं—यह बात मुनिराज इस गाथा
द्वारा समझाते हैं—‘ न तस्स ’ इत्यादि ।

अन्वयार्थ (तस्स-तस्य) प्रियमाण व्यक्तिके तत्काल प्राप्त (दुःख-
दुःखम्) दुःखको-शारीरिक एव मानसिक क्लेशको (नाइओ न विभयन्ति-
ज्ञातयः न विभजन्ति) न अपनेजन विभक्त करते हैं (न मित्तवर्गा न सुया
न वाधवा-न मित्रवर्गाः न सुताः न वान्धवाः) न मित्रवर्ग न सतान
और न वधुजन विभक्त करते हैं किन्तु (इंको सय दुःख पंचेणु होइ-
एकः स्वय दुःख प्रत्यनुभवति) अकेला वही एक जीव-पापकर्म करने-
वाला प्राणी ही-स्वय दुःखको-कर्म विपाक जनित क्लेशको-भोगता है ।

જીવનની રક્ષા કરવી તો દૂર રહી-હું અને વહેંચવાનું કે એને કમી
કરવાનું સ્વ-જનોમા પણ સામર્થ્ય નથી આ વાત મુનિરાજ આ ગાથા દ્વારા
સમજાવે છે—“ ન તસ્સ ”-ઇત્યાદિ

અન્વયાર્થ—તસ-તસ્ય પ્રિયમાણુ વ્યક્તિને તત્કાળ પ્રાપ્ત થયેલ દુઃખ-
દુઃખમ્ હું અને શારીરિક અને માનસિક ક્લેશોને નાઈઓ ન વિભયન્તિ-જ્ઞાતયઃ
ન વિભજન્તિ પોતાના અગત ગણાતા એવા કુટુંબીજનો પણ દૂર ઠરી શક
વામા સમર્થ બનતા નથી ન મિત્તવર્ગા ન સુયા ન વાધવા-ન મિત્રવર્ગા ન
સુતા ન વાન્ધવા ન મિત્રવર્ગ ન સત્તાન અને ન તો બધુજન આજુ ઠરી
શકે છે ઇંકો સય દુઃખ પંચાણુ હોઈ-એક સ્વય દુઃખ પ્રત્યાનુભવતિ હું અને તે
એઠો જીવ પાપકર્મ કરવાવાળો પ્રાણુ સ્વય ડમના વિપાક જનક કલે

આયુષઃ ક્ષયાવસરે હુ=નિથ્યેન નર નયતિ=અપહરતિ । યા શબ્દઃ પૂરણે । તસ્મિન્કાલે માતા વા પિતા વા ભ્રાતા યા તસ્ય ત્રિયમાણસ્ય અંશહરાઃ અંશસ્ય-દુઃશસ્ય હરાઃ નિગારકા ન ભવન્તિ । માતા યા પિતા યા ભ્રાતા વા તસ્ય ત્રિયમાણસ્ય મૃત્યુભયાદ્ રક્ષિતું સમર્થા ન ભવન્તિ । ઉક્તઞ્ચ—

ન સતિ પુત્તા તાણાણ, ન પિયા નાવિ વધવા ।

અતગે ણાહિ પન્નસ્સ, નત્થિ ણા ઇસુ તાણયા ॥ ૧ ॥

છાયા—ન સન્તિ પુત્રાસ્તાણાય ન પિતા નાપિ વાન્યયાઃ ।

અન્તકેનાધિમાત્સ્ય, નાસ્તિ જ્ઞાતિષુ ત્રાણતા ॥ ૧ ॥ ઇતિ ।

સમાયાતે મૃત્યૌ ન કોઽપિ રક્ષિતું સમર્થાઃ, ઇતિ ભાવઃ ॥ ૨૨ ॥

મૃત્યુઃ) કાલ (ણર-નરમ્) ડસ પુરુષકો (ણેહ-નયતિ) પરલોક મેં લે જાતા હૈ । (તમ્મ કાલમ્મિ-તસ્મિન્ કાલે) ઉસ સમય (માયા વ પિયા વ ભાયા-માતા વા પિતા વા ભ્રાતા વા) માતા પિતા ણ્વ ભાઈ (તસ્સ-તસ્ય) ઉસ ત્રિયમાણ જીવકે (અસહરા ભવતિ-અશહરાઃ ન ભવન્તિ) દુઃસ્વકો દૂર કરનેવાલે નહીં હોતે હૈ-મૃત્યુભયસે રક્ષિત કરનેમે સમર્થ નહીં હોતે હૈ । કહાં મી હૈ—

“ ન સંતિ પુત્તા તાણાણ ન પિયા નવિ વધવાઃ ।

(મૃત્યુના ગૃહીતસ્ય)

અતગેણાહિ પન્નસ્સ નત્થિ ણાહિસુ તાણયા ॥ ”

તાત્પર્ય કહને કા કેવલ યહી હૈ કિ મૃત્યુકે આને પર હસ જીવકા રક્ષક કોઈ મી નહીં હૈ ।

“ સુર અસુર સ્વગાધિપ જેતે, મૃગ જ્યો હરિ, કાલ જલેતે ।

મણિ મત્ર તત્ર વહુ હોઈ મરતે જો ન વચાવે કોઈ ॥ ” ॥ ૨૨ ॥

મૃત્યુના અવસરમા મચ્ચુ-મૃત્યુ કાળ ણર-નરમ્ આ જીવને ણેહ-નયતિ પરલોકમા લઈ જાય છે તમ્મ કાલમ્મિ-તસ્મિન્ કાલે એ વખતે માયા વ પિયા વ ભાયા વ-માતા વા પિતા વા ભ્રાતા વા માતા, પિતા અને ભાઈ આમાથી કોઈપણ તસ્સ-તસ્ય એ મરનારના અસહરા ભવતિ-અશહરા ભવન્તિ હુ અને હર હરનાર બની શકતા નથી મૃત્યુના લયથી રક્ષા કરવામા કોઈ સમર્થ બની શકતા નથી કહ્યું પણ છે —

“ ન સતિ પુત્તા તાણાણ, ન પિયા ન વિ વધવાઃ ।

(મૃત્યુના ગૃહીતસ્ય) અતે ગેણાહિ પન્નસ્સ નત્થિ ણાહિસુ તાણયા ” ॥

તાત્પર્ય કહેવાનું ક્ષતા એટલું જ છે કે, મૃત્યુના આવવાથી આ જીવને રક્ષણ આપનાર કોઈ પણ નથી

“ સુર અસુર સ્વગાધિપ જે તે, મૃગ જ્યો હરિ, કાલ જલેતે

મણિ મત્ર તત્ર વહુ હોઈ, મરતે જો ન વચાવે કોઈ ॥ ૨૨ ॥

ગેહ=ધવલગૃહાદિકં, ધનધાન્ય, તત્ર-ધન=સુવર્ણરજતાદિક, ધાન્ય=શાલિગોધૂમા-
દિક ચ સર્વં ત્યક્ત્વા અવશઃ = પરાધીનઃ સ્વકર્મદ્વિતીયઃ=સ્વકૃતસુકૃતદુષ્કૃત
કર્મસહાયઃ સ્વકર્માનુસારેણ સુંદર=શોભન દેવસમ્યન્ધિક પાપકમ્=અશોભનમ્
નારકાદિસમ્યન્ધિક વા પર ભવ=જન્માન્તર પ્રયાતિ=ગच्छति प्राप्नोतीत्यर्थः॥૨૪॥

તથા ચ—

મૂલમ્—

‘તં ઈક્ષંકં તુંચ્છસરીરં સે, ચિર્દિગંયં દહિયં’ ઉં પાવગેણ ।
ભજ્જો યે પુત્તા વિ’ યેનાંયઓ યં, દાંયા રમ્ભણ અણુસંકેમતિ॥૨૫॥

અશરણ ભાવનાકા સ્વરૂપ કહતે હૈ—‘ચિચ્ચા’ ઇત્યાદિ ।

અન્વયાર્થ (દુપય-દ્વિપદમ્) ભાર્યા આદિકો (ચતુષ્પય ચ-ચતુ-
ષ્પદમ્) હસ્તી અશ્વ આદિકો (ક્ષેત્ર ગેહ ધનધન્ય સવ્વ ચ ચિચ્ચા-ક્ષેત્ર
ગેહ ધનધાન્ય સર્વં ત્યક્ત્વા) ક્ષેત્રકો, ઘરકો, સુવર્ણરજત આદિ ધનકો,
શાલિગોધૂમ આદિ ધાન્યકો જન સવકો જોડકર (અવસો-અવશઃ)
પરાધીન વહ જીન (સક્રમ્મ વિવઓ-સ્વકર્મ દ્વિતીયઃ) અપને દ્વારા કૃત
શુભ અશુભ કર્મકે અનુસાર (સુદર-સુન્દરમ્) દેવ સવધી તથા (પાવગ વા
પાપક વા) નારકાદિ સવધી (પરભવ પયાઈ-પરભવ પ્રયાતિ) પરભવકો
પ્રાપ્ત કરતા હૈ ।

ભાવાર્થ—અપને દ્વારા ઉપાર્જિત યા વઢાયે હુવે સમસ્ત સાંસારિક
વસ્તુઓં કા પરિત્યાગ કર યહ શુભાશુભ કર્મકે અનુસાર અચ્છો વ વુરી
ગતિકો પ્રાપ્ત કરતા હૈ । સાય મે યદિ કુઝ જાતા હૈ તો વહ ઉસકા શુભ
ઔર અશુભ કર્તવ્ય હી જાતા હૈ ॥ ૨૪ ॥

આશરણ ભાવનાનુ સ્વરૂપ કહીને હવે એવત્વ ભાવનાનુ સ્વરૂપ કહે છે—
“ચિચ્ચા”—ઈત્યાદિ ।

• અન્વયાર્થ—દુપય-દ્વિપદ ઓ આદિકને ચતુષ્પય ચ-ચતુષ્પદમ્ હાથી, ઘોડા
આદિને સ્વેત્ત ગેહ ધનધન્ય ચ સવ્વ ચિચ્ચા-ક્ષેત્ર ગેહ ધનધાન્ય સર્વં ત્યક્ત્વા
ક્ષેત્રને, ઘરને, સુવર્ણ રજત આદિ ધનને, ડાગર ઘડિ આદિ ધાન્યને આ સધ-
જાને છોડીને અવસો-અવશ પર આધિન આ જીવ સક્રમ્મ વિવઓ-સ્વકર્મ દ્વિતીય
પોતાનાથી કરાયેલા શુભ અશુભ કર્મ અનુસાર સુદર-સુન્દરમ્ દેવ સવધી તથા
પાવગ વા-પાપક વા નારકાદિ સવધી પરભવને પ્રાપ્ત કરે છે

ભાવાર્થ—પોતે ઉપાજીત કરેલ અને વધારેલ સધળી સસારીક વસ્તુઓના
પરિત્યાગ કરી, શુભાશુભ કર્મ અનુસાર સારી અથવા ખરાબ ગતીને પ્રાપ્ત કરે છે
તેની સાથે જનાર જો કોઈ હોય તો તે તેનાં શુભ અને અશુભ કર્મોજ છે ॥૨૪॥

કર્મવિપાકજનિત કલેશ સ્વયમ્=આતમનેય પ્રત્યનુભવતિ । યત કર્મકર્તારમેવ
અનુયાતિ=અનુગચ્છતિ ॥ ૨૩ ॥

સ્થિતશરણભાવનામુક્તયા સમ્પત્ત્યેકત્વભાવનામાહ—

મૂલમ્—

ચિંચ્ચા દુપયં ચ ચતુષ્પય ચે, ચેત્તં 'ગેહ ધનં—ધન્ન ચે સર્વં ।
સકમ્મે વિઙ્ગો અવંસો પંયાઈ, 'પર મેંવ સુદેર પોવગ વો ॥૨૪॥

છાયા—ત્યક્ત્વા દ્વિપદ ચ ચતુષ્પદ ચ, દોષ ગેહ ધનધાન્ય ચ સર્વમ્ ।

સ્વર્ગ દ્વિતીયોઽયશઃ પ્રયાતિ, પર મત્ર સુન્દર પાપક વા ॥ ૨૪ ॥

ટીકા—' ચિચ્ચા ' ઇત્યાદિ—

દ્વિપદ=ભાર્યાદિક ચ ચતુષ્પદ દ્વિત્યશ્વાદિક, ચ ક્ષેત્રમ્ = દ્વિષ્ટ ક્ષેત્રાદિક,

વ્યોં કિ (કમ્મ-કર્મ) કર્મ (કર્તારમેવ અણુજાઈ-કર્તારમેવાનુગચ્છતિ)
કર્તાકે સાથ હી જાતા હૈ, એસા નિયમ હૈ ।

ભાવાર્થ—જીવકે શુભાશુભ ભાવોં દ્વારા ઉપાર્જિત કર્મ જ્યતક જીવ
સસાર મેં રહતા હૈ તવતક વહી उनके फलका भोक्ता होता है । उसे
भोगने वाला उस जीवके अतिरिक्त न बहुजन होते हैं । न माता होती
है और न पिता होता है, यह एक अटल सिद्धान्त है । कर्मससारी जीवों
के साथ २ ही जाता है । वह जैसा किया जाता है वैसा ही उदयकाल में
उसका फल भोगना पड़ता है । इस प्रकारके सुनिराजका यह उपदेश
अशरण भावनाका सूचक है । कहा भी है—

“ शुभ अशुभ करमफल जेते, भोगे जिय एकहि तेते ।

सुत दारा होय न सीरी सब स्वारथके हैं वे भीरी ॥” ॥ २३ ॥

શને લોગવે છે કેમ કે, કમ્મ-કર્મ કર્મ કર્તારમેવ અણુજાઈ-કર્તારમેવાનુગચ્છતિ
કર્તાની સાથે જ નય છે એવો નિયમ છે

ભાવાર્થ—જીવના શુભાશુભ ભાવો દ્વારા ઉપાર્જિત કર્મ ન્યા સુધી જીવ
સસારમા રહે છે ત્યા સુધી તે તેને લોગવનાર બને છે તેને લોગવવામા તેના
બહુજન વગેરે કોઈ સહાયક બની શકતા નથી ન માતા હોય છે, ન પિતા
હોય છે, આ એક અટલ સિદ્ધાંત છે કર્મ સસારી જીવોની સાથે જ નય
છે તે જેવું કર્મ કરે છે તેવું તેણે કર્મના ઉદય કાળમા લોગવવું પડે છે
આ પ્રમાણે સુનિરાજનો આ ઉપદેશ અશરણ ભાવનાનું સૂચક છે કહી પછી છે—

“ शुभ अशुभ करम फल जे ते, भोगे जीय एक हि ते ते ।

सुत दारा होय न सीरी, सब स्वारथ के हैं वे भीरी ॥२३॥”

કિન્ન—

મૂલમ્—

ઉવણિજ્જઈ જીવિયમપ્પમાયં, વૃન્નં જરા હરઈ ણરસ્સ રાયં ।
પંચાલરાયા । વયંણં સુણાહિ, માં કાંસિ કમ્મમાઈં મહાંલયાઈં ॥૨૬॥
છાયા—ઉપનીયતે જીવિતમપ્રમાદ, વર્ણં જરા હરતિ નરસ્ય રાજન્ ! ।

પંચાલરાજ ! યત્ન શૃણુષ્વ, માં કાર્પીઃ કર્મણિ મહાલયાનિ ॥ ૨૬ ॥

ટીકા—‘ઉવણિજ્જઈ’ इत्यादि ।

હે રાજન્ ! કર્મભિરિદ માનુષ જીવિતમ્ અપ્રમાદ=પ્રમાદરહિત યથા સ્વાત્થ્યા પ્રમાદરાહિત્યેન=સમય સમયમરણરૂપેણાઽઽગ્રીચિમરણેન મૃત્યોરન્તિકે ઉપનીયતે=ગ્રાપ્યતે । જીવિતાનસ્થાયામપિ જરા=વૃદ્ધતા નરસ્ય વર્ણં =શરીરલાવણ્યં હરતિ=વિનાશયતિ । અતો હે પંચાલરાજ ! મમ હિતકર યત્ન શૃણુષ્વ । કિં તચ્છ્રોતવ્યં
યહ વાત હૈ કિં उसके शरीर पर यदि कोई आभूषण वगैरह होता है तो वह भी उतार कर रख लेते हैं । तथा अन्य किसी जनका सहारा लेकर उसको याद करना भी भूल जाते हैं ॥ २५ ॥

ફિર મી—‘ઉવણિજ્જઈ’ इत्यादि ।

અન્વયાર્ય (રાયં-રાજન્) હે રાજન્ । (જીવિયમ્-જીવિતમ્) યહ મનુષ્યજીવન (અપ્પમાય અપ્રમાદમ્) વિના કિસી આનાકાનીરૂપ પ્રમાદકે સમય ૨ મરણરૂપ અગ્રીચિમરણ (ક્ષણક્ષણમે આયુષ્ય કા કમ હોના) દ્વારા (ઉવણિજ્જઈ-ઉપનીયતે) મૃત્યુકે સમ્મુખ લે જાયા જાતા હૈ । તથા જીવિત અવસ્થામે મી (જરા-જરા) વૃદ્ધાવસ્થા (ણરસ્સ વન્ન હરઈ-નરસ્ય વર્ણં હરતિ) ડસ મનુષ્યકે શારીરિક લાવણ્યકો નાશ કરતી રહતી હૈ । ઇસલિયે (પંચાલ-રાયા-પંચાલરાજ) હે પંચાલ દેશકે રાજા । મેરે (વયણ-વચનમ્) હિતકર

રાખીને બાળી નાખે છે આનાથી વધારે આશ્ચર્યનીતો એ વાત છે કે, તેના શરીર ઉપર જો કાંઈ આભૂષણ વગેરે હોય તો તેને ઉતારીને રાખી દે છે અને પછીથી બીજા કોઈ આપ્તજનને આશ્રય લઈને પછીથી તેને ભૂલી પણ જાય છે ॥૨૫॥

ફરી પણ—“ઉવણિજ્જઈ”—इत्यादि ।

અન્વયાર્ય—રાય-રાજન્ હે રાજન્ ! જીવિયા-જીવિતમ્ આ મનુષ્ય જીવન અપ્પમાય-અપ્રમાદમ્ કોઈ પ્રજારની આનાકાની વગર પ્રમાદના સમય સમયે મરણરૂપ અવીચિમરણ દ્વારા ઉવણિજ્જઈ-ઉપનીયતે મૃત્યુની પાસે લઈ જવામાં આવે છે જીવિત અવસ્થામાં પણ જરા વૃદ્ધાવસ્થા ણરસ્સ વન્ન હરઈ-નરસ્ય વર્ણં હરતિ મનુષ્યના શારીરિક લાવણ્યનો નાશ કરે છે આ માટે પંચાલરાયા-પંચાલરાજ હે

છાયા—તદેક તુચ્છ શરીરક તસ્ય, ચિતિગત દગ્ધ્વા તુ પાવકેન ।

ભાર્યા ચ પુત્રા અપિ ચ જ્ઞાતયશ્ચ, દાતારમન્યમનુસક્રામન્તિ ॥ ૨૬ ॥

ટીકા—‘ત દ્વક્રુ’ इत्यादि ।

ભાર્યા ચ પુત્રા અપિ ચ તથા જ્ઞાતયશ્ચાપિ તસ્ય=મૃતપુરુષસ્ય તત્=યસ્પુરા તેષા-
મતિનિહમમાસીત્તત્-एकक=एककृतिन તુચ્છ શરીરકમ્=जीरितापगमनेन નિસ્સાર
શરીર ચિતિગત=चितास्थ कृत्वा, તુ=પુનઃ પાવકેન=अग्निना દગ્ધ્વા કતિચિદ્ દિવ
સાયધિ તત્કૃતે રુદિત્યા પુનરન્ય દાતાર=एवस्वाभिलापपूरकमन्य जनमुपसक्रामन्ति=
આશ્રયન્તિ । ન તુ કદાચિત્તદ્વિપયે વાર્તામપિ કુર્મન્તિ ॥૨૫॥

और भी कहते हैं—‘त द्वकृ’ इत्यादि ।

અન્વયાર્થ—જો પહિલે અતિશય મિય યા (તસ્સ-તસ્ય) મૃતક કે ઉસ
(इकक-एककम्) અકેલે (તુચ્છ સરીરગ-તુચ્છ શરીરકમ્) નિર્જીવ શરી
રકો (चिईगय-चितिगतम्) ચિતામે રસકર એવ (पावगेण दहिय-पावकेन
दग्ध्वा) ફિર અગ્નિ સે જલાકર (भज्जाय पुत्ता वि य णायओ य-
ભાર્યા ચ પુત્રોઽપિ ચ જ્ઞાતયશ્ચ) ભાર્યા, પુત્ર એવ સ્વજન (अण्ण दायारम्
अणुसकमन्ति-अन्य दातार अनुसक्रामन्ति) અપને કામ આનેવાલે
અન્યજનકા સહારા લે લેતે હે ।

ભાવાર્થ—ઇસ ગાથા દ્વારા સૂત્રકાર સસારકી દશાકા યહ રોમાશ્ચકારી
વર્ણન કર રહે હૈ—વે કહતે હૈ કિ યહ કિતની સ્વાર્થભરી વાત હૈ જો ઇસ
જીવકે શરીરસે પ્રાણ પલ્લેઓકે ઉઢતે હી ઉસકે સગે સબધી જન જો
ઉસ વ્યક્તિકે ક્ષણભરકે ચિરહકો ભી નહી સહ સકતે હૈ તથા જિસકે
શરીરકી હર તરહસે સાર સંભાલ રખતે હૈ ઉસી શરીરકો અપને હી
હાથોસે ચિતામે રખકર દગ્ધ કર દેતે હૈ । ઇસસે અધિક અચરજકી તો

વધુમા કહે છે—“ત દ્વક્રુ”-इत्यादि

અન્વયાર્થ—જે પહેલા ખૂબ જ પ્રિય હતો, તસ-તસ્ય તે, મરનારના

इकक-एककम् એકલા તુચ્છસરીરગમ્-તુચ્છ શરીરકમ્ નિર્જીવ શરીરને ચિદ્ગય-
ચિતિગતમ્ ચિતામા રાખીને અને પાવગેણ દહિય-પાવકેન દગ્ધ્વા પછી અગ્નિથી
ખાળીને મજ્જા ય પુત્તાવિ ય ણાયઓય-ભાર્યા ચ પુત્રોઽપિ ચ જ્ઞાતયશ્ચ સ્ત્રી પુત્ર અને
સ્વજન અણ્ણ દાયારમ્ અણુસકમન્તિ-અન્ય દાતારમ્ અનુસક્રામન્તિ પોતાના કામમા
આવી શકે તેવા ખીના માણુસોનો આશ્રય લઈ લે છે

ભાવાર્થ—આ ગાથા દ્વારા સૂત્રકાર સસારની દશાતુ રોમાશ્ચકારી વર્ણન
કરી રહ્યા છે તેઓ કહે છે કે, આ કેટલી સ્વાર્થ ભરી વાત છે કે, જે આ
જીવના શરીરથી પ્રાણપ્રેરના ઉડતાજ તેના સગા સબધીજનો જેઓ તે
વ્યક્તિના વિરહને ધરીભર પશુ સહન કરી શકતા ન હતા તથા જેના શરીરની
દરેક પ્રકારે સાર સંભાળ રાખતા હતા તેના શરીરને પોતાના હાથથીજ ચિતામા

કિન્ન—

મૂલમ્—

उवणिज्जइ जीवियंमप्पमायं, वन्न जरा हरइ णरस्स राय ।
पचालराया । वयंणं सुणाहि, मं कांसि कम्ममंइ महोलयाइ ॥ २६ ॥
छाया—उपनीयते जीवितमप्रमाद, वर्ण जरा हरति नरस्य राजन् । ।

पञ्चालराज ! वचन शृणुष्व, मा कार्षीः कर्माणि महालयानि ॥ २६ ॥

ટીકા—‘उवणिज्जइ’ इत्यादि ।

हे राजन् ! कर्मभिरिदं मानुष जीवितम् अप्रमाद=प्रमादरहित यथा स्यात्तथा प्रमादराहित्येन=समय समयमरणरूपेणाऽऽत्रीचिमरणेन मृत्योरन्तिके उपनीयते=प्राप्यते । जीविताऽस्यायामपि जरा=वृद्धता नरस्य वर्ण =शरीरलावण्यं हरति=विनाशयति । अतो हे पञ्चालराज ! मम हितकर वचन शृणुष्व । किं तच्छ्रोतव्यं यद् वात है कि उसके शरीर पर यदि कोई आभूषण वगैरह होता है तो वह भी उतार कर रख लेते हैं । तथा अन्य किसी जनका सहारा लेकर उसको याद करना भी भूल जाते हैं ॥ २५ ॥

फिर भी—‘उवणिज्जइ’ इत्यादि ।

अन्वયાર્થ (રાય-રાજન્) હે રાજન્ । (જીવિયમ્-જીવિતમ્) યહ મનુષ્યજીવન (અપ્પમાય અપ્રમાદમ્) વિના કિસી આનાકાનીરૂપ પ્રમાદકે સમય ૨ મરણરૂપ અત્રીચિમરણ (ક્ષણક્ષણમેં આયુષ્ય કા કમ્ હોના) દ્વારા (ઉવણિજ્જઇ-ઉપનીયતે) મૃત્યુકે સમ્મુખ લે જાયા જાતા હૈ । તથા જીવિત અવસ્થામે મી (જરા-જરા) વૃદ્ધાવસ્થા (ણરસ્સ વન્ન હરઇ-નરસ્ય વર્ણ હરતિ) હિસ મનુષ્યકે શારીરિક લાવણ્યકો નાશ કરતી રહતી હૈ । હિસલિયે (પચાલ-રાયા-પચાલરાજ) હે પચાલ દેશકે રાજા ! મેરે (વચણ-વચનમ્) હિતકર

રાખીને બાળી નાખે છે આનાથી વધારે આશ્ચર્યનીતો એ વાત છે કે, તેના શરીર ઉપર ને કાંઈ આભૂષણ વગેરે હોય તો તેને ઉતારીને રાખી દે છે અને પછીથી ખીજા કોઈ આપ્તજનને આશ્રય લઈને પછીથી તેને ભૂલી પણ જાય છે ॥ ૨૫ ॥
ફરી પણ—“उवणिज्जइ”—इत्यादि ।

અન્યથાર્થ—રાય-રાજન્ હે રાજન્ ! જીવિયા-જીવિતમ્ આ મનુષ્ય જીવન અપ્રમાય-અપ્રમાદમ્ કોઈ પ્રકારની આનાકાની વગર પ્રમાદના સમય સમયે મરણરૂપ અત્રીચિમરણ દ્વારા ઉવણિજ્જઇ-ઉપનીયતે મૃત્યુની પાસે લઈ જવામા આવે છે જીવિત અવસ્થામા પણ જરા વૃદ્ધાવસ્થા ણરસ્સ વન્ન હરઇ-નરસ્ય વર્ણ હરતિ મનુષ્યના શારીરિક લાવણ્યનો નાશ કરે છે આ માટે પચાલરાયા-પચાલરાજ હે

વચનમ્ ? તદાહ—‘મા કાસી’ ઇત્યાદિ । હે ચક્રવર્તિન્ ! મહાલયાનિ કર્માણિ
=પચ્ચેન્દ્રિયપદાદીનિ ગુરુકર્માણિ મા કાર્પીઃ=મા કુરુ ॥ ૨૬ ॥

एव मुनेर्वचनमाकर्ण्य चक्रवर्ती प्राह—

मूलम्—

‘અંહં પિ’ જોનામિજેહે હં સાહૂ, ‘જ મે તુંમં સાહેસિ વક્કં મેયં’
‘ભોગોં’ ઈમે સગકેરા હંવતિ, જે ‘‘દુજ્જયાં ઐજો’ અમ્હારિસેહિં ॥૨૭॥

छाया—अहमपि जानामि यथेह साधो, यन्मे त्व साधयसि वाययमेव ।

भोगा इमे सङ्गकरा भवन्ति, ये दुर्जया आर्य ! अस्मादृशैः ॥ २७ ॥

વચન (સુણાહિ-શ્રુણુવ) સુનો-વે વચન યે હેં કિ આપ કમસે કમ
(મહાલયાહ કમ્માહ મા કાસિ-મહાલયાનિ કર્માણિ માકાર્પીઃ) પચ્ચેન્દ્રિ-
યવધાદિક ગુરે કર્મો કોતો મત કરો, જો કિ નરકનિગોદાદિમેં પહુ-
ચાનેવાલે હોતે હં ।

भावार्थ—मनुष्यपर्यायका अन्त एकदम नहीं होता है । अवीचिम
रण द्वारा समय २ पर आयुके अविभागी अशोक क्षय होता रहता है ।
इसीका नाम भावमरण है । एक तरफ यह भावमरण प्रति समय जीवन
के अंत करनेमें जुटा हुआ है तो दूसरी ओर जरा इस शरीरके लावण्य
को नाश करने में जुटी हुई है । अतः इसकी रक्षाका उपाय तो है
ही नहीं । इस लिये इसको सार्थक बनानेका यदि कोई उपाय है तो वह
एक यही है कि मनुष्य पर्याय पाकर जीवन में अशुभ कर्मोंका आच-
रण न किया जाय । यही बात मुनिराजने चक्रवर्तीको समझाई है ॥ २६ ॥

પાચાલ દેશના રાજા ! મારા વચન-વચનમ્ હિતઝર વચન સુણાહિ-શ્રુણુવ સાલણે
તે આ વચન એ છે કે, આપ ઓછામા ઓછા મહાલાહ કમ્માહ માકાસિ-
મહાલયાનિ કર્માણિ માકાર્પિ પચ્ચેન્દ્રિય વધાદિક ગુરુ કર્મને તો ન કરો કેમકે,
તે નરક નિગોદાદિકમા પહોચાડનાર હોય છે

લાવાર્થ—મનુષ્ય પર્યાયનો અંત એકદમ નથી થતો. આયુના અવિ-
ભાગી અશોનો સમય સમય ઉપર ક્ષય થતો રહે છે. આયુ નામ લાવ મરણ
છે એક તરફ આ લાવ મરણ પ્રતિસમય જીવનનો અંત કરવામા લાગેલ છે
તો બીજી તરફ વૃદ્ધાવસ્થા શરીરના લાવણ્યનો નાશ કરવામા લાગી પડેલ છે
આથી એની રક્ષાનો ઉપાય તો છે જ-નહી. આ માટે એને સાર્થક બનાવવાનો
જો કોઈ ઉપાય હોય તો તે એ છે કે, મનુષ્ય જીવનમા આવીને અશુભ કર્મોનું
આચરણ કરવામા ન આવે. આ વાત મુનિરાજે ચક્રવર્તીને સમજાવેલ છે ॥૨૬॥

ટીકા—‘ અહ પિ ’ ઇત્યાદિ ।

હે સાધો=હે મુને ! ઇહ=સાસારિક પદાર્થોનિત્યત્વવિષયે યદેતત્પૂર્વોક્ત વાક્ય
યથા=યેન પ્રકારેણ ત્વ મે=મમ સાધયસિ=ઋથયસિ, તથૈવાહમપિ તત્સર્વ જાનામિ ।
યદિ જાનાસિ તદા કથમાસક્તોઽસિ ? ઇતિ ચેન્ચિત્રમુનિર્નૂયાદત આહ—‘ ભોગા
ઈમે ’ ઇત્યાદિ—ઈમે=શબ્દાદયો ભોગાઃ સદ્ગુણાઃ=ધર્મક્રિયા પ્રતિબંધકા ભવન્તિ ।
હે આર્ય ! યે ભોગા અસ્માદૃશૈર્ગુરુકર્મભિર્દુર્જયાઃ જેતુમશક્યાઃ ભવન્તિ ।
અતઃજહમેતત્પરિત્યાગેઽસમર્થોઽસ્મીતિ ॥ ૨૭ ॥

इस प्रकार मुनिराजके वचन सुनकर चक्रवर्ती कहते हैं—‘अहपि’ इत्यादि ।

अन्वयार्थ (साहू-साधो) मुनिराज ! (जहा इह तुम मे साधयसि-
यथा इह त्व मे साधयसि) जिस तरह आप सासारिक पदार्थों की अनित्य
ताके विषय मे मुझे समझा रहे हैं उस तरह (अहपि जाणामि-अहमपि
जानामि) मैं भी जानता हू कि (इमे-इमे) ये (भोगा-भोगाः) शब्दादिक
भोग(सगकरा हवति-सद्गुण भवन्ति) धर्मक्रियाके प्रतिबन्धक हैं । परन्तु
(अज्जो-आर्य) हे आर्य ! (ये भोगाः) जो भोग होते हैं वे (अम्हासि
सेहि-दुच्चया-अस्मादृशैः दुर्जयाः) हमारे जैसेसे दुर्जय हुआ करते हैं ,
अतः मैं उनके छोड़नेमे असमर्थ हू ।

भावार्थ—चक्रवर्तीने इस गाथा द्वारा अपनी वास्तविक परिस्थिति
मुनिराजके सामने स्पष्ट कर रख दी है, उससे यह ज्ञात हो जाता है कि
वह जैसा कह रहा है कि मैं भी इन भोगोंको धर्मक्रियाके प्रतिबन्धक
जान रहा हू-परन्तु चारित्र्यमोहनीयके उदयमे ये हमारे जैसे जीवों द्वारा

આ પ્રકારના મુનિરાજના વચન સાંભળીને ચક્રવર્તી કહે છે—

“ અહપિ ”—ઈત્યાદિ

અન્વયાર્થ—સાહૂ-સાધો મુનિજન ! જહા ઇહ તુમ મે સાધયસિ-યથા ઇહ
ત્વ મે સાધયસિ જેમ આપ સાસારિક પદાર્થોની અનિત્યતાના વિષયમા મને
સમજાવી રહ્યા છે એજ રીતે અહપિ જાણામિ-અહમપિ જાનામિ હું પણ જાણુ છું
કે, ઇમે-ઈમે આ શબ્દાદિક ભોગા-ભોગા ભોગ સગકરા હવતિ-સદ્ગુણ ભવન્તિ
ધર્મક્રિયામા અવરોધ કરનાર છે પરંતુ અજ્જો-આર્ય ! હે આર્ય ! ભોગા જે
ભોગ હોય છે તે અમ્હાસિસેહિ દુચ્ચયા-અસ્માદૃશૈ દુસ્ત્યજા અમારા જેવાથી
છોડાવા અશક્ય હોય છે આથી હું તેને છોડવામા અસમર્થ છું

ભાવાર્થ—ચક્રવર્તીએ આ ગાથા દ્વારા પોતાની વાસ્તવિક પરિસ્થિતિ
મુનિરાજની સામે સ્પષ્ટ કરીને રાખી દીધી ચક્રવર્તી એવું કહી રહેલ છે કે,
હું આ ભોગોને ધર્મ ક્રિયાના પ્રતિબંધક જાણું છું પરંતુ આરિત્ર મોહનીયના

ભોગપરિત્યાગાઽશક્યત્વે કારણમાહ—

મૂઢમ્—

હતિથિણપુરમ્મિ ચિત્તો ! દદ્દૂળે નરવહ મહિદ્દિય ।

કામંભોગેસુ ગિધ્ધેણ, નિયાણે મંસુહ કંઠ ॥ ૨૮ ॥

તેસ્સ મે અપ્પેડિક્કતસ્સ, ઈમં પેયારિસ ફેલ ।

જાણમોણે વિ^{૩૩} જ^{૩૩} ધંમ્મ, કામંભોગેસુ મુચ્છિંઓ ॥ ૨૯ ॥

છાયા—હસ્તિનાપુરે ચિત્ર ! દૃષ્ટા નરપતિ મહદ્વિક્રમ ।

કામભોગેષુ ગૃધ્રેન, નિદાનમશુભ કૃતમ્ ॥ ૨૮ ॥

તસ્ય મેઽપ્રતિક્રાન્તસ્ય, ઇદમેતાદૃશ ફલમ્ ।

જાનન્નપિ યદ્ધર્મં, કામભોગેષુ મૂર્ચ્છિતઃ ॥ ૨૯ ॥

ટીકા—‘હતિથિણપુરમ્મિ’ इत्यादि ।

हे चित्र=हे चित्रमुने ! जन्मान्तरीयसम्कारेणैव सरोयनम्, हस्तिनापुरे महद्विक्रम नरपति=सनत्कुमार नामान दृष्ट्वा, कामभोगेषु गृध्रेन=लोलुपेन मया तदानीमशुभम्=अशुभानिवन्धि-निदान कृतम् ॥ २८ ॥ ‘तस्स मे’ इत्यादि ।

जितना सर्वथा अशक्य है ॥ २७ ॥

भोगोंका जितना अशक्य क्यों है इसका वह चक्रवर्ती कारण बतलाते हैं—‘हतिथिण पुरमि’ इत्यादि ।

अन्वयार्थ (चित्ता-चित्र) हे चित्रमुने । (हतिथिणपुरमि महिद्विय नरवह ददूण-हस्तिनापुरे महद्विक्रम नरपति दृष्ट्वा) मैंने सभूतमुनिके भवमें सनत्कुमार चक्रवर्तिको महाक्रुद्धिसपन्न देखकर (कामभोगेषु गिध्धेण कामभोगेषु गृध्धेन) कामभोग में गृध्र बनते हुए उस समय (असुह नियामम्-अशुभ निदानम्) अशुभ निदान (कंठ-कृतम्) किया-यद्यपि

ઉદયમા એ અમારા જેવા જીવો દ્વારા છોડાવા સર્વથા અશક્ય જ છે ॥ ૨૭ ॥

ભોગોના પરિત્યાગ અશક્ય કેમ છે એનું ચક્રવર્તી કારણ બતાવે છે—

“હતિથિણ પુરમ્મિ”—ઈત્યાદિ ।

અન્વયાર્થ—ચિત્તા-ચિત્ર છે ચિત્રમુનિ ! હતિથિણ પુરમ્મિ મહિદ્વિય નરવહ દદ્દૂળ-હસ્તિનાપુરે મહદ્વિક્રમ નરપતિ દૃષ્ટ્વા મે સભૂત મુનિના ભવમા સનત્કુમાર ચક્રવર્તીને મહારિક્રુદ્ધિસપન્ન બેઠીને કામભોગેસુ ગિધ્ધેણ-કામભોગેષુ ગૃધ્ધેન કામ ભોગમા ગૃધ્ર બનીને એ વખતે અસુહ નિયામમ્-અશુભ નિદાનમ્ અશુભ નિદાન કંઠ-કૃતમ્ કયું એ વખતે આપે મને એ પ્રમાણે કરવું તમારે માટે ઉચિત

તતો નિદાનાદપ્રતિ-ક્રાન્તસ્ય=ત્વત્કૃતનિરાગણ્યાડ્યપ્રતિનિવૃત્તસ્ય તસ્ય=
કૃતનિદાનસ્ય મે=મમેદમેતાદૃશ ફલમભૂત્ । યત્=યસ્માત્કારણાદહ ધર્મ=શ્રુત
ચારિત્રધર્મ જાનન્નપિ કામભોગેષુ મૂર્ચ્છિતોઽસ્મિ । ધર્મ જાનન્નપિ નિદાનપ્રભાવેણ
ત કર્તુ ન શક્નોમીતિ ભાવઃ ॥ ૨૯ ॥

તવ આપને મુજે એસા કરના તુમકો ઉચિત નહીં હૈ ” ઇસ પ્રકાર સમજાયા
भी था परन्तु (अप्यङ्कितस्त तस्स मे-अप्रतिक्रान्तस्य तस्य मे) मैंने उस
निदान से अपने आपको प्रतिनिवृत्त नहीं किया था । (इम एयारिस
फल-इदम् एतादृशम् फलम्) यह उसका मुझे ऐसा फल मिला है (यत्)
जो (धम्म जाणमाणे वि-धर्मम् जानन् अपि) श्रुतचारित्ररूप धर्मको जानता
हुआ भी (काम भोगेषु मुच्छिओ-कामभोगेषु मूर्च्छितः) मैं काम भोगों
में मूर्च्छित बना हुआ हू ।

भावार्थ—ચારિત્રમોહનીય કર્મની તીવ્રતા મુજ્ઞ મેં ક્યોં હૈ ઇસકા મી-
કારણ મુનિરાજસે ચક્રવર્તીને સ્પષ્ટ કહ દિયા । ઉસમે ઉસને કહા
કિ મહારાજ । સમૂત્તરમુનિકે ભવમેં સનત્કુમાર ચક્રવર્તી કો ઋદ્ધિસંપન્ન
દેખકર મેં “ઈસી તરહસે ભોગોંકા ભોગનેવાલા મેં મીં હોજ ” એસા જો-
નિદાનવધ કિયા થા-ઓર જાપકે સમજાને વુઝાને પર મીં મેંને ઉસકા
પરિત્યાગ નહીં કિયા યા । વહી કારણ હૈ કિ મૈં ધર્મકોં જાનતા હુઆ મીં
અમીતક વિષયોં મેં મૃદ્ધ બના હુઆ હૈ ॥ ૨૮ ॥ ૨૯ ॥

નથી આ રીતે સમજાવ્યું પણ હવે પરંતુ અપ્યઙ્કિતસ્ત તસ્સ મે-અપ્રતિક્રાન્તસ્ય
તસ્ય મે એ નિદાનથી હું મને પોતાને રોકી શક્યો ન હતો આ ઇમ એયારિ-
સ ફલ-ઈદમ્ એતાદૃશમ્ ફલમ્ આ એતુ મને ઇજા મળેલ છે ધમ્મ જાણમાણે
વિ-ધર્મમ્ જાનન્ અપિ શ્રુતચારિત્રરૂપ ધર્મને જાણતા છતાં પણ કામભોગસુ મુ-
ચ્છિઓ-કામભોગેષુ મૂર્ચ્છિત હું કામ ભોગોમા મૂર્ચ્છિત બનેલ છું

ભાવાર્થ—ચારિત્રમોહનીય કર્મની તીવ્રતા મારામા કેમ છે, એતુ પણ
કારણ મુનિરાજને ચક્રવર્તીએ સ્પષ્ટ રૂપમા કહી દીધું એમા તેણે બતાવ્યું કે,
મહારાજ ! સમૂત્તરમુનિના ભવમા સનત્કુમાર ચક્રવર્તીને શ્રીરત્ન સહિત શિદ્ધિ
સંપન્ન બોધને મેં “આજ પ્રકારના ભોગોને ભોગવનાર હું બનું” એવો જે
નિદાન બધ કરેલ હતો અને આપના સમજાવવા છતાં પણ મેં તેનો પરિત્યાગ
કરેલ ન હતો એજ કારણકે, હું ધર્મને જાણતો હોવા છતાં પણ વિષયોમા
મૃદ્ધ બની ગયેલ છું ॥૨૮॥ ॥૨૯॥

ભોગપરિત્યાગાઽશ્વચત્વે કારણમાહ—

મૂલમ્—

હતિયણપુરમ્મિ ચિત્તો ! દદ્દૂળે નરવહ મહિદ્દિય ।

કામંભોગેસુ ગિદ્ધેણ, નિયાણે મસુહ કંઢ ॥ ૨૮ ॥

તેસ્સ 'મે અપ્પેડિક્કતસ્સ, ઈમ પેયારિસ પેલ ।

જાણમેણે વિ' જં' ધમ્મ, કામેભોગેસુ મુચ્છિંઓ ॥ ૨૯ ॥

છાયા—હસ્તિનાપુરે ચિત્ર ! દદ્વા નરપતિ મહર્દિકમ્ ।

કામભોગેષુ ગૃધ્રેન, નિદાનમશુભ કૃતમ્ ॥ ૨૮ ॥

તસ્ય મેઽપ્રતિક્રાન્તસ્ય, શ્વમેતાદૃશ ફલમ્ ।

જાનન્નપિ યદ્ધર્મં, કામભોગેષુ મૂર્છિતઃ ॥ ૨૯ ॥

ટીકા—‘હતિયણપુરમ્મિ’ इत्यादि ।

हे चित्र=हे चित्रमुने ! जन्मान्तरीयसम्कारेणेदं सरोधनम्, हस्तिनापुरे
महर्दिक नरपति=सनत्कुमार नामान दद्व्वा, कामभोगेषु गृध्रेन=शोलुपेन मया
तदानीमशुभम्=अशुभानिवन्ध-निदान कृतम् ॥ २८ ॥ ‘तस्स मे’ इत्यादि ।

जितना सर्वथा अशक्य है ॥ २७ ॥

भोगोंका जितना अशक्य क्यों है इसका वह चक्रवर्ती कारण
बतलाते हैं—‘हतियण पुरम્मि’ इत्यादि ।

अन्वयार्थ (चित्ता-चित्र) हे चित्रमुने ! (हतियणपुरम્मि महिद्विय नरवह
दद्व्वा-हस्तिनापुरे महर्दिक नरपति दद्व्वा) मैंने सभूतमुनिके भवमें
सनत्कुमार चक्रवर्तिके महाक्रुद्धिस पत्र देखकर (कामभोगेषु गिध्वेण
कामभोगेषु गृध्रेन) कामभोग में गृध्र बनते हुए उस समय (असुह
नियाणम्-अशुभ निदानम्) अशुभ निदान (कड-कृतम्) किया-यद्यपि

ઉદયમા એ અમારા જેવા જીવો દ્વારા છોડાવા સર્વથા અશક્ય જ છે ॥ ૨૭ ॥

લોગોનો પરિત્યાગ અશક્ય કેમ છે એનું ચક્રવર્તી કારણ બતાવે છે—

“ હતિયણ પુરમ્મિ ”—ઈત્યાદિ ।

અન્વયાર્થ—ચિત્તા-ચિત્ર હે ચિત્રમુનિ ! હતિયણ પુરમ્મિ મહિદ્વિય નરવહ
દદ્વા-હસ્તિનાપુરે મહર્દિક નરપતિ દદ્વા મે સભૂત મુનિના ભવમા સનત્કુમાર
ચક્રવર્તીને મહારુદ્ધિસ પત્ર જોઈને કામભોગેસુ ગિધ્વેણ-કામભોગેષુ ગૃધ્રેન કામ
ભોગમા ગૃધ્ર બનીને એ વખતે અસુહ નિયાણમ્-અશુભ નિદાનમ્ અશુભ નિદાન
કડ-કૃતમ્ કથું એ વખતે આપે મને એ પ્રમાણે કરવું તમારે માટે ઉચિત

અથ કામભોગાનામનિત્યતા પ્રદર્શયિતુ મુનિરાહ—

મૂલમ્—

અચ્ચેઈ કાલો તરતિ રાઈઓ, ન ચાવિ ભોગા પુરિસાંણ નિર્ચ્ચા ।
ઉવેચ્ચ ભોગાં પુરિસ ચંચતિ, દુમ્મ જંહા સ્વીળફલં વં પંક્કહી ॥૩૧॥

છાયા—અત્યેતિ કાલસ્ત્વરન્તે રાત્રયો, ન ચાપિ ભોગાઃ પુરુષાણા નિત્યાઃ ।

ઉપેત્ય ભોગાઃ પુરુષ ત્યજન્તિ, દ્રુમ યયા ક્ષીળફલ વા પક્ષિણઃ ॥૩૧॥

ટીકા—‘અચ્ચેઈ’ इत्यादि ।

हे राजन् ! कालः=आयुष्यकालोऽत्येति=अतिगच्छति, रात्रयः, उपलक्षण-
त्वाद् दिनानि च त्वरन्ते=शीघ्रतया गच्छन्ति । एतेनायुषोऽस्थिरस्त्यमुक्तम् । उक्तञ्च

क्षण-याम-दिवसमास-च्छलेन, गच्छन्ति जीवितदलानि ।

विद्वानपि खलु कथमिह, गच्छति निद्रावश रात्रौ ॥ ૧ ॥ इति ॥

ધર્મજ્ઞો જાનતે હુણ મી કામભોગોમે આસક્ત હોનેકી વજહસે સાધુકે
માર્ગકા અનુસરણ નહી કર સકતે હૈ ॥ ૩૦ ॥

અથ મુનિ કામભોગોંકી અનિત્યતાકા સ્વરૂપ દિશ્વલાતે હૈ—
‘અચ્ચેઈ’ इत्यादि ।

अन्वयार्थ-राजन् ! देखो यह (कालो अच्चेइ-कालः अत्येति) आयुका
समय निकलता जा रहा है—(राईओ तरति-रात्रयः त्वरन्ते) ये रातें और
दिनभी बड़े वेगसे व्यतीत हो रहे हैं । दिन और रात्रिका व्यतीत होना-
ही आयुके दलिकोंका क्षीण होना है यह बात अन्यत्र भी इसी तरह कही
गई है, जैसे—

“क्षण-याम-दिवसमास -च्छलेन, गच्छन्ति जीवितदलानि ।

विद्वानपि खलु कथमिह, गच्छसि निद्रावश रात्रौ ॥ ૧ ॥”

ધન'ને બાણુવા છતાં પણ કામભોગોમા આસક્ત હોવાના કારણે સાધુના
માર્ગનું અનુસરણ કરી શકતો નથી ॥૩૦॥

હવે મુનિ કામભોગોની અનિત્યતાનું સ્વરૂપ બતાવે છે—“અચ્ચેઈ”—इत्यादि

अन्वयार्थ—राजन् ! लुओ। आ कालो अच्चेइ-काल अत्येति आयुनो समय
धीततो गत्ये छे राईओ तरति-रात्रय त्वरन्ते रातो अने दिवस पपु धध्वा वेगथी नई
रहेल छे दिवस अने रात्रीनु व्यतीत धध्वा आयुना दलियानु क्षीण्य धध्वा छे
अन्यत्र पपु आ प्रभाण्णे ठडेवाभा आवेल छे नेम—

“क्षण-याम-दिवस मासच्छलेन, गच्छन्ति जीवित दलानि ।

विद्वानपि खलु कथमिह, गच्छसि निद्रावश रात्रौ ॥ ૧ ॥”

પુનરપિ ચક્રવર્તી નિદાનફલમુદાહરણેન માહ—

મૂલમ્—

નાગો જેહા પંકજલાવસણ્ણો, દંદુ યલ નાભિસમેહ તીરં ।

એવ વંયં કામગુણેસુ ગિદ્ધાં, નં ભિક્ખુણો મેગ્ગમણુવયામો ॥ ૩૦ ॥

છાયા—નાગો યથા પદ્મજલાવસણ્ણો, દદ્ધા સ્થલ નાભિસમેતિ તીરમ્ ।

એવ યય કામગુણેષુ ગૃદ્ધા, ન ભિક્ષોર્માર્ગમનુવ્રજામઃ ॥ ૩૦ ॥

ટીકા—‘નાગો’ ઇત્યાદિ ।

યથા પદ્મજલાવસણ્ણઃ—પદ્મઃ=રુદ્રમસ્તત્પ્રાય યજ્જલ તત્રાવસણ્ણો નિમગ્નઃ, નાગઃ=હસ્તી સ્થલ દદ્ધાપિ તત્ર ગન્તુ તીર નાભિસમેતિ=ગન્તુ ન શક્નોતીત્યર્થઃ, એવમેવ હે મુને । વયમપિ કામગુણેષુ ગૃદ્ધા ધર્મં જ્ઞાનન્તોઽપિ ભિક્ષોઃ=સાધુ માર્ગ=પ્રવ્રજ્યા નાનુવ્રજામઃ—ન સ્વીકુર્મ ઇત્યર્થઃ ॥ ૩૦ ॥

ફિર ચક્રવર્તી નિદાનકા ફલ ઉદાહરણસે કહતે હૈ—‘નાગો જહા’ ઇત્યાદિ અન્વયાર્થ—(જહા—યથા) જૈસે (પંકજલાવસણ્ણો—પદ્મજલાવસણ્ણઃ) જલસહિત કીચડમે ફસા હુઆ (નાગો—ગજઃ) હસ્તી (થલ—સ્થલમ્) સ્થલ દેખકર મી (તીર નાભિસમેહ—તીર નાભિસમેતિ) તીર પર આને મેં અસ-મર્થ હોતા હૈ (એવ) ડસી પ્રકાર (કામગુણેસુ ગિદ્ધા—કામગુણેષુ ગૃદ્ધાઃ) શબ્દાદિક વિષયોં મે ગૃદ્ધ વને હુએ (વય—વયમ્) હમ લોગ ધર્મકો જાનતે હુએ મી (ભિક્ખુણો મગ્ગમ્ ન અણુવ્વયામો—ભિક્ષોઃ માર્ગ ન અનુવ્રજામઃ) સાધુકે માર્ગકા અનુસરણ નહીં કર સકતે હૈ ।

માવાર્થ—હાથી જવ કીચડમે ફસ જાતા હૈ, તવ વહ તીરકો દેખતા હુઆ મી જૈસે તીર પર નહીં આસકતા ડસી પ્રકાર હે મુને । હમ લોગ

ફરી ચક્રવર્તી નિદાનનુ ફળ ઉદાહરણથી કહે છે—“નાગો જહા”—ઈત્યાદિ ।

અન્વયાર્થ—જહા—યથા જેમ પંકજલાવસણ્ણો — પદ્મજલાવસણ્ણ ઝળથી બરેલા કિચડમા ફસાયેલ નાગો—ગજ હાથી થલ—સ્થલમ્ સ્થળ જેવા છતાં પણ તીર નાભિસમેહ—તીર નાભિસમેતિ કિનારે આવવામા અસમર્થ હોય છે એવ—એવમ્ એજ પ્રમાણે કામભોગેસુ ગિદ્ધા—કામભોગેષુ ગૃદ્ધ શબ્દાદિક વિષયોમા ગૃદ્ધ બનેલ વય—વયમ્ હું ધર્મને બાંધવા છતાં પણ ભિક્ખુણો મમા ન અણુવ્વયામો—ભિક્ષો—માર્ગ ન અનુવ્રજામ સાધુના માર્ગનુ અનુસરણ કરી શકતો નથી

ભાવાર્થ—હાથી જ્યારે કાંઈવમા ફસાઈ બંધ છે ત્યારે તે કિનારાને જેવા છતાં પણ ત્યાં પહોંચી શકતો નથી આજ પ્રમાણે હે મુને । હું પણ

અથ કામભોગાનામનિત્યતા પ્રદર્શયિતુ મુનિરાહ—

મૂલમ્—

અચ્ચેઈ કાલો તરતિ રાઈઓ, ન યાવિ ભોગા પુરિસાળ નિર્ચ્ચા ।
 ઉવેચ્ચ ભોગાં પુરિસ ચેયંતિ, દુમ જેહા સ્વીળફલં વં પંક્કી ॥૩૧॥

છાયા—અત્યેતિ કાલસ્ત્વરન્તે રાત્રયો, ન ચાપિ ભોગાઃ પુરુષાણા નિત્યાઃ ।

ઉપેત્ય ભોગાઃ પુરુષ ત્વજન્તિ, દ્રુમ યથા ક્ષીળફલ વા પક્ષિણઃ ॥૩૧॥

ટીકા—‘અચ્ચેઈ’ ઇત્યાદિ ।

હે રાજન્ ! કાલઃ=આયુષ્યકાલોઽત્યેતિ=અતિગચ્છતિ, રાત્રયઃ, ઉપલક્ષણ-
 ત્વાદ્ દિનાનિ ચ ત્વરન્તે=શીઘ્રતયા ગચ્છન્તિ । એતેનાયુષોઽસ્થિરત્વમુક્તમ્ । ઉક્તઞ્ચ
 ક્ષણ-યામ-દિવસમાસ-ચ્છલેન, ગચ્છન્તિ જીવિતદલાનિ ।

વિદ્વાનપિ સ્વલુ કથમિદ્, ગચ્છતિ નિદ્રાવશ રાત્રૌ ॥ ૧ ॥ ઇતિ ॥

ધર્મકો જાનતે હુણ્ મી કામ-ભોગોમે આસક્ત હોનેકી વજહસે સાધુકે
 માર્ગકા અનુસરણ નહી કર સકતે હૈ ॥ ૩૦ ॥

અવ મુનિ કામ-ભોગોંકી અનિત્યતાકા સ્વરૂપ દિશ્વલાતે હૈ—
 ‘અચ્ચેઈ’ ઇત્યાદિ ।

અન્વયાર્થ-રાજન્ ! દેશ્વો યદ્ (કાલો અચ્ચેઈ-કાલઃ અત્યેતિ) આયુકા
 સમય નિકલતા જા રહ્યા હૈ—(રાઈઓ તરતિ-રાત્રયઃત્વરન્તે) યે રાતેં ઓર
 દિનમી વડે વેગસે વ્યતીત હો રહે હૈ । દિન ઓર રાત્રિકા વ્યતીત હોના-
 હી આયુકે દલિકોંકા ક્ષીળ હોના હૈ યદ્ વાત અન્યત્ર મી હસી તરહ કહી
 ગઈ હૈ, જૈસે—

“ક્ષણ-યામ-દિવસમાસ -ચ્છલેન, ગચ્છન્તિ જીવિતદલાનિ ।

વિદ્વાનપિ સ્વલુ કથમિદ્, ગચ્છસિ નિદ્રાવશ રાત્રૌ ॥ ૧ ॥”

ધર્મને જાણવા છતાં પણ કામભોગોમા આસક્ત હોવાના કારણે સાધુના
 માર્ગનું અનુસરણ કરી શકતો નથી ॥૩૦॥

હવે મુનિ કામભોગોની અનિત્યતાનું સ્વરૂપ બતાવે છે—“અચ્ચેઈ”—ઈત્યાદિ
 અન્વયાર્થ—રાજન્ ! જુઓ આ કાલો અચ્ચેઈ-કાલઃ અત્યેતિ આયુનો સમય
 વીતતો જાય છે રાઈઓ તરતિ-રાત્રય ત્વરન્તે રાતો અને દિવસ પણ ઘણા વેગથી જઈ
 રહેલ છે દિવસ અને રાત્રીનું વ્યતીત થયું આયુના દળિયાનું ક્ષીણ થયું છે
 અન્યત્ર પણ આ પ્રમાણે ઠહેવામા આવેલ છે જેમ—

“ક્ષણ-યામ-દિવસ માસચ્છલેન, ગચ્છન્તિ જીવિત દલાનિ ।

વિદ્વાનપિ સ્વલુ કથમિદ્, ગચ્છસિ નિદ્રાવશ રાત્રૌ ॥ ૧ ॥”

‘વ્યત્યેત્વાયુઃ કાલઃ, ગચ્છન્તુ રાત્રયોજ્ઞાનિ ચ । અસ્માક તુ ભોગૈઃ પ્રયોજનમ્ । ભોગાશ્ચ સન્તિ મદાયત્તાઃ ’ ઇતિ મન્યસે ચેત્-તદપ્યયુક્તમેવ । યત પુરુષાણા ભોગા અપિ નિત્યા ન સન્તિ । યથા પક્ષિણઃ ક્ષીણફલ=ફલ્લરહિત દ્રુમ=વૃક્ષં ત્યજન્તિ । તથા-ભોગાઃ પુરુષમ્ ઉપેત્ય સમાગત્ય ક્ષીણપુણ્યં ત પુરુષ ત્યજન્તિ । પુણ્યાનુરોધેન પુરુષ પ્રાપ્ય તત્ક્ષયે સતિ સમવૃત્ત્યા ત મુચ્ચન્તિ, ન તુ પુરુષાભિપ્રાયે-પેતિ ભાવઃ । ભોગા અસ્થિરા ઇતિ નિષ્કર્ષઃ, ॥ ૩૧ ॥

જવ ક્ષણ, યામ, દિવસ એવ માસ કે યહાને સે આયુ હી વ્યતીત હોતી રહતી હૈ તો વહે અચરજ કી ઘાત હૈ કિ વિદ્વાનોં કો અપની હસ એસી પરિસ્થિતિમેં નિદ્રા મી કૈસે આતી હૈ । લાભમેં તો સયકો આનદ હોતા હૈ પર દ્વાસમેં આનદ કૈસા ? ચિન્તા હોની ચાહિયે કિ હમારા અક મી આયુ કા દલિક વ્યર્થ વ્યતીત ન હો જાવે । યદિ તુમ્હારા હસ પર એસા કહના હો કિ મહે આયુ વ્યતીત હોતી રહે-રાત્રિ એવ દિવસ મી યોંહી નિકલતે જાયે તો હમકો ડનસે કયા પ્રયોજન, જિનસે હમકો પ્રયોજન હૈ એસે વે ભોગ તો-હમારે આધીન હૈ સો રાજન્ ! તુમ્હારી યદ માન્યતા બિલકુલ ગલત હૈ ક્યોં કિ યે ભોગ મી તો નિત્ય નહી હૈ । (ક્ષીણફલ દ્રુમ જહા પક્ષી ચયતિ તહા ભોગા ઉવેચ્ચ પુરિસ ચયતિ-ક્ષીણફલ દ્રુમ-યથા પક્ષિણઃ ત્યજન્તિ તથા ભોગાઃ ઉપેત્ય પુરુષ ત્યજન્તિ) જિસ પ્રકાર ક્ષીણ ફલવાલે વૃક્ષકા પક્ષી ત્યાગ કર દેતે હૈ ડસી પ્રકાર ક્ષીણ પુણ્યવાલે પુરુષકા યે ભોગ મી પ્રાપ્ત હોકર પરિત્યાગ કર દેતે હૈ ।

માવાર્થ—ભોગોંકી પ્રાપ્તિ હોના શુભકર્મોંકે આધીન હૈ । જલ્લતક

। । ન્યારે ક્ષણ યામ, દિવસ અને મહીનાની ગણતરીથી આયુષ્ય વ્યતીત થતું રહે છે ત્યારે ઘણા અચરજની એ વાત છે કે, વિદ્વાનોને પોતાની આવી પરિસ્થિતિમાં પણ નિદ્રા કેમ આવે છે ? લાભમાં તો બંધાને આનંદ થાય છે, પરંતુ દ્વાસમાં આનંદ કેવો ? ચિંતા થવી, બેઠાં છે કે, મારા આયુષ્યની એક પણ પણ વ્યર્થ ન વીતી જાય એ તમારું આમાં એમ કહેવાનું હોય કે, ભલે આયુષ્ય વીતી જાય, રાત્રી અને દિવસ પણ એમજ નિંદ્રાતા જાય આમાં અમને શું પ્રયોજન છે ? જેનાથી અમારે પ્રયોજન છે એવા કામભોગ તો અમારે આધીન છે તો હે રાજન્ ! તમારી એવી માન્યતા બિલકુલ ભૂલ ભરેલી છે કેમ કે, ભોગ પણ નિત્યતો નથી જ જે પ્રમાણે ક્ષણ વગરના વૃક્ષને પક્ષીએ ત્યાગ કરી દે છે એજ પ્રમાણે ક્ષીણ પુણ્યવાળા પુરુષને આ ભોગ પણ પ્રાપ્ત થઈને પરિત્યાગ કરી દે છે

સાવાર્થ—ભોગોની પ્રાપ્તિ થવી તે શુભકર્મોના આધીન છે ન્યા સુધી

एव सत्यपि भोगान्परित्यज्य प्रजितु न शक्तोऽसि, तदा तत्र यत्कर्तव्यं तदुच्यते—
मूलम्—

जइंसिं भोगे चइउं असत्तो, अज्जाइं कम्ममाइं करेहि रायं ।

धम्मेट्ठिओ सव्वपंपयाणुकपी, तो होहिसिं देवो ईओ विउं व्वी ॥ ૩ ॥

છાયા—યદ્યપિ ભોગાસ્ત્યક્તુમશક્તઃ, આર્યાણિ કર્માણિ કુરુત્વ રાજન્ ।

ધર્મે સ્થિતઃ સર્વપ્રજાનુકરુષી, તતો મપિષ્યસિ દેવ ઇતો વૈક્રિયી ॥૩૨॥

ટીકા—‘જइ सि’ इत्यादि ।

हे राजन् ! यदि भोगान्=मनोज्ञशब्दादिरूपान् त्यक्तुमशक्तोऽसि, तदा धर्मे
=सम्यग्दृष्ट्यादिशिष्टानुचरिताचारलक्षणे गृहस्थधर्मे स्थितः सन् सर्वप्रजानुकरुषी—

પુણ્યકર્મકી સત્તા રહતી હૈ તબતક સાસારિક ભોગોંકી જીવકો પ્રાપ્તિ
હોતી રહતી હૈ । પાપકે ઉદયમે ભોગોંકી પ્રાપ્તિ નહીં હોતી । અતઃ રાજન્ !
ऐसा विचार स्वप्नमे भी मत करो कि ये भोग हमारे आधीन हैं । इस
लिये इनमे अपने जीवनके दिनरातोंको व्यर्थ निष्फल मत करो । सम्बल
जाओ और इनको सफल करनेका पुरुषार्थ जागृत करो ॥૩૧॥

यदि मान लिया जाय कि आप भोगोका परित्याग करनेमें अपनेको
असमर्थ समझ रहेहो । परन्तु आपका और भी क्या कर्तव्य है यह भी
आपको विचारना चाहिये, उसको सुनो मैं कहता हूँ —‘जइंसि’ इत्यादि।

અન્વયાર્થ—(રાય-રાજન્) હે રાજન્ ! (જइ ભોગે ચइउ असत्तोसि-
यदि भोगान् त्यक्तु अशक्तः असि) यदि आप शब्दादिक विषयोंको

પૂણ્ય કર્મની સત્તા રહે છે ત્યાં સુધી સાસારિક જીવોને ભોગોની પ્રાપ્તિ થયા
કરે છે પાપના ઉદયમા ભોગોની પ્રાપ્તિ થતી નથી આથી રાજન્ !—એવો
વિચાર સ્વપ્નામા પણ ન કરો કે, આ ભોગ અમારે આધીન છે આ માટે
એમા આપના જીવનના દિવસ રાતોને વ્યર્થ નિષ્ફળ ન કરો સમજી બાંચો
અને આ મનુષ્યભવને સફળ કરવાનો પુરુષાર્થ બાજુ ન કરો ॥૩૧॥

જો માની લેવામા આવે કે, ભોગોનો પરિત્યાગ કરવામા આપ પોતાને
અસમર્થ સમજી રહ્યા છો તેમ છતાં પણ આપનું બીજું પણ શું કર્તવ્ય છે,
એનો પણ આપે વિચાર કરવો બેઠાં અને તે હું કહું છું સાબળો —

“जइंसि”—इत्यादि !

અન્વયાર્થ—રાય-રાજન્ હે રાજન્ ! જइભોગે ચइउ असत्तो सि-यदि भोगान्
त्यक्तु अशक्तः असि जे आप शब्दादिक विषयोंने छोडવામા પોતાની બાંતને

સર્વમજાનુકમ્પિતુ શીલ યસ્ય સ તથા, સમસ્તમાણિદયાપરો ભૂત્વા આર્યાણિ=શિષ્ટ જનોચિતાનિ કર્માણિ=દયાદીનિ કુરુ । તતઃ=માર્યકર્મકરણાનન્તરમ્, ઇતઃ=અસ્માત્ મમાદનુવૈક્રિયી=વિક્રિયાશક્તિવિશિષ્ટો વૈમાનિકો દનો મવિવ્યસિ ॥ ૩૨ ॥

છોડનેમેં અપને આપકો અશક્ત માનતે હો તો (ધમ્મે ઠિઓ-ધર્મે સ્થિતઃ) સમ્યગ્દષ્ટિ આદિ શિષ્ટ જનોં દ્વારા આચરિત આચારરૂપ ગૃહસ્થધર્મમેં સ્થિત હોતે હુણ તથા (સવ્વપયાણુકપી-સર્વપ્રજાનુકપી) સર્વ પ્રાણિયોં પર દયાભાવ રાખતે હુણ (અજ્ઞાઈ કમ્માઈ કરેહિ-આર્યાણિ કર્માણિ કુરુણ્વ) શિષ્ટ જનોચિત દયા આદિ સત્કર્મોંકો કરતે રહો । (તઓ-તતઃ) ઇસસે આપ (વૈક્રિયી) વિક્રિયાશક્તિ વિશિષ્ટ (દેવો-દેવઃ) દેવ (ઇઓ-ઇતઃ) ઇસ પર્યાય કો ઠોડકર (મવિવ્યસિ-મવિવ્યસિ) હો જાઓગે ।

માર્ગ-ઇસ સૂત્ર દ્વારા સૂત્રકાર ચક્રવર્તીકો યહ વાત સમજા રહેં હૈ ફિ યદિ આપ ચક્રવર્તી પદમેં રહતે હુણ શબ્દાદિક વિષય મોર્ગોંકા પરિત્યાગ નહીં કર સકતે હો તો ઇતના તો કર સકતે હો ફિ જો માર્ગ સમ્યગ્દષ્ટિ જૈસે શિષ્ટ પુરુષોં દ્વારા સેવિત કિયા જાતા હૈ ડસકા આપ સેવન કરતે રહો । ઇસ માર્ગ મેં સર્વ પ્રથમ દયાકો પ્રધાનતા દી ગઈ હૈ । સાથમેં પ્રશમ, સવેગ મી સેવિત કિયે જાતે હૈ । આસ્તિક્ય ભાવકે આનેસે હી ઇન ભાવોકી પ્રતિષ્ઠા હોતી હૈ । અતઃ પ્રશમ, સવેગ, અનુકપા ઓર આસ્તિક્ય સમ્યગ્દષ્ટિ દ્વારા સેવિત ઇન માર્ગોંકા અનુસરણ કરતે હુણ આપ સદા આર્ય કર્મોંકો કરતે રહો । ઇસસે આપકો યહ લાભ હોગા ફિ આપ ઇસ

અશક્ત માનતા હો તો ધમ્મે ઠિઓ-ધર્મે સ્થિત સમ્યગ્દષ્ટી આદિ શિષ્ટ જનો દ્વારા આચરવામા આવતા આચારરૂપ ગૃહસ્થધર્મમા સ્થિત બનીને તથા સવ્વ પયાણુ કપી-સર્વપ્રજાનુકમ્પી સર્વ પ્રાણીઓ ઉપર સમભાવ રાખીને અજ્ઞાઈ કમ્માઈ કરેહિ-આર્યાણિ કર્માણિ કુરુણ્વ શિષ્ટ જનો માટે ઉચિત દયા આદિ સત્કર્મોંને કરતા રહેા આથી આપ આ પર્યાયને છોડીને વિક્રિયાશક્તિ વિશિષ્ટ દેવ થઈ શકશે

ભાવાર્થ—આ સૂત્રદ્વારા સૂત્રકાર ચક્રવર્તીને એ વાત સમજાવે છે કે, આપ ચક્રવર્તી પદ ઉપર રહેવાને કારણે એ શબ્દાદિક વિષય ભોગોને છોડી શકતા નથી તો પણ આટલું તો જરૂરથી કરી શકો તેમ છે કે જે માર્ગ સમ્યગ્ દ્રષ્ટિ જેવા શિષ્ટ પુરુષો દ્વારા પાળવામા આવી રહેલ છે એનું આપ સેવન કરતા રહેા આ માર્ગમા સર્વ પ્રથમ દયાને પ્રધાનતા આપવામા આવેલ છે આસ્તિક્ય ભાવ આવવાથી જ આ ભાવોની પ્રતિષ્ઠા થાય છે આથી પ્રશમ, સવેગ, અનુકપા અને આસ્તિક્ય સમ્યગ્દ્રષ્ટિ દ્વારા સેવાતા આ માર્ગનું અનુસરણ કરતા કરતા આપ સદા આર્ય કર્મોંને કરતા રહેા આનાથી આપને

एव मुनिना प्रोक्तवचनं यदा मुनिवचनं न स्वीकरोति, तदा मुनिराह—

मूलम्—

न तुज्झ भोगे चइऊण बुद्धी, गिद्धोसि आरंभपरिग्गहेसु ।
'મોહ કૈઓ ઇત્તિઓ વિપ્પલાવો, ગંછામિ રાંય ઔમતિ ઔસિ॥૩૩॥

छाया—न तव भोगास्त्यक्तु बुद्धिः, गृद्धोऽसि आरम्भपरिग्रहेषु ।

મોઘ કૃત એતાવાન્ વિપ્રલાપો, ગચ્છામિ રાજન્નામન્નિતોઽસિ ॥ ૩૩ ॥

टीका—'न तुज्झ' इत्यादि ।

हे नृप ! भोगास्त्यक्तु तव बुद्धिर्नास्ति, त्वं हि आरम्भपरिग्रहेषु-आरम्भाः
=सावधव्यापाराः, परिग्रहाः = सचित्ताचित्तवस्तुस्वीकरणानि-तेषु गृद्धोऽसि ।
एतावान् विप्रलापो=त्रिविधः प्रकृष्टालापो=त्रिविधधर्मवचनोपन्यासो मोघ निरर्थक
यथा स्वात्तया त्वया सहकृतः । अतो हे राजन् ! सम्प्रत्यहं गच्छामि, त्वं मया
आमन्त्रितोऽसि=पृष्टोऽसि । त्वां पृष्ट्वा गच्छामीति भावः ॥ ३३ ॥

पर्यायका जय परित्याग कर दोगे तो आपको देवपर्याय-वैमानिक देवों
में उत्पत्ति-प्राप्त हो जायगी ॥ ३२ ॥

इस प्रकार समझाने पर भी चक्रवर्तीने जब मुनिराजके वचनोंको
स्वीकार नहीं किया तब वे कहते हैं—'न तुज्झ' इत्यादि ।

अन्वयार्थ—(राय-राजन्) हे राजन् ! (तुज्झ बुद्धी भोगे चइऊण न
-तव बुद्धिः भोगान् त्यक्तु न) आपकी बुद्धि भोगोंको छोड़नेकी नहीं है ।
आप तो (आरंभ परिग्गहेसु गिद्धोसि-आरम्भपरिग्रहेषु गृद्धोऽसि) आरम्भ
सावध-व्यापारोंमें एव सचित्त अचित्त तथा सचित्ताचित्त वस्तुओं को
सग्रह करने रूप परिग्रह में ही लोलुप बने हुए हो (इत्तिओ विप्पलावो
मोहकओ-एतावान् विप्रलापः मोघकृतः) अभी तक जो आपको इतना सम-

એ લાભ થશે કે, આપ આ મનુષ્યભવનો જ્યારે પરિત્યાગ કરી દેશો ત્યારે
આપને દેવ પર્યાય વૈમાનિક દેવોમાં દેવ ભવ પ્રાપ્ત થશે ॥૩૨॥

આ પ્રમાણે સમજાવવા છતાં પણ ચક્રવર્તીએ જ્યારે મુનિરાજના વચ
નોનો સ્વીકાર ન કર્યો ત્યારે તેઓ કહે છે— “ ન તુજ્ઞ ”-ઈત્યાદિ !

અન્વયાર્થ—રાય-રાજન્ હે રાજન્ ! તુજ્ઞ બુદ્ધી ભોગે ચઈઝુણ ન-તવબુદ્ધિ ભોગાન્
ત્યક્તુ ન આપની બુદ્ધિ ભોગોને છોડવાની નથી આપતો આરંભપરિગ્ગહેસુ ગિદ્ધોસિ-
આરંભ પરિગ્રહેષુ ગૃદ્ધોઽસિ આરંભ-સાવધ વ્યાપારોમાં અને સચિત્ત અચિત્ત તથા
મચિતાચિત્ત વસ્તુઓનો સગ્રહ કરવારૂપ પરિગ્રહમાં જ લોલુપ બની રહ્યા છો
ઇત્તિઓ વિપ્પલાઓ મોહ કઓ-એતાવાન્ વિપ્રલાપ- મોઘ કૃત અત્યાર સુધી આપને

ઇત્યમુમુક્ત્યાઃ શુનો ગતે સતિ વ્રહ્મદત્તસ્ય યદ્ભૂતદાહ—

મૂલમ્—

પંચાલ રાયાઽવિ' યં વમદત્તો, સાંહુસ્સ તસંસ વયણ અકાઉં ।

અંણુત્તરે મુજિયે કામભોગે, અંણુત્તરે, સો નેરણ પંવિદ્ધો ॥૩૪॥

છાયા—પંચાલરાજોઽપિ ચ વ્રહ્મદત્તઃ, સામોસ્તસ્ય યચનમકૃત્વા ।

અનુત્તરાન્-શ્રુત્યા, કામભોગાનનુત્તરે સ નરકે પ્રવિષ્ટઃ ॥૩૪॥

ટીકા—‘પંચાલરાયા’ इत्यादि ।

પંચાલરાજઃ પંચાલદેશાધિપતિ વ્રહ્મદત્તોઽપિ ચ તસ્ય=ચિત્રમુનેઃ, વચન= પ્રવ્રજ્યાગ્રહણગૃહસ્થધર્મસમારાધનરૂપમ્, અકૃત્વા અનુત્તરાન્=સર્વોત્કૃષ્ટાન્ કામ-

જ્ઞાયા, ગયા હૈ વહ સવ વ્યર્થ હી સિદ્ધ હુઆ હૈ । અત. હે રાજન્ । (ગણ્છામિ) મૈં અવ યહાસે જાતા હૂં । (આમતિઓસિ-આમત્રિતોસિ) મૈં હસકે લિયે આપસે પૂઝતા હૂં ।

ભાવાર્થ—હે રાજન્ । અતીતક આપકો જૈસે મી હો સકા વૈસે મૈને, સમજાયા-પરન્તુ હસકા નિષ્કર્પ કુઝ મી નહીં નિકલા સવ વ્યર્થ ગયા । અતઃ, મૈં અવ યહાસે જાતા હૂં ॥ ૩૩ ॥

એસે કહકર મુનિકે જાને પર ચક્રવર્તીકા કયા હુવા સો, કહતે, હૈ— ‘પંચાલરાયા’ इत्यादि ।

અન્વયાર્થ—(પંચાલરાયાઽવિય વમદત્તો-પંચાલરાજા, સ વ્રહ્મદત્ત અપિ) પંચાલ દેશકા અધિપતિ વહ વ્રહ્મદત્ત ચક્રવર્તી મી, (સાંહુસ્સ તસંસ વયણ, અકાઉં-સાધોઃ તસ્ય વચન અકૃત્વા) ભવાન્તરકે આતા ચિત્રમુનિકે પ્રવ્રજ્યાગ્રહણ કરનેરૂપ તયા ગૃહસ્થ ધર્મકો આરાધના કરનેરૂપ-વચનકે-

જે સમજાવવામા આવ્યું એ સઘળું વ્યર્થ ગયેલ છે આથી હે રાજન્ ! હું, હવે અહીંથી જાઉં છું આમતિઓસિ-આમત્રિતોસિ હું આ માટે આપને પૂછું છું, ભાવાર્થ—હે, રાજન્ ! અત્યાર સુધી મેં આપને જેમ બની શકે તે પ્રમાણે સમજાવેલ છે પરંતુ તેનું ફળ માર્ધ પણ આવેલ નથી, સઘળું વ્યર્થ ગયેલ છે, આથી હવે હું અહીંથી જાઉં છું, ॥૩૩॥

આ પ્રમાણે કહીને મુનિ આવ્યા ગયા મુનિના ગયા પછી ચક્રવર્તીનું શું થયું તે કહે છે—“ પંચાલ રાયા ”—इत्यादि

અન્વયાર્થ—પંચાલરાયાઽવિય વમદત્તો-પંચાલરાજા સ વ્રહ્મદત્ત અપિ પંચાલ દેશના અધિપતિ એ, વ્રહ્મદત્ત ચક્રવર્તીએ પણ પોતાના સાંહુસ્સ તસંસ વયણ અકાઉં-સાધો તસ્ય વચન અકૃત્વા-પૂર્ણભવના ભાઈ ચિત્રમુનિની પ્રવ્રજ્યા ગ્રહણ કરવા,

મોગાન્=મનોજ્ઞશબ્દાદીન્ શુક્ત્વા=સમુપશુજ્ય સ વ્રહ્મદત્તઃ અનુત્તરે નરકે=સકલ નરકપ્રધાનેઽપ્રતિષ્ઠાનનામકે સત્તમ પૃથિવી નરકાગ્રાસે પ્રવિષ્ટઃ=સત્તમનારકો જીવો જાત ઇત્યર્થઃ । અનેન નિદાનસ્ય નરકહેતુત્વાત્તદકરણીયતા સૂચિતા ॥ ૩૪ ॥

સમ્પ્રતિ પ્રસન્નપ્રાપ્તા ચિત્ર મુનિ વક્તવ્યતામાહ—

મૂલમ્—

ચિત્તો વિં કામેહિં વિરક્તકામો, ઉદત્તચારિત્તતવો તવસ્સી ।
અણુત્તરં સર્જમ પાલઈત્તા, અણુત્તરં સિદ્ધિર્ગૈઙ્ ગૈઓ । તિવેમિ ॥ ૩૫ ॥

છાયા—ચિત્તોઽપિ કામેભ્યો વિરક્તકામ, ઉદાત્તચારિત્ર તપાસ્તપસ્વી ।

અનુત્તર સયમ પાલયિત્વા, અનુત્તરા સિદ્ધિર્ગતિ ગત ઇતિ વ્રવીમિ ॥ ૩૫ ॥

ટીકા—‘ચિત્તોઽવિ’ ઇત્યાદિ—

કામેભ્યો=મનોજ્ઞશબ્દાદિભ્યો વિરક્તકામઃ=વિરક્તો નિવૃત્તઃ કામોઽભિલાષો यस્ય સ તથા, ઉદાત્તચારિત્રતપાઃ=ઉદાત્તમ્=અત્યુત્કૃષ્ટ ચારિત્ર=સર્વવિરતિરૂપ,

પાલન કરનેમે અસમર્થ અપનેકો જાહિર કરકે એવ (અણુત્તરે કામ મોગે શુજિય-અનુત્તરાન્ કામ મોગાન્ શુક્ત્વા) સર્વોત્કૃષ્ટ શબ્દાદિક વિષય મોગોકો મોગ કરકે અન્તમે મા કર (અણુત્તરે નરક પવિટ્ટો-અનુત્તરે નરકે પ્રવિષ્ટઃ) સકલ નરકોમે પ્રધાન એસા સાતવી નરકકે અપ્રતિષ્ઠાન નામકે નરકાવાસમે જા પહુચા ।

આવાર્થ—અધિક આરમ્બ ઓર પરિગ્રહકે રાખનેસે ડસમે ફસા હુઆ જીવ મરકર નરકમે જાતા હૈ । વ્રહ્મદત્ત ચક્રવર્તીકી મી યહી દશા હુઈ । વહ મી મરકર સસમ નરકમે પહુચા । નિદાનવધ નરકકા હેતુ હૈ, ઇસસે વહ જીવકો કરને યોગ્ય નહી હૈ । યહ સૂચિત ઇસ કયતસે હોતા હૈ ॥ ૩૪ ॥

અવ પ્રસન્ન પ્રાપ્ત ચિત્રમુનિકે વિષયમે કહતે હૈ—‘ચિત્તોવિ’ ઇત્યાદિ ।

૩૫ તથા શુદ્ધસ્થધર્મન્ આરાધન કરવા ૩૫ વચનન્ પાલન કરવામા પોતાને અસમર્થ બાહેર ધર્મા અને અણુત્તરે કામમોગે મુજી ય-અનુત્તરાન્ કામમોગાન્ શુક્ત્વા સર્વોત્કૃષ્ટ શબ્દાદિક વિષયભોગોને ભોગવીને અતમા મરીને અણુત્તરે નરક પવિટ્ટો-અનુત્તરે નરકે પ્રવિષ્ટ સકલ નરકોમા પ્રધાન એવા સાતમા નરકના અ પ્રતિષ્ઠાન નામના નરકાવાસમા ઉત્પન્ન થયા

આવાર્થ—અધિક આરભ અને પરિગ્રહના રાખવાથી એમા ફસાયેલ જીવ મરીને નરકમા બાંધ છે બ્રહ્મદત્ત ચક્રવર્તી પશુ એજ હુઈશાને પામ્યા એ મરીને સાતમા નરકમા પહોંચ્યા નિદાન વધ એ નરકનો હેતુ છે આટલે તપના ફળન્ નિદાન-નિયાણુ કરવું જીવમાટે યોગ્ય નથી એમ આ બંધનથી સમબળ છે ॥ ૩૪ ॥

હવે પ્રસન્ન પ્રાપ્ત ચિત્ર મુનિના વિષયમા કહે છે—“ચિત્તોવિ”—ઈત્યાદિ
૭૦ ૧૦૦

ઇત્યમુમુસ્તા, મુનો ગતે સતિ વ્રાહ્મદત્તસ્ય યદ્ભૂતદાહ—

મૂલમ્—

પચાલ, રાયાડવિ' યં વમદત્તો, સાંહુસ્સ તસ્સં વયણ અકાડં ।

અંણુત્તરે મુજિયે કામભોગે, અંણુત્તરે, 'સો નેરણ' પેવિદ્દો ॥૩૪॥

છાયા—પચાલરાજોડવિ ચ વ્રહ્મદત્તઃ, સાયોસ્તસ્ય વચનમક્રૂત્વા ।

અનુત્તરાન્-મુસ્તા, કામભોગાનનુત્તરે સ નરકે પ્રવિષ્ટઃ ॥૩૪॥

ટીકા—'પચાલરાયા' इत्यादि ।

પચાલરાજઃ પચાલદેશાધિપતિ વ્રહ્મદત્તોડવિ ચ તસ્ય=ચિત્રમુનેઃ, વચન= પ્રવ્રજ્યાગ્રહણગૃહસ્થધર્મસમારાધનરૂપમ્, અક્રૂત્વા અનુત્તરાન્=સર્વોત્કૃષ્ટાન્ કામ-

છાયાગયા હૈ વહ સત્ત વ્યર્થ હી સિદ્ધ હુઆ હૈ । અતઃ હે રાજન્ । (ગત્છામિ) મૈ અવ યહાસે જાતા હુ । (આમતિઓસિ-આમત્રિતોસિ), મૈં હસકે લિયે આપસે પૂઝતા હુ- ।

ભાવાર્થ—હે રાજન્ । અતીતક આપકો જૈસે ની હો સકા વૈસે મૈને, સમજાયા-પરન્તુ હસકા નિષ્કર્પ કુઝ મી નહી નિકલા સવ વ્યર્થ ગયા । અતઃ, મૈં અવ યહાસે જાતા હું- ॥ ૩૩ ॥

એસે કહકર મુનિકે જાને પર ચક્રવર્તીકા ક્યા હુવા સો, કહતે, હૈ— 'પચાલરાયા' इत्यादि ।

અન્વયાર્થ—(પચાલરાયાડવિય વમદત્તો-પચાલરાજા, સ વ્રહ્મદત્ત અપિ) પચાલ દેશકા અધિપતિ વહ વ્રહ્મદત્ત ચક્રવર્તી મી, (સાંહુસ્સ તસ્સ વયણ, અકાડ-સાધોઃ તસ્ય વચન અક્રૂત્વા) ભવાન્તરકે બ્રાતા ચિત્રમુનિકે- પ્રવ્રજ્યાગ્રહણ કરનેરૂપ તયા ગૃહસ્થ ધર્મકો આરાધના કરનેરૂપ વચનકે-

જે સમજાવવામા આવ્યુ એ સઘળુ વ્યર્થ ગયેલ છે આથી હે રાજન્ । હું હવે અહીંથી બહુ છુ આમતિઓસિ-આમત્રિતોસિ હુ આ માટે આપને પૂછુ, છુ, ભાવાર્થ—હે, રાજન્ ! અત્યાર સુધી મે, આપને જેમ બની શકે તે પ્રમાણે સમજાવેલ છે પરન્તુ, તેવું, ક્ષણ કાંઈ પણ આવેલ નથી, સઘળુ વ્યર્થ ગયેલ છે, આથી હવે હું અહીંથી બહુ છુ, ॥૩૩॥

આ પ્રમાણે કહીને મુનિ ચાલ્યા ગયા મુનિના ગયા પછી ચક્રવર્તીનું શું થયું તે કહે છે—“ પચાલ રાયા ”-इत्यादि

અન્વયાર્થ—પચાલરાયાડવિય વમદત્તો-પચાલરાજા સ વ્રહ્મદત્ત અપિ પચાલ દેશના અધિપતિ એ, વ્રહ્મદત્ત ચક્રવર્તીએ પણ પોતાના સાંહુસ્સ તસ્સ વયણ અકાડ-સાધો તસ્ય વચન, અક્રૂત્વા-પૂર્વભવના ભાઈ ચિત્રમુનિની પ્રવ્રજ્યા ગ્રહણ કરવા-

॥ अथ चतुर्दशमध्ययनम् ॥

व्याख्यात चित्रसभूतीयाख्य नाम त्रयोदशमध्ययनम्, साम्प्रतमिषुकारिय नाम चतुर्दशमध्ययन प्रारभ्यते । अस्य च पूर्वा ययनेन सहायमभिसम्बन्धः—पूर्वाध्ययने मुख्यतया निदानदोषाः प्रोक्ताः, प्रसङ्गतो निर्निदानगुणाश्चापि । अस्मिन्नध्ययने त्वनिदानस्य मुक्ति कारणत्वात्तद्गुणाः प्रोच्यन्ते, इत्यनेन सस्वन्धेनायातमिदमध्ययनम् । अस्या ययनस्य प्रस्तावनामाह—

मुनिचन्द्रमुने सविधे गोवल्लभनाम्नो गोपस्य नन्द-सुनन्द-नन्ददत्त-नन्दप्रिय नामनश्चत्वारो दारकाः प्रजिताः, तत्र द्वौ भ्रातरी नन्दसुनन्दौ चित्रसभूतपूर्वभ्र

चौदहवां अध्ययन प्रारम्भ—

चित्र सभूतीय नामक तेरहवा अध्ययनका व्याख्यान हो गया । अब यह इषुकारिय नामका चौदहवा अध्ययन प्रारम्भ होता है । इस अध्ययनका सन्ध तेरहवें अध्ययनके साथ इस प्रकारसे है—पूर्व अध्ययन में निदानवध सन्धी दोष मुख्य रूपसे प्रकट किया गया है साथ ही विना निदानसे होनेवाला गुण भी प्रसङ्गत प्रतिपादित हुआ है । इस अध्ययनमें अब यह कहा जावेगा कि मुक्तिका कारण (नियागा) निदानका अभाव है तथा इस (नियागा) निदानके अभावमें कौन २ से गुण उत्पन्न होते हैं । इसी सबको लेकर इस अध्ययनका प्रारम्भ किया गया है । इसकी प्रस्तावना—इस प्रकार है—

किसी एक समयकी बात है कि—मुनिचन्द्र मुनिराजके पास गोवल्लभ

चौदहवा अध्ययनको प्रारम्भ

चित्रसभूत नामका तेरहवा अध्ययननु व्याख्यान पुरे थिये, हुवे आ इषुकारिय नामका चौदहवा अध्ययनको प्रारम्भ थाय छे आ अध्ययनको तेरहवा अध्ययन साथेको सन्ध आ प्रमाण छे तेरहवा अध्ययनमा निदान (नियागा) वध सन्धी दोष मुख्य रूपसे प्रकट करवामा आवेल छे तहुपरात वगर निदानथी यनारा गुण पछे प्रसङ्गत प्रतिपादित करवामा आवेल छे आ अध्ययनमा हुवे ओ कहेवामा आवेशे के, मुक्तितनु कारण निदानको अभाव छे । तथा ओ निदानको अभावथी कथा कथा गुणो उत्पन्न थाय छे ओ सन्धने लधने आ अध्ययनको प्रारम्भ करवामा आवे छे जेनी प्रस्तावना आ प्रकारनी छे

कैहो ओके समयकी बात छे के, मुनिचन्द्र मुनिराजकी पास गोवल्लभ

તપશ્ચ દ્વાદશવિધ યસ્ય સ તથા ભૂતસ્તપસીચિત્રોઽપિ અનુત્તર=મર્વોત્કૃષ્ટમતિચા-
રવર્જિત સયમ સર્વવિરતિરૂપ પાલયિત્વા=જાતે-ય, અનુત્તરા=મર્વોત્કૃષ્ટાં સર્વલોકા-
કાશોપરિવર્તિનાં સિદ્ધિગતિ=સિદ્ધિરૂપા ગતિ ગત પ્રાપ્તઃ । इति ब्रवीमि=अस्वार्थः
पूर्ववद् बोध्य ॥ ३५ ॥

इति श्री विश्वविख्यात-जगद्गुरु-प्रसिद्धाचार्य-पञ्चदशभाषा कण्ठित-अलि-
तकलापालापरु प्रविशुद्धगद्यपद्यनैरुग्रन्थनिर्मापक-प्रादिमानमर्दक-श्रीशा
हूउत्रपति-कोल्हापुरराजप्रदत्त-“ जैनशास्त्राचार्य ”-पदभूषित-
कोल्हापुरराजगुरु-मालत्रयचारि-जैनाचार्य-जैन उर्मदेवचार
-पूज्य-श्रीधासीलालप्रतिभिरचितायाम् “उत्तरा-
ध्ययनसूत्रस्य” प्रियदर्शिन्याख्याया व्या-
ख्यायाम्-‘ चित्रसभूतीय ’ नाम
त्रयोदशम-अध्ययन-सम्पूर्णम् ॥ १३ ॥

અન્વયાર્થ—(કામેર્હિ વિરક્તકામો-કામેભ્ય વિરક્તકામ) મનોજ્ઞ
શબ્દાદિક વિષયોં સે વિરક્ત (ઉદત્તચારિત્ત તવો-ઉદારચારિત્રતપા)
તથા સર્વોત્કૃષ્ટ સર્વવિરતિરૂપ ચારિત્ર એવ વારહ પ્રકારકે તર્વોંવાલે જેસે
વે (તવસ્સી-તપસ્વી) તપસ્વી ચિત્રમુનિરાજ (અણુત્તર સજમ પાલકૃત્તા-
અનુત્તર સયમ પાલયિત્વા) અતિચાર રહિત હોનેસે સર્વોત્કૃષ્ટ સર્વવિરતિ
રૂપ સયમકી પાલના કરકે (અણુત્તર સિદ્ધિગઈ ગઓ-અનુત્તરા સિદ્ધિ
ગતિ ગતઃ) સર્વલોકાકાશકે ઉપર વર્તમાન હોનેસે અનુત્તર સિદ્ધિરૂપ
ગતિકો પ્રાપ્ત હો ગયે । (તિવેમિ-इति ब्रवीमि) સુધર્મા સ્વામી જમ્બૂ
સ્વામીસે કહતે હૈ કિ-હે જન્મ ! મૈને જૈસા ભગવાન મહાવીરસે સુના હૈ
વૈસા યહ મૈને તુમસે કહા હૈ ॥ ૩૫ ॥

॥ इस प्रकार तेरहवें अध्यायन का हिन्दी अनुवाद समाप्त ॥ १३ ॥

અન્વયાર્થ—કામેર્હિ વિરક્તકામો-કામેભ્ય વિરક્તકામ મનોજ્ઞ શબ્દાદિક
વિષયોથીવિરક્ત ઉદત્તચારિત્તતવો-ઉદારચારિત્ર તપા તથા સર્વોત્કૃષ્ટ સર્વ વિરતિરૂપ
ચારિત્ર અને ખાર પ્રકારના તપોના ત્રતવાળા એવા તે તવસ્સી-તપસ્વી તપસ્વી
ચિત્ર મુનિરાજ અણુત્તર સજમ પાલકૃત્તા-અનુ રસયમ પાલયિત્વા અતિચાર રહીત
હોવાથી સર્વોત્કૃષ્ટ સર્વ વિરતિરૂપ સયમનુ પાલન કરીને અણુત્તર સિદ્ધિગઈ ગઓ-
અનુત્તરા સિદ્ધિગતિ ગત સર્વે લોકાકાશની ઉપર વર્તમાન હોવાથી અનુત્તર
સિદ્ધિરૂપ ગતીને પ્રાપ્ત તિવેમિ-इति ब्रवीमि સુધર્મા સ્વામી જમ્બૂ સ્વામીને
કહે છે કે, જમ્બૂ ! મે જેવું ભગવાન મહાવીર પાસેથી સાંભળ્યું છે એજ
પ્રમાણે મે તમને કહેલ છે આમા મારી ખુદિથી કાઈ પશુ કરેલ નથી ॥ ૩૫ ॥

આ પ્રકારે આ શ્રી ઉત્તરાધ્યયનસૂત્રની પ્રિયદર્શિની ટીકાનો ચિત્ર-સભૂત
નામના તેરમા અધ્યયનનો શુજરાતી ભાષાનુવાદ સંપૂર્ણ થયો ॥ ૧૩ ॥

प्रजिताः । प्रज्य च मुचिरकाल तपःसयममनुपाल्य भक्तप्रत्याख्यानानेन काल-
मासे काल कृत्वा सौधर्मे रूपे पद्मगुल्मे विमाने चतुःपल्यौपमस्थितिरुदेवत्वेन
समुत्पन्नाः । तेषु नन्ददत्त-नन्दप्रिय-नामरुगोपजीवजाश्वत्वारोऽपि देवास्ततश्च्युता
कुरुदेशान्तर्गते इषुकारनामनगरे समुत्पन्नाः । तेषु एको वसुमित्रजीवदेवो भृगु-
पुरोहितो नभूत्, द्वितीयो वसुदत्तजीवदेवो भृगुपुरोहितस्य वशिष्ठगोत्रा यशा नाम्नी
भार्याऽभवत् । तृतीयो वसुप्रियजीवो देव इषुकारराजा चतुर्थो धनदत्तजीवो देवः
कमलावती नाम तद्राज्ञी चाऽभवत् ।

असौ भृगुपुरोहितः सन्तानार्थं निरन्तरं चिन्तां कुर्वन्नासीत् । एकदा तौ

कारणं इन्होंने दीक्षा धारण करली । तप एव सजमका बहुत कालतक आरा-
धन करते हुए इन्होंने अन्त समयमें भक्त प्रत्याख्यान(सधारा)करके अपने
शरीरका परित्याग किया और सौधर्म स्वर्गमें पद्मगुल्म नामके विमानमें
ये सबके सब-उन्होंने चार पल्यकी स्थितिवाले देवकी पर्यायसे उत्पन्न हुए ।
गोवल्लभ गोपके नन्ददत्त नन्दप्रिय नामक पुत्रके जीवोंको छोड़कर वसु-
मित्र वसुदत्त वसुप्रिय धनदत्तके जीव चार देव वहांसे चवकर कुरु
देशान्तर्गत इषुकार नामक नगरमें जन्मे । उनमें एक वसुमित्रका जीव
देव भृगुपुरोहित हुआ । द्वितीय देव वसुदत्तका जीव उस पुरोहितकी
वशिष्ठ गोत्रोत्पन्ना यशा नामकी भार्या हुआ । तीसरा देव वसुप्रियका
जीव इषुकार राजा हुआ । चतुर्थ देव धनदत्तका जीव उस राजाकी
कमलावती नामकी रानी हुआ ।

भृगुपुरोहितके कोई सतान नहीं थी, अतः रातदिन वह सतानकी ही

बोगो। उपर वैराग्य आवी गये। अने अने कारखे आ छये जख्खाये दीक्षा
अगीडार उरी तप अने सयमनु धर्या काण सुधी आराधन उरीने तेओअे
अत समयमा भक्त प्रत्याख्यान उरीने पोताना शरीरने परित्याग कथे अने
सौधर्म स्वर्गमा पद्मगुल्म नामना विमानमा ते सधणा छये जख्खाये चार
पल्यनी स्थितिवाणा देवनी पर्यायमा उत्पन्न थया तेमा गोवत्पल गोपना
नन्ददत्त, नन्दप्रिय, नामना जे पुत्रना जेवने छोडीने भाडीना वसुमित्र, वसु-
दत्त, वसुप्रिय धनदत्तना ओम चार जेवने देवबोड भाथी व्यवीने कुइ देशमा
इषुकार नामना नगरमा जन्म्या तेमा ओक देव वसुमित्रनो जेव भृगुपुरोहित
थया भील देव वसुदत्तनो जेव जे पुरोहितनी वशिष्ठ गोत्रमा उत्पन्न थयेवी
यशा नामनी पत्नी थध, त्रील देव वसुप्रियनो जेव इषुकार राज थये। चोथा
देव धनदत्तनो जेव ते राजनी कमलावती नामनी राणी थध

भृगु पुरोहितने कोई सतान न छत्त आथी रात दिवस ते सताननी

જીવૌ સ્તઃ, તયોર્વર્ણન ત્રયોદશે અખ્યપને ગતમ્ । ઢૌ ચ નન્દદત્ત-નન્દપ્રિય નામાનો
 ગોપદારકો તપઃસયમ સમારાધ્ય કાલ કૃત્વા દેવલોકે દેવત્વેન સમ્પત્ત્વૌ । તસ્મા-
 દેવલોકાત્તો આયુ ક્ષયેણ ભવક્ષયેણ સ્થિતિક્ષયેણ ચ્યુત્વા ક્ષિતિપ્રતિષ્ઠનગરે રમ્ય-શ્રેષ્ઠિનો
 જિનદત્તસ્ય શ્વે સોદરભ્રાતરૌ ભૂત્વા સમુત્પન્નો । તત્ર તયોરિમ્યસ્ય વસુધર શ્રેષ્ઠિનો
 વસુમિત્ર-વસુદત્ત-વસુપ્રિય-ધનદત્ત-નામાનશ્વત્તારઃ પુત્રાઃ સુહૃદો જાતાઃ । તે પદપિ
 સુહૃદો વિવિધાન્ ભોગાન્ પરિશુદ્ધાનાસ્તથારૂપાણા સ્વચિરાણામન્તિકે ધર્મ શ્રુત્વા

નામક ગોપકે નન્દ સુનન્દ નદદત્ત નદપ્રિય નામકે ચાર પુત્રોને લીક્ષા
 લી । इनमें नन्द सुनन्द नामके दो भाई तो चित्र और सभूतके पूर्वभवके
 जीव थे, जिनका वर्णन तेरहवें अध्ययनमें किया गया है । तथा अ-
 शिष्ट दो नन्ददत्त नन्दप्रिय नामके गोपाल दारकोंने तप एव सयमकी
 आराधनाके प्रभाससे मरकर देवलोक प्राप्त किया फिर ये दोनों ब्रह्मसे
 आयुक्षय, भवक्षय एव स्थितिक्षय होनेसे चव कर क्षितिप्रतिष्ठित नग
 रमें जिनदत्त नामक इम्य-श्रेष्ठीके यहां सोदर(सगे भाई)भ्राताके रूपमें उत्पन्न
 हुए । वहां इनकी मित्रता चार अन्य वसुधर श्रेष्ठीके वसुमित्र, वसुदत्त,
 वसुप्रिय और धनदत्त नामक पुत्रोंके साथ हुआ । इस प्रकार ये छहों मित्र-
 जन आनदसे अपना समय विविध भोगोंको भोगते हुए व्यतीत करने
 लगे । एक दिनकी बात है कि इन छह ही मित्रोंने तथारूप-श्रुतचारित्र
 रूपधर्मके पालन करनेवाले स्थविरीके पास धर्मका व्याख्यान सुना ।
 जिससे इनको संसार, शरीर एव भोगोंसे वैराग्य हो गया, और इस

નામના ગોપના નદ, સુનદ, નદદત્ત અને નદપ્રિય, નામના ચાર બાળકોએ
 લીક્ષા લીધી તેમા નદ અને સુનદ નામના બે ભાઈ તો ચિત્ર અને સભૂતના
 પૂર્વ ભવના જીવ હતા જેનું વચ્ચુન તેરમા અધ્યયનમા કરવામા આવેલ
 છે બીજા બે નદદત્ત અને નદપ્રિય નામના ગોપાળ બાળકોએ તપ અને સ
 યમની આરાધનાના પ્રભાવથી મરીને દેવલોક પ્રાપ્ત કર્યું ત્યાંથી એ બન્ને
 જાણુ આયુક્ષય, ભવક્ષય અને સ્થિતિક્ષય હોવાથી અહીંને ક્ષિતિપ્રતિષ્ઠિત નગર
 મા જનદત્ત નામના એક શેઠને ત્યાં સહોદર ભાઈના રૂપમા ઉત્પન્ન થય ત્યાં
 એમની મિત્રતા બીજા ચાર વસુધર શેઠના વસુમિત્ર, વસુદત્ત, વસુપ્રિય, અને
 ધનદત્ત નામના પુત્રોની સાથે થઇ આ રીતે એ છએ મિત્રો વિવિધ ભોગોને
 ભોગવતા રહીને પોતાનો સમય આનદથી વ્યતીત કરવા લાગ્યા એક દિવસની
 વાત છે કે, એ છએ મિત્રોએ શ્રુતચારિત્રરૂપ ધર્મનું પાલન કરવાવાળા સ્થવિ-
 રોની પાસેથી ધર્મનું વ્યાખ્યાન સાંભળ્યું આનાથી તેમને સંસાર, શરીર અને

प्रजिताः । प्रज्य च सुचिरकाल तपःसयममनुषालय भक्तप्रत्याख्याननेन काल-
मासे काल कृत्वा सौधर्मे रूपे पद्मगुल्मे विमाने चतुःपल्यौपमस्थितिरुदेवत्वेन
समुत्पन्नाः । तेषु नन्ददत्त-नन्दप्रिय-नामरुगोपजीववर्जाश्चत्वारोऽपि देवास्ततश्च्युता
कुरुदेशान्तर्गते इषुकारनामनगरे समुत्पन्नाः । तेषु एको वसुमित्रजीवदेवो भृगु-
पुरोहितो बभूव, द्वितीयो वसुदत्तजीवदेवो भृगुपुरोहितस्य वशिष्ठगोत्रा यशा नाम्नी
भार्याऽभवत् । तृतीयो वसुप्रियजीवो देव इषुकारराजा चतुर्थो धनदत्तजीवो देवः
कमलावती नाम तद्राज्ञी चाऽभवत् ।

असौ भृगुपुरोहितः सन्तानार्थं निरन्तरं चिन्तां कुर्वन्नासीत् । एकदा तौ

कारण इन्होंने दीक्षा धारण करली । तप एव सजमका बहुत कालतक आरा-
धन करते हुए इन्होंने अन्त समयमें भक्त प्रत्याख्यान(सधारा)करके अपने
शरीरका परित्याग किया और सौधर्म स्वर्गमें पद्मगुल्म नामके विमानमें
ये सबके सब-उहो चार पल्यकी स्थितिवाले देवकी पर्यायसे उत्पन्न हुए ।
गोवल्लभ गोपके नन्ददत्त नन्दप्रिय नामक पुत्रके जीवोंको छोड़कर वसु-
मित्र वसुदत्त वसुप्रिय धनदत्तके जीव चार देव वहासे चवकर कुरू
देशान्तर्गत इषुकार नामक नगरमें जन्मे । उनमें एक वसुमित्रका जीव
देव भृगुपुरोहित हुआ । द्वितीय देव वसुदत्तका जीव उस पुरोहितकी
वशिष्ठ गोत्रोत्पन्ना यशा नामकी भार्या हुआ । तीसरा देव वसुप्रियका
जीव इषुकार राजा हुआ । चतुर्थ देव धनदत्तका जीव उस राजाकी
कमलावती नामकी रानी हुआ ।

भृगुपुरोहितके कोई सतान नहीं थी, अतः रातदिन वह सतानकी ही

लोगों उपर वैराग्य आवी गये । अने अने कारणों आ छये जल्लायें दीक्षा
अगीडार करी तप अने सयमनु धन्य काण सुधी आराधन करीने तेज्जोअे
अत समयमा भक्त प्रत्याख्यान करीने पोताना शरीरने परित्याग कथी अने
सौधर्म स्वर्गमा पद्मगुल्म नामना विमानमा ते सधणा छये जल्लायें आर
पद्मनी स्थितिवाणा देवनी पर्यायमा उत्पन्न थया तेमा गोवत्सल गोपना
नन्ददत्त, नन्दप्रिय, नामना जे पुत्रना लयेने छोडीने पाडीना वसुमित्र, वसु-
दत्त, वसुप्रिय धनदत्तना जेअ आर लये देवदेवाड भार्या ब्यवीने कुर देशमा
इषुकार नामना नगरमा जन्म्या तेमा जेक देव वसुमित्रनो लव लृगुपुरोहित
थया जीन देव वसुदत्तनो लव जे पुरोहितनी वशिष्ठ गोत्रमा उत्पन्न थयेदी
यशा नामनी पत्नी थछ, तीज देव वसुप्रियनो लव इषुकार राज थये योथा
देव धनदत्तनो लव ते राजनी कमलावती नामनी राणी थछ

लृगु पुरोहितने कोई सतान न छतु आथी रात दिवस ते सताननी

जीवौ स्तः, तयोर्वर्गन त्रयोदशे अभ्ययने गतम् । द्वौ च नन्ददत्त-नन्दप्रिय नामानौ गोपदारकौ तपःसयम समाराध्य काल कृत्वा देवलोकं देवत्वेन समुत्पन्नौ । तस्मा-
देवलोकान्तौ आयु क्षयेण भवक्षयेण स्थितिक्षयेण च्युत्वा क्षितिप्रतिष्ठनगरे इभ्य-श्रेष्ठिनो
जिनदत्तस्य गृहे सोदरभ्रातरौ भूत्वा समुत्पन्नौ । तत्र तयोरिभ्यस्य वसुधर श्रेष्ठिनो
वसुमित्र-वसुदत्त-वसुप्रिय-धनदत्त-नामानश्चत्वारः पुत्राः सुहृदो जाताः । ते षडपि
सुहृदो विविधान् भोगान् परिभुज्जानास्तथारूपाणां स्वमिराणामन्तिके धर्मं श्रुत्वा

नामक गोपके नन्द सुनन्द नन्ददत्त नन्दप्रिय नामके चार पुत्रोंने दीक्षा
ली । इनमें नन्द सुनन्द नामके दो भाई तो चित्र और सभूतके पूर्वभवके
जीव थे, जिनका वर्णन तेरहवें अध्ययनमें किया गया है । तथा अ-
शिष्ट दो नन्ददत्त नन्दप्रिय नामके गोपाल दारकोंने तप एव सयमकी
आराधनाके प्रभावसे मरकर देवलोक प्राप्त किया फिर ये दोनों बहासे
आयुक्षय, भवक्षय एव स्थितिक्षय होनेसे चव कर क्षितिप्रतिष्ठित नग
रमें जिनदत्त नामक इभ्य-श्रेष्ठीके यहाँ सोदर(सगे भाई)भ्राताके रूपमें उत्पन्न
हुए । वहा इनकी मित्रता चार अन्य वसुधर श्रेष्ठीके वसुमित्र, वसुदत्त,
वसुप्रिय और धनदत्त नामक पुत्रोंके साथ हुआ । इस प्रकार ये छहों मित्र-
जन आनदसे अपना समय विविध भोगोंको भोगते हुए व्यतीत करने
लगे । एक दिनकी बात है कि इन छह ही मित्रोंने तथारूप-श्रुतचारित्र
रूपधर्मके पालन करनेवाले स्थविरीके पास धर्मका व्याख्यान सुना ।
जिससे इनको ससार, शरीर एव भोगोंसे वैराग्य हो गया, और इस

नामना गोपना नन्द, सुनन्द, नन्ददत्त अने नन्दप्रिय, नामना चार भाण्डोअ
दीक्षा लीधी तेभा नन्द अने सुनन्द नामना के भाई तो चित्र अने सभूतना
पूर्व भवना एव उता जेनु वसुधर तेरभा अध्ययनमा करवाभा आवेल
छे भील के नन्ददत्त अने नन्दप्रिय नामना गोपाल भाण्डोअ तप अने स
यमनी आराधनाना प्रलावधी मरीने देवलोक प्राप्त कथुं त्याधी के अने
जलु आयुक्षय, भवक्षय अने स्थितिक्षय होवाधी व्ययीने क्षितिप्रतिष्ठित नगर
मा एनदत्त नामना ओठ शेठने त्या सडोदर भाईना रूपमा उत्पन्न थय त्या
ओम ॥ मित्रता भील चार वसुधर शेठना वसुमित्र, वसुदत्त, वसुप्रिय, अने
धनदत्त नामना पुत्रोनी साथे थछ आ रीते के छये मित्रो विविध लोगोने
लोगवता रहीने पोताने समय आनदधी व्यतीत करवा लाग्या ओठ द्विषनी
वात छे के, के छये मित्रोअ श्रुतचारित्ररूप धर्मनु पालन करवावाणा स्थवि-
रीनी पासधी धर्मनु व्याख्यान साबळ्य आनाधी तेमने ससार, शरीर अने

प्रजिताः । प्रज्य च मुचिरकाल तपःसयममनुपाल्य भक्तप्रत्याख्यानानेन काल-
मासे काल कृत्वा सौधर्मे कल्पे पद्मगुल्मे विमाने चतुःपल्यौपमस्थितिरुदेवत्वेन
समुत्पन्नाः । तेषु नन्ददत्त-नन्दप्रिय-नामरुगोपजीवर्जाश्चित्पारोऽपि देवास्ततश्च्युता
कुरुदेशान्तर्गते इषुकारनामनगरे समुत्पन्नाः । तेषु एको वसुमित्रजीवदेवो भृगु-
पुरोहितो बभूव, द्वितीयो वसुदत्तजीवदेवो भृगुपुरोहितस्य वशिष्ठगोत्रा यशा नाम्नी
भार्याऽभवत् । तृतीयो वसुप्रियजीवो देव इषुकारराजा चतुर्थो धनदत्तजीवो देवः
कमलावती नाम तद्राज्ञी चाऽभवत् ।

असौ भृगुपुरोहितः सन्तानार्थं निरन्तरं चिन्तां कुर्वन्नासीत् । एकदा तौ

कारणं इन्होंने दीक्षा धारण करली । तप एव सजमका बहुत कालतक आरा-
धन करते हुए इन्होंने अन्त समयमें भक्त प्रत्याख्यान(सधारा)करके अपने
शरीरका परित्याग किया और सौधर्म स्वर्गमें पद्मगुल्म नामके विमानमें
ये सबके सब-उहो चार पल्यकी स्थितिवाले देवकी पर्यायसे उत्पन्न हुए ।
गोवल्लभ गोपके नन्ददत्त नन्दप्रिय नामक पुत्रके जीवोंको छोड़कर वसु-
मित्र वसुदत्त वसुप्रिय धनदत्तके जीव चार देव वहासे चवकर कुरु
देशान्तर्गत इषुकार नामक नगरमें जन्मे । उनमें एक वसुमित्रका जीव
देव भृगुपुरोहित हुआ । द्वितीय देव वसुदत्तका जीव उस पुरोहितकी
वशिष्ठ गोत्रोत्पन्ना यशा नामकी भार्या हुआ । तीसरा देव वसुप्रियका
जीव इषुकार राजा हुआ । चतुर्थ देव धनदत्तका जीव उस राजाकी
कमलावती नामकी रानी हुआ ।

भृगुपुरोहितके कोई संतान नहीं थी, अतः रातदिन वह सन्तानकी ही

खोजो उपर वैराज्य आवी गये । अने अने कारणे आ छये । जे आये दीक्षा
अगीतार करी तप अने सयमनु धर्या काण सुधी आराधन करीने तेआये
अत समयमा भक्त प्रयाख्यान करीने पोताना शरीरने परित्याग कर्यो अने
सौधर्म स्वर्गमा पद्मगुल्म नामना विमानमा ते सधणा छये । जे आये चार
पल्यनी स्थितिवाणा देवनी पर्यायमा उत्पन्न थया तेमा गोवल्लभ गोपना
नन्ददत्त, नन्दप्रिय, नामना जे पुत्रना जेआने छोडीने आडीना वसुमित्र, वसु-
दत्त, वसुप्रिय धनदत्तना जेमा चार जेआ देवलोका माथी ब्यवीने कुइ देशमा
इषुकार नामना नगरमा जन्म्या तेमा जेक देव वसुमित्रनो जेव भृगुपुरोहित
थया जेका देव वसुदत्तनो जेव जे पुरोहितनी वशिष्ठ गोत्रमा उत्पन्न थयेवी
यशा नामनी पत्नी थय, त्रीका देव वसुप्रियनो जेव इषुकार राजा थये । जेथा
देव धनदत्तनो जेव ते राजनी कमलावती नामनी राणी थय ।

भृगु पुरोहितने कोई संतान न छतु आथी रात दिवस ते संताननी

नन्ददत्त नन्दप्रियाख्य गोपदारुजीवद्वयौ स्व स्वाधिशानेन ज्ञातवन्तौ—यदावा-
मेतस्यैव भृगुपुरोहितस्य पुत्रत्वेनोत्पत्त्याग्नेहे । पुत्रत्वेनोत्पन्नायाया यथाऽयं जैनधर्म
विमुखौ न कुर्यात्तथाऽऽयाभ्या प्रिगतव्यम् । एव प्रियार्थं तातुभायपि श्रमणरूप
कृत्वा भृगुपुरोहितगृहे समायाता । पत्नीसहितो भृगुरपि तौ ववन्द । मुनिवेष-
धारिणौ तौ देवौ सभार्याय भृगवे धर्मदेशना दत्तवन्तौ कृताञ्जलिना समार्येण
पुरोहितेन प्रोक्तम्—भगवन् ! आयोः सन्तति भविष्यति नरा । देवाभ्यामुक्तम्—

चिन्तासे दुःखी होता रहता था । एक दिन उन नन्ददत्त नन्दप्रिय नामक
गोपके जीव दो देवोंने स्वर्गमें रहते हुए अवशिज्ञानसे जानकर ऐसा
विचार किया कि हम दोनोंको इसी भृगुपुरोहितके यहा पुत्ररूपसे उत्पन्न
होना है, अतः यह हम लोगोंको जैनधर्मकी आराधना करनेसे विमुख
न कर सके ऐसा प्रयत्न करना चाहिये । इस प्रकार विचार कर वे दोनों
मुनिका वेष धारण कर शीघ्रही उस भृगुपुरोहितके घर पर आये । भृगु-
पुरोहितने ज्योही इन दो मुनियोंको अपने घर पर आते हुए देखे तो
वह शीघ्रही उठकर इनके सामने गया । और जाकर उसने इनको बदना
की । मुनियोंने भार्या सहित उस पुरोहितको धर्मकी देशना दी । धर्मकी
देशना सुनकर पुरोहितका अन्तःकरण धर्मप्रेमसे मीज गया, और उसने
उसी समय उन मुनियोंके पास आयकके व्रतोंको पालन करनेका नियम
ले लिया । जब मुनियोंके चलनेका समय आया तब उस पुरोहितने हाथ
जोड़कर उनसे पूछा कि हे भदन्त । यह तो कहिये कि हम लोगोंके यहा
सन्ताग होगी या नहीं ? । मुनिराजोंने कहा कि तुम चिन्ता मत करो—

चित्तामा दुःखी थया करता छता ओक द्विवस ओ नन्ददत्त अने नन्दप्रिय नामका
गोपना एव अन्ने देवेओ स्वर्गमा रहेता रहेता अवशिज्ञानथी लक्ष्यु अने
ओवे विचार कर्यो के, अमादे अन्नेओ ओ भृगुपुरोहितने त्या पुत्ररूपे उत्पन्न
थवानु छे आथा ते अमे अन्नेने जैनधर्मनी आराधना करवाथी विमूअ
न करी शके ओवे प्रयत्न करवो लेछेओ आ प्रमाळे विचार करी ते अन्नेओ
मुनिने वेश धारण करी तुरत न ओ भृगुपुरोहितना घेर पडोआया भृगु
पुरोहिते आ अन्ने मुनिओने पोताने घेर आवता न्यादे जेथा तो ते उडीने
सत्वर तेमनी सामे गया अने पटना करी मुनिओओ भृगुपुरोहितने अने
तेनी पत्नीने धर्मने उपदेश आओ । धर्मदेशना माळणीने पुरोहितनु अत
करण धर्म प्रेमथी लीजछे गयु अने तेछे ते न समये ते मुनिओनी पास
आवकना मतानु पालन करवानो नियम लछे छीछो मुनिओ न्यादे विदाय
थवा लाओ त्यादे पुरोहिते हाथ लेडीने तेमने पूछ्यु, छे भदन्त ! ओ तो
अतावे के, अमादे त्या सत्तानप्राप्ति थशे के नही ? मुनि

युगयो द्वां दारकौ भविष्यतः । तौ च गाल्यावस्थायामेव श्रामण्यमङ्गीकरिष्यतः । युगभ्या तत्र व्याघातो न कर्तव्यः । तौ प्रज्य गृह्णन् लोकान् धर्मं प्रतिबोधयिष्यतः । एव योषयित्वा तौ देवौ स्वस्थान गतौ ।

ततः क्रियत्कालानन्तर तौ नन्ददत्तनन्दप्रियजीवदेवौ देवल्लोकाच्छ्रुत्वा पुरोहित भार्याया गर्भेऽवतीर्णा । ततः सभार्यः स पुरोहितः इषुकारनगरस्यान्तिमभागे स्थितः । तत्र पुरोहितपत्नी रमणीयाकृतिक दारक्युगल प्रसूता । मातापितृभ्या तयोर्नाम 'देवभद्र-यशोभद्रे'ति कृतम् । क्रमेण तौ दारकौ लब्धसङ्गौ जातौ ।

तुम्हारे यहा दो पुत्र उत्पन्न हागे । परन्तु वे तुम्हारे यहा नही रहेंगे । बाल्यकालमें ही वे दीक्षित हो जावेंगे । अतः आपका उस समय यह कर्तव्य होगा कि आप उनको दीक्षा लेनेमें अन्तराय रूप न बने । ये ऐसे साधु होंगे कि जिनकी देशनासे हजारों जीवोंका कल्याण होगा । इस प्रकार पुरोहितको समझाकर वे दोनों देव जहांसे आये थे वहां पर वापिस चले गये ।

कुछ कालके बाद ये दोनों देव अपने स्थानसे चवे और उसी पुरोहितके यहा पुत्ररूपसे जन्मे । जब ये पुरोहितकी भार्याके गर्भमें आये थे तब पुरोहित अपनी भार्या सहित इषुकार नगरके अन्तिम भागमें ठहरा हुआ था । वहीं पर उसकी भार्याने इन दोनों पुत्रोंको जन्म दिया था । पुत्रोंकी उत्पत्तिसे पुरोहित पुरोहितानीको गृहस्थी अभूतपूर्व आनंद हुआ । जन्मके समयके समस्त लौकिक आचार ही बचनेके बाद पुरोहितने इन नवप्रसूत (नवीन जन्मे हुए) बालकोंका नाम देवभद्र और यशोभद्र

तमै चिता न करे तभारे त्या जे पुत्र उत्पन्न थये परंतु तेजो तभारे त्या रक्षे नहि आल्यकाजभा जे जे जन्मे दीक्षा अंगीकार करे आधी आपतु जे वधते जे कर्तव्य जनसे के, आप जेमना दीक्षाना कामभा अतरायरूप न जनो जे जेवा साधु थये के, जेमनी धर्मदेगनाथी हजारे लोकोनु कल्याण थये आ प्रभावे पुरोहितने समजवीने जे जन्मे देव न्याथी आव्या हता त्या पाछ आट्या गया

थोडा समय पछी जे जन्मे देव चोताना स्थानथी स्थानी जे लृथु-पुरोहितने त्या पुत्र रुपे जन्म्या न्यारे जे पुरोहितनी श्रीना गर्भभा आव्या त्यारे पुरोहित चोतानी पत्नी साथे धिपुकार नगरना जेठ छेडा उपर रक्षेता हता त्या तेनी पत्नीजे आ जन्मे पुत्रोने जन्म आव्यो जन्मे पुत्रोना जन्मथी पुरोहित तथा तेनी श्रीने धरो जे आनंद थये जन्म समयना सधना दौडिड रीत रीवाजे पताव्या पछी पुरोहिते आ जन्मे भाण्डोना नाम

તદા પુરોહિતેન શ્રોતુમ્ વત્સ ! ય એતે ચ્ચેતસદોરકમુખવસ્ત્રિકમુખાઃ પરિહિત-
શ્વેતચોલપટ્ટકાઃ પરિધૃતશ્વેતરત્નમાચરણાઃ પરિગૃહીતમમાર્જિકા રજોહરણમિત્તા-
ધાનીસમાવૃતપાત્રહસ્તાઃ અનાવૃતમસ્તકા પાદત્રાણરહિતચરણાઃ સાધવો ભદ્રકા ઇ-
દૃશ્યન્તે । એતે હિ રુપટપરિપૂર્ણહૃદયા ભવન્તિ । ઉપરિષ્ઠાન્મિષ્ટ માપન્તે, હૃદયે તુ
હાલાહલવિપ ધવન્તે । ‘જીવહિંસા માભૂત્’ ઇતિ પ્રદર્શયિતુ ભૂમિં નિરીક્ષમાણાશ્ચ
રણન્યાસ કુર્મન્તિ, પરન્તુ હૃદિ રાક્ષસા વૃત્તિં પોષયન્તિ । એતે હિ સ્વપાત્રેષુ સુતીક્ષ્ણાનિ

રહ્યા । યે દોનો ભાઈ ધીરેર દ્વિતીયાકો ચન્દ્રકલાકે સમાન વૃદ્ધિગત હોને
લગે । જય વે થોડે વટન સમજને લગે તવ પુરોહિતને યુક્તિપૂર્વક સમજાતે
હુણે ફનકો કહા ફિ વેડા ! દેલ્લો યે જો સાધુ લોગ હોતે હૈં ફિ જિનકે મુલ્લ
પર સદોરકમુખવસ્ત્રિકા વધી રહતી હૈ, શ્વેત ચોલપટ્ટા જો પહિરે રહતે
હૈ તયા સફેદ હી વસ્ત્રોંકો જો ઓઢા કરતે હૈ, દાથમેં જો સદા રજોહરણ
લિયે રહતે હૈં, જો શ્વોલીમે કાષ્ટકે પાત્ર રપતે હૈં, મસ્તક ખી જિનકા સદા
ઉઘાઢા રહા કરતા હૈ, ઉઘાઢે પૈર હી જો ધૂમા કરતે હૈં વે ઉપરસે
તો વડે ભદ્ર દિલ્લતે હૈં પરતુ હૃદય ફનકા રુપટસે પરિપૂર્ણ રહા કરતા
હૈ । ચોલનેમેં ફનકે જિતની મિઠાસ રહતી હૈં વહ સવ ઉપરકી હી ક્રિયા
સમજોં ખીતરસે તો હલાહલ વિપસે ભરે હુણે રહા કરતે હૈં । જીવોંકા
વિરાધના ન હો જાય” ફસ વાતકો લોગોંકો દિલ્લાનેકે લિયે હી યે ધીરેર
દેલ્લતે હુણે જમીન પર ચલતે હૈં પરન્તુ હૃદય ફનકા મલિન હોતા હૈં, યે
રાક્ષસી વૃત્તિ વાલે હોતે હૈં । યે લોગ અપને પાત્રોંકે ખીતર સુતીક્ષ્ણ છુરી,

દેવભદ્ર અને યશોભદ્ર રાખ્યા એ બન્ને બીજના ચંદ્રની માફક વૃદ્ધિ પામવા
લાગ્યા બ્યારે તેઓ થોડું ઘણું સમજવા લાગ્યા ત્યારે પુરોહિતે તેમને સમ-
જાવતા કહ્યું કે, બેટા ! જેના મોઢા ઉપર સદોરકમુખવસ્ત્રિકા બાધેલી હોય છે,
સફેદ ચોલપટ્ટો જેઓ પહેરે છે, તથા સફેદ જ વસ્ત્ર જેઓ ઓઢતા હોય છે
અને હાથમા તેઓ સદા રજોહરણ રાખે છે, બેળીમા પાત્ર રાખે છે, જેમનું
માથુ સદા ઉઘાડું રહેતું હોય છે, ઉઘાડા પગે જેઓ ચાલતા હોય છે, આ
પ્રકારના જે સાધુ મુનિઓ હોય છે તેઓ ઉપરથી તો ઘણું જ ભદ્ર દેખાતા
હોય છે પરતુ તેઓનું હૃદય કપટથી ભરેલું હોય છે તેમના ચોલવામા જે
મીઠાશ ભરેલી હોય છે તે ઉપરની ક્રિયા માત્ર સમજે અદરથીતો તેઓ હજી
હજી વિપથી ભરેલા હોય છે “જીવોની વિરાધના ન થઈ જાય” એવું લોકોને
દેખાડવા માટે જ એ ધીરે ધીરે બેઠે બેઠેને જમીન ઉપર ચાલતા હોય છે
પરતુ એમનું હૃદય મલિન હોય છે તેઓ રાક્ષસી વૃત્તિ વાળા હોય છે તેઓ

ધુરિકા કર્તરિકાસિપુત્ર પ્રમૃતીનિ શસ્ત્રાણિ સ્થાપયન્તિ । ચાલકાન્ ગૃહીત્વાઽરણ્યે
નયન્તિ । ઋસિપુત્રેણ નાસિકા છિન્દન્તિ, કર્તરિકયા કૃણાં કર્તવ્યન્તિ, ધુરિક્રિયા
ઉદર વિદારયન્તિ । અતો યુગ્માભ્યામેતેષા સમીપે ન ગન્તવ્યમ્, નાપ્યેતેષા સંગતિ
કર્તવ્યા, ન ચૈવા દૃષ્ટિસમક્ષે સ્વાતવ્યમ્ । ઇતિ પિતૃર્વચન નિશ્ચય તૌ દારકૌ સાધુ-
ભ્યઃ પરાઙ્મુલ્લૌ જાતૌ । એકસ્મિન્ દિને તૌ ચાલકૌ રથ્યાયા ક્રીડન્તૌ
પ્રાસુકમન્નપાનાદિક્રમાદાય સમુચ્ચમાગચ્છતસ્તાન્ સાધુન્ દૃષ્ટ્વા ભયોદ્ભ્રાન્તચિત્તૌ
તતઃ પલાય્ય વન ગત્વા વિશાલમેક વટવૃક્ષમારુહ્ય સઘનપત્રવત્યા શાખાયા
નિલીય સંસ્થિતૌ સાધવોઽપિ તેનૈવ માર્ગેણ તૈૈવ સમાયાતાઃ । તસ્યૈવ

કૈંચી ણ્વ ચાકૂ વગેરહ શસ્ત્રોંકો છિપાકર રખતે હૈ । જવ ચાલકોંકો પક-
ડકર યે જગલમે લે જાતે હૈ તો ચાકૂસે-નાસિકાકો કાટતે હૈ કૈંચીસે
કાનોંકો કતરતે હૈ ઓર છુરીસે પેટકો ચીર ઢાલતે હૈ । હસલિયે વેટા !
હમ તુમકો સમજાતે હૈ કિ તુમ ભૂલકર મી હનકી સગતિમેં મત આના
જવ યે લોગ તુમકો આતે દિખલાઈ પડે તો હનકો મત દેખના હનસે દૂર
ભાગ જાના । હનકે સામ્હને કમી આના હી નહી । હસ પ્રકાર પિતાકે
વચન્ સુનકર યે દોનો હી ચાલક સાધુઓંસે પરાઙ્મુલ્લ વન ગયે ।

એક દિનકી વાત હૈ કિ જવ યે દોનોં હી ચાલક કિસી ગલીમેં खेल
રહે યે તત્ત્વ હન્હોંને खेलતે ૨ પ્રાસુક અન્નપાન આદિકો લેકર સમુલ્લ આતે
હુણ સુનિયોંકો દેખા । દેખતે હી યે દોનોં ભયોદ્ભ્રાન્તચિત્ત હોકર વહાસે
વનકી તરફ ભાગ ગયે, ઓર એક વિશાલ વટવૃક્ષ પર ચઢકર સઘનપત્ર
ચાલી શાખાકે ઉપર જાકર છિપ ગયે । આહાર આદિ સામગ્રી લેકર સુનિ-

પોતાના પાત્રોનાં અદર તીક્ષ્ણ ધારવાળી છરી, કાતર ચાકુ વગેરે શસ્ત્રોને
છુપાવીને રાખતા હોય છે તેઓ બાળકોને પકડીને જગલમાં લઈ જાય
છે અને ત્યાં ચાકુથી તેનું નાક કાપે છે, કાતરથી કાનને કાતરે છે અને છરીથી
પેટને ચીરાં નાખે છે આ માટે હું તમને સમજાવું છું કે, તમે બૂલેચૂકે પણ
તેમની સગત ન કરતા જ્યારે એ સાધુઓ આવતા તમારી દૃષ્ટિએ દેખાય ત્યારે
તેની સામે ન જોતા દૂર લાગી જોએ એમની સામે કદી પણ ન જતા આ
પ્રકારના પિતાના વચન સાંભળીને એ બંને બાળક સાધુઓથી પરાઙ્મુલ્લ બની ગયા

એક દિવસની વાત છે કે, એ બંને બાળકો કોઈ ગલીમાં રમતા હતા
ત્યારે તેમણે રમતી વખતે પ્રાસુક અન્નપાન આદિને લઈને તેમની સામે આવતા
સુનિઓને જોયા જોતા જ એ બંને લથલીત બનીને વનની તરફ લાગી
છૂટ્યા ત્યાં તેઓ વિશાળ એવા એક વડલા ઉપર ચડી ગયા અને પાદડાથી
બરપૂર એવી એક ડાળ ઉપર જઈને છુપાઈ ગયા આહાર આદિ સામગ્રી

વટવૃક્ષસ્યાધસ્તલે છાયાયા સમુપવિશ્ય ગ્રામાદાનીતમશ્નનાદિક મોક્ષદ મટ્ટાઃ ।
 વટારૂઢીતો ચાલૌ શુજ્ઞાનાસ્તાન્ સાધૂન્ દૃષ્ટ્વા મનસ્યેવમચિન્તયતામ્-एषा पात्रेषु
 છુરિકાદિક કિમપિ શસ્ત્ર ન દૃશ્યતે ! તાતેન અસત્યમેવ પ્રોક્તમ્ । एते महापुरुषा
 દયાપરાયણાઃ યતનયા ભૂમિ પ્રમાર્જ્ય સયતન શુદ્ધતે । एव चिन्तयतोस्तयोर्मन
 સ્યેવમભૂત-पूर्वमपि कचिदेतादृशा. सा योऽस्माभि दृष्टाः, परन्तु क्व दृष्टा इति
 નાસ્માભિઃ સ્મર્યતે । एव प्रिष्टतोस्तयोर्जातिस्मरण समुत्पन्नम् । ततस्तौ वृक्षादव-
 तीर्य साधून् वन्दित्वा स्वगृह समागत्य पितरामब्रूताम्-तात ! अलीकमेव

જન મી ઉસી માર્ગસે હોઠર વઢીં પર આ પટ્ટુચે । ઓર ઉસી વટવૃક્ષકી
 છાયાકે નીચે વૈઠકર લાયે ટુપ એપણીય ઉસ આહાર આદિ સામગ્રીકા આહાર
 કરને કે લિયે પ્રવૃત્ત હો ગયે । વટવૃક્ષકી છાયામેં ઝિપે ટુપે ઉન બાલકોને
 ભોજન કરતે હુણ જવ ઉન મુનિયોંકો દેલા તો મનમેં એસા વિચાર કિયા કિ
 વ્યર્થમેં હી પિતાજીને હમકો ફનકે લિયે ડલટ સમજાયા હૈ-ફન મુનિવરોં કે
 પાત્રોંમેં તો ન ચાહુ હૈ ન કૈંચી હી હૈ ઓર ન છુરી હૈ । યે તો મહાપુરુષ હૈં,
 દયામે પરાયણ હૈ તયા યતનાસે ભૂમિકા પ્રમાર્જન કર વડી હી સાવધાનીકે-
 સાથ ભોજન કર રહે હૈ । હસ પ્રકાર ફન દોનો બાલકોંને વિચાર કિયા
 હી થા કિ ફનકે મનમેં એસી મી વાત યાદ આ ગઈ કિ હમને એસે મુનિ-
 યોંકો પહેલે કહી દેલા મી હૈ । પરન્તુ કહા દેલા હૈ હસ વાતકા ધ્યાન
 ઉનકો નહી આયા । હસ પ્રકાર સૂચ વિચારપૂર્વક ઝઠાપોહ કરતે હુણ ઉનકો
 જાતિસ્મરણ નામકા જ્ઞાન ઉત્પન્ન હો ગયા । અવ કયા યા વે દોનોં હી
 ઉસ વૃક્ષસે નીચે ઉતર આયે-ઓર મુનિયોંકો વદના કર અપને ઘરપહુંચ

લઈને મુનિજન પણ એજ માર્ગથી ત્યા આવી પહોંચ્યા અને એજ વડના
 વૃક્ષની શીતળ છાયામા બેસીને પોતે લાવેલ આહાર આદિ સામગ્રીને આહાર
 કરવામા પ્રવૃત્ત બની ગયા વડલાની ડાળ ઉપર પાઢામા છુપાયેલા એ બને
 બાળકોએ એ મુનિઓને જ્યારે લોજન કરતા જોયા તો મનમા એવો વિચાર
 કર્યો કે, પિતાએ આમને માટે આપણને જોડું સમજાવ્યું છે આમાના પાત્રોમા
 ન તો આકું છે, ન છુરી છે કે, ન તો કાતર છે આ તો મહાપુરુષ છે, દયામા
 પરાયણ છે, સલાળ પૂર્વક ભૂમિને સાફ કરીને ઘણી જ સાવધાનીથી લોજન
 કરી રહ્યા છે આ પ્રમાણે એ બન્ને બાળકોએ વિચાર કર્યો ત્યારે તેમના મનમા
 એવી પણ વાત યાદ આવી ગઈ કે, અમાએ આવા મુનિઓને પહેલા કયાક
 જોયા છે પરંતુ કયા જોયા છે એ વાતનો ખ્યાલ તેમને ન આવ્યો આ પ્રમાણે
 મનમા ગડમથલ અનુભવતા તેમને બતિસ્મરણ જ્ઞાન ઉત્પન્ન થયું પછી શું બાકી
 રહ્યું ? એ બન્ને એજ વખતે વૃક્ષથી નીચે ઉતર્યા એને મુનિઓને વદના કરી

મનતા શ્રમણસંગતિં કર્તુમાચા પ્રતિપિદ્ધી । તે તુ સસારસમુદ્રમગ્નાન્ જનાનુદ્ધૃત્ય
નિરાપદ મોક્ષસ્થાન પ્રાપયિતુ પ્રયત્નંતે, इत्येवमुत्त्वाऽऽच्यनोक्तैर्वाक्यैः पितरो
प्रतिमोध्य ताभ्या सह प्रजितौ । રાજ્યા કમલાવત્યાઽપિ પુરોહિતધનલિપ્તુ રાજા
પ્રતિમોધિતઃ । તાપિ પ્રજિતૌ । एव गृहीतप्रज्याः पदपि सयमनुपास्य केव-
लज्ञानमासाद्य मोक्ष गताः । एतदेव सूत्रकारः स्वय वर्णयति—

કર પિતાસે કહને લગે-તાત । આપને મુનિયોંકે વિપયમે જો કુછ હમકો
સમજાયા હૈ વહ સય આપકા કહના સર્વયા અનુચિત હૈ । યે તો વડે હી
દયાકે મહાર હોતે હૈ, ઓર સસારસમુદ્રમે ફસે હુए સસારી જીવાંકો
ઉસસે પાર લગાનેકે લિયે સદા ચેષ્ટાશીલ રહતે હૈ । इनका यही प्रयत्न
રહતા હૈ કિ કિસી મી તરહ સસારીજન મોક્ષ પ્રાપ્ત કરે । क्यों कि वही
સ્થાન એક એસા હૈ કિ જહા પર કિસી મી પ્રકારકી આપત્તિ વિપત્તિ
જીવકો નહીં મોગની પડતી હૈ । इस प्रकार कहकर उन दोनोंने इस
અધ્યયનમે ઉક્ત વાક્યોં દ્વારા અપને માતાપિતાકો સમજાયા ઓર અપને
માતા પિતાકે સાથ વે દીક્ષિત હો ગયે । तथा कमलावती रानीने भी अपने
પતિ રાજાકો જો કિ પુરોહિતકે ધનકો લેનેકા અમિલાપો વન રહે યે
પ્રતિમોધિત ક્રિયા । ये दोनों राजारानी भी प्रव्रजित हो गये । इस प्रकार
દીક્ષા લેકર યે છહ હી જને સયમકી પરિપાલના કરકે કેવલજ્ઞાનકો
પ્રાપ્ત કર મુક્તિ પધારે । इसी बातको सूत्रकार स्वय प्रकट करते हैं-‘देवा’इत्यादि

પોતાને ઘેર જઈને પિતાને કહેવા લાગ્યા કે, હે તાત ! આપે મુનિઓના
વિપયમા અમને જે કાઈ સમજાવ્યું હતું તે સઘળું ભુલું છે એ મુનિઓ તો
ધણા દયાળુ હોય છે, સસારસમુદ્રમા ફસાયેલા સસારીજીવોને એનાથી
કિનારે પહોંચાડવા માટે સદા પ્રયત્નશીલ રહે છે, એમનો એજ પ્રયત્ન હોય
છે કે, કોઈ પણ રીતે સસારીજન મોક્ષ પ્રાપ્ત કરે કેમ કે, એ સ્થાન એવું
છે કે, ત્યાં કોઈ પણ પ્રકારની આપત્તિ જીવોને લોગવવી પડતી નથી આ
પ્રમાણે કહીને એ બંનેએ આ અધ્યયનમા કહેવામા આવેલ વાક્યોથી પોતાના
માતાપિતાને સમજાવ્યા અને પોતાના માતાપિતા સહિત તેઓએ દિક્ષા અગ્ની
કાર દરી કમલાવતી રાણીએ પણ પોતાના પતિ-રાજા કે, જે પુરોહિતનું ધન
લઈ લેવાની ઇચ્છા કરી રહ્યા હતા તેને પ્રતિમોધિત કર્યા અને એ પ્રમાણે
રાજા અને રાણીએ પણ દીક્ષા અગ્નીકાર દરી આ પ્રમાણે દીક્ષા લઈને એ
છએ જણા સયમનુ પરિપાલન કરીને કેવળજ્ઞાનને પ્રાપ્ત કરી મુક્તિને પામ્યા
આ વાતને સૂત્રકાર સ્વય પ્રગટ કરે છે—“દેવા”-ઈત્યાદિ ।

मूलम्—

देवा भवित्ताण पुरेभंवांसि, केईचुंया एगविमाणवासी ।

'पुरे पुराणे इसुयारनामे, खाए समिद्धे सुरलोगरम्मे ॥१॥

छाया—देवा भूत्वा पुराभवे, केचिच्च्युता एकविमानवासिनः ।

पुरा पुराणे इषुकार नाम्नि, रूपाते समृद्धे सुरलोकरम्मे ॥ १ ॥

टीका—' देवा ' इत्यादि ।

केचित् जीवाः पुराभवे=पूर्वजन्मनि एक विमानवासिनः—एकस्मिन् विमाने वस्तु शीला ये ते तथा, सौधर्मदेवलोकात्तर्गतपद्मगुल्मविमानवासिन इत्यर्थः, देवा-भूत्वा तत्रत्यभोगान् परिभुज्य, तच्च्युताः सुरलोकरम्मे देवलोकजन्मनोरमे, समृद्धे धनधान्यपरिपूर्णं पुराणे प्राचीने अत एव रूपाते जगत्प्रसिद्धे इषुकारनाम्नि-पुरे समुत्पन्नाः ॥ १ ॥

तत्रपुरे कस्मिन् कुले समुत्पन्नाः किं कृतवन्तश्च ? इत्याह—

मूलम्—

सकम्मसेसेण पुराकएण, कुलेसु दग्गेसु यं ते' पसूया ।

निविर्णण संसारभयाजहांय, जिणिदंमग्ग संरणं पवण्णा ॥२॥

अन्वयार्थ—(पुरेभवमि-पुराभवे)पूर्वभवमे (एगविमाणवासी—एकविमान वासिनः) सौधर्मदेवलोकात्तर्गत पद्मगुल्म नामके एक विमान में (देवा-भवित्ताण—देवा भूत्वा) देवकी पर्यायमे ये । वहाके भोगोको भोगकर फिर वहासे (केई—केवि) कोई—अर्थात् उह देव (चुया—च्युताः) चवे और (सुरलोगरम्मे—सुरलोकरम्मे) देवलोक जैसे मनोरम तथा(समिद्धे—समृद्धे) धनधान्यसे परिपूर्ण गेसे (इसुयार नामे पुरे—इषुकार नाम्नि पुरे) इषुकार नामके पुरमे जो (पुराणे—पुराणे) पुराना एव (खाए—रूपाते) प्रसिद्ध शहर था वहा उत्पन्न हुए ॥ १ ॥

अन्वयार्थ—ये छये ७ये पुरेभवमि-पुराभवे पूर्वभवमा एगविमाणवासी—एक विमानवासिन सौधर्म देवलोकांनी अहर पद्मगुल्म नामका छेक विमानमा देवा भवित्ताण—देवा भूत्वा देवनी पर्यायमा हुता त्याना लोगोने लोगवीने समिद्धे—समृद्धे श्री त्याथी केई—केवि छे छये देव चुया—च्युता यवीने देवलोका देवा मनोरम तथा सुरलोगरम्मे—सुरलोकरम्मे धनधान्यथी परिपूर्ण छेवा इसुयार नामे पुरे—इषुकारनाम्नि पुरे इषुकार नामका पुराणे—पुराणे पुराणा तेभ-४ खाए—रूपाते प्रसिद्ध छेवा शङ्करमा उत्पन्न थया ॥ १ ॥

छाया—स्वकर्मशेषेण पराकृतेन, कुलेषूदग्रेषु च ते प्रसूताः ।

निर्विण्णाः ससारभयात् त्यक्त्वा, जिनेन्द्रमार्गं शरणं प्रपन्नाः ॥ २ ॥

टीका—‘सकम्मसेसेण’—इत्यादि—

ते=पडपिजीवाः पुराकृतेन=इभ्य-श्रेष्ठिपुत्रभवसमुपाजितेन स्वकर्मशेषेण=स्वम्-आत्मीय, कर्म=पुण्यप्रकृतिलक्षण तस्य शेषोऽवशिष्टो भागस्तेन, अनिर्जरित पुण्यकर्मणेत्यर्थः, उदग्रेषु=उच्चेषु कुलेषु प्रसूताः समुत्पन्नाः । च-पुनस्ते संसारभयात् निर्विण्णाः=उद्विग्नाः सन्तः, ‘निर्विण्ण’ इति लुप्तप्रभक्तिरुम्, आपत्त्यात्, ‘जहाय’ त्यक्त्वा कामभोगान्, जिनेन्द्रमार्गं — तीर्थं करोपदिष्टं सम्यग्दर्शनज्ञान-चारित्रात्मक मोक्षपथं शरणम्=अपायक्षाक्षमरूपमाश्रयं प्रपन्नाः-माप्तवन्तः । अयं

उस पुरमें वे किस किस कुलमें उत्पन्न होकर क्या किया ? सो कहते हैं—‘सकम्मसेसेण’ इत्यादि ।

अन्वयार्थ—(ते ते)वे उह ही जीव (पुराकणं सकम्मसेसेण पुराकृतेन स्वकर्मशेषेण) इभ्य-श्रेष्ठीके पुत्रोंके भवमें समुपाजित जो शुभकर्म किये उसके भोगनेसे अवशिष्ट रहे हुए कर्मांशके प्रभावसे-अनिर्जरित पुण्य कर्मसे (उदग्रेषु कुलेषु प्रसूया-उदग्रेषु कुलेषु प्रसूता) उच्चकुलोंमें उत्पन्न हुए । पुनः (ससारभया निर्विण्ण-ससारभयात् निर्विण्णाः) संसारके भयसे उद्विग्न होकर (जहाय-त्यक्त्वा) कामभोगों का परित्याग करके (जिणिंदमगं सरणं पवण्णा-जिनेन्द्रमार्गं शरणं प्रपन्ना) तीर्थं करोपदिष्टं सम्यग्दर्शन ज्ञानचारित्रात्मक मोक्षमार्गकी शरणमें आये ।

भावार्थ—ये उह ही जीव बड़े पुण्यशाली थे । सो पूर्वसुकृतके

ओ धुङ्कार नगरमा तेओ उया क्या कुणमा उत्पन्न थया अने शुं शुं कथुं ? ते उडे छे—“सकम्मसेसेण”—इत्यादि ।

अन्वयार्थ—ते-ते ओ छओ एव पुराकणं सकम्मसेसेण-पुराकृतेन स्वकर्म शेषेण धनवान् शेठने त्ना पुत्रोत्ता लवमा रहीने ओ सारा कर्म उपाजित कथा अने लोगववामा आडी रडेदा कर्मना प्रलावथी-अनिर्जरीत कर्मना प्रलावथी उदग्रेषु कुलेषु प्रसूया-उदग्रेषु कुलेषु प्रसूता उच्चकुलोंमा उत्पन्न थया अने ससारभया निर्विण्ण-ससारभयात् निर्विण्णा संसारना लयथी उद्वेग पाभीने जहाय-त्यक्त्वा काम लोगोने परित्याग करी जिणिंदमगं सरणं पवण्णा-जिनेन्द्र मार्गं शरणं प्रपन्ना तीर्थं करोओ उपदेश देदा ओवा सम्यग्दर्शन, ज्ञान, चारित्रात्मक मोक्षमार्गना शरणे आओ ।

भावार्थ—ओ छओ एव धनवा न पुण्यशाली हुता तेओ पूर्वभवना

मूलम्—

देवा भवित्ताण पुरेभवांसि, केईचुया एगविमाणवासी ।

'पुरे पुराणे इसुयारनामे, खाए समिद्धे सुरलोगरम्मे ॥१॥

छाया—देवा भूत्वा पुराभवे, केचिच्च्युता एकविमानवासिनः ।

पुरा पुराणे इषुकार नाम्नि, रयाते समृद्धे सुरलोकस्य ॥ १ ॥

टीका—' देवा ' इत्यादि ।

केचित् जीवाः पुराभवे=पूर्वजन्मनि एक विमानवासिनः—एकस्मिन् विमाने वस्तु शीला ये ते तथा, सौधर्मदेवलोकान्तर्गतपद्मगुल्मविमानवासिन इत्यर्थः, देवा-भूत्वा तत्रत्यभोगान् परिभुज्य, तत्रच्युताः सुरलोकस्य देवलोकनन्मनोरमे, समृद्धे धनधान्यपरिपूर्ण पुराणे प्राचीने अत एव रयाते जगत्प्रसिद्धे इषुकारनाम्नि पुरे समुत्पन्नाः ॥ १ ॥

तत्रपुरे कस्मिन् कुले समुत्पन्नाः किं कृतवन्तश्च ? इत्याह—

मूलम्—

सकम्मसेसेण पुराकएण, कुलेसु दग्गेसु यं ते' पसूया ।

निविण्ण ससारभयाजहाय, जिणिदंमग्ग संरणं पवणणा ॥२॥

अन्वयार्थ—(पुरे भवमि-पुराभवे) पूर्वभवमें (एगविमाणवासी-एकविमान वासिनः) सौधर्मदेवलोकान्तर्गत पद्मगुल्म नामके एक विमान में (देवा-भवित्ताण-देवा भूत्वा) देवकी पर्यायमे ये । वहाके भोगोंको भोगकर फिर वहांसे (केई-केपि) कोई-अर्थात् वह देव (चुया-च्युताः) चवे और (सुरलोगरम्मे-सुरलोकस्य) देवलोक जैसे मनोरम तथा(समिद्धे-समृद्धे) धनधान्यसे परिपूर्ण ऐसे (इसुयार नामे पुरे-इषुकार नाम्नि पुरे) इषुकार नामके पुरमें जो (पुराणे-पुराणे) पुराना एव (खाए-ख्याते) प्रसिद्ध शहर था वहा उत्पन्न हुए ॥ १ ॥

अन्वयार्थ—ये छये छवे पुरेभवमि-पुराभवे पूर्वभवमा एग विमाणवासी-एक विमानवासिन सौधर्म देवलोकनी अहर पद्मगुल्म नामका एक विमानमा देवा भवित्ताण-देवा भूत्वा देवनी पर्यायमा हुना त्याना लोगोने लोगवीने समिद्धे-समृद्धे इरी त्याथी केई-केवि ये छये देव चुया-च्युता यवीने देवलोक देवा मनोरम तथा सुरलोगरम्मे-सुरलोकस्य धनधान्यथी परिपूर्ण येवा इसुयार नामे पुरे-इषुकारनाम्नि पुरे इषुकार नामका पुराणे-पुराणे पुराणा तेमअ खाए-ख्याते प्रसिद्ध येवा शहरमा उत्पन्न थया ॥ १ ॥

વસુપ્રિયજીવદેવો વિશાલકીર્તિઃ=વિશાલા વિસ્તૃતા કીર્તિર્વશો यस્ય સ તથા, ઇપુ-
કારો નામરાજા વભૂત । ‘વ’ શબ્દઃ પૂરણે । વ=પુનઃ પછો ધનદત્તજીવો દેવ
કમલાવતી નામ તસ્ય રાજો દેવી=પટ્ટરાણી વભૂત ॥ ૩ ॥

एषु पट्स्यपि द्वयोः कुमारयो जैनेन्द्रशासने यथा प्रतिपत्तिर्जाता, तथाऽऽह—
मूलम्—

जाईजरामच्चुभयाभिभूया, वहि विहारंभिणिविष्टचित्ता ।

संसारचक्रस्य विमोक्षणद्वं, ददृष्ण ते कामगुणे विरक्ता ॥४॥

છાયા-જાતિજરામૃત્યુભયાભિભૂતો, વહિર્વિહારાભિનિવિષ્ટચિત્તો ।

સસારચક્રસ્ય વિમોક્ષણાર્થ, દૃષ્ટ્વા તૌ કામગુણે વિરક્તો ॥ ૪ ॥

टीका--‘ जाईजरा ’-इत्यादि--

जातिजरामृत्युभयाभिभूतौ-जातिर्जन्म, जरा-वार्द्धकम्, मृत्युः=मरणम् एभ्यो
यद्भय तेन अभिभूता=व्याप्तौ, अत एव-वहिविहारभिननिविष्टचित्तौ-वहिः=ससारा-

पत्नी) उस पुरोहितकी यशा नामकी पत्नीके रूपमे उत्पन्न हुआ । (विसा-
लकिती य-विशालकीर्तिश्च) पांचवा वसुप्रिय जीवदेव विशालकीर्ति
सपन्न (इसुयारो राय-इपुकारः राजा) इपुकार नामका राजा हुआ । और
छठवा धनदत्त जीवदेव (कमलावई देवी-कमलावती देवी) उस राजाकी
कमलावती नामकी पत्नीके रूपमे उत्पन्न हुआ ॥३॥

इन छहोंमेंसे इन दो कुमारोंको जिस तरहसे जैनेन्द्र शासनमें
प्रतिपत्ति हुई वह बात प्रकट की जाती है—‘जाईजरा०’ इत्यादि ।

अन्वयार्थ—(जाईजरा मच्चुभयाभिभूया-जातिजराમૃત્યુભયાભિ
ભૂતૌ) જન્મ, જરા, મરણકે ભયસે ડરે હુણ હસીલિયે (વહિ વિહારા
ભિણિવિષ્ટચિત્તા-વહિર્વિહારાભિનિવિષ્ટચિત્તૌ) સસારસે સર્વથા ભિન્ન જો

યશા નામની પત્નીનારૂપે ઉત્પન્ન થયે । વિશાલકિત્તીય-વિશાલકીર્તિશ્ચ યાચ્યમે
વસુપ્રિયને । એવ દેવ વિશાળ કીર્તિસ પન્ન હસુયારો રાય-ઇપુકાર રાજા ઇપુકાર
નામના રાજા થયા અને છઠ્ઠા ધનદત્તને । એવ દેવ કમલાવઈ દેવી-કમલાવતી
દેવી એ રાજાની કમલાવતી નામની પત્નીરૂપે ઉત્પન્ન થયે ॥ ૩ ॥

એ છએ જણામાના એ કુમારોને જે રીતે જૈનેન્દ્ર શાસનમા પ્રીતિ
ઉત્પન્ન થઈ એ વાત પ્રગટ કરવામા આવે છે—“ જાઈજરા ”-ઇત્યાદિ ।

અન્વયાર્થ—જાઈજરામચ્ચુભયાભિભૂયા-જાતિજરામૃત્યુભયાભિભૂતૌ જન્મ, જરા
અને મરણના ભયથી ડરેલા અને એ કારણે વહિવિહારાભિણિવિષ્ટચિત્તા-વહિર્વિહારા-

भावः—ते पडपि पुष्पशालिनः प्राणिनः पूर्वमुद्यताशेषेण महाकुलेषु समुत्पन्न
संसारसारता परिज्ञाय वीतरागधर्ममद्वीकृतमन्त इति ॥ २ ॥

कथं केन रूपेण जिनेन्द्रमार्गे शरणं प्रपन्नः ? इत्याह—

मूलम्—

पुमन्तमागमकुमारं दौवि, पुरोहिओ तस्स जसों ये पत्ती ।
विसो'लकित्ती य ते'होसुये'ारो, रोंय'स्स'देवी कमला'वई ये' ॥३॥

छाया—पुस्त्वमागम्य कुमारी द्वावपि, पुरोहितस्तस्य यशाश्चपत्नी ।

विशालकीर्त्तिश्च तथेपुकारो, राजाऽप्रदेवी कमलावती च ॥३॥

टीका—‘पुमन्त’—इत्यादि—

अत्र—अस्मिन् भवे द्वावपि कुमारौ=नन्ददत्त-नन्दप्रियनामक गोपदारकजीवौ
पुस्त्व-पुरुषत्वम्, आगम्य=प्राप्य, पुरोहितपुत्रत्वेन समुत्पन्नौ । सुलभतरबोधित्वेन
प्राधान्यबोधनार्थं तयोः पूर्वमुपादानम् । तृतीयो वसुमित्रजीवदेवः पुरोहितो जातः ।
त्र-पुनश्चतुर्थो वसुदत्तजीवदेवस्तस्य पुरोहितस्य पत्नी यशानाम बभूव । तथा पञ्चमो

अवशेषसे महाकुलमें उत्पन्न हुए । फिर भी इसका अन्तःकरण वहा के
पदार्थों के सेवन करनेमे ससक्त नहीं हुआ । संसारकी असारता जानकर
इन लोगोंने शीघ्र ही वीतरागके धर्मको अंगीकार किया ॥ २ ॥

कौन जीव किस रूपसे वीतराग के मार्गको अंगीकार किया ? सो
कहते हैं—‘पुमन्त मागम्म’ इत्यादि ।

अन्वयार्थ—(दोवि-द्वौ अपि) वे दोनो गोपपुत्रके जीव (पुमन्तमागम्म-
पुस्त्वमागम्य)पुरुषत्वको प्राप्त कर(कुमारौ-कुमारौ)पुरोहितके पुत्रपने उत्पन्न
हुए । (पुरोहिओ-पुरोहितः) तृतीय वसुमित्र जीव देवपने पुरोहित रूपसे
उत्पन्न हुआ । चौथा वसुदत्त जीव देव (तस्स जसाय पत्ती-तस्य यशा’

सुकृत्यका अवशेषथी उन्मयकुलोभा उत्पन्न थया परंतु तेमनु अत करणु त्याना
पदार्थोनु इरीथी सेवन करवाभा आसक्त अन्यु संसारनी असारता आणीने ओ
ढोडेओ वेणासर वीतरागना धर्मने अंगीकार कर्यो ॥ २ ॥

कथा एवे कथा इपथी वितरागना मार्गने अंगीकार कर्यो ? ते कडे छे—
“पुमन्त मागम्म”—इत्यादि ।

अन्वयार्थ—दोवि-द्वौ अपि गोप आणकना ओ अने एव पुमन्तमागम्म-
पुस्त्वमागम्य पुरुषत्वने प्राप्त करी कुमारौ-कुमारौ पुरोहितने त्या पुत्ररूपे उत्पन्न
थया पुरोहिओ-पुरोहित त्रीण वसुमित्रने एव देवपणुभाथी पुरोहितरूपे
उत्पन्न थये । चौथा वसुदत्तएव देव तस्स जसाय-तस्य यशा पत्नी ओ पुरोहितनी

કયં નિવૃત્તૌ ? इत्याह--

मूलम्—

पियपुत्तंगा दौत्रि वि माहर्णस्स, सकम्म सीलस्स पुरोहियस्स ।

सरित्तु पौराणियं तत्थं जाइं, तंहा सुचिण्णं तंवसंजैम चं ॥५॥

छाया—प्रियपुत्रकौ द्वावपि ब्राह्मणस्य, स्वकर्मशीलस्य पुरोहितस्य ।

स्मृत्वा पौराણिकीं तत्र जातिं, तया सुचिर्णं तपः सयम च ॥ ५ ॥

टीका—‘पियपुत्तंगा’ इत्यादि—

તર ઇપુત્રારપુરે સ્વકર્મશીલસ્ય-પઠનપાઠનયાજનદાનપતિગ્રહરૂપપટ્કર્મનિર

ઉપદ્રવિત્ત હો રહ્યા હૈ તથા જદા ઇનકા ભય નહી હૈ એસા સ્થાન એક મોક્ષ હી હૈ । ઉસકે માર્ગકા પયિક બનાહુઆ વ્યક્તિ સસારકે પરિભ્રમણસે મુક્તિ પા જાતા હૈ । “કામગુણ” મેં જો કામકો ગુણકી ઉપમા દી ગઈ હૈ વહ ઇસલિયે સમજના ચાહિયે કિ જિસ પ્રકાર ગુણ-રસ્તી-વધનકા કામ કરતી હૈ ઉસી પ્રકાર યે શબ્દાદિક વિષયરૂપ કામ ભી જીવકે સાથ કર્મોકા વધન કરાતે હૈ । અથવા યે શબ્દાદિક વિષય કામકી પુષ્ટિ કરને વાલે હૈ ઇસલિયે ભી કામગુણ હૈ । પચેન્દ્રિયોંકો સુખપ્રદાન કરનેવાલે સદ્ગુણ (સ્પર્શન ઇન્દ્રિયકી અપેક્ષા) મિષ્ટાન્ન (રસનાકી અપેક્ષા) પુષ્પ, ચન્દન (ગ્રાણકી અપેક્ષા) નાટકકા અવલોકન—ચક્ષુ ઇન્દ્રિય કી અપેક્ષા) ગીત, તાલ, વેણુ, વીણાસપત્ર સુન્દર કાકલી ગીતાદિકકા શ્રવણ (કર્ણ ઇન્દ્રિયકી અપેક્ષા) યે સવ વિષય હૈ । અતઃ ઇનસે કામકી પુષ્ટિ હોતી હૈ । એસા વિચાર કર યે દોનોં કુમાર સસાર-સે વિરક્ત હોકર મોક્ષમાર્ગકે અનુયાયી બનેં ॥૪॥

લેશમાત્ર પણ લય નથી એવું જો કોઈ પણ સ્થાન હોય તો તે એક માત્ર મોક્ષ જ છે આથી તેઓ એ માર્ગના પથિક બન્યા, આ માર્ગને ગ્રહણ કરનાર વ્યક્તિ સસારના પરિભ્રમણથી મુક્ત બની જાય છે “કામગુણ” મા કામને ગુણની ઉપમા આપવામા આવેલ છે તે એ માટે સમજવી જોઈએ કે, જે પ્રમાણે ગુણ-રસ્તી બધનનું કામ કરે છે એજ રીતે શબ્દાદિક વિષય કામની પુષ્ટિ કરવાવાળા છે આ ખાતર પણ કામ ગુણ છે પચેન્દ્રિયોને સુખપ્રદાન કરાવનાર સારા વસ્ત્રો, મિષ્ટાન્ન, પુષ્પ, ચદન, નાટકનું અવલોકન, ગીત, તાલ, વેણુ, વીણા સપત્ર સુન્દર કાકલી ગીતાદિકનું શ્રવણ, આ સઘળા વિષય છે એ કારણે એનાથી કામને પુષ્ટિ મળે છે એવો વિચાર કરીને એ બંને કુમાર સસારથી વિરક્ત થઈને મોક્ષમાર્ગના અનુયાયી બન્યા ॥ ૪ ॥

દ્વહિ યો વિહારઃ, સાધર્વ્યવસાનરૂપઃ સફલકર્માભાવલક્ષણ આત્મનસ્તાદાત્મ્યાવ-
સ્થાનરૂપો મોક્ષઃ, તત્રાભિનિષ્ઠિદ્મ-સ્થિત ચિત્ત યયોસ્તૌ તથાભૂતૌ, તૌ કુમારૌ
દૃષ્ટ્વા=સાધુનુ વિલેખ્ય, યદ્વા-‘દમે કામગુણા અનિત્યાઃ’ ઇતિ દૃષ્ટ્વા=પર્યાલોચ્ય,
સસારચક્રસ્ય, ‘સસારઃ=જન્મમરણપરમ્પરાચક્રમિત્ર ભ્રમણ સાધર્મ્યાત્, સસારચક્ર
તસ્ય વિમોક્ષણાર્થે પરિત્યાગનિમિત્ત, કામગુણે-કામ્યતેઽભિગ્મ્યતે રાગાતુરૈ. પ્રાણિ-
ભિરિતિ કામઃ શઃશદિવિપયઃ, સચાત્મગ્રન્થનૈરુદ્ધેતુત્વાદ્ ગુણઃ=રજ્જુરૂપઃ, ઇતિ
કામગુણઃ, યદ્વા-કામ એવગુણઃ લક્ષણયા જ્ઞાનાદિ ગુણોપચાતક ઇત્યર્થઃ, યદ્વા-
કામસ્ય-મદનસ્ય ગુણઃ સપાદકઃ-પુષ્ટિકર-કામગુણઃ, સ ચ પશ્ચેન્દ્રિય સુલ્લદ
સદ્વસ્ત્રમિથાન્નપુષ્પચન્દનનાટક-ગીતતાલત્રેણુમીનાકલિતકાકઝી ગીતાદિકસ્તસ્મિન્
વિષયે વિરક્તૌ=નિવૃત્તૌ ॥ ૪ ॥

સાદિ અપર્યવસાન રૂપ મોક્ષ હૈ ઉસમેં લગે દુષ્ણ ચિત્તવાલે જેસે (તે-તૌ)
વે દોનોં કુમાર (દદ્શૂળ-દૃષ્ટ્વા) મુનિયોંકો, દેલ્લકર અથવા ‘યે કામગુણ
અનિત્ય હૈં’ હસ પ્રકાર વિચાર કર (સસારચક્રસસ વિમોક્ષવળદ્વા-સસાર
ચક્રસ્ય વિમોક્ષગાર્થમ્) સસારરૂપ ચક્રકે પરિત્યાગ કરને નિમિત્ત (કામગુણે
વિરક્તા-કામગુણે વિરક્તૌ) કામગુણોંકે વિષયમે વિરક્ત બન ગયે ।

ભાવાર્થ—યહ હમ કથાભાગસે જાન હી હુકે હૈં કિ દેવભદ્ર ઔર
યશોભદ્ર યે દોનોં કુમાર કિસ પ્રકાર પ્રતિચોપિત દુષ્ણ હૈં । અતઃ જબ યે દોનોં
કુમાર અવસ્થામેં હી યે તવ મી હન્દોંકા ચિત્ત અપની યોઈ હુઈ નિધિકો
લોજનેમે હી લગા હુઆ યા । ડ્યાં હી હન્દોં મુનિયોંકે દર્શન દુષ્ણ ત્યોં
હી યે સસાર શરીર એવ મોગોસે નિર્વિણ્ણ બનકર દીક્ષિત હો ગયે ।
હન્દોંને વિચારા કિ યહ સસાર તો જન્મ, જરા, એવ મરણકે દુ લોંસે

મિનિષ્ઠિવિષ્ઠિચિત્તૌ સસારથી સર્વથા ભિન્ન જે સ્થિર છે અબુ જે અપર્યવસાનરૂપ
મોક્ષ છે એમા લોગેલા ચિત્તવાળા એવા એ તે-તૌ બન્ને કુમાર દદ્શૂળ-દૃષ્ટ્વા
મુનિઓને જોઈને અથવા “ આ કામગુણ અનિત્ય છે ” આ પ્રકારનો વિચાર
કરીને સસારચક્રસસ વિમોક્ષવળદ્વા સસારચક્રસ્ય વિમોક્ષગાર્થમ્ સસારરૂપ ચક્રનો
પરિત્યાગ કરવા નિમિત્ત એવા કામગુણોના વિષયથી વિરક્ત બની ગયા

ભાવાર્થ—આ કથાભાગથી એ જાણી શકાય કે, દેવભદ્ર અને યશોભદ્ર
એ બન્ને કુમારો કઈ રીતે બોધિત થયા બ્યારે એ બન્ને કુમાર અવસ્થામા જ
હતા ત્યારથી જ તેમનું ચિત્ત પોતાની બોવાયેની જરૂરી ચિજને શોધવાના
કામમા ઘણું જ ચિતિત હતું બ્યારે એમને મુનિઓના દર્શન થયા એટલે
સસાર, શરીર અને ભાગોથી નિર્વિણ્ણ બનીને દીક્ષિત થયા એમણે વિચાર્યું
કે, આ સસાર તો જન્મ, જરા અને મરણના દુ બોધી ભરપૂર છે બ્યા એનો

ટીકા—‘તે કામભોગેષુ’-इत्यादि—

માનુષ્યકેષુ માનુષ્યલોકસમ્યન્ધિષુ કામભોગેષુ-મનોજ્ઞશબ્દાદિ, તથા યે
 ચાપિ દિવ્યા દેવસમ્યન્ધિનઃ કામભોગાસ્તેષુ ચ અસજ્જમાનો=સંગતિમકુર્વાણૌ,
 મોક્ષાભિક્ષાક્ષિણૌ = મોક્ષાભિલાષિણૌ, અભિજાતશ્રદ્ધૌ=અભિજાતા શ્રદ્ધા યયોસ્તૌ
 તથા સમુત્પન્ન સ્વાત્મકલ્યાણાભિરુચિકાવિત્યર્થઃ, તૌ દારકૌ તાતં પિતરમુપાગમ્ય=
 પિતૃ સમીપે સમાગત્ય, इदं વક્ત્ર્યમાણ વચનમ્-ઉદાહરતામ્=ઉક્તવન્તૌ ॥ ૬ ॥

યદુક્તવન્તૌ, તદાહ--

મૂલમ્—

અસાસયં દદ્દુમિમં વિહાર, વહુંઅતરાયં નં યં દીર્ઘં માંઝં ।
 તેમ્હા”ગિહંસી નં રંઙલંભામો, આમતંયામો ચરિસાંમુ”મોળં ॥૭॥

છાયા--અશશ્વત દ્વદ્વા ઇમ વિહાર, વહન્તરાય ન ચ દીર્ઘમાયુઃ ।

તસ્માદ્ બૃદ્ધે ન રતિ લભાવદે, આમન્યયાવશરિણ્યાવો મૌનમ્ ॥ ૭ ॥

કામગુણોમે વિરક્ત હુણે ઝન દોનોને ફિર કયા કિયા ? સો કહતે હૈ
 ‘તે કામભોગેષુ’ इत्यादि—

અન્વયાર્થ—(માણુસ્સણુ-માનુષ્યકેષુ) મનુષ્યભવ સવધી (કામ-
 ભોગેષુ-કામભોગેષુ) મનોજ્ઞ શબ્દાદિક વિષયોમે તથા (જે યાચિ દિવ્યા-
 યે ચાપિ દિવ્યા.) જો દેવ સવધી કામ ભોગ હે ઝનમે મી (અસજ્જમાના-
 અસજ્જમાનો) નહીં કમનેકી કામના વાલે કિન્તુ (મોક્ષાભિક્ષી-
 મોક્ષાભિક્ષાક્ષિણૌ) મુક્તિકી હી અભિલાષાવાલે હસીલિયે (અભિજાય
 સદ્ધા-અભિજાતશ્રદ્ધૌ) અપને આત્મકલ્યાણકી દૃઢ રુચિવાલે વેં દોનો
 કુમાર (તાય ઉવાગમ્મ-તાતમુપગમ્ય) પિતાકે પાસ આકર (इम-इदम्)
 હિસ પ્રકાર (उदाहृ-उदाहरताम्) કહને લગે ॥ ૬ ॥

કામગુણોથી વિરક્ત બનેલા એ બન્નેએ પછી શુ થયું ? તે કહેવામા
 આવે છે—“તે કામભોગેષુ”-इत्यादि ।

અન્વયાર્થ—માણુસ્સણુ-માનુષ્યકેષુ મનુષ્યના ભવ સવધી કામભોગેષુ-
 કામભોગેષુ મનોજ્ઞ શબ્દાદિક વિષયોમા તથા જેયા વિ દિવ્યા-યે ચાપિ દિવ્યા
 જે દેવ સવધી કામભોગ છે એમા પણ અસજ્જમાના-અસજ્જમાનો ન હસા
 નાર તેમજ કેવળ મોક્ષાભિક્ષી-મોક્ષાભિક્ષાક્ષિણૌ મુક્તિનીજ અભિલાષાવાળા
 આ કારણે અભિજાયસદ્ધા-અભિજાતશ્રદ્ધો પોતાના આત્માની દૃઢ રુચિવાળા એ
 બન્ને કુમાર તાય ઉવાગમ્મ-તાતમુપગમ્ય પિતાની પાસે આવીને આ પ્રમાણે
 કહેવા લાગ્યા ॥ ૬ ॥

तस्य पुरोहितस्य=शान्तिर्कृतुं भृगुनाम्नो ब्राह्मणस्य द्वारपि प्रियपुत्रकौ पौराणिकौ पूर्वभवसम्बन्धिनीं जातिं, तथा सुचीर्णं निदानाद्यनुपहतत्वेन सम्यक् सेवित तपो-
अनशनादिक, सयम=षट्कायजीवरक्षणलक्षण च स्मृत्वा 'कामगुणे विरक्तौ' इति
पूर्वेण सम्बन्धः । कामगुणविरक्तिरेव जिनेन्द्रमार्गप्रतिपत्तिरिति भावः । मूले—
'तव सजमं' इति समाहारेण निर्देशः । च शब्दः निश्चयार्थकः ॥ ५ ॥

ततस्तौ किं कृतवन्तौ ? इत्याह—

मूलम्—

'ते कामभोगेषु असज्जमानौ, माणुस्स एसुं 'जे यँवि दिव्वा ।
मोक्खांभिकंखी अभिजायसद्दा, तांयं उवागमंम ईम उँदाहु ॥६॥

छाया—तौ कामभोगेषु अमज्जमानौ, मानुष्यकेषु ये चापि दिव्याः ।

मोक्षामिकाङ्क्षिणौ अभिजातश्रद्धो, तातमुपागम्य इदमुदाहरताम् ॥६॥

ये दोनों कैसे विरक्त हुए ? सो कहते हैं—'पियपुत्तगा' इत्यादि ।

अन्वयार्थ—(तत्थ-तत्र) इषुकार पुरमें (सकम्मसीलस्स-स्वकर्मशीलस्य)
पठन, पाठन, यजन, दान, प्रतिग्रह रूप षट्कर्ममें निरत (पुरोहितस्स-
पुरोहितस्य) पुरोहित-शांति कर्म कराने वाला-भृगु नामक (माहणस्स-
ब्राह्मणस्य) ब्राह्मणके (दोवि पियपुत्तगा-द्वौ अपि प्रियपुत्रकौ) ये दोनों
प्रियपुत्र (पौराणिय जाइ-पौराणिकीम् जातिम्) पूर्वभव सबधी अपनी
जातिकी तथा (सुचिण्ण तव सजम च सरित्तु-सुचीर्णं तपः सयम च
स्मृत्वा) पूर्वभवमें अच्छी तरहसे आचरित तप-अनशनादिक बारह
प्रकारके तप एव षट्कायके जीवोकी रक्षारूप सत्रह प्रकारके सयम की
स्मृति करके (कामगुणे विरक्तौ) कामगुणोंके विषयमें विरक्त बने ॥५॥

ओ अने कथ रीते विरक्त अन्था ? ते कहेवाभा आवे छे—

“पियपुत्तगा”—इत्यादि ।

अन्वयार्थ—तत्थ-तत्र धिषुकारपुरमा सकम्मसीलस्स-स्वकर्मशीलस्य पठन,
पाठन, यजन, दान, प्रतिग्रह रूप षट्कर्ममा निरत पुरोहितस्स-पुरोहितस्य पुरो-
हित शांतिकर्मने करानेवा भृगु नामना माहणस्स-ब्राह्मणस्य ब्राह्मण दो वि पिय
पुत्तगा-द्वौ अपि प्रियपुत्रकौ ओ अन्ने प्रिय पुत्र पौराणिय जा-पौराणिकीम्
जातिम् पूर्वभव सबधी पोतानी जतने तथा सुचिण्ण तवसजम च सरित्तु-
सुचीर्णं तप सजम च सरित्तु पूर्व भवमा सारी रीते आचरेला तप-अनशना
दिक बार प्रकारना तप अने षट्कायना जीवोनी रक्षारूप सत्र प्रकारना सयमनी
स्मृति करीने कामगुणोना विषयथी विरक्त अन्था ॥ ५ ॥

एवं ताभ्यामुक्त पुरोहितो यदाह, तदुच्यते—

मूलम्—

अहं तायैओ तदयं मुणीण तेसि, तवस्स वाघायंकरं वैयासि ।
इमं वेय वेदं विदो वैयासि, जहा न होई असुंआण लोगो ॥८॥

ઝાયા—અથ તાતકસ્તવ મુન્યોસ્તયો, તપસો વ્યાધાતકરમવાદીત્ ।

इदं वचो वेदविदो वदन्ति, यथा न भवति अमुतानां लोकः ॥ ८ ॥

टीका—‘अह’-इत्यादि—

अय=अनन्तर, मुन्योः प्रतिपन्नमुनिभावयोः, तयो दारकयोस्तातक-तनोति-
पालनपोषणं वृद्धिं प्रापयतीति तातः स एव तातकः पिता, तव=तस्मिन्निवेशने,

हमने अपने पूर्वभवको जान लिया है, साथ में यह भी हमको
भान हो गया है कि यह ससार असार है । जिस प्रकारमे हमलोग-
वर्तमान है वह शाश्वत नहीं है तथा हमलोगोंकी आयु भी दीर्घ नहीं है ।
इस थोड़ीसी पर्यायमे कि जो अनेक विघ्नोंसे व्याप्त बनी हुई है हमको
क्या शांति मिल सकती है ? कुछ भी नहीं इसलिये गृहावासमें हम-
लोगोंका रहना आनन्दप्रद नहीं माना जा सकता है । इसलिये “आप
हमें सधम पालन करनेकी आज्ञा दें” यह प्रार्थना करते हैं ॥७॥

दोनो पुत्रोंके इस प्रकार कहने पर पुरोहितने क्या कहा सो कहते
हैं—‘अहं तायओ’ इत्यादि—

अन्वयार्थ—(अह-अय) पुत्रोंकी इस प्रकार भावना प्रकट होनेके
बाद (तेसि मुणीण-तयो मुन्योः) उन भावमुनियोंके (तायओ-तातकः)

અમારા પૂર્વભવને જાણ્યો છે સાથેસાથ અમને એ વાતનું પણ જ્ઞાન થયું છે
કે, આ સસાર અમાર છે જે પ્રમાણે અમે વર્તમાનમાં છીએ એ શાશ્વત નથી,
તેમજ અમાર આયુષ્ય પણ દીર્ઘ નથી આ થોડા જ પર્યાયમાં અમે અनेક
વિઘ્નોથી ગુણગાઈ રહ્યા છીએ, આથી અમને શાંતિ મળી શકે તેમ જ નથી
આથી અમાર ગૃહાવાસમાં રહેવું આનન્દપ્રદ જણાતું નથી આ કારણે “આપ
અમોને સધમ પાલન કરવાની આજ્ઞા આપો” એવી પ્રાર્થના કરીએ છીએ ॥૭॥
અન્ને પુત્રોએ આ પ્રમાણે કહેવાથી પુરોહિતે શું કહ્યું એ કહેવામાં આવે
છે—“અહંતાયઓ”—ઈત્યાદિ ।

અન્વયાર્થ—અહ-અય પુત્રોએ આ પ્રકારની ભાવના પ્રગટ કર્યા પછી
તેસિ મુણિણ-તયોમુન્યો એ ભાવ મુનિઓના તાયઓ-તાતક પિતા પુરોહિતે

ટીકા--‘અસાસય’-ઇત્યાદિ--

ઇમ=પ્રત્યક્ષ, વિહાર=મનુષ્યભગવત્સ્થાનરૂપમ્, અશાશ્વતમ્=અનિત્યં વહન્ત-
રાયં=વહ્નોઽન્તરાયા યસ્મિન્ન તવા, પ્રચુરાધિવ્યાધિવિન્નયુક્તં ચ દૃષ્ટ્વા, ચ=પુન
આયુઃ=જીવિતપ્રમાણમપિ દીર્ઘ=પલ્લયોપમાદિ પરિમિત ન દૃષ્ટ્વા ગૃહે રતિયુ=મુલ
ન લભાયહે=ન પ્રાપ્નુયહે । યત એતં તસ્માત્ હે પિતઃ ! આત્મા ભવન્તમ્ આમન્ત્ર-
યાત્ઃ=પૃચ્છાતઃ, આવા મૌન=મુનિભાગ સયમ ચરિવ્યાવઃ=આસેવિષ્યાવહે । અર્થ-
ભાવઃ--હે પિતઃ મુનિદર્શનસજાતજાતિસ્મરણજ્ઞાનવન્તૌ આત્મા અનિત્ય પ્રચુરવિઘ્ન-
સમ્પ્રલિતમલ્લાપયુક્તમિદ મનુષ્યભગસમ્બન્ધિજીવિત દૃષ્ટ્વા ગૃહેઽવસ્થાતું નેચ્છાવઃ ।
તસ્માદ્ ભવન્તમાપૃચ્છાય સયમ ગ્રહીતુમિચ્છાવ ઇતિ ॥ ૭ ॥

કયા કહા ? સો કહતે હૈં--‘અસાસય’ ઇત્યાદિ ।

અન્વયાર્થ--હૈં પિતાજી ! (ઇમ-ઇમમ્) હહ પ્રત્યક્ષતા વિષયભૂત
(વિહાર-વિહારમ્) જો મનુષ્યભવમેં અવસ્થાન હૈં વહ (અસાસય-અશા-
શ્વતમ્) અશાશ્વત - અનિત્ય હૈં । તવા (વહુઅતરાય-વહન્તરાયમ્) પ્રચુર
આધિ એવ વ્યાધિ રૂપ વિઘ્નોસે યુક્ત હૈં એવ (આઝ દીહ ન-આયુઃ ન
દીર્ઘમ્) જીવનકા પ્રમાણ મો પલ્લયોપમ આદિ રૂપ નહીં હૈં એસા (દૃષ્ટ-
દૃષ્ટ્વા) દેખકર હૈં તાત ! હમલોગ (ગિહસી રહ ન લભામો-ગૃહે રતિ ન
લભાવહે) ગૃહસ્થાશ્રમમેં શાંતિ પ્રાપ્ત નહીં કર સકતે હૈં (તમ્હા-તસ્માત્)
હસલિયે (આમતયામો-આમન્ત્રયાતઃ) આપસે આજ્ઞા ચાહતે હૈં કિ (મોળ
ચરિસામુ-મૌન ચરિવ્યાવઃ) હમ સયમકો અગીકાર કરે ।

ભાવાર્થ--દોનોં ભાઈયોને પિતાકે પાસ જાકર નિવેદન કિયા કિ-હે
તાત ! મુનિરાજોંકે દેખનેસે હમકો જાતિસ્મરણ જ્ઞાન હો ગયા હૈં, ડસસે

તેમણે શું કહ્યું ? તે કહેવામા આવે છે--“અસાસય”-ઇત્યાદિ ।

અન્વયાર્થ--ઇમ-ઇમમ્ પ્રત્યક્ષથી વિષયભૂત વિહાર-વિહારમ્ જે મનુષ્ય
ભવમા અવસ્થાન છે તે અસાસય-અશાશ્વતમ્ અશાશ્વત-અનિત્ય છે તથા
વહુઅતરાય-વહન્તરાયમ્ પ્રચુર આધિ અને વ્યાધિરૂપ વિઘ્નોથી ઘેરાયેલ છે, વળી
આઝ દીહ ન-આયુ ન દીર્ઘમ્ જીવનનુ પ્રમાણ પણ પલ્લયોપમ આદિરૂપ નથી એવું
દૃષ્ટ-દૃષ્ટ્વા જોઈને હે તાત ! અમે ગિહસિ રહ ન લાભામો-ગૃહે રતિ ન લભાવહે
ગૃહસ્થાશ્રમમા શાંતિ પ્રાપ્ત કરી શકતા નથી તમ્હા-તસ્માત્ આ માટે અમે આમ
તયામો-આમન્ત્રયામ આપની આજ્ઞા મળવાનીજ રાહ જોઈએ છીએ આપની આજ્ઞા
મળતાજ અમે મોળ ચારિસામુ-મૌન ચારિવ્યાવ સયમને અગીકાર કરવાના છીએ
ભાવાર્થ--અને ભાઈઓએ પિતાની પાસે જઈને નિવેદન કર્યું કે, હે
તાત ! મુનિરાજને જોતા જ અમેને જાતિસ્મરણ જ્ઞાન થયું છે આથી અમે

યત એવ વેદાજ્ઞા, તસ્માત્—

મૂલમ્—

અહિજ્જં વેએ પરિવિસ્સ વિપ્પે, પુત્તે પરિટ્ઠપ્પ ગિહંસિ જાયા ।

મુચ્ચાંણ મોએ સેહ રિત્થિયાહિ, આરણ્ણગા હોહં મુંણી પેસંતથા ॥૧॥

છાયા-અધીત્ય વેદાન્ પરિવેષ્ય વિપ્રાન્, પુત્રાન્ પરિષ્ઠાપ્ય ગૃહે જાતાન્ ।

મુચ્ચા મોગાન્ સહ સ્ત્રીભિઃ, આરણ્યકો ભવત મુની પ્રશસ્તૌ ॥ ૧ ॥

ટીકા—‘અહિજ્જ’—ઇત્યાદિ—

હે પુત્રો યુવા ! વેદાન્ ઋગ્વેદાદીન્ અધીત્ય, વિપ્રાન્ પરિવેષ્ય ભોજયિત્વા, જાતાન્=ઔરસાન્ પુત્રાન્ ગૃહે પરિષ્ઠાપ્ય કલારુઝ્ઞગ્રહણાદિના નિવેશ્ય, ન તુ

“અપુત્રસ્ય ગતિર્નાસ્તિ, સ્વર્ગો નૈવ ચ નૈવ ચ ।

તસ્માત્પુત્રમુખ દૃષ્ટ્વા પથ્થાત્ ધર્મં સમાચરેત્ ॥”

હમારે જીવનમેં વહ ધન્ય હૈ જો પુત્રકે પુત્રકા મુખ દેખતા હૈ । કયોંકિ “પુત્રસ્ય પુત્રેણ સ્વર્ગલોકે મહીયતે” પુત્રકે પુત્ર (પોત્ર)સે વ્યક્તિ સ્વર્ગલાકમે મી પૂજા જાતા હૈ ॥ ૮ ॥

હસ પ્રકારકી વેદોંકી આજ્ઞા હૈ હસ લિપે યા કરના ચાહિયે સો કહતે હૈ—‘અહિજ્જવે’ ઇત્યાદિ—

હે પુત્રો ! તુમ દોનોં (વેણ અહિજ્જ-વેદાન્ અધીત્ય) ઋગ્વેદાદિકોંકો પદ કરકે તથા (વિપ્પે પરિવિસ્સ-વિપ્રાન્ પરિવેષ્ય) બ્રાહ્મણોંકો ભોજન કરા કરકે એવ (જાયા પુત્તે ગિહંસિ પરિટ્ઠપ્પ-જાતાન્ પુત્રાન્ ગૃહે પરિષ્ઠાપ્ય) અપને પુત્રોંકો ઘરમેં સ્થાપિત કરકે-કલા સિંચલાકર એવ વિચાહિત કર

“અપુત્રસ્ય ગતિર્નાસ્તિ, સ્વર્ગો નૈવ ચ નૈવ ચ ।

તસ્માત્પુત્ર મુખ દૃષ્ટ્વા, પથ્થાત્ ધર્મં સમાચરેત્ ॥”

અમારા જન્મમા એ ધન્ય છે કે, જે પુત્રના પુત્રનું મોઢું ભેઈ શકે છે કેમ કે, “પુત્રસ્ય પુત્રેણ સ્વર્ગલોકે મહીયતે” પુત્રના પુત્ર-પોત્રનું મુખ ભેઈને પછી મરનાર વ્યક્તિ સ્વર્ગ લોકમા પણ પૂજાય છે ॥ ૮ ॥

આ પ્રકારની વેદોની આજ્ઞા છે આથી શુ કરવું ભેઈએ તે કહે છે—

“અહિજ્જ વે”-ઇત્યાદિ ।

અન્યથાથ—હે પુત્રો ! તમે બંને વેદ અહિજ્જ-વેદાન્ અધીત્ય ઋગ્વેદ આદિ વેદોને ભણીને તેમજ વિપ્પે પરિવિસ્સ-વિપ્રાન્ પરિવેષ્ય બ્રાહ્મણોને ભોજન કરાવીને અને જાયા પુત્તે ગિહંસિ પરિટ્ઠપ્પ-જાતાન્ પુત્રાન્ ગૃહે પરિષ્ઠાપ્ય પોતાના પુત્રોને ઘરમા સ્થાપિત કરીને કળાઓ શીખવાડીને તેમજ તેમનો વિવાહ

તસ્મિન્નસરે વા, તપસ = અનશનાદિ દ્વાદશધિસ્ય, ઉપવ્રજણત્વાત્સયમસ્ય ચ વ્યાઘાતકરમ્-ઉપઘાતક રક્ષ્યમાણ વચનમવાદીત્-અગ્રીત્ । તદેવોચ્યતે-હે પુત્રો ! વેદવિદો વેદજ્ઞા ઇદ વચો=ચાચ વદન્તિ, યથા-અસુતાના પુત્રરહિતાનાં જનાનાં લોકઃ=પરલોકો ન ભવતિ । અય માયઃ—પુત્રાભાવે પિંડપ્રદાનાદ્યમાવાત્ પરલોક પ્રાપ્તિ ન ભવતીતિ વેદજ્ઞા વદન્તિ । ઉક્તચ—“અનાપત્યસ્ય લોકા ન સન્તિ” ઇતિ । અથા ચ—‘પુત્રેણ જાયતે લોકઃ’ ઇત્યેવા વૈદિકી શ્રુતિ । અથ પુત્રસ્ય પુત્રેણ, સ્વર્ગ-લોકે મહીયતે ॥ ૧ ॥

અપુત્રસ્ય ગતિર્નાસ્તિ, સ્વર્ગો નૈવ ચ નૈવ ચ ।

તસ્માત્પુત્રમુલ દદ્વા, પશ્ચાદ્ ધર્મ સમાચરેત્ ॥ ૨ ॥ ” ॥ ૮ ॥

પિતા-પુરોહિતને (તવસ્સ વાઘાયકર ઇમ વય વયાસિ-તપસો વ્યાઘાત કર ઇદ વચ અવાદીત્) અનેક તપ એવ સયમકો વ્યાઘાત પહુચાને વાલે વચન ઇસ પ્રકારસે કહે કિ-હે પુત્રો ! (વેદવિદો-વેદવિદઃ) વેદકો જાનને વાલે વિદ્વાન (ઇમ વય વયસિ-ઇદ વચન વદન્તિ) એસા કહતે હૈં (જહા-યથા) જૈસે કિ (અસુઆળ લોગો ન હોઈ-અસુતાનાં લોકઃ ન ભવતિ) પુત્ર રહિત જો વ્યક્તિ હૈં અનેકા પરલોક નહીં સુધરતા હૈં ।

માવાર્થ—પિતા પુરોહિતને પુત્રોકે વચન સુનકર અનેસે કહા કિ વેદકે જાનને વાલે વિદ્વાન્ “અનાપત્યસ્ય લોકાઃ ન સન્તિ પુત્રેણ જાયતે લોકઃ” એસા કહતે હૈં કિ-અપુત્ર વ્યક્તિકી ગતિ નહીં હોતી હૈં ક્યોં કિ પુત્રકે અભાવમે પિંડ પ્રદાન કરને વાલા અનેકો કોઈ નહીં હોતા હૈં, ઇસલિયે હે પુત્રો ! તુમ વિવાહ કરકે પહેલે પુત્રકો ઉત્પન્ન કરો । ફિર ધર્મકા આચરણ કરો । ક્યોં કિ વેદકે જાનને વાલોંને કહા હૈં કિ—

તવસ્સ વાઘાયકર-તપસો વ્યાઘાતકર એમના તપ અને સયમમા બાધા પડેા આડનાર ઇમ વય વયાસિ-ઇદ વચ અવાદીત્ વચન આ પ્રમાણે કહ્યા જહા-યથા એમ હે પુત્રો ! વેદને બાણવાવાળા વિદ્વાનો કહે છે કે, અસુઆળ લોગો ન હોઈ-અસુતાના લોક ન ભવતિ જે વ્યક્તિ પુત્રરહિત છે એનો પરલોક સુધરતો નથી.

માવાર્થ—પિતા પુરોહિતે પુત્રના વચન સાંભળીને તેમને કહ્યું કે, વેદને બાણવાવાળા વિદ્વાન “અનાપત્યસ્ય લોકા ન સન્તિ પુત્રેણ જાયતે લોક” એવું કહે છે કે, અપુત્ર વ્યક્તિની ગતિ થતી નથી કેમકે, પુત્રના અભાવથી પિંડ પ્રદાન કરનાર બીજું કોઈ બનતું નથી આ કારણે હે પુત્રો ! તમે વિવાહ કરીને પડેલા પુત્રને ઉત્પન્ન કરો અને પછી ધર્મનું આચરણ કરો કેમકે વેદને બાણવા-વાળાઓનું કહેવું છે કે—

ઇવ ઇન્ધન દાહ્યતયા यस્ય સ તેન તથા અયવા-આત્મનો યે ગુણા ઝનાદિકાલસહ
ચરિતા રાગાદયો ગુણાસ્ત એવ ઇન્ધનમિન્ધનમિમુદ્દીપક યસ્ય સ તેન તથા મોહા-
નિલાત્-અજ્ઞાનપવનાત્, પ્રજ્વલનાધિકેન=અધિક મહાનગરદાહાદિમ્યોઽપિ અતિશય
પ્રજ્વલન પ્રદાહો યસ્ય સ તેન તથા, ' અધિક ' શબ્દસ્ય પરનિપાતઃ, પ્રાકૃતત્વાત્ ।
અય ભાવઃ-યથા-પવનસહકારેણાગ્નિરધિક પ્રજ્વલતિ, તથૈવ-પુનમોહરૂપપવનસહ
કારસમાવ્યપુત્ર વિરહરૂપોઽગ્નિઃ પુરોહિતહૃદયે પ્રજ્વલિત ઇતિ । એતાદૃશેન શોકા-
ગ્નિના શોકરૂપવહ્નિના સતતભાવ-સન્તપ્તઃ-પરિતપ્તો ભાવઃ અન્તઃકરણ યસ્ય તમ્,
અત એવ પરિતપ્તમાન=શોકાવેશતઃ શરીરે દાહસ્ય પ્રાદુર્ભાગ્તસમન્તાદ્દહમાન ચ=
પુનઃ વહુ પ્રભૂત યથા ભવતિ તથા, વહુધા-અનેકપ્રકારેણ લાલપ્યમાન=મોહવશાત્
હીનદીનવચનાનિ ભાષમાણમ્ ॥ ૧૦ ॥

પિતાકે એસે કહને પર ફિર કયા હુવા ? સો કહતે હૈં—

‘ સોયગિગણા ’ ઇત્યાદિ—

અન્વયાર્થ—(આયગુર્ણિધનેણ-આત્મગુણેન્ધનેન) આત્માકે કર્મક્ષયોપમ
આદિસે સમુદ્ભૂત જો સમ્યગ્દર્શન આદિ ગુણ હૈં વે હી જિસકે લિયે જલાને
યોગ્ય હોનેસે ઇધન સ્વરૂપ હૈં તથા (મોહાણિલા પજ્જલણાહિણ મોહાનિલા-
ત્પ્રજ્વલનાધિકેન) મોહરૂપી પવનસે હી જો અધિક જ્વાલાયુક્ત કી જાતી
હૈં એસી (સોયગિગણા-શોકાગ્નિના) શોકરૂપી અગ્નિસે (સત્તત્તભાવ-
સતત્તભાવમ્) સતત્ત હુઆ હૈં અન્તઃકરણ જિસકા ઓર હસીલિયે
(પરિતપ્તમાન-પરિતપ્તમાનમ્) સમસ્ત શરીરમેં શોકકે આવેશસે પ્રાદુર્ભૂત
દાહસે સબ ઓરસે દહ્યમાન તથા (વહુ વહુધા લાલપ્યમાન-વહુ વહુધા
લાલપ્યમાનમ્) અત્યત અનેક પ્રકારસે મોહાધીન બનકર દીનદીન વચન

પિતાના આ પ્રકારના કહેવા પછી શુ થયુ ? તે કહેવામા આવે છે—

“ સોયગિગણા ”-ઇત્યાદિ ।

અન્વયાર્થ—આયગુર્ણિ ધનેર્ણ-આત્મગુણેન્ધનેન આત્માના કર્મક્ષયોપમ આદિથી
સમુદ્ભૂત જે સમ્યગ્દર્શન આદિ ગુણ છે તેજ એના માટે બાળવા યોગ્ય
હોવાથી ઇધન સ્વરૂપ છે તથા મોહાણિલા પજ્જલણાહિર્ણ-મોહાનિલાત્પ્રજ્વલનાધિકેન
મોહરૂપી પવનથી જે જ્વાલાને વધુ પ્રજ્વલિત કરે છે એવા સોયગિગણા-શોકા
ગ્નિના શોકરૂપી અગ્નિથી સત્તત્તભાવ-સતત્તભાવમ્ સતત્ત થયેલ અત કરણ જેનુ
છે અને પરિતપ્તમાન-પરિતપ્તમાનમ્ સમસ્ત શરીરમા શોકના આવેશથી પ્રાદુર્ભૂત
દાહથી જે સધળી બાબુથી ઢાંઢી રહેલ તથા વહુ વહુધા લાલપ્યમાન-વહુ વહુધા
લાલપ્યમાનમ્ અનેક પ્રકારથી મોહાધિન બનીને દીનહિન વચન બોલવાવાળા

દત્તકાદીન્, તથા-ભોગાન્-શુદ્યન્તે યે તે ભોગા મનોજ્ઞશબ્દાદિરૂપાસ્તાન્-સ્ત્રીભિઃ
સહ શુક્તગા, તત આરણ્યકો-આરણ્યવ્રતધારિણો ભૂત્વા પ્રશસ્તૌ શ્લાઘનીયૌ મુની
તપસ્વિનૌ ભવતમ્ । इह च-‘અહિજ્ઞવેષ’ ઇત્યનેન બ્રહ્મચર્યાશ્રમઃ, ‘આરણ્યગા’
ઇત્યનેન વાનપ્રસ્થાશ્રમઃ ‘મુણી’ ઇત્યાદિના સન્યાસાશ્રમશ્ચ ઉક્તઃ ॥ ૯ ॥

इत्थ तावेनोक्ते किं जातम् ? इत्याह--

मूलम्—

सोयंगिणा आर्यगुणिधनेणं, मोहाणिला पज्जलणाहिणं ।

संतत्तभाव परितप्पमाण, लालप्पमाणं बहुहा बहु चं ॥१०॥

पुरोहितं तं कर्मसोऽणुंणित, निमत्तयत्त चं सुंए धनेणं ।

जहंक्कंमं कामगुणेहिं चैवं, कुमारंगा ते” पसमिक्खं च ॥११॥

छाया—शोकાગ્નિના આત્મગુણેન્ધનેન, મોહાનિલાત્પ્રજ્વલનાધિકેન ।

સતતભાવ પરિતપ્પમાન, લાલપ્પમાન વહુધા વહુ ચ ॥ ૧૦ ॥

પુરોહિત ત ક્રમશઃસુનયન્ત, નિમન્ત્રયન્ત ચ મુર્તૌ ધનેન ।

યથાક્રમ કામગુણેન્ધેવ, કુમારકો તૌ પ્રસમીક્ષ્ય વાક્યમ્ ॥ ૧૧ ॥

टीका—‘सोयंगिणा’-इत्यादि-

आत्मगुणेन्धनेन-आत्मगुणाः कर्मक्षयोपशमादि समुद्भूताः सम्यग्दर्शनादयस्त

ઉનેકે ઉપર અપના ગૃહસ્થાશ્રમકા માર રહ્ય કરકે (इत्थिया हिं
સહ ભોગ શુચ્ચાણ-સ્ત્રીભિઃ સહ ભોગાન્ શુક્તવા) સ્ત્રીયોકે સાથ—
મનોજ્ઞ શબ્દાદિક ભોગોકો ભોગકર પશ્ચાન્ (આરણ્યગા પસત્યા મુણી-
હોઈ-આરણ્યકૌ પ્રશસ્તૌ મુની ભવતમ્) આરણ્ય વ્રતધારી હોકર પ્રશસનીય
તપસ્વી થન જાના । इस गाथा में “अहिज्ज्ञ वेष्ट” इस पद द्वारा ब्रह्मचर्या
श्रम “आरण्यगा” इस पद द्वारा वानप्रस्थाश्रम एव “मुणी” इस पद
द्वारा सन्यासाश्रम कहा गया है ॥ ९ ॥

કરીને તેમના ઉપર પોતાના ગૃહસ્થાશ્રમનો ભાર નાખીને इत्थियाहिं સહ ભોગ
શુચ્ચાણ-સ્ત્રીભિ સહ ભોગાન્ શુક્તવા સ્ત્રીયોની સાથે મનોજ્ઞ શબ્દાદિકે ભોગોને
ભોગવીને પછીથી આરણ્યગા પસત્યા મુણી હોઈ-આરણ્યકૌ પ્રશસ્તૌ મુની ભવતિ
આરણ્ય વ્રતધારી થઈ પ્રશસનીય તપસ્વી થઈ જવું આ ગાથામાં “अहि-
ज्ज्ञवेष्ट” આ પદ દ્વારા વાનપ્રસ્થાશ્રમ અને “मुणी” આ પદ દ્વારા સન્ય
સ્તાશ્રમ કહેવામાં આવેલ છે ॥ ૯ ॥

इव इन्धन दाह्यतया यस्य स तेन तथा यथा-आत्मनो ये गुणा अनादिकालसह
चरिता रागादयो गुणास्त एव इन्धनमिन्धनमिमुदीपक यस्य स तेन तथा मोहा-
निलात्-अज्ञानपवनात्, प्रज्वलनाधिकेन=अधिक महानगरदाहादिभ्योऽपि अतिशय
प्रज्वलन प्रदाहो यस्य स तेन तथा, ' अधिक ' शब्दस्य परनिपातः, प्राकृतत्वात् ।
अय भावः-यथा-पवनसहकारेणाग्निरधिक प्रज्वलति, तथैव-पुत्रमोहरूपपवनसह
कारसमाव्यपुत्र निरुहूपोऽग्निः पुरोहितहृदये प्रज्वलित इति । एतादृशेन शोका-
ग्निना शोकरूपवह्निना सतप्तभाव-सन्तप्तः-परितप्तो भावः अन्तःकरण यस्य तम्,
अत एव परितप्पमान=शोकावेशतः शरीरे दाहस्य प्रादुर्भावात्समन्ताद्दह्यमानं च=
पुनः बहु प्रभूत यथा भजति तथा, बहुधा-अनेकप्रकारेण लालप्यमान=मोहपशात्
हीनदीनवचनानि भाषमाणम् ॥ १० ॥

पिताके ऐसे कहने पर फिर क्या हुआ ? सो कहते हैं—

‘ सोयगिणा ’ इत्यादि—

अन्वયાર્થ-(આયુર્ગિધણે-આત્મગુણેન્ધને) આત્માકે કર્મક્ષયોપમ
આદિસે સમુદ્ભૂત જો સમ્યગ્દર્શન આદિ ગુણ હૈ વે હી जिसके लिये जलाने
योग्य होनेसे इधन स्वरूप है तथा (मोहाणिला पज्जलणाहिण मोहानिला-
प्रज्वलनाधिकेन) मोहरूपी पवनसे ही जो अधिक ज्वालायुक्त की जाती
है ऐसी (सोयगिणा-शोकाग्निना) शोकरूपी अग्निसे (सत्तप्तभाव-
सतप्तभावम्) सतप्त हुआ है अन्तःकरण जिसका और इसीलिये
(परितप्पमाण-परितप्पमानम्) समस्त शरीरमें शोकके आवेशसे प्रादुर्भूत
दाहसे सब ओरसे दह्यमान तथा (बहु बहुधा लालप्यमाण-बहु बहुधा
लालप्यमानम्) अत्यंत अनेक प्रकारसे मोहाधीन बनकर दीनहीन वचन

પિતાના આ પ્રકારના કહેવા પછી શુ થયું ? તે કહેવામા આવે છે—

“ સોયગિણા ”-ઈત્યાદિ !

અન્વયાર્થ-આયુર્ગિધણે-આત્મગુણેન્ધને આત્માના કર્મક્ષયોપમ આદિથી
સમુદ્ભૂત જે સમ્યગ્દર્શન આદિ ગુણ છે તેજ એના માટે બાળવા યોગ્ય
હોવાથી ઈધન સ્વરૂપ છે તથા મોહાણિલા પજ્જલણાહિણ-મોહાજિલાત્રજ્વલનાધિકેન
મોહરૂપી પવનથી જે જ્વાલાને વધુ પ્રજ્વલિત કરે છે એવા સોયગિણા-શોકા-
ગ્નિના શોકરૂપી અગ્નિથી સત્તપ્તભાવ-સત્તપ્તભાવમ્ સતપ્ત થયેલ અત કરણ જેનું
છે અને પરિતપ્પમાણ-પરિતપ્પમાનમ્ સમસ્ત શરીરમા શોકના આવેશથી પ્રાદુર્ભૂત
દાહથી જે સઘળી બાહ્યથી દાહી રહેલ તથા વધુ વધુધા લાલપ્પમાણ-વધુ વધુધા
લાલપ્પમાનમ્ અનેક પ્રકારથી મોહાધિન બનીને દીનહિન વચન બોલવાવાળા

પુનઃ-ક્રમશઃ=પરિપાટયા, સુતૌ-પુત્રો અનુનયન્ત-પુત્રો પ્રતિ વિષયમુલ્કપ્રદર્શક-વચનૈઃ ગૃહાવાસરૂપ સ્થાગિપ્રાર્થ પ્રકાશયન્તમ્, ચ=પુનઃ ધનેન તૌ નિમન્ત્રયન્તમ્-ગૃહી-ર્પર્તુમિચ્છન્તમિત્યર્થ, તથા ચ-યથાક્રમ=કામભોગોર્ધૈવ=ચાપિ, એકારોડ્યર્થકઃ, તૌ નિમન્ત્રયન્તમ્, અર્થાત્-વેદાનપોત્ય, વ્રાહ્મણાન્ ભોજયિત્વા, ભોગાન્ શ્રુત્વા, इत्याद्यस्य दर्शयन्त त पुरोहित प्रसमीक्ष्य=દટ્ટા તો કુમારકૌ ઇદ વક્ષ્યમાણ વાક્યમ્ ઉક્તવન્તાવિતિ શેષઃ ॥ ૧૧ ॥

યોલનેવાલે એવ (સુગ અણુર્ણિત-સુતૌ અનુનયન્તમ્) પુત્રોંકો વિષયમુલ્ક પ્રદર્શક વચનોં દ્વારા “ ઘર મેં હી રહો ” ઇસ પ્રકાર કહકર મનાને વાલે તથા (ધણેન નિમત્તયત-ધનેન નિમન્ત્રયન્તમ્) ડનકો ધનકા પ્રલોભન દિલાકર અપને વશમેં કરનેકી ભાવનાવાલે, તથા (જહક્કમ કામગુણેર્ધૈવ-ચેવ-યથાક્રમ કામગુણૈધૈવ) યથાક્રમ કામભોગોં દ્વારા ‘ભી-હે પુત્રો ! વેદોં કો પઢો, વ્રાહ્મણોકો જિમાવો, ભોગોંકો ભોગોં’ ઇસ પ્રકાર રિશ્તાનેવાલે ડસ અપને પિતા (પુરોહિય-પુરોહિતમ્) પુરોહિતકો (પ્રસમિક્લ-પ્રસ-મીક્ષ્ય) દેલ્કર (કુમારગા-તૌ કુમારકૌ) ડન ડોનોં કુમારોંને ઇસ પ્રકાર (વક્-વાક્યમ્) વચનોંકો કરા—

ભાવાર્થ—પુરોહિતસે દીક્ષા અગીકાર કરનેકી આજ્ઞા જય ડોનોં પુત્રોંને માગી તો ડસકો વઢા અધિક દુઃલ્ક હુઆ । પુરોહિતને ડનકો હરતરહ સમજાયા ઓર સમજાતે ૨ જય વહ એક તરહસે હતાશ જૈસા હો ગયા તો ડસકો વઢાહી શોક હુઆ । ડસસે વહ સતસ હો ગયા । વાસ્તવમેં જિસ સમય પ્રાણી શોકાધીન વનકર આકુલ વ્પાકુલ હોને લગતા હૈ

અને સુગ અણુર્ણિત-સુતૌ અનુનયન્તમ્ પુત્રોંને વિષય સુખ પ્રદર્શક વચનોંથી ઘરમા જ રહો ” આ પ્રમાણે કહીને મનાવવાળા તથા ધણેન નિમત્તયન્તમ્-ધનેન નિમન્ત્રયન્તમ્ અને ધનનુ પ્રલોભન બનાવીને પોતાના વશમા કરવાની ભાવનાવાળા અને જહક્કમ કામગુણેર્ધૈવ-ચેવ-યથાક્રમ કામગુણૈધૈવ યથાક્રમ કામ ભોગોં દ્વારા પણ હે પુત્રો ! વેદોંને ભણો, વ્રાહ્મણોંને જમાડો, ભોગોંને ભોગવો આ પ્રમાણે રિહવવાવાળા એવા પોતાના પિતા પુરોહિય-પુરોહિતમ્ પુરોહિતને પ્રસમિક્લ-પ્રસમીક્ષ્ય બેઠને તે કુમારગા-તૌ કુમારકૌ એ અને કુમારોંએ આ પ્રકારના વક્-વાક્યમ્ વચનોં કહ્યા—

ભાવાર્થ—પુરોહિત પાસે દીક્ષા અગિકાર કરવાની આજ્ઞા જ્યારે અને પુત્રોં એ માગીતો તેને ખૂબજ હુ ખ થયુ પુરોહિતે તેમને સવરીતે સમજાવ્યા અને સમજાવતા સમજાવતા જ્યારે તેને હતાશા જેલુ લાગ્યુ એટલે તેને ખૂબજ હુ ખ થયુ વાસ્તવમા જે સમયે પ્રાણી શોકને આધીન થઈને આકુલ-

કિં વાક્યમુક્તવન્તી ? इत्याह--

मूलम्

वेयां अहीया णं हवन्ति ताण, भुत्ता दियां णिति तमं तमेणं ।
जायां ये पुत्ता नं हवन्ति ताण, 'को नाम' ते अणुमैत्रिज्ज एया ॥ १२ ॥
छाया—वेदा अधीता न भवन्ति त्राण, भुक्ता द्विजा नयन्ति तमस्तमाया खलु ।
जाताश्च पुत्रा न भवन्ति त्राण, को नाम ते अनुमन्येत एतत् ॥ १२ ॥

टीका—‘वेया’—इत्यादि—

हे ताત ! અધીતા વેદાત્માણ ત્રાણાય ન ભવન્તિ । અય ભાવઃ—શીલમનાસ્થાય પઠનમાત્રાદુર્ગતિપાતરક્ષણાસિદ્ધે । તથા—ભોજિતા દ્વિજા બ્રાહ્મણાસ્તમસ્તમાયા પૃથિવ્યાં

તો વહ સવકુછ ભૂલ જાતા હૈ । સમ્યગ્દર્શનાદિક ગુણોંકો ભી નષ્ટ કર દેતા હૈ । જિસ આત્મામે મોહકી અધિક પ્રવલતા રહતી હૈ વહા પર યહ શોક અધિકાધિક ધધકના રહતા હૈ । યહી કારણ હૈ કિ પૂરોહિતને શોકસે સતપ્ત અન્તકરણ હોકર અપને દોનો પૂર્વોંકો હરતરહસે સમ-જ્ઞાયા । ડન દોનોંકો ધનકા, ભોગોંકા, સવકા પ્રલોભન ભી દિલાયા પર વે પિતાકી વાતોંમેં નહીં ફસે ઓર અપને વિચારોં પરહીં ડટે રહે । ૧૦ । ૧૧ ॥

ઉન્હોંને પિતાસે કયા કહા સો નીચેકી ગાયાસે સ્પષ્ટ કિયાજાતા હૈ—
‘વેયા’ इत्यादि—

અન્વયાર્થ—હે તાત ! (અહીયા વેયા તાણ ન હવતિ—અધીતા વેદાઃ ત્રાણ ન ભવન્તિ) પઢેગયે વેદ હસ જીવકા રક્ષણ નહીં કર સકતે હૈ (ભુક્તા-દિયા તમ તમેણ ણિતિ—ભુક્તા દ્વિજાઃ તમસ્તમાયા ખલુ નયન્તિ) બ્રાહ્મણોં-

વ્યાકુળ થવા માટે છે ત્યારે તે સારાસારને પણ ભૂલી જાય છે સમ્યગ્ દર્શનાદિક ગુણોને પણ નાશ કરી બેસે છે જે આત્મામા મોહની અધિક પ્રબળતા રહે છે ત્યાં એ શોક અધિકાધિક લમૂકતો રહે છે એનું કારણ એ છે કે, પુરોહિતે શોડથી સતપ્ન અત કરણ પૂર્વક પોતાના બંને પુત્રોને હરેક પ્રકારે સમજાવ્યાં એ બંનેને ધનના ભોગોના, સઘળા પ્રલોભનો પણ બતાવ્યા પરંતુ તેઓ પિતાની વાતોમા દસાયા નહીં અને પોતાના વિચારમા મક્કમ રહ્યા ॥ ૧૦ ૧ ॥

તેમણે પિતાને શું કહ્યું તે નીચેની ગાથાથી સ્પષ્ટ કરવામા આવે છે —
“ વેયા ” इत्यादि ।

અન્વયાર્થ—હે તાત ! અહિયા વેયા તાણ ન હવતિ—અધીતા વેદા ત્રાણ ન ભવન્તિ લાજુવામા આવેલ વેદ આ જીવનુ રક્ષણ કરી શકતા નથી ભુક્તા દિયા તમ તમેણ ણિતિ—ભુક્તા દ્વિજા તમસ્તમયાં ખલુ નયન્તિ બ્રાહ્મણોને ભોજન

સ્વલ્લ નિશ્ચયેન નયન્તિ પ્રાપયન્તિ ભોજયિતારમ્ । 'શુભા' इति पदमन्तर्भूतव्यर्थकम् ।
 અય ભાગ:-વિડાલવૃત્તયો દુઃશીલા બ્રાહ્મણા ભોજિતાઃ કુમાર્ગપ્રરૂપણપથુવચાદાવેષ
 પ્રવર્તન્તે । અતઃ તેષાં ભોજન નરરૂહેતુરેય, इति नास्ति तेषां निस्तारकत्वमिति ।
 ચ=પુનઃ જાતા-અજ્ઞજાતાઃ પુત્રા અપિ ત્રાણ=ત્રાણાય ન મવન્તિ । નરકાદૌ પતતઃ
 પિત્રાદીન્ પુત્રા ન રક્ષન્તીત્યર્થઃ । ઉક્ત ચ વેદાનુયાયિભિરપિ—

કો ભોજન કરાનેસે भी इस जीवकी रक्षा नहीं हो सकती है प्रत्युत इस
 क्रियामें अधिक आरम्भ और समारम्भ होनेसे भोजन कराने वाले जीव
 मरकर तमस्तमा नामके नरकमें जाता है । क्योंकि कि दुःशील ब्राह्मणाभास
 ब्राह्मणोंको भोजन कराना भी हमारी रक्षाका उपाय नहीं है । (जाया य
 पुत्ता ताण न हवति-जाताः पुत्राः त्राण न भवन्ति) पुत्र भी उत्पन्न हो-
 गये तो क्या इनसे भी पापके उदयसे नरकमें पड़ने वाले आत्माका बचाव
 हो सकता है ? नहीं हो सकता । इसलिये हे तात ! (को नाम एय अणुम-
 न्निज्ज-को नाम एतत् अनुमन्येत) आपके इस कथनको कौन ऐसा बुद्धि-
 मान् है जो सत्यार्थरूपमें अंगीकार कर सकता है ।

भावार्थ—પિતાને જો યાત્ને કરનેકે લિયે પુત્રોસે કહા થા-उन्होंने
 बातोंका वे यहा समुचित उत्तर दे रहे हैं । पिताको उन्होंने कहा कि हे
 तात ! कहो तो सही क्या वेदोंका पढ़ना हमारी रक्षा कर सकता है ।
 क्या विडाल वृत्तिवाले दुःशील सपन्न ब्राह्मणोंको भोजन करानेसे हमारा

કરાવવાથી પણ આ જીવની રક્ષા થઈ શકતી નથી વાસ્તવમાં આ ક્રિયામાં
 અધિક આરભ અને સમારભ હોવાથી ભોજન કરાવનાર જીવ મરીને તમ
 સ્તમાં નામની નરકમાં જાય છે કેમ કે, दुशील ब्राह्मणाभास ब्राह्मणोंने
 ભોજન કરાવવું એ અમારી રક્ષાનો ઉપાય નથી જાયા ય પુત્તા તાણ ન હવતિ-
 જાતા પુત્રા ત્રાણ ન મવન્તિ પુત્ર પણ ઉત્પન્ન થાય તો શું એ પુત્ર પણ પાપના
 ઉદયથી નરકમાં પડવાવાળા એવા અમારા આત્માનું કત્યાણ કરવામાં સમર્થ
 થઈ શકશે ? ન જ થઈ શકે આ કારણે હે તાત ! કો નામ એય અણુમન્નિજ્જ-
 કો નામ એતન્ અનુમન્યેત આપના આ પ્રકારના કથનને કોણ એવું બુદ્ધિમાન
 છે કે, તેનો સત્યાર્થ રૂપમાં અંગિકાર કરે ?

ભાવાર્થ—પિતાએ પુત્રોને જે શિખામણ આચરવા માટે કહી હતીએજ
 વાતનો તેઓ અહિં પ્રત્યુત્તર આપે છે પિતાને તેમણે કહ્યું કે, તાત ! કહોતો
 ખરા કે, વેદોનું ભણવું એ શું અમારી રક્ષા કરી શકે છે ? પિતાને બ્રાહ્મણ
 ગણાવતા છતાં પણ दुशीलसपन्न એવા બ્રાહ્મણોને ભોજન કરાવવાથી અમારું

“યદિ પુત્રાદ્ ભવેત્સ્વર્ગો” દાનધર્મો ન વિદ્યતે ।

મુપિતસ્તત્ર લોકોઽય, દાનધર્મો નિરર્થકઃ ॥ ૧ ॥

વહુપુત્રા ડુલી ગોધા, તામ્રચૂડસ્તયૈવ ચ ।

તેષાં ચ પ્રથમ સ્વર્ગઃ, પશ્ચાલ્લોકો ગમિષ્યતિ ॥ ૨ ॥” ઇતિ ।

યત એવ તતઃ કો નામ વિવેકવાન્ તે તય એતત્પૂર્વોક્ત વેદાધ્યયનાદિકમ્,
અનુમન્યેત=‘શોભનમિદ’મિત્યેવ સ્વીકુર્યાત્ ॥૧૨॥

સરક્ષણ હો સકતા હૈ ? પુત્રોંકો ખી ઉત્પન્ન કરનેસે ક્યા હમારી શુભ
ગતિ હો સકતી હૈ ? યદિ એસા હોતા તો ફિર દાનાદિક કરના સવ
વ્યર્થ હી હો જાતા । જો એસા રૂઠતે હૈં ફિ પુત્રોત્પત્તિ નરકમે પડનેવાલે
પિતા આદિકોંકી રક્ષા કરતી હૈ વે કુમાર્ગ પર હૈં ‘સ્વય વેદાનુયાયિયોંને
ખી એસા હી કહા હૈ—

“યદિ પુત્રાત્ ભવેત્સ્વર્ગો, દાનધર્મો ન વિદ્યતે ।

મુપિતસ્તત્ર લોકોઽય, દાનધર્મો નિરર્થકઃ ॥

વહુપુત્રા ડુલી ગોધા, તામ્રચૂડસ્તયૈવ ચ ।

તેષાં ચ પ્રથમ સ્વર્ગઃ, પશ્ચાત્ લોકો ગમિષ્યતિ ॥ ”

યદિ યહી વાત એકાન્તતઃ માનલી જાવે તો પુરુષોંકી અપેક્ષા ડુલી
અર્થાત્ કહુઈ, ગોધા તથા તામ્રચૂડ—મૂર્ગોંકો સ્વર્ગમેં સવસે પહિલે જાના
ચાહિયે । ક્યોંકિ હનકે યહા મનુષ્યોંકી અપેક્ષા અધિક સત્તાન હુઆ કરતી
હૈ । બ્રાહ્મણોંકો મોજન કરાનેસે જો યહા તમસ્તમા નરકમે જાના પ્રકટ

શું સરક્ષણ થઈ શકે છે ? પુત્રાને ઉત્પન્ન કરવાથી પણ અમારી શુ શુભ ગતિ
થઈ શકે છે ? જો તેવું હોત તો પત્રી દાન આદિનું કરવું એ સઘળું વ્યર્થજ
ખની બાય એમ કહે છે કે, પુત્રોત્પત્તિ એ નરકમા પડવાવાળા પિતા વગેરેને બચાવે
છે તો તે કુમાર્ગ ઉપર છે “સ્વય વેદના અનુયાયીઓએ પણ એવુંજ કહ્યું છે—

“યદિ પુત્રાત્ ભવેત્સ્વર્ગો, દાનધર્મો ન વિદ્યતે ।

મુપિતસ્તત્ર લોકોઽય, દાનધર્મો નિરર્થકઃ ॥

વહુપુત્રા ડુલી ગોધા, તામ્રચૂડસ્તયૈવ ચ ।

તેષાં ચ પ્રથમ સ્વર્ગઃ, પશ્ચાત્ લોકો ગમિષ્યતિ ॥ ”

જો એ વાતને ખૂબ જ શાંતિથી વિચારવામા આવે તો પુરુષોની અપે
ક્ષાએ કાચબો, ઘો, અને કુકડાઓને સ્વર્ગમા સહુ પ્રથમ સ્થાન મળે કેમ કે,
તેમને ત્યાં મનુષ્યોની અપેક્ષાએ ઘણું જ સત્તાન પેદા થાય છે વળી બ્રાહ્મણોને
બોજન કરાવવાથી જે અહિં તમસ્તમા નરકમા જવાનું બતાવેલ છે એનું

‘વેદાનધીત્ય’ इत्यादित्रयस्योत्तर दत्त्वा सम्प्रति ‘भुक्त्वा भोगान्’ इत्यस्योत्तरमाह—

મૂલમ્—

खणमित्तसुक्खा बहुकालदुक्खा, पगामदुःखा अनिगामसुक्खा।
ससारमोक्षस्य विपक्षभूया, खेणी अणत्याण उं कामभोगा॥१३॥

છાયા-ક્ષણમાત્રસૌખ્યા ચહુકાલદુઃખા, પ્રકામદુઃખા અનિકામસૌખ્યાઃ ।

સસારમોક્ષસ્ય વિપક્ષભૂતાઃ, લનિત્તર્યાના તુ કામભોગા ॥૧૩॥

टीका—‘खणमित्तसुक्खा’ इत्यादि—

एते कामभोगास्तु क्षणमात्रसौख्याः=क्षणमात्र सौख्य=सुख येभ्यस्ते तथा, सेवनकाल एव स्वल्पसुखजनकाः इत्यर्थः, तथा-चटुकालदुःखाः=बहुकाल=पर्यो-
किया गया है उसका प्रयोजन केवल इतना ही है कि-विडाल वृत्तिबाले दुःशील ब्राह्मणों द्वारा सन्मार्गकी प्ररूपणा न होकर प्रत्युत कुमार्गकी ही प्ररूपणा होता है । पशुवधकी पुष्टि होती है ॥ १२ ॥

इस गाथा द्वारा पुत्रोंने पिताकी “वेद्रोंको पढो, ब्राह्मणोंको जिमाओ एव पुत्रोंको उत्पन्न करो” इन तीन बातोंका उत्तर दिया है । अब वे ‘भोगोंको भोगो’ इस बातका उत्तर देते हैं—

‘खणमित्त सुक्खा’ इत्यादि ।

अन्वयार्थ—हे तात ! (कामभोगा-कामभोगाः) कामभोग (खणमित्त सुक्खा-क्षणमात्र सौख्या.) जिनसे जीवोंको क्षणमात्र सुख प्राप्त होता है ऐसे हैं—सेवन करनेके समयमें भी इनसे स्वल्पसुख मिलता है, बादमें तो (बहुकाल दुःखा-बहुकाल दुःखा) इनसे पर्योपम एव सागरोपम

પ્રયોજન ફક્ત એટલુ જ છે કે, પોતાને બ્રાહ્મણમા ખપાવતા છતાં દુઃશીલ એવા બ્રાહ્મણોથી સન્માર્ગની પ્રરૂપણા ન બનતા ઉલટી કુમાર્ગની પ્રરૂપણા થાય છે પશુ વધને પુષ્ટિ મળે છે ॥૧૨॥

આ ગાથાથી પુત્રોએ પિતાની ‘વેદોને ભણવાની, બ્રાહ્મણોને જમાડવાની, અને પુત્રોને ઉત્પન્ન કરો’ આ ત્રણ વાતો નો પ્રત્યુત્તર આપેલ છે હવે તે “ભોગોને ભોગવો” આ વાતનો ઉત્તર આપે છે “ખણમિત્ત સુક્ખા” ઇત્યાદિ !

અન્વયાર્થ—હે તાત ! કામભોગા-કામભોગ કામભોગ કે, લખમિત્તસુક્ખા-ક્ષણમાત્રસૌખ્ય જેનાથી જીવોને ક્ષણ માત્ર સુખ પ્રાપ્ત થાય છે વળી જેને સેવન કરવાના સમયમા પણ તેનાથી સ્વલ્પ સુખ મળે છે, પરંતુ પરિણામે બહુકાલદુઃખા-બહુકાલદુઃખા તેનાથી પર્યોપમ અને સાગરોપમ કાળ સુધી

પમસાગરોપમાદિ-કાલવ્યાપિ દુઃખ નારકાદિક યેભ્યસ્તે તથા । ભવતુ ક્ષણમાત્ર-
સૌખ્યમ્, પરન્તુ તત્ત્વેત્ પ્રકૃષ્ટ ભવેત્, તદા રાજ્યાર્થિવદ્ ધાન્યાર્થિનચ્ચ પ્રકૃષ્ટ-
સુખાર્થિના વહુકાલવ્યાપિ દુઃખમપિ ગ્રાહ્ય સ્યાર્દિતિ તન્નિરાકર્તુમાહ-‘ અણિકામ-
સુખત્વા ’ इत्यादि—તે કામભોગા હિ અનિકામસૌખ્યાઃ-અનિકામસ્-અપ્રકૃષ્ટ-
તુચ્છ સૌખ્ય-સુખ યેભ્યસ્તે તથા, પુનઃ-પ્રકામદુઃખા-પ્રકામ પ્રચુર દુઃખ યેભ્યસ્તે
તથા । પ્રકામદુઃખ-અસાતવેદનીયદુઃખજનિત દશવિધ-વેદનારૂપ નારક દુઃખમ્,
તથૈવાસાતવેદનીયજનિતમનન્ત-જન્મમરણછેદનભેદનવેદનારૂપ નરકનૈગોદિક દુઃખ
ચ । તથા-સસારમોક્ષસ્ય વિપક્ષભૂતાઃ-સસારઃ-ચતુર્ગતિકમન્યથ્રમણ તસ્માદ્ મોક્ષઃ
પૃથગ્મત્ર તસ્ય વિપક્ષભૂતાઃ-શત્રુભૂતાઃ, સમારપરિભ્રમણર્થકા इत्यर्थः । પુનઃ-
લ્પિનિઃ=આકરઃ અનર્થોનામ્=પેહલૌકિકરૂપારલૌકિકદુઃખાનામ્ ॥ અય ભાવઃ-एते

કાલતક જીવકો નરક નિગોદાદિકકે દુઃખ હી ભોગને પડતે હૈ । યદિ કોઈ
યહા એસી આશકા કરે કિ રાજ્યાર્થીકી તરહ અથવા ધાન્યાર્થીકી તરહ પ્ર-
કૃષ્ટ સુખાર્થીકે લિયે વહુકાલ વ્યાપી દુઃખ ભી ગ્રાહ્ય હો જાતા હૈ જવકિ વહ
ક્ષણમાત્ર સુખ ભી પ્રકૃષ્ટ-અત્યધિક હો તો । એસી આશકાકે સમાધાન
નિમિત્ત કહતે હૈ કિ યે કામભોગ (અનિકામસુખ-અનિકામસૌખ્યા)
તુચ્છ સુખ દેનેવાલે હૈ કિન્તુ નિકામ-અત્યત સુખપ્રદ નહી હૈ, તથા
(પ્રકામદુઃખા-પ્રકામદુઃખાઃ) અત્યન્ત દુઃખ દેને વાલે હૈ નરકકે દશ
પ્રકારકી ક્ષેત્ર વેદના રૂપ અત્યત દુઃખોકો તથા નિગોદકે જન્મમરણ છેદન
ભેદનકે અનન્ત દુઃખોકો દેનેવાલે હૈ, (સસારમોક્ષસ્ય વિપક્ષભૂતા-
સસારમોક્ષસ્ય વિપક્ષભૂતા) इसीलिये ये कामभोग ससारसे मुक्त होनेमे
અન્તરાયરૂપ હૈ । તથા (અણત્યાણલાણી-અનર્થોના લ્પિનિઃ) ऐहलौकिक
અનર્થોકી યે લાન હૈ । તાત્પર્ય ઇસકા યહ હૈ કિ યે કામભોગ કાલ એવ

જીવને નરક નિગોદાદિકના હુ જોને ભોગવા પડે છે, જો કોઈ અહીં એવી
આશકા કરે કે, રાજ્યાર્થીની માફક અથવા ધાન્યાર્થીની માફક પ્રકૃષ્ટ સુખાર્થીને
માટે બહુકાળ વ્યાપિ હુ ખ પણ સ્વીકાર્ય હોય છે જ્યારે કે, ક્ષણ માત્ર
સુખ પણ અત્યધિક હોય તો આવી આશકાના સમાધાન નિમિત્તે કહે છે કે,
એ કામભોગ અનિકામસુખ-અનિકામસૌખ્યા તુચ્છ સુખ આપનાર છે પરંતુ
અત્યત સુખપ્રદ નથી, પ્રકામદુઃખા-પ્રકામદુઃખા અત્યત હુ ખ આપનાર છે
નરકની દશ પ્રકારની ક્ષેત્ર વેદનારૂપ અત્યત હુ જોને તથા નિગોદના જન્મ,
મરણ, છેદન, ભેદનના અનન્ત હુ જોને આપનાર છે સસારમોક્ષસ્ય વિપક્ષ
ભૂતા-સસારમોક્ષસ્ય વિપક્ષભૂતા આથી જ એ રીતે કામભોગ સસારથી મુક્ત
થવામા અન્તરાય રૂપ છે અણત્યાણ લાણી-અનર્થોના લ્પિનિ તથા આ લોક

કામભોગાઃ કાલત પરિમાણતશ્ચાત્વપુલ્કજનકા મનુર અનન્તદુઃસ્વર્ધકાશ્વ સન્તિ ।
તથા ચૈતે સસારપરિભ્રમણકારકા પેદ્ધાક્રિકપારત્રીક્રિકદુઃલાના સ્વનિસ્ત-
રુપાશ્વ સન્તિ ॥ ૧૩ ॥

કામભોગાનામનર્થસ્વનિત્વમેવ દર્શયતિ —

મૂલમ્—

પરિવ્વયંતે અણિયત્તકામે, અહો યે રાઓ પરિતપ્પમાણે ।

અન્નર્પમત્તે ધેણમેસમાણે, પેપ્પોતિ મેચ્ચું પુરિસે જેર મે ॥૧૪॥

છાયા-પરિવ્રજન્ અનિવૃત્તકામઃ, અહિ ચ રાત્રૌ પરિતપ્યમાનઃ ।

અન્યપ્રમત્તો ધનમેષયન્, પ્રાપ્નાતિ મૃત્યુ પુરુષો જરાં ચ ॥૧૪॥

ટીકા—‘પરિવ્વયતે’ इत्यादि—

પુરુષઃ પરિવ્રજન્=વિષયસુખલાભાર્થમિતસ્તતઃ પરિભ્રમન્, અનિવૃત્તકામઃ—ન
નિવૃત્તઃ કામઃ=ત્રિપયોપભોગતૃષ્ણા યસ્ય સ તથા, ત્રિપયોપભોગતૃષ્ણાસહિતઃ સન્
અહિ=દિને, રાત્રૌ ચ પરિતપ્યમાનઃ=પરિતઃ સમન્તાત્ તપ્યમાનઃ ચિન્તાગ્નિના સમન્તાત્

પરિમાણકી અપેક્ષા અલ્પસુખજનક એવ અનન્ત દુઃસ્વર્ધકા હૈં । સંસાર
પરિભ્રમણમે યે હી પ્રધાનરૂપસે કારણ હેં તથા હસલોક સબધી એવ પર-
લોક સબધી સમસ્ત અનર્થોંકી એકમાત્ર સ્વાનરૂપ હૈં ॥ ૧૩ ॥

ફિર હસી વાતકો કહતે હૈં—‘પરિવ્વયતે’ इत्यादि ।

અન્વયાર્થ—(અણિયત્તકામે—અનિવૃત્તકામઃ) જિસકી વિષયોપભોગ
તૃષ્ણા નિવૃત્ત નહીં હોતી હૈં એસા (પુરિસે—પુરુષઃ) પુરુષ (અહો ય રાઓ
પરિતપ્પમાણે—અહિ ચ રાત્રૌ પરિતપ્યમાનઃ) રાત્રિદિન ઉસકી પૂર્તિકી
ચિન્તાસે સતત હોતા રહતા હૈં । ઓર (પરિવ્વયતે—પરિવ્રજન્) ઇધર ઉધર
(વિષયસુખકે લાભકે લિયે ધૂમતા હુઆ વહ (ધનમેસમાણે—ધનમેષયન્)

અને પરલોક માટે અનર્થોની ખાણ સમાન છે એવું તાત્પર્ય એ છે કે, એ
કામભોગ કાળ અને પરિભ્રમણની અપેક્ષાએ અલ્પ સુખજનક અને અનન્ત
દુઃખવર્ધક છે સંસાર પરિભ્રમણનું પ્રધાન રૂપથી એજ કારણ છે તથા આ
લોક સબધી અને પરલોક સબધી સઘળા અનર્થોની એક માત્ર ખાણરૂપ છે ॥૧૩॥
ફરી એ જ વાતને કહે છે—“પરિવ્વયતે” इत्यादि ।

અન્વયાર્થ—અણિયત્તકામે—અનિવૃત્તકામ એની વિષય ભોગવવાની તૃષ્ણા
નિવૃત્ત થતી નથી એવો પુરિસે—પુરુષ પુરૂષ અહો ય રાઓ પરિતપ્પમાણે—અહિ
ચ રાત્રૌ પરિતપ્યમાન એની પૂર્તિની ચિંતામા સતત રહ્યા કરે છે અને
પરિવ્વયતે—પરિવ્રજન્ અહીં તહીં વિષય સુખના લાભને માટે ભટકેનો રહીને

દક્ષમાનઃ, અન્યપ્રમત્તઃ=અન્યે સ્પસ્માદિતરે યે સ્વજનાદયસ્તદર્થં પ્રમત્તઃ તદ્ભરણપો
પણાઽસક્તચિત્તતયા સમારનિસ્તરણરૂપાત્મકાર્યે પ્રમાદયુક્તઃ, અત એવ ધનમ્ એપયન્
=વિવિધોપાયૈર્હિરણ્યમુવર્ણાદિનવત્રિધપરિગ્રહમુપાર્જયન્ મૃત્યુ=મરણ જરા=વૃદ્ધાવસ્થા
ચ પ્રાપ્નોતિ । ‘જહો’ ઇતિ સપ્તમ્યર્થે પ્રથમા, આર્પત્વાત્ ॥ ૧૪ ॥

ધનકી ચાહના કિયા કરતા હૈ તથા (અન્નપ્રમત્તે-અન્યપ્રમત્તઃ) અન્ય અપ-
નેસે ભિન્ન જનોમે उनके भरणपोषणकी चिन्तामे પડકર સસારસે
પાર હોને રૂપ આત્મકાર્યમે પ્રમાદી બન જાતા હૈ । इस तरह प्रमादी बना
हुआ यह मनुष्य (जरां मच्चु च पप्पोति-जरा मृत्यु च प्राप्नोति) जरा-
वस्थाको एव मृत्युको प्राप्त कर लेता है ।

ભાવાર્થ—કામભોગ અનર્થની खान है यह बात इस गाथा द्वारा पुष्ट
કી गई है । इस में सूत्रकार यह कह रहे हैं कि जिसकी विषयभोग
तृष्णा शांत नहीं होती है वह व्यक्ति कभी आत्मकृत्याणके मार्गमें आगे
नहीं आता है । क्यों कि उसको तो रात दिन यही चिन्तारूप राक्षस
सताया करता है कि मेरी विषयोपभोग तृष्णा किस प्रकार शांत हो ।
कहा जाऊ-कैसे पकड़ूँ, कैसे धन कमाऊ ? इत्यादि बातोंसे ही उसको
अवकाश नहीं मिलता है तो फिर आत्मान्की बातें करनेका उसको अव-
सर कैसे हाथ लग सकता है । रातदिन इसी चिन्तामें मग्न हुआ वह
विचारा अपनेसे सर्वथा भिन्न रहने वाले व्यक्तियोंकी कुटुम्ब परिवारकी
सेवा शुश्रूषामें फसा रहता है । इस तरह प्रमादी हुए इस मनुष्यको धीरे-

તે ધનમેસમાળે-ધનમેપયન્ ધનની આહુના ડયાં ડરે છે તથાઅન્નપ્રમત્તે-અન્ય પ્રમત્ત
પોતાનાથી ભિન્ન જનોમા એના ભરણપોષણની ચિંતામા પડીને સસારથી પાર
થવામા આત્મકાર્યમા પ્રમાદી બની બય છે આ રીતે પ્રમાદી બનેલ એ મનુષ્ય જરા
મચ્ચુ ચ પપ્પોતિ-જરા મૃત્યુ ચ પ્રાપ્નોતિ વૃદ્ધાવસ્થાને તેમજ આખરે મૃત્યુને પામે છે

ભાવાર્થ—કામભોગ અનર્થની ખાણ છે, આ વાતને આ ગાથા દ્વારા
પુષ્ટ કરવામા આવેલ છે તેમા સૂત્રકાર એ બતાવે છે કે, જેની વિષયભોગથી
વિષયની ઈચ્છા શાંત થતી નથી તેથી તે વ્યક્તિ આત્મકૃત્યાણના માર્ગમા કદી
પણ આગળ આવી શકતી નથી એને તો રાત દિવસ એ ચિંતારૂપ રાક્ષસ
સતાવ્યા કરે છે કે, મારી વિષયભોગની તૃષ્ણા કઈ રીતે શાંત થાય ! કયા
બાઉ ? શુ કરે ? કઈ રીતે ધન કમાઉ ? વગેરે વાતોથી તેને અવકાશ જ
મળતો નથી તો પછી આત્માની વાત કરવાનો અવસર તેને કયાથી મળે ?
રાતદિવસ એજ ચિંતામા મગ્ન બની રહેતો એવો તે મનુષ્ય વિચારો પોતા
નાથી સર્વથા ભિન્ન રહેનાર વ્યક્તિઓની સેવા શુશ્રૂષામા ફસાઈ રહે છે આ

કામભોગાઃ કાન્ત પરિમાણતશ્ચાલ્પસુખજનકા મત્તુર અનન્તદુઃસ્વર્ધકાશ્વ સન્તિ ।
તથા ચૈતે સસારપરિભ્રમણકારકા પેદ્દલૌકિકપારલૌકિકદુઃખાના સ્વનિસ્ત-
રૂપાશ્વ સન્તિ ॥ ૧૩ ॥

કામભોગાનામનર્થસ્વનિત્વમેવ દર્શયતિ —

મૂલમ્—

પરિવ્વયંતે અણિયંતકામે, અહો ય રાઓ પરિતપ્પમાણે ।

અન્નર્પમત્તે ધેણમેસમાણે, પેપ્પોતિ મેચ્ચું પુરિસે જેર ચે ॥૧૪॥

છાયા-પરિવ્રજન્ અનિવૃત્તકામઃ, અહિ ચ રાત્રી પરિતપ્પમાનઃ ।

અન્યમમત્તો ધનમેષયન્, પ્રાપ્નાતિ મૃત્યુ પુરુષો જરાં ચ ॥૧૪॥

ટીકા—‘પરિવ્વયતે’ इत्यादि—

પુરુષઃ પરિવ્રજન્=વિષયસુખલાભાર્થમિતસ્તતઃ પરિભ્રમન્, અનિવૃત્તકામઃ—ન
નિવૃત્તઃ કામઃ=વિષયોપભોગતૃષ્ણા યસ્ય સ તથા, વિષયોપભોગતૃષ્ણાસહિતઃ સન્
અહિ=દિને, રાત્રી ચ પરિતપ્પમાનઃ=પરિતઃ સમન્તાત્ તપ્પમાનઃ ચિન્તાગ્નિના સમન્તાદ્

પરિમાણકી અપેક્ષા અલ્પસુખજનક એવ અનન્ત દુઃસ્વર્ધકા હૈં । સસાર
પરિભ્રમણમે યે હી પ્રધાનરૂપસે કારણ હૈ તથા હસલોક સબધી એવ પર-
લોક સબધી સમસ્ત અનર્થોની એકમાત્ર સ્થાનરૂપ હૈં ॥ ૧૩ ॥

ફિર હસી વાતકો કહતે હૈ—‘પરિવ્વયતે’ इत्यादि ।

અન્વયાર્થ—(અણિયંતકામે—અનિવૃત્તકામઃ) જિસકી વિષયોપભોગ
તૃષ્ણા નિવૃત્ત નહીં હોતી હૈ એસા (પુરિસે—પુરુષઃ) પુરુષ (અહો ય રાઓ
પરિતપ્પમાણે—અહિ ચ રાત્રી પરિતપ્પમાનઃ) રાત્રિન ડસકી પૂર્તિકી
ચિન્તાસે સતસ હોતા રહતા હૈ । ઓર (પરિવ્વયતે—પરિવ્રજન્) ઇધર ડધર
(વિષયસુખકે લાભકે લિધે ધૂમતા હુઆ વહ (ધનમેસમાણે—ધનમેષયન્)

અને પરલોક માટે અનર્થોની ખાણ સમાન છે એનુ તાત્પર્ય એ છે કે, એ
કામભોગ કાળ અને પરિમાણની અપેક્ષાએ અલ્પ સુખજનક અને અનન્ત
દુઃસ્વર્ધક છે સસાર પરિભ્રમણનુ પ્રધાન રૂપથી એજ કારણ છે તથા આ
લોક સબધી અને પરલોક સબધી સઘળા અનર્થોની એક માત્ર ખાણરૂપ છે ॥૧૩॥
ફરી એ જ વાતને કહે છે—“પરિવ્વયતે” इत्यादि ।

અન્વયાર્થ—અણિયંતકામે—અનિવૃત્તકામ જેની વિષય ભોગવવાની તૃષ્ણા
નિવૃત્ત થતી નથી એવો પુરિસે—પુરુષ પુરૂષ અહો ય રાઓ પરિતપ્પમાણે—અહિ
ચ રાત્રી પરિતપ્પમાન. એની પૂર્તિની ચિંતામા સતત રહ્યા કરે છે અને
પરિવ્વયતે—પરિવ્રજન્ અહી તહી વિષય સુખના લાભને માટે ભટકેને રહીને

લાલપ્પમાન=મુશ્લ લપન્ત ત ધનતૃષ્ણાવન્ત જન હરા:-હરન્ત્યાયુરિતિ હરા અહો રાત્રાઃ, હરન્તિ=મગાન્તર નયન્તિ, ક્વતો ધર્મે પ્રમાદ. કથમ્-અર્થાત્ ધર્મકાર્યે કથ ચિદપિ પ્રમાદો ન કર્તવ્યઃ ॥૧૫॥

સપ્રતિ પુરોહિતઃ કુમારો પુનરપિ ધનાદિભિઃ પ્રલોભયિતુ માદ—

મૂલમ્—

ધેનં પમેય સંહૈર્નિ આહિ, સંયના તેહા કાર્મણુણા પગામૌ ।
તેવ કેણ તેપ્પદ્મ જૈસ્સ લૌઓ, તે સંવ્વસાંહીણમિહેવંતુભ ॥૧૬॥

હસ પ્રકારકે મનોરાજ્યાદિક વિકલ્પોમેં પડકર (લાલપ્પમાણ-લાલપ્પમા-
નમ્)-વ્યર્થથી જ્યાદા વકવાદ કરનેવાલે ઉસ મનુષ્યકો (હરા-હરાઃ) દિન
ઔર રાત્રિયા (હરતિ-હરન્તિ) હસ મવસે ડઠાકર દૂસરે મવમેં પહુંચા
દેતી હૈ અતઃ (કહ પમાઓ-કથ પ્રમાદઃ) ધર્મમેં પ્રમાદ કરના કૈસે ઉચિત
માના જા સકતા હૈ, કમ્બી નહીં ।

ભાવાર્થ—જૈસે ૨ દિન ઔર રાત્રિયા વ્યતીત હોતી જાતી હૈ વૈસે ૨
હસ જીવકી આયુ ગલિત હોતી રહતી હૈ । અતઃ અનેક પ્રકારકે સંકલ્પોં
એવ વિકલ્પોમે પડે હુણ પ્રાણી હસ વાતકો જરા મી નહીં વિચારતે હૈ કિ
મુઝે પર્યાયસે પર્યાયન્તરિત હોનેકા સમય આ રહાં હૈ । વે તો ઉલ્ટે રાત
દિન હસી ચિન્તામેં ફસે રહતે હૈ કિ મુઝે યહ કરવાના હૈ યહ નહીં કરવાનાં હૈ
યહ મેરા હૈ યહ મેરા નહીં હૈ । હસી વિચાર મેં પડે હુણ વે જીવ મર જાતે
હૈ, અત ધર્મસેવનમે કિસીમી જીવકો પ્રમાદ કરના ઉચિત નહીં હૈ ॥૧૫॥

એવ-એવમ્ આવા પ્રકારના મનોરાજ્યાદિક વિકલ્પમા પડીને લાલપ્પમાણ-
લાલપ્પમાનમ્ વ્યથમા નકામો વકવાદ કરવાવાળા તે મનુષ્યને હરા-હરા
દિવસ અને રાત હરતિ-હરન્તિ આ ભવમાથી ઉપાડીને બીજા ભવમા પહોચાડી
દે છે આથી કહ પમાઓ-કથ પ્રમાદ ધર્મમા પ્રમાદ કરવો એ ડહ રીતે ઉચિત
માની શકાય ? જરા પણ નહીં

ભાવાર્થ—જેમ જેમ દિવસ અને રાત વ્યતિત થતી રહે છે તેમ તેમ
આ જીવન આયુષ્ય ઓછું થતું જાય છે, આથી અનેક પ્રકારના સંકલ્પો અને
વિકલ્પોમા પડેલા પ્રાણી આ વાતને જરા પણ વિચારતા નથી કે, મારા માટે
આ ભવમાથી બીજા ભવમા જવાનો સમય નજીક આવી રહ્યો છે એ તો ઉલટાં
રાત દિવસ એ ચિંતામા ફસાયેલો હોય છે કે, મારે આ કરાવવું છે, આ નવી
કરાવવું આ માફ છે, આ માફ નથી આવા વિચારમા પડેલો આ જીવ મરી જાય
છે, આથી કાઈ પણ જીવે ધર્મ સેવનમા પ્રમાદ કરવો ઉચિત નથી ॥ ૧૫ ॥

પુનઃ કિં ચિન્તયતિ ? તદાહ—

મૂલમ્—

इमं च मे अतिथि, इमं च नैतिथि, इमं च मे किञ्चमि'मं अकिञ्च ।
ते एवमेव लालप्पमाण, हेरा हरन्तीति कथं ममादः ॥ १५ ॥

છાયા-इदं च मे अस्ति, इदं च नास्ति, इदं च मे कृत्यमिदमकृत्यम् ।

तमेवमेव लालप्पमान, हरा हरन्तीति कथं ममादः ॥ १५ ॥

टीका-‘इमं च मे’ इत्यादि—

मे=मम, इदं च धान्यादિકम् अस्ति, इदं રજતસુવર્ણા ભરણાદિકં ચ મમ નાસ્તિ । ચ પુનઃ इदं पङ्क्तुमुखकारकं गृहादिकं मम कृत्यं करणीयम्, इदं च अलाभदायकं वाणिज्यादिकं मम अकृत्यम्-अकरणीयम् । एवमेव अनेन प्रकारेणैव

૨ જરા એવ મૃત્યુ ઘેર લેતી હૈ તવ વહ પશ્ચાત્તાપ કરને લગતા હૈ પર અથ
કયા હોતા હૈ । મરકર હસકો દુર્ગતિમેં મટકના હી પડતા હૈ ॥ ૧૪ ॥

વિપયી લોક ઓર કયા વિચારતા હૈ સો હસ ગાથા દ્વારા કહતે હૈ—
‘इमं च मे’ इत्यादि ।

અન્વયાર્થ—(इम-इदम्) यह धन धान्यादिकं (मे-मे) मेरा है और
(इम-इदम्) यह रजत सुवर्णादिकं (मे-मे) मेरा (नैतिथि-नास्ति) नहीं है ।
‘तथा (इमं मे किञ्चम् इमं अकिञ्च-इदं मे कृत्यम् इदम् अकृत्यम्) यह
नवीन घर कि जिसमें छोहो ही ऋतुओंमें आराम मिल सके मुझे बन-
वाना है, तथा यह जो मेरे घर पर अलाभ दायक व्यापार आदि चल
रहा है उसको बंद कर देना है-वह करणीय नहीं है । (एव-एवम्)

પ્રમાણે પ્રમાદી બનેલા એ મનુષ્યને ધીરે ધીરે વૃદ્ધાવસ્થા અને મૃત્યુ ઘેરી લે
છે ત્યારે તે પશ્ચાત્તાપ કરવા લાગે છે પરંતુ હવે શું થઈ શકે ? મરીને તેણે
‘दुर्गतिमा’ જ ભટકવું પડે છે ॥ ૧૪ ॥

વિપયી લોકો બીજી શું વિચારતા હોય છે આ ગાથા દ્વારા કહેવામાં
આવે છે—“इमं च मे”—ઈત્યાદિ ।

અન્વયાર્થ—इम-इदम् આ ધન ધાન્યાદિકં મે-મે મારું છે અને इम-
इदम् આ રજત સુવર્ણાદિકં મે-મેમ મારા નૈતિથિ-નાસ્તિ નથી, તથા इमं મે કિંચ
इमં અકીચ્ચ-इदં મે કૃત્યં इदम् અકૃત્યમ્ એ નવીન ઘર કે નવાં છાત્રો ઋતુ
ઓમાં આરામ મળી શકે તેવું બનાવવું છે, તથા મારા ઘરમાં આ જે અલા
ભદાયક વેપાર ચાલી રહેલ છે એને બંધ કરી દેવો છે, તે કરવા યોગ્ય નથી

વેડપિ તદવાપ્તિયોગ્યતયા 'સહ' ઇતિયાહિં' ઇત્યુક્તમ્, 'સન્વ' ઇતિ
હુત્તમથમાન્તમ્ ॥૧૬॥

તાત્તસ્ય વચન નિશ્ચય કુમારો વ્રુતઃ—

મૂલમ્—

ધર્મેણ કિં ધર્મધુરાહિગારે, સંયમેણ વાં કામગુણેહિ ચેવં ।
સમૈના ભવિસ્સાંસુ ગુણોર્હેધારી, વર્હિવિહારા અભિગમ્મ ભિક્ખવં ॥૧૭॥

છાયા—ધનેન કિં ધર્મધુરાધિકારે, સ્વજનેન વા કામગુણેથેવ ।

શ્રમણો ભવિષ્યાયો ગુણીવધારિણો, વર્હિવિહારો અભિગમ્ય ભિક્ષામ્ ॥૧૭॥

ટીકા—'ધર્મેણ કિં' ઇત્યાદિ—

મો તાત ! ધર્મધુરાધિકારે—ધર્મસ્ય ધૂર્ધર્મધુરાઃ, તસ્યા અધિકારે પ્રસ્તાવે—
ધર્માચરણે ઇત્યર્થઃ, ધનેન સ્વજનેન, વા=અથવા કામગુણે.=મનોવ્રશબ્દાદિવિપશ્ચૈવ
કિમ્ ? । ધર્માચરણે ધનાદીના ન કિંચિત્પ્રયોજનમસ્તીતિ ભાવઃ ।

ગયા હૈ વહુ ઉનકી યોગ્યતાકો લેકર—કહા ગયા હૈ । અર્થાત્ યદિ વે ચાહેંગે
તો અનેક વિવાહ ઉનકે હો સકેંગે ।

ભાવાર્થ—સાધારણ જનતાકો જૈસા રૂયાલ હોતા હૈ વૈસાહી રૂયાલ
પુરોહિતજીકા હૈ, ઉસીકે અનુસાર વે અપને પુત્રોંકો સમજા રહે હૈ ।
સાધારણ જનતા યહી સમજતી હૈ કિ તપસ્યા સાસારિક ભોગોપભોગકી
વસ્તુઓંકો પ્રાપ્ત કરનેકે લિયે હી કી જાતી હૈ, એસા સમજકર હી પુરો-
હિતને અપને પુત્રોંસે કહા હૈ કિ પુત્રો ! અપને ઘરમે કિસી મી વસ્તુકી
ન્યૂનતા નહી હૈ સત્ર વસ્તુઈ ભોગોપભોગકી સુલભ હૈ ક્યા ધન ક્યા
સ્વજન સવ કુઝ મૌજૂદ હૈ ફિર તપસ્યા કરનેકા અભિપ્રાય તુમ દોનોંકા
ક્યોં હો રહા હૈ ॥ ૧૬ ॥

છે ” એવુ જે કહેવામા આવ્યુ છે તે એમની યોગ્યતાને લઈને કહેવામા
આવ્યુ છે એ તેઓ આહે તો અનેક વિવાહ તેમના થઈ શકે તેમ છે

ભાવાર્થ—સાધારણ જનતાને જેવો ખ્યાલ હોય છે તેવો જ ખ્યાલ
પુરોહિતજીને પણ છે એ અનુસાર તેઓ પોતાના પુત્રોને સમજાવી રહ્યા છે
સાધારણ જનતા એવું સમજે છે કે, તપસ્યા સાસારિક ભોગોપભોગની વસ્તુ-
ઓને પ્રાપ્ત કરવા માટે જ કરવામા આવે છે એવુ સમજીને જ પુરોહિતે પોતાના
પુત્રોને કહ્યું કે, પુત્રો આપણા ઘરમા કોઈ પણ વસ્તુની ખામી નથી ભોગોપભોગની
સઘળી વસ્તુઓ સુલભ છે શુ સ્ત્રી, શુ ધન, શુ સ્વજન સઘળુ આ ઘરમા મૌજૂદ
છે પછી તપસ્યા કરવાની માથાકુટમા શા માટે ઉતરી રહ્યા છે ? ॥ ૧૬ ॥

છાયા-ધન પ્રમૂત સહસ્રીભિઃ, સ્વજનાઃ તથા કામગુણાઃ પ્રકામાઃ ।

તપઃ કૃતે તપ્યતે यस્ય લોકઃ, તત્સર્વં સ્વાધીનમિદૈવ યુવયોઃ ॥૧૬॥

ટીકા—‘ ધન ’ ઇત્યાદિ—

હે પુત્રો ! યસ્યકૃતે લોક , તપસ્તપ્યતે, તત્સર્વં યુવયોરિદૈવ ગૃહે સ્વાધીનમસ્તિ ।

કિં તત્સર્વમ્ ? ઇત્યાહ-પ્રમૂત=પચુર, ધનમ્, તથા ‘ સહસ્રીભિ સ્વજનાઃ, માતા-પિત્રાદયઃ સ્ત્રિયશ્ચેત્યર્થઃ, તથા પ્રકામાઃ=પચુરાઃ, કામગુણાઃ=મનોજ્ઞશબ્દાદિવિ-પયાઃ, । સર્વં સ્વાધીનમસ્તીત્યર્થઃ, તપસો યત્ફલં તત્સર્વં યુવયોરુપલબ્ધમેવાસ્તિ, અતો નાસ્તિ તપસઃ પ્રયોજનમિતિ ભાવઃ । તદાનીમકૃતવિવાહયોસ્તયોઃ સ્ત્રીણામભા-

કુમારોંકે હસ કથનકો સુનકર પુનઃ વહ પુરોહિત ઉનકો ધનદિક
કા પ્રલોભન દેતા હૈ સો કહતે હૈં—‘ ધન પમૂય ’ ઇત્યાદિ ।

અન્વયાર્થ—‘ હે પુત્રો ! દેશ્વો (જસસકળ-યસ્ય કૃતે) જિસ વસ્તુકી પ્રાપ્તિકે
લિયે (લોઓ-લોકઃ) લોક (તવ તપ્પઙ્ તપઃ તપ્યતે) તપકો તપતે હૈં (ત સન્વ
તત્સર્વમ્) વહ સવ (તુન્મ રહેવ સાહિણમ્-યુવયોઃ રહેવ સ્વાધીનમ્) તુમ
દોનોંકે પાસ રસ ઘરમે સ્વાધીન હૈ । (પમૂય ધન-પ્રમૂત ધનમ્) બહુત
ધન હૈ તુમ કુછ બી ન કમાઓ તૌ બી વહ છૂટ નહીં સકતા હૈ આનદસે
બેઠે રે સ્વાઓ । (રિત્થિઆરિં સહ સયણા-સ્ત્રીભિઃ સહ સ્વજનાઃ) સ્ત્રીયા
બી હૈં માતા પિતા બી હૈં (પગામા કામગુણા-પ્રકામાઃ કામગુણા) મનોજ્ઞ
શબ્દાદિક વિષય બી હૈં । ફિર કહો વેટા ! તુમ અબ કિસ ચીજકો પ્રાપ્ત
કરનેકે લિયે તપસ્યામે ઉદ્યમશીલ હો રહે હો । રન દોનોં ભાઈયોંકા રસ
સમય યદપિ વિવાહ નહી હુઆ હૈ ફિરબી “ સ્ત્રિયાં હૈ ” એસા જો કહા

કુમારેના આ પ્રકારના ઉથનને સાલણીને રૂરીથી પુરોહિતે તેમને ધના-
દિકતુ પ્રલોભન આપ્યુ તે કહે છે—“ ધન પમૂય ”—ઇત્યાદિ ।

અન્વયાર્થ—‘ જસસ કળ-યસ્ય કૃતે ’ હે પુત્રો ! જે વસ્તુની પ્રાપ્તિ માટે
લોઓ-લોક દોઠ તવ તપ્પઙ્-તપ સપ્યતે તપને આરે છે ત સન્વ-તત્સર્વમ્
એ સધણુ તુન્મ રહેવ સાહિણમ્-યુવયો રહેવ સ્વાધીનમ્ તમારા અન્નેની પાસે
આ ઘરમા ભરેલુ છે પમૂય ધન-પ્રમૂતમ્ ધનમ્ ધણું ધન છે તમે કાઈ પણ ન
કમાવો તો પણ તે ખૂટે તેમ નથી આનદથી બેઠા બેઠા ખાઓ રિત્થિઆરિં
સહ સયણા-સ્ત્રીભિ સહ સ્વજના સ્ત્રીઓ પણ છે, માતા પિતા પણ છે, પગામા
કામગુણા-પ્રકામા કામગુણા મનોજ્ઞ શબ્દાદિકવિષય પણ છે પછી કહો, બેટા !
તમે કઈ વસ્તુને પ્રાપ્ત કરવા માટે તપસ્યામા ઉદ્યમશીલ બની રહ્યા છો ?
એ અન્ને ભાઈઓનો વિવાહ જે કે થયેલ ન હતો છતાં પણ “ સ્ત્રીઓ પણ

આત્મનોઽસ્તિત્વમેવ સકલધર્મપ્રવૃત્તિકારણમ્ । અતસ્તન્નિરાકરણાદેવાનયો-
ર્ધર્મવૈમુખ્ય સ્યાદિતિ ત્રિચિન્ત્યાત્મનોઽસ્તિત્વ પ્રતિપેધયન્ પુનસ્તાત આદ—

મૂલમ—

જેહા યે ઐગ્ની ઐરણીઽસતો, લીરે ધંયં તિલ્લંમંહા તિલેસું ।

પંવમેવ જાયા સૌરીરમિ સંતા, સમુચ્છૈર્ નાંસઈ નાંવચિદ્દે ॥૧૮॥

છાયા—યથા ચાગ્નિરરણાસન્, ક્ષીરે ધૃતૈલમથ તિલેપુ ।

અમ્યેવ જાતો ! શરીરે સત્તા, સમુચ્છન્તિ નશ્યન્તિ નાવતિષ્ઠન્તે ॥૧૮॥

ટીકા—‘જહા ય’ ઇત્યાદિ—

હે જાતો—પુત્રો ! યથા ચ=યથૈવ, ત્ર શબ્દોઽવધારણે, અગ્નિ અરણો=અગ્નિ

ભાવાર્થ—પિતાને જેસ નિમિત્ત તપકા કરના નિપિદ્ધ ક્રિયા હૈં ઉસી નિમિત્તકા નિપેધ વે ખી તપશ્ચર્યામે ઉસકો અનુપયોગી વતલાતે દુષ્કર રહે હૈં—રહતે હૈં હે પિતાજી । યન સ્વજન આદિકા તપસ્યાસે ક્યા સત્રધ હૈં । અખીતક જિતનેખી ઋષિજન મુક્તિ પધારે હૈં, વે સન એક ત્યાગકે પ્રભાવસે હી પધારે હૈં । અતઃ હમકો હન વસ્તુઓસે ક્યા પ્રયોજન હૈં । હમ તો નિર્દોષ ભિક્ષાવૃત્તિ કરતે દુષ્કર સદ્ગુણોકો ઉપાર્જિત કરના ચાહતે હૈં । અતઃ સમ્યગ્દર્શનાદિક મુક્તિપ્રાપ્ત સદ્ગુણોકા ઉત્કૃષ્ટ સચય મુનિ બને બિના નહીં હો સકતા હૈં ઇસલિયે હી હમ મુનિ બનના ચાહતે હૈં ॥૧૭॥

પુત્રોંકી ઇસ પ્રકાર વાત સુનકર પુરોહિતને વિચાર ક્રિયા કિ આત્માકા અસ્તિત્વહી સકલ વર્મકી પ્રવૃત્તિકા નિમિત્ત હૈં—“અત આત્મા નહીં” હૈં અથ યહી ઉનકો સમજાના ચાહિયે તાકિ હનકી પ્રવૃત્તિ ધર્મસે વિમુક્ષ

ભાવાર્થ—પિતાએ જે નિમિત્તે તપનેા નિપેધ કરેલ છે એજ નિમિત્તનેા નિપેધ તેઓ પશુ તપસ્થામા ખીન ઉત્થોગી હેવાનુ બતાવીને કહે છે કે, હે પિતાજી ! ધન, સ્વજન, આદિનેા તપસ્થાની આથે શુ સબધ છે ? આજ સુધીમા જેટલા પશુ ઋષિજન મુક્તિને પામ્યા છે, તે સધળા એક ત્યાગના પ્રભાવથીજ મોક્ષે પધાર્યા છે આથી અમારે એ વસ્તુઓ સાથે કાઈ પશુ પ્રયોજન નથી અને તો ભિક્ષાવૃત્તિ કરીને જ તેમજ સદ્ગુણોને ઉપાલ્ભીત કરવા ચાહીએ છીએ આથી સમ્યગ્દર્શનાદિક મુક્તિને આપનાર સદ્ગુણોને ઉપાલ્ભીત કરવાનુ ઈચ્છીએ છીએ સમ્યગ્દર્શનાદિક મુક્તિને આપનાર સદ્ગુણોનેા ઉત્કૃષ્ટ સચય મુનિ થયાવગર મુની શબ્દો નથી આ માટે જ અમેા મુનિ બનવા ઈચ્છીએ છીએ ॥ ૧૭ ॥

પુત્રોની આ પ્રકારની વાત સાંભળીને પુરોહિતે વિચાર કયો કે, આત્માનું અસ્તિત્વ જ સધળા ધર્મોંતી પ્રવૃત્તિનુ નિમિત્ત છે “અત આત્મા છે જ નહીં” એજ

ઉક્ત ચ વેદેઽપિ—

“ન પ્રજયા ન ધનેન ત્યાગેનૈકેનામૃતત્વમાનશુઃ” इत्यादि । ऋषयस्त्यजो नैव मोक्ष प्रापुः, न तु सतानेन धनेन वेति भावः । अत आशाम् भिक्षाम्=उद्गमो त्पादादिदोषवर्जितपिण्डग्रहणरूपाम् अभिगम्य=सप्राप्य, बहिर्विहारौ=बहिः=ग्रामनगरादिभ्यो बहिर् द्रव्यतो भावतथाप्रतिबद्धो विहारो विहरणं ययोस्तौ तथा-भूतौ, गुणौघधारिणौ=गुणौघ सम्यग्दर्शनचारित्रादिगुणसमूह धर्तुं शील ययोस्तौ तथा,—सम्यग्दर्शन-चारित्रादिसपत्नौ, श्रमणौ=तपस्विनौ भविष्यावः ॥१७॥

પિતાકે વચન સુનકર ફિર કુમાર ચોલતે હ—‘ધણેજ’ इत्यादि ।

અન્વયાર્થ—હે પિતાજી ! (ધમ્મધુરાહિગારે-ધર્મધુરાધિકારે) ધર્મ-ચરણ કરનેમે (ધણેજ કિ-ધનેન કિમ્) હમનો ધનસે કયા પ્રયોજન હૈ । (સયણેજ વા કિ-સ્વજનેન કિમ્) તથા સ્વજનોસે મી કયા પ્રયોજન હૈ (કામગુણેહિ ચેવ કિ-કામગુણેચેવ કિમ્) ઓર કયા પ્રયોજન મનોજ શબ્દાદિક વિષયોસે વેદમે મી યહી વાત સમજાઈ ગઈ હૈ—“ન પ્રજયા ધનેન ત્યાગેનૈકેનામૃતત્વમાનશુઃ” ઋષિયોને તો ત્યાગસે હી મોક્ષ પ્રાપ્ત ક્રિયા હૈ સત્તાન અથવા ધનસે નહી । અતઃ હમ લોગ મી (મિત્તલ અભિગમ્-ભિક્ષામ્ અભિગમ્ય) ઉદ્ગમ ઉત્પાદ આદિ દોનોસે રહિત પિંડ-ગ્રહણરૂપ ભિક્ષાકો પ્રાપ્ત કરકે (બહિ વિહારા-બહિર્વિહારૌ) દ્રવ્ય ઓર ભાવસે અપ્રતિબદ્ધ-વિહારવાલે હોતે હુણ (ગુણોઽધારી-ગુણૌઽધારિણૌ) સમ્યગ્દર્શન જ્ઞાનચારિત્ર આદિ ગુણ સમૂહોસે સપત્ર (સમણા ભવિસ્સામુ-શ્રમણૌ ભવિષ્યાવ.) મુનિ હોવેગે ।

પિતાના વચન સાંભળીને કુમાર કહે છે—“ધણેજ”—इत्यादि ।

અન્વયાર્થ—હે પિતાજી ! ધમ્મ ધુરાહિગારે-ધર્મધુરાધિકારે ધર્મનું આચરણ કરવામા ધણેજ કિ-ધનેન કિમ્ અમારે ધનનું શું પ્રયોજન છે તથા સયણેજ વા કિમ્-સ્વજનેન વા કિમ્ સ્વજનનું પણ શું પ્રયોજન છે ? તેમજ કામગુણેહિ ચેવ કિ-કામગુણેચેવ કિમ્ મનોજ શબ્દાદિક વિષયોનું પણ શું પ્રયોજન છે ? વેદમા પણ આ વાત સમજાવવામા આવેલ છે—“ન પ્રજયા ધનેન ત્યાગે નૈકેનામૃતત્વમાનશુ” ઋષિઓએ તો ત્યાગથી જ મોક્ષને પ્રાપ્ત કરેલ છે સત્તાન અથવા તો ધનથી નહી. આથી અમે પણ મિત્તલ અભિગમ્-ભિક્ષામ્ અભિગમ્ય ઉદ્ગમ ઉત્પાદ આદિ બનેથી રહિત પિંડ ગ્રહણરૂપ ભિક્ષાને પ્રાપ્ત કરીને બહિ વિહારા-બહિર્વિહારૌ દ્રવ્ય અને ભાવથી અપ્રતિબદ્ધ-વિહાર કરવા વાળા બનીને ગુણોઽધારી-ગુણૌઽધારિણૌ સમ્યગ્દર્શન, જ્ઞાન, ચરિત્ર આદિ ગુણ સમૂહોથી સપત્ર સમણા ભવિસ્સામુ-શ્રમણો ભવિષ્યાવ મુનિ બની જઈશું

ઇદમગ્રોધ્યમ્-પૂર્વમસન્ત એ જીવા. શરીરાકારપરિણતભૂતસમુદાયાદુત્પદ્યન્તે, વદન્તિ ચ-‘પૃથિવ્યપ્તેજોગાયસ્તત્ત્વાનિ, એતેભ્યથૈતન્ય, મદ્યાજ્ઞેભ્યો મદશક્તિવત્’
 ઇતિ । યથામદશક્તિરૂપમેક વસ્તુ મદ્યસાધનાના-ધાતકી-પુષ્પ-ગુડ-ધાના
 મૂના સયોગાદુત્પદ્યતે તદ્વદ્ય ચેતનાશક્તિરૂપોઽયમાત્મા પૃથિવ્યાદિતત્ત્વસયોગા
 દુત્પદ્યત ઇતિ તદર્થઃ, ભૂતાના પૃથગ્ભાવે શરીરનાશસ્તદા જીવોઽપિ નશ્યતીતિ ।

યદ્વા-શરોરે સત્યપિ ખમી સત્ત્વા નશ્યન્તિ, ન ચાવતિષ્ઠન્તે, જલબુદ્બુદ્વદત્ ।
 ઉક્ત હિ તેઃ—“જલબુદ્બુદ્વજ્જીવાઃ” ઇતિ । યય ભાવઃ-શરીરાદન્ય આત્મા
 નાસ્તિ, પ્રત્યક્ષતોઽનુપલભ્યમાનત્વાત્ । અતઃ શશત્રિપાણતુલ્યસ્યાત્મનોઽસ્તિત્ત્વમેવ
 નાસ્તીતિ તન્મોક્ષાય ધર્માચરણ નિર્થેકમિતિ ॥ ૧૮ ॥

અનુભવ કરનેકે લિયે ઉનકા પરલોકમે જાના એક કલ્પિત યાત હી હૈ ।
 અતઃ ડસસે યહી યાત સિદ્ધ હોતી હૈ કિ જીવકા નર્જન્મ નહી હોતી હૈ ।

ભાવાર્થ—ભૂતોંકે સમુદાયસે ચૈતન્યકી ઉત્પત્તિ માનનેવાલોકા એસા
 કહના હૈ કિ કાયાકાર પરિણત ભૂતસમુદાયસે હી પહિલેસે ઉનમે પ્રત્યેકમે
 અવિન્યમાન જીવ ઉત્પન્ન હોતી હૈ—જિસ પ્રકાર મદ્યાગોસે મદશક્તિ ઉત્પન્ન
 હોતી હૈ । અર્થાત્—જૈસે મદશક્તિરૂપ એક વસ્તુ મદ્યકે સાધનો—ધાતકી
 પુષ્પ, ગુડ, ધાન, જવ આદિકે સયોગસે ઉત્પન્ન હોતી હૈ ડસી તરહ ચેતના
 શક્તિરૂપ યહ આત્મા ભી પૃથિવ્યાદિ ભૂતોંકે સંયોગસે ઉત્પન્ન હોતી હૈ ।
 ભૂતોંકે પૃથગ્ભાવ હોને પર શરીરકે નાશસે જીવકા ભી વિનાશ હો જાતા
 હૈ અથવા શરીરકે નાશસે જીવકા ભી વિનાશ હો જાતા હૈ અથવા શરીર
 રહને પર ભી જીવ નષ્ટ હો જાતા હૈ જલબુદ્બુદ્વકી તરહ વહ ઠહરતા નહી હૈ ।
 વયોં કિ “જલબુદ્બુદ્વજ્જીવાઃ” એસા ઉનકા કથન હૈ । અતઃ—“પ્રત્ય-
 ક્ષતોઽનુપલભ્યમાનત્વાત્”—પ્રત્યક્ષસે નહી જાના ગયા હોનેસે—“આત્મા-

માટે એનુ પરલોકમા જવુ એ તદ્દન કલ્પિત વાત છે આથી એ વાત સિદ્ધ
 બને છે કે, જીવનો પુનર્જન્મ થતો નથી

ભાવાર્થ—ભૂતાના સમુદાયથી ચૈતન્યની ઉત્પત્તિ માનવાવાળાઓનુ એવું
 કહેવુ છે કે, કાયા, આકાર, પરિણત ભૂતસમુદાયથી જ પહેલાથી એનામા પ્રત્યે
 કમા અવિદ્યમાન જીવ ઉત્પન્ન થાય છે જે પ્રમાણે મદ્યાગોથી મદશક્તિ ઉત્પન્ન
 થાય છે અર્થાત્—જેમ મદશક્તિરૂપ એક વસ્તુ મદ્યના સાધનો—ધાતકી, પુષ્પ, ગોળ,
 ધાન, જવ, આદિના સયોગથી ઉત્પન્ન થાય છે ભૂતાના પૃથક્કાર થવાથી શરીરના
 નાશથી જીવનો પણ વિનાશ થઈ જાય છે અથવા શરીર રહેવા છતા પણ જીવનો
 નાશ થઈ જાય છે પાણીના પરપોટાની માફક તે રહી શકતો નથી કેમ કે,
 “જલબુદ્બુદ્વજ્જીવા” એવું એનુ કથન છે આથી “પ્રત્યક્ષતોઽનુપલભ્યમાનત્વાત્”

નિર્મન્યનકાળે અમન્=પૂર્વમવિધમાન સમૂર્ચ્છતિ=ઉત્પદ્યતે । યથાના-ક્ષીરે-પૂર્વમવિ-
ધમાન ઘૃત સમુત્પદ્યતે તથા ચ તિલેષુ પૂર્વમવિધમાન તૈલ સમુત્પદ્યતે । એવમેવ=
અનેન પ્રકારેણૈવ, શરીરેઽપિ પૂર્વમસન્ત ઇત્યસત્તાઃ=જીવાઃ, સમૂર્ચ્છન્તિ=સમુત્પ-
દ્યન્તે । નશ્યન્તિ=ઉત્પન્ના ભૂત્યા અપ્રપટલમિત્ય નાશમુપયાન્તિ । નાવતિષ્ઠન્તે=
શરીરનાશાનન્તર ન તિષ્ઠન્તીત્યર્થઃ । શરીરનાશ સતિ જીવાનામપિ નાશાઽજીવાઃ
પુનર્ધર્માધર્મવિપાકાનુભવર્થ ન પુનર્ભવ માપ્નુવન્તીતિ ભાવઃ ।

હો જાવે, એસા વિચાર કર પુરોહિત અય આત્માકે અસ્તિત્વકા નિષેધ
કરતા હુઆ કહતા હૈ—‘જહા ય અગ્ની’ ઇત્યાદિ ।

અન્વયાર્થ—(જાયા-જાતૌ) હે પુત્રો ! (જહા-યથા) જૈસે (અગ્ની-અગ્નિ
(અરણીઽ-અરણૌ) અરણિ કાળમેં પહિલેસે (અસતો-અસન્) નહીં હોતી
હૈ પરન્તુ રગડનેસે (સમુચ્છર્ઈ-સમૂર્ચ્છતિ) વહ વહા ઉત્પન્ન હો જાતી હૈ
તથા (જહા યથા) જૈસે (ક્ષીરે-ક્ષીરે) દૂધમે પૂર્વ અવિધમાન (ઘય સમુચ્છર્ઈ ઘૃત
સમૂર્ચ્છતિ) ઘૃત ઉત્પન્ન હો જાતા હૈ (તિલેસુ તિલ્લમ્-તિલેષુ તૈલમ્) તિલોં
મેં તૈલ ઉત્પન્ન હો જાતા હૈ (એવમેવ-એવમેવ) ઇસી તરહ (સરીરમિ-શરીરે)
શરીરમેં પૂર્વ અવિધમાન (સત્તા-સત્વા.) જીવ ધી (સમુચ્છર્ઈ-સમૂર્ચ્છતિ)
ઉત્પન્ન હા જાતે હૈ । (નાસઈ-નશ્યન્તિ) નષ્ટ હો જાતે હૈ । (નાવચિદ્વે-નાવ-
તિષ્ઠન્તે) શરીર નાશકે અનન્તર નહી રહતા હૈ । અતઃ જવ શરીરકે
નાશ હોતે હી જીવ નષ્ટ હો જાતે હૈ તો ફિર ધર્માધર્મકે વિપાકકો

એમને સમજાવવુ એઈ એ કે, જેથી તેની પ્રવૃત્તિ, ધર્મથી વિરુદ્ધ થઈ બીય
એવો વિચાર કરીને પુરોહિત હવે આત્માનો નિષેધ કરતા કહે છે—

“જહા ય અગ્ની”—ઈત્યાદિ ।

અન્વયાર્થ—જાયા, જાતૌ હે પુત્રો ! જહા-યથા જેમ અગ્ની-અગ્નિ અગ્નિ
અરણીઽ-અરણૌ અરણીના લાકડામા પહેલાથી અસતો-અસન્ નથી હોતી પરન્તુ
રગડવાથી સમુચ્છર્ઈ-સમૂર્ચ્છતિ તે ત્યા ઉત્પન્ન થાય છે જહા-યથા જેમ ક્ષીરે-
ક્ષીરે દુધમા પૂર્વ અવિધમાન ઘય સમુચ્છર્ઈ-ઘૃત સમૂર્ચ્છતિ ધી ઉત્પન્ન થાય છે
તિલેસુ તિલ્લ-તિલેષુ તૈલમ્ તલમા તેલ ઉત્પન્ન થાય છે એવમેવ-એવમેવ એજ
રીતે સરીરમિ-શરીરે શરીરમા પૂર્વ અવિધમાન સત્તા-સત્વા એવ પણ સમૂ-
ચ્છર્ઈ-સમૂર્ચ્છતિ ઉત્પન્ન થાય છે નાસઈ-નશ્યન્તિ નાશ પામે છે નાવચિદ્વે-
નાવતિષ્ઠન્તે શરીર નાશના અનન્તર રહેતુ નથી આથી શરીરનો નાશ થતા
એવનો પણ નાશ થઈ બીય છે પણ ધર્માધર્મના વિપાકનો અનુભવ કરવા

હદમગ્રોઘ્યમ્-પૂર્વમસન્ત એવ જીવાઃ શરીરાકારપરિણતભૂતસમુદાયાદુત્પદ્યન્તે, વદન્તિ ચ-‘પૃથિવ્યપ્તેજોનાયવસ્તચ્ચાનિ, एतेभ्यैवैतन्य, मद्याङ्गेभ्यो मदशक्तिवत्’ इति । यथामदशक्तिरूपमेक वस्तु मद्यसाधनाना-धातकी-पुष्प-गुड-धाना मूना सयोगादुत्पद्यते तद्वदय चेतनाशक्तिरूपोऽयमात्मा पृथिव्यादितत्त्वसयोगा दुत्पद्यत इति तदर्थः, भूताना पृथग्भावे शरीरनाशस्तदा जीवोऽपि नश्यतीति ।

यद्वा-शरीरे सत्यपि अमी सत्त्वा नश्यन्ति, न चावतिष्ठन्ते, जलबुद्बुदवत् । उक्त हि तैः—“जलबुद्बुदवज्जीवाः” इति । जय भावः-‘शरीरादन्य आत्मा नास्ति, प्रत्यक्षतोऽनुपलभ्यमानत्वात् । अतः शशत्रिपाणतुल्यस्यात्मनोऽस्तित्वमेव नास्तीति तन्मोक्षाय धर्माचरण निरर्थकमिति ॥ ૧૮ ॥

અનુભવ કરનેકે લિયે ડનકા પરલોકમે જાના ઇક કલ્પિત વાત હી હૈ । અતઃ ડસસે યહી વાત સિદ્ધ હોતી હૈ કિ જીવકા નર્જન્મ નહીં હોતા હૈ ।

ભાવાર્થ—ભૂતોંકે સમુદાયસે ચૈતન્યકી ઉત્પત્તિ માનનેવાલોંકા ઇસા કહના હૈ કિ કાયાકાર પરિણત ભૂતસમુદાયસે હી પહિલેસે ડનમેં પ્રત્યેકમેં અવિદ્યમાન જીવ ઉત્પન્ન હોતા હૈ—જિસ પ્રકાર મદ્યાગોંસે મદશક્તિ ઉત્પન્ન હોતી હૈ । અર્થાત્—જૈસે મદશક્તિરૂપ ઇક વસ્તુ મદ્યકે સાધનોં-ધાતકી પુષ્પ, ગુડ, ધાન, જવ આદિકે સયોગસે ઉત્પન્ન હોતી હૈ ડસી તરહ ચેતના શક્તિરૂપ યહ આત્મા ભી પૃથિવ્યાદિ ભૂતોંકે સંયોગસે ઉત્પન્ન હોતા હૈ । ભૂતોંકે પૃથગ્ભાવ હોને પર શરીરકે નાશસે જીવકા ભી વિનાશ હો જાતા હૈ અથવા શરીરકે નાશસે જીવકા ભી વિનાશ હો જાતા હૈ અથવા શરીર રહને પર ભી જીવ નષ્ટ હો જાતા હૈ જલબુદ્બુદકી તરહ વહ ઠહરતા નહીં હૈ । કયોં કિ “જલબુદ્બુદવજ્જીવાઃ” ઇસા ડનકા કથન હૈ । અતઃ—“પ્રત્યક્ષતોઽનુપલભ્યમાનત્વાત્”—પ્રત્યક્ષસે નહીં જાના ગયા હોનેસે—“આત્મા-

માટે એનુ પરલોકમા જવુ એ તદ્દન કલ્પિત વાત છે આથી એ વાત સિદ્ધ બને છે કે, જીવનો પુનર્જન્મ થતો નથી

ભાવાર્થ—ભૂતોના સમુદાયથી ચૈતન્યની ઉત્પત્તિ માનવાવાળાઓનુ એવું કહેવુ છે કે, કાયા, આકાર, પરિણત ભૂતસમુદાયથી જ પહેલાથી એનામા પ્રત્યેકમા અવિદ્યમાન જીવ ઉત્પન્ન થાય છે જે પ્રમાણે મદ્યાગોથી મદશક્તિ ઉત્પન્ન થાય છે અર્થાત્—જેમ મદશક્તિરૂપ એક વસ્તુ મદ્યના સાધનો-ધાતકી, પુષ્પ, ગોળ, ધાન, જવ, આદિના સયોગથી ઉત્પન્ન થાય છે ભૂતોના પૃથક્કાર થવાથી શરીરના નાશથી જીવનો પણ વિનાશ થઈ જાય છે અથવા શરીર રહેવા છતા પણ જીવનો નાશ થઈ જાય છે પાણીના પરપોટાની માફક તે રહી શકતો નથી કેમ કે, “જલબુદ્બુદવજ્જીવા” એવું એનુ કથન છે આથી “પ્રત્યક્ષતોઽનુપલભ્યમાનત્વાત્”

તાતસ્ય વચન શ્રુત્વા કુમારો મોચતુઃ—

મૂલમ્—

નોંદિયગિજ્ઞ અમુર્તભાવા, અમુર્તભાવા ત્રિંયે હોઈ નિષ્ઠો ।

અજ્ઞતથંહેઝ નિયંઓડસ્તવધો, સસારંહેઝ ચં વૈયતિ વંધ ॥૧૯॥

છાયા—નોંદિયગ્રાહ્યઃ અમુર્તભાવાત્, અમૂર્તભાવાદપિ ચ ભવતિ નિત્યઃ ।

અધ્યાત્મહેતુર્નિયતોઽસ્ય વંધઃ, સસારહેતુ ચ વદન્તિ વંધમ્ ॥૧૯॥

‘નોંદિયગિજ્ઞ’ ઇત્યાદિ—

હે તાત ! યદ્ ભવાન્ પ્રત્યક્ષતોઽનુપલભ્યમાનત્વાદાત્મનોઽસ્તિત્વમેવ સ્પષ્ટયતિ, તદપ્યર્થસ્તવિકમેવ । યતઃ અસૌ આત્મા નોંદિયગ્રાહ્યઃ=ઇન્દ્રિયૈઃ શ્રોત્રાદિભિર્ગ્રાહ્યઃ= સવેધો ન ભવતિ, અમૂર્તભાવાત્=અમૂર્તત્વાત્-રૂપાદ્યભાવાત્ । અય ભાવઃ—યદી-

નાસ્તિ” આત્મા નહીં હૈ । ઇસલિયે શશવિષાણ (સસલેકા સીંગ) તુલ્ય આત્માકા જથ સ્વતત્ર કોઈ અસ્તિત્વ નહીં હૈ તો ફિર ઉસકી શુક્તિકે લિયે ધર્માચરણ કરના નિરર્થક હી હૈ ॥૧૮॥

ઇસ પ્રકાર પુરોહિત-પિતાકે વચનોંકો સુનકર દોનોં કુમારોંને કયા કહા—યહ વાત ઇસ ગાથા દ્વારા પ્રકટ કી જાતી હૈ—

‘નોંદિયગિજ્ઞ’ ઇત્યાદિ

અન્વયાર્થ—હે તાત ! આપને જો અમી કહા હૈ કિ પ્રત્યક્ષ પ્રમાણસે આત્માકા ગ્રહણ નહીં હોતા હૈ અતઃ વહ શશવિષાણ (સસલેકા સીંગ)કી તરહ અસત્ હૈ સો એસા કહના આપકા ઠીક નહીં હૈ કારણ કિ વહ પ્રત્યક્ષકે દ્વારા જો ગ્રહણ નહીં હોતા હૈ ઉસકા કારણ (અમુર્તભાવા અમૂર્તભાવાત્) ઉસકા અમૂર્ત હોના હૈ અતઃ વહ (નોંદિયગિજ્ઞ-ઇન્દ્રિયગ્રાહ્ય ન) કિસીંમી ઇન્દ્રિયકા વિષય નહીં હૈ । અમૂર્તકા તાત્પર્ય હૈ રૂપાદિક વિશિષ્ટત્વકા

પ્રત્યક્ષી બાણુવામા આવે એમ નહીં હોવાથી “આત્મા નાસ્તી” આત્મા નથી આ માટે સસલાના શિંગડાની માફક આત્માનું જ્યારે કોઈ સ્વતત્ર અસ્તિત્વ જ નથી તો પછી તેની સુક્તિ માટે ધર્માચરણ કરવું એ નિરર્થક જ છે ॥ ૧૮ ॥

આ પ્રકારના પુરોહિત પિતાના વચનોને સાંભળીને બંને કુમારોએ શું કહ્યું—એ વાત આ ગાથા દ્વારા પ્રગટ કરવામા આવે છે—“નોંદિયગિજ્ઞ”—ઇત્યાદિ

અન્વયાર્થ—હે તાત ! આપે હમણા જ કહ્યું કે, અપ્રત્યક્ષ પ્રમાણથી આત્માનું શ્રદ્ધા થતું નથી આથી તે સસલાના શિંગડાની જેમ અસત્ છે તો આપનું એ, કહેવું બરોબર નથી કારણ કે, પ્રત્યક્ષમા ન બેઈ શકાય તેવું કારણ એ છે કે, અમુર્તભાવા-અમૂર્તભાવાત્ તે અદૃશ્ય છે એ કારણે નોંદિય ગિજ્ઞ-ઇન્દ્રિયગ્રાહ્ય ન કોઈ પણ અવયવરૂપ નથી એટલે કે, તેનું કોઈ પણ રૂપ નથી જેનામા અમૂર્તનું તાત્પર્ય એ છે કે, રૂપ આદિ વિશિષ્ટત્વનો

ન્દ્રિયગ્રાહ્ય સન્નોપલમ્બ્યતે, તસ્યૈવાભાવો નિશ્ચીયતે, યથા પ્રદેશવિશેષે ઘટાદીનામ્ !
યત્તુ ઇન્દ્રિયગ્રાહ્યમેવ ન ભવતિ, તસ્યાનુપલમ્બેઽપ્યભાવો ન નિશ્ચીયતે, યથા પિશા-
ચાદીનામ્ । કિન્તુ તદનુપલમ્બઃ સશયવિષયો ભવેત્ કવચિત્ ।

અભાવ । આત્મા અમૂર્ત છે इसका तात्पर्य यही है कि आत्मामें रूपादिक
कोई भी गुण नहीं है । तथा (अमुक्तभावा वि निच्चो-अमूर्त भावात्
अपि नित्यः) अमूर्त होने पर भी यह नित्य है । (अज्ज्ञत्थ हेऊ अस्स वधो
नियओ-अध्यात्महेतुः अस्य वधः नियतः) मिथ्यात्व आदिक हेतु ही
इसके वधके कारण हैं । (वध ससारहेऊ वयति-वधम् ससारहेतु वदन्ति)
वधका होना ही ससारका हेतु कहा गया है ॥

भावार्य—दोनों पुत्रोंने पितासे आत्माके विषय में क्या कहा—यही
वात इस गाथा द्वारा स्पष्ट हो रही है, इसमें यह कहा गया है कि
आत्मा जो इन्द्रियोंसे घट पटादिककी तरह ग्रहण करनेमें नहीं आता है
उसका कारण उसका अभाव नहीं है किन्तु अमूर्तत्व है । रूपादिक गुण
जिसमें पाये जाते हैं उन्हींका इन्द्रियों द्वारा ग्रहण होता है । आत्मामें ये
पौद्गलिक गुण नहीं हैं इसी लिये वह अमूर्तिक है । अमूर्त पदार्थोंको
जाननेकी योग्यता किसी भी इन्द्रियमें नहीं होती है । क्यों कि इन्द्रियोंकी
प्रवृत्ति अपने विषयभूत रूपादिक पदार्थमें ही होती है । अविषयभूत अमूर्त
पदार्थोंमें नहीं । दूसरी एक बात यह भी है कि जो इन्द्रियग्राह्य होता

અભાવ આત્મા અમૂર્ત છે એનું કારણ એ છે કે, એનામા રૂપ આદિને કોઈ
પણ શુષ્ણ નથી અમૂક્તભાવા વિ નિચ્ચો-અમૂર્તભાવાત્ અપિ નિત્ય અમૂર્ત હોવા
છતા પણ તે નિત્ય છે અજ્ઞત્ય હેઠુ અસ્સ વધો નિયઓ-અધ્યાત્મહેતુ અસ્ય વધ
નિયત મિથ્યાત્વ આદિ હેતુ જ એના બધના કારણ છે બધનું થવું એજ
સ સારનું કારણ કહેવામા આવેલ છે

ભાવાર્થ—બન્ને પુત્રોએ પિતાને આત્માના વિષયમા શું કહ્યું એ વાત
આ ગાથા દ્વારા સ્પષ્ટ બની ગયેલ છે આમા એ બતાવવામા આવેલ છે કે
આત્મા જે ઇન્દ્રિયોની સાથે ઘટ પટાદિકની માફક ગ્રહણ કરવાથી ત્યા આવે
છે એનું કારણ તેનો અભાવ નથી પરંતુ અમૂર્તત્વ જ છે રૂપાદિક શુષ્ણ
જેનામા જોઈ શકાય છે તેનું ઇન્દ્રિયો દ્વારા ગ્રહણ થાય છે આત્મામા એ
પૌદ્ગલિક શુષ્ણ નથી આ જ કારણે તે અમૂર્તિક છે અમૂર્તિક પદાર્થોને
જાણવાની યોગ્યતા કોઈ પણ ઇન્દ્રિયોમા હોતી નથી કેમ કે, ઇન્દ્રિયોની
પ્રવૃત્તિ પોતાના વિષયભૂત રૂપાદિક પદાર્થોમાજ શુ થયેલી માનવામા આવેલ છે
અવિષયભૂત અમૂર્ત પદાર્થોમા નહિ બીજી એક વાત એ પણ છે કે, ઇન્દ્રિ

નનુ સાધકપ્રમાણ પ્રમાણભાવાદાત્મનઃ સશયવિષયતૈવાસ્તિતિ ચેન્ન, તત્સાધકાનુમાનપ્રમાણસ્ય સત્વાત્ । તથાહિ-આત્મા અસ્તિ, અહ પશ્યામિ, ત્રિધામીત્યાદ્યનુગત પ્રતીતેરન્યથાનુપપત્તેઃ, અહ દ્રષ્ટાઽસ્મિ, અહ વ્રાતાઽસ્મિ, અહ રમાસ્વાદ-કોઽસ્મિ શ્રોતાચાઽસ્મિ, इत्येव लोके प्रत्येकजीवस्यानुभवो भवति । यद्यात्मनोऽस्त-

હુઆ મી ઉપલબ્ધ નહીં હોવે તો ઉસકા અભાવ નહીં કિયા જા સકતા હૈ । જૈસે ઇન્દ્રિયગ્રાહ્ય ઘટ યદિ હમે કિસી પ્રદેશ વિશેષમેં ઉપલબ્ધ નહીં હોતા હૈ તો કહ દિયા જાતા હૈ કિ યહા પર ઘટ નહીં હૈ । પરન્તુ જો મૂલ મેં હી ઇન્દ્રિયોંકા વિષય નહીં હો સકતા હૈ ઉસકે અનુપલબ્ધ (નહીં મિલને સે) હોનેસે અભાવકા નિશ્ચય નહીં હો સકતા હૈ । જૈસે પિશાચ આદિ, ઇન્દ્રિયોંકે અવિષયભૂત હૈ, અતઃ અનુપલબ્ધ હોનેસે કયા કોઈ ઇનકે અભાવકા નિશ્ચય કર સકતા હૈ ? એસા કરના પ્રત્યુત કથચિત્ સહાયકા કારણ બન જાતા હૈ ।

યદિ હસ પર યોં કહા જાય કિ “ આત્માકે જબ સાધક એવ બાધક પ્રમાણ નહીં હૈ તો આત્માકો સશય જ્ઞાનકા હી વિષય કયોં ન માન લિયા જાય । સાધક બોધક પ્રમાણકે અભાવમેં હી તો સશય ઉત્પન્ન હોતા હૈ ” સો એસા કહના મી ઠીક નહીં માના જા સકતા હૈ । કારણ કિ આત્માકા સાધક પ્રમાણ મૌજૂદ હૈ ઓર વહ હૈ અનુમાન પ્રમાણ-“ મેં દેખતા હૂ મેં સૂંઘતા હૂ ” इत्यादि जो एकाकार प्रतीति होती है वह यदि आत्मा नहीं

યમા થાહ્ય થવા છતા પશુ ઉપલબ્ધ ન હોય તો તેનો અભાવ માનવો એ વાત પશુ બરોબર નથી જેમ ઇન્દ્રિય થાહ્ય ઘટ આદિ આપણને કોઈ પ્રદેશ વિશેષમા ઉપલબ્ધ નથી થતા તો કહી દેવાય છે કે, અહિં ઘટ નથી પરંતુ બન્યા મૂળમા જ ઇન્દ્રિયોનો વિષય નથી બની શકતો એનો અનુપલબ્ધ (ન મળવાથી) થવાથી અભાવનો નિશ્ચય નથી કરી શકતો જેમ પિશાચ આદિ ઇન્દ્રિયોથી અવિષય ભૂત છે, આથી અનુપલબ્ધ હોવાથી શુ કોઈ એના અભાવનો નિશ્ચય કરી શકે છે ? એમ કરણ આપના તરફથી ઉપસ્થિત કરવામા આવેલા સશયનુ કારણ બની નાય છે જો આના ઉપર એવુ કહેવામા આવે કે, “આત્માને જો સાધક અને બાધક પ્રમાણ નથી તો આત્માને સશય જ્ઞાનનો વિષય જ શા માટે માની લેવામા આવે ? સાધક બાધક પ્રમાણના અભાવમા જ તો સશય ઉત્પન્ન થાય છે ” તો આ પ્રમાણે કહેવુ બરોબર મનાતું નથી કારણ કે, આત્માનુ સાધક પ્રમાણ મોજૂદ છે અને તે છે અનુમાન પ્રમાણ હુ જોઈ શકું છું, હું સુધું છું ઇત્યાદિ જે એકાકાર પ્રતીતિ થાય છે તે જો કહાય

દ્વાયઃ સ્યાત્, તર્હિ કર્તાર વિના દર્શનગ્રાણાદિક્રિયાયા અનુપપત્તિઃ । ઇન્દ્રિયાણ્યેવ
ચેત્ કર્તૃણિ, તર્હિ-અવ-અકુસ્થૈવાહ પદાર્થસ્ય દર્શનાદિક્રિયામમ્મન્તો ભવતીત્યેક-
સ્તૃત્વાનુપપત્તિઃ, કિં ચ-ઇન્દ્રિયેષુ નચ્છેષ્યપિ તત્તદિન્દ્રિયેણાનુભૂતાર્થસ્ય સ્મરણા-
નુપપત્તિઃ । તસ્માદાત્મનોઽસ્તિત્વમનિચ્છતાઽપિ ભવતા મન્તવ્યમ્ । ઉક્તચ—

હોતી તો નહીં હોતી અતઃ હસ પ્રકારકી અનુગત પ્રતીતિસે ‘આત્મા હૈ’
યહ સિદ્ધ હો જાતા હૈ । ‘મૈં દેખનેવાલા હૂં મૈં સૂંઘનેવાલા હૂં મૈં રસાસ્વા-
દક હૂં મૈં સુનનેવાલા હૂં’ હસ પ્રકારકા લોકમે પ્રત્યેક જીવકો સ્વ-અપને
સે અનુભવ હોતા હૈ । યદિ આત્માકા અસદ્ભાવ માના જાય તો કર્તાકે
વિના દર્શન, ગ્રાણ, આદિ ક્રિયાઈં ખી કૈસે વન સકતી હૈં ? ક્રિયાકર્તાકે
સદ્ભાવમેં હી સપન્ન હોતી હૈ । યદિ કહા જાય કિં ઇન ક્રિયાઓકા કર્તા
આત્મા નહીં હૈ કિન્તુ ઇન્દ્રિયા હૈ સો એસા કહના ખી ઉચિત નહીં હૈ કિં,
‘મૈં હી સૂંઘતા હૂં મૈં હી સુનતા હૂં’ અર્થાત્ ‘જિસ મૈંને પહિલે ઇસકો
સૂંઘા થા, વહીં મૈં અવ ઇસકો સૂંઘતા હૂં, સુનતા હૂં, ઇસ રૂપસે જો દર્શનાદિ
ક્રિયાઓમેં એક કર્તૃકતાકી પ્રતીતિ હોતી હૈ, વહીં ઇન્દ્રિયોંકો કર્તા માનને
પર નહીં હો સકતી હૈ । ક્યોં કિં પ્રત્યેક ઇન્દ્રિયોંકા વિષય ભિન્ન ૨ હૈ
ભિન્ન વિષયમેં ઇન્દ્રિયોંકો લેકર એક કર્તૃકતા નહીં આતી હૈ । ‘મૈં જો
ચક્ષુરિન્દ્રિય દેખનેવાલી હૂં સો વહીં મૈં ઇન્દ્રિય સુનનેવાલી હૂં’ એસી એક
કર્તૃકતા ઇન ઇન્દ્રિયોંમે નહીં આ સકતી હૈ અન્યથા એક હી ઇન્દ્રિયદ્વારા

આત્મા ન હોય તો ન થઈ શકે આર્થા એ પ્રકારની અનુગત પ્રતીતિ “આત્મા
છે” એ સિદ્ધ બની જાય છે “હું જોવાવાળો છું, હું સુઘવાવાળો છું, હું
રસાસ્વાદનો લેનાર છું, હું સંભાળનાર છું” આ પ્રમાણે લોકોમાં પ્રત્યેક
જીવને સ્વ યોગ્યતાઓ અનુભવ થાય છે જે આત્માનો અસદ્ભાવમાનવામાં
આવે તો કર્તાના સિવાય દર્શન, ગ્રાણ, આદિ ક્રિયાઓ પણ કઈ રીતે બની
શકે? ક્રિયા કર્તાના સદ્ભાવમાં જ સપન્ન હોય છે કદાચ એમ કહેવામાં
આવે કે, એ ક્રિયાનો કર્તા આત્મા નથી પરંતુ ઇન્દ્રિયો છે તે એમ કહેવું
પણ બ્યાજબી નથી કેમ કે, ‘હું જ સુધુ છું, હું જ માલગુ છું’ અર્થાત્
જેને મેં પહેલાં સુઘેલ હતું તેને ફરીથી સુધુ છું, માલગુ છું આ પ્રમાણે
જે દર્શનાદિક ક્રિયાઓમાં એક કર્તૃકતાની પ્રતીતિ થાય છે તે ઇન્દ્રિયોને કર્તા
માનવાથી થઈ શકતી નથી કેમ કે, પ્રત્યેક ઇન્દ્રિયોનો વિષય ભિન્ન ભિન્ન છે
ભિન્ન વિષયોમાં ઇન્દ્રિયોની એક કર્તૃકતા આવતી નથી ‘જે ચક્ષુ ઇન્દ્રિય
જોવાવાળી તે એજ ઇન્દ્રિય માલગનાર છે’ આવી એક કર્તૃકતા એ ઇન્દ્રિયોમાં
આવી શકતી નથી આ ઉપરાંત એક જ ઇન્દ્રિયથી બીજી ઇન્દ્રિયોના વિષય

અહ શૃણોમિ પશ્યામિ, જિઘ્રામ્યાસ્વાદયામિ ચ ।

ચેતયામ્યધ્યવસ્યામિ, બુધ્યામીત્યેવમસ્તિ સઃ ॥ ૧ ॥ ઇતિ ।

તથા—અમૂર્તભાવાત્=અમૂર્તત્વાત્ હેતોશ્ચાપિ અયમાત્મા નિત્યો ભવતિ । અય માવઃ—દ્રવ્યત્વે સતિ યદમૂર્તં તન્નિત્ય, યૈવા વ્યોમ । અયમાત્માઽપિ દ્રવ્યત્વે સત્ય- મૂર્તઃ, અતોઽયમપિ નિત્ય એવ । અનેન આત્મનો વિનાશનસ્થાને નિરાકૃતે । અસ્તુ

અન્ય મી ઇન્દ્રિયોકે વિષય જ્ઞાત હો જાનેસે ડનકા સ્વતત્ર અસ્તિત્વ માનના વ્યર્થ હો જાતા હૈ । કયોં કિ ંક ઇન્દ્રિયસે હી શેષ ઇન્દ્રિયોકે વિષયોંકો જાનનેરૂપ કામ સપત્ર હોને લોગોા ઇસલિયે । તથા ઇન્દ્રિયોંમે કર્તૃતા ઇસલિયે મી નહોં આસકતી હૈ કિ કિસી વિવક્ષિત ઇન્દ્રિયકે નષ્ટ હોને પર જો ડસકે વિષયકી સ્મૃતિ આતી હૈ વહ નહોં આની ઑહિયે । પરન્તુ ઇન્દ્રિયોંકે નષ્ટ હોને પર મી ડસકે વિષયકી સ્મૃતિ આતી તો રહતી હૈ । ઇસસે આપકો માનના ઑહિયે કિ જો વિષયકા સ્મરણ કર્તા હૈ વહી આત્મા હૈ ંર વહ ઇન્દ્રિયોંસે સર્વથા જુદા હૈ । કહા મી હૈ—

“ અહ શૃણોમિ પશ્યામિ, જિઘ્રામ્યાસ્વાદયામિ ચ ।

ચેતયામ્યધ્યવસ્યામિ, બુધ્યામીત્યેવમસ્તિ સ ॥” ૧ ॥

તથા—“અમૂર્તભાવાદપિ ચ ભવતિ નિત્યઃ” ઇસકા તાત્પર્ય યહ હૈ કિ જો દ્રવ્ય હોતે હુઅ અમૂર્ત હોતા હૈ—વહ નિત્ય હોતા હૈ જૈસે આકાશ । આકાશમેં દ્રવ્યત્વકે હોને પર અમૂર્તતા હોનેસે નિત્યતા ડપલબ્ધ હૈ । અતઃ આકાશકી તરહ યહ આત્મા મી નિત્ય હૈ । કયો કિ ડસમેં મી દ્રવ્યત્વકે હોને પર અમૂ

જાણી લેઑાવાથી એનુ સ્વતત્ર અસ્તિત્વ માનવુ વ્યર્થ બની જાય છે કેમ કે, એક ઇન્દ્રિયથી જ બીજા ઇન્દ્રિયોના વિષયનુ જાણવા રૂપ કામ સપન્ન થવા માડશે તેમજ ઇન્દ્રિયોમા કૃતૃકતા આ કારણે પણ આવી શકતી નથી કે, કોઈ વિવક્ષિત ઇન્દ્રિય નષ્ટ થઈ જતા એના વિષયની જે સ્મૃતિ આવે છે તે ન આવવી જોઈએ પરન્તુ ઇન્દ્રિયોના નષ્ટ થવા છતા પણ એના વિષયની સ્મૃતિ આવતી તો રહે છે આ કારણે આપે માનવુ જોઈએ કે, જે વિષયનુ સ્મરણ કરનાર છે તેજ આત્મા છે અને તે ઇન્દ્રિયોથી સાવ જુદો જ છે કહ્યુ પણ છે—

“ અહ શૃણોમિ પશ્યામિ, જિઘ્રામ્યાસ્વાદયામિ ચ ।

ચેતયામ્યધ્યવસ્યામિ, બુધ્યામીત્યેવમસ્તિ સ ” ॥ ૧ ॥

તથા—“અમૂર્તભાવાદપિ ચ ભવતિ નિત્ય ” આનુ તાત્પર્ય એ છે કે, જે દ્રવ્ય હોવા છતા પણ અમૂર્ત હોય છે, તે નિત્ય છે જેમ કે, આકાશ આકાશમા દ્રવ્યત્વ હોવા છતા અમૂર્તતા હોવાથી નિત્યતા ડપલબ્ધ છે આથી આકાશની માફક આ આત્મા પણ નિત્ય છે કેમકે, એનામા પણ દ્રવ્યત્વપણુ

આત્મા, તથાપિ પ્રવ્રજ્યાયા નાસ્તિ પ્રયોજનમ્, અમૂર્તત્વાદેવ તદ્વન્યસ્યાસર્ભર્વાત્
 इति निराकर्तुमाह 'अज्ज्ञत्वा हेज्' इत्यादि अस्य आत्मनः अध्यात्महेतुः- आत्मनि
 इति-अध्यात्मम्=अनादिकाल-सहचरिता आत्मस्या मिथ्यात्वादयः तएव हेतुः
 कारण यस्मिन् स तथा, मिथ्यात्वादि हेतुकः इत्यर्थः, वन्धः=कर्मभिः सन्लेप,
 निवृतः-निश्चितः-अनादिकालादपिच्छिन्नतया पूर्वपूर्वभवानुगतः । अन्यथा जगद्
 वैचित्र्यस्यैवानुपपत्तिः । अयमाशयः-अमूर्तस्यापि व्योम्नो मूर्तैर्घटादिभिः सह
 सश्लेषो भवति, एवमेव अमूर्तस्यात्मनोऽपि मूर्तैः कर्मभिः सह सश्लेषो भवति,
 इति नास्ति कश्चिद् विरोधः । उक्तव—

તેંતા પાઈ જાતી હૈ । इस कथनसे यह बात निराकृत हो जाती है जो आत्मा
 को एकान्तत विनाश एव अनवस्थान धर्मवाला मानते हैं । यदि कोई यहां
 पर ऐसी आशका करे कि जन आत्मा नित्य पदार्थ है, तो फिर प्रव्रज्या
 ग्रहण करना व्यर्थ है । कारण कि प्रव्रज्या ग्रहणसे उसमें कुछ भी असर
 नहीं हो सकता है, सो ऐसा कहना ठीक नहीं है, यह वान “अज्ज्ञत्वा हेज्
 नियओऽस्स वधो” इस पद द्वारा प्रदर्शित की गई है । इससे इस बातकी
 पुष्टि होती है कि आत्माके साथ अनादिकालसे ही मिथ्यात्व आदि वधके
 कारणोंका सश्लेष हो रहा है । इसी वधकी वजहसे जगतमें नाना प्रका-
 रकी विचित्रता दृष्टिगत हो रही है । तात्पर्य कहनेका यह है कि जिस
 प्रकार अमूर्त आकाशको मूर्त घट पटादिकोंके साथ सन्लेप है उसी प्रकार
 अमूर्त आत्मा का भी मूर्त कर्मों के साथ सन्लेप सवन्ध हो रहा है ।
 कहा भी है—

હોવાથી અમૂર્તતા જોઈ શકાય છે આ કથનથી એ વાત નિરાકૃત થઈ જાય
 છે કે, આત્માને એકાન્તત વિનાશ અને અનવસ્થાન ધર્મવાળા માને છે અહીં
 કોઈ કદાચ એવી શંકા કરે કે, જો આત્મા નિત્ય પદાર્થ છે તો પછી પ્રવ્રજ્યા
 ધારણ કરવી બ્યર્થ છે કેમકે, પ્રવ્રજ્યા ગ્રહણ કરવાથી તેમા કોઈ પણ અસર
 પડેવાથી શકતી નથી તો એમ કહેવું એ પણ બરોબર નથી આ વાત “અજ્ઞત્વા હેજ
 નિયઓઽસ્સ વધો” એ પદ દ્વારા પ્રદર્શિત કરવામા આવેલ છે આથી એ વાતને
 પુષ્ટિ મળે છે કે, આત્માની સાથે અનાદિ કાળથી જ મિથ્યાત્વ આદિ બધના
 કારણોનો સશ્લેષ થઈ રહેલ છે આ બધના કારણથી જ જગતમા નાના પ્રકારની
 વિચિત્રતા દૃષ્ટિગત થઈ રહેલ છે તાત્પર્ય કહેવાતું એ છે કે, જે રીતે અમૂર્ત
 આકાશનો મૂર્ત ઘટ પટાદિકોની સાથે સશ્લેષ છે એજ રીતે અમૂર્ત આત્માનો
 પણ મૂર્ત કર્મોની સાથે સશ્લેષ થઈ રહેલ છે ઠીક પણ છે—

‘અરૂપ હિ યથાઽઽકાશ, રૂપિદ્રવ્યાદિભાજનમ્ ।

તથા હ્યરૂપી જીવાઽપિ, રૂપિકર્માદિભાજનમ્ ॥” ઇતિ ।

તથા—અર્થ ચ સમારહેતુ=તુર્ગતિકસસારકારણ યદન્તિ । તૌર્થક્રા
ઇતિ શેષઃ । આત્મા હિ અમૃત્ત્વાદિન્દ્રિયગ્રાહ્યો ન ભવતિ, અમૃત્ત્વાદેવ ચ નિસ્યો
ભવતિ । તથા—અનાદિકાલ—સદ્ચરિતમિત્યાદિદેહુક્તો અન્ધશ્વાસ્યાત્મકો નિયતઃ ।
બન્ધાદેવ સસાર ઇતિ સૂત્રાર્થ ॥ ૧૯ ॥

યતો બન્ધાદેવ સસારોઽસ્તદુન્નિઽત્તયે ધર્માચરણરૂપો યત્નો વિધેય એવેત્યત્રાહ—
મૂલમ્—

જેહા વૈય ધર્મમયાણમાંણા, પાવં પુરા કર્મમકોસિ મોહા ।
ઓરુજ્ઞમાણા પરિરક્ષિયંતા, ‘ત નેવં ભુજો વિ’ સમાચરામો ॥૨૦॥

ઝાયા—યથાવય ધર્મમજનાનાઃ, પાપં પુરા કર્મ અકાર્મ મોહાત્ ।

—અરૂપ્યમાના પરિરક્ષમાણા, તત્રૈવ ભૂયોઽપિ સમાચરામઃ ॥૨૦॥

ટીકા—‘જેહા’—ઇત્યાદિ—

હે તાત ! યથા=યેન પ્રકારેણ, પુરા=પૂર્વમ્ આરૂપમાનાઃ—ગૃહાન્નિઃપરણમ

“અરૂપ હિ યથાઽઽકાશ, રૂપિદ્રવ્યાદિ ભાજનમ્ ।

તથા હ્યરૂપી જીવોઽપિ, રૂપિકર્માદિભાજનમ્ ॥”

યદ્ વધ ચતુર્ગતિક સમારકા હેતુ હૈ । એસા તોથ ન પ્રભુકાર વચન હૈ ।
અનાદિકાલ સદ્ચરિત મિત્યાત્વ આદિ નિમિત્તક વધ આત્માને સાથ
લગ રહા હૈ । ઓર વધસે સસાર હોતા હૈ ॥૧૯॥

જવ વધસે સસાર હોતા હૈ તા ઉસ સસારકા નાશ કરનેકે લિયે
ધર્માચરણરૂપ પ્રયત્ન કરના ચાહિયે, હસ વિષયમેં વે કહતે હૈ—

‘જહાવય’ ઇત્યાદિ—

અન્વયાર્થ—હે તાત ! (જહા—યથા) જિસ પ્રકાર (પુરા—પુરા) પહિલે

“અરૂપ હિ યથાઽઽકાશ, રૂપિદ્રવ્યાદિ ભાજનમ્ ।

તથા હ્યરૂપી જીવોઽપિ, રૂપિકર્માદિભાજનમ્ ॥”

આ બધ ચતુર્ગતિક સસારનો હેતુ છે એવુ તૌર્થકર પ્રભુનુ વચન
છે અનાદિ કાળથી સદ્ચરિત મિત્યાત્વ આદિ નિમિત્તક બધ આત્માની સાથે
લાગી રહેલ છે અને બધથી સસાર થાય છે ॥૧૯॥

બન્ધાદે બધથી સસાર થાય છે તો એ સસારનો નાશ કરવા માટે ધર્મો
ચરણરૂપ પ્રયત્ન કરવો જોઈએ આ વિચારમાં તેઓ કહે છે કે—“જહાવય—ઇત્યાદિ ।
અન્વયાર્થ—હે તાત ! જહા—યથા જે પ્રકારે પુરા-પુરા પહેલા ઓરુજ્ઞ

प्राप्नुवन्तः, तथा-परिरक्ष्यमाणाः=भृत्यादिभिः साधुष्वहितकारित्वबुद्धिमुत्पाद्य
तद्दर्शनाद् प्रार्थ्यमाणाः, धर्म=सम्यग्दर्शनादिकम् अज्ञानानां वय मोहात्=अज्ञानात्,
पाप कर्म=साधूनामदर्शनादिरूप सावद्यकर्म, अकार्म=कृतवन्तः। भूयोऽपि=पुनरपि
तत् पाप कर्म न समाचरामः=न समाचारिष्याम-इत्यर्थः। द्वयोः सत्त्वे वयमिति
बहुवचन 'अस्मदो द्वयोश्चे'ति व्याकरणसूत्रानुसारात् ॥ २० ॥

पुनरप्याह—

मूलम्—

अवभाहंयमि लोगंस्मि, सव्वओ परिवोरिण् ।

अमोहंहाहि पंडतीहि, गिहंसि नं रइ लंभे ॥ २१ ॥

छाया—अभ्याहते लोके, सर्वतः परिवारिते ।

अमोघाभिः पतन्तीभिः गृहे न रतिं लभामहे ॥ २१ ॥

(ओरुज्झमाणा-अवरुध्यमाणाः) घरसे नहीं निकलने दिये गये तथा
(परिरक्खयता-परिरक्ष्यमाणाः) साधुओंके विषय में अहितकारित्व
बुद्धिको उत्पन्न कराके उनके दर्शन करनेसे भी रोके गये (वय-वयम्)
हम लोगोंने (धम्ममयाणमाणा-धर्ममजानानाः) धर्मको नहीं जानते
हुए (मोहा-मोहात्) अज्ञानसे (पाव कम्म अकासि-पापकर्म अकार्म)
मुनियोंके दर्शन आदि नहीं करने रूप पापकर्म किया (त-तत्) वह पापकर्म
अब (भुज्जोवि नेव समायरामो-भूयोऽपि नैव समाचरामः) हमलोग
फिरसे नहीं करेंगे। अर्थात्-जिस प्रकार हमलोगोंने आपकी बातोंमें
आकर मुनियोंके दर्शन सेवा आदिसे अपनेको वचित रख्खा वैसा काम
अब हमलोगोंसे नहीं हो सकेगा ॥२०॥

माणा-अवरुध्यमाणा घरभाथी अडार न नीकणवानु उडीने तेमज परिरक्खयता-
परिरक्षमाणा साधुओना विषयभा अहित कारित्व बुद्धिने उत्पन्न करीने ओमना
दर्शनथी पणु रोकवाभा आवेस वय-वयम् अमे अने लाधओओ धम्ममयाण
माणा-धर्ममजानाना धर्मने न लाधुवाथी तेमज मोहा-मोहात् अज्ञानथी पाव-
कम्म अकासि-पापकर्म अकार्म मुनिओना दर्शन आदि न करवानु पापकर्म
कथुं त-तत् ते पापकर्म हुवे भुज्जो वि नेव समायरामो-भूयोऽपि नैव समा
चराम अमे करीथी करवाना नथी अर्थात् अमेओ आपनी बातोभा आवी
जईने मुनिओना दर्शन, सेवा आदिथी पोतानी नतने वचित राणी छे
ओवु काम हुवे अमाराथी अनी शकवानु नथी ॥ २० ॥

‘અરૂપ હિ યથાઽઽકાશ, રૂપિદ્રવ્યાદિભાજનમ્ ।

તથા હ્યરૂપી જીવોઽપિ, રૂપિકર્માદિભાજનમ્ ॥” ઇતિ ।

તથા—અર્થ ચ સમારહેતુ=તુર્ગતિકસસારકારણ વદન્તિ । તાર્થકરા
ઇતિ શેષઃ । આત્મા હિ અમૃતત્વાદિન્દ્રિયગ્રાહ્યો ન ભવતિ, અમૃતત્વાદેવ ચ નિત્યો
ભવતિ । તથા—અનાદિકાલ—સદ્વચરિતમિત્યાત્માદિ હેતુકો અન્ધશ્રાસ્યાત્મકો નિયતઃ ।
અન્ધાદેવ સસાર ઇતિ સૂત્રાર્થ ॥ ૧૯ ॥

યતો અન્ધાદેવ સસારોઽતસ્તદુચ્ચિત્તયે ધર્માચરણરૂપો યત્નો વિધેય એવેત્યત્રાદ—
મૂલમ્—

જેહા વૈય ધર્મમયાણમંાણા, પેવ પુરા કર્મમકોસિ મોહા ।
ઓરુજ્ઞમાણા પરિરક્ષિયંતા, ‘ત નેવે મુંજો વિ’ સમાયરાંમો ॥૨૦॥

છાયા—યથાવય ધર્મમજનાનાઃ, પાપ પુરા કર્મ અકાર્મ મોહાત્ ।

અરુપમાના પરિરક્ષમાણા, તત્રૈવ ભૂયોઽપિ સમાચરામઃ ॥૨૦ ।

ટીકા—‘જહા’—ઇત્યાદિ—

હે તાત ! યથા=યેન પ્રકારેણ, પુરા=પૂર્વમ્ આરુપમાના’—ગૃહાન્નિ મરણમ

“અરૂપ હિ યથાઽઽકાશ, રૂપિદ્રવ્યાદિ ભાજનમ્ ।

તથા હ્યરૂપી જીવોઽપિ, રૂપિકર્માદિભાજનમ્ ॥”

અહ વધ ચતુર્ગતિક સમારકા હેતુ હૈ । એસા તોથ ત્ર પ્રભુકા વચન હૈ ।
અનાદિકાલ સદ્વચરિત મિત્યાત્વ આદિ નિમિત્તક વધ આત્માને સાથ
લગ રહા હૈ । ઓર વધસે સસાર હોતા હૈ ॥૧૯॥

જવ વધસે સસાર હોતા હૈ તા ઉસ સસારકા નાશ કરનેકે લિયે
ધર્માચરણરૂપ પ્રયત્ન કરના ચાહિયે, ઇસ વિષયમેં વે કહતે હૈ—

‘જહાવય’ ઇત્યાદિ—

અન્વયાર્થ—હે તાત ! (જહા—યથા) જિસ પ્રકાર (પુરા—પુરા) પહિલે

“અરૂપ હિ યથાઽઽકાશ, રૂપિદ્રવ્યાદિ ભાજનમ્ ।

તથા હ્યરૂપી જીવોઽપિ, રૂપિકર્માદિભાજનમ્ ॥”

આ બધ ચતુર્ગતિક સસારોનો હેતુ છે એવુ તીથ કર પ્રભુનુ વચન
છે અનાદિ કાળથી સદ્વચરિત મિત્યાત્વ આદિ નિમિત્તક બધ આત્માની સાથે
લાગી રહેલ છે અને બધથી સસાર થાય છે ॥૧૯॥

અ્યારે બધથી સસાર વાય છે તો એ સસારનો નાશ કરવા માટે ધર્મા
ચરણરૂપ પ્રયત્ન કરવો જોઈએ આ વિષયમા તેઓ કહે છે કે—“જહાવય—ઇત્યાદિ ।

અન્વયાર્થ—હે તાત ! જહા—યથા જે પ્રકારે પુરા-પુરા પહેલા ઓરુજ્ઞ

છાયા—કેન અભ્યાહતો લોક, કેન વા પરિવારિતઃ

કા વા અમોઘા ઉક્તા, જાતો ! ચિન્તાપરો ભગમિ ॥ ૨૨ ॥

‘ કેળ ’—ઈત્યાદિ—

હે જાતો—હે પુત્રો ! અય લોકઃ કેન વ્યાધતુલ્યેન અભ્યાહતઃ=પીડિતઃ ? કેન વા-વાગુરાસ્થાનીયેન પરિવારિતઃ=પરિવેષ્ટિતઃ ? કા વા અમોઘા-અમોઘશસ્ત્ર-તુલ્યા અભ્યાહતિક્રિયા પ્રતિકરણતયા ઉક્તાઃ ‘ ઇમમર્થ જ્ઞાતુમહ ચિન્તાપરઃ=ચિન્તાયુક્ત, ભગમિ=અસ્મિ । તસ્માદયમર્થો મમાડ્ડવેદ્યતામ્ ॥ ૨૨ ॥

પુત્રાંકે ડસ પ્રકાર વચન સુનકર પિતાને પૂછા—‘ કેળ ’ ઇત્યાદિ ।

અન્વયાર્થ—(જાયા-જાતો) હે પુત્રો યદ તો વનાઓ કિ (અય લોઓ-

અય લોકઃ) યદ લોક વ્યાધતુલ્ય (કેળ અભ્યાહઓ-કેન અભ્યાહતઃ) કિસકે દ્વારા પીડિત હો રહા હૈ ? (કેળ વા પરિવારિઓ-કેન વા પરિવારિતઃ) તયા વાગુરા-મૃગવધની-કે સ્થાનાપન્ન કિસસે પરિવારિત પરિવેષ્ટિત હૈ । ણવ (કા વા અમોઘા ઉક્તા-કા વા અમોઘા ઉક્તા) ઇસમે અમોઘ શસ્ત્રતુલ્ય પાત કૌન હૈ ? (ચિન્તાવરો હુમિ-ચિન્તાપરો ભગમિ) યદ વાત-કો જાનનેકે લિયે મૈં ચિન્તિત હૂ અતઃ મૈં તુમસે જાનના ચાહતા હૂ ।

ભાવાર્થ—ઢકીસર્વી ગાયમે જો કુઝ કહા ગયા હૈ-ડસીકે વિષયમેં યદ પુત્રોસે પિતાકા પ્રશ્ન હૈ । પિતા ડનસે પૂઝ રહે હૈં કિ હે પુત્રો ! યદ લોક કિસ સે પીડિત હૈ તયા કિસસે પરિવેષ્ટિત હૈ ઓર યદા અમોઘ પાત કૌન હૈં ॥ ૨૨ ॥

પુત્રોતુ આવા પ્રકારતુ વચન સાલજીને પિતાએ પૂછ્યુ-“કેળ”-ઈત્યાદિ

અન્વયાર્થ—જાયા-જાતો હે પુત્રો ! એ તો બતાવો કે, અય લોઓ-અય લોક આ લોક શિકારીની માફક કેળ અભ્યાહઓ-કેન અભ્યાહત કેના તરફથી પીડિત બની રહેલ છે ? કેળ વા પરિવારિઓ-કેન વા પરિવારિત તથા વાગુરા મૃગવધના સ્થાનાપન્ન કેનાથી પરિવારિત-પરિવેષ્ટિત છે કા વા અમોઘાઉક્તા-કાપિ અમોઘા ઉક્તા આમા અમોઘ શસ્ત્ર જેવુ પાત કયુ છે ? ચિન્તાવરો હુમિ-ચિન્તાપરો ભગમિ આ વાતને બાબુવા માટે હુ ઉત્સુક છુ આથી હુ તમારી પાસેથી એ બાબુવા ઇચ્છુ છુ

ભાવાર્થ—એઢવીસમી ગાથામા જે કાઈ કહેવામા આવેલ છે, એના જ વિષયમા પુત્રોએ પિતાને આ પ્રશ્નની પૃચ્છા કરેલ છે પિતા એમને પૂછે છે કે હે પુત્રો ! આ લોક કેનાથી પીડિત છે તથા કેનાથી પરિવેષ્ટિત છે અને અહીં અમોઘ શસ્ત્ર કયુ છે ? ॥ ૨૨ ॥

टीका—‘अवभाहयमि’ इत्यादि ।

हे तात ! अभ्याहते-आभिमुख्येन पीडिते, तथा सर्वतः=सर्वांगु दिक्षु परिवारिते=परिवेष्टिते, तथा-अमोघाभिः=अन्याभिः पतन्तीभिः=शस्त्रधारातुल्याभि रभिहते, इति शेषः । अस्मिन् लोके वयं गृहे रतिम्=सुखं न लाभामहे=न प्राप्नुमः । अयं भावः—यथा वागुरावेष्टितो मृगस्तीक्ष्णैरमोघवाणैर्व्याघ्रेनाभ्याहतो रतिं न प्राप्नोति, तथैव गृहे वयमपि ॥ २१ ॥

पुत्रयोरेतद् वचनं निशम्य पितामाह—

मूलम्—

केण अवभाहओ लोओ, केण वा परिवारिओ ।

का वा अमोहा वुंत्ता, जाया । चित्तोवरो हुंमि ॥ २२ ॥

फिर कहते हैं—‘अवभाहयमि’ इत्यादि ।

अन्वयार्थ—हे तात । (अवभाहयमि-अभ्याहते) बिलकुल समक्षमें पीडित तथा (सर्वओ-सर्वतः) सब ओरसे (परिवारिए-परिवारिते) परिवेष्टित एव (अमोहाहिं पडतीहिं-अमोघाभिः पतन्तीभिः) अमोघ-सफल पातोंसे अभिहत (लोगेम्मि-लोके) इस लोकमें हम लोग (गिहसि रह न लभे-गृहे रतिं न लाभामहे) घरमें रह कर कभी भी आनन्द प्राप्त नहीं कर सकते हैं । तात्पर्य—इसको इस प्रकार है—जिस प्रकार वागुरासे वेष्टित मृग तीक्ष्ण एव अमोघ वाणों द्वारा व्याधसे आहत होकर कहीं पर भी आनन्द नहीं पाता है, उसी प्रकार हमलोग भी इस मसारमें रहते हुए आपके घरमें आनन्द नहीं पा सकते हैं ॥ २१ ॥

इरी कडे छे—“अवभाहयमि”—इत्यादि ।

अन्वयार्थ—हे तात । अवभाहयमि-अभ्याहते छेवाही रीते ओध शक्य तेवा पीडित तेमओ सर्वओ-सर्वतः सर्व तरइथी परिवारिए-परिवारित घेरायेवो ओने अमोहाहिं पडतीहिं-अमोघाभिः पतन्तीभिः ओमोघ सकण पापोथी भरेवो ओवा लोगेम्मि-लोके आ बोडमा ओमो गिहसि रह न लभे-गृहे रतिं न लाभामहे घरमा रहेवा छता पणु आनंद प्राप्त करी शकीओ तेम नथी ओनु तात्पर्य ओ छे के, ओ रीते वागुराथी मृगजधथी घेरायेव मृग तीक्ष्ण ओने ओमोघ पाणोथी शिकारीथी छेवाथा पछी कोध पणु स्थणे आनंद पाभी शकतो पथी ओ रीते ओमो पणु आ ससारमा रहेवा छता आपना घरमा आनंद भेजवी शकवाना नथी ॥ २१ ॥

છાયા—કેન અભ્યાહતો લોકઃ, કેન વા પરિવારિત.

કા વા અમોઘા ઉક્તા, જાતો ! ચિન્તાપરો ભવામિ ॥ ૨૨ ॥

‘ કેળ ’—ઇત્યાદિ—

હે જાતો=હે પુત્રો ! અય લોકઃ કેન વ્યાધતુલ્યેન અભ્યાહતઃ=પીડિતઃ ? કેન વા-વાગુરાસ્થાનીયેન પરિવારિતઃ=પરિવેષ્ટિતઃ ? કા વા અમોઘા-અમોઘશસ્ત્ર-તુલ્યા અભ્યાહતિક્રિયા પ્રતિકરણતયા ઉક્તાઃ : ‘ ઇમમર્થ જ્ઞાતુમહ ચિન્તાપરઃ=ચિન્તાયુક્ત, ભવામિ=અસ્મિ । તસ્માદયમર્થો મમાઽઽવેદ્યતામ્ ॥ ૨૨ ॥

પુત્રાંકે ઇસ પ્રકાર વચન સુનકર પિતાને પૂછા—‘ કેળ ’ ઇત્યાદિ ।
અન્વયાર્થ—(જાયા-જાતો) હે પુત્રો યદ્ તો વનાઓ કિ (અય લોઓ-અય લોક.) યદ્ લોક વ્યાધતુલ્ય (કેળ અભ્યાહતો-કેન અભ્યાહતઃ) કિસકે દ્વારા પીડિત હો રહ્યા હૈ ? (કેળ વા પરિવારિઓ-કેન વા પરિવારિતઃ) તથા વાગુરા-મૃગવધની-કે સ્થાનાપન્ન કિસસે પરિવારિત પરિવેષ્ટિત હૈ । એવ (કા વા અમોઘા ઉક્તા-કા વા અમોઘા ઉક્તા) ઇસમે અમોઘ શસ્ત્રતુલ્ય પાત કૌન હૈ ? (ચિન્તાવરો હુમિ-ચિન્તાપરો ભવામિ) યદ્ વાત-કો જાનનેકે લિયે મૈ ચિન્તિત હૂ અતઃ મૈ તુમસે જાનના ચાહતા હૂ ।

ભાવાર્થ—ઇકીસર્વી ગાથામે જો કુઝ કહા ગયા હૈ-ઊસીકે વિષયમેં યદ્ પુત્રોસે પિતારા પ્રશ્ન હૈ । પિતા ઊનસે પૂછ રહે હૈં કિ હે પુત્રો ! યદ્ લોક કિસ સે પીડિત હૈ તથા કિસસે પરિવેષ્ટિત હૈ ઓર યદ્ અમોઘ પાત કૌન હૈં ॥ ૨૨ ॥

પુત્રોનુ આવા પ્રકારનુ વચન સાલજીને પિતાએ પૂછ્યુ—“કેળ”—ઈત્યાદિ
અન્વયાર્થ—જાયા-જાતો હે પુત્રો ! એ તો બતાવો કે, અય લોઓ-અય લોક આ લોક શિકારીની માફક કેળ અભ્યાહતો-કેન અભ્યાહત કોના તરફથી પીડિત બની રહેલ છે ? કેળ વા પરિવારિઓ-કેન વા પરિવારિત તથા વાગુરા મૃગવધના સ્થાનાપન્ન કોનાથી પરિવારિત-પરિવેષ્ટિત છે કા વા અમોઘાઉક્તા-કાપિ અમોઘા ઉક્તા આમા અમોઘ શસ્ત્ર જેવુ પાત કયુ છે ? ચિન્તાવરો હુમિ-ચિન્તાપરો ભવામિ આ વાતને જાણવા માટે હુ ઉત્સુક છુ આથી હુ તમારી પાસેથી એ જાણવા ઇચ્છુ છુ

ભાવાર્થ—એકવીસમી ગાથામા જે કાઈ કહેવામા આવેલ છે, એના જ વિષયમા પુત્રોએ પિતાને આ પ્રકારની પૂછા કરેલ છે પિતા એમને પૂછે છે કે હે પુત્રો ! આ લોક કોનાથી પીડિત છે તથા કોનાથી પરિવેષ્ટિત છે અને અહી અમોઘ શસ્ત્ર કયુ છે ? ॥ ૨૨ ॥

પિતૃવંચનમાકર્ણ્ય કુમારો પ્રોચતઃ—

મૂલમ્—

મચ્ચુણાઽવ્ભાહઓ લોગો, જરોણ પરિવારિઓ ।

અમોહાં રંયણી લુત્તા, ઈંવ તૈય । વિર્યોણહ ॥૨૩॥

છાયા—મૃત્યુનાઽભ્યાહતો લોકઃ, જરસા પરિવારિતઃ ।

અમોઘા રજની ઉક્તા, ઇય તાત । વિજાનીત ॥ ૨૩ ॥

ટીકા—‘મચ્ચુણા’ ઇત્યાદિ ।

હે તાત ! લોકઃ=વ્યાધતુલ્યેન મૃત્યુના અભ્યાહતઃ=પીડિતઃ । યતોઽસૌ સર્વસ્ય જન્તોઃ પૃષ્ઠે ધાવતિ । ઉક્તચ—

તીર્થંકરા ગણધરાઃ, સુરપતયશ્વક્રિકેશવા રામાઃ ।

સર્વેઽપિ મૃત્યુવશગા, શેષાણામત્ર કા ગણના ॥૧॥ ઇતિ ।

પિતાકી હસ પૃછાકા ઉત્તર હસ પ્રકાર દેતે હૈં—‘મચ્ચુણા’ ઇત્યાદિ ।

અન્વયાર્થ—હે તાત ! હસ લોકમે વ્યાધકે સ્થાનાપન્ન મૃત્યુ હૈં સો (‘મચ્ચુણા લોગો અવ્ભાહઓ—મૃત્યુના અય લોકઃ અભ્યાહત’) હસ મૃત્યુસે યહ લોક સદા પીડિત હો રહા હૈં । ઇસા હસ લોકમેં ઇક મી પ્રાણી નહીં હૈ, ન હુઆ હૈં ઓર ન હોગા કિ જિસકે પીછે યહ મૃત્યુ નહીં લગા હો ।

“તીર્થંકરા ગણધરા, સુરપતયશ્વક્રિ-કેશવા-રામાઃ ।

સર્વોઽપિ મૃત્યુવશગા, શેષાણામત્ર કા ગણના ॥”

ચાહે તીર્થંકર હોં, ચાહે ગણધર હોં, ચાહે સુરપતિ હિન્દ્ર હો, ચાહે ચક્રવર્તિ હોં કેશવ-વાસુદેવ, રામ-બલદેવ, કોઈ મી કયો ન હોં સબ હી હસ મૃત્યુકે વશગત બને હુઈ હૈં । જબ ઇસે ૨ ભાગ્યશાલિયોંકી યહ દશા હૈં

પિતાના ઓ પ્રકારના પૂછવાનો ઉત્તર આ પ્રમાણે આપે છે—

“મચ્ચુણા”—ઇત્યાદિ ।

અન્વયાર્થ—હે તાત ! આ લોકમા ચિકારીનું સ્થાન મૃત્યુ છે મચ્ચુણા લોગો અવ્ભાહઓ—મૃત્યુના અય લોક અભ્યાહત આ મૃત્યુના ભયથી લોકો સંકા ભય પામતા રહે છે આ લોકમા ઓવુ ઓક પણ પ્રાણી નથી થયુ, તેમ થનાર પણ નથી, કે જેની પાછળ આ મૃત્યુનો ભય ન હોય

“તીર્થંકરા ગણધરા, સુરપતયશ્વક્રિ કેશવા-રામાઃ ।

સર્વેઽપિ મૃત્યુવશગા, શેષાણામાત્ર કા ગણના ॥”

અન્વયાર્થ—ચાહે તીર્થંકર હોય, ચાહે ગણધર હોય, ચાહે સુરપતિ હિન્દ્ર હોય, ચાહે ચક્રવર્તી હોય, કે કેશવ-વાસુદેવ, રામ-બલરામ કોઈ પણ કેમ ન હોય સઘળા આ મૃત્યુના વશગત બનેલા છે. જ્યાં આવા આવા ભાગ્યશાળીની આવી

તથા-જરયા-જીર્યતે ક્ષીયતે શરીરાદિકમનયેતિ, જરા=વૃદ્ધાવસ્થા તથા, વાગુરાતુલ્યયા-યથા વાગુરા મૃગસ્થાભિઘાતયોગ્યતાયાઃ સપાદને પટીયસી તથા જરાઽપિ લોકસ્યેતિ ભાવઃ । પરિવારિતઃ=પરિવેષ્ટિતઃ, તથા-રજની=રાત્રિઃ દિવસા-ઽગ્નિનાભાવિત્વાદ્ દિવસાશ્ચ, અમોઘા = અવન્ધ્યશસ્ત્રતુલ્યા ઉક્તા । રાત્રિદિવસ રૂપાણાં શરાણા નિપાતેન પ્રાણિના અવશ્યમભિઘાતો ભવતીતિ ભાવઃ । હે તાત ! એમ્=અનેન પ્રકારેણ, અભ્યાહતાદિ વિષયે નિર્ણય વિજાનીત ॥૨૩॥

પુનરપિ કુમારૌ દ્વૈતઃ—

મૂલમ્—

જા જા વચ્ચડ રયણી, નં સા પડિનિયંત્તડ ।

અહેમ્મ કુળમાળંસ્સ, અંહલા 'જતિ રાઈઓ ॥ ૨૪॥

છાયા—યા યા ત્રજતિ રજની, ન સા પ્રતિનિર્વર્તે ।

અર્થમ્ કુર્વતઃ, અફલા યાન્તિ રાત્રયઃ ॥૨૪॥

ટીકા—‘જા જા’ ઇત્યાદિ—

યા યા રજની=રાત્રિઃ, તદગ્નિનાભાવિત્વદ્ દિવસોઽપિ ત્રજતિ=ગચ્છતિ, સા

તો હમારે જૈસોંકી ગણના હી કયા હૈ । (જરાણ પરિવારિઓ-જરસા પરિવારિતઃ) મૃગ વાગુરા-જાલકે તુલ્ય જરા હૈ । સો યહ લોક ડસ જરાસે પરિવેષ્ટિત હો રહા હૈ । તથા (અમોહા રયણી વુક્તા-અમોઘા રજની ઉક્તા) અમોઘ શસ્ત્રપાતકે તુલ્ય યહા દિન ઔર રાતે હે । જિસ પ્રકાર શસ્ત્રોંકે નિપાતસે પ્રાણિયોંકા ઘાત હો જાતા હૈ ડસી પ્રકાર દિવસ એવ રાત્રિરૂપ શસ્ત્રોંકે નિપાતસે પ્રાણિયોંકા ઘાત હોતા રહતા હૈ । (તાય એવ વિયાળહ-તાત એવ વિજાનીત હે તાત ! ઇસ ઘાતકો આપ જાનો ॥ ૨૩ ॥

ઇસ પ્રકાર કહકર પુન પુત્રોને કહા—‘જા જા વચ્ચડ’ ઇત્યાદિ ।

અન્વયાર્થ—(જા જા રયણી-યા યા રજની) જો જો દિન ઔર રાતે

દશા છે ત્યા અમારા જેવાની તો ગણતરી જ કયા રહી ? જરાણ પરિવારિઓ-જરસા પરિવારિત મૃગ વાગુરા જેવી વૃદ્ધાવસ્થા છે આ લોક એ વૃદ્ધાવસ્થાથી પરિવેષ્ટિત થઈ રહેલ છે તથા અમોહા રયણી વુક્તા-અમોઘા રજની ઉક્તા અમોઘ શસ્ત્રપાતની માફક દિવસ અને રાત છે જે રીતે શસ્ત્રોના ઘાથી પ્રાણીઓનો નાશ થાય છે એજ પ્રમાણે દિવસ અને રાતરૂપ શસ્ત્રોના ઘાથી પ્રાણીઓનો નાશ થતો રહે છે તાય એવ વિયાળહ-તાત એવ વિજાનીત હે તાત ! આ વાતને આપ જાણો ॥ ૨૩ ॥

આ પ્રમાણે કહીને ફરીથી પુત્રોએ કહ્યું—“જા જા વચ્ચડ”—ઇત્યાદિ ।

અન્વયાર્થ—જા જા રયણી-યા યા રજની જે જે દિવસ અને રાત્રી વચ્ચડ-

રાત્રિઃ, સ ચ દિવસઃ, ન પુનઃ પ્રતિનિવર્તતે, ન પુનરાગચ્છેતોત્પર્યઃ । તાશ્ચ રાત્રયઃ
દિવસાશ્ચ અધર્મ કુર્વતઃ = પ્રાણિનઃ, અફલાઃ = ધર્માચરણ રહિતત્વેન નિષ્ફલા
યાન્તિ=ગચ્છન્તિ ॥ ૨૪ ॥

સફલાઃ કથ યાન્તીત્યાહ—

મૂલમ્—

જા જા વચ્ચે રંચણી, ને સા પડિનિયત્તંદ ।

ધંમ્મ ચ કુળમાણસ્સ, સફલો 'જાતિ રાંઈઓ ॥૨૫॥

છાયા—યા યા વ્રજતિ રજનિઃ, ન સા પ્રતિનિવર્તતે ।

ધર્મ ચ કુર્વતઃ સફલા યાન્તિ રાત્રયઃ ॥ ૨૫ ॥

ટીકા—‘જા જા’ ઇત્યાદિ—

યા યા રજનિઃ ઉપલક્ષણત્વાદિયસોઽપિ વ્રજતિ, સા ન પ્રતિનિવર્તતે । તથા—
ધર્મ ચ કુર્વતઃ પ્રાણિનો રાત્રયો દિવસાઃ સફલા યાન્તિ । અતો ધર્મોપાદાનભૂતાં
દીક્ષામાત્રામયસ્ય યદ્દીપ્યાત્ત્વ ઇતિ ભાવઃ ॥૨૫॥

(વચ્ચે—વ્રજતિ) નિકલતી જા રહી છે । (સા ન પડિનિયત્તંદ—સા ન
પ્રતિનિવર્તતે) વે વે દિન ઓર રાતે પીછે વાપિસ આનેકે નહીં છે । અતઃ
ઉન દિન રાતોંમેં (અહમ્મ કુળમાણસ્સ—અધર્મ કુર્વતઃ) અધર્મ કરનેવાલે
જો-પ્રાણી હું ઉનકી વે (રાંઈઓ—રાત્રયઃ) દિન રાતેં (અહલા જાતિ—અફલાઃ
યાન્તિ) ધર્માચરણસે રહિત હોનેકે કારણ નિષ્ફલ હી વ્યતીત હોતી છે ।
અર્થાત્—ધર્માચરણ શૂન્ય પ્રાણિયોકી દિનરાતેં બિલકુલ હી નિષ્ફલ છે ॥૨૪॥,
વે દિનરાતેં કેસે સફલ હોતી છે સો કહતે હૈ—‘જા જા વચ્ચે’ ઇત્યાદિ ।

અન્વયાર્થ—અર્થ પૂર્વોક્ત રૂપસે હી છે । પરન્તુ હસમે રાત્રિયોંકી
સફલતા બતલાઈ ગઈ છે । ઉન્હીકી દિનરાતેં સફલ છે જો ધર્મક્રિયાઓંકે

વ્રજતિ વ્યતીત થઈ રહી છે સા ન પડિનિયત્તંદ—સા ન પ્રતિનિવર્તતે તે તે દિવસ
અને રાત્રી ફરીથી પાછી આવવાની નથી આથી એ દિવસ અને રાત્રીમાં
અહમ્મ કુળમાણસ્સ—અધર્મ કુર્વત અધર્મ કરવાવાળા જે પ્રાણી છે એમની એ
રાંઈઓ—રાત્રય, દિવસ અને રાત્રીઓ અહલાજાતિ—અફલા યાન્તિ ધર્મથી રહિત હોવાને
કારણે નિષ્ફળ જ વ્યતીત થઈ ચુકી છે અર્થાત ધર્માચરણ ન કરનાર પ્રાણી
ઓની દિવસ અને રાત્રી નકામી જ ગયેલ છે ॥ ૨૪ ॥

એ દિવસ અને રાત્રી ફરીતે સફળ થાય છે તે કહે છે—‘જા જા વચ્ચે’—ઇત્યાદિ ।

અર્થ પૂર્વોક્ત રૂપનો જ છે પરન્તુ આમાં રાત્રીઓની સફળતા બતાવવામાં
આવેલ છે એમની જ દિવસ રાત્રી સફળ છે કે, જે ધર્મક્રિયાના આચરણમાં

एव तयोर्वचन निश्चय्य प्रतिबुद्धो भृगुः पुत्रौ प्रत्याह—

मूलम्—

एगंओ सवंसित्ताणं, दुहओ सम्मत्तसंजुया ।

पच्छा जाया गमिस्सामो, भिक्खमाणा कुंले कुंले ॥ २६ ॥

छाया—एकतः समुप्य, द्वये सम्यक्त्वसयुताः ।

पश्चाद् जातौ ! गमिष्यामः, भिक्षमाणाः कुले कुले ॥ २६ ॥

टीका—‘एगओ’ इत्यादि—

हे जातौ=हे पुत्रौ ! एकत -एकस्मिन् स्थाने द्वये= आवा च युवा च सम्य-
क्त्वसयुताः=सम्यक्त्वेन उपलक्षणत्वात् देशविरत्या च सयुताः = सयुक्तौ सन्तः
समुप्य=सदैव उपित्वा गृहस्थाश्रम ससेव्येत्यर्थ, पश्चात्=वृद्धावस्थाया प्रत्यक्ष कुले
कुले=गृहे गृहे=ज्ञाताज्ञातेषु कुलेषु इत्यर्थः भिक्षमाणाः=विशुद्धा भिक्षामार्दानाः
गमिष्यामः=ग्रामनगरादिषु विचरिष्यामः ॥ २६ ॥

આચરણસે इनको वीताते हैं । यहा रात्रिके ग्रहणसे ही दिनोंका ग्रहण
हो जाता है ॥ २५ ॥

इस प्रकार पुत्रोंके वचनसे प्रतिबुद्ध हुए भृगुपुरोहितने पुत्रोंसे क्या
कहा ? वह कहा जाता है—‘एगओ’ इत्यादि ।

अन्वयार्थ—(जाया-जातौ) हे पुत्रौ ! (एगओ-एकतः) पहिले एक
स्थानमे (दुहओ-द्वये) हम तुम दोनों (सम्मत्तसंजुया सवसित्ताण-
सम्यक्त्वसयुताः समुप्य) सम्यक्त्व सहित रह करके अर्थात्-गृहस्था
श्रमका पालन करके (पच्छा-पश्चात्) फिर वृद्धावस्थामें दीक्षा लेकर
(कुंले कुंले भिक्खमाणा गमिस्सामो-कुंले कुंले भिक्षमाणा गमिष्यामः)
ज्ञात अज्ञात कुलोंमें विशुद्ध भिक्षा ग्रहण करते हुए ग्राम नगरादिकोंमें

જ તેને વિતાવે છે અહી રાત્રીની સાથે દિવસનું મિલન એ કારણે કરાયેલ
છે કે, દિવસ પછી રાત એ ક્રમ હોવાથી એનું ગ્રહણ કરાયેલ છે ॥ ૨૫ ॥

આ પ્રમાણે પુત્રોના વચનોથી પ્રતિબુદ્ધ થએલા ભૃગુપુરોહિતે પુત્રને શું
કહ્યું તે કહેવામા આવે છે—“ એગો ”-ઈત્યાદિ !

અન્વયાર્થ—જાયા-જાતૌ હે પુત્રૌ ! દુહઓ-દ્વયે પહેલા હું અને તમે।
એગઓ-એકત એક સ્થાનમા સમ્મત્તસંજુયા સવસિત્તાણ-સમ્યક્ત્વસયુતા સમુપ્ય
સમ્યક્ત્વ સહિત રહીને અર્થાત-ગૃહસ્થાશ્રમનું પાલન કરીને પછા-પશ્ચાત્ પછી
વૃદ્ધાવસ્થામા દીક્ષા લઈને કુલે કુલે ભિક્ષમાણા ગમિસ્સામિ-કુલે કુલે ભિક્ષમાણા
ગમિષ્યામ-જ્ઞાત અજ્ઞાત કુળોમા વિશુદ્ધ ભિક્ષા ગ્રહણ કરતા કરતા આમ નગ-

પિતૃવચન નિશમ્ય કુમારો વ્રૂતઃ—

મૂલમ્—

જસ્સંતિથિં મચ્ચુણા સક્વલં, જસ્સં વંતિથિં પલાયનં ।

જો જાણે 'ને મરિસ્સામિ, 'સો 'હું 'કલે સુણ સિયો ॥૨૭॥

છાયા—યસ્યાસ્તિ મૃત્યુના સખ્ય, યસ્ય વાસ્તિ પલાયનમ્ ।

યો જાનાતિ ન મરિષ્યામિ, સ હુ કાઢતિ શ્વઃ સ્યાત્ ॥ ૨૭ ॥

ટીકા—‘જસ્સત્થિ’—ઈત્યાદિ—

હે તાત ! યસ્ય જનસ્ય મૃત્યુના સહ સખ્ય=મૈત્ર્યમ્ અસ્તિ । વા—અથવા યસ્ય મૃત્યોઃ પલાયનમ્ અસ્તિ=યદા મૃત્યુરાગમિષ્યતિ તદા હં પ્રપલાય્યાન્યત્ર ગમિષ્યામિ ઇતિ । તથા—યો જનઃ ‘અહ ન મરિષ્યામિ’ ઇતિ જાનાતિ । સ હુ=સ એવં શ્વઃ= આગામિ દિવસે ‘ઇદ મમ સ્યાદિ’ તિ કાઢતિ=અમિલપતિ ॥ ૨૭ ॥

વિચરેંગે । અર્થાત્—હે વેટા ! અમી એસા કરો કિ હમ તુમ દોનોં અવિરત સમ્યગ્દષ્ટિ બન જાવે પથ્થાત્ દીક્ષા લે લેંગે ॥૨૬॥

કુમારોને પિતાકે इन वचनोंका उत्तर इस प्रकार दिया—‘जस्सत्थि’ इत्यादि ।

અન્વયાર્થ—હે તાત ! (જસ્સ મચ્ચુણા સક્વલ—યસ્ય મૃત્યુના સખ્યમ્) જિસ મનુષ્યકી મૃત્યુકે સાથ મૈત્રી હૈ અથવા (જસ્સ પલાયન અત્થિ—યસ્ય પલાયનમ્ અસ્તિ) જિસકા મૃત્યુસે પલાયન હૈ—જિસ સમય મૃત્યુ આવેગી ઉસ સમયમે ભાગ કરકે અન્યત્ર ચલા જાઝગા—એસા વિચાર હૈ અથવા (ન મરિસ્સામિ ઇહ જો જાણે—ન મરિષ્યામિ ઇતિ યો જાનાતિ) મૈ નહી મરુગા એસા જો અપને આપકો માનતા હૈ (સો—મઃ) વહી પ્રાણી (સુણ—શ્વઃ) આગામી દિવસમે “યહ મેરા હૈ” એસા વિચાર કરતા હૈ ।

રાહિકેમા વિચરશું અર્થાત્ હે બેટા ! અત્યારે એવું કરો કે, હું અને તમે અવિરત સમ્યગ્દષ્ટિ બનીએ પછીથી દીક્ષા લઈ લેશું ॥ ૨૬ ॥

કુમારેએ પિતાના એ વચનોનો ઉત્તર આ પ્રમાણે આપ્યો—“જસ્સત્થિ” ઇત્યાદિ

અન્વયાર્થ—હે તાત ! જસ્સ મચ્ચુણા સક્વલ—યસ્ય મૃત્યુના સખ્યમ્ જે મનુષ્યની મૃત્યુની સાથે મિત્રતા છે, જસ્સ પલાયન અત્થિ—યસ્ય પલાયનમ્ અસ્તિ અથવા જેનો મૃત્યુ સાથે પનારો છે, જે વખતે મૃત્યુ આવશે ત્યારે જાગીને બીજે ચાલ્યો જઈશ, એવો વિચાર છે અથવા ન મરિસ્સામિ ઇહ જો જાણે—ન મરિષ્યામિ ઇતિ યો જાનાતિ હું નહીં મરૂં એવું જે પોતાના મનથી માને છે સો સ તે પ્રાણી સુણ શ્વા આગામી દિવસેમા “આ મારૂં છે” એવો વિચાર કરતો રહે છે

વસ્માત્—

મૂઢમ્—

અજ્જેવં ધમ્મ પહિવજ્જિયામો, જંહિ પવણા નં પુણઠ્ઠંવામો ।
અણાગંય નેવેં યં ઐરિથિ કિચિં, સંદ્ધા સ્વમે ણે” વિણદંત્તુ રોગ ॥૨૮॥

છાયા—અદ્યૈવ ધમં પ્રતિપદ્યામહે, ય પ્રપન્ના ન પુનર્ભવામઃ ।

અનાગત નૈવ ચ અસ્તિ કિંચિત્, શ્રદ્ધા લભ નો વિનીયરાગમ્ ॥ ૨૮ ॥

ટીકા—‘અજ્જેવ’—ઇત્યાદિ—

હે તાત ! મૃત્યુસંભાવનાયાઃ સર્વદેવ વિદ્યમાનત્વાદ્ વયમ્ અદ્યૈવ ધમં=યતિધર્મં

ભાવાર્થ—પિતાકે પ્રત્નકા ઇસ ગાથા દ્વારા ઇસ પ્રકાર ઉત્તર દિયા ગયા હૈ—પિતાને જો પેસા કહા હૈ કિ વૃદ્ધાવસ્થામેં હમ તુમ દીક્ષા લેલેંગે સો ઇસ પર ઇન લોગોને કહા કિ પિતાજી ! ઇસ વાતકા કયા વિશ્વાસ હૈ કિ વૃદ્ધાવસ્થા હમારી આપકી આવેગી—સંભવ હૈ ઇસકે પહિલે હી પર્યાયાન્તરિત હો જાના પડે અર્થાત પહિલે કૌન મરે ? ઇસકા કયા ભરોંસા ? યહ વાત તો વહ વ્યક્તિ કહ સકતા હૈ કિ જિસને મૃત્યુકે સાથ મિત્રતા સ્થાપિત કર લી હૈ, અથવા જો મૃત્યુકો દેખકર દૂરી જગહ ભાગ સકતા હૈં યા મૈં નહીં મરુંગા પેસા જિસકો નિશ્ચય હો ગયા હૈ । પરન્તુ એસી સ્થિતિ કિસી બી વ્યક્તિકી યહા નહી હૈ । અત યહ વિચારધારા ઠીક નહીં હૈ ॥ ૨૭ ॥

ઇસલિયે—‘અજ્જેવ’ ઇત્યાદિ ।

અન્વયાર્થ—હે તાત ! હમ લોગ (અજ્જેવ ધમ્મ પહિવજ્જિયામો—

ભાવાર્થ—પિતાના પ્રશ્નને આ ગાથા દ્વારા ઉત્તર આપવામા આવેલ છે પિતાએ જે એવું કહ્યું છે કે, વૃદ્ધાવસ્થામા આપણે દીક્ષા લઈ લઈશું એના ઉત્તરમા એ બંનેએ બતાવ્યું છે કે, પિતાશ્રી ! આ વાતનો વિશ્વાસ કેવો કે, અમારી અને આપની વૃદ્ધાવસ્થા આવશે જ સંભવ છે કે, એના પહેલા જ પર્યાયાન્તરિત થઈ જવું પડે આ વાત તો એ વ્યક્તિ ઠરી શકે કે, જેણે મૃત્યુની સાથે મિત્રતા બાંધી લીધી હોય અથવા તો મૃત્યુને જોઈને બીજા સ્થળે ભાગી જઈ શકતો હોય, ‘હું નહિ મરૂં એવો જેનો નિશ્ચય બધાઈ ગયો હોય છે પરંતુ એવી સ્થિતિ કોઈ પણ વ્યક્તિની અહીં નથી જેથી આ વિચાર કરવો યોગ્ય નથી ॥ ૨૭ ॥

આ માટે—“અજ્જેવ”—ઇત્યાદિ

અન્વયાર્થ—હે તાત ! આપણા ઉપર અજ્જેવ ધમ્મ પહિવજ્જિયામો—અદ્યૈવ-

પ્રતિપદ્યામહે=અઙ્ગીકૃર્મઃ=અઙ્ગીકરિવ્યામઃ ય ધર્મં પ્રપન્નાઃ=તામાશ્રિતાઃ વર્ચ ન પુન-
ર્ભવામઃ=જન્મજરામરણાદિદુઃખસગલિતમિમ ચતુર્ગતિકસસાર ન પુનઃ પ્રાપ્સ્યામ
इति भावः । किं च मनोरमप्रियोपभोगार्थमपि गृहावस्थान न युक्तम् इत्याह—
'अणागय' इत्यादिना च=पुनः अनादास्मिन् ससारे किंचिदपि, अनागतम्-
अप्राप्तम्=अनुपभुक्त नैवास्ति, किन्तु सर्वमुपभुक्तमेवास्ति । अतस्तदुपभोगलालसा
न कार्या । किन्तु राग=स्वजनादिस्नेह विनीय=परित्यज्य श्रद्धया=श्रद्धાपूर्वક
धर्मानुष्ठान કરું નઃ=અસ્માક ક્ષમ=યુક્ત, શ્રેય इत्यर्थः ॥ ૨૮ ॥

अथैव धर्मं प्रतिपद्यामहे) जय कि मृत्युकी सभावना सर्वदा विद्यमान
है, तो आज ही यतिधर्मको अंगीकार करेंगे । (जहि पवण्णा-य प्रपन्नाः)
जिसके धारण करने वाले हमलोग (न पुणवभवामो-न पुनर्भवाम्) फिर
से इस जन्म, जरा, एव मरण आदि दुःखोंसे सबलित इस चतुर्गति
रूप ससारमें पुनः अवतरित नहीं होंगे । इस अनादि ससारमें (अणा-
गय किंचि नेव अत्थि-अनागत किंचित् नैव अस्ति) कोई भी वस्तु अना-
गत-अप्राप्त-अनुपभुक्त नहीं हैं । सर्व ही उपभुक्त हैं । अतः उच्छिष्ट-अर्थात्
जूठाको पुनः सेवन करनेकी लालसा श्रेयस्कर नहीं है । श्रेयस्कर तो (न.)
हमलोगोंको अब एक यही है कि हमलोग (राग-रागम्) स्वजनादिकका
स्नेह (विणइत्तु-विनीय), छोड़कर (सद्धाखम-श्रद्धाक्षमम्) श्रद्धापूर्वकधर्मा
नुष्ठान करे । तात्पर्य यह हैं कि-जय कि ससारमें जो कि अनादिकालसे
इस जीवके पीछे लगा आरहा है कोई वस्तु अनुपभुक्त-विना भोगी नहीं
है तो फिर उसको भोगनेके लिये गृहस्थावास अंगीकार करना उचित

ધર્મં પ્રતિ પદ્યામહે જ્યારે મૃત્યુનો ભય સદા સર્વદા વિદ્યમાન છે તો આજે
જ યતિધર્મનો અંગીકાર કરીશુ જહિં પવણ્ણા-ય પ્રપન્ના જેને ધારણ કર
નાર આપણે ન પુણવભવામો- ન પુનર્ભવામ કરીથી જન્મ, જરા અને મરણરૂપ
અત્યંત દુખોથી સકળાએલ આ ચતુર્ગતિરૂપ સસારસાગરમાં અવતરતું
પડે નહીં આ અનાદિ સસારમાં અણાગય કિંચિ નેવ અત્થિ-અનાગત કિંચિત્
નૈવ અસ્તિ કોઈ પણ વસ્તુ અનાગત-અપ્રાપ્ત-અનુપભુક્ત નથી સર્વ ઉપભુક્ત
છે આથી ઉચ્છિષ્ટતુ કરીથી સેવન કરવાની લાલસા શ્રેયસ્કર નથી શ્રેયસ્કર
તો ન આપણે માટે એ એક જ છે કે, રાગ-રાગમ્ સ્વજનાદિકનો સ્નેહ
વિણइत्तુ-વિનીય છોડીને સદ્ધાખમ-શ્રદ્ધાક્ષમમ્ શ્રદ્ધાપૂર્વક ધર્માનુષ્ઠાન કરીએ
તાત્પર્ય એ છે કે, જ્યારે અનાદિકાળથી સસારમાં આ જીવની પાછળ જ જે
લાગી રહેલ છે, અને તેને કોઈ વસ્તુ અનુપભુક્ત નથી તો પછી એને ભોગવવા માટે
ગૃહસ્થાવાસનો સ્વીકાર કરવો તે ઉચિત નથી ઉચિત તો એક એ જ છે કે, સ્વ

પુત્રયોરુપદેશ શ્રુત્વા પ્રતિબુદ્ધો ભૃગુર્યશા નામ્નોં બ્રાહ્મણોં ધર્મચિન્નકરોં
ત્વા વદતિ—

મૂલ્મ—

પરીણપુત્તસ્ત હુ નંતિ વાસો, વાસિદ્ધિ । મિત્ત્વાયરિયાઙ્કાલો ।
સાહાંહિ રુત્ત્વો લેહણ સંમાહિ, છિન્નાંહિ સાંહાહિ તંમેવંલાણું ॥૨૧॥

ઝાયા—પરીણપુત્રસ્ય હુ નાસ્તિ વામ., વાશિષ્ઠિ । મિત્ત્વાચર્યાયાઃ કાલઃ ।
શાલામિ. વૃક્ષો લભતે સમાપ્તિ, ડિન્નામિ. શાલામિસ્તમેવ સ્યાણુમ્ ॥૨૧॥

ટીકા—‘પરીણપુત્તસ્ત’ ઇત્યાદિ—

હે વાશિષ્ઠ ! વશિષ્ઠગોત્રોત્પન્ને ! પરીણપુત્રસ્ય=પુત્રામ્યા ત્યક્તસ્ય મમ હુ=
નિશ્ચયેન ગૃહે વાસો=વસન નાસ્તિ । કિન્તુ મમ મિત્ત્વાચર્યાયાઃ=મિત્ત્વાટનસ્ય ઉપલ-
ક્ષણત્વાદ્ વ્રતવ્રહ્મણસ્ય યય કાલ.=અવસરઃ સમુપાગતઃ । ઉક્તમેવાયમર્થાન્તરન્યાસેન
દ્રઢયતિ—‘સાહાંહિ’ ઇત્યાદિના, વૃથઃ શાલામિ સમાપ્તિ=સ્વાસ્થ્ય શોભા વા

નહી હૈ । ઉચિત તો એક યહી હૈ કિ હમલાગ સ્વજનોંકે અનુરાગકા ત્યાગ
કરેં અવ શીઘ્રસે શીઘ્ર હો—આજ હી મુનિવ્રત ધારણ કરે ॥૨૮॥

પુત્રોંકા ઉપદેશ સુનકર પ્રતિબુદ્ધ હુણ ભૃગુ બ્રાહ્મણને અપની યશા
બ્રાહ્મણીકો ધર્મમેં વિન્નભૂત માનકર ઉસકો દૃષ્ટાન્ત દ્વારા સમજાતે હુણ
ઇસ પ્રકાર કહતે હું—‘પરીણપુત્તસ્ત’ ઇત્યાદિ ।

અન્વયાર્થ—(વાસિદ્ધિ-વાશિષ્ઠિ) હ વશિષ્ઠગોત્રોત્પન્ને ! (પરીણ-
પુત્તસ્ત-પરીણપુત્રસ્ય) પુત્રોંસે રહિત (નંતિ વાસો—નાસ્તિ વાસ.) મેરા
ઘરમે નિવાસ અવ યોગ્ય નહી હૈ । (મિત્ત્વાયરિયાઙ્કાલો—મિત્ત્વાચર્યાયાઃ
કાલઃ) યહ તો અવ મેરે મિત્ત્વાચર્યાંકા કાલ હૈ । અર્થાત્ પુત્રોંકે સાથ
મુજેં મી મુનિ હોનેકા યહ અવસર પ્રાપ્ત હુઆ હૈ । ક્યો કિ—(સાહાંહિ

જનોના અનુરાગનો ત્યાગ કરી અને ઘણી જ ઉતાવળથી આજે જ મુનિવ્રતને
ધારણ કરી લઈએ ॥ ૨૮ ॥

પુત્રોનો ઉપદેશ સાંભળીને પ્રતિબુદ્ધ થયેલ ભૃગુપુરોહિતે પોતાની સ્ત્રી
યશાને ધર્મમાં વિન્નભૂત માનીને એને દૃષ્ટાન્ત દ્વારા સમજાવવા આ પ્રમાણે
કહે છે—“પરીણપુત્તસ્ત”—ઈત્યાદિ

અન્વયાર્થ—વાસિદ્ધિ-વાશિષ્ઠિ હે વશિષ્ઠ ગોત્રમાં ઉત્પન્ન થયેલ પરીણપુત્તસ્ત-
પરીણપુત્રસ્ય પુત્રો વગરના આ ધર્મમાં નંતિ વાસો—નાસ્તિ વાસ રહેવું મારા
માટે યોગ્ય નથી મિત્ત્વાચરિયાઙ્કાલો—મિત્ત્વાચર્યાયા કાલ મારો આ ભિક્ષા
અર્થોનો કાળ છે અર્થાત્ પુત્રોની સાથે મને પણ મુનિ થવાનો અવસર પ્રાપ્ત

લભતે=માપ્નોતિ । ‘શાલાસવલિતોઽપ્ય શાલી નિતરા શોભતે’ इत्येव जनास्तं प्रशसन्तीति भावः । परन्तु शाखाभिः छिन्नाभिः=शाखायु छिन्नायु तमेव वृक्ष स्थाणु =‘ढूठ’ इति भाषा प्रसिद्ध वदन्ति जनाः । यथा हि शाखा शोभासपादनेन वृक्षसमाधिहेतवः, एव ममाप्येतौ पुत्रौ स्तः, अतस्तद्रहितः स्थाणुकल्प एवाहमिति भावः ॥२९॥

किंच—

मूलम्—

પંખા વિહૂંળોવ્વ જેહેવ પંમ્લી, મિચ્ચ વિહીળુવ્વ રંણે નંરિંદો ।
વિવન્નંસારો વૈણિ ઉવ્વ પોણે, પહીળેપુત્તોમ્હિં તેંહા અંહપિ ॥૩૦॥

છાયા-પક્ષવિહીનો વા યથેહ પક્ષો, મૃત્યુવિહીનો વા રણે નરેન્દ્રઃ ।

વિપન્નસારો ગ્ણિય વા પોતે, પ્રહીણપુત્રોઽસ્મિ તથા અહમપિ ॥૩૦॥

ટીકા—‘પંખા વિહૂળો’ इत्यादि—

हे ब्राह्मणि ! यथा वा इह=अस्मिन् लोके-पक्षविहीनः=पक्षाभ्यां विहीनः

રક્ત્વો સમાર્પિ લભતે-શાખાભિઃ વૃક્ષઃ સમાધિ લભતે) શાખાઓંસેહી વૃક્ષ સુહાવના લગતા હૈ । (છિન્નાર્હિ સાહાહિ તમેવ લાણુ-છિન્નાભિ. શાખાભિઃ તમેવ સ્થાણુમ્) જવ શાખાઈં ઉસ કી કટ જાતી હ તો લોગ ઉસકો સ્થાણુ ટુઠા કહને લગતે હ । તાત્પર્યં યહ હૈ કિ જિસ પ્રકાર વૃક્ષકી શોભા ઉસકી શાખાઓંસે હૈ, ઉસી પ્રકાર મેરી ભી શોભા ફન પુત્રોંસે હૈ । પરન્તુ જવ યે સમજાને પર ભી ઘરમે નહી રહના યાહતે હૈં, મુનિ હોના યાહતે હૈં તો ઈસી સ્થિતિમે છિન્ન શાખાવાલે વૃક્ષ જૈસી હી મેરી સ્થિતિ જાનના યાહિયે । અતઃ મેરા ભી ઘરમે રહના ઉચિત નહી હૈ । ઉચિત અબ મુજે યહી હૈ કિ મૈં ભી પુત્રોંકે સાથ ૨ હી મુનિ દીક્ષા ધારણ કરુ ॥૨૯॥

થયેલ છે કેમ કે, સાહાહિ રક્ત્વો સમાર્પિ લભતે-શાખાભિ વૃક્ષ સમાર્પિ લભતે શાખાઓથી જ વૃક્ષ સુદર લાગે છે. છિન્નાર્હિ સાહાહિ તમેવ લાણુ-છિન્નાભિ શાખાભિ તમેવ સ્થાણુમ્ બ્યારે વૃક્ષની ડાળીઓ કપાઈ બચ છે, ત્યારે લોકો તેને ટુંડું ઢહેવા માટે છે તાત્પર્યં એ છે કે, વૃક્ષની શોભા જેમ એની ડાળી ઓથી છે, એજ પ્રમાણે મારી શોભા આ પુત્રોથી છે તેઓને સમજાવવા છતાં પણ બ્યારે તેઓ ઘરમા રહેવા ઇચ્છતા નથી, પરંતુ મુનિ થવા યાહે છે તો આવી સ્થિતિમા માફ પણ ઘરમા રહેવું ઉચિત નથી મારે માટે એ મારા જ બરોબર છે કે, હું પણ પુત્રોની સાથેસાથ મુનિ દીક્ષા ધારણ કરી લઉં ॥૨૯॥

પક્ષી આકાશમાર્ગે ગમને નિતરામશક્તો યેન કેનાપિ હિંસ્રપશુના પરાભૂયતે ।
 યથા વા રણે=યુદ્ધે મૃત્યવિહીનઃ=મૃત્યાઃ પદાતયસ્તેભ્યો વિહીનો નરેન્દ્રો રિપુભિઃ
 પરાભૂયતે । યથા વા પોતે ભગ્ને સતિ વિપન્નમારઃ=વિપન્નો વિનષ્ટઃ સારો માણ્ડ
 દ્રવ્ય યસ્ય સ તથાભૂતો, યણિક્ સ્વમતિપક્ષિભિઃ, પરાભૂયતે । તથા-ગ્રહીણપુત્રઃ=
 પુત્રામ્યા પ્રહીણો-રહિતઃ-અહમપિ અસ્મિ=મયામિ પરાભૂતો મયામિ । પુત્રવિયોગજ
 દુઃખ સોદુ ન મમયामीતિ માયઃ । ‘વા’ શબ્દઃ-સમુચ્ચયે ॥૩૦॥

ફિર દૃષ્ટાન્ત દ્વારા સમજાતે હૈ—‘પલાવિહૂળોઽવ’ ઇત્યાદિ ।

અન્વયાર્થ—હે વ્રાહ્મણિ ! (જહા ડહ-યથા ઇહ) જૈસે હસ લોકમે (પલા
 વિહૂળો પક્ષી-પક્ષવિહીનઃ પક્ષી) પક્ષોસે વિહીન પક્ષીની દુર્દશા હતી
 હૈ-અર્થાત્-પક્ષવિહીન પક્ષી जिस प्रकार आकाशमार्गसे जानेमें सर्वथा
 અશક્ત હો જાતા હૈ ઓર ચાહે जिस किसी भी हिंस्रक प्राणीके द्वारा
 પોડીત હોતા હૈ તથા (રણે મિચ્ચવિહીણુઽવ નરિંદો-રણે મૃત્યવિહીનઃ
 નરેન્દ્રઃ) સગ્રામમે મૃત્યોસે-સૈનિકો સે રહિત રાજાની જૈસી દુર્દશા હતી
 હૈ-અર્થાત્ રણમે जिस प्रकार सैनिक वहीन राजा शत्रुओ से तिरस्कृत
 હોતા હૈ, તથા (પોણ વિવણસારો વણિઽવ-વા પોતે વિપન્નસારઃ વણિક્) જહાજકે નાશ
 હોને પર વિનષ્ટ ધનવાલે વણિક્ની જૈસી દુર્દશા હતી હૈ
 (તહાં પ્રહીણપુત્રો અહપિ અમ્હિ-તથા પ્રહીણપુત્રઃ અહમપિ અસ્મિ) ડસી
 તરહકી દુર્દશા મેરી મી પુત્રોકે અભાવ મે હોગી । અર્થાત્ મૈ પુત્રો કે
 ચિરહજન્ય દુઃખકો સહન કરને કે લિચે સર્વથા અક્ષમ હૈ ॥ ૩૦ ॥

કરી દૃષ્ટાન્ત સમજાવે છે—“પલાવિહૂળોઽવ”-ઇત્યાદિ ।

અન્વયાર્થ—હે વ્રાહ્મણી ! જહા ઇહ-યથા ઇહ જેમ આ લોકમા પલા વિહૂળા
 પક્ષી-પક્ષવિહાન પક્ષી પાખ જેની કપાઈ ગઈ છે તેવા પક્ષીની જે દુર્દશા
 થાય છે-અર્થાત્ પાખ વગરનુ પક્ષી જેમ આકાશમાર્ગે જવામા સર્વથા અશક્ત
 બની બાય છે અને તે કોઈ પણ હિંસ્ર પ્રાણીથી પરાભવિત થઈ બાય
 છે તેમ જ રણે મિચ્ચવિહીણુઽવ નરિંદો-રણે મૃત્યવિહીન નરેન્દ્ર ઇવ સથામમા
 સૈનિક વગરના રાજાની જેવી દુર્દશા થાય છે અર્થાત્-યુદ્ધ મેદાનમા સૈનિકો
 વગરના રાજા શત્રુઓથી તિરસ્કૃત થાય છે વળી પોણ વિવણસારો વણિઽવ-
 પોતે વિપન્નસાર વણિગિવજહાજનો નાશ થઈ જતા વધુ ધનવાળા વણિકની જે
 દુર્દશા થાય છે એ રીતની પુત્રોના અભાવમા મારી પણ દુર્દશા થશે અર્થાત્
 હું પુત્રોના વિરહજન્ય દુઃખોને સહન કરવામા સર્વથા અસમર્થ છું ॥ ૩૦ ॥

પત્યુર્ચન નિશમ્ય ત્રાહ્મણી પ્રાહ—

મૂલમ્—

સુસમિયા કામગુણા ઇમે 'તે, સંપિંડિયા અગરસા પમૂયાં ।

મુજોમુ તા કામગુણે પંગામ, પેંચાગમિસ્સામ પહાળેમમ્ ॥૩૧॥

છાયા—સુસમૃતા. કામગુણા ઇમે તે, સમ્પિંડિતા અપ્યરસા પ્રમૂતાઃ ।

મુજીમહિ તાન્ કામગુણાન્ પ્રકામ, પશ્વાદ્ ગમિષ્યાવઃ પ્રધાનમાર્ગમ્ ॥૩૧॥

ટીકા—' સુસમિયા ' इत्यादि—

હે સ્વામિન્ ! તે તર ગૃહે ઇમે પ્રત્યક્ષ દૃશ્યમાનાઃ કામગુણાઃ પચ્ચેન્દ્રિયસુલ્લક્ષણ-
પદાર્થાઃ સદ્વસ્તુસરસમિષ્ટાન્નપુષ્પચન્દનનાટકગીતતાલવેણુવીણાદયઃ સુસમૃતા-
સમ્યક્ સસ્કૃતાઃ સન્તિ, તથા-સમ્પિંડિતાઃ=સમ્યક્ પુજીકૃતાઃ, -તથાઅપ્યરસા =
અપ્ય પ્રધાનો રસો યેષુ તે તથા, મધુરાદિરસમયા, અથવા-અપ્યઃ પ્રધાનઃ રસો
યેભ્યસ્તે તથા-શૃંગારરસજનકા, ઉક્તચ—

‘ સુસમિયા ’ इत्यादि ।

અન્વયાર્થ—પતિકે હસ પ્રકાર વચન મુનકર ત્રાહ્મણીને કહા—હે
સ્વામિન્ ! (તે-તે) આપકે ઘરમે (ઈમે-ઈમે) યહ પ્રત્યક્ષ દૃશ્યમાન
(કામગુણા-કામગુણા.) પચ્ચેન્દ્રિયસુલ્લક્ષણ-સદ્વસ્તુ, સરસમિષ્ટાન્ન,
પુષ્પચન્દન, નાટક, ગીત, તાલવેણુ વીણાદિકુ યે સર્વ (સુસમિયા-સુસ-
મૃતા.) સૂચ ૨ ભરે પડે હુણ હૈ તથા (સપિંડિયા-સપિંડિતાઃ) યે થોડે
બહુત હોવે તો વાત મી સહી હૈ યા અલગ ૨ સ્થાનોમે મિત્ર ૨ રૂપમે
રખે હોવે સો વાત નહી હૈ કિન્તુ યે સર્વ એક હી જગહ સમુદાય રૂપમે
રખે હુણ હૈ (અગરસા-અપ્યરસા.) યે નીરસ મી નહી હુણ હૈ । મધુરાદિ
રસ સપન્ન હૈ । અથવા શૃંગાર રસકે યે સર્વ ઉત્તેજક હૈ । કહા મી હૈ—

“ સુસમિયા ”—इत्यादि

અન્વયાર્થ—પતિના આ પ્રકારના વચન સાંભળીને ત્રાહ્મણીએ કહ્યું, હે
સ્વામિન્ ! તે-તે આપના ઘરમા ઇમે-ઈમે આ પ્રત્યક્ષ દેખાતા કામગુણા-કામ-
ગુણા પચ્ચેન્દ્રિય સુખદ પદાર્થ—સારા વસ્ત્રો, સરસ મિષ્ટાન્ન, પુષ્પ ચન્દન, નાટક
ગીત, તાલ, વેણુ વીણાદિક આ સઘળા સુસમિયા-સુસમૃતા સુખ મૂળ મૂળ
ભર્યા પડેલ છે સપિંડિયા-સપિંડિતા એ થોડા હોય તો વાત બરોબર છે અથવા
અલગ અલગ સ્થાનોમા મિત્રમિત્ર રૂપમા રાખેલ છે એ વાત નથી પરંતુ એ સઘળા
એક જ સ્થળે સમુદાયમા રાખેલ છે અગરસા-અપ્યરસાઃ એ નીરસ પણ નથી
બન્યા મધુરાદિ રસસપન્ન છે અથવા શૃંગારરસને ઉત્તેજવાવાળા છે કહ્યું પણ છે—

‘રતિમાલ્યાલકારૈઃ પ્રિયજનગન્ધર્વકામસેવાભિઃ ।

ઉપવનગમનવિહારૈઃ, શૃંગારરસઃ સમુદ્ભવતિ ॥ તથા-પ્રભૂતાઃ પ્રચુરાઃ સન્તિ । તાનેતાન્ કામગુણાન્ પ્રકાશ=યથેચ્છ મુક્તીમદિ । પથાદ=કામગુણોપભોગાન્તર વૃદ્ધાવસ્થાયૌ પ્રધાનમાર્ગ = તીર્થંકરગણધરસેવિત પ્રવ્રજ્યારૂપ મોક્ષમાર્ગ ગમિષ્યામઃ-સ્વીકરિષ્યામઃ ॥ ૩૧ ॥

રતિમાલ્યાલકારૈઃ, પ્રિયજનગન્ધર્વકામસેવાભિઃ ।

ઉપવનગમનવિહારૈઃ, શૃંગારરસઃ સમુદ્ભવતિ ॥

(પ્રભૂતા-પ્રભૂતાઃ) અલ્પ નહીં હૈ, પ્રચુર માત્રામેં હૈ । એસે (તા કામ ગુણે મુજામુ-તાન્ કામગુણાન્ મુક્તીમદિ) इन शब्दादिक कामगुणोको आप यथेच्छ भोगो । (पच्छा पहाणमग्ग गमिस्साम-पश्चात् प्रधानमार्गं गमिष्यावः) जब वृद्धावस्था आ जावेगी तब अपने सन-तीर्थंकर गणधरादि सेवित प्रव्रज्यारूप मोक्षमार्गको स्वीकार करलेंगे । अभीसे उसकी क्या आवश्यकता है । ये तो दिन खाने पीनेके हैं ।

ભાવાર્થ--પતિકો દીક્ષા લેનેમેં ઉચિત દેખકર પત્નીને કહા નાથ ! યહ કયા અનુચિત વિચાર કર રહે હો, અમીતો खाने पीनेके दिन हैं । अपने यहां कौनसी वस्तुकी कमी है ? जिसके लिये मुनि बना जाय । भोगोपभोगकी सामग्री खूब मनमानी भरी पड़ी हुई है । चाहे जितनी उसको भोगो वह कभी समाप्त नहीं हो सकती है । शृंगाररसकी वह

રતિમાલ્યાલકારૈઃ, પ્રિયજનગન્ધર્વકામસેવાભિઃ ।

ઉપવનગમનવિહારૈઃ, શ્રંગારરસ સમુદ્ભવતિ ॥

અન્વયાર્થ--પ્રભૂતા-પ્રભૂતા અલ્પ નહી પરંતુ પ્રચુર માત્રામા છે તા કામગુણે મુજામુ-તાન્ કામ ગુણાન્ મુક્તીમદિ આ શાબ્દાદિક કામગુણોને આપ યથેચ્છ ભોગવો પછા પહાણમગ્ગ ગમિસ્સામ-પશ્ચાત્ પ્રધાનમાર્ગ ગમિષ્યાવ ન્યાયે વૃદ્ધાવસ્થા આવશે ત્યારે આપણે સહુ તીર્થંકર ગણધારાદિ સેવિત પ્રવ્રજ્યારૂપ મોક્ષમાર્ગને સ્વીકાર કરી લઈશુ આજથી અને અત્યારથી તેનીશુ આવશ્યકતા છે । આ દિવસો તો ખાવાપિવાના છે

ભાવાર્થ--પતિને દીક્ષા લેવામા તત્પર થયેલ બાણીને પત્નીએ કહ્યું કે, હે નાથ ! આવો અનુચિત વિચાર શા માટે કરી રહ્યા છે હજુ તો ખાવા પીવાના દિવસો છે, આપણે ત્યાં કઈ વસ્તુની ખામી છે કે, જેને માટે મુનિ દીક્ષા લેવી પડે ? આપણે ત્યાં ભોગોપભોગોની મનમાની સામગ્રી પુષ્કળ પ્રમાણમા ભરી પડી છે, આહે તે રીતે એનો ઉપભોગ કરો છતાં પણ તે ખૂટે તેમ નથી,

પત્યુર્ચન નિશમ્ય ત્રાહ્મણી પ્રાહ—

મૂલમ્—

સુસંભિયા કામગુણા ઇમે 'તે, સંપિંડિયા અગ્ગરસા પમૂયાં ।

મુજોસુ તા કામગુણે પંગામ, પંચાગમિસ્સામ પહાળેમગ્ગ ॥૩૧॥

છાયા—સુસમૃતાઃ કામગુણા ઇમે તે, સંપિંડિતા અપ્યરસા પમૂતાઃ ।

મુજીમહિ તાન્ કામગુણાન્ પ્રકામ, પથાદ્ ગમિપ્યાવઃ પ્રધાનમાર્ગમ્ ॥૩૧॥

ટીકા—‘સુસમિયા’ इत्यादि—

હે સ્વામિન્ ! તે તવ ગૃહે ઇમે પ્રત્યક્ષ દૃશ્યમાનાઃ કામગુણાઃ પચ્ચેન્દ્રિયસુખદા પદાર્થાઃ સદ્વસ્ત્રસરસમિષ્ઠાન્નપુષ્પચન્દનનાટકગીતતાલવેણુવીणाદયઃ સુસમૃતા-સમ્યક્ સસ્કૃતાઃ સન્તિ, તથા-સંપિંડિતાઃ=સમ્યક્ પુજીકૃતાઃ, -તથાઅપ્યરસા=અપ્ય પ્રધાનો રસો યેષુ તે તથા, મધુરાદિરસમયા., અથવા-અપ્યઃ પ્રધાનઃ રસો યેભ્યસ્તે તથા-શૃંગારરસજનકાઃ, ઉક્તચ—

‘સુસમિયા’ इत्यादि ।

અન્વયાર્થ—પતિકે इस प्रकार वचन सुनकर ब्राह्मणीने कहा—हे स्वामिन् ! (ते-ते) आपके घरमें (इमे-इमे) यह प्रत्यक्ष दृश्यमान (कामगुणा-कामगुणाः) पचेन्द्रियसुखदपदार्थ-सद्वस्त्र, सरसमिष्ठान्, पुष्पचन्दन, नाटक, गीत, तालवेणु वीणादिक ये सब (सुसमिधा-सुसमृताः) खूब २ भरे पड़े हुए हैं तथा (सपिंडिया-सपिण्डिताः) ये थोड़े बहुत होवे तो बात भी सही है या अलग २ स्थानोंमें भिन्न २ रूपमें रखे होवें सो बात नहीं है किन्तु ये सब एक ही जगह समुदाय रूपमें रखे हुए हैं (अगगरसा-अप्यरसाः) ये नीरस भी नहीं हुए हैं । मधुरादिरस सपन्न हैं । अथवा शृंगार रसके ये सब उत्तेजक हैं । कहा भी है—

“સુસમિયા”-ઇત્યાદિ

અન્વયાર્થ—પતિના આ પ્રકારના વચન સાંભળીને બ્રાહ્મણીએ કહ્યું, હે સ્વામિન્ ! તે-તે આપના 'ઘરમાં' ઇમે-ઇમે આ પ્રત્યક્ષ દેખાતા કામગુણા-કામગુણા પચેન્દ્રિય સુખદ પદાર્થ—સારા વસ્ત્રો, સરસ મિષ્ઠાન, પુષ્પ ચન્દન, નાટક ગીત, તાલ, વેણુ વીણાદિક આ સઘળા સુસમિયા-સુસમૃતા સુખ પ્રૂષ પ્રૂષ ભર્યા પડેલ છે સપિંડિયા-સપિંડિતા એ થોડા હોય તો વાત બરોબર છે અથવા અલગ અલગ સ્થાનોમાં ભિન્નભિન્ન રૂપમાં રાખેલ છે એ વાત નથી પરંતુ એ સઘળા એક જ સ્થળે સમુદાયમાં રાખેલ છે અગરસા-અપ્યરસા એ નિરસ પણ નથી બન્યા મધુરાદિ રસસપન્ન છે અથવા શૃંગારરસને ઉત્તેજનાવાળા છે કહ્યું પણ છે—

મનસિ કુર્યાદત આહ—‘ળ જીવિયદ્વા’ ઇત્યાદિ—હે વ્રાહ્મણી ! અહ દિ
 જીવિતાર્થમ્ = અસયમજીવનનિમિત્ત—‘મવાન્તરે મનોજ્ઞશ્વદાદિવિપયાણા પ્રાપ્તિ
 મૈનતુ’ ઇત્યેતદર્થ મોગાન્ ન પ્રજહામિ=પરિત્યજામિ । કિન્તુ લાભમ્=અમિતવસ્તુ-
 પ્રાપ્તિરૂપં, અલાભમ્=તદભાવરૂપ ચ, તથા-મુખમ્, દુઃખઃ સન્નિક્ષ્યમાણઃ=સામ્યેત્
 પશ્યન્=અભાલાભમુખદુઃખજીવિતમરણાદિષુ સમતામેવ માપયન્ મૌનં=મુનિભાવ
 ચરિણ્યામિ=મુનિમાનમાશ્રિત્ય વિહરિણ્યામિ । મમ દીક્ષાપ્રતિપત્તિર્મુત્યર્થમેવ, ન તુ
 ભાવિજન્મનિ મનોજ્ઞશ્વદાદિવિપયપ્રાપ્ત્યર્થમિતિ સૂત્રાશયઃ ॥ ૩૨ ॥

નહીં હૈ” તો ડસકા ઉત્તર ઇસ પ્રકાર હૈ કિ (ળ જીવિયદ્વા પજહામિ મોએ-
 તો જીવિતાર્થ પ્રજહામિ મોગાન્) મૈ મવાન્તરમેં “મુજ્ઞે મનોજ્ઞ શ્વદાદિક
 વિપયોંકી પ્રાપ્તિ હો” ડસ રૂપ અસયમિત જીવનકે નિમિત્ત ઇન મોગોંકા-
 પરિત્યાગ નહીં કર રહા હુ કિન્તુ (લાભ અલાભ ચ મુહ ચ દુઃખ સન્નિ-
 ક્ષ્યમાણો-લાભ અલાભ ચ મુખ ચ દુઃખ સન્નિક્ષ્યમાણઃ) વાચિત વસ્તુકી
 પ્રાપ્તિ અથવા ડસકી અપ્રાપ્તિરૂપ જો લાભ એવ અલાભ હૈ તથા જો મુખ
 એવ દુઃખ હૈ ડનમે સમતાભાવકા અવલમ્બન કરકે મૈ (મોળ ચરિસ્તામિ-
 મૌન ચરિણ્યામિ) મુનિ હોના ચાહતા હુ ॥

ભાવાર્થ—મેંને રસોંકા ખૂબ અનુભવ કર લિયા હૈ । અનુભવ કરતે ૨
 હી યહ યુવાવસ્થા મુજ્ઞસે વિદા લેનેકો જા રહી હૈ । અતઃ મૈ ચાહતા હુ
 કિ જવતક યહ યુવાવસ્થા પૂરી નહીં હો જાતી હૈ, ઇસકે પહિલે મૈ મુનિ
 દીક્ષા ધારણ કરલૂ । યહ મૈ પરલોકમેં પાચ ઇન્દ્રિયોં સવધિ મુખાદિકોંકી
 પ્રાપ્તિકે નિમિત્ત નહીં ધારણ કરના ચાહતા હુ, કિન્તુ મુક્તિકે નિમિત્ત હી

ઉત્તર એ પ્રમાણે છે કે, ળ જીવિયદ્વા પજહામિ મોએ-તો જીવિતાર્થ પ્રજહામિ
 મોગાન્ ભવાન્તરમા “મને મનોજ્ઞ શ્વદાદિ વિપયોંની પ્રાપ્તિ થાવ ”-
 આ પ્રકારના અસયમિત જીવનના નિમિત્તે આ ભોગોનો પરિત્યાગ કરી રહ્યો
 નથી લાભ અલાભ ચ મુહ ચ દુઃખ સન્નિક્ષ્યમાણો-લાભ અલાભ ચ મુખ ચ
 દુઃખ સન્નિક્ષ્યમાણ વાચિત વસ્તુની પ્રાપ્તિ અથવા તેની અપ્રાપ્તિરૂપ જે લાભ
 અને અલાભ છે તથા જે મુખ અને દુઃખ છે તેમા સમતાભાવનુ અવલમ્બન
 કરીને હું મોળ ચરિસ્તામિ-મૌન ચરિણ્યામિ મુનિ થવા આહું છુ

ભાવાર્થ—મે રસોનો ખૂબ અનુભવ કરી લીધો છે, અનુભવ કરતા કરતા આ
 યુવાવસ્થા મારાથી વિદાય લેવાની તૈયારીમા છે આધી હુ આહું છુ કે, આ યુવાવસ્થા
 પૂરી ન થઇ બાચ તે પહેલા હુ મુનિ દીક્ષા ધારણ કરી લઉં આને હું પર
 લોકમા પાચ ઇન્દ્રિયો સળધી મુખાદિકોંની પ્રાપ્તિના નિમિત્તે ધારણ કરવા આહુંતો

પત્ન્યા વચન શ્રુત્યા પુરોહિતઃ પ્રાહ—

મૂલમ—

મુક્તો રંસા મોઢે ! જહાંઈ 'ખેવ'ઓ, ખં જીવિયંદા પજંહામિ મોણ ।
 લાંમં અલાંમ ચેં સુંહ ચેં દુઃખ, સવિવેંલમાણો ચરિસ્સામિ 'મોણ' ॥૩૨॥
 છાયા-શુક્તા રસા મયતિ ! જહાતિ નો વયઃ, નો જીવિતાર્યં પ્રજહામિ મોગાન ।

લામમ્ અગમ ચ સુખ ચ દુઃખ, સમીક્ષમાણશ્ચરિણ્યામિ મોનમ્ ॥ ૩૩ ॥

ટીકા—‘મુક્તા રસા’ इत्यादि—

હે-મવતિ=હે બ્રાહ્મણી ! રસાઃ=મધુરાદયઃ, -શ્રૃંગારાદયઃ શબ્દાદિભોગાશ્ચ
 મુક્તાઃ=સસેવિતાઃ । તથા-યયઃ=યૌવન ન =ઝસ્માન્ જહાતિ=પરિત્યજતિ । અતો
 યૌવન યાત્ર નઃ પરિત્યજતિ, તારદેવ વય પ્રવ્રજામ ઇતિ ભાવઃ । સસ્સુ સુખોપ-
 મોગેષુ ભાવાન્તરસુખપ્રાપ્તયે પ્રવ્રજ્યાયા નાસ્તિ પ્રયોજનમ્’ ઇતિ ચેદ્ બ્રાહ્મણી
 સૂત્ર વર્ધક છે । જય અપન સવ વૃદ્ધાવસ્થામે પહુચ જાવેંગે તવ મુનિ હો-
 જાવેંગે । અમી મુનિ હોનેકા સમય નહીં છે ॥૩૧॥

હસ પ્રકારકે પત્નીકે વચન સુનરુર પુરોહિતને કહા—‘મુક્તારસા’ इत्यादि ।

અન્વયાર્થ—(‘મોઢે-મવતિ) હે બ્રાહ્મણિ ! (રસા મુક્તા-રસા. મુક્તાઃ)

મધુરાદિક રસ અથવા શૃંગારરસ ણવ શબ્દાદિક ભોગ મેંને સૂઝ ભોગ
 લિયે છે । (વઓ ખે જહાહિ-વય નો જહાતિ) દેખો ફનકો ભોગતે ૨ મેરી
 યૌવન અવસ્થા મી વહુત વ્યતીત હો ચુકી છે । ફસલિયે જવતક તરુણા-
 વસ્થા નહીં ઢલ જાતી છે, તવતક મુજે કર્તવ્ય યહ આદેશ દેતા છે કિ મેં
 મુનિ દીક્ષા અગીકાર કરું । યદિ તુમ ંસા કહો કિ—“સુખોપભોગોંકે
 રહને પર મવાન્તરમે સુખપ્રાપ્તિકે લિયે પ્રવ્રજ્યા અગીકાર કરના ઉચિત

શૃંગારરસને તે વધારનાર છે જ્યારે આપણે સૌ વૃદ્ધાવસ્થાએ પહેચી જઈશું
 ત્યારે મુનિ દીક્ષા ધારણ કરીશું ત્યારે મુનિ થવાનો સમય નથી ॥ ૩૧ ॥

આ પ્રકારના પત્નીના વચન સામળીને પુરોહિતે કહ્યું—“મુક્તા રસા”—इत्यादि ।

અન્વયાર્થ—મોઢે-મવતિ ! હે બ્રાહ્મણી ! રસા મુક્તા-રસા મુક્તા મધુરાદિક
 રસ અથવા શૃંગાર રસ અને શબ્દાદિક ભોગ મેં ખૂબ ભોગવી લીધા છે,
 વઓ ખે જહાહિ વય નો જહાતિ એને ભોગવતા ભોગવતા મારી યૌવન અવસ્થા
 પણ ખૂબ વ્યતીત થઈ ચુકી છે આ માટે જ્યાં સુધી તરુણાવસ્થા ઢળી ન
 જાય ત્યાં સુધી મને મારું કર્તવ્ય એ આદેશ આપે છે કે, હું મુનિ દીક્ષા
 અગીકાર કરું, જો તમે એમ કહો કે, “સુખોપભોગોના રહેવા છતાં ભવા
 ન્તરના સુખોની પ્રાપ્તિ માટે પ્રવ્રજ્યા અગીકાર કરવી ઉચિત નથી ” તો એને

क्षमः स्वजनान् भोगाश्च स्मरिष्यसि, प्रत्यावृत्त्य पुनरपि गार्हस्थ्यं स्वीकरिष्यसीति ।
अतस्त्व मया सम=तद् भोगान्=रमणीयशब्दादिविपर्ययान् भुङ्क्ष्व । यतः-
भिक्षाचर्या=भिक्षाचरण, विहारः = ग्रामादिष्वप्रतिनद्धविहारः, उपलक्षणात्-शिरो-
लुचन च खलु=निश्चयेन दुःखम्=दुःखाग्रहम् ॥ ३३ ॥

पत्न्याः पुनरागमनरूप सदेह निराकृतं भृगुराह—

मूलम्—

जहां यं भोई । तणुंयं भुंयगो, निम्मोईणि हेचंच पलेईमुत्तो ।
एमेयं जाया पयंहति भोई, तेऽहं कंह नाणुगमिस्समेक्को ॥३४॥

जाया—यया च भवति ! तनुजा भुजङ्गमो, निर्मोचनीं हित्वा पर्येति मुक्तः ।

एवमेतौ जातो प्रजहीतो भोगान्, तावद् कथं नानुगमिष्याम्येकः ॥३४॥

टीका—‘जहाय’-इत्यादि ।

हे भवति=हे ब्राह्मणी ! यया च भुजङ्गः=सर्पः तनुजा=शरीरोत्पन्ना निर्मोचनी=

होकर पुनः भाई वधुओंके साथ आकर न मिले इस भावसे मैं कहती हूँ
कि पहिले ही इसका अगीकार करना आपको उचित नहीं है । आपतो
(मए समाण-मया समम्) मेरे साथ (भोगाह भुजाही-भोगान् भुङ्क्ष्व)
भोगोंको भोगो । देखो (भिक्षाचरिया विहारो दुःख-भिक्षाचर्या
विहारः दुःखम्) भिक्षावृत्ति करना और रातदिन एक ग्रामसे दूसरे ग्राम
विहार करना इसमें कौनसा आनन्द है यह तो एक प्रकारका दुःख ही है ।
शिरके केशोंका लुचन करना यह भी विहार शब्दसे ग्रहण कर लेना
चाहिये ॥३३॥

चापिस लौटने रूप पत्नीके सदेहको दूर करनेके लिये भृगुने कहा—

प्रवाह जेवी आ सुनिदीक्षाथी पाछा इरीने पाछा लाधणधुओनी साथे आवीने
न भयो आ लापथी ज हुं कहुं छुं के, पडेवेथी ज दीक्षा अगिकार करवी
आपने भाटे अलारे उचित नथी आप मए समाण-मयासमम् भारी साथे
रहीने भोगाह भुजाहि-भोगान् भुङ्क्ष्व लोगोने लोगवे लुओ भिक्षावृत्ति करवी
अने रातदिवस ओक गाभथी थीजे गाभ विहार करवे ओभा कथे आनद छे ?
ओ तो ओक प्रकारतु दुअ ज छे माथाना वाणतु बोचन करतु ओ पण
विहार शब्दमा ज ग्रहण करतु नेछिओ ॥ ३३ ॥

दीक्षा लीधा पछी ससारमा पोते पाछे इरथे ओवा पत्नीना सदेहने

પત્યુર્વચનં નિશમ્ય યશાનામ્ની બ્રાહ્મણી પ્રાહ—

મૂલમ્—

મા હું તુંમં સોયરિયાળ સંભરે ? જુળ્ળો વં હસો પડિસોયગાંમી ।
મુંજાહિ ભોગોંડ મેંણ સમાણ, દું.લું લું ભિક્ષોંયરિયા વિહોંરો ॥૩૩॥

છાયા—મા હુ ત્વ સોદર્યાણા સસ્મરેઃ ? , જીર્ણં ઇવ હસઃ પ્રતિસ્રોતોગામી ।

મુદ્ધસ્ય ભોગાન્ મયા સમ, દુલ્લ લલુ ભિક્ષાચર્યા વિહારઃ ॥ ૩૩ ॥

ટીકા—‘મા હુ’—ઇત્યાદિ ।

હે સ્વામિન્ ! ત્વ સોદરાણા=સહોદરભ્રાતૃણામ્, ઉપલક્ષણાત્ શેષસ્વજનનાં
ભાગાના ચ, મા હુ સસ્મરેઃ=મા લલુ સ્માર્પી ‘મા હુ’ શબ્દો નિશ્ચયે । અન્ન
દૃષ્ટાન્તમાદ ‘જુળ્ળોય’ ઇત્યાદિ-ઇન્=યથા પ્રતિસ્રોતોગામી=પ્રતિસ્રોતસિ=પ્રવાહ
પ્રતિકૂલદિશિ તરન્ જીર્ણો=વૃદ્ધો હસઃ સ્મરતિ । અય ભાવ -યથા વૃદ્ધો હંસો નદી
સ્રોતસિ પ્રકૃષ્ટકષ્ટકર પ્રતિકૂલગમનમારમ્યાપિ તરણાશક્તઃ પશ્ચાદનુકૂલસ્રોતસ્તરણ
સસ્મરન્ અતીવલિન્નમાનસ એવ અનુશોચતિ-કિમર્થં મયા પ્રતિકૂલસ્રોતસ્મરણમારબ્ધમ્
એવમનુશુલ્ય પુનરનુકૂલસ્રોતોડમિમુલ્લમેવ પ્રત્યાવર્તતે । એવ ત્વમપિ ત્રતભાર વોદુમ-
મેરા યદ સવ પ્રયાસ હૈ । અતઃ પૂર્વોક્તરૂપ વચનોંસે હે બ્રાહ્મણિ ! તુમ
મેરે મનકો અવ નહી લુભા સકતી હો ॥૩૨॥

પતિકે વચન સુનકર ઉસકી ભાર્યા યશાં કહતી હૈ—‘મા હુ તુમ’ ઇત્યાદિ ।

અન્વયાર્થ—પતિકે પૂર્વોક્ત વચન સુનકર બ્રાહ્મણીને કહા—હે સ્વા-
મિન્ ! (પડિસોયગામી જુળ્ળો હસા વ તુમ સોયરિયાળ મા સંભરે-પ્રતિ-
સ્રોતો ગામી જીર્ણઃ હસ ઇવ ત્વ સોદર્યાણા મા સસ્મરે.) જિસ પ્રકાર
પ્રતિકૂલ પ્રવાહમે વહતાં હુઆ વુઢ્ઠા હસ અનુકૂલ પ્રવાહકી સ્મૃતિ કરકે
ઉસ ઓર આજાતા હૈ ઇસી પ્રકાર તુમ મી મુનિ હોકર અપને ભાઈ
વધુઓંકી યાદ કર પુનઃ પ્રતિકૂલ પ્રવાહ જૈસે ઇસ મુનિ દીક્ષાસે વાપિસ

નથી, પરતુ મુકિતના નિમિત્તે જ મારો આ સઘળો પ્રયાસ છે આથી પૂર્વોક્તરૂપ વચ
નોથી હે બ્રાહ્મણી ! તમે હવે મારા મનને ચલાયમાન કરી શકશો નહીં ॥ ૩૨ ॥

પતિનુ વચન સાલળીને તેની પત્ની યશા કહે છે—‘મા હુ તુમ’—ઇત્યાદિ ।

અન્વયાર્થ—પતિના પૂર્વોક્ત વચન સાલળીને બ્રાહ્મણીએ કહ્યું કે, હે
સ્વામિન્ ! પડિસોયગામી જુળ્ળા હસોવ તુમ સોયરિયાળ મા સંભરે-પ્રતિસ્રોતોગામી
જીર્ણં હસ ઇવ ત્વ સોદર્યાણા મા સસ્મરે જે પ્રમાણે પ્રતિકૂળ પ્રવાહમા વહેતો
જનાર બુઢો હસ અનુકૂળ પ્રવાહની સ્મૃતિ કરીને એ તરફ જાય છે આજ
પ્રમાણે તમે પણ મુનિ બનીને ચોતાના ભાઈનુ યાદ કરીને ફરીથી પ્રતિકૂળ

પુનરપિ તદેવાહ—

મૂલમ્—

છિંદિત્તું જાલં અવલ વં રોહિયાં, મચ્છા જંહા કામગુણે પંહાય ।
ધોરેયસીલા તવંસા ઉદારા, ધીરાં હું ભિક્ષાચરિય ચરંતિ ॥૩૫॥

છાયા—છિત્ત્વા જાલમ્ અવલ વા રોહિતા, મત્સ્યા યથા કામગુણાન્ પ્રહાય ।

ધોરેય શીલાસ્તપસા ઉદારા, ધીરા હુ ભિક્ષાચર્યા ચરન્તિ ॥ ૩૫ ॥

ટીકા—‘છિંદિત્તુ’—ઇત્યાદિ ।

હે બ્રાહ્મણી ! યથા રોહિતાઃ = રોહિતજાતીયા મત્સ્યા અવલ=જીર્ણમ્, વા શબ્દાત્-સવલમપિ જાલ સ્વતીક્ષ્ણપુચ્છાદિના છિત્ત્વા નિર્ભયસ્થાને સુખેન વિચરન્તિ । તથૈવ ધોરેયશીલાઃ=ચુર ભાર વહન્તિ યે તે ધોરેયાસ્તેપામિવ શીલમ્=ઉદ્ભારનિર્વહણસામર્થ્ય યેષાં તે તથા, ભારોદ્વહનસમર્થા - इत्यर्थः, તપસા=અનશનાદિના ઉદારાઃ=પ્રધાનાઃ ધીરાઃ પરીપહોપસર્ગસહને, કામગુણાન્=રમણીયશબ્દાદિ વિપયરૂપાન્ પ્રહાય=પરિત્યજ્ય, હુ=નિશ્ચયેન ભિક્ષાચર્યા-ચરન્તિ । યથા રોહિત

ફિર હસી વાતકો કહતે હૈં—‘છિંદિત્તુ’ ઇત્યાદિ ।

અન્વયાર્થ—હે બ્રાહ્મણિ ! (જહા-યથા) જૈસે (રોહિયા-રોહિતાઃ) રોહિત જાતિકે મત્સ્ય (અવલ જાલમ્ વા છિંદિત્તુ-અવલ જાલ વા છિત્ત્વા) જીર્ણ અથવા અજીર્ણ જાલકો અપની તીક્ષ્ણ પુચ્છ દાઢ આદિ દ્વારા છેદિત કરકે નિર્ભય સ્થાનમે સુખપૂર્વક વિચરતે હૈં ઉસી પ્રકાર (ધોરેયસીલા-ધોરેયશીલા.) ભારકો વહન કરને વાલોકે જૈસે અર્થાત્ સ્વલ્પે ગયે ભારકો વહન કરનેકી શક્તિવાલે એવ (તવસા ઉદારા-તપસા ઉદારાઃ) અનશન આદિ તપોંકે આચરણ કરનેસે સર્વ પ્રધાન તથા (વીરા-વીરાઃ) પરીપહ ઓર ઉપસર્ગકે સહન કરનેમે ધીર વીર વ્યક્તિ ભી (કામગુણે પહાય-કામ-

દ્રશીથી આ વાતને કહે છે—“છિંદિત્તુ”-ઇત્યાદિ ।

અન્વયાર્થ—હે બ્રાહ્મણી ! જહા-યથા એમ રોહિયા-રોહિતા રોહિત જાતનું માછલું અવલ જાલ વા છિંદિત્તુ-અવલ જાલ વા છિત્ત્વા અથવા અજીર્ણ જાળને પોતાની તીક્ષ્ણ પુછડી, દાઢ, વગેરેથી કાપીને નિર્ભય થઇને સુખપૂર્વક વિચરે છે એવી રીતે ધોરેયસીલા-ધોરેયશીલા ભારને વહન કરવાવાળાની માફક અર્થાત્ રાખવામા આવેલા ભારને વહન કરવાની શક્તિવાળા અને તવસા ઉદારા-તપસા ઉદારા અનશન આદિ તપોનુ આચરણ કરવામા સર્વ પ્રધાન તથા ધીરા-વીર પરિપહ અને ઉપસર્ગને સહન કરવામા ધીરવીર વ્યક્તિ પણ કામગુણે પહાય-

કઠ્ચુલિકા હિત્વા=પરિત્યજ્ય મુક્તः=નિરપેક્ષઃ સન્ પ્રયાતિ=ગચ્છતિ ન પુનસ્તાં
ગૃહ્ણતિ । એવમ્=અનેન પ્રકારેણ એતૌ જાતૌ=પુત્રૌ ભોગાન્ મનોજ્ઞશ્ચદારીરૂપાન્
પ્રજહીતઃ=પરિત્યજતઃ । તર્હિ=एकः=પુત્રયોર્નિર્ગમનાદસહાયોઽહ કથ તૌ પુત્રૌ નાનુ-
ગમિષ્યામિ । જવશ્યમેવાનુ ગમિષ્યામિ પુત્રૌ ।

યથા સર્પ કઠ્ચુરૂપપ્રહાય ગચ્છતિ । તથૈવ મમૈતૌ પુત્રૌ સર્પાન્ ભોગાન્ પરિ-
ત્યજ્ય પ્રજ્યા ગૃહ્ણીતઃ । તદ્વિરહિતોઽહમેકાકી ગૃહે સ્થાતુ ન શ્વનોમિ । અતોઽહ-
મપિ પુત્રયુગલેન સાક પ્રજિગ્મ્યામિ ન પુનરાગમિષ્યામીતિ ભાવઃ ॥ ૩૪ ॥

‘જહાય મોઈ’ इत्यादि ।

અન્વયાર્થ—(મોઈ-ભવતી) હે પ્રાદ્યણી ! (જહા-યથા) જૈસે (મુયંગો-
મુજઙ્ગઃ) સર્પ (તણુય-તનુજામ્) શરીરોદ્ભવ (નિમ્મોઢણિ-નિર્મોચનીમ્)
અપની કાચલીકો (હેચ્ચ-હિત્વા) ડોડ કરકે (મુત્તો-મુક્તઃ) સ્વતત્ર હોકર
(પલેહ-પર્યેતિ) ધૂમતા ફિરતા હૈ ફિન્તુ ઉસ કાંચલીકો ફિર નહીં ગ્રહણ
કરતા હૈ (એવમ્) ઇસી પ્રકાર (એજ જાયા-એતૌ જાતૌ) યે દોનોં પુત્ર (મોળ
પયહતિ-ભોગાન્ પ્રજહીતઃ) મોગોંકો ડોડ રહે હૈં તવ (એકો અહ-एकःअहं)
અકેલા મૈં (તે કહ નાણુગમિસ્સ-तौ कथ नानुगमिष्यामि) ઉન દોનોંકા
અનુસરણ ક્યોં ન કરુગા-अवश्य ही करुगा फिर वापिस नहीं आऊगा ।

ભાવાર્થ—જિસ પ્રકાર સર્પ કચુકીકો છોડનેમૈં આનન્દ મનાતા હૈ
‘ઔર સ્વતત્ર હોકર ધૂમતા ફિરતા હૈ’ उसी प्रकार ये मेरे दोनों पुत्र भोगों
‘का परित्याग करनेमे आनंद मना रहे हैं । अतः’ इनसे परित्यक्त हुआ मैं
‘अकेला अब इस घर में रहकर क्या करुगा । इसलिये मैं भी इन्हींके
‘साथ दीक्षा लूंगा । विश्वास रखो मैं वापिस फिर घर नहीं आऊंगा ॥ ૩૪ ॥

હર કરવા માટે પુરોહિતે કહ્યું—“જહા ય મોઈ”—इत्यादि ।

અન્વયાર્થ—મોઈ-भवति! હે પ્રાદ્યણી ! જહા-यथा જેમ મુયંગો-મુજઙ્ગ સર્પ
પોતાના તણુય-તનુજામ્ શરીર ઉપરની નિમ્મોઢણી-નિર્મોચનીમ્ કાચળીને હેચ્ચ-
હિત્વા છોડીને મુત્તો-મુક્ત સ્વતત્ર બની પલેહ-પર્યેતિ કરતો કરે છે પરંતુ તે
‘કાચળીને ફરીથી જોતો પણ નથી એવ-एवम્’એજ રીતે એજ જાયા-એતૌ જાતૌ
આ બન્ને પુત્રો ભોગોને છોડી રહ્યા છે ત્યારે હું પણ એ બન્નેનું અનુકરણ
શા માટે ન કરું ? अवश्य करीश અને સસારમા ફરી પાછો આવવાનો નથી -

ભાવાર્થ—જેમ કાચળીને છોડવાથી સર્પ આનન્દ માને છે અને સ્વતત્ર
થઈ હરેકરે છે એજ પ્રકારે મારા બન્ને પુત્રો ભોગોને પરિત્યાગ કરવામા
આનન્દ માની રહ્યા છે આથી એમનાથી છુટો પડીને હું એકલો આ ઘરમા
રહીને શું કરું ? આ માટે હું પણ તેમની સાથે દીક્ષા લઈશિ વિશ્વાસ રાખો
કે, હું ફરીથી ઘર પાછો નહીં કરું ॥ ૩૪ ॥

पुनरपि तदेवाह—

मूलम्—

छिदिचु जालं अवलं व रोहिया, मच्छा जहा कामगुणे पहाय ।
धोरेयसीला तवसा उदारा, धीरा हु भिक्खाचरिय चरन्ति ॥३५॥

छाया—छिच्चा जालम् अल वा रोहिता, मत्स्या यथा कामगुणान् प्रहाय ।

धोरेय शीलास्तपसा उदारा, धीरा हु भिक्षाचर्या चरन्ति ॥ ३५ ॥

टीका—‘छिदिचु’—इत्यादि ।

हे ब्राह्मणी ! यथा रोहिताः = रोहितजातीया मत्स्या अल=जीर्णम्, वा शब्दात्-सलमपि जाल स्वतीक्ष्णपुच्छादिना छिच्चा निर्भयस्थाने सुखेन विचरन्ति । तथैव धोरेयशीलाः=पुर भार वहन्ति ये ते धोरेयास्तेषामिव शीलम्=उद्धभारनिर्वहणसामर्थ्यं येषां ते तथा, भारोद्धहनसमर्था - इत्यर्थः, तपसा=अनशनादिना उदाराः=प्रधानाः धीराः परीपहोपसर्गसहन, कामगुणान्=रमणीयशब्दादि विषयरूपान् प्रहाय=परित्यज्य, हु=निश्चयेन भिक्षाचर्या-चरन्ति । यथा रोहित

फिर इसी बातको कहते हैं—‘छिदिचु’ इत्यादि ।

अन्वयार्थ—हे ब्राह्मणि ! (जहा-यथा) जैसे (रोहिया-रोहिताः)

रोहित जातिके मत्स्य (अवल जालम् वा छिदिचु-अवल जाल वा छित्वा) जीर्ण अथवा अजीर्ण जालको अपनी तीक्ष्ण पुच्छ दाढ़ आदि द्वारा छेदित करके निर्भय स्थानमें सुखपूर्वक विचरते हैं उसी प्रकार (धोरेयसीला-धोरेयशीलाः) भारको वहन करने वालोंके जैसे अर्थात् रखे गये भारको वहन करनेकी शक्तिवाले एवं (तवसा उदारा-तपसा उदाराः) अनशन आदि तपोंके आचरण करनेसे सर्व प्रधान तथा (धीरा-धीराः) परीपह और उपसर्गके सहन करनेमें धीर वीर व्यक्ति भी (कामगुणे पहाय-काम-

इरीथी आ वातने कडे ठे—“छिदिचु”—इत्यादि ।

अन्वयार्थ—हे ब्राह्मणी ! जहा-यथा जेभ रोहिया-रोहिता रोहित जातनु

भाछुं अवल जाल वा छिदिचु-अल जाल वा छित्वा अथवा अल जालने पोतानी तीक्ष्ण पुछडी, दाढ़, वगेरेथी कापीने निर्भय स्थाने सुखपूर्वक विचरे छे अल सीते धोरेयसीला-धोरेयशीला भारने वहन करवावाजानी भाइक अर्थात् राभवाभा आवेला भारने वहन करवाणी शक्तिवाजा अने तवसा उदारा-तपसा उदारा अनशन आदि तपोनु आचरण करवाभा सर्व प्रधान तथा धीरा-धीरा परिपह अने उपसर्गने सहन करवाभा धीरवीर व्यक्ति पण कामगुणे पहाय-

जातीया मत्स्याः सतीक्ष्णपुच्छेन जालं छित्त्वा निर्भयस्थानं समाश्रित्य सुखेन विहरन्ति, न पुनर्जाले निबद्धा भवन्ति । तथैव प्रतभारोद्बन्धनममर्थाः सत्त्वन्तस्तपस्विनो दुस्त्यजानपि कामभोगमन्धान् अनित्याशरणादि द्वादशभावनाभिश्चिह्न्वा सुखेन भिक्षाचर्यां कुर्वन्तो ग्राममगरादिषु विहरन्ति । न पुनः कदाऽपि कामभोगवशात् भवन्ति । अहमपि प्रयज्य न कामभोगयशसो भविष्यामि । अतः प्रव्रजिष्याम्येवेति सूत्राशयः ॥ ३५ ॥

गुणान् प्रहाय) रमणीय शब्दादिकं विषयरूप कामगुणोंका परित्याग करके (हु) निश्चयसे (भिक्षाचार्य चरति-भिक्षाचर्याम् चरन्ति) भिक्षावृत्तिको करते हैं अर्थात् मोक्षमार्गमें विचरते हैं । पुनः लौटकर वापिस घर नहीं आते हैं।

भावार्थ—जैसे रोहित जातीय मत्स्य तीक्ष्ण पुच्छ आदिसे जालको छेदकर निर्भय स्थानका आश्रय कर वहाँ सुखपूर्वक विचरते हैं फिर वे जालमें नहीं फँसते हैं उसी प्रकार जो मोक्षाभिलाषी महापुरुष व्रतोंके भारको उठानेमें शक्तिशाली हुआ करते हैं-अनशन आदि तपस्याओंकी आराधना करनेसे जरा भी नहीं घबराते हैं वे दुस्त्यज भी कामभोगोंके बंधनोंको अनित्य अशरण आदि बारह प्रकारकी भावनाओंके बलपर काटकर सुखपूर्वक भिक्षाचर्या करते हुए ग्राम नगर आदिकोंमें विचरण करते हैं । अर्थात् मोक्षमार्गमें विचरते हैं किन्तु फिर वे पुनः कामभोगोंमें नहीं फँसते हैं इसलिये मैं भी हे ब्राह्मण ! दीक्षित होकरके पुनः कामभोगोंके आधीन नहीं बनूँगा । स्वतन्त्रतापूर्वक मुनिवेषमें विचरण करता हुआ अपने समयकी रक्षा करूँगा ॥३५॥

कामगुणान् प्रहाय रमणीय शब्दादिकं विषयरूप कामगुणोंका परित्याग करीने निश्चयशी भिक्षावृत्ति करे छे अर्थात् मोक्षमार्गमें विचरे छे ते करी पाछा घेर करता नथी

भावार्थ—जैसे रोहित जातीय तीक्ष्ण पुच्छ आदिसे जालमें कापी नाभीने निर्भय स्थानमें आश्रय करी तथा सुखपूर्वक विचरे छे अने बंधनों जलमें करीथी इसाती नथी जैसे रीते जे मोक्षाभिलाषी महापुरुष व्रतोंका भारने उठाववाभा शक्तिशाली रह्या करे छे अनशन आदि तपस्याओंकी आराधना करवाभा जरा पणु गलराता नथी तेओ दुस्त्यज कामभोगोंका बंधनोने पणु अनित्य अशरण आदि बार प्रकारनी भावनाओंका बंधनो कापीने सुखपूर्वक भिक्षाचर्या करता करता ग्राम नगर आदिमें विचरण करे छे अर्थात् मोक्षमार्गमें विचरे छे परंतु त्यागी पाछा करीने तेओ कामभोगोंका इसाता नथी आ माटे हु पणु छे ब्राह्मण ! दीक्षित बंधने करीथी कामभोगोंने आधीन बनवानो नथी स्वतन्त्रता पूर्वक मुनि वेशभा विचरण करतो रह्योने भारा समयकी रक्षा करीथ ॥ ३५ ॥

इत्थ भृगुयचन श्रुत्वा ब्राह्मणी माह—

मूलम्—

नहेवे कुचा समइकमत, तयाणि जालाणि दलित्तु हसा ।

पलिति पुत्ता ये पेई ये मेज्झ, ते ह केह नानुगमिस्समेका ॥३६॥

उाया—नभसीवक्रौञ्चाः समतिक्रामन्तस्ततानि, जालानि दलयित्वा हसाः ।

परियन्ति पुत्रौ च पतिश्च मम, तानह कथ नानुगमिष्याम्येका ॥३६॥

टीका—‘नहेव’—इत्यादि—

इव=यथा क्रौञ्चाः=क्रौञ्चपक्षिणो, हसाः=हसपक्षिणश्च ततानि=विस्तृतानि

जालानि दलयित्वा=छित्वा तांस्तान् देशान् समतिक्रामन्तः=समृद्धइत्यन्तः नभसि=आकाशे परियन्ति=समन्ताद् गच्छन्ति । तथैव मम पुत्रौ च पतिश्च जालोपममेतद् विषयाभिष्वङ्ग छित्वा, तानि तानि समयस्थानानि समतिक्रामन्तः, नभःकल्पे निरूपलिप्ते समयमार्गे परियन्ति=विचरन्ति । तेषां विरहाद् एका=असहायाऽहं तान्=

इस प्रकार भृगुके वचन सुन कर ब्राह्मणीने क्या कहा—वह इस गाथा द्वारा प्रकट किया जाता है—‘नहेव कुचा’ इत्यादि ।

अन्वयार्थ—(इव-इव) जैसे (कुचा-क्रौञ्चाः) क्रौञ्च पक्षी एव (हसा-हसाः) हसपक्षी (तयाणि जालाणि-ततानि जालानि) विस्तृत जालों का (दलित्तु-दलयित्वा) छेदन करके भिन्न भिन्न देशोंको उल्लंघन करते हुए (नहेव समइकमता-नभसि समतिक्रामन्ति) आकाशमें स्वतंत्र उड़ते हैं उसी प्रकार मेरे पति और दोनों पुत्र जालोपम विषयों में अभिष्वगका छेदन करके उन २ समयस्थानोंको अच्छी तरह पालन करते हुए नभः कल्प निरूपलिप्त समयमार्ग में (पलिति-परियन्ति) जय विचरण करना चाहते हैं तो (एका-एका) असहाय बनी हुई (ह-

आ प्रकारना भृगुना वचन श्रावणीने ब्राह्मणीये शु श्रुते आ गाथा द्वारा उडेवाभा आवे छे—“नहेव कुचा” इत्यादि

अन्वयार्थ—इव-इव जेम् कुचा-क्रौञ्चा क्रौञ्चपक्षी अने हसा-हसा हस पक्षी तयाणि जालाणि-ततानि जालानि विस्तृत जालोतु दलित्तु-दलयित्वा छेदन करीने भिन्न भिन्न देशोतु उल्लंघन करीने नहेव समइकमता-नभसि समतिक्रामन्ति आकाशमा स्वतंत्र उडे छे जे प्रभाहे भारा पति अने अने पुत्रो जालोपम विषयोना अभिष्वगनु छेदन करीने जे जे समयस्थानोतु सारी रीते पालन करता करता नभ वदप निरूपलिप्त समयमार्गमा पलिति-परियन्ति व्यापे विचरण करवानु आवे छे त्यारे एका-एका असहाय बनेदी ह-अहम् जेवी हु पक्षु

પતિપુત્રાન્ કથ નાનુગમિષ્યામિ : અપિ ત્વનુગમિષ્યામ્યેવ । એવ નિશ્ચિત્ય ચત્વા-
રોઽપિ પ્રવ્રજિતુમુદ્યતા ઇતિ ભાવઃ ॥ ૩૬ ॥

ઇત્ય ચતુર્ણામપિ પ્રવ્રજ્યા પ્રતિપત્તિસમયે યદ્ભૂતદ્ દ્વાદશમિર્ગાધામિઃ પ્રાદ—

મૂલમ્—

પુરોહિયં ‘તં સસુય સંદાર, સુચોભિનિક્ષલ્મ્મ પહાયભોગે ।

કુડુવંસાર વિઝલ્લુત્તમ’ત, રોંય અભિર્ક્લ્લ સંમુવાય દેવી’ ॥૩૭॥

છાયા—પુરોહિતં ત સમુત સદાર, શ્રુત્વાઽભિનિષ્ક્રામન્ત પ્રહાય ભોગાન્ ।

કુડુમ્બસારમપિ તુ લુપ્તયન્ત, રાજાનમભીક્ષ્ણ સમુવાચ દેવી ॥ ૩૭ ॥

ટીકા—‘પુરોહિય’—ઇત્યાદિ ।

ભોગાન્=શબ્દાદીન્ પ્રહાય=પરિત્યજ્ય સમુત=સપુત્ર સદાર=સસ્ત્રીક ત=પ્રસિદ્ધ

અહમ્) મેં મ્હી (તે કહ નાનુ ગમિસ્સમ્-તાન્ કથ નાનુ ગમિષ્યામિ) ફિર
ક્યોં ન ઉન્હી કે માર્ગકા અનુસરણ કરુ કિન્તુ અવશ્ય કરુ ।

ભાવાર્થ—જિસ પ્રકાર ક્ત્રાચ ઓર હસપક્ષી વિસ્તૃત જાલોંકા છેદન
કરકે નાનાદિશાઓં મેં સ્વેચ્છાનુસાર વિચરણ કરતે હુએ આકાશમેં
ઉડતે હૈ—ઉસી પ્રકાર જય મેરે પતિ એવ પુત્રોંને વિષયામિલાષાઓંકા
પરિત્યાગ કર સયમમાર્ગમે વિચરણ કરના અગીકાર કિયા હૈ તો ફિર
મેં મ્હી ક્યોં ઇનસે પીછે રહુ—મેં મ્હી સયમમાર્ગકો ધારણ કરુ । ઇસી મેં
મેરે ઇસ જીવનકી સાર્થકતા હૈ ॥ ૩૬ ॥

ઇસ પ્રકાર ચારોં કે પ્રવ્રજ્યા લેનેકા નિશ્ચય હોને પર જો હુઆ વહ
અવ ચારહ ગાયાઓ સે કહતે હૈ—‘પુરોહિય’ ઇત્યાદિ ।

અન્વયાર્થ—(અભિનિક્લ્લમ્મ-અભિનિક્લ્લમ્ય) ઘરસે નિકલ કૂરકે

તે કહ-નાનુ ગમિસ્સમ્-તાન્ કથ નાનુ ગમિષ્યામિ એમનાજ માર્ગનુ અનુસરણ
શા માટે ન કરું ? હું પણ એ માર્ગનુ જરૂરી અવશ્ય અનુસરણ કરીશ

ભાવાર્થ—જે રીતે કૌચ અને હસ પક્ષી વિસ્તૃત જાળોનુ છેદન કરીને
અનેકવિધ દીશાઓમા સ્વેચ્છાનુસાર વિચરીને આકાશમા ઉડે છે એજ પ્રકારે
મારા પતિ અને પુત્રાએ જ્યારે વિષય અમિલાષાઓનો પરિત્યાગ કરી સયમ
માર્ગમા વિચરણ કરવાનો નીર્ણય કર્યો છે તો પછી હું પણ એમનાથી પાછળ
શા માટે રહું ? હું પણ સયમમાર્ગોને ધારણ કરું એમા જ મારા આ
જીવનની સાર્થકતા છે ॥ ૩૬ ॥

આ ચારેય જણુને પ્રવ્રજ્યા લેવાનો દેહ નિશ્ચય થઈ જવાથી જે બાનુ
તે હવે ખાર ગાથાઓથી કહે છે—“પુરોહિય”—ઇત્યાદિ ।

અન્વયાર્થ—અભિનિક્લ્લમ્મ-અભિનિક્લ્લમ્ય ઘેરથી નીકળીને તથા ભોગે પહાય—

भृगुनामानि पुरोहितम् अभिनिष्क्रामन्त=दीक्षायं विनिर्गच्छन्त श्रुत्वाऽपि=श्रुत्वैव
तस्य पुरोहितस्य कुटुम्बसार=कुटुम्बस्याधारभूत धनधान्यादिकं तु=निश्चयेन हस्त
यत्नं=निर्नामकं कुर्वन्त-गृह्णन्तमित्यर्थः, राजानं देवी=कमलावती अभीक्ष्ण=पुनः
पुनः समुवाच=सम्यक् प्रकारेणावगीत् ॥

यद्वा—द्वितीयपक्षेऽस्याऽऽया—“पुरोहितं तं समुतं सदारं, श्रुत्वाऽभिनिष्क्रम्य
प्रहाय भोगान् । कुटुम्बसारं विपुलोत्तमं तं राजनमभीक्ष्णं समुवाच देवी ॥”
अत्रेयं व्याख्या—

अभिनिष्क्रम्य = गृहान्निर्गत्य भोगान्=शब्दादीन् प्रहाय=परित्यज्य, तथा-
विपुलोत्तमम्=विपुलं प्रचुरम्, उत्तम-श्रेष्ठम्, कुटुम्बसार=कुटुम्बस्याधारभूत=धन-
धान्यादिकं च त्यक्त्वा समुत=समुत्तं सदार=सखीकं तं भृगुनामानं पुरोहितं प्रवर्जितं
श्रुत्वा पुरोहितस्य तत्=प्रचुरं धनमभिलपन्तं राजानम् देवी=कमलादेवी अभीक्ष्ण=
पुनः पुनः समुवाच=सम्यक्प्रकारेण अवगीत् ॥ ३७ ॥

कमलावती राज्ञी यदब्रवीत्तदुच्यते—

तथा (भोगे प्रहाय-भोगान् प्रहाय) शब्दादिकं भोगोका परित्याग कर
के एव (विपुलुत्तमं कुटुम्बसारं-विपुलोत्तमं कुटुम्बसारं) वृत्त एवं श्रेष्ठ
ऐसे कुटुम्बके आधारभूत धनधान्यादिकं का मी परित्याग करके (समुत्तं
सदार-समुत्तं सदारम्) पुत्र और स्त्री सहित दीक्षित हुए (तं पुरोहितं
सुञ्चा-एतं पुरोहितं श्रुत्वा) उस पुरोहितको सुनकर (तत् “अभिलपन्तम्”)
अस्वामिक उसके उस प्रचुर धन धान्यादिके स्वामी बननेकी अभिलाषा
वाले (राय-राजानम्) राजासे (देवी-देवी) कमलावतीने (अभीक्ष्ण-
अभीक्ष्णम्) बारबार (समुवाच-समुवाच) सम्यक् प्रकारसे कहा ॥३७॥

भोगान् प्रहाय शाब्दादि भोगोको परित्याग करीने, अने विपुलुत्तमं कुटुम्बसार-
विपुलोत्तमं कुटुम्बसार धन अने श्रेष्ठ ऐवा कुटुम्बना आधारभूत धनधान्या-
दिको पण परित्याग करीने समुत्तं सदार-समुत्तं सदारम् पुत्रो अने स्त्री साथे दीक्षित
थयेला तं पुरोहितं सुञ्चा-एतं पुरोहितं श्रुत्वा पुरोहितनी लण्ड अने अस्वामिक
ऐना धनधान्यनी लण्ड राजने थतां ऐ प्रचुर धनधान्यादिकोना स्वामी बनवानी तेने
अभिलाषा लगतो ऐ राय-राजानम् राजने राज्ञी देवी-देवी कमलावतीऐ अने
प्रकाशे अभिषेक-अभिषेक बारबार समुवाच-समुवाच सारी रीते समलब्ध ॥३७॥

મૂલમ્—

વંતાંસી પુરિસો રાયં, નં સો હોઈં પસંસિંઓ ।

માહણેણ પરિચ્ચંતં, ધંણં આદાંઉ મિચ્છંસિ ॥૩૮॥

છાયા—વાન્તાશી પુરુષો રાજન્, ન સ ભવતિ પ્રશસિતઃ ।

બ્રાહ્મણેન પરિત્યક્ત, ધનમાદાતુમિચ્છસિ ॥ ૩૮ ॥

ટીકા—‘વંતાસી’—ઇત્યાદિ ।

હે રાજન્ ! યઃ પુરુષો વાન્તાશી=વાન્તમોજી ભવતિ, સ સદ્ધિઃ પ્રશસિતો ન ભવતિ । નનુ વાન્તાશી=ભવતુ સિદ્ધિરપ્રશસિતઃ, તાવતા કિમિત્યાહ—‘માહણેણ’ ઇત્યાદિ—બ્રાહ્મણેન પરિત્યક્ત પરિહૃત ધનમ્ આદાતુ ગ્રહીતુ ત્વમિચ્છસિ, અતસ્ત્વમપિ વાન્તાશી એવ, અતો ન સતા શ્લાઘનીયો ભવસિ । અયં ભાવ —પરિત્યક્ત ધન દિ ગૃહીતોઽન્નિતત્વાદ્ વાન્તમિય, તદિચ્છન્ ભવાનપિ વાન્તાશીવા વાન્તાશી હિ ન કદાપિ સતા શ્લાઘનીયો ભવતિ । અતો મા ભૂદ્ ભવાન્ વન્તાશી । નૈતદુચિત ભવાદૃશમિતિ ॥

ફિં ચ—

મૂલમ્—

સંવ્વ જંઘં જંઘં તુંહ, સંવ્વ વાં વિં ધંણં ભંવે ।

સંવ્વં પિં તેં અપજ્ઞંતં, નેવં તાણાંય તંતેવ ॥ ૩૯ ॥

છાયા—સર્વં જગદ્ યદિ તવ, સર્વં વાઽપિ ધન ભવેત્ ।

સર્વમપિ તેઽપર્યાપ્ત, નૈવ ત્રાણાય તત્તવ ॥ ૩૯ ॥

ટીકા—‘સંવ્વ’—ઇત્યાદિ ।

હે રાજન્ ! યદિ સર્વં જગત્=સમસ્તોઽપિ લોકઃ તવ ભવેત્=ત્વદધીને ભવેત્ ।

રાની કમલાવતીને રાજાસે જો કહા સો કહતે હૈં—‘વંતાસી’ ઇત્યાદિ

અન્વયાર્થ—(રાય-રાજન્) હે રાજન્ । (પુરિસો-પુરુષઃ) જો પુરુષ

(વંતાસી-વાન્તાશી) વાન્તકો યાનેવાલા હોતા હૈં (સો-સ) વહ

(પસંસિઓ ન હોઈ-પ્રશસિતઃ ન ભવતિ) પ્રશસાકે યોગ્ય નહીં હોતા હૈં ।

જવ આપ યહ વાત જાનતે હો તો ફિર કયો (માહણેણ પરિચ્ચંત-બ્રાહ્મણેન

પરિત્યક્તમ્) બ્રાહ્મણદ્વારા પરિત્યક્ત (ધણ-ધનમ્) વનકો ફિરમી (આદાઉ

ઈચ્છસિ-આદાતુમ્ ઇચ્છસિ) ગ્રહણ કરનેકી અભિલાષા કરતે હો ॥૩૮॥

રાણી કમલાવતીએ રાજાને જે કહ્યું તે સૂત્રકાર કહે છે—‘વંતાસી’—ઇત્યાદિ ।

અન્વયાર્થ—રાય-રાજન્ હે રાજન્ ! જે પુરિસો-પુરુષ પુરુષ વંતાસી-

વાન્તાશી બીન વારસી માલને ખાનાર થાય છે સો-સ તે પસંસિઓ ન હોઈ-પ્રશસિત ન

ભવતિ પ્રશસાને યોગ્ય અનતા નથી, જ્યારે આ વાત આપ બોલો છો તો યહી માહણેણ

પરિચ્ચંત-બ્રાહ્મણેન પરિત્યક્તમ્ બ્રાહ્મણે ત્યાગ કરેલ એવા ધણ-ધનમ્ ધનને આદાઉ

ઈચ્છસિ-આદાતુમ્ ઇચ્છસિ લેવાની અભિલાષા થા માટે કરે છે ? ॥ ૩૮ ॥

વા=પુનઃ સર્વમપિ । ધન=સમસ્તમપિ રજતસ્વર્ણરત્નાદિક્ ધન તવ ભવેત્ તથાપિ સર્વમપિ જગદ્ ધન ચ તે=તવ કૃતે અપર્યાપ્તમ્=અપરિપૂર્ણં સ્યાત્ તૃણાયા નિરવધિ-
ક્તાત્ । અથવા ભગ્નતુ તત્પર્યાપ્તમ્, તથાપિ તત્સર્વં જગદ્ ધન ચ તત્ ત્રાણાય=રક્ષ-
ણાય-જન્મજરામરણાધપનોદનાય નૈવ ભવેત્ । યતો વાન્તસદશમિદ બ્રાહ્મણધન ત્વયા
નૈવ ગ્રાણમ્ ॥ ૩૯ ॥

ફિરમી—‘ સવ્વજગ ’ ઇત્યાદિ ।

અન્વયાર્થ—હે રાજન્ ! (સવ્વ જગ-સર્વ જગત્) સમસ્ત મી લોક
(જહ તુહ ભવે-યદિ તવ ભવેત્) યદિ આપકે આધીન હો જાય (વા-વા)
અથવા (સવ્વ ધણ વિ ભવે-સર્વ ધનમપિ ભવેત્) ત્રીન લોકકા જિતના
મી રજત સ્વર્ણ આદિ ધન હૈ વહ મી આપકે સ્વજાનેમેં ભર દિયા જાય
-ઉસ પર આપકા એક છત્ર પ્રસુત્વ સ્થાપિત હો જાય તૌ મી (સવ્વ વિ
તે અપજ્જત્ત-સર્વમપિ તે અપર્યાપ્તમ્) વહ સમસ્ત લોક એવ સમસ્ત ધન
આપકે લિયે પર્યાપ્ત નહી હો સકતા હૈ, ક્યોં કિ તૃણા અપર્યાપ્ત હૈ.
ઉસસે મી આપકી વહ તૃણા શાત નહી હો સકતી હૈ । અથવા યોડી
દેરકે લિયે યહ માન લિયા જાય કિ ઉસસે તૃણાકી શાતિ હો મી જાય,
તૌ મી (ત તવ તાણાય નૈવ-તત્ તવ ત્રાણાય નૈવ) વહ સમસ્ત વૈભવ
આદિ પરિકર જન્મ જરા એવ મરણાદિક્સે આપકી રક્ષા નહી કર સકતા
હૈ । ઇસ લિયે ઇસ બ્રાહ્મણકા ધન જો કિ વમન જૈસા હૈ આપકો ગ્રહણ
કરના ઉચિત નહી હૈ ॥

ફરી પછી—“ સવ્વ જગ ”—ઇત્યાદિ ।

અન્વયાર્થ—હે રાજન્ ! સવ્વ જગ-સર્વ જગત્ સઘણ જગત પછી જહ
તુહં ભવે-યદિ તવ ભવેત્ જે આપને આધિન થઈ જાય વા-વા અથવા સવ્વ ધણ
વિ ભવે-સર્વ ધનમપિ ભવેત્ ત્રણે લોકતુ જે કાઈ સુવર્ણ આદિ ધન છે તે પછી
આપના ખજાનામા ભરી દેવામા આવે એના ઉપર આપતુ એક છત્ર પ્રસુત્વ
સ્થાપિત બની જાય તો પછી સવ્વપિ તે અપજ્જત્ત-સર્વમપિ તે અપર્યાપ્તમ્ એ
સમસ્ત લોક, અને સઘણ ધન આપને માટે પર્યાપ્ત બની શકનાર નથી કારણ
કે, તૃણા અપર્યાપ્ત છે આ કારણે આપની એ તૃણા શાત થઈ શકે તેમ નથી
અથવા થોડા સમય માટે એમ માની લેવામા આવે કે તૃણાની શાતિ થઈ
પછી જાય તો પછી ત તવ તાણાય નૈવ-તત્ તવ ત્રાણાય નૈવ તે સઘણ વૈભવ
આદિ સઘણ જન્મ, જરા અને મરણાદિક્થી આપની રક્ષા કરી શકે તેમ નથી
આ માટે એ બ્રાહ્મણતુ ધન કે, જે વમનના જેવું છે તે લેવું આપના માટે ઉચિત નથી.

મૂલમ્—

વંતાસી પુરિસો રાયં, નં સો હોઈ પસંસિઓ ।

માહણેણ પરિચ્ચંતં, ધેણં આદાઉ મિચ્છંસિ ॥૩૮॥

છાયા—વાન્તાશી પુરુષો રાજન્, ન સ ભવતિ પ્રશસિતઃ ।

બ્રાહ્મણેન પરિત્યક્ત, ધનમાદાતુમિચ્છસિ ॥ ૩૮ ॥

ટીકા—‘વંતાસી’—ઇત્યાદિ ।

હે રાજન્ ! યઃ પુરુષો વાન્તાશી=વાન્તભોજી ભવતિ, સ સદ્ધિઃ પ્રશસિતો ન ભવતિ । નનુ વાન્તાશી=ભવતુ સિદ્ધિપ્રશસિતઃ, તાવતા કિમિત્યાહ—‘માહણેણ’ ઇત્યાદિ—બ્રાહ્મણેન પરિત્યક્ત પરિહૃત ધનમ્ આદાતુ ગ્રહીતુ ત્વમિચ્છસિ, અતસ્ત્વમપિ વાન્તાશી એવ, અતો ન સતા શ્લાઘનીયો ભવસિ । અય ભાવ —પરિત્યક્ત ધનં હિ ગ્રહીતોઽજિજ્ઞાસત્વાદ્ વાન્તમિવ, તદિચ્છન્ ભગાનપિ વાન્તાશીવા વાન્તાશી હિ ન કદાપિ સતા શ્લાઘનીયો ભવતિ । અતો મા ભૂદ્ ભગાન્ વન્તાશી । નૈતદુચિત ભવાદ્દશામિતિ ।

કિં ચ—

મૂલમ્—

સંવ્વ જૈગં જૈઙ્ તુંહં, સંવ્વં વૌ વિં ધેણં ભેવે ।

સંવ્વ પિં તેં અપજ્જંત, નેવં તાણાંય તંતેવ ॥ ૩૯ ॥

છાયા—સર્વ જગદ્ यदि तव, सर्व वाऽपि धन भवेत् ।

सर्वमपि तेषपर्याप्त, नैव प्राणाय तत्तव ॥ ३९ ॥

ટીકા—‘સંવ્વ’—ઇત્યાદિ ।

હે રાજન્ ! यदि सर्व जगत्=समस्तोऽपि लोकः तव भवेत्=त्वदधीनं भवेत् ।

રાણી કમલાવતીને રાજાસે જો કહા સો કહતે હે—‘વતાસી’ ઇત્યાદિ

અન્વયાર્થ—(રાય-રાજન્) હે રાજન્ । (પુરિસો-પુરુષઃ) જો પુરુષ

(વતાસી-વાન્તાશી) વાન્તકો खानेवाला होता है (સો-સઃ) वह

(પસસિઓ ન હોઈ-પ્રશસિતઃ ન ભવતિ) પ્રશસાકે योग्य नहीं होता है ।

જવ આપ यह बात जानते हो तो फिर क्यों (માહણેણ પરિચ્ચંત-બ્રાહ્મણેન

परित्यक्तम्) ब्राह्मणद्वारा परित्यक्त (ધેણ-ધનમ્) ધનકો फिरभी (આદાઉ

इच्छसि-આદાતુમ્ ઇચ્છસિ) ग्रहण करनेकी अभिलाषा करते हो ॥૩૮॥

રાણી કમલાવતીએ રાજાને જે કહ્યું તે સૂત્રકાર કહે છે—“વતાસી”—ઇત્યાદિ ।

અન્વયાર્થ—રાય-રાજન્ હે રાજન્ ! જે પુરિસો-પુરુષા પુરુષ વતાસી-

વાન્તાશી ખીન વારસી માલને ખાનાર થાય છે સો-સ તે પસંસિઓ ન હોઈ-પ્રશસિત ન

ભવતિ પ્રશસાને યોગ્ય બનતા નથી, જ્યારે આ વાત આપ બાંહે છો તો પછી માહણેણ

પરિચ્ચંત-બ્રાહ્મણેન પરિત્યક્તમ્ બ્રાહ્મણે ત્યાગ કરેલ એવા ધણ-ધનમ્ ધનને આદાઉ

इच्छसि-આદાતુમ્ ઇચ્છસિ લેવાની અભિલાષા શા માટે કરે છે ? ॥ ૩૮ ॥

છાયા—મરિણ્યસિ રાજન્ ! યદા તદા યા, મનોરમાન્ કામગુણાન્ પ્રહાય ।
 એકો હુ ધર્મો નરદેવ ! ગ્રાણ, ન ત્રિયતે અન્યદિદેહ કિંચિત્ ॥ ૪૦ ॥

ટીકા—‘ મરિહિસિ ’—ઇત્યાદિ ।

હે રાજન્ ! યદા તદા યા=યસ્મિન્સ્તસ્મિન્ કાલે વા મનોરમાન્ કામગુણાન્=શબ્દાદિરૂપાન્ પ્રહાય=પરિત્યજ્ય મરિણ્યસિ=અવશ્યમેવ પ્રાણાસ્ત્યક્ષ્યસિ, જાતસ્ય હિ મૃત્યુ ધ્રુવો ભવતિ । ઉક્ત ચ—

“ કો વિ તાવ તદ દિદ્ધો, સુઓ સમાવિઓ વિ વા ।

ત્વિર્દે જહવા સગ્ગે, જો જાઓ ન મરિસ્સહ ॥ ૧ ॥

છાયા—કોઽપિ તાવત્ત્વયા દ્વષ્ટ, શ્રુતઃ સમ્ભાવિતોઽપિ વા ।

ક્ષિતૌ યદિ વા સ્વર્ગે, યો જાતો ન મરિણ્યતિ ॥ ૧ ॥ ઇતિ ।

એતે મનોજ્ઞાઃ કામગુણા ન ત્વયા સાક્રમિણ્યન્તીતિ ભાવઃ । તથા હે નરદેવ=

‘ મરિહિસિ ’ ઇત્યાદિ ।

અન્વયાર્થ—હે રાજન્ ! (જયા તયા વા મનોરમે કામગુણે પ્રહાય મરિહિસિ—યદા તદા વા મનોરમાન્ કામગુણાન્ પ્રહાય મરિણ્યસિ) જિસ કિસી ખી સમય મનોરમ શબ્દાદિકરૂપ કામગુણોંકા પરિત્યાગ કર આપકો અવશ્ય હી મરના પડેગા કયો કિ “ જાતસ્ય હિ ધ્રુવો મૃત્યુઃ ” જો જન્મતા હૈ વહ અવશ્ય મરતા હૈ,—

“ કો વિ તાવ તદ દિદ્ધો, સુઓ સમાવિઓ વિવા ।

ત્વિર્દે જહવા સગ્ગે, જો જાઓ ન મરિસ્સહ ॥ ”

સ્વર્ગમેં યા હસ ભૂમડલમેં કોઈ ખી એસા પ્રાણી ન દેખનેમેં આયા હૈ ઓર ન સુનને હીમેં આયા હૈ કિ જો ઉસન તો હુઆ હો પર મરા ન હો । યહ વિશ્વાસ રલ્લો-ચે મનોજ્ઞ કામગુણ આપકે સાથ જાનેવાલે નહીં હૈં । અતઃ

ફરી પણુ—“ મરિહિસિ ”—ઇત્યાદિ ।

અન્વયાર્થ—હે રાજન્ ! જયા તયા વા મનોરમે કામગુણે પ્રહાય મરિહિસિ—યદા તદા વા મનોરમાન્ કામગુણાન્ પ્રહાય મરિણ્યસિ જ્યારે ત્યારે કોઈ પણુ સમયે મનોરમ શબ્દાદિકરૂપ કામગુણોંકા પરિત્યાગ કરીને આપે અવશ્ય મરવુ પડશે કેમકે, “ જાતસ્ય હિ ધ્રુવો મૃત્યુ ” એ જન્મે છે તે અવશ્ય મરે છે

“ કો વિ તાવ તદ દિદ્ધો, સુઓ સમાવિઓ વિવા ।

ત્વિર્દે જહવા સગ્ગે, જો જાઓ ન મરિસ્સહ ॥ ”

સ્વર્ગમા અથવા આ ભૂમડળમા કોઈ પણુ એવુ પ્રાણી જોવામા ન આવ્યુ તેમ ન તો સાલજવામા આવ્યુ છે કે, જે ઉત્પન્ન તો થયુ હોય પરંતુ મર્યુ ન હોય એટલો વિશ્વાસ રાખો કે, આ મનોજ્ઞ કામગુણ આપની સાથે

‘વતાસી’ इत्यनेन पुरोहितपरित्यक्तचित्तग्रहणे गर्हितस्व, ‘सर्व्व जगं’ इत्यनेन समस्तस्य जगतो धनस्य चात्राणकारकत्वं प्रदर्श्य सम्प्रति तदनित्यतामाह—
मूलम्—

मरिहिसि रायं । जया तया वा, मणोरंमे कामंगुणे पहाय ।

ऐकો हुं धेम्मो नरदेवे । तौणं, ने विज्जेई अन्नमिहेहे किंचि ॥४०॥

भावार्थ—કમલાવતી દેવી અપને પતિકો સમજા રહી છે કે નાથ ! તૃષ્ણાની સમાપ્તિ કभी કિસીની નહીં હુઈ છે । અતઃ જથ યહ બાત છે તો ફિર આપની યહ તૃષ્ણા પરધનકો લેનેકે લિયે ત્યોં વઢ રહી છે । ત્રિલોકકા સામ્રાજ્ય એવં ઉસમેં રહા હુઆ સમસ્ત વિપુલ વૈભવ મી વઢતી હુઈ ઇસ તૃષ્ણાલો મિટાનેવાલા નહીં હોતા છે । પ્રત્યુત યહ તૃષ્ણા લાભ હોને પર અધિકાધિક વઢતી રહતી છે । યદિ માન મી લિયા જાય કે ઇચ્છિત પદાર્થ કે મિલનેસે તૃષ્ણાકા શમન હો જાતા છે તો ઇસસે કયા । કયા વહિરગ અભિલપિત પદાર્થોં કી પ્રાપ્તિ મનુષ્યકી જન્મ જરા એવં મરણસે રક્ષા કર સકતી છે ? । કિન્તુ નહીં । ગાથામેં રહે હુએ વતાસી પદસે યહ પ્રકટ કિયા ગયા છે કે પુરોહિતદ્વારા પરિત્યક્ત ધનકા ગ્રહણ કરના આપકે લિયે નિંદાસ્પદ છે ‘સર્વ જગ’ ઇસસે યહ બાત સૂચિત કી ગઈ છે કે ધન ઇસ સમસ્ત જગતકી રક્ષા નહીં કર સકતા છે ॥૩૯॥

ભાવાર્થ—કમલાવતી દેવી પોતાના પતિ-રાજાને સમજાવી રહેલ છે કે, નાથ ! તૃષ્ણાની સમાપ્તિ કદી કોઈની થઈ નથી, તેમ કોઈની થવાની પણ નથી, તૃષ્ણા એ વારંવાર જન્મ મરણના ફેરા કરાવનાર છે જ્યારે આમ જ બીના છે તો પછી પરધનને લેવાની આપણી તૃષ્ણા કેમ વધી રહી છે ? ત્રણ લોકનું સામ્રાજ્ય અને એમા રહેલા સઘળા વિપુલ વૈભવ પણ વધતી જતી તૃષ્ણાને મટાડનારા નથી બની શકતા પ્રત્યુત લાભ મળવા છતાં પણ આ તૃષ્ણા અધિક ક્રોધિક પ્રમાણમા વધતી જાય છે એ માની લેવામા આવે કે, ઇચ્છિત પદાર્થ મળી જતા તૃષ્ણાનું શમન થઈ જાય છે તો એથી શું એ બહિરગ અભિલપિત પદાર્થોની પ્રાપ્તિ મનુષ્યનું જન્મ, જરા અને મરણથી રક્ષણ કરી શકે છે ? જરા પણ નહીં ગાથામા રહેલ ‘વતાસી’ પદથી એ પ્રગટ કરવામા આવેલ છે કે, પુરોહિતે ત્યાગ કરેલા એવા બીન વારસ ધનને ગ્રહણ કરવું આપને માટે એ નિંદાસ્પદ છે “ સર્વ જગ ” આથી એ વાત સૂચિત કરવામા આવે છે કે, ધન આ સમસ્ત જગતનું રક્ષણ કરી શકતું નથી ॥ ૩૯ ॥

यतश्च धर्मादन्यत्किमपि न प्राणाय वा शरणाय वा भवतीत्याह—

मूलम्—

‘नाहं’ रमे पक्खिणि पजेरे वा, सत्ताण छिन्ना चरिसांमि मोणं।
अकिञ्चना उज्जुकंडा निरामिसा, परिग्गेहारभ नियत्तदोसा ॥४१॥

छाया—नाह रमे पक्षिणी पञ्जरे इव, सन्तानच्छिन्ना चरिष्यामि मानम्।

अकिञ्चना ऋजुकृता निरामिषा, परिग्रहार्हमनिवृत्तदोष ॥ ४१ ॥

टीका—‘नाह’—इत्यादि।

हे राजन् ! इव=यथा पञ्जरे पक्षिणी न रमते=सुखं नानु भवति, तथैव—
अहमपि जरामरणाद्युपद्रवसहितेऽस्मिन् भवपञ्जरे न रमे = रतिं नानु भवामि।
अतोऽहं सतानच्छिन्ना छिन्नं=रोटितं सन्तानं=स्नेहपरम्परा यया सा, परित्यक्तपरि-
वारस्नेहपरम्परेत्यर्थः, तथा अकिञ्चना=द्रव्यभावपरिग्रहरहिता, तथा-ऋजुकृता=
माया शल्यादि रहितं तपःसयमसमाराधनतत्परा तथा,—निरामिषा-निष्क्रान्ता

धर्मके सिवाय कोई प्राण और शरण नहीं होता है इस बातको
लेकर रानी कहती है—‘नाह रमे’ इत्यादि।

अन्वयार्थ—हे राजन् ! जब धर्मके सिवाय रक्षक इस जीवका कोई
और नहीं है तब (वा-इव) जैसे (पजरे-पञ्जरे) पीजरेमें बंद हुई
(पक्खिणि-पक्षिणी) पक्षिणी (न रमे-न रमते) वहां सुखका अनुभव
नहीं करती है उसी तरह (अह-अहम्) मैं भी जरा एव मरण आदिके
उपद्रवसे युक्त इस भव रूपी पीजरेमें (न रमे-न रमे) सुखानुभव नहीं
करती हूँ। इसलिये अब मैं (सत्ताण छिन्ना-सतानच्छिन्ना) पारिवारिक
स्नेह बंधनसे रहित तथा (अकिञ्चना-अकिञ्चना) द्रव्य एव भाव परि-

धर्मानां सिवाय केवल रक्षक अने शरण नहीं अनन्त आ वातने लक्ष्मिने
राणी कहे छे—“नाह रमे”—इत्यादि !

अन्वयार्थ—हे राजन् ! ज्यारे धर्मानां सिवाय आ एव अनन्त रक्षक कर
नार केवल नहीं वा-इव जेभ पजरे-पञ्जरे पाञ्शभा पुरवाभा आवेल पक्खिणि-
पक्षिणी पक्षी त्या न रमे-न रमते सुभनो अनुभव करी शकतुं नहीं ओर
अभाषे अह-अहम् हु पक्ष वृद्धावस्था अने मरण आदिना उपद्रवधी युक्त
आ अवस्थी पाञ्शभा न रमे-न रमे सुभनो अनुभव नहीं करी शकती आ
भाटे हु सत्ताणछिन्ना-सतानछिन्ना परिवारना स्नेहबन्धनधी रहित तथा
अकिञ्चना-अकिञ्चना द्रव्य अने भाव परिग्रहधी परिवर्तत धर्मे निरामिसा-

હે નરેન્દ્ર ! इह=अस्मिन्नसारे ससारे इह=अस्मिन् मृत्यौ समायाते एको हु=एक एव धर्मः=सम्यग्दर्शनादिरूपो धर्मः त्राण=शरणं भवति । धर्मादन्यत् किञ्चिदपि त्राणं न विद्यते=नास्ति । उक्तं च—

“अत्येण नदराया, न ताइओ गोधणेण कुइयन्नो ।
धन्नेण तिलयसिद्धी, पुत्तेहिं न ताइओ सगरो ॥ १ ॥”

છાયા—અર્થેન નન્દરાજો, ન ત્રાતો ગોધનેન કુચિકર્ણઃ ।

ધાન્યેન તિલકથ્રેષ્ઠિ, પુત્રે ન ત્રાતઃ સગરઃ ॥ ૧ ॥ इति ।

अयं भावः—मृत्यौ समुपस्थिते धर्म एव त्राणं भवति, मुक्तिहेतुत्वात् । न च धर्मादन्यत् किञ्चित् । अतो धर्म एव विधेय इति ॥ ४० ॥

(नरदेव-नरदेव) हे राजन् ! (इह इह एको हु धम्मो ताणं विज्जई-इह इह एकः हु धर्मः त्राणं विद्यते) (इह) इस ससारमें (इह) इस मृत्युके आने पर इस जीवकी रक्षा करनेवाला एक आराधित धर्म सम्यग्दर्शन आदि-ही है । (अन्नम् किञ्चि ताणं न विज्जई-अन्यत् किञ्चित् त्राणं न विद्यते) इससे अतिरिक्त और कोई रक्षा करनेवाला नहीं है । कहा भी है—

“अत्येण नदराया न ताइओ गोधणेण कुइयन्नो ।

धन्नेण तिलयसिद्धी, पुत्तेहिं न ताइओ सगरो ॥”

મૃત્યુકે ઉપસ્થિત હોને પર અર્થસે નન્દરાજાકા, ગોધનસે કુચિકર્ણકા, ધાન્યસે તિલકસેઠકા એવ પુત્રોસે સાગરકા ત્રાણ નહીં હો સકા તો ફિર બાહિરી વસ્તુઓસે હમારા આપકા ત્રાણ કૈસે હો સકતા હૈ । હા ત્રાણ કરનેવાલા યદિ કોઈ હૈ તો વહ એક આચરિત ધર્મ હી હૈ । ક્યોં કિ વહી મુક્તિકા હેતુ હોતા હૈ । इसलिये धर्मका सेवन ही उचित है ॥ ૪૦ ॥

આવનાર નથી આથી નરદેવ-નરદેવ હે રાજન્ ! इह इह एको हु धम्मो ताणं विज्जई-इह इह एक हु धर्म त्राणं विद्यते आ ससारमा मृत्युना आववाथी आ एवमी रक्षा करनार ओक समाश्रित धर्म-सम्यग्दर्शन आदि न छे अन्न किञ्चि ताणं न विज्जई-अन्यम् किञ्चित् त्राणं न विद्यते आनाथी अतिरिक्त भीषु कोर् रक्षा करनार नथी कहुं पणु छे—

“अत्येण नदराया न ताइओ, गोधणेण कुइयन्नो ।

धन्नेण तिलयसिद्धी पुत्तेहिं, न ताइओ सगरो ॥”

મૃત્યુ સામે આવતા નદરાજાનો, ગોધનથી કુચિકર્ણનો, ધાન્યથી તિલક-શેકનો, અને પુત્રોથી સગરનો બચાવ થઈ શક્યો નથી તો પછી બહારની વસ્તુઓથી માફ અને તમાફ રક્ષણ કઈ રીતે થઈ શકવાનું છે ? જો રક્ષણ કરનાર કોઈ પણ છે તો તે એક માત્ર સમાચરિત ધર્મ જ છે કેમકે, તે જ મુક્તિનો હેતુ છે આ માટે ધર્મનું સેવન કરવું ઉચિત છે ॥ ૪૦ ॥

यतश्च धर्मादन्यत्किमपि न प्राणाय वा शरणाय वा भवतीत्याह—

मूलम्—

‘नाह’ रमे पक्खिणि पज्जेरे वा, सत्ताण छिन्ना चरिसांमि मोणं।

अकिञ्चना उज्जुकंडा निरामिसा, परिग्गेहारभ नियत्तदोसा ॥४१॥

छाया—नाह रमे पक्षिणी पञ्जरे इव, सन्तानच्छिन्ना चरिष्यामि मानम् ।

अकिञ्चना ऋजुकृता निरामिषा, परिग्रहारम्भनिवृत्तदोष ॥ ४१ ॥

टीका—‘ नाह ’—इत्यादि ।

हे राजन् ! इव=यथा पञ्जरे पक्षिणी न रमते=सुखं नातु भवति, तथैव—
अहमपि जरामरणाद्युपद्रवसहितेऽस्मिन् भवपञ्जरे न रमे = रतिं नातु भवामि ।
अतोऽहं सन्तानच्छिन्ना छिन्नं=रोटितं सन्तानं=स्नेहपरम्परा यया सा, परित्यक्तपरि-
वारस्नेहपरम्परेत्यर्थः, तथा अकिञ्चना=द्रव्यभावपरिग्रहरहिता, तथा-ऋजुकृता=
माया शल्यादि रहितं तपःसयमसमाराधनतत्परा तथा,—निरामिषा-निष्क्रान्ता

धर्मके सिवाय कोई प्राण और शरण नहीं होता है इस बातको
छेकर रानी कहती है—‘नाह रमे’ इत्यादि ।

अन्वयार्थ—हे राजन् ! जब धर्मके सिवाय रक्षक इस जीवका कोई
और नहीं है तब (वा-इव) जैसे (पज्जेरे-पञ्जरे) पीजरेमें बंद हुई
(पक्खिणि-पक्षिणी) पक्षिणी (न रमे-न रमते) वहाँ सुखका अनुभव
नहीं करती है उसी तरह (अह-अहम्) मैं भी जरा एव मरण आदिके
उपद्रवसे युक्त इस भव रूपी पीजरेमें (न रमे-न रमे) सुखानुभव नहीं
करती हूँ । इसलिये अब मैं (सत्ताण छिन्ना-सन्तानच्छिन्ना) पारिवारिक
स्नेह बंधनसे रहित तथा (अकिञ्चना-अकिञ्चना) द्रव्य एव भाव परि-

धर्मना सिवाय कोई रक्षक अने शरण नही भवतु आ बातने लधने
राणी कहे छे—“ नाह रमे ”—इत्यादि !

अन्वयार्थ—हे राजन् ! अतरे धर्मना सिवाय आ एवभवतु रक्षक नर
नार कोई नथी वा-इव जेभ पज्जेरे-पञ्जरे पाज्जराभा पुरवाभा आवेल पक्खिणि-
पक्षिणी पक्षी त्या न रमे-न रमते सुभनो अनुभव करी शकतुं नथी ओर
प्रभावे अह-अहम् हु पछु वृद्धावस्था अने भरषु आदिना उपद्रवधी युक्त
आ लवङ्गी पाज्जराभा न रमे-न रमे सुभनो अनुभव नथी करी शकती आ
भाटे हु सत्ताणछिन्ना- सन्तानछिन्ना परिवारना स्नेहबन्धनधी रहित तथा
अकिञ्चना-अकिञ्चना द्रव्य अने भाव परिग्रहधी परिवर्तत धर्मे निरामिसा-

આમિષાદ્ નિરામિષા=ત્રિપયભોગચર્જિતા, શબ્દાદયો ત્રિપયા હિ ત્રિપયીજીવાનાં
 શુદ્ધિદેહત્વાદામિષોપમાઃ—તદર્જિતેત્યર્થઃ, તથા—પરિગ્રહારમ્મનિવૃત્તદોષા પરિગ્રહાર-
 મ્ભાવેવ જીરૂપણાદ્ દોષો, તામ્યા નિવૃત્તા, અથવા—પરિગ્રહારમ્મયોર્દોષાઃ=અમિષ્વજ્ઞ
 નિર્દયતાદર્પસ્તેભ્યો નિવૃત્તા, આર્પણાદ્ દોષશબ્દસ્ય પરિણાતઃ । એવમ્ભૂતા સ્તી
 મૌન=મુનિભાવ ચરિણ્યામિ-અનુષ્ઠાસ્યામિ ॥ ૪૧ ॥

મૂલ્—

દવગ્ગિણા જેહા રંણો, હજ્જમોણેસુ જંતુસુ ।

અન્ને સત્તા પંમોયતિ, રાગદોસંવસગયા ॥૪૨॥

એવમેવ વેયં મૂઢા, કામભોગેસુ મુચ્છિયા ।

હજ્જમોણં નં હુજ્જામો, રાગદોસંગિણા જંગ ॥૪૩॥

છાયા—દગ્ધાગ્નિના યથાઽરણ્યે, દહમાનેષુ જંતુષુ ।

અન્યે સત્ત્વાઃ પ્રમોદન્તે, રાગદ્વેષવશગત ॥૪૨॥

એવમેવ વય મૂઢાઃ, કામભોગેષુ મૂર્ચ્છિતાઃ ।

દહમાનં ન બુધ્યામહે રાગદ્વેષાગ્નિના જગત્ ॥૪૩॥

ટીકા—‘દવગ્ગિણા’ इत्यादि—

યથા અરણ્યે=અટક્યા દગ્ધાગ્નિના=દવાનલેન દહમાનેષુ સત્ત્વ જંતુષુ=માણિષુ,

ગ્રહસે પરિવર્જિત હોકર (નિરામિસા-નિરામિષા) શબ્દાદિક વિષયભોગો-
 કા સર્વથા પરિત્યાગ કરતી હૂં ઓર (હજ્જુકડા-ઋજુકૃતા) માયા આદિ
 શલ્યોસે રહીત તપ એવ સયમકી આરાધનામે તત્પર હોના ચાહતી હૂં ।
 ઇસ તરહ (પરિગ્રહારમ નિયત્તદોસા-પરિગ્રહારમ નિવૃત્તદોષા) પરિગ્રહ
 ઓર આરમસે અન્ય દોષોસે નિવૃત્ત હોતી હુઈ મે (મોણ-મૌનમ્) મુનિ-
 ભાવકા (ચરિસામિ-ચરિણ્યામિ) આચરણ કરુંગી ॥૪૧॥

ફિર મી રાની કહતી હૈ—‘દવગ્ગિણા’ इत्यादि ।

અન્વયાર્થ—(જહા-યથા) જેસે (રંણો-અરણ્યે) વનમે (દવગ્ગિણા-દવા

નિરામિષા શબ્દાદિક વિષયભોગોનો સર્વથા પરિત્યાગ કરે છુ, તેમજ હજ્જુ-
 કડા-ઋજુકૃતા, માયા આદિ શત્રેયોથી વિહીન તપ અને સયમની આરાધનામા
 તત્પર થવા ચાહું છુ આ રીતે પરિગ્રહારમનિયત્તદોસા-પરિગ્રહારમનિવૃત્તદોષા
 પરિગ્રહ અને આરાધથી જન્મતા દોષોથી નિવૃત્ત બનીને હું મૌન-મૌન મુનિ
 ભાવનુ ચરિસામિ-ચરિણ્યામિ આચરણ કરીશ ॥ ૪૧ ॥

ફરીથી શણી કહે છે—“દવગ્ગિણા”—इत्यादि ।

અન્વયાર્થ—જહા-યથા જેમ રંણો-અરણ્યે વનમાં દવગ્ગિણા-દવામિના દવા

રાગદ્વેપવશગતાઃ=રાગદ્વેપવશીભૂતાઃ, અન્યે=અગ્નિવેગ્નિઃ, સત્ત્વાઃ=પ્રાણિનઃ, પ્રમો-
દન્તે=આનન્દમનુભવન્તિ । ન ચ વિજ્ઞાનન્તિ તે તદરણ્યાન્તર્વર્તિત્વાદ્ વયમપ્યસ્મિ-
ન્નેવ દાવાનલે ભસ્મસાદ્ ભવિષ્યામ્ इति । एवमेव=અનેન પ્રકારેણૈવ, મૂઢાઃ=મોહ-
વશગા, યય કામભોગેષુ=કામૌ ચ ભોગાશ્ચ કામભોગાસ્તેષુ । તત્ર કામૌ=શબ્દરૂપ-
લક્ષણૌ, ભોગાઃ=ગન્ધરસસ્પર્શલક્ષણાઃ । યદ્વા-કામ્પન્તે इति કામાઃ, યુજ્યન્તે इति
ભોગાઃ, કામાશ્ચ તે ભોગાઃ-કામભોગા મનોજ્ઞશબ્દાદયસ્તેષુ મુર્ચ્છિતા ગૃહ્ણાઃ સન્તો
રાગદ્વેપાગ્નિના દહ્યમાન જગત્=સસાર દૃષ્ટ્વા પ્રમોદામહે, ન ચ બુઘ્યામહે=ન ચ
જાનીમો યજ્જગદન્તર્વર્તિત્વેન યયમપિ ભસ્મસાદ્ ભવિષ્યામ્ इति । યય ભાવઃ-યો
હિ વિવેકયાન્ રાગદ્વેપાનધીનો ભવતિ, સ દિ દવાગ્નિના દહ્યમાનાન્ સત્ત્વાનય-
લોક્ય 'અહમપ્યેવમેવાનેન દહનીયઃ' इ त पयालोचयन् तान् सत्त्वान् परित्रातुं
પ્રયતતે, ન તુ પ્રમાદવશગઃ સન્ પ્રમોદતે । યસ્ત્યવિવેકી રાગાદિમાશ્ચ ભવતિ, ન સ
તૌત્ત્રાતુ પ્રયતતે, પ્રત્યુત પરિણામમપશ્યન્ દહ્યમાનાસ્તાન્ દૃષ્ટ્વા પ્રમોદતે । વય-
મપિ વિવેકવિરુદ્ધાસ્ત્યૈવ સમાચારામ્ इति ॥૪૨-૪૩॥

ગ્નિના) દાવાનલ દ્વારા (જતુસુ હજ્જમાણેસુ-જન્તુપુ દહ્યમાનેષુ) જન્તુઓકે
જલતે રહતે (રાગદોસવસગયા અન્ને સત્તા પમોયન્તિ-રાગદ્વેપ વશગતાઃ
અન્યે સત્ત્વાઃ પ્રમોદન્તે) રાગદ્વેપકે વશીભૂત હુણ અન્ય મૃગાદિ પ્રાણી જો
નહી જલતે હૈં વે આનન્દકા અનુભવ કરતે હૈં (એવમેવ-એવમેવ) હસી
તરહ (મૂઢા-મૂઢાઃ) મોહવશગત હમલોગ ભી કિ જો (કામભોગેસુ
મુર્ચ્છિયા-કામભોગેષુ મુર્ચ્છિતાઃ) શબ્દ ણ્વ રૂપ રૂપી કામમે તયા સ્પર્શ
રસ ગંધ રૂપ 'ભોગમે અથવા-મનોજ્ઞ શબ્દાદિક કામભોગોમેં ગૃહ્ણ વને
હુણ હૈં (રાગદોસગ્નિના હજ્જમાણ જગ ન બુઝ્ઝામો-રાગદ્વેપાગ્નિના દહ્ય-
માન જગત્ ન બુઘ્યામહે) રાગદ્વેપ રૂપી અગ્નિસે જલતે હુણ જગતકૌ

નળ દ્વારા બળી રહેલા જતુસુ હજ્જમાણેસુ-જન્તુપુ દહ્યમાનેષુ જન્તુઓને બોધને
રાગદોસવસગયા બળે સત્તા પમોયન્તિ - રાગદ્વેપવશગતા અન્યે સત્ત્વા પ્રમોદન્તે
રાગદ્વેપથી વશીભૂત બનેલા અન્ય મૃગાદિક જે પ્રાણી બળતા નથી તે આનન્દને
અનુભવ કરે છે એવમેવ-એવમેવ આ પ્રમાણે મૂઢા-મૂઢા મોહના વશમાં હસાયેલ
અમો પણ કે જે કામભોગેસુ મુર્ચ્છિયા-કામભોગેષુ મુર્ચ્છિતા શબ્દ અને રૂપ સ્વરૂપ
કામમા તથા સ્પર્શરસ ગંધરૂપ લોગમા અથવા મનોજ્ઞ શબ્દાદિક કામલોગોમા
ગૃહ્ણ બનેલા છીએ રાગદોસગ્નિના હજ્જમાણ જગ ન બુઝ્ઝામો-રાગદ્વેપાગ્નિના દહ્યમાન
જગત્ ન બુઘ્યામહે તે રાગદ્વેપરૂપી અગ્નિમા બળી રહેલા જગતને બોધને આનન્દ
અનુભવી રહ્યા છીએ, પરંતુ એ નથી બળતા કે, અમો પણ આ જગતની અંદર

વિવેકિનો યત્કુર્વન્તિ, તદાહ—

મૂલમ્—

ભોગે ભુત્ત્વા વમિત્તા યે, લહુભૂયવિહારિણો ।

આમોયમાળા ગચ્છન્તિ, દિયં કામક્રમા ઇવ ॥૪૪॥

છાયા—ભોગાન્ ભુત્ત્વા વાન્ત્યા ચ, લઘુભૂતવિહારિણઃ ।

આમોદમાનો ગચ્છન્તિ, દ્વિજાઃ કામક્રમા ઇવ ॥૪૪॥

ટીકા—‘ભોગે’ ઇત્યાદિ—

તે વિવેકિનો ધન્યાઃ યે હિ ભોગાન્=મનોજ્ઞશબ્દાદિવિષયાન્ ભુત્ત્વા ચ=પુનઃ વિપાકદારુણાન્ તાન્ ભોગાન્ વાન્ત્યા=પરિત્યજ્ય લઘુભૂતવિહારિણઃ=લઘુઃ=વાયુસ્તદ્ભૂતાઃ તત્સદૃશાઃ સન્તો વિહરન્તિ યે તે તથા, અપ્રતિવદ્ધવિહારિણ ઇત્યર્થઃ અથવા-લઘુભૂત.=સયમસ્તેન વિહર્તુ શીલ યેપા તે તથા સયમવિહારિણ ઇત્યર્થઃ, एतादृशाः सन्त आमोदमानाः=आ-समन्तान्मोदमाना आनन्दमनुभवन्तो गच्छन्ति=विचरन्ति अभीष्ट स्थानम् । अत्रार्थे दृष्टान्तमाह—‘दिया’ इत्यादि, इव=यथा कामक्रमाः=काम यथेच्छ क्रमः=क्रमण गमन येषा ते तथा-अप्रतिहतगमनशीला

દેશકર હર્ષિત મન હોતે હૈં, પરન્તુ યહ નહી જાનતે હૈં કિ હમ ભી ‘જગત્કે’ મીતર વર્તમાન હૈ અતઃ હમ ભી ભસ્મ હૈંગે ॥૪૨॥૪૩॥

વિવેકી જન કયા કરતે હૈં યહ વાત વતલાતે હૈં—‘ભોગે’ ઇત્યાદિ ।

અન્વયાર્થ—વે વિવેકી ધન્ય હૈં જો (ભોગે-ભોગાન્) મનોજ્ઞ શબ્દાદિક વિષયોકો (ભુત્ત્વા-ભુત્ત્વા) ભોગ કરકે પશ્ચાત્ વિપાક કાલમેં દારુણ જાનકર (વમિત્તા-વાન્ત્યા) ડનકા પરિત્યાગ કર દેતે હૈં ઓર હસ પ્રકાર હોકર (લહુભૂયવિહારિણો-લઘુભૂતવિહારિણઃ) વાયુકે સમાન અપ્રતિવદ્ધ વિહારી બન જાતે હૈં—અથવા સયમિત જીવનસે જો વિહાર કરતે રહતે હૈં વે (આમોયમાળા-આમોદમાના) આનંદકા અનુભવ કરતે

વર્તમાન છીએ અને એમો પણ આજ રીતે ભસ્મિભૂત બની જવાના છીએ ૪૨-૪૩

વિવેકીજન શુ કહે છે તે ખતાવવામા આવે છે—“ભોગે”—ઇત્યાદિ ।

અન્વયાર્થ—એ વિવેકીને ધન્ય છે કે જે, ભોગે-ભોગાન્ મનોજ્ઞ શબ્દાદિક વિષયોને ભુત્ત્વા-ભુત્ત્વા ભોગવીને પછી વિપાક કાળમા દારૂણ બાણીને એનો વમિત્તા-વાન્ત્યા પરિત્યાગ કરી દે છે અને એ પ્રમાણે કરીને લહુભૂયવિહારિણો=લઘુભૂતવિહારિણ વાયુના જેવા અપ્રતિબદ્ધ વિહારી બની જાય છે અથવા સયમિત જીવનથી જે વિહાર કરતા રહે છે તે આમોયમાળા-આમોદમાના આ

દ્વિજાઃ પક્ષિણ આમોદમાના ગચ્છન્તિ । એવ વિવેકિનોઽપ્યભિષ્વજ્ઞાભાવાદ્યન-યત્ર સંયમયાત્રાનિર્વહણ તત્ર ગચ્છન્તીતિ ભાવઃ ॥૪૪॥

પુનર્યાંદિષુ રાગ નિયત્તંયિતુ રાજાન પ્રતિ કમલાચતી પ્રાદ—

મૂલમ—

इमे यं वद्धा फंदति, ममे हर्त्यज्जमागया ।

‘વંચ ચ સંતા કામેસુ, ભવિસ્સામો જંહા ઈમે ॥૪૫॥

છાયા—इमे च वद्धा. स्पन्दन्ते, मम हस्तमार्य ! जागता ।

વય ચ સક્તાઃ કામેષુ, ભવિષ્યામો યથા ઈમે ॥ ૪૫ ॥

હુમ (કામક્રમા દિયા ઇવ ગચ્છતિ—કામક્રમાઃ દ્વિજાઃ ઇવ ગચ્છન્તિ) યથેચ્છ ભ્રમણ કરનેવાલે પક્ષીયોક્તી તરહ વિચરતે રહતે હૈ ।

ભાવાર્થ—જિસ પ્રકાર પક્ષિયોંકો કિસીં ખી સ્થાનમેં મમત્વ નેહી હોતા હૈ, ઓર વે પ્રમુદિત મન હોકર સ્વેચ્છાનુસાર ઇધર ઉધર વિચરતે હૈં ઉસી પ્રકાર યે વિવેકી જન ખી ભોગોંકો ભોગકર પશ્ચાત્ ઉનકો કદુક વિપાકવાલે જાનકર ઉનકા પરિત્યાગ કર દેતે હૈ ઓર ઇસ તરહ યે વિવેકી જન જિસ પ્રકાર વાયુ સર્વથા લઘુ હોતી હૈ, ઉસી તરહ વૈપયિક ભારસે રહિત વનકર લઘુ વન જાતે હૈ અથવા ઉનકે ત્યાગસે સયમ જીવન વ્યતીત કરતે હુમ અપ્રતિબદ્ધ વિહારી હોજાતે હૈ । ઇનકો વિહારમેં યાધા કરને વાલી કિસીં ખી શક્તિકા સામ્હના નહીં કરના પડતા હૈ । જહાં ઇનકો જાના હોતા હૈ વહીં પર ચલે જાતે હૈ । સયમકે નિર્વાહમેં જહાં ખી ઇનકો યાધાકા અભાવ પ્રતીત હોતા હૈ વહીં પર જાતે હૈ ॥૪૪॥

નદનો અનુભવ ડરતા રહીને કામક્રમા દિયા ઇવ ગચ્છતિ—કામક્રમાઃ દ્વિજા ઇવ ગચ્છન્તિ યથેચ્છ ભ્રમણ ડરવાવાળા પક્ષીઓની માફક વિચરતા રહે છે

ભાવાર્થ—જે પ્રમાણે પક્ષી એને કોઈ પણ સ્થાનમા મમત્વ થતું નથી અને પ્રમુદિત મન બનીને સ્વેચ્છાનુસાર અહિં તહીં સ્વૈરવિહાર (સ્વેચ્છા વિહાર) કરે છે એ પ્રમાણે વિવેકી જન પણ ભોગોને ભોગવીને પક્ષીથી તેને કડવા ફળ આપનાર તરીકે બાણીને એના પરિત્યાગ ડરી દે છે, અને એ રીતે એ વિવેકી જન જે પ્રમાણે વાયુ સર્વથી હલકો-નાનો હોય છે એ માફક વૈપયિક ભારથી રહિત બનીને લઘુ બની જતા હોય છે અથવા એના ત્યાગથી સયમ જીવન વ્યતીત કરીને અપ્રતિબદ્ધ વિહારી થાય છે એમને વિહારમા યાધા ડરનાર કોઈ પણ શક્તિનો સામનો કરવો પડતો નથી બધા તેમને જુલુ હોય છે ત્યા તેઓ આલ્સા બાય છે સયમ તેમને યાધાનો અભાવ પ્રતીત થાય ત્યા તેઓ બાય છે ૪૪

ટીકા—‘ હમે ય ’-ઇત્યાદિ ।

હે આર્ય ! હમે પ્રત્યક્ષાઃ કામભોગાઃ મમ, ઉપલક્ષણાત્તત્ત્વ ચ હસ્તમ્ આગતાઃ=પ્રાપ્તાઃ ચ=પુનઃ વદ્ધાઃ=નિયન્ત્રિતા અનેકવિધોપાયે રક્ષિતાઃ । તથાપ્યેતે કામભોગાઃ સ્પન્દન્તે=અસ્થિરધર્મતયા પ્રચલન્તિ । એતે હિ કામભોગા મહુધા મુરક્ષિતા અપિ ન તિષ્ઠન્તિ, પ્રત્યુત્પન્નપ્રચલન્ત્યેવેત્યર્થઃ । ચ શબ્દાદ્ વયમપિ ચ સ્પન્દામહે=આયુષશ્ચ-લતયા પરલોકગમનાય વયમપિ ચન્દ્રલાઃ સ્મ । ‘ હત્ય ’ ઇત્યવિભક્તિકો નિર્દેશઃ । ‘ અજ્જમાગયા ’ ઇત્યત્ર મકારાગમઃ પ્રાકૃતત્વાત્, ચ પુનર્વયમ્ ગત્સ્વરેષુ એતાદ-શેષુ કામેષુ સક્તાઃ=સલગ્નાઃ ॥ અહો અસ્માકમજ્ઞાનતા । યત્ત્વમ્, અતો વયમ્-યથા હમે પુરોહિતાદયસ્તથૈવ મનિષ્યામઃ । યથાઽમીભિરેતે ચન્દ્રલાઃ કામભોગા, પરિત્યક્તાસ્તથા-વયમપિ કામભોગાનેતાન્ પરિત્યક્ષ્યામ ઇતિ ભાવઃ ॥૪૫॥

‘ અર્થ આદિસે રાજાકા રાગ દ્વાનેકે લિયે ફિર રાની કહતી હૈ—
‘ હમે ય ’ ઇત્યાદિ ।

અન્વયાર્થ—(અજ્જ-આર્ય) હે આર્ય ! (મમ હત્ય આગયા-મમ હસ્તમ્ આગતાઃ) મેરે ઔર આપકે હાથોમે પ્રાપ્ત હુએ ઔર હસીલિયે (વદ્ધા-વદ્ધાઃ) અનેકવિધ ઉપાયો દ્વારા રક્ષિત કિયે ગયે (હમે-હમે) યે શબ્દાદિક. કામ ભોગ (ફલદતિ-સ્પન્દન્તે) અસ્થિર સ્વભાવવાળે હોનેસે સદા સ્થાયી નહીં હૈં કિન્તુ અસ્થિર હી હૈં । યદા “ચ” શબ્દસે યદ વાત મી સૂચિત કીગઈ હૈં કિ જિસ્ પ્રકાર કામભોગ અસ્થિર હૈં, ઉસી પ્રકાર હમલોગ મી અસ્થાયી હૈં । કયોં કિ હિસગતિમેં હમારા અવરોધકા કારણ જો આયુ કર્મ હૈં વદ સ્વય અસ્થાયી હૈં । ફિર મી (વય-વયમ્) અસ્થાયી હમ (કામેષુ સક્તા-કામેષુ સક્તા) હન અસ્થિર વિષયોમે મૂઝિત હો રહે હૈં યદ કિતને આશ્ચર્યકી વાત હૈં । હમારી હિસ અજ્ઞાનતાકા મી કહી ઠિકાના હૈં ? હિસ

અર્થ આદિથી રાજાનો મોહ હટાવવા માટે ફરીથી રાણી કહે છે—

“ હમે ય ”-ઈત્યાદિ ।

અન્વયાર્થ—અજ્જ-આર્ય હે આર્ય ! મમહત્ય આગયા-મમ હસ્તમ્ આગતા પ્રાપ્ત, અને આપના હાથોમા પ્રાપ્ત થયેલા અને એજ માટે વદ્ધા-વદ્ધા અનેક વિધ, ઉપાયોથી, રક્ષાયેલા એવા હમે-હમે આ શબ્દાદિકે કામભોગ ફલદતિ-સ્પન્દન્તે અસ્થિર સ્વભાવવાળા હોવાથી સદા સ્થાયી નથી, પરંતુ અસ્થાયી છે. અહીં ‘ચ’ શબ્દથી એ વાત, પણ સૂચિત કરવામાં આવેલ છે કે, જે રીતે કામભોગ અસ્થાયી છે એજ પ્રમાણે આપણે પણ અસ્થાયી જ છીએ, કેમકે, આ ગતિમા અમારા અવરોધનું કારણ જે આયુષ્ય કર્મ છે તે સ્વય અસ્થાયી છે છતાં પણ વય-વયમ્ અસ્થાયી એવા અમે કામેષુ સક્તા-કામેષુ સક્તા એ અસ્થાયી વિષયોમા લોહુપ બની રહ્યા છીએ એ કેટલા આશ્ચર્યની વાત છે ? અમારી

નન્વસ્થિરા અપિ કામભોગા યદિ મુલ્કહેતરઃ સ્યુસ્તદા તત્પરિત્યાગો ન વિધેય ? इति शङ्का निराकृतुमाह—

મૂલમ્—

સામિસ કુલલં દિસ્સં, વજ્જમાણં નિરામિસં ।

આમિસં સર્વમુજ્જિત્તા વિહરામો નિરામિસા ॥૪૬॥

છાયા—સામિપ કુલલ દૃષ્ટા, વાધ્યમાન નિરામિપમ્ ।

આમિપ સર્વમુજ્જિત્તા, વિહરામો નિરામિપા ॥૪૬॥

ટીકા—‘સામિસ’ इत्यादि—

हे राजन् ! सामिप = माससहित कुलल=पक्षिण, वाध्यमान=अन्यपक्षिणा पीड्यमान दृष्टा=सामिपः पक्षी आमिपाऽऽहारिभिः पक्षिभिः पीड्यते इति विलोक्य तथा निरामिप=मासरहित तमेन कुलल निरुपद्रुत दृष्टा वयमपि सर्व=निरवशेषम् आमिपम्=अभिष्वङ्गहेतुक शब्दादिविषयम् उज्जित्वा=परित्यज्य निरामिपाः=

लिये (जहा इमे भविस्सामो-यथा इमे भविष्यामः) जैसे ये पुरोहित आदि बने हैं वैसेही हमलोग भी बनेंगे। इस प्रकार कमलावतीने राजासे कहा॥४६॥

यदि कोई इस पर यों कहे कि विषयभोग भले ही अस्थिर हों इससे हमको क्या लाभ ? । वे यदि सुखदायी हैं तो हमको इनका परित्याग नहीं करना चाहिये । इसका उत्तर इस प्रकार है—‘सामिप’ इत्यादि ।

अन्वयार्थ—हे राजन् ! (सामिप कुलल-सामिप कुललम्) मासको दद्याये दृष्ट पक्षीको (वज्जमाण दिस्स-वाध्यमान दृष्टा) अन्य मास लोलुपी पक्षियों द्वारा दुःखित देखकरके तथा (निरामिस-निरामिपम्) निरामिप उसी पक्षीको निराकुल देखकरके हमलोग भी (सर्वम् आमिस

એ અજ્ઞાનતાનું પણ કયાય ઠેકાણું છે ? આ માટે જહાં ઇમે ભવિસ્સામો-યથા ઇમે ભવિષ્યામ જેવા એ પુરોહિત વગેરે બન્યા છે તેવાજ આપણે બનશું એવું કમલાવતીએ રાજાને કહ્યું ॥ ૪૫ ॥

આમા ને કોઈ એમ કહે કે, વિષયભોગ ભલે અસ્થિર હોય એની સાથે અમારે શું સમ્બન્ધ છે ? એ ને સુખદાયક છે તો પછી અમારે એનો પરિત્યાગ નજ કરવો જોઈએ એનો ઉત્તર આ પ્રકારનો છે “સામિપ”-इत्यादि ।

અન્વયાર્થ—હે રાજન્ ! સામિપ કુલલ-સામિપ-કુલલમ્ માસને લઈને બેઠેલા પક્ષીને વજ્જમાણ દિસ્સ-વાધ્યમાન દૃષ્ટા બીજા માસલોલુપી પક્ષીઓદ્વારા દુઃખ અપાતું જોઈને તથા નિરામિસ-નિરામિપમ્ નિરામિપ એજ પક્ષીને નિરાકુલ સર્વ આમિસ ઉજ્જિત્તા-સર્વ આમિપ ઉજ્જિત્વા અભિષ્વ ગના

ભોગમિપરજિતા સન્તો વિહરામ = વિચરિષ્યામઃ । અય માત્રઃ—યથા મામયુક્તઃ
પક્ષ્યન્તરૈઃ પીડયતે, પુનઃ સ એવ માસરહિતો નિરાકુલો વિચરતિ । એવમેવ ધનધા-
ન્યાદિયુક્તાઃ પ્રાણિનો દાયાદૈ પીડયન્તે । તદ્રહિતાશ્ર મુલેન વિચરન્તિ । અતો
વયમપિ પીડાદેતુક સર્વે ધનધાન્યાદિક પરિત્યજ્ય શ્રામણ્યમઙ્ગીકૃત્ય અપ્રતિવદ્
વિહારિણો ભૂત્વા મુલેન વિહરિષ્યામ ઇતિ ॥૪૬॥

ઉજ્જિહ્વતા—સર્વ આમિપ ઉજ્જિહ્વતા) અમિષ્વગકે કારણભૂત સમસ્ત
શબ્દાદિક વિષયોંકા પરિત્યાગ કરકે (નિરામિસા—નિરામિયાઃ) અથ
ભોગરૂપ આમિપસે રહિત હોતે હુણ (વિહરામો—વિહરામઃ) વિચરણ કરેગે ।

માવાર્થ—પક્ષીકો માંસ લિપે દેખકર જૈસે અન્ય માસ લોલુપી પક્ષી
ઉસપર ક્ષપટ પડતે હૈ—એવ જર વહ નિરામિપ હો જાતા હૈ તથ ઉસકા
પીછા કરના વે છોડ દેતે હૈ, હસ તરહ વહ નિરાકુલ હોકર જહા ઉસે
જાના હોતા હૈ વહા ચલા જાતા હૈ । હસી પ્રકાર શબ્દાદિક વિષયોંમેં ફસે
રહના માંસકો અપનાવનારે પક્ષીકે સમાન હૈ । ઉસ ચિચારે પક્ષીકો જૈસે
અન્ય માંસ લોલુપી પક્ષી પીડિત કિયા કરતે હૈ હસી પ્રકાર શબ્દાદિક
વિષયોંમે ફસે હુણ પ્રાણિયોંકો મી અન્ય વિષયાભિલાષી પ્રાણી દુઃખિત
કિયા કરતે હૈ । જવ વહ નિરામિપ ભોગવર્જિત હો જાતા હૈ તથ અન્ય
પક્ષિયોં જૈસે દાયાદિક ભાગ લેનેવાલે ઉસકા પીછા કરના છોડ દેતે હૈ ।
હસ પ્રકાર વહ નિશ્ચિન્ત હોકર સ્વેચ્છાનુસાર જહા ઇચ્છા હોતી હૈ વહા
વિચરતા હૈ । સ્વેચ્છાનુસાર વિચરણમે બાધક શબ્દાદિક ભોગ થે ઉનસે

કારણભૂત સઘળા શબ્દાદિક વિષયોંનો પરિત્યાગ કરીને હવે નિરામિસા—નિરામિયા
લોગરૂપ આમિષથી રહિત બનીને વિહરામો—વિહરામ વિચરણ કરીશુ

માવાર્થ—કોઈ પક્ષીની આચમા માંસ જોઈને જેમ અન્ય માંસ
લોલુપ્ત પક્ષી એના ઉપર ક્ષપટ નાખે છે અને જ્યારે તે નિરામિષ થઈ જાય
છે ત્યારે તેનો પીછો પકડવો છોડી દે છે આ પ્રમાણે નિરાકુલ બનીને જ્યા
જવુ હોય ત્યા ચાલી જાય છે આ પ્રમાણે શબ્દાદિક વિષયોંમા ફસાઈ રહેલુ
તે માંસને અપનાવનાર પક્ષીના સમાન છે, એ બીચારા પક્ષીને જેમ અન્ય માંસ
લોલુપી પક્ષી પીડિત કર્યા કરે છે એજ રીતે શબ્દાદિક વિષયોંમા ફસાયેલા
પ્રાણીને પણ અન્ય વિષયાભિલાષી પ્રાણી સતાવ્યા કરે છે જ્યારે તે નિરામિષ
લોગવર્જિત બની જાય છે ત્યારે અન્ય પક્ષીઓની માફક તેની પાસેથી ભાગ
પડાવવામા લોલુપ બનેલાઓ એનો પીછો છોડી દે છે આથી તે નિશ્ચિત
બનીને સ્વેચ્છાનુસાર જ્યા ઇચ્છા થાય ત્યા વિચરે છે સ્વેચ્છાનુસાર વિચરણમા

उक्तार्थमेव दृढीकृत्य पुनरप्याह—

मूलम्

गिद्धोवमे उं नच्चा णं, कामे संसारवड्डणे ।

उरगो सुवण्णपासेव्व, सकंमाणो तेणुं चरे ॥४७॥

अथा—गृद्धोपमास्तु ज्ञात्वा खलु, कामान् ससारवर्द्धनान् ।

उरगः सुपर्णपार्श्वे इव, शङ्कमानस्तनुचरेः ॥४७॥

टीका—‘गिद्धोवमे’ इत्यादि ।

हे राजन् ! विषयलोलुपान् गृद्धोपमान्=गृद्धप्रसङ्गात् आमिषहरणशीलान्, ज्ञात्वा, ‘णम्’ इति वाक्यालङ्कारे तु=पुनः कामान्=शब्दादिविषयाश्च ससारवर्द्धनान्=भववृद्धिरूपान् ज्ञात्वा, सुपर्णपार्श्वे = गरुडसमीपे उरग इव=सर्प इव शङ्कमानो भयप्रस्तः सन् तनु=स्तोत्रं-मन्द यतनयेति यावत् चरे.=क्रियासु प्रवृत्तो भव । यथा-गरुडोपमा विषयास्त्वन नाधेरन् तथा समयमार्गे विहरस्वेति भावः ॥४७॥

वह रहित वनगया अतः सुरापूर्वक विचरणमे अब उसको कोई प्राधा नही सता सकती है । इसी प्रकार हम भी पीडा हेतुक सर्व धन धान्यादिकका परित्याग करके एव आमण्य स्वीकार करके अप्रतिवद् विहारी होकर सुखपूर्वक विचरेगे ॥४६॥

फिर इसी बातको दृढ करनेके लिये रानी कहती है—

‘गिद्धोवमे’ इत्यादि ।

अन्वयार्थ—हे राजन् ! विषयलोलुप जनोको (गिद्धोवमे-गृद्धोपमान्) गृद्ध प्रसङ्ग (नच्चा-ज्ञात्वा) जानकर तथा (कामे-कामान्) शब्दादिक विषयोंको (ससारवड्डणे-ससारवर्द्धनान्) भववृद्धिके करने वाले (नच्चा-ज्ञात्वा) जानकर आप (सुवण्णपासे उरगोव्व-सुपर्णपार्श्वे उरगः

आधत्त शब्दादिक लोग उता येनाथी सुकत यनी जता सुभपूर्वक विचरुणुं करवाभा तेने केअ पणु आध आवतो नथी आ प्रभाणु आपणु पणु पीडाना हेतु समान सर्व धनधान्यादिकनो परित्याग करीने तेमज दीक्षा अजिकार करीने अप्रतिवद् विहारी यधने सुभपूर्वक विचरीशु ॥ ४६ ॥

इसी ओ बातने दृढ करवा भाटे राणी कहे छे—“गिद्धोवमे”—इत्यादि ।

अन्वयार्थ—हे राजन् ! विषयलोलुपी जनोने गिद्धोवमे-गृद्धोपमान् गीध प्रसङ्ग नच्चा-ज्ञात्वा जानीने तथा कामे-कामान् शब्दादिक विषयोने ससारवड्डणे-ससारवर्द्धनान् भववृद्धिना करवावाणा नच्चा-ज्ञात्वा जानीने आप सुवण्णपासे

तथा—

मूलम्—

नागोव्वं वधेणं छित्ता, अप्पणो वसइ वए ।

एय पत्थं महाराय !, इत्थंयारे त्तिं मे” सुँय ॥४८॥

छाया—नाग इव बन्धन छित्ता, आत्मनो वसति व्रजेः ।

एतत्पथ्य महाराज ! इपुकारेति मया श्रुतम् ॥४८॥

टीका—‘नागोव्व’ इत्यादि—

हे राजन् ! नागः=हस्ती यथा-बन्धन छित्ता, आत्मनो वसति विन्ध्यादर्वी व्रजति । तथा त्वमपि बन्धन=ज्ञानावरणीयादिकर्मबन्धन छित्त्वा आत्मनो वसति=मुक्तिस्थान व्रजेः गच्छ । एतमुपदिश्य निगमयितुमाह—‘एय’ इत्यादि—हे महाराज ! इपुकार ! इत्येतत्पथ्य हित यन्मया साम्प्रत भवते प्रोक्त तत् मुनिजन सन्निधौ मया श्रुतम् । न तु मया स्वमनीषया प्रकल्प्य प्रोक्तम् ॥४८॥

इव) गरुड़के समीपमे सर्पकी तरह (सकमाणो-शङ्कमानः) भयव्रस्त होकर (तणुचरे-तनुचरे) यतनापूर्वक क्रियाओमें प्रवृत्ति करो ॥४७॥

अथवा—‘नागोव्व’ इत्यादि ।

अन्वयार्थ—हे राजन् ! (इव-इव) जैसे (नाग-नागः) हस्ती (बधण छित्ता-बन्धन छित्त्वा) बधनको छेदन करके (अप्पणो वसइ वए-आत्मनो वसति व्रजति) अपने स्थानभूत विन्ध्यादर्वीमे जाता है इसी तरह आप भी (बधण छित्ता-बन्धन छित्त्वा) ज्ञानावरणीय आदि कर्म बन्धनको नष्ट कर अपने स्थानभूत (वसइ वए-वसति व्रजे) मुक्तिमें जाओ (महाराय-महाराज) हे महाराज इपुकार ! (एय पत्थ-एतत्पथ्यम्) इसीमें भलाई है ।

उरगोव्व-सुवर्णपार्श्व उरग इव गरुड़नी सामे पडेला सर्पनी भाइके सकमाणो-शङ्कमान भयव्रस्त थधने तणुचरे-तनुचरे यत्नपूर्वक क्रियाओमा प्रवृत्ति करे ॥४७॥

अथवा—“नागोव्व”—इत्यादि ।

अन्वयार्थ—हे राजन् ! इव-इव जे सीते बधनमा बधायेल नाग-नाग छाथी जे बधण छित्ता-बन्धन छित्त्वा बधनने तोडी नाभीने अप्पणो वसइ वए-आत्मनो वसति व्रजति पोताना स्थानभूत विन्ध्यादर्वीमा आत्मा अथ छे अथ प्रभावे आप पणु बधण छित्ता-बन्धन छित्त्वा ज्ञानावरणीयादि कर्म बधनने नाश करीने पोताना स्थानभूत वसइ वए-वसति व्रजे मुक्तिमा पडोथी अथो महाराय-महाराज हे महाराज इपुकार ! एय पत्थ-एतत् पथ्यम् अथो तमारी

मूलम्—

चङ्गत्ता विउलं रज्जं, कामभीगे यं दुँच्चए ।

निर्विषया निरामिसा, निन्नेहाँ, निष्परिग्गहा ॥४९॥

सम्मंधम्मं, विर्याणित्ता, चिँच्चा कामंगुणे वरे ।

तेव पगिज्झहक्खेवाय, घोरं घोरपरक्कमां ॥ ५० ॥

छाया—त्यक्त्वा विपुल राज्य, कामभोगाश्च दुस्त्यजान् ।

निर्विषयीं निरामिषी, निः स्नेहो निष्परिग्रही ॥४९॥

सम्यग् धर्मं विज्ञाय, त्यक्त्वा कामगुणान् वरान् ।

तपः प्रगृह्य यथाऽऽख्यात, घोर घोरपराक्रमो ॥५०॥

टीका—‘चङ्गत्ता’ इत्यादि—

विपुल=विशाल राज्य दुस्त्यजान्=दुष्परिहरान् कामभोगान्=शब्दादिविषयाश्च
त्यक्त्वा=परित्यज्य सम्यग्=यथास्थित धर्म=श्रुतचारित्रात्मकं विज्ञाय=विशेषतो-

(त्ति-इति)इसी प्रकार (मे-मया) मेने (सुय-श्रुतम्) मुनिजनोंके समीप सुना है।

भावार्थ—कमलावतीने कहते २ यह भी कह दिया कि हे नाथ !
सबसे उत्तम मार्ग तो यह है कि जिस प्रकार गजराज वधनसे रहित
हो कर अपने स्थान पर चला जाता है उसी प्रकार आपको भी कर्मों का
बंधन तोड़ कर मुक्तिस्थानमें जाना चाहिये । क्यों कि आत्माकी भलाई
इसीमें है । अतः इसी निमित्तको लेकर मैंने यह सब आपसे कहा है ।
जैसे मैंने मुनिराजोंके मुखसे सुना है ॥ ४८ ॥

इस प्रकार कमलावतीके वचन सुनकर प्रतिबुद्ध हुए राजाने तथा
कमलावतीने क्या किया ? यह इन दो गाथाओं द्वारा प्रकट किया जाता है—

बलाधंछे, त्ति-इति आ प्रभाञ्जे मे-मया मे सुय- तम् मुनिराजो पासेथी सालणेत्तंछे

भावार्थ—कमलावतीको छेड़ता छेड़ता ओ पणु छड़ी दीधु डे, डे नाथ !
सहुथी उत्तम भाग्यतो ओ छे डे, जे रीते गजराज वधनथी मुक्ता वधने
पोताना भूगस्थान तरङ्ग थाटथो नाथ छे, ओज रीते आपे पणु ठोमोना वधन
तोडी नाथीने मुक्ति स्थानमा अबु जेधंओ डेमडे, आत्मानु श्रेय ओमाज छे
आ निमित्ते ज आपने मे आ सधणु उडेल छे डे जे मे मुनिराजोना
मुजेथी सालणेत्तंछे ॥४८॥

आ प्रभाञ्जे कमलावतीना वचन सालणीने प्रतिबुद्ध धयेला राजाओ तथा
कमलावतीओ शु उथु ? ओ आ जे गाथाओथी प्रगट करवामा आवे छे—

ઽવબુધ્ય વરાન્=શ્રેષ્ઠાન્ કામગુણાન્=શબ્દાદિવિપયાન્ ત્યક્ત્વા, 'ચહત્તા' 'કામ-
ભોગે' इति पदद्वये प्रागुक्तेऽपि 'चिह्ता' 'कामगुणे' इति पुनरभिधानं प्रिकरण
प्रियोगत परित्याग सूचयितुम् । तथा यथाऽऽख्यातम्=तीर्थकरगणधरादिभिर्मेन
प्रकारेण कथित तथैव घोरम्=कातरपुरुषैस्त्यन्तदुश्चर तपः=अनशननादिकं प्रगृह्य=
स्वीकृत्य निर्विषयौ=उजितशब्दादिविषयौ कामभोगपरित्यागात्, अथवा-विषयो
देशस्तद्रहितौ, राष्ट्रपरित्यागात्, निरामिषौ = भोगामिषजितौ विषयामिष्वज्ज-
परित्यागात्, निःस्नेहौ=स्नेहरहितौ स्वजनादिप्रेमपरित्यागात्, निष्परिग्रहौ वाक्ता

‘ચહત્તા’ इत्यादि ।

અન્યવાર્થ—(ચિત્ત-વિપુલ) વિશાલ (રજ્જ-રાજ્ય) રાજ્યવૈભવ
તથા (દુઃચ્છા કામભોગ-ય-દુઃસ્ત્યજાન્ કામભોગાન્ ચ) દુઃસ્ત્યજ-જો છોડના
બહુત હી કઠિન થા એસે કામભોગોંકા (ચહત્તા-ત્યક્ત્વા) પરિત્યાગ કરકે
પશ્ચાત્ (સમ્મ ધમ્મ વિનાયિત્તા-સમ્યક્ યથાવસ્થિત-ધર્મ વિજ્ઞાય)
યથાવસ્થિત ધર્મ શ્રુતચારિત્રરૂપ ધર્મ-કે સ્વરૂપકો અચ્છી તરહ વિશેષરીતિ-
સે સમજ્ઞકર (દુઃચ્છા કામગુણે ચહત્તા-દુઃસ્ત્યજાન્-કામગુણાન્ ત્યક્ત્વા)
શ્રેષ્ઠ શબ્દાદિકોંકે વિષયોંકા પ્રિકરણ પ્રિયોગસે ત્યાગ કરકે (જહ્વ
યથા રૂપાત્) તીર્થકરાદિકોંને જૈસી વિધિસે આરાધન કરના
હૈ ઉસી વિધિકે અનુસાર (ઘોર-ઘોર) કાયરોં દ્વારા આચરિત ૧
સર્વથા અશમ્ય એસે (તવ-તપ.) અનશન આદિ તપોંકો (પગિજ્ઞ-
સ્વીકાર કરકે (નિવ્વિસયા-નિર્વિષયો) કામભોગાદિકોંસે રહિત-૩
અપને દેશસે રહિત તથા (નિરામિસા-નિરામિષો) ભોગરૂપ આ
રહિત એવ (નિન્નેહા-નિ'સ્નેહો) સ્વજનાદિકકે પ્રેમબંધનસે રહિત હૈ

“ચહત્તા” इत्यादि

અન્યવાર્થ—વિચલ-વિપુલમ્ વિશાળ રજ્જ-રાજ્યમ્ રાજ્ય વૈભવ દુઃચ્છા
કામભોગ-ય-દુઃસ્ત્યજાન્ કામભોગાન્ ચ દુઃસ્ત્યજાન્ જેને છોડવું ખૂબ જ કઠણ હૈ
એવા કામભોગોંને ચહત્તા-ત્યક્ત્વા પરિત્યાગ કરીને પછીથી સમ્મ ધમ્મ વિના
યિત્તા - સમ્યક્ - યથાવસ્થિત - ધર્મ વિજ્ઞાય યથાવસ્થિત ધર્મ શ્રુતચારિત્રરૂપ
ધર્મના સ્વરૂપને સારી રીતે સમજીને દુઃચ્છા કામગુણે ચહત્તા-દુઃસ્ત્યજાન્ કામગુણાન્
ત્યક્ત્વા શ્રેષ્ઠ શબ્દાદિક વિષયોંને પ્રિકરણ પ્રિયોગથી ત્યાગ કરીને જહ્વકાયા-
યથાત્યાતમ્ તિર્થકરાદિકોંને જે વિધિથી આરાધના કરવાનું બતાવેલ છે એ
વિધિ અનુસાર ઘોર-ઘોરમ્ કાયરો જેને કરી શકતા નથી એવા તવ-તપ
અનશન આદિ તપોંને પગિજ્ઞ-પ્રગૃહ્ય સ્વીકાર કરીને નિવ્વિસયા-નિર્વિષયો કામ
ભોગાદિકથી રહિત અથવા પોતાના દેશથી દૂર અને નિરામિસા-નિરામિષો ભોગ
રૂપ આભિષયથી રહિત તેમજ નિન્નેહા-નિ'સ્નેહો સ્વજનાદિકના પ્રેમબંધનથી અલગ

મ્યન્તરપરિગ્રહવર્જનાત્, તથા-ધોરપરાક્રમો-ધોર:-મયાનકઃ, પરાક્રમ.=વલ કર્મ-
શત્રુ વિજયે યયોસ્તો ધોરપરાક્રમૌ, ઉગ્રતપઃ સમાચરણાત્, જાતૌ ॥૪૯-૫૦॥
સમ્પત્યધ્યયનાર્થમુપસહરનાદ્-

મૂલમ્—

એવં તે કમસો બુદ્ધા, સંઘ્વે ધમ્મપરાયણો ।

જન્મમ્ચ્ચુભયોદ્વિગ્ગા, દુઃખસ્સત-ગવેસિણો ॥ ૫૧ ॥

છાયા--એવ તે ક્રમશો બુદ્ધાઃ, સર્વે ધર્મપરાયણાઃ ।

જન્મમૃત્યુભયોદ્વિગ્ના, દુઃખસ્યાન્તગવેષિણઃ ॥ ૫૧॥

ટીકા—‘એવ તે’ इत्यादि—

એવમ્=અમુના પ્રકારેણ ક્રમશઃ=પૂર્વોક્તક્રમેણ બુદ્ધાઃ=માત્રપ્રતિગ્રોધાઃ, જન્મ-
મૃત્યુભયોદ્વિગ્નાઃ=જન્મમૃત્યોર્યદ્ ભય તેન ઉદ્વિગ્ના.=વસ્તાઃ, તથા-દુઃખસ્ય=
શારીરિક માનસિક દુઃખસ્ય, અન્તગવેષિણઃ=પર્યવસાનાન્વેષકાઃ સકલદુઃખનાશ
ગવેષણશીલાઃ સન્તઃ, તે સર્વે=મૃત્તિપુકારાદયોર્ધર્મપરાયણાઃ=ધર્મેકનિષ્ઠા જાતાઃ॥૫૧॥

દોનોં રાજારાની (નિષ્પરિગ્રહા-નિષ્પરિગ્રહૌ) બોલ્ય એવ આમ્યન્તર પરિ-
ગ્રહકે ત્યાગ કરદેનેસે (ધોરપરાક્રમા જાએ-ધોરપરાક્રમૌ જાતૌ) કર્મરૂપી
શત્રુઓંકે વિજય કરનેમેં વિશિષ્ટ વલસંપન્ન વન ગવે ॥૪૯॥૫૦॥

અવ અધ્યયનકા ઉપસહાર કરતે હુએ કહતે હૈ—‘એવ તે’ इत्यादि ।

અન્વયાર્થ—(કમસા-ક્રમશઃ) અનુક્રમસે (એવ-એવમ્) હસ પ્રકાર
(બુદ્ધા-બુદ્ધાઃ) પ્રતિગ્રોધિત હુએ (સંઘ્વે-સર્વે) વે સવકે સવ છહોં (જન્મ-
મચ્ચુ ભયોદ્વિગ્ગા-જન્મ મૃત્યુ ભયોદ્વિગ્નાઃ) જન્મ મરણકે ભયસે ઉદ્વિગ્ન
ધનકર (દુઃખસ્સતગવેસિણો-દુઃખસ્યાન્તગવેષિણ) શારીરિક એવ માન-
સિક દુઃખોંકા અન્ત અવ કિસપ્રકાર હોગા હસ વાતકી ગવેષણા કરનેમેં

બનીને એ બન્ને રાજા અને રાણીએ નિષ્પરિગ્રહા-નિષ્પરિગ્રહૌ બાહ્ય અને અબ્ય તર
પરિગ્રહનો ત્યાગ કરી દેવાથી ધોરપરાક્રમા જાએ-ધોરપરાક્રમૌ જાતૌ કર્મરૂપી
શત્રુઓ ઉપર વિજય મેળવવામા વિશિષ્ટ એવુ બાળ સંપાદન કર્યું ॥૪૯॥૫૦॥

હવે અધ્યયનનો ઉપસહાર કરતા કહે છે—“એવ તે”—इत्यादि ।

અન્વયાર્થ—કમસો-ક્રમશઃ અનુક્રમથી એવ-એવમ્ આ પ્રમાણે બુદ્ધા-બુદ્ધા
પ્રગ્રોધિત થઈને સંઘ્વે-સર્વે એ સધળા છએ છ છએ જન્મમચ્ચુભયોદ્વિગ્ગા-જન્મ
મૃત્યુભયોદ્વિગ્ના જન્મ મરણના ભયથી ઉદ્વિગ્ન બનીને શારીરિક અને માનસિક દુઃખોના
અંતરે કયા પ્રકારે કરી શકાય આ વાતની ગવેષણા કરવામા લવલીન બન્યા અને

ઽવબુધ્ય વરાન્=શ્રેષ્ઠાન્ કામગુણાન્=શબ્દાદિવિષયાન્ ત્યક્ત્વા, 'ચહૃતા' 'કામ-
ભોગે' इति पदद्वये प्रागुक्तेऽपि 'चिच्छा' 'कामगुणे' इति पुनरभिधानं त्रिकरण
प्रियोगत परित्याग सूचयितुम् । तथा यथाऽऽख्यातम्=तीर्थकरणधरादिभिर्व्येन
प्रकारेण कथित तथैव घोरम्=कातरपुरुषैरत्यन्तदुश्चर तपः=अनशननादिकं प्रवृत्त-
स्वीकृत्य निर्विषयौ=उज्जितशब्दादिविषयौ कामभोगपरित्यागात्, अथवा-विषयो
देशस्तद्विही, राष्ट्रपरित्यागात्, निरामिषौ = भोगामिषवर्जितौ विषयामिषव-
परित्यागात्, निःस्नेहौ=स्नेहरहितौ स्वजनादिप्रेमपरित्यागात्, निष्परिग्रहौ वाक्ता

'चहृता' इत्यादि ।

અન્યથાર્થ—(વિઝલ-વિપુલમ્) વિશાલ (રજ્જ-રાજ્યમ્) રાજ્યવૈભવ
તથા (દુચ્ચણ કામભોગ ય-દુસ્ત્યજાન્ કામભોગાન્ ચ) દુસ્ત્યજ-જો છોડના
વહુત હી કઠિન થા એસે કામભોગોંકા (ચહૃતા-ત્યક્ત્વા) પરિત્યાગ કરકે
પશ્ચાત્ (સમ્મ ધમ્મ વિનાયિત્તા-સમ્યક્ યથાવસ્થિત-ધર્મ વિજ્ઞાય)
યથાવસ્થિત ધર્મ શ્રુતચારિત્રરૂપ ધર્મ-કે સ્વરૂપકો અચ્છી તરહ વિદોષરીતિ-
સે સમજકર (દુચ્ચણ કામગુણે ચહૃતા-દુસ્ત્યજાન્-કામગુણાન્ ત્યક્ત્વા)
શ્રેષ્ઠ શબ્દાદિકોંકે વિષયોંકા ત્રિકરણ ત્રિયોગસે ત્યાગ કરકે (જહ્વ-
યથા રૂપાતમ્) તીર્થકરાદિકોંને જૈસી વિધિસે આરાધન કરના,
હૈ ડસી વિધિકે અનુસાર (ઘોર-ઘોરમ્) કાયરોં દ્વારા આચરિત ।
સર્વથા અશક્ય એસે (તવ-તપઃ) અનશન આદિ તપોંકો (પગિજ્ઞ-
સ્વીકાર કરકે (નિવ્વિસયા-નિર્વિષયૌ) કામભોગાદિકોંસે રહિત-
અપને દેશસે રહિત તથા (નિરમિસા-નિરમિષૌ) ભોગરૂપ આ-
રહિત એવ (નિન્નેહા-નિઃસ્નેહૌ) સ્વજનાદિકકે પ્રેમબંધનસે રહિત હુ

“ચહૃતા” ઇત્યાદિ

અન્યથાર્થ—વિઝલ-વિપુલમ્ વિશાળ રજ્જ-રાજ્યમ્ રાજ્ય વૈભવ, દુચ્ચ-
કામભોગ ય-દુસ્ત્યજાન્ કામભોગાન્ ચ દુસ્ત્યજ્ય જેને છોડવું ખૂબ જ કઠણ હ
એવા કામભોગોને ચહૃતા-ત્યક્ત્વા પરિત્યાગ કરીને પછીથી સમ્મ ધમ્મ વિ-
યિત્તા - સમ્યક્ - યથાવસ્થિત - ધર્મ વિજ્ઞાય યથાવસ્થિત ધર્મ શ્રુતચારિત્ર
ધર્મના સ્વરૂપને સારી રીતે સમજીને દુચ્ચણ કામગુણે ચહૃતા-દુસ્ત્યજાન્ કામગુણા
ત્યક્ત્વા શ્રેષ્ઠ શબ્દાદિ વિષયોને ત્રિકરણ ત્રિયોગથી ત્યાગ કરીને જહ્વસ્વાય
યથારૂપાતમ્ તીર્થકરાદિકોંને જે વિધિથી આરાધના કરવાનું બતાવેલ છે તે
વિધિ અનુસાર ઘોર-ઘોરમ્ કાયરો જેને કરી શકતા નથી એવા તવ-તપ
અનશન આદિ તપોને પગિજ્ઞ-પ્રગૃહ્ય સ્વીકાર કરીને નિવ્વિસયા-નિર્વિષયૌ કામ
ભોગાદિકથી રહિત અથવા પોતાના દેશથી દૂર અને નિરમિસા-નિરમિષૌ લોગ
રૂપ આભિષથી રહિત તેમજ નિન્નેહા-નિઃસ્નેહૌ સ્વજનાદિકના પ્રેમબંધનથી અલગ

स्पष्टप्रतिपत्तये पुनरप्याह—

मूलम्—

रायां यं सह देवीं, माहणो यं पुरोहिओ ।

माहणी दारगा चेवं, संवे ते' परिनिर्वृडत्ति वेमि ॥५३॥

‘जाया—राजा च सह देव्या, ब्राह्मणश्च पुरोहितः ।

ब्राह्मणी दारकौ चैन, सर्वे एते परिनिर्वृता इति ब्रवीमि ॥५३॥

टीका—‘राया य’ इत्यादि—

देव्या=कमलावत्या सह राजा=इषुकारः, च=पुनः पुरोहितो ब्राह्मणो भृगुः,
च=पुनः तत्पत्नी ब्राह्मणी=पशानाम्नी, तयोः दारकौ=पुरो देवभद्रयशोभद्रनामानौ
चैव=चापि, एवकारोऽप्यर्थः, एते सर्वे=पडपि परिनिर्वृताः=कर्माग्न्युपश्रमतः
शीतीभूता मुक्तिं गता इत्यर्थः । ‘इति’ ‘ब्रवीमि’ इत्यस्यार्थं पूर्ववद् बोध्यः ॥५३॥

इति श्री विश्वविख्यात-जगद्गुरु-प्रसिद्धाचक-पञ्चदशभाषा कलित-ललि-

तकलापालापक प्रविशुद्धगद्यपद्यनैकग्रन्थनिर्मापक-वादिमानमर्दक-श्रीश

हूचत्रपति-कोल्हापुरराजमदत्त-“जैनशास्त्राचार्य”-पदभूषित-

कोल्हापुरराजगुरु-बालब्रह्मचारि-जैनाचार्य-जैनधर्मदिवाकर

-पूज्य-श्रीघासीलालप्रतिविरचितायाम् “उत्तरा-

ध्ययनसूत्रस्य” प्रियदर्शिन्याख्याया व्या-

ख्यायाम्—‘इषुकारीयं’ नाम

चतुर्दशमध्ययन-सम्पूर्णम् ॥१४॥

इसी बातको पुनः उन छहोंके अनुक्रमसे नामनिर्देश पूर्वक सूत्रकार कहते हैं—‘राया य’ इत्यादि ।

अन्वयार्थ—(देवीए-देव्या) कमलावती देवीके (सह-सह) साथ (राया-राजा) इषुकार राजा (य-च) और (पुरोहिओ माहणो-पुरोहितः ब्राह्मणः) पुरोहित ब्राह्मण तथा (माहणी-ब्राह्मणी) उसकी

आ बातने इसीथी छयेना अनुक्रमथी नाम निर्देशथी सूत्रकार कडे छे-
‘राया य’ इत्यादि ।

अन्वयार्थ—देवीए-देव्या कमलावती देवीनी सह-सह साथे इषुकार राया-राजा राजा य-च अने पुरोहिओ माहणो-पुरोहित ब्राह्मण पुरोहित ब्राह्मण तथा माहणी-ब्राह्मणी ब्राह्मणी दारगाचेव-दारकौ चैन येभना देवभद्र अने यशोभद्र ये

मूलम्—

सासणे विगयमोहाणं, पुर्विभावणभाविया ।

अचिरेणैव कालेण, दुक्खस्सतमुवागया ॥ ५२ ॥

छाया—शासने विगतमोहाना, पूर्वभावनाभाविताः ।

अचिरेणैव कालेन, दुःखस्यान्तमुपागताः ॥५२॥

टीका—‘सासणे’ इत्यादि—

पूर्वभावनाभाविताः=पूर्वस्मिन्=पूर्वभवे या भावनाः=अनित्याशरणादिद्वाद-
शविधभावनास्ताभिर्भाविता वासिताः—जन्मान्तरीय सम्यक्क्रियाभ्यासरूपद्वादश-
विधमनःपरिणतिवासितान्तःकरणाः ते पडपि विगतमोहानाम्=वीतरागाणा-
मर्हता शासने सस्थिता अचिरेणैव कालेन=स्तोःकालेनैव दुःखस्य=चतुर्गतिक
ससाररूपस्य अन्तम्=असानमुपागता प्राप्ताः ॥५२॥

लवलीन वने और इसीलिये (धम्म परायणा—धर्मपरायणाः जाताः)
धर्ममेंही एकनिष्ठा जिन्हेंको ऐसे हो गये ॥५१॥

फिर भी—‘सासणे’ इत्यादि ।

अन्वयार्थ—(पुर्वि भावणभाविया—पूर्वभावना भाविताः) पूर्वभवमें
भाई गई जो अनित्य अशरण आदि बारह प्रकारकी भावनाएँ हैं उनसे
भावित अन्तःकरणवाले ये छहों जीव (विगयमोहाण—विगतमोहानाम्)
वीतरागप्रभुके (सासणे—शासने) शासनमें स्थित होते हुए (अचिरेणैव
कालेण दुक्खस्सतमुवागया—अचिरेणैव कालेन दुःखस्यान्तमुपागताः)
बहुत थोड़े समयमें ही चतुर्गतिरूप ससारके अन्तको प्राप्त हो गये ।
अर्थात् मोक्षमें गये ॥५२॥

येही धम्मपरायणा—धर्मपरायणा धर्मभा एकनिष्ठाभय तेओ अनि गया ॥ ५१ ॥

इरी पणु—“ आसणे ”—इत्यादि ।

अन्वयार्थ—पुर्विभावणभाविया—पूर्वभावनाभावित पूर्वभावना अनित्य
आशरण आदि बार प्रकारनी भावनाओ जेभणु लावेल हुती, ओने लधने
भावित अत करणु भनेला ओ छओ एव विगयमोहाण—विगतमोहानाम् वीत
राग प्रभुना सासणे—शासने शासनभा स्थित थधने अचिरेणैव कालेण दुक्खस्स
तमुवागया—अचिरेणैव कालेन दुखस्यान्तमुपागता अहुं न थोडा समयभा न
चतुर्गतिरूप ससारना अतने पाभ्या अर्थात् ओ छओ एव गया ॥५२॥

पत्नी यशा तथा (दारगायैव-दारकौ चैव) उनके देवभद्र तथा यशो-
भद्र ये दोनों पुत्र (ते सव्वे-एते सर्वे) इन सब छहों व्यक्तियों ने
(परिनिव्वुडे-परिनिवृत्ताः) कर्मरूपी अग्निके उपशमन हो जानेसे
शीतीभूत होकर मुक्तिको प्राप्त किया ॥ ५३ ॥

यह चौदहवें अध्ययनका हिन्दी अनुवाद सम्पूर्ण हुआ ॥ १४ ॥

जन्मे पुत्रो ते सव्वे-एते सर्वे आ सधणा छम्मे जल्लु परिनिव्वुडे-परिनिवृत्ताः
कम्मउप अग्निना उपशमनधी शीतीभूत यधने मुक्तिने पाभ्या ॥ ५३ ॥

श्री उत्तराध्ययन सूत्रना यौहमा अध्ययनने शुजराती

भाषा अनुवाद संपूर्ण भयो ॥ १४ ॥

